

44

Αῦθ. Ἀθ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΝΟΣΟΚΟΜ. ΒΕΡΟΙΑΣ

ΕΚ ΔΩΡΕΑΣ

ΙΑΤΡΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΤΣΟΥΓΓΕΛΗ

Ἐν Βερολίῳ τῇ..... 19

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΒΕΡΟΙΑ

+200

Αριθ. είδ.

527

379

ΔΩΡΕΑ

Τζούνης

GRVER-00138

ΠΕΡΙ ΤΩΝ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΩΝ

ΤΗΣ

ΑΓΙΑΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ,

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΒΕΡΟΙΑ

+200

*Αριθ. εισ. 527579

ΔΩΡΕΑ Τζούλερ

55 *

VER-00138

Αρ 44
14400
10/5/937

Handwritten signature

ΠΕΡΙ ΤΩΝ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΩΝ

ΤΗΣ

ΠΑΛΑΙΑΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ,

ΒΙΒΛΙΑ Δ.

ΣΥΝΤΑΧΘΕΝΤΑ ΥΠΟ

τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ Οἰκονόμου τοῦ Οἰκουμενικοῦ

Πατριαρχικοῦ Θρόνου,

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ.

ΤΥΠΟΣ Π. Β. ΜΕΛΑΧΟΥΡΟΥ ΚΑΙ Φ. ΚΑΡΑΜΠΙΝΟΥ.

Ὅδῳ ᾿Αγίου Μάρκου.

ΔΩΜΕ.

1845

Αρ. 370

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

« Τὰ λόγια Κυρίου, λόγια ἀγά· ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον τῇ γῇ, κεκαθαρισμένον ἑπταπλασίως » (Ψαλμ. ΙΑ. 7).
« Ἴδοὺ αὐτοὶ ἀποφθέγονται τῷ στόματι αὐτῶν. Ἔθεντο εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα αὐτῶν, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν διήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐξέλιπον ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσεις ». Ὁ δὲ λόγος Κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει. Ἡ αἶνεσις αὐτοῦ ἐν Ἐκκλησίᾳ ὁσίων. (Ψαλμ. νη, ξγ, οβ, ριη, ρμβ). « Πάντα τοῖνυν τὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ προφερόμενα ὡς δοκίμιον δέχου χρυσίον, πεπυρωμένα τῷ τῆς ἀληθείας Πνεύματι. Τὰ δὲ ἔξω ταύτης περιφρόμενα, εἰ καὶ τι ἔχει πιθανὸν πρὸς σεμνότητα, τοῖς ἔξω τῶν σῶν ἀγώνων ζητεῖν καὶ τηρεῖν καταλίμπανε. Οἱς κόμπος λέξεων μᾶλλον ἐσπούδασται, ἢ καὶ μύθους τινὰς ἀναπλάττειν αἰρέσεων ». Ἰσίδωρ. Πηλουσ. Ἐπιστολ. Βιβλ. Α, τξθ.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΤΟΥ Β. ΒΙΒΛΙΟΥ.

- ΚΕΦΑΛ. Α. Εισαγωγική περίληψις τῶν παρὰ τοῖς νεω-
τέροις περὶ τῆς ἐρμηνείας ἐπισημοτέρων
δοξῶν 1.
- ΚΕΦΑΛ. Β. Ποία τις ἡ αἰτία τῆς ἐρμηνείας τῶν Γρα-
φῶν· καὶ εἴπερ ἐξελληνίσθησαν ὑπὸ τι-
νων ἄλλων παρὰ τοὺς Ο, καὶ μῆτε φι-
λοτιμία τοῦ βασιλέως, μῆτε Δημητρίου
τοῦ Φαληρέως ἐπιστατοῦντος 27.
- ΚΕΦΑΛ. Γ. Ὅτι καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐθνικοῖς σοφοῖς
ὑπῆρχε γνωστὴ ἡ ἐρμηνεία τῶν Ο. 76.
- ΚΕΦΑΛ. Δ. Ποιοὶ τινες ἦσαν, καὶ πόθεν, οἱ τῶν Γραφῶν
μεταφρασταί 167.
- ΚΕΦΑΛ. Ε. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ΟΒ, μεταφραστῶν·
ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς ἐν Φάρῳ κατ' ἔτος
τελουμένης πανηγύρεως εἰς μνήμην τῆς
μεταφράσεως 268.
- ΚΕΦΑΛ. ΣΤ. Περὶ τῶν Ο δωματίων, ἐν οἷς οἱ Ο μεθηρ-
μήνευσαν κατὰ θεῖαν ἐπίπνοιαν τὰς Γρα-
φάς. Ἀντίρρῃσις τῶν ἐναντίων 337.
- ΚΕΦΑΛ. Ζ. Πότερον, ὅλην τὴν παλαιὰν θεῖαν Γραφὴν
ἡρμήνευσαν οἱ Ο, ἢ μόνην τὴν Πεντά-
τευχον; 403.
- ΚΕΦΑΛ. Η. Περὶ τοῦ βιβλίου Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, πότε
μετεφράσθη 495.
- ΚΕΦΑΛ. Θ. Περὶ τοῦ πότε μετεφράσθησαν ἐν γένει τὰ
(μετὰ τὴν Πεντάτευχον) ὑπόλοιπα βιβλία

- τῆς Γραφῆς. Ἐν ᾧ καὶ ἄλλαι τινὲς περὶ
τῆς ἐρμηνείας γινώμει τῶν νεωτεριστῶν 534.
- ΚΕΦΑΛ. Ι. Περὶ τῆς φράσεως τῆς τῶν Ο ἐρμηνείας, ἐξ
ἧς οἱ ἐναντίοι πολλὰς ἐπάγουσιν ἀποδεί-
ξεις, ὅτι δῆθεν οὔτε ὅλη ὑπὸ τῶν αὐτῶν
ἐρμηνευτῶν ἐφιλοπονήθη, καὶ πολλὰ τῶν
βιβλίων οὐ μόνον ὁλοκλήρως, ἀλλὰ καὶ
κατὰ μέρη διαφόρους ἔχον ἐρμηνευτάς. 598.
- ΚΕΦΑΛ. ΙΑ. Ἔτερα παραδείγματα χωρίων προσβαλλο-
μένων, ὡς δῆθεν διεψευσμένως ἡρμη-
νευμένων παρὰ τοῖς Ο. 718.
- ΚΕΦΑΛ. ΙΒ. Καθόλου θεωρία περὶ τῶν λεγομένων αἰ-
τίων τῆς τῶν Ο πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς
ἐβραϊκὸν διαφωνίας 794.
- ΚΕΦΑΛ. ΙΓ. Περὶ τῆς ἐρμηνευτικῆς μεθόδου τῶν Ο,
φιλολογικὴ παρέκβασις 895.
- ΚΕΦΑΛ. ΙΔ. Ἀνακεραλαίωσις τοῦ Β. Βιβλίου 938.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ

ΕΡΜΗΝΕΥΤΩΝ

ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΘΕΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ.

BIBLION Β'.

Δόξαι τῶν Ἀριστεομάχων, περὶ τοῦ τίνες ἦσαν, καὶ πόσοι,
οἱ κατ' αὐτοὺς ἀληθεῖς τῆς Ἑβραϊδος Γραφῆς ἐρμηνεῖς,
καὶ πότε, καὶ πῶς, καὶ πρὸς τίνα σκοπὸν
ἐξετελέσθη ἡ ἐρμηνεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Εἰσαγωγικὴ περίληψις τῶν ἐπισημοτέρων δοξῶν.

§. α. **ΚΑΤΑΡΡΆΞΑΝΤΕΣ** (ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς) τὸ παλαιὸν καὶ σεβάσιμον τέμενος τῆς περὶ τῶν Ο, Ἀριστηίδος συγγραφῆς οἱ ταύτης πολέμιοι κριτικοί, ἄλλην ἐπεχείρησαν κτίζειν ὑψηλὴν οἰκοδομὴν ἱστορικοῦ συστήματος, ὀχυροῦ καὶ ἀσφαλοῦς, κατὰ τὸν πύργον τῆς Χαλάνης· καὶ δὴ περιστάντες ἄλλοθεν ἄλλοι, κατασκευάζουσι προθύμως τὴν ἱστορίαν τῆς ἐρμηνείας, οὐ πάντες μὲν ὁμορῦθμως τεκταίνοντες καὶ πιθανουργοῦντες τὰς περιστάσεις, πάντες δὲ ὅμως συμφῶνως ἀνθρωπικώτερον δῆθεν τὸ πρᾶγμα μορφοποιούντες, καὶ λογικώτερον, ἢ καὶ φιλοσοφώτερον, καὶ πάσης θαυμαστῆς ιδιότητος ἀπηλλαγμένον. Τὴν μὲν οὖν ἀρχαίαν καὶ διὰ τοσούτων αἰῶνων, τόπων, ἐθνῶν, συγγραφέων ἀλληλοδιαδόχων, κατελθοῦσαν εἰς ἡμᾶς ἱστορικὴν παράδοσιν ἐξεσύριξαν, ὥς ἂν πλάσμα μυθώδες, καὶ σκότιον ἐξάμβλωμα ἀγυρτῶν τινων φιλο-

ΤΟΜ. Β'.

1

ψευδῶν καὶ κακοδαιμόνων. Τὴν δὲ τῆς ἑαυτῶν φαντασίας ποικιλόμορφον ἐπίνοιαν περιέβαλψαν, καὶ κατησπάσθησαν, ὡς μόνον τάχα γνήσιον καὶ πορφυρογέννητον γόνον τῆς ἱερᾶς ἀληθείας, ὃν ἐμαίευσεν μὲν ἡ ὀρθοτάτη κρίσις, ἀνέθρεψε δὲ καὶ ἐκράτουνεν ἀβρὰ πολυμάθεια! Οὕτως ὁ ἀνθρώπινος νοῦς πολλάκις ὑπὸ λιμοδοξίας καὶ περιφιλαυτίας κεκρατημένος, ὥλισθεν εἰς τὸ κενόν, καὶ λαβὼν ἀντὶ τῆς ἀληθείας τὸ τῆς ψευδολογίας εἶδωλον, ὡς ὁ μυθικός Ἰξίωv τὴν νεφέλην, ἐτέκνωσεν, ὡς ἄλλους Κενταύρους, ἐκφυλά τινα καὶ νόθα γεννήματα, μηδὲν ὁμολογούμενον ἔχοντα, μηδὲ βέβαιοι καὶ εἰλικρινές, ἀλλ' ἀστατοῦντα καὶ μεταβαλλόμενα παντοδαπῶς, καὶ φερόμενα φορὰς ἄλλοτε ἄλλας.

§. β. Πολλῶν δὲ πολλὰς καὶ ποικίλας γνώμας εἰσενεγκόντων εἰς τοῦ δῆθεν πιθανωτάτου συστήματος τὴν οἰκοδομήν, οὐ περιττόν, ἴσως, ἐάν τινες ἐξ αὐτῶν, τὰς κυριωτάτας ἀριθμήσωμεν ἐνταῦθα, χάριν τῶν καθ' ἡμᾶς φιλολόγων ἀναγνωστῶν, ὅπως πληροπορηθῶσι καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ποικίλον μὲν τὸ ψεῦδος, καὶ πολυσχιδές, «ἀπλοῦς δ' ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυε».

§. γ. Α) Ὁ πολὺς ἐπὶ σοφίᾳ Σκαλίγηρος, ὁ καὶ πρόεδρος τῶν Ἀριστομαχῶν, μέχρι μὲν τινος ἔκρινεν, ὅτι διαταγῇ μὲν τοῦ Φιλαδέλφου, οὐχὶ δὲ καὶ σπουδῇ τοῦ Φαληρέως ἐγένετο ἡ ἑρμηνεία (α). Μετὰ δὲ ταῦτα μεταβαλλόμενος ἐδογματίσεν, ὅτι, ἀεπειδὴ τοὺς κατ' Αἴγυπτον Ἰουδαίους ἐκέλευσαν οἱ Πτολεμαῖοι τὰ τε πρὸς ἑλληνοὺς συναλλάγματα καὶ συμβόλαια γράφειν ἑλληνιστί, καὶ τὰ ἔτη πολιτικῶς ἀπὸ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου χρονολογεῖν, ἀναγκάσθησαν οὗτοι καὶ τὰς γραφὰς ἐξελληνίσαι διὰ τινῶν ἰδίων ἑρμηνευτῶν. Διὸ καὶ τὴν ἑρμηνείαν ἀπέδωκαν εἰς τὸν πρῶτον ἑλληνίζειν αὐτοὺς ἀναγκάσαντα βασιλέα, τὸν Φιλάδελφον. Καὶ λοιπὸν, ἡ τῶν Ο, λεγομένη μετάφρασις τῆς ἐβραϊδος Γραφῆς οὐκ ἀπὸ τῆς Φιλαδέλφου συνεγράφη σπουδῆς καὶ φιλοτιμίας, ὑπ' αὐτῶν δὲ τῶν Ἰουδαίων, τῷ ἰδίῳ συμφέροντι πειθομένων,

(α) J. Scaliger. ad Chronic. Euseb. Num. 1734.

οὔτινες ὀλίγω μὲν ἐνόουν τὰ ἐβραϊκὰ, ἠναγκάζοντο δὲ καὶ ὑπὸ τῶν βασιλέων διαλέγεσθαι καὶ γράφειν ἐλληνιστί η (α). Ταῦτα ὁ Σκαλίγηρος! πρῶτος καὶ μόνος αὐτὸς τοῖς Ἰουδαίοις ἀνάγκην ἐπέθηκεν ἐλληνίζειν ἐπιτιθέντας τοὺς Πτολεμαίους, καὶ πρῶτιστα τὸν Φιλάδελφον, ἱστορῶν, καὶ μόνους τοὺς Ἰουδαίους εἰσάγων χρονολογοῦντας ἀπὸ τῆς Φιλαδέλφου ἐποχῆς. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν, αὐτὸς ὁ Φιλάδελφος ἠρίθμει τὰ ἔτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πατρὸς (βλ. Τόμ. α. σελ. 212). Ἔπειτα, πᾶσα ἡ Αἴγυπτος, ἐπὶ τῶν Λαγιδῶν, ἐν τοῖς δημοσίοις πρακτικοῖς καὶ συμβολαίοις ἐλογίζετο τὰ ἔτη πολιτικῶς πρὸς τὰ ἔτη τῆς βασιλείας ἐκάστου τῶν βασιλέων αὐτῆς (ε). Καὶ αὗτος ἦν ὁ κοινὸς τῶν *συμβολαίων χρηματισμὸς* (Aera), ἡ καὶ ἄλλως *ἀρίθμησις τῶν συμβολαίων*, ὡς ἀριστα παρετήρησεν ὁ, τε Κασωδῶν ἐκ τοῦ Πορφυρίου, καὶ αὐτὸς ὁ δεινὸς Σκαλίγηρος (γ). ἤδη δὲ παραδόξως αὐτοσχεδιάζει, παρασπῶν τὰ πράγματα πρὸς τὸ δοκοῦν (δ). Ἀλλ' ἀντέστησαν πρὸς τὸν μέγαν τοῦτον κριτικὸν οἱ περὶ τὸν Ὀττιγγῆρον (ἐν οἷς καὶ Βοβέριος, καὶ Χαμῆρος μετ' ἄλλων), καὶ τὴν αὐθάδη ταύτην γνώμην ἀπεστύππασαν ἐκ τοῦ περιβάλου τῶν κατ' αὐτοὺς δοξασιῶν, τὴν μὲν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν ἅπαντες εἰς τὸν Φιλάδελφον ἀναγράφοντες, τὰ δὲ περὶ τοῦ

(α) Scalig. Epist. ad Seguin. et apud Hottinger. Thes. Philolog. I. 3. p. 292. πρβλ. καὶ Hody pag. 109.

(β) Βλ. Champollion-Fig. Annal. des Lagid. T. 1. p. 47.

(γ) « Τῶν χρηματισμῶν ἀναφερομένων εἰς ἀμφοτέρους (τοὺς βασιλεῖς) » — Καὶ « εἰς μόνον ἤρξατο μεταθεοθαι τὸν Ἀλέξανδρον τὰ συμβόλαια » Πορφυρ. παρ' Εὐσεβ. Χρονικ. α. ἐκδ. Scalig. p. 60 καὶ 430.

(δ) Οὕτω καὶ τὸ « Ἐν γὰρ τῇ δευτέρᾳ καὶ τριτακστῇ ἐστὶ ἐπὶ Εὐεργέτου βασιλείᾳ » (Προλογ. Σφ. Σειρ.) ἐξετάσας, ἀπεφάνητο μαντικώτερον, ἐπὶ ὁ ἀριθμὸς αὗτος σύμμετρος ἐκ τῶν ἐσχάτων ἐτῶν τῆς τοῦ Φιλαδέλφου βασιλείας, καὶ τῶν πρῶτων τοῦ Εὐεργέτου τοῦ Α' (διότι ὁ Εὐεργέτης αὗτος ἐβασίλευσε μόνον 25). Τούτους δὲ τοὺς 38, ἐνιαυτοὺς περισθεῖς ἐκ τῆς κατὰ τὸν μαθηματικὸν Διονύσιον χρονολογικῆς ἀριθμήσεως (aerae) τῶν ἐτῶν τοῦ Φιλαδέλφου, συνῆκεν ἐντεῦθεν καὶ ἐπὶ ἡ τοῦ Διονυσίου ἀρίθμησις ὑπῆρχε καὶ πολιτικῇ! Ὅθεν καὶ ὁ Παταύσιος ἐξήλεγξε δικαίως τοὺς Σκαλιγγαίους τεύτους, ἐνείρους (Petav. Animadv. ad S. Epiphan. T. 2. p. 383. πρβλ. Valcken. de Aristobol. Jud. p. 61.). Τὸ αὐτὰ τινὲς εἶπεν καὶ ψηφισμὸν (Γλωσσ.),

Τὸ δὲ τρίτον ἀπεδοκίμασε καὶ αὐτὸς ὁ πάντα τ' ἄλλα (τίς ἂν ἤλπιζε;) συμφρονήσας Ὀδῖω κλεινὸς Στούρζιος (α). ἐξήλεγξε δὲ τοῦτο καὶ καθ' ἡμᾶς νεώτατος, ὁ Θήρσιος (β).

Δ) Μετὰ τοῦ Ὀδίου συνεφώνησαν οὐ μόνον Βανδάλαι, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος τῶν εἰσαγωγικῶν νεοφαντῶν, ὅσοι πρὸς λογικὰς διαγνώσεις ἰταμοὶ χωροῦσι καὶ προπετεῖς, καὶ τὴν κριτικὴν τῆς Γραφικῆς φιλολογίας καθέδραν, ἀκούσης Θέμιδος, ἀναβαίνειν ἐπιχειροῦσιν (γ), ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐπὶ κριτικῇ πολυμαθεῖα περιώνυμοι καὶ διασημώτατοι σοφοί. Διαπρέπουσι δ' ἐν τούτοις Οὐόλφιος ὁ θαυμαστος (δ), καὶ Καρψόδιος (ε), καὶ Ῥοδομύλλερος (ζ), καὶ μάλιστα ὁ περιβόητος Εἰχόρνιος, ἔργων Ἀλεξανδρινῶν τινῶν Ἰουδαίων πρὸς χρῆσιν ἰδιωτικὴν δογματίζων καὶ οὗτος τὴν ἐρμηνείαν καὶ τὴν περὶ ταύτης ἀρχαίαν ἱστορίαν πλήρη μύθων καὶ λήρων νομίζει, «οἷόν τινα (λέγει) *σαρμαμάτων σωρὸν*, ἐξ οὗ μῶλις ἄν τις ἐκλέξοι ὀλίγους κόκκους ἀληθείας, πόνον πονήσας ἄχαριν!» Οὐ χεῖρον δὲ ἴσως ἐνταῦθα συντόμως προσθεῖναι καὶ αὐτὴν τὴν ιδιότροπον αὐτοῦ κρίσιν, ἣν ἀπεφάνητο περὶ τῆς Ἀριστέου συγγραφῆς. Διφυῆ τινα καὶ σύμμικτον ἐξωγράφησεν ὁ Εἰχόρνιος τοῦτον τὸν (ὡς λέγει) μῦθον τῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν, δισσάς αὐτοῦ πηγὰς ἐξορύξας. «Πρῶτον, λέγει, οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Ἰουδαῖοι, ἀντιφιλοτιμούμενοι πρὸς τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ καυχωμένους ἐπὶ τῇ θεοπνευστίᾳ τῶν, ὧν εἰς χρῆσιν εἶχον, ἑβραϊκῶν Γραφῶν, ἐπλάσαν καὶ αὐτοὶ περικλεῆ τινα καὶ θαυμαστὴν γενομένην τὴν ἐρμηνείαν, θεῖον οὕτω κῦρος περιβάλλοντες καὶ τὰς ἑλληνικὰς Γραφάς, αἷς ἐχρῶντο κατὰ τὴν

(α) Sturzius de Dialect. Macedonic. et Alexand. p. 2—6.

(β) Ba. Thierschij de Pentat. Versione Alexandrin. I. I. p. 5. et 9.

(γ) Ba. M. Gerh. Meier de Versione quam vocant LXX. virali interpretum Isaaco Vossio potissimum opposita. Witteberg. 1690: — J. Henr. Sülzneri Disputatio historica et philologica de LXX interpret. Halae. 1696. etc.

(δ) Wolfius Bibl. Hebraic. vol. 2. p. 441. sqq.

(ε) Carpzovij Crit. Sacr. P. II. c. 2. p. 492. seqq.

(ζ) Rosenmüller Handbuch für die Litteratur der bibl. Kritik und Exegese 2 Bd.

Αἴγυπτον. Τὴν δὲ τοιαύτην φήμην, ἥ παράδοσιν, διέδωκεν εὐκόλως εἰς τὸ πλῆθος ἀπάτη φιλευσεβοῦσα (pia fraus). Καὶ ταύτην τὴν παράδοσιν ἱστορήσε καὶ Φίλων, ἀταλαιπώρως παραλαβών. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα προχωροῦσα, καὶ παρεκτεινομένη, κατεῖχεν ἤδη κατὰ μικρὸν καὶ τὴν Παλαιστίνην, ἀπεδέξαντο καὶ οἱ Παλαιστινοὶ τὴν ἐξ Ἀλεξανδρείας ταύτην παράδοσιν (καὶ τοι ποικίλως ἐν πολλοῖς τῷ χρόνῳ μεταπλασθεῖσαν, ὅποια συνήθως πάσχουσιν αἱ ἀσφατοῦσαι καὶ ῥέουσai παραδόσεις). Καὶ τις Ἰουδαῖος, ἐν Παλαιστίνῃ διάγων μεταξὺ τῶν Φίλωνος καὶ τῶν Ἰωσήπου χρόνων (τῷ 40-70 μ. Χ.), συνέγραψεν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀριστέου τὴν ψευδεπίγραφον ἐπιστολὴν, ἱστορῶν τὰ κατὰ τοὺς Ο. Διὰ τοῦτο Φίλων μὲν οὗτ' ἐμνημόνευσεν, οὔτε εἶδεν ὅπως ταύτην τὴν Ἀριστέου συγγραφὴν (ὡς μετ' αὐτὸν ἐκδοθεῖσαν)· εἶδε δὲ ὅπως αὐτὴν, καὶ μετέγραψε συνοψίσας ὁ παλαιστίνος Ἰώσηπος. Ὁ δὲ μάρτυς Ἰουστινὸς ἔπειτα συνήψεν ἀμφοτέρως τὰς διηγήσεις (τὴν τε παρὰ τῷ Φίλωνι, καὶ τὴν ἐξ Ἀριστέου παρ' Ἰωσήπου), προσθεὶς καὶ τὰ οὐ, οἰκήματα τῶν οὐ, μεταφραστῶν, ἅπερ ὕστερον ὁ Ἐπιφάνιος κατεβίβασεν εἰς τὰ ἡμίση. Τὰ πάντα δὲ τῆς ἱστορίας ταύτης ὑπάρχουσι μῦθοι γραῶδεις, ἀπὸ κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν». Τοιαῦτα ὁ σοφὸς κριτικὸς (α)! Καὶ φαίνεται τῷ ὄντι πρᾶγμα δυσκατάληπτον, πῶς ἄνθρωπος τοιοῦτος, οἷος Ἐγχόρνιος, ἐξώκειλεν εἰς οὕτως ἀτόπους ἐννοίας, ὡς τάχα περὶ πάντα φιλακριβῶν διὰ δριμύτητα κρίσεως, ἥτις ὅμως καὶ ἐν ἄλλοις αὐτὸν παρεπλάλησε. Μὴ γὰρ οὐκ ἔκρινεν αὐτὸς καὶ τὰ σωζόμενα τοῦ Ἀριστοβούλου ἀποσπάσματα χριστιανοῦ τινος συντάγματα ψευδεπίγραφα; Οὕτως ἄλλος πάλιν (ὁ Σέμλερος) παραδοξολογῶν, καὶ αὐτὴν τὴν Ἀριστέου συγγραφὴν ἔκρινεν ἔργον χριστιανῶν τινων, ἐλκόντων τὸ γένος ἐξ Ἰουδαίων (β). Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα καὶ αὐτὸς Ὀδῖος εἴπερ ἐβλεπεν,

(α) Βλ. Eichhorn Repertorium für biblische und morgenländische Literatur. P. 1. p. 266 sqq. καὶ Biblioth. der biblisch. Litter. P. III. p. 315. βλ. καὶ Mücke de origin. vers. LXX. interpr. p. 46—50.

(β) Βλ. Semler Nov. observat. quibus studios. illustrantur potiora capita Relig. Christ. usque ad Const. Magn. Halae, 1784.

σημον ψευδῶδολον! Καὶ ὑπάρχει μὲν ἀληθές, ὅτι πολλῶν καὶ παντοίων ἔργων, σπουδαίων τε καὶ μὴ, «*μυρίαι καὶ ἑκατόμπεδοι τέτανται κέλευθοι, καὶ πέραν Νείλειο παγᾶν, καὶ δι' ὑπερβορέων*» (α). «*Ψεύδεα δ' ἀνθεῦσι πανταχοῦ*». Ἰστε καὶ κατ' Αἴγυπτον, καὶ παρὰ τὴν Σεβωνίδα λίμνην, ἡδύνατο πλασθῆναι ψευδῆς τις ἱστορία περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν· ἀλλὰ τοιοῦτου μύθου σύστασις, ὅποιαν ἡ ἐπίνοια τῶν κριτικῶν ἐφαντάσθη, καὶ τούτου μὴ μόνον ἀνεξελέγκτου διαμεινάντος, ἀλλὰ καὶ πανδῆμως παρὰ πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις εὐθὺς κατὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Παλαιστίνην, ὡς βεβαίου πράγματος, ὁμολογηθέντος, τοιοῦτου λέγω μύθου σύστασις τοσοῦτον ὑπῆρχεν ἀδύνατος, ὥστε φαίνεται τανάπαλιν αὐτῇ τῶν κριτικῶν ἡ κρίσις μῦθος ἀληθής, εἰ καὶ μὴ γραῶδης, ἀλλὰ καὶ σοφιστικός (β).

Ε) Ἀλλ' ὑπάρχει ἄρα καὶ πῦρ πυρὸς καυστικώτερον, καὶ πλάνη πλάνης ἀτοπωτέρα. Εὐρέθησαν ἄνδρες κριτικοί, οἵτινες ἐπλάσαν ἄλλα πολὺ περὶ τὴν ἐρμηνείαν παραδοξότερα. Ἐγραψεν ὁ Ἀριστοβούλος, ὅτι ὑπῆρχε τις ἐλληνὶς ἐρμηνεία τοῦ Νόμου καὶ πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου ἐπικρατήσεως (περὶ τούτου λέγομεν ἰδίως ἐν τοῖς ἐφεξῆς). Ἐτέρωθεν δὲ πάλιν οἱ ἀντιγραφεῖς καὶ ἐκδότης τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου ἐξέδωκαν ἐσφαλμένως μίαν τινα φράσιν τοῦ πατρὸς, γράψαντες *Ἡρώδη, ἀντὶ ἱερεῖ* (λέγομεν καὶ περὶ αὐτῆς ἐν τοῖς ἐπομένοις, κεφ. θ. §. ιδ.). Εἶδομεν δὲ καὶ τοῖς προηγηθεῖσι τὸν λόγον, δι' ὃν οἱ μὲν τῶν ἀρχαίων ἐπὶ τοῦ Λαγίδου, οἱ δ' ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου χρονολογοῦσι τὴν ἐρμηνείαν (βλ. Βιβλ. Α. κεφ. ζ.). Ἐκ τούτων οὖν τῶν τριῶν περιστατικῶν, συνάμα ληφθέντων, ἀνεφύησαν ἄλλαι πάλιν γινῶμαι κριτικῶν ἀλόχοτοι, ὡς Ὑδρας κεφαλαί. Καὶ Βάλτερος μὲν ὁ πολυτίδρις ἐδογμάτισε τέσσαράς τινας ἐρμηνείας τῶν λεγομένων Ο· α) τὴν πρὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου· β) τὴν ἐπὶ τοῦ Λάγου Πτολεμαίου· γ) τὴν ἐπὶ

(α) Πίνδ. Ἰσθ. γ. ἐπωδ. α. (β) Βλ. καὶ ἐφεξῆς (ἀρθρ. Θ. σημ.) ὅτι λέγει περὶ τοῦ Ἀριστοῦ ὁ Ἑρψης (Herbst).

τοῦ Φιλαδέλφου· δ) τὴν ἐπὶ τοῦ Ἡρώδου (α). Ὁ δὲ Φραγκίσκος ὁ Ἰούνιος εἰς δύο μόνας ἠρκέσθη, μίαν μὲν τὴν ἐπὶ τοῦ Λαγίδου γενομένην ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἰδιωτικῶς, εἰς χρῆσιν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συναγωγῆς, ἄλλην δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου περιώνυμον καὶ εὐκλεσεστάτην, κοινῇ τε βουλῇ καὶ βασιλικῇ φιλοτιμίᾳ ὑπὸ τῶν Ο, διαπερανθεῖσαν (β). Τοῦτο τὸ φάντασμα καὶ Βήμισιος ἐφαντάσθη (γ)· ἀλλ' ἐπέπληξεν Ὀδῖος ἀμφοτέροις, ὡς ἐψευσμένοις. Στροβίος δὲ τις ὁρμηθεὶς ἀπὸ τῆς, ἧς Ἀριστόβουλος ἐμνημόνευσεν, ὡς ἂν καὶ πρὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου προὔπαρχούσης, ἐλληνίδος ἐρμηνείας τινον χωρίων τῆς Γραφῆς, ἐξεπῆδησεν αὐτὸς πολὺ μακρότερον πῆδημα καὶ μάλα γιγαντιαῖον, συμπεράνας, ὅτι πολλοὶ τινες ὑπῆρχον ἀρχαῖαι τῆς Γραφῆς μεταφράσεις, ἄγνωστοι παρ' ἡμῖν, αἷς ἐχρῶντο οἱ κατ' Αἴγυπτον Ἰουδαῖοι. Ἐπειδὴ δὲ (λέγει) Πτολεμαῖος, εἴτε ὁ Φιλαδέλφος, εἴτ' ἄλλος τις τῶν πτολεμαϊκῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου, ᾗτήσατο παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἐρμηνείαν τῶν κατ' αὐτοὺς Γραφῶν, ἵνα καὶ ταύτην ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐνησαυρίσῃ, τῶν τινες Ἰουδαίων, ἐμπειροὶ κριτικῆς, ἐκλογῇ δημοσίᾳ καὶ ἀξιώματι κοσμησθέντες, συνήγαγον ἀπάσας τὰς ἀρχαίας ἐκείνας ἐρμηνείας· καὶ ταύτας ἐπιμελῶς καὶ πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὸ κείμενον παραβαλόντες τὸ ἐβραϊκόν, καὶ διορθώσαντες, συνῆψαν, καὶ συνέταξαν μίαν ἐκδοσιν, ἥπερ ἐχρῶντο τοῦ λοιποῦ καὶ δημοσίως οἱ Ἰουδαῖοι, πρῶτον μὲν οἱ κατ' Αἴγυπτον, ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ παραλαβόντες (δ). Τοιαῦτά τινα καὶ πρὸ τοῦ Στροβίου διεγνωμάτευσε καὶ ἄλλος κριτικὸς, ὁ Πειῖπferos, ἀνακηρύξας τὴν καθ' ἡμᾶς σωζομένην ἐρμηνείαν τῶν Ο, οἷον κέντριονά τινα, συμπεπιλημένην ἐκ ποικίλων μεταφράσεων, καὶ προσέτι παντοδαπῶς διεσκευασμένην καὶ παρέγγραπτον! καὶ

(α) Mich. Walther. Officin. Bibl. p. 125 sqq.

(β) Franc. Junius in Bellarmia. Controvers. I. Lib. 2. c. 5.

(γ) Weems in Synagog. Christian. c. 5. §. 2. πρὸς. Hody Lib. 2. c. 2. §. 3.

(δ) Strothius im Repertorium für biblisch. und morgenländische Literatur Tom. 2. p. 67. πρὸς. καὶ Mücke l. c. p. 11. et 57.

(ἀόριστοι τὸν ἀριθμὸν), εἴτε κατ' Ἀλεξανδρείαν, βουλῇ καὶ ψήφῳ τοῦ Ἀρχιερέως ἐκλεγέντες, εἴτε καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων μετακληθέντες. Ὑπῆρχε δὲ τῆς μεταφράσεως ἐπιθυμητῆς καὶ αὐτὸς ὁ Φιλάδελφος, τοῖς τε Ἰουδαίοις χαριζόμενος, βουλόμενος δὲ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Βιβλιοθήκην ἀποθησαυρίσαι τὴν ἐρμηνείαν, ἐκ συμβουλῆς Δημητρίου τοῦ Φαληρέως. Οὗτος δὲ πάλιν εἶχε τοῦτο συμβουλευσας οὐχὶ τῷ Φιλαδέλφῳ, τῷ δὲ τούτου πατρὶ, τῷ Λαγίδῃ (παρ' ᾧ μάλιστα ἡδοκίμει ὁ Φαληρεὺς). Ἐπειδὴ δὲ μεταξὺ ἐτελεύτησεν ὁ Λαγίδης, πρὶν ἢ τελεῇσθαι τὴν τοῦ Φαληρέως συμβουλὴν, ἤγαγεν αὐτὴν εἰς τέλος ὕστερον ὁ Φιλάδελφος (ἀποθανόντος ἤδη καὶ τοῦ Φαληρέως). Τελειωθείσαν δὲ ἤδη τὴν ἐρμηνείαν τῆς Πεντατεύχου ὑπὸ τούτων δὴ τῶν ψήφῳ τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τοῦ Συνεδρίου ταχθέντων ἐρμηνευτῶν, ἐπεκύρωσε πάλιν αὐτὸς τε ὁ Ἀρχιερεὺς καὶ ὅλον τὸ Συνέδριον τῶν Ἱεροσολύμων, ἐξ ἀνδρῶν Ο, συνεστῆκός (ὅθεν καὶ ἡ ἐρμηνεία παρωνομάσθη τῶν Ο)· καὶ οὕτω παρεδόθησαν τὰ βιβλία καὶ εἰς δημοσίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἀνάγνωσιν, ἀπετέθησαν δὲ καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην, τῷ βασιλεῖ Φιλαδέλφῳ ποθοῦντι προσενηχθέντα. Τὰ δὲ λοιπὰ τεύχη τῆς Γραφῆς μετεφράσθησαν ἐπομένως ὑπὸ διαφόρων, μέχρι καὶ τοῦ Σεραγίδου, ὅποτε φαίνονται ἤδη μεθερμηνευμένα πάντα τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς Διαθήκης » (α). Ταῦτα Μύκης ἔκρινε, καὶ οὕτω σύνεγγυς ἦλθε πρὸς Ἀριστέαν, πεζὸς παρὰ λυθίου ἄρμα τρέχων, πρὸ πέντε καὶ πεντήκοντα ἡδὴ ἐνιαυτῶν (τῷ 1789). Ὡστε χαριέντως ἂν τις παραβάλοι τὸν ἄνδρα τὸν σοφὸν πρὸς τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους τῶν καλῶν ἀνδριάντων μεταρρύθμιστάς, οἵτινες ἀποξέοντες τὰ ὀνόματα τῶν ἐφ' οἷς ἐστάθησαν οἱ ἀνδριάντες (οἷον τοῦ Μιλτιάδου, καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, κτλ.), ἐπέγραφον τὰς εἰκόνας εἰς ἄλλων ὀνόματα μεταγενεστέρων (β). Οἱ δὲ τινες καὶ τὴν

(α) S. Tr. Mücke de Origine version. LXX. interpret. Exercitat. historica pag. 58, sqq.

(β) « Τὰς Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλέους εἰκόνας ἐς Ῥωμαῖόν τι ἄνδρα, καὶ ὅρῃα μετέγραψαν » (εἰ καλεῖ Ἀθηναῖοι, καλακεύοντες τοὺς ἐαυτῶν καταδουλωτάς).

κεφαλὴν τοῦ ἀνδριάντος ἀποκόπτοντες, μετερρύθμιζον (ὡς ἔλεγον) αὐτόν, προσκολλῶντες ἄλλην κεφαλὴν, ὁμοίαν τῆς τοῦ ἡγεμόνος, εἰς ὃν μετέγραφον τὸ παλαιὸν ἀνάθημα (α). Παρομοίως καὶ ὁ Μύκκης περικόψας, ἢ καὶ ἄλλως μεταβαλὼν κατὰ τινα μέρη, τὴν Ἀριστέου περὶ τῆς ἐρμηνείας διήγησιν, μετερρύθμισε καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἀπὸ τῶν Ο, μεταφραστῶν εἰς τὸ Συνέδριον· καὶ ἀπέβη ἄρα, καὶ τὸ τούτου πλάσμα, ἀλόγῳ μὲν *Μυκκίζον*, ἔργῳ δ' *Ἀριστεύζον*. Ἐπέκριναν δὲ ὅμως τὸ συνταγματικόν, σφοδρότερον ἀντειπόντες, ἄλλοι πάλιν διάφορα φρονούντες κριτικοί (β).

Η) Τῶν δὲ κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους ἐπισημοτάτων κριτικῶν (ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 10, αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς) οἱ μὲν ἀπέκλιναν (οἱ πλείστοι) πρὸς τὰς ὀδιακὰς ὑπερβολὰς, οἱ δὲ τινες ἐφάνησαν μετριώτεροι. Εἰς τὴν πρώτην τάξιν ἀνήκουσιν ὅτε Στούρζιος (περὶ οὗ προεῖπομεν ἀνωτέρω), καὶ ὁ γερμανὸς Βερθόλδους (γ), καὶ

Παυσαν. Α. ιη, 3. πρβλ. καὶ Α. β. 4. Ὅθεν τὰς τοιαύτας παραμορφώσεις ἐξελέγχων ἔλεγε καὶ Δίων ὁ Χρυσόστομος, ὅτι «Τὸ μὲν ἐπίγραμμα (ἢ ἐπιγραφὴ τοῦ ἀνδριάντος) ῥωμαίζει· ὁ δὲ ἀνδρὴς ἑλληνίζει» (λόγ. λξ, §. 1.).

(α) Βλ. Δίων Χρυσ. στ. λόγ. λα καὶ λξ. Τοῦτο μάλιστα ἔπραττον κατὰ τὴν Ῥώμην καὶ τινες τῶν Καισάρων, καὶ αὐτοὶ οἱ Ῥωμαῖοι διὰ κολακίαν ἀνδραπεδῶδη, διαφθείροντες τὰ κάλλιστα τῆς τέχνης ἀριστουργήματα, καὶ ἅμα δημοσιεύοντες τὴν ἑαυτῶν ἀτεχνίαν καὶ ἀπειροκαλίαν. Βλ. Sueton. Tiber. c. 53. καὶ Tacit. Annal. I. 74, πρβλ. καὶ Δίωνα Κασσ. ΝΘ, σελ. 933. Reim.

(β) Erlang. Ephemerid. Litterat. a. 1789, pag. 315. καὶ Allgemein. Litt. Zeit. a. 1792. nr. 319. πρβλ. καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Harles ἐκδοσιν τῆς ἑλληνικῆς τοῦ Φαβριχίου Βιβλιοθήκης, ὅπου οἱ σοφοὶ ταύτης ἐν πολλαῖς ἀναπληρωταῖ (Pfeiffer καὶ Scharfemberg) ἠρίθμησαν πολλῶν καὶ ἄλλων γνώμας κριτικῶν, ὀλίγα τῶν προτεθειμένων διαφερούσας. Fabric. Biblioth. Graec. vol. 3. p. 658—672.

(γ) Bertholdt (Historisch-kritische Einleitung in die Schriften des Alt. und neuen Testaments 2. Th. §. 157). Ὅστος ἐκρίνεν, ὅτι καθὼς εἰς τὴν Παλαιστίνην διὰ τοὺς Ἀραμαῖοι (Συροχαλδαῖοι) λαλοῦντας Ἰουδαίους ἐγίνοντο κατὰ μικρὸν Χαλδαῖκα μεταφράσεις τῆς Γραφῆς διὰ τε τὰς συναγωγὰς καὶ πρὸς χρῆσιν ἰδιαιτέραν, οὕτω καὶ διὰ τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ Ἰουδαίους ὑπῆρξεν ἀναγκαῖα μετάφρασις ἑλληνικὴ τῆς ἑβραϊκῆς Γραφῆς. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν μικρὰ τινα τεμάχια μεθερμηνευμένα, καθὼς ἀπῆται κατὰ καιροὺς ἡ ἀνάγκη τῆς ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἀναγνώσεως. Ἐπειτα δὲ ταῦτα συναθροισθέντα, καὶ δοκιμασθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰουδαικοῦ συνεδρίου, διατάχθησαν εἰς δημοσίαν χρῆσιν, ὡς καλῶς ἔχοντα. Τοιαῦτα καὶ ὁ πι-

Ιάννης ὁ κλεινός (α), καὶ εἴ τις ἕτερος, ἐπικυροῦντες τὰ πλεῖστα τῶν προγενεστέρων, μετὰ τινων ὀλίγων καὶ ἀσημάντων προσθηκῶν, τυχόν, ἢ μεταβολῶν (β). Εἷς καὶ μόνος (ὅσον οἶδαμεν) ἐκ τῶν νεωτέρων, ὁ παρὰ τῷ πολυμαθεστάτῳ Ὄρνῳ μνημονευόμενος ἄγγλος Ἐπίσκοπος Σαμ. Ὁρσολεύς (Horsley), ἐφάνη πάντων παραδοξότατος. Ἰπέλαθεν οὗτος, ὅτι ἦσαν ἀρχαιότατα ἑβραϊκὰ ἀντίγραφα τοῦ νόμου διεφθαρμένα, οὐχὶ μετὰ τὸν Ἑσδραν (ὡς ὑπενόησεν ὁ Κεννικότος, τόμ. β. σελ. 298), ἀλλὰ πολὺ καὶ πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἑσδρα ἐκδόσεως τῶν θείων Γραφῶν, καὶ ὅτι τὰ τοιαῦτα ἀντίγραφα ἐπολλαπλασιασθήσαν κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν παρὰ τοῖς ἐν Ἀσσυρίᾳ καὶ Περσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ διεσπαρμένοις Ἰουδαίοις· ἐκ τούτων οὖν τῶν ἀντιγράφων τίθουσιν ἀσμένως καὶ τὸν κώδικα ἐκεῖνον, ἐξ οὗ γέγονεν ἡ λεγομένη τῶν Ο, ἐρμηνεία! κτλ. Ταύτην δὲ τὴν (οὕτως εἰπεῖν) ὑπερκριτικὴν καὶ διεβρώγυϊαν γνώμην μνημονεύει καὶ ὁ περικλής Ὄρνος ἀπλῶς, ὡς δόξαν τῶν Βιβλιακῶν φιλολόγων,

ρικλής Βερθόλδους αὐτοσχεδιάζει, καὶ κατατεμαχίζει πρὸς τὸ δοκοῦν, συμπεραίνων ἐκ τῶν ὑστέρων τὰ πάντα διαφέροντα περιστατικά τῶν προγενεστέρων. Ἐπειδὴ ὅψι ποτε καὶ μετὰ Χριστὸν ἔγραφον οἱ Ἰουδαῖοι, ἄλλοτε ἄλλοι, τῶν ἑβραϊκῶν Γραφῶν παραφράσεις (οὐχὶ κυρίως μεταφράσεις, ὡς εἶπεν), ἄρα παρομοίως ἐξεπονήθη τὸ πάλαι καὶ ἡ ἑλληνὶς τῶν Γραφῶν ἐρμηνεία, καὶ αὕτη τεμαχιστὶ, καὶ διαμελειόσθι! « Ῥάβδους ἐν γωνίᾳ, ἄρα ἐβρεξε ψεκᾶδας ».

(α) Jahn, Bibl. Archaeol. vol. II. 2. p. 342, 349. καὶ Einleitung in die göttlichen Bücher des alten Bundes vol. I pag. 151.

(β) Οὕτω, φέρει εἰπεῖν, ὁ σοφὸς Ιάnnης, ἀποσκυβαλίζων καὶ οὗτος ὡς ὑπεβολιμαίαν τὴν Ἀριστοῦ συγγραφὴν, αἰτεθὲν ἐναντία τῆς τῶν πραγμάτων ἱστορίας περιέχουσας (ἐκεῖνα δηλαδὴ τὰ καθημαζευμένα τὰ ὀδικὰ, τὴν τε νίκην τῆς πρὸς Ἀντίγονον ναυμαχίας, καὶ τὰ περὶ τοῦ Φαληρέως ἐξ Ἑρμίππου, καὶ τ' ἄλλα τὰ περιττά, περὶ ὧν προείπομεν), τίθουσιν ὁ Ιάnnης τὴν τῆς Πεντατεύχου μόνῃς ἐρμηνείαν ἐπὶ τοῦ Λαγίδου Πτολεμαίου· ὅστις (λέγει) κατὰ τὴν πρὸς αὐτὸν τοῦ Φαληρέως παραινέσιν (τὴν « τὰ περὶ βασιλείας καὶ ἡγεμονίας βιβλία κτᾶσθαι » βλ. Τ. α. σελ. 290), ἀπέδωκε καὶ εἰς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων (ἐκράτει δὲ τότε καὶ τῆς Ἰουδαίας ὁ Λαγίδης)· καὶ ἡ προϋφαστῶσαν ὑπὸ τινος Αἰγυπτίου Ἰουδαίου ἐρμηνείαν τοῦ νόμου παρέλαθεν (!), ἢ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως τῶν ἱεροσολύμων μεταπεμψάμενος ἀντίγραφον ἑβραϊκόν, διέταξεν, ἵνα κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐξελληνισθῇ, καὶ ἡ ἐρμηνεία καταταχθῇ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ (Jahn, Einleitung l. c.).

μηδὲν ἐπικρίνων οἰκοθεν· αὐτὸς δὲ μᾶλλον ἐπιρρέπει πρὸς τὸ φρόνημα τὸ Ὀδιακόν (α). Ἀλλ' ὅτι μὲν ὑπῆρχον ἐν Αἰγύπτῳ διεφθαρμένα τῆς Γραφῆς ἀντίγραφα, φαίνεται πως ἐκ τοῦ Ἀριστέου (ὡς ἐροῦμεν ἐφεξῆς). Διὰ ταῦτα καὶ Φιλάδελφος, ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς, ᾗτησато παρ' Ἐλεάζαρου τοῦ ἀρχιερέως τῶν Ἱεροσολύμων ἀντίγραφα, πρὸς ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν, ὡς εἰλικρινῇ καὶ γνήσια παρὰ τοῖς ἐκεῖ διατηρηθέντα. (Τὸν Ἐλεάζαρον τὰς πρὸς τὴν τοῦ Νόμου ἐρμηνείαν ἀφορμὰς παρασχεῖν, ἀρχομένῳ τῆς βασιλείας, τῷ Φιλαδέλφῳ, καὶ ὁ μέγας Νεῦτων ἀνεκήρυξε χρονολογῶν (β)). Ἐν δὲ τοῖς κατ' Αἴγυπτον καὶ Ἀσσυρίαν παλαιοῖς διεφθαρμένοις ἀντιγράφοις ὥφειλε πολὺ δικαιότερον ὁ σοφὸς Ἐπίσκοπος ἐπιζητεῖν καὶ ἀνευρίσκειν τὰ μετὰ τὴν ἐσχάτην ἄλωσιν ἀπόγραφα τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου, πρὸς ἃ διεβύβησαν οἱ Μασορίται τὸ καὶ μέχρι σήμερον κρατοῦν παρ' Ἰουδαίοις κείμενον τῶν Γραφῶν.

Θ) Ἐν δὲ τοῖς μετριοτέροις τετάχθω πρῶτος Οὐαλκενῆρος, ὅστις (ἐν τῇ κατὰ τὸ 1806 ἐκδοθείσῃ περὶ τοῦ Ἀριστοβούλου Διατριβῇ), καίτοι ψευδώνυμον Ἰουδαῖόν τινα νομίζων καὶ οὗτος τὸν Ἀριστεάν (βλ. ἀνωτέρω σελ. 5, σημ.), ἀλλ' ὅμως ἀπεδέξατο πολλὰ τῆς ἱστορίας καὶ τὰ κυριώτερα, πλανηθέντα τὸν Ὀδιον ἐν τισιν ἐξελέγξας, ὡς εἶδομεν (Βιβλ. α. κεφ. IB, κτλ.)· καὶ Βαύερος δὲ πως μετριάζειν δοκεῖ (περὶ οὗ προείπομεν). Πολὺ δὲ μᾶλλον ἥπιος φαίνεται Λεονάρδος ὁ Οὐγος, ὅστις τὴν μὲν Ἀριστείου ἱστορίαν Ἰουδαίου τινος ἔργον ἔκρινεν Ἀλεξανδρινοῦ (δουλεύων καὶ οὗτος τοῖς ἀρέσκουσι τῇ σοβαρωτέρᾳ κριτικῇ), πλὴν ἀλλ' ὅμως ὡμολόγησεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς οὐ μόνον τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ πλεῖστα γούν (εἰ καὶ μὴ πάντα) τῶν περὶ τὸ πρᾶγμα περιστατικῶν, ὀρθῶς ἰστορήσῃ καὶ ἀψευδῶς. Αὐτὸς δὲ ὁ Οὐγος νομίζει μόνην τὴν Πεντάτευχον τὸ πρῶτον ἐρμηνευθεῖσαν, καὶ τὴν ἐρμηνείαν γενομέ-

(α) Horne, An Introduction to the critical Study and Knowledge of the holy Scriptures. vol. 2. P. 1. p. 209. London: 1839.

(β) Is. Newton chronolog. in Opuscul. mathematic. etc. p. 261. T. 3. Lausan. 1744.

νην ὡδὲ πως. Περὶ τὸ τέλος τῆς ριθ, Ὀλυμπ. (τῷ 300 π. Χ.) Πτολεμαῖος ὁ Λαγίδης βουλόμενος τοὺς Ἰουδαίους, ὡς ὅμορον λαόν, προσαναγκάσθαι, πρῶτον μὲν ἀπέλυσε τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ αἰχμαλώτους Ἰουδαίους, ἔπειτα δὲ καὶ δῶρα πολυτιμώτατα πέμψας, ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναόν, ἐξαλείφων οὕτω τὴν ἀνάμνησιν τῆς βεβηλώσεως, ἣν αὐτὸν αὐτὸς ἐβεβήλωσεν (ὅποτε δόλῳ κατέσχε τὴν πόλιν τῶν Ἱεροσολύμων), καὶ τέλος, ᾗτήσατο καὶ ἀντίγραφον τοῦ Πεντατεύχου νόμου, ἵνα κατ' αὐτὸν αὐτοὺς κυβερνᾷ. Οἱ γοῦν ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰουδαῖοι, ὑπὸ τῆς τσαυτῆς τοῦ βασιλέως μεγαλοψυχίας ἀρσεσθέντες καὶ ἐξίλωθέντες, οὐ μόνον τὸ ζητούμενον ἀντίγραφον ἔπεμψαν πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ἀλλὰ καὶ πρεσβείαν, συνεστῶσαν ἐξ ΟΒ, σοφῶν καὶ πεπαιδευμένων ἀνδρῶν, οἵτινες προσήνεγκαν τὸν νόμον, καὶ ἡρμήνευσαν καὶ ἑλληνιστί· ἡ δὲ ἑρμηνεία ἀπετέθη μετὰ τιμῆς ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ » (α). Ταῦτα συντόμως ὁ Οὔγος, ἀποδεχόμενος σχεδὸν ἅπαντα τὰ τοῦ Ἀριστέου, πλὴν μόνον, ὅτι νομίζει τοῦτον ἡπατημένον περὶ τὸν βασιλέα (ὡς ἀντὶ τοῦ Λαγίδου Πτολεμαίου, τάξαντα τὸν Φιλάδελφον)· καὶ ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς τοῦ νόμου ἑρμηνείας ὑπῆρχε πολιτικῆς, καὶ οὔτε ἰδιωτικῆς (ὡς ὑπέλαθεν ὁ Εἰχόρνιος), ἥτοι πρὸς χρῆσιν ἰδιωτικὴν καὶ οἰκιακὴν, οὔτε κατ' ἐπίσημον διάταξιν πρὸς δημοσίαν ἐν ταῖς Συναγωγαῖς χρῆσιν (ὡς ἔκρινεν Ὀδριος). Ἄλλος δέ τις ὕστερον κριτικὸς, ὁ Αἰθερνίκιος, φιλολογικὸν ἐνόμισε τῆς τοῦ νόμου ἑρμηνείας τὸν σκοπὸν (πρὸς κριτικὴν δηλονότι διασκευὴν, κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν διόρθωσιν τοῦ Ὁμήρου) (β)· καὶ περὶ μὲν τοῦ σκοποῦ λέγομεν καὶ παρακατιόντες. Ὁ δὲ σοφὸς Δεσέττης φαίνεται πως ἐπαμφοτερίζων· καὶ τὸ μὲν ὅλον ἀποκλίνει καὶ αὐτὸς

(α) Leon. Hug, De Pentateuchi versione Alexandrina Comment. Friburg. 1818. Καὶ ὁ Ἀννερᾶσιος ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου τάττει τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ο (τῷ 286 π. Χ.). Πλὴν ὑπό τινος ἀπλῶς ἐταιρείας σοφῶν θέλει ταύτην φιλοπονηθεῖσαν, εἰς ὄφελος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ πολυαριθμῶν Ἰουδαίων ἑλληνιστῶν. Βλ. V. de Hanneraw, Manuel Biblique. T. I. p. 3. (β) Hävernick Handbuch der hist. krit. Einleitung in d. A. T. Erlang. 1835.

πρὸς τοὺς περὶ τὸν Βερθόλδυν καὶ τὸν Ὀδιον ὑπερβολικούς, πλὴν ἄλλ' ὅμως δικαιοὶ καὶ τὸν Οὐαλκενῆρον, ὡς ὀρθῶς ἐκλαβόντα τοὺς Ἀριστοβούλου λόγους διαδηλοῦντας, μὴ μόνον τὴν Πεντάτευχον, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν Γραφὴν ἐρμηνευθεῖσαν ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου (α). Τοιοῦτός τις φαίνεται καὶ ὁ κριτικός Ἑρψης, ἀποδεχόμενος μὲν τὴν Οὐγου γνώμην, μὴ δεχόμενος δὲ ὅμως ὡς ἀληθῆ, μήτε τὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς τὸν ναὸν ἀφιέρωσιν τῶν ἀναθημάτων, μήτε τῶν Ο, τὴν ἀποστολὴν (β).

(α) W. M. De Wette Lehrbuch der hist. krit. Einleitung in die Bibel etc. p. 61. Berlin, 1833. πρβλ. καὶ Allg. litter. Zeit. 1816. N. 3. p. 18.

(β) Herbst Historisch-krit. Einleit. in die heil. Schrift des A. T. τ. Bd. p. 150—152. « ἄλλ' εἴπερ (φράσιν) ἐπιδείκνυτο τοσαύτην μεγαλοφροσύνην ὁ βασιλεὺς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ τὸν ναὸν αὐτῶν, ἔμελλε πάντως εὐρῆσαι αὐτὴν ὁ ἀρχαιολόγος Ἰώσηπος· μνημονευομένην καὶ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατριδος (ὡς εὖρε καὶ τὴν ὕβριν, ἣν ὕβρισεν ὁ βασιλεὺς [ὁ Λαγίδης] εἰς τὸν ναόν). Ἄλλ' αὐτὸς μνημονεύει ταύτην τὴν μεγαλοδωρίαν, ἐκ μόνου τοῦ Ἀριστίου (ἄλλην δὲ μαρτυρίαν εὐδεμίαν ἀναφέρει). Κἄν, δὲ τις εἴπῃ, ὅτι ἠρκύσθη καὶ εἰς μόνον τὴν Ἀριστίου συγγραφὴν, ἥτις περιεῖχεν ἐντελὴ τὴν ἱστορίαν, ἀπαντῶμεν, ὅτι ὁ ἱστοριογράφος οὗτος, ὁ Ἀριστίας (εἴπερ ἦν ἀληθὴς) οὐκ ἂν συνέχευε τὸν Λαγίδην (εἴ' οὐ γέγονεν ἡ ἔρμηνεία) πρὸς τὸν Φιλαδέλφον « κτλ. ! Τοιαῦτα ὁ Ἑρψης, οὐτε ἀληθῆ, οὐτε πιθανὰ γούν ἀπαντῶν. Αὐτὸν δὲ τὸν Ἀριστίαν ἰδίως ἐπικρίνων, πρῶτον μὲν ἐξελέγχει ὡς ψευδῆ τινα καὶ πεπλοκαμένα γράψαντα, κατὰ τὴν συνήθη καὶ τατριμμένην κρίσιν τῶν Ἀριστοτεχνῶν (pag. 147—149). ἄλλ' ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἀποθεαίνει περὶ τὴν καταδίκην μετριώτερος, ἀποδεχόμενος τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν ὡς ἀληθῆ. « Καὶ γὰρ (λέγει) φαίνεται τῷ ὄντι ἀκατάληπτον, πῶς ἂν Ἰουδαῖός τις ἐτόλμησεν ἀπατῆσαι τοὺς ἰδίους ὁμογενεῖς περὶ πράγματος οὕτως ἐπισήμου, εἰ μὴ παποιδώτως ἡπίστατο καὶ βεβαίως ἀναντίρρητον ὂν, καὶ πραγματικὸν τὸ συμβεβηκός. β) Καὶ αὐτὴ ἡ ἐτοιμότης, μεθ' ἧς οἱ Ἰουδαῖοι (καὶ οὗτοι τῶν σωφωτάτων, οἷος ὁ Ἰώσηπος) ἀπεδέξαντο τὴν ἱστορίαν, ἀποδίδουσι τὸ πρᾶγμα καὶ πρῶτον ἔδη γνωστὸν καὶ ἐμολογούμενον. γ) Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ἡ κατ' ἑῶς ἐν τῇ Φάρι πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἔρμηνείας τελουμένη πανήγυρις, ἣν ὁ Φίλων διέγραψεν (οὐδ' ἂν ἄμφω βάλαι τις εὐλόγως περὶ ταύτης τῆς διηγήσεως). Ἡ δ' αὐτὴ πανήγυρις ἀποδείκνυσιν, καὶ ἐτι οὐδὲ κατὰ τεμάχια καὶ κατὰ περίστασιν ἡ ἔρμηνεία γέγονεν, ἀλλὰ πᾶσα, καὶ καθ' ὅν τρόπον ἔγραψεν Ἀριστίας. δ) Ὁ Κλήμης (Στρωματ. σ, α) ἱστορεῖ τὴν ἔρμηνείαν γενεμένην κατ' ἄλλους μὲν ἐπὶ τοῦ Λάγου Πτολεμαίου, κατὰ δὲ τινος ἐπὶ Φιλαδέλφου. Ἐκ δὲ τούτων γίνεται φανερόν, ὅτι οὐχ ὑπῆρχεν ἡ συγγραφὴ τοῦ Ἀριστίου ἢ μόνη πηγὴ τῆς περὶ τὴν ἔρμηνείαν ἱστορίας (ἀλλὰ καὶ ἄλλαι τινες). ὅτι ὁ Ἀριστίας εὐδεμίαν ὑπολείπει ἀμφιβολίαν, ἐπὶ τίνος βασιλέως ἔρμητιν ὡς τὴν καὶ Γραφὴν « κτλ. (pag. 150—152).

Τελευταῖον, ὁ μήπω πάνυ πρόην ἐκδοῦς τὰ περὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐρμηνείας τῆς Πεντάτευχου τρία βιβλία Ἑβραϊκός ὁ Θήρσιος (ὁ νεώτερος) πάνυ κόσμιος καὶ πρᾶτος φαίνεται περὶ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς ἐρμηνείας, ἐξελέγχων ἐν μέρει τὰς Ὀδιακάς παρεκτροπὰς, ἐπαινῶν δὲ καὶ τὰς Οὐαλκενήρου περὶ τοῦ Ὀδίου δριμείας, ἀλλ' ἀκριβεῖς ἐπικρίσεις. Ὁρθῶς δὲ ἅμα καὶ λίαν εὐφυῶς καὶ μετριοφρόνως ἐξήλεγξε τοὺς λέγοντας φιλολογικὸν τὸν σκοπὸν τῆς ἐρμηνείας· αὐτὸς δ' οὐ τολμᾷ διορίσαι, μὲν πολιτικός τις ἦν ὁ σκοπός, ἢ Συναγωγικός, ἢ ἰδιωτικός, ἢ, τέλος, ὡς μὲν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, Συναγωγικός (διστάζει δὲ καὶ περὶ τούτου), ὡς δ' ἐκ μέρους τοῦ Φιλαδέλφου καὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, ἄλλος τις». Ταῦτα ὁ σοφὸς Θήρσιος (σελ. 10). Ἀλλ' ὅσον περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐρμηνείας, ἀπήλλαξεν ἡμᾶς πραγμάτων αὐτὸς ὁ Φιλαδέλφος· ὅστις, ἐν τῇ πρὸς Ἐλεάζαρον ἐπιστολῇ, αἰτεῖται τὴν ἐρμηνείαν ἀμφοτέρων ἔνεκα, « τοῖς τε κατ' οἰκουμένην Ἰουδαίοις βουλούμενος χαρίζεσθαι » (ἵνα ταύτην οἱ ἐλληνίζοντες ἀναγινώσκωσιν ἐν ταῖς Συναγωγαῖς), « καὶ ἵνα ὑπάρχῃ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ, σὺν τοῖς ἄλλοις βιβλίοις » κτλ. (Ἀριστέας, σελ. 6). Ἀλλ' ὁ Θήρσιος καὶ τὴν Ἀριστέου συγγραφὴν ὑποβολιμαίαν νομίζει, καὶ πάσης τίσεως ἱστορικῆς ἤδη πρὸ πολλοῦ γεγυμνωμένην (βλ. Τ. Α. σελ. 23). Θέλει δὲ προσέτι καὶ μόνην τὴν Πεντάτευχον ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου διερμηνευθεῖσαν (α). Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτου καὶ ἀλλαχοῦ θεωρήσομεν ἐν τοῖς ἐπομένοις, μίαν μόνον ἤδη προσθέντες ἀπορίαν, τὴν ἐφεξῆς. Εὐθὺς ἐν τῷ πρώτῳ παραγράφῳ (σελ. 4) ἀναφέρει τὴν ἐκ τοῦ ἀγίου ἱερωνύμου μαρτυρίαν ἐκείνην· ὅτι « Οἱ πολυμαθεῖς (ἢ φιλόλογοι) διατείνονται μόνην τὴν Πεντάτευχον ἐρμηνεύσαι τοὺς Ο, καὶ τοῦτο φρονοῦσιν Ἀριστέας, Ἰώσηπος, καὶ πᾶσα ἡ τῶν Ἰουδαίων σχολή » (ἱερωνύμ. εἰς Ἰεζεκ. ιδ, 13, καὶ ε, 11)· « Καὶ αὕτη (προστίθῃσιν ὁ Θήρσιος) ἡ γνώμη τοῦ Στριδωνίου πατρὸς οὕτως ἔσχε περὶ τὸ πρᾶγμα συναινοῦντας τοὺς νεωτέρους Θεολόγους, ὥστε τὴν τῆς Πεντάτευχου ἐρμηνείαν ἀρχαιότεραν κρίνουσι καὶ βελτίονα τῆς τῶν

(α) Thierschij De Pentateuch. version Alex. p. 4—9.

ἄλλων τευχῶν » κτλ. Ἀλλὰ προὶόν ἐφεξῆς (§. 3. § 5.) ὁ ἄριστος Θήρσιος, ἀποδέχεται τὴν περὶ τοῦ Ἀριστοβούλου νηφάλιον τοῦ Οὐαλκενήρου κρίσιν, καὶ αὐτὸν ἐπάγει τὸν Ἀριστόβουλον μαρτυροῦντα, ὅτι ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου μεθερμηνεύθησαν οὐ μόνον ἡ Πεντάτευχος, ἀλλὰ πάντα τὰ τεύχη τῆς Γραφῆς· προσεμπεδοῖ δὲ τὴν Οὐαλκενήρου γνώμην καὶ διὰ τοῦ νεωστὶ εὑρεθέντος Πλαυτείου σχολίου (περὶ οὗ προσείπομεν, βιβλ. α. κεφ. κδ. ἄρθρ. θ). Καὶ κατὰ ταῦτα ἄρα φαίνεται καὶ Ἀριστέας ὅτι ἔλεγεν, ὅσα μετὰ ταῦτα καὶ Ἀριστόβουλος (ὅστις πάντως ἀνέγνω καὶ τὴν Ἀριστέου συγγραφὴν)· τούτοις δὲ συνεφώνει καὶ Ἰώσηπος (ὡς ὁψόμεθα ἐν τοῖς ἐφεξῆς). Ὁ δὲ μακάριος Ἱερώνυμος, ἡ *λάβετ'*, ἡ οὐκ ἐνόησεν ἀκριβῶς, οὔτε τὸν Ἀριστέαν, οὔτε τὸν Ἰώσηπον. Καὶ τὸ Ταλμουδον δὲ πάλιν ἀλλαχοῦ τάναντία λέγει πρὸς ἣν εἶπεν ὁ Δαλμάτης Πατὴρ Ἰουδαίων σχολῇ. Πῶς λοιπὸν ὁ κλεινὸς Θήρσιος δικαίων τὸν Ἀριστόβουλον, ἔπειτα φαίνεται καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν νεωτέρων Θεολόγων ἀποκλίνων πρὸς τὴν Ἱερωνύμειον ὑπόνοιαν; Ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἱερώνυμος ἀλλαχοῦ τῶν συγγραφῶν πολλάκις ἐθεώρησε πάντα τὰ τεύχη τῆς Γραφῆς ὑπὸ τῶν Ο, μεθερμηνευθέντα (καθὼς ἔγραψεν ὁ Ἀριστόβουλος), ὁψόμεθα ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

§. δ. Ταῦτα περιληπτικώτερον περὶ τῶν κυριωτέρων δοξασίων, ὅσας περὶ τῆς ἑλληνίδος τῶν Γραφῶν ἐρμηνείας διεδογμάτισαν οἱ διασημότατοι τῶν περὶ τὰς Γραφὰς νεωτερικῶν φιλολόγων καὶ κριτικῶν, ἀποσκευαλίζοντες τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀριστέου, καὶ μὴδὲ πρὸς ἀλλήλους ὁμοφωνοῦντες. Ἰπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλοι, καὶ οὗτοι τῶν οὐκ ἀσήμεων, ὧν τὰς κρίσεις ἰδίως οὐκ ἐμνημονεύσαμεν, χάριν τῆς συντομίας, καθὼς πάσας συμφωνοῦς πρὸς τὰς ἐξενεχθείσας· διότι πολλοὶ πολλάκις ἀντιγράφουσι τὰς γνώμας τῶν προγενεστέρων. Τοιοῦτος ἐφάνη καθ' ἡμᾶς (ἵνα τοῦτον γοῦν μὴ παραδράμωμεν) καὶ Φράγκελος ὁ Ἀρχιεραββίνος (ὃν καὶ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ὠνομάσαμεν, τόμ. α. σελ. 17 καὶ 386, 423, 443), Ἰουδαῖος οὐκ ἄχαρις, ἀλλὰ καὶ παιδείας ἑλληνικῆς, καὶ τῆς ἄλλης κριτικῆς πολυμαθεὶς ἄλις ἐγκρατής. Οὗτος τοίνυν ἐξ ἀπάντων τῶν προηγησαμένων τὰ

χείριστα καὶ ῥιμύτατα κατὰ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, συναθροίσας, καὶ μετὰ πολλῆς ἐντρεχείας παρασκευάσας, παρέθηκε τοῖς φιλολόγοις δειπνᾶριον οὐκ ἀνθηρὸν, οὐδὲ πᾶν γλαφυρὸν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ψυχρὸν καὶ σαββατικόν. Θέλει καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῶν πρώτων Πτολεμαίων μόνην τὴν Πεντάτευχον ἐρμηνευθεῖσαν εἰς χρῆσιν τῶν ἐλληνιστῶν Ἰουδαίων, καὶ ταύτην οὐχ ὅλην, οὐδ' ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐρμηνευτῶν· ἀλλὰ τὰ μὲν πρῶτα τρία τεύχη μετεφράσθησαν (λέγει) κομματικῶς, πολλῶν χασμάτων ἐν τῷ μεταξὺ παραλειπομένων ὑπὸ τῶν πρώτων μεταφραστῶν, ἅτινα μετέπειτα ἐπελθόντες ἄλλοι περὶ τὴν ἐβραϊκὴν ἀμαθέστεροι, κακῶς ἀνεπλήρωσαν, προσθέντες εἰς τὸ κείμενον καὶ τινα γλωσσηματικά (παρασημειώματα), εἰς τὸ περιστέλιδον τῶν ἐρμηνευμάτων προκεχαραγμένα. Μόνον (λέγει) τὸ Λευϊτικὸν ὁμαλῶς καὶ καθαρῶς μετεφράσθη (καθὼ μᾶλλον ἀναγκάσιον διὰ τὴν νομοθεσίαν), καὶ ἔπειτα τὸ Δευτερονόμιον. Τὰ δὲ προφητικά καὶ τ' ἄλλα τῶν ἱερῶν βιβλίων ἡρμηνεύθησαν ὕστερον κατὰ καιροὺς, ἀτάκτως καὶ ἀορίστως. Καὶ οὔτε Παλαιστίνους, οὔτε γοῦν Ἀλεξανδρινούς ἐθέλει τοὺς ἐρμηνεῖς ὁ ἀρχιερεῖς (ὡς ἐμαρτύρησεν αὐτῷ, καθὼς λέγει, τὸ λεκτικὸν καὶ ὅλον τὸ ὕφος τῆς ἐρμηνείας), ἀλλὰ τινὰς Ἀφρικανούς, οἷον Κυρηναίους, ἧ καὶ ἄλλους τινὰς ἐκ τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἐλληνιστάς. Κατὰ δὲ τοῦ μυθολογηθέντος δῆθεν ἀριθμοῦ τῶν Ο, βεβαίαν αὐτὸς ἐπάγει τὴν περὶ τῶν *πέντε γερότων* μαρτυρίαν τοῦ Ἱεροσολυμικοῦ Ταλμουδίου (τὸ δὲ Βαβυλώνιον κατεψευσμένον ἀνακηρύττει!). Μέμεται δὲ καὶ πάντας, ὅσοι πρὸς τὴν λύσιν τοῦ περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, κινηθέντος ζητήματος ἡσχολήθησαν, ἀνατέμνοντες μόνον τὸν φλοιὸν τῆς ἱστορικῆς περιγραφῆς, οἷαν ὑπηγόρευεν ἀμάθεια καὶ ὀκνηρία, πρὸς αὐτοὺς δὲ τοὺς Ο, μὴ πλησιάζοντες. Αὐτὸς δὲ πάσαις δυνάμεσιν ἀσχολεῖται περὶ τὴν σύγκρισιν τῶν Ο, πρὸς τὸ κείμενον τὸ ἐβραϊκόν, ὡς ἂν ταύτην μόνον οὔσαν ὁδὸν πρὸς εὕρεσιν καὶ τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ὅλης ἀξίας τῆς ἐρμηνείας! (α). Οὕτως ὁ γενναῖος Φράγκελος

(α) Frankel, *Historisch-kritische Studien zu der Septuaginta*. I. Bd. 1. Abth. pag. 3, 4, 8, 11, 20, 27, 29.

ὀπλισθεὶς τὰ Ταργουμίμ καὶ Ταλμουδίμ καὶ τὰς Μελχίτας (σύγγραμμα καὶ τοῦτο Ῥαββινικόν), ἐπῆλθεν ἡμῖν καὶ αὐτὸς καταστρέψων τὸ κύρος καὶ τὴν ἀξίαν τῶν Ο, αὐτοῖς ὅλοις ὑπομνήμασι τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ προγόνων· καὶ ἔοικεν ὁ ραββὶς οὐ σμικρὰ φρονεῖν! Ἀλλὰ τὰς τούτου ποικίλας γνωμολογίας συνεξετάσαμεν, ἐν οἷς ἀπαντήσαμεν ἐφεξῆς πρὸς τὰς τῶν ἀρχαιοτέρων αὐτοῦ κριτικῶν, οἷον Πειπφέρων, καὶ Βερβολδῶν, κτλ. (βλ. ὀπισθ. σελ. 11, 15), ἐξ ὧν ἀνθολογήσας ἔχει τὰ στεφανώματα. Ἡδὴ δὲ τοσοῦτόν λεγόμεν πρὸς αὐτόν· Ὡ λῶστε Ἰουδαῖε, τί τερεὶ τὴν κριτικὴν ἀβρυνόμενος, οὐκ ἤρξω πρῶτον ἀπὸ τῶν οἰκείων; Τοσαῦτα ζητήματα καὶ ποικίλαι κρίσεις καὶ κατακρίσεις ἐφιζάνουσι καὶ βαρύνουσι τὸ κείμενον τὸ ἐβραϊκόν, καὶ σὺ τοῦτο καταλιπὼν, πολυπραγμονεῖς τὰ τῶν Ο; « *Ἄλλωρ ἱατρός, αὐτὸς ἔλκεσι βρύων* »; Ἡ μήπως ἐξῆλθες πωλήσων τὰς Μασσοριτικὰς ἐπὶ τοῦ κειμένου στρεβλώσεις, καὶ ἄλλας παντοίας συντριβὰς καὶ παραφθοράς, ὡς γνησίας ἀναγνώσεις καὶ γραφὰς αὐτῶν τῶν θεοπνεύστων προφητῶν; καὶ τοὺς πολυπαθεστάτους χιλιζοὺς σου κώδηκας, ὡς προτιμωτέρους τῶν ἐξ ὧν ἡρμήνευσαν οἱ Ο; Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ τοῦ Φραγκέλου. Τούτου δ' ὁμόφων καὶ ὁμογενὴς, ὡς ἔοικεν, Ἰουδαῖος (δεῖ γάρ καὶ τοῦτον προσθεῖναι τὸν σοφόν) ἀνεσάνη συγχρόνως καὶ ὁ προσωποδωτὸς Κλαύδιος (Claudius), ὅστις καὶ αὐτὸς (ἐν τῷ « *περὶ τῆς Γραφῆς, ὡς ἀνθρώπινον ἔργον θεωρουμένης* » καινοφανεῖ αὐτοῦ ἐγχειριδίῳ) καθάπτεται γενναίως τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο! Καὶ πρῶτον μὲν ὁμολογεῖ ταύτης τὰ προτερήματα, καὶ ὁ καὶ τὴν Βουλγάταν ὑπερτερεῖ, τρία τινα ταῦτα ἀριθμῶν. α) « *Τὰ πρεσβεῖα τῆς ἀρχαιότητος· ὅπερ (λέγει) πρὸς τὸν καθολικισμόν, οὐκ εὐκαταφρόνητον* »· (καθολικισμόν δὲ, λέγει, τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν, ὡς καὶ ταύτην δηλονότι, ἐν οἷς ὁμωφανεῖ πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον θεοὺς δόγμασι, τρανὰς καὶ λαμπροτέρας ἔχουσιν τὰς ἀπαδείξεις ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο)· β) « *Τὴν πρὸς αὐτὴν ὁμολογον συμφωνίαν τῶν πρώτων τῆς ἐκκλησίας πατέρων* » (ὥφειλεν εἰπεῖν καὶ τῶν Ἀποστόλων). γ) « *Τὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων χρι-*

στιανῶν μέχρι καὶ τῆς σήμερον διαρκῇ καὶ ἀδιάλειπτον αὐτῆς ἐξουσίαν καὶ κυριότητα ». — Ὅρθως γε ταῦτα καὶ ἀληθῶς ὁ Ψευδοκλαύδιος. Ἄλλ' ἐν τοῖς ἐφεξῆς, τὴν περὶ τῆς ἐρμηνείας ἱστορίαν τοῦ Ἀριστεύου, μετὰ τῶν τοῦ Φίλωνος καὶ τοῦ μάρτυρος Ἰουστίνου, τωθαστικώτερον διεξελλθὼν, ἐπιφέρει. « Οὗτος ὁ μῦθος, ἀφ' οὗ διήρκεσεν ὅλους ιε, ἢ ις, αἰῶνας, διὰ πάσης ἀγόμενος ὑπολήψεως καὶ τιμῆς, συνεπρίβη, τέλος, προσβάλλων πρὸς τὴν ἀνίλεων κριτικὴν τοῦ Σκαλιγέρου, τοῦ Βίβου, τοῦ Βαρδάλου, τοῦ Πριδῶ, τοῦ Ὀδίου, καὶ ἄλλων, οἵτινες ἀπέβησαν σφόδρα κοινωφελεῖς διὰ τοῦ Βολταίρου »! (Ἄξιος ὁ μαθητὴς! καὶ οἱ καθηγήτορες τρισύλβιοι!). Θέλει δὲ καὶ οὗτος ἐν Αἰγύπτῳ μὲν καὶ πρὸ Χριστοῦ Σωτῆρος γενομένην τὴν ἐρμηνείαν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῶν Ἰουδαίων συγκατατιθεμένων (διότι αὐτὸς Ἰωσήφω καὶ Φίλωνι καὶ Ἀριστοβούλῳ καὶ τῇ ἀρχαίᾳ Συναγωγῇ τῶν Ἰουδαίων οὐ συγκατατίθεται!). Τελευταῖον, διακωμῶδων τὸ θαῦμα τῆς τῶν ἐρμηνευτῶν συμφωνίας, καὶ θεωρῶν τὴν διαφορὰν τῶν ἀρχαίων χειρογράφων τῆς ἐρμηνείας, ὡς ἀποδείξιν, ὅτι οὐκέτι σώζεται γνησίᾳ ἐκείνῃ ἢ πρώτῃ λεγομένη τῶν Ο, ἐρμηνεία, ἐπιφέρει, « ὅτι, ἂν ἐξ ἐκείνων τῶν θεοπνεύστων χειρογράφων ἔντι σήμερον εὑρεθῇ, οὐδὲν μᾶλλον προκόψουσιν οἱ κόποι τοῦ Ούρσιου, καὶ Βίστωνος, καὶ Βρέττου, καὶ τῶν ἄλλων (τῶν τῆς ἐρμηνείας ὑπερασπιστῶν)* διότι, τέλος, οὐδὲν ἕτερον ἔξουσιν, εἰ μὴ μεταφράσιν τῆς Γραφῆς, εἰς σφάλματα, ὡς πᾶν ἀνθρώπινον ἔργον, ὑποκειμένην »* (ἔστωσαν, ὡς ὑπέθετο, καὶ θεοφόρητοι οἱ μεταφράστα!). « Μετάφρασιν (ἐπαναλαμβάνει), ἥτις οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν ἔχει δύναται τὸ κύρος καὶ τὴν αὐθεντίαν, εἰμὶ ἐκ τοῦ κειμένου (τοῦ ἐβραϊκοῦ) ». κτλ. — Κείμενον δὲ πάντως ὁ Κλαύδιος οὗτος ἐννοεῖ τὸ καθ' ἡμᾶς! Ἀλλὰ τίποτ' ἐρεῖς ἀνγνωστόν, ὅταν ἀκούσης καὶ ποῖον θεωρεῖς τὸ κείμενον τοῦτο, πρὸς ὕπερ, ὡς πρὸς στάθμην, κρίνει παραβλητέαν τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο; — « Ἐκ τῶν ἐβραϊκῶν χειρογράφων (ἀνακηρύττει ζεντόρειον) λείπει τὸ ἰδιαίτατον τῆς γνησιότητος γνώρισμα, δηλονότι τὸ ὁμοειδὲς καὶ ὁμοίμορφον. — Ὅθεν, ἀκριβέστερον ἐρευνῶντες, καθορώμεν, ὅτι τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον οὐ διέμεινεν

ἀμετάβλητον. Τίς οὖν ἔσται γνώμων καὶ διαιτητὴς πρὸς λύσιν τῶν ἐκ τῆς διαφορᾶς ταύτης τοῦ κειμένου προκυπτουσῶν ἀμφιβολιῶν; καὶ τίς ὁ ψηφίσαν ἀπλάνως, ποῖον τῶν ἴσας τὰς ἀξιώσεις ἔχόντων διαφορῶν χειρογράφων τὸ γνησιώτερον;» κτλ. (α) Ἀλλὰ καταλείποντες τὸν Κλαύδιον διδάσκοντα τὸν Ἀρχιερεῖς τὰ περὶ τοῦ κειμένου (καίτοι, ἴσως, μὴ ἀπὸ γνώμης καθαρᾶς, ὡς παντελῆ τῶν θείων Γραφῶν ἀθέτησιν, ὡς ἔοικε, διανοούμενον), ἐπάνειμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον.

§. ε. Οἱ μὲν οὖν ἀρχαῖοι φυσικοὶ φιλοσοφούντες, ἔλεγον τὴν ὑποκειμένην τοῖς πράγμασιν ὕλην μίαν ὑπάρχειν καὶ τὴν αὐτὴν πανταχοῦ· τρέπεται δὲ ὅμως μεταβαλλομένη ἄλλοτε ἄλλως, καὶ νῦν μὲν φλέγεται, νῦν δὲ τανάπαλιν ἐξυγραίνεται, καὶ πάλιν πήγνυται, καὶ ἄλλοτ' ἐξαερούται. Παρομοίως καὶ οἱ νεώτεροι κριτικοὶ τὴν περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν παλαιὰν ἱστορίαν, ὡς ἄν τινα παντάπασιν ἀχρωμάτιστον καὶ ἀνείδεον ὕλην, παραλαβόντες, ἄλλος ἄλλως αὐτὴν μετεμύρφωσαν, καὶ μετεσχημάτισαν αὐτεξουσίως, ἕκαστος πρὸς τὸ δοκοῦν, παντοίας πιθανότητος ἐπινοοῦντες ἰδέας, πλάσματα πάντα πολυμαθείας ἐμπαθοῦς, ἢ καινοτόμου φιλοδοξίας, καὶ ταῦτα προτιμήσαντες ἀντὶ τῆς ἀρχαίας πραγματικῆς ἱστορίας. Καὶ τοιοῦτοι μάλιστα ἀνεφάνησαν κατὰ τε τοὺς χρόνους τῆς λεγομένης Ἀναμορφώσεως, καὶ πολὺ θρασύτεροι, ἀφ' οὗ παρεισήλθεν εἰς τὴν κριτικὴν τῶν θείων Γραφῶν ἐρμηνείαν ὁ παρ' αὐτοῖς λεγόμενος *λογικισμός*, ἢ *ὀρθολογισμός* (*rationalismus*), πᾶν μὲν ἀσύνηθες, ἢ θαυμαστὸν, ἀφειδῶς ἀναιρῶν, ἐν ὁνόματι καὶ βοήθειᾳ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, πᾶν δὲ καθυποζυγῶν εἰς τὴν ἀπαρέγκλιτον, ἣν αὐτὸς εὐθύνει, στάθμην τῆς ὑψηλοτέρας κριτικῆς, καὶ πανταχοῦ τολμηρῶς ἀνασκάπτειν τὰ θεμέλια πάσης ἀρχαίας ἅμα καὶ ἐμβριθοῦς καὶ σεμνοτάτης περὶ τὰς Γραφὰς διδασκαλίας, μηδ' αὐτὴν σεβόμενος τὴν θεϊότητα τῶν Γραφῶν (β). Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ

(α) Βλ. Die Bibel als ein Menschenwerk betrachtet von Claudius, p. 142—143, καὶ p. 123—133. Paris und Leipz. 1841.

(β) Τεῖσιν μάλιστα ἀνεφάνησαν οἱ ὀρθολογισταὶ (*Rationalistes*), οἱ καὶ φυσικοὶ λεγόμενοι (*Naturalistes*), πρὸς διαστολὴν τῶν Δογματιστῶν καὶ

τάς Γραφάς, ἐτέρας θεωρίας, τῆς Ἐξηγητικῆς, ἢ Ἑρμηνευτικῆς. Ἡ δὲ περὶ τῆς τούτων ὑπὸ τῶν Ο, μεταφράσεως διωκομένη ιστορία μένει πάλιν σταθερά καὶ ἀναλλοίωτος, ἐπὶ χώρας ὑψηλῆς καὶ μάλα βεβαίας, τῆς μητρὸς αὐτῆς ἀληθείας, ἀστεμφῶς ἡδρασμένη· τοὺς δὲ διώκτας αὐτῆς ἄνωθεν ἐφορᾷ γαλήνιος ἀλληλομαχοῦντας, καὶ δαίγμα τῆς ψευδοσύνης τῶν κατ' αὐτοὺς ὀρθολογικῶν συστημάτων λαμπρότατον ἐπιφερομένους, τὴν διηγετῆ πρὸς ἀλλήλους ἀντίφασιν καὶ ἀντιλογίαν. Οὐδὲ γὰρ δικαστήριον συνίσταται δεκτὸν ἐκ τοιούτων δὴ περὶ τὰς κρίσεις ἀντιφασκόντων δικαστῶν· καὶ μάρτυρες ἐκπίπτουσιν, ὧν αἱ μαρτυρίαι οὐκ εἰσὶν ἴσαι. Καὶ ἴσως μὲν ὑπῆρχε καλὸν (ἢ πρέπον γοῦν καὶ κατάλληλον εἰς τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν), εἴπερ καὶ ἡμεῖς παρετρέχομεν τοὺς περὶ τὴν ἐρμηνείαν

ὑπερφυσικῶν (ὡς καλοῦσι τοὺς τηροῦντας τὰ καθεστώτα). Πρῶτος δὲ τῆς τῶν Ὀρθολογιστῶν λεγομένης σχολῆς ἀρχηγὸς φαίνεται ὁ Σέμιερς, ὅστις ἤρξατο πρῶτος τῆς ἐλευθεριωτέρας (ὡς λέγουσιν) ἐρμηνείας τῶν θείων Γραφῶν (περὶ τὰ 1760—1778). Οὗτος ἀρνεῖται τὸ θεόπνευστον τῶν ἁγίων Γραφῶν Πάν θαῦμα ἐκλαμβάνει ὡς ἀλληγορίαν· Πᾶσαν θεόπεμπτον δρᾶσιν, ὡς πλάνην ὀφθαλμῶν, ἢ ὡς φυσικὴν συμπεσοῦσαν, περιβεβλημένην τῆς Ἀσιατικῆς ὑπερβολῆς τὸν ποδῆρην. Πᾶσαν, τέλος, προφητείαν ἀπαναίνεται. Τῷ δὲ Σεμιέρῳ καὶ ἡμῶν συμμαχῶν, ἐξέδωκε καὶ τινεὶ κανόνας θετικὰς τοῦ κατὰ τὴν ἀσεβειστέτην ταύτην μέθοδον ἐρμηνεύειν τὰ θαύματα! (Ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ, ἐν ἐξέδωκεν Ernesti Instit. interpret. N. T. Ἐν δὲ σελ. 15. φαίνεται πῶς θαύματά τινα ἀποδεχόμενος). Εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Ὀρθολογιστῶν ἀνήκουσι καὶ Toelner, Eichhorn, Paulus, Gabler, Schuster, Restig, Eckermann, Flugge, καὶ ἄλλοι πολλοί, εἰς ὧν τὰς συγγραφάς φαίνεται ἡ πρακτικὴ τῶν Ἀμμωνιακῶν κανόνων ἐφαρμογή· καὶ ὁ Εἰσχόρνιος ἰδίως ἐφιλοτέχνησε καὶ σύστημα τῆς περὶ τὴν προφητείαν ὀρθολογικῆς θεωρίας, παραλληλίζων τοὺς θείους Προφῆτας πρὸς τοὺς μάντις τῶν ἐθνῶν! (Einleitung in das Alte Test. tom. IV. p. 45. Götting, 1824). Τὴν μέθοδον τῶν Ὀρθολογιστῶν διατηρεῖ καὶ Καχὴν ὁ Ἰουδαῖος (Cahen, La Bible, Traduc. nouvel. etc. T. I. avant-propos p. XV). Ἀλλὰ πρὸς ταύτας τὰς δεικνύσας ματαιοσολίας ἀπάντησαν ἄλλοι συνετώτεροι σοφοί, καὶ πρὸς τὸν Σέμιερν ἰδίως ὁ C. F. Schmidius (Histor. antiqua et vindicat. Canonis sacri Vet. et N. Test. p. 35, 48, 77, 84. Lips. 1785). Ἐξήλεγξε δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς τὰς τειχάδας ἐρεσχολίας, τε κλεινὸς Ὀρνος (An introduction etc. vol. 1. P. 2. p. 224 καὶ vol. 1, p. 19.), καὶ ὁ πλείστης τιμῆς ἀξίος καὶ πολυμαθέστατος N. Wiseman (Discours sur les Rappots entre la Science et la Religion revelée p. 388. sq. Paris 1843), καὶ ὁ Glaire (Introduction etc. T. 1, p. 456) πρὸς καὶ Thierschij de Pentat. vers. Alex. p. 23.

τῶν Γραφῶν καινοτόμους αὐτῶν ἐπιλογισμούς, καταλιπόντες αὐτοὺς κοπτομένους πρὸς ἀλλήλους, ὡς θερμούς ἀλέκτορας, καὶ τὰς ποικίλας, ὅσας ἄλλος ἄλλοθεν ἀναπλάττουσι, δοξασίας ἐξ ὑπαμοιβῆς ἀνατρέποντας καὶ καθαιροῦντας, δυνάμει πάλιν καὶ βοηθείᾳ τοῦ ὀρθοῦ Λόγου! Ἀλλὰ, χάριν τῶν περὶ τὴν Γραφικὴν θεωρίαν πρωτοπαίρων ἡμετέρων, ἀπαντῶμεν τὸ κατὰ δύναμιν πρὸς τὰς μάλιστα σπουδαίας δοκούσας καὶ ἰσχυράς ἀντιλογίας, ὅσας ἀνεκίνησαν οἱ ἄνδρες περὶ τε τῆς αἰτίας, καὶ τοῦ τρόπου, καὶ τοῦ σκοποῦ, καὶ τοῦ πρωτοτύπου τῆς ἐλληνικῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν, ἔτι δὲ καὶ περὶ τοῦ γένους καὶ ἀριθμοῦ τῶν ἐρμηνευτῶν, κτλ.

§. 5. Ἐπειδὴ δὲ πάντες ἀπλῶς, καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ μέρος ἀντιφωνοῦντες, ὡς κοινὸν καθηγεμόνα, προβάλλονται τὸν πολυμαθέστατον Ὅδιον, τούτου κυρίως τὸ τετεχνευμένον ἱστορικὸν σύστημα θεωροῦμεν, παρενείροντες ἅμα καὶ ὅσα προσέθηκαν οἱ τῶν νεωτέρων ἐπιστημώτατοι, ἢ προσεπικυροῦντες, ἢ διορθοῦντες, ἢ ἄλλως πως μεταποιοῦντες τὰ Ὅδιακά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Ποτα τις ἡ αἰτία τῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν· καὶ εἴπερ ἐξηληλυθίσθησαν ὑπὸ τιῶν ἄλλων παρὰ τοὺς Ο, καὶ μήτε γιλοτιμία τοῦ βασιλέως, μήτε Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ἐπιστατοῦντος.

§. α. Ὅτι γέγονέ τις ἐρμηνεία τῶν ἑβραϊκῶν Γραφῶν ἐπὶ τῆς διετίας ἐκείνης, καθ' ἣν εἰσέτι περιῆν ὁ Λαγίδης Πτολεμαῖος, παρὰ χωρήσας τῷ υἱῷ Φιλαδέλφῳ τὴν βασιλείαν, τοῦτο προθύμως οἱ περὶ τὸν Ὅδιον ὁμολογοῦσιν, ἐπιφέροντες ὡς ἀπόδειξιν τὰς ἐν τοῖς προηγουμένοις (βιβλ. α. κεφ. θ. §. κγ.) σημειωθείσας γνώμας τῶν ἀρχαίων, ὧν οἱ μὲν ἐπὶ τοῦ Λαγίδου, οἱ δ' ἐπὶ Φιλαδέλφου χρονοθετοῦσι τὴν ἐρμηνείαν. Ὡσαύτως καὶ τῶν νεωτέρων οἱ μετρίωτεροι, καὶ μὴ λίαν αὐθάεστοι καὶ στρυφνοὶ, ταύτην ἀπεδέξαντο τὴν χρονολογίαν.

§. 6. Ὅτι δὲ ὅμως ἡ ἐρμηνεία αὕτη πεφιλολογῆται κατὰ φιλοτιμίαν τοῦ Φιλαδέλφου, καὶ σπουδῇ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, τοῦτο κατ' οὐδένα τρόπον οὐδόλως, οὐδ' ἂν εἴ τι καὶ γένοιτο, ἀποδέχονται οὔτε οἱ περὶ τὸν Ὀδίων, οὔτε τῶν μετ' ἐκείνων ἄλλοι, πολλοί τε καὶ σοφοί. Δείγματα δὲ τοῦ ψεύδους τούτου προβάλλουσιν οἱ πλείστοι, ὅσα καὶ Ὀδῖος (α).

§. 7. Οὗτος τοίνυν ἐδογματίσεν, ὡς εἵπομεν (κεφ. α. §. γ. ἄρθ. Γ.), « Ὅτι πολὺ πλῆθος Ἰουδαίων κατέκουν ἐν Αἰγύπτῳ, οἱ μὲν ἐπὶ Ψαμμητίχῳ βασιλεύοντος ἐλθόντες, οἱ δὲ καὶ ὕστερον μετὰ τοῦ Πέρσου, καὶ ἄλλοι ἐφεξῆς, ἐπὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μεταναστεύσαντες, πολλοὶ δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Λαγίδου αἰχμάλωτοι μετοικισθέντες (βιβλ. α. κεφ. ιδ. §. 6.). Ὅθεν εἶπον καὶ τινες τῶν Ῥαββίνων, ὅτι τῶν κατὰ τε τοὺς Πτολεμαίων χρόνους καὶ ἐφεξῆς ἐν Αἰγύπτῳ διαγόντων Ἰουδαίων ἡ πληθὺς ὑπῆρχε διπλασίων τῶν μετὰ Μωσέως ἐξελθόντων κατὰ τὴν ἔξοδον. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ Φίλων, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ κατέκουν ἐν Αἰγύπτῳ Ἰουδαῖοι οὐκ ἐλάσσονες ἐνός ἑκατομμυρίου (6). Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐπειδὴ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἔτι τοῦ Λαγίδου καὶ τοῦ Φιλαδέλφου Πτολεμαίου πολλὰ κατέκειντο τὴν Αἴγυπτον Ἰουδαίων ἀριθμὸς, εὐκολοῖ λοιπὸν καὶ λίαν πιθανὴ προκύπτει ἡ εἰκασία, ὅτι καὶ τῶν ἱερῶν βίβλων ἡ ἐρμηνεία γέγονεν, οὐχ ὅπως ἐνηθσαυρισθῇ κατὰ τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην, ἀλλ' ὑπὸ τινων Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων, εἴτ' ἐθελοντῶν, εἴτε καὶ τοῦ Συνεδρίου προστάξαντος, φιλοπονηθεῖσα, χάριν τῶν κατ' Αἴγυπτον Ἰουδαίων· οἵτινες, ἀπηρχαιωμένης ἤδη τῆς ἐβραϊκῆς φωνῆς, οὐ κατενόουν οἱ πλείστοι τὰς Γραφὰς ἀναγι-

(α) Βλ. Hody Lib. II. c. 3. p. 97 sqq.

(6) « Οὐκ ἀποδέουσι μὲν ἱεράδων ἐκ τῶν ἐν τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ τὴν γέφυραν (τῆς Αἰγύπτου) κατεικοῦντες Ἰουδαῖοι, ἀπὸ τοῦ πρὸς Αἰῶνα κατασταθμῷ μέχρι τῶν ὁρίων Αἰθιοπίας. » Φίλ. εἰς Φλάκκ. σελ. 523 τόμ. 6. ἐκδ. Mangey. ὅπου ἡ κλεινὸς ἐκδότης (μηδὲν δέον) αἰεταὶ τὰ ἐκ τῶν τρεπτέων εἰς ἐπτά, ἡ γὰρ ὑπερβολικῶς εἰρημένον τὸν ἀριθμὸν ἐκληπτέων. 'Αλλ' οὐδεμίαν ὑπερβολήν. (β) Carpzov. Critic. Sac. p. 439). Σημ. ἡμῶν.

νωσκομένας. Ὡς γὰρ ὕστερον ἐπὶ τοῦ Φιλομήτορος Πτολεμαίου ναὸν ἔκτισαν ἐν Αἰγύπτῳ παρόμοιον τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις, θύοντες ἐν αὐτῷ, καὶ τὰς ἄλλας θρησκεύοντες τελετάς (α), οὕτω καὶ τότε τὰς ἐν ταῖς κατ' Αἰγύπτῳ Συναγωγαῖς, ὡς καὶ Ἱεροσολύμοις, ἀναγινωσκομένας τῆς Γραφῆς περικοπὰς ἠθέλησαν ἔχειν ἡρμηνευμένας εἰς ἣν πάντες κατενόουν γλῶσσαν, τὴν ἐλληνικὴν. Ὑστερον δὲ καὶ κλέος ἀμφιλαφές, καὶ ἀξίωμα, καὶ θεῖον ἔτι κύρος προμνηστεύοντες εἰς τὴν ἑρμηνείαν, ἔπλασαν τὸν περὶ ταύτης μῦθον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀριστέου ».

§. δ. Ταύτην ὁ σοφὸς Ὀδῖος ἐξέφερε τὴν γνώμην περὶ τῆς ἑρμηνείας, αὐθαίρετα, ἀμάρτυρα, αὐτοκάθεδρα λέγων, ὅποια καὶ πρότερον ἐγνωμάτευσε (Βιβλ. α. κεφ. θ). Ἡμεῖς δὲ πρὸς ταῦτα λίαν ἀπλῶς καὶ παρὰ πόδας ἀπαντῶμεν, αὐτὸν Ὀδῖον ὀδῶ ἀντιτιθέντες, εἰπόντα πρὸ μικροῦ καὶ ταῦτα ἐπὶ λέξεως. « Ἀλλ' ἴσως ἂν τις ὑποπτεύσειε προχείρως, ὅτι ὁ Δημήτριος, καίτοι μὴ γενόμενος βιβλιοφύλαξ ἐπὶ τοῦ Λαγίδου Πτολεμαίου, ἡδύνατο μέντοι τῷ βασιλεῖ παραίνεσαι, ὅπως τὰς τῶν Ἰουδαίων ἱερὰς βίβλους εἰς τὴν ἐλλάδα φωνὴν ἑρμηνευθῇ ἀκελεύσῃ, καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην ἀποθεῇται. — Εἰ τοίνυν αὕτη ἡ εἰκασία σοφοῖς ἀνδράσιν ἀρέσκει, πρὸς τούτους οὐ σφόδρα διενεξόμεθα » (Ὀδῖος βιβ. β, σελ. 98). Καὶ ἤρρεσε λοιπὸν ἡ δεύτερα αὕτη τοῦ Ὀδίου φροντίς, ὡς πολὺ τῆς ἄλλης σφωτέρα, καὶ ὑπερήρесе πᾶσι τοῖς δικαίοις τῆς ἀληθείας κριταῖς, καὶ τῷ σοφῷ

(α) Ἐνταῦθα προσεπαφίλευσεν ὁ Δόκτωρ καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ κτισθέντος ἐν Αἰγύπτῳ ναοῦ! Ἀλλὰ τοῦτον μὲν, ὡ σοφώτατε Ὀδῖε, ἔχεις παρ' Ἰωσήπου μαθὼν, ὅτι κατεσκεύασεν Ὀνίας, φυγὰς ἐξ Ἱεροσολύμων καὶ βίβλος ἀρχιερεῖς, « οὐκ ἐξ ὑγιῶντος γυνώμενος ταῦτα ποιεῖν » (Ἰωσ. Ἀρχ. ιγ, γ; Ἰουδ. πολ. ζ, ι). Τῆς δ' ὅπ' Ἀλεξανδρινῶν (ὡς λέγεις) ἑρμηνείας τοῦ Νόμου τίνα τῶν τότε συγχρόνων ἐχέγγυον ἄγεις μάρτυρα; ποίους ἔχεις ἐξ ὀνόματος εἰπεῖν τοὺς αὐτοεργούς; τίνας, Ὀδῖε, τῶν πάντων ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων εἰσάγεις, τοιαῦτα πρὸ τοῦ ις, αἰῶνος φρονήσαντας; ἢ μήπως ἐκεῖνα μὲν ὁ Ἰωσήπος ἱστορῶν, πιστὸς σοι φαίνεται καὶ φιλαλήθης; τὴν δὲ τοῦ Ἀριστέου καὶ παρ' ἄλλοις ὁμολογουμένην ἱστορίαν ἀναγράφων εὐτοῦ αὐτός, καὶ παραδιδούς, ἀπιστὸς σοι δοκεῖ καὶ φιλοψευδής; — Ἀλλὰ τὸ κατ' Αἰγύπτῳ Ὀνίειον τοῦτο μνημονεύομεν καὶ ἐν ταῖς ἐφεξῆς (κεφ. θ. §. β). Σημ. ἡμετ.

Οὐαλκενῆρω, ὅστις Ἀριστέχ συμφωνῶν, ἀπεφάνητο τὰ ἐξῆς. « Πρῶτον ὁ Πτολεμαῖος παραινέσει τοῦ Δημητρίου παρορμηθεῖς, ἵνα καὶ τὰ νόμιμα τῶν Ἰουδαίων μετὰ τοσούτων ἄλλων εἰς τὴν βιβλιοθήκην ἐπισυνάξῃ· καὶ ἄλλως δὲ, καθὼ χρηστότατος καὶ μεγαλοδωρότατος βασιλεὺς, κηδόμενος τοσούτων ὑπηκόων ἰουδαϊκῶν λαῶν, ἑλληνιστὶ μόνον λαλούντων, ἐκέλευσεν ἐξελληνισθῆναι τὰς γραφάς, συνυπουργούντων ἀσμενέστατα καὶ τῶν Ἰουδαίων » κτλ. (Περὶ Ἀριστοβούλ. σελ. 58). Ἀλλὰ καὶ ὅσα περὶ τούτου προείπομεν ἐν τῷ Α. βιβλίῳ, πολλὰ καὶ ἀποχρώντως (ὡς νομίζομεν) ἐξελέγχουσι καὶ τὴν προκειμένην Ὁδίου πλάνην. Ἐπειδὴ δὲ ταύτης ἔχεται πάλιν ἀμφιλαφῶς, καὶ τινὰς ἰδίας ἀποδείξεις ἐκφέρει τοῦ γνωματεύματος, θεωροῦμεν ἤδη καὶ τὰ περὶ τούτων.

§. ε. « Ὅτι τοίνυν μήτε τοῦ βασιλέως προστάξαντος, μήτε τοῦ Φαληρέως ἐπιστάσις μετεφράσθησαν αἱ Γραφαί », δύο μάλιστα δείξεις ἐπάγουσιν οἱ περὶ τὸν Ὁδίου· « πρώτην μὲν, ὅτι τότε (ἐπὶ τῆς μετὰ ζῶντος τοῦ πατρὸς βασιλείας τοῦ Φιλαδέλφου), οὐχὶ πάντα τὰ βιβλία τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ μόνη ἡ Πεντάτευχος ἡρμηνεύθη ». — Ἐπειδὴ δὲ περὶ τούτου προχωρῶν ὁ Ὁδίου συνέγραψεν ὀλόκληρον κεφάλαιον, ὅταν ἔλθωμεν εἰς ἐκεῖνο, παρατιθέμεθα καὶ τὰς ἀπαντήσεις (βλ. ἐφεξῆς κεφ. Ζ).

§. ς. Δευτέραν φέρουσι δείξιν, « ὅτι ἀφ' οὗ γέγονεν ἡ ἐρμηνεία, διελάνθανεν ἀκλεῆς, καὶ παρημελημένη, καὶ παντελῶς ἀγνώριστος παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς σοφοῖς· τοῦτο δὲ πάντως οὐκ ἂν συνέβαινε (φησὶν Ὁδίου), εἴπερ οἱ ἱεροὶ Κώδικες βασιλικῇ τε φιλοτιμίᾳ καὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ἐπιστάσις μεθερμηνεύοντο, καὶ κατὰ τὴν Ἀλεξανδρινὴν ἐθησαυρίζοντο βιβλιοθήκην. Τίς τῶν πεπαιδευμένων ἀγνοεῖν ἠδύνατο τὰς βιβλούς ἐκεῖνας, αἵτινες ἐπιμελεῖα τοσούτων ἀνδρῶν διεκπονηθεῖσαι, πάντως ἐμελλον ἀποβήσασθαι διαβόητοι καὶ περικλεεῖς; ἢ τίς ἂν παρέβλεψεν ἀμελήσας ἐκεῖνα τὰ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, ἀνδρὸς ἐνδοξοτάτου, πολυτίμητα φροντίσματα; ». Ταῦτα προτάξας Ὁδίου, ἀποδείκνυσιν καὶ μάρτυρας ἀρχαίους συγγραφεῖς, οἵτινες οὐδεμίαν εἶχον γνώσιν τῆς

ἐλληνικῆς τῶν Γραφῶν ἐρμηνείας. Ἀριθμεῖ δὲ τοὺς ἐφεξῆς, ὧν τὰς μαρτυρίας καὶ ἡμεῖς καταγράφομεν συνοψίζοντες.

§. ζ. « Α) Ἴδου (λέγουσιν οἱ περὶ τὸν Ὀθιον) Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, ἐπιμελέστατος, εἰ τις καὶ ἄλλος, ἰχνευτὴς τῆς ἀρχαιολογίας, καὶ ταύτης ἕνεκα πολλὰ μὲν ἔθνη δι' ὕλης τριακονταετίας ἱστορηρικῶς, ἐπὶ δὲ Πτολεμαίου τοῦ Αὐλητοῦ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Αἴγυπτον διατρίψας, ἀκμαζούσης ἔτι τότε τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης. Οὗτος τοίνυν οὕτως ἄπειρος ἦν καὶ ἀμαθὴς τῶν ἰουδαϊκῶν, ὥστε βεβαίως ἐπίστευε, « Βασιλέα μὲν μηδέποτε (γενέσθαι) τῶν Ἰουδαίων, τὴν δὲ τοῦ πλῆθους προστασίαν διδασθαι διὰ παντὸς τῷ δοκοῦντι τῶν ἱερέων φρονήσει καὶ ἀρετῇ προέχειν τοῦτον προσαγορεύουσιν ἀρχιερέα » (α). Ἐκ δὲ τούτου φαίνεται σαφῶς μήτε τῶν Βασιλειῶν καὶ τῶν Παραλειπομένων ταῖς βίβλοις ἐντυχόν, μήτε ταῖς τοῦ Δαβὶδ καὶ τοῦ Σολομῶντος καὶ τῶν ἄλλων Προφητῶν, μήτε γοῦν ἐξ ἀκοῆς τι μαθὼν μηδὲ περὶ Δαβὶδ αὐτοῦ καὶ Σολομῶντος, τῶν εὐκλεεστάτων βασιλέων τῆς Ἰουδαίας. Καὶ λέγει μὲν, ὅτι « προσγέγραπται τοῖς νόμοις Μωσέως ἐπὶ τῆς τελευτῆς » (τὰ ἐφεξῆς)· « ὅτι Μωσὴς ἀκούσας τοῦ Θεοῦ, τάδε λέγει τοῖς Ἰουδαίοις », ἀλλ' ὅμως, ὅτι μηδὲ τὰ τοῦ Μωσέως τεύχη (τὴν Πεντάτευχον) μηδέποτε ἀνέγνω, γίνεται δῆλος ἐξ ἄλλων αὐτοῦ χωρίων. Οἶον, ὅταν λέγῃ περὶ τῆς Ἰουδαίων καταγωγῆς, ὅτι « τὸ παλαιὸν κατὰ τὴν Αἴγυπτον λοιμικῆς περιστάσεως γενομένης, ἔδοξε τοῖς ἐγχωρίοις φυγαδεῦσαι τοὺς ἐκεῖ κατοικοῦντας ξένους, πολλοὺς ὄντας καὶ παντοδαπούς. — Τούτων οὖν τῶν ἄλλοεθνῶν ξενηλατουμένων, οἱ μὲν ἐπιφανέστατοι καὶ δραστηκώτατοι συστραφέντες ἐξερρίφθησαν (ὡς τινες φασὶν) εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τινες ἐτέρους τόπους, ἔχοντες ἀξιολόγους ἡγεμόνας, ὧν ἡγοῦντο Δαναὸς καὶ Κάδμος (β). — Ὁ δὲ πολὺς λεὼς ἐξέπεσεν εἰς τὴν νῦν καλου-

(α) Διόδωρ. Ἐκλογ. τοῦ Μ. Βιβλ. τόμ. 6. σελ. 543. Wess.

(β) Καὶ ὅμως ὁ Αἰγύπτιος Μανέθιος, ἢ Μανέτων, τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἔξοδον τῶν Ἰουδαίων πῆσαι 393 ἔτεσι προτερήσασαν, πρὶν ἢ Δαναὸν εἰς Ἄργος ἀφικέσθαι. (Μανέθ. παρ' Ἰωσήφ. κ. Ἀπών, Δ. 15, 16). Σημ. ἡμετ.

μέντην Ἰουδαίαν, — παντελῶς ἔρημον οὖσαν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους. Ἦγετο δὲ τῆς ἀποικίας ὁ προσαγορευόμενος Μωσῆς. — Οὗτος δὲ καταλαβόμενος τὴν χώραν, ἄλλας τε πόλεις ἔκτισε καὶ τὴν νῦν οὖσαν ἐπιφανεσιάνην, ὀνομαζομένην Ἱεροσόλυμα· ἰδρύσατο δὲ καὶ τὸ μάλιστα παρ' αὐτοῖς τιμώμενον ἱερὸν » κτλ. (αὐτόθ.). Καὶ πάλιν τοὺς Ἰουδαίους ἱστόρησεν ἐξ ἀπάσης Αἰγύπτου φυγαδευθέντας, καθαρμοῦ χάριν, ὡς ἀσελγεῖς καὶ ἑναγεῖς, ἀλφουὺς ἔχοντας ἐν τοῖς σώμασι ». — Καὶ ὅτι « κατὰ τὸ ἄδυτον αὐτῶν ἱερὸν (οὗπου νόμιμον ἦν εἰσιέναι μόνον τὸν ἀρχιερέα) εὗρεν ὕστερον Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς ἄγαλμα ἀνδρὸς βαθυπώγωνος, καθήμενον ἐπ' ὄνου, μετὰ χειρας ἔχον βιβλίον, ὅπερ ὑπέλαβε Μωσέως (ἄγαλμα) εἶναι, τοῦ κτίσαντος τὰ Ἱεροσόλυμα » κτλ. (α).

Β) Τρόγος Πομπήιος, ῥωμαῖος ἱστορικός, ἐπὶ Καίσαρος Αὐγούστου συγγράφας ἐθνικά, ἀκριβεστάτος (κατὰ Πλίνιον) συγγραφεὺς, οὐδ' οὗτος (λέγουσιν) οὐδέποτε φαίνεται τὰς Γραφὰς ἀνελίζας, ὡς βλέπει πᾶς τις ἐξ ὧν ἱστορεῖ περὶ Ἰουδαίων ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς διασωθείσῃ τῆς αὐτοῦ συγγραφῆς ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου ἐπιτομῇ (ε). Δαμασκόν, τὴν πόλιν τῆς Συρίας, λέγει πατρίδα τῶν Ἰουδαίων. Καὶ τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Ἰσραὴλ ἀριθμεῖ μεταξὺ τῶν βασιλέων τῆς Δαμασκοῦ (γ). Τοῦ δὲ Ἰσραὴλ δέκα λέγει τοὺς υἱοὺς, καὶ τού-

(α) Διόδωρ. Ἑκλογ. τοῦ λδ. βιβλ. τόμ. Ε. σελ. 525. Wes. [Σημειῶσαι ἀναγνώστη, ὅτι ταύτας τὰς μωρολογίας ἔγραψεν ὁ Διόδωρος οὐκ αὐτὸς ἐξ ἑαυτοῦ (καθὰ φησιν Ὀδρις), ἀλλ' ὡς λόγους τῶν Ἀντιόχου, (τοῦ Εὐσεβοῦς, τοῦ καὶ Σιδήτιου), φίλων, οὓς ἔλεγον αὐτῷ πρὸς τὸν βασιλεῖα πολιτοκροῦντα τὴν Ἱερουσαλήμ (Ἰωσήφ. Ἀρχ. γ. ν. 2) « συμβουλευόντες κατὰ κράτος κίρῃσιν τὴν πόλιν, καὶ τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων ἀρδην ἀνελεῖν » (Διόδ. Ἑκλογ. πρβλ. καὶ Φωτ. ἀναγν. σημδ. Ἑκλογ. τοῦ λδ. βιβλ. — βλ. καὶ ἐφεξῆς §. 15. ἀρθρ. Α, σημ.). Αὐτὸς δὲ ὁ Διόδωρος ἐν ταῖς ἑκλογαῖς τοῦ Μ. βιβλίου, καί τοι πολλὰ παριστορῶν, οὔτε τὴν ἐκ τῆς Αἰγύπτου φυγαδεύσιν τῶν Ἰουδαίων, ὡς ἑναγῶν διὰ τοὺς ἀλφουὺς (ἢ τὴν λήπραν), ἐπιγινώσκει, καὶ ἔντις ἔγραψεν, ὅτι « Μωσῆς ἄγαλμα θεῶν τὸ σύνεργον αὐ κατεσκεύασε » κτλ. αὐτ. σελ. 543. Σημ. ἡμετ.].

(β) Βλ. Just. Histor. Philippic. Lib. XXXVI. c. 2. p. 268. ed. Cantel. Parisiis. 1677. Ἐγραψε δὲ τὴν τοῦ Τρόγου ἐπιτομὴν ὁ Ἰουστίνος ἐκὶ Ἀντωνίνου Πίου (περὶ τὸ 150 μ. χ.).

(γ) Οὐ μόνον, Ὀδριε, Τρόγος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐκ περιπάτου φιλόσοφος καὶ

των ἑνα, τὸν Ἰούδαν (ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τῷ γένει τῶν Ἰουδαίων), νεώτατον δὲ τὸν Ἰωσήφ. Τοῦτον διὰ τὴν μεγαλοφυΐαν οἱ ἀδελφοὶ φθονήσαντες ἐπώλησαν ἐμπόροις ἄλλοδαποῖς, ὅφ' ὧν εἰς Αἴγυπτον ἀπαχθεῖς, ἐξέμαθε τὰς μαγικὰς τέχνας, καὶ δι' ὀλίγου γίνεται φίλος τῷ βασιλεῖ. Τεράτων τε γὰρ ἰδρὶς ἰχθυετικώτατος ἦν, καὶ πρῶτος ὀνείρων ἐξηγητὴς, καὶ ἀγρῶν ἀφορίαν ἐσομένην προεῖδε πρὸ πολλῶν ἐνιαυτῶν· καὶ πάντως ἂν ἀπολύοι διὰ τὸν ἐπελθόντα λιμὸν ἅπανα ἡ Αἴγυπτος, εἰ μὴ, τούτου συμβουλευσάντος, ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς ταμιεύσασθαι καρποὺς εἰς ἔτη πολλά. Τοσάκις δὲ πείραν ἑαυτοῦ παρέσχεν ὁ Ἰωσήφ, ὥστε τὰς αὐτοῦ ἀποκρίσεις μηκέτι παρ' ἀνθρώπου, παρὰ δὲ Θεοῦ διδῶσθαι δοκεῖν. Τοῦτῳ τῷ Ἰωσήφ παῖς γίνεται Μωσῆς, τῆς τε πατρῴας κληρονόμος σοφίας, καὶ τῷ εἶδει κάλλιστος. Κατὰ δὲ τὴν Αἴγυπτον ψώρας καὶ λέπρας ἐπιπεσούσης, ἐξελαύνουσι τοὺς νοσήσαντας οἱ Αἰγύπτιοι, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ Μωσῆν, χρησμῷ πεισθέντες. Ὁ δὲ τοῖς ἐξορίστοις γενόμενος ἡγεμὼν, ἐξῆλθε, συλῆσας τὰ τῶν Αἰγυπτίων ἱερά, καὶ οἱ Αἰγύπτιοι μεθ' ὅπλων ἐπεδίωκον. Χειμῶνι δὲ κωλυθέντες, ἐπανήλθον ἐπ' οἴκου. Μωσῆς δὲ παραγίνεται εἰς ὄρος Σινὰν, διὰ τῆς Ἀραβίας νῆστις ἐφ' ἡμέρας ἑπτὰ πλανηθεὶς μετὰ τοῦ λαοῦ κεκμηκότες. Ἐκεῖ δ' ἀφικόμενος, τὴν ἐβδόμην ἡμέραν, ἣν καλοῦσι σάββατα, ἀγίαν τε δι' αἰῶνος εἶναι, καὶ νηστεία τιμᾶσθαι νομοθετεῖ (α). Μετὰ δὲ τὸν Μωσῆν ἐβασίλευσεν Ἀρούνας ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἱερατεύσας

ἱστορικὸς Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς (Τρόγῳ σχεδὸν σύγχρονος) ἔγραψεν, ὅτι « Ἀβράμης ἐβασίλευσε Δαμασκοῦ, ἐπάλυς σὺν στρατῷ ἀφικόμενος ἐκ τῆς γῆς τῆς — Χαλδαίων λεγομένης » κτλ. (παρ' Ἰωσήφ. Ἀρχ. α. ζ. §. 2. σελ. 29)· καὶ ταύτην τὴν φήμην (ὅς ἂν εἰ ἀρχαίας παραδόσεις ἀφικμένην) φαίνεται καὶ αὐτὸς ὁ Ἰωσήφος ἀποδεχόμενος: « τοῦ δ' Ἀβράμου (λέγει) ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ Δαμασκηνῇ τὸ ὄνομα δεῖχεται » (αὐτοῦ.). Ὅτι δὲ ὁ Νικόλαος καὶ φίλος ἦν τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὰς τούτων γραφὰς ἀναγνύς φαίνεται, λήγομεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς. Σημ. ἡμετ.

(α) Οὕτω καὶ Καῖσαρ ὁ Αὐγουστος ἐνόμιζε — τοὺς Ἰουδαίους ἐπιμελῶς τὴν νηστείαν τοῦ σαββάτου τηρεῖν (Sueton. Aug. c. 76). Ἐπλανῶντο δὲ ταύτην τὴν πλάνην οἱ Ῥωμαῖοι, βλέποντες τοὺς Ἰουδαίους νηστεύοντας πυκνὰ, καὶ τὰ σάββατα ἄλλως τιμῶντας. Πλὴν εἰ μήπου καὶ Καῖσαρ ἐξ-

παρ' Αιγυπτίους. Ὅθεν κεκράτηκε παρ' Ἰουδαίοις ἔθος τοὺς αὐτοὺς ἔχειν βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς » κτλ. Τοιαῦτα ὁ Τρόγος (Ἀρούαν δὲ, Arouan, [εἰμὴ μᾶλλον γραπτέον Aronan, Ἀρώναν] ἴσως εἶπε τὸν Ἀρών).

Γ) Καὶ Στράβων δὲ (λέγουσι) φιλόσοφος καὶ γεωγράφος, Τρόγου σχεδὸν σύγχρονος, ἐξ ὧν ἱστορεῖ περὶ Ἰουδαίων, φαίνεται μὴδ' αὐτὸς τὰς Μωσέως βίβλους πώποτ' ἀνεγνωκώς, καὶ τοι διατρίψας ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ φίλος γενόμενος καὶ ἐπαῖρος Αἰλίου Γάλλου τοῦ ἡγεμόνος, Ῥωμαίου πεπαιδευμένου. Γνωστὰ δὲ τὰ τοῦ Στράβωνος ὅσα γέγραφε περὶ Μωσέως, « *ἔτα τῶν Αἰγυπτίων ἱερῶν* » αὐτὸν ἱστορῶν· καὶ ὅτι « *(ἀπήγαγεν ἐκ τῆς Αἰγύπτου)* τοὺς μετ' αὐτοῦ συνεπάραντας ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον, ὅπου τῶν ἔστι τὸ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις κτίσμα », καὶ τ' ἄλλα τὰ παριστορήματα (Στράβ. ις, 760—761).

Δ) Καὶ Κορνήλιος ὁ Τάκτος (λέγουσι), Ῥωμαῖος ἱστορικὸς, πολλοὺς μὲν τῶν ἀρχαίων ἐμελέτησε συγγραφέων, τὰ περὶ τῆς Ἰουδαίων γενέθλης φιλοκρινῶν, αὐτὰς δὲ τὰς Μωσέως βίβλους οὐτ' αὐτὸς οὐτ' ἐκεῖνοι φαίνονται πώποτε διεξεληθόντες· τοιαῦτα γὰρ καὶ οὗτος συνέγραψε περὶ Ἰουδαίων, ὅποια σαφῶς ἀπαδεικνύουσι τοὺς σφωτάτους τῶν ἐθνικῶν, ὅτι, καὶ ἀφ' οὗ ἐξηλληνίσθη ἡ Πεντάτευχος, τοσοῦτον πάλιν ἀγροῖκοι περὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀρχαιολογίαν ἦσαν καὶ ἀμαθεῖς, ὅσον, καὶ ὅτε διελάνθανε κεκρυμμένη ὑπὸ τὴν διάλεκτον τὴν ἐβραϊκὴν. Ὁ Τάκτος λέγει, ὅτι « Οἱ Ἰουδαῖοι κατέφυγον εἰς τὴν Λιβύην ἐκ τῆς νήσου Κρήτης, καθ' ὃν χρόνον ὁ Κρόνος ὑπὸ τοῦ Διὸς ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς. Ὅθεν ἀπὸ τῆς ἐν Κρήτῃ Ἰδης παρωνομάσθησαν καὶ Ἰδαῖοι, καὶ βαρβαρικώτερον Ἰουδαῖοι. — Ἄλλοι (λέγει) λέγουσιν, ὅτι, πλήθει κατοίκων τῆς

λάβαναι τὸ σάββατον ἀντὶ τῆς ἰεδομάδος, κατὰ σημασίαν συνήθη καὶ παρ' Ἰουδαίους. Οὕτω καὶ ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος ἔλεγε, « *νηστειύω δις τοῦ σαββάτου* » (Λευκ. ιη, 12). Βλ. Cantel not. ad Justin. l. c. καὶ Cassan. in Sueton. Σημ. ἡμετ.

Αιγύπτου βαρυνομένης, ἐξεβρίφθησαν οὗτοι εἰς τὰς πλησίον χώρας ὑπὸ δυσὶν ἡγεμόσιν, Ἱεροσολύμῳ καὶ Ἰούδα. Οἱ δὲ τινες Αἰθιοπῶν γένος λέγουσι τοὺς Ἰουδαίους, ἐπὶ τῆς Κηφείως βασιλείας διὰ φόβον καὶ μίσος μετοικήσαντας. Οἱ δὲ πλείστοι συμφώνως ἱστοροῦσιν, ὅτι, λώβης εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπιπεσούσης, Βόχορις ὁ Βασιλεὺς, Ἀμμωνος χρησιμοδοτήσαντος καθαίρειν τὴν χώραν, ἐξέβαλε τὸ τῶν Ἰουδαίων φύλον, ὡς Θεοῖς ἐχθρόν. Οἱ φυγαδευθέντες ἐξέλεξαντο σφίσιν ὁδηγὸν ἓνα τῶν συνεξορίστων, Μωσῆν, ἀκολουθοῦντες ὅπῃ ἂν ἄγῃ. Αἶψα κατὰ τὴν ὁδοπορίαν πιεζομένοις, ὀνάγρων ἀγέλη ἐπιφανείσα, δαφιλῶν ὑδάτων ἤνοιξεν αὐτοῖς φλέβα. Ἐβδόμη δ' ἡμέρᾳ κατέσχον τὴν γῆν, ἐν ᾗ καὶ ἡ πόλις καὶ ὁ ναὸς αὐτοῖς φκοδόμῃται, τοὺς ἐγχωρίους ἐξέλασαντες. Καθιέρωσαν δὲ καὶ τὸν τύπον τοῦ ζώου (ὄνου κεφαλὴν), δι' οὗ καὶ τὴν δίψαν ἐξέφυγον, καὶ τὴν ἐν ἐρήμῳ πλάνην (α). Κριὸν δὲ κτείνουσιν ἐπὶ Μένανος ὕβρει· θύουσι δὲ καὶ βοῦν, ὃν Ἄπιν οἱ Αἰγύπτῳ τιμῶσι· χοίρου δ' ἀπέχονται, μεμνημένοι τῆς ἦν ἐνόστησαν λέπρας, εἰς ἣν τὸ χαίρινον βλαβερόν » (βλ. καὶ Πλούταρχ. Συμποσ. Δ. ε) »· καὶ τὸν (ἐπὶ τῆς ὁδοπορίας) λιμὸν πυκναῖς νηστείαις ἀνομολογοῦσιν· ὁ δ' ἄζυμος αὐτοῖς ἐμφαίνει τὴν (ἀπὸ τῶν ἐγχωρίων) ἀρπαγὴν τῶν καρπῶν. Σχολάζουσι δὲ κατὰ πᾶσαν ἐβδόμην, ὡς τέρμα τῶν πόνων αὐτοῖς ἐνεγκοῦσαν· ἀλλὰ καὶ κατὰ πᾶν ἔτος ἐβδομον, ὡς ἀργία μάλιστα χαίροντες· ἢ (κατὰ τινὰς) τὸν Κρόνον τιμῶντες (εἰς ὃν ἀνάκειται ἡ ἐβδόμη), εἴτε διότι παρὰ τῶν ἰδαίων, μετὰ Κρόνου συνεκπεσόντων, θρησκεύειν αὐτὸν ἔμαθον, εἴτε καὶ ὅτι τῶν ἑπτὰ πλανητῶν, ὑφ' ὧν τὰ θνητῶν κυβερνῶνται, κράτιστος καὶ

(α) Καὶ ὁ Πλούταρχος (Συμποσ. Δ. ε). « Ἰουδαῖοι τιμῶσι τὸν ὄνον, ἀναφάντα πηγὴν αὐτοῖς ὕδατος ». Ὁ δὲ μῦθος, ἴσως, παρεπλάσθη, ἐκ τῆς ἱερᾶς τοῦ Σαμψὸν ἱστορίας, Κριτ. 12. 16, κτλ. (πρβλ. καὶ Baron. Tom. 1. p. 306: Fuller in Miscellan L. 3. cap. 8. p. 322: Bochart. Hierozoic. P. 1. l. II. c. 18. p. 226: Hudson. not. in Joseph. c. Apion. II. p. 477). Μνημονεύει δὲ καὶ τοῦ Ἱεροσολύμου καὶ τοῦ Ἰούδα ὁ Πλούταρχος (περὶ Ἰαίδ καὶ Ὀσίρ.)· ἀλλὰ περὶ τούτων λίγισμιν πλαυτέρως ἐφελῇ, §. 18. Σημ. ἡμετ.

ὕψιστος τὴν περιφορὰν ὁ τοῦ Κρόνου φέρεται ἀστὴρ (α). Οἱ δὲ τῶν Ἰουδαίων ἱερεῖς σάλπιγγι καὶ τυμπάνοις ἐχρῶντο, στεφανοῦμενοι κισσῷ· καὶ χρυσῇ δὲ ἄμπελος εὗρηται ἐν τῷ ναῷ· διὰ ταῦτα Διόνυσον αὐτοὺς σέβειν τινὲς ἐνόμισαν· τὰ δ' οὖν νόμιμα πάντῃ διαφωνοῦσι. Βάκχος μὲν γὰρ ἐορτὰς ἔθετο καὶ τελετὰς ἱλαράς καὶ γεγωνομένας· τὰ δὲ τῶν Ἰουδαίων ἐθιμα, ἄτοπα καὶ ῥυπαρά » (6). Τοιαῦτα (συναπτικώτερον) καὶ ὁ Τάκιτος.

Ε). Παραλείπομεν (λέγουσι) τοὺς Αἰγυπτίους, Μανθέωνα καὶ Χαϊρήμονα, καὶ Ἀπίωνα, παντάπασι διάφορα παρὰ τὰς Μωσαϊκὰς παραδόσεις ἱστορήσαντας περὶ τῆς Ἰουδαίων γενέθλης (ὡς Ἰώσηπος ἱστορεῖ κ. Ἀπίων. α). Καὶ οὗτοι μὲν, ἵσως ἂν εἴποις, καθὼ Αἰγύπτιοι (παλαιοὶ τῶν Ἰουδαίων ἐχθροὶ), καίτοι καλῶς εἰδότες, ἀπηξίωσαν ὅμως τὰ Μωσαϊκὰ διαμνημονεῦσαι. Λυσίμαχον δὲ ποῦ θήσομεν τὸν Ἀλεξανδρεά, περὶ οὗ καὶ Ἰώσηπος ὁμολογεῖ (κατὰ Ἀπίων. β), ὅτι καὶ Λυσίμαχος αὐτὸς καὶ Ἀπολλωνίος ὁ Μόλων

(α) Πρῶτοι φέρονται οἱ Αἰγύπτιοι καθιερώσαντες εἰς τοὺς παρ' αὐτοῖς θεωνο-
μευμένους ἑπτὰ πλάνητας τῆς ἀνέκαθεν προϋπαρχούσης ἐβδομάδος τὰς ἡμέρας.
Ἐκ δὲ τούτου καὶ οἱ ἐθνικοὶ τοὺς Ἰουδαίους ἐξέλαθεν ὡς κροναλτρεῦντας, διὰ τὴν
ἐορτὴν τοῦ σαββάτου. Φαίνεται δὲ τις καὶ ἄλλος λόγος τοῦ τοιοῦτου παραλογισμοῦ.
« Τὸν Κρόνον οἱ Φοίνικες Ἰλὸν προσαγορεύουσι » (ὡς ὁ Βύβλιος Φίλων μαρτυρεῖ παρ'
Εὐσεβ. Εὐ. Προπ. Α. καὶ Δ. πρβ. καὶ Διοδώρ. Α, σιλ. 143. καὶ σημ. Wessel.), καὶ
πάλιν « οἱ σύμμαχοι Ἰλὸν, τοῦ Κρόνου, Ἐλωεῖμ, ἐπεκλήθησαν » (αὐτ.). Ἀλλὰ τὸ Ἐλωεῖμ
αὐτὸ ἐστὶ τὸ ἑβραϊκὸν Eloim — οἱ θεοὶ (Bochart Geog. 5. p. 707), οὗ τὸ ἐνικόν,
ὁ Θεός, Ἐλ, καὶ Ἡλ, (καὶ Ἡλ. ἀδιαφόρως γραφόμενον, καὶ καθ' ἑλληνικώτερον σχημα-
τισμὸν Ἰλος, καὶ Ἡλος (βλ. τὸν σερφὸν Οὐαλκεν. de Aristostol. p. 15 καὶ Grot.
ad Math. 27, 46). Ἐκ δὲ τούτου καὶ οἱ τὸν ὄντως ὄντα Ἡλ ἐπροσκυνοῦντες Ἰουδαῖοι
τὸν Φοινικικὸν Ἰλὸν, καὶ παρ' Ἑλλήσι Κρόνον, ὀρθοκτεῖν ἐπελήφθησαν. Σημ. ἡμετ.

(β) Tacit. Hist. V. 2. Σημειῶσαι δὲ, ὅτι τὸ κισσῷ στεφανοῦσθαι (ἀσυνήθες
ἐν παρ' Ἑβραίοις), οὐδ' αὐτὸ χωρὶς αἰτίας ἐπλάσθη παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς· διότι ἐπὶ
τῆς Ἀντιόχου τυραννίας « ἠναγκαζέοντο οἱ Ἰουδαῖοι κισσὺς ἔχοντες πομπεῦειν τῷ
Διονύσῳ » (κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Διονυσίων). (Β. Μακ. 5. 7). Τούτοις ἀνέμειχθησαν
καὶ τὰ τῆς Σκηνοπηγίας (βλ. ἔμπροσθ. ἄρθρ. Ζ. καὶ Huet. Dem. Evang. IV.
II. p. 148). Περὶ δὲ τῆς ἐν τῷ ναῷ, κόσμου χάριν, περικειμένης χρυσοῦς ἁμπε-
λίου, βλ. Ἰωσήφ. Ἰουδ. Ἰστ. 2. ε. §. 4. καὶ Ἀρχαιολ. ιδ. γ. § 1. ἐκδ. Hav. Σημ.
ἡμετ.

« τὰ μὲν ὑπ' ἀγνοίας, τὸ πλεῖστον δὲ καὶ κατὰ δυσμένειαν, περὶ τοῦ νομοθετήσαντος ἡμῖν Μωσέως καὶ περὶ τῶν νόμων πεποι-
νται λόγους οὔτε δικαίους, οὔτε ἀληθεῖς ». κτλ. Ἐπειτα καὶ αὐ-
τὸς ὁ ἐπὶ τοῦ φιλαδέλφου ἀκμάσας Μανέθων, εἴπερ αἱ βίβλοι τῆς
Γραφῆς ἦσαν τότε νεωστὶ μεθερμηνευμέναι σπουδῇ τε τοῦ Φαλη-
ρέως, καὶ αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως διαταγῇ, πάντως ἂν αὐτὰς κάκεινος
ἀνεγίνωσκε, καὶ ἀναγνοὺς, ἔλεγεν ἂν παρρησίᾳ πρὸς τὸν Φιλάδελ-
φον (ὃ καὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ σύγγραμμα προσεφώνησεν ὁ Μανέθων),
ὅτι, ὅσα περιέχονται ἐν αὐτοῖς ἐναντία τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γραφομέ-
νοις, ὑπάρχουσι ψευδῇ καὶ μυθώδῃ (α). Οὐδ' ἂν αὐτὸς Ἀπίων ὁ
Ἀλεξανδρεὺς ἐπίστευε καὶ ἔγραφε περὶ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι « κάρ-
θωρος κεφαλὴν προσκυνοῦσιν ». (Ἰώσηπ. κ. Ἀπίων. β), εἴπερ
ἀνεγίνωσκε τὴν ἑρμηνείαν τοῦ νόμου. Τοῦτ' αὐτὸ λέγομεν καὶ
περὶ τῶν ἄλλων ἐθνικῶν συγγραφέων, ἐν οἷς φέρεται καὶ Δημό-
κριτος ὁ ἱστορικὸς (εἶγε καὶ οὗτος ἔζη μετὰ τὴν ἑρμηνείαν), ὅστις
ἐτερατολόγει περὶ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι « χρυσὴν ὄνου κεφαλὴν προ-
σεκύνουν, [καὶ] κατὰ τριετίαν ξένον ἀγρεύοντες προσέφερον, καὶ
κατὰ λεπτόν τὰς σάρκας διέξαινον, καὶ οὕτως ἀνέχρουν ». (Σουῖδ.
λ. Ἰούδας).

(α) Καὶ μήπως, Ὀδῖε, ὁ Μανέθων οὐχ ὑπῆρχεν Αἰγύπτιος, Ἰουδαίαις σφοδρὰ
δυσμενής; Ἐπειτα καὶ αὐτὸ τεῦτε, ὅτι ἐν τῇ συγγραμμῇ πρὸς τὸν Φιλάδελφον
οὐδὲν περὶ τῶν Γραφῶν ἐκλασφήμησε, δέικνυσι τ' ἀνάπαλιν, ἢ σὺ λέγεις; ὅτι
γνωρίζων δηλονότι τὴν Φιλαδέλφου φιλοτιμίαν καὶ τὸ σέβας τὸ πρὸς τὴν ἑρμηνείαν
τῶν Ἰβραϊκῶν Γραφῶν, οὐκ ἐτόλμησεν ἀνέδιν πρὸς τὸν βασιλεῖα κακολογήσαι τὰ
πρὸς ἅπερ αὐτὸς ἐδυσμείνανεν Ἰουδαϊκὰ· ἀλλὰ περὶ Μανέθωνος ἐφεξῆς (κεφ. Γ.
Σ. 16). Περὶ δὲ τοῦ Ἀπίωνος ἄλλο ἀπήντησεν ὁ Ἰωσήπος (κ. Ἀπίων. Ε') ὅτι ταυ-
τὰ καὶ τοσαῦτα ψευδόμενος (καὶ γὰρ καὶ τόπους οὐκ ὄντας γράφει, καὶ πολλοὺς
οὐκ εἰδὼς μετατίθειν), ἔδειξε τῷ ὅτι ὅτι « κάρθωρος αὐτὸς εἶχε κε-
φαλὴν ». 'Αλλ' ἐν ταῦτοις τίαν φαίνεται χαρίεις ὁ κλεινὸς Ὀδῖος. Ὅσους συγ-
γραφὰς ἐμνημόνευσεν ἐπιβραβύσας ὁ Ἰωσήπος, ὡς ἐναντία λέγοντας πρὸς τὰς
'Ιουδαϊκὰς Γραφὰς, ὧν τὴν ἑρμηνείαν αὐτὸς ἱστορήσεν οὕτως ἐπίσημον καὶ λαμπρὰν
καὶ βασιλικὴν γενομένην, ὅλους ταύτους Ὀδῖος ἐξ Ἰωσήπου μεταγράφων, εἰσάγει
μάρτυρας ἅπ' εὐθείας κατὰ τῆς ἑρμηνείας διδάσκων δηλαδὴ τὸν Ἰωσήπον καινότε-
ρα, καὶ τάναντί αὐτῶν ἐκείνων, ὧν ἔμαθε παρ' αὐτοῦ! Σημ. ἡμετ.

Γ) Πόσον άμαθής τών Ιουδαϊκών ύπήρχε καί Πλίνιος ό πρεσβύτερος (τῷ 80 μ. Χ.), φαίνεται (λέγουσι) καί εκ τούτου, ότι τόν Ιανήν καί Ιαμβρῆν (ἡ Μαμβρῆν), εκείνους τοὺς Αἰγυπτίους μάγους, τοὺς ἀντιστάντας τῷ Μωσεί κατά τήν Αἴγυπτον (Έξόδ. ζ, κ, κτλ.), τούτους ό Πλίνιος 'Ιουδαίους τε λέγει, Ιαμνῆν καί 'Ιωθάπην καλῶν, καί συμπατριαστάς τῆς Μωσείας μαγικῆς (α).

Ζ) Οὐδέ Πλούταρχος ό Χαιρωνεύς ἀνέγνω τās ιερās Γραφάς, ὡς συμπεραίνεται σαφῶς ἐξ ὧν ἀπορεῖ, « πότερον οἱ Ιουδαῖοι σεβόμενοι τήν ὕν, ἡ δυσχεραίνοντες, ἀπέχονται τῶν κρεδῶν; ». Προΐων δέ προστίθησιν, ὅτι « Νῆ Δία καί τοῦ λαγοῦ φησί τις ἀπέ-

(α) « Est et alia Magices factio à Mose et Jamne et Jothape judaeis pendens » etc. (Plin. H. Nat. XXX. i). Καί ταῦτα μὲν ό Πλίνιος. Σὺ δέ σημειῶσαι ἀναγνώστα, ὅτι οὐδαμῶς τῆς παλαιᾶς Γραφῆς εὐρίσκονται ταῦτα τὰ τῶν Μάγων ὀνόματα. Ό δέ θεός 'Απόστολος ἐμνημόνευσε τούτων (Β. Τιμ. γ. 2), « οὐκ ἐκ τῆς θείας Γραφῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀγράφου τῶν 'Ιουδαίων διδασκαλίας » κτλ. (Θεοδώρ. αὐτόθ.), ἡ ἐκ τινος ἀποκρύφου (ἱερίγ. εἰς Ματθ. τ. λβ: S. Ambros. εἰς Β. Τιμ. γ. κτλ.). Ὁσθεν καί Νουμήνιος, πυθαγορεῖκός φιλόσοφος, ὡσαύτως αὐτοὺς ὠνόμασε (παρ' Εὐσεβ. Προπαρ. Θ, σελ. 241). Ἐκ τῶν 'Ιουδαίων ἤκουσε φημισθέντα τὰ ὀνόματα καί Πλίνιος (παρὰκούσας, ἡ καί παραγράφας τὸ δεύτερον), καί 'Απουλλῆιος, καί ἄλλοι τῶν ἔθνικῶν (βλ. Schlessen. Lex. N. T. vol. 1. p. 1056. πρὸς καί Suicer. Thes. Tom. 1. p. 1431, ὅστις ἀντὶ Jothape, ἀνέγνω παρὰ Πλινίῳ Jochabel, τούτ. 'Ιωχαβίτ, αὐτὴν δηλαδὴ τὴν μητέρα τοῦ Μωσείας: ἡ δέ Πλίνιος ἄνδρα ταύτην, καί μάγον γελείως ὑπέλαβε). Πῶς λοιπὸν ό Ὀδισ, καί ἐκ τούτων δὴ τῶν μηδαμῶς τῆς παλαιᾶς Γραφῆς ἐμφαινόμενων ὀνομάτων ('Ιανῆ καί 'Ιωθάπα) ἀποδείκνυσιν τὸν Πλίνιον μὴδέποτε' ἀναγνόντα τὴν ἑρμηνείαν τῶν Γραφῶν; Ἄλλο παραδοξότερον. Ό μετὰ Ὀδισ ἐκδούς τὸν Πλίνιον Ἀρδουίνος, πᾶσι τοῖς χειρογράφοις καί ταῖς ἀρχαιοτάταις ἐκδόσεσι κατακολουθήσας (ὡς λέγει ῥητῶς), τὴν ἀνωτέρω τοῦ Πλινίου περιγραφὴν ἔχει ἐκδομένην οὕτως: « Est et alia Magices factio, à Mose etiamnun et Lotapea Judaeis pendens ». ὅπου καί σημειοῖ « Πρώτη ἡ ἐν Βασιλείᾳ (τῷ 1535) ἐκδόσις, ἀντὶ τοῦ etiamnun, ἔχει Jamne »· περὶ δέ τοῦ Lotapea, εὐδαιμῶς ἐμνημόνευσεν ό Ἀρδουίνος τῆς ἐν Βασιλείᾳ καί τῆς κατ' αὐτὸν ἐκδόσεως διαφορὰν (βλ. C. Plinij Hist. Nat. p. 524. T. II. Paris. 1741). Ἐκ τῆς Βασιλειανῆς ἐκδόσεως ἀντίγραψεν ό Ὀδισ, ὡς εἶπες, τὸ Jamne (ἀντὶ τοῦ etiamnun), ὅντι δέ τοῦ Lotapea, πῶθεν μὲν αὐτὸς ἀνέγνω Jothape, πῶθεν δέ ό Σουίπρος Jochabele-ἀγγοῦ. Ό Σουίπρος προστίθησι καί τὰ ἐφεξῆς. « Ὅτι Πλίνιος » (μεταξὺ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῇ ῥύσει ταύτῃ λήρων, εὖς καί Βυγάρτος παρετήρησε) « συναριθμᾷ μετὰ

χεσθαι τοὺς ἄνδρας, ὡς μυσαρὸν καὶ ἀκάθαρτον δυσχεραίνοντας τὸ ζῶον » (α). Τὸ δὲ *Λευίτης* πάλιν ὁ Χαιρωνεύς φιλόσοφος ἐτυμολογεῖ παρὰ τὸ *Λύσιος* καὶ *Εὔδιος* (ὁ Βάκχος)· καὶ τὸ *Σάββατον* παρὰ τὸ *σάββος*. « Σάββους δὲ λέγει, καὶ νῦν οἱ πολλοὶ τοὺς Βάκχους καλοῦσι ». Καὶ τὰς σάλπιγγας καὶ τὰς κιθάρας τῶν ἱερέων, καὶ τὴν Ἀρχιερέως στολὴν, καὶ τὴν ἐορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας παραβάλλει πρὸς τὰ τῶν Ἑλλήνων Διονύσια, καὶ τὰ ὄργια τοῦ Βάκχου (αὐτόθ.).

Η) Ἀλλ' οὐδὲ Πτολεμαῖος ὁ Ἡφαιστίωνος ἀνέγνω τὰς Γραφάς, ὅστις ἐφλυάρησε περὶ τοῦ Μωσέως, ὅτι « ἄλφα ἐκαλεῖτο διὰ τὸ ἀλφούς ἔχειν ἐπὶ τοῦ σώματος » (β). Τὸ δ' αὐτὸ κατεψεύσατο καὶ ὕστερον Ἑλλάδιος ὁ Βησαντίνιος (ἐκ Βησαντινίου, τῆς καὶ Ἀντινόου, πόλεως Αἰγύπτου), καλῶν ἀναιδῶς καὶ μάρτυρα τοῦ ψεύδους τὸν Φίλωνα (γ).

τῶν Μάγων καὶ τὴν Ἰωχαβέλην, ἢ ὀρθότερον, Ἰωχαβεέδην, κνίτρα τοῦ Μωσέως, διότι ἀνέγνω παρὰ τινι Γραικύλῳ, ὅτι Μάγων τις πατρία ἤρξατο « ἀπὸ τοῦ Μωσέως τοῦ Ἰωχαβήλος καὶ τοῦ Ἰαννου (οὕτως Ἑλληνιστὶ γράφει τὰς λέξεις ταύτας ὁ Σουϊκῆρος). ἔπερ (ἐπισυνάπτει) ὄφειλεν ὁ Πλίνιος ἐμνηνεῖν « ἀπὸ Μωσέως τοῦ Ἰωχαβήλου υἱοῦ (Jochabelia filio), καὶ Ἰαννου » (βλ. Suicer. l. c.). Ἀλλ' ἐὰν ἡ Ἀρδουίνου ἐκδοσις ἔχῃ ὀρθῶς, (ἦν καὶ ὁ νεώτερος ἐκδοτής τοῦ Πλινίου Franz ἐπικυροῖ σφμ. 8. Lips. 1787), ἀδίκως μὲν (ἔσαν περὶ τῆς Ἰωχαβέλ) ὁ Πλίνιος ἐπιπλήττεται (μυδέποτε τοῦτο γράψας)· μάτην δὲ ἐπλασε καὶ Γραικύλον ὁ πάμμεγας Σουϊκῆρος, τοιαῦτα δὲθεν γεγραφέτα (καίτοι γε οὐδεὶς τῶν κατ' αὐτὸν Γραικύλων οὐδέποτε ἂν ἔγραψε γενικὴν θηλυκὴν « τοῦ Ἰωχαβήλος! »)· καταρρέει δὲ πάλιν καὶ οὕτως, ἐκ τῆς Ὀδίου κλεψύδρας διακενῆς ἐκχυθὲν, τὸ ἐκ τῆς Πλινίου ταύτης ῥήσεως κατὰ τῶν Ο, δεινὸν ἐπιχείρημα! Σφμ. ἡμετ.

(α) Πλούταρχ. Συμποσ. Δ. ε. Ὁ δὲ Ὀδῖος τοὺτους τοὺς Πλουτάρχου λόγους (εὐμορφότερους ἵσως καὶ σαφέστερους ποῶν) μετέφρασεν ὧδε. Utrum à leporum esu abstinence in eorum honorem, an quia immundos existimarent (Hody pag. 104) τουτέστι, « πότερον ἀπέχονται τῶν λαγῶν, τιμῶντες αὐτοὺς, ἢ ἀκαθάρτους νομίζοντες; ». Σφμ. ἡμετ.

(β) Φώτ. ἀναγ. ρη. (γ) Φώτ. ἀναγ. σοθ. [Ἐπειτα, οὐκ αἰδῶς, ἢ φίλ' Ὀδῖε, καλεῖν εἰς μαρτυρίαν τῆς τάχα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀγνοουμένης ἑρμηνείας τῶν Γραφῶν τοιοῦτους ψεύστας ἀναιδέεις; ἢ οὐκ ἠδύναντο οἱ τοιοῦτοι πορνομορφῶσαι καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνέγων ἑλληνίδων Γραφῶν, προτιμῶντες τοὺς Μανέθανος λόγους, ὡς διέστρεψαν καὶ ἂν πάντως ἀναγνόντες ἐμνημόνευσεν Φίλωνα;]. Σφμ. ἡμετ.

Θ) Οὐδὲ Τρεβέλλιους (ἐπισυνείρουσιν) ὁ Πολλίων (ῥωμαῖος βιογράφος) οὐδὲν ἀνέγνω τῆς τῶν Γραφῶν ἐρμηνείας, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐφεξῆς. « Οἱ σοφώτατοι τῶν Μαθηματικῶν 120 ἔτη ζῆν ἀνθρώπῳ δεδύσθαι κρίνουσιν, οὐδὲ πλείω τούτων οὐδενὶ συγχωρεῖσθαι κομπολογοῦσι (jactitant), προστιθέντες κἄκκεινο· ὅτι Μωσῆς μόνος, ὁ Θεῶ φίλος (ὡς λέγουσιν αἱ βίβλοι τῶν Ἰουδαίων) ἔζησεν 125 ἐνιαυτούς· ἐπειδὴ δὲ ὠδύρετο ὅτι νέος ἀποθνήσκει, θεός τις ἄγνωστος ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτὸν, ὡς « οὐδεὶς αὐτοῦ πλείω ζῆσεται χρόνον » (α).

1) Ἠγνώνει (λέγουσι) τὰς γραφὰς καὶ ὁ τὰς γλώσσας εἰς τὰ Οὐγγυλίου Γεωργικά συγγραψάμενος ἀνώνυμος· ὅστις ἐρμηνεύων τὸ « Κρόνου ψυχρὸν ἄστρον » (β), « διὰ τοῦτο (λέγει) καὶ Ἰουδαῖοι κατὰ τὴν Κρόνου ἡμέραν (τὸ Σάββατον) ψυχρὰ τρώγουσιν

(α) Ἰδεὺ αἱ λέξεις αὐταὶ τοῦ Πολλίωνος: « Doctissimi Mathematicorum 120 annos homini ad vivendum datos judicant, neque amplius cuiquam jactitant esse concessum: etiam illud addentes, Moysen solum, Dei (ut Judaeorum libri loquuntur) familiarem, 125 annos vixisse: qui quum quereretur quod juvenis interiret, responsum ei ab incerto fertur numine, neminem plus esse victurum. » Trebell Pollio vit. Claud. c. 3. Ἐκ τούτων βλέπει· σαφῶς, ἀναγνώστα, τρία τινα· α) Ὅτι ὁ Πολλίων λέγει οὐχ ὡς αὐτοῦ τοὺς λόγους, ἀλλ' ὡς τῶν κατ' αὐτὸν μαθηματικῶν (ἀστρολόγων), οὓς καὶ διαπαίζων αὐτὸς φαίνεται ἐκ τοῦ jactitant. β) Τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ ὄρου τῆς ἀνθρώπου βιοτῆς καὶ ἰώσεως διερίζει. « Μετὰ Μωϋσῆν ἔρος ἦν τοῦ ζῆν 100 ἔτη πρὸς τοῖς 20, ταῦθ' ἐρίσαντος τοῦ Θεοῦ, ὅσα καὶ Μωϋσῆν συνέβη βιωῖν » (ἰωσήφ. Ἀρχ. Α. 5. §. 5. σελ. 27. Παρ. — ὅστις τὸ 125, ἀντὶ 120, φαίνεται προσθήκη τις αὐτῶν τῶν μαθηματικῶν). γ) Καὶ αὐτὸς ὁ Πολλίων, ὡς καὶ οἱ παρ' αὐτῷ μαθηματικοί, τὰς τῶν Ἰουδαίων βίβλους μνημονεύουσι, καὶ τὸν Μωϋσῆν φίλον Θεόν οὐνομαζούσιν, ὡς καὶ ἡ Γραφή. Καὶ τὸν 120 ἐτῶν ὅρον τῆς ζωῆς ἀνέγνωσαν ἐν Γεν. 5. 3. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ νῦν τὸν Μωϋσῆν ἀποθανεῖν φαίνεται προστιθεὶς ἐκ τῆς συγκρίσεως τῆς μακροβιότητος τῶν πατριαρχῶν, ἣ καὶ διὰ τὴν ἀκμὴν καὶ εὐρωστίαν τοῦ Μωσέως μεταπλασθεὶς ἐκ τῶν βημάτων τῆς Γραφῆς ἐκείνων: « Μωϋσῆς δὲ ἦν 80, καὶ 10 ἐτῶν ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτόν· οὐκ ἠμαυρώθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, οὐδὲ ἐκθάρσεν τὰ χεῖρά του αὐτοῦ, κτλ. » Δευτ. 34. 7. (βλ. J. Casaubon. in Trebell. not. p. 219.) Ἦστε ὁ Πολλίων οὔτε τῶν Ἰουδαϊκῶν Γραφῶν (ἀς ἐμνημόνευσαν) ἀνέκός τις φαίνεται καὶ ἀδαής, οὔτε τῶν Ἰωσήπου συγγραμμάτων. Σχη. ἡμετ.

(β) « Frigida Saturni stella ». Virg. Georg. 1. 336.

ἐδέσματα ». Τὸ δ' αὐτὸ πᾶς τις συμπεραίνει καὶ περὶ τοῦ Ἀκρωνος (Σχολιαστοῦ τοῦ Ὁρατίου) λέγοντος, ὅτι διὰ τοῦτο περιτέμνονται Ἰουδαῖοι, διότι καὶ Μωσῆς ὁ βασιλεὺς αὐτῶν καὶ νομοθέτης, ὑπὸ νόσου τοῦτο παθὼν, ἵνα μὴ μόνος διαφέρῃ τῶν ἄλλων, ἐκέλευσεν ἅπαντας περιτέμνεσθαι (α). Πρόσθες καὶ τὸν Ἰουβενάλιου Σχολιαστὴν εἰπόντα τὸν Μωσῆν « ἱερέα, ἢ βασιλέα τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῆς θρησκείας αὐτῶν εὐρέτην, οὗ καὶ Τάκτιος μνημονεύει » (β). Καὶ Δίων δὲ ὁ Κῆσσιος ὁμολογεῖ, ὅτι « ἤτε χώρα Ἰουδαία, καὶ αὐτοὶ Ἰουδαῖοι ὠνομάδονται· ἢ δ' ἐπὶ κλησίς αὕτη ἐκείνοις μὲν οὐκ οἶδ' ὅθεν ἤρξατο γενέσθαι » (γ).

ΙΑ) Καὶ ὅσα δὲ (λέγουσιν) ἔχομεν ἐξ Ἀρταπάνου (ἤκουσε δὲ οὗτος ἀναμφιβόλως μετὰ τὴν ἐρμηνείαν), δεικνύουσι καὶ τοῦτον, ὅτι συνέγραψε μὲν ἰδίως περὶ Ἰουδαίων, αὐτὰ δὲ τὰ βιβλία τῶν Γραφῶν οὐδέποτε ἴδε. Γράφει περὶ Μωσέως καὶ τῶν τοῦτου θαυμάτων ἐκφράσεις πολλάκις μὲν μεγαλοπρεπεῖς, ἀλλ' ὅμως ἐναντίας πρὸς τὰς διηγήσεις τῆς Γραφῆς. Οὐδὲ τὰς Ἰουδαίων βίβλους ἀλλὰ τὰς Μεμφιτῶν καὶ Ἡλιουπολιτῶν παραδόσεις ἐκφέρει πρὸς μαρτυρίαν. Ἀνάγκως ὅσα τοῦτου ἀποσπάσματα μετέγραψεν ὁ Εὐσέβιος (Εὐαγ. Προπαρ. κεφ. Θ. 18, 23, 28), καὶ ἄλλα συνομολογήσεις (δ). Παρὰ τῷ αὐτῷ Εὐσέβιῳ (Εὐαγ. Προπ. Θ. 30-35) ἀναγινώσκονται καὶ τινὰ χωρία τοῦ Εὐπολέμου, ὅστις (ὡς ὁ αὐτὸς Εὐσέβιος μαρτυρεῖ, καὶ Κλήμης, Στρωματ. α, 343) ἔγραψεν

(α) Acron in Horat. Statyr. IX. Lib. 1.

(β) In Sat. 14. 102. (γ) Δίων λξ. σελ. 37.

(δ) Ἀπαντῶμεν παρὰ πόδας. Ὁ Ἀρταπάνος ἀντιγράφων ἐκ τῆς Γραφῆς (καὶ μὴ ταύτην ἐνομάζῃ) τὴν διὰ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης διάδοσιν τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὡς θεῖαν καὶ θαυμαστὴν γινομένην, προστίθησι καὶ ἐπιλεγούσι περὶ αὐτῆς οἱ Ἡλιουπολιταὶ καὶ Μεμφίται, σμικρύνοντες τὸ θαῦμα. Ὁ δὲ Ὁδῖος ἐκ τούτων λαβὼν ἀφερμὴν διαστρέφει τὸ πᾶν. Ἰδοὺ οἱ λόγοι τοῦ Ἀρταπάνου. « Ἐπὶ τὴν ἐρυθρὰν τριταίους ἐλθεῖν θάλασσαν (τοὺς Ἰουδαίους) καὶ Μεμφίτας μὲν λέγειν, ἔμπειρον ὄντα τὸν Μωῦσον τῆς χώρας, τὴν ἀμπεῖν τῆρησαντα, διὰ ξηρᾶς τῆς θαλάσσης τὸ πλῆθος περαιώσας. Ἡλιουπολίτας δὲ λέγειν, ἐπικαταδραμεῖν τὸν βασιλέα μετὰ πολλῆς δυνάμειος ἅμα καὶ τοῖς καθιερωμένοις ζώοις. — Τῷ δὲ Μωῦσῳ θεῖαν φωνὴν γενέσθαι πατάξαι τὴν θάλασσαν καὶ ἄλλ' ὅσα τὸν δὲ Μωῦσον ἀκούσαντα

ιστορίας τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ βασιλέων, καὶ ἄλλο βιβλίον (εἰ μὴ καὶ τοῦτο ἦν τὸ αὐτὸ) περὶ τῆς Ἡλιοῦ προφητείας (α), ἀλλ' οὐδ' οὗτος ὁ ἱστορικός ἐκ τῶν ἱερῶν ἀπηνθίσαστο γραφῶν, ἐξ ἄλλων δέ τινων διαφόρων ὑπομνημάτων· καὶ τὸ πρᾶγμα καταφαίνεται ἐκ τοῦ ἐφεξῆς. Τὸν Δαβὶδ υἱὸν λέγει τοῦ Σαούλ. « Εἶτα τῇ τοῦ Θεοῦ βουλήσει ὑπὸ Σαμουὴλ Σαούλον βασιλεὺς αἰρεθῆναι, ἀρξάντα δὲ ἔτη κα, τελευτήσας· εἶτα Δαβὶδ τὸν τούτου υἱὸν δυναστεύσαι ». Καὶ πάλιν λέγει « τοῦ Ἐνῶχ υἱὸν γενέσθαι τὸν Μαθουσάλαν » (β). Ἦνθησε δὲ καὶ ὁ Εὐπόλεμος οὗτος ἐπὶ τῶν ὑστέρων Πτολεμαίων. Οὐ γὰρ Οὐοσσίῳ συμφωνοῦμεν (λέγει Ὀδισ), Ἰουδαῖον νομίζοντι τὸν ἄνδρα (γ), καὶ τὸν αὐτὸν ἐκεῖνῳ τῷ Εὐπολέμῳ, τῷ υἱῷ Ἰωάννου, καὶ φίλῳ Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου, καὶ πρεσβευτῇ δὲ παρ' αὐτοῦ πρὸς Ῥωμαίους ἀποσταλέντῃ (Α. Μακ. Θ, 17).

ΙΒ) Πρόσθετε (ἐπισυνάπτουσι) καὶ Ἀλέξανδρον Κορνήλιον, τὸν

ἐπιθιγνὴν τῇ βιβλίῳ τοῦ ὕδατος, καὶ οὕτω τὸ μὲν νῆμα διαστῆναι, τὴν δὲ δύναμιν διὰ ξηρᾶς ὁδοῦ περιεῖσθαι, κτλ. (Εὐσεβ. Εὐαγ. Προπ. Θ, σελ. 254, Lutat.). Ταῦτα εἶπε ἐκ τῆς τῶν Ο, Γραφῆς ἀντίγραφον ὁ Ἀρτάπανος, καὶ τυφλῶ δῆλιν (δηλοῦσι δὲ καὶ τὰ παρ' αὐτῷ κύρια ὀνόματα, εἰα Μείσοις, Ἀαρὼν, Ραγουήλος, κτλ. καὶ ἡ φράσις πολλὰκις· οἷον τὸ πατάξαι τὴν θάλασσαν ῥάβδῳ κτλ.). Εἰ δὲ καὶ μετὰ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας ἀνιμίνουσι καὶ ἄλλας Ἰουδαϊκάς, ἡ καὶ Αἰγυπτίων παραδόσεις ὁ ἐθνικός Ἀρτάπανος, μήπως διὰ τοῦτο φαίνεται μηδὲν μηδέποτε ἀνεγνωκώς τῆς Γραφῆς: Σημ. ἡμετ.

(α) Ἄλλ' αὐτὴ καὶ μόνη ἡ ἐπιγραφή δείκνυσιν σαφῶς διαφέρειν τῆς ἱστορίας τὸ περὶ τοῦ Ἡλιοῦ βιβλίον τοῦ Εὐπολέμου. Ταῦτα δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν Φαβρίκιον διαστέλλοντες, ταυτίζουσιν (οὐκ ὀρθῶς) πρὸς ἐν τι τῶν ἀποκρύφων, ἀνώνυμος μνημονούμενον, τὸ, Ἄποκάλυψις Ἡλίου (Fabric. Codex pseudepigraph. V. Test. vol. I, p. 1092: Hamburg. 1722). Σημ. ἡμετ.

(β) Οὕτως ἔχει (παρ' Εὐσεβίῳ) ὁ Εὐπόλεμος (ὀρθῶς). Ὁ δὲ Ὀδισ, σφαλίσας τῆς γραφίδος, ἀντὶ τοῦ Ἐνῶχ, ἔγραψε τοῦ Νῶε, καὶ ἔπειτα διὰ τοῦτο φέγει τὸν Εὐπόλεμον λέγων « Methusalem facit Nonchi filium (p. 106). (Οὕτω πολλὰκις ἁμαρτάνοντες, οὐ μόνον οὐ γινώσκουσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους ἀπεβρίπτομεν τὴν ἁμαρτίαν)· ὥς δὲ Ὀδισ ἐσφάλῃ κατὰ τοῦτο, οὕτως ἐτέρωθεν καὶ ὁ Εὐπόλεμος (εἰ μὴ μᾶλλον ἢ τούτου μεταγραφῆς), γράψας υἱὸν, ἀντὶ γαμβρὸν, τοῦ Σαούλ τὸν Δαβὶδ, καίτοι κἀκεῖνος ἀναγνούς πολλὰκις τὰς Γραφάς, καθὼς καὶ Ὀδισ! Σημ. ἡμετ.

(γ) J. Voss. de LXX. Int. c. 27.

Πολυίστορα, τὴν πατρίδα Μιλήσιον, ἀκμάσαντα ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ ὑγδίου. Πόσον δὲ καὶ ὁ Πολυίστωρ οὗτος ἀδαῆς ὑπῆρχε καὶ ἀγροῖκος ἐν τοῖς ἰουδαϊκοῖς πράγμασιν, ἀποδεικνύουσιν ἐκεῖνα τὰ παρὰ τῷ Σουῖδᾳ. « Οὗτος συνέγραψε βιβλία ἀριθμοῦ κρείττω· καὶ περὶ Ῥώμης βιβλία πέντε· ἐν τούτοις λέγει, ὡς γυνὴ γέγονεν Ἑβραία Μωσῶ, ἥς ἐστὶ σύγγραμμα ὁ παρ' Ἑβραίοις νόμος· καὶ πάλιν, « Μωσὶ γυνὴ Ἑβραία, ἥς ἐστὶ σύγγραμμα ὁ παρ' Ἑβραίοις νόμος, ὡς φησιν Ἀλέξανδρος ὁ Μιλήσιος ὁ Πολυίστωρ » (α). Καίτοι δὲ μετὰ ταῦτα συνέγραψεν ἱστορίαν ἰδίως περὶ Ἰουδαίων ὁ Πολυίστωρ, ἐν ἧ, τάληθέστερα μεταμαθὼν, ἐμνημόνευσε τοῦ Μωσέως ἀκριβέστερον, ἀλλ' οὐδὲ τότε πάλιν φαίνεται τὰς Μωσαϊκὰς βίβλους ἀναγνοῦς, συνέγραψε δὲ τὸ πόνημα ἐκ διαφόρων Ἑλλήνων ἀπαριθμώμενος συγγραφέων (ex varijs Graecis scriptoribus), ὅσοι περὶ τῶν ἰουδαϊκῶν ἐπραγματεύσαντο. Καὶ τοῦτο ῥᾶστα συνάγεται ἐκ τῶν πολλῶν χωρίων Εὐπολέμου, Ἀρταπάνου, Φίλωνος, Δημητρίου, Θεοδότου, Ἰεζεκιήλ (ἰουδαίου τραγωδοποιού), καὶ ἄλλων, ὅσα ὁ Εὐσέβιος (Προπ. Εὐ. Θ, 20) ἀπῆλθισεν ἐκ ταύτης τῆς περὶ Ἰουδαίων τοῦ Πολυίστορος συγγραφῆς· αὐτῶν δὲ τῶν Μωσέως βιβλίων οὐδεμία παρὰ τῷ Πολυίστωρι γίνεται μνεία. Παρ' Εὐσεβίῳ σφάζεται καὶ ἄλλο τοῦ Πολυίστορος ἀπόσπασμα, μεταγραφὴν ἐκ τῶν Ἰωσήπου (Ἀρχ. α, 15), τὸ ἐφεξῆς. « Κλεόδημος φησιν ὁ προφήτης, ὁ καὶ Μάλχος, ὁ ἱστορῶν τὰ περὶ τῶν Ἰουδαίων, καθὼς καὶ Μωσῆς ἱστέρησεν ὁ νομοθέτης αὐτῶν, ὅτι ἐκ τῆς Χατούρας Ἀβράμῳ ἐγένοντο παῖδες ἱκανοί· λέγει δὲ αὐτῶν καὶ τὰ ὀνόματα, ὀνομάζων τρεῖς, Ἀφέραν, Σουρεῖμ (ἄλλ. Ἀσσυρεῖμ), Ἰάφραν. Ἀπὸ Σουρεῖμ μὲν, τὴν Ἀσσυρίαν κεκλήσθαι· ἀπὸ δὲ τῶν δύο, Ἀφέρα τε καὶ Ἰάφρα, πόλιν τε Ἄφραν, καὶ τὴν χώραν Ἄφρικαν ὀνομασθῆναι. Τούτους γὰρ Ἡρακλεῖ συστρατεύσαι ἐπὶ Λιδύην καὶ Ἀνταῖον· γήμαντά τε τὴν Ἄφρα θυγατέρα Ἡρακλέα, γεννη-

(α) Σουῖδ. λ. Ἀλῆς, Μιλήσιος, καὶ λ. Μωσῶ. (Ὁ δὲ Κλήμης μνημονεύει καὶ ἄλλο τοῦ Πολυίστορος σύγγραμμα, τὰ Ἰνδικά. Στρωματ. γ, 329. Lugd. κτλ. βλ. G. Voss. H. G. p. 187.)

σχι υἱὸν ἐξ αὐτῆς Δίδωρον (ἄλλ. Διόδωρον)· τούτῳ δὲ γενέσθαι Σοφῶνα· ἄφ' οὗ τοὺς βαρβάρους Σόφακας λέγεσθαι » κτλ. Ἰστοτε (λέγουσι) καὶ τοῦτον τὸν τοιούτους μύθους τερατευόμενον Κλεόδημον, ὅστις ἂν λέγῃ ταῦτά τῳ Μωσῇ συγγράψαντα περὶ Ἰουδαίων, οὐδ' αὐτὸς λοιπὸν ἴδε πώποτε τὰς βίβλους τοῦ Μωσέως (α). Πότε δὲ ἄρα, πρὸ τῆς ἐρμηνείας τῆς Πεντατεύχου, ἡ μετέπειτ' ἤκμασεν ὁ Κλεόδημος οὗτος, ἄδελον (β).

II) Εἰς (λέγουσι) καὶ μόνος ἐκ πάντων, ὅσους οἶδαμεν ἐθνικοὺς συγγράψαντας περὶ Ἰουδαίων, ὁ Δημήτριος ἐκεῖνος (οὗ τινος ἀποσπάσματα, παρὰ τῷ Πολύστορι περισσώθέντα, μετέφερεν ὁ Εὐσέβιος ἐν Προπαρ. θ, 21, 29), οὗτος μόνος ὁ Δημήτριος ἐνέτυχεν, ὡς φαίνεται, τῇ κατὰ τοὺς Ο, μεταφράσει τῆς Πεντατεύχου, ἐξ ἧς βεβαίως ἀπήνθισεν ὅσα φέρονται ἐν τοῖς εἰρημένιοις ἀποσπάσμασιν αὐτοῦ. Καί τοι καὶ περὶ τούτου δικαίως ἂν τις ἀμφιβάλοι, πότερον, ἀμέσως ἐκ τῆς Γραφῆς ἔλαβεν ὅσα ἔγραψεν, ἢ παρ' ἄλλου τινὸς Ἰουδαίου ἱστορικοῦ. Διότι ὁ Ἰώσηπος μαρτυρεῖ περὶ τούτου ῥητῶς, ὅτι οὐκ ἠδυνήθη κατ' ἀκρίβειαν παρακολουθῆσαι ταῖς ἱεραῖς βίβλοις. Μεταγράφομεν δὲ ὁλόκληρον τὸ χωρίον, ἐν ᾧ γίνεταί μνηεῖα καὶ ἄλλων ἐθνικῶν, συγγραψάντων περὶ Ἰουδαίων. α Ἐτι δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένιοις Θεόφιλος, καὶ Θεόδοτος, καὶ Ἀριστοφάνης, καὶ Ἑρμογένης, Εὐήμερός τε, καὶ Κόνων, καὶ Ζωπύριος, καὶ πολλοὶ τινες ἄλλοι

(α) Καὶ ὁμοίως τοῦτον τὸν Κλεόδημον, τὸν καὶ Μάλχον (περὶ οὗ ἐν τοῖς ἱερεῖσι κειν. γ. Σ. κ.) αὐτὸς ὁ Ἰώσηπος ἐπέφερεν ἀξιόπιστον μάρτυρα τῆς ἐκ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπανουμίας τῆς Ἀφρικῆς· καὶ τ' ἄλλα δὲ τοῦ Κλεοδήμου μέχρι τέλους ἀναγράφει (Ἀρχ. α. ιε, πρὸς βλ. καὶ Σχόλ. Βερν. αὐτ. Τόμ. 1. σελ. 44. Παν.). Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ πρὸς τὸ ἑλληνικώτερον ὁπωσδήποτε παρὰ τῷ Μάλχῳ μεταπλασθέντα κύρια, τὰ, Χαττούρα, Ἄφρος, Δίδωρος, Σίφας κτλ. ὡσαύτως ἀναγινώσκονται καὶ παρὰ τοῖς Ο, πλὴν τινῶν ἀνεπαισθῆτων παραλλαγῶν (Χαττούρα, Ἀφείρ, Ἀσουρεῖμ, Γεφάρ, Δαιδάν, Σαδῶ. — Γενέσ. κε). Σημ. ἡμετ.

(β) Ἄδελον μὲν οὐκ καὶ πρόδηλον, διὰ τὸ ὅτι ὁ δεύτερος, ὡς τρανῶς μαρτυρεῖ καὶ ἡ γραφὴ τῶν κυρίων ὀνομάτων, ἄπερ ὁ Κλεόδημος ἀντέγραψεν ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο. — Ἐπειτα, σὺ αὐτὸς προΐων, πότερον κηρύξεις βαρὺν κατὰ τῶν εἰπόντων, ὅτι τάχα πρεσβύτης καὶ πρὸ τῶν Ο, μικρῶν τινῶν χωρίων τῆς Γραφῆς ἑλληνεῖς ἐρμηνεῖα. Πόθεν λοιπὸν ἔμελλεν εἰδέναι τὰ κατὰ τὸν Ἰσραὴλ ἄνθρωπον, ἑλληνιστὴν συγγράφων, ὁ Κλεόδημος, εἴπερ, ὡς λέγεις, ἤκμαζε πρὸ τῆς ἐρμηνείας; Σημ. ἡμετ.

τάχα οὐ παρέργως ἡμῶν ἐμνημονεύκασιν· οἱ πολλοὶ δὲ τῶν εἰρη-
μένων ἀνδρῶν τῆς μὲν ἀληθείας τῶν ἐξ ἀρχῆς πραγμάτων διήμαρ-
τον, ὅτι μὴ ταῖς ἱεραῖς ἡμῶν βίβλοις ἐνέτυχον, κοινῶς μὲν τοι
περὶ τῆς ἀρχαιότητος ἅπαντες μεμαρτυρήκασιν. — Ὁ μὲν τοι Φα-
ληρεὺς Δημήτριος, καὶ Φίλων ὁ πρεσβύτερος, καὶ Εὐπόλεμος, οὐ πα-
λὺ τῆς ἀληθείας διήμαρτον· οἷς συγγινώσκειν ἄξιον· οὐ γὰρ ἐντὴν
αὐτοῖς μετὰ πάσης ἀκριθείας τοῖς ἡμετέροις γράμμασι παρακο-
λουθεῖν » (κατ. Ἀπίων. α). Φαίνεται δὲ (λέγουσιν) Ἀλεξανδρεὺς ὁ
Δημήτριος οὗτος· καὶ ἔχμασεν ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Δ (α). Πρόσθε-
ς ὅτι καὶ Ἰουβενάλιος, ῥωμαῖος ποιητὴς, τὴν Μωσέως βίβλον ὠνόμα-
σεν ἀπόκρυφον, καθὼ καὶ τοῖς Ἑλλήσι καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἄγνω-
στον παντελῶς, μὴδὲ συνήθως ἀναγινώσκομένην. Ἰγνῶει δὲ καὶ
ὅλως, εἴ γε καὶ ὑπῆρχεν ἐλληνιστὶ μεθηρμηνευμένον ἐπ' αὐτοῦ τὸ
βιβλίον, ἐβραϊκὸν αὐτὸ νομίζων μόνον, καθὼς φαίνεται (β).

(α) Βλ. Κλημ. Στρωματ. α. σελ. 337. [πρὸς καὶ ἐρεξῆς κεφ. γ. §. β. Ἐνταῦθα δὲ
τοῦτο μόνον σημειῶσαι, ἀναγνώστα, ὅτι ὁ μὲν Ἰωσήπος λέγει περὶ τοῦ Δημητρίου
τούτου « οἱ μετὰ πάσης ἀκριθείας (τουτ. ἐν τισιν ἁλλειπῶς) παρη-
κολούθησαν αὐταῖς, ταῖς ἐβραϊκαῖς (τῶν Ο) γραφαῖς ». Ὁ δὲ
Ὅδιος ἐκ τῶν Ἰωσήπου τούτων αὐτῶν συνεπέρανεν ἀμφιβολον, πότερον, ἐκ τῶν
ἐβραϊκῶν ἀμέσως ἤ ἐκ τινος Ἰουδαίου ἱστορικοῦ ἠρύ-
σατο τὴν περὶ τῶν Ἰουδαίων συγγραφὴν! Σημ. ἡμετ.].

(β) « *Judaicum ediscunt, et servant, et metuunt jus,*

Tradidit arcano quodcumque volumine Moses » (Satyr. 14 v. 100.
89q.) Hody p. 107. — Πρόσθε, ἀναγνώστα, καὶ τὴν ἀμέλειαν πρὸ τῶν ὧν τούτων
προηγούμενον Ἰουβενάλειον στίχον, ὃν Ὅδιος παρέλειπεν,

« *Romanos autem soliti contemnere leges,*

Judaicum ediscunt » etc. ταυτέστι

« Ῥωμαῖον δὲ νόμους εἰσθότατες ἐξαθερίζειν,

Θεσμὴν Ἰουδαίων δεδάσαι, φόβῳ τηροῦσιν,

Ὅντινα δὲ κρυφίῃ Μωσῆς ἐνὶ κάτθετο δέλτο.

Ἐκ δὲ τούτων, βλέπετε, ὅτι μὴτε μεθηρμηνευμένον, μὴτε μόνον ἐβραϊκὸν φαίνεται
νομίζων τὸν νόμον ὁ ποιητὴς, ἀλλ' ἁπλῶς ὠνόμασεν αὐτὸν ἰσοδυναμῶν, ὅποιός ἐστι
πάντως καὶ ἐξελληνισθείς, καὶ πρωτότυπος μένων, (καθὼς καὶ ὁ ῥωμαϊκὸς, καὶ ἄλλος
ὅστις δὴ ποτε). Καὶ κρύπτει, ἢ ἀπόκρυφον (arcanum) ὠνόμασε τὸ τοῦ νόμου
βιβλίον (τὴν πεντάτευχον), οὕτως ἀββήτη τοιοῦτοίς μάγου νομιζομένου τοῦ Μωσέως
κοινῶς παρὰ τοῖς ἔθνεσιν (βλ. N. Anchaintre σημ. εἰς Ἰουβενάλ., αὐτόθ. τόμ. α).

§. η. Μετὰ δὲ τὴν διάδοσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως (ὅποτε τὰ πύχνη τῆς Γραφῆς ἐφέροντο μετὰ χειρὸς ἀπάντων σχεδὸν τῶν χριστιανῶν), οὐκ ἂν ἀρνηθῆίμεν (λέγουσιν), ὅτι εὐρέθησαν καὶ τινες τῶν τότε ἐθνικῶν τὰς Μωσέως βίβλους ἀνελίξαντες, ὡς Λογγίνος καὶ Νουμήνιος, καὶ ἄλλοι. Καὶ μεταξὺ δὲ τῶν ἀρχαιοτέρων, οὐκ ἂν ἀμφιβάλουμεν, ὅτι, καθὼς ὁ προειρημένος Δημήτριος, οὕτω καὶ ἄλλοι τινες ἐνέτυχον τῇ τῶν Γραφῶν ἐρμηνείᾳ. Ἀλλὰ τί χρὴ πρὸς ταῦτα τὰ ὀλίγα παραδείγματα χρονοτριβεῖν; Οὐδὲν ἰσχύουσι καθ' ἡμῶν ὀλίγα πρὸ Χριστοῦ παραδείγματα, οὐδὲν μετὰ Χριστοῦ ἀπειρα (!). Ἀρκεῖτω (λέγουσιν) ἡ ἀπόδειξις, ὅτι παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἀρχαιοτέροις ἐθνικοῖς οὐ μόνον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν Μωσαϊκῶν τευχῶν ἡ ἑλληνὶς ἐρμηνεία ὑπῆρχεν ἄγνωστος. ἄγνωστος καὶ τοῖς λοιποῖς φιλολόγοις τῶν ἐθνικῶν, καὶ αὐτοῖς τοῖς περὶ νόμων καὶ πατρίων Ἰουδαϊκῶν συγγραφεύσι ἐξ ἐπαγγέλματος, καὶ αὐτοῖς δὲ, τέλος, ἐκείνοις, ὅσοι καθόλου περὶ Ἰουδαίων ἐξεπίτηδες βλοκλήρους ἐξεπώνησαν πραγματείας. Καὶ τίς λοιπὸν ἐκ τούτων οὐ συμπεραίνει βράδιως, ὅτι παρ' αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων πρὸς ἰδίαν αὐτῶν χρῆσιν ἐξετελέσθη ἡ ἐρμηνεία, καὶ οὔτε Πτολεμαίων δημοσίᾳ κελευσάντων, οὔτε σπουδῇ καὶ φροντίδι τοῦ Φαληρέως, οὔτε, τέλος, ὅπως εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην ἀποτεθῇ; Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἐριγένης μηδεμίαν πρὸ Χριστοῦ γενομένην παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς συγγραφεύσι Μωσέως μνήμην. α Νῦν (λέγει) τὸ τοῦ Μωϋσέως ὄνομα ἀκούεται, πρότερον μόνον ἐν τοῖς στενοῖς τῆς Ἰουδαίας ὁρίοις ἐγκεκλεισμένον. Οὔτε γὰρ τις τῶν

σελ. 504. Paris, 1810), ἀλλ' ὡς ἀποκρύφους ἱεροτελεστίας καὶ θυσίας περιέχον τὸ βιβλίον, ὃν τὴν σημασίαν ἠρμήνευον πρὸς τὸν λαὸν οἱ ἱερεῖς ('Πρετρίν'), καὶ ἀπλῶς, καθὼς τοῖς Ἰουδαίοις μόνον ἐξηγουμένων. « τὸ γὰρ ἐξηγεῖσθαι ἀλλογενέσι τὸν νόμον, οὐκ ἀνέγκλητον παρ' αὐτοῖς » (Κύριλλ.). Ὅσον δὲ πρὸς ἀπλὴν ἀνάγνωσιν, οὐ μόνον Ἰουδαίοις δ' καὶ ὁ Σατυρικός ἐδήλωσε διὰ τοῦ ediscunt, ἀλλὰ καὶ τοῖς βουλομένοις ἀλλογενέσι ἀκώλυτον ἦν ὁ νόμος ἀνάγνωσται· μαρτυρεῖ δὲ καὶ Ἰώσηπος, « ὅτι πάτριον Ἰουδαίοις μηδὲν τῶν καλῶν ἔχειν ἀπόρρητον » (τοὺς νόμους ἑνωσάντων. Ἀρχ. α. προοίμ. §. γ). Ὁ δὲ κλεινὸς Ὀδίας τὸ τοῦ Σατυρικοῦ ἀποκρυφον (arcanum), ἀναγνώστωσαν ἐξήγησε, καὶ παντελῶς ἀόρατον καὶ ἄγνωστον καὶ ἑλλοισι καὶ Ῥωμαίοις! (βλ. καὶ ἐπεξῆς §. ις. ἀρθ. ε).

Ἑλλήνων αὐτοῦ μένεται, οὔτε ἐν τινι τῶν ἐθνικῶν γραμμάτων ἱστορία, οὔτε περὶ αὐτοῦ, οὔτε περὶ τῶν ἄλλων εὐρίσκομεν γεγραμμένον οὐδέν. Αὐτίκα δ' ὡς ἐπέφανε ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ κόσμῳ, συνεξήγαγε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Νόμον καὶ τοὺς Προφῆτας, καὶ πεπλήρωται ἀληθῶς τὸ, *εἰ μὴ οὖν ἐκκενωθὲν δοξάσοι* » (α). Καὶ ταῦτα μὲν τὰ τοῦ Ὀριγένους, ὁμολογοῦμεν, ὅτι καθόλου καὶ ἀπολύτως οὐκ ἀληθεύουσι· πλὴν ἀλλ' ὅμως καὶ ἐκ τούτων ἀποδείκνυνται, πόσον ὀλίγοι τῶν ἐθνικῶν πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἐγνώριζον τὰς Ἰουδαϊκὰς Γραφάς.

§. θ. Ἐγραψε (λέγουσιν) ὁ Ψευδαριστέας, ὅτι Πτολεμαῖος ὁ βασιλεὺς α μεταλαβὼν παρὰ τοῦ Δημητρίου (τὴν ἐρμηνείαν), καὶ πρόσκυνήσας, ἐκέλευσε μεγάλην ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι τῶν βιβλίων, καὶ διατηρεῖν ἀγνώως ». Εἶπε καὶ Γεώργιος Ὁρμαιμίδης (Ἄραφ χρονογράφος) ὅτι τὴν ἐρμηνείαν ὁ Πτολεμαῖος ἀπέθετο ἐν τῷ τεμένει τοῦ ἰδίου Θεοῦ, *εἰς ἐπισημηγμένους σφραγίδι* ». Μήποτε ἄρά γε παρὰ τοῦτο διετέλεσεν ἡ ἐρμηνεία ἀπόκρυφος καὶ ἄγνωστος τοῖς ἐθνικοῖς σοφοῖς; Ἄπαγε λήρων! Οὔτε Πτολεμαῖος ἠδύνατο φρον-

(α) Ὀριγ. εἰς τὸ Ἀπ. Ὁμιλ. α [Ἀὐτὴ ἡ Ὁμιλ., καθὼς καὶ ἄλλα τῶν Ὀριγένους, σφάζεται μόνον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ λατινικῇ μεταφράσει, εἰς ἣς μεθερμηνεύσαμεν τὸ χωρίον. Σὺ δὲ βλέπεις ἀναγνώστα, ὅτι ὁ Ὀριγένης, ἐρμηνεύων τὸ τοῦ Ἀσματος « *εἰ μὴ οὖν ἐκκενωθὲν* » κτλ. καὶ δεικνύων, ὅτι « *ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο* », καὶ διὰ αὐτοῦ, ὅς ἐστι τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, συνεχεύθη τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιγνώσεως τῶν Γραφῶν, τὰς πρὸ τῆς θείας ἐπιφανείας ἀτελειότητας παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς περιφερομένας γνώσεις τῶν προφητικῶν λόγων ἐθεώρησεν, ἵνα καὶ εἰς ἀπὸ τοῦ ὕψους ὑπῆρχεν. Ἄκουε τὸν Ὀριγένην αὐτὸν, ὅπως ἀλλαχού τὰ ἑαυτοῦ ἐρμηνεύει. « Τὸ τῶν προφητικῶν λόγων ἴδιον, καὶ τὸ πνευματικὸν τοῦ Μωσέως νόμου ἔλαμψεν, ἐπιδημήσαντος Ἰησοῦ. Ἐναργὴς γὰρ παρὰ δειγμάτων περὶ τοῦ θεοκινύστους εἶναι τὰς παλαιὰς γραφάς πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Χριστοῦ παραστῆσαι οὐ πάνυ δυνατόν ἦν· ἐλλ' ἡ Ἰησοῦ ἐπιδημία, δυναμένους ὑπεκταθεῖν τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας ὡς οὐ θεῖα, εἰς τοῦ μανερὸς ἡγάγεν, ὡς οὐρανίῳ χάριτι ἀναγεγραμμένα » (Ὀριγ. περὶ ἀρχ. Δ. σελ. 161. τ. α. Delar.). Ταῦτα λέγει Ὀριγένης· ἢ, μὴ γὰρ ἠγνόει τὸ Μωσέως ὄνομα παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς σοφοῖς (οἷον Διοδώρην, καὶ Στράβωνι καὶ ἄλλοις) ῥητῶς μνημονευόμενον; Οὐκ ἀνέφερε δὲ καὶ αὐτὸς ἀλλαχού τοὺς περὶ τῆς Ἰουδαίων καὶ Μωσέως ἀρχαιότητος ἱστορήσαντας Ἕλληνας; (κ. Ἐλσ. Δ. σελ. 335). Σημ. ἡμετ.]

τίξιν περί τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων ἐπιμελέστερον, ἢ περί τοσούτων ἄλλων ἐκλεκτῶν συγγραφῶν, οὔτε παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἰουδαίοις ἔλειπον ἀντίγραφα τῆς ἐρμηνείας, ἅπερ οἱ τῶν ἐθνικῶν λογιώτατοι ῥαδίως ἀν' ἐκτέλσαντο καὶ διεξῆλθον, εἴπερ ἐτύγχανον ἡρμηνευμένα βασιλικῇ τε φιλοτιμίᾳ, καὶ σπουδῇ τοῦ φαληρόθεν σοφοῦ ν. Ταῦτα οἱ περί τὸν Ὅδιον (σελ. 101—110).

Ἀπαντῶμεν.

§. ι. Ἐσυκοφάντουν τοὺς Ἰουδαίους οἱ περί τὸν Ἀπίωνα, α νέαν αὐτῶν τὴν κατάστασιν ἀποφαίνειν ἐπιχειροῦντες, ἐκ τοῦ μηδὲν περί αὐτῶν, ὡς φασὶν ἐκεῖνοι, λελέχθαι παρὰ τοῖς Ἕλλητικοῖς συγγραφεῦσι ν (α). Κἀκεῖνοι μὲν πάντως ἐλήρουν, καὶ τὸν λῆρον ἐξήλεγξε τρανῶς ὁ Ἰώσηπος. Ἀλλὰ τίς ποτε ἤλπιζεν, ὅτι μετὰ τοσούτους αἰῶνας τὴν εὐρωτιῶσαν ἤδη καὶ σοφιστικὴν ἐκείνην τερθρεῖαν ἔμελλον ἀνασκάπτειν καὶ σοφοὶ τινες καὶ περικλεεῖς κριτικοί, προφέροντες εἰς μέσον τὴν αὐτὴν ἐπίνοιαν ἐπ' ἄλλῃ χείρονι λοιδορία; Τί γὰρ ἄλλο καὶ αὐτοὶ ποιῶσιν, εἰ μὴ νέαν (ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτῆς) καὶ ἄδοξον ἐπιχειροῦσι τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, ἀποφαίνειν, α ἐκ τοῦ μηδὲν περί αὐτῆς (ὡς φασι) λελέχθαι παρὰ τοῖς Ἕλλητικοῖς συγγραφεῦσιν; ν. Ἀλλ' ἀνακρίνωμεν ὅσα λέγουσι.

§. ια. Πρῶτον μὲν, αὐτὴ αὐτῶν ἡ πρότασις, καθόλου θεωρουμένη, κούφη τις ἐξελέγχεται καὶ ψευδής. Καὶ γὰρ, εἰ καὶ οἱ παρ' αὐτῶν μνημονευθέντες ἐθνικοὶ συγγραφεῖς ἀλλόκοτὰ τινα περί τῶν Ἰουδαίων ἱστοροῦσι καὶ διάφορα παρὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Γραφῆς, ἀλλ' οὐ πάντως παρὰ τοῦτο παρέπεται ἐξ ἀνάγκης καὶ ὅτι οὐδὲ ἶδον, οὐδ' ἀνέγνωσαν τὴν ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν· καὶ γὰρ καὶ ἀναγνόντες, ἠδύναντο μὴ πεισθῆναι τοῖς γραφομένοις· ἀνέμιξαν δὲ μᾶλλον τὰ σεμνότατα τῆς ἱερᾶς ἱστορίας καὶ ἀληθῆ πρὸς ἄλλας παρ' Αἰγυπτίοις, ἢ καὶ τισιν ἄλλοις ὁμοθρήσκους ἐθνικοῖς φερομένας μυθολόγους ἀλαζονείας, εἴτε δουλεύοντες καὶ αὐτοὶ τῇ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπικρατούσῃ κατὰ τῶν Ἰουδαίων δυσμενείᾳ τῶν ἐθνικῶν,

(α) Ἰώσηπ. Α. κατὰ Ἀπίων. §. ια. Οὕτω καὶ Κέλσος, παρ' Ὀρίγ. κ. Κέλσ. Δ. §. 31'

εἴτε καὶ φήμας ἀδεσπότοις καὶ ὀχλικάῃς παρακολουθοῦντες, ἴσως δὲ καὶ τι καινότερον βουλόμενοι λέγειν πρὸς ἐπίδειξιν τὸ δὲ πλεῖστον, ἄλλοι παρ' ἄλλων ἀναπιμπλάμενοι τῆς ψευδολογίας, καὶ ἀντιγράφοντες ἀταλαιπώρως ὅσα περὶ τῶν αὐτῶν ψευδῶς προϊστορήκασιν ἄλλοι πάλιν, ἐθνικοὶ καὶ κειννοὶ, καὶ κειννοὶ πλανηθέντες, καὶ τοὶ ἄλλως περιώνυμοι σοφοί. Τοιαύτης ἀναμίξεως, ἢ παραλλαγῆς διαφόρων περὶ ταύτου πράγματος γνωμῶν καὶ παραδόσεων παραδείγματα μυρία μαρτυροῦσι τοῦ λόγου τὴν ἀλήθειαν. Ποῖον ἄλλο παρ' Ἑλλήσιν ὑπῆρχεν ἱερώτερον, ἢ ἀρχαιότερον, ἢ κοινότερον ἀνάγνωσμα παρὰ τὸν Ὅμηρον; καὶ ὅμως οὐκ ὀλίγας τῶν παρ' αὐτῷ παραδόσεων ἄλλως πῶς ἐξέφρασαν οἱ ἐνδοξότατοι τραγωδοποιοί· τί λοιπόν; μήπως οὐκ ἀνέγνω τὸν Ὅμηρον Εὐριπίδης καὶ Σοφοκλῆς; ἢ μήπως καὶ ἀναγνόντες, ὅμως οὐκ εἶχον οὐδ' οὗτοι παρ' ἑαυτοῖς τῶν Ὁμήρου ποιημάτων οὐδὲ ἓν, ὡς ἐκεῖνος ὁ γραμματικοδιδάσκαλος, πρὸς ἐνέπιστάς ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ βίβλον Ὁμήρου ζητήσας καὶ μὴ εὐρών, « ἐνέτριψεν αὐτῷ κόρυμβον »; ὁ δὲ πάλιν Ἡρόδοτος τοιαῦτα περὶ Περσέως καὶ ἄλλων καὶ αὐτοῦ Ἡρακλέους παράδοξα καθιστόρησεν, « ὅποια τῶν παλαιῶν καὶ λογίων ἀνδρῶν οὐδεὶς ἔγραψεν, οὐχ Ὅμηρος, οὐχ Ἡσίοδος, οὐκ Ἀρχιλόχος, οὐ Πεισανδρος, οὐκ Ἀλκμάν, οὐ Πίνδαρος » (α). Πότερον τοίνυν οὐδ' Ἡρόδοτος ἠπίστατο τὰ ἔπη τούτων τῶν ποιητῶν, ὡς ἄσκημα λανθάνοντα καὶ ἀκλεῆ, ἢ καὶ μηδ' ὅλως ὑπάρχοντα τότε παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν; τί ἄρα καὶ περὶ τούτων οἱ περὶ τὸν Ὀδίων ψηφιοῦσι; Τί δὲ, τέλος, καὶ περὶ τῆς σώφρονος Πηνελόπης, ἣν ἡ τοῦ Λυκόφρονος Ἀλεξάνδρα (διὰ τὸ πρὸς τὸν Ὀδυσσεά μῖσος) ὠνόμασε « βασσάραν (τοῦτ. θυάδα, μαινάδα πόρνην) σεμνῶς κασωρεύουσαν » (πορνεύουσαν); Ταύτην δὲ τὴν ἀναιδῆ συκοφαντίαν καὶ Δοῦρις ἔγραψεν ὁ Σάμιος, ἱστορήσας τὴν ἀμώμητον Πηνελόπην « συγγενομένην ἅπασιν τοῖς μνηστῆρσι, καὶ γεννήσασαν τὸν Πᾶνα » (β)! καὶ λοιπόν, οὔτε

(α) Πλούταρχ. π. τ. Ἡροδ. κακοηθ. (β) Λυκόφρ. στ.χ. 771, καὶ Τζέτζ. ἐκκ. αὐτῶν. σελ. 84 Potter. πρβλ. καὶ Πανσαν. Ἀρχαῖο II. §. 3.

βλέπομεν ἐρεξῆς §. ιγ. Ἄρθρ. Ε) ἄτοπα καὶ ἡμαρτημένα (α), ταῦτα πάλιν ἔπειτα διώρθωσε, τὰ βέβαια καὶ ἀληθῆ μεταμαθῶν; Μετέμαθε δὲ πόθεν; πάντως ἐξ αὐτῆς τῆς ἱστορίας τῶν Γραφῶν. Καὶ χάρις Ἰωσήφῳ καὶ Εὐσεβίῳ, οἵτινες μάλιστα διέσωσαν τὰς ὁρθὰς περὶ τῶν Ἰουδαίων ῥήσεις τοῦ Πολυίστορος. Ἐκ δὲ τούτων ἀποδείκνυται τρανῶς οὐ πᾶμπαν ἀσφαλῆς, οὐδὲ σοφὴ τις μαντικὴ, τὸ χρησιμοδοτεῖν καὶ ἀποφοιτᾶζειν ἐξ ὀλίγων τινῶν λέξεων ὅλον συγγραφῆος τινος τὸ ἥθος, καὶ τὸ νόημα τῶν ἡφανισμένων αὐτοῦ πραγματειῶν, ὡς ἐμάντευσαν οἱ περὶ τὸν Ὀδίων. Ἀλλ' ἔπρεπεν, ἴσως, ἐν ἐκείνῳ καὶ ἐνθυμηθῶσιν οἱ ἄνδρες, ὅτι λόγων συγγραφὰι διαφέρουσι πολὺ παρὰ κάδους οἴνου, καὶ στάμνους μέλιτος, ἢ σάκκους σιτηρῶν καρπῶν, ἐξ ὧν ὀλίγον μέρος, ὡς δείγμα, δοκιμαζόντες, ἐξ αὐτοῦ γνωρίζομεν τὸ πᾶν.

§. ιγ. Τρίτον. Ἐν πᾶσι τοῖς ἀποσφθεῖσι χωρίοις τῶν ἀρχαίων ἐθνικῶν συγγραφέων, ὅσοι τῶν Ἰουδαίων ἐμνημόνευσαν, μεταξὺ τῶν παριστορημάτων, εὐρίσκονται καὶ πολλὰ γνήσια καὶ σύμφωνα πρὸς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν, καὶ λεκτικῶς καὶ πραγματικῶς. Ταῦτα τοῖνυν τὰ ὁρθὰ καὶ γνήσια καὶ ἀληθῆ πόθεν ἔμαθον οἱ μετὰ τὸν Φιλάδελφον ἐθνικοὶ συγγραφεῖς, εἴγε μῆτε ἶδον, μῆτε ἤκουσαν τὰς ἐλληνιζούσας ἱερὰς Γραφάς; — Παρ' ἄλλων Ἑλλήνων διαφόρων ἱστορικῶν (εἶπεν Ὀδῖος ἀνωτέρω σελ. 43) συνεπίλησεν ὁ Πολυίστωρ τὴν περὶ τῶν Ἰουδαίων πραγματείαν, ἐν ᾗ περὶ Μωσέως διέλαθεν ὁρθότερα v. — Καὶ διὰ τί τάχα παρ' ἄλλων μᾶλλον, καὶ μὴ ἐκ τῆς ἀμέσου μελέτης αὐτῶν τῶν Γραφῶν; Πόθεν τοῦτο πληροφορηθεὶς ὁ κριτικὸς ἐδογματίσεν ὡς πρᾶγμα βέβαιον; Ποίας ἀποδείξεις; τίνας ἔσχε μάρτυρας; Ἐπειτα καὶ ταῦτα δὴ τὰ ὁρθὰ καὶ ἀληθῆ, τὰ παρ' ἄλλων (ὡς εἶπεν) *Ἑλλήνων ἱστορικῶν* ἡρατισμένα, παρὰ

(α) Καὶ ἄλλο παριστόρημα τοῦ Πολυίστορος διέλαθε τὸν Ὀδίων, ὅπερ ἁπλῶς αὐτῷ προτάγομεν ἐξευρόντες, τὸ ἐρεξῆς: «Ἰουδαῖοι (ὡς μὲν) Ἀλέξανδρος ὁ Πολυίστωρ, ἀπὸ τῶν παλίων τῆς Σεμεράμιδος Ἰούδα καὶ Ἰδουμαίας» (ἰσ. γρ. Ἰδουμαίας, θηλυκ. γενική, ἢ, Ἰδουμαίου, ἀρσενικ.). Στφ. Βυζάντ. λ. Ἰουδαία. σελ. 420. ἐκδ. Berkel.

τίνων ἐκεῖνοι πάλιν εἶχον ἀπανθίσαντες; καὶ πόθεν ἄλλοθεν, εἰ μὴ ἐξ αὐτῆς τῆς πηγῆς τῶν Γραφῶν ἐπληροφορήθησαν τὴν ἀκρίβειαν; Τί ποιεῖς ὦ κριτικέ; Ἐνα μόνον ἄνδρα, τὸν Πολυίστορα, ἀμαθῆ τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων ἀποδείξει σπουδάζων, σμῆνος ὅλον κεκί- νηκας ἀρχαιοτέρων Ἑλλήνων συγγραφέων εἰδημόνων τῆς Γραφῆς! Καὶ τοῦτο κἄν ἄκων, ἀλλ' ὅμως ὀρθῶς ὠμολόγησας· διότι καὶ Ἰώ- σηπος εἶπεν, ὅτι « καὶ συγγραφεῖς Ἕλληνες οὐ παρέργως (τῶν Ἰουδαίων) ἐμνημονεύκασιν », ἀλλ' ἐξ ἔργου δηλαδὴ, καὶ μεμελε- τημένως, μετ' ἀκριβείας ἱστορικῆς. — Ὁ δ' αὐτὸς Ἰώσηπος εἶπε καὶ ὅτι, « Τούτων οἱ πολλοὶ » (οὐχὶ πάντες) « τῆς μὲν ἀληθείας τῶν ἐξ ἀρχῆς πραγμάτων διήμαρτον, ὅτι μὴ ταῖς ἱεραῖς ἡμῶν βίβλοις ἐνέτυχον, κοινῶς μέντοι περὶ τῆς ἀρχαιότητος ἅπαντες μεμαρτυ- ρήκασιν » κτλ. Εἶπε προσέτι καὶ ὅτι, Μόλων καὶ Λυσίμαχος καὶ ἄλλοι διέβαλον τοὺς νόμους καὶ τὸν νομοθέτην τῶν Ἰουδαίων, « τὰ μὲν ὑπ' ἀγνοίας, τὸ πλεῖστον δὲ κατὰ δυσμέλειαν ». Καὶ κατὰ ταῦτα λοιπόν, εἴπερ οἱ περὶ τὸν Μόλωνα διέβαλον τὰ πλεῖστα κατὰ δυσμέλειαν, ἐγνώριζον ἄρα ταῦτα δὴ τὰ πλεῖστα τῆς τῶν Γρα- φῶν ἀληθείας, ἣν ἀπέκρυπτον διαφθείροντες ὑπὸ δυσμελείας, (βλ. ἔμπροσθ. §. κδ)· οὐδ' ἔπασχον ὀλοσχερῇ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας ἀγνοίαν (ὡς Ὀδῖος ἀνωτέρω ψευδῶς συνήγαγεν ἐκ τοῦ Ἰωσήπου). Καὶ πάλιν, « εἰ καὶ πολλοὶ τῶν συγγραφέων διήμαρτον τῆς ἀληθείας τῶν ἀπ' ἀρχῆς (Ἰουδαϊκῶν) πραγμάτων » (ψευδῶς ἀναγράψαντες τοῦ γένους τὴν ἀρχήν), ἀλλ' ὅμως ἦσαν καὶ ἄλλοι πάλιν οἵτινες οὐ παρέργως αὐτῶν ἐμνημονεύκασιν », ὡς ἐντυχόντες δηλαδὴ ταῖς ἱεραῖς βίβλοις (ἢ πόθεν ἄλλοθεν;). Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ μὴ ἐντυχόντες, « εἰ καὶ τῶν ἀπ' ἀρχῆς πραγμάτων διήμαρτον », ἀλλ' ὅμως οὐ διήμαρ- τον καὶ περὶ τὴν ὅλην τῆς Ἰουδαϊκῆς ἱστορίας σειρὰν (διότι τοῦτο φανερώς ὁ Ἰώσηπος ἀποφάσκει, περιορίσας τὴν διαμαρτίαν εἰς μό- νην τὴν τῶν πραγμάτων ἀρχήν). Ἐγραψαν δὲ καὶ πολλὰ σύμφωνα πρὸς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν ἐξ ἄλλων ἀρυσάμενοι συγγραφέων, ἐντε- τυχηκότων ταῖς ἱεραῖς βίβλοις. Τόσον φαίνεται βέβαιον, ὅτι τῶν μάλιστα μετὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς Γραφῆς ἀκμασάντων ἐθνικῶν

συγγραφέων οἱ πλείστοι καὶ διασημότατοι ἐγνώριζον τὰ Μωσαϊκὰ, καὶ τ' ἄλλα τεύχη τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, ὥστε καὶ αὐτὰ τὰ ψεύδη, ὅσα περὶ Ἰουδαίων ἄλλοι πάλιν ἐθνικοὶ παριστόρησαν, οὐδὲν εἰσιν ἄλλο προδήλως, εἰ μὴ παραγνώσματά τινα καὶ παροκούσματα τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, ἀναμειγμένα καὶ μετὰ τινων μυθολογιῶν, ἢ λήρων σοφιστικῶν. Αὐτίκα, διὰ τοὺς ἀλφουὺς τῆς λέπρας, ὅφ' ἧς ἐνόσουν συγχνοὶ τῶν Ἰουδαίων (Λευϊτικ. ιγ), ἐνομήσθη καὶ Μωσῆς λεπρὸς καὶ ἀλφώδης. Ἐκ δὲ τούτου προσεπλάσθη καὶ ἡ Ἀλφα τοῦ προφήτου δῆθεν ἐπωνυμία! Ἀπὸ τῶν Αἰγυπτίων σοφιστῶν καὶ γοήτων μάγων, ἐνομήσθη μάγος καὶ ὁ θεοσδότος τέρασι τὴν Αἴγυπτον μαστιῖξας Μωσῆς (Ἐξόδ. ζ. 11—12: η, θ, ι, κτλ.). Ἀπὸ τοῦ θαυνάτου τῶν πρωτοτόκων (δὶ θν μάλιστα οἱ Αἰγύπτιοι κατεβιάζοντο σπουδῇ ἐκβαλεῖν τοὺς Ἰουδαίους ἐκ τῆς γῆς. Ἐξόδ. ιβ. 29—33) ἐπλάσθη καὶ ἡ τὴν Αἴγυπτον καταλαβοῦσα πανώλεθρος λοιμικὴ, δι' ἣν οἱ Αἰγύπτιοι μετέστησαν τοὺς ἀλλοφύλους. Ἐκ δὲ τοῦ τόπου τῆς ὄρου σιαγόρος, ὅπου ἀνέβλυσε τῷ διψῶντι Σαμψὼν ὕδατος πηγὴ, α ἢ ἐστὶν ἐν σιαγόνι (Κριτ. ιε, βλ. ὅπισθ. σελ. 35) ἐπλάσθη ἡ παρ' ἀγρίων ὄρων ὑποδειχθεῖσα τοῖς διψῶσιν Ἰουδαίοις πηγὴ· ὅθεν καὶ αὐτοὶ ἐδυσφημίσθησαν Λάτρεϊς ὄρου κεραιῆς (ὡς ἐκ τῆς σιαγόρος). Καὶ (ἵνα τ' ἄλλα παραδράμωμεν), αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους οἱ περὶ τὸν Τάκιτον ἱστόρησαν κατοίκους τῆς ἐλληνικῆς νήσου Κρήτης, παραπλανηθέντες ἀπ' ἄλλης Κρήτης (ἑβρ. Keret. πληθ. Keretim), χώρας τῆς Παλαιστίνης, ἣν καὶ ταύτην Κρήτην ἐξηλλήνισαν οἱ Ο (α), καὶ Κρήτας τὸ ἐθνικόν. Συνεμάχησε δὲ πρὸς τὸ παρανόημα καὶ ἡ παρὰ γράμμα ὁμοφωνία τοῦ Ἰδαῖος (ἐκ τῆς Ἰδης ὄρους τῆς Κρήτης), πρὸς τὸ Ἰουδαῖος. Εἰς δὲ πάλιν τὴν Λιβύην ἐξώρισαν ἐκ τῆς Κρήτης τοὺς Ἰουδαίους, παρακούσαντες, ἴσως, τὴν εἰς Λιβύην ἀναχώρησιν τῶν ὑπὸ τοῦ Ναυῆδου Ἰησοῦ καταδιωχθέντων Παλαιστινῶν, ὡς ἐμαρτύρησεν ἡ ἐν Νουμιδίᾳ τῆς Ἀφρι-

(α) Ἰεζεκ. κε, 16: Σοφον. ε, 6: πρβλ. καὶ Θεοδώρ. ἑρμην. αὐτόθ. βλ. καὶ Bochart Chanaan I. 15: καὶ Huet. Dom. Evangel. Pr. IV. c. 14. T. 1, p. 178. etc.

κῆς εὐρεθεῖσα ἐπιγραφὴ, « φοινικείοις γράμμασι γεγραμμένη » (α).
Περὶ δὲ τῆς γελοίας τοῦ Κρόνου παρ' Ἰουδαίοις λατρείας, προείπο-
μεν (σελ. 36).

§. ιδ. Τέταρτον. Ὁ λόγος αὐτός, δι' οὗ κρατύνουσιν οἱ περὶ τὸν
Ὅδιον αἰτιολογοῦντες τὴν ἑαυτῶν δοξασίαν, ἀτοπος ἐξελέγχεται καὶ
ψευδής. Τῶν περὶ τὴν ἐκδοσιν, ἣ σύνταξιν οἰουδῆποτε συγγράμ-
ματος φιλοτιμουμένων τὸ κλέος ὀλίγον ὠφελεῖ τὴν συγγραφὴν,
ὅταν αὕτη στερεῇται ἀξίας ἐσωτερικῆς, καὶ πραγματικῆς τιμῆς,
ἥτις μόνῃ δύναται περίφημον ἀναδείξαι καὶ τὸ πᾶν ἡμα, καὶ τὸν
πατέρα, καὶ τὸν ἐκδότην. Αὐτός ὁ θεῖος Ὀμήρος

« Ἀπὸ τοῦ τιμῆν καὶ κλέος ἔσχε; πλὴν τοῦθ', ὅτι χρῆστ' ἐδίδαξε,
Τάξεις, ἀρετάς, ὀπλίσεις ἀνδρῶν » (Ἀριστοφ. Βατραχ.).

Εἰ δὲ καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος μετὰ τοῦ λογιωτάτου τῶν φιλο-
σόφων Ἀριστοτέλους ἐξέδιδον ἀπὸ τοῦ Νάρθηκος μὴ τὴν Ὀμήρου
ποίησιν, ἀλλὰ τινος Δάρητος Φρυγὸς φρυγίαν Ἰλιάδα, ἢ Δημητρίου
Σαλαμασσεως, ἢ ἄλλου τοιοῦτου δύστηνον συγγραφὴν, οὐδὲν ἂν
προσελάβανεν ἡ βίβλος ὄφελος καὶ γάνωμα (πίστευσον, ὦ φίλ'
Ὅδιε), οὐδ' ὅπως οὖν, οὐτ' ἐκ τῆς λαμπρότητος τοῦ βαρυτίμου
νάρθηκος, οὐτ' ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος τῶν περικλεεστάτων ἐκδοτῶν.
Καὶ αὐτὸς ὁ Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος, μετ' αὐτοῦ Δημητρίου
τοῦ Φαληρέως, εἰ, τυχὼν, ἐξέδιδον ἐπιστήμως Αἰγυπτίου τινὸς Χνούη
ποιᾶν τινα μετὰφρασιν, εἰ δὲ θέλεις, καὶ Σωτάδου τινὸς εἰδύλλια,
ἄζηλα καὶ ἀκαλλῆ, βραχὺν πάντως ἔμελλε χρόνον ἀνθῆσειν ἡ φήμη
τῶν ἐκδοθέντων, ἅμα τε φανέντων, καὶ σβεσθέντων, ὡς πομπόλυ-

(α) « Ἡμεῖς ἐσμέν οἱ φυγόντες ἀπὸ προσώπου Ἰησοῦ τοῦ ληστέου, υἱοῦ Ναυῆ ». Προκρίπ. Οὐανδαλ. Β. 7: Σουῖδ. λ. Χαναάν: Εὐάγγ., καὶ Νικηφόρ. Ἐκ. Ιστ.: Θεοφάν. Χρον. κτλ. πρβλ. Selden. proleg. de Dijs Syris c. 2: Bochart. praef. ad Chanaan. p. 520: Hotting. Hist. Op. p. 46. etc. [Ὁ δὲ, κατὰ τὸν Φαβρίκιον, (Bib. Gr. T. I. p. 83) ἔξυνοῦστατος (accentissimus!) Βανδαλῆς, (epist. ad Almelovent.) φιλομυθεῖ καὶ ὧδε συνήθως, εἰς τοὺς μύθους ἀναφίρων καὶ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν]. Ὅτι δὲ συνέχον εύκόλως οἱ ἱθνηκοὶ ἱστορικοὶ τοὺς ἀρχαίους καταΐκευς τῆς Παλαιστίνης (τοὺς Φαλισταίους) πρὸς τοὺς ἐπιελθόντας Ἰουδαίους, ὡς καὶ τοὺς Παλαιστίνους καὶ τοὺς νησιώτας Κρήτας, φανερόν.

γες. Ἐπειτα, δῶμεν (ὡς λέγεις) ὅτι μέγα κλέος ὤφειλε περιβαλεῖν τὴν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν ἢ περὶ ταύτην βασιλικὴ καὶ φιλόσοφος ἐπιμέλεια. Ἀλλὰ τὸ κλέος τοῦτο τῶν ἐκδοτῶν μετὰ χρόνον ὑποχωροῦν εἰς τὴν κυρίαν τοῦ συγγράμματος μεγαλωνομίαν (ὡς συμβαίνει περὶ τὰ τοιαῦτα), ἀπεσιωπᾶτο συνήθως καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς πολλοῖς τῶν Ἰουδαίων, πολλῶ γέ μᾶλλον παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς σοφοῖς, οἵτινες ἀπλῶς ἐθεώρουν αὐτὴν καὶ μόνην τὴν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν (ὥσάν τις ἐκ φιλομαθείας ἐνέκυπτον εἰς αὐτήν). Ὅπως δὲ, καὶ ποίων τινων ἐπιμεληθέντων, ἡρμηνεύθησαν τὰ βιβλία, ὀλίγον ἐφρόντιζον μαθεῖν οἱ μεταγενέστεροι, καὶ οὗτοι μάλιστα τυγχάνοντες ἐκ τῶν ἐθνικῶν, οἷος ὁ Διόδωρος, καὶ Στράβων, καὶ εἴτις ἄλλος τῶν προμνημονευθέντων. Καὶ ἀπέβη λοιπὸν ἡ ἐρμηνεία τῶν Ο, διὰ χρόνου παρομοία τοῦ Φάρου τῆς Ἀλεξανδρείας, ὃν αὐτὸς πάλιν ὑποδόμησεν ὁ Φιλάδελφος (βιβλ. Α. κεφ. β. § δ)· διότι καὶ κατ' ἐκεῖνον τὸν πύργον ἢ τὸν κτίστην βασιλέα δηλοῦσα ἐπιγραφὴ συνεξέπεσε ταχέως μετὰ τοῦ τιτανώδους χρίσματος, ἐφ' οὗ ἦν ἐπιγεγραμμένη· διέμεινε δὲ πάγιον τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχιτέκτονος, ἐνδοθεν ἐπὶ τῶν λίθων κεχαραγμένον. Ἐπειτα καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες μήπως ἀνεγίνωσκον τὴν ἱλιάδα καὶ τὴν ὀδύσσειαν χάριν τοῦ μεγάλου Λυκούργου, καὶ τοῦ Πεισιστράτου, ὃν ὁ μὲν ἐποίησε γνωρίμην πᾶσι τοῖς Ἕλλησι τὴν Ὀμήρου ποιῆσιν μετακομίσας ἐξ ἰωνίας, ὁ δὲ συνήρμωσε τὰ ἔπη συντάξας εἰς ῥαψωδίας (α); ἢ μήπως καὶ οἱ ῥαψωδοῦντες ὕστερον τὰ ἔπη, διεμνημόνευον αἰετοτε καὶ τὰς ὀνομασίας τῶν ἐκδοτῶν; Τελευταῖον, καὶ εἴγε παρ' αὐτοῖς τοῖς ἐθνικοῖς ἐφοίτα τὸ κλέος τῶν πεφροντικώτων τὴν ἐρμηνείαν, ἠδύναντο καὶ τούτου χάριν (ὡς θέλει Ὀδῖος) ἀναγινώσκειν τὰς Γραφάς, καὶ πάλιν οὐχ ἤττον τῶν ἐν αὐταῖς περιεχομένων ὑπερορᾶν, διὰ τὴν πρὸς Ἰουδαίους δυσμένειαν (ἣν καὶ Ὀδῖος ὡμολόγησεν), προτιμῶντες τὰς περὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν πραγμάτων διεφθαρμένας κρίσεις ἄλλων πάλιν ἐθνικῶν.

(α) Ἀλιαν. Π. ἱστ. γ. 14. πρβλ. Πλουτάρχ. Λυκ. § δ. καὶ Πausan. 7. 26, κτλ.

ἢ οὐχ οὕτω καὶ αὐτοὶ οἱ κριτικοί, δι' ἄλλας πάλιν ἐμπαθεῖς προλήψεις καὶ φαντασίας, περιφρονοῦσι καὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, καὶ τοὶ παμπόλλων ἄλλων σοφῶν τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς εὐκλείαν καθομολογούντων;

§. ιε. Πέμπτον καὶ τελευταῖον. Καὶ αὐτὰ τὰ διασημότετα, καὶ διὰ τε τὴν πραγματικὴν αὐτῶν ἀξίαν, καὶ ὡς ἐκ τῶν ἐκδοτῶν, ἢ συγγραφέων, περιβόητα συγγράμματα παραμελοῦνται πολὺ λάκεις ἐκ περιστάσεων. Τί παλαιότερον, ἢ πιστότερον, ἢ ἀγιώτερον τῶν θείων Γραφῶν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις αὐτοῖς; Καὶ ἡμῶς ὑπῆρξε χρόνος, καθ' ὃν τὸ βιβλίον τοῦ νόμου (αὐτὸ τὸ τοῦ Μωσέως ἀρχέτυπον) διὰ τε τὴν ἀσέβειαν τῶν βασιλέων, καὶ τὴν βέβηλον τῶν ἱερέων ἀμέλειαν, καὶ τὴν παρεπομένην τοῦ λαοῦ διαφθοράν, οὕτως ἀγνωστον ἀπέβη παρ' αὐτοῖς καὶ ἐπιλεησμένον, ὥστε, ὅποτε τοῦτ' ἀνεῦρεν ὁ Χελκίας, καὶ ἤκουσεν ὁ τότε βασιλεὺς Ἰωσίας «ἀναγινωσκόμενος τοὺς λόγους τοῦ νόμου τούτου», διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ. — Ὅτι μεγάλη ἡ ὀργὴ κυρίου ἐκκεκαυμένη ἦν ἐν αὐτοῖς » (α). Ἀλλὰ τὴν τοσαύτην περὶ τὸν θεῖον νόμον ἀγνοίαν καὶ λήθην τῶν Ἰουδαίων τίς ποτ' ἂν ἐκλάβοι ὡς ἀπόδειξιν, ὅτι δῆθεν ἡ Πεντάτευχος ὑπῆρχεν ἐξ ἀρχῆς ἄσχημον βιβλίον, καὶ ἀκλεῆς, μὴτ' ἐκ θείας ἐπιπνοίας καὶ διαταγῆς, μὴτε χειρὶ Μωσέως συγγεγραμμένον; (β). Καὶ ταῦτα μὲν καθολικώτερον πρὸς τὸ θεῶρημα τῶν κριτικῶν.

§. ις. Ἄλλ' ἐξετάσωμεν καὶ κατ' ἰδίαν τὰς μαρτυρίας, ἀφ' ὧν συνάγουσιν ἄσχημον οὖσαν τὴν ἐρμηνείαν, καὶ παντελῶς ἀγνωστον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐθνικοῖς.

Α) Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἤκμασεν ἡμῖσιν αἰῶνα περίπου πρὸ τῆς σωτηρίου ἐποχῆς (τῷ 70—40 π. Χ.). Οὗτος (λέγουσιν) ἰσορρήσας « βασιλεῖα μηδέποτε (γίνεσθαι) τῶν Ἰουδαίων » κτλ.

(α) Δ. Βασιλ. κθ. 8—13. Β. Παρ. λδ. ιδ. κτλ. Ἰωσηπ. Ἀρχ. Ι. δ. §. 2.

(β) Οὕτω δὲ περὶ καὶ παρ' Ἑλλήσιν ὑπῆρχαν κατασεσιγασμένα ὑπὸ τῆς τῶν πολλῶν ἀφιλοκαλίας καὶ αὐτοῦ τοῦ μεγαλοφρονεῖν Πινδάρου τὰ πονήματα! (βλ. Ἀθην. α, 3; καὶ Schweighaeus. Animadv. in Athen. vol. I. p. 34).

ἀποδείκνυται τῶν ὡς μήτε τὰς *Βασιλείας*, μήτ' ἄλλο πῦχος τῆς Γραφῆς ἀναγινώσκεις ». Ἀλλ' οὕτως ἐξηγουντες οἱ ἄνδρες τὴν Διοδώρου χρῆσιν, παριστῶσιν αὐτὸν ἱστορικῶν ἀπάντων ἡλιθιώτατον, ὅποιον οὐδ' ἂν αὐτοὶ κατεδέξαντο πώποτε πρὸς μαρτυρίαν περὶ οὐδενὸς πράγματος. Ἀνθρωπος, ὅστις ἡγνῶει τὰ κατὰ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ χρόνους Ἰουδαϊκὰ πράγματα, ὧν αὐτήκοος ἐγένετο καὶ αὐτόπτης, πολὺ γ' ἂν μᾶλλον ἔμενεν ἀναίσθητος πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἰουδαϊκὴν ἱστορίαν, εἰ καὶ μυριάκις ἀνεγίνωσκειν ἔλα τὰ τεύχη τῶν Γραφῶν. Ὁ Διόδωρος ἤχμαζεν ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Αὐλητοῦ, καὶ τὰ πλεῖστα τῆς Ἀσίας περιηγήθη καὶ μὴ (τί δ' οὐχί;) καὶ μέχρι Παλαιστίνης ἀπῆλθεν, εἰς τὴν Αἴγυπτον ὅμως ἦλθε, καὶ διέτριψεν ἐπὶ πολὺ, καὶ πάντως ἤκουσεν, ὅτι ἦσαν κατ' αὐτὸν βασιλεῖς τῶν Ἰουδαίων. Ἐπ' αὐτοῦ σχεδόν, ἢ ὀλίγω πρὸ αὐτοῦ ἐβασίλευεν Ἀλεξάνδρα, ἡ σύζυγος Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας (ὃν ἐνίκησεν ὁ τοῦ Αὐλητοῦ πατήρ, ὁ Λάθυρος ἐπιστρατεύσας), καὶ μετ' ἐκείνην πάλιν Ἰρκανὸς, Ἀντίγονος, Ἡρώδης αὐτός (α). Ἐγίνωσκε δὲ καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων ἀκριβῶς ὁ Διόδωρος, οἵτινες τότε τοὺς Ἰουδαίων βασιλεῖς, ἢ ἐχθροὺς καὶ πολεμίους, ἢ πολιορκουμένους εἶχον, ἢ ὁμοσπῆνδους καὶ φόρου ὑποτελεῖς. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ἴσως ἐκείνην ἀνέγνω τὴν « Ἀλεξάνδρου τοῦ τῶν Ἰουδαίων βασιλέως » ἥτις ἐπὶ τῆς χρυσῆς ἀμπέλου, τῆς ἀνακειμένης ἐν τῷ κατὰ Ῥώμην ἱερῷ τοῦ Καπιτωλίου Διὸς (ἀπέστειλαν δὲ τὴν ἀμπελὸν τῷ Πομπηίῳ δῶρον οἱ Ἰουδαῖοι περὶ τὸ 62 π. Χ.) (β). Πῶς λοιπὸν ἔγραψεν ὁ Διόδωρος μηδέποτε γενέσθαι βασιλέα τῶν Ἰουδαίων; ἄρα γε τοσοῦτον μωρὸς τις καὶ βλέννος ὑπῆρχεν, ἢ ἀναιδῆς, τοιαῦτα ψευδόμενος ὁ ἱστορικός; Ἀλλ' ἀπέστω τοῦ ἀνδρὸς ἡ συκοφαντία, εἰς ἣν φέροντες αὐτὸν ἐνέπλεξαν οἱ περὶ τὸν Ὀδίων σοφοί. Ὁ Διό-

(α) Ἰωσ. ἀρχ. ιγ. ιβ. §. 1: ιδ, γ, §. 5. καὶ Ἰουδ. πολέμ. α, γ. καὶ δ. ιγ. κτλ. πρὸς Demagistr. Apolog. Diss. v. p. 574.

(β) Ταύτην καὶ Στράβων ἱστορεῖ, πρὸς Ἰωσ. ἀρχ. ιδ, γ, §. 1. καὶ σημ. Παπ. 1.

δωρος· ἐν τῇ σωζομένῃ τοῦ Μ, βιβλίου Ἐκλογῇ ἱστορῶν τὰ περὶ τοῦ Μωσέως, γράφει τὰ ἐφεξῆς. « Ἐπιέξας δὲ τῶν ἀνδρῶν τοὺς χαριστάτους, καὶ μάλιστα δυνησομένους τοῦ συμπαρόντος ἔθνους προῖστασθαι, τούτους ἱερεῖς ἀπέδειξε, — καὶ δικαστὰς τῶν μεγίστων κρίσεων· καὶ τὴν τῶν νόμων καὶ ἔθῶν φυλακὴν τούτοις ἐπέτρεψε· διὸ καὶ βασιλέα μὲν μηδέποτε τῶν Ἰουδαίων [γενέσθαι φασί] (α)· τὴν δὲ τοῦ πλήθους προστασίαν δίδοσθαι διὰ παντὸς τῷ δοκοῦντι τῶν ἱερέων φρονήσει καὶ ἀρετῇ προέχειν· τοῦτον προσαγορεύουσιν ἀρχιερέα, καὶ νομίζουσιν αὐτὸν ἄγγελον γίνεσθαι τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων » κτλ. Ταῦτα δὲ λέγων ὁ Διόδωρος, ἐννοεῖ σαφῶς τὴν ὑπὸ Μωσέως (περὶ οὗ καὶ τὸν λόγον ποιεῖται) διαταχθεῖσαν ἀρχαίαν τῆς Ἰουδαϊκῆς πολιτείας κατάστασιν (ἣν θεοκρατείαν ὠνόμασεν ὁ Ἰώσηπος), πρὶν ἔτι βασιλευθῶσιν ὑπὸ Σαούλ· οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀδίων ἐκ τούτων συμπεραίνουσιν, ὅτι ὁ Ἰώσηπος οὐκ ἀνέγνω τὰς Βασιλείας! κτλ. Ὅτι δὲ καὶ πολλὰ σύμφωνα πρὸς τὴν Πεντάτευχον ἔγραψεν ὁ ἱστορικὸς (καὶ αὐτὸ τὸ πρὸς τῷ τέλει τῶν νόμων, ὅτι « Μωσῆς ἀκούσας τοῦ Θεοῦ τὰς λέγει ») (β), περὶ τούτων οὐδένα λόγον αἱ ἄνδρες ποιοῦνται. Εἰ δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς τού-

(α) Τὸ « γενέσθαι φασί » λείπουσιν ἐκ τῆς παρὰ τῷ Φωτίῳ ἀποσφύσεως Διόδωρου ταύτης ἐκλογῆς, καὶ τὰς δύο ταύτας λέξεις προσέθηκεν ὁ Rhodoman, θεραπεύων τὴν ἑλλειψιν· ἀπεδέξατο δὲ καὶ ὁ σφόδρ. Wesseling (Διόδωρ. τόμ. Β. σελ. 543). Ἀλλ' ἀντὶ φασί δοκίμῳ γραπτίον φησὶν (ὁ Διόδωρος δηλαδὴ — ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦτο λέγοντες τοῦ Φωτίου)· καὶ μαρτυρεῖ πάλιν ἄλλη φράσις ἐπὶ τῆς αὐτῆς Ἐκλογῆς μετὰ μικρὸν παρακολουθεῖσα, ἡ ἐφεξῆς. « Τούτον δὲ (τὸν ἀρχιερέα) — φησὶν ἐκφέρειν τὰ παραγγελλόμενα » κτλ. Ἰσως δὲ καὶ οὐδόλως γραπτίον ἐπὶ τῆς ἑλλείψεως, οὔτε φασὶν, οὔτε φησὶν, ἀλλὰ μόνον τὸ γενέσθαι. Τούτο δὲ (καὶ τὸ ἐφεξῆς διδόνσθαι) ἀποδοτέον εἰς τὸ σύννεγμος ἐπέτρεψεν (ὁ Μωσῆς).

(β) Τὸ αὐτὸ καὶ « ἔδειξατο ἀπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ νόμον, ἐν ἐνετειλάτο ἡμῖν Μωσῆς » Δευτερ. λγ. 3. πρβλ. καὶ Δευτ. κθ. 1. « Οὗτοι εἰς λόγους τῆς διαθήκης, οὓς ἐνετείλατο Κύριος Μωσῇ στήσαι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ » κτλ. Ἐκ τούτου τοῦ χωρίου τοῦ Διόδωρου ἀπέδειξεν εὐφυῶς ὁ Zornius (Proleg. in Hecat. Abder. Fragm. p. 37.), ὅτι ἀνέκαθεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὁ θεὸς Μωσῆς ἐπιστεύετο συγγραφεὺς τῆς ἱερᾶς Πεντατεύχου (ὑπερῖκανοι τῶν νεωτέρων καινοτομιστῶν ἠρνήσαντο, « Διόλαιοι τοῦ νοῦ »!). Ὅσα δὲ λέγει περὶ τῶν ἱερέων ὁ Διόδωρος, καὶ περὶ τοῦ ἀρχιερέως (τὰ

τοῖς ὁ Διόδωρος ἀναμείγνυσιν πρὸς ταῖς ἀληθείαις καὶ τινὰς πλά-
νας (οἷον τὸ, ὅτι ἡ ἀρχιερωσύνη δίδεται οὐ κατὰ γένος, ἀλλὰ
« τῷ δοκοῦντι τῶν ἱερέων προέχειν » κτλ.), τί ἄλλο φαίνεται καὶ
ἐν τούτοις ὁ Σικελιώτης ἱστορικὸς, εἰ μὴ εἰς ἐξ ἐκείνων, περὶ ὧν
εἶπεν ὁ Ἰώσηπος, ὅτι « οὐκ ἐνῆν αὐτοῖς μετὰ πάσης ἀκριβείας
τοῖς ἱεροῖς γράμμασι παρακολουθῆσαι; ». Ἄνθρωπος ἐθνικὸς, καὶ
πρὸς μὲν τὰ τῶν Αἰγυπτίων ἐκπεπληγμένος, τὰ δὲ τῶν Ἰουδαίων
ὀλιγωρῶν, καὶ μεταγράφων ἀταλαιπώρως τὰς δόξας τῶν προτέ-
ρων εἰδωλοθήσων ἱστορικῶν (ὡς ἐποιοῦν καὶ ἄλλοι), συνανέ-
φυρε μετὰ τῶν ἀληθειῶν τῆς Μωσαϊκῆς ἱστορίας καὶ πολλὰς
γραυολογίας ἐθνικὰς. Καὶ ἴσως ἂν ἐβλέπομεν λαμπρότερα τεκμήρια
τῆς περὶ τὴν ἱερὰν ἱστορίαν οἰασθήποτε μελέτης τοῦ Διοδώρου,
εἴπερ ἐσώζοντο καὶ καθ' ἡμᾶς ὁλόκληρα κείμενα τούτου τὰ βιβλία,
ὧν ἔχομεν ἤδη μόνας τὰς ἐκλογάς. Πλὴν ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν αὐ-
τοῦ τῶν παριστορημάτων φαίνεται πως ὁ ἀνὴρ οἷον αἰδούμενος,
δι' ὅσας ψευδολογίας ἔγραψε· διότι ταύτας εἰς τοὺς προγενεστέρους
ἱστορικοὺς ἀπορρίπτει, διαφεύγων αὐτὸς τὸν ἐξ ἧς ἐγνώριζεν ἱε-
ρᾶς ἱστορίας παρεπόμενον ἔλεγχον. Καὶ τοῦτο παρετήρησεν ὁ κρι-
τικώτατος Φώτιος. « Ταῦτα » (λέγει εἰς τὴν Ἐκλογὴν τοῦ ΛΔ,
βιβλίου). « Ταῦτα Διόδωρος τῶν Μωσαϊκῶν ἐθῶν καὶ νομίμων,
ἀλλὰ καὶ τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων κτίστου καταψεύσάμενος, — καὶ
πρὸς τὸν ἔλεγχον τοῦ ψεύδους ὡς περ ἑαυτῷ τὸ μὴ αὐτὸς ἀλῶναι
διοικονομούμενος, ἐτέροις περιτίθῃσι προσώποις τὴν περὶ τῶν διε-
ψευσμένων ἀφήγησιν, τὴν Ἀντιόχου φιλίαν τούτοις προσεπισυνά-
πτων » (α). Καὶ πάλιν (ἐν τῇ Ἐκλογῇ τοῦ Μ. βιβλίου). « Οὕτω
ψευδολογῶν τὰ πλείστα, καὶ διερχόμενος, πρὸς τοὺς ἐλέγχους πά-
λιν ὧν κατεψεύσατο τῆς ἀληθείας ἀναχώρησιν ἑαυτῷ μεθοδεύ-

πλείστα), ταῦτά σχεδὸν ἔγραψεν ἐκ τῆς Γραφῆς καὶ Ἰώσηπος (κ. Ἀπίων. β. 21.
Ἰουδ. πλ. δ. 5, 2), καὶ Φύων (π. Μοναρχ. β. σελ. 828). πρβλ. Wesseling. not.
εἰς Διόδωρ. ἐνθ. ἀνωτέρ. καὶ Selden. de Success. Pontif. Hebr. L. 1. c. 13.

(α) Φώτ. ἀνάγν. σμδ. πρβλ. καὶ τὴν ἡμετέραν ὑποσημείωσιν ἐν ταῖς προηγη-
θεῖσαις §. ζ. ἀριθρ. α. σελ. 32.

μενος, εἰς ἕτερον καὶ νῦν ἀναφέρει τῶν εἰρημένων τὴν παριστο-
ρίαν· ἐπάγει γάρ· « περὶ μὲν τῶν Ἰουδαίων Ἐκαταῖος ὁ Μιλήσιος
ταῦτα λέγει » (α). Ὡστε, καὶ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ σωφιστάτου Φω-
τίου, ἐγνώριζεν ὁ Διόδωρος ὅπως σήθηποτε τὴν ιστορικὴν ἀλήθειαν
ἐκ τῶν ἱερῶν Γραφῶν· ἢ πόθεν ἄλλοθεν φοβούμενος τὸν ἔλεγχον,

(α) Φώτ. αὐτόθ. — Τὸ δὲ Μιλήσιος εἶτε τῶν ἀντιγραφίων, εἴτ' αὐτοῦ Φω-
τίου (πλανηθέντος κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν), εἶτε καὶ αὐτοῦ τοῦ Διοδώρου μνημο-
νικὸν σφάλμα χρεώσαντες· οἱ πλείστοι τῶν κριτικῶν, τρέπονται εἰς τὸ Ἀθδηρί-
της (οὗ γὰρ Μιλήσιος ἦν, ἀλλ' Ἀθδηρίτης ὁ Ἐκαταῖος, ὅστις ἔγραψε
περὶ Ἰουδαίων). Βλ. Wesseling. not. εἰς Διόδωρ. τόμ. β. σελ. 544. — Ἐν μό-
νον οὐ διέλυσαν οἱ κριτικοί· πῶς Ἐκαταῖος ὁ Ἀθδηρίτης, ὁ τοσαύτας ἀληθείας
ἁλλαχού περὶ τῶν Ἰουδαίων ἱστορήσας, καὶ τούτοις οὕτως εὖνους καὶ γνώριμος
γεγονώς (Ἰωσήφ κ. Ἀπίων. α, 22), ὥστε καὶ παρὰ τοῦ Ἐρενίου διαβληθῆναι,
ὡς ὑπὸ Ἰουδαίων διεφθαρμένος. βλ. ὁπισθ. βιβλ. Δ. κεφ. ιδ. §. 1.), ἔπειτα περὶ
τούτων ἔγραψε (παρὰ τῷ Διοδώρῳ) τοσοῦτον ἀτοπα, τάτε ἄλλα, καὶ ὅτι « ἐπὶ
τῆς Περσῶν ἡγεμονίας, καὶ τῶν ταύτην καταλυσάντων Μακεδόνων, πολλὰ τῶν
πατρίων τοῖς Ἰουδαίοις νομίζων ἐκινήθη » (αὐτόθ.)· ἐν ᾧ παρ' Ἰωσήφ (κ. Ἀπίων.
α, 22) ὁ αὐτὸς Ἐκαταῖος ἱστορήσας τὴν ἀπαλιν, ὅτι « καὶ προσηλακίζόμενοι πολλὰ-
κις ὑπὸ τῶν περιούτων βασιλέων καὶ σατραπῶν (οἱ Ἰουδαῖοι) οὐκ ἄρνούμεται τὰ
πατρῴα » κτλ. Ὁ Zornius (Proleg. ad Heesl. Abder. Fragm.) Μιλήσιον (ὡς γρά-
φεται, θέλει τὸν παρὰ Φωτίου τοῦτον Ἐκαταῖον (διάρωρον καὶ τοῦ Ἀθδηρίτου,
καὶ τοῦ καλαίου δέ, τοῦ ἐπὶ Κύρου, Μιλήσιου Ἐκαταίου, νωτέρου), καὶ
τούτου νομίζει τὰ κατὰ τὴν Διοδώρου Μ. ἐλογγῆναι. Ἀποπον εὖρε τὴν γνώμην
τοῦ Ζορνίου ὁ κλεινὸς Βεσσαλγγιος (ὡς παρ' οὐδενὶ μνημονευμένου τοῦ τοιοῦτου
νωτέρου Μιλήσιου Ἐκαταίου)· ἀλλ' αὐτὸς ἐξέπεισεν εἰς ἄλλην ἀπορίαν.
Δυσπιστεῖ, ὅτι τὸν Ἀθδηρίτην Ἐκαταῖον ἐκάλεσε μάρτυρα ὁ Διόδωρος· ἀπο-
δίδωσι δὲ τὴν πλάνην ταύτην εἰς τὸν Φώτιον (Wesseling ibid.).
Δηλονότι, θέλει ὁ Βεσσαλγγιος, ὅτι αὐτὸς οἰκοθεν ὁ Φώτιος ἐπεφάρτισεν εἰς τὸν
Διόδωρον τὸ « ἐπάγει γάρ » κτλ. (βλ. ἀνωτέρω)· αὐτὸς δὲ ὁ Διόδωρος οὐδὲν
ἐμνημόνευσεν τὸν Ἐκαταῖον! Καὶ λοιπὸν, κατὰ τὸν σοφὸν ἄνδρα, ὁ Φώτιος φαί-
νεται πως διαφθεῖραν τὰ τοῦ Διοδώρου, παρεμβύων καὶ παρεμποῶν, ἢ γοῦν
ἄλλ' ἄν' ἄλλων φανταζόμενος, δι' ἡλίχτων ἀκρισίαν! Τοιαῦτα περὶ τοῦ Φωτίου
ὁ Βαταῦδος κριτικός! καὶ τοῦτο, διότι αὐτὸς οὐκ ἔσχευεν ἄλλως διαλλάξαι τὰς πα-
ρὰ τῷ Διοδώρῳ πρὸς τὰς παρ' Ἰωσήφ γνώμης τοῦ Ἐκαταίου τοῦ Ἀθδη-
ρίου (ὡς διώρρωσε καὶ αὐτός). Ὁ δὲ σοφὸς Ὑάτιος ἐπαμφοτέρωθεν ζητεῖ παρὰ
τοῦ Διοδώρου ἢ εἰλικρίνειαν, ἢ ἀκρίβειαν (vel diligentiam, vel can-
dorem· καθὸ δηλονότι, ἢ πεπλανημένως ἐξ ἁμελείας, ἢ φιλοψευδῶς γρά-
ψαντος τὸν Μιλήσιον ἀντὶ τοῦ Ἀθδηρίτου). Ὑποπτεύει δὲ καὶ μήπως ὁ Φώτιος,
εὐρὺν τὸ Ἐκαταῖο χωρὶς ἐπιθέτου παρὰ τῷ Διοδώρῳ, προσέθηκε καὶ τὸ Μι-
λήσιος (ὡς εἰδὼς ὁ Πατριάρχης τὸν Διόδωρον μεταγράφαντα πολλὰ ἐκ τοῦ

εμεθοδεύετο ἑαυτῷ ἀναχώρησιν, ἀπορρίπτων τὴν παριστορίαν εἰς ἄλλους; Ἀλλ' ἱκανοῦσι τὰ περὶ τούτου.

Β) Τοιαύτας τινὰς παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς κεκρατηκυίας περὶ τῶν Ἰουδαίων παριστορίας καὶ Στράβων ἐπρέσβευσε, περιφρονήσας ὡς δεισιδαίμονα τὴν ἑβραϊκὴν νομοθεσίαν, ἐν οἷς διέλαθε περὶ Μωϋσέως. Καί τοι ἄλλως πολὺ τοῦ Διοδώρου σωφρονέστερος φαίνεται ὁ Γεωγράφος, ἀτενέστερον ἐπιβαλὼν ὄμμα εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν ἱστορίαν. Τὸν Μωϋσῆν ἐπαινεῖ, καὶ τοὺς διαδόχους ὡς δικαιοπραγοῦντας, καὶ ἀληθῶς θεοσεβεῖς (καθὼς προεῖπομεν, βιβλ. Α. κεφ. ιθ. §. ζ). Γνωρίζων δὲ πάντως καὶ τὴν ἐπ' ὄρους Σινᾶ θεόδοτον νομοθεσίαν, παραβάλλει τὸν Θεόπτην πρὸς τὸν Μίνωα, τὸν « Διὸς μεγάλου ὁαμιστήρ » (βλ. βιβλ. Α. κεφ. κ. §. ια). Καὶ πάλιν, οὔτε τοὺς Ἰουδαίους εἶπεν ἐξεληλαμένους ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ὡς ἄλφους καὶ λώβην παθόντας, οὔτε τὸν Μωσῆν ῥητῶς ὀνομάζει κτίστην τοῦ ναοῦ καὶ τῶν Ἱεροσολύμων, λέγει δὲ μόνον· ὅτι « Μωσῆς — ἔπεισεν εὐγνώμονας ἄνδρας οὐκ ὀλίγους, καὶ ἀπήγαγεν (ἐκ τῆς Αἰγύπτου) εἰς τὸν τόπον τοῦτον, « ὅπου νῦν ἐστὶ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις κτίσμα » κτλ. ὥστε καὶ ὁ Στράβων φαίνεται πῶς ἀποτροπιαζόμενος τὴν ἀναισχυντίαν τῶν παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς κατὰ τῆς ἑβραϊκῆς ἱστορίας πεπλασμένων ψευδολογιῶν. Πλὴν ἄλλ' ἐν τούτοις ἀστεῖόν τι πάσχουσιν οἱ περὶ τὸν Ὀδίων. Ἐπειδὴ διέτριψεν ὁ Στράβων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ πάντως τὴν ἐν αὐτῇ βιβλιοθήκῃ ἱστορήσεν, ἀπαίτουσι παρ' αὐτοῦ γινώσιν εὐκρινεστάτην, οὐχ οὕτω τῶν ἄλλων τῶν ἐκεῖ τεθησαυρισμένων μυριαρίθμων συγγραμμάτων, ὅσα τῶν ἑβραϊκῶν Γραφῶν, ὅπως ἂν αὐταὶ φανῶσιν ἀληθῶς ἐπιμελείᾳ τοῦ Πτολεμαίου καὶ τοῦ Φαληρέως ἡρμηνευμένα! ὥσαντι ὁ Γεωγράφος ἔγραφε κατάλογον τῶν ἐπισημοτάτων βιβλίων τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης, ἥ συνέταττεν Ἰουδαϊκὴν ἀρχαιολογίαν, δι' ἣν

Μιλητίου Ἑκαταίου. Huet. Dem. Evang. Pr. iv. c. 2. §. 36). Καὶ πῶς; μὴ γὰρ ὁ Φώτιος ἠγνοεῖ, ὅτι οὐχ ὁ Μιλήσιος, ἀλλ' ὁ Ἀβδηρίτης Ἑκαταῖος συνέγραψε περὶ Ἰουδαίων; Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτου διορθώσαν, ὁμοαληθέστερα πιθανοῦντες, αὐτοὶ καὶ οἱ πατέρες τῶν κριτικῶν.

ᾧφειλεν ἐξάπαντος ἀναγνῶναι τὴν περιβόητον ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν (εἴπερ ἔμελλεν ἀκριβῶς ἱστορεῖν τὰ τῶν Ἰουδαίων)· ἥ, ὥσαντι τὸ κλέος τῆς ἐρμηνείας ἐσθέννυτο παντάπασιν ἐξελεγχόμενον ψευδές, εἴπερ ὁ Γεωγράφος, εἴτ' ἐπιτολαίως, εἴτε καὶ μηδύλως τυχόν, ἀνεγίνωσκε τὰ τεύχη τῆς Γραφῆς, ἔγραφε δὲ συντόμως περὶ τῶν Ἰουδαίων, ὅσα δὴ καὶ γέγραφε, τὰ μὲν ἀληθέστερα πορίζομενος ἐξ ἄλλων τινῶν πάλιν Ἑλλήνων ἱστορικῶν, ἐντυχόντων ταῖς Γραφαῖς, συναναμνηγνῶν δὲ τούτοις καὶ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ φερομένας ψευδοφημίας. (Καὶ λέγει δὲ τοῦτο ῥητῶς ὁ Στράβων, ὅτι « ἡ κρατοῦσα μάλιστα γῆμη τῶν περὶ τὸ ἱερὸν τῶν ἐν ταῖς Ἱεροσολύμοις πιστευομένων, Αἰγυπτίους ἀποφαίνει τοὺς προγόνους τῶν νῦν Ἰουδαίων καλουμένων ») (α). Τελευταῖον· εἰ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος (ὡς συμπεραίνουσιν ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ παριστοριῶν) ὑπῆρχεν ἄσημος καὶ ἄγνωστος ἡ ἐρμηνεία, πῶς λοιπὸν αὐτὴν (πάντως ὡς ἐπίσημον) ἐγνώριζον οἱ περὶ τὸν Δημήτριον, 150 περίπου ἔτη πρὸ τοῦ Στράβωνος; (διότι κατὰ τὸν Ὀδίων, ὁ Δημήτριος οὗτος ἤκμαζεν ἐπὶ τοῦ Δ. Πτολεμαίου, καὶ τὸ γένος ὑπῆρχεν Ἀλεξανδρεῦς· βλ. ὁπισθ. σελ. 43).

Γ) Ἀμαθὴ παντάπασι καὶ μηδ' ἄκρω δακτύλῳ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, γεγευμένον ἔκριναν καὶ τὸν χρηστὸν Πλούταρχον. Ἀλλὰ πόθεν ἄλλαθεν, εἰ μὴ ἐξ αὐτῆς, ἥ πάντως ἐκ τῶν ἀπ' αὐτῆς συγγραμμάτων, ἐγνώριζεν ἐκεῖνος οὐ μόνον τὴν ὀνομασίαν, ἀλλὰ

(α) Στράβ. ις. 760. πρὸς καὶ τὸ παρ' Ἰωσήφῳ (Ἀρχ. ιδ. §. 2) σωζόμενον χωρίον τοῦ Γεωγράφου, λείψανον ἰσως τῶν αὐτοῦ Ἱερομνημάτων (βλ. Fabric. Bibl. Gr. IV. c. i). Ὅτι δὲ καὶ Αἰγυπτίους ἔπλαττον τοὺς Ἰουδαίους προγόνους (ἀπ' ἐναντίας ἄλλων, οἵτινες ἐνόμιζον αὐτοὺς ξένους ἐν Αἰγύπτῳ, βλ. Διόδωρ. καὶ Τάκτιον κτλ.), καὶ τούτο προέβλεπεν, ἰσως, οὐ μόνον ἐκ τοῦ κατ' Αἰγύπτου πληθυσμοῦ, καὶ τῆς χρονίας αὐτῶν διαμονῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τινος παραγνώσματος τῆς Ἐξόδου, ὅπου ὁ Μωσῆς ὑπὸ τῶν ἄγνωστων αὐτὸν θυγατέρων τοῦ Ἰσθὲρ ὀνομάζεται « θυγατὶς Αἰγυπτίως » (Ἐξόδ. β. 19. πρὸς Φιλ. π. μετονομαζόμενον σελ. 596. τόμ. β. ἐκδ. Mang.). Ὅθεν πάλιν καὶ ὁ Στράβων (ις. 760) ἵνα τῶν Αἰγυπτίων ἱερῶν τὸν Μωσῆν λέγει. ἰσως δὲ τὸν Μωϋσῆν ὑπέλαβον ἱερέα, καὶ διότι ἀνέγνων τὸ τοῦ ψαλμοῦ (ψαλμ. 104. 6) « Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν ἐν τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ ».

καὶ αὐτὴν προσέτι τὴν ἀκριβῆ γραφὴν τοῦ *Λευίτης*, καὶ τοῦ *Σάββατος*· (τοῦτο δὲ καὶ *Σάββατα* πληθυντικῶς γραφικώτερον ἔκλινε, λέγων «*τὴν ἑορτὴν τῶν Σαββάτων*». Συμποσ. Δ. ε.); Πόθεν δὲ καὶ τῶν ἀρχιερέων τὴν *μίτραν*, καὶ τὸν ποδήρη, καὶ τοὺς κώδωνας, τοὺς ἐκ τῆς ἐσθῆτος (τοῦ ὑποδύτου) κρεμαμένους; Καὶ τὴν ἑορτὴν δὲ τῆς σκηνοπηγίας ὀνομάζει *Σκηνήν* (οὕτω καὶ Φίλων· «*ἑορτὴν προσαγορευομένην σκηναί*»· πρβλ. καὶ Ἰωσήπ. Ἀρχ. Γ. ι. §. 4). Προστίθῃσι καὶ ὅτι «*θύρσους ἔχοντες εἰς τὸ ἱερὸν εἰσίσαι*» (ὡς τῷ ὄντι εἰσῆρχοντο. Ἰωσήπ. Ἀρχ. αὐτ.). Ὅθεν καὶ *θυρσοφορίαν* καὶ *κραδηγορίαν* ὁ Χαιρωνεὺς νομίσας τὴν ἑορτὴν, ὡς βακχικὴν, παρῆγε καὶ τὸ *Λευὶ* ἐκ τοῦ *Εὐῖος* (εὐσι), καὶ τὸ *σάββατον* ἐκ τοῦ *σάβος*. Καὶ τελευτὰς δὲ τινας ἐμνημόνευσεν (ἀνώνυμος) ὅτι *δρῶσιν εἰς τὸ ἱερὸν*. Καὶ ὅτι «*μέλι οὐ προσφέρουσι ταῖς ἱερουργίαις*»· τὸ αὐτὸ καὶ (Λευίτ. Β, 11) «*καὶ μέλι οὐ προσοίσετε*»· (ἐπὶ δὲ Πλουτάρχου οὔτε θυσίαι παρ' Ἰουδαίοις ἦσαν, οὔτε ναὸς, ὡς ἤδη πρὸ πολλοῦ σὺν αὐτοῖς ἱεροσολύμοις καταστραφεῖς). Καὶ περὶ βρωμάτων δὲ διαλεγόμενος, οἷον χοίρου κρεῶν, καὶ λαγωῦ, τὸν μὲν Καλλίστρατον εἰσάγει νομίζοντα τοὺς Ἑβραίους τούτων τῶν ζώων ἀπεγομένους τιμῆς χάριν, ὡς καὶ Αἰγύπτιοι· ἀλλ' ὅμως ἐφεξῆς εὐθὺς ἐπήγαγε τὸν Λαμπρίαν, διορίζοντα σαφῶς τὸ ἀκριβές, ὅτι «*δυσχεραίνουσι τὴν ὕν, ὡς ἀκάθαρτον, οἱ Ἰουδαῖοι*» (Συμποσ. Δ. ε)· πλὴν ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὸς (ὡς καὶ ἄλλοι τῶν ἐθνικῶν) νομίζων «*τὰ παρ' Ἰουδαίοις λεγόμενα μύθοις ἐσκότα*» (αὐτόθ.), συνανέφυρε καὶ μυθολογίας πρὸς ὅσαις ἔγραψεν ἀληθείαις, ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας παραλαβὼν (α). Εἰ δὲ καὶ τὰς τοιαύτας ἀληθείας ἔμαθεν

(α) Ὁ Πλούταρχος μεταξὺ τῶν, ὅσους ἄλλους ἐκ τῶν ἐθνικῶν ἀνέγνω, πολλὰ καὶ μάλιστα ψευδῆ συγγράψαντας περὶ Ἰουδαίων (οἷον Ἀπίωνα, καὶ Δυσίμαχον, τοὺς Ἀλεξανδρεῖς κτλ.), εἶδεν ὡς φαίνεται, καὶ τὸν ἐκ τούτων καὶ αὐτὸν ἀντιγράφαντα τὰ πλείστα Ῥωμαίων Τάκτικον· διότι μνημονεύει καὶ ὁ Χαιρωνεὺς τὸν «*ὑδατος πηγὴν ἀναρῆσαντα τοῖς Ἰουδαίοις ὄνον*» (Συμποσ. δ. ε) κτλ. καὶ τὸν ἱεροσολύμου. α Ὅι δὲ (λέγει) λέγοντες ἐκ τῆς μάχης ἐπὶ ὄνου τῷ Τυρῶνι τὴν φυγὴν ἐπὶ τὰς ἡμέρας γενέσθαι, καὶ σφθίντα γεννηταὶ παῖδας ἱεροσολύμου καὶ

οὐκ ἀμέσως ἀπὸ τῶν Γραφῶν, παρ' ἄλλων δὲ πάλιν ἱστορικῶν (εἴτε ἐθνικῶν, εἴτε καὶ τινων Ἰουδαίων ἐλληνιστῶν), ἀλλὰ καὶ οὕτω πάλιν φαίνεται τὴν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν ἀνεγνωκῶς ἐν αὐτοῖς δὴ τούτοις τοῖς ἱστορικοῖς, ἐξ ὧν μετέγραψε τ' ἀληθέστερα* διότι καὶ κείνοι ταῦτα μετέγραψαν ἐκ τῆς ἐρμηνείας (α). Ἰσως δὲ καὶ τὰς αὐτοῦ τοῦ Πλατωνικοῦ Φίλωνος καὶ τὰς Ἰωσήπου συγγραφεῖς ἴδεν ὁ πολυμαθέστατος Πλούταρχος, ἔτι τότε νεαρὰς καὶ περιφήμους, ἐν ταῖς κατὰ Ῥώμην βιβλιοθήκαις θησαυρισθείσας (ὡς λέγομεν παρακατιόντες). Ὅτι δὲ διέτριψε χρόνον ἱκανόν, καὶ, τέλος, κατεβίωσεν ὁ Πλούταρχος ἐν Ῥώμῃ, διδάσκαλος (κατὰ τινὰς) καὶ τοῦ Τραϊανοῦ χρηματίσας, φανερόν ἐκ τῆς ἱστορίας.

Δ) Περὶ δὲ Δίωνος τοῦ Κασσίου, εἴπερ αὐτὸς « οὐκ ᾔδει δθεν ἤρξατο γενέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις ἢ ἐπὶ κλησίαις », τί πταίει ἢ ἐρμηνεία τῶν Ο; Εἰ δὲ καὶ ταύτην οὐκ ἀνέγνω (κατὰ τὴν ὁδίου γνώμην), παριδὼν ὡς ἄσημον, οὐδὲν ἐκ τούτου δεινόν. Καὶ ἄλλους ἐπισημοτάτους συγγραφεῖς ὁ Κάσσιος ὑπερείδεν, ἐν οἷς καὶ Κλεάρχον, Ἀριστοτέλους μαθητὴν, ἢ μᾶλλον αὐτὸν τὸν Ἀριστοτέλην, ὅστις παρὰ τῷ Κλεάρχῳ λέγει « τοὺς Ἰουδαίους τοῦνομα λαβόντας ἀπὸ τοῦ τόπου* προσαγορεύεται γὰρ, ὃν κατοικοῦσι τόπον, Ἰουδαία. Τὸ δὲ τῆς πόλεως αὐτῶν ὄνομα πάνυ σχολιὸν ἐστίν, ἱερουσαλήμ γὰρ αὐτὴν καλοῦσι » (β). Τοῦτο γοῦν τὸ ἔτυμον τοῦ

* Ἰουδαίον, αὐτόθεν εἰσι κατάδηλοι τὰ Ἰουδαϊκὰ παρέρχοντες εἰς τὸν μῦθον * κτλ. (π. Ἰωδ. καὶ Ὀσίρ. 435 τόμ. 7. Reisk. βλ. καὶ ὁπισθ. §. 5. ἀρθρ. δ. σημ. σελ. 35.). Σημειῶσαι δὲ ὅτι καὶ Ἱεροσόλυμοις, ἀπὸ τῆς πόλεως, εἶπαν τοὺς Ἰουδαίους, ὡς ὁ Λυσίμαχος (παρ' Ἰωσήφ. κ. Ἀπίων. Α §. 18). Ὁ Πλούταρχος ἔγραψε καὶ περὶ τοῦ « Τίς ὁ κατὰ Ἰουδαίους θεός » (ὅπου ἴσως περιείχοντο καὶ τινα σφρότερα ἔχνη τῆς περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν μελέτης αὐτοῦ). ἀλλὰ τοῦ κεφαλαίου τούτου μόνον τὴν ἐπιγραφὴν ὁ παμφάγος χρόνος παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς (Συμπασ. Δ. σελ. 693. Basil. 1552).

(α) Ὁ περικληὺς Βερνάρδος νομίζει, ὅτι τὰ περὶ τῶν Ἰουδαίων ταῦτα παρέλαθεν ὁ Πλούταρχος ἐκ τινος Ἰουδαίου ραββίνου (ἐλληνιστοῦ), τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ θείου Παύλου γενομένων, πρὸ τῆς τοῦ ναοῦ καταστροφῆς (βλ. Bernard. ποτ. εἰς Ἰωσήφ. Ἀρχ. γ. 10. §. 4. σελ. 172—174. ἐκδ. Hav.).

(β) Κλεάρχ. παρ' Ἰωσήφ. κ. Ἀπίων. Α §. 16.

ονόματος ὤφειλε καὶ ὁ Κάσιος εἰδέναι, εἰ μὴ ᾔδει τὴν ἐκ τῶν Γραφῶν κυριωτέραν καὶ προκαταρκτικὴν τοῦ ὀνόματος παραγωγὴν. Εἰ δὲ καὶ ταύτην ᾔθελεν, εὗρισκεν ἄν, ἐπ' ὀλίγον ἐγκύβας εἰς τὴν τότε κοινοτάτην καὶ γνωστὴν αὐτῷ πάντως συγγραφὴν τοῦ Ῥωμαίου Τρόγου (βλ. ὁπισθ. σελ. 32). Ἀλλ' ὁ κάλλιστος καὶ χρησιμώτατος ἱστορικὸς οὗτος (ὅστις καὶ περὶ τῶν Ἰουδαίων αὐτῶν ἄλλα τε πολλὰ καθιστόρησεν ἀκριβῶς, καὶ « ὅτι ἓνα Θεόν, ἄρρητον καὶ ἀειδὴ αὐτὸν νομίζοντες εἶναι, περισσώτατα ἀνθρώπων θρησκεύουσι »· βιβλ. λζ', 17) ἔπασχεν ὅμως καὶ τινὰς παραδόξους ἀγνοίας περὶ τὰ προδηλότατα. Οὕτως οὐκ ᾔδει οὐδὲ τῶν χριστιανῶν τὴν ἐπικλήσιν, ὅθεν ἤρξατο, συνέχευε δὲ τούτους ὡς τοὺς αὐτοὺς μετὰ τῶν Ἰουδαίων (ὅπερ ἔπαθε καὶ Τάκιτος, καὶ τινες ἄλλοι τῶν πρὸ αὐτοῦ) (α)· καὶ τοι κατὰ τοὺς αὐτοῦ χρόνους (τῷ 230 μ. Χ.) ὑπῆρχεν ἤδη πρᾶγμα φανερώτατον, ὅσον οἱ χριστιανοὶ διέφερον τῶν Ἰουδαίων.

Ε) Περὶ τοῦ Ἀρταπάνου καὶ Εὐπολέμου ἀπαντῶμεν ἐκτενέστερον ἐν τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ, ὡσαύτως καὶ περὶ τοῦ Πολυίστορος, τοσοῦτον μόνον ἐνταῦθα περὶ τούτου προσθέντες· ὅτι ἡ περὶ τῆς Μωσοῦς παραδοξολογία (ἦν μίαν καὶ μόνην ἐκ τοῦ Πολυίστορος ἐμνημόνευσεν ὁ Ὄδιος πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι οὐδ' αὐτὸς ἀνέγνω τὴν ἐρμηνείαν) φαίνεται παντάπασιν ἀπαράδεκτος, ὡς οὐκ οὔσα γνώμη τοῦ Πολυίστορος αὐτοῦ. Οὐδεὶς ἕτερος παρὰ τὸν Λεξικογράφον Σουΐδαν ἐμνημόνευσε τὴν παρὰ τῷ Πολυίστῳ φερομένην νομοθετρίαν Μωσῶ. Πρόσθετε καὶ τὸ περὶ τῆς Ἰουδαίας παριστόρημα, καὶ τοῦτο παρὰ μόνῳ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ τετηρημένον (βλ. ἀνωτέρω §. ιβ. σημ.). Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα μυθολογήματα διεμνημόνευσεν ὁ Πολυίστωρ ἐν τῇ κατ' αὐτὸν Ἀνθολογίᾳ (ἴσως ἐν τοῖς « Περὶ παντοδαπῆς ὕλης μβ. λόγοις » (β), οὐχὶ τὰ τῶν ἄλλων

(α) Δίων Κάσιος. βιβλ. εζ'. σελ. 1112 κτλ. παρ. καὶ ἀπομ. ἐκδ. Hamb. 1752.

(β) Στεφ. Βυζ. λ. Κοτιάειον. Ὁ δὲ Σουΐδας λέγων, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος « συνέγραψε βιβλία ἀριθμοῦ κρείττω, καὶ περὶ Ῥώμης βιβλία ε », καὶ ἔπειτα ἐπιφέρει· « Ἐν τούτοις λέγει τὴν Μωσῶ κτλ., τὸ ἐν τούτοις φαίνεται ἀποδιδόναι οὐκ εἰς τὸ προσεχὲς κἄλον, ἀλλ' εἰς τὸ προηγούμενον, β. β λ ι α ἀριθμοῦ κρείττω.

κακῇ πίστει διαφθείρων, ὡς ὑπώπτευσεν ὁ Σκαλίγηρος (Ἐπίστασ. εἰς Εὐσεβ. Χρον.), ἀλλὰ πιστῶς καὶ ἀπαραλλάκτως μεταγράφων τὰς γνώμας ἐθνικῶν τινων ἱστορικῶν, οὓς καὶ ἀνέφερεν ἐξ ὀνόματος (ὡς εἶθε καὶ ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων* παρ' Εὐσεβίου Εὐαγ. Προπαρ. σκ. Θ.), ἔργον ποιῶν ἀπλῶς φιλολογοῦντος συνοψιστοῦ, ἢ ἑρμηνευτοῦ καὶ ἀνθολόγου (α). Ὁ δὲ λεξικογράφος Σουΐδας τὴν Μωσῶ μνημονεύων, καὶ τὸ περὶ τῆς Ἰουδαίας ὁ Στέφανος, ἀνέφερον ἀμφοτέροι τὸ ὄνομα τοῦ Πολυΐστορος, διότι παρ' αὐτῷ τὰς τερατολογίας ἀνέγγων* ἐκ τίνων δὲ ταύτας μετέγραψεν ἐκεῖνος, τούτων τὰ ὀνόματα παρεσιώπησαν. Οὕτω πάλιν ὁ Εὐσέβιος ἐν τοῖς Χρονικοῖς (ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ Σύγκελλος) εἰς τὸν Πολυΐστορα ἀπλῶς ἀναφέρει τὰ παρ' αὐτῷ Χαλδαίων τινων καὶ ἄλλων παραχρονολογήματα (β). ὥστε οἱ περὶ τὸν Ὀδίων ἐξελέγχοντες ὡς πατέρα τῶν ξένων παριστορημάτων τὸν οὕτως ἀναμφίβολα τῆς τῶν Γραφῶν μελέτης ἔχνη κατελειποῦτα Πολυΐστορα, σφόδρα φαίνονται παράδοξοι, καὶ παρόμοιοι τῶν ματαιοσκόλων ἐκείνων, οἵτινες ἀνάγουσιν εἰς αὐτὸν τὸν θεῖον Παῦλον, ὡς ἰδίαν αὐτοῦ γνώμην ἀποστολικήν, τὴν ὡς ἐκ τοῦ φρονήματος τῶν θνητοψύχων εἰρημένην παρ' αὐτῷ ῥῆσιν ἐκείνην* « φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὖριον γὰρ ἀποθνήσκομεν » (Α. Κορ. ιε, 32). Καὶ περὶ μὲν τῶν μνημονευθέντων Ἑλλήνων ἀρχοῦσι ταῦτα πρὸς τὸν Ὀδίων.

ς) Τοὺς δὲ Ῥωμαίους συγγραφεῖς, τὸν Τρόγον καὶ τὸν Τάκιτον, καὶ εἴτινας ἄλλους παρέστησαν ὡς ἀμαθεῖς τῆς τῶν Γραφῶν ἑρμηνείας, μετὰ Χριστὸν ἀκυλῶσαντας ἅπαντας (πλὴν ἑνὸς, καὶ τούτου μόνου, τοῦ Τρόγου) (γ), τούτους, λέγω, πάντας, ἐρ' ὅσον πρὸς

(α) Καὶ κάλλιστα λοιπὸν ὁ σοφὸς Ὑάτιος ἔκρινεν, ἐν οἷς ἀποδεικνύων, ὅτι τὰ κατὰ τὸν Ἑρμῆν μυθολογούμενα, καὶ ταῦτα παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς μετεπλάσθησαν ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας τοῦ Μωϋσέως, προστίθηναι ὅτι, « καὶ τ' ἀνάπαλιν ἐνίοτε τετραλογίσαντι οἱ φιλομυθοῦντες. Καθὼς εἶπον τὸν Ἑρμῆν καὶ ὁρβενόθηλυν (δοῦν εἰσινίζεται δόρυ γέρον καὶ ἡλακάτην), οὕτω μετεμόρφωσαν καὶ τὸν Μωϋσῆν εἰς Νομοθέτην Μωσῶ ». Huet. Demonst. Evang. Pr. IV. c. 4. p. 68. Τόμ. 1.

(β) Εὐσεβ. Χρον. Α. δ, 2. σελ. 17. ἐκδ. Mediol. 1818.

(γ) Τὸν Τρόγον Πεμπήτην οἱ μὲν τιθῆσαι μόνον περὶ τὸ 30 π. Χ. οἱ δὲ πρὸς

τὴν ἱερὰν ἀντιλέγουσιν ἱστορίαν, οὔτε μάρτυρας ἀποδεχόμεθα (οἷους εἰσήγαγον οἱ περὶ τὸν Ὀδίων), καὶ παραπέμπομεν εὐφημοῦντας, καὶ στεφανοῦντες ἀρεμῶναις. Πάσης πίστεως καὶ τιμῆς ἀξίους ἡγοῦμεθα τοὺς ἐνδόξους, τούτους συγγραφεῖς, ὅταν διηγῶνται τὰ περὶ τῶν Ῥωμαίων, καὶ πᾶν εἴτι ἄλλο μετ' ἐμβριθείας ἐξακριβοῦσι· καὶ δὲ καὶ πρὸς ἄλλας τυχὸν प्रागेυστέρας συγγραφάς συμφωνῶσι, συμπεραίνοντες πολλάκις ἀκινδύνως, ὅτι ἀκρίτως κατ' αὐτοὺς ὑπῆρχον γνωστά. Ἀλλ' ὅταν μεταγράψωσιν ἀκρίτως, καὶ μετὰ δυσμενείας εἰδωλοθρήσκου τε καὶ πολιτικῆς (οἷαν εἶχον Ῥωμαῖοι πρὸς Ἰουδαίους), τὰς παρὰ τισιν ἀρχαιοτέροις ποικίλας κατὰ τῶν Ἰουδαίων μυθοπλαστίαις, παρατρέχοντες αὐτῶν τὰς σελίδας, ὡς ἀκωνθώδεις ἀγροῦς, « ψεύδεσσιν ὁθρεῖοισιν ἐξηνηχότας ». Ποῖος προστρίβεται μῶμος εἰς τὸ κλέος τῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν ἐκ τῆς περὶ τούτων ἀγνοίας, ἣν ἔπασχε (καθ' Ὀδίων) αὐτὸς πρῶτος ὁ Τάκιτος, ὁ τῶν Ῥωμαίων ἱστορικῶν Θεουκιδίδης; Ὅστις ἐκ παντοίων συγγραφέων τὰ περὶ τῶν Ἰουδαίων ἀνθολογήσας, ἔπειτα παρῆκε μόνους ἐκείνους, ἀφ' ὧν ἡδύνατο καὶ ἡπίστατο τ' ἀληθέστερα συναθροῖσαι· ὁ Τάκιτος ἔζη ἐπὶ Τραϊανοῦ (τῷ 110 μ. Χ.), ὁπότε καὶ πολλὰ τοῦ Φίλωνος, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰωσήπου τὰ συγγράμματα ὑπῆρχον ἤδη περιώνυμα, καὶ ψήφω δημοσίᾳ τῶν ἐν Ῥώμῃ βιβλιοθηκῶν κατηξιωμένα (α). Τίς ἂν ἀμφιβάλοι δι-

νώτεροι, καὶ πολὺ ὑστερον, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Καίσαρος, καὶ αὐτοῦ τοῦ Τιβερίου (30, μ. Χ.). βλ. Justin. Hist. praefat. p. XXIX—XXXIII. ed. Gronov. 1760.

(δ) « Οὗτος (ὁ Φίλων) κατὰ Γάϊον ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἀρικόμενος, τὰ περὶ τῆς Γαίης θεοστοχίας αὐτῷ γραφέντα — ἐπὶ πάσης λέγεται τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου κατὰ Κλησίον διελθεῖν, ὡς καὶ τῆς ἐν βιβλιοθήκῃς ἀναθήσεως θαυμασθέντας αὐτοὺς καταξιοθῆναι τοὺς λόγους » (Εὐσέβ. Ἐκκλ. ἱστορ. β. 18). « Καὶ Ἰώσηπος δὲ παρὰ τῆς Ῥωμαίων γέγονεν ἀνὴρ ἐπιδοξότατος, ὡς αὐτὸν μὲν ἀναβῆαι ἀνδριάντου ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων τιμηθῆναι πόλεως, τοὺς δὲ οὐδοασθέντας αὐτοῦ λόγους βιβλιοθήκῃς ἀξιωθῆναι » (Εὐσέβ. αὐτ. Γ, 9. καὶ Νικηφόρ. Ἐκκλ. ἱστορ. β. 18 Γ, 10. προβλ. Cave Script. Eccles. histor. Liter. p. 10, 16. Genev. 1694). Καὶ αὐτοὶ οἱ αὐτοκράτορες Οὐδωσσιανὸς καὶ Τίτος, « οἷς πρώτοις δέδωκεν (ὁ Ἰώσηπος) τὰ (περὶ τοῦ Ἰουδαίου πολέμου) βιβλία, καὶ μετ' ἐκείνους πολλοὶς Ῥωμαίων τοῖς συμπεπελεγμένοις, — ἐμαρτύρησαν, ὅτι τῆς ἀληθείας προύστη ἐπιμελῶς » (Ἰωσήφ.

καίως, ὅτι καὶ Τάκιτος αὐτὰ διεξῆλθεν, ἐν οἷς καὶ τὰ πλεῖστα τῆς ἱερᾶς ἱστορίας κατέμαθεν; (εἰ μὴ καὶ τὰς Γραφὰς αὐτὰς ἀμέσως ἀνέγνω· πολλὰ δὲ καὶ τούτων ἦσαν ἀντίγραφα παρὰ τοῖς ἐν Ῥώμῃ καὶ Ἰταλίᾳ τὸ τότε καὶ Χριστιανοῖς καὶ Ἰουδαίοις ἐλληνισταῖς)· ἀλλ' αὐτὸς καταφρονήσας τούτων, ἐκάθητο παράγων τοὺς Ἰουδαίους ἐκ τῆς Ἰδης, καὶ τ' ἄλλα μεταγράφων ἄσμενος ἐξ ὧν κατεψεύσαντο τῶν Ἰουδαίων Μανέθων τε ὁ Αἰγύπτιος, καὶ Λυσίμαχος ὁ Ἀλεξανδρεὺς, συγγραφεὺς (ὡς νομίζεται) τῶν *Θηβαϊκῶν*, καὶ Ἀπίων, καὶ εἴ τις ἄλλος τοιοῦτος τερατογράφος, συναθροίζων ἐκ τινος λésχης τῆς Ἀλεξανδρείας βωμολοχίας ὀγκλικὰς (ὑπῆρχε δὲ τὸ πλῆθος τῶν Ἀλεξανδρέων « ἐπιτετηθευκὸς γλωσσολόγιαν, καὶ ἐνευκαιροῦν διαβολαῖς καὶ βλασφημίαις ») (α). Ἀπὸ τοιούτων μυθευμάτων ἠρύσατο καὶ ὁ Τρόγος* (καίτοι οὗτος ἐν τισὶ πλησιάζει πλέον, ἢ ὁ Τάκιτος, πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὡς φαίνεται μάλιστα ἐξ ὧν ἱστορήσας περὶ τοῦ Ἰωσήφ [ἔπισθ. σελ. 33.] ὤθεν καὶ οἱ περὶ τὸν Βοχάρτον τάυτην τοῦ Τρόγου τὴν περικοπὴν ἀνέφεραν, ὡς ἐν τοῖς πλείστοις πιστὴν ἀνθρώπου ἐθνικοῦ μαρτυρίαν περὶ τῶν ἐν τῇ Γραφῇ ἱστορουμένων περιστατικῶν τοῦ Ἰωσήφ (β)). Ὁ δὲ Πλίνιος (καίτοι τοῦτον ἐν οὐ δέοντι παρεισιγγαγεν Ὀιδίος. βλ. ἔπισθ. σελ. 38), εἰ μὴδὲν ἀπώνατο τῆς τῶν Ο, Γραφῆς, οὐδὲν θαυμαστόν. Ὅστις οὐδὲ γοῦν ἐκ τοῦ Πολυῖστορος

κ. Ἀπίων. α. §. 9). Ἀλλὰ καὶ ἰδίως ὁ Τίτος « οὕτως ἐκ μόνων αὐτῶν » (τῶν περὶ πολέμου συγγραμμάτων τοῦ Ἰωσήφου) « ἠθροίσθη τὴν γνώσιν τοῖς ἀνθρώποις παραδοῦναι τῶν πράξεων, ὥστε *χαράξας τῇ ἐαυτοῦ χειρὶ τὰ βιβλία*, δημοσιεύσαι προσέταξε (Ἰωσήφ. ἐν τῷ ἐαυτοῦ βίῳ §. 55). Τὸ δὲ *χαράξας* τὸ ἀντιγράφας σημαίνει (ἦν γὰρ δευγραφώτατος ὁ Τίτος. Sueton Tit. c. 3). Οἱ δὲ ἀντί τοῦ ὑπογράφας ἐξέλαβον τὸ χαράξας (βλ. Vales. not. ad Euseb. l. c. — J. Lang. not. ad Niceph. l. c. — Thom. Ittigij proleg. ad Edit. Josephi).

(α) Φιλ. εἰς Φλάκ. σελ. 522. Τόμ. β. ἐκδ. Mang. πρῶλ. καὶ σελ. 376, ὅπου μνημονεύεται καὶ Ἑλλίων (ἐν Ῥώμῃ) « σκορπιῶδες ἀνδράποδον, τὸν Αἰγυπτιακὸν ἰὼν εἰς Ἰουδαίους ἀρίην. Ὡσαύτως καὶ Ἀπελλῆς, καὶ οὗτος ἐν Ῥώμῃ τραγωδὸς τῶν ἀπὸ Ἀσκαλωνος (Ἀσκαλωνίταις δὲ ἀκατάλακτος θυσιμνεία πρὸς τοὺς Ἰουδαίους)». κατὰ βλ. καὶ Δίων. Κάσσι. vi. 613. καὶ Sueton IV. 23.

(β) Bochart. Hieroz. Par. I. l. II. c. 41. p. 405. Lugd. Batav. 1712.

ὠφελήθη, τοσαύτας περὶ τοῦ Μωσέως καὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν ἀληθείας μεταγράψαντος προφανῶς ἐκ τῆς θείας Γραφῆς (βλ. ἐφεξ. κεφ. γ. §. κγ). Ὅτι δὲ τὸν Πολύστορα συχνάκις ἀνεγίνωσκεν ὁ Πλίνιος, καὶ πάμπολλα εἰς τοῦτον ὀφείλει, αὐτὸς μαρτυρεῖ (Φυσ. ἱστ. γ. 17: καὶ ζ, 48: καὶ θ, 35: καὶ ιγ, 22: καὶ ιε, 5). Καθόλου δὲ καὶ Τρόγος καὶ Τάκιτος, καὶ εἴτις ἄλλος ὅμοιος, ὅσον ἂν παρακεχωρισμένα καὶ ψευδῇ περὶ τῶν Ἰουδαίων διέλαβον, ἀλλ' ὅμως ἐμφαίνουσι καὶ τούτοις διαλάμπουσιν τὴν τῆς ἱερᾶς ἱστορίας ἀλήθειαν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ θησαυροῦ τῶν Μωσαϊκῶν Γραφῶν (καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἐρμηνείαν), προφανῶς ἐξηξηγεμένην, καθὼς ἐσημείωσε καὶ Ἰέτιος (α). Αὐτὸς ὁ Τάκιτος, μετὰ τῶν πολλῶν ψευσμάτων, ἀνεκήρυξε καὶ κέλευσεν τὴν ἀλήθειαν· ὅτι « οἱ Ἰουδαῖοι λατρεύουσιν ἐκείνῳ τῷ ὑψίστῳ, καὶ αἰώνιῳ, καὶ ἀναλλοιώτῳ, καὶ μηδέποτε τελευτήσονται » (τῷ Θεῷ). Καὶ ὁ Τρόγος ἐπῆνεσε « τὴν παρ' αὐτοῖς (τοῖς Ἰουδαίοις ἱερεῦσι καὶ βασιλεῦσι) μετὰ τῆς θρησκείας σύγκρασιν καὶ συνάμεικτον τῆς δικαιοσύνης » (β).

Ζ) Μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἐπὶ τοῦ δ, αἰῶνος καὶ κατωτέρω Λατίνων γλωσσογράφων, καὶ πτωχῶν τινῶν σχολιαστῶν κατέβη μετὰ πολλῆς ἀνοχῆς ἡ ταλαίπωρος τῶν περὶ τὸν Ὀδίων πολυῖδμοσύνη, καρτερικῶς ἀκάνθολογοῦσα, ἥ καὶ σκαλεύουσα, ὥς ἂν ὄρνις κεκορυσμένη, μήπως εὕρητι καὶ παρ' αὐτοῖς ὑπολανθάνον κοσχυλμάτιον, οἷον σίτου κόκκον, ἢ κριθῆς, ὅπως παραθῇ καὶ τοῦτο τοῖς ἀναγνώσταις, ὥς τρωγάλιον ὑπερμαζώσης καὶ δυσορέκτου περιεργείας. Ἀλλ' εἴπερ οὕτω συνέχίζον οἱ ἄνδρες τὴν ἔφοδον τῆς ἀλλοτρίου ταύτης ἐπαγωγῆς, ἡδύναντο καὶ μέχρι τῶν κατ' αὐτοῦς ἡμερῶν ἄγνωστον καὶ ἄσημον ἀποδείξαι τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ὀδίων, καὶ μετὰ τοὺς Λατίνους τούτους σχολιαστὰς, καὶ ἄλλοι τινες κατὰ τοὺς ἐφεξῆς αἰῶνας διέλαβον περὶ τῆς ἱστορίας τῶν θείων Γραφῶν ἐσφαλμένα καὶ ψευδῆ. Καὶ λίαν ἄπορον φαίνεται, πῶς

(α) Huet. Demonstr. Evang. Prop. IV. c. 2. §. 39 et §. 51. — (β) Justin. Lib. 36, 2. πρὸς H. Grot. de Verit. Chris. Relig. L. 1. c. 15. not. k. 5.

οὐκ ἐπισυνῆψαν οἱ σοφοὶ καὶ ἄλλας τοιαύτας ἀποδείξεις οὐ μόνον ἐκ τινων αἵρετικῶν, οἷον Οὐαλεντίνων, καὶ Μαρκιωνῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν (εἴπερ ἦθελον) τῶν νεωτέρων Ἀράβων καὶ Περσῶν. Οἱ δὲ καὶ τὸν Ἰουδαίους ἐπίσης καὶ χριστιανοὺς ἔχθιστον, καὶ τούτους ἀμφοτέρους συγχέοντα πολλάκις Ἰουβενάλιον παρεισήγαγον, ὡς ἀγνώτα τῆς τῶν Γραφῶν ἐρμηνείας, ἄνθρωπον καὶ λόγῳ καὶ βίῳ σατυρικόν. Ἀλλ' οὗτος, εἰ καὶ ἀπόκρυφον (καὶ τοῦτο οὐκ ἀλόγως) ὠνόμασε τὴν Μωυσέως νομοθεσίαν (μὴ διενθυμηθεῖς, ὅτι καὶ αὐτὴ αὐτοῦ ἡ εἰδωλοθηρησκεία εἶχε τὰ ἐαυτῆς ὄργια, καὶ α τὰ κεκρυμμένα λόγια, τὰ παλαιὰ », μυσταγωγούσα, καὶ προαναφωνοῦσα τὸ α φθέγγομαι οἷσι θέμις, θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις» (α)), ἀλλ' ὅμως ἀπ' ἄλλου μέρους ὁ λῆρος σατυριστὴς ἀνεκκήρυξε καὶ λαμπροτάτην περὶ τῶν Ἰουδαίων ἀλήθειαν, ὅτι πάντες ἐκμανθάνουσι καὶ τηροῦσι μετ' εὐλαβείας τοὺς Μωσέως νόμους» (βλ. ὅπισθ. σελ. 45). Τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς Ἰώσηπος, ὡς Μωσέως ἐμνημόνευσσε παράγγελμα. α Μανθανέντωσαν δὲ καὶ οἱ παῖδες πρῶτον τοὺς νόμους, μάθημα κάλλιστον» (Ἀρχ. Δ. η, 5, 12) καὶ πάλιν, «ἐκάστης ἐβδόμαδος τῶν ἄλλων ἔργων ἀφεμένους, ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν τοῦ νόμου ἐκέλευσε συλλέγεσθαι, καὶ τοῦτον ἀκριβῶς ἐκμανθάνειν» κτλ. (κ. Ἀπίων. Β, 17). Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐσημειώσατο καὶ Οὐαλεντίνος (β). Ἡμεῖς δ' ἐκεῖνο ἀποροῦμεν· πῶς ὁ κλεινὸς Ὀδῖος καὶ ἀσήμεος καὶ ἐπισήμεος Λατίνους συγγραφεῖς παρειαγαγὼν, ἔπειτα παρέλιπε τὸν Οὐῆδιον, ὅστις ἐν τῷ Α, τῶν Μεταμορφώσεων φαίνεται σχεδὸν ἀντιγράφας ποιητικώτερον τὸ περὶ Δημιουργίας πρῶτον κεφάλαιον τῆς Γενέσεως, ὅπερ καὶ Γρότιος ὁ σοφώτατος ἀπεθαύμασε (γ).

§. ιζ. Οἱ δὲ περὶ τὸν ἔνδοξον Ἀρχιδιάκονον Ἰαν ἄχαριν καὶ μάταιον ἐπόνησαν πόνον, α καὶ συνήγαγον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν

(α) Εὐριπ. Ἡρακλ. 405. καὶ Ὀρφεὺς παρ' Ἰουστίνου, Κλήμεντι, Τατιανῷ (βλ. καὶ Γαλην. περὶ χρείας μορ. ιβ. 6. πρὸς Πλάτων. Συμπόσ. §. 33. καὶ Spanhem. Observat. in Callimach. Tom. 2. p. 79, καὶ Wesseling. de Fragm. Orphei etc. — (β) Valcken. de Aristob. Jud. 94. — (γ) H. Grot. de Verit. Christ. Relig. L. I. c. 16. not.

ἀκαρπία » , συλλέξαντες, α ὡσεὶ χορτόν δωμάτων » , ἀπό τινων ἐθνικῶν συγγραφῶν ἀποδείξεις, ἐπὶ καταφρονήσει τῆς ἀριωτάτης, καὶ τοῖς θείοις Εὐαγγελίοις συμφυεστάτης ἐρμηνείας τῶν Ο ! Πολὺ δ' ἂν κάλλιον ἔπραττον, καὶ ἑαυτῶν ἀξιώτερον, εἶγε τὴν ἀληθεῖαν μὴ παρὰ Τρόγοις ἐζήτουν καὶ Τρεβελλίοις, ἀλλὰ μάλλον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διδασκάλοις τῆς ἀληθείας τῶν Γραφῶν. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ τούτου ὁ μυρίων ἐθνικῶν σοφῶν ἀξιοπιστότερος ἐν τοῖς τοιοῦτοις Εὐσέβιος (εἰς Ἡσαΐ. μς, 20). α Ὅτι » (μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐπιφάνειαν, εὐθὺς ἡ θεία Γραφή) α παντοῖα γλώττη καὶ πάσῃ φωνῇ, χαρακτηρῶσι τε τοῖς καθ' ἕκαστον ἔθνος, παραδέδοτο εἰς ἐξάκουστον πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ». Ὁ δ' αὐτὸς Εὐσέβιος ἀνεκέρυξεν, ὅτι καὶ πρὸ Χριστοῦ Σωτῆρος, α Θεὸς αὐτὸς διφώκησε παρελθεῖν εἰς πάντα τὰ ἔθνη τὰς (τῶν προφητῶν) προρρήσεις, διὰ τῆς ἐρμηνείας » κτλ. (Εὐ. Προπκρ. II, προοιμ.). Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἄλλων μαρτύρων νέφος, ὅτι πολὺ καὶ πρὸ τῆς θείας ἐπιφανείας ἡ τῶν Ο, πρεσβυτάτη καὶ ἀρχέγονος ἐρμηνεία προὔπηρχε γνωστὴ τοῖς ἐθνικοῖς καὶ καθ' Ἑλλάδα, καὶ εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ἀλλαχοῦ τῆς οἰκουμένης, ὅπου κατώκουον χιλιάδες Ἰουδαίων ἐλληνιστῶν, καὶ ἀμύπολλαι τούτων ἴσταντο προσευχαί καὶ Συναγωγαί (α). Ὡστε ματαίως ὁ κλεινὸς Ὁδῖος ἐπειράθη (καθὼς αὐτὸς εἶπεν ἀλλαχοῦ βλ. Τόμ. α. σελ. 310),

« Αἰνυπτὸν δ' ἵεναι, δολιχὴν ὁδόν, ἀργαλέην τε, »

διερευνῶν, εἶπερ ἐπὶ Διοδώρου καὶ Πλινίου ὑπῆρχεν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀλεξανδρείας ἡ ἐρμηνεία τῶν Γραφῶν. Διότι καὶ τότε, καὶ πρότερον, καὶ ὕστερον εὕρισκον αὐτὴν οἱ λόγοι τῶν ἐθνικῶν πανταχοῦ, καὶ εἰς τὰς ἡπείρους, καὶ κατὰ νήσους, καὶ κατ' αὐτὰς αὐτῶν τὰς πατρίδας ἐπιφανεστάτην καὶ γνωστὴν

— « Ἦς τὸ μυρίον κλέος

Διήλθε κἀπὶ νύκτα καὶ πρὸς ἄω ».

(α) • Κέχεται γὰρ (τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων) ἀνά τε τὰς ἡπείρους καὶ νήσους ἀπάσας • κτλ. (Φιλ. περὶ ἀρετῶν σελ. 577 καὶ 587 τόμ. β. Mang.). Καὶ Ἰωάννης • Τὸ γὰρ Ἰουδαίων γένος πολὺ μὲν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην παρίσπαρται τοῖς ἔγχωριοις • κτλ. (Ἰουδ. πολ. ζ, 3). Καὶ Στράβων • Εἰς πᾶσαν πόλιν ἤδη περιήλυθει

Οὐδὲ μόνοι οἱ ἑκασταχοῦ ἑλληνίζοντες Ἰουδαῖοι μετεχειρίζοντο τὰς ἑλληνίδας γραφάς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐξ ἔθνων ἑκπαλαὶ κατὰ καιροὺς γινόμενοι πολλαχοῦ προσήλυτοι, οἷον Σύροι, Φοίνικες, Μακεδόνες, Ἀλεξανδρεῖς, Ἀντιοχεῖς, κάτοικοι τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἰταλίας, καὶ παμπόλλων ἄλλων χωρῶν, ἐφ' ὧν ἡ Ἑλληνὶς ἐπεκράτησε γλῶσσα, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου ἀνάβασιν, τὸ ἥμισυ σχεδὸν κατασχοῦσα τῆς οἰκουμένης, ὡς εἶπεν ὁ Φίλων α' Δεινὸν ἡγήσαντα, εἰ οἱ νόμοι παρὰ τῷ ἡμίσει τμήματι τῶν ἀνθρώπων ἐξετασθήσονται, μόνῳ τῷ βαρβαρικῷ » (πᾶσι τοῖς μὴ φθεγγομένοις ἑλληνιστῇ) α' τὸ δ' Ἑλληνικόν » (πᾶν ἔθνος τῇ φωνῇ ἑλληνίζον) α' εἰσάπαν ἀμοιρήσει » (α). Εἰ δὲ καὶ πολλοὶ πάλιν τῶν ἐθνικῶν πρὸς τὸ πελαγίζον χῦμα τῆς ἑρμηνείας α' τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμνυσαν », οὐδ' ἀνέγνω τὴν βίβλον (ὡς Ὀδῖος διατείνεται), οὐδὲ τῶν ἱερῶν ἐπεμνήσθησαν συγγραφέων, ἀλλ' ὅμως ὑπῆρχε πάλιν, οὐδὲν ἥττον ἡ ἑρμηνεία διαλάμπουσα τηλαυγής, καθὼς καὶ μεταξὺ βλεφάρων τυφλῶν οὐχ ἥττον αὐγάζει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας α' Τῶν γὰρ νόμων τὸ κλέος, οὐς ἀπολέλοιπε (Μωσῆς), διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης πεφοιτηκός, ἄχρι καὶ τῶν τῆς γῆς τερμάτων ἐφθакεν. Αὐτὸν δὲ, ὅστις ἦν ἐπ' ἀληθείας, ἴσασιν οὐ πολλοί· διὰ φθόνον ἴσως, ἢ τὴν ἐν οὐκ ὀλίγοις τῶν διατεταγμένων ὑπὸ τῶν κατὰ πόλεις νομοθετῶν ἐναντίωσιν, οὐκ ἐβελησάντων αὐτὸν μνήμης ἀξιῶσαι τῶν παρ' Ἑλλήσι λογίων, ὧν οἱ πλείους τὰς δυνάμεις, ἃς ἔσχον διὰ παιδείας, ὕβρισαν ἐν τε ποιήμασι καὶ τοῖς καταλογάδην συγγραμμάσι, κωμωδίας καὶ συβαριτικὰς ἀσελγείας συνθέντες, περιέβητον αἰσχύνην » (β).

§. ιη. Ὅτι δὲ καὶ μετὰ τῶν εἰδωλοθρήσκων αὐτῶν ὑπῆρξαν φιλοῖστορες ἄνδρες, καὶ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ, οὔτινες ἀνέγνω τὴν ἑλληνικὴν τῶν Γραφῶν ἑρμηνείαν, οἱ δὲ τινες καὶ αὐτὸν τὸν Μωϋσῆν

καὶ τόπον οὐκ ἔστι ῥαδίως εὑρεῖν τῆς οἰκουμένης, ἐς αὐτὴν παραδίδεσθαι τοῦτο τὸ (τῶν Ἰουδαίων) φῶλον, μηδ' ἐπικρατεῖται ὑπ' αὐτοῦ ». (παρ' Ἰωσ. Ἀρχ. ΙΔ, ζ, 2). πρβλ. Ὀριγ. κ. Κέλ. α, §. 16.

(α) Φιλ. Βίβλ. Μωσ. β. πρβλ. Salmasij Ossilegium Lingu. Hellenisticæ. p. 336, καὶ Fun. p. 119; Lugd. 1643. (β) Φίλων Βίβλ. Μωσ. α. προομ. σελ. 80. Μ.

ἐμνημόνευσαν, λέγομεν καὶ ἰδίως ἐν τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ, ἐν μόνον ἔτι προσθέντες ἐνταῦθα θεώρημα, τὸ ἐφεξῆς. Διδάσκουσιν οἱ θεοὶ Πατέρες, ὅτι, « Ἐπειδὴ ἔμελλεν ὁ Χριστὸς παραστήσεσθαι, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν πρὸς ἑαυτὸν καλεῖν οὐχὶ διὰ τῶν Ἀποστόλων μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν Προφητῶν, — τῆνικαῦτα λοιπὸν, ὥσπερ εἴ τινας εἰσόδους καὶ ὁδούς τῆς προφητείας, πρότερον ἀποκεκλεισμένας τῇ τῆς (ἐβραϊκῆς) γλώσσης ἀσφαλείᾳ, πανταχόθεν ἀνοιγῆναι παρεσκεύασε διὰ τῆς (ἐλληνικῆς τῶν Γραφῶν) ἐρμηνείας· ἵνα πάντες οἱ ἐκ τῶν ἐθνῶν πανταχόθεν συρρέοντες — δι' αὐτῶν δυνηθῶσι πρὸς τὸν Βασιλέα τῶν Προφητῶν ἔλθειν, καὶ προσκυνῆσαι τῷ μονογενεῖ τοῦ Θεοῦ υἱῷ κτλ. (α). Ἀλλ' εἴπερ ἡ ἐρμηνεία ὑπῆρχε (κατὰ τοὺς Ὀδικούς) ἄγνωστος τοῖς ἐθνικοῖς, πῶς λοιπὸν ἔμελλε πληροῦσθαι ἡ διὰ τῆς ἐρμηνείας πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Εὐαγγελίου προπαρασκευάζουσα τὰ ἔθνη βουλὴ τοῦ Θεοῦ; Εἰ δὲ καὶ αὕτη πάντως ἐπληροῦτο (ὡς βλέπομεν εὐθύς), εἰς μάτην λοιπὸν ὑμεῖς, ὧ σοφώτατοι ἀνδρῶν, κλείετε τοῖς ἔθνεσι τὰς θεόθεν αὐτοῖς ἀνοιγείσας τῆς προφητείας ὁδούς, ἀποσπῶντες ἀπ' αὐτῶν τὰς ἡρμηνευμένας Γραφὰς τῶν Προφητῶν. Ταύτας ἀναγινώσκοντες, ἢ ἀναγινωσκομένας καὶ ἐξηγουμένας ἀκούοντες, καὶ κατηχούμενοι πάμπόλλοι τῶν ἐθνικῶν ἑλληνισταί, ἢ καὶ τὸ γένος Ἕλληνες, ἀπέβαινον ἢ προσήλυτοι, ἢ καὶ ἀπερίτμητοι ἐκ τῶν λεγομένων εὐλαβῶν, ἢ θεοσεβῶν, καὶ φοβουμένων τὸν Θεόν, οἵτινες καὶ « σεβόμενοι Ἕλληνες ἐκαλοῦντο, περὶ ὧν προείπομεν (τόμ. Α. σελ. 36). Διὰ τούτων τῶν τῆς προφητείας ὁδῶν διήλθον πολλοὶ τῶν ἐθνικῶν, πρὸς οὓς ὕστερον ἐν γένει διὰ τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος « ἦνοιξεν ὁ Θεὸς τὴν θύραν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως » (Πράξ. ιδ', 27). Τοιοῦτοι ἐν Θεσσαλονίκῃ « προσεκληρώθησαν τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Σύλᾳ, τῶν σεβομένων Ἑλλήνων πολὺ πλῆθος » (Πράξ. ιζ', 4, ιη', 4). Καὶ Κορνήλιος ὁ Ῥωμαῖος, τὰς ἐλληνίδας προφητείας ἀνα-

(*) Χρυσόστ. Τ. Γ', σελ. 183; Venet. πρβλ. Εὐσεβ. Εὐ. Πρῆπ. Η. σελ. 205; Lutet. κτλ. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ κλεινὸς Ὀττιγῆρος ὁμολόγησε. « Translationen (τῶν Ο), ad futuri et ferme instantis gentilismi conversionem fuisse prodromum, quis negaverit? » Thesaur. philol. p. 189.

γινώσκων ἐν Καισαρείᾳ, ἀπέβη θεοσεβῆς καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν, καὶ τοῦ φωτὸς τῆς πίστεως ἠξιώθη (Πράξ. Ι. ι, κτλ.). Ἰσαύτως καὶ ὁ τῆς Κανδάκης, βασιλίσσης Αἰθιοπῶν, δυνάστης εὐνοῦχος ἑλληνιστὶ φαίνεται ὅτι ἀνεγίνωσκε τὸν προφῆτην Ἰσαΐαν (Πράξ. η, 27—33) (α). Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκ Κύπρου καὶ Κυρήνης (ὅπου ἐπεκράτει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα) μαθηταὶ τοῦ Κυρίου, ἐλθόντες εἰς Ἀντιόχειαν, εὐηγγελίζοντο τὸν Κύριον Ἰησοῦν πρὸς τοὺς ἑλληνιστὰς (ἑλληνιστὶ λαλοῦντας, οὐ προσηλύτους, ἴσως, ἢ καὶ γνησίους Ἰουδαίους, ἀλλὰ μᾶλλον, Ἑλληνας θεοσεβεῖς, [ὡς καὶ τὸ ἐφεξῆς, Ἰωάν. ιβ. 20]. Ἑλληνας, ἀντὶ τοῦ Ἑλληνιστὰς, φαίνεται αὐτόθι καὶ ὁ Χρυσόστομος ἀναγνοῦς· οὕτως ἔχουσι καὶ τινες ἀρχαῖοι κώδικες, βλ. Πράξ. ια. 20: ἐκδ. Γρισεδάχ. 1806). Καὶ (ἵνα τ' ἄλλα παραλίπωμεν), κἀκεῖνοι οἱ Ἑλληνας, αὗτινες ἦσαν ἐκ τῶν ἀναβαινόντων (εἰς Ἱεροσόλυμα) ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ (τοῦ Πάσχα), καὶ οὔτινες αὐθελήσαν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν » (Ἰωάν. ιβ, 20—23), ὑπάρχον κἀκεῖνοι τό τε γένος καὶ τὴν φωνὴν Ἕλληνες (Κύπριοι τινες, ἴσως, ἢ ἀπὸ Φοινίκης, ἢ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς μικρᾶς Ἀσίας) ἐκ τῶν λεγομένων εὐλαβῶν, καὶ θεοσεβῶν (β). Ὅτι δὲ καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, καὶ ἐπὶ τοῦ Στεφάνου ἦσαν ἐν Ἱεροσολύμοις τοιοῦτοι εὐλαβεῖς καὶ προσήλυτοι ἑλληνίζοντες, λέγομεν ἀλλαχοῦ. Οὕτω καὶ Ἕλληνες, καὶ ἄλλοι παντοῖοι τῶν ἐθνικῶν ἑλληνίζοντες, καὶ πρὸ τῆς Χριστοῦ ἐπιφανείας διὰ τῶν ἑλληνίδων κατηχούμενοι Γραφῶν, ἐγίνοντο καὶ προσήλυτοι θεοσεβεῖς, δικαιοσύνην ἀσκούντες, καὶ προάγοντες τὰ ἔθνη πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων, ἦτοι τοῦ Εὐαγγελίου, αὐτοὶ προεπηγγέλματο ὁ Θεὸς διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς ἁγίαις ». Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τοὺς ἐθνικούς συγγραφεῖς.

(α) Βλ. *Erasm. Annot. ad. Acta. Apost. l. c.* ὁ δὲ *Grot.* (αὐτόθ.) νομίζει, ὅτι ἑβραϊστί.

(β) Τὸ Ἑλληνας ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἐκλαμβάνεται τριχῶς: α) Οἱ τὸ γένος καὶ τὴν γλῶσσαν Ἕλληνες, ἀντιδιασταλμένως (ὡς καὶ παρὰ *Θουκυδ. β.*) πρὸς τὸ βάρβαροι (*Ρωμα. α, 14.*) — β) Οἱ ἀπερίτμητοι ἐθνη οἱ καὶ εἰδωλόθυτοι (καὶ Ἕλ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ὅτι καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐθνικοῖς σοφοῖς ἐπῆρχε
γνωστὴ ἡ ἐρμηνεία τῶν Ο.

§. α. Ὁμολόγησε καὶ ὁ κλεινὸς Ὀδισ, ὅτι ἦσαν καὶ τινες τῶν
ἀρχαίων ἐθνικῶν σοφῶν ἐμπεπτωκότες εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο,
εἰς τις μόλις, ἢ δύο (βλ. ἑπισθ. σελ. 46), καὶ οὗτοι τῶν
ἀσήμεων τινες, καὶ τοῦ σιδηροῦ τῆς φιλολογίας αἰῶνος. Ὅθεν καὶ
τὰς τούτων μαρτυρίας « ἀπὸ ταύρου περιφρονεῖ ». — « Οὐδὲν
(ἀποφαίνεται μεγαληγορῶν), οὐδὲν ὠφελοῦσιν ὀλίγα πρὸ Χριστοῦ,
οὐδὲν μετὰ Χριστὸν ἄπειρα τοιούτων παραδείγματα »! — Καὶ

ληντες τὸ γένος, καὶ ἄλλοι, ἀντιδιεσταλμένως πρὸς τὸ Ἰουδαῖοι (Πράξ. ιδ,
ε: Ρωμ. Ε. ιο.) — γ) Οἱ τὸ γένος καὶ τὴν γλῶσσαν Ἕλληνες, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰδωλό-
θησκαί, σεβόμενοι δὲ τὸν ἕνα Θεόν, καὶ τὸν νόμον τηροῦντες (χωρὶς τῆς περιττικῆς
καὶ τῶν ἄλλων ἰουδαϊκῶν εἰμῶν) « εἰ καὶ ἄλλως « σεβόμενοι Ἕλληνας »
(Πράξ. ιζ.). Τοιοῦτο φαίνεται καὶ τὸ ἀνωτέρω παρὰ τῷ Εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ. Ὅπου
ὁ ἱερὸς Κύριλλος: « Οἱ δὲ (λέγει) μήτε πληρὴ τὴν εἰς Ἰουδαίους ῥοπήν, μήτε μὴν
τῶν Ἑλλήνων φίλων ἀρεστικὸς ἐθὺς, μέσην δὲ τινα, καὶ πρὸς ἄμφω βλέπουσαν ἐπι-
τηδεύοντες διέξαν, θεοσεβεῖς ἐνεμαζχόνται » (βλ. καὶ Χρυσόστ. εἰς Ἰωάν. καὶ εἰς Ρωμ.
δμ. ε. καὶ ιβ: καὶ Θεοδώρητ. εἰς Ρωμ. Ε. κτλ. πρὸς. καὶ Grot. Annotat. ad Johan.
I. c. — Salmus. in Fumer. Lingu. Hellenist. p. 112—124. etc.). Οἱ δὲ τινες
τῶν νεωτέρων τοῦτο τὸ παρὰ τῷ Εὐαγγελιστῇ Ἕλληνας ἐξέλαβον ἀντὶ τοῦ ἑλληνι-
σται, Ἰουδαῖοι δηλαδὴ τὸ γένος καὶ τὸ θρήσκευμα, ἢ καὶ τέλει προσήλυτοι,
λαλοῦντες ἑλληνιστί (βλ. Schleuss. Lex. N. T. λ. Ἕλλην. καὶ Suicer. Thes. T. I.
p. 1090). Ἀλλ' εἴτε ἂν οὗτοι λέγωσιν, ἔχρυσαι καὶ τοὺς οἰκίους ἀντιδοξοῦντας, καὶ
τοὺς θεῖους ἡμῶν Πατέρας. Τούτοις καὶ ἡμεῖς ἐπόμενοι, βλέπομεν ἀσμένως πρῶτους
τῶν ἑθνῶν ἀπάντων Ἕλληνας θεοσεβεῖς, ἐπιποθήσαντας ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν, ἡδὴ
μείλονται μετ' ὀλίγον δοξασθῆσθαι διὰ τοῦ σταυροῦ (« δοξὰ γὰρ Χριστοῦ, ὁ σταυ-
ρός »). Ὁ ἑλόμεν (εἶπον προσελθόντες Φιλίππῳ τῷ ἀποστόλῳ), Ὁ ἑλόμεν τὸν
Ἰησοῦν ἰδεῖν (τοῦτ. θεάσασθαι ἐκ τοῦ πλησίον, καὶ συλλεῖν κατ' ἰδίαν,
συντυχεῖν οὕτω τὸ ἰδεῖν καὶ Δουκ. η. 20. κτλ. καὶ ἐν τῇ συνθεσί). Καὶ αὐτὸς
ὁ Ἰησοῦς, οἷον εὐλογῶν αὐτῶν τὸν πόθεν, καὶ τούτους εἰς τὸν λόγον τὸν τοῦ
Σταυροῦ προερίζων, ἀπάντησε πρὸς τὸ ζήτημα « Ἐπλήθυν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου » κτλ. Καὶ τὸ πρᾶγμα εἰδείν. Οἱ Ἕλληνες πρῶτοι τῶν ἐθνικῶν
τὴν εἰς Χριστὸν εἰδξαντο πίστιν, καὶ τῶν ἀποστόλων ἐγένοντο διάδοχοι, κηρύξαν-
τες καὶ αὐτοὶ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, καὶ τοῦτο πρωτοτύπως γεγραμ-
μένον ἑλληνιστί! « Καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ἡμῶν. Θεοῦ τὸ δῶρον ».

πῶς, ὃ σοφὴ κεφαλὴ; μὴ γὰρ ὅσα σὺ τῶν προ Χριστοῦ πα-
 ραδείγματα ὑπὲρ σεαυτοῦ ἐμνημόνευσας (ὅπως δὴ καὶ ἐμνημό-
 νευσας), ὑπάρχουσι καὶ πλήθει πολλὰ, καὶ χρόνῳ παλαιά, καὶ
 πίστει βέβαια καὶ ἀκράδαντα; ἀλλὰ σὺ δὴ μάλιστα ἐκ τῶν πρὸ
 Χριστοῦ Σωτῆρος συγγραφέων τὰς ῥήσεις παρήγαγες, τοῦ Διο-
 δώρου, καὶ τοῦ Στράβωνος, καὶ τούτων, τοῦ μὲν μάλιστα 40, τοῦ δὲ
 μάλιστα 20 ἔτη προλαβόντος τὴν σωτήριον ἐποχὴν. ἔχε καὶ τὸν
 Τρόγον, ἂν θέλῃς, τρίτον (οὗτινας οὐκ ἔχεις, εἰ μὴ τὴν Ἰουστίνειον
 σύνοψιν, γενομένην περὶ τὸ 160, ἢ 170 μ. Χ.). Οἱ δὲ λοιποὶ
 πάντες, ὅσων ἐξέφερες τὰς οἰασθήποτε ῥήσεις, ἤκαμασαν μετὰ
 Χριστὸν ἅπαντες. Ἐπειδὴ δὲ τότε τὸ κλέος τῆς ἐρμηνείας ἐλαμπεν
 οὐ μόνον παρ' Ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ
 παντοδαποῖς χριστιανοῖς, καὶ γλῶσσαν παντοῦ ἐλάλουν αἱ
 Γραφαὶ (μεθερμηνευόμεναι ἐκ τῆς Ἑλληνίδος) « εἰς ἐπήκοον πάσι
 τοῖς ἔθνεσι », καὶ ἤδη « ἤκουσαν κωφοὶ λόγους βιβλίου » (Ἠσαΐ.
 λ. 18), ἄγε, λοιπὸν, ὃ ἀγαθὲ, καὶ λέγε σὺ μᾶλλον ἐπάδων πρὸς
 σεαυτὸν τὸ σὺν καλὸν ἀπόφθεγμα· ὅτι οὐδέν σε ὠφελοῦσιν ὀλίγα
 πρὸ Χριστοῦ, οὐδὲν μετὰ Χριστοῦ ἀπειρα (καὶ ποῦ γ' ἂν εὗρες;)·
 παραδείγματα συγγραφέων ἐθνικῶν, ὅσοι κατεφρόνησαν τὴν ἀνέ-
 καθεν ἐξέχουστον καὶ περιώνυμον ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν. Πολλὸ
 τοῦ Διοδώρου καὶ τοῦ Στράβωνος ἀρχαιότεροι σοφοὶ ταύτην
 ἐγνώρισαν καὶ ἐτίμησαν (περὶ ὧν ἐφεξῆς). Σὺ δὲ, ὃ σοφώτατε,
 καὶ ἄλλως ἀδίκεις· ἢ πῶς τῶν μὲν τοῖς Ἰουδαίοις ἐχθίστων Ἀπίων-
 νός τε καὶ Λυσιμάχου, καὶ τοιούτων ἄλλων ἐθνικῶν τὰ παρισο-
 ρήματα, καὶ μόνα δὲ· πολλάκις τὰ ὀνόματ' ἀπαριθμείς (καὶ
 ταῦτα παρ' Ἰωσήπου, τοῦ στηλιτεύσαντος αὐτοὺς ὡς ψεύστας,
 μαθὼν), ἄλλων δὲ, κἀκείνων ἐθνικῶν, καὶ πολλὴ διασημοτέρων
 σοφῶν πολλὰ παραδείγματα, ὅσα τὸ κλέος τῆς ἐρμηνείας ἐπι-
 κυροῦσι, ταῦτα παραγράφεις καὶ παρατρέχεις σιωπῶν, ὡς ἴσα
 καὶ μηδενί; Καὶ ποῦ σοι τὰ ζυγὰ τῆς Θεμίδος Κριτικῆς;
 Ἀλλ' ἀνακαλοῦμεν ἡμεῖς, χάριν τῆς ἀληθείας, καταλέγοντες τοὺς
 μάρτυρας τούτους τῆς ἐρμηνείας, οὓς τινας, ὃ βέλτιστε σὺ

(τοσούτους δὴ καὶ τοιούτους), οὕτως ἀπηνῶς ἐκ τῶν ἀδίκων σου σελίδων ὑπερорίους ἀπεξέηλασας.

§. β. Α) Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς φέρεται παρ' Ἰωσήπου συγγράψας περὶ τῶν Ἰουδαίων. « Ὁ μὲν τοι (λέγει) Φαληρεὺς Δημήτριος, καὶ Φίλων ὁ πρεσβύτερος, καὶ Εὐδόλεμος, οὐ πολὺ τῆς ἀληθείας διήμαρτον » (ἀναγράφοντες τὰ τῶν Ἰουδαίων) (α). Τοῦτον τὸν Δημήτριον καὶ Κλήμης ὁ Στρωματεὺς μνημονεύει (χωρὶς ὅμως ἐπιθέτου, τοῦ Φαληρέως), ὡς ἱστορίαν συγγράψαντα « περὶ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ βασιλείων ». Καὶ πάλιν « Φίλων δὲ καὶ αὐτὸς ἀνέγραψε τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἰουδαίων διαφώνως τῷ Δημητρίῳ· εἶτι δὲ Εὐδόλεμος, ἐν τῇ ὁμοίᾳ πραγματείᾳ » κτλ. (β). Ὅπου παρατηρεῖς, ἀναγνώστα, σαφῶς, ὅτι ταῦτα γράφων ὁ ἱερὸς Κλήμης, εἶχε καὶ τὸν Ἰωσήπον πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἀλλ' οἱ πλείστοι τῶν κριτικῶν τὸν Δημήτριον τοῦτον Ἰουδαῖον θέλουσιν ἐλληνιστὴν, ὀλίγοι δὲ τινες εἶπον αὐτὸν Ἕλληνα, ἀκμάσαντα ἐπὶ τοῦ Δ, Πτολεμαίου (ὡς καὶ Ὀδῖος ἐν τοῖς προηγουμένοις, σελ. 45). Τὸν Ἰωσήπον δὲ πάντως ἡπατημένον νομίζουσιν ἐκ τῆς ὁμωνυμίας. Διότι (λέγουσι) Δημητρίου τινὸς (εἴτε Ἕλληνας, εἴτε Ἰουδαίου ἐλληνιστοῦ) περὶ Ἰουδαίων ἱστορικῶ συγγράμματι περιτυχῶν, καὶ τοῦτον εἶναι νομίσας Δημήτριον ἐκεῖνον τὸν πᾶν, τὸν ἐκ Φαλήρου σοφόν, προσέθηκεν ἐξ ἀπλῆς εἰκασίας πρὸς τῷ Δημητρίῳ καὶ τὸ ἐπώνυμον Φαληρέως. Δεῖξεις δὲ τῆς γνώμης αὐτῶν φέρουσι τὰς ἐξῆς.

α) Ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος διαλαμβάνων περὶ τοῦ Κλήμεντος, λέγει ταῦτα ἐπὶ λέξεως. « Ἔτι μὲν (ὁ Κλήμης μνημονεύει) Φίλωνος, καὶ Ἀριστοβούλου, Ἰωσήπου τε, καὶ Δημητρίου, καὶ Εὐπολέμου, Ἰουδαίων συγγραφέων (Εὐσέβ. Ἐκκλ. ἱστορ. γ. ιγ).

β) Ταῦτα λέγει καὶ ἱερώνυμος· « Οὐδὲν δὲ ἦττον καὶ Ἰουδαίους, Ἀριστοβουλὸν τινα, καὶ Δημήτριον, καὶ Εὐδόλεμον (ὁ Κλήμης) ἀναφέρει » (γ).

(α) Ἰωσήφ. κ. Ἀπίωνος Α. κγ. (β) Κλήμ. Στρωματ. α. σελ. 247. Lugd.
(γ) S. Hieronym. Catalog. Script. Eccles. c. 48. v. Clemens. περὶ καὶ Valcken.

γ) Διογένης, τέλος, ὁ Λαέρτιος, ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν συγγραμμάτων Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, οὐδὲν αὐτοῦ βιβλίον περὶ Ἰουδαίων οὐδόλως διευνημένον. — Πρὸς ταῦτα ἀπαντῶμεν.

α) Ὁ Κλήμης οὔτε Φαληρέα ῥητῶς, οὔτε πάλιν ἑλληνιστὴν Ἰουδαῖον ἐπωνόμασε τὸν Δημήτριον τοῦτον, ἀλλ' ἀπλῶς *Δημήτριον* (καθὼς εἶπε τὸν αὐτὸν καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς λέγομεν ἐφεξῆς §. γ) (α). Ὅτι δὲ καὶ Κλήμης τὸν Δημήτριον τοῦτον εἰς τὴν αὐτὴν τίθησι τάξιν μετὰ Φίλωνος καὶ Εὐπολέμου, καθὼς καὶ Ἰωσήπος (ὅστις καὶ τοὺς τρεῖς τούτους Ἕλληνας τὸ γένος ἀποφαίνεται), προσέτιμον ἀνωτέρω. Καὶ μετ' ὀλίγον δὲ πάλιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Κλήμεντος ὁψόμεθα, ὅτι ὁ Δημήτριος αὗτος ἤκμαζε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Α, Πτολεμαίου, καὶ τοῦ Β, (τοῦ Φιλαδέλφου).

β) Ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Προπαρασκευῇ (βιβλ. θ. πρὸς τῷ τέλει) τὸν αὐτὸν Δημήτριον ἔγραψε ῥητῶς καὶ Φαληρέα (καθὼς καὶ ὁ Ἰωσήπος), ἀναφέρων αὐτὸν ὡς συγγραφέα πραγμάτων Ἰουδαϊκῶν. «Ὁ μὲν τοι (λέγει) Φαληρεὺς Δημήτριος, καὶ Φίλων ὁ πρεσβύτερος» (καὶ τ' ἄλλα ἐφεξῆς τὰ Ἰωσήπεια, καθὼς ἀναγινώσκονται καὶ τὴν σήμερον). Καὶ τούτου πάλιν τοῦ Δημητρίου συγγραφὴν ἐγνώριζεν ὁ Εὐσέβιος τὴν περὶ Ἰουδαίων ἱστορίαν ἐκείνην, ἐξ ἧς ἀντέγραψε ῥήσεις μακράς, ἀποσφεισας παρὰ τῷ Πολυῖστορι (Προπαρ. σελ. 247, 257, 268). Τὸν αὐτὸν λοιπὸν Δημήτριον ὥφειλε πάντως ὁ Εὐσέβιος ἐννοεῖν καὶ ἐν τῷ διαληφθέντι χωρίῳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας· ὅπου ὅμως, εἴτ' αὐτὸς ἐπιλαθόμενος συνῆψε μετὰ Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου τὸν Δημήτριον καὶ Εὐπόλεμον, ὡς ἂν καὶ τούτους ὄντας Ἰουδαίους

de Aristob. p. 18. ὅστις ταύτας τὰς ῥήσεις τοῦ Κλήμεντος καὶ Εὐσεβίου φέρει μάρτυρας (ὡς ἐνόμισεν) ἀναντιρρήτους, ὅτι καὶ Δημήτριος καὶ Εὐπόλεμος ἦσαν Ἰουδαῖοι (βλ. ἔμπροσθ. §. κ. σημ.). Οὕτω καὶ Hucl. Dem. Evang. Prop. IV. 62. §. 29, εἰ §. 30 pag. 55, καὶ Hody pag. 54 καὶ 107 καὶ 199—200.

(α) Ὁ Κλήμης μνημονεύει καὶ Δημητρίου συγγραφίως Ἀργολικῶν (ἄλλου τινος ἴσως, διαφόρου παρὰ τὸν Φαληρέα) «Δημήτριος γὰρ ἐν δευτέρῳ τῶν Ἀργολικῶν τοῦ ἐν Τίρουβι τῆς Πρασ Ἰσάνου καὶ τῆς Ἑλῆν, ὄρχην, καὶ τὸν ποιητὴν, Ἀργον, ἀναγράφει. (Κλήμ. προτρ. πρὸς τοὺς Ἕλληνας σελ. 23. Lugd.).

συγγραφεῖς, εἴτε καὶ (τὸ πιθανώτερον) παλαιὸς τις ἀντιγραφεὺς διέστρεψεν ἐξ ἀβλεψίας τὴν φράσιν. Ὁ δ' Εὐσέβιος, ἴσως, ἔγραψεν οὕτω· « Μνημονεύει τε ὁ Κλήμης τοῦ πρὸς Ἕλληνας Τατιανοῦ λόγου, καὶ Κασσιανοῦ, (ὡς καὶ τούτου χρονολογίαν πεποιημένου)· ἔτι μὴν Δημητρίου καὶ Εὐπολέμου, Φίλωνός [τε] καὶ Ἀριστοβούλου καὶ Ἰωσήπου Ἰουδαίων συγγραφέων ». Οὕτως ὁ Εὐσέβιος προτιθεὶς τὸν Δημήτριον καὶ Εὐπόλεμον ἀπλῶς, ὡς χρονολόγους καὶ αὐτοὺς (κατὰ τὸν Κασσιανόν), ἔπειτα μετέβαινε καὶ εἰς τοὺς τρεῖς Ἰουδαίους συγγραφεῖς, τὸν Φίλωνα, κτλ. Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχη τὸ περὶ τούτου, καὶ τοῦ μεταγραφέως τὸ σφάλμα κριθῇ, καὶ αὐτοῦ τοῦ Εὐσεβίου παράπτωμα μνημονικόν, οὐδὲν ἐκ τούτου δεινόν. Ὁ Εὐσέβιος ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Προπαρασκευῇ γνωρίζει, καὶ ῥητῶς ὁμολογεῖ τὸν παρὰ τῷ Ἰωσήφῳ Δημήτριον, τὸν Φαληρέα. Ἐπινεύει δὲ καὶ Ὁδῖος (α).

γ) Ὁ δὲ μακάριος Ἱερώνυμος ἀντιγράφων (ὡς ὑπάρχει πρόδηλον) τὰ περὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων, καὶ αὐτὰ τὰ περὶ τοῦ Κλήμεντος, κατὰ λέξιν ἐκ τῆς Εὐσεβίου Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἀντέγραψε καὶ τὴν ἐσφαλμένην βῆσιν, οἷαν εὗρηκε.

δ) Ἀλλ' ὁ παλαιὸς Τερτυλλιανός, ὁ σύγχρονος τῷ Κλήμεντι, καὶ μόλις 80 ἔτη μετὰ τὸν Ἰωσήπον γενόμενος, καὶ αὐτὴν ἴσως ἰδὼν ἔτι τότε σωζομένην τὴν περὶ Ἰουδαίων τοῦ Φαληρέως συγγραφὴν, μετὰ τῶν ἰουδαϊκῶν συγγραψάντων ἱστοριογράφων ἀριθμεῖ καὶ Δημήτριον τὸν Φαληρέα (β).

(α) Hody pag. 54. Πλὴν ἀλλὰ προστίθωσιν, ὅτι καὶ Εὐσέβιος καὶ ὁ Τερτυλλιανός (βλ. ἐφεξῆς) προσέθικαν τὸ Φαληρέως ἐπώνυμον, ἀντιγράφαντες ἐκ τοῦ Ἰωσήπου (αὐτόθι). Ἀλλ' οὐδ' ἐκ τούτου κερδαίνει ἡ τοῦ Ὁδίου ἀντιλογία. Ἀντιγράφοντες (ὡς λέγει) τὰ τοῦ Ἰωσήπου ὁ Τερτυλλιανός καὶ ὁ Εὐσέβιος, ἐπεκύρουν ταῦτα μᾶλλον, ὡς εἰδότες καὶ αὐτοὶ τὴν περὶ Ἰουδαίων συγγραφὴν τοῦ Φαληρέως, σωζομένην ἔτι καὶ κατ' αὐτοὺς, ὡς ἀποδεικνύεται μάλιστα ἐκ τοῦ παρὰ Κλήμεντι σωζομένου χωρίου, περὶ οὗ λέγομεν ἐφεξῆς παρακατιόντες.

(β) Ὁ Τερτυλλιανός ἀποδεικνύων τοὺς θεῖους προφῆτας ἀρχαιότερους εἶναι τῶν παλαιῶν ἐθνικῶν νομοθετῶν τε καὶ ἱστορικῶν συγγραφέων, καὶ τούτων τοὺς παλαιότερους ἀριθμῆσαι, ἐπιφέρει· « Setaiores quoque eorum, Mendesius

ε) Ὁ δὲ, τέλος, Λαέρτιος οὕτε κατάλογον ἔγραψεν ἀκριβῆ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Φαληρέως, καὶ αὐτοὶ οἱ ἀντιλέγοντες οὐκ ἂν ἔχοιεν ἀποδείξαι, ὅτι μεταξὺ τῶν ιστορικῶν βιβλίων τοῦ Φαληρέως, ὅσα περιληπτικώτερον καὶ ὁλοσχερῶς ἐμνημόνευσεν ὁ Λαέρτιος (α), οὐδεμίᾳ συμπεριείχετο καὶ περὶ Ἰουδαίων ἱστορία. Καὶ ἄλλο παρομοίως ἐπίσημον τοῦ Φαληρέως σύγγραμμα, « τὴν ἀρχόντων ἀναγραφὴν » παρесиώπησεν ὁ Λαέρτιος ἐν τῇ τοῦτου βιογραφίᾳ. Καὶ ὅμως αὐτὸς οὗτος πάλιν ὁ Λαέρτιος ἐν ἄλλοις βίοις ἐμνημόνευσε δις τὴν ὑπὸ τοῦ Φαληρέως ταύτην « τῶν ἀρχόντων ἀναγραφὴν », (β), ὡς ὁ σοφώτατος παρετήρησεν Οὐόσιος, ὁ πατήρ (γ). Παρὰ τῷ Στοβαίῳ (λόγ. β.) βλέπομεν καὶ ἄλλο τοῦ Φαληρέως βιβλίον, Ἀπογνέγματα τῶν ἐπὶ σοφῶν, ὅπερ οὐδ' αὐτὸ οὐδαμῶς διεμνημόνευσεν ὁ Λαέρτιος. Εἰ δὲ καὶ τὸ Σωκράτης ἐπιγραφόμενον σύγγραμμα τοῦ Φαληρέως (Λαέρτ. αὐτόθ.) ὑπῆρχε διάφορον τῆς Ἀπολογίας τοῦ Σωκράτους, ἥς ἀλλαχοῦ πάλιν ὁ αὐτὸς Λαέρτιος ἐμνημόνευσε (Θ. α, 10), καὶ ταύτην λοιπὸν ἀπεσιώπησεν ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Φαληρέως, συμπεριλαβὼν ἴσως μεθ' ὧν ὁλοσχερέστερον ἀνέφερεν αὐτοῦ βιβλίων ἱστορικῶν (δ). Πρόσθετε τούτοις καὶ ἄλλας ὁμοίας ἐλλείψεις τοῦ Λαερτίου· οἷον, τοῦ Κλεάνθους πεντήκοντα σχεδὸν βιβλία ἀριθμῶν

Ptolemaeus et Menander Ephesius, et Demetrius Phalereus, et rex Iuba, et Apion, et Thallus, etc. Tertullian Apolog. c. XX. Τοῦ Ἰουδα, ἡ Ἰθακὴ περὶ Ἀσσυρίων, καὶ τοῦ Θάλλου τὰ Συριακὰ μνημονεύει καὶ Εὐσέβιος ἐξ Ἀφρικανοῦ (Εὐαγ. Προπαρ. I, σελ. 287: καὶ Χρον. Α.). Τοῦ δ' αὐτοῦ Ἰουδα, Λιούης βασιλεὺς καὶ συγγραφεὺς πολυγραφωτάτου γενομένου, μὲνηται καὶ Κλήμης Στροιμ. α, καὶ Φώτιος ἀναγ. ξα βλ. καὶ Σουιδ. λ. Ἰουδας, καὶ Πλούταρχ. ἐν Σερτωρ. §. β. Καίσαρ, §. vi. καὶ Viscont. Jeonog. Grec. vol. 3. p. 270.

(α) « Πλήθει δὲ βιβλίων· σχεδὸν ἅπαντες παρελήλακε τοὺς κατ' αὐτὸν περιπατο. ταυτοῖς. — ὧν ἐστὶ τὰ μὲν ἱστορικὰ, τὰ δὲ πολιτικὰ, τὰ δὲ ἑμπορικὰ » κτλ. (Λαέρτ. Ε. α. §. 9. πρὸς καὶ Menag. Observat. Segm 79 pag. 222).

(β) Βλ. Λαέρτ. Α. α, 1: καὶ Β. γ, 3.

(γ) G. Voss. de Hist. Gr. I. ια. καὶ Menag. l. c.

(δ) Καὶ περὶ τοῦ τέσσαρα, ἢ τοῦ τετραδικοῦ ἀριθμοῦ βιβλίων γράψαντα τὸν Δημήτριον ὁ Πλίνιος ἱστορεῖ (L. XXVIII. c. 6. de numero quaternario): ἀλλ' ἀδήλον εἶπερ οὗτος ὑπῆρχεν ὁ Φαληρέας βλ. Menag. l. c.

(Ζ, ε, §. 6.), τὸν κάλλιστον ὕμνον παρέλιπεν, ὃν διέσωσεν ὁ Στοβαῖος (α)· ὡσαύτως ἐσιώπησε καὶ ἕτερα ποιήματα τοῦ Κλεάνθους, ἐξ ὧν τινες στίχοι περιήλθον καὶ εἰς ἡμᾶς, ὡς οἱ παρ' Ἐπικτίτῳ τέσσαρες ἱαμβικοί, κτλ. (β). Καὶ ὁρθῶς ἄρα καὶ τῶν νεωτέρων σοφῶν ἄνδρες ἐπιφανεῖς ἀντεῖπον πρὸς τοὺς καλίζοντας τὸν Ἰώσηπον, ὡς συγχύσαντα τὸν περὶ Ἰουδαίων συγγράψαντα Δημήτριον μετὰ τοῦ Φαληρέως, τοῦτον αὐτὸν ἐκείνον εἶναι δικαίως ἀποδεχόμενοι καὶ ὁμολογοῦντες (γ). Καὶ τοῦτο μὲν δειχθήσεται τρανώτερον ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Καὶ ἄλλως δὲ φαίνεται πρᾶγμα· ἀπίθανον, ὅτι ὁ Ἰώσηπος συνέχεεν (εἴτε ἁκῶν, εἴτε καὶ ἐκῶν) τὸν Φαληρέα, πρὸς ὃν λέγουσιν Ἰουδαῖον ἐλληνιστὴν Δημήτριον. Ἐπειδὴ, α) ὁ Ἰώσηπος εἶχε πάντως γνῶσιν Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, ὅστις ποτε ἦν, καὶ πόθεν, καὶ πότε ἤκμαζε. Καὶ πολλάκις αὐτὸν ὠνόμασεν ἐν τῇ συνόψει τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀριστέου (Ἀρχ. ιβ, 6, καὶ κατὰ Ἀπίων. β, 4)· ἐγνώριζε δὲ καὶ εἴ τι συνέγραψε κατοικῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (ἢ πῶς ἂν ἐλάνθανον αὐτὸν ἐκ τῶν περιωνύμων τοῦ Φαληρέως συγγραμμάτων τὰ μάλιστα αὐτῷ διαφέροντα). Ὅτι δὲ Φαληρεὺς Δημήτριος ἄλλος οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων ἐξόρνηται, φανερόν (δ).—β) Ὁ ἱστορικὸς Ἰώσηπος ἐγνώ-

(α) Στοβ. Ἐλλογ. Τ. 1. σελ. 30. ἐκδ. | Herr.

(β) Ἐπίκτ. ἐγχειρ. κεφ. νγ, §. 1. καὶ Σιμπλικ. Σχόλ. αὐτόθ. Καὶ παρὰ Γαληνῷ σφίζονται τέσσαρες ἱαμβεῖοι (Γαλην. Τόμ. ε. σελ. 476), καὶ παρὰ Κλήμεντι ἄλλοι πάλιν ἱαμβεῖοι ἕτερος ποιήματος τοῦ Κλεάνθους περὶ τοῦ Θεοῦ (Στρώμ. ε. σελ. 439. Lug.), καὶ ἄλλοι τέσσαρες ἡρώϊοι ἠθικοί (αὐτόθ. σελ. 404).

(γ) J. Voss. praefat. Respons. ad Object. Theolog. Leydensis (in Dissert. de LXX.), καὶ Respons. ad Object. nuperae (Simonij) Crit. sacr. in Variar. Observ. p. 302. Londin. 1685. Ἐν δὲ ταῖς πρότερον ἐκδοθείσαις πρὸς Ὀργιον ἀντιρρήσειςιν ὁ κλεινὸς Οὐδόσιος ἐνόμισε τοῦτον τὸν Δημήτριον ἀκμάσαντα ἐπὶ Πτολεμαίῳ τοῦ Δ. (Castigat. ad Object. G. Hornij p. 323. in Diss. de LXX.)· ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ὁ Γεράρδος Οὐδόσιος (G. Vos. de Histor. Gr. L. III. p. 426. West.)· ἀλλ' ἐπειτὰ διώρθωσε καὶ τὸ τοῦ πατρὸς καὶ τὸ ἴδιον λάθος ὁ υἱὸς ἐπισκεψάμενος ἀκριβέστερον. Βλ. καὶ Demagistr. Apolog. Diss. IV. p. 458.

(δ) Εἰκόσιν ἀξιολόγους Δημητρίους ἠρθμηνεν ὁ Λαέρτιος (Ε, ε). *Ἄλλους τρεῖς χοντα περίπου προσέθηκεν ὁ σοφὸς τοῦ Λαερτίου ἐκδότης καὶ σχολιαστὴς Μενά-

ρίζε πάντως καὶ τοὺς ἐπιστήμους συγγραφεῖς τῶν ἑαυτοῦ ὁμογενῶν ἑβραίων ἑλληνιστῶν· πῶς λοιπὸν οὗτος ἐτόλμα συγγέειν τοὺς πρὸς τοὺς Ἕλληνας; — γ) Καὶ ὁ τόπος, ἔνθα μνημονεύει τὸ περὶ Ἰουδαίων σύγγραμμα τοῦ Φαληρέως, ἀπῆται τὸν Ἰώσηπον οὐ νυστάζοντα καὶ χασμώμενον, οὐδὲ προστιθέντα τὴν ἄλλως τὰ ὀνόματα τῶν οἷς ἐχρῆτο μαρτύρων, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀσφαλῆ καὶ προσεκτικόν. Ἀντέλεγε πρὸς τὰς κατὰ τῶν Ἰουδαίων βλασφημίας τῶν ἐθνικῶν, καὶ μάλιστα τῶν Ἀλεξανδρέων, ἄλλων τε καὶ τοῦ θερμοῦ Ἀπίωνος (ζῶντος, ἴσως, ἐτι κατ' αὐτόν, καὶ ὁξεία κεκληγότος, ἥ καὶ διαδόχους τῶν λήρων οὐχ ἤττον αὐθαδοστόμους καταλιπόντος).

γιοι, ἐκ διαφόρων συγγραφῶν ἀθροίσας (Observ. in Laert. Segm. 85 p. 225). Ἄλλ' οὐδεὶς εὐρηται Δημήτριος Φαληρεὺς ἕτερος παρὰ τὸν γνωστόν. Μόνον παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ (ἐν λ. Κορώπῃ) ἀναγινώσκωμεν, ὅτι μεταξὺ τῶν σχολιασάντων τὰ Θηριακὰ τοῦ Νικάνδρου εἰς ἣν καὶ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Νικάνδρος ὑπῆρξε πολὺ τοῦ περιφήμου Φαληρέως μεταγενέστερος, ὑπέλαβεν ὁ Γαλιέας (Praefat. ad Demetr. Phaler.) ἄλλον τινα τοῦτον εἶναι Φαληρέα, νεώτερον. Ἄλλ' ἐξηλεγε δίκαιως τὴν Γαλιέου ἀπάτην ὁ Ὀδῖος (σελ. 54), καὶ πάντες δὲ σχεδὸν οἱ κριτικοὶ νόθον νομίζουσι τὸ Φαληρεὺς εἰς τὸν ἀνωτέρω τοῦ Στεφάνου τόπον, προτεθειμένον ὑπὸ ξένης χειρὸς ἀμαθεστάτου μεταγραφῆς (βλ. Jons. de Script. Hist. Philos. p. 210. καὶ ὁ Menagius (Observ. in Laert. l. c.) « hac vox Phalerus omnino noverit » (τοῦτ. νοθεύεται). πρβλ. καὶ Crit. not. εἰς Στέφαν. σελ. 469, καὶ Luc. Holst. Not. in Steph. Byz. σελ. 169]. Τοῦτον δὲ τὸν Νικάνδρου σχολιαστὴν Δημήτριον ἐξέλαβόν τινες τὸν αὐτὸν καὶ τὸν Μ. Αὔρηλιου ἀρχίατρον, οὗ μέμνηται Γαληνὸς (Θηριακ. ιβ. καὶ περὶ Ἀντιδότ. α, ε), ἡ Δημήτριον τὸν ἐπιλεγόμενον Χλωρόν, οὗ μέμνηται Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός (πρὸς Γραμματ. 14, πρβλ. Fabric. Bibl. Graeca vol. 4. p. 366. ἐκδ. Harl.) καὶ ξένου οὐδὲν, εἰ παρὰ τῷ Στεφάνῳ τὸ πρῶτον ἐγράφετο Χλωρός, ἔπειτα δὲ τοῦτο εἰς τὸ Φλωρός ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν διαφθαρὲν, ἐξώλισθε μέχρι καὶ τοῦ Φαληρεὺς. Καὶ τοιοῦτὸ τε φαίνεται πιθανώτερον μᾶλλον, ἢ τὸ προτεθῆναι τὸ Φαληρεὺς ἐκ τοῦ μηδενός. Ὃταν δὲ παρατηρήσωμεν, πόσον καὶ ἄλλως διέφθαρτα τοῦτο τῷ παρὰ Στεφάνῳ ἄρθρον, τὸ Κορώπη (εἰς ὃ ματαίως ἐν τισιν ἐπύνησαν διορθοῦντες ἄλλοι τε, καὶ αὐτὸς ὁ κλεινὸς Σαλμάσιος), οὐδ' αὐτὸ τὸ Φαληρεὺς φανήσεται περιττόν. Ὁ Στέφανος ἴσως ἔγραψεν οὕτω « ΚΟΡΩΠΗ, πόλις Θεσσαλίας. Νικάνδρος ἐν Θηριακοῖς. Ἡ δὲ Ἀπόλλων μαντείας Κορωπίος ἐθῆκετο. — Οἱ δὲ ὑπομνηματίσαντες αὐτὸν (τὸν Νικάνδρον), Θέων, καὶ Πλούταρχος, καὶ Δημήτριος [δὲ] ὁ Φαληρεὺς, φασί, Ὁρωπίος ὁ Ἀπόλλων ἄγοσι δὲ [Νικάνδρος] ὅτι Ἀμφιράδου τὸ [ἐν Κορώπῃ] ἱερὸν, καὶ οὐκ Ἀπόλλωνός ἐστι » — (καὶ τὰ λοιπὰ διορθώθησαν κατὰ τοὺς κριτικούς). Ὡστε τοῦ Στεφάνου ἡ γνώμη ὑπῆρχεν, ἐτι τῶν

πῶς λοιπὸν ἠδύνατο προβάλλειν εἰς μαρτυρίαν ψευδεπιγράφους συγγραφάς; πλὴν, εἰ μήπως ἤθελεν ἐπὶ πλέον ἐρεθίζειν τὴν κακολόγον Μοῦσαν ἐκείνων, οἵτινες τοσούτῳ μᾶλλον ἂν ἐξηγριώθησαν, ὅσῳ καὶ τῶν ἄλλων ἐνδοξότερον ὑπῆρχε τὸ ψευδῶς ἂν ἐκφερόμενον ὄνομα τοῦ Φαληρέου σοφοῦ. Τότε δὲ καὶ γνησίως αὐτὸ μνημονευόμενον εἰδότες, παρέτρεχον σιωπῇ. — δ) Ὁ ἰώπηπος ἀναφέρων ὅσους ἀνέγνω συγγραφεῖς Ἑλλήνας, οὐ παρέργως μεμνημονευέας τῶν Ἰουδαίων (Ἐκαταῖον, Θεόφιλον, Θεόδοτον, Μνασέα, Ἀριστοφάνην, Εὐήμερον, Κόνωνα, Ζωπυρίωνα), προστιθεὶς δὲ καὶ ὅτι α καὶ πολλοὶ τινες ἄλλοι τάχα (μεμνημονευέας) οὐ γὰρ ἔγωγε πᾶσιν ἐντετύχηκα τοῖς βιβλίοις » (τούτων δηλαδή τῶν ἀνωτέρων), ἐπιφέρει: α Οἱ πολλοὶ τῶν εἰρημέων ἀνδρῶν, τῆς μὲν ἀληθείας τῶν ἐξ ἀρχῆς πραγματικῶν διήμαρτον, κοινῶς μὲν τοι περὶ τῆς ἀρχαιότητος ἔπαντες μεμαρτυρήκασιν. — Ὁ μὲν τοι Φαληρεὺς

παρὰ Νικάνδρῳ Κορωπαίῳ Ἀπόλλωνι οἱ τε ὑπομνηματίσαντες τὰ Θηριακά, Θέων καὶ Πλούταρχος, καὶ αὐτὸς δὲ (πολὺ πρὸ τούτων) Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐν τινι τῶν ἰδίων αὐτοῦ συγγραμμάτων, οὐ Κορωπαῖον, ἀλλ' Ὀρωπαῖον Ἀπόλλωνά φασιν. — Ἀλλὰ περὶ τούτων σκοπεύωσαν πάλιν οἱ κριτικοί. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀδίων προβάλλουσιν, ὅτι παρομοίως προσετέθη τὸ Φαληρεὺς, καὶ εἰς τὸ περὶ Ἑρμηνείας σύνταγμα Δημητρίου τινος ἄλλου (οἱ δὲ τοῦτο θέλουσι Διονυσίου τοῦ Ἀλλικαρνασίου. Vales. not. ad Exerc. Nic. Damasc. καὶ Menag. l. c.). Ἀλλὰ τὸ περὶ τῆς Ἑρμηνείας εἰς τὸν Φαληρεὺς Δημήτριον ὡς γνήσιον ἀποδίδωμι καὶ ὁ Θεοφύλακτος (γ. 26), καὶ ὁ Ἀμμόνιος (καὶ τοὶ αὐτοὶ οὐ προστίθουσιν τὸ Φαληρεὺς). Εἰ δέ τινες ἐν τῷ βιβλίῳ φαίνονται ἀντιχρονισμοί, τοὺς μὲν ματαίως ὑποπιπτεύουσιν τινες τῶν κριτικῶν, τοὺς δὲ τινες ἴσως παρενέβησαν καὶ γραμματικοὶ τινες νεώτεροι (βλ. καὶ Demagistr. l. c. p. 472). Κἂν δὲ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασίου τεθῇ τὸ βιβλίον (κατὰ τὴν Οὐαλεσίῳ γνώμην, ἥ καὶ ἄλλοι κατηκολούθησαν), ἢ ἄλλου τινος Ἀλεξανδρινοῦ (βλ. Τόμ. Α σελ. 346), ὁ ψευδῶς λοιπὸν ἐπιγράφας τὸ βιβλίον ἔγραψεν οὐ μόνον τὸ Φαληρεὺς, ἀλλὰ καὶ τὸ Δημήτριον. Ἐπειτα, κἂν ὁῶμεν ὅτι προσετέθη καὶ μόνον τὸ Φαληρεὺς, ἐν τῷ περὶ Ἑρμηνείας, μήπως ἐνταῦθεν ἀπίθῃ τὸ πάθος κοινόν; ὥστε ἐν συνάμωσιν οἱ μεταγραφεῖς, ἵνα, ὅπου ἂν εὕρωσι μόνον τὸ Δημητρίου, προσεπιπλάττωσι καὶ τὸ Φαληρεὺς! Τοιοῦτο φαίνεται συνάγων ὁ σοφὸς Ὀδίων, ὅστις καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ἰώσηπον ἀπορρίπτει τὴν προσθήκην, λέγων, ὅτι, α τὸ Φαληρεὺς ἐξ ἀπλῆς εἰκασίας προστέθεικεν ὁ Ἰώσηπος » (Hody p. 54). Ἀλλὰ μάταιος ἡ εἰσαγωγή! Τὸ περὶ Ἰουδαίων σύνταγμα τοῦ Δημητρίου οὐ μόνον Ἰώσηπος ἀνέγνω, ἀλλὰ καὶ Τερτυλλιανὸς, καὶ Κλήμης, καὶ Εὐσέβιος, ὡς ἔργον ὀνόματι τοῦ Φαληρέως.

Δημήτριος, καὶ Φίλων ὁ πρεσβύτερος, καὶ Εὐπόλεμος οὐ πολὺ τῆς ἀληθείας διήμαρτον· οἷς [καὶ συγγινώσκειν ἄξιον· οὐ γὰρ ἐνῆν αὐτοῖς μετὰ πάσης ἀκριθείας τοῖς ἡμετέροις γράμμασι παρακολουθεῖν, κτλ.]. Ἐκ δὲ τούτων φαίνεται σαφῶς, ὅτι, καὶ τὸν Φαληρέα μετὰ τῶν ἄλλων τῶν Ἑλλήνων, οὓς ἀνέγνω, συγγραφέων δημοσίᾳ συναριθμῶν, ἠπίστατο λοιπὸν βεβαίως τούτου κυρίως οὔσαν, καὶ κοινῶς ὁμολογουμένην τὴν συγγραφὴν. (περὶ δὲ τοῦ πρεσβυτέρου Φίλωνος καὶ τοῦ Εὐπολέμου λέγομεν ἐφεξῆς)· ὅθεν ἔκρινε καὶ συγγνωστὸς τούτους δὴ τοὺς περὶ τὸν Φαληρέα (ὡς ἂν ξένους δηλαδὴ καὶ ἄλλοφύλους), εἴ τι καὶ μικρὸν τῆς ἀληθείας διήμαρτον (Ἰουδαῖος δὲ, ὁ Ἰώσηπος, Ἰουδαῖον ἱστορικὸν πῶς ἂν ἔκρινε συγγνωστέον, πλανηθέντα περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Γραφῶν). Καὶ ἡμέτερα δὲ γράμματα (τοῦτ. Ἰουδαϊκὰ) τὰς ἱεράς γραφάς ὁ Ἰώσηπος ἀποκαλῶν, παρίστησι ταῦτα σαφῶς ἀλλότρια τοῦ Ἑλληνος Δημητρίου, ὅστις ἐκ 'παιδός τε καὶ θρησκείας ἀπότροφος αὐτῶν ὢν, « οὐκ ἠδύνατο μετὰ πάσης ἀκριθείας αὐτοῖς παρακολουθεῖν » (α). — ε) Πρόσθετε τούτοις καὶ τὸ προῤῥηθὲν, ὅτι τὸ

(α) 'Ο 'Γέτιος (ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 55), καὶ ὁ Δεμάγιστρος (ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 462) τὸ τοῦ Ἰωσήπου ἡμετέρα γράμματα ἐξέλαβον ἐπὶ τῶν ἑβραϊῶν πρωτοτύπων, ὅπερ οὐκ ἀνέγνωσαν οἱ περὶ τὸν Δημήτριον (ὡς ἀμαθεῖς τῆς ἑβραϊκῆς). 'Αλλ' ἡμεῖς (ἐξαιτούμενοι συγγνώμην παρ' ἀμφοτέρων) νομίζομεν, ὅτι γράμματα ἡμέτερα τὰς ἑβραϊκὰς γραφάς ὠνόμασεν ὁ Ἰώσηπος ἀπλῶς καὶ κοινῶς, αὐτὰς τε τὰς ἀρχιτύπους καὶ συνάμα τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν ἐρμηνείαν ἑνοῶν («ἀμφοτέρας γὰρ καθάπερ ἀδελφάς, μᾶλλον δὲ ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν προσκύνουσιν οἱ Ἰουδαῖοι». Φίλων, π. Μωσ. β. 140). Οὕτως εἶπεν ὁ Ἰώσηπος ἄλλαχού τὸν Φιλᾶδελφον γενόμενον ἐπὶ θουρητῆν τῶν ἡμετέρων νόμων, καὶ «τὸν ἡμέτερον νόμον εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνήν μεθεαλεῖν» (κ. Ἀπίων, β. 4: καὶ 'Αρχαιολ. προοίμ.). 'Αλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐρμηνείαν πάλιν ἔμειναν ἑβραϊκαὶ αἱ ἱεραὶ Γραφαὶ (ὡς ἐκ τῶν 'Εβραίων, οἷς ἐδόθησαν ἐξ ἀρχῆς. πρβλ. σελ. 401σθ. 45). 'Οτι δὲ τὰς ἐξηλληνισθείσας μάλιστα Γραφάς ἑνοεῖ ὁ Ἰώσηπος, μαρτυρεῖ τρανῶς τὸ «οὐ γὰρ ἐνῆν αὐτοῖς — μετὰ πάσης ἀκριθείας παρακολουθεῖν». 'Ο γλώσσης οἰασθῆποτε παντὶ ὡς ἀδελφῆς (ὁποῖον καὶ τῆς ἑβραϊκῆς τὸν Δημήτριον οἱ περὶ τὸν 'Γέτιον ὠμολόγησαν) οὔτε μετὰ πάσης, οὔτε μετ' ὀλίγης ἀκριθείας (εἴπερ ἡ ἀκριθεία ἀντίκειται πρὸς τὴν ἀγνοίαν), οὔτε παρακολουθήσας, οὔτε ὅλως ἀναγνώσας δύναται τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα. Οἱ δὲ περὶ τὸν Φαληρέα παρακολούθησαν μὲν καὶ ἀνέγνωσαν τὰς ὑπὸ τῶν Ο, μεθερμηνευμένας ἑβραϊκάς γραφάς, ἀλλ' οὐ μετὰ πάσης ἀκριθείας (καθότι περὶ τὴν χρονολογίαν μι-

παρὰ τῷ Ἰωσήφῳ μνημονεύμενον ἱστορικὸν βιβλίον τοῦ Φαληρέως ἐσώζετο καὶ μέχρι Τερτυλλιανοῦ, καὶ Κλήμεντος, καὶ αὐτοῦ Ἰσως τοῦ Εὐσεβίου, ὡς ἀποδείκνυνται ἐκ τε τῆς ἐξῆς περικοπῆς, ἣς ὁ Κλήμης ἐμνημόνευσε (μήτε παρ' Ἰωσήφῳ, μήτε παρ' ἄλλῳ τινι σφωζομένης), καὶ πάλιν ἐξ ἄλλης, παρὰ μόνῳ κειμένης τῷ Εὐσεβίῳ (βλ. ἐν τοῖς ἐφεξῆς §. δ. σημ. σελ. 93). Ἐπειδὴ δὲ πάντως ἐσώζετο καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πολυΐστορος, ὅστις ἀνέγραψε μακρὰς ἐξ αὐτοῦ περικοπὰς, οἷας βλέπομεν παρ' Εὐσεβίῳ, ἄρα — σ) καὶ ὁ Πολυΐστωρ ἐπικυροῖ ἐκεῖνου τοῦ Δημητρίου εἶναι τὴν ἱστορίαν, ὃν οἱ περὶ τὸν Ἰώσηπον καὶ τὸν Εὐσεβίον ἐπωνόμασαν Φαληρέα.

Τελευταῖον ἀκούσωμεν καὶ αὐτοῦ Δημητρίου τοὺς παρὰ τῷ Κλήμεντι λόγους, τί ποτε καὶ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖ. ὁ Δημήτριος δὲ φησιν ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ βασιλέων, τὴν Ἰούδα φυλὴν καὶ Βενιαμὴν καὶ Λευὴν αἰχμαλωτισθῆναι ὑπὸ τοῦ Σενναχερείμ· ἀλλ' εἶναι ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ταύτης εἰς τὴν ἐσχάτην, ἣν ἐποιήσατο Ναβουχοδονόσορ ἐξ Ἱεροσολύμων, ἔτη ἑκατὸν εἰκοσιοκτὼ, μῆρας ἑξ· ἅψ' οὗ δὲ αἱ φυλαὶ αἱ δέκα ἐκ Σαμαρείας αἰχμαλώτοι γεγόνασιν ἕως ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ, ἔτη πενταχόσια

κρὸν τῆς ἀληθείας διήμαρτον, ὡς φανῆσται ἐφεξῆς). Ταῦτα (νομίζομεν) λέγει ὁ Ἰώσηπος. Ὅτι δὲ καὶ τὸν Δημήτριον συνηριθμῆσαι μετὰ τῶν Ἑλλήνων συγγραφῶν ὡς Ἰουδαῖον ἑλληνοστῆν (ὡς προσέθηκεν ὁ Ὑτίσις), τοῦτο ἐξελέγχεται οὐ μόνον ἐκ τοῦ ἐπιθέτου ὁ Φαληρεὺς (Ἰουδαῖος δὲ Φαληρεὺς ἐλληνοστῆς οὐδέποτε ἠκούσθη), ἀλλὰ καὶ ἅψ' ὧν εἶπομεν ἄνωτέρω. Τοῦτ' αὐτὸ λέγομεν καὶ περὶ τοῦ προεσυνεστῆτος Φίλωνος καὶ Εὐπολέμου, οὓς καὶ τούτους ὁ Ὑτίσις (παίζων, ἴσως) εἶπεν Ἕλληνας ὠνομάσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου, καθὼ καὶ τούτους ἑλληνοστῆς! (αὐτόθι). Καὶ πῶς; μὴ γὰρ ὁ Ἰώσηπος ἠγνοεῖ τ' ὄνομα ἐλληνοστῆς; ἢ μήπως ἀντὶ τούτου ἠδύνατο χρῆσασθαι τῷ Ἑλλήνι, ὡς συνωνύμῳ; Καὶ τίς ποτε τῶν ἀρχαίων εἶπε τοὺς Ἰουδαίους ἐλληνοστῆς, Ἕλληνας; Τίς δὲ καὶ τῶν Ἰουδαίων αὐτῶν τοὺς ἰδίους ὁμορρήτους καὶ ὁμογενεῖς ἐκάλεσεν, ἢ ἠδύνατο καλεῖσθαι Ἕλληνας, ὡς ὠνομάζον οὐ μόνον τοὺς ἐκ γένους τοιούτους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἰδίως τοὺς εἰδωλολάτρους; βλ. Β. Μακκαβ. β. 10, 13, 15 σ, 9. κτλ. πρβλ. καὶ Schleusn. Lex. N. T. λ. Ἕλληνας, ὅπου ματαίαν ὁ σοφὸς οὗτος προσέθηκε τὴν σημασίαν τοῦ Ἕλληνα ἀντὶ τοῦ Ἰουδαίου τὸ γένος, ἐλληνοῖζον τὴν φωνήν, ὡς δῆθεν ἐκ τοῦ Ἰωάν. 16, 20. Τοῦτο γάρ, ὃ παρίσθη τὸ παράδειγμα, αὐτὸς αὐτόθι πάλιν ἔναιρει. βλ. καὶ ἐπισθ. σελ. 76.

ἑβδομήκοντα τρία, μῆνας ἑννέα· ἀφ' οὗ δὲ ἐξ Ἱεροσολύμων, ἔτη τριακόσια τριάκοντα ὀκτώ, μῆνας τρεῖς» (α).

Τούτο τὸ Πτολεμαίου τετάρτου ὅτε Ὀδιδος ἀνωτέρω (σελ. 45.) καὶ πάντες σχεδὸν (πλὴν ὀλίγων) οἱ κριτικοὶ ἐξέλαβον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ μεταξὺ τῶν Πτολεμαίων (ἀπὸ Πτολεμαίου τοῦ Α), τετάρτου κατὰ τάξιν ἀριθμουμένου Πτολεμαίου (τοῦ καὶ Φιλοπάτορος, υἱοῦ τοῦ Εὐεργέτου)· ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Οὐόσσιον ἐξήλεγξαν τὴν πλάνην ταύτην τῶν κριτικῶν, ἐκλαβόντες τὸ τετάρτον οὐχὶ τακτικῶς, ὡς ἐπίθετον τοῦ Πτολεμαίου, ἀλλ' ὡς ἔτους ἀριθμητικόν. Καὶ ἀπέδειξαν τὸ πρᾶγμα διὰ τῆς συμψηφίσεως τῶν μνημονευμένων ἐτῶν, ὡς λέγομεν ἀκολουθῶς, προτάξαντες καὶ τινὰς ἄλλας ἡμετέρας σαφεῖς (ὡς νομίζομεν) ἀποδείξεις, τὰς ἐφεξῆς.

α) Τὰ τακτικὰ τῶν Πτολεμαίων ἐπίθετα ὀψέποτε ἦλθον εἰς χρῆσιν, καὶ μάλιστα μετὰ τὸν ἔσχατον Πτολεμαῖον, παρὰ τοῖς

(α) Δημήτρ. παρὰ Κλήμεντ. Στρωμάτ. σελ. 247 Lugd. Προσημειωτίων δ' ἐν τούτοις, ὅτι ἀντὶ τοῦ 573 ὁ Δημήτριος, ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ Κλήμης, ἔγραψε πάντως (ὡς νομίζομεν) 473: ἢ ἐν στοιχείοις ἑλληνικοῖς, νογ, ἄπερ ἡ τῶν ἀντιγραφίων ἀβελγία διαστρέψασα πρῶτον εἰς τὰ φογ, ἐχάραξεν ἔπειτα καὶ ὀλόγγραφα, πεντακόσια ἑβδομήκοντα τρία, ἀντὶ τετρακόσια κτλ. Καὶ ἡ δεῖξις πρόδηλος. Ἀπὸ τῆς ὑπὸ Σαλμανασάρ αἰχμαλωσίας τῶν ἐν Σαμαρείᾳ 10 φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ, μέχρι τῆς ὑπὸ Ναβουχοδονόσορος τῶν ἐξ Ἱεροσολύμων δύο φυλῶν τοῦ Ἰούδα, ὁ Ἰώσηπος (κατὰ τὰς κοινὰς ἐκδόσεις) ἀριθμεῖ ἔτη 130 καὶ μῆνας 15 (ὡς ἐξάγεται ἐξ ὧν λέγει Ἀρχαιολ. Θ, ιδ, 1: καὶ Ι, η, 5). Ἀλλ' ὁ κλεινὸς Οὐόσσιος ἐν ἡμετέρᾳ πολλῇ ἀκριθείᾳ συνῆξεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἰωσήπου χρονολογίαν (περὶ ἧς καὶ ἐφεξῆς) ἀπέδειξε τὰ ἔτη ταῦτα 133, καὶ μῆνας 15. Τὸν αὐτὸν ὡς ἑγγιστά, τοῦ χρόνου διορισμὸν ἐτήρησε καὶ ὁ Δημήτριος (ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω) ἀριθμήσας αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὑπὸ Σευναχηρείμ (Σαλμανασάρ) αἰχμαλωσίας, εἰς τὴν ἔσχατην ἣν ἐποίησεν αὐτὸς Ναβουχοδονόσορ ἐξ Ἱεροσολύμων, ἔτη 128, μῆνας 15. ἐν οἷς, εἰγ' αὐτὸν, εἴτε ὁ μεταγραφεὺς ἀπειλήθη τῆς ἀκριθείας ἔτη μόνον πέντε. Τὸν αὐτὸν ἄρα τοῦ χρόνου διορισμὸν ὀφείλει τῆρησαι (καὶ ἐτήρησεν ὁ Δημήτριος) καὶ ἐν οἷς ἐχρονολόγει τὰς δύο αἰχμαλωσίας μέχρι τοῦ δ, ἔτους τοῦ Φιλαδέλφου (ὡς δεικνύσεται εὐδύς), ἥτοι μέχρι τοῦ 280: π. Χ. Τελύτος γάρ, ὅτι ἔγραψεν (ὡς προείπομεν) αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐν Σαμαρείᾳ αἰχμαλωσίας 473, ἀπὸ δὲ τῆς ἐξ Ἱεροσολύμων, 338, τὸ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀριθμῶν εὐρεθίσεται ἔτη 135: τοσαῦτα (πλὴν δύο) καὶ ἐξ Ἰωσήπου συνήγαγεν ὁ Οὐόσσιος. Καὶ διορθούσθαι ἄρα (εἰ δοκῇ) παρὰ τῷ Κλήμεντι τὸ ἀνωτέρω 573, εἰς τὸ 473, ἵνα μὴ πρὸς ἐκείνους ὁ Δημήτριος ὅλων ἐτῶν ἑκατοντάδα διαφωνῇ.

τότε σύνεγγυς συγγραφεῦσιν, οἷον Διοδώρῳ, καὶ Στράβωνι, κτλ. καὶ τοῦτο, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης περὶ τὴν ἱστορίαν συγχύσεως, προερχομένης ὡς ἐκ τῆς τῶν Πτολεμαίων ὁμωνυμίας, ἀφ' οὗ οὗτοι ἐγένοντο πολλοὶ κατὰ διαδοχὴν· « πολλοὶ γὰρ ὠνομάσθησαν Πτολεμαῖοι διὰ τὴν τοῦ πρώτου δόξαν » κτλ. (Στράβ. βιβλ. ιβ, σελ. 563). Ἐπὶ δὲ τῶν πρώτων Πτολεμαίων (ὧν ὑπῆρχε πάντως καὶ ὁ Δ), ἀντὶ τῶν τακτικῶν μετεχειρίζοντο συνήθως τὰς τούτων ἐπωνυμίας· οἷον, Πτολεμαῖος ὁ Αἰγίου (ἢ ὁ Σωτήρ), — ὁ Φιλάδελφος, — ὁ Εὐεργέτης κτλ. (καὶ οὗτος ὁ τύπος φαίνεται καὶ εἰς πολλὰ σωζόμενα νομίσματα τῶν Πτολεμαίων, καὶ εἰς ἄλλας ἐπιγραφάς, καὶ παρ' αὐτοῖς δὲ τοῖς τῶν Πτολεμαίων συγχρόνοις ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσι) (α). Καὶ λοιπὸν, εἴπερ ὁ Δημήτριος ἐξῆλθε κατὰ τοὺς χρόνους Πτολεμαίου τοῦ δ, (καθὼς θέλουσιν) ὥφειλε καὶ οὗτος γράψαι, « ἕως Πτολεμαίου (οὐχὶ τετάρτου, ἀλλὰ) τοῦ Φιλοπάτορος.

β) Καὶ δ' ἐξ ὑποθέσεως ἔγραφεν ὡς τακτικὸν ἐπὶ τοῦ Πτολεμαίου τὸν ἀριθμὸν ὁ Δημήτριος, ἔμελλε γράφειν αὐτὸν ἐνάρθρως (ὡς τοῦτο μάλλον ἐλληνικόν) Πτολεμαίου τοῦ τετάρτου (ε). Καὶ ταῦτα μὲν ἐξακριβοῦσι παιδὲς γραμματικῶν· ἡμεῖς δὲ σημειοῦμεν ἄλλο τι ἐπισημότερον.

(α) Οἷον, Θεόκριτ. εἰδ. κε. « ὁ Αἰγίου Πτολεμαῖος » κτλ. Ἐνίοτε δὲ πάλιν οὐδὲ τὸ ἐπωνυμιον τιθέασιν, χάριν συντομίας, καὶ ὁπότε μάλιστα Πτολεμαῖος λαϊκὸς ὑπάρχει καὶ ἐξ ἄλλων περιστατικῶν γνωστός. Οὕτω τὸν α, Πτολεμαίου ἀπλῶς πολλάκις λέγουσι (χωρὶς μῆτε τακτικοῦ, μῆτ' ἐπωνυμίου ἐπιθέτου). Καὶ ὁ Καλλιμαχὸς πολλάκις Πτολεμαίον, τὸν (ἐρ' οὗ ἐξῆ) Φιλάδελρον (Ἰμν. εἰς Δῆλον). Οὕτω τὸν αὐτὸν καὶ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐν τῇ παρὰ τῷ Ἀριστείδει ἐπιστολῇ « βασιλεὺς Πτολεμαῖος » κτλ. Πολλὰ δὲ περὶ τούτου παραδείγματα προεῖκομεν καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσι. Βλ. Βιβλ. Α. Κεφ. ζ. σελ. 181.

(β) Οὕτω καὶ Στράβων (ιβ, 795) ἀριθμήσας πρῶτον τοὺς Πτολεμαίους βασιλεῖς ἐκ τῆς ἐλάστου προσηνυμίας, ἔπειτα, τοχοῦσης ἐπαναλήψεως, ὀνομάζει τοὺς ἀπὸ τῶν τακτικῶν (ἐνάρθρως πάντας ἐκφέρων) « Μετὰ τὸν τρίτον Πτολεμαίου χεῖριστα (ἱπολιτεύσαντο) — ὁ τέταρτος, καὶ ὁ ἕβδομος, καὶ ὁ ὡτάτος, ὁ Αὐλητής ». Οὕτω καὶ Ἀθήναιος « Πτολεμαίου τοῦ ἑξομοῦ βασιλέως » (ζ, 252) καὶ, « Πτολεμ. ὁ ἑβδομος » (ιβ, 549), καὶ « τὸν ἑβδομον βασιλεύσαντα Πτολεμ. » (δ, 184), κτλ., πρὸς κτλ. καὶ Πορφύρ. παρ' Εὐσέβ. Χρονικ. Α. κεφ. ιβ. σελ. 115, καὶ σελ. 423 (ἐκδ. Mediol.) βλ. καὶ Demagistr. I c pag. 460.

γ) Ὁ Δημήτριος χρονολογεῖ ἡ δὲ τῆς χρονολογίας ἀκρίβεια πάντως ἀπαιτεῖ σταθερῶς διωρισμένους καὶ τοὺς ἀκροὺς ἀριθμοὺς τῶν χρονικῶν περιοχῶν· ἀλλὰ τὸ τετάρτου τακτικῶς ἐπὶ τοῦ Πτολεμαίου λαμβανόμενον, ἀόριστον ἀποτελεῖ καὶ ἀτερμάτιστον τὸν ὅρον τῆς προθεσμίας τοῦ ζητουμένου τῶν ἐτῶν κεφαλαίου. Πόσπον ἔτος τοῦ δι' ὧν ἐτῶν ιζ', βασιλεύσαντος τετάρτου Πτολεμαίου διώρισεν ὁ χρονολόγος, ὡς ἔσχατον ὅρον, εἰς συγκεφαλαιώσιν τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν χρονικὴν περιοχὴν ἐνιαυτῶν; Ἄδελον (α)· ὅθεν καὶ ὁ ψηφισμὸς ἐξελέγχεται πλανώμενος καὶ ἀπρακτος, ἂν μὴ τὸ τετάρτου ἐκληφθῇ ἀριθμητικῶς, ὡς ἔτους σημαντικόν. Καὶ λέγει λοιπὸν ἐξ ἀνάγκης ὁ Δημήτριος ταῦτα. « Ἀφ' οὗ δὲ [ΕΤΟΥΣ] αἱ φυλαὶ αἱ δέκα ἐκ Σαμαρείας (ἡχμαλωτίσθησαν) ἕως Πτολεμαίου τετάρτου (ΕΤΟΥΣ), ἔτη 573 (γρ. 473)· καὶ πάλιν. « Ἀφ' οὗ δὲ (ΕΤΟΥΣ) ἐξ Ἱεροσολύμων, (ἕως τοῦ Πτολεμαίου Δ ΕΤΟΥΣ), ἔτη 338 κτλ.

δ) Καὶ ἄλλος ἱστορικὸς, πολὺ τοῦ Δημητρίου τούτου μεταγενέστερος, ὁ Εὐδόλεμος (οὗτινος τὴν ῥῆσιν ὁ Κλήμης εὐθὺς μετὰ τὴν Δημητρίου ἐπισυνάπτει), παρομοίως διορίζει τὰ τῶν βασιλέων ἔτη χρονολογῶν. « ἔτι δὲ (λέγει) καὶ Εὐδόλεμος τὰ πάντα ἔτη φησὶν ἀπὸ Ἀδάμ ἄχρι ΤΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ (τουτ. ἔτους) Δημητρίου (Συρίας Βασιλέως), Πτολεμαίου τὸ δωδέκατον (γρ. Πτολεμαίου ΔΕ δωδέκατον, τουτ. ἔτος), βασιλεύοντος Αἰγύπτου, συνάγεσθαι ἔτη, ἐρμθ. (5149), κτλ. (β). Καὶ περὶ μὲν τοῦ Εὐ-

(α) Ὅθεν φέρεται δικαίως ὡς ἀήθης καὶ παράδοξος ἐκείνη τοῦ θεοῦ Ἐπιφανίου ἡ φράσις « Ἀπὸ τοῦ α, Πτολεμαίου μέχρι Κλεοπάτρας » — « ἕως Ἀδριανού » κτλ. (Περὶ Μέτρ. σελ. 169 τ. β. πρβλ. καὶ Animadv. Petav. p. 383), αὐτὴ τοῦ ἕως τέλους τῆς βασιλείας Κλεοπάτρας, κτλ. Καὶ τοὶ παρὰ τῷ πατρὶ διορίζοντι τὰ ἔτη τῶν προηγηθέντων βασιλέων ῥητῶς, καὶ ἐπὶ τέλους συγκεφαλαιοῦντι τοὺς ἀριθμοὺς, συμπεραίνεται καὶ τῶν ἀορίστοις ἐκπερισσέναν τούτων ὀνομάτων ὁ χρονικὸς διορισμός. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀνωτέρω φράσεως τοῦ Δημητρίου οὔτε τι τοιοῦτο φαίνεται, καὶ ἡ φράσις τοῦ Φαληρείου παρὰ πολὺ διέφερε τῆς τοῦ Ἐπιφανίου.

(β) Δημητρίου τοῦ Σωτήρος (Συρίας Βασιλέως, βασιλεύσαντος ἔτη ιβ') τὸ ἔτος τὸ πέμπτον συμπίπτει πρὸς τὸ δωδέκατον ἔτος Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος, Αἰγύ-

πολέμου λέγομεν καὶ ἐφεξῆς (§ ιη)· ὅτι δὲ ἡ φράσις, ἡ α ἄχρι τοῦ ΠΕΜΠΤΟΥ Δημητρίου », ἡ αὐτὴ ἐστὶ καὶ ἡ « ἕως Πτολεμαίου ΤΕΤΑΡΤΟΥ, οὐδεὶς πάντως ἀντερεῖ. (Πρόσθετε ὅτι καὶ πέμπτος Δημήτριος Συρίας Βασιλεὺς οὐκ ἐγένετο πώποτε).

ε) Τελευταῖον, αὐτὸς ὁ συμπηρισμὸς τῶν ἐν τῇ τοῦ Δημητρίου ῥήσει μνημονευομένων ἐτῶν (σελ. 86.) ἀποδείκνυσιν τοῦτον συγγράφοντα τὴν ἱστορίαν ἐπὶ τοῦ δ, ἔτους Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου· καὶ ἐπομένως, αὐτὸν ἐκεῖνον ὄντα τὸν Φαληρόθεν σοφόν, ἐτι τότε ζῶντα πάντως καὶ τιμώμενον παρὰ τῷ Φιλαδέλφῳ (καὶν τε βούλωνται καὶ θέλωσιν Ἑρμιππὸς τε καὶ Σκαλίγηρος, καὶν τε μή! βλ. Βιβλ. Α. κεφ. ε.). Ἰδοὺ ὁ ὑπολογισμὸς. Ἀπὸ τοῦ γ. ἔτους τῆς 38 Ὀλυμπιάδος (625 π. Χ.), ὅποτε τὰ Ἱεροσόλυμα κατέστρεψεν ὁ Ναβουχοδονόσορ, μέχρι τοῦ β. ἔτους τῆς 124 Ὀλυμπιάδος (280 π. Χ.), ὅποτε συμπέπτει τὸ τέταρτον ἔτος τῆς Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου βασιλείας, διέδραμον ἔτη 344 (καὶ μῆνες τινες). Ὁ δὲ Δημήτριος ἀριθμῆσας ἔτη 338 (καὶ μῆνας ἑξ), πέντε περίπου μόνον ἔτη διήμαρτε τῆς παρ' Ἰωσήφου χρονολογίας, καθὼς ὁ κλεινὸς Οὐόσσιος ἐσημείωσεν (α). Ἐστῆσε δὲ τῆς

πτοῦ βασιλείας· συνεγράψαν δὲ οὗτοι ἀπὸ Ὀλυμπ. 154, τὸ γ, μέχρις Ὀλυμπ. 158 τὸ α, ἢ τὸ β, βλ. Εὐσεβ. Χρονικ. β. σελ. 353—356. ἐκδ. Mediol. πρβλ. καὶ Voss. Can. Chron. p. 226. in Diss. de LXX. βλ. καὶ τὸν Demagistr. Apolog. p. 470. (δοτις ὅμως ἀντὶ τοῦ Φιλομήτορος τίθησι τὸν Φύσκωνα Πτολεμαῖον, οὗ τι πάνυ ἀκριβῶς, ὡς γε μοι δοκεῖ).

(α) Voss. Append. ad Lib. de LXX. praei. ad Lector. καὶ Canon Chronol. p. 210—222. Ἀλλ' ὁ Κλήμης (Στρωμ. α. σελ. 243. Lugd.) τίθησι τὴν ἐπὶ Ναβουχοδονόσορος αἰχμαλωσίαν τῷ α, τῆς μ. Ὀλυμπ. Καὶ ὁ Εὐσέβιος μετὰ τοῦ Ἱερωνύμου (Χρον. β) τῷ γ, τῆς μζ. (τῷ 589: π. Χ.)· ὁ καὶ ὁ Σκαλίγηρος ἐπιβεβαιεῖ (Animad. ad Chron. Eus. p. 89), καὶ ὁ Νεύτων (Brev. Chron. in Opuscul. T. 3: p. 29). Καὶ κατὰ ταῦτα ἄρα ἀπὸ τοῦ 589. π. Χ. μέχρι τοῦ δ, ἔτους τοῦ Φιλαδέλφου, ἦτοι τοῦ 280: π. Χ. διήλθον ἔτη 309: ἵνατε ὁ Δημήτριος ἀριθμῶν 338, εὕρισκεται πλεονάζων ἔτη περίπου 29. Πάλιν, ὁ Εὐσέβιος (αὐτόθ. σελ. 320. ἐκδ. Mediol.) καὶ τὸ Πασχάλιον τὸ Χρονικὸν (σελ. 204: Bon.) τὴν ἐκ Σαμαρείας τῶν τοι φυλῶν αἰχμαλωσίαν τάττουσι τῷ δ. ἔτει τῆς ζ. Ὀλυμπ. π. Χ. ἔκτοτε δὲ μέχρι τοῦ 280: π. Χ. συνάγονται ἔτη 468, καὶ οὕτω πάλιν τὰ 473 τοῦ Δημητρίου εὕρισκεται πλεονά-

προθεσμίας ὅρον ὁ Δημήτριος τὸ τέταρτον τῆς Φιλαδέλφου βασιλείας ἔτος, διότι κατ' αὐτὸ συνέγραφε τὴν ἱστορίαν (α). Ἀριθμῶντωνσαν ἤδη παρελθόντες καὶ οἱ περὶ τὸν Ὀδιδιον κριτικοὶ τοὺς ἐκ τῆς Ἱεροσολύμων ἀλώσεως μέχρι τοῦ τετάρτου τῇ τάξει (καθὼς θέλουσι) *Πτολεμαίου* διαδραμόντας ἐνιαυτοὺς, καὶ εὐρήσουσιν ἐτη 422 (β), τουτέστιν ὅλας σχεδὸν ἐννέα δεκάδας ἐτῶν πλέον ἢ Δημήτριος ἔγραψε (338), ἐγγυτάτω τῆς ἀληθείας χρονολογῶν.

§. γ. Ἐκ τούτων ἀπάντων καταφαίνεται λαμπρῶς ὁ παρὰ τῷ Κλήμεντι Δημήτριος οὗτος ὁ αὐτὸς ὑπάρχων καὶ ὁ παρ' Εὐσεβίῳ, καὶ Τερτυλλιανῷ, καὶ Ἰωσήφῳ, κατὰ λέξιν ἐπονομαζόμενος *Φαληρεὺς*, εἰς ὃν οἱ ἄνδρες οὗτοι ῥητῶς ἀποδεδώκασιν τὴν «περὶ

ζοντα κατὰ ἐτη 5. Ἄλλ' ὅτι μὲν εἰσὶ τινὰ τῆς παλαιᾶς χρονολογίας δυσδιόλλακτα, καὶ ἔτι καὶ παρ' Ἰωσήφῳ, καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀρχαίοις, ἀπαντᾷ πολλάκις σύγχυσις τῶν ἀριθμῶν (ἐξ ἀβελήφιας μάλιστα τῶν ἀντιγραφῶν), σημειώμεται παρὰ τοῖς νεωτέροις. Ὁ δὲ κλεινὸς Οὐόσσιος, ἐν τῇ *Ἱερᾷ Χρονολογίᾳ*, ἣν συνέταξεν ἐκ τε τῶν βιβλίων τῆς ἑλίας Ἀρχαιολογίας τοῦ Ἰωσήφου, καὶ τῆς βίβας τῶν Ο. Γραφῶν, ἐπίδειξεν ἀπὸ τῆς ἐκ Σαμαρείας μέχρι τῆς ἐξ Ἱερουσαλὴμ αἰχμαλωσίας διαδραμόντα ἐτη 133 (καθὼς προείπομεν σελ. 87). Ὅθεν ἡ μὲν ἐκ Σαμαρείας συμπίπτει τῷ 5, ἔτι τῆς 1, Ὀλυμπιάδος, ἥτοι τῷ 758: π. Χ., ἡ δ' ἐξ Ἱερουσαλὴμ τῷ 625. βλ. *Voss. Chronol. sacr.* p. 128, 129, καὶ *Can. Chronol.* p. 206, 210.

(α) *Voss. praefat. ad Lect.* αὐτόθ. Ὁ δὲ Διμάχιστρος (pag. 461) καὶ αὐτὸς τὸ τέταρτον ἐπὶ ἔτους (ὡς ἐδεῖ) ἐκλαβὼν, ἄλλως ὅμως συνηφαλαίει τὰ 338 ἐτη τοῦ Δημητρίου. Ἀρχεται τοῦ ψηφισμοῦ ἀπὸ Ἰγρονίου τοῦ πρώτου εἰς Ἀσσυρίαν μετακισθέντος (Ματ. α, 11), μεθ' ὃν ἔβασίλευσεν ὁ Σεδεκίας, 11, ἐτη (μέχρι τῆς παντελεῦς ἐξ Ἱεροσολύμων αἰχμαλωσίας). Καὶ λοιπὸν ἀριθμεῖ, 11 τοῦ Σεδεκίου, +70 (ἕσα διήρκεσεν ἡ αἰχμαλωσία τῶν Ἰουδαίων), +247 (τῆς ἐφεξῆς ἐπικρατείας τῶν Περσῶν), +6 (τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου μετὰ τὴν τῶν Περσῶν καταστροφὴν), +4 (τοῦ Λαγίδου Πτολεμίου, τοῦ διαδεξαμένου τὸν Ἀλέξανδρον), τὰ πάντα συμποσούμενα ἐτη 338 (ἕσα καὶ Δημήτριος φησὶν). Ὅρον δὲ τῆς χρονολογίας ἔστησε τὸ δ, ἔτος τῆς Πτολεμαίου τοῦ Α, βασιλείας ὁ Δημήτριος, διότι τότε πρῶτον εἰ Ἰουδαίῳ τῷ Πτολεμαίῳ ὑπετάγησαν, κατὰ τὴν εἰς Συρίαν αὐτοῦ στρατείαν, ἐπὶ Νικάντορος στρατηγούντος (Διόδ. ιη. πρῶλ. ἐπισθ. Βιβλ. Α. κεφ. ιθ. §. η.). Ταῦτα κρίνει ὁ Διμάχιστρος. Ἄλλ' ἡμεῖς πολὺ προτιμητέον νομίζομεν τὸν Οὐόσσίου ψηφισμὸν.

(β) Ὁ Β, Πτολεμαῖος (ὁ Φιλάδελφος) ἔβασίλευσεν ἐτη 40, +27 (τοῦ γ, Πτολεμαίου), +17 (τοῦ δ), τὰ πάντα ἐτη 84. Ταῦτα προστιθέντα εἰς τὰ ἀνωτέρω 338, ἀποδώσουσι κεφάλαιον 422.

Ἰουδαίων ιστορίαν». Εἰ δὲ καὶ ὁ Κλήμης χωρὶς ἐπωνυμίας ἀνέφερε τὸν πατέρα τῆς Συγγραφῆς, Δημήτριον ἀπλῶς ὀνομάσας, ἀλλ' οὗτος ὡσαύτως καὶ ἀλλαχοῦ τὸν αὐτὸν Φαληρέα ἐκ μόνης τῆς κυριωνυμίας ἐμνημόνευσε, καὶ ταῦτα μεταγράφων τὴν Ἀριστοβούλου ῥῆσιν, ἐν ἧ γέγραπται καὶ τὸ Φαληρεὺς. «Φανερόν (λέγει ὁ Ἀριστοβούλος παρ' Εὐσεβίου ἐν Εὐαγγ. Προπαρ. Θ. σελ. 241), ὅτι κατηκολούθηκε Πλάτων τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ. — Δημητρίου γάρ πρὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, δι' ἐτέρων κτλ.». Ταῦτα δὲ παρὰ Κλήμεντι ἀναγινώσκονται οὕτω. «Κατηκολούθηκε δὲ καὶ ὁ Πλάτων τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ. — Δημητρίου γάρ πρὸ Δημητρίου, ὑφ' ἐτέρου» (α). Καθὼς λοιπὸν ἐνταῦθα παρεῖδεν ὁ Στρωματεὺς τὸ ἐπώνυμον τοῦ Δημητρίου (διὰ τὸ περιώνυμον τοῦ ἀνδρός, καὶ μάλιστα διὰ τὸ πασίγνωστον τῆς περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν ἐπιστάσις), ὡσαύτως ὀνόμασεν αὐτὸν ἐκ μόνης τῆς κυριωνυμίας καὶ ἐν οἷς ἐμνημόνευσε τὴν περὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν βασιλέων ἱστορικὴν αὐτοῦ συγγραφὴν. Ἄν δέ τις λέγῃ καὶ ὧδε κακεῖ τὸ Φαληρεὺς ὑπὸ μὲν τοῦ Κλήμεντος γραφέν (ὡς γέγραπται καὶ παρ' Εὐσεβίου), ὑπὸ δὲ τῆς ἀβελειφίας τῶν ἀντιγραφῶν ἐκπεπτωκός, οὐδ' οὗτος ἂν ἀπίθανα λέγοι.

§. δ. Καὶ ὀρθῶς ἄρα καὶ δικαίως ὁ Ἰώσηπος ἔγραψε τὸν Δημήτριον Φαληρέα· σοφῶς δὲ καὶ Οὐόσιος ὑπέμνησεν ἐν παρόδῳ περὶ τούτου τὸν Ὀδίων· ἀλλ' οὗτος ἔμεινεν ἀμετάπιστος, μήτ' αὐτὸς νοήσας, μήτε παρ' ἄλλου στέρξας μαθεῖν, ὑπὲρ οὐδὲ ὧς ὤφειλεν ἀγνοεῖν. Ἀδύνατον εἶναι, λέγει, τὸ τειάρτου ἐπὶ ἔτους εἰς ταύτην τὴν φράσιν ἐκλαβεῖν (ὡσανεὶ ὑπῆρχεν ἄλλο παρὰ τοῦτο δυνατότερον, ἢ ὀρθότερον, καὶ ἀληθέστερον!)· καὶ καθόλου ταύτην τὴν ἐκδοχὴν οὐδαμνῇ καὶ περιφρονητέαν ἀποκαλεῖ. Καὶ δέχεται μὲν τὸν Δημήτριον, ὡς ἑλληνα συγγραφέα (καθὼς αὐτὸν παρίστησιν ὁ Ἰώσηπος), πλὴν ἀλλὰ τὸ Φαληρεὺς ἐπίθετον ἀποδιοπομπεῖται καὶ παραγράφει, σημειώσας μετὰ τῶν Ἰωσήπου λόγων διὰ

(α) Κλήμ. Στρωμ. α. σελ. 251. Iugl.

παρενθέτως· τὰ ἐφεξῆς. (« Οὐτω, *Φαληρέα*, τοῦτον ὁ Ἰώσηπος ἐπωνόμασε μάτην, ἢ *περπέρως*, *perperam!*)· ὡς ἂν εἴπῃ ἐξήρ-
κουν πρὸς ἀντίρρουν τῆς Ἰωσήπου γνώμης δύο παρενθέτως μνη-
σκοι, καὶ εἰς *περπερισμός!* (α). Πλὴν, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ *Φαλη-*
ρεὺς ἐπίθετον ἐνοχλεῖ τὴν Ὀδίων, παραλίπωμεν αὐτὸ πᾶν βεβαίως
καὶ ἀραρότως κείμενον παρ' Ἰωσήφω καὶ τοῖς λοιποῖς συγγραφεῦσι·
καὶ δεδόσθω (χάριν τοῦ κριτικοῦ) σοφός τις, τὸ γένος Ἕλλην,
τοῦνομα *Δημήτριος*, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κάτοικος, (χωρὶς ἐπωνυμίας),
τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ βασιλείων συγγράφων, οὐκ ἐπὶ τοῦ
Δ, *Πτολεμαίου* (οὐδὲ γὰρ αὐτὸς Ὀδίων, ἴσως, εἰς τὴν τοσαύτην
ἀτοπίαν ἐπὶ πλεόν ἐπιμενεῖ), ἀλλὰ κατὰ τὸ θ, ἔτος *Πτολεμαίου*
τοῦ (καθὼς ἐκ τῆς χρονολογίας ἀποδείκνυται) *Φιλαδέλφου*. Οὗτος
τοῖνον ὁ Δημήτριος, ὁ τοσοῦτον ἐπ' ἀρχαιότητι διάσημος, ἅμα τε
διαπερανθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ο, τὴν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν ἀνέγνω,
καὶ ἐσεδάσθη, καὶ σύνοψιν τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀπὴνθισεν ἱστορίας.
Ἰστῶρησε δὲ καθόλου μὲν περὶ τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ βασιλείων· διε-
λάμβανε δὲ ὅμως ἐν τῇ πραγματείᾳ χρονολογικώτερον (καθὼς
ὑστερον καὶ Εὐδόλεμος) καὶ τὰ ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι καὶ τῆς ὑπὸ
Ναβουχοδονόσορος ἐσχάτης τῶν Ἰουδαίων αἰχμαλωσίας, ὅσον
γούν ἐμφαίνεται ἐκ τῶν παρὰ Κλήμεντι καὶ Εὐσεβίῳ σωζομένων
αὐτοῦ περικοπῶν. (6). Ταῦτα περὶ Δημητρίου, τοῦ καθ' Ὀδίων

(α) Hody p. 107, πρὸς. 199, 200.

(6) Τὴν Δημητρίου συγγραφὴν ὅτε Κλήμης καὶ Εὐσέβιος μνημονεύουσιν ἐπιγεγρα-
φμένην « περὶ τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ βασιλείων »· ἀλλ' οὕτως ὑπῆρχεν ἐπιγεγραμμένη καὶ ἡ
τοῦ Εὐδόλεμου, ἐν ἣ καὶ αὐτὸς ἀπὸ Ἀδάμ χρονολογεῖ. « Ἐτι δὲ καὶ Εὐδόλεμος ἐν τῇ
ῥομῇ (τῇ τοῦ Δημητρίου) π ρ α γ μ α τ ε ῖ ς τὰ πάντα ἐτη φησὶν ἀπὸ Ἀδάμ » κτλ.
Πρόσθετος καὶ ὅσα ὁ Εὐσέβιος (Εὐαγγ. Προπ. Θ. σελ. 257 ἐκδ. Lutet, 1544) ἐκ
τῆς αὐτῆς πραγματείας Δημητρίου τοῦ Φαληρείως μετέγραψεν αὐτὸς, ἴσως, ἀνα-
γνούς, (εὐ γὰρ ἀναφέρει τὴν περικοπὴν εἰς τὸν Πολυύστερα ὀνομαστὴν, καθὼς εἰώθειν
ἐπὶ τῶν λοιπῶν)· « Δημήτριος δὲ περὶ τῆς (ὑπὸ Μωσέως) ἀκαιρίσεως τοῦ Αἰγυ-
πτίου — ὁμοίως τῶ τὴν ἱερὰν Βίβλον (τὴν Ἐξέδον) γράφοντι ἱστῶρησε. Φυγεῖν μὲν
τοί γε τὸν Μωυσῆν εἰς Μαδίαν, καὶ συνεικῆσαι ἐκεῖ τῇ ἰσθρ. θυγατρὶ Σιφωρῇ, θν
εἶναι, ὅσα στοχάζεσθαι ἀπὸ τῶν ὀνομάτων, τῶν γ ε ν σ μ ε ἰ ν ω ν ἐκ Χ ε τ τ ο ὑ -
ρ α ς » (ἴσως ταῦτα τὰ « τῶν γενομένων ἐκ. Χαιτούρας » περιτεύουσι, πληθυνθέντος τοῦ

ἀνεπονομάστου, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ μάλα ἐπωνύμου Φαληρέως, πλατύτερον ἴσως ἐκκεχυμένα, διὰ τὰς ποικίλας ἀντιλογίας.

§. ε. Β) Μετὰ τοῦ Φαληρέως συμπαρίσταται καὶ τις αὐτῷ γνώριμος καὶ φίλος φίλτατος, ὁ Ἀριστέας· αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τοῖς περὶ τὸν Ὀδίων ἐχθιστος, καὶ τὴν ἐχθίστην ἱστορίαν συγγράψας τὴν «*Περὶ τῆς ἐρμηνείας τοῦ τῶν Ἰουδαίων νόμου*». Οὗτος τοῖνυν συνέγραψε καὶ ἰδίαν περὶ τῶν Ἰουδαίων συγγραφὴν, ἐξ ἧς ἡμῖν ὁ Πολυέστωρ διέσωσε τὴν περὶ τοῦ Ἰωδ ἱστορίαν, μεταγεγραμμένην σαφῶς ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, καθὼς εἴπομεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι (Βιβλ. Α. κεφ. β. §. η).

§. ς. Γ) Σύγχρονος τοῦ Φαληρέως καὶ φίλος ἐγένετο καὶ Μένανδρος ὁ Ἀθηναῖος, ὁ τῆς νέας καὶ σώφρονος κωμωδίας ἀρχηγός, ὅστις, εἰ καὶ παρ' ὀλίγον ἐκινδύνευσε τὰ ἐσχατα διὰ τὴν Δημοτρίου φιλίαν (α), ἀλλ' ὅμως καὶ τὰ μέγιστ' ἀπ' αὐτῆς ὠφελήθη, τὴν τε περὶ τῶν Ἰουδαίων πραγματείαν τοῦ φίλου πάντως ἀναγνοῦς, καὶ αὐτὴν δὲ τὴν, αὐτοῦ ἐπιστατούντος, ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν, ὡς ἔδοξε Δεμαγίστρῳ (σελ. 404). Ἀλλ' ὅμως ὁ Μένανδρος ἀπέθανεν Ὀλυμ. ρκβ. τὸ α (Εὔσεβ. Χρον.), ἢ (κατὰ τὴν Ἱερω-

ἀντιγραφίᾳ ἐκ τῶν ἐπομένων) «τοῦ Ἀβραάμ γένους, ἐκ τοῦ Ἰεζάν, τοῦ γενομένου [τῷ] Ἀβραάμ. ἐκ Χεττούρας. Ἐκ δὲ τοῦ Ἰεζάν γενέσθαι Δαδάν· ἐκ δὲ Δαδάν, Ῥαγουήλ· ἐκ δὲ Ῥαγουήλ, Ἰεθὼρ καὶ Ἀβὰθ· ἐκ δὲ τοῦ Ἰεθὼρ Σεφώραν, ἣν γῆμαι Μωσῆν· καὶ τὰς γενεὰς δὲ συμφωνεῖν. Τὸν γὰρ Μωσῆν εἶναι ἀπὸ Ἀβραάμ ἔεδομον, τὴν δὲ Σεφώραν ἔκτλην. Συνοικούντος γὰρ ἡδὴ τοῦ Ἰσαάκ» (Ἰσ. γρ. Συνοικούντα γὰρ ἡδὴ ΤΗ ΣΑΡΡΑ, ΚΑΙ ΓΕΝΝΗΣΑΝΤΑ ΤΟΝ Ἰσαάκ), «ἀπ' οὗ Μωσῆν εἶναι, γῆμαι Ἀβραάμ τὴν Χεττούραν, ὄντα ἐτῶν, ρμ. καὶ γεννῆσαι Ἰσαάρ (Ἰσ. γρ. ΙΕΕΑΝ) ἐξ αὐτῆς δεύτερον· τὸν δὲ Ἰσαάκ ὄντα ἐτῶν ἑκατὸν γεννῆσαι· ὥστε μὲν, ἐτῶν ὅσπερ οὗτοι γεγενῆσθαι τὸν Ἰσαάρ (γρ. ΙΕΕΑΝ), ἀπ' οὗ τὴν Σεφώραν γεγενεαλογησθαι» κτλ. (πρὸς Γενίσι. κε, 1—5. [κώδ. Κοτων. καὶ Ἀλιξ. βλ. καὶ Βατικ. ἐκδ. Bos.], καὶ Ἐξοδ. β, 16, 18, καὶ Ἰωσ. Ἀρχ. Β. θ. §. 6, καὶ ια. §. 1—2). Ἦντο ἡ τοῦ Φαληρέως περὶ τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ βασιλείων πραγματεία σαφῶς ὑπάρχον ἀπηνθισμένη ἐκ τῆς Πεντατεύχου καὶ τῶν ἄλλων ἱστορικῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς. Ταῦτα προσημασθῶσαν διὰ τὰ ἐφεξῆς (κεφ. Ζ. §. ιε, λ.).

(α) «Ὀπνήκκα δ' ἐσυκεφαντεῖτο ἐν ταῖς Ἀθήναις (ὁ Δημήτριος) — Μένανδρος ὁ κωμικός παρ' ὀλίγον ἦλθε κρηθῆναι δι' οὐδὲν ἄλλο, ἢ ὅτι φίλος ἦν αὐτῷ· ἀλλ' αὐτὸν παρτήσατο Τελεσφόρος ὁ ἀνεψίος τοῦ Δημοτρίου». Ασέρτ. Ε, ε. 8.

νόμου μετάφρασιν ἐκδ. Σκαλιγ.). ρκα, τὸ δ. (τῷ 292: π. X.). Τοῦτον τὸν χρόνον βεβαιῶ καὶ ἡ κατὰ Ῥώμην εὐρεθεῖσα πηλαιὰ ἐπιγραφὴ, λέγουσα· « Μένανδρος Διοπαίθους, Κηφισαῖος, ἐγεννήθη ἐπὶ ἄρχοντος Σωσιγένους· ἐτελεύτησεν ἐτῶν N, καὶ B (52), ἐπὶ ἄρχοντος Φιλίππου, κατὰ τὸ B, καὶ A (32) ἔτος τῆς Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος βασιλείας ». Συμφωνοῦσι μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ Ἀνώνυμος ἐν τῷ περὶ Κωμωδίας (σελ. 12), καὶ Ἀπολλόδωρος (παρὰ Γελλίῳ, Νυκτ. Ἀττ. ιζ, 4) λεγὼν· « Ἐξέλιπε πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτῶν » (α). Καὶ κατὰ ταῦτα ἄρα ὁ Μένανδρος ἐτελεύτησεν ἔννατον σχεδὸν ἔτος πρὸ τῆς μετ' αὐτὸν (τῷ 283) ἐρμηνείας τῶν Ο. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἀναφύεται καὶ τις ἀπορία. Μεταξὺ τῶν γνησιωτάτων ὁμολογημένων λειψάνων τοῦ Μενάνδρου εὐρίσκεται καὶ ἐπίγραμμα εἰς Θεμιστοκλῆν καὶ τὸν Ἐπίκουρον, τὸ ἐφεξῆς·

« Χαῖρε Νεοκλείδα (6) δίδυμον γένος, ὧν ὁ μὲν ὕμῳν

Ἑλλάδα δουλοσύνας ῥύσαθ', ὁ δ' ἀφροσύνας ».

Εἰ μὲν οὖν μετὰ θάνατον Ἐπικούρου πεποίηκε τὸ ἐπίγραμμα (ὡς παρέχει ὑπονοεῖν ὁ τρόπος τῆς πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα συγκρίσεως αὐτοῦ), ἐτελεύτα δὲ ὁ Ἐπίκουρος Ὀλυμπ. ρκζ, τὸ β. (τῷ 270: π. X.), ἐπέζησε λοιπὸν καὶ μετὰ τὴν ἐρμηνείαν ὁ Μένανδρος ὕλην δεκαετίαν, καὶ εἶδε ταύτην παρὰ τοῦ φίλου Δημητρίου ἐξ Αἰγύπτου λαβῶν (οἰκίῳς δ' εἶχε καὶ πρὸς Πτολεμαῖον τὸν Σωτῆρα, παρ' οὗ καὶ προσκληθεὶς, οὐκ ἀπῆλθεν ὅμως εἰς Ἀλεξάνδρειαν. [Πλίν. Ζ, 29: Ἀλκίφρ. Ἐπιστ. 4]: ὁ δὲ Σοῦδας καὶ ἐπιστολὰς αὐτοῦ πρὸς Πτολεμαῖον μνημονεύει). Καὶ ἀπῆλθισεν λοιπὸν ὁ Μένανδρος οὐ μόνον γνώμας ἠθικὰς, καὶ τινὰς ὑψηλοτέρας περὶ Θεοῦ ἐννοίας ἐκ τῶν βίβλων

(α) Βλ. Champollion-Figeac Annal. des Lagid. T. I. p. 376, sq. et T. 2. p. 404. καὶ τὸν σοφὸν Meineke εἰς ἡ ἐξιδῶκε Μενάνδρου καὶ Φιλίμονος Λειψάνα p. 225. Berolin. 1823. ὅστις καὶ τὴν Μενάνδρου τελευταίαν τίθησιν Ὀλ. ρκβ, τὸ γ. Τὸ δὲ παρὰ τῷ Σκαλιγῆρῳ (ἐν ἱστορίῳ Συναγωγῇ) = Ὀλυμπ. ρκγ, τὸ β, ἐπὶ Φιλίππου ἄρχοντος, φαίνεται τεταραγμένον. (Scalig. Thes. Temp. p. 331).

(6) Ἰα. γρ. Νεοκλείδα (— κλειδῶν). Νεοκλία δ' εἶχον πατέρα ἑκάτεροι, ὅτε Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἐπίκουρος. Τὸ δ' ἐπίγραμμα φαίνεται γινόμενον ἴσως εἰς ἀνδριάντας, ἢ εἰκόνας Θεμιστοκλείους καὶ Ἐπικούρου, παραλλήλους ἵσταμένας.

μάλιστα τῶν προφητικῶν (α), ἀλλὰ καὶ χρήσεις πολλὰς ὀνομάτων, ὅσα πρῶτος, ἴσως, τῶν Ἀττικῶν συγγραφέων υιοθέτησε. Τοιαῦτα τὸ ἀρῥαβῶν (β), τὸ γινώσκειν γυναικα (ἐπὶ μίξεως) (γ), τὸ μετριάζειν (ἐπὶ τοῦ ἀσθeneῖν) (δ), τὸ μεγιστᾶνες (ε), ὁ γῦρος (ζ), ἡ ἄδρα (η), καὶ ἄλλα πολλὰ (θ). Καὶ τίς οἶδεν, εἰ καὶ Ἀριστοφάνης ὁ γραμματικὸς, ἐν αἷς συνέγραψε «*παρὰλλήλοις Μενάνδρου τε καὶ ἄφ' ὧν οὗτος ἐκλεῖφεν ἐκλογαῖς*», οὐκ ἐμνημόνευε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦς Ο, (ι)· καὶ ταῦτα μὲν, ἂν δοθῇ τι βάρος εἰς τὴν ἐκ τοῦ ἐπιγράμματος ὑπόψιν. Εἰ δὲ, κατὰ τὰς μνημονευθείσας ἀποδείξεις πάλιν,

(α) Κλήμ. Στρωματ. ε. σελ. 441. πρὸς. καὶ Jo. Cleric. in dedicat. εἰς Μενάνδρου λεῖψαν.

(β) «Ὅταν ἐκ πονηροῦ πράγματος κέρδος λάβης,

Τοῦ δυστυχεῖν νόμιζε σ' ἀρῥαβῶν' ἔχειν».

Menandri et Philem. Reliquiae. p. 240, καὶ 259 ἐκδ. Meineke.

(γ) «Ἐπειτα φοιτῶν, καὶ κλακεύων [τὴν] μητέρα,

Ἐγνωμε — (Μενάνδρ. λεῖψ. σελ. 209). πρὸς. Γενέσ. δ. ι. 17, κτλ.

(δ) Μενάνδρ. Λεῖψ. 297. πρὸς. Νεεμ. β. 2 «μετριάζων» (ὅπου ἡ Κομπλουτ. ἐκδοσις ἔχει ἀρῥωστών). Bl. Sturz. de Dial. Maced. p. 183.

(ε) Μενάνδρ. Λεῖψαν. σελ. 297. καὶ Sturz. de Dial. Maced. p. 18. πρὸς. Ιεζεκ. λ. 13: Ἱερμ. ιδ. 3: Ναούμ β. 5: Ζαχ. ια, 2. κτλ.

(ζ) Μενάνδρ. Λεῖψαν. σελ. 297 καὶ Sturz. l. c. p. 157. πρὸς. Ἰωβ κβ, 14 κτλ.

(η) Μενάνδρ. Λεῖψαν. σελ. 25, 155, καὶ Sturz. l. c. p. 142. πρὸς. Γενέσ. κδ, 61: Ἐξοδ. β. 5. κτλ.

(θ) Οἶον, σόσσημον, λαμπήνη (Ἡσαΐ. ε, 26: ξς, 20) καὶ Μενάνδρ. σελ. 16, 297. Διαρτάω (Ἀριθ. κγ, 19) καὶ Μενάνδρ. διαρτῆσαι (τὸ ἐξαπατῆσαι) σελ. 285. Κάδος (Ἡσ. μ.), καὶ Μενάνδρ. σελ. 17: Πορνόκοπος (Παροιμ. κγ, 21) καὶ Μενάνδρ. σελ. 297. κτλ. Πάλιν, εἶπεν ὁ Σολομών «Καὶ ἐγὼ γενόμενος, ἔσπασα τὸν κοινὸν αἶρα» (Σ. Σολομ. ζ, η). Εἶπε καὶ Μενάνδρος (παρὰ Πλουτάρχ. Παρρημθ. πρὸς Ἀπολλών. σελ. 302, Reisk.), «ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς νόμοις, ἐφ' οἷσπερ ἡμεῖς, ἔσπασας τὸν αἶρα τὸν κοινόν». Ὅθεν καὶ Φιλύμων «Τὸν αὐτὸν αἶρα ἐτέροις συνέλκειν» (παρὰ Στυλ. γ. πρὸς. καὶ Μάρκ. Ἀντων. τ. εἰς ἐαυτ. θ, 8) κτλ.

(ι) «Καὶ Μενάνδρος τῇ ἀρρωστίας τῆς ἐκείνης (τῆς κλοπῆς) ἐπλήσθη, ἐν ἧρέμα μὲν ἤλεγξε, διὰ τὸ ἄγαν αὐτὸν φιλεῖν, Ἀριστοφάνης ὁ γραμματικὸς ἐν ταῖς παρὰ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ τε καὶ ἄφ' ὧν ἐκλεῖφεν ἐκλογαῖς. Λατίνος (Ἰσ. γρ. Κρατίνος) δὲ [ἐν] ἑξ βιβλίοις, ἀπέγραψε περὶ τῶν οὐκ ἰδίῳ Μενάνδρου, τὸ πλεῖστον τῶν κλοπῶν αὐτοῦ ἐξέφηγε». Προφύρ. παρ' Εὐσεβ. Εὐαγ. Προπ. ι. σελ. 273. Lntel

ἐτελεύτησεν ὁ Μένανδρος τῷ 292, πρὸ τῆς ἐρμηνείας, τὰς μὲν λοιπὸν λέξεις εἰσεποίησεν ἐκ τῶν ἐπ' αὐτοῦ μιχθέντων ἤδη μετὰ τῆς ἄττικῆς φωνῆς Μακεδονικῶν ὀνομάτων, ἧ καὶ τινῶν ἄλλων ἐλληνικῶν διαλέκτων, ἐξ ὧν συνέστη τὸ πλεῖστον καὶ ἡ Ἀλεξανδρινή. Ὅτι δὲ ὁμοῦς μεταξὺ τῶν εἰς τὸν Μένανδρον ἐπιγραφομένων γίγων, καὶ μά-
 λις αὖ γινωμῶν, ὑπάρχουσιν ἀναμεμιγμένα καὶ τινὰ ἄλλων ὀλίγων νεω-
 τέρων αὐτοῦ ποιητῶν (οἷον τοῦ νεωτέρου Φιλήμονος, κτλ.), οὔτινες
 ἔλαβον τὰς ἀφορμὰς ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, φαίνεται πρᾶγμα
 πιθανώτατον. Αὐτίκα τὰ, « Ἐλπίζε τιμῶν τοὺς γονεῖς πράξειν
 καλῶς »* καὶ, « Ἰκανῶς βιώσεις γηροβοσκῶν τοὺς γονεῖς » (α),
 προφανέστατα παρεφράσθησαν ἐκ τῆς Β. Ἐντολῆς, τῆς « *Τίμα τὸν
 πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ μακρο-
 χρόνιος ἔσῃ ἐπὶ τῆς γῆς* ». Καὶ πάλιν ἐκ τῶν ἄλλων Ἐντολῶν καὶ
 τῆς Ι, ἄλλα τινὰ εἰς Μένανδρον καὶ Φιλήμονα ἀναφερόμενα* οἷον τὰ
 « Δεῖ γὰρ τὸν ἄνδρα χρήσιμον πεφυκέναι. Μὴ παρθένους φθείροντα
 καὶ μοιχόμενον. Κλέπτοντα, καὶ σφάττοντα, χρημάτων χάριν.
 Ἦ' ἀλλότρια βλέποντα, κήπιθυμοῦντα (ε), Ἦτοι γυναικὸς πολυτε-
 λούς, ἢ δώματος, ἢ κτήσεως, παιδός τε, παιδίσκης θ' ἀπλῶς » κτλ.
 καὶ, « μηδὲ βελόνης, ᾧ φίλτατ', ἐπιθύμησον ἀλλοτρίας ποτέ ». Καὶ
 ὅσα τοιαῦτα Ἰουστίνος καὶ Κλήμης καὶ Εὐσέβιος ἐμνημόνευσαν (γ).
 Ὅτι δὲ καὶ Φιλήμων ὁ κωμικός, πολὺ μετὰ τὸν Μένανδρον ἐπιζήσας,
 ὠφελήθη καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν Ο, δηλοῦσιν ἄλλα τε, καὶ λέξεις τινες,
 ὡς τὸ *σαμβυκίστρια*, παρὰ τὸ *σαμβύκη*, καὶ ἡ *νάβλα* (καὶ ὁ
νάβλας, εἶδος λύρας, ἢ κιθάρας, Φοινίκων εὗρημα) (δ). Πρόσθες καὶ
 τὸ « *Εἰ γὰρ δίκαιος κήσεβις ἔξουσιν ἐν* » (τοῦ νεωτέρου, ἴσως,

(α) Γινώμ. μονός. Μένανδρ. σελ. 318, καὶ 323. Mein. Καὶ ἄλλαι δὲ τῶν γινωμῶν
 συμφωνοῦσι πρὸς ἄλλα τινὰ. — (β) Ἰσ. γρ. κήπιθυμοῦντ' ἂν τυχ. εἶν. — (γ) Bl. Μέν-
 ανδρ. σελ. 306—308. Mein. τούτων δὲ τὰ πλεῖστα νόθα κρίνουσιν εἰ αὐστηρότεροι
 τῶν νεωτέρων κριτικῶν. Εἰ δὲ δικάως, ἄλλος ἔ περὶ τούτου λόγος.

(δ) Φιλῆμ. παρ' Ἀθην. δ, 175. πρβλ. α, Βασιλ. I, 12. Ἀθν. γ. 5—15. Bl.
 καὶ Bochart. Chanaan. Lib. II. c. 7. p. 803. — Demagistr. Apolog. p.
 404—405.

Φιλήμονος, σελ. 433. Μ.) τὸ αὐτὸ καὶ « Καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἀσεβής; (Γεν. ιη, 23). κτλ.

§. ζ. Δ) Καλλίμαχος ὁ Κυρηνάιος γραμματικὸς καὶ ποιητής, φιλαδέλφου σύγχρονος καὶ οὗτος (280—270 π. Χ.), καὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Βιβλιοθήκης φροντιστής, ἐδανείσατο καὶ γνώμας καὶ φράσεις ὁλοκλήρους ἐκ τῆς τότε νεωστὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ θησαυρισθείσης ἐρμηνείας τῶν Ο. Οἶον· εἶπεν ὁ Ἀββακούμ περὶ Θεοῦ, « Καθαρὸς ὁφθαλμὸς τοῦ μὴ ὁρᾶν πονηρά· καὶ ἐπιβλέπειν ἐπὶ πονηροῦς οὐ δυνήσῃ » (α, 13)· ἐστιχοῦργησε καὶ ὁ Καλλίμαχος συντομώτερον.

— — — — — « Ὅστις ἄλιτρούς

ἀγιάζειν καθαράις οὐ δύναται λοχάσει. (α)

Πάλιν τὸ « Ἐπάρας Μωϋσῆς τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπάταξε τὴν πέτραν τῇ ῥάβδῳ, καὶ ἐξῆλθεν ὕδωρ πολὺ ». (Ἀριθμ. κ. 11: Ἐξόδ. ιζ. 6. περὶ λ. καὶ ψαλμ. οζ, 15—16), παρομοίως ἐξέφρασε καὶ ὁ ποιητής.

« Εἶπε, καὶ ἀντανύσασα θεὰ μέγα νύφθι πῆχυν,
Πλῆξεν ὄρος σκήπτρῳ τὸ δὲ οἱ δίχα πούλῳ διέστη,
Ἐκ δ' ἔχεν μέγα χεῦμα » (6).

(α) Καλλιμ. λείψαν. ρλθ. σελ. 495 τόμ. α. Ern. καὶ M. Ἑτυμολ. λ. λοχάδες.

(6) Ὑμν. εἰς Δία στίχ. 30. Ὅπου σημειοὶ καὶ ὁ μακρῷ μὲν Ὀδίου, πολλῶν δὲ Βανδάλων περὶ τὰ τοιαῦτα κριτικώτερος Σπαγγέμιος « *Haustum est id procul dubio ē memoria similis patrati à Mose miraculi, de quo Exod. XVI, 6, et quod Callimacho, Alexandrinae, ut fertur, Bibliothecae praefecto haud ignotum esse potuit ex versione seniorum recenter in eadem reposita. Quod statui etiam potest de coaevo et Alexandrino itidem poeta Apollonio, qui simile patratum ab eadem Rhea in Cyziceno solo miraculum refert* (Ἀπολλών. Ἄργον. α, 1146) « Ἐπεὶ οὔτε παρότερον ὕδατι ναῖεν Δίνδυμον (ἔρος), ἀλλὰ σφιν τότ' ἀνέβραχε διψάδος αὐτῶς Ἐκ κορυφῆς Ἀλληκτον » κτλ. Τιοῦ· τὸ τι καὶ περὶ Ἀταλάντης παρέδωκε Πικυσανίας (γ, 2, 9). Βλ. E. Spanhem. *Observ. in Callim. tom. 2. p. 41. ἐκδ. Ern. Τὰ δ' αὐτὰ ἐπανέλαξε καὶ σελ. 264. Ὅπου καὶ τὸ « πῦρ πατρὸς ἀποστάξει κεραυνοῖ » (Ὑμν. εἰς Ἄρτ. στίχ. 118) παραβάλλει ὁ Σπαγγέμιος πρὸς τὸ « πῦρ, ὅπερ ἐξ ἡλίου παρὰ κυρίου », κτλ. (Λευϊτ. θ. 24)· διότι (λέγει) ὁ Κυρηνάιος ποιητὴς ἐμελέτα καὶ τὴν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τηθησαυρισμένην ἐρμηνείαν τῶν Ο. Συνομολογεῖ τῷ Σπαγγεμίῳ καὶ ὁ πάλιν Οὐαλκενῆρος (Valeken. de Aristob. *Jud. p. 125*)·*

ο δὲ, «Τὶς λαλήσει τὰς δυναστείας Κυρίου . . . τὰ ἔργα αὐτοῦ;»

(Ψαλμ. ρδ. 4) μετέφερεν εἰς τὸ

«ὅτι οὐκ ἔργα τῶν κεν ἀείδοι;

οὐ γένεσθαι τῶν κεν Διὸς ἔργατ' ἀείσει;». (α)

Καὶ τὸ «Ἡ ἑλπίς εἶδε καὶ ἔφυγεν, ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω» (Ψαλμ. ριγ. 3) μετεποίησεν εἰς τὸ

— «Φεῦγε δ' Ἀναυρος,

Φεῦγε δὲ καὶ Πηνειὸς, ἐλισσόμενος διὰ Τεμπέων,

— κ' οὐκ αὖτις ἐχάζετο». (β)

Τὸ δὲ «Τὰ ὄρη ἐσκίρτησαν ὥσει κριοί» (Ψαλμ. αὐτ. 4), εἰς τὸ

— «Φόβῳ δ' ὥρχήσατο πᾶσα — Θεσσαλίη». (γ)

Καὶ τὴν ὑπὸ Μωυσέως διαίρεσιν τῆς Ἐρυθρᾶς (Ἐξόδ. ιδ, 16, 24) ἐμυμήσατο ὁ Κυρηναῖος ἀοιδός (δ). Καὶ τὸ «Ἐγὼ ἔσομαι αὐτῇ (λέγει κύριος) τεῖχος πυρὸς κυκλόθεν» (Ζαχ. β. 5), καὶ «πύργος ἰσχύος» (Ψαλμ. ξ. 3) ἐξέφρασε λέγων·

«Κεῖναι μὲν (πύλεις) πύργοισι περισκαπέσσιν ἐρυμναί,

Δῆλος δ' Ἀπόλλων· τί δὲ στιβαρώτερον ἔρκος;». (ε)

Ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τὸ πλῆθος τῶν Ἰσραηλιτῶν εἶπεν ἡ Γραφή (Γενέσ. ιε. 5: Δευτερ. α, 40)· οὕτω καὶ Καλλιμάχος τοὺς Γαλάτας «Ἰσαρίθμους τείρεσιν, — ἡνίκα πλεῖστα κατ' ἡέρα βουκολέονται» (εἰς Δῆλ. 175). Ἐπτά ἔτη ἐμαστίζετο ὑπὸ λιμοῦ ἡ Αἴγυπτος, ἄκαρπος διατελοῦσα καὶ ξηρὰ (Γενέσ. μα, 54)· τοῦτο μετέφερε καὶ Καλλιμάχος, ἐννέα τὰ ἔτη εἰπὼν (ἀδεία ποιητικῇ).

«Αἴγυπτος προπάρειν ἐπ' ἐννέα κάρφετο ποίας». (ζ)

Ἐπτάκις ἐκύκλωσαν ἐπτὰ ἱερεῖς τὴν Ἱερικῶν, σαλπίζοντες ἐπτὰ σάλπιγγιν ἱεραῖς (Ἰησ. ζ. 7—16)· οὕτω καὶ παρὰ Καλλιμάχῳ

— «Κύκνοι θεοῦ μέλποντες ἄσιδοι

— ἐκυκλώσαν τ' ἐβδόμηκις περὶ Δῆλον. » κτλ. (η).

(α) Ὑμν. εἰς Δία στίχ. 95. — (β) Εἰς Δῆλ. 103, 105, 148. — (γ) Δῆλ. 139, 140. — (δ) Δῆλ. 31—35, Spanhem. l. c. p. 403. — (ε) Δῆλ. στίχ. 23. Παρ' ὁμήρῳ δὲ μόνον οἱ ἦρωες παραβάλλονται πρὸς πύργον, ἢ τεῖχος, οἷον Ὀδυσ. λ. 555, κτλ. πρὸς Εὐριπ. Μυδ. 390. Βλ. καὶ Ewald. Emblem. Sacr. P. II. p. 525. — (ζ) Καλλιμ. λείψαν. ρπβ. τόμ. α. σελ. 509. Ern. — (η) Ὑμν. εἰς Δῆλ. στίχ. 249—250.

Καὶ ἄλλως δὲ τὸν ἑπτὰ ἀριθμὸν ὡς ἱερὸν ὁ Καλλιμάχος παλαχοῦ διαγράφει· ὅθεν εἶπε καὶ

« Τὸν με παλαιστρίταν θύσας θεὸν ἐπτάκις φιλήσειν » (α).

Πάλιν τὸ, « Οὐχὶ τοὺς μισοῦντάς σε κύριε ἐμίσησα; — τέλειον μῖσος ἐμίσουν αὐτοὺς, εἰς ἐχθροὺς ἐγένοντό μοι » (Ψαλμ. ρλη, 21—22), καὶ τὸ « Τῷ μισουμένῳ ὑπὸ κυρίου μὴ φιλιῶξιν » (Β. Παρ. αλ. ιθ. 2), ἐμφαίνονται συντόμως εἰς ταῦτα τὰ Καλλιμάχεια

« Δύματα, μὴ τῆνος ἐμὶν φίλος, ὅς τοι ἀπεχθῆς, εἴη. » κτλ. (β).

« Ἐκένωθη ἡ τίκτουσα ἑπτὰ » (δηλαδή, τῶν πολλῶν ἀπωρραίνεσθαι τέκνων), εἶπεν ὁ θρηνηδὸς προφήτης (ἱερ. ιε, 9)· « Μητέρας ἐξεκένωσαν ἐκούφισαν, δὲ τιθήνας » ἔγραψε καὶ ὁ ποιητὴς (ἐπὶ νηπίων ἀπολομένων), καταφρονήσας μικρολογίας γραμματικῶν (γ). Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ πρὸς τὸν ὁμότιμον καὶ ὁμοδύναμον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ θεάνθρωπον Κύριον ἐν τοῖς ψαλμοῖς εἰρημένον « Κάθου ἐκ δεξιῶν μου » (Ψαλμ. ρθ. 1 πρὸς Ματθ. ιβ. κτλ), καὶ τοῦτο μετέφερον ὁ ποιητὴς εἰς τὸν ἑαυτοῦ ψευδόθεον Ἀπόλλωνα. « Δύναται γάρ· ἐπεὶ Διὶ δεξιὸς ἦσται » (δ). Καὶ τὸ « Διε-

(α) Καλλιμάχ. παρ' Ἡφαιστ. σελ. 3. πρὸς Valcken. l. c.

(β) Εἰς Δήμητρ. 117. καὶ Spanhem. l. c. p. 809. ὅστις παραβάλλει καὶ τὴν ἀπόμνησιν ἐκ τοῦ Αἰσχύλου. « Σίβει γὰρ οὐ τις τὸ δυσφύλις θεῖς » (Χερ. 635).

(γ) « Τῆς δὲ κακίας μέρος ἐστὶ καὶ ἡ ἀκυρολογία, ὡς παρὰ τῷ Καλλιμάχῳ ἐπὶ τῶν ἀπολομένων νηπίων, « Μητέρας ἐξεκένωσαν ». Ἀνώνυμ. περὶ Βαρβαρίσμου. ἐν τοῖς Ἀμμωνίου, σελ. 197.

(δ) Ἰμν. εἰς Ἀπόλλων. 29. πρὸς Spanhem. Observ. Tom. 2. 94. Ταυτὴν ῥῆσιν καὶ περὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἐκ τοῦ Πινδάρου διέσωσεν ὁ ῥήτωρ Ἀριστείδης· « Πίνδαρος δ' αὖ φησὶ δεξιὰν κατὰ χεῖρα τοῦ πατρὸς αὐτὴν καθεζομένην, τὰς ἐντολάς τοῦ θεοῦ ἀποδέχεσθαι » (Αριστείδ. λόγ. εἰς Ἀθην. σελ. 19). Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀπλῶς ἐμφανίζει τὴν ἀνέκαθεν παρὰ τοῖς πλείστοις ἔθνεσιν ἐντιμωτέραν, καὶ πρὸς τοῦτον αἶσιον λογιζομένην θέσιν τῆς δεξιᾶς (βλ. καὶ Γεν. μ.κ. 13. 18. καὶ γ. Βασ. β. 19)· τὸ δὲ ψαλμικὸν (εἰ θέμις ἐπὶ πλέον ἐμφιλοχερεῖν ἐν τῇ συγκρίσει τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων), ἀσυγκρίτως ὑψηλότερον καὶ θεοπρεπέστερον, ὡς σχετικῶς ἐμφανίζει τὸ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ὁμοδύναμον, καὶ τὸ τῆς δόξης ὁμότιμον (Μ. Βασίλ. π. τ. ἀγ. Πνεύμ. κεφ. ε· Θεοδώρ. εἰς Ἐβρ. α. 3. κτλ.). Καὶ τοῦτο δηλώσει βεβαίως ὁ ποιητὴς ἐπὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ θεοῦ, φαίνεται δανεισάμενος τὴν φράσιν μᾶλλον ἐκ τοῦ Ψαλμοῦ, ὡς ἔκρινεν ὁ Σπαρχέμιος (αὐτόθ.), καὶ ὁ Valcken. l. c. p. 125.

πραγκα τὴν κοίτην μου κροκίνω » (μύρω. Παροιμ. ζ. 17) παραβάλλεται πρὸς τὸ « Αἱ δὲ κόμαι θυδεντα πέδω λείβουσιν ἔλαια » (μύρω) (α). Ἀλλὰ καὶ τὸ « Ἐκ τοῦ αὐτοῦ διηρησίμευθα πηλοῦ » (ἰώβ λγ, 6) ἐμφαίνεται εἰς τὸ (Εἴ σε Προμηθεὺς ἐπλάσσε), καὶ πηλοῦ μὴ ἔτερον γέγονας » (ε). Ἰσως δὲ καὶ τὸ « Φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλά » (ἔκκλ. ιβ. 12) ἀναγνοὺς ὁ Καλλιμάχος, συνεπέρανε χαριέντως τὸ « Μέγα βιβλίον, ἵσον μεγάλῳ κακῷ » (γ). Τελευταῖον (ἵνα πολλά καὶ ἄλλα παραλίπωμεν), κάκεινο τὸ χάριεν « Ἰν', ὅς ἄρσσε, κείτος ἀμασεῖ » (Ἵμν. εἰς Διμήτρ. 138), ὡς ἐν τῶν τῆς εἰρήνης καλῶν εἰρημένον, ἔχει πολλὴν σχέσιν πρὸς τὰς θείας εὐλογίας ἐκεῖνας. « Καὶ καταφυτεύουσιν ἀμπελῶνας, καὶ αὐτοὶ γάγονται τὰ γεννήματα αὐτῶν » (Ἠσ. ξε, 21, 22). Καὶ, « Εἰ ἔτι » (τουτ. οὐκέτι) « δώσω τὸν σῖτόν σου καὶ τὰ βρώματά σου τοῖς ἐχθροῖς. ἀλλ' οἱ συναγαγόντες γάγονται αὐτά (αὐτ. ἐγ. 8)· οὐ τὸ ἐναντίον ἐπὶ κατάρας (Δευτερ. κη, 30)· ὅθεν καὶ ἡ παροιμία. « Ἄλλοι μὲν σπεύρουσιν, ἄλλοι δ' ἀμῆσονται » (δ).

Καὶ λέξεις δὲ τινὰς ἰδίως φαίνεται δανεισάμενος ὁ Καλλιμάχος ἐκ τῶν Ο, οἷον τὸ ἐλεημοσύνη (εἰς Αἰλ. 152)* ὡς τὸ, « ποιήσεις ἐπ' ἐμὲ ἐλεημοσύνην » (ἀντὶ ἔλεος, τουτ. ἐλεήσεις, οἰκτιρήσεις με. Γενέσ. μζ, 29. Ἠσ. α, 27. κη, 17) (ε). Τὸ ἄβροχος (ἐκ τοῦ βρέχω = ὕω), βροχὴ (Ψαλμ. ξζ, 40) « ἄβροχος Ἀρκαδία » (ζ). Ὅθεν

(α) Εἰς Ἀπόλλ. 38 καὶ Spanhem. καὶ Valcken. ibid. — (ε) Καλλιμ. λείψ. ρηγ. σελ. 495. πρὸς Κλήμ. Στρωμ. α. σελ. 579: Εὐσεβ. Εὐαγ. Προπ. ιγ. 673.

(γ) Καλλιμάχ. Δειψ. 359. ἐκδ. Ernest. — (δ) Διογεν. Παροιμ. 6, 62, καὶ Spanhem. Observat. vol. 2. p. 841—842 (Τὸ δὲ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, δ, 37. ἐφ' ἧτις παραβολικώτερον, ἐπ' ἄλλης ἐννοίας ὑψηλότερας).

(ε) Ὅθεν καὶ ἡ τοῖς πένησι διδομένη χρηματικὴ εὐεργεσία. (Λορέτ. Ε, α, 11. πρὸς Δανιήλ. δ, 24: Λουκ. ια, 41: Πράξ. γ, 8, κτλ.). Ὁ δὲ Παρθένος ἔφεγε τὴν λέξιν (ὡς ἀνάτικτον δηλαδὴ) σκόπτων εἰς τοὺς χριστιανούς. « Ἰσως δὲ (λέγει) καὶ διὰ τὸ μὴ εἶναι πρὸς σχημα τοῦ φορολογεῖν εὐπρόσως, οἷον ἐκεῖνοις, ἦν λέγουσιν, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐλεημοσύνην » Ἰουλιαν. λόγ. ζ. σελ. 417. πρὸς Spanhem. l. c. p. 489.

(ζ) Καλλιμ. εἰς Δία. 19. τουτ. ἀνυδρὸς (ὡς τὸ « γῆ μὴ βρεχόμενη. Ἰεζ. κβ. 24), καὶ « γῆ διψῶσα » (Ἠσ. υγ. 2), τὸ αὐτὸ καὶ « Ἄργος διψία χθών (Εὐριπίδ. Ἄλκ. 561), ἢ « πολυδιψίον Ἄργος » Ἰλ. δ, 171 κτλ.

καὶ ἡ ἀβροχία (Ἰερειμ. ιδ, 4: ιζ, 8). Τὸ ἀπέχω (ἀπολαμβάνω, ἢ ἀπειληφώς εἰμι, ἀπέλαβον) « τὸ ἀργύριον » (Γενέσ. 43, 23. πρὸς Ἀριθμ. 32, 49), « τὸ χρέος » (Καλλιμάχ. ἐπιγρ. νη, 4), χάριτας (ἐπιγρ. νδ, 4). Τὸ « ὄφελον », ἐπὶ ἂν. ἀντὶ εἴθε (Ψαλμ. ρη, 5), καὶ, « ὥφελε μὴδ' ἐγένοντο » (Καλλιμ. ἐπιγρ. ιη, 4). Τὸ κινύρεται παρὰ τὸ κινύρα (Α. Βασ. ι, 5: ις, 16), (α). καὶ ἔτι τὸ συγκριτικὸν κατώτερος (ε), κτλ. (γ). Ἰσως δὲ καὶ τὴν ἀφελεστέραν ὕλου λόγου ἐπανάληψιν, ἥτις φαίνεται διλογία τις, ἢ παλλιλογία παρὰ τοῖς Ο, καὶ ταύτην ἐμιμήθη που ὁ Καλλιμάχος (δ).

§. η. Ε) Μετὰ τοῦ Καλλιμάχου συνάπτομεν καὶ τὸν μαθητὴν Ἀπολλώνιον, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐννοίας τινὰς καὶ λέξεις ἐκ τῶν Ο, μετεφύτευσεν ἐν τοῖς Ἀργοναυτικοῖς (βλ. ὕπισθ. σελ. 98. σημ. ε.).

(α) Ὑμν. εἰς Ἀπόλλ. 20. — Εἶπε καὶ Ἀπολλώνιος « στενάχουσα κινύρετο » Ἀργον. α. 292. Spanhem I. c. p. 91. ἢ δὲ κινύρα, κιθάρᾳ οἰκτρά » (Πούχ.).

(β) « Δίτνες ἐξήκοντα (ἑτῶν) κατώτεραι » (Ὑμν. εἰς Δῆμ. 131), τουτ. νεώτεραι τῶν 60, ὡς τὸ « ἀπὸ διετούς καὶ κατωτέρω » (Ματθ. 6). τὸ ὑπερθετικὸν κατώτατος εὐρίσκει ψαλμ. πς, 6, κτλ. πρὸς καὶ Γ. Βασίλ. θ, 17.

(γ) Περὶ τῶν ἐκ τῶν Ο, παρὰ τοῦ Καλλιμάχου δεδανεισμένων λέξεων, βλ. Valcken. ad Fragg. Callim. p. 28, καὶ ἐν Selectis e Schol. Valcken. ad N. T. à Wassemberg editis. T. I. p. 268, 273. Ὁ δὲ κλεινὸς Βίκκιος οὐ τοῦ πάνυ εὐλόγως ἀμφέβαλε περὶ τῶν δανεισμάτων ταύτων. βλ. Beckij De philolog. saecul. Ptolemaeor. etc. pag. 9 Lipsiae, 1818.

(δ) « Ἴππῳ ἐπὶ κράνῃ Ἑλικανίδι, καλὰ ρεοῖσσι,
Λῶντο· μεσαμβρινὰ δ' εἴχ' ὄρος ἄσυχια.
Ἀμρότεραι λῶντο· μεσαμβρινὰ δ' ἔσαν ὄραι·
Πολλὰ δ' ἄσυχια τῆνο κατεῖχεν ὄρος » (εἰς Λουτρ. Παλλάδ. 71).

Τοῦτο ὁ Κυναῖος μὲν (Cunaeus ad Nonnum, p. 115) ὀρθῶς ἐσημειώσεν, ὡς εὐπειπὸς ἥδιον σχῆμα, παρέχον διατριβὴν εἰς τὴν φαντασίαν τῆς διαγραφομένης ἐννοίας, πρὸς ἐνάργειαν καὶ σαφήνειαν, καὶ μάλιστα πρόπον εἰς τὴν ἀρετὴν χαρακτῆρα, τῆς δὲ βαττολόγου φιλικίας πάντῃ διάφορον. Ὁ δὲ Ρυγκένιος (Ruhnkenius), καὶ ἄλλοι, τοὺς δύο στίχους τοὺς ὑπέρτερους ὀβελιστεύουσιν ἑλκιναν, ὡς νόθον ἐπανάληψιν ὑποπτεύσαντες (βλ. Καλλιμ. τόμ. α. σελ. 220, σημ. ἐκδ. Ernest.). Ἀλλὰ πρὸς παρομοίαν σχεδὸν καὶ ἄλλην τοῦ Καλλιμάχου παλλιλογίαν, ἐξ ἐπανόδου τετεχνευμένην. « Δι' ὅσον δ' ἀρετὴν τ' ἀφένος τε Οὐτ' ἀρετῆς ἀτερ ὄλθος ἐπίσταται ἄνδρας ἀέξειν, Οὐτ' ἀρετῇ ἀφένος οὐκ εἶδον δ' ἀρετὴν τε καὶ ὄλθον » (εἰς Δία στίχ. 94, 96). πρὸς καὶ τὰ ὕπισθ. σελ. 99. στίχ. 3: Τοιαῦτο καὶ τὸ « Ἐκ πηλοῦ διήρτησαι σὺ, ὡς καὶ ἐγώ· ἐκ τοῦ αὐτοῦ διηρτίσμεθα πηλοῦ » (ἰδὲ λγ, 6) καὶ τὸ « Καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον » ἐφ' ἡμᾶς, καὶ τὸ ἔργον τῶν χειρῶν ἡμῶν κατεύθυνον » (ψαλ. πθ, 17). κτλ.

Τούτων μία τις φαίνεται καὶ ἡ ἐφεξῆς παραβολή. Ἐγραψαν οἱ Ο, « πετεινὸν τοῦ οὐρανοῦ ἀπολοῖσι τὴν φωνήν σου, καὶ ὁ ἔχων τὰς πτέρυγας ἀναγγελεῖ τὸν λόγον σου » (Ἑκκλ. Ι. 20). Ἔστι χούρηνσε καὶ ὁ Ἀπολλώνιος

— — — Ἔλθοι δ' ἡμιν — ἡ τις ὕσσα,

Ἡ τις ἄγγελος ὄρνις, κτλ. (α).

§. θ. ζ) Οὐδὲ Θεόκριτος, ὁ Φιλαδέλφω σύγχρονος καὶ φίλος ποιητῆς, ἔμεινεν ἀμύητος τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, (β). Δηλοῦσι δέ τινες τῶν αὐτοῦ παρομοιώσεων ἐκ τοῦ Ἑσματος μάλιστα μεμινημένοι. Οἷον τὸ « Τῇ ἵππῳ μου ἐν ἄρμασι Φαραὼ ὁμοίωσά σε » (Ἑσμ. α, 9), μετέφερεν εἰς τὸ, « Ἀνέδραμεν (ὡς) ἄρματι Θεσσαλὸς ἵππος » (Εἰδ. ιη, 30). Καὶ τὸ « Τίς αὕτη ἡ ἐκκύπτουσα ὡσεὶ ὄρος; » (Ἑσμ. ζ. 9), ἐπλάτυνεν εἰς τὸ,

α Ἀὼς (ἄτε) ἀντέλλοισα καλὸν διέφαινε πρόσωπον,

Ἦδε καὶ ἡ χρυσέα Ἑλένα διαφαίνεται ἐν ἁμίν » (γ).

(α) Ἀπολλων. Ἀργοναυτ. Γ. 1110.

(β) Καὶ ὁ ἄγγελος Λουθες (Löwth, de sacra poësi Hebraeor. p. 345 ed. Rosenmüller), καὶ ὁ γερμανὸς Porschberger (Theocritus Scriptum. Sac. illustrans. Lipsiae, 1744), καὶ ὁ Σταυδλιν (Staedlin, in Paulus Memorabilien St. II. p. 162), καὶ ὁ Μάττερ (Matter, Essai histor. sur l'Ecole d'Alexandrie vol. 2. p. 30), καὶ Οὔγος (Hug. das hohe Lied in einer noch unversuchten Deutung p. 5 et 42), καὶ Αὐγούστις (Augusti, Practische Einleit. ins alt. Test. T. 4. p. 161—169) ἀπέδειξαν τὰ Θεοκρίτου εἰδύλλια (καὶ μάλιστα τὸ ἐπιθαλάμιον τῆς Ἑλένης), περιβεβλημένα ἐκ τοῦ Σολομῶντος Ἑσματος καὶ ἄλλας καλλονάς, καὶ τὴν ἀνωτέρω παρομοίωσιν. Ἀνέγνω δὲ καὶ τὸν Σολομῶντος Ἑκκλησιαστήν ὁ Θεόκριτος, ὡς ἐξ ἄλλων πάλιν ἀποδεικνύουσιν οἱ εἰρημένοι σοφοί. Εἰς μάτην δ' ἀντεῖπόν τινες πρὸς τούτους, ξηράς τινας καὶ πειναλέας ἀντιρρήσεις ἀντιτιθέντες· οἷον, ὅτι τυχαία τις εἴη σύμπτωσης τῶν αὐτῶν εἰκόνων καὶ διαγραφῶν· καὶ τὴν ἑωλεν ψευδολογίαν, ὅτι δῶθεν οἱ Ο, μόνον τὴν Πεντάτευχον ἠρμηνεύσαν, οὐχὶ δὲ καὶ τὰς ἄλλας κανονικάς βίβλους τῆς Γραφῆς· ὅθεν οὐδὲ τὰ Σολομῶντεα τεύχη ὑπάρχον ἐξηλληνισμένα ἐπὶ τοῦ τῷ Φιλαδέλφῳ συναχσάσαντος Θεοκρίτου!! βλ. Schoell Histor. de la Litter. Grecq. Tom. 3. p. 147. καὶ τὸν Wuestemann in Theocrit. Reliq. praefat. p. XLVIII.

(γ) Εἰδ. ιη, 26 πρὸς Valcken. anot. ibid. p. 150. βλ. καὶ Matter l. c. Casaubon Lect. καὶ J. Reisk. animadver. in Theocrit. Idyl. 18 p. 131, 263. — Schoell l. c.

Οὕτω καὶ τὸ, «Κηρίον ἀποστάζουσι τὰ χεῖλη σου, — μέλι καὶ γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου» (Ἰσμ. δ, 11) πολλὴν ἔχει τὴν ὁμοίωσιν πρὸς τὸ,

— — α Ἐκ στομάτων δὲ

Ἐρρέε μοι φωνὰ γλυκερωτέρα, ἢ μέλι κηρῶ (α).

Εἶπε δὲ καὶ ἀλλαχοῦ α Καλὸν στόμα, πληρὲς σφαδόνων » (Εἰδ. α, 46). Καὶ τὸ, α Ἰδὼρ πολὺ οὐ δυνήσεται σβέσαι τὴν ἀγάπην, καὶ ποταμοὶ οὐ συγκλύσουσιν αὐτὴν » (Ἰσμ. η, 7) ἀπεμνημόθη εἰς τὸ, α Ἀλλὰ καὶ ἦν ὅλον » (τὸ φάρμακον, διπλοῦν τὸ τῆς λήθης ὕδωρ) α αὐτὸ λαβὼν ποτὶ χεῖλος ἀμέλξω, Οὐδέ κε τὼς σβέσω τὸν ἑμὸν πόθον » (Εἰδ. κγ, 24—25). Ἀλλὰ καὶ τὴν καλλίστην ἐκείνην τοῦ Ψαλμοῦ παραβολὴν α Ἰψώσα τὴν ψυχὴν μου, ὥς τὸ ἀπογεγαλακτισμένον (βρέφος, ἢ ἀρρίον), ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ » (Ψαλμ. ρλ. 2) μετέφρασε χαριέντως εἰς τὸ,

α Πολλὰ τεοῦς — μεμναμέναι, ὥς γαλαθηναί

Ἄρνες γειναμένας οἷος μαστὸν ποθέοισαι » (ιη, 41).

Καὶ λέξεις δὲ τινες τοῦ ποιητοῦ φαίνονται ἐκ τῶν Ο' οἶον τὸ θερίστριον (ε) τὸ αὐτὸ καὶ θέριστρον (Ἰσμ. ε, 7: Ἠσ. γ, 21: Γενέσ. κδ, 41), καὶ τὸ ἀριθμητὸς (ἀντὶ εὐάριθμος) α ἀριθματοῦς ἀπὸ

(α) Εἰδ. κ. 27. Ἄλλαι ἀναγινώσκουσι μελικήρω, θεωροῦντες ὡς παρὲλκοντα τὸν Ἡ (Wuestem. l. c. p. 291. καὶ Kiessling ed. Theoc. p. 536) ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις βεβαιωμένη δοκεῖ. Ἐκ δὲ τούτου καὶ ὁ Ἐπιγραμματοποιὸς (Epigramm. Brod. p. 135).

« Λέσθειν Ἡρίνης τόδε κηρίον, ἄδῃ τι, μικρὸν,

Ἄλλ' ὅλον ἐκ Μουσέων κερνάμενον μέλιτι.

Τὸ δὲ « μέλιτος γλυκίων ῥέει αὐδῇ », (Ἰλιάδ. α, 24), καὶ τὸ « πέμπω μεμνημένον μέλι λευκῷ Σὺν γάλακτι » κτλ. (τὸν ἑαυτοῦ ὕμνον ὁ Πίνδαρος. Νεμ. γ. 134. καὶ Ὀλυμ. ζ. 13, καὶ Θεοκρίτ. ζ, 82), οὕτως ἔχουσι καὶ τὸ κηρῶ καίτοι ἄλλως ἢ πρὸς τὸ μέλι παραβολὴ τῆς εὐφωνίας καὶ εὐπειρίας ἀρχαία καὶ συνήθως παρ' ἔθνεσι πολλοῖς (ὅθεν καὶ τὸ μελιχρὸς, καὶ τὰ σύνθετα μελίγηρυς, μελίφθοργος, μελίγλωσσος κτλ.). ἑλ. Barth. ad Calpurn. Eclog. IV. 15. πρὸς. καὶ Graev. in Lection. Hesiod. c. 20. pag. 104. — Stanlejum in Aeschyl. Prometheus. v. 172. — Ger. Horaei Animadv. sacr. et profan. p. 147.

(ε) Εἰδ. α, 69. πρὸς. Valcken. ad Theocrit. Adoniaz. p. 368, καὶ Sturz. de Dial. Macedonic. p. 172.

πολλῶν (Εἰδ. ις, 87), τὸ αὐτὸ καὶ « ἔτη δὲ ἀριθμητὰ δεδομένα
δυναστή » (Ἰώδ, ιε, 20) (α)· καὶ τὸ μεσημβρινὸν (ἐπιβῆρην. ἀντί
κατὰ μεσημβρίαν, τὸ μεσημέριον), οἷον· « Τὸ μεσημβρινὸν συρ-
σθεν » (α, 15)· καὶ, « Φεύγειν τὸ μεσημβρινὸν ὕπνον » (Ι, 48)· ὡς
τὸ, « Τὸ μεσημβρινὸν ψηλαφίσαισαν ἴσα νυκτί » (Ἰώδ, ε, 14) (β).
Τοσαῦτα καὶ περὶ Θεοκρίτου (γ).

§. θ. Ζ) Καὶ Λυκάφρων ὁ Χαλκιδεὺς, ἐξ Εὐβοίας, εἰς τῆς Φιλα-
δέλφω φίλης Πλειάδος (ἦτοι τῶν ἑπτὰ διασήμεων Ἀλεξανδρινῶν
τραγικῶν), πολλὰ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, ἀπάντα καὶ αὐτὸς εἰς
τὴν σύνταξιν τοῦ πολυμαθεστάτου καὶ σκοτεινοῦ ποιήματος, τῆς

(α) Καὶ αὐτὸ τὸ ἀριθμὸς (ἰβραϊκώτερον ἐπὶ τοῦ εὐαριθμοῦ καὶ ὀλιγοῦστος).
• Οἱ καταλειφθέντες — ἀριθμὸς ἔσονται· Ἦσ. Ι. 19. κτλ. πρβλ. Jacobs
Animadv. in Anthol. Graec. vol. 2. P. 3. pag. 136, καὶ Casaubon. Lexion.
Theocrit. p. 124 ἐκδ. Reisk.

(β) Ἀλλαχοῦ δὲ εἶπε καὶ τὸ μεσημέριον ὁ Θεόκριτος (ἐπὶ μεσημβρίας,
ὡς καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ τὸ μεσημέριον) « Πᾶ δὴ τὸ μεσημέριον πόδας
ἔλκεις; (ε, 21). Ὅπου μάτην ὁ Tourpius διορθοῖ εἰς τὸ ἀνάτατον μεσημέριον
γράφων. « Πᾶ δὴ τὸ μεσημέριον » κτλ. (κατὰ τὰ ἔθως, ἥτοις, ἐωθινός,
ἐσπερίος, κτλ. ταῦτα μὲν σηνήθη, ἔπειτα δὲ ἀνήκουστον)· ἔπερ καὶ Οὐαλκενῆρος
φαίνεται πως δοκιμάζων (adnot. ibid)· ἀλλ' ἀκουστικὸς μᾶλλον αὐτὸς ὁ Θεόκριτος,
ἐπιβῆρην καὶ ἐνάρθως γράφων « τὸ μεσημέριον »· εἴη δ' ἂν καὶ ἀνάρ-
θως, « τὸ μεσημέριον » (Kiessling)· τοιοῦτο καὶ τὰ ποθέσπερα (Εἰδ, δ,
3. ε, 113), καὶ μεσονύκτιον (ἐπιβῆρην)· καὶ τοῦτο δὲ, καὶ ἀνάρθως, « ἰστί-
μεσονύκτιον ἐξεκάθειρον » (Εἰδ. ιγ, 69: κδ, 11), ὡς καὶ « μεσονύκτιον ἐξηγειρόμενον »
(Ψαλμ. ρη, 62: Κριτ. Ιζ, 3), καὶ πληρέστερον μετὰ προθέσεως καὶ ἀρθρου « περὶ τὸ
μεσονύκτιον » (Λουκιαν. τόμ. α. σελ. 467) ἀντὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου « μέση νύξ » (ὡς
μέσον ἡμαρ), καὶ « μέσαι νύκτες » κτλ. βλ. καὶ Hoeschel. not. ad
Phrynich. pag. 16. καὶ Schwarz. Comment. L. Graec. p. 896.

(γ) Ἄλλ' ἴσως ἂν εἰποῖ τις, ὅτι καὶ Θεόκριτος, καὶ ἄλλοι δὲ τῶν μνημονευμέ-
νων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης (μετ' Ἀλέξανδρον) συγγραφεῖς ἑλθόντων τὰς λέξεις
ἐκ τῆς ζωσῆς τῆς Μακεδονικῆς ἅμα καὶ Ἀλεξανδρινῆς, ἡ καὶ νῆς, διαλέκτου
ὄθεν αὐτὰς ἔλαβον καὶ οἱ Ο:—Ἐχει καὶ τοῦτο πιθανότητος μορφήν· ἀλλ' ὅμως πολὺ
καὶ πιθανώτερον δοκεῖ, καὶ συγγραφεῖσι προπωδέστερον, τὸ καταχωρίζειν τινα
λέξιν καινοτέραν ἐν τοῖς συγγραμμάσιν, ἐν χρῆσει τελοῦσαν ἤδη συγγραφικῇ, καὶ
πρότερον ὑπ' ἄλλων τινα εἰς τὴν γραπτὴν διάλεκτον πολιτογραφῆσαν, παρὰ τὸ
πρῶτον αὐτὸν ἕκαστον χωρὶς ἀνάγκης καινοτομεῖν. Ὅτι δὲ πρῶτον αἱ λέξεις αὗται
παρὰ τοῖς Ο, ἠπαντώνται, φανερόν. Ἐπειτα, καθὼς τοσαύτας ἐννοίας καὶ γνῶμας
ἰδανείσθησαν οὗτοι προφανῶς παρὰ τῶν Ο, οὕτως ἐξ αὐτῶν μετέφερον καὶ λέξεις
καὶ φράσεις, ὅσας ἔκριταν καλὰς.

Ἀλεξάνδρας. Τὸ ποίημα τοῦτο φαίνεται μοναδικὸν κατ' εἶδος, καὶ ἰδιογενές. Περιέχει προρρήσεις μελλόντων, ὡς καὶ οἱ χρησμοί, ἄλλοι τε παντοῖοι τῶν χρηστηρίων, καὶ οἱ τῶν Σιβυλλῶν· ἀλλ' οὗτοι μὲν ἐν ἔπεσι πολλάκις ὀλίγοις ἐξηγοῦσιν ἡσύχως, καὶ οἶον ἀπαριθμοῦσι τὰ μέλλοντα, χωρὶς σφοδροῦ φαντασίας ὀργώσης ῥεύματος, χωρὶς ἐκστάσεως, καὶ τόνου μανιώδους καὶ βακχικοῦ. Τὸ δὲ ποίημα δι' ὧν 1474 στίχων προβαίνει θερμὸν, καὶ πυρῶδες, καὶ πλήρες ἐνθουσιασμοῦ μεγαληγόρου καὶ λυρικοῦ, διαττον ἀπὸ σκηνῶν εἰς σκηνάς, καὶ πράξεις προδικαγράφον τραγικάς, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καὶ μεγάλας, καὶ σκυθρωπὰς (οἷας καὶ παρ' Αἰσχύλῳ [*Ἀγαμέμν.*] τὴν αὐτὴν Κασσάνδραν βλέπομεν ἄλλως ἐκτραγωδοῦσαν, ἐν οἷς προλέγει τῆς Ἀγαμέμνονος οἰκίας τὰς συμφοράς). Ὅθεν οἱ μὲν αὐτὸ κατατάττουσιν εἰς τὸ τραγικὸν τῆς ποιήσεως εἶδος, οἱ δὲ εἰς τὸ λυρικόν, καὶ τινες εἰς τὸ ἐπικόν (α), οἱ δὲ, καὶ εἰς τὸ διδακτικόν (ὡς ἱστορικόν, διδάσκον πράξεις ἤδη παρελθούσας ἐν εἶδει χρησμῶν). Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον πιθανώτερον φαίνεται τὸ ποίημα τῆς ἐνθέου καὶ προφητικῆς ὑψηγορίας ἀπομίμημα, χαμαιζήλον (ὡς πρὸς ἐκείνην) καὶ πενιχρὸν, ἐν μύθοις ἀτάκτοις καὶ διανοίας ἀνωμάλου καὶ συγκεχυμένης παραφορᾷ, προφητεῦον δὴθεν τὰ ἐσόμενα. Αὐτίκα τὴν ἐνθουσιῶσαν μάντιν Κασσάνδραν εἰσάγει ὁ ποιητὴς φοιβάζουσαν, ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ποιήματος μέχρι τέλους, μονολογικῶς καὶ μονοπροσώπως, μιμούμενος μάλιστα τὸ ἐν ὅλοις κεφαλαίοις θεόπνευστον λῆμμα τῶν ἁγίων Προφητῶν. Μὴ δυνάμενος δὲ πρὸς τὸ ὕψος τῶν θείων ἐμφάσεων ἀναπτῆναι, μηδὲ χωρὶς τὴν δύναμιν τοῦ θαυμαστοῦ τῶν προφητικῶν διαγραφῶν, περιέβαλεν εἰς τὰς ἱστορικὰς αὐτοῦ προρρήσεις μέγεθος ψευδές, ἐξοιδαίνοντα χαρακτῆρα λόγου φιλοτεχνήσας, καὶ τὴν τῶν νοημάτων ἀσάφειαν ἐξυφάνας οὐ μόνον ἐκ τῆς ἀλλοκοτοῦ τερατείας τῶν μύθων, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ἐξ ὧν μετεχειρίσθη σκοτεινῶν καὶ γλωσσηματικῶν, ἢ ἀπρηχαιωμέ-

(α) Βλ. Schoell. Hist. de la Literat. Grec. vol. 3. p. 96. (παρ' ᾧ καὶ τὸν ἡμαρτημένον ἀριθμὸν τῶν στίχων τοῦ ποιήματος 430 [quatre cent trente vers] διόρθου εἰς 1474).

νων λέξεων (οἷον κέλωρ, ἱρις, ἄνταμος, ἀντὶ τοῦ υἱός, ἀπόγονος, κτλ.), καὶ τινων ὑπ' αὐτοῦ τραγικώτερον κεκαينوτομημένων (ὡς ἀθεσμόλεκτρος, τριέσπερος, ἀποινόδορπος, κτλ.). Πολλάκις ὁμῶς καταφαίνεται δανειζόμενος τὰς αἰνιγματώδεις εἰκόνας ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν· οἷον, τὴν Μενελάου πλάνην προμαντευόμενος, λέγει·

α Ἐπόψεται μὲν πρῶτα Τυφῶνος σκοπὰς (α),

Καὶ πέμπελον γραῦν μαρμαρουμένην δέμας (β),

Καὶ τὰς Ἐρεμβῶν ναύταις ἤχθημένας

Προβλήτας ἀκτάς γ (γ), κτλ. (Λυκόφρ. στίχ. 825—28).

(α) Τοῖς Ἀρίμοις λέγει· (ἡραίοτεια, ἡ κεραυνόβολα ὅρη τῆς Κιλικίας ἐν τῇ κατακεκαυμένη τῆς Μυσίας, κατὰ δὲ τινὰς ἐν Συρίᾳ. Στράβ. γ, 626) «Εἰν Ἀρίμοις, οὐ φασι Τυφάιος ἔμμεναι εὐνάς» (Ἰλ. β. 783).

(β) Ἐνοεῖ τὴν νῆσον Κύπρον (ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου τὸ περιέχον), ἐν ᾗ μεταμόρφωσεν ἡ Ἀφροδίτη πετρώσασα γραῖάν τινα παλαιάν, ἣτις αὐτὴν ἐκεῖ κεκρυμμένην ὑπέδειξε τοῖς ζητοῦσι θεοῖς (βλ. Ἐξηγ. Τζέτζ. εἰς Λυκόφρ. αὐτόθ. καὶ G. Canteri Annot. αὐτόθ. σελ. 21. ἐκδ. Potteri Oxon 1697). Μνημονεύει δὲ τοῦ μύθου καὶ Πλούταρχος, ἄλλως ποῖς τὴν μεταμόρφωσιν τῆς γραῖας αἰτιώμενος, ἣν καὶ Λεοκράτης δὲ καλεῖ, καὶ Παραλύπτουσαν ἐν Κύπρῳ προσαγορευομένην· ὅτι «παραλύπτουσα ἰδεῖν τὸν ἑραστὴν ἐκκομιζόμενον, ἀπελιώθη». «Καὶ Γοργὼ τὴν Κρήσσαν (ἐν Κρήτῃ) λέγει παραπλήσια τῇ Παραλύπτουσῃ παθεῖν» (Πλούταρχ. Ἰρωτικ.). Τοιαῦτα καὶ περὶ τῆς Ἀναξαρίτης ὁ Οὐίδιος (Μεταμορφ.). Ἀρχαιότατος δὲ τούτων ὁ τῆς Νιόβης μῦθος (Ἰλ. ω, 617), ἐν οἷ φρύγες ἰσως ἔπλασαν πρῶτοι, παραλαβόντες ἐκ φήμης τὴν ἱστορίαν τῆς εἰς στήλην ἁλάτος ἀπολιθωθείσης γυναικὸς τοῦ Λῶγ. (Κλήμ. προτριπτ. σελ. 48). Τὴν δὲ ταύτην μεταμόρφωσιν καὶ ἄλλοι παραλαμβάνοντες λαοί, παρ' ἑαυτοῖς ἐπλάττον ἕκαστος τὸ συμβάν (καὶ πάντες ἐπὶ γυναικῶν), καὶ μάλιστα ὅπου κατὰ τύχην ὑπῆρχον ἐκ φύσεως τοιαῦτα ἀνθρωπόμορφα πετρώματα, ἅτινα ἐνίοτε ἦσαν καὶ ὕδατοσταγῇ. Ὅθεν καὶ ἡ Νιόβη ἱστατο δακρύουσα, «μάρμαρον ἀντὶ γυναικὸς, πέτρος δακρυρόεις» (Καλλίμ. εἰς Ἀπόλλ. 22, 24). Τοιαῦτα δὲ λιθώματα μορφοῦνται συχνάκις καὶ ἀπὸ σταγόνων ἁλινῶδους, ἢ τιτανώδους ὕδατος, ὡς οἱ λεγόμενοι σταλακτίται. Καὶ ἄλλων δὲ τινων (ζῶων ἢ πραγμάτων) ἀπολιθῶσιν ἔπλασεν ἐρεξῆς ἡ φαντασία, ὡς ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν μορφῶν. Τοιαύτῃ ἡ τῶν Φαεικῶν ναῦς (Ὀδύς. ν. 163), καὶ ὁ παρὰ τὸν Πηνειὸν ἐν Θεσσαλίᾳ πετρωθεὶς λύκος (ὅθεν καὶ τὸ λύκειον, ἢ λύκου πεδίον, τὸ κοινῶς Λυκοστόμιον) κτλ. βλ. Λυκόφρ. στίχ. 901, καὶ Τζέτζ. αὐτ. πρὸς καὶ Ovid. Metamorph. xl. 9.

(γ) Ἐρεμβοί, γένος Ἀράβων πρὸς τὰς Νεῖλου ῥοὰς (Τζέτζ. αὐτόθ.). πρὸς. Ὀδυσ. Δ. 84. καὶ Στράβ. ε, 784.

Τίς οὐ βλέπει προφανῶς εἰς τὴν μαρμαρουμένην γραῖαν τὴν εἰς στήλην ἄλλος ἀπολιθωθείσαν σύζυγον τοῦ Λώτ; ἥτις ποθοῦσα τὴν καταστρεφομένην, καὶ (κατὰ τοὺς εἰς πυρὰν καὶ ταφὴν ἐκκομιζομένους) θαπτομένην πατρίδα, ἐστράφη (τοῦτο δὲ παρέκλυεν εἶπεν ὁ παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ μῦθος) « καὶ ἐπέβλεψεν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἐγένετο στήλη ἄλλος » (Γενέσι. ιθ, 24—28). Ἐτάξε δὲ ταύτην ὁ ποιητὴς καὶ μετὰ τῶν Τυφῶνος σκοπῶν καὶ τῶν Ἑρεμβῶν, ὑπαινιττόμενος ἴσως, (ὡς ἔδοξε τῷ Δεμαγίστρῳ σελ. 402), τό, τε πῦρ καὶ θεῖον, ὑφ' ὧν ἀπετεφρώθη τυφωθείσα ἡ Πεντάπολις, καὶ τὴν ἐρεβώδη καὶ κατακεκαυμένην χώραν τῆς Ἀσφαλτίτιδος, ἢ Σερβωνίδος λίμνης (α), ἧς οὐ μακρὰν ἐστάθη παγὲν μεμαρμαρωμένον τὸ δέρμα τῆς γυναικὸς Λώτ (β). Πάλιν, διηγούμενος τὸν Ὀμήρῳ καὶ Ἡσιόδῳ παντάπασιν ἄγνωστον, καὶ μετὰ πολλοὺς, ἴσως, αἰῶνας πεπλασμένον μῦθον ἐκείνον, ὅτι κατέπειε κῆτος τὸν Ἡρακλῆα, ἐπωνόμασε τὸν λεοντοφόρον ἄμα καὶ τὴν λευτήν ἐνδεδυμένον τοῦτον ἥρωα, « Λέοντα τριέσπερον, ὃν ποτε γνάθοις, Τρίτωνος ἠμάλαψε κάρχαρος κύων » (τὸ κῆτος), κτλ. (στίχ. 34—38). Οὕτω προφανῶς προσαρμόζει τὸν μῦθον εἰς τὴν ἀφ' ἧς μεταπεποιήται ἱερὰν ἱστορίαν τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ, ὅστις ἦν « ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ». (Ἰων. β. 1). Δείκνυσιν δὲ καὶ αὐτὸ τὸ τριέσπερος, ὅπερ ὁ Λυκόφρων πρῶτος φαίνεται τάξας ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς ἐν τῷ κήτει τρινηχθημέρου τοῦ Ἡρακλέους διαμονῆς (ἴσως δὲ καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐπλασε τὸ ἐπιθετον) (γ). Καὶ τοῦ Φακρὸς δὲ καὶ Ζαχρὰ τὴν ἱστο-

(α) Στράβ. ιε, 764. πρὸς Διόδ. ιθ, 98; Plin. V. 13, 15, 16; Tacit. V. 6; Justin. 36; Ἰώσηπ. Ἰουδ. πολ. ε, 5.—(β) Βλ. Ἰώσηπ. Ἀρχ. Δ, ια, 4; Κλήμ. Κορινθ. Ἐπιστ. α; Εἰρην. κ. Αἰρ. Δ, 51; πρὸς Cotel. PP. Ap. vol. I, p. 152; καὶ Κλέρικον ἄλλα τινα παράδοξα φρονοῦντα ἐν Diss. De statua salina (Comment. in Genes. adjecta).

(γ) Ὅθεν πάλιν ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς παρώδησε τὰ Λυκόφρονος ἔπη, εἰς αὐτὸν τὸν προφήτην ἀναστρέψας οὕτως.

« Ἐκ ποντίου λέοντος ὁ τριέσπερος

ἔίνως προφήτης, ἐγκάτοις φλοιδόμενος, Αὐθις προῆλθε » κτλ.

(Καν. Ἰανουαρ. ς. ᾠδ. ς). Ὁ δὲ Βαρίνος ὁ Κάμερος, καὶ ὁ τὰ τούτου μεταγράφας

ρίαν (Γενέσ. λη, 28) ἐξέφρασεν εἰς τὰ περὶ τοῦ Πανοπέως καὶ Κρίστου περιαδόμενα, λέγων οὕτω (περὶ τοῦ Πανοπέως):

Πότερος (in Lycophron. comment. p. 118), ἀγνωσθ, τί παθόντες, ἀνέμιξαν τὰ τοῦ θείου μειγδοῦ πρὸς τὰ τοῦ Λυκόφρονος ἔπη, γράψαντες οὕτως ἠΨάλαψεν, ἔλαψεν, ἐρρόφησε, Λυκόφρων· « Ἐκ ποντίου λέοντος, ὃν ποτε γνώθαις Τρίτωνος ἡ μάλαψε » κτλ. καὶ ταῦτα μὲν οὗτοι. Τῆς δὲ τοῦ Λυκόφρονος περὶ τοῦ Ἡρακλέους μυθολογίας ταύτης μνημονεύει καὶ Σίξτος (π. Γραμματ.), καὶ ὁ ἱερὸς Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας (εἰς Ἰωνᾶν κεφ. Β), καὶ Θεοφύλακτος (ἱερμην. εἰς Ἰωνᾶν). Αὐτὸ δὲ τὸ τριέσπερος εὐρίσκεται καὶ εἰς τὸν Βωμὸν τοῦ Δωσιάδου (πολὺ μετὰ τὸν Λυκόφωνα μεταγενεστέρου· γνωστὴ δὲ καὶ ἡ συνήθης τοῦ ἐπιθέτου οἰκμαία, ὅτι δηλαδὴ, τρεῖς ἐσπερας εἰς μίαν μεταβαλὼν ὁ Ζεὺς, συνακαθευδε τῇ Ἀλκμήνῃ. Εὐσταθ. πρὸς Ἰουστίν. πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Stat. Thebaid. XII. κτλ.). Ἄλλ' Ἀλκμήας (Trag. Agamemnu), καὶ ὁ Προπέρτιος (L. II), ἐξ αὐτῶν δὲ καὶ ὁ μακάριος ὁ Σενέκας (advers. Vigilant.), ὁ ὅς ὡ λέγουσι τὰς νύκτας· ἄλλοι δὲ πάλιν ἐνεῖα (Εὐκλῆμ. Προτρεπτ. σελ. 16, καὶ Ἀρνόβιος Libr. IV. πρὸς Meursij Comment. in Lycophron. p. 43), Ἄλλ' ὅμως ὁ Πείσοδος μίαν λέγει τὴν νύκτα τῆς εὐνῆς (Λαπ. Ἡρακλ.). Καὶ ὁρθῶς ἄρα ὁ Τζέτζης· « Ἐγὼ δὲ (λέγει) τρεῖσπερον τὸν Ἡρακλῆα λέγω καλεῖν τὸν Λυκόφωνα διὰ τὸ ἐν τῷ κῆτει τρεῖς ἡμέρας (ποιῆσαι, ἃς ἐσπερας καλεῖ, διὰ τὸ ἀφώγειτον καὶ σκοτεινὴν εἶναι τὴν νύκτα τοῦ κήτους » (εἰς Λυκόφρον. αὐτόθ.). Ὅτι δὲ πολὺ μεθ' Ὀμηρον ἐπλάσθη ὁ μῦθος οὗτος, ὅλην πολλὰ χόητον. Ὁ Ὀμηρος εἰσάγει τὸν Ἡρακλῆα μαχόμενον πρὸς τὸ κῆτος ἐκ τοῦ τείχους τῆς Τρωάδος, ὅπερ αὐτοὶ Τρῶες καὶ Παλλὰς ποιεῖον, ὅφρα τὸ κῆτος ὑπεκπροφυγῶν ἀλῆσειτο » (ἰλ. υ. 147). Ὅθεν καὶ τῶν μεθ' Ὀμηρον οἱ μὲν εἶπον, ὅτι σῶζων ὁ Ἡρακλῆς τὴν Ἡσίονην κινδυνεύουσαν ἐκ τοῦ κήτους, κατετόξευσε τὸ θηρίον (Ἀπολλόδ. Β. 5. §. 12)· καὶ Φιλόστρατος ὁ νεώτερος διέγραψε γραφικώτατα ταύτην τὴν εἰκόνα (Φιλ. εἰκον. ιβ). ἄλλοι δὲ ὅμως τῶν μυθολογῶν προσέθεσαν ὑστερον, ὅτι καὶ ἐξεπῆδησεν ἐκ τοῦ τείχους ὁ Ἡρακλῆς, καὶ εἰσὺς εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους διέφθειρεν αὐτοῦ τὰς λαγόνδας (Ἑλλάδικα. ἐν Σχολ. εἰς Ἰλιάδ. υ). κατέκοπτε δὲ τὰ ἔγκατα τοῦ θηρίου ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, καὶ πάλιν ἐξῆλθεν ἀβλαβὴς, ὡς εἶπεν ἄλλος, ἴσως, μυθολογῶν (Τζέτζ. εἰς Λυκόφρον. αὐτόθ.). Οἱ δὲ πάλιν εἶπον, ὅτι ὁ Τελαμών καὶ Ἡρακλῆς προσπλέοντες ἐπὶ τῆς Ἀργεῖς, καὶ τῇ Τροίᾳ προσχόντες, ἐωσαν ἐκ τοῦ κήτους τὴν Πεισὺν (Valer. II. 45. βλ. καὶ Heyne ad Apollodor. Bibliothec. Tom. 2. p. 158). Ὁ δὲ, τέλος, Διναῖας ὁ Γαζαῖος, « Ἄδεται (λέγει) ὁ Ἡρακλῆς, διαβρῆγαιστος τῆς νῆος ἐπ' ἧς ἔπλει, ὑπὸ τοῦ κήτους καταποθῆναι, καὶ διασωθῆναι » (βλ. Potter. Comment. in Lycophron. p. 118). Ἐκ τούτων φαίνεται σαφὲς, ὅτι πρὸς τὸν τῆς ἀπλῆς κητομαχίας ἀρχαῖον μῦθον, προσέθεσαν ὑστερον καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ κήτους κατάποσιν τοῦ Ἡρακλέους, παραλαβόντες παρὰ τῆς φήμης τῶν κατὰ τὸν Ἰωνᾶν συμβεβηκότων, ὅθεν καὶ τὸ πλοῖον ἐδανείσαντο, καὶ τὴν τρίμηνον ἐν τῷ κῆτει διαμονήν, ἣν ὁ Λυκόφρων τριέσπερον εἶπε (βλ. καὶ H. Grotjda verit. Relig. Christ. I. §. 15). Σημειώσω δὲ, ὅτι καὶ περὶ τοῦ Πανοπέως ἐβρυσσέτο παρομοία διήγησις, ὅτι κλέπτους (πρὸ τοῦ Ἡρακλέους) ἠγωνίστατο

« Ὁ μητρός ἐντὸς δελφύος στυγνὴν μάχην

Στήσας ἀραγμοῖς πρὸς κασίγνητον χεροῖν » (α).

Τελευταῖον (ἵνα καὶ ἄλλα παρὰδράμωμεν), ἡ δαφνηφάγος τοῦ Λυκόφρονος μάντις μετέφερεν εἰς τοὺς ἐαυτῆς χρησμούς ψιττακίζουσα καὶ τὴν περὶ τῶν Ῥωμαίων προφητείαν τοῦ Προφήτου Δανιήλ. « Καὶ εἰσελεύσονται » (προσέειπεν ὁ θεόπνευστος Προφήτης) « ἐν αὐτῷ οἱ ἐκπορευόμενοι Κίτιοι, καὶ ταπεινωθήσεται, καὶ ἐπιστρέψει, » κτλ. (β). Ἡ δὲ πρόρρησις ἐπληρώθη εἰς Ἀντίοχον

πρὸς κῆτος παρὰ τὴν Ἰόππην (Στράβ. ις, 759: Ἰώσα. Ἰουδ. Πολ. Γ, θ, 3.), ἡ ἐν Λιβυοῖσι, παρὰ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, σῆζων Ἀνδρομέδαν [εἰς τὴν καὶ τραγωδίαν ἐποίησε Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης, Λυκόφρων αὐτὸς· βλ. Ἀπολλοδώρου, Φιλόστρατον, Ἐρατοσθένη ἐν Καταστερισμ. ις, Ἄρατον ἐν φαινομένοις, Ἀγαθαρχίδην, κτλ. πρὸς Λυκόφρον. στίχ. 834]. Ὁ δὲ Λυκόφρων καὶ τὸν Περσέα καταποθέντα ὑπὸ τοῦ κήτους πρῶτος ἐποίησε (Λυκόφρ. Ἀλέξ. στίχ. 838, καὶ Τζέτζ. αὐτόθ.). Καὶ τοῦτο δὲ σημειωτέον, ὅτι ἀμφοτέρω τὰ διηγήματα πλάττονται κατὰ τὴν Ἀσίαν συμβάντα, ὅπου τὸ πρῶτον ἡ φήμη τῶν κατὰ τὸν Ἰωνᾶν ἐκ τῆς θείας Γραφῆς διεδόθη· τινὲς δὲ καὶ τὸν Ἀρίωνος μῦθον εἶπον ἐκ τοῦ Ἰωνᾶ μεμιμημένον. (Huet. Dem. Evang. Pr. iv. p. 270). Καὶ παλαιὰ λοιπὸν μετὰ τῆς δυσσεβείας καὶ τὴν ἁμαρτίαν οἱ περὶ τὸν Οὐολταῖρον ἐπεδείξαντο, ληρήσαντες, ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Προφήτου Ἰωνᾶ (περὶ τὰ 800 π. χ.) συγγραφείσα τῶν καθ' ἑαυτὸν ἱστορίᾳ φαίνεται δεδανεισμένη ὅλη ἐκ τῆς Ἑρακλείους ὑπὸ τοῦ κήτους καταπόσεως, ἣν τ' ἀνάπαλιν (ὡς προείπομεν) πολλοὺς αἰῶνας ὕστερον ἐκ τῆς Ἰωνᾶ ἱστορίας παραλαβόντες οἱ μυθογράφοι διεθρύλλησαν. βλ. Ἀνακρεὼν τῆς τελευτ. διερμηνευθ. Διαθήκης κεφ. 106, 470.

(α) Λυκόφρ. στίχ. 939 καὶ Τζέτζ. αὐτόθ. ὅστις προστίθωσιν, ὅτι καὶ ἄλλοι δύο διδύμοι ἀδελφοί, Προῖτος καὶ Ἀκρίσις, ὡσαύτως διεμάχοντο ἐν τῇ καλιᾷ τῆς μητρός (οὕτω καὶ τὰ κατὰ τὸν Φαρίν καὶ Ζαρά παραλαβόντες πρῶτον ἐκ φήμης ἀρχαίας*, εἶτα δὲ καὶ ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, προσήρμαζον οἱ μυθογράφοι ἄλλοι εἰς ἄλλους κατὰ τὸν γέναιον πύκτας). Ὁ δὲ μέγας Εὐστάθιος (μνήμης ἱσως ἀμαρτία) ἀντὶ Π α ν ο π έ ω ς ἔγραψεν Ἐ π ε ι ό ν. « Ἐπειὸς (λέγει) κατὰ γαστρός ἐστὶν ὁ ἐμβρυον, ἐπύκτευσέ πως τῷ διδύμῳ ἀδελφῷ, καὶ νικήσας προεξώδευσεν ἱστορίᾳ Λυκόφρων ».

(β) Δανιήλ ια, 30. Καθ' ὅλας τὰς ἐκδόσεις τῶν Ο. ὁ δὲ κώδικς, ἐν ἐξιδωκεν ὁ Δανιήλ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους (Ῥώμη, 1772) « Δανιήλ κατὰ τοὺς Ο, ἔχει τὸ ῥητὸν οὕτω. « Καὶ ἤξουσιν Ῥωμαῖοι καὶ ἐξώσουσιν αὐτόν, καὶ ἐμμεριμῶσιν αὐτῷ » (σαλ. 68). Πότερον, εἰς τοῦτον ἄρα μόνον τὸν κώδικα διασώθη ἡ γνησίαι τῶν Ο, γραφή; (ὁ πιστεύσαι σφόδρα δυσχερές), ἢ μήποτε τινες ἀντὶ τῆς γνησίας γραφῆς τοῦ Κίτιοι εἰσέγαγον, ὡς ἰσχυρότατον, τὸ Ῥωμαῖοι; (ὁ καὶ μάλα πιθανόν). Ἀλλὰ περὶ τούτου τοῦ κώδικος (εἴπερ εὐτὸς ἐστὶν ὄντως, κατὰ τοὺς Ο, τὸ δ' ἐν ταῖς κοιναῖς ἐκδόσεσι ταῦχος τοῦ Δανιήλ, κατὰ Θεοδοτίωνα), λέγομεν ἐφεξῆς:

βασιλεία Συρίας, τὸν Ἐπιφανῆ, πολεμοῦντα πρὸς Πτολεμαῖον τὸν Ε. (τὸν Φιλομήτορα)· διότι τότε πέμψαντες οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς περὶ Γ. Ποπίλλιον πρεσβευτάς, ἐκέλευον Ἀντίοχον λύειν τὸν πρὸς Πτολεμαῖον πόλεμον. Γνωστὴ δὲ καὶ ἡ τοῦ Ποπίλλιου πρὸς Ἀντίοχον

ἐν τῷ οἰκίῳ τόπῳ. Κἀν δὲ Κίτιοι ἐγραψαν οἱ Ο, ὡς ἔχει καὶ τὸ ἑβραϊκόν, « ν η ε ς (ἡ τριῆρις) Κι τ τ ι ε ῖ μ » (ἄλλ. Χεττιεῖμ, ἢ χετειμ, ἢ χεθίμ), ἀλλὰ καὶ τοῦτο οἱ παλαιοὶ ἑβραῖοι ἐξελάμβανον ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων, καὶ ἀλλαχὺ καὶ εἰς τὴν Ῥῶν τοῦ Δανιὴλ· ὅθεν καὶ ὁ ἱερώνυμος Ῥωμαίων ἡρμῆνευσεν « et veniant super eum trieres (τριῆρις) Romanorum » (ἢ, ὡς ἔχει ἡ Βουλγάτα, trieres et Romani, βλ. S. Hier. Com. in Daniel. XI. 27. p. 1086. Tom. 2. πρβλ. καὶ Grot. Comm. in Dan. XI). καὶ ἡρμῆνευσεν ὀρθῶς. Κιτίους (διὰ τοῦ ι, ἄλλοι δ' οἱ παρ' ὁμήρου Κήττιαι. βλ. καὶ Στράβ. 616, 620, 678, 689), Κιτίους, καὶ Κι τ ι α ῖ ο υ ς οἱ παλαιοὶ ἑβραῖοι ὑπελάμβανον οὐ μόνον τοὺς Κυπρίους, παρ' οἷς καὶ πόλις Κίτιον (Ἰώσπ. Ἀρχ. Α. 5. ἔλ. καὶ Εὐσέβιον, Ἱερώνυμον, Προκόπιον). ἀλλὰ καὶ τοὺς Μακεδόνας ἰδίως, καὶ ἀπλῶς τοὺς Ἕλληνας. Οὕτως ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος γράφεται ἐκ χώρας Χιττιεῖμ (Α. Μακκ. α, ι. αὐτὸς καὶ Βασίλειος Ἐλλήνων Βαν. 21) καὶ ὁ Περσεύς, « Κι τ ι ε ῖ μ Β α σ ι λ ε ῦ ς » (Α. Μακκ. η, 5). Κι τ ι ο υ ς ἔλαγον προσεῖτι καὶ τοὺς Ῥωμαίους καὶ Ἰταλούς, εἴτε (κατὰ τινας) τ' ὄνομα τιθέντες κοινῶς ἐπὶ πάντων τῶν ἐπέκεινα τῆς μεσσηγείου θαλάσσης λαῶν, εἴτε καὶ, τὸ πιθανώτερον, συνάπτοντες τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς Ἕλληνας μετὰ τῶν κατοικούντων τῆς μεγάλης Ἑλλάδος, ὡς δημοφύλους διὰ τὰς ἀποικίας. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἀρχαῖος παρ' Ἑλλήσι λόγος, ὅτι καὶ Αἰνείας, ὁ Ῥώμου καὶ Ῥωμαίων προπάτωρ, πρὶν εἰς Ἰταλίαν ἐκ Τροίας ἀπέλθῃ, κατ'ἤλθε πρῶτον τὰ περὶ Ραίκη-λεον, τὴν ὑστερον Αἴνον, καὶ τὴν Ἀλμυνίαν, πόλεις Μακεδονίας (Τζιτζ. εἰς Λυκαφρ. 126). καὶ ὁ κλεινὸς Βοχάρτος (in Phaleg. I. III. c. 5.) Ἕλληνας λέγει τὸ γένος τοὺς πρώτους ἐν Αἰτίῳ τῆς Ἰταλίας κατοικοῦς (ὅθεν καὶ τὸ ἐν Ἱερ. β, ιο, Χεττιεῖμ, Ἕλληνων ἐξηγοῦσιν ἄλλοι τε τῶν νεωτέρων, καὶ ὁ Bauer ἐν Schulz. Sch. in V. T. v. 10, p. 17). Σημειοῦν πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐκείνῃ προῆρθε (Ἀριθ. κδ, 24) Κιτταῖοι κατὰ τοὺς Ο, (καὶ ἑβρ. Χι τ τ ι ε ῖ μ) ὠνομάσθησαν οἱ Ῥωμαῖοι, ὡς ἀπέδειξεν ἡ τῶν πραγματικῶν ἐλθεσις (πρβλ. καὶ Ἡσ. κγ, εἰ Ἱερ. β, ιο: Ἰζεκ. κζ, 7.). Οὕτω καὶ ὁ θεῖος Δανιὴλ Κιτίους, ἢ Χιττιεῖμ, συνωνύμως τοῖς Μακεδόσι καὶ τοῖς Ἕλλησι, ἐπωνόμασε καὶ τοὺς Ῥωμαίους· ἴσως καὶ ὡς διαδόχους τούτους ἱσομένους τῆς ἑλληνικῆς βασιλείας (εἰς καὶ προεῖδε καὶ προεἰργράφη). Ἄλλ' ἡ μὲν αἰτία τῆς τῶν Ἕλληνων καὶ Ῥωμαίων ἐν τῷ Χεττιεῖμ ὁμωνυμίας, καίτοι ἀδόριστο· ὅτι δὲ ἡ ὁμωνυμία ὑπῆρχε, δεικνύται πολλοχρόνον· ὅθεν καὶ Ἰώσπος πάλιν τοὺς παρὰ τῷ Δανιὴλ Κιτίους Ῥωμαίους ἐξέλαβε (Ἀρχ. Ι, ια, 7). Καὶ τὸ προῆρθ' ἐν Δριθμ. κδ, 24. ἀρχαιοτάτων Κι τ ι α ῖ ω ν (ἢ ἑβρ. Χιττιεῖμ) Ῥωμαίους ἡρμῆνευσαν ἔτε παλαιὸς Χαλδαῖος παραφραστής, καὶ τὸ Ταλμῦδον, καὶ Ἰώσηπος ὁ Γοριωνίδης. Καὶ πάλιν ὁ ἱερώνυμος Ἰταλίων ἡρμῆνευσε (Comment.

ἐμβριμησις, καὶ ἡ Ἀντιόχου ταπεινώσις καὶ ὑπακοή πρὸς τὰς Ῥωμαίων ἐπιταγὰς, «βαρυνομένου καὶ στείνοντος» (α). Καὶ ταῦτα μὲν γέγονασι κατὰ τὴν ρηγ, Ὀλυμπ. (ἤτοι 30, περίπου Ὀλυμπιάδας, ἢ 120 ἔτη, μετὰ τὸν Φιλάδελφον καὶ τὸν παρ' αὐτῷ συνακμάσαντα Λυκόφρονα. Τότε δὲ, ἐπὶ Φιλαδέλφου, τὸ κλέος τῆς ἀνδρίας τῶν πρὸς τοὺς γείτονας μαχομένων καὶ εὐδοκιμούντων Ῥωμαίων (Στράβ. Γ, 287) μακρόθεν ἤκούετο μόνον, οὐδέπω ἦσαν ὑπερβάντες τὰ ὅρια τῆς Ἰταλίας οἱ τῶν Ῥωμαίων λεγεώνων ἄετοί· ἀλλ' οὐδὲ στόλους ναυτικῶν δυνάμεων ἰδίους εἶχον ἔτι τότε κατὰ θάλασσαν οἱ Ῥωμαῖοι. Καὶ ὅμως ὁ Λυκόφρων, ἀναγνούς τὴν τοῦ Δανιὴλ προφητεῖαν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς πάντως ἐρμηνείας τῶν Ο, καὶ θεωρήσας ἐν κεφ. η, 20 : σαφῶς ἐξηγούμενα τὰ εἰκονικῶς

in Ezech. 27) καὶ πρὸ τούτου πάλιν ὁ Εὐσέβιος «Κίτιοι, ἐξ οὗ Ασίνιοι καὶ Ῥωμαῖοι (Χρονικ. α. pag. 12. ἐκδ. Scalig. βλ. καὶ τοὺς νεωτέρους ὑπομνηματιστὰς Münster, Drusium, Grotium εἰς Ἀριθμ. κδ. καὶ εἰς Ματθαῖ. καὶ ἰδίως τὰς Drusij Notae major. ad Genes. X. 4). Τοιαύτην οὖν τὴν σημασίαν τῶν περὰ τῷ Δανιὴλ Κιτίων συνέκλιξε καὶ ὁ Λυκόφρων, ἥδη κατ' αὐτὸν ἀναγομένων τῶν Ῥωμαίων (ὡς λέγομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω), ἴσως δὲ καὶ παρὰ τῶν ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ λογίων ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων ἐμάνθανε τὴν ἐκδοχὴν· ὅθεν εἰσήγαγε τὴν Κασσάνδραν προφορῶντα τὰς τοῦ θεοῦ Δανιὴλ προὔπαρχούσας προρρήσεις. Τοῦτο δὲ μὴ νῆσας ὁ πρὸ τοῦ Τζέτζου σχολιαστὴς τῆς Λυκόφρονος ἡλεξάνδρας (ἴσ. ὁ Θέων), ὑπέλαβε τὸ ποίημα νεωτέρου τινος Λυκόφρονος· διότι τοὺς Ῥωμαίους οὕτως πῶς ἡμεῖς ἐπὶ Φιλαδέλφου παριστά. «Ὁ δὲ Λυκόφρων (λέγει) συνήθης ὢν τῷ Φιλαδέλφῳ, οὐκ ἂν περὶ Ῥωμαίων διελέγετο». Ἀλλ' ἐπέπληξεν αὐτὸν ὁ Τζέτζης ὡς ληροῦντα, γνήσιον τοῦ Χαλκιδείου Λυκόφρονος ἀποφαινόμενος· τὸ σκοτεινὸν ποίημα (Τζέτζ. εἰς Λυκόφρ. στίχ. 1226). Οἱ δὲ περὶ τὸν Ῥοδεμύλλερν (Rosenmüller, Handbuch für die Literatur etc. 2 Th. p. 419) μυκτηρίζοντες τοῦ Δεμαγίστρου τὴν συγγραφὴν, καὶ καθόλου, καὶ διότι εἶπεν ὅτι ὁ Λυκόφρων ἔλαβε τὰ περὶ τῶν Ῥωμαίων ἐκ τοῦ προφήτου Δανιὴλ, οὐδὲν αὐτοὶ ἤξιωσαν γενναῖον εἰπεῖν περὶ τοῦ, πῶθεν ὁ Λυκόφρων μαθὼν προεῖπε τὴν μέλλουσαν ὑπὸ Ῥωμαίων καταστροφὴν τῆς βασιλείας τῶν Ἑλλήνων (Μακεδόνων). Ἀλλ' ἐν τοῖς τοιούτοις εὐκολοὶ ἢ ψῆφος τῆς ὀρθολογώδους κριτικῆς· «τὸ Χαλκιδεὺς σύμπτωσις ἐννοσιῶν» ἢ, μωροῦ τινος σχολιαστοῦ, ἢ δολίου πλαστογράφου, ἢ φιλευσέβου· ἀπατεῶνος ὑπερόχρονον διασκευάσμα!»!

(α) Βλ. Πολύδ. Πρεσβ. Βιβλ. λ. λεψ. ηδ. καὶ Πλούταρχ. Ἀποφθίγμ. καὶ S. Hieronym. ubi supra. — Καὶ ἄλλην προφητεῖαν τοῦ θεοῦ Δανιὴλ εἰς Ἀντιόχον τὸν Ἐπιφανῆ πληρωθεῖσαν ὁμολόγησε καὶ Ἰώσηφ. Ἀρχ. Ι, ια, § 7.

ἐν κεφ. ζ, 6, 17, καὶ β, 39, περὶ τῶν δ, βασιλείων προφητευθέντα, καὶ ὅτι ταῦτα ἦσαν ἤδη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Λυκόφρονος πᾶν πρῶτον τετελεσμένα, μέχρι καὶ τῆς εἰς Ἀσίαν ἀναβάσεως Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ Ἑλλήνων (ἡτις ἦν ἡ τρίτη τῶν παρὰ τῷ Προφήτῃ βασιλείων), συνείκασεν, ὅτι καὶ τὰ περὶ τῆς ἐπερχομένης τετάρτης βασιλείας προφητευόμενα τοὺς ἤδη ἐπ' αὐτοῦ μεγαλυνομένους Ῥωμαίους ἐδήλουν. Ὅθεν πρῶτον μὲν εἰσάγει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ μάντιν τάχα προφητεύουσαν (ὡς ὁ θεὸς Δανιὴλ) τὰ κατὰ τὸν Ἀλέξανδρον πληρωθέντα (στίχ. 1439—1445: ὅπου κατὰ Χαλαδραῖον λέοντα», καὶ «στρατηλάτην Λύκον» τὸν Μακεδόνα καλεῖ· μιμούμενος καὶ ὡς τὸ πάρις, καὶ τὸ τράγος, ὡς ὠνόμασε συμβολικῶς ὁ Δανιὴλ τὸν Ἀλέξανδρον, ζ, 6: η, 24). Ἐπειτα δ' ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα τῆς χρησμοφδοῦ καὶ τὴν ἐπὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς τῶν Ἑλλήνων βασιλείας μέλλουσαν ἐπικρατήσῃ κατὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν μοναρχίαν τῶν Αἰνείου ἀπογόνων, Ῥωμαίων· αἵτινες (ἐπὶ Καίσαρος) ἠνώρθωσαν, τέλος, καὶ αὐτὴν τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων αἰστωθεῖσαν αὐτῆς πατρίδα, τὸ Ἴλιον. Ἄκουε τὴν χρησιμοποιόν·

«Γένους δὲ παππῶν τῶν ἐμῶν αὐθις κλέος
Μέγιστον αὐξήσουσιν ἄμνα μοί (ἀπόγονοί) ποτε,

Λίχμαῖς τὸ πρωτόλειον ἄραντες στέφος·

Γῆς καὶ θαλάττης σκῆπτρα καὶ μοναρχίαν

Λαβόντες· οὐδ' ἄμνηστον, ἀθλία πατρίς,

Κῦδος μαρνανθὲν ἐγκατακρύψεις ζόφῳ.

Τοιούτῳ ἐμός τις σύγγονος λείψει διπλοῦς

Σκύμνους λέοντος, ἔξοχον Ῥώμης γένος» (στίχ. 1226).

Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σκύμνους λέοντος (ὡς ὀνομαζέει σκοτεινότερον τοὺς ἀδελφοὺς Ῥώμον καὶ Ῥωμόλον, οὗχ ὑπὸ Λαίνης, ἀλλ' ὑπὸ Λυκαίτης γυλακτοτροφηθέντας) ἐδανείσθη προφανῶς ὁ Λυκόφρων ἐκ τοῦ «Σκύμνος λέοντος — νιέ μου ἀνέβης» (Γενεσ. μθ, 9). Καὶ τὸ σκῆπτρα (πληθυντικῶς) τῆς μοναρχίας φαίνεται φράσις γραφικὴ (ὡς, «τὰ σκῆπτρα τῆς Αἰγύπτου», Ἰεζεκ. λ. 18) (α). Καὶ

(α) Παρ' Ὁμήρῳ δὲ (καὶ πάλι τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσι) τὸ σκῆπτρον (ἐνικός)

ἄλλας δὲ τινὰς φράσεις καὶ λέξεις ἰδίως ἔχει κοινὰς ὁ Λυκόφρων πρὸς τοὺς Ο (α). Τὸν δὲ εἰς οσαν σχηματισμὸν τῶν τοῦ παρατατικοῦ πληθυντικῶν (ἄπαζ, ἐν τῷ ἐσχαίσοσαν), καὶ τῶν τοῦ παρακειμένου εἰς αν (ἄπαζ, ἐν τῷ πέφρικαν, ἀντὶ πεφρίκασιν) πάτριον ἔχει, Χαλκιδικὸν, ὁ Λυκόφρων, καὶ τοῖς Ο, κοινόν (β). Τελευταῖον, ὅτι ἐκ τοῦ Δανιὴλ ἠρύσατο τὰς περὶ τῶν Ῥωμαίων προφρήσεις ὁ ποιητής, οὐ μικρὸν τεκμήριον ἔχομεν καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας, ἥτις ἡμῖν παρέδωκε γνωστὴν τοῖς Ἕλλησι γενομένην, ἔτι καὶ πρὸ τῆς ἐρμηνείας, τὴν προφητικὴν τοῦ Δανιὴλ βίβλον, διὰ τὰς ἐν αὐτῇ προφητευθείσας διαδοχὰς τῶν βασιλειῶν, Ἀσσυρίων καὶ Περσῶν καὶ Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων (Δαν. β, 37—44. ζ. 3—8). « Ἐδείχθη γὰρ ἡ βίβλος καὶ τῷ μεγάλῳ Ἀλεξάνδρῳ, κατὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ » (ἐξηγουμένων τότε δηλαδὴ προφορικῶς τῶν καταλλήλων προφητικῶν χωρίων, καὶ μάλιστα τῶν ἐν κεφ. η. 5—24, καὶ κεφ. ια, 3), « ὡς δηλοῦσά τινα τῶν Ἑλλήνων καταλύσονται τὴν τῶν Περσῶν ἀρχήν. ὁ δ' Ἀλέξανδρος ἐνόμισεν αὐτὸς εἶναι ὁ σημαινόμενος » (γ). Πολὺ δὲ μᾶλλον

καὶ μόνον ὡς σύμβολον τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς) Ήλ. β. 101, 206. Ζ. 159. Ι. 38, 99.

(α) Οἶον, σερήνος, 438 (καὶ δ. Βασίλ. 19, 28) κτλ. βλ. Sturz. de Dial. Macedon. et Alex. p. 195.

(β) Λυκόφρ. στιχ. 21 καὶ 252. ὅπου ὁ Τζέτζης. « τὸ δὲ ἐσχαίσοσαν χαλδαῖκόν, ἦτοι τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου » (σελ. 5). Ἀλλ' ἀντὶ μὲν τοῦ χαλδαϊκῶν διόρθου, χαλκιδικῶν ὡς εἶπεν ὁ αὐτὸς καὶ τὸ « πέφρικαν καὶ τὰ ὅμοια χαλκιδικῆς διαλέκτου (σελ. 34). Οὕτω δὲ καὶ παρ' ἄλλοις ταῦτα συγχέονται: οἷον « Βορτικὴ, ἡ χαλδαϊκὴ γῆ » (γράφ. χαλκιδικῆ) Μ. Ἐτυμολ. λ. Βύττις. (βλ. καὶ Maittair. de Dialect. p. 226) καὶ τὰνάπαλιν, Χαλκιδικαίων, ἀντὶ Χαλδαίων (Διόδ. ιδ. 29. Sturz. de Dial. Maced. p. 57—62). Ἀττικῆς δὲ διαλέκτου εἶπεν ὁ Τζέτζης τὸν σχηματισμὸν ἀκυρώτερον, ἢ, καθότι καὶ ἡ Ἀλεξανδρινὴ διάλεκτος εἶχε καὶ ἀττικισμούς (Μ. Ἐτυμολ. λ. πυθαρίζειν). ὁ δὲ τύπος, Ἀλεξανδρινός. « Ἡ λέξις παρ' Ἀλεξανδρείῃς ἐληλυθάν, καὶ ἀπεληλυθάν » (Σίξτ. π. Γραμματικ.). Ἀλλ' ἤν καὶ παρὰ Χαλκιδεύσιν ἡ λέξις, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω. Παρὰ τῆς Ἀλεξανδρινῆς διαλέκτου βλ. ἐμπροσθεν (κεφ. δ. §. ιε).

(γ) Ἰώσηφ. ια, η. §. 5: πρὸς Δαν. η, 21. κτλ. βλ. καὶ Χρυστός. εἰς Δανιὴλ. σελ. 168, 173: S. Hieron. Comm. in Daniel II. πρὸς καὶ Grot. annotat. ad Daniel XI, 3: ὅπου προστίθεται καὶ ὅτι, τοῦτο ἐστὶ τὸ τοῦ Δανιὴλ χωρίον, ὁ μετ' αὐτῶν, ἴσως, ἐδείκνυν ὁ ἀρχιερεὺς Ἰαδδοὺς τῷ Ἀλεξάνδρῳ, εἰσὶν εἰς Ἱερουσαλὴμ. Ὁ δὲ Βανδάλης καὶ ταῦτα μῦθον καλεῖ (I. c. p. 79), ὡς καὶ ἔλην τὴν εἰς Ἱερουσαλὴμ

ἐμελλεν αὐτὴν ἰδεῖν μετὰ τὴν ἐρμηνείαν αὐτὸς, ὁ καὶ τῆς ἐρμηνείας φροντιστής, καὶ τρίτος ἀπ' Ἀλεξάνδρου βασιλεύσας (παρ' ὃ καὶ Λυκόφρων ἠκμαζεν), ὁ Φιλάδελφος. Ὄθεν καὶ οὗτος ἤδη ὑπονοῶν τὴν μέλλουσαν ἑκτασιν τοῦ Ῥωμαίων κράτους, « ἐπειδὴ τὸν τε Πύρρον κακῶς ἀπὸ ἀπληχότα, καὶ Ῥωμαίους αὐξανομένους ἔμαθε, δῶρά τε αὐτοῖς ἐπεμψε, καὶ ὁμολογίας ἐποίησατο », καθὼς ἐνόησε Δίων (α), καὶ τοὶ τὰ περὶ τὸν Πύρρον ἴσως παραχρονίζων (ὡς τινες ἐνόμισαν)· ἡ γὰρ τοῦ Πτολεμαίου πρεσβεία γέγονε (λέγουσιν), ἔτι πρότερον, καθ' ὃν ἔτι χρόνον διέτριβεν ὁ Πύρρος ἐν Ἰταλίᾳ (ἦτοι τῷ 481, ἀπὸ κτίσε. Ῥώμης, καὶ 272 π. Χ.) (β). Ἀλλὰ καὶ οὕτως οὐκ ἐλάνθανε τὸν Φιλάδελφον τὰ κατὰ τὸν Πύρρον, κακῶς πράσσοντα ἐν Ἰταλίᾳ. Εἰ δ' ὡς λέγει Δίων (β καὶ πιθανώτερον), μετὰ τὴν ἀδοξον τοῦ Πύρρου ἀπὸ ἀπληχότα ἐποίησατο τὰς πρὸς Ῥωμαίους ὁμολογίας ὁ Φιλάδελφος, φαίνεται λοιπὸν, ὅτι πολὺ μᾶλλον ἐκ τούτου συνείκαζε τὴν περὶ τῶν Ῥωμαίων τοῦ Δανιὴλ προφητείαν, ἀρχομένην ἤδη πληροῦσθαι διὸ καὶ τούτους ἐτίμησε, φίλιαν καὶ οἰκείωσιν τοῖς ἰδίῳ ἀπογόνοις πρὸς τὸ κράτος ἐκεῖνο πόρρωθεν ἔτι προμνηστεύμενος, εἴ πως ἀποφύγοιεν τὰ μέλλοντα δευρά! (ἄλλως δὲ, τίνα φόβον εἶχεν ἐκ τῶν μῆπω φοβερῶν τοῖς Ἕλλησι Ῥωμαίων αὐτὸς, ὁ διὰ πλείστου ἀπέχων,

ἀνάβαινον τοῦ Ἀλεξάνδρου (βλ. ὁπισθ. Βιβλ. Α. κεφ. κ. §. ιη). Ἀλλ' ἐξίστα Βανδάλης διαπιστεῖν!

(α) « Πτολεμαῖος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς, ὁ Φιλάδελφος ἐπικληθεὶς, ὡς τὸν τε Πύρρον κακῶς ἀπληχότα, καὶ τοὺς Ῥωμαίους αὐξανομένους ἔμαθε, δῶρά τε αὐτοῖς ἐπεμψε, καὶ ὁμολογίας ἐποίησατο. Οἱ οὖν Ῥωμαῖοι ἠεθόντες ὅτι, καὶ τοὶ διὰ πλείστου οὖν, περὶ πολλοῦ σφῶς ἐπεισίστατο, πρέσβεις πρὸς αὐτὸν ἀνταπέστειλαν, » κτλ. Δίων Κασ. ἐν λαφάν. τοῦ Ιδ. βιβλ. τμή. α. σελ. 62. ἐκδ. Reimar. πρὸς καὶ not. Ibid.

(β) Justin XVIII. 2. §. 9. Valer. Maxim. IV. 3. 9. « Ὁ δὲ Σακλίνης τίσθηται τῷ 480 π. Χ. Ῥώμ. ἄλλοι τῷ 478, ἢ 477. Ὁ δ' Εὐτρόπιος (β. 9) ἀρᾶλλεται πολὺ, χρόνων τὴν πρεσβείαν τῷ 461 ἀπὸ κτίσε. Ῥώμ. βλ. καὶ Ζωναρ. σελ. 379. πρὸς καὶ Demagiste. I. c. p. 399, 407. Ἀλλ' ὁ κλεινὸς Χαμπαλλίων τίθησι τὴν ἐν Ἰταλίᾳ τοῦ Πύρρου ἥταν κατὰ τὸ β, τῆς ραφ. Ὀλύμπ. καὶ τῷ Ἰσίδ. ἔπει, τὴν πρὸς Ῥωμαίους συμμαχίαν τοῦ Φιλάδελφου, τῷ 272, π. Χ. βλ. Champollion—Figeac Annal. des Lagid. T. 2. p. 25. πρὸς καὶ ὁπισθ. Βιβλ. Α. κεφ. ζ. σελ. 217.

καὶ παντοίαις δυνάμεσιν ἀκμάζων βασιλεὺς, εἰ καὶ πρὸς τὸν
 Πύρρον ἐκείνῳ ἐντὸς τῆς ἰδίας αὐτῶν χώρας ἐφάνησαν ἀξιόμαχοι).
 Τοσοῦτῃ δὲ μάλλον ἐτίμα τοὺς θεοὺς τοῦ προφήτου χρησμούς,
 ὅσῳ φανερώς εἶδεν αὐτοὺς πληρωθέντας καὶ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον,
 καὶ εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, καὶ αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν (α).

§. ι. Η) Σύγχρονος Λυκόφρονος ἐγένετο καὶ Ἄρατος ὁ Σολεὺς
 ἐκ Κιλικίας, ὅστις καὶ αὐτὸς, «κοσμοποιῶν κατὰ Μωσέα», λέγει
 (Φαινομ., στίχ. 10).

Αὐτὸς γὰρ τάδε σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐστίριξεν,

Ἄστρα διακρίνας· ἐσκέψατο δ' εἰς ἐνιαυτὸν

Ἀστέρας, οἳ κε μάλιστα τετυγμένα σημαίνουσιν» κτλ.

Οὕτω προφανῶς ἀντέγραψε σιχροποιῶν, τὰ «Καὶ ἔθετο ὁ θεὸς ἡ
 (τοὺς φωστῆρας, καὶ τοὺς ἀστέρας) ἐν τῷ στερεώματι, — εἰς
 σημεῖα, καὶ εἰς καιροὺς, καὶ εἰς ἡμέρας, καὶ εἰς ἐνιαυτούς» (Γενέσ.
 α, 14—17). τὰ λοιπὰ παρατρέχοντες, ὅσα καὶ οἱ θεοὶ πατέ-
 ρες ἡμῶν ἐμνημόνευσαν (β).

§ ια. Θ.) Οὐδ' ὁ Στωϊκὸς φιλόσοφος Κλεάνθης (τῷ 262 π.
 Χ.) φαίνεται τῶν προφητικῶν Γραφῶν ἀμελέτητος· ἀλλὰ μάλισ-
 τ' αὐτῶν δρεψάμενος τὰς ὑψηλὰς περὶ Θεοῦ ἐννοίας, ἐστεφά-
 νωσεν ἐκεῖνον τὸν κάλλιστον ὕμνον, ὅποσον ἡ Στοὰ καὶ ὁ Ζήνων
 μήτ' ἐμμέτρως ἠπίστατο, μήτε πεζῶς φιλοσοφεῖν· «Ζῶν ἐλε-

(α) S. Hieron. Comm. in Daniel. XI. 5. etc. πρὸς καὶ Θεοδώρητ. ἑρμην.
 εἰς Δαν. ζ, η, καὶ ια, (ὅπου ὁμοῦς ἄλλως ποιεῖ διαιρεῖ τοὺς Πτολεμαίους ὁ ἱερὸς
 Θεοδώρητος)· βλ. καὶ Clarij καὶ Grotij annot. in Daniel XI, 5, 6 καὶ Hectoris
 Pintii Comment. in Daniel p. 159. Venetij, 1583.

(β) Κλημ. Στρωμ. ε, 436. καὶ Προτρεπτικ. σελ. 35 Θεόφιλ. π. Αὐτόλογ. β. 9.
 σελ. 106: Εὐσέβ. Εὐαγ. Προπ. ιγ σελ. 394. Lutet. καὶ ὁ 'Ρωμαῖος Λακτάντιος
 (ὅστις μνημονεύει καὶ τοῦ 'Θεοδώρου στίχους, ἐν οἷς καὶ αὐτός, ὡς ὁ Ἄρατος, τὸν
 ποιητὴν τῶν ἀστρων ὕμνει), κτλ. πρὸς καὶ H. Grot. de verit. Relig. Christ.
 I. §. 16. Ἀλλὰ τινες τῶν νεωτέρων νόθου εἶπεν τοῦτο τὸ προσήμιον τῶν Ἀρά-
 του Φαινομένων (βλ. Pelav. Uranolog. p. 222, Paris, 1630: καὶ Fabric. Bibl.
 Graec. vol. 4. p. 105 Harl.). Ἐξήλεγξε δὲ ὁμοῦς τούτων τὴν ματαίωτον ὁ
 σοφὸς τῶν Ἀράτου Φαινομένων ἐκδότης F. C. Matthias (Annot. in Arat. p. 223.
 Francof 1817).

γον οἱ Στωϊκοὶ τὸν Θεόν, ἀθάνατον καὶ λογικόν καὶ τέλειον, ἡ νοερὸν ἐν εὐδαιμονίᾳ, κακοῦ τινος ἀνεπίδεκτον, προνοητικὸν κόσμου τε καὶ τῶν ἐν κόσμῳ». «Ζῶον ὀρίζον καὶ τὸν κόσμον αὐτόν, ἔμψυχον καὶ λογικόν· ἡγεμονικὸν δὲ τούτου ἐνόμιζον τὸν αἰθέρα, ἡ τὸν οὐρανόν, αὐτὸς δὲ ὁ Κλεάνθης, τὸν ἥλιον (α). Ἀλλὰ πόσον ὑψηλότερα περὶ Θεοῦ ἐφρόνησεν ὁ ἀπὸ Στοᾶς ὑμνηδὺς, ἀναγνοὺς τὰς θείας Γραφάς! ἀκουε·

«Σοὶ δὴ πᾶς ὕδὲ κόσμος, ἐλισσόμενος περὶ γαίαν,
Πείθεται, ἥ κεν ἄγης· καὶ ἐκὼν ὑπὸ σέο κρατεῖται·
Οὐδέ τι γίγνεται ἔργον ἐπὶ χθονὶ σοῦ δίχα, δαίμον,
Οὔτε κατ' αἰθέριον θεῖον πῶλον, οὔτ' ἐνὶ πόντῳ» (β).

Τίς ἐν τούτοις οὐκ ἀκούει τὰ, «Κύριε παντοκράτωρ, τὰ σύμπαντα δοῦλα σά. — Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ κύριος ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐν τῇ γῇ, — καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις (ψαλμ. ρλδ, 6) (γ).

§. β. 1) Ἀλλὰ καὶ Μανέθων, ἡ Μανεθώης, Αἰγύπτιος σοφὸς, Σεβενίτης τὸ γένος, ἀρχιερεὺς Ἰλιουπολίτης, Φιλαδέλφῳ σύγχρονος καὶ γνώριμος, ἐχθρὸς δὲ τῶν Ἑβραίων (δ), ἐν ᾗ συνέγραψεν ἑλληνιστὶ ἱστορίαν τῶν Αἰγυπτίων, πολλὰ μὲν ἑτερατεύσατο, τὸ ἴδιον ἔθνος ἐξαρχαίζων, πολλοὺς δὲ περὶ τῶν Ἰουδαίων ἀπιθάνους λόγους παρενέβαλε καὶ ψευδεῖς, ἀλλ' ὅμως ἀνέγνώ καὶ οὗτος τὴν Μωσαϊκὴν ἱστορίαν ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο (ε)· καὶ δεικνύται σαφῶς ἐκ τῆς χρονολογικῆς αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ο, συμφωνίας, ὡς

(α) Δαίρτ. Ζ. 70, 73. πρὸς καὶ Πλούταρχ. π. Στωϊκ. ἐκνομιῶν.

(β) Κλεάνθ. ὕμν. στίχ. 7, 13, κτλ. πρὸς καὶ ἄλλα τοῦ Κλεάνθους ἐν Κλημεντ. Προτρεπτικ. σελ. 53 — (γ) Βλ. J. F. Schwahe Specimen Theologiae comparativae exhibens Κλεάνθους ὕμνον εἰς Δία, cum Disciplina christiana comparatum etc. Jenae. 1819.

(δ) Ἰώσηφ. κ. Ἀπίων. α. 14. — Εὐσέβ. Εὐαγ. Προπ. Ι. σελ. 294. — Σύγκελ. Χρονολογ. σελ. 29. τομ. α. Bonn. Τοῦ Μανέθωνος «ὡς εἰς ἀκρον σοφίας ἑλληκίστος» ἐμνημόνευσεν καὶ Διλιανδὸς (π. Ζώων, Α. 16). Βλ. καὶ Fabr. Biblioth. Graec. vol. 4. p. 128 Harl. — (ε) Huet. Demonst. Evang. Prop. IV. p. 54.

ὁ σοφὸς Οὐόσσιος παρατήρησε (α). Ἐν δὲ τοῖς Ἀποτελεσματικαῖς, ἅπερ αὐτῷ προσεφώνησε Φιλαδέλφῳ, πλαγίως μὲν καὶ ὑπούλως (πῶς γὰρ ἂν ἐτόλμησε φανερώς;), ἀλλ' ὅμως ψέγει τοὺς Ἰουδαίων προφῆτας, ὧν εἶδεν ἐξάπαντος τὰ βιβλία, τότε νεωστὶ μεθρμηνευμένα.

« — — — Φῦλα (λέγει) βροτῶν

Ἔνσοφα, πολλὰ δ' ἄβουλα, καὶ ἀνθρώποις προλέγοντα
Φοιβητοῖς μύθοισιν ἀποφθεγκτήρια κρυπτὰ,

Ἐσσομένων ἔργων τε, βίου, ζωῆς τε κελεύθους » (β).

Οὐ γὰρ δῆπου τῆς ἑαυτοῦ καὶ τῆς Φιλαδέλφου πατρῴας θρησκείας τοὺς μάντις καὶ θεοπρόπους ὑπηνίττετο καὶ καθύβριζε, τοιαῦτα λέγων ὁ Μανεύς. Καὶ ἄλλοι δὲ γόητες Αἰγύπτιοι καὶ ἱεροποιοὶ συντάξαντες ἑλληνιστὶ βιβλία ψευδεπίγραφα, ὡς ἂν τινων ἀρχηγόνων καὶ θεῶν ἀνθρώπων, ἢ θεῶν ἔργα (οἷον τὰ εἰς τὸν Τρισμεγίστον Ἐρμῆν ἐπωνομασμένα, καὶ Ὅρους Ἀσκληπιοῦ πρὸς Ἀμμωνα Βασιλέα κτλ.), πολλὰ καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἁγίων λαμβάνοντες Προφητῶν μετέγραφον, ὡς Ἀσκληπιοῦ προφῆσεις καὶ Ἑρμοῦ τοῦ Τρισμεγίστου (γ). βλ. ἐφεξῆς §. κζ.

§. ιγ. ΙΑ) Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος (τῷ 215 π. Χ.) Φιλόχορος γενόμενος, Ἀθηναῖος, ἱστορικός, ἐμνημόνευσε καὶ οὗτος τοῦ Μανεύσεως, ὡς ἀρχαιοτάτου γενομένου τῶν Ἰουδαίων ἡγεμόνος, καθὼς μανθάνομεν ἐκ τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου (πρὸς Ἑλλήν. σελ. 13).

(α) « Manetho potuit videre LXX interpretum translationem —, et proculdubio vidit ». J. Voss. de aetate mund. c. x. in Diss. de LXX. p. 270.

(β) Μανέθ. Ἀποτελεσμ. σ. σελ. 549—551 ἐκδ. Coloniae ad Rhen. 1832. Ἀλλὰ τινὲς τῶν νεωτέρων κριτικῶν ἀμφέβαλον καὶ περὶ τούτων τῶν Μανέθωνος Ἀποτελεσμάτων καὶ τινες αὐτῶν, ἂν ὀνομαζοῖν, κατήγαγον τὸν πατέρα τοῦ ποιήματος μέχρι καὶ τῶν δυσμῶν τῆς Ῥωμαικῆς αὐτοκρατορίας! Ἄλλοι δὲ τοῦτο δισκοιμασμένοι καὶ παρέμβυστον ἐνόμισαν, καὶ διεφθαρμένον πολλὰ καὶ ὀλίγον ἤπια καὶ δίκαια φρονούντες ἐβωρῆσαν γνησίαν τοῦ Μανέθωνος τὴν βίβλον βλ. τὰ προλεγόμενα τῆς μετὰ μνημονευθείσης ἐκδόσεως. Commentatio etc. § 1—36.

(γ) Demagistr. l. c. p. 408—409, καὶ pag. 360—366.

§. ιδ. IB) Ἀλλὰ καὶ Πτολεμαῖος ὁ Φιλομήτωρ (τῷ 175 π. Χ.) πρὸς θνὲ διδάσκαλος Ἀριστόβουλος προσεφώνησε τὰς ἐξηγήσεις τῆς Μωσαϊκῆς Γραφῆς (βλ. ἑπισθ. βιβλ. Α. κεφ. ιβ. §. 5.), τίς ἀμφισβάζει, ὅτι καὶ αὐτὸς ἀνέγνω τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο;

§. ιε. II) Ἐπὶ δὲ Σελεύκου τοῦ Σωτῆρος, ἐν Συρίᾳ βασιλευντος (περὶ τὸ 170 π. Χ.), "Ἀρειος (ὁ καὶ Ἀρεὺς), Λακεδαιμονίων βασιλεὺς, ἔγραψε πρὸς Ὀνίαν τὸν ἀρχιερέα, ὅτι « Εὐρέθη ἐν γραφῇ περὶ τε τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἰουδαίων, ὅτι εἰσὶν ἀδελφοί, καὶ ὅτι εἰσὶν ἐκ γένους Ἀβραάμ » (α). Καὶ ὁ μὲν Ἀρεὺς ἀνώνυμον ἐκφέ-

(α) Α. Μακκαβ. ιβ. 21. ἔπου ἡ ἐπιγραφή, « ΟΝΙΑΡΗΣ βασιλεὺς Σπαρτιατῶν Ὀνίᾳ ἱερεὶ μεγάλῳ χαίρειν », ἔχει τὸ πρῶτον ὄνομα ἡμαρτημένον. Ὁ Οὐβιγάντης (Not. Critic. T. 1. p. 451) τὸ Ὀνιάρης διορθοῖ εἰς τὸ Ὀνίᾳ Ἀρειος· ἀλλ' ἡ δοτικὴ ἢ Ὀνίᾳ γράφεται καὶ αὐτῆς ἐν τοῖς ἐκείνης τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ ἡ διττογραφία περιτεύει. Ἄλλως ἔμοιγε δοκεῖ θεραπευτέον τὸ τῶν ἀντιγραφῶν καὶ τυπογράφων τοῦτο παράπτωμα (ὁ καὶ Δρούσιος καὶ Γρότιος, not. in loc. cit. συνείδον ὀρθῶς). Τὸ μὲν Ὀνιάρης διαιρετέον εἰς τὸ Ὀνίᾳ Ἀρειος, αὐτὸ δὲ τὸ Ὀνίᾳ συντακτέον πρὸς τὰ προσηνόμενα, στίζοντας οὕτως. « Καὶ τοῦτο τὸ ἀντίγραφον τῶν ἐπιστολῶν, ὡς ἐπίστευεν Ὀνίᾳ. Ἀρειος βασιλεὺς Σπαρτιατῶν Ὀνίᾳ ἱερεὶ » κτλ. τοῦτοισι δὲν ἀπέστειλεν Ἀρειος, ἢ (ὡς ἔχει τὸ Ἀλεξανδρ. χειρόγραφον) ὡς ἀπέστειλεν (οἱ Σπαρτιᾶται δηλαδὴ). Ὅτι δὲ καὶ τὸ αὐτόθι (Α. Μακκαβ. ιβ. 2) « παρὰ Δαρείου » γραπτίον Ἀρείου, πρόδῃλον καὶ ἀναντιρρήτον. Οὕτως ἔχει καὶ ἡ Βουλγάτα (§. 19). Ἀρείου καὶ Ὀνίᾳ πανταχοῦ γράφει καὶ ὁ Ἰώσηπος (Ἀρχ. ιβ. β. §. 10, καὶ γ, ε. §. 1). Ὁ δὲ Δουκῆς ὁ Βουργίσιος (Luc. Burgensis not. in l. Maccab.) συνέφερε τὰ πάντα, καὶ διήλλαξε καὶ τὸν Ὀνιάρην πρὸς τὸν Ἀρειον, καὶ τοῦτον πρὸς τὸν Δαρείον, ὡς γνήσια μεγαλοφύχως ἀποδεξάμενος καὶ αὐτὰ τὰ τυφλῷ θῆλα (καθὼς εἶπεν ὁ Δρούσιος) σφάλματα τῶν μεταγραφῶν ἐν τοῖς Μακκαθαίοις (βλ. καὶ βιβλ. Α. κεφ. ιβ. τόμ. α. σελ. 426. 432). Τοιοῦτο μεταγραφῶν παράπτωμα παλαιὸν (ὅθεν καὶ εἰς ἀρχαίας μεταφράσεις εἰσέρχον) κινεῖτο τὸ (Α. Μακκαβ. η, 8). « Καὶ χάρις (ἔδωκαν οἱ Ῥωμαῖοι τῷ Εὐμένει) « τὴν Ἰουδαίαν καὶ Μηθεΐαν καὶ Λυδίαν », ἀντὶ τὴν Ἰωνικὴν (ἢ Ἰωνίαν) καὶ Μυσίαν κτλ. ὡς ὅτε Δρούσιος καὶ Γρότιος καὶ Οὐβιγάντης διόρθωσαν. βεβαιούται δὲ τὸ ἱστορήμα καὶ ἐκ τοῦ Λιβίου (Liv. c. 38). Ὁ δὲ βιβλίουτοπος ἀνὴρ Wernsdorff (Commentatio historico-critica de fide historica libror. Maccabaeorum. p. 49—58. Vratislaviae, 1747) ἀντιτίθων πρὸς τὴν ἄλλα τινα μὴ πάντῃ κατάλληλα περὶ τοῦτου λίγοντα Φροίλιχον (Froelich), διαρρήγνυται κατὰ τοῦ συγγραφῆς τῆς Α. τῶν Μακκαβαίων, ὡς ἐπὶ τοσοῦτον ἁμαθεύς, ὥστε καὶ τὴν Ἰωνικὴν καὶ τὴν Μηθεΐαν συνάμα μετὰ τῆς Λυδίας, ὡς ἀντιπαρα-

ρει τὴν γραφήν, ἢ συγγραφὴν, ἥτις διελάμβανε περὶ τῆς Ἰουδαίων καὶ Λακεδαιμονίων συγγενείας· τῶν δὲ νεωτέρων πολλοὶ πολλὰ συνέγραψαν περὶ τε τῆς συγγενείας, καὶ τῆς γραφῆς (α). Καὶ οἱ μὲν τινες ἐνόμισαν τὴν συγγραφὴν Κλαυδίου τοῦ Ἰολάου (ἰσ. γρ. Ἰουλλίου, ὡς ὁ Μοσχέμιος καὶ ἄλλοι διορθοῦσι· βλ. καὶ Γ. Οὔοσιου Ἱστορ. Ἑλλήνων ἱστορικ. σελ. 446), ὅστις ἐμυθολόγει «τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ Ἰουδαίου (υἱοῦ) Σπάρτωνος, ἐκ Θήβης» (εἰς Παλαιστίνην πάντως) «μετὰ Διονύσου ἐστρατευκότος» (Στέφ. Βυζ. λ. Ἰουδαία) (ε). Οἱ δὲ πάλιν (ὡς Κορνήλιος Ἀλάπιδος, καὶ Βαδύελ-

ρας γειτονίας, εἰς τὴν ἐπικράτειαν Εὐμένους (τοῦ Περγάμου βασιλέως) ὑπάγειν! Καί, τέλος, συγκαταβαίνει σ π ά θ η τ ό ν δ ε σ μ ό ν (ὡς εἶπε) τ ε μ ε ι ν, διορθῶν αὐτὸς (τοὺς δὲ περὶ τὸν Δρούσιον καὶ Γρότιον σιωπᾷ) τ ό λ μ η (καθὼς λέγει) κ ρ ι τ ι κ ῆ, εἰς τὸ «χώραν Ἰωνικὴν καὶ Φρυγίαν (τοῦτα γὰρ τὸ Φρυγίαν ἔδοξε τῷ κριτικῷ κατὰ τὰ γράμματα πλησιέστερον πρὸς τὸ ἐσφαλμένον Μηδεῖαν, παρὰ τὸ Μυσίαν!). Ὁ δὲ Λούθηρος (οὐδ' οὗτος εὐτυχῶς) ἐν τῇ Γερμανικῇ μεταφράσει ἔγραψεν Ἀσίαν, ἀντὶ Μυσίαν, ὡς διόρθωσιν τοῦ Μηδεῖαν!

(α) Βλ. Scalig. Can. Isagog. p. 340: — Bochart. Chanaan L. I. c. 22: — Cleric. Comp. hist. univ. p. 90: — Jablonski Symbolae liter. Bremenses. T. I. P. 3: p. 241: — Huet. Dem. Evang. pr. iv. c. 8. §. 10. p. 110, καὶ §. 15 p. 182: — Grot. ad. I. Maccab. c. 12. 7: — Drusij annot. ibid: — Boduelli annot. ibid. — Selden. de Synedr. L. II. c. 3. §. 5: — Calmet Dissert. de cognat. Jud. et Lacedaem.: — Demagistr. Diss. V. p. 516 κατὰ βλ. καὶ ὁπιθ. Βιβλ. Α. κεφ. κ. τομ. α. σελ. 585.

(ε) Ὁ Berkelius (not. ad Steph. Byz. p. 420), Βοχάρτου πρώτον ὑπονοήσαντος, ἀπεφάνηται τὴν Ἰουδαίων πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας συγγένειαν πλαστουρηθεῖσαν ἐκ τῆς συγγραφῆς Κλαυδίου τοῦ Ἰουλλίου. Πότε δὲ ἤκμαζεν ὁ Κλαύδιος οὗτος, (ἐπὶ τῶν Καيسάρων πάντως γενόμενος), καὶ πόσον ἀρχαιότερον ὁ Ἀρείος ἔγραφε τῆς ἐπιστολῆς, ταῦτα οὐδ' ἐνεθυμήθησαν οἱ περὶ τὸν Βερρέλιον. Ἐπειτα, ἡ μὲν ἐπιστολὴ λέγει ῥητῶς τὴν συγγένειαν ἐκ γένους Ἀθραάμ. Ὁ δὲ Κλαύδιος, (ἐξ οὗ γεννῶται τὸν κατ' αὐτοὺς μῦθον τῆς συγγενείας οἱ Κριτικοὶ οὗτοι) πρόγονον τῶν Ἰουδαίων λέγει ἄνδρα Ἑλλῆνα, τὸν ἐκ Θηβῶν υἱὸν τοῦ Σπάρτωνος Ἰουδαίου. Πού δὲ καὶ αἱ Θηβαί, ἐξ ὧν οὗτος ὁ Σπαρτιωνίδης, καὶ πού ἡ Σπάρτη, ἐξ ἧς ἡ τοῦ Ἀρείου ἐπιστολὴ; [πλὴν, εἰ μήπου ὁ Βερρέλιος ἐθιῶρει τοὺς Σπαρτιάτας Θηβαίων τέκνα! κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν ἐκείνην, ἥτις τὴν ἀπὸ Σπάρτης, θυγατρὸς Εὐρώτα, παρονομαθεῖσθαι πόλιν (Ἀπολλοδόωρ. Γ, 10: Πανσαν, γ. 1: Σχ. Πίνδ. Ἰσθμ. α, 41: ζ, 13) παρῆγεν ἀπὸ τῶν μετὰ Κάδμον Σπαρτῶν (Στέφ. Βυζ. λ. Σπάρτη)· ἡ μήπως συνέχρειν ὁ Βερρέλιος (ὡς καὶ ὁ Ἰάτιος, Dem. Ev. Pr. IV. c. 8. p. 110) τὸν Θηβαῖον τοῦτον Σπάρτωνα πρὸς τὸν Σπάρτωνα τοῦ Φωρωνέως, «ὃν (ὡς κτίστην

λος, καὶ ἄλλοι) τὸ γραφὴν ἐξέλαβον ἀντὶ βίβλου χρονικῶν, ἡ δημο-
σίας χρόνων ἀναγραφῆς. Οἱ δὲ περὶ τὸν Δρούσιον καὶ Γρότιον,
καὶ ἀντ' αὐτῆς τῆς ἁγίας Γραφῆς (scriptura Sacra), τῶν Ο,
δηλονότι τὴν ἐρμηνείαν ὑπονοοῦντες (οἱ γὰρ περὶ τὸν Ἄρειον Λα-
κεδαίμονιοι πάντως οὐκ ἠπίσταντο ἐβραϊκῶς). Ἐκ ταύτης τῆς
περιφανοῦς ἐρμηνείας γνωστοὺς μάλιστα καὶ τιμίους τοῖς Σπαρ-
τιάταις γενομένους τοὺς Ἰουδαίους ἔκρινε καὶ ὁ σοφὸς Καλμέτης
(διὸ καὶ ὁ σφόδρα μισομακκαβαῖος Βερνισδόρφιος χολωθεὶς, κόλακα
τῶν Ἰουδαίων ἀνεκλήρυξε τὸν Καλμέτην, καὶ τοὺς τούτου λόγους,
'*Rabbiner mäßiger pręponton, η̄ ἀνδρὶ σοφῷ!*). Ἐκλαμβάνει δὲ
ὁ Καλμέτης τὸ γραφὴ ἀντὶ τοῦ ἀρχαία παράδοσις (γραπτῇ), ἡ

τῆς Σπέρτης) οὐκ ἂν ἀποδείξαιντο Λακεδαίμονιου θαυμαζοιεν
δ' ἂν καὶ ἄρχῃν ἀκούσαντες». Πausan. Β, 16]. Τελευταίον· ἐτι καὶ αὐτὸ
τὸ Ἰουδαῖος ὁ μυθολόγος Κλαύδιος ἐξέλαβεν ὡς κύριον ὄνομα Θεταίου
Ἐλληνος (πῶς σοι δοκεῖ;), οὐδὲ τοῦτο τοὺς περὶ τὸν Βερέλιον ἐκίνησεν
οὐδ' ὅπως οὖν Ἰουδαῖος γὰρ πάντως οὐκ ἂν ᾔην τὸ γένος ὁ τῶν Ἰουδαίων οὗτος ὑπο-
τιθέμενος πατήρ!). Ὁ δὲ Μοσχέμιος προσεκτικώτερος φανεί (not. ad Calmet.
I. c.) διορθοῦ τὸ ἀπὸ Ἰουδαίου εἰς τὸ «ἀπὸ Οὐδαίου», καὶ ὁ Ἰαμβλίσκος
τὸ Σπάρτιωνος, εἰς τὸ Σπαρτίων ἐνός» (δοσι ἀνεφύησαν ἐκ τῶν ὑπὸ Κάδμου
σπαρέντων δῶδων τῶν τοῦ δράκοντος. Ἀπολλῶδ. γ, 4.). Εὐφυστάτη ἡ διόρθωσις,
ἀλλ' οὐχὶ καὶ πᾶμπαν ἀναντιβῆτος· διότι καὶ ὁ Στέφανος ἀνέγνω καὶ ἔγραψεν
Ἰουδαίου (ὡς ἐτυμολογῶν τὴν λέξιν Ἰουδαία), καὶ Σπαρτίων ἐνός, οὐ-
δέποτε· ἂν ἔγραψεν ὁ Στέφανος ὑποβαρβαρίζων, ἀλλὰ, τῶν Σπαρτίων ἐνός. Ὅτι
δὲ καὶ τὸ Σπάρτων κύριον ὄνομα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις (Πausan. β. 16. ζ, 6), τοῦτο
παρλείπομεν. Ἀλλὰ κἂν ἀκριβὲς ἐκλήρηξεν τὸ διόρθωμα, τί κοινὴν ἔχει τὰ τοῦ
Θεταίου Οὐδαίου τοῦ Σπαρτοῦ πρὸς τὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Λάκωνος Ἀρείου;
Εἶδε καὶ ταῦτα πάντως συγγέουσι, πολὺ λοιπὸν πιθανώτερον ἂν τις εἴποι, ἐτι
καὶ Ἰούλιος οὗτος ὁ Κλαύδιος ἐκαλώπισεν τὸν μῦθον, διαστρέψας εἰς τοὺς Θε-
ταίους τὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ἀφ' οὗ ἀνέγνω μάλιστα τὴν μακρὰ προγενεστέρην
ἐπιστολὴν τοῦ Ἀρείου, ἡ καὶ τὴν γραφὴν αὐτὴν, ἣν καὶ οἱ περὶ τὸν Ἄρειον
ἀνέγνωσαν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Βερνισδόρφιον ὄψεσθαι ἐχθροὶ τῶν Μακκαβαίων,
μήτ' αὐτοὶ δίκαια κρίναντες, μήτε γοῦν τοὺς προγενεστέρους κριτικούς, Δρου-
σίους, καὶ Γροτίους, καὶ Μορίους, καὶ τοσοῦτους ἄλλους αἰδέσθοντας, τὴν σύντομον
καὶ πλατεῖαν ἐβλάσαν, νόθον ἐκηρύξαντες τὴν ἐπιστολὴν (βλ. Wernsdorff I. c.
p. 140—171). Λόγους δὲ προβάλλουσιν ἄλλους τε ληρώδεις καὶ σοφιστικούς, πολὺ
πρότερον ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Γρότιον ἀντακουσθέντας, καὶ ἐτι οὐ σφίξει τὸν λα-
κωνικὸν τοῦ λόγου χαρακτῆρα ἡ ἐπιστολὴ ὡσαυτὴ ὑπῆρχεν αὐτὸ τὸ τοῦ Ἀρείου
αὐτόγραφον! Οὐδὲ συνείδον οἱ ἄνδρες, ἐτι ἡ Δ, βίβλος τῶν Μακκαβαίων (ἐν τῇ

καὶ βίβλος ἱστορικὴ (α). Καὶ τῷ ὄντι, ἐὰν παρατηρήσωμεν, τὸ ἀόριστον ἐν γραφῇ (τινι), οὐκ ἂν ἀρμόσειεν ἐπὶ τῆς ἀγίας τῶν Ἰουδαίων Γραφῆς· ὡφείλε γὰρ ὁ Ἄρειος γράφειν ὠρισμένως, ἐν τῇ ὑμετέρᾳ γραφῇ, κτλ. ἀντίκειται δὲ καὶ ἡ παρά τῶν Ἰουδαίων ἀπάντησις διαστέλλουσα τὰ παρ' αὐτοῖς ἅγια βιβλία τῆς τοῦ Ἀρείου γραφῆς· (βλέπε παρακατιών). ὥστε φαίνεται πιθανώτερον ἡ γραφή, χρονολογικὴ τις βίβλος, ἢ ἱστορικὴ, ἐκ τῶν Ο, ἀπηνθισμένη (οἷα ἦν ἡ περὶ τῶν Ἰουδαίων Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, καὶ ἡ τοῦ Εὐπολέμου, κτλ. βλ. ἐφεξῆς §. ις), καὶ μετ' ἄλλων τινων, ἴσως, ἱστορικῶν παραδόσεων ἀνάμικτος. Ἀλλ' ὅποιονδ' ἂν ὑποθετῇ τὸ σύγγραμμα τοῦτο, φανερόν, ὅτι ὁ τῆς συγγενείας μνημονεύων Ἕλληνα ἐκείνος συγγραφεὺς εἶδε καὶ ἀνέγνω τὴν Γραφήν ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο. Καὶ τὸ συγγενὲς ἐξάγων ἐκ τοῦ γένους Ἀβραάμ, ἐθεώρει τὴν τοῦ γένους σειρὰν (τὸ πιθανώτερον, κατὰ τοὺς περὶ τὸν Γρότιον) ἀπὸ τοῦ Φαλέγ (υἱοῦ τοῦ Ἑβερ, καὶ προπάτορος τοῦ Ἀβραάμ), ἐξ οὗ καὶ οἱ τὴν ἑβραϊκὴν καὶ φοινικεῖον ὀνομασίαν (Φαλεγί) διασώσαντες Πελασγοὶ (οἷον Πελαγοὶ, κατὰ τὸ Πελάγων)· δηλοῖ δὲ τὸ Φαλέγ μερισμὸν. Ἵστε καὶ οἱ

καὶ ἡ ἐπιστολὴ) μετεφράσθη ὅλη ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ· ἐπομένως οὖν καὶ αὕτη ἡ ἐπιστολὴ, ἣν ἐξεβραΐσας ὁ συγγραφεὺς τοῦ Α, τῶν Μακκαβαίων κατεχώρισεν ἐν τῇ συγγραφῇ. Ἀλλὰ περὶ τῶν τοιούτων χαρακτηρισμῶν τοῦ λόγου προεπιόμεν (βιβλ. Α. κεφ. ις. §. ια. τόμ. α. σελ. 513). Ὁ δὲ περὶ τὴν λακωνικὴν διάλεκτον δεῖνός Βερνισδόρφιος ὑπέδειξεν ἡμῖν καὶ πῶς ὡφείλου οἱ Ἕλληνες γράφειν (εἰπερ ἦν γνησίᾳ ἡ ἐπιστολὴ). « Ἰδοὺ, λέγει, τὸ « Εὐρέθη ἐν γραφῇ » κτλ. πῶς ἂν ἔγραψεν Ἕλληνα. « Ἐγνώσθη ἡμῖν ἐκ συγγραφῆος τινός (!) περὶ τῶν ἐκ (γρ. ἐν) Σπάρτης καὶ τῶν Ἰουδαίων, ὡς εἶναι αὐτοὺς συγγενεῖς !! (σελ. 153). Προῖων δὲ πάλιν (σελ. 157), καὶ μνημονεύων κἀκείνου τοῦ Ἀσλωνικοῦ « Δὲ μὲν ἐσσί τὸ γε θεός, οὐδὲν μὴ πάθωμεν· οὐ γὰρ ἀδικούμεν· αἱ δὲ ἄνθρωπος, ἔσται καὶ τεῦ κάρων ἄλλος » (Πλούταρχ. Πύρρ. §. ις), καὶ τοῦτο ὁ χωρὶς Ἀσλωνιότης μεταποιῶν εἰς τὸ Ἀττικώτερον, γράφει, « Εἰ μὲν οὖν Εἷς θεός, οὐδὲν ἂν μὴ πάθωμεν· οὐ γάρ τι ἀδικούμεν· αἱ δ' ἄνθρωπος, ἔσῃ καὶ ΠΟΥ κερραὺ· μενος ἄλλως » (ἐπειδὴ ἀντὶ τοῦ « τεῦ κάρων ἄλλος » ἐν ἀρχαίᾳ ἐλθούσῃ ἔλειτο ἡμαρτημένως. « Καὶ ΠΕΥ ΚΑΡΤΩΝ ἄλλως » !). Ὁμοίᾳ καὶ γράφουσιν καὶ χρίνοιν πάντες οἱ ἔχθροὶ τῶν Ο !

(α) Calmet, ubi supr. πρὸβλ. καὶ Wernsdorff l. c. pag. 152.

Φαλεγοὶ εἶεν ἂν μεμερισμένοι καὶ διεσπαρμένοι, ἢ Σπαρτοί, διὰ τὸ πολὺπλανον (Στράβ. ιγ, 621), καὶ τὸ σποράδην εἶναι (ὅθεν προ-
 ῆλθε καὶ ὁ μῦθος τῶν μετὰ τοῦ Φοίνικος Κάδμου Σπαρτῶν. Σχ.
 Πινδ. Ἰσθμ. ζ, 13: πρβ. Διόδωρ. ιθ, 54). Οὗτοι δὲ οἱ Πελασ-
 γοί, φαίνονται συγγενεῖς Δωριέων, ὧν ἀπόμοιρα καὶ οἱ Σπαρτια-
 ται. Μαρτυρεῖ δὲ τούτοις Ἡρόδοτος λέγων· ὅτι « τὸ Πελασγικὸν
 ἔθνος ὕστερον ἐκλήθη καὶ Δωρικόν » (Α, 56)· καὶ ὅτι· « Οἱ Δω-
 ριέων ἡγεμόνες φαίνονται ἂν ἐόντες Αἰγύπτιοι, Ἰθαγενεές » (α),
 (ἴσως, ὡς εἰς τὴν Ἑλλάδα μετοικήσαντες διὰ τῆς Αἰγύπτου, ὅπου
 τὸ πρῶτον μετέβησαν ἢ ἐκ τῆς Ἀσσυρίας, [ὅθεν ὁ Ἡρόδοτος καὶ τὸν
 Περσέα κατάγει], ἢ καὶ ἐκ Φοινίκης, ὅθεν καὶ τὸν Ἡρακλῆν) (β). Εἶπε
 πρὸς τούτοις ὁ αὐτὸς ἱστορικὸς (Α, 57), καὶ ὅτι « Ἦσαν οἱ Πελασγοί
 βάρβαρον γλῶσσαν ἰέντες » (ὡς ἂν μήπω τότε πρὸς τὸ γνήσιον ἐλ-
 ληνικὸν τῆς αὐτῶν διαλέκτου σχηματισθείσης, μηδ' ἀποκαθαρθείσης
 ἐξ ὧν ἔφερον μεθ' αὐτῶν φοινικικῶν καὶ ἄλλων Ἀσιανῶν φωνῶν) (γ).
 Τοιαῦτά τινα ἴσως περὶ τῆς Ἰουδαίων καὶ Σπαρτιατῶν συγγενείας
 ὁ τῆς παρὰ Λάκωσι γραφῆς Ἑλλήν πάντως συγγραφεὺς συνῆγεν
 ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, συνεπιφέρων (ὡς προείπομεν) καὶ τινας
 ἄλλας, ἴσως, παραδόσεις ἱστορικὰς (ὡς ἀνέμιξε τοιαύτας καὶ Εὐ-
 πόλεμος, καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Πολύστωρ, καὶ Ἀρτάπανος, κτλ. βλ.
 ἐφεξ. §. ιη, κβ, κγ). Εἰ δ' ἔξεστι καὶ γνώμην ἄλλην ἀπλουστέ-
 ραν περὶ τῆς συγγενείας ταύτης εἰπεῖν, ἴσως ἢ παρὰ τοῖς Σπαρ-
 τιάταις γραφῇ ἄλλοθεν ἐθεώρει τὸ συγγενές. « Ἐκ γένους

(α) Ἡρόδ. Γ, 53: πρβλ. καὶ τὸν ἐπὶ τούτοις ἀγανακτοῦντα Πλούταρχον ἐν τῇ περὶ
 τῆς Ἡροδότου κακότητος σελ. 404. τόμ. θ. Reisk. Καὶ τοὺς Ἀθηναίους
 Αἰγυπτίων ἀπαικούς ὑπενόουν ἄλλοι τε, καὶ Θεόπομπος· παρ' Ἀφρικαν. ἐν Εὐσεβ.
 Εὐ. Πρὸπ. Ι, σελ. 288.

(β) Φοίνικες, ἴσως, ἦσαν καὶ παλαιοὶ τινες βάρβαροι κάτοικοι τῆς Βοιωτίας ὧντις,
 Τέρμικες, Λόνες, Λέλεγες (Στράβ. θ. 401: Heyn. observ. ad. Apollod. III. 41).
 Λέλεγες δὲ πάλιν καὶ οἱ Λάκωνες, ἀπὸ Λέλεγος αὐτόχθονος, καὶ Λελεγία ἡ Λακωνικὴ
 (Παυσ. γ. 1. δ. 1: Ἀπολλοδ. γ. 10). Λέλεγες καὶ οἱ Μαγαρεῖς, ἀπὸ Λελεγος ἐλθόντες
 ἐξ Αἰγύπτου (Παυσ. α. 39), Λέλεγες καὶ μεῖρα Καρῶν (αὐτ. ζ. β. §. 4.), κτλ. ὧστε
 φαίνονται καὶ οὗτοι πελασγικὸν ὄντες, ὡς καὶ οἱ Κόζικωνες (Στράβ. ιθ, 54·
 πρβ. 323. κτλ.) — (γ) βλ. Grot. annot. ad. Maccab. I. 14.

Ἀβραάμ » ἔλεγε τοὺς Σπαρτιάτας, ἀπὸ τῶν ἔτι ἀρχαιοτέρων προγόνων τοῦ Ἀβραάμ κατὰ γούσα τὴν σειράν. Τοῦ μὲν γὰρ Ἑβερ (ἐξ οὗ Ἀβραάμ καὶ οἱ Ἑβραῖοι) προπάτωρ ὁ Σῆμ, τῶν δὲ Σπαρτιατῶν (ἀπλῶς ὡς Ἑλλήνων θεωρουμένων) προπάτωρ, ὁ τοῦ Σῆμ ἀδελφὸς Ἰάφεθ (ὁ παρ' Ἑλλήσιν Ἰαπετός), οὗ υἱὸς Ἰωάν (ὁ Ἴων, ὁ καὶ Ἰάων), οὗ Ἑλισσά (ὁ Ἑλλην). « Ἀπὸ γὰρ Ἰωάνου Ἰωνία, καὶ πάντες Ἕλληνες γεγόνασιν » (α). ὣς γοῦν ἐκ τῶν γεναρχῶν τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς προγονικῆς πρὸς τοῦτον οἰκειότητος οἱ Σπαρτιάται (καθὼς Ἕλληνες) ἦσαν τοῖς Ἰουδαίοις ἀδελφοί, δηλονότι συγγενεῖς καὶ γένει προσήκοντες. Καὶ τοῦτο διεσάφησεν ὁ Ἰώσηπος ἐκφράσας τὴν ῥῆσιν τῆς ἐπιστολῆς οὕτως. « Ἐντυχόντες γραφῇ τινι, εὗρομεν, ὡς ἐξ ἐνός εἶεν γένους Ἰουδαῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι, ἐκ τῆς πρὸς Ἀβραάμ οἰκειότητος » (Ἀρχ. ιβ. δ. §. 10). Οὕτω καὶ οἱ Περγαμῆνοί, παμπάλαιον αὐχύνοντες τὴν τοῦ γένους ἀρχήν, ὡς ἀνέκαθεν Φρύγες (οἱ δὲ Φρύγες καὶ τῶν Λίγυπτίων πρεσβύτεροι παρ' αὐτῶν ὠμολογήθησαν Λίγυπτίων. βλ. Ἡρόδ. β. 2), ἐν ἰδίῳ ψηφίσματι ἀνεκῆρυξαν, ὅτι, « ἐν τοῖς κατὰ Ἀβραάμον καιροῖς, θς ἦν πάντων Ἑβραίων πατήρ, οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἦσαν αὐτοῖς (τοῖς Ἑβραίοις) φίλοι, καθὼς ἐν τοῖς δημοσίοις εὗρισκομεν γράμμασιν » (β). Ἀλλ' ὁπωςδῆποτ' ἂν ἐθεώρουν οἱ Περγαμῆνοί τὴν

(α) Ἰώσηπ. Ἀρχ. Α, σ. 1. πρὸς. Drusij annot. in Gennes. X: Salmas. de Hel-lenist. p. 338—341. Καὶ Αἰσχύλος (Περσ. 178 καὶ 1030) « Ἰακῶν γῆν » (τὴν Ἑλλάδα. βλ. καὶ Σουῖδ. λ. Ἴωνες, καὶ Stanleji Comm. εἰς Αἰσχύλ.). Ὄθεν καὶ τὸ παρὰ τῷ προφῆτῃ Ἠσαΐα Javan οἱ Ο, ἡμῆνευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἔς. 19). Javanim καὶ παρὰ τοῖς ὕστερον Ἰουδαίοις οἱ Ἕλληνες, καὶ παρὰ τοῖς Ἀραβίαις καὶ ἄλλοις Junani (=Ἴωνες). Τοῦ Ἰάφεθ, ἢ Ἰαπετοῦ, ἄλλος υἱὸς ἱστορεῖται καὶ ὁ Θείρας (Γενεσ.), ὁ αὐτὸς καὶ ἑλληνιστὶ Θράξ· ὅθεν οἱ Θράκες (Ἰώσηπ. αὐτόθ.). Ἐκ δὲ τούτου πάλιν φαίνεται καὶ πολλὴ ἡ μετὰ Θρακῶν συγγένεια τῶν Ἠλιασγῶν (βλ. τὸ ἡμέτερον. Δοκίμιον περὶ τῆς πλῆσιςστ. συγγεν. τῆς Σλαβονορωσσικ. γλώσσης πρὸς τὴν Ἑλλήν. προλόγ. §. 6, καὶ ἰδ.).

(β) Ψήφισμ. Περγαμῆνων περὶ τὸ 63: π. Χ. παρ' Ἰώσηπ. Ἀρχ. ΙΔ, ι, 22: ὅπου ὁ σοφὸς Ἰδόςων (Hudson) ἀτόπως ὑπώπτει, μήπως, ἀντὶ Περγαμῆνων, γραπτὸν Λακεδαιμονίων, ἔχον δηλονότι κατὰ νόον τὴν ἀνωτέρω τῶν Λακεδαιμονίων ἐπιστολήν, ἣν Ἰώσηπος ἀνέγραψε προηγουμένως (ιβ. δ, 10). πρὸς Haverc. καὶ Gronov. not. εἰς Ἰώσηπ. Ἀρχ. ἰδ. ι, σελ. 711.

πρὸς Ἑβραίους ἀρχαίαν φιλίαν, τὸ κατ' αὐτοὺς ψήφισμα συμ-
μαρτυρεῖ τῇ τῶν Λακεδαιμονίων ἐπιστολῇ, καὶ ὅτι πολλὰ τοῦ παρ'
Ἑλλήσιν ἐν γραφαῖς, καὶ γράμμασι δημοσίοις, ἦσαν γνωστὰ τὰ
τῶν Ἰουδαίων (μετὰ τὴν ἐρμηνείαν πάντως τῶν Γραφῶν). Τὴν
δ' οὖν Λακεδαιμονίων συγγένειαν ἐμαρτύρησαν ὕστερον καὶ αὐτοὶ
οἱ περὶ τὸν Μακκαβαῖον Ἰωνάθαν Ἰουδαῖοι ἐν τῇ πρὸς Σπαρτιά-
τας ἐπιστολῇ, λέγοντες, ὅτι· «Καὶ ἡμεῖς ἀπροσδεεῖς τούτων ὄντες
(τῶν, ὧν λέγετε, δηλονότι περὶ τῆς συγγενείας διασαφήσεων ἀπὸ
τῆς παρ' ὑμῖν ἐνθουσιαστικῆς γραφῆς), «παράκλησιν» (τούτεστι παρα-
ρῆσιν καὶ διδασκαλίαν, ἧ, ὡς ἐξέφρασεν ὁ Ἰωσήπος, ἀποδείξει)
«ἔχομεν τὰ βιβλία τὰ ἅγια, τὰ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν» (Α' Μακ-
καβ. β. 9. πρὸς βλ. Ἰωσήφ. Ἀρχ. ιγ. ε, 8) (α).

(α) Ἰδού τὸ χωρίον τῆς ἐπιστολῆς ἐκτινέστερον. «Ἐπὶ πρότερον ἀπιστάλησαν ἐπι-
στολαὶ πρὸς Ὀνίαν τὸν ἀρχιερεῖα παρὰ Δαρείου (γρ. Ἀρείου) τοῦ βασιλευμένου ἐν ὑμῖν,
ὅτι ἐστὶ ἀδελφοὶ ἡμῶν· ὧν τὸ ἀντίγραφον ὑπάρκει. Καὶ ἀπεδέξατο Ὀνίας
τὸν ἄνδρα τὸν ἀπεσταλμένον ἐνδοξῶς, καὶ ἐλαβε τὰς ἐπιστολάς, ἐν αἷς διεσαφείτο
περὶ συμμαχίας καὶ φιλίας. Καὶ ἡμεῖς οὖν ἀπροσδεεῖς τούτων ὄν-
τες, παράκλησιν ἔχοντες τὰ βιβλία τὰ ἅγια, τὰ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν, ἐπειρά-
θμεν ἀποστελεῖν τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀδελφότητα καὶ φιλίαν ἀνανεώσασθαι, πρὸς τὸ
μὴ ἐξαλλοτριωθῆναι ὑμῶν» κτλ. (Α' Μακκ. ιβ. 7—10). Ταῦτα ὁ κλεινότερος Ἰέτιος
ἐρμηνεύων, ἀποδίδωσι τὸ «ἀπροσδεεῖς τούτων ὄντες» εἰς τὸ σύνεγγυς πτῆς
συμμαχίας καὶ φιλίας· καὶ καταψήγει τὸν Ἰωσήπον, ὡς διασκευάσαντα
καὶ νοθεύσαντα τὴν Ἰωνάθαν ἐπιστολήν, διότι ταύτην κατὰ πλάτος (ὡς εἶπεν
ὁ Σκαλίγρος, ἐνθ. ἀνωτ.) παραφράζων (Ἀρχ. ιγ. ε, 8), ἀνέφερε τὸ ἀπροσδεεῖς
τούτων εἰς τὰ πρῶτα, τὰ ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς (τά, ἀπιστάλησαν
ὅτι ἐστὶ ἀδελφοὶ ἡμῶν)· ὅθεν, λέγει, καὶ τὰ ἐξῆς ὁ Ἰωσήπος παρερμηνέ-
υσαι, λέγων «οὐ δεόμεθα τῆς τοιαύτης ἀποδείξεως διὰ τὸ ἐκ τῶν ἱερῶν πιστεῦ-
σθαι (ἄλλοι, πεπεισθαι) γραμμάτων» κτλ. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰέτιος ἐρμηνεύει τὸ χωρίον οὕτως·
«Ἡμεῖς οὖν τούτων (τῆς συμμαχίας καὶ φιλίας) οὐ χρῆζοντες, πα-
ραμυθίαν (consolationem) ἔχοντες τὰ βιβλία τὰ ἅγια, τὰ ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν,
ἐπειράθμεν ἀποστελεῖν πρὸς τὸ τὴν ἀδελφότητα καὶ φιλίαν ἀνανεώσασθαι» κτλ.
(Huet. Dem. Evang. Pr. IV. c. 8. §. 11). Ἀλλ' ἀδίκως ἐψέξε τὸν Ἰωσήπον ὁ ἐνδο-
ξος τῆς Ἀθριγκίας ἐπίσκοπος, αὐτὸς μᾶλλον ἀποκλανθῆς τοῦ νοήματος τῆς τοῦ
Ἰωνάθαν ἐπιστολῆς. Τὸ τοῦ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀναφέρεται σαφῶς
εἰς τὰ περὶ τῆς ἀδελφότητος τῶν Ἰουδαίων καὶ Σπαρτιατῶν περιχόμενα ἐν τῇ τοῦ
Ἀρείου ἐπιστολῇ (ἧς εἶχε καὶ τὸ ἀντίγραφον ὡς οὐκ ἐταγμένον, ἡ ἐπισυννυμ-

§. 15. 1Δ) Ἐν τῇ αὐτῇ Α, τῶν Μακκαθαίων βιβλίῳ (κεφ. γ. 48) ἀναγινώσκουμεν, καὶ ὅτι κατὰ τὸν ὑπ' Ἀντιόχου διωγμὸν (τῷ 169 π. Χ.) οἱ περὶ τὸν Μακκαθαῖον Ἰούδαν « συνήχθησαν εἰς Μασσηφά, καὶ ἐξεπέτασαν τὸ βιβλίον τοῦ νόμου, περὶ ὧν ἐξηρεύων τὰ ἔθνη τὰ ὁμοιώματα τῶν εἰδώλων αὐτῶν »· τουτέστι, διήνοιξαν καὶ ἀνέπτυξαν ἀνελέξαντες, καὶ δεικνύοντες εἰς τὸν οὐρανὸν (βλ. αὐτόθ. § 49, 50) τὸ βιβλίον τοῦ νόμου (εἴτε τῆς Πεντατεύχου μόνον,

ἢ τοῦ Ἰωνάθαν ἐπιστολῆς). Καὶ πρόδηλον ἐκ τοῦ ἐφειχθῆς ἐπιφερομένου, « ἀναγνώσασθαι τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀδελφότητα καὶ φιλίαν », ὃ δὲ σοφὸς Ὑτίσιος ἐλαβὼν, ὡς ἐξέλαβε, τὸ τούτων, ἐξέπεισεν εἰς παραδοξὴν ἀντίφασιν. Εἰ γὰρ ἔλογεν ὁ Ἰωνάθαν πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας « ἀπροσδεῖς ἐσμεν τῆς (παρ' ὑμῶν) συμμαχίας καὶ φιλίας, πῶς λοιπὸν ἔπειτα πάλιν ἀνενοῦτο τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀδελφότητα καὶ φιλίαν; Τίς δὲ καὶ ὑπῆρχεν ἄλλος ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιστολῆς, εἰμὴ τοῦτ' αὐτὸ, ἡ τῆς φιλίας ἀνανέωσις; (Α. Μακκ. ιβ. ι, 2). Καὶ τὸ παρὰ κλησιν πάντως οὐχὶ παραμυθίαν σημαίνει, ἀλλὰ παραινέσιν καὶ διδασκαλίαν (Institutionem), ὅθεν καὶ πληροφορίαν βεβαίαν (ὡς τὸ « ἰσχυρὰν παρὰ κλησιν » Ἑβρ. ε. 48), ἡ ἀπόδειξις, ὡς ἡρμήνευσεν ὁ Ἰωσήπος· ὡμολόγησε δὲ καὶ Γρότιος· ὁ δὲ μάτῃν ἠρνήσατο, ὁ Ὑτίσιος. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν συγγένειαν τῶν Σπαρτιατῶν, τὴν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ἄγαν ἀπιθάνως ἐθεώρησεν (αὐτόθ. σελ. 119). Εἰσάγει τὸν Σπαρτιάτην Ἀρεῖαν νομίζοντα τοὺς Ἰουδαίους συγγενεῖς, διότι τῆς μὲν Κρήτης πόλεις τινὲς ὑπῆρχον ἀποικίαι Σπαρτιατῶν, τοὺς δὲ πάλιν Ἰουδαίους ἐκ τῶν Ἰδαίων Κρητῶν κατήγαγεν ὁ παρὰ τῷ Ταχίτῳ μῦθος (βλ. ὅπισθ. σελ. 34)! Ταῦτα τοῖνον τὰ τοῦ περικλεοῦς Ὑτίσιου οὐκ ἐπαινοῦμεν. Ἐπισυναπτομεν δὲ καὶ τὸ ἐξῆς. Ἐν τῇ παρ' Ἰωσήπου τοῦ Ἀρείου πρὸς Ὀνίαν ἐπιστολῇ πρὸς τῷ τέλει ἀναγινώσκονται καὶ ταῦτα. « Τὰ γε γράμματα ἐστὶ τετραγώνια » (ἄλλοι, τετραγώνω· ἔλλειπ. χάρτη· ἄλλ' ὅς. γρ. ἐν τετραγώνῳ) ἢ σφραγὶς ἐστὶν αἰτὸς, δράκοντος ἐπεὶ ἐλ η μ ἐ ν ο ς » — Οὐδὲν τούτων κεῖται ἐν Α. Μακκαβ. ιβ. 7. Ἀλλὰ ταῦτα οὐκ ἀποτελοῦσι μέρος τῆς ἐπιστολῆς (ὡς συγχέονται ἐντίσιον ἐκδόσεσι τοῦ Ἰωσήπου), αὐτὸς δὲ ταῦτα λίγει ἐξ ἑαυτοῦ ὁ Ἰωσήπος (ὁ συνείδε καὶ ὁ Πεπίτιος· ὁ δ' Ἀβερκαμπιος μάτῃν ἐδίστασε. Σημ. εἰς Ἰωσήπ. ἀρχ. ιβ. δ. 10. σελ. 606). Ἐκφράτας γὰρ τὰ τῆς ἐπιστολῆς, διαγράφει (πρὸς μᾶλλον πίστωσιν) καὶ τὸ εἶδος αὐτῆς, καὶ τὴν σφραγίδα. Εἶδε δὲ πάντως καὶ ἀνέγνω τὴν ἐπιστολὴν, τηρουμένην ἐτι κατ' αὐτὸν ἐν τοῖς ἀρχαίοις, ἐν οἷς, ὡς φαίνεται, κατεγέγραπτο ἱστορικῶς καὶ τὸ Δ η μ ο τ ε λ η ς ὄνομα τοῦ κομιστοῦ τῆς τῶν Λακεδαιμονίων ἐπιστολῆς (ἐπερ οὐ γέγραπται ἐν Α. Μακκ. ιβ.). Ὅτι δὲ παρὰ σφραγὶς εἶχεν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ δράκοντα, καὶ αἰτὸν, ἄλλοι ἀπέδειξαν οἱ νομισματογράφοι. βλ. Mionnet Description de medailles antiques, etc. vol. 2. p. 223. Paris 1807· καὶ Rasche Lexicon universae rei numariae, vol. 7. p. 1074. Lips. 1785.

εἴτε καὶ ὅλον τὸ σῶμα τῶν κανονικῶν Γραφῶν· ὁ παλαιὸς Λατίνος ἔχει πληθυντικῶς τὰ βιβλία τοῦ νόμου), ἀγανακτοῦντες, διότι οἱ ἔθνηκοι (καθὼς ἔμαθον οἱ περὶ τὸν Ἰούδαν) ἐξεζήτουν καὶ ἐξεύρισκον ἐν αὐτοῖς ὁμοιώματά τινα καὶ παραδείγματα (πρόσωπα τουτέστι καὶ περιστάτικα) παρόμοια τάχα τοῖς τῶν παρ' αὐτοῖς εἰδωλολατρουμένων Θεῶν (ἵνα τοὺς Ἰουδαίους ἐξελέγχωσι βλασφημοῦντες καὶ μυκτηρίζοντες, ὅτι καὶ ἐν τοῖς αὐτῶν βιβλίοις περιέχονται θυσίαι, καὶ τελεταί, ἧ καὶ ὀνομασίαι καὶ πράξεις ἱστορικαί, παρόμοιαι ταῖς τῶν ἐθνικῶν Θεῶν, οὓς οὐκ ἤθελον αὐτοὶ προσκυνεῖν) (α). Ἐπειδὴ δὲ οἱ τὰς Γραφὰς κατατρέχοντες ἦσαν Συρρομακεδόνες (Ἀντιόχου στρατηγοὶ καὶ στρατιῶται), ἐλληνίζοντες τὴν φωνήν, φαίνεται πιθανώτατον, ὅτι τὰ τοιαῦτα ὁμοιώματα ἐξηρῶντων ἐν ταῖς Γραφαῖς, ἀναγινώσκοντες μάλιστα χειρόγραφα τῆς ἐλληνί-

(α) Οὕτω καὶ ἡ Βουλγάτα. « Et expandunt libros legis, de quibus scrutantur gentes similitudinem simulacrorum suorum ». 'Ἄλλ' ἐν τῇ τοῦ Ἀλδου, καὶ τῇ Κομπλουτ' ἐκδοσει τῶν Ο, γέγραπται « Περὶ ὧν ἐζητεῖ τὰ ἔθνη τοῦ ἐπιγράψαι ἐπ' αὐτῶν τὰ ὁμοιώματα » κτλ. καὶ τὰς δύο ταύτας λέξεις ἔχει καὶ ἡ λατινικὴ μετάφρασις « ut in eis idolorum suorum imagines exararent (πρὸς. καὶ Calmet, καὶ Houbigant, not. in Maccab. 3, 48) ἄλλ' ἡ σύμφωνος τῶν λοιπῶν ἐκδόσεων γραφή, προτιμότερα. Καὶ ὅμως δὲ ἡ ἐκ τῆς προσθήκης ἀποβαίνουσα σημασία φαίνεται πως ἐπαρίστερος. Ἀλλὰ καὶ τοιαύτη τις γραφή καὶ σημασία δεῖται, καὶ οὕτω πάλιν οἱ ἔθνηκοι, ἐν ᾗ κατέτρεχον σιζήοντες καὶ κατακαίοντες τὰς ἱερὰς Γραφὰς, ἐξέσβριζον καὶ ἄλλως ἐν τισιν ἀντιγράφοις, ἐξηρῶνόντες ἐν αὐτοῖς καὶ διαλέγοντες κατάλληλά τινα καὶ πρόσφορα χωρία κατὰ σελίδας, ἐφ' ὧν ἐπέγραφον τὰς εἰκόνας τῶν εἰδωλῶν αὐτῶν (λυποῦντες οὕτω τοὺς Ἰουδαίους, καὶ χαράσσοντες εἰς τὰς ἱερὰς αὐτῶν Γραφὰς ἀπὸ οὗτοι ἔφριττον καὶ ἀπεστέγγον εἰδωλικά μορφώματα). Οὕτω δὲ καταστυγμένα δεικνύοντες τοῖς Ἰουδαίοις τὰ βιβλία, ἔπειτα, ἴσως, καὶ ταῦτα κατέκαιον. Παρεμφαίνονται καὶ Πτολεμαῖος ὕστερον ὁ Φιλοπάτωρ διώκων τοὺς Ἰουδαίους, ἱστικίζεν οὐκ ἐπὶ τῶν βιβλίων, ἀλλ' εἰς αὐτὰ τὰ σώματα αὐτῶν, Διονύσιου παράσημον, κισσύφυλλον (Γ. Μοσκ. β. 29). Ὁ δὲ σοφὸς Καλμέττι καὶ σολοικότερον τρέπει τὸ περὶ ὧν εἰς τὸ περὶ ὧν (καὶ ἀρδν), καὶ παντάπασιν τὴν σημασίαν τοῦ χωρίου παραβιάζει. « Οἱ Ἰουδαῖοι (λέγει) ἐξεπέτασαν (ἀνέπτυξαν) τὸ βιβλίον τοῦ νόμου, καθ' ἣν ἡμέραν, ἡ ὥραν, οἱ ἔθνηκοι ἐπὶ τῶν αὐτῶν ». Τοιαῦτα καὶ Σαμουὴλ ὁ Περτιος (Var. Lection. c. 15). 'Ἀλλὰ ταῦτα ἀπεδοκίμασε καὶ ὁ Οὐδινγάντης (l. c.). πρὸς καὶ τὸν (μὴδ' αὐτὸν ἐρμηνεύσαντα πιθανὰ) Δρούσιον (Drusij annot. ibid.).

δος ἐρμηνείας τῶν Ο. Ὅτι δὲ τότε ὑπῆρχον ἤδη Ἕλληνισταὶ Ἰουδαῖοι οὐ μόνον κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὴν ἄλλην Συρίαν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Παλαιστίνην, ταῖς ἐλληνικαῖς χρώμενοι Γραφαῖς, πρῶτον ἐκ τῆς ἱστορίας. Ὁ δ' Ἀντίοχος ἐμαίνετο οὐ μόνον κατὰ τῶν Ἑβραϊκῶν Γραφῶν, ἀς οἱ Ἑβραῖζοντες ἀνεγίνωσκον, ἀλλὰ καθόλου κατὰ πάσης βίβλου τῆς Γραφῆς. « Ἡφανίζετο δὲ καὶ εἴ που βίβλος εὐρεθείη ἱερὰ, καὶ νόμος » κτλ. (Ἰώσηπ. Ἀρχ. IB, ε, 4: καὶ Α. Μακκαβ. α.)

§. ιζ. IE) Καὶ Πολέμων δὲ γενόμενος κατὰ τοὺς χρόνους Πτολεμαίου τοῦ Ἐπιφανοῦς (περὶ τὸ 190 π. Χ.), ἐπεμνήσθη τῆς ἐκ τῆς Αἰγύπτου τῶν Ἰουδαίων ἐξαγωγῆς ἐν τῇ ἐλληνικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ· καὶ σώζεται τὸ χωρίον ἐν τοῖς χρονικοῖς κανόσιν (ἢ *χρονογραφίαις*) τοῦ Ἀφρικανοῦ, παρ' Εὐσεβίου (Εὐαγ. Προπ. I. σελ. 288). Ὅτι δὲ καὶ τὸν Μωσὴν ἡγεμόνα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἱστορήσεν ὁ Πολέμων, μαρτυροῦσιν Ἰουστίνος (ΠαραINET.), καὶ Κύριλλος ὁ φωστὴρ τῆς Ἀλεξανδρείας (κατὰ Ἰουλιαν. α).

§. ιη. IΓ) Ἀλέξανδρος ὁ Πολυίστωρ, καὶ Κλήμης, καὶ Εὐσέβιος μνημονεύουσιν Εὐπόλεμου συγγράφην, περὶ τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ βασιλέων· καὶ ἐτέρων, περὶ τῆς Ἡλιοῦ προφητείας (α). Τοῦτον οὖν τὸν Εὐπόλεμον ὁ μὲν Εὐσέβιος ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ (καθὼς ἀναγινώσκεται τὴν σήμερον) Ἰουδαίον διαῤῥήδην ὠνόμασεν, ὡς προείπομεν (§. β. σελ. 78.). Ὅθεν ἄλλοι τε καὶ ὁ κλεινὸς Οὐόσσιος (β) ἐξέλαβον ὡς τὸν αὐτὸν, καὶ τὸν ἐπὶ Μακκαβαίων ἀγκμάσαντα Εὐπόλεμον, τὸν Ἰωάννου τοῦ Ἀκκῶς, ὃν μετὰ τοῦ

(α) Βλ. Κλήμεντ. Στρωμ. α, σελ. 247, 252: Εὐσέβ. Εὐαγ. Προπ. Θ. σελ. 262, πρβλ. 245, 252. κτλ. ὅστις μνημονεύει καὶ τὸ περὶ Ἰουδαίων τῆς Ἀσσυρίας (σελ. 245)· ὅπερ ἦν, ἴσως τὸ αὐτὸ, ἢ μέρος τοῦ παρὰ Κλήμεντι, περὶ τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ βασιλέων. (πρβλ. καὶ Κύριλ. Ἀλεξ. κ. Ἰουλιαν. ζ. σελ. 331). Ὁ Εὐπόλεμος μνημονεύει καὶ ἄλλων προσώπων ἐλληνικώτερον, ὡς ὅταν λέγῃ· « Βῆλον εἶναι τὸν Κρόνον. Ἀτλάντα τὸν Ἐνῶχ » κτλ. Εὐσέβ. αὐτ. σελ. 245, 252, κτλ.). Ὅστε καὶ ἐκ τούτου φαίνεται τις τῶν Ἀλεξανδρείων Ἑλλήνων ἱστορικῶν.

(β) Voss. de LXX. c. 27: Huet. Dem. Fv. Pr. IV. pag. 55. 55: Demagist. l. c. p. 470.

Ιάσωνος ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην πρεσβευτὴν Ἰούδας ὁ Μακκαθαῖος (α). Συμπίπτει δὲ τοῖς Μακκαθαϊκοῖς, ὡς ἔγγιστα, καὶ ὁ χρόνος, ὃν διώρισεν ὁ Εὐπόλεμος, ὡς ἔσχατον ὕρον τῆς ὕλης τῶν ἐτῶν περιοχῆς, « Ἀπὸ Ἀδάμ ἄχρι τοῦ ε, ἔτους Δημητρίου τοῦ Σωτήρος » κτλ. (βλ. ἀνωτέρ. §. β. σελ. 89). Ἀλλ' ὅμως ὁ Ἰώσηπος διαβρῆδην συναριθμεῖ τὸν Εὐπόλεμον μετὰ τῶν ἐθνικῶν Ἑλλήνων, οἵτινες συγγράψαντες περὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν, « οὐ πολὺ τῆς ἀληθείας διήμαρτον » (βλ. ὅπισθ. σελ. 78). Τὸ δ' αὐτὸ ποιεῖ καὶ Κλήμης. Καὶ αὐτὸς δὲ πάλιν ὁ Εὐσέβιος ἐν τῇ Προπαρασκευῇ μετὰ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ὡς ἐθνικὸν συνεισάγει καὶ τὸν Εὐπόλεμον (ὅπισθ. σελ. 80). Ἐθνικὸν δὲ τοῦτον καὶ Ὀδίο (σελ. 107) ἐξάπαντος ἐθέλει καὶ ἀπαιτεῖ. Καὶ ξένον οὐδὲν, εἰ περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡκμαζε κατὰ μὲν τὴν Ἰουδαίαν ὁ Ἰουδαῖος Εὐπόλεμος, ὁ τοῦ Ἀκκῶς, ἄλλος δὲ τις Εὐπόλεμος, Ἕλληνα τὸ γένος, κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅστις συνέγραψε περὶ τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ βασιλείων (ὅτι δὲ καὶ τῶν ἀπὸ Ἀδάμ ἀνωθεν ἐμνημόνευεν ἡ ἱστορία, δῆλον ἐν ἧ καὶ τὰ κατὰ τὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν Μελχισεδεκ ἀκριβῶς ζωγραφεῖ). Καὶ οὗτος οὖν τὴν ἱστορίαν ἡρανίστατο ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, ὡς φαίνεται λαμπρῶς ἐκ τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ ἐκλογῶν, ἃς ἀπῆνθισε μὲν ὁ Πολύτωρ, διέσωσαν δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς ὅ, τε Κλήμης καὶ Εὐσέβιος. (β).

(α) Α. Μακκ. η, 17. καὶ Β. Μακκ. δ, 11. Τῇ Ἰουδαίᾳ πρὸς Ῥωμαίους πρεβεῖν ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἱστορικὸς Justin. XXXVI. 3.

(β) Ἐκ τοῦ Εὐπολέμου ὁ Πολύτωρ Ἀλέξανδρος (περὶ οὗ λέγομεν ἐπιξῆς) ἀνέγραψε τὴν ἐπιστολὴν Σολομῶντος τὴν πρὸς τὸν Χιράμ, ἢ Χειράμ, Τύρου βασιλεῖα (ὃν αὐτὸς ἔγραψε Σούρινα· ὁ δ' Ἰώσηπος Εἰραμον, ἐκ τοῦ Εἰράμ = Ἰράμ = Hiram Ἀναγινώσκεται παρ' Ἑβρ. καὶ Χουράμ Huram, ἢ Churam [Schulz. Scholia. V. Test. T. 3. p. 37] ὅθεν Ἰσ. καὶ Χουράν, καὶ Φοινικιστὴ Σουράν· εἰμὴ ψευδὴς ἢ τοῦ Σ. γραφὴ ἀντὶ τοῦ Χ.), καὶ τὴν τοῦτου πρὸς ἐκείνου. Ἐκ δὲ τοῦ Πολυίτωρος πάλιν μετέγραψεν ἑκατέρωθεν τὰς ἐπιστολάς ὁ Εὐσέβιος (Εὐαγ. Προπ. Βιβλ. Θ. σελ. 263). Ὁ δὲ σοφὸς Οὐκλιεῆρος καὶ ταύτας Ἰουδαϊκῆς εὐρυΐας γόνους ἀποκκεῖ, περὶ ἁλλων πρὸς τε τὴν ἐν Γ. Μακκαβ. (κεφ. ζ.) Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος ἐπιστολὴν, καὶ τὰς ἐν Ἑσθήρ (κεφ. γ, καὶ η) ἐπιστολάς τοῦ Ἀρταξέρξου καθότι καὶ ταύτας Ἰουδαϊκοὺς τινος ἐγκεφάλου φαντασιονοπίας ἄλλοι τε, καὶ αὐτὸς

§. ιθ. ΙΖ) Μετὰ τοῦ Εὐπολέμου καὶ Φίλωνα τὸν πρεσβύτερον συνῆψεν ὁ Ἰώσηπος, ὡς ἐθνικὸν καὶ τοῦτον εἰσάγων συνάμα τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν, ὅσοι περὶ τῶν Ἰουδαίων ἱστορήσαν, « οὐ πολὺ τῆς ἀληθείας διαμαρτόντες »· καὶ προτάσσει δὲ τοῦτον πρὸ τοῦ Εὐπολέμου (ἴσως ὡς προγενέστερον), λέγων· « Καὶ Φίλων δὲ ὁ πρεσβύτερος, καὶ Εὐπόλεμος ». κτλ. (βλ. ὕψισθεν σελ. 78). Συμφωνοῦσι δὲ τῷ Ἰωσήφῳ καὶ τινες τῶν νεωτέρων κριτικῶν, ἐθνικὸν μὲν ὁμολογοῦντες τὸν Φίωνα τοῦτον, ἀλλ' ὅ-

υπέλαβεν ὁ κριτικὸς (De Aristobulo Jud. p. 17). Ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν λέξομεν τὰ εἰκότα ἐν τῷ οἰκίῳ τόπῳ. Τὰς δὲ Σολομώντος καὶ τοῦ Χιράμ ἐπιστολάς βεβαίαι ἡ Γ. Βασιλ. (κερ. ε. 2—9), καὶ ἡ Β. των Παραλειπομένων (β. 3—13), ὅθεν αὐτὰς καὶ ὁ Εὐπόλεμος ἀντίγραφε, πρὸς τὸν ἰδίον τοῦ λόγου χαρακτῆρα μεταποιήσας, καὶ τινὰ πλατῦν κώτερον ἀριθμήσας, τὰ δὲ πλεῖστα ἐπιτεμὼν. [Ἐν δὲ ταῖς σημειούσθαι τυπογραφικῶν ἀμαρτίαις τῆς τοῦ Χιράμ, ἡ Σούρωνος ἐπιστολῆς (παρ' Εὐσεβ. αὐτ. σελ. 264) « ἄνδρα Ἰουδαῖον (τὸν ἀρχιτέκτονα, ὃν ἀπέστειλε Χιράμ) ἐκ φυλῆς τῆς Δαυὶδ ». Ἐπερ διορθωτέον εἰς τὸ, τῆς Δαὺν » (ὡς καὶ Β. Παραλ. β. 14). Περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου καὶ Ἰώσηπος ἱστορῶν (Ἀρχ. η, γ, 4. Hav.), λέγει τοῦτον « ἐκ τῆς Νεφθαλίτης φυλῆς », ὁ διορθωτέον οἶμαι, εἰς τὸ Δαυὶδ οἶκος· ἡ γοῦν ὅλη τὴν παρ' Ἰωσήφῳ φράσιν ἐκείνην, τεταραγμένην πολλαχῶς ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων (ὡς νομίζομεν) διορθωτέον (εἴπερ ἔξεστιν) οὕτως. « Μητρὸς μὲν ὄντα ΔΑΝΙΤΙΔΟΣ τὸ γένος, ἐκ γὰρ ταύτης ὑπῆρχε τῆς φυλῆς, πατὴρ δὲ ΤΥΡΙΟΥ, γένος Ἰσραηλῆ (ΤΟΥ, ΝΕΦΘΑΛΙΤΙΔΟΣ ΦΥΛΗΣ ». πρὸς Γ. Βασιλ. ζ, 14. καὶ Β. Παραλ. β, 14. ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον]. Βεβαίαι τὰς ἐπιστολάς καὶ Ἰώσηπος, εἴτ' ἐκ τῆς Γραφῆς ἀπανθίσας, εἴτε καὶ ἐκ τῶν Τυρίων ἀρχαίων ἀντιγράψας, καὶ πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἰδίας συνθέσεως καὶ αὐτὸς μεβαρμόσας· λέγει γάρ· « Διαμένει δ' ἄχρι τῆς σήμερον τὰ τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἀντίγραφα, οὐκ ἐν τοῖς ἡμετέροις μόνον σωζόμενα βιβλίοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Τυρίοις » κτλ. (Ἀρχ. η, 2 §. 6—8, καὶ κ. Ἀπίων. α, § 17, ὅπου καὶ Δίου, Τύριον ἱστορικόν, φέρει μάρτυρα τῶν παρὰ τοῖς Τυρίοις σωζομένων πολλῶν τοῦ Σολομώντος πρὸς Εἰραμον ἐπιστολῶν). Τούτων δὲ τῶν οὗτω ἐπιστολῶν ἐμνημόνευσε καὶ Θεόφιλος (πρὸς Αὐτόλκ. γ, 22), καὶ Κλήμης (Στρωματ. Α. σελ. 239, πρὸς Βλ. καὶ Εὐσεβ. Χρονικ. Α. κερ. ιζ, σελ. 80 ἐκδ. Mediol. καὶ Hieron. ad magn. orat. καὶ Fabric. Cod. Pseudepigr. V. Test. p. 1020, 1026). Ὁ δὲ σοφὸς κριτικὸς λίαν (ὡς ἂν εἴποι τις) ὑπερκριτικίζει, μὴ μόνον Ἰωσήφῳ καὶ Εὐσεβίῳ, καὶ προσέτι τῷ Πολύστορῳ ἀντιλέγων, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὴν, ἐν μέρει, τὴν θείαν Γραφήν, ὡς τὸν Εὐπόλεμον, καὶ ἡμεῖς καὶ μὴ ἡμεῖς, Ἰουδαῖον ἡμῖν ἀποφῆναι. Βί' δ' αὖ παρὰ τούτῳ ἐπιστολαὶ κατὰ τὴν φράσιν διαφέρουσι τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ Γραφῇ, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐν τῇ Γ. Βασιλ. ε, κατὰ πολλὰ διαφέρουσι τῶν ἐν Β. Παραλ. β, τὸ δὲ κύριον νόημα πανταχοῦ τετήρηται τὸ αὐτό. Ἡ μήπως καὶ τούτων τῶν ἐν τῇ Γραφῇ τὰς ἐπὶ

μως διαφωνούντες περί τοῦ προσώπου καὶ τῆς ἔξωσ τοῦ ἀνδρός. Οἱ μὲν φιλόσοφόν τινα Πυθαγόρειον τοῦτον λέγουσιν· (ἀλλ' οὕτω συγγέουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν γνωστότατον Φίλωνα τὸν Ἰουδαῖον, περὶ οὗ λέγομεν εὐθύς)· οἱ δὲ τινες ὑπονοοῦσι, μήποτε οὗτος εἴη ὁ τᾷ Λιβιοπικᾷ συγγραψάμενος Φίλων (ὁ παρ' Ἀντιγόνῃ τῷ Καρυστίῳ μνημονεύμενος, καὶ τῷ Στράβωνι, Β, 77), προγενέστερος Ἐρατοσθένους (α')· οἱ δὲ πάλιν τὸν αὐτὸν ἐθέλουσι καὶ τὸν ἐκ τῆς Βύβλου Φίλωνα τὸν Ἐρέννιον (β), λίαν ἄτοπα

ρας, ὁποτέρας, διανοθεύει ἡ δριμύτης ἡ κριτικῆς· Καὶ ὁ πολὺς Σκαλίγρος (οὗ τὴν γνώμην, ὡς ἔοικεν, ἠπάσθη ὁ Οὐαλκενῆρος) τὸν μὲν Εὐπόλεμον ἀρχαίον συγγραφέα λέγει (Ἰουδαίου δὲ οὐ λέγει)· τὴν δὲ Σολομῶντος πρὸς Σούρωνα ἐπιστολὴν νόθον ἔκρινε καὶ οὗτος, διότι μέμνηται καὶ τῆς Σαμαρείδος (χώρας). Ἡ δὲ Σαμαρεία ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ Σεμήρ, ἀνθρώπου κυρίου τοῦ ὄρους Σεμερόν (ἐν τῇ φυλῇ τοῦ Ἑβραίου) ἐπὶ Ἀμὲρ βασιλείας Ἰσραὴλ (Γ. Βασιλ. ις, 24), βασιλεύσαντος ἔτι 88, ἀπὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ (Scalig. Fragment. p. 28. ad. calcem do Emendat. Temp.). Ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ φυλῇ ὑπῆρχε καὶ ἄλλος τόπος πολὺ ἀρχαιότερον καλούμενος ὄρος Σομόρων (Β. Παρ. ιγ, 4.), ὅθεν ἰδίως καὶ ἐπὶ Σολομῶντος παρηνομάζετο καὶ ἡ χώρα Σαμαρείτις. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἄλλη παλαιὰ τῆς φυλῆς Βενιαμὴν πόλις Σεμερίμ (Ἰησ. ιη, 23, κἀδ. Ἀλεξ. Ἀδδ.), ἡ Σαμαρίμ (ἐκδ. Κομπλ. καὶ ἑβρ. Samarim), ἡ ἀπὸ Σαμαρείου (Γεν ι, 18, καὶ ἑβρ. Samari) πρὸς Δρυσίαν (Gen. x). Πρὸς ταύτην τὴν Σαμαρείτιν ἐπέβλεπεν ὁ Εὐπόλεμος, ἡ μᾶλλον ἀρχαία τις ἑβραϊκῶν παραδόσεων συγγραφὴ, ὅθεν ὁ Εὐπόλεμος δανεισάμενος προσέθηκε τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα πλὴν Γαλιλαίαν, καὶ Σαμαρείτιν, καὶ Μωαβίτιν, καὶ Ἀμανίτιν, καὶ Γαλααδίτιν, ἐκφράζων κατὰ πλάτος τὰς χώρας, ὅθεν ἔταξεν ὁ Σολομὼν διεδόξαι βράματα τοῖς ἔργαζομένοις (Β. Παραλ. θ, 10). Ἐξ ἀρχαίων, ὡς ἔοικεν, ἀναγραφῶν ἀντέγραφεν ὁ Εὐπόλεμος καὶ τὴν Σολομῶντος πρὸς τὸν Αἰγύπτιον βασιλεῖα (Φαραὼ) Οὐαφρὴν, καὶ τὴν τοῦτου πρὸς Σολομῶντα ἐπιστολὴν (παρ' Εὐσεβ. Εὐαγ. Προπαρ. αὐτόθ.), περὶ ᾧ ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς οὐ γίνεται μνεία· εἰμὴ μόνον διὰ τὴν ἑλθεῖν ὁ Σολομὼν γυναῖκα τὴν θυγατέρα Φαραὼ, καὶ διὰ τὸ ἔξοδον (ἐξαγωγήν) Ἰσραὴλ ἐκ τῆς Αἰγύπτου (Γ. Βασιλ. θ. 16. ια, ι: Β. Παραλ. α, 16. η. 11. πρὸς Ἰωσήφ. Ἀρχ. Β. β. 1. κτλ.). Ὅσον δὲ περὶ τοῦ γένους τοῦ Εὐπόλεμου, μετριώτερος Οὐαλκενῆρος ἔβλεπε τὸν Σκαλίγρον· πολὺ δ' ἁμφοτέρων σεμνότερος ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ὁ κλεινὸς Γρότιος, ὁστις καὶ τὸν Εὐπόλεμον, καὶ τὸν Ἀρτάπανον, καὶ Φίλωνα τὸν πρεσβύτερον, καὶ τοὺς ἄλλους (περὶ ᾧ ἔφεξεν) συνηρίθμηνεν ὡς Ἕλληνας μετὰ Ἑκαταίου καὶ Δημητρίου (H. Grot. de verit. Rel. Chr. I. not.)

(α) Voss. Hist. Graec. L. 3. pag. 486. Westerm. — (β) Calmet Diss. de aut. Libr. Sapient. πρὸς Δρυσίαν καὶ Ημετίαν Dem. Ev. IV. p. 228.

οὔτοι λέγοντες. Ἐθνικὸς μὲν γὰρ ὁ Βύβλιος ἦν, καὶ συνέγραψε περὶ Ἰουδαίων, ἀλλ' ὅμως ἔχθιστος ἄλλως ὑπῆρχε τοῖς Ἰουδαίοις· καὶ ἐπομένως οὐδὲν ἂν εἶπε περὶ τῶν Ἰουδαίων καλόν, ἀλλὰ καὶ τοῦ εἰπόντος Ἐκαταίου καθήψατο (βλ. Βιβλ. Α. κεφ. β. σελ. 34). Τοιοῦτον δὲ ὄντα τὸν Φίλωνα τοῦτον, πῶς ἂν ὁ Ἰώσηπος συνηρίθμει μετὰ τῶν ἄλλων, ὅσοι τὰ τῶν Ἰουδαίων ἱστοροῦντες, « οὐ πολὺ τῆς ἀληθείας διήμαρτον; » (ἔπισθ. σελ. 78). Πολλοὶ δὲ, τέλος, τῶν νεωτέρων σοφῶν ἀπαλλαττόμενοι πραγμάτων, ἀκρατον ἐθέλουσιν Ἰουδαῖον ἐλληνιστὴν τὸν παρ' Ἰωσήπου τοῦτον Φίλωνα τὸν πρεσβύτερον (α), νεώτερον δὲ (πρὸς διαστολὴν) νομίζουσι τὸν ὕστερον ἐπὶ Γαίου τοῦ αὐτοκράτορος (τῷ 40 μ. Χ.) ἀκμάσαντα Φίλωνα, τὸν οὐχ ἦττον Πυθαγορικόν, ἢ Πλατωνικόν φιλόσοφον, Ἀλεξανδρινόν Ἰουδαῖον, οὕτως τὰ συγγράμματα διεσφύθησαν καὶ εἰς ἡμᾶς. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὸν Φίλωνα τοῦτον ὁ Ἰώσηπος οὐδαμῶς νεώτερον ἐπωνόμασεν, ἀλλ' ἀπλῶς « ἄνδρα λέγει τοῦτον ἐνδοξον καὶ φιλοσοφίας οὐκ ἄπειρον » (Ἀρχ. ιη, γ, 4). Ὡστε τὸν πρεσβύτερον λέγων, πρὸς ἄλλον τινὰ Φίλωνα νεώτερον (ὃν οὐκ ὠνόμασεν) ἀντιδιαστέλλει, καὶ τοῦτον πάντως ἐθνικόν, μετὰ τοῦ τε παλαιότερου ἐκείνου καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰωσήπου γεγονότα. Ὁ δὲ νεώτερος οὗτος, ἴσως, ἂν εἴη αὐτὸς ὁ ἀνωτέρω Βύβλιος, ὁ Ἰρέννιος Φίλων (ε), ὅστις (κατὰ τὴν Σουΐδαν) ἐγγὺς τῶν Νέρωνος χρόνων ἐγένετο, καὶ παρέτεινε τὸ ζῆν μέχρι καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ (εἶδε δὲ τοῦτον, ἴσως, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰώσηπος, ἐπέκεινα τοῦ α, αἰῶνος παρατείνας

(α) Bl. Demagistr. Apolog. pag. 464, 470. 'Ἄλλ' ὁ κλεινὸς Δεμάγιστρος φέρεται νομίζων Ἰουδαῖον τὸν πρεσβύτερον τοῦτον Φίλωνα, διότι τινὲς τῶν Αὐτοκτῶν εἰς τοῦτον ἐξ εἰκασίας ἀπέδωκαν τὴν σύνταξιν, ἢ μόνον γοῦν τὴν ἐρμηνείαν τῆς Σοφίας τοῦ Σολομώντος· οἱ δὲ πάλιν οὐκ ὠνόμαζαν αὐτὴν ἀποδοῦναι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν μεταγενέστερον Φίλωνα. Ἀλλὰ καὶ περὶ ταύτης τῆς παραλογίας λέγομεν ἐν τῇ οἰκείῳ τόπῳ, τὰ τοῦ Ἀγγλοῦ Λούθου μόνον ἐνταῦθα προσθέντες. Quem (Josephum) si sequamur (inquit Lowthius), concidit illorum sententia qui Librum Sapientiae ipsi tanquam autore, aut saltem interprete tribuunt. Mangey not. in Joseph. c. Apion. l. i. §. 43. pag. 458 vol. 2. ed. Havere.

(ε) Fabric. Bibl. Graec. vol. 1. p. 226, Harl.

τὸ ζῆν). Καὶ παραβιάπτεται μὲν οὐδόλως τὸ τοῦ πρεσβυτέρου Φίλωνος ἀλλόφυλον, καὶ πρὸς τοῦτον ἀντιστοιχῶς ὡς νεώτερος ἐκληφθῇ ὁ γνωστὸς Ἰουδαῖος Φίλων, ὁ Πυθαγορικὸς καὶ Πλατωνικὸς (α), ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ καὶ τοῦτον ὁ μὲν Ἰώσηπος οὐκ ὠνόμασε νεώτερον (ὡς προείπομεν), τὰ δὲ πάλιν ἐπιθέτα πρεσβύτερος καὶ νεώτερος ἀντιδιαστέλλονται συνήθως ἐπὶ προσώπων ὁμοπαγῶν καὶ ὁμογενῶν (οἷον Κάτων ὁ πρεσβύτερος, καὶ Κάτων ὁ νεώτερος, καὶ οἱ δύο Διονύσιοι, καὶ οἱ δύο Πλάτωνες, καὶ ἄλλοι συγχοί), καὶ τὸν Φίωνα λοιπὸν τὸν ἐθνικὸν εἶπε πρεσβύτερον ὁ Ἰώσηπος, ὡς πρὸς ἄλλον πάλιν ἐθνικόν, νεώτερον, ἀντιστοιχοῦντα. Ἐθνικὸν παρίστησι τὸν πρεσβύτερον Φίωνα καὶ ὁ Κλήμης, παραβάλλων αὐτὸν πρὸς Δημήτριον (τὸν Φαληρέα), καὶ τὸν Εὐδόλεμον (ε). Ὡσαύτως καὶ Εὐσέβιος, διακρίνων αὐτὸν ἀπὸ τε τοῦ

(α) «Φίλων τὴν κατὰ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόραν ἐξηλικῶς ἀγωγήν» (Εὐσέβ. Ἑκκλ. Ἱστορ. β. 4). «Φίλων ὁ Πυθαγόρειος». Κλήμ. Στρωμ. α, καὶ Σωζ. Ἑκκλ. Ἱστορ. α. 12. κτλ. Ἐπαινῶνται δὲ Πυθαγόρειος ὁ Φίλων, καθὼ καὶ τῶν Πυθαγόρου τινὰ δογματίσας, καὶ μάλιστα τὸ ἀλλήγορικόν, καὶ τὰ ἄλλως ἐν πολλοῖς πλατωνισμῶν (βλ. Mangey praefat. ad Philon. p. 7—8). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Φίλων ἐκ πρώτου καλεῖ τὸν Πυθαγόρειον θίασον, (προοίμ. περὶ τοῦ π. σπουδ. ἐλευθ.). καὶ τὰς δυνάμεις τῶν ὑπὸ μονάδος ἀριθμῶν συμβολικῶς ἐξετάζει, ὁ καὶ πρώτιστον ἦν δόγμα τῆς πυθαγορικῆς φιλοσοφίας (βλ. Ἀριστοτ. π. οὐράνου γ. ι. — Πορφύρ. ἐν βίῳ Πυθαγόρ. 47, καὶ π. Ἀποχῆς β. 36). Ὅθεν καὶ ὁ Πλωτῖνος ἐξίγει συνάμα «τὰς Πυθαγορείους ἀρχὰς καὶ Πλατωνικὰς (Λογγίν. πρὸς Πλωτίν. σελ. I. X. ἐκδ. Dresd. 1742). Οὗτοι καὶ Νικόλαος ὁ Δαμασκηνός, περιπατητικὸς ὁ αὐτὸς καὶ Πλατωνικὸς ἐκαλεῖτο, ὡς ἐκατέρας τῆς φιλοσοφίας τὰ δόγματα πρεσβύτων καὶ δικιλλάτων ἐν πολλοῖς (Σουὶδ. λ. Νικόλαος), καὶ Νουμῆνιος ὁ Ἀπαμνιεὺς, Πυθαγορικὸς ἱστορῆται ὅμα καὶ Πλατωνικὸς, κτλ. Καὶ αὐτὴν δὲ, τέλος, τὴν Πλατωνικὴν φιλοσοφίαν, «τὰ πολλὰ τοῖς Πυθαγόρου δόγμασιν ἀκολουθοῦσαν», εἶπεν ὁ Ἀριστοτέλης (Μεταφ. α, β, πρὸλ. Δαέρτ. γ. 8). διὸ καὶ Εὐσέβιος Πυθαγορίζοντα καὶ Πυθαγόρειον προτείνει τὸν Πλάτωνα (Προπαρ. σελ. 725, 728 745), καὶ μετεῖνonta Πυθαγόρου καὶ Σωκράτους (σελ. 505. 729). Ἀδικῶς λοιπὸν ἐφείξεν ὁ κλεινὸς Οὐαλκενῆρος τὸ Πυθαγόρειος ἐπιθετοῦν, ὡς δὲ ἤθελεν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων χριστιανῶν ἀποδοθῆναι τῷ Πλατωνίζοντι Φίλωνι, διὰ μόνον τὴν περὶ τὰς ἀλληγορικὰς ἐξηγήσεις σπουδὴν (Valckenae. de Arist. Jud. pag. 18). Ὁ τοῦ Φίλωνος συμπλήρης καὶ σύγγενος τοῖς χρόνοις γενόμενος, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ἡσίστατο κάλλιον παρὰ τὸν Οὐαλκενῆρον, οἷος ἦν ὁ Φίλων, καὶ ὅπως ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἐπωνομάζετο, ὡς ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ δοξασιῶν.

(ε) «Φίλων δὲ καὶ αὐτὸς ἀνέγραψε τὴν βασιλεῖς τῶν Ἰουδαίων διαφώνει (πε-

γνώστον, τοῦ Ἰουδαίου, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ὁμωνύμων Φιλῶνων, ἐν οἷς αὐτοῦ μνημονεύει καὶ τὴν περὶ Ἱεροσολύμων ἐν ἔπεσιν ἡρώοις συγγραφὴν, ἀντιγράφων ἐκ τοῦ Πολύστορος (α).

§. κ. III) Καὶ Κλεόδημος, ὁ καὶ *Μάλχος* ἐπιλεγόμενος, καὶ *προφήτης*, μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Πολύστορος, «ὡς ἱστορῶν καὶ αὐτὸς τὰ περὶ Ἰουδαίων, καθὼς καὶ Μωσῆς ἱστορήσεν ὁ νομοθέτης αὐτῶν» (β). Ἡρύσατο δὲ πάντως τὰ τῆς ἱστορίας ἐκ τῆς ἐρμηνείας

πρὶ τὴν χρονολογίαν ἐκλονοῦσι τῷ Δημητρίῳ· ἔτι δὲ καὶ Εὐπολέμος κτλ. Κλήμ. Στρωμ. α. πρὸλ. καὶ τὰ ἀνωτέρω σημειωθέντα §. β, σελ. 78.

(α) Εὐσέβ. Εὐαγ. Προπ. Θ. σελ. 246, 251, 266, κτλ. Lut. Ἐκ ταύτης τῆς συγγραφῆς ἀντίγραφε τρεῖς στίχους καὶ ὁ κλεινὸς Βοχάρτος, ἐθνικὸν τὸν Φίλωνα τοῦτον καὶ αὐτὸς ὁμολογῶν, καὶ τοῦτε Βυβλίου, καὶ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ παλαιότερον (Bochart Hierozoic. P. I. L. 11, c. 4. p. 405.). Ὅθεν καὶ ὁ Φαβρίκιος τοῦτον δὴ τὸν ἐθνικὸν Φίλωνα ἐξέλαθεν ὡς τὸν παρ' Ἰωσήφου *π ρ ε σ δ ὕ τ ε ρ ο ν* (Fabric. Bibl. Gr. vol. 7 p. 356 Harl.), καὶ τοὶ ἄλλοι (τόμ. β. σελ. 756), σφόδρα περὶ τούτου διακυμνυθεὶς καὶ διαπορήσας. Ὁ δὲ σοφὸς Οὐαλκενῆρος ἐκ τούτου τοῦ παρ' Εὐσεβίου ἡρώου ποιήματος ἐσπούδασεν Ἰουδαῖον ἀποδείξει τὸν Φίλωνα, ὅπως ἦν ὁμολογουμένως καὶ Ἰεζεκιῆλος ὁ τῶν τραγωιδῶν ποιητής· διότι καὶ ὁ Φίλων μνημονεύει Ἀθραάμου καὶ Ἰσάκου. κτλ. Ἀλλὰ μήπως Ἑβραῖοι τότε μόνον ἐποιοῦν ἑλληνιστί; "Ελληνες δ' οὐκ ἐτί; Ἕλληνας δὲ ὧν καὶ ἐθνικὸς ὁ ποιητής, μήπως ὥφειλε παντάπασιν μεταβαλεῖν καὶ τὰ ἱστορικὰ ὀνόματα τῆς, ἧς ἐπαίει, πράξεως, ἢ καὶ διηγήσεως Ἰουδαϊκῆς; οὐδ' ἔγραψεν ὡσαύτως καὶ Πλάτων, καὶ Ἡρόδοτος τὴν Ἀρμυνην, καὶ Σιούρ, καὶ τὸν Θμουῖν, καὶ τὸν Θάωβ, καὶ τ' ἄλλα τὰ ὀνόματα τῶν παρ' αὐτοῖς μνημονευομένων βαρβάρων ἔθνων; παράδοξα ταῦτα εἶπεν ὁ Κριτικὸς περὶ τοῦ Φιλῶνος. Ταῦτα κρίνει καὶ περὶ Θεοδότου (ἐθνικοῦ καὶ τούτου ποιητοῦ τῶν Ἰουδαϊκῶν. βλ. ἐφεξῆς §. κα). προσέθηκε δὲ καὶ τούτο. «Εἴπερ ἦσαν οἱ ποιηταὶ οὗτοι ἐθνικοί, διὰ τί μὴδὲν τῶν ποιημάτων τούτων ἀντίγραψεν ὁ Ἰωσήφους;». Διότι (ἀπαντῶμεν) ἠρέκεσθαι τοσούτοις ἄλλοις, ὅσα μετέγραψεν. Εἰ δὲ τίνα κἀκείνων ἀντίγραφε, μήπως ἐμελλεν ὁ τάλας φανήσεσθαι πιστός; Μὴ γὰρ ἐπιστεύθη, ἀντιγράφας τὰ τοῦ Κλεοδήμου (βλ. ἐφεξῆς §. κ.), καὶ τὰς παρ' Εὐπολέμου Σολομοντεύους ἐπιστολάς, καὶ αὐτὰ τὰ τοῦ Ἑκαταίου; Οὐκ ἀνεκῆρυξε καὶ τούτους Ἰουδαίους αὐτὸς οὗτος ὁ κριτικὸς, ὡς καὶ τὸν Δημήτριον, καὶ τὸν Ἀρτάπανον, καὶ τὸν Νουμήσιον αὐτόν; βλ. ἐφεξ. §. μγ.

(β) Πολύστ. παρ' Ἰωσήφ. Ἀρχ. α, ιε. — Εὐσεβ. Εὐαγ. Προπ. Θ, σελ. 246. Ὁ δὲ σοφὸς Οὐαλκενῆρος μνημονεύσας τοὺς Ἰωσήφου τούτους λόγους, ἐπειτα, (ἀδεία καὶ ὡς κριτικῇ) ψηφίζει παρ' αὐτοῦ ἀντεπάγων· «ἀλλ' ὁ Κλεόδημος οὗτος, ὁ προφήτης, εἶπερ οὕτως (ὡς ὁ Μωσῆς), ἱστορήσας τὰ Μωσαϊκὰ, πάντως ἦν Ἰουδαῖος». Valcken. de Aristob. Jud. p. 18. Ὡς ἀνείχετο ἄδύνατον, ἵνα καὶ ὁ μὴ Ἰουδαῖος ἀναγράψῃ τὰ τῶν Ἰουδαίων κατὰ τὸν Μωσῆν, καθὼς ἔγραψεν καὶ ἄλλοι ἐθνικοὶ ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν ἀνταρῶν Γραφῶν. Ἡ πολὺ προσήκεν (οὐκ ἔραξ;) εἰς Ἰουδαῖον, ἀναμνησθῆναι

τῶν Ο, καθὼς φαίνεται σαφῶς ἐξ ὧν ἀντιγράφει κυρίων ὀνομάτων τῶν Ἀβραάμ. ἀπογόνων, ἅπερ ἔστιν ὅτε καὶ πρὸς τὸ ἐλληνικώτερον μεταποιεῖ (βλ. ὕπισθ. κεφ. 6. σελ. 44, σημ.). Φαίνεται δὲ καὶ οὗτος ἀρχαιότερος τοῦ πρεσβυτέρου Φίλωνος, ἢ γοῦν συγχρόνως ἀκμάσας σοφὸς ἐθνικός, Σύρος τις, ἢ Φοινιξ ἐκ Τύρου, καθὰ δηλοῖ τὸ Μάλχος, ἢ Μαλχᾶς, ἐπώνυμον (α). Ἐπελέγετο δὲ καὶ προφήτης ὁ Κλεόδημος, ἴσως καθὼ τῶν θεῶν τις ἐρμηνεὺς, καὶ ἐξηγητῆς, ὡς ἐξεδέχοντο τὸ προφήτης πολλάκις οἱ ἐθνικοὶ (Ἡρόδοτ. II. 36, 435, Διονύσ. Ἀλικ. Ἀρχ. β. 73 κτλ.).

§. κα. 10) Καὶ Θεόδοτον ὁ Πολυίστωρ ἐμνημόνευσεν ὡς ποιητὴν καὶ τούτου στίχους ἐξαμέτρους ἀπὴνθισεν ἐκ τοῦ περὶ Ἰουδαίων ποιήματος, οὗς καὶ εἰς ἡμᾶς διέσωσεν ὁ Εὐσέβιος (β). Ἐν τούτοις δὲ ταῖς στίχοις ἱστορεῖται ἥτε πρὸς τὸν Ἀδάμ ἀφίξις τοῦ Ἰακώβ, καὶ Λεῖα, καὶ Ραχὴλ, καὶ τὰ κατὰ τὸν Δεῖναν καὶ τοὺς ἰβ. πατριάρχας, ἅπαντα κατὰ τὴν φράσιν τῶν Ο. Οὗτός ἐστιν ὁ Θεόδοτος, ὃν καὶ Ἰωσήπος συναριθμεῖ «μετὰ

μετὰ τῶν Ἀβράμου ἀπογόνων καὶ τὰς Ἑρακλέους καὶ Ἀνταίου στρατείας I διὸ καὶ Ὀδῖος ἀναγκάσας μυθολόγον εἶπε τὸν Κλεόδημον, ἄλλως ὅμως ἐθνικὸν αὐτὸν ὀνομαζόντων (βλ. ὕπισθεν σελ. 44). Μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν συνεπίθηκε τὸν Κλεόδημον καὶ Γεράρδος ὁ Οὐδέσις (De Hist. Graec. L. III. pag. 417, West.).

(α) Οὗτω καὶ Πορφύριος, ὁ Τύριος φιλόσοφος, κατὰ τὴν πατριὴν διάλεκτον ἐκαλεῖτο Μάλχος, ὃ σημαίνει βασιλεὺς (Πορφυρ. αὐτὸς ἐν βίῳ Πλωτίν.). διὸ καὶ Λογγίνος αὐτὸν Τύριον βασιλέα καλεῖ (Λογγ. π. Πλωτίν. σελ. 62, ἐκδ. Dresd.). Πορφύριος δὲ πάλιν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λογγίνου μετενωμάσθη (Εὐνάπ. βίῳ Πορφυρ.), ὡς ἰσοδύναμον τοῦ βασιλεὺς, ἢ βασιλείας, διὰ τὴν πορφύραν (βλ. καὶ Σουῖδ. Α. Πορφύριος). Σύνθηες δὲ καὶ παρ' Ἰουδαίοις τὸ Μάλχος (Ἰωάν. ἐπ. 10), ὃ καὶ Μαλωχ ἔγραψεν (Νικημ. ι, 27, ἐδ. 2), ἢ Μαλωχ (Α. Παρ. 4, 44). Ὁ δὲ Κλεόδημος ὁ Μάλχος τοῦ Ἰωσήπου γράφεται καὶ Μαλχᾶς (ὡς ἀνέγνωσαν Εὐσέβιος καὶ Προκώπιος), κατὰ Συριακὴν τοῦ ὀνόματος προφορὰν (Malka. 61. Bernard. Σχόλ. εἰς Ἰωσήφ. Ἀρχ. η, 16). Ὅθεν ὁρμηθεὶς ὁ Δεμάγιστρος τὸν Κλεόδημον τοῦτον τὸν Μάλχον, ἢ Μαλχάν, ἐξέλαθεν ὡς τὸν αὐτὸν καὶ τὸν προφήτην Μαλαχίαν, ἢ τὸν αὐτὸν καὶ τὸν Ἑσδραν, Κλεόδημον ὀνομαζόμενον ὑπὸ τοῦ Πολυίστωρος ἐπεκρίθη μετονομασθέντα (Demagistr. Apol. Dissert. V. pag. 575—76). ἀλλὰ ταῦτα ὁ κλεινὸς Δεμάγιστρος οὔτε σύμφωνον λέγει τῇ Ἰωσήφῳ καὶ Εὐσέβιῳ, οὔτε ὅπως πιθανά.

(β) Εὐαγ. Προπ. Θ, 249—250. Lutet. βλ. καὶ Grot. ad. Johan. IV. 5. καὶ Fabric. Bibl. Graec. vol. 7, pag. 313. Harl.

τῶν ἐθνικῶν, ὅσοι μὴ παρέργως ἐπεμνήσθησαν τῶν Ἰουδαίων » (βλ. ὁπισθεν σελ. 53. πρὸς. καὶ ἐφεξ. §. κδ). Ἦν δὲ τοῦ πρεσβυτέρου Φίλωνος, ὡς εἴκοι, προγενέστερος, καὶ φοινῖξ ἴσως καὶ οὗτος τὸ γένος. Ὁ γὰρ αὐτὸς Θεόδωτος, καὶ φοινικιστὶ συνέγραψε τὰ Φοινικικά, συνεχίσας τὴν Σαγχθωνιάδωνος ἱστορίαν· ταύτην δὲ τὴν Θεοδότου συνέχειαν ἐξέλλήνισεν ὕστερον ὁ Λαίτιος, ὡς ἔγραψεν ὁ Τατιανὸς (ἐν τῷ πρὸς τοὺς Ἕλληνας §. λη)· μνημονεύει δὲ καὶ ταύτης τῆς Θεοδότου συγγραφῆς ὁ Εὐσέβιος (α).

§. κβ. Κ) Ἀρτάπανος (ε), συγγραφεὺς ἐθνικὸς, συνέγραψε

(α) Εὐσέβ. Προπαρ. I, 289. καὶ Voss. de Hist. Graec. III. 5. καὶ Bochart. Chan. II. 17. καὶ Huet. Dem. Evang. I. c. p. 56.

(β) Ἀρτάπανος γράφεται παρὰ Κλήμεντι, καὶ Εὐσέβιῳ, ἐκ τοῦ Πολυίστορος. Ἐν δὲ τῷ Πασχαλίῳ Χρονικῷ Ἀρτάβανος (τόμ. α. σελ. 117.). Ὄνομα Ἀσιανόν, τὸ αὐτὸ ἴσως καὶ τὸ παρὰ Μήδοις καὶ Πέρσαις Ἀρτάβανος (Ἡρόδ. ζ, 10: Ἰώσηπ. Ἀρχ. ιη, β. §. 4), καὶ ἴσως συγγενὲς τοῦ Ἀρτάβαζος, καὶ παρ' Ἀρμενίων Ἀρτάβαζης, ἢ Ἀρταουάσθης (Πλούταρχ. Κράσ. §. ιθ. καὶ Ἀντων. λξ. καὶ Στράβ. ια, σελ. 524, 529, 532), καὶ ἐν νομίσματι Ἀρταουάσθης. Εὐρίσκειται καὶ φρῆξ Ἀρτάβαζης (Στράβ. ιε, 578). Ἐν δὲ τῷ καταλόγῳ τῶν Πάρθων βασιλέων (παρὰ Διμαχίστρῳ, σελ. 575—578) γράφεται τὸ ὄνομα Ardavan (βλ. καὶ Voss. ad Justin. p. 327) καὶ ἐν τῷ τῶν βασιλέων τῆς Ἀρμενίας, Arravan ἢ Ardwan (Schroed. I. 4. πρὸς. καὶ Bochart. Geogr. Sacr. IV. 10, καὶ Scalig. Emendat. Tempor. p. 585). Ἐκ τούτου τοῦ Arravan ὁ Διμαχίστρος (αὐτὸς) ἐνόμισεν, ὅτι καὶ Ἰωσήπος ἔγραψεν Ἀριφάνην, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν ἱστορικὸν Ἀρτάπανον ἐνοῶν (τὸ γὰρ σύνθετος ὄνομα, τὸ Ἀρτάπανος, εὐρ' εὐρίσκειται μετὰ τῶν ἄλλων συγγραφέων, ὅσους ὁ Ἰωσήπος ἠρίθμησεν, ὡς μνημονευόμενους τῶν Ἰουδαίων). Τὸ δὲ Ἀριφάνης (λέγει) ὕστερον μετεπλάσθη εἰς τὸ Ἀριστοφάνης. (Οὗτοις ἀναγινώσκονται τὰ νῦν ἐν τῷ κατὰ Ἀπίων. α, § κγ. ἐκδ. Havn. Ἀριστοφάνην τοῦτον εἰς Ἰωσήπου ἔγραψε καὶ Εὐσέβιος Εὐ. Πρ. Θ, 268. ὅπου, τινὲς ἔκριναν τρεπτίον εἰς τὸ Ἀριφάνης, βλ. Fabr. Bibl. Gr. vol. 7, p. 348). Ἄλλ' ἢ τοῦ ὀνόματος τροπὴ πάντῃ περιττὴ δοκεῖ μοι καὶ ἀπίθανος. Ἀριστοφάνεις μνημονεύονται καὶ ἄλλοι συγγραφῆς, καὶ ὁ Βυζάντιος, Καλλιμάχου καὶ Ζηνόδοτου μαθητῆς, ὅστις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ περικίων, ἡδύνατο μνημονεύσαι καὶ τὰ τῶν Ἰουδαίων ἐν τῇ τῶν ἀπολεσμένων αὐτοῦ συγγραφῶν· καὶ τοῦτον, ἢ ἕνα τοιούτον Ἀριστοφάνην ὁ Ἰωσήπος ὠνόμασε. Τὸν δὲ Ἀρτάπανον ἀπαρλλάκτως ἔγραψε καὶ Κλήμης ἀπαξ, καὶ τρίς ὁ Εὐσέβιος, ἐκ τοῦ Πολυίστορος. Ἐπειτα αὐτὸς ὁ Ἰωσήπος ἔγραψεν ἀκριβῶς τὰ Ἀρταβάζης καὶ Ἀρτάβανος, ἐπ' ἄλλων προσώπων (τ. α. σελ. 874. καὶ τ. β. σελ. 99). Τί μὴ παρομοίως ἔγραψε καὶ τὸ αὐτὸ σχεδὸν Ἀρτάπανος ἐπὶ τοῦ συγ-

ἑλληνιστί, σύνταγμα περὶ Ἰουδαίων, οὕτινος ἀποσπάσματα μετωγγέτευσαν καὶ εἰς ἡμᾶς ὅ, τε Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (Στρωματ. α, σελ. 252), καὶ μάλιστα ὁ Εὐσέβιος, ἐκ τοῦ Πολύστορος μνημονεύων Ἀρτάπανου τὰ Ἰουδαϊκά, ἣ τὸ περὶ τῶν Ἰουδαίων (Εὐαγ. Προπ. Θ, 245, 251, 252). Καὶ πότε μὲν ἤκμασεν Ἀρτάπανος οὗτος, φαίνεται ἀδιόριστον· εἰκάζεται δὲ ὅμως γενόμενος ἓνα περίπου καὶ ἥμισυν αἰῶνα π. Χ. (α). Οὗτος τοίνυν τὰ

γραφίως, μετέβαλε δὲ τούτο εἰς τὸ Ἀριφάνης; ἢ μήπως προέβλετο, ὡς ἀκριβεστέραν, τὴν λεγομένην ἄρμενικὴν τοῦ ὀνόματος γραφὴν, τὴν Αἰρταναν (ἣ γι καὶ αὕτη ἀκριβής), παρὰ τὴν ἐκπαλὶ παρ' Ἑλλήσιν εἰθισμένην, Ἀρτάβανος καὶ Ἀρτάβαζος, ὡς ἔγραφον οὗτοι (καὶ αὐτὸς, ὡς εἶπομεν, ὁ Ἰώσηπος) τὸ παρὰ Μηδαίοις καὶ Πέρσαις καὶ παρ' αὐτοῖς Ἀρμενίοις ὁμοίωσιν Ardawan; Εἰ δὲ καὶ τὸν ἱστορικὸν Ἀρτάπανον οὐκ ἐμνημόνευσε ῥητῶς ὁ Ἰώσηπος (συμπεριλαβὼν ἴσως καὶ τούτον μετὰ τῶν ἄλλων, ὧν λέγει, «τῶν πολλῶν, ὧν αὐτὸς οὐ πᾶσιν ἐντετύχηκε τοῖς βιβλίοις» κ. Ἀπίων. α. §. 23) ἀλλ' ἡμῶς ἀποχρῶσιν εἰ περὶ τὸν Πολύστορα, διασφάντες εἰς ἡμᾶς καὶ τ' ὄνομα καὶ πολλὰ τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀρτάπανου.

(α) Ὁ Ὅσιος (pag. 106), καὶ αὐτὸς Ἱτίτιος (Hist. Dem. Evang. pag. 56) ἐξήχισαν τοὺς Ἀρτάπανου χρόνους ἐκ τῆς ἐρεῖξ ἀναλογίας. «Αὐτὸς μὲν ὁ Ἀρτάπανος (λέγουσι) μνημονεύει τὸν κατὰ τὴν Ἡλιούπολιν τῆς Αἰγύπτου ναὸν, ὃν ἔκτισεν Ὀνίας τῷ 3ῳ ἔτει τῆς Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος βασιλείας (τῷ 143 π. Χ.). Αὐτὸν δὲ πάλιν τὸν Ἀρτάπανον ἐμνημόνευσεν ὁ Πολύστορος, ὅστις ἡμαξεν ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Απθύρου, ἡ κατὰ τοὺς Σόλλα χρόνους (τῷ 112—96 π. Χ.). Ἐν τούτῳ γοῦν τῷ μεταξὺ συνέγραψεν Ἀρτάπανος (τῷ 140—120 π. Χ.). Πιθανὸν μὲν ὅτι ἡμαξεν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὁ Ἀρτάπανος, πλὴν ἡ βῆσις, ἐφ' ᾗ στηρίζουσι τὴν πιθανολογίαν ταύτην, ὑπάρχει πάντῃ ψευδής. Οὐδαμῶς τῶν σωζομένων αὐτοῦ περικοπῶν ὁ Ἀρτάπανος ἐμνημόνευσε τὸν κατὰ τὴν Ἡλιούπολιν ναὸν τοῦ Ὀνίου. Τί δὲ λέγει; ἀκούε. «Καὶ κατοικοῖσθαι (τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἀδελφεοὺς Ἰωσήφ) ἐν τῇ πόλει Καισάρην (ἰσ. γρ. Γετάν, ἀντὶ Γεσίμ, Γευσ. μ. 34), «καὶ τοὺς Εὐρους πλεονάσαι ἐν τῇ Αἰγύπτῳ· τούτους δὲ φησὶ καὶ τὸ ἐν Ἀθῶν (ἰσ. γρ. Πειθῶ. Ἐξῆδ. α, 11) «καὶ τὸ ἐν Ἡλιούπολιν εἰρὸν κατασκευάσαι τοὺς Ἑρμιόβ (τουτ. Ἑβραίους) ὀνομαζομένους». Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς παρακατιῶν «Τούτων δὲ τὴν Παλμενώβην (Φαραώβην) τοῖς Ἰουδαίοις φράνως προφύρεσθαι· καὶ πρῶτον μὲν τὴν Κισσάν οἰκοδομησάι, τό, τε ἐπ' αὐτῇ ἱερὸν καθιδρύσεσθαι· εἰτα τὸν ἐν Ἡλιούπολιν ναὸν κατασκευάσαι» κτλ. (Ἀρτάπαν. παρ' Εὐσεβ. Προπερ. Θ. σελ. 251, 252, πρὸλ. καὶ 245. Lutet.) Ταῦτα δὲ λέγων ὁ Ἀρτάπανος, φανερὸν, ὅτι μεταγράφει τὰ «Καὶ οἰκοδομήσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ πόλεις ὀχυράς τῷ Φαραῶ τήν τε Πειθῶ, καὶ Ἑρμιόβ (ἐν γῇ Γεσίμ), καὶ τὴν Ἦν, ἡ ἐστὶν Ἡλιούπολις (Ἐξῆδ. α, 11). Προσέθηκε δὲ καὶ τὸ ἱερὸν (εἰδωλεῖον πάντως

πλείστο τῆς ἱστορίας ἀντέγραψε προφανῶς ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, τότε κατὰ τὸν Ἀβραάμ, καὶ τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸν Μωϋσῆν (ὃν καὶ Μωϋσοῦ σχηματίζει· ὀνομάζει δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀβραῶν, καὶ Ραγουῆλον τὸν πενθερὸν, κατὰ τοὺς Ο, τὰς ὀνομασίας ὁμοιογραφῶν). Διηγείται δὲ καὶ τὴν ὑπὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ Φαραῶ (Νεφερρῆν, ἢ Χενεφρῆν τοῦτον ὀνομάζει, καθὰ καὶ Κλήμης [Στρωματ. α.], τὴν δὲ θυγατέρα Μέρριν), ἀνατροφὴν τοῦ Μωϋσέως (ὃν οἱ Ἕλληνες, λέγει, Μουσαῖον εἶπον, καὶ διδάσκαλον Ὀρφέως). Καὶ πόλεμον δὲ τοῦ Μωσέως κατὰ τῶν Αἰθίοπων ἱστορεῖ (ἐξ ἄλλων ἐβραϊκῶν παραδόσεων παραλαβὼν, ὡς καὶ Ἰώσηπος ὁμοίως ἱστῶρησεν. Ἀρχ. β. 10). Καὶ ἄλλα δέ τινα τῶν ἔξω τῆς Γραφῆς ἀναμίγνυσι. Προστίθῃσι δὲ ὅμως (εἰ καὶ ἀτελῶς) τὸ ὄραμα τοῦ κατὰ τὴν βράτον πυρὸς, καὶ ὅτι θεὸς ἤκουσε φωνῆς ὁ Μωϋσῆς, κελευούσης αὐτὸν ἐλευθερώσαι τοὺς Ἰουδαίους, καὶ τὰλλα τὰ τῆς Ἐξόδου παρασυνάπτει, τὰς τε πληγὰς τῆς Αἰγύπτου, καὶ τὴν τερατουργίαν τοῦ Μωσέως ῥάβδον, καὶ τὴν τῆς Ἐρυθρᾶς διάβασιν, καὶ τὴν ἐν ἐρήμῳ διατριβήν, καὶ τὸ μάννα (ὅπερ ἐξελληνίζει «κρίμον», ἐλύμφ ὅμοιον, χιόνι παραπλήσιον τὴν χροάν »). Ζωγραφεῖ δὲ καὶ τὸν Μωϋσῆν (καὶ τοῦτο κατὰ παραδόσεις ἐβραϊκὰς) « μακρόν, πυρράκη, πολὺν, κομήτην, ἀξιωματικόν » (Εὐσέβ. Προπαρ. αὐτόθι σελ. 255). Καὶ ταῦτα μὲν Ἀρτάπανος.

§. κγ. ΚΑ) Αὐτός δὲ ὁ Πολύγνωτος Ἀλέξανδρος, ὁ Κορνήλιος, « ὁ πολύνους καὶ πολυμαθὲς ἀνὴρ, τοῖς τε μὴ πάρεργον τὸν ἀπὸ παιδείας καρπὸν πεποιημένοις Ἕλλησι γνωριμώτατος » (α), Ἕλληνας

ἐνοῶν), ἐξ ἄλλων συγγραφέων (οὐδὲν γὰρ εἶπε περὶ ναῶν ἢ θεῶν Γραφῇ) παρεισαγῶν ὁ Ἀρτάπανος, ὡς εἶπε καὶ τὸ ἐν Ἀθῶς (ἢ Πειθῶ), καὶ τὸ ἐν Κεσῶν (ἢ Γεσῆμ), καὶ πρὸς τούτοις, ὅτι « καὶ τὸν ἐν Δεδῶς πόλει ναὸν - λίνον κατεσκεύασαν (οἱ Μωσέως συγγενεῖς Ἰουδαῖοι), τοῦ βασιλέως κελεύσαντος » (αὐτόθι. σελ. 253). Πάντας δὲ τοὺς ναοὺς τούτους καὶ αὐτὸν τὸν τῆς Ἡλιουπόλεως γράφει κτισθέντας ὀφθεῖν ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τοῦ Φαραῶ. Ὅτε οἱ περὶ τὸν Ὀδίου εἰς μάτην ἐραντάσθησαν ἐν ταῖς Ἀραπαίνου λόγοις τὴν ἐπὶ τοῦ Φιλομήτορος ὑπ' Ὀνίου κατὰ τὴν Ἡλιούπολιν εἰκοθεμένην τοῦ ναοῦ.

(α) Εὐσέβ. Προπαρ. Εὐαγ. Θ, σελ. 244.

ὑπῆρχεν ἐθνικός, Μιλήσιος, ἢ (κατ' ἄλλους) Κοτιαεὺς τὴν πατρίδα, σύγχρονος Ποσειδωνίου τοῦ Στωϊκοῦ, καὶ Ἀπολλοδώρου, καὶ ἄλλων περὶ τὴν 160, Ὀλυμπιάδα (τῷ 136—130, π. Χ.) γενομένων σοφῶν (α), ἢ καὶ μικρῷ νεώτερος (ὡς προερίηται σελ. 137: σημ.). Οἱ δὲ κατὰγουσιν αὐτὸν μέχρι καὶ τῆς ρογ, Ὀλυμπ. (84, π. Χ.). Οὗτος « συνέγραψε μὲν βιβλία ἀριθμοῦ κρείσσου » (Σουίδ. λ. Ἀέδρος), συνέταξε δὲ καὶ τὴν περὶ Ἰουδαίων Σύσταξιν, ταμεῖον πολυμαθείας, ἐν ᾧ πολλῶν ἀρχαίων ἐθνικῶν συγγραφέων ἐθησαύρισε περὶ τῶν Ἰουδαίων περικοπὰς* καὶ μάλιστα Δημητρίου τοῦ Φαληρέως (σελ. 79), καὶ Θεοδότου (σελ. 135), καὶ ἄλλων, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγας διέσωσαν καὶ εἰς ἡμᾶς, ὅ, τε Κλήμης, καὶ μάλιστα ὁ Εὐσέβιος (Προπαρ. Θ.). Ἀντέγραψε δὲ καὶ στίχους ἱκανοὺς ἐκ τοῦ Ἐξαγωγῆ (τουτ. ἔξοδος ἐξ Αἰγύπτου τῶν Ἰουδαίων) ἐπιγεγραμμένου δράματος τοῦ Ἰεζεκιήλ, Ἰουδαϊκῶν τραγωιδῶν Ἰουδαίου ποιητοῦ, καὶ ἐπ' ἐνὸς τῶν Ο, (καθὼς τινες ἐνόμισαν), εἴτε καὶ (τὸ πιθανώτερον) ὀλίγω μεταγενεστέρου, καὶ τῇ τούτων ἐρμηνείᾳ χρησαμένου προφανῶς εἰς τοῦ δράματος τὴν κατασκευὴν (6). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἰδίως συνεξυφάνει τὴν ἱστορίαν, ἐκ τῆς τῶν Ο, ἐρμηνείας ἀριδῆλως ἀνθολογῶν, ὡς μαρτυροῦσιν ἄλλα τε πολλὰ, καὶ αὐτοὶ τῶν κυρίων

(α) Βλ. Heyne ad Apollodor. Fragment. T. i. p. 385. πρβλ. J. Voss. Hist. Graec. I. 22. καὶ Jons. II. 16. Τοῦ Πελοπίδου μνημονεύει πολλάκις καὶ Δαίριος (B. 10: §. i. Γ, 5: H, α, 24, κτλ. πρβλ. καὶ Menag. observ. ibid.), καὶ Κύριλ. ὁ Ἀλεξ. κ. Ἰουλιαν. Α. σελ. 8. Δ, 133, καὶ ἔτι πολὺν ἀριθμὸν, καὶ Στέφ. Βυζ. λ. Κοτιαεὺς, καὶ Πλούταρχ. π. Μουσικ. σελ. 654, τ. i. 10.

(6) Βλ. ἐπισθ. κεφ 6. σελ. 43. πρβλ. Demagistr. l. c. p. 510, καὶ Huet. l. c. p. 52. Ἀλλ' οἱ ὀριμώτατοι τῶν κριτικῶν, οἱ μὲν εἰς τὴν 170 Ὀλυμπ. (τῷ 96, π. Χ.) κατὰγουσι τοῦτον τὸν Ἰεζεκιήλ (Saxe Onomastic. Liter. p. 143): οἱ δὲ καὶ πολὺ κατωτέρω, μέχρι καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς μετὰ τὴν ἄλυσιν τῶν Ἱεροσολύμων ἐξωθῆσαντες χρόνους, περὶ τὸν 6, αἰῶνα μ. Χ. l (Lo Moyon Varia Sacra. T. i. p. 336, καὶ Cave Hist. Lit. Script. Eccles. p. 38). Ἀλλ' οὕτω λοιπὸν καὶ τὸν Πολύστορα, παρ' ᾧ πάμπολλοι φέρονται στίχοι τῆς Ἰεζεκιήλου Ἐξαγωγῆς, καταγέτωσαν ὡσαύτως (ἀν' ὑποθέσειν) εἰς τὸν 6, αἰῶνα μ. Χ. l Ἐκ τῆς Ἰεζεκιήλου Ἐξαγωγῆς περικοπὴ σφίγγεται καὶ παρὰ Κλήμεντι (Στρωματ. α), καὶ παρ' Εὐσεβίῳ (Προπ. Θ. 250).

ὀνομάζοντο οἱ τύποι. Ἐννημόνευσεν δὲ καὶ τῆς Ἱερεμίου προφητείας (ἐκ τῶν Ο, πάντως) ὁ Πολυύστωρ, ὡς Εὐσέβιος μαρτυρεῖ (α). Καὶ αὐτὴν τὴν ἱερὰν βιβλίον δις ἀνέφερεν ἐξ ὀνόματος, τὴν ἁγίαν λέγων τῶν Ἰουδαίων Γραφήν (β). Καὶ φαίνεται λίαν ἄπορον, πῶς ἡ ἐκφρόδιτος Ὀδίου σοφία τοσοῦτον ἀπέβη περὶ τὸν Πολυύστορα τρεῖς καὶ ἁπηνῆς, ὥστε, ἀφ' οὗ τοῦτον ὠμολόγησε συνερανισθέντα τὰ περὶ Ἰουδαίων ἀπὸ πολλῶν συγγραφέων, προηγουμένως τὰ ἰουδαϊκά πραγματευσαμένων, ἔπειτα κατεδίκασεν, ὡς παντάπασιν ἀγροίκον ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ ἀμαθῆ, καὶ τῶν βιβλίων τῶν Μωσαϊκῶν ἄγνωστον! (βλ. ὁπισθ. σελ. 43).

§. κδ. KB) Παραλείπομεν Ἀπολλώνιον τὸν Μόλωνα (γ), καὶ Δυσίμαχον τὸν Ἀλεξανδρέα (περὶ ὧν προσεῖρηται, σελ. 53, 64, 69), τοσοῦτον μόνον ἐνταῦθα περὶ τοῦ Μόλωνος ἰδίως προσθέντες. Ὁ Εὐσέ-

(α) « Ἐπὶ τούτοις καὶ τῆς Ἱερεμίου προφητείας τοῦ Πολυύστορος μνήμην ποιημένου, ἡμᾶς ἀποσιωπῆσαι ταύτην πάντως ἂν εἴη παραλογώτατον· κείθω τολῆναι καὶ αὐτὴ. » Εἶτα (ρησὶν ὁ Πολυύστωρ) Ἰωακείμ [ἑσσιέμενος]· ἐπὶ τούτου προσηγεύσαι Ἱερεμίαν τὸν προφήτην » κτλ. Εὐσέβ. Εὐ. Προπαρ. Θ. σελ. 266.

(β) « Δημήτριος δὲ » (λέγει, τὸν Φαληρέα λέγων) « ὁμοίως τῇ τῇ ἱερᾷ βίβλῳ γράψαντι ἐστέρησε ». Καὶ πάλιν. « Ὡς αὐτὸς τε ὁ Δημήτριος λέγει, καὶ συμμῶνως τούτῳ ἡ ἱερὰ βίβλος ». Πολύστ. παρ' Εὐσεβ. Εὐ. Προπ. Θ. σελ. 262. Lutet.

(γ) Παρ' Ἰωσήφ. κ. Ἀπίων. β. §. 14. — Τὸν Μόλωνα (ὡς δὲ ἠλόντι, ἡμαθῆν) διορθοῦ δ' Ἰτίος (Dem. Ev. Prop. IV. p. 56), καὶ παραπίμπει εἰς τὸ ἰδ., βιβλίον τοῦ Στράβωνος. Ἄλλ' ὁ Στράβων δύο ρήτορας Ἀλαβανθεῖς μνημονεύων, τὸν μὲν Ἀπολλώνιον καλεῖ, καὶ Μαλακὸν ἐπωνομάζει, τὸν δὲ ἕτερον, Μόλωνα μένον καλεῖ (βιβλ. ιδ. σελ. 655, 685, 681). Παρὰ δὲ τῷ Πλούτάρχῳ δις φέρεται γεγραμμένον, Ἀπολλώνιον τὸν τοῦ Μόλωνος (Καῖσαρ §. γ. καὶ Κικέρ. §. δ), ὅπερ διορθοῦσιν ἐπιθετικῶς (ὡς ἔχει καὶ Ἰώσηπος) τὸν Μόλωνα (βλ. Ἑλληνικ. Βιβλιοθῆκ. τόμ. ζ. σελ. 409, καὶ τόμ. ζ. σελ. 469). « Ὁ γὰρ Ἀπολλώνιος, οὗ διήκουσαν ἐν Ῥόδῳ Καῖσαρ καὶ Κικέρων, οὐκ ἦν Μόλωνος υἱός, ἀλλ' αὐτὸς ἐπωνομάζετο Μόλων, ὡς οἱ Κικέρων αὐτὸς, καὶ Σουετώνιος, καὶ Κυντιλιανὸς μαρτυροῦσι· καὶ τοῦτον τὸν Μόλωνα φαίνεται καὶ Στράβων ἐννοῶν, ἀποσιωπήσας τὸ κύριον, τὸ Ἀπολλώνιος (πρὸς G. Vossij de Hist. Graec. L. I. c. 23. — Salmas praef. ad Aehil. Tatium. — Casaub. ad Sueton. Jul. Caes. c. 4. — J. Pearson. proleg. in comment. ad Hierocl. καὶ Olear. εἰς Φιλόστρατ. σελ. 417). Μαρτυρεῖ δὲ καὶ Εὐσέβιος Μόλωνα γράφον » « Μήλων (γρ. Μόλων) ὁ τὴν συσκευὴν κατὰ Ἰουδαίων γράψας » (Προπαρ. Θ. 246), καὶ αὐτὸς πάλιν ὁ Ἰώσηπος ἔγραψεν ἀπὸ τοῦ (χωρὶς τοῦ Ἀπολλώνιος) ὁ Μόλων (κ. Ἀπίων. β. §. 2).

βιος (Εὐ. Πρ. Θ, 246) ἔσῳσε περικοπὴν τῆς κατὰ Ἰουδαίων τοῦ Μόλωνος συσκευῆς. Ἐν δὲ ταύτῃ τῇ περικοπῇ γέγραπται τὰ ὀνόματα Ἀβραάμ, Ἰωσήφ, Μωσῆς, ἀπαρallάκτως, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Ο (τὸν δὲ Ἰσαὰκ Γέλωτα ἐξελληνίζει, ὡς καὶ φίλων ὑστερον, ἀρσθελίς τῇ μετωνυμίᾳ· περὶ Ἀβραάμ τ. β. σελ. 19, καὶ 413: Μ. ἐκ τοῦ Γενέσ. ιη, 12), καὶ τὴν Αἰγυπτίαν (τὴν Ἄγαρ) σύζυγον τοῦ Ἀβραάμ. ὀνομάζει, καὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰακώβ (οὐ τούτου, τοῦ δὲ Γέλωτος υἱοὺς αὐτοὺς ἀποκαλῶν κατὰ λάθος· εἰμὴ καὶ τὸ Ἰακώβ ἐξέπεσε τοῦ χωρίου κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν). Τοιοῦτός τις καὶ ὁ Χαιρήμων, Αἰγύπτιος ἱερογραμματεὺς (α), αἰγυπτιακῆς ἱστορίας συγγραφεὺς, ὅστις πολλὰ περὶ τῶν Ἰουδαίων μυθολογήσας (δι' α καὶ παρ' Ἰωσήφω κατεξελέγχεται, κ. Ἀπίων. α, §. 32), φαίνεται ὅμως καὶ οὗτος ἀναγινούς τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, ἐξ ἧς ἄλλα τε παραλαβὼν μεταπλάττει, καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν Ἰουδαίων « ἤγουντο Μωϋσῆς τε καὶ Ἰώσηπος, ὁ ἱερογραμματεὺς » (ὡς σοφὸς δηλαδὴ καὶ ὀνειροκρίτης, ὁ Ἰωσήφ). Οὕτως ἐπλασεν ἐτι ζῶντα, τὸν ὅλα 145, ἐτὶ πρὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Μωσέως ἔξοδου τετελετωχητότα Ἰωσήφ, διότι ἀνέγνω, « οὗ ἐλαβε Μωϋσῆς τὰ ὁσα Ἰωσήφ μεθ' εὐαι τοῦ » (ἐξόδ. ιγ. 19). Ἀλλὰ παρὰ τοὺς Χαιρήμονας καὶ ἄλλους τοιοῦτους, οἵτινες διὰ τὸ πρὸς Ἰουδαίους ἔχθος πολλὰ παραδιηγήματα μετὰ τῆς ἱερᾶς συνανέφυραν ἱστορίας, πολὺ μᾶλλον ἀξιωματικόν φαινεται ὅ,τε Καστωρ, εἴτε Ῥόδιος οὗτος, εἴτε Γαλάτης, γαμβρὸς τοῦ Δηϊοτάρου, συγγραφεὺς ἱστοριῶν, ὅστις ἐμνημόνευσε τοῦ Μωϋσέως, ὡς ἀρχαιοτάτου νομοθέτου (β), καὶ οἱ λοιποὶ, ὅσους ἀπηρίθμησεν ὁ Ἰώσηπος, οἷον Θεόφιλος, καὶ Θεόδοτος, καὶ Μνασέας, καὶ Ἑρμογένης, Εὐήμερός τε καὶ Κόνων, καὶ

(α) Εὐσέβ. Πρεπαρ. 198, 92, 102, 118. πρὸς. Vossij de Hist. Graec. L. II. α. 1. p. 209.—(β) Ἰωαννίν. Παραινέτ. π. τοὺς Ἕλληνας. πρὸς καὶ Εὐσέβ. Εὐαγ. Πρεπαρ. I, 287, καὶ Κύριλ. Ἀλεξ. κ. Ἰουλιαν. α, σελ. 15. Τοῦ Καστωρος μνημονεύει καὶ Ἰώσηπος (κ. Ἀπίων. α. §. 22. καὶ β. §. 7, ἐν τῇ Λατινιστὶ μόνον σωζομένη τοῦ χωρίου μεταφράσει) ὅλ. καὶ Voss. de Hist. Graec. p. 202. Ἄλλος δὲ Καστωρ ὁ Ἰουδαῖος (Ἰώσηπ. Ἰουδ. πολέμ. ε. ζ. §. 4), ἐν πρὸς τὸν ἱστορικὸν συνέχεεν ὁ Σπαρχίμιος (not. in Joseph. l. c.).

Ζωπυρίων οἵτινες οὐ παρέργως τῶν Ἰουδαίων μεμνημονεύουσιν» (α). Οἱ δὲ τοιοῦτοι, καὶ δώμεν ὅτι ἦσαν ἐξ ἐκείνων, « οἵτινες οὐ περιετυχον ταῖς ἱεραῖς βίβλοις », ἀλλ' ὅμως, ἅτε μετὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, γεγονότες, πάντως ἔμαθον παρὰ τῶν ἐντυχόντων, ὅσα τὴν παρέργως διέγραψαν (βλ. ὑπισθ. σελ. 53).

§. κζ. ΚΓ) Παρίτω καὶ Πολύβιος, ὁ Μεγαλοπολίτης ἱστορικός (ἐξελεύτηκε δὲ περὶ τὸ 120 π. Χ.), μὴδ' αὐτὸς ἀμύητος δοκῶν τῆς γνησιότητος τῶν Γραφῶν, καὶ αὐτῶν προσέτι τῶν μετὰ τοὺς Ο, Μακκαβαϊκῶν· διότι τὰ κατὰ τὸν Ἀντίοχον ἱστορῶν. καὶ « ὅπως προσεχώρησαν αὐτῷ καὶ τῶν Ἰουδαίων οἱ περὶ τὸ ἱερὸν, τὸ προσαγορευόμενον Ἱεροσόλυμα κατοικοῦντες » (προστίθῃσιν), « ὑπὲρ οὗ καὶ πλείω λέγειν ἔχοντες, καὶ μάλιστα διὰ τὴν περὶ τὸ ἱερὸν ἐπιφάνειαν, εἰς ἕτερον καιρὸν ὑπερβήσομεν τὴν διήγησιν » (ε). Καὶ λέξεις δέ τινες ἀλεξανδρινάς, ἡ τῆς κοινῆς διαλέκτου, ἀπαντῶμεν παρὰ τῷ Πολυβίῳ, τὸ πρῶτον ἐλθοῦσας εἰς χρῆσιν παρὰ τοῖς Ο, οἷον τὸ *μαριάκης* (Δαν. ε, 7, 29. καὶ Πολυβ. β, 29, 34), καὶ τὸ *αἰρετιστής* (Πολυβ. α, 79) ἐκ τοῦ αἰρετίζω, -ζομαι (Γεν. λ. 20), καὶ *αἰρέτις* (Σ. Σολ. η, 4) κτλ. (γ). Τὰ περὶ τοῦ Ἀντιόχου συνέγραψε καὶ Ἀπολλόδωρος (Πολυβίου σύγχρονος), ἱστορικός, παρόμοια καθὼς ἱστοροῦνται ἐν τοῖς βίβλοις τῶν Μακκαβαίων (δ).

§. κς. ΚΔ) Οὐδὲ τὸν Σικελιώτην Διόδωρον παρεῶμεν, οὕτω παχέϊαν ἄγνοιαν τῶν Μωσαϊκῶν Γραφῶν ἐν μέσῃ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ τοῦ Ὀδίου κατακριθέντα. Εἴπομεν καὶ περὶ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 57).

(α) Ἰώσηπ. κ. Ἀπίων. α. §. κγ. πρὸς Εὐσεβ. Προπ. Θ, 268, 269, 6λ. καὶ Voss. de Hist. Graec. p. 178, 420, 450, 504, 505, ἐκδ. Westerm.

(ε) Πολύβ. Βιβλ. ις. παρ' Ἰωσήπ. Ἀρχ. ιε. γ. § 3. σελ. 598. 6λ. καὶ κατὰ Ἀπίων. β. §. 6. — (γ) Βλ. Sturtz. de Dial. Macedonic. §. 12. p. 144.

(δ) Βλ. Ἰώσηπ. κ. Ἀπίων. β. § 7. Τόμ. 2. σελ. 475. Hav. ὅθεν καὶ ἡ σελὶς: Μαρκίνης ὁ Ἰταλός, « Apollodori scripsit eadem de Antiocho Epiphane, quae in Maccabaeorum libris narrantur ». J. L. Marchini, De divinitate et canonicit. Sacror. libr. p. 22. Taurin. 1787.

§. κζ. ΚΕ) Καὶ οἱ εἰς *Ἑρμῆν τὸν Τρισμέγιστον* ἐπιγράφαντες τοὺς ἰδίους γόνους (βλ. ὀπισθ. §. ιβ) ἐθνικοί τινες, καὶ ἴσως Αἰγύπτιοι ἱερεῖς, αἵτινες εἴτε πρὸ Χριστοῦ, εἴτε καὶ μικρὸν ὕστερον συντάξαν τὸν *περὶ Θεοῦ, καὶ ἀνθρώπου, καὶ κόσμου* διάλογον, ἀντέγραψαν ἐναργῶς ἐκ τῆς Σολομῶντος Σοφίας τὰ ἐν κεφ. ζ, 22, καὶ κεφ. θ, 15, 16. (α).

§. κη. ΚΣ) Ἐνταῦθα προστιθέμεθα καὶ τὰ καθ' ἡμᾶς περιφερμένα τοῦ Ζωροάστρου *Λόγια*, ἢ « *Μαγικά Λόγια τῶν ἀπὸ τοῦ Ζωροάστρου Μάγων* », λείψανα τῆς ἀρχαίας ἀνατολικῆς φιλοσοφίας (Χαλδαίων, Περσῶν, Αἰγυπτίων), ἐκ τοῦ χαλδαϊκοῦ, ἢ καὶ τοῦ Περσικοῦ ἐξελληνισθέντα κατὰ τὸν α, ἴσ. αἰῶνα (εἰ μὴ καὶ π. Χ.) ὑπ' ἀνθρώπου ἐθνικοῦ, οὐκ ἀπείρου τῆς ἐλληνικῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν, ἀφ' ἧς ἤρυστο λέξεις ἱκανάς, οἷον τὸ στερέωμα (Γενεσ. α) « *Ἐπτὰ στερεώματα* » (§. η) καὶ « *Ὁ ποιητὴς κόσμου αὐτοῦργων* » (§. ζ), ὡς τὸ « *Ἐρ ἀρχῇ ἐποίησε* » κτλ. καὶ, « *αὐτὸς ἐποίησεν ἡμᾶς* » (Ψαλμ.), καὶ τὸν *παράδεισον* (ὡς κατοικίαν τῶν μακαρίων), « *Ζήτησον παράδεισον* » (§. ι), καὶ, « *Εὐσεβὴς ἱερὸν παράδεισον ἀνοίγειν* » κτλ. ὅτι δὲ τὸ παράδεισος ἔστι τὸ αὐτὸ καὶ τὸ Περσικὸν Phirdews, ἐκπαλαί ἐξελληνισθὲν, σεσημειώται καὶ ἄλλοις (ε).

§. κθ. ΚΖ) Νικόλαον δὲ τὸν Δαμασκηνόν, τὸν ἐκ Περιπάτου φιλόσοφον καὶ ἱστορικόν, ποῦ θήσομεν; Οὗτος φίλος μὲν Αὐγού-

(α) Bl. Moschem. Dissert. de studio Ethnicor. Christian. immitandi §. vi. in Dissert. ad Hist. Eccles. vol. i. p. 342. Alton. 1767. Περὶ τοῦ Ἑρμῆ τούτου βλ. Fabric. Bib. Graec. T. i. p. 46. Harl.

(β) Ζωροάστραι λέγονται πολλοί (περὶ τοὺς ἐξ), καὶ ἀρίστοι, καὶ κυρίως ἄγνωστοι· μᾶλλον ὠρισμένος νομίζεται ὁ Περσεμῆδος Ζωροάστρης (τὸ δ' αὐτὸ ὄνομα, καὶ Ζάρατος γράφεται, καὶ Ζάραδης, καὶ Ζαράδης· καὶ Περσ. Zardust, ἢ Zertuscht κτλ.). Ἰκμαζε δὲ ὁ Περσεμῆδος Ζωροάστρης ἐπὶ Δαρείου τοῦ Ὑστάτου (τῷ 530 π. Χ.) τούτου μνημονεύονται συγγράμματα Μαγικά, ἀστρολογικά, καὶ ἄλλα, καὶ περὶ φύσεως βλ. Δ, ἐξ ὧν ἀποσπάσματα νομίζονται καὶ τὰ ἀνωτέρω *Λόγια*· περικταὶ δὲ τούτων αἱ ἐκδόσεις, ἐν αἷς καὶ ἡ τοῦ Stanlei (ἐν *Histor. Philosoph.* p. 1176, sqq.) ἐξ ἧς ἀναφέρομεν τὰ ἀνωτέρω χωρία. βλ. καὶ Fabr. Bibl. Graec. T. i. p. 304 sqq. Harl. καὶ Salmas. de Hellenist. p. 368.

στου, φέρος δὲ γενόμενος καὶ Ἡρώδου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, ἐγένετο πάντως καὶ τὴν ἀληθῆ τῶν Ἰουδαίων ἱστορίαν, καὶ πρὸς τούτου εἶχεν εὐνοϊκῶς. Ὅθεν καὶ δικαζομένοις αὐταῖς ὑπὲρ τῆς πατρὸς θεοσεθείας, ἐπὶ Μάρκου τοῦ Ἀγρίππα, συνηγόρησε προθύμως ὁ Δαμασκηνός, καὶ ἐνίκησαν οἱ Ἰουδαῖοι (α). Ἐπεμνήσθη δὲ ῥῆγος καὶ τῶν Μωσέως βιβλίων ἐν τῇ καθολικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ, καὶ τε κατακλυσμὸν ἱστορῶν, καὶ τὴν λάρνακα (καθὼς ὀνομάζει τὴν κιβωτὸν), καθίσασαν εἰς τὸ μέγα τῆς Ἀρμενίας ὄρος, ὃ καλεῖται Βάρις (β). Καὶ τὸν Ἀβραάμην δὲ μνημονεύει, καὶ τὸν Δαυίδην, καὶ ὅτι πύλεμον πρὸς τοῦτον ἐξήνεγκεν Ἄδαδος, ὁ βασιλεὺς Δαμασκοῦ καὶ Συρίας (βλ. Β. Βασιλ. η, 5: Παραλειπ. Α. ιη, 5· ὅπου ὁ βασιλεὺς ἀωνόμως γράφεται Σύρος ἐκ Δαμασκοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ἄδαδος κοινὸν ὑπῆρχεν ὄνομα πάντων τῶν τῆς Συρίας βασιλέων, κατὰ τὸ, Φαραὼ τῶν Αἰγυπτίων, κτλ.), καὶ πανταχόθεν ἐκ τῶν ὀλίγων περισφθέντων τῆς καθολικῆς ἱστορίας λειψάνων γίνεται δῆλος ὁ Δαμασκηνὸς ἱστορικός, οὐ παρέργως ἀναγινούς καὶ μελετήσας τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο.

§. λ. ΚΗ) Κατὰ τοὺς Αὐγούστου χρόνους φαίνεται γενόμενος καὶ Πτολεμαῖος ὁ Μενδήσιος, ὁ τὰς τῶν Αἰγυπτίων βασιλέων πράξεις συγγραψάμενος, ὅστις οὐδ' αὐτὸς παρέλιπεν ἀμνημονεῦτον τὴν ἐξ Αἰγύπτου πορείαν τῶν Ἰουδαίων, Μωϋσέως ἡγουμένου, ἐπὶ Ἀμάσιος Αἰγύπτου βασιλεύοντος, καθ' ὃν χρόνον ἐδασείλευε καὶ Ἰναχος εἰς τὸ Ἄργος (γ).

§. λα. ΚΘ) Ἐνταῦθα καὶ Στράβωνα τὸν φιλόσοφον Γεωγράφον ἀριθμοῦμεν (καὶ ἄκοντος Ὀδίου), οὕτω καλὰ καὶ πρέποντα γράψαντα περὶ Μωϋσέως, περὶ οὗ προείπομεν (σελ. 62).

(α) Παρ' Ἰωσήφ. Ἀρχ. ιβ. γ. ἐκ τῆς ρηγ. καὶ ρκδ συγγραφῆς τῆς καθολικῆς ἱστορίας τοῦ Νικολάου.

(β) Νικολ. Δαμασκ. συγγρ. ις, παρ' Ἰωσήφ. Ἀρχ. Α. 3. 6. πρὸς. καὶ Ἀρχ. α. 7· καὶ ζ, καὶ Κλήμ. Εὐαγ. Προπαρ. Θ. σελ. 243. βλ. καὶ ἐφεξῆς §. με.

(γ) Ἀπίων παρὰ Κλήμεντ. Στρώμ. α. πρὸς. Εὐσεβ. Προπαρ. Γ. 288, 290: Ἰουστίν. Παραινέτ. π. τ. Ἑλλαν: Τατιαν. πρὸς τ. Ἑλλαν: Κύριλλ. Ἀλεξ. κ. Ἰουλιαν. α., κτλ.

§. λβ. Α) Παρέστω καὶ Ἀπίων, ὁ *Πλειστονίκης* ἐπικληθεὶς, καὶ *Μόχθος* (διὰ τὸ φιλόπονον), παρὰ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου καὶ *Κύμβαλον* κόσμου ἀστείότερον προσαγορευθεὶς (διὰ τὸ περίφημον. βλ. Τόμ. Α. σελ. 35), καὶ, τέλος, ὑπὸ Ἰωσήπου διὰ τὰς κατὰ τῶν Ἰουδαίων συκοφαντίας καταθριαμβευθεὶς. Ἀλέξανδρος οὗτος ἦν, ἡ μᾶλλον Αἰγύπτιος (Θασίτης) γραμματικὸς, καὶ συγγραφεὺς Αἰγυπτιακῶν ἱστοριῶν (τῷ 50 μ. Χ.). Οὗτω δ' ἐμίσει τοὺς Ἰουδαίους, ὥστε καὶ εἰς Ῥώμην ἐλθὼν κατηγόρησεν αὐτῶν πρὸς τὸν Καίσαρα, καὶ βιβλίον ὅλον συνέταξε κατ' αὐτῶν. Ἔστι καὶ ὡς *Μόχθος*, καὶ ὡς σφόδρα μισοιουδαῖος, εἰκότως καὶ αὐτὸς *ὑπέμεινεν* (ὡς καὶ ὁ Κέλσος. βλ. ὅπισθεν σελ. 50), ἀναγνῶναι τὴν ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν, ὥπως ἂν εὐκόλως ἀντιλέγειν ἔχῃ, διαστρεβλῶν καὶ διασύρων, ὅσον ἡδύνατο, τὴν Ἰουδαϊκὴν ἱστορίαν. Δείγμα δὲ τοῦτου προφανὲς καὶ ἡ φράσις ἐκείνη μάλιστα· « ὡς ὑμνούντων (τῶν Ἰουδαίων) » *τὸν Θεὸν τὸν ποιήσαντα, τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν* », ἣν ἀντέγραψεν ἐκ τοῦ ριμ, ψαλμοῦ (α).

§. λγ. ΑΑ) Ἐλένη, βασίλισ Ἀδιαθηνῶν (ἐν Ἀσσυρίᾳ) ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος (48, μ. Χ.), καὶ ὁ παῖς αὐτῆς Ἰζάτης, εἰς τὰ Ἰουδαίων ἦθι τὸν βίον μετέβαλον, γενόμενοι προσήλυτοι. Ὁ δὲ Ἰζάτης παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν Πάρθων κατὰ τὸν Σπασίνου χάρακα διατρίβων, ἀνεγίνωσκε τὸν *Μωσέως νόμον* (Ἰωσήπ. Ἀρχ. Κ, β, 1—6). Ἑβραϊκῶν δὲ γραμμμάτων ἄπειρος ἦν. Εἴ γε πέντε τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἀπέστειλεν ὕστερον (εἰς Ἱεροσόλυμα), τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ παιδείαν μαθησομένους (αὐτ. Κ. γ, 3). Ἄλλη δὲ τις ἐρμηνεία τῶν ἑβραϊδων Γραφῶν οὐχ ὑπῆρχε τότε, πλὴν τῆς ἑλληνικῆς. Ταύτην λοιπὸν ἀνεγίνωσκε καὶ Ἰζάτης, καὶ ἡ τ' ὄνομα ἑλληνίζουσα μήτηρ αὐτοῦ Ἐλένη, ἥς καὶ Παυσανίας εἶδε καὶ ἰστόρησε τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις περιέβλεπτον τάφον (Ἀρχαιδ. ις), καὶ Εὐσέβιος ἐμνημόνευσεν (Ἐκ. ις. β, ιβ. πρὸς Ἰωσήπ. Ἀρχ. Κ, δ, 3). Ὅτι δὲ ἡ ἑλληνὶς

(α) βλ. Ἰωσήπ. κ. Ἀπίων. β. §. ι. Ἀρχ. ιη, η, §. ι. πρὸς Εὐσέβ. Εὐαγγ. Προπάρ. Ι. σελ. 292· Ἐκκλ. ἱστορ. Ε. 5. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχαίων τοῦ Ἀπίωνος τοῦτου μνημενέουσιν. βλ. G. Vossij de Hist. Graec. L. II. c. 7. pag. 234.

γλώσσα καὶ πρὸ τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας εἶχεν ἤδη διαβᾶσα καὶ τὸν Τίγρη, καὶ τὸν Εὐφράτην, μαρτυροῦσιν ἄλλα τε πολλὰ, καὶ Ἡρώδης Πάρθων βασιλεὺς, φωνῆς καὶ γραμμάτων ἑλληνικῶν ἐμπειροῦς καὶ Ἀρταουάσδης Ἀρμενίων βασιλεὺς, λόγους συγγράφων καὶ παρωδίας ποιῶν (Πλούτ. Κράσ. §. λγ)· δηλοῦσι δὲ καὶ αὐτὰ τὰ λογραφικὰ ὀνόματα, Σπασίνου Χάραξ κτλ. (βλ. Στέφ. Βυζ. λ. Ἀδαθηνοί, καὶ Στράβ. 745) (α).

§. λδ. ΑΒ) Τὸν δὲ Σωκράτους δεύτερον τὴν ἀρετὴν, καὶ φιλόσοφον ἱστορικὸν Πλούταρχον (βλ. ἔπισθ. σελ. 64) ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος, πολλοὺς αἰῶνας ἤδη τὴν Ὀδίου πολυμάθειαν προλαβὼν, ἀπέδειξε λαμπρῶς πολλὰ δεδανεισμένον ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, καὶ κοσμήσαντα τὰς κοινωφελεῖς αὐτοῦ συγγραφάς (ὡς καὶ Πλωτίνος καὶ Νουμίνιος ἐποίησαν) (β). Καὶ τοι ἄλλως οὐδ' αὐτὸς ὁ χρηστότατος Χαιρωνεὺς διέφυγε τὰς πλεκτάνας τῶν ποικίλων τῆς εἰδωλικῆς θρησκείας μυθευμάτων, ἅτινα πάλιν αὐτὸς κάλλιστα παρέβαλλε « πρὸς τὰ ἀραιὰ καὶ διάκενα πλάσματα τῆς ἀράχνης » (ἐν τῷ περὶ Ἰσιδ. καὶ Ὀσίριδ. σελ. 445).

§. λε. ΑΓ. Περὶ τοὺς Πλουτάρχου χρόνους (ἢ τῷ 75 μ. Χ.) ἤκμαζε καὶ Φίλων ὁ Βύβλιος, ὁ τὴν Φοινικικὴν τοῦ παλαιοῦ Σαγχιωνιάθωνος ἐξελληνίσας ἱστορίαν, πολλὰ περιέχουσαν ἀπὸ τῶν Μωσαϊκῶν ἀπηνθισμένα Γραφῶν (γ). Εἰ δ' αὐτός ὁ Φίλων ὁ αὐτός ἐστι καὶ ὁ Ἑρέννιος, ὁ περὶ Ἰουδαίων συγγράψας ὡς προείπομεν (σελ. 432), εἶδε λοιπὸν ἐξάπαντος καὶ ἀνέγνω καὶ τὴν ἦν ἐμπαθέστατα κατέψεξεν ἱστορίαν αὐτῶν.

§. λς. ΑΔ.) Περὶ τὸ τέλος τοῦ α, αἰῶνος μ. Χ. τιθέασιν οἱ πλείστοι τῶν κριτικῶν τὴν ἦν θέλουσιν ἀνάμειξιν ἀρχαίων τινων Σιβυλλείων χρησμῶν πρὸς πολλὰ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, ὕστερον ἐν τοῖς χρησμοῖς παρεμβεβυσμένα, καθὼς περιφέρονται τὴν σήμερον

(α) « Quid sibi volunt in medijs Barbarorum regionibus Graecae urbes? Quid inter Indos Persasque Macedonicus sermo? (Senec. consol. ad Helv. c. 6).

(β) Θεοδώρητ. Ἑλληνικ. θεραπευτ. παθῶν. λόγ. εἰ: πρὸς. καὶ Huet. Dem. Ev. pag. 59. — (γ) Εὐσεβ. Πρὸς πρ. α, σελ. 20—21, Luter. Huet. l. c. p. 45, 59.

τὰ ἔπη τὰ Σιβύλλεια. Οἱ δὲ καὶ πρὸ τῆς σωτηρίου ἐποχῆς ἐθέλουσιν ὑπὸ τινων Ἰουδαίων, ἢ προσηλύτων, ἐκ τῶν θεῶν Γραφῶν παραπεπλασμένα οὐκ ὀλίγα τῶν Σιβυλλείων ἐπῶν (ὡς καὶ ἄλλα πάλιν ὕστερον ὑπὸ τινων χριστιανῶν). Ἀλλὰ πολλὸς ὁ περὶ τῶν Σιβυλλείων λόγος, καὶ δυσδιάκριτος (α). Τὸ δ' οὖν πρῶτον τούτων βιβλίον περιέχει τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου, καὶ τὰ πλεῖστα τῆς Γενέσεως ἀναγεγραμμένα ἡμολογουμένως ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο.

§. λζ. ΑΕ) Κεῖσθω καὶ Πτολεμαῖος Ἡρακλείωνος, Ἀλεξανδρεὺς γραμματικὸς, ὁ τοῦ Πίττην Χέννος (ἐπὶ Τραϊανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ), ὅστις ἐν τοῖς περὶ « παραδόξου ἱστορίας » (Σουίδ.), ἴσως τοῖς αὐτοῖς καὶ « τοῖς εἰς πολυμάθειαν καινῆς ἱστορίας λόγοις » (Φώτ. ἀναγ. ρη) ἄλλα τε πολλὰ τερατώδη καὶ κακόπλαστα συνέγραψε, καὶ τοὺς περὶ Μωϋσεως λόγους (βλ. ὅπισθ. σελ. 39), διαστρέφων τὴν ἱερὰν ἱστορίαν ὅθεν ὁ σοφὸς Ὀδῖος ἐξήνεγκε τὰ τοῦ Χέννου πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι μὴδ' ἐκεῖνος ἀνέγνω τὴν ἑλληνικὴν ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν ὥς ἂν εἴπερ ἦν ἀδύνατον, ἵνα καὶ τὰ τοῦ Μωϋσεως ἀναγνῷ, καὶ πάλιν τὰς Μανέθωνος καὶ Λυσίμαχου καὶ Ἀπίωνος ψευδολογίας προτιμήσῃ, ῥοφῶν καὶ αὐτὸς τὸν τρυγίαν τῆς λέσχης τῶν ἰδίων αὐτοῦ συμπολιτῶν. Ἀλλὰ περὶ τῶν φιλάλφων τούτων καὶ ψωρολόγων, εἵπομεν ἐν τοῖς προηγηθεῖσι (σελ. 54). Εἰ δὲ καὶ ὁ κλεινὸς Ὀδῖος ἀμελέτητον τῶν Ο, πάντως τὸν Χέννον ἐθέλει, ἐχέτω συνήγορον τὸν Χέννον.

§. λη. ΑΣ) Ἐνταῦθα τάττομεν καὶ τὸν Στωϊκὸν Ἐπίκτητον, Ἐπαφροδίτου δοῦλον, πολλὰ καρπολογήσαντα ἐκ τῆς μελέτης οὐ μόνον τῆς Καινῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὡς μαρτυ-

(α) Βλ. Fabric. Bibl. Graec. vol. i. p. 227—236, καὶ 238 sqq. Harl.: J. Vossij. de Sibyllin. oracul. c. 4: Demagist. l. c. p. 610. πρὲλ. καὶ Bevereg. Cod. Can. Eccles. prim. illustr. c. 14. ὅπου ἀριθμοῦνται καὶ οἱ τῶν Σιβυλλείων χρησμένων μνημονεύσαντες ἀρχαῖοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες, κτλ. βλ. καὶ Cotelier. Patr. Apost. vol. i. p. 78, 183. — Schoell, Hist. de la littérature Grecq. etc. vol. i. pag. 56. καὶ Ἀνθ. Γαζῆ Ἑλλην. Βιβλιοθ. τ. α. σελ. 100.

ροῦσιν αἴτις Διακριβαί αὐτοῦ (ὡς συνέταξεν ὁ Ἀρρίανος, α' αὐτοῖς
ὀνόμασι γραφάμενος » προοιμ.), καὶ τὸ χρυσοῦν Ἐγχειρίδιον
 οἷον « *Ἰέγας ὁ Θεός* » (α)· καὶ τὸ, *Κύριε* (ἐπὶ Θεοῦ, ὡς καὶ
 παρὰ Ἰωδῶρω Α, §. 63. σελ. 76.), « *ἐν δειροῖς εἰμὶ Κύριε* » (β),
 καὶ ἄλλιν « *Κύριε ὁ Θεός* » (γ)· καὶ « *Παρέβην σου (τοῦ Θεοῦ)
 τὰς ἐντολάς* » (δ), καὶ ὅσα τοιαῦτα. Καὶ τὸ δέκατον δὲ τοῦ
 Ἐγχειριδίου κεφάλαιον ἐκφράζει τὸ, « *Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος
 ἀπέλετο* » (ἰωβ α, 21)· καὶ ἄλλα παρ' αὐτῷ ἀπαντῶνται, τὰ μὲν
 κατὰ λέξιν, ἢ φράσιν, τὰ δὲ κατὰ νόημα τοῖς γραφικοῖς ῥητοῖς
 ταυτιζόμενα. Μετὰ τοῦ Ἐπικτήτου ἄσμενοι συνάπτομεν καὶ τὸν
 αὐτοῦ δεσπότην καὶ συμπατριώτην Ἐπαφρόδιτον (ἄμφω γὰρ
 ἦσαν Φρύγες, ὁ μὲν ἐξ Ἱεραπόλεως, ὁ δ' ἐκ Κολοσσῶν, ὁ Ἐπα-
 φρόδιτος). Ὑπῆρχε δὲ οὗτος Νέρωνος ἀπελευθερος (ε), μέχρι καὶ
 Δομιτιανοῦ παρατείνας τὸν βίον (ὕψ' οὗ καὶ ἀπεσφάγη). Τοῦ-
 τον τὸν Ἐπαφρόδιτον ὁ Ἰωσήπος ἐν προοιμίοις τῆς Ἀρχαιολο-
 γίας ἀνακηρύττει πρωταίτιον τῆς συγγραφῆς τῆς Ἰουδαϊκῆς
 Ἀρχαιολογίας, ἣν συνέγραψεν ὑπ' αὐτοῦ προτραπείς· διαγράφει
 δὲ τοῦτον « *ἄνδρα πᾶσαν παιδείας ἰδέαν ἡγαπηκότα, — καὶ
 διαφερόντως χαίροντα ἐμπειρίαις πραγμάτων* ». Τούτῳ προσε-
 φώνησεν ὁ Ἀρχαιολόγος καὶ τὰ κατὰ Ἀπίωνος δύω βιβλία
 (κ. Ἀπίων. α. §. 1, καὶ β, πρὸς τῷ τέλει). Ὅτι δὲ ἐν τοῖς συντάγ-
 μασιν ἀμφοτέροις καὶ τὰ περὶ τῶν Ο, ἱστορεῖ, ἐν μὲν τῇ Ἀρ-
 χαιολογίᾳ πλατύτερον (ἀντιγράφων τὸν Ἀριστέαν), ἐν δὲ τοῖς
 κατὰ Ἀπίωνος οὐχ ἦντον συντόμως, ἢ σαφῶς, φανερόν. Καὶ φαί-
 νεται ἄρα πᾶγμα πιθανώτατον, ὅτι ὁ πᾶσαν ἰδέαν παιδείας
 ἡγαπηκὸς Ἐπαφρόδιτος, ἴσως μὲν καὶ πρότερον, πολὺ δὲ πλεον
 ἂν οὗ ἴδε τὴν Ἰωσήπου Ἀρχαιολογίαν, ἀνέγνω τὴν οὕτω κλειζο-
 μένην ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν (ἢ δὲ Ἀρχαιολογίᾳ ἐξεδόθη τῷ ιγ

(α) Διατριβ. α, 16. §. 17. πρὸλ. ψαλμ. 95, 13. — (β) Διατριβ. α, 29. §. 48.
 πρὸλ. Ψαλμ. 97. — (γ) Διατριβ. β, 16. §. 13. — (δ) Διατριβ. γ. 5. §. 8. πρὸλ.
 Ἀριθ. ιδ, 41. — (ε) Tacit. Annal. XV. p. 259. Sueton. Nerou. S. 49. et
 Domit. S. 14. — Σινδ, λ. Ἐπαφρόδιτος· Δίων Κάσ. ΕΖ. σελ. 1113.

ἔτει τοῦ Δομιτιανοῦ, καὶ τῷ 99 μ. Χ. ἦτοι γ. ἔτα πρὸ τῆς Ἐπαφροδίτου τελευτῆς). Εἰ δὲ καὶ ὁ Ἐπαφρόδιτος οὗτος ὁ αὐτός ἐστι καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ θείου Παύλου ἄλλα τε, καὶ ἀδελφός, καὶ συνεργός, καὶ συστρατιώτης καλούμενος (Φιλιππησ. β, 23: δ, 18: καὶ κατὰ συγκατῆν Ἐπαφρᾶς, Κολοσ. α, 7: δ, 12: Φιλήμ. 23), ὡς ἱκανῶς ἀπέδειξεν ὁ Δαύβιζος (α), φαίνεται λοιπὸν, καὶ ὁ Ἐπαφρόδιτος εἰς « τῶν ἀγίων (πιστῶν), τῶν ἐκ τῆς Καίσαρος (τοῦ Νέρωνος) οἰκίας » (Φιλιπ. δ, 22). Καὶ πρὶν ἢ ἰδῆν τὴν Ἀρχαιολογίαν, ἴδε καὶ ἀνέγνω τὰς Γραφὰς ὁ Ἐπαφρόδιτος, ἐν Ῥώμῃ διδασκόμενος ὑπὸ τοῦ θείου Παύλου (τῷ 67 μ. Χ.). Ὅθεν καὶ ὁ κλεινὸς Βερμέλιος συνέεικασε περὶ τοῦ Ἐπικτήτου, ὅτι ἄρα παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότου, τοῦ Ἐπαφροδίτου, παρέλαβε πάντα ὅσα ἔγραψε πρὸς τὸ χριστιανικώτερον (β).

§. 10. ΑΖ) Ἐπὶ Τίτου Αἰλίου, Ἀντωνίνου, τοῦ αὐτοκράτορος (τῷ 139 μ. Χ.) ὑπῆρχε προεκκεδομένος ὑπὸ τῶν Καισάρων νόμος, ἀπαγορεύων πᾶσι τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ἰστάσπου, καὶ τῶν τῆς Σιβύλλης περιφερομένων χρησμῶν, καὶ προσέτι τῶν θείων Προφητῶν (διότι ἐν τούτοις ἐκηρύττετο ἡ ἔλευσις τοῦ μέλλοντος αἰωνίου παμβασιλείως. Τοιαῦτα δὲ τινα ἦσαν γεγραμμένα καὶ ἐν τοῖς Σιβυλλαίοις, ὡς βλέπομεν ἐν τούτοις καὶ τὴν σήμερον, οἷον: « Ἦξει δ' ἀγνὸς ἄναξ, πάσης γῆς σκῆπτρα κρατέων » κτλ.). Καὶ ὑπῆρχον ἄρα γνωστὰ καὶ πρὸ τοῦ Ἀντωνίνου τὰ βιβλία τῶν θείων Προφητῶν, ἀναγινωσκόμενα μὴ μόνον ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐθνικῶν. Μάρτυς ἀναντίρρητος ὁ θεὸς Ἰουστίνος, λέγων πρὸς τὸν εἰρημένον αὐτοκράτορα, ἐν τῇ Α. ἀπολογία, ταῦτα ἐπὶ λέξεως: « Κατ' ἐνέργειαν δὲ τῶν φαύλων δαιμόνων θάνατος ὠρίσθη κατὰ τῶν τὰς Ἰστάσπου, ἢ Σιβύλλης, ἢ τῶν Προφητῶν βιβλίων ἀναγινωσκόντων· ὅπως διὰ τοῦ φόβου ἀποστρέψωσιν ἐντυχάνοντας τοὺς ἀνθρώπους τῶν καλῶν

(α) Car. Daubuz de Testimon. Christi apud Josephum Lib. II. §. 8—11 pag. 210. in addendis Josephi. T. 2. Haverc. — (β) Ahr. Berkel. praef. in Epict. ἔγχειρίδιον.

γνωσιν λαβεῖν, αὐτοῖς δὲ δουλεύοντας κατέχουσιν » (οἱ δαίμονες)· « ὅτι εἰς τέλος οὐκ ἔσχυσαν πρᾶξαι· ἀφόβως μὲν γὰρ οὐ μόνον ἐνυγχνόμεν αὐταῖς (δηλαδή ταῖς τῶν Προφητῶν βιβλίοις, περὶ ὧν διὰ πολλῶν σελίδων μέχρι τῆς ἀνωτέρω περικοπῆς διαλέγετο, καὶ μεθ' ὧν συμφωνοῦντας, ἐν γὰρ ταῖς περὶ Θεοῦ, καὶ τοὺς Ἰστοίου καὶ Σιδύλλης χρησμοὺς ἀποδείκνυσιν), « ἀλλὰ καὶ ὑμῖν ὡς ὕρατε (ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ) εἰς ἐπίσκεψιν φέρομεν, ἐπιστάμενοι περὶ εὐάρεστα φανήσεσθαι » (α).

§. μ. ΔΗ) Καλοῦμεν καὶ Μάρκον Ἀντωνῖνον, τὸν φιλόσοφον Αὐτοκράτορα (τῷ 160 μ. Χ.), ὅστις, καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Γραφῶν ὠφελήθη, πολλὰ δρεψάμενος, καὶ κατακοσμήσας τὴν φιλόσοφον αὐτοῦ συγγραφὴν (ε). Μαρτυρεῖ δὲ

(α) Α. Ἀπολογ. Ἰουστ. §. 44. σελ. 72. πρὸς § 20: σελ. 56, καὶ §. 31 σελ. 63—72 ἐκδ. Venet. 1747. βλ. αὐτὸν καὶ Praef. P. 3. c. VI. pag. 77 καὶ Vossij Var. Observ. p. 241, καὶ G. Lumper Histor. theologico-crit. etc. part. 2. p. 70. ὁ δὲ Φαβρίκιος (Bibl. Graec. Tom. 1. p. 282 Harl.) πολλὰ πλανᾶται ἀντιλέγων, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἱστορικῶν ἐμνημόνευσε τοιοῦτον νέμον τῶν αὐτοκρατόρων, κωλύοντα τῶν Σιδυλλείων τὴν ἀνάγνωσιν· ὥσπερ ἡδύνατο ψεῦδη γράφειν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὁ μακάριος Ἰουστίνος, μηδὲν βέβαιον εἰδὼς, καὶ ταῦτα ἐν Ῥώμῃ διατρέχων! Συγχέει δὲ ὁ Φαβρίκιος καὶ τὰ παλαιὰ καὶ ἀπόθετα παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις Σιδύλλεια πρὸς τὰ νεώτερα τῆς Ἑβραϊκῆς Σιδύλλης, περὶ ὧν λαλεῖ ὁ Ἰουστίνος. Καὶ (τὸ παραδοξότερον) παραζηγεῖ τὸ προφητῶν ἐκλαμβάνειν ἀντὶ μαντιπύλων ἐθνικῶν (fatidicum). Οὕτως ὥκνησεν ὁ σοφὸς ἀνὴρ ἀναγνέουσαν τὴν σελίδα τοῦ φιλοσόφου μάστιγος, ἐν ἣ καίται ἡ ἀνωτέρω περικοπή, καὶ τὸν νεῦν εἰς αὐτὴν ἐπιστῆσαι προσεκτικώτερον, ἵνα πληροφορηθῇ ποῖους προφῆτας ὁ μάρτυς λέγει, ὧν τὴν ἀνάγνωσιν ἀπαγόρευσαν αἱ Καίσαρες ἐκ συνεισφύρας τοῦ δαίμονος!

(ε) Οἶον· « Θεοῖς μὲν ἐπείτρεψεν τὰ σαυτοῦ πάντα. (Μάρκ. Ἀντων. Βιβλ. δ. 31) τὸ αὐτὸ καὶ « Ἐπὶ ῥίψον ἐπὶ Κύριον τὴν μέριμνάν σου » (ψαλμ. γδ. 22. Παροιμ. ις. 3. πρὸς Α. Πέτρ. ε, 7). « Ὁ βίος ἐστὶ πόλεμος καὶ ξένη ἐπιδημία » (Μάρκ. ε. 17), καὶ Ἐπίκτητος « στρατεία τις ἐστὶν ὁ βίος ἐκάστου » (Διατριβ. γ. 24. §. 34). Οὕτω καὶ, « Πειρατήριον » (= στρατεία, militia, ὡς ἔχει καὶ ἡ Βουλγ. καὶ τὸ Ἑβρ. ὡς ἀν εἴποις, στρατείας καὶ ἀγῶνος χρόνος, καὶ οὖν ἀγωνιστήριον, δοκιμαστήριον) « ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῇ γῇ » (Ἰωβ ζ, ι. πρὸς Εἰσο. 5, 12), « Πάροικος ἐγὼ εἰμι ἐν τῇ γῇ καὶ παρεπίδημος » (ψαλμ. λη, 12. πρὸς Εἰσο. 12, 13) κτλ. Βλ. τὴν ὑπὸ Γατακέρου ἔκδοσιν τῶν εἰς εἰς αὐτὸν τοῦ Μάρκου, ἐν ἣ πολλοῦ πολλὰς αὐτοῦ φράσεις ὁ σοφὸς ἐκδότης παρέβαλε πρὸς ὁμοίας Γραφικάς. Ὁ Μάρκος μνημονεύει καὶ τὰ ὑπομνήματα τοῦ Ἐπικτήτου (Α. 7).

τοῦτο λαμπρῶς καὶ Ἀθηναγόρας ὁ φιλόσοφος, ὅστις τὴν περὶ τὰς Γραφάς αὐτοῦ φιλομάθειαν ἀνεκλήρουζεν ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν τὸν Μάρκον, καὶ τὸν αὐτῷ συμβασιλεύοντα (εἴτ' ἀδελφόν, εἴτε καί, κατ' ἄλλους, υἱόν) Λούκιον Κόμμοδον, ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν Ἀπολογία, λέγων· « Νομίζω δὲ καὶ ὑμᾶς φιλομαθεστάτους καὶ ἐπιστημονεστάτους ὄντας, οὐκ ἀνοήτους γεγονέναι οὔτε τῶν Μωσέως, οὔτε τῶν Ἡσαίου καὶ Ἰερεμίου καὶ τῶν λοιπῶν Προφητῶν ». κτλ. καὶ, « Καταλείπω δὲ ὑμῖν, ἐπ' αὐτῶν τῶν βιβλίων γενομένοις, ἀκριβέστερον τὰς ἐκείνων ἐξετάσαι προφητείας » (α). Εἰγνώριζον λοιπὸν οἱ αὐτοκράτορες οὗτοι τὰς προφητικὰς βίβλους, ὅς ὁ Ἀθηναγόρας παρώτρυνεν αὐτοὺς ἀκριβέστερον ἐξετάσαι. Καὶ πῶς ἂν ἡμέλησαν, ἐκείνοι (καὶ μάλιστα ὁ φιλολογώτατος Μάρκος) μελετῆσαι τὴν περιφημον ἐρμηνείαν τοῦ ἐβραϊκοῦ νόμου, οὔτινος τὸ ἐπιστημότατον ἐβραϊκὸν χειρόγραφον ἐτηρεῖτο φυλαττόμενον ὡς κειμήλιον ἐν ταῖς βασιλείοις τῆς Ρώμης; Αὐτοῦ γὰρ ὁ ἱερὸς ἀπετέθη κώδηξ, ἀφ' οὗ καὶ οὗτος ἐκόσμησε τὸν Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου θρίαμβον, διασφειδὲς ἐκ τοῦ πυρποληθέντος ναοῦ καὶ τῆς Ἱεροσολύμων καταστροφῆς (β). Καὶ μετέπειτα δὲ ἐν τῇ τῶν Καيسάρων οἰκίᾳ φαίνεται πως διαυγάζον τὸ σέλας τῶν Ἑλληνίδων θείων Γραφῶν. Δομιτιανὸς ὁ αὐτοκράτωρ (τῷ 95 μ. Χ.) κατέσφαξε Φλάβιον Κλήμεντα, τὸν ἑαυτοῦ ἀνεψιόν, καὶ τὴν ἰδίαν ἀδελφιδὴν, γυναῖκα δ' ἐκείνου, Φλαβίαν Δομιτίλλαν ἐξώρισεν, ὡς χριστιανίσαντας (Αἰών Κάσσ. ἔξ. σελ. 1112:), δηλονότι ὡς μαθητὰς τοῦ κηρύγματος τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων. Μαμμαία δὲ ἡ μήτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου (τῷ 223 μ. Χ.) « γυνὴ θεοσεβεστάτη, εἰ καὶ τις ἄλλη, γεγονυῖα, καὶ εὐλαβὴς τὸν τρόπον » (Εὐσέβ. Ἐκκλ. ἱσ. ζ, κα), εἶχεν ἐπομένως καὶ τὴν γνῶσιν τῶν προφητικῶν Γραφῶν. Ὅθεν καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ διατρίβουσα, μετεκαλέσατο ἐξ Ἀλεξαν-

(α) Ἀθ. αναγ. Πρεσβ. περὶ Χριστιαν. §. 1—3. σελ. 49, 51. Longosallis. 1774. βλ. καὶ Moshem. de vera aetat. Apologetic. Athenagorae in Dissertat. ad Hist. Eccl. vol. i. p. 272. 279 — (β) Ἰωσήφ. Ἰουδ. πολ. ζ. α. §. 7.

δρείας τὸν πλὴν σοφία περιώνυμον ἐξηγητὴν τῶν Γραφῶν Ὠριγένην, « καὶ τῆς περὶ τὰ θεῖα συνέσεως αὐτοῦ πείραν ἔλαβε· παρ' ἧ καὶ χρόνον διέτριψεν Ὠριγένης » κτλ. (αὐτ. αὐτόθι).

§. μ. ΛΘ) Σύγχρονος τῷ αὐτοκράτορι Μάρκῳ καὶ γνῶριμος ἐγένετο καὶ Γαληνός, ὁ ἐκ Περγᾶμου φιλόλογος καὶ φιλόσοφος ἡτρός· ὅστις τὸ « Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός » καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Γενέσεως ἀναγνοὺς ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, κατενόησε τὰς εὐσεβεῖς περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ θεοπροπεῖς ἐννοίας τοῦ νομοθέτου τῶν ἱουδαίων, καὶ ὡμολόγησε μὲν « Ἄριστον τὴν ἐκ τοῦ δημιουργοῦ ριζαῖται ἀρχὴν γενέσεως καὶ ἐν ἅπασιν τοῖς γενησομένοις, ὁμοίως Μωσεῖ »· συνείδε δὲ καὶ ὅτι « Ἀρκεῖ τῷ Μωσεῖ τὸ βουλευθῆναι τὸν Θεὸν κοσμησάμεν τὴν ὕλην, ἢ δ' εὐθὺς κεκόσμηται· πάντα γὰρ εἶναι τῷ Θεῷ δυνατὰ νομίζει » (α), κατὰ τὸ « εἶπε καὶ ἐγένετο » δηλονότι. Καὶ τοι δ' ἄλλως αὐτὸς (ἅτε διὰ χρόνων ἐν ταῖς ἀμβλυωπούσαις καὶ πτωχαῖς δοξασταῖς τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας ἐντεθραμμένος) ἀπῆτει καὶ τὴν ὕλην ἀφ' ἑαυτῆς εὐθετον εἰς τὰ εἶδη τῶν δημιουργημάτων, καὶ οἷον ἀναγκαίαν συνεργὸν τῆς τοῦ Θεοῦ παντοδυναμίας, ἀλλ' ὅμως καὶ ταύτην πάλιν ἀλλαχού πολὺν περπωδέστερον ἐξύμνησε. Θεωρῶν γὰρ τὴν σοφίαν τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κατασκευῆς, ἐνθους ὢλος ὑπὸ θάμβους ὁ Περγαμηνὸς ἱατροφιλόσοφος, καταλιπὼν τὴν ἀνατομικὴν σμύλην, ἀνέκραξεν· « Ὅν (τὸν ἱερὸν λόγον) ἐγὼ τοῦ δημιουργήσαντος ἡμᾶς ὕμνον ἀληθεῖον συντίθημι, καὶ νομίζω τοῦτ' εἶναι τὴν ὄντως εὐσέβειαν! οὐχὶ εἰ ταύρων ἐκατόμβας αὐτοῦ παμπόλλας καταθύσαιμι, — ἀλλ' εἰ γνώην μὲν αὐτὸς πρῶτος, ἔπειτα καὶ τοῖς ἄλλοις ἐξηγησαίμην, οἷός μ' ἐστὶ τὴν σοφίαν, οἷος δὲ τὴν δύναμιν, ὅποῖος δὲ τὴν χρηστότητα· τὸ μὲν γὰρ ἐθέλειν κοσμεῖν ἅπαντα τὸν κόσμον, καὶ μηδενὶ φθονεῖν τῶν ἀγαθῶν, τῆς τελειοτάτης χρηστότητος ἐγὼ δειγμα

(α) Γαλην. περὶ χρείας τῶν ἐν ἀνθρωπίν. σώματι. μερίων. βιβλ. ΙΑ. ιδ. σελ. 576. T. 4. Lut. Paris

τίθεμαι, καὶ ταύτῃ μὲν ὡς ἀγαθὸς ἡμῖν ὑμνεῖσθω· τὸ δ' ὡς ἄν
 μάλιστα κοσμηθῇ, πᾶν ἐξευρεῖν, ἄκρας σοφίας· τὸ δὲ καὶ
 δρᾶσαι πᾶνθ' ὅσα προείλετο, δυνάμειος ἀηττήτου» (α). Μὲν οὐ
 δοκεῖς ἀκούειν ἐν τούτοις ἐκεῖνα σχεδὸν τὰ προφητικά· «Μὴ
 φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίομαι· ὅσον τῷ Θεῷ
 θυσίαν αἰνέσεως» κτλ. καὶ, «Ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητός
 σου κύριε. — πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. — δύνاسαι γὰρ πάντα,
 ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐδέν. — Μέγας κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ μεγάλη
 ἡ ἰσχύς αὐτοῦ. — πάντα ὅσα ᾔβηλεσεν ἐποίησε» (Ψαλμ. καὶ
 ἰώδ, ββ.). Γνωρίζει δὲ ὁ Γαληνὸς καὶ τὴν ἐτέραν, καὶ μάλιστα
 παρὰ τοῖς Ο, συνήθη τρισύλλαβον γραφὴν τοῦ ὀνόματος Μωϋσῆς,
 καὶ τοὶ κλίνων αὐτὸ κατὰ γενικὴν ἰσοσύλλαβως (ὡς ἐλληνικώ-
 τερον)· οἷον, ὁπόταν ὡς παράδειγμα τῆς ἀκλονήτου περὶ τὰ
 δόγματα σταθερότητος φέρῃ «τοὺς ἀπὸ Μωϋσοῦ καὶ τοῦ
 Χριστοῦ» (ε).

§. ββ. Μ) Περὶ τὸ 165 μ. Χ. ἔνθι καὶ Λουκιανὸς ὁ Σύρος,
 ὁ Σάμοσατις· ὅστις αὐτοῦ μὲν τοῦ Μωσέως τὸ κύριον ὄνομα
 παρεσιώπησεν, ἤρτυσεν ὅμως τὰς ἐαυτοῦ συγγραφὰς νῦν μὲν ἐκ
 τῆς Γενέσεως (κεφ. ζ) μεταγράψας τὰ κατὰ τὸν κατακλυσμὸν,
 καὶ τὴν κιβωτὸν, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ τῶν παντοίων ζώων κατὰ
 ζεύγη συναγωγὴν (γ), νῦν δὲ ἐκ τῆς Εἰσόδου (κεφ. ιδ, 22) τὴν
 τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης διάστασιν· «Εἰστήκει γὰρ (φησί) τὸ ὕδωρ
 μεμερισμένον» (δ). Ἐκ δὲ τῶν Ἀριθμῶν (κεφ. ιζ, 8) παραλαβὼν

(α) Γαλην. αὐτόθ. Γ. ι. σελ. 361. Τούτων τὸν ὕμνον τοῦ Γαληνοῦ καὶ τις τῶν
 καθ' ἡμᾶς σοφῶν μετὰ θαύματος ἐμνημόνευσεν, ὁ κλεινότατος Βυκλάνδος, ἐκ τῆς
 φυσικῆς θεωρίας τῶν ὄντων θεολογῶν. Βλ. Buckland, La Géologie et la Mi-
 néralogie dans leurs rapports avec la Théologie naturelle, traduct. de
 l'Anglais par Doyère. Paris 1838. Tom. 1.

(β) Γαλην. περὶ διαφόρ. συγγμ. Γ. γ. σελ. 68. Τόμ. 8. — (γ) Λουκιαν. περὶ τῆς
 Συρίας Θεοῦ §. 13, σελ. 458, τόμ. γ. Reitz. προλ. καὶ περὶ Ὁρχ. §. 39. καὶ Διάλογ.
 Τίμων. §. 3. βλ. καὶ Huet. Dem. Ev. Pr. IV. pag. 59.

(δ) Λουκιαν. π. Ἀληθ. ἱστορ. β. §. 43. σελ. 136. Τόμ. Β. Reitz. ὅπου καὶ ὁ
 Σχολιαστὴς· «Τάχα ὁ κινολόγος εἰς Μωσῆα καὶ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν διακρίσιν
 (γρ. διαστάσιν) ἐπισκώπτων αἰνίττεται».

τὴν ῥάβδον Ἀαρὼν τὴν βλαστήσασα, κτλ. μετέπλασεν εἰς τὸν παρ' αὐτῷ ἱστὸν τῆς νηὸς, «ὅστις ἐξεβλάστησε, καὶ κλάδους ἀνέφυσε, καὶ ἐκαρποφόρησε» (α). Εἰς δὲ, τέλος, τὸν Φιλοπάτριν ἐπιγεγραμμένον διάλογον (εἴτ' αὐτοῦ τοῦ Σαμωσατέως ἐστίν, εἴτε καὶ, ὡς πιθανώτατον, ἄλλου τινὸς μισοχρίστου παλαιότερου, περὶ τοὺς Γραϊανῶν χρόνους γενομένου (β), βλέπομεν καὶ τὴν γένεσιν τοῦ κόσμου, καὶ ἄλλα τῶν προφητῶν, ἐκφραζόμενα σχεδὸν κατὰ λέξιν ἀπὸ τῶν Ο, (γ), καὶ τὸν Μωϋσῆν αὐτὸν ἐπονομαζόμενον *βραδύλωσσον* (ὡς Εἰζόδ. δ, 10). Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἐν τῇ Γραφῇ τῶν Ο, ἅκλιτα ἑβραϊκά (οἷον τὰ Σαβαώθ, Ἀδωναί, Ἐλωί κτλ.) ὑπὸνίζατο, φωνὰς ἀσήμους εἰπὼν (δ).

§. μγ. ΜΑ) Σύγχρονος Λουκιανοῦ καὶ Νουμήνιος ἐγένετο, Ἀπαμεύς τὴν πατρίδα, Πυθαγόρειος καὶ Πλατωνικὸς φιλόσοφος εὐκλεῆς. Οὗτος οὐ μόνον ὀνομαστὶ τοῦ Μωσέως πολλάκις ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ καὶ τὰς φιλοσόφους αὐτοῦ βίβλους ἐπλήρωσεν ἐκ τῆς ἱερᾶς τοῦ προφήτου διδασκαλίας. Μνημονεύουσι δὲ τούτου Κλήμης (Στρωμ. α, 251), καὶ Ὠριγένης (κ. Κέλσ. α, 15: δ, 51), καὶ Εὐσέβιος (Εὐαγ. Προπ. θ, σελ. 241: ια, 309, 315), πολλὰ τοῦ Νουμηνίου μεταγράφων χωρία, καὶ πρὸ τούτου ἔτι καὶ αὐτὸς ὁ χριστομάχος Πορφύριος (ε). Ἀποδέχεται δὲ ταῦτα καὶ ὁ κλεινὸς

(α) Λουκιαν. αὐτ. §. 41. καὶ Σχολ. αὐτόθ.

(β) Ὁ δὲ Γεσηνῆρος καὶ λίαν φαίνεται τις ὑπερβολικὸς, ἔτι πορρωτέρω κατὰ τὸν χρόνον τῆς τοῦ Φιλοπάτριδος συγγραφῆς, ἐπὶ τῆς τοῦ Ἰουλιανοῦ αυτοκρατορίας! (βλ. Gesner. *Dissertatio de aetate et auctor. Philopatrid.* πρὸς καὶ Reitz. εἰς Λουκιαν. τόμ. γ. σελ. σελ. 584. καὶ Grot. de ver. Relig. Chr. I, 16.

(γ) Οἷον· «οὐρανὸν ὡς δέξιν ἐξήπλωσε» Τριεφ. §. 17 (πρὸς ψαλμ. ργ, 2: Ψαλ. λδ, 4. μδ, 24). «Γῆν ἐπῆξεν ἔφ' ὕδασι» Τριεφ. 13 (πρὸς ψαλμ. κγ, 2. ρα, 25). «Ἐν βίβλοις τὰς πράξεις ἀπογραφόμενος» Τριεφ. §. 13. (πρὸς Δανιὴλ ζ, 10. Ἀποκαλ. κ, 12 κτλ.)

(δ) «Φωνὰς τινὰς ἀσήμους φθεγγόμενος, οἷα γένοιτ' ἂν Ἑβραίων, ἢ Φοινίκων». Ἀλεξ. ἡ ψευδ. § 13, πρὸς Grot. de ver. Relig. Chr. I. c. 15. not. 1.

(ε) «Ἐγούντο (γὰρ οἱ περὶ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόραν θεολόγοι) προσεζάνειν τῷ ὕδατι τὰς ψυχὰς, θεοπνέοντι, ὡς φησὶ Νουμήνιος· διὰ τοῦτο λέγων καὶ τὸν Προφήτην εἰρηκέναι, ἐμμέρεσθαι ἐπ' αὐτῷ τοῦ ὕδατος θεοῦ πνεύμα· Πορφύρ. περὶ τοῦ ἐν Ὀδυσ. τῶν Νουμῶν ἀντροῦ, σελ. 256. Cantabr. Τοῦ Νουμηνίου μνημονεύει ὁ Πορφύριος καὶ ἐν βίῳ Πρωτίου.

ὁδὸς (α). Μία τῶν λαμπρῶν ἀποδείξεων τῆς εἰς τὰς ἡρμηνευμέ-
νας Γραφὰς μελέτης τοῦ Νουμηνίου περιλαβεῖται καὶ ἡ χαρίεσσα
ἐκείνη ὁμολογία, ἣν αὐτὸς ὡμολόγησεν, εἰπὼν· « Τί γάρ ἐστι
Πλάτων, ἢ Μωσῆς ἀττικίζων; » (ε). Οὕτως ὁ ἐθνικὸς φιλόσοφος
ἀνεκκήρυξεν εἰλικρινῶς καὶ αὐτὸν τὸν θεῖον παρ' αὐτῷ Πλάτωνα,
πολλὰ τῶν ἑαυτοῦ δογμάτων ἐκ τῆς Μωσαϊκῆς ἀποδρεψάμενον

(α) Βλ. σπισθ. σελ. 46. — «Ὁ δὲ σοφὸς Οὐαλενῆρος Ἰουδαῖον ἐθέλει καὶ τὸν Νουμή-
μνιον τοῦτον, ὡς καὶ τὸν Εὐδόλεμον, καὶ τοὺς ἄλλους περὶ ὧν προείπομεν (σελ. 134).
συνεπάγεται δὲ σύμψηφον καὶ τὸν Ξυδοξον Ἰόνσιον, ὅστις οἶται μᾶλλον ὑπὸ τινος
Ἰουδαίου συγγραφέντα τὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐθνικοῦ φιλοσόφου Νουμηνίου περιφερό-
μενα (Jons. Hist. Phil. III. c. 10. §. 4.). Πρόσθετε (λέγει ὁ Οὐαλενῆρος) ὅτι καὶ
τὰ ὀνόματα Νουμήνιος καὶ Εὐδόλεμος ἦσαν καὶ παρ' Ἰουδαίοις συνήθη (βλ. Α.
Μακκ. ιβ. 16. ιε, 15· η, 17). Εἰς Ἰουδαῖον (λέγει) ἑλληνοστὴν ἄρμόζουσι μάλιστα
καὶ οἱ ἀλληγορικαὶ τῶν Μωσαϊκῶν νόμων ἐξηγήσεις, ὅποιας (κατὰ τὸν Ὀριγένην)
ἐξέδωκεν ὁ Νουμήνιος » κτλ. (Valeken. de Aristob. p. 18 καὶ 23). Τοιαῦτα (τίς ἂν
ἤλπιζεν;) ὁ σοφὸς κριτικὸς. Ὡς ἀνελὶ ἡ ἀλληγορία ὑπῆρχεν ἄγνωστος παρ' Ἑλλήσιν!
ἢ ὡς ἂν εἶπερ οὐκ ᾔδυντο καὶ ὁ ἐθνικὸς Νουμήνιος μιμήσασθαι καὶ αὐτοὺς τοὺς φι-
λοσόφους Ἰουδαίους, τοὺς τὰ Μωσαϊκὰ πολὺ πρότερον αὐτοῦ ἀλληγορήσαντας, τὸν
Ἀριστοβούλον, καὶ τὸν (παρὰ τῷ Ἀριστέῳ) Ἐλεάζαρον, καὶ αὐτὸν, τέλος, τὸν ἀλλη-
γορικώτατον Φίλωνα ἢ ὡς ἀνελὶ, τέλος, οὐκ ἀπῆτει ἐξ ἀνάγκης τὴν ἀλληγορικὴν
ἐρμηνείαν καὶ αὐτὴ τοῦ Μωϋσέως (ἦν ὁ Νουμήνιος ἐθαύμασεν) ἱερὰ θεολογία, « τὰ
μὲν κινιτομένους θεοῖς, τὰ δὲ ἀλληγοροῦντας μετὰ σεμνότητος » (Ἰωσήφ. Ἀρχ. α.
προοίμ.). Ὅποιον δὲ καὶ τὸ τῶν ὀνομάτων! Οὐ μόνον Νουμήνιον, καὶ Εὐδόλεμον,
Ἰουδαίοις εὗρισκομεν ἐν τοῖς Μακκαβαϊκοῖς χρόνοις καλουμένους, ἀλλὰ καὶ Ἀντίοχον,
καὶ Ἀντίπατρον, καὶ Ἰάσωνα κτλ. (Μακκαβ. ιβ. 16 κτλ.). Ἀλλὰ μὴ τοι παρὰ τοῦτο
συμπερανοῦμεν, ὅτι μόνον οἱ Ἰουδαῖοι, οὐχὶ δὲ καὶ Ἕλληνες ἐγένοντο Ἰάσωνες,
καὶ Ἀντίοχοι, κτλ. καὶ πρότερον, καὶ κατὰ τοὺς Νουμηνίου τοῦτους χρόνους; παρὰ
τῶν γὰρ ἄλλων εἰμὶ παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἰδανείσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τῆς ἑλλη-
νικῆς φωνῆς καὶ τὰ ὀνόματα, ἀφ' οὗ τοῖς Μακεδόσιν ὑπετάγησαν; Τελευταῖον, ὡς
βέλτεστοι κριτικοί, τίνα θέλετε προτιμήσωμεν, τὸν σύγχρονον τῷ Νουμηνίῳ γενόμε-
νον Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρεῖα, καὶ τὸν Ὀριγένην, καὶ τὸν Εὐσέβιον, καὶ αὐτὸν
τὸν μισόχριστον Πορφύριον, τοὺς ἀνεγνωκότας τὰ τοῦ Νουμηνίου, καὶ καθὼς ἐξηκρι-
τικῶς, ἢ τὰς βυετίρας πυβρῶνειους ὑπονοίας, αἵτινες ἐπαίρουσι πολλάκις ὑψηλὴν
καὶ ὑπερβάλλον πῶτα πλάνην κενυματούσης, ὅποτε μάλιστα κρίνεται τὰ περὶ τῶν Ο;
Καὶ δικαίως ἄρα καὶ ὁ σοφὸς Σχολλὸς ἀπεκλάετο κατὰ τοῦ τοιοῦτου κ α ι ν ο ρ α ν
ο ὡ ς π υ β ρ ῶ ν ι σ μ ο ὡ, « contre le Pyrrhonisme, qui, à force de raisonnemens,
veut nous enlever, l'un après l'autre, les plus précieux trésors de l'antiquité »
Schoell. Histoir. de la littérat. Grec. Tom. 3. pag. 57.

(β) Παρὰ Κλήμεντ. Στρωμ. α, 251. — Εὐσέβ. Προπαρ. Θ, 241, ια, 309 —
Θεοδώρητ. Θρασευτ. — Σουλδ. λ. Νουμήνιος

ἀρχαιοτάτη φιλοσοφίας. Αὐτὸν δὲ τὸν Μωϋσῆν οὐ μόνον προφήτην ὁ Νουμήνιος ὁμολογεῖ (καθὼς καὶ Πορφύριος ἐμαρτύρησεν), ἀλλὰ καὶ «θεολόγῳ, καὶ νόμων ἱερῶν ἐρμηνεῖα, καὶ ἄνδρα γενόμενον θεῶ ἐβέλθαι δυνατώτατον» (α). Ἐκ δὲ τούτων οὐ φαίνεται σαφῶς ὁ Νουμήνιος πᾶσαν τὴν Πεντάτευχον καὶ τοὺς Προφήτας διεξελθὼν, ὅθεν ἔσχεν ἐννοίας εὐκρινεῖς ἄλλων τε πολλῶν καὶ αὐτῆς τῆς θείας τοῦ Μωϋσέως; Καθὼς δὲ ὁ Ἀρτάπανος (§ κβ), ὡσαύτως καὶ αὐτὸς ἐνόμισε τὸν Μωϋσῆν, Μουσαῖον ὑπὸ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ὀνομασθέντα (β).

§. μδ. MB) Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους (175 μ. Χ.) ἤκμαζε καὶ Κέλσος ὁ Ἐπικούρειος καὶ δριμύς ἐχθρὸς τῶν Χριστιανῶν, ὅστις πολλὰ καὶ τοῦ Μωσέως κατεῖπε, τὰ τῆς θείας Γραφῆς παραναγινώσκων, καὶ διαστρεβλὼν πρὸς δὲ τοῦτον ὁ θαυμάσιος ἱριγένης ἀπήντησε πληρέστατα ἐν τοῖς καὶ παρ' ἡμῖν σφωζομένοις ὀκτὼ βιβλίοις. (βλ. ὅπισθ. κεφ. β. §. ια. σελ. 50).

§. μς. MI) Εὐρίσκονται ἐπτὰ μεταλλόσημα τῆς ἐν Φρυγίᾳ πάλεως τῶν Ἀπαμείων, ἐκδεδομένα ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Σεβήρου, καὶ Μακρίνου, καὶ Φιλίππου (τῷ 193—244 μ. Χ.), ἅτινα φέρουσι τὸν τύπον τῆς τοῦ Νῶε κιβωτοῦ, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐπιγεγραμμένον ΝΩ, τουτέστι ΝΩΕ (καθὼς ἀπέδειξεν ἀκριβῶς ὁ ἐνδοξος νομισματικὸς Ἑκχελος). Καὶ αὕτη δὲ ἡ Ἀπάμεια ἐκαλεῖτο καὶ ΚΙΒΩΤΟΣ (Στράβ. ιβ, 576: Πτολεμ. Γεωγρ. Ε, 2: Πλίν. Ε, 29). Οὕτως ἐπιγράφεται καὶ ἐν τινι τῶν ἐπ' Ἀδριανοῦ νομισμάτων αὐτῆς, «Κιβωτὸς Ἀπαμείων». Ἐκαλεῖτο δὲ τὸ πρότερον καὶ *Κελαιρά* (Στέφ. Βυζ. λ. Ἀπάμεια. βλ. καὶ Σημ. Λουκᾶ Ὀλοσενίου, σελ. 39). Δημώδης δέ τις ἀρχαία φήμη, τὸν ἐπὶ Νῶε μνημονεύουσα κατακλυσμὸν, ἐτίθη τὰ ὄρη τὰ Ἀραράτ (ἐφ' ᾧν ἡ κιβωτὸς ἐκάθισεν) οὐκ ἐπὶ τῆς Ἀρμενίας, ἀλλ' ἐπὶ τῆς Φρυγίας, παρὰ τὴν Ἀπάμειαν, ἣ τὰς *Κελαιράς* (ὡς φαίνεται καὶ ἐν τοῖς σφωζομένοις Σιβυλλείοις χρησμοῖς). Συνήργησε δὲ πρὸς τὴν φήμην

(α) Παρ' Εὐσεβ. Προπαρ. Θ. σελ. 241 - πρὸλ. καὶ Κλήμειντ. ἐνθ. ἀνωτ.

(β) Εὐσεβ. αὐτ. πρὸλ. Huet. Dem. Evang. Prop. iv. vol i. p. 117.

ταύτην καὶ ἡ παλαιὰ ἐκείνη γνώμη, ὅτι α Ἀρμένιοι τὸ μὲν γένος ἐκ Φρυγίας, καὶ τῇ φωνῇ τὰ πολλὰ φρυγίζουσι » κτλ. (Στέφ. Βυζ.). Οἱ δὲ καὶ τὴν μεγάλην Φρυγίαν μέρος τῆς Ἀρμενίας ἐπίθουν, ὅθεν καὶ τὴν κιθωτὸν ἱστορήσας Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς (Α, 4) ἐπικαθῆσαι α Εἰς τὸ ὑπὲρ τὴν Μινυάδα (γρ. Μιλυάδα) μέγα ὄρος τῆς Ἀρμενίας καλούμενον Βάριν. » Ἀλλ' ἡ Μιλυὰς ὕψερον ἦν χώρα Λυκίας (Ἡρόδ. α, 173), ὁμορος Πισιδίας (Στράβ. ιγ, 631), καὶ κυρίως μέρος τῆς μεγάλης Φρυγίας (Ἀρριαν. Ἀλ. Ἀναβ. α, σελ. 50), ἐν ᾗ καὶ ἡ Ἀπάμεια. Ἐντεῦθεν καὶ τῆς Ἀρμενίας τὰ Ἀραράτ ἐξελήφθησαν τὰ αὐτὰ καὶ ἡ Βάρις (ὡς ὠνομάζετο παλαιόθεν ἔως τὸ παρὰ τὴν Ἀπάμειαν ὄρος) καὶ οἱ Ἀπαμεῖς τὸ ὄρος τοῦτο πρῶτον προσηγόρευσαν καὶ Κιβωτὸν (καὶ αὐτὸ τὸ βάρις, πλεῖστον σημαίνει καὶ τεῖχος, κτλ.) (α), ἔπειτα δὲ καὶ τὴν πόλιν αὐτήν· καὶ ἐν τοῖς νομίσμασιν ἐπέγραφον τὸ ΝΩΕ, καὶ τὸ ΚΙΒΩΤΟΣ (β). Ἀλλὰ ταῦτα τὰ ὀνόματα προφανῶς ἀντεγράφησαν ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο. Οὐδ' ἂν εἴποι τις ἐξ Ἰωσήπου. Οὗτος γὰρ οὔτε Κιβωτὸν, ἀλλὰ *l'Araraka* γράφει· οὔτε *Nōe*, ἀλλὰ *Nōeor*, καὶ (κατ' ἄλλ. γρ.) *Nōchor* (Ἀρχ. Α, γ, β. κτλ.). Ἐπειτα καὶ τὸ παρὰ Στράβωνι Κιβωτὸς ὑπῆρχεν ὄνομα τῆς πόλεως πολλῶ τῷ χρόνῳ προγενέστερον οὐ μόνον Ἰωσήπου, ἀλλὰ καὶ Στράβωνος αὐτοῦ. Ὡστε τὰ ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις ἐπὶ τῶν Αὐτοκρατόρων μεταλλοσήμοις Γραφικὰ ὀνόματα ἀνήκουσιν εἰς παλαιότεραν πρὸ Χριστοῦ Σωτῆρος ἐποχὴν.

§. μς. ΜΑ) Ο δὲ κριτικὸς Διονύσιος, ὁ Λογγῖνος, « ἡ ἔμψυχος βιβλιοθήκη, τὸ Μουσεῖον τὸ ζῶν καὶ περιπατοῦν » (γ), Ἀμ-

(α) Ἡσυχ. πρὸλ. Sturz. de Dial. Maced. p. 89.

(β) Bl. Winckelman Monumenti antichi inediti, Rom. 1767. Tom. 11. p. 258; Eckhel. Doctrin. Numor. vet. p. 132, 139; — J. Voss. Var. Observ. p. 252. sq. καὶ τὸν σοφὸν Horne. An introduction to the crit. Study and Knowledge of the Holy Script. vol. i. p. 191. καὶ τὸν κλεινὸν Wiseman, Discours sur les rapports entre la Science et la Religion révélée etc. p. 330—333. — (γ) Εὐνάπ. ἐν βίῳ Πορφυρ. σελ. 323; ἔλ. καὶ Σουῖδ. λ. Λογγῖνος; Φωτ. Ἀναγ. 265.

μωνίου τοῦ Σακκᾶ, καὶ Ὠριγένους (ἄλλου παρὰ τὸν ἡμέτερον) γενόμενος μαθητὴς (α), καὶ καθηγητὴς μὲν Ἀθήνῃσι τῆς φιλοσοφίας καὶ γραμματικῆς καὶ κριτικῆς, ἐν δὲ Παλμύρα τῆς Συρίας καὶ σύμβουλος Ζηνοβίας τῆς βασιλίσσης (καὶ ταύτης οὐκ ἀπείρου τῶν Γραμμάτων), καὶ τῶν τέκνων αὐτῆς διδάσκαλος (περὶ τὸ 260 μ. Χ.) (β), οὐ μόνον ἀνέγνω καὶ οὗτος τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, μετ' ἐπιστάσεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἐμνημόνευσε « τοῦ θεσμοθέτου τῶν Ἰουδαίων, ὡς ἀνδρὸς οὐ τοῦ τυγχόντος » καὶ τὸ ὕψος τῆς αὐτοῦ διανοίας ἐθαύμασεν. « Ἐπειδὴ γὰρ (λέγει) κατὰ τὴν ἄξιαν τὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν ἐχώρησε » (γ), « καὶ ἔσφηνεν εὐθὺς ἐν τῇ εἰσβολῇ (τῇ ἀρχῇ) γράψας τῶν νόμων· « Εἶπεν ὁ Θεός, γησέ τί; Γεγέσθω, γῶς, καὶ ἐγένετο· γενέσθω γῆ, καὶ

(α) Αὐτὸς ὁ Δογγίν. ἐπιστ. πρὸς Πλωτίν. πρὸλ. Ζώσιμ. Α. 56. — Vopisc. vit. Aelian. 27—30. — Tan. Fabr. ad Δογγίν. περὶ ὕψ. σελ. 18 ἐκδ. Toll. — Vales. ad Εὐσεβ. Ἐκκλ. ἱστορ. 5, 19. — Ruhnken. Diss. de Longin. 8—9. — Fabric. Bibl. Gr. Tom. 6. pag. 79. Harl.

(β) « Τὴν δὲ Ζηνοβίαν καὶ μεταβαλεῖν εἰς τὰ Ἰουδαίων ἔθνη ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς δευσιδαιμονίας παλαιὸς ἀναγράφει λόγος » (Φώτ. ἀναγ. 265). « Ἰουδαία ἦν ἡ Ζηνοβία, καὶ Παύλου προέστη τοῦ Σαμωσατίως, ἀλλ' οὐ δέδωκε τὰς ἑκκλησίας τοῖς Ἰουδαίοις εἰς συναγωγάς ». Μ. Ἀθανασ. ἐπιστ. π. τοὺς μονάζοντες σελ. 663. Τομ. α. ἐκδ. Commel.

(γ) Τοῦτ. ἐχώρησεν ἐν νῶ, κατενόησε, κτλ. (ἐκ τοῦ χωρῶ). Ὁ δὲ πᾶσις Ἑλληνίδος Μούσης ἀνάπλεως Οὐαλκενῆρος (de Aristob. p. 66.) (εἰ δὲ καὶ τῶν τοιούτων ἐπιμνησθῆναι) τοῦτο τὸ τοῦ Δογγίνου ἐχὼρῃσεν συνεχῆς κατὰ λάθος πρὸς τὸ μεταβατικὸν κατεχώρισεν (καταχωρίζω). Ὅθεν καὶ τὸ, « Πυθαγόρας πολλὰ εἰς τὴν ἑαυτοῦ δογματοποιίαν κατεχώρησεν » (ὡς γράφειτ' ἐσφαλμένως παρὰ Κλήμεντ. Στρ. α. 410) ἐνόμισεν γνησιώτερον μᾶλλον, ἢ τὸ παρ' Εὐσεβίου (Εὐαγ. Προπ. σελ. 666) κατεχώρισεν· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἔχει τ' ἀνάπαλιν. Τὸ καταχωρίζω εἰς τι, ἢ, ἐν τινι (ἐν χώρᾳ τινι τίθῃμι, ἐντοπίζω, ἐγγράφω, ἐγκατατάσσω, κτλ.) τοῦτο μόνον γνήσιον καὶ σύνθετος παρ' Ἑλλήνων ἐν τοῖς τοιούτοις· οἶον· « Κατεχώρισεν ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦσδε τοὺς στίχους » (Διόδ. Ε. σελ. 33.4 Τ. α. Wes.). καὶ, « ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς καταχωρισμένον » (αὐτ. σελ. 36 πρὸλ. καὶ σελ. 635, καὶ σημ. Wes.) καὶ « τὴν ἐπιστολὴν κατεχωρίσαμεν εἰς τὰ δημόσια γράμματα » (Ἰωσ. ἄρχ. ιδ, 10, § 20). « καταχώρισον εἰς τὴν ἑκκλησίαν (νομίσματα) χαλκοῦ ΖΟΔ. » Πάπυρ. Αἰγύπτ. ἐν Papyri Graeco-Egizi illustr. da Petrettini p. 37.

ἐγένετο * (α). Ὅθεν καὶ τις τῶν νεωτέρων ἡμιχριστιανὸν ἐνόμισε διὰ τοῦτο μάλιστα τὸν Λογγίνον (ε).

§. μζ. ME) Τοῦ Λογγίνου, χρηστοῦ διδασκάλου μοχθηρὸς μαθητῆς, ἀκουστῆς δὲ καὶ Πλωτίνου καὶ θερμὸς ὁπαδὸς ἐγένετο καὶ Πορφύριος, ὁ καὶ Μάλχος (βλ. ὀπισθ. §. κ. σελ. 135), ὁ Τύριος φιλόσοφος (τῷ 265—300 μ. Χ.). Ὅστις, καὶ τοι λυττήσας κατὰ χριστιανῶν, ὡμολόγησεν ὅμως τὸν Μωϋσῆν ἀληθῆ περὶ τῶν Ἰουδαίων ἱστορηκότα, παραβάλλων ἅς ἀνέγνω Μωσαϊκὰς βίβλους πρὸς τὰς τοῦ Σαγχοιναίου (γ). Καὶ τὰς βίβλους δὲ τῶν Προφη-

(α) Λογγίν. π. Ἰψους, τμ. θ. Τὸ δὲ γενέσθω γῆ, καὶ ἐγένετο, μετέπλασεν ὁ Λογγίνος ἐκ τοῦ «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησε... καὶ τὴν γῆν», συμπεράνας ὁρθῶς, ὅτι λόγῳ μόνῳ παρεμπίπτει, ὡς τὸ φῶς, ἐποίησεν ὁ Θεὸς καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, κατὰ τὸ «εἶπε, καὶ ἐγένετο». Ὁ δὲ κλεινὸς Ἰετίος (Ζητιῶν, ὡς φαίνεται, τὸ ὕψος, οὐχὶ περὶ τὴν ἐκφαντορικὴν τῆς θείας παντοδυναμίας ἔνοιαν, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον περὶ τὸ σύνταγμα τῆς φράσεως) οὐδὲν εὗρεν ὑψηλὸν ἐν ταύτῃ τῷ χωρίῳ! (Huet. Dem. Ev. P. iv. §. 55) καὶ τὴν Ἰετίου γνώμην ἀπεδέξατο καὶ ὁ Κλέρικος (Le Clerc Bibliothèque choisie, Tom. x. P. 211) ἀλλ' ἀπάντησαν πρὸς αὐτοὺς γενναῖος ὁ Βοϊλῶς (Boileau Tom. 3. pag. 290), καὶ ἄλλοι. Βλ. M. Christ. Woll, Disputat. etc. Lips. 1741 καὶ Lowth, de sacra poësi. Hebr. p. 305. Goetting. 1758.

(ε) Casaub. in Vopisc. c. 30. p. 512. Ὁ Λογγίνος μνημονεύει καὶ τοῦ θείου Παύλου, μετὰ τῶν ἐνδόξων ῥητόρων συναριθμῶν ἐν τοῖς Κριτικοῖς. «Κορωνίς δὲ (λέγει) λόγου παντὸς καὶ φρονήματος ἑλληνικοῦ Δημοσθένους, Λυσίας, Δισχύου, Ἰσοκράτους, Ξενοφῶν. Πρὸς τούτοις Παῦλος ὁ Ταρσεύς, ὅστις καὶ πρῶτον φημι προεστῆμενον δόγματος ἀναποδείκτου» (Λογγίν. Δειψ. 22. σελ. XXXII. ἐκδ. Dresd 1742). Ἄλλ' ὁ κλεινὸς Φαβρίκιος ὡς χριστιανὸς τινος προσθήκην ὑπέλαβε τῇ περὶ τοῦ Παύλου! καλῶς εἰδώς. Τίς γάρ τῶν χριστιανῶν ἐνόμισέ ποτε τὸν Παῦλον πρῶτον προστάτην καὶ ἀρχηγὸν δόγματος ἀναποδείκτου (τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως δηλαδὴ); ἢ καὶ τοῦτο πάλιν τὸ δόγμα, οὕτως ἐπισευρμένως καὶ ἀληθῶς ἐκάλεσεν ἀναπόδεικτον; Ἐπειτα, ὁ τὸ Μωσαϊκὸν ὕψος ἀποθευόμενος κριτικὸς μήπως οὐχ εὗρε καὶ παρὰ τῷ θείῳ Παυλῷ ἡλλήν φράσεως ποικίλα, ἀπερ ἄλλος πάλιν κριτικὸς (πολὺ πάντως παρὰ τὸν Φαβρίκιον κριτικώτερος), ὁ Φώτιος (ἐπιστ. ρξε) οὐχ ἤττον εὐσεβῶς, ἢ εὐφραδῶς, καὶ φιλολογικῶς συνεδέτε καὶ ἐξέφρασεν; Ἀλλὰ πρὸς τὸν ἔνδοξον Βιβλιοθηκογράφον ἡραετιώθῃ συντόμως ἔμα καὶ σοφῶς καὶ ὁ Ἐνέκην (H. Heineken. Leben des Longin. p. 33).

(γ) Βλ. Εὐσεβ. Εὐ. Προπ. Α. γ. καὶ Ι. γ. καὶ Θεοδώρητ. Θερραπειτ. ζ. — πρὸς Luc. Holsten. de vita et script. Porphy. c. x.

τῶν ἀνέγνω προφανῶς ὁ Πορφύριος, ἐξ ὧν μάλιστα πρὸς τὸν θεῖον Δανιήλ ἐπεχείρησεν ὁ ματαιόσυχος πολεμῆσαι (α).

§. μη. ΜΤ) Τὴν κατὰ χριστιανῶν μανίαν τοῦ Πορφυρίου νοσήσας καὶ Πρόκλος ὁ Λύκιος, ἀνέγνω τὰς Μωσέως βίβλους καὶ αὐτὸς, ὡς φαίνεται ἐξ ὧν κατεῖπε κατὰ τοῦ θεοῦ τούτου προφήτου ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς Πτολεμαίου Τετραβίβλου· ἀπήντησε δὲ πρὸς τὰς αὐτοῦ ἐρεσχελίας Ἰωάννης ὁ Φιλόπονος (β). Οὐ μόνον δὲ τὰς θείας Γραφάς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀρχαίους ἱεροὺς πατέρας ἀνεγίνωσκον οἱ νεοπλατωνίζοντες οὗτοι, σπουδάζοντες, ὅπως περιβάλλωσιν αἰθέρια πτερώματα τὸν κρηγέτην τῆς ἰδίας αὐτῶν πλάνης κολοῦν. « Οὕτως οἱ ἔξω οὗτοι σοφοί, καὶ μάλιστα Πρόκλος » (ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος) « θεωρήμασι πολλάκις τοῦ μακαρίου Διονυσίου (τοῦ Ἀρειοπαγίτου) κέχρηται, καὶ αὐταῖς δὲ ξηραῖς ταῖς λέξεσιν » (ὡς ὁ ἱερώτατος Μάξιμος ἐν ταῖς εἰς Διονύσιον σημειώσειςιν, ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ Σουίδας σημειοί, λ. Διονύσιος) (γ).

§. μθ. ΜΖ) Μετὰ Πρόκλου καὶ Πορφυρίου συντακτέον ἴσως καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς Νεοπλατωνικοὺς, οἷον Πλωτῖνον, καὶ Ἰάμβλιχον, καὶ Ἀμέλιον, καὶ Σώπατρον, καὶ τὸν Καππαδόκην Εὐστάθιον μετὰ τῆς καλῆς συζύγου Σωσιπάτρας (μυηθείσης τῆς Χαλδαϊκῆς σοφίας τὰ μυστήρια!), καὶ τοὺς τὸν ἀποστάτην Ἰουλιανὸν ἐκπαιδεύσαντας, ἢ τυφλώσαντας, τέσσαρας διδασκάλους, Αἰδέσιον καὶ Χρυσάνθιον καὶ Εὐσέβιον καὶ Μάξιμον· προστεθείσθω καὶ Εὐνάπιος, καὶ Ἰεροκλῆς, καὶ Συριανὸς, καὶ Μαριανὸς, καὶ Ἰσίδωρος, καὶ Δαμάσκιος, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῆς ἱεραῆς παρ' αὐτοῖς λεγομένης γεγεῆς, αἵτινες ἐκλεκτικὴν τινα φιλοσοφίαν ἐπαγγελλόμενοι, καὶ τὰ Πυθαγόρου καὶ Πλάτωνος πρὸς τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους διαλλάττειν ἐπιχειροῦντες (ἀπὸ Ποτάμωνος, ἢ μᾶλλον, ἀπὸ

(α) S. Hieronym. Comm. in Proph. Daniel. prooem. et ad cap. XI.

(β) Βλ. Φιλοπόμου τὸ Κατὰ Πρόκλου, περὶ ἀΐδωτος καὶ κόσμου Venet. 1535.

(γ) Συνομολογοῦσι καὶ τῶν νεωτέρων ἄλλοι τε καὶ ὁ ἄγγλος Stanlei. Hist. Philosoph. pag. 1210, καὶ 1220.

Ἀμμωνίου τοῦ Σακκά, χριστιανοῦ φιλοσόφου, τοῦ πρώτου τῇν τοιαύτην διαλλαγὴν κοσμίως ἐπιχειρήσαντος), ἐξέπεσαν εἰς κατάχρησιν καὶ παράνοιαν, συγκλῶντες τὰ ἀσύγκλωστα, καὶ πρὸς τὰ τῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Περιπάτου φιλοσοφήματα συνάπτοντες οὐ μόνον τὰ Χαλδαϊκὰ καὶ Αἰγύπτια, ἀλλὰ (τὸ παραλογώτατον) καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Χριστιανῶν δογμάτων πολλὰ (τὸ μὲν πρὸς ὑπέρεισμα τῆς ἡδὴ καταπιπτούσης εἰδωλοθηρηκείας, τὸ δὲ, καὶ πρὸς ἐπιπρόσθησιν καὶ συσκιασμὸν τοῦ φεγγαβολοῦντος ἀπλέτου τῆς εὐσεβείας φωτός). Οὗτοι τοίνυν ἀνεγίνωσκον πάντως οὐ μόνον τὴν Καινὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ὅθεν καὶ τὰς προσφύεις αὐτοῖς δοκούσας ἐννοίας καὶ λέξεις ἐσύλουν, ὡς ἀνθρακας οὐρανοῦ πυρὸς, συγκρύπτοντες εἰς τὸν ξυλῶδη καὶ σαπρὸν νάρθηκα τῆς κατ' αὐτοὺς τερατομόρφου φιλοσοφίας (α).

§. v. MH) Προσθεθείσθω τούτοις καὶ Χαλκιδίος, ὁ σεμνὸς τοῦ Πλατωνικοῦ Τιμαίου ὑπομνηματιστῆς (τῷ 330 μ. Χ.), ὅστις πολλάκις οὐ μόνον τοὺς Ο, μνημονεύει, ἀλλὰ καὶ τὸν Ἀκύλαν, καὶ τὸν Σύμμαχον. Λέγει δὲ καὶ τὸν Μωϋσῆν σοφώτατον τῶν Ἰβραίων, καὶ θείας ἐπιπνοίας ἐμπλεῶν· καὶ τοῦ Σολομῶντος μέμνηται (β). Διὰ ταῦτα καὶ χριστιανὸν τινες ἐνόμισαν τὸν Πλα-

(α) Qui (Neoplatonici) cum divinae veritatis gustum ex Sacris literis, et nascentis Ecclesiae doctoribus, aut praeceptorum christianorum ore percepissent, purissimos veritatis rivulos in Pythagorae et Platonis derivant lacunas: et igniculos divinae lucis mendaciorum fumo ac tenebris obscurarunt. Luc. Holsten. de vita et script. Porphyrij Philos. Dissert. c. vi. προβλ. καὶ Olearij Dissert. de Philosoph. Eclectica ad calcem Stanleij Hist. Philosoph. p. 1205 sq. Lips. 1711. καὶ Moshem. Dissertat. ad hist. Eccles. vol. 1. p. 339, 373. Ὁ δὲ ἐκδότης τοῦ περὶ Μυστηρίων τοῦ ἱερωδίου Thom. Gale (Oxon. 1678) ἐσημειώσατο καὶ ῥητῶς τὸν ἱερωδίου ἀπὸ τοῦ ἀθανασίου ἐκ τῆς παλαιᾶς Γραφῆς· οἶον τὸ, «Τὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν — ἡμεῖς αὐτοῖς γίνονται εἰ ποιῶντες αὐτὰ, καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς» (ψαλμ. ριγ) ὁ θεωρητικὸς καυχόμενος ἱερωδίου μικρῶ παρατρέψας, μετέβαλεν εἰς τὸ «ἀφομοιωθῆναι τοῖς εἰδώλοις ἐφ' οἷς τὴν πίστιν ἐν αὐτοῖς ἔδρασε» (Τρῆμ. γ. κεφ. κθ. σελ. 100)· καὶ ἄλλα μετέφερεν ἐκ τοῦ Ἰωβ (Δ. 13—16), καὶ τὰ τοῦ Δανιὴλ (I, 7—9) μετέπλασεν εἰς τὰ ἑαυτοῦ (σελ. 60) κτλ. — (β) Βλ. Χαλκιδ., εἰς: Τιμαίον ὑπόμνημα. Lugd. 1617.

τωνικώτατον Χαλκίδιον, καὶ προσέτι διάκονον τῆς ἐν Καρχηδόνι ἐκκλησίας! (α), οὐκ ὀρθῶς ὑπολαβόντες, ὡς ἀπέδειξαν ἄλλοι (β). Πραλείπομεν τὸν Σύμμαχος, καὶ Θεμιστίον τὸν Εὐφραδῆ, καὶ ῥήτορα καὶ Πλατωνικὸν φιλόσοφον, ὃν ὁ μὲν πρῶτος ἓνα τῶν θεῶν ὕπατον, κύδιστον, μέγιστον ὁμολογῶν, ὀνομάζει τοὺς ἄλλους δαίμονας, ἢ θεοὺς, ἐθνῶν καὶ πόλεων φύλακας (ὡς καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ), μιμούμενος ἐκεῖνο τὸ Γραφικόν, «Ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν, κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ» (Δευτερ.). Ὁ δὲ Θεμιστίος καὶ φράσιν ὅλην τοῦ Σολομῶντος ἐξύμνησε (γ). Καὶ Συμπλίκιος, Νεοπλατωνικὸς καὶ οὗτος, ἢ Ἐκλεκτικὸς (§. μδ) οὐ μόνον ἀνέγνω τὰ τοῦ Μωσέως, ἀλλὰ καὶ τὴν κατ' αὐτὸν κοσμογονίαν (εὖ καὶ ἐπισταμένως φιλοσοφῶν!) κατεδίδακκεν, ὅτι «μυθικαί τις ἔστι παράδοσις, καὶ ἀπὸ μύθων Αἰγυπτίων εἰλκυσμένη» (εἰς Ἀριστοτ. Φυσικ. Η, σελ. 268) (δ).

§. να. ΜΘ) Τελευταῖον τάττομεν τὸ *Νουθετικὸν ποίημα*, τὸ συνήθως μὲν ἐπιγραφόμενον εἰς τὸν Φωκυλίδην (τῷ 535 π. Χ.), παρὰ δὲ τοῖς κριτικοῖς Ἰουδαίου τινος ποίημα κρινόμενον ἑλληνιστοῦ, ἢ καὶ (κατ' ἄλλους λίαν ἀπιθάνους) χριστιανοῦ· καὶ παρὰ τινῶν μὲν εἰς τὸν γ, αἰῶνα μετὰ Χ. παρ' ἄλλων δὲ καὶ εἰς τὸν δ, μόλις χρονοθετεῖται (οὐδὲν γὰρ ἔπος περιέχει τῶν, ὅσα Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης καὶ ἄλλοι τῶν παλαιῶν Φωκυλίδεια μνη-

(α) Βλ. Fabric. Bibl. Latin. L. III. c. VII. Tom. 3. pag. 105. ed. Ernesti.

(β) Moshem. I. c. p. 165 sqq. πρὸς. καὶ Cave Scr. Eccles. Hist. littér. p. 105.

(γ) Βλ. Θεμιστ. λόγ. πρὸς Οὐάλ. καὶ Moshem. I. c. p. 168—169, καὶ Th. Gale ubi supr. p. 291.

(δ) Τοῦ Συμπλίκιου τὴν γνώμην κατησπάθησαν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς τινες κριτικῶν, ὑπεράγαν φιλοσοφούντες, οἷον ὁ Hezel, Ueber die Quell. der Mos. Urgesch. Lemgo. 1780, καὶ ὁ Hasse, in d. Entdeckungen. im Felde etc. I. p. 71. sq. καὶ εἴτινες ἄλλοι, ἀκολουθοῦντες κατόπιν ἀνθρώπου τυρλοῦ, βλέποντες (ἂν βλέπωσιν) αὐτοί. Βεβηλοῦσι δὲ καὶ τὸ «Ἐπαιδεύθη δὲ Μωϋσῆς πάση σοφίᾳ Αἰγυπτίων» (Πράξ. ζ, 22), διαστρέφοντες πρὸς τὴν αὐτῶν κακεντρέχειαν, καὶ παράγοντες μάρτυρα κατὰ τοῦ θεοπνεύστου Προφήτου, τίνα; τὸν θεοπνεύστου Εὐαγγελιστὴν! πρὸς Rosenmüller, Scholia in Vet. Testament. in compend. redacta. Tom. 1. p. 26. Lipsiae. 1828.

μονεύουσι· καὶ τῶν ἀρχαίων δὲ πατέρων οὐδεὶς τοῦ ποιήματος ἐπεμνήσθη) (α). ἀλλ' ὑπῆρξαν καὶ τινες νομίσαντες τὸ ποίημα πρὸ Χριστοῦ Σωτῆρος ἔτι κατὰ τὸν ἐπὶ Πτολεμαίων χρυσῶν αἰῶνα τῶν Ἑλληνιστῶν συντεταγμένον ὑπὸ τινος ἑλληνίζοντος Ἰουδαίου, Φωκυλίδου καὶ κείνου καλουμένου (β). Ἀρχαιοτάτου τινὸς Ἰουδαίου τὸ πόνημα κρίνουσι καὶ οἱ περὶ τὸν Οὐόσσιον (γ). Ἰκὼν δὲ τις προσηλύτου τινος Ἑλλήνος ἐκ τῶν Ἀλεξανδρινῶν σοφῶν ὑπολάβη τὸ καλὸν τοῦτο Νουθέτημα, οὐδ' οὗτος ἂν παντελῶς ἀπίθανα λέγοι (διότι περιέχει καὶ τινα φρονήματα διανοίας ἐθνικῆς, ὡς λέγομεν ἐφεξῆς). Οἱ δὲ καὶ κέντρωνά τινα λέγουσι τὸ ποίημα, ἐκ διαφόρων ἀρχαίων γνωμολογιῶν (ἐν αἷς, ἴσως, καὶ τινες αὐτοῦ τοῦ Φωκυλίδου), ἑλληνικῶν τε καὶ Ἰουδαϊκῶν συγκεκραμένον, εἰς ἃς παρεισήχθησαν ἴσως καὶ τινες ὀλίγαι χριστιανικαί (δ). Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχη, βλέπομεν καὶ ὧδε τῆς τῶν Ο, ἐρμηνείας παλαιᾶ μαρτύρια. Αὐτίκα τὸ,

« Αἰδεῖσθαι πολιοκροτάρους· εἴκειν δὲ γέρουσιν

Ἑδρῆς καὶ γεράων πάντων » (στίχ. 207),

ἐκφράζει τὸ· « Ἀπὸ προσώπου πολιοῦ ἐξαναστήση, καὶ τιμήσεις πρόσωπον πρεσβυτέρου » (Λευϊτ. ιθ. 32). Καὶ τὸ,

« Μὴ κτήνους θρητοῖο βορὴν κατὰ μέτρον ἔλλαι,

Μηδὲ τι θηριόρον δαΐση κρέας » (στίχ. 432),

(α) Βλ. J. Scaliger. Animadvers. in Euseb. Chron. p. 96, ὅστις εὖ μόνον ἀπλῶς ἀνώνυμον χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ ὁπῶς τοῦ Ναυμαχίῳ ὑπέλαβε τὸ ποίημα! πρὸς Huet. Dem. Evang. IV. p. 62. etc. καὶ Fabric. Bibl. Gr. vol. 1. p. 720 Harl.

(β) Demagistr. Diss. V. pag. 512—514.—(γ) Voss. de oracul. Sibyl. c. 5. Ὁ δὲ Σχιέρ, Schier (ὁ τινος χωρὶς μεθὰ τῇ ἐκδόσει, Lipsiae, 1751) Ἑλλῆνα φαίνεται νομίζων τὸν ποιητὴν τοῦτον, καὶ πρὸς τοὺς χριστιανὸν αὐτὸν ἐθέλοντας ἀντιλέγει μετὰ τοῦ Βασναγίου (ἑλ. Schier. Adnot. in Phocyl. p. 106): ἀνακηρύττει δὲ καὶ οὗτος, ὅτι «οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι ἀνέγνωσαν τὰς ἱερὰς Γραφάς, καὶ τινὰ ἐξ αὐτῶν μετένεγκαν εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν συγγραφάς» (σελ. 68).

(δ) M. Ludov. Wachler, Disput. de Pseudophocylid. Rinteliae, 1788. καὶ Fabr. Bibl. Graec. vol. 1. p. 720. not.

τὸ αὐτὸ ἐστὶ καὶ τὸ α Οὐ φάγεται κρέας θνησιμαῖον, ἢ θη-
ριαλάωτον » (Λευϊτ. ιζ', 15). Τοῦτο δὲ καὶ Πυθαγόρας αὐτὸς ἐκ
τῶν Μωσέως δογμάτων ἐκπαλαὶ παραλαβὼν, ἐγνωμάτευε (Λαερτ.
Η, α, 19). Καὶ τὸ, « Στίγματα μὴ γράψῃς » (στίχ. 212), ἐκ τοῦ
« Γράμματα στικτὰ οὐ ποιήσετε ἐν ὑμῖν » (Λευϊτ. ιθ', 28). Καὶ
τὸ, « Ἐστῶσαν ὁμότιμοι ἐπὶ ἡλυδες ἐν πολιήταις » (στίχ. 35), ἐκ
τοῦ α ὧς ὁ αὐτόχθων ἐν ὑμῖν, ἔσται καὶ ὁ προσήλυτος » (Λευϊ.
ιθ', 34). Καὶ πάλιν τὸ, « Κτῆνος δ' ἦν ἐχθροῖο πέσῃ καθ' ὁδόν,
συνέγειρον » (στίχ. 133), τὸ αὐτὸ καὶ ἐν Ἐξόδ. κγ. 5 (πρβλ.
καὶ Δευτερ. κβ. 4). Καὶ τὰ πρῶτα δὲ τοῦ ποιήματος παραγ-
γέλματα συμφωνοῦσι πρὸς τοῦ Δεκαλόγου τὰς ἐντολάς (Ἐξόδ. κ,
12—15· Λευϊτ ιη, 22)· καὶ τὰ στίχ. 168—175, πρὸς τὰ Λευϊτ.
ιη, 8—22. Τὸ δὲ,

« Μηδέ τις ὄρνιθας καλιῆς ἅμα πάντας ἐλέσθω,

Μητέρα δ' ἐκπρολίπῃς, ἵν' ἔχῃς πάλι τῆςδε νεοσσὺς » (στίχ. 80)
οὐδὲν ἐστὶν ἕτερον, ἢ τὸ Δευτερ. κβ. 6. Καὶ τὸ « Μὴ γαυροῦ
σοφίῃ, μὴτ' ἀλκῇ, μὴτ' ἐνὶ πλούτῳ » (στίχ. 48) ἐλήφθη ἐκ τῆς ψδ' ἡς
τῆς προφητίδος Ἄννης· « Μὴ καυχάσθω ὁ φρόνιμος ἐν τῇ φρονήσει
αὐτοῦ, καὶ ὁ δυνατὸς ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ, κτλ. » (Α. Βασιλ. β, 10).
Καὶ τὸ, « Πτωχῷ δ' εὐθὺ δίδου, μὴδ' αὔριον ἐλθέμεν εἵπῃς »
(στίχ. 20) τὸ αὐτὸ καὶ « Μὴ εἵπῃς, ἐπανελθὼν ἐπάνηκε, καὶ αὔριον
δώσω σοι » (Παροιμ. γ, 28)· καὶ τὸ, « Μισθὸν μοχθήσαντι δίδου »
(στίχ. 17), ὡς τὸ Λευϊτ. ιθ', 13, Δευτ. κδ, 15· καὶ τὸ « Μὴ πλου-
τεῖν ἀδίκως » (στίχ. 3), ὡς τὸ Παροιμ. κθ. 22· καὶ τὸ παράδειγμα
τοῦ μύρμηκος καὶ τῆς μελίσσης (στίχ. 153—163), ὡς τὸ Παροιμ.
κεφ. ς, 6, κτλ. Ἐκεῖνα δὲ, τέλος, τὰ

« Πνεῦμα γάρ ἐστι θεοῦ χρῆσις θνητοῖσι καὶ εἰκῶν.

Σῶμα μὲν ἐκ γαίης ἔχομεν καὶ πάντες εἰς αὐτὴν

Λυόμενοι, κόνις ἐσμέν » (στίχ. 101)

περεπλάσθησαν ἐκ τῶν τῆς Γενέσεως (α, 27· β, 7· γ, 19),
κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, (δηλοῦσι δὲ καὶ τὸ εἰκῶν, καὶ τὸ
γῆ)· τὸ δὲ « Καὶ τάχα δ' ἐκ γαίης ἐλπίζομεν εἰς φάος ἐλθεῖν

Λείψαν' ἀποικομένων » (σίχ. 98), ἐκφράζον σαφῶς τὸ δόγμα τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως, οὔτε πρὸς τὴν Πυθαγόρειον μετεμψύχωσιν ἀρμόζει, οὔτε πρὸς τὴν παρέβαλον Εὐριπίδεια καὶ Ἐπιχάρμεια (Σχίηρ. σελ. 84, καὶ Φαβρίκ. Ἑλλην. Βιβλιοθήκ. τόμ. α. σελ. 722. Ἄρλεσ.). ἀλλ' οὐδὲ χριστιανὸν πάλιν ἀποδείκνυσιν τὸν ποιητὴν (ὡς ἄλλοι ἐπέλαβον). ἀντεγράφη δὲ προφανῶς ἐκ τοῦ Ιῶδ (ιβ, 26: μβ, 17, πρβλ. καὶ ψαλμ. ργ, 30). Ἀλλ' ὅμως ἔχει τὸ ποίημα καὶ τινα παραγγέλματα γνώμης ἐθνικῆς ἐχόμενα, οἷον τὰ, « Ἄφθονοι οὐρανίδαι καὶ ἐν ἀλλήλοισι τελέθουσι »· καὶ, « Εἰ γὰρ ἔρις μακάρεσσιν ἔην »· (σίχ. 67, 71). καὶ, « Μέτρα δὲ τεύχε Θεοῖσι » (σίχ. 93. ὅπου ἱσ. γρ. Μέτρια δ' ἔρδε Θεοῖσι »· κατὰ τὸ « *Kaddûraimur d' ἔρ-δε* ») κτλ. Ἄλλα δὲ τινα πάλιν ἀνήκουσι μόλις εἰς Ἰουδαϊόν, εἰς δὲ χριστιανὸν οὐδαμῶς, ὅποσον μάλιστα φαίνεται τὸ, « Μὴ κακὸν εὖ ἔρξης » (σίχ. 142), καὶ τὸ « Οὐχ ὅσιον, κρύπτειν τὸν ἀτάσθαλον ἄνδρα ἄτιτον » (σίχ. 123). Τοιαῦτα καὶ τὸ « Κοινὴ πατρίς ἄθης » (σίχ. 107), καὶ τὸ « Μὴ μείνης ἄγκμος » (σίχ. 164. πρβλ. καὶ Πλάτων. Νόμ. ζ, σελ. 869), καὶ αὐτὸ δὲ τὸ τέλος, μικρὰ καὶ γενηρά τὰ βραβεῖα τῆς ἀρετῆς ὑποσχόμενον·

« Ταῦτα δικαιοσύνης μυστήρια, οἷσι βιούντες,

Ζωὴν ἐκτελέουσιν ἄγαθὴν μέχρι γήραος οὐδοῦ » (σίχ. 217).

Διὰ ταῦτα τὸ ποίημα φαίνεται ἢ τέκνον πατρὸς Ἑλλήνος, ἐξηλωκότος καὶ τὰ παρ' Ἰουδαίοις καλὰ, ἢ γνωμῶν ἐλληνικῶν καὶ ἰουδαϊκῶν ἀρχαία συναγωγὴ καὶ συνένωσις. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς τούτου γενέθλης κρατεῖται τὰ δοκοῦντα τῇ (καθ' ὅσον οἶόν τε) ὑγμαιοῦσιν κριτικῇ. Κεῖσθω δὲ ὅμως καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων τῶν παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, μαρτυριῶν συναριθμηθὲν, εἰ μὴ καὶ διὰ λόγους ἄλλους ἰσχυροῦς, ἀλλὰ χάριν τῆς ἐλληνικοῦ αὐτοῦ μορφῆς, καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Φωκυλίδου, εἰς ὃν συνήθως ἐπιγράφεται.

§. νβ. Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀποδείκνυνται σαφῶς, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐθνικοῖς σοφοῖς ὑπῆρχε γνωστὴ καὶ περιφανὴς ἡ τῶν Ο, ἐρμηνεία· ὁ δὲ κλεινὸς Ὀδῖος εἰς μάτην ἐπειράθη ἄγνωστον

αὐτὴν ἀποδείξει, ὡς ἂν οὖσαν ἀκλεῆ καὶ ἄσημον καὶ παντάπασιν οὐδενόσωρον. Καί τοι, καὶ εἴγε (καθ' ὑπόθεσιν) ἤλθεν ἡ ἐπίνοια τοῦ κριτικοῦ, πάλιν οὐδὲν ἂν ἐβλάπτετο παρὰ τοῦτο ἡ περὶ τῆς ἐρμηνείας ἱστορικὴ ἀλήθεια· τί παράδοξον, εἰ παντάπασιν ἠγνόνουν οἱ ἐθνικοὶ σοφοὶ (ὥσαν τὰ συγγράμματα καὶ εἰς ἡμᾶς διεσώθησαν), ἢ καὶ γνωρίζοντες κατεφρόνουν τὰ παρ' Ἰουδαίοις καλὰ καὶ θεῖα; Κατὰ τοὺς Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου χρόνους, καὶ πολὺ πρότερον, ἐχώρει τὸ τῆς Ῥώμης ὄνομα διὰ πλείστων ἀνθρώπων περιθρυλλούμενον. Καὶ ὅμως οὐδέτερος τούτων, οὔτε τῶν ἄλλων συγχρόνων ἱστορικῶν οὐδεὶς ἐπεμνήσθη τῆς Ῥωμαίων πόλεως (καί τοι τὴν εἰς Ἰταλίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀποικίαν ἀνέφερε παροδικῶς ὁ Θουκυδίδης, Α, 42). Τί λοιπόν; οὔτε πράξεις ἐπιφανεῖς, οὔτε νόμοι παρὰ Ῥωμαίοις ὑπῆρχον, οὔτε βίβλοι ἱεροφαντικαὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν εἰρημένων συγγραφέων, διότι περὶ τούτων οὗτοι ἐσιώπησαν; (α). Ἀλλ' ὅμως τῶν ἐβραϊκῶν Γραφῶν, « ὧν τὸ κλέος ἐφοῦτα πανταχόσε » (Φίλων βίβλ. Μωσ. Β), τὴν περίφημον ἐρμηνείαν καὶ εἶδον καὶ ἀνέγνωσαν, ἅμα φανείσαν, πλείστοι καὶ σεμνότατοι τῶν Ἑλλήνων σοφῶν, ἀπ' αὐτῆς ἀπανθίζοντες καὶ δόγματα καὶ γνώμας καὶ κάλλη νοημάτων, δι' ὧν ἐκόσμουσαν τὰς ἑαυτῶν συγγραφάς (β). Καὶ αὐτοὶ δὲ τῆς τῶν Ἑβραίων

(α) Βλ. Πλούταρχ. Νουμ. §. 26. πρὸς Ἰώσηφ. κ. Ἀπίων. α. § 12.

(β) Ταῦτα πολλοὶ καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων ἄνδρες ἐπίσημοι διεκέρχον. Ἀφ' οὗ ἐξηλληνίσθη τῶν θεῶν γραφῶν ὁ κώδικς (λέγει ὁ κλεινὸς Βύλλος), πάμπολλα τῇ ἐβραϊκῇ ὀρθογραφίᾳ συνάδοντα παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς εὐρίσκονται συγγραφεύσι. Βλ. Georg. Bulli Primit. et Apostol. trad. c. 4, § 3, pag. 19. πρὸς G. Lumper Histor. Theologico-Critic. etc. Part. 2. p. 30: — Vockerod. Dissert. de notitia S. Script. inter. Gentes. — Schier adnotat. in Phocyl. pag. 68. D'Orville, praef. in Χαρίτων. Ἀφροδισ. p. XX. κτλ. Πρόσθετε καὶ τὸν Ρόδομύληρον, ὅστις, ἐν εἰς θεωρεῖ τὸ, κατὰ τοὺς Ο, « καὶ εἶδον τὸν τόπον, οὗ εἰστήκει ἡ κεῖ ὁ Θεός (Ἐξόδ. κδ. 10, ὅπου τὸ νῦν ἔβρ. ἔχει, « καὶ εἶδον τὸν Θεόν), « οὕτω (λέγει) μετέφρασαν οἱ Ο, ἵνα μὴ τοῖς Ἑλλήσιν ἀναγνώσταις καταγέλαστος εἴη ὁ Μωϋσῆς » (Rosenmüller, Schol. in Exod. h. 1.). Ἀλλ' εἴ μιν οἱ Ο, μετέφρασαν κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς ἀδιάφορον κείμενον, ὃ δ' ἐπιφερόμενος λόγος οὐδὲν τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκοῦ τὴν εἰληψὶν θεραπείαι, προέηλθεν (μὴ

θεοσοφίας οἱ διακαεῖς ἐχθροὶ, προμαχοῦντες ὑπὲρ τῆς εἰδωλοθησκείας, ἀνεγίνωσκον τὰς θείας Γραφάς. Ὁ γὰρ τὴν εἰδωλολατρείαν ὑποστηρίζων ἄρχων τοῦ σκότους, ὅστις καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Ἰψιστον Νομοθέτην ἐτόλμησεν ἐκ τῆς Γραφῆς μαρτυρίας ἐξενεγκεῖν (Ματθ. δ, 6), ὑπέβαλλε πολλάκις καὶ τοῖς ἑαυτοῦ ὑποφήταις φιλοτιμίαν καὶ ζῆλόν εἰς μελέτην τῶν θείων λογίων, ὥπως ἐξ αὐτῶν ἀποσυλῶσιν ἐννοίας ὑψηλάς, πρὸς ἐπίχρωσιν τῆς ἰδίας αὐτῶν πλάνης καὶ τοῦ ψεύδους καλλωπισμόν. Καὶ ἐποιοῦν καὶ οὗτοι, ὅ,τι καὶ οἱ τὰ τῶν θείων Εὐαγγελίων δολίως ἀποδρέποντες ἔθνικοι, περὶ ὧν ὁ μέγας Βασίλειος, ὁ οὐρανοφάντωρ, ἔγραψε τὰ ἐφεξῆς. « Ταῦτα (τὰ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου) οἶδα πολλοὺς καὶ τῶν ἐξω τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας μέγα φρονούντων ἐπὶ σοφίᾳ κοσμικῇ καὶ θαυμάσαντας, καὶ τοῖς ἑαυτῶν συντάγμασιν ἐγκαταλέξαι τολμήσαντας. Κλέπτει γὰρ ὁ διάβολος, καὶ τὰ ἡμέτερα ἐκφερομυθῶν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ ὑποφήτας. Εἰ οὖν ἡ σαρκίνη σοφία τοσοῦτον ἐθαύμασε τῶν ῥημάτων τὴν δύναμιν, τί ποιήσομεν ἡμεῖς οἱ μαθηταὶ τοῦ Πνεύματος » ; κτλ. (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ποῖοι τινεὶ ἦσαν, καὶ πόθεν, οἱ τῶν Γραφῶν μεταφρασταί.

§. α. Ἰδιωτικὴν τινα καὶ φαύλην ἐξ ἀρχῆς τὴν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν ἀποφαίνοντες οἱ περὶ τὸν Ὅδιον (ὡς προείπομεν ἐν

γὰρ οὐκ εἶχον καὶ οἱ Ἕλληνες τὰς κατ' αὐτοὺς πιστευόμενας θεωφανείας;). Ὁ δ' εὖν ἐνδοξος κριτικὸς ἐφρονεῖ πάντως, ὅτι τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, ἐμείλλον καὶ Ἕλληνες (ἰθνηκοί) ἀναγινώσκειν. Συνεμελογεῖ δὲ καὶ ὁ πολυμαθὴς Ἑρνέστος, ὅτι « τῶν παπιδευμένων Ἑλλήνων πολλοὶ τὰς ἡμετέρας ἱερὰς βίβλους ἀνεγίνωσκον, καὶ τὰ ἀρέσκοντα συλλέγοντες, ἐμμελῶντο » κτλ. J. Ernesti de Vestig. Lingu. Hebr. in Lingu. Graeca Disputatio (περὶ τὸ τέλος). πρβλ. καὶ J. Glaire Introd. histor. et crit. aux Liv. de l'Ancien. et du Nouv. Test. T. 3. p. 27.

(α) Μ. Βασίλ. Ὁμιλ. ις (εἰς τὸ Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος) τόμ. β. σελ. 134. ἐκδ. Maur. βλ. καὶ Εὐσεβ. Εὐαγγ. Προπαρ. ια, σελ. 317 Lutet., ὅπου μεταγράφει τὰ τοῦ Ἀμελίου (νεοπλατωνικοῦ φιλοσόφου), μνημονεύοντος καὶ ἀποδεχομένου τὸ « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος », κτλ., πρβλ. καὶ Mosheim. Dissert. vol. I. p. 133.

κεφ. β. §. σελ. 48), ἐπιχειροῦσιν ἐφεξῆς καὶ τοὺς ἐρμηνεῖς ἀποδειξαι μὴ μετακληθέντας ἐξ Ἱεροσολύμων, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς Ἀλεξανδρείας ἐγγωρίους τινὰς ὄντας Ἰουδαίους ἐλληνιστάς. Οὐ χεῖρον δὲ ἴσως καὶ ὅσα περὶ τούτου προβάλλουσιν ἐπιχειρήματα μακρότερον διεξελθεῖν.

§. β. « Ἀλλὰ, τέλος, (λέγουσιν) οὐδὲν, ἢ ὀλίγον διαφέρει, εἴτε τοῦ βασιλέως κελεύσαντος, εἴτε καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων αὐτοβούλων ἐγένετο ἡ μετάφρασις. Ἐκεῖνο δὲ μάλιστα διαφέρει πότερον ἄρα, τὸ ἐβραϊκὸν πρωτότυπον τῶν Γραφῶν καὶ οἱ ἐρμηνεῖς ἐξ Ἱεροσολύμων ἀπεστάλησαν εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν (ὡς ἱστορήσεν ὁ Ψευδαριστέας), ἢ οὐ; Ἀλλ' ἐγὼ (φησὶν Ὁδιδος) καὶ τοῦτο ὡς πάντα ψευδὲς ἀπορρίπτω, καὶ μηδὲν αἰδούμενος, διαβεβαιῶ καὶ διατείνομαι πεποιθότως, ὅτι ἡ μετάφρασις (εἴτε κατ' ἐπιταγὴν τοῦ βασιλέως, εἴτ' αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων βουλευθέντων) ἐφιλοπονήθη πάντως ὑπὸ Ἰουδαίων Ἀλεξανδρινῶν· καὶ αἱ δεῖξεις ἐγγύς.

§. γ. Α) Ἀπίθανον (λέγουσι) φαίνεται πρᾶγμα καὶ κωφόν, ὅτι δῆθεν ὁ βασιλεὺς μετεπέμψατο τότε χειρόγραφον τὸ ἐβραϊκὸν καὶ τοὺς ἐρμηνεῖς ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων (ὡς ἂν εἴπερ ἐν τοσαύταις μυριάσι τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν Ἰουδαίων οὐτ' ἀντίγραφον τῶν νόμων ἐν γοῦν εὕρισκετο τότε, οὔτε καὶ εἰς ἔμπειρος μεταφραστῆς!). Πόσον δὲ γελοῖον καχεῖνο τὸ τοῦ Ψευδαριστέου! Ὅτε πρὸς τὸν Πτολεμαῖον εἶπεν ὁ Δημήτριος, ὅτι « τὰ τῶν Ἰουδαίων νόμιμα μεταγραφῆς ἄξια, καὶ τῆς παρὰ σοὶ βιβλιοθήκης, ἀλλ' ἐρμηνείας προσδεῖται », — ἀπεκρίθη ὁ βασιλεὺς, ὅτι γράψει πρὸς τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων, « ὅπως ἀντίγραφον τοῦ νόμου καὶ τοὺς ἐρμηνεύσαντας ἀποστείλῃ πρὸς αὐτὸν ἐξ Ἱεροσολύμων » (α). Καὶ πῶς; (ὑποβάλλουσι) μὴ γὰρ ὁ βασιλεὺς Πτο-

(α) «Demetrio Phaler. dicente «Iudaeorum leges dignas esse quae describantur, et in Bibliothecam reponantur, sed interpretatione indigere,» respondisse Regem, se scripturum ad summum Iudaeorum Pontificem, ut legis exemplar, et quaeam interpretarentur, Hierosolymis ad se mitterentur».

λεμαῖος ἡγνόμεν. ἐν τῇ ἰδίᾳ μητροπόλει, τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, μυριάριθμον ἀνοοῦσαν τῶν Ἰουδαίων πληθύν; ἢ μήπως ἀδίστακτον εἶχε πληροφορίαν, ὅτι μεταξὺ τούτων οὐδὲν οὐδόλως εὐρίσκετο τοῦ νόμου χειρόγραφον, οὐδέ τις εἰδήμων τῆς ἐβραϊδὸς ἅμα καὶ ἐλληνίδος φωνῆς; Εἰ δὲ καὶ ἤθελεν ὁ βασιλεὺς, ἵνα καὶ τὰς ἐβραϊκὰς γραφὰς ἐξελληνισθείας εἰς τὴν ἰδίαν ἀποθησαυρίσῃ βιβλιοθήκην, τί ποτ' ἄλλο πρότερον ἐμελλεν αὐτῷ κατὰ νοῦν ἐπελθεῖν, εἰ μὴ τὸ παραδοῦναι τὴν φροντίδα τῆς ἐρμηνείας εἰς ἓνα τινα, ἢ καὶ πλείονας Ἀλεξανδρινοὺς Ἰουδαίους, ἐγκρατεῖς τῆς ἐλληνικῆς;

§. δ. Β) Τὸ ψεῦδος (λέγουσι) τῆς μεταπέμψεως ἐξελέγχεται καὶ ἐκ τῆς τῶν ἀρχαίων διαφωνίας, ὅσοι περὶ τούτου διέλαβον. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν (ὡς ὁ Ἀριστέας) ἱστοροῦσι τὸν Πτολεμαῖον ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον, καὶ διὰ μιᾶς καὶ μόνης ἐπιστολῆς, μεταπεμφάμενον τό, τε βιβλίον τοῦ Νόμου καὶ τοὺς ἐρμηνεῖς ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων. Ἄλλοι δὲ τάνάπαλιν λέγουσιν, ὅτι πρῶτον μετεπέμψατο τὸ βιβλίον, καὶ ἔπειτα τοὺς μεταφραστάς. Οὕτως Ἰουστίνος ὁ μάρτυς καὶ φιλόσοφος· «Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς Ἡρώδης (β) τῇ προσιρημένη ἐβραίδι αὐτῶν φωνῇ γεγραμμένως διέπεμψατο (τὰς Γραφὰς)· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἦν γινώριμα τὰ ἐν αὐταῖς γεγραμμένα τοῖς Αἰγυπτίοις, πάλιν αὐτὸν (τὸν ἀρχιερέα) ἠξίωσε πέμψας, τοὺς μεταβαλοῦντας αὐτάς εἰς τὴν ἐλλάδα φωνὴν ἀνθρώπους ἀποστεῖλαι v. Τοιαῦτα καὶ Αὐγουστίνος· «Πτολεμαῖος, ὁ Φιλάδελφος ἐπωνυμούμενος, ἠτήσατο παρ' Ἰελεάζαρου τοῦ τμηκαῦτα ἀρχιερέως ἐπιδοθῆναι αὐτῷ τὰς Γραφὰς, ἃς παρὰ τῆς φήμης κηρυττούσης ἤκουσεν εἶναι θείας· καὶ διὰ τοῦτο ταύτας ἐπεθύμησεν ἔχειν, ἐν ᾗ κατεσκεύασε βιβλιοθήκην. — Ἐπειδὴ δὲ ταύ-

(Hody pag. 110). Οὕτως Ὀδῖος ἡρμάνευσεν, ἀναγνῶστα, τὴν Ἀριστέου φράσιν, κολοβώσας ἐν τῇ μεταξὺ πολλὰ καὶ μεταβαλὼν, ἵνα τῷ ὄντι γελείαν αὐτὴν ἀποφῇ. Τί δὲ λέγει ὁ Ἀριστέας αὐτελεξεῖ, εἰλείπει ἐφιζῆς τοῦ κεφαλαίου (§. ιβ, ἐν τῇ ἀπαντήσῃ, ἀρθρ. Α). Σημ. ἡμετ.

(β) Γράφ. «β α σ ι λ ε ω ν ι ε ρ ε ὺ ς» (ἐλ. ἐφεξῆς τοῦ κεφαλ. §. ιγ.). Σημ. ἡμετ.

τας απέστειλε πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀρχιερεὺς ἐβραϊστὶ γεγραμμένας, προσητήσατο καὶ τοὺς ἐρμηνεύοντας ὁ βασιλεὺς καὶ ἐδόθησαν αὐτῷ ἄνδρες οβ, σοφώτατοι κατ' ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας, τὴν ἐβραϊδα καὶ τὴν ἑλληνικὴν (α). Τὸν αὐτὸν εὗρίσκεις μῦθον καὶ τῷ παρ' Ἐπιφανίῳ διηγηματίῳ τοῦ Ἀριστεύου, ὅπου βλέπεις καὶ τὰς δύο τοῦ Πτολεμαίου πρὸς τὸν ἀρχιερεῖα ἐπιστολάς, τὴν μὲν πρώτην ἀντίγραφον αἰτοῦσαν τοῦ νόμου, τὴν δὲ δευτέραν, τοὺς ἐρμηνεῖς (β). Τελευταῖον, καί τις Ἀραβ. βίους ιατρῶν συντάξας, ἀνέκδοτος συγγραφεὺς (γ), διπλὴν ἱστορεῖ τὴν πρὸς Ἰουδαίους παρὰ τοῦ Φιλαδέλφου ἀποστολὴν, τὴν μὲν πρώτην ἕνεκα τῆς βίβλου, τὴν δὲ δευτέραν ὑπὲρ τῶν ἐρμηνευτῶν (ὡς καὶ ὁ παρ' Ἐπιφανίῳ Ψευδαριστέας). — Οὐδὲ λείπουσι μεταξὺ τῶν Ἀράβων ἱστορικοὶ (καὶ πρῶτος αὐτὸς οὗτος ὁ βιογράφος) παραδιδόντες, ὅτι, πρὶν ἢ μετακαλέσῃ τοὺς Ο, πρεσβυτέρους ὁ Πτολεμαῖος ἐξ Ἱεροσολύμων, ἤρμηνευσεν τὰς Γραφὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (δι' Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων), τοὺς δὲ Ο, μετεκάλεσεν ὕστερον, ὅπως ἐπιθεωρήσαντες διορθώσωσι τὴν ἐρμηνείαν καὶ περὶ τούτου φέρουσιν οἱ Ἀράβες οὗτοι μάρτυρα τὸν Καισαρεῖας Εὐσέβιον· ἀλλὰ ψευδῶς· καθὼς εἰώθασιν! Πρόσθετε (λέγουσι) καὶ ὅσα οἱ νεώτεροι Γραικύλοι παρὰ Ματθαίῳ τῷ Κιγάλα (ἢ Τζιγάλα) πλάσαντες διεμυθολόγησαν (δ). Ὅτι δὴθεν ὁ Πτολεμαῖος πρῶτον μὲν ἐπέστειλε τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰουδαίοις, τὰς ἱεράς βίβλους ζητῶν. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς αὐτὸν ἀντέγραψαν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι α οὐ θέμις αὐτοῖς τὰς βίβλους διακοινοῦσθαι πρὸς ἐθνικοὺς, ἅτε δὴ προφητικαῖς ἀραῖς ἀπηγγρευσμένον, θυμωθεὶς ὁ Πτολεμαῖος, ἔγραψεν αὐτοῖς καὶ δευτέραν ἐπιστολὴν, ὀργῆς καὶ ἀπειλῶν πλήρη. Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι φοβηθέντες, αὐτίκα τὰς βίβλους ἀπέστειλαν. Ὁ δὲ καὶ αὐτοῖς,

(α) S. August. de Civit. Dei, XVIII. c. 42. βλ. καὶ ἐπισθ. Τόμ. α, σελ. 47, 86.

(β) Ἐπιφ. π. μέτρ. §. 9, 40. 44.

(γ) Apud Hottinger. Thesaur. Philologic. p. 347.

(δ) « Finxerunt recentiores Graeculi apud Matthaeum Cigalam » (sic!). Hody l. c. pag. 112.

ὁ Πτολεμαῖος, ἔγραψεν αὐτοῖς καὶ τρίτην ἐπιστολὴν, μετασπελ-
λόμενος καὶ τοὺς ἑρμηνεῖς ». Καὶ τοιαῦτα μὲν ὁ Κιγῆλας (α).

§. ε. Γ) Καὶ αὐτὴ δὲ (λέγουσιν) ἡ διάλεκτος τῆς Γραφῆς
ἀποδείκνυσιν τοὺς ἑρμηνεῖς Ἀλεξανδρινούς, καὶ οὐχ Ἱεροσολυμίτας,
μετακληθέντας δῆθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο Λεξι-
κὸν Ἑλληνικὸν ἐκδοσμένον ἐν Λουτετία (1532), φέρον ἐπιγραφὴν
ταύτην, « ΤΩΝ ὁρομάτων Ἀταικῶν (ε) ξυλλογὴ ἐκλεγείσα
ἀπὸ τῆς τεχνολογίας τῶν εἰκόνων τοῦ Φιλοστράτου, ἣν ἐξέδοτο ὁ
σαφέστατος Κύριος Μανουὴλ ὁ Μοσχόπουλος, καὶ ἀπὸ τῶν βιβλίων
τῶν ποιητῶν· συνετέθη δὲ ἐνταῦθα κατὰ στοιχεῖον ». — Ἐν τούτῳ
τοίνυν τῷ λεξικῷ περιέχονται καὶ ταῦτα· « ΤΟ (γραφ. ΤΩ) καθά
οἱ Ἀττικοὶ γρῶνται, ΤΟ δὲ (γραφ. ΤΩ δὲ) καθῶς, οὐδέποτε· ἀλλ’
ἡ τῶν Ἀλεξανδρέων διάλεκτος, καθ’ ἣν ἡ Θεία Γραφὴ γέ-
γραπται » (γ).

§. ε. Δ) Ἀλεξανδρινούς (ἐπισυνείρουσι) τοὺς ἑρμηνεῖς ἄλλῃ ἐξε-
λέγουσι καὶ τινα τῆς ἑρμηνείας ὀνόματα, συνήθη παρὰ τοῖς Ἀλε-
ξανδρεῦσι, τὰ ἐφεξῆς.

1) Τὸν ἑβραϊκὸν *αλκλον* μεταφράζουσι καὶ *διδραχμον* (Γεν.
κγ, 15. Ἀριθμ. γ, 47. Ἰησ. ζ, 21. Νεεμ. ζ, 24, κτλ.)· *διδραχμον*

(α) Βλ. τὴν εἰς *χυδαίαν* διάλεκτον ἐκδοθεῖσαν Νέαν Σύνοφιν διαφόρων ἱστοριῶν Ματ-
θαίου τοῦ Τριγῆλα, Κυπρίου τῆν πατρίδα. Ἐνετίησι, 1637. Τούτου φέρεται καὶ Συναγ-
μάτιον περιέχον εὐχὰς ἱκετηρίους καὶ κανόνας εἰς τὴν Θεοτόκον κτλ. Ἐνετ. 1681, καὶ
ἄλλα. βλ. Car. Patinij Lyceum Patavinum etc. p. 58, καὶ Helladij de statu Eccles.
Graec. pag. 8. καὶ Fabric. Bibl. Gr. Tom. XI. p. 680 Harl. Σημ. ἡμετ.

(β) Γράφει Ὁ νο μά τ ω ν κτλ. (χωρὶς τοῦ ΤΩΝ). Ἡ βάρβαρος τοῦ ἄρθρου προ-
σθήκη προσεπισέσκαται κατὰ λάθος οὐχ ὑπὸ τοῦ Ὁδίου, εἰς ὃ ἀντιγράψαμεν τὴν ἐπι-
γραφὴν, ἀλλ’ ὑπ’ αὐτοῦ τοῦ ἐκδότου τοῦ Λεξικοῦ Misch. Vascosani (Paris, 1532), ἢ
καὶ τοῦ πρώτου ἐκδότου Franc. Asulani (Venet. 1524). Πάσχει τοιαῦτα περὶ
τὴν ἀποπὸν χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν ἄρθρων πολλοὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐλληνοτῶν, πα-
ρασυρόμενοι τὸ μὲν, ὑπὸ τῆς (εἰς ἣν τὸ πρῶτον ἐκπαιδεύονται) ἀνάρθρου λατινικῆς,
τὸ δὲ πλείστον, καὶ ὑπ’ αὐτῆς τῆς μὴ καθ’ Ἑλλήνας εἰς τὰς οἰκίας αὐτοῖς διαλέ-
κτους χρήσεως τῶν ἄρθρων. Οὕτως οἱ Γάλλοι λέγουσι les noms attiques (τὰ ὀνόμα-
τα ἁττικὰ, ἀντὶ τὰ ἁ τ τ ι κ ἂ ὀνόματα), καὶ Ἱταλοὶ *onomatopoeia*, καὶ ἄλλοι· συχνοί.
Σημ. ἡμετ. — (γ) Ἡ ἡμαρτημένη γραφὴ τῶν δύο ΤΟ, ἀντὶ ΤΩ, παρεισφύει κατὰ
λάθος καὶ παρὰ τῷ κλεινῷ Στουρτζιῳ (Sturz, de Dial. Maced. pag. 75). Σημ. ἡμετ.

δὲ νοοῦσιν οὐχὶ πάντως τὸ κοινὸν, ἢ ἀττικὸν, ἀλλὰ τὸ Ἀλεξανδρινόν. Καὶ μαρτυροῦσιν Ἰώσηπος (Ἀρχ. γ. 9), καὶ ἱερώνυμος (Εἰς Ἰεζεκ. κεφ. δ.), λέγοντες τὸν σίκλον ἰσοδύναμον τῷ Ἀττικῷ τετραδράχμῳ· τοῦτ' αὖ δὲ πάλιν ἰσοδυναμεῖ τὸ Ἀλεξανδρινὸν διδραχμον (οὗτος καὶ τὸ τάλαντον τῶν Ἀλεξανδρέων ὑπῆρχε διπλάσιον τοῦ ἀττικοῦ τάλαντου, κατὰ τὸν Πολυδεύκην). Ὅθεν ὁ Ἀκύλας μετέφρασε τὸν σίκλον, τετραδραχμον, οὐχὶ διδραχμον· διότι ὁ Ἀκύλας οὐκ ἦν Ἀλεξανδρεύς.

2) Τὸ Ἑβραϊκὸν Ephah (μέτρον τι, τετραχοίνικον, Αἰγύπτιον) ἐκφέρουσιν οὐχὶ κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν προφορὰν, ἀλλὰ κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους, γράφοντες οἶφι (Λευϊτ. ε, 11: σ, 20: Ἀριθμ. ε, 15: κε, 5: Ῥούθ β, 17, κτλ.). Ἀπέμεινε δὲ καὶ παρὰ τοῖς καθ' ἡμᾶς Κόπταις ἡ λέξις οἶφι (μέτρον τι σημαίνουσα). Ὁ δὲ μακάριος ἱερώνυμος μὴ κατανοήσας τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οἱ ἑρμηνεῖς ἐγράψαν οἶφι, λέγει ταῦτα. α Τὸ Ephah κατὰ τὴν ἐλληνικὴν φωνὴν λέγεται παρεφθαρμένως ὕφι (ἰσ. γρ. οἶφι) (α). Καὶ αὐτὸς δὲ τὸ πλεῖστον ἐγράψεν οὐκ Ephah, ἀλλ' Ephī (τουτέστιν Oephi, ἀντί οἶφι), παρακολουθῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐρμηνείας τὴν ἀνάγνωσιν. Οὕτως ἔχει καὶ ἡ παλαιὰ λατινικὴ ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ μετάφρασις (ἡ Ἰτάλα).

3) Ἐπὶ τοῦ Λογείου τῆς κρίσεως (β), ὅπερ ὁ τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερεὺς ἔφερεν ἐπὶ τοῦ στηθούς, ἔκειτο καὶ τὸ ἑβραϊστὶ λεγόμενον

(α) S. Hieron. Com. in Ezech. LXV. 13, 46. Zachar. V. 6 κτλ. Οὕτω καὶ Eucherius Lugdunens. « Ephī, sive Opha, modij tres » (Nom. Hebr. interpret.). Hody.

(β) Παρὰ τοῖς Ο (κατὰ τοὺς πλείστους κώδικας, ὡς καὶ παρὰ Φίλωνι) γράφεται τὸ λογείον (κατὰ τινὰς δὲ κώδικας) καὶ λογείον τῆς κρίσεως (καὶ τῶν κρίσεων). Ἐξοδ. κη, 23, 24, 26. καὶ κθ, 26: Λευϊτ. η, 8. Λογείον εἶπα τοῦτο καὶ Ἰώσηπος (Ἀρχ. Γ. ζ, 5, καὶ η, 9) ἐρμηνεύων τὸ ἑβραϊκὸν chossen, ἢ hossen, ἐπερ ἐγράψα καὶ ἐκλινεν ἐλληνικώτερον ἐσσῆν, ἐσσηνος, ἢ (κατ' ἄλλους) κώδικας) ἐσσῆν ης (ὡς ἐκ τοῦ Συριακοῦ Chosna. Ἐλ. Bernard. not. εἰς Ἰωσήφ. Ἀρχ. σελ. 144. πρὸς Spanhem. observat. in Callimach. hymn. in Jovem Tom. 2. p 56. Ern.). Τὸ δ' αὐτὸ λογείον οἱ Ο, καὶ περιστήθιον (Ἐξοδ. κη 4). Ἐλ. ἐφεξῆς S ὦ. ἀρθρ. η. Κατὰ τοὺς Ο, ἔχει καὶ ἡ Βουλγάτα ἀμφότερα τὰ ὀνόματα pectorale, καὶ rationale. Σημ. ἡμετ,

μενον Thummim (Θουμμίμ.)· σημαίνει δὲ ἡ λέξις *τελειότητα*, ἢ *τελειώσιν*· ἀλλ' οἱ ἑρμηνεῖς τῆς Πεντατεύχου τὸ Θουμμίμ ἡρμήνευσαν Ἀλήθειαν (Ἐξόδ. κη, 26: Λευϊτ. η, 8: Δευτερ. λγ. 8). Ἐρωτᾷς τὴν αἰτίαν; ἔχε ταύτην μαθὼν παρ' Αἰλιανοῦ. « Δικασταὶ (λέγει οὗτος) τὸ ἀρχαῖον παρ' Αἰγυπτίους ἱερεῖς ἦσαν. Ἦν δὲ τούτων ἄρχων ὁ πρεσβύτατος, καὶ ἐδίκαζεν ἅπαντας. Ἔδει δὲ αὐτὸν εἶναι δικαιοτάτον ἀνθρώπων καὶ ἀφειδέστατον. Εἶχε δὲ καὶ ἄγαλμα περὶ τὸν αὐχένα ἐκ σαπφείρου λίθου, καὶ ἐκαλεῖτο τὸ ἄγαλμα Ἀλήθεια » (Ποικίλ. ἰσορ. ιδ, 34). Τοῦτο καὶ Διόδωρος ἰστορήσας λέγων· « Ἐπεὶ δὲ συνέλθοιεν οἱ τριάκοντα (κοῖνοι δικασταί), ἐπέκρινον ἐξ ἑαυτῶν ἓνα, τὸν ἄριστον, καὶ τοῦτον μὲν ἀρχιδικαστὴν καθίσταντο· — ἐφόρει δὲ οὗτος περὶ τὸν τράχηλον ἐκ χρυσοῦς ἀλύσεως ἡρτημένον ζώδιον τῶν πολυτελῶν λίθων, ὃ προσηγόρευον Ἀλήθειαν. Τῶν δ' ἀμφισβητήσεων ἤρχοντο, ἐπειδὴν τὴν τῆς ἀληθείας εἰκόνα ὁ ἀρχιδικαστὴς προσθεῖτο » (Διόδωρ. Α. σελ. 68). Βλέπετε ἐκ τούτων πόσον συμφωνεῖ τὸ τοῦ Ἑβραίου ἀρχιερέως Θουμμίμ πρὸς τὴν Ἀλήθειαν τοῦ Αἰγυπτίου ἀρχιδικαστοῦ. Καὶ ἔστιν ἀναμφιβόλῳ, ὅτι διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἑρμηνεῖς τὸ Θουμμίμ (τουτ. τὴν τελειώσιν) μετέφρασαν Ἀλήθειαν, διότι παρομοίως ἐκαλεῖτο καὶ παρ' Αἰγυπτίους τὸ ἐπιστήθιον. Ἐκ δὲ τούτου γίνεται καταφανές, ὅτι ἦσαν οὐκ ἐπήλυδες, ἐξ ἱεροσολύμων εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐπιξενωθέντες, ἀλλ' Αἰγύπτιοι Ἑβραῖοι, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Αἰγυπτίων ἐθνικῶν.

4) Ἡ τοῦ Ἰωσήφ Αἰγυπτιακῆ προσηγορία (Γενέσ. μα, 45) ἑβραϊστὶ μὲν (κατὰ τὴν στίξιν τῶν Μασοριτῶν) γράφεται *Tsa-phnath-Paaneah* (α). ἐν δὲ τῇ ἑλληνικῇ μεταφράσει γράφεται *Ψορθοφανήχ*. Καὶ τοῦ μὲν *φανήχ* τὸν φθόγγον στέργουσιν ὡς-δήποτε τὰ ἀντιστοιχοῦντα ἑβραϊκὰ στοιχεῖα (*Paaneah*), τὸ δὲ

(α) Tsaphnath Paaneah, ἢ Paaneach, ἢ καθὼς ὁ ἱερώνυμος ἀνέγνω Saphanathphaneth, ἢ Zaphanath Phaanecha, ἢ Zaphanetphane (S. Hieronym. Comm. in Daniel c. i. et Quaest. in Genes. et De loc. Hebr.).

φονθόμ οὐκ ἂν γένοιτο παρὰ τὸ Τσαφνάθ (Tsaphnath). Καὶ λοιπὸν δυοῖν θάτερον, ἢ οἱ ἐρμηνεῖς μετέβαλον ὀλίγω τὸν φθόγγον τοῦ ὀνόματος, ἢ ἄλλως μὲν εἶχε τ' ὄνομα γεγραμμένον ὁ κώδης, ὃ ἐκεῖνοι ἐχρῶντο, ὁ ἐβραϊκός, ἄλλως δὲ γράφεται τανῦν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς. Ἀλλ' εἰ μὲν μετέβαλον τὸν φθόγγον, διὰ τί ἄρα καὶ μετέβαλον; Ἰδοὺ ποῖαν ἐγὼ (φρῆσιν Ὀδῖος) νομίζω τὴν αἰτίαν. Κατοικοῦντες ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τῆς Αἰγυπτίων γλώσσης ὄντες ἐγκρατεῖς οἱ ἐρμηνεῖς, ἠπίσταντο τὸ ὄνομα γεγραμμένον ἐν τῇ ἐβραϊκῇ γραφῇ ἄλλως πως, ἢ κατὰ τὴν χρῆσιν καὶ συνήθειαν τῶν αὐτοῖς συγχρόνων Αἰγυπτίων· ὅθεν καὶ παρέτρεψαν ὀλίγω τὴν φωνὴν ἐξεπίτηδες πρὸς τὴν τότε συνήθη προφορὰν (α). Οὕτω καὶ Ἰώσηπος, (καίτοι δι' ὅλης τῆς ἱστορίας οὐχὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐρμηνείαν, ἀλλὰ τὸ κείμενον μάλιστα παρακολουθῶν) (β), ἔγραψεν ὁμοῦ καὶ αὐτός (ὡς καὶ ἄλλα τινὰ ὀνόματα) κατὰ τὴν γραφὴν τῆς ἐρμηνείας, φονθομφάνηχον· α σημαίνει δὲ τὸ ὄνομα

(α) Τοσοῦτον ἔστιν ὀλίγη καὶ ἀνεπαίσθητος ἡ τοῦ Τσαφνάθ εἰς τὸ Ψονθόμ μεταβολή, ὥστε πλὴν δύο γραμμάτων (τοῦ ν καὶ θ) οὐδὲν ἕτερον ἔχουσι κοινὸν πρὸς ἀλλήλας αἱ δύο λέξεις αὗται! καὶ ὁ φθόγγος δὲ παρὰ πολὺ καὶ λίαν ὁμοιοφάνης! Πλὴν ἄλλ' ἔστω καὶ ὀλιγοσπὸν, καὶ ὁ λῆξις (ὡς λέγει Ὀδῖος, paululum) τὸ διάφορον αὐτῶν. Τὸ δὲ ἕτερον τοῦ προτεθέντος ἀνοστήρως διλήμματος μέρος πῶς ἀπεισιώπησεν ὁ σοφὸς κριτικός; Εἰ μὲν γὰρ ἡ μεταβολὴ γέγονεν ὡς εἶπεν, ἴτω, ἀγαθὴ τύχη! εἰ δὲ (τὸ προφανέστατον) ἄλλως πως ἀνέγνωσαν οἱ ἐρμηνεῖς, ἢ ὡς ἔχει τὸ σημερινὸν ἐβραϊκὸν (τουτέστιν, εἴπερ ἀνέγνωσαν καὶ ἐβραῖοι), καθὼς ἔγραψαν ἑλληνιστί, Ψονθόμ, ποῖα λοιπὸν μένει τοῦ προκειμένου ἐπιχειρήματος ἡ ἰσχὺς; Σημ. ἡμετ.

(β) Πόσον ὀλίγον ἐν τοῖς πλείστοις ὁ Ἰώσηπος συμφωνεῖ πρὸς τὸ σημερινὸν ἐβραϊκὸν κείμενον, καὶ πόσον ἐπιμελῶς καὶ κατὰ πόδα παρακολουθεῖ τοῖς Ο, καὶ ἐν ἄλλοις ἐπισήμοις καὶ εἰς τὰ κύρια τῶν ὀνομάτων, ἀρκεῖ πρὸς ἀπόδειξιν καὶ μόνῃ ἡ ἀπλὴ ἀντιπαράθεσις πολλῶν τοῦ Ἰωσήπου σελίδων πρὸς τὰς ἀντιστοιχοῦσας τῶν Ο. (βλ. Lud. Spittler de usu version. Alexandrin. apud Iosephum. Gotting. 1779. πρὸς καὶ I. Sibrandae notul. in Libr. I. Joseph. Antiquit. pag. 60 ed. Hav.). Ἡ δὲ περὶ τοῦ Ἰωσήπου γνώμη τοῦ περικλεοῦς Ὀδίου ὀλίγον ἀληθεύει τοιαῦτα καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ ἐφρόνησαν· ὁ δὲ σοφὸς Ἑρμηνεύτης ἐξεπλήθησε καὶ πολὺ μακρότερον. Ὅσα χωρία τοῦ Ἰωσήπου συμφωνοῦσιν οὐχὶ πρὸς τὸ σημερινὸν ἐβραϊκόν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς Ο, ταῦτα, λέγει, διεσκεύασαν παρεμβύσαντες οἱ ἀρχαῖοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες!!! Ernesti de stylo Josephi etc. n. 2. πρὸς καὶ Rosenmüll. Schol. ad Exod. 12, 40. Σημ. ἡμετ.

κρυπτῶν εὐρέτην (Ἀρχ. β. 5)· φονθομφάνηχ ἔγραψε καὶ Φίλων (περὶ τῶν Μετονομαζομένων), καὶ Θεοδώρητος (α). Παρὰ δὲ Σουίδα γράφεται ἡμαρτημένως φανθομφάνηχος. Ἰσαύτως καὶ ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ χρονικῇ, φονθομφανηχθῇ (ὅπου καὶ ἄλλο προστίθεται σφάλμα· α ὅτι οὕτω προσηγόρευσαν οἱ Αἰγύπτιοι τὸν Μωϋσῆν·!).

β) Ἐν Γενέσ. κεφαλ. μη, 7, ἀναγινώσκωμεν. «Ἀπέθανε Ραχὴλ ἡ μήτηρ σου ἐν γῇ Χαναάν, ἐγγίζοντός μου κατὰ τὸν ἵπποδρομον, χαθραθὰ τῆς γῆς, τοῦ ἔλθειν Ἐφραθὰ καὶ κατώρυζα αὐτὴν ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ἵπποδρόμου· αὕτη ἐστὶ Βηθλεέμ». Πρὸς ταῦτα δικαίως ὁ ἱερώνυμος ἠπόρησε λέγων· «Τὸ ἐβραϊκὸν Chibrath (τὸ αὐτὸ καὶ χαθραθὰ) ἀγνοῶ, τί ποτε βουλόμενοι οἱ Ο, μετέφρασαν ἵπποδρομον· καὶ καθεξῆς (Γενέσ. αὐτόθι), ὅπου τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον ἔχει, «καὶ ἐθαψαν αὐτὴν ἐν τῇ ὁδῷ Ἐφραθὰ, αὕτη ἐστὶ Βηθλεέμ, οἱ Ο, πάλιν ἀντὶ τοῦ Ἐφραθὰ ἔγραψαν ἵπποδρομον («κατώρυζα ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ἵπποδρόμου»). Ἐὰν τὸ χαθραθὰ σημαίνει ἵπποδρομον, τὸ Ἐφραθὰ λοιπὸν οὐκ ἂν εἴη ἵπποδρομος». Ταῦτα ὁ ἱερώνυμος (β). Ἀλλὰ ταύτην τοῦ πατρὸς τὴν ἀπορίαν ἔλυσε

(α) Θεοδώρ. εἰς τὰ Ἀποκ. Γενέσ. ρβ. ἑρμ. τομ. α. σελ. 54. ἐκδ. Εὐγεν. (ὅπου ἐτυπογραφηθὲν ἡμαρτημένως ψομιθόμφανηχ), Ὁ δ' Ἀκύλας (ἔχει) Ἀσμεφανή (ἴσ. Σαθ α μ φ). «Σύμαχος· Σαφαθφανή» (Πριγ. Σχόλ. εἰς Ὀκτακτ. τ. α. σελ. 462). πρὸς καὶ Ὀριγένην. Ἐξαπλ. (ἐν χωρίῳ Ὁ Εὐροε), καὶ ὁμιλ. καὶ εἰς Ἀριθμ. καὶ Χρυσόστομο. εἰς Γένεσ. μα. Σημ. ἡμετ.

(β) Hieronym. Quæst. sive. Tradit. Hebr. in Genes. Σημειώσαι δὲ (ὁ παρὲν πεν Ὀδῖος), ὅτι ὁ μακάριος ἱερώνυμος ἠπατήθη λέγων, ὅτι οἱ Ο, ἀντὶ Ἐφραθὰ ἔγραψαν ἵπποδρομον· διότι παρὰ τοῖς Ο (Γενέσ. 3ε, 19, ἐκδ. Βατικαν.) γέγραπται «ἐτάφη ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ἵπποδρόμου Ἐφραθὰ» (καὶ χωρὶς τοῦ ἵπποδρόμου, κατὰ τὴν Ἀλεξ. καὶ Ἀδ. καὶ Κομπλουτ ἐκδοσιν αὐτῇ τῇ ὁδῷ Ἐφραθὰ), αὕτη ἐστὶ Βηθλεέμ· Ἀλλὰ τὴν πρώτην (κατὰ τὸ Βατικανόν) ἀνάγνωσιν μαρτυρεῖ καὶ τὸ Γενέσ. μη, 7. «Ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ἵπποδρόμου» (Βατικ. Ἀλεξ. κτλ. ὅπου λείπει τὸ Ἐφραθὰ). Ὡσαύτως καὶ τῆς ἄλλης παρ' Εὐσεβίου ἐλλειπὸς κηκίνη γραφὴ «Καὶ ἐθαψαν αὐτὴν ἐν τῇ ἵπποδρομῷ» (ἴσ. γ. ρ. ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ἵπποδρόμου) Ἐφραθὰ κτλ. (Εὐαγγελ. Ἀποκ. ζ. σελ. 215 Luit.). Ὁ δ' Ἀκύλας ἐρμηνεύσας «καθ' ὃ δὲ τῆς γῆς Ἐφραθὰ», φαίνεται καὶ οὗτος ἐλαβῶν τὸ ὃ δὲ ἐν ὠρισμένῳ, ἀντὶ μὲν τὸ ὃ δὲ, ὡς τὰ Chibrath, ἢ τὸ ἵπποδρομον, καθὰ καὶ ὁ Πέρος παρὰ σάγγην ἡρμήνευσεν. βλ. Rosenmüller Schol. ad Gen.

μετὰ Βομφρέριον ὁ Δεσπείρησιος (α). Οὗτος ἀπέδειξεν ἐκ πολλῶν Ῥαββίνων, ὅτι τὸ χαβραθὰ σημαίνει μέτρον γῆς ἰσόμενες τῷ ἐβραϊκῷ μίλλιω, « σαββάτου ἔχον ὁδόν »· καὶ ἐπομένως ποδῶν 3000, ἥτοι, πῆχεων 2000, ἥτοι βημάτων μικρῶν μὲν 1000, μεγάλων δὲ 500, ἥτοι σταδίων 5 (ἴσον τῷ ἵπποδρόμῳ). ὅθεν οἱ ἐρμηνευταὶ προσέθηκαν τὸ ἵπποδρόμος, οἷον ἐπεξήγησιν τοῦ χαβραθὰ, ἵνα ᾗ ὁ λόγος· « ἐγγίζοντός μου πρὸς Ἐβραθὰ, καὶ ἀπέχοντος ὅσον ἵπποδρόμου διάστημα, μέτρον γῆς, τὸ ἐβραϊστὶ χαβραθὰ » κτλ. Ταῦτα δὲ πρὸς τί γράφομεν; ὅπως ἀποδείξωμεν ὅτι τὸν ἵπποδρόμον οὐκ ἂν ἐμνημόνευσεν ὁ ἑλληνιστὴς ἐρμηνεὺς (!), εἰ μὴ διέτριβεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατοικῶν, καὶ βλέπων συνεχῶς τὸν κατ' αὐτὴν ἵπποδρόμον (ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Λαγίδου κατεσκευασμένον). Τούτου δὲ καὶ ἄλλοι μνημονεύουσι συγγραφεῖς (βλ. Γ, Μακκ. δ. 11: Ἐπιφ. π. μέτρ. 12)· γνωστὴ δὲ καὶ τῶν Ἀλεξανδρέων ἡ περὶ τὰ θεάματα καὶ τοὺς ἵπποδρομικοὺς ἀγῶνας

35, 16, πρβλ. Schleusn. λ. ἵπποδρόμος). Ἄξιον δ' ἐνταῦθα προσσημειώσαι καὶ τὰς περὶ τοῦ Chibrath πολλὰς καὶ ποικίλας ἀντιφάσεις τῶν Ῥαββίνων καὶ κριτικῶν. Οἱ μὲν τοῦτο στὰδιον ἐρμηνεύουσιν· οἱ δὲ, μίλλιαρσον (1000 βήματα). οἱ δὲ, πλέθρον γῆς (Jugerum), ὅσον ἄν τις ἄρῃσαι μίξας ἡμέρας· οἱ δ' ὀλίγιστον γῆς (paululum terrae, ὡς Ὀγκελος). οἱ δὲ, παραπάγγην (ἡ λεύαν). οἱ δ' ἀπλῶς, μέτρον ὁδοῦ· οἱ δὲ, πολλὴν ὁδόν· οἱ δὲ, μικρὸν μέτρον γῆς· οἱ δὲ, κεκαλλιεργημένην γῆν· οἱ δὲ, χρόνον ἔαρινόν (ὡς ἔχει καὶ ἡ Βουλγάτα, verno tempore)· οἱ δὲ, (εἰς ὃν καὶ Ἰερώνυμος) « χρόνον γῆς ἐκλεκτόν (τουτ. ἐπὶ γῆς, καθ' ἣν ἡ γῆ ἀνοθεῖ — ἐαρινόν· ὅθεν πάλιν ἡ Βουλγάτα ἐν Δ, Βασ. 5. 19, electo tempore· οἱ δὲ Ο, κἀκεῖ Χαβραθὰ)· οἱ δὲ, διαίταν, ἡ χρόνον διαίτης (circiter dietalem terrae, τουτέστι, ὅσον ὁδὸς ἀνέει ἀπὸ τοῦ ἀκρατίσματος μέχρις ἀρίστου, ἢ ἀπὸ τούτου μέχρι τοῦ δεῖπνου). Ὁ δὲ πάντα ταῦτα φιλοπόνως συναθροίσας Καρτόβριχθος συνεπέρανεν ἐκ τούτων, ὅτι τὸ Chibrath, ἡ χαβραθὰ, μέτρον μὲν ἐστὶν ὁδοῦ, μικρὸν δὲ ὅμως, καὶ ἡμῶν ἀγνωστον! (Cartwright in Gen. 35, 16). Ταῦτα πρῶτον ὠφελεῖ, νομίζομεν, διαλλάξαι ὁ σοφὸς Ὁδισ, καὶ ἔπειτα ἐξαίγνιττάσαι τοὺς Ο, ἐκ τοῦ ἵπποδρόμου. Ὁ δὲ θεὸς Ἰερώνυμος καὶ Ἀλλαχού ἠγάπησε τῶν Ο, τὸν ἵπποδρόμον « Rachel in via erat, et in hippodromo » (Mich. c. 4. πρβλ. καὶ Drusij adnot. in Genes. 35): Σημ. ἡμετ.

(α) Bonfrer. ad Genes. 48. p. 284— J. D'Espieresius de LXX. Interp. Dis. p. 3. Dub. 5.

ἀκρασία (Αἰών Πrouσαεύς, ὁ καὶ Χρυσόστομος, λόγ. λβ. §. 19). Παρὰ δὲ τοῖς Ἱεροσολυμίταις ὁ ἱππόδρομος ὑπῆρχεν ἀγνωστος πιθανώτατα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεταφράσεως. Εἰ δὲ καὶ παρ' ἰωπήπῃ φαίνεται τις ἐν Ἱεροσολύμοις ἱππόδρομος ἐπὶ τῆς Ἡρώδου βασιλείας (ἰώσηπ. περὶ Ἰουδ. πολ. α, 21), ἀλλ' ὁμως ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν Μακκαβαίων (Β, δ, 9) εἰκάζεται πιθανώτατον, ὅτι τοιοῦτοι ἑλληνικοὶ ἀγῶνες συνέστησαν ἐν Ἱεροσολύμοις ὕστερον μετὰ τοὺς Φιλαδέλφου χρόνους, εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἡρώδου, εἴτε καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν γυμνασίων, ἃ συνέστησεν Ἰάσων ὁ ἀρχιερεὺς (Β. Μακ. δ).

6) Κόνδυ (Γενέσ. μδ, 2, 12, 16, 17. Ἠσ. να, 17), εἶδος ποτηρίου περσικοῦ, χρησίμου δὲ ὁμως καὶ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν Νικομάχου· ὅστις α ἐν τῷ πρώτῳ περὶ ἐορτῶν Αἰγυπτίων φησί· Τὸ δὲ κόνδυ ἐστὶ μὲν περσικόν» κτλ. (παρ' Ἀθην. ια, σελ. 477). Τίς λοιπὸν ἀμφιβάλλει, ὅτι καὶ οἱ τὴν Γένεσιν καὶ τὸν Ἠσαΐαν ἐξελληνίσαντες μετεχειρίσθησαν τὴν λέξιν, ὡς Ἀλεξανδρινοί;

7) Καὶ αὕτῃ τοῦ πρώτου τῆς Πεντατεύχου βιβλίου ἡ Γένεσις ἐπιγραφὴ βεβαιοῖ τοὺς ἐρμηνεῖς τὸ γένος Ἀλεξανδρεῖς. Ἡ λέξις ὑπῆρχεν ἰδίᾳ τῆς Αἰγυπτιαζούσης τῶν Ἀλεξανδρέων φιλοσοφίας, οἵτινες ἔλεγον οὐχὶ κτίειν, ἀλλὰ γένεσιν κόσμου· καὶ περὶ τούτου διηνεκῶς ἤριζον, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τοῦ Ἰαμβλίου, ὅστις τὴν Αἰγυπτιακὴν φιλοσοφίαν ἐξελληνίζων, ἀντὶ τοῦ κτίσις κέχρηται τῷ γένεσις· μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ τοῦ Πτολεμαίου σχολιαστῆς, λέγων· α περιττῶς εἰώθασι λέγειν γένεσιν Αἰγύπτιοι κόσμου ν (α).

(α) Πρόσθε, ἀναγνώστα, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς τοῦ Σχολιαστοῦ περικοπῆς, ὅσα τὴν ἔννοιαν ἀπαρτίζουσι μετὰ τὸ α γένεσιν κόσμου· «Καὶ γὰρ ἀρχὴν μίαν οὐκ ἔχει· πολλές δὲ τὰ δὲ μερικά, καὶ πολλές καὶ μίαν· μίαν μὲν τὴν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ γενέσει τῶν ἀστέρων σύγκρατον» κτλ. (πρὸς Scaliger. not in Manil. p. 32. Lugd. Bat. 1600). Ἐκ δὲ τούτων βλέπει, ἀναγνώστα, ὅτι ὁ Σχολιαστὴς ἐννοεῖ, οὐχὶ (κατὰ τὸν Ὀδιδ.) ὅτι γένεσιν οὐ κτίειν ἔλεγον οἱ Αἰγύπτιοι, οὐδ' ὅτι τοῖς Αἰγυπτίοις ἦν ἡ λέξις ἰδιάζουσα· ἀλλ' ὅτι περιττῶς ἔλεγον γένεσιν, ἐν ᾧ (κατὰ τὸν Σχολιαστὴν) ὁ κόσμος ἔχει πολλές ἀρχάς, ἡτοιγνύσεις (origines). Ἦστε περὶ τῶς

Εἰ δ' ἦσαν ἱεροσολυμίται οἱ ἑρμηνεῖς, ἐπέγραφον ἂν οὐχὶ *Γένεσις*, ἀλλὰ *Κτίσις*. Τοῦτο δὲ κυρίως σημαίνει καὶ ἡ ἐβραϊκὴ τοῦ βιβλίου ἐπιγραφή.

8) Τούτοις προστεθείσθω καὶ τὸ α κατὰ ἀριθμὸν *ΑΓΓΕΛΩΝ ΘΕΟΥ* » (Δευτερ. λβ. 8), ἀντὶ τοῦ ἐβραϊκοῦ, «κατὰ ἀριθμὸν *ΤΙΩΝ ΙΣΡΑΗΛ* ». Πότερον ἄρα, τὸ ἀντίγραφον, ἐξ οὗ μετέφρασεν ὁ ἑρμηνεὺς (!), ὑπῆρχεν ἡμαρτημένον, ἢ αὐτὸς, ὡς Ἀλεξανδρινός, μετέλλαξε τὴν λέξιν, χαριζόμενος τοῖς Αἰγυπτίοις, οἵτινες διήρουν τὴν οἰκουμένην εἰς ἔθνη οὗ, καὶ τούτοις ἰσαριθμούς ἀγγέλους ἐφροστώτας φύλακας ἐνόμιζον; Περὶ τούτου ἄλλοι κρινέτωσαν. Περὶ δὲ τῆς τοιαύτης δόξης τῶν Αἰγυπτίων, ἣν ἐδανείσθησαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, λέγομεν ἐφεξῆς.

9) Ἀναγινώσκομεν ἐν Ἀμώς κεφ. ε, 26. «Καὶ ἀνελάθετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν *Ῥεφάρ*» (ἐν δὲ τῷ Βατικανῷ κώδ. γράφεται *Ῥαιφάρ*, ἐν τῷ Κομπλουτ. *Ῥομφᾶ*, παρ' ἱερωνύμῳ *Ῥαιφφάρ*, ἐν δὲ Πράξ. ζ, 43, *Ῥεμφάρ*). Τὸ δ' ἐβραϊκὸν κείμενον τοῦ Ἀμώς ἀντὶ τοῦ *Ῥεφάρ* ἔχει *Kijun*, ἢ *Kiun*, *Κιούν*, ὃ δηλοῖ τὸν Κρόνον (Kevan, ἢ Chevan αὐτὸν καὶ Πέρσαι καλοῦσι καὶ Ἀραβες· οἱ δὲ Σύροι, *Καιθάν*). Ἡμαρτημένην τὴν ἐβραϊκὴν γραφὴν τοῦ *Κιούν* ὑπέλαβε καὶ Οὐόσσιος, καὶ ἄλλοι σοφοί, καὶ τὸ *Ῥεφάρ* ἀντικαθιστῶσιν (α). Ἄλλ' ὁ Δρούσιος καὶ εἰς τὸν Ἀμώς καὶ εἰς τὰς Πράξεις ἀντὶ *Ῥεφάρ* κρίνει γραπτέον *Κεφάρ*, ἵνα (λέγει) συμφωνῇ πρὸς τὸ ἐβραϊκόν, ὅπερ αὐτὸς ἀνέγνω Chevan (ἀντὶ *Ciun*, ἢ *Κιούν*). Οὕτως ἐκεῖνος ἡμαρτε διπλῶς! Ὁ δὲ, τέλος, Σελδῆνος ἀγνοεῖ (λέγει), πῶς οἱ ἑρμηνεῖς ἀντὶ *Κιούν* ἔγραψαν *Ῥεμφάρ* (β)· ἀλλ' ἔμοιγε πρόχειρος ὁ λόγος καὶ προφανής. Ὁ *Κιούν* (ὁ Κρόνος) παρ' Αἰγυπτίους, λέγεται *Ῥεφάρ*.

τῷ ὅντι προσετίθησαν καὶ περικάρησαν οἱ λόγοι τοῦ Σχολιαστοῦ. Ὁ δὲ πάλιν ἰαμβελίχως οὐκ αἰγυπτιάζων, ἀλλὰ μάλλον ἑλληνίζων κίχρηται τῷ γένεσις. Βλέπε ἐν τῇ ἀπαντήσει. Σημ. ἡμετ.

(α) Js. Voss, de LXX. Interpr. c. 23. — Lud. Capel, ad Act. 7, 43.

(β) Selden. De Dijs Syris, L. 2. c. 14

ὅθεν καὶ ὁ τοῦ Ἀμώς μεταφραστῆς, ὡς Αἰγύπτιος, ἔγραψε τὸ ἐγγώριον ὄνομα. Εἰ δ' ἦσαν ἐξ Ἱεροσολύμων οἱ ἑρμηνεῖς, ἔγραφον ἄν, ἢ τὸ παρ' αὐτοῖς σύνθηες *Κισδρ*, ἢ τὸ ἐλληνικὸν *Κρόνος*.

10) Γῆς Αἰγύπτου γέννημα φαίνεται καὶ ὁ τοῦ Ἰσαίου ἑρμηνεύς, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς λέξεως *Ἀρτάβη* (Ἠσ. ε, 10), δι' οὗ μετέφρασε τὸ ἑβραϊκὸν Γομῆρ (Homer). Ἔστι δὲ ἡ ἀρτάβη εἶδος μέτρου σιτηρῶν, αἰγύπτιον, σύνθηες εἰς χρῆσιν κοινὴν παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν, ὡς μαρτυροῦσιν Ἱερώνυμος (α), καὶ Σουίδας (λ. *Ἀχάνη*). καὶ Πολύβιος δὲ μνημονεύει τῶν ἀρτάβων τῆς Ἀλεξανδρείας (ε, 89), καὶ Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης (παρ' Ἀθηναίου, ββ. σελ. 549), καὶ Μέμνων ὁ Ἡρακλεώτης, λέγων· « Ἐπεμψεν ὁ Πτολεμαῖος τοῖς Ἡρακλεώταις ἀρτάβας πυροῦ πεντακοσίας » (παρὰ Φωτ. κωδ. 224. κεφ. 26). Καὶ λέγει μὲν Ἡρόδοτος τὴν ἀρτάβην μέτρον περσικὸν (α, 192), οἱ δὲ, *μηδικὸν* (Ἠσύχ. καὶ Σουίδ. λ. ἀρτάβη), οἱ δὲ, περσικὸν καὶ αἰγύπτιον (ε). ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων, πλὴν τῶν Ἀλεξανδρέων, μετεχειρίζετο τὴν λέξιν ἀπλῶς ὡς ἐλληνικὴν, καθὼς ἔπραξεν ὁ τοῦ Ἰσαίου μεταφραστῆς, ἐν ᾧ μήτε περὶ περσικῶν, μήτε περὶ αἰγυπτίων πραγμάτων ὑπῆρχε λόγος. Ὁ δὲ Γόλιος ἑρμηνεύσας τὴν ἀρτάβην Αἰγυπτίων μέτρον καὶ Σύρων (γ), ἢ ἐπλανήθη, ἢ τοὺς νεωτέρους ἐνόησε Σύρους· ὁ γὰρ τοι παλαιὸς Σύρος Ἐπιφάνιος Αἰγύπτιον μέτρον ἔκρινε καὶ αὐτὸς τὴν ἀρτάβην, εἰπὼν, ὅτι « τοῦτο τὸ μέτρον παρ' Αἰγυπτίοις ἐκλήθη » (Περὶ Μέτρ. §. 24) (δ).

(α) S. Hieronym. in Esai. V. et Nom. Hebr. interp.

(ε) « Τὸ ψευδὲς ἀρτάβας ἐποίησε παρὰ τὴν ἀρτάβην, τὸ μέτρον περσικὸν δὲ καὶ αἰγύπτιον τὸ ὄνομα » (Σχ. Ἀριστοφ. Ἀχαρ. 108). Ὁ δὲ Πολύβιος (Δ, 38) φαίνεται διακρίνων τὴν *μηδικὴν*, ἢ περσικὴν ἀρτάβην τῆς αἰγυπτίας, λέγων· « ἡ *μηδικὴ ἀρτάβη* μέδιμνος ἐστὶν ἀπτικός ». Hody.

(γ) Jac. Golius Lexic. Arabic. λξξ. Artab.

(δ) Ἐκλήθη εἶπεν ὁ πατήρ, ἀντὶ τοῦ κέκληται, ἢ καλεῖται, ὀνομάζεται· οὕτως (ἀρτάβη) παρ' Αἰγυπτίοις, καθὼς σύνθηες παρ' αὐτοῖς καὶ τ' ὄνομα καὶ τὸ μέτρον (ὡς εἶπεν ἄνωτέρω καὶ ὁ Σχολ. τοῦ Ἀριστοφάνους). ἀλλὰ τοῦτο μήπως σημαίνει καὶ ὅτι πρῶτον ἐκλήθη παρ' Αἰγυπτίων; καὶ ὅτι τοῖς εἰδοτο μόνοις; Σημ. ἡμετ.

11) Ἐκ τῆς αὐτῆς λέξεως, τῆς Ἀρτάθης, καὶ τὸ μεταξὺ τῶν ἐν τῷ Προφῆτῃ Δανιὴλ παρεγγράπτων ἀποκρύφων ἀριθμούμενον διηγημάτων, «Βῆλ καὶ Δράκων», Ἀλεξανδρινοῦ τινος ἀποδείκνυται ἔργον, ἢ ἑλληνιστὶ τὸ πρῶτον συγγραφέν, ἢ ἐκ τῆς Χαλδαϊκῆς φωνῆς ἐξελληνισθέν. (Μετηνέχθη δὲ πιθανῶς καὶ εἰς τὴν Χαλδαϊαν γλῶσσαν τὸ μέτρον ὑπὸ Μήδων καὶ Περσῶν, ὁπότε Κῦρος ὁ Πέρσης, καὶ πρὸ τούτου Ἀσσύρης ὁ Μῆδος ἐβασίλευσαν Βαβυλωνος). Πλὴν ἀλλ' ὅμως τ' ἀληθές ἐστιν, Ἀλεξανδρινοῦ τινος ἑλληνιστοῦ πλάσμα φαίνεται τὸ Βῆλ καὶ Δράκων ἱστορίδιον, ὡς καὶ ὅλη ἡ ἐν τῇ προφητείᾳ τοῦ Δανιὴλ προσκολληθεῖσα ἀπόκρυφος ἱστορία τῆς Σωσάννης, ἔργον οὕσα πάντως Ἀλεξανδρινοῦ ἑλληνιστοῦ, καθὼς ἀποδείκνυται βεβαίως ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ λεκτικῶν παιγνιδίων ἐκείνων, *ασχίνον σχίσαι*, καὶ, *«πρίνον πρίσαι»* (α).

12) Ἐν τῷ ἰώδ (η, 11) ἀναγινώσκουμεν· «Μὴ θάλλει πάπυρος ἄνευ ὕδατος;» (οὕτω καὶ Ἡσαΐ. ιθ, 6)· ἀλλ' ἡ πρὸς τὸ πάπυρος ἀντιστοιχοῦσα ἐβραϊκὴ λέξις (Gome) σημαίνει σχοῖνον (juncum), ὡς καὶ ἱερώνυμος ἐσημείωσεν (εἰς Ἡσ. ιθ). Ὁ δὲ τοῦ Ἡσαΐου, καὶ ὁ τοῦ ἰώδ μεταφραστῆς, ἡρμήνευσαν πάπυρον, ὡς Αἰγύπτιοι. Ἔστι γὰρ καὶ τ' ὄνομα καὶ τὸ φυτὸν αἰγύπτιον· καὶ μαρτυροῦσιν ὅτε Ὀβίδιος, μνημονεύων «τοῦ παπυροφόρου Νείλου τὰ βεῖθρα τὰ ἐπτάστομα» (β), καὶ Λουκανὸς (γ), καὶ Θεόφραστος (ἱς. φυτ. δ, 9), καὶ Διοσκουρίδης (α, 115), καὶ Ἀπουλήιος, καὶ ὁ σχολιαστὴς Αἰσχύλου (ἰκέτ.). Ὁ δὲ Πλίνιος καὶ τὴν ἐκ παπύρου τοῦ χάρτου κατασκευὴν ἱστορεῖ συνεισθεῖσαν ἐν Αἰγύπτῳ μετὰ τὴν ἀνάβασιν Ἀλεξάνδρου, κατὰ τὴν Οὐάρρωνος μαρτυρίαν, ὡς μήπω πρότερον οὕσης ἐκεῖ γνωστῆς τῆς χρήσεως τῶν χαρτῶν (δ).—

(α) Τούτων τῶν ἐν τῷ Δανιὴλ λεγομένων Ἀποκρύφων μνημονεύσει πάλιν Ὀδίας καὶ ἐν τοῖς ἑφεξῆς· κακεῖ ἀπαντήσομεν τὰ εἰκότα (Κερ. Ζ. §. 16, κθ.). Σημ. ἡμετ.

(β) «Perque papyriphori septemflua flumina Nili». Ovid. Metamorph. XV.

(γ) «Cum tenet omnia Nilus, Conseritur bibula Memphis cymba papygo». Lucan. IV.

(δ) Ἄλλ' ἢ βίβλος καὶ τὰ βιβλία πολὺ παλαιότεραν ἀποδείκνυνται τῇ

Προστίθῃσι δὲ καὶ ὅτι αὐτὸν τὸ φυτὸν οὐ μόνον ἐν τοῖς
 ἔλεσι τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ καὶ ἐν Συρίᾳ παρὰ τὴν Λίμνην,
 ἐν ᾗ καὶ κάλαμος ὁ εὐώδης* ὅθεν καὶ Ἀρτίγονος ὁ βασιλεὺς
 παπυρίοις σχοιρίοις ἐχρήτο εἰς τὰ πλοῖα. — Νεωστὶ δὲ
 (λέγει) καὶ παρὰ τὸν Εὐφράτην ἤκουσται πάπυρος φυόμενος, ἐξ οὗ
 καὶ χάρτην κατασκευάζουσιν. Οἱ δὲ Πάρθοι μᾶλλον ἔτι καὶ νῦν
 ἀγαπῶσιν ἱματίοις (ἢ παννίοις) ἐνυφαίνειν τὰ γράμματα » (α).
 Καὶ τοιαῦτα μὲν ὁ Πλίνιος. Ἀλλ' ὁμοίως παρὰ τοῖς Σύροις ἢ πάπυ-
 ρος ὀλίγον ὑπῆρχε γνωστὴ καὶ κοινὴ* οὐδὲ πιστευτέον, ὅτι πάπυ-
 ρος ἐκαλεῖτο καὶ παρ' ἐκείνοις τὸ φυτὸν, ἄλλω δὲ τινι ὀνόματι
 ἰδίως παρ' αὐτοῖς ἐπιχωριάζοντι. Ὁ δὲ μέγας Σαλμάσιος ἐσημεί-
 ωσεν, ὅτι οὐ μόνον τὴν αἰγυπτίαν πάπυρον, ἀλλὰ καὶ τὸν *φλοῦν*
 (*scirpum vulgare*) Ἕλληνες τε καὶ Ῥωμαῖοι (παρ' Ἀλεξανδρέων
 δῆπου παραλαβόντες), ὡσαύτως πάπυρον ὀνομάζουσιν (β), οἷον,
 ὅτε λέγουσι *λαμπάδας ἐκ παπύρου*, ὡς Ἀντίπατρος ἐν ἐπιγράμ-
 ματι (Ἀνάλ. Βρυγχ. Τόμ. β).

« Λαμπάδα κηροχίτωνα, Κρόνου τυφήρεα λύχον,

Σχοίνω καὶ λεπτῇ σφιγγόμενον παπύρω ».

Καὶ Μαρτιάλης ὁ Ῥωμαῖος ὁμοίως (γ). Ἀλλὰ καὶ Στράβων
 λέγων, ὅτι κατὰ τὴν Περουσίαν τῆς Ἰταλίας « τύφη τε καὶ πάπυ-
 ρος, ἀνθόηλη τε πολλή » (ε, 226), φαίνεται καταχρηστικώτερον
 πάπυρον ὀνομάσας τὸν φλοῦν (*scirpum*)* ὁ γὰρ Πλίνιος οὐδόλως

* βιβλίου (τῆς αὐτῆς καὶ παπύρου) κατασκευὴν τοῦ χάρτου. Βλ. M. J. Spies Dissert.
 de papyr. veter. art. 2. Witeberg. 1666. Σημ. ἡμετ.

(α) Plin. XIII, 11. πρὸς καὶ Solinum. c. 33.

(β) Salmas. ad Solin. p. 1003. ἔχουσι καὶ τὰ Γλωσσάρια. *Scirpus* φλοῦς,
 πάπυρος. καὶ ἄλλο *Scirpus*, πάπυρος. Hody.

(γ) «*Parvus papyro dum tibi torus crescit.*» Mart. Epigr. lib. 8. 1. Hody. [Πά-
 πυρον δ' ἐνταῦθα λέγει ὁ Μαρτιάλης τὰς εἰς καθῆσιν τῶν νεκρῶν ἐπιτηδεύας ξυλῶδεις
 τοῦ παπύρου ρίζας, αἷς ἐκχρῶντο πρὸς τὸ καίειν καὶ Αἰγυπτίοι (Θεοφρ. ισ. φυτ. δ, 9).
 τίθεται δὲ ἡ λέξις οὐ μόνον καθ' ἑαυτὴν τοῦ φυτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ριζῶν, καὶ ἐπὶ
 τοῦ φλοιοῦ, καὶ τῶν ἐκ τούτου σκευῶν, οἷον σχοινίων, χάρτου, κτλ. Ἀνακρέων,
 Θεόφραστος, Γαλήνης, Ὀριέσιος, Παῦλος Αἰγινῆτης, Πλίνιος, κτλ. βλ. τὰς μαρ-
 τυρίας παρὰ τῷ Spies de papyr. I. c. Σημ. ἡμετ.

ἐμνημόνευσε παπύρου φυομένης ἐν Ἰταλίᾳ. Ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν κρινέτω καὶ ὁ ἀναγνώστης, εἴπερ ὅλως πιθανόν, ὅτι, καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἡσαίου καὶ τοῦ Ἰωβ ἐρμηνείας, ὡσαύτως ἐξελάμβανον τὸν πάπυρον κοινῶς καὶ ἀντὶ τοῦ σχοίνου, ἢ τοῦ φλοῦ. Ἐμοὶ δέ (φησὶν Ὁδῖος) ἄλλος ἐχέτω, ὅτι τὰ πάντα εἰλικρινῶς ἐξεθέμην, μηδὲν ἀποκρύψας τὸν ἀναγνώστην· ὅπερ εἴωθε γίνεσθαι.

13) Ἄλλην αἰγυπτίαν λέξιν, μηδέποτε παρ' Ἑλλήσι παραδε-
δεγμένην, τὴν Ἄχι, ἔγραψεν ὁ τοῦ Ἡσαίου μεταφραστής, λέγων·
« Καὶ τὸ ἄχι τὸ χλωρόν » (Ἡσ. ιθ, 7). Τί δὲ τοῦτο τὸ ἄχι;
ἄκουε τὸν ἱερώνυμον· « Οἱ Ο, προσέθηκαν ἀφ' ἐαυτῶν ἄχι τὸ
χλωρόν, ὅπερ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ οὐχ εὐρίσκεται. Ἦκουσα δὲ παρὰ
τῶν Αἰγυπτίων ὅτι τῆς γλώσσης αὐτῶν ἐστὶν ἡ φωνή, σημαί-
νουσα πᾶν τὸ ἐν ἔλει φυόμενον χλωρόν » (α). Τὴν αὐτὴν λέξιν
ἄχι ἀναγινώσκωμεν καὶ ἐν τῇ κατ' Αἰγυπτὸν ἐξελληνισθείσῃ Σοφίᾳ
τοῦ Σειράχ (μ, 16). Ἄχι, ἢ Ἄχει, ἀναγινώσκεται καὶ Γενέσ. μα,
2, καὶ 18 (6), ὅπου τὸ ἑβραϊκὸν ἔχει ahu. Ἔστι δὲ ἡ λέξις ἡ
αὕτη, μεταβάσα παρὰ τῶν Αἰγυπτίων καὶ εἰς τοὺς Ἑβραίους, κατὰ
μικρὰν τῆς λεγούσης διαφορὰν. Ὁ δ' Αἰγύπτιος τῆς Γενέσεως
ἐρμηνεύς ἔγραψε τὴν φωνὴν κατὰ τὴν κυρίαν προφορὰν τῶν Αἰγυ-
πτίων, οὐδὲ μετέφρασεν αὐτὴν ἐλληνιστί, καθὼ συνήθη δηλαδὴ
καὶ γνωστὴν παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς Ἑλλήσιν. Ἡ αὕτη λέξις
εὐρίσκεται (παρ' ἑβραίοις) καὶ ἐν Ἰωβ η, 11, ὅπου ὁμοίως ἐξηλλη-
νίσθη βοῦτομον.

14) Ἐν Ἡσαϊ. κεφ. ιθ, 10, τὸ ἑβραϊκὸν Scheker, 2 σημαίνει μι-
σθὸν, ἢ φραγμὸν (ἢ τὸ λατινίζον κλεισούραν, clausuram· κατὰ δὲ
τὴν Βουλγάρων, lacunas, λάκκους λιμνώδεις εἰς ἰχθυοθηρίαν, ζω-

(α) S. Hieron Com. in Esai. 18, 5.

(6) Κώδικες τινες (ὡς ὁ τοῦ Ἀλδου) ἀντὶ ἄ χ ε ι ἔχουσιν δ χ θ η — « Παρὰ ταῖς
δχθαις· ἔγραψε καὶ Φίλων (βίβλ. πολιτ. ἢ π. Ἰουστῆ σελ. 53. τόμ. 2. Μ.), ἀλλὰ τὰ
ἀρχαιότατα χειρόγραφα, τὰ Ἀλεξανδρινὰ καὶ Βατικανὰ, ἔχουσιν ἄ χ ι· καὶ αὕτη ἡ
σύγχρονος σχεδὸν τῷ Φίλωνι λατινὶς τῶν Ο, μεταφράσεις (ἢ Ἰτάλα) ἔχει achi.
Ὁ δὲ Φίλων ἐφάρξει πολλὰς μᾶλλον τὸ νόημα παρὰ τὰς λέξεις τῶν Ο. Hody.

γρεῖα, ἢ βιβάρια), ἡ ἑλληνικὴ μετὰφρασις ἡρμήνευσε ζύθον (ὡς ἂν ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ Sechar). Ὁ δὲ ζύθος πάλιν, Αἰγυπτίων πόμα ἐκ κριθῆς (ἱερώνυμ. ὑπόμνημ. εἰς Ἡσαΐ. ιθ). Αἰγύπτιον ποτὸν εἶπε τοῦτο καὶ Πλίνιος (ιβ, 25)· καὶ ὁ Κολουμέλλας ἐμνημόνευσε « ζύθου πηλοσυακοῦ τὰ κύπελλα (α). « Οἶνον ἐκ κριθέων » εἶπε τὸν παρ' Αἰγυπτίοις ζύθον καὶ Ἡρόδοτος (B, 77). Ὁ δὲ Διόδωρος (α, 34), καὶ οὐδετέρως λέγει τ' ὄνομα, λέγων· « Κατασκευάζουσιν Αἰγύπτιοι πόμα λειπόμενον οὐ πολὺ τῆς περὶ τὸν οἶνον εὐωδίας, ὃ καλοῦσι ζύθος » (τό). Καὶ ὁ Γαληνὸς τῆς Ἀλεξανδρέων διαίτης εἶπε τὸ « ταρίχη τε καὶ πράσα ἐσθίειν, ἐπιπίναι τε ζύθον » (εἰς τοὺς ἵπποκρ. ἄφορισμ. Βιβλ. β). « κατεσκευάσθη δὲ τὸ πρῶτον παρ' Αἰγυπτίοις ὁ ζύθος » (Σχολ. εἰς Αἰσχύλ. Ἰκέτ.). Ἀλλ' οἱ ἑτυμολόγοι (μωραίνοντες, ὡς εἰώθασι), τὴν αἰγυπτίαν ταύτην λέξιν, ὡς ἂν οὖσαν ἑλληνικὴν, παράγουσιν ἐκ τοῦ ζέω/ Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἐγὼ (φησιν Ὁδίας) οὐδ' ἐκεῖνο παρασιωπήσω, ὅτι τὸ ζύθος εὐρίσκεται καὶ παρά τισι τῶν πρὸ τῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν ἀκμασάντων Ἑλλήνων, οἷον παρὰ Θεοφράστῳ, καὶ τῷ Ἀριστοτέλει.

15) Σαφὲς Αἰγυπτιασμός ἐστι καὶ τὸ « τὴν σχοῖνον μου σὺ ἐξιχνιάσας » (Ψαλμ. ρλη, 3. ὅπου τὸ ἑβρ. ἔχει κοίτην). Ἔστι δὲ ἡ (καὶ ὁ) σχοῖνος μέτρον Αἰγυπτίων ἰδίων (δι' οὗ μετροῦσιν ὠρισμένα διαστήματα, τὸν Νεῖλον ἀναπλέοντες). Οὕτω καὶ Λατῖνοι ἔχουσιν ἰδιάζον τὸ ἐαυτῶν μέλιον, καὶ Γάλλοι τὰς λειγας, καὶ Πέρσαι τοὺς παρασάγγας, κτλ. (ἱερώνυμ. ὑπόμν. εἰς Ἰωήλ, γ. 48). Ὅτι δὲ καὶ τῶν Αἰγυπτίων (πλατῶνται ὅσοι λέγουσι Περσῶν) ἰδιον μέτρον ὁ σχοῖνος, μαρτυρεῖ καὶ Ἡρόδοτος. « Ὁ δὲ σχοῖνος ἕκαστος, μέτρον ἐὼν Αἰγύπτιον, (δύναται) ἐξήκοντα στάδια » (B. 6). Ὁ δὲ Στράβων (ιβ, 804, καὶ ια, 508) διάφορα παρ' Αἰγυπτίοις διαγράφει τὰ μέτρα τῶν σχοίνων, καθ' οὓς ἐμέτρων τὰ διαστήματα.

(α) Columella de Re rustic. X. 135. p. 125.

46) Τὸ «τὴν θήραν αὐτῆς» κτλ. (ψαλμ. ρλα, 46) ὁ μὲν τῆς Βουλγάτας ἀρχαῖος μεταφραστὴς, ἡμαρτημένως ἀναγνούς *χήραν*, ὡσαύτως ἡρμήνευσε καὶ λατινιστὴ (viduam). αὐτὴ δὲ ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις, ἡ θήρα, λέξις ἐστὶν αἰγύπτιος, σημαίνουσα ζειάν (far, ὡς καὶ τὸ ἀντίστοιχον ἑβραϊκὸν Zeda δηλοῖ ἐπισιτισμόν). Καὶ μαρτυρεῖ ὁ ἱερώνυμος (Ζητήμ. Ἑβρ. εἰς Γένεσ.), ὅτι «*θήραν* τὴν ζειάν Αἰγύπτιοι καλοῦσιν», ὃ καὶ κατὰ τοὺς αὐτοῦ χρόνους ἡμαρτημένως ἐξέφερον *ἀθήραν*, ἢ *ἀθέραν* (Atheram). Μνημονεύει δὲ καὶ Πλίνιος τὴν αἰγυπτιακὴν *ἀθάραν*, ἢ *ἀθήραν* (α). Πλὴν ἀλλ' ὅμως ὁμολογῶ (προστίθηναι Ὀδῖος), ὅτι τὸ ἑβραϊκὸν Zeda ἐνίοτε σημαίνει καὶ τὴν θήραν (τὸ κυνήγιον), καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς βρώματα (Γενέσ. κε, 28: κζ, 4, 5). Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν κατὰ μέρος λέξεων.

47) Ὅτι δὲ καὶ ὅλον τὸ βιβλίον τῆς Ἑσθῆρ ὑπ' Ἀλεξανδρινοῦ μεθερμηνεύθη, συνάγεται ἐκ τῶν (κεφ. 10) μνημονευομένων ὀνομάτων Πτολεμαίου καὶ Κλεοπάτρας, καὶ τῆς ἐπιστολῆς τῶν γρουραῖ, ἣν μετέφρασε τις Λυσίμαχος.

§. ζ. Ε' «Ἄκουε (προστίθηναι Ὀδῖος) καὶ ὅσα περὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς διαλέκτου (ἥπερ ἐχρήσαντο οἱ ἑρμηνεῖς) ὁ σοφώτατος ἐγνωμάτευσε Κρόιος (β). «Τοὺς τὰς ἱερὰς βίβλους ἐξελληνίσαντας ὀνομαστέον Ἑβραϊστὰς, Χαλδαῖστὰς, Ἀλεξανδρινιστὰς. Πανταχοῦ ἑβραΐζουσι, πανταχοῦ χαλδαΐζουσι, πανταχοῦ Ἀλεξανδρινίζουσι (γ). πανταχοῦ τούτων ἡ ἐρμηνεία βρῦει φωνῶν τε καὶ φρά-

(α) «Haec (olyra) decocta fit medicamentum, quod Aegyptii *a t h a r a n i*.» (al. atheram legunt τούτ. ἀθήραν) «vocant, infantibus utilissimum» etc. Plin. H. N. XXII. c. 25. [Ταῦτα ὁ Πλίνιος περὶ τῆς ὀλύρας (εἰδους καὶ τούτου ζειᾶς), ὡς ἱατρικὸν μόνον θεωρῶν τὸ ὄσπριον, ἀλλ' ὅτι καὶ ὡς βρώματι τούτῳ συνήθως ἐχρῶντο (σκευάζοντες ἀθάραν) μαρτυρεῖ Διοσκορίδης (B, 114) ἀμφοτέρως αὐτοῦ τὰς χρήσεις δηλῶν. «Ἄ θ ῆ ρ α δὲ ἐκ τῆς ἀηλεσμένης εἰς λεπτήν ζειᾶς σκευάζεται» ἐστὶ δὲ ῥόφημα ὥσπερ πολτάριον, ὑγρὸν, παιδίοις ἀρμόδιον· ποιεῖ δὲ καὶ εἰς τὰ καταπλάσματα» βλ. καὶ ἐφεξῆς §. ιζ. ἄρθρ. ιε. Σημ. ἡμετ.]

(β) J. Crojus Observat. in N. T. c. 33.

(γ) Ὁ Κρόιος γράφει τὴν λέξιν ἑλληνιστὴ, Ἀλεξανδρινίζουσιν (ὡς εἶπε καὶ Alexandristas). ἀλλ' ἵπνειδῇ παρ' Ἑλλήσι τὸ ἀλεξανδρινίζω σημαίνει τὸ

σεων ἑβραϊκῶν, χαλδαϊκῶν, ἀλεξανδρινῶν. Λέξιν ἀποδιδούσι πρὸς λέξιν· καὶ τὰς ἑβραϊκὰς φωνὰς καὶ φράσεις οὐ σταθμίζουσιν, ἀλλ' ἐξαριθμοῦσι. Καὶ τὰ μὲν ὀνόματα καὶ ῥήματα παρ' αὐτοῖς εἰσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἑλληνικά, ἀλλ' ἡ τούτων σημασία καὶ κατασκευὴ ἡ ἑβραϊκὴ ἐστίν, ἡ χαλδαϊκὴ, ἡ ἀλεξανδρινή! — Καὶ καθεξῆς ὀλίγα παρενείρας περὶ λέξεων ἀλεξανδρινῶν, ὑποσυνάπτει· « Παρὰ τοῖς Ο τοιαῦται λέξεις κεῖνται ἀναριθμηταί! Τὰ « ἐξηγῆται, σοφοί, σογισταί (ἐπὶ θεοπρόπων καὶ μάγων λεγόμενα) λέξεις εἰσιν ἀλεξανδριναί. Καὶ τὸ σισή δὲ (κρῶκυλον τοῦτο τινες ἡρμήνευσαν) καὶ αἱ ἐντομίδες, ἀλεξανδρινά. Τοιοῦτο καὶ τὸ ἄθυτον (ἀντὶ βέβηλον)· ἄλλο γάρ τι παρ' Ἑλλησιν ἡ λέξις ἐμφαίνει οἶον, « Ἄθύτων καὶ ἀκαλλιερέτων τῶν ἱερῶν ὄντων, ἐξέπεμψε τοὺς στρατιώτας» (Δισχίν. κ. Κτησιφ. §. 35)· καὶ, « Ἄλλ' ἀνάγκη, ἔαν αὐτὸν ἀποδοκιμάσῃτε, ἄθυστα τὰ ἱερά γίνεσθαι » (Λυσίας π. Εὐάνδ. δοκιμ.) (α). Παρὰ δὲ τοῖς Ο, τὸ ἄθυτον ἐπὶ βρώμα-

μιμοῦμαι τὸν Ἀλέξανδρον, οὐχὶ τοὺς Ἀλεξανδρεῖς, ἡ Ἀλεξανδρινούς, (ὡς καὶ τ' ἄλλα τὰ ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων εἰς ἰζώ· οἶον Φιλίππιζω, Ὀμηρίζω κτλ.), ἕως ἂν λάβῃ τὸ ῥῆμα καὶ τὴν κατὰ Κρόϊον σημασίαν, ἡμεῖς πρὸς τὸ παρὸν ἡναγ- κάσθημεν (χάριν τοῦ κριτικοῦ) γράψαι τὰ τετραγώνημένα ἄλ ε ξ α ν δ ρ ι ν ἰ ζ ῶ καὶ ἄλ ε ξ α ν δ ρ ι ν ι σ τ ῆ σ ι (δηλονότι ὁ μιμούμενος τὸ ἀλεξανδρινὸν ἰδίωμα τὸ καὶ Ἀλ ε ξ α ν δ ρ ε ω τ ι κ ὸ ν, ὡς ἐκ τοῦ Ἀλ ε ξ α ν δ ρ ε ῶ τ η ς, κατὰ τὸν σχη- ματισμὸν τοῦ Σικελιώτης, Θεσσαλιώτης, κτλ. βλ. Sturz de Dial. Mac- edon. p. 64). Εἶδὲ τυχὸν ὁ κριτικὸς αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου (κατὰ διάλεκτον) μι- μνήτας βούλεται τοὺς ἑρμηνεῖς ἀποφαίνειν, ἄλ ε ξ α ν δ ρ ι ζ ῆ τ ω σ α ν λοιπὸν καὶ οἱ Ο, καὶ περιλαλεῖσθαι καὶ εἶδε τὸ τοῦ Μενάνδρου ἄλ ε ξ α ν δ ρ ῶ δ ε σ ι (βλ. Πλούταρχ. Ἀλεξ. §. 15). Ἐκεῖνο δὲ μάλιστα φαίνεται παράδοξον. Εἴπερ οἱ Ο, ἑβραϊζοῦσι, χαλδαῖζουσιν, ἀλεξανδρίζουσι πανταχοῦ (ubique, λίγει κατὰ λέξιν), πανταχοῦ λοιπὸν τὰς λέξεις καὶ φράσεις τριγλώσσους ἔγραψαν; ἡ ἑλ- ληνικὰς μὲν τὸ δοκοῦν, ἀλλ' ὅμως τῶν τριῶν τούτων γλωσσῶν σημασίαν καὶ κατασκευὴν πάσας ἐχούσας καὶ πανταχοῦ; ἡ τί ἄλλα σημαίνει τὸ Κροϊακὸν τοῦτο σχῆμα τῆς ὑπερβολῆς; Σημ. ἡμετ.

(α) Τὸ ἄθυτα (τὰ ἱερά) ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἀνωτέρω χωρίοις ἐκλατίνιζεται ἐπίσης non litata [ἐκ τοῦ litare, τὸ αὐτὸ καὶ λίτω, λιτᾶω] λιταῖνοι, λιτομαί (λιτῆ), ὡς ἂν εἴποις ἄλιτα, ἡ ἄλλιστα, ἀλιτάνευτα, ἀπρακτα καὶ ἀουτελῶ πρὸς τὴν λιτὴν, ἡ ἀπρόδεκτα· καὶ παρὰ μὲν τῷ Λυσίᾳ τοῦτο πάντως σημαίνει τὸ ἄθυτα (ἔπιν καὶ ὁ Wolf ὀρθῶς ἡρμήνευσεν infecta, ἀπρακτα, ἀτίλεστα).

τος εἰρημένον (Λευίτ. ιθ, 7) σημαίνει τὸ ἀπόβλητον (ὡς ἡρμήνευσε καὶ Ἀκύλας) καὶ ἀπορρίψιμον· οὐχὶ τῷ λόγῳ τῆς θυσίας (ἥτις ἤδη ἐθυσιάσθη, ὡς εὐάρεστος καὶ δεκτὴ), ἀλλὰ τῷ λόγῳ τῆς χρήσεως τῆς τοῦ θύματος μερίδος, ἣν ὁ θεὸς ἀπηγόρευεν (ἐὰν ἀπομείνῃ εἰς τὴν τρίτην ἀπὸ τῆς θυσίας ἡμέραν), ὡς βρώμα ἀπλῶς βέβηλον καὶ ἄβρωτον. Ὅθεν ἀλλαχοῦ τὴν αὐτὴν ἀντιστοιχοῦσαν ἐβραϊκὴν λέξιν (figul) ἡρμήνευσαν μεμολυσμένον (Ἡσ. ξε, 4), καὶ βέβηλον (ἱεζ. δ, 14). Τοιαῦται δὲ λέξεις καὶ φράσεις τοσαῦται κεῖνται παρὰ τοῖς ἐρμηνευταῖς τῆς Γραφῆς, ὥστε τὸ ταύτας ἀριθμεῖν καὶ διαγράφειν ἀμύχανον». Καὶ τοιαῦτα μὲν ὁ Κρόιος, πολὺς ῥέων καὶ βαθύς! Ἡμεῖς δὲ (προστίθωσιν Ὀδῖος μετριοφρονέστερον), καί τοι μηδ' αὐτοὶ περὶ τῶν λέξεων ἀμφιβάλλοντες, ὅτι τῆς Ἀλεξανδρινῆς εἰσι διαλέκτου, ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ καὶ μαρτυρίας οὐκ ἔχομεν ἀπὸ συγγραφέων, οὐδὲ πρὸς ἀπόδειξιν αὐτὰς ἐπάγομεν (περὶ τῆς αἰγυπτίας γενέθλης τῶν ἐρμηνέων). Ἰσως γὰρ ἦσαν ἐν χρήσει καὶ παρ' ἄλλοις Ἑλλησιν ἐν Συρίᾳ κατοικοῦσιν. Αὐτίκα τὴν Σισόην ὁ Ἰσύχιος λέγει λέξιν Φασηλιτῶν. Ἡ δὲ Φάσηλις (ἢ Φασηλῖς), Κιλικίας, ἢ μᾶλλον Λυ-

τὸ δὲ τοῦ Δίσιχινου « ἄθουτων ὄντων » μᾶλλον ἴσως δηλοῖ τὸ μήπω, ἢ μηδὲν γεγενότων, μὴ φανεύτων ἐν τῇ θυσίᾳ (κατὰ τὸ γίνεταί, τὰ ἱερά. Πλούταρχ. Ἀριστ. §. ιη), δι' ὧν δηλονότι μηδὲν μήτε καλὸν, μήτε κακὸν φανερώς ἐν τῇ θυσίᾳ προσημαίνεται (ὡς τὸ λατ. exita tristitia). Ὁ δὲ σοφὸς Κρόιος (ἐπειδὴ τὴν λέξιν διορίζει) ὠφελεῖ προσθεῖναι καὶ τὰς ἄλλας, τὰς γούν κυριωτέρας αὐτῆς σημασίας, ἐν αἷς καὶ τὸ ὅπως ἐθυσίαστον (ἄβρεκτον), ἢ θυσίας ἀμοιρον, ὡς « ἄθυτος γάμος » (ὃ μὴ καθγιασθεὶς διὰ θυσίας), « ἄθυτα ἡμῖν τὰ ἐκ τῆς γῆς » (οὐ θύουσιν οἱ ἐν τῇ γῇ. Δουκ. Ζ. Τραγ.). τοιοῦτό τι καὶ τὸ, « ἄθυτα παλλακῶν σπέρματα » (Πλάτ. Νόμ. γ. σελ. 481), τοιούτῳ, (ἢ καλλίον, ὑπὲρ ὧν οὐ θύουσιν, ἢ θυσίας ἀνάξια, ὑπὲρ ὧν, ἢ ὧν τυχεῖν, οὐχὶ θυτεόν)· καί, « ἄθυτοι γίνονται ἐπὶ τῇ νύκτι » (ἐνεργ. — οὐ θύουσι, Δίων Κασ.). Ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ μήπω τεθυμένον, ἢ μήπω διὰ θυσίας τετελειωμένον, ὡς τὸ (περὶ γυναικὸς ἀκόσμου) « ἄθυτα δ' ἱερά πολλάκις κατεσθίεν. » (Σιμωνίδ. παρ' Ἀθίν. ε, 179), καθιερωμένα μὲν αἰς θυσίαν, ἀλλὰ μήπω τετελειωμένα δι' ἀγνισμῶν, καὶ εὐχῶν, καὶ οὐλῶν, καὶ τῆς ὅλης ἱεροτελεστίας· ὅθεν (κατ' ἐπακολούθησιν, ἢ ἐπισύναψιν τῆς ἐννοίας), καὶ οὐχ ὅσια, οὐ θεμιτὰ πρὸς βρώσιν. Καί, τέλος, τὸ μὴ θύσιμον, μὴ νενομισμένον, ἢ ἀνεπιτήδειον εἰς θυσίαν (βλ. ἐφεξῆς §. ιη). πρβλ. Sturz de Dial. Macedon. p. 144, καὶ Θηταυρ. Στεφ. Ἐβραϊκ. λ. ἄθυτεν. Σημ ἡμετ.

κίας (Στρβ. ιδ. 166) πόλις παράλιος· ὅθεν ἡ φωνὴ μετόχησε καὶ παρὰ τοὺς Ἀλεξανδρεῖς (ὡς εἶπε καὶ Σοπίγγιος, ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ οὗτος κατὰ γων τοὺς ἑρμηνεῖς. σημ. εἰς Ἡσύχ. λ. Σισσοῦρα)».

§. η. ς) «Καὶ ἄλλο (φησὶν Ὀδῖος) ἔχομεν ἐπιχειρήματα, τὸ ἐφεξῆς. Παρὰ τισιν ἀρχαίοις Ῥαββίνοις οὕτω συνητὴ καὶ ἀποτρόπαιος ὑπῆρχεν ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις τῶν Γραφῶν, ὥστε καὶ νηστεῖαν ἐπ' αὐτῇ, ὡς ἐπὶ μεγάλῃ συμφορᾷ, ταχθῆναι διευμυθολόγησαν, καὶ σκότος εἰς πᾶσαν τὴν γῆν κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ψηλαφητὸν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας περιχυθῆναι (α), κτλ. Μῦθος ταῦτα καὶ πλάσμα Ῥαββίνων, ὁμολογῶ (φησὶν Ὀδῖος), ἀλλ' ὅμως καὶ ἐκ τούτου συνάγεται σαφῶς, ὅτι κἀκεῖνοι τοὺς ἑρμηνεῖς ἐνόμιζον Ἀλεξανδρινούς· ἄλλως γὰρ, οὐκ ἂν ἐτόλμων τοιαῦτα πλάττειν καὶ πιστεύειν, εἴπερ ἐπίστευον τὴν ἑρμηνείαν ὑπὸ πρεσβυτέρων ἱεροσολυμιτῶν γενομένην βουλῇ τοῦ Ἀρχιερέως. Καὶ ἄλλοι δὲ παλαιοὶ Ῥαββίνοι, Γεμαρισταί, κατὰ τινα παραδόσιν, Ἀλεξανδρινούς ὑπελάμβανον τοὺς μεταφραστάς, ὡς ἀναγινώσκειται ἐν τῷ Ταλμουδίφ (τμ. Μεγίλλᾱ), ὅτι «συνήγαγεν ὁ Πτολεμαῖος 72 πρεσβυτέρους, καὶ εἰσήγαγεν εἰς 72 δωμάτια (πρὸς μετάφρασιν τῶν Γραφῶν)». Ἐκ δὲ τούτων φαίνονται καὶ οὗτοι σαφέστατα νομίζοντες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατοικοῦντας τοὺς πρεσβυτέρους, κἀκεῖθεν συναθροισθέντας. Τοῦτο δὲ καὶ Ἄρμιος, Ἀραψ χρονολόγος, ὡσαύτως ὁμολογεῖ λέγων· «Ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος, ἵνα συγκαλέσωσι τοὺς πρεσβυτέρους τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ». κτλ.

§. θ. Ζ) «Πρόσθετε τούτοις, καὶ ὅτι οὐδ' αὐτοὶ οἱ μετὰ ταῦτα

(α) Ταῦτα πολὺ πρὸ τοῦ Ὀδῖου διεκήρυξεν ὁ Σκαλίγηρος, μεταλλήσας ἐκ τοῦ μνηολογίου τῶν νεωτέρων Ἑβραίων, ἐν τῷ ἡ τοιαύτῃ νηστεία διατάσσεται τῇ η, τοῦ μηνὸς Τιβίθ. Καὶ λοιδορεῖ τὸν Φίλιωνα ὁ Σκαλίγηρος ἀποφαινόμενος, ὅτι τερατολογεῖ, τὰ περὶ τῆς ἐν Φάρω πανηγύρεως παραπλάττων, καὶ παριστάνων ὡς ἑρσιον *πανηγύριν*, τὴν ἐπὶ τῇ μεταφράσει, ὡς ἐπὶ θεομηνίᾳ, διαταχθεῖσαν παρὰ τοῖς ἑβραϊζουσιν ἑβραίοις πένθιμον νηστείαν. Αὐτὸς δὲ δῆπου ὁ πολὺς ἀνὴρ ἀποδέχεται ὡς ἀλήθειαν τὰ τοσοῦτους αἰῶνας μετὰ τὸν Φίλιωνα πεπλασμένα Ῥαββινικὰ μυθολόγια! (βλ. Scalig. Animadv. ad Euseb. p. 134, καὶ ἐν Isagog. Canon). Ὅθεν ὁ Πεταύσιος «ἐν τούτοις καὶ ἄλλοις τειούτοις τοῦ Σκαλίγηρου δικαίως ἐξήκει *πρ(σιν καὶ νσυν)*» (Petav. Animadv. ad S. Epiroph. T. 2 p. 380). Σημ. ἡ μετ.

τάς Γραφάς ἐξελληνίσαντες Ἰουδαῖοι, οἷον Ἀκύλας, καὶ οἱ λοιποὶ, οὐδόλως ἂν ἐτόλμησαν ἐπιχειρῆσαι νέαν τῆς Γραφῆς ἐρμηνείαν, εἴπερ ἐπίστευον τὴν προτέραν ὑπ' ἀνδρῶν ΟΒ, βουλῇ καὶ προστασίᾳ τοῦ μεγάλου συνεδρίου γεγεννημένην ».

§. ι. « Ἐκ τῶν προτεθέντων ἐπιχειρημάτων (συμπεραίνει Ὀδισ) ἄλλες ἐμφανῶς ἀποδείκνυται ἢ μετάφρασις ὑπ' αὐτῶν φιλοπονηθεῖσα τῶν Ἀλεξανδρινῶν. Τὸν δὲ μῦθον τῆς ἐξ Ἱεροσολύμων μεταπέμψεως τοῦ τε κώδικος καὶ τῶν ἐρμηνέων ἐπλασαν οἱ ἐλληνίζοντες Ἰουδαῖοι διὰ λόγους διττοῦς. Πρῶτον μὲν, κλέος ἑαυτοῖς περιποιούντες καὶ φαντασίαν ἐπιδεικτικὴν πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς, ὅσον ἐκ τῶν φιλοτιμοτάτων τοῦ Πτολεμαίου δωρεῶν, ἃς ἱστύρησεν ὁ Ψευδαριστέας. Ἐπειτα δὲ, καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐβραΐζοντας Ἰουδαίους ἤθελον συστήσαι τὴν ἐρμηνείαν, προλαμβάνοντες, μὴ τις ὑποψία παρ' ἐκείνοις ἀναδοῇ καὶ ἀμφιβολία περὶ τε τῆς ἐμπειρίας τῶν ἐρμηνευτῶν, καὶ τῆς καθαρότητος τῶν χειρογράφων, οἷς ἐχρήσαντο περὶ τὴν μετάφρασιν » (α).

§. ια. Ἐνταῦθα καταπαύουσιν οἱ κριτικοὶ τὰς ἀποδείξεις, ὅσας ἐπάγουσιν, ἐξελέγχοντες τοὺς ἐρμηνεῖς τῆς Γραφῆς Ἀλεξανδρινοὺς καὶ Αἰγυπτίους ὄντας, οὐκ ἐξ Ἱεροσολύμων μετακληθέντας. Πρὸς ταῦτα ἀπαντῶμεν, καθ' ἕλαστον τῶν προτεθέντων ἄρθρων ἀντιτάσσοντες ἰδίως τὰς ἀντιρρήσεις.

Ἀπαντῶμεν.

§. ιβ. Α) (§. γ). Εἴπερ ἤθελον οἱ Ὀδισακοὶ μετὰ γοῦν μετριωτέρας ὑπεροψίας ἀναγνῶναι τὸν, ὃν διασαλπίζουσιν, ἀμφοτέρας φουσῶντες τὰς γνώσεις, Ψευδαριστέαν, πάντως ἂν ἐμάνθανον παρ' αὐτοῦ τὸν ἀποχρῶντα λόγον, δι' ὃν ὁ Πτολεμαῖος ἐκέλευσε μεταπέμψασθαι καὶ τοὺς ἐρμηνεῖς καὶ τὸ τοῦ Νόμου βιβλίον ἐξ Ἱερο-

(α) Bl. Hody pag. 113 — 123. Τὰ αὐτὰ ἐπιχειρήματα συντόμως ἐπανελάβε καὶ Carpzoꝝ Crit. Sacr. p. 493. καὶ ἄλλοι, καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων Morus, Acroases in Ernesti, tom. 2, p. 67—72:—Baurer, Crit. Sacr. p. 244, 245.—Schoell, Histor. de la Littérat. Gr. vol. 3, p. 441—446. — Jahn bibl. Archaeol. I. p. 154.—Herbst, p. 153 — Horne, An Introduction etc. vol. 2. p. 207.

σολύμων. Ἴδε τί λέγει ὁ Ἀριστέας· « Προσαγγέλλεται δέ μοι (φησὶν ὁ Δημήτριος πρὸς τὸν Πτολεμαῖον) καὶ [τὰ] τῶν Ἰουδαίων νόμιμα μεταγραφῆς ἄξια, καὶ τῆς παρὰ σοὶ βιβλιοθήκης εἶναι.— ἀλλ' ἐρμηνείας προσδεῖται· χαρὰ κτῆρσι γὰρ ἰδίῳις κατὰ τὴν Ἰουδαίαν χρῶνται, καθάπερ Αἰγύπτιοι τῇ τῶν (ἱσ. γρ. τῇ ΔΕ τῶν) γραμμάτων θέσει, καθὼ καὶ φωνῇ ἰδίαν ἔχουσιν, ὑπολαμβάνονται Συριακῇ χρῆσθαι (α)· τὸ δὲ οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἕτερος τρόπος. Μεταλαβὼν δὲ ἕκαστα ὁ βασιλεὺς, εἶπε γραφῆναι πρὸς τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων, ὅπως τὰ προειρημένα τελείωσιν λάβωσι » (σελ. 2. ἐκδ. Ὀδίου. πρὸβλ. καὶ ὀπισθ. §. γ. σημ.). Ἐκ τῶν λόγων τούτων ὁρμωμένοις φανήσεται λαμπρῶς ἡ αἰτία, δι' ἣν ἐγένετο ἡ μετάπεμψις καὶ τοῦ χειρογράφου καὶ τῶν ἐρμηνευτῶν ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ. « Καθὼς εἰς τὴν Αἴγυπτον (λέγει πρὸς τὸν Πτολεμαῖον ὁ Δημήτριος), οὕτω καὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν μεταχειρίζονται χαρὰ κτῆρας γραμμάτων ἰδιάζοντας » (εἰς τὴν Ἰουδαϊκὴν δηλονότι γλῶσσαν). Τῶν δὲ γραμμάτων τούτων θέσει (διάθεσιν, ἢ διάταξιν), καθὼς καὶ προφορὰν (ἣν ἔχουσιν ἰδίαν οἱ Ἰουδαῖοι), νομίζονται ὅτι μεταχειρίζονται τὴν αὐτὴν καὶ οἱ Σύροι· τὸ δὲ πρᾶγμα οὐκ ἔχει οὕτως, ἀλλ' ἔστιν ἰδιότροπος (ἡ τῶν Ἰουδαϊκῶν γραμμάτων ἐκφώνησις καὶ γραφή) » κτλ. Ταῦτα δὲ γράφων ὁ Ἀριστέας ἐννοεῖ τοὺς χαρὰ κτῆρας τῶν χαλδαϊκῶν, ἢ ἀσσυρίων γραμμάτων, δι' ὧν ἐξέδωκε πρῶτος ὁ Ἑσδρας τὰ τοῦ Νόμου

(6) ἱσ. γρ. « Καθὰ καὶ φωνῇ, ἡν ἰδίαν ἔχουσιν, » κτλ. Οὕτω φαίνεται καὶ Ἰωσήπος ἀναγνούς, μεταφράζων εὐτωσί. « Δοκεῖ μὲν γὰρ εἶναι τῇ ἰδιότητι τῶν Σύρων γραμμάτων ἰμφορῆς ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν, καὶ τὴν φωνὴν ὁμοίαν αὐτοῖς ἀπῆλθαι, ἰδιότροπον δὲ αὐτὴν εἶναι συμβέβηκε » (Ἰωσήφ. Ἀρχ. β. 2. §. 1. τομ. α. Παν.). Ὅθεν καὶ Οὐόσσιος ἀριστα μετέφρασε καὶ ἐστίξε τὸ τοῦ Ἀριστοῦ χωρίον τοῦτο, « Quem ad modum enim in Aegypto, sic quoque in Judaea peculiaribus utuntur characteribus: si linguam ac vocem illorum spectes, videntur literis et scriptura Syriaca uti: hoc vero minime sic est » etc. (J. Voss. de LXX. c. VI). Οὕτω δ' ἀκριβῶς κατανοήσας τὰ χωρίον ὁ σοφὸς ἀνὴρ, ἄπορον, πῶς οὐκ ἐκρίνε διορθωτέαν τὴν (ὡς εἶδοξεν ἡμῖν) ἡμαρτημένην τῶν εἰρημῶν λέξεων γραφὴν.

βιβλία, ἀντιτάζας τὴν τούτων γραφὴν (ὡς ἤδη συνειθισθεῖσαν τοῖς Ἰουδαίοις) ἀντὶ τῶν ἀρχαίων ἐβραϊκῶν, ἢ Μωσαϊκῶν, ἐν οἷς τὸ πρῶτον ἐγράφησαν αἱ Γραφαὶ (α). Διὰ τούτων τῶν ἀσσυρίων γραμ-

(α) Ὁ Εὐπύλεμος ἱστῶρπος « τὸν Μωσὴν πρῶτον σοφὸν γενέσθαι, καὶ γράμματα παραδόναι τοῖς Ἰουδαίοις πρῶτον· παρὰ δὲ Ἰουδαίων Φοινίκας παραλαβεῖν Ἑλλήνας δὲ, παρὰ Φοινίκων » (Κλήμ. Στρωμ. Α. — Εὐσέβ. Εὐ. Προπ. Θ, 252). Ὁ δὲ ἱερὸς Θεοδώρητος τὴν Ἑβραϊάν· γλῶσσαν « ἱεράν εἶναι φωνήν » ὑπέλαβεν (ἐν ἰσὶρ. εἰς Γεν. Ἑρωτ. ξα.). Ὁ δὲ Ὀριγένης « ἐτέραν παρὰ τὴν τῶν Σύρων καὶ Φοινίκων » (κ. Κέλσ. Γ. 6, σελ. 451. Ἐλ. καὶ Spencer. not. ibid.). Καί φαίνεται τῆς ἐβραϊδος πρὸς τὴν Σύρων διάλεκτον ἀρχαιοτάτη διαφορά ἐν Γεν. λα, 47 (ἰβρ.), ὅπου τὸν βουνὸν ὃ μὲν Ἰακώβ ἐβραΐζων ὠνόμασε Galeed (=Gal, ed) τουτ. βουνὸς μαρτυρίας, ὃ δὲ Σύρος Λάθαν, Jegar Sahadutha, βουνὸς μαρτυρίας (ἐκ τοῦ Sahid ὃ μάρτυς). Ὡσαύτως καὶ ἐκ τῶν κατὰ τὸν Σύρον Ῥαψάκην (Α, Βασ. ιη, 26: Ἡσαΐ. λς, 11) κτλ. Ὅτι δὲ μετὰ τῆς Φοινίκων φωνῆς ὑπῆρχε μάλιστα συγγενής ἡ ἀρχαία Ἑβραϊκὴ διὰ πολλῶν ἀποδείκνυσιν ὁ Βοχάρτος (Chronol. sacr. P. II. lib. 2. c. 1). Ὅθεν καὶ τὰ ἀρχαῖα Ἑβραϊκὰ γράμματα νομίζονται τὰ αὐτὰ καὶ Χαναανῖα, ἢ Φοινικεῖα καὶ Σαμαρειτικὰ (διὰ τούτων γέγραπται ἡ Σαμαρειτικὴ Πεντάτευχος). Καὶ νομίσματα κοπέντα ἐπὶ τοῦ Μακκαβαίου Σίμωνος φέρουσι τοῦτο τὸ εἶδος τῆς γραφῆς. (βλ. ταύτης τὸ ἀλφάβητον παρὰ Γεσένιω im Lehrgebäude der hebr. Spr.). Τοῖς Φοινικεῖσι γράμμασιν ἐχρήσατο τὸ πάλαι καὶ ὁ θεῖος Μωϋσῆς, καὶ πάντες ἐφεξῆς οἱ Προφῆται, μέχρι καὶ τῆς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τοῦ Ἰσδρα ἐπιστροφῆς, ὅστις πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὰς θείας Γραφὰς τὰ Χαλδαϊκὰ, ἢ Ἀσσυρία (καὶ νῦν Ἰουδαϊκὰ, τὰ τετραγωνόμορφα) γράμματα, καθὼς μάλιστα γενομένα συνῆθη τοῖς ἡδὴ πολὺν χρόνον ἐν Ἀσσυρίᾳ παρικήσανσιν αἰχμαλώτοις Ἰουδαίοις, ἢ καὶ (καθὼς εἶπεν ὁ Εὐσέβιος) « ἵνα μὴ συμμιγῶσι τοῖς Σαμαρείταις, » (τὴν ἀρχαίαν τηρήσας γραφὴν)· « Τὸ γὰρ τῶν Σαμαρειτῶν ἀντίγραφον ἀρχαιοτάτον, καὶ τοῖς χαρακτῆρι διαλλάττον, ὃ καὶ ἀληθὲς εἶναι, καὶ πρῶτον οἱ Ἑβραῖοι καθομολογοῦσιν » (Ἀφρικαν. παρὰ Συγκέλ. σελ. 156. Β.). Παράβλ. S. Heronym. prol. Geleat. et Com. in Ez. 9. et 24 §. 21. — S. August. Quæst. in Jud. 6, 16. etc. — J. Voss. de LXX. — G. Voss. de Art. Gr. I. 9. 31. — J. Scalig. not. ad Euseb. chron. pag. 62, 103. καὶ Libr. VII. De emend. temp. pag. 685. — J. Casaub. Exercit. cont. Baron. — Huet. Dem. E. IV. c. 13. — Walton Prol. III. 29—30, κτλ. Ὁμολογοῦσι δὲ ταῦτα καὶ οἱ Ταλμουδισταὶ (apud Walt. ibid.). Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ τινες τῶν νεωτέρων μάτην μὲν, ἀλλ' ὅμως ἀντιλέγοντες. Ἐλ. Pfeif. Gr. Sacr. c. 4. §. 2. — Carpzov. Crit. Sacr. I. c. 5. §. 6. — Lightfoot. Hor. Hebr. in Math. c. 5. etc. Καὶ τούτων ἄλλοι πάλιν καὶ νεώτεροι καὶ ματαιότεροι (Ἐλ. Herbst. Historich—krit. Einleitung in die heilg. Schrift. etc. I. B. p. 55—63: Frankel, l. c. p. 211). Ὁ δ' εὖπω πᾶν πρῶτον καταφραζάμενος τῆς θείας Πεντατεύχου κακὸς σχετὸς ὀρθολογιστῆς Βόλκν

μάτων, ἀπὸ τοῦ Ἑσδρα καὶ ἐφεξῆς (καθὼς καὶ τὴν σήμερον), ἔγραφον οἱ Ἰουδαῖοι τὰς ἱερὰς βίβλους, κατὰ τὸ Ἑσδραϊκὸν ἀρχέτυπον, ὅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου (μόλις 230 ἔτη μετὰ τὸν Ἑσδραν) ἐσώζετο πάντως, τηρούμενον ἐν τῷ ναῷ. Ἐπομένως οὖν καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν Ἰουδαίαν ἀντίγραφα τοῦ νόμου ὑπῆρχον ἀκριβέστατα, καθὼς μεταγραφόμενα ἐκ τοῦ πρωτοτύπου (ἢ καὶ ἄλλων ἐξ αὐτοῦ ἀμέσως ἀπογράφων), καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν ἐκεῖ μέγιστα ἀνθούτων νομοδιδασκάλων, καὶ τοῦ μεγάλου Συνεδρίου. Ταῦτα καλῶς ἐγίνωσκεν ὁ Δημήτριος, παρ' αὐτῶν τῶν κατ' Αἴγυπτον Ἰουδαίων μαθὼν. Καὶ ὑπῆρχον μὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (τίς ἀντιλέγει;), καὶ κατὰ τὴν ἄλλην Αἴγυπτον, ἀντίγραφα τοῦ Νόμου πολλὰ, καθὼς ἦσαν καὶ οἱ τούτοις χρώμενοι μυριάριθμοι Ἰουδαῖοι. Τοῦτο δὲ πάντως καὶ αὐτὸς ἐγνώριζεν ὁ Ἀριστέας, οὐδ' ἦν ἐπὶ τοσοῦτον ἐγκεφάλου καὶ φρονῶν ἔρημος, ὅποιον Ὀδῖος αὐτὸν παριστᾷ. Πλὴν ἀλλ' ὤφειλεν ὁ κριτικὸς ἐξ αὐτοῦ πάλιν μαθεῖν, ὅποια ἦσαν ταῦτα τὰ κατ' Αἴγυπτον χειρόγραφα. «Τὰ τοῦ νόμου τῶν Ἰουδαίων βιβλία» (λέγει πάλιν ὁ Δημήτριος ἐν τῇ πρὸς τὸν Πτολεμαῖον ἀναφορᾷ) » τυγχάνει ἐβραϊκοῖς γράμμασι καὶ φωνῇ λεγόμενα· ἀμελέστερον δὲ, καὶ οὐχ ὥς ὑπάρχει, σσεσημαῖνται, καθὼς ὑπὸ τῶν εἰδόντων προσαναφέρεται· προνοίας γὰρ βασιλικῆς οὐ τέτευχε· δέον δὲ ἐστὶ καὶ ταῦτα ὑπάρχειν παρὰ σοι διηκριβωμένα. — Εἰ οὖν φανεῖται, βασιλεῦ, γραφήσεται πρὸς τὸν ἀρχιερέα τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις» κτλ. (σελ. 5, ἐκδ. Ὀδίου). Ἴδου ἡ αἰτία τῆς μεταπέμψεως· ἡ τῶν κατ' Αἴγυπτον τοῦ Νόμου βιβλίων ἡμελημένη γραφή· ταύτην ὡμολόγουν μὲν καὶ οἱ εἰδότες (αὐτοὶ

(Bohlen, Einleit. zur. Genes.) μετὰ θράσους ἀμαθίας ἀναλόγου τῆς κατὰ τῶν θείων Γραφῶν παραφορᾶς, (ἥς αὐτὸς, ἴσως, ἔσται τὸ ἔσχατον παράδειγμα), καὶ αὐτὴν τὴν ἐπὶ τοῦ θείου Μωϋσέως χρῆσιν τῶν γραμμάτων ἠρνήσατο, νεωτέραν οὕτω τὴν Πεντάτευχον πειρώμενος ἀποδείξει· ἄλλ' ἀπῆντησε τὰ εἰκότα πρὸς αὐτὸν ὁ σοφώτατος Λέων ὁ Δελαβέρδης (Leon De Laord, Commentaire Géographique sur l'Exode et les Nombres, p. 116. Paris, 1841. πρὸς, καὶ Introduct. pag. VIII.

δηλονότι οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Ἰουδαῖοι), ἀπαιτεῖ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ παρ' Ὀδίου μάλιστα τιμώμενος ὀρθὸς λόγος. Ἐν τῇ κατ' Αἴγυπτον μακρᾷ τῶν Ἰουδαίων μετοικεσίᾳ, μεταξὺ τῆς ἐγχωρίου καὶ τῆς βασιλευσούσης τῶν Ἑλλήνων φωνῆς, ἡ ἐβραϊκὴ παιδεία (ὅσον ἂν εἶχε λογιωτάτους τοὺς ἐκεῖ ἀρχιερεῖς, κατὰ τὸν Ἀριστέαν), πάντως ὁμῶς ἐμαραίνετο ὅπωςδὴποτε, καὶ ἡσθένει, οὐδ' ἴσχυον ἀκμάζουσαι κατὰ τὴν Μέμφιν καὶ παρὰ τὸν Νεῖλον καὶ τὰς ἐκεῖ συναγωγὰς αἱ Σιωνίτιδες ἀηδόνες, καθὼς ἤνθουν κατ' αὐτὴν τὴν Σιών καὶ παρὰ τὰ βεῖθρα τοῦ Σιλωάμ, « ἐν αὐλαῖς οἴκου Κυρίου », ἐν μέσῳ τοῦ Ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων. Ἐκείθεν οὖν ἔπρεπεν, ἵνα ζητηθῇ καὶ τὸ τελειότατον ἀντίγραφον τοῦ Νόμου, καὶ οἱ δεξιότατοι μεταφρασταί. Ταῦτα ἦσαν ἄξια τῆς ἀκριβείας τοῦ Φαληρέως σοφοῦ. Ταῦτα τῆς φιλομούσου τοῦ Πτολεμαίου φιλοτιμίας· ὅστις ἐζήτει πάντοτε καὶ πανταχοῦ τὰ παλαιὰ καὶ κάλλιστα τῶν ἀντιγράφων, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἐλληνικῶν συγγραφέων. « Ὃς καὶ τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους πάντα πριάμενος παρὰ τοῦ Νηλέως — μετὰ τῶν Ἀθηνῆθεν καὶ τῶν ἀπὸ Ρόδου εἰς τὴν καλὴν Ἀλεξάνδρειαν μετέγαγε » (βλ. ὅπισθ. Βιβλ. Α. κεφαλ. Θ. §. 0. σελ. 246). Ταῦτα δὲ καὶ Ὀδῖος ὥφειλεν ἐνθυμηθῆναι, καὶ τὸν Ἀριστέαν ἀκριβέστερον καὶ ἀπαθέστερον μελετᾶν, ἵνα μὴ, σπουδάζων ἐκ παντὸς τρόπου ψεύστην τὸν ἱστορικὸν ἀποφαίνειν, ἐξηλέγχετο μᾶλλον αὐτὸς περὶ τε τοῦ πράγματος ἐψευσμένος, καὶ τὸν Ἀριστέαν παρανοῶν.

§. ιγ. Β) (§. δ) Περὶ δὲ τῆς διαφωνίας, ἥτις θεωρεῖται μεταξὺ τῆς Ἀριστεύου συγγραφῆς καὶ τῆς παρ' Ἐπιφανίῳ διηγήσεως, ἔτι δὲ καὶ τῆς μαρτυρίας Ἰουστίνου, καὶ τοῦ τάκεινου μεταγράψαντος Λύγουστίνου, εἵπομεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι (βιβλ. Α. κεφ. γ. §. ε—ζ). Ἐν ἐνταῦθα προστιθέμεθα μόνον, ὅτι τὸ παρ' Ἰουστίνῳ σφάλμα τῶν μεταγραφῶν α βασιλεύοντι *Ηρώδη* (βλ. ὅπισθ. σελ. 169) καὶ αὐτὸς Ὀδῖος εἰδὼς ἐκ τοῦ Γραβίου διορθωτέον πάντως εἰς τὸ, « βασιλεύοντι *Ιερεῖ* » (ὡς ἔγραψε καὶ αὐτὸς οὗτος ἀλλαχοῦ τῆς συγγραφῆς, σελ. 198), ὃ δὲ μᾶλλον προεῖλετο καὶ ἔγραψεν ἐνταῦθα τὴν ἡμαρτημένην γραφὴν, ὅπως ἀποφάνῃ μείζονα τάχα καὶ τρανωτέραν τὴν

ἦν λέγει διαφωνίαν. Προχωρῶν δὲ καὶ τὸν Ἀραβὰ τὸν βιογράφον ἐπέστησεν ἡμῖν, ὡς ἀξιόπιστον μάρτυρα τῆς περὶ τὴν μετάπεμψιν διαφωνίας! ἀλλ' ὅμως αὐτὸς πάλιν μετ' ὀλίγον καὶ τοῦτον τὸν βιογράφον, καὶ πάντας ὅσους ἀνωνύμως ἐμνημόνευσεν Ἀραβας ἱστορικοὺς (μυσαχθεὶς ἴσως τῆς ἀραβικῆς ἀμαθίας τὴν μελανίαν) ἀπεκάλεσε *ψεύδους ἐκ συνηθείας!* Τελευταῖον δὲ, καὶ τὸν ἡμέτερον Κιγάλαν διέσυρε καὶ νῦν, καθὼς καὶ πρότερον (βλ. τόμ. Α. σελ. 15), ἀλλ' ὅμως ἀνδρικώτερον ἥδη, καὶ σφοδρότερος ἐπιπεσών διότι μετ' αὐτοῦ συμπεριλαμβάνει καὶ πάντας τοὺς ἐκείνου ὁμογενεῖς (τοὺς κατ' αὐτὸν Γραικύλους), συνένοχον ἀμέλει καὶ μέτοχον τοῦ παρὰ τῷ Κιγάλᾳ πλάσματος δημοσίας ἀνακηρύττων ὅλον τὸ νεώτερον Ἑλληνικόν! (ὅπισθ. σελ. 170). Εὐδαιμονοίης, ὦ καλὸν Ὁξωνίου ἄστρον, ὅτι καὶ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ὁπωσδήποτε ἐπεμνήθης! πλὴν ἀλλ', ἵνα τούτους δικαιώτερον ἐψέγες (ὧν ἀλλαχοῦ ἐπῆνεσας τοὺς πατέρας. βλ. τόμ. Α. σελ. 371), ὦφειλες ἐξετάσαι τίποτ' ἐφρόνουν ἀληθῶς περὶ τῆς θρυλλουμένης μεταπομπῆς οἷ τε τῷ Κιγάλᾳ συγχρονίσαντες, καὶ αὐτοὶ οἱ κατὰ σὲ ζῶντες *Γραικύλοι*, καὶ πόσον γενναίως ὑπερασπίζοντο τὸ γνήσιον τῆς Ἀριστέου συγγραφῆς, πρὸς ἄλλους σοὶ ὁμόφρονας ἀντιλέγοντες. Ἐγὼν δ' ἂν, εἴπερ ἐνετύγχανες τοῖς μόλις δεκαετίαν μετὰ τὴν σὴν πολύκροτον συγγραφὴν ἐκδοθεῖσιν *Ἰουδαϊκοῖς Ἀλεξάνδρου* τοῦ Μαυροκορδάτου (α), ἀνδρὸς περὶ τὰς θείας Γραφάς καὶ τὴν ἄλλην τὴν ἐγκύκλιον παιδεῖαν πολὺ παρὰ σὲ (ὁδὸς εἰπεῖν τ' ἀληθές) ἐμβριθεστέρου γενομένου καὶ πολυμαθεστέρου (β). Εἰ δὲ περιέπιπτεν εἰς χεῖρας ἐκείνων καὶ ἡ σοφὴ σου συγγραφὴ, μὴ ἀμφίβαλλε, ὦ φίλ' Ὀδιδε, ὅτι ἔκτοτ' ἂν ὑπῆρχον ἐξεληλεγμένα, οὐδ' ἐπεῖχον μέχρι

(α) Βλ. Ἀλεξάνδρ. Μαυροκορδάτου *Ἰστορίαν ἱερὰν*, ἡ Ἐπιτομὴν *Ἰουδαϊκῶν*, βιβλ. 1. τμημ. β. §. 5. σελ. 114—ιδ. ἐκδ. Βουκορεστίαις, 1875.

(β) Βλ. τὴν βιογραφίαν αὐτοῦ παρὰ N. Comnen. Papadopolis in *Histor. Gymn. Patav.* vol. 2. p. 319; Venet. 1726. — καὶ Δημήτριον Πριγκιπίου παρὰ Fabr. *Bibl. Graec.* T. 1. p. 774.

σήμερον παρ' ἀνδράσι κριτικοῖς τόπον γεωμετρικῶν ἀποδείξεων, τὰ μεγάλαυχα λάβη τῆς φιλοσόφου σου σοφίας, σταθμισθείσης ἔκτοτε δικαίως ὑπὸ τῶν ἐπισταμένων τὰ γοῦν οἰκεία μετὰ λόγου διατηρεῖν, καίπερ ἄλλως ἀγροίκων σοὶ Γραικυλλίων!

§. ιδ. Γ) (§. ε) Ἀλλ' εὔρε, τέλος, ἀνιχνεύσας ὁ κριτικὸς καὶ τὴν περὶ τῆς Ἀλεξανδρέων διάλεκτου Μοσχοπούλειον μαρτυρίαν· καὶ δὴ καὶ μετέγραψεν αὐτὴν κακῶς μὲν ὡς οὐδὲν ποτε καὶ βαρβαρικῶς (βλ. §. ε. καὶ σημ.), ἀλλ' ὅμως, ὅσον πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ γνώμης, — κάκιστα καὶ τρισεπαρίστερα! Καὶ ποία μὲν τις ὑπῆρχεν ἡ Ἀλεξανδρινὴ διάλεκτος λέγομεν ἐφεξῆς. Αὐτὸν δὲ τὸν Μοσχόπουλον παρενόησεν ὁ σοφώτατος Ὀδῖος. Ἐκεῖνος γὰρ λέγων ὅτι «κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων διάλεκτον ἡ *θelia* Γραφή γέγραπται», θέλει τὴν Γραφὴν ἐννοεῖ καθόλου καὶ τὴν *Παλαιὰν* καὶ τὴν *Καινὴν Διαθήκην* (διότι καὶ ταύτης ὁ λεκτικὸς χαρακτήρ εἰς τὴν Ἀλεξανδρινὴν ἀνήκει διάλεκτον)· καὶ τοῦτο φρονοῦντα τὸν γραμματικὸν μαρτυρεῖ σαφῶς αὐτὸ τὸ καθὼς ἐπὶ ῥῆμα (περὶ οὐ κυρίως ὁ λόγος αὐτῷ), πολλαχοῦ καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀπαντῶν. Ἰστε, εἴπερ ἐκ τῆς Μοσχοπούλου μαρτυρίας οἱ μεταφρασταὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φαίνονται τὸ γένος Ἀλεξανδρινοὶ (καθὼς Ὀδῖος ἀξιοῖ), καὶ Παῦλος ἄρα ὁ Ταρσεὺς, καὶ Πέτρος ὁ ἀπὸ Βηθσαῖδᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ Λουκᾶς ὁ Ἀντιοχεὺς, καὶ πάντες οἱ λοιποὶ θεόπνευστοι τῆς Νέας Διαθήκης συγγραφεῖς, «*ἄνδρες* (ὄντες) *Γαλιλαῖοι*» (Πράξ. α), διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀναδείκνυνται καὶ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ τὴν πατρίδα! Κατὰ δὲ ταῦτα, καὶ Ἰπποκράτης ὁ Κῷος γέρων, καὶ Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς, ἀμφοτέρω τὸ γένος Δωριεῖς, ἦσαν Ἰῶνες καὶ οὗτοι, διότι συνέγραψαν ἰωνιστί! Εἶπον δὲ καὶ περὶ τούτων ἄλλοι πάλιν γραμματικοὶ (ἀπαραλλάκτως, καθὼς ὁ Μοσχόπουλος, ἐκφραζόμενοι), ὅτι «κατὰ τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον καὶ Ἰπποκράτης ἔγραψεν»! Ἀλλὰ καὶ ἐφεξῆς Ἀρεταῖος ὁ Καππαδόκης (ἐπὶ Νέρωνος) ἰωνίζει, καὶ Λουκιανὸς ὁ Σύρος (ἐν τῷ περὶ τῆς Συρίας θεοῦ) καὶ Πρωταγόρας, ἀττικὸς ἀνὴρ, Ἀθηναῖος (ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου) συνέγραψεν ἰωνικῇ διαλέκτῳ (Φωτ. κώδ. ξε). Καὶ ἐπὶ λα-

νήθησαν μὲν πάντως οἱ περὶ τὸν Οὐόσσιον, εἴπερ ὑπετόπαζον, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς εὐπαιδευτοῖς Ἑλλήσιν ἀπέσβεστο παντελῶς πολὺ πρὸ τῶν *Καισάρων* ἢ *Ἰωνικῇ* διάλεκτος (α). Ἀλλὰ πόσον βαρυτέρα πλάνη λογισμῶν ἐξελέγχεται τὸ συμπεραίνειν ἐκ τῆς διαλέκτου καὶ τὴν πατρίδα τῶν συγγραφέων; Οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀδίων καὶ Κρόϊον Ἀλεξανδρινούς, ἢ Αἰγυπτίους, ὡς ἐκ τῆς διαλέκτου παριστῶντες τοὺς ἐρμηνεῖς τῶν Γραφῶν, ἄλλο τι ποιοῦσιν, ἢ εἴπερ ἀνεκέρυττον Ἰωνας τὴν πατρίδα τοὺς Ἀττικοὺς καὶ Δωριεῖς καὶ Σύρους καὶ Καππαδόκας, διότι συνέγραψαν ἰωνιστί; Τελευταῖον ὁ Μοσχόπουλος λέγει, ὅτι κατὰ τὴν Ἀλεξανδρῶν διάλεκτον ἡ *θεία Γραφή* γέγραπται, καὶ ὁ Ὀδῖος ἐκ τούτου συνάγει βεβαίως, ὅτι τῆς *Παλαιᾶς Γραφῆς* οἱ ἐρμηνεῖς ἦσαν Ἀλεξανδρινοί, κατοικοῦντες Αἴγυπτον, « *Νείλου ἐπὶ προχοῇσι, Κατωβίδος ἐγγύθεν ἀκτῆς* »! Ἀλλὰ διὰ τί πάλιν ὁ αὐτὸς Ὀδῖος ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν αὐτὴν Μοσχοπούλειον μαρτυρίαν, λέγων ἄλλαχού τὰ ἐφεξῆς; « Ἄν δέ τιμι μᾶλλον ἀρέσκη μὴ πάντα τὰ τεύχη τῆς Γραφῆς ὑπ' Ἀλεξανδρινῶν ἐξελληνισθῆναι, ἀλλὰ τινα καὶ παρ' ἄλλων ἐξ ἄλλης πατρίδος Ἰουδαίων ἐλληνιστῶν, Παλαιστινῶν, τυχόν, ἢ Ἀντιοχείων, εἰς χρῆσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν συμπολιτῶν, οὐδὲ πρὸς ταύτην τὴν γνώμην ἀντιλέγομεν » (Ὀδῖος, σελ. 191). Οὕτως ὁ κλεινὸς ἀνὴρ παρεξηγῶν τὸν Μοσχόπουλον, ἀντιλέγων πάλιν πρὸς τοῦτον, ἀντιφάσκων, τέλος, καὶ αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν, διαίχεται ἀράχνης ἰστόν.

§. ιε. Δ) Ἐρχόμεθα ἤδη καὶ εἰς τὰς κατὰ μέρος ἐκ τῶν λέξεων ἀποδείξεις τοῦ τεθέντος Ἀλεξανδρινισμοῦ τῶν ἐρμηνευτῶν, ἀφ' οὗ προτάξωμεν ὀλίγα τινὰ καθόλου περὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς διαλέκτου. Σοφῶς ὁ σοφὸς Στούρτζιος (β) τὴν Μακεδονικὴν διάλεκτον εἰς δύο διαιρεῖ, παλαιάν (ὀλίγω τῆς Δωρικῆς διαφέρουσαν), καὶ νεωτέραν, σύμμικτον οὖσαν οὐ μόνον ἐκ τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν διαλέκτων (εὐθὺς μετὰ τοὺς Ἀλεξάνδρου χρόνους πολλαχού συνταραχθεῖσων, ὅθεν ἐγεννήθη ἡ κοινὴ λεγομένη διά-

(α) J. Voss. de vitii sermon.

(β) Bl. Sturz de Dialect. Macedon. §. 7—9. κτλ.

λεκτος)* ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων φωνῶν ξενικῶν (κατὰ τὴν Ἀλεξανδρείαν μάλιστα) παραμεμιγμένων, οἷον Αἰγυπτίων, Σύρων, Περσῶν, καὶ ἄλλων Ἀσιανῶν ἐθνῶν, οἵτινες ὑπὸ μίαν, τὴν Μακεδονικὴν, ἐπικράτειαν ζῶντες, εἶχον πρὸς ἀλλήλους συγνήν ἐπιπλοκὴν καὶ ἐπιμιξίαν. Ἐκ τῆς νεωτέρας ταύτης Μακεδονικῆς ἐγεννήθη ἡ κοινὴ καὶ δημώδης διάλεκτος τῶν Ἀλεξανδρέων ἰδιωτῶν. Ταύτης δὲ πολὺ διέφερε πάντως ἡ τῶν πεπαιδευμένων, οἵτινες σπουδάζοντες τοὺς ἐνδόξους Ἕλληνας συγγραφεῖς, καὶ πρὸ πάντων τοὺς γησιόους ἄττικους (ὡς οἱ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Σχολῆς παντοίας σοφίας ἐργάται), διετήρουν τὴν καθαρότητα καὶ ἀκρίβειαν τῆς ἐλληνίδος φωνῆς, οἱ μὲν μᾶλλον κατορθοῦντες (οἱ ἀρχαιότεροι), οἱ δὲ καὶ ἤττον. Τούτων τῶν Ἀλεξανδρινῶν συγγραφῶν ἔχομεν συγγράμματα καὶ εἰς ἡμᾶς ἀποσφθέντα, ἄλλα τε, καὶ τὰ τοῦ Πτολεμαίου, καὶ τοῦ ἱεροῦ Κλήμεντος, καὶ τοῦ μάλιστα πλατωνίζοντος Φίλωνος (καὶ τοῖ καὶ τούτου, καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ τοῦ Κλήμεντος διάλεκτος ἔχει καὶ τινα βαφὴν ἐκ τῆς ἥν μετὰ χεῖρας εἶχον ἐρμηνείας τῶν θείων Γραφῶν). Ἡ δὲ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μετάφρασις, ὡς γενομένη μάλιστα διὰ τοὺς κοινολαΐτας καὶ ἰδιώτας, φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ σύνηθες ἰδίωμα τῶν Ἀλεξανδρινῶν Ἑβραίων, οἵτινες ἐλάλουν μὲν καὶ αὐτοὶ τὴν ἐπιχώριον Ἀλεξανδρινήν, ἀλλ' ὅμως μετὰ τινος ποιᾶς διαφορᾶς, προστιθέντες καὶ τινὰς ἰδιωτισμοὺς ἑβραϊκοὺς ἢ Συριακοὺς. Τοιαῦτα συντόμως τὰ τοῦ Στουρζίου, πολλὰ καὶ ἄλλα προσεπιμετροῦντος σοφᾶ, καὶ πλήρη πολυμαθείας, (ὧν τινα καὶ ἰδίως χρήζουσιν ἐπιστάσις)* ἡμεῖς δ' ἐκ τούτων ὁρμώμενοι, σημειοῦμεν μόνον τὰ ἐφεξῆς πρὸς ἀπάντησιν τῶν ὀδιακῶν.

§. ις. α) Ὅτι μὲν οἱ κάτοικοι τῆς Ἀλεξανδρείας Ἰουδαῖοι (οἵτινες καὶ Ἀλεξανδρεῖς ἐκαλοῦντο, καὶ ἰδίως Ἀλεξανδρινοὶ Ἰώσηπ. Ἀρχ. ἰθ. 5, 2) παρεμίγνουν μετὰ τῆς ἐπιχωρίου τῶν Ἀλεξανδρέων διαλέκτου καὶ τινὰς τῆς πατρῖου γλώσσης αὐτῶν ἰδιωτισμοὺς, κακῶς ἐλληνίζοντες (καὶ μάλιστα καθ' ὅν χρόνον εἰσήγοντο τὸ πρῶτον ἐκ τῆς, ἥν ἐθίλασαν, ἑβραϊδος φωνῆς εἰς

τὴν Ἀλεξανδρινήν), τοῦτο λίαν πιθανόν καὶ τοῦ βεβαίου ἐγγύς. Ἀλλ' ὅτι καὶ εἰς τούτων κυρίως τὴν διάλεκτον, καὶ παρὰ τούτων αὐτῶν ἡ Γραφή μετεφράσθη, ποίαν ἔχομεν ἀποδείξιν; οὐδεμίαν, οὐδὲ σκιάν. Ποῖον ἄλλο παρόμοιον σύγγραμμα τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐκείνης, τῆς ἰδιωτικῆς καὶ χυδαίας, διαλέκτου διεσώθη καὶ εἰς ἡμᾶς, ἵνα τὸ ταῦτόν τῆς φράσεως παραβαλλόμενον ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν; Ἡ φράσις τῆς θείας Γραφῆς ὑπάρχει κατὰ μέγα μέρος Ἀλεξανδρινή, ἥ (καθὼς εἶπεν ὁ Μοσχόπουλος) «κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων διάλεκτον», καὶ λέξεις ἔχει πολλὰς ἰδιωτικὰς καὶ τετριμμένας· ἀλλ' ἔχει καὶ τινὰς ἐξαιρέτους τῆς Ἀττικῆς ἰδιωτισμοὺς (οἷον τὰ εἰς ῥήν εὐκτικά, καὶ τῶν μέσων ῥημάτων χρῆσιν πολλάκις ἀττικωτάτην, κτλ.), οἵτινες μῆτε κοινοὶ (νομίζομεν) ἦσαν, μῆτε λίαν εὐκολοὶ εἰς τὴν χυδαίαν τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐκείνων λαλίαν (ὡς ὑπέλαθεν ὁ Στούρτζιος, σελ. 52). Τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου τὰ λεπτότατα ἄνθη ἐξέπεσαν πρῶτα μαρνανθέντα καὶ κατ' αὐτὴν τῶν Ἀττικῶν τὴν συνήθη γλῶσσαν, παρευθὺς μετὰ τὴν ἐπ' Ἀλεξάνδρου σύγχυσιν τῶν διαλέκτων, ὅποτε «πολλοὶ καὶ τῶν ἀττικῶν ἐμακεδονίζον, διὰ τὴν ἐπιμιξίαν» (Ἀθῆν. γ. 122). Πῶς λοιπὸν ἐμελλόν ἀνθήσειν εἰς τὴν ἐν Αἰγύπτῳ μεταφυτευθεῖσαν, καὶ πολλαχῶς ἀσιανίζουσαν χυδαίαν Μακεδονικὴν, ἡ Ἀλεξανδρινή, καὶ μάλιστα τὴν παρὰ τοῖς Ἑβραίοις τότε συνειθισμένην; Τοῦτο, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, λίαν ἀπίθανον ποιοῦσι τὸ δόγμα τῶν θελόντων τὴν διάλεκτον τῶν Γραφῶν πάντῃ πάντως ἐγχώριον μόνον τῶν Ἀλεξανδρινῶν. Ὅθεν καὶ αὐτὸς ὁ Στούρτζιος παρήγγειλεν, «ἵνα μὴδεις αὐτὸν ἀπαντήσῃ τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι τῆς θείας Γραφῆς ἡ φράσις ὑπάρχει πάντως Ἀλεξανδρινή» (τῆς κοινῆς δηλαδή καὶ τοπικῆς τῶν Ἀλεξανδρινῶν διαλέκτου)· «ἀρκεῖται δὲ (λέγει) μόνον, ἐὰν ἀποδείξῃ, ὅτι περιέχει τινὰ τῆς Ἀλεξανδρινῆς καὶ Μακεδονικῆς ἀνάμικτα ἰδιώματα, καὶ ταῦτα σταθερώτερα καὶ πλείονα, παρὰ πᾶσαν ἄλλην συγγραφὴν τῶν μεταγενεστέρων (Ἀλεξανδρινῶν) συγγραφέων» (α).

(α) Sturz l. c. §. 2. pag. 7.

6) Οὐ μόνον μιᾶς τινος γενικῆς διαλέκτου διακρίνονται διάφοροι ειδικοί, ἢ τοπικαὶ ὑποδιαίρέσεις (ὡς τῆς Δωρικῆς ἀριθμοῦνται κατὰ τόπους ιδιώματα πολλὰ, οἷον Λακεδαιμονίων, Σικυωνίων, Ἀμυκλαίων, Ἐρετριέων, Μεγαρέων, Κυπρίων, Ροδίων, Σικελῶν, Συρακουσίων, Ταραντίνων, καὶ ὅσα ἄλλα Δωρικὰ) (α), ἀλλὰ καὶ αὐτῶν πάλιν τῶν τοπικῶν ιδιωμάτων θεωροῦνται ποικίλαι τινες κατὰ πόλεις, ἢ χώρας, ειδικώταται γλωσσηματικαὶ διαφοραί. Οὕτως οἱ ἐν Σικελίᾳ Ταραντῖνοι, λαλοῦντες καὶ αὐτοὶ τὸ δωρικὸν ἰδίωμα τῶν ἄλλων Σικελῶν, εἶχον ὅμως καὶ τινα γλωσσήματα λακωνικώτερα (καθὸ Λακωνῶν ἄποικοι), καὶ οἱ Γορτύνιοι κατὰ τὴν Κρήτην ὡσαύτως, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ δωρίζοντες Θηβαῖοι πολλάκις ἐλακωνίζον, ἐπὶ τὰν, λέγοντες, καὶ ἐπὶ τὸν (ἀντὶ ἐς τὸν, ἐς τὰν), καθὼς οἱ Σπαρτιάται (Ἀριστοφ. Ἀχαρν. στίχ. 860, 911). Παραλείπομεν τὰ Θεσσαλικά, τὰ Ἡπειρωτικά, καὶ ἄλλα πάμπολλα ιδιώματα, καὶ αὐτὰ τὰ τῆς ἀρχαίας Μακεδονικῆς. Ἀλλ' ὅμως αἱ τοιαῦται κατὰ πόλεις ειδικώταται διαφοραὶ, καὶ αἱ λοιπαὶ τόπικαὶ ὑποδιαίρέσεις, οὐδόλως μεταβάλλουσι τὸν καθόλου χαρακτῆρα τῆς ἐθνικῆς διαλέκτου· καὶ ὁ Δωρισμὸς (φέρ' εἰπεῖν) διατηρεῖ πανταχοῦ τὸν γενικὸν αὐτοῦ τύπον (ἢ πῶς ἂν ἄλλως διεκρίνοντο ἀπ' ἀλλήλων αἱ καθολικαὶ διάλεκτοι τῆς ἐλληνικῆς;). Τούτων οὕτως ἐχόντων, θεωρήσωμεν καὶ τὴν Ἀλεξανδρινήν. Τὸ δεύτερον ἔτος μετὰ τὸν Ἀλεξάνδρου θάνατον μεγάλη τῶν Ἰουδαίων πληθὺς μετόκησεν οὐ μόνον εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὴν Ἀλεξανδρείαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Φοινίκην (καὶ περαιτέρω, εἰς τὴν Κυρήνην) ἐπὶ τοῦ Λαγίδου Πτολεμαίου, ὅστις καὶ τὴν Κοίλην Συρίαν εἶχεν ὑποτάξας, καὶ τὴν Παλαιστίνην αὐτήν. Τότε (καθὼς νομίζουσι) καὶ οἱ Ἰουδαῖοι οὗτοι ἔμαθον τὴν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων ἤδη διὰ πάσης τῆς

(α) Βλ. τοὺς Σχολ. εἰς Θεοκρίτ. Εἰδ. δ, 28. ε, 25. ιε, 13. καὶ εἰς Ἀπολλων. Ἀργον. β. 1176.— Ἀριστοτ. ποιητ. κα.— Στράβ. γ, 333.— Μ. Ἐπομειλ. καὶ Ἡσύχ. πολλαχοῦ.— Salmas. de Hellenist. p. 460, sqq.— Sturz. l. c. p. 19, 20. Περὶ δὲ τῶν ιδιωμάτων τῆς Λακωνικῆς ἰδίως βλ. Valeken. ad Theocrit. Adoniaz. in disgression. pag. 257—299, καὶ Rubnk. Epist. crit. pag. 214, sqq.

Ἀσίας ἐφαπλωθεῖσαν Ἑλληνικὴν, ἢ Μακεδονικὴν (α). Ἡ αὐτὴ διάλεκτος ἐπεκράτησε καὶ εἰς τὸ ἰδιαίτερον ἐν Συρίᾳ βασιλείων τῶν Μακεδόνων Σελευκιδῶν, ὅπου « Σέλευκος ὁ Νικάτωρ ἐν αἷς ἔκτισε πόλεσιν ἐν Ἀσίᾳ, καὶ τῇ κάτω Συρίᾳ (ἀριθμοῦνται δὲ 15. παρ' Ἀππιανῶ, Συριακ.), καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ μητροπόλει Ἀντιοχείᾳ, πολιτείας αὐτοῦς (τοὺς ἐν Συρίᾳ Ἰουδαίους) ἡξίωσε, καὶ τοῖς ἐνοικισθεῖσιν ἰσοτίμους ἀπέδειξε Μακεδόσι καὶ Ἑλλήσι » (β). Καὶ ἔσφζε μὲν πάντως ἡ κοινὴ διάλεκτος αὕτη τὸν περὶ τὰ καθόλου Μακεδονικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα. Εἶχε δὲ ὅμως καὶ γλωσσηματικὰ τινα κατὰ τόπον ἰδιώματα, παρά τε τοῖς ἄλλοις, καὶ τοῖς ἐλληνίζουσιν Ἰουδαίοις· ὅθεν καὶ τὸ ἰδίωμα φέρ' εἰπεῖν τῶν Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων διέφερε τοῦ τῶν Σύρων, ἢ Φοινίκων, καὶ Παλαιστινῶν ἐλληνιστῶν, ὡς καὶ τὸ τῶν Συρακουσίων παρήλλαττε τοῦ τῶν Λακόνων, καὶ τὸ τῶν Γορτυνίων, τοῦ συγγενοῦς τῶν ἄλλων Κρητῶν. Ἀλλὰ τῶν μὲν τοιούτων Δωρισμῶν ἔχομεν πολλὰς διαφορὰς σεσημειωμένας μάλιστα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Σχολιασταῖς καὶ λεξικογράφοις, καὶ τοῖς περὶ διαλέκτων ἰδίως πραγματευσαμένοις (γ). Τῶν δὲ παρὰ τοῖς ὁπωσδήποτε κατὰ τόπον ἐλληνίζουσιν Ἰουδαίοις γλωσσηματικῶν ἰδιωμάτων (κατὰ τὴν γραπτὴν δηλονότι τῶν εὐπαιδευτῶν διάλεκτον) οὐδεμίαν οὐδόλως ἔχομεν διὰ γνῶσιν, ἢ χαρακτηριστικὴν διαστολήν. (Οἱ δὲ μέχρις ἡμῶν εὑρεθέντες ἐν Αἰγύπτῳ πάπυροι τῶν μὲν Ἀλεξανδρέων Ἑλλήνων τὴν κοινήν, καὶ ἀγοραίαν, καὶ ἐν τισιν αἰγυπτιάζουσιν, διάλεκτον

(α) Sturz. l. c. §. 1. p. 3. βλ. καὶ H. Thierach. de Pentateuchi versione etc. p. 68. sqq.

(β) Ἰωσ. Ἀρχ. β. 3. — Καὶ ὁρθῶς ἄρα ἐκρίνεν ὁ Σχοῦλλας, ὅτι ἡ Μακεδονικὴ διάλεκτος μεταθεθεῖσα εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὴν Φοινίκην (πρόσθετε καὶ τὴν Συρίαν), ἀνέμιχθη μετὰ τῶν ἰδιωμάτων τούτων τῶν χωρῶν· τὸ δ' ἐξ αὐτῶν προελθὼν ἀνάμιγμα, ὠνόμασαν (οὐκ ὀρθὴν ἔμως ἐπωνεμασίαν) διάλεκτον Ἑλληνιστικὴν. Schoell, *Histoir. de la Littérat. Gr.* vol. 3. p. 44.

(γ) Βλ. τὸ περὶ διαλέκτων Γρηγορίου τοῦ Κορίνθου (ed. Koen.), καὶ Ἰωάννου τοῦ Φιλοπόδου, (ἐξ οὗ τινα καὶ Λάσκαρις ἀντέγραψεν ἐν τῇ γραμματικῇ). Μνημονεύονται δὲ καὶ ἄλλοι παλαιοὶ περὶ διαλέκτων συγγράψαντες, ὧν ἀπώλονται τὰ βιβλία. βλ. Sturz. l. c. p. 7. καὶ τὸ De Dialectis τοῦ περιεκλεῖς Maittairej-

ἐμφαίνουσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ἰδιαίχουσιν εἰς τοὺς Ἀλεξανδρινούς ἑλληνιστάς Ἰουδαίους) (α). Μόνη τῆς Γραφῆς ἡ ἐρμηνεία σφύζεται μνημεῖον ἐκείνης τῆς τότε παρὰ τοῖς κατὰ τόπους ἑλληνίζουσιν Ἑβραίοις ἐπικρατούσης Ἀσιανο-Μακεδονικῆς διαλέκτου. Καὶ αὕτη πάλιν οὐχὶ τῆς ἐκ τριόδου καὶ χυδαίας τοῦ ὄχλου λαλιᾶς, ἀλλὰ, τὸ πλεῖστον, ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐπιστημόνων ἐρμηνευτῶν μετὰ τέχνης λογικῆς κατεσκευασμένη, καὶ πρὸς τὸ σεμνότερον τῆς φράσεως κεκαλλιεπημένη (β). Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἡ ἐρμηνεία γέγονεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, διὰ τοῦτο, πᾶν ὅ,τι Συριακόν, ἢ Ἑβραϊκόν, ἢ Αἰγύπτιον, ἢ ὑτιθέσθ' ἄλλο τῶν Ἀσιανῶν ἰδίωμα κατ' αὐτὴν ἀπαντῶσιν οἱ πλείστοι τῶν φιλολόγων, πάντα ταῦτα παρευθὺς εἰς τὴν τοπικὴν τῶν Ἀλεξανδρινῶν διάλεκτον ἀναφέρουσιν. Ἀλλὰ τοῦτο τότε μόνον ἐφαίνετο πιστόν, ὅπῃτε καὶ σαφὴ τινὰ τεκμήρια τῶν τοιούτων ἀπεδείκνυσαν ἰδιωτισμῶν· ὅτι τοῦτο μὲν ὑπῆρχε μόνης, φέρ' εἰπεῖν, τῆς κατ' Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀλεξανδρείαν ἰδιαίχουσας τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων φωνῆς, ἐκεῖνο δὲ μόνης τῶν ἐν Φοινίκη, ἄλλο δὲ τι τῶν Σύρων μόνων, ἢ τῶν Παλαιστινίων. Ταῦτα πρῶτον ὥφειλον οἱ περὶ τὸν Ὀδῖον ἀποδείξαι διωρισμένως, ἵνα γοῦν ἔπειτα καὶ περὶ τῆς πατρίδος τῶν τῆς Γραφῆς ἐρμηνέων εἶχόν τι λέγειν ὅπως οὖν πιθανόν· (καὶ τοι καὶ τότε πάλιν ἔμενεν ἄλυτον τὸ ζήτημα· διότι καὶ Σύροι τινες ὄντες, ἢ ἄλλης πατρίδος, οἱ ἐρμηνεῖς, ἠδύναντο γράφειν κατὰ τὸ ἰδίωμα τῶν Ἀλεξανδρέων, εἴτε νέοι διατρίψαντες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, εἴτε καὶ, τυγχόν, ἐν ταῖς

(α) Πάπυρον Αἰγύπτου γεγραμμένον τῷ 104 π. Χ. ἐξέδωκε μετὰ σχολίων ἐρμηνευτικῶν ὁ κλεινότερος Βούκιος (Boeckh. ἐν Βερολίῳ 1821)· εἰς αὐτὴν τὴν ἐρμηνείαν ἡσχολήθησαν ὕστερον καὶ Jomard, καὶ Champollion—Figeac, καὶ ὁ Ἄγγλος Joung, καὶ ὁ ἐνδοξος Ἀλέξιος Ὀμῆν μετὰ σημειώσεων Ῥωσιστῇ, (Πετρούπολ' 1822). Ἄλλους παπύρους ἐξέδωκαν ὁ St. Martin, (ἐν Journal des Savans, 1822), ὁ Buttmann, (Erklärung der griechis. Beyschrift, etc. Berlin. 1824), ὁ Letronne, καὶ ὁ ἡμέτερος Πετρεττίνης (Βιέν. 1826).

(β) Τοῦτο κάλλιστα ἐσημείωσατο καὶ ὁ σοφὸς Ἑρ. ὁ Θήριος· «Phrasis hebraizans—in Versione Alexandrina, maxima ex parte ne natura quidem et sponte in ore vulgi videtur orta, sed cum arte à peritis interpretibus quæsitæ et efformatæ». De Pentateuchi versione etc. p. 69. πρὸς καὶ pag. 74.

ιδίαις πατρίσιν ὑπ' Ἀλεξανδρινῶν τινων διδασκόμενοι, καὶ διὰ μακρᾶς καὶ συνεχοῦς ὁμιλίας ἀπομαζόμενοι τοὺς ἐκείνων ιδιωτισμούς). Ἐφ' ὅσον δὲ ταῦτα μένουσιν ὀλοτελῶς ἀναπόδεικτα καὶ ἄγνωστα, συγχωρεῖτωσαν ἡμῖν οἱ περὶ τὴν Ὀδίων, ὅπως ὑπὸ τ' ὄνομα τῆς Ἀλεξανδρινῆς διαλέκτου συμπεριλαμβάνωμεν γενικώτερον καὶ πάντα τὰ τοπικὰ ιδιώματα τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐλληνιστῶν Ἰουδαίων, ἄλλων τε πολλῶν, καὶ τῶν ἐν τῇ κοίλῃ Συρίᾳ, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Παλαιστίνην ἐλληνίζόντων (ἐξ ὧν μετεκλήθησαν καὶ οἱ Ο). Ὅτι δὲ παρευθὺς μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου ἀνάβασιν ὑπῆρχον καὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν κοίλην Συρίαν ἐλληνίζοντες Ἰουδαῖοι, μαρτυρεῖ μὲν ὁ Κλέαρχος (ἢ ὁ δι' αὐτοῦ λαλῶν Ἀριστοτέλης), ἐν οἷς ἱστορεῖ τὸν Ἰουδαῖον ἐκείνον, «ὅτι περὶ ἐκ τῶν ἀνω τόπων εἰς τοὺς ἐπιθαλαττίους ὑποκαταβάντι περιέτυχε περὶ τὴν Ἀσίαν, ἐπαινῶν αὐτὸν ὡς ἑλληνικὸν οὐ τῇ διαλέκτῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ψυχῇ» (Ἰώσηπ. κ. Ἀπίων. α. §. κβ), μαρτυρεῖ δὲ μάλιστα καὶ Ἐκαταῖος ὁ Ἀβδηρίτης, διαγράφων τὸν μετὰ Πτολεμαίου τοῦ Λαγίδου συνομιλήσαντα ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων Ἐξεκίαν «ὡς ἔμπειρον πραγμάτων καὶ λέγειν δυνατόν» (Ἰώσηπ. αὐτ.). Τὴν δὲ παρὰ τῷ Ἀριστέᾳ πρὸς τὸν Φιλάδελφον ἐλληνικὴν τοῦ ἀρχιερέως Ἐλεαζάρου ἐπιστολὴν παραλείπομεν, ἵνα μή τι κατὰ τοῦτο παροξύνωμεν τὸν Ὀδίων. Προστιθέμεθα δὲ μόνον, ὅτι καὶ πόλεις ἦσαν ἑκκαταὶ κατὰ τὴν Παλαιστίνην Ἑλληνίδες, οἷον Ἄζωτος, καὶ Γαδαρίς, ἢ Γάδαρα, καὶ Γάζα, καὶ Ἀσγάλων, καὶ Ἰόππη, καὶ ἡ Φιλαδέλφεια, Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ἐπώνυμος (α). Πολλὴν δὲ καὶ μετὰ τούτων ἐπιμιζέειν εἶχον εἰκότως οἱ Ἰουδαῖοι.

γ) Ἐν δὲ τῇ Β, τῶν Μακκαβαίων (κεφ. α καὶ β) σφάζονται δύο τῶν Ἱεροσολυμιτῶν Ἰουδαίων πρὸς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ἐπιστολαὶ (μόλις 400, ἢ 430, ἐνιαυτοὺς μετὰ τὴν μετάφρασιν γεγραμμένοι). Τούτων δὲ τὸ ὕψος καὶ ὄλος ὁ τοῦ λόγου χαρακτήρ ὑπάρχει παν-

(α) Ἰώσ. Ἰουδ. πολ. Β, Γ, 5: ιη, ι. — Στέφ. Βυζ. — Στράβ. ις, 759, 760.

τάπασιν ὅμοιος καὶ ἀπαράλλακτος πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν Ο, καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ Α, βιβλίον τῶν Μακκαβαίων, « Ὅπερ κατὰ τὸ τῆς θείας Γραφῆς ἀρχαῖκόν ἰδίωμα τὸν χαρακτῆρα φέρει » (α). Τοῦτο δὲ τὸ ἀρχαῖκόν ἰδίωμα τῆς τε Α, τῶν Μακκαβαίων καὶ τῶν ἐν τῇ Β, προειρημένων ἐπιστολῶν πόσον διαφέρει παρὰ τὰ λοιπὰ τῆς Β, τῶν Μακκαβαίων (ἥτις συνεγράφη ὑπὸ τινος Ἀλεξανδρινοῦ Ἰουδαίου, ὡς ἐπιτομὴ τῶν ε, βιβλίων Ἰάσωνός τινος Ἰουδαίου Κυρηναίου ἐλληνιστοῦ), φανερόν καὶ τοῖς ὀλίγον ἐπιστήσασιν. ὁμολόγησε δὲ καὶ αὐτός ὁ κριτικὸς (καὶ τοι μὴ πάνυ πρὸς τοὺς Ο, εὐμενῆς) Οὐαλκενῆρος, ὅτι « Ὁ συνταζάμενος τὴν Β, βιβλίον τῶν Μακκαβαίων (ὁ δ' αὐτός, φησι, συνέταξε καὶ τὴν Γ), Ἰουδαῖός τις ἦν Ἀλεξανδρινός, τὰ ἐλληνικὰ πεπαιδευμένος. Συνέταξε δὲ ταύτην οὐχὶ πάντως κατὰ τὴν Ἀλεξανδρινὴν διάλεκτον τῆς Α, τῶν Μακκαβαίων· αὕτη γὰρ κατὰ τὸ ἀρχαῖκον ἰδίωμα τῆς θείας Γραφῆς τὸν χαρακτῆρα φέρει, συγγραφείσα ὑπὸ τινος (ἂν μὴ σφάλωμαι) Παλαιστινοῦ, ἐλληνιστικῶς, δηλονότι κατὰ τὸ ἰδίωμα τῶν ἐν Συρίᾳ ἐλληνιζόντων Ἰουδαίων. Οὐδ' ἂν συμφωνήσαιμι (λέγει) τῷ Βαϋέρῳ, ὅστις πάντα τὰ βιβλία ταῦτα κρίνει συγγεγραμμένα κατὰ τὴν Αἴγυπτον (β). Ἐν Ἱεροσολύμοις πάντως ἐξεδόθησαν καὶ αἱ δύο (αἱ προειρημέναι) παρὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν πρὸς τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς Ἰουδαίους ἐπιστολαί, κατὰ τὸν τότε χυδαῖον τῶν Ἰουδαίων ἐλληνισμόν, ἢ κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῆς Α, τῶν Μακκαβαίων συγγεγραμμένα » (γ). Ταῦτα ὁ πολυὺς κριτικὸς φιλολογικώτατα. Σημειῶσαι δὲ, καὶ ὅπως τὴν Ἀλεξανδρινὴν διάλεκτον πλατυκώτερον καὶ αὐτὸς ἐκλαμβάνει, οὐ μόνον ἐπὶ τῶν κατοίκων τῆς Ἀλεξανδρείας ἐλληνιστῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἰδίωμα τῶν ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Συρίᾳ ἐλληνιζόντων Ἰουδαίων, καθ' ὃ (λέγει) συνεγράφη ἡ Α, βιβλος τῶν Μακκαβαίων καὶ τῆς

(α) Σημείωσ. ἀρχαιοτάτη εἰς τὸν 85. κανόνα τῶν Ἀποστόλων, παρὰ τῷ Coteleu. Patr. Apost. Tom. I. p. 443.

(β) Th. S. Bayer. in Thes. Epistol. Lacroz. I. p. 33.

(γ) Valeken. de Aristob. Jud. p. 34.

Β, αἱ δύο ἐπιστολαί. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὑπὸ τοῦ Παλαιστινοῦ τινος γραφεῖσα Α, τῶν Μακκαβαίων «κατὰ τὸ ἀρχαῖκόν ἰδίωμα τῆς θείας Γραφῆς τὸν χαρακτῆρα φέρει» (καθὼς εἶπεν ἡ χρυσὴ σημείωσις), ἅρα καὶ πάσης τῆς ἐρμηνείας τῶν θείων Γραφῶν ἡ διάλεκτος φέρει καὶ αὐτὴ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Συρίᾳ ἐλληνιζόντων Ἰουδαίων τὸν χαρακτῆρα, ὑπὸ τινων Παλαιστινῶν (αὐτῶν δηλαδὴ τῶν ἐξ Ἱερουσαλὴμ μετακληθέντων Ο, πρεσβυτέρων) ἐξελληνισθεῖσιν τῶν θείων Γραφῶν. Ἐξελληνίσθησαν δὲ πάντως, εἰ καὶ μὴ κατὰ τὴν ἀγοραίαν καὶ παντάπασιν ἰδιωτικὴν καὶ φλόαρον λαλιὰν τῶν Σύρων ἐλληνιστῶν (διότι, καθὼς ἀνωτέρω προείπομεν, ἡ φράσις τῶν Γραφῶν ἔχει καὶ κατασκευὴν ἑντεχνον, καὶ τύπον ἴδιον ἐρμηνευτικοῦ χαρακτῆρος), ἀλλ' ὅμως τὰ πλεῖστα μετεφράσθησαν κοινολεκτικῶς, καὶ σαφῶς, καὶ καταληπτῶς πρὸς τε τοὺς Σύρους αὐτοὺς καὶ πρὸς ἄλλους ἐλληνίζοντας ἀλλαχοῦ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Ἀλεξάνδρειαν (εἶγε καὶ οἱ Ἀλεξανδρινοὶ τὴν αὐτὴν τοῖς ἄλλοις ἐλληνισταῖς περὶ τὰ καθόλου διάλεκτον εἶχον, δηλονότι τὴν πολλαχῶς κατὰ τύπους ἀσιανίζουσαν Μακεδονικὴν, ἢ κοινὴν ἐλληνικὴν). Οὕτω καὶ ἡ Σοφία τοῦ Σειράχ ὑπὸ Ἰησοῦ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ (9 ὁ περίπου ἐνιαυτοὺς μετὰ τοὺς Ο) μεθηρμηνεύθη ἐλληνιστὶ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν (α), καὶ ὅμως σφίζει καὶ αὕτη τὸ ἀρχαῖκόν ἰδίωμα τῶν κατὰ τοὺς Ο, Γραφῶν (ὑπὲρ καὶ Θεοδοτίων ὕστερον, ἐν μέρει δὲ καὶ Σύμμαχος καὶ Ἀκύλλας ἐμιμήθησαν) (β). Καὶ φαίνεται λοιπὸν ἡ διάλεκτος τῆς τῶν Γραφῶν ἐρμηνείας οὔτε Ἑλληνιστικὴ (καθὼς οἱ περὶ τὸν Εἰναισιον βαρβαρῶνότερον εἶπον, καὶ παντάπασι ψευδῶς), οὔτε τις Ἰβραϊο-Ἑλληνικὴ (καθὼς ἄλλοι πάλιν καὶ κατὰ νοῦν καὶ κατὰ λέξιν ἐχασμώδησαν) (γ), ἀλλ' ἡ κατὰ πλατυτέραν σημασίαν Ἀλεξανδρινή

(α) Σοφ. Σειρ. προσίμ. — (β) Βλ. Salmas. de Hellenist. pag. 248.

(γ) Ὁ σοφὸς Δ. Εἰναισιος (ἐξ Ἑράστου καὶ Σκαληγέρου καὶ Δρουσίου τὸ ἐνδοξίμων λαβὼν) ὀρθῶς μὲν ἀνόμασεν ἐλληνιστάς τοὺς ἐξω τῆς Παλαιστίνης ἐν τῇ διασπορᾷ ἐλληνίζοντας Ἰουδαίους. Ἀλλ' ἰσφάλη, διότι τούτους ἐξέλαβεν ὡς ἴδιον τι γένος ἐλληνιστῶν συνιστώντας, καὶ οἷον ἀποκεκριμένους εἰς ἐν ἀντίπαλον ὄνομα, τοὺς ἐλληνιστάς, πρὸς τοὺς Ἰβραίζοντας Ἰουδαίους! Ἀλλὰ καὶ διάλεκτον αὐτῶν ἔπλασε κοινὴν καὶ μίαν

(συμπεριλαμβανομένου δηλονότι καὶ τοῦ συγγενοῦς Παλαιστινοῦ, ἢ Συριακοῦ ιδιώματος) (α). Προτιμᾶται δὲ πρὸς τὴν ἐπωνυμίαν ἢ Ἀλεξάνδρεια, καθὼ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας ἐξοχος ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἐστὶα γενομένη καὶ τροφός, καὶ αὐτῶν τῶν γενεθλίων τῆς τῶν Γραφῶν ἐρμηνείας βασιλείας θάλαμος. Εἰ δέ τις καὶ ἄλλη συγχωρεῖται ὀνομασία, μᾶλλον (ὡς νομίζομεν) χαρακτηριστικῇ, καὶ πρὸς ἀμφοτέρας ἀρμόζουσα τὰς συγγενεῖς τοῦ Θεοῦ Διαθή-

πανταχοῦ (κατὰ τὰς λοιπὰς, τὰς ἐθνικὰς τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτους) καὶ ταύτην (ὡς καὶ Σκαλίγρης) ὠνόμασεν ἑλληνηστικὴν [ἐπίσης ἀτόπως, ὡς καὶ ἂν τις ἐκ τοῦ ἀττικιστῆς (καθ' ὃ ἐπλάσθη καὶ τὸ ἑλληνιστῆς) ποιήσῃ καὶ παράγωγον διάλεκτον ἀττικιστικὴν!]. Ἐσφαλὴ προσέτι, καὶ διότι κατὰ Συρίαν καὶ Παλαιστίνην οὐδόλως εὗρηκεν ἑλληνιστὰς περὶ τὰς γραφάς! (Ἐλ. Heins. Aristarch. pr. I c. 10. p. 894 sqq. et 898 etc.). Ὁ δὲ περικλεῆς Σαλμάσιος ἀντίστη γενναίως πρὸς τὴν εἵσιν, καὶ καθέλε, σχεδόν, ἐκ θεμελίων τὴν γνώμην τῶν ἑλληνηστικαρίων (ὡς αὐτοὺς ἀποκαλεῖ), πλάσμα τὴν ἑλληνηστικὴν ἀποδείξας, ἥς καὶ «τὴν ἐκφορὰν», καὶ «τὴν τῶν δαστέων ἐκ τῆς πυρᾶς συλλογὴν» ἀστειὼς ἐπανηγύρῃσι. (Ἐλ. Salmasij de Hellenistica Commentarius, Lugd. 1643, et Funus Linguae Hellenist. et Ossilegium Ling. Hellenistic. Lugd. 1643). Πλὴν ἀλλ' ἐσφαλὴ καὶ ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ, ἄλλα τέτινα, καὶ ἐν εἰς διεγνομάτευσε, ὅτι παρὰ τοῖς ἀνέκαθεν ἐκ γένους Ἰουδαίοις (καίτοι κατὰ τόπους ἑλληνίζουσιν) εὐδέποτε ἀνεγινώσκετο δημοσίως ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἡ ἐρμηνεία τῶν Ο, παρὰ μόναις δὲ τοῖς ἐξ Ἑλλήνων προσκλήτοις καὶ τοῖς τούτων ἀπογόνους, εὖς καὶ πρὸς ἡλικίαν ὡς ἡ ἀποπροσηλυτίου, ἐπινομάζει κτλ. (Ἐλ. Hottinger. Thesaur. Philol. p. 351. καὶ Carpzov. Crit. Sacr. pag. 505—508. καὶ Horne, An Introduction to the critical Study etc. vol. 2. pag. 20). — Ἐβραϊοῦ ἑλληνηστικὴν (Hebraeograecam) δὲ πάλιν εἶπον τὴν φράσιν τῆς Γραφῆς οὐ μόνον τῆς Παλαιᾶς ἀλλὰ καὶ τῆς Καινῆς, (καθότι καὶ αὕτη, καίτοι καθαρωτέρα, ἀλλ' ὅμως ὑπάρχει συγγενεστάτη περὶ τὰ καθόλου πρὸς τὴν τῶν Ο), οἱ περὶ τὸν παραδοξολόγον Ἀμάμαν (Sixtinus Amama, Anti-barbar. p. 14. βλ. καὶ τὸν ἄγγλον Stuart, A Grammar of the new Test. Dialect. p. 12. Andover, 1834). ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους ἀντιτίπον τὰ δέοντα ἄλλοι τε, καὶ ὁ κλεινὸς Ὀλεάριος (J. Olearij de Stylo. N. T. Lips 1677. Coburg. 1721. ἐκδ. Schwartz, ὅστις προσέθηκε καὶ ἰδίᾳ παρατηρήσεις περὶ τοῦ ὕφους τῶν Ο. σελ. 294 κτλ.).

(α) Ὅθεν καὶ ὁ Φίλων ἑλληνηστικὴν διέλεκτον ἀπὸ τῆς ἀνάμειξε τὴν τῶν Ο (βλ. Μωσ. β. σελ. 140 Mang.) καὶ ἰωταπὸς ὡσαύτως, λέγων, «Ἕλληνες, οἱ τὰ ἡμέτερα τιμωότες εἴη διὰ τὸ μηδὲν ἀντιλέγειν δύνασθαι τούτοις, τὸν ἐσθὴν λόγιον καλοῦσι» (Ἄρχ. γ. η, 9). Λόγιον δὲ τούτων οἱ Ο, μετέφρασαν πρῶτοι. (βλ. ἐφεξῆς ἀριθρ. 3. Οὐρίμ καὶ Θουμμίμ).

καε, ἡ τούτων ἐλληνίζουσα γράσις δικαίως ἂν, ἴσως, κληθεῖη Ἀγιογραφική (α).

δ) Τελευταῖον. Ἐκ μιᾶς καὶ μόνης λέξεως αἰολικῆς, τῆς πέμπε (ἀντὶ πέντε), καὶ πεμπόβολον, ἐνόμισάν τινες τῶν ἀρχαίων Αἰολέα τὸν Ὀμηρον, προστιθέντες, καὶ ὅτι διαγράφων τὴν θυσίαν ὁ ποιητῆς, οὐδεμίαν τῆς ὁσφύος τοῦ ἱερείου μνείαν ποιεῖται· « μωνότατον γὰρ Ἑλλήνων τὸ αἰολικὸν ἔθνος οὐ καίει ὁσφύν » (β). Καὶ ὅμως ἡ τοιαύτη παρατήρησις οὐδόλως ἀπέδειξεν Αἰολέα τὸν Ὀμηρον, ἀλλὰ πάλιν

α Ἐπτὰ πόλεις ἤριζον ἱεράν διὰ ῥίζαν Ὀμήρου ν.

καὶ πολλοὶ τῶν ἀρχαίων οὐ μόνον Ἕλληνα κυρίως τὸ γένος (Σμυρναῖον, Χῖον, Κολοφώνιον, Κυμαῖον, Ῥόδιον, Ἰήτην, Ἰθακῆσιον, Κνώσσιον, Σαλαμίνιον, Ἀθηναῖον, Θετταλόν), ἀλλὰ καὶ Τρῶα, καὶ Λυδὸν, οἱ δὲ καὶ Ἰταλιώτην, ἢ Λευκανόν, ἢ Γρύνιον, οἱ δὲ Ῥωμαῖον, οἱ δὲ καὶ Αἰγύπτιον ἔλεγον τὸν ποιητὴν (γ). Τὸ δ' ἐκ τῆς μιᾶς αἰολικῆς ἐκείνης λέξεως ὑπογελῶν καὶ διαφαίνειν γνώρισμα τῆς Ὀμήρου γενέθλης ἀταγελῶντες ἀπέβριπτον. Τοιοῦτό τι πάσχει καὶ τὸ γνώρισμα τῆς πατρίδος τῶν ἐρμηνευτῶν τῆς θείας Γραφῆς, ὅ προσβάλλουσιν ὡς ἐκ τῶν λέξεων οἱ κριτικοὶ καὶ τοὶ μὴ μίαν, ἢ δύο φωνὰς ἀλεξανδρινὰς, ἀλλὰ δεκαπέντε, ἢ καὶ εἴκοσιν ὅλων

(α) Ὁ δὲ Γερμανὸς Ῥόστος (Rost, Grammat.), καὶ Φρ. ὁ Θήρσιος, εἶπον τὴν διάλεκτον ἐκκλησιαστικὴν· διότι ταύτην μετεχειρίσθησαν καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Πατέρων τῆς ἐκκλησίας (πρβλ. Stuart. l. c.). Ἀλλ' ἡ διάλεκτος τῶν πατέρων ἔχει μὲν πολὺ τὸ χρῶμα τῆς Γραμμικῆς φράσεως, τὸ δὲ πλεῖστον ὅμως ἐλληνίζει πολὺ καθαρώτερον παρὰ τοῖς ἐπισημοτέροις μάλιστα πατέραςιν, οἷον Κλήμεντι, Ὀριγένηι, Βασίλειῳ, Χρυσοστόμῳ κτλ. Ὁ δὲ Ἑβραῖος ὁ Θήρσιος (De Pentateuchi version. p. 69) ὁρθῶς διαμεινῶσατο, ὅτι οὐδὲ δῖ ἁ λ κ ε ς κυρίως ἂν εἴη, ἢ τῶν Ο, ἀλλ' ἰδία τις, ἢ χαρακτὴρ λόγου (stylus, seu character elocutionis).

(β) Ἡρόδοτος περὶ τῆς Ὀμήρου βιοτῆς §. ιε. Καὶ αὐτὸ τὸ Ὀμηρος, αἰολικὸν τινες διώρισαν· « τοὺς γὰρ τυφλοὺς ὑπὸ Αἰολέων Ὀμήρους καλεῖσθαι » (Πρόκλ. γέν. Ὀμήρ.). Ἀλλ' ὁ Ἑρόδοτος εἶπεν, ὅτι καὶ Κυμαῖοι καὶ Ἴωνες καλοῦσιν Ὀμήρους τοὺς τυφλοὺς (παρὰ Πλούταρχ. π. βίου καὶ ποιήτ. Ὀμήρ.). Ὁ δὲ πάλιν Ἀριστοτέλης (αὐτόθ.) ἐτυμολογεῖ τὴν λέξιν παρὰ τὸ ὀμηρεῖν (βλ. τὰ περὶ Ὀμήρ. καὶ Ἰλιάδ. ἐν ἐκδ. Barnes. p. I. — CXXVI. Cantabr. 1711) — (γ) βλ. Σουλδ. λ. Ὀμηρος, καὶ Εὐσταθ. (προσιμ. τῶν εἰς τὴν Ἰλιάδα Παραβολ.), καὶ Κλήμεντ. Σερμ. κτλ. πρβλ. Fabric. Bibl. Graec. Tom. i. p. 327, 336. Harl.

ὀρμαθὸν παρατιθέντες! (οὐδὲ γὰρ φράσεως ἀπομίμησιν ἐξετάζουσιν, ἀλλὰ πατρίδα συγγραφῶν ἰχνηλατοῦσιν). Ἀλλ' εἰ μὲν αἱ προβαλλόμεναι λέξεις εἰσι κυρίως τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀλεξανδρινῆς διαλέκτου, βλέπομεν εὐθύς· ἥδη δὲ τοσαῦτα μόνον ἐπισυνείρομεν. Δῶμεν, ὡ σοφώτατοι ἄνδρῶν, ἀλεξανδρινὰς εἶναι τὰς προκειμένας λέξεις, εἴτ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν γνησίων Ἑλλήνων Ἀλεξανδρέων, εἴτε καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ὑπ' Ἀλεξάνδρου τὸ πρῶτον πολιτογραφηθέντων καὶ ἐλληνισθέντων Ἰουδαίων. Ἀλλὰ μήπως αἱ λέξεις αὗται οὐκ ἦσαν καὶ αὗται (καθὼς ἅπαντες οἱ λόγοι) πτερόεσσαι; οὐδ' ἡδύναντο πώποτε, «*λαίη* ῥὰ *κυκλώσασαι* πτερὰ», μεταπτῆναι ταχέως ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ εἰς τὴν γειτονικὴν Φοινίκην, καὶ τὴν Συρίαν, διὰ τὴν ἐπιμιζίαν τῶν ἐθνῶν; ἢ μήπως μεταξὺ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν ἐστήσατε *κλισιάδας ἀδαμῆντινας*, καὶ *χάλκεον οὐδὸν*, ἀποκλείοντες τὴν ἐπιπλοκὴν καὶ κοινωσίαν τῶν διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἐξιόντων καὶ εἰσιόντων εἰς τὴν Ἀλεξάνδρου μάλιστα μεγαλόπολιν; ἀλλ' ὑμεῖς αὐτοὶ μικρὸν ἀνωτέρω (§. ζ') τὴν σισόην, λέξιν τῶν Φασηλιτῶν, καὶ ἄλλας παρὰ ταῖς Σύροις Ἑλλήσιν εἰθισμένας, εἵπατε μετοικισθείσας ἐκεῖθεν καὶ εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν· τί μὴ συμπεραίνετε καὶ τὰνάπαλιν; Οἱ κατὰ τοὺς Σόλους (τῆς Κιλικίας, ἢ τῆς Κύπρου) ὑπὸ Σόλωνος ἐγκατοικισθέντες Ἀθηναῖοι, διὰ τὴν πρὸς τοὺς προσοίκους βαρβάρους ἐπιμιζίαν νοθεύσαντες τῷ χρόνῳ τὴν φωνήν, *εσολοίκισον*, λαλοῦντες ἀνατάλληλα καὶ διεφθαρμένα (α). Οἱ δὲ Κᾶρες πάλιν καίτοι καρίζοντες, εἶχον ὅμως καταμεμιγμένα καὶ πλείστα ἑλληνικά ὀνόματα (Στράβ. 662). Καὶ αὐτοὶ δὲ, τέλος, οἱ αὐτόχθονες καὶ γηγενεῖς, καὶ ὕστερον μελίγλωσσοι Ἀθηναῖοι «*φώνην* τὴν πᾶσαν ἀκούοντες, ἐξελέξαντο τοῦτο μὲν ἐκ τῆς, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς· καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἰδίᾳ μᾶλλον καὶ φωνῇ καὶ διαίτῃ καὶ σχήματι χρῶνται, Ἀθηναῖοι δὲ κεκραμὲν ἔξ ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων καὶ

(α) Διογέ. Λαέρτ. Α, 6. 4. καὶ Observ. Menag. ibid. πρὸς Πλούταρχ. Σόλ. § κς. Εὐστάθ. εἰς Διονύσι. Περικ. 875 — Στεφ. Βυζ. λ. Σόλοι: — Μ. Ἑννομόλ. — Σουλδ. λ. Σόλων. — Ἀχιλλ. Τάτ. Εἰσαγωγ. εἰς τὰ Φαινόμεν. Ἀράτου.

βαρβάρων » (Ξενοφ. Ἀθην. Πολιτ. β, 8). Τί μὴ παρομοίως ἐλάμβανον παρ' ἀλλήλων ὀνόματα καὶ οἱ κατ' Ἀλεξανδρείαν, καὶ οἱ κατὰ Συρίαν καὶ Παλαιστίνην ἐλληνίζοντες; ἢ μήπως ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ ὁ Φοῖνιξ, καὶ ὁ Σύρος ἐλληνιστῆς ἦσαν ἄγαν εὐλαβεῖς καὶ ἐγκρατεῖς πρὸς τὸ παρ' ἀλλήλων δανεῖζεσθαι λέξεις, καὶ μᾶλλον Αἰσχύλου πεφυλαγμένοι, ὅστις εἰς τὴν ἀττικὴν αὐτοῦ διάλεκτον ἐγκατέμιξε καὶ τινὰς φωνὰς Σικελικὰς, καὶ τὸ Περσικὸν ἄγγαρος, ἄλλος δ' ἄλλα τῶν βαρβαρικῶν; (α). Ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ τὰ τοιαῦτα σκέψασθε πάλιν, ὦ ἄνδρες, ὑμεῖς, ἵνα μήτ' αὐτοὶ πράγματα ἔχητε, καὶ τοὺς ἄλλους ἀπαλλάττῃτε. Ἡμεῖς δὲ θεωροῦμεν ἤδη καὶ τὰς προβεβλημένας λέξεις, διακωδωνίζοντες ἐκαστην (ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν), ἃν ἡχῇ φθόγγον ἄκρατον Ἀλεξανδρινόν, ἢ καὶ Αἰγυπτίον τινα τῶν ἐκατονταπύλων Θηβῶν, ἔνθα τὸ Μεμνόνειον ἄγαλμα « βαρὺν καθ' ἡμέραν ἐκπέμπει θόγγον »!

§. ιζ. ΣΙΚΛΟΣ. Τοῦτο καὶ διδραχμον εἶπον οἱ ἐρμηνεῖς οὐχὶ τὸ κοινόν, ἢ ἀττικόν, ἀλλὰ τὸ ἀλεξανδρινόν· ὀρθῶς· διότι τοῦτο ὑπῆρχε γνωστὸν εἰς πᾶσαν τὴν Πτολεμαίων ἐπικράτειαν (ἥς μέρος ἀπετέλουν τότε καὶ Φοινίκη καὶ Συρία καὶ Παλαιστίνη), ὡς ἰσοδύναμον τοῦ σίκλου χωροῦν. Ἔστε καὶ Παλαιστῖνοι ὄντες οἱ ἐρμηνεῖς, ἐγνώριζον τοῦ νομίσματος τὴν ἀξίαν οὐχ ἥττον, ἢ οἱ Ἀλεξανδρεῖς· ἢ μήπως ἐπὶ Φιλαδέλφου κατὰ τὴν Παλαιστίνην ὑπῆρχε μᾶλλον τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ διδράχμου γνωστότερον τὸ ἀττικόν, ὅπως ἂν οἱ Ο, τούτῳ χρησάμενοι, δόξωσιν Ὀδίφ Παλαιστῖναι; Καὶ ἄλλως δὲ, κατὰ πολλὰς ἀνθρώπων χώρας αὐτονόμους, καὶ πάλαι καὶ νῦν ἤδη καθ' ἡμᾶς, χωροῦσι συνήθως κυκλοφορούμενα καὶ νομίσματα ξενικά. Καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς παλαιοῖς Ἕλλησι, καὶ τοῖς Ἀραβίοις καὶ Περσῶν πολέμοις, ἀλλ' ὅμως ἐχώρουν συνήθως καὶ ὀνομάζοντο οἱ Ἀραβικοὶ (τούτους δὲ πρὸς ὑπολογισμὸν ἀνέ-

(α) Ἀθην. γ. 122. θ. 402. Καὶ Θεόφραστος δὲ ἐν τοῖς περὶ νόμων ἔγραψε καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν κ ο ρ ε ζ ν (βλ. Ἰώσηφ. Α. κ. Ἀπίων §. κβ. πρβλ. καὶ Εὐσεβ. Προπαρ. σελ. 404. ὅπου καὶ ἰδίως περὶ τῶν Ἰουδαίων μαρτυρίαν τοῦ Θεοφράστου ἀντίγραψεν ἐκ Πορφυρίου ὁ Εὐσεβίος).

φερε καὶ Ἰώσηπος. Ἀρχ. γ, η. 40). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ Ἀλεξανδρινὸν διδραχμον ὑπῆρχεν (ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου) γνωστὸν καὶ τοῖς Ἀθηναίοις. Ὅθεν καὶ Ζήνων ὁ φιλόσοφος διαλεγόμενος πρὸς αὐτοὺς, ἔλεγε· «Τοὺς μὲν ἀσολοίκων λόγους—ὁμοίους εἶναι τῷ ἀργυρίῳ τῷ Ἀλεξανδρινῷ, —τοὺς δὲ τοῦναντίον ἀφωμοίου τοῖς Ἀττικοῖς τετραδράχμοις (α). Καὶ Πλάτων δὲ, τέλος, ἐν Σικελίᾳ ὠνήσατο τὸ Φιλολάου βιβλίον ἀργυρίου Ἀλεξανδρινῶν μινῶν μ » (β). Καὶ ὅμως οὕτε Πλάτων, οὕτε Ζήνων ἦσαν Ἀλεξανδρεῖς, διότι ἐγνώριζον τῶν Ἀλεξανδρινῶν νομισμάτων τὰ εἶδη καὶ τὴν ἀξίαν. — Ἀλλὰ (φησὶν Ὀδισ) ὁ Ἀκύλας, ὡς μὴ Ἀλεξανδρινός, ἡρμήνευσε τὸν σίκλον τετράδραχμον (τὸ Ἀττικόν) ». — Δικαίως, ὦ βέλτιστε, ὁ Ποντικὸς Ἀκύλας τὸ τῶν Ἀθηναίων τετράδραχμον ὥφειλεν ἀντιτάξει, καθὼς τότε κατ' αὐτὸν συνηθέστερον, καὶ μᾶλλον ἐν χρήσει καὶ παρ' αὐτῷ, καὶ παρὰ τοῖς αὐτοῦ συμπολίταις, τοῖς Ποντικοῖς· καθὼς πάλιν οἱ Ο, μεταφράζοντες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀντέταξαν τὸ ἐγγώριον, ἀφέντες τὰς Λαυριωτικὰς γλαυκάς χωρούσας συνηθέστερον εἰς τὴν Ἀττικὴν. Καὶ δῶμεν (ἐξ ὑποθέσεως), ὅτι ὁ Ἀκύλας ἐν Συρίᾳ καὶ κατὰ τὴν Παλαιστίνην ἐξεπόνησε τὴν μετάφρασιν, ἀλλὰ καὶ τότε (κατὰ τοὺς Καισάρων χρόνους) ἐχώρει συνηθέστερον τὸ Ἀττικὸν τετράδραχμον (ὡς λέγομεν εὐθύς), εἰσαχθὲν ἀντὶ τοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ο, καὶ τῶν Πτολεμαίων ἐπικρατοῦντος Ἀλεξανδρινοῦ διδράχμου. Σὺ δὲ ταῦτα παριδὼν, ὦ ἀγαθὲ, μάχῃ πως ἀντιπεριπίπτων καὶ πρὸς σεαυτόν. Εἰ γὰρ διὰ τὸ διδραχμον τῶν Ἀλεξανδρείων Ἀλεξανδρινούς ἐθέλεις τοὺς Ο, τῆς Γραφῆς ἐρμηνεῖς ἔσται σοι λοιπὸν καὶ ὁ Ποντικὸς Ἀκύλας Ἀττικὸς ἀνὴρ, ἀσπὸς τε τιγοφόρος, δι' ὃ μετεχειρίσθη Ἀττικὸν τετράδραχμον. Ἀθηναῖος δέ τις ἂν εἴη κατὰ ταῦτα καὶ αὐτὸς ὁ θεῖος Ματθαῖος, ὅστις εἶπε διδραχμον (τὸ ἥμισυ τοῦ Ἀττικοῦ τετραδράχμου) (γ). Ἀλλὰ περὶ

(α) Λαέρτ. Ζ α. 19.

(β) Λαέρτ. Η. ζ. 4. πρὸς καὶ σημ. Allob. καὶ Observ. Monagij ibid.

(γ) «Οἱ τὰ διδραχμα λαμβάνοντες» (Ματθ. ιζ. 24) δὴν ὁλονότι δραχμαὶ Ἀττικαὶ κατὰ κεφαλὴν, ἦτοι (κατὰ τοὺς Ο) «τὸ ἥμισυ τοῦ σίκλου, δραχμὴν μίαν»

τοῦ *σικ.λαίου* τούτου παραδοξολογήματος, ὡς καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐφεξῆς, ἀντεῖπε πρὸς τὸν Ὀδῖον καὶ ὁ Φράγκελος (σελ. 44), ὁμο-
λογήσας, ὅτι οἱ Ο, μετὰ τοῦ Ἰωσήπου ἠπίσταντο πάντως τὴν ἀξίαν
τοῦ σίκλου.

2) Οἱφί, ἡ οἶφι, καὶ οἶφει (Ῥοῦθ, 6, 17) (α) ἔγραψαν οἱ Ο, τὸ
ἐβραϊστὶ λεγόμενον Ephiah, διότι ταύτην εἶχεν ἡ λέξις τότε τὴν
προφορὰν οὐ μόνον παρ' Αἰγυπτίους, ἀλλὰ καὶ παρὰ Σύροις καὶ
ἄλλοις ἐπικρατοῦσαν. Ὅτι μὲν γὰρ αἰγύπτιον καὶ τ' ὄνομα καὶ τὸ
μέτρον μαρτυροῦσι καὶ οἱ σχολιασταὶ (β), καὶ ἡ εἰς ἰῶτα κατάλη-
ξις τῆς φωνῆς (ὡς τὰ, ἄχι, ἱρι, κῦφι, ἀθυρι, κτλ.). Οὐδὲν λοιπὸν
ἄτοπον, οὐδ' ἀλεξανδρινῶδες, ἢ ἀλεξανδρεωτικόν, ἔπραξαν οἱ
Ο, γράψαντες τὴν ἐκπαλαὶ καὶ τότε παρὰ πᾶσι ταῖς τῷ μέτρῳ

(ἀλεξανδρινῶν) τῇ κεφαλῇ ο (Ἐξόδ. 10. ἐν ἐκδ. Κομπλου. 1η, 24), ἡ ἐπὶ ἡμῶν
τοῦ (ἀλεξανδρινῶν) διδραχμοῦ (Ἐξόδ. 1. 13, 14). Ὁ γὰρ σίκλος = 2 δραχμαὶ ἀλε-
ξανδριναί, ἡ 4 ἀττικάς. Τοῦτο δὲ τὸ ἀττικὸν τετράδραχμον ἐπὶ τῶν Καίσαρων
ὑπῆρχε μᾶλλον εὐχρηστον καὶ σύνθετος κατὰ τὴν Συρίαν, ὡς καὶ ὁ σ τ α τ ῆ ρ (Matth.
15, 28) ὁ ἀργυροῦς, ἰσοστάσις δὲν καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ ἀττικὸν τετράδραχμον, ἡ τὸ
διδραχμον τῶν Ἀλεξανδρίων, ἡ τὸν ἐβραϊκὸν σίκλον. Ὅθεν πάλιν ὁ Ἀκύλας καὶ
ὁ Σύμμαχος ἡρμηνεύσαντα στατήρα (ἐν Ἐξόδ. 1η, 24, Ἀριθ. γ, 47), ἔπεν οἱ Ο, ἔ-
γραψαν τὸ ἐβραϊκόν, σίκλον (πρβλ. Θεοδώρ. εἰς τὰ Ἄπορ. ἐν Α. Βασιλ. ἔρωτ. κθ.).
Περὶ στατήρος καὶ διδραχμοῦ βλ. Πολυδ. θ. 6.—E. Spanhem. de usu Numism.
XIII p. 571.—Grot. et Wolf. ad Matth. 17, 27.—Bernard. not. εἰς Ἰωσήφ. Ἀρχ.
γ. 8. σελ. 159. τόμ. α. Παν. πρβλ. καὶ Gaspar. Waseri. De Antiquis numis He-
braeor. etc. L. 2. c. 3. καὶ Arise Montan. Antiqu. Jud. L. VII. Ephron, sive de
Siclo, vol. III. 1. καὶ Schleusan. Lexic. N. Test. et Thes. V. T. 2. Διδραχμον,
Στατήρ, Σίκλος.

(α) Γράφεται καὶ οἶφιν (Ἠσύχ.), καὶ οἶφεις (Σουλδ.), καὶ οἶφειον (Φαβωρ.).
ἀλλ' αἱ τοιαῦται γραφαὶ φαίνονται ἡμαρτημέναι, ὡς καὶ τὸ ὕφιν (Ἰερώνυμ.). καὶ
τοὶ πολλοὶ αἰς εὐρίσκονται τὸ υ, ἀντὶ τῆς οἱ, κατὰ διάλεκτον, ὡς, ὕδνον, ὕαξ, ἀντὶ
οἶδνον, οἶαξ, κτλ.

(β) «Οἶφιν, μέτρον τι τετραχοῖνικον Αἰγύπτιον». Ἠσύχ. καὶ σημ. Κριτικ. αὐτόθ.
Jablonsk. Panth. Aegyptiac. II. p. 229.—Sturz. I. c. p. 92. Ὁ δὲ Φράγκελος,
(Frankel, I. c.) ἐπιπλήττει μὲν καὶ αὐτὸς τῇ Ὀδῷ παραδοξολογίαν, μὴ δε-
χόμενος δὲ ὅμως τὸν Ἠσύχου καὶ Σουλδαν, ὡς ἀξιοχρήστους μάρτυρας περὶ τῆς
γραφῆς τοῦ Οἶφι, νομίζει τοῦτο σφάλμα τῶν μεταγραφῶν, ἀντὶ τοῦ Οἶφά!
Ἀλλ' ἐρωτῶμεν τὸν ἀρχιερεββινόν, μήπως καὶ οἱ ἀρχαιώτατοι τῶν καθ' ἡμᾶς ἁγίων
Πατέρων γράφοντες οἶφί, (Κλημ. Στρομ. Β. 280, Ὡριγένης, Κύριλλος Ἀλεξανδρ.
κτλ.), ἐπλανήθησαν καὶ οὗτοι ὑπὸ μεταγραφῶν ἢ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἠσυχοῦ καὶ Σουλδαν;

χρωμένοις λαοῖς συνήθη λήγουσαν τοῦ ὀνόματος. Ἄξιον δὲ σημειώσεως, ὅτι καὶ τὴν ἀρκτικήν συλλαβὴν ἔγραψαν διὰ τῆς οἰ διφθόγγου· διότι καὶ τοῦ ἑβραϊστί Ephā τὸ ἀρκτικὸν ἄλφφ γράφεται μετὰ τοῦ ἀνεκφωνήτου Ἰδδ (ὡς ἂν εἴποις, κατὰ τὴν γραφὴν τῆς αἰ). Ὁ δὲ μακάριος Ἰερώνυμος, καὶ τοι τὸ Ephā παρεφθαρμένον νομίσας εἰς τὸ οἶφι, αὐτὸς ὅμως τὴν ἐλληνικὴν ἐκράτησε γραφὴν, γράφων πανταχοῦ σχεδὸν Ephī (ἀντὶ Oephi = οἶφι)· διότι καὶ αὐτὸς, ἴσως, οὕτως ἤκουε τ' ὄνομα προφερόμενον παρὰ τοῖς συγχρόνοις Ἰουδαίοις καὶ Αἰγυπτίοις (ὡς καὶ νῦν παρὰ τοῖς Κόπταις). Οἶφι ἔγραψαν καὶ ἄλλοι τῆς γραφῆς ἐρμηνεῖς (α). Πλὴν ἀλλ' ἐν τούτοις ὤφειλον οἱ περὶ τὸν Ὀδίων ἐπιλυσαὶ τὴν ἐφεξῆς ἀπορίαν. Εἴπερ ἡ γνησία καὶ κυρία τῆς Αἰγυπτίας λέξεως γραφὴ καὶ προφορά ἐστὶν ἡ οἶφι, πότερον ἄρα, Μωσῆς ὁ θεὸς ἐπλανήθη τὸ πρῶτον γράψας ἑβραϊστί Ephā; ἢ μετέπειτα Ἔδρας, ἐφ' οὗ μετεστοιχειώθησαν αἱ γραφαί; ἢ τ' ἀνάπαλιν, τότε μὲν καὶ οἱ Αἰγύπτιοι προφέροντες ἔγραφον Ephā, ὕστερον δὲ ποτε παρ' αὐτοῖς ἡ φωνὴ μετεπλάσθη εἰς τὸ οἶφι; Ἀλλὰ ταῦτα πάλιν ἴδια τῆς Ὀδίου μαντικῆς (βλ. καὶ ἐφεξῆς λ. Ἄχι). Ἡμεῖς δὲ κἀκεῖνο κρίνομεν προσθετέον, ὅτι, κἂν Ephā τὴν λέξιν ἀνεγίνωσκον ἐν ταῖς Γραφαῖς οἱ παλαιοὶ τῶν Ἱεροσολύμων νομοδιδάσκαλοι, πιθανὸν ὅμως, ὅτι κατὰ τὰς ἰδίας φιλολογικὰς αὐτῶν μελέτας ἔγραφον συνήθως οἶφι, παρ' Αἰγυπτίων παραλαβόντες τὴν συνήθη προφορὰν, ὡς ἐποιοῦν καὶ εἰς ἄλλας λέξεις ἐθνικὰς. Οὕτω (λέγει ὁ Ἰώσηπος περὶ τῆς ζώνης τοῦ ἀρχιερέως) α Μωσῆς μὲν Ἀβανήθ αὐτὴν ἐκάλεσεν (ἑβραϊστί), ἡμεῖς δὲ (οἱ ἱεροσολυμίται ἱερογραμματεῖς), παρὰ Βαβυλωνίων μεμαθηκότες, ἐμίαν αὐτὴν καλοῦμεν· οὕτω γὰρ προσαγορεύεται παρ' αὐτοῖς ν (β).

β) ΟΥΡΙΜ καὶ ΘΟΥΜΜΙΜ, *Δήλωσιν καὶ Ἀλήθειαν* ἡρμή-

(α) Bl. Schleusn. Thesaur. Vet. Test. Part. 4. p. 66.

(β) Ἰώσηφ. Ἀρχ. Γ. ζ. 2. σελ. 140. τέμ. α. ἐκδ. Hav. βλ. καὶ τῶν Κριτικ. σημ. αὐτόθ. καὶ Voss. de LXX.

νευσαν ταῦτα οἱ Ο (α), καίτοι κυρίως δηλοῦντα, τὸ μὲν Οὐρίμ φωτισμοὺς (ἐκ τοῦ ur, ἢ or, τὸ φῶς), τὸ δὲ Θουμμίμ τελειώσεις, ἢ τελειότητας (ἐκ τοῦ thom, ἢ τελειότης)* καὶ ταύτην εἶναι τὴν κυρίαν τῶν φωνῶν μετάφρασιν μαρτυροῦσιν αὐτοὶ πάλιν οἱ Ο, μεταφράσαντες αὐτὰς ἀλλαχοῦ « τοῖς φωτίζουσι καὶ τοῖς τελείοις » (Ἔσδρ. β. 63: πρβλ. καὶ Νεεμ. ζ. 65, ὅπου ἀντὶ τοῦ φωτίζων, ἡ Κομπλ. ἐκδόσις ἔχει « τοῖς φωτισμοῖς καὶ ταῖς τελειώσεσι »). Φωτισμοὺς καὶ τελειώσεις ἐξέδωκαν καὶ Ἀκύλας καὶ Θεοδοτίων· ὁ δὲ μακάριος ἱερώνυμος ἐτήρησεν αὐτὰ τὰ δηλώσει καὶ ἀλήθεια (ε). Ἀλλὰ τί ποτε κυρίως ὑπῆρχον ταῦτα τὰ Οὐρίμ βὲ Θουμμίμ ἐπὶ τοῦ λογείου, καὶ πῶς ἐγίνετο δι' αὐτῶν ἡ τοῦ μέλλοντος δῆλωσις, οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων διώρισεν ἀκριβῶς. Ὁ Ὁγκελος (ἀρχαῖος ἐβραῖος παραφραστής) ἀφῆκε τὰς λέξεις ἀνεξηγήτους· ἄλλοι δὲ τῶν Ταρρουμιστῶν ἄλλα λέγουσιν, ἀντιφάσκοντες πρὸς ἀλλήλους, καὶ πολὺ χεῖρον οἱ Ταλμουδισταί (γ). Ὁ δὲ Φίλων (τόμ. β. σελ. 226. πρβλ. καὶ σελ. 152) « Ἐπὶ τοῦ λογείου (φησι) διατὰ ὑγᾶσματα καταποικίλλει (Μωϋσῆς), προσαγορεύων τὸ μὲν δῆλωσιν, τὸ δὲ ἀλήθειαν ». Ἀλλ' ὅμως ὁ Ἰώσηπος τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δῆλωσιν τοῦ μέλλοντος φαίνεται τιθεῖς εἰς μόνην τὴν ἐκλαμψιν,

(α) Ἀντὶ Δ ἡ λ ω σ ι ε ἔγραψαν καὶ Δ ἡ λ ο υ ε (Ἀριθ. κς. 21. Α, Βασ. κη, 6. πρβλ. Σοφ. Σειρ. με. 10). Τούτου δὲ τοῦ Δ ἡ λ ο υ ε ἰλλειπτικὸν ὑπακουόμενον τὸ λ ί θ ο υ ε ὑπέλαβεν ὁ Schleusner. — « Οἱ δὲ ἄλλοι Ἑρμηνευταὶ τὸ τῶν δ ἡ λ ω ν, φωτισμοὺς ἐκδέδωκασιν » (Σχολ. εἰς Ἀριθ. κς. 21). Καὶ ἐν Ὡσητ γ. 4. « οἱ μὲν Ο, δ ἡ λ ω ν, ὁ δ' Ἀκύλας φ ω τ ι σ μ ὶ μ » πρβλ. καὶ Σχ. εἰς Ὡσητ γ. ἐλδ. Bos., καὶ Schleusn. Thes. V. Test. λ. Δῆλος. — Δῆλος δὲ καὶ Φωτισμοὺς πληθυντικῶς, κατὰ τὸν πληθυντ. τύπον τῶν Οὐ ρ ι μ καὶ Θ ο υ μ μ ι μ.

(ε) « Manifestatio atque doctrina, vel veritas ». S. Hieron. Epist. 128 (de vestio sacerdotali), καὶ Comm. in Osee III. 4. « Ἀ λ ῆ θ ε ι α καὶ φ ω τ ι σ μ οῖ, veritas, atque doctrina » οὕτω καὶ ἐν τῇ Βουλγατᾷ ἀναγινώσκειται veritas atque doctrina.

(γ) βλ. Cahen La Bible in not. Supplement. in Pentateuch. Tom. 2. p. 186. πρβλ. καὶ Fabric. Opuscul. Sylloge p. 173. καὶ C. Sigonij, de Republ. Judaeor. Lib. V. c. IX. p. 369. Οἱ δὲ τινες τῶν νεωτέρων ἐρμηνεύουσι τὸ Urim λάμψιν, ἢ σίλας splendorem, ἀμφοτέρω δὲ τὰ Urim et Thummim, σίλας τελειώτατον, splendorem perfectissimum. Βλ. Rosenmüller. Schol. in Ex. 28, 30.

ἥτις ἐξήστραπτεν ἀπὸ τε τοῦ κατὰ τὸν δεξιὸν ὄμρον τοῦ ἀρχιερέως σαρδόνυχος λίθου (καὶ τοῦτο ἐν ταῖς ἱερουργίαις, ὅποτε ὁ Θεὸς παρείη, καὶ ἡ θυσία ἐγίνετο δεκτὴ), καὶ ἀπὸ τῶν δώδεκα τοῦ λογείου λίθων (καὶ τοῦτο μάλιστα ἐπὶ πολέμου), ἡ δὲ ὧν νίκην (τοῖς Ἰουδαίοις) μέλλουσι πολεμεῖν προεμήνυνεν ὁ Θεός » (α). Οὕτω καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος (κατὰ Ἰουδ. λόγ. γ), καὶ ὁ γραφικώτατος Θεοδώρητος (ἐν Ἀπόρ. εἰς Ἑξῶδ. ἐρωτ. ζ.), λέγων· « Διὰ δὲ τούτων (τῶν ιβ, λίθων) ἐδηλοῦτο, πολέμου συγκροτηθέντος, ἡ νίκη, ἥ ἦν· καὶ δηλώσιν μὲν ἐκάλεσε τὰ ἐκείθεν μηνύματα, ἀλήθειαν δὲ τῶν μηνυμάτων τὸ ἀψευδές ». Ὁ δὲ φωστὴρ τῆς Ἀλεξανδρείας Κύριλλος διαπορεῖ λέγων· « Δήλωσιν μὲν ὀνομάζει καὶ ἀλήθειαν, οὐ μὴν ἔτι καὶ διαμεμήνυκεν ἐναργῶς, πότερον δὴ, λίθους, ἢ ὡς ἐν μικρῷ πινάκῳ γραφὴν γενέσθαι προστέταχεν. — Εἴτ' οὖν εἶεν ταῦτα λίθοι, εἴθ' ὡς ἐν πίνακι χρυσῇ τῶν ὀνομάτων γραφὴ, πολυπραγμονήσει οὐ λίαν ὁ λόγος » (β). Ἀλλαχοῦ δὲ (εἰς Ὡσπὲ κεφ. γ.) σαφέστερον εἶπε « Δύο λίθους ἐτέρους μεταξὺ τῶν ἄλλων (τῶν ιβ), οἷς ὀνόματα, ἡ δηλώσις καὶ ἡ ἀλήθεια ». Ὁ δὲ μακάριος Ἐπιφάνιος (ἐν τῷ εἰς αὐτὸν ἐπιγραφομένῳ περὶ τῶν ιβ λίθων) ἕνα τὸν λίθον, ἀδάματτα, λέγει, ὃς ἦν ἡ δηλώσις » περὶ δὲ τῆς ἀληθείας οὐδὲν μνημονεύει (γ). Ὡσαύτως καὶ Λύγουστίνος ταῦτά σχεδὸν εἰπὼν τῷ Ἐπιφανίῳ, ἐπάγει καὶ ὅτι « ἡ δηλώσις καὶ ἀλήθεια ἴσως καὶ διὰ γραμμάτων ἐπετέθειντο τῷ λογεῖῳ »· διορίζει δὲ

(α) Ἰωάν. π. ἄρχ. γ. η, 9. πρὸς. καὶ Συγκέλ. Χρονολογ. σελ. 253 τόμ. α. Βοη. καὶ Νικηφ. ἐκλογ.

(β) Κύριλλ. π. τ. ἐν πνεύματι. προσκυν. βιβλ. ια. (βλ. καὶ τὴν εἰς Ὀκτάτευχ. Σιράν, τόμ. α. Ἑξῶδ. κπ). Οὕτω καὶ Προκόπιος διαπορεῖ. Βλ. Σχολ. εἰς Ἑξῶδ. κη.

(γ) Ἐπιφάν. τόμ. 6. σελ. 230. (περὶ τῶν ιβ λίθων. πρὸς. καὶ Ἀναστάσιον Σιναιτικόν, ἐρωτ. 40: ἐκδ. Tigur. 1566). Οὕτω καὶ Κύριλλος Δεξικ. « Ἡ δὲ δηλώσις λίθος ἦν ἀδάμας, ἐπάνω κείμενος, ἀπαλλάττων (γράφ. ὃς ἐπ' α λ λ α τ τ ω ν) τὴν χροίαν, ἐδῆλου τῷ λαῷ » κτλ. Τοιαῦτα καὶ παρὰ Σουίδ. λ. ἐφούδ. ἔπου τὸ ἐφούδ, ἡ ἐπωμίς, συγχέεται πρὸς τὸ παρ' αὐτὴν ἐξηρημένον καὶ συνημμένον λογεῖον (Ἑξῶδ. κη, 25). Φαίνεται δὲ πού καὶ τὸ ἐφούδ ἀντὶ τοῦ λογείου. Κριτ. η, 27· καὶ Α. Βασ. ιδ. 18. πρὸς. Θεοδώρητ. ἐν Ἀπόρ. εἰς Κριτ. ιζ. καὶ εἰς Ἑξῶδ. ἐρωτ. ζ.

βέβαιον οὐδέν, ὡς οὐδ' ὁ μακάριος Ἱερώνυμος (α). Ὁ δὲ παλαιὸς Ἰριγένης μόνον συμβολικῶς (ὡς εἶθε πολλάκις) ἀλληγορεῖ τὴν δῆλωσιν καὶ ἀλήθειαν (β). « Οὕτω βαθὺ τοῦ λογείου τὸ χρῆμα » (Κύριλλ. αὐτόθ.), καὶ δυσεξήγητον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἅπασι, καὶ χριστιανοῖς καὶ τοῖς Ἑβραίοις αὐτοῖς! Τῶν δὲ τις νεωτέρων ραββίνων, ὁ Ἀβενέσδρας, (Ἐσδρίδης), καὶ τοὶ ἄλλως ἀγνοεῖν ὁμολογῶν, ἐξέλαθεν ὅμως τὰ Οὐρίμ καὶ Θουμμίμ, ὡς ἂν δύο τινα μορφώματα, ἢ εἰδῶλα (Θεραφίμ), κρεμάμενα ἐπὶ τοῦ λογείου. Καὶ ταύτην τοῦ καββαλιστοῦ ραββίνου τὴν γνώμην ἀπεδέξαντο (τὸ παραδοξότερον) καὶ χριστιανοὶ τινες σοφοί, ὡς ὁ Σπέγκερος καὶ Μάρσαμος καὶ Ὁββίς (γ), παραβάλλοντες καὶ τὴν παρ' Αἰλιανῶ καὶ Διοδώρῳ σαπφειρίνην Ἀλήθειαν τῶν Αἰγυπτίων. (διότι πάντα τὰ τεθεσπισμένα τοῖς Ἑβραίοις ἔθιμα καὶ νόμιμα θέλουσιν οἱ περὶ τὸν Σπέγκερον ματαιόσχολοι δεδανεισμένα παρὰ τῶν Αἰγυπτίων!). Ἀλλ' ἀντεῖπον ἄλλοι πρὸς τούτους ἐξελέγχοντες αὐτῶν τὴν κακὸς-σοφον ἐπίνοιαν (δ).

(α) S. Augustin. Quaest. sup. Exod.—S. Hieronym. ubi supra.

(β) Ἰριγένης. Homil. IV. in Levit.

(γ) Spencerus Dissert. de Urim et Thummim. Cantabrig. 1669.—καὶ De legib. Hebr. ritual. L. 3. Diss. 7. Cantabr. 1685.—Thom. Hobbes Hist. Eccles. X. 215.—J. Marsham. Canon Chron. pag. 316. Amstelod. 1698. Καὶ ὁ Gesenius (Lex. Hebr.), καὶ ὁ De-Wette (Lehrb. der hebr. Archaeol.) δύο λέγουσιν εἰκονίδια τὰ Οὐρίμ καὶ Θουμμίμ, δηλοῦντα, τὸ μὲν, τὴν θεῶν ἀποκαλυπτομένην διδασκαλίαν, τὸ δὲ, τὴν ἀλήθειαν.

(δ) W. Wilsij Aegyptiacor. Libr. I. c. 8. II. c. 10. II. 11.—J. Carpzov. ad Schikardi Jus. Hebr. p. 44. seq.—Wesseling εἰς Διόδωρ. α. 75. σελ. 86. τόμ. α. Amstelod. 1755. καὶ τὸν μεγάλτερον Ed. Bernardum εἰς Ἰωσήφ. Ἀρχ. γ. η. §. 9. σελ. 205—210. (Οξου. 1700. καὶ ἐκδ. Haverc. τόμ. α. σελ. 165) ὅστις περὶ τοῦ Οὐρίμ καὶ Θουμμίμ τὴν Ἰωσήφου γνώμην ἀποδέχεται μᾶλλον. Ἄλλοι τῶν νεωτέρων ἄλλα περὶ τούτων ἐδοξασαν· οἱ μὲν, ὅτι ἦσαν δύο πινάκεις, ὡς ἐκτοπα τῶν ἀρχιτύπων δύο τοῦ Νόμου πλακῶν· οἱ δὲ, στραπτὸν (περιτραχήλιον) ἐκ μαργάρων καὶ λίθων ἀνθρώπων, κτλ. (J. Cleric. ad Exod. 28), ἢ ἐκ μόνου τινος λίθου πολυτίμου, διαφόρου παρὰ τοῦ εἰς· οἱ δὲ (ὡς Braun, Dathius, Schroeder) αὐτοὺς νομίζουσι τοὺς εἰς, λίθους καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἑλαμφνί, (διότι, λέγουσιν, ὁ θεὸς Μωσῆς χρῆται ἐξ ὑπαλαφῆς τοῖς τε εἰς. λίθοις, καὶ τῷ Οὐρίμ καὶ Θουμμίμ εἶον,

Τὴν σαπφειρίνην, τέλος, Ἀλήθειαν ἐπανάλαβε καὶ ὁ κλεινὸς Ἀρχιεπίσκοπος, ὅπως ἂν καὶ δι' αὐτῆς Αἰγυπτίους ἀποδείξῃ τοὺς ἑρμηνεῖς (α): ἀλλ' ἐπλανήθη πάντως ὁ σοφὸς ἀνὴρ καὶ κατὰ τοῦτο, πορευθεὶς ὀπίσω Μαρσάμων καὶ Σπεγμέρων. Ἐπειδὴ·

α) Τὸ γνωστὸν ἐκ τῶν ἱστορικῶν Αἰλιανοῦ καὶ Διοδώρου (καὶ τοὶ καὶ τούτων μὴ πάντῃ συμφωνοῦντων ἀλλήλοις τε καὶ πρὸς ἄλλους, ὡς λέγομεν ἐφεξῆς), καὶ διωρισμένον ζώδιον τῆς σαπφειρίνης Ἀληθείας οὐδεμίαν εἶχε κατὰ τὸ εἶδος ὁμοιότητα πρὸς τὰ Οὐρίμ καὶ Θουμμίμ. Ἐκεῖνο, ζώδιον γλυπτὸν, ἐπιμύον τοὺς ὀφθαλμούς. Ταῦτα ἐπὶ τοῦ ὑφαντοῦ δωδεκαλίθου λογείου, εἴτε λίθοι πολύτιμοι (χωρὶς τινος εἰδωλομόρφου γλυφῆς), εἴτε πινάκια καὶ γράμματα, εἴτε καὶ αὐτὴ (κατὰ τὸν ἰώσηπον) ἢ ἐκ τῶν λίθων ἐξαίφνης ἀπαστράπτουσα αἴγλη εἰς δῆλωσιν τῆς τοῦ μέλλοντος ἀληθείας.

β) Ταῦτα ἦσαν δύο· οἱ δὲ λογιώτατοι κριτικοὶ μετουσιώσαντες ἀμφοτέρα, συνεχώνευσαν εἰς ἓν ἄγαλμα σαπφειρίνον! Ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν ἐπὶ τοῦ λογείου ἄρρητον Ἀλήθειαν παρέβαλον ὡς μίμημα πρὸς τὴν ἐκ σαπφείρου γλυπτὴν τῶν Αἰγυπτίων, ὥφειλον ἴσως, ἵνα καὶ τὴν Ἀλῶσιν παραβάλῃσιν ὁμοίως πρὸς ἄλλο τι διοπετές, ἢ καὶ ἄλλως ἱερόγλυφον αἰγύπτιον ἀγαλμάτιον (οἷον τὸ τῆς Ἰσιδος, ἢ τοῦ Ἰβρου), ἢ καὶ (μᾶλλον προσφύεστερον διὰ τὴν

ἐν μὲν Ἐξῆδ. λθ. 8. (ἔδρ.) ὅπου πᾶσα ἡ κατασκευὴ τοῦ περιστηθίου κατ' ἐπανάληψιν, οὐδεμία τῶν Οὐρίμ καὶ Θουμμίμ γίνεται μνεία· ἐν δὲ Δευτ. η, 8, ὀνομαζῶν ὁ θεόπτης τὰ Οὐρίμ καὶ Θουμμίμ, περὶ τῶν ιθ, λίθων σιωπᾷ). Οἱ δὲ τινες εἶπον, ὅτι μόνος τὰς ἐν τῇ διανείᾳ τοῦ ἀρχιερέως ἐναστραπτούσας θείας περὶ τῶν μελλόντων ἀποκαλύψεις ἐσήμαινον τὸ Οὐρίμ καὶ Θουμμίμ. (J. Stiebritz Dissert. Halae, 1783). Ὁ δὲ Μιχαήλος ἄλλο τι ἐφαντάσθη (ἐλ. ἐφεξῆς σελ. 215. σημ.). Ἀλλὰ τὰς τῶν νεωτέρων περὶ τοῦ Οὐρίμ καὶ Θουμμίμ παντείας, καὶ τινὰς πάντῃ παραδόξους γνώμας καὶ συγγραφαί, ἐλ. ἐν Fabric. Bibliograph. Antiquar. c. XI. p. 502. Hamb. 1740· πρβλ. Cartwright Annot. ad Exod. l. c.—Drusij not. major. ibid.—Rosenmüll. Schol. l. c.—Schulz Schol. in V. T. vol. 1. p. 438.

(α) Τὴν ὁδὸν γνώμην ἐπεκύρωσε καὶ ὁ πάντα σχεδὸν τὰ ὀδίακὰ θαυμάζων περικλεὴς Στούρτζιος (Sturz, Dialect. Maced. p. 97). Εἰς τὸν ὅδον παραπέμπει (καθὼς καὶ ἐν ἄλλαις ἐνίοτε φιλεῖ) καὶ ὁ Schleusn. Thes. V. T. λξ. Ἀλήθεια.

ὁμωνυμίαν) πρὸς τὸν *Δήλιον* καὶ *Φαναῖον* Ἀπόλλωνα τῶν Ἑλλήνων! Εἰ δὲ τὸ τοιοῦτον ἄτοπὸν ἐστὶ καὶ γελοῖον, καὶ ἡ *Δήλωσις* (ἢ οἱ *Δῆλοι* καὶ *Φωτισμοί*) ἀνῆκεν ἰδίως εἰς τὴν θεοτύπων στολὴν τοῦ ἀρχιερέως, ἄτοπον λοιπὸν ὁμοίως ἐξελέγχεται καὶ τὸ διὰ μόνην τὴν ὁμωνυμίαν παραβάλλειν τὸ τῶν Αἰγυπτίων ἀληθινὸν ἄγαλμα πρὸς τὴν θεοπρεπῆ *Ἀλήθειαν* καὶ *Τελεῖωσιν*.

γ) Τὸ σαφεῖρινον εἶδωλον ἐφόρει μόνον κατὰ τὰς δημοσίας δίκας ὁ αἰγύπτιος ἀρχιδικαστής, ὡς αἰνίγμα καὶ σύμβολον οὐ μόνον τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐθύτητος καὶ δικαιοσύνης (α') διὰ ταῦτα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἴχετ' ἐπιμύοντας (ὡς μηδαμῶς εἰς πρόσωπα καὶ δῶρα ἀποβλέποντος τοῦ δικαστοῦ). Ὁ δ' ἀρχιερεὺς ἐφόρει τὴν *Δήλωσιν* καὶ *Ἀλήθειαν* μετὰ τοῦ λογείου καὶ τῆς ἐπωμίδος (τοῦ Ἐφουδ), καὶ τῆς ἄλλης ιερᾶς στολῆς, οὔτε δίκας ἀγοραίας « ἐπὶ θύραις » δικάζων, οὔτ' ἐν συνεδρίῳ προκαθήμενος συνήθως μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, ἐπόπτης τῶν ἀμφισβητούμενων, ἀλλ' εἰσερχόμενος εἰς τὰ ἅγια, καὶ παριστάμενος ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ἱεουργῶν, ἢ καὶ μόνον (μετὰ τοῦ Ἐφουδ) ἐπερωτῶν τὸν Θεὸν περὶ τῶν μελλόντων καὶ τῶν πράξεων, ὅσα πολλάκις ἀπέβλεπον τοὺς βασιλεῖς καὶ ὅλον τὸ ἔθνος (β').

(α) Sturz. loc. cit. πρὸς. καὶ Διόδωρ. α. §. 48. σελ. 58. Wessel.

(β) Ἐξέδ. κη. 26. Ἀριθ. κζ. 21. Α. Βασίλ. κη. 6. κτλ. Τῶν δὲ νεωτέρων ὁ Μιχαῆλος (not. in Exod. 38: καὶ Jur. Mosae. p. i. §. 52, καὶ p. 6. §. 304. πρὸς καὶ Scholz ubi supr.) παράδοξός τις φαίνεται νομίζων τὰ Οὐρίμ καὶ Θουμμίμ κληῖρους τρεῖς (τὸν μὲν καταφατικόν, τὸν δ' ἀρνητικόν, τὸν δὲ αὐδέτερον), φερομένους ἐν τῷ λογείῳ, ὥσπερ ἐν μαρτυρίῳ, δι' ὧν ὁ ἀρχιερεὺς ἀνεκάλυπτε τοὺς ἐνόχους, καὶ δέσκινα τὰς διαφοράς. Οὕτως ὁ κλεινὸς Μιχαῆλος τὰ μὲν δύο (τὰ Οὐρίμ καὶ Θουμμίμ) ποιεῖ τρεῖς (κληῖρους τρεῖς!), εἰκοτελογεῖ δὲ τὴν αὐτοῦ φαντασίαν ἐκ τοῦ Ἰησοῦ, Ζ, 10—18 (ὅπου περὶ κληῖρου λόγος οὐδεὶς βασιῖνοι δέ τινες ἀναιρέθησαν, ὅτι διὰ κληρῶν ἐξέυρεν ὁ Ἰησοῦς τὸν κλέπτην Ἰάκωβ. βλ. Amama annot. ad h. l.), καὶ ἐκ τοῦ Α. Βασ. ιδ. 37—42. ὅπου ὁ Σαουλ ἐρωτήσας πρότερον τὸν θεὸν (διὰ τοῦ ἀρχιερέως πάντως καὶ τοῦ λογείου), καὶ τοῦ θεοῦ μὴ ἀποκριθέντος, τότε φανερώς ἀνέκραξε, « Ἀκούετε (ἢ ἀλλοτρεῶς) κληῖρον » (Α. Βασ. αὐτ. ἐκδ. Ἀλ. Ἄλδ. Κομπλ.). Τὸ δὲ δὲ δ' κληῖρους (αὐτ. §. 41)

Αὐτὸς δὲ περὶ τούτων ἐψήφισεν οὐδέν, ἀλλ' εἰς μόνον τὸν θεὸν ἀνέφερε « τὰς κρίσεις τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ » (Ἐξ. 26. τουτέστιν ὁ θεὸς ἔκρινε καὶ ἐδηλοποιεῖ ἐρωτήσεις· « τὰ ἐρωτήματα δὴλων » Σ. Σειρ. λγ. 4), καὶ παρ' αὐτοῦ τὴν ψῆφον ἀνέμενε. Ὅθεν καὶ λογεῖον (ἢ λόγιον) τῆς κρίσεως, ἢ τῶν κρίσεων, ὠνομάσθη (Ἐξ. κη, 15, 26) ἐξαιρέτως, διὰ τὸ ἀκριβὲς καὶ ἀλάνθαστον τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ (α). Ποία τούτων ὁμοιότης πρὸς τὸν αἰγύπτιον ἀρχιδικαστήν, ὅστις καθήμενος ἐν τῷ συνεδρίῳ μετὰ τῶν 30 δικαστῶν, « ἀποφαινομένων τούτων τὰς γνώμας, φέρων προσετίθει τὸ ζῶδιον τῆς ἀληθείας τῇ ἐτέρᾳ τῶν ἀμφισβητήσεων »; (Διόδωρ. Α, §. 75, σελ. 87).

δ) Ἀπὸ τῶν Ἀλεξάνδρου χρόνων καὶ ἐφεξῆς δι' ὅλων τῶν διαδόχων, καὶ ἐπ' αὐτῶν δὲ τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκρατόρων, οἱ κατὰ τὴν Ἀλεξανδρείαν καὶ τὴν Αἴγυπτον Ἰουδαῖοι εἶχον πολιτικὰ δίκαια· καὶ γερούσιαν εἶχον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, « καὶ ἐθνάρχης ἰδίας αὐτῶν καθίστατο διοικῶν τὸ ἔθνος, καὶ κρίσεις διαιτῶν, καὶ συμβολαίων ἐπιμελούμενος, καὶ προσταγμάτων, ὡς ἂν πολιτείας ἀρχῶν αὐτοτελοῦς » (6). Οὕτω δὲ ἐν ταῖς ἰδίαις δικαστηρίοις κρινόμενοι κατὰ τὰ πάτρια νόμιμα (γ), καὶ τὴν δίκαιαν ἄλλως ἀνεπίμικτον, ὅσον οἶόν τε, πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους διατηροῦντες οἱ κατ' Αἴγυπτον Ἰουδαῖοι, οὐδεμίαν εἶχον ἀνάγκην, οὐτ' εἰς τ' ἄλλα δικαστήρια τῶν Αἰγυπτίων, οὐτ' εἰς αὐτὸ τὸ μέγα συνέδριον

οὐχὶ πάντως τὴν τοῦ λογεῖου δὴ λ ω σ ι ν σημαίνει, ἀλλ' ἀπλῶς τὸ « π ἄ ρ α σ χ α » (ἢ ποίησον) ἢ μ ᾶ ς δ ῆ λ ο υ ς — δηλώσον (εἰ ἐν ἐμοὶ ἡ ἀδικία, ἢ ἐν τῷ Ἰωνάθαν). Καὶ τὸ Ἑβρ. Thumim ἀναγινώσκεται καὶ Thamim (ἀκέραιον, ἄθωον) = δεῖξον τὸν ἀθῶον· βλ. Houbig. not. in h. l. καὶ Schleusn. Thes. V. T. λ. Δῆλος.

(α) « Δ ὀ γ ι ο ν κ ρ ί σ ε ω ν, κρίσεις ἀκριβῆς ». Κύριλ. λεξικ. καὶ Γλωσσάρ. εἰς τὴν Ὀκτάτευχ. παρὰ Schleusner Thes. V. Test. λ. κρίσις.

(6) Στράβ. παρ' Ἰωσήφ. Ἀρχ. ιδ. ζ. 2. πρὸλ. καὶ ις. γ, κτλ. καὶ κ. Ἀπίων. β. §. 4. βλ. καὶ Φίλ. εἰς Φλάκ. σελ. 515 κτλ. τόμ. β. ἐκδ. Mang.

(γ) Δευτερ. ις, 18. βλ. καὶ Ἑσδρ. ζ, 25. — Σωσάν. 5. — Ἰωσήφ. Ἀρχ. δ, 8, 14. καὶ Ἰουδ. πολ. Β, κ, 5. πρὸλ. Krebs. Observ. Flav. p. 19. — Sigon. de Rep. Hebr. VII. c. 7.

ἀνατρέχειν· ὅθεν οὐδὲ τοῦ ἀρχιδικαστοῦ τὴν σαπφειρίνην Ἀλήθειαν ἐγνώριζον· καὶ γνωρίσαντες, οὐκ ἂν ποτ' ἐζήλωσαν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον (ὡς εἰδῶλον) ἐβδελύξαντο. Ἐάν δὲ τούτοις προσθῶμεν, καὶ ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Φιλαδέλφου βασιλείας τοῦτο τὸ Συνέδριον τῶν Αἰγυπτίων δικαστῶν συνήδρευε κατὰ τὴν μεγάλην Διόσπολιν, ἢ τὰς Θήβας (ὡς συμπεραίνεται πιθανῶς ἐκ τοῦ Διοδώρου, α. §. 47 πρλβ. §. 75), τότε καὶ αὕτῃ τῶν τόπων ἡ ἀποστασις ἀφ' ἧς τὴν γνῶσιν τῆς σαπφειρογλυφοῦς Ἀληθείας τοὺς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἀλλαχοῦ, μακρὰν τῆς Διοσπόλεως κατοικοῦντας Ἰουδαίους. Πῶς λοιπὸν ὁ Ὁδισιὸς εὑρηκεν Αἰγύπτου τέκνα τοὺς ἐρμηνεῖς, ὡς θεωροὺς καὶ ζηλωτάς τοῦ τοιούτου ἐθίμου τῶν Αἰγυπτίων ἐθνικῶν;

ε) Τὸ πάνσεπτον ἐκεῖνο καὶ θεοπρεπὲς τοῦ ἀρχιερέως ἐγκόλπιον, δι' οὗ περ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐδήλου τὰ μέλλοντα, θείου φωτὸς ἀκηράτους ἐκπέμπον αὐγὰς, καὶ ῥοὴν ἀκτίνων χρησιμολαμπῶν ἐξαίφνης προχέον, πῶς ἂν κατεσκευάσθῃ παρόμοιον πρὸς τὰ γλυπτὰ καὶ χωνευτὰ περιάπτα καὶ τελέσματα καὶ ζώδια τῶν Αἰγυπτίων καὶ Χαλδαίων, ἐναντίον τῆς, « Οὐ ποιήσεις σιαντῷ εἰδῶλον, οὐδὲ πᾶν ὁμοίωμα », θείας ἐντολῆς; Ἀλλ' οἱ μὲν ἐθνικοὶ καλῶς εἰδότες ἐκήρυξαν, αὐτὶ θεῶν ἄγαλμα Μωσῆς οὐ κατεσκευάσεν· ἀλλ' ἐκέλευσεν ἔξῃ δεῖν πᾶσαν ξοανοποιίαν » (Στράβων καὶ Διόδωρος)· οἱ δὲ περὶ τὸν Σπέγκερον, « δύστηνόν τινα σοφίαν ἐπ' ἐκφαιλισμῷ τῶν θείων ἡσκηκότες » (ὡς εἶπε περὶ τῶν τοιούτων ὁ Ἰώσηπος Ἀρχ. γ. η. 9), πᾶν τοῦναντίον ὠνειροπόλησαν, εἰσάγοντες καὶ αὐτὸν τὸν Ἰουδαῖον Φίλωνα μάρτυρα τῆς αὐτῶν παραδοξολογίας, διότι εἶπεν, ὅτι « τὸ λογεῖον ἀγαλματοφορεῖ δύο ἀρετάς, τὴν δῆλωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν » (βίβλ. Μωσέως) (α). Οὕτω

(α) Τὸ ἀγαλματοφορεῖν, φέρειν ὡς ἂν ἄγαλμα, τοῦτ. ἀγαλλίαμα, καλλώπισμα, κόσμον (Ἰσὺχ. Μ. Ἑνυμ: Σουῖδ; Εὐστάθ. εἰς Ἰλιάδ. δ. πρβλ. Ὀδυσ. γ, 274. μ, 374 κτλ.) καὶ ἀλλαχοῦ χαριέντως ὁ Φίλων εἶπε μεταφορικῶς· εἶον, « Πρὸς γὰρ ἓνα τὸν τῶν ὄλων ἐκείνων (ἡγεμόνα νοῦν, τὸν Θεόν), ὁ ἐν ἐκάστῳ τῶν κατὰ μέρος (ἀνθρώπων νοῦς) ἀπεικονίσθη, τρόπον τινα θεὸς ὢν τοῦ φέροντος καὶ

μετὰ τῆς κακοφροσύνης ὀφλισκάνουσι καὶ ποιάν τινὰ τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς ἀδαημοσύνην, ὡς μὴ κατανοήσαντες τὴν Φιλῶνειον τῆς λέξεως μεταφοράν. Καὶ φαίνονται ἄρα καὶ αὐτὸν τὸν Φίλωνα διαστρέφοντες, ἢ διελθόντες ἀβρόχοις καὶ ποσὶ καὶ γρασί.

ς) Αὐτὸς οὗτος ὁ Φίλων, ὁ Ἀλεξανδρινός, καὶ τὸ γένος ἱεραικός, ἐν οἷς ἀνέφερε τὴν τοῦ λογαίου Δήλωσιν καὶ Ἀλήθειαν, εἵπερ εἶχεν αὕτη καὶ ποιάν τινὰ παρομοίωσιν πρὸς τὴν Αἰγυπτιακὴν, οὐδόλως ἂν αὐτὴν ἀπεσιώπησεν· ἀλλὰ τίς ὁμοίωσις τῶν ὦν εἶπε διτιῶν ὑγρασμάτων πρὸς τὸ ζῳδίων τὸ σαπφείρινον; Ὁ δὲ τοῦ ναοῦ τῶν Ἱεροσαλύμων ἱερεὺς Ἰώσηπος οὐδὲ κἄν ὑφάσματα ταῦτα διέγραψεν, ἢ πινάκια, ἢ λίθους ἄλλους, κεχωρισμένους τῶν τοῦ λογαίου· ἀλλ' ἀπλῶς ἐξέλαθεν αὐτὰ καὶ μόνὰ τὰ ἐκ τῶν λίθων θαυμαστῶς ἐξαστράπτοντα φέγγη, δι' ὧν τὸ μέλλον διεδηλοῦτο. Τούτων δὲ τῶν θεοσεβῶν καὶ παλαιῶν Ἰουδαίων αἱ μαρτυρίαι καθαρεύουσαι πάσης ἐννοίας εἰδωλοπλαστικῆς, βεβηλούσης τὴν θεόπεμπτον ἐκείνην χρησιμοφάνειαν, ὑπάρχουσι (νομίζομεν) ἀξιοπιστότεραι παρὰ μυρίους Ἀθενέσδρας καὶ Σπεγκέρους.

ζ) Πρόσθε, ὅτι καὶ αὐτοὶ τῆς Γραφῆς οἱ ἐρμηνεῖς ἐβλεπον συχνάκις τὴν Δήλωσιν καὶ Ἀλήθειαν, ἔτι φεγγοβολούσας ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν (περὶ τὸ 280 π. Χ.), καθὼς πάλιν αὐτὸς ὁ Ἰώσηπος μαρτυρεῖ λέγων· ὅτι ὁ Ἑσσήνης (τὸ δωδεκάλιθον λογεῖον), καὶ ὁ σαρδόνουξ ἐπαύσαντο τοῦ λάμπειν ἔτσι διακοσίους πρότερον, ἢ αὐτὸς συντάξῃ τὴν συγγραφὴν τῆς Ἀρχαιολογίας (α)· συνέγραψε ἀγαλματοφοροῦντος αὐτὸν «(π. Κόσμου σελ. 16. τόμ. α. καὶ ἐν ἄλλοις χωρίοις, βλ. τόμ. β. σελ. 154. Mang. καὶ E. Bernard. σημ. εἰς Ἰώσηπ. Ἀρχαιολ. γ. η. σελ. 167). Ἀλλὰ καὶ τοῦτ' αὐτὸ τὸ προβαλλόμενον χωρίον ὅλον ὁ Φίλων αὐτὸς πάλιν ἀλλαχού σαφέστατα ἐξέφρασεν, εἰπὼν, ὅτι ἐπὶ τοῦ λογαίου διττὰ ὑφάσματα κατεποικίλλει (Μωσῆς), προσαγορεύων τὸ μὲν δήλωσιν, τὸ δ' ἀλήθειαν» βλ. ἀνωτέρω σελ. 211.

(α) Ἰώσηπ. Ἀρχ. γ. η. 9. Ὁ δὲ Σπέγγερους (ἐνθ. ἀνωτέρω) καὶ ὁ Braunius (de Vestit. Sacerd. Jud. L. II. c. 7. Amstelod. 1680) πολὺ πρότερον, ἔτι, κατὰ τὴν εἰς Βαβυλῶνα μετοικεσίαν ἀφανισθῆναι τὴν λάμπην εἰκάζουσι, προτιμῶντες Ἰωσήπου νεωτέρας μαρτυρίας, ἢ μωρολογίας βαβυλωνιακάς. Ἀλλ' ἀντιτίπον πρὸς αὐτοὺς ἄλλοι τε καὶ Ed. Bernard. Σχ. εἰς Ἰώσηπ. αὐτόθ.

δὲ ταύτην περὶ τὸ 80 μ. Χ. ὥστε ἡ τῶν λίθων λάμψις ἐπαύσατο (περὶ τὸ 120 π. Χ.). Οὐδεμίαν τοιγαροῦν εἶχον ἀνάγκην οἱ ἐρμηνεῖς πρὸς τὴν Αἰγυπτίων ἀλήθειαν ἀποβλέπειν. Ἀλλ' οὐδ' ἠδύναντο (καὶν ἦσαν Ἀλεξανδρινοὶ τὴν πατρίδα, κατὰ τὸν Ὀδιον), ἀφέντες τὴν ἔννοιαν τῆς θείας ἐκείνης χρησιμοφανείας, ἀποθανμάζειν τὸ σαπφείρινον γλυπτὸν τῶν ἐθνικῶν (ἢ μήπως οὐκ ἦσαν ἐβραῖοι τὸ θρήσκευμα καὶ αὐτοί;). Εἰ δὲ μὴ, κατάρτατοι τινες καὶ μιαιοὶ δικαίως ἂν ἐφάνησαν καὶ παρ' αὐτοῖς αὐτῶν τοῖς ὁμογενέσι (δι' οὓς ἡρμήνευον τὴν Γραφὴν), καταχραίνοντες καὶ βεβηλοῦντες τὸ ἀγιώτατον λογεῖον διὰ τῆς κυριωνυμίας τοῦ αἰγυπτιακοῦ ξοανιδίου, καὶ καθιεροῦντες ἐν ταῖς Συναγωγαῖς τῆς θείας λατρείας τὴν ιδέαν τοῦ βδελύγματος ἐκείνου τῶν εἰδωλολατρῶν, ἐναντίον οὐ μόνον τῆς τοῦ Δεκαλόγου ἐντολῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς προφητικῆς παραγγελίας ἐκείνης, ἣν ἔγραψεν ὁ Ἰερεμίας πρὸς πάντας τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀλλαχοῦ διάγοντας αἰχμαλώτους Ἰουδαίους, ἵνα, ὅταν αἰδῶσι θεοὺς χρυσοῦς καὶ ἀργυροῦς» (πὶ δ' οὐχὶ καὶ σαπφείρινοὺς;) «καὶ ὄχλον ἐμπροσθεν καὶ ὀπισθεν αὐτῶν, λέγωσι· Σοὶ δεῖ προσκυνεῖν δέσποτα» (Ἰερεμ. Ἐπιστολ. 4—7).

η) Καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν Οὐρίμ. καὶ Θουμμίμ. πρὸς τὰ Δῆλωσις καὶ Ἀλήθεια λεκτικῆς ἀναλογίας ἐξελέγχονται οἱ περὶ τὸν Ὀδιον μάτην ταῦτα συνάψαντες πρὸς τὸ σαπφείρινον παράδειγμα τῆς Αἰγύπτου. Τὸ Οὐρίμ, ἡ ὁ φωτισμός (ὡς ἐκ τῆς λάμψεως) ὑπάρχει τὸ αὐτὸ καὶ οἱ δῆλοι, ἡ δῆλωσις (ὡς ἐκ τῆς ἐνεργείας). Ὁ φωτισμός ἐδήλου τὸ μέλλον, καὶ ἡ δῆλωσις ἐγένετο ἐκ τοῦ φωτισμοῦ. Οὕτω καὶ τὸ φωτίζω σημαίνει πολλάκις καὶ τὸ δῆλον ποιῶ, φανερῶ, (Δ. Βασ. ιβ. 2: Κριτ. ιγ. 8. κώδ. Ἀλεξ. Κομπλ. κτλ.). Καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐτυμολογίας δὲ, τὸ δῆλος γίνεται παρὰ τοῦ δάω, δαίω, (τὸ καίω, λάμπω, φαίνω, φωτίζω)· ὑπέμνησε δὲ περὶ τούτου τὸν Ὀδιον καὶ Οὐόσσις (α). Ὡσαύτως καὶ τὸ Θουμμίμ, ἡ τελείωσις, ἀναλογεῖ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καθ' ἣν τελήετα ἐγί-

(α) J. Voss, de LXX. p. 50. Καὶ ὁ Gesenius (Lex. Hebr. p. 29) τὸ Οὐρίμ. ἐξηγεῖ μεταφορικῶς ἀποκάλυψιν, δῆλωσιν, ἐπιφάνειαν «Ἄριστα εἰ Ο, Δηλωσιν καὶ Ἀλήθειαν».

νοντο καὶ πλήρη τὰ δηλούμενα. « Οὐ γὰρ ἀτέλεστον, οὐδ' ἀκρά-
αντον πᾶν ὅτι Θεὸς κατανεύσοι », ἀλλ' ἄψευδές καὶ βέβαιον καὶ
ἀτρεκές, ἢ ἀληθές, καὶ δὴ καὶ τετελεσμένον ἔσται· κατὰ τὸ,
« Ἀληθές ἐστι τὸ ῥῆμα τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ » (α). Εἶπον δὲ καὶ ἁλ-
λαχοῦ οἱ Ο, « ἀληθινὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ » (Δευτερ. λβ. 4), ὅπου
τὸ ἐβραϊκὸν ἔχει θαμμίμ, δηλονότι τέλεια (β). Μὴ ζήτει λοιπὸν,
ὦ φίλ' Ὅδιε, μήτε τὴν μορφήν τοῦ Θαυμάσιου, μήτε τὴν ἀντίστοι-
χον ἑλληνίδα λέξιν, τὴν Ἀληθειαν, εἰς τὴν σαπφειρίνην τῶν Αἰγυ-
πτίων. Ἄλλως τὰ ὀνόματα συνέπεσαν κατὰ συγκυρίαν· μὴ ἀμφί-
βαλλε. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἀναξάγορου ἐπέγραφον,
οἱ μὲν Νοῦ, οἱ δὲ, Ἀληθείας (Αἴλιαν. ποικ. ἱστ. η, 49). Εἰ δ'
ἀπιστεῖς, ὦρα σοι λοιπὸν καὶ Δελφούς τοὺς ἐρμηνεῖς ἀποφαίνειν,
ἢ ἄλλου τινος ἑλληνικοῦ μαντείου ὑποφύτας, διότι εἶπον καὶ λό-
γιον, ἢ λυγεῖον (χρησμὸν, χρηστήριον) τὸ ἐβραϊκὸν ἔσσην (chos-
sen), ὃ καὶ περιστήθισον ἁλλαχοῦ (ἐξ ἄλλου πάλιν, ἴσως, θέματος)
ἐξελλήνισαν (γ).

δ) Ἐπειδὴ προεῖπομεν, ὅτι τυχαίως συνέπεσαν τὰ ὀνόματα (τῆς
τῶν Ο, καὶ τῆς αἰγυπτίας Ἀληθείας), οὐ χεῖρον, ἴσως, προσθεῖναι
καὶ τὰ ἐφεξῆς. Ἄλυσιν χυρσὴν (ἢ στρεπτόν, ὄρμον, περιδέραιον)
περὶ τὸν τράχηλον ἐφόρουν τὸ πάλαι παρ' Αἰγυπτίοις οἱ ἐπισημό-
τατοι τῶν ἐν τέλει. Τοιοῦτον ἔδωκε Φαραὼ τῷ Ἰωσήφ (δ). Ἐμ-

(α) Γενέσ. μα, 32. ὅπου ὁ Σχολ. « ἔτοιμον (γρ. ἔτ μ ο ν) τὸ ῥῆμα· βέβαιος ὁ
λόγος ». — Οὕτω καὶ τὸ ἀτρεκές (συνών. τοῦ ἀληθές) ἐπὶ τοῦ βεβαίου καὶ ἀσφαλούς
ἔταξεν ὁ Πίνδαρος « ἀτρεκέϊ κατέβα ποδὶ ». (Νεμ. γ, α, 72). πρβλ. καὶ Schleusn.
Thes. V. T. λ. ἀληθινός καὶ ἀληθία, ὅπου τὸ ἀ λ ἡ θ ε ι α ὡς ἀνάλογον τοῦ Ἑβρ.
Thom, ἐρμηνεύεται ὁ λ ο κ λ η ρ ι α, τ ε λ ε ι ὁ τ η ς.

(β) Ὁ Ἰσὺχ. ἔχει, « Ἀληθής, δικαία καὶ δίκαιος » — Δίκαιον δὲ καὶ τὸ τ ε λ ε ι ο ν
(ἐπὶ μέτρων καὶ σταθμῶν). Οὕτω καὶ τὸ Thamim (καὶ Τουρκ. τ α μ ἰ μ) — τέλειον.

(γ) Ἐξέδ. κη, 4. βλ. καὶ Bernard. σχολ. εἰς Ἰωσήφ. Ἀρχ. γ. ζ. §. 5. σελ. 144.
τόμ. α. Haverc.

(δ) Γενέσ. μα, 42. Τοιοῦτον ὁ ρ μ ῖ σ κ ο ν ἑρῶρει καὶ Ἰούδας (Γενέσ. λη, 18),
« κόσμημα περὶ τὴν δέξιν, ἔθαι Χ α λ δ α ῖ κ ῶ — χρυσῶ γὰρ οὗτοι καὶ χ ε ῖ-
ρ α καὶ δ ε ρ η ν καταλαμπρύνουσι » (Κύριλλ. Σχόλ. αὐτ.). Καὶ Βαλτάσαρ ἡ-
δωκε τῷ Δαυιδ μ α ν ι ἄ κ η ν (Δαν. ε, 7, 29, πρβλ. Ἰωσήφ. Ἀρχ. Ι. ια. γ. §. 3),
καὶ Δαρείος τῷ σοφωτέρῳ (Α. Ἐσθρ. γ. 6, πρβλ. Ἰωσήφ. Ἀρχ. ια. γ. §. 2. καὶ

φαίνουσι δὲ τὸ ἔθος καὶ τινὰ τῶν περισφθέντων Αἰγυπτίων ἱερο-
γλυφικῶν (α). ἄγαλμα δὲ, ἢ ζώδιον, ἐξηρητημένον τῆς ἀλύσεως
(οἷον ἱστορεῖται φορῶν ὁ τῶν Αἰγυπτίων ἀρχιδικαστής), οὐδεὶς
τῶν ἀρχαίων ἐμνημόνευσεν ἱστορικῶν. Τοιαῦτα πρὸς τοῖς ὅμοις
ἐξαρτήματα φαίνονται τῶν Πατριαρχικῶν καὶ Μωσαϊκῶν ἐκείνων
χρόνων μεταγενέστερα (β). Καὶ αὐτὸς δὲ τῶν Αἰγυπτίων ὁ βασι-
λεὺς ἄλυσιν μὲν ἐφόρει τότε κόσμημα περιτραχήλιον, ζώδιον δὲ
ταύτης ἐξηρητημένον φορῶν οὐδαμοῦ μνημονεύεται. Ἐφόρει δὲ καὶ
εἰδὸς τι ψελλίου, καθὼς πάλιν αὐτὸς ἱστώρησεν ὁ Αἰλιανός (γ).
ἵστω (ἂν ταῦτα βεβαίως ἀληθεύοι), φαίνεται λοιπὸν καὶ ἐξ
αὐτῆς τῆς τῶν παλαιῶν περιδεραίων μορφῆς ἀσύνθηες τὸ τοῦ
ζωδίου παράρτημα. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔωμεν· ἄλλο δὲ παρατη-
ροῦμεν, τὸ ἐφεξῆς. Μόνος ὁ Διόδωρος ἐξ ἑκαταίου παραλαβὼν,
ἐμνημόνευσε τῆς αἰγυπτιακῆς Ἀληθείας τὸ ζώδιον κατὰ πρῶ-
τον, ἐν οἷς διαγράφει τὸν ἐν Θήβαις τάφον Ὀσυμανδίου τοῦ βασι-

ς. §. 10). Ἀρχαῖον δὲ τὸ ἔθος παρὰ Χαλδαίοις, καὶ Αἰγυπτίοις, καὶ Πέρσαις, καὶ
Ῥωμαίοις, καὶ Κελτοῖς, ἢ Γαλάταις, καὶ Ἀρμενίοις, κτλ. ὅθεν καὶ τὸ λατινικ. tor-
κουάτος (torquatus) ὁ στρεπτοφόρος ('Ἠρώδ. η, 113)· παρ' Ἑλλήσι δὲ μόναι αἱ
γυναῖκες φαίνονται ἐκπαλαί φοροῦσαι στρεπτόν, ἢ ὄρμον (Ὀδυσ. Σ. 294. Ο. 459.
'Ομήρ. ὕμν. ἐν Ἀφροδ. στίχ. 88.). βλ. Scheffer. De antiquor. torquib. Syntagma.
pag. 25—54. 125. Hamburg. 1707.

(α) Βλ. Fabric. Bibl. Gr. I. c. 7—13. καὶ Laur. Pignori Mensa Isiaca. Amste-
lod. 1669. πρὸ βλ. καὶ Montfaucon Antiq. explic. tom. 2. pr. 2. c. 1—3, κτλ.

(β) Scheffer l. c. p. 60. Τοιοῦτον ἐξάρτημα παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὑπῆρχεν
ἢ βούλλα (φαρκοειδὲς τὸ σχῆμα), ἣν οἱ παῖδες μόνον ἐφόρου (Πλούταρχ.
Ῥωμύλ. §. κς. καὶ Κεφ. Ῥωμ. καταγρ. §. 53).

(γ) « Παρ' οὐδὲν θίμενος τὴν τοῦ ἱεροῦ γράμματος συμβουλήν· ὅπερ οὖν (ie-
ρὸν γράμμα), οἷα δὴπου ψέλλιον, τῷ βασιλεὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐκ τοῦ νόμου προ-
σῆρτητο, ἀναστέλλον τῶν ἀδικημάτων (Αἰλιαν. π. προνοίας, παρὰ Σουῖδ. λ. ψελλίω).
Τοῦτο δὲ τὸ χωρίον τοῦ Αἰλιανοῦ συνέχεον τινες κατὰ λάθος πρὸς τὸ περὶ τοῦ
ζωδίου τῆς σαπριρινῆς ἀληθείας ἱστώρημα τοῦ αὐτοῦ. Ἀλλὰ πολὺ τὸ μεταξὺ
τούτων διάφορον. Οὐτε βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων ὑπῆρχεν ὁ ἀρχιδικαστής, καὶ
τὸ περὶ τὸν βραχίονα ψέλλιον (ἢ περιβραχιόνιον) διέφερε πολὺ τοῦ περιουχενίου
ἢ περιτραχήλιου στρεπτοῦ. Τὸ οἷα ψέλλιον, τοῦτ. τὸ φέρον (ἔγγραφον) τὴν
τοῦ ἱεροῦ γράμματος συμβουλήν, καὶ κατὰ νόμον τῷ Βασιλεὶ (ἐκ τῆς χειρὸς) προ-
σῆρτημένον, ὑπάρχει σαφῶς ἀπομνημονεύουσα τῆς Μωσαϊκῆς ἐκείνης βίαις ἐντολῆς, « Καὶ
ἀράψεις αὐτὰ (τὰ ἐντάλματα) εἰς σημεῖον ἐπὶ τῆς χειρὸς σου » (Δευτερ. 5, 8; ια,
18. πρὸ βλ. 15, 18).

λέως, καὶ τοὺς παρ' αὐτῷ παντοδαποὺς οἴκους, ποικίλας περιέχοντας εἰκόνας καὶ γλυφάς. Ἐν ταύταις γοῦν ἱστορεῖ γεγλυμμένους καὶ τοὺς τὰς δίκας κρίνοντας τριάκοντα τὸν ἀριθμόν· ἐν μέσῳ δὲ τὸν ἀρχιδικαστὴν, ἔχοντα τὴν Ἀλήθειαν ἐξητημένην ἐκ τοῦ τραχήλου, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπιμύουσας (Α. §. 48). Ταῦτα δὲ τὰ περὶ τὸ μνημα τοῦ Ὄσυμανδίου κατασκευάσματα πότε κατασκευάσθησαν, εἴτ' εὐθὺς μετ' αὐτόν, εἴτε καὶ πολλοὺς ἐνιαυτοὺς ὕστερον, ἄδηλον. Καὶ αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ Ὄσυμανδίας, ποίους τις ἦν κυρίως, καὶ πόστος μεταξὺ τῶν τῆς Αἰγύπτου βασιλέων, ἀδιόριστον (α). Ὁ δὲ Διόδωρος, καθ' ἧς προέγραψεν εἰκόνας, παρέστησεν ἐρεξῆς (Α. §. 75) καὶ τοὺς δικαστὰς αὐτοὺς, τοὺς 30, καὶ τὸν ἀρχιδικαστὴν πάλιν φοροῦντα περὶ τὸν τράχηλον « ἐκ χρυσῆς ἀλύσεως ἡρτημένον ζώδιον τῶν πολυτελῶν λίθων » κτλ. Ἐκ τοῦ Διοδώρου (ἴσως) μετέγραψε τὸ ἱστόρημα καὶ Αἰλιανὸς (ὀπισθ. σελ. 173), καὶ τοι μὴ πάντῃ συμφωνῶν· ὁ μὲν γὰρ Διόδωρος ἱστορεῖ τοὺς δικαστὰς ἐκλεγομένους ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων πόλεων τοὺς ἀρίστους, ἐκ δὲ τούτων πάλιν τὸν ἀρίστον ἐπικρινόμενον ἀρχιδικαστὴν (αὐτόθ.). ὁ δ' Αἰλιανὸς ἱερεῖς λέγει τοὺς δικαστὰς, καὶ τούτων ἄρχοντα τὸν πρεσβύτατον (κατὰ τὴν ἡλικίαν)· ἀλλ' ἐν τούτοις μὲν ἡ διαφορὰ σμικρά (β). Ὁ δὲ Πλούταρχος (περὶ Ἰσίδος καὶ Ὀσίριδος· τόμ. ζ. σελ. 398) πάντῃ διαφόρους ἱστορεῖ τὰς ἀρχαίας ταύτας εἰκόνας τῶν Αἰγυπτίων δικαστῶν. « Ἐν δὲ Θήβαις (λέγει) εἰκόνες ἦσαν τῶν δικαστῶν ἄχειρες· ἡ δὲ τοῦ ἀρχιδικαστοῦ καταμύουσα τοῖς ὄμμασιν, ὡς ἄδωρον ἅμα τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀνέντευκτον οὖσαν »· ὥστε κατὰ τὸν Πλούταρχον, οὐδὲν ἐφόρει ζώδιον ὁ ἀρχιδικαστής· αὐτὸς δὲ καταμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν τῷ δικάζειν (ὅποιον παρίστανεν αὐτὸν ἡ εἰ-

(α) Ἰσχυρὰ δὲ ἡν ὁ Στράβων (ιβ. 813) τὸν παρὰ Διοδώρῳ τούτῳ Ὁσυμα ν-δύαν καλεῖ, κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους οὕτως τὸν αὐτὸν καὶ Μήμονα. [ὁ δὲ Μήμων ἦν ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν (Διόδωρ. β. §. 22), τουτέστι 300 περίπου χρόνους Μωσέως νεώτερος]. Βλ. Wesseling. σημ. εἰς Διοδώρ. α. §. 47 καὶ 50. πρβ. Jablonsk. I. c. p. 94. —(β) Βλ. Wesseling. σημ. εἰς Διοδώρ. αὐτόθ.

κῶν), ἐνέφαινε τὴν δικαιοσύνην (οἱ δὲ δικάσται, τὰς χεῖρας ἔσως ἔχοντες καθεμιμένας ἐν τῷ δικάζειν, ἐφαίνοντο ὡς ἄχρειες)* ἀλλ' οὐδ' ἀληθείας ὅλως ἐν τούτοις γίνεται μνεία. Ἄλλο δὲ ζῶδιον, ἢ περιάπτον ἀληθείας ὁ Πλούταρχος ἱστορεῖ παρ' Αἰγυπτίους λέγων· α Ἑρμῇ ἐορτάζοντες (οἱ Αἰγύπτιοι), μέλι καὶ σῦκον ἐσθίουσιν ἐπιλέγοντες, γ. λυκὴ ἢ ἀλήθεια· τὸ δὲ τῆς Ἰσιδος *φουλακτήριον*, ὃ περικεῖσθαι μυθολογοῦσιν αὐτὴν, ἐξηρμηνεύεται *φωτὴ ἀληθείας* ἢ (αὐτ. σελ. 487). Ἐκ τῶν ἐναντιωμάτων τούτων φαίνονται πως συγκεχυμένα τὰ περὶ τῆς σαπφειρίνης ἀληθείας ἱστορούμενα παρ' Αἰλιανῷ καὶ τῷ Διοδώρῳ. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ μυωπάζον σχῆμα τοῦ ἀγάλματος ἀρμόζει κυρίως οὐκ εἰς τὴν ἀνύστακτον Ἀλήθειαν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὴν Δίκην, ἣτις εἰκονίζεται πολλάκις μεμυκῶτας, ἢ καλύπτρα περιδεδεμένους, ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμούς. Καὶ φαίνεται λοιπὸν, εἰ μὴ καὶ πάντῃ πεπλασμένη, ἀλλ' ἔσως γοῦν συγκεχυμένη πρὸς τὸ τῆς Ἰσιδος ἀληθοφῶρον *φουλακτήριον* ἢ περὶ τὸν τράχηλον τοῦ Ἀρχιδικαστοῦ σαπφειρίνος εἰκῶν, δίκης οὕσα μᾶλλον σύμβολον, ὅπερ ὁ πολὺς λόγος *Ἀλήθειαν* μετωνόμασεν.

ι) Ἐν τοῖς ἐξορυττομένοις νεκρῶν Αἰγυπτίων ταρίχοις (*μουμ-μιαίς*) οὐ πρὸ πολλῶν ἐτῶν εὑρηται τάριχος, φέρον ἐπὶ στήθους τὸ ἐπίσημον τοῦ ἀνωτάτου δικαστοῦ (καθὼς ὑπέλαβον). Ἰπάρχει δὲ τοῦτο παρόμοιον ἀσπιδίσκη ἐπιστηθίῳ (οἷον λοχαγοὶ τινες ἢ ἄλλοι ἐφημερινοὶ φρουροὶ καθ' ἡμᾶς φέρουσι κόσμημα), δύο λαβὰς ἔχον ἐκατέρωθεν, αἷς, ὡς ἔοικεν, ἀλυσιδίων προσαπτομένων, ἐξήρτητο δι' αὐτῶν τὸ ἀσπιδίσκιον ἀπὸ τοῦ τραχήλου. Τοῦτο δ' ἐστὶν οὐ μετὰλλινον, ἀλλὰ πρασίνου λίθου μαγατίμου (α). Ὡστε καὶ ἐκ τούτου φαίνεται ἄλλο τι τοῦ ἀρχιδικαστοῦ τὸ ἐπίσημον, πάντῃ διάφορον παρὰ τὸ λεγόμενον ζῶδιον τῆς ἀληθείας.

ια) Ἐὰν δὲ πρὸς ταῦτα πάντα στρυφνοὶ τινες ἀπαρέσκωνται, λέγομεν ἄλλο, καὶ τοῦτο μάλιστα πιθανώτατον, καὶ σοφοὶ ἀνδράσι

(α) Hoffmann, *Observat. in dissiliora V. T. loca. par. I. p. 23. Jenae* 813. βλ. καὶ Rosenmüll. *Sch. in Ex. u. s.*

κεκριμένον. Αὐτοὶ τῶν Αἰγυπτίων οἱ λογάδες ἀκούσαντες ἐκ φή-
 μης τὸ ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ τῶν Ἑβραίων ἀρχιερέως λιθοκόλλητον
 Λογεῖον τῆς κρίσεως, καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῦ χρησιμοφανείας τὴν τελειο-
 τάτην ἀλήθειαν, ἐκόσμησαν καὶ αὐτοὶ τὸν ἑαυτῶν ἀρχιδικαστὴν
 διὰ τοῦ περιτραχηλίου τῆς Ἀληθείας, πλάσαντες αὐτῆς καὶ ἄγαλμα
 πρὸς τὸ δοκοῦν. Πτωχὸν καὶ παιδαριῶδες ἀπομίμημα τῆς ἐπὶ τοῦ
 Λογείου τὴν αἰγυπτιακὴν Ἀλήθειαν ἀνεκήρυξαν ἄλλοι τε καὶ Γρό-
 τιος, καὶ Σχέφερος, καὶ Οὐόσσιος, καὶ Βερνάρδος, οἱ περικλεέστα-
 τοι (α), οὐχὶ διότι ζόανον παρόμοιον τῆς σαπφειρίνης Ἀληθείας ἐξέ-
 λαβον οἱ ἄνδρες καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Λογείου (πῶς γὰρ ἂν ἐφρόνησαν
 ἐκείνοι τοιαῦτα;), ἀλλὰ τοῦτο πάντως νοοῦντες, ὃ καὶ προείπο-
 μεν. Ὅτι τὸ τοῦ Ἀρχιερέως Λογεῖον μαθόντες οἱ Αἰγύπτιοι λίθους
 πολυτίμους (ἐν οἷς καὶ σάπφειρος) εἶχεν ἐνυφασμένους, ἐμιμήθησαν
 καὶ αὐτοὶ κατὰ μέρος καὶ τὴν ὕλην τοῦ κοσμήματος, καὶ τὸ ὄνομα
 τῆς τῶν χρησμῶν ἀληθείας, καὶ γλύψαντες ἐκ σαπφειρίνου λίθου
 τὴν ἀλήθειαν ἀνθρωπόμορφον (κατὰ τὸ ἔθος τῆς παρ' αὐτοῖς ξοα-
 νολατρείας), περιέθηκαν εἰς τὸν ἑαυτῶν ἀρχιδικαστὴν, ὡς σύμβο-
 λον καλὸν πρὸς ὑπόμνησιν τοῦ καθήκοντος. Οὕτω καὶ τὸ *ἱερέλιον*

(α) Grot. in Exod. 28, καὶ ἐν τῷ De veritat. Relig. Christ. — J. Scheffer.
 de antiquor. torquib. p. 58. — J. Voss. de LXX. interpr. p. 51. — Bernard.
 not. εἰς Ἰωσήφ. Ἀρχ. γ. η, 9. καὶ ζ, 5. (σελ. 144). ὅπου σημειοῖ τὰ ἐπιξῆς (ἐξ
 ἀνωρύμου). « Τούτου δὲ (τοῦ λογείου) μίμημα ἦν παρ' Αἰγυπτίους ἡ Ἀλήθεια, ἐπι-
 χωρίως μ ε θ μ η ἰ λεγομένη, ζῶδιόν τι τῶν πολυτελέων λίθων, περὶ τὸν τραχηλίου τοῦ
 ἀρχιδικαστοῦ, ὃς [ἦν] καὶ ἀρχιερεὺς, ἐκ χρυσοῦς ἀλύσεως ἡρηγμένον ». κτλ. Πολλὰ δὲ
 τῶν θρησκευτικῶν ἐθίμων οἱ Αἰγύπτιοι παρέλαβον παρὰ τῶν Χαλδαίων, δηλαδὴ
 τῶν Ἑβραίων. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν ἐκ τοῦ λογείου θαυμαστὴν τοῦ θείου φωτὸς
 ἐκλαμψιν (δηλοῦντος, ὅτι ὁ Θεὸς παρ(η) πλαστῶς καὶ τεχνήντως μιμηθέν-
 τες, ἱεραδιδούργουν ἐν ταῖς θυσίαις φέγγη τινα καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, περὶ ὧν καυ-
 χᾶται ὁ Ἰζμελίτης; Bl. Voss. ibid. καὶ Huet. Dem. Ev. pr. IV. c. 4. Πρὸς
 καὶ Demagistr. Diss. V. p. 522. ὅστις καὶ αὐτὸ τὸ Αἰγυπτιακὸν μίμημα παρά-
 γει ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ methim (ἀλήθεια), καὶ τὸ Αἰγυπτιακὸν διὰ θυμῆ (ἡ δικαιοσύνη)
 ἐξάγει (εἰ τῷ πιστός) ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ Thmim, ἡ Thomim. Ὁ δὲ Βελλαρμίνος ὁ
 Καρδινάλιος, παράγων τὸ μὲν Urim ἐκ τοῦ Jaran (θῆλωσις), τὸ δὲ Thumim
 ἐκ τοῦ aman (ἀλήθεια), πάντων μακρότατα ὑκόντισεν ὑπὲρ τὸν σκοπὸν, ὡς ἐκρι-
 νεν ὁ Dülher. παρὰ Cartwright. annot. ad Exod. h. l.

τῷ Αἰγυπτίῳ βασιλεῖ προσετέθη, μίμημα καὶ τοῦτο τοῦ νόμου τοῦ Μωσαϊκοῦ, καὶ τ' ἄλλα, περὶ ὧν ἀνωτέρω σεσημείωται. Καὶ ταῦτα μὲν ἴσως περιττότερον· ἀποδείκνυται δὲ ὅμως καὶ ἐκ τούτων, ὅτι οἱ ἑρμηνεῖς οὐκ ᾔσαν Αἰγύπτιοι.

ιβ) Οὐκ ᾔσαν Αἰγύπτιοι, τελευταῖον, καὶ διότι οἱ αὐτοὶ τὰ Οὐρίμ. καὶ Θουμιμ. εἶπον οὐ μόνον δὴλωσις καὶ ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ (κατὰ λέξιν) φωτισμοὺς καὶ τελειώσεις (ὡς προεϊπόμεν ἐν ἀρχῇ). Οὕτω καὶ ὁ Σειραχίδης δήλους ἀληθείας εἰπὼν (Σ. Σειρ. με, 10), οὐκ Αἰγύπτιος ἦν, ἀλλ' ἀστὸς καὶ γνήσιος ἱεροσολυμίτης. Καὶ ἐν τῷ ἀποκρύφῳ Α. Ἑσδρα (ὃ καὶ Ἰώσηπος ἐχρήσατο, Ἀρχαιολογ. ια, 4. πρὸς Α. Ἑσδρ. κεφ. γ. καὶ δ.) « δὴλωσις καὶ ἀλήθεια » φέρεται γεγραμμένον (ε, 40).

4) ΨΟΝΘΟΜΦΑΝΗΧ. Τούτου τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν εὐκόλως ἂν εὕρισκεν Ὀδισ, εἴ γε μὴ τοὺς ἑρμηνεῖς ἀνέπλαττε διορθοῦντας τὸ κείμενον τὸ ἐβραϊκόν, διώρθου δὲ μᾶλλον αὐτὸς κατὰ τούτους τὴν ἔτι κατὰ τοὺς Ἱερωνύμου χρόνους διεφθαρμένην ἐβραϊκὴν τοῦ ὀνόματος γραφὴν, ἣν καὶ τῶν Μασοριτῶν ἡ στίξις προσδιέφθειρε (καθὰ καὶ ἄλλα τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων πολλά) (α). Καὶ Λεμούνος δὲ ὁ σοφὸς, καίτοι καὶ αὐτὸς Ὀδῖφ κατὰ τῶν Ο, συμμαχῶν, κακὴν ὅμως ὁμολογεῖ τὴν (κατὰ τοὺς Μασορίτας) ἀνάγνωσιν τοῦ Ζαφνάτ-Πανεάχ, προτιμῶν τὴν κατὰ τοὺς Ο, γραφὴν, ὡς ὀρθῶς ἔχουσιν· διότι (λέγει) καὶ νῦν οἱ Κόπται λέγουσι ψοντάμ τὰ κρυπτὰ, πενήχ· δὲ (ἢ φανήχ) τὸν μάντιν, ὡς καὶ Ἰώσηπος ἡρμήνευσεν τὸ ψονθομ-φανήχ, κρυπτῶν εὐρέτην (ἢ κατὰ τοὺς περὶ τὸν Ὀγγελον, κρυπτῶν ἑρμηνεία). Ὁ δὲ Φίλων ὀνειροκρίτην, καὶ, « ἐν ἀποκρίσει στόμα κρίνον » (β). Ταῦτα ὁ Λε-

(α) L. Capell, Crit. Sacr. Libr. IV. cap. 2. pag. 217. Lut. Paris. 1650.

(β) Φιλ. περὶ Μετανομαζομ. τόμ. α, σελ. 592, ἐκδ. Mang. ὅπου ὁ ἐκδότης διορθοῖ « ἐν ἀποκρύφῳ στόμα ἀποκρινόμενον. Ἀλλ' ἴσως μᾶλλον τὸ πρῶτον διορθωτέον ἐν ἀποκρύφοις· τὸ δὲ στόμα κρίνον ἔατέον, ὡς ὀρθῶς ἔχον, (ὅσον κρυπτῶν κριτῆς, τοῦτ. ἔξηγητῆς, κατὰ τὸ « κρίνειν δυνέου »· Εὐριπίδ. Ἑκ. 89: Ἰλ. Ε, 150. κτλ.), ὅθεν καὶ τὸ ὀνειροκρίτης. Καὶ ὁ Σύρος ἔχει, « δειδῶς τὰ κρυπτὰ » (Σχόλ. εἰς Γέν. αὐτῶν.).

μόνος (α). Ὁ δὲ πολυμαθέστατος Βερνάρδος καὶ αὐτοῦ τοῦ μακαρίου Ἱερωνύμου τὴν τὸλημν οὐκ ἐπῆνεσε, θαυμάζων· δικαίως, πῶς ἔστερξεν ὁ πατήρ ἄλλην τοῦ ὀνόματος γραφὴν πάντη διάφορον, ἢ ὡς ἀνέγνω Φίλων ὁ Ἀλεξανδρινός, καὶ αὐτὸς Ἰώσηπος καὶ οἱ Ο, οὔτινες τὴν Αἰγυπτιακὴν τοῦ Ἰωσήφ προσηγορίαν ἔγραψαν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ 700 ὅλους ἐνιαυτοὺς πρότερον Ἱερωνύμου. Οὗτος δὲ τούτοις μὴ ἀρκεσθεῖς, προσέθηκε καὶ νέαν τοῦ ὀνόματος ἐρμηνείαν (ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν Αἰγυπτίων, ὡς λέγει, μαθὼν) τὴν « Σωτήρα κόσμου, ἣν οὐδ' αὐτοὶ οἱ Ῥαββίνοι ὠνευρέθησαν (β).

(α) Le Moyen Varia Sacr. vol. 2, pag. 130—131. πρὸς Grot. καὶ Drus. annot. in Genes. h. l. καὶ Demagist. Diss. V. p. 524.

(β) Ed. Bernardi not. eis 'Ιωσήπου 'Αρχ. Β. ς. 1. σελ. 79. τόμ. α. Ἡγ. 'Εκ τοῦ 'Ιερωνύμου ἐξέδωκαν καὶ ἐν τῇ 'Οξωνικῇ ἐκδόσει, τῶν Ο, «Ψονθομρανῆχ, ὅ ἐστι σωτήρα κόσμου» (βλ. καὶ σημ. ἐκδ. Vatic. Lam. Bos.). Ταύτην δὲ τὴν 'Ιερωνύμιον ἐρμηνείαν ὡς μόνην ἀληθινὴν καὶ κυρίαν ἐπούδασεν εἰς μάτην ἀποδείξει καὶ ὁ Jablonsky (Opuscul. T. 1. p. 207—211), παραβάλλων δύο λέξεις Κοπτικὰς, μήτε ταυτοφώνους μήτε ταυτοσημάντους (τῆς ΠΣΩΤ — ΜΦΕΝΕΧ = Σωτὴρ αἰῶνος). προτιμᾷ δὲ τῆς ἑβραϊκῆς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ο. πρὸς καὶ Sturz. de Dial. Maced. p. 96. καὶ Rosenmüller, schol. in Genes. h. l. καὶ τοῦ Fabric. Cod. Pseudepigraph. V. T. p. 786. — 'Ἄλλ' ὁ δεινὸς Ἀμάμας ἀστεῖως ἐρωτᾷ· Ἄγε μοι τις εἰπάτω δεικνύς, ἐξ αὐτῆς τῆς γλώσσης τῆς Αἰγυπτιακῆς, ποτέρα τῶν δύο τούτων φωνῶν, ἡ προτέρα, ἢ ὑστέρα σημαίνει τὸν κόσμον, ἢ τὸν σωτήρα; (Annot. ad Gen. ibid. h. l.). 'Ο δὲ Δροῦσιος (ibid.) διορθοῖ τὸ Ψ ο μ θ δ μ εἰς τὸ Σ α φ ε ν ἄ θ, ἢ Σ ο φ ν ἄ θ, ἵνα τοῦτο καὶ ἂν ὁμοφωνήσῃ πρὸς τὸ Μαροϋτικὸν Τ ζ α φ ν ἄ θ! 'Ο δὲ, τέλος, Φράγγελος (Frankel, l. c. p. 192) προῦθε καὶ πολὺ περαιτέρω. Ψίγει τοὺς Ο, διότι καὶ τὸ Ψ ο ν θ ο μ ρ α ν ἡ χ (ὡς καὶ ἄλλας λέξεις ἑβραϊκὰς) κατέλιπον ἀνερμηνευτοί! Αὐτὸς δ' ἀποφασίζεται γενναίως, ὅτι σύγκειται ἡ λέξις ἐκ δύο φωνῶν ἑβραϊκῶν καὶ ὅτι γράφεται καὶ φονθομρανῆχ· ἐπειδὴ (λέγει) τὸ ψ ο ν θ ὁ μ, ἢ ψ ο ν θ (τὸ δὲ μ, πρόσκειται εὐφωνικῶν) = σ φ ο ν θ ὁ (τὸ γὰρ ψ = σφ, κατὰ διάλεκτον ἐλληνικὴν, ὡς ψῆ = σφέ), καὶ φ ο ν θ ὁ (ὡς καὶ φιν = σφιν) κτλ. Ὡστε κατὰ ταῦτα, ὁ μὲν Φαραὼ, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰωσήφ καὶ 'Ιακώβ, ἐλάλει ἑβραϊστὶ! Ἐπωνόμαζε δὲ τὸν Ἰωσήφ ἐπώνυμον ἐπίσημον καὶ γνωστὸν οὐχὶ τοῖς Αἰγυπτίοις, ἀλλὰ μόνοις τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τῷ πατρὶ τοῦ Ἰωσήφ, (καὶ τούτοις μὴπω παροῦσιν!). Οἱ δὲ τρέψαντες τὸ ρ, εἰς σρ, καὶ ψ, ἦσαν ἄρα Δαριεῖς τινες ἢ Αἰολεῖς! Καὶ τέλος οἱ περὶ τὸν Φίλωνα, καὶ τὸν Ἰώσηπον, καὶ πάμπόλλοι ἄλλοι καὶ παλαιοὶ καὶ νεώτεροι σοφοί, θεωροῦντες Αἰγυπτιακὴν φωνὴν τὴν Ἰωσήφ ἐπωνύμιον, ληροῦσιν! Ἐτυμολογοῖ δὲ μόνος ὁ ἀρχираββίνος οὗτος! Ὁγκελον δὲ καὶ τοὺς ἄλλους αὐτοῦ ραββίνους, Αἰγυπτίαν λέγοντας τὴν λέξιν, « ἀπὸ ταβρῶν προέρρονει ».

β) ΙΠΠΟΔΡΟΜΟΣ. Ὅτι μὲν παρὰ τῶν ἐρμηνέων προσετέθη τ' ὄνομα, ὡς ἐπεξήγησις τοῦ μὴ παρὰ πολλοῖς ἐλληνισταῖς ἐβραϊσμοῦ γνωστοῦ καὶ συνήθους *χαβραθ* (Γενέσ. μη, 7), τοῦτο πάνυ καλῶς καὶ σοφῶς ὁ σοφὸς συνείδεν Ὁδῖος (α): ἀλλ' ἐπλανήθη, παρὰβιάσας καὶ τοῦτο πρὸς θν ἀκίχητα διώκει σκοπόν. Οὔτε πρῶτον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συνέστη ἱππόδρομος, οὔτε πάλιν οἱ ἐρμηνεῖς ἦσαν παντελῶς ἀπότροφοι τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, παρ' οἷς καὶ ἱππόδρομοι τῶν ἀρχαίων ἱστοροῦνται, καὶ τὸ κατὰ τόπους

(α) Ὁ δὲ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς (παρὰ τῷ Πολυίστορι) διαγράφων ἐκ τῶν Ο, τὴν ἐκ τῆς Βασιθλ εἰς Εὐφραθλ ἀφίξιν τοῦ Ἰακώβ, ἐξέλαβεν ἰσφαλμένως τὸ Χ α β ρ α θ α, ὡς ὄνομα τόπου (βλ. Εὐσεβ. Εὐ. προπ. Θ. 248): ἀντέγραφε γὰρ, ὡς φαίνει, ἐκ τοῦ Γεν. λε, 16, ὅπου κεῖται μόνον τὸ Χ α β ρ α θ α, χωρὶς ἐπεξηγήσεως, τῆς, ἱ π ὁ δ ρ ο μ ο ς. Ἄλλην δὲ τινα πλάνην ὁ Θήρσιος ἐπλανήθη περὶ τὸ χωρίον τοῦτο τῶν Ο, τὴν ἐφεξῆς. « Τὸ ἱππόδρομος (λέγει) δις ἀναγινώσκεται ἐν τῇ Γενέσει. κεφ. λε, 16, καὶ μη, 7. καὶ καλῶς ἀνεῖχεν, εἰ μὴ προσέκειτο καὶ τὸ Χ α β ρ α θ α. Ἐκ δὲ τούτου πρόδηλον, ὅτι οἱ Ο, μὴ κατανοήσαντες τὴν ἐβραϊδα λέξιν (ίσως δὲ καὶ ὡς ὄνομα κύριον ἐκ λ α θ ὄ ν τ ε ς), ἀφῆκαν ἀνερμηνεύον. Οἱ δὲ μετὰ ταῦτα συνιδόντες τὸ σφάλμα τῆς ἐρμηνείας, προσέθηκαν καὶ τὸ ἱ π ὁ δ ρ ο μ ο ς τ ῆ ς γ ῆ ς: ἡ δὲ προσθήκη φαίνεται καὶ Ἰσχυρίζονται ἀρχαιότερα » κτλ. Ταῦτα ὁ πολλῶν ἄλλων δικαιοτέρος ἐν ἄλλοις πολλοῖς φανεῖς περὶ τοῦ Ο, Θήρσιος (de Pentat. version. etc. p. 79—80). Ἀλλ' ὁ σοφὸς ἀνὴρ ἠπατήθη α) Ἐν Γεν. λε, 16, οὐ γέγραπται τὸ ἱππόδρομος (κατὰ πάσας τὰς ἐκδόσεις τῶν Ο), αὐτὸ δὲ μόνον τὸ Χ α β ρ α θ α· ἰδὲ τὴν παράγραφον. « Ἦλθον ἡγγισιν εἰς Χαβραθλ τοῦ ἰλθεῖν εἰς Εὐφραθλ ». (Ἄλ. ἤγγισε Χ α β ρ α θ α εἰς γῆν ἰλθεῖν Εὐφρ.) — β). Τὸ ἱππόδρομος γέγραπται μόνον χωρὶς τοῦ Χ α β ρ α θ α ἐν Γεν. λε, 19 (Βατικ.) « Ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ἱπποδρόμου Εὐφραθλ ». Ὡσαύτως καὶ ἐν Γεν. μη, 7. (Βατικ. καὶ Ἀλεξ. κτλ. βλ. καὶ ἐπισθ. σελ. 175). — γ) Καὶ τρίτον γέγραπται τὸ ἱππόδρομος ἐν Γεν. μη, 7. καὶ μόνον ὡς συννημμένον μετὰ τοῦ Χαβραθλ, ὡς ἐπεξηγήσεις, « Κατὰ τὸν ἱπποδρόμον Χ α β ρ α θ α τ ῆ ς γ ῆ ν (ἔβρ. Chibraith haaretz) τ ο ὕ ἰ λ θ εῖ ν Εὐφραθλ ». Ἐκ δὲ τούτων πρόδηλον, ὅτι οἱ Ο, γράψαντες πρῶτον αὐτὸ τὸ Χαβραθλ (ὡς σύνθεσις ἴσως τοῖς τότε μᾶλλον ἐβραΐζουσιν ἐλληνισταῖς), ἔγραψαν ἔπειτα καὶ τὸ ἱσχυρίζομαι ἐλληνικὸν ἱππόδρομος (Γενέσ. λε, 19 μη, 7). Διορίζοντες ἀκριβῶς τὸ ὁ δ ὅ ς (ὡς ἐν τούτοις τοῖς τόποις ἔχει τὸ νῦν ἐβραϊκ. εἰ μὴ καὶ ὡς ἀνέγνωσαν Chibraith ἐν τῷ τότε κειμένῳ), καὶ ἔπειτα συνήψαν ἀμφότερα τὰ ὀνόματα, σαφηνίζοντες τὸ ἕτερον διὰ τοῦ ἑτέρου. Οὕτως ἰσαρῶς ἐνόουν καὶ διώριζον οἱ ἐρμηνεῖς ἐκεῖνοι τὸ Χ α β ρ α θ α! Χωρὶς δὲ τῆς παρ' αὐτῶν ὁδηγίας οἱ νεώτεροι βαρβάρουν καὶ ραβδονιστοὶ οὐδ' ἂν κατανοῶν διωκὲς τὴν σημασίαν τῆς φωνῆς: οἷ γε καὶ μετὰ τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶ πρὸς ἀλλήλους περὶ ταύτης διαφώνησαν, « ἀν ἡ ν υ τ α κ ω π ἰ λ ο ν τ ε ς » (βλ. ἐπισθ. σελ. 176).

μῆκος τοῦ ἵπποδρόμου διορίζεται, πρὸς ὃ καὶ λίαν ἀκριβῶς παρέ-
 βαλον τὸ ἀνάλογον χαθραθά. Εἰ δὲ καὶ παντάπασι Μούσης ἐλ-
 ληνίδος ἀγεύστους ὑπέλαθεν αὐτοὺς ὁ κριτικὸς, ἀλλ' ἔπρεπε καὶ,
 ἵνα μὴ κατατάξῃ τούτους καὶ ἐν μοίρᾳ τυφλῶν καὶ κωφῶν· διότι
 (εἴπερ ἀκουστικοὶ καὶ ὠμακτωμένοι κατέβησαν ἐκ τῆς Ἱερουσα-
 λὴμ. εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν) ἠδύναντο παρευθὺς, κατὰ τὰς πρώτας
 τῆς ἀφίξεως ἡμέρας (ὅποτε τούτους εἰστία φιλοξενῶν ὁ βασι-
 λεύς, πρὶν ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐρμηνείαν, ὡς Ἀριστέας καὶ Φίλων
 καὶ Ἰώσηπος μαρτυροῦσιν), ἠδύναντο, λέγω, τὰ κατὰ τὸν ἵππο-
 δρομον ἀκριβῶς καταμαθεῖν, καὶ θεάσασθαι τὸ χωρίον, καὶ αὐτοὺς
 (τί δ' οὐχί;) τοὺς ἵππικους ἀγῶνας θεωρῆσαι μετὰ τῶν ἄλλων
 θεωρῶν τοῦ Δίωνος τοῦ Προυσαέως! Πρὸς δὲ τὰ κατὰ τοῦ ἵπ-
 ποδρόμου τῶν Ο, προβαλλόμενα ὡς ἐκ τοῦ θεοῦ ἱερωνύμου,
 ἀπηντήσαμεν ἐκεῖ παρὰ πόδας (σελ. 175 σημ.). Ὁ δὲ κριτικὸς
 ἐπισυνῆψε καὶ τινα περὶ ἵπποδρόμου. συνεστῶτος δὴθεν ἐν ἱερο-
 σολύμοις μετὰ τοὺς Φιλαδέλφου χρόνους, ὡς ἂν ἐξ Ἰωσήπου
 καὶ τῆς Β. τῶν Μακκαβαίων ταῦτα παραλαβόν. Ἀλλὰ « στέλε-
 χος ἂν εἴη, ἀναγνώστα (φησὶν ὁ κωμικὸς), ἐὰν εὕρῃς ἐν τοῖς
 μνημονευομένοις χωρίοις ἵχνος γούν ἀγῶνος ἱπποδρομικοῦ, κατὰ
 τοὺς Ἡρώδου χρόνους συνεστῶτος ἐν ἱεροσολύμοις. Ὁ Ἰώσηπος,
 ἀπαριθμῶν τὰς παντοδαπὰς ἐν πολλαῖς πόλεσι μεγαλουργίας τοῦ
 Ἡρώδου (Ἰουδ. πολ. Α. κ. 1—13), ἐν μόνῃ τῇ ἱερικοῦντι
 κατασκευασθέντος ἵπποδρόμου μνημονεύει (ἀρχ. ἱζ. σ. §. 5. καὶ
 η. §. 2). Κατὰ δὲ τὴν Ἱερουσαλήμ οὔτε γυμνικούς, ἢ ἱππικούς
 ἀγῶνας, οὔτ' ἄλλο τι θεατρικὸν ἐθνικῶν γυμνασμάτων εἶδος ἰσό-
 ρησεν ὁ Ἰώσηπος συσταθὲν ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου, μόνος δὲ τὰς τοῦ
 ναοῦ, καὶ τοῦ φρουρίου, καὶ τὰς ἄλλας τὰς λαμπρὰς τῆς πόλεως
 οἰκοδομὰς (Ἰουδ. πολ. αὐτόθ.). Ἐν δὲ τῇ Β. τῶν Μακκαβ. ὁ
 μισρὸς τῶν πατρίων προδότης Ἰάσων ἱστορεῖται συστήσας ἐν
 ἱεροσολύμοις γυμνάσιον καὶ ἐφηβίαν (ἢ ἐφηβείον) « καὶ τοὺς
 ἐφηβικοὺς ὑπὸ πέτασον ἄγων » (α).

(α) Βλ. Schleusn. Thes. V. T. λ. Γυμνάσιον, Ἐφεσία, Πέτασος (ὁ δὲ πέτασος

ἵπποδρόμου, καὶ αὐτὸς Ὀδῖος ἀκριβῶς ἠπίστατο· καὶ θαυμάζον, πῶς συνέχευε τὸ γυμνάσιον καὶ τὴν παλαίστραν πρὸς τὸν ἵπποδρόμον, συμφύρας «ἀναμίξ, ἀνδρῶν τε πάλην, καὶ δρόμον ἵππων».

6) ΚΟΝΔΥ. Τοῦτο λέγει περσικὸν ποτήριον· περσικὸν δὲ δήπου καὶ τὸ ὄνομα· καὶ Πέρσαι λοιπὸν ἦσαν οἱ χρησάμενοι τῇ λέξει μεταφρασταί. Τοῦτο πάντως ὤφειλεν Ὀδῖος συμπεράναι, κατὰ τὴν φιλὴν αὐτῷ μέθοδον τοῦ διορίζειν ἐκ τινων φωνῶν ἐθνικῶν τὰ γενέθλια γνωρίσματα τῶν ἐρμηνεῶν. Ἀλλ' αὐτὸς ἐβόησεν ἄλλην, Αἰγυπτίους αὐτοὺς ἀποδείξας, ὅτι (κατὰ τὸν Νικόμαχον) καὶ παρ' Αἰγυπτίοις ἦν σύνθηες τὸ κόνδου. Ἀλλὰ τοῦτ' ἂν εἴη τὸ αὐτὸ, ὡς καὶ ἂν τις συμπεραίνει, ὅτι καὶ Μένανδρος ὁ Ἀθηναῖος, καὶ Παγκράτης ὁ Ἀρκάς, χρησάμενοι καὶ οὗτοι τῇ λέξει (παρ' Ἀθην. ια, 478· καὶ α, 13), ἦσαν καὶ αὐτοὶ Αἰγύπτιοι! Κἀκεῖνο δὲ σημειωτέον, ὅτι ὁ Νικόμαχος οὐκ εἶπε κατὰ λέξιν Αἰγύπτιον τὸ κόνδου (διότι πάντως ἂν ὁ τὴν Νικομάχου ῥῆσιν διασώσας Ἀθηναῖος προσέθηκεν ἂν καὶ τοῦτο), αὐτὸς δὲ τοῦτο συνεπέραναν ὁ Ὀδῖος, ἐπειδὴ καὶ μνημονεύεται τὸ ποτήριον ὡς περσικὸν ἐκ τῆς περὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐορτῶν συγγραφῆς τοῦ Νικομάχου. τοῦτο δὲ τὸ συμπέρασμα καὶ Στούρτζιος παραδόξως ἐκύρωσεν, ὡς ὀρθόν! (α). Θαυμάσαι δ' ἂν τις κἀκεῖνο μάλιστα· πῶς ἡ τοῦ Ὀδίου ἀκρίβεια ἐλλειπῇ περὶ τὰ καίρια καὶ κολοβὴν ἐξήνεγκε τὴν Ἀθηναίου χρῆσιν, ἐν ᾗ περιέχεται καὶ τὸ μόνον ἀποσφῶδεν χωρίον τοῦ Νικομάχου. Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Ἀθηναῖος (ια, σελ. 477, 478). «Κόνδου, ποτήριον ΑΣΙΑΤΙΚΟΝ. Μένανδρος Κόλακι· α Κοτύλας χωροῦν δέκα ἐν Καππαδοκίᾳ κόνδου χρυσοῦν». — Ἴππαρχος Ἀνασφoζόμενοις· «Δαπιδιον ἐν ἀγαπητῷ, ποικίλον, Πέρσας ἔχον καὶ γρύπας ἐξώλεις τινὰς τῶν Περσικῶν. — Καὶ κόνδου, καὶ ψυκτῆρα, καὶ κυμβιον». Νικόμαχος δ' ἐν πρώτῳ

εἶδος ἀγῶνος γυμνικοῦ, ἢ μέρος παλαίστρας, ἢ τὸ σκιάδιον, σύνθηες ἐφεθῶν φόρεμα. Βλ. Πειμέρ. καὶ Σινδέρ. λεξικ.).

(α) Sturz. Dial. Maced. p. 91. ἔπου καὶ προστίθουσιν, ὅτι ὁ Jablonsky παρέλιπε τὴν λέξιν, οὐκ Αἰγυπτίαν ἴσως ὑπολαβών.

περὶ ἑορτῶν Αἰγυπτίων, φησί· «Τὸ δὲ κόνδου ἔστι μὲν περσι-
κόν· τὴν δὲ ἀρχὴν, ἣν Ἑρμιππος ὁ ἀστρολογικὸς, ὡς ὁ κό-
σμος» κτλ. Καὶ λοιπὸν τὸ κόνδου ὑπῆρχε ποτήριον ἀσιατικόν,
σύνθηες καὶ Πέρσαις, καὶ Καππαδόκαις, καὶ ἄλλοις ἀσιανοῖς
Ἕλλησιν, ἢ ἑλληνισταῖς. Ὅθεν καὶ Ἡσύχιος· «Κόνδου, ποτήριον
βαρβαρικόν» (α). Εἰδικώτερον δὲ ὁ Πολυδεύκης· «Κόνδου Καππαδο-
κικόν, καὶ Βησιακόν· περσικόν δ' ἦν τὸ ἔκπομα» (β). Ἐστω (χάριν
ὁδίου) καὶ παρ' Αἰγυπτίους σύνθηες. Ὑπῆρχε λοιπὸν τ' ὄνομα ἐν
χρήσει εἰς τε τὴν ἐπὶ Μενάνδρου ἀττικὴν διάλεκτον, καὶ παρὰ τοῖς
Ἀρχαίοις (διὰ τὸν Παγκράτην), καὶ τοῖς ἐν Θραξί Βησσοῖς (κατὰ τὸν
Πολυδεύκην). Ὡστε καὶ Ἕλληνες, καὶ Ἀσιανοί, ἐν δὲ τούτοις καὶ
Σύροι, καὶ Παλαιστῖνοί, ἑλληνισταί (ἐξ ὧν καὶ οἱ Ο), ἐγνώριζον
τὴν λέξιν καὶ μὴ αἰγυπτιαζόντες! Τὸ δὲ κράτιστον, ὅτι καὶ αὐτὸς
ὁ κτίστης τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος, ἐγίνωσκεν,

(α) Ὁ κλεινὸς Ed. Bernard. (Σημ. εἰς Ἡσύχ. αὐτ. σελ. 311. Albert.) ἐτυμολο-
γεῖ τὸ κόνδου ἐκ τοῦ περσικοῦ conde (τὸ στρογγύλον, διὰ τὸ σχῆμα), ἢ ἐκ τοῦ
ἑραβικοῦ condan (τὸ κοῦλον. πρβλ. καὶ Schleusn. Thes. V. T. 2. κόνδου). Φαί-
νεται δὲ συγγενὲς καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κόνδος, τὸ αὐτὸ καὶ κόττος, κόττα, καὶ κόδδα
(ἢ κεφαλή, διὰ τὸ κοῦλον), ὅθεν καὶ κώθων, κοτύλη, κτλ. (Ῥέιμερ. Ἑλληνογερ. λεξικ.).
Τὸ δὲ, «Κόνδου ποτήριον βασιλικόν», (Λεξικ. εἰς τὴν Ὀκτάτευχ.), ἀποτείνεται πρὸς
τὰ Γενίσι. μ. 2.

(β) Πολυδ. ζ. ις. Τὸ δὲ Βησιακόν (ἢ Βησιακόν) ἐκ τοῦ Βησσός, πόλις
Θρακικὴ (L. Holsten, not. εἰς Στέφ. Βυζάντ. σελ. 66). Βησσοὶ δὲ, ἴσως, εἰ αὐ-
τοὶ καὶ Βέσσοι (Στράβ. ζ. 318). Τούτων τῶν Βησσῶν ἐνόμισε τὸ κόνδου ὁ Falcken-
berg (εἰς Πολυδ. σελ. 624. Hemst.). Ἔστι δὲ καὶ Βῆσσα (δι' ἐνὸς σ) δῆμος Ἀτ-
τικῆς (Ἀρποκρατ.). καὶ Βῆσσα πόλις Λοκρῶν (Στέφ. Βυζ. Στράβ. σελ. 426), καὶ
ἄλλη Βῆσσα (δι' ἐνὸς σ), πόλις Αἰγύπτου (ἢ καὶ Ἀντινεία, καὶ Βησαντινεία.
Ἡλίοδωρ. ζ. σελ. 225). Ἀλλ' ἐκ τῶν πόλειων τούτων οὐ δοκεῖ τὸ Βησιακόν τοῦ Πο-
λυδεύκου. Ὁ δὲ Kühn (εἰς Πολυδ. αὐτ. Hemst.) παράγει παρὰ τὸ «Βῆσιον,
ποτήριον» (Ἡσύχ.), ἢ Βῆσα, ποτηρίου εἶδος· ὡς «Βῆσαν Αἰγύπτιον» (Ἡδύλ. ἐπιγρ.
παρ' Ἀθην. ια, 497· ἐν δὲ σελ. 465 καὶ Βῆσσα διὰ δύο σ.)· ἀλλὰ καὶ τοῦτο
θέλουσι τινες ἐκ τῶν ἐν Θράκῃ Βησσῶν (ὡς καὶ τὸ Βησιακόν)· οἱ δὲ, ἐκ τοῦ
ἑλληνικοῦ βῆσσα (κοῦλος τόπος)· οἱ δὲ, χαλδαϊκόν (Sturz. l. c. p. 71). Ὁ δὲ Λε-
τρονὸν αἰγυπτιακὴν εἶται τὴν βῆσαν, προβάλλων τὸ Κοπτικόν πί-βασσα (Le-
tronne Fragm. ineditis de poët. Grec. p. 23). Ὁ δὲ, τέλος, Schweigh. (εἰς
Ἀθην. αὐτῶν.) τὸ ἀνωτέρω τοῦ Πολυδεύκου Βησιακόν διερθεῖ εἰς τὸ Βα-
σιλικόν, καὶ ἀναφέρει τοῦτο εἰς τὸ περσικόν.

Ὁδιδε, τὴν φωνήν· ἔγραφε γὰρ ἀρκείνος (ἐν μιᾷ τινι τῶν πρὸς τοὺς ἐν Ἀσία σατράπας φερομένων αὐτοῦ ἐπιστολῶν) « Βατιάκαι ἀργυραὶ κατάχρσοι τρεῖς. ΚΟΝΔΥΑ ἀργυρᾷ ρος, τούτων ἐπύχρσα λγ » (παρ' Ἀθην. ια, 784).

7) ΓΕΝΕΣΙΣ. Γνώρισμα καὶ τοῦτο τοῦ αἰγυπτιακοῦ τῶν Ο, κατηρίθμησεν Ὁδιδος. Φέρει δὲ πρὸς ἀπόδειξιν καὶ μάρτυρας δισσοῦς· ποίους; τὸν Ἰάμβελιχον, καὶ τὸν Πτολεμαίου σχολιαστήν· ἀμφοτέρους πολλοῖς αἰῶσι νεωτέρους τῶν Ο, (β καὶ Θήσιος παρετήρησε σελ. 78). Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ Πτολεμαίου σχολιαστοῦ προείπομεν (σελ. 177. σημ.). Ἦδη δὲ θεωροῦμεν καὶ τὰ τοῦ Ἰαμβλίχου. Οὐ μόνον ἡ αἰγυπτιακὴ Νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πολὺ πρότερον ὁ Πλάτων εἶπε « κόσμου γένεσιν », καὶ « γένεσιν οὐρανοῦ », καὶ « γένεσιν τοῦ παντός » (α). Καὶ Ἀριστοτέλης ὡσαύτως. Καὶ Ὡκελλος ὁ Λευκανὸς, δωρίζων τῇ φωνῇ· « Ἐπεὶ δ' ἐν τῷ περίπαντι τὸ μὲν γένεσις, τὸ δὲ αἰτία γενέσιος » κτλ. καὶ Φιλόλαος ὁ Πυθαγορικὸς « Κόσμον (εἶπεν) ἦμεν ἐνέργειαν, Θεῷ τε καὶ γενέσιος » κτλ. καὶ Πυθαγόρας αὐτὸς, « γένεσιν κόσμου » (β). Ἦθεν καὶ οἱ περὶ τὸν Ἰάμβελιχον οὐκ αἰγυπτιακόντες, ἀλλὰ μᾶλλον πλατωνίζοντες καὶ πυθαγορίζοντες, εἶπον ἀρκεῖνοι γένεσιν κόσμου. Τὴν αὐτὴν φράσιν, ὡς ἐκπαλαὶ συνήθη παρ' Ἑλλήσι, μετεχειρίσθησαν καὶ οἱ Ο. Καὶ κινδυνεύουσιν ἄρα (κατὰ τὴν Ὀδιακὴν μέθοδον) οὐ μᾶλλον Αἰγύπτιοι φαίνεσθαι διὰ ταύτην, ἢ Κεκροπίδαι, Πλάτωνος ὁμόγνιοι, κεραμεύοντες τὰς λέξεις ἐκ τῆς αἰτιατικῆς κωλιάδος· ἢ γοῦν Σάμιοι (καθὼς ὁ Πυθαγόρας), καὶ Λευκανοὶ καὶ Σταγειρίται τινες (ὡς Ὡκελλος καὶ Ἀριστοτέλης)· καὶ τέλος, Ἰσιόδου συγγενεῖς· ἐπειδὴ καὶ ὁ Ἀσκραῖος ποιητὴς εἶπεν, ὅτι « πρῶτιστα χάος γένητο ». Εἶπε δὲ καὶ Ὀμηρος, « Ὡκεανὸν Θεῶν γένεσιν (ἰλ. ξ, 201), καὶ πάλιν (246) « γένεσιν πάντεσσι » (τοῦτ. γενάρχην, γενέσεως ἀρχήν· ὅπερ ὁ κλεινὸς

(α) Πλάτ. Τιμ. σελ. 27, 29, 48, κτλ. πρὸς. Sturz. Dial. Maced. p. 99.

(β) Παρὰ Στεβ. Ἑκλογ. φυσικ. Α. κδ. σελ. 44, 45. πρὸς. Demagistr. I. c. p. 518.

Μενάγιος παραδύξως ἤθελε διορθοῦν εἰς τὸ γενέτην! Σημειώσ. εἰς Λαέρτ. γ, 75). Ἄλλ' ἀφέντες ταῦτα, λέγομεν, ὅτι κτίσιν κόσμου ἔλεγον καὶ οἱ Αἰγύπτιοι (α), μᾶλλον ἐβραΐζοντες· Εἶπον καὶ αὐτοὶ οἱ Ο, «αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν» (ψαλμ. λβ, 10: πη, 12. πρβ. καὶ Ἀποκαλ. δ, 11). Ὡσαύτως καὶ Ἀκύλας καὶ οἱ λοιποὶ, καὶ αὐτὸς Ἰώσηπος, ἔγραψαν· «Ἐν ἀρχῇ ἔκτισεν ὁ Θεὸς» κτλ. (β). Σὺ δὲ σημειῶσαι, ἀναγνώστα, ὅτι οὐ μόνον ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ τεύχους (ὡς εἶπεν Ὁδῖος) κεῖται ἡ λέξις Γένεσις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κειμένῳ. «βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς» (Γενέσ. β, 4. ε, 1. ὅπου καὶ τὸ ἐβραϊκὸν Toledoth γενέσεις σημαίνει καὶ γενεάς). Ὅθεν καὶ τὸ τεῦχος Γένεσιν ἐπέγραψαν. Αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐβραϊκοῦ ἡ ἐπιγραφή (titulus Hebraicus) οὐ Κτίσις ἐστὶ (κατὰ τὸν Ὁδῖον), ἀλλ' ἡ πρώτη τοῦ πρώτου κεφαλαίου λέξις, ἡ, «Ἐν ἀρχῇ» (Beresith) (γ).

(α) «Τὴν τοῦ δημιουργοῦ κτίσιν» (Ποίμανδρ.). Βλ. Demagistr. p. 529.

(β) Ὁ δὲ συγγραφεὺς τῶν Κλημεντίων «Γένεσιν κόσμου» λέγει πολλοῦ, (ἐκ τῶν Ο, πάντως παραλαβών). βλ. Ὁμιλ. ζ, §. 3, κτλ. Ἐκ δὲ τούτου καὶ Μοσχέμιος Ἀλεξανδρινὸν Ἰουδαῖον αὐτὸν ἐπεχείρησεν ἀποδείξει, προσθεὶς, ὅτι «Καὶ Ὁδῖος ὁ μέγας ἀνὴρ τοῦτο (τὸ γινώρισμα) παρετήρησε» (Moshem. Dissert. ad Histor. Eccles. vol. I. p. 176). Ἄλλ' οὕτως ὁ Μοσχέμιος ἡδύνατο ῥαδῶς καὶ πάντας τοὺς τῇ λέξει Γένεσις χρησαμένους ἀρχαίους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρινούς ἀποφῆναι, καὶ αὐτὸν τὸν Ῥώμης Κλήμεντα, διότι κἀκεῖνος εἶπε πάλιν γενεάν (Α. ἐπιστ. Κορινθ. πρβλ. Ματθ. ιθ, 28: τουτ. πάλιν γένεσιν, ὡς τὸ, πάλιν γενέσθαι· Ἰωβ, ιθ, 14). Ὁ συγγραφεὺς τῶν Κλημεντίων εἶπε καὶ «ὁ Θεὸς ἔκτισε τὰ σύμπαντα» (Ὁμιλ. ζ, §. 1)· μήπως διὰ τοῦτο πάλιν ὑπῆρχεν Ἱεροσολυμίτης;

(γ) Καὶ τῶν ἄλλων τῆς Πεντατεύχου βιβλίων αἱ ἐπιγραφαὶ παρ' Ἑβραίοις κεῖνται παρομοίως ἐκ τῶν πρώτων λέξεων ἑκάστου τεύχους· οἷον τῆς Ἐξόδου Veelle Samoth (Καὶ ταῦτα τὰ ὀνόματα). Τοῦ Λευϊτικοῦ, Vaicra (Καὶ ἐκάλεισε). Τῶν Ἀριθμῶν, Vajedabber (Καὶ ἐλάλησε). Τοῦ Δευτερονομίου, Elle Hadebarim (Ὅστι οἱ λόγοι). Βλ. Ὁριγέ. παρ' Εὐσεβ. Ἐκκλ. ιστορ. ζ, κ. (πρβλ. καὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν τὰς σημειώσεις, εἰς ἑκάστου βιβλίου τῆς Πεντατεύχου). Καὶ ὅτι μὲν αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται οὐκ εἰσὶ τοῦ Μωϋσεως, παλαιὰ δὲ ὅμως, ὑπὸ τῶν Ἑβραίων εἰς διάκρισιν τῶν τευχῶν ἐπιγραφίσται, ἤθλον αὐτῶθεν. (Εἰς τὸν Ἑσθρα νενὲς ἐξ εἰκασίας ἀπονέμουσι καὶ τὴν εἰς πέντε βιβλία διαίρεσιν τῆς Πεντατεύχου, καὶ τὰς τούτων ἐπιγραφάς· ἀλλ' ἀπορον, εἰ μέχρι τοῦ Ἑσθρα ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ὑπῆρχεν ἐν χρήσει, παντάπασιν εἰς τεύχη ἀδιαίρετος. (Βλ. Horne, An Introduction etc. vol. 2. p. 1. pag. 68. πρβλ. ἐπιφθ. κρ. Ζ, §. 25). Οἱ δὲ Ο, ὅπως

8) Κατὰ ἀριθμὸν ΑΓΓΕΛΩΝ ΘΕΟΥ, ἀντὶ τοῦ ἐβραϊκοῦ κατὰ ἀριθμὸν υἰῶν Ἰσραὴλ (Δευτερ. λβ. 8). Περί τούτου λέγομεν ἐν τοῖς ἐπομένοις (κεφ. ε. §. ιδ'), ὅπου πλατύτερον ὁ κριτικὸς ἀπο-

μὲν ἀνέγνωσαν ἐν τῷ κειμένῳ, ἀδελφον· αὐτοὶ δὲ, τὸ μὲν Γένεσις ἐπιγράψαν ἐκ τοῦ Γενίτ. Β. 4. (ὡς εἰπομεν ἀνωτέρω). Ὁσαύτως καὶ τὸ Δευτερονόμιον ἐκ τοῦ Δευτερ. ιζ, 18· καὶ τὸ Ἀριθμοὶ ἐκ τοῦ Ἀριθμ. α, 2. Τὸ δὲ Δευτερονόμιον ἰδίως ἐπιγράψαν, ὡς νομοθετοῦν τὰ καθήκοντα τῶν ἐκ τῆς Δευτερονόμιας φυλῆς ἱερέων. Καί, τέλος, τὸ Ἐξοδος ἐκ τῶν ἐν Ἐξοδ. ιβ, 41, κτλ. ("Ὁθεν καὶ Ψαλμ. ριγ, 1. Ἐν Ἐξοδῷ Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου, αὐτοὶ οἱ Ο, ἔγραψαν). Ἀμφιβάλλουσι τινες, εἰ καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν βιβλίων ἐπιγράψαν οἱ Ο. Ἡ Γένεσις (λέγουσιν) ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ κώδικι ἐπιγράφεται Γένεσις κὸςμου. Τὸ δὲ κόσμος ἐπὶ τῆς συνήθους σημασίας τοῦ συστήματος τῶν ὄντων, οὐχ εὐρίσκεται ἐν τοῖς κανονικοῖς βιβλίοις τῆς Γραφῆς. (Βλ. Thiersch. de Pentat. vers. Alexandr. p. 79). Ἀλλὰ πρῶτον μὲν, οὐδ' εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐβραϊκὴν εὐρίσκεται λέξις ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸ κόσμος, κατὰ τὴν εἰρημένην αὐτοῦ σημασίαν (Thiersch l. c.). Ἐπειτα, τὸ Βατικανὸν ἀπόγραφον τῶν Ο, ἔχει μόνον Γένεσις ἀπλῶς τὴν ἐπιγραφὴν· ὡς καὶ Ἐξοδος, κτλ. Τὸ δ' Ἀλεξανδρινὸν ἀπόγραφον ἔχει καὶ ὧδε, Ἐξοδος Αἰγύπτου· καὶ πάλιν ἐν τῷ τέλει τοῦ τεύχους, Ἐξοδος τῶν υἰῶν Ἰσραὴλ ἐξ Αἰγύπτου. Ὡστε καὶ ταῦτα πρὸς τῷ Ἐξοδῳ, καὶ τὸ Κὸςμου πρὸς τῷ Γένεσις φαίνονται ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ κώδικι προσθεταί μεταγενέστεραι τῶν Ο. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ Φίλων (περὶ Κόσμ. Τ. 2. σελ. 610), «Εἰσὶ δὲ πέντε (αἱ ἱερὰ βιβλοὶ τοῦ Μωσέως), ὧν τὴν πρώτην ἐπέγραψε Γένεσις» (ἀπονέμει δηλονότι τὰ τῶν Ο, εἰς αὐτὸν τὸν Μωϋσῆν διὰ τὴν τῆς ἐρμηνείας πρὸς τὸ πρωτότυπον ἰσότητά· ὅθεν καὶ τῶν νεωτέρων ἀνδρῶν ἐπίσημοι τὰς ἀπλῶς τῶν βιβλίων ἐπιγραφὰς ἀπεδείξαντο ὁμαλῶς ὡς ὑπὸ τῶν Ο. (Βλ. Drusij. not. major. Vatable, Cartwright, Clarij Annot. ad Genes. II, 4. ad Exod. etc. πρὸς καὶ Rosenmüll. Schol. h. l.). Ὁ δ' Ἀρχιερατικὸς Φράγκελος (l. c. p. 41 καὶ 249), ψέγων τὴν κατὰ τοὺς Ο, σειρὰν καὶ διάταξιν τῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς, ὡς ἔργον ἐκκλησιαστικῶν τινῶν Πατέρων! (βλ. ἐφεξῆς κεφ. Ζ), θέλει καὶ τὴν Γένεσιν, καὶ τὰς ἄλλας τούτων ἐπιγραφὰς ὑπὸ τινῶν ἄλλων πολὺ μετὰ τοὺς Ο, προστεθειμένας. Ἀλλ' ὠφελεῖν ὁ ἀνὴρ καὶ ὀνομαστὶ διορίσαι τούτους δὴ τοὺς ἄλλους, ἢ καὶ τοὺς πρὸ τοῦ Φίλωνος Πατέρας, (ἀν καὶ ὧδε τοὺς Πατέρας ἔνοη), καὶ πῶς μέχρι τῶν ἄλλων τούτων ἐπιγράφοντα τὰ τεύχη· ἐκ ποίας δ' ἐπωνυμίας ἐγνωρίζοντα καὶ παρ' αὐτοῖς αὐτοῦ τοῖς ἀρχαίοις προγόνοις ἐλληνιστάς, οἵτινες καὶ πρὸ Χριστοῦ Σωτῆρος ἐνεγίνωσκον τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, (ἢ μήπως ἀνονόμαστα καὶ τότε περιεφύροντα;) Ἰσως δ' ἂν μᾶλλον ἔπραττεν ὁ ραββίνος τὰ ἐαυτοῦ, εἰ γε πρῶτον ὥριζεν ἀκριβῶς, τίς ὁ πρῶτος ἐπιγράφας εἰς τὰ τεύχη τὰ ἐβραϊκὰ ἄς φέρουσι καὶ νῦν ἐπιγραφὰς, καὶ εἴπερ εἶχον τὰς αὐτὰς καὶ ἐπὶ τῶν Ο, καὶ ἐπὶ Ἐσδρα, καὶ τούτου πρότερον. Ἀλλ', ὡς ἔοικεν, ὁ Φράγκελος παρῆδε ταῦτα τὰ οἰκία, ὡς παρρηγὴ καὶ πανομολόγητα!

δείξει τοὺς Ἰουδαίους παρ' Αἰγυπτίων δεδανεισμένους τὴν περὶ τῶν ἐφόρων ἀγγέλων δοξασίαν. Εἰ δὲ καὶ προδιέβαλεν ἐνταῦθα τοὺς ἐρμηνεῖς, ὡς διαφθείραντας καὶ τὸ θεῖον κείμενον κατὰ χάριν τῶν ἐθνικῶν Αἰγυπτίων, οὐδὲν, ἢ ὀλίγον ἢ κρίσις αὕτη διαφέρει τῆς ἀνωτέρω, δι' ἧς κατεδίκασε τοὺς αὐτοὺς, ὅτι καὶ τὸ Θουμμίμ ἐξελλήνισαν ἀλήθειαν, ἀποβλέποντες πρὸς τὴν εἰδωλικὴν Ἀλήθειαν τῶν Αἰγυπτίων! Καὶ ταῦτα, τοῦ Ἰωσήπου μέγα βοῶντος (συνεπιμαρτυροῦντος δὲ καὶ τοῦ Ἑκαταίου), ὅτι « καὶ σωτηρίας, καὶ πατρίδος, νόμων φυλακὴν καὶ τὴν πρὸς Θεὸν εὐσέβειαν αἰετοπροτιμῶσιν οἱ Ἰουδαῖοι » (α). Πλὴν ἀλλ' ἐν τούτοις φαίνεται πῶς καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἀντιπαλαίω ὁ κριτικός. Εἰ περ οἱ ἐρμηνεῖς ἐφιλοπόνουν τὴν ἐρμηνείαν μόνον διὰ τοὺς ἰδίους αὐτῶν ὁμογενεῖς πρὸς χρῆσιν ἰδιωτικὴν (ὡς διατείνεται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς συγγραφῆς), καὶ μήτε διὰ τὴν Πτολεμαίου βιβλιοθήκην, μήτε πάντως εἰς χρῆσιν τῶν δυσμενεστάτων τοῖς Ἰουδαίοις Αἰγυπτίων, πῶς πάλιν οἱ ἐρμηνεῖς οὗτοι, Αἰγυπτίους ἀρεσκέοντες καὶ χαριζόμενοι, μετεφύτευον ἐν τῶν παρ' ἐκείνοις βεβήλων δογμάτων εἰς Ἰουδαϊκῶν νομίμων συγγραφὴν, ἣν οὐδέποτε ἂν οὐδὲ προσιδεῖν ἠξίωσεν ὁ ἱερός Αἰγύπτιος ἀνὴρ; Ἡ μήπως ὀλίγας ἐπλήρωσε σελίδας ἐν τοῖς προηγουμένοις ὁ κριτικός, ἄγνωστον παντάπασιν ἀποδεικνύων τὴν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν ἄλλοις τε παντοίοις καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις ἐθνικοῖς; Καὶ τοῦτο δὲ προσεσημειώσθω· ὅτι ὁ σοφὸς Ὀδῖος δύο τάξεις τὰς αἰτίας τῆς, περὶ ἧς ὁ λόγος, κατὰ τοὺς Ο, γραφῆς (ἢ τὰ τοῖς Αἰγυπτίοις αὐτοὺς χαρίσασθαι, ἢ τὸ ἐξ ἡμαρτημένου ἀντιγράφου μεθερμηνεῦσαι), ἀτελεῖ πεποίηκε τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν αἰτιῶν τῆς διαφορᾶς· ὥφειλε γὰρ προσθεῖναι καὶ τρίτην, τὴν διαφορὰν τοῦ χωρίου κατὰ τὸ σημερινὸν κείμενον τὸ ἑβραϊκόν.

9) ΠΕΜΦΑΝ, ἢ Ρεφάν, καὶ Ραιφάν, ἀντιγράφων μικραὶ διαφοραὶ, μὴδὲν παραβλάπτουσαι τὴν σημασίαν τῆς φωνῆς (παρὰ Κόπταις γράφεται Ρηφάν, ἐν τισὶ δὲ λίθων γλυφαῖς εὗρηται Ριμφε).

(α) Ἰωσ. κ. Ἀπίων. α, 22. πρὸς Φίλων. τ. β. σελ. 557. Mang.

Τὸ δὲ καθ' ἡμᾶς ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ *Κιούρ*, ἢ *Κιούρ*, ὅτι παλαιόθεν ὑπάρχει διεφθαρμένη καὶ κατὰστρεβλος ἀνάγνωσις καὶ γραφή, καὶ ὅτι ἀντ' αὐτῆς ἀντικαταστέον τὸ ῥεφάν (ὡς ἔχουσι καὶ οἱ Ο), ἐδίδαξε σαφῶς ὁ κλεινὸς Οὐόσσιος, καὶ ἄλλοι μετ' αὐτοῦ (δηλοῖ δὲ τὸ ῥεμφάν παρ' Αἰγυπτίοις τὸν Κρόνον, ἢ, κατ' ἄλλους, οὐρανοῦ βασιλέα, τὸν ἥλιον) (α). Ὁρθῶς δὲ καὶ αὐτὸς Ὁδιος ἐξήλεγε τὸ Δρουσίον πάντολμον θράσος σελ. 178). Ἀλλ' ὤφειλεν ὁ εὐκλεῆς ἀρχιδιάκονος, ἵνα καὶ τι γοῦν ἐκ τούτου κερδάνῃ, διδάσκοντος, «ὅτι τὸ *Kiun*, καὶ ἄλλως ἀναγινωσκόμενον *Kevan*, ἐτράπη εἰς τὸ *Revan*, ἢ ῥεφάν, διὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ἑβρ. ἀρκτικού *K* (*Caph*), πρὸς τὸ *P* (*Resch*), τοῦτο ἀντ' ἐκείνου» (τάνάπαλιν· μᾶλλον τὸ *K*, ἀντὶ *P*), «γράφαντος τοῦ ἑβραίου μεταγραφῶς» (β). Ἦφειλε πρὸς τούτοις, ἵνα καχεῖνο ἐνθυμηθῇ τὸ ἐν Δ. Βασιλ. ε, 18. «εἰς οἶκον ῥεμφάν» (ἀντὶ ῥεμφάν, κατὰ τὴν ἐν πολλαῖς διαλέκτοις συνήθη τροπὴν τοῦ β, ἢ φ, εἰς μ), ὅπερ ἔχει καὶ τὸ σημερινὸν ἑβραϊ-

(α) Jablonsky de Rempha Aegyptior. Deo, Lips. 1731. καὶ in Opuscul. Tom. 1. p. 230. καὶ Tom. 2. p. 372. ὅπου παράγει τὴν λέξιν ἐκ τοῦ Κοπτικῷ Ου ρ ω (κύριος) καὶ φ α (οὐρανός). πρὸλ. Schulz Schol. in V. Test. vol. 7. pag. 246.—Sturz. Dial. Maced. p. 92.—Schleusn. Lex. N. T. καὶ Thes. V. T. λ. ῥεμφάν—Demagistr. p. 530. ἄλλ' Ἀθανάσιος ὁ Κίρχιρος *Raphan* (λέγει) καλοῦσι τὸν Κρόνον εἰ Κόπται καὶ τὴν σήμερον, (βλ. Stanlej. Histor. Philos. p. 1156). Ὁ δὲ μακάριος Ἱερώνυμος, *K i o u n* καὶ αὐτὸς ἀναγνέει, ὡς ἔχει (λέγει) καὶ Ἀκύλας καὶ Σύμμαχος, (ὁ δὲ Θεοδοσίω ἠρμηνεύσειν ἄ μ α ὕ ρ ω σ ι ν), ἐν μέντῳ κειμένῳ παρέλιπε τὴν λέξιν παντάπασιν, γράψας μόνον *Sidus Dei vestri*, (οὕτω καὶ ἡ Βουλγάτα) «τὸ ἄστρον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν». (Hieron. Tom. 3. p. 176, Paris 1609). Ἐν δὲ τῷ ὑπομνήματι ἐξηγεῖ τὸ *Kiun*, ἑ ω σ φ ὅ ρ ο ν! προστιθεὶς καὶ ὡς γενικὸν ἐν π ἄ σ α ι ς τ α ι ς ἄ γ ι α ι ς Γ ρ α φ α ῖ ς ἐν ἐφεξῆς παρατήρημα, «ὅτι οἱ Ἀποστολοὶ τιθέντες μαρτυρίας ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης οὐ τὰς λέξεις αὐτάς, ἀλλὰ τὴν ἐννοιαν ἀποβλέπουσι» (ibid. p. 177). ὡσανεὶ οἱ Ο, ἀντὶ *K i o u n* γράψαντες ῥ ε μ φ ἄ ν, ἀπέδωκαν τὸ νόημα δι' ἄλλης τινος λέξεως ἑλληνικῆς! ἢ ὡς ἂν εἴπερ ἡπίστατο βεβαίως καὶ αὐτὸς ὁ θεὸς πατήρ, ποῖον τὸ νόημα τοῦ *K i o u n*, καὶ ποῖον τὸ τοῦ ῥ ε μ φ ἄ ν!

(β) Βλ. Drusij annot. ad Amos. 1, 26: πρὸλ. Liveleup. ibid. καὶ Grot. ibid. καὶ εἰς Πράξ. 7, 43 καὶ L. Cappell. αὐτέθ. ὅστις φαίνεται προτιμῶν τὸ ῥεφάν, φέρων καὶ ἐκ Διεδώρου (βλ. α, §. 62) Αἰγυπτίου βασιλέως ὄνομα ῥεμφί.

κόν (οὐχὶ Kevan, ἢ Kiun). Τοῦτο δὲ, καὶ Γρότιος ἐσημείωσεν. Ἐκ δὲ τούτου βεβαιούται καὶ ἡ ἐν Ἀμώς ε, 26, ὀρθή γραφή τοῦ *Ῥεμ-φάρ*. Κατὰ ταῦτα τοίνυν ὤφειλε καὶ Ὀδισ, ἵνα καὶ αὐτὸς τοῖς ἑαυτοῦ νόθοις λογισμοῖς χαίρειν εἰπὼν, ἀποδεχθῇ τὴν παρὰ τοῖς Ο, γνησίαν φωνήν, καθὼς αὐτὴν ἐξέφερε καὶ τὸ θεόπνευστον στόμα Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος πρὸς τὸ μέγα τῶν Ἰουδαίων συνέδριον, οὐκ Αἰγυπτίου πρὸς Αἰγυπτίους ἀγορεύοντος, ἀλλ' Ἱεροσολυμίτου πρὸς Ἱεροσολυμίτας, οἵτινες ὡσαύτως τότε κἀκείνοι πάντως ἀνεγίνωσκον τὴν λέξιν ἐν τῷ ἐβραϊκῷ. — αφεῦ» (ἔλεγεν Οὐόσσιος αὐτόθι) «εἰς τοιοῦτον αἰῶνα ζῶμεν καθ' ὃν πολλοὶ προτιμῶσιν ὡς πιστοτέρους τοὺς Ἰουδαίους βιβλιογράφους παρὰ τὸ θεῖον κῦρος τοῦ Στεφάνου καὶ Λουκᾶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ! καὶ τούτους μᾶλλον σφαλέντας κρίνουσιν, ὅπως μὴ ὁμολογήσωσι πλανηθεῖσαν περὶ τὸ γράφειν Ἰουδαίου χεῖρα μεταγραφῆως».

40) ΑΡΤΑΒΗ. Ἀρτάβας ὅλας ἐπὼν ἐμέτρησεν ἡμῖν περὶ τῆς ἀρτάβης ὁ ψευδαρτάβας οὗτοσι (τὸ τοῦ κωμικοῦ)! Ἀλλ' εἴπερ ὁ τοῦ Ἡσαίου μεταφραστῆς (ἵνα τοῦτον ὁ Δόκτωρ θέλει, καὶ μόνον, καθὼς καὶ ἄλλον ἄλλου τινὸς τεύχους τῆς Γραφῆς, ὡς εἶπε πολλάκις καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ πλατύτερον ἐν τοῖς ἐφεξῆς), εἴπερ ἐκεῖνος ἦν Αἰγύπτιος, διότι τὸ ἐβρ. Γομέρ ἔγραψεν ἀρτάβην, πάντες ἄρα οἱ λοιποὶ μεταφρασταὶ γράψαντες αὐτὸ τὸ Γομέρ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ (Ἐξόδ. ις. 16, 18, κτλ. ἱεζ. με, 14: Ὡς. γ. 2) ἦσαν Ἱεροσολυμίται! Ἀλλὰ περὶ τῶν τοιούτων παραδοξασμάτων, καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς. Αὐτὴν δὲ τὴν Ἀρτάβην λίαν ἡμαρτημένως Ὀδισ ὑπέλαβεν ὄνομα καὶ μέτρον κυρίως Αἰγύπτιον, ἀντειπὼν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ πρὸς αὐτὸν Ἡρόδοτον, ὠρισμένως λέγοντα τὸ μέτρον Περσικόν. Καθὼς δὲ μετῆλθε τὸ μέτρον εἰς τοὺς Βαβυλωνίους καὶ Χαλδαίους ἀπὸ τῶν ἐπικρατησάντων Περσῶν (ὡς αὐτὸς Ὀδισ ὡμολόγησεν), οὕτω μετέβη μὲν καὶ εἰς Αἰγυπτίους (οἵτινες ἔλεγον τὴν λέξιν *Ἐρτώβ*) (α), μετέβη δὲ καὶ εἰς τοὺς Σύρους καὶ

(α) Βλ. Sturz. Dial. Macedou. p. 87 καὶ τοὺς παρ' αὐτῷ μνημονευομένους νεωτέρους συγγραφεῖς.

τοὺς Παλαιστίνους. Καὶ μάρτυς ἡ παρ' Ἰωσήφιρ τοῦ Κύρου πρὸς τοὺς ἐν Συρίᾳ σατράπας ἐπιστολὴ, ὅπου μνημονεύεται τὸ μέτρον, « Συγχωρῶ (τοῖς Ἰουδαίοις) πυρῶν ἀρτάβας 2500 » (α). Εἰ δὲ καὶ οἱ σατράπαι, πρὸς οὓς ἔγραφεν, ἦσαν Πέρσαι, ἀλλ' οἱ τὴν χάριν λαμβάνοντες ἦσαν Ἰουδαῖοι, Συρίας κάτοικοι* (καὶ πάντως ᾔδεσαν τὸ μέτρον, δι' οὗ περ ἐμετρεῖτο τ' ἄλφита στήρισι καὶ τοῖς παιδίοις!). Ὡστε καὶ ἀπὸ τῶν Κύρου χρόνων ἔτι τὴν λέξιν ἐγνώριζον οἱ ἐν Ἰουδαίᾳ (ὡς ἰσοδύναμον τοῦ Γομέρ), παρ' αὐτῶν ἀκούσαντες τῶν Περσῶν. Μὴ γάρ οὐκ ἐπεστράτευσαν καὶ Σύροις καὶ Παλαιστινοῖς αὐτοῖς, καθὰ καὶ τοῖς Χαλδαίοις, οἱ Πέρσαι; Τῶν δὲ πάλιν εἰς Βαβυλῶνα μετοικισμένων μυριάδων Ἑβραίων μήπως ὀλίγοι τινες ἐπανῆλθον εἰς Παλαιστίνην, συνεπαγόμενοι καὶ τὴν φωνὴν καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀρτάβης; Οἱ δὲ, τέλος, τῆς Συρίας τὸ πρῶτον βασιλεύσαντες Μακεδόνες μὴν οὐκ ἠδύναντο δανείσασθαι τὸ μέτρον καὶ τὴν φωνὴν καὶ παρ' αὐτῶν (ὡς Ὀδῖος θέλει) τῶν γεννητόρων αὐτῆς Αἰγυπτίων, καθὼς αὐτὴν ἐδανείσαντο καὶ οἱ κατ' Αἴγυπτον ὁμόφυλοι καὶ συγγενεῖς αὐτῶν, οἱ Ἀλεξανδρεῖς; — Οὐδεὶς (λέγει) τῶν Ἑλλήνων ἔγραψε τὴν λέξιν, εἰ μὴ μόνον ἐν αἷς ὁ λόγος ὑπῆρχε περὶ Περσικῶν, ἢ Αἰγυπτίων πραγμάτων (ὡς παρ' ἐκείνοις δηλονότι τοῦ μέτρου συνειθισμένου!) — Καὶ ὁμως ἔγραψαν οἱ Ἕλληνες τὴν λέξιν (περὶ λέξεως γὰρ ὁ λόγος), πολλῶ χρόνῳ καὶ πρὸ τῶν Ο, καὶ πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου! Ἐπειτα, μήπως πάλιν οἱ Ο, μετεχειρίσθησαν τὴν φωνὴν ἐπὶ Δωρικῶν τινῶν πραγμάτων, ἢ Ἀττικῶν; οὐχὶ δὲ περὶ Ἰουδαϊκῶν, παρ' οἷς τὸ μέτρον ὑπῆρχε τότε γνωστὸν οὐχ ᾔττον, ἢ παρὰ Πέρσαις καὶ Αἰγυπτίοις; Ἡ μήπως Ἀθηναῖοι μὲν καὶ Ἴωνες, ἐπ' Ἀριστοφάνους καὶ Ἡροδότου, καίτοι μὴ ἔχοντες τὴν χρῆσιν τῆς Περσικῆς καὶ Αἰγυπτίας ἀρτάβης, ἀλλ' ὅμως ἐγνώριζον καὶ τ' ὄνομα καὶ τὸ μέτρον ὡσαύτως ὕστερον καὶ Ἡρακλεῶται, καὶ Ῥόδιοι (Διόδωρ. Κ. 96), καὶ

(α) Ἰώσηφ. Ἀρχ. ια, α. 3. πρὸς Ἑσθ. Α. ε. 27—30. Ὁρθῶς λοιπὸν ὁ Γέλιος εἶπε τὴν ἀρτάβην καὶ Σύρων μέτρον (βλ. δπισθεὺς σελ. 179).

ἄλλοι Ἕλληνες· καὶ τὸ πρᾶγμα πρόδηλον (ὅ,τε γὰρ Μένων τὰ τῆς Ἡρακλείας ἱστορῶν, καὶ Πολύβιος δὲ καὶ Διόδωρος κοινὸν τοῖς Ἕλλησιν ἀνάγνωσμα προτιθέντες τὰς ἑαυτῶν συγγραφάς, ἐμνημόνευσαν τὸ μέτρον ὡς γνωστὸν, μηδεμίαν ἐξήγησιν ἐπενεγκόντες) (α). Σύροι δὲ καὶ Φοίνικες καὶ Ἰουδαῖοι, Περσῶν καὶ Αἰγυπτίων ἑκπαλαι συνήθεις καὶ γνωριμῶτατοι, μηδ' ἐπ' αὐτῶν τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων ἐγνώριζον τὴν ἀρτάβην; Οὐκ ἦν (λέγει) τὸ μέτρον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς! ἀλλ' οὐδὲ σατράπας, ὧ φίλ' Ὀδιδε, εἶχον οἱ Ἕλληνες, οὐδ' ἀγγάρους, ἢ παρασάγγας, οὐδ' ἀχάρας περσικὰς (ὅπερ εἶπεν Ἀριστοφάνης ἐπὶ θεάτρου, καθὼ γνωστὸν καὶ ἰσοδύναμον τοῦ ἀρτάβῃ. Ἀχαρν. στίχ. 408), οὐδ' ἐλέφαντας καὶ καμήλους· ἀλλ' οὐδὲ τιάραι ἐφόρουν, ἢ κίδαρι, ἢ ἀναξυρίδας, καὶ ἀκινάκη· καὶ ὁμῶς οὐδεὶς εἶπε Πέρσας τὸν Αἰσχύλον, ἢ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν Ξενοφῶντα, διότι καὶ ταῦτα τὰ περσικὰ πολιτείας ἤξιωσαν ἐλληνικῆς, ὡς ἤδη γνωστὰ γενόμενα διὰ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν ἐθνῶν. Ἀλλὰ παύομεν, μήπως δόξωμεν καὶ ἡμεῖς ἀρτάβας ὅλας πρὸς ἀπάντησιν ἀντιμετροῦντες. Ἐν ἔτι μόνον προστίθεμεν ὡς ἐπίμετρον, ὅτι καὶ Ἀριστοτέλης (ὃς ἔλαθε τὸν Ὀδιδιον), ἐν οἷς περὶ Οἰκονομίας ἐδίδασκε τοὺς Ἕλληνας, μνημονεύει καὶ τῆς ἀρτάβης ὡς γνωστῆς· « τοῦ σίτου τε πωλουμένου » (ἐκέλευσεν ὁ Αἰγύπτιος Τάως, κατὰ συμβουλήν Χαβρίου τοῦ Ἀθηναίου) « διδόναι ἀπὸ τῆς ἀρτάβης ὀβολόν » (β).

11) ΠΑΙΣΓΡΟΣ. Αἰγύπτιον ἀπέδειξε καὶ τοῦτο ὁ κριτικὸς, πολὺ καὶ καλὰ προσφιλογήσας· « Μεγάλα χάρις αὐτῷ ». Ὁ δὲ Φρόνιχος ὁ ἡμέτερος λίαν εὐλαβῶς καὶ δειλῶς εἴκασε περὶ τούτου (γ). Καὶ τοὺς ἐρμηνεῖς αὐστηρῶς ἐξήλεγξεν ὁ Δόκτωρ οὐ μόνον

(α) Καὶ ὁ Πολυδεύκης ἀριθμῶν τὰ μέτρα τὰ Ἑλληνικὰ, συναριθμεῖ καὶ τὴν ἀρτάβην (Δ κ', 2).

(β) Ἀριστ. Οἰκονομ. β. σελ. 394. τόμ. β. ἐκδ. Aurel. πρβλ. Sturz. I. c. p. 87.

(γ) « Πάπυρος το πᾶσι ἐν αὐτῇ Αἰγύπτῳ εἶναι τούνομα· πολὺ γὰρ κατ' Αἰγυπτῶν πλάζετα » (τοῦτο, μηδὲν δέον, ὁ Rauiw διώρθωσεν, ἢ μᾶλλον ἐστρέλωσεν εἰς τὸ πλάττετα), « ἡμεῖς δὲ βέβηλον ἐροῦμεν » (Φρόνιχ. σελ. 132. καὶ Sturz. I. c. p. 93). Ὁ δὲ πάλιν ἑταρῆς Μοῖρις ἐσημείωσεν καὶ τὴν παρ' Ἀττικοῖς

νον Αἰγυπτίους, ὡς χρησαμένους τῇ φωνῇ, ἀλλὰ καὶ ἀμαθεῖς τοῦ ἐν ἰᾶδ (η, 11) ἀντιστοιχοῦντος ἐβραϊκοῦ ὀνόματος (Gome), ὅπερ οὐχὶ πάπυρον, ἀλλὰ σχοῖνον σημαίνει, κατὰ τὸν ἱερώνυμον, ὡς καὶ τὸ Suf (Ἡσ. ιθ, 6). Ἀλλ' ὁ μὲν φερώνυμος οὗτος πατήρ οὐ πάνυ τοι ἐχέγγυος περὶ τούτου φαίνεται μάργυς. Ὁ γὰρ τὴν ἐβραϊκὴν διδάξας αὐτὸν ῥαββίνος Βαραθανίνος οὔτε τὴν ἑλληνικὴν, ἢ λατινικὴν ἠδύνατο γινώσκειν ἐντελῶς, καὶ αὐτὰς τὰς ἀρχαίας ἐβραϊκὰς φωνὰς (καὶ μάλιστα τὰς περὶ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν) οὐκ ἂν εἶχεν οὕτως ἀκριβῶς διορίζειν, ὅσον οἱ χρόνους ὅλους 700, προτερήσαντες Ο. Αὐτίκα τὸ *Θιβητ* (κιβωτὸν ἐκ παπύρου), ὡς ἔχουσιν οἱ Ο. (Ἐξόδ. β, 3, ὅπου τὸ ἐβρ. ἔχει Gome), ὁ μὲν ἱερώνυμος ἠρμήνευσεν « ἐκ σχοίνου » (*scirpeam*), ὁ δ' ἑλληνικώτατος ἐβραῖος Ἰώσηπος ἔγραψε *βύβλινον*, ἥτοι *παπύρινον* (Ἀρχ. β, θ, 4). Γνωστὰ δὲ πολλαχόθεν τὰ παρ' Αἰγυπτίους συνίθῃ « *βύβλινα*, ἢ *παπύρινα σκάφη* » (Πλούτ. περὶ Ἰσιδ. καὶ Ὀσίρ. β. 18). Ὅτι δὲ πάλιν τὸ πάπυρος παρ' Ἑλλήσι τε καὶ Ῥωμαίοις σημαίνει καὶ τὸν φλοῦν, αὐτὸς Ὀδίας ὠμολόγησεν ἐκ τοῦ Στράβωνος καὶ τοῦ Σαλμασίου· ὁ δὲ φλοῦς (καὶ ἀττικ. φλέως) ταυτίζεται πολλὰκις καὶ πρὸς τὸν σχοῖνον (α). Ὅθεν πάλιν εἶπον τὰ

συνήθη ποσότητες τοῦ ὕ: « Πάπυρος μακρῶς, ἀττικῶς· βραχέως, ἑλληνικῶς ». « Ἡ δὲ βύβλος, ἢ βιβλος, τίθεται μὲν καὶ ἐπὶ τοῦ παπύρου (ὅλου τοῦ φυτοῦ), σημαίνει δὲ ἰδίως καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ φλοῖον. » Ἐκ τῆς βύβλου ἰστίαι τε πλέκουσι, καὶ ψάθους, καὶ σχοινία » (ὅθεν καὶ « *βύβλινον νέον ὀπλον* » Ὀδυσ. Φ. 391) « καὶ ἄλλα πλείω ἐμφανέστατα δὲ τοῖς ἔξω καὶ τὰ βιβλία » (Θιόφρ. ἱστ. φυτ. δ. 9. τουτ. αἱ ἐκ τοῦ παπύρου φλοιοῦ πρὸς γραφὴν τεμνόμεναι χάρται. Ἀριστοτ. προβλημ. ις.). Bl. Spies de papyr. veter. art. 2. — *Manifac. Palaeogr. Gr.* p. 13. — *Memoir. des Inscrip. T. X.* 302. — *Haneraw. Manuel. Bibliq. T. I.* p. 311.

(α) Σχοῖνος (λατίν. *juncus*) τὸ βροῦλον, ἢ βρύλλον, (ἰδιωτικῶς, ὡς καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ· βλ. Τζέτζ. εἰς Λυκάφρ. 665. Σχολ. Θιοκρ. α, 53: Σχ. Πινδ. κτλ. ἴσ. ἐκ τοῦ βρύου, βρύον). Τὸ δὲ βροῦλον τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἑλληνικώτερον βίψ, βίπος, καὶ αἰῶλ. βίποε (ὁ), καὶ (μετὰ διγάρματος), γρῖπος (ὁ)· ὅθεν πάλιν τὸ λατ. (μετὰ τοῦ συριστικοῦ σ) *scirpus* (Fest.). Τὸ αὐτὸ καὶ *juncus* (ὁ σχοῖνος, ὡς ἐν τῶν τούτου εἰδῶν). Τοῦ σχοίνου (*junci*), ἢ τοῦ ῥίπου (*scirpi*) εἶδος καὶ ὁ φλοῦς, ἢ φλέως· ὁ καὶ ἄλλως *scirpus vulgaris*. βλ. ἐπισθ. σελ. 181. πρβ. καὶ Στέρ. Ἐβρ. Θησαυρ. σελ. 10144. Lond.)· ὅθεν πάλιν καὶ ἄλλως ὁ σχοῖνος *scirpus maritimus* ἐρμηνεύεται (Sprengel, Geschichte

ἀρχαῖα γλωσσάρια *scirpus* (σχοῖνος) φλοῦς, πάπυρος». Ἀμφιβάλλει Ὀδισ, εἴ γε καὶ ἐπὶ τῶν Ο, ὑπῆρχε συνήθης ἡ κατάχρησις τοῦ παπύρου ἀντὶ τοῦ φλοῦ, καὶ σχοίνου· ἀλλ' οὐκ ἂν ἀμφεβαλλεν, ἴσως, εἴπερ ἐθεώρει, ὅτι ὁ ἐλληνικώτατος Στράβων, διακρίνων τὴν ἐν ἰταλίᾳ πάπυρον (τὸν φλοῦν) τῆς ἐν Αἰγύπτῳ παπύρου, ταύτην (πρὸς διάκρισιν μάλιστα τῆς ἑκπαλαὶ καὶ ἐπ' αὐτοῦ κρατούσης ὁμωνυμίας) ὠνόμασε βίβλον, προστιθεὶς καὶ ὅτι «ἐνταῦθα (ἐν Αἰγύπτῳ) καὶ παρ' Ἰνδοῖς φέσται μόνον» (βιβλ. ιζ, σελ. 823. βλ. καὶ 799 καὶ 800) (α). ὥστε, καὶ εἴπερ ἡ ἐβραϊκὴ λέξις ἐσήμαινε κυρίως τὸν σχοῖνον (κατὰ τὸν ἱερώνυμον) ὀρθῶς λοιπὸν οἱ Ο, τὸν πάπυρον ἀντέταξαν, ὡς συνώνυμον. Οὕτως ἐποίησαν καὶ Σύμμαχος καὶ Ἀκύλας (ὡς σημειώσομεν εὐθύς). Ὁ δὲ δόκτωρ (μίαν ἴσως καὶ μόνην ἐκδεχόμενος πάπυρον, τὴν τῆς Αἰγύπτου), ἀποδείκνυσι καὶ ὡς ἐκ τῆς λέξεως Αἰγυπτίου τοῦ Ο· ἀλλ' αὐτὸς πάλιν εἰσάγει τὸν Πλίνιον ἱστοροῦντα καὶ παρὰ Σύμοις φέσθαι πάπυρον (ὡς ἐφύετο καὶ παρ' Ἰνδοῖς, κατὰ τὸν Στράβωνα). Καὶ εἰ μὲν ἡ πάπυρος ὀλίγον ἦν τοῖς Σύμοις γνωστὴ (καθὼς λέγει, πόθεν τοῦτο τὸ ὀλίγον μαθὼν;), καὶ εἰ προσέτι παρ

der Botanik I. Bd. p. 60). Τὸν δὲ φλοῦν τινες καλοῦσι καὶ σ τ ο ι β ἢ ν (Θεόφρ. ἱστ. φυτ. ζ. α). Φλοῦς δὲ καὶ σ τ ο ι β ἢ καὶ κυρίως ἂν εἴη τὸ τῆς Συνηθ. παρ' ἄλλοις μὲν ῥαγάδιον (Σλαβον. rogoz, ἐκ τοῦ ῥάχης, ῥάχος καὶ ῥαχός, ῥαχοί, στοιβαί, σάγματα». Πεύχ. βλ. καὶ τὴν ἡμέτερον Δοκίμ. περὶ συγγεν. τῆς Σλαβον. γλώσσης πρὸς τὴν Ἑλλ. τόμ. γ. σελ. 18), παρὰ δὲ Πελοποννησίοις β σ ὕ τ ο μ ο ν (καὶ τοῦτο λεπτομερέστερον εἶδος, ῥά πι = ῥά πης, ῥά πης, συγγεν. τοῦ ῥίψ, ῥίπης). Βούτομον εἶπον καὶ οἱ Ο, (βλ. ἐφεξ. λ. Ἀχι). Οὕτως ἡ σχοῖνος διὰ τὸ πολυειδές, καὶ τὰς κατὰ τόπους γλώσσας, ὁμωνυμεῖ καὶ πρὸς ἄλλα παρομοίως ἐλειόθρεπτα καὶ ὁμοειδῆ φυτὰ, τὰ ῥά χ ο ς, β ο ὕ τ ο μ ο ν, ῥί π ο ς, φ λ ο ὦ ς, καὶ τοῦτο πάλιν πρὸς τὸ πάπυρος, (τὸν *Scirpus italicum*. Πεύχ. Δεξ.). Ὅθεν καὶ ὁ Γαληνὸς (Δεξ.) «Σχοῖνος, φλογμῶδες (ἰσ. γρ. φλογμῶδες, ἐκ τοῦ φλόμας), ἡ καπυρῶδες φυτὸν». πρβλ. καὶ *Schleusen Thes. V. T. λ. Σχοῖνος*.

(α) Παπύρω παραπλήσιον. Νειλῶν φυτὸν ἱστέρησι Θεόφραστος (δ, ζ.) καὶ τὸ Σάρι (λέξις ἰσ. Αἰγυπτιακή, βλ. καὶ Πλίνιον ἱγ. ιζ. δ, γ), καὶ τοῦτο τινες ἐνόμισαν τὸν παρὰ Στράβωνι πάπυρον, τὸν φλοῦν (Spies l. c. art. 2). Ἀλλὰ τοῦτο κυρίως ἐστὶ τὸ τῶν φυτολόγων *Cyperus fastigiatus*. ὡς καὶ ὁ κυρίως πάπυρος *Cyperus Papyrus*. (Sprengel, l. c.) πρβ. Στεφ. Θεσσαρ. p. cclxvi.

αὐτοῖς ἄλλως πως ιδιωτικώτερον ἐκαλεῖτο, ταῦτα οὐδὲν πρὸς ἔπος. Οἱ Σύριοι Ο, ἐλληνιστὰι ἐγνώριζον τὴν ὀνομασίαν οὕτως ἀκριβῶς, ὥσθ καὶ οἱ κατὰ τὴν ἄλλην Συρίαν συγχρονίζοντες αὐτοῖς Ἕλληνες· ὥσθ καὶ Θεόφραστος αὐτὸς, οὐτινος ἡ κυριωτάτη ῥῆσις ἔλαθε τὸν Ὀδίων! Ὅσα γὰρ ἐκ τοῦ Πλινίου μετέγραψεν ὁ κριτικός (περὶ τῆς ἐν Συρίᾳ παπύρου), ταῦτα κατὰ λέξιν ὁ Πλίνιος ἀντέγραψεν ἐκ τοῦ τέσσαρτος αἰῶνος ὅλους ἀρχαιότερου Θεοφράστου, λέγοντος· « Γίνεται ἡ πάπυρος καὶ ἐν Συρίᾳ περὶ τὴν λίμνην, ἐν ἣ καὶ κάλαμος ὁ εὐώδης· ὅθεν καὶ Ἀντίγονος εἰς τὰς ναῦς — ἐποιεῖτο τὰ σχοινία » (α). Καὶ λοιπὸν, οὐδ' ἐκ τῆς παπύρου λέξεως φαίνονται Αἰγύπτιοι οἱ ἐρμηνεῖς, ὡς οὐδ' ὁ Σινωπεὺς Ἀκύλας (ὅστις « ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπαιδεύθη τὰ Ἑβραϊκά »· Ἐπιφ. π. Μέτρ.), οὐδ' ὁ Σαμαρείτης Σύμμαχος, ἀμφοτέροι χρησάμενοι τῷ πάπυρος, καὶ παπυρῶν, ἢ παπυρεῶν (περιεκτικῶς) (β), οὐδ' αὐτὸς ὁ τοῖς Ο, σύγχρονος Θεόφραστος, τοσάκις τὸ πάπυρος ὀνόμασας ὡς γνωστὸν τοῖς Ἕλλησιν, οἵτινες (κατὰ τὸν Στράβωνα) πάπυρον ἐκάλουν καὶ τὸν φλοῦν! Ἀλλὰ τί τὰ πολλὰ; « Πάντα (φησὶν ὁ κριτικός) ἐξέθετο μετὰ πάσης ἐλιχρικτείας »· καὶ πιστεύομεν· ἀλλ' ὅμως ἀπέκρυψέ τινα καὶ ἄκων, διὰ μνήμης ἀμαρτίαν ἀνθρώπινα παθῶν! Παρέδραμε μάρτυρα παπύρου παλαιὴν, καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοφράστου περίπου τρεῖς αἰῶνας ἀρχαιότερον, τὸν Τήϊαν κύκνον, τὸν Ἀνακρέοντα (γ).

(α) Θεοφρ. ἱστ. φυτ. Δ. 9. βλέπ. καὶ τὰ τοῦ Πλινίου ἐν τοῖς προηγηθείσι, σελ. 181.

(β) Ἐν ἐξῆδ. Ε. 3. ἔπου οἱ Ο, ἔχουσιν ἔλ ο ς· ἑλ. ἐφεξῆς σημ. ἐν τῷ Ἄχ.

(γ) — — — Χιτῶνα δῆσας

Ἱερὲς αὐχένος παπύρου, Μέθυ μοι διακονεῖται·
(ὠδ. δ. σελ. 19 ἐκδ. Fisch.). — Τὸ δὲ πάπυρος ἐνταῦθα, δῖμα πλεκόμενον ἐκ παπύρου (ὡς καὶ σχοινίον καὶ σχοινίς, ἐκ τοῦ σχοίνου· Θεοφρ. α, καὶ δ, 9), δι' οὗ διακονεῖντες ἀνέστελλον εἰς τὰ ὀπίσω δεσμεύοντες τὰ πλατύτερα τοῦ χιτῶνος, ἵνα μὴ παρεμποδίζωνται περὶ τὴν διακονίαν (οὕτω καὶ τὸ περιζῶν νυσθαί, διὰ τῆς ζώνης περιστέλλειν καὶ συσφίγγειν τὰ πλατύτερα τοῦ ἱνδύματος πρὸς ὑπηρεσίαν). πρβλ. Fischer, in Anacr. pag. 21 καὶ Spanhem. ad Callimach. Hymn. εἰς Ἀπόλλ. στίχ. 32.

12) ΑΧΙ, ἡ ἄχει (α), παλαιὸν Αἰγύπτιον ὄνομα, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Μωσαϊκὴν γλῶσσαν πολιτογραφηθέν. Ἐγραψαν δὲ τοῦτο τρεῖς οἱ Ο, πρῶτον μὲν ἐν τῇ Γενέσει δις (μα, §. 2, καὶ §. 18), ὅπου καὶ τὸ ἐβραϊκὸν ἔχει ἀχού (ahu), (καθὼς ἀνεγινώσκετο κατὰ τοὺς ἱερωνύμου χρόνους, καὶ νῦν ἤδη καθ' ἡμᾶς, κατὰ τὴν στίξιν τῶν Μασσοριτῶν). Ἐντεῦθεν Ὀδῖος ἐξελέγχει τὸν αἰγυπτιασμὸν τῶν Ἑρμηνέων, ὡς ἐξενεγκόντων τὴν λήγουσαν τῆς λέξεως οὐχὶ κατὰ τὴν ἐβραϊκὴν, ἀλλὰ κατ' αἰγυπτιακὴν προφοράν (Πι—ἀχι, λέγουσι καὶ οἱ Κόπται). Ἀλλὰ πρῶτον μὲν οὕτως ἐξελέγχεται τῆς Αἰγυπτίων φωνῆς ἀμαθὴς αὐτὸς « ὁ πάση σοφίᾳ Αἰγυπτίων πεπαιδευμένος » Μωϋσῆς, εἴπερ οὕτως ἔγραψεν ἀχού τὸ γνήσιον Αἰγύπτιον ἄχι! στέργει τοῦτο Ὀδῖος; Ἐπειτα αὐτὸς ὁ ἱερώνυμος εἶπε τὸ ἐβραϊκὸν ἀχού διεφθαρμένον (ε) (ὑπὸ τῶν μεταγραφῶν δηλονότι) διὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν δύο γραμμάτων (τοῦ βάβ = ου, καὶ τοῦ Ἰδδ = ἰώτα), ἐξ ὧν, τοῦτου τεθέντος, ἡ ἐκείνου, προκύπτει ἡ τῆς ληγούσης διαφορά. Ὡστε καὶ οἱ Ο, ἀνέγνωσαν Achi (διὰ τοῦ Ἰδδ), καὶ τοσοῦτον ἀπείχον Αἰγυπτίας γενέθλης καὶ ρίζης, ὅσον καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν, οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὡσαύτως ἀκχεῖνοι πάντες ἐν τῇ Γενέσει ἀναγινώσκοντες. Τελευταῖον· κἄν (Ὀδῖου χάριν) ὑποτεθῇ, ὅτι καὶ ὁ Μωϋσῆς ἔγραψεν ἀχού (οὕτω δηλαδὴ καὶ παρ' Αἰγυπτίοις κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τῆς ληγούσης ἐκφερομένης), αὐτοὶ δὲ οἱ Ο, ἔγραψαν ἄχι, οὐδ' ἐκ τούτου φαίνονται Αἰγύπτιοι, οὐδ' ὁπωστίουν· ἐξέφερον γὰρ τὴν λέξιν κατὰ τὴν τότε παρ' Αἰγυπτίοις καὶ Σύροις καὶ τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς αὐτοῖς κοινῶς ἐπικρατοῦσαν προφοράν. (Ὅτι δὲ τῆς αὐτῆς

(α) Τὸ ἄχι ἐκφέρεται καὶ καθ' ἑλληνικὸν σχηματισμὸν. « Ἄχος, τὸ λεπτὸν καὶ βοτανῶδες φυτάριον » (Σχ. εἰς Γένεσ. μα). Ἄχει (ὡς δοτικῇ), πόα, ἡ χορτὰν χλωρῶν » (Πούχ.) Καὶ, « Ἄχει, (ἐκλιτ.) χορτογενεὶς πεδίου ». Κυρίλ. Λεξ. (ὡς τὸ τῆς συνειθέας λιβάδιον. Βλ. Schleusen. Thes. V. T. λ. Ἄχει, καὶ Sturz. I. c. p. 88. Καὶ τὸ Ἀραβικὸν Achi a τὴν αὐτὴν ἔχει σημασίαν (Bochart. Hieroz. part. I. L. 2. c. 4. p. 403. πρὸς καὶ Grot. annot. ad Genes. I. c.).

(ε) « Hebraeus ipse corruptus est. Dicitur enim in a h u, hoc est in p a lude » etc. S. Hier. Quaest. Hebr. in Genes. (καὶ παρ' Ὀδῖου, pag. 118.).

φωνῆς τὰ γράμματα μεταβάλλονται πολλάκις διὰ χρόνου, ἢ καὶ κατὰ τόπους, εἰς τὰ στόματα τῶν αὐτῶν ὁμογενῶν, φανερόν ἐκ τῶν διαλεκτικῶν ιδιωμάτων, ἄλλων τε καὶ τῶν Ἑφραθιτῶν) (α). Οὕτω καὶ ὁ Σειραχίδης (ὃν ἔλαθεν ὁ κριτικὸς αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ μάρτυρα παραγαγὼν) ἐξελληνίζων ἐν Αἰγύπτῳ (κατὰ τὸ ἰδιῶμα τῆς τῶν Ο, διαλέκτου) τὴν Σοφίαν τοῦ πάπου Σειράχ, ἔγραψε τὸ ἄχι (Σ. Σειρ. μ., 16), καὶ οὐκ ἦν Αἰγύπτιος, ἀλλὰ Παλαιστινός· ὡς οὐδ' ὁ Σινωπεὺς Θεοδοσίω, γράψας ἄχι καὶ αὐτὸς ἐν Ἰώβ η, 11, (ὅπου καὶ τὸ ἔβρ. ἔχει *ahu*· οἱ δὲ Ο, βούτομον). Τρίτον καὶ τελευταῖον ἔγραψαν οἱ Ο, τὸ ἄχι τὸ *χλωρόν* καὶ ἐν Ἠσαΐα ιθ, 7, ὅπου ὁ θεὸς Ἰερώνυμος ἐνόμισε τὰς λέξεις ὑπὸ τῶν Ο, προστεθείσας, ὡς μὴ κειμένας δῆθεν ἐν τῷ ἑβραϊκῷ· ἀλλ' ἡ πατὴρ ἐλάνθασθη, ἄλλως ἴσως ἀναγνούς, ἢ παρερμηνεύσας ἐν τῷ κατ' αὐτὸν κώδικι τοῦ Ἠσαίου τὴν καθ' ἡμᾶς ἑβραϊκὴν τοῦ κειμένου φωνήν, ἣν ἐκλατινίζουσι *gramina* ἢ *gramineta*, δηλαδὴ χορτάρια, βοτάνην ἀγρίαν (β)· καὶ ἄλλοι (ὡς ὁ Βατάβλης, σημ. εἰς Ἠσαϊ. αὐτ.) «*virentia, sub. olera*» τουτέστι «*χλωρὰ, ὑπακουομένου λάχανα*», *χλοάζοντα χόρτα*· τοῦτο οἱ Ο, ἀπέδωκαν ἄχι *χλωρόν*, διὰ δύο λέξεων ἐκφράσαντες ὁρθότατα τὸ περὶ τὸν ποταμὸν βοτανῶδες καὶ ποᾶζον ἐν ὑδρηλῷ τόπῳ, ἢ παραποτάμιον ἰλὺν, *χλοηφόρον* (βοτανώδη καὶ δονακώδη)· ὅθεν καὶ ὁ μακάριος Θεοδώρητος ἐτήρησεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τὰς λέξεις τὰς αὐτάς· «*Τὴν ἀσέβειαν καλάμῳ—καὶ ἄχι* (ἴσ. γρ. ἄχει) *παρεϊκάζει τῷ χλωρῷ*» (εἰς Ἠσ. ιθ). Ἀλλὰ (λέγουσιν) οἱ Ο, ἐν Ἰώβ η, 11,

(α) Βλ. Κριτ. ιβ. β. Καὶ τοὺς Γαλιλαίους ὕστερον «*δὴ λους ἐποίει ἡ λαλιὰ*»· Ματθ. κς. 73.

(β) Ἰδὲ τὸ κείμενον κατὰ τοὺς Ο, «*Καὶ τὸ ἄχι τὸ χλωρόν πᾶν τὸ κύκλῳ τοῦ ποταμοῦ—ἐξηρανθήσεται*» (Ἠσ. ιθ. 7.). Ὁ Ἰερώνυμος «*Nudabitur alveus rivus a fonte suo* (γυμνωθήσεται δι' ὠρυξὶ βύακος ἀπὸ τῆς πηγῆς αὐτοῦ κτλ.). Κατὰ δὲ τὴν νεωτέραν ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ ἐρμηνείαν «*Gramina juxta rivum a fonte istius—arescet*» (Βλ. Hody pag. 118.), τουτ. «*ἄχρωσταις, (ἀγρία βοτάνη) παρὰ τὸν βύακα ἀπὸ τῆς πηγῆς αὐτοῦ—ἐξηρανθήσεται*»· αἱ δὲ λοιπαὶ περὶ τὸ χωρίον διαφοραὶ τῶν μεταφράσεων ἐκτὸς τοῦ προκειμένου.

τὸ αὐτὸ αὖτε μετέφρασαν βούτομον » — Ὁρθῶς διότι τὸ ἄχι, σημαίνει καθόλου ἔλος, καὶ πᾶν τὸ ἐν ἔλει φυόμενον χλωρὸν (α), ἐξελαμβάνετο κατὰ μετωνυμίαν, ἢ συνεκδοχὴν, καὶ ειδικώτερον ἐπὶ τοῦ βουτόμου, ὡς καὶ τούτου τυγχάνοντος ἐκ τῶν ἐλειοθρέπτων φυτῶν (ὅποια καὶ σχοῖρος, καὶ γ. λουρ, καὶ πάπυρος, καὶ δόραξ, κτλ. βλ. σελ. 240). (6).

13) ΖΥΘΟΣ. Οὕτως ἡρμηνεύσαν οἱ Ο, ἐν Ἡσ. ιθ. 10 (« πάντες οἱ ποιοῦντες τὸν ζῦθον»), ἀντὶ τοῦ ἰχθυοτροφείου, ἢ ζωγρείου

(α) « ἔλος, τελευτάδης καὶ σύμφυτος τόπος, ἢ χεῖλος ποταμοῦ » (Ἡσύχ.), ἐκ τοῦ Σειράχ (μ. 16) « ἄχι ἐπὶ χεῖλος ποταμοῦ ». Χεῖλος δὲ τὸ αὐτὸ καὶ ὄχθη· ὅθεν ὁ τραγηδοποιὸς ἱερεὺς τὸ, « εἰς τὸ ἔλος παρὰ τὸν ποταμόν » (Ἐξοδ. 6, 3) ἐξέφρασε « Παρ' ὄχθην ποταμοῦ λάσιον, εἰς ἔλος δ' αὖ » (παρ' Εὐσεβ. Εὐ. Προπ. θ. 255). Καὶ Φίλων, « ἐν τῷ δασυτάτῳ τῶν ἑλών η. ὁ δ' αὐτὸς καὶ τὸ (Γεν. μα. 2) ἄχι, ἐξήγησεν ἐν ταῖς ὁχθαῖς· ὅθεν παραιοῖς τὸ ὄχθη ἐν τῇ τοῦ ἁλῶος ἐκδ. τῶν Ο, ἀντὶ τοῦ ἄχι, (βλ. δμοσ. σελ. 182). Ὁ δὲ Σουὶδ. « ἔλος, δίσκον δάσος, ἢ ὕδατος ὁδὸς, ἐπιχειρμένον πλοῦ καὶ βαθείας ὕλης, ἢ παπύρου, ἢ καλάμου, ἐκφυμένους αἰ (γρ. ἐπὶ) τοῦ πλοῦ, καὶ ὑπερανισχυμένας τοῦ ὕδατος » (τοιοῦτο καὶ τὸ χυδαῖον ἑλ. τος· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἄλσος ἐκ τοῦ ἄλδω). Ὅθεν ὁ Ἰώσηπος (Ἀρχ. Β. ε. 5) τὸ Γενέσ. μα. 2. ἄχι (αὖ) ἔλος ἐξελληνίζει « τοὺς ἐόας — χωρεῖν ἐπὶ τὸ ἔλος » (οἱ Ο, ἐβόσκοντο ἐν τῷ ἄχι) [πρὸς τὸ (νέμονται ἐόας) « ἔλος ἐν εἰαμένῃ » Ἰακώβ. Ο. 631]. Ὁ δὲ Φράγγελος ψιγῶν καὶ ὡς τὴν ὁδοῦ περιέργειαν (σελ. 41), ἐκρίνετο, ὅτι « τὸ ἄχι τὸ χλωρὸν » (Ἡσ. ιθ. 7) ἔχει τὴν ἐτέραν τῶν δύο λέξεων γλώσσημα, δηλονότι ἐξ ἄλλης μεταφράσεως, ἢ σημασίσεως, εἰς τὸ κεῖμενον τῶν Ο, εἰσχωρήσαντων. Ὡσανεῖ οὖν ἡδύνατο καὶ αὐτοὶ οἱ Ο. γράψαι τὰς λέξεις ἐκ παραλλήλου (καὶ μάλιστα τῆς ἑβραϊδὸς λέξεως τὸ χλωρὸν ἐξαιρέτως καὶ ἐπιθετικῶς σημαίνουσης, κατὰ τὴν ἀνωτέρω τοῦ Βατάβλου ἐκδοχὴν). Ἀλλὰ περὶ τῶν διατεβυλλημένων τούτων γλωσσῶν μάλιστα λέγεται ἐν τῷ εἰκείῳ τόπῳ.

(β) Οὕτω καὶ ραββῖνοι παλαιοί, (ὡς Ἰωνάθαν κτλ.) τὸ (ἐν Γεν. μα) αὖτε ἡρμηνεύσαν σχοῖνον, ἢ φλοῦν, (Scirpum), ἢ φύκη, ἑρῶν (algam). Ὁ δ' αὐτὸς Ἰωνάθαν τὸ ἐν Ἐξοδ. 6, 5. ἑρ. Suf, (παρὰ τοῖς Ο, ἔλος), Juncum (σχοῖνον) ἐξήγησεν (ὡς τὸ Gome). Ὁ γκελὸς δὲ, Sylum (ἑλ. δίσκον δάσος). Ἰερώνυμος δὲ (Βουλγ.) papyrionem (παπυρῶνα). Ὅθεν ὁ Ραββὶς Κιμχὶ τὸ Gome καὶ τὸ Suf συνώνυμα λέγει· Ὁ δὲ And. Placus « Papyrus (λέγει) à nostris Juncus dicitur, aut scirpus » (Bl. Münster. Drus. καὶ τοὺς ἄλλους σχολιαστὰς, in l. c.). Ὁ δὲ Rosenmüller (Schol. in Exod. l. c.) τὸ ἑρ. Gome, πάπυρον ἡρμηνεύσει, τὸ δὲ Suf, ἐξελαβε τὸ αὐτὸ καὶ τὸ παπυρῶδες· σάρι. πρὸς καὶ Gesenij Lexic. man. Hebraic. et Chaldaic. p. 216, 706. Lips. 1833.

(lacuna, ὡς ἡρμήνευσεν ὁ ἱερώνυμος, ἄλλως ἴσως ἀναγνούς ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ἐβραϊκῷ), ἢ ἀντὶ λιμναίου ἔρχου, ἢ γραμμοῦ (clausura stagnorum, ὡς ἡρμήνευσεν ὁ Παγνίνης), καὶ ἀντὶ μισθοῦ, ἢ κέρθους ἐξ ἐχθυστροφείων (ὡς ἐξηγοῦσιν ἄλλοι τὴν σήμερον), καὶ ἀντ' ἄλλου τινὸς πάλιν, τίς οἶδε, τίνος καὶ τίσιν ἀρέσσοντος αὐρίου, κατ' ἄλλην ἐτυμολογίαν, ἢ στίξιν τῶν Μασσοριτῶν. Ἄλλ' ὅσον μὲν περὶ τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς σημασίας τῆς Ἑβραϊδος φωνῆς οἱ Ο, προφανῶς καὶ λίαν ὀρθῶς (α) ἀνέγνωσαν Sechar, ὁ καὶ ἀλλαχοῦ σίκερα κατὰ λέξιν ἀπέδωκεν (Λευϊτ. Ι, 9: Ἀριθμ. 5, 5. κτλ.). τοῦτο δὲ κυρίως μέθυσμα δηλοῖ, τουτέστι « πᾶν τὸ δυνάμενον μέθην ἐμποιῆσαι πόμα » (Μ. Βασιλ. εἰς Ἠσ. ε.)· ὅθεν καὶ τὸν ζύθον (β). Περὶ δὲ τῆς Αἰγυπτογονίας τοῦ ζύθου (ἀφ' ἧς ὁ κλεινὸς Ὀδῖος ἐσπούδασεν Αἰγυπτίους τοὺς Ο, ἀποδείξαι), βραχὺς ὁ λόγος. Οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἐπέμεινε μέχρι τέρματος εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἡ μακρὰ καὶ θερμὴ ζυθολογία ζέσασα τὸ πρῶτον, αὐτόχρημα ὡς ὁ ζύθος, ἔπειτ' ἐξεθύμανεν ἀφυβρίσασα, καὶ κατεσταρέσθη, καὶ τέλος, ὡμολόγησεν ὁ κριτικὸς, ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἐρμη-

(α) B. Schulz. Shol. in V. Test. vol. 8. pag. 464.

(β) « Σίκερα, οἶνος συμμιγῆς ἡδύσμασιν, ἢ πᾶν πόμα ἐμποιῶν μέθην, μὴ ἐξ ἀμπέλου δὲ σκευαστὸν » κτλ. (Πούχ.) « Σίκερα, σκευαστὸν πόμα—μέθυσμα—οἶνος συμμιγῆς ἡδύσμασιν, ἐκ τοῦ συ γ κ ρ ᾱ σ θ α ι ». (Σουῖδ.) Ἄλλὰ ψευδῶς ἀπέδωκεν ἑλληνικὴν ἐτυμολογίαν εἰς λέξιν ἐβραϊκὴν, δηλοῦσαν κυρίως μέθυσμα, ὡς αὐτοὶ πάλιν ἡρμήνευσαν οἱ Ο, (Α. Βασιλ. α, 15: Μιχ. β, 11), παρ' ὧν καὶ Σουῖδας λαθὼν ἐσημείωσε. [Καὶ ἐνταῦθα πᾶρεστι θαυμάζειν τοὺς εἰπόντας, ὅτι « οἱ Ο, μὴ γ' ὡ ρ ῖ ζ ο ν τ ε ς τὴν ἀ κ ρ ῖ β ῆ σ η μ α σ ῖ α ν (τὸ μέθυσμα) τῆς λέξεως, ἡρμήνευσαν σίκερα! ». Αὐτοὶ δὲ μᾶλλον οὐκ ἐνόησαν τοὺς Ο.] « Ὡς οὕτως οὐδ' ἐλείπετο τοῦ Πουχίου ἀληθεύει καθόλου, τὸ « μὴ ἐξ ἀμπέλου σκευαστὸν ». Ἀντιδιαστέλλεται μὲν συνήθως τὰ σίκερα (ἢ τὸ μέθυσμα) πρὸς τὴν οἶνον (Λευϊτικ. Ι, 9: Κριτ. ιγ, 4: Μιχ. Β 11: Δουκ. α, 15), ἀλλ' ὁμως ἐνίοτε τὸ σίκερα (μὴ προηγουμένου τοῦ οἶνου) σημαίνει καὶ αὐτὸν τὸν ἀμπέλινον οἶνον. « Σπεισεις σπονδήν, σίκερα, τῷ κυρίῳ » (Ἀριθ. κη, 8), καὶ ἐν τῷ ἐβραϊκῷ Sechar. Ἀλλαχοῦ δὲ καὶ οἶνον ῥητῶς τὴν λέξιν ἀπέδωκεν οἱ Ο, [ψαλμ. Ξη. (ἔβρ. 69) 12. Παροιμ. λα, 4]. « Ὁμολογοῦσι ταύτην τοῦ σίκερα τὴν σημασίαν καὶ οἱ Χαλδαῖοι Ταρρουμισταί » (Heins. in Aristarch. Sac. pag 148, καὶ Schleusn. Thes. V. T. λ. σίκερα). Καὶ ἄλλως δὲ συνήθως ἡ τοιαύτη ἀπὸ γένους εἰς εἶδος συνεκδοχὴ (ὡς ἴδμεν ἀνωτέρω καὶ τὰ περὶ τοῦ Ἑλους).

νείας τῶν Γραφῶν ὅ,τε Θεόφραστος (ιστορ. φυτ. δ.), καὶ ἔτι (καθὼς λέγει) καὶ αὐτὸς Ἀριστοτέλης ἐμνημόνευσαν τὸ ζύθος, καθὼς κοινὸν ἤδη καὶ ἐν τῇ κατ' αὐτοῦς ἑλληνικῇ διαλέκτῳ. Ὅθεν οὐδ' ἐκ τούτου φαίνονται Αἰγύπτιοι οἱ Ο, ἀλλὰ Σύροι *ἐλληνισται*, παρ' Ἑλλήνων μαθόντες φωνὴν Αἰγυπτίαν μὲν (κατὰ τὸν Ὀδίου), ἀλλὰ πολὺ πρότερον αὐτῶν ἀφ' ἑλληνισθεῖσαν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν σχηματισμόν. Καὶ ἄλλοι δὲ μετὰ τοῦ Ὀδίου Αἰγύπτιον θέλουσι τὸ ζύθος (α). Ἀλλ' ὅμως οἱ ἑτυμολόγοι καὶ μετὰ τὴν σκεδασθεῖσαν κατ' αὐτῶν, ὡς μωρῶν, ἐωλοκρασίαν (ἢ, οὕτως εἰπεῖν, *ἐωλοζυθίαν*!), πάλιν ἐπιμένουσι (καὶ ἴσως δικαιοτέρον παρὰ τοὺς Αἰγυπτιαστὰς), ἑτυμολογοῦντες τὸ ζύθος οὐκ ἀπὸ τοῦ ζέω, ἀλλὰ παρὰ τὸ ζύω (ὅθεν καὶ ἡ ζύμη) (β). Οὕτω καὶ οἱ Ἕλληνες (ἄλλοι τε καὶ οἱ Ἀττικοὶ) τὸ αὐτὸ ποτὸν, γνωστὸν καὶ τούτοις ἀπὸ χρόνων παλαιῶν, ὠνόμαζον καὶ βρύτον, ἢ βρῦτον, καὶ βρύττον (καὶ βρύττος, ὅ, κτλ.) (γ), παρὰ τὸ (βρύω) βρύζω (συγγενὲς τοῦ βρύσσω, καὶ βράσσω, βράζω=ζέω) (δ). ἄλλοι δὲ, πῖνον (παρὰ τὸ πίνω) (ε).

(α) Sturz. De Dial. Maced. p. 91. — Jablonsk. Opusc. T. 1. p. 79.

(β) Ρείμερ. Ἑλληνογεγμ. λεξικ. ὃ δ' ἀρχαῖος Ὀρόσιος (γελῶς) παρὰ τὸ σῖτος (Oros. Hist. V. 6. p. 73. Col.). Καὶ ἄλλοι δὲ, καὶ ὁ κλεινὸς Λεννέσιος (J. S. a Lennep. Etymolog. part. 1, p. 312) ἑλληνικὸν θέλουσι τὸ ζύθος. Ἀλλὰ καὶ ὁ Jablonsky (p. 76) ἀμφισβᾷ, εἰ τὸ ζύθος παρὰ τὸ Κοπτικὸν ΣΙΤ, ὃ σημαίνει (λέγει) ποτιστής.

(γ) Διογύλ. καὶ Σοφοκλ. παρ' Ἀθην. I. 447. — (δ) Δηλοῖ δὲ πῶς καὶ Ἀρχιλόχος:

α Ὀππερ δ' ὑπ' αὐλῇ βρῦτον ἢ Θρηξὶς ἀνὴρ,

ἢ Φρύξ, ἢ βρύξ, κῦδ' δ' ἦν πονευμένη.

(Ἀρχιλ. Λεῖψαν. σελ. 67, ἐκδ. Liebel, Vindobon. 1818. καὶ παρ' Ἀθην. I. 447): τουτίστιν. Ὡς δέ τις ἢ Θρηξ, ἢ Φρύξ ἀνὴρ, ὑπ' αὐλῇ (καταυλούμενος) βρύξ ἢ βρῦτον (διὰ μέθην ἐξεμῶν), οὕτως ἔβρυξεν (ἢ λοιδορομένη μέθυσος) κῦδ' αὖ δὲ (κυπτὴν ἔχουσα τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ σῶμα προπηνής) ἦν πονευμένη (περὶ τὸ βρύζειν, ὡς οἱ σφοδρῶς καὶ χαλεπῶς ἔξεμῶντες). Τὸ δὲ βρύζω, ἀντὶ τοῦ βλύζω, καὶ βράζω (ἐκβάλλω, ἐπὶ τοῦ μετ' ἤχον ἐξεμῶν). Οὕτως ἔκρινα διασθαιτέα τὰ ἔπη ταῦτα τοῦ Ἀρχιλόχου, πολλὰ πολλοῖς πράγματα παρασχομένα διὰ τὴν διαφθάν. Τὸ δ' ὀρθότερον ἄλλοι κρινέτωσαν.

(ε) Ἀριστοτέλ. παρ' Ἀθην. αὐτόθι. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ κριθίνον οἶνον εἶπεν ἄλλαχού ὁ Ἀριστοτέλης παρ' Ἀθην. α, 34. Κατὰ τὸ πίνον ἐσχηματίσθη καὶ τὸ Σλαβονικὸν π'ίβια, (ἐκ τοῦ πίνω), καὶ τὸ συνηθέστατον παρ' Εὐρωπαίοις biera, bière, Bier, bira, ἐκ τοῦ bi[be]re.

τὸ δ' αὐτὸ, καὶ « βρώτον τὸ ἀπὸ κριθῶν » (ἐν Αἰγύπτῳ), καὶ πάλιν « τὸ ἐν Αἰγύπτῳ καλούμενον ζύθος », ὃ αὐτὸς εἶπε Θεόφραστος (ἱς. φυτ. δ. καὶ φυτ. αἰτ. γ. 15). Ὡσαύτως εἶπε καὶ Διόδωρος « Σκευάζεται παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις — ὃ καλοῦσι ζύθον (α, 34). Ἀλλ' ὅμως οὐδέτερος αὐτῶν εἶπεν, ὅτι παρὰ μόνους Αἰγυπτίοις καλεῖται, ἢ ὅτι ὑπ' αὐτῶν τὸ πρῶτον ἐκλήθη. Ἐπειτα, Αἰγυπτίους λέγοντες, ἐξαίρετως τοὺς Ἀλεξανδρεῖς ἐννοοῦσιν (ὡς ἐνόει καὶ Ἡσύχιος, εἰπὼν τὴν Ἀθήραν « βρώμα παρ' Αἰγυπτίοις »· βλ. ἐπέξῃς Ἀθήρα) « Τῶν γὰρ Ἀλεξανδρέων τὸ πολὺ φῶλον ἐχρήτο τῷ ζύθῳ » (Στράβ. ἱζ. 799). Εἰ δὲ καὶ παρ' Αἰγυπτίοις πρῶτον (ὡς λέγουσιν) εὗρέθη τὸ πόμα (Δίων παρ' Ἀθην. α, 34), ἀλλ' οὐχ ἔπεται πάντως ὅτι καὶ παρ' ἐκείνοις τὸ πρῶτον ὠνομάσθη ζύθος (ἄλλο δέ τι εἶχεν ὄνομα ἐγχώριον). Αὐτίκα πάλιν ὁ Διόδωρος λέγει καὶ περὶ τῶν Γαλατῶν, ὅτι, « Πόμα κατασκευάζουσιν ἐκ τῆς κριθῆς τὸ προσαγορευόμενον ζύθος » (ε, 26. σελ. 350). Ὅθεν τινὲς πλανηθέντες ὑπέλαβον τὸ ζύθος ἀρχαῖον ὄνομα Γαλατικόν, ἢ Κελτικόν. Ὁ δὲ Διόδωρος καὶ ἀλλαχοῦ « τὸ προσαγορευόμενον ὑπ' ἐνίων ζύθος (δ, 2). Οὕτω δ' ἀορίστως ἐκφέρων τὴν ὀνομασίαν, οὐκ ἐνόμιζε λοιπὸν αὐτὴν ἰδιάζουσαν τοῖς Αἰγυπτίοις, καθὼς πρῶτοις αὐτῆς πλαστουργοῖς. Καὶ γὰρ « ἐσκευάζετο μὲν ἰδίως παρ' ἐκείνοις τὸ ζύθος· κοινὸν δὲ ὅμως ἔστι πολλοῖς· καὶ παρ' ἐκάστοις αἱ σκευασίαι διάφοροι » (Στράβ. 824). Οἱ Θράκες, καὶ οἱ Παῖονες (α), καὶ οἱ

(α) Οἱ Παῖονες ἔπινον καὶ παραθεῖν ἀπὸ κίχρου καὶ κούνης (Ἑσάτ. παρ' Ἀθην. 447). Ἀλλ' ἐπὶ Ἱερωνύμου καὶ Παῖονες καὶ Δαλμάται καὶ Ἰλλυριοὶ τὸν ζύθον ἐκάλουν Sabajum. « βαρβαρικῶν ὀνομάτων » (Hieronym. ad Esai. XIX), καὶ Γαλάται δὲ ἐπὶ Μαρκελλίνου, Sabaja (Am. Marcel. Rer. gest. 24. c. 8). Ὁ παρὰ τὸ Σαβάχιος (ὁ Βάγχος) πιθανῶς τινες εἶπον. Οἱ δ' ἀρχαῖοι Γαλάται, ἢ Κελτοί, καὶ ἐκ κριθῶν (ὡς καὶ Ἀρμένιοι. Ξενοφ. Ἀναβ. δ, ε, 26), καὶ ἐκ πυρῶν, καὶ μετὰ μέλιτος, καὶ χωρὶς, σκευάζοντες τὸν ζύθον, ἐκάλουν Κελτιστὶ Κόρμα, ἢ Κοῦρμι (Ἀθην. δ, 152: Διοσκ. Β, 81). ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἔπινον καὶ ζύθον ἀπὸ βρόμου (τῆς συνήθους βρόμης)· ὅθεν αὐτοὺς ὁ παραβάτης (ἐπιγράμ.) τὸν παρὰ Κελτοῖς Βάγχον (αἶνον) ὀνομάζει « Δημήτριον οὐ Διόνυσον, καὶ πυρογενῆ μᾶλλον, ἢ βρόμιον ». Ἰσχυρὲς δὲ πάλιν, ἐκ ὀρυοβαλάνων (Στράβ. γ, 185). Καὶ ἄλλα δὲ παρ' ἄλλοις εἶδη ζύθου φέρονται, ἐν οἷς καὶ παρὰ

Ἀττικοί, σκευάζοντες ἐκ κριθῶν, ὠνόμαζον τὸ πόμα *βρύτορ*, ἄλλοι δ' ἀλλαχοῦ, *πῆτορ*, ἔτιοι δέ, *ζύθορ*, ὡς οἱ Ἀλεξανδρεῖς, καὶ πρὸ τούτων ἄλλοι τινὲς τῶν Μακεδόνων, ἧ καὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων, ὅθεν ἡ λέξις μετέωρισε πρῶίμος καὶ ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, ἄλλως ἴσως τοῦ ποτοῦ παρ' Αἰγυπτίοις πρότερον καλουμένου, ἐγγωρίῳ τινι ὀνόματι· (ὡς καὶ παρ' Ἑβραίοις ἰδίως, ἔτι ἐπὶ Μωϋσέως, *Sechar*). Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ τὸ ζύθος ἀποδείκνυσιν Αἰγυπτίους τοὺς Ο. Σὺ δὲ σύγγνωσ' ἀναγνώστ'α, εἶπερ καὶ ἡμεῖς ἐξεπέσαμεν καὶ ἄκοντες εἰς ἀκαιρον καὶ ματαίαν *ζυθολογίαν*!

14) ΣΧΟΙΝΟΣ. Τὸ μέτρον τοῦτο τὸ Αἰγύπτιον (α) εἶχον ὁμοίως καὶ Πέρσαι, καὶ Σύροι. Καὶ τοῦτο μαρτυροῦσιν ἄνδρες (οὐχὶ καθὼς Ὀδῖος εἶπε) *πεπλανημένοι*. Μάρτυς ὁ Κυρηναῖος, καὶ τὴν Ἀλεξανδρείαν οἰκήσας Καλλίμαχος, εἰπὼν « *Μὴ σχοῖνῳ περσίδι τὴν σχοῖν* » (μετρεῖν) (β). Μάρτυς ὁ Ἀθήναιος, ὅστις μετὰ τοὺς παρασάγγας καὶ τοὺς ἀργάρους ἠρίθμησε καὶ τὴν *σχοῖνον*, ὡς περσικόν (γ). Καὶ Πλίνιος δὲ φαίνεται τοῦτο φρονῶν (δ), καὶ

τοῖς Ἀραβῖν ὁ *φ ο υ ν ᾱ ς*, (Συμ. Σηθ. π. τροφ. δυνάμ. — Ἀραβ. *foea, fochac, fucha*) οὗτ' ἀπὸ τοῦ *φ ὠ γ ω*, οὗτ' ἀπὸ τοῦ ἑτεροσήμου *ρ ο σ α* (καθὼς τινες ἐνόμισαν), ἀλλ' ἐστὶν ἴδιον ἀραβικόν· (ἴξ αὐτοῦ δὲ τοῦ *foucha* παρεφθάρη καὶ τὸ παρ' ἡμῖν σὺνηθες καὶ βαρβαρόφωνον *μποζᾶ*, ἀπὸ *κεγχαλιῦρου* σκευοζόμενον, ὡς ὁ παραβίας τῶν Παλόνων). Περὶ ζύθου βλ. *Meihom. de Cerevisiis. Helmsl. 1668.* καὶ *Gruner, Hist. Zythorum, ἐν τῷ Ζωσίμου περὶ ζύθου ποιήσεως. Solisbac. 1814.*

(α) Ἡρόδοτ. β. 6. — Στράβ. ια, 518. ις, 804. — Ἑρμολ. π. Μεθοδ. δεινότη. α, 2.

(β) Παρὰ Πλουτάρχ. περὶ φυγῆς, §. 10.

(γ) Ἀθήν. γ. 122. (ἴσως διὰ τὴν συνήθη παρὰ Πέρσαις χρῆσιν τοῦ μέτρου βλ. καὶ ἐρεξ. σελ. 249. σημ.). Ἡ γὰρ φωνὴ προφανῶς ἑλληνική, εἴτε παρὰ τὸ *σ χ ῖ ω* (ἔχω· ἔξω) διὰ τὸ πρὸς τὸ συνδεῖν καὶ *σ υ ν ῖ χ ε ι ν* χρήσιμον τοῦ φυτοῦ, (καθὼς καὶ τὸ λατίν. *juncus* παρὰ τὸ *jungere*, καὶ τὸ Γερμ. *Binse* ἐκ τοῦ *Binden* κτλ.), εἴτε παρὰ τὸ *σ χ ῖ ω* (ἄρρητον θεματικὸν τοῦ *σ χ ῖ ω*, ὅθεν *σ χ ῖ δ η*) = *σ χ ῖ ω* (καὶ *σ χ ῖ ν ω*, *σ χ ῖ ν ω*, *ἔσχοινα*). Οὕτω καὶ *σ χ ῖ ν ο ς* ἐκ τοῦ *σ χ ῖ ω* (*σ χ ῖ ν ω*). βλ. *Πειμάρ. Ἑλληνογεγμ. Λεξικ. καὶ Dam. Lex. Homeric.*

(δ) Plin. Hist. N. 6, 28. πρὸς. Sturz. dial. Maced. p. 96. καὶ Jablonski. Orpuc. l. p. 335. ὅστις οὐδ' αὐτὸς ἐτόλμῃσι βεβαιῶσαι Αἰγυπτίαν τὴν φωνήν.

ἰριγένης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, λέγων· α Σχοῖνος ὁδοῦ μέτρον ἐστὶ παρ' Αἰγυπτίοις καὶ Πέρσαις» (α). Ὅθεν καὶ Εὐστάθιος καθολικώτερον εἶπε τὴν λέξιν α ἐθνικὴν » (εἰς Ὀδυσ. Τ. σελ. 1854)· οὕτω καὶ Σουΐδας. « Σχοῖνος, μέτρον γεωργικόν » κτλ. Τελευταῖον, καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ σχοῖνος ὑπῆρχε μέτρον γῆς συνήθης καὶ γνωστὸν. Σχοῖνοις ἐμέτρει τὸ πλάτος τῆς καθ' ἡμᾶς Οἰκουμένης ὁ Ἀγαθὴ-μέρος (β)· καὶ αὐτὸς Ἡρόδοτος (ὁ τὴν σχοῖνον μέτρον Αἰγύπτιον εἰπὼν, ὡς διαφέρων ἴσως κατὰ μῆκος τοῦ ἐλληνικοῦ) διέσφωσεν εἰς ἡμᾶς τὸν ἀρχαιότατον ἐκεῖνον τῆς Πυθίας χρησμόν· ἦτις πρὸς τοὺς Λάκωνας, μαντευομένους περὶ τῆς Ἀρκαδίας, ἐξέδωκε τὰ κίβδηλα ταῦτα καὶ ἐπαμφοτερίζοντα.

« Δώσω τοι Τεγέην ποσσίσκροτον ὀρχήσασθαι,

Καὶ καλὸν πεδίον σχοῖνῳ διαμετρήσασθαι ».

Ἡττηθέντων δὲ τῶν Λακεδαιμονίων, α ὅσοι ἐξωγρήθησαν, πέδας τε ἔχοντες, — καὶ σχοῖνῳ διαμετρησάμενοι τὸ πεδίον τὸ Τεγεγ-τέων, ἐργάζοντο » (Ἡρόδοτ. α, 66). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν, ὥρα σοι Ὄδιε, καὶ τὸν Ἡρόδοτον, αὐτῇ Πυθίᾳ, γένος Αἰγύπτιον ἀποφαίνειν· ἢ τάνάπαλιν, Δελφοὺς καὶ Πυθίους τοὺς Ο, καὶ Τεγεάτας δὲ καὶ Πέρσας, καὶ Παμφύλους τινὰς ἐθνικοὺς, διότι μετεχειρίσθησαν τὴν σχοῖνον, ὡς μέτρον ὁδοῦ. Ὅτι δὲ καὶ ὡς γεωργικόν, ἢ γαιωδατικόν μέτρον ὑπῆρχεν ἔκπαλαι καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἑβραίοις συνήθης ἡ σχοῖνος, μαρτυρεῖ τὸ σχοῖνισμα (μέρος γῆς σχοῖνῳ, ἢ σχοῖνῳ μεμετρημένον εἰς κληρουχίαν), ἀντιστοιχοῦν ἀκριβῶς πρὸς τὴν

(α) ἰριγέν. εἰς Ἱερειμ. ιη, 15· ἐν Συρᾷ Ghisler. pag. 478.

(β) Ἀγαθὴμ. Γεωγραφ. βιβλ. α, (ἐν Σύλλογ. τῶν ἐν ἐπιτομ. τοῖς πάλοι γεωγρ. σελ. 169) « Σχοῖνοι δὲ ἐκ σταδίων 30 (αὐτ.) »· Ὁ δὲ Αἰγύπτιος σχοῖνος δύναται 60 στάδια. Ἡρόδ. Β. 6. ὅστις καὶ αὐτὸς μετρεῖ Αἰγύπτου μῆκος κατὰ σχοῖνουσ. βλ. καὶ Στράβ. ἐνθ. ἀνωτ. Ὁ δὲ Jablonsky (σελ. 337) διομολογεῖ ὅτι οὐχ εὐρίσκεται παρὰ Κόπταις· ὅθεν οὐκ ἐν εἰρῇ Αἰγύπτιον. ὁ δὲ Στράβων καὶ Ἡρόδοτος τὸ μέτρον τὸ Αἰγύπτιον διορίζουσιν, οὐ τὴν λέξιν· οὗτοι καὶ Καλλιμαχος εἶπεν Περσὶ δὲ α σχοῖνον. Ὅθεν καὶ Ἀθηναῖος ἴσως ἀπατηθεὶς, εἶπεν ὅτι « Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ποιηταῖς καὶ συγγραφεῦσιν ἔστιν εὐρεῖν καὶ περσικὰ ὀνόματα· ὡς τοὺς παρασάγγας καὶ τὸν σχοῖνον » (βλ. ἐπισθ. σελ. 218)· ἐκ δὲ τούτου καὶ τις τῶν νεωτέρων παρήγε τὸν σχοῖνον ἐκ τοῦ περσικοῦ Asani!! βλ. Στρεφ. Θεσσαρ. p. cclxxiii.

ἐβραϊκὴν τοῦ κειμένου λέξιν (Hekel) ἔν τε τῇ Πεντατεύχῳ (Λευτ. λβ. 9), καὶ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς (ρδ. 44. πρβλ. Θεοδώρητ. ἐρμην. αὐτόθ.). Ἀπ' αὐτοῦ λοιπὸν τοῦ Μωϋσέως καὶ τοῦ Δαβὶδ ἐγνώριζον οἱ Ἑβραῖοι τὴν μετρικὴν σχοῖνον, καθὼς καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, ἐπὶ μέτρου γεωργικοῦ καὶ γεωδαιτικοῦ (ἢ γεωμετρικοῦ) καὶ ὁδοπορικοῦ· ὅθεν καὶ οἱ Ο, ἀντέταξαν ὁρθῶς τὸ ἐλληνικώτατον σχοῖνος. Εἰ δὲ καὶ ἐν Ψαλμῷ (ρλη. 3) τὸ καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκὸν ἔχει *κοίτην*, ἀντὶ τοῦ παρὰ τοῖς Ο, *σχοῖνον*, ἐρώτα τοὺς ῥαββίνους, τί ποτε παθόντες ἐσφάλησαν ἑκπαλαί περὶ τὴν ὀρθὴν τῆς λέξεως γραφὴν, ἣν ἀνέγνωσαν μετὰ τῶν Ο, καὶ ἄλλοι παλαιοὶ μεταφρασταί (α).

15) ΘΗΡΑ. Τελευταίαν αἰγυπτίαν λέξιν ἠψήσεν ἡμῖν ὁ κριτικὸς τὴν *θήραν*, ἐξελέγχων καὶ δι' αὐτῆς τοὺς ἐρμηνευτὰς Αἰγυπτίους ἀθηροφάγους! Ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς προηγηθεῖσιν ὠρμήθη ἀπὸ λέξεων καὶ φωνῶν ὑπαρκτῶν καὶ κειμένων παρὰ τοῖς Ο· ταύτην δὲ ἤδη καὶ παντάπασιν ἀνύπαρκτον ἐπέβαλεν αὐτοῖς, « ἐρωτῶν τοὺς ἄνδρας ἃ οὐκ ἐγίνωσκον », οὐδὲ ἔγραψαν πώποτε. Καὶ ὁ μὲν τῆς Βουλγάτας ἀρχαῖος ἐρμηνεὺς κακῶς ἀνέγνω καὶ μετέφρασε τὸ *θήρα* εἰς τὸ *χρήρα* (*vidua*), ἀλλὰ πολὺν κάκιον ἔπραξεν ὁ σοφώ-

(α) « Τὴν τρίβον μου καὶ τὴν *σχοῖνόν μου* » (οἱ Ο). Καὶ ἡ Βουλγάτα, *funiculum meum* (τὸ *σχοῖνίον μου*). « Τὴν ὁδὸν μου καὶ τὴν *σχοῖνόν μου* » καὶ ὁ Σύμμαχος. Ὁ δὲ Σύρος, τὴν ὁδὸν καὶ τὰς τρίβους μου (*semitas*)· οὕτω καὶ Θεοδοσίω « τὴν τρίβον μου καὶ τὴν ὁδόν μου » λέγει, ἀντιτάξας ἀντὶ τοῦ μέτρου (*σχοῖνου*) αὐτὸ τὸ κατ' ἐθέλειαν (ἐν ἄγροῖς, τοίχοις, ὁδοῖς κτλ.) μετρούμενον διάστημα. « Ὁδὸν γάρ καὶ τρίβον τὰς πράξεις (ὁ Δαβὶδ) καλεῖ, *σχοῖνον* δὲ, τὴν τούτων εὐθύτητα, ἐκ μεταφορᾶς τῶν οἰκοδομούντων, καὶ σπαρτῶν τοὺς τοίχους διευθυνόντων » (Θεοδώρ. αὐτόθ.). ὅθεν καὶ ὁ Ἀπολλινάριος τὸ, *σχοῖνον* μετέφρασεν ἐν μέτροις « *ἰθεῖαν ἄταρπὸν* » (Ψαλτηρ. αὐτ.). Οὕτω, τέλος, καὶ ὁ Ῥαββὶς Abenesdra, « τὴν εὐθυπορίαν μου » κτλ. πρβλ. καὶ τὸ « *Σχοῖνους αἰωνίους* » (Ἰερ. ιη, 15, τουρ. « *ὁδοὺς αἰωνίους* » Θεοδώρητ. ἐρμην. αὐτόθ.), ὅπου καὶ ὁ Ἰερώνυμος ἠρμῆνευσεν *semitas* (τρίβους), ὡς ἔχει καὶ τὸ ἐβραϊκόν· βλ. Vatable, Clarij, Rosenmül. ad Psal. 134, 4. πρβλ. καὶ Schleusn. Thes. V. Τ. λ. *Σχοῖνος*· ὅστις καὶ αὐτὸς δικαιολογῶν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ο, παρεβίβασεν ὁμῶς τὴν σημασίαν τῆς φωνῆς, ἐκλαβὼν τὴν τοῦ ψαλμοῦ *σχοῖνον* ἀντὶ στέγης (σκέπης), ἢ ῥιπῆς (ψιάθου), ἐπὶ *σχοῖνου* πεπλεγμένης· καὶ ταῦτα πάλιν συνεικόχικῶς ἐντὶ καίτης, ἢ κατὰ κλίσεως (*accubatione*)!

τατος Ὀδιος, ὅστις, ἀφ' οὗ δικαίως ὠμολόγησεν ὅτι τὸ ἐβραϊκὸν Zed, καὶ Zeda σημαίνει καὶ τὴν θήραν, καὶ τὸ θήραμα (τὸ κυνήγιον), καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ τροφήν καὶ σίτησιν, ὡς ἡρμήνευσαν οἱ Ο, (α), ἔπειτα συνήρπασε τὸ παρὰ τῷ ἁγίῳ Ἰερωνύμῳ λεγόμενον αἰγυπτιακὸν θήρα (ἀντὶ τοῦ ἀθήρα), θηρεύων καὶ ἐκ τούτου τὴν πατρίδα καὶ τὸ γένος τῶν μεταφραστῶν. Καὶ ξένον μὲν οὐδὲν, εἴπερ ὁ Δαλμάτης Πατὴρ ἐσφάλη νομίσας τὸ μὲν θήραν ὀρθῶς παρ' Αἰγυπτίοις προφερόμενον, τὸ δ' ἀθήραν διεφθαρμένον. Ὁ δὲ φιλολογώτατος Ὀδιος, εἰ καὶ μηδαμόθεν ἄλλοθεν, ἀλλὰ γοῦν ἐξ αὐτῆς τοῦ Πλινίου τῆς μαρτυρίας (ἣν παρὰ πόδας μετὰ τοὺς Ἰερωνύμου λόγους ὑποσυνῆψεν) ὥφειλε συνιδεῖν προφανῶς, ὅτι οὐχὶ θήραν, ἀλλ' ἀθάραν καὶ ἀθήραν (atharam, atheram) ἔλεγον καὶ πάσαι οἱ Αἰγύπτιοι (300 ἔτη πρὸ τοῦ Ἰερωνύμου) (ε). Τὸ δὲ θήρα συνείκασεν αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ πατὴρ, ἐσφαλμένως συγχύσας τὸ θήραν τοῦ Ψαλμοῦ πρὸς τὸ παρ' Αἰγυπτίοις σύνηθες ἀθήρα, καὶ ἀθάρα. Ἡ τίς ἄλλος τῶν ἀρχαίων ἐμνημόνευσε τοῦτο δὴ τὸ παρ' Αἰγυπτίοις

(α) Οὕτω τὸ Zeda=θήρα (Γενέσ. κε), καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ=σίτησις (ψαλμ. ρλα.), πᾶσα δηλαδὴ καὶ παντοία ἐπικαρπία καὶ εὐφορία, « ὅρια πάντα », τὰ μὲν ἐξ ἄγρας (θήρας), τὰ δ' ἀπ' ἄγρων ἀφθόνως κατ' ἔτος πρὸς σίτησιν ἠϋρεύμενα (βλ. Schleusn. Thea. V. T. λ. θήρα). « Θήραν λέγει (ὁ ρλε. ψαλμὸς) τῶν ὠντων (ισ. γρ. ὠρτων) τὴν ἀφθονίαν, τὴν εὐετηρίαν » (Εὐσέβ. καὶ Χρυστόστομ. εἰς Σειρ. ἑρμην. αὐτ.). ὁ δὲ Σύμμαχος σίτησιν ἡρμήνευσεν, (ἀντὶ θήραν) « τουτίστι τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων τὴν ἀφθονίαν » (Θεοδώρ. ἑρμην. αὐτ.) πρὸλ. καὶ Rosenmüll. (ad Psal. 132), ὅστις κατὰ λάθος τὴν κακὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χήραν ἀντὶ θήραν ἀποδίδωσιν εἰς τὸ 'Ἀλεξανδρινὸν ἀπόγραφον, ὅπου τρανῶς ἀναγινώσκεται θήραν (ἐκθ. Μόσχ.).

(ε) Ἐκ τούτου τοῦ Πλινιακοῦ, « Quod Aegyptij atheram vocant », ἀπατηθεὶς ὁ περιλειστώτατος Ἑρρ. ὁ Στέφανος, ὑπέλαβεν, « ὅτι τὴν ἀθήραν ὁ Πλίνιος εἶπε λέξιν αἰγυπτιακὴν » (Θεοαυρ. λ. ἀθήρη). ἀλλ' ὁ Ῥωμαῖος φυσιολόγος λέγει τοὺς Αἰγυπτίους καλοῦντας ἀθήραν τὸ ἐξ ἡφήμενης ὀλύρας, ἡ ξειῖζε, σκεῦασμα, καὶ οὐδὲ τὴν ξειάν αὐτῆς, ὡς εἶπεν Ὀδιος (βλ. ὅπισθ. σελ. 184). Περὶ δὲ τοῦ ὀνόματος τῆς ἀθήρας αὐτῆς, οὐδὲν εἶπεν, οὐθ' ὅτι αἰγύπτιον, οὐθ' ὅτι ἑλληνικόν. Καὶ πῶς ἂν εἶχεν ἑξαγυπτιακὴν τὴν λέξιν, τοσάκις αὐτὴν καὶ αὐτὸς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἑλλήσιον ἀναγινωκώς; πρόσθε καὶ ὅτι λέγων Αἰγυπτίους, ἐννοεῖ τοὺς Ἀλεξανδρεῖς, καθὼς καὶ Ἡρόδοτος, ὡς ὀφθόμεθα παρακατιόντες.

ὀρθοποούμενον θήρα ἀντὶ ἀθήρα; (α). Εἰ δὲ καὶ πρὸς ἄλλους συγγραφεῖς, καὶ τούτους Ἕλληνας, πολὺ Πλινίου παλαιότερους προσεῖχεν ὁ βιβλιακώτατος Ὀδισ, ἔβλεπεν ἄν, ὅτι, καὶ πρὶν ἐψήσωσιν ἀθάραν οἱ Ἀλεξανδρεῖς, πρὶν καὶ αὐτῆς τῆς Ἀλεξανδρείας τὸ σχῆμα δι' ἀλεύρου σχεδιάσῃ ὁ Ἀλέξανδρος (Πλούταρχ. Ἀλεξ. κς), πολλοὺς πρότερον ἐνιαυτοὺς ἔτρωγον ἀθάραν καὶ ἴωνες, ἀθήραν (καὶ ἀθήρην) λέγοντες ἰαστί (ὡς Σώφρων καὶ Ἑλλάνικος), καὶ οἱ Ἀττικοί, καλοῦντες ἀθήρην (ὡς Ἀριστοφάνης· « ἀθήρης χύτραν » Πλούτ. 670).

(α) Ἐκ τούτου καὶ Στούρζιος ὁ σοφὸς ἠπατήθη γράφας διακεκριμένως ἀπ' ἀλλήλων ὡς ἑτερογενῆ τὸ ἀθήρα καὶ τὸ θήρα· τὸ μὲν πρῶτον ὡς Ἀλεξανδρινὸν (καὶ τοι μὴδὲν ἤτεον Ἰωνικὸν καὶ Ἀττικὸν), τὸ δὲ θήρα δῆθεν ὡς αἰγυπτίον, φέρει δὲ καὶ οὗτος μόνον τὴν ἱερωνύμου μαρτυρίαν, ἐπιμνημονεύον καὶ τὴν παρ' Ὀδίου ἐξηγήσειν τῆς θήρας τοῦ ψαλμοῦ (Sturz. de Dial. Maced. p. 86). Καὶ Σπλευσῆνερος ὡσαύτως ἀπεδέξατο καὶ ὠδε (καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ) τὰ Ὀδιακά (Thes. V. T. λ. θήρα). Καὶ αὐτὸς ὁ πολὺς Αἰγυπτιαστὴς Jablonsky (Opuscul. T. 1. p. 13) πρὸς τὸ τοῦ ἱερωνύμου θήρα ἀποβλέπων, παρέθελε τὸ αἰγυπτιακὸν Dora, ἢ Dara, ἢ Durra, ὡς λέγουσιν Αἰγύπτιοι κέγχρου εἶδος τὸ λεγόμενον Ἰνδικόν, milium Indicum (οὕτω δὲ καὶ Τοῦρκοι Dari τὴν κέγχρου καλοῦσιν)· ἀλλ' ἀντιφθέγγεται πρὸς τοῦτο τρανῶς ὁ ἱερωνύμος λέγων, δεικνύων ὅτι θήρα (οὕτω γράφει τὴν λέξιν ἑλληνιστί) καὶ διεφθαρμένως atheram λέγουσι τὴν ζεῖαν οἱ Αἰγύπτιοι « Moris sit Aegyptiorum θήρα etiam far vocari, quod nunc corrupta atheram nuncupant » (ποῦ τὸ dora, dara, durra ;). Καὶ τῶν νεωτέρων δὲ τινος κριτικῶν, ἀπίθανον εὑρηκε τὴν ἱαμβολογίαν ἐτομολογίαν τῆς ἀθήρας (Θησαυρ. Στεφ. Ἑρβ. λ. ἀθήρα, ἐκδ. Paris 1832). Ἀλλὰ καὶ (ἐξ ὑποθέσεως) καὶ οἱ παλαιοὶ Αἰγύπτιοι τὴν ζεῖαν ἔλεγον dara, διὰ τὴν μὴ τοιοῦτόν τι παρομοίως ἔγραψε λατινιστί καὶ ἱερωνύμος, ἀλλ' ἐγράφε τὴν λέξιν ἑλληνιστί θήρα·; δι' οὐδὲν ἄλλο πάντως, εἰμὴ διότι λέξιν μὲν Αἰγυπτίαν (dara ἢ dora κτλ.) οὐδεμίαν εἶχε κατὰ νοῦν, αὐτὸ δὲ τὸ τοῦ ψαλμοῦ θήρα, ὅπερ ἤθελεν ἀκριβέστερον ἐφαρμόσαι πρὸς τὸ ἔβρ. zeda, οἷσιν σημαῖνον καὶ καρποὺς ἐπιτείους, (cibaria, fruges. βλ. τὸ χωρίον Quaest. Hebraic. in Genes.). Ἐπειδὴ γοῦν τὴν ἀθήραν ἔβλεπε πολλὴν ἐν Αἰγύπτῳ σκευαζομένην, καὶ πολλάκις ἐκ ζεῖας (ὡς ἔπαλαι εἰσώθεισαν) βλ. Ἡροδότ. β. §. 36), ἐνόμισεν ὅτι τὴν ζεῖαν ἔλεγον ἀθήραν, ἢ atheram, καὶ τοῦτο ἐξέλαβεν ὡς παραφθοράν τοῦ ἐν τῷ ψαλμῷ θήρα. Ὅθεν καὶ εἰς τοῦτο (ὡς ἐν γένει παρὰ τοῖς Ο, οἷσιν σημαῖνον καὶ καρποὺς, κατὰ τὸ zeda) ἀπέδωκεν ἰδίως καὶ τὴν σημασίαν τῆς ζεῖας, καὶ θήρα ἔγραψεν ἑλληνιστί, (διότι λέξιν Αἰγυπτίαν οὐδεμίαν εἶχε γράφει παλαιάν· ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἀθήρα ἔλεγον οἱ Αἰγύπτιοι)· καὶ οὕτω παρέστησεν ἡμῖν ὡς ἀρχαίαν καὶ γνησίαν Αἰγύπτου φωνὴν τὴν ἀπὸ τε τῶν Ὀμήρου, καὶ τῶν προσηρικῶν δὲ χρόνων γνωστὴν καὶ φίλην τοῖς Ἑλλήσι θήραν!

Κατὰ δὲ τὸν ἀστείον καὶ ἀρχαιότατον Φερεκράτην ἐν ταῖς Ἀθήναις

« Ποταμοὶ μὲν ἀθάρης καὶ μέλανος ζωμοῦ πλέω

Διὰ τῶν στενωπῶν τονθορυγῶντες, ἔρρον » (α).

καὶ Δωριεῖς δὲ καὶ Αἰολεῖς, προφέροντες ἀθάραν (Σχ. Ἀριστοφ. Πλούτ. αὐτ.)· ὅθεν καὶ οἱ πολλοὺς Δωρισμοὺς ἔχοντες Μακεδόνες καὶ Ἀλεξανδρεῖς, ἀθάραν ἐκάλουν. « Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀθάραν ἐσθίουσι » (Γαλην. π. Γλαῦκ. Β. 12)· ἔλεγον δὲ καὶ ἀθήραν κατὰ τὸν Ἡσύχιον· « Ἀθήρα (ἴσ. γρ. ἀθήρα), βρώμα διὰ πυρῶν καὶ γάλακτος ἡψημένον, παρ' Αἰγυπτίοις » (τουτέστι τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν, ὡς ὀρθῶς ἐξήγησεν ὁ Στούρζιος, σελ. 86). Οὕτω καὶ Πλίνιος Αἰγυπτίους εἶπε τοὺς Ἀλεξανδρεῖς (ὡς ἴδομεν ἀνωτέρω), καὶ Ὀρειβάσιος· « τῇ παρ' Αἰγυπτίοις λεγομένῃ ἀθήρῃ (ἴσ. γρ. ἀθήρα)· ἔψημα δὲ ἐστὶ γινόμενον παρ' αὐτοῖς ἐκ πυρίνου λευκοῦ ἀλεύρου » (Ὀρειβ. ἱατρ. συναγ. βιβλ. με. 4). Κατεσκευάζον δὲ τὸ ἔψημα διαφόρως· (καὶ μοι φέρε πρῶως ἀναγνώστα, εἰ μετὰ πολλὴν ἱστολογίαν προσοχθήσεις καὶ πρὸς παχυλοὺς ἀθάρας λόγους, εἰς οὓς Ὀδῖος ἡμᾶς καὶ ἄκοντας συνελάνει, παρ' Ἱερωνύμου λαβὼν ἀφορμήν). « Ἀθήρη (λέγει πάλιν Ἡσύχιος) πυρίνη πτισάνη· ὀλόπυρος πτισάνη πυροῦ καὶ πολτώδης τι ». « Ἀθήρη, ἡ ἐκ πυρῶν ἡψημένων καὶ διακεχυμένων τροφή τι ». « Ἀθήρη, ἐκ καγχρυδίου » (Πολυδ. α, ιβ, 18). « Ἀθήρα, ἐκ τῆς ἀηλεσμένης εἰς λεπτὸν ΖΕΙΑΣ σκευάζεται ῥόφημα. Ἔστι δὲ ὥσπερ πολτάριον, ὑγρὸν, παιδίσις ἀρμόδιον » κτλ. (Διοσκορ. Β. 144). « Ἀθήρη, οὐκ ἀθαρήν, τὴν ἐρεικτὴν καλοῦσι (Φιλῆμ. σελ. 294. καὶ Σουίδ.). « Ἀθήρη, τὴν ἡψημένην σεμίδαλιν » (Εὐστῆθ. σελ. 1675). « Ἀθήρα, ἄλευρον ἡψημένον » (Σουίδ.). Καὶ ἔτιος δὲ ἔλεγον καὶ τὴν ἀθάραν, καὶ τὸ πίσινον ἀφέψημα » (Σχ. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. καὶ Σουίδ. λ. Ἐννήρυσις). Ἄλλα παραλείπομεν (ε). Εἰ δὲ

(α) Φερεκρ. π. Πολυδ. ζ. θ. 6. καὶ π. Ἀθην. ζ, 268.

(β) Ο Κυστέρος (Kuster) εἰς Σουίδ. (αὐτ.) ἐσημαίωσεν ὡς ἐνίοτε συγγεόμενα παρὰ τοῖς γραμματικοῖς τὰ τρία ταῦτα « ἀ θ ἄ ρ α, ἔ τ ν ο ς, ἐ ρ ε ι κ τ ῆ. Ἄλλ' ἡ σύγκυσις προῆλθεν ἴσως ἐκ τῆς διαφορᾶς κατὰ τὰ τόπους καὶ χρήσεις κατασκευῆς

πάλιν διαταίνεται μετὰ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων φιλαρχαίων ὁ κριτικός, ὅτι ἄρα πρῶτος Ὀσίρις καὶ ἡ Αἴγυπτία Ἰσις ἐδίδαξαν τὸν Τριπτόλεμον καὶ τὴν Δήμητραν τῆς Ἑλλάδος τὴν τε χρῆσιν καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς ἀθάρας, ἡμεῖς οὐδὲν ἕτερον ἔχομεν ἀντει-

τῆς ἀθάρας. Τὸ ἔψημα κατεσκευάζετο ἐκ πυρῶν καὶ ἄλλων σιτηρῶν. Καὶ τούτων, α) ἡ εἰς λεπτὸν ἀληλεσμένων, ἡ καὶ ἀδροτέρων (χονδραλέστων, ὡς ἡ σεμίδαλις κτλ.)· καὶ ἡ ὑγρὸν καὶ ὑδαρῶδες (ὡς τὸ ἐκ ζιᾶς ῥόφημα, ἀρμόδιον τοῖς παιδίοις), ἡ μᾶλλον σύμπηκτον καὶ συνιστηκὸς (ὡς ἡ συνῆθ. ἀλευρέα, καὶ παρ' ἄλλοις, χυλὸς, καὶ ξενικῶς κουρκούτη· δ καὶ παραδόξως ὑπὸ τινων ἐξαλληνίσθη παρὰ τὸ κυρκάω, οἶον κυρκωτή!). Τοῦτο κυρίως τὸ ἐξ ἀλεύρου, ἡ σεμιδάλεως, εἶδος τῆς ἀθήρας ὑπῆρχε μάλιστα σύνθετος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις (πρβλ. τὸ « πολλὴν ἔφλων τῆς ἀθάρας ». Ἀριστοφ. Πλούτ. ὅπου τὸ ἔφλων συνεμφαίνει καὶ τὸ μαλακὸν τοῦ βρώματος). συνήθως δὲ τοῦτο καὶ μετὰ γάλακτος. β) ἡ ἐξ ἐρεικτῶν (χειρομυλιστῶν), ἡ καὶ πτιστῶν (κοπανιστῶν) σιτηρῶν, ἄλλων τε παντοίων (οἶον κριθῆς, ἀπλῆς, ἡ πεφυρμένης, κτλ.) καὶ μάλιστα πυρῶν, ἡ ψημένων καὶ διακεχυμένων ὥσπερ ἔτνος» [ὡς τὰ συνήθως λίαν ὑψημένα κόλλυθα, (ἐν οἷς καὶ τὸ παρὰ τισιν δαρτόν, καὶ ξενικῶς κερκέκι), καὶ ὁ μετὰ μέλιτος κολλυθόζωμος, ὁ καὶ ξενικῶς ἀσοῦρ ἐς-ρας. Οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις Βυζαντινοῖς, « Ἀθήρνη σιτωδὲς τε ἐψητὸν, ὅπερ ἐν τῇ συνηθείᾳ ἄρσανα (ἰσ. γρ. ἄσρα) καλοῦσιν Ἀνέκδ. Βικηήρ. 1173]. Τοιοῦτός ἐστι καὶ ὁ κριθίνος φάρος (far, ὡς ἡ πτισάνη· καὶ ὁ χόνδρος (πολλυχρῶ σκευαζόμενος ἀπὸ κριθῆς πεφυρμένης ἐτι γαλακτώδους). Χόνδρος δὲ τις καὶ ὁ συνῆθ. κοπτός (= ἐρεικτός) καὶ ξενικῶς πνιγούρι, καὶ τοῦτο ἐκ πυρῶν (καὶ οἱ Σύροι δὲ τὰ νῦν ἐν Χαλεπίῳ Bouchart λέγουσι τὴν λέξιν· εἰ πιστῶς ἀκῆκεν ὁ Flaminius in Reisebeschreib. p. 150· πρόσθετος καὶ τὸν μετὰ γάλακτος φρυγόμενον καὶ σκευαζόμενον εἰς ῥόφημα τραχανόν, τευτέστι, τραχανόν, διὰ τὸ χονδρῶδες κτλ.). Ταῦτα δὲ πάντα ἐρείσματα, ἡ εἶδη τῆς ἐρεικτῆς. Ὅθεν καὶ ἡ ὥσπερ ἔτνος σκευαζομένη πολλάκις ἀθάρα συνεχύθη καὶ πρὸς τὸ κυριολεκτούμενον ἔτνος αὐτὸ (« πᾶν τὸ ἀπὸ δσπρίων ἐρηρειγμένον ἔψημα ». Γαλλικ. Γλωσ. ἡ συνῆθ. φάσα). Ὁ δὲ Σχολιαστὴς Ἀριστοφάνους (Πλούτ. 627) εἶπε καὶ ὅτι, « ὁ κοῖλος ἄρτος μιστύλη καλεῖται, ἤγουν ἀθάρα » (νοῶν ἴσως τὴν συνῆθ. παπάραν, τὰς ἐνθρυμματίδας τῶν παλαιῶν: Ἀθην. δ. 131). Ἀλλὰ ψευδῶς αὐτὸς οὗτος ἐφεξῆς (στῖχ. 670) ἐσημείωσεν « Ἀθάρα, μόνῃ ἡ σεμίδαλις » (ἡ ἐκ σεμιδάλλ. δηλαδὴ). Ὅθεν ἴσως καὶ παρὰ τῶν ἱερῶν Ἐπιφανίῳ (αἴρεσι. γ. 2)· ἐβρίθη ἐκ παραλλήλου « ἀθήραις τε, καὶ σεμιδάλεσι (τὰς ὀψεις χρίοντες) ». Ἀλλὰ περὶ τούτων ἄλλας καὶ ἀποδοτικὰς (ἐφ' ἑσὺν ἀνῆκεν ὡς πρὸς τὴν σύγχρυσιν τῆς θήρας μετὰ τῆς ἀθάρας). τὸ δ' ἐξακριβοῦν τὰ τοιαῦτα ἄλλοις παρήσομεν (βλ. Θεσαυρ. Στ. Ἐβρίκ. λ. ἀθήρη. ἱκδ. Paris. καὶ Valcken. ad Theocrit. Adonias. p. 205 κτλ.).

πειν, ἢ δὴ ταῦτα μόνον τὰ στενὰ καὶ σύντομα· α) ὅτι οἱ Ο, οὗτ' ἀθήραν (ἢ ἀθήραν κτλ.) ἔγραψαν οὐδόλως οὐδαμοῦ τῶν θείων Γραφῶν, οὔτε ταύτην ἐνόησαν γράψαντες τὸ ἐλληνικώτατον θήραν· β) Ἀλλὰ καὶ εἰπερ ἔγραψαν ἀθήραν, ἔγραψαν ἂν λέξιν οὐκ Αἰγύπτιον, ἀλλ' ἀρχαίαν καὶ γνησίαν ἐλληνικὴν, ὡς φαίνεται ἐκ τε τῆς ἀρχαιοτάτης παρ' Ἑλλήσι χρήσεως, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐτυμολογίας τῆς φωνῆς. α' Ἀθήρη (λέγει Φρύνιχος), καὶ Ἀθήρα (α), καὶ Ἀθήρα (καὶ Ἀθήρη) καὶ Ἀθήρα τὸ αὐτὸ φασιν. Ἔστι δὲ ἀθήρη, ἡ ἐκ πυρῶν ἠψημένων καὶ διακεχυμένων, ὥσπερ ἔττος, τροφή· διαφέρει δὲ τοῦ ἔττους, ὅτι τὸ μὲν ἔττος ἐκ κυάμων, ἢ πισῶν (γρ. πίσιων), ἢ ἀπλῶς κατερεικτῶν τιγῶν οὖν (γρ. ὠντινωοῦν) σκευάζεται· ἡ δὲ ἀθήρη, ὥσπερ εἴρηται. — Ἔστι δὲ ἡ χρῆσις πολλὴ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς, κατὰ μὲν τὸ τέλος διὰ τοῦ ἡ προαγομένη, κατὰ δὲ τὴν μέσσην, διὰ τοῦ α. Οὕτω δὲ καὶ Ἑλλάνικος καὶ Σώφρων ἐχρήσαντο. Ἐκτείνουσι δὲ καὶ τὸ α, ὡς ἀπὸ τοῦ ἀθήρα (γρ. ἀθήρ) τῆς λέξεως μεταληφθείσης. Ἰσως δὲ φασιν ἀθήρα ἦν ἡ λέξις, διὰ τοῦ ε, ἡ ἐκ τῶν ἀθέρων κεκαθαρμένη τροφή, καὶ ἠψημένη ἐκ τῶν πυρῶν· ὥστερον δὲ τὸ ε, εἰς τὸ α (γρ. τὸ η) ἐξετάθη, ὥσπερ καὶ τὸ ἔθος εἰς ἦθος· τὸ μὲν τοι ἀθήρα (γρ. ἀθήρα) εἰς τὸ ἀθήρα λωρικῶς γέγονεν· οἱ δὲ ἀθήρην λέγοντες, ἰακῶς φασιν. — Ὡστε τὸ ἀθήρη παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς λεγόμενον, τὴν μὲν παραλήγουσαν κατὰ τὴν Δωρίον, τὴν δὲ κατάληξιν κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἔσχε διάλεκτον. Οὕτως Ἀριστοφάνης, Πλούτῳ· α' Ἀθήρης χύτρα ». Κράτης, Ἠρωσιν. « Οὐκοῦν ἔττους χρὴ δεῦρο τρυβλίον φέρειν. Καὶ τῆς ἀθήρης » (β). Ὡστε οἱ περὶ τὸν Φρύνιχον ἐτυμολογοῦντες τὴν ἀθήραν παρὰ τὸν ἀθήρα (τῶν σταχύων), ἐθεώρουν ὡς γνησίαν ἐλληνικὴν· (τοιαύτην δὲ καὶ ὁ κλεινός Οὐαλκενῆρος ἀπεδέξατο, καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν κριτικῶν). Εἰ δὲ τινα καὶ ἄλλην ἐτυμολογίαν ἀπαιτήσουσιν οἱ περὶ τὸν Ὀδίων,

(α) Τὸ Ἀθήρα ἀμφίβολον, ἢ νεώτερον ἔθιν καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀθέρωμα (ἀντὶ ἀθήρωμα) σύνθεσις τοῖς νεωτέροις ἱατροῖς (βλ. Θεσσαυρ. αὐτόθ.). Καὶ αὐτὸς ὁ Φρύνιχος, χάριν ἐτυμολογίας μόνον, ἀναφέρει τὸν τύπον ἱεζῆς.

(β) Φρύνιχ. παρὰ Valckenaer. ad Theocrit. Adoniz. p. 204—205.

δότωσαν ἡμῖν (ἀν θέλωσιν) ἐτυμολογήσαι τὴν λέξιν παρὰ τὸ ἄδω (τὸ αὐτὸ σχεδὸν καὶ ἔδω) ἄδη, ἀδερὸς, ἡ ἀδερὸς, ρά, καὶ ἀθηρά (θ=δ, ὡς ἐκ τοῦ ἔδω, ἔθω, καὶ ἔσθω, ἐσθίω), καὶ παροξυτόνως (εἰς οὐσιαστικοῦ σχηματισμὸν) ἀθήρα (ἀττ. ἀθάρη, δωρικ. ἀθάρα), καθὼ μάλιστα σύνηθες ἐδανόν, ἡ ἔδαρ (καὶ εἰδαρ), τουτέστιν ἐδωδή, τροφή καὶ αὕτη ἀδερὰ, δηλαδὴ ἀδρά (παρὰ τὸ ἄδω, ἀδερὸς, συγκ. ἀδρὸς), ὡς τρυφερά καὶ τρόφιμος. Ἐκ τοῦ (ἔδω) ἐδανός (συγκοπ. ἐδνός) ὠνομάσθη καὶ τὸ τῆς ἀθάρας συγγενὲς ἔτνος, τροπῇ τοῦ δ, εἰς τ, καθ' ὑπέρθεσιν τοῦ τόνου (α)· καθὰ καὶ τὸ ἀθήρα παρωξυτονήθη ἐκ τοῦ ἀθηρά, ὡς γράφεται συνήθως παρ' Ἡσυχίω. (6).

(α) Βλ. Φειμέρ. Ἑλληνισμ. Λεξικ. λ. ἔτνος, καὶ ἄδω, ἔδω, ἦδω.

(6) Ὁ Θήρσιος (De Pentateuch. p. 76—78) πρὸς ταῖς ἀνωτέρω παρ' Ὁδῶ 'Αλεξανδριναῖς λέξεσι προστίθησι καὶ τὸ Θίβη, ὃ γράφεται καὶ Θίβις, ἡ ('Εξέδ. B, 3, 5. 6, κώδ. 'Αλέξ. καὶ Βατικ.), καὶ Θήβη (Σειρ. εἰς 'Οκτάτευχ. 'Εξέδ. αὐτ.) 'Αλλὰ τοῦτο κίηται παρ' ἄλλοις (Bernard, Reland., Grot., Carpzov., Wesseling. etc.) αὐτὸ τὸ ἔβρ. Thebah = κιβωτός, ὡς ἡρμήνευσαν οἱ Ο, (Γεν. 5, 14). 'Εν δ' 'Εξέδω, β, κατέλιπον αὐτὸ τὸ ἑβραϊκὸν ἑλληνικώτερον σχηματισμένον, Θίβη, καθότι ἐνταῦθα οὐ κιβωτόν (μεγάλην), ἀλλὰ κιβώτιον σημαίνει, καὶ ἀπλῶς πλέγμα κιβωτοειδές. Εἶστο δ', ὡς ἔοικεν, ἡ λέξις παρὰ τοῖς τότε ἑλληνοῖσι, ἐπὶ πλεγμάτων κιβωτοειδῶν, καὶ τούτων ἐκ παπύρου μάλιστα. « Θίβη, πλέγμα βύβλινον, ἑμπερές κοιτίς » (Γλωσ. εἰς 'Οκτάτευχ. πρὸς Γλῶσ. 'Αρχ. β, θ, 4). « Θίβη, κιβώτιον ἐκ βύβλου πλεκτόν, ὡς κορινθίως » (Σουλδ. καὶ Φωτ. λεξ.). « Θίβη, κιβώτιον ἐκ παπύρου — ὃ καλοῦσι στίτην (γρ. κίστιν) (Σχ. εἰς 'Εξ. αὐτ.). Θίβη, κιβώτιον ἐκ φυλλῶν (γρ. βύβλου) κτλ. (Κυρίλ. καὶ Ζωναρ. λεξ.). Ὅθεν καὶ οἱ Ο, Θίβην ἀπλῶς ἔγραψαν, ὅπου τὸ ἔβρ. ἔχει Thebah Gome, τουτ. κιβωτόν παπυρίνην, ἡ Fiscellam Scirpeam (Βουλγάτ.) (ἐκ δὲ τοῦτου καὶ ἐν τῇ 'Αλδ. ἔκδ. τῶν Ο, παρσιέδω πρὸς τῷ Θίβη, καὶ τὸ, ἐκ παπύρου ὡς πάλιν ἐν τῇ Κομπλουτ. ἐτράπη τὸ Θίβη εἰς τὸ Θήκη. 'Αλλοι δὲ πάλιν (οὐδ' οὗτοι ἀπιθάνως) τὸ Θίβη λέγουσι γενέθλης ἑλληνικῆς, (οὐ μὴν ἀλεξανδρινῆς) συγγενὲς τοῦ « Θίβων, κιβωτός. Κύπριοι γὰρ καὶ τῶν Ἰβήν, καὶ Ἰβήνοι, (σοροί, κιβωτοί) Τίβην, λέβητος, τρίπους » (Πούχ βλ. καὶ Riemer. 'Ελληνισμ. Λεξ. καὶ Στερ. 'Εβρ. Θησαυρ. τῆς Ἑλλήν. Γλώσ. vol. I. p. eccli. Lond. 1817). Τὸ Θίβη ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Λουκιανῷ (Τίμων. § 15), καὶ παρ' Ἀθηναίῳ (δ. § 29), ὅπου ὁμοῦς δι' ορθοῦσι, Θήκη. — 'Αλεξανδρινὰς δ' ὁ Θήρσιος (σελ. 77) ὑπέλαβε καὶ τὰς ἐκ τοῦ ἀρχαιοσύνητος λέξεις (ἐπὶ ἀξιομάτων τιμῶν), οἷον ἀρχιστράτηγος, ἀρχιμάγειρος, ἀρχισιτοποιός, ἀρχαιονοχός (Γεν. κα, 22; λς, 36; μ, 1; μα, 9), ὡς συνήθεις ἐν τῇ αὐτῇ τῶν Πτολεμαίων· καθὰ φαίνονται (φησὶ) καὶ ἐν τοῖς ποπύροις τὰ ἀρχισωματοφύλαξ, ἀρχικύνηγος κτλ. — 'Αλλὰ τοιαῦτα τῶν ἀξιοματικῶν ἐπωνύμια ἀπαντῶνται ἐν χρῆσει καὶ πρὸ τῶν Πτολεμαίων. Ὁ Μ. 'Αλέξανδρος εἶχεν ἀρχισιτοποιόν (Πλουτ.

Ταῦτα πρὸς τὰς λέξεις, ἃς Ὀδῖος ἐσημειώσατο, πολλοὺς καὶ ἄλλους ἐπαγόμενος κατόπιν συνυπηχοῦντας. Προστεθείσθω δὲ τούτοις, ὡς ἐπίμετρον, καὶ ἡ ἀντίφασις εἰς ἣν περιέπεσεν, αὐτὸς ἐαυτὸν κατασυμποδίσας. Ὅλαις δυνάμεσιν ὁ σοφὸς οὗτος διατείνεται, ὅτι ὁ Ἀριστέας ἱστορεῖ τοὺς Ο, μόνην τὴν Πεντάτευχον ἐρμηνεύσαντας (βλ. ἐφεξῆς κεφ. Ζ. §. α.). ἀλλ' ἐνταῦθα δείγματα τῆς τούτων Αἰγυπτίας γενέθλης ἐξέφερον οὐ μόνον ἐκ τῆς Πεντατεύχου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Ἰώβ, καὶ ἐκ τῶν Ψαλμῶν, καὶ ἐκ τοῦ Ἠσαίου. Ὥστε καὶ τούτων τῶν τευχῶν ἐρμηνεῖς τοὺς αὐτοὺς Ο, ἀνεκήρυξε (α).

§. ιη. Πρὸς δὲ τὰ τοῦ Κροῦου (σελ. 184) ἀπλουστέρα ἢ ἀπάντησις. 1) Οἱ πανταχοῦ καὶ πάντοτε φύρδην καὶ μίγδην (κατ' αὐτὸν) Ἰβραυχογαλδαίζοντες καὶ Ἀλεξανδρινίζοντες Ο, ἀνέγνωσαν (ὡς φαίνεται) πολὺ παρ' αὐτὸν ἐπιμελέστερον τοὺς ἐνδόξους τῆς ἑλλάδος συγγραφεῖς, παρ' οἷς τὰ « Ἐξηγηται, σοφοί, σοφισταί », κεῖνται σαφῶς ἐφ' ἧς καὶ αὐτοὶ τὰς λέξεις ταύτας ἑτάξαν σημασίας (ἐπὶ τῶν ὑποφητῶν δηλαδὴ καὶ μάγων). Αὐτίκα Ἡρόδοτος (α, 78) « Τοὺς ἐξηγητέας τῶν Τελμησσέων » (τουτέστι τοὺς θεοπρόπους τοὺς τὰ θεῖα διασαφοῦντας, καὶ περὶ τῶν Διοσημεϊδῶν

Εὐμέν. βλ. ἐπισθ. τ. α. σελ. 31) καὶ ἀρχικυθερνήτην (Πλούτ. Ἀλεξ. §. 66: Στράβ. ιε, 598) ὡς καὶ Δημήτριος ὁ Ἀντιγόνου, ἀρχικυθερνήτην τοῦ στόλου (Διόδωρ. Ε. σελ. 443. W.). Καὶ πολὺ πρὸ τούτων οἱ Ἀπτικοὶ καὶ Ἕλληνες, ἀρχιθεῖον (Δημοσθ.), καὶ ἀρχιτέκτονα (Ἀριστοτ.), καὶ ἀρχιδίκον (Δημοσθ.), καὶ ἀρχιερέα (ἐπὶ Καισάρων) ἀρχαιότατον δὲ παρὰ Σύροις (Δουκ. περὶ τ. Συρίας Θεοῦ, §. 3) κτλ. εὐρίσκεται καὶ Ἀρχιθιασώτης, Ἀρχιεραστής (Ἐπιγραφ.) κτλ. Πρόσθετε καὶ τὰ παλαιὰ κύρια ὀνόματα ἐκεῖνα, Ἀρχιμήθης, Ἀρχιλόχος, Ἀρχιππος (= Ἰππαρχος), κτλ. Πρὸς τοῦτον τὸν τύπον ἐσηματίσθησαν καὶ τὰ ἀρχιμάγειρος, ἀρχισινοχόος, κτλ. ὅποιοις εἶχον οἱ μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον βασιλεῖς τῆς Ἀσίας, καὶ τῆς Αἰγυπτου, μιμούμενοι τοὺς Πέρσας καὶ Ἀσσυρίους, οἵτινες εἶχον ἐν ταῖς αὐταῖς αὐτῶν τοιοῦτους ἀξιωματικούς. Ἀναλογεῖ δὲ τὸ ἐν τοῖς τοιαύτοις συνθέτοις ἑλληνικὸν ἀρχι πρὸς τὰ Ἀσιανὰ Scher, ἢ Rah, ἢ Ros (ἄρχων, ἐπιστάτης, κεφαλὴ). Οὕτως οἱ Ο, ἔγραψαν καὶ Ἀρχίφυλος (Δευτ. κθ, 10. ἔβρ. κεφ. αλ' ἡ φυλῆς) τὸ αὐτὸ καὶ φύλαρχος (Δημοσθ.), καὶ Ἀρχιπατριώτης (Ἰησ. κα, 11, ἔβρ. κεφ. αλ' ἡ πατρίων, τουτ. πατριᾶς. ὡς τὸ πατριάρχης, κτλ.). Ἐν τοῖς κατωτέρω χρόνοις εὐρίσκεται μετὰ τῶν ἄλλων καὶ Ἀρχέμπορος (Παλμύρας ἐπιγραφ. ἐν Heeren, Commercii Urb. Palmyrae ecc. p. 12. Gotting. 1831). — (α) Βλ. καὶ Frankel. l. c. p. 43.

καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν διδάσκοντας). Καὶ Πλάτων (περὶ Νόμ. η'), « Ἐξηγῆται, καὶ ἱερεῖς ἱερεῖαι τε, καὶ μάντις (ἐκ παραλλήλου, τὸ μάντις καὶ ἐξηγῆται). Καὶ Θεόφραστος (χαρακτῆρ. ις. 2), λέγει περὶ τοῦ δεισιδαίμονος, ὅτι (« ἂν μὲν θύλακον ἀλφίτων διαφάγη ») « ἔρχεται πρὸς τὸν ἐξηγητὴν » (ὡς ἐρμηνεία συμβόλων καὶ τεράτων). Ὁ δὲ Ξενοφῶν εἶπε καὶ ῥηματικῶς (περὶ Οὐσιῶν) ὅτι ἐγένοντο, « καθὼς ἐξηγήσαντο οἱ μάγοι » (Κυροπαίδ. Η, γ, 44). Ὅθεν καὶ Πλούταρχος Τιμόθεόν τινα (τοῦ γένους τῶν Εὐμολπιδῶν ἱεροφαντῶν) ἐπωνόμασεν « ἐξηγητὴν » (π. Ἰσιδ. καὶ Ὀσίρ. 28)· καὶ τὸν μέγιστον τῶν Ῥωμαίων Ποντίφηκα διώρισεν, ὅτι « ἐξηγητοῦ καὶ προφήτου, μᾶλλον δὲ ἱεροφάντου τάξιν ἐπέχει » (Νουμ. §. 9). Εἶπε καὶ Ἀριστείδης « διὰ τοῦ καινοῦ μάντιος καὶ ἐξηγητοῦ· καὶ ὅτι «Θεμιστοκλῆς τὰ μέλλοντα ὥσπερ μάντις ἐξηγεῖτο » (Παναθ. τ. α. σελ. 435 καὶ 496)· καὶ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους (Νεφ. 334), « Λάμπων ὁ μάντις, ὃν ἐξηγητὴν ἐκάλουν » (οἱ τότε Ἀθηναῖοι) (α') [παρὰ δὲ τοῖς Αἰγυπτίοις ἄλλο τι ἦν ὁ Ἐξηγητὴς, ἄρχων ἐπιχώριος (οὐ μάντις), « πορφύραν ἀμπεχόμενος, καὶ ἔχων πατρίους τιμὰς, καὶ ἐπιμέλειαν τῶν τῇ πόλει χρησίμων ». Σπράβ. ιζ. 797]. Τῷ δὲ πάλιν σοφὸς (ἐπὶ τοῦ μάντιος καὶ διερμηνευτοῦ τῶν θεῶν) ἐχρήσατο μὲν Εὐριπίδης εἰπὼν « Σοφὸς γὰρ ἄνθρωπος (ὁ μαντικὸς Πιθεύς), καὶ τρίβων τὰ τοιαῦτα » (Μηδ. 686), ἐχρήσατο δὲ καὶ Ἡρόδοτος (β, 49) καλέσας μὲν τὸν μάντιν Μελάμπουν « ἄνδρα σοφόν, μαντικὴν τε ἐωῦτ' αὖ συστήσαι » κτλ., ἐπιμνημονεύσας δὲ, « καὶ τοὺς ἐπιγενομένους τούτῳ σοφιστὰς » ταυτέστι (μάντις καὶ ἐξηγητὰς). Οὕτω παρὰ τοῖς ἀρχαίοις

(α) Bl. Sturz, Dial. Maced. praef. pag. v. καὶ Fischer in indice Theophr. et in not. 17, ad Platon. Euthyphr. c. 4. καὶ Cuper in Apotheosi Homeri p. 276—278. Πρόσθετε καὶ ἄλλα τοῦ Πλάτωνος· οὗτος (ὁ Ἀπόλλων), πάντων ἀνθρώπων πάτριος ἐξηγητὴς, ἐν μέσῳ τῆς γῆς ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ καθήμενος, ἐξηγεῖται * (Πολιτ. δ. σελ. 427: πρὸς Νόμ. ζ. 616: Θεάγ. 312) καὶ, « Κατὰ τὰς ἐν τοῖς κεραινοῖς διοσημείας τούτοις ἐξηγητὰς χρῶνται » (Διοδ. εἰ 40, καὶ σημ. Wessel. πρὸς. καὶ Πανσ. Α. λδ, 3), καὶ Εὐριπίδης, « τὸν ἐν οἴῳ τοῖς σοφὸν ἐκάλαντα » (Ἰφιγ. Τ. 662) κτλ. Bl. καὶ Τιμαίου λεξικὸν λ. Ἐξηγητὰς (σελ. 80 καὶ σημ. Rubken.), καὶ Hemsterh. εἰς Πλούτ. η, 124.

Ἑλλησιν αἱ λέξεις, ἐξηγηταί, σοφοί, σοφισταί, μάντις (οἱ μάγοι) φέρονται πολλάκις ταυτοσημαντοί, τὰ μὲν σοφός καὶ σοφισταί, πλατυκώτερον, ὡς γένος, τὰ δ' ἐξηγηταί καὶ μάντις, ὡς εἶδος, κατὰ στενωτέραν ἐκδοχὴν, ὡς ὁρθῶς περὶ τούτων ἐδίδαξε τοὺς περὶ τὸν Κρόϊον καὶ Ὀδίων σοφούς ὁ πολυῖδμων Στούρζιος (αὐτόθ.).

2) Τὸ δὲ ἄθυτον (Λευϊτ. ιθ. 7), θαυμαστόν, πῶς καὶ αὐτὸς ὁ φιλοκρινέστατος ἀνὴρ ἐξεδέξατο ἀπλῶς ἐπὶ τοῦ μιαινοῦ καὶ βεβήλου (βρώματος), καὶ κατέταξεν εἰς τὰς χρήσεις τῶν Ἀλεξανδρινῶν, πιστεύσας ἀταλαιπώρως καὶ δοκιμάσας τὴν γνώμην τοῦ Κρόϊου (Στούρζ. σελ. 144). Ἀλλ' ἰδοὺ τὸ χωρίον τῶν Ο. « Ἡ ἂν ἡμέρα θύσῃτε (θυσίαν σωτηρίου), βρωθήσεται, καὶ τῇ αὐρίον. Καὶ ἐὰν καταλειφθῇ ἕως ἡμέρας τρίτης, ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται. Ἐὰν δὲ βρώσῃ βρωθῇ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, ἄθυτόν ἐστιν, οὐ δεχθήσεται. Ὁ δὲ ἐσθίων αὐτὸ ἁμαρτίαν λήψεται, ὅτι τὰ ἅγια Κυρίου ἐβεβήλωσε » (Λευϊτ. ιθ. 6—9). Ἐνταῦθα φανερόν, ὅτι τὸ ἄθυτον σημαίνει τὸ αὐτὸ, καὶ τὸ τοῦ Λυσίου « ἄθυστα ἱερά » (βλ. ὅπισθ. §. ζ.), τουτέστιν ὅλως ἀθυσίαστον, ἴσα καὶ εἰ μηδὲ ὅλως ἐτύθη, ἀπρακτον καὶ ἀτέλεστον (ὡς ἀπρόσδεκτον). Συνεπάγεται δὲ μάλιστα καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ βεβήλου καὶ ἀνιέρου καὶ πρὸς θυσίαν οὐχ ὁσίου, κατὰ τὸ παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ (π. ἰσίδ. καὶ Ὀσίρ. §. 31) « τὸν βοῦν (τὸν πυρόχρουν, ἂν καὶ μίαν ἔχη τρίχα μέλαιναν, ἢ λευκὴν) ἄθυτον ἡγεῖσθαι »· δηλονότι μὴ θύσιμον, μὴ νενομισμένον εἰς θυσίαν, ἀλλ' ἀθέσμιον καὶ ἀπόβλητον, ὡς ἀκάθαρτον καὶ μιαιρόν (πρβλ. αὐτ. αὐτόθ. καὶ §. 4). Ὅτι δὲ καὶ παρ' Αἰγυπτίοις, καὶ παρ' ἄλλοις ἀρχαίοις λαοῖς, ὡς καὶ παρ' Ἰουδαίοις, ἐνομίζοντο « τὰ μὲν τῶν ζώων θύσιμα καὶ βρώσιμα, τὰ δὲ πάλιν ἄθυστα καὶ ἄβρωτα, ὡς ἀναγνα καὶ μυσσάρα », φανερόν (α). Ἄθυτον λοιπὸν ὁ νόμος ὠνόμασεν ὅλον τὸ τυθὲν ἱερεῖον (β),

(α) Βλ. Πλούτ. Συμπ. Δ. ε. — Πορφύρ. π. ἀποχ. δ. — Λαέρτ. Η. α, 19. — Ὀργ. κ. Κέλ. α. — Θεοδώρ. ἐν Ἀπέραις Λευϊτ. ἔρωτ. α. καὶ Ἑλλήν. Θεραπευ. λόγ. ζ. κτλ. Αἰγύπ. δὲ καὶ Ἀριστοτέλης « τὰ πρὸς θεοῖν, ἢ θυσίαν, θηριότη καὶ ἐδεστέα ἔσθαι ». Πολιτ. ζ. β.

(β) Τὸ ἄθυτον, ὡς πρὸς τὴν σύνταξιν, ἀναφέρεται εἰς τὸ θύσιον (κατὰ τὸ σύ.

οὐχὶ τῷ λόγῳ τῆς βρώσεως (ὡς βρώμα δηλαδή μιὰρὸν, κατὰ τὰ λοιπὰ τῶν ἀπηγορευμένων ὑπὸ τοῦ νόμου), ἀλλὰ τῷ λόγῳ τῷ τῆς θυσίας, ὡς ὅλως ἀθυσίαστον, καὶ βέβηλον, καὶ ἀνίστεον ἀποθανόν, διὰ τὴν βεβήλωσιν τοῦ βρώσει βρωθέντος εἰς τρίτην ἡμέραν καταλοιπὸν μέρους αὐτοῦ. Ταῦτα λέγει τὸ ῥητόν. Ὁ δὲ σοφὸς Κρόϊος ἐπλανήθη πλάνην διττήν. α) Ἐξέλαβε τὸ ἄθυστον οὐκ εἰς ὅλον τὸ τυθὲν ἱερεῖον, ἀλλ' ἐπὶ τῆς εἰς τρίτην ἡμέραν καταλειφθείσης μερίδος αὐτοῦ (ὡς λέγει ῥητῶς, *portionem victimae*): ἀλλὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην ἐξελέγχει λαμπρῶς τὸ παρεπόμενον « οὐ δεχθήσεται » (« ἄθυστόν ἐστιν, οὐ δεχθήσεται »). Ποῖον; αὐτὸ δηλαδή τὸ δῶρον, τὸ θῦμα τὸ τυθὲν· τοῦτο πάντως γίνεται ἄθυστον (ἀτέλεστον καὶ βέβηλον), καὶ ἐπομένως οὐκ εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ (« οὐ δεχθήσεται »!). Ἀλλὰ ταῦτα ποῖαν ἔχουσι σχέσιν καὶ ἀναφορὰν πρὸς τὸ κατάλοιπον τοῦ θύματος μέρος; Ὅταν τοῦτο βρώσει βρωθῇ (παρὰ τοῦ προσενεγκόντος), πῶς λοιπὸν ἤδη βρωθὲν, καὶ τῇ κοιλίᾳ πρὸς ἀπώλειαν ἐνταφιασθὲν, δεχθήσεται, ἢ οὐ δεχθήσεται τῷ Θεῷ; ἢ οὐχὶ « τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν. Ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει; (α. Κορ. γ. 13). β). Ὁ Κρόϊος παρεβίασε καθόλου καὶ τὴν ἐλληνικὴν τοῦ ἄθυστος σημασίαν, ἰδίαν τινὰ πλάσας καὶ προσθεῖς χρῆσιν τοῦ ὀνόματος, καὶ ταύτην Ἀλεξανδρινὴν (δηλονότι τὸ βέβηλον καὶ ἀκάθαρτον ἐπὶ βρώματος), ἐν ᾧ πάλιν ἀντιφθέγγεται πρὸς τοῦτο καὶ ἄλλη τοῦ ῥητοῦ φράσις, καὶ μάλιστα περὶ τὸ τέλος. « Ἐάν (φῃσι) βρώσει βρωθῇ (τὸ καταλειφθὲν) τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, ἄθυστόν ἐστι (τὸ δῶρον), οὐ δεχθήσεται· ὁ δὲ ἐσθίων αὐτὸ (τὸ καταλειφθὲν) ἀμαρτίαν λήψεται· ὅτι τὰ ἄγια τοῦ Κυ-

νῆθες σχῆμα τῆς πρὸς τὸ σημανόμενον τοῦ γένους ἐναλλαγῆς· « ἡ θυσία (τὸ θῦμα) ἄθυστον » ὡς « ἡ νόσος (τὸ νόσημα) λεγόμενον » (Θουκ. β. 47. καὶ Σουῖδ. λ. νόσος). « Νεφέλη κυανέη, τὸ μὲν (τὸ νέφος) οὐρατ' ἐρωεῖ » ('Οδυσ. μ.) κτλ. Ἡ τὸ ἄθυστον ἔχει συνοπονούμενον τὸ δῶρον (ὡς δομάζεται παρὰ τοῖς Ὁ, ἡ θυσία, καὶ αὐτὴ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος, θυσία τοῦ σωτηρίου). « Ἐάν δὲ θυσία σωτηρίου τὸ δῶρον αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ, — ἐπιθήσει τὰς χεῖρας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ δῶρου, καὶ σφάξει αὐτὸ, — κτλ. Λευϊτικ. γ. 1, 2, 6, 7, 12 κτλ.

ρίου ἐβεβήλωσε ». Ποῖα ταῦτα τὰ ἄγια Κυρίου; πρόδηλον, ὅτι ἡ προλαβόντως ἱερουργηθεῖσα καὶ καθαγιασθεῖσα τῷ Κυρίῳ θυσία, ἥτις (ἐὰν εἰς τρίτην ἡμέραν τὸ ἐξ αὐτῆς κατάλοιπον βρωθῇ), ἄθωτος γίνεται καὶ βέβηλος καὶ ἀνίερος (α). Θέλεις περὶ τούτων ἐπισημονέστατον μάρτυρα καὶ πιστόν; ἄκουε τὸν Φίλων· « Τὴν εἰς τρίτην ἡμέραν χρῆσιν » (τοῦ καταλειφθέντος ἐκ τῆς θυσίας) « ἀνὰ κράτος ἀπηγόρευσε. Τὸν δὲ γευσάμενον αὐτὸ (γρ. αὐτοῦ) μόνον ἔνοχον ἀποφαίνει, λέγων αὐτῷ. *Τεθυκέναι νομίζων, ὃ καταγέλαστε, οὐ τέθυκας* » (= ἄθωτόν ἐστιν). « Οὐ προσηκάμην ἀθῶτων, ἀνιέρων, βεβήλων, ἀκαθάρτων, ὧν ἡψηκας κρεῶν, ὃ γαστρίμαργε, θυσίων οὐδ' ὄναρ ἐπρσθημένος » (β). Πρόσθετε εἰς ταῦτα (εἴτις καὶ ἄλλη χρεῖα προσθήκης), ὅτι οὐδαμοῦ τὸ ἄθωτον ἑταῖξαν οἱ Ο, ἀντὶ τοῦ μυσαρὸν καὶ ἀκάθαρτον, ἐπὶ τῶν ἀπηγορευμένων βρωμάτων· ἀλλὰ ταῦτα πανταχοῦ καλοῦσι *βδέλυγμα*, ἢ *ἀκάθαρτα* (Λευϊτ. ια, 10), καὶ εἴ τι τοιοῦτο. Τὸν δὲ Κράϊον ἔσφαλε καὶ ἡ συνήθης ἐξήγησις τῆς πρὸς τε τὸ ἄθωτον, καὶ πρὸς τὸ βρῶμα τὸ

(α) Ἡ δὲ Βουλγάρνα παραλλάσσει περὶ τὸ ῥητὸν, ἄλλο τι λέγουσα ἀντὶ τοῦ « ἄθωτόν ἐστιν αὐτὸ δεχθήσεται ». « Si quis post biduum comederit ex ea (victima), profanus erit, et impietatis reus » Levit. XIX. 6. 7. (ed. Venet. 1750). Τουτέστιν « Εἰ δέ τις μετὰ δι' ἡμέραν » (ἀντὶ τοῦ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ) « φάγοι ἐξ αὐτῆς τοῦ θύματος, βέβηλος ἔσται, καὶ ἀσεβείας ἔνοχος ». Οἱ δὲ περὶ τὸν Δρούσιον (annot. in h. L.) τὸ ἄθωτόν ἐστιν ἐξέλαβον μὲν ἐπὶ τοῦ μείναντος καὶ βρωθέντος μέρους ἰσαλμένως, ἀλλ' ἐξηγήσαν ὀρθότερον « βέβηλον, καὶ ὥσανει μὴδῖποτε' ἐτύθη ». « *Eo loco habebitur, ac si profanum, et nunquam sacrificatum fuisset* ». Οὕτω καὶ ὁ Γρότιος (ihid.) διαρβῶν τὸ τῆς Βουλγάρνας profanus εἰς τὸ profanum, ἵπαινει τοῖς Ο, ὡς ἄριστα μεθερμηνευκότας « ἄθωτόν ἐστι » καὶ τοῦτο λίαν συνεπῶς ἐπὶ τῆς ὅλης θυσίας ἐξέλαβεν. « *Ut optime hic vertunt οἱ LXX, sacrificium tuum erit irritum* » etc.

(β) Φιλ. περὶ ζώων τῶν εἰς θυτ. σελ. 245. τομ. β. Mang. (πρὸς καὶ Θεοδῶρ. ἐν Ἀπόρ. εἰς Λευϊτ. ἑρωτ. 5.). « Ο δ' αὐτὸς Φίλων εἶπε καὶ ἄλλαχού (βλαβ. Μωϋσ. γ. σελ. 159) « *Θυσίας ἀθῶτους ἀνηγον* » (οἱ μοσχολατρήσαντες, τοῦτ. ἀνιέρους, βεβήλους, καὶ, ὡς ἀν εἴποις, κακῶ θῶτους καὶ μυσαρὰς)· καὶ πάλιν « *Ἀθῶτοι* θυσίαι, καὶ ἀνιέροι ἱερουργαί, καὶ εὐχαὶ παλῖμρημοι » (αὐτ. σελ. 151). βλ. καὶ Σειρ. εἰς τὴν Ὀκτάτευχ. σελ. 1086.

ἀκάθαρτον ἀντιστοιχοῦσιν ἐβραϊδος φωνῆς, Figul (ἥτις ἐρμηνεύεται συνήθως βδε-λυκτὸν ἢ βδε-λυγμα)· διότι ταύτην οἱ Ο, μεταφράσαντες ἀναλόγως ἀλλαχοῦ μεμολυσμένον (ἦσ. ξε, 4), καὶ βέβηλον (ἱεζ. δ, 14), ἔδοξαν λοιπὸν, ὅτι καὶ τὸ ἄθυτον ἔταξαν ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀκαθάρτου (κατὰ τὴν ιδιότητα δηλονότι τῶν ζώων, τῶν ὡς τοιοῦτων ἀπηγορευμένων ὑπὸ τοῦ νόμου)· ἀλλ' ὅταν θεωρήσωμεν τὰ μνημονευθέντα προφητικά χωρία, βλέπομεν σαφῶς πόσον μὲν οἱ Ο, διέκρινον τὴν δύναμιν τῆς ἐβραϊκῆς φωνῆς, πόσον δὲ ὁ Κρόϊος. Ἴδε ἡ ῥῆσις τοῦ Ἰσαίου. «Οἱ ἐσθίοντες κρέας ὕειον καὶ ζωμὸν θυσίων, μεμολυσμένα πάντα τὰ σκεύη αὐτῶν». Ἡ δὲ τοῦ ἱεζεκιήλ αὐτῇ· «Θνησιμαῖον καὶ θηριάλωτον οὐ βέβρωκα ἀπὸ τῆς γενέσεώς μου ἕως τοῦ νῦν, οὐδ' εἰσελήλυθεν εἰς τὸ στόμα μου πᾶν κρέας βέβηλον» (ἐκδ. Ἀλεξ. ἡ δὲ Βατικαν· ἔωλον· ἄλλος, καὶ ὁ Θεοδώρητος, ἔωλον καὶ βέβηλον), τὸ δὲ ἄθυτον, οὐδεμίαν χώραν ἔχον ἐν τοῖς τοιοῦτοις, μετεχειρίσθησαν μόνον ἐπὶ κακοθύτου θυσίας, λίαν ἀκριβῶς καὶ ἐλληνικῶς! [Ὅθεν καὶ ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Σύμμαχος «ἀπόβλητον» (ὡς ἀπρόσδεκτον) εἶπον ἀντὶ τοῦ ἄθυτον, ὡς καὶ ὁ ταργουμιστής Ὀγκελος (procul amovendum)· ὁ δὲ Ἰωνάθαν, βέβηλον (profanum, ὡς ὁ ἱερώνυμος), ἢ διεφθαρμένον, κτλ.]. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Κρόϊον, δέον καὶ ταῦτα μάλιστα παρὰ τῶν Ο, γερόντων ἐξακριβοῦν, αἱ δ' ἀνέπλαττον καινὴν τῆς λέξεως χρῆσιν, ἐντεῦθεν μεταλλεύοντες αὐτῶν τὴν πατρίδα!

3) Καὶ τὰς ἐντομίδας Ἀλεξανδρινὴν ὁ Κρόϊος ἀπεφάνετο λέξιν, πόθεν μαθὼν; ἢ τίνας μάρτυρας ἐπαγόμενος; Οὐδένα. Ἀλλὰ διὰ τί καὶ ἄλλοι Ἕλληνες οὐκ ἠδύναντο λέγειν ἐντομίδας, ὡς ἔλεγον καὶ ἐντομή, καὶ πάλιν ἐκτομή καὶ ἐκτομίδας, καὶ ἐπιτομή καὶ ἐπιτομίδας; κτλ. (α). Ἡ μήποτε καὶ ταῦτα τῶν Ἀλεξανδρέων

(α) Ὅθεν πάλιν οἱ Ο, εἶπον καὶ τομίδας (ὁ δὲ εἰσέφερε τὸν Κρόϊον) «Μόλας (ἔχει) τομίδας» (Περαιμ. λ. 14), ἢ ἐπιθετικῶς (ὡς τὸ «δρεπάνην ἐκτομίδα» Ἐπιγράμ.), ἢ καὶ οὐσιαστικῶς = μαχαίριδας (ὡς ἐξηγοῦν καὶ τὸ ἑβραϊκόν), κατὰ τὸ τομείας (ἐλλειπτ. ὁδόντες, ἐκ τοῦ τομεύς). Ἔστι δὲ καὶ παλαιὸν ὄνομα

μόνων εἰσὶν ἰδιωτισμοί; Ἀλλ' ὁ Σταγειρίτης Ἀριστοτέλης ἐντομίδα μὲν οὐκ εἶπεν, εἶπεν ὅμως ἐντομήν, τὴν ἐγχαράξιν καὶ ἐγκοπὴν, « οἷας καὶ τὰ λεγόμενα ἐντομα (οἶον μέλισσαι, κτλ.) ἐντομὰς ἔχουσιν, ἢ ἐν τοῖς ὑπτίοις, ἢ ἐν τοῖς πρηνέσιν, ἢ ἐν ἀμφοῖν » (Ζ. Ἰσορ. Δ. α.). Τούτων δὲ τῶν φυσικῶν ἐντομῶν οὐδὲν ἄλλο διαφέρουσιν αἱ ἐντομίδες, εἰ μὴ ὅτι βιαιῶς γίνονται καὶ μετ' ἀλγυδόνων, εἴτε δι' ὀνύχων, εἴτε διὰ μαχαιρῶν, ἐπὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματος, ἀμυχαί τινες τοῦ δέρματος οὔσαι καὶ τῆς σαρκὸς, τουτέστιν ἐγχαράξεις καὶ κατασχάσεις (οἷας ποιοῦσιν ἐν πένθησιν οἱ κοπτόμενοι, « χερσὶν ἀμύσσοιτες στήθεα, καὶ δειρὴν, καὶ πρόσωπα » Ἰλιάδ. Τ. 284: Πλούταρχ. Σόλων.). « Ἐντομίδες, ζυσμὰ ὀφείως γινόμεναι, καὶ τοῖς λοιποῖς σώμασιν ἐντεμνόμεναι· τοιαῦτα δὲ εἰῶθαι ποιεῖν ἐπὶ τοῖς νεκροῖς αὐτῶν οἱ ἄπιστοι » (Ἡσύχ.). Τοιαύτας ἐντομίδας, ἢ ἐντομάς, ἢ ἐπιτομάς ἐποιοῦν καὶ Ἀραβες (ἐπ' ἄλλῃ αἰτίᾳ) « λίθῳ ὀξεῖ τὸ ἔσω τῶν χειρῶν ἐπιτάμνοντες » (Ἡρόδοτ. γ. 8). Παρομοίως ἐξέφρασθησαν καὶ οἱ Ο, « Καὶ ἐπὶ τὰς σάρκας οὐ κατατεμῶσιν ἐντομίδας (Λευίτ. κα, 5) (α). Ἔσπε μήτε σημασίας, μήτε συνθέσεως, μήτε γούν γραμμάτων (πλὴν τῶν τῆς ληγούσης) διαφορὰ διαστέλλει τὸ ἐντομή τοῦ ἐντομῆς. Τῷ δὲ Κροῖφ ἤρκεσε καὶ μόνος ὁ σχηματισμὸς τῆς ληγούσης μιᾶς καὶ μόνης λέξεως εἰς ἰδίᾳ διαλέκτου σύστασιν, τῆς Ἀλεξανδρινῆς.

πάλαις (παρὰ τὴν Ὁδηγὸν) Τόμις, ἢ, (παροξύτ. διὰ τὴν κυριωνυμίαν), ἢ αὐτὴ καὶ Τόμις, καὶ Τόμοι (πληθυντ. ἐκ τοῦ Τόμος) κτλ. (Στράβων, Σουΐδας, Στέφαν. Βυζάντ.). Τοιαῦτα καὶ ἄλλα τῶν εἰς η, θηλυκῶν σχηματίζονται καὶ εἰς ις, οἶον λαβὴ καὶ λαβίς, βολή καὶ βολίς, κτλ. Ὁ δὲ Σουΐδας ἔχει καὶ ἐντομίδα οἱ (ἐκ τοῦ ἐντομίδης) « οἱ τοῖς σώμασιν ἐντεμνόμενοι », τουτέστιν οἱ ἐντομάς, ἢ ἐντομίδαις ποιοῦντες. βλ. Στεφ. Ἐρρίκ. Λεξ.

(α) Ἐν δὲ Λευίτ. ιβ, 28. « Καὶ ἐντομίδας οὐ ποιήσετε ἐπὶ ψυχῇ, (= ἐπὶ νεκρῷ. βλ. Λευίτ. κα, 5. Δεύτερον. ιδ. 1) ἐν τῷ σώματι ὑμῶν ». ὅπου ὁ Θεοδώρητος· « Εἰῶθεισαν, ἤνικα ἐπένθουν, τέμνεσθαι τὰς παρειὰς εἰς τὴν τῶν τετελευτηκότων τιμὴν » (εἰς τὰ Ἀπορ. Λευίτ. ἐρωτ. κη.) καὶ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας φωστὴρ ἐξηγεῖ τὰς ἐντομίδας (Λευίτ. κα,) « τὰ μανίας ἐλληνηκῆς (= ἔθνηκῆς) ἀνοσιουργήματα, τὰς εἰς σάρκα φημί κατατομάς » (βλ.

4) Περὶ τῆς σισόης, τέλος, (« οὐ ποιήσετε σισόην ἐκ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς ὑμῶν » Λευϊτ. ιθ. 27) οὐδ' αὐτὸς Ὄδιος ἐπήνεσε τὸν Κροϊόν, ἀλλὰ καὶ διώρθωσεν, εὐθύνας εὐφημότατα (βλ. σελ. 186)· τὸν δὲ Σοπήγγιον εἰς μάτην ἐκάλεσε βοηθόν. Οἱ εἴτε Κίλικες, εἴτε κατ' ἄλλους Λύκιοι, ἢ Πάμφυλοι μεταξὺ Λυκίας καὶ Παμφυλίας, παράλιοι Φασηλίται, ἔλεγον σισόην « ποιᾶν κουράν τῆς κεφαλῆς » (Ψούχ.). (α). Καὶ πρὶν ἢ λέξις αὐτῶν ἐπιξενωθῇ εἰς

Σειρ. εἰς τὴν Ὀκτάτευχ. τόμ. α. σελ. 1102. πρὸς. 1091). Περὶ τῶν ἐπὶ νεκροῖς ἐντομιδῶν, βλ. καὶ Ἱερμ. ις. 6, 7. πρὸς. καὶ Γ. Βασίλ. ιη, 28, ὅπου τοῦ Βάαλ οἱ βάρβαροι λάτρες καὶ προσευχόμενοι « κατετέμνοντο ἐν μαχαίραις ». βλ. καὶ Ἱερμ. μη, 5 κτλ. Οὕτω καὶ τὸ ἐρεξῆς (Λευϊτ. ιθ, 28) γράμμα α σ τ ι κ τ ᾱ, πύνηθες ἦν παρὰ τοῖς ἀρχαιοτάτοις ἔθνοσις, ἄλλοις τε καὶ τοῖς Ἀσσυρίοις (βλ. Δουκιαν. π. τῆς Συρ. Θεοῦ). Ἐτίζοντο καὶ Θρακῶν οἱ εὐγενεῖς (Ἀρτεμίδ.). Ἐστεζου δὲ καὶ οἱ Ἕλληνες δοῦλους δραπετάς, ἐνίοτε καὶ τοὺς αἰχμαλώτους (Πλούταρχ. Περιελ. §. 26. — Ξενοφῶν. — Ἀριστοτ. πρὸς. καὶ Γ. Μακκαβ. β). Καὶ νῦν πολλοὶ τῶν Ἀσιανῶν, οἷον Ἀραβες καὶ ἄλλοι, στιγματίζονται τὰ σώματα, ποικίλως ἐγχαράσσοντες καὶ ἐγκαίνοντες μορφάς· καὶ παλαιὴ δὲ τοιαύτας « βελόναις ἐκέντου, καὶ μέλαν ἐπέβαλον » (Θεοδώρ. ἔνθ. ἀνωτέρ.). Καὶ τοὺς παλαιούς κατοίκους τῆς Βρεττανίας ἐστέρησεν ὁ Ἡρωδίανός (γ, 14), ὅτι « ἐστίζοντο τὰ σώματα γραφαῖς ποικίλων ζώων καὶ παντοδαπῶν εἰκόνων » (πρὸς ἐπίδειξιν) βλ. καὶ Rosenmüller. Schol. in Levit 19, 20. καὶ Grot annot. in h. l.

(α) Ἄλλοι « τὸς οὐδας τρίχας, ἢ τὴν ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν παιδῶν μαλλόν » (βλ. Θεοδώρ. ἔνθ. ἀνωτ.). « Σισόη ἐστὶν ὁ κρώευλος· πλέγμα δὲ ἐστὶ τοῦτο ὅπερ Ἕλληνες ἐπλέκοντο. — καὶ μᾶλλον Σαρακηνοὶ μέχρι νῦν τοῦτο ποιοῦσι (Σχολ. εἰς Λευϊτ. ιθ; 27. βλ. καὶ Σειρ. εἰς τὴν Ὀκτάτευχ. αὐτόθ.). Ὁ δὲ Σαῦδας, « Σισόης (ἄρσεν.) τὸ πλεξείδιον ». Ἄλλ' ὁ σισόης, ἢ ἡ σισόη, φαίνεται κυρίως ἀπλεκτός τριγῶν λόφος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς (ἴσ. τὸ αὐτὸ καὶ τὸ μᾶλλον ἐπιτετευθενμένον σ κ α ρ ῖ ο ν), εἶδος κουράς, ὡς τὸ τῶν Ἀράβων, « οἱ κείρονται περὶ τὸ ὄχλα, περιξυροῦντες τοὺς κροτάφους » (Ἡρόδοτ. γ. 8). Καὶ (αὐτ. δ. 175) « Γαράμαντες λ ό φ ο υ ς κείρονται » κτλ. (τοῦ λόφου τούτου παρόμοιον, ἢ καὶ ταῦτ' φαίνεται καὶ ἡ σκόλλυς, ἢ σκολύς, καὶ συνήθ. σκολλύδιον). πρὸς. Schleusn. Thes. V. Tes. λ. Σισόη: Sturz. Dial. Maced. p. 192. — Τὸ ἑβραϊκ. ἀντὶ τοῦ Σισόη ἔχει: Talkkiphu (περιοπὴν, τουτέστι περίκαρμα). Ἄλλοι δ' ἄλλως τὴν βῆσιν ἡρμήνευσαν. « Οὐ περικαρεῖτε κύκλῳ τὰς γυνῆας (ἔβρ. Pheath) τῆς κεφαλῆς ὑμῶν » (βλ. Drus. not. maj. ἄλλοι εἶπον extremitatem, τὸ ἄκρον, τουτέστι τὰς ἀκρας τρίχας τῆς κεφαλῆς Rosenmüll.). Ὁ Ἀκύλας, « Οὐ περικυκλώσεις τὸ κλίμα τῆς κεφαλῆς » (= τὸ κλίτος, πλάγιον, plaga, latus, Hieronym. Ἀντὶ κλίμα εἴρηται ἡμαρτημένως καὶ κλήμα· ὅθεν ὁ Μοντεπαλκάνιος παραδόξως ἡρμήνευσεν, « Οὐ περιβαλεῖς τῇ κεφαλῇ σου κλήματα [palmitas], τουτ. στέφανον ἢ κλημάτων! Ὁ Θεοδοτίων, « Οὐ κυκλώσετε τὸ φαῖθ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν ». Ὁ

τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὑπῆρχεν ἴσως ἤδη μεταβεβηκυῖα εἰς τὴν πα-
ρακειμένην Συρίαν παρὰ τοῖς ἐκεῖ ἐλληνίζουσιν. Εἰ μὴ που τανά-
παλιν καὶ εἰς τοὺς Φασηλίτας αὐτοὺς μετῆλθεν ἐκ τῆς Συρίας, ἢ
ἐξ ἄλλων ἐθνῶν γειτονεούντων τοῖς τῶν Σολύμων ὁρέων κατοίκοις,
οὓς ὁ Χοϊρίλος, ἀρχαῖος ποιητῆς, διέγραψε « Φοίνισσαν γλῶσ-
σαν ἰέντας », καὶ τροχοκουράδας, ἢ τροχοκούριδας, ἴσως ὡς
περίτροχα ἢ περιτρόχαλα κειρομένους (α). Ὄθεν καὶ τὴν σισόην
τινὲς εἶπον λέξιν φοινικικὴν (ἐκ τοῦ Sisith, ἢ Zizith, ὁ κίχκι-
νος) (β). Καὶ τὰ μὲν Κροῖακὰ τοιαῦτα.

Σύμμαχος, « Οὐ περιεξυρήσατε κύκλῳ τὴν πρόσφυιν τῆς κεφαλῆς ». « Ἡ
Βουλγάτα, « Οὐ περικαρεῖς ἐν γύρῳ τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς » κτλ. Γωνίας δὲ
καὶ κλίμα, ἢ κλίτος, κτλ. ἔννοοι τοὺς κροτάφους. Πόσον ἀκριβέστερον οἱ Ο,
διὰ τῆς τότε συνηθούς λέξεως σισόης ἐξέφρασαν τὸ περιτρόχαλα κείρεσθαι
τῶν τροχοκουράδων· τοῦτο δὲ καὶ ἀλλαχοῦ, « περικείρεσθαι τὰ κατὰ
τὸ πρόσωπον » εἶπον Ἱερειμ. θ, 26: κε, 26. καὶ Θεοδώρ. αὐτόθ. σελ. 223,
253: πρὸς. Groti. annot. ad Ierem. cap. 9, 26, 25, 23, 49, 32.

(α) Ἰωσήφ. κ. Ἀπίων. α, 22: πρὸς. Εὐσεβ. Εὐαγ. Πρὸς, θ, 241. Ὁ δὲ Σκα-
λιγῆρος (not. in vet. Graecor. fragm.) ὑπέλαθεν, ὅτι ἠπατήθη ὁ Ἰώσηπος περὶ
τὸ νόημα τοῦ Χοϊρίλου· διότι οὗτος ἔννοεῖ τοὺς ἐν Λυκίᾳ Σόλυμους, τοὺς καὶ
Πισίδας (Ὀμηρ. Ἰλ. Ζ, 149). Ἐπειτα καὶ τοῖς Σολυμίταις (τοῖς Ἰουδαίοις) ὑπέ-
πεν ὁ νόμος τὸ περιτρόχαλα κείρεσθαι. « Ἄλλ' ὁ Γρόντιος (annot. ad Levit. 19.
καὶ ad Evang. secund. Lucam, 3, 14), ὑπέλαθεν αὐτὸν μᾶλλον τὸν Χοϊρίλον ἠπα-
τημένως ἐλαβόντα ἀντὶ τῶν ἐπὶ τοῖς Σόλυμοις (Ἱεροσόλυμοις) κατοίκων Ἰουδαίων
τοὺς τότε μετ' αὐτῶν ἐπὶ Σίρξου συστρατιευμένους Ἀραβας (Σαρακηνοὺς), λα-
λοῦντας Φοινικιστῶν, ἤτοι Συριστῶν. — Ἄλλὰ τί βλέπτει, ἰδὼν εἶπη τις ὅτι οὗτος
Χοϊρίλος, οὗτ' αὐτὸς Ἰώσηπος ἠπατήθη; Ἄλλοι οἱ Λύκιοι Σόλυμοι, ἢ Πισίδαι
(οἵτινες οὐδ' ἐλάλουν Φοινικιστῶν), καὶ πολὺ τούτων διάφορα τὰ Σόλυμα ἔργα,
ὡς εἶπεν ὁ Χοϊρίλος τὰ Ἱεροσόλυμα, (ὑπάρχον δὲ καὶ ἄλλα Σόλυμα τῆς Ἀσου-
ρίας. Εὐστάθ. εἰς Ἰλιάδ. Ζ. πρὸς. Luc. Holsten. not. εἰς Στέφαν. Βυζάντ. σελ. 302).
Ἐπειτα καὶ ὁ Ἰώσηπος ἠπίστατο πολὺ πρότερον τοῦ Σκαλιγῆρου τὸν τὴν τρο-
χοκουρίαν ἀπαγορεύοντα νόμον (Λευίτ. ιδ. 27). Φαίνεται λοιπὸν, ὅτι αὐτοὶ οἱ
Σολυμίταις Ἰουδαῖοι, ὅσοι τότε ἐστρατεύσαντο, παρέβησαν τὴν ἐντολὴν ἐξ ἀνάγκης,
συσχηματίζόμενοι τοῖς ἄλλοις ἐθνικοῖς συστρατιώταις, ὡς παρέβαινον καὶ τὸ
σάββατον, ὅπλα φέροντες καὶ ὁδοιποροῦντες· καὶ τὰ περὶ τὴν τροφὴν παρηνό-
μουν (καὶ τοὶ ἄλλοις ἐσπούδαζον, ὡς οἱ μετ' Ἀλεξάνδρου στρατευόμενοι, « τοῖς
πατριοῖς ἡθεσις ἐμμένειν, καὶ κατὰ ταῦτα ἔξῃ »). Διὰ ταῦτα καὶ παρὰ τοῦ
Δολοβίλλα ὑστερον ᾔτήσαντο καὶ ἔλαβον ἀστρατεῖαν, « ἵνα μὴ παρανομήσωσι ἐξ
ἀνάγκης περὶ τὰ πάτρια » (Ἰωσήφ. Ἀρχ. ιδ. 10 §. 11).

(β) Bochar. Geogr. Sacra. II, 1, 6: Sturz l. c. Κατ' ἄλλους ἡ σισόη συγχι-

§. ιθ. Πρὸς δὲ τὰ ὑπόλοιπα τοῦ Ὁδίου (βλ. ὁπισθ. σελ. 187) πᾶσαν ἀπάντησιν νομίζομεν περιττήν. Τίς ἡ χρεία καταφανεστέραν ποιεῖν, ἄλλης οὐσαν καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐπιφανῆ, τὴν τοῦ σοφοῦ παράπτωσιν; Ὅστις ὑπὸ πάθους παρασυρεῖς, ἕως καὶ εἰς βῆβαι νικητοὺς ἐξωλίσθησε μύθους, συνάγων πορίσματα, ἧ (καθὼς εἶπεν) ἐπιχειρήματα (argumenta) πάντα ψευδῆ. Οὐδ' αὐτὸ τὸ σέβας τῶν πατρῶν Γραφῶν ἠδὲσθησαν οἱ λῆροι βῆβαιοι, ἀλλὰ καὶ τούτων χωρὶα διέστρεψαν. Καὶ τὴν ἀγνὴν αὐτῶν ἔννοιαν καὶ διδασκαλίαν ἀθετοῦντες, καθὼς καὶ πρότερον (Μάρκ. ζ, 9—13), ἐπλασαν μυρίους μύθους βλασφημικούς καὶ τερατώδεις (οἷους βλέπομεν καὶ εἰς τὸ Ταλμουδον, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν παρ' αὐτοῖς λεγομένην *Käbbalah*, κτλ.). Τοιούτους δὲ συνήθως τοὺς βῆβαινοὺς ὄντας ἡξίου πάντως Ὁδίου, ἵνα τιμήσωσιν ἀπαξάπαντες τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, σεβασθέντες τάχα τὴν μνήμην τοῦ πρὸ πολλῶν αἰώνων ἤδη κατ' αὐτοὺς ἐκλειποῦτος Ἀρχιερέως καὶ Συνεδρίου τῶν Ἱεροσολύμων! Οὐδ' ἐνεθυμήθη καὶ ὁ κριτικὸς ἐκεῖνα τὰ τοῦ ἱεροῦ Λύγουστίου· « Φθονοῦσιν ἡμῖν Ἰουδαῖοι, ὅτι διὰ τῆς ἐρμηνείας ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆται διέβησαν εἰς ἡμᾶς » (α). Ἐπειτα καὶ ἄλλως, ἐνός τινος δυστήνου βῆβαινίσκου μνηστῆς, τοῦτον προετίμησε παρὰ τοσοῦτους ἄλλους Ταλμουδιστάς, θαυμαστόν ὅσον τιμῶντας τὴν ἐρμηνείαν (β), ὡς ὠμολόγησε καὶ αὐτός (σελ. 122). Φίλωνα δὲ καὶ Ἰώσηπον καὶ πᾶσαν τὴν ἀρχαίαν συναγωγὴν, οὕτω τοὺς Ο, σεβασθεῖσαν, οὐδ' ἐμνημόνευσεν ὅλως. Τὸ δὲ παραδοξότερον, ὅτι καὶ ἐκ τῆς φράσεως, τῆς α *συνήγαγεν ὁ Πτολεμαῖος* τοὺς οβ πρεσβυτέρους » (ὡς ἔχει τοῦ Ταλμουδίου τὸ ῥητὸν) συνεπέραναν ὁ κριτικὸς, ὅτι καὶ οἱ Ταλμουδογράφοι βεβαίως Ἀλεξανδρινοὺς ὑπελάμβανον κατ' ἀρχαίαν τινα παράδοσιν τοὺς μεταφραστάς (ἐπειδὴ τὸ α *συνή-*

νῆς τοῦ σί σ υ ς, ὅθεν οὐ μόνον ἡ σισύρα, ἀλλὰ καὶ ὁ σίσυρος, σίλλυρος, ὁ θύσανος· (θύσανος δὲ τις καὶ ὁ λόφος τῶν τριγῶν). Ελ. Ριμμέρ. Ἐλληνισμῶν. 115. λ. Σίλλυρος, Σίσυρος.

(α) S. August. de Civ. Dei. XV, 11.

(β) Βλ. Hotting. Thes. Philol. p. 338. πρὸς. Carpzov. Crit. Sacr. p. 524.

γαγε» κατὰ τὴν αὐτὴν διατρίβοντας χώραν παρίστησι τοὺς συνα-
θροισθέντας!). Ἄλλ' ἐνταῦθα πολὺ παρὰ τὸν Ὀδίων μετριώτερος
ἐφάνη Βανδάλης, ὁ θερμὸς αὐτῷ κατὰ τῶν Ο, συναγωνιστὴς ὅστις
τὸ αὐτὸ τοῦ Ταλμουδίου χωρίον ἀντιγράφων, ἐπισημειοῖ. «Οὐ
μέντοι λέγουσι πῶθεν» (συνήγαγεν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς,) (α). Ὀδῖος
δὲ προσέθηκε καὶ τοῦτο δὴ τὸ πῶθεν, φωτίζων τὸν Ταλμουδι-
στὴν ἐπὶ τὸ σαφέστερον! Καὶ τίς ἀμφιβάλλει ὅτι συνήγαγε (con-
gregavit) παρ' ἑαυτῷ τοὺς ἐρμηνεῖς ὁ Πτολεμαῖος, ἀφ' οὗ ἦλθον
εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐξ Ἱεροσολύμων μετακληθέντες; Αὐτίκα ἄλλος
πάλιν Ῥαββῖνος (καὶ πολὺ ἐπισημότερος ἀπάντων ὅσους Ὀδῖος
ἐμνημόνευσε Ῥαββεῖς), Ἰώσηπος ὁ Γοριωνίδης (Ben Gorion),
ἐβεβαίωσεν οὐ μόνον ὅτι συνήγαγεν ὁ Πτολεμαῖος τοὺς Ο, μετακα-
λέσας ἐξ Ἱερουσαλὴμ, ἀλλὰ καὶ ὅτι πάντες οὗτοι ἦσαν ἱερεῖς (β).
Τοῦτ' ἐνόει καὶ ὁ χρονογράφος Ἄραψ Ἄρμιος, ὡς ἰστόρησε σαφέ-
στερον ἄλλος πάλιν Ἄραψ χρονογράφος διασημότερος (Ὀδῖω καὶ
οὗτος γνωστός), Γεώργιος Ὁμαιδίδης (γ). Τοὺς δὲ κατὰ τῶν
Ο, προβαλλομένους (σελ. 188) μεταγενεστέρους μεταφραστὰς,
Ἀκύλαν καὶ Σύμμαχον καὶ Θεοδοσίωνα, ποῦ θήσομεν; Ἕλληνα (εἰ-
δωλολάτρη) ἦν ὁ Ἀκύλας ἀπὸ Σινώπης, ὅστις χριστιανίσας τὸ
πρῶτον ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ τῆς Ἐκκλησίας (ὡς μάντις ἀστρο-
λόγος) ἐξώσθεις, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν ἀρνησάμενος πίστιν, καὶ
περιτμηθεὶς Ἰουδαῖος, καὶ μαθὼν τὰ ἑβραϊκά, ἐπεχείρησε νεωτέ-
ραν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν, ὅπως διαστρέψῃ τινὰ τῶν θείων
ῥητῶν, ὅσα τρανῶς παρὰ τοῖς Ο, περὶ Χριστοῦ μαρτυροῦσιν, ἄλ-
λως αὐτὸς ἐκδούς. Ὁ δὲ Σύμμαχος, Σαμαρείτης ἀνὴρ, ἀγανακτή-
σας κατὰ τῶν ὁμοφύλων, προσῆλθε τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ περιτμη-
θεὶς δευτέραν περιτομὴν, ἐπεχείρησεν ἰδίαν ἑλληνικὴν ἐρμηνείαν
πρὸς διαστροφὴν τοῦ Σαμαρειτανοῦ κειμένου τῶν Γραφῶν. Ὁ δὲ,

(α) «Non dicunt unde». Van. Dale Diss. c. 17. p. 134.

(β) Βλ. τὸ χωρίον παρὰ Van Dale l. c. p. 135, 136.

(γ) Παρὰ Van Dale l. c. p. 138.

τέλος, Θεοδοτίων, καὶ οὗτος τὸ γένος Ποντικὸς, καὶ δῆθεν χριστιανὸς (ἐκ τῆς αἵρέσεως Μαρκίωνος τοῦ Σινωπέως), ἰουδαίσας, καὶ τὴν ἐβραϊδα παιδευθεὶς, ἐξέδωκε καὶ αὐτὸς ἰδίαν ἐρμηνείαν (καὶ τοὶ συνᾶδουσιν αὐτὸν πλείστα πρὸς τὴν τῶν Ο, ἣν παιδιόθεν ἀνεγίνωσκε. βλ. Ἐπιφάν. π. Μέτρ. σελ. 170—171). Τούτους τοῖνυν τοὺς τοιοῦτους, προδοσιβήσκους, ἀρνησιχρίστους, παρασημοτάτους ἐμπόρους τῶν θείων λόγων ἤθελεν Ὁδῖος, ἵνα σεβασθῶσι τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, ὡς βουλῇ καὶ ψήφῳ τοῦ ἀρχιερέως γεγεννημένην! ἦν ἔτρεμον καὶ αὐτοὶ οἱ γνήσιοι καὶ μισόχριστοι Ἰουδαῖοι, βλέποντες (ὡς προείπομεν) ἑαυτοὺς ὑπὸ τῶν χριστιανῶν δι' αὐτῆς ἐξελεγχόμενους. (Ὅθεν καὶ διαφθεῖρειν αὐτὴν ἐν πολλοῖς ἐπεχείρουν, καὶ νέας ἐρμηνείας ἐζήτουν, προσδιαφθείροντες, ἐν οἷς καὶ ὅσον ἡδύναντο, καὶ αὐτὸ τὸ κείμενον τὸ ἐβραϊκόν.) Τοιαῦτα καὶ ταῦτα τῶν περὶ τὸν Ὁδῖον κριτικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

*Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ΟΒ, μεταφραστῶν, ἐν ᾧ καὶ περὶ
τῆς ἐν Φάρῳ κατ' ἔτος τελουμένης πατηγύρεως
εἰς μνήμην τῆς μεταφράσεως.*

§. α. Ἄλλο δέ τι, μάλα καὶ τοῦτο γενναῖον, οἱ ἄνδρες ἐπενόησαν, ἵνα καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν Ο, διεξελέγξωσι ψευδῇ καὶ πεπλασμένον, ἀποδεικνύντες καὶ ἐκ τούτου τὸ φαῦλον καὶ ἰδιωτικὸν τῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν. Ἐκτιθέμεθα δὲ καὶ τὰ περὶ τούτου προβαλλόμενα παρ' αὐτῶν ἐπιχειρήματα, μεταφράζοντες συντόμως ἅμα καὶ ἀκριβῶς.

§. β. « Ἄπαντες (λέγουσιν οἱ περὶ τὸν Ὁδῖον) ἅπαντες σχεδὸν οἱ ἀρχαῖοι, κατόπιν τοῦ Ψευδαριστέου παροπτηθεῖντες, συμφώνως ὁμολογοῦσιν ὅτι, πρεσβυτέρους ἐρμηνεύσαι τὰς Γραφάς. « Ὅθεν καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν Ο (διὰ τὸ συντομώτερόν) ἐπεκράτησεν ὀνομάζεσθαι » (α). Οὕτω καὶ παρὰ Ῥωμαίοις δικασταὶ τι-

(α) S. August, de Civ. Dei. 18, 42.

νες, δικάζοντες ἐπὶ πράγμασι μικροῖς, ἐκαλοῦντο Ἑκατονταδρία (centumviri), ἐν ᾧ ἦσαν ἀκριβῶς ἑκατὸν πέντε (τρεῖς ἀφ' ἐκάστης τῶν λε, φυλῶν). Καὶ υἱοὶ τοῦ Γεδεὼν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐβδωμήκοντα λέγονται, καὶ τοὶ κυρίως ὄντες οα, (α). Ἔσπε ματαίως τινες ὑπόπτευσαν διαφωνίαν μεταξὺ τῶν ἱστορούντων ΟΒ, τοὺς ἐρμηνεῖς, καὶ τῶν Ο, μόνον (β). Ἀναφέρει δὲ τοὺς Ο, καὶ ὁ ἐθνικός Χαλκίδιος (ὑπομνήμ. εἰς Πλάτων. Τίμ. σελ. 372) (γ). Ἀλλὰ καὶ ὁ ἱερὸς Αὔγουστίνος πρὸς Ἱερώνυμον διατείνεται γράφων, ὅτι « Αἱ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαι οὐδένα ἕτερον » (τοῦτ. οὐδεμίαν ἄλλην ἐρμηνείαν, οὐδ' αὐτὴν τὴν Ἱερωνύμειον) α κρίνουσι προτιμητέον παρὰ τὸ κύρος τοσοῦτων ἀνδρῶν, ὑπὸ τοῦ τότε ἀρχιερέως Ἐλεαζάρου πρὸς τοσοῦτον ἔργον ἐκλελεγμένων. Καὶ γὰρ, καὶ εἰ μηδ' ὅλως ἐν αὐτοῖς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα θεῖον ἀναμφισβόλως ἐφανεροῦτο, μόνον δὲ πρὸς ἀλλήλους ἀντιπαρέβαλλον τὰς ἑαυτῶν ἐρμηνείας, ἀνθρωπίνης τρόπῳ παιδείας, οἱ Ο, ὥστε τὸ πᾶσιν ἀρέσαν ἐκεῖνο καὶ κρατῆσαι, οὐδ' οὕτω πάλιν οὐδεὶς μεταφραστὴς εἰς καὶ μόνος ὤφειλεν αὐτῶν (τοσοῦτων ὄντων) προκριθῆναι » (δ). Ἠσάτως καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος (Ὁμ. ε, εἰς Ματθ. 8. 23) ὀνομάζει τοὺς Ο, λέγων ὅτι « Καὶ διὰ τὸν χρόνον, καὶ διὰ τὸ πλῆθος, καὶ διὰ τὴν συμφωνίαν, μᾶλλον ἢ εἰς πιστεῦσθαι δίκαιοι ». Τὸ δ' αὐτὸ τοῦ πλῆθους ἐπιχείρημα πρὸς τὴν τούτων ἀξιοπιστίαν προβάλλει καὶ Θεόδωρος ὁ Ἀντιοχεὺς (Ἱπομν. εἰς Σοφον. α). Τοῦτο καὶ Φώτιος προφέρει πρὸς ἔπαινον, « ὅτι οἱ Ο, συνεληλυθότες ἐκδεδώκασι τὴν μετάφρασιν » (Ἀναγν. ραζ'). Καὶ ταῦτα μὲν καλῶς καὶ ἀραρότως. Ἀλλ' ὑπῆρξεν ἄρα τῷ ὄντι τοσοῦτος ὁ τῶν ἐρμηνέων ἀριθμός; τοῦτο πρῶτον ἐξεταστέον ».

(α) Κριτ. η, 30: πρὸς 4, 5, 56. βλ. καὶ ἐπισθ. Βιβλ. α. κεφ. κα.

(β) Gobelin. *Persona in Cosmodromio aetat.* 5. c. 13. Ἐκ τούτου καὶ τινες ἄραδες ἐμβολόγησαν ὅς μὲν ἐκλεγῆναι τοὺς ἐρμηνεῖς, Ο, δὲ μόνον εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀφικέσθαι, τῶν δὲ καὶ ὁδὸν ἀπαθανόντων » (*Chronie. Oriental.* καὶ G. Homaeides). Hody.

(γ) Βλ. ἐπισθ. σελ. 161. — (δ) S. August. *de civ. Dei.* 18, 43.

§. γ. α. Ἐάν ζητῆς (λέγουσι), τίς πρῶτον διώρισε τοῦτον τὸν οβ, ἀριθμὸν, διδάσκει σε Ψευδαριστέας, ὅτι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς παρήνεσε τῷ Φιλαδέλφῳ, α γραφῆναι πρὸς τὸν ἀρχιερέα τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀποστεῖλαι — *ἄνδρας ἀφ' ἐκάστης φυλῆς δέ, ὅπως τὸ σύμφωνον ἐκ τῶν πλειόνων ἐξετάσωμεν, καὶ λάβωμεν τὸ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ἀκριβές ν. κτλ.* Ἀλλ' εἴπερ ὁ Δημήτριος ἤθελε πολλοὺς τοὺς ἐρμηνεῖς πρὸς ἀκριβεστέραν ἐπιτυχίαν τῆς ἐρμηνείας, διὰ τί μὴ ἤρκεσαν εἴκοσι μόνον, ἢ καὶ ἄλλος τις ἀριθμός; Πόθεν ἐπῆλθε τῷ Φαληρεῖ κατὰ νοῦν οὗτος ὁ παρ' Ἑλλήσι μὲν οὐδόλως, παρὰ δὲ τοῖς Ἰουδαίοις καὶ μάλα τίμιος ἀριθμός; Καὶ ἐτίμων μὲν αὐτὸν ὡς ὁπωσδήποτε καὶ Αἰγύπτιοι λέγοντες (ὡς ἔγραψεν Ὡραπόλλων, Ἱερογλυφ. α, 14), « *ΟΒ* χώρας τὰς ἀρχαίας τῆς Οἰκουμένης εἶναι ν. Ὅθεν καὶ παρὰ Κλαυδίῳ τῷ Πτολεμαίῳ (Αἰγυπτίῳ καὶ αὐτῷ) οβ, λογίζονται αἱ χώραι τῆς Οἰκουμένης (Τετραβίβλ. β, 3). Καὶ Θεοὺς δέ τινας, ἢ δαίμονας, οβ, ἐνόμιζον οἱ Αἰγύπτιοι, φύλακας ἐφεστῶτας ἐπὶ χωρῶν ἰσαριθμῶν, ὡς παρέδωκεν ὁ Ἰάμβλιχος (περὶ Μυστηρ. Ε, 25). Ἀλλὰ τίς ποτε δικαίως ὑπονόησει, ὅτι καὶ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, Ἕλληλιν ἄνθρωπος, ἀπὸ ταύτης ὀρμηθεὶς τῆς αἰτίας, ἐνουθέτησε τὸν Βασιλέα τοσαυτοὺς μετακαλέσαι καὶ τοὺς ἐρμηνεῖς τοῦ Νόμου τῶν Ἰουδαίων; Πολὺ συνετώτερος τοῦ Ψευδαριστέου φαίνεται (κατὰ γε τοῦτο) ὁ παρὰ τῷ Ἐπιφανίῳ νεώτερος Ψευδαριστέας ἐκεῖνος (α), ἱστορήσας τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐρμηνευτῶν μῆτε παρὰ τοῦ βασιλέως μῆτε παρὰ τοῦ Φαληρέως ὀρισθέντα, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, κατὰ τὸν τύπον τῆς παρ' αὐτοῖς μεγάλης Συναγωγῆς, ἢ τοῦ Συνεδρίου (Sanhedrin). « *Τότε (λέγει) τοὺς οβ, ἐρμηνευταὶ οἱ τῶν Ἑβραίων διδάσκαλοι ἐκλεξάμενοι, ἀποστέλλουσι, κατὰ τὸν τύπον, ὃν ποτε ἐποίησε Μωϋσῆς, ἀκούσας. «Παρά-*

(α) Ἦτοι ὁ Ἐπιφάνιος αὐτὸς (βλ. ἐπισθ. Βιβ. α. κεφ. γ. σελ. 41). Τὸν δὲ Ζιγαβηνὸν ἐφεξῆς καθ' ἑαυτοῦ προβάλλεται μάρτυρα ὁ κριτικὸς· διότι καὶ αὐτὸς Ἀριστέφ. συμφωνεῖ, λέγων ἐκλεγέντας τοὺς Ο, « *κατὰ παρὰ κλησιν τοῦ Βασιλέως* ». Σημ. ἡμετ.

λαβε μετὰ σεαυτοῦ ἄνδρας Ο, καὶ ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος » κτλ. (Ἐπιφάν. π. Μέτρ. §. ια). Τοῦτο συνομολογεῖ καὶ Εὐθύμιος ὁ Ζιγαβηνὸς (προοιμ. εἰς τοὺς Ψαλμ.). « Μεθερμηνεύσεις πρώτη ἢ τῶν Ο, οἵτινες Ἑβραῖοι ὄντες, ἐξελέγησαν κατ' ἀριθμὸν τῶν ὑπὸ Μωϋσέως ἐκλεγέντων Ο, πρεσβυτέρων, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ δηλωθέντος βασιλέως ».

§. δ. « Ἀλλ' ὁ μακάριος Ἰλάριος διαβεβαίωσι μὴ πρὸς τὸν τύπον τοῦ Συνεδρίου διορισθῆναι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑρμηνευτῶν, αὐτὸ δὲ μᾶλλον τὸ Συνέδριον αὐτοπροσώπως ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἑρμηνείαν (α). Ὡσαύτως καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχαίων δυτικῶν (β), καὶ τῶν νεωτέρων δὲ συχνοί (γ). Ἀλλὰ πάντες οὗτοι (καὶ δῶμεν Ἱεροσολυμίτας εἶναι τοὺς ἑρμηνεῖς) ἐξελέγχονται πλανηθέντες τῆς ἀληθείας. Τί γὰρ ἂν γένοιτο ἀτοπώτερον, ἢ τὸ πιστεῦναι, ὅτι τὸ μέγιστον ἐκείνο καὶ παντὸς τοῦ Ἰσραὴλ προῖσταμένον Συνέδριον ἐστάλη εἰς τὴν Αἴγυπτον, καταλιπὼν τὴν τοῦ ἔθνους μητρόπολιν Ὀρφανήν; Ἀντιφάσκει δὲ πρὸς αὐτοὺς καὶ αὐτὸς ὁ παρ' αὐτοῖς ἀποδεκτὸς Ἀριστέας, λέγων (ἐν τῇ πρὸς Πτολεμαῖον ἐπιστολῇ τοῦ Ἀρχιερέως) « Παρόντων δὲ πάντων, ἐπελεξάμεθα ἄνδρας καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς πρεσβυτέρους, ἀφ' ἐκάστης φυλῆς ἕξ, οὓς καὶ ἀπεστείλαμεν » κτλ. Ὁ δὲ Βαρώνιος ἐνόμισεν, ὅτι καὶ Ἀριστέας καὶ Ὀριγένης, πρεσβυτέρους αὐτοὺς ὀνομάζοντες, ἐννοοῦσι τοὺς διδασκάλους τοὺς τὸ μέγα Συνέδριον συγκροτοῦντας. Ἀλλὰ κακῶς ἐνόμισεν ὁ Βαρώνιος· πρεσβύτεροι γὰρ ἐκλήθησαν οἱ ἑρμηνεῖς οὐχὶ τῷ λόγῳ τοῦ ἀξιώματος, ἀλλὰ τῷ τῆς ἡλικίας· οὐ γὰρ μόνον τοὺς τοῦ μεγάλου Συνεδρίου συνέδρους προσηγόρευον οἱ

(α) S. Hilar. prolog. in Psalm. et Comm. in Psalm. 2.

(β) Auctor. oper. de mirabil. S. Script. I. g. in tom. 3. oper. S. August.

(βλ. τὸ χωρίον ἑφεξῆς ἐν τῇ ἀπαντήσει): Anselm. Enarrat. S. Luc. c. 3.

(γ) Armius Chronol. arabicus. Andrad. Defens. Concilij. Tridentin. L. 4. — Rugerius de Libr. Canon. c. 38. — Middendorp. Proleg. in Aristem c. 7. (ὅστις κατὰ λάθος μνημονεύει ὡς ὀνόμαζον καὶ τὸν Εὐσέβιον). — Gretser. Def. Bellarm. II. 6. — Baron. Annal. ad an. 231. — Ezerovius Hist. Eccles. ad an 231. — Fr. Junius not. in Tertul. Apol. c. 18. etc. Hody.

Ἰουδαῖοι πρεσβυτέρους, ἀλλὰ καὶ ἄλλους κατωτέρων τάξεων προσεστῶτας καὶ διδασκάλους ».

§. ε. « Πλανῶνται (λέγουσι) πρὸς τούτοις καὶ ὅσοι νομίζουσι τοὺς τοῦ μεγάλου Συνεδρίου συνέδρους ἰσαριθμούς γενέσθαι τοῖς οβ, μεταφρασταῖς. Ἐκ μόνων Ο, ἢ (τὸ μέγιστον) ἐνὸς καὶ Ο, διδασκάλων συνίστατο τὸ μέγα Συνέδριον. Εἰ δὲ καὶ ὁ παρ' Ἐπιφανίου Ψευδαριστέας » (γρ. ὁ Ἐπιφάνιος αὐτὸς) « εἶπεν, ὅτι « ὁ Μωϋσῆς διενοήθη οὐχὶ Ο, ἄνδρας (ὡς ὑπὸ Θεοῦ προσετέθη), ἀλλὰ μᾶλλον οβ λαβεῖν », ἅπιστα λέγει, καὶ οὐδὲ λεπτῆς κροκίδος ἰσοστάσια. Πῶς ἂν ἐτόλμησεν ὁ Μωϋσῆς ἀντιπράττειν πρὸς τὸ κέλευσμα τοῦ Θεοῦ; Ἄκουσον μᾶλλον τοὺς ἀρχαίους ῥαββίνους περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἑαυτῶν μεγάλης συναγωγῆς (α), οἵτινες Ο, πρεσβυτέρους λέγουσιν ἐκλέξαι τὸν Μωϋσῆν, πρὸς οἷς καὶ αὐτὸν συναριθμοῦσι πρῶτον καὶ ἐβδομηκοστόν. Τοσοῦτον βεβαιοῦσι καὶ μετὰ τοὺς Μωσέως χρόνους συνεστῶτα τὸν ἀριθμὸν τῶν πρεσβυτέρων τοῦ μεγάλου Συνεδρίου, συναριθμουμένου δηλονότι καὶ τοῦ Προέδρου, ὅστις ἐκαλεῖτο καὶ Κεφαλὴ τῆς Σχολῆς, ἢ τῆς Ἀκαδημίας (β). Ἀλλ' ἔμοιγε (φησὶν Ὁδῖος) μᾶλλον φαίνεται πιθανώτερον ἐκ μόνων Ο, συνεστηκὸς τὸ μέγα Συνέδριον, ὡς διαβεβαίωσι καὶ ὁ ῥαββὶ Ἰεχουδᾶς, διδάκτωρ ἀρχαιότατος ἐν τοῖς Μισνικοῖς. Οὕτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν, πρὸς τοῦ μεγάλου Συνεδρίου τὸν τύπον, Ο, μαθητὰς ἐξελέξατο, καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸ κήρυγμα. Ἀλλὰ καὶ Ἰώσηπος, ἡγεμονεύσας τῶν Γαλιλαίων, κατέστησαν ἄρχοντας ἑλκὸς τῆς Γαλιλαίας ἐπιλέξας, κατὰ μίμησιν τοῦ Συνεδρίου, « τοὺς σωφρονεστάτους τῶν γηραιῶν ἐβδομήκοντα » (γ). Καὶ περὶ τῶν ἐν Ἱερουσολύμοις Ζηλωτῶν ὁ αὐτὸς ἱστορήσεν, ὅτι συνεκάλεσαν Ο, τῶν ἐν τέλει δημοτῶν εἰς σχῆμα δικαστῶν » (Ἰουδ. Πολ. δ. ε, 4). Καθόλου δὲ

(α) Βλ. τοὺς Μισνικοὺς ἐν τμημ. Sanhedrin κεφ. α. §. 6. καὶ τοὺς Γεμαριστάς εἰς Sanhedr. κεφ. α. §. 14. — (β) Maimonides, καὶ ὁ ῥαββὶ Bechai παρὰ Buxtorf, de Abbrev. Hebraeor. voc. etc.

(γ) Ἰωσ. πολ. Β. κεφ. α. (σελ. 267. τόμ. 2. Hav.). Ἀλλὰ καὶ δι' ἐν εἰς αὐτοῦ §. 18, σελ. 8) λέγει, « ὅσον ἐβδομήκοντα » (τουτ. περίπου). Hody.

φαίνεται ἀπίθανον, ὅτι καὶ ἄλλος τις ὑπῆρχεν ἐν τῷ Συνεδρίῳ πλέον τῶν Ο, τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Μωϋσέως· καθότι τοῦτον ἐπέιχεν ὁ κατὰ καιροὺς ὑπέρτατος ἄρχων καὶ κυβερνήτης, εἴτε Κριτῆς (ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Κριτῶν), εἴτε Βασιλεὺς (ἐπὶ τῶν Βασιλειῶν), εἴτε Ἀρχιερεὺς (μετὰ τοὺς Ἑσδρα χρόνους). Ὁ δὲ *Κεφαλὴ τῆς Σχολῆς* ἐπονομαζόμενος, εἰς ἣν τῶν Ο, ὁ πρῶτος αὐτῶν· ὁ δὲ μετ' αὐτὸν δεύτερος ἐκαλεῖτο τοῦ Συνεδρίου *Πατὴρ*. Τελευταῖον, ἐν ὀλίγοις. Εἰ μὲν ἀνεπλήρου τὸν τόπον τοῦ Μωϋσέως ὁ καλούμενος *Κεφαλὴ* καὶ Ἀρχων τοῦ Συνεδρίου, τότε μετ' αὐτοῦ τὸ Συνέδριον συνειστίθει ἐξ ἀνδρῶν ΟΑ· ὁ δὲ λεγόμενος *Πατὴρ* ὑπῆρχεν ὁ πρῶτος τῶν Ο. Εἰ δ' ἀντὶ τοῦ Μωσέως οὐδεὶς ἦν ἕτερος, ἢ τοῦ ἔθνους ὁ κυβερνήτης, τότε τὸ Συνέδριον συνίστατο ἐκ μόνων Ο. Ἀλλ' ὅμως ὁ ἀρχαῖος συγγραφεὺς τῶν εἰς τὸν Ρώμης Κλήμεντα ἐπιγραφομένων *Ἀναγνωρισμῶν* (α, 40), ΟΒ λέγει τοὺς πρεσβυτέρους τοῦ Συνεδρίου, καὶ ὅτι παρομοίως καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ΟΒ τοὺς μαθητὰς ἐξελέξατο, πρὸς τὸ παράδειγμα τοῦ Μωϋσέως (καίτοι πάλιν ἄλλος τις τοὺς μὲν ἐπὶ Μωσέως πρεσβυτέρους Ο λέγει, τοὺς δὲ μαθητὰς, ΟΒ) (α). Ἀλλὰ καὶ ἐντισι χειρογράφοις τοῦ θείου Εὐαγγελίου ΟΒ γράφονται οἱ τοῦ Κυρίου μαθηταὶ (Λουκ. Ι. 1). Οὕτως ἔχουσι καὶ ἡ λατινικὴ μετάφρασις, καὶ ἡ περσικὴ· συμφωνοῦσι δὲ καὶ τῶν Πατέρων οἵτε προμνημονευθέντες, καὶ Ὡριγένης (Ὁμ. κζ. εἰς Ἀριθμ.), καὶ Ἐπιφάνιος (Αἰρ. κ, 4), καὶ Ἰσίδωρος ὁ Ἰσπάλεως (ε), καὶ ἄλλοι. Ἡμεῖς ὅμως τὴν Ο, κρίνομεν ἀληθεστέραν ἀνάγνωσιν, ἣν ἔχουσι καὶ πλεῖστα ἀντίγραφα, βεβαιοῦσι δὲ καὶ Κύριλλος, Εὐσέβιος (γ), Θεοφάνης (δ), Θεοφύλακτος (ε), Γρηγόριος ὁ Νύσσης (ζ), Ἰερώνυ-

(α) Anctor Oper. de Mirabil. S. Scrip. I. 10.—[Ἀέθιος! ὁ ἀνώνυμος αὗτος οὗ, λέγει σαφῶς καὶ τοὺς ἐπὶ Μωσέως πρεσβυτέρους, ὡς συναριθμῶν καὶ τὸν Ἐδὰδ καὶ Μωδὰδ. Βλ. ἐφεξῆς (§. ιζ). Ἀπορον, πῶς ἔλαβα τοῦτο τὸν ὄδιον, ὅστις ἔχει κατὰ λέξιν ὅλην τοῦ ἀνωύμου τὴν μαρτυρίαν αὐτήν, αὐτὸς ἀντιγράψας (σελ. 126). Ἀλλὰ καὶ ὁ κλεινὸς Seldenus ἐκ τοῦ αὐτοῦ συγγραφίως, οὗ λέγει καὶ τοὺς πρεσβυτέρους. De Synedriis, II. 4. πρὸς Demagistr. p. 508. Σημ. ἡμετ.]

(ε) Isidor. Ispal. Allegor. in S. Script.—(γ) Σειρ. εἰς Λουκ. καὶ Εὐαγγ. Ἀποδ. γ. 2.—(δ) Σειρ. εἰς Λουκ.—(ε) Ἑρμην. εἰς Λουκ.—(ζ) Βίβλ. Μωϋσ.

μος (α), Τερτυλλιανός (β), καὶ αὐτὸς πάλιν Ἰριγένης (Ὁμιλ. ζ. εἰς Ἑξοδ.). Τελευταῖον ὑπάρχουσι καὶ τινες τῶν ἀρχαίων (γ) πιστεύσαντες, ὅτι τοὺς μαθητὰς ἐξελέξατο ὁ Κύριος Ο, ἢ ΟΒ, ἰσαριθμῶς πρὸς τὰς χώρας τῆς οἰκουμένης, ὥπως δι' αὐτῶν κηρυχθῇ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς πάντα τὰ ἔθνη! — Ἄκρατα ὀνειράτα »!

§. 5. « Ἀλλ' (ἵνα ἐπανεέλθωμεν εἰς τοὺς ἐρμηνεῖς) οὐ, τούτους λέγει καὶ Ἰώσηπος ὁ Γοριωνίδης (Ἰουδαῖος ἀνὴρ), καὶ πάντας ἱερεῖς. Πρῶτον δὲ τούτων Ἑλεάζαρον ἀναγράφει, τὸν μαρτυρήσαντα μετὰ Μακκαβαίων ἐν ἔτει 7, τῆς βασιλείας Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς (καίτοι μέχρι τότε ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Φιλαδέλφου βασιλείας παρῆλθον ἔτη 146· ὁ δὲ γέρων Ἑλεάζαρος ἐμαρτύρησεν ἑνενηκονταέτης) (δ). Καὶ τὸν πολλοὺς μετὰ τὸν Φιλαδέλφον χρόνους ἀκμάσαντα Ἀριστόβουλον ἕνα τῶν Ο, ὑπέλαβεν ὁ Λαοδικεῖας Ἀνατόλιος (ε). Οἱ δέ τινες καὶ τὸν δίκαιον Συμεών, τὸν δεξιόμενον τὸν Χριστὸν ἐν ταῖς ἀγκάλαις· ὅτε δὲ οὗτος ἔζη, ὑπάρχει βέβαιον, ὅτι ἦσαν ἤδη παρωχηκότα πλέον ἢ 280 ἔτη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Φιλαδέλφου βασιλείας! Ὁ Κεδρηνὸς φέρει περὶ τούτου μάρτυρα καὶ τὸν Χρυσόστομον (ὅστις ἐνόμισε τὴν μετάφρασιν γενομένην ἐν ἔτει 100, πρὸ Χριστοῦ ») (ζ). Λέγει δὲ ὁ Κεδρηνός· « Οὗτος ὁ θεοδόχος Συμεών, Ἰουδαῖος ὢν, εἰς ὑπῆρχε τῶν Ο, τῶν (καὶ) ἐβραϊκῶς συντεθειμένην τὴν παλαιὰν θεῖαν Γραφὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν μεταβαλόντων ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, βασιλέως Αἰγύπτου πρὸ χρόνον » (γρ. πρὸ P, χρόνΩΝ) « τῆς Χριστοῦ παρουσίας, ὡς ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐν τῇ Ἑξαήμερῳ λέγει ». Οὕτω

(α) Epist. ad Fabiol. de 4^a Mans. mans. VI. [Ἀλλ' ὁ τοῦ Ἱερωνύμου σχολιαστῆς Henr. Grabius οὐ, ἀναγινώσκει τοὺς μαθητὰς, not. ibid. Σημ. ἡμετ.]

(β) Adv. Marc. 4. 24.

(γ) Εὐσέβ. καὶ Θεοφάν. Σειρ. εἰς Λουκ. καὶ Auct. Mirabil. S. Scr. l. c.

(δ) Καὶ Ἀριστέας μνημονεύει τινος Ἑλεάζαρου ὡς πρωτεύοντος μεταξὺ τῶν Ο. Τοῦ Ἑλεάζαρου τούτου καὶ ἄλλοι ἐπεμνήσθησαν, εἰς ὃν ἄρα εἰς τὴν Β. τῶν Μακκαβ. (in Bibl. Polyglot. Walton.) — Chronic. Oriental. — Elmacin. in Chronicle. καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Juchasin, παρὰ Hotting. Thes. Philol. — Hody.

(ε) Λάθος. βλ. ὁπισθ. βιβλ. α, κεφ. ιβ. §. 5. σελ. 410. Σημ. ἡμετ.

(ζ) Λάθος. βλ. ὁπισθ. βιβλ. α, κεφ. θ. §. κγ. σελ. 285. Σημ. ἡμετ.

καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων Γραικῶν, ὡς ὁ Κορίνθου Γεώργιος, ἡ Γρηγόριος, ὁ Πάρδος (ἐν ἀνεκδότῳ ἐρμηνείᾳ τοῦ εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν κανόνος τοῦ Κοσμᾶ). «Ὁ θεολόγος» (γρ. θεοδόχος) «οὗτος καὶ ἅγιος Συμεὼν Ἰουδαῖος ὢν, εἰς ὑπῆρχε τῶν Ο, τῶν Ἰουδαϊκῶς συντεθειμένην τὴν παλαιὰν θείαν Γραφὴν εἰς τὴν ἐλλάδα γλῶσσαν μεταβαλόντων, ὡς ἐκ τῆς Ἐξαήμερου τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ Χρυσοστόμου γενέσθαι τοῦτο διδασκόμεθα, ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως» (α). Τοιαῦτα καὶ Δαμασκηνὸς ὁ Θεσσαλονικεὺς παρ' Ἀλλατίῳ (ε). Ἐπ' ἀνέλαβε τὸ μυθᾶριον καὶ Ματθαῖος ὁ Κιγάλας, καὶ ἄλλοι (γ). Ὁ δ' Ἰσπάλεως Ἰσιδώρος καὶ τὸν Ἰησοῦν τοῦ Σειράχ (τὸν πρεσβύτερον), τὸν συγγραφέα τῆς ἐπωνύμου Σοφίας, ἕνα τίθησι τῶν Ο· συμφωνοῦσι δὲ καὶ Γαλατῖνος, καὶ Γενεβράρδος, καὶ τινες Ῥαββίνοι. Τούτων δὲ τινες καὶ αὐτὸν τὸν προφήτην Δανιὴλ μετὰ τῶν Ο, συνηριθμήσαν (δ). Ἐν τῶν Ο, καὶ Φίλων τὸν πρεσβύτερον εἶπεν ὁ Γενεβράρδος. Ὁ δ' Ἰσαὰκ Οὐόσσιος (ε) καὶ Ἰεζεκιὴλον τὸν τραγωδοποιὸν τοῖς Ο, συγκαταλέγει, μὴτε λόγου βεβαιοῦντος, μὴτε κύρους μαρτυρίας μηδεμιᾶς. Μόνον παρὰ τῷ Ψευδαριστέᾳ μεταξὺ τῶν ὀνομάτων τῶν Ο, εὐρίσκονται καὶ Ἑλεάζαρος, Σίμων, Ἰησοῦς, Δανιήλ, Ἰεζεκιήλ. Φίλων δὲ καὶ Ἀριστόβουλος, οὐδεὶς ν.

§. ζ. Ἀλλὰ πάντα τὰ κοινῶς λεγόμενα καὶ πιστευόμενα περὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν ἐρμηνευτῶν ἐξεσύριξαν ὡς

(α) «Ταῦτα ὁ Γρηγόριος ἀπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ μεταγράψας, φαίνεται νομίσας, ὅτι ὁ Κεδρηνὸς φέρει μάρτυρα τὸν Χρυσόστομον οὐχὶ περὶ τοῦ ὅτι ὁ Συμεὼν εἰς τὴν τῶν Ο, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Πτολεμαίου ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν» Hody. — [Τί τοίνυν μὴ καὶ σὺ, σφώτατε Ὅδεις, παρομοίως ἐξεδέχου τὸν Κεδρηνόν, ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Πάρδου, ἵνα μὴ τοσοῦτον ἀδικήσῃς διατρέφων τὸν ἀπλοῖκόν Κεδρῶννον, ὅρθλ' ἑλθεῖντα καὶ σαφῆ; ἢ μήπως οὐκ ἀνέγνως καὶ σὺ αὐτὸς πολλάκις τὴν ὑπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ μνημονευομένην Ἑξάημερον τοῦ Χρυσοστόμου; Σημ. ἡμετ.]

(ε) Βλ. L. Allatij de Symeonum Scriptis p. 3.

(γ) Said Batriades (ἐν ἀραβικοῖς χρονικοῖς, ὅστις καὶ μέχρι τῶν 350 ἐτῶν ἀνετίθετο τὴν ζωὴν τοῦ Συμεὼν) καὶ Chronic. Oriental. καὶ Elnacín. καὶ G. Homaedides. — (Hody).

(δ) Βλ. P. Carbonar. Metropagita de veritat. Hebraica.

(ε) De LXX. Interp. c. 27.

ψευδῇ καὶ πεπλασμένα ἄνδρες οὐκ ὀλίγοι, σοφοὶ καὶ περιώνυμοι· οἶον, Σκαλίγηρος, Ἐίνσιος, Γατακῆρος, Λιχθόφωτος, Κρότιος, Μαρῆσιος, Βοότιος, καὶ ἄλλοι. Ὁ δ' Ἐίνσιος καὶ ῥητῶς προσέθηκεν, ὅτι πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπὸ Μωσέως ἐκλεγέντων Ὁ πρεσβυτέρων ἀποβλέποντες, ἐπλασαν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐρμηνευτῶν, οἱ συγκαττύσαντες καὶ συῤῥάψαντες τὴν Ἀριστέου μυθολογίαν· καὶ ἄλλοι δὲ συνήνεσαν Ἐίνσιῳ. Καὶ γὰρ δέ (φησιν Ὀδῖος) μῦθον ἄκρατον εἶναι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐρμηνέων εὐκόλως ἐπίσθην, ἀναπολήσας, πόσον θαυμαστῶς ἀγαπῶσιν οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς δύο τούτους ἀριθμοὺς, τοὺς Ο, καὶ ΟΒ, καὶ πόσα περὶ τούτων ληροῦσι. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοί, ὡς οἱ Αἰγύπτιοι, διαιροῦσι τὰς χώρας τῆς Οἰκουμένης εἰς Ο, ἢ ΟΒ, καὶ ταύταις ἰσαριθμούς ἀγγέλους ἐφιστῶσι. Ταύτην τὴν δόξαν περιέχουσι καὶ οἱ τοῦ Ψευδοκλήμεντος Ἀναγνωρισμοί, ἐκ παραδόσεως πάντως Ἰουδαϊκῆς (α). Οἱ δὲ Καββαλισται καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ΟΒ ἰσχυρῶν ἀγγέλων καταλέγουσιν! Ο, θέλουσιν οἱ 'Ραββῖνοι καὶ τὰ ἀλφάβητα καὶ τὰς γλώσσας τῆς οἰκουμένης. Ἐξ ἐθνῶν Ο συνηγμένους λέγουσι τοὺς συμπλωτῆρας τοῦ προφήτου Ἰωνᾶ. Ο γλώσσας ἐδίδαξεν ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ τὸν Ἰωσήφ, ἄρξαντα τῆς Αἰγύπτου. Τόσας ἡπίστατα καὶ ὁ Σολομών. Τόσας ὤφειλον εἰδέναι καὶ πάντες οἱ τοῦ μεγάλου Συνεδρίου Καθηγηταί. Καὶ πᾶσα δὲ λέξις τῆς Γραφῆς ἐξηγεῖται (λέγουσι) κατὰ τρόπους Ο, (ὅθεν καὶ τὸ παρ' αὐτοῖς ἄξιωμα· Ο, εἰσὶ τὰ πρόσωπα τοῦ νόμου!). Εἰς γλώσσας Ο συνέγραψε τὸν νόμον καὶ Μωσῆς. Πόσον νομίζεις τὸ ὕψος τοῦ πύργου τῆς Βαβυλῶνος; — μίλια Ο! Πόσοι ἦσαν οἰκοδόμοι; — Ο! Πόσας ἀποκρύφους βιβλούς ὑπηγόρευσε τῷ Ἐδρᾷ ὁ Θεός; — ΟΒ! (βλ. Δ. Ἐσδρ. ιδ', 46). Ταύτας ἴσως ἐννοεῖ καὶ Ἐπιφάνιος λέγων (περὶ Μέτρ.) ὅτι, πλὴν τῶν κανονικῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς ἡρμήνευσαν

(α) Εἰς 72 διαιροῦσι τὰ ἔθνη καὶ Κλήμης ὁ Στροματεὺς, καὶ τὸ Πασχάλιον Χρονικόν, καὶ Ἀρνόβιος ὁ νεώτερος, καὶ ἄλλοι πλείστοι χριστιανεῖ· ὁ δ' Εὐαέσιος καὶ Θεοφάνης (Σειρ. εἰς Λουκ.) καὶ ἄλλοι, εἰς 70. Hody.

οι Ο, καὶ ἄλλας ἀποκρύφους OB, (α)· καὶ τ' ἄλλα τὰ ἐβδομηκοταδικά, καὶ ἐβδομηκοτάδεια παραλείπομεν. Τοιαῦτα τὰ τῶν Ῥαββίνων παιδικά! Τούτων δὲ τὴν πτόησιν ἐμιμήθησαν καὶ Χριστιανοί, οὐ μόνον περὶ τῶν OB, ἐθνῶν καὶ γλωσσῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς. Τὸ περὶ τῶν Προφητῶν εἰς τὸν Ἐπιφάνιον ἐπιγεγραμμένον βιβλίον OB τούτους ἀπαριθμεῖ, ὡς πρῶτος μὲν Ἀδάμ, ἔσχατος δὲ ὁ Βαπτιστής. Σιωπῶ τοὺς ἐν Ἐλείμ Ο, φοινίκας, οὓς οἱ πλείστοι τῶν ἀρχαίων Πατέρων ἀναφέρουσιν ὡς τύπον τῶν Ο, ἀποστόλων (ὁ δὲ Ῥαββίνος ἅμα καὶ Καθβαλιστής Ῥακανάτης ἠλληγόρησεν εἰς τοὺς Ο ἀγγέλους!). Καὶ αὐτὸν τὸν Ο, ἀριθμὸν ὁ Ἐπιφάνιος ὡς μυστηριώδη τινα θεωρεῖ, λέγων περὶ τῆς ἀρτάβης, ὅτι «ἐκ πολλῆς ἀκριβείας καὶ τοῦτο οὕτως (ἐξ οὗ, ξέζων) συνήχθη· OB, ἄνδρες τότε τὸν πύργον ὠκοδόμουν, ὅτε καὶ εἰς OB γλώσσας ἐκ μιᾶς συνεχέθησαν» κτλ. (π. Μέτρ. §. κδ). Ὁ δὲ Κασσιόδωρος, Ο, ἀριθμῶν τὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἀποκρύφων), ἐνόμισεν αὐτὰ καὶ προτυπωθέντα διὰ τῶν Ο φοινίκων τῆς Ἐλείμ (ε)· καὶ καθόλου δὲ τὸν OB, ἀριθμὸν ὡς τελειότατον τιμᾶ. Καὶ παρ' ἄλλοις δὲ τῶν Ἀσιανῶν ἐθνῶν ἐπικρατεῖ ἡ πρὸς τοῦτον τὸν ἀριθμὸν φιλόθησκος πρόσκλισις. OB λέγουσι τὰς εἰς ἅπασαν τὴν ὑψηλίον πρεσβευομένας θρησκείας οἱ Ἀραβες, καὶ τὴν ἐαυτῶν ὁμοίως εἰς οὗ ποικίλας αἱρέσεις διηρημένην· OB παρθένων γα-

(α) Λάθος! Ὁ Ἐπιφάνιος ἔγραψεν κς [(ὡχί ος.)]. βλ. ἐπισθ. βιβλ. α. κεφ. γ. §. ζ. Ἐποκρύφους δὲ λέγει τὰς (ὧν τινες εἰσι καὶ καθ' ἡμᾶς σφῶνται κατὰ μέρος) βιβλίου ἐκείνης, τοῦ Ἀδάμ, τοῦ Ἐνώχ, τοῦ Ἀβραάμ, τῶν ιβ, Πατριαρχῶν, τοῦ Ἠλία, κτλ. (βλ. Ἀποστόλ. Διατ. γ. 16, καὶ Ἀθανασ. Σύνοψ. πρβλ. καὶ Coteler. Patr. Apost. I. p. 346). Περὶ τῶν ἀποκρύφων τούτων ἴδε κατὰ πλάτος τὸ Fabric. Codex Pseudepigraph. V. Test. Hamb. 1721. Σημ. ἡμετ.

(β) Cassiodor. de Instit. divin. lit. c. 13 et 14. [Οὐ μόνος ὁ Κασσιόδωρος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἱερός Θεοδώρητος: «Ἐκεῖ (παρὰ τῷ Ἰσραὴλ) ιβ πηγαί, ἐνταῦθα (ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ) ις ἀπόστολοι ἐκεῖ Ο, στέλεχος, ἐνταῦθα Ο, βίβλοι» κτλ. (Ἑρμην. εἰς ψαλμ. σγ. 15). Ὅτι δὲ Ο, λέγει συντομώτερον ἀντὶ Ος, βλ. ἐφεξῆς §. ιη. Σημ. ἡμετ.].

μήλια λέκτρα πιστεύει καθείς τῶν Μαροκινῶν εἰς ἀπόλαυσιν ἔξειν ἐν τῷ Παραδείσῳ τῆς τρυφῆς· OB τοὺς ἐν τῇ κιβωτῇ τοῦ Νῶε σωθέντας ἀνθρώπους δοξάζουσιν οἱ Πέρσαι· καὶ ἐν ἄλλοις ἱστορικοῖς καὶ θρησκευτικοῖς πράγμασιν ἄσμενοι χρῶνται τῷ ἀριθμῷ. Ἄλλων ἄλλα πάμπολλα παρασιώπῳ· σιωπῶ καὶ τοὺς OB, μαθητὰς Κομφουκίου, τοῦ μεγίστου φιλοσόφου τῶν Σινῶν. Ἐκεῖνο δὲ μάλιστα κρίνω σημειωτέον, ὅτι καὶ εἰς OB ἡμέρας ἐρμηνευθῆναι τὰς Γραφὰς ὑπὸ τῶν OB μεταφραστῶν παρέδωκαν οἱ Ἕλληνισταί. Ἐκ δὲ τούτου φαίνεται λοιπὸν, ὅτι αὐτοὶ οὗτοι διεπλάστούργησαν τοῦτον τὸν ἀριθμὸν. Ὑπῆρχε δὲ πάντως καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συνέδριον τῶν Ἰουδαίων συνεστηκὸς, ἴσως (ἐξ O), πρὸς τὸ παράδειγμα τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις. Καὶ ἀρνεῖται μὲν ὁ Αἰχθόφωτος, διατεινόμενος μήτε κατ' Ἀλεξάνδρειαν, μήτ' ἐν Βαβυλῶνι, μήτ' ἄλλαθι μηδ' αὐτοῦ τοσαυτᾷριθμον συνέδριον συστήναι παρ' Ἰουδαίοις (α)· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα βεβαιοῦται κατὰ συμπερασμὸν ἐκ τινος παραδόσεως τῶν Ταλμουδικῶν, οἵτινες μνημονεύουσι Μητροπολίτιδός τινος (Cathedralis) ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συναγωγῆς, ἐν ᾗ ᾗσαν O, λαμπρόταται καθέδραι. Καὶ εἰ μὲν τὸ συνέδριον τοῦτο συνίστατο ἐξ OB Καθηγητῶν, εὐκόλως ἂν ἐφαίνετο καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ δημώδους μύθου τοῦ περὶ τῶν OB μεταφραστῶν, διαθρυλληθέντων δῆθεν ἰσαρίθμων τῷ Ἀλεξανδρινῷ συνεδρίῳ, καθὰ τῇ τούτου βουλῇ καὶ διαταγῇ γενομένης τῆς μεταφράσεως (ε). Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ τῶν Ἱεροσολύμων Συνέδριον συνειστήκει ἐκ μόνων O, ἢ γοῦν OA, (καθὼς προαπεδείξαμεν), φαίνεται λοιπὸν ὁ περὶ τῶν ἐρμηνέων δημώδης μῦθος γεννηθεὶς ἐκ μόνης τῆς περὶ τοῦτον τὸν ἀριθμὸν δεισιδαίμονος στοργῆς τῶν Ἰουδαίων. (Ἐκ δὲ πάλιν τοῦ μύθου τῶν OB, μεταφραστῶν παρεπλάσθη καὶ ὁ τῶν ἐπὶ Πεισιστράτου OB, Γραμματικῶν, περὶ ὧν ἐν τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ. Οὕτως ἔκδοτοι περὶ τὰ τοιαῦτα πλά-

(α) Lightfoot Exercit. Talmud. in Act. IX. 2.

(ε) Ἀρέσκει καὶ τῷ Βώσῳ αὕτη ἡ αἰτία τῆς ἐπωνυμίας τῶν O, καὶ ταῦτα γενναίως ἐπιμαυροῖ! Bl. L. Bos proleg. in Edit. LXX. c. 1. Σημ. ἡμετ.

σματα καὶ κατωφερεῖς ἀποθαίνουσιν ἀνθρωποὶ ματαιόφρονες!). Καὶ τοῦτο δὲ σημειωτέον· ὅτι τότε, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τῶν Γραφῶν ἐρμηνείας, καθὼς τινες διίσχυρίσθησαν, οὐδ' ὑπῆρχεν ὅλως ἐν Ἱεροσολύμοις μέγα Συνέδριον, ὡς μείναν ἀδιάδοχον μετὰ τὸν θάνατον τῶν ὑπὸ Μωσέως τὸ πρῶτον ἐκλεγέντων Ὁ πρεσβυτέρων· ἀνεκαίνισθη δὲ πάλιν μόλις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πομπηίου » (α).

§. η. α Ἰπάρχουσι πρὸς τούτοις καὶ τινες τῶν ἀρχαίων συγγραφέων παντάπασιν ἐναντία γράψαντες πρὸς τὴν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐρμηνέων δημῶδη παράδοσιν. Πέντε μόνους λέγει τοὺς Πτολεμαίῳ τὸν νόμον ἐξελληνίσαντας πρεσβυτέρους παλαιὰ παραδόσεις τῶν Ταλμουδικῶν (β). Καὶ Μορίνος μὲν εἶπεν, ὅτι διὰ τῶν πέντε τούτων πρεσβυτέρων ἐννοοῦσι βεβαίως οἱ Ταλμουδικοὶ τὰς πέντε ἑλληνικὰς ἐρμηνείας, ἃς Ὠριγένης συνήγαγεν ἐν τοῖς Ὁκταπλοῖς (γ). Ἀλλ' ἀπίθανα λέγει. Ἐν γὰρ τοῖς Ὠριγένους Ὁκταπλοῖς οὐχὶ πέντε μεταφράσεις ἦσαν, ἀλλ' ἑξ, αἷς προσετέθη καὶ ἐβδόμη ἢ τῶν Ψαλμῶν. Εἰσὶ δὲ καὶ τῶν μεταγενεστέρων Ῥαββίνων οἵτινες τὴν μὲν περὶ τῶν οβ, πρεσβυτέρων δημῶδη παράδοσιν οὐκ ἀπορρίπτουσιν, ἀποφαίνονται δὲ ὅμως ὅτι πέντε μόνον ἐξ αὐτῶν ἐκλεγέντες, ἐπὶ τὴν ἐρμηνείαν. Ὁ δὲ Λευσιδῆνος (δ) διαλάττων ἐκατέρας πὰς παραδόσεις, πέντε, φησὶν, ἐκ τῶν τοῦ μεγάλου Συνεδρίου συνέδρων ἐστάλησαν παρὰ τοῦ ἀρχιερέως Ἐλεάζαρου πρὸς τὸ ἔργον τῆς ἐρμηνείας· ἡ δὲ πάλιν ἐρμηνεία ἐπεγράφη τοῖς Ὁ, πρεσβυτέροις (τοῦ Συνεδρίου), ὡς τούτων βουλὴ καὶ διαγνώσει γεγεννημένη. Πέντε καὶ Σιμώνιος νομίζει τοὺς ἐρμηνεῖς· ἀλλ' ὅμως Ἀλεξανδρινοὺς οὗτος· ἡ δ' ἐρμηνεία (κατ' αὐτὸν) ἐπωνομάσθη τῶν Ὁ, ὡς ὑπὸ τοῦ μεγάλου Συνεδρίου δοκιμασθεῖσα

(α) Conrigius de Republic. Hebraeor. — Hody. [Καὶ πότερος λοιπὸν οὐκ ἀληθεύει; Κορρίγιος οὗτος, ἢ Ὁδῖος ὤδε; ὅστις μικρὸν ἀνωτέρω §. ε, παρίστησε τὸ Συνέδριον ὑπάρχον καὶ ἐπὶ τῶν Κριτῶν, καὶ ἐπὶ τῶν Βασιλέων, καὶ ἐπὶ τῶν Ἀρχιερέων, τῶν ὕστερον θαναρχῶν; Σημ. ἡμετ.]

(β) Βλ. Ταλμουδον ἱεροσολυμιτικὸν ἐν Massecheth Sopherim.

(γ) Βλ. Morin. in Exercit. 8. L. I. c. 2. §. 4.

(δ) Leusden Philolog. Hebraeo—mixto. Dissert. 2'

καὶ κυρωθεῖσα (α). Ἀλλ' ὅμως (φησὶν Ὁδῖος) ἀναπόδεικτος ἡ τοιαύτη τῆς ἐπωνομασίας αἰτία. Μᾶλλον φαίνεται βεβαιότερον, ὅτι ὕστερον ἐπεκράτησεν, ἀφ' οὗ ἐξῆλθον εἰς φῶς αἱ λοιπαὶ τῆς Γραφῆς μεταφράσεις, πρὸς διάκρισιν αὐτῶν. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὁ Βάλτων διατείνεται βεβαιῶν, ὅτι « Πάντες οἱ χριστιανοὶ παρέδωκαν ΟΒ γενέσθαι τοὺς ἐρμηνεῖς· οὐδ' εὐρέθη καὶ εἰς δι' ὧν ιε, ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως ἐκατονταετηρίδων, ὅστις ἀμφέβαλε περὶ τούτου· οὐδὲ φέρεται οὐδεμία ἀντιλέγουσα μαρτυρία παρ' οὐδενὶ τῶν δι' ὧν τοῦ χρόνου τούτου γενομένων συγγραφέων (ὅσοι τῆς ἐρμηνείας ἐμνήσθησαν), εἴτε Ἰουδαίων, εἴτε Χριστιανῶν, πλὴν ἐνὸς καὶ μόνου, τοῦ προειρημένου Ταλμουδικοῦ » (β). Ἀλλ' οὐδὲν θαυμαστόν (ἀπήντησεν Ὁδῖος), εἴπερ ὑπῆρχε περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν ἐρμηνευτῶν τοσαύτη συμφωνία παρὰ τοῖς παλαιοῖς· διότι τούτων οὐδεὶς ὡσφράνθη τὴν Ψευδαριστέου γοητείαν, εἰς οὗτινος τὸ κύρος ἐστηρίζετο ἡ κοινῶς παραδεδεγμένη γνώμη. Ἦδη δὲ τρανῶς ἐξελεγχθέντος τοῦ γόητος, οὐδεμιᾶς τῶν ἀρχαίων χρῆζομεν μαρτυρίας σήμερον περὶ τῆς τότε κεκρατηκυίας ψευδοῦς ὑπολήψεως. Ἐπειτα καὶ ἄλλως ὁ Βάλτων ἐσφάλη· καθότι καὶ ἄλλην ἔχομεν παλαιὰν μαρτυρίαν ἀντιλέγουσαν πρὸς τὴν γνώμην τὴν κοινήν. Ζώσιμος Αἰγύπτιος, ἀρχαῖος χημικὸς συγγραφεὺς, λέγει τὴν ἐβραϊκὴν γραφὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ εἰς τὴν κοινήν τῶν Αἰγυπτίων γλῶσσαν ἐρμηνευθῆναι οὐχ ὑπὸ πολλῶν, ἀλλ' ὑφ' ἐνὸς ἐρμηνεῦτος καὶ μόνου π.

§. θ. « Τελευταῖον, οὐδ' ἐκεῖνο (λέγει) παρασιωπητέον, ὃ γραφῇ

(α) Simon. Disquis. Crit. c. 5. [Ἐλ. καὶ ἐπισθ. κεφ. α. §. γ. σελ. 4. Ταῦτα καὶ Jac. Cappell. not. in Hebr. III. 8. Σημ. ἡμετ.]

(β) Walton Proleg. Bibl. c. 9. §. 7. [Ὁρθῶς ἂν, ὡς νομίζομεν, καὶ δικαίως ὁ γραφὸς προστίθῃ Βάλτων, ὅτι καὶ πρὸ Χριστοῦ, δι' ὧν τῶν ἀπὸ τῆς ἐρμηνείας παρελθόντων μέχρι τῆς σωτηρίου ἐποχῆς τριῶν σχεδὸν αἰώνων, οὐδ' αὐτῶν τῶν Ἰουδαίων οὐδεὶς εὐρέθη ἀντειπῶν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐρμηνευτῶν. Ὁ Φίλιππος, καὶ αὐτὸς ὁ Ἱεροσολυμίτης Ἰωσήπος ἀνακηρύττουσι τοὺς Ο, λαμπρῶς καὶ ἀνεκδοιάτως, ὡς πᾶν μαθητὴν γνωστὸν καὶ βέβαιον παρὰ τοῖς αὐτῶν πατράσιν ἀνωμολογημένον, καθ' ὅλην τὴν Συναγωγὴν. Σημ. ἡμετ.]

παρέδωκε Φίλων ὁ Ἰουδαῖος· ὅτι κατ' ἔτος ἤγετο πανήγυρις ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων καὶ πολλῶν ἄλλων, εἰς μνήμην τῆς ἑρμηνείας, ἣτις ἐξεπονήθη κατὰ τὴν νῆσον Φάρον, ὡς ἰστορήσεν ὁ Ψευδαριστεάς, καὶ οἱ τούτου ὁπαδοί, Φίλων, Ἰώσηπος, Ἰουστίνος ὁ μάρτυς, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Ἐπιφάνιος, Σύγκελλος, καὶ ἄλλοι. Ὁ γοῦν Φίλων, διηγηθεὶς τὰ κατὰ τὴν ἑρμηνείαν, ἐπάγει. « Διὸ καὶ μέχρι νῦν, ἀνὰ πᾶν ἔτος ἑορτὴ καὶ πανήγυρις ἄγεται κατὰ τὴν Φάρον νῆσον, εἰς ἣν οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ παμπληθεῖς ἕτεροι διαπλεύουσι, τότε χωρίον σεμνύνοντες, ἐν ᾧ πρῶτον τὸ τῆς ἑρμηνείας ἐξέλαμψε, καὶ παλαιᾶς ἔνεκα εὐεργεσίας αἰεὶ νεαζούσης εὐχαριστήσοντες τῷ Θεῷ. Μετὰ δὲ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς εὐχαριστίας, οἱ μὲν πηξάμενοι σκηναὶ ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ, οἱ δ' ἐπὶ τῆς αἰγιαλίτιδος ψάμμου κατακλιναντες (ἴσ. κατακλιθέντες) ἐν ὑπαίθρῳ, μετ' οἰκείων καὶ φίλων ἐστιῶνται, πολυτελεστέραν τῆς ἐν βασιλείοις κατασκευῆς τότε τὴν ἀκτὴν νομίζοντες» κτλ. (Φίλ. βίβ. Μωσ. β. σελ. 140. Μ.). Ταῦτα τὰ τοῦ Φίλωνος ὡς ψευδῆ παντελῶς ἀπορρίπτει Μάρασμος ὁ περικλεῆς, Αἰγυπτίων εἶναι λέγων τὴν ἑορτὴν, ἐν Φάρῳ κατ' ἔτος εἰς τιμὴν τῆς Ἰσιδος ἀγομένην, ἐν ἣ μετὰ τῶν ἐθνικῶν ἀνεμίγνυντο καὶ Ἰουδαῖοι. Ὁ δὲ Φίλων θεραπεύων τὴν τοιαύτην εἰδωλολατρείαν τῶν Ἰουδαίων, εὐσχημον προβάλλεται πρόφασιν, τὴν μνήμην δῆθεν τῆς ἑρμηνείας τῶν Γραφῶν (α). Οὐδὲν δὲ (προστίθαι) παράδοξον, εἴγε καὶ τὴν Ἰσιν κατὰ τὴν Φάρον ἐτίμων καὶ ἑτερόθρησκοι, καθὼς ἐτίμων καὶ τὸν Σέραπιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ οὐ μόνον ἐθνικοί, ἀλλὰ καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ αὐτοὶ οἱ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους χριστιανοί· καὶ μάρτυς Ἀδριανὸς ὁ Αὐτοκράτωρ (β). « Ἐκεῖ, φησὶν (ἐν Ἀλεξανδρείᾳ) οἱ τὸν Σέραπιν τιμῶντές εἰσι χριστιανοί, καὶ ἀφω-

(α) Marsham Chron. Can. p. 148. Περὶ δὲ, φησὶ, τῆς ἐν Φάρῳ τιμῆς τῆς Ἰσιδος, βλ. ἐν τῷ χαρικῷ μηνολογίῳ (Calendario Rustico. Gruter, p. 138) κατὰ τὸν ἀπρίλιον « ἰερὸν Φαρίας ». Καὶ ἐν νομίσματι (παρὰ Tristano. L. 3. p. 743). « Ἰσις Φαρία ».

(β) Hadrian. August. Epistol. apud Vopiscum in Saturnino.

σίονται τῷ Σεράπιδι, οἱ Χριστοῦ ἐπισκόπους λέγοντες ἑαυτούς. Οὐδεὶς ἐκεῖ (τῆς τιμῆς ἀπολείπεται) τῶν Ἰουδαίων ἀρχισυνάγωγος, οὐδεὶς Σαμαρείτης, οὐδεὶς πρεσβύτερος τῶν Χριστιανῶν, οὐ μαθηματικός (ἀστρολόγος), οὐ μάντις, οὐκ ἀλείπτης. Αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Πατριάρχης (τῶν Ἰουδαίων) ὅταν εἰς Αἴγυπτον ἔλθῃ, ὑπ' ἄλλων μὲν ἀναγκάζεται τὸν Σέραπιν προσκυνεῖν, ὑπ' ἄλλων δὲ τὸν Χριστὸν» (καὶ μετ' ὀλίγα). α Εἰς Θεὸς ἐκείνους (τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν), (ὁ Σέραπης)· τοῦτον Χριστιανοί, τοῦτον Ἰουδαῖοι, τοῦτον πάντα τὰ ἔθνη σέβονται». Ἐκ τῶν Ἀδριανείων τούτων ὁρμηθεὶς καὶ ὁ Βρόνος ὑπέλαβεν, ὅτι οἱ ἐθνικοὶ Ἀλεξανδρεῖς, καὶ ἀφ' οὗ τὴν εἰς Χριστὸν ἡσπασθησαν πίστιν, ἐκράτησαν πολλὰ τῶν περὶ τὸν Σέραπιν ἱερῶν ἐθίμων. Ὅθεν καὶ Ἀδριανὸς εἶπε τοιαῦτα περὶ τῶν Χριστιανῶν, διὰ τινὰς τελετάς, ἃς εἶχον κοινὰς πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς (α).

§. ι. Ἀλλ' ἐμέ (φησὶν Ὁδῖος) οὐκ ἔχει Μάρσαμος συναινούντα· συμφωνῶ δὲ μᾶλλον μετὰ Σαλμασίου καὶ Κασωβῶνος τῶν σοφωτάτων, οἵτινες ἀπεφάναντο, ὅτι ψευδῇ ταῦτα περὶ Χριστιανῶν καὶ Ἰουδαίων ἔγραψεν ὁ Ἀδριανός, ἀπατηθεὶς καὶ αὐτὸς ὑπὸ ψευδοῦς εἰσηγήσεως τῶν Αἰγυπτίων. Τίς ποτε πιστεύει τοιούτοις λεγομένοις περὶ Χριστιανῶν; Ἄπιστα δὲ καὶ τὰ περὶ τῶν Ἰουδαίων. Ὅθεν οὐδόλως ἀρνούμεθα τὴν ἐπὶ Φίλωνος ἀγομένην ἐν Φάρῳ πανηγυριν εἰς μνήμην τῆς ἐρμηνείας. Οὐτε γὰρ ἀπατηθῆναι περὶ τούτου Φίλων ἡδύνατο, οὔτε ψευδὸς τοσοῦτον εἰς τὸ κοινὸν ἀνέδην δημοσιεῦσαι. Ἀρνούμεθα δὲ ὅμως, καὶ δις ἀπαρνούμεθα καὶ πολλάκις, ὅτι διὰ ταύτης δὴ τῆς πανηγύρεως βεβαιούται ἡ καὶ τότε κοινὴ, καὶ νῦν δὲ παρὰ τισι κρατοῦσα δοξασία περὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ἐξ Ἱεροσολύμων μετακλήσεως τῶν ἐρμηνευτῶν. Καὶ εἰ μὲν ἀληθῶς, ᾧ μὴ, κατὰ τὴν Φάρων ἢ μετὰφρασις ἐξεπονήθη, τοῦτο κείσθω ἐν ἀμφιβολίᾳ. Ἐκεῖνο δὲ οὐδόλως ἀμφιβάλλομεν, ὅτι τ' ἄλλα πάντα παρεδόξασαν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Ἰουδαῖοι, πλανηθέντες ὑπὸ τῆς Ψευδαριστέου μυθιστορίας. Ἐπειτα

(α) Bruno. Tractat. de Therapeutis p. 202.

καὶ ἄλλως, τί βλέπτει, ἀν ὑποθετῇ, ὅτι οἱ κατ' Ἀλεξάνδρειαν Ἰουδαῖοι ἠδύναντο πανδήμως ἐορτάζειν τὴν μνήμην τῆς τοῦ Νόμου ἐρμηνείας, καὶ τοι γενομένης εἰς ἰδίαν αὐτῶν χρῆσιν, μηδὲν ὁλως εἰδότες ἐκ τῶν ὅσα περὶ τοῦτου διεμυθολόγησεν ὁ Ψευδαριστεύς; Εἰ δὲ καὶ μὴ παρ' Ἰουδαίων μόνον ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλων (ὡς εἶπεν ὁ Φίλων) ἐορτάζετο τῆς ἐρμηνείας ἡ μνήμη, τούτους δὲ τοὺς ἄλλους οὐκ ἐθνικοὺς νομιστέον, ἀλλὰ χριστιανοὺς· ἡ γοῦν ὁ Φίλων ἐσφάλη, ἥ καὶ ὑπερβολικώτερον ἐξεφράσθη. Καὶ ἵνα τὸ πᾶν εἰπωμεν ἐν ὀλίγοις, ἡμεῖς τοιαύτην τινα νομίζομεν τοῦ πράγματος τὴν ἀρχήν. Εἰώθεισαν οἱ ἀρχαῖοι τέρψεως χάριν αἰθριοὶ κατὰ τοὺς αἰγιαλοὺς εὐωχεῖσθαι. Τοῦτο δὲ καὶ νῦν ἔτι καθ' ἡμᾶς σύνηθες τοῖς Ἕλλησι· μνημονεύουσι δὲ τοῦ ἔθους καὶ Κυντιλιανὸς (ζ', 3), καὶ Φιλόδημος ἐν ἐπιγράμματι, δι' οὗ τοὺς ἐταίρους κοινῶς μὴ ἀκτάζειν (εὐωχεῖσθαι παρὰ τὴν ἀκτῆν)· διότι χθὲς (λέγει) δύω τῆς ἐταιρείας (ἀπορρύγεισης τῆς ἀκτῆς) ἀπώλοντο! (α). Ἰδοὺ τὸ ἐπίγραμμα.

« Ἦδη καὶ ῥόδον ἐστὶ, καὶ ἀκμάζων ἐρέβινθος,

Καὶ καυλὸς κράμβης, Σώσυλε, πρωτοτόμου.

Καὶ μαίνη χαλαγεῦσα (β), καὶ ἀρτιπαγῆς ἀλίτιρος,

Καὶ θριδάκων οὐλῶν ἀφροφυῇ πέταλα·

(α) Πᾶν τοῦναντίον, ἀναγνώστα, προτρέπει μαλιστα τοὺς ἐταίρους εἰς τὸ ἀκτάζειν ὁ Φιλόδημος. Ἡμεῖς δὲ λέγει (τοσοῦτον ἑαρινῶν παρόντων καλῶν) « οὐτ' ἀκτῆς ἐπιβαίνομεν, οὐτ' ἐν ἀπόψει γινόμεθα, ὡς καὶ τὸ πρότερον ἐποιούμεν. Ἀλλὰ (τί μέλλομεν; βραχὺς ὁ βίος!)· ἰδοὺ δὴ οὗτοι (« Ἀντιγένης καὶ Βάκχιος) χθὲς (πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν) ἔπαιζον (ὡς νέοι παιγνιώδεις σφριγῶντες, ἴσως καὶ θεατρικαί), νῦν δ' αὐτοὺς ἐκφύρομεν ». Ταιοῦτος προφανῶς ὁ νοῦς τοῦ ἐπιγράμματος. Ὁ δὲ Ὀδῖος πᾶν ὑπέλαβε τοῦναντίον, ἀπατηθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ Ὀψοποιοῦ, οὗτινος τὴν γνώμην ἀντιγράφας φαίνεται κατὰ λέξιν, παριδὼν τὴν φρόνιμον ἐρμηνείαν τοῦ Βροδαίου (βλ. Ἀνθολογ. ἐπιγραμ. κ. σελ. 76, cum annot. J. Brodaeii et Vinc. Obsopaei. Francofurt 1608. Οὕτως ἠρμηνεύσα καὶ ὁ Jacobs, Animadver. in Epigram. Anthol. Graec. vol. II. P. 1. p. 240.) Σημ. ἡμετ.

(β) Ὁ ἀρχαῖος Σχολιαστὴς ἐσημείωσε « Μαίνη, εἶδος βοτάνης »· καὶ τὸ χαλαγεῦσα· ἀνέγνοι χαλαγεῦσα (χα, γλάγος) « ὡς ἐν τῇ τίμνεσθαι γάλα ρέουσα ». Καὶ ὁ Λάσκαρις (φυτὸν καὶ οὗτος τὸ μαίνη ἐκλαβών), χαλαγεῦσα (ἡχοῦ-

Ἡμεῖς δ' οὐτ' ἀκτῆς ἐπιβαίνομεν, οὔτ' ἐν ἀπόψει
 Γινόμεθ', ὥς αἰεὶ, Σώσυλε, τὸ πρότερον·
 Καὶ μὴν Ἀντιγένης καὶ Βάκχιος ἐχθρὸς ἔπαιζον,
 Νῦν δ' αὐτοὺς θάψαι σήμερον ἐκφέρομεν ».

Οὕτως οὖν καὶ Ἀλεξάνδρῃς εὐωχοῦντο παρὰ τὰς ἀκτὰς, διαβαί-
 νοντες εἰς τὴν Φάρον, καὶ Ἕλληνας, καὶ Ἰουδαῖοι (οὗτοι δὲ καὶ τὰ
 πρὸς τὴν Φάρον ἔγγιστα παράλια τῆς Ἀλεξανδρείας κατόικουν, ὡς
 Ἰώσηπος ἱστορεῖ). *Ἦδη δὲ διαδοθέντων τῶν περὶ τῆς ἐρμηνείας
 πλasmάτων τοῦ Ψευδαριστέου, προστεθέντος δὲ καὶ ἄλλου, ὅτι
 θεία τι διήθεν ἐπιπνοία τὰ τῆς ἐρμηνείας ἐτελεσιουργήθησαν,
 ἤρξαντο οἱ Ἰουδαῖοι τὴν πρότερον πρὸς τέρψιν μόνον καὶ παι-
 γνιον γινομένην εὐωχίαν εἰς θρησκευτικὴν τελετὴν μεταποιεῖν (α).
 Ἐπειδὴ δὲ καὶ Ἕλληνας, ἢ ἐθνικοὶ, πλεῖστοι μετ' αὐτῶν εἰώθεισαν
 ἀναμιγνυσθαι (β), ἐπέισθησαν οἱ ματαιόφρονες Ἰουδαῖοι, ἢ γοῦν
 ἄλλους πείθειν ἐπεχείρουν, ὅτι κακῆϊνοι οἱ ἐθνικοὶ πρὸς τιμὴν τῆς
 ἐρμηνείας συμπαρῆσαν αὐτοῖς καὶ συνευωχοῦντο! Ὅτι δὲ οἱ Ἰου-
 δαῖοι οὐ μόνον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς οἰκουμένης
 διάγοντες, ἐξήρχοντο παρὰ τοὺς αἰγιαλοὺς καὶ τὰς παραποταμίους
 ὄχθας προσευχόμενοι, καὶ παρακαθίζοντες εἰς συνομιλίαν, μαρτυ-
 ρεῖ καὶ ὁ θεὸς Λουκᾶς (Πράξ. ις, 43). Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ τὸ
 « Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος, ἐκεῖ ἐκαθίσταμεν » κτλ. (Ψαλμ.
 ρλς. 1). Τοῦτο τῶν Ἰουδαίων τὸ ἔθος καὶ Τερτυλλιανὸς ἐμνη-

σα)· ὁ δὲ Στέφανος ἀνέγνω καὶ ζαχαριαεὺσα, καὶ λαλαγεῦσα· ὁ δὲ Σκα-
 λίηρος, σελαγεῦσα. Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον φαίνεται τὸ αὐτὸ καὶ μακρίως, εἶδος
 ἰχθύος ἐκ τοῦ γένους τῶν σπάρων (τὸ χρδ. μανόλλι, ἐκ τοῦ ὑποκορ. μαινούλλιου). Ὁ δὲ
 κλεινὸς Jacobs (ubi supr.) ἐσημείωσεν ἐπὶ τοῦ λαλαγεῦσα, ὅτι εἰς τινὰ τῶν
 ἰχθύων παιδὸν ἤχον ἐκδιδόναι νομιζόμενα. (Βλ. Ἀλιαν. Ζ. ἱστορ. 1. 2) Σημ. ἡμετ.

(α) Καὶ μὴν ὀλίγω πρότερον εἶπας, Ὅτι, ὅτι « ἠδύναντο οἱ Ἰουδαῖοι τὴν
 ἐρμηνείαν ἐσορᾶζειν, καί ταις μεθ' ἐν εἰδότες τῶν μυθολο-
 γιῶν τοῦ Ψευδαριστέου (βλ. ὁπισθ. σελ. 283). νῦν δὲ πῶς τὰναντίφ
 λέγεις; Σημ. ἡμετ.

(β) Καὶ μὴν ἀνωτέρω, τὸν Φίλωνα ἐξηγῶν, διώρισας τούτους ἐκπερασμένους τὰ
 νάπαινα, οὐκ ἐθνικοὺς, ἀλλὰ Χριστιανοὺς! (βλ. σελ. 283). Σημ. ἡμετ.

μόνευσε, ῥητῶς ὀνομάσας «τὰς παραλίους αὐτῶν προσευχάς» (α). Ἔως ὧδε Ὁδισ.

Ἀπαντῶμεν.

§. ια. Οὔτε πρῶτος ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ Δημήτριος, οὔτε καθὼς τὸ γένος καὶ τὴν θρησκείαν Ἑλλήν διώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐρμηνευτῶν (§. γ), ἀλλὰ κατ' αἵτησιν καὶ εἰσήγησιν αὐτῶν πάντως τῶν Ἰουδαίων, παρ' ὧν ἔμαθε καὶ τὰ περὶ τῶν Γραφῶν ἅπαντα. Καὶ μάρτυς πάλιν αὐτὸς ὁ Φαληρεὺς ἐν τῇ αὐτῇ πρὸς Πτολεμαῖον ἐπιστολῇ, λέγων· «καθὼς ὑπὸ τῶν εἰδῶτων προσαναγράφεται». Καὶ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι τιμῶντες πάντως τὸν Ο, ἀριθμὸν (εἰ δὲ καὶ δικαίως, ἥ μωρῶς, βλέπομεν ἐφεξῆς), ἱσαριθμούς ὑπέβαλον τῷ Δημητρίῳ καὶ τοὺς ἐσομένους τοῦ θεοῦ Νόμου ἐρμηνεῖς. Ὁ δὲ Φαληρεὺς καὶ κεῖνους χαρίζομενος, καὶ μάλιστα φροντίζων τῆς περὶ τὴν ἐρμηνείαν ἀκριθείας («ἀξίως, ὡς λέγει, καὶ τῶν πραγμάτων, καὶ τῆς βασιλικῆς προαιρέσεως»), αὐτὸς τε ἀπεδέξατο, καὶ τῷ βασιλεῖ φρονίμως εἰσηγήσατο τοῦτον δὴ τὸν ἀριθμὸν «τῶν πλειόνων ἐρμηνεῶν». Ὡστε ματαίως ἐπεγέλασεν ὁ κριτικὸς περὶ πράγματος οὕτως εὐλόγου, καὶ καθ' εἰρμὸν καὶ τάξιν γεγεννημένου. Ἐπειτα καὶ ἄλλως (εἰ δεῖ καὶ τοῦτο προσθῆναι), σφόδρα χωρικὸν καὶ ἀμύητον τῆς περὶ τινὰς ἀριθμοὺς σεμνῆς ὑπολήψεως τῶν ἀρχαίων, ἥ καὶ σχεδὸν ὁλόσωμον ἐπικούρειον παρέστησεν ἡμῖν ὁ κριτικὸς τὸν πλατωνικὸν Δημήτριον! Ἀλλ' ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι ὁ ἐκ Φαλήρου σοφὸς ἐγνωρίζε τὰς περὶ τοὺς τελείους καὶ ὑπερτελείς ἀριθμοὺς πλατωνεῖους θεωρίας (6). Ἐπίμα δὲ πάντως καὶ Πυθαγόρου τὴν ἱερὰν τετρακτὺν, ἥς διπλάσιος καὶ συγγενῆς ὁ οβ, (γ). Ἀλλὰ καὶ κατὰ μέρος, ἥ τε

(α) Tertul. ad Nation. Lib. ι. c. 13.

(β) Οἶον ὁ 25 τελείος, ὁ δὲ 16 ὑπερτελής, ἐκ δὲ τούτων ὁ οβ. βλ. Ἰάμβελιχ. περὶ τῆς Νικομάχ. Ἀριθμητικῆς, σελ. 43—46. καὶ Σημ. Tennulij p. 125—127. Arnhem. 1668. — πρὸς Φίλωνος Περὶ τῆς ἐβδόμενης. — Ὀριγέν. ὁμιλ. ις. εἰς Γένεσ. Vitruv. Archit. III. c. ι. — Meurs. de Denar. Pythagor.

(γ) α' ἢ δὲ καλουμένη τετρακτὺς, τὰ 25 καὶ τετρακοντα, μέγιστος ἦν ὄρκος (Πυθαγορείς), ὡς τεθρύλλεται. Πλούταρχ. π. Ἰσιδ. καὶ Ὀσίρ. σελ. 501 τ. 7. Reisk.

δεκάς, ὡς τέλειος ἀριθμὸς παρ' Ἑλλήσιν ἐτιμᾶτο (α). πολὺς δὲ παρ' αὐτοῖς ἦν ὁ λόγος καὶ τοῦ ἐπτά· ἐκάστου γὰρ μηνὸς ἡ ἐβδόμη, «*ἱερὸν ἡμᾶρ*» (β). Καὶ Πυθαγόρας δὲ, καὶ οἱ Ἀριθμητικοί, καὶ οἱ Μουσικοὶ τὸν ἐπτά διὰ τιμῆς ἤγον (γ). Ὄθεν κακῆϊνος (δ φίλος Ὀδῖφ) Ἑρμιππος ὁ Βηρύτιος «*μυρία παραδείγματα παρέθηκεν, ἀγιάζων τὸν ἀριθμὸν*» (δ). Καὶ παρ' αὐτῷ δὲ τῷ Ὁμήρῳ μάλιστα τίμιος ὁ ἐβδόμος ἀριθμὸς. «*Επτά βοῶν ἀγέλας, τόσα δ' οἶων πώεα καλά,*» διέγραψε τὰ ποιμνία τοῦ Ἥλιου (Ὀδυσ. Μ, 129), καὶ ἕκαστα συνιστάμενα ἐκ πενήκοντα κεφαλῶν, (διὰ τὰς 350 ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ, καθὼς ἠλληγόρησεν ὁ Ἀριστοτέλης) (ε). καὶ ἀλλαγῷ δὲ πολλάκις ὁ Ποιητὴς πρόσκειται τοῖς φίλοις ἐπτά (ζ). Γνωστὰ δὲ καὶ τὰ ἐβδομεύμενα καὶ δεκατευόμενα. ὁπότε τοῖς ἀποτεχθεῖσι παιδίοις τὰς ἐβδομάδας καὶ τὰς δεκάδας ἤγον (ἐορτάζοντες ὡς ἱεράς)· καὶ τὰ γε ὀνόματα ἐτίθεντο αὐτοῖς οἱ μὲν τῇ ἐβδόμῃ, οἱ δὲ τῇ δεκάτῃ (η). Ταύτας

(α) Φιλόπον. π. ψυχῆς α. — Θέων. Σμυρν. π. ἀριθμ. 32. πρὸς Tonnul. 1. c.

(β) Ἡσίοδ. Ἑργ. 770. — «*Καὶ τῷ Μουσηγέτῃ (Ἀπόλλωνι) ἡ ἐβδόμης προσεκλήρωται*» (Πλούταρχ. Συμπ. θ. 3). «*Ὄθεν καὶ ἐβδομαγέτας ἐκαλεῖτο* (Δίσχ. Ἑπτά ἐπὶ Θέβ. 806: Καλλίμ. εἰς Δηλ. 251: Κλήμ. Στρωμ. Ε. 600, κτλ. πρὸς Valcken. de. Aristob. p. 115. sq.) «*Καὶ τῷ Βάκχῳ δὲ ἱερὸς ὁ ἐβδόμος ἦν ἀριθμὸς, δὲ ἡ τῇ ὁ δὲ πασσῶν ἄρμονίαν*» (Πρόκλ. εἰς Ἡσιόδ. ἔργ. καὶ εἰς Πλάτων. Τιμ. γ. 200. πρὸς Meurs. in Graec. feriat. λ. «*Εβδόμη*»).

(γ) Ἀλέξ. Ἀφροδ. πρὸς Κλήμ. ια, 47. πρὸς Φίλων. περὶ τῆς Μωσ. Κοσμοπ. σελ. 21—30. «*Ὄθεν καὶ τὸ ἐπτά ἐκ τοῦ σεπτὸς ἡτυμολογεῖται*. Φίλ. αὐτόθι, καὶ Νικόμ. παρὰ Φωτ. κώδ. 187. καὶ Ἑτυμ. λ. «*Επτάς*, πρὸς Fabric. Opusculorum syllog. p. 115.

(δ) Κλήμ. Στρωμ. σ. σελ. 494.

(ε) Παρ' Εὐσταθ. φύλ. 481. καὶ Λουκιανός. «*Τοῦ ἡλίου τὰς βόας, τὰ δὲ ἐγὼ ζῆματα εἶναι συμβάλλομαι*» περὶ Ἀστρολ. τόμ. Β. σελ. 369. Reitz. ὅπου ἡμαρτημένως ὁ σολᾶς ἀντὶ βόας ἐκδέδοται. Βλ. Σχόλια παλ. εἰς Ὁμήρ. Ὀδυσ. Μ. 129. ἐκδ. Barnes.

(ζ) «*Επτά φυλάκων ἡγεμόνες πρὸ τοῦ τείχους* (Ἠλιάδ. 1. 85). «*Επτά τριπόδας, ἐπτά γυναῖκες, ἐπτά πόλεις ὁ Ἀγαμέμνων θεωροῦρε* τῷ Ἀχιλλεῖ (Ἠλ. 1. 121—149). ἄλλος δ' ἄλλῳ ἐπτά τάλαντα χρυσοῦ (Ὀδυσ. 1. 202). ἐπτά πλεθρῶν τὸ ἀνάστημα τοῦ Ἄρεως (Ἠλ. φ. 408). ἐπταβόειον τὸ σάκος τοῦ Αἰκάντος. (Ἠλ. η, 220). ἐπτάπυλος ἡ πόλις τῶν Θηβῶν (Ὀδυσ. λ. 262. πρὸς καὶ Δίσχ. ἐπὶ ἐπ. Θέβ.) κτλ.

(η) Ἀρποκρατ. καὶ Σουίδ. λ. ἐβδομεύμενα. πρὸς Ἀριστοτ. Ζ. 1στ. ζ. κτλ. ἐσχάτῳ. — Λουκιαν. Πευδολογ. §. 16. τόμ. γ. σελ. 174.

τοίνυν (ἵνα πάμπολλα καὶ ἄλλα παραλίπωμεν) καὶ τὰς τοιαύτας σεμνότητος τῶν ἀριθμῶν ἐγνώριζε πάντως καὶ ὁ Φαληρεὺς· καὶ κείνο δέ, τέλος, τὸ κοινὸν καὶ βιωτικώτερον, τὰς ἐπὶ ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου (α). Ὅθεν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν εἰς δέκα ἐβδομάδας ἐτῶν διήρει πάντως καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ ἰδίου συμπολίτου Σόλωνος, « ὅρον ἀνθρωπίνου βίου λέγοντος ἔτη ἐβδομήκοντα » (β). Ἔστα διὰ τοῦτο γοῦν (εἰ καὶ μὴ δι' ἄλλο) ὤφειλεν ὁ κριτικὸς παραστήσαι τὸν Φαληρέα μὴ παντάπασιν ἀναισθητοῦντα πρὸς τὸν Ο, καὶ ΟΒ ἀριθμὸν. Ὅσον δὲ περὶ τῆς ἐκ τῶν φυλῶν ἐκλογῆς τῶν πρεσβυτέρων, εἶχε ποτε φυλὰς καὶ αὐτὸς ὁ τάλας, ὁ Φαληρεὺς! καὶ τὰς κατὰ φυλὴν ἐγνώριζεν ἐκλογὰς τῆς τε βουλῆς τῶν Πεντακοσίων, καὶ τῶν Δικαιητῶν, καὶ ἄλλων Ἀθηναίων ἀρχόντων τῆς πολιτείας, κατ' ἀριθμὸν ὠρισμένον ἐκλεγομένων. Καὶ αὐτὸς δὲ πάντως εἰς ἣν τῶν ψηφίζομένων. Καὶ δὲ, τέλος, ὁ μὲν Φαληρεὺς ἐξ ἀρχῆς οὐδένα λόγον περὶ ἀριθμῶν ἐποιεῖτο, οἱ δ' Αἰγύπτιοι τίμιον εἶχον τὸν Ο, (καθὼς Ὀδῖος παρετήρησε), τί θαυμαστὸν, εἴπερ, ἴσως, καὶ αὐτὸς ἠσπάσθη τὴν ταύτην βάρβαρον δόξαν, καὶ, κατὰ γε ταύτην, καὶ αὐτὸς « βεβαρβάρωτο, χρόνιος ὢν ἐν βαρβάροις; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐχέτωςαν ὅπως ἂν δικαιοῦσιν αὐτοὶ πάλιν οἱ περὶ τὸν Ὀδῖον. Ὀλίγον, ἢ οὐδὲν ἐκ τούτων ὄφελος πρὸς τὴν ὑπόθεσιν· καὶ τὰ ρηθέντα, ἴσως, περιττά. Ὁ Δημήτριος εἰσηγήσατο τῷ Πτολεμαίῳ τὴν μετάκλησιν τῶν ΟΒ μεταφραστῶν, κατ' αἴτησιν καὶ παρακλήσιν τῶν μήτε πρὸς τὸν ἀριθμὸν, μήτε μὴν πρὸς τὴν μετάφρασιν ἀδιαφορούντων Ἰουδαίων.

§. ιβ. Ὁ κριτικὸς προσέθηκεν ἐξ ἱεραπόλλωνος λαβὼν, ὅτι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἐτίμων τὸν οβ, ἀριθμὸν, ἰσαριθμούς νομίζοντες

(α) Ἱπποκράτ. παρὰ Πολυδ. α. 1: Φίλων περὶ κοσμοπ. κτλ. πρὸς. καὶ Ἀριστοτ. Πολιτ. ζ. 16.

(β) Σόλ. ἐπιγράμ. παρὰ Φίλων. αὐτ. καὶ Κλήμ. Στρωμ. ζ, 494. Πλ. καὶ Ἡρόδοτ. Α. 32: Διότρη. Α. β. 7. Καὶ πολὺ πρὸ τοῦ Σόλωνος ὁ Προφητὰς, Ψαλμ. πθ, 10. καὶ Ἡσαΐ. κγ. 15. — πρὸς. ὁκτ. Βιβλ. Α. σελ. 140.

τὰς χώρας τῆς οἰκουμένης. Ἀπορον, πῶς ἀπεσιώπησεν ὁ πολυμαθὴς ἀνὴρ, ὅτι καὶ δι' ἀλληγορίας παρίστων τοῦτον τὸν ἀριθμὸν τῶν χωρῶν, ἱερογλυφοῦντες κυνοκέφαλον, διότι καὶ οὗτος δι' ὧν οὐβ, ἡμερῶν συντηκόμενος ξηραίνεται, καθὼς πάλιν αὐτὸς Ὁραπύλλων μαρτυρεῖ (α). Διέφυγε τὸν ἄνδρα καὶ τὸ ἐβδομηκοστὸν τῶν φώτων τῆς σελήνης, ὅπερ κλέπτων ὁ Ἑρμῆς παρ' Αἰγυπτίοις, ἀπήρτισεν ἐντελῶς τὰς ἡμέρας τὰς ἐπακτάς (β). Καὶ αὐτοὶ πρὸς τούτοις οἱ κατὰ τοῦ Τυφῶνος γενόμενοι συνωμόται, ἄνδρες ἦσαν ἀκριβῶς ἐβδομήκοντα καὶ δύο (γ). Ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ τὰ τοιαῦτα παρέλιπεν Ὁδίας χάριν συντομίας· ἐσημείωσε δὲ μόνον, ὅτι καὶ ἀγγέλους, ἢ δαίμονας, ἐφίστων οἱ Αἰγύπτιοι ἰσαριθμούς ταῖς χώραις τῆς οἰκουμένης. Ὅθεν ἀλλαχοῦ (σελ. 115) προσέθηκεν, ὅτι καὶ Ἰουδαῖοι παρ' Αἰγυπτίων ἔμαθον ταύτην δὴ τὴν περὶ τῶν ἐφόρων ἀγγέλων μυθολογίαν, ἣν (λέγει) καὶ αὐτὸς ὁ Δευτερονομίου μεταφραστῆς, ὡς Αἰγύπτιος, κατεχώρισε καὶ εἰς τὸ καίμενον τῆς Γραφῆς! (βλ. ὀπισθ. κεφ. δ. §. ιζ. ἄρθρ. 8. σελ. 231). Ἀλλ' ὅσον μὲν περὶ τῆς παρ' Αἰγυπτίοις τιμῆς τοῦ ἀριθμοῦ, οὐχὶ κατ' ἐξοχὴν τὸν Ο, ἀλλὰ μάλιστα καὶ πρῶτιστα τὸν ΙΒ καθηγιάζον, ἱερὸν καὶ τίμιον νομίζοντες οἱ Αἰγύπτιοι, δώδεκα πρῶτοι νομίσαντες τοὺς Θεοὺς, καὶ πρῶτοι διελόντες εἰς δώδεκα μὲν μοίρας τὸν ζῳδιακόν, εἰς δώδεκα δὲ μῆνας τὸν ἐνιαυτόν (δ). Αὐτὸν δὲ τὸν Ο, καὶ πᾶν τούναντίον, ἄχαριν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καὶ πῶς ἀποτρόπαιον καὶ πένθιμον ἦγον καὶ σκυθρωπόν. Ἐπειδὴ καὶ τὸν ἱακῶβ ἐπένθησεν ἡ Αἴγυπτος ἐβδομήκοντα ἡμέρας (ε).

(α) Ὁραπολ. σελ. 5. βλ. καὶ Fabric. Opuscul. p. 119.

(β) Πλούταρχ. π. Ἰσίδ. καὶ Ὀσίρ. σελ. 401. — (γ) Αὐτ. αὐτόθ. σελ. 404.

(δ) Ἡρόδοτ. Β, 4. κτλ. Ἀλλὰ καὶ τὸν δώδεκα ἐλπίσμεν πολλάκις ἐπίσημον παρὰ τῇ θεῇ Γραφῇ. Αὐτὴν (ἵνα τ' ἄλλα παραλίπωμεν) αὐτὴν τὴν δωδεκάμηνον τοῦ ἔτους διαίρειν εἰς μῆνας σεληνιακοὺς, ἢ (κατὰ τινας) καὶ ἡλιακοὺς, ἰσχυρίζεται καὶ Νῶς ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ (Γενέσ. ν, 5—12. βλ. καὶ Lud. Capelli, Comment. et not. crit. in V. Test. p. 381—384. Amstelodam. 1689), πρὶν εἰσελθεῖν καὶ κατοικήσῃ τὴν Αἴγυπτον ὁ Μωσῆς! — (ε) Γενέσ. ν. 3. Ἀλλ' ὅστερον οἱ Ἰσραηλῖται ἐπένθησαν τὸν Ἰακώβ μόνον 30 ἡμέρας. Ἀριθ. x. 29: βλ. καὶ Δευτερ. xδ. 8.

καὶ αὐτὸς δὲ τῶν κατὰ τοῦ Τυρώνος συνωμοτῶν ὁ προειρημένος ἀριθμὸς οὐ πάνυ τι χαρίεις ἦν παρ' αὐτοῖς καὶ ἱλαρός! Περὶ δὲ τῶν οὐβ, τῆς οἰκουμένης χωρῶν, ὅπως ἐπεκράτησε παρ' Αἰγυπτίοις ἡ δόξα, λέγομεν ἐφεξῆς, ἀπαντῶντες πρὸς τὰ ὑπόλοιπα τοῦ Ὀδριακοῦ κεφαλαίου (§. ιθ.). ἤδη δ' ἐξετάζομεν τὰ περὶ τοῦ μνημονευθέντος χωρίου τοῦ Δευτερονομίου.

§. ιγ. Ἐγραψαν οἱ Ο, «Ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιφος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔσχησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ» (Δευτερον. λβ. 8)· τὸ δ' ἐβραϊκὸν ἔχει «κατὰ ἀριθμὸν υἱῶν Ἰσραὴλ». Οὕτως ἐξέδωκαν καὶ Ἀκύλας καὶ ὁ Σύμμαχος. Ἀλλὰ τὴν καθ' ὅλας τὰς ἐκδόσεις ἀνάγνωσιν τῶν Ο, κυροῦσι Φίλων (π. φυτ. Νῶε σελ. 338), Κλήμης ὁ Ῥώμης, ὁ τῶν Ἀποστόλων σύγχρονος (ἐν τῇ πρὸς Κορ. Α. §. κθ. ἥτις ἐγράφη πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ ναοῦ), Ἰουστίνος (Ἀπολογ. α.), ἄλλος Κλήμης (Στρωματ. ζ. σελ. 505), Ὠριγένης (κ. Κέλσ. δ, 506: ε, 599), Εὐσέβιος (Ἰστομν. εἰς ψαλμ. ιγ. καὶ Εὐαγγ. Ἀποδ. δ. 7), ὁ Μ. Ἀθανάσιος (πρὸς Ἀντίοχ. ἐρωτ. ε), ὁ Μ. Βασίλειος (εἰς Ἠσαΐ. η, καὶ ι), Χρυσόστομος (εἰς Κολοσ. Ὁμ. γ. καὶ παρὰ Φωτ. ἀναγν. σοζ), Ἐπιφάνιος (Αἰρέσ. να), Θεοδώρητος (εἰς Δανιὴλ Ι), ἄλλοι τῶν ἁγίων Πατέρων συχνοί, καὶ αὐτὸς Ἱερώνυμος (α). Οὕτως ἔχει καὶ ὁ Σύρος. Ἐπικυροῖ δὲ πρὸ πάντων καὶ ὁ θεῖος Παῦλος μετὰ τοῦ Σειράχ (ὡς ὀψόμεθα ἐφεξῆς). Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ κατ' ἀρχὰς τοῦ β, αἰῶνος αἰρετικοὶ Βασιλειδιανοὶ ὡσαύτως ἀνεγίνωσκον τὸ ρητὸν (καὶ τοὶ παρερμηνεύοντες πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν δυσσεβειαν, ὡς λέγομεν ἐφεξῆς). Ἐπειτα τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ο, βεβαίως τρανῶς καὶ αὐτὸ τὸ νόημα τοῦ ρητοῦ. Κατὰ δὲ τὸ ἐβραϊκόν, ἔστησε λοιπὸν ὁ Θεὸς τὰ ὅρια τῶν ἐθνῶν τῆς Οἰκουμένης ἰσάριθμα τοῖς ιβ υἱοῖς τοῦ Ἰσραὴλ, ἔτι κατ' ἀρχὰς τῆς (ἐν τῇ πυργοποιᾷ) ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν διασπορᾶς τῶν ἀνθρώπων, πρὶν εἰσεῖν γεννηθῆ καὶ Ἰσραὴλ, καὶ Ἀβραάμ! Καὶ πάντες λοιπὸν

(α) S. Hieron. Com. in Mich. c. VI. καὶ in Dan. VII. πρόσθετος Gregor. Pap. homil. 34. — Tertull. (aut Novatian.) Libr. de Trinitat. — Rufin. in Exposit. Symboli.

οἱ υἱοὶ Ἀδὰμ διηρέθησαν εἰς δώδεκα μόνον ἔθνη, καὶ οὐτ' ἐλάσσονα, οὔτε πλείονα τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ! Ἠσθάνθησαν τὴν ἀτοπίαν καὶ αὐτοὶ τῶν νεωτέρων τοῦ ἐβραϊκοῦ προστατῶν οἱ θερμότατοι, διὸ καὶ θεραπείας ἐπιφέρουσι ραβδινικάς, ἐκλαμβάνοντες τὸ ἐθνῶν ἐπὶ τῶν Χαναναίων, οὗς καὶ διαιροῦσι βιαίως εἰς δώδεκα λαοὺς (ἐκ τῶν Γενέσ. ιε, 19—21; Ἐξόδ. γ. 8; Δευτερον. ζ. 1), καὶ ἐρμηνεύοντες οὕτω. «Τὴν γῆν Χαναάν (τὴν ὑπεσχημένην τῷ Ἀβραάμ. καὶ τοῖς Ἰσραηλῖταις) συνεχώρησεν εἰς κατοικήσιν τοῖς ἔθνεσι καὶ λαοῖς τῶν Χαναναίων («ἔστησεν ὄρια ἐθνῶν»)· καὶ τούτους τοὺς λαοὺς καὶ τὰς γαίας αὐτῶν διώρισεν ἰσarıθμούς τοῖς υἱοῖς (ταῖς ἐβ, φυλαῖς) τοῦ Ἰσραὴλ (οἷτινες ἔμελλον εἰσελεύσεσθαι γνήσιοι τῆς γῆς ταύτης κληρονόμοι)» (α). Ἀλλ' ἡ ἐρμηνεία αὕτη φαίνεται παράλογος. Ἐπειδὴ, Α) Τὰ ἔθνη καὶ τὴν γῆν τῶν Χαναναίων ὁ Θεὸς ὑπέσχετο δῶσαι τῷ σπέρματι τοῦ Ἀβραάμ ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν Διαθήκῃ (Γενέσ. ιε, 18)· ὁ δὲ λόγος ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γίνεται καθόλου περὶ τῶν ἐθνῶν, τῶν ἀμέσως μετὰ τὴν πυργωποίαν (πάντε γενεάς

(α) Βλ. S. Ravij Exercit. philolog. ad Hubigant. prolegom. p. 64. Lugdun. 1785. Τοιαῦτά τινα γράφουσι καὶ ἄλλοι τῶν πρὸ τοῦ Παύλου καὶ τῶν μετ' αὐτὸν σοφῶν κριτικῶν, οἷον Munsterus, Fagius, Vatablus, κτλ. (Annot. ad Dent. h. 1) «Ὅτε (ἐξηγεῖ ὁ Βατάβλης), ὁ Ὑψίστος διεμέρισε τὰς πατρίδας καὶ χώρας, καὶ παρέδωκεν αὐτὰς πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, τὸ τε ὥρισε (decreverat) δοῦναι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τὴν γῆν ἐκείνων τῶν ἐπὶ τὰ ἔθνη, ἀπερ' ἐπὶ τῆς ἀφίξεώς αὐτῶν (τῶν Ἰσραηλιτῶν) ἐξέβαλεν ἐκ τῆς γῆς Χαναάν. Ἡ, Τὸ τε δέδωκε τοῖς ἐπὶ τὰ ἔθνη τοῖς (τοῦτ. τοῖς Ἀμορφαῖς, Εὐαίσις, κτλ.) τοσαύτην χώρας ἑκτασιν, ὅση ἔμελλεν ἐξαρκέσειεν τῷ ἄριθμῷ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ». Ὁ δὲ Clarius προστίθησι καὶ ταῦτα. «Ἄλλοι νοοῦν, ὅτι τοσαῦτα σχεδὸν εἰσι τὰ ἔθνη, ὅσος καὶ ὁ ἄριθμὸς τῶν υἱῶν, καὶ τῶν ἐγγόνων τοῦ Ἰσραὴλ, δηλονότι, περὶ ποῦ ἐβδομήκοντα» (βλ. Scip. εἰς τὴν Ὀκτάτ.). Ἄλλως δὲ ὁ Grotius. «Οὕτω μακρὰν αὐτοὺς (τοὺς υἱοὺς Ἀδὰμ) διέσπειρεν, ὥστε μηδέποτε τοὺς οὕτως εἶναι πολλοὺς, ὥστε μὴ δύνασθαι τοὺς Ἰσραηλῖτας αὐτῶν κατισχύσαι» κτλ. Ὁ δὲ Rosenmüller «Τότε (λέγει) ἐθνῶν τινῶν (certorum populorum) γαίας καὶ ὄρια διώριζεν (ὁ Ὑψίστος), ἅτινα ἐξήρχουν χωρεῖται τὴν μέλλουσαν πύξιν τῶν Ἰσραηλιτῶν» (Πρβλ. καὶ Schulz. Schol. in h. 1). Αὗται αἱ ποικίλαι καὶ βεβιασμέναι ἐρμηνεῖαι, τί ἄλλο καὶ αὗται μαρτυροῦσιν, εἰ μὴ τὴν διαφθορὰν τῆς καθ' Ἑβραίους ἀναγνώσεως τοῦ περὶ οὗ τοῦ λόγου ῥήτου; Δείξουσι τρανώτερον ἄνωγέτω τὰ τοῦ Παύλου.

πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸν Ἀβραάμ) ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς δια-
σπαρέντων.—Β) Οὐδαμου τῆς θείας Γραφῆς τὰ φύλα τῶν Χαναναίων
ὠνομάσθησαν ἔθνη ἀπλῶς, ἢ καὶ κυριολεκτικῶς, κατ' ἐξάιρετον ὑ-
περοχὴν, ἀλλὰ πάντοτε διὰ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν κυριωνυμίας, εἴτε
τῆς ἐκάστῃ ἰδιαζούσης, εἴτε τῆς καθόλου (τῆς *Χαναάν*): οὕτω
καὶ ὁ Προφητὰνὰξ εἶπε περιληπτικῶς « *πάσας τὰς βασιλείας
Χαναάν* » (Ψαλμ. ρλδ. 11).—Γ) Ἐν Γενέσ. ιε, 19—21 ἀρι-
θμοῦνται λαοὶ Χαναναίων *ἐνδεκα* (κατὰ τοὺς Ο), ἢ *δέκα* (κατὰ
τὸ ἐβραϊκόν), ἐν δ' Ἐξόδῳ (γ, 8, καὶ ιγ, 5, καὶ κγ, 23) εἰς ἑπτὰ
μόνον ἔθνη, τὰ κυριώτερα, συγκεκριαλοῦνται οὗτοι οἱ λαοὶ (κατὰ δὲ
τὸ ἐβραϊκ. εἰς ἕξ). Ὡσαύτως καὶ ἐν Δευτερον. ζ. ι. (κατὰ τε τοὺς Ο,
καὶ τὸ ἐβραϊκόν), ὅπου καὶ ῥητῶς ὀνομάζονται « *Κἄν ἐξάρη ἔθνη με-
γάλα ἀπὸ προσώπου σου, τὸν Χετταῖον, καὶ Χαναναῖον κτλ. Ἑπτα
ΕΘΝΗ* ». Διὰ τί οὐκ εἶπε καὶ ὧδε ΔΩΔΕΚΑ (κατὰ τὸ λεγόμενον
« *κατ' ἀριθμὸν υἱῶν Ἰσραήλ* »); Τούτων τῶν ἑπτὰ ἔθνων τὰ
λείψανα, καθυποταγέντα μετὰ ταῦτα τῷ Σολομῶντι, ἀριθμοῦνται
καὶ ἐν Γ. Βασ. Ι. 22 (Πρβλ. καὶ Συγκέλ. Χρονογραφ. σελ. 83).
« Ἑπτὰ γὰρ δοῦλα τοῖς Ἰουδαίοις ἔθνη κατέγραψεν ὁ Θεὸς τῶν
Χαναναίων, τῶν Χετταίων, τῶν Φερεζαίων, τῶν Γεργεσαίων, τῶν
Ἰυαίων, τῶν Ἰεβουσαίων, τῶν Ἀμορραίων » (α). Ἑπτὰ, τέλος, ὡμο-
λόγησαν τὰ ἔθνη καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἐπισήμων κριτικῶν,
ὧν τινες ἐμνημονεύσαμεν πρὸ μικροῦ (σελ. 290 σημ.).—Δ) Δῶμεν
καὶ ὁλόκληρα (Γεν. ιε) *δέκα*, ἢ *ἐνδεκα* ἔθνη (ἀντὶ τῶν ἑπτὰ). Δέκα
τὰ ἔθνη ἀριθμεῖ καὶ Θεόδωτος (ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων) « *Δώσειν
γάρ ποτ' ἔφησεν (ὁ Θεὸς) ΔΕΚ' ἔθνεα παισὶν Ἀβραάμ* » (παρ'
Εὐσεβ. Εὐαγ. Προπαρ. Θ. 22. σελ. 250). Ἀλλ' οὐδ' οὕτω πάλιν
ἀπαρτίζεται ὁ ιβ', ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. Ὁ ῥάβιος προστί-
θῃσι καὶ τοὺς ἐπὶ Σολομῶντος ὑποταγέντας Φυλισταίους (πρβλ.
Ἰησ. ιγ, 2: κγ, 4). ἀλλ' οἱ *Φυλιστιεῖμ* (καίτοι κατακτηθέντες)

(α) Ἐπιφ. περὶ Ἀριθμ. τόμ. β. σελ. 308. Col. πρβλ. καὶ Διόσκ. δ. σελ. 24.
Συγκέλ. Χρονογρ. σελ. 168. — Ἀνώνυμ. Χρονογρ. ἐν προοίμ. Μαλαλά, σελ. 16. Βλ.
καὶ Ἰωσήφ. Ἀρχ. Ε, α, 23.

οὔτε συναριθμοῦνται μετὰ τῶν Ἀβραάμ ἐπηγγελημένων ἐθνῶν, οὔτε Χαναναῖοι τὸ γένος ἦσαν, ἐκ τοῦ Χαναάν, ἀλλ' ἐκ τοῦ Μεσραῖμ, ἄλλου υἱοῦ τοῦ Χάμ (Γεν. 9, 18, καὶ 1, 6, 14). Αὐτοὶ δὲ τὸ *ἐθνὼν* ἐκλαμβάνουσιν ἐπὶ μόνων τῶν Χαναναίων (βλ. ἀνωτέρω σελ. 290) ὅθεν καὶ ὁ Ῥάβιος αἰσθανόμενος, τέλος, καὶ αὐτὸς τὸ ἀπρεπὲς τῆς ἐλλείψεως τοῦ ἀριθμοῦ, εὐχαριστεῖται εἰς τὸ *περίπλου* (*circiter*) ἀλλ' εἰς τὸ «*ἔστησεν ὕρια*», οὕτως ἐκφαντορικῶς καὶ ὁριστικῶς τεθεσπισμένον, οὐ χωρεῖ τὸ *περίπλου*! — Ε) Τὰ ὕρια τῆς γῆς Χαναάν οὐδαμοῦ τῆς θείας Γραφῆς ἀριθμητικῶς διαιροῦνται, οὔτε κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν *ἐνδεκα υἱῶν τοῦ Χαναάν*, (Γεν. 1, 15—18), οὔτε κατὰ τὸν τῶν 13 φυλῶν (εἰς ἃς ἐκκληροδοτήθη), ἀλλ' ἀπλῶς καταλέγονται κατὰ χώρας ὁκτώ (Γενέσι. 1, 49). — Σ) Οὐδέποτε φαίνονται οἱ Ἰσραηλῖται κατασχόντες πᾶσαν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν χώραν, ἣν ἐπέιχον ἀνέκαθεν οἱ Χαναναῖοι (Κριτ. α, 28—36). Κἂν δὲ δῶμεν ὅτι κατέσχον, ἀλλ' οὐκ ἦν αὐτοῖς ἡ Χανανίτις μόνη ὑπεσχημένη. Ἄλλον διορισμὸν τῶν ὁρίων τοῦ κράτους τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ (πολὺ πλατύτερον ἴσως) λέγει ῥητῶς ἡ θεία Γραφή· «*Τὴν γῆν Χαναάν σὺν τοῖς ὁρίοις αὐτῆς*» (Ἐξοδ. 2), καὶ, «*Θήσω τὰ ὅριά σου ἀπὸ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἕως τῆς θαλάσσης τῆς Φυλιστιεῖμ, καὶ ἀπὸ τῆς ἐρήμου, ἕως τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Εὐφράτου*» (Ἐξ. κγ, 34. 1ησ. α, 4). Εἰ δὲ καὶ οὐδ' οὗτος ὁ διορισμὸς ἐπληρώθη, αἵτιοι πάλιν ἐγένοντο αὐτοὶ οἱ Ἰσραηλῖται (α). — Ζ) Ἡ Χαναναία χώρα διενεμήθη οὐχὶ εἰς ὁλοκλήρους τὰς 13 φυλάς, ἀλλ' εἰς μόνας τὰς ἑννέα καὶ τὴν ἡμίσειαν

(α) «*Ὁ Θεὸς οὐκ ἀρρίστωσεν — ἐποιήσατο τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλ' ἔδωκεν φυλάξαι τὰς ἐντολάς μου καὶ τὰ δικαιώματά μου*». Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ὡς εὐθὺς παραβιηχότες τὸν νόμον, τῆς ἐπαγγελίας οὐκ ἔτυχον κτλ. Θεοδωρ. ἐν Ἀπόρ. εἰς 1ησ. α. ἐρωτ. β. πρβλ. καὶ εἰς Ἐξοδ. ἐρωτ. νθ. Τοιαῦτα καὶ ὁ Φίλων ὁ Ἰουδαῖος, ἐν ἀποσπάσμ. βλ. τόμ. β. σελ. 679. Mang. Ὁ δὲ Michaelis (in Jur. Mos. P. 1. §. 23) νομίζει, ὅτι καὶ πρὸ τῶν Δαβίδου χρόνων «*ἡ φυλὴ Ῥουβὴν καὶ Γαδ, καὶ τὸ ἥμισυ τῆς τοῦ Μανασσῆ, ἐκράτησαν κατὰ τὴν ἐρημον τῆς Ἀραβίας μέχρις Εὐφράτου νομαῖς*». Ἀλλ' ὁ λόγος τῆς θείας ἐπαγγελίας διορίζει κράτος διοικητικῆς ἐξουσίας, οὐ νομαδικὰς τινὰς ὁλίγας διασποράς.

τοῦ Μανασσῆ. Αἱ δὲ δύο μετὰ τῆς ἄλλης ἡμισείας ἐκληρώθησαν τὴν ἐντεῦθεν Ἰορδάνου γῆν οὐ μόνον τῶν Ἀμορραίων (Χαναναίων καὶ τούτων), ἀλλὰ καὶ τῶν Μαδιανιτῶν, καὶ τῶν Μωαβιτῶν κτλ. (Ἀριθμ. λγ'), ἐθνῶν διαφόρων παρὰ τοὺς Χαναναίους· (οἱ Ἀμανῖται καὶ Μωαβῖται ἦσαν ἐπὶ τῆς αἰμομιξίας τοῦ Ἀώτ· Γενέσ. ιθ, 37). Κἔν δὲ οὗτοι ἐκληφθῶσιν ὡς ἐμπεριειλημμένοι ἐν ταῖς νικηθείσι *Χαναναίοις*, ἀλλ' οὕτω πάλιν τὰ ἔθνη φαίνονται πλείονα τῶν ιβ φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ. — Η) Μήπως ὁ Ὑψιστος, ὁπότε (μετὰ τὸν κατακλυσμὸν) «*διεμέριζεν ἔθνη*» (ἢ κατὰ τὸ ἑβρ. *ἐμέριξε κληρονομίας* εἰς τὰ ἔθνη), μόνων τῶν Χαναναίων λαῶν ἔστησε τὰ ὄρια (καὶ ταῦτα ἰσάριθμα τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ); τῶν δ' ἄλλων τῆς οἰκουμένης ἐθνῶν τὰς ὁροθεσίας ἀορίστους κατέλιπε καὶ συγκεχυμένας; ἀλλ' ὁ θεὸς Παῦλος πᾶν τούναντίον ἐδίδαξεν, ὅτι «*ἔποίησεν ὁ Θεὸς ἐξ ἐνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων, κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ὀρίσας προστεταγμένους καιροὺς, καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν*» (Πράξ. ιζ, 26). Ὡστε καὶ ὁ Παῦλος, ἀναγινώσκων τὸ «*ἔστησεν ὄρια ἐθνῶν*» ἐξελάμβανε τὴν λέξιν οὐκ ἐπὶ τῶν Χαναναίων μόνων, ἀλλὰ καθολικῶς ἐπὶ πάντων τῶν ἐθνῶν τῆς οἰκουμένης. — Θ) καὶ τελευταῖον. Καὶ ὁ Σειράχ συμφώνως τοῖς Ο, ἀνεγίνωσκεν ἐν τῷ ἑβραϊκῷ, καθὼς μαρτυρεῖ σαφῶς ἡ παρ' αὐτῷ ἑκφρασις τοῦ Μωσαϊκοῦ ρητοῦ. «*Ἐκάστω ἔθνει κατέστησεν ἡγοῦμενον, καὶ μερίς Κυρίου Ἰσραήλ ἐστὶ*» (Σ. Σειρ. ιζ, 17). Ταῦτα δὲ ὅτι ἀποδλέπουσι τὰ ἐν Δευτερ. λβ, 8, 9, οὐδεὶς ἂν εὐλόγως ἀρνηθεῖν, οὐδ' αὐτοὶ τῶν ἐναντίων οἱ δικαιότεροι (α). Ταῦτα πρὸς τὸ ἄτοπον τῆς ἑρμηνείας τοῦ «*κατὰ ἀριθμὸν υἱῶν Ἰσραήλ*» ὅπερ ἤρесе πολλοῖς τῶν νεωτέρων κριτικῶν. Ἀλλ' ὅμως ὑπάρχουσι καὶ ἐξ αὐτῶν ἄνδρες ἐπιφανεῖς ὁμολογοῦντες τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου τὴν διαφθοράν καὶ τὴν ταραχὴν τῶν ἐδαφίων, ἄλλοι τε καὶ Οὐβιγάντης (β), καὶ ὁ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ο, κρατύνων Οὐόσσιος [δοτῆς

(α) Καὶ ὁμολόγηται ἐκδόν, ἄκων, ὁ σοφὸς Carpzov. Crit. Sacr. P. III. p 833.

(β) Houbigant. Not. in V. T. proleg. XXVIII. Bl. καὶ τὴν εὐδενόσωρον

καὶ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων Θεοῦ ἀρνούμενων Σαδδουκαίων νομίζει διασφαρμένον τὸ ἐβραϊκὸν ἔτι περὶ τὸν β, αἰῶνα μ. Χ.] (α) ἀλλὰ καὶ αὐτὸς Ὀδῖος (σελ. 115) ὑπόπτευσεν, μήποτε τὸ ἐβραϊκὸν χειρόγραφον, ἐξ οὗ μετέφρασαν οἱ Ο, εἶχε, καθὼς αὐτοὶ μεθρημύνησαν. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἀπέκλινεν, τέλος, ἐπὶ τὸ δυσφημότερον, ἵνα φύγῃ τὸ δόγμα τῶν τοῖς ἔθνεσιν ἐφ'esτώτων ἀγγέλων, ὅπερ αὐτὸς οἴεται μῦθον αἰγυπτιακόν.

§. ιδ. Καὶ ὅμως ταύτην τὴν θεοπαράδοτον δόξαν ἀποδείκνυσιν οὐ μόνον αὐτὸ τὸ «*Ἐστησεν ὅρια ἔθνων*» κτλ. ἀλλὰ καὶ ἄλλα

ἀντίρρησιν S. Ravij Exercit. philol. p. 63. πρὸς Schulz Schol. in V. T. vol. 1. p. 724. — Calmet. Diction. v. Ange, καὶ τὸν Μάσιον, ὅστις καὶ τοὺς παλαιούς Ἑβραίους ἀναφέρει ἐξηγῶντας τὸ χωρίον κατὰ τοὺς Ο, (Masij annot. ad Denter. 32. 8.).

(α) J. Voss de LXX. c. 17. Ὁ δὲ Φράγγελος χαριεντισάμενος πρὸς τὸν Ὄσιον, ὅτι ἐκ τοῦ «*κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ*» εὗρηκε τὴν Αἰγυπτίαν πατρίδα τῶν Ο!, καὶ πρὸς τὸν Δαῖνον (Dähne, Jüdisch—Alexandrinische Religionsphilosophie, p. 62), ὅτι εὗρηκεν ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ Νεοπλατωνικὰς ἰδέας! ἀνεκάλυψεν αὐτὸς τόχιστα καὶ ῥᾶστα τὴν αἰτίαν τῆς κατὰ τοὺς Ο γραφῆς, μὴδὲν οὖσαν ἑτέρον, ἢ σφάλμα τῶν ἀντιγραφῶν. Οἱ ἀγγελοὶ (λέγει) καλοῦνται ἐν τῇ Γραφῇ καὶ «*Υἱοὶ Θεοῦ*» (ἑβρ. Bini Elohim). Ἐν δὲ τοῖς ἀρχαίοις χειρογράφοις τῆς ἑρμηνείας ὑπῆρχε κατὰ πρῶτον γεγραμμένον «*κατὰ ἀριθμὸν υἱῶν ἸΗΑ* (κατὰ στενογραφίαν, τευτ. Ἰσραήλ): ἐκτισθέντος δὲ τοῦ ἀρκτηικοῦ Ι, ἔγραψαν ἔπειτα Υἱὸν ΗΑ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πάλοι Ἕλληνες Χριστιανοὶ ἐγνώριζον ὅτι τὸ ἑβρ. ΗΑ σημαίνει Θεόν, ἔγραψαν λοιπὸν υἱὸν Θεοῦ, καὶ ἐπομένως «*ἀγγέλων Θεοῦ*» (Frankel. l. c. p. 66, 67). Οὕτως ὁ Ἀρχιερεὺς, ὡς ἐπιδήξιος θαυμαστοποιὸς, ἔτρεψε τὸ μὲν Θεοῦ εἰς τὸ Ἥλ, τὸ δ' ἀγγέλων (ὡς ἔχουσι πάντες οἱ ἀρχαιοτάτοι κώδικες) εἰς τὸ υἱῶν καὶ δυνάμει τῆς στενογραφίας τοῦ ΗΗΑ, ἔλυσε τὸ ζήτημα! Ἐν μόνον ἀφῆκε ἀνεπίλυτον· πότε καὶ ποῦ καὶ τίνες τῶν πάλοι Χριστιανῶν ἀνεγίνωσκον Υἱὸν ἸΗΑ, καὶ ΗΑ. Ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ καθελῆς ἀπαντες οἱ Πατέρες τῆς Ἑλληνείας, καὶ οἱ ἐξ Ἰουδαίων καὶ οἱ ἐξ Ἑβραίων, καὶ Ἕλληνες, καὶ Ῥωμαῖοι, καὶ Σύροι, καὶ Ἄφροι ἀνεγίνωσκον, ὡς ἔγραψαν «*Ἀγγέλων Θεοῦ*» (κατὰ τοὺς Ο). Ἀλλ' ὁ Φράγγελος, ὡς εἶπε, δίστασεν οὕτι πάνυ εὐτυχῶς πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ σκοπὸν, ὅτι ἔμολε παρὰ τοῦ Οὐδοσίου (l. c.) καὶ Μασίου, (Mas. l. c.). Οὗτοι πρῶτον εἶπον, ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἑβρ. εἶχε πιθανῶς Bini El = Υἱὸν Θεοῦ, ἐπὶ τῆς σημασίας τῶν ἀγγέλων (ὡς μόλῃσεν δὲ ταύτην τὴν σημασίαν καὶ Φράγγελος ἑωτέρω). Καὶ τοῦτο οἱ Ο, ἡρμηνεύσαν ὁρθῶς «*Ἀγγέλων Θεοῦ*». Οἱ δὲ παλαιοὶ εἴτε Ῥαββίνοι, εἴτε Σαμαρείται, δίστασεν τὸ El (Ἥλ), εἰς τὸ Itra-el (Ἰσραήλ) καὶ τὸ σφάλμα τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου προήλθεν οὐκ ἀπὸ στενογραφίας, ἀλλὰ κατὰ προσήλκην προειρήλου διουλλαδίας

πάμπολλα χωρία τῆς γραφῆς. Ὀλίγα τούτων ἀναφέρομεν, χάριν παραδείγματος. Ἀγγέλους ἐθνῶν ἄρχοντας (οὓς εἶπεν ἀνωτέρω ἡγουμένους ὁ Σειράχ) ὀνομάζει ῥητῶς ἡ θεία Γραφή (Δαν. 1, 13—21. ιβ, 1). « Ὁ ἄρχων τῆς βασιλείας Περσῶν », « ὁ ἄρχων τῶν Ἑλλήνων », « εἰς τῶν ἀρχόντων, ὁ Μιχαήλ, ἤλθε βοηθῆσαί μοι », « ὁ ἄρχων ὑμῶν » (τῶν Ἰουδαίων)· (πρβ. Ἰησ. ε. 14: Κριτῶν 5, 12). « Ἐπειδὴ, πολλοὶ ἄρχοντες (ἀρχάγγελοι, ἢ ἐθνάρχαι τινες διατεταγμένοι πρὸς φυλακὴν καὶ διατήρησιν τοῦ ὑφ' ἑαυτῶν ἐκαστοῦ ἐθνους, καθὰ φησὶ Μωϋσῆς ἐν τῇ ᾠδῇ· ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἐθνη, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ ». (Μ. Βασ. εἰς Ἠσ. η). « Ἄγγελος προπορεύεται πρὸ προσώπου τοῦ Μωσέως καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ Ἰσραὴλ » (Ἐξὸδ. ιδ, κγ, λβ, λγ). Ἄγγελοι Θεοῦ συνήντησαν τῷ Ἰακώβ καθ' ὁδὸν πορευομένῳ, καὶ φοβουμένων τὸν Ἠσαῦ (Γενέσ. λβ, 1, πρβ. μη, 16). Ἄγγελος Κυρίου « ἐξῆλθεν » (ἐκ τῆς πολιορκουμένης Ἱερουσαλὴμ), καὶ ἐπάταξε τὴν παρεμβολὴν τῶν Ἀσσυρίων » (Δ. Βασ. ιθ.). Ἄγγελος Κυρίου πρεσβεύει πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῆς αἰχμαλώτου Ἱερουσαλὴμ καὶ τῶν πόλεων Ἰούδα. « Κύριε παντοκράτωρ, ἕως τίνος οὐ μὴ ἐλεήσης τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὰς πόλεις Ἰούδα; » (Ζαχ. α, 12). Ἀγγέλους εἶδον ἐν πνεύματι Θεοῦ οἱ θεοὶ προφῆται, « ὡς λειτουργικὰ πνεύματα », περιοδεύοντας τὴν γῆν, καὶ προστατεύοντας ἐθνῶν, πόλειον, αὐτοῦ τοῦ ναοῦ (Ζαχαρ. α, 10: β, 3: γ, 1, κτλ. Ἰεζεκ. μ. 3. μγ. 7. κτλ. πρβ. καὶ Θεοδώρητ. αὐτόθ. καὶ εἰς Ζαχαρ. α, 10). Ἄγγελος Κυρίου « παρεμβαλεῖ κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ῥύσεται αὐτούς » (Ψαλμ. λγ. 8. καὶ Μ. Βασίλ. αὐτόθ.). Ἄγγελοι ἐπτά προσαναφέρουσι τὰς προσευχὰς τῶν ἁγίων » (Τωβίτ, ιβ. 15—22. πρβλ. Ἀποκαλ. ε, 6: η, 3). Ὅθεν καὶ ὁ Προφητάναξ ἔλεγεν « Ἐναντίον ἀγγέλων ψαλῶ σοι » (ψαλμ. ρλζ. 4). καὶ αὐτὸς ὁ θείος Ἀπόστολος διαμαρτύρεται « ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ—καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων αὐτοῦ » (α. Τιμ. ε, 21), « ὡς παιδαγωγούς τινας καὶ παιδονόμους ἐπιστάνας τοῖς ἀνθρώποις εἰδώς » (Μ. Βασίλ. π. τ. ἀγ. Πνεύμ. ιγ. καὶ εἰς ψαλμ. μη), « ὡς λειτουρ-

γικά πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα » κτλ. (Ἑβρ. α, 14): « Ὅτι καὶ αὐτῶν (τῶν μικρῶν, δηλαδὴ τῶν πιστῶν) οἱ ἄγγελοι (οἱ φύλακες) βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς » (Ματθ. ιη, 10). « Δέδωκε γὰρ τοὺς πιστοὺς πρὸς φυλακὴν καὶ φρουρὰν τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις (Μ. Βασίλ. εἰς Ἱσ. η) » « καὶ παντὶ πεπιστευότι εἰς τὸν Κύριον ἄγγελος παρεδρεύει » (αὐτ. εἰς ψαλμ. λγ). Ὅθεν καὶ ὁ Πέτρος ἀπροσδόκητος φάνει παρὰ τοῖς πιστοῖς, ἐνομίσθη, « ὡς ὁ ἄγγελος (ὁ φύλαξ) αὐτοῦ ἐστι » (α). « Διδασκόμεθα τοῖνυν ἐκ τούτων, ὡς τῶν ἀγγέλων μὲν ἕκαστος τὴν ἐκάστου ἡμῶν ἐπιμέλειαν ἐγκεχειρισται εἰς τὸ φρουρεῖν καὶ φυλάττειν, καὶ τῶν τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἐπιβουλῶν ἀπαλλάττειν· οἱ δ' ἀρχάγγελοι τὰς τῶν ἐθνῶν ἐπιστασίας ἐνεπιστεύθησαν » (β). Οὕτω καὶ ἐν ταῖς τοῦ Πῶμης Κλήμεντος Ἀναγνωρισμοῖς: « Ἔστιν ἐκάστῳ ἔθνει τεταγμένος ἄγγελος ὑπὸ Θεοῦ τὴν

(α) Πράξ. ιβ 15. — « Αἱ γὰρ ἀγγελικαὶ δυνάμεις συνεργοῦσιν ἡμῖν πρὸς τὰ κρείττονα » (Γρηγ. Ναζ. λόγ. μ.). Ὅθεν καὶ ὁ Ἀπόστολος Ἑρμῆς εἶπεν « ἄγγελον μετανοίας » (Ποιμ. βιβ. β. καὶ not. Cotelier. in Patr. Ap. T. 1. p. 85), καὶ Βαρνάβας ὁ Ἀπόστολος, « φωταγωγοὺς ἀγγέλους Θεοῦ—ἐπὶ τῆς ὁδοῦ καὶ διδασκαλίας τοῦ (τῆς ἀληθείας) φωτὸς (Βαρνβ. ἐπιστ. σελ. 12. Τ. 1. Patr. Ap. Col.). Καὶ ἄγγελος ἐπὶ τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν (Ὀργ. εἰς Ματθ. κβ. 8.). Ἄγγελος ἐπὶ γάμου (ὡς Γενεσ. κδ, 40, καὶ ὁ Ῥαφαὴλ ἐκ τοῦ Ταβίου· πρβλ. Tertull. ad uxor. 2. c. ultim.). Ἄγγελοι ἔφοροι τῶν ἐκκλησιῶν (Γρηγορ. Ναζ. λόγ. ιβ. σελ. 528). Ἄγγελος ἐπὶ τῆς εἰρήνης (Ἀποστ. Διατ. η, 36, 39). Ὅθεν καὶ πᾶσα ἡ Ἐκκλησία ἀείπει ἐν τε ταῖς ἁλλαῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ ἐν αὐτῇ τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ αἰτεῖται τοῖς πιστοῖς « Ἄγγελοι εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν » (Λειτουργ. Μ. Βασίλ. καὶ Χρυσόστ. πρβλ. Χρυσόστ. εἰς Κολοσ. δμ. γ. καὶ εἰς τὴν Ἀνάληψ. δμ. λβ. — Μ. Βασίλ. ἐπιστολ. 239. κτλ. βλ. καὶ Cotel. 1. c. vol. 1. p. 416).

(β) Θεοδώρ. εἰς Δαν. 1. — Ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ βλέπομεν καὶ « ἄγγελον (ἐφορον) ὑδάτων » καὶ ἄλλον « ἐξουσίαν ἔχοντα τοῦ πυρὸς » καὶ « ἀγγέλους κρατοῦντας τοὺς δ, ἀνέμους τῆς γῆς » καὶ ἄλλους τίτσαρας ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου » (Ἀποκαλ. ζ. 1. ιδ, 18. ις, 5. θ. 14. πρβλ. Ἐπισφ. αἰρέσ. να). Εὐρίσκεται καὶ ἄγγελος τῆς ἀβύσσου (Ἀποκαλ. θ. 11), ὃν ὁ μὲν Καισαρεῖας Ἀνδρέας ἐπὶ τοῦ ἀρχοντος τοῦ σκότους ἐξέλαθεν· ὁ δ' Ἀρέθας, ἐπὶ ἀγγέλου φωτὸς (Ἰρμηλ. εἰς Ἀποκάλ.). Καὶ ἄγγελος ἐπὶ τῶν θηρίων (παρὰ Ποιμένι Ὁράτ. δ, σελ. 82. τόμ. α. Cotel.). Καὶ ἄγγελοι ἐπὶ τῶν τῆς γῆς καρπῶν, καὶ τῆς τῶν ζώων γενέσεως (Ὀργ. κ. Κέλσ. η, §. 57. σελ. 785 Delar.) κτλ.

οικονομίαν τοῦ ἔθνους πεπιστευμένους» (α). Καὶ ὁ ἕτερος Κλήμης· «Κατὰ τε ἔθνη καὶ πόλεις νενέμηνται τῶν ἀγγέλων αἱ προστασίαι, τάχα δὲ καὶ τῶν ἐπὶ μέρους» κτλ. (Στρωμ. ζ. 499, ζ, 503. καὶ Προφητ. Ἐκλογ. 577). Καὶ πρὸ τούτου Ἰουστίνος ὁ μάρτυς καὶ φιλόσοφος. «Ὁ Θεὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν, πρόνοιαν ἀγγέλοις, οὓς ἐπὶ τούτοις ἔταξε, παρέδωκεν» (ὡς πνεύμασι δηλονότι λειτουργικοῖς) (ε). Ἄλλους τῶν ἀρχαίων Πατέρων παραλείπομεν.

Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Βασιλειδιανοί, τοῦ Σύρου Βασιλείδου παράφρονες ὁπαδοί, τὰς ὑπὸ τοῦ συγχρόνου τοῖς ἀποστόλοις Σίμωνος τοῦ μάγου περὶ τῶν ἀγγέλων κακοδοξίας ἀναμασσῶντες, ἔλεγον καὶ ὅτι «Ὁ Θεὸς μεμόρασε τὸν κόσμον κατὰ διαίρεσιν κλήρων τῷ πλήθει τῶν ἀγγέλων», αὐτὸ δηλονότι τὸ τοῦ Δευτερονομίου (λβ. 8) κατὰ λέξιν σχεδὸν ἐκφέροντες καὶ διαστρεβλύντες (γ). Καὶ οἱ Ἑσσηνοὶ ἐτήρουν τὰ τῶν Ἀγγέλων ὀνόματα (ἰώσ. Ἰουδ. πολ. Β. η. 7). Ὁ δὲ Φίλων καὶ Ἰώσηπος (οἵτινες καὶ αὐτοὶ τὸ ἐν Δευτερον. λβ, 8, ῥητὸν ἀνεγίνωσκον κατὰ τοὺς Ο, ὡς εἶχε

(α) S. Clem. Recognit. T. 1. σελ. 513. ἐν Patr. Apost. ed. Cotel. πρὸς καὶ τὰς αὐτόθ. σελ. 479—486 κρίσεις περὶ τῶν ἀναγνωρισμῶν. Πρόσθετε καὶ τὸ ἀπόκρυφον μὲν, καὶ προσέτι νενοθυμένον, ἀλλ' ὁμῶς ἀρχαιοτύπον βιβλίον τοῦ Ἐνώχ (Συγκ. χρόνου. σελ. 43. Bonp)· ὅπου, μεταξὺ τῶν ἐν πολλαῖς ψευδογραφίαις ἀληθειῶν, εὐρίσκεται καὶ ἡ τῶν ἐφόρων ἀγγέλων ἔννοια. πρῶ. καὶ Zornij Opuscul. sacr. T. 1. p. 208.

(ε) Ἰουστίν. Ἀπολ. θ. σελ. 95. πρὸς Διον. Ἀρεισπ. π. Οὐραν. ἱεραρχ. θ. (καὶ Μαξίμ. καὶ Παχόμ. σχολ. αὐτόθ.). Ἀθανασίος. πρὸς εὐσ. σελ. 62. — Ὀριγ. κ. Κέλ. ε. §. 3. σελ. 579. καὶ εἰς Ἀριθμ. ὁμ. ια, καὶ π. καὶ εἰς Γένεσ. ὁμ. η. — Γρηγόριος. Ναζ. λόγ. λδ. — Γρηγ. Νύσς. κ. Εὐνομ. Δ, τόμ. β. σελ. 350, καὶ λόγ. εἰς τοὺς Μ. Μάρτυρ. — Ἐπιφ. ἐν Παναρίω, καὶ Δίρ. κε, καὶ, να. — Χρυσόστομ. παρὰ Φωτ. ἀναγν. σοφ. καὶ πολυλαχοῦ τῶν Ὀμιλιῶν. — Σευήρος Σχ. εἰς Ὀκτάτ. αὐτόθ. — Κύριλλ. Ἀλεξ. περὶ τῆς ἐν πνεύμ. λατρ. — Θεοδόριος. εἰς τὴν Ἀποκ. ἰησ. α, καὶ εἰς Γαλάτ. γ, 19, καὶ περὶ ἀγγέλων (ἐν Ἑλλήν. παθ. Θεραπευτ. κεφ. γ) — Ἰωάν. Φιλόπ. π. Δημοουργ. α, 10. — Δαμασκην. π. εἰκόν. λόγ. γ. καὶ π. Ὁρθ. πίστ. β, 3. — Δυμστὰς. εἰς Εὐαγγ. Ἐρωτ. νξ. — Tertullian. de Oration. et de Pudicic. c. 14. et de Baptism. etc. — S. Hieron. in Mich. 6, κτλ. Βλ. καὶ Coteler. not. in Patr. Apostol. T. 1. p. 165.

(γ) Βλ. Ἐπιφ. Δίρ. κγ, καὶ κδ. καὶ Petav. animadv. p. 42. πρὸς καὶ Κλήμ. Στρ. ζ, 549. — Εἰρήν. Δ. κγ. — Εὐσεβ. Ἐκ. Ιστ. Δ, 7.

καὶ τὸ μήπω τότε διεφθαρμένον ἐβραϊκόν), ἐμμένοντες ταῖς τῶν ἁγίων προφητῶν θεοπνεύστοις διδασκαλίαις, ὁρθῶς τοὺς ἐφελκόμενους τοῖς ἀνθρώποις ἀγγέλους ὁμολογοῦσιν. Ὁ μὲν γὰρ «ἀγγέλους», λέγει, λειτουργοὺς καὶ ἐφόρους — πρεσβευτὰς τινὰς ἀνθρώπων πρὸς Θεόν, καὶ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, ἱεροὺς καὶ ἀσύλους φύλακας » (α). Ὁ δὲ πάλιν Ἰώσηπος εἰσάγει τὸν Ἀγρίππαν «μαρτυρούμενον τὰ ἅγια (τὸν ναόν), καὶ τοὺς ἱεροὺς ἀγγέλους » (ὡς ἐφόρους τοῦ ναοῦ) (β). Τούτους πάντως ἐννοεῖ καταλιμπάνοντας τὸν ναόν, καὶ ἐν ᾧ ἱστορήσεν, ὅτι, ἐγγιζούσης τῆς ἀλώσεως, ἤκουσαν οἱ ἱερεῖς ἐκ τοῦ ἔνδον ἱεροῦ ἐξελθοῦσαν τὴν ἀθρόαν ἐκείνην φωνήν «*Μεταβαίτωμεν ἐντεῦθεν* » (Ἰουδ. πολ. ζ, ε, 3).

Τελευταῖον, καὶ αὐτοὶ οἱ ἔθνικοι Ἕλληνες, ἐκ τῶν Μωσείως, καὶ τῶν προφητικῶν ἀκοῇ παραλαβόντες καὶ παραδόσει, πολυλαχοῦ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐπικρατούσῃ, ἐδόξαζον «*Δαίμονας ἐσθλοὺς, φύλακας ἀνθρώπων* » (γ). καὶ ὅτι «*Δαίμων ἀγαθός* » (ὁ φύλαξ ἀγγέλους) «*εὐθὺς γινομένην ἀνδρὶ συμπαρίσταται* »* ὡς εἶπεν ὁ Μένανδρος (δ). Καὶ πολὺ πρὸ τούτου Πλάτων ἐδογματίζε «*Δαίμονα ταῖς ψυχαῖς συμπεμπόμενον φύλακα τοῦ βίου* » (ε). Ἀρχαιότατον δὲ καὶ τὸ Ὀρφικόν* ὅτι «*Θεοῦ πυρόντι Θρόνῳ παρεστᾶσιν ἄγγελοι, οἷσι μέμνητε βροτοῖσιν ὡς πάντα τελεῖται* » (ζ). Ὅθεν καὶ Πλάτων πάλιν φησί* «*Καὶ γὰρ πᾶν τὸ δαιμόνιον μεταξὺ* »

(α) Φιλ. Τ. 2. σελ. 387. καὶ τ. α. σελ. 264, 642. καὶ σημ. Mang. — (β) Ἰώσ. Ἰουδ. πολ. Β. ις, 4. πρὸλ. Β. Μακ. γ, 26, κτλ. — (γ) Ἡσιόδ. Ἔργ. κ. ἡμ. 122. — (δ) Μένανδρ. Δειψ. σελ. 203. Μ. πρὸλ. Κλήμ. Στρ. ε. 445: — (ε) Πλάτ. Πολιτ. Ι. σελ. 836. Bip. πρὸλ. Κλήμ. Στρ. ε, 432. Ὅθεν καὶ Σενέκας «*Unicuique nostrum paedagogum dari deum* » (Epist. 116). Βλ. καὶ Πλούτ. π. Ἰσιδ. κ. Ὀσίρ. — Ἀλλὰ «*Δαίμονας μὲν οἱ Φιλόσοφοι, ὁ δ' ἱερὸς λόγος ἀγγέλους εἶπε καλεῖν* » (Φιλ. τ. α, σελ. 586). Τὸ δὲ δαιμόνιον ὄνομα παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ἡλείπεται ἐπὶ τοῦ πονηροῦ (Ὁριγ. x. Κέλ. ε. σελ. 580. — Εὐσέβ. Εὐ. πρ. ζ. 13). Εἶπον δὲ τινες τῶν ἐθνικῶν καὶ ἄγγελοι ἐπὶ τῶν (ὡς ἄλλως ἔλεγον) ἀγαθῶν δαιμόνων. οἷον Ἰεροκλῆς (εἰς τὰ Χρυστᾶ ἔπη σελ. 41). Καὶ Πλάτων εἶπε (Νόμ. Δ) «*Νέμεσις, Δίκης ἄγγελος* ». (πρὸλ. Ἀλέξ. Ἀφροδ. τόμ. σελ. 186: Ἀριστ. τ. α, σελ. 19). Οἱ δὲ περὶ τὸν Μωσείον, τὸ ἄγγελος παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς ἡλείπεται ἐπὶ τῆς κοινῆς σημασίας τοῦ μνηστήρος 104-λουσι ἐκλαμβάνειν (Moshem. Dissert. ad Hist. Eccl. v. I. p. 347).

(ζ) Ὀρφ. π. Κλήμ. Στρ. ε, 443. πρὸλ. Δανιὴλ Ζ.

ἐστὶ Θεοῦ τε καὶ θνητοῦ. Τίνα, ἦν δ' ἐγὼ, δύναμιν ἔχον; Ἑρμηνεύον καὶ διαπορθεῦον Θεοὺς τὰ παρ' ἀνθρώπων, καὶ ἀνθρώποις τὰ παρὰ Θεῶν, τῶν μὲν τὰς δεήσεις καὶ θυσίας, τῶν δὲ τὰς ἐπιτάξεις τε καὶ ἀμοιβὰς τῶν θυσιῶν» (α). Οὕτως ἀπὸ τῆς Μωσαϊκῆς Θεοσοφίας, καὶ ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν ἀνέκαθεν πατριαρχικῶν παραδόσεων διήλθον καὶ εἰς ἄλλους ἀρχαίους τῆς Ἀσίας λαοὺς, καὶ εἰς τοὺς Αἰγυπτίους αὐτοὺς, ἅλλαι τε τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας ὑγιεῖς δόξαι, μεταξὺ τῆς εἰδωλομανούσης πλάνης διαλάμπουσαι, καὶ αὐτὴ ἡ περὶ τῶν ἐφεστώτων τοῖς ἔθνεσιν ἀγγέλων διδασκαλία· ἦν ἡμῖν Ὁδῖος (καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτόν, ὁμόφρονες αὐτῷ) ὡς γνησίαν τῶν Αἰγυπτίων παρέστησε δόξαν, ἀνατείνας σοβαρῶς τὸν Νειλῶν Ὠραπόλλωνα, καὶ τὸν Νεοπλατωνικὸν Ἰάμβελιχον (β). ὧς ἀπόλοιτο πᾶσα φιλοκαινοτόμος ἔρις, καὶ ἡ

(α) Πλάτ. Συμποσ. σελ. 229. Bp. (πρὸς τὸ ἐβ. καὶ Γεν. κβ. 11. κη, 12). Τοιαῦτα τίνα καὶ ἐκ τῶν φερομένων Ὁσέανου τοῦ Πέρσου μνημονεύει Minuc. Felix. c. 8. πρὸς S. Cyprian. de Idolor. vanit. p. 14.

(β) Ὁ Γάλλος (Thom. Gale not. εἰς τὸ τοῦ Ἰαμβελίχου Περὶ Μυστηρίων σελ. 43 καὶ 206 κτλ.), πολεμῶν καὶ αὐτὸς τῇ περὶ τῶν φυλάκων ἀγγέλων διδασκαλίᾳ, μνημονεύει καὶ Πρόκλου, Πορφυρίου, Ἑρμεῖου, Δαμασκίου, καὶ ἄλλων νεοπλατωνικῶν καὶ μάγων Θεουργῶν ἰδίᾳς τινας περὶ ἀγγέλων καὶ ἀγγελικῶν ταγμάτων ληρωδίας (βλ. καὶ Φωτ. ἀναγν. ρλ), προσεπιληρήσας καὶ αὐτὸς ὁ σοφὸς ἐκδότης τὰς καθ' ἑαυτὸν Περὶ ἄλλων νεωτέρων, ὅσοι περὶ ἀγγέλων συνέγραφαν, οἱ πλείστοι σχεδὸν συγχέοντες τὰς γραφικὰς ἀληθείας πρὸς πλάνας Χαλδαϊκὰς, Αἰγυπτίᾳς, Περσικὰς, Βραχμανικὰς, Νεοπλατωνικὰς, Καβαλιστικὰς κτλ., βλέπε τὴν Fabricij Bibliogr. Antiquar. pag. 379—385. Ἠῶνσαν δὲ τούτων τὸν ἀριθμὸν καὶ ἄλλοι μετὰ ταῦτα πολλοὶ τῶν καινοτόμων, οὐ μόνον Ὀρθολογισταί, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τινες τῶν τιμώντων τὰς θείας Γραφάς. Διατείνονται δὲ εἰ τοιοῦτοι, ὅτι καὶ ἄλλα καὶ αὐτὴν τὴν περὶ τῶν φυλάκων ἀγγέλων δόξαν παρέλαβον οἱ Ἰουδαῖοι ἐκ τῆς Ἀσιανῆς καὶ Αἰγυπτίας φιλοσοφίας, ὅτι κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν μάλιστα παρήκψαν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Βαβυλῶνι καὶ Περσίῳ. Ἀλλὰ πρότερον μὲν οὐδ' ἂν αὐτοὶ οἱ ταῦτα λέγοντες ἀρνηθεῖν, ὅτι καθὼς οἱ Ἑβραῖοι, συνοικοῦντες μετὰ τῶν ἔθνικων, ἠδύναντο μεταλαβεῖν τῶν παρὰ τούτοις φρονημάτων, οὕτως ἀμοιβαίως καὶ οἱ ἔθνικοι μετελάμβανον πολλῶν τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας διδαγμάτων, ἀκούοντες παρὰ τε τῶν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ διαπρεψάντων ἑαυτῶν Προφητῶν, καὶ ἄλλων Ἑβραίων Θεοφιλῶν. Πολλὰ δὲ καὶ τῶν πατριαρχικῶν παραδόσεων ἐσφύζοντο ἔχνη παρὰ τοῖς ἔθνεσιν, σύμφωνα πρὸς τὰ τῆς Μωσαϊκῆς Θεοσοφίας. Ἐκ τούτων τῶν πηγῶν (ὡς εἰτε Φίλων, καὶ ὁ θείος Ἰουστίνος, καὶ Κλήμης, καὶ

σφόδρα καὶ αὐτὰς τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου τὰς διασφορὰς θαυμάζουσα ραβδινομανία τῆς νεωτέρας πολυμαθείας! ἤτις καὶ ὑπὸ τῆς ἄγαν σοφίας καὶ τῆς δῆθεν κριτικῆς ἀκριβείας τετυφωμένη, καὶ τὰς ἀκηράτους (ἀς σέβεται, καθὼς λέγει) τῶν Γραφῶν διδα-

Τατιανὸς, καὶ Θεόφιλος, καὶ Εὐσέβιος ἀπίδειξαν, καὶ πολλοὶ τῶν νεωτέρων ὁμολογοῦσιν) ἐξερρύθησαν πᾶσαι αἱ ταῖς γραφικαῖς ἀληθείαις σύμφωνοι δόξαι τῶν Ἀρχαίων εἰδωλοθρήσκων Ἰνδῶν. Καὶ ταύτας μετ' ἄλλων τῆς εἰδωλικῆς πλάνης παραφροσυνῶν ἀναμεμιγμένας βλέπομεν ἐν ταῖς ἀρχαίαις μὲν, ἀλλὰ πολὺ τῶν πατριαρχικῶν καὶ τῶν Μωσαίων χρόνων, καὶ τῶν πλείστων προφητῶν, μεταγενεστέραις Ἀσιαναῖς συγγραφαῖς, ὁλίγαις μὲν σωζομέναις, καὶ ταύταις οὐδ' εἰλικρινέσιν (ὡς λέγομεν εὐθὺς), πολλὰς δὲ καὶ μόνον ἐξ ὀνόματος μνημονευόμεναις. Ὡστε λίαν φαίνεται παράδοξον πῶς ἄνδρες σοφοί, τὴν θειότητα τῶν γραφῶν ἀνομολογοῦντες, ἐπίσταυσαν ἄλλας τε καὶ τὰς περὶ τῶν ἀγγέλων δοξασίας τῆς ἰθνηκῆς φιλοσοφίας, ὡς ἀρχὴς τῆς τῶν Θεοπνευστῶν Γραφῶν διδασκαλίας. Ἄλλ' ὥτως ἂν τις ἔροιτο τοὺς τοιοῦτους, ὡς ἐν παρόδῳ. Ὡς σφώτατοι ἀνδρῶν μήπως ὅτε εἶδεν ὁ Ἰακώβ τοὺς ἐπὶ τῆς οὐρανομήκειος κλίματος ἀγγέλους (Γεν. κδ), καὶ τὴν συναντήσασαν αὐτῷ παρεμβολὴν τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ (Γεν. λβ), καὶ ὅτε τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς δυνάμεως Κυρίου ὁ Ἰησοῦς (ε, 14), καὶ ὅτε τὸν ἄγγελον ὁ Γεδεὼν (Κριτ. γ), καὶ ὅτε τὰ Σεραφείμ ὁ Ἠσαΐας (ς, 1), καὶ τὰ Σερουειμὶ ὁ Ἰεζεκιήλ (1, 7), καὶ (ἵνα τ' ἄλλα παραλέπωμεν), ὅτε καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς Δαυιδ ἐώρακε τοὺς ἀρχοντας τῶν ἰθνην ἀρχαγγέλους, καὶ τὰς ἄλλας τὰς Θεοπέμπτους δυνάμεις, πάντες οὗτοι οἱ θεηγόροι καὶ πνευματέμφοροι Προφῆται καὶ Πατριαρχαὶ Ζωροάστρας τινὰς Χαλδαίους, ἢ Πέρσας Ἰσάκτας, καὶ Ὀσάνας, καὶ ἄλλους μάγους, ἢ Αἰγυπτίους Ἑρμῆς, καὶ Βραχμῶνας Ἰνδοὺς εἶχον ὁδηγοὺς καὶ καθοδηγῆτας τῆς περὶ τῶν ἀγγέλων διδασκαλίας; Ἐπειτα, καὶ ταῦτα δὴ τὰ περιφερόμενα βιβλία τῆς παλαιᾶς τῶν Ἀσιανῶν ἰθνην φιλοσοφίας ἐξελέγχονται λήρων ἀνάμεσα, καὶ πολὺ τῆς ὑποτεθείσης ἀρχαιότητος νεώτερα. Μέχρι χθὲς καὶ πρῶτον ἐπεκράτουσαν κατὰ τῶν θείων Γραφῶν περιθρυσίνοντες τὰ κατὰ τὴν Αἰγύπτου σωζόμενα μνημεῖα, καὶ τὰ τῶν Σινδῶν φιλοσοφήματα, καὶ μάλιστα, τὰ τῶν Ἰνδῶν βραχμανικὰ βιβλία, ὡς πανάρχαια παριστάντες! Ἀλλὰ χάρις ἄλλοις ἐμβριθετέροις, καὶ τῆς ἐπινουμίας ἀξιόις σοφοῖς, οἵτινες ἐξηλέγξαν τὰ τοιαῦτα τῶν φιλοκαινοτόμων τολμήματα καπνοῦ οἰκίας ἀσθενέστερα, καὶ ὀνείρων ἀπατηλότερα, καὶ γελοῖα. Οὕτως ἡ Zend-Avesta, ἱερὰ βιβλος τῶν Περσῶν (ἢ καὶ γαλλιστὶ μετέφρασε καὶ ἐξέδωκεν ὁ πρῶτος ταύτην κομίσας Augustil du Perron, Paris 1757), ὡς καμπάλαιον τι χρῆμα, καὶ αὐτῶν τῶν Μωσαϊκῶν 520 ὅλους ἐνιαυτοὺς ἀρχαιότερα μετὰ χρόνων πολλῶν περιθρυσίνθησα, εὐρηται, τέλος, σύρραμα δογμάτων τῆς εἰς τὸν ἐπὶ Δαρείου Ζωροάστου (βλ. ὁπισθ. σελ. 143) ἀπονεμομένης μαγικῆς τῶν Περσῶν θρησκείας, ἔχον φέρου πολλὰ καὶ ἄλλων χρόνων νεωτέρων, καὶ αὐτῆς τῆς σωτηρίου ἐποχῆς μεταγενεστέρων. (βλ. Ritter Histoire de la Philosophie. traduite par Tissot T. 1, p. 48. Paris 1835. πρὸς καὶ τὰ τοῦ Beck. πρὸς Φα-

σταλίας καὶ παραδόσεις καθυπέταξεν εἰς τὰς ματαίας αὐτῆς ἐπινοίας, καὶ κατήντησεν εἰς ἀτοπίας πᾶσι μᾶλλον ἄλλοις, ἢ χριστιανοῖς ἀνδράσι προπούσας, καὶ αὐτῆς τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀληθείας ἐραπτομένης (α). Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον τοῦ ἀριθμοῦ.

Εἰς τὴν Bibl. Graec. vol. 1. p. 316). Τὸ δὲ πάλιν ἀσμενέστατα κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ προτεταμένον Σανσκριτικὸν βιβλίον τῶν Ἰνδῶν, τὸ Ezour-Vedam, διὰ τῆς ἐπιμελείας τοῦ πάσης μνήμης καὶ τιμῆς ἀξίου Ἀγγλοῦ Ἀλεξίου Ἰωνσόνου (Al. Iohnston) ἐξηλέγχθη πόνημα δυτικῶ τινος ἀποστολάτορος (Missionarij), Ῥοβέρτου Δενοβίλλιδος (Rob. de Nobilibus), ὅπου ὁ σοφὸς οὗτος (νομίτας ὅτι διὰ ψεύδους ἐμελειούται ἡ ἀλήθεια) συνέταξε τῷ 1621, καὶ ἐξέφερε πρὸς τοὺς Ἰνδοὺς ὡς ἀρχαιότατον, εἰς εὐκολωτέραν διὰδοσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως! (Βλ. τὸν κλεινότερον Wisemam, Discours sur les rapports entre la Science et la Religion révé. XI. pag. 421. πρὸς καὶ Disc. VII. etc.). Πρόσθετος, ἀναγνώστη, καὶ ἄλλο πολὺ παλαιότερον τοῦ Ἐξοῦρ-Βεδάμ (ἵξ οὐ τινα, ἴσως, καὶ ὁ Χρηστὸς Ῥοβέρτος ἠρανήσθη), τὸ τοῦ Πορφυρίου, ἐκ τοῦ περὶ τῆς Στυγὸς σφωδόμενον ἀπόσπασμα, ὅπου οὗτος ὁ μισόχριστος γόης (ὡς ἀπὸ λόγων Βαρδισάνου τοῦ ἐκ Μεσοποταμίας, καὶ τοῦ διαβόλου Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανεύς) διαγράφει παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ὑπάρχον οὐ μόνον δοκιμαστήριον ὕδωρ (ἐκ τοῦ « ὕδατος τοῦ ἐλεγμοῦ ». Ἀριθμ. ε, 18), ἀλλὰ καὶ τὸ καθάρισον ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ νηστείαν, καὶ ἐξομολόγησιν, καὶ προσέτι « Ἀνδριάντα ἱστῶτα ὄρνθιν, ἔχοντα τὰς χεῖρας ἠπλωμένας, ἐν τύπῳ σπυροῦ » — καὶ ὅτι « τοῦτον τὸν ἀνδριάντα δίδωκεν ὁ Θεὸς ἐφ' οὐρίῳ, ὁ πηνίκα τὸν κόσμον ἐκτίξε (δηλονότι κατὰ τὸ πρὸ χρόνων αἰώνων μυστήριον), ἵνα Σουτὸν (ἰσ. γρ. Σεατὸν) ἔχη παράδειγμα » κτλ. (Βλ. Πορφυρ. π. τ. Στυγὸς σελ. 283 κτλ. Cantabrig. 1655). Ἀλλ' ἂν ὁ Πορφυρίος ἀληθεύῃ, τίς ἐκ τούτων οὐχ ὁρᾷ τὰ τότε παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς καὶ Βραχμάναις λείψαντα τοῦ πρώτου διὰ τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ καὶ ἄλλων ἀποστολικῶν ἀνδρῶν ἐκλάμψαντος εἰς τὴν Ἰνδίαν κηρύγματος τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως;

(α) Βλ. Grot. Annot. ad S. Math. Evang. 18, 10. καὶ ad Epist. Roman. 8, 38.—Ode, de Angelis, sect. 8. c. 3.—Calmet. Diss. ad libr. Tobiae. Πρὸς Schleusn. Lex. N. T. vol. 1. p. 17 (Lips. 1808) καὶ Thes. V. Test. vol. 1. p. 17. Ὅπου, λέγει καὶ οὗτος, ὅτι « ἐκ τῆς γῶν Ἰουδαίων ὑπολήψεως (οἵτινες ἐκάστοτε ἀνθρώποις, καὶ στοιχείοις κτλ. ἀγγελον ἀγαθόν, ἢ πονηρὸν ἀπονέμουσιν) ἐπήγαγε καὶ ἡ ἐννοια τῶν ἀγγέλων τῶν ἐπὶ τοῦ πυρὸς, ἐπὶ τῶν ὑδάτων κτλ. (ἀποκαλ. θ, 18, 19), καὶ ἰδίως ἡ περὶ τοῦ φύλακος ἀγγέλου » (Ματθ. 18, 10: Πρᾶξ. 16, 15). Καὶ ποίαν μὲν τῶν Ἰουδαίων ἐποχὴν ἵκναι, οὐ διορίζει· φαίνεται δὲ ἡμῶς αἰνιττόμενος ἴσως καὶ αὐτὸς τοῦ ἐπανελθόντος ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, ὅταν ἔφερον τάχα καὶ τινας Βαβυλωνίων δούδας, ἐν αἷς καὶ τὴν περὶ τὸ διαίμονιζεσθαὶ τοὺς ἀνθρώπους,

§. ιε. Πάντως οἱ τοῦ Θεοῦ Νόμου ἐρμηνεῖς διωρίσθησαν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν τε Ο, πρεσβυτέρων τῆς Γερουσίας, οἵτινες ἠκολούθησαν μέχρι πρὸς τὸ Σίναιον τῷ Μωϋσῇ, ὅτε οὗτος ἀναβάς ἐλάμβανε παρὰ Θεοῦ τὰ λίθινα πυξία τοῦ νόμου (Ἐξόδ. κδ, 1—14), καὶ τῶν ἄλλων Ο πάλιν ἐκείνων, οἵτινες ἐκ τῶν πρεσβυτέρων Ἰσραὴλ ἐκλεγέντες συνεκρότησαν ἐφεξῆς τὸ Συνέδριον, κατ' ἐπιταγὴν καὶ ἐπίπνοιαν Θεοῦ (Ἀριθμ. ια, 16—24) (α). Πρὸς τοῦτον, λέγομεν, τὸν τύπον ἐτάχθησαν Ο, καὶ οἱ ἐρμηνευταὶ τῶν θείων Γραφῶν, πᾶντι προσφυῶς καὶ προσηκόντως τῇ τε ἀγιότητι καὶ τῷ μεγέθει τοῦ ἔργου, οὐδὲ χωρὶς θείας βουλῆς· διότι καὶ οὗτοι, κατὰ τοὺς Ο πρεσβυτέρους τῆς Γερουσίας, παρὰ τῷ Μωϋσῇ (ταῖς θείαις αὐτοῦ βίβλοις) προσεδρεύειν ἔμελλον, καὶ Θεοῦ Πνεύματος πλησθέντες (κατὰ τοὺς Ο πρεσβυτέρους τοῦ Συνεδρίου. Ἀριθμ. ια, 25), ἐρμηνεύσαι τὰς Γραφάς, καὶ ταύτας διαδοῦναι μὴ μόνον εἰς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, ἀλλ' εἰς πάντα τὰ ἔθνη

ὡς αὐτὸς εἶπε πάλιν μετ' ἄλλων ὁ Σκληυσίνερος [Lexic. N. T. vol. I, p. 536]. Ἀλλὰ μήποτε καὶ αὐτὸν τὸν θεῖον προφήτην Σαμουὴλ, τὸν συγγραφεὴ τῶν Βασιλειῶν, Βαβυλωνίων μαθητὴν ὁ σοφὸς ἐννείη· διότι κακείνος εἶπεν, ὅτι, « πνεῦμα πονηρὸν ἐπνίγε τὸν Σαούλ » (Α. Βασιλ. ις, 14) τουτέστι « πάθητι να καὶ δαίμονες » Ἰωσήφ. Ἀρχ. 5, 8, 2). Καὶ λοιπὸν (κατὰ τὰς κρίσεις ταύτας τῶν σοφῶν) = τὸ πανάγιον Πνεῦμα, τὸ λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν καὶ ἀποστόλων, καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν, ἡ αὐτοαλήθεια καὶ αὐτοσοφία, ἐλάλει περὶ τῶν οὐρανίων καὶ ἰσχυρίων, κατὰ τὰς δημῶδεις ἰουδαϊκὰς ὑπολήψεις καὶ πλάνας, (ἄλλας τε, καὶ τὰς, ὡς λέγουσι, παρ' Αἰγυπτίων, ἢ Βαβυλωνίων, ἢ Περσῶν δεδανεισμένας), θέλων παραθεῖναι καὶ ταύτας, ὡς μέρη τῆς ἀκηράτου καὶ θείας αὐτοῦ διδασκαλίας, εἰς ἅπαντας τοὺς μέχρι συντελείας πιστοὺς μαθητάς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ λατρίαις τῆς ἀληθείας! Ἀπέκλιτο δὲ ἄρα εἰς τὴν ἀναμορφώτριαν, ἢ ὁρθολογιστικὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου διδάσκει τοὺς ἀνθρώπους ἀληθέστερα παρὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ! Οὕτως « ἐξερευνηταὶ συνέσεως οὐκ ἔγνωσαν τρίβους σοφίας Θεοῦ »!

(α) Περὶ τοῦ Συνεδρίου (ἑβρ. Sanhedrin, ἐκ τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς τῆς Συνέδριον παραπλασθέν· παρὰ τισὶ βαβυλῶνις γράφεται καὶ Synedrin, ὡς, Synedrin, ἀντὶ Sanhedrin gedolab, τὸ μέγα Συνέδριον), βλ. Seldeni de Synedrijs, II. c. 4. (καὶ τοι περὶ τινὰ σφύδρα σκεπτικίζοντος). — Sigonij de Republ. Hebr. L. VI. cap. 7. p. 443. — Fabric. Opuscula etc. p. 123.

τῆς οἰκουμένης διὰ τῆς πανταχοῦ σχεδὸν ἔκτοτε μάλιστα ἐφάπλουμένης ἑλληνίδος φωνῆς. Καὶ δικαίως ἄρα οἱ περὶ τὸν ἱερὸν Ἐπιφάνιον εἶπον τοὺς ἑρμηνεῖς ἐκλεγέντας κατὰ τὸν τύπον τῶν ὑπὸ Μωσέως συναχθέντων Ο. Εἰ δὲ καὶ ὁ μακάριος Ἰλάριος ἐνόμισεν οὐκ ἄλλους ἐξεπιτήδες ἐκλεγέντας (ἀφ' ἑκάστης φυλῆς ἑξ), ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς τοῦ μεγάλου Συνεδρίου πρεσβυτέρους ἐρμηνεύσαι τὰς Γραφάς, ποίαν ἀντίφασιν ἔχει τοῦτο πρὸς ὃν οἱ περὶ τὸν Ὅδιον πολεμοῦσιν ἀριθμὸν τῶν ἐρμηνευτῶν; μὴ γὰρ οὐκ ἦσαν Ο, καὶ οἱ τὸ μέγα Συνέδριον συνιστῶντες; Τὴν Ἰλαρίου γνώμην ἀπεδέξαντο καὶ τινες τῶν νεωτέρων (α), ἀπατηθέντες ἐκ τῆς πρεσβύτερος ἐπωνυμίας, ἥτις (καθὼς Ὁδῖος ὀρθῶς παρετήρησεν) ἀπενέμετο οὐ μόνον εἰς τοὺς Συνέδρους (τοὺς καὶ ἄρχοντας τῶν Ἰουδαίων λεγομένους) (β), ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους ἐπισήμους διδασκάλους καὶ προεστώτας· ἀλλὰ τί καὶ τοῦτο πρὸς τὸν Ἀριστέαν, οὗτινος τὴν ἀλήθειαν βεβαιῶσι καὶ Φίλων, καὶ Ἰώσηπος, καὶ πάντες οἱ ἀρχαῖοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες;

§. ις. Αὐτὰ δὲ τὸ Συνέδριον ἐκ μόνων ΟΑ συνεστηκὸς ἐθέλει πάντως Ὁδῖος, ἥ (τὸ βέλτιστον καὶ κράτιστον), ἐξ Ο μόνων (εἰ δὲ πως ἔξῃν, ἄσμενος ἂν καὶ εἰς ΞΘ μόνους κατεβίβαζε τὸν ἀριθμὸν!)· πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸν ΟΑ οὐκ ἀπορρίπτει, λεπτὴ λοιπὸν ἔμεινεν ἡ διαφορὰ, καὶ τοῦτ' αὐτὸ τὸ τῆς παροιμίας α θριξ ἀνὰ μέσον ο! Ῥάστη δὲ καὶ ἡ συμπλήρωσις. Ἄν γὰρ πρὸς τὸν ἐκ Συνέδρων Ο, καὶ τοῦ προκαθημένου Μωϋσέως, συγκεφαλαιούμενον ΟΑ ἀριθμὸν προστεθῇ καὶ Ἀαρὼν ὁ Ἀρχιερεὺς (βλ. Ἀριθ. ιε, 33), τέλειος λοιπὸν προκύψει καὶ ὁλόκληρος ὁ ΟΒ. Οὕτως ἔκριναν καὶ Γρότιος καὶ Δρούσιος καὶ ἄλλοι (γ). Τοῦτο τοῦ Συνεδρίου τὸ σχῆμα καὶ μετὰ Μωϋσῆν ἐτηρεῖτο (δ)· διὰ τοῦτο καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἰου-

(α) Baron. an. 231: καὶ Demagistr. Diss. v. p. 504.

(β) Βλ. Λουκ. κγ. 13, κδ. 20: Ἰω. γ. ι: πρὸς Α, Μακ. ιδ. 27: Ἰώσηπ. Ἀρχ. κ. α. 2. Οἱ δ' αὐτοὶ ἴσως ἐλέγοντο καὶ βουλευταί. Μάρκ. ιε, 43. βλ. καὶ Schleusn. Lex. N. T. vol. I, pag. 364, 468.—(γ) Βλ. Fabric. Opuscul. p. 123.

(δ) Μάττιν ἀντιλέγει Rosenmüll. (εἰς Ἀριθμ. ια), πρὸς Calmet Diction. T. 3. p. 473.

δαίους ἐπωνομάζετο *λατράων δικαστήριον* (α). (διότι μία λίτρα χρυσοῦ ἐτιμάτο χρυσῶν νομισμάτων OB). Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἐπωνύμια (ἃ καὶ Ὀδῖος ἐκ τῆς ραββινικῆς σοφίας ἐν ἐλίγοις ἀνέφερεν), ἡ *Κεφαλή* καὶ ὁ *Πατήρ* τοῦ Συνεδρίου, εἰς τὸν αὐτὸν φέρουσιν ἀριθμὸν. *Κεφαλή*, καὶ *Ἀρχων* (Nasi) τοῦ Συνεδρίου ἐλέγετο ὁ Ἀρχιερεὺς (ἢ τούτου ἀπόντος, ὁ τοποτηρητής)· ὁ δὲ τούτου δευτερεύων καὶ καθήμενος ἐκ δεξιῶν ὠνομάζετο *Πατήρ* τοῦ οἴκου τοῦ δικαστηρίου (ab-beth-din), καὶ οἱ δύο οὗτοι ἐκάθηντο μικρὸν τι κεχωρισμένοι τῶν λοιπῶν Ο, συνέδρων, σιγματοειδῶς (ἡμικυκλικῶς) συνεδριαζόντων (κατ' ἄλλους δὲ, μόνος ὁ Ἀρχων ἐκάθηντο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σίγματος· οἱ δὲ σύεδροι ἐκατέρωθεν). Ταῦτα μαρτυροῦσιν αὐτοὶ πάλιν οἱ Βαβυλώνιοι Μισνικοὶ, καὶ ἄλλοι Ραββίνοι συγχοί (β). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς Ἰώσηπος (οὗτινος ἄλλας τινὰς μαρτυρίας μὴδὲν πρὸς ἔπος Ὀδῖος ἐμνημόνευσε), τὸ Μωσαϊκὸν Συνέδριον διαγράφων, « Συνέρχονται (λέγει) ὅτε ἀρχιερεὺς, καὶ ὁ προφήτης, καὶ ἡ γερουσία » (γ)· (ὅτι δὲ γερουσίαν αὐτοὺς τοὺς Ο, συνέδρους, λέγει, φανερόν) (δ)· καὶ πάλιν (ἐπὶ τῆς ἐπιζῶντος τοῦ Μωσέως εἰς τὴν ἄδηλον ταφὴν προπομπῆς)· « Μόνη ἡ γερουσία προὔπεμψεν αὐτὸν, καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Ἰεσαάκρος, καὶ ὁ στρατηγὸς Ἰησοῦς » (Ἀρχ. δ, η, 48). Εἰ δὲ καὶ οἱ κατὰ τὴν χρίσιν τοῦ α, βασιλέως Σαοὺλ τυχόντες κεκλημένοι, καὶ συνεσιαθέντες μετὰ τοῦ

(α) Βλ. τὸν νομοθέτησαν Cujacium. L. XVII. Observ. c. g. καὶ Fabric. l. c.

(β) Misn. Babylon. J. a d i m. IV. a. p. 7. — Calmet Diction. de la Bible Tom. 3. p. 473 (παρ' αὐτῷ καὶ β, τοποτηρητής, ὁ Chacam, τουτ. σφεός) — Schleusn. Lex. N. T. v. Συνέδριον. Βλ. καὶ Fabric. Bibliograph. antiq. c. 14, p. 690. et Opuscula p. 124.

(γ) Ἰώσηπ. Αρχ. Δ, η, 14 (προφήτην δὲ λέγει τὸν ἐπὶ ἐχόντα τὸν Μωσέως τόπον, ὡς εἴεται Bernard. not. ib.).

(δ) Πρβλ. Ἰουδαίθ, δ, 8: 12, 8. — Β. Μακκ. α. 10, δ, 44. Γ. Μακκ. α. 8. Ὅθεν καὶ (ἐκ παραλλήλου, ἢ ἐπεξηγηματικῶς) « τὸ συνέδριον καὶ πᾶσαν τὴν γερουσίαν » (Πράξ. ε, 21). Ἡ γερουσία ἐνίοτε φαίνεται κατὰ σημασίαν πλατυχωτέραν, ὡς καὶ τὸ, οἱ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραήλ (Ἐξ. δ. κδ. 1. Ἀριθμ. 12, 16). ἄλλ' εἰς τοὺς κατωτέρω χρόνους ἰσχυρῶς πρὸς τὸ συνέδριον, ὡς ἐν Ἰουδαίθ, δ, κτλ. πρβλ. Schleusn. Lex. N. T. vol. 1. p. 501, καὶ Thes. V. T. vol. 2. p. 16.

Σαμουὴλ ἄνδρες ὥσει *ἐβδομήκοντα* » (δηλονότι περίπου 70, ἢ 71) ὑπῆρχον (καθὼς φαίνεται) τὸ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Κριτῶν συνέδριον, ἢ ἡ Γερουσία τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἔχομεν λοιπὸν καὶ ταύτην τὴν μαρτυρίαν τῆς θείας Γραφῆς· *ἐβδομήκοντα* τοὺς ἄνδρας λέγει καὶ Ἰωσήπος (α). Καὶ ἐπὶ τῶν βασιλέων (καὶ κατ' αὐτὴν ἴσως τὴν ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίαν) διαρκοῦν τὸ Συνέδριον ὀρθῶς ἔκριναν οἱ περὶ τὸν Γρότιον (Σημειώσ. εἰς Ματθ. ε, 22) ἐξ ὧν ὁ προφῆτης Ἰεζεκιὴλ (η, 11) διέγραψεν Ὁ ἄνθρωπος, « ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ, ὧν ἐν μέσῳ εἰστήκει (ὡς ἀρχηγός) Ἰεχονίας τοῦ Σαφάν » κτλ. (βλ. ἐφεξῆς §. κα). ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν σκοπεῖτωσαν καὶ αὐτοὶ οἱ Ὀδριακοί. Ὁ δὲ μακάριος Ἐπιφάνιος, οὔτε τὸν Μωσῆν εἰσήγαγεν ἐναντία τῷ θεῷ κελύσματι ποιοῦντα, καὶ ὅσα λέγει, μαρτυροῦνται ἐξ αὐτῆς τῆς θείας Γραφῆς· ἄκουε· « Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν. Συνάγαγέ μοι *ἐβδομήκοντα* ἄνδρας ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων Ἰσραὴλ. — Καὶ συνήγαγε, — καὶ ἔστησεν αὐτοὺς κύκλῳ τῆς σκηνῆς. Καὶ κατέβη Κύριος ἐν νεφέλῃ, — καὶ περιείλετο ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἐπ' αὐτῷ, καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τοὺς Ὁ ἄνδρας τοὺς πρεσβυτέρους, — καὶ προεφῆτευσαν, καὶ οὐκέτι προσέθεντο. Καὶ *κατελείφθησαν* δύο ἄνδρες ἐν τῇ παρεμβολῇ, ὄνομα τῷ ἐνὶ Ἑλδὰδ, καὶ τῷ δευτέρῳ Μωδὰδ, καὶ ἐπανεπαύσατο ἐπ' αὐτοὺς τὸ πνεῦμα, ΚΑΙ ΟὔΤΟΙ ΗΨΑΝ ΤΩΝ ΚΑΤΑΓΕΓΡΑΜΜΕΝΩΝ, καὶ οὐκ ἦλθον εἰς τὴν σκηνήν, καὶ προεφῆτευσαν ἐν τῇ παρεμβολῇ » (Ἀριθμ. ια). Ἴδού οἱ ΟΒ πρεσβύτεροι, οὓς εἶπεν Ἐπιφάνιος ἀνὰ ἕξ ἐκ τῶν ιβ φυλῶν ἐκλελεγμένους, ἢ (κατὰ τὴν γραφικὴν φωνήν) *καταγεγραμμένους*. Ὁθεν καὶ ὁ Θεοδώρητος εἶπε « τὸν Ἑλδὰδ καὶ Μωδὰδ ἴσους τὴν ἀξίαν τοῖς Ο· (ἐν τοῖς Ἀπόρ. εἰς Ἀριθμ. ἐρωτ. κα).

(α) Καὶ ἔλαβε Σαμουὴλ τὸν Σαούλ καὶ τὸ παιδάριον αὐτοῦ καὶ εἰσήγαγεν — εἰς τὸ κατὰλμα, — καὶ ἔθετο αὐτοῖς ἐκεῖ τόπον ἐν πρώτοις τῶν κεκλημένων ὥσει *ἐβδομήκοντα* ἄνδρων» (Α. Βασ. θ. 22). Καὶ Ἰωσήπος· «Οὔτε δ' ἦσαν *ἐβδομήκοντα* (ἄλλοι, ὡς ἐβδομήκ.) τὸν ἀριθμὸν» (Ἀρχ. σ. 4. §. ι.). Τὸ Ἑβραϊκόν (Α. Βασ. αὐτῷ) ἡμαρτημένως, τριᾶκοντα. βλ. Schulz Schol. in V. T. vol. 2. p. 270.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Μ. Βασίλειος τοῖς Ο πρεσβυτέροις καὶ τὸν Ἑλδὰδ καὶ Μωδὰδ προστίθει, προστίθῃσι καὶ τὸν ἔπαινον, ὅτι « τούτοις μέοις ἐκ πάντων φαίνεται παραμεῖναν τὸ πνεῦμα » (α). Καὶ ὁ Καισαρείας Εὐσέβιος* « Ποῦ οἱ ΟΒ; οὐκ ἐν τῇ ἐρήμῳ τῶν ἐθνῶν »; (β). Τοιαῦτα καὶ ἄλλοι τῶν Πατέρων (γ), καὶ ὁ μακάριος ἱερώνυμος (δ), καὶ ὁ παλαιὸς ἀνώνυμος λατίνος συγγραφεὺς τοῦ « περὶ τῶν ἐν ταῖς ἀγίαις Γραφαῖς θαυμασίων » (ε). Συνομολογοῦσι τοῖς πατράσι καὶ Γρότιος, καὶ Δρούσιος, καὶ Κλέρικος, καὶ Βερνάρδος ὁ κλεινὸς Ὀδίου συμπολίτης, καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων (ζ). Αὐτὸς δὲ ὁ σοφὸς Ὀδῖος, ἐν ᾧ τὰ τοῦ Ἐπιφανίου καὶ τῶν ἄλλων, ὡς ἀβαρεῖς τινὰς καὶ λεπτοτάτας κροκίδας, ἀπορυσσά, ἔλαθεν αὐτὸς *σχοινοπλοκῶν ἐξ ἁμμου!*

§. ιζ. Οὐδ' ἐκ τῆς περὶ τῶν Ο μαθητῶν θεωρίας ὠφελήθη πολὺ ὁ κριτικὸς. Αὐτῇ ἡ διπλῇ τῶν ἀρχαίων κωδίκων ἀνάγνωσις (ἡ Ο, καὶ ΟΒ) μαρτυρεῖ σαφῶς, ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων ἔτι τῶν ἀποστολικῶν, ΟΒ τοὺς μαθητάς ἐκλεγέντας ἐγνώριζον οἱ Χριστι-

(α) Μ. Βασίλ. π. τοῦ ἀγ. Πνεύμ. κεφ. κς. σελ. 206. τόμ. β. Paris. 1618.

(β) Εὐσέβ. εἰς τὴν Ἀνάστασιν λόγ. β. (apud Sirmond, Coll. 67).

(γ) Ἐπιφάν. Ἐκθέσ. πίστ. σελ. 1081. τ. α. πρβλ. καὶ Διονύσ. Ἀλεξ. ἐπιστ. π. Παύλον Σαμοσ. ἀποκρισ. γ. — Ὁ δὲ Κύριλλ. ὁ Ἱεροσολύμ. Κατηχ. ις. καὶ Κύριλλ. ὁ Ἀλεξανδρ. εἰς Ἰωάν. κ, 22. συναριθμοῦσι τοῖς Ο, καὶ τὸν Ἑλδὰδ καὶ Μωδὰδ, περιληπτικώτερον, ἴσως, ἐκφράζοντες τὸν Ο ἀριθμὸν. Ὅθεν καὶ ὁ Σύγγραλλος ἀπατηθεὶς, ἀφαιρεῖ τὸν Ἑλδὰδ καὶ Μωδὰδ ἐκ τῶν Ο, καταλείπων τούτους μόνον ἑκα, μὴτε τοῖς ἄλλοις πατράσι μὴτε τῇ Γραφῇ συμφωνῶν (Χρονολογ. σελ. 257 Bon.).

(δ) « Eliguntur 70, presbyteri, vadunt ad ostium tabernaculi ». S. Hier. Epist. ad Fabiol. Mans. XIII.

(ε) « In discipulorum LXXII praefiguratione etiam ipso spiritus Moysi in LXX seniores distribuitur: et aliis duobus qui in castris resederant, Heldad vid. et Medad, ejus spiritus prophetiae donum condonatur. Quorum » (τῶν LXX et τοῦ Eldad et Medad) « quasi haereditarij successores, ad Ptolemaeum Philad. — LXX sapientes-missi sunt (διὰ τὸ σύντομον, ἀντὶ LXXII) » etc. Auct. De mirabil. S. Script. βλ. καὶ ἐπισθ. §. ι. σημ. σελ. 273.

(ζ) Βλ. Fabric. Opuscula p. 123. καὶ Clerici Dissert. de LXXII virorum synedr. κτλ.

ανοί. Καθότι καὶ αὐτὴ ἡ κατὰ τοὺς πλείστους κώδικας μόνων Ο γραφὴ τοὺς ΟΒ πάντως ἐκφράζει, καθὼς καὶ τὰ Ο, ἐπὶ τῶν *vid. tou Gedewon* (Κριτ. η, 30) δῆλοί τούτους ὄντας κυρίως ΟΑ (Κριτ. Θ, 1—5, 56). Καὶ τοὺς ἐν Αἰλειμ. Ο, γραφομένους φοίνικας (*Ἑξάδ. ιε, 27*), ΟΒ λέγει σαφηνίζων ὁ Ἠριγένης (Ὁμιλ. κζ. εἰς Ἀριθμ.). Πρόσθες καὶ τοὺς (ἐν Κριτῶν α, 7) *ἐβδομήκοτα βασιλεῖς*, οὓς ὁ Ἰώσηπος *ἐβδομήκοτα δύο* γράφει (Ἀρχ. ε. β. §. 2), ἀπαρτίζων τὴν συνήθη ἔλλειψιν τοῦ ἀριθμοῦ (α). Τοιαῦτα δὲ τινα καὶ ἄλλα διωμολόγησε καὶ αὐτὸς Ὁδῖος ἐν ἀρχῇ τοῦ κεφαλαίου (§. α). Καὶ τὸ πρᾶγμα σύνθετος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Πᾶς κεφαλαιώδης, ἢ στρογγύλος ἀριθμὸς (οἶον, ὁ 70 κτλ.) ἐκφράζει πολλάκις καὶ τὸν σύνεγγυς, ἐκ μιᾶς ἢ δύο μονάδων προσπυζημένον (οἶον τὸν 71 καὶ 72), ἀποσιωπωμένων δηλαδὴ τῶν μονάδων διὰ τε τὸ σύντομον, καὶ ὡς ἐλαχίστην ποιουσῶν περὶ τὸν κεφαλαιώδη διαφωρᾶν, καὶ μάλιστα ὅταν γίνηται λόγος περὶ πραγμάτων, ἢ προσώπων ἐπισήμων, ἢ γνωστῶν (β). ΟΒ, τέλος, ἐνύουν τοὺς μαθητάς καὶ ὅσοι τῶν Πατέρων ἀνέγνωσαν καὶ ἔγραψαν μόνον τὸν στρογγύλον ἀριθμόν, τὸν Ο· καὶ μάρτυς πάλιν Ἠριγένης ἐκεῖνος, ὅστις καὶ ΟΒ λέγει τούτους (Ὁμ. κζ. εἰς Ἀριθμ.), ὡς προσείρηται,

(α) Πρόσθες καὶ τὰ τοῦ Ἐπιφανίου, « Καὶ γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ 72, στείλων φοινίκων ὑπαρχόντων, 70 ἡ Γραφὴ ὠνόμασε· (διὰ τὴν συντομίαν). Καὶ εἰς τὸ ἄρσος προσκεκλημένων 70, 72 εὐρίσκονται σὺν τῷ Ἑλδᾶδ καὶ Μωδᾶδ. Καὶ 72 ἐρμηνεύσαντες (ισ. γρ. οἱ ἐρμηνεύσαντες) ἐπὶ Πτολεμαίου· διὰ δὲ τὴν συντομίαν, εἰώθαμεν λέγειν τῶν 70 τὴν ἐρμηνείαν· (περὶ Πίστους §. 4. σελ. 1081. τ. α). Ἐνταῦθα μνημονεύτιον, ἴσως καὶ τοῦ Φίλωνος (βίβλ. Μωσ. α. σελ. 111. Μ.), ὅστις (ὡς Ἰουδαῖος) τὰς μὲν ἑβ. πηγὰς τῆς Βλ. εἰς τὰς ἑβ. φυλάς ἀλληγορεῖ, τοὺς δὲ Ο, φοίνικας εἰς τοὺς ἑξ. Ἰακώβ γενάρχας τοῦ σύμπαντος ἐθνους » (οἵτινες ὁμῶς κατὰ τοὺς Ο, ἀριθμοῦνται 75· Γενίσι· μς. 27· ἀλλὰ περὶ τούτων ἀλλὰ καὶ).

(β) Bl. Coteler. Patr. Apost. vol. 1. p. 77. καὶ 496. Οὕτω καὶ (Ἀριθμ. ια, 21) 600 χιλιάδες, ἀντὶ 600 + 3 χιλ. καὶ 550. (Ἀριθμ. α, 46). Ἐνίστε δὲ τ' ἀνάπαλιν εὐρίσκεται ὁ στρογγύλος ἀριθμὸς ἀντὶ τοῦ ἐλλειπόντος μονάδι μιᾶ, οἶον, 50, οἷους τοῦ Γεδεὼν ἀπέκτειναν ὁ Ἀβιμέλεχ (Κριτ. 9, 5), καὶ οἱ φονευθέντες λέγονται Ο, (Κριτ. 9, 18). Τοιοῦτα καὶ τὸ « ὥφθη τοῖς ΙΒ » (α. Κορινθ. ιι, 5), ἐπὶ τῷ Ἰωάν. ΙΔ, μόνον οἱ ἀπάστολοι (Βλ. καὶ Δπισθ. Βιβλ. Α. κψ. κθ, σελ. 616).

καὶ πάλιν Ο, περιεκτικώτερον (Ὁμ. ζ. εἰς ἔξοδ.), ὡς καὶ Εὐσέβιος, καὶ ἄλλοι τῶν Πατέρων, ἐπιτομώτερον ἐκφραζόμενοι (α). Ὁ δὲ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ β, αἰῶνος ἀκμάσας συγγραφεὺς τῶν τοῦ Κλήμεντος Ἀναγνωρισμῶν ΟΒ λέγει τοὺς μαθητὰς (Λ. §. 40). Ὡσαύτως καὶ ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος (λείποτε σχεδὸν) ΟΒ* (Αἰρέσ. κ. σελ. 50. καὶ Αἰρέσ. να. σελ. 428, 433. βλ. καὶ τόμ. β. σελ. 159, 160), καὶ Εὐσέβιος ὁ Ἐμεσσηνὸς (εἰς Λουκ. I.), καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος (Εὐαγ. Ζητημ. βιβλ. β)* ἄλλους παρασιωπῶμεν. Συνομολογοῦσι τοῖς πατράσι καὶ περὶ τοῦτου πολλοὶ καὶ διάσημοι τῶν νεωτέρων σοφῶν, καὶ αὐτὸς ὁ ἐν πολλοῖς πολὺ πλέον Ὀδίου δυσπιστότερος Σουίκερς, καλῶν ἄνθρωπων ἄνθρωπος, ὅστις οὐ μόνον τοὺς μαθητὰς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐρμηνεῖς τῶν Γραφῶν ΟΒ διακηρύττει (β).

§. ιη. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ μετεπλήθησεν ὁ κριτικὸς (παρακολουθῶν Ὀπτιγγήρῳ, Θεσαυρ. σελ. 109) καὶ εἰς τὰς παρά τινας ἐψευσμένους, ἢ συγκεχυμένους ὀνομασίας τῶν Ο. Ἀλλὰ τί καὶ ταῦτα πρὸς τὸν Ἀριστέαν, [ὅστις διέγραψεν ἀκριβῶς τὰ ὀνόματα τῶν ἐρμηνευτῶν; Ἐψεύσθη ὁ Γοριωνίδης ὅλους ἱερεῖς τούτους ἐκλαδῶν

(α) Εὐσέβ. Εὐαγ. Ἀποδ. γ. 2, (καὶ ταύτην τὴν Εὐσέβιου ῥῆσιν προβάλλουσιν οἱ μόνον Ο θέλοντες τοὺς μαθητὰς, Grotius, Calovius, Selden. de Synedr. II. p. 109. κτλ. μὴ προσχόντες εἰς τὸ σύντομον τῆς ἐκφράσεως). Βλ. καὶ Tertullian. adv. Marc. IV. 24. Εὐσέβ. καὶ Θεοφύλ. ἐν Σειρᾷ τῇ εἰς Λουκ. καὶ Γρηγ. Νύσσης Εἰς Μωσ. σελ. 213. Hieron. Ep. ad Fabiol. Mans. VI. κτλ. παρ' εἰς Ο, περιεκτικώτερον ἀριθμοῦνται καὶ οἱ οβ, ἀπόγονοι τοῦ Νῶε, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῆς γενουσίας, καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ μαθηταί, καὶ τούτων οἱ τύποι, οἱ φοίνικες τῆς ἑλπίδος, πρὸς Βαρον. An. 33. 61. καὶ ὁπισθ. §. v. καὶ §. vi. πρόσθει; καὶ τὰ ἐφεξῆς «Περιτευξόμεθα δὲ καὶ τοῖς Ο στελέχεσι τῶν φοινίκων· γέγραπται γὰρ ἐπὶ μετὰ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ἀνέδειξεν ὁ Κύριος ἐτίρους Ο». (Κύριλλ. Ἀλεξ. εἰς ἔξοδ. ια. 27). Καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης (αὐτόθ.) «Ο, δ' ἂν εἴεν φοίνικες οἱ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ἔξω τῶν ιβ, μαθητῶν, ἐπιχειροτονηθέντες ἀπόστολοι, τοσούτοι τὸν ἀριθμὸν ὄντες, ἔσους εἶναι ῥῆσιν ἡ ἱστορία τοῦ φοινίκας». Καὶ πάλιν ὁ ἱερώτατος Κύριλλος, περὶ τῶν Ο ἀνδρῶν, οὗς συνήγαγε Μωσῆς (Ἀριθμ. ια. 16—26) τὸν λόγον ποιούμενος, «Νοοῖντο δ' ἂν (λέγει) καὶ οἱ μετὰ Μωσῆα διὰ Χριστοῦ πρὸς τὸ καθηγεῖσθαι λαὸν παρενηνεγμένοι, ὧν καὶ ἀπαρχαὶ καὶ πατέρες οἱ ὁσιώτατοι μαθηταί» (εἰς Ἀριθμ. ια. βλ. Σειρ. εἰς τὴν Ὀκτάτευχ. σελ. 1236). κτλ.—(β) Suicer. Thesaur. T. I. v. Μαθητῆς. βλ. καὶ Calmet: Diction. v. Septente Discip.

ἀλλ' ὅτι μεταξὺ τούτων ἦσαν καὶ τινες (εἰ καὶ μὴ πάντες) ἱερεῖς, τούτων δὲ τῶν ἱερέων πρεσβύτερος ὁ Ἑλεάζαρος, τοῦτο παρείδεν Ὁδίας, ἀνωμολογημένον παρὰ τῷ Ἀριστέα. (α). Ἐκ τούτου κινηθεῖς καὶ ὁ Γοριωνίδης, ἱερεῖς εἶπε τοὺς πάντας· καὶ τὸν Ἑλεάζαρον συνέχεεν ἀμαθῶς πρὸς τὸν ἐπ' Ἀντιόχου καὶ τῶν Μακκαβαίων ὁμῶνυμον, ἱερέα* ἀκχεῖνον, ἀλλὰ πολὺ μεταγενέστερον. Οὕτως ἠπατήθησαν καὶ ἄλλοι δι' ἄλλας ὁμωνυμίας, οἷον τὴν τοῦ πρεσβυτέρου Φίλωνος (βλ. ὁπισθ. σελ. 131). Τὸν δὲ σοφώτατον πατέρα Ἀνατόλιον, ἐξελέ μοι, Ὁδιε, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν, ὧν σατυρικώτερον μνημονεύεις! (βλ. ὁπισθ. βιβλ. Α. κεφ. ιβ. §. 5. σελ. 403).

Ἐρχόμεθα καὶ εἰς τὸν θεοδόχον Συμεών. (Ἐπειδὴ καὶ ταύτης τῆς ἀπλουστεράς ἐδράξατο παραδόσεως ἡ φιλαίτιος περιέργεια, κατὰ τὴν τοῦ μύθου βάτον, παντὸς τοῦ προστυχόντος ὁμοίως ἐπιλαμβανόμενῃ, καὶ ὑφάσματος καὶ κρόκης λεπτῆς). Οὐ μόνον ὁ παρερμηνευθεὶς Κεδρηνός (βλ. ἀνωτέρ. §. 5.), καὶ οἱ λοιποὶ τῶν κατωτάτω χρόνων προσαριθμηθέντες βιβλιογράφοι, ἀλλὰ καὶ ἄλλος λίαν ἀρχαιότερος, τρίτων περὶ τὰς θείας Γραφάς, ὁ Ζιγαβηνός Εὐθύμιος, ἕνα τῶν Ο, λέγει τὸν Θεοδόχον (β). Καὶ Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος τὸ μακροβιώτατον τοῦ Συμεῶνος ἱστορεῖ· καὶ τοὶ μὴ λέγων αὐτὸν καὶ ῥητῶς ἕνα τῶν Ο (γ). Ἐσκανδάλισε τὸν ὀρθὸν λόγον τοῦ κριτικοῦ τοσαύτη βιοτῆς ἀνθρωπίνης παράτασις (εἰς ἔτη περίπου 300!), καὶ εἶχε τὴν ἐξουσίαν, εἴπερ ἤθελεν, ἀποδοκιμαῖσαι τὴν γνώμην, ἀλλ' ὥφειλεν ὅμως ἵνα καὶ δικαιοτέρος φανῇ περὶ τοὺς ἱστορήσαντας, ἐξετάσας, πόθεν οὗτοι κινη-

(α) Σελ. 21. ἐκδ. «Hody. Βλ. καὶ ἐφεξῆς κεφ. 7. §. ιη. σημ. Παρ' Ἰωσήφω δὲ ὁ αὐτὸς οὐκ ἔλε ἀζαρος ἀλλ' Ἑλίσσατος γράφεται (Ἀρχ. ιε. β. §. ια. σελ. 594. καὶ not. Han.), ἀλλ' ἡμάρτηται πάντως ἡ παρ' Ἰωσήφω γραφή. Ἑλεάζαρος ἀναγινώσκεται· οὐ μόνον εἰς τοὺς διαφόρους Ἀριστέου κώδικας, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ Γοριωνίδῃ, καὶ παρ' ἄλλοις, ὅσοι τοῦ ὀνόματος ἐμνημόνευσαν.

(β) «Κατὰ τὸ ῥῆμα σου» (Λουκ. β. 29) «αὐτοῦ ἐστὶ, καθὼς, εἰρηκᾶς μοι, πάλαι διαποροῦντι περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς σῆς ἐνανθρωπήσεως. Ὁ γὰρ Συμεὼν ἴδους εἰς ἡν τῶν Ο,» κτλ. (Εὐθύμ. Ζιγαβ. Σχόλ. αὐτ.).

(γ) Νικηφ. Ἐκκλ. ἱστορ. Α. ιβ. καὶ Μελετ. Ἐκκλ. ἱστορ. Τ. Α. σελ. 99. πρὸλ. καὶ Εὐγεν. Ἐκατονταετηρ. §. 17. σελ. 19.

θέντες ἀπεδέξαντο τὴν δοκοῦσαν τοιαύτην ὑπερβολήν· οὕτω γὰρ ἂν ἔβλεπεν αὐτοὺς ἀφελέστερον μὲν ἴσως ἐκφρασθέντας, ἀλλὰ μῆτε μοχθηρόν τινα καὶ βλάσφημον, μῆτε παντάπασι παχὺν καὶ γρασώδη ληρήσαντας λῆρον. Ἐγνώριζον ἐκεῖνοι πολλῶν καὶ τότε κατ' αὐτοὺς (καθὼς καὶ πάλαι (α), πάντως δὲ καὶ ἐπ' αὐτοῦ Ὁδίου, καὶ νῦν καθ' ἡμᾶς) μακροχρονιωτάτων ἀνθρώπων κατὰ τόπους παραδείγματα, ζώντων ἐνίοτε κατὰ φύσιν καὶ ἐπέκεινα τῶν 150 ἐνιαυτῶν (β). Οὐδὲν οὖν παράδοξον εὑρισκόν, εἰ καὶ τοῦ δικαίου τούτου καὶ θεοφιλοῦς ἀνδρὸς ὁ βίος ἐδιπλασιάσθη, κατὰ θεῖαν εὐδοκίαν καὶ βούλησιν. Ζῶντας διὰ τέλους μετέστησεν ὁ Θεὸς τὸν εὐαρεστήσαντα Ἐνῶχ, καὶ τὸν Ἡλίαν· καὶ αὐτὸν δὲ τὸν δίκαιον Ἰώβ (πέμπτον μὲν ἀπὸ τοῦ 175 ἔτη ζήσαντος Ἀβραάμ, τρίτον δὲ ἀπὸ τοῦ 110 ἔτη ζήσαντος Ἰωσήφ γενόμενον) ὑψόλογησε καὶ διὰ τῆς μακροβιότητος, ὥστε ἔζησε πλεον ἢ διπλάσιον τοῦ προπάτορος, ἔτη 248: (Ἰώβ μβ. 16: κώδ. Ἀλεξ. καὶ Σχόλ. Ρωμ.). Παρομοίως, ὑπελάμβανον, ὅτι ἐπεδαφιλεύθη καὶ τῷ δικαίῳ Συμεὼν διπλασία τῆς φυσικῆς ζωῆς παράτασις, ὅπως ἴδῃ οὐχὶ υἱὸς

(α) Βλ. Φλέγεντ. Τραλλιαν. περὶ μακροβ. κηφ. γ, δ, ζ. προβλ. Λευκιαν. Μακροβ. καὶ Λαίρτ. Α, 1. 4: καὶ Σιράδων. Χρηστομάθ. 1ε: καὶ Πλίν. Ζ, κτλ.

(β) Τῷ 1827 ἔζη ἐν Ρόδῳ γυνὴ (Περμαθούλα) ἑτῶν 149. Ἐν δὲ τῇ νήσῳ Σάμῳ τῷ 1829, ἔζη οὖτοι γυναῖκες, ἡ μὲν, Γραμματικὴ καλουμένη, ἑτῶν 180, ἡ δὲ, Ζωή, ἑτῶν 160 (ταύτης οἱ ἀπόγονοι μέχρις ζ', βαθμοῦ προελθόντες, ἀπέβη- νώθησαν τῆς συγγενείας, καὶ συνῆλθον εἰς γάμου κοινωνίαν): βλ. Γενικ. ἐφημερ. τῆς Ἑλλάδος, ἀριθ. 47. ἔτη Α. σελ. 189. Ἐν δὲ τοῖς νεκρολογικοῖς Καταλόγοις τῆς Ρωσσίας εὐρίσκονται πολλάκις ἄνδρες, ζήσαντες ἐπέκεινα τῶν 160· ὡσαύτως καὶ κατὰ τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἄλλαχού τῆς Εὐρώπης, περὶ ὧν αἱ ἐφημερίδες (προβλ. καὶ Jac. Capell. observ. in Psalm. XC.). Ὁ δ' ἐπὶ μυρίᾳ σοφίᾳ τε καὶ φιλικῇ ἠρωδίᾳ καὶ πρακτικῇ διοικητικῇ ἀλυστον τὴν μνήμην καταλιπὼν Ὁφελάνδης ὁ Ἰατρός, ἐν τῇ αὐτοῦ Μακροβιωτικῇ, ἐσημείωσε πολλὰ μακροβίων παραδείγματα· εἶον, Ἑρρίκον Ἰερκίνην ἐν Ἰόρκῃ τῆς Ἀγγλίας τελευτήσαντα τῷ 1670, ἑτῶν 169· καὶ Θωμᾶν Πάρρην ἐν Λονδίῳ, τῷ 1635, ἑτῶν 153: καὶ Ἰωσήφ Σφόδρικταν, Νοεμβρίον, τῷ 1797, ἑτῶν 160, κτλ. Ἄλλους μακροβιωτάτους ἰστόρησεν ὁ Μαλτέβρουκος· εἶον, Πέτρον Τσαρτάν ἐν Βανάτῃ Τόμιος (Τεμισόαρ), ἑτῶν 185: 1. Ροθίαν, ἑτῶν 172, ὅστις εἶχε γυναῖκα ἑτῶν 164: καὶ τὸν νεώτατον υἱόν, ἑτῶν 117: Maltebran Précis de la Géogr. T. 2, p. 564.

υἱὼν (ὡς ὁ Ἰωβ), ἀλλὰ τὴν ἐγγίζουσιν ἐπὶ γῆς ἀνατολὴν τοῦ αἰωνίου φωτός τῶν ἐθνῶν, καὶ πληροφορηθῇ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐφ' ἣ πρόφην ἐρμηνεύων διηπόρει προφητείας (τῆς, α' Ἰδοὺ ἡ παρθένος » κτλ.), ἐναγκαλισθεὶς ὑπέργηρος τὸν παλαιὸν τῶν ἡμερῶν, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν προφητευθέντα τόκον τῆς Παρθένου καὶ Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Τοιαῦτά τινα (καθὼς φαίνεται) διενουῦντο οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι· καὶ ἔνθεν μὲν ἔβλεπον λαμπρὸν τὸν εἰς τοῦτον καὶ μόνον τῶν δικαίων θεσπισθέντα θεῖον ἐκεῖνον χρησμὸν· « Καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου μὴ ἰδεῖν θάνατον, πρὶν ἢ εἶη τὸν Χριστὸν Κυρίου » (Λουκ. β. 26). Ἐτέρωθεν δὲ πάλιν εὕρισκον καὶ Συμεῶνάς τις, καὶ Σίμωνας, μεταξὺ τῶν παρὰ τῷ Ἀριστέᾳ καταλελεγμένων ἐρμηνευτῶν τῆς θείας Γραφῆς. Ἐδέχοντο λοιπὸν ἀπλοῦκῶς τὴν (ὡς ἔοικε) παλαιόθεν καταβάσαν ταύτην φήμην, ὡς ἀποδιδούσαν, τρόπον τινα, καὶ τὴν λόγον, δι' ὃν ἔζησεν ὁ Συμεὼν εἰς γῆρας βαθύ, α προσδεχόμενος (τὴν ἐπηγγελμένην) παράκλησιν τοῦ Ἰσραὴλ ». Ἐν δὲ τοῖς θείοις Εὐαγγελισταῖς οὐδεμία γέγραπται ἰδιάζουσα αἰτία, δι' ἣν ἔξαιρέτως ὁ μακάριος ἐκεῖνος πρεσβύτης ἤξειώθη τηλικούτου χρηματισμοῦ, εἰ μὴ μόνον ὅτι « δίκαιος ἦν καὶ εὐλαβής, καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτόν ». ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐτῶν αὐτοῦ γίνεται μνηεῖα· οὐδὲ τῶν ἀρχαίων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων οὐδεὶς ἐμνημόνευσεν τοῦ Θεοδόχου, ὡς ἐνός τῶν Ὁ γενομένου, γηραιὸν δ' ἀπλῶς καὶ πρεσβύτην, ἡμερῶν πλήρη, λέγουσι τοῦτον τὸν ὀλγιώτατον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς γερόντων γενόμενον καὶ πνευματέμφορον πολὺν· οἱ δὲ τοῦτον εἶπον καὶ ἱερέα (α). Τῶν δὲ τινες νεω-

(α) Ὁ Μ. Ἀθανάσιος. (τ. α. σελ. 388. Com.)· « ἱερεὶα καὶ προφήτην », ὁ Ἐπιφάνιος (τόμ. β. σελ. 250), καὶ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων (λόγος εἰς τὴν Ὑπαπαντήν), καὶ Μεθόδιος ὁ Πατάρων (λόγ. εἰς τὴν Ὑπαπαντήν), καὶ Σωφρόνιος ὁ Ἱεροσολύμ. (λόγ. αὐτ.), καὶ Διών ὁ σοφὸς (αὐτ.)· οὕτω καὶ τινες τῶν ἱερῶν ὑμνηστῶν (Φεβρ. 2, ἐν τῇ λιτῇ, κτλ. καὶ Φεβρ. 3. καν. ὡδ. α), καὶ Ἰωσήφ ὁ Βρυέννιος (ἐπιστ. β. σελ. 136. τόμ. 3. ἐκδ. Εὐγεν.)· Ἄλλ' ὁ ἱερεὺς Ἀμφιλόχιος οὐ λέγει τοῦτον ἱερέα (εἰς τὴν Ὑπαπαντήν), οὐδ' Εὐθύμ. ὁ Ζιγαβηνός, οὐδὲ Θεοφύλακτος· καὶ Φώτιος ὁ σφόδρατος· ἱερεὺς (λέγει) εὐκ ἦν ὁ Συμεὼν, ἱερέως δ' ὑψηλότερος » (Ἀμφιλοχ. ὡδ.).

τέρων καὶ πρόεδρον αὐτὸν εἶπον τοῦ μεγάλου Συνεδρίου· ἄλλοι δὲ πάλιν υἱὸν τοῦ περιφήμου Ἑλλήλου, ἢ Χιλλήλου (Hillel), καὶ πατέρα τοῦ τὸν Παῦλον διδάξαντος εὐκλεοῦς Γαμαλιήλου (α). Πάντα δὲ ταῦτα δόξαι τυγχάνουσιν ἀπλᾶ καὶ εἰκοτολογίαι. Ὁ δὲ Γαλατῖνος συνέχευε τὸν Θεοδόχον Συμεῶνα καὶ πρὸς τὸν ἐπ' Ἀλεξάνδρου (μᾶλλον δ' ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Λάγου) Συμεῶν, (ἢ Σίμων), τὸν Δίκαιον τὸ ἐπώνυμον (β). Καὶ ὅμως περὶ τούτων ἀπάντων ὁ κριτικὸς οὐδόλως ἡγανάκτησεν, οὐδὲ λόγῳ γούν ἐπεμνήσθη. Μόνον τῆς παρὰ τῷ Κεδρηνῷ μακροβιότητος τὸ παράδοξον παρώξυνε τὸν ἄνδρα (καὶ τοῦτο μάλιστα, διότι συνεπάγεται καὶ τὴν μνήμην τῶν Ο!). Ἀλλ' εἴτε ἦν ὁ Συμεῶν εἰς τῶν ἐρμηνέων τῆς Γραφῆς, εἴτε καὶ οὐχί, ποῖαν ἔχει τοῦτο σχέσιν πρὸς τὸν πολεμούμενον ἀριθμὸν; μὴ γὰρ οὐκ ἂν ἦσαν ἐκεῖνοι Ο, καὶ ἀπόντος τοῦ Θεοδόχου; Παρεχρόνισαν, ἴσως, οἱ περὶ τὸν ἱσπάκιως Ἰσιδώρον νομίσαντες ἓνα τῶν Ο καὶ τὸν (ὡς εἰκάζουσιν) ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Α, Εὐεργέτου (40 ἔτει μετὰ τὸν Φιλᾶδελφον) ἀγκάσαντα Ἰησοῦν τὸν υἱὸν Σειράχ. Ἐλήρησαν οἱ ῥαββίνοι συναριθμησάντες μετὰ τῶν Ο, καὶ τὸν προφήτην Δανιήλ· ἀλλὰ τί καὶ ταῦτα συμβάλλουσι πρὸς τὸν ἀριθμὸν; Τὸν δὲ τραγωδοποιὸν Ἰεζεκιήλον ἓνα γενέσθαι τῶν Ο, καὶ λόγος πείθει καὶ χρόνος, καθὼς ἔκρινεν Ουόσσιος εἰκάζων οὐκ ἀπίθανα (βλ.

(α) Bl. Wetsten. in N. T. i. p. 665. — Calmet Diction. dela Bibl. t. 3. p. 559. — Schleusn. Lex. N. T. λ. Συμεῶν· πρὸς, καὶ Εὐγεν. Ἐκατοντ. ἐνθ. ἀνωτ. Τὸν δὲ Χύλιον, ἢ Ἑλλήλιν (οὗ τοῦς μαθητὰς ὁ μάρτυς Ἰουστίνος εἶπεν Ἑλληλιανούς. Διαλόγ. π. Τρύφων.) Πελλίωνα καλεῖ ὁ Ἰώσηπος (Ἀρχ. i. 6, 10. §. 4. πρὸς, καὶ Hotting. Thesaur. Phil. p. 42, καὶ 106). Ὁ Ἐπιφάνιος (αἰρ. λ. σελ. 128) μνημονεύει καὶ ἀνδρῶν Ἑλλήλων, ἀπόγονον τοῦ ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων Γαμαλιήλου, πατριάρχην Ἰουδαίων, χριστιανίσαντα ἐν Τιβεριάδι, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.

(β) Bl. Drusij Annot. ad Ev. s. Luc. II, 25. Ἀναφέρει δὲ ὁ Δρούσιος καὶ τὸν μακάριον ἱερώνυμον, ὡς ἐκλαδόντα τὸ δίκαιος ἴδιον ἐπώνυμον τοῦ θεοδόχου Συμεῶνος ἐν τοῖς ἐφεξῆς « Symeon Justus in Evangelio loquitur » (Hier. epist. c. 46, καὶ adv. Helvid. c. 4). Ἀλλ' ἀδίκως ψέγεται ὁ Πατὴρ· δίδωσι τὸ δίκαιος εἶπεν, ἴσως, ἐπιθετικῶς, ὡς καὶ πᾶς τις ἂν εἶπει ἀκινδύνως Συμεῶν ὁ δίκαιος, ἢ ὁ δίκαιος Συμ. κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν « ἀνὴρ δίκαιος ».

ὅπισθ. κεφ. γ. §. κγ. σελ. 139.) ἀλλ' ὁ κλεινὸς Ὀδιδος σφετερισθεὶς (ὡς ἔοικεν)* αὐτὸς τὸ δικαίωμα τοῦ πάντοτε περὶ ὧν ἂν βούληται πιθανολογεῖν, ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν ἄλλων πάντα κύρια καὶ βέβαια καὶ τετραγώνια! Καὶ ποῖαν αὐτὸς ἔφερεν ἀναντιρρήτον ἀπόδειξιν ὅτι ὁ Ἰεζεκιήλος οὐχ ὑπῆρξεν εἰς τῶν Ο; ἢ ποῖαν πάλιν παθαίνει βλάβην ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐρμηνευτῶν, εἴπερ καὶ ὁ τραγωδοποιὸς Ἰεζεκιήλος οὐκ ἦν εἰς ἐξ αὐτῶν;

§. ιθ. Τιμῶμεν τοὺς περὶ τὸν Ἕνσιον καὶ Σκαλίγηρον, καὶ τοὺς ἄλλους οὓς μνημονεύει σοφοὺς, ὡς ἀξιοτίμους ἐν πᾶσιν οἷς ἐλάλησαν ὀρθῶς. Ἀλλὰ καθὼ μάρτυρας, ὁποίους εἰσεκάλεσεν αὐτοὺς ὁ κριτικὸς, παραγράφομεν τοὺς ἄνδρας, καὶ τούτοις αὐδῶμεν, καθύς ἀπαυδῶμεν, ἐξίστασθαι τῷ χροῶ τῆς ἀληθείας! Οὐδὲν εἶπον οὐδ' οὗτοι λογικώτερον, οὐδ' ἀληθέστερον Ὀδιδου. Πάντα δ' ὅσα καὶ εἶπον περὶ τῶν Ο, ἀντέγραψε πάλιν αὐτὸς ὁ Δόκτωρ, ἄλλα ἄλλαχοῦ, συνείρων καὶ συνεξυφαίνων πρὸς τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ θεωρίας· ὥστε τούτων ἀναιρουμένων ὑπὸ τῆς ἀληθείας, οἴχονται κἄκείνα. Εἰ δ' ἀνδρῶν ἐνδόξων γνώμας γνώμας ἀντιτακτέον περὶ τοῦ προκειμένου, τίνες οὗτοι οἱ χλιζοί, καὶ μηδὲ τὰς φρένας πάθους καθαρεύοντες Ἕνσιοι καὶ Σκαλίγηροι, πρὸς τὸν μακάριον θίασον τῶν πάλαι πατέρων ἡμῶν, οἷς παροπηθεῦσι καὶ ἄλλοι τοσοῦτοι τῶν νεωτέρων σοφῶν; «Τούτοις τοῖς ἀνδράσι, τίς ξυμβήσεται»; «τίς ἀντιτάξεις, Ὀδιδε; τίς φερέγγυος»; Μυρία βωμολόχα παραδείγματα μετὰ πολλῆς ὑπομονῆς συνέσωρευσεν ὁ κριτικὸς, ἀποδεικνύων δῆθεν καὶ ἐκ τούτων ἄκρατον μῦθον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐρμηνευτῶν. Ὡς ἂν εἴπερ ἦν ἀδύνατος ἡ ὑπαρξίς ἐβδομηκονταδικῆς ἀληθείας, διότι φέρονται καὶ τινα ψεύδη περιβεβλημένα τοῦτον τὸν ἀριθμὸν! Προφέρει τὴν εἰς Ο, ἢ ΟΒ ἔθνη καὶ χώρας διαίρεσιν τῆς οἰκουμένης, ὡς πλάνην τῶν Αἰγυπτίων, οἷς συγχρωτισθέντες δῆθεν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ταύτην καὶ πᾶσαν καθόλου τὴν περὶ τὰ ἐβδομηκοντα ποῖαν καὶ φρίκην ἐνόησαν, παθόντες οἷον ἐβδομηκοσταῖον πυρετόν! Ἀλλὰ, κατὰ ταῦτα, καὶ Στράβων λοιπὸν καὶ Ἀγαθήμερος, ἐξ Αἰγυπτίων πλανη-

θέντες, εἶπον τὸ μῆκος τῆς γῆς « σταδίων μυριάδων ἑπτὰ », ἥτοι χιλιάδων ἑβδομήκοντα· καὶ πάλιν, « ἑβδομήκοντάκις δέκα (700) σταδίων, ἐκάστην τῶν μοιρῶν τῆς περιμέτρου τῆς γῆς » (α). Ζημία! ὅτι διέφυγον καὶ ταῦτα τὴν μνήμην τοῦ Ὀδίου· πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἠδύνατο προσθεῖναι παραδείγματα τῆς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῶν Αἰγυπτίων κρατησάσης ἑβδομηκοντολογίας ἐπίσημα, καὶ γεωγραφικὰ καὶ ἱστορικὰ, καὶ αὐτοὺς, εἴπερ ἤθελε, τοὺς ὀνομαζομένους υἱοὺς τοῦ Ἡρακλέους, καὶ τοὺς Ἀργοναύτας, ὁμοίως ὁ κακείνους ἐκ τῶν συγγραφέων συναγομένους (β). Τῶν δὲ πάλιν ὉΒ δείγματα εἶχε καὶ ἄλλα, καὶ τὰ κήτη τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης ὄντα πηχῶν ὉΒ! (γ). Ἀλλ' ἀφέντες τοὺς λήρους, ἐρωτῶμεν τοὺς περὶ τὸν Ὀδιον, πόθεν ἐπληροφορήθησαν, ὅτι πρῶτοι παῖδες Αἰγυπτίων ἐφαντάσθησαν ὅτι τὰ ἔθνη καὶ τὰς χώρας τῆς Οἰκουμένης; Πόσα δὲ πάλιν αὐτοὶ, φροντίσι σοφωτέραις εὐρόντες, ἐξηκρίβωσαν ἀτρεκῶς καὶ βεβαίως καὶ ὀρισιμένως τὰ πρῶτα γεγονότα καὶ πρεσβύτατα τῶν ἐθνῶν; Ἡ τί ἄλλο καὶ οὗτοι, καὶ πᾶς τις ἄλλος (ἐφ' ὅσον σωφρονεῖ) δύνανται περὶ τούτου φρονῆσαι, εἰ μὴ ὅ,τι διδάσκει τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καθολικῆς καὶ πανεθνοῦς γενεαλογίας ὁ πρωτόγραφος καὶ ἀρχικώτατος κώδῃξ, ἡ θεία Γραφή; Αὕτη τοίνυν παραδίδωσιν, ὅτι τοῦ δευτέρου τῶν ἀνθρώπων γενάρχου καὶ ἐθνοπάτορος Νῶε οἱ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν γεννηθέντες ἔγγονοι, κατὰ διαδοχὰς αὐξηθέντες, ἐγένοντο πάντες ὉΒ, τὸν ἀριθμὸν, καὶ τοσούτων φυλῶν ἀρχηγέται· γενεαλογεῖ δὲ τούτους ἡ Γραφή καὶ ὀνομαστί, « κατὰ τὰς γενέσεις αὐτῶν, καὶ τὰς φυλὰς αὐτῶν »· καὶ προστίθῃσι, τέλος, ὅτι « ἀπὸ τούτων διεσπάρησαν τὰ ἔθνη ἐπὶ τῆς γῆς μετὰ τὸν κατακλυσμὸν (δ). Ἡ δὲ διασπορὰ χρονολογεῖται τῷ 539 (ἢ 541) ἔτει μετὰ τὸν

(α) Βλ. Στράβ. β. 106, καὶ Ἀγαθόμ. β. α. καὶ Σχόλ. (ἐν Συλλογῇ τῶν ἐν ἑπιτομῇ γεωγρ. τόμ. α. σελ. 168). πρὸς καὶ Fabric. Opuscula p. 130.

(β) Βλ. Heyne Observat. ad Apollodor. Biblioth. vol. 2. p. 73, καὶ Fabric. l. c. p. 132.

(γ) Χρηστομάχ. ἐκ Στράβων. ιε.

(δ) Γενέτ. I. πρὸς Ἐπιφ. τ. α. σελ. 6, 7. καὶ σελ. 288, καὶ τόμ. β. σελ.

κατακλυσμὸν ἐπὶ τοῦ (πέμπτου ἀπὸ Νῶε) Φαλῆγ (ὃ σημαίνει μερισμὸν)· «Ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ διμερίσθη ἡ γῆ» (Γενέσ. Ι. 25.). Καὶ μέχρι μὲν τότε «ἦν πᾶσα ἡ γῆ χειλὸς ὕδατος, καὶ φωνὴ μία πᾶσι» (Γεν. ια, 1). Τότε δὲ διὰ τὴν πυργοποιίαν «συνέχεον αὐτῶν τὴν γλῶσσαν Κύριος ὁ Θεός, καὶ διέσπειρεν ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς» (Γενέσ. ια, 8). Ἐντεῦθεν ἡ ἀρχαία παράδοσις διείλε τὰς γλώσσας κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἕως τότε πληθυνθέντων ἀπογόνων τοῦ Νῶε, ὧν τὰς φυλάς οὗ ἀπερίβησεν ἡ Γραφή (α). Νεώτεροι χρονολόγοι ἀντιλέγουσιν ἐν μέρει πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς ἀριθμητικῆς ἀκριβείας τῶν ἀρχαίων ἐκείνων γλωσσῶν καὶ γενῶν (β)· καὶ παρὰ τισι δὲ τῶν ἀρχαιοτέρων «τὸ

116: Σύγκλ. Χρονογρ. σελ. 84, καὶ Χρονικ. Πασχαλ. σελ. 45, καὶ Ἀνάγνωμ. Χρονολ. ἐν προίμ. τοῦ Μαλαλ. σελ. 11. Bonp. — Κεδρην. κτλ.

(α) «Πέμπτη τοίνυν γενεὴ ἀπὸ Νῶε κατὰ διαδοχὴν τῶν παίδων παῖδες γεγέννησαν οὗ, τὸν ἀριθμὸν, ἐν κόσμῳ ἀρχηγείται καὶ κεφαλαιώται» (τοῦτ. κεφαλαιὸς φυλῶν, φύλαρχοι, ἐθνάρχαι· κατὰ τὸ κεφαλαιώται ἐπλάσθη καὶ τὸ ἰταλικὸν τῆς συνθ. Καπιτάνιοι, καὶ Κάποιοι) «κτίζουσι δὲ τὴν πυργοποιίαν»· καὶ οὐκ ἠδῶκεσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τῷ ἔργῳ τῆς αὐτῶν ἀνοίας· διέσπειρε γὰρ αὐτῶν τὰς γλώσσας, καὶ ἀπὸ μιᾶς εἰς οὗς δίδειναι, κατὰ [τὸν] τῶν τότε ἀνδρῶν (τῶν κεφαλαιωτῶν) ἀριθμὸν» κτλ. (Ἐπιφ. τόμ. κ. σελ. 6). πρβλ. Κλήμ. Στρωμ.—Εὐσέβ.—S. August.—Lactant.—Hieron. in Psalm. XLIII. p. 123. Tom. 4.—Philastr. Haer. 63.—Pacian. epist. 2, adv. Novat. (ὅπου ἀντὶ CXX διορθοῦται LXX γλώσσας), καὶ τι παλαιοῦ χειρογράφου ἀποσπασμα, ὅπου ἀριθμοῦνται τὰ οὗς, ἔθνη, παρὰ Cotelier. Patr. Ap. vol. 1. p. 513.

(β) Βλ. Petau. Animad. ad Epiphani. p. 6. τ. 2. Ἡ ἰσχυροτέρα τῶν νεωτέρων τούτων πρὸς τὸν οὗς, ἀριθμὸν ἀντιβρῆσις ἐστὶν ἡ ἐφεξής· Ἐπειδὴ (λίγουσιν) ὁ Φαλῆγ (ἐφ' οὗ διμοιράσθησαν τὰ ἔθνη) ἐγεννήθη ἑκατὸν ἑξαυτοῖς μετὰ τὸν κατακλυσμὸν (κατὰ τὸ ἑβραϊκόν, κατὰ δὲ τὴν ἀκριβεῖαν τῶν Ο, εἶναι 530)· ὑπάρχει λοιπὸν βέβαιον, ὅτι οἱ τοῦ Νῶε ἀπόγονοι ἦσαν τότε πολλῶς πλείονες τῶν οὗς, (ὅσοι ἀριθμοῦνται πρὸ τῆς πυργοποιίας, Γενέσ. κεφ. Ι.), ἐπομένως δὲ καὶ αἱ τούτων διάλεκτοι πολλῶς πλείονες τῶν οὗς. (Jac. Capellij Observat. in Genes. c. XI. 10). Καὶ ὁμοίως παρατηροῦμεν ὅτι, ἐν Γεν. Ι. 26, συναριθμεῖται καὶ ὁ Φαλῆγ μετὰ τῶν ἑγγόνων τοῦ Σὴμ· ὡσαύτως καὶ ὁ ὁδελφὸς αὐτοῦ Ἰεκτάν, καὶ οἱ τοῦτο υἱοὶ υἱ, καὶ οὕτω συμπληροῦνται οἱ οὗς, ἀπόγονοι τοῦ Νῶε. Ἐν δὲ κατὰλέγονται οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰεκτάν πρὸ τῆς συγχύσεως, αὐτοῦ τοῦ Φαλῆγ οὐδεὶς υἱὸς ἀριθμεῖται ἐν τῇ εἰρημένῳ τῆς Γενέσεως κεφαλαιῷ· φανερόν, διότι τότε οὐπω εἶχε τεκνίσεις οὐδένα. Τὸν δὲ Ῥαγαῦ ἐγέννησε μετὰ τὴν συγχύσιν τῶν γλωσσῶν (Γεν. ια, 18, 19). Πρόσθε, ὅτι ἡ ἀλλογλωσσία καὶ διασπορά τῶν ἐθνῶν χρονολογεῖται ἔπει ἀπὸ κτίσεως κόσμου

περὶ τῶν ὅς γλώσσων ὡς ἀγνοούμενον ἐπέζητεῖτο» (Χρονικ. Πα-
σχάλ. σελ. 46), ἀλλ' ὅμως οὐδέποτε οὐδείς τῶν σεβομένων τὴν
τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ἱστορίαν κατεχλεύασε τὴν ἐξ αὐτῆς
προφανῶς ἐκπηγάσασαν παράδοσιν, ὀνομάσας αὐτὴν μῦθον Αἰγυ-
πτίων! Ἀρχαία φέρεται καὶ πολὺ ἡ τῶν Αἰγυπτίων σοφία καὶ
αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς, πρὶν ἢ προσέλθῃ τῇ θεωρίᾳ τοῦ ὄντος, «ἐπαι-
δεύθη πάση σοφίᾳ Αἰγυπτίων» (Πράξ. ζ. 22), ἀλλ' οὐχ ἦπτον
παλαιὰ ἱστορεῖται καὶ ἡ Χαλδαίων σοφία καὶ ὁ ἐνδέκατος μὲν
ἀπὸ Νῶε, πέμπτος δ' ἀπὸ τοῦ Φαλέγ (ἐφ' οὗ γέγονεν ἡ τῶν
ἐθνῶν διασπορά) Χαλδαῖος Ἀβραάμ. εἶχε νεαρὰς καὶ ζώσας τὰς
παραδόσεις τῶν προπατόρων, καθὼς καὶ ἄλλοι σύγχρονοι, καὶ
αὐτοὶ δὲ οἱ ἀπὸ τοῦ Χαμίδου Μεσραῖμ τὸ πρῶτον κατοικήσαντες
τὴν Αἴγυπτον. Ἐξ ἐκείνων γοῦν τῶν πατριαρχικῶν παραδόσεων,
ὑστερον δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Μωσέως θεοσοφίας, ἄλλα τε πολλὰ,
καὶ αὐτὰ τὰ περὶ γενέσεως καὶ διασπορᾶς τῶν ἐθνῶν διεδόθησαν
καὶ εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ εἰς ἄλλα ἔθνη τῆς ἀρχαιότητος.
Ἰκνευε τὸν Κλήμεντα· «Εὐφορος, καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν
καὶ ἔθνη καὶ γλώσσας πέντε καὶ ἐβδομήκοντα λέγουσιν εἶναι,
ἐπακούσαντες τῆς φωνῆς Μωσέως λεγούσης, ἦσαν δὲ πᾶσαι αἱ
ψυχαὶ ἐξ Ἰακώβ πέντε καὶ ἐβδομήκοντα, αἱ εἰς Αἴγυπτον
κατελθοῦσαι (α). Φαίνονται δὲ εἶναι καὶ κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον
αἱ γενικαὶ διάλεκτοι Β, καὶ Ο, ὡς αἱ ἡμετέραι παραδιδόσιν
γραφαὶ (Γεν. 1)· αἱ δὲ ἄλλαι αἱ πολλαὶ ἐπὶ κοινωνίᾳ διαλέκτων
δύω, ἢ τριῶν, ἢ καὶ πλείονων γίνονται» (Κλήμ. Στρωμ. α, 248).

2776, ἦτοι τῶ ρμ. εἶται τῆς ζωῆς Ἐβερ τοῦ πατρὸς τοῦ Φαλέγ, ἐκ τῶ δὲ τῆς τούτου
ἡλικίας (Σύγκελ. χρονογρ. σελ. 217 Bon. πρὸ. Voss. Can. Chronol.). Τὸν δὲ Τραγῶ
ἐγέννησε Φαλέγ ἐτῶν γενόμενος ρλ, (κατὰ τοὺς Ο). Καὶ ὁ Ζεῖος δὲ Χρυσόστομος νέον
κομιδῇ τὴν ἡλικίαν (ὅθεν καὶ ἄτεκνον) θεωρεῖ τὸν Φαλέγ ἐπὶ τῆς διασπορᾶς, λέγων·
«Τῇ προσηγορίᾳ τοῦ τεχθέντος (Φαλέγ) ἐναπίθετο τοῦ μέλλοντος ἔσεσθαι
μ ε τ' οὐ πολὺ σήμερις τὴν πρόγνωσιν» (Χρυσόστομ. Ὁμιλ. λ. εἰς Γενίον. 1).
Ὅστε τὸ πλάττειν Φαλεγείους ἀπογόνους πρὸ τῆς διασπορᾶς ἀντιβαίνει προ-
φανῶς καὶ εἰς τὸ καίμενον τῆς Ζεῖος Γραφῆς, καὶ εἰς τὴν χρονολογίαν.

(α) Γενέσ. μς. 27. Ἐν δὲ τῷ ἔβρ. γράφεται μόνον ἐβδ ο μ ἡ κ ο ν τ α· ἀλλὰ
περὶ τούτου ἄλλαχού πλατύτερον.

Τῆς ἐν τῇ πυργοποιίᾳ συγχύσεως τῶν γλωσσῶν ἐμνημόνευσε καὶ Σιδύλλα παρ' Ἀλεξάνδρῳ τῷ Πολυίστορι (Ἰωσ. Ἀρχαιολ. Α, δ, 3), καὶ Ἀβυδηνός (Εὐσεβ. χρον.)· καὶ οὗτοι μὲν οὐκ ἀριθμοῦσι τὰ ἔθνη καὶ τὰς γλώσσας, ἀλλ' ἤρκεσεν ἀντὶ πάντων Εὐφορος, καὶ μετ' αὐτοῦ Κλήμης, ὁ θησαυρὸς τῆς πολυμαθείας, καὶ αὐτὴ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας ἡ βάσις. Ὅθεν εἰς τοσοῦτον ἐπεκράτησεν ἡ δόξα καὶ παρὰ τοῖς ὕστερον ἐθνικοῖς, ὥστε καὶ ἀπλῶς καὶ ἀορίστως πολλοὺς τινὰς ἑτερογλώσσους λαοὺς, εἰς μίαν τινα πόλιν συνερχομένους, ἐξέφραζον διὰ τῶν Ο ἔθνων. Οὕτως ὁ Στράβων, διαγράφων τὴν Διοσκουριάδα, Κολχίδος πόλιν, λέγει· «Συνέρχεσθαι γοῦν εἰς αὐτὴν ἑβδομήκοντα ἔθνη (οἱ δὲ καὶ τριακόσια ἔθνη, φασίν, οἷς οὐδὲν τῶν ὄντων μέλει)· πάντα δὲ ἑτερόγλωττα.—Σαρμάται δ' εἰσὶν οἱ πλείους, » (α). Ὁ δὲ Φίλων τὰ περὶ τὴν σύγχυσιν τῶν γλωσσῶν ἀλληγορήσας, λέγει, τέλος, ἀορίστως, ὅτι «οἱ τοῖς ἐμφανέσι καὶ προχείροις ἐπακολοθοῦντες, οἶονται γένεσιν διαλέκτων, ἑλληνικῶν τε καὶ βαρβάρων, ἐπογράφεσθαι » (τόμ. α. σελ. 434)· ἀλλ' ὅμως ὁ Ἰώσηπος ἀριθμῶν (κατὰ τὸ Ι, τῆς Γενέσεως) τοὺς δι' ἀλλογλωσσίαν εἰς ἀποικίαν σκεδασθέντας ἀπογόνους τοῦ Νῶε λαοὺς, δῆλός ἐστι καὶ αὐτὸς διαιρῶν τὰς διαλέκτους ἰσαριθμῶς πρὸς τὰς στελλομένας ἀποικίας (Ἀρχαιολ. Α, δ, 6). Ἐκ δὲ τῶν ἑκκλησιαστικῶν Πατέρων καὶ συγγραφέων πάντες ὅσοι καὶ ἐμνημόνευσαν περιστατικώτερον τὴν διασπορὰν τῶν ἔθνων, ΟΒ (ἢ κατὰ τὴν συνήθη συντομίαν), Ο καὶ ταῦτα καὶ τὰς διαλέκτους ἀριθμοῦσιν· Ἰκανοὺς τῶν Πατέρων ὠνομάσαμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, παρίτω ἤδη καὶ ἡ μεγάλη τῆς ἑκκλησίας σάλπιγξ, ὁ θεῖος Βασίλειος· α ὥς μὲν οὖν πρὸς τὰ ΟΒ ἔθνη (ἢ ὑποσαδήποτε κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἀριθμούμενα), πολλὰ τὰ πορευόμενα τὴν ἐν τῇ ζῳῇ πορείαν » (ἐρμην. εἰς Ἠσ. β. σελ. 870. τόμ. α). Συμφωνοῦσι καὶ τῶν νεωτέρων ἄνδρες ἐπίσημοι (β).

(α) Στράβ. ια, 498. πρβλ. καὶ Plin. VI. c. 5. καὶ J. Cappell. Observat. in Genes. XI. 10.

(β) Bochart in Phaleg. p. 56. sq. — Buxtorf. Diss. de Confus. Linguar.

5. κ. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀδῖον ἐβδομηκοντάκις ἐματαιώθησαν, οὐχ ὅτι τὰς πρώτας φυλάς καὶ γλώσσας ἀπαιτοῦσιν ἐπέκεινα τῶν Ο, (φρονεῖν τῶσαν ἂν θέλωσι, καὶ δις τοσαύτας, καὶ τρίς· μόνον ἐὰν ἔχωσιν ἐκ τῆς Γραφῆς ἀποχρῶντας λόγους πρὸς ἀπόδειξιν), ἀλλὰ διότι σφαδάζοντες ὑπὸ σφοδρᾶς πρὸς τοὺς Ο καταφορᾶς, εἰσήγαγον ἐπὶ χλεῦν τοῦ ἀριθμοῦ παντοίας τερατείας Καββαλιστῶν, Ραββίνων, Σινῶν, Περσῶν, μηδ' αὐτῆς τῆς ἐθνικῆς χοιρωδίας αἰσχυρθέντες τὸν παράδεισον, καὶ τὰς κατ' αὐτὸν ἐβδομηκονταίας ἀρρήτοποικας! Μετὰ δὲ τούτων ἀναιδεστάτῃ (ῥητέον γάρ) καὶ χειρὶ καὶ φρενὶ συνδυάζουσι καὶ τοὺς ΟΒ προφήτας (οὓς ἐκ τῶν θείων Γραφῶν ἀναλεξάμενος ἠρίθμησεν ὁ Ἐπιφάνιος) (α), καὶ τὴν εἰς τοὺς Ο φοίνικας ἀλληγορίαν τῶν Ο μαθητῶν τοῦ Σωτῆρος (ἣν οὐ μόνον πολλοὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ὁσῶς ἠλληγόρησαν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τινες τῶν μὴ πάνυ τοὺς Πατέρας τιμώντων νεωτεριστῶν ἐσεβάσθησαν)· προσεπέγραψαν εἰς τὸ λοιδορον πινάκιον καὶ τὸν ἱερὸν κατάλογον τῶν θείων Γραφῶν (τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας), εἰς ΟΑ βιβλία συμποσούμενων (κατὰ τὸν κανόνα δηλαδὴ τὸν Ἐκκλησιαστικόν)! Πλὴν ἀλλ' ὅμως καὶ ταῦτα, ὅσα προβάλλουσιν οἱ κριτικοὶ, καὶ ἄλλα δ' εἴπερ ἐπεσώρευον μυρία βέβηλα παραδείγματα παντοίων ἐθνικῶν, τὸν ἐβδομήκοντα τιμώντων ἀριθμὸν, οὐδὲν αὐτοὺς ὠφέλησαν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐβλάψαν. Τόσῳ μᾶλλον βεβαιοῦται ἡ ἀλήθεια πρωτοτύπου τινὸς εἰκότος, ὅσῳ μᾶλλον ἐμφαίνεται μονιμώτερος εἰς τις τῶν ἐπισήμων τοῦ προσώπου χαρακτήρων, παραμένων διαρκῶς ἐν πᾶσι τοῖς μετέπειτ' ἐξ αὐτοῦ κατὰ καιροὺς ὑπὸ ζωγράφων ἀμαθῶν ἀντιγραφεῖσι, καὶ πολλαχοῦ διαδοθεῖσιν ἐκτύποις. Καὶ ὅσῳ πλείονες καὶ κίσσαι καὶ ψιττακοὶ ποικίλους διαρθροῦσι φθόγγους λαλιᾶς ἀνθρωπίνης,

p. 78. — Scalig. excerpt. Eusebianis. — Huet. Demonst. Ev. T. 1. p. 156, 160. — Fabric. Opuscul. p. 118. Ὁ δὲ Calmet (Diction. v. Langue) ἀστατεῖ, καὶ περὶ τινὰ παραχρονίζει.

(α) Ἐπιφάν. τ. β. σελ. 250. — Παρὰ Coteler. PP. App. T. 1. p. 295 ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν προφητῶν ἀριθμοῦνται καὶ προφήτιδες δέκα. βλ. καὶ Melet. Ἑκκλ. ιστορ. τόμ. α. σελ. 22, καὶ Fabric. Bibliograph. antiq. c. 12. p. 614.

τοσαύτῃ λαμπρότερον τὴν ὑπαρξιν αὐτῆς μαρτυροῦσιν. Ἡ πρὸς τὰ Ο τιμητικῇ χρῆσις καὶ ὑπόληψις διεδόθη εἰς διάφορα τῆς Ἀσίας ἔθνη καὶ ἄλλους λαοὺς, ἀνωθεν ἐκ τῶν πατριαρχικῶν καὶ τῶν Μωσαϊκῶν χρόνων ἀκουτισθεῖσα. Ἡ τίς οὐ βλέπει καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ΟΒ Κομφουκίους μαθητὰς τὴν σφραγίδα τῆς περὶ τῶν ἰσαριθμῶν τοῦ Μωσέως πρεσβυτέρων διαφημισθείσης ἔκπαλαι παραδόσεως; (α). Ἐπειτα τίς οἶδεν, εἰ μὴ καὶ τοῦτο τοῦ Κομφουκίου τὸ περιλάλητον παρεπλάσθη κατὰ τὸν α, καὶ β, αἰῶνα μετὰ τὸ καὶ εἰς Ἰνδίας ἐξελλθὼν ἀποστολικὸν τοῦ Εὐαγγελίου κήρυγμα, καὶ τὴν διαφήμισιν τῶν ΟΒ τοῦ Κυρίου μαθητῶν; Τὸν δὲ σοφὸν Ὀδιδιον (εἰ δεῖ καὶ τοῦτο προσθεῖναι) διέλαθε καὶ ἄλλος ἐβδόμη-κοντάδυσ ἀριθμὸς, παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς γυμνοσοφισταῖς τετιμημένος. « ΟΒ, ἀηδεῖς φιλοσοφίαι ἐν τῇ τῶν Ἰνδῶν ἐμφέρονται φατρία, τῶν τε γυμνοσοφιστῶν, τῶν τε Βραχμάνων » κτλ. (Ἐπιφ. περὶ Πίστεως §. 10).

Ἄλλ' ὃ σοφώτατοι ἀνδρῶν, σκέψασθε οἷα ποιεῖτε· ψέγοντες τὴν περὶ τὰ Ο, πτάσιν (ὡς λέγετε) τῶν Ἰουδαϊκῶν φρενῶν, αὐτὸν ψέγετε τὸν θεόπνευστον νομοθέτην, δι' οὗ Κύριος ἐλάλησεν ὁ Θεός, ὅστις καὶ τὸν ἀπλῶς καὶ τὸν δεκαπλῶς ἐβδομαδικὸν ἡγίασεν ἀριθμόν. Οὕτως ἡ θεία σοφία καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἠδόκησεν ὀρίσαι καὶ προτιμῆσαι τινὰς ἀριθμοὺς, φιλέβδομος φανεῖσα, πολλάκις δὲ καὶ φιλοδωδέκατος (ε), κατὰ τοὺς αἰωνίους καὶ παναρμονίους λόγους τοῦ παναγίου θελήματος αὐτῆς. ἔχει καὶ ὁ πάνσοφος Ἀριστοτέλης τὰς ἐν τάξει καὶ μέτρῳ καὶ ῥυθμῷ συμφωνίας τῶν ἀπορρήτων καὶ κοσμοσωτηρίων αὐτοῦ βουλῶν· διὰ τί σὺ, Ὀδιδε, πρὸς ταύτας ταράττη καὶ

(α) Bl. *Complet. vit. Confuc. CXI, 9.* καὶ *Demagist. Apolog. Dis. V. p. 508.* (300 τοὺς Κομφουκίου μαθητὰς ἀριθμοῖσι, καὶ τούτων ἐξέχουσ τοὺς 16). πρβλ. καὶ *Fabrie. Opusc. p. 121.*

(ε) Καὶ ὁ 40 ἀριθμὸς συμβολικός τις φαίνεται παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ καὶ μυστικῶδῃ, ὡς ἄλλοι τε παρετήρησαν, καὶ ὁ κλεινὸς Διελθέρδης, πολλὰ παραδείγματα ἐκ τῆς Πεντατεύχου καταλέξας ἱπμελῶς. Bl. L. De Labord, *Comment. Géograph. sur l'Exode etc. p. 429.*

ἀγανακτεῖς; Μὴ γὰρ οὐκ ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἀριθμοὺς διατάσσειν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν χρονικῶν αὐτοῦ πλασμάτων ὁ ἄχρονος δεσπότης τῶν ὄλων, « ὁ πάντα μέτρω καὶ ἀριθμῶ διατάξας », καὶ διδοὺς ἀριθμοὺς ἡμερῶν », καὶ τὰ πλήθη τῶν ἄστρων ὀρίζων καὶ ἀριθμῶν, καὶ πᾶσιν αὐτοῖς ὀνόματα καλῶν; Ἐπειτα, πράξεις μὲν ἀνθρωπίνους, καὶ πόλεων καὶ δήμων ἔθη παντοῖα, κατ' ἀριθμὸν τινα οἰονδήποτε τεταγμένα παρατηρῶν, οὐδὲν ἀπορεῖς· οὐδ' ἰλῶν, καὶ λόγων, καὶ μοιρῶν, καὶ παντοίων ἄλλων ταγμάτων στρατιωτικῶν, οὐδὲ δικαστῶν τινων, ἢ ἄλλων ἀρχῶν ὠρισμένους ἀριθμοὺς ἀκόσμως ἐπιγελάς· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐννέα, καὶ τοὺς ἑνδεκά τῶν Ἀθηναίων ἀποδέχῃ, καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς τετράδα, μετὰ δὲ ταῦτα καὶ δεκάδα καὶ δωδεκάδα τῶν φυλῶν, ὡς εὐλογον ἐπιδοκιμάζεις, καὶ τὴν βουλὴν τῶν 500, καὶ τοὺς 51 ἐφέτας, καὶ τοὺς 440 διαιτητὰς (ἀνὰ 44 ἐξ ἑκάστης φυλῆς, καὶ οὕτε πλείους, οὐτ' ἐλάσσονας κληρουμένους)· καὶ τ' ἄλλα δὲ τὰ πολλὰ τῶν Ἀθηναίων, οἷον ἐκκλησίας, ἀγῶνας, ἐορτὰς, θεωρίας, ἔμπεδον τηροῦντα τὸν ἀριθμὸν, ἐπαινεῖς, ὡς φρονίμως καὶ πρὸς τὰς περιστάσεις προσφυῶς διηριθμημένα. Ὡσαύτως καὶ ἄλλα πολλὰ πολλῶν καὶ παντοίων ἄλλων ἐθνῶν, ἐν οἷς καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν Περσῶν, τοὺς ἔχοντας τοῦ νόμου τὴν ἐξήγησιν » (Ἰώσ. Ἀρχ. ΙΑ, ε, 1. πρὸς. Ἐσθλρ, α. 10, 43), καὶ τὰ ἐπὶ γένεα τῶν Αἰγυπτίων (Ἠρόδ. β. 164), παρ' οἷς « καὶ τοὺς θεοὺς διὰ τῶν ἐπὶ φωρηέκτων ὕμνων οἱ ἱερεῖς » (Δημήτρ. Φαληρ. π. ἐρμηνείας §. 71). Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ὅσια τῶν ἐθνικῶν, οἷον τὰ τρίτα, καὶ τὰ ἑννατά, καὶ τὰς τριακάδας τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸ τρισσὸν τῶν σπονδῶν, καὶ τὰς δωδεκάδας θυσίας, καὶ τὰς τεληέσσας ἐκατόμβας ἀκριβῶς θεωρεῖς, καὶ περὶ τὸν ἀριθμὸν φιλολογεῖς, καὶ τούτου τὴν ἀρχὴν ἀνιχνεύεις, καὶ ἀγνοήσης, ἐφησυχάζεις. Τοὺς δὲ λάτρεις τοῦ ζῶντος Θεοῦ, τιμῶντας καὶ τηροῦντάς τινας ἀριθμοὺς, διότι τούτους πρῶτος ἡγίασε καὶ διέταξεν αὐτὸς ὁ Θεός, ἀτιμάζεις, καὶ διαβάλλεις, ὡς αἰγυπτιαστὰς τινας δεισιδαίμονας καὶ μωροὺς; Ἀλλὰ σὺ κινδυνεύεις, ὦ βέλτιστε, καὶ αὐτὸν ἰδίως τὸν Δημιουργόν

εὐθύνας καὶ ἐν ἄλλοις τισὶν ἀπαιτεῖν, διὰ τί (φέρ' εἰπεῖν) πενταδάκτυλον ἐφύτευσε τὴν χεῖρα καὶ τὸν πόδα, διὰ τί δὲ καὶ ταῦτα καὶ τὰ αἰσθητήρια διπλᾶ, καὶ μὴ πλείονα! Ὑμνησεν ὁ προφήτης τὴν ἱερὰν καὶ παντὸς τοῦ κόσμου γενέθλιον ἐβδομάδα· ὕμνησεν ἐν οὐκ ὀλίγοις καὶ τὸν τέλειον τῆς διπλῆς ἐξάδος, ἡ δωδεκάδος ἀριθμὸν ὡσαύτως καὶ τὸν Ο. « Ὑμνεῖ μὲν Ο φοῖνικας (παρὰ ταῖς IB πηγαῖς) εἶναι λέγων· ἐν ἐτέροις δὲ, πρεσβυτέρους μόνους Ο, οἷς τὸ θεῖον ἐπενεμήθη καὶ προφητικὸν πνεῦμα· καὶ πάλιν ἱερεῖα μόσχων Ο, ἐν διαιρέσεσι καὶ τάξεσιν ἐναρμονίαις, ἐορτῇ τῇ τῶν σκηνῶν προσαγομένων » κτλ. (α). Ἀλλ' ὁ σοφὸς Ἀρχιδιάκονος, ἐπὶ καταδρομῇ τῶν Ο μεταφραστῶν, καὶ ταῦτα παρεῖδε, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ μῆτε καὶ τὸν ἐβδομηκοταετῇ προορισθέντα χρόνον τῆς τῶν Ἰουδαίων αἰχμαλωσίας ἐνεθυμήθη (Ἰερεμ. κε, 11, 12, κτλ.) (β), μῆτε τὴν ἐβδομηκοτάκις ἐπτά πολλαπλασιαζομένην, καὶ (διὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἀριθμοῦ) τὸ πολλακίς συνυπεμφαίνουσαν ποινὴν μὲν τοῦ κακούργου (Γενέσ. δ, 24), συγχώρησιν δὲ τοῦ μετανοούντος (Ματθ. ιζ, 22), μῆτε τὰς πολυῦμνήτους καὶ σεπτὰς ἐβδομήκοτα ἐβδομάδας τοῦ Δανιὴλ (Θ, 24), ἀκριβῶς, ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐκπληρωθεῖσας, μῆτε γοῦν τὸν θεόκρανον ὅρον τῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεανθρώπου Σωτῆρος γενομένης ἐκλογῆς τῶν Ο μαθητῶν. Καὶ αὐτὸν δὲ, τέλος, τὸν

(α) Φλωὶν περὶ φυγᾶδ. τ. α. σελ. 573—574. πρὸς καὶ τὰ περὶ τοῦ ἐπτά, τόμ. α, σελ. 21—30. καὶ Κλήμ. Στρωμ. γ. σελ. 492.—Γρηγ. Ναζ. λόγ. μδ.—Ἐπιφάν. τόμ. β. σελ. 307—309.—Βρυέν. τόμ. β. σελ. 190—202. ἰδ. Εὐγεν. κτλ. Βλέπε καὶ τὸ περὶ ἐβδομηκονταδικοῦ ἀριθμοῦ τοῦ Φαβριλίου (Opuscul. etc. p. 109—132).

(β) Βλ. καὶ Lud. Capell. Commentar. et not. in V. Test. p. 134 (ὅστις καὶ τοὶ τῶν νεωτερικῶν, ὁμολογεῖ ὅμως ὅτι « Septuagenarius numerus in Scriptura mysticus ». πρὸς indic. v. Septuagenar.). Καὶ Clarius annot. ad Ev. s. Luc. i. 1. 23. « De geneologia (λίγι) Servatoris satis sit hic admonere quod observatum à Theologis sit, praesertim à Nazianzeno, Christum ab Adam esse Septuagesimum Septimum secundum Genealogiam hanc à Luca descriptam: quae res non potest non esse plena mysterij ». (βλ. πρῶτον ἐν τοῖς ἀνωτέρω.)

νέον Ἀδὰμ, τὸν ἐξ οὐρανοῦ κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν, ἐβδομηκοστὸν ἑβδομον ἀπὸ τοῦ πρωτοπλάστου γηγενοῦς οἶδαμεν ἀριθμούμενον (Λουκ. γ. πρῶ. Γρηγ. Ναζ. λόγ. μδ. καὶ ἐν Ἑπεσι, τμημ. λη) (α). Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν ἅπαντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα σεμνὰ, καὶ τίμια, καὶ (τὰ θεϊότερα) σεπτὰ, παρὰ τῶν πατέρων ἄνωθεν κατελθόντα. Βέβαιος δὲ καὶ ὁ πρὸς τὴν ἱερὰν ἐβδομηκοντάδα διαταχθεὶς ἀριθμὸς τῶν ἐρμηνευτῶν, καὶ ἀληθὴς ὁ Ἀριστέας. Ἄνδρας δὲ σοφοὺς φιλοκαινοτόμους, οὔτινες ἐπὶ χλεύῃ καὶ διασυρμῇ συναφύρουσι μυστικά τινα καὶ νοερά τῆς ἀληθείας διδάγματα πρὸς ῥαββίνων παρανοίας, ἢ πλάνας ἐθνικῶν, καὶ γοήτων φενακισμούς, καὶ, ἐπὶ λόγῳ δῆθεν ἀδαισίδαίμονος φιλοσοφίας, ἐξανθρωπίζουσι τὰ θεϊότερα, καὶ σαρκοποιοῦσι τὰ πνευματικά καὶ μυστηριώδη, θύρας ἀνοίγοντες κλισιάδας μεγάλας, καὶ ἐκ μικρῶν ἀφορμῶν, εἰς τὴν ἀκολασταίνουσιν καὶ μαινομένην ὑλοφορσύνην, τοιοῦτους σοφοὺς ἄνδρας χαίρειν λέγομεν μακρά!

§. κα. Περὶ τῶν οὗ ἡμερῶν, ἐν αἷς ἡρμηνεύθησαν αἱ Γραφαί, λέγομεν ἐφεξῆς. Περὶ δὲ τοῦ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν μεγάλου Συνεδρίου, πρὸς τὸν τύπον δῆθεν τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις πλασθέντος, ἀδίκως ὁ σοφὸς Ὀδῖος ἀντεῖπε πρὸς τὸν Λιχθόφωτον (§. η). Τὸ μέγα Συνεδρίον ὑπῆρχε μόνον ἐν Ἱεροσολύμοις, ὅπου καὶ τὸ πρῶτον κατέστη, καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπάνοδον ὑπὸ τοῦ Ἑσδρα ἀπεκατέστη (β). Καὶ τοῦτο μαρτυροῦσιν οὐ μόνον τὰ προειρημένα χωρία τῆς Γραφῆς (γ), ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Ἀντίοχος ἐν τῇ πρὸς Πτολεμαῖον ἐπιστολῇ

(α) Βλ. καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου ἐκ τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Καλμίτου μεταρρασθέντα Συμβεβασμὸν τῶν δ' ὧν (τῆς μὲν κατὰ Ματθαῖον α, τῆς δὲ κατὰ Λουκ. γ), γενεαλογιῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. (πρὸς τῇ τέλει τῆς Ἑκατονταετηρ. ἐκδ. 1807). ὅπου καὶ τῶν Πατέρων αἱ φαινόμεναι περὶ τούτου διαφωνίαι διαλύονται.

(β) Βλ. ὁπισθ. σελ. 303. πρῶ. Sigon. de Republic. Hebr. VI. 7. p. 450. — Menochij de Republ. Hebr. I. c. VI. p. 38. sq. Paris. 1647. καὶ Selden. de Synedr. II. c. 14. etc. καὶ E. Rosenmüll. Sch. ad Numer. 11. 16.

(γ) Ἰουδαῖοι, δ' 8, 12, 8. — Β. Μακ. α, 10. δ, 44, καὶ βλ. ὁπισθ. §. 15.

μνημονεύων, ὡς κατ' αὐτὸν ὑπαρχούσης, τῆς γερουσίας (τοῦ μεγάλου Συνεδρίου) τῶν Ἰουδαίων (α). Κατὰ δὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν εἶχον μὲν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐθνάρχην ἰδίον (β), καὶ τοπικὴν γερουσίαν ἐκ τῶν ἰδίων λεγομένων ἀρχόντων, ἣ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀρχισυναγωγῶν συνεισμενῆν (γ), ἀλλ' οὔτε αὕτη ἡ γερουσία, οὔτε ἄλλη τις ὅπουδ' ἂν ποτε καθεστῶσα (εἴ ποτε καὶ κατέστη) τῆς οἰκουμένης, οὐδέ ποτ' ἐνομίσθη ἰσοδύναμος καὶ ισότιμος πρὸς τὸ μέγα Συνέδριον τῆς Ἱερουσαλὴμ, « τῆς ἀγίας πόλεως », « τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ » (δ), ἐν ἣ καὶ ὁ ναὸς, καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ὁ τοῦ σύμπαντος ἔθνους ἀρχιερεὺς. Εἰς ταύτην τὴν ἱερόπολιν καὶ ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ἀπὸ Βαβυλῶνος, καὶ πέραθεν Εὐφράτου, καὶ ἀπὸ Ῥώμης, καὶ πανταχόθεν τῆς Οἰκουμένης, ὅπου κατ' ἴκον Ἰουδαῖοι, ἐστῆλλοντο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἱεροπομποὶ, χρυσὸν καὶ ἄργυρον κομίζοντες καὶ ἀναθήματα εἰς θυσίας (ε)· καὶ ταύτης μόνης τῆς πόλεως τὸ Συνέδριον εἶχε τὴν ἐπιστασίαν τοῦ ψηφίζεῖν περὶ νόμου, βασιλείας, ἱερέως, καὶ προφητῶν (ζ). Ὡστε ματαίως ἐπόνησαν οἱ περὶ τὸν Ὀδῖον ἐξορύττοντες τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ χαωθεῖσαν ἀρχαίαν, ὡς λέγουσι, μητροπολίτιν συναγωγὴν (ἣν οὐδ' Ἰώσηπος ἐγνώριζεν, οὐδὲ Φίλων αὐτὸς ὁ Ἀλεξανδρεὺς), καὶ σπογγίζοντες ἀπὸ τῆς κόνεως τὰς ἀνευρεθείσας ἐν αὐτῇ ταλμουδικὰς καθέδρας! Οὕτως οἱ τῆς ἀληθείας βαθύνοντες ἐξακριβασταὶ πάντα τὰ ραββινικὰ μυθάρια περιπέττουσι, καὶ στέργουσιν ἀσμέ-

(α) Παρ' Ἰωσήπου Ἀρχ. ΙΒ. γ, 3. πρὸς καὶ ΙΔ. θ, 3, 4, 5, ὅπου ἡ γερουσία ὀνομάζεται καὶ Συνοδὸς.

(β) Στράβ. παρ' Ἰωσήφ. Ἀρχ. ιδ, ζ, 2.

(γ) Φίλων εἰς Φλάκ. τόμ. β. σελ. 527. Mang.

(δ) Φίλ. τόμ. α. σελ. 691. — Ἰωσήφ. Ἀρχ. Κ. α. Πρὸς. Ἰσ. μὴ, 2. νδ. — 1. Νεμ. ια, 1. — Δαν. θ, 16. — Γ. Ματθ. β, 14. — Ματθ. δ, 5. κς. 53. Ἀποκλ. κα, 2.

(ε) Τωβίτ, α, 6. — Φίλ. τόμ. β. σελ. 224, 528, 578 — Ἰώσ. Ἰουδ. πολ. σ, 6, καὶ Ἀρχ. γ, 8. (πρὸς καὶ Σχολ. Bernard.). Cicer. pro Flacco — Tacit. Hist. V. — Grot. εἰς Ματθ. κς. 14. — J. Selden. de Jur. Natur. L. II. c. 28.

(ζ) De lege, rege, sacerdote atque prophetis. Baron. Anal. an, 231. Tom. 2. p. 355.

νως καὶ ἀσπασίως, εἶπως ἀποδείξουσιν ἀλεξανδρινούς τοὺς ἐρμηνεῖς!

§. κβ. Τὸν δὲ ραββίνισκον ἐκείνον, ὅστις μόνος μετὰ τῶν Ταλμουδιστῶν ὠνευρέθη πέντε μόνους τοὺς ἐρμηνεύσαντας τὴν Γραφήν, ἐξεργάσισε πρὸ χρόνων πολλῶν ὁ Μορίνος, ὡς συγγράσαντα τοὺς ἐρμηνεῖς πρὸς τὰ πενταπλᾶ τοῦ Ὠριγένους. Εἰ δὲ καὶ ὁ πάντα Μορίνου καταπτόμενος ὀτιγγῆρος, καὶ Ὀδιος, καὶ ἄλλοι, μόνον τετραπλᾶς καὶ ἐξαπλᾶς καὶ ὀκταπλᾶς λέγουσι τὰς Ὠριγένους ἐκδόσεις (οὐδεμίαν δὲ πενταπλήν), ἀλλ' ἐξελέγχει τούτους τὸ Πεντασέλιδοι μνημονευόμενον Ὠριγένους ἀντίγραφον, ὅπου πάντως ἦσαν αἱ δ, μεγάλα ἐκδόσεις (Ἀκύλα, Συμμάχου, τῶν Ο, τοῦ Θεοδοτίωνος), καὶ ἡ πέμπτη ἐρμηνεία (πολλοὺς πρὸ τῆς ζ, χρόνους ἐν ἱερχοῦντι εὐρεθεῖσα, ἐπὶ τοῦ Καρακάλλα) (α). Τοῦτο τὸ Πεντασέλιδοι ὁ ραββίνος ἐπωνόμασε « τὸ πόνημα τῶν πέντε πρεσβυτέρων, τῶν ἐλλήνιστι τὰς γραφὰς τῷ Πτολεμαίῳ συγγραμμάτων ». Οὕτως ὁ Ταλμουδιστὴς ἐκεῖνος πέντε τὰς ἐλληνικὰς σελίδας ἰδὼν, ἥ καὶ μόνον ἀκούσας, καὶ τῶν μὲν ἄλλων μεταφράσεων τοὺς χρόνους μηδόλως ἐξακριβώσας, μόνον δὲ τὴν ἀρχαίαν εἰδὼς, τὴν ἐπὶ Πτολεμαίου γενομένην, υπέλαβε λοιπὸν ὅτι πέντε μόνον ἐκ τῶν Ο ἡσχολήθησαν εἰς τὴν ἐρμηνείαν. Ἡ καὶ ὥς ἀκούων ὅτι μετέφρασαν οἱ Ο τῷ Πτολεμαίῳ τὸν νόμον, καὶ μὴ γνωρίζων ὅτι νόμος λέγεται καὶ πᾶσα ἡ Γραφή, ἐπίστευσε λοιπὸν, ὅτι πρὸς μόνης τῆς Πεντατεύχου τὴν ἐρμηνείαν

(α) « Οἱ τρεῖς στίχοι οἱ ὑποκείμενοι οὐκ ἔκκειντο ἐν τῷ Πεντασέλιδῳ, οὐδὲ Ὠριγένης ἐξηγούμενος τούτων ἐπεμνήσθη ». Σχόλ. παλαιὸν ἐν τοῖς «Ἐξαπλοῖς εἰς Πισ. γ. 24 (Bibl. Montfaucon Praelim. in Hexapl. Origen. p. 8). Οὕτως ἐλλεγτο καὶ τὸ τετρασέλιδον, τὸ ὀκτασέλιδον (σύνταγμα, βιβλίον, ἀντὶ τοῦ, τετραπλοῦν, ἢ τὰ τετραπλᾶ, τὰ ὀκταπλᾶ). Σχόλ. αὐτόθ. εἰς ψαλμ. 86. (Montfaucon. ibid. pag. 7), ἀπὸ τῶν σελίδων δηλονότι, ὡς ἐλέγοντο αἱ παράλληλοι τεταγμέναι στήλαι τῶν ἐρμηνειῶν. βλ. Ἐπιφαν. περὶ Μέρτ. πρὸς καὶ Petav. animadv. ib. pag. 404. Ἄλλ' οὗτος φαίνεται πως καὶ παράδοξος, ἐν ὅς διορθοῖ τὸν Εὐσέβιον (Ἐκκλ. Ιστ. γ. 15), ἐξοβελίζων ἣν ἐβδόμη ἐκδοσὶς ὁ Εὐσέβιος ἀριθμεῖ.

ἤρκεσαν καὶ πέντε μόνον ἐκ τῶν Ο (α). Ἡ τίς οἶδε ποῖός τις ἄλλος παραλογισμὸς ἐπῆλθεν εἰς ἐκείνον τὸν πυρέσσοντα ῥαββινικὸν ἐγκέφαλον; Καὶ ὅμως ταῦτα τὰ παραληρήματα, ἀναστάντες ἄνθρωποι φιλαίτιοι, προβάλλουσιν ὡς λόγους ἐμβριθεῖς καὶ πιστοὺς, εὐθύνας ἀπαιτοῦντες, καὶ βασανίζοντες τοσοῦτους καὶ τηλικούτους ἄνδρας ἐμβριθεῖς, καὶ τούτων, τέλος, ἀπάντων προτιμῶντες τὸν ἐμβρόντητον ἐκείνον Ταλμουδὸν! Διῶρθωσε τοῦτον ἄλλος, λογικώτερος ῥαββίνος, ὁ Ἀζαρίας, τὰ πενταπλᾶ καὶ οὗτος ἀντὶ τῶν ε, Πρεσβυτέρων ἐκλαβὼν (β). Ἀλλ' οἱ παῖδες τῆς Θέμιδος κριτικοὶ, μήτε τούτου μήτ' ἄλλων τοσοῦτων ῥαββίνων (καὶ τούτων Ταλμουδικῶν), τρανῶς τοὺς Ο κηρυττόντων, μηδένα λόγον ποιοῦμενοι, κλείοντες δὲ καὶ ὧτα καὶ ὕματα πρὸς ἄλλους ὁμοίως πεπλασμένους ἐν τῷ Ταλμουδίῳ λήρους παχεῖς καὶ μεγάλους καὶ τὸν λογικὸν ἄνθρωπον καταισχύνοντας, ἐπισείουσιν ἡμῖν ἄσμενοι δραξάμενοι α τὸ πόνημα τῶν πέντε *Πρεσβυτέρων* ».

§. κγ. Κἀκεῖνο δὲ παράδοξον εἶπεν Ὀδῖος (αὐτοσχεδιάσας), ὅτι μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἄλλων μεταφράσεων ἐπωνομάσθη ἡ τῶν Ο, πρὸς διάκρισιν καὶ διαστολὴν! Τὸ δὲ πρότερον (ἐρωτῶμεν) πῶς ἐπωνομάζετο; Ἔργον δὲ τίνων ἐνομιζέτο παρὰ πᾶσιν ἡ ἐρμηνεία; καὶ εἴπερ οὐχ ὑπῆρχεν ἐξ ἀρχῆς πανδῆμως ὁμολογουμένη καὶ πρότερον ἐν τῇ Συναγωγῇ, καὶ ὕστερον καθ' ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς οὔσα τῶν Ο, πῶς ἂν ἔλαβεν ἔπειτα τὴν διακριτικὴν ταύτην ἐπωνυμίαν; Ἀλλ' οὕτω συλλογιζόμενος ὁ κριτικὸς, καὶ

(α) Οὗτω καὶ Ούδισιος τὸ περὶ τῶν ε, πρεσβυτέρων δυνεῖον ἐξήγησεν ὡς ἐκ τῶν πέντε βιβλίων τοῦ Μωσέως, ἅτινα μόνα τῷ Πτολεμαίῳ μεταφρασθέντα ἐνόμιζεν ὁ Ταλμουδὸς (Voss. Respons. ad Object. Crit. p. 130). Ὁ αὐτοῦ καὶ ὁ Μάσιος (praeft. Bibliothec. Sacr. vol. 2. p. 10) τοὺς πέντε λέγει τούτους τὴν Πεντάτευχον μόνον ἡρμηνευμέναι, τοὺς δὲ λοιποὺς τὰ τεύχη τὰ λοιπά· πρβλ. καὶ Demagistr. Apol. p. 342. Ὁ δὲ Bos (prolegom. ad Edit. LXX. c. 1.) ἀποκλίνει μᾶλλον πρὸς Ὀδῖον. πρβλ. καὶ A. F. Pfeiffer. in Fabric. Bibl. Graec. vol. 3. p. 666. Harl.

(β) Παρὰ Hotting. Thesaur. Philol. p. 290. πρβλ. καὶ Carpzovij Crit. Sacr. p. 491.

αὐτὴν λοιπὸν τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν (ἀνωνόμως πολλάκις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐκφερομένας), εὐκόλως ἂν ἀφήρπαζεν ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῶν Ὁμήρου, ὡς ὕστερον δῆθεν τούτου τοῦ ὀνόματος προστεθέντος εἰς ποιήματα ἀγνώστου ποιητοῦ! ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς τούτων γνησιότητος ἐγγυῶνται οἱ (περὶ ὧν μετ' ὀλίγον ἐρεῖ) ὉΒ τοῦ Πεισιστράτου γραμματικοί. Τῶν δὲ Β, καὶ Ο, Πρεσβυτέρων τὴν ἐρμηνείαν πάντες οἱ ταύτῃ χρώμενοι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐλλήνισται Ἰουδαῖοι προσηγόρευον ἀνέκαθεν ἀπλῶς *Γραφήν*, ἢ *Γραφάς*, καὶ *ἀγίας Γραφάς* (ὡς πολλάκις καὶ αὐτοὶ οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι ὀνομάζουσιν), ἔστι δ' ὅτε καὶ *ἱερὰ γράμματα* (β. Τιμ. γ, 15), καὶ *παλαιὰν Διαθήκην* (β. Κορ. γ, 14), καὶ *Νόμον* (βλ. ἐφεξῆς κεφ. Ζ. §. ιδ'), καὶ *Biblos Διαθήκης Θεοῦ*, ἢ *Biblos ἱερὰν*, οὐ μόνον ὡς ἐξαίρετον καὶ πανέξοχον βιβλίον ἀπάντων (ἅτε θεῖον ἔργον), ἀλλὰ καὶ ὡς μίαν οὖσαν τότε καὶ μόνην, καὶ ὡς ισότιμον καὶ ἰσοδύναμον πρὸς τὴν πρωτότυπον, τὴν ἐβραϊκὴν, οὕτω καὶ σκίνην πολλάκις περιληπτικῶς ὀνομαζομένην (α). Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν ἄλλων ἐρμηνειῶν ὡσαύτως πάλιν οἱ θεῖοι Πατέρες *Γραφήν ἁγίαν* κτλ. ὠνόμαζον τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, (ὡς μίαν καὶ μόνην ταύτην ἔχοντες γνησίαν καὶ κανονικὴν). Καὶ μέχρι δὲ τὴν σήμερον (ὑπερ ἴσως Ὁδῖος ἠγνόει) *παλαιὰν ἁγίαν Γραφήν*, ἢ *παλαιὰν Διαθήκην* ἀπλῶς αὐτὴν ὀνομάζομεν· τὴν δὲ τῶν Ο ἐπωνυμίαν, καὶ πρὸ τῆς ἐκδόσεως καὶ

(α) Σ. Σειρ. κδ, 23: Β. Μακκαθ. η, 23. — καὶ « τὰ βιβλία τὰ ἁγία ». Δ. Μακκ. ιβ, 9. κτλ. (βλ. Hotting. Thesaur. phil. p. 98). Ὅθεν καὶ παρὰ τοῖς θεοῖς Πατράσιν ἐνίοτε τὰ βιβλία ἀντὶ ἡ Π. Διαθήκης « παρ' ἐκείνοις μὲν τὰ βιβλία, παρ' ἡμῖν δὲ τῶν βιβλίων ὁ Θεσσαυρός » (Χρυσόστ. ὁμιλ. β. Τ. ε. 4, 7) καὶ « θεῖα βιβλία » (εἰς Γένεσ. ὁμιλ. 10). οὕτω καὶ « ἱερὰ, θεία, ἁγία Γραφή. Ὡς δ' ἐκ τῆς εἰς μέρη διακρίσεως λέγεται καὶ ὁ Νόμος (ἢ Πεντάτευχος, ἢ καὶ βιβλος τῆς Διαθήκης, Δ. Βασ. κγ. 2), καὶ οἱ Προφῆται, καὶ τὰ ἄλλα βιβλία » (Σ. Σειρ. προλόγ.) « ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆται » (Ματθ.) κτλ. Ἐκ τοῦ γενικοῦ ὀνόματος τὰ βιβλία, καὶ παρὰ τοῖς εἰσέπειτα Λατίνοις, καὶ τοῖς νεωτέροις Εὐρωπαίοις *Biblia*, συνήθως ἡ Π. Διαθήκη, καὶ γὰρ *Bible*, γερμ. *Die Bibel*, κτλ. βλ. καὶ Lud. Capell. *Observ. in psalm. p. 661.* — Herbst, *historisch — krit. Einleit. etc. I. Th. p. 4. πρὸς ἐφεξ. κεφ. ζ, §. 27.*

μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἄλλων ἐρμηνειῶν, οἷ τε πάλαι πατέρες ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς τὴν σήμερον, ἄλλοτε μὲν οὐδέποτε, τότε δὲ προστιθέμεθα μόνον, ὁπόταν συμπέσῃ λόγος ἀντιδιαστολῆς ἢ πρὸς τὰς λοιπὰς ἐρμηνείας, ἢ πρὸς αὐτὸ τὸ κείμενον τὸ ἐβραϊκόν. Ἀλλ' ἐκ τῆς συνηθεστάτης ταύτης ἀγωνυμίας ποίαν ἔπαθεν ἐλάττωσιν ἢ διὰ τοσοῦτων αἰώνων ἐπικρατήσασα βεβαιότης τῶν Ο ; ὁμολόγησε δὲ, τέλος, καὶ αὐτὸς ὁ Ὁδισ, ἐν οἷς πρὸς τὸν γεραρὸν ἀπήντησε Βάλτωνα. (S. η), συμφωνῶν, ὅτι τῇ ὄντι δι' ὧν ιε, αἰώνων ἀπὸ Χριστοῦ (μέχρι δηλονότι τῶν 1550 καὶ ἐφεξῆς), οὐδεὶς οὔτε τῶν Χριστιανῶν, οὔτε τῶν Ἰουδαίων (πλὴν ἐνὸς Ταλμουδικοῦ) οὐδεὶς ἀμφέβαλε περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ο· πλὴν ἀλλ' ὅμως (λέγει) τὴν διὰ τοσοῦτων αἰώνων κοινῶς παραδεδεγμένην ταύτην γνώμην εἰς τοὺς νεωτέρους ἀπέκειτο καταφωράσαι ψεύδος ἄκρατον οὔσαν, ἐξελεγχθέντος τοῦ γόητος Ἀριστέου! «Διὰ ταῦτα» (προεῖπε καὶ ὁ δριμύς Ὀττιγγῆρος πρὸ τοῦ Ὁδίου), «ἀφ' οὗ τῆς γλαφυρωτέρας φιλολογίας ἀνέλαμψεν ὁ φωσφόρος ἀστήρ, προάγων τὸν τῆς Ἀναμορφώσεως ἡλίου, καὶ ἐγεννήθησαν ἄνδρες εὐφύεστατοι πρὸς τῶν ἤδη πεπτωκότων γραμμάτων τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ προστετηκότος ρύπου κάθαρσιν, ἔκτοτε ἔμαθον οἱ ἄνθρωποι μὴ μόνον παλαιαῖς μαρτυρίαις ἐφησυχάζειν, ἀλλὰ καὶ λόγῳ καὶ κρίσει τὸ πρᾶγμα μετρεῖν. Ὅθεν καὶ ὁ » (καθὼς αὐτὸς λέγει) «θεοφορούμενος Ζεβίγγλιος, ὁ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας καὶ σχολῆς κράτιστος Ἀναμορφωτῆς, πόσον ἀθέβαιον καὶ ἀμφίβολον ἐνόμιζε τὸν ἐβδομηκονταδικὸν τῶν ἐρμηνείων ἀριθμὸν, οὐκ ἀσαφῶς ἐσήμανεν, ἀποκαλέσας τὴν ἐρμηνείαν εἴτε τῶν Ο, εἴτε τῶν ἑπτακισχιλίων ἐρμηνευτῶν » (α). Τοιαῦτα οἱ περὶ τὸν Ὀττιγγῆρον! Ἡμεῖς δὲ καταλείποντες τοὺς ἄνδρας ἀτενίζοντας πρὸς τοὺς ἐκ δυσμῶν αὐτοῖς ἀνατείλαντας ἡλίους, καὶ τυρβαζομένους περὶ τὴν ἀναστῆλωσιν καὶ σμῆξιν τῶν παρ' αὐτοῖς πεπτωκότων, οὐ μόνων γραμμάτων (ὧν τὴν ἀνακάλυψιν ὀφείλουσι

(α) Huldr. Zvingl. praefat. Com. in Genes. Bl. Hottinger. Theol. p. 291.

πάλιν τοῖς Ἕλλησιν), ἀλλὰ δὴ καὶ διδαγμάτων θρησκευτικῶν, τηροῦμεν αἰείποτε τὰ πάτρια τὰ ἡμέτερα, ὀρθὰ (τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι) βεβηκότα, καὶ ἄχραντα, καὶ ἀμίαντα. Καὶ σχολὴν πατρῶαν ἔχομεν τὴν Ἐκκλησίαν, μηδεμιᾶς ἀναμορφώσεως χρῆζουσιν, ὡς ἀμάραντον καὶ καθαρὸν φυλάξασαν τὸ πρωτότυπον αὐτῆς κάλλος ἐν τε τῇ σωφρονούσῃ περὶ τὰ θεῖα γράμματα φιλολογικῇ θεωρίᾳ, καὶ τῇ δογματικῇ διδασκαλίᾳ τῆς εὐσεβείας. Διδασκάλους δὲ καὶ πατέρας ἔχομεν τοὺς καὶ λόγῳ καὶ κρίσει μεμετρηκότας ἡμῖν τὰς παραδόσεις τῆς ἀληθείας· καὶ μόνους νομίζομεν θεοφόρους τῆς οὐρανίου σοφίας μυσταγωγούς, τοὺς ἐξ ἀνατολῶν, τῶν πηγῶν τοῦ αἰσθητοῦ καὶ νοεροῦ φωτός, ἀνατείλαντας ἀδύτους φωστήρας τῆς Οἰκουμένης· οἵτινες ἐπέλαμπον τὰς σωτηρίους τῆς ἀληθείας αὐγὰς καὶ ἐπ' αὐτοὺς τοὺς ἔπειτα διωρεᾶν γενομένους αὐτῶν τε τούτων τῶν πατέρων, καὶ τῶν ὀδωκτῶν καὶ πολέμιους, ἀφ' οὗ τούτοις ἐπέσκηψεν ὁ τῆς, εἴτε γλαφυρωτέρας, εἴτε πυρρῶνικωτέρας κρίσεως παρήλιος. Ἀλλ' ἡμεῖς «εὐχόμενοι τοῖς πᾶσι φωτὸς ἀνοιχθῆναι πύλας», ἀποδίδομεν καὶ τὰ λοιπὰ τῆς πρὸς τὸν Ὁδὸν ἀπαντήσεως.

§. κδ. Εἶπεν ὁ σοφὸς ἀνὴρ ἐν τοῖς προηγηθείσι (σελ. 280), ὅτι καὶ ἄλλος μεταξὺ τῶν ἀρχαίων, ὁ Ζώσιμος, ἀπεφάνητο τὴν Ἑλληνικὴν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν οὐχ ὑπὸ πολλῶν γενομένην, ἀλλ' ὅφ' ἐνδὲ καὶ μόρου. Ὅποῖος δὲ τις ὁ εἷς καὶ μόνος οὗτος ἐρμηνεύς, ἀπεσιώπησε, λακωνίζων, ἴσως, ὁ κριτικός· ἀλλ' εἰπάτω τούτον αὐτὸς ὁ Ζώσιμος· «Σίμων (λέγει) ὁ ἀρχιερεὺς τῶν Ἱεροσολύμων Πτολεμαίῳ τῷ Λαγίδῃ ἔπεμψεν ΕΡΜΗΝ, ὃς ἡρμῆνευσε πᾶσαν τὴν ἑβραϊδα [Γραφήν] ἑλληνιστὶ καὶ αἰγυπτιστὶ» (α). Ὁ εἷς λοιπὸν καὶ μόνος οὗτος, ὁ Πτολεμαίῳ τὰς ἱερὰς ἐξελληνίσας Γραφάς, ὑπῆρχεν Ἑρμῆς, εἴτ' ἐκεῖνος ὁ λόγιος, ὁ τῆς Ἀτλαντίδος Μαίας καὶ τοῦ Διὸς παῖς (μεταπτὰς ἴσως ἐκ τῆς Ἀρκαδίας εἰς τὴν Παλαιστίνην, καὶ κείθεν εἰς

(α) Βλ. Zosimi Panopolitan. de Zythorum confectione etc. ed. Gruner. prooem. p. 6. Solisbaci, 1814.

Αἴγυπτον), εἴτε ὁ παρ' Αἰγυπτίοις *τρισμέγιστος Ἑρμῆς* (δουλεύων, ἔστιν ὅτε, καὶ τῷ ἀρχιερεὶ τῶν Ἰουδαίων), εἴτε γοῦν ἀπλῶς λόγιός τις ἱερώνυμος Ἰουδαῖος, ἐν Ἱεροσολυμίταις μεταπρέπων, *Σιμώνιος ἀγγελιώτης*! Ταῦτα μαρτυρεῖ ὁ ἀρχαῖος Ζώσιμος. Οὗτος δὲ πάλιν τίς δὴ καὶ πόθεν; Αἰγύπτιος, Πανοπολίτης, ψευδοχριστιανὸς, χρυσοποιὸς ἢ χημικὸς τὴν ἐπαγγελίαν, γέννημα τοῦ γ, αἰῶνος, ἢ μᾶλλον τοῦ δ, (ὀλίγω πρὸ τῶν 400, μ. Χ.), οὔτινας τὰ περὶ χρυσοποιίας ἀνέκδοτα σφζόμενα κρίνονται διεσπασμένα, καὶ προσέτι διεσκευασμένα καὶ παρέμβυστα, γινώμας περιέχοντα παλαιάς μετὰ νεωτέρων ἀναμίκτους, καὶ ψεῦδη μετ' ἀληθειῶν συμπεφυρμένα (α). Ἰδοὺ μέχρι ποίων μαρτύρων κατήντησαν οἱ λογοδαίδαλοι κριτικοί! Πλὴν ἀλλ' ἴσως ἀδίκως παρεσύρη καὶ ὁ τάλας Ζώσιμος· διότι οὗτος ἔγραψε πάντως (ὡς νομίζομεν) «ΕΡΜΗΝΕΙΣ, ΟΙ ἡρμήνευσΑΝ» κτλ. ἢ δὲ τῶν ἀντιγραφῶν ἀβλεψία συγκόψασα τὸ *ἑρμηνεῖς* εἰς τὸ ΕΡΜΗΝ, ἐπέφερε καὶ τὸ ἄρθρον καὶ τὸ ῥῆμα ἐνικῶς. Εἰ δὲ καὶ ταύτην τὴν διόρθωσιν ἀπαρρίπτουσιν οἱ Ὀδιακοὶ, καταλείπομεν λοιπὸν παρ' αὐτοῖς ἀμφοτέρους συνδυάζοντας καὶ φιλοξενουμένους, ζευγὸς ἀξιώπιστον, τὸν τε προειρημένον πεντάβλιον Ῥαββῖνον, καὶ τοῦτον τὸν πανοπολίτην χημικόν, καὶ μεταβαίνομεν εἰς τὸν Φίλωνα.

§. κε. Ὁρθῶς μὲν καὶ δικαίως ὁ Δόκτωρ ἐπέπληξε τὸν ἔνδοξον ἱππότην καὶ σοφὸν αὐτοῦ συμπολίτην Μάρσαμον (§. ι), ὡς ἀμφιλαφῶς ἠπατημένον, ἐν οἷς τὰ τοῦ Φίλωνος παρασπών, τὴν ῥητῶς ἐπὶ τῇ μεταφράσει τῶν γραφῶν ἱστορουμένην ἐορτὴν μετέβαλεν εἰς τὴν τῆς Φαρίας Ἰσιδος· καὶ τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Χριστιανούς ἀνέμιξε μετὰ τῶν Αἰγυπτίων ἐθνικῶν, παρασύρων εἰς μάτην καὶ τὰ κατὰ τὸν Σέραπιν τοῦ Καίσαρος Ἀδριανοῦ (ε). Ἀλλ'

(α) C. Gruner. l. c. προεcl. Borrichij Hermetis Aegyptiorum etc. pag. 78. Hafn. 1674. καὶ Georg. Bredovij Dissert. de Georg. Syncelli Chronogr. (in edit. Syncelli vol. 2. p. 38—41. Bonac, 1829).

(β) Ἐκ ψευδοῦς τῶν Αἰγυπτίων εἰσηγήσεως ἠπατημένον τὸν Ἀδριανὸν εἶπεν ὁ Ὀδισ, συμφωνῶν ὀρθῶς μετὰ Κασσιανῶν καὶ Σαλμαστίου (σελ. 282). Ἀλλ' ἂν

ὅμως οὐδ' αὐτὸς ὁ κριτικὸς ἐπέτυχε τῆς ἀκριβείας περὶ τὴν τοῦ Φίλωνος ἐξήγησιν. Λέγει α) ὅτι ἦγον τὴν ἐορτὴν οἱ Ἰουδαῖοι, ὡς ἠπατημένοι ὑπὸ τοῦ φλυάρχου Ψευδαριστέου. — Ἀλλ' αὕτη μὲν ἢ περὶ τῆς ἐρμηνείας ἀπάτη τῶν Ἀλεξανδρινῶν ὑπῆρχε σφόδρα παλαιά, ὅσον καὶ αὕτη τοῦ Ἀριστέου ἢ ἀληθοῦς διήγησις· διότι ταύτης μνημονεύει καὶ ὁ μόλις ἓνα μετ' αὐτὸν αἰῶνα γενόμενος Ἀριστοβούλος. Ὅτι δὲ καὶ ἡ πανήγυρις ἐξ ἀρχῆς ἐτελεῖτο, μαρτυρεῖ Φίλων πάλιν εἰπὼν, ὅτι « καὶ μέχρι νῦν », ἀνά πᾶν ἔτος ἐορτὴ καὶ πανήγυρις ἄγεται ». Ἐπειτα, εἰπερ (ὡς πάντως ἐθέλει) τὴν ἐρμηνείαν ἐπόνησαν Ἀλεξανδρινοὶ πρὸς χρῆσιν ἰδίαν, ὑπῆρχε λοιπὸν ἠθικῶς ἀδύνατον, ἐν' ἐπὶ τοσοῦτον ἐξαπατηθῶσιν ὑπὸ τῆς Ἀριστῆϊδος μυθιστορίας, ὥστε παντελῶς ἐπιλαθέσθαι τῶν ἰδίων αὐτῶν πραγμάτων (καὶ τούτων ἱερωτάτων)· ἢ μήπως ἅπαντες ἄμα, χανδὼν ἀπορροφήσαντες τοῦ τῆς λήθης ὕδατος, ἡμνημόνησαν παντάπασιν πόθεν ἔσχον τὴν ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν; — β) Ἄλλην θεραπείαν ἐπενόησεν ὁ κριτικὸς, ὅτι καὶ μηδεμίαν ἔχοντες γινώσκιν τῶν Ἀριστέου μυθουργιῶν, ἠδύναντο οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἀληθῶς ἐορτάζειν ἐπὶ τῇ ἐρμηνείᾳ, ὡς εἰδότες αὐτὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διαπονηθεῖσαν ὑπὸ Ἰουδαίων ἐγχωρίων. — Εὐφυστάτα! Καὶ λοιπὸν ὁ Φίλων, ἢ παντελῶς ἡλίθιος ἦν, ἢ ψεύστης ἀναιδής, διαφθείρων τὴν ἱστορίαν τῆς κατ' αὐτὸν πανδήμου τῶν ὁμοφύλων ἐορτῆς, καὶ τερατολογῶν αὐτὰς ἐκείνας τὰς ἀγνώστους τοῖς Ἀλεξανδρεῦσι

Κατωθῶν εἰκάζει καὶ ἄλλο. Ἀρικομένου (λέγει) τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς τὴν Αἴγυπτον (ὅν ᾔδεισαν ἅπαντες δριμύν τῆς τῶν ἔθνων δεσποδαιμονίας ὑπέρμαχον) τῶν χριστιανῶν τινες (ἴσως καὶ τῶν Ἰουδαίων) ὑπεκρίναντο πρὸς καιρὸν ὅτι μετέβαλον θρησκείαν (τιμῶντες τὸν Σέραπιν). Συνέβη δέ τι τοιοῦτο κατὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἄλλοτε, ὡς βλέπομεν ἐν τῷ Μαρτυρολογίῳ. « Καταλαμβάνει (ψησὶ) τὴν Ἀλεξάνδρειαν δικαστὴς ἀπηνέστατός τε καὶ ἀγριώτατος. Ὅθεν καὶ χριστιανοὶ πάντες, οἱ μὲν τῷ δέει τῶν ἀπειλῶν εἰς ἐρημίας ἐφυγαδεύοντο, οἱ δὲ τὸν χριστιανισμὸν κρύπτοντες τὴν ἀσέβειαν ὑπεκρίνοντο » (Μαρτυρίῳ τοῦ ἁγ. Μάρτυρος Ἐπιμάχου τοῦ Αἰγυπτ.) Τοιοῦτό τι ἴσως συνέβη καὶ κατὰ τὴν τοῦ Ἀδριανοῦ Ἀριζίν· ὅθεν οὗτος ἐπίστευσε πάντας τοὺς χριστιανούς (καὶ αὐτοὺς τοὺς Πρεσβυτέρους) τιμῶντας τὸν Σέραπιν. Casaub. not. in Vopisc. p. 249. πρὸς καὶ Salmas. not. ib. p. 454. in Histor. August. Scriptor. Paris. 1620.

μυθολογίας τοῦ Ἀριστέου! Πῶς δὲ πάλιν καὶ αὐτοὶ οὗτοι τοσαύτην ὑπέμενον ὕβριν, βλέποντες τὸν ἐνδοξόν *Ἀλαβάρχη*, τὸν ἐκ γένους ἱερατικοῦ Φίλωνα, καὶ τοῦτον Ἀλεξανδρινόν, οὕτω προπετῶς καὶ ἀχαρίστως ἀφαρπάζοντα τὴν τιμὴν τῆς ἐρμηνείας ἀπὸ τῶν ἰδίων συμπολιτῶν, καὶ ταύτην προδιδόντα τοῖς Ἱεροσολυμίταις, κατὰ τὴν Ἀριστέου διήγησιν; Μὴ γὰρ οὐκ ἦσαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἄρχοντες, καὶ γερουσία, καὶ σοφοὶ τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες εὐκόλως ἂν ἀπῆλλαττον τῆς τοιαύτης κορύζης τὸν φιλόσοφον; Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ κατὰ τὴν Φάρων εὐωχούμενοι, καλὰς αὐτῷ τῇ ἀληθείᾳ πρόεπινον προτάσεις, δεξιούμενοι παρόντα κατ' ἔτος (τυχόν) συμπανηγυριστὴν καὶ συνδαιτυμόνα, τὸν (ὅσον ἐκ τῆς παριστορίας) βεβηλωτὴν καὶ προδότην τῆς πατρώας ἐορτῆς! — γ) Ὁ Φίλων εἶπεν, ὅτι μετὰ τῶν Ἰουδαίων συνεώρταζον καὶ «*παμπληθεῖς ἕτεροι*»· τούτους δὲ Μάρσαμος μὲν εἰδωολόατρας ὑπέλαβεν Λιγυπτίους· Ὀδιδος δὲ (θεωρῶν μόνον τὴν ἐπὶ τοῦ Φίλωνος ἐποχὴν, τὸ 50, μ. Χ.) ἔκρινε χριστιανούς· καὶ δικαίως· διότι πιθανώτατα καὶ οὗτοι, οἱ μὲν ἐξ Ἰουδαίων πιστεύσαντες, οἱ δὲ καὶ ἐξ ἐθνικῶν, εώρταζον τὴν μνῆμιν τῆς ἐρμηνείας τῶν, ὧν παρὰ τῶν Ἀποστόλων παρέλαβον, θείων Γραφῶν, ἃς οἱ Ο, θείας ἐπιπνοίας ἔμπλεοι, μεθερμῆνευσαν ἐν τῇ Φάρῳ. Συνδιέπλεον τοίνυν καὶ οὗτοι μετὰ τῶν Ἰουδαίων εἰς τὴν νῆσον, οὔτε συγχοινωνοῦντες ἐκείνοις, καὶ τιμῶντες καὶ αὐτοὶ κατ' ἰδίαν τὴν ἐτήσιον ἐορτὴν τῶν Γραφῶν. Ἀλλ' ὁ κριτικὸς εὐθέως ἀνατίθησι τὸν κῦβον, καὶ γνωσιμαχεῖ, καὶ ὑποπτεύεται, μήπως ὁ Φίλων *παμπληθεῖς ἑτέρους* λέγων συνεορτάζειν τοῖς Ἰουδαίοις, ἢ ἡπατήθη (ὥσανει ἡγνόμεν τὰ τῶν συμπολιτῶν Ἰουδαίων ὁ Ἰουδαῖος!), ἢ καὶ ὑπερβολικώτερον (*licentius-ἀδελὰ* δηλονότι *ποιητικῇ*, καὶ φιλοψευδέστερον) ἐξεφράσθη! Ταῦτα δὲ λέγει τις; αὐτὸς οὗτος Ὀδιδος, ὅστις εἶπε πρὸ μικροῦ, «*ὅτι περὶ τούτου τοῦ πράγματος οὐκ ἠδύνατο Φίλων ἀπατηθῆναι*» κτλ. (βλ. σελ. 282). Ἐφεξῆς δὲ παρακατιῶν (βλ. σελ. 284) *Ἑλλήνας* αὐθις *ἐθνικοὺς* ὑποτίθησι τοὺς συνεορτάζοντας, οὓς πρῶην εἶπε Χριστιανούς. Αὐτοὺς δὲ τοὺς Ἰουδαίους, νῦν μὲν βλάκας

ζωγραφίζει καὶ μωροὺς (ὡς περὶ τῆς ἐρμηνείας ὑπ' ἄλλων κατα-
 βουκοληθέντας), νῦν δὲ παμπονήρους ἀπαταιῶνας, παραπειθόντας
 καὶ ἄλλους τινὰς (μὴ Ἰουδαίους), ὅτι δῆθεν εἰς τιμὴν τῆς κατὰ τὴν
 Φάρον ὑπὸ τῶν Ο μεταφράσεως συνήρχοντο καὶ ἄλλοι παμπλη-
 θεῖς. Ἀλλ' οἱ ἄλλοι οὗτοι, Ὅδις, εἴτε Χριστιανούς αὐτοὺς τίθης,
 εἴτε καὶ ἐθνικούς, ἦσαν καὶ αὐτοὶ Ἀλεξανδρεῖς, εἰδότες ἀκριβῶς ἐκ
 τῆς ἐγχωρίου παραδόσεως (οἱ δὲ καὶ ἐκ τῆς Ἀριστέου ἱστορίας, καὶ
 ἐκ τῶν Ἀριστοβούλου δὲ καὶ ἄλλων, ἴσως, συγγραφῶν), ποῦ, καὶ
 πότε, καὶ παρὰ τίνων ἡρμηνεύθησαν αἱ Γραφαί. [ἴστω οὐτ' αὐτοὶ
 διεπαίζοντο τοσοῦτον εὐχερῶς, ἐλκόμενοι τῆς ρινῆς, οὔτε πάλιν
 οἱ Ἰουδαῖοι κατετόλμων ἀλλόκοτὰ τινα τερατεύεσθαι πρὸς τοὺς
 ἰδίους αὐτῶν συμπολίτας· ἅτε κινδυνεύοντες εὐθὺς ἐξελέγχεσθαι
 ὑπ' ἄλλων τε πολλῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐξ Ἰουδαίων πεπιστευ-
 κότων Χριστιανῶν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ Φίλωνος, καὶ μετὰ
 Χριστόν. Ἀλλ' ὁ Φίλων (ὡς προείπομεν) ἱστορεῖ τὴν ἑορτὴν πα-
 λαίοθεν (καὶ ἐπομένως, καὶ πρὸ Χριστοῦ) τελουμένην· οἱ ἄρα
 συνερχόμενοι μετὰ τῶν Ἰουδαίων παμπληθεῖς ἕτεροι, ἦσαν οὔτε
 Χριστιανοὶ μόνον (κατὰ τὸν Ὅδιον), οὔτε τῆς Ἰσίδος παρηγυρι-
 σται (κατὰ τὸν Μάρσαμον), ἀλλ' ἄνδρες ἐκ τῆς παμμιγῆς Ἀλεξαν-
 δρείας, καὶ Ἕλληνες καὶ Αἰγύπτιοι, ἐθνικοὶ μὲν ἄλλως, καὶ ἀπερί-
 τμητοι, Θεὸν δὲ ὅμως σεβόμενοι καθαρώτερον, οἳ ἦσαν οἱ εὐλαβεῖς
 καὶ φοβούμενοι τὸν Θεὸν (βλ. ὁπισθ. σελ. 74, καὶ βιβλ. α. σελ. 35),
 οἵτινες ἐγνώριζον μὲν ἀσφαλῶς, ὅπως ἐπὶ Πτολεμαίου μεταφράσθη-
 σαν αἱ Γραφαί, ἐτίμων δὲ τὸ ἱεροπρεπὲς τῆς Ἰουδαίων νομοθεσίας,
 « ὕπερ οὐ παρ' Ἰουδαίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλοις τεθαύμα-
 ζο » (α). Μετὰ δὲ τούτων ὕστερον συνήρχοντο καὶ Χριστιανοὶ (κα-
 θὼς προείπομεν) (β).—δ) Τελευταῖον ὁ Ὅδιος ἐσχάτην ἀπεφώνητο

(α) Φιλ. Β. βίβλ. Μωσ. σελ. 137: — Ἰώσηφ. κ. Ἀπίων. Β. 39. — (β) Ὁ δὲ Δε-
 μάστρας Αἰγυπτίους ἀκράτως ἐθνικούς ὑπέθετο τοὺς ἄλλους τοὺς αὐτοὺς τοὺς συνεχο-
 μένους τοῖς Ἰουδαίοις. Διότι (λέγει) τῆς ἴσης Ἀλεξανδρεῦσι πολιτείας οἱ Ἰουδαῖοι μετέ-
 χον. (ἔθεν καὶ πολλοῖς τῶν Αἰγυπτίων ἦσαν ὠκειωμένοι). Καὶ πρὸς τούτοις, εἰ καὶ
 μὴ πάντες Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ γοῦν οἱ ἱερεῖς αὐτῶν (ὡς εἶπεν Ἰώσηπος κ. Ἀπίων. β. 13)
 « περιετέμνοντο ἅπαντες, καὶ χοιρέων οὐκ ἔσθιον. — ποῖς αὐτοῖς (οἷς καὶ Ἰουδαῖοι)

γνώμην, παραστήσας τοὺς Ἰουδαίους οὕτως ὑπὸ τῶν Ἀριστέου σειρήνων ἐκγεγοητευμένους, ὥστε καὶ αὐτὴν τὴν εἰς ἡδονὴν καὶ τέρψιν ἐξ ἀρχῆς εἰθισμένην εὐωχίαν ἐξέλαβον ὡς ἱερὰν τινα τελετὴν, καὶ δὴ καὶ μετεποίησαν εἰς θρησκευτικὴν πανηγυρίν· καὶ πρότερον κατ' ἔτος ἀκτάζοντες συνήθως καὶ κατοψοφαγοῦντες, ἔπειτ' ἐκστάντες τῶν φρενῶν καὶ καταβαλχευθέντες, ἐνόμισαν, ὅτι ἔθυσον ἀνέκαθεν ἐόρτια! Ἀλλ' ὦ Ὁδισ, ποῦ σὲ θῶμεν; τίνα δ' ὦν εἶπας φῶμεν ὀρθά; τίσι δ' ἐμμένεις αὐτός; οὕτως ἀστατεῖς, καὶ μεταβάλλεις τὰς γνώμας, ἄπιστα πιστοὺς συναναφύρων, καὶ κυκεῶνος ἀτοπώτερα συγκυκῶν;

§. κς. Ἦπου πολλὰ πιστότερα φαίνονται μαρτυροῦντες τὴν ἐπὶ τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν Γραφῶν πάνδημον πανηγυρίν αὐτοὶ οἱ μετὰ Χριστὸν ἀποθάντες διάπυροι τῆς ἑρμηνείας ἐχθροί, οἱ μεταγενέστεροι Ῥαββίνοι· (εἴ γε δεῖ καὶ τούτων λόγου πάρεργον ἐπιμνησθῆναι)· οἵτινες πάντα τὰ κηρύττοντα τὸ κλέος τῶν ἐλληνίδων Γραφῶν εἰς τοῦναντίον ἐπειράθησαν οἱ μάταιοι μεταστρέψαι. Ὅθεν ἀντὶ μὲν τῆς ἐκλαμψάσης (ὡς εἶπεν ὁ Φίλων) ἐπὶ τῇ ἑρμηνείᾳ καὶ αἰεὶ νεαζούσης χάριτος τοῦ Θεοῦ, σκότος ἐπ' αὐτῇ *ἡ/η-λαγητὸν* ἐτίπεσόν διευμολόγησαν· ἀντὶ δὲ τῆς ἐτησίας ἐορτῆς καὶ εὐωχίας, πένθιμον ἔταζαν *ρησείαν* τῇ *η*, τοῦ παρ' αὐτοῖς μηνὸς Τηθέθ, ἢ Τηθήθ (Tebeth: συμπίπτει δὲ οὗτος ὁ ἐβραῖος μὴν μετὰ τὸ Ἰαννουαρίου καὶ Φεβρουαρίου). Οὕτως ἐξ ὧν ἐπλάσαν *ἐναντίων* μαρτυροῦσι τοῖς *ἐναντίοις*. Καὶ ἐκ τῆς φληνάφου παρωδίας ὑπεμφαίνουσιν ἣν διέστρεψαν γνησίαν τῆς ἱστορίας ᾠδὴν. Μόνος ὁ Σκαλίγηρος εὗρηκε τὰ τῶν ραββίνων ταῦτα πιστὰ, κατὰ γράμμα ἐκλαδῶν (α). Ἐξήλεγξε δὲ συνετῶς τὸν μῦθον ὁ σοφὸς Ὁδισος (ε). ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τῷ μύθῳ κρυπτομένην ἀλήθειαν οὐ συνείδεν.

χρῶμενοι ἔθεσι· (Demag. p. 322 sq.). Καὶ ξένον οὐδὲν, εἰ καὶ μετὰ τὴν ἀλλοίωσιν τοῖς Ἰουδαίοις ἐχθαιρόντων Αἰγυπτίων ἦσαν καὶ πολλοὶ πρὸς αὐτοὺς πολιτικώτερον προσωκωμένοι. — (α) Καὶ νεωστὶ ὁ Χίος λεγόμενος Πηγελλίνης· ὅστις ἐν τῷ πολλαχῶς ἀθλίῳ αὐτοῦ βιβλίῳ (Regellini de Schio, Examen du Mosaïsme et du Christianisme. T. 1. p. 295. Paris 1834)· τὸν ἀνωτέρω ραββινικὸν μῦθον ἀναφέρει εἰς τὸν ἱστορικὸν Ἰωσήφου τὸν Φλάβιον!!

(ε) Βλ. ὁπισθ. σελ. 187. Ὁδίσ. συμφωνεῖ καὶ J. Ch. Wolfius Bibliothec. Hebraic. P. 2. p. 443.

§. κζ'. Οὐδὲ τὰ περὶ τῶν παραλλίων Ἰουδαϊκῶν Προσευχῶν (προσευκτηρίων οἰκῶν) ἐμνημόνευσεν πρὸς ἔπος. Ποίαν ταῦτα σχέσιν ἔχουσι πρὸς τὰς ἐπακτίους εὐωχίας παραβαλλόμενα; (σελ. 284). Προσευχὰς εἶχον οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἰς τὰς πόλεις, καὶ παρὰ τὰς ὄχθας, καὶ παρὰ τὰς ἀκτάς (α). ἀλλ' ἐκεῖ προσηύχοντο μόνον, καὶ συνελάλουν δὲ καὶ πρότερον καὶ ὕστερον τῆς προσευχῆς, ἔξω που τοῦ εὐκτηρίου καθήμενοι παρὰ τὰς δεινδροφύτους ὄχθας. Εὐωχίαν δὲ συμποτικὴν οὐδεμίαν ἐποίουν. α' *Ἐπὶ δὲ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος* (ἐπειδὴ καὶ τούτου Ὀδίου ἐπεμνήσθη) οὕτε προσευχὴν εἶχον ὠκοδομημένην, καὶ ἀντὶ τερπνῆς εὐωχίας καὶ λόγων ἐξιάσεως, πᾶν τούναντίον οἱ τάλανες συνελθόντες, τὰς οἰκείας ὠλοφύροντο συμφοράς. α' *Ἐκεῖ ἐκάθισαν καὶ ἔκλαυσαν ἐν τῷ μνησθῆναι αὐτοὺς τῆς Σιών, καὶ τὰ ὄργανα αὐτῶν ἐκρέμασαν ἐπὶ ταῖς ἰτέαις*» ἄφωνα καὶ σιγηρά! — Τὸ δὲ καλὸν ἐπίγραμμα τοῦ Φιλοδήμου πᾶν μὲν χαριέντως προσέθηκεν ὁ κριτικός, ἀποδεικνύων ἀρχαῖον παρ' Ἑλλήσι τὸ ἀκτάζειν. Φιλοφρόνως δὲ καὶ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἐπεμνήσθη (καθὼς καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ Βρουδαῖος, ἐν ταῖς εἰς τὸ ἐπίγραμμα σημειώσεσιν), ὡς ἔτι καὶ νῦν τὸ ἔθος διατηροῦντων. Καὶ τῷ ὄντι συνέρχονται καὶ οὗτοι (καθὼς καὶ οἱ προπάτορες) εἰς παράλια χωρία ἀνθοῦντα, ἀκμάζοντες ἕαρος, καὶ συνευωχοῦνται· καὶ τούτοις, « πολλῶν καὶ πτηνῶν καὶ χερσαίων ἀλισκομένων, οὐχ ἦττον ἢ θάλασσα παρέχει τὴν ἀγορὰν εὐτράπεζον, ἐν τόποις καθαροῖς καὶ ἀγχιβαθεῖσι γενναῖον ἰχθὺν καὶ πολλὴν ἐκτρέφουσα » (Πλούταρχ. Συμποσ. Δ. δ). Οὕτως, ὦ φίλ' Ὀδιδε, πολλὰ τῶν πατρίων ἀθῶων ἐθίμων οἱ νεώτεροι διεφύλαξαν Ἕλληνες· μάλιστα δὲ πάντων διακρατοῦσι τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ τῆς Εὐσεβείας διδάγματα, ἐν οἷς καὶ τὴν περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν θεῶν Γραφῶν πατροπαράδοτον ἱστορίαν. Πλὴν ἀλλ' ὅμως καὶ ἀκτάζοντες, ὦ σοφώτατε ἀνδρῶν, λίαν ἄστογον εὐρί-

(α) Φίλ. *pri à ret.* καὶ εἰς Φλάκ. καὶ ἀλλαχοῦ· *πρβλ. καὶ Petav. anti-madv. ad Eriphan. Haer. 3o.* — *Le Moyen Varia Sacr. vol. 2, p. 76.*

Ἐγχορνίου Μαΐουμᾶς (α), ἀλλὰ καὶ λίαν ἑλληνικὴν καὶ ἀρχαιοτάτην, ἐκ τοῦ σύνεγγυς μάλιστα τῆς Ἀλεξανδρείας λαβὼν. Τοιαύτη τις φαίνεται τοῦ ἱατροῦ Φιλωνίδου ἡ ἐφεξῆς. « Ἐκ τῆς ἐρυθρᾶς (φῆσι) θαλάττης ὑπὸ Διονύσου μετενεχθείσης εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς ἀμπέλου, καὶ πρὸς ἄμετρον ἀπόλαυσιν τῶν πολλῶν ἐκτρεπόμενων, ἄκρατόν τε προσφερομένων, οἱ μὲν αὐτῶν μανιδῶς ἐκτρεπόμενοι παρέπαιον· οἱ δὲ νεκροὺς ἐφωκῶσαν ἀπὸ τῆς καρώσεως. Ἐπ' ἀκτῆς δὲ τιῶν πικρότερον, ἐπιπεσὼν ὄμβρος, τὸ μὲν συμπόσιον διέλυσε, τὸν δὲ κρατῆρα, ὃς εἶχεν ὀλίγον οἶνον ὑπολειμμένον, ἐπλήρωσεν ὕδατος. Γενομένης δ' αἰθρίας, εἰς τὸν αὐτὸν ὑποσφύαντες τόπον, γευσάμενοι τοῦ μίγματος, προσηγῆ καὶ ἄλλοι ἐσχον τὴν ἀπόλαυσιν. Καὶ διὰ τοῦθ' οἱ Ἕλληνες τῇ μὲν παρὰ δεῖπνον ἀκράτῳ προσδιδομένῳ τὸν ἀγαθὸν ἐπιφωνοῦσι δαίμονα· ἦν δ' οὗτος ὁ Διόνυσος. Τῷ δὲ μετὰ δεῖπνον κεκραμένῳ πρῶτον προσδιδομένῳ ποτηρίῳ *Alia* σώτηρα ἐπιλέγουσι, τῆς ἐκ τοῦ μίγματος ἀλύπου κράσεως τὸν καὶ τῶν ὄμβρων ἀρχηγὸν αἷτιον ὑπολαβόντες » (Φιλωνίδης παρ' Ἀθην. ιε, σελ. 675). Τοιοῦτοτρόπως φαίνεται, πικρότερον ἐπ' ἀκταῖς καὶ τῶν Ἀλεξανδρέων, ἐπέπεσεν ἐξαιφνης, ὡς ὄμβρος, ἡ πλαδαρά τοῦ Ἀριστέου μυθολογία, καὶ τὸν

(α) Ὁ κλεινὸς Ἐγχορνίος (Eichhorn, Repertor. für bibl. u. morgenl. Literatur. T. I. p. 278, παραβάλλει τὴν ἐν Φάρῳ ἑορτὴν πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων εἰς τιμὴν τῆς Μαρίας κατὰ τὸν Μάιον μῆνα τελουμένην πανήγυριν, καθ' ἣν « Τὴν παράλιον κατακαμβάνοντες πόλιν, τὴν λεγομένην Ὀστίαν, οἱ τὰ πρῶτα τῆς πόλεως τελούντες, ἡδυνασθῆναι ἠνείχοντο ἐν τοῖς θαλασσίαις ὕδατι ἀλλήλους ἐμβάλλοντες· ὅθεν καὶ Μαΐουμᾶς ὁ τῆς τοιαύτης ἑορτῆς κειρὸς ὀνομάζεται » (Σουῖδ. λ. Μαΐουμ.). Ἐτίλουν δὲ καὶ ὑστερον τὴν ἑορτὴν τοῦ Μαΐουμᾶ οἱ Ῥωμαῖοι· ὅθεν καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ἀσίαν μετηνέχθη. (βλ. Ἰουλιαν. Μισοπάγ. σελ. 362 τ. α. Spanh.) Εἰ μὴ καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἦλθεν ἐκ τῆς Γάζης (Struv. Antiquit. Roman. I. 1. c. 9). Καὶ Θεοδοσίος μὲν ὁ Αὐτοκράτωρ κατήργησε τὴν πανήγυριν διὰ τὰς κατ' αὐτὴν ἁσκαμίας (Cod. Theodos. Lib. XV. lit. 6). Ἀλλὰ πάλιν Λέων ὁ ἐκ Χαζάρας υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Κεπρωνίου (τῷ 776 μ. Χ.) « ἐποίησε Μαΐουμᾶ ἐν Σοφριανῇ » (Θεοφάν. Χρον. 3). Βλ. τὸν Δουκάγγιον (vol. I. p. 852: καὶ Meurs. Gloss. p. 320. καὶ Fabr. Bibl. Gr. vol. III. p. 663). Ὅτε ἡ τοῦ Μαρσάμου Φαρία ἴσως μετεμορφώθη παρὰ τῷ Ἐγχορνίῳ εἰς Μαΐον Ῥωμαίων, καὶ ἡ Φάρος εἰς Ὀστίαν· ἡ δ' Ἰσραηλῆτις ἑορτὴ, εἰς Λυόνιον Μαΐουμᾶν! Ὁ δὲ Φίλων ἄρα οὐδὲν τούτων ᾔδει!

φιλόθοινον τῆς συμποτικῆς αὐτῶν γνώμης κρατῆρα, ἐνδεῇ τυχόντά καὶ ἡμικέραστον, ἀνεπλήρωσε σεμνῶν καὶ νηφαλίων ἐννοιῶν. Ὁθεν καὶ τὸ πρόφην ἄκρατον συμπόσιον ἀπέβη μίγμα προσκηνῆς τέρψεως ἅμα σωματικῆς, καὶ θρησκευτικῆς εὐορτῆς καὶ θεοκλυτίας, ἐν ᾗ τὸν ἀγαθὸν καὶ σωτῆρα Θεὸν ἐπιφωνοῦντες, ἐτρέποντο μετὰ τὰς εὐχὰς εἰς ἀπόλαυσιν τῆς εὐωχίας. Τοιαῦτά τινα διέγραψεν ἡμῖν ὁ κριτικὸς τῆς ἐν Φάρῳ πνηγύρεως τὰ γενέθλια! ἀλλ' ἀπέχομεν ἱκανὰ καὶ ταῦτα πρὸς τὸν παίζοντα πολλάκις ἐν τοῖς σπουδαίοις σοφόν, καὶ ἴσως οὐκ ἀπάδοντα πρὸς ἃ περὶ τῆς εὐορτῆς ἐπλασεν, ἀληθῶς εὐορταστρίας φαντασίας παίγνια· αἷα καὶ οἱ ἀργοὶ τὴν διάνοιαν εἰώθασιν ἐστιᾶσθαι ὑφ' ἑαυτῶν, ὅταν μόνον πορεύωνται » (Πλάτ. Πολιτ. ε, 458). Μεταβαίνομεν εἰς ἄλλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

*Περὶ τῶν Ο, δωματίων ἐν οἷς οἱ Ο, μεθηρημένους
κατὰ θεῖαν ἐπίπνοιαν τὰς Γραφάς.*

Ἀντίρρῳσις τῶν ἐναντίων.

§. α. « Πρὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ μ. Χ. ἔτους (λέγουσιν οἱ περὶ τὸν Ὀδίων, Βιβλ. β, σελ. 136 κτλ.), πρὶν ἢ Φίλων ὁ Ἰουδαῖος ἀκμάσῃ, οἱ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐλληνίζοντες Ἰουδαῖοι, ἀνακαλούμενοι ὑπὸ τῶν Ἑβραϊστῶν εἰς αὐτὸ τὸ θεόπνευστον κείμενον, τὸ Ἑβραϊκόν, καὶ μὴ στέργοντες, προσέθηκαν πρὸς ταῖς Ἀριστέου μυθοπλαστίαις καὶ ταύτην· Ὅτι δῆθεν καὶ οἱ Ο, κατὰ θεῖαν ἐπίπνοιαν μετεγλώττισαν τὰς Γραφάς. Οὕτω γάρ ἡ ἐρμηνεῖα παρὰ τε τοῖς Ἑβραίοις ἀπέβαινεν ὁμοδύναμος τοῦ ἀρχετύπου κειμένου, καὶ τὸ κύρος ἰσοστάσιος καὶ ἰσότητος, καὶ παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς σεβασμία καὶ γεραρά. Τοῦτον οὖν τὸν μῦθον ἦσαν ἥδη πεπιστευκότες κατὰ τοὺς Φίλωνος χρόνους οἱ Ἀλεξανδρινοί, καὶ Φίλων αὐτός. Κατὰ δὲ τὸν ἐφεξῆς τοῦ Φίλωνος αἰῶνα ἀνεφύη καὶ ἄλλο μυθᾶριον (ὡς ἐπιβλαστάνουσι συνήθως τὰ τῶν μύθων ἐπιγεννήματα), λέγω δὲ τὰ περὶ τῶν ΟΒ δωματίων, ἢ οἰκίσκων, ἐν οἷς τῶν ἐρμηνέων ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένων διε-

πόνησεν ἕκαστος ἰδίαν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν· μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν, πᾶσαι αἱ ἐρμηνεῖαι εὐρέθησαν σύμφωνοι πρὸς ἀλλήλας, μηδὲν μέχρι λέξεως καὶ κεραίας διαφωνοῦσαι. Τούτων τῶν ΟΒ δοματίων τὰ ἔχνη κατεῖδεν (ὡς ἐνόμισεν) ἐν τῇ Φάρῳ καὶ ὁ μόνος ἕκαστον ἔτεσι τοῦ Φίλωνος νεώτερος Ἰουστίνος ὁ μάρτυς, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ λέγων. « Ταῦτα οὐ μῦθος ἡμῖν, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, οὐδὲ πεπλάσμεναις ἱστορίας ἀπαγγέλλομεν, ἀλλ' αὐτοὶ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ γενόμενοι, καὶ τὰ ἔχνη τῶν οἰκίσκων ἐν τῇ Φάρῳ ἐωρακότες ἔτι σωζόμενα, καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖ, ὡς τὰ πάτρια παρεληφτότων, ἀκηκοότες ταῦτα ἀπαγγέλλομεν » (Ἰουστίν. Παιραιν. σελ. 14). Μετὰ δὲ τὸν Ἰουστίνον παρεδέχθησαν ἐκ πολλῆς εὐπιστίας τὸν μῦθον καὶ ὁ μακάριος Εἰρηναῖος (γ. 25, καὶ παρ' Εὐσεβίῳ Ἐκκλ. ἱστορ. Ε, 8) (α), καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (Στρωμ. α, 342), καὶ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων (Κατηχ. δ. σελ. 37), καὶ (ἐκ τῶν Δυτικῶν) Φιλάστριος ἐπίσκοπος Βριξῶν (β), καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος (γ), καὶ Ρουφίνος (δ), καὶ Ἰσίδωρος ὁ Ἰσπάλειος ἐπίσκοπος (ε), καὶ Ῥαθανὸς ὁ Μαῦρος (ζ), καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ, ἢ Πασχαλίου χρονικοῦ (σελ. 826 Βόν.), καὶ Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος (Ἐκκλ. ἱστορ. Δ, 14), καὶ ὁ διασκευαστὴς (interpolator) τοῦ κατ' Εὐσέβιον χρονικοῦ, καὶ ὁ Ζιγαβηνὸς Εὐθύμιος (Προοιμ. εἰς τοὺς Ψαλμ.), πολὺν ἐπισυρόμενος ὄχλον τῶν ἐφεξῆς συγγραφέων (η). Ἐκ δὲ τῶν Ἀράβων, ὅτε

(α) Καὶ Εὐσέβιος λοιπὸν αὐτὸς ἀποδέχεται καὶ βεβαιεῖ τὰ τοῦ Εἰρηναίου, μεταγράφας ἐν τῇ Ἐκκλ. ἱστορίᾳ, δηλοῦν δὲ μάλιστα καὶ ἡ φράσις, δι' ἣς διεγείρει τὸν ἀναγνώστην εἰς ἀκρόασιν τῆς Εἰρηναίου περικοπῆς, λέγων· « Καὶ περὶ τῆς κατὰ τοὺς Ο, ἐρμηνείας — ἃ κοινὴ οἶα κατὰ λέξιν γράφει » κτλ. (Ἐκκλ. ἱστορ. Ε, 8). Ὡστε μάνη Ὅσιος ἐφεξῆς προβάλλεται τὸν διασκευαστὴν τοῦ χρονικοῦ, ὡς δὴθεν μηδέποτε γράψαντος μηδὲ φρονήσαντος ταῦτα τοῦ Εὐσεβίου (βλ. καὶ ἐφεξῆς §. 5). Σημ. ἡμετ.

(β) Philast. Brixien. (τῷ 360—380), Haeres. 90.

(γ) S. August. De Cons. Evangel. Lib. 2. c. 66. καὶ ἄλλαχθι.

(δ) Rufin. Invect. II. c. Hieron. — (ε) Isidor. Orig. VI. 3.

(ζ) Raban. Maur. de Instit. Cleric.

(η) Οἶον, Petr. Comestor, Hist. Scholast. — Ott. Frisingens.

συγγραφεὺς τοῦ Ἀνατολικοῦ χρονικοῦ, καὶ Εὐτύχιος ὁ Βατρακίδης (Χρον.), καὶ Γεώργιος Ὁμαιδίδης ὁ Ἐλμακίνος (Χρον.). Μετὰ τούτων ἀριθμητέος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (Ὁμιλ. ε. εἰς Ματθ.), καὶ Θεοδώρητος (προοιμ. εἰς τοὺς Ψαλμοὺς), καὶ ἄλλοι (α), οἵτινες τῶν μὲν οἰκίσκων οὐ μνημονεύουσι ῥητῶς, συνομολογοῦσι δὲ ὁμῶς περὶ τῆς συμφωνίας καὶ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος τῶν ἐρμηνευτῶν (β). Ὁ δὲ γραικύλος Ματθαῖος ὁ Κιγάλας προστίθῃσι, καὶ ὅτι ἐν ἐκάστῳ οἰκίσκῳ ἦσαν συγκεκλεισμένοι εἰς τῶν ἐρμηνέων, καὶ εἰς τις ἐθνικός (γ). Ἀλλ' οὐδ' ἐκ τῶν Ῥαββίνων λείπουνσι οἱ θείας ἐπιπνοίας μετόχους ὁμολογοῦντες τοὺς ἐρμηνεῖς, καὶ τὸ θαῦμα τῶν οἰκίσκων ἐπιφερόμενοι, οἷον ὁ Γοριωνίδης Ἰώσηπος, καὶ ἡ κατὰ Ἀραβας δευτέρα τῶν Μακκαβαίων. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα Ῥαββίνων ὀνόματα Ταλμουδικῶν κατέλεξεν ὁ Μορίνος (δ). Τὴν περὶ τῶν ΟΒ δωματίων παράδοσιν ἀποδέχονται καὶ τὴν σήμερον κοινῶς οἱ Ποντιφίκειοι, ἢ Παπικοὶ (ε). Ἀλλ'

Chron. II, 47.—Gotfrid. Viterbiens. Chron. part. XI.—Vincent. Bellocensis. Specul. Hist. V. 17, καὶ ἄλλαι τῆς αὐτῆς ἑτέρας (Hody).

(α) Julian. Pomer. Demonstr. c. Judaeos I. 3. καὶ Ἀνώνυμος in Caten. Aurea in Dominicam Palmarum. — (β) Εἰ δὲ περὶ τούτου συμφωνοῦσι, τίς ἀμφιβάλλει ὅτι καὶ τοὺς οἰκίσκους καὶ μὴ μνημονεύσαντες ἀπεδέχοντο; μὴ γὰρ εὐ συνιστάται καὶ τοὺς οἰκίσκους τὸ θαῦμα τῆς συμφωνίας; Τὰς δ' ἐξῆς (σελ. 340) ὑπεδιαίρεσεις ἡγνόναι οἱ Πατέρες ἐκεῖνοι! Σμ. ἡμετ.

(γ) Πάλιν ὁ πτωχὸς γραικύλος ὁ Κιγάλας αὐστηρότερον διαχωρῶμεθα, διότι τοσούτον μόνον ἔπαισεν, ὅτι εἶπεν ἕνα τὸν σὺν ἐκάστῳ τῶν ἐρμηνέων συγκεκλεισμένον, ἐν ᾧ ὁ Ἐπιφάνιος εἶπε δ' ὅω (τοὺς ὑπέρβας παῖδας δηλαδὴ). Ἀλλ' ἡ γραικυλομάχος Ὀδίου Μούσα τραχύνεται πελλὰκις ἐπὶ τοσούτον, ὥστε «κἂν ἀνάγειν αἰτιόφωτο». Σμ. ἡμετ.

(δ) Morin. Exercit. Biblic. 8. Lib. I. c. 1.

(ε) Οἶον, Petrus Galatinus de arcan. Cathol. verit. L. 3.—P. Galesin. de LXX. interpr. p. 3a.—Sixt. Senens. Biblioth. L. 8.—Melchior Guilandin. de papyro pag. 58.—Alph. Salmer. proleg. 5.—Leo Castrius de LXX.—I. Middendorp. praef. in Aristeam.—N. Serarius proleg. Bibl. c. 17.—J. Bonferius Praeloq. Bibl. 16. §. 3.—J. Morinus Exercit.—De la Hay proleg. in Bibl. καὶ ἄλλοι συγγεν. βλ. Hody pag. 129.

ὅμως εἰσὶ καὶ τούτοις οἱ ἀπορρίπτοντες αὐτὴν ὡς ψευδῆ· τούτων δὲ πάλιν οἱ μὲν ἀποβάλλοντες τοὺς οἰκίσκους, ἀποδέχονται ὅμως τὴν ἐκ θείας ἐπιπνοίας ἐρμηνείαν καὶ συμφωνίαν τῶν ἐρμηνευτῶν (α), καὶ αὐτὸς ὁ Ἑρασμος ὡμολόγησεν αὐτοὺς ἐκ θείου πνεύματος ἐμπνευσθέντας (β). Ὁ δὲ Βαρόνιος περὶ μὲν τῆς ἐρμηνείας εἶπεν, ὅτι ἔχει θεῖόν τι μᾶλλον, ἢ ἀνθρώπινον, καὶ πιστεύει πνευματεμφοῦρους τοὺς ἐρμηνεῖς, καὶ προφητικῶς ἐνίστα φθεγγόμενους. Περὶ δὲ τῶν δωματίων ἀμφιταλαντευθεὶς καὶ διχογνωμήσας, ἀπέκλινε, τέλος, πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην, προσθεὶς, ὅτι « περὶ ζητήματος οὕτως ἀρχαίου οὐχ ἡμέτερον ἔργον ἀποφῆνασθαί τι βέβαιον· καὶ μᾶλλον ἀσμενέστεροι συναينوῦμεν μετὰ τοσούτων μαρτύρων σεβαστῶν καὶ ἀξιοτίμων διὰ τε τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ἀρχαιότητα » (γ). Ἄλλοι δὲ, τέλος, τῶν Δουτικῶν οὐ μόνον τοὺς οἰκίσκους, ἀλλὰ καὶ τὴν θεόθεν ἐμπνευσιν τῶν ἐρμηνευτῶν εἰκόασιν ἀποδοκιμάζειν (δ). Παρὰ δὲ τοῖς Ἀναμορφωταῖς κοινῶς μὲν ἀπορρίπτεται ἡ παράδοσις καὶ τῶν δωματίων καὶ τῆς ἐμπνεύσεως τῶν μεταφραστῶν. Ἀλλ' ὅμως εἰσὶ καὶ μεταξὺ τῶν Διαμαρτυρουμένων οἱ πιστῶς ἀμφοτέρα δεχόμενοι καὶ ὁμολογοῦντες (ε).

§. β. Ἡμεῖς δὲ (λέγουσιν οἱ περὶ τὸν Ὅδιον), καὶ δοθῇ πρὸς ὥραν ὅτι ὑπὸ OB πρεσβυτέρων ἐξεπονήθη ἡ ἐρμηνεία (ὅπερ ἄλλως ἀπαρνούμεθα), πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτω διαβεβαιούμεθα καὶ διακη-

(α) F. Tite lman. prolog. Apolog. pro Edit. Vulgat.—Card. Bellarm. min. de verb. Dei II. 6.—And. Masius praef. Com. ad Josuam. p. 120.—Ant. Possevin. Appar. Sac. v. LXXII. interp.

(β) Praefat. in Annot. N. Test.—(γ) Annal. ad an. 231. T. 2. p. 385.

(δ) Ὁ; Martinus Martini Hypotypos. Theol., καὶ Dion. Petav. de doctr. Temp. 9, 17. Ὁ δὲ Masius θεοπνεύστους ὁμολογήσας τοὺς ἐρμηνεῖς, μετ' ὀλίγον ἀράτως ἀνθρώπους αὐτοὺς εἶπε, καὶ εἰς ἀπάτην ὑποκειμένους (σελ. 124). Hody.

(ε) Οἶον Hieron. Zanchius, de Script. Q. 10. p. 318.—J. Meyer Continuatio historiae à Neemia ad Christ. p. 104. Ὁ δὲ J. Gregorius καὶ Fr. Iunius ἀποδέχονται τὴν ἐπίπνοιαν, καὶ πάλιν ἀπαρνοῦνται. Ὁ γέ μιν J. Vossius πνευματεμφοῦρους μὲν σταθερῶς ἀνακηρύττει· τοὺς ἐρμηνεῖς, ἀποβάλλει δὲ τοὺς οἰκίσκους (Hody).

ρύττομεν πλάσμα μυθῶδες εἶναι τό, τε περί τῆς θείας ἐπιπναίας τῶν ἐρμηνέων, καί τὸ περί τῶν οἰκίσκων, καί τοι παρὰ πολλοῖς ἀμφότερα φερόμενα συγγραφεῦσιν. Οὐδὲ θαυμάζέον, εἰ καὶ τοσοῦτοι τῶν ἀρχαίων Πατέρων εἰς ταύτην τὴν πλάνην ἐξώλισθον. «Ὁ γὰρ ἀγαπῶμεν, τοῦτο καὶ ῥαδίως πιστεύομεν». «Τὸν μάρτυρα Ἰουστίνον (λέγει Μάσιος ὁ σοφώτατος), ἀμαυρῶν τινων λειψάνων ἀρχαίων οἰκοδομῶν (οὐκ οἶδ' ὁποῖων) αὐτῷ δειχθέντων, οὐδὲν παράδοξον, εἴπερ οἱ κατ' Ἀλεξάνδρειαν Ἰουδαῖοι (ἢ καὶ Χριστιανοὶ τινες ὑπὸ Ἰουδαίων ἀπατηθέντες) ἔσχυσαν παραγαγεῖν εἰς τὸ πιστεῦσαι ταύτην τὴν παράδοσιν παρὰ τῶν Πατέρων ἄνωθεν (ὡς ἔλεγον) εἰς αὐτοὺς κατελθοῦσαν. Τοῦτο δὲ, καὶ εἴπερ ἄλλως κατὰ δόκῃσιν ἐλέγετο καὶ ὑπόληψιν ἀπλῆν, οὐ μόνον αὐτὸς ἂν ἐπίστευσεν Ἰουστίνος, ἀλλὰ καὶ πάντας ἀνθρώπους ἐπεθύμει πιστεῦειν· καθότι διὰ τοῦ κύρους τῆς ἐλληνικῆς ἐρμηνείας ἔμελλεν ἀδιαλείπτως καὶ πρὸς Ἰουδαίους πολεμεῖν καὶ πρὸς ἐθνικούς. Τῇ δὲ τοῦ Ἰουστίνου μαρτυρίᾳ μετέπειτα καὶ οἱ ἡμέτεροι, καὶ Ἕλληνες καὶ Λατίνοι, λίαν ἄσμενοι παρηκολούθησαν· ἐπειδὴ καὶ τούτοις διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ὠφέλιμος ὑπῆρχεν ἡ ἐκ τῶν οἰκίσκων γεννηθεῖσα δόξα τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος τῶν ἐρμηνευτῶν» (α). Ὅτι δὲ ψευδὲς τὸ θαῦμα τῶν οἰκίσκων, ἀποδείκνυται σαφέστατα καὶ διὰ πολλῶν καὶ ἐναργῶν ἐπιχειρημάτων, τῶν ἐφεξῆς.

§. γ. Α) Αὐτὸς ὁ Ψευδαριστέας οὐ μόνον οὐδὲν περὶ τούτου τοῦ θαύματος ἀναφέρει, ἀλλὰ καὶ πᾶν τὸ ὑνκντίον ἱστορεῖ. Καὶ εἰ μὲν ὑπῆρχε γνήσιος ὁ Ἀριστέας, ἤρκει καὶ μόνῃ ἡ τούτου μαρτυρία πρὸς ἔλεγχον τοῦ ψεύδους. Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτω πεπλασμένος ὢν καὶ ὑποδολιμαῖος συγγραφεὺς, φαίνεται ὅμως παλαιότερος τῶν μνημονευμάτων τοῦ θαυματουργήματος τῶν οἰκίσκων· καὶ δείκνυται ἄρα, ὅτι τότε, καθ' ὃν χρόνον ὕφαινεν οὗτος τὸ πλάστον

(α) A. Masius praef. in Jos. — Bellarmin. de verb. Dei, II. 6. — Wower. de Bibl. interpret. c. 2. p. 28.

ἱστορημάτων, ἄγνωστον ὑπῆρχε παρ' Ἰουδαίοις καὶ ἀνήκουστον τὸ θαῦμα τῶν οἰκίσκων. Ἀλλ' οἱ τούτων ὑπέρμαχοι, θλιβόμενοι ὑπὸ τοῦ κύρους τοῦ Ἀριστεύου, καὶ ὡς ἂν εἰς ἔσχατα στενώματα συνειλούμενοι, πάντα μὲν κινουσι λίθον, πανταχοῦ δὲ στρέφονται, μηχανῶνται δὲ τὸ πᾶν, εἴπως δυνηθεῖεν ὑποστῆσαι καὶ στηρίξαι καταρρέοντα τὰ δωμάτια, καὶ κατερειπούμενα· ἀλλ' εἰς μάτην πονοῦσιν, οἰκοδομοῦντες ἐπὶ τῆς ἄμμου, καὶ ταῦτα χωρὶς ἀσθέντου. Ἰδωμεν αὐτῶν τὰ ὑποστηρίγματα καὶ τὰς ἀντηρίδας, ὁποίαις ὑποβάλλουσιν, αὐτοῖς δωματίοις ταχέως συγκατερειψόμενας. — « Σιωπῇ παρέδραμε τοὺς οἰκίσκους ὁ Ἀριστεύς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀντικρυς ἠρνήσατο » (λέγουσιν οἱ περὶ τὸν Σεράριον). « Οἱ λόγοι τοῦ Ἀριστεύου (προστίθῃσιν ὁ Σαλμέριον) οὐδόλως ἀντιβαίνουσι πρὸς τὴν παράδοσιν τῶν οἰκίσκων. Εἰς τὸν παράλιον ἔκεινον οἶκον οὐχ ὑπῆρχε μία μόνη παστάς, ἡ αἶθουσα (Basilica) πρὸς τὸ συγκαθέζεσθαι πάντας ἅμα τοὺς πρεσβυτέρους· ἀλλ' εἰς ἓνα καὶ μόνον οἶκον ἐνήσαν καὶ θάλαμοι διηρημένοι πολλοί, καὶ εἰς τούτων ἕκαστον ἕκαστοι τῶν ἐρμηνέων κατὰ μέρος ἐφιλοπόνουν τὴν ἐρμηνείαν ». κτλ. — Ταῦτα καὶ τοιαῦτα λέγουσιν οὗτοι, ἀκράτους λήρους καὶ σαπρούς, γελοιώδη παίγνια! Ἄκουε τὸν Ἀριστεάν· « Συνέδριον ποιησάμενος (ὁ Δημήτριος) εἰς κατεσκευασμένον οἶκον παρὰ τὴν ἡύονα, — παρεκάλει τοὺς ἄνδρας τὰ τῆς ἐρμηνείας ἐπιτελεῖν, παρόντων, ὅσα πρὸς τὴν χρεῖαν ἔδει, καλῶς. Οἱ δὲ ἐπετέλουν, ἕκαστα σύμφωνα ποιοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς ταῖς ἀντιβολαῖς· τὸ δὲ ἐκ τῆς συμφωνίας γινόμενον πρεπόντως, ἀναγραφῆς οὕτως ἐτύγχανε παρὰ τοῦ Δημητρίου » — Λέγει τοίνυν ὁ Ἀριστεύς, α) ὅτι μεθερμηνεύον ἐν οἴκῳ, οὐκ ἐν οἴκοις. — β) ὅτι συνηγμένοι ἐν τῷ οἴκῳ συνεκρότου συνέδριον· ὅθεν καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν ἐπισυνάπτει· « Καὶ μέχρι μὲν ὥρας θ, τὰ τῆς συνεδρίας ἐγένετο »· καὶ πάλιν· « Καθὼς δὲ προειρηγάμεν, οὕτω καθ' ἑκάστην εἰς τὸν τόπον συναγόμενοι τὸ προκείμενον ἐπετέλουν »· καὶ, τέλος· « Συναγαγὼν ὁ Δημήτριος τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων εἰς τὸν τόπον, οὗ καὶ τὰ τῆς ἐρμηνείας διελέσθη,

παρανέγνω πᾶσι » κτλ. Τί λοιπόν; ἐν διαφόροις οἰκίσκοις συν-
 στατο τὸ πλῆθος, ὁπότε παρανέγνω τὴν μετάφρασιν ὁ Δημή-
 τριος; - γ) Εἴπερ ἦσαν οἱ ἐρμηνεῖς ἐν διαφόροις οἰκίσκοις ἀπ' ἀλ-
 λήλων διηρημένοι, πῶς ἡδύνατο λοιπὸν εἰς καὶ μόνος, ὁ Δημή-
 τριος, εἶναι τούτων ὑπογραφεὺς, ἀπογράφων τὰ ὑπαγορευό-
 μενα; - δ) Οὐχ ΟΒ, ἀλλ' ἐν καὶ μόνον ἀντίγραφον τοῦ νόμου
 (κατὰ τὸν Ἀριστέαν) ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν οἱ ἐρμηνεῖς. - ε) Κεχω-
 ρισμένους ἀπ' ἀλλήλων τούτους εἰσάγουσιν οἱ καλοὶ δωματισταί,
 ἡ *κελλιῶται* (*cellulistæ*), ἀλλ' ὁ Ἀριστέας αὐτοὺς παρίστησι,
 « μέχρις ὥρας θ, ἀσχολουμένους· μετὰ δὲ ταῦτα περὶ τὴν τοῦ
 σώματος θεραπείαν ἀπελύοντο. — ἅμα δὲ τῇ πρωτῇ καθ' ἡμέραν
 ἀπελύοντο πρὸς τὸν ἑαυτῶν τόπον, — καὶ ἐτρέποντο πρὸς τὴν
 ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἐκάστου διασάφησιν » κτλ. Τί τούτων σαφέ-
 στερον, ἢ τί λαμπρότερον καὶ ἐναργέστερον εἰς τὸ καταρράξει τοὺς
 οἰκίσκους, καὶ πατάπασιν ἐξαλεῖψαι; - ς) Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν
 ἐπίπνοιαν τῶν ἐρμηνέων ἀναίρει προφανῶς ἡ φράσις τοῦ Ἀριστέου,
 λέγοντος, ὅτι ἐπετέλουν τὴν ἐρμηνείαν « ἕκαστα σύμφωνα ποι-
 οῦντες ταῖς ἀντιβολαῖς ». Τοῦτο δὲ πάντως οὐ σημαίνει (καθὼς
 τινες ἐνόμισαν) τὴν πρὸς τὸ ἐβραϊκὸν ἀντιβολὴν καὶ παρεξέτασιν
 τῆς ἐρμηνείας (ἄπαγε τῆς ἀτοπίας!), οὐδ' ὅτι (καθὼς ὑπέλαβον
 ἄλλοι), τελειωθείσης ἡδὴ τῆς ἐρμηνείας, *παρέβαλλον* πρὸς ἀλ-
 λήλους παρεξετάζοντες τὰ ἡρμηνευμένα, ἀλλὰ βούλεται σαφῶς
 ὁ συγγραφεὺς, ὅτι καθ' ἡμέραν οἱ πρεσβύτεροι *παρέβαλλον* πρὸς
 ἑαυτοὺς (ἤτοι πρὸς ἀλλήλους) ἕκαστα· καὶ, ἀφ' οὗ συνεφώνουν
 ἅπαντες περὶ τῆς ἀληθοῦς αὐτῶν ἐννοίας καὶ σημασίας, τότε
 καθ' ὑπαγόρευσιν ἀνῆγε καὶ μετέφερεν εἰς γράμματα τὴν ἐρμη-
 νείαν ὁ Δημήτριος. Τελευταίον· οἱ περὶ τὸν Σαλμέρωνα προσέ-
 θηκαν, ὅτι καὶ αὕτῃ τοῦ Ἀριστέου ἡ ἱστορία ὑπῆρχε παρὰ τοῖς
 ἀρχαίοις ἄλλῃ διάφορος παρὰ τὴν νῦν καθ' ἡμᾶς περιφερομένην·
 ἀλλὰ πρὸς ταύτην τὴν ματαίαν ὑπόνοιαν ἀπηντήσαμεν ἐν τοῖς
 προηγηθείσι (Βιβλ. Α. κεφ. γ. §. γ). Ἄλλοι δὲ πάλιν εἶπον, ὅτι
 μόνον εἰς τὸ περὶ τῶν οἰκίσκων χωρίον ἦλθεν εἰς ἡμᾶς ἐλλειπὲς

καὶ διεφθαρμένον τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἀριστέου. Καὶ φέρουσι μάρτυρας, α) τὸν Ἐπιφάνιον, ὅστις φαίνεται τὸ περὶ τῶν οἰκίσκων ἐκ τῆς Ἀριστέου ἀρυσάμενος ιστορίας. β) Τὸν Ῥαββῖνον Γεδαλίαν, ὅστις λέγει φανερώς, ὅτι τὰ τε ἄλλα καὶ τοὺς οἰκίσκους ἀντέγραψεν ἐκ τοῦ Ἀριστέου. γ) Τὸν Τερτυλλιανόν, ὅστις εἶπεν ὅτι « Τούτους τοὺς (OB) ἐρμηνεῖς καὶ Μενέδημος ὁ τῆς θείας προνοίας ὑπέρμαχος ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ τῆς γνώμης θαύμασε » (α). Ταύτην οὖν τὴν κατὰ γνώμην κοινωνίαν ἀντὶ τῆς θαυμαστῆς τῶν ἐρμηνέων συμφωνίας ἐξέλαβον Παμέλιος, Βίβης, Βελλαρμῖνος, Βαρρόνιος, καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ σοφοί, καὶ ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν ἀπορρίπτόντων τὴν παράδοσιν, Βοθέριος καὶ Ὀττιγγῆρος. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα, μάταια (λέγει Ὁδῖος). α) Ἡ παρ' Ἐπιφάνῳ ιστορία τοῦ Ἀριστέου φαίνεται πάντῃ διάφορος, καὶ πολὺ νεωτέρα τῆς ἀρχαίας ἐκείνης, ἣν Εὐσέβιος ἀνέγνω καὶ Ἰώσηπος (ὡς προείπομεν). Ἐπειτα καὶ τὸ περὶ τῶν οἰκίσκων ὁ Ἐπιφάνιος οὐκ ἀπὸ τῶν Ἀριστέου, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῆς φήμης ἔγραψε, λέγων « ὡς ᾄδεται λόγος » (β). Τελευταῖον· οὐδὲ περὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκίσκων συμφωνεῖ πρὸς τὸν Ἰουστίνον. Ἐκεῖνος ταῦτα λέγει OB, ὁ δ' Ἐπιφάνιος AΓ, ἀλλὰ περὶ τούτων καὶ ἐφεξῆς (§. 5.)—β) Τοῦ λήρου Γεδαλίου (περὶ τὸ 1587 μ. Χ.) καὶ ἄλλων τοιούτων νεωτέρων Ῥαββῖνων τὴν μαρτυρίαν οὐκ ἂν πριαίμην οὐδ' ὀβολοῦ. - γ) Τοῦ δὲ Τερτυλλιανοῦ ἡ ῥῆσις, θαυμαστὸν, ὅπως ὑπὸ τοσούτων σοφῶν παρεξηγήθη. Ἐν τῇ πρὸς τὸν Βασιλέα (τὸν Φιλάδελφον) παρουσίᾳ τῶν OB, συμπάρων καὶ ὁ Μενέδημος (ὡς ἐβόησεν Ἀριστέας) εἶπε « προνοία τὰ πάντα διοικεῖσθαι ». Τοῦτο

(α) « Quos (72) interpretes Menedemus quoque philosophus providentiae vindex de sententiae communione suspexit ». Tertul. Apol. c. 18.

(β) Οὐ περὶ τῶν οἰκίσκων, ἀλλὰ περὶ τοῦ ποσάκις ἑκάστον τεύχος τῆς Γραφῆς ὑπὸ τῶν ἐρμηνευτῶν μετεφράσθη λέγει τὸ « ὡς ᾄδεται λόγος » ὁ Ἐπιφάνιος. Ἰδοὺ αἱ λέξεις αὐταί. « Αὗται τοίνυν αἱ βίβλοι—κατὰ περίεδον ἐκάστη ζυγῇ ἐρμηνευτῶν ἀποδιδόμεναι—ἐκάστη τρισκονταεξάκις ἐρμηνευθεῖσαι, « ὡς ᾄδεται λόγος » κτλ. Ἐπιφάν. περὶ Μέτρ. §. 5. τομ. β. σελ. 163. Ροττ. βλ. ἐφεξ. σελ. 351. Σημ. χμπτ.

δὲ καὶ αὐτοὶ προεῖπον οἱ ΟΒ, λέγοντες πρὸς τὸν φιλάδελφον ὅτι «*τελειοῦται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πάντα σοι, καλῶς βουλομένῳ* (ἴσ. γρ. *βουλευομένῳ*)». Πρὸς ταῦτα λοιπὸν ἀποβλέπων ὁ Τερτυλλιανὸς, εἶπε τὸν Μενέδημον *ὑπέρμαχον τῆς προνοίας*, καὶ ὅτι ἐθαύμασε καὶ τοὺς ΟΒ πρεσβυτέρους, ὡς (ἐν ταῖς περὶ προνοίας) ὁμόφρονας αὐτῷ, καὶ κατὰ τὴν γνώμην κοινωνοὺς ».

§. δ. Β) Δεύτερος μάρτυς κατὰ τοῦ πλάσματος τῶν οἰκίσκων πάρεστιν Ἰωσήπος, ὅστις καὶ αὐτὸς (Ἀρχ. ἱβ. β. §. 12) ἱστορεῖ τὰ περὶ τὴν ἐργασίαν τῆς ἐρμηνείας πάντα πάντῃ σύμφωνα τῷ Ἀριστέᾳ (δῆλον οὖν καὶ ἐκ τούτων, ὅτι οὐδεμίαν ἔπαθον βλάβην, ἢ κολόβωσιν ἐν τῷ περὶ τῶν οἰκίσκων χωρίῳ τὰ παλαιὰ τοῦ Ἀριστέου ἀντίγραφα). Βλέπομεν τοιγαροῦν καὶ παρ' Ἰωσήπου· α) Τὸ ἀντίγραφον τοῦ Νόμου τὸ παρὰ τοῖς Ο, ἐν, καὶ ἕνα τὸν οἶκον, ἐν ᾧ συνήρχοντο. β) Τοὺς ἐρμηνεῖς ἐν συνεδρία καθημένους ἀχωρίστως. γ) Φιλοπότως (οὐκ ἐξ ἐπιπνοίας) ἐρμηνεύοντας. δ) Συναναστρεφομένους μετ' ἀλλήλων, ὅποτε τῆς ἐργασίας ἀππλάσσοντο. ε) Εἰς τὸν αὐτὸν τόπον συναχθέντας τοὺς Ἰουδαίους, ἀκουσομένους τελειωθείσαν τὴν ἐρμηνείαν. Πάντα ταῦτα σύμφωνα πρὸς τὸν ἡμέτερον (λέγει Ὁδῖος) Ἀριστέαν, καὶ τοῖς τε δωματίοις καὶ τῇ θεῇ τῶν ἐρμηνέων ἐμπνεύσει παντάπασιν ἐναντία. Πρὸς τὴν ἐμπνευσιν μάλιστα προφανῶς ἀντιβαίνει καὶ τὸ ἐφεξῆς τοῦ Ἰωσήπου χωρίον. «*Ὅτι (μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐρμηνείας) ἤξιωσαν πάντες, οἳ τε ἱερεῖς καὶ τῶν ἐρμηνέων οἱ πρεσβύτεροι, — εἴ τις ἢ περισσὸν τι προσγεγραμμένον ὄρα τῷ νόμῳ, ἢ λείπον, πάλιν ἐπισκοποῦντα τοῦτο, καὶ ποιοῦντα φανερόν, διορθοῦν* » κτλ. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτά τινες ἀντεῖπον, ὅτι καὶ «*τὰ καθ' ἡμᾶς ἀντίγραφα τοῦ Ἰωσήπου φαίνονται διεφθαρμένα καὶ ἐλλειπῇ τοῦ περὶ τῶν οἰκίσκων χωρίου· καὶ ταύτην τὴν γνώμην ἀποδείξαι πειρῶνται ἐκ τῶν τοῦ μάρτυρος Ἰουστίνου· ὅστις τὰ τε περὶ τῶν ἐρμηνέων, καὶ τὰ περὶ τῶν ΟΒ οἰκίσκων, ἐν οἷς ἡρμήνευσαν, ἱστορήσας, ἐπάγει. «*Ἄ καὶ παρ' ἐτέρων ἔστιν ὑμῖν μαρθάνειν, καὶ μάλιστα παρ' αὐτῶν τῶν περὶ**

τῶν ἱστορησάντων σοφῶν καὶ δοκίμων ἀνδρῶν, Φίλωνός τε καὶ Ἰωσήπου, καὶ ἐτέρων πλείονων». (Παραίνετ. σελ. 14) (α). Ἀλλὰ καὶ τούτοις Ὀδῖος ἀπήντησε τὰ ἐφεξῆς. Ὁ Ἰουστίνος ἀναφέρει τὸν Φίλωνα καὶ τὸν Ἰώσηπον μάρτυρας οὐχὶ πάντων καθόλου καὶ κατὰ μέρος ἐκάστου τῶν περιστατικῶν (ἐν οἷς καὶ τὰ δωματικά), ἀλλ' ἀπλῶς τῆς περὶ τὴν ἐρμηνείαν ἱστορίας, ἣν οὗτοι συνέγραψαν (καί ται διαφέροντες κατὰ τινα). Ὅτι δὲ τοῦτ' ἐστὶ τὸ νόημα τοῦ Ἰουστίνου, δείκνυσιν ὁ Φίλων, ὅστις οὐδ' αὐτὸς ἐξήρησε τὰ περὶ τῶν δωματίων. Ἐπειτα, καὶ εἰ παρήγεν ὁ Ἰουστίνος μάρτυρας τῶν οἰκίσκων τὸν Ἰώσηπον καὶ τὸν Φίλωνα, τοῦτο μὲν ἐγίγνετ' ἂν παράπτωμα τῆς μνήμης αὐτοῦ (οἷα καὶ ἄλλοις τῶν Πατέρων καὶ συγγραφέων συνέβησαν)* ἀλλ' ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπιλησμοσύνης τοῦ Ἰουστίνου οὐδὲν ἂν παρεβλάπτετο τῶν ἀρχαίων Ἰωσήπου χειρογράφων ἢ πίστις, ἥ καὶ ἱερώνυμος ἐμαρτύρησε, μνημονεύσας τὴν περὶ τῶν οἰκίσκων σιωπὴν τοῦ Ἰωσήπου. Ταύτην μαρτυρεῖ καὶ Ζωναρᾶς λέγων· «Παραλαβὼν αὐτοὺς ὁ Δημήτριος, καὶ εἰς ἓνα οἶκον ἀπαγαγὼν ἤρεμον, ἔργου ἔχουσαι παρεκάλει· οἱ δὲ, ὡς ἐνῆν φιλοτίμως, ἀκριβῆ τὴν ἐρμηνείαν ἐτίθεντο. — Οὕτω μὲν τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἑβραϊκῶν γραφῶν γενέσθαι ἱστορήσεν ὁ Ἰώσηπος· ἕτεροι δὲ μὴ ὁμοῦ συνελθόντας φασὶ τοὺς ἐρμηνεῖς τῶν γραφῶν ποιήσασθαι τὴν παράφρασιν» κτλ.

§. ε. Γ) Ὅτι τὰ παλαιὰ τοῦ Ἀριστέου χειρογράφα οὐδὲν ὅλως περιεῖχον οὔτε περὶ τῶν οἰκίσκων, οὔτε περὶ τῆς θείας ἐπιπνοίας τῶν ἐρμηνευτῶν, ἀποδείκνυται οὐ μόνον ἐκ τῶν Ἰωσήπου,

(α) Rugerius de libr. canonicis. c. 39. [Ματαίᾳ μὲν καὶ αὕτῃ ἡ ὑπόνοια περὶ τῆς δὴθεν διαφθορᾶς τῶν Ἰωσήπου ἀντιγράφων ἐν τῷ περὶ τῶν οἰκίσκων χωρίῳ (καθὼς καὶ ἡ περὶ τῶν Ἀριστέου ἀνωτέρω προσκετεθείσα), καὶ ὁρθῶς καὶ δικαίως πρὸς ἀμφοτέρω ἀπήντησεν Ὀδῖος. Ὅτι δὲ ὁμοῦ ἐκ τῶν Ἰωσήπου χειρογράφων καθόλου διεξέπεσάν τινα χωρία πρόπαλαι, μὴδ' εἰς αὐτοῦ τοῦ τὸν Ἰώσηπον ἐκλατίνισαντος Ρουφίνου τὰς χεῖρας ἀφικόμενα, καὶ ἄλλοι τῶν κριτικῶν ὑποπτεύθησαν, ὁ δὲ Aldrich, καὶ ὁ Spanhem. ἐν ταῖς εἰς Ἰώσηπον σημειώσεσι (τμή. Ε. σελ. 165 ἐκδ. Ηυν.), φέροντες παράδειγμα ἐκ τοῦ περὶ Ἰουδ. πολέμ. Β, 8, Σημ. ἡμετ.]

ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων τεκμηρίων τηλαυγῶν. Αὐτίκα 1) ὁ Εὐσέβιος (Εὐαγγ. Προπαρ. Η. κεφ. ε) πολλὰ τῆς Ἀριστέου διηγήσεως ἀντιγράψας, πάντα τὰ περὶ τὸν τρόπον τῆς ἐρμηνείας θαυμαστότερα λεγόμενα παρεσιώπησεν· ὅπερ οὐκ ἂν ἐποίησεν, εἴγε περιεῖχε τοιαῦτα θαύματα τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἀριστέου συγγραφῆς. 2) Ὁ Ἰερώνυμος περὶ τῶν κατ' αὐτὸν σωζομένων χειρογράφων τοῦ Ἀριστέου λέγει τὰ ἐφεξῆς. α' Ἀγνοῶ, τίς πρῶτος τῶν συγγραφέων ᾠκοδόμησε διὰ τῆς ἑαυτοῦ ψευδοσύνης τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ὁ οἰκίσκους, ἐν οἷς (οἱ ἐρμηνεῖς) διηρημένοι δῆθεν ἔγραφον τὰ αὐτά. Οὔτε γὰρ Ἀριστέας αὐτοῦ Πτολεμαίου γενόμενος ὑπερασπιστῆς, οὐθ' ὁ πολὺ τούτου μεταγενέστερος Ἰώσηπος, οὐδὲν ἀνέφερον τοιοῦτο· γράφουσι δὲ μόνον εἰς μίαν πασάδα (Basilicam) συνηγμένους ἀντιβαλεῖν, οὐχὶ προφητεῦσαι » (α). Καὶ ἀλλαχοῦ παρομοίως βεβαιοῖ, « Τοὺς Ὁ οἰκίσκους ἀδεσπότως, ἢ χωρὶς συγγραφῆς (sine auctore) εἰς τὸ κοινὸν διατεθρυλλῆσθαι » (β). Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν καταγελαῖ τῆς παραδόσεως ὡς ἀτόπου, α' Ἀλλ' εἴπερ (λέγει πρὸς τοὺς ψέγοντας τὴν ἑαυτοῦ μετάφρασιν), εἴπερ ἡμῖν οὐ παρέχουσι πίστιν, ἀναγνώτωσαν τὰς ἄλλας ἐκδόσεις, τὴν Ἀκύλα, τὴν Συμμάχου, τὴν τοῦ Θεοδοτίωνος. Ἐρωτάτωσαν τοὺς Ἑβραίους, οὐχὶ μιᾶς τινος χώρας (μήπως εἴπωσι τούτους ὑπ' ἐμοῦ ἐωνημένους), ἀλλὰ διαφόρων κατοίκους ἐπαρχιῶν. Κἂν ἴδωσι πάντας συμφωνοῦντας μετὰ τῆς ἐμῆς εἴτε πλάνης, εἴτ' ἀμαθίας, ἐπιγνώτωσαν ἑαυτοὺς φρονίμους ὄντας παρὰ πολὺ, καὶ κοιμᾶσθαι μᾶλλον ἢ μανθάνειν ἐπιθυμοῦντας· καὶ δὴ καὶ κατοικεῖτωσαν ἐν τοῖς Ὁ οἰκίσκοις τῆς Ἀλεξανδρινῆς Φάρου, μήπως ἀπολέσωσι τὰ ἱστία τῶν νηῶν, καὶ προσποκλαύσωνται καὶ τὴν ζημίαν τῶν σχοινίων! (γ). 3) Ὁ μακάριος Λύγουστινος πολλαχοῦ τῶν συγγραμμάτων μνημονεύων τῶν Ὁ οἰκίσκων (ὧν Ἰερώνυμος κατεγέλα), οὐδέποτε καλεῖ τὸν Ἀριστέαν

(α) S. Hieron. Praefat. in Pent. et in Apolog. 2. contr. Rufin.

(β) Id. Praef. in Chronic.

(γ) Hier. com. in Ezechiel. c. 33.

μάρτυρα, ἀλλὰ τὴν γῆμην καὶ τὴν παράδοσιν. (α). Πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν ἱερώνυμον ἐπιστέλλων, οὕκ ἐτόλμησε βεβαίως ἀποφάναι περὶ τῆς θείας ἐπιπνοίας τῶν ἐρμηνέων, ἀλλ' ἀμφίβολον τὸ πρᾶγμα κατέλιπε, λέγων· «Περὶ τῆς εἴτ' ἀπὸ βουλήs, εἴτ' ἀπὸ τοῦ πνεύματος τῶν Ὁ συμφωνίας, μείζονος, ἢ εἴπερ ἦσαν οἱ πάντες εἰς καὶ μόνος ἄνθρωπος, γενομένης, οὐδεμίαν ἔγωγε γνώμην βεβαίαν εἰς οὐδέτερον τῶν μερῶν ἐπιφέρειν τολμῶ» κτλ. (β).

Τούτων οὕτω τεθέντων, ἴσως, ἀναγνώστα, νομίσεις, ὅτι μὴδὲ χανεῖν ἔτι καὶ στόμα διάραι ὑπολείπεται τοῖς τῶν οἰκίσκων καθιδρυταῖς· ἀλλὰ μεγάλη καὶ ἄμαχος ἡ τῆς προλήψεως ἰσχὺς! Μορίνος ἐκεῖνος, ὁ δριμύτατος τῶν οἰκίσκων ὑπέρμαχος, ὁμολογεῖ μὲν μηδεμίαν μὴδέποτε λέξιν περὶ τῶν Ὁ οἰκίσκων γεγράφθαι παρὰ τῷ Ἀριστέα, ἀλλὰ τὴν τούτου μαρτυρίαν (καίτοι γνήσιον αὐτὸν ἀποδεχόμενος συγγραφέα) κατόπιν τίθησι τῶν ἄλλων, ἐκείνας προτιμῶν. Ἄκουε τί λέγει. «Τί ἄρα βούλεται ἱερώνυμος; δικαίως ἂν ἔχοι καὶ λίαν ὁ ἀναγνώστης ἀποθαυμάσαι. Πολλάκις ὁ Πατὴρ κατεπεμδαίνει τούτου τοῦ περιλαλήτου καὶ τρανῶς μεμαρτυρημένου θαύματος. Ποίους συγγραφεῖς παρακολουθῶν; παρὰ τίνων ἄπερ ἔγραψε μαθὼν; Ἄπαντας τοὺς Πατέρας ἐναντίους ἔχει, πάντας Ἰουδαίους, αὐτὸν ἔχει μάλιστα μαχόμενον τὸν λόγον τὸν ὀρθόν· τί γὰρ λόγῳ μᾶλλον συμφωνώτερον, ἢ τὸ πιστεύειν διὰ θαύματος ὑπερφουοῦς τελεσθεῖσαν τὴν ἐρμηνείαν ἐκείνην, ἥτις ἐμελλεν ὑπὸ τῶν θείων ἀποστόλων παραδίδοσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ; καὶ δι' ἧς τὰ μὲν ἔθνη πρὸς τὴν πίστιν ἐμελλον ἐπιστρέψειν, τῶν

(α) S. August. De consens. Evang. lib. 2. cap. 6. Οὕτω καὶ De Civ. Dei 18, 42. «Traditur sane tam mirabilem — plane que divinum in eorum verbis fuisse consensum — ut cum ad hoc opus separatim singuli sederint — etc. xxi (De Doctrin. Christ. II. 15) «LXX interpretes jam per omnes peritiores Ecclesias tanta praesentia Spiritus S. interpretati esse dicuntur, ut os unum tot hominum fuerit. Qui, si, ut fertur, multique non indigni fide praedicant, singuli, cellis etiam singulis, separati, cum interpretati essent» etc.

(β) Id Epist. 8. ad Hieronym.

δὲ σκληροτραχήλων Ἰουδαίων ἡ ἀπειθεία συντριβήσεσθαι ; — Ἀλλὰ (φησιν ὁ Ἱερώνυμος) α περὶ τούτου τοῦ θαύματος ἐσίγησεν Ἀριστέας, ἐσίγησεν Ἰώσηπος » — Σύμφημι· ἀλλ' οὐκ ἐσίγησαν τοσοῦτοι Πατέρες, οὐκ ἐσίγησαν τοσοῦτοι Ἰουδαῖοι παλαιοί, ἀλλὰ καὶ ὡς πάνυ βεβαίαν τὴν ἱστορίαν, καὶ ἀπὸ τῆς τῶν προγόνων παραδόσεως περικλεῖ καὶ αἰδίδιμον, ἐν τοῖς ἰδίους αὐτῶν συγγράμμασιν ἐθησαύρισαν. Πρὸς δὲ τοῖς συγγραφεῖς σιωπῶντας ἀναριθμήτους ἀντιτίθημι συγγραφεῖς, Χριστιανούς τε καὶ Ἰουδαίους, ἰσχυροὶ καὶ ὁμολόγῳ φωνῇ τὸ θαῦμα διακηρύττοντας. Προστίθημι δὲ καὶ τὴν διηγετικὴν καὶ μηδέποτε διαλιποῦσαν παράδοσιν τῶν τε Χριστιανῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων. — Ἐν τούτῳ τῷ πράγματι ὀλίγου τιμητέον τὴν Ἀριστείου σιωπὴν· ὅτε γὰρ πρόκειται λόγος περὶ τῶν μυστηρίων τῆς ἀγίας ἡμῶν Πίστεως, οὐδόλως πιστευτέον ἱστορικοῖς ἐθνικοῖς. Ἄν γὰρ παραδεχθῶμεν τὸ εἶδος ταύτης τῆς ἀποδείξεως, τετέλεσται· οἴχεται ἡμῖν ἅπαντα τὰ τῶν μυστηρίων. Τίς ἀγνοεῖ τούτους ὅτι συνήθως, ἐπειδὴν περὶ πραγμάτων Ἰουδαϊκῶν, ἢ χριστιανικῶν ἱστορικῶς διαλαμβάνωσι, πᾶν ὅ,τι θαυμάσιον ἐν αὐτοῖς, εἴτε μὴ προσέχοντες τὸν νοῦν, εἴτε καὶ χλευάζοντες, αἰείποτε παρatreχούσι » ; κτλ. Ταῦτα ὁ Μορίνος (α). Ἀλλ' ἐξ ὧν προείπομεν (προστίθηναι ὁδὸς ἀπαντῶν), φαίνεται λαμπρῶς ὁ Ἀριστέας οὐ μόνον παρασιωπήσας τὸ θαῦμα τὸ τῶν οἰκίσκων, ἀλλὰ καὶ πάντα τάναντία προσιστορήσας. Καί τοι καὶ εἶγε μόνον ἐσίγα, ἀρκοῦντως ἂν εἶχε καὶ αὐτὴ αὐτοῦ ἡ σιωπὴ πρὸς ἀναίρεσιν τῶν ἄλλων μαρτυριῶν. Μάτην δὲ καὶ τῶν ἐθνικῶν τὸ ἔθος ἀνέφερεν ὁ Μορίνος. Ὁ γὰρ Ἀριστέας (εἴτε ἐθνικός τις ἦν, εἴτε Ἰουδαῖος) πρὸς τούτῳ πρόσκειται ὅλος, ὅπως ἐμποίησεν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς σέβας καὶ τιμὴν πρὸς τε τὴν θρησκείαν καὶ τὴν νομοθεσίαν τῶν Ἰουδαίων, συστήσῃ δὲ καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐρμηνείαν, ὡς ἀκριβεστάτην, πρὸς τοὺς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης πεπαιδευμένους. Ἐπειτα, τὰ μὲν κατὰ τὸν Θεοδέκτην

(α) Morin. Exercit. 8. Libr. 1.

καὶ τὸν Θεόπομπον θαύματα οὐκ ᾔκνησε διηγῆσθαι, μόνον δὲ ἄρα τὸ περὶ τῶν οἰκίσκων ἀπεσιώπησε διὰ φθόνον;

§. 5. Δ) Ἄλλις περὶ τοῦ Ἀριστέου· νῦν δὲ (λέγουσι) καὶ ἄλλην ἀπόδειξιν προστιθέμεθα περὶ τοῦ ψεύδους τῶν δωματίων. Οἱ μὲν ΟΒ λέγουσι ταῦτα, οἱ δὲ, μόνον ΑΣ. Ἄκουε πρῶτον τὸν Ἐπιφάνιον. « Ἐβδομηκονταδύο γὰρ ὄντες τὸν ἀριθμὸν, καὶ ἐν τῇ Φαρίᾳ νήσῳ — ἐν λς οἰκίσκοις, ζυγὴ ζυγὴ κατὰ οἰκίσκον, ἀφ' ἑωθεν ἕως ἑσπέρας συγκλειόμενοι, καὶ τὸ ἑσπέρας ἐν λς σκαφιδίοις περαιοῦμενοι εἰς τὸ τοῦ Πτολεμαίου παλάτιον, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐστιώμενοι, καὶ κατὰ ζυγὴν ἐν κοιτῶσι λς καθεύδοντες, εἰς τὸ μὴ συνδυάσαι μετ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἀνοθεύτως ἐρμηνεύσαι, οὕτω διετέλουν. Τοὺς γὰρ προειρημένους λς οἰκίσκους — ὁ Πτολεμαῖος κατασκευάσας, — διπλοῦς τε αὐτοὺς ποιήσας, δύο δύο ἐνέκλεισε· — καὶ παίδας δύο ὑπηρετεῖν αὐτοῖς ἅμα ἐνέκλειεν, ὀψοποιᾶς ἕνεκα καὶ ὑπηρεσίας, μετὰ καὶ ταχυγράφων. Ἄλλ' οὕτε θυρίδας ἐν τοῖς τοίχοις ἐκείνοις ἐποίησεν, ἀλλ' ἄνωθεν ἐκ τῶν δωματίων τὰς καλουμένας ἀναφωτίδας ἀνέωξεν. — Ἐκάστη δὲ ζυγὴ βίβλος μία ἐπεδίδοτο· ὡς εἰπεῖν, ἡ βίβλος τῆς τοῦ κόσμου Γενέσεως, μιᾷ ζυγῇ· ἡ Ἔξοδος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, τῇ ἄλλῃ ζυγῇ· τὸ Λευιτικόν, τῇ ἄλλῃ καὶ καθεξῆς, ἄλλη βίβλος τῇ ἄλλῃ. Καὶ οὕτως αἱ κζ βίβλοι, αἱ ῥηταὶ καὶ ἐνδιάθετοι (εἴκοσι δὲ καὶ δύο κατὰ τὴν τοῦ ἀλφαβήτου παρ' Ἑβραίοις στοιχείωσιν ἀριθμούμεναι) ἡρμηνεύθησαν ». — Καὶ μετ' ὀλίγα. « Τὸν τρόπον, ὃν εἵπομεν, (αἱ βίβλοι) ἡρμηνεύθησαν, κατὰ περίοδον ἐκάστη ζυγὴ ἐρμηνευτῶν ἐπιδιδόμεναι· καὶ ἀπὸ τῆς α, ζυγῆς τῇ β, καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς β, τῇ γ, καὶ οὕτω παρῆλθον κελεύουσαι » (διέφθαρται ἡ λέξις· ἄρα γραπτέον κέλλη οὔσαι; ἢ ἐν τέλει οὔσαι;) (α) « ἐκάστη, τριακονταεξάκις ἐρμηνευθεῖσαι,

(α) Οὐδῆτερον, "Οἶδε! ἀμφοτέρω γὰρ ἀδιανόητα καὶ χωρὰ. Πρῶτος ὁ Κοτελέριος (Patr. Apost. vol. 1. p. 278) διώρθωσε κέλλη ἐνοῦσαι, ἢ καὶ (τὸ βάρβαρον) κέλλη οὔσαι [κελλεύουσαι δὲ γράφας ὁ Κοτελέριος ἐνόησε, ὡς ῥοικεν, ἢ τὴν ἐν κέλλῃ διαμενοῦσαν, ἢ τῆς κέλλης τὸ ἔσω, τὸ ἐμβαδόν !]. 'Ο δὲ σοφὸς ἐκδοτὴς τοῦ Ἐπιφανίου Πεταύτιος ἡρέκασθαι μόνον παρασημειώσας · δειφθαμενη ἀ-

ὡς ἄδεται λόγος. — Ὅτε δὲ ἐτελειώθησαν — τριακονταεξ' ἀναγνώ-
σται, ἔχοντες ἐκάστης βίβλου τὰ λς ισότυπα, ἀνεγίνωσκον »
(Ἐπιφ. περὶ Μέτρ. §. 5. σελ. 163, κτζ.). Δογματίζει πρὸς τούτοις
ὁ Ἐπιφάνιος, ὅτι τὰ διάφορα ζεύγη τῶν ἐρμηνέων, καί τοι κατὰ
τὴν ἔννοιαν καὶ πὰς προσθήκας, ἧ ἀφαιρέσεις, εὐρέθησαν ἅπαντες
σύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' ὅμως ἐν τισι λέξεσι σπανίως καὶ
διεφώνησαν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ὑπέλαβε προελθούσας τὰς διαφορὰς
ἀναγνώσεις τῶν ἀρχαίων χειρογράφων τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο. Καὶ
φαίνεται προσέτι νομίσας, ὅτι τὰ λς ισότυπα τῶν λς ζυγῶν τῶν
ἐρμηνευτῶν ἐσφίζοντο ἔτι καὶ κατὰ τοὺς ὠριγένειους χρόνους, ὅστις
ἐσημείωσε ταύτας τὰς διαφορὰς ἐν τοῖς ἑξαπλοῖς, διὰ τε τοῦ
λημνίσκου (οὗ τὸ σχῆμα $\div$) καὶ τοῦ ὑπολημνίσκου ($\div$). « Καὶ
διὰ μὲν τῶν λημνίσκων (λέγει) ἐδήλωσεν (ἐξηγήθη) τῶν παρὰ
τισιν ἐκ τῶν ΟΒ ἐρμηνευτῶν συναμφοτέρως εὐρεθεισῶν, ὡς ἐν σπά-
νει, ὀλίγων λέξεων τὴν δὴλωσιν (ἴσ. γρ. διαφορὰν), οὐκ ἀνομοίων
οὐσῶν, ἀλλ' ὁμοίων μὲν καὶ τὴν αὐτὴν [δὲ] δύναμιν ἐχουσῶν, ὡς ἂν
εἴπῃ τις ἀντὶ τοῦ ἐλάλησεν, ἐφθέγγετο, ἢ ἀντὶ τοῦ ἤλθεν, ἐδή-
λυθε. — Ταῦτα διὰ τοῦ λημνίσκου ἐσημειώθη, ὡς παρὰ μιᾶς ζυγῆς
ἡ δύω ἡρμηνευμένης τῆς λέξεως. — Ὁ δὲ ὑπολημνίσκος ὅπου ἂν
εὐρεθῇ ἐν λέξει τινι παρακείμενος, δηλοῦται ὑπὸ μιᾶς ζυγῆς ἐρ-
μηνευτῶν ἐξενεχθεὶς ὁ λόγος, καθὼς ἡ μία στιγμὴ ὑποφαίνει » κτλ.
Ταῦτα ὁ Ἐπιφάνιος (αὐτ. σελ. 173 καὶ 163).

Ἀλλ' ὁ Σεράριος καὶ πολλοὶ ἕτεροι μετ' αὐτοῦ, διαλλάττοντες
τοὺς λς οἰκίσκους τοῦ Ἐπιφανίου πρὸς τοὺς τῶν ἄλλων οβ, δια-
τείνονται, ὅτι καὶ Ἐπιφάνιος οβ τούτους ιστόρησε· διότι λέγων
λς, προστίθῃσιν ὅτι α διπλοῦς αὐτοὺς ἐποίησεν ὁ Πτολεμαῖος »,

νάγνωσις». Ἀλλ' (εἴτε κρίνομεν ὁρθῶς) Κέλλη μὲν οὐκ ἔγραψε πάντως ὁ
Ἐπιφάνιος (πάντα τοῦ γὰρ τῆς ιστορίας οἰκίσκους καλεῖ τὰ δομάτια)· καὶ
ἄλλως δὲ τὸ κατὰ δοτικὴν ἐπιφερόμενον ἐκάστη εἰς οὐδεμίαν οὔτε κέλλαν
οὔτε κελλεύωσιν ἐμβαίνει, ἀλλ' ἀνάγεται πρὸς τὸ προηγούμενον ἔν γ' ἢ καὶ
τὸ παρ' ἡλθον προφανῶς ἡμάρτηται. Ἐγράψεν οὖν (οἶμαι) ὁ Ἐπιφάνιος « πε-
ρι ἡλθον τελειοῦσαι (ἢ τελείωσαι) ἐκάστην » (ζυγὴν δηλονότι).
Σημ. ἡμετ.

εἰς τὸ μὴ συνδυάσαι τοὺς ἐγκεκλεισμένους ἑρμηνεῖς. Ἦσαν λοιπὸν οἱ λς οἰκίσκοι, καὶ τὰ λς σκαφίδια, καὶ οἱ λς κοιτῶνες διπλοῖ (τουτέστιν οβ), διηρημένοι διὰ τινος μεσοτοίχου καὶ διαφράγματος, χωρίζοντος ἀπὸ τῶν ἄλλων ἕκαστον τῶν ἑρμηνέων, ἵνα μὴ συνδυάζωσι καὶ συνέρχονται πρὸς ἀλλήλους ». κτλ.
 « Ἀλλὰ (χαριέντως ἀντεῖπεν Ὀδῖος), ἀλλ' ἐγώ γε συμμωραίνοιμ' ἂν μετὰ μωρῶν, ἐάν ἐπὶ πολὺ διατρίψω εἰς τὴν τούτων ἀνασκευήν. Ὁ Ἐπιφάνιος εἶπε λς οὐ μόνον τοὺς οἰκίσκους καὶ τὰ σκαφίδια καὶ τοὺς κοιτῶνας, ἀλλὰ καὶ τὰ ισότυπα ἐκάστης βίβλου τριακοταεξ. Τὸ δὲ διπλοῦς αὐτοὺς ποιήσας δύναται μᾶλλον ἐπ' αὐτῶν ἐκληφθῆναι τῶν ἑρμηνέων· ἀντὶ δισσοῦς αὐτοὺς ποιήσας, κατὰ δύο δηλονότι, ἢ κατὰ συζυγίαν διελών (οὕτω καὶ « διπλοῖ βασιλῆες », ἀντὶ δισσοί, παρὰ τῷ τραγωδῷ). Ἄν δὲ πάλιν τὸ διπλοῦς ἀποδοθῇ πρὸς τοὺς οἰκίσκους, ἦσαν λοιπὸν οὗτοι διὰ φραγμοῦ διηρημένοι εἰς δύο χωρίσματα, τὸ μὲν διὰ τοὺς δύο μεταφραστὰς (ἀμφοτέρους ἅμα πονοῦντας περὶ τὴν ἑρμηνείαν), τὸ δὲ διὰ τοὺς ὑπηρέτας παιδας, ἵνα σκευάζωσι τὰ πρὸς τροφήν καὶ τὴν ἄλλην θεραπείαν. Εἰ δὲ τούτοις οἱ περὶ τὸν Σεράριον οὐ πείθονται, « μαιρέσθωσαν σφετέρῃσι μαρταῖς »! Τὰς δὲ τῶν ἑρμηνέων λς συζυγίας (εἰς λς οἰκίσκους ἐγκεκλεισμένας) ὁμολογεῖ καὶ Ἰουστινιανὸς ὁ Αὐτοκράτωρ ἐν τῇ ρμς Νεαρᾷ (περὶ ἧς ἐφεξῆς), καὶ Γεώργιος ὁ Σύγκελλος (Χρονογρ. σελ. 517), καὶ Ὀλυμπιόδωρος (Σειρ. εἰς Ἰώβ, σελ. 44), καὶ Ἡσύχιος, λέγων « Τοῦτον τὸν στίχον δύο ζυγαὶ τῶν οβ ἑρμηνευτῶν εἶπον (ἴσ. γρ. εἶχον), διότι παράκειται τὸ σημεῖον τὸ διὰ τοῦ μέλανος, θ λέγεται λημνίσκος· [θς] διὰ μὲν τῆς κεραίας τῆς μέσης σημαίνει τὸν στίχον, διὰ δὲ τῶν δύο στιγμῶν, τῆς ἐπάνωθεν καὶ τῆς ὑποκάτω, τὰς δύο ζυγὰς τῶν ἑρμηνευτῶν ἡνοίξατο » (γρ. ἡνίξατο)(α). Οὕτω

(α) Ἡσύχ. ὑπόμνημ. εἰς Ψαλμ. παρὰ Flav. Nobilio not. in version. Psalm. 12. — [Καὶ παρὰ τῷ Ἀωνόμῳ συγγραφῇ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας (Histor. Sacr. ab Urbe condit. ad Valerianum. Bononiae. 1779.) ἀναγινώσκονται τὰ ἐφεξῆς. « Προλεμαῖος ὁ Φιλᾶδελφος ἐβασίλευεν ἔτη λη. Οὗτος προτρέπει τοὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων

καὶ ἄλλο σχόλιον εἰς Α, Βασιλ. (ιδ, 42)· « Ταῦτα μέχρι τοῦ καὶ κατακληροῦται ἐν μόνῃ κεῖται τῇ ἐκδόσει τοῦ Θεοδοτίωνος· διὸ ἡστέριγκται (γράφ. ἡστέρισται) αὐτὰ, ὡς ἐν *μῖα*, ἡ *δευτέρα* *ζυγῇ* τῶν *Ο*, *κειμένα*, οὐ μὴν ἐν τῷ ἐβραϊκῷ ». Τούτοις πρόσθετες καὶ τοὺς Ἀραβας· οἱ μὲν γὰρ τινες καὶ ἐξ αὐτῶν ἐν λς οἰκίσκοις ἀνὰ δύο κεκλεισμένους θέλουσι τοὺς ἐρμηνεῖς. Οἱ δέ τινες ἀμφιβάλλουσι, πότερον, ἐν λς, ἢ ἐν οβ, ὡς ὁ Ἀνώνυμος συγγραφεὺς τοῦ προλόγου τῶν εἰς τὸν Μ. Βασίλειον ἐπιγραφομένων σχολίων εἰς τοὺς ψαλμοὺς, καὶ Νικήτας ὁ Ἡρακλείας (οἵτινες ἀμφότεροι ψευδῶς μνημονεύουσι καὶ τὸν Φίλωνα μάρτυρα τῶν οἰκίσκων). « Οἱ δὲ ἐν διαφοροῖς οἰκίσκοις κατὰ δύο, ὡς φησὶν ὁ Ἰουδαῖος *Φίλων*, ἡ καὶ καθ' ἓνα, ὡς ὁ θεῖος Ἰουστίνος ἀποφαίνεται, διαιρεθέντες —, πᾶσαν τὴν ἱερὰν Γραφὴν καὶ αὐτοὺς τοὺς ψαλμοὺς ἡρμήνευσαν, καὶ πάντες ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ ὁμοφώνησαν, οὐδὲν ἀλλήλων παραλλάξαντες, οὔτε κατὰ τὴν ἔννοιαν, οὔτε κατὰ λέξιν » (α). Ὡσαύτως καὶ Ζωναρᾶς (χρονικ.) μνημονεύσας τὴν εἰς ἓνα τόπον (κατὰ τὸν Ἰώσηπον) ἐργασίαν τῶν ἐρμηνευτῶν, ἐπισυνάπτει· « Ἄλλοι δὲ, μὴ ὁμοῦ συνελθόντας φασὶ τοὺς ἐρμηνεῖς τῶν Γραφῶν ποιήσασθαι τὴν παράφρασιν, ἀλλὰ ἀνὰ δύο διαιρεθῆναι αὐτοὺς, καὶ ἐν ἰδιαζούσαις διαίταις ὄντας, ἐκθέσθαι τὴν ἐρμηνείαν· καὶ μετὰ τὸ τέλος ὁμοῦ συ-

πολυμαθεῖς ἐρμηνεύσαι τὰς Γραφὰς ἐκ τῆς ἐβραϊδος εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, — καὶ ποιοῦνται τὴν ἐρμηνείαν ἄνδρες οἱ ἐν σφρίξ παρ' Ἑβραίοις ἡπαινούμενοι ἐν Ὁλμύραις. — καθίσας αὐτοὺς ἐν τῇ Φέρῳ ἅ να ὁ ὡ καὶ συγκρίνας τὴν ἐρμηνείαν » κτλ. (σελ. 59). Τοῦτο τὸ συγγραμμάτιον ὁ ἐκδότης Bianconi ἀπονέμει εἰς 'Ἡουχιον πρεσβύτερον Ἱεροσολύμων, οὐχὶ τὸν περὶ τὰ 407 (Θεοφάν. χρον. σελ. 7), ἀλλὰ τὸν νεώτερον, ἀκμάσαντα τῷ 601 (βλ. Cave Script. Eccles. Hist. vol. 1. p. 312 καὶ vol. 2. p. 128, καὶ Du-Pin Biblioth. etc. vol. 4. p. 9. πρὸς καὶ Hody prolegom. ad Malala Chronic. §. 24. pag. L. ed. Bonnae). Καὶ φαίνεται λοιπὸν, ὅτι καὶ παρὰ τῷ Συγκέλλῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀνωτέρω μνημονευμένοις ἢ περὶ τῶν ζυγῶν ἐρμηνείων γνώμη μεταχτευθῇ ἐκ μόνων τῶν τοῦ ἱεροῦ Ἐπιφανίου. Σημ. ἡμετ.]

(α) Πρόλογ. εἰς τοὺς Ψαλμ. [Πρόσθετες καὶ τὰ ἐπιξῆς τοῦ αὐτοῦ Νικήτα· « Διηρημένως τὴν τῆς διαλέκτου μεταβολὴν ποιησάμενοι, μίαν ἐν ἑκάστοις ἔννοιαν καὶ λέξιν ἀποδεδώκασι ». Σειρ. εἰς τοὺς ψαλμ. (ἀνεκδότου ἔτι. βλ. Fabric. Bibl. Graec. vol. 7. pag. 737. καὶ vol. 3. p. 667 Harl.). πρὸς καὶ Usser. Syntagm. p. 71. Σημ. ἡμετ.]

νελθεῖν, καὶ τὰς ἐκάστων γραφὰς παραβληθεῖσας ἀλλήλαις εὑρε-
θῆναι μήτε κατὰ νοῦν μήτε μὴν κατὰ λέξεις (ἴσ. λέξιν) διαφω-
νούσας, ἀλλὰ συμφώνους ἐν ᾗπασιν κτλ. (α).

§. ζ. Ε) Ἄλλην (λέγουσιν) ἀπόδειξιν τοῦ ψεύδους τῶν οἰκί-
σκων παρέχει Φίλων ὁ Ἰουδαῖος· ἐπιγινώσκει μὲν οὗτος θεοπνεύ-
στους τοὺς ἑρμηνεῖς, οἰκίσκων δὲ ὅμως οὐκ ἂν ἴδοις παρ' αὐτῷ
οὐδὲ θέναρ, οὐδ' ἔγχρος, οὔτε OB, οὔτε AΓ· καὶ φαίνεται ἄρα
σαφῶς, ὅτι μετὰ τοὺς Φίλωνος χρόνους ἐχαλκεύθη τὸ μυθάριον.
Καὶ ὅμως τὸν Φίλωνα τοῦτον οἱ μὲν περὶ τὸν Νικήταν ἐπισύ-
ρονται μάρτυρα τῶν AΓ, οἱ δὲ περὶ τὸν Σαλμέριωνα καὶ Μορίνον
τῶν OB! Αὐτὸς δὲ ὁ Φίλων οὕτω μακρὰν τῶν οἰκίσκων ἀπέχει,
ὥστε καὶ συγκαθημένους ἅμα πάντας, καὶ οὐδ' εἰς ἕνα οἶκον
(κατὰ τὸν Ἰώσηπον), ἀλλ' εἰς τόπον ὑπαιθρον ἱστορεῖ τοὺς ἑρμη-
νεῖς. Ἄκουε· «Τοῦτον ἐξ ἀπάντων τῶν ἐν κύκλῳ κρίνοντες ἐπι-
τηδεύατον εἶναι τὸν τόπον (τὸν ἐν τῇ Φάρῳ) ἐνησυχᾶσαι τε
καὶ ἐνηρεμῆσαι, καὶ μόνῃ τῇ ψυχῇ πρὸς μόνους ὁμιλῆσαι τοὺς
νόμους, ἐνταυθοῖ κατέμειναν. Καὶ τὰς ἱερὰς βίβλους λαβόντες
ἀνατείνουσιν ἅμ' αὐταῖς καὶ τὰς χεῖρας εἰς οὐρανόν, αἰτού-
μενοι τὸν Θεὸν μὴ διαμαρτεῖν τῆς προθέσεως. — Καθίσαντες δ'
ἐν ἀποκρύφῳ, καὶ μηδενὸς παρόντος, ὅτι μὴ τῶν τῆς γούσεως
μερῶν, γῆς, ὕδατος, ἀέρος, οὐρανοῦ, περὶ ὧν πρῶτον τῆς
γενέσεως ἔμελλον ἱεροφαντήσιν, — καθάπερ ἐνθουσιῶντες προε-

(α) Ἄσπετον τοῦτο Ὅδιος φαίνεται ποιεῖν. Τοὺς μὲν ἀνεγγὺς Ἰουστίνου πα-
λαιούς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας φέρων καθυπέταξεν ἅπαντας εἰς τὸν Ἰουστίνον,
ὡς ἐκ τούτου μεταγράψαντας τὴν περὶ τῶν οἰκίσκων ἡπατημένην γνώμην, αὐτοὺς
δὲ μὴδὲν ἄρ' αὐτῶν ἐξετάσαντας, μὴδὲ πληροφορηθέντας (§. β), καὶ οὕτως ὁ
κριτικὸς ἀνάγει τῶν πολλῶν τὰς μαρτυρίας εἰς μίαν, «ἐν τὰ πολλὰ ποιεῖν».
Τοὺς δὲ παρ' Ἐπιφανίου προφανῶς ἀντιγράψαντας τὴν διαφωνοῦσαν γνώμην, καὶ
τοσοῦτον νεωτέρους τοῦ Πατρὸς γενομένους, οἷον τὸν Ἰουστινιανόν, καὶ τὸν Σύγ-
κελλον, καὶ τοὺς ἄλλους, οὓς ἐξέθηκεν ἑνωτέρῳ (προστιθείς κατὰ λέξιν καὶ τού-
των καὶ τῶν Ἀράβων αὐτῶν τὰς μαρτυρίας), τοὺς δὲ ὁδῶν ἄλλους μετ'
ἄλλους εἰσάγει, ὡς ἂν μάρτυρας αὐτοπίστους καὶ αὐτοτελεῖς, πολλαπλασιάζων
τὰς μαρτυρίας εἰς τρανώτερον ἔλεγχον τῆς περὶ τῶν οἰκίσκων διαφωνίας, καὶ
«ποιῶν (τὰν ἀπικλιν) τὸ ἐν πολλῶν! Σημ. ἡμετ.

φήτευν, οὐκ ἄλλα ἄλλος, τὰ δ' αὐτὰ πάντες ὀνόματα καὶ ῥήματα, ὥσπερ ὑποβολέως ἐκάστοις ἀοράτως ἐνηχοῦντος» κτλ. Πῶς ἄλλως ἡδύνατο σαφέστερον ὁ Φίλων παραστήσαι τοὺς ἐρμηνεῖς καθημένους εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν τόπον, καὶ τοῦτον ὑπαιθρον, ἐν παρουσίᾳ τῶν τῆς φύσεως μερῶν « γῆς, ὕδατος, ΑἼΡΟΣ, ΟΥΡΑΝΟΥ »; Τί δὲ πάλιν ἕτερον, εἰ μὴ τὸ συνάμα πάντας ἀσχολεῖσθαι περὶ τὴν ἐρμηνείαν ἐξέφρασε λέγων, ὅτι « τὰς ἱερὰς βίβλους λαβόντες ἀνέτεινον ἅμ' αὐταῖς καὶ τὰς χεῖρας εἰς οὐρανόν »; Ὅτι δ' ἐν ὑπαιθρῳ γενομένην τὴν ἐρμηνείαν ὁ Φίλων ἐφρόνει, μαρτυρεῖ καὶ ἐν οἷς διέγραψε τὴν ἐν Φάρῳ πανήγυριν, λέγων· ὅτι, « Σεμνύοντες τὸ χωρίον, ἐν ᾧ πρῶτον τὸ τῆς ἐρμηνείας ἐξέλαμψεν, οἱ μὲν ὑπὸ σκηναῖς, οἱ δὲ καὶ ἐν ΥΠΑΙΘΡῳ εἰσιῶντο ». Ἀλλ' ὁ Μορίνος διατεινόμενος, ὅτι καὶ Φίλων τὸ θαῦμα τῶν οἰκίσκων ἐπικυροῖ, « Δυσὶν θάτερον (λέγει), ἢ πᾶσιν ἅμα βουλευομένοις καὶ κοινῇ συζητοῦσι τοῖς ἐρμηνεύουσιν ἐπῆλθεν αὕτη ἢ παρὰ τῷ Φίλωνι διαγραφομένη μὴ μάγων τῶν νοημάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ῥημάτων ὁμοφωνία, ἢ κατ' ἰδίαν ἐκάστῳ καὶ κατὰ μέρος τὴν ἐρμηνείαν φιλοπονοῦντι. Καὶ εἰ μὲν τὸ πρῶτον, οὐδὲν λοιπὸν οὐδύλως ἐγίνετο θαῦμα, οὐδ' ἀνάγκη τις ἦν προφητείας (ἦν ὁ Φίλων βεβαιοῖ). Τοῦτο γὰρ γίνεται καθ' ἐκάστην, ὡς ὕταν ἐν τοῖς δικαστηρίοις πλείστοι δικασταὶ περὶ τὴν γνώμην τὴν αὐτὴν καὶ κατ' ἔννοιαν καὶ κατὰ λέξιν ὁμοφωνῶσιν· ὡσαύτως δὲ καὶ πλείστοι ἐρμηνεῖς, περὶ τὴν αὐτὴν μετάφρασιν, ἢ καὶ τῶν ἐρμηνευθέντων ἐπανόρθωσιν καὶ διασκευήν. Τὸ δεύτερον ἄρα ἐννοεῖ ὁ Φίλων. Ἐπειτα δῶμεν ἅπαντας ὁμοῦ περὶ τοῦ πράγματος συζητοῦντας· ἀλλὰ τότε πάλιν οὐκ ἂν καὶ πάντες ἅμα καὶ μιᾷ φωνῇ διελέγοντο· ἢ, ποῖον ἐγίνετο χάος ἐκεῖνο, καὶ ποία σύγχυσις φωνῶν, καὶ εἴγε τὰς λέξεις τὰς αὐτάς ἅπαντες ὁμόθροοι ἐξεφώνουν; Ἄν δὲ καὶ τοῦτο δῶμεν, μείζον λοιπὸν ἔσται τὸ θαῦμα τοῦτο παρὰ τὴν ἐν οἰκίσκοις κεχωρισμένοις ἰσορρομημένην ἐν τε ῥήμασι καὶ νοήμασι συμφωνίαν (α). Οὕτω δὲ

(α) Οὕτω καὶ Βιλλαρμίνος εὐχ. οἰκίσκων ἀναγκαίους τοὺς οἰκίστας, ἀνακηρύτ-

παραδόξου τοῦ θαύματος γενομένου, οὐδεμίαν λοιπὸν ἡσυχίαν (ἣν εἶπε Φίλων), οὐδὲ μελέτης χρείαν εἶχον οἱ ἑρμηνεῖς. Ἰστέ μὴ παραδεχόμενος τοὺς δύο τούτους τρόπους τῆς ἑρμηνείας (ἣ τὴν ἐν οἰκίσκοις ὑφ' ἐκάστου καὶ κατὰ μέρος, ἢ τὴν ὑπὸ πάντων ἅμα καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ συμφώνως προφητευόντων), ὅπου ἂν στραφῇς, ὅτι καὶ ἂν πλάσῃς, καὶ τὸ θαῦμα ἀναιρεῖς, καὶ τοῖς λόγοις τοῦ Φίλωνος οὐδέποτε συμφωνήσεις». Ταυτὰ ὁ Μορίνος. Ἀλλ' ἡμεῖς (φησιν Ὁδισ) οὐδόλως μεριμνῶμεν, πόσον ἐκτοπον καὶ παράδοξον ἐφαίνετο θαῦμα, συμπάντων ἅμα τῶν ἑρμηνέων ὁμοφώνως προφητευόντων. Περὶ τούτου πάλιν ὀψεται Φίλων αὐτός. Ἀρκούμεθα δὲ μόνον ἐξ αὐτοῦ τοῦ Φίλωνος, φωτὸς τηλαυγέστερον, ἀποδείξαντες τοὺς ἑρμηνεῖς εἰς ἓνα τόπον συνεδριάζοντας, καὶ μὴ κατ' οἰκίσκους διηρημένους! Κάκεινο δὲ σημειωτέον, ὅτι τὴν ἐκ θείας ἐπιπνοίας συμφωνίαν τῶν ἑρμηνέων εἰς οὐδένα τῶν συγγραφέων, ἀλλ' εἰς τὴν δημόδιον φήμην ὁ Φίλων ἀποδίδωσι λέγων « Ὅπερ ΟΥ ΦΑΣΙ συμβῆναι » (βλ. ἔμπρ. §. κα). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς Οὐόσσιος ἐκ παρεξηγήσεως τῶν τοῦ Φίλωνος λόγων ἐθέλει γεννηθέντα τὸν μῦθον τὸν περὶ τῶν οἰκίσκων καὶ τῆς θαυμαστῆς συμφωνίας τῶν ἑρμηνέων (α).

§. η. Γ) Ἀναιρεῖ τὸ θαῦμα τὸ τῶν οἰκίσκων ἅμα καὶ τῆς ἐπιπνοίας τῶν ἑρμηνέων, καὶ τούτους ἀθειάστους καὶ ἀκραιφνεῖς ἀνθρώπους παρὰ τοῖς ἀρχαίοις νομιζομένους ἀποδείκνυσιν καὶ ὁ Πρόλογος τῆς Σοφίας Σειράχ, ὅστις διαγράφει τὴν ἑρμηνείαν τῶν Γραφῶν καταδεστέραν τῆς ὑπεραγῆς τοῦ πρωτοτύπου (καθὼς ἐλλείπουσι συνήθως καὶ πᾶσαι ἄλλαι οἰαιδῆποτε μεταφράσεις). « Παρακαλεῖσθε (λέγει) — συγγνώμην ἔχειν, ἐφ' οἷς ἂν δοκῶμεν τῶν κατὰ τὴν ἑρμηνείαν πεφίλοπνημένων τισὶ τῶν λέξεων ἀδυναμεῖν. Οὐ γὰρ ἰσοδυναμεῖ αὐτὰ ἐν ἑαυτοῖς Ἑβραϊστὶ λεγόμενα, καὶ ὅταν μεταχθῇ εἰς ἐτέραν γλώσσας. Οὐ μόνον δὲ

τεῖ πάλιν θαυμαστότερον τῆς ἀθρόων τῶν ἑρμηνέων ἀπάντων κοινῆς περὶ τὴν ἑρμηνείαν συμφωνίας τὸ θαῦμα. Bellarmin. de Verb. Dei l. 2. c. 10. Σημ. ἡμῶν.

(*) J. Voss. de LXX. Interp. c. 5.

ταῦτα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Νόμος, καὶ αἱ Προφητεῖαι, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων οὐ σμικρὰν ἔχει τὴν διαφορὰν ἐν ἑαυτοῖς λεγόμενα.

§. θ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως, πόσῳ προσκλινὲς καὶ κατάφορον εἰς τοιαύτας μυθοπλαστίας ὑπῆρξε τὸ τῶν Ἰουδαίων ἔθνος, ἐξεστὶ μαθεῖν καὶ ἐξ ὧν διεμυθολόγησαν ὁμοίως καὶ περὶ τῆς Χαλδαϊκῆς ὑπὸ Ἰωνάθαν παραφράσεως τῶν Γραφῶν (α). « Εἴ ποτε (λέγουσι) μυῖα προσπετώσα ἐπεκάθιζεν ἐπὶ τοῦ χάρτου (ἐν ᾧ ἔγραφεν ὁ παραφραστὴς), πῦρ ἐξ οὐρανοῦ καταβὰν εὐθέως αὐτὴν κατέκαιεν (ἵνα μὴ παρεμποδίσῃ), χωρὶς μηδεμιᾶς βλάβης μήτε τοῦ χάρτου, μήτε τοῦ γράφοντος αὐτοῦ. Πάντα δὲ πτηνὰ, ὅσα παρίπταντο κατὰ τύχην ὑπεράνωθεν τοῦ γράφοντος, κατέπιπτον αὐτίκα νεκρά. Ἄγγελοι κατέβαινον οὐρανόθεν ἀκουσόμενοι τὸν παραφραστὴν, ὅποτε σχολάζοι. Πᾶσα ἡ Παλαιστίνη ἐπὶ 400 λεύγας ἐσέσθη καὶ ἀπὸ λευγῶν 400, ἐξηκούσθη φωνῆς θυγάτηρ (τουτ. φωνή) λέγουσα· « Τίς ἐστὶν οὗτος, ὃ τὰ μυστήριά μου τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων ἀποκαλύπτει »; Ἦδη δὲ περαίνοντος τοῦ Προφήτου, καὶ σπεύδοντος εἰς παράφρασιν τῶν Ἀγιογράφων, ἤκούσθη πάλιν οὐρανόθεν φωνή, λέγουσα· « Ἀρκεῖ σοι » καὶ τοιαῦτα μὲν ἐκεῖνοι (λέγει Ὁδῖος) « οἱ ἀπεσκολυμένοι ἄλλοι » (apellae nugaces)!

§. ι. Ὁ δὲ περικλεὲς Εἰνσίος ἐξέθετο καὶ τὴν ἀφορμὴν τῆς ἐξυφάνσεως τοῦ μύθου τοῦ περὶ τῶν οἰκίσκων καὶ τῆς προφητικῆς τῶν Ο, συμφωνίας. « Περὶ τούτων (λέγει) τῶν ἐρμηνέων ποίους λήρους, καὶ μύθους, καὶ περιήλους ὕβλους (naenias) οὐκ ἐπενόησαν οἱ Γραικοὶ (Graeci)! Ὅθεν καὶ τὰ πλεῖστα τού-

(α) Ταρχουμίμ λέγουσιν εἰ Ἰουδαῖοι, τουτέστι παραφράσεις, τὰς παρ' αὐτοῖς χαλδαϊκὰς ταύτας ἐρμηνείας τοῦ ἑβραϊκοῦ πρωτοτύπου (πάσας γενομένας πολὺ μετὰ Χριστὸν ὕστερον, ὡς ἐροῦμεν ἴσως ἄλλαχού). Τούτων δὲ τῶν Ταρχουμίων ἀρχαιότατον παρὰ πολλοῖς νομίζεται τὸ τοῦ Ἰωνάθαν τοῦ Οὐζιλιδέου (Ben-Uziel) εἰς μόνους τοὺς προφήτας γραφέν. καὶ τοῦτο λέγει Ὁδῖος ἀνωτέρω. Σημ. ἡμετ.

των οὐκ ἀλόγως ἀπεθαύμαζεν ἅμα καὶ καταγέλα καὶ αὐτὸς ὁ ἀγιώτατος καὶ σοφώτατος ἀνὴρ καὶ συγγραφεὺς, ὁ μακάριος ἱερώνυμος. Ἀλλ' ἵνα τὴν ἀρχὴν αὐτὴν καὶ τῆς ἐπωνυμίας (τῶν Ο), καὶ τῆς τοῦ μύθου σκηπῆς ἀποκαλύψωμεν ἡμεῖς ἐν παρόδῳ (ἐπειδὴ οὐδὲνα ἄλλον ἴσμεν οὐδέπω τοῦτο πεποιηκότα), παρετηρήσαμεν, ὅτι πάντα τὰ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐρμηνέων, καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐρμηνείας, καὶ τῆς τούτων διαιρέσεως, καὶ τῆς συμφωνίας, ἐκ τοσαύτης περιαγωγῆς (ambitu) διαθρυλληθέντα, ἅπαντα προέκυψαν ἐκ τοῦ ΚΔ κεφαλαίου τῆς Ἐξόδου. Ἐκεῖ (§. 7) ἀναγινώσκουμεν, ὅτι ὁ μέγας ἡγεμὼν ἐκεῖνος καὶ φίλος Θεοῦ (Μωϋσῆς) « λαβὼν τὸ βιβλίον τῆς διαθήκης, ἀνέγνω εἰς τὰ ὦτα τοῦ λαοῦ »· καὶ πάλιν (§. 9), ὅτι « Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν καὶ ἄλλοι καὶ οἱ Ο πρεσβύτεροι ἀνέβησαν πρὸς τὸν Θεόν ». Μετέπειτα δὲ (κατὰ τὸ ἑβραϊκόν) προστίθενται τὰ ἐφεξῆς « Ἐπὶ δὲ τοὺς ἄρχοντας τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ οὐκ ἐπέβαλε τὴν χεῖρα αὐτοῦ » (ἢ κατὰ τὸ Χαλδαϊκόν « οὐδὲν αὐτοῖς ἐγένετο δεινόν »). Τοῦτο δὲ θαυμαστικῶς πως ἐξέφερον οἱ Ἕλληνισταί· « Καὶ τῶν ἐπιλέκτων τοῦ Ἰσραὴλ διεφώνησεν οὐδὲ εἷς »! Ἐξ ἐκείνων οὖν τῶν Ο πρεσβυτέρων ἐπλάσθησαν καὶ οἱ Ο πρεσβύτεροι ἐρμηνεῖς. Ἐπειδὴ δὲ περὶ ἐκείνων ἐρρέθη « οὐ διεφώνησεν οὐδὲ εἷς », προηγήθησαν δὲ καὶ τὰ περὶ τοῦ βιβλίου τῆς Διαθήκης (ἐξ οὗ Μωσῆς ἀνέγνω εἰς τὰ ὦτα τοῦ λαοῦ), ἐντεῦθεν ἀναμφισβόλως ἡ περὶ τοῦ Πτολεμαίου ἱστορία· ἐντεῦθεν αἱ περιβόητοι (τῶν οἰκίσκων) σκηναί, ἃς διέπαιζεν ἱερώνυμος· ἐντεῦθεν καὶ αἰνεῖται τὸ πλάσμα, ὅτι τοσούτων ὄντων τῶν ἐρμηνέων, οὐδεὶς περὶ τὴν ἐρμηνείαν διεφώνησεν! Ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἡ πρὸς τὸ διαφωρεῖν ἀντίστοιχος ἑβραϊκὴ λέξις (azilim) σημαίνει καὶ τὸ « κεχωρισμένοι », ἐντεῦθεν καὶ ἡ περὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἐρμηνέων ἱστορία, ὅτι διηρημένοι ἀπ' ἀλλήλων καὶ κατ' ἰδίαν ἕκαστος ἡρμήνευσαν τὸν νόμον, ἢ τὸ ἄθροισμα τῶν Γραφῶν». Ταῦτα ὁ Ἕνσιος (α)· καὶ συνεπεψήφισαν ἄλλοι τε

(α) Heins. in Aristarch. Saer. l. i. c. 10. apud Hody. p. 156.

πολλοί, καὶ ὅτι γιγῆρος, « σφόδρα χειροκροητέα, καὶ τῇ φύσει τῶν Εβραίων οὐδόλως ἀσυνήθη », κρίνας τὴν ἔκφασιν εἰκασίαν. Ἀλλ' ἔμοι γε (φησὶν Ὁδῖος) ἅπαντα ταῦτα σκληρότερα φαίνονται, καὶ μακρόθεν ἐζητημένα. Κάκειθεν δὲ μόνον ἀναίρουνται ῥαδίως, ὅτι τὰ μυθάρια τὰ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ, καὶ τῆς ἐπιπνοίας τῶν ἐρμηνέων, καὶ τὸ τῶν δωματίων, οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν ἀνεφύησαν χρόνον (ὡς παρίστησιν ὁ Ἑίνσιος), ἀλλὰ κατὰ διαφόρους καιροὺς. Ἄτοπον δὲ κάκεινο· ὅτι τῶν περὶ τῶν χωριστῶν οἰκίσκων μῦθον ἐπλασαν οἱ Ἕλληνισταὶ ἐκ τῆς ἐβραϊδος λέξεως, τῆς δηλοῦσης καὶ τὸ κεχωρισμένοι! Καὶ πῶς ἂν ἡδυνήθησαν οἱ ἐλληνίζοντες δράξασθαι τοιαύτης εἰς τὸ μυθοπλαστικῆσαι λαβῆς, ὁρμηθέντες ἀπὸ σημασίας ἐβραϊκοῦ ὀνόματος, ὅπερ οὐ κεῖται ἐν τῇ ἐλληνικῇ μεταφράσει τοῦ προβαλλομένου χωρίου; Ἀλλ' ὅσον περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ μυθολογήματος, ἡ ἐμὴ γνώμη (λέγει Ὁδῖος) ἐστὶν ἡ ἐφεξῆς. Ἀφ' οὗ διέσπειραν εἰς τὸ κοινόν, ὅτι διὰ θείας ἐπιπνοίας ἐτελέσθη ἡ μετάφρασις, ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἀπεδείκνυτο βέβαιον καὶ πιστόν, εἰ μὴ συμπαρακολούθει καὶ ἡ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κοινῇ συνεδρίσας τῶν μεταφραστῶν, προσεφεύρον καὶ τὸν μῦθον τῶν οἰκίσκων, ἐν οἷς διηρημένοι μετέφρασαν ἅπαντες ὁμόφωνα καὶ τὰ αὐτά. Ὡς δὲ τοῦτο οἱ ψεύσται κατίσχυσαν ἐμπεδῶσαι, παρείπετο λοιπὸν αὐτόματον καὶ τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ ἐρμηνεῖς ἦσαν θεόπνευστοι!

§. ια. Εἵπομεν (κεφ. ε. §. ζ.), ὅτι κατὰ μίμησιν τῶν οβ, ἐρμηνέων τῆς Γραφῆς καὶ τινες Χριστιανοὶ γραμματικοὶ διεμυθολόγησαν, ὅτι καὶ τῶν Ὁμήρου ποιημάτων διωρθωτὰς καὶ κριτὰς συνεκάλεσεν ὁ Πεισίστρατος οβ, γραμματικούς, οἵτινες καὶ οὗτοι διηρημένοι (καθὼς ἐκεῖνοι), εὗρέθησαν, τέλος, ἅπαντες ἐν πᾶσιν ὁμόφωνοι πρὸς ἀλλήλους! Ἰδοὺ ἡ διήγησις αὕτη (α) « Πεισίστρατος Ἀθηναίων στρατηγός—μετὰ τὸ πάντας (τοὺς ὁμηρικούς στίχους) συναγαγεῖν, παρεκάλεσεν οβ, ἄνδρας γραμματικούς

(α) Ἀντιγράφωμεν ἐξ Ὁδίου (σελ. 157), καὶ Van Dale pag. 146. Σημ. ἤμεν.

ἐπιθεῖναι (γρ. *συνθεῖναι*) τὰ τοῦ Ὁμήρου, ἕκαστον κατ' ἰδίαν, ὅπως ἂν δόξῃ τῷ συντιθέντι καλῶς ἔχειν, ἐπὶ μισθῷ πρέποντι λογικοῖς (ἴσ. γρ. *λογοῖς*) ἀνδράσι, καὶ κριταῖς ποιημάτων, ἕκαστω δειδωκὼς πάντας τοὺς στίχους κατ' ἰδίαν, ὅσους ἦν συναγαγών. Καὶ μετὰ τὸ ἕκαστον συνθεῖναι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, εἰς ἓν συνήγαγε πάντας τοὺς προλεχθέντας γραμματικούς, ὀφείλοντας ἐπιδειξάι αὐτῷ ἕκαστον τὴν ἰδίαν σύνθεσιν, παρόντων ὁμοῦ πάντων. Οὗτοι οὖν ἀκροασάμενοι οὐ πρὸς ἕριν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀληθές καὶ πᾶν τὸ τῇ τέχνῃ ἀρμόζον, ἔκριναν πάντες κοινῇ καὶ ὁμοφώνως ἐπικρατῆσαι τὴν σύνθεσίν τε καὶ διόρθωσιν Ἀριστάρχου καὶ Ζηνοδότου (α). Καὶ πάλιν ἔκριναν τῶν δύο συνθέσεων τε καὶ διορθώσεων βελτίονα τὴν τοῦ Ἀριστάρχου. Ἐπειδὴ δέ τινες τῶν συναγόντων στίχους πρὸς τὸν Πεισίστρατον, διὰ τὸ πλείονα μισθὸν λαβεῖν, καὶ ἰδίους στίχους (ὡς καὶ εἴρηται) σκεψάμενοι (ἴσ. γρ. *σκηψάμενοι*) προσέθηκαν, καὶ ἤδη ἐν συνηθείᾳ ἐγένοντο τοῖς ἀναγινώσκουσιν, οὐκ ἔλαθε τοῦτο τοὺς κριτάς, ἀλλὰ διὰ μὲν τὴν συνηθειαν καὶ πρόληψιν ἀρῆκαν αὐτοὺς κείσθαι ὀβελίσκους δὲ ἕκαστω τῶν ἀδοκίμων καὶ ἀλλοτρίων καὶ ἀναξίων τοῦ ποιητοῦ στίχων παρατιθέμενοι, τοῦτο αὐτὸ ἀπεδείξαντο, ὡς ἀνάξιοι εἶσι τοῦ Ὁμήρου » (6).

§. ιβ. Καθὼς δὲ (λέγει Ὀδῖος) τὸ πάλαι οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐπεδείκνυν Ἰουστίνῳ τῷ μάρτυρι τὰ κατὰ τὴν Φάρον ἔχον τῶν οἰκίσκων, οὕτω καὶ τὴν σήμερον ἔτι κατ' αὐτὴν τὴν Ἀλεξάνδρειαν δεικνύουσιν οἰκοδόμημα, ξενῶνα τοῦτο πιστεύοντες γενέσθαι τῶν OB μεταφραστῶν. Ἐν δὲ τούτῳ μέχρι καὶ τῆς σήμερον ἵστανται

(α) Ἀμφότεροι οὗτοι εἰ γραμματικοὶ (Ἀριστάρχος καὶ Ζηνοδότος) ἔζων τινὰς αἰῶνας μετὰ τὸν Πεισίστρατον! Hody.

(β) Στεφάνου γραμματικοῦ Σχόλ. εἰς τὴν Γραμματ. Διενυσίου τοῦ Θρακός. (Hody, ἀπὸ κώδικος τῆς Βεδηλιανῆς βιβλιοθήκ.). Ὁ δὲ Βανδάλης ἐπιγράφει τὸ Σχολ. Διομήδους Σχολαστικοῦ, ἐκ τοῦ Gronovij Praefat. V. volum. Thesaur. Graecar. Antiquit. Τὸ σχολίον ἤδη καίται καὶ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Ἀνακδότοις τοῦ Βικκῆρου. τ. Β. σελ. 768: Σημ. ἄμετ.

(λέγουσιν) οἱ οἰκίσκοι, ἐν οἷς ἐκεῖνοι κατὰ θεῖαν ἔμπνευσιν ἡρμήνευσαν τὰς Γραφάς. Αὐτοῦ δὲ καὶ οἶκον εὐκτῆριον ὠκοδόμησαν οἱ Ἀραβες, ὃν ἐπονομάζουσι τῆς Ἀρατολῆς (Giama-il-Garbie), ἣ κατ' ἄλλους, τῶν Ο! καὶ τοῦτον πρὸς τοὺς ξένους Χριστιανούς ἐπιδεικνύουσι μισθῷ. Μετὰ τῆς αὐτῆς ματαιοφροσύνης οἱ Ἀλεξανδρεῖς, τιμῶντες τάχα τὴν πόλιν, ἐμυθολόγησαν, ὅτι καὶ Ἀριστοτέλης ἐδίδαξεν ἐν αὐτῇ δημοσίως· καὶ τινες οἰκοδομάς, ὡς ἐκεῖνου σχολάς, εἰώθασιν ἐπιδείκνυσθαι (α).

§. ιγ. Τελευταῖον (συμπεραίνει Ὁδῖος), ἡδυνάμην ἐνταῦθα ὑποσυνάψαι πολλοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ὧν οἱ μὲν τινες ἄλλως ἐμφανῶς ὑποδηλοῦσιν, ὅτι οὐκ ἐπίστευον τὸ περὶ τῶν οἰκίσκων, ἄλλοι δὲ παρὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο προετίμων τὰς τῶν ἄλλων ἐρμηνευτῶν, οἱ δὲ καὶ ὡς ἡμαρτημένην ἀντικρυς αὐτὴν ἐξήλεγχον. Ἀλλὰ περὶ τούτων πραγματευόμεθα ἀλλαχοῦ (βλ. Βιβλ. Δ). Ἦδη δὲ προστιθέμεθα μόνον τοῦ Φωτίου τὴν μαρτυρίαν, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐφρόνει τοὺς Ο, εἰς ἓνα τόπον συνελθόντας, καὶ συμπονήσαντας τὴν ἐρμηνείαν· α [Τὴν] τῆς θείας (λέγει) καὶ παλαιᾶς Γραφῆς, ἢ· οἱ Ο, συνεληλυθότες ἐκδεδώκασι μετάφρασιν » (κώδ. ροζ).

Ἀπαρτῶμεν.

§. ιδ. Μηδὲ χανεῖν, μηδ' ἐρυγεῖν, μηδὲ γρύξαι γοῦν μηκέτι μηδένα περὶ τῶν οἰκίσκων ἀντιλέγοντα σοβαρώτερον ἔκρινεν Ὁδῖος ἐν τοῖς προλαβοῦσιν (§. ζ). Ἀλλ' ἡμεῖς, αἰτήσαντες συγγνώμην, ἀντεροῦμεν ὀρθῶ στόματι ὀλίγα καὶ τὰ δίκαια.

§. ιε. Α) Λίαν ἀπιθάνως ἔπλασεν ὁ κριτικὸς τοὺς ἐλληνιστὰς Ἰουδαίους ἀνακαλουμένους εἰς τὸ καίμενον τὸ ἐβραϊκὸν (ὡς δῆθεν καταφρονουμένης τῆς ἐρμηνείας). Εἰς ἐλέγχεται δὲ τὸ πλάσμα

(α) Vanslebij de Aegypti Statu praesenti. — Hody.

(β) Bl. Benjamin Tutelens. itinerar. — Hody. [Ἐρεξῆς ὁ δόκτωρ ὑποσυνάπτει καὶ ἄλλας περὶ τῶν Ο, πολλῶ τῶν ἀνωτέρω χείρονας μυθολογίας ἐκ τοῦ χρονολογικοῦ Ἀραβος, καὶ τινος Πέτρου τοῦ Comestoris λήρου, ἅπερ παρατρέχοντες, ἀπαλλάττοντες τῆς ἐκ τούτων γοῦν ἀηδίας τὸν ἀναγνώστην, ὡς οὐδὲν ἴτερον ὄντα, ἢ τοῦτ' αὐτὸ (καθὼς Ὁδῖος ἐνίοτε λέγει) purae putae nugae. Σημ. ἡμετ.]

πολλαχῶς. α) Πῶς ἂν ἐπανεκάλουν εἰς τὰς ἐβραϊδας Βίβλους οἱ ἐβραΐζοντες τοὺς ἑλληνιστάς, ἐν ᾧ οὗτοι ἡγγούουν ἤδη πρὸ πολλοῦ ἀπομαθόντες τὰ ἐβραϊκά, μόνην δ' ἐλάλουν τὴν ἑλληνικὴν; Μὴ γὰρ οὐ διὰ τοῦτο ἐξελληνίσθησαν αἱ Γραφαὶ εἰς δημοσίαν αὐτῶν χρῆσιν, καθὼς αὐτὸς Ὀδῖος οὐχ ἅπαξ διεκήρυξε; (βλ. ὑπισθ. σελ. 28). Ἡ μήπως ὁ Ἀρχιερεὺς καὶ οἱ Ἱεροσολυμίται ἤθελον ἀποστερῆσαι τῶν Γραφῶν τοσοῦτους ἑλληνίζοντας ὁμογενεῖς αὐτοῖς λαοὺς, συνελαύνοντες εἰς ἀνάγνωσιν γλώσσης ἤδη πάντη ξένης, ὡς πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἀκαταλήπτου;—β) Ὁ Φίλων ἱστορεῖ τοὺς Νόμους μετὰ τὴν ἐρμηνείαν ζηλωτοὺς καὶ περιμαχῆτους πᾶσιν ἡγεμόσι τε καὶ ιδιώταις ἐπιδεικνυμένους» (π. Μωσ. β).—γ) Ὁ Ἰώσηπος Ἱεροσολυμίτης ἱερεὺς, ἐβραῖος βαθὺς, καὶ σοφώτατος τῶν ἐβραΐστων, ἐπαινεῖ τὴν Πτολεμαίου φιλοτιμίαν, «Ὅς τὸν νόμον καὶ τὴν κατ' αὐτὸν διάταξιν τῆς πολιτείας εἰς τὴν ἐλλάδα φωνὴν μετέβαλεν» (Ἀρχαιολ. προοιμ. §. γ). Συνοψίζων δὲ καὶ τὴν Ἀριστέου ἱστορίαν, ἀποδέχεται καὶ συνομολογεῖ καὶ τὰς παρ' αὐτῷ ζωγραφουμένας περικλεεῖς τῆς ἐρμηνείας ἀρετάς· καὶ ταύτην θεωρεῖ μετὰ τοῦ Πτολεμαίου καθολικὴν καὶ πάγκοινον εἰς τοὺς Ἰουδαίους διωρεάν, α βουληθέντος τοῦ βασιλέως καὶ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ χαρίεσθαι, καὶ πᾶσι τοῖς κατ' οἰκουμένην Ἰουδαίοις» (Ἀρχαιολ. ΙΒ, 6, 4). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τὴν ἑαυτοῦ συντάττων Ἀρχαιολογίαν, εἶχε τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, προσκεφάλαιον.—δ) Ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος, οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Ἰουδαῖοι διαδικαζόμενοι πρὸς τοὺς Σαμαρεῖς (ἐλληνιστὴ πάντως) ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ὑπὲρ τῆς γνησιότητος καὶ μόνης κυριότητος τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἱεροῦ καὶ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν Ἰουδαίων, κατέβαλον τοὺς ἀντιδίκους, ἀποδείξαντες μόνον ἐκεῖνον τὸν ναὸν ὠκοδομημένον κατὰ τοὺς Μωσέως νόμους· παρεῖχον δὲ τὰς ἀποδείξεις «ἐκ τοῦ Νόμου, καὶ τῶν διαδοχῶν τῶν Ἀρχιερέων», ἐκφέροντες πάντως ἐξ ἧς ἀνεγίνωσκον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐρμηνείας τῶν Ο, (Ἰώσηπ. Ἀρχ. ΙΓ, γ. 4).—ε) Πάντες οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ἡ γερουσία, καὶ Ἰουδας, γράφοντες πρὸς Ἀριστόβουλον, διδάσκαλον τοῦ Φιλομήτορος

Πτολεμαίου, καὶ πρὸς ἅπαντας τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ἐλληνίζοντας Ἰουδαίους, αὐτὸν τε τὸν ἐλληνιστὴν Ἀριστόβουλον ἐμεγάλυνον, ὡς ὅντα τοῦ τῶν Χριστῶν γένους, καὶ ὑπὲρ πάντων πύχοντο πρὸς Θεόν, α διανοίξαι τὰς καρδίας αὐτῶν ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ » (ὃ ἔχρωντο δηλονότι, τῷ ἐλληνίζοντι), καὶ πᾶσι παρήγγελλον, ἵνα κατ' ἔτος ἑορτάζωσι τὸν τοῦ ναοῦ καθαρισμὸν (ὑμνοῦντες δηλονότι τὸν Θεόν, καθ' ὃς εἶχον ἐλληνίδας γραφάς). Πρὸς δὲ τὸ κείμενον τὸ ἐβραϊκὸν τῶν θείων Γραφῶν οὔτε τότε τοὺς ἐλληνιστάς ἀνεκάλουν, οὔτε τὴν προτέραν γράψαντες ἐπιστολὴν πάντα δὲ μᾶλλον ἄλλα βιβλία προέτρεπον αὐτοὺς, ἵνα ζητήσωσιν, ἂν ἔχωσι χρεῖαν, ἐκ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ὑπ' Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου ἐπισυναχθείσης βιβλιοθήκης (Β. Μακκ. α. 1, καὶ β. 7. κτλ.). βλ. καὶ ἐφεξ. κεφ. Ζ, §. κε.—ς) Ἀλλὰ καὶ καθεξῆς ἐπὶ τοῦ Β, Εὐεργέτου Πτολεμαίου, ὁ τοῦ περικλεοῦς Ἰησοῦ τοῦ Σειράχ, ἐγγονος, Ἱεροσολυμίτης ἀνὴρ, οὐ μόνον ἐξελληνίζεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν ἐβραϊκὴν τοῦ πάππου Σοφίαν, ἀεχιδίδους τὸ βιβλίον καὶ τοῖς ἐν τῇ παροιμία βουλομένοις φιλομαθεῖν», ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τὰς πρόφην ἡρμηνευμένας Γραφάς εὐσεβῶς ἐμνημόνευσε «τὸν νόμον καὶ τὰς προφητείας καὶ τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων» (Σ. Σειρ. Προλόγ.).—ζ) Τελευταῖον ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων, ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἱεροσολύμοις ὑπῆρχε προὔφεςῶσα συναγωγὴ τῶν Λιβερτίνων, καὶ Κυρηναίων, καὶ Ἀλεξανδρέων, καὶ τῶν ἀπὸ Κιλικίας καὶ Ἀσίας (Πράξ. ζ. 9) Ἰουδαίων ἐλληνιστῶν, οἵτινες (καθὼ τοιοῦτοι) μετεχειρίζοντο πάντως τὴν ἐλληνικὴν ἐρμηνείαν (ὡς παρὰ πᾶσιν ἀδιάβλητον δηλαδὴ, καὶ γνησίαν νομομισμένην, καὶ ισότιμον τῷ ἀρχετύπῳ) (α). Ὅθεν καὶ ὁ θεῖος Στέφανος ἐκ ταύτης ἀπεστόμιζε τοὺς συζητητάς, καὶ ἀπελογεῖτο (Πράξ. ζ). Καὶ πάντες δὲ οἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐλληνισταὶ ταύτην ἀνεγίνωσκον ἐν ταῖς συναγωγαῖς. Μάρτυς Ἰουστίνος ὁ Μάρτυς (Παραίν.), ὁ Τερτυλλιανὸς (β), αὐτὸς Ὀδῖος (γ). Ὅτι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ Ταλ-

(α) βλ. Salmas. Funer. Linguae. Hellenist. p. 87.

(β) Tertul. Apolog. 18.

(γ) Hody de Bibl. Text. Libr. III. p. 1. c. 1. pag. 224—233.

μουδικοί μετὰ τιμῆς ἀνέφερον τὴν ἐρμηνείαν, λέγομεν καὶ ἀλλαχοῦ πλατύτερον. Ὅσον δὲ πρὸς τὸ παρὸν, ἡ δὴθεν ὑπὸ τῶν ἐβραϊζόντων εἰς τὸ κείμενον ἐπανάκλησις τῶν ἐλληνιστῶν ἀρκούντως ἐξελέγχεται πλάσμα λίαν ἄχαρι καὶ προφανέστατον· καὶ ἀπὸ τοιούτου ῥάμματος λεπτοῦ καὶ σεσηπότος ἐξήρτησεν ὁ κριτικός τὴν ἄφρευκτον ἀνάγκην, ἥτις συνήλασε τάχα τοὺς Ἀλεξανδρινούς εἰς ἐφεύρεσιν τῆς θείας ἐπιπνοίας τῶν Ο. Φαίνεται δὲ πῶς καὶ αὐτὸς κλῶθων τὸν τοῦ πλάσματος μίτον δακτύλοις δειλοῖς καὶ νεναρκαωμένοις· καθότι τὴν ἐποχὴν τῆς γενέσεως τοῦ κατ' αὐτὸν μύθου κατέλειπεν ἀόριστον πλανωμένην εἰς τὸ παρελθὸν τῶν πρὸ τοῦ Φίλωνος χρόνων (ὡς καὶ τούτου τὴν θεοπνευστίαν ὁμολογοῦντος)· ὑποτίθησιν ὅμως αὐτὴν πάντως νεωτέραν τῆς Ἀριστέου συγγραφῆς. Ἀλλ' ἐὰν συγχωρῇται ψεύδους ὑπὸ ψεύδους ἐλεγχος (κατὰ τὸ « πατῆράλω πάταλον ἐκκρούειν »), ψευδίζει τὸν σοφὸν Ὀδίων ὁ σοφώτερος Ἐιχόρνιος, μεταγενεστέραν τῶν Φίλωνος χρόνων γνωματεύσας τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀριστέου. (Βλ. ὅπισθ. κεφ. α, σελ. 7.) (α).

§. ις. Β) Ἄσμενος καὶ πεποιθὺς ὁ κριτικός ἀντέταξε πρὸς τὴν τοσοῦτων θείων Πατέρων καὶ ἄλλων σοφῶν ὁμόφωνον μαρτυρίαν τὰς περὶ τῶν οἰκίσκων ἀντιλογίας τοῦ Μασίου, καὶ εἴ τινας ἄλλου τῶν νεωτερικῶν (§. β)· διότι καὶ αὐτὸς (ὡς αὐτὸς ἐγνωμάτευσεν) « Ὅ, τι βούλεται, τοῦτο καὶ πιστεύει », καὶ τῶν ἀβουλήτων προτιμᾷ! Ἀλλ' ὅμως ἡ πλάστιγξ τῆς ἀληθείας ἄλλως ψηφίζει περὶ τοῦ πράγματος. Ἄνω ἄνω χωροῦσιν οἱ λόγοι τῶν ἐναντιῶν κοῦφοι καὶ κενοὶ, « ἀκλεεῖς, αἰδηλοὶ, ὑπαι γεφέεσαι εἰς ἀέρα σκεδαζόμενοι »· τῶν δὲ Πατέρων αἱ μαρτυρίαι βέβηκον ἐμβρι-

(α) Οὕτω καὶ Ἐίνσιος εἰς τὸν (ὃν καὶ Ὀδῖος διέπειξεν ἀνωτέρω § ι) χειρὶν αὐτοῦ δυνεῖον εἰσάγων ὡς τάχα πεπλασμένα συγχρόνως καὶ τὴν ἐξ ἐπιπνοίας συμφωνίαν τῶν ἐρμηνέων καὶ τῶν οἰκίσκων, ἀναιρεῖ καὶ τὴν ἐτέραν Ὀδίου πλάνην, φαντασθέντος τοὺς οἰκίσκους ὑστερον τῆς συμφωνίας πλαστουρηθέντας, καὶ μετὰ τοὺς Φίλωνος χρόνους (§. ι). Ὅτι δὲ καὶ Φίλων αὐτὸς ὑπογράφει τοὺς οἰκίσκους, λέγομεν εὐθὺς παρακατιόντες.

θεῖς καὶ ἐδραῖαι καὶ ἰσχυραὶ, καθὼ καὶ βίου ἀγιότητι, καὶ πλούτῳ σοφίας (δῶσουσι δὲ δήπου καὶ αἰνεῖν οὐκ ὀλίγην κρίσεως μοῖραν οἱ καθ' ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς καρδοῖς τοῦ κριτηρίου μέγα λυχοὶ σοφοί!), καὶ ζήλω φιλαλήθει, καὶ χρόνου παλαιότητι σεβασμιωτάτων. Τί λέγεις Ὁδιδε; παρὰ τὴν ἐνός καὶ μόνου, τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου, μαρτυρίαν θέλεις προτιμῆσωμεν τὰς Μασσιανὰς καὶ Βελλαρμινεῖους εἰκασίας, ὅσας χθὲς καὶ πρόην ἐγνωμάτευσαν οἱ δυτικοὶ οὗτοι σοφοί, καὶ ἄκοντες ἕως καὶ μὴ βουλόμενοι; Οὐδὲν γὰρ ἕτερον, ἢ τὴν τοῦ Πατρὸς Ἱερωνύμου περὶ τῶν οἰκίσκων ἐμπαθῆ κρίσιν ἐπανελάβον καὶ οὗτοι, οἷον ἀφοσιούμενοι, καὶ προστιθέντες καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἀμάρτυρά τινα καὶ εἰκαῖα νόθων λογισμῶν γεννήματα. Παλαισινὸς ἦν ὁ Ἰουστίνος, Σαμαρεΐτης τὸ γένος, σύγχρονος καὶ εἰς τῶν Ἀποστολικῶν ἀνδρῶν, «οὔτε τῷ χρόνῳ πόρρω τῶν Ἀποστόλων γενόμενος, οὔτε τῇ ἀρετῇ φιλοσοφίας δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς, καὶ μάλιστα γε τῆς θύραθεν εἰς ἄχρον ἀνηνεγμένος, πολυμαθεῖα τε καὶ ἱστοριῶν περιβρέμενος πλούτῳ» (Φώτ., ἀναγν. ρκε, καὶ σλδ), «καὶ ταῖς ἀλθελείαις φιλοσοφώτατος» (Εὐσέβ., Ἐκκλ. ἱστορ. Δ, 46 καὶ 48). Τοῦτον οὖν οὕτως ἀμβλύν καὶ κοῦφον τὰς φρένας εὔρηκαν οἱ ἄνδρες, ὥστε καθυπέγραψαν αὐτὸν ἐλκόμενον τῶν ὥτων καὶ τῆς ῥινὸς ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων, καὶ πιεζέοντα μῦθον παχυλὸν ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων πεπλασμένον, ὡς ἂν ἀρχαίαν καὶ πατροπαράδοτον ἱστορίαν! (α). Ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὁ Ἰουστίνος

(α) Ὁ δὲ χρυσοῦ χρυσότερος Βανδάλης εἰς τοσαῦτον ἤλασεν ἀναιδέας, ὥστε περὶ τοῦ Ἀποστολικοῦ Ἰουστίνου παρεχρήσατο καὶ αὐτὸ τὸ ἀποστολικὸν ῥητόν, «ὅτι προσεῖχεν Ἰουδαίοις μύθοις καὶ γραφαῖς» (οὕτω γράφει κατὰ λέξιν ἑλληνιστὶ!) Καὶ προστίθεται εὐθὺς ἐπιφέρων ὁ Βανδάλης (Diss. p. 146) «*Uti Apostoli Paulus et Petrus loquuntur* (ὡς λέγουσιν οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος)! Ἀλλὰ τὸ μὲν Ἰουδαίοις μύθοις εἶπε Παῦλος (Τίτ. α, 14), καὶ τὸ γράφει (μύθους) πάλιν ὁ αὐτός (α. Τιμ. δ. 7). Παρὰ δὲ τῷ Πέτρῳ ποῦ ταῦτα τὰ ἐπιθετὰ εὔρηκεν ὁ κριτικὸς; Καὶ ὁμοίως οὕτως πάλιν αὐτός ὁ Βανδάλης ἐπέπληξεν ἄλλαχού (p. 210) τὸν θεῖον Ἰουστίνον, καὶ ὡς κακῶς ἀναγνόντα τὰς Γραφάς· διότι τὸ ἐν Ἀριθμ. κα, 6· «ὅτι αὐτὸν (τὸν χαλκοῦν ὄφιν) ἐπὶ τοῦ σημείου», ἐρμηνευτικώτερον ἐπιφέρων ὁ μακάριος Ἰουστίνος, εἶπεν ὅτι «Ἐποίησε Μωσὴς τύπον σταυροῦ» (κατὰ τὸ Ἰωάν. γ. 14

νος οὐκ εἶπεν ἐξ ὀνόματος ὅτι παρ' Ἰουδαίων ἤκουσε τὴν περὶ τῶν οἰκίσκων, ὧν ἐώρακε τὰ ἴχνη, παράδοσιν λέγει δὲ μόνον ὅτι α παρὰ τῶν ἐκεῖ (τῶν ἐν τῇ Φάρῳ), ὡς τὰ πάτρια παρεληφότεων ἀκήκοεν v. Ὅτι δὲ τὴν Φάρον κατώκουν καὶ Αἰγύπτιοι, ἢ Ἀλεξανδρεῖς Ἕλληνες καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰουστίνου, καθὼς καὶ ἐπὶ Στράβωνος, ἀψόμεθα μετ' ὀλίγον (§. ιζ). ὥστε καὶ παρ' Ἑλλήνων αὐτοχθόνων Φαρίων ἡδύνατο μαθεῖν ὁ Ἰουστίνος τὸ παρ' αὐτοῖς πρεσβευόμενον τοῦτο πάτριον. Ἀλλ' ἔστω δῶμεν, ὅτι παρ' Ἰουδαίων αὐτὸ παρέλαβε· μὴ καὶ παρευθὺς ἐπίστευσεν ἀνενδοιάστως ὡς ἐθεαίον τὸ μυθᾶριον; Καὶ πῶς, ὃ σοφώτατοι ἀνδρῶν, μὴ γὰρ οὐκ ἦσαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τότε καὶ Χριστιανοί, παρ' ὧν ὁ μακάριος Ἰουστίνος εὐκόλως ἂν ἐμάνθανε τὴν ἀλήθειαν; ἢ μήπως ἐπίστευε τοῖς Ἰουδαίοις μᾶλλον, παρὰ τὴν Ἀποστολικὴν τῶν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν, καὶ τὸν τότε ἐπίσκοπον Ἰουστον, ἢ Πρίμμον, τέταρτον ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου Μάρκου διάδοχον; (Εὐσέβ. Ἐκκλ. ἱστ. Δ, 1, καὶ 4). Ἀλλ' ὁ σοφὸς Ὀδῖος ἐπώλησε τοῖς Ἰουδαίοις, ὁδοῦ πᾶρεργον, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐγχωρίους Χριστιανούς, οἵτινες εὐθέως ἂν ἐξήλεγχον ἐκείνους ἐπ' αὐτοφώρῳ, τοιαῦτα ῥαδιουργοῦντας! Ἐπειτα καὶ ἄλλως, ὅσον ἂν ὑποτεθῶσι χαλκομέτωποι τῆς μυθολογίας οἱ πρωτουργοί, πῶς ἡδύνατο κτίσαι τὸν μῦθον εἰς ἐρείπια παλαιᾶς οἰκοδομῆς, γνωστῆς εἰς ἅπαντας τοὺς Ἀλεξανδρεῖς; ἢ μήπως εἰς τὴν Φάρον οὐδένης τότε τῶν ἄλλων Ἀλεξανδρέων ἐθάμιζον, οὐδ' ἐγνώριζον ἐκ παραδόσεως ποῖα τὰ ἐρείπια; Μόνοι δὲ ἄρα τὴν νῆσον ἐνέμενον Ἰουδαῖοι; καὶ τις τούτων, ἴσως βαβυλῖνος, ὡς ἄλλος πάλιν Πρωτεύς, συνεχῶς κατ' αὐτὴν ἐπωλεῖτο, « γέριον ὀλοφώϊα εἰδὼς », καὶ « πάντα γινόμενος » καὶ φβεγγόμενος εἰς

πρβλ. Ματθ. κθ, 30, καὶ πάντας περὶ τούτου τοὺς θείους Πατέρας). Οὕτω καὶ Βαρνάβας ὁ Ἀπόστολος: « Μωσῆς ποιεῖ τύπον τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν παθεῖν, καὶ αὐτὸν ζωοποιήσιν, ὃν δόξουσιν ἀπολωλέκει, ἐν σημείῳ » κτλ. (Βαρν. ἱστο. §. ιβ). Ἄλλ' ἐξεβράβησε πλατεῖα χεὶρὶ ταῦτα δὴ τὰ ὑστερὰ τὰ Βαυβάλεια ῥήματα, ἢ θαύματα, ὁ Δεμάγιστρος (pag. 572). Καὶ τοὶ καὶ τὸ μνησθῆναι ὅπως τῶν τοιοῦτων διεβρώχτων ἀπαυθαδημάτων, ἀπαίσιον.

εἰς ἀπάτην τοῦ Ἰουστίνου; Οὐδ' εὐρέθη τις φιλαλήθης ψυχὴ σφίζουσα τὸν Ἰουστίνον ἐκ τῆς τοῦ ῥαββίνου τερατείας, ὡς ἔσφωσε τὸ πάλαι κατ' αὐτὴν δὴ τὴν Φάρων ἢ Εἰδοθέα τὸν Ὀδυσσεά, καταδείξασα τὰς ἀπατηλὰς τοῦ-Πρωτέως μεταβολὰς; (Ὀδυσ. δ, 333 κτλ.).

« Ἄσμενος (λέγουσιν) ἐπίστευσεν Ἰουστίνος τῷ μύθῳ, ὡς βεβαίουντι τὸ κύρος τῶν Γραφῶν, δι' ὧν καὶ πρὸς Ἰουδαίους ἐμελλε πολεμεῖν καὶ πρὸς ἐθνικούς. »-Παπαί! μέγα τῷ ὄντι καὶ πειστικώτατον ὄπλον εἰς δεῖξιν τοῦ κύρους εἶχε πρὸς Ἰουδαίους, προβάλλων αὐτὸν τὸν ὑπ' ἐκείνων πλασθέντα μῦθον! ἀλλὰ τοῦτ' ἂν ἦν ἐπίσης γελοῖον, ὡς καὶ ἂν τις ἐπιδεικνύη νόμισμα κίβδηλον, ὡς ὀβρυζὸν χρυσὸν, πρὸς αὐτὸν τὸν αὐτουργὸν τοῦ νομίσματος παραχαράκτην! Ἔπειτα καὶ πρὸς τὸ κήρυγμα τοῦ θεοῦ Εὐαγγελίου ποῖαν εἶχε χρεῖαν τοῦ δῆθεν ψευδοθαύματος τῆς συμφωνίας τῶν ἐρμηνέων τῆς Γραφῆς ὁ μακάριος Ἰουστίνος; Μὴ γὰρ καὶ οὗτος καὶ πάντες οἱ τότε Χριστοκήρυκες ἐμελλον πείθειν τοὺς ἐλληνιστὰς Ἰουδαίους, ἵνα δεχθῶσι τὸ κύρος τῆς ἐλληνικῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν; Ἀλλὰ τοῦτο πάντες ὁμολογουμένως εἶχον ἤδη πρόπαλαι παραδεδεγμένον, καὶ ταύτην ἀνεγίνωσκον τὴν ἐρμηνείαν ἐν ταῖς Συναγωγαῖς. Καὶ κατ' αὐτοὺς δὲ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστίνου τοσοῦτον αὐτὴν ἐτίμων, ὥστε μικρῷ πρότερον (μεταξὺ τοῦ Φίλωνος καὶ τοῦ Ἰουστίνου, καθὼς Ὁδῖος ἀκριβῶς διώρισε!), προσετίθουν πλάσαντες καὶ αὐτὸ-τὸ θαῦμα τῶν οἰκίσκων! Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι πύθεν ἄλλοθεν, εἰμὴ ἐκ τῆς ἐρμηνείας ταύτης ἀπεδείκνυσον πρὸς τοὺς ἐλληνιστὰς Ἰουδαίους « τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν »; ἴστε καὶ Ἰουστίνος ἐκ τῶν ὁμολογουμένων θεῶν Γραφῶν ἀποδεικνύων τὴν ἀληθειαν τοῦ κηρύγματος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, οὐδεμίαν εἶχεν ἀνάγκην καὶ τὰς δῆθεν πεπλασμένους αὐτῶν τερθρείας προσπραγματοῦν (α). Καίτοι καὶ ἄλλως, οὐδ' εἶχον ἐπὶ πλέον ἀντιλέγειν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς τὸ κύρος τῆς ἐρμηνείας, ἀφ' οὗ εἰσάπαξ ἐδημοσίευσαν (τότε μάλιστα

(α) Οὕτω πρὸς Τρύφωνα τὸν Ἰουδαῖον ὁ μάρτυς Ἰουστίνος διελέγετο ἐκ τῶν

λιστα νεωστὶ, κατὰ τὴν ὁδίου ψήφον) πλασουργήσαντες αὐτοὶ τὸν μῦθον τῶν οἰκίσκων, καὶ τῆς θεοπνεύστου συμφωνίας τῶν ἐρμηνευτῶν· δι' αὐτοῦ γὰρ τούτου πάλιν ἀπεσφίμιζον ἂν αὐτοὺς οἱ περὶ τὸν Ἰουστίνον· καὶ οὕτως ἂν εὐρίσκοντο μεμυθουργηκότες κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς! Πρὸς δὲ πάλιν τοὺς ἐθνικοὺς ὁ ἀγὼν κυρίως ὑπῆρχεν, ὅπως πληροφορηθῶσιν, ὅτι καὶ οἱ Προφῆται καὶ οἱ Ἀπόστολοι θείῳ πνεύματι κινούμενοι ἐλάλησαν καὶ συνέγραψαν τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην. Τούτου δὲ τελεσθέντος, ὀλίγος ἔπειτα καὶ δευτερεύων ἔμενε λόγος περὶ τοῦ πῶς ἐξελληνίσθησαν αἱ ἐβραϊκαὶ γραφαὶ (διὸ καὶ παροδικῶς μνημονεύουσι τῆς ἱστορίας οἱ μνημονεύοντες θεῖοι Πατέρες, ἄλλοι τε καὶ Ἰουστίνος αὐτὸς ἐν τῷ πρὸς τοὺς Ἕλληνας). Ἐπειτα μὴ τοι πρὸς Ἕλληνας μόνον ἐκήρυττον τὸ Εὐαγγέλιον οἱ τότε κατὰ τόπους ἀποστολικοὶ Χριστοκήρυκες; οὐχὶ δὲ καὶ πρὸς Ἀραβίας καὶ Πέρσας καὶ Ἰνδοὺς καὶ ἄλλους ἐθνικοὺς, ὧν οἱ πλεῖστοι ἠγγόνουν τὴν ἐλληνίδα φωνήν; Ἀλλὰ καὶ οὗτοι, καὶ πάντες οἱ ἐξ Ἑλλήνων, ἡ ὁποιοῦνδήποτε ἐλληνιστῶν, πιστεύοντες εἰς Χριστὸν κατὰ τοὺς Ἰουστίνου χρόνους, καθὼς ἀπεδέχοντο τὸ θεόπνευστον τῆς Καινῆς Διαθήκης, οὕτως ἂν ἀπεδέχοντο καὶ τὴν μετ' αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων παραδοθεῖσαν ἐρμηνείαν τῆς Παλαιᾶς, καὶ χωρὶς τοῦ θαύματος τῶν οἰκίσκων. Ἀλλὰ μὴ κρούωμεν ἐπὶ πλεόν τὸ διεβρώγος σκευάριον τῆς ὁδικῆς κεραμουργικῆς· πανταχόθεν διάκενον ἤχεϊ καὶ σαθρόν! Τὸ δὲ περὶ τῶν ἄλλων, τῶν Ἰουστίνῳ ὁμοφώνων θείων Πατέρων, συμπέρασμα, ποῖον; ὡς ἀγέλην βοσκηματῶδη παρέστησαν τού-

κατὰ τοὺς Ο, Θείων Γραφῶν καὶ ταύτας ὁ Τρύφων αἰδοῦμενος, ἀγία λόγια τοῦ Θεοῦ ὁμολογεῖ, καὶ ἐκ τούτων προειβάξασθαι παρακαλεῖ καὶ τοὺς « ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Βασιλέως Αἰγύπτου τῆς Γραφᾶς ἐξηγήσαντας Ο, συχνάκις Ἰουστίνου μνημονεύοντος, οὐδὲν ἀντίλεγειν ὁ Τρύφων (Ἰουστ. Διαλ. π. Τρύφ. §. 79, 84 κτλ.). Καί τοι τότε ἀρεσμένων ἤδη τῶν ῥαββίνων παρεξηγεῖν τινὰ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, (§. 67, 71) καὶ τὴν Ἀκύλα μετάφρασιν ἤδη πρὸ μικροῦ ῥαδιοργανισάντων (τῷ 130. μ. Χ), ἥς οὔτε Τρύφων, οὔτε ὁ μάρτυς Ἰουστίνος ἐπεμνήσθησαν ῥητῶς ἐν τῷ Διαλόγῳ. Βλ. σελ. 177 αὐτοῦ, καὶ τὴν σημείωσιν τοῦ ποροῦ ἐκδότου, ἐν ἐκδ. Venet. 1747.

τους ἡμῖν οἱ σοφοί, παρακολουθοῦντας ἄλλεπαλλήλους ἐξόπισθεν τοῦ θαλλοῦ τῆς Ἰουστίνου ψευδολογίας, καθὼ σφόδρα καὶ αὐτοῖς ἡδέας καὶ νοστήμου (λέγει Ὀδιος), καὶ χρησιμωτάτης διὰ τοὺς λόγους τοὺς αὐτοὺς. Ἀλλ' εἰ καὶ τὸν Βίρηναιον καὶ τὸν Εὐσέβιον καὶ τὸν Κύριλλον μετὰ τοῦ Χρυσοστόμου παρεῖδον, ὡς ἀκρίτους τινες καὶ ταχυπειθεῖς, πῶς οὐκ ἐσεβάσθησαν καὶ τὸν (μόλις 40 ἔτη τοῦ Ἰουστίνου νεώτερον) Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, « τὸν ἱερὸν πρεσβύτερον, τὸν πολυμαθεῖα καὶ πολυπειρίᾳ ἀπαντας ἀπολιπόντα »; (Θεοδώρ. Λίρετ. μυθ. α, 6: πρὸς Εὐσέβ. Ἐκκλ. ἱστ. γ. 11: καὶ Φώτ. ἀναγν. ρια). Οὐδ' οὗτος οὖν ἐγνώριζεν ἀκριβῶς τὰ κατ' αὐτὴν τὴν Ἀλεξανδρείαν συμβάντα περὶ τὰς « ἐν αἷς ἡσκειτο » θείας Γραφάς; Οὐδ' ὁ τούτου διδάσκαλος Πάνταινος, « ἀνὴρ ἀπὸ παιδείας ἐπιδοξότατος, καὶ ζώσῃ φωνῇ καὶ διὰ συγγραμμάτων τοὺς τῶν θείων δογμάτων θησαυροὺς ὑπομνηματιζόμενος, καὶ μέχρι καὶ τῆς Ἰνδῶν γῆς διαδεξιόμενος τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων; Οὐδ' ὅλον, τέλος, ἔκεινο τὸ κατ' Ἀλεξανδρείαν « ἐξ ἔθους ἀρχαῖον » (ἀπὸ Μάρκου τοῦ Ἀποστόλου) συνεστηκὸς ἱερὸν διδασκαλεῖον, οὗτινος καὶ Πάνταινος προέστη, καὶ Κλήμης, καὶ Ὠριγένης; (Εὐσέβ. Ἐκκλησ. ἱστ. ε, ι, ια, κτλ.). ἀλλ' οὕτω τυφλῶς καὶ ἀταλαιπώρως ὅλη καίκεϊνη ἡ Κατοχητικὴ τῆς Ἀλεξανδρείας Σχολή, « πρὸς τῶν ἐν λόγῳ καὶ τῇ περὶ τὰ θεία σπουδῇ δυνατῶν συγκροτουμένη » (Εὐσέβ. αὐτ.), παρεδίδετο καὶ ἐπίστευσεν, οὐδ' ἐξήλεγε παρρησίᾳ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἀκμαζούσης περὶ τῶν θείων γραφῶν ραδιουργουμένην μυθοπλαστίαν; ὦ Ὀδιε, τίνα δοκεῖς πείσεις τάδε;

§. ιζ. Γ) Ἰδωμεν ἤδη καὶ τὸν Ἀριστέαν, ὅστις (ὡς θέλουσιν οἱ περὶ τὸν Ὀδιον) οὐ μόνον ἐσιώπησε περὶ τῶν οἰκίσκων καὶ τῆς θείας ἐπιπνοίας τῶν ἐρμηνέων, ἀλλὰ καὶ τάναντία μαρτυρεῖ ὅσον ἄλλως ψεύστης παρ' αὐτοῖς θεωρεῖται καὶ σκότιος καὶ υποβοηθητικὸς οὗτος ὁ συγγραφεὺς, περὶ τούτου τοῦ πράγματος ὅμως εισάγεται μάρτυς ἀξιόπιστος καὶ τίμιος, ὁ πρὸ μικροῦ στιγμῆς! διότι (λέγουσιν) οὗτος πρῶτος ἐπλαστούργησε τὰ τῶν Ο·

καὶ λοιπὸν, ὅτι μὴτ' ἐγνώριζε, καὶ προφανῶς ἠρνήσατο ὁ πρωτοψεύστης οὗτος, τοῦτο πολὺ μᾶλλον ἐξελέγχεται ψευδέστατον, ὅταν λέγεται παρὰ μεταγενεστέρων. Ἄν δὲ τοῦτον δικαιολογῶν, εἴπῃς, ὅτι καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐνδόξων συγγραφέων οἱ πρῶτοι συγγράψαντες ἱστορίαν, ἢ ὅπως παρέλιπον, ἢ καὶ συνεπτυγμένως ἐξέφρασαν τινὰ περιστατικά· ταῦτα δὲ προσανεπλήρωσαν ὕστερον ἄλλοι, μαθόντες ἐκ παραδόσεως, ἢ καὶ σπουδαιοτέρως ἐρευνῆς· ἂν τι τοιοῦτον εἴπῃς, ἀπώλου! λήρους λέγεις· ψεύδη λέγεις· ἀναυλα καὶ αὐθωρὸν ἀποπέμπεσαι εἰς κόρακας, μετὰ τῶν Σεραρίων καὶ Σαλμερώνων! Ἐπιφέρουσι δὲ καὶ λόγους τῆς καταδίκης ισχυροῦς.

Πρῶτον (λέγουσιν) ὁ Ἀριστέας ἔγραψεν εἰς κατεσκευασμένον οἶκον, οὐχὶ οἴκους! — Οὐχὶ πάντως οἴκους, οὐδ' ἡμεῖς τοῦτο λέγομεν (ἀνανεύει δὲ μακρόθεν καὶ ὁ Σαλμερὼν)· οὐχὶ οἴκους, ἄπαγε! ἀλλ' ὁ μέγας οὗτος καὶ διαπρεπὴς οἶκος οὐκ εἶχεν ἄρά γε καὶ οἰκίσκους; Ἢ μήπως οἴκους ὅλους ἐννοοῦσιν οἱ λέγοντες οἰκίσκους, καὶ οἰκημάτια, ἢ δωμάτια, καὶ θαλάμους, καὶ εἴ τι ἄλλα τῶν τοιούτων τοῦ οἴκου μερῶν; — Ἀλλὰ (λέγουσι) Συνέδριον ἔγραψεν Ἀριστέας ὅτι *συνεκρότουν οἱ ἐρμηνεῖς*. — Συνέδριον (ἀπαντῶμεν) ἔγραψεν Ἀριστέας οὐχὶ τοὺς ἐρμηνεῖς αὐτοὺς συγκροτοῦντας (ἄπαγε τοῦ ψεύδους!), ἀλλὰ τῖνα; αὐτὸς εἰπάτω· « Συνέδριον ποιησάμενος ὁ Δημήτριος εἰς κατεσκευασμένον οἶκον παρὰ τὴν ἡύονα, διαπρεπῶς ἔχοντα, καὶ πολλῆς ἡσυχίας ἔφειδρον, παρεκάλει τοὺς ἄνδρας τὰ τῆς ἐρμηνείας ἐπιτελεῖν » (σελ. 34) κτλ. Οὕτω καὶ Ἰώσηπος· « Συνέδριον ὁ Δημήτριος ἐποιήσατο ἐν τῷ παρὰ τὴν ἡύονα κατεσκευασμένῳ οἴκῳ. — ἀγαγὼν οὖν αὐτοὺς ἐκεῖ, παρεκάλει — ἀκωλύτως ἐπιτελεῖν τὸ ἔργον ». (Ἀρχ. ιβ. β). Ἐκ τούτων τοίνυν ἡλίου γίνεται φανώτερον, πρῶτον, ὅτι τοῦτο τὸ συνέδριον ἐποίησε Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, οὐχὶ (καθὼς Ὀδῖος ἠρμήνευσεν) « αὐτοὶ οἱ Ο, συνελθόντες συνέστησαν » (α). Ἐπειτα ἡ λέξις τὸ Συνέδριον σημαίνει μὲν συνήθως

(α) « Interpretes in domo ista congregatos συνέδριον constituisse » (Hody

καὶ τὴν συνεδρίαν, καὶ τοὺς κοινῇ συνεδριάζοντας, καὶ τὸν τόπον (τὸ χωρίον καὶ τοὺς θώκους), ἐν ᾧ πάντες ἅμα συνεδριάζουσι, καὶ ποτε συγχρόνως καὶ τὸν τόπον ἅμα καὶ τὰ πρόσωπα (α). Ἀλλ' ἐνταῦθα καθολικώτερον ἐξελήφθη ἡ λέξις ἑξαιρέτως ἀντὶ τοῦ συνεδρα, ἢ συνεδρία, δηλοῦσα καταγώγιον, πολλῶν οἰκημάτων περιεκτικόν, ἐν ᾧ συνεκάθητο καὶ συνώκουν οἱ Ο, συνερχόμενοι καθ' ἡμέραν, οὐχὶ πάντες ἅμα καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ συνεδρεύοντες ἐπὶ τῶν θώκων, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ συνάμα καὶ πλησίον ἔχοντες τὰς ἐδρας ἢ τὰς καθέδρας, τὰ οἰκημάτια (β). Καὶ λοιπὸν ὁ Ἀριστέας συνέδριον εἶπε τὸ συνθεστέρον συνοικίον, οἰκημάτων ἄθροισμα, κειμένων εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν οἶκον (τὸν παρὰ τὴν ἡύδα μέγαν καὶ διαπρεπῆ κατεσκευασμένον). Τοιαύτην συνοικίαν ἢ συνεδρίαν διαγράφει τὸ τῶν Ο, συνέδριον καὶ αὐτὸς ὁ μάρτυς καὶ φιλόσοφος Ἰουστίνος, λέγων « Προσέταξεν (ὁ Πτολεμαῖος) ἱσαριθμούς τῶν ἐρμηνεύοντων οἰκίσκους γενέσθαι (παρασκευασθῆναι) μικροὺς, ἐπὶ τῷ ἑκάστῳ ἰδίᾳ καθ' ἑαυτὸν τὴν ἐρμηνείαν πληρῶσαι » κτλ. (Παραίνεται. §. ιγ). Ὡσαύτως καὶ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων· « Τῶν παρὰγενομένων ἐρμηνευτῶν ἑκάστῳ ἰδίῳ οἶκον ἀπονεῖμαι » κτλ. (Κατηχ. δ. κεφ. λδ).

pag. 142). Ἀλλ' εἴπερ αὐτοὶ οἱ ἐρμηνεῖς συνελθόντες ἐν τῷ οἴκῳ συνέδριον συνέστησαν, πῶς λοιπὸν πάλιν « ἦ γὰρ ἐν αὐτοῖς ἐκεῖ (κατὰ τὸν Ἰωσήφον) ὁ τὸ συνέδριον ποιήσας Δημήτριος;

(α) Βλ. Λουκ. κβ, 66 — Πράξ. δ, 15. κγ. 20, 28, κτλ. Οὕτω καὶ τὸ Βουλῆ, Ἑκκλησία, Θέατρον, Ἀγῶν κτλ.

(β) Ὅτι τὸ ἐδρα, καὶ καθέδρα, σημαίνει καὶ τὸ τῆς συνθεσίας καθίσμα, μονή, καὶ τόπον διατριβῆς, εἴτε πρόσκαιρον, εἴτε διαρκῆ (οἶον οἰκημάτων, καταλύμα, σταθμῶν, κτλ.), ὅλον. Ὁ Ξενοφῶν εἶπε « καθέδραν λαγωῦ, » τὴν κοίτην (τὴν φωλεάν), καὶ Συνέδραν, ἢ Συνεδρίαν, τὸ κατάλυμα, τὸν σταθμὸν (ὅπου συνάμα πολλοὶ κατὰ καιροὺς καὶ κατ' οἰκήματα προσκαίρως ἐδρεύουσι). « Συνέδρα, στάσις, ἢ καὶ στατίωνα (statio, station) καλοῦσιν » (Πούχ.). Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης εἶπε συνεδρίαν τὴν φίλαν τῶν συναγελαζομένων ζώων (ὧν πολλὰ, καθὼς οἱ λύκοι, κτλ. ἔχουσι καὶ τὰς ἰδίας κοίτας ἑκάστου), καὶ « Συνέδρα, τὰ εἰρηνεύοντα πρὸς ἄλληλα » (Ζώα. ἱστ. θ. 1); τὸ συνέδριον λέγεται καὶ ἐπὶ συνάξει οἰκίας, ἢ συναναστραφῆς. « Συνέδριον παίζοντων » Ἱερ. (ie, 17) κτλ.

Ἄλλ' οἱ περὶ τὸν Ὀδῖον ἐκλαβόντες τὸ *συνέδριον* ἀντὶ τῆς κοινῆς τῶν ἐρμηνέων *συνεδριάσεως* (ἐφ' ὅσον συμφωνοῦσι μετὰ τοῦ Ἱερωνύμου), ἐκλαμβάνουσι καὶ ὡς αἰθουσάν, ἢ παστάδα τινα μεγάλην καὶ εὐρύχωρον, ἢ, καθὼς εἶπεν Ἱερώνυμος, *βασιλικήν* (*basilicam*). Ἔστω· δεδῶσθαι καὶ τοῦτο (χάριν τοῦ φερωνύμου Πατρὸς), καὶ κείσθαι κατὰ τὸν οἶκον ἐκεῖνον, εὐρεῖα παστάς, ἢ ἐξέδρα, ὅπου οἱ Ο (πρὶν τραπῶσιν εἰς τὸ ἔργον, ἢ καὶ κατὰ τὴν θ, ὥραν, ἀφ' οὗ ἐπαύοντο τοῦ καθ' ἡμέραν ἔργου) συνήγοντο, προσευχόμενοι καθ' ἐκάστην (τὸ πρῶτ', καὶ μάλιστα «κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν θ». Πράξ. γ. 4), εἶτα δὲ καὶ περὶ τινων ἀναγκαίων συνομιλοῦντες μετὰ τοῦ συμπαρόντος Δημητρίου, καὶ τὰς καθ' ἐκάστην ἐρμηνείας παραδιδόντες. Ὅτι δὲ καὶ εἰς τοιαύτην παστάδα συνεδρίαζον ἅμα πάντες οἱ Ο, καὶ καθ' ἕως ὥρας ἐφιλοπόνουν τὴν ἐρμηνείαν, τοῦτο οὐδαμοῦ οὐδαμῶς οὐτ' εἶπεν, οὐτ' ἐνόησεν Ἀριστέας, ὡνευρεῦθησαν δὲ μόνον οἱ σοφοί! Καθὼς δὲ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ὑψηρόφοις πολιτικαῖς Βουλευτηρίοις, καὶ Συμβουλίοις, καὶ δόμος ὑπάρχει μέγας, ἐν ᾧ κοινῇ συνιόντες συνεδριάζουσιν οἱ βουλευφόροι σύμβουλοι, καὶ δωμάτια παράκεινται πρὸς ἰδίᾳς συζητήσεως ἐκάστου τμήματος τοῦ Συμβουλίου, ἢ καὶ πρὸς ἐργασίας τῶν γραμματέων. Ὡσαύτως καὶ ὁ παρὰ τὴν ἡύονα κατεσκευασμένος ἐκεῖνος οἶκος, ὁ διαπρεπὴς καὶ βασιλῆιος, καὶ παστάδα μεγάλην εἶχε, καὶ δωμάτια παρακείμενα, ἐν οἷς ἐκάστοις ἕκαστος τῶν ἐρμηνέων εἰσιών, ἐπόνει τὸ καθ' ἡμέραν, γράφων τὴν ἐρμηνείαν (εἴτ' αὐτὸς, εἴτε καὶ δι' ἄλλου καθ' ὑπαγόρευσιν). Ὡστε καὶ εἴπερ ὁ Ἀριστέας (ὡς θέλουσιν οἱ κριτικοὶ) Συνέδριον ὠνόμαζεν αὐτὴν τὴν Ἱερωνύμου *βασιλικήν*, πάντως ὑπενόησε συνάμα καὶ τοὺς παρακειμένους οἰκίστους περιληπτικώτερον· οὕτω καὶ τὸ *ἱερὸν* ἐν περιλήψει σημαίνει οὐ μόνον τὸν κυρίως ναὸν, ἀλλὰ καὶ τὰς παρακειμένας οἰκοδομὰς (οἷον τὰ παστοφόρια, καὶ ἄλλα, καὶ τὰ ὑπαιθρα) (α)· καὶ αὐτὸ τὸ οἶκος οὐ

(α) Ἰωσήφ. Ἰουδ. πολ. Α, ζ, 4· καὶ Ἀρχαιολ. II, γ, 2 (ἵππου καλεῖ οἶκους, καὶ παστοφόρια, ἢ συνέδρια τῶν ἱερέων καὶ νεμεδιδασκάλων). Καὶ αὐτὸ τὸ α ὁ ε, οὐ

μόνον τὸν δόμον, ὅλον δηλαδὴ τὸ τῆς οἰκίας οἰκοδόμημα, ἀλλὰ καὶ οἶκημα, ἢ θάλαμον ἐν αὐτῷ μέγαν, καὶ τὸ ὑπερῶον, καὶ τὰ μικρότερα δωμάτια (α). Καὶ εἰς τοιαῦτα λοιπὸν δωμάτια, ἢ οἰκίσκους εἰσιόντες ἰδίως ἕκαστος τῶν ἐρμηνέων, «ἐτρέποντο πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἑκάστου διασάφειαν» (ὡς εἶπεν Ἀριστέας), ἀναγινώσκοντες δηλαδὴ καὶ διασαφύντες (τουτ. μεταφράζοντες) ἕκαστος κατὰ μέρος (καὶ γράφοντες δὲ πάντως, ἢ πρὸς ταχυγράφον ὑπαγορεύοντες, ὡς προείπομεν), καὶ (κατὰ τὸν Ἰώσηπον) «ὡς ἐν μάλιστα φιλοτίμως καὶ φιλοπόνως τὴν ἐρμηνείαν ἀκριβῆ ποιούμενοι». Ταύτην δὲ τὴν καθ' ἡμέραν διαμονὴν αὐτῶν καὶ διαστάθμευσιν, ἢ συνέδρην ἐν τοῖς τοῦ αὐτοῦ οἴκου δωματίοις, καὶ τὴν κοινήν συνάμα πάντων περὶ τὸ ἔργον προσεδρίαν (ἑκάστου κατὰ μέρος ἐργαζομένου) ὁ Ἀριστέας εἶπε καὶ συνεδρίαν· «Μέχρις ὥρας ἐννάτης τὰ τῆς συνεδρίας ἐγίνετο», ἢ (καθὼς τοῦτο σαφέστερον καὶ ἀπλούστερον ὁ Ἰώσηπος ἐξέφρασε) «μέχρις ὥρας θ, πρὸς τοῦτο (τὴν ἐρμηνείαν) διετέλουν ἄντες» (ε). Ὅτι δ' ἐκεῖνος ὁ οἶκος καὶ αὐτὴν εὐρύχωρον εἶχε, φανερόν. Καὶ εἰς ταύτην λοιπὸν τὴν αὐτὴν (μέρος καὶ αὐτὴν ἀποτελοῦσαν τοῦ ὅλου οἴκου, ἢ α τοῦ τόπου, ἐν ᾧ τὰ τῆς ἐρμηνείας ἐτελέσθη) συνήγαγεν ὁ Δημήτριος τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, οὓς ὁ σοφὸς Ὀδῖος ἀπηνῶς ἐστενοχώρησε, συνεληῖσας εἰς τοὺς οἰκίσκους! Ἀδίκως δὲ καὶ τὸν Σαλμέρωνα κατωνείδισε, μνημονεύσαντα τῆς περὶ τοὺς Ο καὶ κατ' αὐτὸν τὸν οἶκον τῆς ἐρμηνείας φιλοξένου μεγαλοπρεπείας τοῦ Πτολεμαίου. Γνωστὰί, καὶ περιχρόμεναι διὰ τὴν ὑπέρογκον φιλοτιμίαν αἱ φιλαδέλφειοι κατασκευαί». Καὶ εἶχε μὲν ὁ Φιλάδελφος ἐν

σημαίνει μόνον ὅλον τὸ πρὸς λατρίαν οἰκοδόμημα (τὸν πρόναον, καὶ τὸ ἄγιον, καὶ τὸ ἅδυσον), ἀλλὰ καὶ τὰς περὶ οἰκοδόμας (ὡς τὸ ἱερὸν). Βλ. Schleusn. Lex. N. Test. λ. ἱερὸν, ναὸς, οἶκος.

(α) Ὀδυσ. α, 356 κ.λ. «Οἶκος, καὶ μέρος τι τῆς οἰκίας» Ἠσύχ.

(β) Ὁ δὲ κλεινὸς Δεμαγίστρος τὸ Συνέδριον καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῶν οἰκίσκων ὀρθῶς ἐκλαβὼν (Apolog p. 343), ἔπειτα τὴν συνεδρίαν οὕκ ἐξηκρίβωσεν, ἐρμηνεύσας τὰ τῆς συνεδρίας «ea quae a consensu omnium et consensione probarentur» (ibid. p. 550).

Ἀλεξανδρείᾳ τὰ μεγάλα βασιλεία, καὶ πολλὰς κατασκευὰς καὶ καταγωγὰς καὶ καταλύσεις καλλίστας πλησίον τῆς ἀκροπόλεως (ἐν αἷς τοὺς Ο, λαμπρῶς ἐφιλοξένοι) (α). Εἶχε δὲ κατασκευάσας καὶ κατὰ τὴν Φάρον « οἶκον διαπρεπῆ, τερπνότητα ἔχοντα διὰ τὴν ἡσυχίαν καὶ καταύγιαν » (ὡς αὐτὸς φησιν Ἀριστέας), ἐν ᾧ τὰ τῆς ἐρμηνείας ἐπετελεῖτο. Βίς τὴν Φάρον ὑπῆρχε καὶ βασιλείος οἶκος, παρ' ᾧ καὶ θέατρον ἦν, ὡς μαρτυρεῖ αὐτὸς Καῖσαρ ὁ θεὸς (ε), ὁ τὴν νῆσον παρ' ὀλίγον ἐξερημώσας (γ). Οὕτω δὲ διαπρεπῶς κατεσκευασμένος ὁ δόμος ἐκεῖνος εἶχε πάντως καὶ παστάδα καὶ οἰκίσκους. (Καὶ εἰ μὴ συνέβαιnen ὁ πρὸς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς πόλεμος τοῦ Καίσαρος, ἕως ἂν ἔβλεπεν ὁ μακάριος Ἰουστίνος καὶ τὸν οἶκον ὁλόκληρον, καὶ τοὺς οἰκίσκους αὐτοὺς, ἔτι κατ' αὐτὸν σφζομένους, ὣν ὕστερον ἰδὼν τὰ ἐρείπιχα δακτυλοδεικτούμενα τρανῶς ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων τῆς Φάρου κατοίκων, καταγελᾶται νῦν ὑπὸ τῶν σοφῶν). Πάντως καὶ παστάδα καὶ οἰκίσκους ἢ θαλάμους εἶχεν ὁ μεγαλοπρεπὴς ἐκεῖνος οἶκος, καὶ τούτους, πολὺ πλείονας παρὰ τὸν δόμον τοῦ βασιλίσκου τῆς Φρυγίας Πριάμου, τὸν « Ξεστῆς αἰθούρῃσι τετυγμένον· αὐτὰρ ἐν αὐτῷ Πεντήκοντ' ἔνεσαν θάλαμοι ξεστοῖσι λίθοιο, Πλησίοι ἀλλήλων δεδμημένοι· — (ἐτέρωθεν δὲ) α Δώδεκ' ἔσαν τέγεσι θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο » (ἰλ. ζ. 242, κτλ.). Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Ὀδυσσεὺς μέγαρα εἶχον καὶ θαλάμους εὐπῆκτους (δ). Πρόσθετε καὶ τὸν οἶκον Λιήτου τοῦ Κόλχων ἄνακτος, ἐν ᾧ « Θάλαμοι τ' ἔσαν ἐνθα καὶ ἐνθα, Δαιδα-

(α) Περί τῶν (ἐπὶ Στράβωνος) βασιλείων τῆς Ἀλεξανδρείας, βλ. Στράβ. ιζ, 763, 794.

(ε) « In hac sunt insula (Pharo) domicilia Aegyptiorum, et vicus oppidi magnitudine. — Hoc tractatu oppidi pars erat Regiae exiqua — et theatrum conjunctum domui » etc. Caesar. de Bell. civil. III. 112. πρὸς καὶ Demagistr. l. c. p. 343.

(γ) « Νῦν δ' ἡρῆμωσεν αὐτὴν ὁ θεὸς Καῖσαρ ἐν τῷ πρὸς Ἀλεξανδρείας πολίμῳ τεταγμένῃ μετὰ τῶν βασιλείων ὀλίγοι δ' οἰκοῦσι πρὸς τῷ πύργῳ ναυτικοὶ ἄνδρες » (Στράβ. ιζ, 791).

(δ) « Ἡμεῖς μυχῷ θαλάμων εὐπῆκτων ». Ὀδυσ. ψ. 41, τοῦτ' in interioribus conclavebus — Damm. λ. θάλαμος.

λαίη δ' αἴθουσα παρέξ ἐκάτερθε τέτυκτο. Λέχρις δ' αἰπύτεροι δόμοι ἔσασαν ἀμφοτέρωθεν» (Ἀπολ. Ἀργον. γ, 236, κτλ.). Εἰ δὲ ταῦτα μὴ πείθουσι τοὺς περὶ τὸν Ὀδίων, ἀλλ' ἐπιμνησθήτωσαν καὶ κεῖνο δὴ τὸ μέγα καὶ χρυσοδάπεδον δῶμα τοῦ Διὸς (α' *Entha θεοὶ παρ Ζητὶ καθήμενοι ἡγορόωντο*), ὅτι καὶ τοῦτο παρομοίως εἶχε πλησίον δεδμημένα πολλὰ μικρὰ δωμάτια, ὥς περ ἐκάστω περικλυτὸς ἀμφιγνήεις Ἦφαιστος ποίησ' εἰδυήσιν πραπίδεσσιν» (Ἰλ. α, 606: δ, ι, κτλ. πρὸς βλ. καὶ Εὐστάθ. φύλ. 122).

Δεύτερον· πῶς ἂν ἐξήρκει (λέγουσι) πρὸς τοσοῦτους ἐρμηνεῖς κατ' ἰδίαν μεταφράζοντας, εἰς (κατὰ τὸν Ἀριστέαν) καὶ μόνος ὑπογραφεὺς, ὁ Δημήτριος; — Ἀλλ' ὁ Ἀριστέας, ὃ βέλτιστος, οὐδαμῶς διέγραψε τὸν Δημήτριον αὐτουργὸν ὑπογραφέα τῶν ἐρμηνέων· εἶπε δὲ μόνον ὁ Ἀριστέας, ὅτι τὸ ἐκ τῆς (τοῦ κειμένου πρὸς τὴν ἐρμηνείαν) συμφωνίας ἐκάστοτε γινόμενον α' ἀναγραφῆς ἐτύγχανε παρὰ τοῦ Δημητρίου», φροντίζοντος δηλονότι διὰ γραφῶν ἀντιγράψειν (ἢ μεταγράψειν) τὰ ἐκάστοτε ἡρμηνευμένα (ἵνα καὶ ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ ἡ Γραφή ἀποτεθῇ). Εἰ δὲ τὰ τοῦ Ἀριστέου δηλοῦσι (κατὰ τὸν Ὀδίων) ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Δημήτριος ὑπηρετεῖ τοῖς ἐρμηνευταῖς, ὡς ὑπογραφεὺς αὐτὸς χειρογραφῶν, ἔπεται παρομοίως ὅτι καὶ Δωρόθεος, ὁ ἐπὶ τῆς τῶν ξένων διαίτης ἀρχιτρίκλινος τοῦ βασιλέως, ὅστις τὰ πρὸς τροφήν τούτοις (τοῖς Ὁ) ἐπετέλει (καθὼς εἶπε πάλιν ὁ Ἀριστέας), αὐτὸς λοιπὸν ἰδιοχείρως ἐμαγείρευε καὶ ἤρτυε τὰ βρώματα, καὶ περιέφερε τὰς λαπάδας, κινῶν ἅμα, α' καὶ οἰκογενῶν ἐνδέξια» τοῖς πρεσβυτέροις ἐστιωμένοις, καὶ τᾶλλα τὰ συνήθη α' ποιπνύων διὰ δῶματα». Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πτολεμαῖος, ὁ βασιλεὺς, ἐφιλοξένει τούτους ἐστιωμένους, χερσὶν ἰδίαις ὑπηρετῶν, καὶ (κατὰ τὸν Ὀμηρικὸν Ἀγαμέμνονα) α' τῷ τοῖσι διηγεκέεσι γεραίρων», ἐπειδὴ καὶ λέγεται ὅτι α' φιλοξενίας ἐτύγχανον οἱ Ὁ, παρὰ τοῦ Πτολεμαίου». Τριαῦται δοκοῦσιν αἱ ἀξιώσεις τῶν σοφῶν.

Τρίτον. Ἐν καὶ μόνον (λέγουσιν) ἀντίγραφον τοῦ νόμου φέροντας μεθ' ἑαυτῶν τοὺς Ὁ, ιστόρησεν ὁ Ἀριστέας. — Ἀλλ' ὁ

Ἀριστεάς (ἀπαντῶμεν) οὐδαμοῦ διώρισε ῥητῶς ἐν καὶ μόνον τὸ ἀντίγραφον· πᾶν δὲ τοῦναντίον, διάφορα καὶ πλείονα τὰ χειρόγραφα φαίνεται πως ὑποδηλῶν. Πρῶτον μὲν γὰρ ὁ Ἀρχιερεὺς ἀπαντῶν πρὸς τὸν βασιλέα (ζητήσαντα τὸν νόμον καὶ τοὺς ἐρμηνεῖς), « Ἀπεστείλαμεν (λέγει) τοὺς πρεσβυτέρους ἔχοντας τὸν Νόμον » (ὅλον δηλονότι τὸ πλήρωμα τῶν βιβλίων τῆς γραφῆς)* εἰ δὲ μόνον ἐν τοῦ νόμου σῶμα, ἢ πολλὰ, μεθ' ἑαυτῶν ἔφερον οἱ πρεσβύτεροι, περὶ τούτου λόγος ἐνταῦθα οὐδεὶς. Ἐφεξῆς δὲ πάλιν ἐν μὲν ἱστορεῖ τὸ χρυσογράμματον ἀπόγραφον, ὅπερ οἱ Ο μετὰ τῶν ἄλλων δώρων προσήνεγκαν τῷ βασιλεῖ « ἐν διαφόροις διψθέραις, ἐν αἷς [ἦν] ἡ νομοθεσία γεγραμμένη χρυσογραφία, τοῖς ἑβραϊκοῖς γράμμασι »· ἀλλὰ τοῦτο τὸ δῶρον ἔλαβεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν ἰδίαν πάντως βιβλιοθήκην, « κελεύσας εἰς τάξιν ἀποδοῦναι τὰ τεύχη » (Ἀριστεάς σελ. 20). Οὐδ' ἂν πεισθεῖη τις εὐκόλως, ὅτι τούτῳ πάλιν οἱ Ο ἐχρήσαντο πρὸς τὴν ἐρμηνείαν· οὔτε γὰρ τὸ πολύτιμον τῆς χρυσογραφίας, οὔτε τὸ εὐγνωμον τῆς δωροφορίας συνεχώρει τοιαύτην χρῆσιν καὶ τριβὴν τοῦ ἐξαιρέτου κώδικος (βλ. Τ. Α, σελ. 629) (α). Ἄλλα λοιπὸν εἶχον ἀντίγραφα κατὰ τὸν ἐν τῇ Φάρῳ οἶκον, ἐξ ὧν ἐπετέλουν τὴν ἐρμηνείαν » (Ἀριστ. σελ. 34). Καὶ ταῦτα ῥητῶς ὁ Φίλων διέγραψε λέγων· ὅτι (μέλλοντες οἱ πρεσβύτεροι ἐπιχειρεῖν τῇ ἐρμηνείᾳ) « τὰς ἱερὰς βιβλούς λαβόντες, ἅμ' αὐταῖς ἀνέτεινον τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν » κτλ. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ πληθυντικὸν (« τὰς ἱερὰς βιβλούς ») σημαίνει τὸ πλῆθος τῶν ἀντιγράφων. Ἀλλ' ἴσως ἂν τις εἴποι, ὅτι βιβλοί καὶ βιβλία πληθυντικῶς ὀνομάζονται καὶ τὰ διάφορα εἰλήματα (ἢ εἰλητάρια), ἥτοι ἐλικτοὶ τόμοι κυλινδροειδεῖς, εἰς οὓς ὑπῆρχε πολλάκις κατὰ

(α) Ὁ Ἀριστεάς Ἀλλαχοῦ (σελ. 3 ἐκδ. Hod.) λέγει πρὸς τὸν βασιλέα περὶ τῆς Ἰουδαίας νομοθεσίας, ὅτι (ταύτην) « ἡμεῖς οὐ μόνον μεταγράψαι ἐπινοοῦμεν, ἀλλὰ καὶ διερμηνεύσαι ». Φαίνεται λοιπὸν καὶ ἐκ τούτων τὸ χρυσογραφὸν ἀντίγραφον δῶρον ἀποσταλὲν τῷ βασιλεῖ παρὰ τοῦ ἀρχιερέως, ὅστις ἔμαθε πάντως παρ' αὐτοῦ πρεσβεύσαντος τοῦ Ἀριστείου, ὅτι καὶ τοῦ Ἑβραίου πρωτοτύπου ἤθελε μεταγραφὴν ὁ Φιλάδελφος διὰ τὴν βιβλιοθήκην.

τεύχη διηρημένος ὁ εἰς κώδῃς τῶν θείων Γραφῶν (α Ἐν εἰλητοῖς γὰρ εἶχον πάσαι τὰς θείας Γραφάς — καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ἔχουσιν οἱ Ἰουδαῖοι ») (α). Καὶ παρ' ἄλλοις δὲ τὸ παλαιὸν εἰθιστο τοιαύτη κατὰ τόμους διαίρεσις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος). Ὁμολογοῦμεν τὸ πρᾶγμα, καὶ τοιαύτη φαίνεται παρὰ τῶ Ἀριστέα καὶ ἡ τοῦ χρυσογράφου κώδικος διαίρεσις εἰς τεύχη καὶ διαφόρους διφθέρας (καθὼ πολλὰς δηλαδὴ, καὶ πρὸς ἀλλήλας κατὰ τε σχῆμα καὶ πάχος καὶ μέγεθος ὅπωςδήποτε διαφερούσας, οἷον πέντε μὲν ἰδίως τῆς Πεντατεύχου, ἄλλαι δὲ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τῶν Κριτῶν κτλ.). Ἀλλ' ὡσαύτως ὑπάρχει βέβαιον (ὁμολογήσει δὲ καὶ αὐτὸς Ὀδῖος ἐν τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ §. ια), ὅτι πολλάκις οὐ μόνον τὰ τοῦ Μωσέως τεύχη ὑπῆρχον εἰς ἓνα καὶ μόνον τόμον ἀθρόα συμπεπηγμένα (ὅθεν λέγεται καὶ α τὸ βιβλίον τοῦ Νόμου » Νεσμ. η, 8. ιγ, 1, κτλ. καὶ βιβλὸς Μωσέως Ἑσδρ. γ. 19. Μάρκ. ιβ, 26), ἀλλὰ καὶ ἄλλο τεύχος (εἰς ἓν βιβλίον), ἡ α βιβλὸς προφητῶν » (Πράξ. ζ, 42), τὸ δωδεκαπρόφητον· καὶ τέλος, ἡ βιβλὸς τῆς Διαθήκης Θεοῦ (Σ. Σειρ.), ἡ καὶ α βιβλὸς ἱερὰ » (β. Μαρκ. η, 23), ὁλόκληρος ὁ κώδῃς τῶν ἁγίων Γραφῶν. Τὰ δ' οὖν παρὰ τῶ Φίλωνι ἱερὰ βιβλία, εἰ καὶ μὴ ἦσαν ἕκαστον ὁλόκληρον σῶμα περιέχον ἅπαντα συνάμα τὰ βιβλία τῆς Γραφῆς εἰς ἓνα τόμον συμπαγῇ καὶ συνηρμοσμένα, (δυσχερὲς γὰρ τοῦτο δοκεῖ διὰ τὸ δυσμετακτόμιστον), ἦσαν ὅμως πάντως τόμοι διάφοροι, εἰς οὓς ὑπῆρχε διηρημένος ὅλος ὁ κώδῃς τῶν Γραφῶν (οἷον εἰς ἓνα μὲν τόμον ἴδιον τὰ τῆς Πεντατεύχου, εἰς ἕτερον δὲ ἓνα, ἡ καὶ δύο, τὰ προφητικά, κτλ.). Καὶ τοῦτο συμπεραίνεται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Φιλωνείου φράσεως. Εἰ γὰρ πάντες οἱ πρεσβύτεροι (οἱ ΟΒ) α τὰς ἱερὰς βιβλους λαβόντες, ἀμ' αὐταῖς ἀνέτεινον τὰς χεῖρας εἰς οὐ-

(α) Θεοδώρητ. ἑρμην. εἰς β. Τιμ. δ. 13. Καὶ νῦν δὲ καθ' ἡμᾶς ἔχουσιν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔν εἰλητοῖς χειρογράφοις διάφορα τεύχη τῆς Γραφῆς. βλ. Schikart P u r i m, sive Baehanal. Judaeor. — in Critic. sacr. vol. VIII. p. 486, Lond. 1660. πρὸβλ. καὶ ἔμπροσθ. Κεφ. Ζ. §. κα.

ρανόν », φανερόν ὅτι αἱ ἱερὰ βιβλίοι ἦσαν ἰσάριθμοι τοῖς κρα-
 τοῦσι, μίαν τινα φέροντος μετὰ χειρας ἐκάστου. Ἐπειδὴ δὲ τὰ
 μὲν κανονικὰ βιβλία τῆς Γραφῆς διαιροῦνται καθ' Ἑβραίους εἰς κθ,
 καὶ ὑποτεθῶσιν (ὅπερ ἀπίθανον) καὶ εἰς ἴσους τόμους ἐκεῖνα διηρη-
 μένα, πάλιν ἔπεται ὅτι ὑπῆρχον οὐχ ἑνός, πολλῶν δὲ σωματίων
 τόμοι, ἅφ' ὧν ἕνα τινὰ λαβὼν ἐκράτει ἕκαστος τῶν ΟΒ ἐρμηνευ-
 τῶν. Ἀλλ' ἡ κριτικὴ δριμύτης, ὡς τελώνης χαλεπός, ἀπαιτεῖ
 τὸν Ἀριστέαν κατάλογον καὶ τῶν ἰδιατέρων βιβλίων, ὧν μετὰ τῶν
 ἄλλων σκευῶν ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν οἱ ἐρμηνεῖς καὶ τοῦτον μὴ
 εὐρίσκουσα, ἐν λοιπὸν καὶ μόνον ψηφίζεται τὸ ἀντίγραφον, αὐτὸ
 τὸ μνημονευθέν. Ὁ δὲ κλεινὸς Καπέλλιος (ἔχων κατ' ἀρχὰς καὶ
 τὸν Βάλτωνα συναينوῦντα) διατείνεται καὶ λίαν εὐφυῶς, ὅτι
 « οὔτε περὶ τοῦ βασιλέως ὁ ἀρχιερεὺς ἠδύνατο προμαντεύειν, ὅτι
 δοκιμάζειν ἔμελλε τοὺς πρεσβυτέρους, ἀπαιτῶν παρ' ἑνὸς ἐκάστου
 χωριστὴν ἐρμηνείαν τῆς Γραφῆς, οὗτ' αὐτὸς ὁ Ἐλεάζαρος ἐπίστευεν
 ὅτι θαυμαστώσ πως ἔδει μεθερμηνευθῆναι τὰς Γραφάς, πειράζων
 τὸν Θεὸν χωρὶς ἀνάγκης »! (α). Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τοιούτων προ-
 μαντευμάτων καὶ πειρασμῶν (οἷους ὁ Καπέλλιος ἐφοβήθη), ἠδύ-
 νατο (νομίζομεν) ὁ συνετὸς ἀρχιερεὺς παραδοῦναι ἐκάστῳ τῶν
 πρεσβυτέρων ἰδιαίτερον ἀντίγραφον πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ χρῆσιν καὶ
 μελέτην, εἰς ἀκριβοστέραν ἐπιτυχίαν τῆς ἐρμηνείας. Καὶ αὐτοὶ
 δὲ πάλιν οἱ Ο, πρὸς τοιοῦτον ἔργον εἰς Ἀλεξάνδρειαν στελλόμενοι
 τὴν σοφὴν, καὶ βασιλεῖ δυνατῶ καὶ λογίῳ μέλλοντες ὑπουργεῖν,
 ὅσον ἐνὴν μάλιστα ἀνεπίληπτα καὶ εὐχάριστα, οὕτως ἄρα ἦσαν
 ἀπερίσκεπτοί τινες καὶ ἀπρομηθεῖς, ἢ ἀφιλότιμοι καὶ δι' ὀκνη-
 ρίαν ἀδρανεῖς; Οὐδ' ἐφρόντισαν παντάπασι παραλαβεῖν ἕκαστος
 μεθ' ἑαυτοῦ, συνέκδημον ἀχώριστον, χειρόγραφον τῆς θείας Γραφῆς
 ἀκριβές, ὅπως, ἀνελίττων αὐτὸ καθ' ἑκάστην καὶ μελετῶν, ἀπο-
 πειρᾶται, ἔστιν ὅτε, τῆς μελλούσης ἐρμηνείας; Ἀλλὰ τοῦτο φαί-
 νεται παντελῶς ἀπίθανον. Ὅθεν καὶ ὁ Βοβέριος ἀπεδέξατο τὸ

(α) Lud. Capell. Crit. Sacr. IV. c. 18. pag. 320.—Walt. Proleg. IX. §. 9 p. 354.

πλήθος τῶν ἀντιγράφων (α), καὶ Βάλτων ὡσαύτως (παλινφθί-
σας) (β)· πρὸ πάντων δὲ καὶ ἐπὶ πᾶσι, Κλήμης ἐκεῖνος ὁ ἱερώτα-
τος Στρωματεὺς (α, 250) τοῦτο νοεῖ λέγων, « Ὅτι ἀπέστειλαν
οἱ Ἱεροσολυμίται » (τοὺς Ο) « μετὰ καὶ τῶν θείων βιβλίων·
ἐκάστου δὲ ἐν μέρει κατ' ἰδίαν ἐκάστην ἐρμηνεύσαντος προφη-
τεῖαν, σὺν ἐπνευσαν αἱ πᾶσαι ἐρμηνεῖαι » κτλ. Τελευταῖον, καὶ
ὑποθεθῶσιν οἱ ἐρμηνεῖς ἐν καὶ μόνον φέροντες ἀντίγραφον (ὡς
οἱ περὶ τὸν Ὀδίων ἀξιούσιν) ἕτερον, ἴσως, παρ' ἐκεῖνο τὸ τῶ βα-
σιλεῖ δωροφορηθὲν χρυσόγραφον (οὗ μέμνηται μόνου ὁ ἱερὸς
Ἐπιφάνιος), ἀλλὰ καὶ οὕτω πάλιν ἠδύναντο τοῦτο κατὰ τόμους
καὶ μικρότερα τεμάχια διελόντες, καὶ διαμοιράσαντες πρὸς
ἀλλήλους, μεταφράζειν ἕκαστος τὸ καθ' αὐτὸν τεμάχιον κατ'
ἰδίαν, καὶ τοῦτο διεκπεράνας μεταλαμβάνειν ἐφεξῆς τὸ τοῦ ἑτέρου,
ἀναδιδούς τὸ οἰκεῖον· καὶ οὕτως ἐξ ὑπαλλαγῆς καὶ κατὰ περίοδον
ἕκαστος ἠδύναντο μεθερμηνεύσαι πάντα τὰ βιβλία τῆς Γραφῆς.
Τοιοῦτό τι φαίνεται καὶ ὁ μακάριος Ἐπιφάνιος ἱστορῶν, ἐν οἷς
εἶπεν, ὅτι « Ἐκάστη ζυγὴ τῶν ἐρμηνευτῶν βίβλος μία ἐπεδίδοτο·
ὡς εἰπεῖν, ἡ βίβλος τῆς Γενέσεως μιᾶ ζυγῇ, ἡ Ἔξοδος τῇ ἄλλῃ
ζυγῇ κτλ. ἕως ἡρμηνεύθησαν ἅπασαι, κατὰ περίοδον ἐκάστη ζυγὴ
ἐπιδιδόμεναι ». Ἀλλὰ περὶ τοῦ Ἐπιφανίου καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Τέταρτον· Τὸ τοῦ Ἀριστέου « μέχρις ὥρας ἐννάτης τὰ τῆς
συνεδρίας ἐγένετο » προηρμηνεύεται ἀνωτέρω· καὶ οὔτε κατεδα-
φίζει, οὔτε γοῦν ἐπὶ ποσὸν σαλεύει τοὺς οἰκίσκους.

Πέμπτον· Τὸ δὲ « ἕκαστα σύμφωνα ποιοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς ταῖς

(α) I. Wower. Syntagm. c. 7 p. 63. — (β) Walton. l. c. §. 10. p. 358. Καὶ
τὴν σήμερον δὲ (προστίθουσιν ὁ Βάλτων) ἂν, ἐξ ὑποθέσεως, διδάσκαλοι τινες
ἱκανοὶ τὸν ἀριθμὸν προσληθῶσιν ἔξωθεν παρὰ τινος ἡγεμόνος, ἵνα μεταφρά-
σωσι λατινιστὶ τὰς ἑβραϊκὰς γραφάς, οὐδεὶς ἂν πάντας ἐξ αὐτῶν πρὸς τοιοῦτον
ἔργον ἀπεδέυσατο, μὴ καὶ τὴν βίβλον μετ' αὐτοῦ συμπαραλαβὼν, προσφιλέ-
στατον συνοδίτην. Περὶ δὲ τῶν Ο, γερόντων πολὺ μᾶλλον πιθανώτερον ἀποβαίνει
τὸ πρᾶγμα καὶ κατὰ τοῦτο « ὅτι (κατὰ τὴν γνώμην τῶν Ἰουδαίων) ἕκαστος Ἰσραη-
λίτης ὄφειλεν εἰς χρῆσιν ἰδίαν κεκτῆσθαι τὸ τοῦ νόμου βιβλίον, ἢ αὐτὸς, ἢ
ἐξ ἄλλου μεταγράψας. κτλ.

ἀντιβολαῖς», θαυμαστὸν ὅσον παρηρμηνεύθη. Ἄλλα βούλεται καὶ λέγει ὁ Ἀριστέας, παντάπασιν ἄλλοια καὶ διάφορα τῶν ὧν ὑπέλαβον οἱ περὶ τὸν Ὀδιδιον. Ὁ Ἀριστέας λέγει, ὅτι οἱ ἐρμηνεῖς «πρὸς ἑαυτοὺς» (δηλονότι, καθ' ἑαυτοὺς, ἕκαστος καθ' ἑαυτὸν καὶ κατὰ μόνας) «ἐποιοῦν ἕκαστα σύμφωνα» (τουτέστιν ἀναθεωροῦντες ἕκαστον τῶν ἡρμηνευμένων χωρίων, κατώρθουν ταῦτα σύμφωνα πρὸς τὸ κείμενον)· πῶς; «ταῖς ἀντιβολαῖς» διὰ τῶν ἀντιπαρεξετάσεων δηλονότι καὶ παραθέσεων, ἀντιβάλλοντες τὰ Ἑλληνικὰ πρὸς τὰ Ἑβραϊκὰ. Τοῦτο κυρίως ἐπὶ βιβλίων (καὶ ἰδίως ἐπὶ χειρογράφων) ἐστὶν ἡ ἀντιβολή· ἀντιγράφου πρὸς ἀντίγραφον (ἢ πρωτότυπον) ἀντιπαράθεσις. Οὕτω καὶ Στράβων ἐχρήσατο τῇ λέξει (α), καὶ Γαληνός, καὶ εἴτις ἄλλος, καὶ ὁ μακάριος Εἰρηναῖος (β). Ἐπειτα συνεχίζει λέγων ὁ Ἀριστέας. «Τὸ δὲ ἐκ τῆς συμφωνίας γινόμενον πρεπόντως» (δηλαδή τὸ μέρος τῆς ἐρμηνείας τὸ καθ' ἑκάστην προκύπτον ἐκ τῆς πρὸς τὸ κείμενον συμφωνίας, πρεπόντως καὶ ἀκριβῶς παρ' ἐκάστου τῶν ἐρμηνέων ἀπαρτιζόμενον) «ἀναγραφῆς οὕτως ἐτύχανε παρὰ τοῦ Δημητρίου» (τοῦτο, οὕτως ἔχον, ἐτύχανεν ἀντιγραφῆς παρὰ τοῦ Δημητρίου, φροντίζοντος δηλαδή καὶ ἐπιστατούντος, ὅπως ὑπὸ τῶν τεταγμένων παρ' αὐτοῦ μεταγραφέων ἀντιγράφηται ἀπὸ τοῦ χάρτου, ὅπου κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἐρμηνέως ἰδιοχείρως, ἢ καθ' ὑπαγόρευσιν, ἐχαράχθη, εἰς ἄλλον χάρτην καθαρώτερον) (γ). Ταῦτα νοεῖ, καὶ ταῦτα λέγει ὁ Ἀριστέας. Οὕτως αὐτὸν ἐξεδέξαντο καὶ ἄλλοι, καὶ ὁ Λατίνος μετα-

(α) «Ἐγὼ γοῦν ἀπορούμενος ἀντιγράφων εἰς τὴν ἀντιβολήν» (μη ἔχων ἄλλα ἀντίγραφα, ἵνα παραβάλῃ τὸ βιβλίον τοῦ Εὐδώρου καὶ τὸ τοῦ Ἀριστάνου)· «ἐκ θατέρου θάτερον ἀντίβαλον» (Στράβ. ιζ. 790). πρβλ. Demagist. p. 550.

(β) «Ὁρκίζω σε, — ἵνα ἀντιβάλῃς ὁ μεταγράψω, καὶ κατορθώσῃς αὐτὸ πρὸς τὸ ἀντίγραφον τοῦτο, ὅθεν μετεγράψω ἐπιμελῶς». Εἰρην. παρ' Εὐσεβ. Ἑκκλ. ιστ. ε, 20. Τοιοῦτο καὶ παρὰ τοῦ ἱερῶ Ἀγίουστίνου τὸ conferre, ἀντιβάλλειν — βλ. §. β. τούτου τοῦ κεφαλ. — καὶ τὸ, «συναντιβληθεῖσαι αἱ ἐρμηνεῖαι». Κλήμ. Στροιμ. α.

(γ) Ὅτι ἡ ἀναγραφὴ ἐνταῦθα σημαίνει τὴν ἀντιγραφὴν, ἢ μεταγραφὴν, πρὸβλητον μὲν καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας (οὕτω καὶ ὁ λατίνος ἀρχαῖος τοῦ Ἀριστοῦ μεταφραστῆς, καίτοι μὴδ' αὐτὸς ἐξακριβώσας τοῦ χωρίου τὸν νοῦν, εἶπεν ὁμοίως, ut

φραστής, καὶ πᾶς τις ὀρθὰ καὶ δίκαια φρονῶν. Ἡ δὲ κατὰ τὸν Ὀδίων ἐξήγησις τῆς Ἀριστηίδος περικοπῆς σφόδρα φαίνεται παράδοξος. Πρῶτον μὲν γὰρ ὅλον αὐτὸ τὸ « ἕκαστα σύμφωνα ποιῶντες πρὸς ἑαυτοὺς ταῖς ἀντιβολαῖς », διαστρέψας τὴν συνθήκην τοῦ λόγου, μετεποίησεν εἰς τὸ ἕκαστα ἀντιβάλλοντες πρὸς ἑαυτοὺς » (τουτ. πρὸς ἀλλήλους), καὶ πάντες συμφωνοῦντες περὶ τῆς ἀληθοῦς ἐννοιᾶς κτλ. (α). Ἐπειτα καὶ τοὺς κοινῇ (κατ' αὐτὸν) συνεδριάζοντας ἐρμηνεῖς ἐκλαμβάνει διὰ λόγου μόνου προφορικοῦ πρὸς ἀλλήλους συζητοῦντας εἰς τὸ ἕκαστα σύμφωνα ποιεῖν, καὶ οὕτω ταῦτα παρὰ τοῦ Δημητρίου τυγχάνειν ἀναγραφῆς (ἢ καθὼς ἡρμήνευσε διαφθεῖρων καὶ τὴν λέξιν ἀναγραφῇ) « ἀνάγεσθαι εἰς γράμματα! Καὶ λοιπὸν οἱ ἐρμηνεῖς ἕκαστα χωρία τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου ἀντέβαλλον πρὸς ἀλλήλους, πανταίως ἐξετάζοντες τὸν νοῦν, καὶ τὰς ἀντιστοιχοῦσας ἐλληνίδας λέξεις καὶ φράσεις ζυγοστατοῦντες, καὶ πολλάκις (ὡς εἰκὸς) ἐρίζοντες καὶ συζητοῦντες, ἕως συνεφώνουν ἅπαντες! Ὁ δὲ Δημήτριος ἄρα παρεκλήθητο χαίνων καὶ μακάριος, τὰ τε ὧτα καταντλούμενος ἐβραϊκαῖς ἀγνώστοις φωναῖς, καὶ τὴν γραφίδα πρόχειρον κρατῶν, καὶ περιμένων τὸ ἐκ τῆς τοιαύτης συμφωνίας διψέσποτε γινόμενον! Ἀλλ', ὦ πρὸς αὐτοῦ τοῦ Ἀριστέου, πῶς ἂν ἐγίνετο τοιαύτη ἀντιβολή; Δύω μὲν γὰρ καὶ τρεῖς, ἔστω καὶ δέκα τινὲς εὐκόλως ἀντιβάλλουσι λόγους πρὸς ἀλλήλους, ἀμοιβαίως ἀκούομενοι. Ἐβδομήκοντα δὲ ἄνδρες ἀντιβάλλοντες ἅπαντες πρὸς ἄλ-

dignum esset descriptione, τουτ. ἀπογραφῆς, ἢ μεταγραφῆς). Οὕτω καὶ Ἰώσηπος εἶπε « τῶν νόμων ἀναγραφῇ » (Ἀρχ. ιβ. β. 11) αὐτὴν τὴν ἐρμηνείαν λέγων, ὡς ἐγγράφως καὶ αὐτὸς μεταφράσας τοὺς ἐρμηνεῖς θεωρῶν, τουτέστι μεταγράψας τὰς ἐβραϊκὰς τοῦ πρωτοτύπου λέξεις εἰς διάλεκτον ἐλληνικὴν. Ὁ δ' Ἀριστέας εἶπεν « ἡ τοῦ νόμου μεταγραφῇ » (σελ. 7 ἐκδ. Hody). καὶ πάλιν (σελ. 5) « τὴν τῶν Ἰουδαίων βιβλίων ἀντιγραφῇ » (ἐρμηνείαν).

(α) « Seniores singulis diebus, quum interpretatione operam dederint, singula inter se contulisse, et cum de sensu vero inter omnes convenisset, interpretationem a Demetrio in literas fuisse relatum » Hody pag. 142.

λήλους ἕκαστα χωρία τοῦ κειμένου, καὶ τὰς ἰσοδυνάμους εἰς ἑρμηνείαν λέξεις μετὰ συζητήσεως ἀντιπαρεξέταζοντες, πῶς ἄρα καὶ ἐγίνοντο ὑπ' ἀλλήλων ἀκουστοί, καὶ καταληπτοί, μεταξὺ πολλῆς πολλάκις ἐξ ἀνάγκης παρεπομένης συζητήσεως καὶ φιλονείκου βοῆς; Οὕτω δὲ διακείμενοι, καὶ πυκνὰ συγκρούμενοι πρὸς ἀλλήλους (καθὼς ἔπρεπεν εἰς ἡσυχαστὰς τῶν θείων λόγων ἐρμηνεῖς, σιγηρῶς, « καὶ, ὡς εἶπε Φίλων, μόνη τῇ ψυχῇ πρὸς μόνους ὁμιλοῦντας τοὺς νόμους! »), πόσα τάχα χωρία μεθρημνευον κατ' ἡμέραν, καὶ διὰ πόσων ἄρα μνηῶν καὶ χρόνων ἔμελλον συντελέσειν τὴν ἑρμηνείαν; Εἰ δέ τινες χαλκεόφωνοι κεκράκται τυχόντες, κατεβόων εὐκόλως καὶ κατεκέκραγον τοὺς λοιποὺς, ἀλλὰ πῶς καὶ ταῦτα τὰ διὰ κραυγῶν ὁμαλῶς κρατήσαντα καὶ νενικηκότα, μεταξὺ πολλῶν καὶ ἄλλων λόγων, ὡς εἰκός, παρεμπλεκόμενα, καὶ ἄγραφα εἰς ἀέρα χεόμενα, πῶς, λέγω, ταῦτα διετήρουν οἱ ἑρμηνεῖς ἀκριβῶς κατὰ μνήμην, ἕως οὗ, τέλος, ὅλον τὸ ἐκ τῆς τούτων συμφωνίας γινόμενον τῆς καθημερινῆς ἑρμηνείας ποσὸν παρεδίδου γραφῇ ὁ Δημήτριος; Οὕτω γὰρ Ὀδῖος ἐξηγεῖ τὰ τοῦ Ἀριστέου ἐκεῖνα. « Οἱ δὲ ἐπετέλουν, ἕκαστα σύμφωνα ποιοῦντες ταῖς ἀντιβολαῖς· τὸ δὲ ἐν τῆς συμφωνίας γινόμενον πρεπόντως ἀναγραφῆς οὕτως ἐτύγγανε παρὰ τοῦ Δημητρίου »! (βλ. καὶ §. γ. ὅπισθ. σελ. 342). Τελευταῖον, εἴπερ τοῦτο τὸ γινόμενον τότε πρῶτον ἐγράφετο (ἢ, ἀνήγετο εἰς γράμματα) παρὰ τοῦ Δημητρίου, διὰ τί λοιπὸν ὁ Ἀριστέας οὐκ εἶπεν ἀπλῶς γραφῆς ἐτύγγανεν, ἀλλ' ἀναγραφῆς; Ἀλλὰ τὸ περαιτέρω περὶ τούτου λέγειν περιττόν· ἱκανὰ προεῖπε πρὸς τὸν Ὀδῖον ὁ Μορίνος (§. ζ'), καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων (α).

Σὺ δὲ συμπεραίνεις οἷοθεν, ἀναγνῶς α, ὅτι καὶ τὸ πόρισμα δ συνήγαγεν Ὀδῖος ἐκ τοῦ Ἀριστέου (ὅτι δῆθεν ἡ τοιαύτη ἀντιβολὴ ἀναιρεῖ

(α) « Non esse verisimile omnes simul eodem tempore et momento eandem scripturae sententias esse interpretatos » Bonfrer. Praefat. c. 16. sect. 6. πρὸς καὶ Walton. Proleg. IX. §. 10. p. 356. ed. Dathe.

καὶ τὴν θέλειν ἐπίπνοιαν τῶν ἐρμηνευτῶν) συνεξελέγχεται καὶ τοῦτο ψευδές. Αὐτὸς ὁ Ἀριστέας ἀνεκήρυξε περὶ τῆς ἐρμηνείας ῥητῶς, ὅτι διηρμηνεύεται « Καλῶς καὶ ΟΞΙΩΣ » τούτέστιν ἱερῶς καὶ ἀγίως (sancte καὶ ὁ Λατῖνος ἡρμηνεύσε), τοῦ Θεοῦ δηλονότι τὸ ἔργον καθοσιώσαντος καὶ καθαγιασάντος (πῶς δ' ἂν αὐτὸ καθηγίασεν, εἰ μὴ συμπαρῶν, καί, ὡς εἶπεν ὁ Φίλων « ἀοράτως ἐνηγῶν ἐκάστοις τοῖς ἐρμηνεύσιν »;). Ὅθεν πάλιν ὁ Ἀριστέας προσέθετο καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς παραλαβὼν παρὰ τοῦ Δημητρίου τὰ βιβλία, « προσεκύνησε »· καθὼς ἱστορεῖται πρότερον προσκυρήσας καὶ τὰ τοῦ Ἑβραϊκοῦ πρωτοτύπου, ἐπίσης ἀμφοτέρω σεβάζομενος, ὡς ἐπίσης ἱερά καὶ σεπτὰ καὶ θεῖα πεπιστευκώς. Τοῦτο σημαίνει καὶ ἡ πολλή (κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀριστέα) φροντίς τοῦ βασιλέως περὶ τὴν ἀκριβῆ τῆς ἐρμηνείας φυλακὴν, « μεγάλην κελεύσαντος ἐπιμέλειαν τῶν βιβλίων ποιῆσθαι, καὶ ταῦτα συντηρεῖν ἀγνώως », τούτέστιν ἀχράντως καὶ καθαρῶς (ὡς ἄγρια κειμήλια), καὶ (καθὼς ὁ λατῖνος ἡρμηνεύσε) θρησκευτικῶς (religiose). Προσεπικυροῖ δὲ, τέλος, τὴν ἀγιότητα τῆς ἐρμηνείας καὶ τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν Ἰουδαίων « διαρασαμένων » (κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀριστέα) εἴ τις τὴν ἐρμηνείαν διασκευάσει ». Παράβαλε πρὸς ταῦτα τὸ προμνημονευθὲν (Βιβλ. Α. κεφ. ιη. σελ. 535) ῥητὸν τοῦ Δευτερονομίου (δ, 4) « Οὐ προσθήσετε πρὸς τὸ ῥῆμα » κτλ. καὶ συμπερανεῖς εὐκόλως, ὅτι, καθὼς τὸ πρωτότυπον, οὕτω καὶ τὴν ἐρμηνείαν ἀγίαν καὶ ἱερὰν θεωροῦντες, ἄθικτον καὶ ταύτην, ὡς ἐκεῖνο, καὶ ἀκέραιον ἔκριναν διατηρεῖν (καὶ μάρτυς πάλιν ὁ Φίλων ἱστορῶν ὅτι καὶ κατ' αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀμφοτέρας τὰς γραφὰς [τὴν Ἑβραϊδα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν] « ὡς ἀδελφὰς » ἐτίμων ἐπίσης, « τηρητότερες καὶ προσκυροῦντες »). Ταῦτα δὲ γράφων ὁ Ἀριστέας συνεισάγει φανερῶς καὶ τοὺς ἐρμηνεῖς ἀγομένους ὑπὸ Θεοῦ· καὶ τὴν τούτων ἐπίπνοιαν, εἰ καὶ μὴ ῥητῶς καὶ κατὰ πλάτος ἐξέφρασεν (ὡς ὁ Φίλων), ἀλλ' ὁμοῦς καθυπέγραψε συνεπτυγμένως.

§. ιη. Δ) Τὰ δὲ τοῦ Ἰωσήπου περιττῶς προσέθηκεν ὁ κριτι-

κός (§. δ), ὡς οὐδὲν ἕτερον λέγοντος, ἢ αὐτὰ τὰ τοῦ Ἀριστέου κατὰ λέξιν ἐπιτομώτερον· τούτων δὲ τὴν γνησίαν ἔννοιαν ἴδομεν ἀνωτέρω. Τὸ δὲ τελευταῖον, ὃ μνημονεύει, τοῦ Ἰωσήπου χωρίον ἐσφαλμένως ἐξέλαβεν, ὡς καὶ τοῦτο δῆθεν ἀναιροῦν τὴν ἐπίπνοιαν τῶν ἐρμηνέων· καὶ τὸ σφάλμα δεικνύται πρόχειρον ἐξ ἀπλῆς τῶν τοῦ Ἀριστέου πρὸς τὰ τοῦ Ἰωσήπου παραβολῆς. Ἐγραψε πρῶτος ὁ Ἀριστέας· «Καθὼς δὲ ἀνεγνώσθη τὰ τεύχη, στάντες οἱ ἱερεῖς (α), καὶ τῶν ἐρμηνέων οἱ πρεσβύτεροι καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ πολιτεύματος, οἵτε ἡγούμενοι τοῦ πλήθους, εἶπον· «*Ἐπεὶ καλῶς καὶ ὁσίως διηρμήνευται, καὶ κατὰ πᾶν ἡκριβωμένως, καλῶς ἔχον ἐστίν, ἵνα διαμείνῃ ταῦτα οὕτως ἔχοντα, καὶ μὴ γένηται μηδεμία διασκευή· πάντων δὲ ἐπιφωνησάντων τοῖς εἰρημένους, ἐκέλευσε διαβάσασθαι*» κτλ. Ἔως ὧδε Ἀριστέας. Ὡσαύτως ἀντέγραψε καὶ Ἰώσηπος· «*Ἐξῆσαντες πάντες, ὅτε ἱερεῖς, καὶ τῶν ἐρμηνέων οἱ πρεσβύτεροι, καὶ τοῦ πολιτεύματος οἱ προσεστηκότες, ἐπεὶ καλῶς τὰ τῆς ἐρμηνείας ἀπήντισται, καὶ διαμείναι ταῦθ' ὡς ἔχει, καὶ μὴ μετακινεῖν αὐτὰ*» (ἔως ὧδε σύμφωνα καὶ ταυτὰ τῷ Ἀριστέᾳ, πλὴν ὅτι τὸ καλῶς μόνον γράψας, παρέλιπε διὰ συντομίαν τὰλλα τοῦ Ἀριστέου τὰ «*καὶ ὁσίως, καὶ κατὰ πᾶν ἡκριβωμένως*». Ἐφεξῆς δὲ καὶ ἰδιόν τι πρόσκειται παρ' Ἰωσήπου, τὸ ἐξῆς)· «*Ἀπάντων δὲ αὐτῶν ἐπαινεσάντων τὴν γνώμην, ἐκέλευσαν, εἴ τις, ἢ περισσόν τι προσγεγραμμένον ὁρᾷ τῷ νόμῳ, ἢ λείπον, πάλιν ἐπισκοποῦντα τοῦτο καὶ ποιοῦντα φανερόν, διορθοῦν· σωφρόνως τοῦτο πράττοντες, ἵνα τὸ κριθὲν ἅπαξ ἔχῃ καλῶς εἰσαεῖ διαμῆναι*». Τοῦτο τὸ δεύτερον κέλευσμα οὐκ ἔγραψεν Ἀριστέας· καὶ ἄλλως δὲ φαίνεται παρὰ τὸν περιττόν (ε). Εἰ δ' ὕγιες καὶ γνήσιον περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τὸ Ἰωσήπειον τοῦτο χωρίον (ὅπερ οὐκ ἂν τις

(α) Παρ' Ἰωσήφ. γράφεται *ἐκείνοι*· ὁ ἱερεὺς (ὡς βλέπομεν εὐθὺς)· πότερον λοιπὸν τοῦτο τρεπίον εἰς τὸ πληθυντικόν, ἢ τὸ τοῦ Ἀριστέου εἰς τὸ ἐνικόν; πρβλ. καὶ ἑπειθ. κεφ. ε. §. ιη. σελ. 309. — (β) βλ. Τ. Α. σελ. 524.

ἀσφαλῶς ἐγγυηθεῖν), αὐτὸς λοιπὸν ἀφ' αὐτοῦ προσῆψε τὴν φράσιν ὁ Ἰώσηπος, ἀφορῶν οὐχὶ πρὸς τὴν ἐρμηνείαν αὐτὴν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐνδεχομένην παράπτωσιν τῶν ἀντιγραφῶν, οἵτινες ἠδύναντο κατὰ τι πλανηθῆναι περὶ τὴν ἀντιγραφὴν τῶν ὁρθῶς καθ' ἑαυτὰ καὶ ὁσίως ἡρμηνευμένων. Ἰσως δὲ ταῦτα προσέγραψεν ὁ Ἀρχαιολόγος, καὶ ὡς φιλοτιμούμενος ὑπερεκπερισσοῦ ζωγραφῆσαι τοὺς ἐρμηνεῖς καὶ τοὺς τοῦ πλήθους ἡγεμόνας, οὕτως ἀσφαλεῖς καὶ βεβαίους ὄντας περὶ τὴν ἀκριβείαν τῆς ἐρμηνείας, ὥστε, καὶ ψηφισθέντος ἅπαξ *διαμείναι ταύτην ὡς ἔχει*, αὐτοὶ πάλιν ἐξετίθουν αὐτὴν ἐπ' ἀδείας πρὸς πάντα τότε τὸν δυνάμενον ἐξελέγχειν, εἴτι χρῆζει διορθώσεως· ὡς βέβαιον ὄν, μηδὲν ἂν ὑπὸ μηδενοῦς κατ' αὐτὴν ἐπιλήψιμον εὑρεθῆναι. Ταῦτα φρονῶν ἴσως ὁ ἱστορικός, προσέθηκεν, εἴγε καὶ προσέθηκεν αὐτὸς, τὴν περίσδον. Ἀλλ' ὅμως ἐφεξῆς καὶ οὗτος ὑποσυνῆψεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς προσέκυρσε τὰ βιβλία. Καὶ φαίνεται λοιπὸν καὶ ὁ Ἰώσηπος, ὅτι, καίτοι μὴ ῥητῶς καὶ κατὰ λέξιν ἐξέφρασε τὴν θείαν ἐπίπνοιαν τῶν ἐρμηνευτῶν, ἀλλ' ὅμως ἐφρόνει ταύτην καὶ ἀπεδέχετο πάντως καὶ αὐτὸς, οὕτω κυρίαν καὶ προσκυνητὴν διαγράφων τὴν ἐρμηνείαν. Ὅτι δὲ καὶ τὸν τοῦς Ο θεοπνεύστους ἀνακηρύξαντα Φίλωνα πολλάκις εἶχεν ὁ Ἰώσηπος ἀναγνούς, παντὶ πρόδηλον. Ὁ δ' οὖν Ὀδῖος ὁρθῶς καὶ δικαίως ἐξήλεγε τοὺς φαντασθέντας τὸ περὶ οἰκίσκων χωρίον ἐκ τῶν Ἀριστέου καὶ Ἰωσήπου χειρογράφων ἐκπεπτωκός, καὶ τὰ τοῦ Ἰουστίνου παρερμηνεύσαντας (βλ. σελ. 345). Τὸ σαφές τῆς ἱστορίας οὐδεμίαν ἔχει χρεῖαν τοιούτων εὐρεσιλογιῶν. Πλὴν ἀλλ' ἐν τούτοις ἐκεῖνο φαίνεται θαυμαστόν. Πῶς ὁ κριτικός, ἐν ᾧ ἔβλεπεν ἐναργῶς τὸν μακάριον Ἰουστίνον ἀναγνόντα τὰ τοῦ Ἰωσήπου καὶ τοῦ Φίλωνος, οὐδόλως ἠπόρησε καθ' ἑαυτὸν λέγων· Διὰ τί λοιπὸν ὁ Ἰουστίνος ἐπίστευσε τοῖς αὐτῷ κατὰ τὴν Φάρον ἐπιδειξάσι τὰ ἔχνη τῶν οἰκίσκων, ἀφ' οὗ μήτε παρὰ Φίλωνι μήτε παρ' Ἰωσήφῳ ἀνέγνω τι τοιοῦτο; Οὕτως ἄρα κουφόνους τις ὑπῆρχε, φήμας ἀδεσπότους νεωτέρων Ἰουδαίων προτιμῶν παρὰ τοὺς ἐναντία τούτοις ἱστοροῦντας

ἐπισημοτάτους (καὶ τούτους Ἰουδαίους) συγγραφεῖς; ἢ μήπως ὁ φιλόσοφος μάρτυς ἐκείνος, αὐτόπτης γενόμενος τῶν ἰχνῶν, οὐδ' αὐτὴν τὴν Ἰωσήπου καὶ Φίλωνος φαινομένην σιωπὴν εὑρίσκειν ἀντικειμένην πρὸς τὴν περὶ τῶν οἰκίσκων παράδοσιν; (ὥς δὲ ταύτης καὶ αὐτὸς, ὡς Παλαιστίνος καὶ Σαμαρείτης, ὑπῆρχε καὶ πρότερον οὐκ ἀνήκουστος παντελῶς). Εἰ γὰρ τούτους τοὺς συγγραφεῖς ἔκρινεν ιστοροῦντας τάναντία (καθὼς οἱ περὶ τὸν Ὀδίων ἀνεκάλυψαν), ἢ τοὺς ἐρειπιαστὰς ἐξήλεγε διὰ τούτων τῶν ἱστορικῶν, ἢ, τούτους ὀνομάσας, ἔψεγεν ἂν συγχρόνως καὶ τὴν πρὸς τὰ σαφῶς παραδεδομένα ἀντιφατικὴν αὐτῶν σιωπὴν, ἢ γοῦν καὶ ἀπλῶς ἂν ἐπεμνήσθη τῆς τοιαύτης σιωπῆς (καθὼς καὶ ὁ πολλὰ κατεσπευσμένως γράψας Ἰερώνυμος!). Ἀλλ' ὁ Ἀποστολικὸς ἀνὴρ καὶ τὰ περὶ τῶν οἰκίσκων θαρρόντως συνῆψε, διηγούμενος ἐπιτροχάδην τὴν ἱστορίαν τῆς ἐρμηνείας, καὶ ταύτης πάλιν μάρτυρας ἐκάλεσεν ἀνεκδοιάτως τοὺς δισσοὺς Ἰουδαίους συγγραφεῖς, ὡς ἐν πᾶσι δηλαδὴ κἀκείνους συμφωνοῦντας (α). Ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτως οἱ περὶ τὸν Ὀδίων, μηδὲν μελλήσαντες, κατεδίκασαν τὸν μάρτυρα καὶ φιλόσοφον ὡς ἄμοιρον κρίσεως καὶ σφόδρα ταχυπειθῇ! Οὐδέπω γὰρ ἔλαμπε κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ὁ τῆς καινοτόμου καὶ πυρρῶνιζούσης κριτικῆς ἀρίζηλος ἀστὴρ, ὅστις ἤδη τοὺς νεωτεριστὰς καταυγάζει πρὸς τὸ διερμηνεύειν τὰ τοῦ

(α) Ὅσα ὁ μὲν Ἀριστέας, καὶ Ἰώτης ὁ τοῦτου συνοψιστής, ἔγραψαν ἐπιτομώτερον καὶ συνεπτυγμένως, ὁ δὲ Φίλων μᾶλλον ἀνεπτυγμένως καὶ ἐφρανορικῶς (καὶ μάλιστα τὸ περὶ τῆς ἐπιποίας τῶν ἐρμηνέων), ταῦτα καὶ ὁ Ἰουστίνος ὁ μάρτυς ἔγραψεν ἀκριβῶς καὶ ἀπλοῦς. Οἱ οἰκίσκους ἀνόμασε τὸ παρ' Ἰωσήπου καὶ Ἀριστέα Συνέδριον, καὶ εἶδεν αὐτοῖς τὰ ἔχνη τούτων «ἐν θ' α, λέγει, τὴν φάρον ὡς ὁ δ' οὐκ αὐτὸς συμβαίνει» (ἰκεὶ καὶ ὁ κατ' Ἀριστέαν «μέγας οἶκος ἦν κατεσκευασμένος»). Ἐκαστον ἰδίᾳ καὶ κατὰ μόνας ἐρμηνεύσαι τοὺς πρεσβυτέρους εἶπεν ὁ μάρτυς, «καὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἐργασίας οὐκ ὁμιλίας». Οὕτω καὶ Φίλων αὐτοὺς ἔγραψε «καθ' ἑαυτοὺς ἐν ἀποκρύφῳ, καὶ μόνῃ τῇ ψυχῇ πρὸς μόνους ὁμιλοῦντας τοὺς νόμους». Τελευταίον ὡς ὁ Ἀριστέας, ὁ σίως, καὶ ὁ Φίλων προφητικῶς οὕτω καὶ Ἰουστίνος «Θεὸς οὐκ ἀμελεῖ γενέσθαι τὴν ἐρμηνείαν ἱστορίας, διὰ τὴν συμφωνίαν τῶν ἐρμηνευτῶν, ταῖς αὐταῖς λέξεσι χρῆσασθαι».

Ἰωσήπου καὶ τοῦ Φίλωνος πολὺ μᾶλλον ὑπερότερον, ἢ ὡς ἐνόησαν οἱ Ἰουστίνου καὶ οἱ Κλήμεντες μετὰ τῶν ἄλλων τῶν γηραιῶν ἐκείνων. Ἡμεῖς δ' οὖν ὅμως ἐμμένομεν εἰς τῶν πάλαι πατέρων ἡμῶν τὴν ἄπρωτον μαρτυρίαν, θεωροῦντες ὅτι κἀκείνοι τὰ τῶν Ἰουδαίων ἱστορικῶν οὕτως ἐξελάμβανον, ὥστε μηδ' ὅπως αὐτὰ νομίζειν ἐναντία πρὸς τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην ἱστορίαν τῆς ἐρμηνείας.

§. ιθ. Ε) Ὁ δὲ πατὴρ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Εὐσέβιος πάντῃ περιττῶς, ἢ μᾶλλον ἐπὶ βλάβῃ τοῦ καλοῦντος, εἰσάγεται μάρτυς τῆς ἀκεραιότητος τῶν Ἀριστέου χειρογράφων. Οὐδὲν ὁ Ἀριστέας ἔγραψεν ὀνομαστὶ περὶ τῶν οβ, οἰκίσκων, καὶ τοῦτο συνομολογοῦμεν ὀδῶ προθύμως. Ὁμολογήσει δὲ πάντως καὶ οὗτος, ὅτι ὁ Εὐσέβιος (ἐν Η, τῆς Προπαρασκευῆς) ἐξέφρασε τὴν Ἀριστέου ἱστορίαν συνοπτικώτατα, πάμπολλα μεταξὺ παραλιπῶν καὶ υπερπηδήσας. Ὡστε ἡ τούτου περὶ τῶν οἰκίσκων σιωπὴ οὐδεμίαν ἀπὸδειξιν παρέχει βεβαίαν, ὅτι οὐδ' αὐτὸς ἀνέγνω παρὰ τῷ Ἀριστέᾳ τὸ ἱστορήμα. Ὡς γὰρ τᾶλλα παρέλιπε, παρομοίως καὶ τοῦτο διὰ τὴν συντομίαν ἠδύνατο παραδραμεῖν. Οὐδ' εἶχεν ἰδίαν χρεῖαν τῆς τοῦ θαύματος διηγήσεως, ἅτε δὴ καὶ τότε κοινῶς ὁμολογούμενον διηγήθησαν δὲ τοῦτο πρὸ αὐτοῦ καὶ Ἰουστίνος καὶ Εἰρηναῖος καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, οὓς ἐκεῖνος ἐτίμα πολὺ πλέον, ἢ ὅσον οἱ καθ' ἡμᾶς νεωτερισταί. Ὅτι δὲ πάλιν αὐτὸς οὗτος ὁ Εὐσέβιος καὶ ῥητῶς μετὰ τοῦ Εἰρηναίου συνεξιστόρησε τοὺς Ο, κεχωρισμένους ἀπ' ἀλλήλων ἐρμηνεύσαι τὴν Γραφήν, εἶπομεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν (§. α. σημ.). Ὁ δὲ μακάριος Ἰερώνυμος, ὁ λαμπρὸς κατὰ τῶν αἰρέσεων ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιστής, καὶ ἐπὶ τε πολυμαθείᾳ καὶ ἥθους ἀρετῇ καὶ ἀγιότητι πανευκλεὲς καὶ παμμακάριστος τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος, ὅσον εἰς τὸ περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν ἐβραϊκῶν Γραφῶν ἐσφάλη πολλάκις (ἀνθρώπινα παθῶν), καὶ μάλιστα ὅσας ἐφιλοτιμεῖτο συστήσαι ἦν αὐτὸς (ὡς μὴ ὠφείλει) ἐπεχείρησεν ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ λατινικὴν ἐρμηνείαν, ὡς δὴθεν τελειότεραν τῆς Ἑλληνίδος τῶν Ο!

Διὰ ταῦτα καὶ πρὸς ταύτην ἄλλοτε μὲν σφίξει τὸ προσῆκον σέβας, αἰδούμενος τὴν τροφὸν, ἄλλοτε δὲ πάλιν ἀστατῶν κατεξάνισταται· καὶ νῦν μὲν ὁμολογεῖ καὶ ἀνακηρύττει τὴν θείαν τῶν ἐρμηνεῶν ἐπίπνοιαν, νῦν δὲ πάλιν ἀρνεῖται, καὶ τὰ περὶ τῶν οἰκίσκων διαχλευάζει. Καὶ φαίνεται μὲν σαφῶς οὐδ' αὐτὸς ἀναγνούς οὔτε παρ' Ἰωσήφω, οὔτε παρὰ τῷ Ἀριστέῃ τὴν ἐξις-ρησιν τῶν οἰκίσκων, καὶ κατὰ τοῦτο συμμαρτυρεῖ τῷ κριτικῷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ. Πλὴν ἄλλ' ἐτέρωθεν ἀποδείκνυται πολὺ μὲν Ὀδίου τελειότερον, ἄλλ' ὅμως οὐδ' αὐτὸς ἀκριβῶς ἐννοήσας οὔτε τὸν Ἰώσηπον οὔτε τὸν Ἀριστέαν. Αὐτίκα· οὔτοι λέγουσιν ὅτι Δημήτριος ἐποίησε *συνέδριον* (εἰς τὸν κατεσκευασμένον οἶκον), *καὶ κεῖ τοὺς ἐρμηνεῖς ἤγαγεν*, οὔτοι δὲ μετέφραζον « *σύμφωντα* (τὰ ἐρμηνευόμενα) *ποιοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς ταῖς ἀντιβολαῖς* ». Ὁ δὲ Ἰερώνυμος τί ; « *Εἰς μίαν* (λέγει) *βασιλικήν* (εἴτε τὸ *Συνέδριον*, εἴτε τὸν οἶκον ὅλον οὕτως ἐκλαθὼν, ὥς ἂν εἴπερ ἦν μονοδωμάτος καὶ μονόρρυθμος) (α) « *εἰς μίαν βασιλικήν* (οἱ ἐρμηνεῖς) *συνεληλυθότες ἀντέβαλλον, οὐ προσεήτευσον* » ! Εἰ δὲ προσεῖχεν ὁ Δαλμᾶτης πατὴρ ἀτενέστερον οὐ μόνον τοῖς τοῦ Φίλωνος λόγοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῶν παλαιτέρων καὶ γερασμιωτέρων αὐτοῦ πατέρων καὶ διδασκάλων, καὶ αὐτοῦ δὲ μάλιστα τοῦ Εὐσεβίου, (ὃν μετέγραψεν ἐν πολλοῖς, ἄλλοτε δὲ πάλιν ἐξελατίνιζε, καίτοι μηδὲ τοῦτο ἐν τισιν ἀκριβῶς (β)), οὐκ ἂν καταγέλα τὴν τῶν οἰκί-

(α) Β α σ ι λ ι κ ῆ (ἑλληνιστ. οἰκία) παρὰ Ῥωμαίους, (ἐκ τῆς παρ' Ἀθηναίους Β α σ ι λ ε ῖ ο υ σ τ ο ῦ ς. Πευσαν. Α, 14) οἰκοδόμημα δημοσίων παρὰ τὴν ἀγορὰν, εὐρύχωρον καὶ μεγαλοπρεπές (ὅσον αἰθουσα μεγάλη, ἢ σάλα), ἐν ᾗ καὶ δίκας ἐδίκαζον αἱ ἀρχαί. Τοιαύτην ἔκτισε πρῶτος ὁ Κᾶτων τὴν Πορκίαν, καὶ Ἰούλιος ὁ Καῖσαρ τὴν Ἰουλίαν, κτλ. Καὶ Δομητιανὸς ὁ Αὐτοκράτωρ εἶχεν ἐν τῇ αὐτοῦ οἰκίᾳ Β α σ ι λ ι κ ῆ ν (Πλουτ. Πομπλ. §. 16. πρὸς. καὶ Γάλλων §. κς). Ὑστερον παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς Ῥωμαίοις Β α σ ι λ ι κ α ἰ ὀνομάσθησαν οἱ μεγαλοπρεπεῖς ναοί. (Ἰωάν. δὶότι μετεποιήθησαν ἐκ τῶν δημοσίων Βασιλικῶν, ἢ καὶ ὡς τῷ μόνῳ αἰωνίῳ βασιλεῖ Θεῷ καθιερωμένοι). Ὁ δὲ θεῖος Ἰερώνυμος (Epist. 3. ad Heliodor I. 1. p. 29) Basilicas εἶπε καὶ τὰ παρεκκλήσια· ἐνταῦθα δὲ τὴν Β α σ ι λ ι κ ῆ ν ἐξελάσιν (ὡς οἶκε) ἐπὶ τῆς πρώτης σημασίας.

(β) Οὕτως ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Εὐσεβίου Χρονικῶν ἐσφάλη περὶ πολλὰ. Οἶον·

σκων διαγραφῆν, ἀδέσποτον καλῶν ψευδολογίας θρύλλημα· οὐδ' ἂν ὧς ἀγνοεῖν προσεποιεῖτο, τίς ὁ τῶν οἰκίσκων (ὡς λέγει) καθιδρυτής, αἰδούμενος μὲν ὀνομάσαι, αἰνιττόμενος δὲ ὁμῶς τοὺς περὶ τὸν θεῖον Ἰουστίνον! Καὶ δικαίως ἄρα ὁ σοφὸς Ρεύχλινος (ὁ καὶ Καπνίων) ἐμέμψατο τὴν περὶ τούτου γνώμην τοῦ Πατρὸς, λέγων· «Ὁὐκ ἂν υπέλαβεν ἱερώνυμος μυθώδεις τοὺς οἰκίσκους ἐκείνους, εἴπερ ἀνεγίνωσκεν ἀκριβέστερον τὸν Ἰουστίνου Παραινετικόν» (α). Κατῆκει δ' ἂν, εἴπερ, καὶ αὐτὸς ἄσμενος εἰς τῆς

τὸ Παρά Διὸς ἀναγνούς Παράδειος, ἐξέλαβεν ὡς ὄνομα κύριον ἱστορικῷ τὸ ἀποδασμόν, ὡς κύριον ὄνομα πόλεως Ἰουδαϊκῆς· τὸ στρατεύειν ἡρμηνεύσει *dimicare* (διαμάχεσθαι), ὡς καὶ τὴν στρατηγίαν υπέλαβε στρατιάν· τὸ ἐξ οὗτου εἶπε *de hoc* (περὶ τούτου)· τὸ κατὰ τοῦτους (ἐπὶ χρόνους), *Secundum quorundam opinionem* (καθὼς τισι δοκεῖ), τὸ ποικιλότεχνος (ὁ πανεὐργος), *homo artis plurimae*, (ποικιλτῆς, Βυζ. πολυμιτάρτης, πλευμαστής)· τὸ «Εὐαγόρας Κύπρου ἐξέστη» (ἀπεχώρησε), *in furorem versus est* (ἐξεμάνη)· τὸ Διὸς ξενίου, *Jovis peregrini* (ξένου)· τὴν Πυθῶ Δελφῶν μητρόπολιν, *Pythium* (Πύθειον, χωρίον Μακεδονικόν)· τὸ βασιλεῖαν, *regiam indolem habere* (ψῆσιν ἔχειν βασιλικήν)· τὸν Πόλυμαρχον, (ἀξίωμα τῶν Ἀθηνῶν), *hominem fortem* (ἄνθρωπον ἀνδρείον)· τὸ, Φαινίππου ἄρχοντος (Ἀθηνῶν), *regnante* (βασιλεύοντος)· τὸ ἐπιοπτεύων Ἐλευσίνα (ἐπὶ τῶν μουσείων), *invisens Eleusinam* (ἐφορῶν τὴν Ἐλευσίνα)· τὸ «συνεδραμεν οἱ χρόνοι κατὰ τὸν προκείμενον κανόνα (τὸν χρονολογικόν)», *ad unum tempus uterque conveniret* (εἰς ἓνα χρόνον ἑκάτερος συνῆλθε) κτλ. — Ταῦτα εὐχ. ἡμεῖς, Σκαλίγηρος παρετήρησε, προσθεῖς καὶ ἄλλα πολλὰ (ἐν *Prolegom. in Thesaur. Tempor.*). Καί· να δὲ μάλιστα ἡμεῖς ἀγαπῶμεν καὶ φρονεῖμεν, (ὧν τινα καὶ Σκαλίγηρος αὐτὸς προσέθηκεν ἐφεξῆς)· οἱ ἀντὶ τῶν ὀλίγων τοῦ πατρὸς Ἱερωνύμου σφαλμάτων, μυρία κατορθώματα ἔχουμεν ἀντιτάξαι· ἐν ἐκείνοις, ἄνθρωπον ὀρῶμεν τὸν ἱερώνυμον· ἐν τούτοις, διδάσκαλον πολλῶν ἄλλων σοφώτερον, καὶ θεόφρονα φωστῆρα τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὅταν οἱ νεωτερισταὶ προβάλωσι τὰ σφάλματα τοῦ πατρὸς ὡς ἀρετάς, ἐπὶ συστάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν πλάνης, αὐτοὶ ταῦτα κατεξελίττευσιν, εὐχ. ἡμεῖς· οἵτινες μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ Πατρὸς ἀπολογούμεθα, διακρίνοντας τοὺς παρὰ τῶν ἐναντίων ψευδεῖς αὐτοῦ ἐπαίνους (δι' ὧν οἱ ἀπλούστεροι ἀπατώνται), ἀπὸ τῶν ἀληθινῶν αὐτοῦ ἀρετῶν «ὧν ὁ ἑκαίνος πολὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ».

(α) *Reuchlin De arte cabalistica. libr. 3.* παρ' αὐτῷ Ὀδῷ σελ. 140. ἔθεν καὶ ὁ σοφὸς Λύμπερος ἐθαύμασε τὴν ἀτίεταμνον τοῦ Ἱερωνύμου ψῆφον, δι' ἧς ὁ Πατὴρ ἐξουσίῃε τὴν περὶ τῶν οἰκίσκων μαρτυρίαν τοῦ φιλοσόφου μάρτυρος· «*Mirum sane quam dure ab Hieronymo illud (de 72 cellulis) exhibetur explodatur que*» etc. *Lumper, Histor. Theologica etc. vol. 2. p. 133.*

Φάρου τοὺς οἰκίσκους μετὰ τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου καὶ τοῦ Κλήμεντος καὶ τοῦ Εἰρηναίου καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ καθηγεμόνων καὶ ἀρχηγῶν, ἔνδοξον καὶ καλὴν συνοικίαν συνοικῶν « ἐν στέγαις ἀληθείας » ! Ἀλλὰ περὶ τοῦ ἱερώνυμου λέγομεν καὶ ἀλλαχοῦ, Ὀδίου καὶ ἄκοντας ἡμᾶς ἀναγκάζοντος. Ἐνταῦθα δὲ τοσοῦτον μόνον ὑποσυνάπτομεν, ὅτι λίαν ἀγνώμονες οὐδὲ πάνυ πιστοὶ φίλοι τοῦ τρισολβίου Πατρὸς δοκοῦσιν οἱ νεωτερισταί· μόνως γὰρ αὐτοῦ τῆς παραδόξου γνώμας ἐκλέγοντες, καὶ σοφώτατον αὐτὸν καὶ θεῖον δι' αὐτὰς ἐπευφημοῦντες, ἔπειτα παριδόντες αὐτὸν, ἐξείφνης ἀποπηδῶσι, καὶ διαχλευάζουσι συνάμα μετὰ τῶν ἄλλων ἁγίων Πατέρων, ὅταν τούτοις πάλιν καὶ αὐτὸς πολλάκις ὁ μακάριος συμφωνῇ, ἀποδεχόμενος καὶ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν θεῖαν ἐπίπνοιαν τῶν Ο, καὶ τὴν Ἀριστέου γνησιότητα, καὶ τὴν ὅλην ἱστορίαν τῆς ἐρμηνείας. Ὁ δὲ, τέλος, ἱερὸς Αὐγουστίνος οὐχ ἅπαξ, οὐδ' ἀμφιβόλως, ἀλλὰ πολλάκις (ὡς ὁψόμεθα ἐν τοῖς ἐφεξῆς) καὶ στεντορείως μετὰ πάσης πληροφορίας ἀνεκήρυξε τὴν ἐκ θείας ἐπιπνοίας ἐρμηνείαν τῶν Ο, παρὰ τῶν θείων Πατέρων παραλαβὼν. Ὡστε καὶ ἐν οἷς ἐνίοτε ἐκφράζεται διὰ τοῦ λέγεται, καὶ φέρεται κοινῶς, ἢ παραδέδοται, καὶ τότε πάντως ὁ Πατὴρ οὐχὶ φήμην ἀγοραίαν καὶ ὀχλικὴν ἐννοεῖ, ἀλλὰ παραδόσιν μετὰ λόγου κοινῶς ὁμολογουμένην, καὶ « παρὰ πολλῶν » (ὡς εἶπεν) ἀξιοπιστῶν ἀνδρῶν κεκηρυγμένην, καὶ διὰ πασῶν κεκρατηκυῖαν τῶν εἰδημονεστέρων Ἐκκλησιῶν (βλ. ὅπισθ. σελ. 348). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἱερώνυμον ἐπέπληξεν, ἀποτρέπων τῆς, ἣν εἶχεν ἐπιχειρήσας, ιδίας ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ μεταφράσεως. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτον ἔβλεπε τραχυνόμενον, καὶ λίαν δυσφύρως μεμψιμοιροῦντα (ὡς φαίνεται σαφῶς ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς), ἐξεφράσθη καὶ πως ὑπτιώτερον περὶ τῆς ἐκ πνεύματος συμφωνίας τῶν ἐρμηνέων, συγκαταβαίνων καὶ ἁκῶν πρὸς ὀλίγον, καὶ οἰκονομῶν τοῦ γηραιοῦ φίλου τὴν ἀσθένειαν. Ταῦτα νομίζομεν περὶ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, ἵνα μὴ μάχηται πρὸς ἑαυτὸν ὁ Πατὴρ ἀντιφάσκων, ὅποιον αὐτὸν Ὁδὸς ἡμῖν διαγράφει.

§. κ. Γ) Ἐρχόμεθα πρὸς τὰ τοῦ ἱεροῦ Ἐπιφανίου. Μόνος οὗτος ἱστορήσέ τινα διάφορα παρὰ τὸν Ἀριστέαν καὶ τὸν Ἰουστίνον καὶ τοὺς ἄλλους Πατέρας. Ἀλλὰ προείπομεν (Βιβλ. Α. κεφ. γ. §. ε. σελ. 46), ὅτι οὔτε τὸν Ἀριστέαν εἶχε μετὰ χεῖρας ὁ Ἐπιφάνιος, καὶ συγγραῶν ὅσα συνέγραψεν ἀπὸ μνήμης, παρενέμιξε καί τινες φήμας ἀδεσπότες, περὶ ὧν οὐδὲν ἱστορήσαν οἱ ἀρχαιότεροι (α). Τούτων μία τις φαίνεται καὶ ἡ κατὰ συζυγίας τῶν ἑρμηνέων διαίρεσις εἰς οἰκίσκους λς· καὶ ταύτην οἱ νεωτερικοὶ περισφαλπίζουσιν ὡς λαμπρὸν ἐπιχειρήμα, πρὸς ἔλεγχον τῆς περὶ τὴν ἑρμηνείαν ψευδομένης δῆθεν ἱστορίας. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν, ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος, εἴ γε καὶ κατὰ τινες μικρὰς περιστάσεις διαφωνεῖ πρὸς τοὺς ἀρχαιότερους Πατέρας, ἀλλ' ὅμως συμφωνεῖ λίαν ἀκριβῶς κατὰ πάντα τὰ κύρια καὶ συστατικὰ τῆς ἱστορίας κεφάλαια· καὶ τὸ κερχωρισμένον τῆς ἑρμηνείας, καὶ τὴν θεῖαν τῶν ἑρμηνέων ἐπίπνοιαν λαμπρῶς ὁμολογεῖ. Εἰ δὲ καὶ διὰ τινες ὀλίγας μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν ἀείποτε σχεδὸν παρεμπιπτούσας διαφορὰς ἀποβάλλομεν ὡς ψευδὲς τὸ κοινῶς παρ' αὐτοῖς ἱστορούμενον πρᾶγμα, τότε οὐκ ἂν φθάνοιμεν ἀπορρίπτοντες εἰς καιάδαν ὅλους τοὺς ἐνδόξους τῆς ἀρχαιότητος συγγραφεῖς. Ἐπειτα, καὶ αὐτὴ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διωματίων ἡ διαφορὰ προῆλθεν, ἴσως, ὡς ἐκ τῆς τοποθεσίας αὐτῶν καὶ κατασκευῆς· ἴσως ᾗσαν δίστεγα τὰ οβ, διωμάτια, καθὼς τὸ τοῦ Λυσίου, «Οἰκίδιον διπλοῦν, ἴσα ἔχον τὰ ἄνω τοῖς κάτω» (6)· ἢ ᾗσαν διηρημένα ἐξ ἡμισείας ἐνθεν καὶ ἐνθεν, μέσῃ ἔχοντα τὴν αἰθούσαν (αἶα καὶ τὰ τοῦ Κόλχου Λιήτου. βλ. σελ. 374)· ἢ καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς σειρᾶς κατὰ συζυγίαν καὶ συστοιχίαν ἀντίνωτα συνεστηκότα. Χρόνῳ δὲ καταπιπτόντων (καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐπὶ Καίσαρος τῆς Φάρου καταδρομὴν), μέχρι μὲν Ἰουστίνου διεκρίνοντο τὰ ἔχνη πάντων, καὶ ἡ στοματικὴ παράδοσις διέτρεχεν ἀνόθευτος. Μετέπειτα δὲ, καὶ τῶν ἰχνῶν αὐτῶν ἐξαλειφομένων, ἡλλοιοῦτο συνάμα κατὰ τύπους καὶ ἡ φήμη, συστέλλουσα τὰ οβ, εἰς

(α) βλ. καὶ Bellarmin. de Verbi Dei, II, 10. — (6) Λυσίος κατὰ Ἐρατοσθ.

τὰ ἡμίση, τὰ μόνον ἴσως ἐκ τῶν λειψάνων ἐν τῇ Φάρφ τότε διακρινόμενα· ταύτην δὲ τὴν ἀκοὴν παρέλαβε καὶ ὁ 40 καὶ 200 ὅλους ἐνιαυτοὺς μετὰ τὸν Ἰουστίνον ἀκμάσας Ἐπιφάνιος. Καὶ εἶχε μὲν ὁ μακάριος καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Ἰουστίνου συγγραφῶν, καὶ τῶν Εἰρηναίου καὶ τοῦ Κλήμεντος, μαθεῖν τὴν ἀκριβείαν τοῦ πράγματος (καθὼς αὐτὴν ἠπίστατο καὶ ὁ σύγχρονος αὐτῷ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων), ἀλλ' ὁ θεῖος τῆς Κύπρου ποιμὴν ἀπραγματεύτως καὶ ἀπλοϊκώτερον ἔγραψεν, ὡς ἤκουσε περιεχόμενα τὰ περὶ τῶν οἰκίσκων, μηδὲν περιεργασθεὶς εἰς ἐπουσιώδη πράγματα, καὶ μηδὲν παραβιάζοντα τὸ κύρος τῆς ἱστορίας (μὴ γὰρ ὑποπετεύετο τοὺς ἐσομένους πικροὺς αὐτῆς συκοφάντας;). Πρὸς τὰ λς, οἰκήματα συνεμετρήθησαν ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰ λς, ισότυπα τῆς ἐρμηνείας, καὶ τὰ λς, σκαφίδια, καὶ οἱ λς, πρὸς ὕπνον κοιτῶνες. Καὶ ἴσως ὑπῆρχον καὶ οὗτοι καὶ τὰ σκάφη τῶ ὄντι λς. Μικροὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐκτίζοντο συνηθέστερον οἱ κοιτῶνες· μικραὶ δὲ καὶ τῶν Αἰγυπτίων αἱ βάριδες ἐντὸς τοῦ λιμένος, ὅσαι διεπύρθμευον τοὺς πολίτας εἰς τὰ πλησιόχωρα· καὶ ξένον οὐδὲν, εἰ καὶ σκάφη καὶ κοιτῶνας εἰσέβαινον οἱ ἐρμηνεῖς ἀνά δύο, μᾶλλον πρὸς ἀνάπαυσιν εὐρύχωρον, ἢ πρὸς ἀποκλεισμόν τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινῆς ὁμιλίας. Ἀλλ' οὐδὲ χρεῖα τις ὑπῆρχε τοῦ περὶ τὴν ἄλλην δίκαιαν παντελοῦς αὐτῶν διαχωρισμοῦ. Ἀφ' οὗ τὴν πρώτην ἡμέραν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου διαιρεθέντες εἰς τοὺς οἰκίσκους, μετέφρασαν μέχρι τῆς ἐνάτης ὥρας ἕκαστος ἰδίως τὸ κατ' αὐτόν, καὶ τὰς πρώτας παρ' αὐτῶν ἐρμηνείας ἐκείνας παρέλαβεν ἀμέσως ὁ Δημήτριος εἰς ἀντιγραφὴν, καὶ τὰς ἐφεξῆς δὲ καθ' ἡμέραν ἀπαρτιζόμενας παρελάμβανεν ὡσαύτως, τὰ δὲ βιβλία τοῦ ἐβραϊκοῦ πρωτοτύπου κατὰ τὴν ἐκείνων ἀπουσίαν παρέμενον (ὡς εἰκὸς) εἰς ἐνὸς ἑκάστου τὸν οἰκίσκον, ὅπου καθ' ἡμέραν ἕκαστος ἐφιλοπόνει τὴν ἀνήκουσαν ἐρμηνείαν, οὐδεμίαν πλέον ὑπελείπετο ὑποψία, μήπως ἐκοινοποιοῦν πρὸς ἀλλήλους τὰ καθημερινὰ τῆς ἐρμηνείας τεμάχια, σύμφωνα προπαρascευάζοντες. Ὅθεν καὶ τὸ θαῦμα τῆς ἐπὶ τέλους εὐρεθείσης πασῶν τῶν ἐρμηνειῶν κατὰ θεῖαν ἐμ-

πνευσιν συμφωνίας ἀπέβαιναν ὅλως ἀναμφισβήτητον. Ἡ δὲ φήμη τὸ παράδοξον ἐκπλαγεῖσα, προσέθηκεν ὕστερον ὑπερεκπερισσοῦ καὶ περὶ τὴν ἄλλην αὐτῶν δίκαιαν τὸν μόνον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐρμηνείας ἐπικρατοῦντα χωρισμόν. Τὰ δὲ σημεῖα τῶν ἀρχαίων κριτικῶν, τοὺς *λημνίσκους* καὶ τοὺς *ὑπολημνίσκους*, ὧν Ἐπιφάνιος ἐξ ὀριγένους ἐμνημόνευσε, φαίνεται πιθανώτερον ὅτι τοῦτοις ὀριγένους ἐχρήσατο πρὸς δεῖξιν τῆς συμφωνίας τεσσάρων τινῶν, ἢ δύο τῶν παρ' αὐτῷ παραβαλλομένων ἀντιγράφων μᾶλλον, ἢ πρὸς δῆλωσιν τῶν δύο *ζυγῶν*, ἢ τῆς *μῆς τῶν ἐρμηνευτῶν* (α). Οὕτω γὰρ ὑπῆρχε κατὰ τοὺς ὀριγένους χρόνους ἡ φήμη τῆς τοιαύτης τῶν ἐρμηνειῶν *συζυγίας*, ὡς εἰκάζεται σαφῶς ἐξ ὧν ἔγραψεν ὁ διδάσκαλος ὀριγένους, Κλήμης ὁ Στρωματεύς, Ἰουστίνῳ συμφωνῶν. Τελευταῖον· περὶ τῆς φαινομένης τοῦ ἱεροῦ Ἐπιφάνιου διαφωνίας ὑπομνησκόμεν τοὺς περὶ τὸν Ὀδίων τὴν ἐν τοῖς τοιούτοις σοφὴν τοῦ Στράβωνος κρίσιν· ὅτι, α. Εἰ μὴ συμφωνοῦσιν οἱ τὴν ἱστορίαν τῶν τόπων παραδιδόντες, οὐκ εὐθὺς ἐκβάλλειν δεῖ τὴν σύμπασαν ἱστορίαν· ἀλλ' ἐστ' ὅτε καὶ πιστοῦσθαι τὸ καθόλου μᾶλλον ἐστίν. — Καὶ τὸ πλῆθος τῶν ταῦτα θρυλοῦντων, καὶ τὸ τῆς κατὰ τόπους ἐπιχωριαζούσης φήμης διδάσκειν δύναται, διότι ταῦτα οὐ ποιητῶν πλάσματά ἐστιν, οὐδὲ συγγραφέων, ἀλλὰ γεγεννημένων ἔχνη καὶ προσώπων καὶ πράξεων » (β).

§. κα. 2) Τὰ δὲ τοῦ Φίλωνος (ᾧπισθ. σελ. 354), πῶς ἄρα καὶ ἐξηγοῦνται; παραδοξότατα! Οὐτε οὐ, οὔτε ὅλως ὠνόμασεν οἰκίσκους ὁ Φίλων, ἀλλ' οὐδ' οἶκον, οὐδὲ *συνέδριον* (ὡς ὁ Ἀριστέας)· ἀπλῶς δὲ καὶ ὁλοσχερῶς εἶπε *τόπον*, ὡς διαλεγόμενος περὶ χωρίου καὶ ἀπὸ τῆς Ἀριστέου ἱστορίας, καὶ ἐκ τῆς πανδήμου φήμης, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπετείου ἐορτῆς ἐπισήμου καὶ γνωστοῦ, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς συμπολίταις Ἀλεξανδρεῦσιν. Ἔστω λίαν ἀτυχὴς ἐκ προοιμίων ἀπέβη ἡ γενεθλιαλὸς μαντεία τοῦ

(α) βλ. Isidor. Orig. c. XI. καὶ D. Petavij Animadvers. ad S. Epiphani vol. 2. p. 378. — (β) Στράβ. Α. 22, 23.

κριτικοῦ, διορίζουσα τὴν γέννησιν τοῦ (κατ' αὐτὸν) *μυθαρίου* τῶν *οἰκίσκων* ὑστερόχρονον τοῦ Φίλωνος. Πάλιν ὁ Φίλων λέγει περὶ τῶν ἐρμηνέων, ὅτι « τὰς ἱεράς βίβλους λαβόντες ἀνέτειναν τὰς χεῖρας αὐταῖς εἰς τὸν οὐρανόν ». Οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀδίων συνάγουσιν ἐκ τούτων, ὅτι καὶ πάντες ἄρα κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον ἄνθρωποι συγκληθέντες μεθ' ἑαυτῶν. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα πᾶν τούναντίον συνέβη (καὶ δείξει τρανώτερον ὁ Φίλων ἐφεξῆς). Προσηύξαντο πρῶτον κοινῶς οἱ Ο, μέλλοντες ἐγχειρεῖν τῇ μεταφράσει, προσευξάμενοι δ' ἐπράπησαν ἕκαστος εἰς τὸν ἴδιον οἰκίσκον αὐτοῦ καταμόνας « ἐρησυχάζοντες καὶ ἐνηρεμοῦντες, καὶ μόνη τῇ ψυχῇ πρὸς μόνους ὁμιλοῦντες τοὺς ἐρμηνευόμενους νόμους ». Οὕτω καὶ μετέπειτα καθ' ἑκάστην « ἅμα πρῶτ' ἐπιστρέφοντες πρὸς τὸν ἑαυτῶν ΤΟΠΟΝ (ὡς εἶπε καὶ Ἀριστέας), ὡς ἂν ἠϋξάντο πρὸς Θεόν, ἐτρέποντο πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ἐκάστου διασάφειαν ». Πάλιν ὁ Φίλων ἱστορεῖ τούτους (μετὰ τὴν προσευχὴν) « Καθίσαντας ἐν ΑΠΟΚΡΥΦΩ, καὶ μηδενὸς παρόντος, εἰ μὴ τῶν τῆς φύσεως μερῶν, γῆς, ὕδατος, ἀέρος, οὐρανοῦ » κτλ. Πῶς ἡδύνατο λαμπρότερον (καθ' Ὀδίων εἰπεῖν) ὁ Φίλων ζωγραφῆσαι τῶν *οἰκίσκων* τὸ ἀπόκρυφον; (βαλάμων δηλονότι *μυχθῶν*, « ὅπου στέγαι κρύπτουσι τοὺς εἰσιόντας », καὶ ὅπου *μηδεὶς ἄλλος παρῇ*). Πόσον δὲ ζωγραφικῶς ἐπισυνῆψε καὶ αὐτὰ τὰ κατὰ τὴν περιόρυστον Φάρον (ὡς καὶ πανταχοῦ τῆς ὑδρογείου σφαίρας) αἰεὶ παρόντα, καὶ τὸν ἄνθρωπον περιστοιχοῦντα, συνεκτικώτατα τέσσαρα μέρη τοῦ κόσμου, « περὶ ὧν τῆς γενέσεως ἐμελλόν οἱ ἐρμηνεῖς ἱεροφαντήσιν »! Ὁ δὲ Ὀδίων πῶς; — Ἀποσιωπήσας τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ, ἐξελέξατο τῆς φράσεως (κεφαλαίαις γράμμασι γράψας) ΤΟΝ ΑΕΡΑ, ΚΑΙ ΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟΝ, καὶ τούτους ἀμφοτέρους φέρει μάρτυρας ἐφορῶντας τοὺς ἐρμηνεῖς, συνεδριάζοντας εἰς αἴθριον τόπον (ὡς ἂν εἴπερ οὐτ' αἴρ' ἡδύνατο παρεῖναι τούτοις πρὸς ἀναπνοὴν καὶ ἐν τοῖς οἰκίσκοις, οὔτε πάλιν οἱ οἰκίσκοι ἦσαν καθυδρυμένοι καὶ συνεστῶτες ὑπ' οὐρανόν!) (α). Καὶ

(α) Ὁ Φίλων εἶπε καὶ ἄλλαχού. « Καὶ συναγαγὼν ὁ Μωϋσῆς (ἐν ἀρχῇ τῆς

λοιπὸν, κατὰ τὴν Ὀδίου γνώμην, οἱ μὲν Ο γηραιοί, πονοῦντες περὶ τὴν ἐρμηνείαν, ἡλιαζόντο ἀπὸ πρωῆς μέχρις ὥρας θ, ἀκτίσι βαλλόμενοι *φλεγέθοτος Φαέθοτος* » καὶ ἄλλοτε πάλιν ἠνεμίζοντο, ριγοῦντες καὶ φρίσσοντες πρὸς βιαίας ἀνέμων πνοάς καὶ ποτε καὶ κατεβρέχοντο ἂν, ἴσως, ἐξέκφυγας ὁμβροῦ καταβράχυντος (οὔτε γὰρ *κυνέην ἡλιοστεγὴ καὶ ἀλεξιβροχὸν* διέγραψε Φίλων αὐτοὺς φοροῦντας, οὐτ' ἀλεξάνεμον *σιούραν* ἐγκεκορδυλημένους). Κατὰ δὲ ταῦτα, καὶ τὸ ἐν ΑΠΟΚΡΥΦΩ τοῦ Φίλωνος ἀποβαίνει ἄρα πᾶν τούναντίον, ἀκρυπτον χωρίον, καὶ περίοπτον, καὶ ὀλοφανές, ὡς αἰκὸν καὶ ἄστεγον! ἡ δὲ τοῦ Ἱερωνύμου Βασιλικῇ αὐτόπρεμος καὶ αὐτοθέμελος ἡφανίσθη. Οὐκ ἤρκεσαν ταῦτα, ἀλλ' ἐπρεπεν ἵνα καὶ αὐτοὶ τῆς Φαρίας ἐορτῆς οἱ πανηγυρισταὶ μαρτυρήσωσι τοὺς ἐρμηνεῖς ὑπαιθριάζοντας, καὶ αὐτὸς ὁ Φίλων τοῦτο δοξάζων ἀποδειχθῇ, διότι εἶπε περὶ τῶν ἐορταστῶν, ὅτι « εἰσιόντες κατακλιθέντες ἐν ὑπαίθρῳ »! Ἀλλ', ὡς εἴκεν, ὁ κριτικὸς ἡμνημόνησεν, ὅτι πρὸ μικροῦ διὰ μακρῶν ἀπέδειξε τὴν ἐν Φάρῳ πανήγυριν μίαν τῶν ἀνέκαθεν παρ' Ἀλεξανδρεῶν εἰθισμένων ἐν ἀκταῖς εὐαχιῶν, τοῦτ' αὐτὸ μάλιστα τεκμήριον φέρων, τὸ τῶν πανηγυριστῶν ἐν ταῖς ἀκταῖς ὑπαίθρῳ. Ἦδη δὲ τὰς ἐσωτάτω γωνίας τῶν Φίλωνος φρενῶν ἀναδιψήσας, εὗρηκε τάνάπαλιν, τὴν ἐπάκτιον τῆς Φάρου πανήγυριν διαζωγραφοῦσαν ἐκεῖνο τὸ παραγυάλιον συνέδριον τῶν ἐναθριάζόντων ἐρμηνευτῶν! Ἀλλ' ἐάν τοιαῦτα φαντάσματα παρερμηνειῶν ἔχωσι χώραν παρ' ἀνδράσι σπουδαίοις καὶ περὶ σπουδαίων πραγματευομένοις, μᾶλλον ὁ Φίλων ἀναδείκνυται φρονῶν τοὺς πρεσβυτέρους φιλοπονήσαντας τὴν ἐρμηνείαν ἐν οἰκίσκοις διότι, πρὶν ἢ μνημονεύσῃ τοὺς ἐν ὑπαίθρῳ κκτακλιθέντας ἐορταστάς, ὠνόμασε πρότερον ἄλλους, « σκη-

ῳδῆς τοῦ Δευτερονομίου) τὰ στοιχεῖα τοῦ παντός, καὶ τὰ συνεκτικώτατα τοῦ κόσμου μέρη, γῆν καὶ οὐρανόν, τὴν μὲν θνητῶν ἐστίν, τὸν δὲ ἀθανάτων οἶκον » κτλ. (Φιλ. π. Φιλανθρωπ. Τόμ. β, σελ. 387 Mang.). Μήπως οὐ καὶ ὁ θεὸς Μωϋσῆς, ἐπειδὴ εἶπεν « Ἄκουε οὐρανὸς καὶ ἐνωτίσου ἡ γῆ » φαίνεται ἐκ τούτων ὅτι ἔγραψε τὴν ἡδὴν ὑπαίθρῳ;

ῥὰς ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ πηξαμένους»· αἱ δὲ σκηναὶ τοὺς οἰκίσκους ἄρα ἐδήλουν, ἐξ ὧν «τὸ τῆς ἐρμηνείας ἐξέλαμψεν». Ἀλλ' ἴσως καὶ πρὸς ταῦτα χολωθείσα πάλιν ἡ Μοῦσα τῶν Ὀδισκῶν ἀντερῇ τὴν ἀπὸ Σκυθῶν ῥῆσιν ἐκείνην, ἣν πρῶτην ἀποτόμως ἐξετόξευσε καὶ ὁμφακῆρως πρὸς τὸν ὀρθὰ καὶ δίκαια συλλογιζόμενον Μορῖνον, λέγουσα «Περὶ τούτων ἡμεῖς οὐδόλως μεριμνῶμεν· αὐτὸς πάλιν ὁφείλει Φίλων» (§. ζ). Ἐν λείπεται μόνον ὑπομνησαι τὸν ἀναγνώστην, ὅτι ὁ Φίλων τὴν μὲν ἐκ θείας ἐπιπνοίας συμφωνίαν τῶν ἐρμηνέων ἀποφαντικῶς καὶ τορῶς καὶ ἀνεκδοιάζως λέγει· «Καθίσαντες δὲ ἐν ἀποκρύφῳ, καθάπερ ἐνθουσιῶντες προεφήτευσον, οὐκ ἄλλα ἄλλος, τὰ δ' αὐτὰ πάντες ὀνόματα καὶ ῥήματα, ὥσπερ ὑποβολέως ἐκάστοις ἀοράτως ἐνηχοῦντος» (α). Δηλοποιῶν δ' ἐφεξῆς ὁ αὐτὸς καὶ ὅτι οὐδὲ κατὰ συνωνύμους λέξεις διέφερον ἀπ' ἀλλήλων αἱ ἐκάστου ἐρμηνεῖαι, ὑποσυνάπτει· «Ἡ γὰρ ἐλληνικὴ διαφερόντως ὀνομάτων πλουτεῖ· καὶ ταύτῃ ἐνθύμημα οἷόν τε μεταφράζοντα καὶ παραφράζοντα σχηματίζει πολλὰ, ἄλλοτε ἄλλας ἐφαρμόζοντα λέξεις, ὅπερ ἐπὶ ταύτης τῆς νομοθεσίας ΟΥ ΦΑΣΙ συμβῆναι». Περὶ ταύτης λοιπὸν μόνον τῆς μηδὲ γοῦν ἀπὸ συνωνύμων, καὶ ἄλλως ἰσοδυνάμων, φωνῶν διαφορᾶς τῶν ἐρμηνέων εἶπεν ὁ Φίλων τὸ οὐ φασίν, εἰς τὴν δημῶδη φήμην ἀναφέρων τὴν δοξασίαν· αὐτὸς δὲ πως ὑπεκδοιάζειν δοκεῖ· (οὕτω καὶ ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος

(α) Τὸ προεφήτευσον = προφητικῶς (ὡς θεόπνευστοι προφῆται) ἐξέφραζον τὴν ἐρμηνείαν (ἐν τῇ γράφειν, ἢ καὶ πρὸς ἄλλον ταχυγράφον ὑπαγορεύειν). Πληθυντικῶς δὲ τὸ προεφήτευσον, ὡς καὶ τὸ καθίσαντες ἐν ἀποκρύφῳ, καὶ τὸ ἐνθουσιῶντες, κτλ. καθότι τὰ εἰς ἕνα ἕκαστον ἀτομικῶς καὶ κατ' εἶδος ἀνήκοντα, ἀναφέρονται ἐπίσης καὶ κατὰ πάντων καθόλου τῶν ὁμογενῶν, καὶ ὁμοειδῶν. Οὕτως εἶπε καὶ ὁ θεὸς Εἰρηναῖος «Ἐκέλευσε τοὺς πάντας (τοὺς Ο) τὴν αὐτὴν ἐρμηνείαν γράφειν» (Εὐσεβ. Ἐκκ. ἱστ. 5, 8)· τοῦτέστιν (ὡς εἶπεν ὁ Κλήμης Στρωμ. α) «Ἐκαστον ἐν μέρει κατ' ἰδίαν ἑκάστην ἐρμηνεύσαι προφητείαν». Οὕτω καὶ τῶν νεωτέρων ἄλλοι τε καὶ Μύκης αὐτὸς τοὺς Φίλωνος ἐρμηνεύσει λόγους· «Philo docet singulum interpretem singulam versionem tam parum ab alterius translatione discrepantem scripsisse, ut hoc opus, quasi quopiam dictante, a singulo interprete peractum videretur.» S. Mücke de origin. Version. LXX. interpr. p. 36.

ἐσημείωσε τοιαύτην τινα μεταξὺ τῶν ἐρμηνέων εὐρεθείσαν περὶ λέξεις συνωνύμους, καὶ ἄλλως ἰσοδυνάμους, διαφορὰν, ὡς προσέδομεν §. 5. ὁφόμεθα δὲ πλατύτερον καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς). Ὁ δὲ σοφὸς Ὀδῖος (σελ. 354) ἄρας ἀπὸ ταύτης τῆς Φιλωνείου φράσεως τὸ οὐ φασί, μετετόπισεν ἀνώτερον, συνάψας πρὸς τὴν περὶ τῆς ἐπιπνοίας τῶν ἐρμηνέων ἐκφαντορικωτάτην τοῦ συγγραφέως ἔκφρασιν, ὅπως αὐτὸν καὶ ἄκοντα παραστήσῃ διστάζοντα καὶ σχεδὸν ἀπιστοῦντα περὶ τοῦ θαύματος!

§. κβ. Η) Καὶ τὸν Πρόλογον τῆς Σοφίας τοῦ Σειράχ παραδόξως παρασπῶσιν, ὡς ἀναιροῦντα τὸ θαῦμα τῆς ἐπιπνοίας τῶν ἐρμηνέων (§. η). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ Ἰουδαῖος Φίλων ὁ Ἀλεξανδρινὸς ἢ οὐδόλως ἀνέγνω, ἢ καὶ κατεφρόνησεν ἀναγνούς τοῦτον δὴ τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (δύω καὶ ἐπέκεινα πρὸ τοῦ Φίλωνος αἰῶνας) ἐκδοθέντα, καὶ πολὺ παρ' Ἰουδαίοις μετὰ τῆς Σοφίας τιμώμενον Πρόλογον αὐτῆς! Ὅπερ γὰρ οὗτος (κατὰ τὸν Ὀδῖον) ἀναιρεῖ, δηλονότι τὴν θεῖαν τῶν ἐρμηνέων ἐπίπνοιαν, ταύτην ὁ Φίλων ἐξ ἐναντίας ἀποδέχεται καὶ λαμπρῶς ἀνακηρύττει! Τοῦτ' αὐτὸ ποιοῦντες ἁλίσκονται (τὸ παραδοξότερον) καὶ οἱ θεϊότατοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες, Ἰουστίνος ὁ μάρτυς, καὶ Κίρηναιος, καὶ Κλήμης μετὰ τῶν λοιπῶν· ἀντιφάσκουσι καὶ οὗτοι πρὸς τὸν Πρόλογον! καὶ ταῦτα (τὸ παραδοξότατον), ἐν ᾧ καὶ τὴν Σοφίαν τοῦ Σειράχ ἢ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία (μὴ διαιροῦσα τὸν Πρόλογον ἀπ' αὐτῆς) ἔχει συνηριθμημένην μετὰ τῶν ἀναγινωσκομένων, ἢ δευτέρων κανονικῶν βιβλίων, ὡς ἱερὰν ἀποδεχομένη καὶ σεβασμίαν, ἀφ' ἧς καὶ ῥήσεις ἱκανὰς οὐ μόνον οἱ Πατέρες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ θεῖοι ἀπόστολοι ἐμνημόνευσαν (α). Ἀλλ' ἀπαγε τὰ τοιαῦτα. Οὐδαμοῦ τοὺς ἐρμηνεῖς τῶν Γραφῶν οὐτ' εἶπεν οὐτ' ἐνόησεν ὁ Πρόλογος ἀθελίστους καὶ ἀκραίφνεις ἀνθρώπους μεταφρασάς. Λέγει δὲ μόνον, ὅτι ὁ Νόμος καὶ αἱ Προφητεῖαι καὶ τὰ λοιπὰ τῶν (ἐξελληνισθέντων) βιβλίων, οὐ μικρὰν ἔχει τὴν διαφορὰν ἐν ἑαυτοῖς λεγόμενα» (θεωρουμένης δηλαδὴ τῆς διαφορᾶς περὶ

(α) Ελ. Huet. Demonstr. Evang. prop. IV. p. 233 καὶ 297.

τινας ἑλληνικάς λέξεις, ἀντιξοιχούσας μὲν ἀκριβῶς πρὸς τὰς ἑβραϊκάς τοῦ πρωτοτύπου φωνάς, ἀλλ' ὅμως ἀσθενεστέρας ἐκείνων δοκούσας, διὰ τὴν ἐν τισιν ἑβραϊκοῖς φύσει ἐγκειμένην φραστικωτέραν δύναμιν· οἷον εἶπε καὶ περὶ τῆς Σύρων φωνῆς ὁ Μ. Βασίλειος, Ὁμιλ. Β. εἰς τὴν ἑξάήμερ.). Ἐκ τούτων οὖν Ὁδῖος ἐσπευσεν ἀποδείξαι τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, καθόλου κατωτέραν τῆς ἀξίας τοῦ θεοπνεύστου κειμένου, καὶ παντάπασιν ἀνθρωπικὴν, καὶ μίαν τῶν κοινῶν ἐρμηνειῶν, αἵτινες πολλάκις ἐλαττονοῦνται τοῦ πρωτοτύπου! Καὶ τί καθήται λοιπὸν ὁ κριτικὸς καὶ οὐκ ἐξοβελίζει τοῦ κανόνος τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ τὸ κατὰ Ματθαῖον θεῖον Εὐαγγέλιον, ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ καὶ τοῦτο (κατὰ τοὺς πλείστους καὶ παλαιούς καὶ νεωτέρους) ἐρμηνευθὲν, καὶ τὴν πρὸς ἑβραίους ἐπιστολὴν ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ καὶ ταύτην ὁμολογουμένως ἡρμηνευμένην; Μὴ γὰρ οὐκ εἶχον καὶ τὰ θεῖα ταῦτα βιβλία παρομοίας τινας διαφορὰς, ὡς πρὸς τὰ ἑβραϊκὰ πρωτότυπα παρεξεταζόμενα; Εἰ δὲ ταῦτα καὶ μεθερμηνευθέντα πιστεύονται τε καὶ ὑπάρχουσιν ἀναμφιβόλως θεόπνευστα, τί μὴ παρομοίως ἀποδεκτέον καὶ τῆς παλαιᾶς Γραφῆς τὴν ἐρμηνείαν ἐκ θείας ἐπιπνοίας τελεσιουργηθεῖσαν, ὡς οἱ θεοφόροι Πατέρες ἐδίδαξαν; Εἰ δὲ καὶ ἡ βίβλος τοῦ Ἰωβ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πολύτλα συνεγράφη τὸ πρῶτον Συριστί (καθὼς τινες φρονοῦσι, στηριζόμενοι εἰς τὰ τοῦ Ἰωβ, μβ, 17), καὶ ἔπειτα μεθερμηνεύθη εἰς τὸ ἑβραϊκὸν ὑπὸ Μωϋσέως, ἢ τινος ἄλλου τῶν ἀρχαίων προφητῶν (α), τίς ποτε καὶ ταύτην τὴν ἑβραϊκὴν ἐρμηνείαν δύναται θεωρῆσαι ὡς ἀπλήν καὶ ἀθείαςον τοῦ θεοπνεύστου πρωτοτύπου μετάφρασιν; ἢ μήπως οὐκ εἶχε καὶ αὕτη (καθὼς μετάφρασις) οὐ σμικρὰν (περὶ τὰς λέξεις) πρὸς τὸ Συριακὸν ἀρχέτυπον διαφορὰν; Μὴ σύ γε, ὦ χρηστὲ Ὁδῖε,

(α) Βλ. Huet. l. c. p. 206, 209. καὶ ἱερώνυμος Συριστί, ἢ Ἀραβιστί συγγραφήναι τὴν βίβλον λέγει. Ὁ δὲ Ὀλυμπιόδωρος τὸ Συριστί ἐκλαμβάνει ἀντὶ τοῦ ἑβραϊστοῦ (Σειρ. εἰς Ἰωβ). ἑβραϊστὴ καὶ ὁ Σκαλίγερρος (Prolegomen. in Theop. Tempor.). ἄλλοι δ' ἄλλα τῶν νεωτέρων, βλ. καὶ ἐριξὴς κριφ. θ, §. κη.

μὴ μέτρει πῆχσει καὶ σχοίνοις ἀνθρωπίνης σοφίας τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπίπνοιαν, ἥτις ἐξέφρασε τὰς θείας ἐννοίας κατὰ τὴν φύσιν τῶν ἐν αἷς ἐγράφοντο γλωσσῶν. Αὕτη καὶ τοὺς ἐρμηνεῖς καὶ ἱεροφάντας τῶν θείων λόγων ἐφώτιζε παρούσα, καὶ καθωδῆγει πρὸς τὴν ἀπλανῆ διὰ τῶν *τεγομασμένων λέξεων* ἐρμηνεῖαν τῆς ἀληθείας. Ἀλλὰ περὶ τούτου καὶ ἀλλαχοῦ πλατύτερον.

§. κγ. Ἐφεξῆς ὁ Ὁδῖος προσαριθμεῖ καὶ τὰς τῶν Ῥαββίνων τερθερίας (§. θ), ἀποδεικνύων αὐτῶν τὸ φιλοψευδές· τὸ αὐτὸ ποιῶν, ὡς ἂν εἴπερ ἐπιχειρεῖ ἀποδείξαι καὶ ὅτι, ἐπειδὴ καὶ πάσαι παρ' Ἰουδαίους ἐγένοντο καὶ ψευδοπροφηταί, οὐχ ὑπῆρξαν λοιπὸν οὐδ' ἀληθινοί! Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα ἡμεῖς μὲν σιωπῶμεν, αὐτὸς δὲ πάλιν ὀψεται περὶ τούτων, ὅστις συχνάκις τοὺς τοιούτους Ψευδοραββίνους καλεῖ μάρτυρας πιστοὺς τῶν παραδόξων αὐτοῦ γνομῶν.

§. κδ. Τὸν δὲ σοφὸν τοῦ σοφοῦ Σκαλιγέρου μαθητὴν καὶ φίλον Ἕνσιον ἅμα τε ἐμνημόνευσεν ὡς ὁμόφρονα, καὶ πάλιν εὐθὺς ἐξήλεγξεν ἡπατημένον ὁ κριτικὸς, δίκαια ταῦτα ποιῶν! οὕτω « καὶ βάτος παλίουρον ἐμαρψέ » (τὸ τῆς παροιμίας). Καὶ ἄλλοι δὲ (μηδ' ἐκεῖνοι πρὸς τοὺς Ο λῖαν εὐνοϊκοί) τὴν οὕτω γόνιμον ἀναφανείσαν φαντασίαν τοῦ Ἕνσιου χαριέντως διεκωμῶδησαν (α). Ὁ δὲ καὶ τῶν Ο, καὶ τοῦ Ἀριστέου γενναῖος ἐν πᾶσι (πλὴν ἐν τισιν ὀλίγοις) ὑπέρμαχος Βάλτων καὶ ἐπέπληξε δριμύτερον τὸν Ἕνσιον. « Τίς μὴ θαυμάσει (λέγει) τοῦ γραμματικοῦ τὴν δξύνουαν, ὅστις πρᾶγμα παρ' ἡμῖν ἀνήκουστον, καὶ μηθενὶ πω πρότερον εἰς νοὺν ἐπελθὼν, ἀνεκάλυψε καὶ προήγαγεν ἐκ σκότους εἰς φῶς; Μᾶλλον δὲ, τίς μὴ καταγελάσει τῆς ἀλαζονείας ἀνθρώπου ματαιόφρονος, ὡς ἐκ τρίποδος φοιβάζοντος ὅσα μῆτε μαρτυρία τῶν ἀρχαίων ἐμπεδοῦνται μηδεμιᾶ, μῆτε γοῦν λεπτήν τινα φέρουσι σκιάν λόγου σώφρονος καὶ ὀρθοῦ; Οὕτως

(α) « Pulchre profecto foecundum Heinsij ingenium rem acu tetigit! » Frick, de vers. Graec. §. x. πρβλ. καὶ Demagistr. Dissert. V. pag. 549.

ὁ ἄνθρωπος ἐναντίον ἀπάσης ἱστορικῆς πίστεως, ἐναντίον ἀπάντων τῶν συγγραφέων τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτῆς τῆς Συναγωγῆς, ἐτόλμησε μῦθον ἰδίον, ἰδίου ἐγκεφάλου ἔκγονον, εἰς ἅπασαν εἰσκυλίσαι τὴν οἰκουμένην »! (α). Κῦγε γεραρὲ Βάλτων! « βάλλε βάλλε τὴν κατάρατον ἀλαζονείαν τῶν φιλοκαινοτόμων· προσεπίβαλλε τῶν ἐλέγχων », διεκδικῶν μετὰ τῆς ἀληθείας καὶ τοὺς Ἕλληνας ἐξυβρισθέντας. Πάντες ὅσοι καθ' ἑνίσιον ψευδίζουσι τὰ κατὰ τοὺς Ο, τῶν ἐλληνοιστῶν Ἰουδαίων ὠνόμασαν πλάσμα τὴν ἱστορίαν. Οὐδεὶς δὲ τούτων (ὅσον ἡμεῖς οἶδαμεν) ἐτόλμησεν εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας ἀπορρίψαι τὴν αἰτίαν τῆς κατ' αὐτοὺς μυθοπλαστίας ταύτης, οὐδ' αὐτὸς ὁ πατριάρχης αὐτῶν Σκαλίγηρος. Μόνος ὁ ἐκ τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας εἶναι τις φανείς, καὶ μάλα τιμηθεὶς ἑνίσιος (ὅστις καὶ αὐτὸ δὴ τὸ σοφὸν αὐτοῦ συγγραμμάτιον ἐλληνικῶς κατεκόσμησεν ὀνόματι, Ἀρίσταρχον ἐπιγράψας), μόνος οὗτος ἐσυκοφάντησεν οὐχὶ τοὺς ἐλληνοιστὰς Ἰουδαίους (Hellenistas), ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας, ἀντικρυς ὀνομάζων (Graecos!)· καὶ γίνεται ποικίλος περὶ τὰς ὕβρεις καὶ πολυώνυμος, « *Δήρων μύθων, γενυήλων ὕβλων* » εὐρέτας αὐτοὺς καλῶν. Ὡστε ὁ σοφὸς ἑνίσιος ἐβαττολόγησε διπλῶς, τὸ μὲν κοινῶς μετὰ τῶν ἄλλων συναδελφῶν, εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ο βλασφημῶν, τὸ δὲ καὶ ἰδίως εἰς τοὺς Ἕλληνας αὐτὸς ἐξυβρίζων· (κατέλιπε δὲ καὶ Ὀδῖφ μέρος τι τῶν ὕβρεων τούτων, ἄζηλον κληρονομίας θησαυρόν). Ἐπειδὴ δὲ περὶ τῶν θείων Γραφῶν ὁ λόγος, Ἕλληνας ὡς ἔοικεν ὁ ἑνίσιος ἰδίως ἔννοεῖ τοὺς θεοφόρους τῆς Ἐκκλησίας Πατέρας, (ἢ τίνες ἄλλοι;). ἀλλ' ἔγω καὶ οὗτος, ματαίως μὲν καὶ εἰς κενὸν, ἀλλ' ὅμως « *πατέρας κακολογῶν* »!

§. κε. Ὀδῖφ δὲ τῷ σοφῷ μεγάλη παρ' Ἑλλήνων χάρις, ὅτι προσέθηκεν ἐπιμελῶς ἀναδιφῆσας καὶ τὸν μῦθον τῶν παρὰ τῷ Πεισιστράτῳ ποοσκληθέντων οἷ, γραμματικῶν, ὡς φανερὸν ἀπομύμημα τῆς ἱστορίας τῶν παρὰ τοῦ Πτολεμαίου μετακληθέντων

(α) Walton Proleg. c. IX. § 7. pag. 348.

ισαρίθμων ἐρμηνευτῶν. Οὕτως οἱ Ἕλληνες ἀνέκαθεν ἐτίμων τὴν περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν θείων Γραφῶν ἱστορίαν! Ὡστε καὶ αὐτὸς ὁ μυθοπλάστης γραμματικὸς ἐξ αὐτῆς ἀποδρεψάμενος τὴν ἔννοιαν, ἐκόσμησε τὴν εὐφυῆ διήγησιν, τὰ μὲν τοῦ πατρὸς τῆς ἑλληνικῆς σοφίας ποιήματα σεμνύων καὶ ὑπερυψίων διὰ τῆς πρὸς τὴν ἱεράν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν παραθέσεως, τὸν δὲ φιλόμηρον ἡγεμόνα τῶν Ἀθηνῶν πρὸς τὸν φιλόγραφον τῆς Αἰγύπτου βασιλέα παρεξετάζων, καὶ τοὺς ἐνδόξους γραμματικούς, πρὸς τοὺς αἰοδίμους καὶ θεοφιλεστάτους πρεσβυτέρους. Μικρὰ πάντως παρέβαλε πρὸς μεγάλα, καὶ ἀνθρώπινα πρὸς θεία, καὶ πλάσματα πρὸς ἀλήθειαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν διασκευὴν τοῦ πλάσματος ἀπίθανος ἐνίοτε δοκεῖ, ὡς ἔταν τὸν Ἀρίσταρχον καὶ Ζηνόδοτον, Ἀλεξανδρεῖς γραμματικούς (ἢ τὰς κατ' αὐτοὺς ἐκδόσεις τῶν Ὁμήρου ποιημάτων) εἰσάγει συγχρόνους τῷ Πεισιστράτῳ, 300 ὅλους ἐνιαυτοὺς ἀναχρονίζων (ὡς καὶ Οὐίργιλιος ποιητικώτερον παρεχρόνισε, συνάπτων τὴν Διδῶ πρὸς τὸν Λινείαν). Ἀλλὰ καὶ οὕτω χάριεν φαίνεται τὸ μίμημα, ὡς ἂν ἐπιτυχῆς ζωγραφία, φέρουσα καὶ τινὰς κῆρας τῆς ἐν τισιν ἀστοχίας τοῦ ζωγράφου. Ὅσα λοιπὸν πλείονας τοιαύτας ἀρχαίας εἰκονογραφίας τῶν Ὁ παρὰ τῆσιν ὁ σοφὸς Ὀδῖος, τοσούτῳ μᾶλλον βεβαιώσῃ τὴν ἱστορίαν. Ταῦτα λέγομεν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν μυθαρίων (§. ιβ.), ὅσα συνεσώρευσεν ἡ ἁπλοῦς τοῦ κριτικοῦ πολυμάθειας· ἥτις μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς τὰ περὶ τῶν ταρρουμίων βαβυλωνικὰ ληρήματα, ἐφυλλολόγησε καὶ νέων περιηγητῶν ὁδοιπορικὰ, ἀπεσάρωσε καὶ συναγώγια, καὶ ξενοδοχεῖα τῶν νῦν τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀράβων (οἵτινες πρὸς τοῖς διωματίοις τῶν Ὁ, καὶ τὰς Ἀριστοτέλους ἐπλάσαν σχολὰς), καὶ ὅσα ἄλλα ἐκλέγει τοιαῦτα, πανταχόθεν ἐπαυξάνουσα τὴν δὴθεν ἀτοπίαν τῆς ἱστορίας καὶ τῶν σεμνοτάτων μαρτυριῶν.

§. κς. Τοὺς ἄλλους δὲ, τέλος, τοὺς ἀρχαίους καὶ πολλοὺς συγγραφεῖς (§. γ'), ὅ,τι λέγουσι καθόλου περὶ τῆς ἐρμηνείας, καὶ ὅταν αὐτὴν φρονοῦσιν, ἀκουσόμεθα μετ' ὀλίγον, ὅταν Ὀδῖος αὐτοὺς (ὡς ὑπόσχηται) παραστήσῃ. Εἶθε δὲ μὴ παρεξήγησιν καὶ κῆρινους, ὡς

τὸν Φῶτιον, ὃν ἀπὸ τῶν ἄλλων μονώσας, ἡξίωσεν ἐνταῦθα προ-
μνημονεύσαι, ψαλιδίσας αὐτοῦ τὴν ῥῆσιν. Ἰδοὺ ἡ φράσις ὁλό-
κληρος τοῦ Φωτίου (μᾶλλον δὲ τοῦ Μοψουεστίας Θεοδώρου, οὐ-
τινος συνοψίζει τοὺς λόγους ὁ Φῶτιος, ἀναγν. ροζ). « Ἀράμ δὲ
(λέγει) τὸν ἀπὸ δύσεως (ἐννοῶν πιθανώτατα τὸν Ἰερώνυμον)
ἀπώσασθαι μὲν τὴν τῆς θείας καὶ παλαιᾶς Γραφῆς, ἢ οἱ Ο,
συνεληλυθότες ἐκδεδώκασιν μετάφρασιν, καὶ δὴ καὶ τὴν Συμ-
μάχου καὶ Ἀκύλα καὶ τῶν ἄλλων, ἰδίαν δέ τινα καὶ καιρὴν
ἐπαρθῆναι συντάξαι » κτλ. Ἐνταῦθα πᾶς τις βλέπει φανερώς, ὅτι
τὸ συνεληλυθότες οὐκ ἐτέθη κατὰ τὴν ἀπλήν αὐτοῦ σημασίαν,
καὶ μόνον πρὸς ἐνδειξιν τῆς συνελεύσεως τῶν ἐρμηνευτῶν,
ἀλλ' ἀντιδιαστέλλεται καὶ ἐμφαντικώτερον πρὸς τὸ παρεπόμενον
ἰδίαν μετάφρασιν. Ὁ Ἀράμ (λέγει) ἐπήρθη συντάξαι μετάφρασιν
ἰδίαν καὶ καιρὴν, ἀπώσάμενος τὰς παλαιάς (τοῦ Συμμάχου
κτλ.), καὶ δὴ καὶ ἦν οἱ Ο, συνεληλυθότες (οὐχ εἰς καὶ μόνος,
ἀλλ' ὅλοι Ο συνελθόντες) ἐκδεδώκασιν », οἵτινες (ὡς εἶπεν ὁ
θεῖος Χρυσόστομος) « καὶ διὰ τὸν χρόνον, καὶ διὰ τὸ πλῆθος
μᾶλλον (τῶν ἄλλων) ἂν εἶεν πιστεύεσθαι δίκαιοι ». Ταῦτα
ὁ Θεόδωρος, ἢ αὐτὸς ὁ Φῶτιος ἐνόει διὰ τοῦ συνεληλυθότες,
οὐχὶ (καθὼς ἐξέλαβε κατὰ λάθος ὁ κριτικὸς) τὴν ἀθρόαν ἐν κοινῇ
συνελεύσει συνεδρίασιν ὅλων τῶν ἐρμηνευτῶν. Εἰ δὲ τούτοις
ὁδὸς ἀπιστεῖ, ἐγγὺς ὅθ' ἐστὶν ὁ μάρτυς, καὶ πλησίον ἔχει τὴν
ἀπόδειξιν· αὐτὸς οὗτος ἀλλαχοῦ πραγματευόμενος περὶ τοῦ
ἀριθμοῦ τῶν Ο, καὶ μνημονεύων τὴν ἀνωτέρω τοῦ Χρυσοστόμου
ῥῆσιν, παρέβαλε καὶ τὴν αὐτὴν πάλιν τοῦ Φωτίου φράσιν, ὡς
ἐμφαίνουσιν κυρίως τὸ πλῆθος τῶν συνελθόντων μεταφραστῶν
(βλ. ὅπισθ. κεφ. ε. §. β). Ἐπειτα καὶ ἄλλως, τίς οὐκ ἂν ὁμολο-
γήσειεν, ὅτι καὶ συνελθόντας τοὺς Ο, καὶ συναγερθέντας, καὶ
συναθροισθέντας, καὶ συναλισθέντας, καὶ συνάμα κατὰ τὸ αὐτὸ
γεγομένους (καὶ πᾶν ἄλλο τοιοῦτον, ὅτι ἂν καὶ θέλῃς) εἰς
τὴν ἐκδοσιν τῆς μεταφράσεως; Μὴ γὰρ ἐξ Ἱερουσαλὴμ. εἰς Ἀλε-
ξάνδρειαν καταβάντες οἱ ἄνδρες, ἄλλος ἀλλαχοῦ βεβημένοι

ἐπλανῶντο; οὐδὲ συνῆλθον ἄθροοι καὶ εἰς τὴν πόλιν, καὶ εἰς τὴν Φάρω, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἐν τῇ Φάρω οἶκον, ὅπου πρὸς μίαν ἄθροίζοντο καὶ τὴν αὐτὴν ἐργασίαν, καὶ φιλοπονοῦντες ἅπαντες ἐν οἰκίσκοις (ἐκαστος κατ' ἰδίαν), ἐξεπέραναν, δυνάμει Θεοῦ, καὶ, τέλος, ἐκδεδώκασιν τὴν μετάφρασιν; ἢ μήπως τὸ συνελθόντες ἐνταῦθα σημαίνει πάντως καὶ τὸ συνεδριάσαντες, καὶ κοινῇ συνεργασθέντες; Ἀλλὰ τοῦτο οὐδ' αὐτὸς Ὁδῖος ἀξιῶσει. Καὶ μενέτω λοιπὸν καὶ Φώτιος ὁ σοφώτατος Πατριάρχης ἑαυτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἱεροῖς πατράσι συμφωνῶν· ἡμεῖς δ' ἐπ' ἄλλο κεφάλαιον μεταβαίνομεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

*Πότερον, ὅλην τὴν παλαιὰν θεῖαν Γραφὴν ἡρμήνευσαν
οἱ Ο, ἢ μόνην τὴν Πεντάτευχον;*

§. α. Κἄν δώμεν (λέγουσιν οἱ περὶ τὸν Ὁδῖον) ὅτι τῷ ὄντι γενέσθαι τοὺς ἐρμηνεῖς, κἄν καὶ τὴν ἐπίνοιαν αὐτῶν συγχωρήσωμεν, μικρὰ χαρισόμεθα τοῖς προστάταις τῆς ἐρμηνείας· εἴγε οἱ ὉΒ μετέφρασαν οὐχὶ πᾶσαν τὴν Γραφὴν (καθὼς αὐτοὶ θέλουσιν), ἀλλὰ μόνην τὴν Πεντάτευχον, καθὼς ἡμεῖς (λέγει Ὁδῖος) μετ' ἄλλων σοφωτάτων ἀνδρῶν διαβεβαιούμεν (α). τούτου δὲ δεῖξειαι αἱ ἐφεξῆς.

§. β. Α) Ὁ Ψευδαριστέας ἱστορεῖ τὸν *Νόμον* μόνον ἐρμηνευθέντα. Ἀλλ' οἱ τάναντία φρονοῦντες (β) ἀντιλέγουσιν, ὅτι *Νόμον*

(α) Οὕτω καὶ Usserius Synt. de LXX. — Bootius Epist. de verit. Hebr. adv. Capell. — Crojus Observ. in N. T. c. 30. — Lightfoot Hor. Hebr. ad Act. Apost. — Marsham Chron. can. p. 147 κτλ. Ὅθεν καὶ Salmasius (apud Hotting.) « inter omnes fere constare nihil ab illis translatum fuisse praeter Pentateuchum » Hody.

(β) Bellarmin. De verb. Dei II. 6. — Baron. Annal. ad An. 231. — Zanchius de Script. S. Q. 10 — Galesin. de LXX interpret. — Salmeron Prolegom. 6. — Feuarden. in Iren. III. 25. — Morinus Exercit. I. 1. 8. c. 2. — Hotting. Thes. phil. — H. Vales. in Euseb. Hist. V. 9. — P. Junius Not. in B. Clement. Epist. ad Corinth. — J. Vossius Respons. ad Object. Simonij p. 11. etc. Hody.

ὁ Ἀριστέας ὠνόμασεν ὅλον τὸ σῶμα τῆς Γραφῆς. Οὕτως εὐρίσκειται τὸ ὄνομα πολλάκις καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ· οἶον τὸ τοῦ Ψαλμοῦ « Ἐγὼ εἶπα Θεοὶ ἐστέ », καὶ τὸ « Ἐμύσησάν με Δωρεάν » λέγεται, ὅτι « *Γέγραπται ἐν τῷ Νόμῳ* » (Ἰω. 1. 34. ιε, 25). Ὡσαύτως καὶ ὁ θεὸς Παῦλος Ἡσαίου ῥῆσιν ἐρμηνεύων, εἶπεν ὅτι « *Γέγραπται ἐν τῷ Νόμῳ* » (α. Κορ. ιδ, 21) (α). Παρομοίως καὶ οἱ παλαιοὶ Χριστιανοὶ *Εὐαγγέλιον* ἔλεγον ἐνίοτε πᾶσαν τὴν Καινὴν Διαθήκην (β). Ἡμεῖς δὲ πρὸς ταῦτα (λέγει Ὁδῖος) ἀπαντῶμεν· α) Νόμος ἤρξατο καλεῖσθαι ὅλον τὸ σῶμα τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς οὐ πρότερον τοῦ Εὐαγγελίου· ἀλλ' ἀφ' οὗ τὸ Εὐαγγέλιον ἐκηρύχθη, καὶ πρὸς τὸν νόμον τὸν Μωσαϊκὸν ὡς ἀντίθετον διεστᾶλη, τότε καὶ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων ὠνομάσθη Νόμος ἐνίοτε ὅλη ἡ Παλαιὰ Γραφή, ὡς ὅλη ἀνήκουσα εἰς τὸν Μωσέως Νόμον, καὶ οὐχὶ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Παρὰ δὲ τοῖς ἀρχαίοις Ἰουδαίοις ἡ τοιαύτη σημασία τοῦ Νόμου ἀσυνήθης ἦν παντελῶς. Ὄθεν πάλιν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ διακρίνεται πολλάκις ἀπὸ τῶν ἄλλων βιβλίων ὁ Νόμος ἰδίως ἐπὶ τῆς Πεντατεύχου (κατὰ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθος), οἶον· « Πάντες οἱ Προφῆται καὶ ὁ Νόμος » (Ματθ. ια, 13· κβ, 40), καὶ, « Πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ Νόμῳ Μωσέως, καὶ Προφήταις, καὶ Ψαλμοῖς » (Λουκ. κδ, 44), καὶ, « Μετὰ

(α) Οὕτω καὶ Ἰάριος τὰς ὑπὸ τῶν Θ, ἐρμηνευθείσας θείας γραφὰς ὀνομάζει « *Scripturas Legis* ». Καὶ πάλιν, « *Legem V. T. in XXII libros deputari* » (S. Hilar. in Psalm. 118, καὶ praef. in explan. Psalm.) καὶ ὁ Ἱερώνυμος « *Veteris Legis libri XXII* » (Praef. in Reg.), καὶ Ἰσίδωρος (Orig. VI. 3). Καὶ ὁ ἄραφ Saïd ibni Batric (praef. Annal.) πᾶσαν τὴν παλαιάν καὶ καινὴν Διαθήκην *Legem, et Evangelium* ὀνομάζει. Hody.

(β) Βλ. Ἀποστ. Διαταγ. α, 5,· Ὁριγ. προείμ. ἐρμην. εἰς Ἰωάν. Οὕτω καὶ Γρηγορίου· « *καθὼς φησὶ τὸ εὐαγγέλιον* » (περὶ τῆς Δ, ἐπιστ. Ἰωάννου). Καὶ ὁ Βαλσαμών (περὶ Ῥασσφόρ.) τὸ « *παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου* » (α. Κορ. ζ, 30) λέγει « *ἡ π. μ. εὐαγγέλιον* ». Hody. — (Πρόσθετε καὶ τὸ Κλήμεντος τοῦ Ῥώμης (α, ἐπιστ. π. Κορινθ. §. 47) « *Τί πρῶτον ὑμῖν ἐν ἀρχῇ τοῦ Εὐαγγελίου (ὁ Παῦλος) ἐγράφη* » (τοῦτ. ἐν ἀρχῇ τῆς αὐτοῦ ἐπιστολῆς)· Ὁ Κετιλέριος ἐκλαμβάνει τοῦτο καὶ ἀντὶ τοῦ « *ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος* » (ὡς καὶ Φίλιπ. δ, ις· καὶ α, 5)· ἀλλὰ τὸ πρῶτον πιθανώτερον. Οὕτω καὶ Πολύκαρπος (ἐπιστ. πρὸς Φιλιππησίους)

τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν, » (Πράξ. ιγ, 15· κη 23). Οὕτω καὶ ἐν ταῖς Διαταγαῖς τῶν Ἀποστόλων (α, 5) « *Ἀναγίνωσκε τὸν νόμον, τὰς βασιλείους, τοὺς προφῆτας· ψάλλε τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ* ». Καὶ Κλήμης (Στρωμ. α) « *Τὰς γραφὰς τὰς τε τοῦ νόμου, καὶ τὰς προφητικὰς* ». Καὶ Κυρίλλος ὁ Ἱεροσολύμων· « *Τοῦ νόμου μὲν γὰρ εἰσὶν αἱ Μωσέως πρῶται πέντε βιβλίοι* » (Κατηχ. δ.), καὶ ἄλλοι συγχοί (α), καὶ αὐτοὶ οἱ Ἄραδες (β). Οἱ δὲ παλαιοὶ Ἑβραῖοι διήρουν τὴν Γραφὴν εἰς τρία μέρη, εἰς τὸν *Νόμον* (τὴν Πεντατεύχον, ἣν καλοῦσι Thorah, *Νόμον*), καὶ τοὺς *Προφῆτας* (Nebhiim), καὶ τὰ *Ἀγιόγραφα* (Kethubim) (γ). Ὄθεν

τῆς πρὸς τοὺς Φιλιππησίους τοῦ Παύλου ἐπιστολῆς μνημονεύων, εἶπεν ἀπλοῦστερον « *ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς* » (πρὸς. Suicer, Thes. v. Εὐαγγέλιον). Σημ. ἡμετ.].

(α) Sulpic. Sever. Lib. 2. c. 29. etc.

(β) Chronic. Orient. — Elmac. Chronic. I. ap. Hotting.

(γ) Βλ. S. Hieron. praef. Regum. καὶ praef. in Daniel. — Isidor. Orig. VI. 1. — Rab. Maur. de Instit. Cleric. III. 7. [πρὸς. π. Μίτρ. βλ. καὶ Suicer. Thes. v. γραφεῖα]. Ὁ Λυχθόφωτος (Lightfoot Miscel. c. 44.) καὶ ἰνόμασεν, ὅτι ταύτην τὴν διαίρεσιν ἠρφαίνει καὶ τὸ « *ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως καὶ προφήταις καὶ ψαλμοῖς* » (Λουκ. κδ), διὰ τῶν ψαλμῶν δηλαδὴ νεομμένων ὅλων τῶν λεγομένων ἀχαιογράφων βιβλίων, ὧν τὸν πρῶτον τόπον (κατὰ τοὺς σημερινούς τῶν Ἰουδαίων κωδικαί) ἐπύχουσιν οἱ ψαλμοί! Ἀλλὰ (φησὶ Ὁδῖος) τὸ πάλαι κατὰ τοὺς Ἱερωνύμου χρόνους πρῶτος ἐτάσσεται ὁ Ἰωβ. βλ. Hier. praef. Reg. — [Πρόσθετε Ὁδῖος, ὅτι καὶ Ἐπιφάνιος τῶν παρ' Ἰουδαίοις ἀγιογράφων μνημονεύων, πρῶτον τάσσει τὸν Ἰωβ (βλ. ἐφεξῆς §. ιε. σημ.). Ὁ δὲ Ἱερωνύμος ἑβραϊστὶ τὰς κδ βιβλούς, τάσσει τοὺς ψαλμοὺς πρὸ τῶν προφητῶν, καὶ τὸν Ἰωβ μετὰ τοὺς προφῆτας (Εὐσεβ. ἑκκλ. ἱστ. ζ, κ), ὥστε ὁ Λυχθόφωτος ἀναφέρειν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σωτῆρος τὴν πολὺ μεταγενεστέραν παρ' Ἰουδαίοις τριχοτομίαν, προχρενίζει παρὰ πολὺ! Ἄλλοι πρὸς τὴν ἀνωτέρω εὐαγγελικὴν ῥῆσιν παρέβαλον τὴν παρὰ Φίλωνι καὶ Ἰωσήφῳ διαίρεσιν, τὴν εἰς Νόμους καὶ Προφῆτας καὶ Ὑμνοὺς. Ἀλλὰ παρὰ τοῦτο οἱ ὕμνοι σημαίνουσιν ὅλας τὰς στιχίρεις βίβλους τῆς Γραφῆς, οὐχὶ μόνον τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ (βλ. ἐφεξῆς §. ιε). Ἐν δὲ τῇ ἀνωτέρω θεῇ ῥήσει τοῦ Λουκᾶ δηλοῦνται σαφῶς οἱ Δαβιδικοί Ψαλμοί (καὶ μάρτυς ἡ βίβλος τῶν ψαλμῶν· Λουκ. κ. 22· Πράξ. α, 20). Διακρίνονται δ' ἀπὸ τῶν προφητῶν ἐξαίρετως, ὡς ἐν τοῖς μάλιστα λαμπρῶς ἀναγεγραμμένων τῶν περὶ τοῦ Κυρίου προφητευμάτων. Τοῦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν σημαίνει καὶ ἄλλη φράσις εὐαγγελικὴ (Μάρκ. ις, 7). « *Εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ*

καὶ ὁ Βέδας ὑπέλαβεν, ὅτι τὴν τριπλὴν ταύτην διαίρεσιν προετύπου καὶ τὰ (Γενέσ. μ, 46) τρία τοῦ ἀρχισιτοποιοῦ κανῶ (α). Ἡ αὐτὴ διαίρεσις κρατεῖ καὶ παρὰ τοῖς Ταλμουδικοῖς (β). Καὶ ὁ Γοριωνίδης διακρίνει τὸν Νόμον ἀπὸ τῶν ἄλλων βιβλίων (γ). Καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ πανηγυρικοῦ εἰς τοὺς Μακκαβαίους λόγον α τὸν νόμον (λέγει) καὶ τοὺς προφήτας ». Μόνον ἐκ τῶν νεωτέρων τινες Ῥαββίνων ὑπέλαβον ὅτι καὶ πάλαι παρ' Ἰουδαίοις τὸ *Νόμος* ἐσήμαινε καὶ πᾶν τὸ σῶμα τῆς Γραφῆς· ἀλλ' αὐτῶν μαρτυρίαι κοῦφαι λογίζονται καὶ παράσημοι. Πάντες οἱ ἐλληνιστί γράψαντες ἀρχαῖοι Ἰουδαῖοι Νόμον λέγοντες, ἐννοοῦσι τὴν Μωσαϊκὴν Πεντάτευχον, ὡς φανήσεται ἐκ τῶν ἐφεξῆς αὐτῶν μαρτυριῶν. Ἦδη δὲ μόνον προστιθέμεθα τὰ τοῦ Φίλωνος· α Νόμους καὶ λόγια θεσπισθέντα διὰ προφητῶν, καὶ ὕμνους, καὶ τὰ ἄλλα, οἷς ἐπιστήμη καὶ εὐσέβεια συναύζονται καὶ τελειοῦνται » (Περὶ βίου θεωρητ. τόμ. β. σελ. 475. Μ.), καὶ τὸ τοῦ Σεираχίδου « Ὁ Νόμος, καὶ αἱ Προφητεῖαι, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων » (Προλόγ. Σ. Σεיר.). Τελευταῖον καὶ αὐτὸς ὁ Πολύσωρ, Μωσὼ γυναικα τὸν Μωσῆν ὑπολαβὼν, α ἥ ἐστὶ (λέγει) σύγγραμμα ὁ παρ' Ἑβραίοις Νόμος » (βλ. ὑπισθ. κεφ. β, σελ. 43, καὶ 54). — β) Ἐπειτα, καὶ δώμεν, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἑβραίοις ἐνίοτε σπανίως καὶ καταχρηστικώτερον ὠνομάζετο Νόμος καὶ ὅλον τὸ σῶμα τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ πῶς ὁ Ἀριστέας συγγραφέων τὴν ἱστορίαν τῆς ἐρμηνείας, μόνον τοῦ Νόμου τοσάκις ἐμνημόνευσε, τῶν δ' ἄλλων τῆς Γραφῆς βιβλίων οὐδενός; Ἐπρεπε δὲ πάντως, εἴπερ ἐξελάμβανε τὴν λέξιν καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν. — γ) Ὁ δ' αὐτὸς Ἀριστέας τὰς ἐρμηνευθείσας βιβλους οὐ μόνον *Νόμον* ὠνόμασεν, ἀλλὰ καὶ *Νομοθεσίαν*. Καὶ ὅταν ὁ Ἀρχιερεὺς ἐξηγῇ παρ' αὐτῷ τοὺς περὶ βρωμάτων καὶ

καὶ τῷ Πέτρῳ » (δηλαδὴ καὶ μάλιστα, κατ' ἐξοχὴν τῷ Πέτρῳ): πρόσθετος καὶ εἰς τὸ αὐτὸ τοῦ Λουκᾶ κεφάλαιον (κδ, 27) « πᾶσαι αἱ Γραφαὶ » διακρινόμεναι εἰς Μωσαϊκὰ καὶ εἰς πάντα τοὺς προφήτας». Σημ. ἡμετ.].

(α) Beda L. 3. Comm. in Genes. — (β) Ἐν Τμήμ. Sanhedrin c. XI. §. 2 καὶ ἄλλαχού. — (γ) Bl. Hotting. Thesaur. p. 313.

θυσιῶν νόμους, « Τὴν κατὰ Μωσέα λέγει νομοθεσίαν ». Καὶ παρ' αὐτοῖς δὲ τοῖς Χριστιανοῖς τὸ *Νομοθεσία* ἐπὶ μόνῃς τίθεται τῆς Πεντατεύχου· οἷον, « Πέντε μὲν νομικὰς (βιβλούς), Γένεσιν, κτλ. αὕτη ἡ *Πεντάτευχος καὶ ἡ Νομοθεσία* » (Ἐπιφ. π. Μέτρ.)· καὶ, « *Ἡ Πεντάτευχος καὶ Νομοθεσία καλεῖται* » (Δαμασκ. π. Ὁρθοδόξου Πίστ. δ. 18). — δ) Ἀλλὰ καὶ ῥητῶς ὁ Ἀριστέας ἔφην ἐκ τοῦ μέσου πᾶσαν ἀμφιβολίαν εἰπὼν, ὅτι « Παρανεργνώσθη αὐτῶν (τῶ Πτολεμαίῳ) πάντα, καὶ λίαν ἐξεθαύμασε τὴν τοῦ νομοθέτου *διάραιαν* ». Ταῦτα δὲ πῶς ἂν ἄλλως νοηθεῖεν (παρακαλῶ), πλὴν ἐπὶ μόνων τῶν Μωσέως βιβλίων; Ἐπανελάβον τὴν φράσιν καὶ Ἰώσηπος (Ἀρχ. β. 2), καὶ Εὐσέβιος (Προπαρ. η, β). Ὅτι δὲ καὶ *Νομοθέτης* παρ' Ἑβραίοις ἐξαιρέτως ὁ Μωσῆς ἐπονομάζεται, φανερόν (Ἰώσηπ. Ἰουδ. πολέμ. β. 8). — ε) Τελευταῖον. Καὶ ὁ χρόνος, καθ' ὃν Ἀριστέας ἱστορεῖ γενομένην τὴν ἐρμηνείαν, ἐν ἡμέραις OB, δείκνυσσι προφανῶς, ὅτι μόνην τὴν Πεντάτευχον ἐνόησεν ὁ ἱστορικός· πῶς γὰρ ἐν τοσαύταις ἡμέραις ἠδύνατο μεταφρασθῆναι πᾶσα ἡ Γραφή ὑπὸ OB μεταφραστῶν, καὶ τούτων ἀντιβαλόντων ἕκαστα πρὸς ἀλλήλους, καὶ συζητούντων; Αὐτὸς δὲ ὁ υπογραμματεὺς αὐτῶν, ὁ Δημήτριος, μόλις ἂν ἐξήρκεσεν ἐν τοσαύταις ἡμέραις ἀπογράψαι μόνον τὴν ἐρμηνείαν, ἥπου γε ἐκεῖνοι μεμελετημένως μεταγλωττίσαι πᾶσαν τὴν παλαιὰν Διαθήκην, ἥς τὸ καθ' ἡμέραν ὑπὸ τῶν OB ἐρμηνευθῆναι πιστευόμενον μέρος ἀποτελεῖ οὐκ ἔλαττον τῶν πρώτων Δ τῆς Γενέσεως κεφαλαίων. Ὅθεν τινὲς εἶπον, ὅτι μόνην τὴν Πεντάτευχον ἤρμηνευσαν ἐν OB ἡμέραις, τὰ δὲ λοιπὰ βιβλία πάλιν ὕστερον οἱ αὐτοὶ (α). Πρὸς δὲ τοὺς λέγοντας, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ ὀλιγόημερον ὑπάρχει ἐν τῶν περὶ τὴν ἐρμηνείαν γενομένων θαυμασίων (β), ἀπαντῶμεν τὰ τοῦ Ἀριστέου λέγοντος, ὅτι « *Συνέτυχε δὲ οὕτως, ὥστε ἐν ἡμέραις οβ, τελειωθῆναι τὰ τῆς μεταγραφῆς* » (τουτ. τῆς μεταφράσεως) « οἰοῖναι κατὰ πρόθεσιν τινα τοῦ τοιούτου γενομένου ». Οὕτως ἀπλῶς,

(α) I. D'Espieres. de Version. LXX. Disp. I. Dub. 7. — I. Voss. de LXX, etc. — (β) Bellarminus, Gretzerus, P. Cestor, etc.

ὡς τυχαῖον συμβεβηκός, ἀλλ' οὐχί καὶ ὡς θαυμαστόν τι πρᾶγμα διέγραψεν Ἀριστέας τὸ πᾶσιν τῶν περὶ τὴν ἐρμηνείαν ἡμερῶν. Ὡσαύτως καὶ Ἰώσηπος, λέγων· « Μεταγραφέντος δὲ τοῦ νόμου, καὶ τοῦ περὶ τὴν ἐρμηνείαν ἔργου τέλος ἐν ἡμέραις οὐ, λαβόντος » κτλ. Καὶ λοιπὸν εἰ μὲν ἐστὶν ἀληθὴς ἡ ἱστορία τοῦ Ἀριστέου, δείκνυται σαφῶς ἐξ αὐτῆς, ὅτι μόνην τὴν Πεντάτευχον ἡρμήνευσαν οἱ Ο. Εἰ δὲ πάλιν ὑποβολιμαία καὶ ψευδής (ὡς ἡμεῖς νομίζομεν, καὶ διαβεβαιούμεν), τοῦτο γοῦν ἐξ αὐτῆς ἀποδείκνυται, ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἰουδαίοις (ἐφ' ὧν ἐξῆ καὶ οὗτος ὁ συγγραφεὺς) οὐδεμία παράδοσις ὑπῆρχε περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ φιλαδέλφου μεταφράσεως ὅλων τῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς, εἰμὴ μόνης τῆς Πεντατεύχου.

§. γ. Β) Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ Ἰώσηπος ἱστορῶν (ἐκ τοῦ Ἀριστέου) τοὺς Ο, μεθ' ἐρμηνευκότας τὸν νόμον, ὃν καὶ νόμους λέγει πληθυντικῶς καὶ νομοθεσίαν (ἀρχ. ιβ, 2). Καὶ ἐν τῷ προοιμίῳ δὲ τῆς Ἀρχαιολογίας ἀρνεῖται διαρρήδη ὅτι « Οὐ πᾶσαν ἐκεῖνος (ὁ φιλάδελφος) ἔφθη λαβεῖν τὴν ἀναγραφὴν· ἀλλ' αὐτὰ μόνα τὰ τοῦ νόμου παρέδωκεν οἱ πεμφθέντες ἐπὶ τὴν ἐξήγησιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ». Καὶ ἐσφάλη ἄρα ὁ Οὐαλέσιος (α) νομίσας, ὅτι ὅθ' ἔθεν ὁ αὐτὸς Ἰώσηπος, πρὸς ἐαυτὸν ἀντιφάσκων, ἰσόρησεν ἀλλαχοῦ πᾶσαν τὴν Γραφὴν ἡρμηνευκότας τοὺς πρεσβυτέρους, λέγων· « Ἐπιθυμητῆς (ὁ φιλάδελφος) ἐγένετο τοῦ γινῶναι τοὺς ἡμετέρους νόμους, καὶ ταῖς τῶν ἱερῶν Γραφῶν βίβλοις ἐντυχεῖν. Ἐπεμψε γοῦν ἀξιῶν, ἀνδρας ἀποσταλῆναι τοὺς ἐρμηνεύσοντας αὐτῷ τὸν νόμον » (Α, κατὰ Ἀπίων.). Καθότι καὶ ἐν τούτοις ὁ Ἰώσηπος ἱερὰς βίβλους λέγων, οὐχί τὰς πᾶσας ἐσήμανεν, ἀλλ' ἐκεῖνας αὐτὰς τὰς Μωσαϊκάς, τὰς τὸν Νόμον περιεχούσας. Ὡμολόγησε δὲ καὶ αὐτὸς Οὐαλέσιος ἀλλαχοῦ, ὅτι μόνης τῆς Πεντατεύχου τὴν ἐρμηνείαν ἱστοροῦντας ἐκληπτέον καὶ τὸν Ἀριστέαν καὶ τὸν Ἰώσηπον (β). Ἐσφάλη παρομοίως καὶ Οὐόσιος (γ), πειραθεὶς ἀποδείξει τὸν Ἰώσηπον ὄλην

(α) H. Vales. annot. ad Euseb. Hist. V. 9.

(β) Id. Epist. ad Usser. p. 307.

(γ) I. Voss. Respons. ad Object. Simonij pag. 11.

ἐρμηνευθῆναι δεικνύοντα τὴν Γραφὴν, ἐν οἷς εἰσάγει τὸν Φαληρέα λέγοντα πρὸς τὸν Φιλάδελφον, «Μεμνηνύσθαι αὐτῷ *πολλὰ* εἶναι καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις τῶν παρ' αὐτοῖς νομίμων συγγράμματα, σπουδῆς ἄξια» κτλ. Ὁ Ἰώσηπος εἰσάγει ταῦτα λέγοντα τὸν Φαληρέα, καθὼς ξένον καὶ ἀπότροφον ἐν τοῖς πράγμασι τοῖς ἑβραϊκοῖς. Σιωπῶμεν δὲ, ὅτι *πολλὰ* τινες εἶπον καὶ τὰ *πέντε*. Οὕτως ὁ Ἱεροσολύμων Πατριάρχης Ἰωάννης ὠνόμασε *πολυετῇ* τὴν πενταετῇ τοῦ Πυθαγόρου ἐχεμυθίαν (α). Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, ὅτι «*Πολλοὶ*» (τέσσαρες, ἴσως, μόνον, ἢ πέντε πρὸ αὐτοῦ) «ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν» (Λουκ. α, ι). Βαρύτατα δὲ πάντων ἐσφάλη Ὀττιγῆρος, ἐπιχειρήσας ἀποδείξει τὸν Ἰώσηπον ὀνομάζοντα *Νόμον* ὅλον τὸ πλήρωμα τῆς Γραφῆς, «διότι (λέγει) διαλεγόμενος περὶ τῶν ἐν ταῖς Συναγωγαῖς ἀναγινωσκομένων ἱερῶν βιβλίων, ὠνόμασε ταύτας «*βιβλία τοῦ Νόμου*». Ἐκ δὲ τῶν θείων Εὐαγγελίων ἀποδείκνυται πρᾶγμα βέβαιον, ὅτι κατὰ τὰς Συναγωγὰς ἀνεγινώσκετο συνήθως οὐ μόνον ἡ Πεντάτευχος, ἀλλὰ καὶ οἱ Προφῆται»· ταῦτα Ὀττιγῆρος (β). Ἀλλ' ἴδε τί λέγει ὁ Ἰώσηπος. «Ὁ δ' ἡμετερος νομοθέτης - κάλλιστον καὶ ἀναγκαιότατον ἀπέδειξε παιδευτήριον τὸν νόμον· οὐ γὰρ εἰσάπαξ ἀκροασαμένους, οὐδὲ δις καὶ πολλάκις, ἀλλ' ἐκάστης ἐβδομάδος, τῶν ἄλλων ἔργων ἀφεμένους, ἐπὶ τὴν ἀκρόασιν τοῦ νόμου ἐκέλευσε συλλέγεσθαι, καὶ τοῦτον ἀκριβῶς ἐμμανθάνειν» (Β. κατὰ Ἀπίων. §. ζ). Τίς, εἰ μὴ Τειρεσίῳ τυγχάνοι τυφλότερος, οὐ βλέπει σαφῶς ἐν τούτοις νόμον καλούμενον μόνον τὸν Μωσαϊκόν;

§. δ. Γ) Καὶ Φίλων δὲ λέγει σαφῶς μόνον τὸν Μωσέως νόμον ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἐξελληνισθέντα. Καὶ ἔπεστιν ἄρα θαυμάζειν καὶ ἀπορεῖν, ποίοις ὀφθαλμοῖς ἀνέγνωσαν (εἴ γε καὶ ἀνέ-

(α) «Πυθαγόρας - τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς - πολυετῇ παρήγγελλε σιωπὴν». Ἰωάν. Πατριάρχ. Ἱεροσολύμ. ἐν Εἰσῷ τοῦ ἁγίου Ἰω. τοῦ Δαμασκηνοῦ. (Ἐλ. ἐν τοῖς τοῦ Δαμασκην. Τ. α, σελ. 15. Venet. 1748).

(β) Hottinger. Theol. Phil. p. 316.

γνωσαν ὅλως) τὸν Φίλωνα, ὅσοι τὸν μὲν Ἀριστέαν καὶ τὸν Ἰώσηπον ὁμολογοῦσιν ἱστοροῦντας μόνην τὴν Πεντάτευχον ἐξελληνισθῆναι, τὸν δὲ Φίλωνα προσκαλοῦσι μάρτυρα βεβαιοῦντα τὴν μετάφρασιν ὅλης τῆς Γραφῆς, ἣν ὀνομάζει *Νόμον*; (α). Ἀλλ' ὁ Φίλων δι' ὅλου τοῦ περὶ βίου Μωσέως Β, λόγου (ὅπου τὰ τῆς ἐρμηνείας ἱστορεῖ) τὸν Μωσέα τὸν *ρομοθέτην* ἐπαινεῖ, καὶ τὸ τῆς *ρομοθεσίας* *ιεροπρεπέας*, μὴ παρ' Ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἄλλοις τεθαυμασμένον. Ὅθεν, λέγει, « Καὶ τινες (οἱ περὶ τὸν Φιλάδελφον) δεινὸν ἡγησάμενοι, εἰ οἱ νόμοι παρὰ τῷ ἡμίσει τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ἐξετασθήσονται — τὸ δ' ἐλληνικὸν εἰσάπαν ἀμοιρήσει, πρὸς ἐρμηνείαν τούτων ἐτράποτο ». Καὶ περὶ τῶν ἐρμηνέων δὲ λέγει ῥητῶς. ὅτι « τούτοις ἐξεγένετο συνδραμεῖν λογισμοῖς εἰλικρινέσι τῷ Μωσέως καθαρωτάτῳ πνεύματι ». Καὶ τελευταῖον (ἵνα τᾶλλα παραλίπωμεν), συγκεφαλαιῶν τὸν λόγον φησὶν· « Ἀπόχρη μὲν οὖν καὶ τὰ λεχθέντα πολὺς ἔπαινος εἶναι τοῦ *ρομοθέτου*· πλείων δ' ἐστὶν ἕτερος, ὃν αὐταὶ περιέχουσιν αἱ *ιεραὶ βιβλῖοι*, πρὸς ἃς ἤδη τρεπτέον, εἰς τὴν ἐνδειξιν τῆς *ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΨΑΝΤΟΣ* ἀρετῆς ». Ἐλθέτωσαν ἤδη καὶ δεικνύτωσαν, ἂν δύνωνται, τὸν Φίλωνα λέγοντα πᾶσαν ἐρμηνευθῆναι τὴν Γραφὴν! Ὅτι δὲ καὶ ἄλλως ὁ Φίλων διέκρινε « τὰ λόγια τῶν *Προφητῶν* », καὶ τοὺς « *ὑμνους* » ἀπὸ τοῦ *Νόμου*, προεῖπομεν ἀνωτέρω (§. β).

§. ε. Δ) Τέταρτος μάρτυς παρίτω Ἀριστόβουλος ὁ Ἰουδαῖος, ὃν οἱ ἐναντίοι θέλουσιν ἀκμάσαντα ἐπὶ τοῦ Φιλομήτορος. Ἐστω· ὅσοι παλαιότερος, τοσούτῳ καὶ ἀξιοπιστότερος μάρτυς ἡμῖν ἔσται περὶ τοῦ πράγματος. Λέγει τοίνυν ὁ Ἀριστόβουλος (β). « Φανε-

(α) Ταῦτα λέγουσι Sixtus Senens. Bibliothec. l. 8. — Laurent. de la Barre. in Tertul. Apol. c. 19. — A. Steuch. Eugub. ad. Num. 1. — Feuardent. in Iren. III. 25. — Wower. de Bibl. interpr. c. 9 — Bonfrer. Praeloq. Biblic. c. 16. — Morinus Exercit. Bibl. VIII. c. 2. Hody.

(β) Παρ' Εὐσεβ. Εὐαγγ. Πρῶπ. ιγ, ια πρὸς. καὶ Κλήμης Στρωμ. α. σελ. 410 [ἔλ. καὶ ἐπισθ. Βιβλ. Α. κεφ. ιβ. §. ι.].

ρὸν, ὅτι κατηκολούθηκεν ὁ Πλάτων τῇ καθ' ἡμᾶς Νομοθεσίᾳ· καὶ φανερός ἐστι περιειργασμένος ἕκαστα τῶν ἐν αὐτῇ λεγομένων. Δηρμήνεται γὰρ πρὸ Δημητρίου τοῦ φαληρέως, δι' ἐτέρων, πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Περσῶν ἐπικρατήσεως, τὰ τε κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τὴν ἐξ Αἰγύπτου τῶν Ἑβραίων, — καὶ ἡ τῶν γεγονότων ἀπάντων αὐτοῖς ἐπιφάνεια, καὶ κράτησις τῆς χώρας, καὶ [ἡ] τῆς ὅλης νομοθεσίας ἐπεξήγησις. — Ἡ δὲ ὅλη ἐρμηνεία τῶν διὰ τοῦ νόμου πάντων, ἐπὶ τοῦ προσαγορευθέντος Φιλαδέλφου βασιλέως, σοῦ δὲ προγόνου, προσενεγκαμένου μείζονα φιλοτιμίαν, Δημητρίου τοῦ Φαληρέως πραγματευσαμένου τὰ περὶ τούτων » — Καὶ, « Διὰ τῆς νομοθεσίας ἡμῖν ὅλην τὴν Γένεσιν τοῦ κόσμου θεοῦ λόγους εἴρηκε Μωσῆς » κτλ. Τοὺς Ἀριστοβούλου τούτου λόγους ὁ Φρασήνιος, καὶ ἄλλοι, καὶ Οὐόσσιος (α) ἐκφέρουσι πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι πάσας τὰς Γραφὰς ἡρμήνευσαν οἱ Ο. Ἀλλ' ὁ τοῦ Ἀριστοβούλου νοῦς ἐστὶν οὗτος. *Ὅτι πολὺ πρότερον πρὸ τῶν Πτολεμαϊκῶν χρόνων ὑπῆρχέ τις ἐλληνικὴ μετάφρασις τοῦ Νόμου.* — *Ἡ δ' ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου γενομένη, ὅλη γέγονε νέα, μετὰ μεζονος ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς φιλοπυνηθεῖσα.* Ὅτι δὲ ὁ Ἀριστοβούλος εἰπὼν « τὰ διὰ τοῦ νόμου » (τὰ ἐν τῷ νόμῳ δηλονότι περιεχόμενα), ἐσήμανε μόνον τὰ Μωσαϊκὰ τεύχη, δέικνυται σαφῶς οὐ μόνον ἐκ τῆς τοῦ Νόμος παρὰ πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις συνήθους σημασίας (περὶ ἧς προείπομεν), ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλου χωρίου αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοβούλου (παρ' Εὐσεβ. Προπαρ. η, 10), ἐν ᾧ παρομοίως « νόμον τὸν παρ' ἡμῖν » (τοῖς Ἰουδαίοις) τὰς Μωσαϊκὰς βίβλους ὀνομάζει· καὶ πάλιν « τὴν Μωσέως νομοθεσίαν », καὶ « τὴν (ἐν τῷ ὅρει δοθεῖσαν) γραφὴν τοῦ νόμου » κτλ. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ Εὐσέβιος (Προπαρ. ζ. 13) ἐπὶ τῶν Μωσέως βιβλίων τεταγμένην παρὰ τῷ Ἀριστοβούλῳ τὴν λέξιν, ἐν οἷς αὐτὸν λέγει « Πτολεμαίῳ τῷ βασιλεῖ τὴν τῶν νόμων ἐρμηνείαν προσφωνῆσαι ». Καὶ Κλήμης ὡσαύτως φανεράν ποιεῖται διαστολὴν μεταξὺ « τοῦ κατὰ Μωσέα νόμου, καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν » (Στρωμ. ε. σελ. 594).

(α) Frassen. Disquis. Bibl. — J. Voss. Respons. ad Simon. Crit. Sacr.

§. ε. Ε) Πρὸς τοῖς ἑλληνιστῇ συγγράψασιν Ἰουδαίοις προστε-
θείσθωσαν καὶ οἱ παλαιοὶ ῥαββινικοὶ διδάκτορες· οἵτινες μνημο-
νεύοντες τὴν ἐπὶ Φιλαδέλφου μετὰφρασιν, τὸν *νόμον* μόνον ὀνο-
μάζουσι, μὴδέποτε μὴδεμίαν ποιούμενοι μνείαν τῶν ἄλλων βιβλίων
τῆς Γραφῆς. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Μορῖνον λέγουσιν, ὅτι καὶ οὗτοι
διὰ τοῦ *νόμου* ὅλην σημαίνουσι τὴν Γραφήν· ἀλλὰ τοῦτο ψευδὲς
ἐξελέγχεται οὐ μόνον ἐκ τῆς προῤῥηθείσης εἰς *Νόμον* καὶ *Προφήτας*
καὶ *Ἀγιογράφα* παλαιᾶς διαιρέσεως τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν
λέγουσι ῥητῶς οἱ τε τοῦ βαβυλωνικοῦ Ταλμουδίου (α), καὶ οἱ τοῦ
τῶν Ἱεροσολύμων (β), καὶ προσέτι τὸ ἀρχαῖον ἑβραϊκὸν Χρονικὸν (γ),
καὶ ἡ τοῦ Ἰωσήπου παρ' αὐτοῖς *ἐπιτομή*. Πάντες οὗτοι τὸν Μωσέως
νόμον, ἢ τὴν Πεντάτευχον ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου μεταφρασθῆναι διαβ-
ρήδην ὁμολογοῦσι. Μόνος εἷς ἑβραῖος, ὁ Γοριωνίδης, εἶπεν, ὅτι «οἱ Ο,
ἱερεῖς ἐξήγησαν ὅλον τὸν νόμον, καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς Γραφῆς»,
ὅλα δηλαδή τὰ ΚΒ ». Ἀλλὰ τὸ « τὰ λοιπὰ βιβλία » φαίνεται προ-
στεθειμένον ὕστερον, ὑπ' ἄλλου τινος παρεγγραφέν· διότι ὁ αὐτὸς
Γοριωνίδης ἀλλαχοῦ *μόνα* τὰ πέντε τεύχη τοῦ *νόμου* μεταφράσαι
λέγει τοὺς Ο. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ θεῖος Ἱερώνυμος, ὅτι «Πᾶσα ἡ σχολή
τῶν Ἰουδαίων διαβεβαίωσεν *μόνην τὴν Μωσαικὴν Πεντάτευχον*
ἐρμηνεύσαι τοὺς Ο » (δ).

§. ζ. Ὁ δὲ σφόδρως Οὐαλέσιος ὁμολογεῖ μὲν, ὅτι οὐ μόνον οἱ
Ταλμουδικοὶ, καὶ Ἰώσηπος, καὶ Ἀριστέας, ἀλλὰ καὶ Φίλων, καὶ
Ἀριστόβουλος τοῦτ' αὐτὸ μαρτυροῦσιν· « ἀλλ' ἡμεῖς (λέγει) πολ-
λῶ πλείονας ἀντιτάσσομεν μαρτυροῦντας μὴ μόνον τὰ βιβλία
τοῦ *Νόμου*, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν Προφητῶν καὶ τὰ *Ἀγιογραφα* μεθρ-
μηνευκότας τοὺς Ο. Τούτων εἰσὶν Ἰουστίνος (Παραίν.), Εἰρηναῖος
(κατὰ Αἰρέσ. γ, 25), Κλήμης (Στρωμ. α, 342), Ἐπιφάνιος (περὶ

(α) Ἐν Τμήμ. Megilla.

(β) Ἐν Massecheth Sopherim.

(γ) Seder Olam Zuta.

(δ) S. Hieron. Comm. in Ezech. c. 5. et Comm. in Mich. c. 2.

Μέτρ.), Ὀλυμπιόδωρος (Προϊμ. Σειράς εἰς τὸν Ἰώδ), καὶ πάντες οἱ λοιποὶ Ἐκκλησιαστικοί » (α). Ἀλλ' ἡμεῖς (λέγει Ὁδῖος) τοσούτον ἀπέχομεν ἀπὸ τοῦ νομίζειν τούτων τὸ κῦρος ἀντάξιον πρὸς τασαύτην ἀντιταχθῆναι συμφωνίαν τῶν Ἰουδαίων, ὥστε πάσας ὁμοῦ τῶν Πατέρων τούτων τὰς μαρτυρίας οὐκ ἂν προτιμήσαιμεν οὐδ' ἐνὸς γοῦν καὶ μόνου, ἢ αὐτοῦ τοῦ Ψευδαριστέου, ἢ τοῦ Ἰωσήπου, ἢ τοῦ Φίλωνος, ἢ τοῦ Ἀριστοβούλου. Πόθεν ἄλλοθεν οἱ Πατέρες, εἰ μὴ παρὰ τῶν Ἰουδαίων, εἶχον μαθεῖν περὶ τῶν ἐπὶ Φιλαδέλφου μεταφρασθέντων βιβλίων; Ἀλλ' ὅπερ εἶπεν ὁ Θουκυδίδης, ὅτι « Ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας », τοῦτο χώραν ἔχει καὶ ὧδε. Τῶν συγγραφέων τούτων οἱ μὲν νεώτεροι ἐβόησαν ἐπὶ τὰ ἔχνη τῶν προτέρων· οἱ δὲ παλαιότατοι ἐπλανήθησαν, βλέποντες ἤδη τὸν κώδικα τῆς παλαιᾶς Διαθήκης πρὸ τῶν Ἀκύλα χρόνων ὁλόκληρον ἐξελληνισμένον (β). Ἐπειδὴ γὰρ αὕτη ἡ τῶν Ο, λεγομένη μετὰφρασις διὰ τε τὸν πολλὸν τῶν ἐρμηνέων ἀριθμὸν, καὶ διὰ τὸν μῦθον τοῦ θαύματος τῶν οἰκίσκων, ὑπῆρχεν ἤδη συνηθεσάτη καὶ περιμάχητος, ἐτοίμως λοιπὸν κῆκεῖνοι οἱ ἀρχαῖοι κατεπείσθησαν καὶ ἀταλαίπῳρος, ὅτι αὕτη δὴ ἡ ἐρμηνεία (ἣν ἤτε Ἐκκλησία παρεδέξατο, καὶ αὐτοὶ μετεχειρίζοντο συζητοῦντες πρὸς Ἰουδαίους) συνεγράφη πᾶσα καὶ ἀπηρτίσθη ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐρμηνευτῶν. Ἐνὶ λόγῳ, καθὼς περὶ τοῦ θαύματος τῶν οἰκίσκων ἠπατήθησαν εὐχερῶς Ἰουστίνος, καὶ Εἰρηναῖος, καὶ οἱ λοι-

(α) Vales. *epist. ad Usser. de LXX.*

(β) Πρόσθετε (λέγει Ὁδῖος) καὶ Ἰριγίν. εἰς ψαλμ. 6 (ἔπου μνημονεύει τὴν ὑπὸ τῶν Ο, ἐρμηνείαν τῶν ψαλμῶν): Εὐσέβ. Προπαρ. Εὐαγ. η, ι. — Κύριλλ. Ἱεροσολ. Κατηγ. ε: — Χρυσόστομ. εἰς Γένεσ. ὁμιλ. δ. — Θεοδώρητ. Προϊμ. ἔρμ. εἰς ψαλμ. — Θεόδωρ. Ἀντιοχ. εἰς ψαλμ. 6. — Θεόδωρ. Ἡρακλ. εἰς ψαλμ. 6. — Πρεκίπ. Γάλης Προϊμ. εἰς Ὁκτάτ. — Ἠσύχ. εἰς ψαλμ. 119. — Μαλαλά Χρονικ. — Σύγγειλ. Χρονολογ. — Εὐθύμ. Ζιγαβην. προϊμ. εἰς ψαλμ. — Κεδρην. Ἱστορ. — Μιχ. Ψέλλ. ἐν χειρογράφῳ ἔρμην. εἰς ψαλμ. — Καὶ ἐκ τῶν Ἀντικῶν, S. Hilar. praef. in Psalm. — Philastre. de Haeres. — Rufin. Com. in Joel. — S. Aug. de Doctr. Christ. 4. 7. — Isid. Hisp. Orig. 6. 3. — Καὶ ἐκ τῶν Ἀράβων, Said. ibni Batric. Annal. — Abulpharajius Hist. Dynast. — Chroniq. Oriental. — Elmacin Chron. etc. Hody.

ποι τῆς Ἐκκλησίας ἀρχαιοτάτοι συγγραφαί, οὕτως ἡπατήθησαν καὶ περὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐξελληνισθέντων βιβλίων τῆς Γραφῆς καὶ τὴν διπλὴν ταύτην ἀπάτην εὐχερῶς μετέδωκαν καὶ τοῖς μεταγενεστέροις. Θαυμαζέτω δὲ μηδεὶς, πῶς οὕτω ῥαδίως ἐπλανήθησαν οἱ τῇ μεταφράσει ταύτῃ χρώμενοι παλαιοὶ χριστιανοί. Οὕτω καὶ Μαρωνίται καυχῶνται, καὶ πιστεύουσι μέχρι σήμερον, ὅτι καὶ τῆς παρ' αὐτοῖς Παλαιᾶς Γραφῆς τὰ βιβλία, τὰ μὲν ἡρμηνεύθησαν (εἰς τὴν Συριακὴν) ἐπὶ τῶν ἡμερῶν καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Σολομῶντος (ὅσα μέχρι τότε ὑπῆρχον συγγεγραμμένα), μεσιτεύσαντος τοῦ φίλου Χιράμ, Τύρου βασιλέως. Τὰ δὲ λοιπὰ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης ἡρμηνεύθησαν ἐπὶ Λυγάρου, Συρίας βασιλέως, ἐπιμελείᾳ καὶ σπουδῇ Θεοδωρίου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων.

§. η. Γ) Ἀλλὰ τὴν δημώδη ταύτην πλάνην συνείδε καὶ ἀπερρίψεν ὁ τῶν δυτικῶν ἀπάντων Πατέρων μακρῶ τῷ μέτρῳ πολυμαθέστατος Ἱερώνυμος, λέγων· «Καὶ Ἰώσηπος ἐκτιθέμενος τὴν περὶ τῶν Ο ἱστορίαν, μόνον τὰ πέντε βιβλία τοῦ Μωϋσέως ὑπ' αὐτῶν ἐρμηνευθῆναι διδάσκει. Συνομολογοῦμεν δὲ καὶ ἡμεῖς, ὅτι ταῦτα μᾶλλον τῶν ἄλλων συμφωνοῦσι πρὸς τὸ κείμενον τὸ Ἑβραϊκόν » (α). Καὶ πάλιν· «Ὅπως ἀποδείξω τὸ σκοτεινότερον καὶ μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας περιέχον τοῦτο κεφάλαιον » (τὸ λα, Ἱερειμ.), α ἢ ἀγνοηθὲν, ἢ παροραθὲν ὑπὸ τῶν Ο, ἢ ὅστις ἄλλος ἡρμήνευσε τὸν Προφήτην τοῦτον » (β). Καὶ, « Ἀριστέας καὶ Ἰώσηπος καὶ πᾶσα τῶν Ἰουδαίων ἡ σχολὴ τὰ Ε μόνον βιβλία τοῦ Μωϋσέως ὑπὸ τῶν Ο ἐρμηνευθῆναι διαβεβαίουσι ». Καὶ πάλιν· «Τοῦτο παρὰ τοῖς Ο, οὐ κεῖται. — Καίτοι γε οἱ πεπαιδευμένοι (eruditi) μόνον τὴν Πεντάτευχον ὑπ' ἐκείνων ἐρμηνευθῆναι κρίνουσιν (γ). Καὶ τέλος· « Ἡ τῶν Ο ἐρμηνεία· εἴπερ οὖν ἐστὶ τῶν Ο. Ὁ γὰρ Ἰώσηπος γράφει, καὶ οἱ Ἑβραῖοι παραδιδούσι, τὰ

(α) S. Hieronym. Quæst. Hebr. in Genes. Prooem. — (β) Comm. in Jer. c. XXXI. — (γ) Comm. in Ezech. V. καὶ XVI.

πέντε μόνον τεύχη τοῦ Μωσέως αὐτοὺς ἐρμηνεύσαι τῷ βασιλεῖ Πτολεμαίῳ » (α). Ἐκ τούτων τοίνυν βλέπομεν, ὅτι καὶ ἄλλοι πεπαιδευμένοι, πλὴν τοῦ Ἱερωνύμου, καὶ ἔτι τούτου πρότερον, τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν ἠσπάζοντο, παιθόμενοι τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Ἀριστέου καὶ Ἰωσήπου καὶ τῶν Ραββίνων. Ἀλλ' ὁ Βαρώνιος (Χρον. ἔτ. 234) ἀνθίσταται λέγων, ὅτι πρότερον μὲν ὑπέλαβεν ὁ Ἱερώνυμος μόνην τὴν Πεντάτευχον ἐρμηνεύσαι τοὺς Ο, μετέπειτα δὲ ὕμῳ ὡμολόγησε σύμφωνα τοῖς ἄλλοις ἅπασιν. Ἐδειξε δέ, « Τοὺς γὰρ προφῆτας ἐρμηνεύων ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ, παρατίθησιν ἐξηγῶν καὶ τὸ ὕψος τῶν Ο, τούτων εἶναι δηλαδὴ καὶ τὴν τῶν προφητῶν ἐρμηνείαν ἐπιγινώσκων ». Τοιαῦτα καὶ ὁ Μορίνος. « Κατὰ τόπους (φησὶν) ἀναριθμήτους ὁ Ἱερώνυμος καὶ παρέδωκε καὶ ἔγραψεν, ὡς πρᾶγμα δεδημοσιευμένον, καὶ κοινῶς παρὰ πᾶσιν ὁμολογούμενον, ὅτι πᾶσαν τὴν Γραφὴν οἱ Ο, ἐξελλήνισαν. Καὶ μαρτυρίας δὲ πολλὰς ὁ Πατὴρ ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο προφέρει, ἢ ἐξηγεῖ ». Ἀλλὰ μάταια ταῦτα (ἀπαντᾷ Ὀδριος). Ἐν αὐτοῖς γάρ τοις εἰς τοὺς Προφῆτας (τὸν Ἱερεμ. καὶ Ἰεζεκ.) ὑπομνήμασι περιέχονται τὰ προεκτεθέντα τοῦ Ἱερωνύμου χωρία· καὶ ταῦτα συνέγραψεν ὁ Πατὴρ ὀλίγω πρὸ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ. Εἰ δὲ καὶ πολυλαχοῦ ἀλλαχοῦ μνημονεύει καὶ ἐξηγεῖ τὴν εἰς τοὺς Ο συνήθως ἀπονεμομένην ἐρμηνείαν, ἀλλ' ἤρκεσεν ἐκφράσας ἐνιαχοῦ τὴν περὶ ταύτης ἰδίαν αὐτοῦ γνώμην (β). Καὶ ἐν ἄλλοις δὲ τόποις ὁ Ἱερώνυμος φαίνεται φρονῶν τὰ λοιπὰ (πλὴν τῆς Πεντατεύχου) βιβλία τῆς Γραφῆς ὑπὸ διαφόρων ἐρμηνέων μεταφρασθέντα (καθὼς ὀψόμεθα ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ). Ὅτι δὲ καὶ ἄλλοι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐπρέσβευον μόνην τὴν Πεντάτευχον ὑπὸ τῶν Ο,

(α) Comm. in Mich. c. II.

(β) Οὐδεμίαν, Ὀδριε, γνώμην ἰδίαν ἐν τούτοις ἐξέφρασε ῥητῶς καὶ σταθερῶς ὁ Ἱερώνυμος. Ἀλλὰ τῇ κοινῇ διαγνώσει τῆς Ἐκκλησίας ἀκολουθῶν, ἀπένειμεν εἰς τοὺς Ο, τὴν, ἣν ὑπομνηματίζειν ἐρμηνείαν τῶν προφητῶν. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τῶν ὑπομνηματισμῶν ἀνέφερε καὶ τὴν (ὡς ἐνόμισε) διάφορον γνώμην ὣν λέγει πεπαιδευμένων. Ὅπως δὲ περὶ ταύτην ἠπατήθη, λέγομεν ἐν τῇ ἀπαντήσεϊ §. κβ. Σημ. ἡμετ.

μεταγλωττισθεῖσαν, συνάγεται ἐκ τῶν ἐφεξῆς τοῦ Ἱερωνύμου. Σχολιάζων γάρ τὸ « τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσονται πέντε πόλεις ἐν Αἰγύπτῳ » κτλ. (Ἠσαϊ. ιθ, 18), λέγει· « Ὅσοι τὴν προφητείαν ἀναφέρουσιν εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν, πέντε πόλεις ἐξεδέξαντο ἢ τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὸ πρῶτον ἐρμηνευθέντα Νόμον τοῦ Κυρίου (τὴν *Πεντάτευχον*), ἢ τὰ πέντε τάγματα τῆς Ἐκκλησίας, Ἐπισκόπους, Πρεσβυτέρους, Διακόνους, Πιστοὺς, Κατηχουμένους » (α).

§. θ. Ἀπίθανον ἔδοξε πολλοῖς (οἷον Ἀνδρέᾳ τῷ Μασίῳ, καὶ Βοβερίῳ, καὶ Ὀπιγγῆρῳ, καὶ Οὐαλεσίῳ, καὶ ἄλλοις), ὅτι μόνῃν ὁ Φιλάδελφος τὴν Μωσαϊκὴν Πεντάτευχον, ἀλλὰ καὶ τὰς λοιπὰς βίβλους τῆς Γραφῆς ἐπεθύμησεν ἐξελληνισθεῖσας εἰς τὴν ἑαυτοῦ βιβλιοθήκην ἀποτεθῆναι. Ἀλλὰ τὸ κατὰ τοσούτων Ἰουδαίων ἀρχαίων, καὶ τούτων Ἀλεξανδρινῶν, διὰ ταιούτων συλλογισμῶν ἐπιχειρεῖν, ἄτοπον λίαν καὶ ἀπρεπές. Εἰ μὲν οὖν ἀληθῶς ἐκ διαταγῆς τοῦ Βασιλέως ἡ μετὰφρασις ἐγένετο, λέγομεν, ὅτι μόνων τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων διέταξε τὴν ἐρμηνείαν ὁ βασιλεὺς, ὡς ἐπισημοτάτων παρ' Ἰουδαίοις, καὶ τὰ τούτων νόμιμα περιεχουσῶν, τὰς δ' ἄλλας παρείδεν. Εἰ δὲ καὶ μήτε τοῦ Φιλαδέλφου προστάξαντος, μήτε τοῦ Φαληρέως ἐπιμεληθέντος, ὑπ' αὐτῶν δὲ τῶν Ἰουδαίων ἰδιωτικῶς πρὸς κοινὴν αὐτῶν χρῆσιν ἐτελέσθη ἡ ἐρμηνεία (καθὼς προαπεδείξαμεν), τότε πίπτει παντελῶς κωφὸν τὸ ἐπιχειρημα.

§. ι. Τούτου δὲ τεθέντος, ῥᾶστα καταφαίνεται τὸ αἴτιον, δι' ὃ

(α) Ἄλλ' ὁ μὲν μακάριος Ἱερώνυμος τὰς πέντε πόλεις πρὸς τὴν Πεντάτευχον ἀλληγερῶν, οὐδόλως οὐδ' ὅπως οὐκ ἀποκλείει καὶ τῶν ἄλλων βιβλίων τῆς Γραφῆς τὴν κατὰ τὴν Ἀλεξανδρινὴν ἐρμηνείαν. Σὺ δὲ σφώτατος Ὀδὶς, ἐπειδὴ καὶ τὰ τοῦ Πατρὸς οὕτω παρηρηκένευσας, ὥφειλες πάντως δομᾶσαι ἓνα γόν τούτων, ὧν λέγεις, τῶν Ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας πατέρων (ὧν τὰ μὲν ὀνόματα παρεσιώπησεν Ἱερώνυμος, σὺ δὲ τὰ συγγράμματα πολλάκις ἀνέγνως), ἵνα καὶ τὴν Ἱερωνύμου γνώμην (καθὼς αὐτὴν ἐξέλαβες) ἐπικυρώσῃς, καὶ σὺ αὐτὸς πιστότερα λέγων φανῇς. βλ. καὶ ἐφεξῆς §. κθ. Σημ. ἡμετ.

καὶ τότε μόνῃ μετεφράσθη ἡ Πεντάτευχος, οὐχὶ δὲ πᾶσα ἡ Γραφή. Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐν ταῖς Συναγωγαῖς μόνος ὁ Μωσαϊκὸς ἀνεγινώσκετο Νόμος· τῶν δ' ἄλλων βιβλίων οὐδέν. Τοῦτο βεβαιοῦσιν ἀρχαῖοι Ῥαββίνοι (α), διδάσκοντες, ὅτι μόνου τοῦ Νόμου χωρία καὶ τμήματα, ἢ περικοπὰς, ἀνεγίνωσκον συνήθως ἐν ταῖς Συναγωγαῖς μέχρι τοῦ παρ' Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς γενομένου διωγμοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἀπηγόρευσε τὴν δημοσίαν ἀνάγνωσιν τοῦ Νόμου, βιασθέντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ παντάπασιν ἱεράς ἀναγνώσεως ἔρημοι συνέρχωνται εἰς τὰς Συναγωγὰς, ὑπέβαλον ἄλλας ἀναγνώσεις ἐκ τῶν Προφητῶν, ἀντὶ τῶν προτέρων τῶν ἐκ τοῦ Νόμου (β). Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἀντιόχου, καὶ τῆς τυραννίδος ἀποσβεσθείσης, εἰσῆλθη πάλιν ἡ τοῦ Νόμου ἀνάγνωσις· διὰ δὲ τὴν ἤδη κεκρατηκυῖαν κοινωφελῆ συνήθειαν παρέμειναν καὶ τὰ προφητικὰ ἀναγνώσματα. Γνωστὸν δὲ, καὶ μὴ λέγωμεν, πόσον οἱ Ἰουδαῖοι τὰς Μωσαϊκὰς ὑπὲρ τὰς λοιπὰς τιμῶσι Γραφάς. Διὰ τοῦτο καὶ νῦν ἐν ταῖς Συναγωγαῖς αἱ μὲν τοῦ Νόμου περικοπαὶ συνήθως ἀναγινώσκονται ὑπὸ τινος ἀνδρὸς τῶν ἐπισήμων, αἱ δὲ τῶν Προφητῶν, ὑπὸ παιδός, ἢ ἄλλου τινος ἀσήμου καὶ τῆς ἐσχάτης τάξεως.

§. ια. Ὁ δὲ Βοθέριος ἐξαίσιον ὅσον ἐσφάλη, φρονήσας τὴν Μωσαϊκὴν Πεντάτευχον μηδέποτε κεχωρισμένην ἀπὸ τῶν λοιπῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς (γ). Ἀείποτε σχεδὸν τὰ τεύχη τοῦ Μωσέως ἦσαν ἀπὸ τῶν ἄλλων διακεκριμένα καὶ χωριστά. Ἀλλ' οὐδὲ τὰ ἄλλα βιβλία (τῆς II. Γραφῆς) συνήπτοντο πάντα εἰς ἓνα τόμον

(α) Παρὰ Rivet. Isagog. in Scr. c. 29. §. 23. καὶ Hotting. Thesaur. Phil. p. 222. [πρὸς. καὶ Carpzov. Crit. Sacr. p. 148].

(β) Parascchas, τουτ. τμήματα, ἢ περικοπὰς, ὀνομάζουσιν οἱ Ἰουδαῖοι τὰ τοῦ Νόμου ἀναγνώσματα· τὰ δὲ τῶν Προφητῶν, Haptharas, παύσεις τινάς, ἢ ἐρρότερον ἀπολύσεις (missas), καὶ οἷον ἀπολυτήρια (ἢ ἀπολυτικά)· διότι μετὰ τὴν τούτων ἀνάγνωσιν, ὀλίγων γενομένων εὐχῶν, ἀπολύουσι τὴν σύναξιν (ἢ ἐλύουσι τὴν συναγωγὴν). Πράξ. ιγ, 43). βλ. Carpzov. l. c. p. pag. 141. — Σημ. ἡμετ.

(γ) Wower. Syntagm. de LXX. p. 75.

ἀθρόα συνεστοιχωμένα (α). Περιεῖχον δὲ οἱ ἱεροὶ κώδικες νῦν μὲν πλείονα, νῦν δ' ἐλάσσονα τεύχη, καὶ ποτε καὶ μόνον ἓν, κατὰ τὴν ἀρέσκειαν ἐκάστων. Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὴν σήμερον ἡ Πεντάτευχος εἰς ἓν σωματίον, χωρὶς τῶν ἄλλων βιβλίων, μονότομος γεγραμμένη, κατὰ διαφόρους γλώσσας, Ἀραβιστὶ, Περσιστὶ, Συριστὶ, Κοπτιστὶ, καὶ Ἑβραϊστὶ δὲ πολλάκις ἓν τε ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς ἐβδλιοθήκαις. Μόνην τὴν Πεντάτευχον ἐξέδωκε Χαλδαϊστὶ παραφράσας καὶ ὁ παλαιὸς Ὁγκελος, Ἰουδαῖος παραφραστής. Καὶ τῶν Μαύρων δὲ τῶν Ἰουδαίων ἀραβικὴν Πεντάτευχον μονότομον ἐξέδωκεν ὁ Ἑρπένιος. Τελευταῖον, ἐν αὐταῖς ταῖς θείαις Γραφαῖς (Ἑσδρ. ε, 18: Νεσμ. ιγ, 1: Μάρκ. ιβ, 26), τὰ πάντα τεύχη τοῦ Μωυσέως οὐχὶ βιβλίοι (πληθυντικῶς), ἀλλὰ βιβλίος Μωσέως καλεῖται (ἐνικῶς, ὡς κώδῃξ μονότομος): ἀλ-

(α) Ὁ Εὐσεβίος (βίβλ. Κωνστ. δ, 36) ἱστορεῖ τὸν Μ. Κωνσταντῖνον κελεύσαντα γραφῆναι 50 ἀντίγραφα τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐν διφθέραις, εἰς χρῆσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ». Hody. p. 176. — [Ἰδοὺ οἱ λόγοι τοῦ Εὐσεβίου ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιστολῆς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. πρβλ. Θεοδώρ. Ἐκ. ις, α, 15]. « Κατὰ τὴν ἐπώνυμον ἡμῖν πόλιν — μέγιστον πλῆθος ἀνθρώπων τῇ ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ ἀνατίθεικεν ἑαυτόν. — Ὡς σφόδρα ὄξιος καταφάνεσθαι καὶ Ἐκκλησίας ἐν αὐτῇ τῇ πόλει κατασκευασθῆναι πλείους. — Τοιγάρτοι — πρέπον κατεφάνη τὸ δηλώσαι τῇ σῇ συνέσει, ὅπως ἂν πεντήκοντα σωματία ἐν διφθέραις ἐγκατασκευάσῃς, εὐανάγνωστά τε καὶ πρὸς τὴν χρῆσιν εὐμετακόμιστα, ὑπὸ τεχνιτῶν καλλιγράφων — γραφῆναι κελεύσεις, τῶν Σείων ὁ γὰρ ὁ Γραφῶν, οὐ μάλιστα τὴν τ' ἐπισκευὴν καὶ τὴν χρῆσιν τῇ τῆς Ἐκκλησίας λόγῳ (ἰσ. γρ. συλλόγῳ) ἀναγκαῖον εἶναι γνώσεως » κτλ. Ὁ Μ. λοιπὸν Κωνσταντῖνος ἐξήτησε 50 σωματία (κώδικας ὁλοκλήρους) ὅλων τῶν θείων Γραφῶν (τῆς Παλαιᾶς δηλονότι καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης) περιεκτικῶς ὡς ἀναγκαῖα τῇ συλλόγῳ τῆς Ἐκκλησίας (ἐν ᾗ δημοσίως ἀναγινώσκονται ἐκ πάσης τῆς Σείας Γραφῆς ἀναγνώσματα)! Καὶ ἀπέστειλεν ὁ Εὐσεβίος τὰ 50 ταῦτα σωματία (αὐτὸθ. δ, 37) « Ἐν πολυτελεῶς ἡσκημένοις τεύχεσι τρισσὰ καὶ τετρασσὰ διαπέμψας » (τοῦτ. τὰ μὲν εἰς τρεῖς, τὰ δ' εἰς τέσσαρας τόμους (οὐχὶ κατὰ τὸν Βαλέσ. εἰς τρίφυλλα καὶ τετράφυλλα τετράδια, terniones et quaterniones) διηρημένα διὰ τὸ εὐμετακόμιστον (ἰσως δὲ τῶν τόμων τούτων τινὲς περιεῖχον ἰδίως τὰς ἐπ' Ἐκκλησίας καθ' ἐκάστην ἀναγινωσκόμενας περικοπὰς τῆς τε παλαιᾶς καὶ τῆς καινῆς Διαθήκης). Ποῦ λοιπὸν ἐν τούτοις τοῖς Εὐσεβίου λόγοις εὗρηκεν ὁ κριτικὸς, ἡ τὴν Πεντάτευχον ἀπὸ τῶν ἄλλων βιβλίων κεχωρισμένην, ἡ ὅτι τὰ 50 ταῦτα σωματία περιεῖχον μόνα τὰ (περὶ ὧν ὁ λόγος) τεύχη τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς, αὐτὸς ἂν εἰδέη. Σημ. ἡμετ.).

λαχοῦ δὲ (Νεεμ. η, 8) καὶ « βιβλίον τοῦ νόμου ». Ἐντεῦθεν ὁ Μωσέως νόμος λέγεται καὶ μονολεκτικῶς « Ἡ Πεντάτευχος », ὡς ἐν σωματίον, ἢ τόμος εἷς, ἐκ πέντε τευχῶν, ἢ βιβλίων συνεστηκώς.

§. ιβ. Ὅσοι δὲ πεπιστεύκασιν καὶ ἄλλας, πλὴν τῆς Πεντατεύχου, βίβλους τῆς Γραφῆς ὑπὸ πῶν Ὁ μεθερμηνευθῆναι, τούτων οἱ μὲν πλεῖστοι κοινῶς ἀριθμοῦσι μόνας τὰς ἐνδιαθέτους βίβλους τοῦ ἑβραϊκοῦ κανόνος (ιβ, τὸν ἀριθμὸν), καὶ τοῦτο μετ' ἄλλων ὁ ἱεροσολύμων Κύριλλος ἐγνωμάτευσεν. Οἱ δὲ τινες ἔτι πορρωτέρω τῆς πλάνης χωρήσαντες, πολλὰ καὶ ἄλλα διεδογματίσαν ὑπὸ τῶν Ὁ μεταφρασθῆναι, ἢ καὶ συγγραφῆναι κατὰ θεῖαν ἔμπνευσιν πρὸς ἐξήγησιν τῶν Γραφῶν (α). Κατὰ δὲ τὸν Κεδρηνόν, ὁ Πτολεμαῖος « Τὴν μεταβολὴν τῶν θεῶν Γραφῶν, καὶ λοιπῶν ἑλληνικῶν, χαλδαϊκῶν, αἰγυπτίων, καὶ ῥωμαϊκῶν, εἰς δέκα μυριάδας ἀριθμουμένων βιβλίων (γρ. βιβλίων), πασῶν τε ἄλλογλώσσων οὓσων, εἰς τὴν Ἑλλάδα γλώσσαν μετεποίησε διὰ τῶν Ὁ, σοφωτάτων ἑβραίων, αἱ καὶ ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν βιβλιοθήκαις αὐτοῦ ἐναπέθετο ». Ταῦτα ὁ μωρὸς καὶ στελεχώδης ἐκεῖνος συρράπτῃς τῶν ἱστοριῶν! (β). Ῥαββινίσκοι δὲ τινες εἶπον, ὅτι καὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας περιέλαβον οἱ Ἑλ-

(α) Βλ. Galatin. de arcan. — et Chronicon Carionis à Melanchthon. auctum. Hody.

(β) Στελεχώδης (Stolidum), ἢ στελεχώδης, καὶ στελεχος, καὶ στυππος ἀποκαλῶν τὸν Κεδρηνόν ὁ κριτικὸς, ἀπὸ κέδρου πάντως τοῦτον ἐννοεῖ, παίζων πρὸς τὴν ἐπωνυμίαν ἢ πλὴν ἄλλ' ἐν τούτοις οὐκ ἐξηκρίβωσε τὸ νόημα τῆς φράσεως τοῦ κεδρίνου ἱστορικοῦ. Οὗτος (κατὰ τὴν συνήθη παρ' αὐτῷ τῆς συντάξεως ἀνωμαλίαν), τὴν μεταβολὴν τῶν θεῶν Γραφῶν συνάπτει πρὸς τὸ εἰς τὴν Ἑλλάδα γλώσσαν μετεποίησε διὰ τῶν Ὁ, κτλ. τὰ δ' ἐν τῇ μεταξὺ (« καὶ λοιπῶν ἑλληνικῶν, χαλδαϊκῶν κτλ. μέχρι τοῦ οὓσων ») παρενέβαλε διὰ παρενθέσεως, ὑπονοῶν πάλιν τὸ « μεταβολὴν » δι' ἄλλων δηλαδὴ γενομένην. ταύτας δὲ τὰς τῶν ἄλλων ἐθνῶν βίβλους μετέγραψε προφανῶς ἐκ τοῦ Ἐπιφανίου (π. μέτρ. §. θ.) καὶ Συγκέλλου (σελ. 516). Καί τισι ἐγράψεν ὁρθῶς, ὡς ἔχουσιν ἐκεῖνοι· διεφθάρη δὲ ὑπ' ἀντιγραφῆς. Καὶ φαίνεται ἅρα δευτέρον ἀδίκημα τοῦτο τὸν Κεδρηνόν ἀδίκητας ὁ κριτικὸς (βλ. ὑπισθ. κεφ. ε. §. ε. σημ.). Σημ. ἡμετ.

ληνες παρά τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπὶ Πτολεμαίου (α). Κατὰ δὲ τὸν Ἐπιφάνιον (π. Μέτρ. §. 1) οἱ Ο μετέφρασαν « πάσας τὰς βίβλους, ἃς οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀμελλητὶ χρυσεῖς γράμμασιν ἐβραϊκοῖς μεταγραψάμενοι ἀπέστειλαν, κθ, μὲν τὰς ἐνδιαθέτους, οθ, δὲ τὰς ἀποκρύφους » (β). Ἐκ τῶν παρ' Ἐπιφάνιῳ τούτων ἀποκρύφων ὁ Γενεθράρδος νομίζει καὶ τὸν Τωβίτ, τὸν Βαρούχ, τὴν Ἰουδαίῃ, καὶ τὰ ὅμοια, μεταφρασθέντα καὶ ταῦτα παρὰ τῶν Ο. Ὁ δὲ Κασσιόδωρος προστίθῃσι καὶ τὴν *Σοφίαν Σολομῶντος*, καὶ τὴν (ὑπὸ Σεираχίδου ἐξελληνισθεῖσαν) *Σοφίαν τοῦ Σεираχ*, καὶ τὰ (πολλῶ τῶν Ο μεταγενέστερα) *βιβλία τῶν Μακκαβαίων* (γ). Ἐγραψεν ἄρα ταῦτα δι' ἀπερισχεψίαν ὁ Κασσιόδωρος ; ἢ μόνον ἀπλῶς ἠρίθμωσε καὶ τὰ ῥηθέντα βιβλία, καὶ τ' ἄλλα τὰ ἀπόκρυφα, ὡς ἐν τῷ αὐτῷ (μονοτόμῳ) κώδικι περιεχόμενα, τῷ (ὡς ἐκ τοῦ μείζονος καὶ πλείστου μέρους) ἐπονομαζομένῳ τῶν Ο ; Οὕτω καὶ Ὡριγένης τὴν τῆς *Σωσάννης*, καὶ τὴν τοῦ *Βήλ* καὶ *δράκοντος* ἱστορίαν, φαίνεται ὅτι κατὰ τοῦτο μόνον εἶπεν ὑπὸ τῶν Ο μεθρμνηνευμένας, καθότι ἀμφότεραι περιείχοντο εἰς τὰ τεύχη τῆς τῶν Ο λεγομένης ἐρμηνείας τῶν (κθ, κανονικῶν) Γραφῶν. « Τὰ δὲ (λέγει) παρ' ἡμῖν ἀντίγραφα ὦν καὶ τὰς λέξεις ἐξεθέμην, τὸ μὲν ἦν κατὰ τοὺς Ο, τὸ δὲ κατὰ Θεοδοτίωνα, καὶ ὥσπερ παρ' ἀμφοτέροις ἔκειτο τὸ περὶ τὴν Σωσάνναν, ὡς σὺ φῆς, πλάσμα, καὶ αἱ τελευταῖαι (αἱ *Βήλ* καὶ *Δράκων*) ἐν τῷ Δανιὴλ περικοπαί » (Ἐπισ. π. Ἀφρικαν.). Ὁ δ' αὐτὸς ἐκτιθέμενος καὶ ἀλλαχοῦ χωρὶς τινα τῆς Σωσάννης, προστίθῃσι καὶ ὅτι « Τοῦτο τὸ χωρίον ἐξεθέμην κατὰ τοὺς Ο » (δ). Ἐκ δὲ τούτου φαίνεται

(α) Βλ. Buxtorf. not. in Cosri pag. 29.

(β) Ταύτας τὰς ἀποκρύφους ὀλίγω πρότερον (§. 4) ὁ Ἐπιφάνιος ἠρίθμωσεν «β, καὶ εἰς τοῦτο κρίνει τρεπτέον καὶ τὸ ἀνωτέρω οθ, ὡς ἔσφαλμένον, ὁ Κοτελέριος (PE. Ap. vol. 1 p. 346). Ἄλλ' ἐγὼ (φησιν Ὁδίας) οὐ συγκατατίθεμαι· διότι καὶ ἐν τῷ Δ. Ἑσδρα (κεφ. ιδ) μνημονεύονται βίβλοι τινες ἀπόκρυφοι Ο, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἑσδρα ὤθεν θεοπνεύστως συγγεγραμμέναι. Καὶ ταύτας καὶ τοὶ ἀνυπάρχοντες ἐννοεῖ Ἰωάν, ὁ Ἐπιφάνιος. Hody pag. 177. [βλ. καὶ επισθ. βιβλ. α. κεφ. γ, §. 5. σελ. 50.]

(γ) Cassiodor. Instit. Div. c. 14.

(δ) Ὁριγ. ἐν I, τῶν Στρωμ. παρ' Ἱερωνύμῳ Comm. in Daniel c. XIII.

τὰ λοιπὰ μὴ κατὰ τοὺς Ο θεϊκῶς. Καὶ συνάγεται λοιπὸν ἐν-
 τεῦθεν, ὅτι τοῦ Σωσαννικοῦ μύθου τὸ χειρόγραφον, τὸ φερόμενον
 ἐν τῇ κατὰ τοὺς Ο βιβλίῳ, διέφερεν ὅπωςδὴποτε τοῦ κατὰ Θεο-
 δοτίωνα. Ἄλλ' ὁ ἱερώνυμος ὑπεσήμενέ που, καὶ ὅτι τὰ τοῦ Δανιὴλ
 ἀπόκρυφα (ἢ τῆς Σωσάννης καὶ τοῦ Βήλ ἱστορία) οὐδ' εὗρισκοντο
 τὸ παλαιὸν ἐν τοῖς τεύχεσι τῆς κατὰ τοὺς Ο λεγομένης ἑρμηνείας,
 ἀλλὰ μόνον ἐν τοῖς κατὰ Θεοδοτίωνα. « Μέχρι (λέγει) τούτου
 (τοῦ ιβ, κεφ.) ἀνέγνωμεν τὸν Δανιὴλ ἐν τῷ ἐβραϊκῷ τεύχει· τὰ δ'
 ἐφεξῆς μέχρι τέλους τοῦ βιβλίου μετηνέχθησαν ἐκ τῆς κατὰ Θεο-
 δοτίωνα ἐκδόσεως » (α) καὶ πάλιν· « Τοιοῦτό τι (παρώνυμον)
 γέγραπται καὶ ἐν τῷ κατὰ Θεοδοτίωνα Δανιὴλ, ἐν οἷς ἀπὸ τῶν
 δένδρων σχίνου καὶ πρίνου, σχίσιν καὶ πρίσιν τῶν μοιχῶν
 πρεσβυτέρων καταψηφίζεται » (β). Τελευταῖον (ἵνα παραλίπω-
 μεν νεωτέρων τινων λήρους περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἡρμηνευμένων
 τευχῶν), καὶ οἱ νεώτεροι Γραικύλοι πλάττουσι τοῦ Δανιὴλ ὅπτα-
 σίας, ὡς ἐν ἐκ τῶν βιβλίων ὧν μετέφρασαν οἱ Ο. Ἄκουε τὴν
 ἐφεξῆς (ἀνωνύμου τινὸς) σημείωσιν, τὴν εἰς τὰ χρονικά τοῦ Ζωναρᾶ
 (ἐκδ. Δουκαγγίου). « Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος, ὁ βασιλεὺς Αἰ-
 γύπτου, ὑπῆρχε βασιλεύσας ἔτη λη. Ἐν τῇ αὐτοῦ βασιλείᾳ οὗτος

(α) Hier. Comm. ad Dan. XII.

(β) Id. Comm. ad Hierem. I. II. — [Σημειῶσαι παροδικῶς, ἀναγνώστα, τὸ
 παράδοξον τῆς ὁδοῦ ἀντιφάσεως. Ὀλίγον ἀνωτέρω εἶπεν, ὅτι τῆς Σωσάννης ὁ
 μῦθος (!) ἐνεμάχεται τῆς κατὰ τοὺς Ο, ἑρμηνείας, καθὼς κείμενος ἐν ταῖς τεύ-
 χεσιν αὐτῆς. Ἐκεῖ πάντως ἀνέγνω τοῦτον καὶ Ὁριγένης, μνημονεύων τοῦ κατὰ τοὺς
 Ο χωρίου τῆς Σωσάννης. Συνομολογεῖ δὲ δήπου καὶ ὁ ταῦτα τὰ τοῦ Ὁριγένους
 ἐκτιθέμενος ἱερώνυμος· (ἵστις καὶ τὸν Εὐσέβιον καὶ τὸν Ἀπολλινάριον ἀναφέρει, ὡς
 μνημονεύοντας τὴν κατὰ τοὺς Ο, τῆς Σωσάννης καὶ τοῦ Βήλ καὶ δράκοντος ἑρμη-
 νείαν. S. Hieron. T. 2. p. 1022). Καὶ ὅμως ὁ κριτικὸς εἰσάγει πάλιν τὸν ἱε-
 ρώνυμον αἶον διὰ νεύματος σημαίνοντα (innuente m!), ὅτι ἡ κατὰ τοὺς
 Ο, ἑρμηνεία τῆς Σωσάννης οὐκ ἔκειτο τὸ παλαι ἐν τοῖς τεύχεσιν αὐτῶν!! Καὶ
 πῶθεν ἄρα δῆλον τοῦτο τὸ νευμάτιον; ὅτι (λέγει) ἐμνημόνευσε τὰ κατὰ τὴν Σω-
 σάνναν ἐκ τῆς (ἥπερ εἶδεν αὐτῷ χρῆσασθαι) κατὰ Θεοδοτίωνα (οὐχὶ
 τῆς κατὰ τοὺς Ο) ἑρμηνείας! Ταῦτα πῶς διήλλαττε καὶ συνέπλεικεν ὁ σεφύτατος
 Ὀδισ; ἀποροῦμεν. Σημ. ἡμετ.].

Ἑβραίους καταδουλωσάμενος, εἰς τὴν ἑλληνίδα μεταβαλεῖν ἡνάγκαζε (γρ. ἡνάγκασε) φωνὴν ἐκ τῆς ἑβραϊτιδος (γρ. ἑβραϊδος) πάσας τὰς θείας Γραφάς· καὶ ποιῶντες (γρ. ποιῶνται) τὴν ἐρμηνείαν ἄνδρες Ο, ἐν σοφίᾳ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἐπαιρούμενοι (γρ. ἐπαιρούμενοι). Ἐν τοῦτοις ἅπασιν ἦν καὶ ἡ βίβλος ἡ δὲ (γρ. ἡ τῶν) Δανιήλ τοῦ προφήτου ὁπτασιῶν, ὑπάρχουσα βίβλος θαυμαστὴ καὶ ἔγκριτος, τὰ ἐπερχόμενα ἀναγγέλλουσα μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, κατὰ (γρ. καὶ τήν) τύχην τῶν συμβαινόντων αἰθερίων τεράτων » κτλ.

§. ιγ. Ἐνταῦθα καταπαύει ὁδῖος τὰς ἀποδείξεις, δι' ὧν καὶ αὐτὸς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἅπαντες μέχρι χθὲς καὶ πρόφην ἐσπούδασαν ἀποδείξει, μὴ πᾶσαν τὴν Γραφὴν, ἀλλὰ μόνην τὴν Πεντάτευχον ἐρμηνευθεῖσαν ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου.

Ἀπαρτῶμεν.

§. ιδ. Α) Ὅτι μὲν ὁ Ἀριστέας ἐννοεῖ διὰ τῶν *Νόμος καὶ Νομοθεσία* φωνῶν, βλέπομεν ἐφεξῆς· ἤδη δὲ πρῶτον ἐξετάζομεν, πότε καὶ διὰ τί ἡ παλαιὰ Γραφὴ προσηγορεύθη *Νόμος*, συνωνύμως πρὸς τὸν νόμον τὸν Μωσαϊκόν, ἥτοι τὴν Πεντάτευχον. Πλανᾶται μεγάλως ὁ σοφὸς Ὅδῖος, χρονολογῶν τὴν ἐπωνυμίαν μετὰ τὸ Εὐαγγελικὸν κήρυγμα (§. β). Ὅτε ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἔλεγε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους (Ἰω. ι, 34) « Οὐκ ἔστι γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν » (τουτέστι. ἐν τῷ πα, Ψαλμῷ), καὶ πάλιν πρὸς τοὺς Ἀποστόλους (Ἰω. ιε, 25) « Ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν » (ἐν Ψαλμ. λδ, 19: Ξη, 4), καὶ αὐτοὶ δὲ πάλιν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς αὐτὸν (Ἰω. ιβ, 34) « Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου » (Ψαλμ. ρθ, 4), τότε κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους οὔτε γεγραμμένον ὑπῆρχε πῶς τὸ Εὐαγγέλιον, οὔτε λόγῳ κηρυττόμενον ἀντιδιεστέλλετο κατ' ἀντίθεσιν ρητὴν οὔτε πρὸς τὸν γραπτὸν τοῦ Μωσέως νόμον, ἢ τὴν Πεντάτευχον, οὔτε πρὸς ὅλον τὸ ἔδαφος, ἢ τὸ σῶμα τῆς παλαιᾶς Διαθήκης. Κἀκεῖνο δὲ πρόδηλον· ὅτι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ οἱ Ἀπόστολοι διαλεγόμενοι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, ἐξέφεραν τὴν λέξιν πάντως ὡς πρὸς εἰδότας, κατὰ τὴν ἑκπαλαί δη-

λονότι συνήθη παρ' αὐτοῖς χρῆσιν τοῦ *Νόμος* καὶ ἀντὶ πάσης τῆς Γραφῆς. Ὅθεν καὶ ὁ θεῖος Παῦλος, *Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων*, τὴν πάλαιον τῆς φωνῆς σημασίαν τηρῶν, α Νόμον εἶωθε καλεῖν τὴν παλαιάν πᾶσαν· διὸ τὰ ἐν Ἑσάτῃ (κη, 11) γεγραμμένα, ἐν τῷ νόμῳ φησὶ γεγράφθαι » (α). Οὕτω καὶ, α ὅσα ὁ νόμος λέγει » (Ῥωμ. γ, 19). Ἐπειτα καὶ αὐτὸ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως τὸ κήρυγμα (πρὸς ὑπερ ὁδίου ἀντιδιαστέλλει τὸ νόμος ὡς ἀντίθετον), καὶ αὐτὸ λέγομεν τὸ Εὐαγγέλιον ὀνομάζεται Νόμος « Ὁ Νόμος τοῦ Χριστοῦ » (Γαλάτ. ζ. 2). « Νόμος τῆς πίστεως » (Ῥωμ. γ, 27), « Διὰ Νόμου Νόμῳ ἀπέθανον » (Γαλάτ. β, 19), « τουτέστι διὰ τοῦ Νόμου τοῦ τῆς χάριτος καὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἀπέθανον τῷ Μωσέως Νόμῳ » (Θεοφύλ. ἐρμην. αὐτ.). Καὶ τὸ Πνεῦμα δὲ διὰ τοῦ Ἰσάκιο τὴν ἐκ Σιών προσελθοῦσαν νομοθεσίαν, τὸ Εὐαγγέλιον, προηγόρευσε νόμον » α Ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος » κτλ. (β)· καὶ πάλιν τὸν αὐτὸν ἐπωνόμασε καὶ καιρὴν Διαθήκην (ἱερ. λη, 31), καθὼς εἶπε καὶ τὴν παλαιάν. « Καθὼς γὰρ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος Διαθήκη κέκληται, οὕτω καὶ ἡ καιρὴ πάλιν Διαθήκη ὀνομάσται » (Θεοδώρητ. εἰς Ῥωμ. γ). Ἄλλη τις λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ αἰτία, δι' ἣν ἐπωνομάσθη νόμος καὶ ὅλος ὁ κώδικς τῆς παλαιᾶς Διαθήκης· ἡ ἐφεξῆς. Νόμοι ἡ θεία Γραφή ὀνομάζει οὐ μόνον τὴν Πεντάτευχον, ἢ καὶ μόνον ἐν βιβλίον αὐτῆς, τὸ Δευτερονόμιον (Δευτ. λx, 24. πρβλ. Ἰησ. θ. 32), ἀλλὰ καὶ καθεκάστην ἐντολὴν τῆς θείας θεσμοθεσίας (Ἐξοδ. ιβ, 49. ις, 4. Λευκ. β, 22 κτλ.), καὶ ὅλον πάλιν τὸν Δεκάλογον

(α) Θεοφύλ. ἐρμην. εἰς α. Κορ. ιδ, 21. καὶ Θεοδώρητ. ἐρμ. αὐτ. πρβ. Θεοφύλ. ἐρμ. εἰς Ῥωμ. γ, 19. καὶ εἰς Γαλατ. δ, 21. καὶ εἰς Ἰω. ιε. καὶ Χρυσόστ. εἰς Ῥωμ. γ. ὁμιλ. ζ. κτλ. — Ελ. καὶ Valcken. de Arist. Jud. pag. 59. — Καὶ ὁ δεινὸς Δοδωέλλος (Dodwell) ὁμολόγησεν, ὅτι ᾗδὴ κατὰ τὸν α. αἰῶνα συνήθη ἦν παρὰ δ' ἐδ' ἐγμ' ἐνον (more receptum) τὸ νόμον ὀνομάζεσθαι μετὰ τῆς Πεντατεύχου καὶ πάντα τὰ βιβλία τῆς Γραφῆς (παρὰ Fabric. Codex Pseudepigr. V. Test. vol. 1. p. 551. sq.)

(β) Ἰησ. β. 3. πρβλ. Μ. Βασιλ. ἐρμην. αὐτὸθ. καὶ Θεοδώρ. ἐρμην. αὐτὸθ. — « Νόμος ἵστιν ἐν ἔθνεσιν ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῇ, σημαίνει καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ». Μ. Ἐτυμολ.

(Ματθ. κβ, 36), καὶ προσέτι καθολικώτερον καὶ ὅλον τὸ κεφάλαιον τῆς ἐν τῇ Πεντατεύχῳ Μωσαϊκῆς Θεσμοθεσίας, ἥτοι, « τὴν ἔγγραφον περιλήψιν πάσης τῆς Ἰουδαϊκῆς λατρείας τε καὶ πολιτείας » (α). Ὅθεν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι λέγονται « Οἱ ἐν νόμῳ », καὶ « Οἱ ἐκ νόμου » (Ῥωμ. γ, 19, δ, 14). Καὶ « Νόμος δὲ ζωῆς » (Σειρ. με, 5) ἡ Μωσαϊκὴ διδασκαλία καλεῖται, καὶ « Διαθήκη ἁγία » καὶ « λατρεία πατέρων » κτλ. (Α, Μακ. α, 63, 64: β, 19, 20). Ἐπειδὴ δὲ ἡ Μωσαϊκὴ διδασκαλία περιέχεται οὐ μόνον ἐν τῇ Πεντατεύχῳ, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς σύμφωνα τῷ Μωϋσῇ φθεγγόμενοις Προφήταις, κατὰ τὸ « Οὗτός ἐστιν ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆται » (τουτ. τὸ κεφάλαιον τῆς θείας τοῦ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν διδασκαλίας) (β), ἐπομένως ἐξελήφθη τὸ Νόμος πλατυκώτερον καὶ ἐπὶ πάσης τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς, καὶ παντὸς τοῦ ἱεροῦ κώδικος αὐτῆς, δηλονότι κατὰ μετὰληψιν, ἥ καὶ επικράτησιν τῆς πρώτης καὶ ἀρχικῆς ὀνομασίας τοῦ πεντατεύχου νόμου, πρὸς ὃν, ὡς πρὸς κεφάλαιον, ἀναφέρονται καὶ τὰ λοιπὰ τεύχη* « Τὰ πάντα γὰρ ἐξήρτηται τῆς τοῦ νομοθέτου Μωσέως σοφίας » (Ἰωσήπ. Ἀρχ. προοιμ. §. 8). Καὶ κατὰ τὴν σημασίαν ταύτην εὐρίσκομεν τὴν λέξιν οὐ μόνον ἐν τοῖς ἀνωτέρω προεκτεθεῖσι παραδείγμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν Μακκαβαίων* οἷον (Α, α, 56—57) « τὰ βιβλία τοῦ Νόμου » (δηλαδὴ τὰ τεύχη τῆς Παλαιᾶς), τὸ αὐτὸ καὶ « βιβλίον τῆς Διαθήκης » (αὐτόθ.) καὶ πάλιν « ὡς Νόμος διασφαῖ » (γ) κτλ. (δ).

(α) Ἰουστίν. Ἀποκρ. πρὸς Ὁρθόδοξ. ηβ. σελ. 512. Ὅθεν καὶ (Ιω. ζ, 19, 49) « ὁ ἕλεος — ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον » (τὴν Μωσαϊκὴν ἀκρίβειαν καὶ διδασκαλίαν), καὶ τὸ « ῥήματα θλάσφημα κατὰ τοῦ νόμου » (Πράξ. ε, 13. τουτ. τῆς Ἰουδ. θρησκείας). Κατὰ τοῦτο καὶ « ὁ νόμος » ἀντιδιατέλλεται πρὸς τὸ « ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια » (τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως) Ἰωάν. α, 17. — (β) Ματθ. ζ. 12. Ἐλ. καὶ ε, 17, 18. πρὸβλ. καὶ Κλήμ. Στρωμ. α. σελ. 354. Lugd. — (γ) Β. Μακκ. ε. 18: 1. 26. πρὸβλ. Schleusn. Lex. N. T. καὶ Suicer. Thes. v. Νόμος. Οὕτω καὶ ἐν τῷ « βίβλος διαθήκης θεοῦ, νόμος ἐν ἐνσταλάτῳ Μωσῆς » (Σ. Σειρ. κδ, 23) τὸ ἐπιφερόμενον νόμος φαίνεται ὡς ἐπεξηγήσις τοῦ βίβλος διαθήκης (ἥτις δηλοῖ καὶ ὅλον τὸν κώδικα τῶν ἱερῶν Γραφῶν): Ἐλ. καὶ ἔμπροσθ. §. κδ. (δ) ὡς τὸ Νόμος, οὕτω καὶ τὸ Γραφή (ἢ αἱ Γραφαί) σημαίνει μὲν τὸ

Καθὼς δὲ τὸ Νόμος ἐσήμαινε καὶ πᾶσαν καθόλου τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἐξελήφθη πλατυκώτερον καὶ καθ' ὅλης τῆς Καινῆς, ὡς ἄριστα ποιῶν προσέθηκεν Ὁδῖος (§. β). Καὶ πάλιν, καθὼς τὸ Εὐαγγέλιον μετὰ τῆς πλατυτέρας ταύτης ἐκδοχῆς, ἢ μετωνυμίας, διατηρεῖ συγχρόνως καὶ τὴν κυριωτέραν αὐτοῦ σημασίαν, ἐμφαῖνον καθέκαστον τῶν τεσσάρων θείων βιβλίων τῶν Δ, Εὐαγγελιστῶν (ὅθεν καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη διαιρεῖται εἰς τὴν τετράτευχον, ἢ τὴν τετρακτὺν τῶν Εὐαγγελίων, τὸ κοινότερον *Τετραευαγγέλιον*, καὶ τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, καὶ τὰς Ἐπιστολάς, καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν), οὕτω καὶ τὸ Νόμος μετὰ τῆς καθολικῆς ἐπὶ πάσης τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς ἐκδοχῆς συνετέθη συγχρόνως καὶ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ καὶ ἰδιαζούσαν σημασίαν ἐπὶ μόνῃς τῆς Μωσαϊκῆς Πεντατεύχου. Ὅθεν πάλιν ἡ τῆς Γραφῆς διαίρεσις, εἰς *Νόμον* καὶ *Προφήτας*, ἢ, εἰς *Νόμον*, καὶ *Προφήτας*, καὶ *Ψαλμοὺς*, καὶ ἡ νωτέρα καθ' Ἑβραίους τριμερὲς κατατομὴ (περὶ ἧς λέγομεν εὐθύς). Ἰστέ το ἀνασκευάζειν τὴν ὁλοσχερῇ καὶ περιληπτικῇ τοῦ Νόμου σημασίαν διὰ τῆς μερικωτέρας καὶ κυριολεκτικῆς, εἴη ἂν τὸ αὐτὸ, ὡς καὶ ἂν τις ἀπαρνήται τὴν ἐπὶ τῆς Πεντατεύχου σημασίαν τοῦ Νόμου, διότι σημαίνει ἡ λέξις ἰδιαίτατα καὶ τὸν *Δεκάλογον*, καὶ *πᾶσαν μίαν Ἐντολήν*· ἢ, ἂν ἐφαρμόζῃ τὸν αὐτὸν συλλογισμόν καὶ ἐπὶ τῆς ἰδιαζούσης ἅμα καὶ πλατυτέρας ἐκδοχῆς τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ δὲ κλεινὸς Ὁδῖος καὶ ἀστεῖός τις εἶναι δοκεῖ, μάρτυ-

ρον, ἢ μέρος τι τῶν Μωσαϊκῶν, καὶ τῶν προφητικῶν (ὡς ἡ τοῦ Δεκαλόγου γ ρ α φ ἡ· «γραφὴ θεοῦ ἐν ταῖς πλαξί». Ἐξόδ. 16. 16. Δευτ. 1. 4. — «ἐφαγον τὸ φασκεκ παρὰ τὴν Γραφὴν». β. Παραλ. λ. 18. τουτ. παρὰ τὴν ἐντολὴν τὴν Ἐξόδ. 13. — «ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ». 1ω. 17, 18: ζ, 41: Μάρκ. 16, 24 κτλ.) σημαίνει δὲ καὶ ἔλον τὸν ἱερὸν κώδικα (β. Τιμ. γ, 16: β. Πέτρ. α, 20). Οὕτω καὶ τὰ ἱ ε ρ α γ ρ α μ μ α τ α (β. Τιμ. γ, 15) καὶ πάλιν «τοῖς ἐκείνου γράμμασι» (τοῖς Μωσαϊκοῖς νόμοις, 1ω. 1, 47) ὅθεν καὶ τὸ γ ε γ ρ α π τ α ι· ἐξαιρέτως ἐπὶ τῶν θείων Γραφῶν (Ταῦτί, α, 6: 1ωάν. β. 17, κτλ.). πρᾶβλ. τὰ 1ωσήπ. Ἀρχ. 17, α, 8, — ἱερά γράμματα (πᾶσαι αἱ γραφαί). — Φίλων. τόμ. β. σελ. 659, 657, Μ. — Ἀριστῆαν σελ. XIX. 1κδ. ὁδῖου.

ρας τῆς ἐπὶ μόνῃς δῆθεν τῆς Πεντατεύχου σημασίας τοῦ Νόμου εἰσάγων καὶ αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς Πατέρας (τὸν Κύριλλον, καὶ Εὐσέβιον, καὶ Κλήμεντα κτλ.), οἵτινες διδάσκουσι τρανώτατα, ὅτι πᾶσαν τὴν Γραφὴν οἱ Ὁ μεθρημῆνευσαν.

§. ιε. Τούτων οὕτω κειμένων, ἐξετάσωμεν τοὺς ἐν τῷ α, ἀριθμῷ πενταπλοῦς τοῦ Ὁδίου λόγους (βλ. §. β).

α) Οἱ αὐτοὶ θεοὶ Ἀπόστολοι καὶ Πατέρες, ὧν τὰς μαρτυρίας εἰσάγει πρὸς ἀπόδειξιν τῆς εἰδικῆς τοῦ Νόμου σημασίας, οἱ αὐτοὶ μαρτυροῦσι καὶ περὶ τῆς καθ' ὅλης τῆς παλαιᾶς Γραφῆς ἐκδοχῆς, καθὼς ἀνωτέρω προαπεδείχθη. Αὐτὸς ὁ ἱερώνομος ὅστις μνημονεύει τὴν καθ' Ἑβραίου « εἰς Νόμον, καὶ Προφῆτας, καὶ Ἀγιογγραφα » τριχοτομίαν τῶν Γραφῶν, οὗτος αὐτὸς ὁ Πατὴρ « Οὐκ ἄπο τῆς προθέσεως ἐνόμιζε καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς καθολικῆς σημασίας τοῦ Νόμου, διορίζων τὴν λέξιν, ὅτι σημαίνει καὶ τὸν Μωσαϊκόν, καὶ τινων γεγονότων ἱστορίαν, μὴ περιέχονσαν ἐντολὰς (ὡς Γαλάτ. δ. 1), καὶ τοὺς Ψαλμοὺς, καὶ τὴν Ἑσαΐου προφητείαν, καὶ τὸ μυστικὸν νόημα τῶν Γραφῶν (ὡς Ῥωμ. ζ) » κτλ. (α). Καὶ πολὺ δὲ πρότερον Ὠριγένης (οὗτινος σχεδὸν ἀντέγραψε τὴν ῤῆσιν ὁ Δαλμάτης Πατὴρ), διακρίνας τὰς Γραφὰς εἰς νομικοὺς, ἢ νομικὰς, καὶ προφητικὰς, εἰπὼν δὲ καὶ ὅτι « σημαίνεται καὶ ἡ παρὰ Μωσῆ ἀναγεγραμμένη ἱστορία ἀπὸ τῆς νόμος φωνῆς » ἐπιφέρει « Οἶδα καὶ τοὺς ψαλμοὺς ὀνομαζομένους νόμον — καὶ τὴν Ἑσαΐου προφητείαν » κτλ. (β). Οὕτω καὶ Εὐσέβιος (Εὐαγ. Προπ. α, 19) ἀντιτάσσει τὸ « Νόμος » πρὸς « τὴν Καινὴν Διαθήκην » (ἐκλαμβάνων τὸ νόμος ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς). Εἶπε δὲ καὶ Χρυσόστομος ὅτι « Τὴν Παλαιὰν πᾶσαν νόμον εἶωθεν ὁ Παῦλος καλεῖν » (ὁμιλ. εἰς Ῥωμ.)· καὶ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας (π. τ. ἐν Πνεύμ. προσκυν.) ἐξηγῶν τὸ « τέλος νόμου ὁ Χριστός » (Ῥωμ. ι, 4) « Πλήρωμα (λέγει) τοῦ νόμου καὶ προφητῶν εἴη ἄν, εἰς αὐτὸν — ὁρῶντος καὶ τετραμμένου τοῦ προφητικοῦ τε καὶ νομικοῦ θεσπίσματος ». Ἄλλως

(α) S. Hieron ad Algas. c. 7. πρὸς καὶ ἐπισθ. §. 6. σημ. — (β) Ὠριγ. Φίλο-καλ. θ. σελ. 89. Παρί. 1618. πρὸς καὶ Κατὰ Κέλσ. β. §. 76. σελ. 443.

παμπληθεις τῶν ἱερῶν Πατέρων μαρτυρίας παραλείπομεν, ὧν καὶ Ὀδῖος τινων παρέργως ἐπεμνήσθη. Μνημονεύει τὴν ἐν ταῖς Διαταγαῖς τῶν Ἀποστόλων (α, 5) διάκρισιν τοῦ νόμου ἀπὸ τῶν λοιπῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς· ἀλλὰ παρὶθεν ὁ κριτικὸς τὸ ἐφεξῆς ἀμέσως ἐπόμενον κεφάλαιον τῶν αὐτῶν Διαταγῶν (α, 6), ὅπου Ο ΝΟΜΟΣ τοῦ Θεοῦ διαίρεται « εἰς ἀρχαιογονίαν » (τὴν Γένεσιν) « καὶ νόμιμα καὶ παραγγελίας » (τὰ λοιπὰ δηλονότι Δ, βιβλία τῆς Πεντατεύχου)· « καὶ εἰς ἱστορικά » (τὰς Βασιλείους καὶ ὅσα ἄλλα περιέχουσιν ἱστορίας), « καὶ εἰς Σοφιστικά καὶ Ποιητικά » (τοὺς Προφῆτας, τὰ Σολομώντεια, τὸν Ἰώβ, καὶ ὅσα παρ' Ἑβραίοις στιχηρά, τοῦτο γὰρ δοκεῖ τὰ Ποιητικά), « καὶ εἰς ἀσματικά » (τοὺς Ψαλμοὺς, καὶ τὰς λοιπὰς προφητικὰς ᾠδὰς). Ἐπαναλαμβάνει πολλάκις ὁ κριτικὸς τὴν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς συνθεστάτην διαίρεσιν « εἰς νόμον καὶ εἰς προφῆτας »· ἀλλ' οὐδόλως παρετήρησεν, ὅτι καθὼς ἐν τῷ « προφῆται » συμπεριλαμβάνονται καὶ τὰ λεγόμενα ἀγιόγραφα (τὸ τρίτον μέρος τῆς καθ' Ἑβραίους τριχοτομίας), οὕτω συγκεφαλαιοῦνται καὶ ταῦτα καὶ κεῖνοι ὑφ' ἐν καὶ μόνον ὄνομα, τὸ Νόμος. Φέρει τὴν ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Σειράχ διαίρεσιν « εἰς νόμον καὶ προφῆτας καὶ τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων »· ἀλλ' οὐδόλως προσεῖξεν, ὅτι πάλιν ἐν Β. Μακκ. β. 18, νόμος ὀνομάζεται καὶ πᾶσα ἡ Γραφή. Προβάλλει τῶν Ἀράβων τὰς μαρτυρίας, οἵτινες συγχρόνως ὁμολογοῦσι καὶ τὴν καθολικὴν τοῦ νόμου σημασίαν, ὡς αὐτὸς Ὀδῖος ἐσημείωσε (§. β). Παρέλιπε δὲ ὅμως καὶ ἄλλας ἀρχαιοτέρας καὶ πολὺ πλεον ἐπισήμους ἀραβικὰς μαρτυρίας, ἐν αἷς Νόμος ὀνομάζεται πᾶσα ἡ παλαιὰ Γραφή (α). Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Ταλμουδικοὶ μετὰ πάσης τῆς συνήθους παρ' αὐτοῖς τριχοτομίας τῶν Γραφῶν, ὠνόμασαν ὅμως καὶ ταύτας ὑφ' ἐν κοινὸν ὄνομα Νόμος (β), συνομολογοῦσι δὲ καὶ νεώτεροι Ράββινοι. Προϋπέμνησε τοῦτο τὸν Ὀδῖον προσλαβὼν ὁ πο-

(α) Βλ. τὰς μαρτυρίας ταύτας παρὰ Demagistr. Diss. I. p. 348.

(β) Ἐν Τμήμ. Sanhedrin, c. XI. §. 2. παρὰ Hotting. Theol. Phil. p. 315. πρὸς, καὶ Walton. Prolegom. IX. §. 11. pag. 362.

λὸ παρ' αὐτὸν βαθύτερος ἐθραϊστῆς, καὶ ἐν πολλοῖς ὁμόγνημος αὐ-
τῷ ὅτι γιγῆρος, καὶ ἄλλοι μετ' αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ Ὁδῖος παρήκουσε μὲν
τούτων, ἀπεσκυβάλισε δὲ καὶ τοὺς Ῥαββίνους, οὓς ἐν ἄλλοις, οἷς
ἀρέσκεται, φέρει ἐπὶ κεφαλῆς, ὡς μάρτυρας ἀναντιρρήτους. Ἀρχαιο-
τάτην καὶ μόνην παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἰουδαίοις γνωστὴν βούλεται
πάντως τὴν εἰς *Νόμον* καὶ *Προφήτας* καὶ *Ἀγιογγραφα* τριχοτομίαν
τῶν Γραφῶν· ἀλλ' αὕτη φαίνεται καὶ τῶν Ὡριγένους χρόνων ὑστερω-
τέρᾳ· διότι οὗτος ἀριθμῶν τὰς καθ' Ἑβραίους *ἐνδιαθήκους* βίβλους,
οὐδεμίαν ποιεῖται μνήμην τῆς τοιαύτης τριχοτομίας (Ὡριγ. εἰς
Ψαλμ. σελ. 41. καὶ παρ' Εὐσεβ., Ἐκκλ. ἱστ. ζ, 25). Ἀλλ' οὔτε ἐν
τοῖς ἀρχαίοις ἀπογράφαις τῆς κατὰ τοὺς Ὁ ἐρμηνείας εὐρίσκεται
τοιαύτη τριμέρεια, οὔτε Φίλων, οὔτ' Ἰώσηπος αὐτὴν γνωρίζουσι.
Καὶ τὴν μὲν παρὰ τῷ Φίλωνι διαίρεσιν ἔγραψεν Ὁδῖος ἐν ταῖς
προλαβοῦσι (§. β). Ὁ δ' αὐτὸς Φίλων ἀλλαχοῦ λέγων « τὸν περι-
εσθλον (τὸν ναὸν) καθιερωθέντα τῷ Θεῷ, καὶ καθοσιωθέντα χρη-
σμοῖς καὶ λογίοις θεσγάτοις (τόμ. β. σελ. 577 καὶ 596 M.),
φαίνεται ὅτι συνάπτει καὶ τοὺς ὕμνους ἢ ψαλμοὺς μετὰ τῶν
προφητῶν· χρησμοὺς μὲν ἰδίως καλῶν τοὺς Μωσαϊκοὺς, *θέσγατα*
δὲ *λόγια* τ' ἄλλα πάντα τὰ προφητικά (δι' αὐτὸ γέγονεν ἡ τοῦ
ναοῦ καθοσίωσις, καὶ ὧν περικοπαὶ ἀνεγινώσκοντο μετὰ τῶν νό-
μων ἐν τῷ ναῷ). Ὁ δὲ πάλιν Ἰώσηπος διείλε τὰ κβ, βιβλία τῆς
Γραφῆς εἰς ε, τεύχη τοῦ Μωσέως, καὶ ιγ, τῶν μετὰ Μωσέα *προφη-*
τῶν, καὶ δ, περιέχοντα ὕμνους καὶ ὑποθήκας (1, τοὺς ψαλμοὺς· 2,
τὸν Ἰώβ· 3, τὰς Παροιμ. Σολ· 4, τὸ Ἄσμ. μετὰ τοῦ Ἐκκλησι.). (α). Ὁ
δ' αὐτὸς Ἰώσηπος καὶ πάντα τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς Γραφῆς ὡς ἐν
ὀνόμα *προφήτας* ὠνόμασε, δηλονότι *προφητικά* (ἐν προοιμ. Ἰουδ.
πολέμ. - βλ. καὶ ἐφεξ. §. ις.). Ἀγιογράφων δὲ, καὶ τῆς τούτων κατὰ
τοὺς νεωτέρους Ἰουδαίους περιοχῆς καὶ βαθμολογίας, οὐδεμία παρὰ
τοῖς ἀρχαίοις φαίνεται μνεία. Πρῶτος ὁ ἱερεὺς Ἐπιφάνιος (ὃν παρέλιπεν
Ὁδῖος) ἀναφέρει τὴν κατ' Ἰουδαίους καὶ Ναζωραίους εἰς *Νόμον*, καὶ

(α) Ἰώσηπ. κ. Ἀπίων α. §. η. καὶ Σημ. Hayec. πρβλ. καὶ Εὐσεβ. Ἐκκλ.
ἱστ. Γ, 10.

Προφήτας, καὶ εἰς Γραφεῖα (τὰ καὶ Ἀγιόγραφα) διαίρεσιν (α). Ἐφεξῆς δὲ καὶ Ἱερώνυμος μᾶλλον ὠρισμένως (β). Ἀλλὰ ταύτην (ὅσον ἐκ τῆς τάξεως, καὶ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀξίας τῶν θείων βιβλίων) οὐδέποτε ἀπεδέξαντο οἱ θεοὶ Πατέρες, καθὼς βλάσφημον καὶ πονηρὸν ἰουδαϊκῆς ἐντρεχείας εὖρημα· διότι οἱ Ῥαββίνοι τριχοτομοῦντες οὕτω τὰς βίβλους τῆς Γραφῆς, οὐχ ὥς ἐκ τῶν ὑποθέσεων, ἢ καὶ τῶν συγγραψάντων, ἀπλῶς καὶ ὥς ἔπρεπε, διαίρουσιν, ἀλλὰ κυρίως ὥς ἐκ τῶν βαθμῶν (ὥς λέγουσι) τῆς θεοπνευστίας (γ), ὑπατον μὲν καὶ ἀνώτατον τάσσοντες τὸ θεόπνευστον τῶν Μωσαικῶν τευχῶν, μέσον δὲ τὸ τῶν προφητικῶν, ἔσχατον δὲ καὶ κατώτατον τὸ τῶν ἀγιογράφων (ἐν οἷς καὶ τὸν Δανιήλ, ὡς ἥττονα τάχα τῶν κυρίως προφητῶν, ὡσαύτως καὶ τὸν Δαβὶδ μετὰ τῶν ἄλλων συνεξωθοῦσιν!). Ὅθεν καὶ αὐτῶν τινες τῶν νεωτέρων ἐβραϊστῶν τὴν τοιαύτην τάξιν τῆς Ἰουδαϊκῆς διαιρέσεως

(α) « Νομοθεσία, καὶ προφήται, καὶ γραφεῖα τὰ καλούμενα (ἰσ. γρ. τὰ γραφεῖα καλούμενα) παρὰ Ἰουδαίοις βιβλία ». Καὶ πάλιν « πᾶς ὁ νόμος, καὶ οἱ προφῆται, καὶ τὰ γραφεῖα λεγόμενα » φημι δὲ τὰ στιχῆρη, καὶ αἱ βασιλείαι, καὶ [τὰ] παραλειπόμενα, καὶ Ἑσθέρ. (τὰ δ' αὐτὰ καὶ παρὰ Ναζωραίοις, ὡς Ἰουδαίοις καὶ τούτοις, ἡμιχριστιανῶσι). Ἐπιρ. Δίρεσ. κθ. §. 7. σελ. 122. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ὁ Ἐπιφάνιος, κατ' ἄλλην νεωτέραν ἐβραϊκὴν διαιρέσιν, ἀποκλείει ἀπὸ τῶν Γραφείων τὰ στιχῆρη, διαίρων εἰς Α, Πεντάτευχος ὅλα τὰ κβ, βιβλία. « Α) Πεντάτευχος, ἡ νομοθεσία: Β), αἱ στιχῆρεις βίβλοι (Ἰώβ, Ψαλτήρ, Παροιμ. Σολομ. Ἐκκλησ. Ἄσμα — οἱ παρ' Ἰωσήφ καὶ Φίλωνι « ὕμνοι »): Γ), τὰ καλούμενα Γραφεῖα, καὶ παρὰ τοῖς Ἀγίογραφα (Ἰησοῦς, Κριταί, Ῥούθ, αἱ Δ. Βασιλ. καὶ αἱ Β. τῶν Παραλ.): Δ) ἡ προφητικὴ Πεντάτευχος (οἱ Δ, μεγάλοι προφῆται, καὶ, ὡς ἐν τευχῶς, τὸ ἱβ, — π ρ ο φ ῆ τ ο υ). Ἐμειναν καὶ ἄλλαι δύο βίβλοι, ἡ τοῦ Ἑσθέρ (μετὰ τοῦ Νεεμίας) καὶ ἡ τῆς Ἑσθέρ, πᾶσαι κβ» (περ. Μίτρ. §. 4. σελ. καὶ τὸν ἱερὸν Δαμασκην. Ὁρθ. Πίπτ. δ, 18). πρβ. καὶ Schmid. Histor. antiqua. et vind. canon. vet. nov. Test. p. 149, 155.

(β) Ἡ παρ' Ἱερωνύμου Ἰουδαϊκὴ διαίρεσις ἡ αὐτὴ σχεδὸν ἐστὶ καὶ ἡ νῦν χρητοῦσα παρ' αὐτοῖς. α) Εἰς νόμον (τὴν Πεντάτευχον). β) Προφῆταις [τούς Δ. μεγάλους προφῆτας (ὧν ἐξαίρουσι τὸν Δανιήλ καὶ τοὺς Θρήνους), καὶ τὸ δωδεκαπρόφητον]. γ) Ἀγιογραφα (Ῥούθ, τὰ στιχῆρη, θρήνοι Ἱερεμίου, Δανιήλ, Ἑσθέρ, Ἑσθέρας σὺν Νεεμίας, Παραλειπόμενα. (βλ. Hieron. prol. Galeat. — Huet. Dem. Evang. p. 209 — Carpzov. Crit. Sacr. P. 1. c. 4.

(γ) βλ. Carpzov. l. c. πρβ. καὶ ἐφεξ. κεφ. θ, §. γ, καὶ §. κθ, κτλ.

ἐκάκισαν ὡς παράλογον (α), καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀγνώστον (β). Τελευταῖον, τὴν τοῦ Πολυέστορος (ἣν οὐδ' αὐτὴν ἀφῆκεν Ὀδῖος ἀμνημονεύτον) θήλειαν Μουσῶ παρεῶμεν, ἀντιτάσσοντες τὸν ἄρ-
ρενα Δημήτριον, αὐτὸν ἐκείνον τὸν Φαληρόθεν, ὅστις συγγράψας
ἱστορίαν τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ βασιλέων (βλ. ὅπισθ. κεφ. γ. §. ε.),
ἀπέδειξεν οὐ μόνον τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ τὰς λοιπὰς βίβλους τῆς
Γραφῆς ἡρμηνευμένας τότε ὑπὸ τῶν Ο. Μεταβαίνομεν εἰς τοὺς
ἄλλους λόγους τοῦ κριτικοῦ (§. β).

β) Τὸ καθολικὸν ὄνομα Νόμος, εἴτε καταχρηστικῶς εἴτ' ἀκατα-
χρηστῶς, μετεχειρίσθη καὶ Ἀριστέας, ὡς καὶ πάντες οἱ σύγχρονοι
αὐτῷ Ἰουδαῖοι, παρ' ὧν ἔμαθε καὶ τὴν κυρίαν καὶ τὴν πλατυτέ-
ραν τῆς φωνῆς σημασίαν. Ὅτι δὲ καὶ κυρίως τὸν Νόμον ἐπὶ τῆς
Πεντατεύχου πολλάκις τιθεῖς, προσηρίθμησεν ὁμοῦ καὶ ἕτερα ἰου-
δαϊκὰ βιβλία προκειμένα πρὸς ἐρμηνείαν, βλέπομεν εὐθύς.

(α) Βλ. Calov. Bibl. illustr. T. 1. Prol. p. 652. — Pleiffer Crit. Sacr. c. i. Qu. II. p. 17—20. — Wolf. Bibl. Hebr. T. 2. p. 41 not. — Carpzov. I. c.

(β) Εἰς νόμον καὶ προφήτας ἀπλῶς διαιροῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν
παλαιὰν Γραφὴν οἱ Πατέρες, ἢ καὶ τριχῶς ὡς ἐκ τῆς ὕλης (κατὰ τὸ ἀνωτέρω
ποστολ. Διατ. α, 8), οἷον εἰς βίβλους ἱστορικὰς, καὶ στιχηρεῖς, καὶ εἰς
προφητικὰς (Γρηγ. Ναζ. ἐν ἑπισ. λγ. τόμ. β. σελ. 98: καὶ Κύριλ. Ἱεροσολ.
Καταχ. δ.) Ὁ δὲ ὁ Λεόντιος Βυζάντιος (Διρέτ. 6) καὶ μερικώτερον « εἰς βιβλία ἱστο-
ρικὰ, προφητικὰ, παραινετικὰ, καὶ πρὸς τὸ ψάλλειν γενόμενα » (τοὺς ψαλμοὺς
ἐννοῶν, καὶ τὰ λοιπὰ στιχηρὰ. βλ. καὶ Cassiodor. Instit. Div. Litter. T. 2. p. 546).
Ὅτι δὲ καὶ ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος καὶ ὁ Ἱερώνυμος εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἀπονέμουν
τὴν ὀνομασίαν τῶν ἁγιογράφων, ἢ γραφείων (αὐτὸ τὸ ἔθρ. Ketubim) καὶ
οὐδεμίαν μνημονεύουσι βαθμολογίαν Σειπνευστίας, εἰδομένων ἀνωτέρω. Ἀγιογρά-
φα κυρίως οἱ πάλαι πατέρες ἔλεγον ὅλα τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς
« αἱ ἁγιογραφοὶ δέλτοι (Διον. Ἀρεοπαγ. Ἑκκλ. Ἱεραρχ. γ. καὶ Μάξιμ.
αὐτόθ.) τῶ δὲ γραφεῖα κατεχρήσατο πρῶτον ὁ Ἀκύλας, ὡς ἐνόμισεν Οὐόσ-
σιος (J. Voss. de Orac. Sibyl. 1a, et ad Simon. Resp. p. 97). καὶ ἔχει
τῶ ὅντι ὁ Ἀκύλας γραφεῖον, ἐν Διουτερ. I. 4 (ὅπου οἱ Ο, γραφῆν. Γρα-
φεῖον δὲ οὗτοι κυριολεκτοῦσιν ὀρθῶς τὴν γραφίδα. Ἰωθ. ιθ. 24). ἀλλ' ὁμοῦ
εὐρίσκειται ἡ λέξις καὶ παρὰ τῷ Κλήμεντι τῷ Πρώτῳ, ἐπὶ τοῦ ψαλτῆρος, « λέγει
που τὸ γραφεῖον » (Ἐπιστ. Κορινθ. α. καὶ not. Cotel. ibid.). Ἀλλὰ καὶ ὡς τὸ
γραφεῖον (ὡς καὶ παρὰ Ἀκύλα) ἀπλῶς σημαίνει τὴν γραφῆν. Οὕτως καὶ παρὰ
Νεῖλω (Ἐπιστ. βιβλ. β, 268) « τὰ θεῖα γραφεῖα » (ἀντίαι θεῖαι γραφαί). Ὡσαύτως
καὶ παρὰ τῷ Ἐπιφάνιῳ, Διρέτ. κς. §. 12. σελ. 94.

γ) Τὸ παρὰ τῷ Ἀριστέῃ *Νομοθεσία* καίμενον ἀπλῶς ἀντὶ τοῦ *Νόμος* (ὡς καὶ παρὰ τῷ Φίλωνι) σώζει πάντως καὶ τὰς αὐτάς τοῦ νόμου σημασίας. Τὸ « ὢν ἡ νομοθεσία (Ῥωμ. Θ, 4) σημαίνει καὶ τὸν νόμον ὅλον τὸν Μωσαϊκόν, καὶ ἰδίως τὰς ἠθικὰς ἐντολάς, ἥτοι τὸν *Δεκάλογον* (α). Οὕτω καὶ παρὰ τῷ Ἀριστέῃ λαλῶν ὁ ἀρχιερεὺς περὶ βρωμάτων, καὶ θυσιῶν, *νομοθεσίαν* ἔλεγεν ἰδίως τοὺς ἐν τῇ Ἑξόδῳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Πεντατεύχου περὶ τούτων θεσμούς. Ἀλλὰ πάλιν τὸ αὐτὸ *νομοθεσία* (ἐν τῷ « Ἄξιον τῆς ἐκ παιδὸς καλλίστης ἀνατροφῆς, μᾶλλον δὲ τῆς ἁγίας καὶ θεοκτίστου νομοθεσίας ». Β. Μακκ. ζ, 23) σημαίνει καὶ πᾶσαν καθόλου τὴν ἐν ταῖς προφητικαῖς Γραφαῖς διάταξιν καὶ περίληψιν τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς *θεσμοθεσίας* (§. ιδ), καθ' ἣν ἀνετρέφοντο καὶ ἐπολιτεύοντο (κατὰ τὸ « ἔχουσι Μωσέα καὶ τοὺς Προφῆτας » κτλ. Λουκ. ις, 31). Καὶ τοῦτο μάλιστα καὶ Ἰώσηπος ἐσήμανεν εἰπὼν, « Οὐ ψεύσομαι σε παιδευτὰ *Νόμῳ*, — οὐδ' ἐξαρνήσομαι σε ἱερωσύνη τιμίᾳ, καὶ *Νομοθεσίας ἐπιστήμῃ* » (λόγ. εἰς Μακκαβ. §. ε). Ὅθεν καὶ ὁ θεῖος Ἀθανάσιος *Νομοθεσίαν* (ἀντὶ *Νόμου*, κατὰ τὴν καθολικὴν σημασίαν τῆς φωνῆς) ὠνόμασε καὶ τοὺς *Υαλμοὺς*, λέγων· « ἡ φησί καὶ ἡ θεία *νομοθεσία* (ὁ ιη, Υαλμ.) » (ε). Καὶ ὑπάρχουσιν ἄρα καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Χριστιανοὶ πλατύτερον μεταχειρισθέντες καὶ τὸ *Νομοθεσία* καθὼς καὶ τὸ *Νόμος*, καὶ ὅτι μὴ δοκῇ.

δ) Λέγει ὁ Ἀριστέας, ὅτι παρανεγνώσθη αὐτῷ πάντα· καὶ *Μαν* ἐξεθαύμασε τὴν τοῦ νομοθέτου δίκνοιν ». Ποῖα ταῦτα τὰ πάντα;

(α) Θεοδώρ. ἐρμ. αὐτ. Καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς *νομοθεσίαν* λέγει τὸν *δεκάλογον* (Ὁρθοδ. πίς. α, 5)· πρβλ. καὶ Schleusen. Lex. N. T. v. *Νομοθεσία*. Καὶ αὐτὸ τὸ *Δεκάλογος* θηλυκῶς (ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον) ἐκφερόμενον ὑποκείμενον ἔχει συνυπονοούμενον τὸ *νομοθεσία* (Κλήμ. Ἀλεξ. Παιδαγ. γ, 2)· πρβλ. καὶ Suicer. Thes. vol. I. p. 830.

(ε) Μ. Ἀθανάσι. λόγ. κατ. Ἑλλήν. σελ. 22. τ. α. ἐκδ. Commel. Οὕτω καὶ ὁ Μ. Βασίλειος « *Νόμον Χριστοῦ* » λέγων καθόλου τὴν καὶνὴν *Διαθήκην*, « *Νομοθεσίαν τοῦ δεσποῦ* » πάλιν ὠνόμασε καὶ τὴν τοῦ Ἀποστόλου (Α Τοιμ. *, 15) περὶ παρθενίας ῥῆσιν (πρὸς Ἀμφιλόχ. Καν. κ).

φανερὸν, ὅτι τὰ βιβλία ὅσα μεθρμήνευσαν οἱ Ο. Ὅτι δὲ ταῦτα ἦσαν πλείονα παρὰ τὴν Πεντάτευχον, αὐτὸς Ἀριστέας εὐθὺς δηλώσει. Εἰ δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς λίαν ἐθαύμασε τὴν τοῦ νομοθέτου διάνοιαν, οὐδὲν παράδοξον. Εἰς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον ἀνεφέροντο καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς Γραφῆς (ὡς προεῖπομεν) « *θεῖα βιβλία πάντα, καὶ θεοῦ δόγματα νομιζόμενα παρ' Ἰουδαίοις* » (ἰώσ. κατὰ Ἀπίων. Α, §. η), καὶ Μωϋσῆς ἐστὶν ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ τῶν προφητῶν. Ἠπίστατο δὲ τοῦτο μαθὼν ὁ Φιλάδελφος* καὶ δικαίως λοιπὸν πρῶτον τὴν τοῦ Νομοθέτου διάνοιαν ἐξεθαύμασεν, ἥτοι *λίαν καὶ περισσῶς*, καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐκθαύμως* ἔπειτα δὲ καὶ τ' ἄλλα τὰ προφητικὰ ἐκ διαλειμμάτων ἀκούων, εἰ καὶ μὴ *λίαν* ἐξεθαύμασεν, ἐθαύμασεν ὅμως πάντως (ἐφ' ὅσον εἶχε κατανοεῖν), μετριώτερον ἐκπλαγείς. Τοῦτο κατέλειπεν ὁ Ἀριστέας ἐννοεῖν, προτάξας ἐπὶ τῆς Πεντατεύχου τὸν ἄγαν τοῦ βασιλέως θαυμασμόν. Ἡ μήπως, ἐκφράσας τῆς Πεντατεύχου τὸ ὑπερθαύμαστον, ἀπέκλεισε λοιπὸν διὰ τούτου τὴν σύγχρονον ἐρμηνείαν τῶν ἄλλων προφητικῶν τευχῶν; Ὅταν δὲ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι καὶ πρώτην τὴν Πεντάτευχον (ὡς τὸν πρῶτον ἐν ταῖς Γραφαῖς ἐπέχουσιν τύπον) ἤκουσε παραγινωσχομένην ὁ βασιλεὺς, καὶ ὅτι πρῶτιστα καὶ μάλιστα περὶ τὰς νομοθετικὰς ἐσπούδαζε βίβλους, τότε εὐκόλως ἐννοοῦμεν, διὰ τί ὁ Ἀριστέας διαγράψας τὸν πολὺν περὶ τοῦ νομοθέτου θαυμασμόν τοῦ βασιλέως, ἔπειτα τὸ περὶ τὰς ἄλλας βίβλους τῆς Γραφῆς παρακολοῦθησαν αὐτοῦ θαύματος ἀφῆκεν ὑπακούμενον. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν ὁ Φιλάδελφος θαυμάσειν καὶ τὰ τῶν Προφητῶν; ὅστις καὶ πρὸ τῆς ἐρμηνείας ἀπεθαύμαζε πάντως τὰς ἐπὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου πληρωθείσας καὶ σαφῶς γνωσθείσας προρρήσεις τοῦ Δανιὴλ (βλ. ὅπισθ. σελ. 115).

ε) Ὀλίγον, τέλος, εὐρίσκουσιν οἱ κριτικοὶ τὸν χρόνον τῶν ΟΒ, ἡμερῶν καὶ παντάπασιν ἀνίκανον εἰς ἐρμηνείαν ὅλων τῶν ΚΒ, βιβλίων τῆς Γραφῆς, μολὶς δ' ἐπαρκοῦντα πρὸς μόνην τῆς Πεντατεύχου. Καὶ φαίνεται πάντως βραχὺς ὁ χρόνος, ὡς πρὸς τὸ μέγεθος ὅλου τοῦ σώματος τῆς Γραφῆς. Διὰ τοῦτό τινες ἐσπού-

δασαν δικλάζαι τὰς δυσχερείας, οἷον ἐκκαθαίροντες τοῦ λόγου τὸ αὐθαδές, καὶ πρὸς τὸ πιθανώτερον ἡρέμα μεταποιοῦντες. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸν Οὐόσσιον, ὁμολογοῦντες ἄλλως καὶ τὴν ἐπίπνοιαν τῶν ἐρμηνέων, καὶ τὸ γνήσιον τῆς Ἀριστέου συγγραφῆς, τὸ δ' οὖν περὶ τοῦ χρόνου θεραπευτέον ἔκριναν, λέγοντες, ὅτι μόνη τὴν Πεντάτευχον δι' ἡμερῶν ΟΒ, μετέφρασαν οἱ ἐρμηνεῖς· ἔπειτα δὲ πάλιν οἱ αὐτοὶ, ἢ πάντες, ἢ τινὲς γοῦν ἐξ αὐτῶν ἐπανελθόντες ἐξ Ἱεροσολύμων εἰς Ἀλεξάνδρειαν (παρεκάλεσε δὲ καὶ τοὺς ἐρμηνεῖς ἀναχωροῦντας ὁ Φιλῶδελφος, « καὶ πρὸς τὸν Ἑλεάζαρον ἔγραψεν, ἵνα πυκνότερον παραγίνωνται πρὸς αὐτόν ». Ἀριστέας σελίδ. 35), ἡρμήνευσαν καὶ τὰ λοιπὰ τεύχη τῆς Γραφῆς. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο κατεξάνισταται πᾶσα τῶν ἀρχαίων (καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἀριστέου) ἡ ὁμόφωνος μαρτυρία, πᾶσας ἅμα τὰς βίβλους συγχρόνως ἐρμηνευθεῖσας παραδιδούσα. Ἄλλην δὲ τινὰ θεραπείαν ὁ Βάλτων ἐπενόησε, διελὼν εἰς 72 ἰσάλληλα τεμάχια ὁλόκληρον τὸ σῶμα τῶν Γραφῶν, καὶ διανείμας ἀνὰ ἓν τεμάχιον εἰς ἕκαστον τῶν ἐρμηνευτῶν· ἐκάστου δὲ τὸ ἴδιον μέρος ἐν 72 ἡμέραις διαπεράναντος, οὕτως ἐξετελέσθη ἡ τοῦ ὅλου κώδικος ἐρμηνεία. (βλ. ἐφεξῆς κεφ. I, §. γ). Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀντιβαίνει πρὸς τὴν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Ἡμῖν δὲ περὶ τούτου διασκοπούμενοις, πρῶτον μὲν ἐπῆλθεν ἡ κατὰ Ρυγέριον μέθοδος (σελ. 345), μὴ ποτε καὶ ὧδε τὸ Ἀριστέου χωρίον διέφθαρτο πρό-
 παλαι κατὰ τὴν « ἐν ἡμέραις » λέξιν, καὶ οὕτω διεφθαρμένον ἀνέγνω καὶ ἰώσηπος. Αὐτοῦ δὲ ὁ Ἀριστέας ἔγραψεν ἐν ἐβδομά-
 σιν ΟΒ (ικανώτατος δὲ δήπου δύο καὶ ἐβδομήκοντα ἐβδο-
 μάδων χρόνος εἰς τὴν ἐρμηνείαν ὅλου τοῦ ἱεροῦ κώδικος· καὶ τοῖς φιλεβδόμοις δὲ Ἑβραίοις πᾶν κατὰλληλος!). Ἀλλ' ἐ-
 πειδὴ τὸ νοθίζειν ἀναποδείκτως ἀρχαίων ἀντιγράφων ἀναγνώ-
 σεις, οὐκ ἀσφαλές, ἠγαπήσαμεν τῇ γραφῇ τῶν ΟΒ, ἡμερῶν,
 καίτοι θαυμαστοῦ φαινομένου τοῦ τάχους τῆς ἐρμηνείας. Ἀνε-
 μνήσθημεν γάρ, ὅτι καὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἔργων τοῦ Περι-
 κλέους, ὑπερφάνων μὲν μεγέθει ἀναβαινόντων, μορφῇ δ' ἁμι-

μήτων καὶ χάριτι, — *μάλιστα θαυμάσιον ἦν τὸ τάχος.* Ἦν γὰρ ἕκαστον ᾤοντο πολλαῖς διαδοχαῖς καὶ ἡλικίαις μόλις ἐπὶ τέλος ἀφίξεσθαι, ταῦτα πάντα μιᾷ ἀκμῇ πολιτείας ἐλάβανε τὴν συντέλειαν. — Ὅθεν καὶ μᾶλλον θαυμάζεται τὰ Περικλέους ἔργα, πρὸς πολὺν χρόνον ἐν ὀλίγῳ γενόμενα» (Πλούταρχ. Περικλ. §. ιγ.).

Εἰ δ' ἐν ἐκείνοις τοῖς ἔργοις τῆς ἀνθρωπίνης καλλιτεχνίας θαυμάσιον ἦν μάλιστα τὸ τάχος, τί δεινόν, εἰ διὰ τοῦτο μάλιστα θαυμάζεται καὶ τὸ κάλλιστον καὶ ἀγέραντον ἔργον τῆς ἐρμηνείας τῶν θείων Γραφῶν; Ἐπειτα καὶ ἄλλως, τὸ πρὸς τὴν τοῦ ὅλου κώδικος ἐρμηνείαν ὀλιγοχρόνιον τοῦτο θαυμαστὸν μὲν ἂν εἴη καὶ ἑξάλλον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὑπερφυσικὸν καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον, οἷον οἱ περὶ τὸν Ὀδίων διεσάλπισαν. Εἰ γὰρ (φασιν) ἕκαστος τῶν ἐρμηνευτῶν μετέφραζεν ὅλα τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς Γραφῆς, ὥφειλεν ἐξ ἀνάγκης ἐρμηνεύειν καθ' ἑκάστην ποσὸν οὐκ ἔλασσαν τῶν πρώτων ΙΔ, τῆς Γενέσεως κεφαλαίων· πρῶγμα τεράστιον (βλ. σελ. 407). Ἀλλ' ἴδωμεν τοῦτο τὸ τεράστιον. Ὅλα τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς κατὰ τοὺς Ο, Γραφῆς, καθ' ἣν παρατηρήσαμεν Βατικανὴν ἔκδοσιν, ἀπαρτίζουσι σελίδας ὅλας 1136 (τοῦ λεγομένου τετάρτου μεγέθους), καὶ ταύτας οὐχ ὀλοκλήρους· (ἐκάστης γὰρ τῶν ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ σελίδος τὸ ἐν τέταρτον, πολλαχοῦ δὲ καὶ τὸ τρίτον, ἐπέχουσιν αἱ διάφοροι ἀναγνώσεις)· τὰ δὲ ΙΔ, πρῶτα κεφάλαια τῆς Γενέσεως συμπληροῦσι σελίδας 16, ἐν αἷς περιέχονται τοῦ κειμένου στίχοι πάντες 560: Λύται δὲ αἱ 16 σελίδες ἀποτελοῦσι τὸ 71 μέρος τῆς ὅλης τῶν σελίδων ποσότητος (τῶν 1136). Ποῖον λοιπὸν ὑπὲρ ἄνθρωπον ἔργον ἐπραττεν ἕκαστος τῶν 72 ἐρμηνευτῶν, μεταφράζων καθ' ἑκάστην ἀνὰ 16 σελίδας, ἢ στίχους 560, ἀσχαλούμενος ἀπὸ πρωῒας ἕως ὥρας 24; Δυσχερὲς τὸ ἔργον καὶ βαρύνον, ὁμολογοῦμεν, ἀλλ' οὐκ ἀδύνατον· καὶ μάλιστα παρ' ἀνθρώποις ἐμπειροτάτοις ἢς ἐρμηνεύουσιν ὑποθέσεως. Οἱ δὲ Ο, τῆς τε γλώσσης καὶ διανοίας τῶν Γραφῶν ἦσαν εἰδημονέστατοι, καὶ τὰ ἑβραϊκὰ ἐξελληνίζειν συνήθως γεγυμνασμένοι (ἢ πῶς ἂν ἄλλως ἐξεμάθον τὰ ἑλληνικά;); τότε δὲ πρὸς τὸ μέγα ἔργον ἐκλεγνέτες

πιθανώτατα (καθώς και Βάλτων ὁρθῶς παρατήρησεν) οὐκ ἀπαρά-
σκευοι ἦσαν· ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀλλήλους συνδιδασκόμενοι, καὶ τοὺς κώ-
δικας παρέβαλον οὕς ἐμελλον λαμβάνειν μεθ' ἑαυτῶν, καὶ συχνάκις
καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος ἐπειράθη τῆς ἐρμηνείας· καὶ οὕτως ἦσαν τοῦ
ἔργου, προσελθόντες ἐθᾶδες ἤδη καὶ πρόθυμοι· διὸ καὶ πρὸς τὴν ἐρ-
γασίαν θαυμάσιον ἐπεδείξαντο τάχος, μετὰ καὶ τοῦ Θεοῦ συνεφα-
πτομένου. Ταῦτα ἀπαντῶμεν πρὸς τὴν ἐκ τῆς ὀλιγότητος τῶν ἡμερῶν
προβαλλομένην ἔνστασιν, ἥτις καὶ ἄλλως κούφη τις δοκεῖ καθ' ἑ-
αυτήν, καὶ μηδόλως παραβιάπτουσα τὸ πραγματικὸν τῆς ἐρ-
μηνείας. Εἰδ' ἐπίκεινται βαρεῖς οἱ ἀντιλέγοντες, ἡμεῖς οὐδ' ἐν-
ταῦθα τούτους ζητοῦμεν, φιλοσόφου κρίσεως ῥώμην ἐν πᾶσιν
ὁμοίως ἀσκοῦντας, καὶ πᾶν ὁ,τιδήποτε θαυμαστὸν ἀποσκορακί-
ζοντας εἰς ἐστίαν γραϊδίων ὑθλολογούντων πρὸς τὸ πῦρ, καὶ θερ-
μὸν πινόντων οἶνον! στέργομεν δὲ μᾶλλον καὶ προτιμῶμεν καὶ
ὧδε τῶν πάλαι πατέρων ἡμῶν τὸ πρᾶον καὶ εὐγνώμον, ἢ (ἂν
θέλωσι) τὸ εὐπιστον καὶ ἀπλοῖκόν, καὶ ἀγαπῶμεν ἰδιωτικῶς
φιλομουσούντες μετὰ τῶν ἀπαιδευτῶν Ἰουστίνου, καὶ Εἰρηναίου,
καὶ Κλήμεντος, καὶ Κυρίλλου, καὶ Χρυσοστόμου, καὶ τῶν ἄλ-
λων ἱερῶν τῆς ἀρχαϊότητος διδασκάλων, οἵτινες ἀποδεχόμενοι
τὰ περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν θείων Γραφῶν ἱστορούμενα παράδοξα,
οὐδὲ τὸ περὶ τῶν ΟΒ, ἡμερῶν ῥητῶς ἀποβάλλουσιν (ὁ δὲ Κύριλ-
λος ὁ Ἱεροσολύμων καὶ διαβρήδην ἱστόρησεν, ᾧ παρηκολούθησε
καὶ τὸ Ἀλεξανδρινὸν Χρονικόν, καὶ ὁ Σύγκελλος, καὶ ὁ Ζωναράς,
κτλ.) Τὸ Πνεῦμα, τὸ φωτίζον τὴν διάνοιαν τῶν θεοφιλῶν ἐρμη-
νέων ἐκείνων, ἠδύνατο πάντως καὶ τὸν κάλαμον αὐτῶν ἀποδείξει
«κάλαμον γραμματέως ὀξυγράφου», ὥστε καὶ ΙΑ, καὶ ἔτι πλείονα
κεφάλαια τῆς Γραφῆς καθ' ἑκάστην ἐρμηνεύοντας, εἰς ἔτι βραχύτε-
ρον χρόνου μῆριον συντελέσαι τὴν ἐρμηνείαν. Ἀλλὰ μικρὲτι θυραυλῶ-
μεν περὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν τοιούτων, ὅσα προβάλλουσιν οἱ περὶ τὸν
Ὅδιον ἐκ τοῦ Ἀριστοῦ, ὡς μόνην δῆθεν τὴν Πεντάτευχον ἐρμηνευθεῖσαν
ἱστορούντος. Ἰδωμεν δὲ μᾶλλον, εἴτι σαφέστερον καὶ ἐκφαντορικώτερον
ἔγραψεν ὁ ἱστορικός περὶ τῶν ἐρμηνευθέντων βιβλίων τῆς Γραφῆς.

Ὁ Ἀριστέας εἶπε μὲν ἀπλῶς νόμον καὶ νομοθεσίαν, καὶ τὰ τῶν Ἰουδαίων νόμιμα (α). εἶπε δὲ καὶ ἀορίστως, ἢ καθολικῶς, « τὰ ἰουδαϊκὰ βιβλία » — « Ἐκέλευσε (λέγει) τὸν Δημήτριον (ὁ Φιλάδελφος) ἐκδιδῶναι περὶ τῆς τῶν ἰουδαϊκῶν βιβλίων ἀναγραφῆς ». Ταῦτα δὲ σαφέστερον καὶ λαμπρότερον ἐξήγησεν αὐτὸς ὁ Δημήτριος ἐν τῇ πρὸς τὸν Φιλάδελφον ἀναφορᾷ λέγων « Τοῦ νόμου τῶν Ἰουδαίων βιβλία σὺν ἑτέροις ὀλίγοις τισιν ἀπολείπει· τυγχάνει γὰρ ἑβραϊκοῖς γράμμασι καὶ φωνῇ λεγόμενα ». Τοῦτο τὸ χωρίον ἀνέφερε καὶ Ὀδῖος πρὶν ἀλλαχού, δι' ἄλλην αἰτίαν (βλ. ὕπισθ. βιβλ. Α. κεφ. ις. §. η, καὶ θ), ἀδίκως ἀντιλέγων καὶ τότε πρὸς Ἀριστέαν, καὶ μηδόλως ἀκριβῶσας τὴν συνθήκην καὶ τὸ νόημα τῆς φράσεως· ἀλλ' ἀπεδείξαμεν ἐκεῖ τρανῶς (καθὼς νομίζομεν) τὸν ἀληθῆ καὶ γνήσιον τοῦ χωρίου νοῦν. Καὶ πᾶς τις δὲ φιλοκρινὼν, βλέπει καθαρώς, ὅτι ταῦτα δὴ τὰ πρὸς τῷ νόμῳ (τῇ Πεντατεύχῳ) συνημμένα ὀλίγα τινα βιβλία τῶν Ἰουδαίων οὐδὲν ἕτερόν εἰσιν, εἰμὴ πάντα τὰ λοιπὰ ἐν γένει τὰ προφητικὰ τεύχη, ἧ (κατὰ τὴν Ὀδῷ φίλῃν ὑποδιαίρεσιν) τὰ προφητικά, καὶ τὰ ἀγιόγραφα, ὧν τὴν ἐρμηνείαν συγχρόνως μετὰ τῶν Μωσαϊκῶν ἐζήτησε μὲν ὁ Δημήτριος, ἐπέταξε δὲ ὁ Φιλάδελφος, ἐξετέλεσαν δὲ οἱ Ο. Εἰ δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν Ὀδῖον ἔχουσιν ὀνομάζειν ἄλλα τινα μετὰ τοῦ Νόμου σύμφυτα καὶ συγκαθιερωμένα συγγράμματα ἰουδαϊκά, διάφορα τῶν προφητικῶν, λεγέτωσαν, καὶ ἀκουσόμεθα. (ε) —

(α) « Προσαγγίλλεται δέ μοι καὶ τῶν Ἰουδαίων νόμιμα, μεταγραφῆς ἄξια » (εἶπε πρῶτον ὁ Δημήτριος πρὸς τὸν βασιλέα, Ἀριστ. σελ. 2 Hody). Τοῦτο δὲ παρ' Ἰωσήφῳ γράφεται οὕτω· « Μεμνησθαι δὲ αὐτῶν πολλὰ εἶναι καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις τῶν παρ' αὐτοῖς νομίμων συγγράμματα » κτλ. (Ἀρχ. ιβ. β. §. α). Καὶ φαίνεται λοιπὸν ὁ Ἰώσηπος ἀνεγνωκῶς παρὰ τῷ Ἀριστέῳ· « καὶ πολλὰ τῶν Ἰουδαίων νόμιμα ». Ἐξέπεσε δὲ ἄρα ἐκ τῶν Ἀριστέου χειρογράφων τὸ πολλὰ· δείκνυσιν δὲ καὶ ἡ φράσις, ἢ « καὶ τῶν Ἰουδαίων νόμιμα », ἀπαιτοῦσά πως ἡ ἄρθρον (ΤΑ τῶν Ἰουδ.), ἢ αὐτὸ τὸ ΠΟΛΛΑ. Εἰ δὲ ταῦτ' ἀληθεύουσιν (ὡς εἰκεν), Ἰουδαίων νόμιμα λοιπὸν εἶπεν ὁ Ἀριστέας, ὡς καὶ ὁ Ἰωσήπος ὅλα τὰ διὰ τοῦ νόμου τεύχη τῆς Γραφῆς, ἤτοι τὰ τοῦ νόμου σὺν ἑτέροις ὀλίγοις βιβλία τῶν Ἰουδαίων (ὡς αὐτὸς Ἀριστέας εὐθὺς διασαφῆσαι). Τὰ δ' ὀλίγα ταῦτα μετὰ τῶν τοῦ νόμου γίνονται πολλὰ.

(ε) Βλ. Vindication of the history of the Septuagint etc. p. 160.

β) Τὴν Ἀριστέου ταύτην φράσιν παρομοίως ἐξήνεγκε καὶ Ἰωσήπος ἐν τῇ Συνοψί γράφων· «*Δηλῶ σοι*» (λέγει καὶ παρ' αὐτῷ ὁ Δημήτριος πρὸς τὸν Βασιλέα) «*τὰ τῆς Ἰουδαίων νομοθεσίας (βιβλία) λείπειν ἡμῖν σὺν ἑτέροις· χαρακτηῖραι γὰρ ἑβραϊκοῖς γεγραμμένα καὶ φωνῇ τῇ ἐθνικῇ, ἐστὶν ἡμῖν ἀσαφὴς*» (ἀρχ. ιβ. β, 3)· καὶ τὸ μὲν μετὰ τοῦ «*σὺν ἑτέροις*» παρὰ τῷ Ἀριστέᾳ συνημμένον «*ὁ λόγοις τισι*» παρεῖδε, συντομίας χάριν, ὁ Ἰωσήπος. Ὅτι δὲ καὶ αὐτός, ὡς ὁ Ἀριστέας, τὰ ἕτερα ταῦτα βιβλία ἐνόμιζε ἰουδαϊκά, πρόδηλον ἐκ τῆς τοῦ λόγου συνθήκης· ἐν ᾗ καὶ τὸ σὺν ἑτέροις συνάπτεται πρὸς τὰ τῆς νομοθεσίας, ὡς σύστοιχον καὶ ὁμοειδές, διὰ τῆς κοινῶς ἐπαγομένης αἰτιολογικῆς ἀποδόσεως, τῆς, «*χαρακτηῖραι γὰρ ἑβραϊκοῖς κτλ.*» — γ) Ἐν τούτοις τοῖς λόγοις βλέπει πᾶς τις ἐναργῶς, ὅτι καὶ ὁ Ἀριστέας τὸ Νόμος, καὶ Ἰωσήπος τὸ συνώνυμον Νομοθεσία, τιθέντες κυρίως ἐπὶ τῆς Μωσαϊκῆς Πεντατεύχου, προτάττουσιν αὐτὴν πρὸ τῶν ἑτέρων βιβλίων, ὡς κορυφαϊότατον κεφάλαιον ὅλου τοῦ συμπαροπηδούντος σώματος τῆς ἑβραϊκῆς Γραφῆς. Ἴστε, καὶ ὅταν οἱ αὐτοὶ πάλιν ἀλλαχτοῦ λέγωσιν ἀπλῶς, τὸν Νόμον (οἶον, τὴν τοῦ Νόμου ἐρμηνείαν» κτλ.), ἐκλαμβάνουσι καθεὶ τὴν λέξιν περιληπτικῶς ἐπὶ πάντων τῶν βιβλίων τοῦ ἑβραϊκοῦ κώδικος, κατὰ τὴν προσημειωθεῖσαν ἐν τε τοῖς Μακκαβαϊκοῖς καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ χρῆσιν τοῦ ὀνόματος. Ἡ δὲ τοιαύτη χρῆσις ὑπάρχει τοσοῦτον ὁμολογουμένη καὶ ἀναντιρρήτος, ὥστε, καὶ χωρὶς τῆς ἀνωτέρω σεσημειωμένης φράσεως τοῦ Ἀριστέου καὶ Ἰωσήπου, ἡδυνάμεθα τὸ παρ' αὐτοῖς πολλὰκις ἀπλῶς ἐκφερόμενον Νόμος ἐκλαβεῖν ἀσφαλῶς ἐπὶ παντὸς τοῦ κώδικος τῶν ἑβραϊκῶν Γραφῶν, ὅπου γίνεται ὁ λόγος περὶ τῆς ἐρμηνείας. Ὅθεν — δ) καὶ ὅταν ὁ Ἀριστέας λέγῃ «*τὰ βιβλία καὶ τὰς διαφόρους διφθέρας*» (ἅς προσήνεγκαν οἱ Ο, τῷ Βασιλεῖ), καὶ πάλιν ὁ Ἰωσήπος, «*τὰ τεύχη καὶ τὰ βιβλία*», καὶ τότε νοοῦσι πάντα τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς Γραφῆς. — ε) καὶ τελευταῖον. Αὐτὸς ὁ (κατὰ τὸν Ὀδιον) Ἀριστέας τοῦ ἱεροῦ Ἐπιφανίου κηρύττει λαμπροφώνως, ὅτι «*Παρὰ τοῖς*

ἱεροσολύμοις (ἴσ. γρ. τοῖς ἐν ἱεροσολύμοις) καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὑπάρχουσι βιβλοὶ θεϊκαὶ τῶν προφητῶν, διηγούμεναι περὶ Θεοῦ, καὶ τῆς κοσμοποιΐας, καὶ τῆς ἄλλης πάσης κοινωφελοῦς διδασκαλίας. Ταῦτα γράφει πρὸς τὸν Πτολεμαῖον ὁ Φαληρεὺς (παρ' Ἐπιφανίῳ περὶ Μέτρ. §. θ. τόμ. β. σελ. 166)* καὶ ταύτας τὰς βιβλους ἐζήτησεν ὁ Πτολεμαῖος ἐν τῇ πρὸς Ἰουδαίους ἐπιστολῇ, καὶ ἀπέστειλαν ἐκεῖνοι, καὶ ἡρμήνευσαν οἱ Ο, (αὐτ. σελ. 167), ὥστε ὁ Ἀριστέας (κατὰ τὸν Ἐπιφάνιον) βιβλους τῶν προφητῶν ὑφ' ἐν ὄνομα καλεῖ καὶ τὴν Πεντάτευχον, καὶ πάσας τὰς ἄλλας βιβλους τῆς Γραφῆς, ἃς ἐν τῇ ἰδίᾳ συγγραφῇ νῦν μὲν καθόλου καὶ περιληπτικῶς Νόμον ἐκάλεσε καὶ Νομοθεσίαν, νῦν δὲ πάλιν καὶ διακεκριμένως, διαιρῶν ἐν μέρει τὸν κυρίως νόμον (τὴν Πεντάτευχον) ἀπὸ τῶν ἄλλων τῶν συνερμηνευθέντων τευχῶν « τοῦ Νόμου τῶν Ἰουδαίων σὺν ἑτέροις ὀλίγοις τισὶ ». Τοῦτο τὸ χωρίον τοῦ (κατὰ τὸν Ὀδίου) Ἐπιφανιανοῦ Ἀριστέου, αὐτὸς μὲν Ὀδῖος παρέδραμεν* ἐμνημόνευσε δὲ ὁμῶς καὶ ὠμολόγησεν ὁρθῶς ἄλλος ἐν ἄλλοις Ὀδίου σύμμαχος, ὁ Βοθέριος (α).

§. ιε. Β) Μεταβαίνομεν ἰδίως εἰς τὰ τοῦ Ἰωσήπου (§. γ). Εἴπερ ὁ σοφὸς Οὐαλέσιος ὁρθῶς τὸ πρῶτον ἐννοήσας τοὺς Ἰωσήπου λόγους, ἔπειτ' ἀπέκλινε πρὸς τὸ χεῖρον, τί πρὸς τὸν Ἰωσήπον; Ἀκούσωμεν τοῦτον αὐτόν. Καὶ ὅ,τι μὲν εἶπεν οὗτος ἐν τῇ συνάψει τῆς Ἀριστέου ἱστορίας, ἴδομεν ἄνωτέρω. Ἐν δὲ τῷ Β, κατὰ Ἀπίωνος (§. δ) γράφει ταῦτα κατὰ λέξιν. « Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος ἐπιθυμητὴς ἐγένετο γινῶναι τοὺς ἡμετέρους νόμους, καὶ ταῖς τῶν ἱερῶν Γραφῶν βιβλοῖς ἐκτυχεῖν. Ἐπεμψε γοῦν (εἰς Ἱερουσαλήμ) ἀξιῶν ἄνδρας ἀποσταλῆναι τοὺς ἐρμηνεύσοντας αὐτῷ τὸν ΝΟΜΟΝ. — Οὐκ ἂν δήπου τοὺς νόμους καὶ τὴν πάτριον ἡμῶν φιλοσοφίαν ἐπιθυμήσας ἐκμαθεῖν, εἰ τῶν χρωμένων αὐτοῖς ἀνδρῶν κατεφρόνει » κτλ. Ἐν τούτοις βλέπομεν ὅτι, πρῶτον ὁ Ἰωσήπος διαιρεῖ σαφῶς τοὺς Νόμους (τοὺς Μωσαϊκοὺς, ἥτοι τὴν

(α) Wower. Syntagm. de LXX. p. 71.

Πεντάτευχον) ἀπὸ τῶν ἄλλων τῶν ἱερῶν βιβλῶν τῆς Γραφῆς (δηλονότι τῶν προφητικῶν, καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων). Καὶ πάλιν παρακατιῶν διαστέλλει διαρρήδην τοὺς Νόμους ἀπὸ τῆς πατρίου φιλοσοφίας· τοὺς μὲν νόμους εἰδικώτερον ἐκφέρων καὶ κατ' ἐξοχὴν (διὰ τὸ ἐξαίρετον τῆς νομοθεσίας), προστιθεὶς δὲ καὶ τὴν πατριον φιλοσοφίαν καθολικώτερον, δι' οὗ συμπεριέλαβεν οὐ μόνον τὰ νόμιμα τῆς κατὰ Μωσέα φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ τὰλλα τὰ ἐξ αὐτῆς ἡρημένα ἠθικὰ, καὶ ἱστορικὰ, καὶ ὕμνους, καὶ προρρήσεις μελλόντων, καὶ ἐποπτείας, καὶ βίου ὑποθήκας, καὶ πάντα, «ὅσα συνέγραψαν οἱ μετὰ Μωϋσῆν προφηταὶ», καθὼς αὐτὸς πάλιν ἐν τῷ Α, κατὰ Ἀπίωνος (S. η) προεῖπε, διαιρῶν κατ' εἶδος τὰς κβ, κανονικὰς βίβλους τῆς Γραφῆς· (ταύτας δὲ καὶ ἀλλαχοῦ βιβλούς ἱεράς, καὶ ἱερὰ γράμματα ὠνόμασεν, ὡς ὑψόμεθα παρακατιόντες). Καὶ λοιπὸν οἱ παρὰ τοῦ Φιλαδέλφου μετακληθέντες Ο, μεθερμηνεύσαν καὶ τοὺς νόμους καὶ τὰ προφητικά μετὰ τῶν γραφῶν. Τοῦτο πρῶτον ὁ Ἰώσηπος ἐννοεῖ. Δεύτερον· διακρίνας ἀνωτέρω τοὺς νόμους καὶ τὰς τῶν ἱερῶν Γραφῶν βιβλούς (ὧν α ὁ Πτολεμαῖος ἐγένετο ἐπιθυμητῆς), εὐθὺς ἔπειτα πάντα ταῦτα κοινῶς ὠνόμασε ΝΟΜΟΝ («τοὺς ἐρμηνεύσαντας τὸν Νόμον»). Καὶ ὁσάκις λοιπὸν ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ λέγει τοὺς Ο, μεθερμηνεύσαι τὸν Νόμον (μονολεκτικῶς), φανερὸν, ὅτι συνεννοεῖ καὶ πάσας, αἱ ἐνταῦθα ρητῶς ἀπὸ τοῦ κυρίως νόμου (τῆς Πεντατεύχου) διέσπειλε, τὰς ἱερὰς βιβλούς τῶν Γραφῶν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀδίων τί πρὸς ταῦτα λέγουσιν; ἄκουε· — «Τὰς τῶν ἱερῶν Γραφῶν βιβλούς ὁ Ἰώσηπος εἰπὼν, οὐ πάσας ἐσήμανεν, ἀλλ' ἐκείνας αὐτὰς τὰς Μωσαϊκὰς, τὰς τὸν νόμον περιεχούσας» —. Καὶ κατὰ ταύτην ἄρα τὴν ἐρμηνείαν, ὁ Ἰώσηπος εἶπεν ἐν ἄλλαις λέξεσι τάδε· «γινώσκει τοὺς ἡμετέρους ΝΟΜΟΥΣ, καὶ ταῖς τῶν ἱερῶν Μωσαϊκῶν ΝΟΜΩΝ βιβλοῖς ἐντυχεῖν! ἢ καὶ, «γινώσκει τοὺς ΝΟΜΟΥΣ, καὶ τῶν ἱερῶν Μωσαϊκῶν Γραφῶν (δηλονότι τῶν ὑπὸ Μωσέως γεγραμμένων ΤΕΥΧΩΝ, ἢ ΒΙΒΛΩΝ) βιβλοῖς ἐντυχεῖν»! Ἀλλ' ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι καὶ αὕτη τῶν

κριτικῶν ἡ εὐφυΐα ἐπεγέλα τοιαῦτα παχυλά σοφιστευομένη, καὶ τὸν Ἰωσήπον εἰσάγουσα τοσοῦτον ἀναισθητῶς βαπτολογούντα, καὶ ταυτάζοντα τριχῇ περὶ ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ἡ τρισσολογούντα « τοὺς νόμους, τὰς βίβλους, τὰς ἱεράς Γραφάς! Ἀλλ' ἴδωμεν καὶ τ' ἄλλο τὸ μάλιστα σημειωτέον χωρίον τοῦ Ἰωσήπου.

§. 15. Εἶπεν οὗτος ἀλλαχοῦ (Ἀρχαιολ. Προοιμ. §. γ) « Ὅτι (ὁ Φιλάδελφος) ἐξαιρέτως ἐφιλοτιμήθη τὸν ἡμέτερον νόμον καὶ τῆς κατ' αὐτὸν διατάξιν τῆς πολιτείας εἰς τὴν ἐλλάδα φωνὴν μεταβαλεῖν. — Οὐδὲ γὰρ πᾶσαν ἐκεῖνος ἔφθη λαβεῖν τὴν ἀναγραφὴν, ἀλλ' αὐτὰ μόνα τὰ τοῦ Νόμου παρέδωκαν οἱ πεμφθέντες ἐπὶ τὴν ἐξήγησιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν· μυρία δὲ ἐστί τὰ δηλούμενα διὰ τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἅτε δὴ πεντακισχιλῶν ἐτῶν ἱστορίας ἐν αὐτοῖς περιειλημμένης ». Πρὸς ταῦτα ἐρεϊδόμενοι ἄλλοι τε καὶ οἱ περὶ τὸν Ὅδιον κριτικοί, διατείνονται συμφώνως, ὅτι « κακῶς λοιπὸν ἐνόμισαν οἱ νομίσαντες ὅλον τὸν κώδικα τῆς Γραφῆς ἐρμηνεύσαι τοὺς Ο » (α). Καὶ μεταφράζουσιν οἱ ἄνδρες τὸ τοῦ Ἰωσήπου χωρίον, ὡς οὐκ ἂν γένοιτο ψευδέστερον. Τὸ μὲν γὰρ πᾶσαν τὴν ΑΝΑΓΡΑΦΗΝ, ἐρμηνεύουσι διὰ τοῦ πᾶσαν τὴν ΓΡΑΦΗΝ (totam scripturam), τὸ δὲ « αὐτὰ μόρα ΤΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ », διὰ τοῦ « αὐτὸν μόρον ΤΟΝ ΝΟΜΟΝ » (β). Ἀλλὰ πρῶτον μὲν οὐδεις τῶν Ἑλλήνων, ἡ τῶν

(α) A. Fabric. not. in Aristeam ad Antiquit. Ioseph. p. 135. tom. 2. Hav. καὶ Prieaux, Connex. Hist. V. et N. T. par. 1. p. 45. πρὸς Vales. not. ad Euseb. Hist. Eccl. V. 8. et in Epis. ad Usser. de vers. LXX. — P. Simonij Hist. Crit. V. T. Lib. II. c. 2. — Reland not. ad Ioseph. Archæol. prooem. T. 1. p. 2. Hav. — Reinhard de versionis Alexandrinae auctoritate et usu etc. pag. VIII. Vitemberg. 1777. — Mülcke l. c. pag. 75.

(β) Οὕτως ἡρμήνευσεν Hudson (εἰς Ἰωσήπ. αὐτόθ.), καὶ Ὁδίσος ὁμοίως, non totam scripturam, — sed Legem solam (Hod. pag. 165). Ἀλλ' ὁ σοφὸς Ἐκδικὸς (Vindication of the history etc. p. 162, 165) ποιῶν βαθεῖας ὑποκλίσεις σχῆμα πρὸς τοὺς τοιοῦτους μεταφραστὰς, ἐρωτᾷ « Κατὰ ποίαν ἄρα αὐθεντῶν ἡρμήνευσαν Γραφὴν μὲν ἀπλῶς τὴν Ἀναγραφὴν, Νόμον δὲ πάλιν ἀπλῶς τὰ τοῦ Νόμου; τὸ μὲν γὰρ ἀναγραφὴ σημαίνει ἱστορίαν

ἐλληνιστῶν ὠνόμασεν ἀπλῶς Ἀναγραφὴν, τὴν ἀγίαν Γραφήν· ἔπειτα καὶ αὐτὸς Ἰώσηπος καὶ ὧδε, καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ, ἀναγραφὴν λέγει τὴν συγγραφὴν, δηλαδὴ τὴν ἱστορίαν· οἷον· «Τοὺς βουλομένους ἱστορίαν συγγράφειν, τοὺς μὲν (λέγει) πρὸς ἐπίδειξιν γράφειν, ἄλλους δὲ χάριν ἐκείνοις φέροντας, περὶ ὧν τὴν ἀναγραφὴν εἶναι συμβέβηκε» (Ἀρχαιοστ. προοιμ.). Καὶ, «Τοῖς ἔλλησι δημοσίους γενέσθαι περὶ τῶν ἐκάστοτε πραττομένων ἀναγραφάς» (τουτέστιν ἱστορικὰ ὑπομνήματα) (α). Τὸ δὲ πάλιν «τὰ τοῦ νόμου» προφανῶς ἔχει συνυπακουόμενον τὰ βιβλία, τὰ τὸν νόμον ἀπαρτίζοντα (κατὰ τὴν περιληπτικὴν καὶ καθόλου σημασίαν τοῦ νόμου)· ἔχουν «αὐτοὺς τοὺς νόμους (τοὺς Μωσαϊκοὺς), καὶ τὰς μετὰ τούτων ἀναγραφάς (δηλονότι συγγραφάς), ὡς εἶπε πάλιν ὁ Ἰώσηπος, ἀπαριθμῶν τὰ κβ, βιβλία τῆς Γραφῆς (κ. Ἀπίων. α. §. η.). Καὶ εἶπεν ἄρα καὶ αὐτὸς «τὰ τοῦ νόμου», καθὼς καὶ πολὺ πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἀριστόβουλος, «τὰ διὰ τοῦ νόμου πάντα» (βλέπε τοῦτο παρακατιῶν ἐν τοῖς ἐφεξῆς). Τούτων οὖ-

(καὶ τοῦτο διὰ πολλῶν παραδειγμάτων δείκνυσιν)· τὸ δὲ τὰ τοῦ νόμου, τὸν νόμον αὐτὸν, καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα λοιπὰ βιβλία τῆς Γραφῆς. Καὶ μᾶλλον προτιμᾷ τοῦ (Ἄγγλου καὶ τούτου σοφοῦ) Bernardi τὴν μετάφρασιν, ὅτις τὸ μὲν ἀναγραφὴν ἡρμήνευσεν descriptionem, τὸ δὲ τὰ τοῦ νόμου, ea quae Legis sunt. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἄγγλος Ἐκδικὸς ὡσαύτως ἡρμήνευσεν τὸ χωρίον, ἐπὶ τὸ σαφέστερον ἐκτιθεῖς· «Neque enim omnes de Rebus Judaicis commentarios à Translatoribus accepit, sed ea quae ad Legem pertinent», τοῦτ. Οὐδὲ γὰρ πάντα τὰ περὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν πραγμάτων ὑπομνήματα («τὴν ἀναγραφὴν») παρὰ τῶν ἑρμηνεῶν ἔλαβεν (ὁ Πτολεμαῖος), ἀλλ' αὐτὰ μόνα τὰ εἰς τὸν νόμον ἀνήκοντα («τὰ τοῦ νόμου») κτλ. Οὕτως ὀρθῶς καὶ δικαίως καὶ πολὺ παρὰ τὸν Ὅδιον ἀκριβέστερον κατενόησαν τὸν Ἰώσηπον οἱ δύο οὔτοι αὐτοῦ συμπολίται.

(α) Κατ. Ἀπίων. α. §. δ. παρβλ. §. ε, ς, θ, ια, ιγ, κβ. Οὕτω καὶ Διδώρωρος α, 6, 19, 28, 29· ις, σελ. 599 κτλ. Καὶ «βασίλικαὶ ἀναγραφαί» (πίνακες ἱστορικοὶ δημόσιοι) Ἀππιαν. προλ. σελ. 6. βλ. καὶ Ἀθῆν. ια, 494, 424. Ἐν δὲ τῇ Β, Μακκαβ. β. 13· τὸ ἀναγραφὰς ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ ὑπομνηματισμοῖς, ὡς ἐκεῖνο μὲν ἰδιωτικὰς ἱστορίας δηλοῦν· τὸ δὲ ὑπομνηματισμοῖς, δημόσια ἱστορικὰ ὑπομνήματα (παρβλ. καὶ Πολυβ. β. 11, 4. καὶ Shleusn Thes. V. T. vol. 1. p. 215.). Λέγονται καὶ χρόνων ἀναγραφαί (οἱ χρονολογικοὶ πίνακες), καὶ ἀπλῶς τὸ ἀναγραφὴ τενερίζεται πολλάκις πρὸς τὸ συγγραφὴ, τὸ αὐτὸ καὶ ἱστορία.

τως ἐχόντων, φαίνεται λοιπὸν ὁ Ἰώσηπος, ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἀνω-
τέρω (ἐν ἀρχῇ τοῦ παραγράφου) φράσιν, λέγων « τὸν νόμον
καὶ τὴν κατ' αὐτὸν διάταξιν τῆς πολιτείας », πάντως ἐννοεῖ τὴν
Πεντάτευχον, μετὰ τῶν ἀπ' αὐτῆς ἐξηρητημένων κανονικῶν βί-
βλων τῆς Γραφῆς, ἐν αἷς ἐμπεριέχεται ἡ κατὰ τοὺς νόμους τοῦ
Μωσέως διάταξις καὶ διοίκησις τοῦ πολιτεύματος. Καὶ μάρτυς ὁ
Δημήτριος, ὅστις ἀνέφερε πρὸς τὸν Φιλάδελφον σαφέστερον « τὰ τοῦ
νόμου τῶν Ἰουδαίων βιβλία σὺν ἐτέροις ὀλίγοις τισι, - καὶ τοὺς
κατ' αὐτὰ πεπολιτευμένους καὶ πολιτευομένους ἄνδρας » (Ἀριστ.
σελ. 5). Ἐξηγεῖ δὲ καὶ αὐτὸς ἐαυτὸν ὁ Ἰώσηπος· ὅστις ἐν τῷ αὐτῷ προ-
οιμίῳ τῆς Ἀρχαιολογίας (§. β) σαφέστερον καὶ γενικώτερον εἶπεν, ὅτι
αὕτη ἡ πραγματεία « περιέχει ἅπασαν τὴν παρ' ἡμῖν ἀρχαιο-
λογίαν καὶ τὴν διάταξιν τοῦ πολιτεύματος ἐκ τῶν ἑβραϊκῶν
μεθρησμηγευμένην ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ » τουτέστιν (ὡς εὐθὺς δειχθήσεται)
ἐκ πησῶν τῶν κανονικῶν ΓΡΑΦΩΝ. Γίνεται δὲ καταφανέστατον
τὸ πρᾶγμα ἐκ τῶν ἐφεξῆς.

« Οὐδὲ γὰρ » (συνεχίζει λέγων) « οὐδὲ γὰρ πᾶσαν (ὁ Πτολε-
μαῖος) ἔφθη λαβεῖν (παρὰ τῶν Ὁ) τὴν ἀναγραφὴν » (τουτέστι τὴν
Ἰουδαϊκὴν ἱστορίαν, ἣν αὐτὸς ὁ Ἰώσηπος ἐπεχείρησε συγγράφαι,
συνεχίσας τὴν ἐκ τῶν ἑβραϊκῶν γραφῶν μεθρησμηγευμένην
ἀρχαιολογίαν, ἕως εἰς τὸν τελευταῖον πανώλεθρον πόλεμον, ὡς
αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ προοιμίῳ ὁμολογεῖ)· « ἀλλ' αὐτὰ (λέγει) μόνα
τὰ τοῦ νόμου παρέδοσαν οἱ πεμψθέντες ἐπὶ τὴν ἐξήγησιν »
(μόνα δηλαδὴ « τὰ δύο πρὸς τοῖς εἴκοσι θεῖα πιστευόμενα
βιβλία, τὰ τοῦ πατρὸς ἔχοντα χρόνου, τὴν ἀναγραφὴν » ὡς
αὐτὸς εἶπεν ἀλλαχοῦ [κ. Ἀπίων. Α. §. η]. Τίς δὲ καὶ πόσος οὗτος
ὁ χρόνος; εἶπε κακῶς, καὶ ὥδε σαφῶς διορίζει, λέγων) « Μυρία
δὲ ἐστὶ τὰ δηλούμενα διὰ τῶν ἱερῶν γραμμῶν » (ἅπάντων
δηλαδὴ τῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς), « ἅτε δὴ 5000 ἐτῶν ἱστο-
ρίας ἐν αὐτοῖς περιελημμένης » (ἀπὸ κοσμογονίας μέχρις Ἀρτα-
ξέρξου, ὡς αὐτὸς Ἰώσηπος χρονολογεῖ παρακολουθῶν τοῖς Ὁ) (α).

(α) Bl. Js. Vossij Chronol. Sacr. p. 104—108. in Diss. de IXX.

Ταῦτα τοίνυν μόνα τὰ τοῦ νόμου παρέδωσαν οἱ ἑρμηνεῖς. ὥστε οἱ Ο, μεθρημηνεύσαν πάντα τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς Γραφῆς, ἀπὸ τῆς Πεντατεύχου, μέχρι τοῦ τῶν Προφητῶν ἐσχάτου Μαλαχίου, τοῦ συγχρονίσαντος Ἀρταξέρξῃ τῷ Μακρόχειρι, συζύγῳ τῆς Ἑσθῆρ, καὶ Νεερμιά καὶ Ἑσδρά, γενομένοις κατὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπάνοδον τῶν Ἰουδαίων. Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα (ἀπὸ τῶν 5000 ἐτῶν καὶ ἐφεξῆς) οὐ παρέδωσαν οἱ Ο, οὐδ' ὁ Φιλάδελφος ἔφθη λαβεῖν, ὡς μὴ περιεχόμενα ἐν τοῖς ἱεροῖς γράμμασιν (τοῖς ἑρμηνευθεῖσι βιβλίοις), καθὼς οὐδὲ τὰ μετὰ τὸν Φιλάδελφον συμβεβηκότα (ὡς ὑπερόχονα καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν ἑρμηνευτῶν). Καὶ ταῦτα λοιπὸν τὰ λείποντα τῆς Ἰουδαϊκῆς ἱστορίας αὐτὸς ὁ Ἰώσηπος ἀνεπλήρωσεν, ὁλόκληρον τὴν ἀρχαιολογικὴν συγγραφὴν ἀπαρτίσας. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τῆς Ἀρχαιολογίας αὐτοῦ μέρος ἐκ τῶν ἱερῶν ἐπραγματεύσατο Γραφῶν, ἐν τοῖς πρώτοις ἑκδέκα βιβλίοις, μέχρι τέλους τῆς Ἑσθῆρ καὶ τοῦ Ἀρταξέρξου (βλ. Ἀρχ. ΙΑ, ε). Τὰ δὲ λοιπὰ τὰ ἐννέα βιβλία τῆς εἰκοσαβιβίου Ἀρχαιολογίας, « ἀπὸ τοῦ Ἀρταξέρξου, μέχρι τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου, » (ἤτοι μέχρι τοῦ 12 ἔτους τῆς τοῦ Νέρωνος βασιλείας, καὶ τῆς ἐφεξῆς, ἐν ἔτει 72 μ. Χ. καταστροφῆς τῶν Ἰουδαίων) συνέταξεν, ἀπανθίσας μέρος μὲν ἴσως ἐξ ἄλλων συγγραφέων Ἰουδαίων, ἢ καὶ ἐξωτερικῶν, τὸ δὲ πλεῖστον ἀπὸ τῶν ἐν τῷ ναῷ τηρουμένων ὑπομνημάτων καὶ συγγραφῶν, ἱερῶν μὲν ἀκείνῳ νομιζομένων, ἀλλ' ὅμως (ὡς λέγει) « πιστεύως οὐχ ὁμοίως τοῖς προφητικοῖς ἀξιουμένων, διὰ τὸ μὴ γενέσθαι τῇ τῶν προφητῶν ἀκριβῇ διαδοχῇ (α). Ταῦτα λέγει ὁ Ἰώσηπος, σύμφωνα λέγων αὐτὸς τε πρὸς ἑαυτὸν, καὶ πρὸς Ἀριστέαν, καὶ πρὸς τὸν Ἀριστύβουλον (β). Σημειῶσαι δὲ καὶ

(α) Ἰώσηπ. κ. Ἀπίων. α. §. η. πρὸς. J. Voss. Respons. ad Objeet. I. nup. Crit. Sac. in Var. Observat. pag. 303. Londin. 1685.

(β) Ὁ δὲ κλεινὸς Οὐαλκενῆρος ὑπέλαβεν, ὅτι ὁ Ἰώσηπος διὰ τοῦ « οὐ γὰρ πάσαν ἐκεῖνος ἔφθη λαβεῖν τὴν ἀναγραφὴν » κτλ. ἠθέλησε παραπεῖσαι τοὺς ἀναγνώστας, καὶ μάλιστα τοὺς (οἵτις ἐχαρίζετο μάλιστα) Ῥωμαίους, ὅτι μόνον τὸν Μωσαϊκὸν νόμον οἱ ἑρμηνεῖς παρέδωσαν τῷ Φιλάδελφῳ. Ὁλόκληρον δὲ τῶν Ἰουδαίων ἱστορίαν

ὅπως *ἱερὰ γράμματα*, πολλάκις δὲ καὶ *θείας*, ἥ καὶ *ἱερὰς βιβλούς* ὀνομάζει πάσας ἐν γένει τὰς κανονικὰς Γραφάς, μηδὲν ὅμως τὰς Μωσαϊκὰς ἀπὸ τῶν λοιπῶν διακρίνων, ὡς ἐν ὁλόκληρον σῶμα τὰς πάσας ἀποτελοῦσας (α). Ἐκ δὲ τούτου πάλιν ἐξηγεῖται καὶ διὰ τί εἶπε καὶ τανάπαλιν ὑφ' ἐν ὀνόμα, « τὰ τοῦ Νόμου ». Πρόσθετε καὶ τὰ ἐφεξῆς. Ὁ αὐτὸς Ἰώσηπος προσημαζόμενος τῆς (ἣν πρὸ τῆς Ἀρχαιολογίας ἐξέδωκε) *περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου συγγραφῆς* (§. 5), « Ἀρχαιολογεῖν μὲν

οὗτος πρῶτος ἤδη προσάγει τοῖς ἑλληνίζουσι (καὶ αὐτῷ τῷ αὐτοκράτορι τῶν Ῥωμαίων), ἀπανθίσας τὴν ἀρχαιολογίαν ἐκ τῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἄλλων ὑπομνημάτων τῶν Ἰουδαίων. « Οὕτω (προστίθῃσιν) ἐκεῖνος ὁ (καθὼς αὐτὸν εὐφημοῦσι) Ἰουδαῖος αἰλουρος (catus iste Judaeus) ἐκολάκει καὶ ὑπέσταινε καὶ αὐτὸν τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥώμης, ὡς δῆθεν εὐτυχέστερον τοῦ μόνου τὴν Πεντάτευχον λαβόντος Φιλαδέλφου » κτλ. (Valcken. de Aristob. p. 60). Τοιαῦτα ὁ σοφὸς Οὐαλκενήρος· ὅστις ὁμῶς ἀντιλέγων δικαίως πρὸς τὸν Ὀδίων, ὠμολόγηται ὅτι καὶ Ἀριστέως καὶ Ἀριστοβούλος τὸν νόμον ἐξελαβόν ἐπὶ πάσης τῆς (ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου) ἐξελληνισθείσης Γραφῆς (ibid. pag. 59, 62). Ἀλλὰ ταύτην τὴν Οὐαλκενήρου καχύποπτον ὑπόνοιαν ἀναίρει (νομίζομεν) οὐ μόνον αὐτὸς ὁ Ἰώσηπος, ὅστις ἐν τῇ Ἀρχαιολογίᾳ, καὶ ἄλλαχού σαφίστατα λέγει, πᾶσαν τὴν γραφὴν ἐρμηνεύσαι τοὺς Ο, (ὡς φαίνεται ἐξ ὧν αὐτοῦ χωρίων ἐμνημονεύομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω), ἀλλὰ καὶ αὐτὸς αὐτότατος ὁ Οὐαλκενήρος, ὅστις ἀπεδίδετο τὸ νόμος οὐ μόνον παρὰ τῇ Ἀριστίᾳ καὶ παρὰ τῇ Ἀριστοβούλῳ λεγόμενον ἐπὶ πάσης τῆς Γραφῆς (ὡς προείπομεν), ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῷ τῷ Ἰωσήφῳ (ibid. p. 59). Πῶς λοιπὸν οὗτος λέγων τὰ τοῦ νόμου, ἐνδοῖ μόνον τὴν Πεντάτευχον; Πῶς δὲ πάλιν ὁ ἰουδαῖος οὗτος αἰλουρος οὐκ ἔβλεπεν, οὕτω λαμπρῶς ἐν ἄλλοις πρὸς ἐκείτον ἀντιφάσκων; πῶς δ' οὐκ ἐροῦντο, μήπως ὑπ' ἄλλων αὐτοῦ ὁμογενῶν ἑλληνιστῶν ἐκθεατρισθῇ τοιαῦτα ψευδόμενος; Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Ἐπαφρόδιτος (εἰς οὗ τὴν προτροπὴν ἀπονέμει τῆς Ἀρχαιολογίας τὴν συγγραφὴν), « ἀνὴρ ἀπασαν παιδείαν ἰδέαν ἡγαπήκως (εἴτε χριστιανὸς τις ᾦν, ὡς προείπομεν, εἴτε μὴ), καὶ ἄλλοι δὲ μυρίοι, τότε κατὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Ἀσίαν λόγισι χριστιανοὶ μήπως οὐκ ἐγνώριζαν τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο; Παράδοξα ταῦτα ὑπενόησεν ὁ Οὐαλκενήρος· ὅθεν καὶ ὁ Δεβίττης δριμύτερον αὐτὸν ἐπέπληξε καὶ συντόμως, ὡς διαστρέφοντα τὸ χωρίον τοῦ Ἰωσήφου. Βλ. De Wette Lehrbuch der historisch-krit. Einl. in die Bibel etc. pag. 61. Καὶ ὁ Φράγκελος (p. 12) ἐφίξε ταῦτα τὰ Οὐαλκενήρου.

(α) Οἶον (Ἀρχ. Θ. β. §. 2). « Περὶ Ἠλίας καὶ Εὐάχου, τοῦ γενομένου πρὸ τῆς ἐπομερίας, ἐν ταῖς ἱερατικῇ ἀναγωγῇ γραπταὶ βίβλοι εἰ, ὅτι γεγενῆσιν ἀφανεῖς » (ἐν Γενέσ. ε, 24. καὶ Δ. Βασιλ. β. 11). Καὶ (Ἀρχ. Ι. ι. §. 4) « Σπουδασάτω τὸ βιβλίον ἀναγινῶναι τοῦ (προφήτου) Δαυιδίου. Εὐρήσει δὲ τοῦτο ἐν τοῖς ἱεροῖς γράμματι » (τοῦτ. ἐν τῷ κώδῃ τῶς ἱερῶν Γραφῶν) κτλ.

(λέγει) τὰ τῶν Ἰουδαίων—νῦν ἄκαιρον ᾤθηεν εἶναι, καὶ ἄλλως περιπτόν· ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι πολλοὶ πρὸ ἐμοῦ τὰ τῶν προγόνων συνετάξαντο μετ' ἀκριθείας· καί τινες Ἑλλήνων ἐκεῖνα (τὰ τῶν προγόνων) τῇ πατρίῳ φωνῇ μεταβαλόντες, οὐ πολὺ τῆς ἀληθείας δειμαρτοῦ » (πρὸβλ. ὁπισθ. κεφ. Γ. σελ. 85). α' Ὅπου δὲ οἱ τε τούτων συγγραφεῖς ἐπαύσαντο, καὶ οἱ ἡμέτεροι προφηταὶ, ἐκεῖθεν τὴν ἀρχὴν ποιήσομαι τῆς συντάξεως » κτλ. Ἐν τούτοις ὁ ἱστορικὸς ἀνακηρύττει τρανῶς. α) Ὅτι οὐ μόνον Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες ὑπῆρχον ἀρχαῖοι Ἰουδαϊκῆς ἱστορίας συγγραφεῖς. β) Ὅτι οὗτοι πάντες ἔληγον, ὅπου καὶ οἱ προφηταὶ (δηλονότι « μέχρι τῶν Ἀρταξέρξου χρόνων »· ὡς εἶπεν ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς ἀνωτέρω). γ) Ὅτι αὐτὸς ποιεῖται τὴν ἀρχὴν τῆς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου ἱστορίας ἐκεῖθεν, ὅπου ἔληγον οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ Προφῆται. δ) Ὅτι Προφήτας ἐν γένει καλεῖ πάντα τὰ προφητικά, τὰ καὶ καροικά, βιβλία τῆς γραφῆς, ὧν τὸν ἔσχατον κατὰ χρονολογίαν ἐπέχει τόπον τὸ βιβλίον τῆς Ἑσθῆρ (ταῦτα δὲ πάντα τὰ καροικά καὶ ὁ παρ' Ἐπιφανίῳ, κατὰ τὸν Ὀδιον, Ἀριστέας ὠνόμασεν ἀνωτέρω ὑρ' ἐν ὄνομα βιβλίου θεϊκὰς τῶν προφητῶν). Καὶ ὅταν λοιπόν ὁ Ἰώσηπος λέγῃ, ὅτι « μόνα τὰ τοῦ νόμου παρέδωσαν οἱ Ο, αὐτὰ δὲ ταῦτα λέγει τὰ προφητικά πάντα, τὰ καὶ ἱερὰ γράμματα, τὰ περιέχοντα πεντακισχιλίων ἐτῶν ἱστορίαν. Λέγει, ὅτι εἶπεν ὁ αὐτὸς ἀλλαχού καὶ διηρημένως, « τοὺς νόμους καὶ τὰς τῶν ἱερῶν Γραφῶν βιβλίου (κ. Ἀπίων. α). Λέγει, ὅτι εἶπε προΐων ἐν τῇ αὐτῇ Ἀρχαιολογίᾳ (ιβ. β. 3) « τὰ τῆς Ἰουδαίων νομοθεσίας βιβλία », καὶ πάλιν, « τὴν τῶν Ἰουδαϊκῶν βιβλίων ἀναγραφὴν » (ἢ γελοῖος ἂν ᾔην, ἄλλα μὲν γράφων ἐν τῷ προοιμίῳ, ἄλλα δὲ κατ' αὐτὴν τὴν πραγματείαν, ἐν οἷς τὰ περὶ τῆς ἐρμηνείας ἱστορεῖ). Λέγει, τέλος, ὅτι εἶπε μετ' Ἀριστέου καὶ μετὰ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, « πολλὰ (μὴ πάντε μόνον) τῶν παρ' Ἰουδαίοις νομίμων (τουτέστι τῶν διὰ τοῦ νόμου πάντων) τὰ συγγράμματα », ὧν τὴν ἐρμηνείαν ἐζήτησε καὶ ἔλαβε διὰ τῶν Ο, ὁ φιλάδελφος (βλ. ὁπισθ. σελ. 436. καὶ σημ.)

§. ιζ. Ὁ δὲ κλεινὸς Ὁδῖος τί πρὸς τὰ παρ' Ἰωσήφω ταῦτα τοῦ Φαληρέως τὰ *πολλά*; (§. γ). Ἄλλοτε μὲν ἐξελέγχων ὡς νόθον τὸν Ἀριστέαν, πολλάκις ἐπώμνυτο γῆν καὶ οὐρανὸν, ὅτι ὁ Φαληρεὺς οὐδέποτε ἐγένετο ἐπιστάτης τῆς τῶν Γραφῶν ἐρμηνείας· ἤδη δὲ πάλιν συμφωνεῖ μετὰ Ἀριστέου, καὶ δέχεται μὲν τὸν Φαληρέα φροντίζοντα περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν παρ' Ἰουδαίοις νομίμων, ἀλλ' ὅμως θέλει τοῦτον διαλεγόμενον περὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν ὡς ξένον καὶ ἀπότροπον, καὶ αὐτόχρημα ἀτιμὸν, διότι εἶπε τὰ πέντε (τῆς Πεντατεύχου) *πολλά*! Προστίθῃσι δὲ ὅμως (οἷον δικαιολογῶν τὸν ἄνδρα καὶ κατὰ τοῦτο), ὅτι καὶ παρ' ἄλλοις τὸ *πολλά* σημαίνει καὶ τὰ πέντε! Πιστεύομεν· διότι καὶ τάνάπαλιν τὸ πέντε (καθὼς καὶ τὸ *τρία*) τίθεται καταχρηστικώτερον ἐνίοτε καὶ ἐπὶ πληθους· καὶ θαυμάζομεν, πῶς ὁ κριτικὸς ἐπελάθετο τὰ τοιαῦτα, καὶ αὐτὸ τὸ πεντακυσμία (ἀντὶ τρικυμία πολλή). Τὸν δὲ σοφιστὴν Λιβάνιον, χρυσάμενον τῷ πέντε τάνάπαλιν ἐπὶ τῶν ὀλίγων, χαίρειν ἐῷμεν, Ὀδίου χάριν (α). Σιωπῶμεν δὲ καὶ τὸ «πέντε λόγους (τουτ. ὀλίγους) λαλῆσαι» κτλ. (α. Κορ. ιδ, 19). Οὐδέ τις τῶν νεωτέρων τῆς Γραφῆς ἐξηγητῶν ἀναφέρομεν, οἵτινες τὸν πέντε ἀριθμὸν καὶ ὡς ἀόριστον παρὰ τοῖς θείοις προφήταις ἐκλαμβάνεσθαι διατείνονται (β). Πλὴν ἀλλὰ καὶ σὺν πᾶσι τούτοις πάλιν, νομίζομεν, ὅτι λίαν ἐπακρίστερον ὁ κριτικὸς ἐξέλαβε τὸ ἀόριστον *πολλά* ὡς λεγόμενον ἐπὶ πραγμάτων καὶ προσώπων, ἀπλῶς καὶ διχα τινὸς σχετικῆς ἀναφορᾶς, ἀντὶ τοῦ ὠρισμένου πέντε. Οὐδεὶς εἶπεν, οὐδ' ἐρεῖ ποτε καὶ Πολύτευχον, τὴν Πεντάτευχον, ὡς οὐδὲ πολυδάκτυλον, τὴν πεντα-

(α) «Ὁ πέντε μὲν αἰτίας, κῆποι δὲ ἐπτά, λουτρὰ δὲ τρία, ἀλλ' εἰς πλὴθος ἕκαστα τούτων κίνηται» (Λιβάν. Ἀντιστικ.). Οὕτω καὶ συνήθως «πέντε» «οὐκ οὐκ» (κίχουγες) ἀπλῶς καὶ μεταφορικῶς ἐπὶ καταίκων, ἢ ἐπὶ ἀνάξις ὀλίγων· ἀπὸ τῶν οὐκ οὐκων, οἵτινες διάγουσι καὶ πέτανται εὐκ ἀγχιλὸν, ἢ ἱλαδόν, καὶ κατὰ πληθος (ὡς οἱ γέραναι), ἀλλὰ κατ' ὀλίγους.

(β) «Q u i n q u e n r b e s - n u m e r u s c e r t u s p r o i n c e r t o p o s i t u s e s t , n i p a s s i m i n S c r i p t i s P r o p h e t a r u m » Schulz. Schol. in Isaiae 19, 18. vol. 8. p. 471.

δάκτυλον καὶ πέντοζον χεῖρα, ἢ τὰ πέντε αἰσθητήρια, πολλὰ. Τοὺς 20 ὅμως δακτύλους πᾶς τις ἀκινδύνως λέγει, ὅταν θέλῃ, πολλούς· οὕτω καὶ τὰ 22 βιβλία λέγονται πολλὰ καὶ τοῦτο εἶπεν ὁ Φαληρεὺς παρ' Ἰωσήφω καὶ Ἀριστέα. Στρεβλῶς δὲ προσήρμωσεν ὁ σοφὸς ἀνὴρ καὶ τὸ χρονικὸν παράδειγμα τῆς πολυετοῦς ἀντὶ πενταετοῦς ἐγεμνθίας τοῦ Πυθαγόρου (βλ. σελ. 409). Τὰ πέντε ἔτη συνεπαγόμενα καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀθροίσματος τῶν, εἰς ἃ φύσει καὶ λίαν ἐπαισθητῶς διαιροῦνται, πολλῶν καὶ ἡμερονυκτίων καὶ μηνῶν, πολλὰ καὶ μακρὰ προσπίπτουσιν εἰς τὴν φαντασίαν (α). Τὰ πέντε δὲ βιβλία (καθὼς καὶ τὰ πέντε αἰσθητήρια, καὶ δάκτυλα), θεωρούμενα συνήθως ὡς πέντε μονάδες εὐσύνοπτοι καὶ μονήρεις, ἢ σύσσοιχοι, καὶ ὁλοσχερεῖς, μένουσιν ἀείποτε πέντε, καὶ οὐδέποτε προσλαμβάνουσι καὶ τὴν ἀόριστον ἔννοιαν τοῦ πολλὰ. Ἐπειτα συμβαίνουνσι περιστάσεις, ὅπότε δεινοποιούντες τὸν λόγον, ἐκφράζομεν ὡς μέγαν καὶ πολὺν τὸν ἄλλως ὀρισμένον ὀλίγον ἀριθμὸν (ἐπὶ χρόνου μάλιστα παραπενομένου βραδύτερον παρὰ τὸ σύνηδες καὶ φυσικόν). Φύσει βαρὺ καὶ δυσχερὲς εἰς τὸν λαλῆτικὸν ἀνθρώπον καὶ τὸ πρὸς ὀλίγον ὥραν, ὡς κωφὸν καὶ ἄλαλον, σιωπᾶν. Ὅθεν καὶ ὅταν τις ἐρωτῶμενος ἀναβάλῃ τὴν ἀπόκρισιν, βραδύνας ἐπὶ πέντε ἢ καὶ δύο τῆς ὥρας λεπτῶν, λέγεται, ὅτι πολλὴν ὥραν, ἢ καὶ πολὺν χρόνον ἐσιώπησε· πολλῶν γὰρ μᾶλλον, ὅταν « πέντε ὅλων ἐτέων λαλέη μηδὲν » ταύτην οὖν τὴν διὰ πέντε ὅλων ἐτέων συνηρᾶν ἐχερρήμοσύνην εἶπεν ὁ Πατριάρχης πολυετῇ (τουτέστι πολυχρόνιον), καὶ ἐξεφράσθη φυσικώτατα. Οὕτω λέγομεν καὶ, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας διετέλεσε νῆστις, ὅταν τις τέσσαρας, φερ' εἰπεῖν, ἡμέρας (παρὰ τὸ κοινῇ τοῖς ἀνθρώποις σύνηδες) ἄσιτος διαμείνῃ. Καὶ ὅταν

(α) Ὅθεν τὸ πολὺ διὰ τὸ ἄθροισμα τοῦ πλῆθους, ἐκλαμβάνεται καὶ ἀντὶ τοῦ πᾶν, ὅλον (πολλοὶ δὲ καὶ εἰ πάντες εἰσὶν) ὅλον = ἀντὶ πολλῶν = (πάντων). Εὐριπ. Ἑκάβ. 280· καὶ, « πρὸς τοὺς πολλοὺς (πάντας ἀνθρώπους). Λουκιαν. Νιγρ. §. 6. πρὸς καὶ Reitz, not. εἰς Λουκιαν. τόμ. 6. σελ. 214. καὶ Schleusn. Lex. N. T. λ. Πόλυς.

δὲ ὀλιγοήμερον νηστείαν πυκνῶς ἐπαναλαμβάνη, πολὺ καὶ τότε λέγεται νηστεύειν. Οὕτως οἱ δις τοῦ σαββάτου νηστεύοντες Φαρισαῖοι (Λουκ. ιη, 12), λέγονται νηστεύειν πολλὰ (Ματθ. θ, 14), δηλαδή πυκνὰ (Λουκ. ε, 33). Ὁ δὲ πάλιν πολὺς χρόνος τῶν ἐννέα ἐνιαυτῶν ἀπέβη τανάπαλιν «*χθιζάτε καὶ πρώϊζα*» (Ἰλ. Β. 303), διὰ τὸν ἐσχηματισμένον λόγον. Καὶ ἐξ ἀναλογίας δὲ λέγεται τὸ πολὺς ἀνθ' ὠρισμένου ποσοῦ, ὡς ὅταν καὶ τοὺς τρεῖς λέγωμεν, ὡς πρὸς ἓνα, πολλούς, κτλ. Ἀλλὰ πολλοὶ γινόμεθα διατρίβοντες ἐξ ἀνάγκης περὶ τὰς ποικίλας χρήσεις τοῦ πολλός, ὅπερ ὁ κριτικὸς ἐγνωμοδότησεν ὅτι καὶ χωρὶς δεινώσεως, ἥ ἐμφάσεώς τινος καὶ σχήματος, ἡ ἀναλογίας, ἀπλῶς δὲ καὶ κυρίως ἐπὶ πραγμάτων λεγόμενον (ὡς λέγεται παρ' Ἰωσήφ) σημαίνει τὸ διωρισμένον πέντε. Ἀλλ' εἴπερ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πατριάρχου ὁ σοφὸς Ἀρχιδιάκονος ἐφήρμοσε παρὰ χορδὴν, πολὺ βαρύτερον ἐσφάλη παρεξηγήσας καὶ αὐτὸ τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν, τὸ «*πολλοὶ ἐπεχειρήσαν*» τουτέστι (καθὼς λέγει) τέσσαρες, ἢ πέντε. Ποίους τούτους ἔννοεῖς Ὀδισ; πότερον ἄρά γε τοὺς πρὸ τοῦ θείου Λουκᾶ συγγράψαντας γνησίους Εὐαγγελιστάς; ἀλλ' οὗτος, κατὰ τινας, εἰς καὶ μόνος ὑπῆρξεν, ὁ θεῖος Ματθαῖος (α). ἔστω καὶ ὁ Μάρκος· ποῦ σοι λοιπὸν οἱ δ, ἢ ε, καθὼς εἶπας ἐρμηνεύων τὸ πολλοί; (β). Πῶς δὲ πάλιν ἀριθμεῖς (πλὴν τοῦ Λουκᾶ) καὶ δ, ἄλλους, καὶ ε, τοὺς γνησίους Εὐαγγελιστάς; Ἄν δὲ πάλιν (ὀρθότερον φρονῶν) ἄλλους

(α) Ματθαῖος μὲν ἔγραψε τὸ Εὐαγγέλιον περὶ τὸ μα, ἢ μή, ἔτος μ. Χ. Ὁ δὲ Λουκᾶς, τῷ νθ. Μάρκος δὲ, τῷ ξε. Ἐσχάτος δὲ πάντων ὁ Ἰωάννης. Οἱ δὲ τινες καὶ τὸν Μάρκον πρὸ τοῦ Λουκᾶ συγγράψαι πιθανώτερον νομίζουσι (βλ. Εἰρημ. παρ' Εὐσεβ. Ἐκκλ. ἱστ. Β. 8. καὶ Ἱερων. αὐτόθ. βιβλ. 5, 25: καὶ γ, 24 καὶ Εὐθύμ. Ζηζαν. ἐρμην. εἰς Λουκ. α, κτλ. καὶ πρεσίμ. ἐρμην. εἰς Μάρκ. καὶ Χρυσόστομ. τομ. ζ. σελ. 7. κτλ. πρὸλ. Cave Script. Eccles. Hist. Liter. T. 1. p. 11 — Du-Pin Nouv. Biblioth. des Aut. Eccles. T. 1. 65. — Μελέτ. Ἐκκλ. ἱστορ. π. α. σελ. 40).

(β) Καὶ ἄλλοι δὲ τινες εἰς τὸν Ματθαῖον καὶ τὸν Μάρκον ἀναφέρουσιν, ὡς πρὸ τοῦ Λουκᾶ συγγράψαντας, τὸ παρ' οὗτῳ «*πολλοί*» (βλ. τοῦ Χαιμνήστου Γρηγορίου τοῦ Σαραφῆ τὴν ἐν πολλοῖς ὠφελίμην Θεολογικὴν Στοιχειώσιν Νέμ. α. κεφ. η. §. 33. σελ. 29. Ἀθήνησι 1840).

τινας μετὰ τοῦ Εὐσεβίου νομίζης, οὗς ὁ θεὸς Λουκᾶς εἶπε πολλοὺς, « τοὺς προπετέστερον ἐπιτετηδευκότας διήγησιν ποιήσασθαι, ὧν αὐτὸς πεπληροφόρητο λόγων » (ὅθεν « ἀναγκαίως ἀπαλλάττων ἡμᾶς ὁ Εὐαγγελιστὴς τῆς περὶ τοὺς ἄλλους ἀμφηρίστου ὑπολήψεως, τὸν ἀσφαλῆ λόγον-διὰ τοῦ ἰδίου παραδεδώκεν Εὐαγγελίου » (α)), ἂν, λέγω, τούτους ἐννοῇ, ἀλλ' οὔτοι καὶ νομίζονται καὶ γεγονάσιν οὐχὶ δ, ἢ ε, ἀλλὰ κυρίως πολλοὶ (καθὼς αὐτοὺς κατὰ λέξιν ὁ θεὸς Λουκᾶς ἀποκαλεῖ)· « Καὶ διάφορα Εὐαγγέλια γέγραπται, ἐξ ὧν τέσσαρα μόνον κέκριται τοῖς μακαρίοις Ἀποστόλοις ἐκκλησιαζέσθαι » (β). — Ὁ δὲ, τέλος, Ὀπτιγῆρος, (σελ. 409) οὔτε βαρέως, οὔτ' ἐλαφρῶς, οὔτε ὅλως ἐσφαλῆ συνιδὼν, ὅτι Νόμον ὁ Ἰωσήπος ὀνομάζει καὶ πᾶσαν τὴν Παλαιάν (ὡς προείδομεν). Εἰ δὲ καὶ τὸ παρ' αὐτῷ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Ἰωσήπου πραγματεύεται περὶ μόνου τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἀλλ' ὅμως μετ' αὐτοῦ συνυπακούονται καὶ οἱ τῷ Νόμῳ συνάμα δημοσίως ἐν ταῖς Συναγωγαῖς ἀναγινωσκόμενοι Προφῆται. Ὅθεν ὁ αὐτὸς Ἰωσήπος εἶπεν ἀλλαχοῦ (Ἀρχ. ις. β, 4) ὅτι α τὴν ἐβδόμην τῶν ἡμερῶν ἀνίσμεν τῇ μαθήσει τῶν ἡμετέρων ἐθῶν καὶ νο-

(α) Εὐσεβ. Ἐκκλ. ἱστορ. γ, 24. Οὕτω καὶ Θεοφύλ. εἰς Λουκ. α. καὶ Εὐθύμ. αὐτόθ, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ « ἐπεχειρήσαν » τοιοῦτους τινες προπετεῖς ὑπεμφαίνει τοὺς πολλοὺς, καὶ τὰς τούτων συντάξεις ἀτελείστας « ὡς ἐπιχειρήσαντας μὲν ἀναγράψασθαι εὐαγγέλιον, πρὸς δὲ τῆς ἀληθείας ἀποπλανηθέντας· οὐ γὰρ περὶ Ματθαίου καὶ Μάρκου τοῦτο φησιν· οὔτοι γὰρ οὐκ ἐπεχειρήσαν ἀλλ' ἔγραψαν » (Εὐθύμ. Ζιγαβην. αὐτ.). Τῶν δὲ τινες νεωτέρων ὡς παρέλικον κατὰ περίφρασιν ἐξέλαβον τὸ ἐπεχειρήσαν, ἐρμηνεύοντες τὸ « ἐπεχειρήσαν » ἀντάξασθαι ἀντὶ τοῦ ἀπλῶς ἀντάξαντο (συνέταξαν). βλ. Krebs Observ. Flav. p. 96.—Glass. Phil. Sacr. p. 191.

(β) Σύγκελ. Χρονογρ. σελ. 601. Bon. πρὸς καὶ Εὐσεβ. Ἐκκλ. ἱστ. γ, 25 κτλ. Τριακονταὶξ περίπτου ἀριθμοῦσι τὰ ἀπόκρυφα εὐαγγέλια. βλ. Du-Pin l. c. T. I. p. 3. — Cave Script. Eccl. Hist. Lit. p. 1-16. — Calmet de Apocryphis Evang.—Fabric. Bibl. Graec. T. XIII. p. 474, καὶ Codex Apocryph. N. Test. vol. 1. p. 42, 768, καὶ vol. 2. p. 624.—Thilo Cod. Apocryph. N. T. vol. 1. prolegom. p. IV. — Suicer. Thesaur. v. Εὐαγγέλιον. — Mosheim. Dissert. ad Hist. Eccl. vol. 1. p. 759. — Εὐγεν. Ἐκατονταετηρ. α. σελ. 230.

μίμων». Καὶ αὐτοὺς εἰς Θεὸν ὕμνους τοῦ Δαυΐδου κατὰ τὴν τῶν σαββάτων ἡμέραν καὶ τὰς ἄλλας ἑορτὰς ἀδομένους ὑπὸ τῶν Λευιτῶν ἔκπαλαι » προσιστορεῖ (Ἀρχ. ζ. ιβ, β). Διὰ τί δὲ μόνον τὸν Μωσῆν ὁ Ἰωσήπος ἐμνημόνευσεν ἐν οἷς Ὀδῖος παρετήρησεν, οὔτε μάντις Τειρεσίας ὁ συνιδὼν, οὔτε πάλιν τυφλὸς, ὡς ἐκεῖνος, ὁ παριδὼν. Ἐξηγήσει δὲ καὶ Φίλων ἐφεξῆς. Ἐν μόνον μένει ἀνεξήγητον πῶς ὁ κριτικὸς διὰ τοσούτων λόγων ἐνταῦθα παραστήσας τὸν Ἰωσήπον ἐννοοῦντα μόνην τὴν Πεντάτευχον ἐρμηνευθεῖσαν ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου, ἔπειτα προΐων, ἐξάγει πάλιν ἐκ τοῦ Ἰωσήπου καὶ τινα τῶν ἱστορικῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς (ἀλλ' οὐχὶ πάντα) τότε δὴ μεθερμηνευθέντα (βλ. ἔμπροσθ. κεφ. θ. §. η).

§. ιη. Γ) Ἄσμενοι συμφάσκομεν μετὰ τοῦ Ὀδίου περὶ τῆς διανοίας τῶν, ὧν εἰς πλάτος ἀντέγραψε, χωρίων τοῦ Φίλωνος. Ἀληθῶς ἐν πᾶσι τούτοις ὁ Πλάτων οὗτος τῆς Συναγωγῆς μόνον ἐννοεῖ, μονώτατον τὸν νόμον τοῦ Μωσέως· περὶ δὲ τῶν ἄλλων βιβλίων τῆς Γραφῆς οὐδὲν ἐν τοῖς τόποις τούτοις εἶπε ῥητῶς, οὐδὲ γρῦ. Ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἀποροῦμεν, πῶς οὐ παρετήρησαν οἱ περὶ τὸν Ὀδῖον καὶ τὰ ἐφεξῆς.

α) Ποῦ τῶν συγγραμμάτων εἶπε ταῦτα ὁ Φίλων; ἐν τοῖς περὶ βίου Μωσέως βιβλίοις. Τούτου δὲ τοῦ Προφήτου καὶ νομοθέτου τὸν βίον ἱστορῶν, καὶ τῆς δι' αὐτοῦ δοθείσης νομοθεσίας τὸ ἱεροπρεπὲς καὶ θαυμαστὸν ἐξυμνῶν, τῶν Μωσέως ἄρα νόμων καὶ τὴν ἐρμηνεῖαν ὡφείλεν ἐξ ἀνάγκης ἐν πρώτοις καὶ κατ' ἐξοχὴν ἱστορῆσαι. Οὐδ' ὑπῆρχε κατάλληλος τόπος ἢ περὶ Μωσέως ἰδιόζουσα πραγματεία, ἵνα καὶ τῶν ἄλλων τῆς Γραφῆς βιβλίων ῥητῶς καὶ διακεκριμένως ἐπιμνησθῇ, καθὼς ἄριστα συνείδον καὶ ἄλλοι (α). Ὅτι ὅμως καὶ ὁ Φίλων ὑπὸ τοῖς Μωσέως, οὗς ἐξύμνησε, νόμους συμπεριελάμβανε καὶ τὰς ἄλλας θείας βίβλους, οὐδεὶς ὀρθὰ καὶ δίκαια φρονῶν ἀμφισβᾷλει (β)· μαρτυρεῖ δὲ καὶ Φίλων αὐτὸς ἀλ-

(α) Valcken. De Aristobul. Jud. p. 59. — Vindication of the history of the Septuagint etc. p. 161. — (β) Οὕτως ἐκρίνε καὶ Schmid. l. c. p. 140. etc.

λαχοῦ Περὶ τῶν δέκα λόγων· (ἐν τῷ Β, τόμ. φ, σελ. 208. Μ.), λέγων τοὺς νόμους τοῦ Δεκαλόγου τεθεσπισμένους ὑπὸ Θεοῦ « διὰ τοῦ τελειοτάτου τῶν Προφητῶν », θεωρῶν δηλονότι τὸν Μωϋσῆν ὡς ἑξάρχον καὶ κορυφαῖον τοῦ συμπαρακολοθῶντος καὶ συνάδοντος χοροῦ τῶν θεσπεσίων προφητῶν (τί γὰρ ἄλλο καὶ τούτων εἰσὶν αἱ θεόπνευστοι συγγραφαί, εἰ μὴ τῶν Μωσαϊκῶν θεσμῶν ἑρμηνεῖς, διατρανοῦσαι τὰς ἀμοιβὰς τῶν τηρούντων, ἢ παραβαίνοντων τὸν θεῖον νόμον, καὶ περιέχουσαι τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, καὶ τὴν συνέχειαν τῆς προρρήσεως τῶν προωρισμένων ἐπαγγελιῶν τοῦ Θεοῦ;). Ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐν βίῳ Μωσέως (Βιβλ. β) ἐξιστόρησιν τῆς τῶν νόμων ἑρμηνείας, ὅταν τοὺς ἑρμηνεῖς (τοὺς Ο) ἱεροφάντας καὶ προφήτας ἐπονομάζῃ, ποίους ἄλλους εἶχε κατὰ νοῦν ὁ Φίλων, εἰμὴ τῶν θεοφορήτους προφήτας, ὧν αἱ βίβλοι μετὰ τοῦ νόμου, ὡς μία θείων θεσπισμάτων περιτομή, συγχρόνως ἀνεγινώσκοντο; καὶ τούτων ἄρα πάντων τῶν θεόπνευστων τοῦ ἱεροῦ κώδικος βιβλίων τὸ πλῆθος ὑποσημαίνων, ἰστόρησε τοὺς Ο ἑρμηνεῖς, ὅτι ἀνέτειναν ἕκαστος τὰς χεῖρας αὐτῶν ταῖς βίβλοις εἰς οὐρανόν (βλ. ὅπισθ. κεφ. ζ. §. ιζ. σελ. 376).

β) Ὁ Φίλων ἑρμηνεύων τοὺς Μωσέως νόμους πολλαχοῦ τῶν συγγραφῶν, συμπαραλαμβάνει καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν βιβλίων ῥήσεις, ὡς ὁμογενεῖς καὶ ἰσοδυνάμους, καὶ (καθὼς εἶπεν ἐπὶ λέξεως) λόγους ἱεροῦς. Οὕτως, ἐξηγῶν τὸ « οἶνον καὶ σίκερα οὐ πίεσθε » (ἐξόδ. λβ, 17), ἐπάγει καὶ ἐκ τῆς Α, Βασιλ. (α. 14, 15): « Διὰ τοῦτο ὁ καὶ βασιλέων καὶ προφητῶν μέγιστος Σαμουὴλ οἶνον καὶ μέθυσα, ὡς ὁ ἱερός φησι λόγος, ἄχρι τελευτῆς οὐ πίεται » (τόμ. α, σελ. 379. Μ.). Καὶ (τ. α. 600. πρβ. σελ. 271) « τὸ ἀδόμητον ἄσμα τῆς χάριτος » λέγει τὴν αὐτόθι (Α. Βασ. β) θεσπεσίαν ψῆδὴν τῆς Ἄννης (χάριν δὲ σημαίνει τὸ Ἄρρα). Καὶ καθόλου δὲ τῶν Βασιλειῶν ὡς ἱεροφαντικῶν καὶ θείων βιβλίων μνημονεύει, λέγων « Καὶ πολλαχοῦ μέντοι τῆς (Μωσέως) νομοθεσίας υἱοὶ Ἰσραὴλ καλοῦνται τοῦ ὁρῶντος, οἱ ἀκούοντες. — Ἄγαμαι δὲ καὶ τῶν ἐν ταῖς βασιλικαῖς βίβλοις ἱεροφαντηθέντων, καθ' ἃς

οὐ πολλὰς γενεαὶς ὕστερον ἀκμάσαντες, καὶ βιώσαντες ὑπαιτίως, υἱοὶ τοῦ τὸν Θεὸν ὑμνήσαντος Δαβὶδ ἀναγράφονται » κτλ. (ἐκ τοῦ Ἑσδρ. 4, α) (α). Μνημονεύει καὶ τὸ ἐν Ἰησοῦ (α, 5) λόγιον τοῦ Ἰλῶ Θεοῦ (τ. α, 430), καὶ τὴν τῶν *Κριμάτων* (ἦτοι τῶν Κριτῶν) βιβλίον ἀναφέρει (424) (β). Καὶ τὸν Δαβὶδ τὸν ὑμνογράφον (τόμ. β. σελ. 603), « ἔρα, λέγει, τῶν ἐταίρων Μωϋσέως » (τόμ. α. σελ. 694), δηλονότι τῶν προφητῶν, καὶ « ἔρα τῶν γνωρίμων τοῦ Μωϋσέως » (410), καὶ ἔτι λαμπρότερον « τοῦ Μωϋσέως θιασώτην » (435)· καὶ ῥήσεις δὲ συχνὰς ἐκ τῶν Δαβιδικῶν ἀναφέρει ψαλμῶν, ὕμνους αὐτοὺς ἑνομαζῶν ἐξαιρέτως, καὶ ὑμνωδίας, καὶ ᾠδὰς (690, 632, κτλ.). Ὡσαύτως καὶ τὸν Σολομῶντα, « ἔνα, λέγει, τῶν Μωσέως φοιτητῶν » (544), καὶ « ἔρα τῶν ἐκ τοῦ θείου χοροῦ » (362)· καὶ χρήσεις ἐκ τῶν Παροιμιῶν μνημονεύει συχνὰς. Οὐδὲ τὸν Ἰώβ παρείδεν ἀμνημόνευτον (585). Τοῦ δὲ πάλιν Ἰσαίου ῥῆσιν ἀναφέρων, εἰς ὅλους τοὺς Προφῆτας ἀνάγει τὸν λόγον καθολικώτερον « καθάπερ (φησὶν) ἐν ταῖς προφητικαῖς ἄδεται ῥήσεσι » (604)· καὶ πάλιν τὸ τοῦ Μωσέως (Ἑξόδ. ζ. 1) *Κύριον ἐξηγῶν* (σελ. 584), συνάπτει καὶ τοὺς ἀδομένους (δημοσίως ἀναγινωσκόμενους) προφητικούς χρησμούς, λέγων· « *Κύριον ὠνόμαζε* (τὸν Θεὸν ὁ Μωϋσῆς) πολλὰ τοῦ ὑπὸ αὐτοῦ χρησθέντων· ἄδεται δὲ τὰ τοιαῦτα· Τάδε λέγει Κύριος » (ὡς ἐν Ἰσ. α, 24. γ, 16. νς. ι, κτλ.). Οὕτω καὶ τοῦ Ἰερεμίου

(α) Φίλ. Περὶ συγγῆς, διαλέκτ. τόμ. α. σελ. 427. ὅπου ὁ ἐκδότης Mangey ἐρῶς παρατηρήσας ἐσημείωσεν, ὡς σημειώσεως ἄξιον, ὅτι τὸ τοῦ Ἑσδρα βιβλίον ὡς μέρος τῶν Βασιλειῶν ὁ Φίλων μνημονεύει.

(β) Ὁ κλεινὸς Ἑρφης κατὰ λάθος υπέλαβεν, ὅτι ὁ Φίλων μνημονεύει μὲν ῥήσεις τῶν Κριτῶν, καὶ τοῦ Ἰώβ, ἀλλ' οὐκ ὀνομαζῶν καὶ τὰ βιβλία, (Herbst l. c. p. 12) ἀλλ' ἀμρότερα κεῖνται παρὰ τῷ Φίλωνι ἐξ ὀνόματος, τὰ τε *Κρίματα*, ἦτοι, αἱ Κριταὶ (βλ. καὶ ἐφεξ. κεφ. θ. §. η), καὶ ὁ *Ἰώβ* (Φίλων. Τ. α. σελ. 585). Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Φίλωνος μνημονευομένων τευχῶν τῆς Γραφῆς, βλ. Horneman, *Observationes ad Illustrat. doctrinae de Canone Vet. Test. ex Philone*. Hauniæ, 1778.—Eichhorn, *Einleit. I. pag. 123—163*. — Horne, *An Introduction to the critical Study and Knowl. of the holy Script. vol. I. p. 41*.

ῥῆσιν παρατιθείς, « ἦν λέγει ὁ Πατὴρ τῶν ὅλων διὰ προφητικῶν ἐθέσπισε φομάτων » (τ. α, 575). Προσαγορεύει δὲ καὶ τοῦτον « τοῦ προφητικοῦ θιασώτην χοροῦ » (444)· καὶ τούτοις ἔτι προστίθῃσι· « Καὶ γὰρ ἐγὼ παρὰ Μωσῆ τῷ θεοφιλεῖ μνηθεὶς τὰ μεγάλα μυστήρια, ὅμως αὖθις Ἰερεμίαν τὸν προφῆτην ἰδὼν, καὶ γινούς ὅτι οὐ μόνον μύστης ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ἱεροφάντης ἱκανός, οὐκ ὠκνησα φοιτῆσαι πρὸς αὐτόν » (α, 147)· καὶ τοῦ Ἰεζεκιήλ, εἰ καὶ ἀνωγύμως, ἀνέφερε ῥῆσιν (τ. β. σελ. 228), ὅτι « ὁ νομοθέτης τῷ Ἰερεὶ γάμον παρθένου καθαρὰς μᾶται » (μὴ χήρας, κτλ. βλ. Ἰεζεκ. μδ, 22 :) (α).

(α) Τοῦτο μὴ συνιδὼν ὁ σοφὸς τοῦ Φίλωνος ἐκδότης Μαγγίους, ὑπέλαθε γλαπτόν ἄρχιερεὺς, ἀντὶ τοῦ Ἰερεῦς, διότι ἐν Λευίτ. κα, ι. μόνον τὸν ἀρχιερεῖα καλύει ὁ νόμος χήραν λαμβάνειν. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Φίλων παρακατιῶν τοῦτο λέγει (αὐτ. σελ. 228, 229). Ἀλλ' ἡ διάκρισις κείται ἐν τούτῳ, ὅτι οἱ μὲν ἱερεῖς, παρθένον ζεῖποτε καὶ αὐτοὶ λαμβάνειν ὀφείλοντες, μόνον χήραν ἐξ ἱερέως ἐλάμβανον (Ἰεζεκ. αὐτόθ.), ὁ δ' ἀρχιερεὺς οὐδὲ τοιαύτην. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ὁ δὲ Φράγκλος εὐθύνει πῶς τὸν Ἰεζεκιήλ, διότι μεταξὺ τῶν ὑπὸ Φίλωνος μὴ μνημονευθέντων βιβλίων τῆς Γραφῆς οὐ συγκατηρίθμωσε καὶ τὸν Ἰεζεκιήλ. Αὐτὸς δὲ ῥαββίς θέλων ἀποδείξει, ὅτι μήτε κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἡρμηνεύθησαν αἱ Γραφαί, ὁ μὲν δ' Ἰεζεκιήλ ἡρμηνευμένος ἦν ἐπὶ Φίλωνος, ἐπάγει καταφανέστατον δεῖγμα τὴν περὶ τοῦ Ἰεζεκιήλ σιωπὴν αὐτοῦ τοῦ φιλαλληγοροῦ Φίλωνος· « Πῶ γὰρ εὗρισκε (λέγει) πλείονας ἀφορμὰς ὁ Φίλων, ἵνα καὶ τὴν ἀλληγορίαν, καὶ τὴν ὑπόστασιν τοῦ λόγου παραγάγῃ ἐκ τῆς Γραφῆς, εἰμὴ ἐν τοῖς πρώτοις τοῦ Ἰεζεκιήλ κεφαλαίοις, ἅπερ ἔχουσι χρωματισμὸν ἐν θουσιώδους θεοσοφίας (Schwärmerisch-theosophisches Colorit), καὶ κατὰ πολλοὺς λόγους ὑπενθυμίζουσι τὸν Νεοπλατωνισμόν; » (Frank. l. c. p. 39). Ταῦτα περὶ τοῦ θεοπνεύστου προφήτου τῆς ἰδίας αὐτοῦ Συναγωγῆς ὁ ὀρθολογιστὴς (ὡς εἰσικεν) ἀρχιερεὺς εἶνε. Ἀλλ' ὁ μὲν Φίλων καὶ ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν καὶ ἐξ ἄλλων βιβλίων τῆς Γραφῆς ἠληγορήσας πολλάκις ἀξίως τοῦ πρώτου τῇ ἀλληγορίᾳ θεοπρεπῶς χρῆσασμένου Μωσέως· καὶ τὴν ὑπόστασιν τοῦ λόγου, οὔτε πλατωνικῶς, οὔτε νεοπλατωνικῶς, ἀλλὰ συμφώνως τοῖς θεοῖς λόγοις ἀπέδειξε (βλ. Mangey praef. in Philon. t. I.). Ὁ δὲ ῥαββίς παραλογίζεται, συνάγων ἐκ τοῦ Φίλωνος τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἡρμηνεύσεις, ἡ μὲν βίβλους τῆς Γραφῆς. Οὕτε κατάλογον τῶν κανονικῶν βιβλίων ἔγραψεν ὁ Φίλων, καὶ εἴ τινα τούτων οὐκ ἐμνημόνευσε, μὴ τυχούσης ἀφορμῆς, ἐν ταῖς σφωζόμεναις αὐτοῦ συγγραφαῖς· ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ ταῦτα τρεῖς αἰῶνας ἔλους πρὸ τοῦ Φίλωνος ἡρμηνευμένα. Οὐδὲ τῆς Ἑσθῆρ, οὐδὲ τοῦ Δανιὴλ ὁ Φίλων ἐμνημόνευσε· ἀλλ' ἀνέφερεν ἀμφοτέρω διὰ μακρῶν ἐτούτω σχεδὸν σύγχρονος καὶ πάντα τὰ τεύχη τῶν Ο, πυκνῶς ἀνελίττων, καὶ τούτων ἀπάντων τὴν ἡρμηνείαν

Ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἰωσή χρησμὸν ἀναφέρει (330), καὶ τὸν Ζαχα-
ρίαν εἶπεν « ἓνα τῶν ἐταίρων τοῦ Μωϋσέως » (414) κτλ. Ταῦτα
δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ Φίλωνος τί ἄλλο κηρύττουσιν, εἰ μὴ ὅτι
καὶ αὐτὸς (ἐν βίῳ Μωσέως) νόμον καὶ νομοθεσίαν λέγων τὴν
τοῦ Μωσέως, καὶ τὴν ἑλληνικὴν αὐτῆς ἐρμηνείαν (ἥ περ καὶ αὐτὸς
ἐχρήστο) καθιστορῶν, συμπεριελάμβανε καὶ πάντας ἅμα τοὺς Μω-
σέως καὶ τοῦ θεοῦ χοροῦ θιασώτας (ὡς ἅμα συναριθμηθέντας, καὶ
τὸ σῶμα τῆς Γραφῆς συναπαρτίζοντας) ὑπὸ τ' ὄνομα τοῦ κορυ-
φαίου χορηγοῦ καὶ τελειοτάτου τῶν προφητῶν ;

γ) Πάλιν τὰ περὶ Μωσέως ἱστορῶν (βίῳ Μωϋσ. βιβλ. γ. σελ.
168, τ. β.) ἔγραψεν, ὅτι, καθὼς οὗτος ἐθέσπισεν, « εἰσέτι καὶ νῦν
φιλοσοφοῦσι ταῖς ἐβδόμαις οἱ Ἰουδαῖοι τὴν πατριον φιλοσοφίαν »
(δηλονότι τὴν ἐκ τοῦ θεοῦ νόμου διδασκαλίαν καὶ ἀκρόασιν) κτλ.
Καὶ πάλιν « Ἀναπέπταται γοῦν ταῖς ἐβδόμαις μυρία κατὰ πᾶσαν
πόλιν διδασκαλεῖα » (προσευκτήρια, συναγωγαί) - « ἐν οἷς οἱ μὲν
σὺν κόσμῳ καθέζονται - ἀναστὰς δέ τις τῶν ἐμπειροτάτων ὑψηγείται
τᾶριστα καὶ συνοίσονται. - ἔστι δ', ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῶν κατὰ μέρος
ἀμυθῆτων λόγων καὶ δογματικῶν δύο τὰ ἀνωτάτω κεφάλαια, τὸ τε
πρὸς Θεὸν διεύσεβείας καὶ ὁσιότητος, καὶ τὸ πρὸς ἀνθρώπους διὰ
φιλανθρωπίας καὶ δικαιοσύνης - ἐξ ὧν δὴλόν ἐστιν, ὅτι Μωσῆς οὐδένα
καίρῳ ἀπράκτους ἐξ τοῦς χρωμένους αὐτοῦ ταῖς ἱεραῖς ὑφηγήσεσι »
(τόμ. β. σελ. 282). Ἐφιλοσόφουν λοιπὸν (λέγει Φίλων) οἱ Ἰου-
δαῖοι τὴν πατριον φιλοσοφίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἀναγινώσκοντες
τοὺς νόμους, ἢ τὰ θεόχρηστα λόγια (καθὼς εἶπεν ἄλλαχού), « καὶ
ἐκ πρώτης ἡλικίας τοῦτο τὸ μάθημα ἐπαιδεύοντο » (σελ. 577).
Ταῦτα καὶ Ἰώσηπος εἶπεν ἀνωτέρω, τὸν νόμον ῥητῶς ὀνομάζων
(§. γ. καὶ §. ιζ.). Ἀλλ' ὅμως ταῦτα πάλιν τὰ θεόχρηστα λόγια
σαφῶς καὶ ἐκπεφασμένως διεῖλεν « εἰς νόμους (τοὺς Μωσαϊκοὺς),
καὶ εἰς λόγια θεσπισθέντα διὰ τῶν προφητῶν, καὶ εἰς ὕμνους καὶ

σαφῶς ἐξηγορήσας Ἰώσηπος· ὅστις καὶ τὸν Ἰεζεκιὴλ πολλάκις καὶ τὰς τοῦτου προφη-
τείας ἐμνημόνευσεν· (τ. α, 520, 522, 523, 527). Ὁ δὲ Φράγκηλος περπεριέεται.

ἡ ἄλλα, οἷς ἐπιστήμη καὶ εὐσέβεια συναύξονται καὶ τελειοῦνται (βλ. ὁπισθ. §. β. σελ. 406). Τίς ἂν ἄλλη παρὰ ταῦτα λαμπρότερα γένοιτο δεῖξις, ὅτι ὁ Φίλων καὶ ἔτι Νόμους ἀπλῶς λέγει (καὶ μάλιστα πληθυντικῶς), καὶ Λόγια θεσφата, καὶ χρησμοὺς, καὶ ἱερὰ γράμματα (τόμ. β. σελ. 475), καὶ βίβλους ἱερὰς ἐν τοῖς συναγωγίοις ἀναγιγνωσκόμενας (τόμ. α. σελ. 675 καὶ τ. β, 458), καὶ πάτριον φιλοσοφίαν καθολικώτερον, συμπεριλαμβάνει καὶ τὰ προφητικά, καὶ τοὺς ὕμνους, καὶ τὰ ἄλλα τὰ βιβλία τοῦ ἱεροῦ κώδικος;

δ) Τελευταῖον ὁ Φίλων ἔζη ἐπὶ τῶν θείων Ἀποστόλων, ὁπότε καὶ αὐτοὶ αὐτοῦ οἱ κατὰ σάρκα συγγενεῖς, οἱ θεηγόροι Ἀπόστολοι, Παῦλος ὁ Ταρσεύς, καὶ Ἰωάννης ὁ Ἱεροσολυμίτης, Νόμον ἔλεγον καὶ πᾶσαν τὴν Παλαιάν, κατὰ τὴν ἐκπαλαί παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις συνήθη τῆς λέξεως ἐκδοχὴν (§. ιδ). Ὁ Φίλων ἀνεγίνωσκε πάντως καὶ τὰ Μακκαβαϊκὰ, καὶ τὴν Σοφίαν τοῦ Σεράχ, καὶ τὰ δύο σχεδὸν αἰῶνας πρὸ αὐτοῦ φιλοπανιθέντα συγγράμματα τοῦ συμφιλοσόφου καὶ συμπολίτου Ἀριστοβούλου, ὅστις καὶ αὐτὸς ἔταξε τὸ Νόμος ἐπὶ τῆς καθόλου σημασίας ἐλοκληρίου τοῦ κώδικος τῶν Γραφῶν (ὡς ὑψόμεθα παρευθές). Ὁ Φίλων, τέλος, ἀνέγνω πάντως (ὡμολόγησε δὲ καὶ Ὀδῖος) καὶ τὴν Ἀριστεύου συγγραφὴν (ὡς μετὰ μικρὸν καὶ Ἰώσηπος), καὶ ταύτην ἐνόησεν ἀκριβέστερον ὅπως οὖν, παρὰ τοὺς περὶ τὸν Ὀδῖον καινοτόμους. Πῶς λοιπὸν οἱ ἄνδρες οὗτοι διαβεβαιουῦσιν, ὅτι οὗτ' ἐγνώριζεν ὁ Φίλων, οὔτε μετεχειρίσθη πώποτε τὸ νόμος ὡς περιληπτικὸν ἐπὶ πάσης τῆς Γραφῆς; Ἐλθέτωσαν νῦν (κατὰ τὴν Ὀδίου φράσιν) καὶ δειξάτωσαν οἱ ἀντιφάσκοιτες κριτικοί!

§. ιθ. Δ) Παρίτω καὶ Ἀριστοβούλος, στάζων ἔτι καὶ διὰ βροχὸς ὁ γηραιὸς ἀπὸ τῆς πολλῆς ἐωλοκρασίας, ὅσην αὐτοῦ κατέχευεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἢ τοῦ νήφοντος Ὀδίου μεθύουσα γραφίς, (βλ. βιβλ. α. κεφ. ιβ.). Νῦν δ' αὐτὸν ἀποδέχεται μάρτυρα περὶ τοῦ πράγματος, καὶ τοσοῦτω μᾶλλον ἀξιόπιστον, ὅσην (λέγει) καὶ παλαιότερον αὐτὸν χρονολογοῦσιν οἱ ἐναντίοι! Ναι, ὦ σοφ-

τατοι, περὶ μόνου τοῦ Μωσέως Νόμου συνέγραψεν ὁ Ἀριστόβουλος τὰς μνημονευόμενας πρὸς τὸν Φιλομήτορα ἐξηγήσεις, καὶ Νόμον, καὶ Νομοθεσίαν, καὶ Νόμου γραφήν, τὴν Μωσαϊκὴν Πεντάτευχον ὀνομάζει· ὁμολογοῦμεν ταῦτα, καὶ συγκατανούμεν καὶ συμφασκόμεν καὶ κεφαλῇ καὶ φωνῇ καὶ γραφῇ! ἀλλὰ τί ταῦτα πρὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος Ἀριστοβούλειον ῥῆσιν; Οὗτος λέγει κατὰ λέξιν τὰ ἐξῆς· «Φανερόν, ὅτι κατηκολούθηκεν ὁ Πλάτων τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ· καὶ φανερός ἐστι περιειργασμένος ἕκαστα τῶν ἐν αὐτῇ λεγομένων. Δηριμῆνεται (ἴσ. γρ. διηριμῆνεται) γὰρ πρὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, δι' ἐτέρων, πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου καὶ (ἴσ. γρ. κατὰ) Περσῶν ἐπικρατήσεως, τὰ τε κατὰ τὴν ἐξαγωγήν τὴν ἐξ Αἰγύπτου τῶν Ἑβραίων, ἡμετέρων δὲ πολιτῶν, καὶ ἡ τῶν γεγονότων ἀπάντων αὐτοῖς ἐπιφάνεια, καὶ κράτησις τῆς χώρας, καὶ [ἡ] τῆς ὅλης νομοθεσίας ἐπεξήγησις. — Ἡ Δ' ὉΔΗ ἙΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΔΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΑΝΤΩΝ [γέγονεν] ἐπὶ τοῦ προσαγορευθέντος Φιλαδέλφου βασιλέως, τοῦ δὲ προγόνου, προσενεγκαμένου μείζονα γιλοτιμίαν, Δημητρίου τοῦ Φαληρέως πραγματευσαμένου τὰ περὶ τούτων » (α). Λέγει τοίνυν ἐν τούτοις ὁ Ἀριστόβουλος, ὅτι

(σ) Ἀριστόβ. παρ' Εὐσεβ. Εὐαγ. Προπ. 663, 664. Α. (πρβλ. Κλήμ. Στρωμ. α, 410). Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ διορθώτιον, ὡς οἶμαι, 1) τὸ ΚΑΙ, εἰς τὸ ΚΑΤΑ (Περσῶν) Οὕτως ἔγραψε καὶ Ὑέτιος (Huet. Demonstr. Evang. Pr. IV. c. 12. §. 3), εἰς αὐτὸς διορθώσας, εἴτε καὶ ὀρθοτέραν ἀναγνούς παρ' Εὐσεβίου γραφήν. Ἄλλοι τρέπουσι (μηδὲν δόν) τὸ καὶ Περσῶν εἰς τὸ καὶ Μακεδόνων. Ὁ δ' Οὐαλκενῆρος θέλει τὸν ΚΑΙ, γράφων «Πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου τῶν Περσῶν ἐπικρ.» «Ἄλλ' ὁ Ἀριστόβουλος (νομίζομεν) τὴν ἐκ τῆς τοιαύτης μάλιστα ἐπαλληλίας τῶν δύο γενικῶν ἀσάφειαν τοῦ λόγου θεραπεύων, προσέθηκε τὴν ΚΑΤΑ (ἵνα ᾗ ὁ λόγος· «πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου ἐπικρατήσεως, ἢ κατὰ Περσῶν (στρατεύσας) ἐπικράτησε». — 2) Μετὰ τὸ «ἡ δὲ ὅλη ἑρμηνεία» λείπει τὸ ῥῆμα. Ὁ Οὐαλκενῆρος νομίζει τὸ διακεπόνηται, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ὑπακουστέον ἐξωθεν, δυνάμει τοῦ προσηγμένου διηριμῆνεται (l. c. p. 61). Ἀλλὰ μετὰ τούτου καὶ τοῦ, ἡ δὲ ὅλη ἑρμηνεία μεσολαβοῦσιν ὅλοι στίχοι ὅκτω· καὶ ἡ τοῦ λόγου συνθήκη δείκνυσιν ἀπίθανον τὴν τοιαύτην ἐξωθεν ὑπακοήν. Ὁρθότερον ἴσως ὁ Βάλτων προσέθηκε τὸ γέγονεν (ὃ καὶ ἡμεῖς κατεχωρίσαμεν ἄνωτέρω)· πλὴν, ὅτι οὗτος ἔγραψε τὸ ῥῆμα μετὰ τὸ «προγόνου». συνάψας (κατὰ λάθος) τὸ προσενεγκαμένου πρὸς τὸ

«Πρὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως» (δηλονότι πρὶν ἢ οὗτος πραγματεύσῃται τὴν ὅλην τῶν διὰ τοῦ νόμου πάντων ἐρμηνείαν),

Δημητρίου, προσθεῖς δὲ καὶ εἰς τὸ πραγματευσαμένου περιττὸν σύνδεσμον, τὸν καὶ (Walt. Proleg. IX. 4).—3) Καὶ τὸ Δηρμήνευται τραπεῖον εἰς τὸ διηρμήνευτο (τοῦτο γὰρ ὁ νοῦς ἀπαιτεῖ). Ὁ δὲ κλεινὸς Οὐαλκενῆρος τοῦτο παριδῶν, ἔκρινεν ὀφελιστόν τὸ πρῶτον «πρὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως» κτλ. (γράφων «διηρμήνευται γὰρ πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου» κτλ.), παρεμβεβυμένον κρίνας τὸ κῶλον καὶ ἀνόντον, καὶ προσέτι ἀηδὲς διὰ τὴν ἐπαληλῶν δύο γενικῶν ἀσυνδέτων «πρὸ Δημητρίου—πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου» προστίθησι δὲ καὶ ὅτι τὸ Φαληρέως λαίπει παρὰ τῷ Κλήμεντι» (Valeken. de Aristob. Jud. p. 48, 49). Ἄλλ' αἰκίως (ἀν μὴ σφάλωμεν) ὤψυνε τὸν δειλὸν κατὰ τῆς φράσεως ὁ κριτικός. Τὸ Φαληρέως ἐξέπεσον ἐκ τῶν παλαιῶν τοῦ Κλήμεντος ἀπογράφων, ὡς ἐξέπεσε καὶ τὸ ἀνωτέρω γέγονεν (ἢ τι τοιοῦτο), καὶ ἄλλο δὲ προσέτι ῥῆμα ἐν τῷ αὐτῷ τοῦ Ἀριστοβούλου χωρίῳ, τὸ κατὰ χάρισε, ὅπερ ἐσθῆ παρ' Εὐσεβίου («Πυθαγόρας πολλὰ μετενέγκας εἰς τὴν ἑαυτοῦ δογματοποίησιν κατέχρισεν». Εὐσεβ. Προπ. 666). Τοῦτο καὶ Οὐαλκενῆρος ἐσημείωσε (l. c. p. 66. πρβ. ἐπισθ. σελ. 158). Τὸ γοῦν Φαληρέως ἐκπεσὼν ἐκ τῶν τοῦ Κλήμεντος, σέσωσται παρ' Εὐσεβίου· μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ τελευταία τῶν αὐτῶν φωνῶν ἐπανάληψις («Δημητρίου τοῦ Φαληρέως πραγματευσαμένου»). Καὶ ἄλλως δὲ τὸ ἐξοβελιζόμενον κῶλον (τὸ «Πρὸ τοῦ Δημητρίου» κτλ.) φαίνεται ἀναγκαῖον πρὸς τὸν σύνδεσμον τῆς ὅλης ἐννοίας. Τὸ προσκείμενον «δι' ἐτέρων» (ἢ, ὡς ἔχει Κλήμης, ὑφ' ἐτέρων, γρ. ὑφ' ἐτέρων) ἀπαιτεῖ πάντως τὰ προηγούμενα «πρὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρ.», οὕτως ἔτεροι ἦσαν ἐκεῖνοι οἱ πρότερον διηρμηνευκότες. Καὶ τούτων πάλιν τὴν ἐποχὴν διορίζει τὸ «πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου» κτλ. [ὡς εἶπερ ἐγγράπτο· «Διηρμήνευτο πρὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως (τουτ. πρὸ τῶν Δημητρίου χρόνων, ἢ πρὶν ἢ Δημητρίου πραγματεύσῃται τὰ περὶ τῆς ἐρμηνείας) ὑφ' ἐτέρων (γενομένων) πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου ἐπικρατήσεως.]. Καὶ ἄλλους δέ τινες ἐν ἄλλοις ἀδικοῦς (ὡς νομίζομεν) κατεθάρρουν ὀφελισμοὺς ὁ σοφώτατος Οὐαλκενῆρος (εἰ καὶ καὶ τούτων τινες ἐν παρόδῳ σημειῶνται). Οἷον εἰς τὸ «Ἐν γὰρ τῷ 8 καὶ 30 ἔπει Εὐεργέτου Βασιλέως» (Σ. Σειρ. Προλόγῳ) ἀποκόπτεται τὴν ΕΠΙ (l. c. p. 61. noi.). Ἄλλ' ἡ φράσις ἐστὶν ἡ αὐτὴ καὶ ἡ, ἐπὶ βασιλευσάντος, ἐπὶ ἀρχόντος, ἐπὶ ἀρχιερέως (βλ. α, Μακκ. ιδ', 27) κτλ. χωρὶς δὲ τῆς ἐπὶ ἀδελφον ἀποβαίνει, πότερον, τῆς βασιλείας, ἢ τῆς ἡλικίας τοῦ Εὐεργέτου τὸ 38, ἔτος.—Πρόσθετε καὶ ἄλλο χωρίον Ἀριστοβούλου (Valeken. l. c. p. 71) τὸ ἐρεῖξ. «Τὴν τοῦ πύρρος δύναμιν, παρὰ πάντα θανμάσιον ὑπάρχουσαν, διὰ τὸ πάντα ἀναλίσκειν, οὐκ ἂν εἶδειε φλεγόμενῃν ἀνυποστάτως, μηδὲν ΔΕ ἐξανάλισκον» («ἐξάλειψον, λέγει ὁ κριτικός, τὸν ΔΕ» — ἄλλ' ὥφρισε μᾶλλον εἰπεῖν· πρόσθετε μετὰ τὸ φλεγόμενῃν καὶ τὸν ΜΕΝ), «εἰ μὴ τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ δυναμικὸν αὐτῇ προσέη. Τῶν γὰρ φουμένων ἐν τῷ θρεῖ ἐκείνῳ ΕΞΑΝΑΛΙ-

ὑπάρχον διηρμηνευμένα (διηρμήνευτο) ὑφ' ἐτέρων (ἀνωνύμων ἐρμηνευτῶν), πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου κατὰ Περσῶν ἐπικρατήσεως γενομένων, (μέρη τινα τῆς Γραφῆς ποῖα;) τὰ τε κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν Ἑβραίων (δηλονότι τὰ τῆς Ἐξόδου, ὡς ὠνόμασε αὐτὴν καὶ ὁ παλαιὸς Ἰεζικιὴλ ὁ τραγωδοποιός, Ἐξαγωγὴν ἐπιγράφας τὸ ἑαυτοῦ ποίημα), καὶ τὰ κατὰ τὴν ἔρημον ἐκ θείας ἐνεργούσης ἐπιφανείας θαυμαστὰ συμβεβηκότα (τὰ κατ' αὐτὴν δηλονότι τὴν Ἐξοδον, καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς βιβλίοις τῆς Πεντατεύχου, οἷον ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς [0, 15: ι, 11, 34. ις, 30: ιζ, 8: κ, 11: κτλ.], καὶ ἐν τῷ Λευϊτικῷ [0, 24: ι, 1] ἱστορούμενα), καὶ ἡ (μέχρις Ἰορδάνου) κυρίευσις τῆς γῆρας (τῆς Παλαιστίνης), καὶ τέλος, ἡ τῆς ὁλῆς (Μωσαϊκῆς) νομοθεσίας ἐπεξηγήσεις καὶ περίληψεις, αὐτὸ δηλαδὴ τὸ Δευτερονόμιον (ὅπερ ὁ Πλατωνίζων Φίλων ὠνόμασε καὶ Ἐπιτομίδα. τόμ. β. σελ. 363). Ταῦτα λοιπὸν τὰ Δ, τῆς Πεντατεύχου βιβλία (ἢ μᾶλλον μέρη τινὰ τούτων καὶ συνοπτικὰ ἀποσπάσματα) λέγει ὁ Ἀριστόβουλος διηρμηνευμένα πρὸ Δημητρίου (α). Ἡ δὲ ὉΛΗ ἐρμηνεύει

ΣΚΟΜΕΝΩΝ σφοδρῶς, οὐδὲν ἐξανάλωσε κτλ. Τοῦτο τὸ ἐξαναλισκομένων ἔτρεψεν ὁ σοφὸς ἀνὴρ εἰς τὸ ἐκκαίσιμον, τὸ μὲν ὀρθῶς, τὸ δ' οὐκ ὀρθῶς ὥρρει γάρ, αἶμαι, γράφειν ἐκκαίσιμον Π (εἰμὴ μᾶλλον, καίσιμον Π) ἢ δύναμις δηλαδὴ τοῦ πυρός (ἦν ὁ Ἀριστόβουλος εἶπε καὶ ἀνωτέρω φλεγόμενον, καὶ ἐξαναλισκοῦσαν) ἵνα ἡ ὁ λόγος (ὁμοίως τῇ προτέρᾳ φράσει), ὅτι καὶ δύναμις τοῦ πυρός, καιομένη σφοδρῶς (ὡς τὸ φλεγόμενη), οὐδὲν τῶν ἐν τῷ δρᾶ φεομένων ἐξανάλωσε κ.

(α) Οὕτως ἐρμηνεύει τοὺς Ἀριστοβούλου λόγους καὶ ὁ κλεινὸς Οὐαλκενῆρας (I^c c. p. 48), προστιθεὶς, ὅτι ἴσως ἐξέπασαν ἐκ τοῦ Ἀριστοβουλείου χωρίου καὶ τινες ἄλλαι λέξεις (κείμεναι μετὰ τὸ ἐπικρατήσεως) οἷον «Ἦτε Γένεσις κόσμου», (ὁ δὲ Δαίνος, Dahne Th. α. p. 72, νομίζει ὅτι ἡ Γένεσις ὑπονοεῖται ὑπὸ τὸ Νομοθεσία, καθὼς παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς θεωρουμένη τὸ κύριον τῆς νομοθεσίας μέρος) ἵνα ἡ τῶν Ἀριστοβούλου λόγων ὁ νόθος, ὅτι διηρμήνευτο (πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου) πᾶσα ἡ Πεντάτευχος. Ἄλλοι δὲ συνάγουσιν, ὅτι μόνον μέρη τινα τῆς Μωσαϊκῆς Νομοθεσίας ἐξελληνισθέντα πρὸ τῶν Ἀλεξάνδρου χρόνων βούλεται λέγειν ὁ Ἀριστόβουλος, (Bl. Huet. Demonstr. Evang. Pr. IV, c. 2, §. 3. p. 155. πρὸ. F. Lee in proleg. T. III. Bibl. Gr. Grabij p. ii). ὁ δ' οὖν Οὐαλκενῆρας δριμύτερον καὶ ᾧδρα (καθὼς εἶθε) κατατρέχων Ἀριστοβούλου, τοῦτον αὐτὸν νομίζει πλαστοουργὸν καὶ αὐτῆς δὴ τῆς πρὸ τῶν Ἀλεξάνδρου χρόνων λεγομένης ἐρμηνείας

(συνεχίζει λέγων) τῶν ΔΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΑΝΤΩΝ γέγονεν ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου, MEIZONA (παρὰ τοὺς προτέρους ἐκεῖνους ἐρμηνεῖς) φιλοτιμίαν εἰς τὴν ὅλην ταύτην ἐρμηνείαν προσενεγκαμένου τοῦ βασιλέως, πραγματεία καὶ σπουδὴ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως ». Ἐν τούτοις οὖν τοῖς λόγοις τίς οὐ βλέπει ἐναργῶς ὅτι τὸ μὲν ὅλην ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὴν μὴ ὅλην, ἀλλὰ μερικὴν ἐρμηνείαν ἐκείνην τὴν παλαιάν. Τὸ δὲ ΠΑΝΤΩΝ πρὸς τὸ τίνα (τὰ δ, ἡ ε, δηλονότι μνημονευθέντα Μωσαϊκὰ τεύχη τῆς ἀρχαίας ἐρμηνείας), καὶ ὅτι πάντως σημαίνει πάντα τὰ ΚΒ, κανονικὰ βιβλία τῆς Γραφῆς; ὥστε καὶ τὸ, τὰ διὰ τοῦ Νόμου, δηλοῖ καθόλου πᾶν τὸ πλήρωμα, ἡ τὸ σῶμα τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (ἅτινα καὶ ἐνδιαθήκοι βιβλίοι λέγονται παρ' Ὡριγένει Φιλοκαλ. γ. καὶ Εὐσεβ. Ἐκκλ. ις. γ, 3. καὶ ἄλλως, ἐνδιάθετοι, ὡς πάλιν ὁ Εὐσέβιος, Ἐπιφάνιος, Ἰσίδωρος)· ὡς ἀνέπερ ἔγραψεν ὁ Ἀριστόβουλος « Ἡ δὲ ὅλη ἐρμηνεία πάντων τῶν ἐν πάσῃ τῇ Γραφῇ, ἡ ἐνδιαθήκῃ » (βιβλίων) ἐγένετο » κτλ. Τὸ γὰρ « διὰ τοῦ νόμου » ἰσοδυναμεῖται « ἐν τῷ νόμῳ » (α). Ἐκφράζει δὲ καὶ ἄλλως ἢ διὰ πρόθεσις καὶ τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους παράτασιν καὶ συνέχειαν τῶν βιβλίων ὅλου τοῦ κώδικος τῆς Γραφῆς. Ταῦτα λέγει ὁ Ἀριστόβουλος. Καὶ (πρὸς ἐμφαντικωτέραν ἐξήγησιν) ἐπὶ μὲν τῆς Μωσαϊκῆς Πεντατεύχου

τῆς Πεντατεύχου (ὡς μηδεμιᾶς ἄλλης πρὸ τοῦ Φιλαδέλφου γενομένης ἐλληνικῆς μεταφράσεως μηδενὸς χωρίου τῆς Γραφῆς)· ἀλλὰ περὶ τῆς τοιαύτης ἀρχαίας ἐρμηνείας λέγομεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς· ἥδη δ' ἀπαλλάττοντες (τό γ' ἐφ' ἡμῖν) τὸν Ἀριστόβουλον τῆς εἰς αὐτὸν ἐπαγομένης ἐνοχῆς, λέγομεν, ὅτι καὶ Ἀριστέας (ὃν καὶ αὐτὸς Οὐαλκενῆρος προγενέστερον εἶπεν Ἀριστοβούλου, l. c. p. 60) ἔγραψεν, ὅτι ὁ Θεόπομπος ἐμελλέ « τῶν ΤΩΝ ΠΡΟΗΡΜΗΝΕΥΜΕΝΩΝ ἐπισφαλέστερον ΕΚ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ προσαγορεύει » (σελ. XXXV. ed. Hody). Ὑπάρχον ἄρα καὶ κατὰ τοὺς Θεοπόμπου χρόνους προηρμηνευμένα τινὰ ἐκ τοῦ νόμου, καίτοι ἐπισφαλέστερον καὶ μὴ ἀκριβῶς.

(α) Οὕτω καὶ ἄλλαχού ὁ αὐτὸς Ἀριστόβουλος εἶπε· « λέγεται διὰ τῆς γραφῆς τοῦ νόμου », ἀντὶ ἐν τῇ γραφῇ τοῦ νόμου » κτλ. Valcken. l. c. p. 62. ὅστις καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων φέρει παραδείγματα παρομοίας φράσεως, (Ἀθην. δ, 178, 5, 271, 0, 388 κτλ.). Ὁ δὲ Ἰωσήπος εἶπεν ἀνωτέρω καὶ χωρὶς προθέσεως τὰ τοῦ νόμου (βιβλία).

μετεχειρίσθη τὸ Νομοθεσία (« Κατηκολούθηκεν ὁ Πλάτων τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ. — διερμηνευτο γὰρ πρὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως » κτλ.). Ἐπὶ δὲ τῆς ὅλης ἐρμηνείας ἰδίως ἔθηκε τὸ Νόμος (α τῶν διὰ τοῦ Νόμου πάντων), καθὼς καὶ παρὰ τῷ Ἀριστέῃ καὶ Ἰωσήφῳ καὶ ἐν τοῖς Μακκαβαϊκοῖς καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ κεῖται μάλιστα τὸ Νόμος περιληπτικῶς ἐπὶ πάσης τῆς Γραφῆς, ὡς προεῖπομεν. Ταύτην εἶναι τὴν γνησίαν ἐννοίαν τοῦ Ἀριστοβουλείου χωρίου ὡμολόγησαν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Διαμαρτυρουμένων ἄνδρες εὐκλεέστατοι· οἷον Ὀττιγγῆρος, Βοβέριος, Βάλτων, ὁ τῆς Ἐκδικίας συγγραφεὺς, Οὐόσσιος, Οὐαλκενῆρος, καὶ εἴ τις ἕτερος (α).

(α) Ὁ δὲ ῥαββίνος Φράγκελος (l. c. p. 16) συμμαχεῖ μὲν Ὀδίῳ, θέλων πάντως καὶ αὐτὸς, ὅτι τὸ Ἀριστοβουλείου « ἡ δὲ ὁ λ η ἐ ρ μ η ν ε ῖ α » σημαίνει μόνον τὴν Πεντάτευχον ἐρμηνευθεῖσαν ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου. (καίτοι καὶ τοῦτο μῦθος ὁ Ῥαββίς ὑπολαμβάνει, καὶ τὸν Ἀριστοβουλον ὡς ἄριστον πρόσωπον διαγράφει· βλ. ὅπισθ. τ. α. σελ. 423), ἀποβαίνει δὲ καὶ πολὺ δριμύτερος Ὀδίου, κατεξελέγων τὸν Οὐαλκενῆρον ὡς ἡπατημένον περὶ τὴν ἐκδοχὴν τῶν ἀνωτέρω (σελ. 458) λόγων τοῦ Ἀριστοβούλου. — α) λέγει, ὁ Ἀριστοβούλος ἐν τῷ « διερμηνευταί πρὸ τοῦ Δημητρίου » οὐδὲν λέγει περὶ ἑλληνικῆς ἐρμηνείας· ἀλλὰ μόνον ἀπλῶς, « ὅτι διερμηνευταί »· εἰς ποίαν δὲ γλῶσσαν οὐ διορίζει· ὑπολάθει δ' ἂν τις, ὅτι Αἰγυπτιαστί, χάριν τῶν τὴν Αἴγυπτον πρὸ τῆς τοῦ ναοῦ καταστροφῆς κατοικοῦντων Ἰουδαίων — Ἄλλὰ πρῶτον μὲν (ἀπαντᾶμεν). Εἴπερ ὁ Ἀριστοβούλος οὐ διορίζει τὴν εἰς τὴν διερμηνευτο γλῶσσαν, πῶς ὁ Φράγκελος εὐμορφολογῶν διορίζει τὴν Αἰγυπτιακὴν, καὶ τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον ἐπ' ἀδείας προστιθεῖς; Ἐπειτα, ὁ Ἀριστοβούλος διώρισε σαφῶς τὴν ἐρμηνείαν ταύτην οὕτως ἑλληνικῇ, εἰπὼν προηγουμένως ὅτι « κατηκολούθηκε καὶ Πλάτων τῇ Νομοθεσίᾳ » κτλ. (βλ. σελ. 456). ἡ μήπως ὁ Φράγκελος ἔμαθεν ἄλλοθεν ποθεν, ὅτι ὁ Πλάτων ἀνέγνω ταύτην τὴν ἐρμηνείαν Αἰγυπτιαστί (πάντως ὅτε διέτριβεν ἐν Αἰγύπτῳ, καθ' ἣν ἴσως ζεῖποι; ἐρμηνευτο καὶ ἀνεγίνωσκεν Αἰγυπτιακά!). Καὶ πάλιν, προσθεὶς ὁ Ἀριστοβούλος ὅτι « διερμηνευτο πρὸ τοῦ Φαληρέως », ἀπέδειξεν ὅτι καὶ τῶν τεμαχίων ἐκείνων ἡ ἐρμηνεία ὑπῆρχεν ὁμόγλωσσος τῇ γενομένῃ κατὰ τὸν Φαληρέα. Καὶ πολὺ δὲ πλέον ἐναργῶς τοῦτ' αὐτὸ κατέδειξεν, ἐπισυνάψας τὸ « ἡ δὲ ὁ λ η ἐ ρ μ η ν ε ῖ α γ ἔ γ ο ν ε ν ἐ π ῖ Φ ι λ α δ ἑ λ φ ο υ ». Ὡς γὰρ ταύτην, τὴν Ὀλην, ἑλληνικῇ ἐνόει ὁ Ἀριστοβούλος, οὕτω καὶ τὴν τῶν ἄρχαίων τεμαχίων ἐκείνων· (πλὴν εἰμή που ὁ Φράγκελος Αἰγυπτίαν καὶ τὴν ἐπὶ Φιλαδέλφου νομίζει, διότι μὴδὲ ταύτην ὁ Ἀριστοβούλος διώρισε ῥητῶς ἐ λ λ ῆ ν κ τ λ !) — β) Ἀντιλέγων ὁ Φράγκελος πρὸς Οὐαλκενῆρον ἐξηγήσας ταῦτα τὰ τεμάχια τῆς Πεντατεύχου (βλ. σελ. 458), « Ἄλλ' ἐκ τούτων, λέγει, λείπει τὸ

§. κ. Ε) Ὅσον δὲ περὶ τῶν Ταλμουδικῶν καὶ ἄλλων νεώ-
τέρων Ῥαββίνων, ὅτι πολλὰ πολλάκις ἀμαθαίνουσι καὶ ληροῦσι,
καὶ αὐτὸς Ὀδῖος πολλάκις ὁμολόγησεν· οὕτως ἐφεύσθησαν καὶ
περὶ τοῦ ποσοῦ τῶν ἐρμηνευθέντων βιβλίων. Εἰ μὴ πού καὶ αὐτοὶ
τὸν Μωσέως νόμον ἐξέλαβον ἐπὶ πάσης τῆς Γραφῆς, καθὼς εἶπε
τις ἐξ αὐτῶν, Ἰδιὸς αὐτῶν Ῥαββίς, ὁ Ἀζαρίας, ᾧ τινι καὶ ἄλλοι
συμφωνοῦσι πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ (α). Καταιδέσουσι δὲ πάντως τοὺς

Λευϊτικόν ». — Ἄλλὰ καὶ τὸ Λευϊτικόν (ἀπαντῶμεν), ἤτοι μέρη τούτου, περιείχοντο
ὑπὸ τὴν λέξιν Νομοθεσία (ὡς καὶ ἡ Γένεσις, κατὰ τὸν Δακύνον, πλην εἰ μήπου
τοῦτο ἐξέπεσε τῆς Ἀριστοβούλου περικοπῆς, κατὰ τὸν Οὐαλκενῆρον. βλ. τὴν σημείω-
σιν αὐτόθ.) — γ) Ἄλλ' αὕτη (λέγει) ἡ περικοπὴ περιέχει πλείονα τῆς Πεντατεύχου
τὸ. ἡ Κράτησις τῆς χώρας ἀνήκει εἰς τὸν Ἰησοῦν » — Ἄπορον (ἀπαντῶ-
μεν) πῶς ὁ Ῥαββίς ἐπελάβετο τῶν ἐπὶ Μωυσέως ἐντεῦθεν τοῦ Ἰορδάνου τοσοῦτον
κεκρατημένον τῆς Χαναanaίας χωρῶν, ἅς ζῶν ἔτι ὁ Νομοθέτης διένειμεν εἰς τὰς
2 ¹/₃ φυλάς· ὁ δὲ Φράγκελος οὐδεμίαν ἀποδέχεται κράτησιν τῆς χώρας πρὸ
τοῦ Ναυίδου Ἰησοῦ! Ἐπειτα καὶ τούτου τὸ βιβλίον ἀνήκεν εἰς τὴν Πεντατεύχον (ὡς
παράρτημα. βλ. ἐφεξῆς §. κη.), ὁ καλῶς μὲν συνείδεν ὁ Βλῆκκος (Block) κακῶς
δ' ἀνένευσεν ὁ ἀρχираββίνος. — δ) « Ἡ δὲ τῶν γεγονότων αὐτοῖς ἐπι-
φάνεια » εἰς ποῖον ἄλλο (λέγει) βιβλίον ἀνήκει, εἰ μὴ εἰς τὴν Ἐξοδον; ἀλλ' αὕτη
προειρημαμένη (εἰς τὰ κατὰ τὴν ἐξαγωγήν). Ἄλλ' (ἀπαντῶμεν) οὐ μόνον
εἰς τὴν Ἐξοδον ἀνήκει ἡ τῶν θαυμασιῶν συμβεβηκότων ἐπιφάνεια, ἀλλὰ καὶ εἰς
τοὺς Ἀριθμοὺς, καὶ εἰς τὸ Λευϊτικόν, ὡς προείπομεν (σελ. 458). Τελευταῖον ὁ
Ῥαββίς συμπεραίνει, ὅτι « μὴτε χωριστὰ βιβλία, μὴτε τούτων ἐρμηνείαν εἶχε
κατὰ νοῦν ὁ Ἀριστόβουλος· αἱ δὲ λέξεις αὐτοῦ δεικνύουσιν Ἐπιτομήν τινα
ἢ Σύνοψιν (ein Compendium), περιεκτικὴν τῶν ἐπισημοτάτων τῆς πατρίου
ἱστορίας συμβεβηκότων, καὶ τινα ἐπεξηγήσεων, ἢ ἐπιδιόγησιν, ἄλλων τινων,
μὴ συμπεριλαμβανῶν ἐν τῇ Συνόψει. οἷον τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας, τῶν νόμων,
καὶ ἄλλων πολλῶν ». — Ἄλλ' ὁ Ἀριστόβουλος λέγει « ἡ τῆς ὁλης νομοθε-
σίας ἐπεξηγήσεις, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο δύναται σημαίνειν, εἰμὴ τὴν Ἐπιτο-
μίδα, ἥτοι τὴν τῶν νόμων ἐπανάληψιν, ἢ τὸ Δευτερονόμιον. Εἰ δ' ὁ
Φράγκελος φαίνεται γελοῖος οὕτω διαστρέφων τὸ Ἐπεξηγήσεις, ἀποβαίνει καὶ
παράδοξος, ὁμολογῆσας τὴν Σύνοψιν ἢ Ἐπιτομήν, δι' ἧς κατεσκευάσεν, ὅτι βούλεται
ἀναϊρεῖν. Αὕτη γάρ, ἢν φησιν, ἡ Σύνοψις ἐγένετο πάντως ἐκ τινων βιβλίων Ἰου-
δαϊκῶν. Ταῦτα δὲ ὁ Ἀριστόβουλος ἐννοεῖ καὶ γράφει σαφῶς, ὅτι ἦσαν τὰ τῆς
Μωσαϊκῆς Πεντατεύχου, τί λοιπὸν ἄλλο καὶ ὁ Φράγκελος ὁμολογεῖ, εἰμὴ ὅτι εἶπον
οἱ περὶ τὸν Οὐαλκενῆρον, ἐξηγουντες ἐξ αὐτῶν τῶν Ἀριστοβούλου λόγων τὰ βιβλία
τῆς Πεντατεύχου, ἐξ ὧν γέγονεν ἡ Ἐπιτομή;

(α) R. Azaria apud Hotting. Thes. phil. p. 315. πρὸς Masij praeef. in
Josuam. — Vales. in Epist. ad Usser. etc. Βλ. ἐπισθ. σελ. 412.

κριτικούς και τῶν Ἰουδαίων οἱ ἀρχαιότατοι (οὓς αὐτοὶ μαρτύρονται) οἱ ἑλληριστὲς συγγράφοντες, Ἀριστοβούλος καὶ Φίλων καὶ Ἰώσηπος, οἵτινες ἐκλαμβάνουσι τὸ νόμος καὶ καθολικώτερον ἐπὶ τῆς Γραφῆς· καὶ πᾶσα δὲ ἡ παλαιὰ Συναγωγή ἀνεγίνωσκε τοὺς προφῆτας, ὡς ἐρμηνείαν τῶν Ο, καθὼς καὶ τὴν Πεντάτευχον. Εἰ δὲ καὶ ιδιότροπος πεισμονὴ προτιμᾷ καὶ τέθηπτε τοὺς νεωτέρους Ῥαββίνους, φθόνος οὐδεὶς! σπάτω τοῦ καλοῦ κρατῆρος τῆς Ταλμουδοῦ σοφίας, ἂν θέλῃ, χανδόν· ἀλλὰ μὴ συμπαρασυρέτω καὶ τὸν μακάριον ἱερώνυμον, ἅτε δῆθεν ἀκριβῶς ὁμοφρονούντα (§. η). Ποίαν ἔχουσιν ὁμοίωσιν αἱ τούτου τοῦ Πατρὸς μερικαὶ τινες καὶ ἄστατοι καὶ κοῦφαι παρεκτροπαὶ (ἃς αὐτὸς πάλιν ἀλλαγῶ διορθοῦται τὰς πλείστας), πρὸς τὰς ἐκ προθέσεως καὶ ἐπιμόνους ὑβρεῖς καὶ δυσφημίας, ὅσας πολλοὶ τῶν νεωτεριστῶν ἀνέδην ἐξηρεῶσαντο κατὰ τε τῆς ἐρμηνείας, καὶ κατὰ τῶν θείων Πατέρων, μὴδ' αὐτὸν πολλάκις ἐξαιροῦντες τὸν ἱερώνυμον; ἀλλὰ περὶ τούτου καὶ ἐφεξῆς (§. κβ).

§. κα. Ἐν δὲ τῇ μεταξὺ σφοδρῶς πρὸς Οὐαλέσιον καὶ χειμαρῶδης ἐπιπίπτων ὁ κλάμος τοῦ κριτικοῦ, παρασύρει (ὅπερ δὴ ἐλέγομεν) καὶ τοὺς μακαρίους ἡμῶν Πατέρας, προστιθεὶς καὶ ἄλλα τούτων ὀνόματα πολλῶν, ὅσους ὁ Οὐαλέσιος συμπεριέλαβεν, ἐπιτομώτερον εἰπὼν, «καὶ πάντες οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς». Ὁ δὲ Ὀδῖος καὶ κατ' ὄνομα πάντας σχεδὸν τούτους ἀπαριθμεῖ, τὸ μὲν, ἴσως, πρὸς ἐπίδειξιν κριτικῆς πολυμαθείας ἀτρομότητος καὶ παντόλμου, «δὲ ἦν ἄν καὶ Οὐρανίωσι μάχοιτο», τὸ δὲ, καὶ ἵνα μὴδεὶς τῶν θεοφόρων καὶ σεβασμίων ἐκείνων ἀνδρῶν ἀνύβριστος ἀπομείνῃ, προπηλακισθῶσι δὲ πάντες καὶ ἐξ ὀνόματος. «Οὐδὲ τοῦ Ἀριστοβούλου» (οὗτινος τὰς μνημονευομένας ἐξηγήσεις ψευδεπιγράφους ἀνεκλήρυττεν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν, εἰς τὸν θ, αἰῶνα κατακυλίων), οὐδ' αὐτοῦ τοῦ (καθὼς αὐτὸν μυριάκις ὀνομάζει) Ψευδαριστέου, τίθησιν ἀντάξιον ὄλον σὺνάμα τῶν ἀρχαίων τῆς Ἐκκλησίας διδασκάλων τὸν ἱερώτατον θίασον! Πάντες (κατ' αὐτὸν) καὶ οἱ Ἀποστολικοὶ, καὶ οἱ τούτων

ἐρεξῆς διάδοχοι Πατέρες οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν εἶχόν τι μαθεῖν περὶ τῶν Γραφῶν, εἰ μὴ παρὰ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τούτων συγγραψάντων μετὰ Χριστὸν (διότι καὶ τὴν Ἀριστέου πλαστογραφίαν τίθησι μετὰ τῶν Ἰωσήπου καὶ Φίλωνος χρόνων!). Καὶ ὅμως οὐδ' οὕτως οὐδὲν πάλιν παρ' αὐτῶν ἐδιδάχθησαν οἱ Πατέρες! οὐδ' ἐνόησαν τὰς Ἀριστέου καὶ τοῦ Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου συγγραφάς· ἀλλ' ἐν ᾧ οὗτοι μόνον ἐπὶ Φιλαδέλφου τὴν Πεντάτευχον ἰστοροῦσιν ἐρμηνευθεῖσαν, οἱ νωθροὶ γέροντες ἐκεῖνοι, μὴ νοήσαντες αὐτῶν τὴν διάνοιαν, ἐπλανήθησαν, καὶ κεκλεισμένοις ὄμμασι (τὸ τῆς παροιμίας) ἀπεδέξαντο, ὥς τῶν Ὁ ἐρμηνέων ἔργον, δολόκληρον τὸν κώδικα τῶν Γραφῶν! καὶ τοῦτο, μόνον καὶ μόνον διότι τοῦτον ἔβλεπον ὅλον ἐξελληνισμένον πρὸ τῶν Ἀκύλα χρόνων! (ἔτεσι δὲ πόσις πρὸ τοῦ Ἀκύλα πρότερον ἤρμηνεῦθη, οὐδ' ὅπως ἐξήτασαν· ἐπλανᾶτο δὲ ἄρα κακείνων ὁ νοῦς ἀορίστως, ὥς καὶ αὐτὴ ἡ κενόφρωνος Ὀδίου φράσις ῥέμβεται πλανῆτις, «κατὰ σκότον ἀοριστίας ἡλίσκουσα»). Αἱ δ' ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων πανταχοῦ συσταθεῖσαι (καὶ μάλιστα αἱ ἐξ ἐθνῶν) Ἐκκλησίαι, καὶ πρῶται παρ' αὐτῶν τὰς προφητικὰς παραλαβοῦσαι Γραφάς, οὐδὲν οὐδ' ὅπως ἤκουσαν ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων ἐκείνων στομάτων ἀσφαλές καὶ βέβαιον περὶ τοῦ κύρους τῆς ἐρμηνείας τῶν ἑβραϊκῶν Γραφῶν. Οὐδὲ Κλήμης, οὐδ' Ἰγνάτιος, οὐδ' ἄλλος τις Ἕλλην τὸ γένος, ἢ ἐλληνιστὴς, ὁπαδὸς τῶν Ἀποστόλων καὶ διάδοχος, οὐδ' αὐτὸς γοῦν ὁ Τιμόθεος, οὐδὲν οὐδέποτε παρ' αὐτῶν (ἐμπαρόδως καὶ καὶ διηγηματικῶς) ἀκηκόασι περὶ τῶν βιβλίων, τίνες ἄρα ταῦτα καὶ πόσα καὶ πότε μετηρμήνευαν ἐλληνιστὶ ἐκ τῆς ἑβραϊδος φωνῆς (α).

(α) Ἐν τῷ «Φέρει καὶ τὰ βιβλία, καὶ μάλιστα τὰς μεμεράνας» (β. Τιμ. δ. 13) αἱ ἐξηγῆται βιβλία, λέγουσι, τὰ τῆς θείας Γραφῆς. Ὁ δὲ ἱερὸς Θεοδώρητος «Μεμεράνας (λέγει) τὰ εἰλητὰ κίκληκεν· οὕτω γὰρ Ῥωμαῖοι καλοῦσι τὰ δέρματα· ἐν εἰλητοῖς δὲ εἶχον πάλαι τὰς θείας Γραφάς· οὕτω δὲ καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ἔχουσιν Ἰουδαῖοι» (βλ. ἐπισθ. σελ. 377). Ὁ δὲ Θεοφύλακτος γενικώτερον εἶπεν, ὅτι «αἱ μεμεράναι ὠφελιμώτερά τινα περιεῖχον» (ἱερμ. αὐτῶν). Καὶ τις ἄλλος ἀρχαῖος σχολιαστὴς «Μεμεράνας, ἐχούσας τὸν νόμον

Ἄλλ' οὕτω κῆκείνοι, κῆκείνων οἱ μαθηταί (καί τοι ἄλλως καὶ τῆς κατὰ κόσμον σοφίας καὶ φιλολογίας ὄντες ἐγκρατεῖς) ἄκριτοι καὶ προβατώδεις ἀνεγίνωσκον καὶ ἐκήρυττον τὰς Γραφὰς τῶν προφητῶν, ἀποδεχόμενοι πᾶν τὸ προστυχόν ὡς ἐρμηνείαν τῶν Ο! Τὸ δὲ παρὰδοξότατον, ὅτι συνεφώνουν μετ' αὐτῶν καὶ πάντες οἱ τότε σύγχρονοι Ἰουδαῖοι, συνομολογοῦντες κῆκείνοι πάσας τὰς ἐνδιαθήκους Γραφὰς ἡρμηνευμένας ὑπὸ τῶν Ο. Καὶ μάρτυς ὁ Τρύφων, ἐλλόγιμος Ἰουδαῖος, συμφάσκων περὶ τούτου χωρὶς τινος ἀντιλογίας πρὸς τὸν συνδιαλεγόμενον Ἰουστίνον, τὸν μάρτυρα καὶ φιλόσοφον, ὁσάκις οὗτος ἐξέφερε πρὸς αὐτὸν ῥήσεις προφητικὰς ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο· καὶ ῥητῶς δὲ τοῦ περὶ τὴν ἐρμηνείαν ἰσορήματος ἐπεμνήσθη (Δικλ. πρὸς Τρύφωνα, §. 71. κτλ.). Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ περὶ τὸν Ὀδῖον τοῦτο φρονούντας τοὺς Ἰουδαίους ἐκείνους ὁμολόγησαν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν, διαβεβαιοῦντες, ὅτι περὶ τῶν οἰκίσκων ἠπάτησαν δῆθεν τὸν Ἰουστίνον οἱ τὸν μῦθον τοῦτον πλάσαντες Ἰουδαῖοι (κεφ. ζ. §. β. σελ. 344). Τί γὰρ ἄλλο κῆκείνοι πρὸς τὸν μάρτυρα ἀπεδείκνυνον, εἰ μὴ πάσας τὰς βίβλους τῆς Γραφῆς ἐρμηνευθείσας ἐν ταῖς οἰκίσκοις; Ὅτι δὲ καὶ ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων (κατὰ τοὺς Ἰωσήπου δηλαδὴ καὶ Φίλωνος χρόνους), καὶ πολὺ πρὸ

ἐν αὐταῖς γεγραμμένον. Οἱ δὲ βιβλία μὲν, τὰς ἑβραϊκὰς γραφὰς, μεμβράνας δὲ, τὴν ἑλληνικὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν. Τῶν δὲ τινες νεωτέρων τὰ βιβλία μόνον ἐπὶ τῶν θείων γραφῶν ἐκδεχόμενοι, μεμβράνας εἶπον, οἱ μὲν τὰς πρὸς τὸν Ἀπόστολον ἐπιστολὰς τῶν Ἐκκλησιῶν (βλ. α. Κορ. ζ. 1), οἱ δὲ, τὰ ἀντίγραφα τῶν αὐτοῦ τοῦ Ἀποστόλου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας ἐπιστολῶν. Οἱ δὲ, καὶ κενάς, ἢ παντάπασιν ἀγράφους ὑπέλαβον τὰς μεμβράνας, αἱ εἶχεν, ὡς χάρτας, πρὸς τὸ γράφειν (Zegerus Annot. in h. l. καὶ Demagistr. l. c.). Οἱ δὲ περὶ τὸν Γρότιον (Annot. in h. l.), ὡς περιεχούσας ἐξ ἑλλήνων τινων ἀποσπάσματα (οἷα τὰ, αἷς ἐχρησάτο, τοῦ Ἑπιμενίδου, τοῦ Ἀράτου, τοῦ Φιλήμονος). Οἱ δὲ περιεργότατοι, τέλος, ἐκρίναν ὅτι περιείχον σημειώσεις τινας ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν τινων συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν θείων Γραφῶν! (βλ. Suicer. Thesaur. T. 2. p. 341.). Οἱ δὲ εἴπερ ὁ οὐρανοβάμων Παῦλος «δὶ οὗ ἐλάλει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον» εἶχε χρεῖαν (οὐχ ὄρεῖ;) προχείρων τινων (promptuarium), τουτίστι σημειωματικῶν ἀνθελογίων (ἢ σημειωματρίων) εἰς μνήμης ἐπιβοήθεια πρὸς τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου, κατὰ τοὺς πρωτοπείρους ἱεροκήρυκας!

τερον, οἱ πανταχοῦ γῆς ἐλληνίζοντες Ἰουδαῖοι ἀνεγίνωσκον ἐν ταῖς
 Συναγωγαῖς τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας κατὰ τὴν μίαν τότε καὶ
 μὲν ἐρμηνείαν τῶν Ο, τοῦτο καὶ αὐτοὶ συνομολογοῦσιν οἱ κριτικοί.
 Ἡδὴ δὲ πρὸς πάντας ὀρθοὺς λογισμοὺς, καὶ αὐτοὶ πρὸς ἑαυτοὺς
 ἰσχυρῶς ἀντιφάσκοντες, πᾶριστάνουσι τοὺς μὲν Ἀποστολικούς Πατέ-
 ρας ἀποπλανηθέντας τῆς περὶ τὴν ἐρμηνείαν ἱστορικῆς ἀληθείας, ὡς
 ἀταλαιπώρους καὶ λίαν ὀκνηροὺς περὶ τὴν ζήτησιν αὐτῆς γενομέ-
 νους, τοὺς δὲ διαδόχους ἐκείνων κατόπιν ἅπαντας πλάνοις ἔχουσιν
 ἱλαδὸν παρηκολουθηκότας! - Ἀλλ' ὦ σοφώτατοι ἀνδρῶν, εἴπερ οἱ
 τῶν Ἀποστόλων μαθηταί, καὶ πρὸς αὐτοῖς γενόμενοι τοῖς πράγ-
 μασι πλησιέστατοι, παρεξέτράπησαν τῆς ἀληθοῦς ἱστορίας, τί
 λοιπὸν ἔπαθον, ὅσοι μετὰ τοσοῦτους ἀναστάντες αἰῶνας, ποδηγέτας
 δὲ καὶ διδασκάλους, ἀντὶ τῶν θείων Πατέρων, λήρους Ταλμουδοῦς
 παραλαβόντες, καὶ τινὰς ψυχῆς ἐμπαθοῦς καὶ δοκησιόφου νόθους
 λογισμοὺς ἀναπλάσαντες, ἐκαινοτόμησαν ἄλλην ἱστορίας ἀτραπὸν,
 ἐναντίον τῶν ὑπὸ πάσης μὲν τῆς ἀρχαίας Συναγωγῆς, ὑπὸ πάσης
 δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀνέκαθεν ὡμολογημένων; Οὗτοί
 εἰσι (νομίζομεν) οἱ πλανηθέντες πλάνην ἀληθινήν, καὶ περιπε-
 σόντες εἰς ἀτοπίας πολλὰς καὶ στραγγαλιώδεις. Συμφωνοῦντες
 πρὸς οὓς λέγουσι Ῥαββίνους, ἀντιπεριπίπτουσι μὲν αὐτοὶ πολλάκις
 εἰς ἑαυτοὺς, ἀντιμάχονται δὲ καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἀρχαίους
 Ἰουδαίους, καὶ ἰδίως πρὸς τὸν Ἰώσηπον, τὸν Φίλωνα, τὸν Ἀρι-
 στόβουλον, τὸν Ἀριστεῖον αὐτόν. Διαβάλλοντες τὴν ἀποστολικὴν
 Ἐκκλησίαν ὡς ἡπατημένην περὶ τὴν ἀποδοχὴν τῆς τῶν θείων
 Γραφῶν ἐρμηνείας (ἐπειδὴ, ψευδῶς νεομισμένην ὡς ὅλην τάχα τῶν
 Ο, ὅλην αὐτὴν ὡς κυρίαν καὶ γνησίαν ἡ Ἐκκλησία παρεδέξατο καὶ
 ἐπίστευσε), κατεξανίστανται κατὰ τῆς ἀπλανοῦς ἀγιότητος αὐτῆς,
 «ἥτις ἐστὶ στύλος καὶ ἰδρυάματα τῆς ἀληθείας». Ἐκσφενδονίζοντες,
 τέλος, τὴν μετάφρασιν ὅλων τῶν ἄλλων (πλὴν τῆς Πεντατεύ-
 χου) προφητικῶν βιβλίων, ἀόριστον καὶ σκοτεινὴν πλανωμένην
 εἰς οὓς λέγουσι πρὸ τοῦ Ἀκύλα χρόνου, καὶ μηδὲν ἔχοντες
 εἰπεῖν μήτε τὸν χρόνον τῆς ἐρμηνείας, μήτε τοὺς ἐρμηνεῖς, ἐσύ-

λησαν (ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς) τὸ κῦρος τῶν προφητικῶν Γραφῶν (ὅπερ καὶ τινες τῶν παρ' αὐτοῖς εὐλαβεστέρων ἀπεδιοπομπούντο, φρίσσοντες δικαίως ὡς ἀποτρόπαιον) (α), καὶ δεινῶς προσέκρουσαν « πρὸς τῷ θεμελίῳ τῶν Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων ». - Τὰς δὲ τῶν Μακρωνιτῶν περὶ τῆς Συριακῆς τῶν γραφῶν μεταφράσεως παχυλὰς μυθολογίας εἰς μύτην, μᾶλλον δὲ, καὶ καθ' ἐαυτῆς ἐμνημόνευσεν ἡ τοῦ Ὁδίου πολυμάθεια. Οὕτε γὰρ τὴν ὑπὸ τῶν Ο, πατρῶν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν ἐκείνοι ἠρνήσαντο πώποτε, καὶ πρὸς ταύτης τὸ παράδειγμα προφανῶς φιλοτιμηθέντες τινες ἐξ αὐτῶν, πολλοὺς μετὰ Χριστὸν αἰῶνας, διεσκεύασαν τὸν μῦθον τῆς Συριακῆς ἐρμηνείας (περὶ ἧς λέγομεν ἄλλαχού). ὥστε καὶ ὁ μῦθος οὗτος εἰκονίζει τὴν ἀλήθειαν, καθὼς καὶ ὁ περὶ τῶν γραμματικῶν τοῦ Πεισιστράτου (κεφ. ζ. §. ια, κε. σελ. 359, 400).

§. κβ. Ἐσχάτον πρόμαχον οἱ ἄνδρες προβάλλονται τὸν μακάριον ἱερώνυμον (§. η). Ἀλλ' ὅσον περὶ τούτου, ἐπειδὴ καὶ οἱ περὶ τὸν Ὁδίου καταφρονοῦσι τοῦ Βαρονίου καὶ τῶν ἄλλων Δυτικῶν, ἀκουσάτωσαν τὸν αὐτοῖς ὁμόδοξον Βάλτωνα. « Καὶ αὐτός (φησιν) ὁ ἱερώνυμος, καίτοι που φαινόμενος ὡς ἀμφιβάλλων, ἀλλ' ὅμως ἐν τοῖς εἰς τοὺς προφήτας ὑπομνήμασι παρὰ τὴν (ἐκ τῆς ἑβραϊδος) λατινικὴν ἐρμηνείαν παρατίθησι κατὰ σειράς, ἢ στήλας ὑπαλλήλους, καὶ τὴν ἀρχαίαν τὴν ἐκ τῆς Ἑλληνίδος, ῥητῶς αὐτὴν ἐπιγράφων κατὰ τοὺς Ο· καὶ ταύτην ἐξηγεῖται, καὶ πανταχοῦ γνησίαν ἐκείνων ἐπιγινώσκει. Καὶ ἐν τῷ β, δὲ βιβλίῳ τῶν πρὸς Ρουφίνον, « Ἐγὼ (κράζει), ἐγὼ που κατεῖπον κατὰ τῶν Ο, οὗς καθ' ἐκάστην ἐν τῇ συνάξει τῶν ἀδελφῶν ἐρμηνεύω; Πᾶσαι μου αἱ πραγματεῖαι ταῖς τούτων μαρτυρίαις συνεξυφάνθησαν. Οἱ εἰς τοὺς ιβ προφήτας ὑπομνηματισμοί μου καὶ τὴν ἐμὴν (ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ), καὶ τὴν τῶν Ο, περιέχουσιν ἐρμηνείαν ». Ἄλλαχού δὲ πάλιν α' *H κοινή* (Vulgata) λέγει τῶν ψαλμῶν ἐκδοσις ἡ

(α) Wower. de LXX. p. 72. ὅθεν ἐπὶ καὶ ἡ Μάριος τοὺς φρενεύοντας « μὴ μόνον τὴν Πεντάτευχον ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας ἱστορικὰς βίβλους καὶ τὰς τῶν ἁγίων Προφητῶν ἐρμηνευθείσας ὑπὸ τῶν Ο ». Mac. Praef. in Jos.

αὕτη ἐστὶ καὶ ἡ τῶν Ο ο (α). Ταῦτα περὶ Ἱερωνύμου λέγει Βάλτων (β). Πρῶσθες, ὅτι καὶ πολλὰ χωρία τῶν Προφητῶν οὐ κατὰ τὸ Ἑβραϊκὸν ἀκράτως ἐξελατίνισεν ὁ Πατὴρ, ἀλλὰ μᾶλλον κατὰ τοὺς Ο, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ (γ). Ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν περὶ τῆς ἐρμηνείας μόνης δὴθεν τῆς Πεντατεύχου παράδοξον γνώμην οὐχ ὡς οἰκείαν ἐξέφεραν, ἀλλ' εἰς ἄλλους μᾶλλον ἀπορρίπτει, εἰς τὸν Ἀριστέαν καὶ τὸν Ἰώσηπον, κρησφύγετον ἐν τούτοις ζητῶν πρὸς ἀπολογίαν περὶ ὧν αὐτὸς ἐκ τῆς Ἑβραϊδὸς ἡρμήνευσεν ἄλλως, ἢ ὡς ἔχουσιν αἱ Ο. Οὐδ' ἂν ἐξέπιπτεν εἰς τοιαύτην παραδοξολογίαν, εἴπερ ὀρθῶς κατενόει τὸν Ἀριστέαν καὶ τὸν Ἰώσηπον (ὡς ὤφειλεν ὁ μακάριος, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου, καὶ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως, καὶ μάλιστα τοῦ Ἰριγένους καὶ Εὐσεβίου, ὧν τὰς συγγραφὰς καὶ ἐπὶ καὶ ἀντέγραψεν ἐν πολλοῖς). Νῦν δὲ τῆς Ἀριστέου καὶ Ἰωσήπου γνησίας ἐννοίας ἀπολεισθεὶς, καὶ νομίσας, ὅτι κἀκεῖνοι μόνην τὴν Πεντάτευχον ἱστοροῦσαν ἐρμήνευθαισαν ὑπὸ τῶν Ο, ἀμφοταλαντεύετο ἐνίοτε ζυγομαχῶν· καὶ νῦν μὲν τὴν Πεντάτευχον εὗρισκε μᾶλλον τῶν προφητικῶν συμφωνοῦσαν πρὸς τὸ κατ' αὐτὸν Ἑβραϊκὸν (καίτοι καὶ ταύτης οὐκ ὀλίγας διαφορὰς πρὸς ἐκεῖνο παρατηρήσας)· νῦν δὲ πάλιν ὑπείχεν οὐς ἀμφίβολον πρὸς τινὰς τῶν κατ' αὐτὸν Ῥαββίνων ἀφορῶν, οἵτινες (ὁμοίως ἴσως κἀκεῖνοι τοὺς Ἰωσήπου λόγους παρεξηγοῦντες), προσετίθουν καὶ τοὺς ἰδίους ὀνειρούς, ὡς δόξας τῆς Ἑβραϊδὸς σχολῆς. Ἀλλ' εἴπερ οὕτως ἐφρόναι ἢ ἐπὶ Ἱερωνύμου τῶν Ἰουδαίων σχολῇ, διέφερε λοιπὸν οὐ μόνον τῆς ἐπ' Ἀριστοβούλου καὶ Ἰωσήπου, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτῆς τῆς ἐπὶ τοῦ μάρτυρος Ἰουστίνου· καὶ λίαν ἐπλανᾶτο, «*ψηλαφῶσα τὸ μεσημβρινὸν ἴσα νυκτί*». *Πεπαιδευμένους*

(α) *Epist. ad Sun. et Fretel.* — (β) *Walt. Proleg. c. IX. §. 11. καὶ X. §. 7.*

(γ) Οἷον εἰς τὴν Ἑκκλησιαστήν· «*Sed et Hebraeo transference, magis ut τῶν Ο, Interp. consuetudine coaptavi*» etc. (*Proem. in Eccles.*). Περὶ τῶν ἐν τῇ λατινικῇ βουλῇ τῶν ταύτων ἀναμίσεων τοῦ Ἑβραϊκοῦ πρὸς τοὺς Ο, καὶ τοὺς λοιπούς, βλ. Schaefer, *Institut. Script. Part. I. Sect. I. c. 4.* καὶ *Dissertat. sur la Vulgate.* — *Waltou Proleg. X. §. 9. sqq.* — *Carpzov. Crit. Sacr. II. c. VI. §. 3. pag. 679.*

δὲ λέγων ὁ Ἱερώνυμος, ἐνόει πάντως τοὺς περὶ τὸν Ἀριστέαν καὶ τὸν Ἰώσηπον (ὡς καὶ Βάλτων ἐξεδέξατο τὴν φωνήν). Ἡ δὲ φίλερις Ὀδίου ἀντιλογία συναρπάσασα τὴν λέξιν, ἐξελέπισεν ἡμῖν ἐξ αὐτῆς, ὡς ὄρνις ἐξ ὠν, ἢ ἐκ σίμβλου μέλισσα, σμηγος ἀνωνύμων πεπαιδευμένων (ἀδιορίστως, Ἰουδαίων τε καὶ Χριστιανῶν), οἵτινες ἐπὶ τοῦ Ἱερωνύμου συνωμολόγουν τὴν τοιαύτην ἀλήθειαν! Οὕτως, ὁ δίκαιος κριτικὸς τοὺς μὲν ὀνομαστοτάτους τῶν θείων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων ἀπεσκυβάλισεν, ὡς πεπλανημένους· πλάττει δὲ πιστοὺς τῆς ἀληθείας ἰδμονας ἀνθρώπους, ὧν οὐδὲ τὰ ὀνόματα προφέρειν ἐπίσταται. Καὶ παρακατιῶν δὲ πάλιν εἰσάγει καὶ ἄλλους ἀνωνύμους Πατέρας δῆθεν τῆς Ἐκκλησίας (ὧν τὸ κύρος σέβεται παρὰ πολὺ!), συνεξηγοῦντας μετὰ τοῦ Ἱερωνύμου τὴν Ἠσαίου ῥῆσιν ὡς προφητεύουσαν διὰ τῶν Ε, τῆς Αἰγύπτου πόλεων, μόνης τῆς Πεντατεύχου τὴν ἐρμηνείαν! Ἀλλ' ὁ μὲν Ἱερώνυμος αὐτὸς τε ἠλληγόρησε, « καὶ οἱ πλεῖστοι (λέγει) τῶν ἡμετέρων, εἰς τὰς πέντε αἰσθήσεις τὰς πέντε τοῦ προφήτου πόλεις ἀλληγοροῦσιν » (α). Ἐπειτα δὲ μνημονεύει καὶ τὴν γνώμην τῶν ἀνωνύμων, ὅσοι τὸ προφητικὸν ῥητὸν ἠλληγόρουν εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐρμηνείαν τῆς Πεντατεύχου (καίτοι μὴ πάνυ πιθανῶς· ἡ γὰρ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα διαφέρει παρὰ πολὺ τῆς τῶν Χαναναίων, ἣν ὠνόμασεν ὁ προφήτης λέγων, « Ἐσονται πέντε πόλεις ἐν Αἰγύπτῳ λαλοῦσαι τῇ γλώσσῃ τῇ Χαναανίτι »). Ἀλλ' ἐν τούτοις οὐτ' ἐκεῖνοι οἱ ἀνωνύμοι, οὐτ' αὐτὸς ὁ Ἱερώνυμος ἀπέκλειον, οὐδ' ἠρνοῦντο καὶ τῶν ἄλλων βίβλων τῆς Γραφῆς τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ τῶν Ο, μετάφρασιν (ὡς προσεσημειῶται σελ. 415). Πέντε πόλεις εὑρηκαν παρὰ τῷ Προφῆτῃ, εἰς τὴν Πεντάτευχον αὐτάς ἠλληγόρησαν (ταύτην προτιθέντες ὡς κεφάλαιον τῶν ἄλλων Γραφῶν). Εἰ δὲ τὰς πόλεις εὑρισκόν δώδεκα, φέρ' εἰπεῖν, ἢ δύο καὶ εἴκοσι μνημονευομένους ἐφήρμοζον ἂν πάλιν εἰς αὐτάς τὸ Δωδεκαπρόφητον, ἢ καὶ πάσας

(α) Hieron. Com. in Esai. c. XIX. p. 172. Tom. 2. Paris 1609.

τάς κβ, κατονικάς βίβλους τῆς Γραφῆς. Οὕτως ἄλλοι πάλιν καὶ παλαιοὶ καὶ νεώτεροι τὰ, κατ' ἄλλην τινα (συνήθη καὶ παρ' Ἑβραίοις) διαίρεσιν, ΚΔ ἀριθμούμενα τεύχη τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, παρέδωκαν πρὸς τοὺς ΚΔ πρεσβυτέρους τῆς ἱερᾶς Ἀποκαλύψεως (δ, α) (α). Σημείωσαι πρὸς τοῦτοις, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ τὴν *Πετὰπολιν* εἰς τὴν *Πετὰτευχον* μεταλαβόντες, οὐ *Πετὰτευχον* αὐτὴν ὠνόμασαν ἀλλὰ *Νόμον*, συμπεριλαμβάνοντες δηλονότι ὑπὸ τὰς κεφαλαϊώδεις *πέντε* καὶ τὰς ἄλλας βίβλους τοῦ ἱεροῦ κώδικος. Ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἱερώνυμος *Νόμον* εἶπε *πολαχοῦ* καὶ *πᾶσαν* τὴν *Γραφὴν*, προεῖρηται ἄνωτέρω (§. β. σημ.) καὶ ἄλλοι δὲ τοὺς οβ, φοίνικας ἠλληγόρησαν εἰς τὰ ἰσάριθμα βιβλία τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης (βλ. ἑπισθ. 227). Κάκεινο δὲ προσθετέον. Ὁ ἱερώνυμος καὶ τὸ « *θέλω δὲ πέντε λόγους* » κτλ. (α. Κορινθ. ιδ, 19) εἰς τὴν *Πετὰτευχον* ἠλληγόρησε « *ταύτην λέγων εἶναι τοὺς πέντε λόγους*, οὓς ἐκαυχᾶτο θέλειν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λαλεῖν ὁ Ἀπόστολος » (β). Λέγων δὲ τὴν *Πετὰτευχον* ὁ Πατὴρ, συνυπενόει πάντως καὶ τὰς ἄλλας βίβλους τῆς Γραφῆς (ἃς εὐθὺς ἐφεξῆς ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ προσαριθμεῖ). Ἡ μήπως ἤθελεν ἡμῖν παραστήσαι τὸν Ἀπόστολον ἐκ μόνης τῆς *Πετὰτεύχου* θέλοντα διδάσκειν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐχὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν Προφητῶν; Ἀλλ' ὁ σοφὸς Ὀδὸς ἀπὸ τοιοῦτων ὀρμώμενος συλλογισμῶν, ἠδύνατο καὶ ἄλλα κατασκευάσαι θαυμαστότερα. Οἶον, τὰ Δ Εὐαγγέλια προσηγόρευεν ὁ θεὸς Χρυσόστομος « *τετράπολον ἄρμα τῶν Εὐαγγελιστῶν*, ἀλληγορῶν εἰς αὐτοὺς τὸ τετράμορφον ὁμοίωμα τῆς προφητικῆς ἐκείνης ὁράσεως (Ἰεζεκ. α, 4, κτλ. πρβλ. Ἀποκλ. δ, 7). Καὶ ἄλλοι δὲ τῶν Πατέρων ὡσαύτως ἠλληγόρησαν (γ)· οἱ δὲ τινες καὶ τοὺς δ, ποταμοὺς τοῦ

(α) Βλ. Hotting. Thes. Phil. p. 102. — (β) S. Hieron. Epist. 103. ad Paulin. T. 1. p. 1010. Ὁ δὲ ἔρασμος (καὶ ἴσως οὐκ ἀδίκως) βεβιασμένην ἔκρινε τὴν ἀλληγορίαν (αὐτῷ. Schol. Victor.). Βλ. Θεοδώρητ. Θεοφύλακτ. Οἰκουμέν. ἱερην. εἰς α, Κορινθ. αὐτῷ.

(γ) Χρυσόστ. ἑμιλ. ρκβ. — Ἀθανάσι. Συνόψ. τόμ. 6. σελ. 155. — Θεοφύλ. εἰς Μάρκ. σελ. 190 κτλ. Sedulius lib. I. p. 51. κτλ. (πρβλ. Suicer. Thes. T. 1. p. 1234).

παραδείσου εἰς τὴν τετρακτὸν τῶν Εὐαγγελίων ἀνήγον. Ἠδύνατο λοιπὸν ὁ κριτικὸς καὶ ἐκ τούτων τῶν Γραφικῶν ἀλληγοριῶν ἐπίσης συναγαγεῖν, ὅτι πλὴν τῶν Δ, Εὐαγγελίων οὐδὲν ἕτερον τῶν θεοπνευστῶν τῆς καινῆς Διαθήκης βιβλίων ἐνόμιζον οἱ Πατέρες ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων συγγεγραμμένον! Αὐτὸς ὁ ἱερώνυμος καὶ τὰς παρὰ τῷ Ἰεζεκιήλ (μ., 42) τέσσαρας τραπέζας ἠλληγορήσεν εἰς τὰ ὀνόματα τῶν Δ Εὐαγγελιστῶν (α). μὴπως φαίνεται παρὰ τοῦτο μηδεμίαν ἄλλην τῶν ἀποστολικῶν ἀποδεχόμενος συγγραφῶν; Ἀλλὰ παύομεν τὸν περὶ τούτου λόγον, ἐν ἔτι μόνον προσθέντες· ὅτι «*Ἐὰρ χειλῶν οὐ καθίστησιν μία*» καὶ εἰς καὶ μόνος τῶν ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων, ὁ ἱερώνυμος, οὐ δύναται κατισχύσαι τῶν ἐκφαντορικῶν καὶ θεοφθόγων στομάτων ὅλου τοῦ πανσέπτου τῆς ἀληθείας χοροῦ, καθ' ὅσα πρὸς τοῦτον φαίνεται διαφωνῶν (ὡς, εἰ καὶ μὴ ὧδε, ἀλλ' ἐν ἄλλοις εἴωθεν), ἀνθρώπινα πάσχων, καὶ αὐτὸς δὲ πρὸς ἑαυτὸν ἀντιφάσκων, καὶ πάλιν τὰ χεῖρω τοῖς κρείττοσι διορθῶν, ὡς ὀψόμεθα καὶ ἀλλαχοῦ (Κεφ. I. §. κβ).

§. γγ. Ἐφεξῆς ὁ Ὀδῖος (§. θ) ἀντιλέγων πρὸς τοὺς περὶ τὸν Μάσιον καὶ τοσοῦτους ἄλλους νεωτέρους ἄνδρας, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ἀλλ' οὐχ ἦσσαν αὐτοῦ κριτικοὶ καὶ πολυμαθεῖς (ὅσοι δηλαδὴ καὶ ἐκ τῆς τοῦ Φιλαδέλφου φιλοτιμίας τε καὶ φιλομαθείας ἀποδεικνύουσιν ἐπομένῃ τὴν ἐρμηνείαν μὴ μόνον τῆς Πεντατεύχου ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἐβραϊκῶν γραφῶν), πρὸς τούτοις ἀντιλέγων, οὐδὲν εἶπε πρὸς ἕπος. Ἀντιτάσσει τοὺς ἀρχαίους ἐλληνιστάς Ἰουδαίους (τὸν Ἀριστόβουλον καὶ Φίλωνα καὶ Ἰώσηπον), ἀλλὰ τούτους ἴδαμεν τάναντία μαρτυροῦντας. Ἀπορεῖ, πῶς ὅλων τῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς ἐρμηνευθέντων, ἔπειτα πάντες οἱ παλαιοὶ Ἰουδαῖοι, καὶ Ἀλεξανδρινοὶ καὶ Ἱεροσολυμίται καὶ Ταλμουδικοὶ, τοσοῦτον ἐπλανήθησαν, ὥστε νομίσαι μόνην τὴν Πεντάτευχον ἐρμηνευθεῖσαν ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου, καὶ τὸ ἄπορον τοῦτο (λέγει

(α) S. Hieron. Com. in Ezech. XL. p. 948. tom. 2.

χαριέντως). « *Δηλίου δέεται κολυμβητοῦ* ». Ἀλλ' οὐ Σφιγγὸς τὸ αἰνίγμα· οὐδὲ Δηλίου κολυμβητοῦ, ἢ καὶ Καλυμνίου, καί τινος τῶν ἀπὸ Σύμης σπογγοδίου χρήζει πρὸς εὗρεσιν καὶ ἐπίλυσιν νοῦ δὲ μόνον κοινοῦ, καὶ ἦττον ὑπεροπτικῆς ἐπιστασίας εἰς τε τῶν ἀρχαίων ἐλληνοστῶν Ἰουδαίων τὰς συγγραφάς, καὶ τῶν ἱερῶν Πατέρων τὰς ὁμοφώνους μαρτυρίας. Ὅστις τούτους μετὰ προσοχῆς ἀναγινώσκει, βλέπει τὴν ἀλήθειαν. Εἰ δέ τινες τῶν μεταγενεστέρων Ῥαββινίσκων παραληροῦσιν, οὐκ ἐπιστρέφεται, πέμπει δὲ τούτους εἰς κωελίου ῥιζοτομίαν ἀμελλητί. Καὶ ὁρθῶς ἄρα μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων νεωτέρων σοφῶν καὶ ὁ ἴδιος *πρόρρηξον ἀνεσπασμένην* ἀνεκέρυξε καὶ *συντετριμμένην* τὴν γνώμην, ἥτις θέλει τὴν Πεντάτευχον μόνην ἐξελληνισθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ο (α).

§. κδ. Σφόδρα τὸν Ὀδion ἤρεσε καὶ ὁ διορισμὸς τοῦ χρόνου, καθ' ὃν εἰσῆλθη (λέγει) τὸ πρῶτον ἐν ταῖς Συναγωγαῖς ἡ ἀνάγνωσις τῶν Προφητῶν, δακλονότι μετὰ τὸν ὑπ' Ἀντίochου διωγμὸν (§. ι). Ἀλλ' ὁ πρῶτος ταῦτα χρονολογήσας Ἰουδαῖος (Ἠλίας ὁ Λευΐτης, εἰς τῶν νεωτέρων Ῥαββίνων) οὐδεμίαν ἔχει πάροδον εἰς τὸν χορὸν τῶν συγγραψάντων χρόνων ἀναγραφάς, ὡς μῦθον πλάττων, ἄσχημον σεσηρότα, καὶ προφαίνοντα τοῦ ψεύδους τὰς ρυτίδας. Ὁθεν καὶ τὴν τούτου γνώμην ὡς μυθώδη καὶ νόθον ἀπέρριψαν ἄνδρες ἐπισημάτατοι μετὰ τῶν νεωτέρων κριτικῶν (β). Οὐδ' ὠφέλησε τὸν Λευΐτην ὁ Βερθόλδης, Ὀδῖω συμφωνήσας, καὶ κατασπασάμενος καὶ αὐτὸς ὡς ὁρθὴν τὴν τοῦ Ῥαββίνου γνώμην (γ), ἥτις πανταχόθεν ἐξελέγχεται ἀπίθανος. Καὶ γὰρ, α) Ὁ Ἀντίochος ἀναγκάζων τοὺς Ἰουδαίους πρὸς ἀλλοφυλισμὸν, ἀφῆρει τούτους πάντως πᾶν βιβλίον ἱερὸν, δι' οὗ πρὸς τὴν πάτριον θρησκείαν ἐκκοδομοῦντο. Εἰ δὲ τὸν Νόμον ἠφάνιζε, πολὺ μᾶλλον ἐμελλε καὶ τοὺς Προφήτας συναφανίζειν. ἢ μήπως οἱ Προφῆται ἄλλο τι τοὺς Ἰουδαίους

(α) Huet. *Démonst. Evang. Prop.* IV. p. 293. T. 1.

(β) Vitrina in *Observat. Sacr.* c. VIII. — Carpzov. *Crit. Sac.* pag. 148. — Reinhard, de *version. Alex.* pag. 13. — Herbst, I. c. p. 77.

(γ) Berthold's *Einleitung.* etc. I. Bd. pag. 203.

παρά τὰ τοῦ Νόμου ἐδίδασκον καὶ τὰς θείας ἐπαγγελίας; - β) Ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ ἐκείνου, ἡ ἥσαν δεδημοσιευμένα εἰς κοινὴν χρῆσιν καὶ τὰ προφητικά, ἡ ἔκειντο εἰσέτι ἀπόθετα καὶ ἀδημοσίευτα. Ἀλλ' εἰ μὲν τὸ πρῶτον· κατέτρεχε λοιπὸν ὁ Ἀντίοχος οὐχ ἥττον καὶ τὰ προφητικά, « καὶ πᾶσαν ἱερὰν βίβλον » (ὡς μετ' ὀλίγον ὁ Ἰώσηπος μαρτυρήσει). Εἰ δὲ πάλιν τὰ τῶν Προφητῶν ὑπῆρχον εἰσέτι ἀδημοσίευτα, πῶς λοιπὸν ἐν μέσῳ τῆς ταραχῆς ἐκείνης καὶ συμφορᾶς ἡδυνήθησαν οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὴν Παλαιστίνην εὐρεῖν ἀντίγραφα τῶν Προφητῶν, καὶ τούτων περικοπὰς ὀρίσαι καὶ διατάξαι εἰς δημοσίαν καὶ θρησκευτικὴν ἀνάγνωσιν; Καὶ ταῦτα, αὐτογνωμόνως καὶ χωρὶς θεσπίσματος τῆς μεγάλης Συναγωγῆς; Τότε δὲ καὶ ὁ ναὸς ὑπῆρχε βεβηλωμένος, καὶ ἀρχιερεὺς ἦν ὁ μικρὸς Μενέλαος, καὶ πρὸ τούτου Ἰάσων, ὁ τὰ πάτρια προδεδωκώς, καὶ θύων τοῖς εἰδώλοις (Α. Μακκ. α, 54: Β. δ, 10-20: κτξ.)-γ). Ὁ Μακκαβαῖος Ἰούδας, ἀνέλαβε τὴν πόλιν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τὸν ναὸν ἐκαθάρισε μετὰ τριετίαν ἀπὸ τῆς βεβηλώσεως αὐτοῦ, καὶ ἐτήσιον διέταξε τῶν ἐγκαινίων ἑορτήν· (Α. Μακκ. δ, 36-59)· τί μὴ πάλιν διέταξε καὶ τὸ ἀρχαῖον ἔθος τῆς ἀναγνώσεως μόνης τῆς Πεντατεύχου; ἢ μήπως ἡβουλήθη καταλιπεῖν καὶ τὰς δι' ὀλίγων ἐτῶν εἰσαχθείσας περικοπὰς, ἡ Χαφθάρας, τῶν προφητῶν, εἰς διηγετικὴν καὶ ἐπονειδιστὸν ἀνάμνησιν τοῦ δι' ὃν εἰσῆχθησαν διωγμοῦ; - δ). Ὁ μὲν Ἀντίοχος ἐδίωκε μόνον (καθὼς λέγουσι) τὸν Νόμον ἐν τῇ Παλαιστίνῃ. Οἱ δ' ἐν Αἰγύπτῳ Ἰουδαῖοι ποῖον εἶχον φόβον ὑπ' Ἀντιόχου, ἵνα διατάξῃ καὶ αὐτοὶ τὰς προφητικὰς περικοπὰς εἰς δημοσίαν ἀνάγνωσιν, ἐν ᾗ εἶχον ἀνεμπόδιστον τὴν τοῦ Νόμου; Καὶ ἐσφράτευσε μὲν ὁ Ἀντίοχος δις κατὰ τῆς Αἰγύπτου· ἀλλ' ὅμως, πρὶν ἡ σφρατεὺς κατὰ τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ κινήσῃ τὸν κατὰ τῶν Ἰουδαίων διωγμόν. Καὶ στρατεύσας δὲ κατὰ τῆς Αἰγύπτου, οὐκ ἐκράτησε τῆς Ἀλεξανδρείας (α). Ὅθεν οὐδ' εἰς ἀνάγκην ᾗλθον οἱ κατ' Αἴγυ-

(α) Βλ. Α. Μακκ. α, 43 κτλ. Β. Μακκ. ε, 1. — Ἰώσ. Ἀρχ. ιβ, 2. — Περσέ. πρὸς. 78, 81. — Liv. L. 45, c. 12. — Champollion-Fig. Ann. des Lagides T. 2. p. 129. sqq.

πτον Ἰουδαῖοι καινοτομῆσαι περὶ τὴν πάτριον ἀνάγνωσιν τῶν Γραφῶν. Καὶ ἄλλας δὲ δειξέας ἐφεξῆς ὁ λόγος προσεπιμετρήσει περὶ τοῦ πλάσματος τῆς ἐπ' Ἀντιόχου δῆθεν εἰσαχθείσης ἀναγνώσεως τῶν Προφητῶν. Παρίτω δὲ καὶ ὁ σοφὸς Καρφόβιος λέγων ἐπὶ λέξεως ταῦτα. « Ὅσον εὐμορφος ἐπλάσθη οὗτος ὁ μῦθος, οὐδεμιᾷ μαρτυρίᾳ τῶν ἀρχαίων προσεμπεδοῦται, καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν οὐχ ἐνί τινι μέρει φαίνεται πονῶν. Αὐτίκα ἐν τῇ Α, τῶν Μακκαβαίων (α, 56—57) οὐ μόνον καθ' ἐνὸς βιβλίου, τοῦ Νόμου, μανεῖς ὁ Ἀντίοχος ἱστορεῖται, ἀλλὰ καθ' ὅλης τῆς Γραφῆς. « Καὶ τὰ βιβλία (λέγει) τοῦ νόμου ἐνεπύρισαν πυρὶ, κατασχίσαντες. Καὶ ὅπου εὗρίσκετο παρὰ τινι βιβλίον τῆς διαθήκης, καὶ εἴ τις συνηυδύκει τῷ νόμῳ, τὸ σύγκριμα (διάταγμα) τοῦ βασιλέως ἐθανάτου αὐτόν ». BIBAIION δὲ τῆς ΔΙΑΘΗΚΗΣ ἀναμφιδόλως ὁλόκληρός ἐστιν ὁ κώδικς τῶν ἱερῶν Γραφῶν » (βλ. ὅπισθ. σελ. 424· τὸ δ' αὐτὸ σημαίνει καὶ τὸ προηγούμενον, τὰ βιβλία τοῦ νόμου). « Καὶ ἄλλως δέ (φησιν) ὁ Ἀντίοχος, ὅστις τοῦτο μάλιστα ἐσπούδαζεν, ὅπως διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ νόμου ἀποστρέψῃ τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τῆς λατρείας καὶ ἐπιγνώσεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ εἰς τὴν μιαν τῶν ἐθνικῶν δεισιδαιμονίαν, οὐδόλως φαίνεται πιστευτὸν, ὅτι συνεχώρησεν αὐτοῖς ἐλευθέραν καὶ ἀζήμιον τὴν δημοσίαν ἀνάγνωσιν τῶν Προφητῶν. Ὅθεν ἐγγυτέρω (λέγει) τῆς ἀληθείας ἐπλησίασεν ὁ Βιτριγγας, ἀναγαγὼν τὴν ἀρχὴν τῆς δημοσίας ἀναγνώσεως τῶν Προφητῶν εἰς τὸν μείζονα ζῆλον καὶ τὴν θερμότεραν τῶν Ἰουδαίων σπουδὴν, ὅσην ἐπεδείξαντο μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Μακκαβαίων ἀποκατασταθεῖσαν πάτριον πολιτείαν, ἀναζητοῦντες, ἀθροίζοντες, ἀνακρίνοντες πάντα τὰ ἱερὰ βιβλία τῆς ἐπὶ τοῦ Ἰσδρα ἀνακαινισθείσης Γραφῆς. Ἐπειδὴ δ' ἐπέγνωσαν τὰ τε τοῦ Μωσέως καὶ τὰ προφητικά τεύχη μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν πραγματευόμενα, καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν ἀφορῶντα σκοπὸν, ἔχριναν ἀμφοτέρα συνάψαι ἐν ταῖς κατὰ πᾶν σάββατον καὶ τὰς ἄλλας ἑορτὰς δημοσίαις ἀναγνώσεσι » κτλ. Τοιαῦτα ὁ Καρφό-

θιος (α). Ἀλλ' ἡμεῖς ἀπορούμεν, πῶς τὸν ἔτι νεωτέραν τοῦ κατ' Ἀντίοχον διωγμοῦ χρονολογοῦντα τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν προφητῶν ἀναγνώσεως, πολυμαθέστατον Βιτρίγγαν, εὗρηκεν ἐγγύτερον τῆς ἀληθείας γενόμενον ὁ Καρψόβιος, ἀφ' οὗ πρῶτον αὐτὸς εἶπε (καὶ εἶπεν ὁρθῶς), ὅτι τὸ ὑπ' Ἀντιόχου διωκόμενον βιβλίον τῆς Διαθήκης ὑπῆρχεν ὁλόκληρος ὁ κώδικς τῶν Γραφῶν! Μὴ γὰρ ἐκ τοῦ κώδικος οὐκ ἀνεγίνωσκον δημοσίᾳ καὶ τοὺς προφήτας ὡς καὶ τὸν νόμον; καὶ πῶς λοιπὸν ὁ κώδικς ὠνομάζετο βιβλίον τῆς Διαθήκης; Ἔπειτα καὶ ἄλλως, ὁ Βιτρίγγας ὅψε ποτε εἰσάγει τοὺς Ἰουδαίους ἐπιγνόντας τὴν πρὸς τὰ προφητικά συμφωνίαν τῶν Μωσαϊκῶν τευχῶν (μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Μακκαβαίων, λέγει, ἀποκατάστασιν τῆς πολιτείας!). Ἀνέκρινον μὲν γὰρ (καὶ μάλιστα μετὰ τοὺς πολέμους) καὶ ἐπισυνῆγον, καὶ ἐξήταζον ἐπιμελῶς τὰς ἱερὰς βίβλους, μὴ τις ἐν αὐταῖς συνέβη διαθορὰ, κατὰ μεταβολὴν, ἢ προσθήκην, ἢ ἀφαίρεσιν. Ἀλλ' ἡ τῶν προφητικῶν βιβλίων συμφωνία ὑπῆρχε παρ' αὐτοῖς ἐκπαλαι γνωστή. Ἡ ποῦ μένει λοιπὸν ἡ ἐπὶ τοῦ Ἑσδρα διάταξις τῶν θείων κεκριμένων καὶ ἐπίσης θεοπνεύστων κανονικῶν Γραφῶν;

§. κβ. Διὰ ταῦτα (ἐάν τι λέγωμεν), ἴσως ἂν οἱ ἄνδρες οὗτοι πολὺ μᾶλλον πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπλησιάζον, εἴγε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐν ταῖς Συναγωγαῖς ἀναγνώσεως τῶν προφητῶν εἰς ἔτι παλαιότερους χρόνους ἀνῆγον, καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑσδρα ἔκδοσιν τοῦ κανόνος, τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν (β). Ἐν τῷ Ἑσδρα οὐδὲν ἕτερον βλέπομεν ἀναγινωσκόμενον δημοσίως, εἰ

(α) Carpzov. Crit. Sacr. p. 148, 149, καὶ Camp. Vitringa de Synagog. Veter. Lib. 3. par. 2. c. 10.

(β) « Ἐκ γενεῶν ἀρχαίων » εἰδικμένην τὴν ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ σάββατον ἀνάγνωσιν τοῦ Μωσέως, καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν βιβλίων ὑπέλαβον καὶ οἱ περὶ τὸν Φαβρίκιον (βλ. Fabric. Bibliograph. antiq. c. XI. §. 18. p. 531.). Ἀπὸ τῶν Ἑσδρα χρόνων μετὰ τὸν νόμον περικοπῶν καὶ προφητικὰς τινὰς περιοχὰς ἀναγινωσκομένας κατὰ πᾶν σάββατον ἔκρινεν ὁρθῶς καὶ ὁ κλεινὸς Γρότιος. Annot. ad Act. Apost. c. 13. 15). βλ. καὶ ἐφεξ. §. κζ.

μὴ τὸ βιβλίον τοῦ νόμου (τὴν Πεντάτευχον), κατὰ τὴν θέαν τοῦ Μωσέως διαταγὴν (α). Ἀλλ' ὡσαύτως παρὰ τῷ Ἰσδρα οὐδὲν ἀναφέρεται ῥητῶς, οὐδὲ περὶ τοῦ παρ' αὐτοῦ θεοπισθέντος, καὶ ὑπὸ τοῦ μεγάλου Συνεδρίου κυρωθέντος κανόνος τῶν ΚΒ θεοπνεύσιων Γραφῶν, ἐν αἷς εἰσι καὶ οἱ Προφῆται. Ὅτι δὲ καὶ πρὸ τοῦ κανόνος, καὶ πρὸ τῆς μετοικεσίας ἀνεγίνωσκον, ἢ ἑψάλλον τινες περικοπὰς ἐκ τῶν προφητικῶν βιβλίων, φαίνεται ἐκ τοῦ ἐφεξῆς. Ὁ Ἰώσηπος ἱστορήσας τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ κατὰ πᾶν σάββατον καὶ τὰς ἄλλας ἑορτὰς ψαλλομένους, ἔτι ζῶντος τοῦ Προφητάνακτος (Ἀρχ. ζ, ιβ, §. 3). Καὶ βλέπομεν σαφῶς ἐν τε ταῖς Βασιλείαις καὶ τοῖς Παραλειπομένοις ἄδομένους τινας τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ διαταχθέντας ἱεροψάλτας « ὑμνοῦντας ἐν οἴκῳ Θεοῦ, καὶ τὸν Κύριον ὑμνοῦντας ἐν λόγοις Δαβὶδ καὶ Ἀσάφ τοῦ προφήτου » (β). Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῶν διαγράφων ρλς ψαλμὸς μαρτυρεῖ, ὅτι καὶ πρὸ τῆς μετοικεσίας ἦδον οἱ Ἰουδαῖοι λόγους ᾠδῶν, δηλονότι προφητικὰς τινας ᾠδὰς εἰς Θεόν· « Πῶς ἄσχομεν (λέγει) τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἄλλοτρίας; ». Ὅτι δὲ καὶ ἐκ τῆς Πεντατεύχου τινὰς ᾠδὰς ἑψάλλον, φανερόν· ἑψάλλον δὲ πιθανῶς καὶ τὴν Δεσβόρρας

(α) Δευτερ. λα, 9—14. πρὸλ. ε, 3—13. ἱσο. α, 7—8: θ, 35. ἔλ. καὶ τὰ Φίλωνος καὶ Ἰωσήπου ἐν ταῖς προφητικαῖς. Περὶ δὲ τῆς διαίρεσεως τῶν κατὰ σάββατον ἀναγνωσμάτων τοῦ νόμου, ἔλ. Huet. Dem. Ev. Prop. IV. 1—6. — Pfeiffer Crit. Sacri. I. 4. p. 22. — Carpzon. l. c. p. 143. πρὸ καὶ Jahn Einl. I. p. 364.

(β) Β. Βασιλ. κβ: Α, Παραλ. ις, 8: κε, 1—16: Β, Παραλ. κθ, 30: ἔλ. καὶ Νεεμ. ιβ, 36, κτλ. πρὸλ. τὰ Κρυφαῖα παρὰ Schmid. l. c. p. 267. καὶ Schulz Schol. in V. T. vol. 4. pag. 359, 367, 370. Καὶ τὰς προφητικὰς δὲ περικοπὰς (ἢ Χαφθάρας) πολλοὶ θέλουσι ψευδῶς, ὡς δὴθεν ὠρισμέναις ἐξ ἀρχαίας διαίρεσεως, φέροντες εἰς δεῖξιν τὸ τοῦ θεοῦ Δευκᾶ (δ, 17). Ἀλλ' ἐκ τούτου πᾶν τοῦναντίον φαίνεται, « Ἐπεδύθη (ψηφίσθη) αὐτῷ βιβλίον Ἰσαΐου — καὶ ἀναπτύξας εὗρε τὸν τόπον » κτλ. ἵστα ὁρθῶς ἔκριναν οἱ περὶ τὸν Ἰάνην (Jahn Einleit. I, 366), ἔτι ὁ μὲν Ἀρχισυνάγωγος, ὡς φαίνεται, διώριζε τὸν προφήτην· ὁ δ' ἀναγνώστης αὐτὸς ἀναπτύσσων τὸ βιβλίον, ἀνεγίνωσκεν, ὅπερ ἐκλέγων, ἔκρινεν ἀναγνωστίον χωρίον (ἥτοι περιοχὴν, περικοπὴν· τοῦτο γὰρ ὁ τόπος, ὡς καὶ τὸ συνηθέστερον χωρίον σημαίνει, καὶ λατ. locus). ἵστα φαίνεται καὶ ὁ ἀναγνώστης τὸ πάλαι πρόσωπον τοῦ ἀσχημον (βλ. ἐφεξ. §. κζ.)

ὡδὴν (Κριτ. ε), ἴσως καὶ τὴν τῆς Χάριτος Ἄννης (ὡς εἶπε Φίλων), καὶ τὴν Ἰωνᾶ (Ἰων. β), καὶ τὴν Ἀββακούμ (Ἀββ. γ), καὶ εἴ τινας ἄλλας ἐκ τῶς ἀρχαιοτέρων Προφητῶν. Ἰσως δὲ καὶ τινα τοῦ Σολομῶντος (α). Μετὰ δὲ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιστροφὴν, ἐκδοθέντος ἤδη τοῦ κανόνος τῶν θείων βιβλίων, εἰσῆχθησαν καὶ ἄλλα τῶν Προφητῶν ἀναγνώσματα, ὧν τὰς θείας βιβλούς καὶ κατὰ μέρος ἐμελέτων, ὡς ὁ Τωβίτ τὰς Ἰωνᾶ προφητείας (Τωβ. ιδ, 4—8)* καὶ αὐτὸς ὁ προφήτης Δανιήλ « Συνηκα (λέγει) ἐν τοῖς βιβλίοις τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, ὃς ἐγενήθη λόγος κυρίου πρὸς Ἱερειάν τὸν προφήτην » (Δαν. θ, 2). Διετῆρουν δὲ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τῶν προφητικῶν βιβλίων ἀκριβέστατα ἀντίγραφα μετὰ τῶν Μωσαϊκῶν τευχῶν, θησαυρίσαντες ἐν τῇ κιβωτῷ μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ κανόνος τῶν ἐνδιαθῆκων Γραφῶν (ε)* καὶ τοιοῦτον ἴσως πλήρη τὸν ἱερὸν κώδικα ἐννοεῖ καὶ ὁ Ἰώσηπος λέγων « τὴν ἐν τῷ ἱερῷ ἀρακειμένην γραφήν » (γ). Λέγουσι δὲ καὶ οἱ Ταλμουδικοὶ « τὴν βιβλίον τοῦ ἱεροῦ ».

(α) Τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ ὡς ἀνέκαθεν ψαλλομένων μνημονεύουσι καὶ αὐτοὶ οἱ Πατριῶται (Bava Bathra cap. 1)* καὶ ἄλλους δὲ τινας ὕμνους ἀριθμοῦσι μελωδουμένους καὶ ἐξαιρέτως τοὺς ἐν νεία, τέσσαρας μὲν ἐκ τῆς Πεντατεύχου (Ἐξιδ. κε. Ἀριθμ. κα. Δευτερ. λβ, καὶ ἐν λέγουσιν ὅτι δῆθεν ἔψαλλον ἐν Αἰγύπτῳ, ὡς ὑπεσῆμανεν Ἡσ. λ. 29), τοὺς δὲ λοιποὺς ἐκ τῶν ἄλλων Εὐαγγελίων τῆς Γραφῆς (Ἰησ. Ι. 12: Κριτ. ε: Β. Βασιλ. κβ: Β. Παραλ. κ: Ἡσ. μβ. κτλ.). Ἐλ. Fabric. Biblioth. c. XI. §. 13. p. 516. Πρέσβεις, ὅτι καὶ ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀγιογράφων πέντε ἐπονομάζουσιν ἑορταστικά, ὡς ἀναγινωσκόμενα παλαιότερον (καὶ ἴσως οὐ πολλοὺς μετὰ τὸν ἱερὸν χρόνον εἰσαχθέντα) κατ' ἔτος ἐν ταῖς ἑορταῖς. Ἦσαν δὲ ταῦτα α) τὸ ἄσμα τοῦ Σολομῶντος (ἴσως τεμάχια τινα), κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα. β) ἡ Ρούθ, ἐν τῇ τῶν ἐβδαμάδων ἑορτῇ. γ) οἱ Θρήνοι (Ἱερμ.), τῇ 9. Ἰουλ. δ) ὁ ἐκκλησιαστικὸς τῇ (κατὰ Σεπτέμβριον) ἑορτῇ τῆς Σκηνοπηγίας. ε) ἡ Ἑσθήρ, τῇ κατὰ Φεβρουάριον Φρουρταί, ἢ Φευρίμ (Ἑσθήρ, Ι. 3). Βλ. Carpzov. l. c. p. 134.

(β) Ἐπιφάν. π. μέτρ. §. δ.—Ἰω. Δεμασκην. Ὁρθοδ. πίστ. δ. 18. πρβ. Carpzov. l. c. Ἡ δὲ κιβωτὸς αὕτη τῆς Διαθήκης (ἱερ. ἀρῶν. Ἐπιφ. αὐτ.) διάφορος ἦν τῆς ἀρχαίας ἐκείνης τῆς Μωσαϊκῆς. Ἀνομάσθη δὲ συνωνύμως, ὡς περιέχουσα καὶ αὕτη τὰ Μωσαϊκὰ μετὰ τῶν προφητικῶν τευχῶν, ἥτοι πᾶσαν τὴν παλαιὰν Διαθήκην. Ὅδιν πρὸς διαστολὴν ὁ Τερτυλλιανὸς armarium αὐτὴν εἶπε· Ἐλ. Huet. Dem. Evang. Prop. IV. §. 8. p. 295.—(γ) Ἀρχαιολ. Γ, α, §. 7. Hav. καὶ Σημ. Rel.

§. κς. Ὅτι δὲ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑσδρα ἐκδοσιν τοῦ κανόνος τῶν Γραφῶν, πολὺ δὲ πρὸ τῶν Ἀντιόχου χρόνων, ὑπῆρχον συνημμένα καὶ τὰ προφητικά μετὰ τῶν Μωσαϊκῶν ἀναγνώσματα, μαρτυροῦσι καὶ τὰ ἐφεξῆς. α). Οἱ Ο, μετέφρασαν ὅλον τὸν κώδικα τῆς γραφῆς (μάρτυρες Ἀριστέας, Ἀριστόβουλος, Φίλων, Ἰώσηπος, κτλ.). Καὶ ἦσαν ἄρα τότε μετὰ τῶν Μωσαϊκῶν καὶ τὰ προφητικά εἰς χρῆσιν δημοσίαν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις. Ὅθεν καὶ ὁ Φιλάδελφος (ἐν τῇ πρὸς Ἐλεάζαρον ἐπιστολῇ) ἐξήτει τῆς ἱερᾶς βίβλου τὴν ἐρμηνείαν, « βουλόμενος χαρίζεσθαι πᾶσι τοῖς κατ' οἰκουμένην (ἐλληνίζουσιν) Ἰουδαίοις » - β). Ὁ ἐπὶ Πτολεμαίου, τοῦ α, Εὐεργέτου, ἡ καὶ τοῦ Ἐπιφανοῦς, ἀκμάσας γέρων Ἰησοῦς ὁ Σειράχ (ἥτοι περίπου 40, ἢ 80, ἔτη μετὰ τοὺς Ο), ἀρ' οὗ τὰς Μωσαίως βίβλους, καὶ ἄλλας, καὶ τοὺς γ, μεγάλους Προφῆτας ἐμνημόνευσε, συνάπτει καὶ τὸ Δωδεκαπρόφητον (Σ. Σειρ. με-μθ. 10). ὅθεν ἀποδείκνυται μὲν σαφῶς ὁ κατὰ τὸν Ἑσδραν κανονισμὸς τῶν ἐνδιαθῆκων βιβλίων (α). φαίνεται δὲ πιθανωτάτη καὶ ἡ τότε δημοσία χρῆσις ὅλου τοῦ κώδικος τῶν Γραφῶν. Καὶ γὰρ καὶ τὰς προφητικὰς ὁ Σειράχ ἀπαριθμεῖ (μη, μθ), ὡς κοινῶς ἐγνωσμέναις καὶ σεπτὰς ἐπίσης κατὰ τὸν Μωσαίως νόμον (με), καὶ τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ προστίθῃ μετὰ τῶν Κριτῶν (μς), καὶ τὰ κατὰ τὸν Δαβὶδ καὶ Σολομῶντα, καὶ τὰς Βασιλείας (μζ, μη), καὶ τέλος, τὸν Νεεμίαν (μθ), μηδὲν σημεῖον ἐπάγων διαφορᾶς. Ὅθεν ὕστερον καὶ Σειραχίδης, ὁ μεταφραστὴς τῆς τοῦ πάππου Σοφίας, καὶ σύγχρονος τοῖς Μακκαβαίκοις, ἀνέφερεν ἐν τῷ προλόγῳ τῶν *Νόμων* καὶ τοὺς Προφῆτας καὶ τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων, ὡς τοῖς πᾶσι γινώριμον καὶ σύνθητες ἀνάγνωσμα. - γ) Ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος (ἐγγόνου τοῦ Φιλαδέλφου), οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κινδυνεύσαντες Ἰουδαῖοι (Γ. Μακκ. ς) προσηύχοντο καὶ ἀπὸ τῶν προφητῶν (βλ. ἐφεξ. κεφ. Θ, §. κθ). - δ) Ἡ Α, τῶν Μακκαβαίων, ἥτις ἱστορεῖ καὶ τὴν κατὰ τῶν θείων βιβλίων μανίαν τοῦ Ἀντιόχου

(α) Huet. Dem. Evang. Prop. IV. p. 293.

καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰούδα μετὰ γ, ἔτη καθαρισμόν τοῦ ναοῦ, καὶ τὴν τοῦ πατρίου σεβασματοῦ ἀποκατάστασιν, οὐδὲν λέγει οὔτε περὶ τῆς ἐπ' Ἀντιόχου ἀντικαταστάσεως τῶν προφητικῶν ἀντὶ τῶν ἐκ τοῦ Νόμου κωλυθέντων ἀναγνωσμάτων, οὔτε περὶ τῆς ἐφεξῆς ἀμφοτέρων αὐτῶν συνάψεως. Πᾶν δὲ μάλιστα τούναντίον, ἰσορροπεύον τὸν διωγμὸν ὁλόκληρον τοῦ βιβλίου τῆς Διαθήκης· καὶ ἦσαν ἄρα τότε τῶν Προφητῶν αἱ γραφαὶ δημοσίως ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις. Ὅθεν καὶ ὁ Ματθαίος ἀποθνῆσκων, καὶ τοὺς υἱοὺς τοὺς Μακκαβαίους ὑπομιμνήσκων « τὰ ἔργα τῶν πατέρων ἃ ἐποίησαν », φέρει παραδείγματα οὐ μόνον ἐκ τῆς Πεντατεύχου, ἀλλὰ καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, καὶ τοῦ Δαβὶδ, καὶ Ἠλίας (ἐκ τῶν Βασιλειῶν), καὶ τῶν τριῶν παίδων καὶ Δανιὴλ τοῦ προφήτου (ἐκ τῆς προφητικῆς αὐτοῦ βίβλου) κτλ. (α. Μακκ. β, 51, κτλ.). Κἀκεῖνη δὲ ἡ φράσις, « τὰ βιβλία τὰ ἅγια » (« ἅπερ οἱ περὶ τὸν Μακκαβαῖον Ἰωνάθαν εἶχον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν παράκλησιν »· Α, Μακκ. ιβ, 9), ὅλον σημαίνει τὸν κώδικα τῶν Γραφῶν. Ὡσαύτως καὶ Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος (Β, Μακκ. η, 16—24) παρορμῶν τοὺς περὶ αὐτὸν πρὸς τὸν κατ' Ἀντιόχου πόλεμον, « προσανελέγετο αὐτοῖς » (ἐκ τῶν Γραφῶν) καὶ τὰς ἐπὶ τῶν προγόνων γενομένας (θεόθεν) ἀντιλήψεις, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Σενναχηρίμ καταστροφὴν τῶν 185 χιλιάδων, ὡς ἀπώλοντο (Δ, Βασ. ιθ, 35). « Καὶ τὴν ἱερὰν παρανεγίνωσκε βίβλον » (ὅλον τὸν κώδικα), ἐκλέγων τὰ παραδείγματα, καὶ « παραμυθούμενος ἐκ τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν » (Β. Μακκ. ιε, 9). - ε) Ἀλλὰ καὶ Ἰώσηπος, ὁ καὶ τὸ Α, τῶν Μακκαβαίων ἀκριβῶς ἀπανθίσας, καὶ τὸ δ, (ἐκ τοῦ β) συγγράφας αὐτὸς (Λόγ. εἰς Μακκαβ.), φαίνεται σαφῶς φρονῶν, ὅτι κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπ' Ἀντιόχου διωγμοῦ ἀνεγινώσκοντο δημοσίως αἱ βίβλοι τῶν προφητῶν. Ἐκφράζων γὰρ κατ' ἠθοποιῶν τοὺς λόγους τῶν ἐπτά παίδων τῆς Σολομονῆς, εἰσάγει τούτους (§. ιγ) μνημονεύοντας τοὺς τρεῖς ἐν Βαβυλῶνι παῖδας (ἐκ τῆς προφητείας τοῦ Δανιήλ)· περὶ δὲ τὸ τέλος (§. ιη), καὶ τὴν Ησαΐου γραφὴν, καὶ τὴν Ἰεζεκιήλου, καὶ τὰς Παροιμίας Σολομῶντος, καὶ

τὸν ὕμνῳ δὲ Δαβὶδ μνημονεύει, προσθεὶς καὶ ὅτι, τούτους τοὺς ἐπὶ τὰ παῖδας ὁ πατὴρ « ἐδίδασκε τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας » (α). Ἐν δὲ τοῖς κατὰ Ἀπίωνος (α. §. 8) ὁ Ἰώσηπος καὶ πάνυ δηλὸς ἐστὶν ἀρχαιότατον καὶ σεπτότατον ἀναγνώσμα καὶ τοὺς Προφῆτας μετὰ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου παριστῶν. Ἀπαριθμήσας γὰρ τὰ ΚΒ βιβλία τῆς Γραφῆς « τὰ δικαίως θεῖα πεπιστευμένα », προστίθῃσι « Ἀλλὸν δ' ἐστὶν ἔργον, πῶς ἡμεῖς τοῖς ἰδίῳις γράμμασι πεπιστεύκαμεν· τοσούτου γὰρ αἰῶνος ἤδη παρωχηκότος, οὔτε προσθεῖναι τις οὐδὲν, οὔτε ἀφελεῖν αὐτῶν, οὔτε μεταθεῖναι τετόλμηκε· πᾶσι δὲ σύμφυτόν ἐστιν εὐθύς ἐκ τῆς πρώτης γενέσεως τοῖς Ἰουδαίοις τὸ νομίζειν αὐτὰ Θεοῦ δόγματα — καὶ ὑπὲρ αὐτῶν, εἰ δεῖν, θνήσκειν ἡδέως ». Καὶ ὁ Φίλων δὲ λέγων « τὰς ἱερὰς βιβλίας ἐν τοῖς συναγωγαῖς ἀναγινώσκόμενας », καὶ ταύτας πάλιν εἰς Νόμον καὶ προφῆτας καὶ ὕμνους διαιρῶν » (βλ. ὅπισθ. σελ. 454), φανερόν ἐστιν ἔκπληξι συνήθη παρ' Ἰουδαίοις νομίζων ἀμφότερα τὰ ἀναγνώσματα. - ς). Τελευταῖον, ἐν τῇ τοῦ Μακκαβαίου Ἰούδα καὶ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν πρὸς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ Ἰουδαίους καὶ πρὸς Ἀριστόβουλον ἐπιστολῇ (β. Μακκ. α, 9, 18) βλέπομεν, ὅτι διατάσσεται ἡ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ ἐορτὴ, ἵνα καὶ ταύτην οἱ ἐν Αἰγύπτῳ κατ' ἔτος ἐπιτελῶσι. Περὶ δὲ προφητικῶν ἀναγνώσμάτων, λόγος οὐδεὶς· Εἰ δὲ ταῦτα τότε νεωστὶ ἐθεσμοθετῆι ἡ Μεγάλῃ τῶν Ἱεροσολύμων Συναγωγῇ, πῶς ἂν ἔπειτα παρέλειπε καὶ τῶν ἔξω παροικούντων Ἰουδαίων τοὺς λαοὺς ἀδιδάκτους τῆς θρησκευτικῆς ταύτης διατάξεως; Ἐν τῇ αὐτῇ Ἐπιστολῇ βλέπομεν (α, 30· β, 13—15), ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ Νεμερίου α·οἱ

(α) Ἀδίκως ὑποπτεύθησαν ὡς ἀλλοτρίας χειρὸς προσθήκην ὁ μὲν σφόδρ. Lowth τὸ πλεῖστον μέρος, ὁ δὲ Ἀθερκᾶμιος καὶ ὅλον τὸν κτ., καὶ τελευταῖον παράγραφον τοῦ εἰς τοὺς Μακκαβαίους λόγου τοῦ Ἰωσήπου (βλ. Ἰωσήπ. τὸμ. 6. σελ. 519. Hav.). Ἀπαντα τὰ παλαιὰ τοῦ Ἰωσήπου χειρόγραφα φέρουσι τὸν παράγραφον εὐδ' ἢ φράσις διαφέρει τῆς Ἰωσηπίου· καὶ οἱ πρὸς τοὺς παῖδας λόγοι, τῆς μητρὸς παιδικιώτατα ἐτάχθησαν πρὸς τὸ τέλος τοῦ ἐπιλόγου. Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτου διευκρινεῖν, οὐχ ὁ τόπος ἐνταῦθα.

ἱερεῖς Κυρίου ἐπέψαλλον τοὺς ὕμνους » (καθὼς καὶ πρὸ τῆς μετοικασίας), καὶ ὅτι ἐν ἀρχαίαις (μετὰ τὸν ἱερεῖαν) ἀπογραφαῖς, ἢ δημοσίοις ὑπομνήμασιν, ἀναφέρεται καὶ ἡ ἐπὶ Σολομῶντος (ἐν τῇ τοῦ ναοῦ καθιερώσει) ὑπὸ πυρὸς οὐρανοῦ καταναλωθεῖσα θυσία (B. Παραλειπομέν. ζ. 4, πρβ. Γ, Βασ. η, 63). ὥστε φαίνονται ἔκπαλαι (μετὰ τὸν Ἑσδραν) εἰς κοινὴν χρῆσιν δεδημοσιευμένα τὰ μνημονεύμενα κανονικὰ βιβλία τῆς Γραφῆς, καὶ γνωστὰ ἐπίσης καὶ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ Ἰουδαίοις, ὡς καὶ τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις. Εἰ δὲ ταῦτα τὰ ἱστορικὰ καὶ πρὸ τῶν Μακκαθαϊκῶν χρόνων κατ' ἰδίαν μελέτας ἀνεγίνωσκον, διὰ τί μὴ μᾶλλον ἀνεγίνωσκον ἕκτοτε καὶ τὰς προφητικὰς περικοπὰς ἐν ταῖς συναγωγαῖς; (α). Καὶ κατὰ ταῦτα ἄρα ἀπὸ τῶν Νεσμίου χρόνων

(α) Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ γράφουσιν οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις πρὸς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ἀδελφοὺς, καὶ ὅτι ὁ Νεμίας συνέστησε βιβλιοθήκην (ἐν τῷ ναῷ πάντως. βλ. Valckenauer. l. c. p. 39. καὶ Huet. l. c. p. 294) καὶ ὅτι τὰ ἐκ ταύτης τῆς βιβλιοθήκης διατὸν (κατ' Ἀντιόχου) πόλεμον διαπεπτωκότα βιβλία ἐπισυνήγαγε πάντα Ἰούδας ὁ Μακκαθαῖος (αὐτὸς ὁ γράφων τὴν ἐπιστολὴν) καὶ εὐθὺς ἐπιφέρουσιν « Ὡς οὖν ἐὰν χρεῖαν ἔχητε, τοὺς ἀποκομιούντας ὑμῖν ἀποστέλλετε ». — Ποῖα δὲ ἦσαν τὰ βιβλία ταῦτα τῆς Νεμιάδος, καὶ Μακκαθαίας βιβλιοθήκης; ὅσον ἐκτῶν ἀπαριθμουμένων εἰκάζεται (« τὰ περὶ τῶν βασιλέων καὶ Προφητῶν, καὶ τὰ τοῦ Δαβὶδ, καὶ ἐπιστολαὶ βασιλέων περὶ ἀναθημάτων »), ἦσαν μὲν ἴσως καὶ σωματῖα τῶν θείων Γραφῶν ἐπισυνηγμένα, ὑπῆρχον δὲ καὶ ἄλλα τινα δημόσια τῶν Ἰουδαίων ὑπομνήματα, καὶ χρονικὰ (πλὴν τῶν Κανονικῶν). Οἱ δὲ τινες (οὐκ ὀρθῶς) υπέλαβον ὅτι ἦσαν μόνον τῆς Γραφῆς ἀντίγραφα (ἐν ᾧ μῆτε τὰ Μωσαϊκὰ, μῆτε τὰ τῶν Προφητῶν ἰδίως, ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν Προφητῶν λέγει ἡ ἐπιστολή). Ἐκ τούτων ὁρμηθεὶς καὶ τις Διοδάτος (= Διόδοτος, ἢ Θεόδοτος), δωρεὰν καὶ οὗτος ἔχθρὸς τῶν Ο, ἐπεχείρησεν ἀποδείξει ψευδῆ τὴν ἱστορίαν τῆς ὁρμηθείας· διότι (λέγει), εἴπερ ἐν Αἰγύπτῳ γέγονεν ἡ ὁρμηθεία, τί πρὸς τοὺτους οἱ ἐξ Ἱεροσολύμων προσέφερον ἀντίγραφα τῶν Γραφῶν; τοῦναντίον εἶδει μάλιστα τὸν Ἰούδαν ἐκ τῆς Αἰγύπτου μετακομίσαι καὶ ἀναπληρῶσαι τὰ διαπεπτωκότα » κτλ.. (Diodat. de Christo graeco joquent. p. 197). Ἀλλὰ πρῶτον μὲν, τὰ συνηγμένα βιβλία ἐκεῖνα οὐκ ἦσαν πάντα ἀντίγραφα τῶν θείων Γραφῶν (ὡς προείπομεν). Ἐπειτα, καὶ εἰ τοῦτ' ἐσήμαινεν ἡ ἐπιστολή, πάλιν ὁ Διόδοτος οὗτος εἰς μάτην περιεργασταί. ὁ δὲ λόγος ἀπλοῦς. Οἱ ἐξ Ἱεροσολύμων εὐαγγελίζονται τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ ἀδελφοῖς, ὅτι πάλιν ἀνεκτίσαντο τὰς δεδιωγμένας θείας Γραφάς, καὶ ταύτας εἰς πλῆθος ἀντιγράφων ὑπὸ

καὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἑσδραίου κανόνος μέχρι καὶ τῶν χρόνων Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου (καὶ πολὺ μᾶλλον ἐφεξῆς) φαίνονται καὶ οἱ προφῆται μετὰ τῶν Μωσαϊκῶν δεδημοσιευμένοι, καὶ ἐπομένως ἀναγινωσκόμενοι παρὰ πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις. Ὅθεν καὶ ὁ Ἀντίοχος ἠφάνιζε κατακαίων οὐ μόνον τὰ Μωσαϊκὰ τέτυχη, ἀλλ' ἄρδην ὁλόκληρον τὸ βιβλίον τῆς Διαθήκης, ὡς εἶπε τὸ ἱερὸν κείμενον, συμμαρτυρεῖ δὲ καὶ Ἰώσηπος λέγων· « Ἡρανίζετο δὲ εἴ που βιβλὸς εὐρεθείη ἱερὰ, καὶ νόμος » (τουτέστιν ὅλον τὸ βιβλίον τῆς Διαθήκης). Ἀρχ. ιβ. ε, 4, (βλ. καὶ ὅπισθ. κεφ. γ. §. ις).

§. κζ. Ἐκ τούτων ἀνακεφαλαιοῦμεν τὰ ἐφεξῆς. Ἀπ' ἀρχῆς ἀνεγινώσκετο δημοσίως ἐν ταῖς συναγωγαῖς μόνος ὁ Μωσαϊκὸς νόμος· « Μωσῆς γάρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων κατὰ πόλιν τοὺς κηρύσσοντας αὐτὸν ἔχει, ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ πᾶν σάββατον ἀνα-

τοῦ Ἰούδα συνηγμένων εἰς τὴν βιβλιοθήκην· δότε δύνασθαι καὶ ἄλλοις μεταδιδόναι. Ἐν λοιπὸν (λέγουσι) καὶ ὅν τινων βιβλίων χρῆζητε, ἀποστελοῦμεν· ἃ δὲ ἔχον ἡμεῖς ἔχῃτε ». Ὑποθετικῶς καὶ μερικῇ προβάλλονται τὴν ὑπόθεσιν, ἡφίσταν γὰρ τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ κοινῶς χρωμένους τῇ ἐλληνικῇ ἑρμηνείᾳ. Πλὴν ἄλλ' ἦσαν καὶ παρ' αὐτοῖς ἐβραϊζαντές τινες τῶν λογίων (οἷοι καὶ οἱ παρὰ τῷ Ἀριστάρχῳ λογιστάται τῶν Ἀρχιερέων), εἰς τινες ἐχρῶντο καὶ τοῖς ἐβραϊκοῖς τῶν Γραφῶν πρωτοτύποις ἐν ταῖς ἰδίαις μελέταις. Τοὺς οὖν τοιοῦτους ἱκανοῦντες οἱ Ἱεροσολυμίται, ὑπισχνούντο τὸ ἐπίσταλμα, καὶ τοῦτο πᾶν ἀποδεκτόν. Οἱ τε γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ οἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Ἰουδαῖοι τὴν ἱεράπολιν τῶν Ἱεροσολύμων ὡς μητρόπολιν τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ θρησκευματος ἐθεώρουν, καὶ ταύτη συμβούλῃ περὶ τῶν θείων πραγμάτων ἐχρῶντο, καθὼς φαίνεται ἐκ τῶν Ἰωσήπου μάλιστα καὶ τοῦ Φιλωνος (τομ. β. σελ. 524. πρὸς. Huet. l. c. p. 295). Ὁ δὲ Διόδοτος ἀπαρτοῦντα ἐπελάθετο! ἐπελάθετο δὲ (χείρωνα λήθην), ὅτι καὶ Σεραχίδης κατὰ τοὺς αὐτοὺς τοῖς Μακκαβαίοις χρόνους (ἐπὶ τοῦ Β. Εὐεργέτου) διεκήρυττεν εἰς Αἰγύπτου τὴν ἐν Αἰγύπτῳ κοινὴν καὶ γνῶριμον χρῆσιν τῆς ἐλληνικῆς ἑρμηνείας τῶν Γραφῶν. Ἐπελάθετο (τὸ χεῖριστον), ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστάβουλος, πρὸς ὃν οἱ περὶ τῶν Ἰουδαίων ἔγραφον τὴν ἐπιστολὴν, διεκήρυξεν, ὅτι ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου μετρημνησθῆσαν « τὰ διὰ τοῦ Νόμου ΠΑΝΤΑ » (βλ. σελ. 456). πρὸς. καὶ Demagistr. Diss. I. p. 350. Φρονεῖ δὲ οὗτος τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰούδα συσταθεῖσαν βιβλιοθήκην ἐκείνην ὡς ἐξ ἄλλων τινῶν συγκεκρίμενην βιβλίῳ, καὶ μηδὲν ἐκ τῶν θείων Γραφῶν. Ἄλλ' ἡ βιβλιοθήκη περιεῖχε μὲν πάντως καὶ ἀναγραφάς, καὶ ὑπομνήματα ἱστορικά (ὡς καὶ ἡ τῶν Περσῶν. βλ. Ἑσδρ. γ. ι, καὶ Ἑσθέρ. β, 23. πρὸς. καὶ Ἰωσήπ. Ἀρχ. I. α. §. δ, ἐκ τοῦ Δ. Βασιλ. ιθ, 14) οὐκ ἤττον δὲ ὅμως ὑπάρχον ἐν αὐτῇ ἐπισυνηγμένα καὶ ἀντίγραφα τῶν βιβλίων τῆς θείας Γραφῆς.

γνωσόμενος » (Πράξ. ιε, 24). Ἀπὸ δὲ τοῦ Δαβὶδ καὶ ἐφεξῆς εἰσέχθησαν οἱ ψαλμοί, καὶ οἱ ὕμνοι, « οὗς ἤδον οἱ ψαλμοδοὶ κατέαρτι τοῦ θυσιαστηρίου ». Μετὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἑσδρα ἐκδοσιν τοῦ κανόνος τῶν Γραφῶν, συνήφθησαν μετὰ τοῦ Νόμου καὶ περικοπαὶ τῶν προφητῶν εἰς δημοσίαν ἀνάγνωσιν (πρὸς ἣν ἀπέβλεπε πάντως καὶ ὁ θεοφόρητος Ἑσδρας, κανονίζων τὰς θεοπνεύστους βίβλους ἢ πρὸς τί ἄλλο συνήπτε μετὰ τοῦ Νόμου καὶ τὰ τῶν προφητῶν, εἴπερ ἔμελλον ταῦτα κεῖσθαι ἐν τῷ κιδωτίῳ τεθησαυρισμένα, καὶ ἀκήρυκτα πρὸς τὸν λαόν;). Ἡ δὲ ταιαύτη ἔκτοτε συνάρεικα τῶν ἀναγνωσμάτων ἀμφοτέρων ὑπῆρχεν ἀναγκαία οὐ μόνον πρὸς κοινὴν ἐκ τῆς προφητικῆς διδασκαλίας ὠφέλειαν, ἀλλὰ καὶ ἵνα διατηρῆται διὰ τῆς συνεχοῦς ἀκροάσεως ἀσφαλὲς παρ' Ἰουδαίοις καὶ πάγιον τὸ σέβας τὸ πρὸς τὰ θεόπνευστα βιβλία τῶν προφητῶν, ὥστε ἔκτοτε ἀπέβαλλον οἱ τῶν προφητῶν ὕμνισται, καὶ ταῖς Ἰουδαίοις ἔχθιστοι Σαμαρείται, μόνην τὴν Μωσαϊκὴν πεντάτευχον ἀποδεχόμενοι (α)· οὔτινες οὔτε τὸν ὑπὸ τοῦ Ἑσδρα κανόνα τῶν Γραφῶν ἀπεδέξαντο, καὶ τοὺς Ἰουδαίους, εὐθύς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπανελθόντας, ἐκάκωσαν, ἐπηρέασαντες καὶ κατ' αὐτὴν τοῦ ναοῦ τὴν οἰκοδομὴν. Ἐφεξῆς δὲ ἐπὶ τε τῶν Ο, καὶ Ἰησοῦ τοῦ Σειράχ, καὶ ἐπὶ Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου, φαίνονται σαφῶς καὶ τὰ τῶν προφητῶν μετὰ τῶν Μωσαϊκῶν ἐν ταῖς Συναγωγαῖς ἀναγινωσκόμενα, καθὼς καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, « ᾧ ἐπεδόθη ἀναγρῶναι βιβλίον Ἡσαίου τοῦ προφήτου » (Λουκ. δ. 47). Εἶπε δὲ καὶ ῥητῶς ὁ Κύριος, ὅτι « Ἐχουσι Μωσῆα καὶ ταύτας προφητείας » κτλ. καὶ ὁ Φίλιππος ἐκήρυττεν « Ὅτι ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται » (Ἰωάν. α, 46)· καὶ ὁ Πέτρος ἐδίδασκε τὸν λαόν καὶ ἐκ τῆς προφητείας Ἰωήλ, καὶ τῶν Δαβιδικῶν ψαλμῶν (Πράξ. β, 16 κτλ.), καὶ πάλιν ἀλαχοῦ βλέπομεν « τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Νόμου καὶ τῶν προφητῶν » (Πράξ. ιγ, 15 καὶ 27) κτλ. Καὶ πίπτει λοιπὸν ὁ πρότερος

(α) Ἐπιφάν. αἰρέσις. δ. πρὸς. Carpzov. l. c. p. 596 sqt.

ἐπὶ τῶν Μακκαβαίων τὴν ἐν ταῖς Συναγωγαῖς τῶν προφητῶν ἀνάγνωσιν διορίζων Ῥαββινικός μῦθος· συγκαταπίπτει δὲ καὶ τὸ τῶν Ὀδιακῶν ἐπιμύθιον, αἵτινες ἐκ τούτου συνάγουσιν, ὅτι τότε δὴθεν, μετὰ τὸν ἐπ' Ἀντιόχου διωγμὸν, ἡρμηνεύθησαν καὶ τὰ προφητικά, καὶ πάντα τ' ἄλλα (πλὴν τῆς Πεντατεύχου) τεύχη τῆς Γραφῆς (βλ. καὶ ἐφεξῆς κεφ. θ). Τιμῶσιν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν νόμον τοῦ Μωσέως κατ' ἐξοχὴν, εἶπεν Ὀδίας ὀρθῶς· ἀλλ' ὁ Ἰώσηπος προσέθησιν, ὅτι μετὰ τούτου καὶ τᾶλλα τεύχη τῆς Γραφῆς «θεῖά τε πεπίστευται παρ' αὐτοῖς», καὶ «δόγματα θεοῦ». Καὶ τὴν ἐν ταῖς Συναγωγαῖς ἀνάγνωσιν τῶν προφητῶν οὕτω ταπεινὴν Ὀδίας παρέστησε καὶ οὐδενόσωρον, ὥστε τὸν τούτων ἀναγνώστην εἰσάγει παῖδά τινα, ἢ ἕτερον ἀνθρωπάριον τριωβαλιμαῖον (ἀγνοῶ ποῖον τυπικὸν τῆς νεωτέρας Συναγωγῆς ἀναγνούς). Ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτοὶ οἱ νεώτεροι Ῥαββῖνοι τὸν ἀναγνώστην τῶν παρ' αὐτοῖς προφητικῶν περικοπῶν (Haphtaras) πολὺ τιμιώτερον ἔχουσι, καὶ καλοῦσι *μαφθίρ* (*maphtir*) (οἶον ἀπολύτην) (α). Ἀπορον δὲ, καὶ ὅπως ὁ σοφὸς Ἀρχιδιάκονος, ἄλλαις πάλιν Ῥαββινικαῖς διατάξεσι πεπιστευκῶς, οὐκ ἐνεθυμήθη καὶ τὸν ἤδη κατὰ σάρκα τριακοντούτῃ Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν, ὅστις «Εἰσῆλθεν — ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν Συναγωγὴν, καὶ ἀνέστη ἀναγνῶραι· καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον Ἑσαίου τοῦ προφήτου· καὶ ἀναπτύξας — εὔρε τὸν τόπον» κτλ. καὶ καθεξῆς· «Καὶ πτόξας τὸ βιβλίον — ἐκάθισεν», καὶ ἐδίδασκε, «καὶ πάντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ» (Λουκ. δ. 16—22). Φαίνεται γὰρ ἐκ τούτου σαφῶς, ὅτι οὐ μόνον τεταγμένον ἀναγνώσται, οἱ *Μαφθίρ*, ἀλλὰ καὶ διδάσκαλοι νομομαθεῖς ἀνεγίνωσκον τὰς προφητικὰς περικοπὰς (β).

(α) Ἠλ. Λευίτ. παρὰ Carpzov. I. c. p. 146. καὶ Buxtorf. Synagog. Jud. c. 16. p. 327. Ἐλ. καὶ Fabric. Bibliograph. antiq. p. 672.

(β) Βλ. Carpzov. I. c. p. 147. πρὸς καὶ ἐπισθ. σελ. 475. Αὐτὸν δὲ τὸν ἀναγνώστην ὁ Φίλων ὡς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐν τε τοῖς Μωσαϊκοῖς καὶ τοῖς προφητικοῖς ἀναγνώσμασιν ὑπογράφει λέγων· «Ὁ μὲν τὰς βίβλους ἀναγνώσκει λαῶν, ἕτερος δὲ τῶν ἱμειροτάτων ἔσα μὴ γνῶριμα, παρελθὼν, ἀναδιδάσκει» (τ. β. σελ. 458). πρὸς. Πράξ. ιγ. 15.

§. κη. Ὁ δὲ Βοθέρμιος οὐχ οὕτως ὑψηλὸν καὶ (κατὰ τὸν Ὅδιον §. ια) ἐξαίσιον, ἢ ἀνίατον ἔπαθε πέσσημα, διότι εἶπεν εἰς ἕνα τόμον μετὰ τῶν Μωσαϊκῶν καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς Γραφῆς συνεστοιχισμένα. Καὶ ὑπῆρχε μὲν πολλάκις εἰς ἓν σωματίον ἢ Πεντάτευχος μόνη, ἀπὸ τῶν ἄλλων τευχῶν κεχωρισμένη· [ὅθεν καὶ βιβλίον (ἢ βιβλος) τοῦ νόμου, καὶ μόνον βιβλος, ἢ βιβλίον, καὶ νόμος ἀπλῶς, πολλαχού τῶν ἱερῶν ὀνομάζεται δέλτων (α), ἐνίοτε δὲ καὶ Μωσῆς] (β)· ἀλλ' ὅμως ὑπῆρχε πάλιν καὶ καθ' ἑκάστον τευχος διηρημένη· οὐδ' ἐφέροντο τὰ πέντε τεύχη εἰς ἕνα τόμον ἀείποτε συνηνωμένα (καθὼς Ὅδιος ὑπέλαβεν). Αὐτίκα, τὸ Δευτερονόμιον ἔγραψε Μωσῆς εἰς βιβλίον. Καὶ τὸ βιβλίον τοῦ (δευτέρου) νόμου τούτου (ἦν τεθειμένον) ἐκ πλαγίων τῆς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης (γ). Ἐκ τούτου καὶ ὁ ἄρχων ἀντέγραψε πρὸς χρῆσιν ἰδίαν ἀντίγραφον (δ). Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ τοῦ ψαλ-

(α) Ἰσα. Ναυ. α, 8: Νεμ. η, 3, 8, 18, κτλ. Ἑσδρ. ζ, 18, ζ, 6, 12: Ψαλμ. λθ, 7, κτλ. Ὅτι δὲ τὸ βιβλίον καὶ ὡς σύγγραμμα θεωρούμενον διηρεῖτο πάλιν καὶ εἰς τμήματα, ἢ τεμάχια, ἢ τομίδια, καὶ εἰρήματα διάφορα, φανήσεται εὐθὺς ἀνωτέρω.

(β) Λευκ. ις, 29, 31: Β. Κερ. γ, 5, κτλ. Οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἔξω συγγραφεῦσιν· Ὁμηρος, (Ἀριστοφ. Ὀρν. 471), Πίνδαρος, Πλάτων, κτλ. ἀντὶ τῶν συγγραφεῶν.

(γ) Δευτ. λα, 24, 26 (πρὸς. Ἰωσήφ. ἄρχ. δ, η, 44). Ἐγραψε δὲ καὶ ἐπὶ λίθων ὁ Ἰησοῦς «τὸ Δευτερονόμιον, νόμον Μωσῆ» (Ἰσα. θ, 32: κατὰ τὸ Δευτερ. κζ, 8). Ὁ δὲ Ἰωσήφ (αὐτόθι) μόνος τὰς ἐυλογίας καὶ τὰς κατάρας (τάς ἐν Δευτερον. κη) λέγει ὅτι ἀνέγραψεν ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τῶν λίθων. Τοῦτο δὲ καὶ τισὶν ἤρεσε τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν· οἱ δὲ, μὴ τὸν Δεκάλογον εἶπον· διότι στενὸν εὗρηκαν οἱ ἄνδρες οὗτοι τὸν τόπον εἰς τὸ χωρῆσαι τοσούτους λίθους, περιέχοντας ὅλον τὸ Δευτερονόμιον· ἀλλὰ τὸ θεῖον ῥητὸν λέγει σαφῶς καὶ κατὰ λέξιν «τὸ Δευτερονόμιον» — καὶ, «πάντα τὸν νόμον τοῦτον»· καὶ τῶν νεωτέρων πολλοὶ συνμολογοῦσι (βλ. Michaelis Jus Mosaic. P. II. §. 69, καὶ Schutz. Schol. in Vet. Testament. vol. i. p. 707).

(δ) Δευτ. ιζ, 18. Τοῦ Δευτερονομίου ἀντίγραφον, ἢ αὐτὸ τὸ Μωσαϊκὸς αὐτόγραφον, ἀλλ' εὐχὴ τῆς Πεντατεύχου σωματίον ὁλόκληρον ὑπέλαβόν τινες καὶ τὸ ἐπὶ Ἰωσήφ εὗρεθὲν ἐν τῇ ναφ̄ τεταμμένον «βιβλίον νόμου Κυρίου» Β. Παρ. λδ, 14—26, πρὸς. Sigonij De Republ. Hebr. l. c. 4. p. 50: καὶ Schulz. Schol. in V. Test. vol. 3. p. 387.

μφοδῷ «ἐν κεφαλίδι βιβλίου» (Ψαλμ. λθ. 7: πρβ. Ἑβρ. Ι. 7)· κεφαλίδα δὲ λέγει τὸ (κατ' Ἀκύλαν καὶ Σύμμαχον) εἴλημα, τόμον εἰλητόν, ἢ κυλινδρωτὸν εἰλητάριον, ἀποτελοῦν μέρος τοῦ βιβλίου (τῆς Μωσαϊκῆς Πεντατεύχου) (α). Ὅθεν εἶπε καὶ Ἰώσηπος· «παραδίδῶσι τοῖς ἱερεῦσι Μωσῆς τὰ βιβλία» (Ἀρχ. δ. γ. §. 44), τὰ εἰλήματα δηλονότι, ἢ τὰς κεφαλίδας τῆς Πεντατεύχου. Αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα ἡ Πεντάτευχος (ἑλλειπτ. νομοθεσία) σημαίνει μᾶλλον τὴν ὡς ἐκ τῆς ὑποθέσεως εἰς πέντε τεύχη, ἢ βιβλία (κεφαλαιώδη μέρη) διαίρεσιν τῆς ὅλης καὶ μιᾶς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγραφῆς, ἢ ἐνὸς εἶδους συγγραφῆς, οὐχὶ τὴν ὡς ἐκ τῆς διαθέσεως τῶν χαρτίων, ἢ σελίδων, εἰς πέντε τόμους ἢ σωματῖα κατατομήν, πρὸς ἣν Ὁδῖος ἀποβλέπων εἶπε τὴν Πεντάτευχον οὕτως ὠνομασμένην, ὡς πέντε σωματίων περιεκτικὴν, εἰς ἓνα τόμον (κώδικα) συμπεπηγμένων καὶ συνεστοιχωμένων· διότι, ὡς ἐκ τῆς διαθέσεως τῶν χαρτίων, πᾶν σύγγραμμα καὶ μονότομον, ἢ μονόβιβλον γίνεται, καὶ εἰς πλείονας τόμους καὶ εἰς ἐλάσσονας διαιρεῖται. Οὕτω καὶ Ὁκτάτευχον ἐπέγραψαν βιβλίον μόνον ἐκ δύο τόμων συνεστηκός, ἐν ᾧ περιέχεται μετὰ σχολίων καὶ τὸ κείμενον αὐτῆς τε τῆς Πεντατεύχου, καὶ τριῶν ἄλλων βιβλίων ὁμοειδῶν, δηλονότι τῆς παλαιᾶς θείας Γραφῆς (β). Ὅτι δὲ τὸ

(α) Οὕτω καὶ Ἰεζεκ. γ. 1: καὶ Ἑσδρ. γ. 2. «Εὐρέθη κεφαλὴς μία, καὶ ἐν αὐτῇ γεγραμμένον» κτλ. (ἀφ' οὗ ἡ Α. Ἑσδρ. γ. 23: «τόμος», καὶ παρά τισιν ἐσφαλμένως, γράφει τόπος)· τὸ γὰρ αὐτὸ εἴλημα καὶ «τόμος χαρτοῦ» λέγεται (Ἡσ. η. 1), καὶ χάρτης (Ἱερ. μγ. 23) κτλ. «Κεφαλὶδα, εἰλητάριον (Εὐθύμ. Ἑρμ. εἰς Ψαλμ. λθ: Θεοδώρητ. κτλ.). Κεφαλὴς δὲ, διὰ τὰς ἐκατέρωθεν κεφαλὰς, καὶ ὅσον κινεῖται τοῦ κυλινδρεοῦς στυλίσκου, περὶ ὃν τυλίσκεται τὸ εἰλητόν, ἢ εἴλημα· ἐκ τοῦ (ἐλω) εἰλέω, καὶ ἄλλως, ἐλύω, ἐξ οὗ τὸ λτ. voluo (ἐλύω) καὶ volumem (ἐλυμα = ἔλυμα), ὡς ἄγμα, agmen, κτλ. Ἡεβλ. Voss. de LXX. p. 67 - Schleusn. Thes. V. T. καὶ Lex. N. T. v. Κεφαλὴς. - J. Capell. in Psalm. Com. ad calcem L. Capell. Comentar. p. 661.

(β) Βλ. τὴν Ὁκτάτευχον ἐκδ. τοῦ κοιδίμου Νικηφόρου Θεοτόκου ἐν τόμους β. Λεψίφ. φ. 80. — Οὕτω καὶ παρ' Ἑλλήνων· «τὰ δέκα βιβλία, ἢ διάλογοι, τῆς Πλάτωνος Πολιτείας ἐπεὶ τὸν χρόνον βιβλίου (εἰλήματος, ἢ τόμου) ἐν ᾧ καὶ ἐνὸς (δωδεκάτης) τὰ δὲ οὐκ αἰδέεσθαι τῶν νόμων (Λεπτ. γ. 35). Καὶ ὁμοίως οὐκ ἐλάττω παρὰ τοῦτο

πάλαι εἰς τὴν Μωσαϊκὴν Πεντάτευχον πιθανῶς ἐμπεριείχετο καὶ τὸ βιβλίον Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, λέγομεν ἐφεξῆς. Ὡστε ἐσφάλη (νομίζομεν) αὐτὸς ὁ κριτικὸς, ἀποδεικνύων τὴν ἀείποτε εἰς ἓνα κώδικα συστοιχίαν καὶ συσσωμάτωσιν τῶν πέντε Μωσαϊκῶν τευχῶν, ὡς ἐκ τῆς ὀνομασίας τῆς Πεντατεύχου. Καὶ ἄλλα δὲ τινα μάτην αὐτοῦ φαίνεται τοξεύσας ὁ νοῦς. Εἶπεν, ὅτι πολλαχοῦ τῶν Γραφῶν ἡ Πεντάτευχος καλεῖται βιβλίον τοῦ νόμου (διὰ τὸ μονότομον), ἀλλ' οὐχὶ βιβλία! καὶ ὅμως εὗρισκομεν καὶ πληθυντικῶς « τὰ βιβλία τοῦ νόμου » καὶ ὄντα καὶ καλούμενα (Λ, Μαρκ. α, 56. πρβ. ὅπισθ. σελ. 485) κτλ. πότερον, ἡ Πεντάτευχος ἄρα ἐλέγετο καὶ βιβλία (διηρημένη κατὰ τόμους); ἢ, τὸ καὶ τοῦτο ἀληθές (δὲ μὴδ' αὐτὸ θελήσει Ὁδισ), συνάμα μετὰ τῆς Πεντατεύχου συνηριθμοῦντο πολλάκις καὶ τὰ προφητικά, καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία τοῦ νόμου (τῆς Γραφῆς); Μονότομον βιβλίον θέλει τὴν Πεντάτευχον· καὶ ἅμα διατείνεται, ὅτι ταύτης μόνον ἐν ἀντίγραφον κομίσαι καὶ μεταφράσαι τοὺς πρεσβυτέρους ὅ,τε Φίλων καὶ Ἰώσηπος ἱστοροῦσι, καὶ αὐτὸς ὁ Ψευδαριστέας! καὶ ὅμως οὗτοι πάντες τρανῶς διαγράφουσι τοὺς Ο, φέροντας μεθ' ἑαυτῶν βιβλίους, τεύχη, διαφύρους διφθέρας τοῦ νόμου (βλ. ὅπισθ. σελ. 376). Ταῦτα πῶς διαλλάττονται, αὐτοὶ πάλιν οἶδασιν οἱ περὶ τὸν Ὁδίων.

Ἡμεῖς δὲ προστιθέμεθα, ὅτι, καθὼς ἡ Πεντάτευχος, ὡσαύτως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν αἱ θεταὶ βίβλοι καὶ συνημμέναι φαίνονται εἰς ἓνα τόμον, καὶ διηρημέναι πάλιν εἰς τόμους ἰδιαιτέρους. Εἶδομεν ἐν τοῖς προλαβούσιν (§. β. σημ.), ὅτι τῶν ἀγιογράφων καλουμένων (εἰς ἓνα τόμον συνεχομένων) τὸν πρῶτον τόπον ἐπέειχεν ὁ

καὶ ἡ δὲ κἀβίβλος τοῦ Πλάτωνος Πολιτεία. Ἄλλοτε δὲ πάλιν καὶ ἐν παχυμερὲς βιβλίον (κεφαλαιῶδες τμήμα) ἐνός τινος συγγράμματος ἐχωρίζετο εἰς δύο, ἢ καὶ τρεῖς τόμους, ἢ εἰδήματα, διὰ τὸ εὐμεταχείριστον. (βλ. τὴν ἐφεξῆς σημείωσιν). πρβλ. καὶ τὰ τοῦ Εὐσεβίου (ὅπισθ. σελ. 418. σημ.). Ἐνὶ λόγῳ εἰς τὰς τῶν συγγραμμάτων κατατομὰς θεωρεῖται κυρίως ἡ διαίρεσις τῆς πραγματείας ἀπὸ τῶν βιβλίων, ἧτοι τῶν κεφαλαιωδῶν τμημάτων, εἰς ἃ διαιτεῖται τὴν ὑπόθεσιν ὁ συγγραφεὺς, οὐκ ἀπὸ τῶν τόμων καὶ σωματίων, ἢ εἰλημάτων, εἰς ἃ κατατέμνεται πολὺ λάκις τὴν συγγραφὴν ὁ ἀντιγραφεὺς, ἢ βιβλιογράφος, καὶ αὐτὸς ἐνίοτε ὁ βιβλιοδότης.

ἰωβ. Ἀλλὰ καὶ οἱ Δ μεγάλοι προφῆται ἐφέροντο καὶ κατὰ μέρος ἕκαστος, τέσσαρα βιβλία ἀποτελοῦντες (καὶ μάλιστα ἐν ταῖς Συναγωγαῖς πρὸς χρῆσιν εὐκολωτέραν)· καὶ μαρτυρεῖ τὸ α ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον Ἑσαίου » (Λουκ. δ. 18. πρβλ. καὶ Πράξ. η, 28). Οὕτω καὶ « ἡ βιβλος τῶν ψαλμῶν » (τοῦ Δαβίδ. Πράξ. α, 20). Τὸ δὲ πάλιν Δωδεκαπρόφητον ὅλον ἐν βιβλίῳ ἐλογίζετο, καὶ ἕνα τόμον ἀπετέλει· ὅθεν καὶ ὁ θεὸς Στέφανος ῥῆσιν τοῦ Ἀμώς ἀναφέρων, λέγει· ἀγγραπται ἐν βιβλῳ τῶν προφητῶν » (Πράξ. ζ, 42). Καὶ Μελλίων (παρ' Εὐσεβ. Ἐκκλ. ἱστορ. δ. 26) εἶπε « τοὺς δώδεκα ἐν μοροβιβλῳ ». « Εἰς ἐνὸς εἰληταρίου στενοχωρίαν συγκαθιεργμένους » ἀνεγίνωσκε τοὺς 13 προφῆτας καὶ ὁ μακάριος Ἱερώνυμος (α). Καὶ τὰλλα δὲ παρομοίως τὰ κανονικὰ βιβλία φαίνονται καὶ καθ' ἕνα, καὶ κατὰ πλείονας τόμους διηρημένα (β). Οὕτω τὸ « βιβλίον λόγων τῶν ἡμερῶν βασιλέων Ἰουδα » (Γ. Βασιλ. ιε, 23), ἕνα τόμον ἐμραίνει. Καὶ τὴν α, καὶ β, βιβλίον τῶν Βασιλείων ὡς ἐν τεύχος ἡριθμουν· τὴν δὲ γ, καὶ δ, περιεῖχε πάλιν ἕτερον βιβλίον ἐν, καὶ ἐν τὰς δύο τῶν Παραλειπομένων, καὶ ἐν τὴν Ρούθ μετὰ τῶν Κριτῶν, καὶ τὰ λοιπὰ παραλείπομεν (βλ. Ἐπιφ. π. Μέτρ. §. 3, 4). Ἀλλ' ἀπ' ἄλλου μέρους πάλιν φαίνεται καὶ αὕτη ἡ Πεντάτευχος τὸ πάλαι συνημμένη μετὰ τοῦ βιβλίου τοῦ Ναυτοῦ Ἰησοῦ. « Ἐγραψεν Ἰησοῦς τὰ ρήματα ταῦτα (τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συγγραφὴν) εἰς βιβλίον νόμων τοῦ Θεοῦ » (Ἰησ. κδ, 26). Καὶ φαίνεται λοιπὸν, ὅτι πρὸς τῇ Πεντατεύχῳ παρηκολούθει, ὡς παράρτημα, καὶ τὸ τεύχος τοῦ Ἰησοῦ, εἰς ἕν σωματίον συνημμένον· ἢ τί ἄλλο παρὰ τὴν Πεντάτευχον σημαίνει

(α) « XII prophetae in unius voluminis angustias coartati » etc. S. Hieron. Epist. 103. p. 1009. T. 1. Οὕτω καὶ Γρηγ. Ναζ. τόμ. β. σελ. 92: Col.

(β) Περὶ τῆς κατὰ τεύχη διαιρέσεως τῶν βιβλίων βλ. Ἐπιφάν. περὶ Μέτρ. §. δ. Ὁ δὲ σοφὸς Οὐόσιος ἀριθμῶν τὰ παρ' Ἰωσήφ κβ, μνημονευόμενα θεία βιβλία (βλ. ὁπισθ. σελ. 429), διακεῖται εἰς κβ, εἰλητάρια, διακρίνων αὐτῶσι. Τῆς Πεντατεύχου 5. — Ἰησοῦ, Κριτῶν, Ρούθ 1. — Τῶν Δ. Βασιλ. καὶ Β. Παραλ. 6. — Ἑσθέρ, Νεεμία, Ἑσθέρ 1 — Τῶν Δ, μεγάλων προφητῶν, 4. — Τὸ Δωδεκαπρόφητον. 1. — Τοῦ Ἰωβ, 1. — Τοῦ Ψαλτῆρος, 2: τοῦ Σολομώντος (Περὶ οἰμ. Ἑκκλ. Ἄσμ.) 1. (J. Voss. de Sibyl. oracul. c. XII in Variar. observat. p. 263).

τὸ βιβλίον τῶν νόμων τοῦ Θεοῦ; (α). Τοιαύτην σύναψιν τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τῆς Πεντατεύχου γνωρίζουσι καὶ οἱ περὶ τὸν Βλῆκκον,

(α) Μίνος δ' Ἀλεξανδρινὸς κώδῃς ἔχει νόμον (αἰτία), «ἐγράψεν εἰς βιβλίον, νόμον τοῦ Θεοῦ»· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἡ νόμων ἐγγραφή (ὡς ἔχει ὁ Βατικανὸς καὶ οἱ λοιποί), ἡ νόμου (γενική) ὡς ἔχει καὶ τὸ ἑβραϊκόν. Καὶ φαίνεται λοιπὸν ἐπὶ μέγα μῆκος καὶ πλάτος ἐτεινόμενον εἶναι τὸ πρωτόγραφον εἰλητὸν τῆς Πεντατεύχου· πλὴν εἰμήπου βιβλίον νόμων τοῦ Θεοῦ, λέγει ἰδίως τὸ Δευτερονόμιον «ὅπερ καὶ αὐτὸς Ἐγραψε Μωσῆς εἰς βιβλίον» (βλ. ἀνωτέρω). Καὶ Ἰώσηπος δὲ λέγει πληθυντικῶς, «τὰ βιβλία παρέδωκε τοῖς ἱερεῦσιν ὁ Μωϋσῆς» (Ἀρχ. δ. η, 44). Ὅτι δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαιοτάτοις ὑπῆρχε μάλιστα συνήθεια ἡ εἰς εἰλητὰ μικρότερα διαίρεσις μιᾶς εἰνὸς πραγματείας, καὶ μάλιστα μακρᾶς καὶ σχολιοτενοῦς, δείκνυσιν μὲν καὶ ὁ λόγος τῆς εὐχρηστίας. Συγγραφαὶ μακραὶ (οἷον αἱ τοῦ Θουκυδίδου, καὶ Ἡροδότου, κτλ.) εἰς ἐν εἰλημα συνεχόμεναι, δυσμεταχειρίστον ἀπέβαινον πρόβλημα, διὰ τὸ λίαν ογκώδες (καὶ μάλιστα γεγραμμένα) κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον, τετραγώνους, ἢ κεφαλαίους γράμμασι· τὴν δὲ τῶν τοιούτων εἰς μικρότερα βιβλία, ἢ εἰληματα, κατατομὴν βλέπομεν ἐν πολλοῖς ἀρχαίοις παραδείγμασιν. Οὕτω τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀντισθένης ἦσαν εἰς δέκα τόμους διηρημένα (Λαέρτ. γ. 9). Περὶ τῶν τοῦ Πλάτωνος, εἶπομεν (πελ. 485). Μαρτυρεῖ καὶ Πλίνιος λέγων «Libri tres, in sex volumina propter amplitudinem divisi (Αρὺπ. L. Vallam). Καὶ τῶν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ἡρακλείας εὐρεθέντων συγγραμμάτων Φιλοδόμου, Ἐπικούρου, Πολυστράτου, κτλ. παρόμοια πιπύρων εἰληματα δέκνυνται ἐν Νεαπόλει. Τοιαῦτά τινά ἦσαν καὶ τῆς Ὀμήρου Ἰλιάδος καὶ Ὀδύσσειας τὰ τεμάχια, «ἀπὸ μὲν πρῶτον διηρημένα ᾗδον οἱ παλαιοί, οἷον τὴν ἐπὶ ναυσὶ μάχην, καὶ Δολιχόν, καὶ νεῶν κατὰ λόγον, κτλ. Ὅψθ' δὲ καὶ Διοκλῆς πρῶτος ἄνθρωπος τὴν Ὀμήρου ποιήσιν ἐκόμισε εἰς τὴν Ἑλλάδα (Λίλιαν. Ποικ. ιστορ. ιγ, ιη), καὶ ὑπὲρ οὗτος ὁ Πεισίστρατος συνέπηξε τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν, εἰς ἐν ἰσῶς σωματίον συναρμύσας ἑκατέραν. Καὶ τοιαύτη φαίνεται, μονόβιβλος, ἢ παρὰ τῷ Μ. Ἀλεξανδρῶν «ἐκ τοῦ Νάρθηκος» λεγομένη Ἰλιάς (Πλούτ. Ἀλεξ.). Καὶ ἐξ ἄλλων δὲ καὶ ἐκ τοῦ Οὐλπιανοῦ (Digest. L. 32, 50). βλέπομεν μεγάλα συγγράμματα εἰς ἐν εἰλητάριον ἡμπεριεχόμενα. Πότε δὲ τὸ πρῶτον ἤρξαντο συναρμύσειν τὰς μεμβράνας, ἢ διεθέραι, εἰς ἐν σωματίον, ἢ τόμον, ἀδηλόν. Ὁ Οὐόσιος κατὰγει (κατωτέρω τοῦ δέοντος ἰσῶς) τὴν ἀρχὴν τοῦ πράγματος εἰς τοὺς χρόνους Ἀττάλου, Βασιλέως Περγᾶμου. Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτων ἔχουσι διαφορὰς ἀντιλήψεις. Βλ. J. Voss. ad Catul. p. 50. - Salmas. ad Solin. p. 270, 706. et de modo Usur. c. 10. - Schikart de festo Purim. - Calmet. Dissert. I. (ad calcem. Comm. in Genes.). - Montfaucon. Palaeograph. p. 34. - Schwarz de ornament. libror. p. 213. καὶ Laur. Valla Elegant. L. VI. c. 43; πρὸς καὶ Rambachs. Archaeolog. Untersuchungen pag. 295. Οὕτως ἐκ τοῦ Jugler (Biblioth. Histor. Literat. Tom. I. p. 140), ἀναφέρει, καὶ ὅτι ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ βιβλιοθήκῃ εὕρισκτο ἀντίτυπον τῆς ἑλληνικῆς (κατὰ τοὺς Ο) ἑρμηνείας τῆς Πεντατεύχου.

φέροντες πρὸς ἀποδείξιν, ὅτι καὶ οἱ Σαμαρεῖται ἔχουσι παρὰ τῇ Πεντατεύχῳ καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Ἰησοῦ, ὡς κανονικόν (α). Ἀποδέχονται δὲ καὶ οἱ κριτικοὶ τὸν τῆς Πεντατεύχου μετ' ἄλλων βιβλίων εἰς ἓνα τόμον συστοιχισμόν. Οὕτως ὁ Καρφόβιος διαιρῶν (κατὰ τὴν παρ' Ἑβραίοις τριχοτομίαν) τὰ ἀγιογράφα ἀπὸ τε τῶν προφητικῶν καὶ τῆς Πεντατεύχου, ὑπενόησεν ἅπαντα ταῦτα εἰς ἓνα κώδικα περιεχόμενα, ἀπὸ τῆς Γενέσεως, μέχρι τοῦ τέλους τῶν Παραλειπομένων, (β). Τελευταῖον· Ἐν αὐτῇ τῇ ἱερᾷ Γραφῇ

καὶ αἱ Διαθήκες, γεγραμμένοι γράμμασι χρυσοῖς, καὶ διηρημένοι εἰς τόμους 72, οὐκ ἔχομεν ἀνὰ χεῖρας τὸ τοῦ Ἰσχυέρου σύγγραμμα τοῦτο· οὐδ' ἄλλῃ τινι περιεχόμεν τοιοῦτου κώδικος μνημονεύει. Μήποτε δὲ Χρυσόγραφον ἐρμηνεύει λέγει τὴν ὑπὸ τῶν Ο, δωροφορηθεῖσαν χρυσόγραφον τῷ Φιλαδέλφῳ Ἑβραῖδα Γραφῇ; (βλ. ἐπισθ. βιβλ. Α. κεφ. κβ. σελ. 629). ἀλλ' ὁποῖάνδη ποτ' αὐτὴ λέγῃ, συμμартуρεῖ μετὰ τῶν ἄλλων τῶν νεωτέρων καὶ ἰσχυέρος, ὅτι πᾶσαν οἱ Ο, μετέφρασαν τὴν Γραφὴν.

(α) Bl. Bleck's Einig. Aphor. Beitrage zu den Unters. über den Pentateuch. in Rosenmüllers Biblis - Exegetisches Repertorium etc. c. Bd. p. 57.

(β) Carpzov. Crit. Sacr. part. 1. c. 4. §. 3. p. 137. Ἀλλ' ὅτι μὲν ἠδύναντο καὶ τοιοῦτοι κώδικες γενέσθαι παρ' Ἰουδαίοις, τοῦτο πιθανόν, οὐδὲ παράδοξον εἶπεν ὁ κριτικός. Ὁ δὲ λόγος εἰς ὃν ἐπιστηρίζει τὴν τοιαύτην εἰκασίαν, φαίνεται καὶ πρὸς ἄρα παράδοξος. λέγει δὲ τοιαῦτα. «Εἴπερ (φασὶν) ὁ Ζαχαρίας ἐκείνος, «ὃν ἐφ' ὃν εὐσαν μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ θυσιαστηρίου (Ματθ. κγ, 35) ὑπῆρχεν ὁ ἐν τῇ νυκτὶ φονευθεὶς υἱὸς Ἰωδαὶ, τοῦ αὐτοῦ καὶ Βαραχίου (Ἐπερ, λέγει, καὶ ἀπέδειξεν (1) ἀλλαχού· ἐν Introduct. ad Libr. V. T. P. III. c. 17. §. i), ἥρχετο λοιπὸν ὁ κώδικς ἀπὸ τῆς Γενέσεως (ὅθεν εἶπεν ὁ Σωτὴρ αὐτὸν ἀϊματός· Ἀθελ· Γενέσ. δ, 10), καὶ ἔληγε μετὰ τῆς Β, τῶν Παραλειπομένων, ὅπου ἱστορεῖται ὁ φόνος Ζαχαρίου τοῦ υἱοῦ Ἰωδαὶ (β. Παραλ. κδ, 26· ὅθεν εἶπε πάλιν ὁ Σωτὴρ, αὐτὸς αὐτὸς Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου· Ματθ. αὐτ.). Ὡς τε ὁ λόγος τοῦ Σωτῆρος συμπεριλάμβανεν ἐν τοῖς δυοῖν τοῖς παραδείγμασι πάντας τῶν δικαίων τοὺς φόνους, τοὺς ἱστοροῦμένους ἀπὸ τῆς Γενέσεως μέχρι τέλους τοῦ κώδικος τῆς παλαιᾶς Γραφῆς» κτλ. — Ταῦτα πῶς οὐ παράδοξα; Δ) Ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἡ τοιαύτη τοῦ ἱεροῦ κώδικος τριχοτομία παρ' Ἰουδαίοις ἀγνωστος ἦν, ὡς ἐπιδείχθη προηγουμένως (σελ. 428: πρῶ. καὶ σελ. 405, σημ.). Β) Καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τριχοτομίαν, ὅπου· ἐν αὐτῇ καὶ τὸ β, ὁ κώδικς τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς ἔληγεν οὐκ εἰς τὴν β, τῶν Παραλειπομ. ἀλλ' εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν Ἀγιογράφων Ἑσθῆρ· καὶ μάρτυς ὁ ἱερώνυμος (Prolog. Galat. et in Bibliothec. Divina). Ὁ δὲ κριτικὸς τιθεὶς τὰ Παραλειπόμενα κατόπιν τῆς Ἑσθῆρ, καὶ τοῦ Ἑσδρα, καὶ Νεεμίου, ὑποτίθῃσι πρᾶγμα ἀντιβαθύνον εἰς τὴν χρονολογικὴν τάξιν τῶν βιβλίων. Γ) Τὸ κδ, κεφάλαιον (ἐν ᾧ ὁ φόνος Ζαχαρίου) οὐκ ἔστι τέλος τῆς β, τῶν Παραλειπομένων, ἀλλὰ τὸ λς. ὁ δὲ Καρφόβιος παρεῖδε τὰ ἀπὸ

αναγινώσκουμεν ὧν τῶν κανονικῶν βιβλίων τὸν κώδικα νῦν μὲν κατὰ βιβλους (εἰλητάρια) διηρημένον· ὡς, « τὰ βιβλία τὰ ἅγια » (α. Μακ. ιβ, 9) καὶ « τὰ βιβλία τοῦ νόμου » (ὅπισθ. σελ. 486), καὶ τοιαῦτα εἰλητὰ διαφόρων βιβλίων τῆς Γραφῆς εἶχον οἱ Ἰουδαῖοι μέχρι τῶν Θεοδορήτου χρόνων (420 π. Χ. βλ. ὅπισθ. σελ. 377)· σφύζονται δὲ καὶ νῦν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις· ἄλλοτε δὲ πάλιν βλέπομεν ὅλας τὰς κανονικὰς βίβλους περιεχομένας εἰς ἓνα καὶ μόνον τόμον (ἐκ τετραγωνικῶν ἴσως διφθερῶν), ὅλον συνεστηκότα καὶ συμπαγῆ, καθὼς δηλοῖ « τὸ βιβλίον τῆς Διαθήκης » (σελ. 473). Τοιοῦτο Διαθήκης βιβλίον (ὧν τῶν κανονικῶν γραφῶν περιεκτικὸν) φαίνεται ἀκείνους ὁ Νόμος (ὡς ὀνομάζει Ἰώσηπος τὸν ἱερὸν κώδικα, κατὰ τὴν καθολικὴν τοῦ νόμου σημασίαν) ὁ μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀλώσεως ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἱεροσολύμων (ἀπὸ τῶν Ἑσδρα χρόνων, ἴσως, σῶος καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἀντιόχου μανίας) διαφυ-

τοῦ κδ, καὶ ἐρεξῆς ιβ, κεφάλαια, ὅπου ἱστοροῦνται καὶ ἄλλοι μετὰ τὸν τοῦ Ζαχαρίου φῶνοι δικαίων (εἰ καὶ ἀνανύμως), ὡς οἱ ὑπὸ τοῦ Μανασῆ, « ὅστις ἐπλησε τὴν Ἱερουσαλὴμ αἵματος ἀθῶου », καὶ οἱ τοῦ Ἰωακείμ (β, Παραλ. λς, 5, πρὸ β. Βασιλ. κα, 16, κδ, 4, Ἱερεμ. λγ, 20 καὶ Ἰώσηπ. Ἀρχ. Ι· γ, §. 1). Δ) Λίαν ἄτοπα λέγει, διορίζων τὴν κατὰ τῶν μειψόνων θείαν δίκην πρὸς τὸ μέτρον τῆς περιοχῆς τῶν ἄλλοτε ἄλλως ποικιλλομένων κωδίκων. Ἄν ὑποτεθεῖαι κώδικες λήγοντες εἰς τὴν Β. τῶν Παραλειπομένων, ἦσαν πάλιν καὶ ἄλλοι λήγοντες εἰς τὴν Ἑσθῆς, ἀλλὰ μήπως ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἱερώνων τὸν τελευταῖον ἐλεθρον τῶν προφητοκτόνων, ἀπέβλεπε πρὸς τὴν παρ' Ἰουδαίοις ποικιλομένην τριχοτομίαν, καὶ τὰ γραμμικὰ κανόνια τῶν βιβλιογράφων καὶ βιβλιοπηγῶν τοῦ ἑβραϊκοῦ κώδικος; Ε) τὸ ἀτοπώτατον· ἀποκλείει τῆς θείας δίκης, ὡς ἀθῶους, τοὺς φονεῖς τῶν μετὰ τὸν Ἰουδαῖον Ζαχαρίαν ἀποκτανθέντων δικαίων καὶ προφητῶν, ὧν ἓνα καὶ ὀνομάζει, Οὐρίαν, ὁ θεῖος Ἱερεμίας. λγ, 20. (καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Ἱερεμίαν ἐν Τάφναις τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων φρονευθέντα ἱστορεῖ ὁ Ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις). Ϛ) Ὁ Πατὴρ τοῦ Ζαχαρίου οὐδαμῶς τῶν Γραφῶν ὀνομάζεται Βαραχίας, οὔτε διώνυμος Ἰωδαὶ καὶ Βαραχίας, ἀλλὰ πάντοτε καὶ πανταχοῦ καὶ παρ' αὐτῷ τῷ Ἰωσήπῳ, Ἰωδαὶ. Ἄλλος οὖν ὑπῆρχεν ὁ παρὰ τῷ θείῳ Μιχαὴλ Ζαχαρίας τοῦ Βαραχίου τοῦτου ὁ εἶναι τὸν αὐτὸν καὶ τὸν πατέρα τοῦ θείου Προδρόμου Ζαχαρίου (Λουκ. α, 5, γ, 2) ἄλλοι τε τῶν ἀρχαίων καὶ θείων Πατέρων εὐλόγως κερρίκασι, καὶ Πέτρος ὁ Ἀλεξανδρείας ἐν τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ κανόσι (Καν. ΙΓ), οὓς ἐπεσφράγισε καὶ ἐκύρωσεν ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία. (Ϛ, Οἰκουμένη Συνόδ. καν. Β). Ταῦτα ἐν ὀλίγοις πρὸς τὴν περὶ τῆς μορφῆς τῶν ἑβραϊκῶν κωδίκων παράδοξον γνώμην τοῦ Καρφελίου.

λαχθεῖς, ὅστις, τελευταῖος τῶν ἐκ τῆς καταστροφείσης πόλεως λαφύρων φερόμενος, ἐστόλιζε τὸν ἐν Ῥώμῃ θρίαμβον τοῦ Οὐεσπασιανοῦ καὶ τοῦ Τίτου, καὶ, τέλος, ἀπετέθη ἐν τοῖς βασιλείοις (α).

§. κθ. Ταῦτα τοίνυν καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτο κατὰ νοῦν ἔχων ὁ Βοδέρριος, εἶπε συντόμως, ὅτι ἡ Πεντάτευχος οὐκ ἦν κεχωρισμένη τῶν λοιπῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς. Ὁ δὲ Ὀδῖος ἔπαθεν ἀνθρώπινα, νομίσας αὐτὴν ἰδίῳ σωματίῳ ἀείποτε συνιστῶσαν, χωρὶς τῶν ἄλλων. Μνημονεύει τοὺς ἐν διαφόροις γλώσσαις εὑρισκομένους μονοτόμους κώδικας μόνης τῆς Πεντατεύχου· ἀλλ' οὐδόλως ἐνεθυμήθη καὶ τοσοῦτους ἄλλους πάλιν μονοτόμους, περιέχοντας ὅλας κανονικὰς γραφὰς, οὐδ' αὐτὸν γαῦν τὸν ἐν Λονδίῳ τεθησαυρισμένον Ἀλεξάνδρινόν κώδικα, ὅστις ἐμπερικλείει πάντα τὰ θεία πυκτὰ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀθρόα συνεστοιχωμένα, οὐδὲ τὸν Βατικανόν, καὶ εἴ τι ἄλλο παλαιότατον τῶν σωζομένων ἀπογράφων. Καὶ ἄλλον δὲ κώδικα τῶν ἀρχαίων μνημονεύει ὁ Κασσιόδωρος, ὅλων τῶν βιβλίων τῆς Π. Γραφῆς περιεκτικόν (β). Ὁ δὲ κριτικὸς αὐδὲ τοῦτον γοῦν ἐνταῦθα (§. ια) ἐνεθυμήθη, ἐν τῷ παρακατιῶν (§. ιβ) καὶ αὐτοῦ τοῦ Κασσιόδωρου τὴν ῥῆσιν ἐπὶ λέξεως ἀντιγράφει, καὶ τὸ μονότομον τοῦ κώδικος ὁμολογεῖ (βλ. ἐφεξῆς §. λ). Μνημονεύει τὴν ὑπὸ Ὀγμέλου Χαλδαϊκὴν παράφρασιν μόνης τῆς Πεντατεύχου, ὡς μονοτόμου· ἀλλ' ἀπεσιώπησε τοσοῦτους ἄλλους ὁλοσχερεῖς καὶ μονοτόμους κώδικας ἐβραϊκοῦς, καὶ μάλιστα τὸν Χιλλέλειον, καὶ τὸν Αἰγύπτιον, οὓς ἀρχαίους θέλουσι ῥαββίνων παῖδες (ὅθεν καὶ βίβλος, καὶ βιβλούς καλοῦσιν

(α) Ἰώσηφ. Ἰουδ. πολέμ. Ζ. ε. §. 5 καὶ 7. Τινὲς δὲ τὸ Νόμος ἐνταῦθα ἐξέλαθον ἐπὶ μόνῃς τῆς Πεντατεύχου (Schleusn. Lex. N. T. v. Νόμος)· ἀδίκως· διότι πῶς καὶ ἄλλοι, εἴμῃ ἐν τῷ ναβὼ ὥρεται τηρεῖσθαι τὸ τελειότατον χειρόγραφον ὅλων τῶν κανονικῶν θείων Γραφῶν;

(β) «Tertia Scripturae divisio est in codice grandiore. litera clariore conscripto, qui habet quaterniones 95, in quo LXX. Interpret. translatio V. T. in libris 44 continetur». Cassiod. Institut. Div. c. 14. apud Hody pag. 177.

οὐ Ταλμουδικοὶ τὰ τε κατὰ μέρος τεύχη, καὶ ὅλον περιληπτικῶς τὸν κώδικα τῆς Γραφῆς) (α). Ὁ δὲ κλεινὸς Κεννικῶτος ἀπηρίθμησε πλείονας τῶν πεντήκοντα ἑβραϊκῶν κωδίκων, ἐν διαφόροις βιβλιοθήκαις ἀποκειμένων, οἵτινες περιέχουσιν ὅλα τὰ βιβλία τῆς Γραφῆς ἐν σωματικῇ ἐνί, καὶ πάλιν ἄλλους τοιοῦτους ὕστερον ὁ περιώνυμος Ῥόσσις (β). Καὶ ταῦτα μὲν ταύτη.

§. λ. Περὶ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπὸ τῶν Ο, ἐρμηνευθέντων βιβλίων τῆς Γραφῆς λέγομεν ἐκτενέστερον ἀλλαχοῦ (Βιβλ. Δ). Τοὺς δὲ Γαλατίνους, καὶ Καρίωνας, καὶ ὅσους ἄλλους ῥωπογράφους ἀνέφερεν Ὀδιδος (παραβάλλων αὐτοὺς πρὸς τοὺς περὶ τὸν Ἱεροσολύμων Κύριλλον κτλ.), παρατρέχοντες σιωπῶντες. Οὔτε κίβδηλα νομίσματα ἀτιμάζουσι τὴν ἀξίαν τῶν πρὸς ἃ μερίμνηται γνησίων, οὔτε παραδοξασταὶ ληρούντων ἀνθρώπων καταχραίνουσι τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' ὁ κριτικὸς παρενείρει συνήθως πρὸς τοὺς λόγους τῶν σπουδαίων καὶ τινος ἄλλας μωρολογίας, « *sventtwar helior kapnā* ». Πρὸς δὲ τὸν Κοτελέριον διορθοῦντα δικαίως τὸν παρ' Ἐπιφανίῳ ἡμαρτημένως ἐκδοσθὲν ἀριθμὸν μὴ συγκαταφάσκων, κάκιστα ποιεῖ· συνομολογήσει δὲ καὶ πᾶς τις ἀπαθὺς ἀναγινώσκων τὸ χωρίον τοῦ ἱεροῦ Ἐπιφανίου. Ἀδίκως ἐψέξεν ὁ κριτικὸς καὶ τὸν ἱερὸν Κασσιόδωρον, ὡς νομίσαντα ἔργον τῶν Ο, καὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Σειράχ καὶ τῶν Μακκαβαίων. Ὁ Κασσιόδωρος ἀπλῶς ἀπαριθμεῖ τὰς μδ, βιβλίους, ὅσας περιέχει ὁ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας παραδεδεγμένος κώδικς τῆς παλαιᾶς Γραφῆς, ἐν ᾧ καὶ ἡ τῶν Ο περικλείεται ἐρμηνεία, ἀφ' ᾧν καὶ συνήθως παρονομάζεται (ὡς τούτων συμπλη-

(α) Hotting. Thes. Phil. p. 106 sq. καὶ 101 - Jac. Capell. Observat. in Pentat. ad calcem Lud. Capell. Comment. p. 579.

(β) Bl. B. Kennicot. Dissert. II. super ratione Test. Hebr. V. T. p. 501—517 etc. (Lipsiae 1765), ὅπου καταλέγονται καὶ ἄλλοι κώδικες ὅλης τῆς Γραφῆς ὀκτομοί, καὶ τρίτομοι, καὶ ἕτεροι πάλιν περιέχοντες οἱ μὲν ὅλα, οἱ δὲ τινὰ τῆς Πεντατεύχου, οἱ δὲ μόνον τὰ προφητικά, ἢ τὰ ἀγιόγραφα, καὶ ἢ συνάμα, ἢ καθέκαστα κατὰ μέρος, κτλ. Τοιοῦτον κατάλογον πλατύτατον ἐξέδωκεν ὕστερον καὶ J. B. De-Rossi in Appar. Hebraeo-biblicus etc. Parmae 1782 καὶ in Variae Lection. V. Test. etc. Parmae, 1784.

ρούντων πάντα, παρ' ὀλίγον, τῆς βίβλου τὸν ὄγκον). Πόσα δὲ τῶν ἐν αὐτῷ βιβλίων μετὰ τοὺς Ο συνεγράφησαν, ἐγνώριζε πάντως, οὐχ ἥττον τοῦ κριτικοῦ, καὶ ὁ λαμπρὸς ἐν τε λόγοις ἐπίσης, καὶ ἐν βασιλείοις, καὶ μοναστηρίοις ἀκμάσας, ὁ ὑπατος, ὁ συγγραφεὺς, ὁ ἀδελφὸς Κασσιόδωρος, τὴν πατρίδα Καλαβρὸς (τῷ 514—575). ὁμολόγησεν ἐφεξῆς τὴν ἀληθινὴν τοῦ Κασσιόδωρου γνώμην καὶ ὁ κριτικὸς, ἀλλ' ἡ ὁμολογία αὕτη ἐπήχθη στάλιξ ἄλλου δικτύου, δι' οὗ πειρᾶται παρασύρειν καὶ τὸν Ὀριγένην αὐτὸν, ὡς μνημονεύοντα δῆθεν τὴν Σωσάννης ἱστορίαν οὐχὶ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, ἀλλὰ διότι ἔκειτο ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ μετὰ τῶν τευχῶν τῆς κατὰ τοὺς Ο θείας Γραφῆς. Δι' ὅλης τῆς πρὸς τὸν Ἀφρικανὸν ἐπιστολῆς [ἦν καὶ ἱερώνυμος ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ὠνόμασε σοφὴν (doctam), ἢ δεδοκιμασμένην, ὡς ἡρμήνευσε τὴν λέξιν ὁ Σωφρόνιος, αὐτόθι.] διδάσκει τὸν Ἀφρικανὸν ὁ Ὀριγένης, ὅτι καὶ ἡ Σωσάννα γνήσιόν ἐστι μέρος τῆς προφητείας τοῦ Δανιὴλ, καὶ ἡ τοῦ Βῆλ καὶ δράκοντος ἱστορία, ὅπερ καὶ «τελευταία περικοπὴ τοῦ Δαριήλ» ἐκάλεισε κατὰ λέξιν, προστιθεὶς, ὅτι οὐ μόνον ἐν τῇ τῶν Ο, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Θεοδοτίωνος ἐρμηνείᾳ τοῦ Δανιὴλ κεῖνται καὶ ταῦτα καὶ ἡ Σωσάννα. Ὁ δὲ σοφὸς Ὀδῖος οὐκ ὠκλάσε παρασπῶν καὶ τὸν Ὀριγένην ὡς ὁμόφρονα τῆς καινοτύμου δόξης, ἥτις ἀπέκοψε τὰς ἱστορίας ταύτας ἐκ τοῦ τεύχους τοῦ Δανιὴλ, ἅτε δῆθεν ἀποκρύφους μυθολογίας, ἀρχηγέτην καὶ τούτου τοῦ θράους προβαλλομένη τὸν ἱερώνυμον· ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν ἰδίως ἐν τῷ οἰκείῳ τόμῳ. Ὅσα δὲ περὶ τῆς ἰδίας ἱερωνύμου γνώμης ὑποσυνῆψεν ὁ κριτικὸς ἐξηλέγχθησαν ἐκεῖ παρὰ πόδας (σελ. 424). Τελευταῖον, περιέφερε πάλιν καὶ τοὺς νεωτέρους Γραικοὺς ἐσχάτον τῆς τρυφῶσης αὐτοῦ σοφίας τρωγάλιον, κατεξελέγχων αὐτοὺς, ὅτι δῆθεν ἐπλασαν καὶ βίβλον ἀνήκουστον, Ὅπτασις τοῦ Δαριήλ, λέγοντες καὶ ταύτας ἐρμηνευθεῖσας ὑπὸ τῶν Ο! (σελ. 424). Ἀλλ' ἡ μὲν ἀθλία σημείωσις τοῦ Ἀνωνύμου (μεθ' οὗ συμπεριέλαβεν ἀθρόους καὶ πάντας τοὺς κατ' αὐτὸν Γραικύλους ὁ μεγαλεπήβολος κριτικὸς) συνέχεε προφανῶς τὰς ψευδῶς εἰς τὸν Δανιὴλ ἐπιγεγραμμένας χρησμολογικὰς ὅπτα-

σίας, πρὸς ἃς οἱ Ο ἡρμήνευσαν θείας ὁράσεις, ἡ ὀπτασίας τοῦ προφήτου, αὐτὰς δηλονότι τὰς προφητείας τοῦ Δανιήλ, ὡς ἐπιγράφονται ἀπὸ τοῦ α, μέχρι τοῦ ιβ, κεφαλαίου. Καὶ μαρτυρεῖ μὲν τὸ Ἀλεξανδρινὸν χειρόγραφον, « *Ὅρασις* » ἔχον ἐπιγεγραμμένον ἕκαστον τῶν εἰρημένων κεφαλαίων τοῦ Δανιήλ· μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἄλλος κώδικς παλαιὸς τῆς Κοισλιανῆς βιβλιοθήκης (ἀπὸ τῶν ἐν Ἀθωνι βιβλιοθηκῶν ἐκεῖ μετακομισθεὶς), ὅστις καὶ αὐτὸς τὰ ρηθέντα ια, κεφάλαια τοῦ προφήτου περιέχει ρητῶς ἐπιγεγραμμένα· « *Ὅρασεις ἑνδεκα τοῦ προφήτου Δανιήλ* » (α). Ὅθεν καὶ ὁ ἱερὸς Ἀθανάσιος (ἐν τῇ Συνόψει τῆς Γραφῆς) συνοψίζων τὸν Δανιήλ, « βλέπε δὲ (λέγει) καὶ ὁράσεις τελείας ». Καὶ πολὺ δὲ πρότερον ὁ ἱερομάρτυς Ἰππόλυτος (περὶ τὰ τέλη τοῦ β, αἰῶνος) ὠνόμαζε « τὰς τῶν ὁραμάτων προφητείας τοῦ μακαρίου Δανιήλ » (β). Καὶ Σουλπίκιος ὁ Σεβήρος ὡσαύτως εἶπε « τὰς ὁράσεις Δανιήλ » (γ), καὶ αὐτὸς ὁ ἱερώνυμος οὐχ ἄπαξ ὠνόμασε τὰς ὁράσεις. Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ τῆς ἀμούσου σημειώσεως σύγχυσις. Ὁ δὲ σοφὸς Ὅδιος πολλαχῶς ἡσχημόνησε, βαρβάρως μὲν ἀντιγράψας ἦν ἀνέφερε σημείωσιν (§. ιβ), ἀσμένως δὲ ταύτην ἀποδεξάμενος, οὕτω προφανῶς ληροῦσαν, καὶ συμφύρουσαν τὰς θείας τοῦ προφήτου Δανιήλ ὁράσεις πρὸς τὸ χρησμολογικὸν βιβλιδάριον (δ), καὶ, τέλος·

(α) Biblioth. Coisl. Cod. IV. p. 39. παρὰ Demagistr. in ἐκδόσει Δανιήλ κατὰ τοῦ Ο, praefat. p. XVII.

(β) Ἰππολύτ. λέγει. παρὰ Demagistr. in Edit. Δανιήλ κατὰ τοῦ Ο, pag. 95.

(γ) « Visiones ejus, quibus consequentium saeculorum ordinem revelavit » Sulp. Sever. Hist. L. II. c. 7.

(δ) Τοῦτου τοῦ βιβλιδαρίου ἐμνημόνευσε καὶ ὁ πολλοὺς αἰῶνας πρότερον Ὁδῖος ἀκμάσας Λουίπρανδος, ὅστις καὶ πολὺ παρὰ τὸν Ὁδῖον δικαιοτέρον διεκρίνειν αὐτὸ, προσευκὴν Σεβουλλικόν. « Habent Graeci et Saraceni libros, quos ὁράσεις, sive visiones Denielis vocant, in quibus scriptum reperitur quot annis Imperator quisque vivat » etc. (Luitprand. in Legatione ad Nicephor. Phocam Imperat. Constantinop. etc). Ταῦτα καὶ ἄλλα ψευδεπίγραφα χρησμολογικὰ βιβλία περιεφύροντο· εἶον, Ὁράσεις τοῦ ἁγίου Παύλου.—Ἡ τελευταία ἔρασις τοῦ Προφήτου Δανιήλ διὰ Μεθοδίου Πατάρων, κτλ. (βλ. Fabric. Codex pseudepigraph. V. T. p. 1136.—Meurs. Glossar. 2. Ὅρασεις.—Du-Cange εἰς Ζωνάρ.)

δι αὐτὴν προπηλακίσας πάλιν ὅλους τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας!

§. λα. Ἀλλ' ὅτι μὲν οἱ Ο, μεθρημάνευσαν οὐχὶ μόνην τὴν Πεντάτευχον, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς κανονικὰς βιβλούς τῆς Παλαιᾶς Θείας Γραφῆς, λέγομεν καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς, συγκεφαλαιοῦντες τὰς ἀποδείξεις (κεφ. θ. §. κθ). Ἦδη δὲ μεταβαίνομεν εἰς ἄλλα θεωρήματα τῆς Ὀδιακῆς πολυμαθείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ τοῦ βιβλίου Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, πότε μετεγράφη.

§. α. Οἱ περὶ τὸν Ὀδιον σοφοὶ καὶ ἄλλου ἄθλου πειρῶνται, σπουδάζοντες, ὅπως καὶ ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου καὶ τῆς φράσεως ἐξελέγξωσι πάντα τὰ λοιπὰ (πλὴν τῆς Πεντατεύχου) βιβλία τῆς Γραφῆς ἐρμηνευθέντα πολὺ νεώτερον τῆς ἱστορουμένης ἐποχῆς τῶν Ο. Ἐν ὁλόκληρον κεφάλαιον ἐν ὅλαις ἐννέα ἡμεγάλαις σελίσιν συνέταξεν ὁ πολλὸς Ὀδιος (σελ. 178—187), να μόνον τὸ τοῦ Ἰησοῦ βιβλίον ἐκ μιᾶς καὶ μόννης λέξεως, τῆς γαισός, ἀποδείξῃ μετὰ τὴν τοῦ Λάγου Πτολεμαίου τελευτὴν (καὶ ἐπομένως πολὺ ὕστερον τῆς ἐπὶ ζῶντος ἔτι τούτου τιθεμένης ἐποχῆς τῶν Ο) μεθρημνημένον. Ἰδοὺ τὸ ἀπάνθισμα καὶ τούτων τῶν παρὰ πολλοῖς καὶ ἄλλοις νεωτέροις κριτικοῖς κεκροτημένων ἀποδείξεων αὐτοῦ (α).

§. β. Πιθανόν (λέγουσιν), ὅτι ἡ τῶν Ο μετάφρασις ἐγένετο κατὰ τοὺς δύο τοὺς τελευταίους Πτολεμαίου τοῦ Λαγίδου χρόνους, ὁπότε συνεβασίλευσεν αὐτῷ ὁ υἱὸς ὁ Φιλάδελφος (βιβ. α. κεφ. ε. §. β, σελ. 127, κτλ.)· ἀλλὰ καὶ τούτου δοθέντος, μόνη τότε ἡ Πεντάτευχος φαίνεται μεταγλωττισθεῖσα· τὸ δὲ τεῦχος Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ μία λέξις, ἡ γαισός (β), ἐξελέγχει χρόνους τινὰς ὕστερον μετὰ τὸν Λαγίδου θάνατον ἐξελληνισθέν· α) διότι ἡ λέξις γαι-

(α) Bl. Horne, An Introduction to the crit. Study etc. vol. 2. part. 1. p. 208. κτλ. — (β) «Ἐκτεινον τὴν χεῖρά σου ἐν τῇ γαισῷ» (Ἰησ. η, 18). «Ἡ δ' αὐτὴ λέξις κεῖται καὶ ἐν Ἰευδαῖθ, θ, γ. «Ἠπίσαν ἐν ἀσπίδι καὶ γαισῷ».

σός υπέρχει Γαλλική· θ) οί δὲ Γάλλοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ τὴν Λαγίδου τελευτήν. (α).

§. γ. Καὶ ὅτι μὲν τὸ γαισός Γαλατῶν ἔστιν ὄνομα, σημαῖνον ἀκόντιον (θ), καὶ ὅτι ἀπὸ τούτων παρέλαβον τὴν φωνὴν καὶ Ἕλληνες μετὰ τῶν Ῥωμαίων, ὑπάρχει πρᾶγμα παμμαρτύρητον (testatissimum) καὶ σαφέστατον. Ὁ Ῥωμαῖος Στάτιος ἀπέδωκε

(α) Κέλται, καὶ Κελτοί, καὶ Γαλάται, καὶ Γάλλοι οἱ αὐτοί. Τὸ δ' ἀρχαϊότατον, Κέλται, οἱ νεμόμενοι τὴν Ναρθωνίτιν ἐπικράτειαν (Γαλλίας) — « ἀπὸ τούτων εἶμαι καὶ τοὺς σύμπαντας Γαλάτας Κελτοὺς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων προσαγερευθῆναι » (Στράβ. δ. 189). Ὅθεν ὁ Ἡσύχ. Κελτοί, ἔθνος Γαλατῶν ». Κελτοὶ ἐλέγαντο καὶ καθ' ἑαυτούς. Πausan. α, 3, καὶ σημ. Kühn· πρὸς. Caes. Bell Gal. 1. ὕστερον δὲ, Γάλλοι, λατ. Galli, ἔθεν καὶ τὸ Gaulois. Τὸ δὲ Γαλάτης ἐκ τοῦ Γάλλος ὑφίσταται τοῦ ἐνός λ. » (Στέφ. Βυζαντ. λ. Γαλάται). Ἀλλ' ὁ Ἀππιανὸς (Ἰλλυρ. α. §. 6. σελ. 881. τ. α. Schw.) ἀποδέχεται τοῦτο μάλιστα (καίτοι μυθεύομενον), ὅτι Πόλυφῆμος τοῦ Κύκλωπος καὶ Γαλατίας παῖδες Κελτὸς καὶ Ἰλλυρὸς καὶ Γάλας, ἐξ ὧν καὶ οἱ Κελτοί, καὶ Ἰλλυρεῖ, καὶ οἱ Γαλάται (οὗκ ἄρα τοῦτο παρὰ τὸ Γάλλος, εἴτε παρὰ τὸ Κελτός). βλ. καὶ Σουίδ. λ. Κελτοί· πρὸς. Ménage Diction. Etymol. m. Celtes, etc. Σημ. ἡμετ.

(β) Γράρεται γαισός, γαισός, γισός, καὶ τὸ γαισόν, ἢ γαισόν, λατ. gaesum, gessum, gesum = δόρυ ἀνδρικόν (hastam virilem) (Serv. ad Aeniad.). Δ ὁ γ λ η (Λύγουστιν.). Β ἑ λ ο ς Γ α λ α τ ῶ ν (Nonius). Δόρυ ἑλκεσίδηρον (Πελυδ.). Ἑμβόλιον ἑλκεσίδηρον (Ἡσύχ. καὶ Διογενίαν. καὶ Εὐστάθ. εἰς Ἰλ. 6). Ἀκοντίου εἶδος (Γλωσσάριον). Δόρυ, ἐν ᾧ τὸν βασιλέα τῆς Γαί ἐκρέμασεν (ὁ Ἰησοῦς) ἐπὶ ξύλου διδύμου, - ἢ ἀκόντιον (Εὐσεβ. Ἐφέσ. Σχολ. εἰς Ἰησ.). Ἑμβόλιον σιδηρεὺν, τριηρῶν· οἱ δὲ τὴν φωνὴν ταίεσθαι ἐπὶ τῶν ἀκοντίων, α οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν ὑ σ σ ο ῦ ς (Ἔτυμολ. καὶ Ἀππιαν.). Γαῖσα (τά) καὶ γαισός, κεντός, εἶδος ἀμυντηρίου, οἷον δόρατος (Σουίδ.) καὶ λ. Γεσσί. « Ὅπλον, ἢ κεντός, μακρόθεν κεντοῦν » (αὐτ.) κτλ. Πλανῶνται δὲ οἱ λέγοντες αὐτὸ ἑλκεσίδηρον. καὶ γὰρ εἰς στρατιωτικῇ δ ὡ γ α ι σ ο ῦ ς ἔφερε καὶ δόρυ (Liv. 8, 8: p 36) καὶ Πελοπίδης διαγράφων τὴν Ῥωμαίων ἐπισημνίαν λέγει, « ὕσσαι δύο, καὶ περικεφαλαία » κτλ. (7, 21). Τί δὲ σημαίνει κυρίως ἢ πρὸς τὸ γ α ι σ ὸ ς ἀντιστοιχοῦσα ἑβραϊκὴ φωνὴ Kidon (Κιδὼν) περὶ τούτου διαφέρονται οἱ σοφοί. Ὁ Σύμμαχος καὶ ἡ Βουλγάτα ἔχουσιν ἄ σ π ῖ δ α (καὶ συμφωνοῦσι Γρότιος, Μάσιος, καὶ ἄλλοι). Ἡ δὲ Σ. Σειράχ (μς, 3) ἔχει ῥε μ φ α ῖ ν (καὶ τοῦτο ἀρῆσκει Δρουσίω). Δόρυ, ἢ λόγχην ἡρμηνεύσαι τις τῶν ἀρχαίων (παρὰ Προκοπίω. Οὔτω καὶ ὁ Pagninus). Βάταβλος δὲ καὶ ἡ Συναγωγὴ πᾶσα Κ ο ν τ ὶ ν (κοντάριον, τὸ φέρειν τὴν σημαίαν). Σ κ ῆ π ω ν α δὲ εἶπε καὶ τις τῶν ἀρχαίων (παρὰ Προκοπίω) κτλ. Hody.

τὸ γαῖσον καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας (ἀδεία ποιητικῇ, καὶ κατὰ τὸ σχῆμα τῆς προλήψεως), λέγων τοὺς Ἀδράστου ὑπαδούς, καὶ τοὺς ἐπ' Ἀχιλλέως Μακέτας, γαῖσον φέροντας ὑπλον (α). Οὕτω καὶ Σίλιος τοῦτ' ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Ἄφρους, ἢ Αἰθύας (Poenos) (β). Ὁ δὲ ἱερὸς Λύγουστινος «θαυμάζω (λέγει), πῶς οἱ Ο, γράψαντες γαῖσον, ἠθέλησαν ἐν ἑλληνίδι γλώσσῃ διασημάναι δόρυ, ἢ λόγχην Γαλλικὴν». Καὶ ὁ Καῖσαρ (Πολέμ. Γαλλικ. 3) λίθους καὶ γαῖσα βάλλοντας τοὺς πολεμίους (Γαλάτας) ἵσταται. Λέγει δὲ καὶ Σέρβιος, «Ἰσθὺς (pilum) κυρίως δόρυ Ῥωμαίων, ὡς γαῖσα Γάλλων, σάρισσαι Μακεδόνων. Καὶ Οὐίργιλιος (Αἰνείιδ. η) «*Ἀλπεῖα γαῖσα*» (αἱ δὲ Ἀλπεῖς ὄρη Γαλλίας). Καὶ Προπέρτιος ὡσαύτως (βιβλ. Δ) γαῖσαις ὕπλισε τὸν Γαλάτην Βριτόμαστον. Καὶ Κλαυδιανὸς (εἰς Εὐτρόπ. β) Γάλλων τὰ γαῖσα λέγει. Ὅθεν καὶ τὸν Γάλλον Κάρνον δύο γαῖσα χειρὶ κρατοῦντα εἰκονίζει παλαιὰ λίθινος εἰκὼν. Ἀλλ' ἐκ τῶν Ἑλλήνων ὁ μὲν Πολύβιος τὰς τῶν Γάλλων πρὸς Ῥωμαίους μάχας ἱστορῶν, οὐδὲν ἐνημόνευσε περὶ τῶν ἀκοντίων αὐτῶν. Ἀλλ' οὐδὲ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, ἐν οἷς διαγράφει τῶν Γάλλων τὸν ὅπλισμόν· λέγει δὲ μόνον ὅτι «λόγχας προβάλλονται, ἀς ἐκεῖνοι λαγκίας καλοῦσι,» κτλ. (βιβλ. Ε. §. 30.). Πῶς λοιπὸν ὑπῆρχε Γάλλων ὑπλον ὁ γαῖσος; ἀλλ' ὑπῆρχε· διότι εἶχον καὶ ἀκόντια βλητὰ [πρόβρωθεν βαλλόμενα, ἢ ἀκοντιζόμενα· τὰ λατινιστὶ missilia, καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ριπτήρια], ὡς ἐκ τε τῶν ἀνωτέρω δεικνύται, καὶ ἐκ τοῦ Ῥωμαίου ἱστορικοῦ Λιβίου (βιβλ. Ι. κεφ. 28). Καὶ Στράβων δὲ (Δ. 196) διαγράφων τῶν Γάλλων τὸν ὅπλισμόν, «Ἔστι δέ τι (λέγει) καὶ γρόσφον ἑοικὸς ξύλον, ἐκ χειρὸς, οὐκ ἐξ ἀγκύλης ἀφιέμενον, τηλεβολώτερον καὶ βέλους, ᾧ μάλιστα καὶ πρὸς τὰς τῶν ὀρνέων χρῶνται θήρας» (ἰδοὺ τὸ γαῖσον). Καὶ Ἀππιανὸς διαγράφων τὰ δόρατα τῶν Γαλατῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων (ἅπερ ἦσαν τότε παρόμοια) λέγει· «Τὰ δὲ δόρατα ἦν οὐκ ἑοικότα (ἰσ.

(α) Statius Theb. IV. καὶ Achil. II.

(β) Silius II, 444.

ἀπεικνόμενα) ἀκοντι, ἃ Ῥωμαῖοι καλοῦσι νησσούς (γρ. *καλοῦσιν ὑσσούς*) (α), ξύλου τετραγώνου τὸ ἥμισυ, καὶ τὸ ἄλλο σιδήρου, τετραγώνου καὶ τόδε (ἴσ. γρ. καὶ τοῦδε), καὶ μαλακοῦ, χωρὶς γε τῆς αἰχμῆς » (Ἀππιαν. Ῥωμ. Κελτικῇ). Ὅθεν καὶ Γαισατάς, ἀρχαῖον ἔθνος Κελτικὸν μνημονεύει Στράβων (ε, 212, 216), οἱ καὶ Γεσσάται γράφονται παρὰ Πλούταρχον (Μαρκέλ. §. γ. ε.), καὶ ἄλλως Γαιζάται (Πολύβ. β. 22· ὅπου ὁμῶς διορθοῦσι γεσσάται), καὶ Γαιζήται (Μ. Ἐτυμ. ἐξ Εὐφορίωνος), καὶ Γαζάται (αὐτ. ἐκ τοῦ Πολυΐξορος), καὶ Γαζήται (Στ. Βυζάντ. λ. γάζα). Ὁ δὲ Πολύβιος (β, 22), καὶ ὁ Πλούταρχος (αὐτόθ.) καὶ Ὀρόσιος ἐνόμισαν γαισατάς παρὰ τῆς Γαλάταις λέγεσθαι « τοὺς μισθοῦ στρατευομένους ». ἔχει δὲ καὶ Ἡσύχιος « γαισὶς κατὰ τινας ὁ μισθός ». Ἀλλ' ἴσως οἱ περὶ τὸν Πολύβιον ἠπατήθησαν συγχύσαντες τὸ ὅπλον τὸ γαισὶς πρὸς τὸ γαῖος, ἢ γάιός, παρ' Ἰταλιώταις καὶ Ταραντίνοις ὁ μίσθιος (Εὐστάθ. εἰς Ἰλ. β. καὶ Μ. Ἐτυμολόγ.). Λέγουσι δὲ ὁμῶς οἱ καλούμενοι Καμβρο-Βρετταννοὶ (Cambro-Britanni, ὧν ἡ διὰλεκτος ἔχει πολλὰ κοινὰ πρὸς τὴν ἀρχαίαν Γαλλικὴν) γύεσιν (*guesin*), τὸν μίσθιον

(α) Ἀλλὰ μήποτε ὁ Ἀππιανὸς (ὅστις ἠπίστατο, νομιζομεν, οὐ Ῥωμαῖαν οὖσαν λέξιν τὴν ὑσσός) ἔγραψε γαισσούς; ὅπερ ἀντιγραφεὺς ἀμαθὴς ἀντέγραψε γησσούς (ὡς ἔχει καὶ Δουκάνγιος· « Κοντάριον, γησσός ». βλ. καὶ Στεφ. Ἐρβρίκ. Θεσαυρ. λ. γαῖτα, ἐκδ. 1834 Paris)· ἀμαθέστερος δὲ τυπογράφος ἔτρεψε τὸ γησσός εἰς τὸ νησσός; Εἰ δὲ πάλιν ὑσσός ἔγραψεν ὁ Ἀππιανός, (ὡς καὶ ὁ Μέγ. Ἐτυμολ. καὶ ὁ Διογενιανός, εἰπόντες « Ῥωμαῖοι καλοῦσιν ὑσσούς »), ἀλλ' ἴσως πάντες οὗτοι ἐνόησαν, ὅτι Ῥωμαῖοι καλοῦσι ταῦτα (ὁ νόματι Ῥωμαῖκῶ σημαίνοντι) ὑσσούς. Οὕτως ἔγραψε καὶ Στράβων· « Τοῦ Μαρθωνος καλουμένου πεδίου τῇ Ἀκτίῃ γλώττῃ » (γ. 160) ὁπλόντι κατ' ὄνομα λατινικόν, σηματοῦνον μαρθωνία (*foenicularium* λέγει τοῦτο Κεκέζων, *Epist. ad Attic.* πρὸς καὶ *Casaub. Comment. p. 73*). Τοιοῦτο καὶ τὸ « Κελτοὶ περιέρχονται συμθεισάς, — οὓς καλοῦσι παρὰ σείτους » (Ἀθην. γ)· καὶ τὸ τοῦ Ῥωμαίου Κυρτίου (*Curtij*)· ὅτι τὰ στενὰ οἱ Πέρσαι καλοῦσι *Susidas Pylas* (Σουσίδας πύλας) κτλ. Εἰ δὲ τέλος καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀππιανὸν ἠπατήθησαν Ῥωμαϊκὸν νομίσαντες τὸ ἑλληνικὸν ὑσσός (ὡς καὶ Στράβων Ῥωμαϊκὸν τὸ λαῖνα [ἔθεν ἢ χλαῖνα] Δ, 196, καὶ *Casaub. Comm.* αὐτ.), ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ἠπατήθη ὁ κλεινὸς Ὀδισ (p. 180), ὑπολαβὼν τὸ ὑσσός παρεμφερμένον ὑπὸ τῶν ἀγγέλων Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ γαισσός· βλ. καὶ ἐφεξῆς §. 15. Δ. σημ. — Σημ. ἡμετ.

δοῦλον. Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ἡμῖν γε μᾶλλον ἀρέσκει ἢ γνώμη τῶν ἐτυμολογούντων τοὺς γαισάτας, παρὰ τὸ γαισός τὸ ὅπλον (ὃ περ ἐχρῶντο μάλιστα) (α). Εἶδομεν παρὰ τῷ Οὐίρ-γιλίῳ τὰ ἸΑλπεια γαῖσα· πλησίον δὲ καὶ κατ' αὐτάς τὰς Ἰαλπεῖς κατώκουν καὶ τῶν Γαλατῶν οἱ καλούμενοι Γαισάται (Πολύβ. Β, 28, 34). Οἱ δ' Ἕλληνες γραμματικοὶ γελοῖως (ὡς εἰώθασιν) ἐτυμολογοῦσιν, οἱ μὲν παρὰ τῇρ (γρ. τὸ) γαῖτερ ζητεῖν (Εὐστάθιος, καὶ Μ. Ἐτυμολόγ.), ὁ δὲ Στέφανος (λ. Γάζα) παρὰ τὸ γάζα (οἶον γαζάται), ὡς πλουσίους νομιζομένους τοὺς γαισάτας «ἔθνος Γαλατῶν χρυσοφοροῦν». Ὁ δὲ Βοχάρτος σοφώτερα μὲν τούτων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀληθέστερα συνείκασεν, ἐτυμολογῶν παρὰ τὸ ἐβραϊκὸν gaisin, (ὁ στρατὸς), οὗ τὸ πλυνυντ. παρὰ Σύροις (gaisin), καὶ τὸ θηλυκὸν (gaisata) (β). Παρὰ τοῖς Γαλάταις καὶ οἱ ἄνδρες οἱ ἐλέγοντο γαῖσοι (gaesi) κατὰ τὸν Σέρβιον· ὅθεν καὶ τὸ δόρυ, ὁ γαισός (γ).

§. δ. Πλὴν ἀλλ' ἐν τούτοις οὐχὶ κρυπτέον, ὅτι ὁ Πολυδεύκης (ζ. 33) λέγει τὸ γαισός ὄνομα λιθυκόν. «Δορυξους, δόρυ ὀλοσί-

(α) Οὕτω Xylandr. not. in Plutarch. - Ortelius Thes. Geogr. - Cluverius de Germ. antiq. L. 1. p. 293.

(β) Bochart. in Chanaan L. 1. cap. 42. — [Ἄλλ' ἐν Geograph. Sac. I. 62. ὁ Βοχάρτος ἐτυμολογεῖ «παρὰ τὸ ἐβρ. chets βέλος, ἀκόντιον» — Τούτο παρέλειπεν Ὁδῖος· ὑπέμνησε δ' αὐτὸν καὶ Demagistr. l. c. p. 432. Σημ. ἡμετ.].

(γ) Ὁ Σίρβιος (ad Aeneid. 8) ἐρμηνεύει τοὺς γαισούς, hastas viriles (ἀνδρικὰ δόρατα), διότι λέγει, καὶ τοὺς ἀνδρείους (fortes) οἱ Γάλλοι γαισούς καλοῦσι (gaesos). Τούτω τὸ gaesos ὁ Βοχάρτος ὀρθῶς ἔκρινε τραπεῖον εἰς τὸ gaesatos, ἀλλ' ὁ Ὁδῖος ἀντιλέγει μὴ μετακινήσειν τὴν γραφήν. Ἀλλὰ κἄν αὕτη γνησία ἔλληρθῃ, κἄν (τὸ κυριώτατον) ὑποτεθῇ καὶ αὐτὸς ὁ Σέρβιος, ὅτι κατενόει ἀκριβοῦς τὰς κατ' αὐτὸν γαλατικὰς φωνάς, φαίνονται λοιπὸν καὶ οἱ γαῖσοι (οἱ ἄνδρες οἱ) πάλιν ἀντὶ τοῦ γαισάτοι (ἐκ τοῦ δόρατος τοῦ γαισοῦ) μετωνυμικῶς (ὡς, «τὰ δπλα» πληθ. ἀντὶ οἱ ὀπλῆται)· καὶ οὕτοι ἄνδρικοί, καθὼς ὁ ορυσθενεῖς ἄνδρες, καὶ ἐγχεσπαλοῖ, ἢ ἐγχεῖσσι κεκασμένοι. Πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡμεῖς τὴν Σερβιακὴν ταύτην ἐτυμολογίαν τοῦ γαισοῦ νομιζομεν πολὺ γελοιοτέραν, ἢ ὅσον Ὁδῖος ἐνόμισε τὰς τῶν Ἑλλήνων γραμματικῶν· καὶ οἰκαιότερος ἂν ἔδοξεν, εἰ καὶ τὸ τοῦ Σίρβιου ἔτυμον ἔκρινεν ἄστογον, ὡς καὶ τὸ τοῦ Delacerda, ὅστις (not. in Virgil.) παρήγαγε τὸ gossus παρὰ τὸ gesso (τῆρω). Σημ. ἡμετ.

θηρον· καλεῖται δὲ γαισός· καὶ ἔστι Λιβυκόν » (α). Πότερον ἄρα τῆς Πολυδεύκου μνήμης, ἢ τοῦ ἀντιγραφέως τὸ ἀμάρτυμα; Ὁ Κλυθέριος κρίνει διορθωτέον τὸ Λιβυκόν εἰς τὸ Κελτικόν. Ὁ δὲ πάλιν Ἀθήναιος (τ, 273) Ἰβηρικόν ὄπλον εἶπε τὸν γαισόν. « Παρὰ Σαυιτιῶν ἔμαθον (Ῥωμαῖοι) θυρεοῦ χρῆσιν, παρὰ τε Ἰβήρων γαί-
σων ». Ὡσαύτως καὶ Προκόπιος ὁ Γάζης (Σχόλ. εἰς Ἰησ. η'): « Ἰβη-
ρικῇ γλώσσῃ ἀκόντιον, ὅπερ οἱ Ῥωμαῖοι γαισόν καλοῦσιν » (Ἀνά-
γνωσ μεταθείς· « Ἰβηρικῇ γλώσσῃ γαισόν, ὅπερ οἱ Ῥωμ. ἀκόντιον
καλοῦσι »· Ῥωμαῖους δὲ τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας ὁ Προκόπιος
εἶπε) (β). Ἀλλ' οὐδ' οὗτοι ἀντιφάσκουσι πρὸς τοὺς λέγοντας Γαλ-
λικόν τὸ γαισός. Ἰβηρία γὰρ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οὐ μόνον ἡ
Ἰσπανία, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ Γαλλία περιληπτικώτερον· ὅθεν καὶ
Ῥῆρος Ἰβηρ (Νόνν. Διονυσ. κγ, 93). Ὁ δὲ Σκύλαξ πᾶσαν τὴν
μεταξὺ Αἰγυπτιακῆς καὶ τῶν Ἰσραηλῆους στηλῶν Ἰβηρίαν καλεῖ, καὶ
τοὺς Λίγυας αὐτοὺς Ἰβηρας μιγάδας. Καὶ ὁ Στράβων (γ, 166),
« Ἰβηρίαν, ὑπὸ μὲν τῶν προτέρων καλεῖσθαι πᾶσαν τὴν ἐξω τοῦ
Ἰσθμοῦ καὶ τοῦ Ἰσθμοῦ, τοῦ ὑπὸ τῶν Γαλατικῶν κόλπων σφιγ-
γομένου, οἱ δὲ νῦν ὄριον αὐτῆς τίθενται τὴν Πυρήνην ». Τοιαῦτα
περὶ τῶν Ἰβήρων καὶ Ἡρόδωρος παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ (λ.
Ἰβηρία). Καὶ Μαρκιανὸς, ἢ μάλλον Σκύμνος ὁ Χίος (Περικγ.) εἶπε
τοὺς Φωκαεῖς ἐλθόντας εἰς Ἰβηρίαν κτίσαι τὴν Μασσαλίαν (γ).

(α) Τὸ Δορύξου (τὸ αὐτὸ καὶ δορυξόος, καὶ δορατοποῖς) ἀνήκει εἰς τὰ
προηγούμενα ὀπλοποιῶν ὀνόματα, ὅπερ ὁ Πολυδεύκης ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ ἀρι-
θμεῖ. Ὁ δὲ Ὀδῖος κατὰ λάθος προσῆψε τοῦτο καὶ πρὸς τὸ παρεπόμενον πάντη
διόρθωρον « δόρυ ὀλοσιθήρον » κτλ. ὅπερ ἐρεξῆς ὁ Πολυδεύκης τίθηται
ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς, ὀνομάζων ἀπλῶς τὸ εἶδος τοῦ δοράτος. Ὁ γὰρ δορυξόος οὔτε δόρυ
ὀλοσιθήρον ἔστιν, οὔτε γαισός! Ἡ αὐτὴ περὶ τὸ Δορύξου εἰς ἀπροσεξία
εἰσεβρῆν καὶ παρὰ τῷ σοφῷ Wesseling εἰς Διόδωρ. Τόμ. α. σελ. 586. Σημ. ἡμετ.

(β) Ῥωμαῖοι μὲν ἐλέγοντο τότε καὶ εἰ τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ὑπήκοοι Ἕλ-
ληνες· ἀλλ' ὁ Προκόπιος τοὺς κυρίως Ῥωμαίους ἐνεαῖ· μὴ γὰρ τὸ ἀκόντιον εἰ νεώ-
τεροι μόνον Ἕλληνες λέγουσιν, εὐχὴ δὲ καὶ εἰ παλαιοί· ἄλλως τὸν, εἴμαι, διορθωτέον
τὸ χωρίον· « Ἀκόντιον, ὅπερ οἱ Ῥωμαῖοι Ἰβηρικῇ γλώσσῃ γαισόν καλοῦσι » (gno-
sum). Σημ. ἡμετ.

(γ) Ἀλλ' ἔρω; αὐτὸς ὁ τὸ γαισόν Ἰβηρικόν ἐνεμάσας Ἀθήναιος (ιβ, 523)

Καὶ Αἰσχύλος τὸν Ἡριδανὸν (ὃν ἐνόμιζε τὸν αὐτὸν καὶ Ῥοδανὸν) ἐν Ἰβηρίᾳ ἐντοπίζει (τὴν Γαλλίαν ἐνωσὼν ὁ δὲ Πλίνιος, ΛΖ, 2, ἐσφάλη νομίσας, ὅτι τὴν Ἰσπανίαν ἐνόει ὁ Αἰσχύλος). Καὶ Πλούταρχος δὲ, τέλος, εἶπε « Κελτικὸν ἔθνος τοὺς τὴν Ἰπαλπειάν νεμομένους Ἰβηρας (Μαρκέλλ. §. 6) (α). Ἐν δὲ τῷ Ἀλεξανδρινῷ χρονικῷ (σελ. 314) καὶ αὐτὴ ἡ λέξις Σπανία (ἡ Ἰσπανία) τίθεται ἀντὶ τοῦ Γαλλία, ὡς καὶ παρ' Ἰωσήφω (φρσι), λέγοντι « τὸν Ἡρώδην εἰς τὴν ὑπερόριον ἀπεληλάσθαι, Λούγδουνον τῆς Σπανίας πόλιν οἰκεῖν καταδικασθέντα ». Ἀλλ' ἐσφάλη τὴν μνήμην ὁ χρονογράφος· ὁ γὰρ Ἰωσήφος οὐχὶ Σπανίας, ἀλλὰ Γαλλίας τὸ Λούγδουνον ἔγραψεν (Ἀρχ. ιη, ζ). Καὶ τοῦτο δὲ σημειωτέον, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι οὐ παρέλαβον τὴν χρῆσιν τοῦ γαισοῦ παρ' Ἰσπανῶν, διότι πρὶν ἔτι πρὸς αὐτοὺς εἰς πόλεμον καταστῶσιν, ἐχρῶντο γαισαῖς, καθάπερ ἐπὶ τοῦ πολέμου, ὃν ἐπολέμησαν κατὰ τοὺς χρόνους Μανιλιανοῦ (Αἰβίος, η, 8), μετὰ τὰς πρώτας πρὸς Γαλάτας συμπλοκάς, καὶ πρὸ τῶν Ἰσπανικῶν. Καὶ φαίνονται ἄρα παρὰ τῶν Γαλατῶν ἀμέσως οἱ Ῥωμαῖοι μαθόντες τὴν χρῆσιν τοῦ γαισοῦ, καθὼς καὶ οἱ Τυρρῆνοί, γείτονες ὄντες καὶ πυκνὰ πολεμοῦντες πρὸς τοὺς τὴν Ἰπαλπειάν Ἰταλίαν (ἔται τὴν ἐντὸς Κελτικὴν) οἰκοῦντας Κελτοὺς. Ταῦτα περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ ὀνομασίας τοῦ γαισοῦ, ὅπερ ἦν τὸ πρῶτον ἰδωμεν δὲ ἤδη καὶ πότε τὸ ὄνομα εἰσερρήθη καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν ἑλληνικὴν.

§. ε. Καθὼς οἱ Ῥωμαῖοι, ὡσαύτως καὶ οἱ Ἕλληνες ἔμαθον τὴν χρῆσιν τοῦ γαισοῦ παρὰ τῶν Γαλατῶν, πολεμοῦντες πρὸς αὐτοὺς καθ' ὃν χρόνον εἰσέβαλον τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀσίαν· ὅτι δὲ ὁ χρόνος οὗτος ἐγένετο μετὰ τὴν Λαγίδου τελευτήν, δεῖξομεν εὐθὺς. Δημήτριος ὁ Βυζάντιος ἐν ιγ, βιβλίῳ συνέγραψε τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐξ Εὐρώπης διάβασιν τῶν Γαλατῶν (Λαέρτ. Ε, ε, 11)· ἀλλὰ τούτου τοῦ συγγράμματος ἐφθάνησεν ἡμῖν ὁ βιβλιογράφος

διακρίνει τὴν Μασσαλίαν ἀπὸ τῆς Ἰβηρίας (Ἰσπανίας), καὶ τοὺς Μασσαλιώτας ἀπὸ τῶν Ἰσπανῶν, « καὶ τοὺς αὐτὸν Ἰβηρας φερούντας κόσμεν ». Σημ. ἡμῶν.

(α) Gallos cisalpinos, Liv. 9, 36: Plin. 3, 4: Στράβ. ε, 226.

χρόνος. Ἐκ δὲ τῶν σφριζομένων, ὁ Πausanias καὶ πάνυ σαφῶς τὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα τῶν Κελτῶν ἐφόδους ἱστορεῖ. Λέγει δὲ ταύτας τρεῖς. Πρώτην ἐποιήσαντο στρατείαν ὑπὸ Καμβύσῃ ἡγεμόνι. Προελθόντες δὲ ἄχρι τῆς Θράκης, τὸ πρόσω τῆς πορείας οὐκ ἀπεθάρσυναν (Pausan. Φωκικ. ιθ. §. 4). Τότε καὶ Κάσσανδρος, Μακεδονίας βασιλεὺς, ἐπολιόρκησεν αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ Λίμου (τῆς Θράκης), χάρακα ἐκ ξύλων καὶ τάφρον ποιησαμένους. Ὄθεν, τέλος, καὶ ἐξερρύθησαν ὑπεκφυγόντες, καὶ ἐπανῆλθον ἐπ' οἴκου (α). Δευτέραν στρατείαν οἱ Γαλάται ἐστρατεύσαντο, εἰς μοίρας τρεῖς ἔνειμον τὸν στρατόν· καὶ οἱ μὲν μετὰ Κερθερίου ἐπὶ Θράκης ἤλασαν, οἱ δὲ ἐπὶ Παιονίαν, Βρέννον καὶ Ἀχιχώραν ἄρχοντας ἔχοντες. Ὁ δὲ Βόλγιος ἐπὶ τε Μακεδόνες καὶ Ἰλλυριοὺς· καὶ εἰς ἀγῶνα πρὸς Πτολεμαῖον (τὸν Κεραυνόν) καταστάς, νικᾷ καὶ ζωγρεῖ καὶ κτείνει τὸν Πτολεμαῖον (β). Γαλάταις πρῶτος ὢν ἴσμεν βασιλέων ἀντιτάξασθαι ἐτόλμησεν· ἀλλ' οὐδὲ τότε προελθεῖν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἐθάρρηναν οἱ Κελτοί, ἀλλ' ἐπανῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν (Paus. Φωκ. αὐτόθ. καὶ Ἀττικ. ις). Τρίτης δὲ, τέλος, στρατείας τῶν Γάλλων Βρέννος ἡγεῖτο· καὶ τότε εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετὰ μάχης πολλὰς ἐν Δελφοῖς καὶ Σπερχεῖϊ διεφθάρησαν, «ὥς μηδένα οἴκαδε ἀποσφθῆναι» (β). Ἐγένετο δὲ ἡ τῶν Κελτῶν στρατεία τε ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἡ ἀπώλεια, Ἀναξικράτους Ἀθήνησιν ἄρχοντος, ἔπει β, τῆς ρκε, Ὀλυμπιάδος· τῷ δὲ ἔπει τῷ ἐφεξῆς, Δημοκλέους Ἀθήνησιν ἄρχοντος, οἱ δὲ αὖθις εἰς τὴν Ἀσίαν διαβαίνουσιν οἱ Κελτοί» (γ). Ταῦτα ὁ Πausanias.

§. ζ. Τοιαῦτα καὶ Ἰουστίνος ὁ Τρόγος ἱστόρησε περὶ Γαλατῶν. Ὅτι τούτων οἱ μὲν ἐρρύθησαν εἰς Ἰταλίαν, καὶ τὴν Ῥώμην εἶλον· οἱ δὲ διαβάντες τοὺς κόλπους τῆς Ἰλλυρίας, ἰδρύθησαν ἐν

(α) Senec. Nar. Quaest. I, 3. c. 11. — Plin. 31, 4.

(β) Paus. Φωκ. κ-κγ. 9. Ἀλλ' ἐν Ἀττικ. δ, 1-6 λέγει πάλιν ὁ Πausanias ὅτι Γαλατῶν οἱ πολλοί «μετὰ τὴν ἐν Δελφοῖς καταστροφὴν» «ναυσὶν εἰς τὴν Ἀσίαν διαβάντες τὰ παραθαλάσσια αὐτῆς ἐληλάτουν». πρβλ. Πολύβ. δ, 46.

(γ) Paus. Φωκ. κγ. 9.

Παιονίᾳ, καὶ τοὺς Παίονας ὑποτάξαντες, διὰ πολλῶν ἐνιαυτῶν πρὸς τοὺς ὁμόρους ἐπολέμουν· εἶτα δὲ στρατεύουσιν οἱ μὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ Βρέννου, οἱ δ' ἐπὶ Μακεδόνες μετὰ Βολγίου (α). Μετὰ δὲ τὴν Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ καταστροφὴν, ἐβασίλευσε Μακεδόνων Μελέαγρος μῆνας δύο· εἶτα Ἀντίπατρος, ἡμέρας με, μετέπειτα Σωσθένης, ὁ τοὺς Γαλάτας τῶν ὁρίων τῆς Μακεδονίας ἐκβαλὼν (β). Τοῦτον δὲ πάλιν ὁ Βρέννος ἐπελθὼν νικᾷ, κἀκείθεν στραφεὶς εἰς Δελφοὺς, ἀπόλλυται πανστρατιᾷ, «μηδενὸς εἰς μνήμην γοῦν τῆς τοσαύτης φονοκτονίας ὑπολειφθέντος» (γ). Ἀλλ' αὐτὸς πάλιν ὁ Ἰουστίνος ἀλλαχού (ιβ, 3) λέγει περὶ τῶν Γαλατῶν, ὅτι μετὰ τὸν Βρέννου θάνατον μέρος μὲν ἐφυγον εἰς τὴν Ἀσίαν, μέρος δὲ εἰς Θράκην, ὅθεν πάλιν ἐπανῆλθον οἴκαδε. Τούτου δὲ μοῖρά τις κατέμεινε περὶ τὰς συμβολὰς Ἰστρου καὶ Σάβα τῶν ποταμῶν, καὶ Σκορδίσκοι ἐπεκλήθησαν. Καὶ πάλιν ἔγραψεν, ὅτι προσεκληθήσαν εἰς Ἀσίαν ὑπὸ Νικομήδους βασιλέως Βιθυνίας· καὶ σὺν αὐτῷ νικήσαντες τοὺς Βιθυνοὺς, ἐμοιράσαντο τὴν βασιλείαν· τὴν δὲ χώραν, ἣν κατέσχον, Γαλλογραικίαν (καὶ Γαλατίαν) ἐπωνόμασαν (δ). Ἦδη δὲ βασιλεύοντος Μακεδόνων Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ (ἐβασίλευσε δὲ τριτῷ ἔτει μετὰ τὸν θάνατον Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ. Εὐσέβ. Χρον. α, 58), καὶ ἄλλοι Γαλάται διέβησαν εἰς Μακεδονίαν· καὶ φόνῳ πολλῷ φθαρέντες ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ἠναγκάσθησαν εἰρήνην σπείσασθαι πρὸς Ἀντίγονον (Ιουστίν. κε, 1).

§. ζ. Καὶ Μένων ὁ Ἡρακλεώτης (παρὰ Φωτ. ἀναγ. σκδ) ὡσαύτως ἱστορεῖ τοὺς Γαλάτας ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν Ἀσίαν τὸ πρῶτον ἐπὶ Νικομήδους περαιωθῆναι, Λεοννόριον καὶ Λουτάριον.

(α) Justin. I. 24. c. 4.

(β) Εὐσέβ. Χρονικ. Β. καὶ Α. σελ. 58. — (γ) Justin. I. 24. c. 4.

(δ) Ὅθεν καὶ Γαλάται καὶ Γαλλογραῖκοι, καὶ Ἑλληνογαλάται τοὺς κατοίκους ἀπεκάλεισαν καὶ οἱ Ἕλληνες (Διόδ. ε, 32. Wes. — Στράβ. β, 130. εἰ, 566). Ἠσαύτως καὶ τὴν χώραν (Βιθυνίας καὶ Φρυγίας μέρος), Γαλλογραικίαν (Στράβ. αὐτ.), καὶ Γαλατίαν ἑλληνίδα (Θυμίδ. γλῶ. κγ), καὶ Ἑλληνογαλατῶν χώραν (παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς «χώραν τῶν Βυκελλαρίων»)· βλ. Σουῖδ. καὶ Σιφ. Βυζάντιον· πρβλ. καὶ Schleusn. Lex. N. T. vol. 1. p. 485. Σμ. ἡμετ.

ἔχοντας ἡγεμόνας. Ὁ δὲ Λίβιος λέγει μὲν τοὺς Γαλάτας ἀφικόμε-
νους εἰς Δαρδανίαν, *Βρέννου στρατηγοῦντος*, ἀλλ' ἔπειτα προστί-
θῃσι, καὶ ὅτι δισμύριοι τούτων διακριθέντες μετὰ Λεοννορίου καὶ
Λουταρίου ἐστράφησαν εἰς τὰ ἐπὶ Θράκης, καὶ Βυζαντίου κρατή-
σαντες καὶ τῶν περὶ πόλεων, κατεῖχον εἰς φόρον τὸν εἰσπλουν τῆς
Προποντίδος. Μετὰ ταῦτα κατῆλθον εἰς Ἑλλάσποντον, καί κειθεν ὁ
Λουτάριος εἰς Ἀσίαν διέβη, μετ' οὐ πολὺ δὲ Λεοννόριος, Νικομήδους
μεταστυλαμένου, κτλ. (α).

§. η. Οὕτως ἅπαντες οἱ ἱστορικοὶ συμφωνοῦσιν, ὅτι μετὰ τὴν
Βρέννου τελευτὴν οἱ Γαλάται διέβησαν εἰς τὴν Ἀσίαν, δηλονότι
ὀλίγους ὕστερον ἐνιαυτοὺς μετὰ τὸν Πτολεμαίου τοῦ Λαγίδου
θάνατον· διότι τὸ γ, τῆς ρμε, Ὀλυμπ. (ὅτε τὸ πρῶτον ἐπεραιώ-
θησαν εἰς τὴν Ἀσίαν, κατὰ τὸν Παιανίαν) συμπίπτει πρὸς τὸ ζ, ἢ
γουν τὸ ς, ἔτος ἀπὸ τῆς Λαγίδου τελευτῆς. Τοῦτο δείκνυται καὶ
ἐκ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐβασίλευσε Βιθυνίας Νικομήδης. « Ζιποίτης
γάρ ὁ Νικομήδους πατήρ, Ἀντίχου τοῦ Σελεύκου παιδὸς καθυ-
πέρτερος ἐγένετο » πολέμησας· (ὁ δ' Ἀντίχος ἐβασίλευσεν ἐπὶ
Φιλαδέλφου, δευτέρῳ ἔτει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λαγίδου). Πρόσθε-
ς ὅτι καὶ Ζιποίτης οὗτος ἐβασίλευσε Βιθυνίας ἐπὶ ἔτη 47. Ὁ δὲ
τούτου πατήρ Βᾶς, ἔτι κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακε-
δόνος ἀνάβασιν (τῷ 332, π. X. καὶ 52 πρὸ τῆς Λαγίδου τελευ-
τῆς) ἔζη καὶ ἐβασίλευεν εἰς τὴν Βιθυνίαν (Μέμωνος, αὐτόθ.).

§. θ. Καὶ οὐδεμία ἄρα μένει ἀμφιβολία, ὅτι μετὰ τὴν εἰς Ἀσίαν
τῶν Γάλλων διάβασιν εἰσεχώρησε παρὰ τε τοῖς Ἀσιανοῖς καὶ τοῖς
ἐν Αἰγύπτῳ Ἕλλησιν ἡ γαλλικὴ λέξις γαισὺς, ἣν οἱ τοῦ Ναυίδου
Ἰησοῦ μεταφρασταὶ μετεχειρίσθησαν ὡς ἐλληνικὴν. Ὅση μὲν γὰρ
ἡ δόξα τῶν Γαλατικῶν ὅπλων διὰ πάσης ἐχώρησε τῆς Ἀσίας,
ὅσαν δὲ φιλοτίμως εἶχον καὶ οἱ ἐν Ἀσίᾳ βασιλεύοντες Ἕλληνες

(α) Liv. 38. c. 16. Ἀλλ' ὁ Σικελιώτης Διόδωρος (ἀποσπάσμ.) τὴν εἰς Δαρδανίαν
ἔρξιν τῶν Γαλατῶν ἱστέρησε γινομένην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βρέννου· πρβλ. καὶ
Κωνστ. Πορφυρ. περὶ θεμ. α, 6.

πρὸς τὸ μισθοῦσθαι Γαλάτας εἰς τοὺς πολέμους, ἐδήλωσαν οἱ
ἱστορικοὶ (α). Τούτων εἰς τῶν βασιλέων ἐγένετο καὶ Πτολεμαῖος ὁ
Φιλάδελφος, ὅστις, « ἥνικα παρεσκευάζετο ἀμύνασθαι Μάγαν, ξέ-
νους ἐπιγίγγετο καὶ ἄλλους, καὶ Γαλάτας ἐς τετρακισχίλους »
(Παιουσ. Α. ζ). Πότε δὲ συνέστη ὁ πόλεμος οὗτος τοῦ Φιλαδέλφου
πρὸς τὸν Μάγαν (Κυρήνης βασιλέα), δῆλον ἐξ ὧν ἱστέρησεν Ἰου-
στίνος (κς. 3). ὅθεν οἱ τῆς ἱστορίας καὶ χρονολογίας ἰδμονες εὐκό-
λως ἐκ τούτων ἀποδεικνύουσιν, ὅτι τοὺς μισθοφόρους Γάλλους εἰς
τούτον τὸν πόλεμον ἐπιγίγγετο Πτολεμαῖος ἔπει περὶ πού εἰκοστῇ
μετὰ τὴν Λαγίδου τελευτὴν. Ἄλλοι δὲ Γάλλοι πρὸ τούτων οὐδέ-
νες παρ' οὐδενὶ τῶν ἱστορικῶν μνημονεύονται διαβάντες εἰς Αἴγυ-
πτον· τούτους πρῶτους λέγει καὶ ὁ Καλλιμάχου σχολιαστὴς
(ἐν Καλλιμ. ὕμν. εἰς Ἀθλ. στίχ. 175).

§. ι. Ἄν δέ τις ἀπηνέστερον ἀντιθαίνων πρὸς ταῦτα διατεί-
νηται, ὅτι καὶ οἱ ἐν Ἀσίᾳ καὶ οἱ Ἀλεξάνδρῳ Ἕλληνες ἔμαθον τὸ
γαισὺς οὐ παρὰ τῶν Γάλλων αὐτῶν, ἀλλὰ παρὰ τῶν Ἑλλήνων,
εἰς οὓς ἐστράτευον οἱ Γαλάται, πρὶν εἰς Ἀσίαν περαιωθῶσι· καὶ
λέγει προστίθει, ὅτι καὶ διὰ πάσης χώρας Ἑλληνίδος ἐκράτησεν
ἡ λέξις εὐθὺς μετὰ τὴν πρὸς Γαλάτας συμπλοκὴν καὶ τὸν φόνον
τοῦ Κεραινοῦ, πάλιν ὁ ταῦτα λέγων οὐδὲν κερδαίνει· ἡ γὰρ τῶν
Γαλατῶν πρὸς Κεραινὸν μάχη συνέβη τὸ γ, ἢ δ, ἔτος μετὰ τὸν
θάνατον τοῦ Λαγίδου· καὶ ἰδοὺ τῶν χρόνων ὁ ἐπιλογισμὸς. Ὁ Λα-
γίδης Πτολεμαῖος ἐτελεύτησε πρὶν ἢ Σέλευκος (ὃν ὁ Κεραινὸς διε-
δέξατο) τὴν Μακεδόνων βασιλείαν κατάσχει, νικήσας Λυσίμαχον
(Ἰουστίν. ιζ, 1). Ὁ δὲ Σέλευκος οὗτος 42 ἔπει μετὰ τὸν Ἀλε-
ξάνδρου θάνατον βασιλεὺς Συρίας ἀναγορευθεὶς (κατὰ τὸν Διόδω-
ρον), καὶ βασιλεύσας ἔτι ἔτη 32 (κατὰ τὸν Δέξιππον, ἐν Εὐσεβ.
χρονικ. α, 58), ἐπέζησε μετὰ τὸν Ἀλεξάνδρον οὐκ ἔλασσον τῶν
43· ἐτῶν, δηλονότι τρία τοῦλάχιστον ἔτη μετὰ τὸν Πτολεμαῖον
(40, μόνον ἔτη ζήσαντα μετ' Ἀλεξάνδρου). Καὶ συνέγεται λοιπὸν

(β) Justin. I. 25. c. 2. — Liv. L. 38. c. 16.

ὡς εἶπον τοῦτο τῶν Γαλατῶν; Ἔπειτα, καὶ ἄλλας μυρίας φωνὰς παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἐδανείσαντο καὶ Σύροι καὶ οἱ Ῥαββίνοι, καὶ τις ἐξ αὐτῶν (Δαβίδης ὁ Δελάρας) καὶ βιβλίον ὀλόκληρον ἐξέδωκε περὶ τούτου. Ἡδύναντο δὲ παραλαβεῖν τὴν λέξιν οἱ Σύροι καὶ παρ' αὐτῶν ἀμέσως τῶν Γαλατῶν, πρὸς οὓς καὶ Σέλευκος ὁ Καλλίνικος ἐπολέμησε, Συρίας βασιλεύς. Καὶ ὁψώνια δὲ τοῖς Γαλάταις παρεῖχον οἱ βασιλεῖς τῆς Συρίας, κατὰ τὸν Λίβιον (λη, 46), ὅστις καὶ τὸν μέγαν ἐπονομαζόμενον Ἀντίοχον ἰστόρησεν ὑπὸ Γαλατῶν ἀποκρουσθέντα (αὐτόθ.). Ὁ δὲ Πολύαινος (Η. ν) καὶ φυλακὴν μισθοφόρων Γαλατῶν ἰστόρησεν ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τοὺς χρόνους Ἀντιόχου τοῦ Θεοῦ.

§. ιγ. Ταῦτα κεφαλαιωδῶς τὰ περὶ τοῦ γαισοῦ σοφὰ τοῦ πολυμαθοῦς Ὀδίου φιλολογήματα, δι' ὧν ἀποδείκνυσαι τὸ περιέχον τὴν λέξιν βιβλίον Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, πολλοῖς ἐνιαυτοῖς μετὰ τὸν Πτολεμαίου τοῦ Λέγου ὀνόματον ἐξελληνισθέν.

Ἀπαρτῶμεν.

§. ιδ. Ὁ περίφημος Δοδοῦελλος, μεταξὺ πολλῶν καὶ ἄλλων ὧν ἔγραψε παραδόξων, ἐπεχείρησεν ἐξελέγξαι καὶ τὸν Ὀμηρον νεώτερον Φερεκύδου τοῦ Συρίου, διότι εἶπε τὰς κατὰ τὴν Σύρον « τροπὰς ἡελίοιο » (Ὀδυσ. Ο, 403), ὅπερ τινες ἐξέλαβον ἀντὶ ἡλιοτροπίου (α). Ἡλιοτρόπιον δὲ (λέγει) πρῶτος εὗρε Φερεκύδης (β).

(α) Τὸ τροπὰς ἡελίοιο ὁ Ψευδοδιδυμος ἠρμήνευσεν « τὰ ἡλίου σπήλαιον, οἷ' οὗ σημειοῦνται τὰς τοῦ ἡλίου τροπὰς ». Τὸ Ὀμηρικὸν χωρίον καὶ ὁ Δαέρτιος αἰνιττόμενος, « σφάζεται δὲ λέγει καὶ ἡλιοτρόπιον ἐν τῇ νήσῳ Σύρῳ » (Α. ια, §. 6). ἴδιον δὲ ὅμως τοῦ ἡλιοτροπίου εὐρέτην οὔτε Φερεκύδην, οὔτ' ἄλλον ἐμνημόνευσεν ὁ Δαέρτιος. Πρῶτος ὁ σοφὸς Σαλμάσιος ἀπένειμεν εἰς τὸν Φερεκύδην τὴν κατασκευὴν παραπλήματος, ἢ γνώμονος, ἐρ' οὗ ἐδείκνυντο αἱ τοῦ ἡλίου τροπαὶ (ad Solin. p. 635). ἀλλ' ὁ Σαλμάσιος οὐκ ἐδόξαζε καὶ ὅτι τὸ τοῦ Φερεκύδου παραπλήγμα τοῦτο σημαίνει τὸ Ὀμηρικὸν « οἷ' τροπαὶ ἡελίοιο ». Οἱ δὲ καὶ τοῦτο δοξάζοντες νεώτεροι (Γέτιος, Βοχάρτος, Μενάγιος κτλ.) ἔκριναν τὸν Φερεκύδην οὐχ εὐρέτην ἀλλ' ἀνακαινιστὴν τοῦ κατὰ τὴν Σύρον καὶ πρὸ Ὀμήρου ὑπάρχοντος ἡλιοτροπίου. Βλ. Menag. Observ. in Laert. vol. 2. p. 68. πρὸς καὶ τοῦ σοφοῦ καὶ περικλεοῦς Δ. Μουστοξύδου τὸ περὶ Ἐπιγραφ. Σύρου κτλ. ἐν Αἰγυπτίᾳ (ἐφημερίδα) σελ. 16. ἔτ. 1831.

(β) Dodwell apud J. Barnes. not. in Ὀδυσ. Ο, 403.

Οὕτω δὲ τὸ πάλαι καὶ Ποσειδώνιος, ἢ μᾶλλον, ὁ Ἐφορος παρ' ὀλίγον ἐκινδύνευσε καὶ τοῦ Ἀναχάρσιδος νεώτερον τὸν Ὀμηρον ἀποδείξει, διότι μνημονεύει τὸν τροχὸν τοῦ κεραμῆος (Ἰλ. Σ. 604), Ἀναχάρσιδος εὗρημα ψευδῶς παρὰ τισι νομισθέντα (α). Πλὴν ἀλλ' ὅμως ὁ ἀρχαῖος οὗτος κριτικὸς ἠρέσθη μόνους τοὺς δύο στίχους, ἐνθα μνημονεύεται ὁ κεραμικὸς τροχός, ὡς νόθους τῆς Ἰλιάδος ἐξοβελίσας. Ἡ δὲ μεγαλοπράγμων Ὀδίου πολυμάθεια, καὶ τῆς Δοδουέλλου θερμουργότερα, ἐκ μιᾶς καὶ μόνης λέξεως οὐχὶ δύο καὶ τρεῖς στίχους ἐκ τῆς Ἰησοῦ βίβλου, ἀλλ' ὅλην ἐξεκέρηξε τὴν ἑρμηνείαν, νόθον ἀποφθεγξαμένη καὶ ψευδώνυμον, καὶ μήτε τοῦ καλᾶμου μήτε τῶν χρόνων τῶν Ο, πολὺ δὲ νεώτερον καὶ σκότιον ἀνωνύμου πατρὸς γέννημα· καὶ πρὸς τοῦτου δεῖξιν συνέγραψεν ἐν ὁλοκλήρῳ κεφαλαίῳ σχοινοτενῇ πραγματείαν, « δι' ἧς ὅμως ἀπέδειξεν οὐχ ὅ,τι ἐπεχείρησεν, ἀλλὰ τὴν ἐν παντοδαπαῖς συγγραμμάσι λιπαρὰν αὐτοῦ μελέτην », ὡς ἔκρινε περὶ αὐτοῦ συντόμως ὁ σοφὸς Οὐαλκενῆρος (β). Ἀλλ' ἀναλάβωμεν ἐκάτερα τὰ κεφάλαια τῶν, ὧν ἔφερεν ἀπαδείξεις, καὶ πρῶτον τὸ περὶ τῆς γενέθλης τοῦ γαισοῦ.

§. ιε. Α. Θέλει τὴν φωνὴν τῆς γλώσσης τῶν ἀρχαίων Κελτῶν· ἀλλ' οὐδεμίαν ἔφερεν ὁμολογουμένην περὶ τοῦτου καὶ παμμαρτύρητον δεῖξιν, (ἐξ ἐκείνης δηλαδὴ ἐξενεγκὼν τῆς τότε συνήθους

(α) Στράβ. γ, 303, πρὸς καὶ Casaub. Comm. ibid. - Senec. epist. 90. - Barnes. not. εις: Ἰλ. σ, 601. Τὸν κεραμεικὸν τροχὸν καὶ πρίονα καὶ τόρνον, εἶρε Τάλλως ὁ Δαυιδάου (συγχερνίσαντος Ἡρακλεῖ). Διδωρ. δ. §. 76. Wes.

(β) Valcken. de Aristob. Jud §. XXI. p. 63. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὁ Φράγκελος ἀντιλέγων Ὁδῖῳ, τὴν ἐπιτομωτάτην ἐβάζει, ψηφίσας ἀποτόμως (ὡς εἰπωμεν) ὅτι οἱ Ο, οὐκ ἔγραψαν γ α ἱ σ ο ς, ἀλλ' αὐτὰ τὰ ἑβραϊκὸν Κ ε ι δ ῶ ν, ἢ Κ α ι δ ῶ ν (γράφει καὶ διὰ τῆς α ι, ἐκ μέρους τῶν Ο, ἵνα τάχιον ἐπιέρη τὴν διόρθωσιν) « Ὁ δὲ (λέγει) μεταγραφεύς (μεταγράφων δηλονότι καθ' ὑπαγόρευσιν) ἀπατηθεὶς ὑπὸ τῆς ὁμοιοφωνίας, ἀντὶ Κ α ι δ ῶ ν ἔγραψε γ α ἱ σ ο ς (Frank. l. c. p. 65). Ἀλλ' ὁ μεταγραφεύς, νομίζομεν, οὐκ ἂν εὗρισκε πολλὴν ὁμοιοφωνίαν τῶν δύο τούτων λέξεων, πλὴν εἰμή τις ὁσσοῦρος ἦν, ὡς οἱ κρινόμενοι δύο ὁσσοῦροι ἐκείνοι τοῦ ἁσπερίου ἐπιγράμματος, « ὦ ν πολὺ μ ᾶ λ λ ο ν ἦ ν ὁ κ ρ ε ι τ ῆ ς τ ο ὔ τ ω ν τ ῶ ν δύο κ ω φ ὅ τ ε ρ ο ς » ! (Ἐπιγρ. βιβ. Β. σελ. 225: Brod.)

Κελτικῆς λαλιᾶς) οὔτε ὀρθογραφικὴν, οὔτε καθ' ἐτυμολογίαν, ἢ ἄλλην θεωρίαν γραμματικὴν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ λατῖνοι συγγραφεῖς, ὅσους φέρει μάρτυρας, λέγουσι μὲν τὸν γαισὸν ὄπλον Γαλατῶν (ὡς τούτων αὐτῷ μάλιστα χρωμένων), ἀλλ' οὐδεὶς εἶπε καὶ τὴν φωνὴν γαλατικὴν, οὐδὲ γαλατῶν εὔρημα τὸ γαισὸν (πλὴν εἰ μὴ λέγοις τὰ κοῦφα καὶ ἀνάλατα τοῦ Σερβίου, τὰ ἐν §. γ. σημ.). ἀλλὰ περὶ τῆς γενέθλης τοῦ ὀνόματος καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς. Ἀπὸ δὲ τῆς σημασίας, θεωρούμενον συγκριτικῶς πρὸς τὴν ἀντίστοιχον ἑβραϊδα λέξιν, πολλὰς παρέχει ἀμφιστολίας. Αὐτὸς Ὀδῖος εἶπεν, ὅτι τὸ γαισὸς παρὰ μὲν τοῖς Γάλλοις σημαίνει ἀκόντιον (jaculum). τὸ δὲ τῶν Ο, γαισὸς (Ἰησ. η, 48, 49) οὐ μόνον ἄκοντα καὶ δόρυ, ἀλλὰ καὶ θυρεὸν, καὶ ἀσπίδα τινες ἡρμήνευσαν. Καὶ τοῦτο μάλιστα διατείνονται ὅτι σημαίνει τὸ ἀντίστοιχον ἑβραϊκὸν *Kidōn* (Kidon, ἄλλ. Chidon), ὃ καὶ νῦν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ἑβραϊῷ κώδικι κεῖται οὐ μόνον ἐν Ἰησοῦ (η, 48, 26) ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ (Ἰωβ λθ, 23: μα, 40: α, Βασιλ. ιζ. 6: Ἰερεμ. ς. 23. γ, 42). Φαίνεται δὲ ὁμῶς πιθανώτατον, ὅτι ἡ ἑβραϊκὴ φωνὴ ἐσήμαινεν ὄπλον ἀμυντήριον, ἢ σκεπαστήριον, καὶ πρόβλημα πλατυκώτερον (μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ ῥιζικὸν αὐτῆς θέμα σημαίνον παρ' Αἰθίοψιν, ὡς λέγουσι, τὸ σκέπειν, προφυλάττειν, ὑπερασπίζειν). (α). Ὅθεν οἱ Ο, τὴν πολυσήμαντον λέξιν ἐρμηνεύοντες ἀντετίθουν τὴν κατὰ νόημα καταλληλοτέραν εἰδικὴν παρ' Ἑλλήσιν ὀνομασίαν. Καὶ ἐν μὲν α, Βασιλ. (ιζ, 6) ἡρμήνευσαν ἀσπίδα (οὕτω καὶ Σύμμαχος, καὶ ἡ Βουλγάτα, καὶ πάντες σχεδὸν οἱ νεώτεροι), καὶ τὸ νόημα δὲ τοῦ χωρίου προφανῶς ἀπαιτεῖ. Τὸ δὲ ἐν τῷ Ἰωβ (λθ, 23), *μάχαιραν*

(α) Bl. Schulz Shol. in V. Test. vol. 2. p. 32, καὶ vol. 10. p. 87. - Schleusn. Thes. V. T. v. ἀσπίς. Οὕτω καὶ τὰ ἑλληνικὰ Πρόβλημα, Ὀπλον, καὶ αὐτὸ τὸ Ἑγχος σημαίνουσιν ἐν γένει πᾶν ὄπλον ἀμυντήριον (δόρυ, ξίφος, βέλος, κτλ.) « καὶ τὸ γέρον δὲ (τὴν ἀσπίδα) ὃ Ἀλεμὰν ἐπὶ τῶν οἰστων τίθεικε » (Σχολ. Λουκιαν. Ἀνσχ. 32). Ὁ δὲ Διόδωρος οὐ μόνον ἀμυντήρια, ἀλλὰ καὶ σκεπαστήρια πρὸς διάκρισιν λέγει (α, 24. γ, 33. πρβλ. ε, 33 καὶ σημ. Wos. βλ. καὶ Riemer. ἑλληνισμ. λεξικ. λ. Ἑγχος, κτλ.). Κατὰ τὸν Βοχάρτον, τὸ Kidon παρὰ τὸ Chid, ἢ Kid, ὁ φόνος· ὁμοφώνει δὲ τὸ Kid καὶ πρὸς τὸ κύτος, αὐτός, scutum.

εἶπον οἱ τε Ο, καὶ οἱ λοιποί· «τόξον καὶ μάχαιραν» (οἱ δὲ νεώτεροι μεταφράζουσι «λόγχην καὶ δόρυ»). Ἐν δ' Ἱερειίᾳ (ς, 23), *ζι-δύνη* ἔγραψαν οἱ Ο, καὶ Ἱερώνυμος ἐν τοῖς ὑπομνήμασι («scutum, seu zibynam») (α). οἱ δὲ νεώτεροι, *λόγχην* (lanceam). Οὕτω γράφουσι καὶ Ἱερειμ. (καθ' ἑβρ. ν. 42), ὅπου οἱ Ο, *ἐγχειρίδιον* (κζ, 42). Εἰς δὲ τὸν Ἰησοῦν ἡρμήνευσαν γαισὸς τὸ *Κιδῶν*, καὶ ὁ Ἀκύλας ἀκόντιον, οἱ δὲ πολλοὶ τῶν νεωτέρων *λόγχην*, ἀλλ' ὁ Σύμμαχος ἀσπίδα· ὡσαύτως καὶ Ἱερώνυμος (ε). Ὅθεν καὶ τὸ τῶν Ο, γαισὸς ἀσπίδα φαίνεται ἐκλαβὼν καὶ ὁ Σύμμαχος, ὡς καὶ ὁ Ἰώσηπος, κατὰ τὸν Θεοδώρητον (γ). Ἀσπίδα ἔγραψαν ἀλλαγῇ καὶ οἱ Ο, (ὡς προσέμπομεν)· καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν, εἰ καὶ ὧδε μετεχειρίσθησαν τὸ γαισὸς ἐπὶ τῆς ἀσπίδος. Ἐπιδέχεται δὲ τὸ χωρίον ἀφοτέρας τὰς σημασίας (εἴτε δόρυ γάρ, εἴτ' ἀσπίδα τῇ χειρὶ κρατῶν ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἰς ὕψος ἀνακραδάντας, παρέσχε τοῖς λοχῶσι σημεῖον, ἵνα τῆς ἐνέδρας ἐξαναστῶσιν. Ἰησ. η, 18). Εἰ δὲ καὶ ὁ Σειραχίδης ἔγραψε *ρόμφαλον*, αἰνιττόμενος τὸ τῶν Ο γαισὸς (κατὰ τὴν Ὀδίου γνώμην, ἣτις ὅμως φαίνεται ψευδής· βλ. ἔμπροσθ. κεφ. θ. §. ι.), ἀλλὰ καὶ οἱ Ο, μετέφρασαν (ὡς ἴδομεν) τὸ *Κιδῶν*, μάχαιραν, καὶ ἐγχειρίδιον. Καὶ φαίνεται λοιπὸν

(α) «Ζιβύνη (καὶ σιβύνη, καὶ σιγύνη κτλ.) ὁλοκίθρον ἀκόντιον, ἡ *λόγχη*, ἡ σπάθη, ἡ μάχαιρα» (Ψεύχ.). «Σιγύνη, τὰ δόρατα παρὰ Μακεδόσι· καὶ «Ζιβύνη, ἀκόντιον ῥωμαϊκόν». Σουῖδ. βλ. καὶ Sturz. de Dialect. Macedon. p. 46: Schleusn. Thes. V. T. κτλ.

(ε) Quaest. Hebr. in Paralip.

(γ) «Τὸ μὲν γαισὸν — ἀσπίδα ἡρμήνευσεν ὁ Ἰώσηπος, ὡσαύτως δὲ καὶ Σύμμαχος» (Θεοδώρ. ἐν Ἀπόρ. εἰς Ἰητ. η, ἑβρωτ. ια). Ἀλλὰ παρ' Ἰωσήπῳ τὰ νῦν οὕτα γαισὸν, οὐτ' ἀσπίς ἀναγινώσκεται, ἀλλ' ἀπλῶς σ η μ ε ῖ ο ν. «Σημεῖόν τε δούς» κτλ. (Ἀρχ. ε, α. § 15. σελ. 270. τόμ. α. Havn.). Ὅθεν ὁ Βερνάρδος (ποτ. libt.) ὑπέλαθε, μήπως ὁ Θεοδώρητος ἀνέγνω παρ' Ἰωσήπῳ «Ἀσπίδι τε σ η μ ε ῖ ο ν δούς» κτλ. (καὶ ξένου οὐδὲν, εἴπερ ἐκ τῶν Ἰωσήπ. ἀντιγράφων ἐξέπεσε τὸ ἀσπίδι). «Πλὴν εἰ μὴ (προσέτιθαι ὁ Βερνάρδος), ἡ τὸν Θεοδώρητον ἠπάτησεν ἡ μνήμη, ἡ τὸν τούτου ἀντιγραφέα ἡ ἀδελφεία, γράψαντα Ἰώσηπον ἀντὶ τοῦ παρὰ Θεοδώρητον γεγραμμένου Ἀ κύλας κτλ. Ταῦτα ὁ Βερνάρδος. Οὕτω καὶ Βοχάρτος (Hierox. P. I. L. 11. c. 8. p. 137). Ἀλλ' ὅμως ὁ Ἀκύλας ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ ἔγραψεν ἀκόντιον, οὐκ ἀσπίδα

ἐκ τούτων τὸ γαισὸς (καθὼς εἶπεν ὁ Βοχάρτος) (α) λέξις Ἀσιανή, σημασίαν ἔχουσα καθολικωτέραν τοῦ ἀκοντίου, ἢ τοῦ δόρατος. Οἱ δὲ Γαλάται μαθόντες τὴν λέξιν, ἴσως, παρὰ Φοινίκων, ἔταξαν ἰδίως ἐπὶ τοῦ παρ' αὐτοῖς ἀκοντίου. Πλὴν ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς συμφωνοῦμεν Ὀδῖφ, ὅτι τὸ γαισὸς (ἐν Ἰησ. η) σημαίνει δόρυ (καθὼς καὶ ἐν Ἰουδιθ, θ, 7, ὅπου καὶ διαστελλεται πρὸς τὸ ἀσπίς). Προστιθέμεθα δὲ ὅτι καὶ ἡ *ζιβύρη* τῶν Ο, (ἐν Ἰερερμ. ς, 23, καὶ ἐν Ἰουδιθ, α, 13) φαίνεται συνώνυμος τοῦ γαισὸς (ὡς καθεῖναι σημαίνουσα οὐ μόνον σπάθην, κτλ. ἀλλὰ καὶ ἀκόντιον ὀλοσίδηρον). Προσεπιμετροῦμεν δὲ (χάριν Ὀδίου), ὅτι καὶ ἀλλαγῇ οἱ Ο τὸ αὐτὸ ἐβραϊκὸν *Kidon* ἠρμήνευσαν *πυρφόρον*, τουτέστιν ὡςὸν (ἰδὲ, μα, 20. ὅπου ὁ Ἀκύλας ἀσπίδα, ὁ δὲ Σύμμαχ. *θυρεδν*, ἡ δὲ Βουλγάτα *δόρυ*). Ὅθεν συμπεραίνεται πιθανῶς, ὅτι καὶ τὸ γαισὸς οἱ Ο ἐθεώρουν ὡς ἅπλουν ἐν τῶν τηλεβόλων. Ἀλλ' ὅμως ἐν τούτοις ἐρωτῶμεν τὸν κριτικόν. Εἴπερ οἱ τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν Ἰουδιθ ἐξελληνίσαντες ἔμαθον τὸ γαισὸς παρὰ τῶν πολὺ μετὰ τὸν Λαγίδου θάνατον ἀρικομένων εἰς τὴν Αἰγυπτὸν Γαλατῶν, τί μὴ τοῦτο μετεχειρίσθησαν κυρίως ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ εἶδους τῶν γαλατικῶν ἀκοντίων; ἢ ποίαν καὶ ὅπως εἶχον ἀνάγκην τῆς νεογράφου ταύτης φωνῆς; Μὴ γὰρ ὁ γαισὸς, ὁ ἐν χειρὶ Ἰησοῦ, καὶ ἐκείνων δὲ τῶν ἐπὶ τῆς Ἰουδιθ Ἀσσυρίων οἱ γαισοὶ, εἶχον ὁμοίωσιν τινα πρὸς τὰ *Ἀλκεια* γαῖσα, ἅπερ ἕκαστος Γαλάτης, δόρυ φέρων, ἔφερε καὶ ταῦτα μετὰ *χεῖρα διπλᾶ*; (κουφότερα πάντως παρὰ τὰ *δύο δοῦρα* τῶν Ὀμηρικῶν ἡρώων! Ἰλιάδ. Π. 139. κτλ.). Ἀλλ' ἴσως ἂν τις εἴποι, πιθανώτερα λέγων, ὅτι καὶ οἱ Σύροι, ἢ Ἀσσύριοι, τὰ παρ' αὐτοῖς μακρὰ καὶ ὀλοσίδηρα ἀκόντια καὶ δόρατα (ὡς τὰ τῶν Ἑλλήνων *χάλκεια* καὶ *χαλκήρη ἔγχεα*) ὠνόμαζον ἀνέκαθεν γαισὸς, καθὼς ἔλεγον καὶ οἱ Κελτοὶ τὰ ἰδιάζοντα παρ' αὐτοῖς ἀκόντια.

(α) Bochart. Hierozoiæ P. I. Libr. II. c. 8. p. 135—141, καὶ Chan. Libr. I. c. 42. πρὸς Bernard. not. in Joseph. Archaeol. I. c. καὶ Fischer. de vers. graec. Libr. V. Test. p. 61.

§. 17. B) Οὐδείς τῶν ἀρχαίων ἐθεώρησε τὸ γαῖσον ὡς εὔρημα καὶ ὄνομα Γαλατικόν. Εἶπε καὶ Οὐίγγιλιος « *Αλπεια γαῖσα* », καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Λατίνων, οὓς Ὀδῖος ἐμνημόνευσε· καὶ οὐδείς ἀμφισβallest, εἰ καὶ Γαλάται γαισσίς ἐχρῶντο· καὶ φυλὴ γάρ τις αὐτῶν ὠνομάζετο γαισάται, ἴσως παρὰ τὸ γαῖσον (πληθ. γαῖσα, τὰ, gaessa, gaessatus, ὡς hasta, hastatus, κτλ. παράβαλε τὰ, κορύνη, κορυνήτης· τόξον, τοξότης· ἀσπίς, ἀσπιδιώτης, κτλ.). Παραχωροῦμεν καὶ τοῦτο τῷ κριτικῷ (ἐπεὶ καὶ βούλεται), προτιμῶντες αὐτοῦ τὴν γνώμην καὶ αὐτῆς τῆς Πολυβίου καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀρχαίων, ὅσοι μαρτυροῦσι « τοὺς Γαλάτας προσχωρευομένους γαισάτους, διὰ τὸ μισθοῦ στρατεύειν· ἡ γὰρ λέξις αὕτη τοῦτο σημαίνει κυρίως » (α). Οὐδὲ παρὰ τὸ γάλα, ἢ τὸ γαῖτα ζητεῖν λέγομεν τοὺς γαισάτας, διότι γράφονται (κατὰ τινες τοπικὰς ἴσως προφορὰς) καὶ γαιζήται, ἢ γαιήται, καὶ γεζήται, καὶ γαιζάται (καὶ τοὶ καὶ ὁ Πολυβίω ἄλλως ἔκρινε παρὰ τὸν Ὀδῖον, καὶ ὁ Εὐφορίων ἐψάλλεν « Οἱ δὲ Γαιζήται, περιδείρεα [ἴσ. γρ. περὶ δειμήν] χρυσοφορεῦντες » (β). Ἀλλὰ τούτων ἡμεῖς παρακούομεν, ἐπεὶ καὶ ὁ σοφὸς Ὀδῖος ἀποσκυθαλίζει τοὺς παλαιούς ἡμῶν γραμμатиковούς (εἰς οὓς ὁμῶς ὀφείλει τὸ πλεῖστον τῆς ἐν τούτῳ τῷ κρι-

(α) Πολύβ. β. 22.—Πλούταρχ. Μαρκίλ. §. γ (ὅπου γράφεται διὰ τε τοῦ ε, καὶ δύο σσ, γισάται. παρὰ δὲ Σουΐδα οἱ ἑνὸς σ.). Ὅτι δὲ τὸ γαισάτης ὑπῆρχεν οὐκ ἐθνικῶς ἐνομα καθόλου τῶν Γαλατῶν, ἀλλὰ μόνον τῶν μισθοφόρων, διδάσκει σαφῶς ὁ Βοχάρτος ἐξ Ὀροσίου (Libr. 4 σ. 13. βλ. καὶ Bernard. com. εἰς Στέφ. Βυζάντ. λ. γάλα). Λέγει δὲ καὶ ὁ περικλεὺς Ἀδελούγγιος, ὅτι τὸ ἀρχαῖον Κελτικὸν Gwes, ἢ Gns, δηλοῖ μισθὸν στρατιώτην (Adelung. Mithridat. I. 9). Ὡστε, εἴπερ τὸ γαισάτης σημαίνει μισθόν, φαίνεται καὶ τοῦτο παρὰ τὸ γαῖσος ὁ μισθός. Ἡσυχ. (καθὼ καὶ τὸ Soldatus ἐκ τοῦ Sold, σολδόν). Τὸ δὲ γαῖσος, (ὁ μισθός) καὶ γαῖος εὐρίσκεται, καὶ γάτος ὁ μισθός (M. Ἑτυμολογ. Εὐστάθ.). Ἰσως ἐκπτώσει τοῦ σ, κατὰ διάλεκτον (ὡς τὸ Λακων. μῶα, ἢ μῶσα, κτλ.)· πλὴν εἰ μή που τὸ γαῖσος συνεχύθη πρὸς τὸ γαῖος, καὶ γάτος, ὃ παρὰ τὸ γαῖα δοκεῖ (ἢ ἐργάτης, μισθός), κατὰ τὸ γαῖος βούς κτλ.

(β) Παρὰ τῷ M. Ἑτυμολ. καὶ Στεφάν. Βυζ. λ. γάλα. Καὶ ὁ Κασσέων διαφέρει, εἴπερ οἱ Γαισάται αὐτοὶ Γάλλοι ἦσαν οἱ αὐτοὶ τοῖς Γαζάται· καὶ Γαιζήται· οὗ ὅ ἀποβλέπει τὰς ἐτυμολογίας (Casaub. not. εἰς Σπζε ε, 212).

φαλαίω πολυμαθείας). Ἐν μόνον ἐρωτώμενον τὸν κριτικόν· τίς γὰρ, ὅσοι τοῖς Γαλάταις ἀπέδωκαν γαῖσόν, ἀπέδειξε καὶ ὅτι Γαλάται τοῦτον ἐξεύρον; Εἶπεν ὁ Σέρβιος « Ἰσός (pila) Ῥωμαίων, γαῖσα Γάλλων, σάρισσαι Μακεδόνων ». Ἀλλ' ὁ Σέρβιος (ἢ μάλλον ὁ Οὐάρρων ἐν τῷ π. Λατ. Γλώσσ. κ. 4. ἐξ οὗ ἀντέγραψεν ὁ Σέρβιος) κατέλεξε τὰ εἶδη τῶν ἀκοντίων τούτων, ὡς ἐκ τῆς κατ' ἔθνη συνηθεστερας χρήσεως, οὐκ ἀπὸ τῆς πρώτης εὐρέσεως αὐτῶν. Αὐτίκα, λέγεται Σάρισσα Μακεδονική, καὶ σαρισσοφόρος φάλαγξ Μακεδόνων (Πολύβ. ιβ. 44)· ἀλλ' ὅμως ὁ Πολυδεύκης (Ι. 443) καταλέγει τὰς σαρίσσας καὶ ἀπλῶς ὡς συνώνυμον τοῦ δόρατα, μὴ μνημονεύων ὅλως τοὺς Μακεδόνας (ὡς καὶ παρ' ἄλλοις τὸ ὅπλον σύνθετος ὢν). Οὕτω καὶ Πολύβιος (Σ. 24). Ὦθεν ὁ Ἡσύχιος « Σάρισσα, δόρυ μακρόν, εἶδος ἀκοντίου Ἑλληνικοῦ » (ὅπερ οἱ κριτικοί, μηδὲν δεόν, διορθοῦσι, δορυφόρικοῦ, ἢ Περσικοῦ, ἢ Μηδικοῦ), « σπάθη βαρβαρική Μακεδόνες » (α). Οὕτω καὶ Σουΐδας· « Σιγύνη (τὸ αὐτὸ καὶ Ζιβύνη, καὶ Σιγύνης, καὶ Σίγυνος, Σίγυνος), δόρυ παρὰ Μακεδόσι » καὶ Πάλλιν, « Σιβύνη ἀκόντιον Ῥωμαϊκόν » (β). Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης (Ποιητικ. β. κε) « τὸ Σίγυνον, λέγει, παρὰ Κυπρίοις κύριον » (ὡς τῆς Κυπρίων διαλέκτου)· ἀλλ' ὁ Ῥωμαῖος ἔντιμος Ἰλλυρικὴν ὠνόμασε τὴν σιβύνην (γ)· ἄλλος δὲ Θρακικὴν, ἀπὸ τῶν Σιγύνων, ἔθνους Θρακῶν (Σχολ. Ἀπολ. Ἀργ. δ, 320), καὶ ἄλλος, τῶν Ἰσαυρῶν (Κυρίλ. Λεξικ.). Ὦθεν καὶ ὁ Στούρτζιος πιθανῶς ὑπέλαθε τὴν λέξιν Περσικὴν, ἢ Συριακὴν, ἀπὸ τῶν διαφορῶν τῆς Ἀσίας λαῶν, εἰς τοὺς Θρακίας προῶτον καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς μεταναστεύσασαν (δ). Οὕτω

(α) Βλ. Πολύβ. α, 438. — Πλούτ. Εὐμέν. §. ιδ· Παῦλ. Δίμ. §. ιβ. — Πολύβ. β, 69, κτλ. Εἶχε δὲ μήκος ἡ σάρισσα 12 πηχίων (Θεόφρ. π. φυτ. γ. ιβ), ἢ κατ' ἄλλους 14 (Πύχ. Albert.). πρὸς. καὶ τὸ τοῦ Ἑταίρου « ἔγχος ἐνδεκάπηχον » (Πλ. ζ, 319). « Ὁ δὲ Κλισμένης ἐδίδασκε καὶ τοὺς Ἀάκωνας σάρισσας χρῆσθαι » (Πλούταρχ. Κλισμένη. §. ιε), καὶ ὁ Κύρτιος ἀπέδωκε τὰς σαρίσσας καὶ τοῖς Ῥωμαίοις καὶ τοῖς σαρισσοφόροις ἡρμήνευσεν ἀπλῶς hastatos (Curt. 7, 4, 36)· πρὸς. καὶ Sturz de Dial. Maced. p. 45.

(β) Βλ. Schweigh. Σημ. εἰς Ἀθην. Τ. β. σελ. 400. — (γ) Enn. apud Fest. v. Sibyn. — (δ) Sturz. l. c. p. 46. πρὸς. Riemer l. Σιγύνη.

καὶ τὸ τῆς ζιβύνης σχεδὸν συνώνυμον γαῖσος (Ἰουδίθ, α, 15, καὶ θ, 7) παρέλαβον οἱ Γαλάται παρὰ τῶν Ἀσιανῶν, διὰ δὲ τὸ σύνθετος τῆς χρήσεως ἐπωνομάσθη (παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις μάλιστα) καὶ τῶν Γαλατῶν ἰδίως τὸ δόρυ, καθὼς καὶ τῶν Μακεδόνων ἐξόχως ἡ σάρισσα (α). Οὕτως ἐλέγετο καὶ γαλατικὸς θυρεὸς (Διόδωρ. ε.). Ἀλλὰ μήπως ὁ θυρεὸς ὑπῆρχεν εὐρημα καὶ ὄνομα καὶ μεταχείρισμα μόνων τῶν Γαλατῶν; Εἶχον καὶ οὗτοι, καθὼς καὶ ἄλλα ἔθνη, θυρεὸν ἐλληνικόν. Καὶ ἄλλων δὲ παντοίων ὅπλων εἶδη παρὰ πολλοῖς ὑπῆρχον κοινά· καὶ πολλάκις ἀπὸ τῶν χρωμένων παρωνομάζοντο, ἢ ὡς μάλιστα συνήθη, ἢ καὶ ὡς διαφέροντά πως κατὰ τὴν κατασκευὴν· οἷον, Ἀργολικὴ ἀσπίς, τόξον Κρητικόν, σφενδόνη Ἀκαρνάνων, ἀκόντιον Αἰτωλικόν, μάχιαιρα Κελτικὴ, πέλεκυς Θράκιος κτλ. (β). Κἀκεῖνο δὲ σημειωτέον· ὅτι οὐδὲ καὶ ὅλου τοῦ Κελτικοῦ ἔθνους φαίνεται κεκρατικὸς εἰς πάγῃ κοινὸν χρῆσιν οὔτε τὸ ὅπλον, οὔτε τ' ὄνομα τὸ γαῖσος· καὶ δηλοῦσι τῶν Κελτῶν οἱ παρὰ τῷ Πολυδίῳ καὶ τῷ Στράβωνι ἰδίως καλούμενοι Γαῖσάται (καθὸ μόνον τῶν ἄλλων οὗτοι φέρονται γαῖσόν, ὡς Ὀδίας ἐτυμολογεῖ καὶ ὥς οὐδ' οὗτοι πάντες) Ὦθεν οὐδ' ὁ Πολύβιος εἰσάγει τοὺς Γαλάτας γαῖσους χρωμένους ἐν ταῖς πρὸς Ῥωμαίους μάχαις· ἀλλ' οὐδ' αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς κατὰ τὰς Ἀλπίας νεμομένους Γαῖσάτας, καὶ τοὶ τὸν ὁπλισμὸν αὐτῶν διαγράφας, καὶ ἐξ ὀνόματος μνημονεύσας. Οὐδ' αὐτὰς ὁ

(α) Οὕτω καὶ τὸ σάρινον, ἢ σαυρίον, ἀκόντιον βαρβαρικόν (Πύχ.)· « ὅ καὶ Ἰνδοὶ καὶ Πέρσαι ἔχοντο » (Στράβ. ιε, 734, 717, καὶ ποτ. Casaub.), καὶ Αἰγύπτιοι (Διόδ. α, §. 86), καὶ Ἕλληνες Ἀιτικοὶ (Μένανδρ. παρὰ Πολύδ. ι, 34), καὶ Μολοσσοὶ (Πλούτ. Πύρρ. §. β), καὶ Λυσιστραί (Διόδ. ε, §. 34), καὶ αὐτοὶ Γαλάται, « σκαυίζοντες τοὺς ἐναντίους » (Διόδ. ε, 29)· χρησιμώτατον ἀνέκαθεν ὑπῆρχε μάλιστα καὶ παρὰ τοῖς διὰ τοῦτο Σανίταις καὶ Σαυίταις καλούμενοις κατοικοῖς τῆς Ἰταλίας (Fest. πρὸς. Στράβ. 250, καὶ Riemer. l. σαυίταις). Ὡσαύτως καὶ ἡ Ῥωμαία « Θρακικὴν δοῖται ἀμυντήριον, μάχιαιρα, εἶφος, ἢ ἀκόντιον μακρόν » (Πύχ. Σουλδ. Φότ. Λεξ. - Πλούταρχ. Π. Αἰμ. §. ιη, καὶ Gellius. N. A. X, 25. « Romphaea, genus est teli Thracae nationis »· καὶ ὅμως ὑπῆρχεν οὐκ ὅσον συνήθης καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀσιανοῖς (Γενίτ. γ, 24. Ἐξόδ. ε, 24, κτλ.).

(β) Πολυδεύκ. Α, 10· πρὸς. Wessel. εἰς Διόδωρ. Ε, 30.

Διοδώρος, ἐν οἷς καταλέγει πᾶσαν τὴν γαλατικὴν πανοπλίαν, ἠρίθμησεν ὅλως πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸν γαισόν (ὅπερ καὶ Ὀδῖος ἄκροις χεῖλεσιν ὠμολόγησε)· προσῆκε δὲ δῆπου τῷ Διοδώρῳ μάλιστα, ἵνα καὶ τὸ ὄπλον μνημονεύσῃ καὶ τ' ὄνομα ὡς γαλατικόν (εἴπερ τοιοῦτον ἐνόμιζεν), ὡς εἶπε καὶ ὅτι « τὰς λόγχας οἱ Γαλάται *Λαγκίας* καλοῦσι » (καίτοι καὶ τοῦτο λέγων ὁ Διοδώρος, αὐ προσέθηκεν, ὅτι καὶ μόνοι Γαλάται οὕτω καλοῦσι) (α)* τὸν δὲ γαισόν οὐκ ἀπέδωκεν αὐτοῖς ὁ ἱστορικός, διότι τοῦτον ἐνόμιζε κυρίως Λιβυκόν, ὡς λέγομεν ἐφεξῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ Στράβων ὑπογράφων τὰ τε ἄλλα ὄπλα καὶ τὸ γρόσφῳ εἰκόδς ξύλον τῶν Γαλατῶν, οὐ προσέθηκεν ὅμως καὶ τ' ὄνομα τὸ γαισός (ἢ μήπως ἠγνόει τὴν λέξιν ὁ Στράβων, οὕτως οὔσαν παρὰ Καίσαρι καὶ τοῖς Ῥωμαίοις συνήθη τότε καὶ πασιδὴλον;). Ὅτι δὲ τὸ γρόσφοιδὲς τοῦτο ξύλον, « βέλους τηλεβολώτερον ὄν », οὔτε πρὸς τὸ γαισόν ἄλλως ἀρμύζει, οὔτε πρὸς τὴν κάτειαν, ἢ κατέϊαν (cateia, ἄλλο δόρυ Γαλατῶν), ἐσημείωσεν ὁ Κασσιανός (β). Ἀλλ' οὐδ' ὁ Πλούταρχος ἱσχυρόν τὸ δόρυ κραδαίνοντα καὶ στίλβοντα τῇ πανοπλίᾳ τὸν βασιλέα τῶν Γαλατῶν (καὶ τούτων μάλιστα Γαισσατῶν), οὐδ' αὐτὸς ἐμνημόνευσεν καὶ γαισοῦ (Μαρκέλ. §. ε, ζ)* ἦν δ' ὁ βασιλεὺς

(α) Τὸ λαγκία ταῦτόν ἐστι καὶ τὸ λατ lancea (συγγενὲς τοῦ λόγχη)* ἀλλὰ μήπως οἱ Ῥωμαῖοι ἔμαθον τὸ lancea παρὰ Γαλατῶν; ἀνεμάρτη δὲ τούτων ἰδίως ἡ φωνὴ διὰ τὸ παρ' αὐτοῖς ἰδιόμορφον τῆς λαγκίας, ἢ λόγχης, μακρὸν ἐχέουσης καὶ πλατὺν τὴν σιδήρεον, καὶ τὰ ἐπιθέματα (τὰ πρὸς τὰ κάτω τοῦ σιδήρου ἐκατέπρωθεν ἐξέχοντα σιληνοειδῆ κοπίδια). Διόδ. ε, 30, καὶ σημ. Wes. Ταύτας ἴσως καὶ Λιγυσίους ὁ Ἀλικαρνασσεύς εἶπε κοπίδας μακροτάτας. (βλ. Nova fragmenta Scriptorum Vaticanorum. Tom. 2. p. 490, καὶ Bullet. de l'Institut. de la correspondance. Archæol. 1841. pag. 111). Καὶ ἦσαν ἄρα αἱ λαγκίαι τῶν Γαλλῶν ὡς αἱ καθ' ἡμᾶς Alebardes (Casaub. not. εἰς Στράβ. pag. 196)* τὰς δ' αὐτάς (Casaub. ibid.), ἢ μικρότερὰ τινα δερῆται, καὶ ἄγχοις (Εὐστάθ.), ἢ ἄγγωνας (Ἔτυμ. καὶ Ἀγχιῶς Β, σελ. 46) ὀνομάζον οἱ Γαλάται (ἔχει καὶ ἱσχυριος, ἄγγος, τὸ ἔγγος). Ὁ δὲ Οὐάβρων καὶ αὐτὸ τὸ λαγκία εἶπεν ἰσχυρίων.

(β) Casaub. εἰς Στράβ. ibid. ἔχει καὶ ὁ Festus « Gessum, grave jaculum (ἀκόντιον βαρὺ), ὃ δὲ πάλιν Isidorus, « Gessum, hasta, jaculum ».

αὗτος ὁ Βριτόμαρτος (ἄλλ. Βριδόμαρος, Virdomarus), ὃν ὁ Ῥωμαῖος Προπέρτιος ἀνωτέρω (§. β) παρ' Ὀδίου, ποιητικώτερον γράφων, ὥπλισε καὶ γαισοῖς. Οὐδ' ὁ Καλλιμάχος, τέλος, ὠνόμασε γαισοὺς, ἐν οἷς ἐξωγράφησε τὰ ἀπὸ τῶν Γαλατῶν ὑπὸ τοῦ Φιλάρδελφου τῷ Ἀπόλλωνι καθιερωθέντα λάφυρα· μόνον δὲ λέγει «*Ψάρανα, καὶ ζωστήρας ἀναιδέας, ἐχθομένας τε Ἀσπίδας*» (ῥυν. εἰς Ἀπόλλ. σιγ. 483). Θυρεοὺς δὲ μόνους (οὐχὶ δὲ καὶ γαισοὺς) καὶ Πύρρος «*Ἰωρῶδι δῶρον Ἀθάνα ἀπὸ θρασέων ἐκρέμασε Γαλατῶν*» (Περσικ. 1. 24, 22. καὶ Πλούτ. Πύρρ. §. κς). ὅθεν οὐδ' ἐξ ὧν ἐπέφερεν Ὀδίου μαρτυριῶν ἀποδεικνύεται τὸ γαῖσον ὄνομα καὶ δόρυ μόνων Γαλατῶν. Ἴδιον δὲ τούτοις ὄπλον, καὶ τὴν φωνὴν κεκλιμένον, ὑπῆρχε μάλιστα ἡ Μάταρις (παλτοῦ εἶδος), ἥς καὶ Στράβων μέμνηται (δ, 196), καὶ ὁ Κικέρων, ὅστις καὶ ταύτην διορίζει γινώρισμα τῶν Γαλατῶν, ὡς τὴν Σάρισσαν τῶν Μακεδόνων (α).

§. ιζ. Γ) Ἄλλαι μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων ἀποδεικνύουσι τὸ γαῖσον Ἰσθηκὸν, καὶ Λιευκὸν, οὐχὶ τῶν Γαλατῶν ἴδιον. Εἴπερ ὁ Ῥωμαῖος Στάτιος ἀπέδωκε καὶ εἰς τοὺς Ἀδράστου στρατιώτας τὸ γαῖσον, εἴτε κατὰ πρόληψιν (ἢ ἀναχρονισμόν) κατὰ τὸν Ὀδίου, εἴτε καὶ ἀπλῶς, ὡς συνώνυμον τοῦ δόρυ (καθὼς ἡμεῖς νομίζομεν), οὐδὲν τοῦτο πρὸς τὴν ὑπόθεσιν. Ἀλλ' ὁ Σίλλιος, οὕτως τοὺς στίχους ἀντέγραψεν ὁ κριτικὸς, οὔτε κατὰ πρόληψιν, οὔτε καταχρηστικῶς καὶ ὡς συνώνυμον, ἀλλὰ κυρίως καὶ ῥητῶς ὀνομάζει *Λιεύων* (Poenum) ὄπλον τὸ γαῖσον, καὶ πάτριον αὐτοῖς ἔθιμον (ε). Καὶ ὁρθῶς λοιπὸν ὁ Πολυδεύκης εἶπε τὸν γαῖσον ὅτι

(α) Cic. ad Herenn. IV. πρὸς. Casaub. εἰς Στράβ. σελ. 196: Ἡσυχ. λ. μαδάρει. Ὁ δὲ Βοχάρτος καὶ αὐτὸ τὸ μάταρι, καὶ τὸ Cateja, καὶ ἄλλα ἄλλων ὄπλων καὶ μηχανῶν καὶ στρατιωτῶν ὀνόματα, παρὰ τοῖς Γαλαταῖς εἰσιστάμενων, παράγει ἀπὸ θεμάτων Ἀσιατῶν καὶ συναίνει ἐ Demagistr. l. c. p. 432.

(β) «*Omnia Poenum-Armenti vigilem patrio de more sequuntur, Gessaque, Iatratorque Cydon*» etc. Sil. L. 2. apud Hody p. 179. πρὸς. Jung. not. ad Πολυδεύκ. σελ. 799, καὶ Lipsij Poliorc. IV. Dial. IV. p. 574.

ἔστι *Λιβυκόν*. Ὁ δὲ Ὀδῖος ἄπορον, πῶς, ἀπ' οὗ ἔγραψε τὰ τοῦ Σιλίου, ἔπειτα ἔκρινεν ἢ τὸ τοῦ Πολυδεύκους «*Λιβυκόν*» τρεπτέον εἰς τὸ «*Κελτικόν*» (κατὰ τὴν εἰς τοῦτο ἀκρισίαν τοῦ Κλυθερίου), ἢ ὅτι ἔσφηλεν ἢ μνήμη τὸν Πολυδεύκην, ἐν ᾧ ἔγραψε περὶ πράγματος οὕτω κατ' αὐτὸν γνωστοῦ καὶ συνήθους τῷ τε Κομμώδῳ τῷ Αὐτοκράτορι πρὸς ὃν ἔγραψε, καὶ τοῖς τότε Ἰωμαίοις, οἵτινες ἔτι μετέχειρίζοντο γαῖσους! ἔλαθε τὸν Ὀδῖον καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, ὅστις καὶ αὐτὸς τὸν γαῖσόν τοις *Αἰθιοσι Καρχηδονίοις* ἀπονέμει (α), καὶ Ἰσχύσις ὡσαύτως (β). Ὁ δὲ πάλιν Ἀθηναῖος Ἰβήρων εἶπε τὸν γαῖσόν (δηλονότι τῶν Ἰσπανῶν)· τοῦτο καὶ Προκόπιος ἐπανέλαθε, συναινέει δὲ καὶ ὁ περικληθέστατος Κασσιδιανός (ὡς αὐτὸς ὁμολογῇ μετ' ὀλίγον)· καὶ ὁ λαμπρὸς Βεσσαλέγγιος οὐ μᾶλλον Γαλατῶν, ἢ τῶν Ἰβήρων (Ἰσπανῶν) ἔκρινε τὸ ὄπλον (Σημεϊώσ. εἰς Διόδωρ. ιγ, 57). Ὁ δὲ σοφὸς Ὀδῖος, παίζων ἴσως μᾶλλον, ἢ σπουδάζων, ἐξέλαθε τὴν παρ' Ἀθηναίων Ἰβήριν ἐπὶ τῆς ἐκτὸς τοῦ Ῥοδανοῦ χώρας τῶν Γαλατῶν, καὶ φέρει μάρτυρας τὸν Αἰσχύλον καὶ Ἡρόδοτον καὶ τὸν Σκύλλακα, καὶ αὐτὸν τὸν κατ' Αἰσχύλον ποιητικώτερον ἀρχαίζοντα Νόννον. Ἀλλ' οὕτως ὁ ἀνὴρ ἠδύνατο καὶ τοὺς Κᾶρας ἀπλῶς ἐρμηνεύσαι Φοινίκας, διότι καὶ τὴν Καρίαν εἶπον Φοινίκην ἢ Κόριννα καὶ ὁ Βακχυλίδης (παρ' Ἀθηναίῳ, δ, 174). Καὶ πάντας τοὺς προσθεόρους λαοὺς Σκύθας καὶ Κελτοσκύθας ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ (Στράβ. ια, 507). Καὶ αὐτὴν

(α) Διόδ. ιγ, §. 57, καὶ σημ. Wess.

(β) «Γαῖος, ΜΑΚΡΟΚΕΝΤΗΣ, ἡ κοντοῦς (κώδ. κοντός) ΛΑΜΒΑΝΩΝ». Ἡσύχιος. ἐκδ. Albert. ὅπου οἱ κριτικαὶ διορθοῦσι τὸ μὲν μακροκέντης εἰς τὸ μακρόκοντος, τὸ δὲ γαῖος εἰς τὸ γαῖος. Καὶ τοῦτο μὲν ὀρθῶς (οὕτω διορθοῦ καὶ παρ' Ἐυσταθίῳ εἰς Ἰλ. Β.). ἀλλὰ τὸ μακρόκοντος οὐτε πρὸς τὸ γαῖος ἔχει σχέσιν, οὐτε πρὸς τὸ ἐπόμενον ἢ κοντοῦς λαμβάνων. ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τὸ σαρπὲς τοῦ Σουίδα (λέξ. γέσοι) «Γεσός, ὅπλον μακρόθεν κεντοῦν, ἢ κοντός». Γραπτέον οὖν (εἰ δοκεῖ) τὰ παρ' Ἡσυχίου οὕτω «Γαῖος, ΜΑΚΡΟΚΕΝΤΡΟΣ κοντός· ΑἰΒΥΩΝ». ὥς τὸ παρὰ Πολυβίῳ (ς. 4) «τοῦ δὲ γαῖου τὸ κέντρον, μακρόν ὡς τρεῖς πῆχαι» [οὕτω καὶ γρόσφου κέντρον (αὐτ. ς, 20), ἢ αἰχμὴ δηλονότι, ἢ καὶ ἄλλως, λόγῳ καὶ σιδήρου, ἢ κεντῶν].

δὲ, τέλος, τὴν Κελτικὴν δύναταί τις παρατείνει καὶ μέχρι Γαδεΐρων, ὡς ὁ Ἐφορος, καὶ εἴ τις ἄλλος τῶν ἀρχαίων (Στράβ. δ, 199, καὶ β, 107). Ἀλλ' ὁ Ἀθηναῖος οὐτε ἐπὶ Αἰσχύλου (τοῦ συγχύσαντος τὸν Ἡριδανὸν πρὸς τὸν Ῥοδανόν), οὐτ' ἐπὶ τοῦ Σκύλλακος ἔγραψεν· ἀλλὰ μετ' Ἀριστοτέλην καὶ Στράβωνα καὶ τοὺς ἄλλους σοφοὺς, ἐφ' ὧν ὑπῆρχον ἤδη γνωστὰ καὶ διωρισμένα καὶ τῆς ἐντὸς τῶν Ἀλπεων Κελτικῆς, καὶ τῆς ἐκτὸς Ἰβηρίας, τῆς καὶ Ἰσπανίας ὁμωνύμως λεγομένης τὰ ὅρια (α). Μαρτυρεῖ δὲ καὶ αὐτὴ ἡ παρ' Ὀδῖῳ μνημονευθεῖσα τοῦ Στράβωνος ῥῆσις (§. δ), ὅτι παρὰ τῶν προτέρων (τῶν παλαιτέρων δηλονότι) ἐκαλεῖτο Ἰβηρία καὶ ἡ ἔξω τοῦ Ῥοδανοῦ Κελτικὴ· ἀλλ' ὁ κριτικὸς, ὡς εἰκικόν, οὐ προσεῖξε πρὸς τοῦτο τὸ παρὰ τῶν προτέρων τοῦ Γεωγράφου. Ὁ δὲ πάλιν, ὁ Πλούταρχος (§. δ) *Κελτικὸν ἔθνος* εἰπὼν τοὺς τὴν ὑπαλπεῖαν Ἰταλίαν νεμομένους Ἰβήρας (ὡς ἐκ τῆς ἀρχαίας αὐτῶν γενέσεως), οὐδαμῶς τὴν Ἰβηρίαν ὅμως συνέχευε πρὸς τὴν Κελτικὴν, ἀλλὰ πανταχοῦ διακρίνει τοὺς Γαλάτας ἀπὸ τῶν Ἰβήρων (τῶν Ἰσπανῶν). Οὕτω καὶ Οὐάρβων, διορίζων τὴν *λαγκίαν* Ἰβήρων ὄπλον, ἀλλ' οὐ Γαλατῶν. Ἄλλα μυρία σιωπῶμεν. Ὁ δὲ σοφὸς Ὀδῖος ταῦτα παρίδων, διώρθου μὲν τὸν Πλίνιον, ὡς μὴ κατανοήσαντα τὴν παρ' Αἰσχύλῳ Ἰβηρίαν· ἐπεχειρεῖ δ' ἀποδείξει καὶ ἐκ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Χρονικοῦ μὴ μόνον Ἰβηρίαν, ἀλλὰ καὶ Σπανίαν τὴν Γαλλίαν ὀνομασμένην· καὶ πάλιν κακίζει τὸ Χρονικόν, ὡς περιέχον ῥῆσιν μὴ κειμένην παρ' Ἰωσήφου, ἥτις ὅμως καίτοι λαμπρῶς (β). Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς Ἰβηρίας

(α) Στράβ. γ, 166—176, καὶ β, 127—128. πρὸς Ἀριστοτ. Ζῶων γενεά. β. 8. καὶ Πολιτ. η, 2· Πολύβιον, Διόδωρον, Πλούταρχον, Παισαβίαν, Διονύσιον. Περικλ., Στράβ. Βουζάντ. λ. Ἰβηρία, κτλ.

(β) Ὁ Ἰωσήφος ἐν μὲν ἀρχ. ιη, §. 6. λέγει, ὅτι «τὸν Ἡρώδην (ὁ Γαῖος) φυγῇ αἰδίῳ ἐξημίσωσεν, ἀποδείξας εἰκνητήριον αὐτοῦ Λαυγδεοναν, πόλιν = ἢ Γαλαλίας» κτλ. Ἐν δὲ τῷ Ιουδ. Πολ. β. θ, §. 5, «Ἡρώδης (ὁ γὰρ Γαῖος) ἐπιτιμᾷται φυγῇ εἰς τὴν Ἰσπανίαν· καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ τελευτᾷ». Ἐντεῦθεν ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Χρονικοῦ (ἐπισθ. σελ. 501), εἰτε διχλάττων τὴν παρ' Ἰωσήφου ταύτην ἐναντιπράξιον. εἴτε καὶ τῆς Ἰσπανίας πόλιν Λαυγδεοναν ὁμωνύμον πρὸς τὴν τῆς Γαλλίας κατὰ λαθεῖς

τοῦ Ἀθηναίου. Εἰ δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν Ὀδίων ἐπιμένουσιν εἰς ἡ' ἀστυζόμενοι προβάλλουσιν ἀρχαίῃν αὐτῆς σημασίαν, προσκαλοῦμεν καὶ ἡμεῖς ἐξ αὐτῶν τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων μάρτυρα τὸν Ἡρακλῆν, ὅστις διαβὰς εἰς Ἰβηρίαν ἐκ τῆς Λιβύης, καὶ τὰς ὁμωνύμους στήσας στήλας, διέκρινε τὴν τῶν Ἰβήρων χώραν καὶ βασιλείαν ἀπὸ τῆς Κελτικῆς (Διόδωρ. δ, 18). Ἐκείνων οὖν τῶν ἀφ' Ἡρακλέους Ἰβήρων ἦσαν ἀπόγονοι καὶ οἱ παρ' Ἀθηναίῳ διδάξαντες τοὺς Ῥωμαίους τὸν γαισόν! Τελευταῖον, αὐτὸς ὁ Στράβων (γ, 154) διαγράφων καὶ τὰ ὅπλα τῶν Λυσιτανῶν Ἰβήρων, λέγει, « ἀκόντια δ' αὐτῶν ἕκαστος ἔχει πλείω· τινὲς δὲ καὶ δόρατι χρῶνται ». Ταῦτα δὲ τὰ πλείω τῶν Ἰσπανῶν ἀκόντια πάντως ἦσαν τὰ γαῖσα, ἃ καὶ οἱ Κελτίβηρες, καὶ αὐτοὶ οἱ γείτονες Κελτοὶ παραλαβόντες κατὰ μίμησιν, ἔφερον τὸ γρόσφον· εἰκὸς ξύλον (εἶγε τοῦτο δηλοῖ τὸν γαισόν); καὶ πάλιν ἕκαστος, « δύο γαῖσα καὶ δύο », καθὼς καὶ τῶν Ῥωμαίων οἱ λεγόμενοι ψιλοὶ (leves) (α), καὶ οἱ Γερμανοὶ (β), τοὺς Ἰβήρας καὶ οὗτοι μιμηθέντες. Καὶ μαρτυρεῖ Κασσιανὸς, πολὺ παρὰ τὸν Ὀδίων ἐμβριθέστερος μάρτυς, καὶ τοσοῦτῳ μᾶλλον ἀξιοπιστότερος, ὅσῳ καὶ Γαλατῶν ἀπόγονος ὢν, οὐκ ἀνέφερεν ὅμως τοὺς γαισοὺς εἰς τοὺς Γαλάτας πρώτους, ἀκαίρον φιλοτιμίαν ἐπιδεικνύμενος, ἀλλὰ τῶν Ἰσπανῶν ὀρίζει τὸ ὄπλον, λέγων (γ): « Ταῦτα τὰ (παρὰ Στράβωνι) πλείω ἀκόντια τῶν

ἐκλαβὼν, συνῆψεν ἀμφοτέρω, γράψας: « εἰς Λεύγδουνον τῆς Σπανίας ». Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωσήπος τοιαῦτα γράφων οὐκ ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτόν. Πρῶτον μὲν γὰρ εἰς τὴν Γαλλίαν Ἡρώδης ἐξωρίσθη, μετέπειτα δὲ εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἵνα πρῶτον τῆς πατρίδος ἀπέχη (Scalig. Animadvers. in Euseb.). Ὁ δὲ Ἰσίδωρος (Hudson not. εἰς Ἰωσήφ. Ἰουδ. πολ. σελ. 168. Hav.) εἰσάγει τὸν Ἰωσήπον ἀπατηθέντα τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς φήμης περὶ τοῦ τόπου τῆς Ἡρώδου ἐξορίας, ὅθεν ἔγραψε τὴν Ἰσπανίαν, ἐπειτα τ' ἀληθέστερον ἀκριβεστέρας ἔγραψε τὸ Λεύγδουνον τῆς Γαλλίας ἐν τῇ Ἀρχαιολογίᾳ (ἢ ὕστερον συνέγραψεν). Ὡς ἂν εἴπερ ἔγραψεν ὁ Ἰωσήπος περὶ ἀντιπόδων, ἀλλὰ μὴ περὶ πραγμάτων ἐν ὧσιν αὐτοῦ γενεμένων! Ἀλλ' ὁ σφόδρ Ἰσίδωρος οὕτως ἐν πολλοῖς καὶ νότερά τινα λέγειν φιλοτιμεῖται.

(α) « Leves qui hastam tantum gessa que gerere, vocabantur ». Liv. VIII 8.

(β) Tacit. de situ, morib. German. c. 6. Tom. 4. p. 7. Mannhemij, 1782.

(γ) Casaub. Comm. in Strab. L. III. p. 154.

Ἰβήρων εἰς τὰ γαῖσα. Ἰδια δὲ ταῦτα τοῖς Ἰσπανοῖς. Ὅσοι γὰρ τῶν Γάλλων εὗρημα ταῦτα θέλουσι (διότι εἶπεν Οὐργίλιος « Ἀλπεια γαῖσα ») σφάλλονται· πλὴν, εἰ μήπως ὁ Ἀθηναῖος ἔσφηλεν ἐμὲ, λέγων, ὅτι γαῖσων χρῆσιν ἔμαθον οἱ Ῥωμαῖοι παρ' Ἰσπανῶν· οἶδα μέντοι παρὰ πολλῶν συγγραφέων τὰ γαῖσα τοῖς Γάλλοις ἀπονεμόμενα. Τὴν δὲ τοῦ Πολυδεύκους περὶ τοῦ γαισοῦ ἀγνοίαν καὶ θαυμάσιαις ἂν δικαίως » (δηλονότι ὡς Λιβυκὸν εἰπόντος τὸ ὄπλον) (α). Ταῦτα ὁ Κασσιανὸς.

Καὶ λοιπὸν συμπεραίνομεν, ὅτι εἴτε Λίβυες πρῶτοι τὸν γαισόν εὔρον (κατὰ τὸν Πολυδεύκην καὶ Σίλιον καὶ Διόδωρον καὶ Ἡσύχιον), εἴτε Ἰβήρες (κατὰ τὸν Στράβωνα καὶ τὸν Ἀθηναῖον καὶ τοὺς περὶ τὸν Κασσιανόν), παρὰ τούτων ἄρα καὶ Γαλάται καὶ Τυρρῆνοί καὶ Ῥωμαῖοι τὴν χρῆσιν ἔμαθον τοῦ ὄπλου. Καὶ τὰ τοῦ Οὐργιλίου « Ἀλπήια γαῖσα » φαίνονται πρότερον ὄντα *Πυρηγαῖα*, καὶ ἴσως ἐτι πρότερον *Καρχιδόνια*, ἢ *Ατλάντεια* (ἐκ τοῦ Ἀτλαντος ὄρους Λιβυκοῦ). Οὐδὲν δὲ ξένον, εἰ καὶ αὐτοὶ οἱ Λίβυες, καὶ οἱ Ἰβήρες παρέλαβον τὸν γαισόν παρὰ τῶν καταπλεόντων Τυρίων καὶ Φοινίκων, ἀφ' ὧν καὶ ἄλλας ἔσχον λέξεις, καὶ αὐτὰ τὰ Γάδειρα (β). Εἰ δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν Καύκασον ἔφοι Ἰβήρες (οἱ νῦν Γεωργιανοὶ) τῶν ἐσπερίων εἰσιν ἀποικοὶ (τῶν Ἰσπανῶν), ἢ καὶ τὰν Ἀπυλιν (ὡς ἄλλοι θέλουσι πιθανώτερον), οὗτοι ἐξ ἐκείνων (γ).

(α) Ἀλλ' ὅμως οἱ τοῦ Πολυδεύκους σχολιασταὶ διακριτικώτερον ἐκρίναν, λέγοντες: « ὅτι τὸ γαῖσον ἡδύνατο τοῖς μὲν Ἰσπανοῖς ὡς πρώτοις εὐρέταις ἀνέκειναι, Γάλλοις δὲ καὶ Λίβυσι, ὡς ἐπίσης τῷ εὐρήματι χρησασμένοις. Οὐχ ἦττον δὲ καὶ Ἀθηναῖοις καὶ Ναξίοις καὶ Σικελίοις ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἀπονέμονται γαῖσα: καὶ Ῥωμαῖοι παρίσχον ὅτε Λίβιος (η, 8), καὶ ὁ Κρίτων (παρὰ Σουῖδ. λ. γέσοι) etc. (Kühn not. ad Πολυδ. ζ. 33; καὶ Iungerm. αὐτ. p. 799.). Πρόσθετε καὶ τὰ παρὰ Βεγκέρφ (Anecd. Bekker. vol. 1. p. 188) « Γαῖσον, τὸ ὄπλον, δολερὸν εἶναι ἰταλικόν. βλ. καὶ Στερ. Ἐρρίκ. Θεσαυρ. λ. Γαῖσα.

(β) « Γάδειρα, τὰ περιφράγματα. Φοινίκες ». Πλούτ. Οὕτω καὶ Plin. 4, 22. πρβλ. Στέφ. Βλ. καὶ Casaub. εἰς Στράβ. σελ. 58. Ὁ δὲ Ν. Ἐτυμολ. ἀπατήθη λέγων, παρὰ τὸ « γ α ῖ σ δ ε ι ρ α ».

(γ) Στράβ. α, 61: α, 499; καὶ Casaub. ibid.

επεφέροντο λοιπὸν τοὺς γαισοὺς αὐτῶν οἱ Ἰβηρες καὶ παρὰ τὰς Ἡρακλείους στήλας ἐπίσης, καὶ παρὰ τὰς πύλας τὰς Κασπίας, « Ἀνδράσιν Ἰρκανίοισι φόνον καὶ κῆρα φέροντες » (Διονύσιος περιηγ.). Καὶ τίς οἶδεν, εἰμὴ καὶ τὸ γαισοὺς ὑπῆρχεν ἐν τῶν ὀνομάτων τῶν σκευῶν, ὅσα πρόπαλαι μετωχέτευσε καὶ εἰς τὸν Θύμβριν ὁ Σύρος Ὀρόντης, κατὰ τὸν σατυρικὸν ποιητὴν; (α). Τίς οἶδεν, εἰ μὴ πως ὑπάρχει τ' ὄνομα (μὲν ἐτεροσήμενον) συγγενὲς τοῦ γείσσον, ἢ γείσσον (καὶ ὁ γείσος), ὅπερ ὅ, τε Ἰώσηπος εἶπε τῆς ἐπιχωρίου γλώττης (τῆς συροχαλδαϊκῆς. Ἀρχαιολογ. η, γ, 9), καὶ οἱ πλείστοι τῶν νεωτέρων, *συριακόν*; (β). Ὡστε λίαν πιθανῶς ὁ σοφὸς Βοχάρτος ἔκρινεν Ἀσιανὸν καὶ τὸ πρᾶγμα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ γαισοῦ. Εἰ μὲν οὖν ἔστι πάντως αὐτὸ τὸ τοῦ Βοχάρτου γαῖας (gaias. σελ. 499), ἢ ἄλλη τις λέξις τῆς τῶν Σύρων, ἢ τῆς Φοινίκων φωνῆς, κρινέτωσαν πάλιν οἱ δεινοὶ περὶ τὴν Ἀσιανὴν φιλολογία. Ὅτι ὅμως ἢ κατὰ Βοχάρτον ἐτυμολογία φαίνεται πολὺ πιθανωτέρα παρὰ τὴν τοῦ γραμματικοῦ Σερβίου (εἰ χρὴ καὶ ταύτην ἐτυμολογίαν ὅλως καλεῖν), φανερόν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Διογενιανὸν παρέδωλον πρὸς τὸ γαισοὺς τὸ (καθὼς ἐνόμιζον) ῥωμαϊκὸν ὕσσος (γ). Ἐκ δὲ τούτου κινήσεις ὁ σοφὸς Ὀδισ ἐξέλαβε τὸ ὕσσος πεπραυλίσιμα τῶν ἀγγελαίων τῆς Ῥώμης στρατιωτῶν διαφθαρεν, ἐκ τοῦ γνησίου γαλλικοῦ γαισοὺς, « καθὼς (λέγει) τανάπαλιν ἐγένετο καὶ τὸ ἵννος ἐκ τοῦ γίννος (!), καὶ τὸ ὑφός (ἔθελε γράφειν ὑδός) ἐκ τοῦ κυ-

(α) « Jam pridem Syrus in Tyberim deflexit Orontes — Et linguam, et mores, et cum tibicine chordas — obliquas vexit ». Juvenal. Sat. III. 62. πρὸς. καὶ Le Moyen Var. Sacr. vol. 2. p. 472—480. »

(β) Capell. Spicileg. ad Ephes. p. 112. — Schleusen. Thes. V. T. v. γείσος πρὸς. Demagistr. l. c. p. 433.

(γ) « Ὁ δὲ Λεξογράφος (γράφ. Λεξιγράφος) Διογενιανὸς, ἐμβόλιον ἐλασίδηρον (λέγει τὸν γαισοῦν)· οἱ δὲ ἀκόντιον, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ὕσσον (Σχολ. εἰς Ἰησ. Ναν. η, παρὰ Montfaucon εἰς Ἐξάπλ. καὶ ἐν τῇ τῶν Ο, ἐκδ. Βασ, βλ. καὶ ὁπισθ. σελ. 496 καὶ ἑξῆς. Θήσαυρ. λ. γαῖσα). Οὕτω καὶ Ἡσύχιος « Γαισοὺς, ἐμβόλιον ἐλασίδηρον κτλ., καὶ ὄνομα ποταμοῦ » (τοῦτο εἰ Κριτικὴ αὐτῆσι νομίζουσιν ἐκ τοῦ Γαίων (Γενεσ. β. 13. οὕτω καὶ Στεφ. Ἑβραϊκ. Θήσαυρ.). Ἄλλ' ἴσως ὁ Ἡσύχιος γαισοῦν λέγει τὴν Γαίονα, Ἰωνίαν ποταμόν. Ἡρόδ. Θ. 97).

φός » (σελ. 180). Ἐστὼ, δεχόμεθα καὶ ταύτην τὴν πρωτοφανῆ συγγένειαν τοῦ γαισός πρὸς τὸ ὑσσός· πλὴν ἀλλ' ἐνθυμίζομεν ἅμα τὸν κριτικόν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων ἐθεώρησε τὸ ὑσσός ὡς χυδαίαν καὶ τριδοῖτιν τῶν ἐν Ῥώμῃ καλλιγμάτων φωνήν. Αὐτοὶ πρῶτοι οἱ Ῥωμαῖοι γλωσσογράφοι τὸ Ῥωμαϊκὸν *pilum* ἐξελληνίζουσιν ὑσσός. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ὅ, τε Πολύβιος (α, 21, ὅπου καὶ τὰ εἶδη καὶ τὰ μέκη τῶν διαφόρων ὑσσῶν ζωγραφεῖ), καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχαίων, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς Εὐρωπαϊῶν λεξικογράφων οἱ διασημότετοι καλὴν καὶ γνησίαν Ἑλλήνων φωνήν γνωρίζουσι τὸ ὑσσός (παρὰ τὸ ὦω, ἀντὶ ἔω [ἴημι], ἔσσός, ἡ οἶω, οἰσός) (α). Τὰ θεματικά ὦω, ἔω, ἄω, κίνησιν ἐμφαίνοντα καὶ φορὰν, ἡ ὁρμήν, ὑπάρχουσι· πρὸς ἄλληλα συγγενῆ, καὶ σχεδὸν ταύτῃ. Ἐκ τοῦ ὦω (οἶω, οἴω) τὸ οἰσός· ἐκ τοῦ ἔω (εἶω, ἴω) ὁ ἰός (τὸ βέλος)· καὶ ἔω ἔσω (ἦσω) τὸ ἔσσός (καὶ ὑσσός), μετὰ τοῦ διγάρμματος γεσσός, καὶ πάλιν ἄω (αἴω, ἄῤω, ἄτσω) αἰσός, καὶ γαισός (ἐκ τοῦ ἄτσω φαίνεται καὶ ὁ Γαῖσων Ἰωνίας ποταμός). Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅπως ἂν ἔχωσιν, αὐτοὶ πάλιν ὀψονται οἱ πρῶτοι τὸν ὑσσὸν ἀποφηνάμενοι συγγενῇ τοῦ γαισοῦ. Ἡμεῖς δὲ προστιθέμεθα πρᾶγμα καὶ αὐτὸν τὸν Ὀδίων λαθόν, ὅτι καὶ τὰ νῦν εἰς τὴν διάλεκτον τῶν Βάσκων, ἡ Βασκίωνων (φύλου ἡδὲ γαλλικοῦ) τὸ Gesi σημαίνει δόρυ, ἡ ἀκόντιον (β). Καὶ ἴσως παρέμεινεν αὐτοῖς ἡ φωνὴ ἀπὸ τῶν παλαιῶν προγόνων, τῶν Γαισατῶν. Ἀλλ' ἐν' ᾧ ἐκείνοι τὸ παρ' αὐτοῖς λεγόμενον γέsson ἐκπαλαὶ μετεχειρίζοντο, καὶ κατ' ἐκείνων ἴσως τὸν καιρὸν, ὅτε Βρέννος ὁ πρεσβύτερος μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ Γαισατῶν, τὴν Ῥώμην κατὰ κράτος ἐλὼν, ἔλεγε πρὸς τοὺς ὑπερηφάνους Ῥωμαίους, « οἶαι (ἡ δόνη) τοῖς νετι-

(α) Riemer Ἑλληνογερμ. Λεξικ. λ. ὑσσός, (εἶω καὶ ὁσιέν καὶ οἰσιέν, εἶδαν καὶ ὤδον, κτλ. διὰ τὸ ἐμειψογενὲς τῆς οἰ πρὸς τὸ υ).

(β) Adelung Mithridat. p. 60. Ὁ δὲ Μανάγιος λέγει, ὅτι τὸ Gesus ἡ gessus ἐσφίετο ἐν Προβεγκία μέχρι τοῦ 1300. Dict. Etymol. Tom. 1. p. 668. πρὸς. T. 2. part. 2. p. 106. Οἱ Ἰσπανοὶ λέγουσι Kesia (Wachter). ο δὲ Lipsius ἐνέριπται, ὅτι τὸ γέsson παρήχθη ἐκ τοῦ Γερμαν. grissor (φάρος, τρέμος).

κημέροις υ (περὶ τὸ 585 π. Χ.), κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους χρό-
 νους καὶ οἱ ἐν Ἀσίᾳ Ἕλληνας, οἷον οἱ ἐν Φοινίκῃ καὶ Συρίᾳ, ἔλεγον
 καὶ μετεχειρίζοντο κατὰ τόπους τὸν καθ' ἑαυτοὺς γαῖσόν, ἢ γασόν.
 Εἰ δὲ καὶ μὴ παρὰ τοῖς τότε παλαιοῖς Ἕλλησι, παρὰ δὲ τοῖς Ὁ
 πρῶτον καὶ τοῖς μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον συγγραφεῦσιν ἡ λέξις
 ἀπαντᾷ, τί παράδοξον; Πάμπολλαι καὶ ἄλλαι φωναὶ (καὶ μά-
 λιστα τῶν Ἀσιανῶν Ἑλλήνων) οὐχ εὐρίσκονται παρὰ τοῖς σφω-
 μένοις ἐνδόξοις συγγραφεῦσι. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἡσύχιος, καὶ εἴ τις
 ἄλλος λεξικογράφος, ὀλιγώτατα τοιαῦτα γλωσσηματικά ὀνόματα
 διέσωσαν καὶ εἰς ἡμᾶς· δυσχερέστατα δὲ τούτων καὶ ἡ τοπικὴ
 διάλεκτος ὀρίζεται καὶ ἡ ἡλικία. Αὐτίκα τὸ γρόσφος, πρῶτος
 (ὡς νομίζομεν) ὁ Πολύβιος φαίνεται μεταχειρισθείς· ἀλλὰ τίς
 ἂν εἴποι καὶ ὅτι πρὸ τοῦ Πολυβίου, καὶ πολὺ πρότερον οὐχ εὐ-
 ρίσκετο ἡ λέξις εἰς οὐδεμίαν διάλεκτον ἐλληνικὴν; Καὶ τὸ (ἴσως
 θρακικόν) *ρόμφαία* παρ' οὐδενὶ τῶν ἐνδόξων ἀπτικῶν, ἢ τῶν ἄλ-
 λων τοῦ χρυσοῦ τῆς Ἑλλάδος αἰῶνος συγγραφεῶν ἀναγινώσκειται·
 ἀλλὰ μήπως οὐχ ὑπῆρξε καὶ ἐπ' ἐκείνων λεγόμενον κατὰ τόπους;
 Ἐκ τῶν ἁπαξ παρὰ Καλλιμάχῳ λεγομένων, καὶ πρῶτον παρ' αὐ-
 τῷ, βλέπομεν καὶ τὸ *ἐσσην* (ὁ βασιλεὺς), κατὰ διάλεκτον ἴσως τῶν
 Κυρηναίων. Ἀλλ' ὁ Πausanίας ὕστερον ἐπελθὼν, ἔδειξε τὴν λέξιν
 συνήθη καὶ παρ' Ἑρεσίοις, οἵτινες ἔλεγον *ἐσσηνας* τοὺς γινομένους
 τῇ Ἀρτέμιδι ἐστιάτορας (η, 13). Ὀλίγω πρότερον (κεφ. δ. §. ιη)
 μόλις ἔσωσαν τοὺς Ὁ, ἐκ τοῦ Αἰγυπτιασμοῦ παρελθόντες οἱ Φα-
 σιλιταὶ μετὰ τῆς ἀρχαϊκῆς αὐτῶν σισσης. Καὶ αὐτὸ τὸ περσικόν
 ἢ φρυγικόν *Ba.l.lhn*, εἰ μὴ καὶ παρ' Αἰσχύλῳ εὐρίσκετο, καὶ τῷ
 Σοφοκλεῖ, ἀπηντάτο δὲ πρῶτον (ἐξ ὑποθέσεως) παρὰ τοῖς Ὁ, τότε
 μηδὲν μελήσας, ἴσως, ὁ κλεινὸς Ὀδίας, ἔλεγεν ἂν, ὅτι καὶ τὸ
 τεῦχος ἐκείνο τῆς Γραφῆς μεθρημηνεύθη μετὰ τὴν στρατείαν τῶν
 Φράγγων σταυροφόρων, διότι καὶ οἱ πάλαι Βρεττανοὶ καὶ οἱ
 γείτονες αὐτῶν ἔλεγον τὸν ἄρχοντα *Belin*, ἢ *Belenus*!

§. ιθ. Δ) Τελευταῖον, συγχωροῦμεν Ὀδίῳ πρὸς ὦραν, ὅτι τὸ
 πολυθρόλλητον τοῦτο γαῖσος, ἢ γασός, γνήσιόν ἐστιν ὄνομα Γα-

λατικών, μετὰ τῶν ἀρχηγόνων Κελτῶν συγγεννηθέν καὶ συναυξηθέν ἐπὶ τὰ τῶν Ἀλπειῶν ὄρη, (κατὰ τὴν ἐν Πηλῷ μελίᾳ τοῦ Ἀχιλλέως), κἀκείθεν μεταδόντες καὶ εἰς ἄλλα τῆς γῆς ἔθνη πολλά, καὶ ἔφα καὶ ἑσπέρια· καὶ ἔστωσαν λοιπὸν οἱ Γαλάται, Ὀδίου χάριν, οἰκουμενικοὶ διδάσκαλοι τοῦ γαισοῦ· ἀλλ' ὅμως οὐ συγχωροῦμεν καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν διώρισεν ὁ κριτικὸς τὴν εἰς τοὺς Ἀσιανούς παραδόντες τούτου τοῦ διδάγματος. Ἰπάρχουσι καὶ διδάσκαλοι, οἵτινες ἐκπαιδεύουσι τοὺς ἑαυτῶν μαθητὰς οὐχὶ πάντοτε πάντα αὐτοπροσώπως, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλων ἐνίοτε μαθητῶν. Καὶ φήμη δὲ πολλάκις εὐμαρὲς καὶ κοῦρον μάθημα διέδωκεν, ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα παραπέμπουσα, μέχρι πατριώτῳ τοῦ πρώτου εὐρέτου. Τοιοῦτό τι συνέβη καὶ περὶ τὸ γαισός. Πολὺν χρόνον πρὸ τῆς Ἀλεξάνδρου ἀναβάσεως οἱ Γαλάται συνεμίγησαν πρὸς τοὺς Τυρρηνούς (Πολύβ. Β, κεφαλ. 17, 18· βλ. καὶ Πλούταρχ. Καμίλλ. §. 16). Ἰθνηρες δὲ πάλιν πρὸς τοὺς γείτονας Κελτοὺς τοσαύτην εἶχον ἀνάκνησιν ἐπιμιξίαν, ὥστε καὶ Κελτίῳ ἱθνηρες συνέστησαν, ἐξ ἀμφοτέρων ἀνάμικτος φυλὴ· καὶ ἡ μέχρι δὲ τοῦ Ρομανοῦ Κελτικὴ ἐκαλεῖτο καὶ ἱθνηρία (ὑπερ Ὀδίου μάλιστα ἄξιοι). Καὶ ἡ Λιβύη δὲ παράκειται πρὸς τὴν ἱθνηρίαν καὶ τὴν Ταρτησσίν. Φοίνικες δὲ πάλιν τῆς ἱθνηρίας καὶ Λιβύης τὴν ἀρίστην κατεῖχον, μέχρις οὗ Ῥωμαῖοι κατέλυσαν αὐτῶν τὴν ἡγεμονίαν (Στράβ. σελ. 150)· καὶ οἱ Γαδειρανοὶ τὰ μέγιστα καὶ πλεῖστα ναυκλήρια ἔστελλον εἰς τε τὴν καθ' ἡμᾶς θάλασσαν, καὶ εἰς τὴν ἐκτὸς (αὐτ. σελ. 168). Ἐκ ταύτης λοιπὸν τῆς παντοίας τῶν ἀρχαίων τῆς ἰσχύος ἐθνῶν πρὸς τε ἄλληλα καὶ πρὸς Ἀσιανούς καὶ Λίβυας ἐπιπολεῖ καὶ ἐπιμιξίας, μετεδόθη πρόωγμα καὶ τὸ (καθ' Ὀδίου) γαλατικὸν γαισός οὐ μόνον εἰς τοὺς Ἰταλοὺς καὶ Σικελούς καὶ Ῥωμαίους, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλοὺς τῆς Ἀσίας λαοὺς, ἄλλους τε καὶ ἑλληνικούς. Καὶ εἴπερ ἡ φήμη τῆς ὑπὸ τῶν Γαισατῶν τῆς Ῥώμης ἀλώσεως διήλθεν εὐθὺς τότε καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα (Πλούταρχ. Καμίλλ. §. 22), πολλῶν πλέον ἐφελῆς ἐγένοντό γνωστότερα τὰ Κελτικά καὶ ἔθνη καὶ ἦθη καὶ ὄπλα, ἀπ' οὗ καὶ Ῥωμαῖοι πρὸς

τούς Κελτούς ἐπολέμουν, καὶ αὐτοὶ πάλιν οἱ Κελτοὶ πρὸς Ἰλλυριοὺς καὶ Παίονας καὶ Θράκας ἐστράτευον, καὶ ἀνεμίγνυντο κατὰ τόπους τὰ Κελτικά πρὸς τὰ Ἰλλυρικά καὶ Θρακικά, πρὶν ἔτι οἱ περὶ τὸν Βρέγγον εἰσβάλλωσι καὶ ταφῶσιν εἰς τοὺς Δελφούς, καὶ πρὶν ἐπὶ Νικομήδους διαπεραιωθῶσι σταθερῶς εἰς τὴν Ἀσίαν. Καὶ ὑπῆρχεν ἴσως ὁ γαισὸς παρ' Ἑλλήσι, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἀσίαν, ὄνομα καὶ ὄπλον ἐν χρήσει καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐπὶ τῆς ἐν Περγάμῳ μαντιπόλου Πυθίας Φαεννίδος· ἥτις γενεᾷ πρότερον μὲν, πρὶν ἐκ τῆς Εὐρώπης διαβῶσιν οἱ Γαλάται εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐθέσπισε τὸν παρὰ Πανσανίᾳ (I, 12) γνωστὸν ἐκεῖνον χρυσμόν· « Δὴ τότε ἄμειψάμενος στεινὸν πόρον Ἑλλησπόντου, Αὐλήσει Γαλατῶν ὁλοὸς στρατός » κτλ.

§. κ. Ὁ δὲ σοφὸς Ὀδῖος πάσας τὰς ἀρχαίας τῶν Γαλατῶν πρὸς τοὺς ἄλλους λαοὺς ἐπιπλοκάς ὑπερπηδήσας, κατήλθεν εἰς τὰς μεταγενεστέρους ὑπερορίους αὐτῶν στρατείας, ὅπως ὀφειλόμενα τὸν γαισὸν τοῖς Ἑλλήσιν ἐπιδείξῃ. Ὦθεν περιχαραινόμενος ἀσφαλῶς καὶ συγκλείσας ἀγχιστίνους, ὡς ἂν πρόβατα, σεσηκασμένους, ἐν Αἴγῳ τῆς Θράκης τοὺς μέχρις αὐτοῦ κατὰ τὴν πρώτην στρατείαν προσελθόντας Γαλάτας, ἀπέστειλεν ὀπίσω πάλιν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἰλλυρίαν, ἣ καὶ τὴν Κελτικὴν, ἐξολισθήσαντας καὶ διαφυγόντας ἐκ τῆς χάρακος ἡρέμα, καὶ διὰ νυκτός ἴσως ἀσελήνου. Ὡστε οὔτε τὰ πρόσωπα, οὔτε τὸν ὄπλισμόν, ὅθεν οὐδὲ τὸν γαισὸν αὐτῶν κατεῖδον οἱ περὶ τὸν Κόσσανδρον πολιορκήσαντες αὐτοὺς Μακεδόνες· διότι ἄλλως ὁ γαισὸς ἔκτοτε (περὶ τὴν ρκ, Ὀλυμπιάδα, καὶ μετὰ τὰ μέσα τῆς Λαγίδου βασιλείας) ἐκινδύνευε γενέσθαι γνωστὸς τοῖς Μακεδόσι (δι' αὐτῶν δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον), καὶ πρὶν ὁ Λάγῳ Πτολεμαῖος τελευτήσῃ τὸν βίον. Ἀπέφραξε δὲ πρὸς τούτοις (ὡς εἰκεν) ὁ κριτικὸς καὶ πάντα πόρον, καὶ πᾶσαν ὁδὸν τῆς Ἰλλυρίας καὶ Παιονίας, ὅπου χρόνον μακρὸν (κατὰ τὸν Ἰουστίνον) ἰδρύθησαν οἱ Γαλάται, φοβούμενος, μήπως κἀκεῖθεν διαφύγῃ τις ἐν τῷ μεταξὺ φέρων γαισὸν εἰς τοὺς Μακεδόνες, πρὶν ἀποκτείνωσι τὸν Κεραυνὸν αὐτοὶ στρατεύσαντες σί.

Γαλάται, τετραετίαν ὅλην δηλονότι μετὰ τὴν Λαγίδου τελευτὴν. [Ἐκινδύνευε δὲ γενέσθαι ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τοιαύτη τις τοῦ γαισοῦ παρακομιδὴ. Μὴ γὰρ ἡ Μακεδονία ἀπείχε τῆς Ἰλλυρίας μακρότερον, ἢ ὅσον ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἡ χώρα τῶν Σινῶν, ἢ Σηρῶν, ὅθεν ἔφερον οἱ μοναχοὶ τὸ σπέρμα τοῦ σήρος, ἥτοι τοῦ μεταξουργοῦ σκώληκος; Προκόπ. Πολέμ. Γοτθ. δ: - ἢ καὶ ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, ὅθεν ὁ Προμηθεὺς καταβίβασεν ἐν νάρθηκι κρύψας τὸ σπέρμα τοῦ πυρός;]. Ἀλλ' ἡμεῖς καὶ ὧδε ὑπεθυμίζομεν τὸν κριτικόν, ὅτι καὶ τὰ εἶδη καὶ τὰ ὀνόματα πολλῶν πολλῶν πρᾶγματων μεταβαίνουσιν ἀφ' ἐνὸς εἰς ἕτερον ἔθνος, καὶ πρὶν ἐπιμιγνῶσι ταῦτα πρὸς ἄλληλα διὰ μετοικεσίας, ἢ στρατείας πόλεμικῆς. Τὸ Περσικὸν γέγραπτον (εἶδος ἀσπίδος πλεκτῆς) ἐγνώριζον οἱ Ἕλληνες καὶ ἐπὶ Ἀλκιμᾶνος (περὶ τὸ 600, π. Χ.) πολὺ πρὶν εἰσβάλωσιν οἱ Πέρσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ δὲ πάλιν Ἀρχίδαμος ὁ Ἀγησιλάου, μὴ στρατεύσας εἰς Σικελίαν, καὶ ἤκουσε καὶ ἰδὲ τὸ τότε πρῶτον κομισθὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα καταπεπλεκτὸν βέλος, ἐφ' ᾧ καὶ ἀπεφθέγγετο τὸ ἀπόλωλεν ἀνδρὸς ἀρετὰ ν (Πλούτ. Ἀποφθ.) Καὶ τὸ σάυνιον μεταχειρίζοντο Μολοσσοὶ καὶ Ἡπειρώται, καὶ πρὶν ὅπως ἀκούσωσι τὸ ὄνομα τῶν ἐκ τοῦ σαυνίου παρωνυμίων Σαυνιτῶν, ἢ Σαμνιτῶν. Καὶ αὐτῶν δὲ τέλος τῶν Ἀττικῶν πολλοὶ τινες ἐγνώριζον τὸ γαλατικὸν ὕσγη, καὶ τὰ ὕσгина, καὶ ὕσγινωθαι ἱμάτια, ἅπερ ἐμνημόνευσεν ὁ Ξενοφῶν, καίτοι μὴδ' ὄναρ ἴσως ἀνθρωπινὸν Γαλάτην ἰδὼν (α). Παραλείπομεν ἄλλα

(α) Ὑσγινον, τὸ κόκκινον, παρὰ τὸ ὕσγη, ὁ κόκκος (τὸ συνήθ. πρινοκόκκινον = κόκκος πρίνου θαμνώδους), καὶ αὐτὸς ὁ κοκκοφόρος θάμνος: «Γαλάται γὰρ οἱ ὑπὲρ Φρυγίας φωνῇ τῇ ἐπιχωρίᾳ σφίσι (τὸν κόκκον) ὀνομάζουσιν ὕς» (Παυσαν. 1. 36). γαλλικ. houk (Γαλλικ. ματάφρ. Παυσαν. ὑπὲρ Clavier. πρὸς Salmas. Exercit. Plin. p. 273 et seq., καὶ Riemer Ἑλληνισμ. λεξ. λ. ὕσγη. Ὁ δὲ Μινάχιος ἐτυμολογεῖ καὶ αὐτὸ τὸ houk παρὰ τὸ εἶς, ὡς ἀκανθῶδες τὸ φυτόν). Ἐπειδὴ δὲ ὁ κόκκος οὗτος, ἢ ὕσγη, φέρεται ὡς ἐπίφυμα ἐπὶ τοῦ πρινίνου φύλλου, ἐντέθεντο καὶ ὁ συνήθως ὕσκη (ὡς ὕσγη), ὡς ἐπίφυμα καὶ αὐτὴ ἐπὶ τῶν κορυμῶν τῶν δένδρων, καὶ εἶον ἐπίδενδρος ἀμανίτης (ὅθεν λέγουσι καὶ τὸ γαλλ. amadou). «Ἰσκα (γράφεται καὶ ἰσκα, υ=) ὀψάριον, καὶ ξύλον, ἐν ᾧ ἀπτεται πύρ». Σουΐδ. (Οἱ δὲ τινες εἶπον τὸ ὕσκα τοῦτο παρὰ τὸ λατ. esca, καθὼς τάχα τρεφὴν τοῦ πυρός!).

πραδείγματα καὶ παλαιὰ καὶ τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, παρ' οἷς ἐπεξενώθησαν καὶ νῦν εἰσιν ἐν χρήσει πολλὰ καὶ ποικίλα παντοίων πραγμάτων χρήσεις καὶ φωναί, καίτοι μηδέποτε πρὸς ἀλλήλα συμπεσόντων. Τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ Κελτικὸν λεγόμενον γαισὸς μετέβη καὶ εἰς τοὺς ἐφ' οὓς λαοὺς πολὺ πρότερον τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον διαβάσεως τῶν Γαλατῶν.

§. κα. Θέλεις Ὅδιε (καὶ εἴ τις ἄλλος μετὰ σοῦ) γαλατικὸν ἰδίως ὄνομα καὶ ὄπλον τὸν γαισόν; φρόνει ὅπως θέλεις· οὐδὲν μέλει περὶ τούτου τοῖς περὶ τὸν Ἀθήναιον καὶ Πολυδεύκην καὶ Διόδωρον καὶ τὸν Στράβωνα· ἀλλὰ βλέπε, μήπως εὐρῆς τοῦτο τὸ Κελτοφῶς ὄνομα καὶ ὄπλον κομισθὲν ἐπὶ τῆς Ἀσίας ὑπὸ τινῶν Μασσαλιωτῶν, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις αὐτῶν συγγενέσι, τοῖς Φωκαεῦσι, πάνυ πρόην ἐπιξενωθέντων, πολλὰς πρότερον δεκάδας ἐνιαυτῶν, πρὶν ἐπιστρατεῦσωσιν οἱ Γαλάται εἰς τὴν Ἀσίαν. Βλέπε, μήπως εὐρῆς τοῦτο καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔτι κατὰ τὸ δ, τῆς ρβ, Ὀλυμπιάδος (τῷ 368 π. Χ.), ὁπότε ἐκ τῆς Σικελίας Κελτοὶ καὶ Ἰβηρεῖς διςχίλιοι κατέπλευσαν εἰς Κόρινθον, ἐκπεμφθέντες ὑπὸ Διονυσίου συμμαχεῖσαι Λακεδαιμονίοις (κατὰ Βοιωτῶν)· καὶ πολλὰς χρεῖας παρασχόμενοι, καὶ τιμηθέντες ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, πάλιν ἐξαπεστάλησαν εἰς τὴν Σικελίαν (Διόδωρ. ιε. §. 70. Τ. β, σελ. 57). Βλέπε, μήπως εὐρῆς τοῦτο καὶ κατὰ τὴν πρώτην στρατείαν τῶν Γαλατῶν ἐκ τοῦ Αἴμου τῆς Θράκης εἰς τὴν Μακεδονίαν μετὰ Κασσάνδρου συμπαράκολουθησαν, ἀκείθεν εὐθὺς καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ Μακεδόνας μεταφοιτήσαν. Βλέπε, μήπως εὐρῆς τοῦτο μεταδοθὲν εἰς τοὺς Μακεδόνας καὶ ἐκ τῆς γείτονος Παιονίας, εἰς ἣν οἱ Γαλάται καταστάντες, καὶ κρατήσαντες διὰ μακροῦ, πρὸς τοὺς ὁμόρους ἐπολέμουν. Βλέπε, τέλος, μήπως εὐρῆς τοῦτο καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου συναναβάν εἰς τε τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Διδάξει δὲ τὸ πιθανὸν τοῦ πράγματος αὐτὸς ὁ τοῦ Λάγου Πτολεμαῖος (οὗτινος ἀπὸ τῆς τελευταίας πλέων, ὡς λέγεις, ἢ εἴκοσιν ἐτῶν παρελθόντων ἐπεγνώσθη κατ' Ἀσίαν ὁ γαισός). Οὗτος γὰρ ὁ καθ' ὅλας τὰς στρατείας ἀχώριστος ἱστο-

ριογράφος Ἀλεξάνδρου καὶ στρατηγὸς συναναστράφη, Ὅδιε, μετὰ τῶν Κελτῶν, καὶ πάντως ἴδε τὸν ὀπλισμὸν αὐτῶν, ὁπότε συνήντησαν οἱ Κελτοὶ τῷ Μ. Ἀλεξάνδρῳ φιλικῶς. Ἄκουε, πῶς αὐτὸς ἱστορεῖ ταύτην τὴν συνάντησιν. « Ἀλεξάνδρῳ τῷ Φιλίππου κατὰ τὴν ἐπὶ Θράκης ὑπὲρ τοῦ Αἴμου στρατείαν » (ὁπότε καὶ εἰς τοὺς Γέτας διέβη) « συνέμιζαν οἱ Κελτοὶ οἱ περὶ τὸν Ἀδρίαν, φιλίας καὶ ξενίας χάριν. Δεξάμενος δὲ αὐτοὺς φιλοφρόνως ὁ βασιλεὺς, ἤρετο παρὰ τὸν πότον· τί μάλιστα εἴη δ' φοβοῖντο; (νομίζων, αὐτὸν ἐρεῖν)· αὐτοὶ δὲ ἀπεκρίναντο· οὐδένα· πλὴν εἰ ἄρα μὴ ὁ οὐρανὸς αὐτοῖς ἐπιπέσοι· φίλιαν γὰρ μὴν ἀνδρὸς τοιοῦτου περὶ παντὸς τίθεσθαι » (α). Ἀρὰ γε ἀμφιβάλλεις, Ὅδιε, ὅτι αἱ Κελτοὶ οὗτοι μακρόθεν, ἐκ τῆς περὶ τὸν Ἀδρίαν διατριβῆς, εἰς τὴν πέραν τοῦ Ἰστρου Κελτικὴν διαβάντες, ἤλθον ἑνοπλοὶ καὶ γαισοφόροι, δισὰ (καθὼς αὐτοὺς ὀπλίζεις ἐκ τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν), δισὰ φέροντες ἕκαστος Ἀλπήϊα γαῖσα καὶ δόρυ, πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ὁδοπορίας; Τότε λοιπὸν καὶ Ἀλεξάνδρος, καὶ Πτολεμαῖος αὐτός, καὶ οἱ Μακεδόνας καὶ ἴδον τὸν μέχρι τότε (κατὰ σέ) ἄγνωστον αὐτοῖς γαισόν, καὶ κατέμαθον, καὶ ἡσθόντες τῷ ὄπλῳ συνανεδίβασαν μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Συρίᾳ παρέδωκαν Ἕλλησιν, ἐξήκοντα σχεδὸν ἔτεσι, πρὶν οἱ Ο. μεθερμηνεύσωσι τὰς Γραφάς. Εἰ δὲ καὶ ὁ τοῦ Λάγου Πτολεμαῖος ἐν τῇ ἀνωτέρῳ περικοπῇ οὐδὲν λέγει κατὰ λέξιν καὶ περὶ γαισοῦ, οὐδὲ Διόδωρος ἐν τῇ τῶν Κελτῶν ἐκ Σικελίας εἰς Κόρινθον ἀποστολῇ, μήπως πάλιν ὁ Παιονίας καὶ Μέμνων καὶ Ἰουστίνος, οἱ τὴν εἰς Ἀσίαν στρατείαν τῶν Γαλατῶν ἱστοροῦντες μετὰ τὸν Λαγίδου θάνατον (καθὼς Ὅδιος θέλει) τὸ πρῶτον γεγεννημένῃ, μήπως οὗτοι, λέγω, προσέθηκαν καὶ ῥητῶς, ἢ ὅτι ὁ γαισός ἐστιν ὄπλον Κελτικόν, ἢ ὅτι τότε πρῶτον ἐφάνη εἰς τὴν Ἀσίαν, καθὼς Ὅδιος ἐμάντευσε;

(α) Πτολεμ. παρὰ Στράβωνι Ζ, 30α. Τοιαῦτα καὶ Ἀρριανὸς (Ἀναβ. Α, α. σελ. 11), προσθεῖς. καὶ ὅτι τοῦτοι Ἀλεξάνδρῳ φίλους τε ἐνομάσας, καὶ συμμαχοὺς ποιησάμενος ἀπέπεμψε, τοσούτου ἐπειπὼν, ὅτι « ἀλαζόνες οἱ Κελτοὶ εἰσι ».

§. κγ. Τούτων οὕτω κειμένων, περιττὴ λοιπὸν ἀποβαίνει πᾶσα ἀπάντησις ἰδίως πρὸς τὸ δευτέρον τεθὲν ἄρθρον τοῦ κριτικοῦ (§. β), δι' οὗ διώρισεν ἀραρότως καὶ βεβαίως, ὡς ἐκ γεωμετρικῶν πινάκων, τὸν χρόνον τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν ἀναβάσεως τῶν Κελτῶν. Εἴπερ τὸ γαισὸς ὑπάρχει πιθανώτατα ὄνομα καὶ πρᾶγμα Ἀσιανόν, ἢ Λιθυκόν, ἢ καὶ πᾶν ἕτερον μᾶλλον, παρὰ γνησίως γαλατικόν, καὶ εἴπερ (καὶ τούτου δοθέντος) ἡδύνατο πολλαχόθεν μεταβῆναι τὸ ὕπλον εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ πρὸ τῆς διαβάσεως τῶν Γαλατῶν, διαπεραιούσθωσαν λοιπὸν οὗτοι, ὅταν θέλῃ Ὀδιδος· οὐδεμία περὶ τούτου φροντίς. Οἱ οὐ γινώσκοντες καὶ ἔγραψαν τὸν γαισόν, ὡς ἤδη συνηθέστατον παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς λαοῖς, ἄλλοις τε καὶ Ἕλλησι, πολλοὺς πρότερον ἐνιαυτοὺς οὐ μόνον πρὸ τῆς τελευτῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς τοῦ Λαγίδου Πτολεμαίου· ὁ δὲ σοφὸς Ὀδιδος παντάπασιν ἠπατήθη περὶ τὴν κρίσιν. Καίτοι καὶ περὶ τὸν διορισμὸν αὐτὸν τοῦ χρόνου τῆς διαβάσεως τῶν Γαλατῶν (εἰ τι χρὴ καὶ περὶ τούτου εἰπεῖν) οὐκ ἀξίως τῆς αὐτοῦ σοφίας, οὐδ' ἀπαθῶς ἔκρινε. Μετὰ πολλῆς φιλοπονίας συνήθροισε τὰς ἐπισήμους ὧν ἐμνημόνευσε συγγραφέων περικοπᾶς· ἀλλὰ τὰς μεταξὺ τούτων προφανεστάτας διαφωνίας ἀπεσιώπησεν· ἢ μόλις, ὁδοῦ πάρεργον, ὡς ἂν τινα ξένην ἀγγελίαν, ἐκ παραδρομῆς ἀπορρίψας, ἔσπευσε δρομαῖος πρὸς τὸ φίλον αὐτῷ συμπέρασμα. Ἀλλὰ σημειοῦμεν ἡμεῖς ἐπιτόμως τινὰς τῶν εἰρημένων παρὰ τοῖς μνημονευθεῖσιν ἱστορικοῖς διαφωνιῶν. α) Ὁ Παισανίας ἱστορῶν τοὺς Κελτοὺς ἐπὶ τῆς πρώτης στρατείας μέχρις Αἰμου προσελθόντας, καὶ πάλιν ἐπιστραφέντας, φαίνεται ἀγνοῶν ὅτι καὶ Κάσσανδρος ἀπῆντησεν αὐτοῖς, καὶ κατεπολιόρκησεν ἐκεῖ (καθὼς ὅτε Σενέκας καὶ Πλίνιος προσέθηκαν)· λέγει δὲ καὶ ῥητῶς ὁ Παισανίας, ὅτι «πρῶτος ὧν ἔσμεν βασιλέων ὁ Κεραυνὸς ἐτόλμησεν ἀντιτάξασθαι Γαλάταις». Καὶ τοῦτο μὲν ἔστω μικρὸν εἴτε λάθος τοῦ Παισανίου, εἴτε καὶ τοῦ λόγου πρὸς ἄλλα σπεύδοντος συγκοπή· ἀλλ' ὁ αὐτὸς οὗτος ἱστορικός εἰπὼν, ὅτι μετὰ τὴν ἐν Δελφοῖς δυστυχίαν, Γαλατῶν οἱ πολλοὶ εἰς τὴν Ἀσίαν διαβάντες,

τὰ παραθαλάσσια αὐτῆς ἐλεηλάτουν (Α, δ. παράβαλε καὶ Πολύβ. Α, 6. καὶ Δ, 46), ἔπειτα προΐων, ἅπαντας αὐτοὺς ἐν Δελφοῖς ἀποκτείνει, «ὡς μηδὲν οἴκαδε ἀποσφθῆναι» (Ι, κγ.). Διορίσας δὲ τὴν εἰς Ἀσίαν αὐτῶν διάβασιν ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἐν Δελφοῖς συμφορὰν, πάλιν ἀλλαγῇ φαίνεται πῶς ἀμφιγνοῶν, «*δύτινα δὴ τρόπον (οἱ Γαλάται ναυσὶ) διαβεβήκασιν εἰς τὴν Ἀσίαν*» (Ζ, 6). Οὕτω καὶ Ἰουστίνος διαφωνεῖ πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς ἄλλους (βλ. §. ε), καὶ Διόδωρος λέγει τῶν μετὰ Βρέννου στρατευσμένων «οὐδεὶς ὑπελείφθη ἀπελθεῖν [εἰς] οἶκον» (ἐν ἔκλογον κβ. σελ. 497. τόμ. Β. ἐκδ. Βεσσελ.). Ὁ δὲ Λίβιος καὶ πρὸ τῆς ἐν Δελφοῖς συμφορᾶς εἰσάγει τὸν Βρέννον εἰς τὴν Δαρδανίαν ἐλάσαντα, καὶ δυσμυρίους τῶν μετ' αὐτοῦ καταλιπόντα, παραμεινάντας μέχρις εἰς τὴν Βυζαντίων χώραν ἀντικρὺ τῆς Ἀσίας. Ἀλλ' ὁ παρὰ τῷ Σουῖδᾳ ἀνώνυμος, τρισμυρίους ἱστορῶν καὶ αὐτὸς Γαλάτας ἄμα Βρέννω στρατηγῷ προσελθόντας, «Οἱ μὲν, λέγει, ἐπὶ τὴν εἰσὼν Πυλῶν Ἑλλάδα, οἱ δὲ, ἐπὶ Θράκην καὶ τὴν Ἀσίαν ἐτράποντο, ἀμφὶ τὰς δύο-μυριάδας ὄντες· καὶ κρατήσαντες τῷ πολέμῳ πάντων μικροῦ τῶν ἐπὶ τὰδε τοῦ Ταύρου Ἀσιανῶν γενῶν, - τὰ περὶ τὸν Ἄλυν ποταμὸν χωρία κατασχόντες ἐνέμοντο» κτλ. (Σουῖδ. λ. Γαλάται). Καὶ κατὰ ταῦτα λοιπὸν οἱ Γαλάται διέβησαν εἰς τὴν Ἀσίαν συγχρόνως, ὅποτε καὶ οἱ μετὰ Βρέννου εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὸ τῆς τούτου δηλονότι καταστροφῆς. Ὁ δὲ Μέμνων λέγει μὲν ὅτι ἐπὶ Νικομήδους εἰς τὴν Ἀσίαν τὸ πρῶτον μετεστάλησαν οἱ Γαλάται (πολλοὶς ἔτεσιν ἔπειτα, μετὰ τὴν παρὰ τῷ Παισανίᾳ διάβασιν αὐτῶν), προστίθῃ δὲ ὅμως, ὅτι καὶ πρότερον «πολλάκις μὲν ἐπεχείρησαν εἰς Ἀσίαν περαιωθῆναι, τοσαυτάκις δ' ἀπέτυχον». Φαίνονται λοιπὸν, ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἀπωλείας τοῦ Βρέννου ἐποιοῦν τινὰς εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας ἀποβάσεις, εἰ καὶ μὴ σταθεράς, κατὰ τὸν Μέμνονα, κατ' ἄλλους δὲ καὶ πάνυ διαρκεῖς (α). Ὅθεν καὶ ὁ Παισανίας ἱστορῶν τὴν μετὰ τὰ Βρεν-

(α) βλ. Παισαν. Α. 4 καὶ Α. 8. πρὸλ. Στράβ. ιβ, 566, καὶ ιγ, 624.

νικᾷ, τῷ ἐφεξῆς ἔτει, διάβαιον αὐτῶν, λέγει· « Οἱ δὲ ΑΥΘΙΣ εἰς τὴν Ἀσίαν διαβαίνουσιν οἱ Κελτοί » (I, κγ. βλ. καὶ ἔπισθ. τ. α. σελ. 304). Τελευταῖον, ἡ Μιτυληναία ποιήτρια Ἀνύτη, ἥτις ἤκμαζε περὶ τὴν 120: Ὀλυμπιάδα (τῷ 296 π. Χ.), ὕμνησε δι' ἐπιγράμματος τῶν τρισῶν Μιλησίων παρθένων τὴν σωφροσύνην, αἵτινες ἀπέθανον, « Τὰν ἄνομον Γαλατῶν ὕβριν ἀναινόμεναι » (α). Καὶ κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ Κελεῶν Ἀρης ἐτάραττε τὰ παράλια τῆς Ἀσίας 14 περίπου ἔτη καὶ πρὸ τῆς Λαγίδου τελευτῆς (τῷ 282 π. Χ. ἡ Ὀλυμπ. 124 τὸ β). Ταύτας καὶ τὰς τοιαύτας εἴτε δοκούσας, εἴτε καὶ οὐσας διαφωνίας ὤφειλε πρῶτον ὁ κριτικὸς ὁμαλῶς διαλλάξει, ἵνα στήσῃ βεβαίαν τὴν ἐποχὴν τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν πρώτης περαιώσεως τῶν Κελτῶν ἅμα καὶ τοῦ γαισοῦ (ἐπεὶ καὶ ἀπὸ τούτου ἐξήρτησε τὸν χρόνον τῆς ἐρμηνείας τοῦ Ἰησοῦ)· ἀλλ' αὐτὸς διὰ τοςούτων φαινομένων ἀκανθιδῶν δυσχερειῶν, ὡς ἂν διὰ πάντων ἀναμυριέντως ὁμολογουμένων, καὶ οἷον διὰ μαλακῶν λευκοῶν, βαδίσας, συνεπέρανε χωρὶς οὐδεμιᾶς ἀμφιβολίας (§. θ.) ὅ,τι δὴ καὶ συνεπέρανε. Φροντίζων δὲ κηδεμονικώτατα, μή τις τῶν ἀγνωστῶν Πολυαίνῳ πιστεύσας, ἀπατήθῃ τὴν μεγίστην ἀπάτην (βλ. §. ια), ἔπειτα οὐκ ἔβλεπεν αὐτὸς ἑαυτὸν τε καὶ τοὺς ἀγνωστας οὕτω μακρὰν τῆς ἀληθείας ἀποπλανῶν.

§. κδ. Εἰς μάτην δὲ καὶ τὸν Βοχάρτον ἠρώτησε, « τίς τῶν παλαιῶν εἶπε Σύρων βέλος τὸν γαισόν »; (§. ιβ). Εἰ γάρ τις καὶ ἔλεγεν, Ὅδιε, μήπως ἐπιστεύετ' ἂν παρ' ὑμῖν; Πολὺ τῇ ἀληθείᾳ ἐπιστεύθησαν Ἀθηναῖοι καὶ Πολυδεύκης, ὧν τὰς γνώμας οὕτως ἀπηνῶς ἀπερρίψας. Ἀλλ' ἰδοὺ ὁ Ἰωνάθαν, ἀρχαιοτάτος Ταργουμιστής, εἶπε συριστὶ τὸ γισσεσὶν (ἐπὶ βέλους)· τί λοιπὸν καὶ τοῦτον ἀπεσκυθάλισας; ἢ ποῖας ἔχων βεβαίας γνώσεις τῆς κατὰ τὸν Ἰωνάθαν ἐκείνης Χαλδαϊκῆς, ἔκρινας οὕτως ὀριστικῶς καὶ ἐκπεφασμένως οὐχὶ γνησίαν τῶν Σύρων, ἀλλ' ἢ παρὰ τῶν Γαλατῶν, ἢ καὶ παρὰ τῶν ὕστερον ἀρξάντων Μακεδόνων ὁψέποτε δεδα-

(α) Βλ. Delect. Epigram. Graec. ὑπὸ Jacobs c. XI. p. 435.

νεισμένην τὴν φωνήν; Σὺ δέ, ὦ σοφώτατε, οὐδὲ τὸν σκότιον καὶ χολίζον ῥαβδυνίσκον Δελάραν ὠκνησας εἰς μέσον παραγαγεῖν πρὸς ἀπόδειξιν (ἐπεὶ καὶ τὸ πρᾶγμα μεγάλην [οὐχ ὀρεῖς] ἀποδείξεως εἶχε χρεῖαν!), ὅτι πολλὰ τῆς Ἑλληνίδος ἐδανείσθησαν οἱ μεταγενέστεροι Σύροι καὶ ῥαβδῖνοι. Ἀλλ' εἰ μὲν πολλὰ, ἢ ὀλίγα τὰ δάνεια ταῦτα, τίς σε περὶ τούτων ἐρωτᾷ; Περὶ τοῦ γισσεσὶν ὁ λόγος, Ὅδιε· τοῦτο καὶ πρῶτον καὶ μόνον ὤφειλες μετὰ τῶν ὁμοφρόνων ἀποδείξαι παρὰ τῶν Γαλατῶν εἰς τὰ τῶν Σύρων εἴδηματα μεταβάν· καὶ τὸν χρόνον δὲ προσποδείξαι καὶ τὸν τόπον, ὅπου τὸ πρῶτον ἡ λέξις ἐπεξενώθη παρὰ Χαλδαίους· πρῶτον γὰρ, ὅτ, ταύτην ὁ παραφραστὴς μετεχειρίσθη καθὼς γνωστὴν καὶ συνήθη τοῖς, δι' οὗς παρέρραζε τὸ ἑβραϊκόν, ἰδίαις ὁμογενέσι. Καὶ ὅταν ἀποδείξῃς τὸ γισσεσὶν γνήσιον ἐν γαλατινῶν, καὶ αὐτῶν ἐκείνων τῶν γαισατῶν (διότι γνωρίζεις πάντως τὰς ἀρχαίας διαλέκτους τῶν ὑπαλπειῶν καὶ ὑπεραλπειῶν ἐκείνων Κελτῶν, « καίτοι μὴ πάντων ὁμογλωττῶν σφίσι γενομένων », κατὰ τὸν Στράβωνα) μένει πλέον, ἵνα καὶ τοὺς Αἰβυας ὡσαύτως ἀποφῇγῃς ταύτην τὴν φωνὴν γαλλίζοντας ἀπαξιαπλῶς ἀπαντας, τοὺς ἀπὸ στελῶν μέχρι Νεῖλου κατοικοῦντας, ἐξελέγχων ἅμα καὶ τοὺς περὶ τὸν ἀφιλόλογον Πολυδεύκην. Μετὰ δὲ ταῦτα μεταβάς διδάξεις καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐσπερίους λαοὺς, ἰδίως δὲ μάλιστα τοὺς Ἰβήρας, ἵνα μὴ αὐτοὶ τοῦ γαισοῦ σὺν τοῖς περὶ τὸν Ἀθήναιον ἀντιποιοῦνται (ῥᾶστα δὲ ταῦτα δείξεις, ὡς εὐρήσων ἐκεῖ παρὰ τοῖς Τουρδούλοις « τῆς παλαιᾶς μνήμης συγγράμματα ». Εἰσπασαὶ δὲ καὶ τὰ ἰδιώματα τῶν ἄλλων Ἰβήρων, οἵτινες « χρῶνται μὲν γραμματικῇ, ἀλλ' οὐ μὴ ἰδέα· οὐδὲ γὰρ γλῶττη μὴ ». (Στράβ. σελ. 139). Ἀφ' οὗ δὲ ταῦτα κατορθώσῃς, πληροφορήσεις δήπου καὶ τοὺς Ἑλληνας, ἵνα μὴ πλανῶνται μάτην ὑποπτευόμενοι, μήπως τὸ γαισοὺς ἔμαθον παρὰ τῶν ἐγγόνων τῆς Ἑλλάδος Μασσαλιωτῶν καὶ οἱ λοιποὶ Γαλάται, τασούτον φιλέλληνας γεγονότες, « ὥστε καὶ τὰ συμβόλαια γράφειν ἑλληνιστί. (Στράβ. σελ. 181). Συντάξεις δὲ πρὸς τούτοις καὶ ὁδοπορικὸν ἡμερολόγιον τοῦ ἀρχαίου τούτου Κελτι-

καὶ πράγματος καὶ ὀνόματος, ὅπως ἀποδείξῃς, ὅτι τοῦτο βεβαίως οὐδεὶς, οὔτε Γαλάτης μεταναστεύσας, οὔτε Φοινίκη τις, ἢ Ὠρᾶξ, ἢ Ἰλλυριὸς (« ἐκ τῶν ἐπιμεμιγμένων τοῖς Κελτοῖς ». Στράβ. ζ, σελ. 304) ἐξέφερον ἐκ τῆς Κελτικῆς, ἢ τῆς ἄλλης Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀσίαν πρὸ τῶν ὠρισμένων στρατειῶν τῶν Γαλατῶν, ἀλλὰ παρὰ μὲν τοῖς Ἀσιανοῖς ἦλθεν ὁ γαισὸς ἀκριβῶς ἔκτω ἔτει μετὰ τὴν Λαγίδου τελευτὴν (§. η), εἰς δὲ τὴν Αἴγυπτον, συνάμα μετὰ τῶν ἐπὶ Φιλαδέλφου μισθοφόρων Γαλατῶν, ἔτει μετὰ τὸν Λαγίδου θάνατον ἀκριβῶς εἰκοστῷ (§. θ) « τοῦ μὲν φθίνοντος μηνός, τοῦ δ' ἱσταμένοιο »! διορίσεις δὲ καὶ πόσιν ἡλικίαν ἄγουσα μετὰ τὴν Λαγίδου τελευτὴν, ἀπέβαλε τὸν γνώμονα τῆς γαλλικῆς αὐτῆς γενέθλης ἢ λέξης, καὶ συνεχύθη μετὰ τῶν ἑλληνικῶν, ὁποῖαν, τέλος, αὐτὴν ἐξέλαβε καὶ ὁ τοῦ Ἰησοῦ μεταφραστῆς, καθὼς ἔρειε ἐν τοῖς ἐφεξῆς (κεφ. θ. §. ι). Καὶ ὅταν ἅπαντα ταῦτα μετὰ τῆς συνοίκου σοι πολυμαθείας λαμπρὰ καὶ ἀρίθμηλα καταστήσῃς, τότε παρελθὼν εἰς τὸ συνέδριον τῶν τῆς φιλολογίας Ἀμφικτυόνων, ἐπιτρέψῃς τὴν κρίσιν, εἰ διὰ μίαν καὶ μόνην λέξιν ἐξελέγχεται νόθος ὁλόκληρος ἐνός τινος βιβλίου ἢ ἐρμηνεία, καὶ προσέτι πολὺ νεωτέρα ἄλλης πάλιν (τῆς Πεντατεύχου), ἥς τινος ὁμόχρονος καὶ ὁμόγνιος ἀδελφὴ διὰ τοσοῦτων αἰώνων, καὶ ἔθνων ὠμολόγηται, καὶ ἥς τινος τὰς φράσεις, τὴν σύνταξιν, τοὺς ιδιωτισμοὺς, τὴν κατασκευὴν, ὅλον τοῦ λόγου τὸν χαρακτῆρα φέρει, τὸν αὐτὸν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους καὶ ἀπαράλλακτον. Ταῦτα καὶ περὶ τοῦ γαισῶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ τοῦ πότε μετεφράσθησαν ἐν γένει τὰ (μετὰ τὴν Πεντάτευχον) ὑπόλοιπα βιβλία τῆς Γραφῆς. Ἐν ᾧ καὶ ἄλλαι τινες περὶ τῆς ἐρμηνείας γινώμαι τῶν νεωτεριστῶν.

§. α. Εἶδομεν ἐν τοῖς προηγηθεῖσι (λέγουσιν οἱ περὶ τὸν Ὀδίων σελ. 188 κτλ.), ὅτι κατὰ μὲν τοὺς χρόνους τῶν πρώτων Πτολεμαίων μόνη τοῦ Μωσέως ἡ Πεντάτευχος ἀνεγινώσκετο δημο-

σίως ἐν ταῖς Συναγωγαῖς διὰ τοῦτο καὶ μόνη αὕτη ἐπὶ Φιλαδέλφου, τῷ πατρὶ συμβασιλεύοντος, ἐξελληνίσθη. Ἡ δὲ τῶν Προφητῶν ἀνάγνωσις ὕστερον εἰσῆχθη μετὰ τὸν ὑπ' Ἀντίοχου τοῦ Ἐπιφανοῦς (ὃν ἄθεον Ἰουδαῖοι καλοῦσι) κινήθηντα κατὰ τῆς Μωσαϊκῆς βίβλου διωγμόν. Ἐβασίλευσε δὲ τῆς Συρίας ὁ Ἀντίοχος οὗτος ἔτει ε, βασιλεύοντος Αἰγύπτου Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος (τετάρτου ἀριθμουμένου ἀπὸ τοῦ Φιλαδέλφου), καὶ ἐτελεύτησεν ἔτει ιζ, τῆς αὐτοῦ βασιλείας. Ἐντεῦθεν εὐκόλως ἔξεστι συμπεραίνειν ἐξ εἰκασίας, κατὰ τίναν περίπου χρόνον ἐξελληνίσθησαν καὶ τὰ βιβλία τῶν Προφητῶν. Οἱ γὰρ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐλληνίζοντες Ἰουδαῖοι, μιμούμενοι πάντως τοὺς Ἱεροσολυμίτας εἰσαγαγόντας εἰς τε τὸν ναὸν καὶ τὰς Συναγωγὰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Προφητῶν, εἰσήγαγον καὶ αὐτοὶ τὸ ἔθος εἰς τὰς ἰδίας Συναγωγὰς, δι' ἀνδρῶν ἐπιστήμων (ὡς φαίνεται) καὶ σοφῶν ἐρμηνεύσαντες τοὺς Προφῆτας (ὡς καὶ πρόην οἱ πρόγονοι τὴν Πεντάτευχον). Ὅτι γὰρ αἱ βίβλοι τῶν Προφητῶν καὶ ἄλλαι τινες, ὀλίγων ἤδη χρόνων ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Φιλομήτορος παρελθόντων, ἦσαν ἡρμηνευμένοι, ὑπάρχει πρᾶγμα βεβαιότατον.

§. β. Ὅτι δὲ τῶν Προφητῶν ἡ ἐρμηνεία ἐγένετο βασιλεύοντος τοῦ Φιλομήτορος, συνάγεται ἐκ τε τῆς τοῦ πράγματος πιθανότητος, καὶ ἐκ τῶν ἐφεξῆς ἐπιστήμων τεκμηρίων.

α) Πόσον ἦσαν κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἐπιρρέπεις οἱ Ἀλεξανδρεῖς Ἰουδαῖοι πρὸς μίμησιν τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, δεικνύται ἐκ τοῦ ναοῦ, ὃν ὠκοδόμησαν ἐν τῷ Ἰλιουπολίτῃ νομῷ τῆς Αἰγύπτου, ἀπομίμημα τοῦ ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων, καταστήσαντες καὶ νέον ἀρχιερέα, καὶ ἱερεῖς, καὶ λευίτας, καὶ θυσίας, καὶ τὰς ἄλλας τελετάς. Ταῦτα δὲ κατέπραξεν Ὀνίας τις, ὁ πρῶτος ἐν Αἰγύπτῳ γενόμενος μέγας Ἀρχιερεὺς (α). Οὗτος τοίνυν φαίνεται πρῶτος εἰς τὸν

(α) Ἄλλ' ὁ Ἰωσῆπος λέγει περὶ τοῦ Ὀνίου τούτου, ὅτι κατασκευάσας ἐν Αἰγύπτῳ τὸ ἱερὸν, μικρότερον καὶ πενιχρότερον τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις, « εὗρε καὶ Ἰουδαίους ΤΙΝΑΣ ὁμοίους αὐτῷ (κεντ. παρὰνόμους), καὶ ἱερεῖς, καὶ λευίτας τοὺς ἐκεῖ θρησκεύοντας » (Ἀρχ. ιγ, γ. §. 3. Βλ. καὶ ἑπισθ.

νεόδητον ναὸν εἰσαγαγὼν καὶ τὴν δημοσίαν τῶν Προφητῶν ἀνάγνωσιν, μιμούμενος κατὰ πάντα τοὺς Ἱεροσολυμίτας, καὶ μάλιστα σκοπῶν, ὅπως ἐπισπάσῃται πολλοὺς Ἰουδαίους ἐξ Ἱεροσολύμων. (Ἰώσηπ. Ἀρχ. ιγ, γ, §. 3. καὶ κ, ι, §. 1. - Ἰουδ. Πολ. ζ, ι, §. 2).

β) Εἰς τὸ η, ἔτος τῆς Βασιλείας Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος ἀναφέρει τὴν ἐρμηνείαν τῆς Πεντατεύχου καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἑβραϊκοῦ χρονικοῦ (α). Τοῦτο δὲ φαίνεται ποιήσας ὁ χρονογράφος οὗτος, διότι πάντως ἤκουσεν, ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐξεληνίσθησαν ἑβραϊκά τινα βιβλία τῆς Γραφῆς.

γ) Ἐντεῦθεν, ὡς ἔοικεν, ἠπατήθη καὶ Ἀνατόλιος ὁ Λαοδικεῖας, νομίσας ἓνα τῶν Ο καὶ τὸν Ἀριστόβουλον, ὅστις συνέγραψε βίβλους ἐξηγητικὰς τοῦ νόμου Μωσέως. Τοῦτον δὲ Κλήμης καὶ Εὐσεβίος ὑπέλαβον τὸν αὐτὸν καὶ τὸν ἐν τῷ προοίμῳ τῆς β, Μακκαθαίων μνημονευόμενον Ἀριστόβουλον, διδάσκαλον Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος ἀδελφοῦ. Ἀλλ' ὅτι μὲν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἦν κατ' Ἀλεξάνδρειαν Ἰουδαῖός τις σοφὸς (εἰς οὗτινος τὸ ὄνομα μόνον ἐξεδόθησαν αἱ προειρημέναι ἐξηγήσεις), ἀμφιβάλλειν οὐ δυνάμεθα. Οὗτος τοίνυν πιθανῶς ἠρμήνευσε καὶ μέρη τινα τῆς ἑβραϊκῆς Γραφῆς· καὶ ἐντεῦθεν ἄρα σφαλεῖς ὁ Ἀνατόλιος, ὑπέλαβεν αὐτὸν ἓνα τῶν Ο.

σελ. 29). Ὁ δὲ Ὀδίας ἀνέκρινεν τὸ πρᾶγμα πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐπιχειρήματος, εἰς πάντας τοὺς Ἀλεξανδρινούς Ἰουδαίους πλουσίᾳ χειρὶ τὴν ἐκδομὴν τοῦ ἱεροῦ ἀπονέμει. Καὶ πρῶτον ἐν Αἰγύπτῳ μέγαν Ἀρχιερέα τὸν Ὀνίαν ὀνομάζει· ὡς ἂν εἴπερ εἶχεν ἐκ τίνος καταλόγου καὶ δευτέρον τινα, καὶ τρίτον, καὶ ἄλλους μεγάλους ἀρχιερεῖς κατ' Αἴγυπτον ἀριθμεῖν, περὶ ὧν οὕτως Ἰώσηπος, οὐτ' ἄλλος εὐδαίς τῶν ἱστορικῶν μνημονεύει (καὶ τὸν τοῦ ναοῦ ἐκείνου διαρκέσαντος μέχρι Καίσαρος, ἐπὶ ἔτη 343: Ἰώσηπ. Ἰουδ. Πολ. ζ, ι, §. 4). Αὐτὸς δὲ Ὀνίας ἐτάρει τὴν ἐπινομήσαν, ὡς ἀρχιερατεύσας ἐν Ἱερουσαλὴμ· ὅθεν ἐκπεσὼν τῆς ἀξίας, κατέφυγεν εἰς Αἴγυπτον. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐκδομὴν τοῦ βιβλίου τούτου ναυδρίου, πόσον ἐσέθεντο τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερὸν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Ἰουδαῖοι, μαρτυρεῖ μὲν ὁ Φίλων πολλὰ καὶ, μαρτυρεῖ δὲ μάλιστα καὶ ἡ πρὸς τοὺς Σαμαρείτας αὐτῶν διένεξις, καὶ ἡ δίκαιον ἦν ἐδικασθῆσαν ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ Φιλομήτορος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, κινδυνεύσαντες ὑπὲρ τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ (Ἰώσηπ. Ἀρχ. ιγ, γ, §. 4). βλ. ἐφεξ. §. ιη. καὶ Reinhard. de Version. Alexand. auctor. etc. Diss. i. p. 16. Σημ. ἡμετ.

(α) Seder Olam Zuta ἐπιγράφεται τὸ χρονικὸν τοῦτο.

δ) Ὅτι κοινῶς ἀποδίδεται εἰς Ἐλεάζαρον τὸν Ἀρχιερέα, τοῦτο ἄλλοι τῶν ἀρχαίων εἰς Ὀνίαν ἀπονέμουσι, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἐλεάζαρου· τοῦτέστι τὸ ἐφεξῆς· ὅτι « Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος τοὺς κατ' Αἴγυπτον αἰχμαλώτους Ἰουδαίους - ἐλευθέρους ἀνῆκεν· ἀναθέματά τε βασιλικὰ ἐν Ἱεροσολύμοις Ὀρίαν Σίμωνι τῷ ἀρχιερεῖ, ἀδελφῷ Ἐλεάζαρου, διαπεμψάμενος, τὰς Ἰουδαίων γραφὰς ἐκ τῆς ἑβραίων φωνῆς εἰς τὴν ἐλλάδα μεταβληθῆναι ἐσπούδασε διὰ τῶν ΟΒ, παρ' Ἑβραίοις σοφῶν » (Ἀλεξ. Χρονικ. σελ. 326. Β.) (α). Ἀρὰ γε ἡ πλάνη αὕτη οὐκ ἐξῆρπεν ἐκ τίνος φήμης παλαιᾶς διαβρυλλούσης, ὅτι βίβλοι τινες τῆς Γραφῆς ἠρμηνεύθησαν σπουδῇ καὶ ἐπιστάσει Ὀνίου, τοῦ πρώτου τῶν ἐν Αἰγύπτῳ κατοικοῦντων Ἰουδαίων ἀρχιερέως;

ε) Σκοπεῖν τωσαν καὶ ἄλλοι, μήποτε διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος εἶπε τοὺς Ο, τὰς γραφὰς ἐρμηνεύσαι « πρὸ ἑκατὸν, ἢ καὶ πλείονων ἔτων πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας »· Μήπως ἄρα διὰ τοῦτο συνέστειλεν αὐτως ὀλίγον τὸ μεταξὺ τῆς ἐρμηνείας καὶ τῆς σωτηρίου ἐποχῆς χρονικὸν διάστημα, διότι παρελήθει καὶ αὐτὸς ἐξ ἀκοῆς ποιᾶν τινα μετάφρασιν γενομένην περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους; (ὁ γὰρ Φιλομήτωρ ἐτελεύτησε τῷ 143, π. Χ.). Ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ (λέγει Ὀδίας) ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Χρυσοστόμου φαίνεται σαφὲς παραλογισμός· διότι γνωρίζω πῶσον εὐκατάφοροι ῥέπουσιν εἰς τοιαύτας ἀπάτας οἱ ἀγιώτατοι Πατέρες ἐκεῖνοι!

ς) Τελευταῖον, ἡ βίβλος τῆς Ἑσθῆρ μετεφράσθη, βασιλευόντος τοῦ Φιλομήτορος, ὡς ὁ περικλεῆς Ὑσσέριος συνήγαγεν ἐκ τῆς πρὸς τῷ τέλει τοῦ βιβλίου τῆς Ἑσθῆρ προσθεθειμένης ἱστορικῆς σημειώ-

(α) Ταῦτα καὶ Σκαλίγρος κακῶς ἔχοντα, κακῶς ποιῶν μετέγραψεν ἐκ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ καὶ εἰς τὸ τοῦ Εὐσεβίου χρονικόν. Ἀλλὰ περὶ τούτων εἴπομεν (βιβλ. α. κεφ. 1. §. β. σημ. σελ. 297). Σὺ δ' ἐνταῦθα σημειῶσαι, ἀναγνώστα, πῶς ὁ σοφὸς Ὀδίας τὸ λάθος ἐνός καὶ μόνου μεταγραφῆς τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ χρονικοῦ, ὡς γνώμην καὶ ἄλλων ἀρχαίων ἀναφέρει, τὸ ἐν ψεύδος πολλὰ ποιῶν καὶ ὠδὲ κατὰ τὸ εἶδος! Σημ. ἡμετ.

σεως εκείνης· « ἔτους τετάρτου βασιλεύοντος Πτολεμαίου καὶ Κλεοπάτρας, εἰσήμενος Δοσίθεος, ὃς ἔφη εἶναι ἱερεὺς καὶ λευίτης, καὶ Πτολεμαῖος ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὴν προκειμένην ἐπιστολὴν τῶν Φρουραίων, ἣν ἔφασαν εἶναι, καὶ ἡρμηνευκέναι Λυσίμαχον Πτολεμαίου τὸν ἐν Ἱερουσαλὴμ ». Ὅτι δὲ Πτολεμαῖος οὗτος ὁ βασιλεύων ἦν ὁ Φιλομήτωρ, μαρτυρεῖ Ἰώσηπος λέγων· « Ὁ δὲ Φιλομήτωρ Πτολεμαῖος καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Κλεοπάτρα τὴν βασιλείαν ὅλην τὴν ἐαυτῶν Ἰουδαίους ἐπίστευσαν, καὶ στρατηγοὶ πάσης τῆς δυνάμεως ἦσαν Ὀνίας καὶ Δοσίθεος, Ἰουδαῖοι » (Β. κατ. Ἀπίων. §. ε). Ἡ δὲ Κλεοπάτρα σύζυγος ἦν ἡ αὐτὴ καὶ ἀδελφὴ τοῦ Φιλομήτορος, καὶ κοινωνὸς τῆς βασιλείας· ὅθεν ἀμφοτέρων καὶ τὰ ὀνόματα ἐπὶ τῶν διαταγμάτων ἐπεγράφοντο (Ἰώσ. Ἀρχ. ιγ. γ). Τοῦ Φιλομήτορος ἀποθανόντος ἡ Κλεοπάτρα συνεβασίλευσε νυμφευθεῖσα μετὰ τοῦ ἐτέρου ἀδελφοῦ, τοῦ Φύσκωνος Πτολεμαίου· ἀλλ' ἡ τῆς Ἑσθῆρ σημείωσις τὸ τοῦ Φιλομήτορος ἔννοεῖ, καὶ μαρτυρεῖ τὸ μνημονευόμενον ὄνομα τοῦ Δοσιθέου. Καὶ λοιπὸν ἡ βίβλος τῆς Ἑσθῆρ ἡρμηνεύθη ἐπὶ ζῶντος ἔτι τοῦ Φιλομήτορος, διὰ τοῦτο καὶ Πτολεμαῖος ἀπλῶς ἐπιγράφεται, χωρὶς τοῦ ἐπιθέτου (α).

§. γ. Ἔτι τοίνυν ἀνθούτων ἐν Αἰγύπτῳ τῶν Ἰουδαϊκῶν πραγμάτων, ἡρμηνεύθησαν τὰ βιβλία τῶν Προφητῶν, κατ' ἐπιταγὴν τῶν Ἰουδαϊκῶν ἀρχόντων, εἰς χρῆσιν δημοσίαν τοῦ τε Πόλιςπολίτου ναοῦ καὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Συναγωγῶν· τὰ δὲ λοιπὰ βιβλία τῆς Γραφῆς, εἰ καὶ μὴ πάντα, τινὰ δ' οὖν ὁμοῦς ἐξελληνίσθησαν ὑπὸ τινων ἰδιωτῶν, εὐπαιδευτῶν τε καὶ ἀπαιδευτῶν, καὶ ἐν πρώτοις ἡ βίβλος τῆς Ἑσθῆρ, ἥς οὐδεμία (μετὰ τὴν Πεντάτευχον) ἄλλη προσφιλεστέρα καὶ τιμιωτέρα παρ' Ἰουδαίοις (β). Σημείωσαι δὲ, ὅτι βίβλους λέγοντες Προφητῶν, τὰς τῶν κυρίως Προφητῶν ἔννοοῦ-

(α) Ὅτι καὶ ζῶν ἐπεγράφετο Φιλομήτωρ, βλ. ὁπισθ. τ. α. σελ. 158. Σημ. ἡμετ.

(β) Εἶτα, τοιαύτην αὖσαν, ὅδιε, τὴν βίβλον τῆς Ἑσθῆρ, καὶ οὕτω παρὰ πᾶσιν Ἰουδαίοις τετιμημένην, οὐκ εἶχον λοιπὸν οἱ Ἕλληνισταί· οὐδ' ἀνεγίνωσκον δι' ὅλων τῶν ἐτῶν (ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν Φιλάδελφον Ἑλεαζάρου, μέχρι καὶ τοῦ ψευδαρχιε-
ρεως Ὀνίου) ἐν ταῖς Συναγωγαῖς αὐτῶν, ἐπότε κατ' ἔτος ἐώρταζον τὰ *purim*· Σημ. ἡμετ.

μεν, τουτέστιν Ἠσαίου, Ἰερεμίου, Ἰεζεκιήλ, καὶ τὸ Δωδεκαπρό-
 φητον. Παρὰ δὲ τοῖς Ἑβραίοις, ὅτι μὲν ἡ τῶν ἱερῶν βιβλίων εἰς
 Νόμον καὶ εἰς Προφήτας καὶ εἰς Ἀγιογράφα διαίρεσις ὑπάρχει
 ἀρχαιοτάτη, οὐδόλως ἀμφιβάλλομεν· ἀλλὰ καὶ οὐδόλως πιστεύ-
 ομεν πάλιν, ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑβραίοις συνηριθμοῦντο μετὰ
 τῶν Προφητῶν, καὶ τὰ ἱστορικά βιβλία, λέγω δὲ τὸ τοῦ Ἰησοῦ,
 καὶ τὸ τῶν Κριτῶν, καὶ τὰ Δ, τῶν Βασιλειῶν, καθὼς οἱ νεώτεροι
 Ἰουδαῖοι ἔτι ἀπὸ τῶν Ἰερωνύμου χρόνων ἀτόπως συναριθμοῦσι·
 καίτοι μὴδ' αὐτοὶ συμφωνοῦντες ἄλλις πρὸς ἀλλήλους περὶ τῶν
 προφητικῶν καὶ τῶν Ἀγιογράφων. Οὕτω τὴν ἐπὶ Ἰερωνύμου μετὰ
 τῶν προφητικῶν ἀριθμουμένην Ροῦθ (α) ὁ Μαϊμονίδης ἀνήγαγεν
 εἰς τὰ Ἀγιογράφα. Ὡσαύτως καὶ τοὺς Ἰερεμίου Θρήνους, οἱ μὲν
 τῶν Ῥαββίνων εἰς τὰ προφητικά, οἱ δὲ εἰς τὰ Ἀγιογράφα κατα-
 λέγουσιν (β). Ἀλλ' ὅτι μὲν οἱ ἀρχαῖοι Ἑβραῖοι Ἀγιογράφα λέγον-
 τες ἐνόουν πάντα τᾶλλα (πλὴν τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν)
 βιβλία τῆς Γραφῆς, ὅσα διὰ μὲν ἁγίου πνεύματος συνεγράφησαν,
 ἀλλ' οὐκ εἰσὶ καὶ προφητικά, μαρτυρεῖ καὶ Ἐπιφάνιος, διαστέλ-
 λων ἀπὸ τῆς Μωσαϊκῆς Πεντατεύχου, ὡς ἄλλην Πεντάτευχον « τὰ
 καλούμενα Γραφεῖα παρὰ τισι, καὶ Ἀγιογράφα λεγόμενα » κτλ.
 (Ἐπιφάν. π. Μέτρ. καὶ ἐν Αἰρέσ. κθ. 7). Ὡσαύτως καὶ ἐν Ἀπο-
 στόλων Διαταχαῖς (Α. ε, καὶ ς) διακρίνονται αἱ βίβλοι τῶν Βασι-
 λειῶν ἀπὸ τῶν προφητικῶν. Τὸν δὲ Δανιήλ οἱ Ῥαββίνοι, εἰ καὶ

(α) S. Hieron. praefat. in Reg. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν εἶπε, καὶ εἰ τὴν Ροῦθ
 εἰνέε τῶν Ἑβραίων συγκαταλέγουσι μετὰ τῶν Ἀγιογράφων. — Καὶ τὴν Ἰουδίθ
 καὶ τὸν Τοβίτ· ὁ Ἰερωνύμος λέγει συναριθμοῦμενα μετὰ τῶν Ἀγιογράφων
 (Praef. in Judith, et Praef. in Tobit)· ἀλλὰ σφάλμα τοῦτο τυπογραφικόν· εἶναι
 τὸ Ἀγιογράφων διορθοῦν εἰς τὸ Ἀποκρύφων. Hody pag. 190.

(β) Περὶ τῶν διαφορῶν μεταβολῶν, ὅσας ἐπενόησαν οἱ Ταλμουδικοὶ καὶ Μασ-
 ορίται εἰς τὴν διαίρεσιν τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς, βλ. Schmid.
 Histor. antiqu. et vindic. etc. p. 256. sq. Ὅστις καὶ τὴν εἰς Δ, Πεντατεύ-
 χους Ἰουδαϊκὴν διαίρεσιν τῶν ἱερῶν τευχῶν (ἧς καὶ ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ἐπεμνήσθη,
 ἐπισθ. σελ. 429) ὑπὸ τῶν Φαρισαίων περὶ τὸν β, καὶ γ, αἰῶνα φησὶν ἔξευρηθαι.
 (id. ib. p. 159). Σημ. ἡμετ.

διὰ λόγους ψυχρούς, ἀλλ' ὅμως ἐκβάλλουσιν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Προφητῶν, ἀριθμοῦντες μετὰ τῶν Ἀγιογράφων ἐπ' αὐτῶν τῶν Ἱερωνύμου καὶ τοῦ Μαϊμονίδου χρόνων. Τούτων τοίνυν τὰς ἐρμηνείας οὐδ' ἡμεῖς (φησιν Ὁδῖος) συναριθμοῦμεν μετὰ τῶν προφητικῶν βιβλίων, τῶν ἐπ' Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς ἀναγινωσκομένων ἐν ταῖς Συναγωγαῖς παρὰ τε τοῖς Παλαιστινοῖς καὶ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν. Οὐδὲ γὰρ ἤδη καθ' ἡμᾶς ἀναγινώσκουσιν αὐτάς οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τῶν ἄλλων Προφητῶν (ἀνεγίνωσκον δ' ἂν, εἴπερ ἀνέκθεον παρελάβανον). Ἐπειτα καὶ ἄλλως, ἡ τοῦ Δανιὴλ ἐρμηνεία τοσοῦτον ἀμαθῶς διερμηνεύεται, καὶ οὕτω διαφώνως πρὸς τὸ κείμενον τὸ ἐβραϊκόν, ὥστε παρὰ μὲν τῆς ἀρχηγόνου (primitiva) Ἐκκλησίας ἐξερίφθη, βαρέως δὲ καὶ Ἱερώνυμος ἐνεβριμήσατο κατ' αὐτῆς. Διὰ ταῦτα καὶ ἡμεῖς αὐτὴν συναριθμοῦμεν μετὰ τινῶν καὶ ἄλλων βιβλίων τῆς Γραφῆς, κατὰ τοὺς Φιλομήτορας χρόνους, ἢ καὶ ὕστερον ἐξελληνισθέντων.

§. δ. Εἰ δέ τιτι τυχὸν ἀρέσκει, μὴ πάντα τὰ βιβλία ὑπ' Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων ἐρμηνευθῆναι, ἀλλὰ τινα καὶ παρ' ἄλλων ἀλλοδαπῶν, οἷον Παλαιστινίων τινῶν, ἢ Ἀντιοχέων, εἰς χρῆσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν πατριωτῶν, οὐδὲ πρὸς ταύτην τὴν δόξαν ἀντιλέγομεν. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ συγγραφεὺς τῶν *Λατινοβαρβάρων χρονικῶν ἀπανθισμάτων*, ὅτι τοὺς Παλαιστινοὺς Ἰουδαίους Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς ἐκέλευσε διαλέκτῳ χρῆσθαι μόνῃ ἐλληνικῇ, ἢ (καθὼς ἐκφράζεται ὁ βάρβαρος ἀπανθιστής), « *ἐλληνίδι γράσει κατηνάγκαζε* » (α). Καὶ τὸ πρᾶγμα πάνυ φαίνεται πιθανόν· εἴπερ

(α) « Andiochus - Judaeos expugnans Graeca locutione cogebat ». Anet. Excerpt. Chronologicor. Latino-barbarorum. apud Hody p. 191. — [Ἀμφίβολος καὶ αὐτὴ ἡ καθ' Ὁδῖον ἐξήγησις τῆς Λατινοβαρβαρῶν φράσεως τοῦ Ἀπανθιστοῦ! Οὗτος γὰρ καὶ τοιαῦτος ὢν, ἴσως ἐνόησε ἐπὶ τῷ Ἀντίοχῳ ἐλληνιστῶν ἢ φράσει γραφῶν τὰ διατάγματα (καθὼς Μακεδόν), « ἀπέσταλιν ἐν χειρὶ ἀγγέλων εἰς Ἱερουσαλήμ » — καὶ ἦλθον εἰς καταναγκαζόντες τοὺς Ἰουδαίους εἰς ἀποστασίαν » τοῦτέστιν εἰς ἐλληνισμόν (εἰς τὴν εἰδωλοθησκείαν) καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων. (Α. Μακκαβ. α, 41, 44; β, 18. καὶ Β. Μακκ. δ, 10, κτλ.). Εἰ δὲ καὶ τὸ ἐπὶ τὸν ἐλληνισμόν τοῦτον ὁ Ἀπανθιστής

ὁ Ἀντίοχος, ὡς ἐπιστάμεθα βεβαίως, κατηνάγκαζε τοὺς Ἰουδαίους ἀσπάζεσθαι τὰ ἔθνη καὶ ἔθιμα τὰ ἐλληνικά. Καὶ λοιπὸν οὐδὲν ἀπέχει τοῦ πιθανοῦ καὶ ὁμοιαλῆθους, ὅτι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἡρμηνεύθησαν καὶ τινα τῶν βιβλίων ὑπ' αὐτῶν τῶν Παλαιστινίων. Κἀκεῖνο δὲ σημειοῦμεν (ὃ καὶ προηγουμένως ἐμνημονεύσαμεν), ὅτι καὶ Ἐλεάζαρος ἐκεῖνος, ὁ μαρτυρήσας ἐπ' Ἀντιόχου, συναριθμεῖται μετὰ τῶν λεγομένων Ο (α). Ἀλλὰ καὶ Λυσίμαχον τὸν Ἱεροσολυμίτην, ὅστις ἡρμήνευσε τὴν ἐπιστολὴν τῶν φρουρῶν (καθὼς λέγει ἡ σημείωσις τῆς Ἐσθήρ), καὶ τοῦτον ἂν τις ὑπονοήσῃ δικαίως, ὅτι μεθρμήνευσεν ἐλληνιστὶ μέρη τινα τῆς Γραφῆς. Τὸν δὲ πάλιν Ἐκκλησιαστὴν ἐπὶ Σύρος τις ἡρμήνευσε, φαίνεται πιθανόν ἐκ τινος λείξεως ἢ μετέφρασεν οὐχὶ κατὰ τὴν ἐβραϊκὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν Συριακὴν σημασίαν. Τὸ γὰρ « Καὶ ἰδοὺ τὰ σύμπαντα ματαιότης, καὶ προαίρεσις πνεύματος » (Ἐκκλ. α. §. 14) σχολιάζων ὁ Ἱερώνυμος, λέγει· « Τὸ (τοῦ προαίρεσις ἀντίστοιχον ἐβραϊκόν) Routh, Ἀκύλας μὲν καὶ Θεοδοτίων ἡρμήνευσαν *ρομήν*. Σύμμαχος δὲ, *βόσκησιν*· οἱ δὲ Ο, οὐχὶ τὴν ἐβραϊκὴν ἀλλὰ τὴν κατὰ Σύρους ἀπέδωκαν σημασίαν, ἐρμηνεύσαντες *προαίρεσιν* » (β).

ἀναγνῶντες ἐξέλαβον οὕτως, ὡς Ὁδῖος ἡρμήνευσεν, ἐγὼ τοίνυν τὸν ἄνδρα μάρτυρα τῆς αὐτοῦ γνώμης ὁ κριτικὸς, καὶ τοὶ μεθοπωσούν ὠφελοῦνται. Βλ. ἔμπροσθ. §. κε. Σημ. ἡμετ.].

(α) Περὶ τοῦ Ἐλεάζαρου τούτου βλ. ἐπισθ. σελ. 309. Σημ. ἡμετ.

(β) Παράδοξον πρᾶγμα. Ὁ Ἱερώνυμος λέγει ῥητῶς ὅτι οἱ Ο, μεθρμήνευσαν τὴν ἐβραϊκὴν λέξιν κατ' ἐκδοχὴν Συριακὴν. « LXX. interpretes non hebraicum sermonem expresserunt, sed Syrum » etc (Com. in Eccles. c. 1. p. 1567. tom. I. Paris 1609). Καὶ ἐπὶ μὲν ὁ Δαλμάτης πατὴρ ἡπατήθη καὶ κατὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἰδίου (διδακτοῦ) Ἐβραίου, λέγοντος αὐτοῦ, ὅτι παρ' Ἑβραίοις κυρίως ἡ λέξις σημαίνει *θλίψιν* (ὃ καὶ τῶν νεωτέρων πολλοὶ μεταφράζουσι· βλ. Schleusn. Thes. V. T. v. Προαίρεσις, καὶ Drusij Fragm. V. Interp. GG. pag. 1053), ἄλλος περὶ τούτου λόγος. Ἀρροῦσιν ἄλλοι πάλιν τῶν νεωτέρων, ὅσοι κακίζουσι τὴν Ἱερωνύμιον ἐκδοχὴν, οὐδένα Συρισμὸν βλέποντες εἰς τὴν ἐρμηνείαν καὶ μεταφράζουσι τὸ Routh ἢ *ρομήν* καὶ *βόσκησιν* (κατ' Ἀκύλαν, Θεοδοτίωνα, καὶ Σύμμαχον), ἢ τοῦτ' αὐτὸ *προαίρεσιν* (βλ. Schulz. Schol. in V. T. vol. 8. p. 267). ὁρῶντες δ' ἂν ἐξιδέχοντο τοῦτο, = *ὁρμήν* ἀλόγιστον ψυχῆς (ὡς Γρηγόριος Νεοκαισαρείας ἐν μεταφράσει τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, καὶ Γρηγόριος Ναζιανζ. « *ὁρμήν* »

Πλὴν ἀλλ' ἴσως καὶ Ἀλεξανδρινός τις ὢν ὁ ἐρμηνεύς, ἐπειδὴ συνα-
νεστρέφετο μετὰ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ μάλιστα κατ' Ἀλεξάνδρειαν
πολυπληθῶν οἰκούντων Σύρων, ἠδύνατο τὴν κατ' ἐκείνους τῆς λέ-
ξεως σημασίαν ὡς ἐβραϊκὴν ἐκλαβὼν, ἀτόπως καὶ ἀσυνέτως ἐν
τούτῳ τῷ χωρίῳ προαίρεσιν ἐρμηνεύσαι. Συγγενὴς δὲ τῆς ἐβρα-
ϊδος καὶ ἡ Σύρων γλῶσσα καὶ ἡ τῶν Χαλδαίων, ἣν ὁ ἱερώνυμος
ἐκρίνε « μέσην μεταξὺ τῆς Ἑβραϊκῆς καὶ Αἰγυπτίας ».

§. ε. Ἀλλ' ἴσως ἀντερεῖ τις, ὅτι ὁ κατὰ τοὺς χρόνους Πτολε-
μαίου τοῦ Α, Εὐεργέτου (υἱοῦ τοῦ Φιλαδέλφου) ἀκμάσαι νομιζό-
μενος Ἰησοῦς, ὁ τὴν σοφίαν τοῦ Σεираχ ἐξελληνίσας, ἐμνημόνευσεν
ἐν τῷ προοιμίῳ οὐ μόνον τὸν Νόμον καὶ τοὺς Προφῆτας, ἀλλὰ καὶ
τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων ἐπ' αὐτοῦ μεθερμηνευμένα, λέγων « Οὐ γὰρ
ἰσοδυναμεῖ αὐτὰ ἐν ἑαυτοῖς ἐβραϊστὶ λεγόμενα, καὶ ὅταν μεταχθῇ
εἰς ἑτέραν γλῶσσαν. Οὐ μόνον δὲ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ νόμος
καὶ αἱ προφητεῖαι καὶ τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων, οὐ μικρὰν ἔχει τὴν
διαφορὰν ἐν ἑαυτοῖς λεγόμενα ». Ἀλλ' ὁ Σεираχίδης οὗτος Ἰησοῦς
(ἀπαντῶμεν) ψευδῶς ἐνομίσθη σύγχρονος τοῦ Α, Εὐεργέτου, καὶ
μαρτυρῶσιν Εὐσέβιος, καὶ τὸ Ἀλεξανδρινὸν Χρονικόν, καὶ Κεδρηνός,
καὶ ἄλλοι, ἀπατηθέντες ἐκ τῶν τοῦ προοιμίου λόγων ἐκείνων· « Ἐν-
γὰρ τῷ ὀγδόῳ καὶ τριακοστῷ ἔτει ἐπὶ τοῦ Εὐεργέτου βασιλείας ».
Ἡμεῖς δὲ (λέγει Ὁδριος) μετὰ Γροτίου καὶ Ὑσσερίου καὶ Οὐαλεσίου
λέγομεν, ὅτι ὁ μνημονεύμενος οὗτος Εὐεργέτης ὑπῆρχεν ὁ Β, Εὐερ-
γέτης, ὁ καὶ Φύσκων ἐπικληθεὶς, ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τοῦ Φιλομή-
τορος Πτολεμαίου· καὶ ἡ δεξις ἐγγύς.

Τὸ ἀνωτέρω « ὀγδοὺν καὶ τριακοστὸν ἔτος » οἱ μὲν ἐξέλαβον

αὐτὸ νόμον = λόγ. 10. σελ. 269. πρὸς Γρηγ. Νύσσης εἰς Ἑκκλ. - Κυρίλ-
Λεξικ. κτλ.). Ὁ δ' οὖν σοφὸς Ὁδριος, ἐν ᾧ μνημονεύει τὴν ἱερωνύμου μαρτυρίαν
ἀποδιδόντος τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἑκκλησιαστοῦ ῥητῶς εἰς τοὺς Ο, ἐξ αὐτῆς ταύτης
τῆς μαρτυρίας κατασκευάζει τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι τὸν Ἑκκλησιαστὴν ἡρμήνευσαν οὐχ
οἱ Ο, ἀλλὰ τῆς Σύρος! ἢ Συρίων Ἀλεξανδρινός! Οὕτω καὶ ὡς μία πάλιν
ἡμεῖς, νομινοθεῖσα Συρίζουσα, ἤρκεσεν ἀποδείξει καὶ τὸ γένος τῶν ἐρμηνευτῶν, καὶ
τὸν χρόνον τῆς ὅλης ἐρμηνείας! Ὁμολογοῦμεν, ὅτι πρὸς τοιοῦτον ἀποδείξεων κα-
τασκευὴν ἀπαιτεῖται πολλὴ γενναιοκαρδία! Σημ. ἡμετ.

ἐπὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Σεираχίδου (α)· οἱ δὲ τὸν χρόνον εἶπον, ἀφ' οὗ
συνέγραψεν ἐβραϊστὶ τὸ βιβλίον ὁ πάππος αὐτοῦ Ἰησοῦς ὁ Σεираχ (β),
οἱ δὲ, τὸν ἀφ' οὗ τοὺς Ἰουδαίους ἡλευθέρωσεν ὁ Φιλαδέλφος, καθὼς
ιστόρησεν Ἀριστέας (γ)· ἄλλοι, τὸν ἀφ' οὗτου παρεγένετο εἰς Αἴγυ-
πτον ὁ Σεираχίδης (δ). Ὁ δὲ Σκαλίγηρος ἐχρονολόγησε κατὰ τὴν
ὑπὸ Διονυσίου τοῦ μαθηματικοῦ εἰς τιμὴν τοῦ Φιλαδέλφου διορι-
σθεῖσαν ἐποχὴν. « ὥστε (λέγει) ὁ Σεираχίδης ἦλθεν εἰς Αἴγυπτον
τῷ 38: ἔτει μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Φιλαδέλφου βασιλείας, ἥτοι τῷ α,
ἔτει τοῦ Εὐεργέτου βασιλεύοντος. Ταύτην δὲ, λέγει, τὴν ἐποχὴν
καὶ οἱ κατ' Ἀλεξάνδρειαν Ἰουδαῖοι μετεχειρίζοντο ἐν τοῖς συμβο-
λαίοις, ἐλληνιστὶ γράφοντες, ἀναγκάζοντες Πτολεμαίου » (ε). Τοῦτο
τοῦ Σκαλίγηρου τὸ πλᾶσμα καὶ ἄλλοι κατησπᾶσθησαν, καὶ ὁ
Καλουῖσιος, θαυμαστὴν ἀποκάλυψιν ὀνομάσας. Ἀλλ' ὅμως οὐδὲν
αὐτοῦ ψευδέστερον· α) Διότι ὁ 38, ἐνιαυτὸς πίπτει πρὸ τῆς Εὐερ-
γέτου βασιλείας, ἐτι ζῶντος τοῦ Φιλαδέλφου, ὥστις (κατὰ τὸν
Ἰώσηπον) ἐβασίλευσεν ἐπὶ ἔτη ἐνὸς δέοντα τεσσαράκοντα (ζ).
β) Ὁ Διονυσιακὸς ἐνιαυτὸς μόνον οὐράνιος ἦν, εἰς χρῆσιν τῶν ἀστρο-
νόμων, οὐχὶ δὲ καὶ πολιτικὸς, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν
μηνῶν, « Αἰγῶν, Ταυρῶν, Ὑδρῶν, Αἰδυμῶν, Παρθενῶν, Λεον-
τῶν, κτλ. Καίτοι καὶ αὐτὸς ὁ Σκαλίγηρος οὐκ ἔχειται τῆς γνώμης
ταύτης ἀπρίξ· εἰσφέρει δὲ καὶ ἄλλην, λέγων, ἵνα τὸ 38 ἔτος τοῦ
Σεираχίδου ἀριθμηθῇ ἐπὶ τοῦ 25: Ἰουβιλαίου (τῆς Ἰουδαϊκῆς πεν-
τηκονταετηρίδος). Ὅτι δὲ ἠρίθμουν οἱ Ἰουδαῖοι τὰ ἔτη καὶ ἐπὶ τῶν
Ἰουβιλαίων (μὴ προστιθέντες καὶ τὴν τούτων προσωνομίαν), φέρει
δύο παραδείγματα, τὸ μὲν ἐξ ἱερεμίου· « Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ

(α) Genebrand. Chron. - Drusius, etc.

(β) Bertram. Lucubr. Franktal. c. 5. — (γ) Torniel. Annal. A. M. 3898.

(δ) Petav. de Doctrin. Temp. IV. 16. καὶ εἰς Ἐπιφάν. animadv. p. 383.

(ε) J. Scaliger. de Emend. Temp. 4. p. 268.

(ζ) Μόνος ὁ Ἰώσηπος λέγει τοῦτο· οἱ δ' ἄλλοι πάντες 38, λογίζονται τὰ ἔτη τῆς
κατὰ μόνας βασιλείας τοῦ Φιλαδέλφου (βλ. ἐπισθ. βιβλ. Α, κεφ. θ. §. κα. σελ.
280). Ἀλλὰ καὶ οὕτως οὐδὲν ἐκ τούτου τοῦ ἐπιχειρήματος ὠφελεῖται ὁ Σκαλίγηρος
ἀποκάλυψις, ἢ ἐνείρωξις! (πρὸς βλ. καὶ ἐπισθ. κεφ. α. §. γ. σελ. 3). Σημ. ἡμετ.

τετάρτῳ ἔτει » κτλ. (Ἱερεμ. λε, 1. καθ' ἑβρ. κη), τὸ δὲ ἐκ τοῦ ἱεζεκιήλ (κθ, 17)· ἐν τούτοις οὖν τοῖς τόποις κρίνει τὰ ἔτη λογιστέα κατὰ τὸν Ἰουβιλαῖον. Κατὰ δὲ ταῦτα καὶ τὸν 38, ἐνιαυτὸν τοῦ 25: Ἰουβιλαίου ἀνάγει εἰς τὸ 9 ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Α, Εὐεργέτου (α). Ἀλλὰ καὶν δώμεν τῷ Σκαλιγέρῳ κατ' Ἰουβιλαῖον ἀριθμεῖσθαι τοὺς παρὰ τῷ Σεираχίδῃ ἐνιαυτοὺς, τοῦτο πάλιν ὁμαλῶς ἐφαρμοσθήσεται καὶ εἰς τὸν Β, Εὐεργέτην· καὶ ὁ 38 τοῦ 26: Ἰουβιλαίου συμπίπτει τῷ 5 τοῦ Β, Εὐεργέτου. Εἰς τοιαύτας εἰκασίας κατέφυγον ἐξ ἀνάγκης οἱ πολυέστορες οὗτοι, διότι τὸν παρὰ τῷ Σεираχίδῃ Εὐεργέτην ἐξέλαβον τὸν Α, ὅστις ἐβασίλευσεν ἔτη μόνον 26. Ἀλλ' ἐὰν ἐκλάβωμεν τὸν Β, Εὐεργέτην, πᾶσα δυσκολία αἰρεται ἐκ μέσου. Οὗτος γὰρ ὁ Εὐεργέτης ὁ Β, ἐβασίλευσε μὲν ἔτη μόνον 29· ἐπειδὴ δὲ βασιλεύων ἐτι ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Φιλομήτωρ κατὰ τὸ 11, ἔτος τῆς βασιλείας προσελάβετο καὶ αὐτὸν κοινωνόν, ἐβασίλευσε δ' ἐκείνος τὰ πάντα ἔτη 24, μετὰ τὸν ἐκεῖνου θάνατον μοναρχήσας ὁ Β, Εὐεργέτης προσέταξεν, ἵνα καὶ τὰ ἔτη τῆς τοῦ Φιλομήτορος βασιλείας προστεθῶσιν εἰς τὰ τῆς αὐτοῦ. Καὶ οὕτως ἀριθμοῦνται τὰ πάντα τοῦ Εὐεργέτου ἔτη 53. Καὶ μαρτυρεῖ Πορφύριος ἐν τῷ περὶ Πτολεμαίων. Ἡ δὲ τοῦ Σεираχίδου φράσις, ἥ « ἔτει 38 ἐπὶ τοῦ Εὐεργέτου βασιλείῳ », εὐρίσκεται ἡ αὐτὴ καὶ ἀλλαχοῦ· οἷον (Λ. Μακκ. ιδ, 27) « Καὶ τοῦτο ἔτος τρίτον ἐπὶ Σίμωνος ἀρχιερέως » [βλ. καὶ ὁπισθ. σελ. 457].

§. ζ. Συνεγράφη δὲ τὸ πρῶτον ἡ Σοφία τοῦ Σεираχ ἐπὶ τοῦ Α, Εὐεργέτου, ἥ καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ· διότι μνημονεύεται ἐν αὐτῇ (κεφ. ν) Σίμων ἀρχιερεὺς, ὁ αὐτὸς καὶ Σίμων ὁ Δίκαιος, ὁ Ονίου, ἀρχιερατεύσας τῷ 15, ἔτει τῆς φιλαδέλφου βασιλείας, τελευτήσας δὲ τῷ 37 (ε). Καὶ γνωρίζω μὲν τὴν Γροτίου γνώμην

(α) Scaliger. l. c. et Animadv. Euseb. an 1785, et Canon Isag. lib. 3. p. 295.

(β) Ὁ Εὐσέβιος (καὶ οἱ ὑπαδφεῖ, Rabanus, Lyrannus, Sigoninus) τὸν Σίμονα τοῦτον νομίζουσι τὸν ἑγγονον τοῦ ἀρχαιοτέρου Σίμωνος τοῦ Δικαίου, ἀρχιερατεύσαντα περὶ τὸ 16, ἔτος τῆς Εὐεργέτου τοῦ α, βασιλείας, καὶ τελευτήσαντα τῷ 17 τῆς τοῦ Φιλαπάτορος. Hody.

καὶ ἄλλων, οἵτινες νομίζουσι τὸ τοῦ Σίμωνος ἐγκώμιον προστε-
θειμένον ὑπὸ τοῦ νεωτέρου Σειραχίδου, τοῦ μεταφραστοῦ τῆς τοῦ
πάππου Σοφίας. Οἶδα δὲ καὶ ὅτι τῶν ἀρχαίων τινες ἐνόμισαν τὸν
Σειραχίδην τοῦτον εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐρμηνείαν ἐγκαταμιζάντα καὶ
τινα ἀφ' αὐτοῦ, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῶν ἐφεξῆς τῆς Συνόψεως
τοῦ Μ. Ἀθανασίου. « Ἐπεὶ οὖν τὴν βίβλον ταύτην ὁ πρῶτος Ἰησοῦς
καταλιπὼν (α) ἐξ ἀνθρώπων ᾤχετο, Σειράχ ὁ υἱὸς μετ' αὐτὸν
λαβὼν, πάλιν τῷ οἰκείῳ παιδί καταλίπεν Ἰησοῦ. Ὁ δὲ ταύτης
λαβόμενος, εἰς (ἴσ. γρ. καὶ) ἐν ἅπασιν ἐναρμόνιον σύνταγμα
ποιησάμενος, σοφίαν ἐπὶ τε τῷ αὐτοῦ, καὶ τῷ τοῦ πατρὸς, καὶ τῷ
τοῦ πάππου ὀνόματι ἐπικέκληκεν ». Ὁ δὲ Εὐσέβιος « τὸν ἔγγονον »
λέγει (τὸν Σειραχίδην τὸν μεταφραστὴν) « τὸν τὴν καλουμένην
παράρετον σοφίαν συντάξαντα (Εὐαγγ. Ἀποδείξ. η, σελ. 393, καὶ
ἐν τῷ Χρονικῷ). « Συγγράφαι τοῦτον » λέγουσι καὶ τὸ Ἀλεξανδρινὸν
Χρονικόν, καὶ ὁ Κεδρηνός. Ἄλλ' ὅμως αὐτὸς ὁ Σειραχίδης οὐδαμοῦ
τοῦ προλόγου ἐδήλωσεν, ὅτι καὶ αὐτός τι προσέθηκε' πᾶν δὲ τοῦ-
ναντίον λέγει « μεθερμηνεῦσαι τὴν δε τὴν βίβλον (β). Μαρ-

(α) Ἄλλοι γράφουσι « σχεδὸν τι συνειλεγμένην καταλιπὼν » (παρὰ
Ἀρουσίῳ ἐν ἐκδ. Σ. Συρ. ἔπου ὑπὸ τὸν κύριον Πρόλογον τῆς Σ. Συρ. ὑποσημείωσι
καὶ τὴν ἀνωτέρω ῥῆσιν, καὶ τὰλλα τῆς Συνόψεως, ἐπιγράφας, « praefatio incerti
auctoris ». Πρόλογος ἀδήλου συγγραφέως, ὡσαύτως ἐξίδωκε τὴν ὑποσημείωσιν καὶ ὁ
Βάταβλος. (ἄλλὰ χωρὶς τῆς προσθήκης, τῆς « σχεδὸν τι συνειλεγμένην »). Hody
pag. 194. — [Ἡ προσθήκη αὕτη λείπει καὶ ἐκ τῆς Συνόψεως αὐτῆς τοῦ Μ. Ἀθανα-
σίου (βλ. τόμ. 6, σελ. 106, ἐκδ. Comel.), καὶ φαίνεται νεωτέρας χειρὸς, καὶ μά-
λιστα τὸ σχεδὸν, ὅπερ ἀντίκειται προφανῶς πρὸς τὰ τῆς ἐφεξῆς ἐννοίας, ἐν οἷς
ἡ βίβλος ἅπασα (τουτ. ἐντελῶς συντεθειμένη) διαγράφεται. Σημ. ἡμετ.].

(β) Τὸ τῆς Συνόψεως, « καὶ ἐν ἅπασιν ἐναρμόνιον σύνταγμα ποιησάμενος », ἀνα-
φέρεται εἰς τὴν ἐρμηνείαν, δι' ἧς ὁ Σειραχίδης συνηρμολόγησεν εὐτάκτως εἰς ἐν
ὁλόκληρον σύνταγμα τὰς ἐν κεφαλαίοις διηρημένας ποικίλας γνώμας τοῦ συγγρα-
φέως, διατάξας κατ' ἑκάστον κεφαλαιὸν τὰς ἐμειδείς, ὡς ὑπάρχον διανοσίαι καὶ
ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, καὶ τούτῳ σύμφωνον καὶ ἐμὲρβυθμον ἀπαρίστας τὴν ἐρμηνείαν.
Ὡσαύτως καὶ τὸ τοῦ Εὐσεβίου συντάξασθαι ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐρμηνείαν
(συντάττει γὰρ καὶ ὁ ἐρμηνεύς). Οὕτως εἶπε καὶ Νεῖλος ἐκέρωτατος « ὡς λίαν
εὐχαρις, ὁ πολυπείρος Σειράχ, συγγράφων καὶ συντάττων ὑπέλιμα ῥη-
ματα » (Ἐπιστ. ρζ'). Ὁ δὲ Ὁδῖος εἰς μέγαν ἐξήλασε καὶ τὸν Μ. Ἀθανάσιον

τυρεῖ δὲ καὶ ἱερώνυμος, ὅτι εἶδε τὴν βιβλὸν ἐβραϊστὶ γεγραμμένην, ἐπεγγράπτο δὲ *παρὰβολαί* (α). Ἐν τῇ αὐτῇ προλόγῳ γράφει ὁ Σειραχίδης α *Εὐρον* (ἐν Αἰγύπτῳ) οὐ μικρὰς παιδείας ἀφόμοιον». Καὶ τοῦτο τὸ ἀφόμοιον ἠπάτησε πολλοὺς (ε). Ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ ἀναγνώστειον ἀφορμὴν (ὑπερ ἔχουσι καὶ τινα τῶν ἀντιγράφων)· ὁ δὲ νοῦς τοῦ συγγραφέως οὗτός ἐστιν· ὅτι εὐρον ἐν Αἰγύπτῳ δεξιάν *εὐκαιρίαν* (opportunitatem) ἐκπαιδευθῆναι τὴν ἐπιστήμην τῶν καλῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐλληνίδος φωνῆς κτλ. Ταῦτα περὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Σειραχιδῶν. Ἐπάνειμεν δὲ ἤδη καὶ εἰς τὰ τοῦ Προλόγου (ξ. ε).

ξ. ζ. Λέγει τοίνυν ὁ Σειραχίδης, ὅτι ὑπῆρχον ἤδη κατ' αὐτὸν ἡρμηνευμένα ὁ νόμος καὶ αἱ προφητεῖαι καὶ ἅλλα τῶν βιβλίων (alios libros)· ἀλλὰ τοῦτο τὸ καὶ ἅλλα οὐκ ἐκλείπτεον ἀναγκαιῶς ἐπὶ πάντων τῶν ἁλλῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς (ὡς ἀνελθόντι ὁ Σειραχίδης, ὅτι πάντα κατ' αὐτὸν ἦσαν ἡρμηνευμένα)· ἔστι γὰρ καὶ κείνο δυνατόν, ὅτι διὰ τοῦ καὶ ἅλλα διεισέμεινε μόνον τῶν λοιπῶν ἐκεῖνα, ὅσα τότε κατ' αὐτὸν ἐτύγχανον ἐξελληνισμένα. Ἐξέστι γὰρ δήπου πάντως ὑποτοπάζειν, ὅτι οὐ μόνον μετὰ τὸν Φιλομήτορα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν β, Εὐεργέτην, ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τὴν ἐπιφάνειαν ὑπῆρχον ἔτι ἀμετάφραστα τινὰ βιβλία τῆς Γραφῆς. Οὐδ'

καὶ τὸν Εὐσεβίον, ὡς νομίσαντας τὸν Σειραχιδῶν ἐγκαταμίξει καὶ τινα ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν ἑρμηνείαν. Κἀκεῖνοι ἀνεγίνωσκον τὸν Πρόλογον τῆς Σ. Σειρ. καὶ πάντως κατενόουν, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ κριτικὸς ὀρθῶς παρατηρεῖ ἐφεξῆς. Τὸ δ' Ἀλεξανδρινὸν Χρονικὸν (ἐξ οὗ καὶ ὁ Κεδρηνὸς ἀνέγραψεν) εἰς μάτην ἀνέφερε· διότι τοῦτο μνημονεύει μόνον τὸν συγγραφέα τῆς Σοφίας, τὸν α, Ἰησοῦν, καὶ τοῦτον λέγει συγγραφεὶν τὰ βιβλία, ὡς ἐφ' ὧς ἐφεξῆς. ξ. κς. Σημ. ἡμετ.

(α) Hieron. prae. ad Libr. Solom.

(β) Ἡ Βουλγάτα ἔχει «inveni libros relictos non parvae neque contemendae doctrinae» (εὐρον καταλειμμένας βιβλίας οὐ μικρὰς οὐδὲ φάλλας παιδείας!). Ἐκ τούτου ἄλλα ἄλλαι συνεπέρανον. Ὁ δὲ Cornel. à Lapide ἡρμηνεύσεν, ὅτι εὐρον ἀντίγραφον τῆς ἐλληνικῆς τῶν Γραφῶν ἑρμηνείας, ὅπερ ἐλάνθανεν ἐν τῇ Ἀλεξανδρινῇ ἐκδοτῇ (!). Hody. — [Ἀλλ' ὁ ἴδιος (l. c. pag. 231) ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ Βουλγάτα ἔχει καὶ τινὰς προσθήκας εἰς τὴν Σ. Σειράχ, ἀγνώστους παντάπασιν εἰς τὴν ἐξ ἧς μεταφράσθη ἑλληνικὴ ἑρμηνεία. Σημ. ἡμετ.]

ἀπληρτίσθη πλήρης ἡ ἐλληνικὴ ἑρμηνεία σύμπαντος τοῦ κώδικος τῶν ἐβραϊκῶν τευχῶν, εἰ μὴ κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς μεταξὺ Φίλωνος τοῦ Ἰουδαίου, καὶ Ἀκύλα τοῦ Συναπέως (40—120. μ. Χ.)· καὶ δηλοῦται πως ἐκ τῶν ἐφεξῆς.

ξ. η. Ὁ Ἰωσήπος φαίνεται νομίζων, ὅτι πλὴν τῆς Πεντατεύχου οὐδεμία τῶν ἱστορικῶν βιβλίων (nullos libros historicos), ἢ καὶ οὐ πᾶσαι πάντως ἦσαν ἐλληνιστὶ μεταβεβλημέναι, καθ' ὃν χρόνον συνέγραψεν αὐτὸς τὴν Ἰουδαϊκὴν Ἀρχαιολογίαν. Λέγει γὰρ ἐπὶ λέξεως, ὅτι α Οὐ πᾶσαν ἐκείνος (ὁ Φιλάδελφος) ἐφθάρχεσθαι τὴν ἀναγραφὴν· ἀλλ' αὐτὰ μόνον τὰ τοῦ νόμου παρέδωκαν οἱ πεμφθέντες ἐπὶ τὴν ἐξήγησιν κτλ. Λέγων δὲ μὴ πᾶσαν τὴν Γραφὴν, ἀλλὰ μόνον τὸν νόμον ὑπὸ τῶν ἑρμηνευτῶν ἐκείνων ἐξελληνισθέντα, τί ἄλλο ἔννοεῖ, εἰ μὴ τοῦτο, ὅτι οὕτω τότε (κατ' αὐτὸν) ἐτύγχανον εἰς τὴν ἐλλάδα γλῶσσαν μεθερμηνευμένα πάντα τὰ ἱστορικὰ βιβλία τῆς Γραφῆς; (α). Ὅτι τοίνυν πλὴν τῆς Πεντατεύχου καὶ τινα τῶν ἱστορικῶν ὑπῆρχον ἐλληνιστὶ καὶ πρὸ τῶν Ἰωσήπου χρόνων ἐκδοσθέντα, οὐδεὶς ἂν ἐξάρνος γένοιτο. Περὶ τῆς βιβλίου τῆς Ἑσθῆρ, ἑρμηνευθείσης ἐπὶ τοῦ Φιλομήτορος, εἴπομεν ἀνωτέρω. Καὶ

(α) Περί τοῦ πᾶσαν τὴν ἀναγραφὴν κτλ. εἴπομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις (Bibl. B. Κεφ. ξ. §. ις). Σὺ δ' ἐνταῦθα σημειῖται ἀναγνώστα, τὴν δὲ κλεινὴν Ὀδίσσιν κατακευάζων τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι ἐπὶ Ἰωσήπου οὐκ ἦσαν ἐξελληνισμένα πάντα τὰ ἱστορικὰ βιβλία (τινὰ δὲ μόνον), γάρ πρὸς ὁποῖον αὐτὴν τὴν Ἰωσήπου ῥῆσιν τὴν «Οὐ πᾶσαν τὴν ἀναγραφὴν» ἐπὶ. Ὡς οὖν θίγει πάντως ἤδη εἰ καὶ μὴ πάντα, τινὰ δ' οὖν ὁμοῦ καὶ τῶν ἱστορικῶν συνάμα μετὰ τοῦ νόμου μεταγλωττισθέντα ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου, ἐναντίᾳ λέγων πρὸς ὅσα διέχυρῆτο ὡς ἐκ τῶν Ἰωσήπου τούτων λόγων ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (Κεφ. ξ. §. γ). Ἀλλὰ καὶ οὕτω προεῖπεν ὀρθῶς, ὡς ἂν καὶ τοῦτο ποριζόμενον ἐξ Ἰωσήπου, ὅτι οὐδεμία τῶν ἱστορικῶν βιβλίων ἡρμηνεύθη (nullos libros historicos)! Κἀκεῖνο δ' ἴσως ἀπορήσεις, πού εὐρεν ὁ κριτικὸς καὶ τὰς ἱστορικὰς βιβλίας ἐν τοῖς εἰρημνείοις Ἰωσήπου λόγοις, ἐξ ὧν κατασκευάζει τὸ ἐπιχείρημα; πλὴν ἀλλ' ἔχει καὶ τῶν ἱστορικῶν ἡ προεὐχὴ τὸ χεῖριστον· διότι ἐπὶ τῶν Ἰωσήπου χρόνων ὑπῆρχον ἤδη αἱ προφητικαὶ βιβλαὶ ἡρμηνευμέναι (καθὼς φαίνεται ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ Σειράχ). Ἐπεὶ οὖν στενοῦμενος ὁ κριτικὸς ἀπεκρίθη ἐν τοῖς Ἰωσήπου λόγοις τὰς ἱστορικὰς, καὶ ταύτας οὐ πᾶσας, ἀλλὰ τινὰς καὶ μάλιστα ἡρμηνευμένας! Ὅθεν καὶ ὁ Οὐλακερστος (De Aristob. Jud. p. 61), ἐκ λέξεως Ὀδίου καθήσματο. Σημ. ἡμετ.

τοῦ Σαμουὴλ αἱ βίβλοι (ἡ Α, καὶ Β, τῶν Βασιλειῶν) φαίνονται πρὸ τοῦ Φίλωνος ἑλληνιστὶ μεταβεβλημένα· διότι οὗτος (σελ. 826) μνημονεύει τὸ τῆς Ἄννης «Στεῖρα ἔτεκεν ἐκτά» κτλ. (Α. Βασιλ. β). Ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία τῆς βίβλου τῶν Κριτῶν οὐκ ἦν ἐπὶ Φίλωνος, καθὼς συνάγεται ἐκ: τινος ῥήσεως, ἣν αὐτὸς ὁ Φίλων ἐν τῷ *Περὶ Συγχύσεως διαλέκτων* ἀπεμνημόνευσεν ἐκ τοῦ τεύχους τῶν Κριτῶν (η, 9): γράφει: δὲ τὴν ῥῆσιν ταύτην οὕτως· «Ὡμοσε Γεδεὼν τοῖς ἀνδράσι Φανουὴλ, λέγων· ἐν τῷ με ἐπιστρέφειν μετ' εἰρήνης τὸν πύργον τοῦτον κατασκάψω» κτλ. Τὸ ἑβραϊκὸν ἔχει ἐπὶ λέξεως οὕτως· «*Εἶπε* Γεδεὼν τοῖς ἀνδράσι *Πενουήλ*, ἐν τῷ με ἐπιστρέφειν κατασκάψω τὸν πύργον τοῦτον (α). Ἡ δ' ἑλληνικὴ μετάφρασις, οὕτως· «*Εἶπε* Γεδεὼν πρὸς ἀνδρας Φανουήλ· ἐν ἐπιστροφῇ μου μετ' εἰρήνης κατασκάψω τὸν πύργον τοῦτον» (κατὰ τὸν Βατικανὸν κώδ. Κατὰ δὲ τὸν Ἀλδρινον, πλησιέστερα πρὸς τὰ τοῦ Φίλωνος· «*Εἶπε* Γεδεὼν τοῖς ἀνδράσι Φανουήλ· ἐν τῷ ἐπιστρέφειν με μετ' εἰρήνης κτλ.). Τοῦτο λοιπὸν τὸ χωρίον ὁ Φίλων, οὐκ ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἑρμηνείας, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ μνημονεύσας φαίνεται οὐ μόνον ἐκ τοῦ ὧμοσεν, ἀντὶ τοῦ εἶπεν (β), ἀλλὰ μάλιστα καὶ διότι μνημονεύων τὴν ἐπιγραφὴν τῆς βίβλου τῶν Κριτῶν (ὅπου

(α) Τὸ ἑβραϊκὸν ἔχει καὶ τὸ μετ' εἰρήνης, ὡς ἔχει καὶ ὁ Φίλων, καὶ οἱ Ο, καὶ ἡ Βουλγάτα· (Ἄριτ. η, 9). Ὁ δὲ Ὀδῖος (pag. 195), ὁ τῆς ἀκριβοῦς ἀδυστάτητος κριτῆς, ἀντιγράφων λατινιστὶ τὸ ἑβραϊκὸν κατὰ λέξιν, ὡς λέγει (verbatim), παρέλειπεν ὁμοῦς τὸ in pace (μετ' εἰρήνης): ἀλλὰ τοῦτο θάμην ἀμάρτημα τυπογραφικόν. Ἐκεῖνο δὲ πρόσθετε· ὅτι τὸ ἑβραϊκὸν (ὡς ἀναγινώσκουσι τὴν σήμερον) ἔχει *Πενουήλ* (Penuel): ὅπερ οἱ Ο, φείπονται ἐξελληνίζοντες *Φανουήλ*, ὡς ἔχει καὶ ὁ Φίλων· ὥστε καὶ τοῦτο δείκνυσιν ὅτι ἀντέγραψε τὴν ῥῆσιν ἐκ τῶν Ο. Σημ. ἡμετ.

(β) Καὶ μήπως ἔχει τὸ ἑβραϊκὸν, ὧμοσεν; «*Εἶπε*» καὶ τοῦτο γράφει ῥητῶς, καθὼς καὶ αὐτὸς Ὀδῖος ὁμολόγησε καὶ ἔγραψε λατινιστὶ (dixit)! Τί οὐκ εὐφραίνεται ἐνταῦθα ἡ Ὀδῖα γραφὴ, μάντευσον ἀναγνώστα, ἀνδραγαθῆς ἡμεῖς ἀπορούμεν. Ἐν μόνον προστιθέμεθα, ὅτι καὶ τὸ Ἀλεξανδρινὸν ἀπόγραφον (ὅπερ Ὀδῖος ἀνωτέρω παρεσιώπησεν) ἔχει ἀπαρallάκτως (πλὴν τοῦ ὧμοσε) καθὼς ὁ Φίλων, «Καὶ εἶπε Γεδεὼν τοῖς ἀνδράσι Φαν. λέγων· ἐν τῷ ἐπιστρέφειν με» κτλ. Καὶ φαίνεται λοιπὸν ὁ Ἀλεξανδρινὸς Φίλων κώδικας χρησάμενος ὁμοίᾳ τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀλεξανδρινῇ. Τὸ δὲ ὧμοσε ἀντὶ τοῦ εἶπεν ἀντιθέτα ἐξ ἐαυτοῦ, ἐλευθέρως τὴν ῥῆσιν τῶν Ο, πρὸς τὴν σειράν τῶν ἐαυτοῦ νοημάτων ἐφαρμόσας, ὃ καὶ πολλὰ φάνηται ποιεῖν (βλ. τόμ. α. σελ. 601. Μ. κτλ.).

γέγραπται ἡ ῥῆσις), ὀνομάζει ταύτην οὐχὶ τῶν Κριτῶν, ἀλλὰ «τὴν τῶν Κριμάτων ἀναγεγραμμένην βίβλον». Καὶ φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἀντὶ τοῦ Sophetim, τουτ. τῶν Κριτῶν (ὡς ἔχει ἡ ἑλληνικὴ ἑρμηνεία, καὶ ὡς ἀναγινώσκουμεν καὶ τὴν σήμερον ἐν τῷ ἑβραϊκῷ), ὁ Φίλων ἀνέγνω Sephatim, ὃ Κρίματα σημαίνει, διὰ μὲν συμφώνων γραφόμενον τῶν αὐτῶν (ὡς καὶ τὸ πρῶτον), διαφόροις ὁμοῦς φωνήσιν διαρθρούμενον (α).

(α) Καὶ λοιπὸν, δεῖν θάτερον· ἡ ὁ Φίλων ἠγνόει καὶ αὐτὸ τὸ συλλαβίζειν ἑβραϊστὶ, καὶ τότε λοιπὸν ἔλαβε πάντως τὴν ὀλὴν ῥῆσιν ἐκ τῶν Ο, πρὸς ἣν καὶ συμφωνεῖ κατὰ πάντα τὰλλα, πλὴν τοῦ ὧμοσεν, ὅπερ οὐτε (παρ' ἑβραίοις, οὐτε παρὰ τοῖς Ο, κεῖται)· ἡ αὐτὸ τὸ τῶν Κριτῶν ἢ τῶν ἀντιγραφῶν ἀδελφία κατέστρεψεν εἰς τὸ Κριμάτων, καθὼς καὶ παρ' ἰουστινῷ μετεμόρφωσε τὸ ἱερεῖ, ἢ (ἄρχιερεῖ) εἰς τὸ ἡρώδῃ (βλ. ἀρετῆς §. ιδ'). Κἄν δὲ ὁμῶς Ὀδῖος, ὅτι πάντως ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ μετέφρασε τὴν ῥῆσιν ὁ Φίλων, προχείρου τυχόντος, πόθεν ὅλῃον ὅτι οὐκ εἶχε πορρωτέρως κείμενον καὶ τὸ ἑλληνικὸν τεύχος τῶν Κριτῶν μετὰ τῆς ἄλλης τῶν Ο ἑρμηνείας, ἥ περ ἔχρησεν συνήθως; Ἐκ τῶν Ο, πάντοτε σχεδὸν ἐλάμβανον οἱ βῆτοι Ἀπόστολοι τὰς γραφικὰς μαρτυρίας. Εὐρίσκονται δὲ καὶ τινες ὁλισσόμενοι προφητικαὶ ῥῆσεις, ὡς ἔλαβον ἀμίσως (καθὼς θέλουσιν) ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ. Τί λοιπὸν; οὐκ ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων ἡ ἑρμηνεία τῶν προφητῶν; Εἰ δὲ καὶ τὸ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς ἀκριβεστερον θεωρήτομεν, ἀποδεικνύεται τραυτέρων τὸ λάθος τοῦ κριταίου. Ἐκ κατὰ τὸν αἰῶνα μετεφράσθη ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῶν Ο, ἡ λατινικὴ Γραφή, καὶ συνάμα μετὰ τῶν τευχῶν καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ (οἷον Judicum τὸ Κριτῶν, Numeri τὸ Ἀριθμοί, κτλ.). Καὶ ὁμοῦς ὁ Τερτυλλιανὸς (ἐν αὐτῷ αἰῶνι) ἔγραψεν ἑλληνικώτερον Crisatum, Arithmi, Basilicatum, κτλ. (βλ. Demagistr. l. c. p. 434). μὴ δὲ παρὰ τοῦτο φῶμεν, ὅτι οὐκ ὑπῆρχεν ἐπὶ Τερτυλλιανῷ ἡ μετάφρασις τῆς ἀρχαίας Βουλγάτας, ἡ Ἰτάλας; Εὐαγγελία συνήθως ἐπιγράφονται ἀνέκαθεν τῶν ὁρίων Εὐαγγελιστῶν τὰ βιβλία· καὶ ὁμοῦς ὁ ἰουστινός (Ἀπολογ. β), καὶ αὐτὸς ὁ Εὐαγγελιστὴς (Ἐκκλ. ιγ, 24) ἀνέμασαν αὐτὰ (ὡς ἐκ τῆς ἱστορικῆς υποθέσεως) ὑπομνήματα. Τὴν δὲ πάλιν περὶ ἰουδαϊκοῦ παλιέμου, ἡ ἰουδαϊκὴ ἱστορίαν περὶ ἀλώσεως ἐπιγραφομένην συγγραφὴν τοῦ ἰωσήπου ὁ μὲν Πορφόριος προσεῖπεν ἀπλῶς ἰουδαϊκὴν ἱστορίαν (π. Ἀποχ. δ, 11). Ὁ δὲ Φώτιος εὐεφίζων, οὐδ' ἐμνημόνευσεν ὅλως τὴν ἐπιγραφὴν, εἰ μὴ περιγραφτικῶς («τὰ κατὰ τοὺς ἰουδαίους πάθη, καὶ ἡ τῶν ἱεροσολύμων ἄλωσις»). Τελευταῖον, αὐτὸς ὁ Φίλων καὶ ἄλλου βιβλίου τὴν ἐπιγραφὴν, τῶν Βασιλειῶν, μνημονεύων, εἶπε βίβλους βασιλικὰς (βλ. ὁπισθ. κεφ. ε. §. ιη, σελ. 451), ὡς ἱεροῦσας τὰ τῷ λαῷ συμβεβηκότα κατὰ τὸν βασιλικὸν καιρὸν (Θεοδώρ. εἰς τὰ Ἀπορ.). Οὕτω καὶ τὴν τῶν Κριτῶν προσεῖπε «καιοπρεπότερον τὴν τῶν Κριμάτων, ὡς τὰ κατὰ τοὺς Κριτὰς κειμένη ἀργα περιέχουσαν, δηλαδὴ τὰ κατ' αὐτοὺς συμβεβηκότα. Σημ. ἡμετ.

§. θ. Τὴν δὲ βίβλον τοῦ Ἰωβ ὁ Κόδурκος (Codurcus) ἐξήγειλεν ἥδη, ὅτι πάντως οὐκ ἔσχε τοὺς αὐτοὺς καὶ τ' ἄλλα βιβλία μεταφραστές. Καὶ τοῦτο δείκνυται ἀληθές ἐκ τῆς πρὸς τῷ τέλει τοῦ βιβλίου προστεθειμένης σημειώσεως ἐκείνης· «*Οὗτος ἐρμηνεύεται ἐκ τῆς Συριακῆς βίβλου*», ταυτέστιν ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ (καθὼς ἤρμηνευσεν ὀρθῶς Ἰουλιανὸς ὁ Ἀλικαρνασσεύς). Εἰ δὲ μετὰ τῶν ἄλλων τευχῶν διηρμηνεύτο συγχρόνως καὶ τὸ τοῦ Ἰωβ, ἄτοπον ἂν ἦν καὶ γελοῖον τοῦτο τὸ σημείωμα. Ὁ δὲ τῆς ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ γενομένης Ἀραβικῆς ἐρμηνείας μεταγραφεὺς, ἐκλαβὼν τοὺς λόγους τῆς σημειώσεως ὡς αὐτοῦ τοῦ Ἀραβος μεταφραστοῦ, προτέγραψε· αὐτοῦ τὸ βιβλίον ἐκ τῆς Συριακῆς εἰς τὴν Ἀραβικὴν μετηνέχθη». Περί δὲ τοῦ χρόνου τῆς ἑλληνικῆς τοῦ Ἰωβ ἐρμηνείας τοῦτο μόνον βέβαιον ἔχομεν, ὅτι γέγονεν ἀρχαιότερα τῆς τοῦ Φιλωνος ἡλικίας· μνημονεύει γάρ οὗτος ῥήσεώς τινος ἐξ αὐτῆς (ἐν τῇ περὶ Μετονομαζομένων).

§. ι. Τὸ τεῦχος Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ μετὰ τὴν Λαγίδου τελευταίαν, ἐνιαυτούς τινας ὕστερον, καὶ ἐπομένως μετὰ τὴν Πεντάτευχον ἐξελληνισθὲν ἀπεδείξαμεν ἀνωτέρω ἐκ τῆς λέξεως τῆς γαισός. Ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτῆς λέξεως συνάγεται, ὅτι μὴ μόνον ἐνιαυτούς, ἀλλὰ καὶ ἡλικίας ὅλας ὕστερον μετὰ τὸν Λαγίδου θάνατον ἤρμηνευσθαι τὸ τεῦχος, ἀφ' οὗ δηλονότι τοσοῦτον ἡ λέξις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπεκράτησε γλῶσσαν (διὰ μακροῦ τοῦ χρόνου συνεισθεῖσα), ὥστε μηκέτι διακρίνεσθαι κοινῶς ὡς φωνὴ γαλατικὴ. Καὶ εἴη ἄρα ὁ τοῦ Ἰησοῦ μεταφραστὴς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὁπότε τὸ γαισός ἐνομιζέτο γνησία λέξις ἑλληνική· ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν ἐχρήσατο τῇ λέξει, εἴπερ ἐγίνωσκεν αὐτὴν σημαίνουσαν γαλατικὸν βέλος. Εἰ δὲ καὶ Κορνήλιος ὁ Αἰλάτιδος ἀληθεύει λέγων, ὅτι ὁ μεταφραστὴς τῆς Σοφίας Σειράχ παρακολουθεῖ τὰς λέξεις τῆς ἑλληνικῆς τῶν Γραφῶν ἐρμηνείας (ὑπόμνημ. εἰς πρόλογ. Σ. Σειρ.), δείκνυται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ Ἰησοῦ ἐξελληνίσθη μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Β. Εὐεργέτου, διότι ὁ Σειραχίδης ἐγράψεν οὐχὶ γαισόν, ἀλλὰ *ρομφαίαν*. «*ὡς ἐδοξάσθη* (ὁ Ἰησοῦς) ἐν τῷ

ἐπάραι τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ ἐκτεῖναι *ρομφαίαν* ἐπὶ πόλεις (Σ. Σειρ. μς. 3) (α).

§. ια. Ἡ δὲ τῶν Ψαλμῶν ἐρμηνεία μνημονεύεται καὶ παρὰ τῷ

(α) Τοῦτο πολὺ πρότερον Ὀδίου ἐσημείωσεν ὁ Βοχάρτος (Hieroz. P. I. l. jh. II. c. 8 p. 137). Ἀλλὰ τὸ «*Ἐκτεῖνον τὴν χεῖρά σου ἐν τῷ γαισόν τῷ ἐν τῇ χειρί σου ἐπὶ τὴν πόλιν*» (Ἰησ. η, 18) οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν κατὰ νόημα πρὸς τὴν ἀνωτέρω ῥῆσιν τοῦ Σειραχίδου. Ἐκεῖ (Ἰησ. η) ἐκτείνει τὴν χεῖρα ὁ Ἰησοῦς, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ γαισόν, ὡς ἀπλοῦν σὺνθημα πρὸς τοὺς ἐνεδρεύοντας, ὅπως ἀναστάντες καταλάβωσι *μίαν πόλιν*, τὴν Γαλ. «*Ὁ δὲ Σειραχίδης ἐπαίνει καθόλου τὸν Ἰησοῦν, διότι χεῖρας βριαρὰς ἐπάρκευσε πρὸς μάχην, (ὡς τὸ ἐπάρκευσε χεῖρας ἐν λίθῳ σφενδόνης*» Σ. Σειρ. μς. 4), ἐξέτινε τὴν *ρομφαίαν*, οὔτε πρὸς σὺνθημα δεικνύς, οὔτε μόνον ἐπὶ πόλιν *μίαν*, ἀλλ' ἐπὶ πόλεις καὶ μητροπόλεις τῶν Χαναανίων αὐτὴν καταφέρων πολλὰς, «*ὡς ἐφρόνουν ἐν στόματι ρομφαίας*» (Ἰησ. 5, 21), ἥτοι ἐν στόματι ξίφους (αὐτ. 1. 28—30, ια, 11—14). Ὡστε παραβιάζουσιν οἱ περὶ τὸν Ὀδίου τὸ νόημα τοῦ Σειραχίδου, καὶ ἄλλος δὲ μετὰ τὸν Ὀδίου παρομοίως ἔκρινεν, ὁ Μοντεφραλκίνιος (Montfaucon. Origen. Hexapl. vol. 1. p. 207). Οἱ δὲ τοιοῦτοι καὶ τὸν Σειραχίδην ἐξελέγχουσιν ὡς ἀμαθὴ σχεδὸν καὶ τῆς πατροφῆς φωνῆς· διότι τὸ ἐβραϊκὸν *Kidon* (ὡς ὀφείλει πάντως ἔχειν τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον τῆς Σ. Σειρ.) οὐδεὶς τῶν ἐρμηνέων εἶπε κατὰ λέξιν *ρομφαίαν*, ἀλλ' ἡ γαισόν (δόρυ καὶ λόγχην), ἡ ξιβώνην, ἡ ἀσπίδα, ἡ μάχαίραν, καὶ ἔγχυστριν (βλ. ὑπισθ. σελ. 511). Καὶ φαίνεται λοιπὸν πιθανώτατον, εἰ μόνως τὰς λέξεις ἐπάρκευσε καὶ ἐκτεῖνε μετέγραψεν ὁ Σειραχίδης ἐκ τοῦ Ἰησοῦ. Ἐὰν δὲ καὶ δοθῇ οἱ ἐξέφρασεν αὐτὸ (καθὼς θέλουσι) τὸ χωρίον τοῦ Ἰησοῦ μετεχειρίσθη λοιπὸν τὸ *ρομφαίαν* κατὰ τὴν σπαρνωτάτην αὐτοῦ σημασίαν (σελ. 513) ἀντὶ τοῦ δόρυ, ἡ ἀκόντιον μακρόν, συνωνύμως δηλονότι πρὸς τὸ γαισόν, ἔπερ ἀνεγίνωσκεν ἐν τῷ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ κείμενον ἑλληνικὸν τεῦχος τοῦ Ἰησοῦ. Οὕτως ἐξήγησε καὶ Βοχάρτος (l. c.) τὸ *ρομφαία* τοῦ Σειραχίδου, ἐπαγόμενος καὶ τὸν Σύρον ἐρμηνεύσαντα, δόρυ (bassile). «*Ὅτι δὲ τὸ ἑλληνικὸν τοῦ Ἰησοῦ τεῦχος εἶχεν ὁ Σειραχίδης πρὸ ὀφθαλμῶν δαλούσι καὶ ἄλλαι φράσεις καὶ λέξεις, ὥς ἀντέγραψεν ἐκ τῆς ἐρμηνείας*» (Ἰησ. 1. 11, καὶ Σ. Σειρ. μς. 6. Πρὸλ. καὶ Ἰησ. ιδ, 11; Σ. Σειρ. μς. 9, κτλ.). Ὅσον δὲ περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ γαισόν, καὶ ὡς ἐποίησεν Ὀδίου ἀνωτέρω θεωρήσας τὴν λέξιν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἰησοῦ ἐρμηνείας πεπαλαιωμένην ἥδη καὶ γενεήτιν, ὡς πολὺ πρὸ τῶν Λαγίδου χρόνων εἰσιστάμενην παρὰ τοῖς Ἀσσινοῖς μάλιστα Ἑλλήσι. Καὶ τοι καὶ ὁ χρόνος τῆς τῶν λέξεων πολιτογραφίας ὑπάρχει συντομώτερος· πόλεις, ἡ δόρυ Ὀδίου αὐτὸν ὥρισεν. Ὁ Μίνυαδρος μετεφράζετο ἐν τῷ θεάτρῳ λέξεις Μακεδονίας, ἀσυνήθεις εἰς τὸν σύγχρονον αὐτῷ Δημοσθένην καὶ τοὺς πλείους Ἀττικοὺς, καὶ ὁ Αἰσχύλος τὴν σύγκρον, ἡ κἀπρον εἶχεν ἀσχήδωρον, σικελιώτερον λυλάν πρὸς τοὺς οὐτέχθοντας Ἀθηναίους. Τί μὴ τοιοῦτο συνεβαίη καὶ περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ γαισόν; Ἀλλὰ γαισόν φλογίαις ὡς! Σημ. ἡμῶν.

Φίλωνι (152, 170, κτλ.), καὶ ἐν τοῖς θείοις Εὐαγγελίοις ὥστε καὶ περὶ ταύτης οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι τοῦλάχιστον πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως μεθρμήνευτο.

§. ιβ. Ταῦτα περὶ τούτων εἰχομεν εἰπεῖν· συμφωνεῖ δὲ καὶ Κρόιος. Ἰδοὺ καὶ τούτου τὸ ψήφισμα (decretum!). α Οἱ λεγόμενοι Ο, τὴν Πεντάτευχον μόνην ἤρμηνευσαν. Ἐφεξῆς ἤρμηνευσαν οἱ Προφῆται. Κατόπιν δὲ τούτων τὴν τῶν Ἀγιογράφων μετάφρασιν ἐξεπώνησαν ἀδελφεὶς τινες Ἰουδαῖοι Ἀλεξανδρινοί ».

§. ιγ. Ὁ δὲ Φραγκίσκος ὁ Ἰούνιος ἐπὶ μὲν τοῦ Φιλαδέλφου Πτολεμαίου μόνην λέγει καὶ αὐτὸς τὴν Πεντάτευχον ἐρμηνευθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ο, πλὴν ἀλλ' ἐγένετο (λέγει) καὶ ἄλλη ἐρμηνεία ὁλοκληροῦ τοῦ κώδικος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ ἐσχάτου, καὶ νεωτέρου τῆς βασιλείας Κλεοπάτρας ἀδελφοῦ, πεμφθέντων εἰς Αἴγυπτον ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας Ἡρώδου ΟΒ ἐρμηνευτῶν, κατὰ ζήτησιν αὐτοῦ τοῦ Πτολεμαίου, ὅστις ᾔθελσεν ἀνακαινίσαι τὴν ἐπὶ Καίσαρος πυρποληθεῖσαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκην. Καὶ ταύτην τὴν ἐκδοσιν ὁ Ἰούνιος ἐνόμισεν ἐπονομασθεῖσαν ὕστερον κοινήν » (α). Παράδοξος τῷ ὄντι εἰκασία! (λέγει Ὀδῖος)· καὶ εἰς ποίαν ἀπόδειξιν θεμελιούται; εἰς οὐδεμίαν ἄλλην, εἰ μὴ εἰς τὸ μνημονικὸν σφάλμα (!) τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου, ὅστις διηγούμενος τὴν ἱστορίαν τῶν Ο, ἀντὶ τοῦ ἀρχιερέως Ἐλεαζάρου (πρὸς ὃν ὁ Φιλάδελφος ἀπέστειλε περὶ τῆς ἐρμηνείας), ἔγραψεν, ὅτι ἀπέστειλε αὐτῷ βασιλεύοντι Ἡρώδης » (περὶ τούτου λέγομεν καὶ ἐφεξῆς). Παρομοίως καὶ Σαμουήλ οὗ Πετῖτος ἐδόξασεν, ὅτι τὰ βιβλία τῶν Προφητῶν ἤρμηνευσαν ὑπὸ τῶν ἐρμηνέων, οὗς ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πτολεμαῖον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ῥαδίως ἐξελέγχεται ὑπὸ τοῦ Προλόγου τῆς Σοφίας τοῦ Σειράχ (ὅπου μνημονεύονται τὰ τῶν Προφητῶν, ὡς ἤδη μεθρμηνευμένα) (β).

(α) Franc. Junius Animadv. in Bellarmin. Controv. I. L. 2. cap. 5, 6.

(β) Ὡς τὸ « πόνος πόνου πόνον φέρει », καὶ « πλάνη πλάνην πολύτοκον ἔτεκεν ». Ἀπ' ἐνὸς ἀντιγραφίου σφάλματος (τοῦ παρὰ τῷ

§. ιδ. Ὁ δὲ πάλιν Ὑσσέριος ἐδογμάτισεν, ὅτι οἱ Ο πρεσβύτεροι μετακληθέντες εἰς Ἀλεξανδρείαν ὑπὸ τοῦ Φιλαδέλφου, μόνην τὴν Πεντάτευχον ἤρμηνευσαν ἀκριβέστατα πρὸς τὸ κείμενον· καὶ ἡ ἐρμηνεία ἀπετέθη εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην. Ἐπὶ δὲ τοῦ Φιλομήτορος ὕστερον Ἰουδαῖος τις Ἀλεξανδρεὺς θεραπεύων ὁπωσδήποτε τὴν περιέργειαν τῶν ἐθνικῶν, βουλομένων τὰ τῶν Ἰουδαίων ἱερὰ καὶ νόμιμα μαθεῖν, ἐξελλήνισεν αὐτὴν τε τὴν Πεντάτευχον ἐξ ὑπαρχῆς, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς Γραφῆς. Αὕτη δὲ ἡ ἐρμηνεία τὸ μὲν ὅλον διέφερε τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου· συνεφώνει δὲ τὸ πλεῖστον κατὰ τὴν Πεντάτευχον (ὁ γὰρ ὕστερος ἐρμηνεὺς ἐβοηθεῖτο καθοδηγούμενος ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν Ο, προλαβόντως ἤρμηνευμένης). Καὶ ἡ μὲν τῶν Ο, μετάφρασις ἐγένετο περικλεεστάτη.

Ἰουστίνου, ἢ ῥῶ δ ἡ) τὸ πρῶτον ὁρμηθέντες φιλόκαινοι κριτικοὶ, παρανοήσαντες δὲ καὶ τοὺς περὶ τῆς ποσότητος τῶν ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου ἐρμηνευθέντων βιβλίων λόγους τοῦ Ἀριστέου καὶ Φίλωνος καὶ τοῦ Ἰωσήπου (πρὸς τοῦτο πρῶτον προσηγησαμένου Ἰερωνύμου), ἐπλάσαν οἱ ἄνδρες τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο. Μόνην τὴν Πεντάτευχον καθίδρυσαν εἰς τοὺς ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου χρόνους. Ἐφαντάσθησαν δὲ καὶ διπλῆς ἐρμηνείας ὅλης τῆς Γραφῆς ὡς ὁ Ἰούνιος οὗτος, καὶ ὁ ἐφεξῆς μνημονεύμενος Ὑσσέριος. Ὁ δὲ ἐκτελεσθεὶς πρὸς τούτων καὶ εἰς τέσσαρας ἐπολλαπλασιάσει τὰς ἐρμηνείας, παρεξηγῶν τὰ τοῦ Ἀριστοβούλου, καὶ διαχωρίσας τὴν συμβασιλείαν τοῦ Ἀπιδίου καὶ Φιλαδέλφου (βλ. ἐπισθ. σελ. 10—11, καὶ βιβλ. Α. σελ. 125). Ἀπὸ τῶν αὐτῶν Ἀριστοβούλου λόγων ὁρμηθεὶς καὶ ὁ Στρόβιος ἐπλαστούργησε τὰς πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδρου ποικίλας τῆς Γραφῆς ἐρμηνείας· ἐξ ὧν ἔπειτα ὁ Πείππερος συνέβραψε τὸν κέντρων καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐρμηνείας τῶν Ο. Πρὸς τούτῳ δ' ἐφεξῆς ὁ περίσοφος Βερθόλδους προσέθηκε καὶ τὸ παράδειγμα τῶν μετὰ τὴν παντελῆ τῶν Ἰουδαίων καταστροφὴν καὶ καταστροφῶν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν μετὰ τὴν παλαιάν παραφράσεων. Ὁ δὲ πάλιν Ὁεὺν διαφόρους ἐθέλει καὶ τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων τοὺς ἐρμηνεῖς. (βλ. Mücke u. s. p. 80). Ἐκ τούτων ὁρμηθεὶς καὶ καθ' ἡμᾶς ὁ ῥαββῖνος Φράγκελος ἠρτοκόπησε τὰ κατ' αὐτὸν κόμματα καὶ πόπανα τῆς ἐρμηνείας, « μά ζ αν μά ξ α ς καὶ αὐ τ ο ς ὑ π' ἄ λ λ ω ν με μα γ μέ ν η ν », καὶ ταύτην εὐρωτίδωσαν καὶ σαπράν. (βλ. ἐπισθ. σελ. 11, 15, 22). Οὕτω πολύγονος ἀνεράνη ἡ τελευτή, γεννήματα τεκούσα πολλὰ, καὶ τὸ αἰσχος ἀδελφὰ καὶ ὁμοιόμορφα, ὅποια φ ὕ λ α πο ι κ ῆ ῥ ὶ ν ε ι ρ ω ν ν υ κ τ ο ς ἔ ρ ε ὕ γ ε τ α ι σ κ ὅ τ ο ς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τὰ φαντάσματα ἐξελέγχει τῆς ἱστορίας τὸ φῶς· διακηρύττουσι δ' αὐτῶν τὴν νοθείαν καὶ ἐξ αὐτῶν πάλιν τῶν φιλοκαινοτόμων οἱ κριτικώτεροι. Ὡς καὶ Ὁδῖος μετ' ἄλλων, τὰ ἀνωτέρω τοῦ Ἰουνίου, καὶ τὰ παρεπόμενα τοῦ Ὑσσέριου. Βλέπε καὶ ἐφεξῆς §. ις. σημ. — Σημ. ἡμετ.

κοινοτάτη δὲ ἡ δευτέρα τοῦ ὅλου κώδικος τῆς Γραφῆς· διὸ καὶ μᾶλλον αὐξουσα καὶ ἐπικρατοῦσα, προσεκτῆσατο καὶ τὸν τόπον τῆς πρώτης καὶ τὸ ἐπώνυμον (ἐπικληθεῖσα καὶ αὕτη τῶν Ο). Εἰσῆλθῃ δὲ πρῶτον πρὸς δημοσίαν ἀνάγνωσιν εἰς τὸν ἐν Ἡλίου-πόλει ναόν, ὃν ὠκοδόμησεν Ὀνίας. Τούτου γὰρ οἱ ἱερεῖς καὶ λευῖται, μηδὲως εὐλαβοῦμενοι ἐν βεβήλῳ θρησκευεῖν ναῶν, οὐδὲ περὶ τὴν ἀληθῆ τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν ἐφιλοπόνουν. Ἐντεῦθεν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τοὺς παρ' Ἑλλήσιν οἰκοῦντας Ἰουδαίους ἡ δευτέρα αὕτη ἐρμηνεία διεδόθη, καὶ ἀνεγνώσκειτο συνήθως ἐν ταῖς Συναγωγαῖς. Παρὰ δὲ τῶν ἐλληνιστῶν Ἰουδαίων μετέλαβον αὐτὴν ἐφεξῆς καὶ οἱ τούτοις συνοικοῦντες, καὶ διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων εἰς Χριστὸν πιστεύσαντες Ἕλληνες· παρὰ δὲ τούτων, τέλος, οἱ Λατῖνοι. Ἐκεῖνο δὲ τὸ πρῶτον χειρόγραφον τῆς Πεντατεύχου τῶν Ο, κατεκῆ μὲν μετὰ τῆς ἐπὶ Καίσαρος, Ἀλεξανδρεῦσι πολεμοῦντος, πυρποληθείσης βιβλιοθήκης τοῦ Πτολεμαίου, πλὴν ἀλλ' ἔμειναν καὶ τινα τῆς ἐρμηνείας ἐκείνης ἀπόγραφα εἰς χεῖρας ἰδιωτῶν. Καὶ ταύτην ὁ Φίλων τὴν ἐρμηνείαν ἀναγνοὺς, ἀνεκέρυξε τὴν θουμασίαν αὐτῆς πρὸς τὸ πρωτότυπον συμφωνίαν. Αὐτὸς δὲ ὅμως ὁ Φίλων ἐν τοῖς συγγράμμασι μετεχειρίζετο τὴν δευτέραν, ὡς κοινοτέραν. Κατὰ δὲ τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατασκευασθεῖσαν ὑπὸ τῆς Κλεοπάτρας βιβλιοθήκην ἀπεθασαυρίσθη καὶ ταύτης τῆς δευτέρας ἐρμηνείας ἀπόγραφον, ὑπὸ τινος ἐμπείρου τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσης διασκευασθὲν, καὶ ἐν πολλοῖς τόποις διορθωθὲν (ὡς λέγομεν ἐφεξῆς). Καὶ τοῦτο διετηρεῖτο ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ μέχρι καὶ τῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου χρόνων (ὅστις αὐτοῦ μνημονεύει). Ἐκ τούτου καὶ Ὀριγένης λαθὼν ἐγκατέταξεν ἐν τοῖς ἑξαπλοῖς τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, διαφέρονταν τῆς Κοιτῆς, καθὼς καθαρωτέραν καὶ πρὸς τὸ κείμενον πλησιεστέραν. Ἐκείνην τὴν τῆς Κλεοπάτρας βιβλιοθήκην ἐπικλοσμῶν καὶ Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς, ἀπέστειλε τὰς ἱερὰς βιβλούς τῆς Γραφῆς ἐβραϊστὶ γεγραμμένας, ἅμα δὲ καὶ τὰς τῆς κοινῆς ἐρμηνείας (ἧ περ ἐχρῶντο καὶ οἱ ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ ἐλληνισταί) κατὰ τὸ προῤῥηθὲν χειρόγραφον, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῆς ἰου-

στίνου, β, Ἀπολογίας. Ὅστις ὅμως, κατὰ παράδοξον ἀβελβίαν, συνέχευε τὴν ἱστορίαν τῆς Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, καὶ τῆς ἐπὶ Κλεοπάτρας βιβλιοθήκης ». Ταῦτα ὁ Ὑσσέριος (α). Ἀλλ' ἐγὼ (λέγει Ὀδιδος) οὐδέποτε ἂν ἀποδεξαίμην, οὔτε ὅτι καὶ δεύτερον ἡ Πεντάτευχος ἡρμηνεύθη ἐπὶ τοῦ Φιλομήτορος, οὔτε ὅτι ὁ Ἰουστίνος

(α) Usser. Syntagm. de edit. LXX. interpr. cap. 1. et 3. pag. 9—30. [Σοφώτατος καὶ περικλής ὁ Ὑσσέριος· ἀλλὰ καὶ ὁ δειρὸς μακρὸς καὶ χειμερινὸς! Ὅποια παραδόξαλογα! Οἱ Ο, μετέφρασαν μόνην τὴν Πεντάτευχον, καὶ ταύτης τὴν ἀκριβεστάτην καὶ περίφημον ἑρμηνείαν ἠγνόουν, ἢ παρέβλεπον οἱ τότε ἑλληνοῖντες Ἰουδαῖοι. Ἄλλη δὲ τις γίνεται οἰσυρμένη καὶ μὴ ἀκριβὲς ἑρμηνεία παρὰ τινος ἰδιώτου (ἀνωνύμου), εἰδότες ὅμως τὴν λαθάνουσαν τῆς Πεντάτευχου ἑρμηνείαν, ὑφ' ἧς καθωδηγῆτο (ἀντιγράψαι δὲ ταύτην, ὡς εἶχεν, οὐκ ἔθελαν οὗτος, ἀλλ' ἔχαίρειν, ὡς ἔοικε, σφετεριζόμενος τὰ ἄλλοτρια)· ἡ δὲ ταυτοῦ ἑρμηνεία γίγνετο χάριν τῆς περιεργίας τινων ἐθνικῶν (καὶ τούτων ἀνωνύμων). Καὶ ταύτην οἱ Ἰουδαῖοι παρέλαβον βίαν καὶ μόλις ἐπὶ τοῦ Φιλομήτορος, καὶ μάλιστα παρὰ βιβλίων ἱερείων, καὶ τοῦ δυσσεβήσαντος Ὀνίου. Ταύτην εἶχον καὶ οἱ Ἀπώστολοι πάντως (ὡς ταύτην χρῶσάμενοι), καὶ πάντες οἱ δι' αὐτῶν πιστεύσαντες Ἕλληνες καὶ ἄλλαι πᾶν ἐθνικῶν. Ἡ δὲ γνησίαι τῶν Ο, ἑρμηνεία κατεκῆν· ἀπόγραφον δὲ ταύτης εὐδὲν ἐσώθη ἐν ταῖς Συναγωγαῖς, εἰμὴ παρ' ἰδιώταις. Εἶχε δὲ καὶ Φίλων· ἀλλ' ὅμως ἐν τοῖς φιλοσόφοις αὐτοῦ συγγραφαῖς παρέβλεπε μὲν ταύτην (ἧς ἀνεκέρυττε τὴν ἀκριβείαν), ἐκρήτο δὲ τῇ κοινῇ καὶ ἐσφαλμένῃ. (Καὶ Ἰωσήπος ὡσαύτως, καὶ αὐτὸς ἴσως, ὁ ἐπὶ τοῦ Φιλομήτορος Ἀριστοβούλου μετὰ τοῦ Σειραχίδου). Ἀλλὰ, τέλος, ὁ ἐπὶ τοῦ Φιλομήτορος Ἀριστοβούλος μετὰ τοῦ Σειραχίδου, καὶ ἀποτίθεται ταύτης ἀντίδορθοῦται καὶ αὕτη ἐν πολλοῖς χωρίοις ἡ ἐσφαλμένη, καὶ ἀποτίθεται ταύτης ἀντίδορθοῦται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Κλεοπάτρας, ἀποσταλὲν ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου (!), καθὼς λέγει ὁ Ἰουστίνος (!) Ἐκ τούτου δὲ ὅμως τοῦ διωρθωμένου χειρογράφου οὐ διορθοῦται καὶ ἡ κοινὴ ἑρμηνεία· μένει δὲ αὕτη πάλιν πλήρης σφαλμάτων. Ἐντεῦθεν καὶ κατὰ τοὺς Ὀριγένηους χρόνους διέφερον ἡ Κοινὴ τῆς ἐν τοῖς Ἑξαπλοῖς διωρθωμένης. Περὶ τούτων δὲ πάντων οὐδὲν ἄρα ἤδεισαν οὔτ' αὐτὸς ὁ τοσαῦτα περὶ τοῦ Ο ποιήσας Ὀριγένης, οὔθ' οἱ πρὸ τούτου πάντες, Κλήμης, Εἰρηναῖος, Ἰουστίνος αὐτὸς (ὁρθῶς ἀναγινωσκόμενος)· ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ἱερώνυμος· ὅστις ἐνίσταται καὶ γογγύσας ἐπὶ πᾶσι χωρίοις τῶν Ο, ἀλλ' ὅμως οὐδ' αὐτὸς ἠπίστατο, ὅτι ἄλλην τῆς τῶν Ο διάφορον ἀνεγίνωσκεν ἑλληνικὴν ἑρμηνείαν τῶν Γραφῶν! Ἀλλόκοτα φαντάσματα, καὶ πάντῃ τῆς Ὑσσέριου σοφίας ἀνάξια. Καὶ ὅμως καὶ ἐν τούτοις ὁ ἀνὴρ ἐφάνη τῶν Ὀδικῶν ὅπως οὐ μετριώτερος. Δίχεται μὲν γὰρ καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Ο, ὁμολογεῖ δὲ καὶ τὴν ὅλην τῶν βιβλίων τῆς γραφῆς ἑρμηνείαν πρὸ Χριστοῦ γεγεννημένην, (ὅπως ἂν, καὶ οἷαν, καὶ ἐπὶ ἂν λέγῃ, εἰ ἐγένετο). - Τὰ δ' ἄλλα πᾶσι καὶ ὁ κλεινὸς Ὑσσέριος εἰ τι πάσχεισι πάντες οἱ μεταίχροντες ὁρίαι αἰώνια, ἀξέθεντο οἱ πατέρες». Σημ. ἡμῖτ.].

ἡπατίθῃ δι' ἄλλην αἰτίαν, εἰ μὴ διὰ μνήμης ἀμαρτίαν (!). Ἐρρέστης δὲ ὁ Γράβιος ὑπέλαβεν, ὅτι οὐδ' ἔγραψεν ὅλως ὁ Ἰουστίνος « τῷ τότε βασιλεύοντι Ἡρώδῃ » (καθὼς ἐν ταῖς ἐκδόσεσι φέρεται. Ἀπολογ. β), ἀλλὰ, « τῷ τότε βασιλεύοντι ἱερεῖ » καὶ πάλιν, « ὁ βασιλεύων ἱερεὺς » (ἀντὶ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης). Οὕτω καὶ Φίλων (οὗτινος τὸ χωρίον καὶ αὐτὸς Ἰουστίνος ἐν τῷ Παραρτηρικῷ μνημονεύει) ῥητῶς ἔγραψεν, ὅτι (πρέσβεις ἐξέπεμψεν ὁ Φιλῶδελφος) « πρὸς τὸν τῆς Ἰουδαίας ἀρχιερέα καὶ βασιλέα, ὁ γὰρ αὐτὸς ἦν » (Φίλ. βίβλ. Μωσ. τόμ. β. σελ. 139. Μ.). Καὶ Ἰώσηπος ὡσαύτως ἱστορήσεν (Ἀρχ. ια, δ), ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς προεστίχουσιν καὶ τῶν πραγμάτων (τῆς πολιτείας). Ἀντιγραφεὺς δὲ τις τῆς Ἰουστίνου συγγραφῆς, ἀπειρος καὶ ἀμαθὴς τῆς Ἰουδαϊκῆς πολιτείας, ἐξέλαβε τὸ ἱερεῖ καὶ ἱερεὺς ὡς κύριον ὄνομα, καὶ διεφθαρμένον, ἧ καὶ στενογραφικώτερον γεγραμμένον ὑπονοήσας, μετεποίησεν εἰς τὸ Ἡρώδῃ καὶ Ἡρώδης ». Ταῦτα ὁ Γράβιος (α).

(α) Grab. not. ad Iustin. Martyr. Apolog. — [Ὁρῶς ὁ κλεινὸς Γράβιος· ὁ δὲ σοφὸς Κλέριος τούτων ἄρα μηδὲν εἰδὼς κατέκρινε τὸν θεῖον Ἰουστίνον, καὶ ὡς ἐξαίσιον ἀμάρτημα πράξαντα περὶ τὴν χρονολογίαν ἐξ ἀμαθείας (Cleric. Art. Crit. vol. I. p. 15.). Οὕτω καὶ πρὸ τοῦ Κλερίου ὁ Σκαλίγγρος (εἰς Εὐσεβ. Χρον. σελ. 132), ὃ συνήνεσε καὶ Μοντεφαλκῶνιος (Proleg. εἰς Ἐξαπλ. κεφ. γ. 4), καὶ Καλμέτης (Diction. de la Bible, Tom. 3. p. 532). Ἀλλὰ πολὺ παραδοξότερος ἐφάνη ὁ Φεϊνάρδος, ὅστις πλέον ἢ 70 ἔτη καὶ μετὰ τὸν Γράβιον καὶ μετὰ τὸν Ὀδριανὸν γενόμενος, ἐκρίνε καὶ οὗτος τὸν Ἰουστίνον πάσης ἀκοῆς ἀνάξιον! διότι εἶπε τῷ βασιλεύοντι Ἡρώδῃ! (Reinhart. de Vers. Alex. Autorit. etc. pag. XII) καὶ ταῦτα μὲν οὕτοι. Ὁ δ' ἐκδότης τοῦ Ἰουστίνου Θ. ἀλεμάν (Thaleman), καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Μύκερ (Mücke de Orig. vers. LXX. p. 40) ἀθροὺντες τοῦ παραχρονισμοῦ τὸν Ἰουστίνον, ἐθεώρησαν τὸ Ἡρώδῃ, παρρησιασθῆναι εἰς τὸ κείμενον ἐκ τοῦ περισελίδου, ὅπου τις τῶν ἀμαθεστέρων, ἀγνοῶν τὸν Βασιλέα, προσέγραψεν ὡς ἐπεξηγήσαν τὸ Ἡρώδῃ. Ἀλλὰ πολὺ τῆς τούτων γνώμης ὀρθότερόν ἢ τοῦ Γραβίου διόρθωσις. Τοῦ δὲ Γραβίου πάλιν πλησιέστερος πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὁ κλεινὸς ἐφάνη Μανγῆς, ὅστις καὶ τὸ ἱερεῖ καὶ ἱερεὺς διορθοῖ εἰς τὸ ἀρχιερεῖ καὶ ἀρχιερεὺς (Mang. not. εἰς Φίλ. περὶ ἀρετῶν σελ. 586. τόμ. β.). αὐτὸ γὰρ τὸ τοῦ Φίλωνος ἀνωτέρω χωρίον (« ἀρχιερεῖ καὶ βασιλεῖ») εἶχε πάντως πρὸ διορθωμῶν ὁ μακάριος Ἰουστίνος, ἐν ᾧ ἔγραψε « τῷ τότε βασιλεύοντι ἀρχιερεῖ » κτλ. Λέγει δὲ καὶ πάλιν ὁ Φίλων (αὐτ. σελ. 586)

τὴν δὲ τοῦ Ἰσσερίου ἀστήρικτον γνώμην (ἦν τινες καὶ ἄλλοι ἀπεδέξαντο) μετὰ πολλῆς τῆς κρίσεως ἀνασκεύασαν Οὐαλέσιος καὶ Οὐόσσιος καὶ Βαῖλλιος, καίτοι μὴ ἐξακριβώσαντες ἐν τισὶ τὴν Ἰσσερίου διάνοιαν (α).

§. ιε. Ἄλλοι δὲ τινες, ὡς προείπομεν, ἐγνωμάτευσαν, ὅτι οἱ λεγόμενοι Ο πρῶτον ἡρμήνευσαν τὴν Πεντάτευχον· ἔπειτα δὲ, πρὶν ἐξ Αἰγύπτου ἀναχωρήσωσιν, ἢ καὶ δεύτερον ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπανελθόντες, ἐξελλήνισαν οἱ αὐτοὶ καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς Γραφῆς. Τῆς αὐτῆς ἔχεται γνώμης καὶ Οὐαλέσιος· ἀλλ' ὅμως οὐδ' ἀρνήσασθαι πάλιν ἐτόλμησεν, ὅτι τὰ λοιπὰ (πλὴν τῆς Πεντατεύχου) βιβλία τῆς Γραφῆς ἠδύναντο καὶ ὑπ' ἄλλων τινων Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων ἐρμηνευθῆναι. Προστίθησι δὲ καὶ ὅτι, « Παντάπασι ἀπίθανον εὐρίσκει τὴν γνώμην, ὅτι δὴθεν οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ τῶν Φιλαδέλφου μέχρι τῶν Φιλομήτορος χρόνων ἐστεροῦντο ἑλλη-

« πάππων καὶ προγόνων βασιλέων ἑλαχον, ὧν οἱ πλείους ἐλέγοντο ἀρχιερεῖς » κτλ. Τὴ δὲ βασιλεύς, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἡρώδου (ὅστις ἦν τετράρχης), οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἀρχιερέως πλατυκώτερον κατ' ἀρχαί· ἐκλεκτὸν, ἀντὶ ἀρχὸν, ἡγεμόν. « ὡς ἔπαρχος τῶν ἱερῶν καὶ ἡγεμὼν, (Φίλ. σελ. 367) καὶ ἐπόπτης καὶ πρέσβος τῶν κρίσεων. » (οἱ γὰρ ἱερεῖς ἦσαν καὶ κριταί. Δευτ. κα, 5: « ἱερ. μδ, 24), μετὰ δὲ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπάνοδον, καὶ πάσης τῆς πολιτείας ἡγεμονεύον. « Μετὰ γὰρ Ζοροβάβελ οὐκ ἤρξεν ἄλλος ἐξ Ἰουδα· ἀλλ' οἱ ἀρχιερεῖς ἡγεμονεύον. — Οἱ γὰρ Ἰουδαῖοι τῇ τῶν Μακεδόνων ἀρχῇ — ἐτίλουν ὑπόφοροι — ἀντὶ βασιλείων ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων διεπόμενοι τὰ πολλὰ μετ' εἰρήνης » (Ἀφρικανὸς παρὰ Συγκλ. σελ. 468 καὶ σελ. 526. Bon.). Μετὰ δὲ τὰ Μακκαβαϊκὰ καὶ ῥητῶς βασιλεῖς οἱ ἀρχιερεῖς ὠνομάσθησαν « Ἀριστοβούλου πρώτου τὸ διάδημα ἐαυτῷ περιθεμένου » (Ἰωσήφ. Ἀρχ. ΙΓ. ια. πρβλ. Εὐσεβ. Ἐκκλ. ἱστορ. α, 6). βλ. καὶ ὁπισθ. σελ. 198. Σημ. ἡμετ.).

(2) Vales. epist. de LXX. — Is. Voss. de LXX. — Rob. Baillius de Chronolog. — [Πόσον ἀκριβῶς καὶ τὴν διάνοιαν τοῦ Ἰσσερίου κατανόησε καὶ τὴν πλάνην ἐξήλεξε ὁ Οὐαλέσιος, φαίνεται ἐν τῇ πρὸς αὐτὸν τὸν Ἰσσερίον σοφῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ, ἣν ἐξέδωκεν ἐν τῷ τέλει τῆς Εὐσεβίου ἱστορίας (Historiae Ecclesiasticae Scriptores Graeci T. 1. ad calcem p. 16. ect.). « Μεταφωσὶς καὶ ὁ κλεινὸς Οὐόσσιος. Πρόσθετε καὶ Βάλτιαν (Proleg. IX. 18), καὶ Λουδ. τὸν Κεπῆλιον (Appendic. Crit. Sacr.), καὶ τὸν Φαβρίκιον (Biblioth. Gr. vol. 3. p. 671 Harl.) καὶ τὸν Μύκεν (Mücke l. c. p. 67), καὶ τὸν καθ' ἡμᾶς ἀρχιερέων Φράγγελον (l. c. p. 22) ὅστις καὶ αὐτὸς ψέγει τὸ ἀπίθανον τοῦ Ἰσσεριακοῦ πλάσματος, ὁρῶς συλλογιζόμενος, ὡς ὤφειλε καὶ ἐν τοῖς καθ' ἑαυτὸν! Σημ. ἡμετ.]

νικῆς τῶν προφητικῶν τευχῶν ἐρμηνείας. Οἱ γὰρ Ἀλεξανδρεῖς Ἰουδαίῳ ἀπὸ τῶν Φιλαδέλφου χρόνων καὶ ἐρεξῆς, οὐκ ἄλλως, εἰμὴ ἐλληνιστὶ τὰς ἱερὰς βίβλους ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἀνεγίνωσκον». — Ἀλλ' ἠγνοεῖ ἄρα ὁ σοφὸς ἀνὴρ ὅτι μέχρι τοῦ Φιλομήτορος μόνως τὰς Μωσαϊκὰς βίβλους ἀνεγίνωσκον ἐν ταῖς συναγωγαῖς (!).

§. ιε. Ὁ δὲ Λιχθόφωτος (α) φαίνεται πως ἀμφιβάλλων, εἴ γε καὶ ἡρμηνεύσαν ὅλως οἱ ὀλεγόμενοι καὶ τὴν Πεντάτευχον αὐτήν ὑπορᾶται δὲ, μὴ ποτε μόνον ἀπόγραφον ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ κώδικος μετέγραψαν καὶ προσήνεγκαν Πτολεμαίῳ τῷ Φιλαδέλφῳ. Τοῦτο δὲ φρονούντας καὶ τοὺς Ταλμουδικοὺς αὐτοὺς ἀποδειξάι πειράται ἐκ τῶν ἰγ, ἐκαίνων χωρίων τῆς Γραφῆς, ὥπερ οὗτοι λέγουσιν ὅτι διέστρεψαν δὴθεν οἱ Ο, οὐχὶ περὶ τὴν ἐρμηνείαν ῥαδιουργήσαντες, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τῶν ἐβραϊκῶν λέξεων τὴν μεταγραφὴν (β). Ἀλλ' ὁμῶς

(α) Lightfoot, Hebr. et Talmudic. exerc. in I. Cor. c. 7, 8 et c. II.

(β) Οἱ Ταλμουδικοὶ (ἐν τῷ Ταλμουδίῳ, Τμήμ. Megilla, φύλλ. 9. 1) σημειοῦσι ἰγ, χωρία τῆς Πεντατεύχου, ὡς ἐξαπλόηδες ὑπὸ τῶν Ο, κατ' ἄλλην ἔννοιαν, ἢ ὡς ἔχουσιν ἐν τῷ ἐβραϊκῷ, μεταφρασθέντα. Ταῦτα δὲ πάντα (πλὴν τεσσάρων) ὅτι ὡσαύτως ἔχουσι καὶ ἐν τῷ ἐβραϊκῷ, δηλον καὶ ἐξ ἁπλῆς ὀφείκει. Παρατιθέμεθα δὲ καὶ ταῦτα, χάριν τῶν πρωτοπείρων ἀναγνωστῶν, ὅπως ἴδωσι καὶ ἐξ αὐτῶν μέχρι πόσῃ ἀναιδέιᾳ προήλθεν ἡ Ῥαββινικὴ ψευδοποιία. (1) Ἀέγουτιν' ἐν Γενέσ. α, 1, οἱ Ο, ἔγραψαν «Ο Θ ε δ ε ἐ π ο ι ῆ σ ε ν ἐ ν ἄ ρ χ ῃ» καὶ οὐχ ὡς ἔχει τὸ ἐβραϊκόν, «Ἐν ἄ ρ χ ῃ ἐ π ο ι ῆ σ ε ν ὁ Θ ε ὁ ς»! — (2) Ἐν Γενέσ. α, 26, ἔγραψαν «Π ο ι ῆ σ α», καὶ οὐχὶ «π ο ι ῆ σ α μ ε ν ἄ ν θ ρ ω π ο ν»! — (3) Γενέσ. β, 2, ἔγραψαν «Συνετέλεσεν ὁ Θεὸς ἐν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑκτῇ», καὶ οὐχ ὡς ἔχει τὸ ἐβραϊκόν, «τ ῇ ἑ β δ ὁ ὁ μ ῆ» (περὶ τούτου βλ. ἐρεξῆς κεφ. ια. §. β.). — (4) Γενέσ. ια, 7, ἔγραψαν, Καταβῶ, καὶ οὐ κατὰ τὸ ἔθρ. «Δεῦτε καταβῶμεν»! — (5) Γενέσ. ιη, 12, ἔγραψαν, «Ἐγέλασε Σάρρᾶ μετὰ τῶν π λ η σ ι ὶ ο ν αὐ τ ῆ ς», καὶ οὐ κατὰ τὸ ἐβραϊκόν, «ἐ γ ῆ λ α σ ι ν — ἐ ν ἑ α υ τ ῇ»! — (6) Γενέσ. μθ, 6, «Ἀ π ῆ κ τ ε ι ν α ν τ α ὕ ρ ο ν», καὶ οὐχ ὡς τὸ ἐβραϊκόν. «Ἐ π ῆ σ κ α ψ α ν τ ο ἱ χ ο ν» (βλ. ἐρεξῆς κεφ. ια. §. β.). — (7) Ἐξὸδ. δ, 20, ἔγραψαν «ἐ π ῖ τ ὸ φ ῑ ῑ ρ ο ν τ οὺ ς υ ἱ οὺ ς τ ὶ ν ἄ ν θ ρ ῶ π ω ν»! καὶ οὐχ ὡς τὸ ἔθρ. «Ἐ π ῖ ὄ ν ο ν»! (ἀλλ' οἱ Ο, ἔγραψαν ἐπὶ τὰ ὕ πο ξ ὕ γ α = κτήνη) — (8) Ἐξὸδ. ιβ, 40, ἔγραψαν «Π ὅ τε κατὸ κησὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ) ἦν κατῳκισαν ἐν γῇ Αἰγύπτῳ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς γαίαις» (οἱ Ο, ἔχουσιν ἐν γ ῇ Χ α ν α ἄ ν) «ἦ τ η 430» τὸ δὲ ἔθρ. ἔχει, «ἦν κατῳκισαν ἐν Αἰγύπτῳ, ἔτη 430» (βλ. ἐρεξῆς βιβλ Γ.). — (9) Ἐξὸδ. κδ 11 ἔγραψαν «Κ α ἰ τ ῶ ν ἐ λ α χ ῖ σ τ ω ν τ ῶ ν υ ἱ ὶ ο ν Ἰ σ ρ α ῆ λ», καὶ οὐχ ὡς τὸ ἐβραϊκόν. «καὶ τῶν ἡ γ ε μ ὶ ὶ ω ν» (ἀλλ' οἱ Ο, ἔχουσι καὶ τῶν ἐ π ῖ λ ῆ κ τ ω ν = ἐλκετῶν, ὡρυμένων) —

ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Λιχθοφώτου δείκνυται παντάπασι ματαία καὶ φληναφώδης. Περὶ ἑλληνικῆς τοῦ νόμου ἑρμηνείας, οὐχὶ περὶ

- (10) Δευτ. ια, 5, τὸ ἑβραϊκ. ἔχει λαγών (arnebeth), καὶ οἱ Ο, ἔγραψαν βρα-
χύνουν, ἡ τοὺς πόδας βραχύνει (τὸ τῶν Ο, δασύουσι!) « διότι ἡ σὺ-
ζυγος τοῦ βασιλέως ὀνομάζεται Λαγός, ὅθεν καὶ παρσιζήσαν τὴν λέξιν, μὴ δόξωσιν
ἐμπαίξιν τῇ βασιλείᾳ, καταλέγοντες αὐτῆς τὸ ὄνομα μεταξὺ τῶν ἀναθάρτων ζώων »!
(Οὕτως ἡγνόνουν οἱ παχύδερμοι 'Ραββεῖς καὶ τὴν κοινὴν σημασίαν τοῦ δασύπους, καὶ
τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πρὸς τὸ λαγὼς συνωνυμίαν, καὶ τῆς βασιλείας τὴν ὀνομασίαν,
ἐπιβάλλοντες εἰς αὐτὴν τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Λάγου, πάππου τοῦ Φιλαδέλφου). —
(11) 'Αριθμ. ις, 15. οἱ Ο, ἔγραψαν « Οὐδὲ ἐπιθύμημα οὐδενὸς αὐτῶν εἴ-
ληρα », καὶ οὐχ ὡς τὸ ἑβραϊκ. « οὐδ' ἄν οὐ παρ' αὐτῶν εἴληρα » (βλ. ἐφεξῆς βιβλ. Γ)
— (12) Δευτερ. δ, 49 οἱ Ο, προσέθηκαν « ἵνα φωτίξωσι πάντας τοὺς λαοὺς »· ἀλλὰ
— (12) Δευτερ. δ, 49 οἱ Ο, προσέθηκαν « ἵνα φωτίξωσι πάντας τοὺς λαοὺς »· ἀλλὰ
τοῦτο λείπει ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ. (οὐδὲ παρὰ τοῖς Ο, κίτται τοιουτῶδες οὐδέν) —
(13) Δευτερ. ις, 3: οἱ Ο, παρέλιπον τὰ ἐφεξῆς, ἅπερ ἔχει τὸ ἑβραϊκόν· « Προ-
συνήσουσιν αὐτοῖς, καὶ λατρεύσουσι τῷ ἡλίῳ, καὶ πάσῃ τῇ στρατιῇ τοῦ οὐρανοῦ »
(καὶ τοῦτο ψεῦδος· κίτται γὰρ τὸ χωρίον καὶ παρὰ τοῖς Ο). Ταῦτά εἰσι τὰ ἰγ,
χωρία, ἅπερ ἐπλάσιν ὁ ραββινικὸς ἐκκέφαλος, ὡς δέθεν μεταβολὰς τοῦ κειμένου
ἐξ ἐπιτηδῆς ὑπὸ τῶν Ο γενομένας, χάριν τῆς πρὸς ἔθνικόν βασιλέα οἰκονομίας· καὶ
ἀποδίδουσιν οἱ Ταλμουδικοὶ καὶ τοὺς λόγους τῆς μεταβολῆς, οὐ χείρονας τοῦ περὶ τοῦ
Λάγου καὶ λαοῦ! Ἐγραψεν δὲ τὰ χωρία καὶ Βάλτων (Prolog. c. IX, §. 16. pag. 377),
καὶ Καρτέριχθος (Cartwright. Mellific. Hebr. L. IV. c. 3, μετὰ τινων διαφορῶν), καὶ
Carponius Crit. Sac. p. 519. καὶ Hotting. Thes. phil. pag. 328, καὶ εἰ τις ἑτερος.
Ταῦτα τοίνυν ὁ Λιχθοφώτος ὑπέλαθεν ὅτι μετέσπεψαν οἱ Ο, οὐ μεταφράζοντες, ἀλλ'
ἀντιγράφοντες τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον, ὃ προσήνεγκαν Φιλαδέλφῳ. Ταῦτα καὶ ὁ Τύξην
ἐπανάλαθεν, ἀποδεικνύς καὶ οὗτος ἐξ αὐτῶν, τὴν καθ' ἑαυτὸν ὑπόθεσιν (περὶ ἧς ἐφεξῆς §.
λα). Μνημονεύει τῶν χωρίων καὶ ὁ 'Ραββὶς ὁ Φράγκελος (I. c. p. 25—32) ἀπλῶς καὶ ὡς
ἐν παρέργῳ· διατείνεται δὲ καὶ οὗτος ὅτι αἱ μεταβολαὶ γεγόναν ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κει-
μένῳ, ὅπερ ὅτι Πτολεμαῖος ἐζήτησεν εἰς πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης, καὶ οἱ σοφοὶ
(ἑβραῖοι) παρέδωκαν. Οὕτως ὁ 'Ραββὶς εὐρίσκει γεγραμμένον ἐν τῇ 'Ιεροσολυμιτικῇ
Ταλμουδίᾳ, ὅπερ θεωρεῖ μετὰ τῆς Μελχίτας ὡς ἀνοθεύτους Παλαιστίνης πηγὰς τῶν
περὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν Γραφῶν Ἰουδαϊκῶν φρονημάτων. Τὸ δὲ Βαβυλωνικὴν Ταλ-
μουδίον κατακρίνει ὡς παρὶμβυστον· διότι τοῦτο περιέχει καὶ τοὺς 72 γέροντας, καὶ
τὸν τούτων ὑπὸ θεοῦ φωτισμὸν εἰς τὴν ἑρμηνείαν, καὶ τὰ δωμάτια, καὶ πάσας
τάς τῆς ἱστορίας περιστάσεις. Ποιὸς δὲ τις ('Ραββίνος πάντως) ὁ ταύτας εἶπ' ἐν
τῇ Βαβυλωνικῇ (καθὼς θέλει) ῥαδιουργήσας, εἴτε τυχὸν ἀποκόψας ἐκ τοῦ 'Ιεροσολυ-
μιτικοῦ, περὶ τούτου οὐδὲν ἔκρινεν ὁ 'Ραββὶς. Εὐρίσκει δὲ καὶ τινὰς περὶ τὸν ἀριθμὸν
διαφορὰς τῶν ἀνωτέρω χωρίων, ἐν μὲν τῇ 'Ιεροσολυμιτικῇ Ταλμούδι 13 γραφο-
μένων, ἐν δὲ τῇ Βαβυλωνικῇ 15! Καὶ πῶς καὶ πειράται δικαιοῦν τινὰς τῶν παρὰ
τοῖς 'Ραββίνοις φερομένων λόγων ἐπὶ τῶν σεσημειωμένων ἀνοθεύτων μεταβολῶν!
Οὕτως ὁ κριτικὸς Ἰουδαῖος, σεμνὸς καὶ βρενθυόμενος, ἀναφέρει καὶ τίς μετὰ τὴν

ἀντιγραφῆς τοῦ ἑβραίου κώδικος οἱ Ταλμουδικοὶ προφανέστατα ποιοῦνται τὸν λόγον. Περὶ δὲ τῆς ἐπὶ Φιλαδέλφου μεταφράσεως τῆς Πεντατεύχου (εἴπερ καὶ ἐγένετο, λέγει, κατ' ἀλήθειαν), ταῦτα πιστεύειν ὁ Λιχθόφωτος ὁμολογεῖ. Ἐπειδὴ (φησι) μέγα πλῆθος Ἰουδαίων κατέκει τὴν Αἴγυπτον, ἠθέλησεν ὁ βασιλεὺς ἐξερευνῆσαι καὶ ἐπιγινῶναι τὰ κατ' αὐτοὺς νόμιμα καὶ θρησκευτικὰ καθεστῶτα, εἴπερ ὅλα συμφωνοῦσι καὶ συμπνέουσι πρὸς εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν τοῦ βασιλείου· καὶ διὰ ταῦτα τὸν νόμον αὐτῶν εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν ἐκέλευσε μεταβαλεῖν. Ἡ ἑρμηνεία ἀνετέθη εἰς ὅ, πρεσβυτέρους· διαπερανθεῖσα δὲ παρεδόθη εἰς χεῖρας οβ, ἐτέρων πρεσβυτέρων πρὸς ἀνέκρισιν, μήτοι δολίως καὶ κακῇ τῇ πίστει ἐξετέλεσθη». Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς ἀποφαίνεται οὕτω· «Πολλαχοῦ τῶν τῆς οἰκουμένης χωρῶν κατὰ μῆκος καὶ πλάτος διεσπαρμένον τῶν Ἰουδαίων, τὸ μέγα τῶν Ἱεροσολύμων Συνέδριον φοβηθὲν, μήπως ὑπονοήσωσιν οἱ, ὑφ' οἷς διήγον, ἐθνικοὶ ἡγεμόνες, ὅτι ἐν ταῖς ἱεραῖς αὐτῶν βίβλοις ἐμπεριείχοντο καὶ τινα πολέμια πρὸς τὴν πολιτικὴν τῶν ἐπαρχιῶν εὐστάθειαν καὶ εἰρήνην, μεθρημίνευσαν ἑλληνιστὶ πάντα τὰ (μετὰ τὴν Πεντάτευχον) ὑπόλοιπα τεύχη τῆς Γραφῆς. Ἀσμένως δὲ τὴν φροντίδα ταύτην ἀνέλαβον οἱ πρεσβύτεροι τοῦ Συνεδρίου, μήποτε, τυχὸν, ὑπ' ἄλλων τινῶν ἐκδοθῶσιν αἱ ἑρμηνεῖαι μὴ πεφυλαγμένως καὶ μεθ' ὑποκρύψεως, ἀλλ' ἀπαρκαλύπτως ἐκπερρασμένοι, καὶ διαρρήδην ἐκπομπεύουσαι τὰ ἱερὰ μυστήρια εἰς τοὺς ἐθνικούς. Ὅθεν ὀλίγον αὐτοῖς ἐμέλησε περὶ τῆς ἀληθοῦς καὶ γνησίας ἑρμηνείας. Τοῦτο μόνον ἐβλεπον, ὅπως ἦτε δόξα τοῦ ἔθνους μὴ διαλυμανθῇ, καὶ τὰ μυστήρια μὴ παντάπασιν ἀνέδην ἐξαγορευθῶσι». Τελευταῖον ὁ Λιχθόφωτος ἀποφαίνεται, ὅτι «μεταξὺ τῶν περιφερομένων ποικίλων

ἁλῶν Παλαιστίνης αὐτοῦ πηγῆς, ὡς δὴθεν ἀπόδειξιν τῶν πραγμάτων. Ὡς ἂν εἴπερ ἐφρόντιζεν ἡ ὑγιὴς κριτικὴ, εἴγε καὶ ὑπάρχουσιν ὅλως τοιαῦται Ἰουδαῖα καὶ πηγαί (ἡ φράστα συντετριμμένα) βρούσαι, οὐχ ὕδωρ ἀληθείας ζῶν καὶ ἀλλόμενον, ἀλλὰ ψευδοσύνης ἀναιδέστατος ἅμα καὶ παχυλῆς ἀμαθίας θολερὰν ἀνατροπὴν, ἐν οἷς πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἀντιλέγουσι.

ἀπογράφων τῆς ἑλληνικῆς ἑρμηνείας, μᾶλλον γνησιώτερα νομίζει, οὐχὶ τὰ μᾶλλον πρὸς τὴν ἑβραϊκὴν ἀλήθειαν πλησιάζοντα, ἀλλὰ τὰ μάλιστα προφαίνοντα τοιαύτας ὑποκρύψεις, ἢ πεφυλαγμένας ἐκφράσεις». — Ἡμεῖς δὲ (λέγει Ὀδριος) ταύτας τὰς εἰκασίας τοῦ σωφράτου Λιχθοφώτου παραλείπομεν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου, οὗτοι πάνυ προχείρως (ὡς νομίζομεν) τὴν ἰδίαν καταθησόμενου ψῆφον εἰς ἐγκρίσιν αὐτῶν (α).

Ἀπαντῶμεν.

§. ιζ. Α) Ὁ μῦθος τῆς ἐν ταῖς Συναγωγαῖς μετὰ τὸν Ἀντίχου διαγωγῆς εἰσαχθείσης ἀναγνώσεως τῶν Προφητῶν, μόνος ὁ λεπτόνους οὗτος μῦθος κατεβλήθη ὡς θεμέλιον ὄλων τῶν ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ θεωρημάτων (§. α). Ἐπειδὴ δ' ἐκεῖνος ἐφάνη ἐν ταῖς ἔμπροσθεν (κεφ. ζ. §. κδ) «καπνὸς αἰθέρα λακτίζων μάτην», οἴχονται λοιπὸν καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ πορίσματα. Ταῦτα δὲ καὶ καθ' αὐτὰ ἐξεταζόμενα, σαθρότατα ἐξελέγχονται.

§. ιη. Β) Πόθεν βέβαιον, ὅτι ἐπὶ τοῦ Φιλομάτορος ἡρμηνεύθησαν τὰ προφητικά βιβλία καὶ ἄλλα τινά; καὶ πόσα πάλιν ὠρισμένως ταῦτα τὰ τινά; (καλὸν τοῦ ψεύδους κρησφύγετον ἡ ἀοριστία!).

(α) Εἴγε ποιεῖς, Ὀδριε! πρῶτος αὐτὸς τετραπλημένον καὶ μιλαιαν ψῆφον τιθεῖς ἐφ' ὧν ἐμνημόνευσας ἀνηκούστων τερατολογιών. Ὁ γὰρ ἐπὶ πολυμαθείᾳ περιλειπταῖος Λιχθόφωτος οὐχ ὡς κριτικὸς διαλέγεται περὶ τῶν ἱερῶν, ἀλλ' ὡς ἀγνολομήτης καὶ μεγαλοπράγμων πολιτικὸς, εἰς ἀτυτομειᾶς τινος καὶ βαυβούλους ἱερέως τῆς ἐπ' εὐσταθείᾳ τῶν λαῶν ἐπαγρυπνοῦσας κομικῆς ἐξουσίας τὴν αἰτίαν τῆς ἑρμηνείας τῶν θείων λόγων ἀποδίδους. Καὶ αὐτὸ ἐπὶ τὸ μέγα Συνέδριον σφοδρὰ κινήσας ποταπὸν καὶ κακὸν διὰ γὰρ μετὰ πολλῆς καὶ αὐτόχρημα Ἰουδαϊκῆς ἐστρεφείας προλαμβάνον τὴν ἐκπόμπην τῶν ἑβραϊκῶν μυστηρίων, διὰ τῆς οὐσίας καὶ σκευτικῆς αὐτῶν ἐκφράσεως (καὶ περ' ἄλλοις «πάτριον ὄν τοις Ἰουδαίοις τὸ μὴ εἶναι τῶν καλῶν ἀποβρῆτον». Ἰωσήφ. Ἀρχ. προσμ.). Ἐπειτα καὶ ἄλλως (οὐχ ὀρθῶς), οἱ χρησμοὶ τῶν Προφητῶν, καὶ αὐτὸ ὅτι τῆ ἱστορικῆς τῆς κοσμογονίας εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν ὑπῆρχον τοῖς πάσι καταληπτὰ καὶ περιττα, καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν (εἴπερ ἐξεργάζοντο καθ' ἡν λέγει ἑβραϊκὴν ἀλήθειαν) ἀπείδαντο ἂν ἀρίγνωτα τοῖς ἔθνεσι καὶ φανώτετα ἔδοξαν ὅτι αὐτοῖς, καὶ στοχαστικῶς! διὰ καὶ τὰ ἑβραϊκὰ ἔθνη ἐμέλει τὸν εἰσχετὸν κίνδυνον κυνολογεῖν, οὕτως ἀποστατικὰ καὶ ἀπάνθρωπα θρησκείων, καὶ κατὰ τῆς Παρθένου, ἢ καὶ τῶν Μηκειῶν ἀρχῆς (ἢ ὑπέρσπου ἢ) ράπτειν καὶ ἀκρίβειαν βυτταδομεῖν τὴν ἐπίθειαν! Ἡ λόγων σαφὴς ὁ χρόνος καὶ χῆρτος καὶ μέλανος καὶ εἰς μάτην ἀναλιδεύων! Σημ. ἡμετ.

Εἰ μὲν γὰρ μετὰ τὴν Φιλομήτορος τελευταίαν ὑπῆρχον βεβαίως καὶ ταῦτα δὴ τὰ « καὶ τινα » μετὰ τῶν προφητικῶν ἡρμηνευμένα, τί μὴ προὑπῆρχον καὶ πρὸ τῆς ἀρχῆς, καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτῆς τοῦ Φιλομήτορος; τίς τῶν ἀρχαίων ἠρνήσατο τοῦτο; τίνας δὲ καὶ πόθεν ὑμεῖς, ὧ σοφώτατοι, φέρετε τὰς ἐνδείξεις; Ῥηκοδόμησαν οἱ περὶ τὸν Ὀνίαν τὸν ἐν Ἡλιουπόλει βέβηλον ἐκείνον καὶ ἄναον ναόν· καὶ τοῦτο σαφῶς καὶ οὐχ ἄπαξ ἰστόρησεν ὁ Ἰώσηπος, παρ' οὗ καὶ μόνου τὸ πρᾶγμα καὶ ὑμεῖς ἐμάθετε. Ἀλλὰ πόθεν ἔγνωτε καὶ ἦν ὅλως ἐκεῖνος ἡγνός διὰ τοῦτο τάχα τὸ Ὀνείον γενομένην ἐρμηνείαν τῶν Προφητῶν; Ἡ πῶς ἂν ἠδύνατο τοιαῦτα λέγειν καὶ φρονεῖν ὁ Ἰώσηπος, ὅστις ἰστόρησε ῥητῶς ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου ὑπὸ τῶν Ο, μεθερμηνευθέντα τὸν νόμον καὶ τὰς βίβλους τῶν ἱερῶν Γραφῶν; Οὕτω διαρρήδην ὁ ἱστορικός ἐκεῖνος ἐξελέγει τὰ ὑμέτερα φαντάσματα (βλ. ὁπισθ. σελ. 29). Ὑμεῖς δὲ, ὧ βέλτιστοι, οὔτε δίκαια, οὔτε ὅσια ποιεῖτε, τὴν ἄχραντον καὶ θεσπεσίαν τῶν προφητικῶν χρησμάτων ἐρμηνείαν, οὗς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπανέλαβε φθαγγόμενον διὰ τῶν Ἀποστόλων, ἀπονέμοντες εἰς ἐρμηνείας, οὐ μόνον ἀγνώστους καὶ ἀνωνόμους, ἀλλὰ καὶ συνενόχους τῆς Ὀνίου βδελυρίας, εἰς οὗτινος τὴν κεφαλὴν καὶ αὐτὸς ὁ Φιλομήτωρ μετὰ τῆς Κλεοπάτρας (εὐσεβέστερα κρίνοντες) ἀνέθεσαν τὴν ἁμαρτίαν τῆς ἀνομιότητος ἐκείνου τοῦ βωμοῦ κατασκευῆς, ὡς ὁ αὐτὸς Ἰώσηπος ἱστορεῖ (Ἀρχ. ιγ, γ. 8. β). Τὸ δὲ χεῖριστον, ὅτι καὶ καθ' ὑμῶν αὐτῶν ἀντιστρέφει τὸ ἐπιχειρήμα. Καὶ γὰρ, α) ὁ Ὀνίας ἐν τῇ πρὸς τὸν Φιλομήτορα Πτολεμαῖον ἐπιστολῇ (δι' ἧς ἐζητεῖτο τὴν ἄδειαν τῆς κατασκευῆς τοῦ ναοῦ) μνημονεύει μὲν τὸν προφήτην Ἡσαΐαν, καθὼς γνωστὸν (ἐκ τῆς προφητικῆς αὐτοῦ βίβλου) τῷ Φιλομήτορι (μαθητῇ τοῦ Ἀριστοβούλου), γράφει δὲ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ προφήτου, ὡς ἔγραψαν πρῶτοι οἱ Ο, Ἡσαΐαν (οὐχὶ ἐβραϊκῶς Ἰεσαΐα). Ἐκφέρει δὲ καὶ αὐτὴν τοῦ προφήτου τὴν ῥῆσιν ἐκ τῶν Ο, ταυτὰ σχεδὸν μεταγράφων « Καὶ γὰρ (λέγει) Ἡσαΐας ὁ προφήτης τοῦτο προεῖπε. « Ἔσται θυσιαστήριον ἐν Αἰγύπτῳ Κυρίῳ τῷ Θεῷ » (Οὕτω καὶ Ἡσαΐ. 10. 19 « Ἔσται θυσιαστήριον τῷ Κυρίῳ ἐν χώρᾳ

Αἰγυπτίων ». Τὸ δ' ἐβραϊκὸν ἔχει ἐν μέσῳ γῆς Αἰγύπτου) α). Καὶ αὐτὸς ὁ Πτολεμαῖος ἀπαντῶν πρὸς τὸν Ὀνίαν, φαίνεται λαλῶν περὶ τοῦ Ἡσαΐου ὡς ἦδη παρ' αὐτῷ γνωστοῦ ἐκ τῆς ἐρμηνείας· τὴν δὲ σημασίαν τῶν προφητικῶν λόγων εἰς Ὀνίαν ἀνατίθησι, λέγων· « Ἐπειδὴ δὲ σὺ φῆς Ἡσαΐαν τὸν προφήτην ἐκ πολλοῦ χρόνου τοῦτο προειρηκέναι » κτλ. Καὶ ἐξ αὐτῶν λοιπὸν τῶν κατὰ τὸν Ὀνίαν ἐξελέγχεται τὸ ὄνειρον τῶν ἐγρηγορότων Ὀδιακῶν (ε). - β) Ὁ θεὸς νόμος ἓνα μόνον τοῖς Ἰουδαίοις ναὸν διέταξεν ἔχειν (Δευτερ. 16, 5-14). Ὅθεν οὐ μόνον ὁ ἱεροσολυμίτης Ἰώσηπος ἐκραζεν· « Εἰς ταῦς ἐνδο

(α) Δικαίως δ' ἂν τις θαυμάσῃ καὶ τὸν περικλεῆ Βοχάρτον, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐνόμισεν ἐπὶ τοῦ Ὀνίου τοῦτου τὰς γραφὰς ἐξελληνισθείσας, διὰ τοὺς ἐφεξῆς λόγους. Ὅτι « ἐν τισιν ἀπογράφαις Κλαυδίου Πτολεμαίου (τοῦ γεωγράφου) ἡ Ἥλιου μητρόπολις γράφεται Ὀνίου μητρόπολις· κατὰ δὲ τοὺς Αἰγυπτίους λέγεται Ὀν (ἢ Ὀν). Ταύτην δὲ καὶ ἡ ἐλληνικὴ ἐρμηνεία γράφει « Ἡλίου πόλιν » (Γενέτ. μα). Ὀνίου δὲ χώρα ἤρξατο λέγεσθαι ἀπὸ Ὀνίου τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ ἐπὶ Φιλομήτορος καθιδρύσαντος τὸν ναὸν ἐν τῇ Ἡλιουπόλει νομῷ (κατὰ τὴν Λεοντόπολιν). Ὅθεν συνάγεται, ὅτι ἡ ἐλληνικὴ τῶν Γραφῶν ἐρμηνεία ἐγένετο οὐκ ἐπὶ Φιλαδέλφου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ (κατὰ τὸν Φιλομήτορα) Ὀνίου, ἡ καὶ μετὰ τὸν Ὀνίαν » (Bochari. Hieroz. P. I. L. II. c. 18). Ἀλλ' ὁσπρὸς Βοχάρτος ἐπαθεῖ ἐν τοῖς τοῖς περὶ τοῦ Πτολεμαίου ἀπογράφου Ὀνίου προφανῶς ὅτι αὐτὸς τὸν Αἰγυπτίαν Ὀν (διὰ τοῦ Ο, μεγάλου, ὡς ἐν Ἐξῆδ. α), καὶ κατὰ κλίσειν ἐλληνικῇ Ὀνίου (χάριν δὲ τοῦ μὴ γνωρίζοντος τὸ ω, ἐν τῇ λατινικῇ ἀλαβήτῳ λατινιστοῦ, ἔσται καὶ Ὀνίου), τὸ αὐτὸ καὶ Ἥλιου πόλιν (Ὀν = ἥλιος, Αἰγυπτιακ.). Οἱ δ' ἀντιγραφῆς τοῦ Κλαυδίου ἀπογράφου ἀντὶ Ὀνίου μετέγραψαν κατὰ λάθος Ὀνίου, καὶ Ὀνίου πόλιν. Ὅστε κακῶς συγχέεται τοῦτο πρὸς τὸ κύριον διόμα τοῦ ἀρχιερέως Ὀνίου· πρόσθετες δὲ καὶ Στράβων καὶ Διόδωρος καὶ Ἰώσηπος καὶ πᾶντες ἄλλοι ἀγνοοῦσι τὴν Ὀνίου ταύτην χώραν. β) Κἄν (ἐξ ὑποθέσεως) ἀπὸ τοῦ ἀρχιερέως ἐληφθῇ παρωνομασμένη ἡ παρὰ τῷ Γεωγράφῳ Ὀνίου χώρα, τὸ δὲ παλαιότερον Ἥλιου πόλιν καλουμένη, οἱ Ο, λοιπὸν ἡρμήνευσαν τὴν γραφὴν πολὺ πρὸ τοῦ Φιλομήτορος καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν Ὀνίου, διότι τὸ Ὀνίου χώρα παντάπασιν ἀγνοοῦσι γράφοντες δὲ πανταχοῦ τὴν Ὀν, τοῦτ' αὐτὸ Ὀν, καὶ Ἥλιου πόλιν (Γενέτ. μα, 45· Ἐξῆδ. α, 11· Ἰεζεκ. λ. 17). Βλ. καὶ Demagistr. I. pag. 352. (ε) Ὁ δὲ Φράγκελος (l. c. p. 40) ἀνερῶξετο καὶ ἀβελήναι ὅτι οὕτως ἐπειδὴ κατὰ τὸν Ὀνίαν τοῦτον ναὸν ἐγένετο καὶ ῥαββινικώτερον ὅτι οὕτως ἐπείθον πειθανῶς προῆλθε καὶ ἡ μετάφρασις τοῦ Ἡσαΐου. Καὶ ἀνερῶξετο ἀυστολῶς ὁ Φράγκελος εἰς αὐτὸ τὸ Ἡσαΐου ῥητὸν (τὸ « ἔσται θυσιαστήριον » κτλ.) φέρει δὲ καὶ μάρτυρα τὸν ἐμάνον αὐτῷ Γεσένιον (Gesenius Comment. zu Jesaja p. 62). Ἀλλ' οἱ Ταλμουδαῖοι μήτε τὸν ναὸν τοῦτον, μήτε τὸν Ὀνίαν ποτὲ ἀγνοοῦσι τιμᾶ. Βλ. Cartwright. Mellific. Hebraic. L. v. c. 5.

Θεοῦ, - κοινὸς πάντων, κοινοῦ Θεοῦ πάντων (β, κατ. Ἀπίων. §. κγ), ἀλλὰ καὶ Φίλων ὁ Ἀλεξανδρεὺς παλὺ μᾶλλον διεβεβαίον, « ὡς οὔτε πολλαχόθεν, οὔτ' ἐν ταυτῷ πολλὰ κατασκευασθήσεται ἱερὰ· ἐπειδὴ εἰς ἑστὶ Θεός, καὶ [ἐν] ἱερὸν εἶναι μόνον (δικαιοί). Εἴτα τοῖς βουλευμένοις ἱερουργεῖν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν οὐκ ἐφίησιν, ἀλλ' ἀνισταμένοις ἀπὸ περάτων γῆς εἰς τοῦτ' ἀφικνεῖσθαι κελεύει » κτλ. (τ. β. σελ. 223). Καὶ ὅτε Γάιος ὁ Καῖσαρ προσέταξεν ἀνδριάντα εἶσω τῶν ἀδύτων τοῦ ναοῦ τῶν ἱεροσολύμων ἀνατεθῆναι, οἱ Ἀλεξανδρεῖς Ἰουδαῖοι ἐθεώρουν τὸ πρᾶγμα κίνδυνον τῆς καθολικωτέρας πολιτείας τῶν Ἰουδαίων, κτλ. (αὐτ. τ. β. σελ. 574)· ὡς οὐδενὸς αὐτοῖς ἔτι ναοῦ ὑπολειπομένου. Πόσον λοιπὸν βέβηλον καὶ παράνομον καὶ ἀσεβὲς ἔργον ἐκείνο τὸ μικρὸν καὶ περιττὸν Ὀνείον καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐθεώρουν, καὶ πῶς ἔβλεπον τοὺς εἰς αὐτὸ συναγομένους (βλ. ὅπισθ. σελ. 535 σημ.), δῆλον ἔκτε τῶν εἰρημένων, καὶ ἐξ ἄλλων πολυαριθμῶν αὐτοῦ μάλιστα τοῦ Φίλωνος μαρτυριῶν. Καὶ τοίνυν διὰ τοῦτον τὸν ψευδώνυμον ναὸν ἡρμηνεύθησαν αἱ προφητικαὶ γραφαί, καὶ ταύτας ἀπὸ τούτου καὶ ὑπὸ τοιούτων ἐρμηνευθείσας πρὸς ἑλθόν εἰς τὰς δημοσίας αὐτῶν προσευχὰς καὶ ἀγιστείας αὐτοὶ τε πάντες οἱ Ἀλεξανδρεῖς, καὶ οἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐλληνισταὶ Ἰουδαῖοι· Ἀλλὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς Ὀδῖος εἴπερ ἐλάβανε κατὰ νοῦν, ἡρυνόριστεν ἂν, οἶμαι, καὶ μηδὲν μελλήσας ἐξήλειψεν ἂν ἄχρι καὶ κεραίας ὅσα περὶ τοῦ Ὀνείου προλαβὼν ἔγραψε. γ) Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Φιλομήτορος, καὶ ἐπ' αὐτοῦ Ὀνίου οἱ Ἀλεξανδρεῖς Ἰουδαῖοι ὑπερασπίσθησαν ἀπὸ τῆς Σαμαρειτῶν καταδρομῆς τὸν ναὸν τῶν ἱεροσολύμων, μόνον τοῦτον ἀποδείξαντες ὡκοδομηθῆναι κατὰ τοὺς Μωσέως νόμους (βλ. ὅπισθ. σελ. 536). Ὅθεν οὐδ' ἀπ' ἄλλου τινὸς ναοῦ κατεδέξαντ' ἂν οὐδέποτε τὰς προφητικὰς Γραφὰς εἰς τὰς ἑαυτῶν γενήσας Συναγωγὰς. δ) Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Φιλομήτορος καὶ ἐπ' αὐτοῦ Ὀνίου ὁ τοῦ Φιλομήτορος διδάσκαλος Ἀριστάβουλος ἔγραψεν, ὅτι « ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου διηρμηνεύθησαν τὰ διὰ τοῦ Νόμου πάντα (σελ. 556). ε) Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Φιλομήτορος, καὶ ἐπ' αὐτοῦ Ὀνίου, ἐξῆ καὶ ὁ Σειραχίδης, ὅστις ἔγραψεν ὅτι κατ'

αὐτὸν (καὶ ἐπομένως πρὸ τοῦ Ὁνίου) ὑπῆρχον *ἐξελληνισμένα*, δ' ἥθος, καὶ οἱ προσηται καὶ τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων (σελ. 477).

§. ιθ. Γ) Τὸν Ῥαββῖνον χρονολόγον μετὰ τῆς Ζούτας αὐτοῦ (§. β.) χαίρειν ἐῶμεν, καὶ ληρεῖν πρὸς αὐτόν· συμπαρακαθίσθω δὲ καὶ εἴ τις ἄλλος θέλοι παρ' αὐτῷ, καὶ συναυλείτω, ψεύδῃ ψεύδεσι συναρμόζων καὶ συμφυσὼν· οὐδεὶς φόβος τῆς συναυλίας.

§. κ. Δ) Τὰ περὶ τοῦ φερωνόμου τῆς Λαοδικείας ποιμένος Ἀνατολίου, εἶδομεν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν (βιβλ. Α. κεφ. ιβ. §. ς. σελ. 403).

§. κα. Ε) Εἵπομεν ὡσαύτως καὶ τὰ κατὰ τὸν Ἀριστοβούλου (βιβλ. Α. κεφ. ιβ. §. α, καὶ βιβλ. Β. κεφ. ζ. §. ιθ.). Καὶ περὶ τοῦ ἡμαρτημένου χωρίου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Χρονικοῦ (βιβλ. Α. κεφ. ι. §. β. σημ. σελ. 297). Τὸ δὲ πλέκειν ἀποδείξεις ἀπὸ σφαλμάτων ἀντιγραφῶν, ἢ καὶ ἐνός τινος συγγραφῆς μνημονικῶν παραπτωμάτων, ἐλεγχομένων προφανῶς ὑπὸ τῆς γνησίας ἱστορίας, οὔτε δίκαιον, οὔτε κόσμιον, ἀλλὰ καὶ μάλιστα φευκτόν, ὡς καὶ τοῦτο (κατὰ τὴν τραγωδίαν) « *ἐκλέγον θνητῶν συμφορὰς* ».

§. κβ. Ϛ) Ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ θεοῦ Χρυσόστομου « *πρὸ ἑκατὸν ἢ καὶ πλείονων ἐτῶν* » κτλ. (§. β, σελ. 537) φαίνεται ἡμαρτημένον ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν, (τρεψάντων τὸ ἀριθμητικὸν στοιχεῖον τ. (300), ἢ τὸ, σ (200) εἰς τὸ ρ, ὑπερ καὶ ὀλόγραφον ἔγραψαν, ἑκατόν. Αὐτὸς γὰρ ὁ Χρυσόστομος εἶπεν ἀλλαχοῦ *πρὸ τριακοσίων χρόνων*. Εἵπομεν καὶ περὶ τούτου ἐν τοῖς προλαβοῦσιν (βιβλ. Α. κεφ. θ. §. κγ. σελ. 283). Ὁ δὲ κλεινὸς Ὁδῖος ἐν τούτοις φαίνεται καὶ μὴν ἀσέβης. Σπουδάζων, ὅπως περιβάλλῃ τὴν ἑαυτοῦ δοξασίαν τὸ σεμνοπρεπὲς τῆς ἀρχαιότητος κόσμημα, πρῶτον μὲν διαπορεῖ καὶ σκέπτεται (συγκαλεῖ δὲ καὶ ἄλλους εἰς σκέψιν), μήποτε ὁ Χρυσόστομος ἐχρονολόγησεν οὕτως, διότι παρελήφει καὶ αὐτὸς ἐξ ἀκοῆς, ὅτι ἄρα ἐγένετό τις ἑρμηνεῖα τῶν Γραφῶν ἐπὶ τοῦ Φιλομήτορος. Ἀλλ' εἰπεῖτα ἐξαίφνης ἐξελέγχει (μετὰ βαθυτάτης εὐλαθείας!) τοὺς Πατέρας ἐκείνους (τὸν Χρυσόστομον δηλαδὴ καὶ πάντας τοὺς ἀρχαίους), ὡς ἄγαν ἐπιρρεπεῖς εἰς ἀπάτας καὶ παραλογισμούς! Αὐτὸς δὲ μένει μόνος ἀκλινῆς δηλονότι, καὶ ἀπτωτος, καὶ ἀλάθτος.

δικαστῆς τῶν ἀγνώστων ἐκείνων ἀνδρῶν! Μὴν, ὥφειλεν ὁ τοσοῦτον βαθὺς κριτικὸς οὕτως ἀστατεῖν, ἢ παίζειν ἐν τοῖς σεμνοτάτοις, τιθεὶς καὶ πάλιν ἀνατιθεὶς καὶ μεταβάλλων τὰς γνώμας, ὡς τοὺς κύβους, ἢ τὰς ψευδίδας οἱ ψευδοπαῖνται; « Ἀλλὰ περὶ τούτου σκοπεῖται καὶ ἄλλοι »!

§. κγ. Ζ) Συναποφάνεται μετὰ τοῦ Ὑσσερίου περὶ τῆς βίβλου τῆς Ἑσθῆρ, ὅτι μετεφράσθη ἐπὶ τοῦ φιλομήτορος, καθὼς κηρύττει (λέγει) ἡ πρὸς τῷ τέλει τοῦ τεύχους σημείωσις (α). Ἀλλ' ἡμεῖς ἀπαντῶμεν πρὸς τὸν κριτικόν. Πρῶτον· ὅτι παρὰ πολλὰς δεκάδας σοφωτάτων Ὑσσερίων καὶ Ὀδίων προτιμῶμεν ἐνταῦθα τὴν γνώμην τοῦ Ἱριγένους, ὅστις ἰδε πάντως καὶ ἀνέγνω καὶ αὐτός, ὡς οἱ κριτικοὶ, τὴν σημείωσιν ταύτην· καὶ ὅμως καὶ ἐφρόνει καὶ ὠνόμαζε « τὴν Ἑσθῆρ κατὰ τοὺς Ο » (β). Ἰσαύτως καὶ Ἱερώνυμος ἀνεκλήρυξε τὴν ὑπὸ τῶν Ο, μετὰφρασιν τῆς Ἑσθῆρ (γ). Παραλείπομεν τὸν ἱερὸν Ἀθανάσιον (Συνόψ.), τὸν Ἐπιφάνιον, ὅλους

(α) Τοῦτ' αὐτὸ κρίνει καὶ Eichhorn, Einleitung, ins A. Test. §. 164. (δοτικὸ καὶ τῶν Παροιμιῶν τὴν ἐρμηνείαν εἶναι νεωτέραν ἐψηφίσαστο. πρβλ. καὶ Rosenmüller Handbuch. der Biblisch. Alterthums. IV. 23, καὶ Gesenius Hebr. Handw. S. 197: Leipzig, 1828). Ἀλλ' ὁ Οὐαλκενῆρος (De Aristob. Jud. p. 63) τὸ ἐκ τῆς Σημειώσεως ἐπαγόμενον ἐπιχείρημα περὶ τῆς ἑλγς βίβλου τῆς Ἑσθῆρ, αὐτὸς ἄλλως ἰσχυρόν, ἢ πᾶσιον ἐκρίνειν ὀρθῶς (non satis firmum). ὀρθότερον δ' ἂν εἰλεγεν, ὅλως ἀπαγίης καὶ ἀνίσχυρον. Ὁ δὲ σφόδρ Καλμίτης ἐπὶ τῆς σημειώσεως ἀκροθάντως ἐστηριγμένος, οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ Φιλομήτορος ἐρμηνευθῆναι τὴν βίβλον τῆς Ἑσθῆρ ἀπεφάνετο, ἀλλὰ καὶ συνείκασεν ἄγαν ἐπιτυχῶς (Ὀδίου σιωπηλῶς παρακολουθῶν. Ελ. ἐπισθ. σελ. 538), ὅτι ὁ Δουσίμαχος, ὃν ἡ σημείωσις ἀναφέρει ὡς μεταφραστὴν τῆς Ἑπιστολῆς, αὐτὸς οὕτως ἐκείνος προσῆψε καὶ τὰς προσθήκας, καθ' ἃς ἡ ἑλληνὶς τῆς Ἑσθῆρ ἐρμηνεία περιττεῖται τοῦ κειμένου τοῦ Ἑβραϊκοῦ! (Calmet. Diction. V. Esther). Ἀλλὰ τὰς μὲν λεγόμενάς προσθήκας ταύτας (ὧν ἐν μέρει καθήψατο καὶ Οὐαλκενῆρος· βλ. ἐπισθ. σελ. 129) ἀνέγνω καὶ Ἰωσήπος ἐν τῷ κατ' αὐτὸν Ἑβραϊκῷ, ὡς ἀποδείκνυται πολλαχόθεν (ἀρχ. 1α)· μαρτυρεῖ δὲ καὶ Ὁριγῆνης (Ἐπιστ. πρὸς Ἀφρικ.). Ὁ δὲ Γαλάτης κριτικὸς ὥφειλε μᾶλλον ἐξευρεῖν, τίς ὁ μετὰ τὸν Ἰωσήπον περικύρας τὸ Ἑβραϊκόν, εἶον ἤθεε καὶ εἰς τὰς χεῖρας Ἱερωνύμου (βλ. ἐφεξ. σελ. 570)· πρβ. J. Hermann Janssens Herphénentique Sacrée, ou Introduction à l'Ecriture Sainte etc. p. 139, 151. Paris 1841.

(β) Ὁριγῆν. ἐπιστ. π. Ἀφρικαν. — (γ) S. Hieron. praef. in libr. Esther.

τοὺς ἄλλους Πατέρας, ὅσοι καὶ ῥητῶς ἀριθμοῦντες, καὶ ἀπλῶς μνημονεύοντες τὰ ὑπὸ τῶν Ο μεθερμηνευθέντα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τάττουσιν ἐν τούτοις καὶ τὴν Ἑσθῆρ, καίτοι καὶ αὐτοὶ τὴν σημείωσιν ἀναγνόντες ἅπαντες. Δεύτερον. Ἡ σημείωσις ἀναφέρεται προφανῶς οὐκ εἰς ὅλον τὸ βιβλίον, ἀλλ' εἰς μόνην τὴν (ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τῆς Ἑσθῆρ) ἐπιστολὴν τοῦ Μαρδοχαίου, τὴν περὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐορτῆς Φρουραί, ἢ Φουραί (α). Τὴν προκειμένην (λέγει) ἐπιστολὴν (ἐρμηνευθεῖσαν ὑπὸ Λυσιμάχου) « εἰσήνεγκε Δασίθεος ἐπὶ Πτολεμαίου » κτλ. Ἡ δ' ἐπιστολὴ (περὶ ἧς ἡ σημείωσις) ἀποτελεῖ (καθὼς προείπομεν) τὸ ἔσχατον

(α) Ὁ Ἀλεξανδρινὸς καὶ Βατικανὸς κώδικες ἔχουσι « τῶν φρουαί (Ἑσθῆρ θ, 26, 28, 4, 3), καὶ Φρουραῖα (κεφ. θ, 13). Ὁ δὲ Κομπλουτνὸς, φουρίμ (ἄλλοι καὶ Ὁριγίνος, φουρουραίμ) καὶ Ἑβραϊστὶ, Φουρίμ (ἢ Purim) πληθ. ἐκ τοῦ ἱνικεῦ Pur, ἢ Phur. ἢ δὲ λέξις σημαίνει κλήρου (Ἑσθῆρ θ, 24. ἔπου καὶ Ὁριγίνος « ἔβαλε φούρ, ὃ ἐστὶ κλήρον »). Ὁ δὲ Ἰωσήπος (κλίνων ὡς εἴωθεν ἑλληνικώτερον), ἔγραψεν « ἡμέρας φρουραίου (Ἀρχ. ΙΑ. 5, 6. Παν. ἑλλ. κώδικες ἔχουσι φουραίου, ὃ δὲ Ζωναρὸς φουραίου). Τοῦτο δὲ τὸ παρ' Ἰωσήφου ἔβρ. φρουραίου ὁ Ρουφῆνος (νομίσας ἐκ τοῦ ἑλλαν. φρουρῶ) ἐξηλατίνισεν conservatores. Ὅθεν ὁ Ἰτίος ὑπέλαβε καὶ αὐτὴν τὴν Ἰωσήπου ἡπατῆρα, ὡς ἑλληνικὸν ἐκλαβόντα καὶ γράψαντα τὸ φρουραίου· διὰ τοῦτο (λέγει) προσέθηκε καὶ τὸ « παραφυλάσσει » καὶ τὸ « παρατηρεῖ » (Ἰουδαίαι τὰς ἡμέρας)· ἀμφότερα δὲ τὰ ῥήματα συνώνυμα τοῦ φρουρεῖν (Huet. Dem. Evang. Prop IV. p. 303). Ἄλλ' ὁ κλεινὸς Ἰτίος ἡπατήθη· ἐπειδὴ α) ὁ Ἰωσήπος ἐγίνωσκε τὴν ἐκ τῆς Περσικῆς ἑβραϊσμένην λέξιν τοῦ φουρίμ καὶ ῥητῶς αὐτὴν Ἰουδαϊκῶς εἶπε λέγων· « Καὶ Ἰουδαίαι τὰς — ἡμέρας ἐπετάξουσιν προσαγορεύοντες φρουραίους. Πρόσθε, ἐπεὶ καὶ εἰ Ὁ λέγουσιν, ἐπὶ τῇ διαλέκτῳ αὐτῶν (τῶν Ἰουδαίων) καλοῦνται φρουραί (Ἑσθῆρ θ)· ἀνέγνω δὲ πάντως καὶ Ἰωσήπος τοῦ Ο. - β) Ὁ δὲ ἑλληνίζων ἡδυνάτο ὁ Ἰωσήπος γράφειν φρουραίους ἡμέρας, ἐτυμολογῶν παρὰ τὸ φρουρῶ· διότι εἰ Ἕλληνες εὐδέποτε λέγουσιν ἡμέραν τινα φρουρεῖν, ἀλλὰ φυλάττειν, τερεῖν, παρατηρεῖν, κτλ. - γ) Ὅθεν ὁ Ἰωσήπος πιθανώτατα ἔγραψε Φουραίους (ἢ φουραῖας), ὡς ἔχουσι καὶ οἱ μνημονεύοντες κώδικες, ἐξηλληνίζων τὴν κατάληξιν τοῦ παρὰ τοῖς Ο, Φουραί. Τοῦτο γὰρ εἶναι δοκεῖ καὶ παρὰ τοῖς Ο, ἢ γυναικί γραφῇ (ὡς ἔχει καὶ ὁ Κομπλουτ. φουρίμ, καὶ ὁ λατ. ἔχει Pharaea)· εὐκόλως δὲ συγχέονται αἱ λέξεις φούριος καὶ φουρίος ἐν κώδικι πολλοῖς. βλ. Boecler Lectio. Polybian. p. 33. πρβλ. Grotium ad I. c. Esther. c. 9. καὶ Reland not. in Iosephi Antiquit. XI. 6. p. 577. Hav.

μέρος τοῦ Ι, καὶ τελευταίου κεφαλαίου τῆς Ἑσθῆρ. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων Θ, κεφαλαίων ὅλου τοῦ τεύχους οὐδὲν οὔτε λέγει, οὔτε σημαίνει ἢ σημειώσις. Πῶς λοιπὸν οἱ σοφοὶ κριτικοὶ συνάγουσιν ἐξ αὐτῆς καὶ ὅλον τὸ βιβλίον τῆς Ἑσθῆρ ἑρμηνευθὲν ἐπὶ Πτολεμαίου ; Τρίτον. Ὅτι ἐπὶ τοῦ Φιλομήτορος Πτολεμαίου ὑπῆρχεν ἡρμηνευμένη ἡ βίβλος τῆς Ἑσθῆρ, ἡ μάλιστα φίλη τοῖς Ἰουδαίοις (β καὶ Ὅδιος ὠμολόγησε, σελ. 538), ἥτις ἀποδείκνυσι καὶ « ἡ Μαρδοχαϊκὴ ἡμέρα », ὡς ὀνομάζει τὴν ἑορτὴν τῶν Φουραι ἡ Β, τῶν Μακκαβαϊκῶν (ιε, 36), μνημονεύουσα τῆς κατὰ Νικάνορος νίκης Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου, συγχρόνου τοῦ Φιλομήτορι. Καὶ αὐτὸ τὸ Μαρδοχαϊκὴ ἐπιθετὸν ἐτυπώθη προφανῶς ἐκ τοῦ Μαρδοχαίου, ὡς ἐξελλήνισαν τὸ Mardochai πρῶτοι οἱ Ο ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Ἑσθῆρ. Τέταρτον. Τὸν ἐν τῇ σημειώσει Πτολεμαῖον οἱ μὲν περὶ τὸν Ὅδιον ἐκλαμβάνουσι τὸν Φιλομήτορα. Ἀλλ' ὁ κλεινὸς Ἰέτιος καὶ ἄλλοι τὸν Φιλαδέλφον λέγουσι· καὶ τούτου σύζυγον τὴν Κλεοπάτραν. Τούτου τοίνυν τοῦ Φιλαδέλφου βασιλεύοντος ἔτει δ, εἰσῆνεγκεν ὁ Δοσίθεος τὴν ὑπὸ Λυσιμάχου πρότερον ἐν Ἱεροσολύμοις ἐξελληνισθεῖσαν, καὶ πάντως ὑπὸ τοῦ μεγάλου Συνεδρίου δοκιμασθεῖσαν ἐπιστολὴν τοῦ Μαρδοχαίου περὶ τῶν Φουραι· καὶ ταύτην οἱ Ο, παραλαβόντες (εἴπερ ἡρμήνευσαν τὰς Γραφὰς ἔτει ζ, τῆς Φιλαδέλφου βασιλείας, κατὰ τὸν Ἐπιφάνιον), ἵνα μὴ τὰ καλῶς πεποιημένα μεταποιῶσιν, ἔταξαν, ὡς εἶχεν, ἀπαράλλακτον εἰς τὸ τέλος τῆς Ἑσθῆρ, αὐτοὶ προσθέντες καὶ τὴν σημείωσιν. Τοιαῦτα οἱ περὶ τὸν Ἰέτιον (α).

Ἀλλ' ἡμεῖς ἐνδίδαμεν τοῖς περὶ τὸν Ὅδιον, ὅτι Πτολεμαῖος αὐτός ἦν ὁ Φιλομήτωρ καὶ Κλεοπάτρα ἡ τούτου σύζυγος καὶ

(α) Huet. Demont. Ev. Prop. IV. p. 204. πρὸς. I. Marchini de Divinitate et canonicitate sacrar. Bibliorum pag. 182. καὶ ὁ Grotius « accedo (dicit) de Philadelpho haec accipientibus » (Annot. in Esth). Ἄλλ' οὕτως Κλεοπάτρα Φιλαδέλφου σύζυγος ἱστορεῖται, ὥστε τῷ ζ, ἔτει τῆς Φιλαδέλφου βασιλείας ἡρμήνευσαν αἱ Γραφαί, καὶ τοῦ ζ, ἔτους ἡ παρ' Ἐπιφανίου γραφὴ μᾶλλον ἀποδείκνυται ἐσφαλμένη (βλ. ὑποθ. Βιβλ. Δ. κεφ. θ. §. ιε. σελ. 257 καὶ 661.).

ἀδελφῇ (καίτοι τὰ ὀνόματα Πτολεμαῖος καὶ Κλεοπάτρα κοινὰ καὶ ἄλλοις ὑπῆρχον βασιλεύσιν Αἰγύπτου, κατὰ τὸν Ἰτίον) (α). Οὐ δώσομεν δὲ ὅμως, ὅτι καὶ Δοσίθεος ἦν ὁ τοῦ Φιλομήτορος στρατηγός, καθὼς Ὀδῖος ἐνόμισεν. Ὁ μὲν γὰρ ἐν τῇ σημειώσει Δοσίθεος, « ἔφη ἱερεὺς εἶναι καὶ λευῖτης » (ἐμφανῶν δηλονότι ποῖός τις ἦν, καθὼς ξένος, ἱεροσολυμίτης, καὶ ἀγνωσμένος παρ' Ἀλεξανδρεῦσιν), εἶχε δὲ καὶ Πτολεμαῖον υἱόν. Τὸν δὲ παρὰ τῷ Φιλομήτορι Δοσίθεον ὁ Ἰώσηπος στρατιωτικὸν ἐπιστημώτατον διαγράφει, λέγων· « Στρατηγοὶ πάσης τῆς (τοῦ Φιλομήτορος) δυνάμεως ἦσαν ὀνίας καὶ Δοσίθεος, Ἰουδαῖοι ». Τὸ γοῦν τὸν στρατὸν εἰς ἱερέα καὶ λευῖτην προχειρίζει (καὶ τοῦτον ἀγνωστον τοῖς Ἀλεξανδρεῦσι) μὴ ποτε πρὸς τῷ ἀπιθάνῳ καὶ γελοῖον δοκῇ. (Ἢ μήπως πάλιν τ' ὄνομα Δοσίθεος ἐνός ὑπῆρχε καὶ μόνου τῶν τότε κατ' Ἀλεξανδρείαν Ἰουδαίων;). Κατὰ δὴ ταύτην τὴν ἐπὶ Φιλομήτορος χρονολογίαν ἐξετάσωμεν ἀναλαβόντες τὴν σημείωσιν. « Ἔτους δ', βασιλεύοντος Πτολεμαίου καὶ Κλεοπάτρας, εἰσήμεγε Δοσίθεος, ὃς ἔφη ἱερεὺς εἶναι καὶ λευῖτης, καὶ Πτολεμαῖος ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὴν προκειμένην ἐπιστολὴν τῶν φρουρῶν, ἣν ἔφασαν Εἶναι καὶ ἡρμηνευκέναι Λυσίμαχον Πτολεμαίου τὸν ἐν Ἰερουσαλήμ ». — Τοῦτο τὸ Εἶναι οἱ μὲν περὶ τὸν Ὀδῖον παρέβλεψαν ὅλως, οὐδὲ μετέφρασαν (ὡς οὐδ' ἡ παλαιὰ λατινὴ ἐρμηνεία), ἀλλ' ὅμως εἰναί τι πάντως τοῦτο τὸ εἶναι, καὶ τι σημαίνειν, ἔκαστος εὐθὺς συνορᾷ. Διχῶς δὲ δύναται (νομίζομεν) ἐκλήφθῃναι καὶ πρῶτον οὕτως. Οἱ περὶ τὸν Δοσίθεον εἰσενεγκόντες τὴν περὶ τῶν φρουρῶν τοῦ Μαρ-

(α) Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης (υἱὸς τοῦ Φιλαδέλφου) Κλεοπάτραν εἶχε σύζυγον (Ἀντίχου θυγατέρα). Ἰώσηπ. Ἀρχ. β. δ. κτλ. Τοῦ γέ μιν Φιλαδέλφου δύο μόνες συζύγους ὀνομαζέει ἡ ἱστορία, Ἀρσινόην τὴν αὐταδέλφην, καὶ Ἀρσινόην τὴν Λυσίμαχου θυγατέρα (βλ. ἐπισθ. βιβλ. α. κεφ. σ. §. β. καὶ κεφ. ζ. §. κγ.). Πάσα δυσχερὴς ὡς ἐν τούτῳ δείξουσιν οἱ περὶ τὸν Ἰτίον τὴν Κλεοπάτραν γυναικα τοῦ Φιλαδέλφου. Πλὴν εἰρή που συμπερανοῦσι καὶ τρίτην τινὰ σύζυγον νυμφευθῆναι τὸν Φιλαδέλφον μετὰ τὰς δισσὰς Ἀρσινόας (ἢ καὶ μεταξὺ τῆς α. καὶ β), ἣν τοῦτο μόνον τὸ χωρίον τῆς σημειώσεως ἐμνημόνευσε Κλεοπάτραν· ἄλλα τὰ τοιαῦτα κατηναγκασμένα δοκῇ.

δοχαίου ἐπιστολὴν ἔφασκαν καὶ ὡμολόγησαν, ὅτι ἔστι μὲν καὶ κεῖται ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς Ἑσθῆρ, καθὼ πρότερον ὑπὸ τῶν Ο, προσκεδομένη· ἡρμήνευσεν δὲ ὁμοῦς αὐτὴν (καὶ πρὸ τῶν Ο) ὁ Λυσίμαχος ἐν Ἱερουσαλὴμ κτλ. ὡς ἂν εἰ ἐγγέγραπτο πληρέστερον ἢ φράσις· « ἦν ἔφασαν εἶναι μὲν ἤδη (ἐκδεδομένην), ἐρμηνεῦσαι δὲ πρῶτον τὸν *Λυσίμαχον* ». Καὶ τούτου χάριν οἱ περὶ τὸν Δοσίθεον εἰσήνεγκαν καὶ αὐτὸ τοῦ Λυσιμάχου τὸ αὐτόγραφον (ἢ καὶ τούτου κύριον ἀπόγραφον), ἐπικυροῦντες τὸ παρὰ τῶν Ο, προσκεθεῖμενον. Ἢ μᾶλλον τὸ εἶναι ἐκληπτέον ἀπολύτως ἀντὶ τοῦ ὑπάρχει πραγματικῶς, ἔστιν ὄντως, ἵνα ἢ τῆς σημειώσεως οὗτος ὁ νοῦς· « Εἰσήνεγκαν τὴν προκειμένην ἐπιστολὴν (οἱ περὶ τὸν Δοσίθεον πρῶτοι), ἣν ἔφασαν βεβαιοῦντες, ὅτι ἔστι τῷ ὄντι αὕτη ἐκείνη ἢ τοῦ Μαρδοχαίου ἐπιστολὴ περὶ τῶν φρουρῶν, ἣτις μνημονεύεται περιληπτικῶς καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς Ἑσθῆρ » (Θ. §. 20—30). Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν τούτῳ οὐχ ὑπῆρχεν ὀλίγκηρος ἢ ἐπιστολὴ, ὕστερον δὲ ποθεν (μετὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο) ἀνευρέθη, πρῶτον μὲν ἐξερευνηθῶσαν ἀπεδέξατο (τίς ἀμφιβάλλει;), καὶ κατεκύρωσεν αὐτὴν τὸ μέγα τῶν Ἱεροσολύμων Συνέδριον, καὶ προσέθηκε δὲ ταύτην ὑποτάξαν εἰς τὸ ἐβραϊκὸν βιβλίον τῆς Ἑσθῆρ (καίτοι ταύτην, ὡς καὶ ἄλλα τῆς Ἑσθῆρ, οὐκ ἔχει τὰ νῦν ἐβραϊκὸν, οὐδ' ὁ Ἰερώνυμος ἡρμήνευσεν· καθότι καὶ αὐτὸς, μετὰ πολλοὺς αἰῶνας ἐπελθόν, διεφθρηγμένον εὑρηκεν ἐν πολλοῖς καὶ ἑλλειπές τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον τῆς Ἑσθῆρ, περὶ οὗ λέγομεν ἀλλαχοῦ). Ἐν αὐτοῖς δὲ ταῖς Ἱεροσολύμοις (ὅπ' ὅσιν πάντως τοῦ Συνεδρίου) ἐξελλήνισεν τὴν ἐπιστολὴν Λυσίμαχος ὁ Πτολεμαίου (ἐπίσημος ἀνὴρ καὶ γνωστὸς παρ' αὐτοῖς, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῆς ἀπλῆς τοῦ ὀνόματος ἀναφορᾶς), καὶ οὕτως ἐξελληνισμένην ἀπέστειλαν καὶ πρὸς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς· καὶ εἰσήνεγκεν αὐτὴν ὁ ἱερεὺς καὶ λευίτης Δοσίθεος, καὶ Πτολεμαῖος ὁ υἱὸς αὐτοῦ (σημειῶσαι δὲ καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ προσθήκην, καὶ τὴν τοῦ γένους τοῦ Δοσιθέου, πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἐπιστημότητος τοῦ πράγματος). Ἐκείνοι δὲ ταύτην, ὡς ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου κεκυρωμένην, ἀπεδέξαντά τε καὶ προσέγραψαν εἰς τὸ

τέλος τοῦ βιβλίου, ὡς καὶ ταύτην κανονικὴν, ὡς σύγγραμμα τῆς Μαρδοχαίου χειρὸς (οὗτινος νομίζεται καὶ ὅλον τὸ βιβλίον τῆς Ἑσθῆρ) (α). Ἐκτοτε δὲ καὶ ἡ ἐπιστολὴ μετὰ τῆς σημειώσεως ἀπέβη μέρος τῆς Ἑσθῆρ ἐν τῷ κώδικι τῶν Ο, ὅποιαν αὐτὴν εἶχε καὶ ἐφεξῆς ἡ Συναγωγὴ, διατηρεῖ δὲ πάντοτε καὶ ἡ Ἐκκλησία παρ' αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων παραλαβοῦσα. Ὡστε ψευδέστατα συνήγαγον οἱ εἰπόντες, ὅτι μετεφράσθη τὸ τεῦχος ὅλον τῆς Ἑσθῆρ ἐπὶ τοῦ Φιλομήτορος, ἐφ' οὗ μόνη ἡ σημείωσις, ἥ καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ προσετέθη εἰς τὸ τέλος τῆς ὑπὸ τῶν Ο, προεκδομένης ἐρμηνείας τῆς Ἑσθῆρ. ἔχει καὶ ἡ βίβλος τοῦ Ἰωβ (ὡς ἡ τῆς Ἑσθῆρ) ὑποσημείωσιν, αὐτῆς μὲν τῆς συγγραφῆς νεωτέραν, ἐξ ἀρχαίων δὲ χρόνων πρὸς τῷ τέλει τοῦ τεύχους προστεθειμένην (ἣν ἀνέγνων καὶ ἡρμήνευσαν καὶ αὐτοὶ οἱ Ο)· ἀλλὰ τίς ὀρθῶς φρονῶν ἀπὸ ταύτης τῆς σημειώσεως συμπεραίνει, ὅτι ὁ ταύτην γράψας ὁ αὐτὸς συνέγραψε καὶ τὴν βίβλον τοῦ Ἰωβ; Καὶ

(α) Κλημ. Στρωμ. α, 392 (πρὸς. καὶ Ἑσθῆρ Θ, 20, 23, 29. Ὁ δὲ Marchini (l. c. p. 178) καλῶς ἐξέλαβε τὰ χωρία περὶ μόνης τῆς ἐπιστολῆς τῶν φρονῶν βλ. καὶ ὁπισθ. κερ. 5. σελ. 476). Ὁ δὲ σοφὸς Ἰάτιος εἰσάγει τὸν ἱερὸν Ἐπιφάνιον εἰς τὸν Ἑσδραν ἐπιγράφοντα τὴν συγγραφὴν τῆς Ἑσθῆρ (ἐν τῷ περὶ Μετρ. §. 4). Ἄλλ' ἰδοὺ τί λέγει ὁ Ἐπιφάνιος. « Ἐμειναν καὶ ἄλλαι οὗτοι (ἐκ τῶν κβ. βιβλίων τῆς Γραφῆς, εἰς Δ. Πεντατεύχους διαιρουμένων· βλ. σελ. 429), αἵτινες εἰσι, τοῦ Ἑσδρα, μία καὶ αὐτὴ λογιζομένη, καὶ ἄλλη βίβλος, ἥ τῆς Ἑσθῆρ καλεῖται (Ἐπιφ. π. μέτρ. §. 4. σελ. 162. Pelav.). Ὡστε οὐδὲν ἐνταῦθα λέγει ὁ πατὴρ περὶ τοῦ συγγραφῆος τῆς Ἑσθῆρ· ἡ δὲ κατὰ κακὴν ἰσως στίξιν ἀνάγκαις τοῦ χωρίου, τοῦ, αἵτινες εἰσι, τοῦ Ἑσδρα (ἡ ἢ τοῦ Ἑσδρα) μία, καὶ ἄστικτως ἀναγνωσθέντος (αἵτινες εἰσὶ τοῦ Ἑσδρα) ἐγέννησε τὴν ἀπάτην ὅπου ἐκ τοῦ τεσημειωμένου χωρίου τοῦ Ἐπιφανίου. Εἰ δ' ἐκ τούτου πρόπολοι λαβὼν τὴν ἀφορμὴν καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος ἐπίγραφεν εἰς τὸν Ἑσδραν τὸ βιβλίον τῆς Ἑσθῆρ (De Civ. Dei, 18, c. 36. ἐκ δὲ τούτου καὶ Ἰσιδώρος Orig. G. 2.), οὐ πάντως ἐχέγγυος οὐδὲ τοῦ Αὐγουστίνου ἡ μαρτυρία. Οὐδ' ὁ κλεινὸς Eichhorn (Einleit. ins A. Test. I. § 52 καὶ II. §. 511) φαίνεται πάννυ πειθάνως γνωματεύων, ὅτι πάντα τὰ μετὰ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος συγγραφέντα κανονικὰ βιβλία ἐπιγράφονται κοινῶς τὸ ὄνομα τοῦ Ἑσδρα. Ὁ δ' Εὐαίσιος νεωτέρως τοῦ Ἑσδρα φαίνεται νομίζων τὰ κατὰ τὴν Ἑσθῆρ (Χρον. β. πρὸς. Χρονικ. Πατριχ. σελ. 162. καὶ Σύγκελ. σελ. 249). Ἑβραίων δὲ εἰ πλείστοι καὶ διασημότεροι εἰς τὸν Μαρδοχαίου ἀπενέμους τὸ βιβλίον τῆς Ἑσθῆρ. βλ. Huot. I. c. p. 202.

αὐταὶ τοῦ θεοῦ Παύλου αἱ ἐπιστολαὶ ἔχουσιν ἀρχαιοτάτας ὑποσημειώσεις, ἢ ὑπογραφάς, ὑπὸ τῶν πρώτων κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν ὑπογεγραμμένας, πρὸς δῆλωσιν τῆς χώρας, ὅθεν, καὶ τοῦ προσώπου, δι' οὗ ἐστάλησαν ἕκασται τῶν ἐπιστολῶν (α). Ἄν δὲ τινες ἀναστάντες κρίνωσι τὰς ἀποστολικὰς ἐπιστολάς οὐχὶ τοῦ θεοῦ Παύλου γνησίας, ἀλλὰ τῆς χειρὸς ἐκείνης, ἥτις ὕστερον ἐχάραξε τὴν υποκειμένην ἐκάστη σημεῖωσιν, ποῖοι τινες φανήσονται οἱ τοιοῦτοι κριτικοί;

§. κδ. Ἐφεξῆς (§. γ) ὁ Ὁδῖος διασαλπίζει ὡς ἀρχαίαν τὴν εἰς νόμον καὶ προφῆτας βαβυλωνικὴν τριχοτομίαν τῆς Γραφῆς περὶ τῆς προείπομεν (κεφ. ζ. §. ιε. σελ. 429). Ἦδη δὲ καὶ λίαν ἀλγοῦμεν, βλέποντες τὸν σοφὸν Ἀρχιδιάκονον, ὅτι οὐκ ἤρκεσθι μόνον ἀπλῶς ἀναφέρων τὴν περὶ τοῦ θεοῦ Δανιὴλ ἀνοσίαν γνώμην τῶν Πατριάρχων (καθὼς ἐν παρέργῳ, ἢ διηγηματικῶς καὶ ὁ μακάριος ἱερώνυμος αὐτῆς ἐπεμνήσθη) (β), ἀλλὰ καὶ συναφώνησεν ἄσμενος μετὰ τοῦ Βάρ-Μαίμων (ἢ Μαίμονίδου), συνεκβάλλον τὸν Δανιὴλ ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν Προφητῶν εἰς τὴν κατωτέραν τάξιν τῶν λεγομένων Ἀγιογράφων, ἐν οἷς (λέγει) ὁ Δανιὴλ συνηριθμεῖτο καὶ ἄνωθεν ἐξ ἀρχῆς! Ὅθεν οὐδὲ κατὰ τοὺς Ἀντιόχου χρόνους τὰς αὐτοῦ προφητείας εἰς τὴν Συναγωγὴν δεχθείσας ἀποφαίνεται. Οὐδ' ἡδέεσθη καὶ ὁ Δόκτωρ οὐδ' αὐτὸν τὸν Ἰουδαῖον Ἰώσηπον, ὅστις ἀνεκήρυξεν, ὅτι πρόπαλαι καὶ ἀνέκαθεν, ἔτι καὶ κατ' αὐτὸν,

(α) Οἷον· εἰς τὸ τέλος τῆς πρὸς Ῥωμαίους· «Πρὸς Ῥωμαίους ἐγγράφη ἀπὸ Κορίνθου διὰ Φαίβης τῆς διακόνου τῆς ἐν Κεγχρεαῖς ἐκκλησίας». Οὕτω καὶ εἰς τὴν Α. Κορινθ. καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως. Αἱ ὑποσημειώσεις αὗται, ἢ ὑπογραφαί, εὐρίσκονται καὶ ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις ἀντιγράφοις τῆς Ν. Δ. οἷον ἐν τῷ Ἀλφ. Ξανδρινῷ, κτλ. καὶ παρὰ τῷ ἱερῷ Θεοδώρῳ (Ἐρμην. εἰς τὰς Ἐπιστολ.) κτλ.

(β) Ἄλλ' αὐτὸς ὁμοίως ὁ ἱερώνυμος τὸν Δανιὴλ μετὰ τὸν Ἰεζεκιὴλ ἀρίστως ἐτάξεν ἐν τε τοῖς Ἰσομνήμασι, καὶ ἐν τῇ πρὸς Παυλῖνον ἐπιστολῇ, ὡς ἓνα τῶν μεγάλων Προφητῶν ἀριθμῶν. Οὕτως ἀριθμοῦσι τοῦτον ἐν τοῖς αὐτοῦ Κανόσις καταλόγοις πάντες οἱ ἀρχαῖοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας: Μελέτων, Ὁριγένους, Ἀθανάσιος, Γρηγ. Ναζιανζηνός, Ἐπιφάνιος, Ρουφίνος, Ἡλάριος, Ἀυγουστίνος, Γεωργ. Κωνσταντίνος, Ἰννοκέντιος, Παρμ. κτλ. καὶ ἡ ἐν Λατινικῇ Συνόδῳ (Καν. ΝΘ), καὶ ἡ ἐν Καρθαγένης (Καν. ΜΖ).

ανεγίνωσκον οἱ Ἰουδαῖοι τιμῶντες ὡς μέγιστον προφήτην τὸν Δανιήλ. « Ἄπαντα γὰρ αὐτῷ παραδόξως, ὡς ἐνί τινι τῶν μεγίστων εὐτυχῆθη προφητῶν » — Καὶ, « τὰ βιβλία, ὅσα δὴ συγγραψάμενος καταλέλοιπεν, ἀναγινώσκεται παρ' ἡμῖν ἔτι καὶ νῦν, καὶ πεπιστευκάμεν ἐξ αὐτῶν, ὅτι Δανιήλος ὠμίλει τῷ Θεῷ ». Καὶ ὡς ἔξοχον δὲ τῶν προφητῶν αὐτὸν ἀναγράφει. « Οὐ γὰρ τὰ μέλλοντα μόνον προφητεύων διετέλει, καθάπερ καὶ οἱ ἄλλοι προφηταί, ἀλλὰ καὶ καιρὸν ὠρίζεν, εἰς ὃν ταῦτα ἀποδοῖσται. Ὅθεν τὸ τῆς προφητείας ἀκριβές αὐτοῦ καὶ ἀπαράλλακτον ἐποίησε δῆλον » κτλ. (Ἰωσήφ. Ἀρχ. βιβλ. Ι. ια. §. 7. πρὸς. καὶ Θεοδωρήτου ἑρμην. εἰς Δανιήλ πρὸς τῷ τέλει). Ἀλλὰ τίς ἡ χρεια τῶν Ἰωσήφου λόγων; Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Ἰεζεκιήλ τοῦ προφήτου τὴν τοῦ Δανιήλ σοφίαν ἐφανέρωσε, καὶ τὴν δικαιοσύνην, καὶ παρέβαλεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰώθ καὶ τὸν Νῶε (α). Αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν ἀνεκήρυξε προφήτην τὸν θεῖον Δανιήλ, μνημονεύσας « τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιήλ τοῦ προφήτου » (Ματθ. κδ, 15: Μάρκ. ιγ, 14: καὶ Δαν. θ, 27. ιβ, 14). Φανερόν δὲ, καὶ μὴ λέγωμεν ἡμεῖς, ὅτι προφήτην εἶχον τὸν Δανιήλ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐκεῖνοι, πρὸς οὓς ὁ θεάνθρωπος Κύριος ἐλάλει προσφώνων τὴν ῥῆσιν ἐκ τῶν αὐτοῦ προφητειῶν, ὡς κοινῶς ἀνωμολογημένων καὶ δημοσίως ἀναγινωσκομένων. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν α, αἰῶνα μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἐξηγούμενων χρόνων οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Δανιήλ μετὰ τῶν ἄλλων τῶν μεγάλων προφητῶν συνηριθμοῦν, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἐνδιαθήκων Γραφῶν, ὃν αὐτὸς ὠριγένης οὐ μόνον ἐλληνικοῖς ἀλλὰ καὶ ἐβραϊκοῖς ὀνόμασιν ἐμνημόνευσεν (ε). Ὁ δὲ κλεινὸς Ἀρχιεπίσκοπος πάντα ταῦτα παρα-

(α) Ἰεζεκ. ιδ, 14, 20: καὶ κη, 3, πρὸς Θεοδωρήτ. ἑρμην. αὐτῶν. — S. Hieronym. Comment. ibid. — καὶ Grot. καὶ Rosenmüll. in h. l.

(ε) Ὀριγίν. εἰς Ματθ. σελ. 203. Col. καὶ παρ' Εὐσεβ. Ἐκκλ. ἱστ. γ. 25. βλ. ἐπισθ. σελ. 405. Σημειώτεον δὲ, ὅτι ὁ Σιραχίδης τοὺς τρεῖς μεγάλους προφήτας καὶ τοὺς ιβ μνημονεύσας (Σ. Σειρ. μη, μθ), οὐ προσέθηκεν ὀνομασίαν καὶ τοῦ Δανιήλ. Ἄλλ' οὗτος συντομώτερον ἐκφραζόμενος, οὐδὲ τοῦ Ἑσθῆρ (καίτοι τοῦ Νεεμίου ὀνομάσας), οὐδὲ τοῦ Ἰώθ, οὐδὲ τῆς Ἑσθῆρ ἐξ ὀνόματος ἐμνημόνευσεν.

δραμῶν, συνεφώνησε μετὰ τῶν παραπλήκτων ῥαββίνων τῆς Χριστοκτόνου Συναγωγῆς. « Οὔτινες εἰς τὴν αὐτὴν ἀναισχυντίαν ἤλασαν, ὥς καὶ τοῦ χοροῦ τῶν προφητῶν τὸν Δανιὴλ ἀποσχοινίζειν, καὶ αὐτῆς αὐτὸν τῆς προφητικῆς προσκηγορίας ἀποστερεῖν », ὡς εἶπεν ὁ μακάριος Θεοδώρητος (α), οὐχ ἁπλῶς μόνον (ὡς ὁ ἱερῶνυμος) ἀναφέρειν, ἀλλὰ καὶ ἐξελέγχων τὴν μιανρὰν τῶν Ἰουδαίων δόξαν (ὡς ὥφειλε καὶ ὁ Δαλμάτις πατήρ!). Ἀλλ' εἴπερ ὁ κριτικὸς οὕτως ἡσμενίζετο γινώμαις ἀκράτως Ἰουδαϊκαῖς, τί μὴ προσετίθει πάλιν ἐξ αὐτοῦ τοῦ Μαϊμονίδου κἀκεῖνα; ὅτι « Καὶ Δανιὴλ καὶ οἱ Ψαλμοὶ καὶ Ψαλμὸς καὶ Ἑσθέρ, πάντα διὰ Πνεύματος ἁγίου συνεγράφησαν, καὶ πάντα ἐν γένει προφητῶν καλοῦνται » (β). Ἄλλος δὲ τις ῥαββὶς Ἰαχιάδ, ἀνεκήρυξε τὸν Δανιὴλ « καὶ εἰς ἄκρον ὕρον τῶν προφητῶν ἐληλακότα » (γ). Καὶ αὐτοὶ δὲ, τέλος, οἱ Ταλμουδικοὶ καὶ ἄκοντες, προφήτην ἐμαρτύρησαν τὸν Δανιὴλ, καὶ « κρείττονα τῶν αὐτῷ συγχρονισάντων προφητῶν, Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου καὶ Μαλαχίου· διότι οὗτος εἶδεν ὅρασιν προφητικὴν, ἣν ἐκεῖνοι οὐκ εἶδον » (δ). Οὕτω καὶ τοὺς Ἰουδαίους αὐτοὺς, καίτοι παραφρονοῦντας, διέφυγον ὁμῶς ἐν τῇ μεταξὺ καὶ τινα νηφάλια ῥήματα. Καθήσθωσαν λοιπὸν οἱ περὶ τὸν Ὅδιον, καὶ φυλλομετρήτω-

ἴσως δὲ συμπεριέλαβε καὶ τὸν Δανιὴλ μετὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ, (ὅστις ἐκήρυξε τὸν προφήτην τὸν Ἰππαινον). Ἐπεὶ καὶ ἄλλως, ἡ τοῦ Ἰεζεκιήλ μαρτυρία πολλῇ τῆς Σειραχιδῶν σιωπῆς λαμπρότερα καὶ παρ' Ἑβραίοις αὐτοῖς ἀνείη. Μήποτε οἱ καὶ ἐξέπρεσε πρῶτον τὸ ὄνομα τοῦ Δανιὴλ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἑβραίου τεύχους τοῦ Σειράχ; (βλ. Demagistr. ἐκδ. Δανιὴλ κατὰ τὰ τοὺς Ο, pag. 125—127).

(α) Θεόδωρ. Προθεωρ. ἐρμην. εἰς Δαν. σελ. 514. τ. β. ἐκδ. Εὐγεν. Ὅτι δὲ μετὰ τὸν α, αἰῶνα, καὶ ἴσως περὶ τὰ τέλη τοῦ β, ἐξεμάνησαν οἱ μισόχριστοι κατὰ τὸν θεῖον Δανιὴλ (ὡς καὶ τὸν χρόνον τῆς παρουσίας τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ σαφέστατα προβλεπόντων, καὶ τὰ τοὺς χριστοκτόνους μετὰ τὴν ἀπιστίαν καταληφόμενα λυπηρά) κτλ. συμπεραίνεται ἐξ ὧν ὁ μακάριος Θεοδῶρητος προστίθει (αὐτόθι) πρὸς Carpzov. Crit. Sacr. p. 140. καὶ pag. 977. Huet. Dem. Ev. Prop. IV.

(β) Παρὰ Hotting. Thesaur. Phil. L. II. pag. 510.

(γ) Jacliad παρὰ Hotting. ibid.

(δ) In Megilla c. 1. fol. 3. πρὸς Carpzov. Crit. Sacr. p. 977. καὶ Huet. l. c. p. 153.

σαν, ὅσον θέλουσι, τὸ μνηολόγιον τῆς Συναγωγῆς, ἵνα καὶ ἐκ τούτου δεῖξωσι μὴδ' ἐπὶ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Δανιὴλ ἡρμηνευμένον μετὰ τῶν ἄλλων προφητῶν. Καὶ φερέσθω καὶ ὧδε τούτων ἡ κρίσις τὸν τῆς ἀπάτης στέφανον διπλοῦν, ὥς καὶ ταῦτα ψευθεῖσα κακεῖνα, τὰ κατὰ τὸν Ἀντίοχον. Ἄλλοι δὲ τούτων καὶ σοφώτεροι καὶ θερμότεροι προὐχώρησαν καὶ πολὺ πόρρωτέρω, γνωματεύσαντες, ὅτι καὶ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν ἡρμηνεύθησαν αἱ προφητεῖαι τοῦ Δανιὴλ (α). Οὕτω καὶ βαθεῖα σοφία πολλάκις ἡρεθέται καὶ κενεργαί! Περὶ δὲ τῆς κατὰ τοὺς Ο τοῦ Δανιὴλ ἑρμηνείας, πότε, καὶ διὰ τί, καὶ εἴπερ ἀληθῶς ἐγκατέλιπεν αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία, ἀντιτάξασα τὴν κατὰ Θεοδοτίωνα (ὡς ὁδὸς διατείνεται), λέγομεν ἐν τοῖς ἐξῆς (κεφ. I. §. 5. καὶ §. κδ-κε). Ἐνταῦθα μόνον ἐν ἀποροῦμεν πῶς ὁ κριτικὸς, ἐν ᾧ περιστάλπιζε ταύτην δὴ τὴν κατὰ Θεοδοτίωνα τοῦ Δανιὴλ ἀντικατάστασιν ἀντὶ τοῦ κατὰ τοὺς Ο, οὐκ ἔβλεπε συγχρόνως, ὅτι καὶ αὐτὸς λοιπὸν (ὃν μαρτύρεται) ὁ ἱερώνυμος καὶ πᾶσα ἡ Ἐκκλησία ἐπεγίνωσκε τοὺς Ο, ἑρμηνεύσαντας καὶ τὸν Δανιὴλ.

§. κε. Ἀλλὰ βαρυνθεῖς (ὡς εἰκεν) ὁ κριτικὸς, καὶ ἀποδυσπεπτήσας πρὸς τὸ ζητεῖν ἐν ταῖς ἀγίαις τῆς Ἀλεξάνδρειας τοὺς ἐν διαφόροις καιροῖς ιδιώτας τε καὶ μὴ, πεπαιδευμένους καὶ ἀπαιδεύτους, ἐργάτας τῆς τῶν Ο, λεγομένης ἑρμηνείας (§. γ, §. δ, καὶ σελ. 195), παρέδωκε, τέλος, αὐτὴν τοῖς τυχοῦσιν, ὡς λείαν Μυσῶν, παντοῖους τινὰς καὶ παντοδαποὺς εἰς προνομὴν αὐτῆς καὶ λεηλασίαν, οἷον διὰ κηρύγματος, ἐπαρτίαις. Καὶ, « Δεῦρ' ἴτε (κράζει) ὅσοι Αἰγύπτιοι, καὶ ὅσοι Σύροι, καὶ Παλαιστῖναι, καὶ Ἀντιοχεῖς, βέβηλοι

(α) Michaelis Biblioth. IV. p. 30 καὶ Bertholdt übers. und Erkl. des Daniels I. p. 142. πρὸς. De-Wette Lehrb. der histor. krit. Einleit. in die Bibel etc. p. 61. Ἄλλον δὲ τινὰ λῆρον ἔγραψεν ὁ Ῥωμαῖος ἱερίδωρος ὁ Ἰσπαλῶν (Orig. VI. 2), « Ἰεζκιὴλ καὶ Δανιὴλ ὑπότινων σοφῶν ἀνδρῶν συγγεγραφεῖσι παραδίδονται » — Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Schmid ἐσημείωσε (Histor. antiqua et vindicat. canon. etc. p. 263). Ἀλλ' ὥφειλε προσθεῖναι, ὅτι ἡ γελεία γνώμη αὕτη προέβη ἐκ τῶν Ταλμουδικῶν, οἵτινες καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα βαδάζουσιν ἐν Bava bathra. c. 1. Bl. A. Masij praef. Comm. in Jos.

πάντες καὶ ἀνοργίαστοι καὶ χειρῶνακτες, ἅμα καὶ σκάφας ἀνα-
λαβόντες, κατασιγάψατε τὸν ἀρχαῖον τῆς ἱστορίας περίβολον. « Ἐκ-
κεροῦτε, ἐκκεροῦτε ἕως θεμελίων τὸ καθωσιωμένον τέμενος τῶν
πατρῶων περὶ τὰς θείας Γραφὰς παραδόσεων καὶ παντοίων μαρ-
τυριῶν· καὶ εἰσπεσόντες εἰς τὸ ἄδυτον τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας
ἀνάκτορον, ἀρπάσατε καὶ καταδιέλεσθε τὰς ἱερὰς τῶν Ο. βιβλούς,
ὡς ιδιόκτητα σκύλα. Ἡμεῖς δὲ, ὡς ἐπιφανεῖς ἀγωνάρχαι, κατα-
κυροῦμεν αὐτοδίκως ἐφ' ὑμῖν τὴν ιδιοκτησίαν, καίτοι μὴδ' αὐτὰς
ὑμῶν τὰς ὀνομασίας ἔχοντες εἰπεῖν, τίνες καὶ πόθεν ἐστέ· ἄλλ' ἴτε! ».
Τοιοῦτό τι κήρυγμα ἐξέδωκε κατὰ τῆς θυγατρὸς Σιών ἢ θυγάτηρ
τῆς Βαβυλῶνος κριτικὴ, κατατρέχουσα τὴν ἐρμηνείαν οὐχ ἥττον
ἐμπαθῶς, ἢ ὅσον ὁ ἐπιφανὴς Ἀντίοχος τὴν βίβλον τῆς Διαθήκης.
Ἀλλ' εἰς μᾶτην ἐβραγχίασεν ὁ λάρυξ τοῦ κήρυκος. Ἔωλον δὲ τὸ
κήρυγμα καὶ εὐρωσιῶν ἤδη καὶ καθ' ἡμᾶς ὁ φράγγελος διεδέξατο
(καίτοι ἄλλως οὗτος οὐκ ἄπο τρόπου ποιῶν) (α). Ἡ θεία Διαθήκη
ἣν ὁ Κύριος μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας διέθετο πᾶσι τοῖς ἔθνεσι διὰ
τῶν Ο. πρεσβυτέρων, καὶ ἐπεκύρωσεν ὕστερον διὰ τῶν ἁγίων
Ἀποστόλων, τοῦτο τὸ ἐγγραπτὸν κρίμα, ὃ ἐξήγαγε διὰ τῶν ὁσίων
αὐτοῦ, μένει διὰ παντὸς ἀκατάλυτον καὶ ἀβεβήλωτον. « Ἄδικοι δὲ
γραμματεῖς εἰς κενὸν ἐμελέτησαν ».

Μέχρι καὶ τοῦ λατινοβαρβάρου ἀπανθιστοῦ κατήντησεν ὁ πολυ-
γράμματος Ὀδὸς (§. δ), φέρων ἐξ αὐτοῦ λίαν ἀμφίβολον καὶ βεβια-
σμένην μαρτυρίαν, ὅτι ὁ Ἀντίοχος ἠνάγκαζε τοὺς Ἰουδαίους ἑλληνι-
στὶ διαλέγεσθαι (διὸ καὶ τότε λοιπὸν ἐξελληνίζον τοὺς Προφῆτας!).

(α) Οὕτω καὶ οὗτος ὁ σαρὴς Ἰουδαῖος διαφόρων καὶ τόπων καὶ χρόνων καὶ προσώ-
πων ἔργον ἀνακηρύττει τὴν ἐρμηνείαν (βλ. ὁπισθ. σελ. 22). Τὸν «*Ἡσαίαν*» ἐξάγει ἐκ
μέσου τοῦ κατὰ τὸν «*Ἡλιοπολίτην*» νομὸν ἐν τῇ Λεοντοπόλει κτισθέντος «*Ονείλου*»·
τὸν «*Ἰεζεκιήλ*», ἐκ τῆς Κυρήνης, ἢ τινος ἄλλης Ἰουδαϊκῆς ἀπαικίας τῶν ἐν τῇ βορ-
ραιοτέρᾳ Ἀρριχῇ. Τὸν «*Δανιήλ*», ἐκ τινος γωνίας τῆς μικρᾶς Ἀσίας. κτλ. (βλ. Frankel.
l. c. p. 38—41). Οὕτως ὁ «*Ραββῖνος*» κριτικὸς εἰώθειν ἕλπειν πάντα τὰ παρὰ
τοῖς προλαβοῦσι καινοτόμοις ἐξηγήματα ἀποκῆ καὶ σαφῆ συνάγειν καὶ συντιθέναι
πρὸς τὸ σοφιστικώτερον· ὡς ὁ τοῦ χωμικοῦ μάγιστρος, «*ὅστις ἐξωμοποιεῖ, ἔωλον ἔχον*»
ἐπανακλύττων, καὶ λείψανα ἡμίθροτα συντιθεῖς ».

Ἄλλ' ὁ Ἰώσηπος ιστόρησεν, ὅτι καὶ πρὶν ἢ στρατεῦσθαι κατὰ τῶν ἱεροσολύμων ὁ Ἀντίοχος ὑπάρχον ἐλληνίζοντες Ἰουδαῖοι, ὡς ὁ ἀρχιερεὺς Ἰησοῦς, θς Ἰάσωνα εαυτὸν μετωτόμασε, καὶ Ὀνίας ὁ Μεγάλος κληθεὶς, ὅστις καὶ πρῶτος ἐπέσβευσεν πρὸς Ἀντίοχον μετ' ἄλλων τινων, « ἀγλῶντες αὐτῷ, ὅτι βούλονται τὴν ἐλληνικὴν πολιτείαν ἔχειν, — καὶ γυμνάσιον ἐν ἱεροσολύμοις οἰκοδομῆσαι » κτλ. (Ἰώσηπ. Ἀρχ. 1Β. ε. §. 1. πρὸς Β. Μακκ. δ, καὶ ε). βίαν δὲ πρὸς τὸ ἐλληνιστὶ διαλέγεσθαι οὐδεμίαν ἰδίως τοῖς Ἰουδαίοις ὑπ' Ἀντίοχου ἐπενεχθεῖσαν οὔτε τῶν Μακκαβαίων ἢ βίβλος, οὔτε ὁ Ἰώσηπος ιστόρησε. Πᾶν δὲ μάλιστα τὸναντίον ἐστὶ καὶ κατὰ τοὺς Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου χρόνους οἰκοθεν ἡσπάζοντο τὸ ἐλληνίζειν οἱ Ἰουδαῖοι, ἄσμενοι καὶ ἐκ προαιρέσεως, διὰ τὴν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιμιξίαν (α). Καὶ μάρτυς ὁ Ἰουδαῖος ἐκεῖνος, ὃν ὁ Ἀριστοτέλης (κατὰ τὴν Κλεάρχου μαρτυρίαν) εὑρηκεν ἐν Ἀσίᾳ « καὶ τῇ διαλέκτῳ καὶ τῇ ψυχῇ ἐλληνικόν ». Τοιοῦτος ἦν καὶ Ἐξείκας, ἀρχιερεὺς τῶν Ἰουδαίων, ὃν ιστόρησεν Ἰκαταῖος ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Λαγίδου « λέγειν δυνατὸν »· ὁ δ' αὐτὸς τότε « πρὸς τινὰς ἀνέγνω καὶ τὴν (Ἰουδαϊκὴν δηλαδὴ) πολιτείαν, ἣν εἶχε γεγραμμένην » (ἐλληνιστὶ πάντως) (β). Τοιοῦτοι ἦσαν ἐφεξῆς καὶ οἱ ἐπ' αὐτοῦ Λαγίδου, καὶ ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου (ἐφ' οὗ καὶ μέχρις Αἰθιοπίας ἡ ἐλληνικὴ παιδεία διεβεβήκει) (γ), ὅ,τε μέγας ἀρχιερεὺς Ἐλεάζαρος, καὶ οἱ ὅ τῶν Γραφῶν ἐρμηνεῖς. Ἐξ ἐκείνης τῆς σχολῆς ἐξῆλθε καὶ Ἰώσηπος ἐκεῖνος ὁ ἐπὶ τοῦ Πτολεμαίου, τοῦ Α' Εὐεργέτου (μεθ' οὗ συνδιελέγετο ἡδέως ὁ βασιλεὺς. Ἰώσηπ. Ἀρχ. 1β. δ. §. 3. κτλ.), καὶ

(α) Ὅθεν ἀναγράφει καὶ ὁ Μύκης: « Graeca lingua inde a temporibus Alexandri Magni Judaeis ita erat familiaris et cognita, ut ne mo sere esset, qui eam ignoraret ». Mücke De Orig. Version. LXX. p. 49.

(β) Ἰώσηπ. κατ' Ἀπίων. Α. §. 28. Ἀρχιερεὶς δὲ λέγει ὁ Ἰκαταῖος τὸν Ἐξείκας, ὡς τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως (τοιούτος δ' ἦν τότε Ὀνίας ὁ πρῶτος) δεύτερον κατὰ τὸ ἄξιωμα, (βλ. Usset. ad A. M. 3693, καὶ σημ. εἰς Ἰώσηπ. αὐτῶ. Hav.). βλ. καὶ ὑποθ. σελ. 304. — (γ) « Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον Πτολεμαῖον, ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰθιόπων ἔργαμένην, μετασχικῶς ἐλληνικῆς ἀγωγῆς, καὶ φιλοσοφίας » κτλ. Διοδωρ. Γ. §. 6. Τ. Α. σελ. 178, Wes.

ἄλλοι, καὶ Ὀνίας αὐτὸς ὕστερον, ὁ τοῦ κατ' Αἴγυπτον Ὀνείου παράνομος ἰδρυτής, καὶ αὐτὸς ὁ καὶ τὰ ἥθη καὶ τὴν εὐσέβειαν παππύζων Σειραχίδης, οὐχὶ πάντως τῆς Ἀντιόχου μυθώδους βιαο-
διδασκαλίας παιδεύματα γεγονότες! Ταῦτα διδάσκει λόγος ὁρθὸς καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια! Ἡ δὲ τῶν *Latino-barbarorum* ἀποσπασμάτων (*Excerptorum Chronologicorum Latino-barbarorum*) τραυλόφωνος μουσα χαιρέτω. Παράδοξον δὲ καὶ τὸ ποριζόμενον ἀπὸ τοῦ Λυσιμάχου, τοῦ μεταφραστοῦ τῆς (ἥς πάλιν μνημονεύει) φρουραίας ἐπιστολῆς, ἐπιχείρημα τοῦ κριτικοῦ (§. δ.). Ἀλλ' ὦ Ὀδιδε, εἴπερ ὁ Λυσιμάχος οὗτος μιᾶς καὶ μόνης, καὶ ταύτης ὀλιγοστίχου, ἐπιστολῆς πολὺ τῶν Ο κατόπιν (καθὼς λέγεις) γενόμενος ἐρμηνεύς, οὐκ ἀπεσιωπήθη, ἀλλ' ἐγράφη «*χαραχθεὶς ἐν μνήμαϊς κυπαρισσίναις*», αὐτὸς τε καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ἡ πατρὶς, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ἐρμηνεύς, ὁ τὴν ἐρμηνείαν ὕστερον εἰς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς εἰσενεγκὼν Δοσίθεος, καὶ τὸ τούτου γένος καὶ ἐπάγγελμα, καὶ ὁ υἱός, καὶ ὁ χρόνος προσέτι καθ' ὃν εἰσήνεγκε τὴν ἐπιστολὴν, πῶς λοιπὸν οἱ τοσοῦτον περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν ἀκριβεῖς Ἰουδαῖοι ἠδύναντο βαθυτάτῃ σιγῇ παρελθεῖν, εἴ τινες καὶ ἄλλοι, πλὴν τῶν Ο, μετέφραζον (ὡς λέγεις) καὶ ἄλλα τινα βιβλία τῆς Γραφῆς; Ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ τὰ τοιαῦτα παρεῖδεν ἀθεώρητα ὁ σοφώτατος ἀνὴρ· πλάττει δὲ, καθάπερ πηλίνους τινὰς πιθήκους, ὅσους καὶ οἴους καὶ ὅθεν βούλεται τῶν γραφῶν ἐρμηνεῖν καὶ ἀπὸ μιᾶς τινος λέξεως εἰσάγει τούτους ἐπιγινωσκομένους πολλῶ πλεον εὐχερέστερον καὶ βεβαιότερον, ἢ ὅσον οἱ τραγωδοὶ ποιοῦσι τὴν Ἠλέκτραν γνωρίζουσιν τὸν ἀδελφόν. Οὕτω παρέστησε Σύρον, ἢ Συρίζοντα Ἀλεξανδρέα καὶ τὸν ἐρμηνέα τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, παραβιάζων καὶ αὐτὴν τοῦ Ἱερωνύμου τὴν μαρτυρίαν, τοῦ πρώτου καὶ μηδ' ἀκριβῶς εἰσηγησαμένου τὴν συριακὴν τῆς λέξεως ἐκδοχὴν (§. δ. σημ.).

§. κς. Μετὰ ταῦτα μεταβαίνει εἰς τὴν ῥῆσιν τὴν ἐν τῷ προομίῳ τῆς Σοφίας Σειράχ (§. α), ὡς ἀποδείξων καὶ ἐξ αὐτῆς οὐχὶ πάντα τὰ βιβλία τῆς Γραφῆς ἡρμηνευμένα ἐπὶ τοῦ Σειραχίδου.

Καὶ πρῶτον μὲν ἐξετάζει τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἤκμασεν οὗτος ὁ τῆς τοῦ πάππου Σοφίας μεταφραστῆς· καὶ λέγει πιθανά. Εἰ δ' ἐ-
χουσι τὰ λεγόμενα καὶ τινὰς ἀντιρρήσεις (α), ἡμεῖς οὐδὲν ἀντι-
λέγομεν (διότι βλέπομεν ὅτι, καὶ ὁ Σειραχίδης ἐπὶ τοῦ β, Εὐερ-
γέτου τεθῆ, οὐδὲν ὀδιδε ὠφελήσεται)· καὶ κείσθω λοιπὸν ὁ ἐγ-
γονος Ἰησοῦ τοῦ Σειράχ ἐπὶ τοῦ 38 ἔτους τοῦ β, Εὐεργέτου μεθερ-
μηνεύσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν *Πανάρετον* τοῦ πάππου Σοφίαν (β).
Πότε δὲ αὕτη καὶ συνεγρᾶφη ἐβραϊστὶ ὑπὸ Ἰησοῦ υἱοῦ Σειράχ,
ἀδιόριστον καὶ τοῦτο μένει παρὰ τοῖς κριτικοῖς. Οἱ μὲν θέλουσιν,
ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς τοῦ Λάγου βασιλείας, καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς
τοῦ Φιλαδέλφου (γ), ἢ καὶ μικρῶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου
Σίμωνος τοῦ Δικαίου (ὃν μνημονεύει Κεφ. ν. §. 1), καὶ ἐπομένως
περὶ τὸ τέλος τῆς Φιλαδέλφου βασιλείας. Ὁλίγῳ δὲ τούτων ἀπέ-
χουσιν, ὅσοι μικρὸν ὑποκαταβαίνουν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Α, Εὐερ-
γέτου, υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Φιλαδέλφου (περὶ τὸ 234. π. X.).
Πάντων δ' ἀπιθανώτατα χρονολογοῦσιν, ὅσοι κατάγουσι τὴν συγ-

(α) Οἶον· τὸ 38 ἔτος ἐπὶ τοῦ Εὐεργέτου βασιλείας οἱ περὶ τὸν Ἰωνάρετον καὶ μετὰ τὰς Ὀδιδε δειξίς ἐλαχιστάουσιν ὡς σημαίνον, ἢ τὸν χρόνον τῆς εἰς Αἴγυ-
πτον ἀφίξεως τοῦ Σειραχίδου (ἦλθε δὲ κατὰ τὸν ἐπ' Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς
διωγμὸν, καταφυγὼν εἰς Αἴγυπτον, ὡς ὁ Καλμίτης διορίζει (*Preface sur
le livr. d'Eccles.*), ἢ (τὸ πιθανώτερον) τὸν ἀφ' οὗ ὁ πάππος αὐτοῦ Ἰησοῦς
ἐξέδωκεν ἐβραϊστὶ τὸ βιβλίον· Reinhard de vers. Alexandrina etc. Dissert.
1. §. 5. p. 15. Ὁ δὲ Γαλάτης Κλήμης (Clemens) τάσσει καὶ τοὺς χρόνους ἐπὶ
τῆς ἡλικίας τοῦ μεταφραστοῦ, καὶ τὴν ἐρμηνείαν ἐπὶ τοῦ Α, Εὐεργέτου (βλ.
ἀνασκευὴν τῆς τελευταίας διερμηνεύθ. Διαθῆκ. σελ. 56). πρὸς καὶ Herm. Janssens.
Herménent. sacrée etc. p. 181.

(β) «*Πανάρετον σοφίαν τὰς Σολομώντος Παροιμίας ἐκάλουν*» (Εὐσεβ. ἑκ.
ιστ. Δ, κβ.). Εἶπον δὲ καὶ τὴν Σολομώντος Σοφίαν *Πανάρετον* (Ἀθανάσ. ἐν
Συνόψ. καὶ Ἐπιφ. π. Μίτρ.), καὶ αὐτὴν τὴν σοφίαν τοῦ Σειράχ. «*Ἡ πανάρετος
τοῦ Ἰησοῦ*» (Ἱερων. praef. εἰς Παροιμ. Σολ.). Αὕτη δὲ παρὰ τοῖς Λατίνοις ἐπι-
γράφεται *Εκκλησιαστικός, Ecclesiasticus*. διότι περιεχὶ καὶ παροιμίας
καὶ γνώμας πολλὰς, ὡς αἱ Παροιμίαι καὶ ὁ *Εκκλησιαστής* τοῦ Σολομώντος.
Ὅθεν ταύτην ὁ Ρουφίνος καὶ ἄλλοι τινες τῶν Ῥωμαίων ἀπερσιέσθαι εἰς τὸν Σολο-
μῶνα ἀπέκρινον (βλ. Huet. Dem. Evang. Prop. IV. vol. 1. p. 231. καὶ Vales.
annot. in Euseb. n. 1). — (γ) βλ. ἀνασκευὴν τῆς τελευταίας διερμην. Διαθῆκ. σελ. 56.

γραφὴν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Φιλομήτορος (α). Τὸ δὲ χρονικὸν τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπικυροῖ τὴν γνώμην τῶν ἐπὶ τοῦ πρώτου Εὐεργέτου τιθεμένων τὴν πρώτην τῆς Σεираχείου Σοφίας συγγραφὴν, λέγον· « Κατὰ τοῦτον (τὸν ἀρχιερέα Σίμωνα, Ὀλυμπιάδ. ρλζ, τὸ δ, ἦτοι τῷ 18 τῆς Εὐεργέτου τοῦ Α, βασιλείας) Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σεираχ τὴν καλουμένην Πανάρετον Σοφίαν συντάξας, αὐτοῦ τοῦ Σίμωνος ἐμνημόνευσε » (ε). Τοῦτον ἀντέγραψε καὶ ὁ Κεδρηνός. Ὅτι δὲ τῶν ἀρχαίων οὐδεὶς εἶπε τὸν Σεираχίδην ὅτι κατέμειξε καὶ τινα τῶν ἐξ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῆς τοῦ πάππου Σοφίας (ὡς Ὀδῖος ὑπέλαβεν), ἐσημειώσαμεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (σελ. 545) (γ). Πρόσθετε καὶ τὰ τοῦ θείου Ἐπιφανίου « Ἡ Σοφία τοῦ Ἰησοῦ υἱοῦ τοῦ Σεираχ, ἐγγόνου δὲ τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ τὴν σοφίαν ἐβραϊστὶ γράψαντος, ἣν ὁ ἐγγονος αὐτοῦ Ἰησοῦς ἐρμηνεύσας ἐλληνιστὶ ἔγραψε » (δ)· καὶ ταῦτα μὲν οὕτω. Τὴν δ' ἐν τῷ Προλόγῳ

(α) Βλ. Marchini de divinit. et canon. sac. Libr. p. 133—136. πρὸς. Huet. Demonst. Ev. Prop. IV. p. 230. — Schoell. Hist. de la littér. Grec. vol. 3. p. 416. — (ε) Ἀλεξάνδρ. Χρονικ. σελ. 331. Bon. Βλ. καὶ Συγλ. Χρονογρ. σελ. 545. τιμ. α. καὶ ἐν τ. β. σελ. 513. ἐκδ. Bon. τὴν διόρθωσιν τοῦ παρὰ τῷ Συγγελλῷ ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν διεσπαρμένου χωρίου. ἀνθ' οὗ μάλιστα ὁ Σύγκριτος ἐλέγχεται παρὰ Fabric. Biblioth. Gr. vol. 3. p. 720 Harl.

(γ) Ὁ δὲ Βερνσδόρφιος θρασύτερον εὐδ' ὑπάρχει πώποτε τὸ ἑβραϊκὸν πρωτότυπον ἐτόλμῃσεν ἀποφύνασθαι (G. Wernsdorf. Dissert. quod liber Sapientiae etc. Witemb. 1702). Ἀλλὰ τὸ ἑβρ. πρωτότυπον τοῦ Σεираχ ἀπώλετο πρόπαι. Ὁ ἱερώνυμος (praef. in Proverb.) λέγει, ὅτι εἶδε τὸ ἑβραϊκόν. Ὁ δὲ Σαυλὶνγρος εἰς μάτην ὑπέλαβεν ὅτι μεταφράσαν μᾶλλον ἑβραϊκὴν ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ εἶδεν ὁ ἱερώνυμος· τὸ δὲ νῦν παρ' ἑβραίοις φερόμενον (ὡς λέγουσι) μεταφράσις ἐστὶν ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ. Ἄλλο δὲ τι τὸ παρ' αὐτοῖς Ben-Sira. βλ. Fabric. Bibl. Gr. I. c. καὶ Huet. I. c.

(δ) Ἐπιφ. π. Μέτρ. §. δ. βλ. καὶ Αἰρίστ. ας. σελ. 941. πρὸς. Δαμασκηνὸν Ὁρθοδ. Πίστ. Δ. 17. Οὕτως οἱ Πατέρες γράφουσι τὸν ἐρμηνεύσαντα ἔργον ὁμωνύμως πρὸς τὸν πάππον τὸν συγγράψαντα τὴν σοφίαν « Ἰησοῦ υἱὸν Σεираχ » (ὡς αὐτὸς αὐτὸν ὀνομάζει. Σ. Σεיר. ν. 27). « Ἐπιτέλεκε γὰρ ὁ ἐρμηνεύσας τὴν Σοφίαν ἐπὶ τῇ αὐτοῦ (Ἰησοῦ), καὶ τῇ τοῦ πατρὸς (Σεираχ), καὶ τὸ τοῦ πάππου (Ἰησοῦ Σεираχ) ὀνόματι ». Ἀθανάσ. Συνόψ. βλ. ἐπισθ. σελ. 545. Ἐν δὲ τῷ Βατικανῷ καὶ Ἀλεξανδρινῷ ἀπογράφῳ τὸ βιβλίον ἐπιγράφεται (συντομώτερον ἴσως) « Σοφία Σεираχ ». Οὕτω καὶ Νεῖλος ἐπιστολ. 118 (καὶ συνήθως παρὰ πολλοῖς) « Ὁ δὲ σοφὸς Ὑάτιος ὑπέλαβεν, ὅτι τὴν τοῦ πάππου ὀνομασίαν ὑπέδωκεν

λέξιν ἀφόμοιον ὁ μὲν κριτικὸς διώρθωσεν εἰς τὸ ἀφορμὴν (§. 7), ὡς καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ· (οἱ δὲ τινες καὶ εἰς ἐφρόδιον ἔτρεψαν)· ἀλλ' ὅμως τὰ ἀρχαιότατα τῶν ἀντιγραφῶν (ἐξ ὧν καὶ αἱ ἐπισημύονται ἐκδόσεις) ἀφόμοιον ἔχουσι (καὶ τινα, ἐφόμοιον. βλ. τὸ Βατικ. ἐκδ. Βῶς) (α). Καὶ μᾶλλον πιθανώτερον φαίνεται λοιπὸν, ὅτι ἀφόμοιον ἔγραψε γνησίως ὁ Σεираχίδης· καὶ τοῦτο πάλιν ἀντὶ τοῦ ἀφομοίωμα, τουτέστι παράδειγμα, πρὸς ὃ δηλαδὴ καὶ αὐτὸς ἀποθέλων, « ἀναγκασιότατον ἐθέμην (λέγει) προσενέγκασθαι τινα σπουδὴν καὶ φιλοπονίαν τοῦ μεθερμηνεύσαι τὴν δε τὴν βίβλον ». Καὶ ποῖον μὲν ὁ Σεираχίδης ἐνόησεν τοῦτο δὴ « τὸ ποιεῖν παιδείας ἀφόμοιον, ἢ ἀφομοίωμα » (τὸν σύλλογον ἅρα τῶν τότε κατ' Ἀλεξανδρείαν πεπαιδευμένων ἐλληνιστῶν, ζῆλον ἐμποιοῦντα πρὸς μίμησιν, ἢ τινας ἀξιολόγους τῶν ταιούτων συγγραφέας;), ἀδελφον. πρόδηλον δὲ ὅμως καὶ προφανές, ὅτι οἱ κατόπιν τοῦ ἀφόμοιον ἀκολουθοῦντες λόγοι τοῦ Σεираχίδου οὐδόλως συμφωνοῦσι πρὸς τὸ ἀφορμὴν (ὡς διώρθωσεν ὁ κριτικὸς, ὅστις καὶ ἄλλως τὴν λέξιν παρερμηνεύει, παντάπασιν ἀπαίδευτον καὶ τῆς ἐλληνίδος ἄμοιον εἰσάγων εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸν Σεираχίδην!). Καὶ ταῦτα μὲν παροδικώτερα· ἔλθωμεν δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν τοῦ λόγου τὸν σκοπὸν.

§. κζ. Ὁ Σεираχίδης λέγει· « Ὁ Νόμος καὶ αἱ Προφητεῖαι

καὶ εἰς τὸν ἔργον οἱ Πατέρες, διότι ἀναγνόντες ἐν τῷ προλόγῳ « Σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Σεираχ πρόλογος », συνῆκαν τὸ πρόλογος πρὸς τὸ Ἰησοῦ καὶ. Διὸν πτεῖν εὐθὺς μετὰ τὸ Σεираχ. Ἀλλ' ὁ κλεινὸς ἀνὴρ ἡπατὴρ, νομίσας ὅτι δύναται τις Ἑλλήν συνάσαι τὸ πρόλογος πρὸς τὸ Ἰησοῦ, καταλιπὼν ἀσύντακτον καὶ μεμονωμένον τὸ Σοφία. Πρόσθετε, ὅτι καὶ ἐν τοῖς ἐρμηνεύουσιν ἀπογράφῳ ὁ πρόλογος ἀναγινώσκεται προσηγουμένως (Πρόλογος Σοφίας [Ἰησοῦ] Σεираχ). Ὅθεν οὐκ ἁδίως οἱ Πατέρες εἶπον καὶ τὸν ἔργον ἐρμηνεύον τῷ πάππῳ. Ἡ δὲ γνώμη τῶν Ταλμουδικῶν (ὣν φαίνεται προτιμῶν ὁ Ὑάτιος) πλανᾶται πρόφανως. Διότι καταλέγουσι μὲν ἐν τοῖς ἀπογράφῳ (Kethubim) καὶ τινας MA, γνώμας τοῦ Ben-Sira (υἱοῦ Σεираχ)· ἀλλ' ἄγνοοις τούτου τὴν κυριότητα· τὸν δὲ ἔργον λέγουσιν Ἰωσήφον! Huet. I. c. p. 234. — Schoell. I. c. p. 440. — Fabric. Biblioth. Graec. vol. 3. p. 718 Harl. Καὶ ὁ Bochart. (Hieros.) ψευδαισχραρον λέγει τὸ Ben-Sira.

(α) Βλ. Critic. Sac. T. V. p. 7315. ἔπου ὁρθῶς ὁ Γρότιος τὸ ἀφόμοιον προτιμᾷ, καὶ exemplum (παράδειγμα) μεταφράζει.

καὶ ΤΑ ΛΟΙΠΑ τῶν βιβλίων. Ὁ δὲ Ὀδιος ἀντὶ τοῦ « τὰ λοιπὰ » γράφει ΚΑΙ ΛΑΛΑ (alios). Καὶ τοῦτο πάλιν ἐξηγῶν, « τοῦτο δὲ (λέγει) τὸ καὶ ἄλλα οὐκ ἐκλείπτεον ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ πάντων τῶν ἄλλων βιβλίων τῆς γραφῆς· δυνατὸν γὰρ, ὅτι κτλ. » (§. ζ). Οὕτως ὁ κριτικὸς μεταξὺ τοῦ ἀναγκαίου καὶ τοῦ δυνατοῦ, μηδὲν δέον, φιλοσοφῶν, προκρίνει τὸ δυνατόν εἰς ἀναίρεσιν τοῦ ἀναγκαίου. Ὁ Σειραχίδης λέγει ἐν ἄρθρῳ, ΤΑ λοιπὰ καὶ πᾶς τις ἐλληνίζων, εἰδὼς τὴν ὁλοκληρωτικὴν, καὶ ἐπὶ τῶν μάλιστα γνωστών ὀριστικὴν τοῦ ἄρθρου δύναμιν, ἐννοεῖ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ὁλοσχερῶς καὶ διωρισμένως ΠΑΝΤΑ τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς γραφῆς. Ὅλα δηλονότι τὰ (μετὰ τὸν Νόμον καὶ τοὺς Προφῆτας) ὑπόλοιπα βιβλία, τὰ συναπαρτίζοντα τὸ πλήρωμα ὁλοκληροῦ τοῦ ἱεροῦ κώδικος (ἄπερ Ἰωσήπος μὲν καὶ Φίλων ἐπωνόμασαν ὕμνους, οἱ δὲ πολλῶ μεταγενέστεροι Ῥαββίνοι, προστιθέντες καὶ ἄλλα κατ' ἄλλην διαίρεσιν, προσεῖπον Γραφεῖα καὶ Ἀγιόγραφα· βλ. σελ. 428). Ὡστε, ὅ,τι εἶπε ῥητῶς ὁ μικρῷ τοῦ Σειραχίδου προγενέστερος Ἀριστόβουλος, « τὰ διὰ τοῦ Νόμου ΠΑΝΤΑ » (ὀπισθ. σελ. 456), τοῦτ' αὐτὸ εἶπεν ὁ Σειραχίδης, καθ' ὁλομερῆ διαίρεσιν, ἢ κεφαλαιώδη ἀπαρίθμησιν, « τὸν νόμον καὶ τὰς προφητείας καὶ τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων ». Ὁ δὲ Ὀδιος ἀντὶ τοῦ ΤΑ λοιπὰ γράφει ἀορίστως ἄλλα, καὶ ταῦτα πάλιν (ἐπεκτείνων ἐπὶ πλέον τὴν ἀοριστίαν τῆς ποσότητος) ἐπεξηγεῖ κατὰ χρόνον συνεσταλμένον, « ὅσα ἤδη (μέχρι τοῦ Σειραχίδου) προὔπηρχον ἡρμηνευμένα ». « Ταῦτα (λέγει) δυνατὸν ὅτι ἐνόει ὁ Σειραχίδης »! Κρίνον ἤδη, ἀναγνώσα, κατὰ σεαυτὸν, εἴπερ ὁ κριτικώτατος Ὀδιος (ᾧ τινι καὶ ἄλλοι σοφοὶ κατὰ δυστυχίαν παρηκολούθησαν), ἐν ᾧ τοιοιτοτρόπως διέφθειρε τῶν Σειραχίδου λόγων τὸν νοῦν, οὐκ ἐπρέσθευε παρόμοιον ἀξίωμα πρὸς ἐκεῖνο τὸ τοῦ Λυσάνδρου. « Ὅτι τοὺς μὲν παῖδας ἀστραγάλους δεῖ ἐξαπατᾶν, τοὺς δὲ ἄνδρας σοφίσμασι! (α).

(α) Βλ. τὸν Ῥεϊνάρδον (Reinhard De vers. Alexandr. auctor. et pss. §. 5. p. 15)· ὅστις ὀρθῶν ἐξηγῶν τῶς Σειραχίδου λόγους (ὡς ὤφειλε, καὶ τοὺς Ἀριστοβούλου καὶ Ἰωσήπου §. 3), ἀντιλέγει γυναικίως πρὸς τὸν Ὀδιον. (πρὸς καὶ

§. κη. Οὕτω δ' ὁμαλὴν καὶ ὁλισθηρὰν προλεάντας ὁ κριτικὸς τὴν ἐξήγησιν τῆς Σειραχείου ῥήσεως, διέδραμεν ἔπειτα δι' αὐτῆς

Valeken. de Aristob. p. 61). Ὁ δ' ἀρχιερεὺς ὁ Φράγκελος ὁδῶν πρὸς τοῦτο τὸ θεώρημα διδασκάλῳ χρησάμενος, ἀπέδειξε καὶ ἔργῳ, ὅτι «πολλοὶ μαθηταὶ κρείττους διδασκάλων». Ἀρθρ. πρῶτον ὡμολόγησεν ἀγανακτῶν, ὅτι «ἡ προκειμένη ῥῆσις τοῦ Σειραχίδου ἐχορήγησε πολλὴν ὀφείλειαν τοῖς νομιζουσιν ὅτι ὅλη ἡ παλαιὰ Γραφή ἐξελληνίσθη ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου», ἐπεκίρρησε διαστρίψαι τὴν ῥῆσιν τοῦ Σειραχίδου τί λέγων; ἄκουε. «Ὁ Σειράχ ἐκφράζεται ἀορίστως· λέγει γάρ, οὐχ οἱ Προφῆται, ἀλλ' «αἱ προφητεῖαι». Ταῦτα δὲ ἠδύνατο εἶναι χωρὶς τινος προφητικῆς, μεθνημενευμένα πρὸς χρῆσιν ἴσως τῆς συναγωγῆς; ἢ πρὸς ἄλλην χρείαν ἰδιαιτέραν. — Ἐπειτα (λέγει) ὁ Σειράχ ζητεῖ συγνώμην, εἰ μὴ δόξει σύμφωνος ἡ μεταφράσις πρὸς τὸ πρῶτότυπον τῆς τοῦ πάππου σοφίας, καὶ προστίθισιν. «Ὁ γὰρ ἰσοδυναμεῖ αὐτὰ ἐν ἑαυτοῖς ἐκράτιστι λεγόμενα, καὶ ὅταν μεταχθῇ εἰς ἑτέραν γλῶσσαν». Καὶ εὐθὺς ἐπακολουθοῦσιν αἱ ἀνωτέρω λέξεις (αἱ, Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ νόμος καὶ αἱ προφητεῖαι, κτλ.) αἰτινες ἀνάγουντ' ἂν ἐπὶ τὴν καλῶς καὶ εἰς τὴν Χαλδαϊκὴν καὶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐρμηνείαν» (Frankel, l. c. p. 22). Τοιαῦτα σοφιστεύεται ὁ Φράγκελος οὐδόλας φροντίδας, μήπως ἐκ τῆς σοφιστικῆς ἀναφανῇ καὶ τῶν ἀρῶν τῆς ἐλληνίδος γλώσσης, καὶ τῆς ὅλης συμφράσεως ἁμαθίης. Ἀλλὰ Δ) ὁ Σειραχίδης γράφει Αἱ προφητεῖαι, συμπεριέλαβε πάσας τὰς προφητείας, ἥτοι πάντα τὰ βιβλία τῶν προφητῶν. Οὗτοι καὶ ἐν Β, τῶν Παραλειπομένων (16, 32) ἀναγινώσκωμεν (ὅπερ διέφυγε τὸν Φράγκελον) «ἰδοὺ γέγραπται ἐν προφητείᾳ (τοῦτ' ἐστὶν προφητικῇ βιβλίῳ) Ἡσαίου τοῦ Προφήτου» κτλ. Ὅθεν καὶ πάντες αἱ ἀρῶν καὶ δικαιοφρονούντες, τὸ τοῦ Σειράχ «αἱ προφητεῖαι» ἐξηγοῦσι τὰ βιβλία τὰ γεγραμμένα ὑπὸ τῶν προφητῶν (βλ. Schleusn. Thes. V. Test. P. IV. p. 511). καὶ αὐτὸς Ὁδῖος καὶ ἄλλοι πλείστοι τῶν Ὀδῶν ἐπὶ τοῦ Σειραχίδου τετελεσμένην ἤδη τὴν τῶν προφητῶν ἐρμηνείαν ὁμολογοῦσι (βλ. Fabric. Bibl. Gr. T. 3. p. 612. Harl.). Οἱ δὲ, καὶ ὅλων τῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς (Mücke l. c. p. 81.—Ernesti. Inst. N. T. p. 160, κτλ.). Β) Εἴπερ μερικὰ τινὰ κατὰ τὸν Φράγκελον προφητικὰ χωρὶς μεθνημενευμένα νοεῖ ὁ Σειραχίδης, διὰ τί λοιπὸν ἐπέφερε καθόλου καὶ τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων; τί ἄλλο δύναται σημαίνειν τοῦτο τὸ καὶ τὰ λοιπὰ, εἰ μὴ ὅτι καὶ τὰ προμνημονευμένα (ὁ νόμος καὶ αἱ προφητεῖαι), ἦσαν καί τινος ὁλόκληρα μεθνημενευμένα; Γ) Ὁ Σειραχίδης περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐρμηνείας τῆς τοῦ πάππου σοφίας τὸν λόγον ποιοῦμενος, ἐπιφέρει καὶ τὰ περὶ τοῦ νόμου, καὶ τῶν προφητειῶν, κτλ. τὴν ἐλληνικὴν καὶ τούτων ἐρμηνείαν ἐναργῶς καὶ προφανῶς ἐνοῶν. Ὁ δὲ Φράγκελος ἀνάγει τὴν ῥῆσιν καὶ εἰς τὴν Χαλδαϊκὴν ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν. Ὡς ἂν εἴπερ ἐφαίνετο οὐκ ἔχον ὑπονοίας χαλδαϊκῆς ἐρμηνείας ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Σειραχίδου· ἢ ὥσπερ ὡπῆρχε καὶ ἐπὶ Σειραχίδου καὶ ἴχνος τῶν ποῦ μετὰ Χριστοῦ γενομένων χαλδαϊκῶν ἐρμηνειῶν, ἢ παραφράσεων (Ταργουμίων) τῶν Γραφῶν! Τοῦτο δὲ καὶ πρὸς τὸν βιβλικὸν δ' κριτικὸς ἐφεύρατο Φράγκελος.

ἀπόνως και βραδίως, ὡς ἐπὶ κρυστάλλου διαλισθαίνων, και οὕτω πολλῶν βιβλίων τὴν ἐρμηνείαν εἰς τοὺς κατωτάτω κατεκύλισε χρόνους, μέχρις οὗ κατήντησε και εἰς αὐτὰ τὰ πρόθυρα τῶν ἡμερῶν Ἀκύλα τοῦ Σινωπέως (τῷ 120-130 μ. Χ.)· συμπάρεσυρε δὲ και τὸν Ἰώσηπον και τὸν Φίλιωνα μαρτυροῦντας (§. ζ, και η). Ἀλλὰ περὶ τούτων μὲν ἀπηντήσαμεν ἐκεῖ παρὰ πόδας. Περί δὲ τῆς βίβλου τοῦ Ἰωβ (§. θ), και τῆς εἰς αὐτὴν προστεθειμένης σημειώσεως λέγομεν τὰ ἐφεξῆς. Συγγραφέα τῆς βίβλου ταύτης οἱ μὲν λέγουσιν αὐτὸν τὸν Ἰωβ, ἢ τοὺς φίλους αὐτοῦ (α), Συριστὶ μὲν συγγραφείσης τὸ πρῶτον, ἐβραϊστὶ δὲ μεθερμηνευθείσης ὕστερον ὑπὸ τοῦ προφήτου Μωϋσέως (β), εἰς δὲ ἀπονέμουσι και τὴν ἐν τῷ τέλει τῆς βίβλου σημείωσιν (τὴν «*Οὗτος ἐρμηνεύεται ἐκ τῆς Συριακῆς βίβλου*» κτλ.). Ἄλλοι δὲ πάλιν, και οἱ πλείστοι μάλιστα τῶν ἀρχαίων, οὐχὶ μεταφραστὴν, ἀλλὰ πρῶτον συγγραφέα λέγουσι τὸν Μωϋσῆν (γ). Καίτοι μόνον τὴν Πεντάτευχον συγγράψαι τὸν Μωϋσῆν ἄλλοι τε και Ὠριγένης ἀποφαίνονται (δ). Ὁ δὲ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος εἰς τὸν Σολομώντα ἀπέδωκε τὴν συγγραφὴν, ὡς ὁ Πολυχρόνιος βεβαιῶι (προϊμ. Σειρῆς εἰς Ἰωβ). Τῶν δὲ νεωτέρων ἄλλος ἄλλον λέγει τὸν συγγραφέα (ε). Ὁ δὲ Σπαγγέ-

(α) Ὠριγ. κ. Κέλσ. Δ: Gregor. Magn. in Iob. l. c. 1. πρὸς. και Σουίδ. λ. Ἰωβ.

(β) Ὠριγένης, ἐν τοῖς εἰς αὐτὸν ἐπιγραφόμεν. ὑπομνήμ. τοῦ Ἰωβ. — (γ) Μεθόδ. Πατάρ. πρὸς Φωτ. ἀναγ. σλι: Ἐρραῖμ, ὁ Σῦρος ἐν Προλόγ. Συριακ. ἔρμ. (βλ. T. VI. Polyglot. Londin.). Οὕτω και Πολυχρόνιος και Ἰουλιανὸς ὁ Ἀλικαρνασσέως (παρὰ Νικηταί, προϊμ. Σειρ. εἰς τὸν Ἰωβ), και S. Hieron. Epist. ad Paulin. κτλ. Ταύτην ἔχουσι τὴν γνώμην και οἱ βραβυτινοὶ (in Bava Bathra c. 1). Συμφωνεῖ δὲ και Ἰγντίος, ἀποδιδοῦς τὴν συγγραφὴν εἰς ἑνὲς τὸν Μωϋσῆν, ὅτι διέτριβεν ἐν Ἀραβίᾳ (φυγὼν τὸν Φαραῶ), και καθ' ἡμᾶς ὁ Herm. Ianssens l. c. p. 154.

(δ) Ὠριγένης. τ. ε. εἰς Ἰωάν. και Φιλοκαλ. κεφ. ε.

(ε) Οἷον Lutherus και Grotius και Doederlein, τὸν Σολομώντα· Michaelis δὲ και Pgen και ἄλλοι, τὸν Μωϋσῆν· ἄλλοι, τὸν Ἑσδραν. Ὁ δὲ Κόδυρκος (Φίλιππος) Ἰδουμαῖόν τινα προφήτην ὑποπτεύεται τὸν συγγραφέα τῆς βίβλου, κούφους τινὰς λόγους, ὡς λόγους, πρὸς ἄλλων· ἀποκλίνει δὲ, τέλος, εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν (Codurpræf. in Iob). Τούς δὲ τινῶν νεωτέρων βλασφημίας εἰς τῆς θεῆαν βίβλου τοῦ Ἰωβ και παραλήρους ὀνειρωγμῆς, ἀποπειρόμεν. βλ. Huet. Demons. Ev. Prop.

μιος λέγει μὲν αὐτὸν τὸν Ἰωβ, ἢ τινα τῶν φίλων συγγράψαι τὴν βίβλον, κατὰ τὴν πάτριον γλῶσσαν τὴν Ἀραβικὴν (ἦτοι τὴν ἀρχαίαν Συριακὴν)· περὶ δὲ τῆς ἐρμηνείας εἰκάζει κατὰ τοὺς Δαβὶδ ἢ τοῦ Σολομώντος χρόνους ὑπὸ τινος ἐβραίου (πάντως προφητικοῦ) μεθερμηνευθῆναι τὰ τεύχος ἐβραϊστὶ (α). Ἰστε και ἡ σημείωσις, ἔπεται, ὅτι τὸ πρῶτον ἐγράφη ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ, ἦν και οἱ Ο, μετέφρασαν ὡς εὑρον αὐτὴν ἐν τῷ ἐβραϊκῷ κώδικι πρὸς τῷ τέλει τοῦ βιβλίου ὑπογεγραμμένην. Ὁ γε μὴν Ὠριγένης (ἐπιστ. πρὸς Ἀφρικαν.), ἐξ αὐτοῦ δὲ και Ὀλυμπιόδωρος, και τις ἄλλος σχολιαστὴς ἀνώνυμος, εἰς αὐτοὺς τοὺς Ο ἀπέδωκαν τὴν σημείωσιν. Συριακὴν δὲ γλῶσσαν ἐξέλαβον τὴν ἐβραϊκὴν, ἐξ ἧς οἱ Ο και τὰς λοιπὰς ἡρμήνευσαν γραφάς (β). Ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ ὁμωνομία τῆς Συριακῆς πρὸς τὴν ἐβραϊκὴν φαίνεται πως ἀπίθανος.

IV. p. 205. — Wolf Bibl. Hebr. T. 2. p. 103. — Bauer proleg. in Iob. §. IV. ἐν τοῖς Schulz. Schol. in V. Test. vol. VI. etc. Rosenmüll. Schol. in V. T. in comp. red. vol. 4 proleg. in Iob. etc. Καὶ πρὸς ταῦτα δι' Θεόδωρος ὁ Μοφουεστίας ὁ αἰρετικὸς, δριμύς τις κριτικὸς ἀνεφάνη καθ' ὅσα τῆς θεοπνεύτου βίβλου τοῦ Ἰωβ ματαιῶς κατερλύαρχεν, (ὡς και ἄλλα περὶ τὰ θεῖα δόγματα παρεφρόνησε, δι' αὐτὸν και ὑπὸ τῆς Ε, Οἰκουμένης Συνόδου ἀναθέματι καθοποθέθηται). Ἀλλὰ μετὰ 1100 ἐνιαυτοῦς (τίς ἂν ἡλικίαν;) εὑρεν ὁ Μοφουεστίας οἷον ἀπολογητὴν τὸν σοφώτατον Καλμέτην, ὅστις ἐσημείωσεν, ὅτι ὁ Μοφουεστίας ἔαρινε παράλογα περὶ τοῦ Ἰωβ, διότι ἀνέγνωσε τὴν βίβλον κατὰ τοὺς Ο, παρ' οἷς εὑρίσκονται τινα εἰς τοὺς μύθους και τὴν ποιητικὴν ἱστορίαν ἀναφερόμενα. Εἰ δ' ἐδίπλε τὸ ἐβραϊκόν, οὐδὲν ἂν τῶν τοιούτων ἐσημείων (Calm. Diction. de la Bible v. Iob). Ἀλλ' ἡ ἀπολογία αὐτῇ μὴδὲν τὸν ὑπὲρ οὗ γέγραπται ὠρελήσασα, προσέτριψε και μῶμον ἀκρισίας παχείας εἰς τὸν σοφὸν ἀπολογητὴν. Οὐδὲν τῶν οἷς προσέτριπεν ἡ ἀνοία τοῦ Μοφουεστίας λείπει ἐκ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐβραίου· και καθ' ὅσα τοῦτο κεκολλῶνται, ἐλλείπου ἐκείνου τοῦ κειμένου ἐξ αὐτοῦ οἱ Ο μεθερμήνευσαν, οὐδὲν ἔχουσι ταῦτα κοινὸν πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Μοφουεστίας.

(α) F. Spanhem. Hist. Iobi pr. IX. c. 16.

(β) βλ. ὅπισθ. σελ. 308. Σημ. και Huet. l. c. p. 209. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀλυμπιόδωρον τὴν Συριακὴν ἐξέλαβον ἀντὶ τῆς Ἑβραϊκῆς. Οὕτω και B. Μακκ. ιε, 36 «*Ἀδὰρ λέγεται ὁ μὴν (ὁ δωδέκατος παρ' Ἰουδαίοις) Συριακῆ φωνῇ, τουτέστιν, Ἰε ρ α τ κ η*» (βλ. Grot. annot. in h. l.). «*Ἡ γὰρ Ἰουδαία, Συρίας μοῖρα (δὲν και Ἠραβότος B. §. 104. Σύρους λέγει τοὺς Ἑβραίους, και Νόννος συχνάκις). Ἀλλὰ τοῦ δὲ ὅμως πανταχοῦ τῆς Γραφῆς τὸ Συριατὶ κυριωνυμίζεται ἐπὶ τῶν κυρίως Σύρων (ἔβρ. Aramoth), ὡς Δ. Βασ. ιη, 26. Ἑδρ. θ, 7. Δανιὴλ β, 4.*

Πῶς οἱ ἐρμηνεῖς ἐκεῖνοι μηδαμοῦ τῶν ἄλλων ἱερῶν τευχῶν, μηδ' αὐτῆς τῆς Πεντατεύχου, τοιοῦτό τι σημειώσαντες, ἔπειτα προσέθηκαν τὴν ὑπογραφὴν εἰς μόνην τὴν βίβλον τοῦ Ἰῶβ; Ποία δὲ καὶ ὁλῶς ἀνάγκη συνήλασεν αὐτοὺς εἰς τὴν σημείωσιν; Μὴ γὰρ ἠγνόει τις αὐτοὺς ἐκ τῆς ἐβραϊκῆς ἐρμηνεύσαντας καὶ τὸν Ἰῶβ, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς γραφῆς; Πολὺ πιθανωτέρα φαίνεται ἡ γνώμη τῶν ἐκλαδόντων τὴν συριακὴν ἐπ' αὐτῆς κυρίως τῆς παλαιᾶς τῶν Σύρων φωνῆς, καὶ τὴν σημείωσιν ἀπονεμόντων εἰς αὐτὸν τὸν θεῖον Μωϋσῆν (ὡς ὁ Συγγραφεὺς τῶν εἰς Ὠριγένην ἐπιγραφομένων ὑπομνημάτων τοῦ Ἰῶβ ὑπομν. α), ἢ καὶ εἴ τις ἄλλος ἐγένετο πρῶτος ἐκ τῆς Συριακῆς εἰς τὴν ἐβραϊκὴν τῆς βίβλου προφητικῶς ἐρμηνεύς. (ἔχει δὲ καὶ νῦν ἡ βίβλος πολλοὺς Συριασμούς, καὶ Ἀραβισμούς, καὶ Χαλδαϊσμούς, ὡς ὁ ἱερώνυμος παρετήρησεν) (α). Εἰ δὲ πάλιν ὁ Μωϋσῆς οὐχ ἠρμήνευσεν, ἀλλὰ συνέγραψεν αὐτὸς τὸ Ἰῶβειον τεῦχος, οὐδὲν παράδοξον, εἴγε, τὴν ἱστορίαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰῶβ ἀπλούστερον τὸ πρῶτον συριστὶ συγγεγραμμένην εὐρὺν, ἐξεβράϊσεν, εἰς στίχους ἐντείνας (ὡς ἔστιν ἐν τῷ ἐβραϊκῷ), καὶ θεοπνεύστως ἀνέπτυξε, καὶ διετράνωσεν, εἰς παραίνεσιν τοῦ Ἰσραὴλ προσέθηκε δὲ καὶ τὴν σημείωσιν, εἰς δῆλωσιν τῆς πρώτης συνθέσεως τοῦ βιβλίου. Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχη τὸ περὶ τούτου, ἡ σημείωσις, καίτοι πρὸ τῶν Ὠριγένους χρόνων ἐκ τοῦ καὶ ἄλλως κολοθωθέντος ἐβραϊκοῦ ἐκπεσοῦσα (ὅθεν οὐδ' Ἀκύλας αὐτὴν ἔσχε, τοιούτῳ τινι κώδῃ περιπεσών), ὅτι ὁμοῦς ὑπάρχει ἀρχαιοτάτη, μαρτυροῦσι. α) Ὁ παρ' Ἀλεξάνδρῳ τῷ Πολυίστορι μνημονευόμενος ἀρχαῖος καὶ περιεκλής Ἀριστεύς, ὅστις φαίνεται σαφῶς ταύτην ἀναγνόντι ἐξ ὧν λέγει παρ' Εὐσεβίῳ (β). — β) Ὁ Θεοδοσίων, ὅστις ἠρμήνευσε καὶ αὐτὸς τὴν σημείωσιν, τελειοτέρῳ παρὰ τὸν Ἀκύλαν κώ-

(α) S. Hier. praef. in Iob. πρὸς Calmet. Dict. v. Iob. - Rosenmül. l. c. p. 17. — (β) Εὐαγγ. Προπ. θ. σελ. 251. (βλ. καὶ ἐπισθ. σελ. 94 καὶ ἐφεξ. σελ. 529) πρὸς Huet. l. p. 209. - Bonfrer. Praeloq. in tot. Script. Sacr. - Whiston, An Essay, towards restoring the true text of the old Test. etc. p. 56, καὶ τὸν αὐτὸν ἀφορμήν εἰς μάκρον ἀντιθέτοντα Carpzov. Crit. Sacr. p. 812.

δῃ χρησάμενος. - γ) ἔχουσι τὴν σημείωσιν καὶ πάντες οἱ ἀρχαιοτάτοι κώδικες τῶν Ο, καὶ ἡ Ἀραβικὴ ἐρμηνεία, καὶ πᾶσαι αἱ ἐκ τῶν Ο, παλαιαὶ μεταφράσεις. - δ) Ταύτης ὡς γνησίας μνημονεύουσι καὶ αἱ Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ (Ε, Ζ), καὶ Ὠριγένης (ἐπιστ. π. Ἀφρικανόν), καὶ ὁ Χρυσόστομος (παρὰ Νικήτα προοιμ. Σειρ. εἰς Ἰῶβ), καὶ Ἀθανάσιος (Συνόψ.), πέμπτον ἀπὸ Ἀβραάμ τὸν Ἰῶβ ἀριθμῶν (ὡς ἔχει καὶ ἡ σημείωσις), καὶ Θεοφάνης ὁ Κεραμεὺς (ὁμιλ. 27), καὶ ἄλλοι (ἵνα τοὺς περὶ τὸν Πολυχρόνιον, καὶ Ὀλυμπιόδωρον, καὶ Νικήταν ἐν Προοιμ. τῆς εἰς τὸν Ἰῶβ Σειρᾶς, παραλίπωμεν), καὶ αὐτὸς δὲ, τέλος, ὁ (καίτοι ἄλλως περὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰῶβ ἄγαν ἐβραϊσας) φερώνυμος ἱερώνυμος (α). Καὶ μετὰ ταύτης λοιπὴν τῆς σημειώσεως σηννημένην τὴν βίβλον τοῦ Ἰῶβ παρέδωκαν οἱ Ἀποστολοι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἀρίστα συμπεραίνει ὁ Ὀλυμπιόδωρος (ἐνθα ἀνωτέρω). Ὡστε καὶ ὁ κουφολόγος Κόδυρκος διεᾶλθε ψευδῆ, καὶ Ὁδῖος ἠπατήθη τούτῳ πιστεύσας, καὶ συγκατασπᾶσας τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἰῶβ εἰς ὀλίγους τινὰς πρὸ τοῦ Φίλωνος χρόνους! Τούτους ἴσως μιμούμενοι καὶ τινες ἄλλοι τῶν νεωτέρων, πρᾶσθήκαν κατὰ πλεον εἰς τὴν ἀζήλων τῶν διδασκάλων σοφίαν, νομίσαντες τὴν σημείωσιν καὶ αὐτοῦ τοῦ Φίλωνος ὑστερώτερον ἔργον χειρὸς χριστιανικῆς (ε).

§. κθ. Τελευταῖον, καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ψαλμῶν τῆς αὐτῆς

(α) S. Hieron. Quaest. Hebr. in Genes. c. 36. p. 133y. Tom. 1. Τότε δὲ παραγραφόμενος τὴν σημείωσιν ἤλεγξεν ὁ Ὀλυμπιόδωρος. (αὐτὸς). — (β) Bauer proleg. in Iob ubi sup. [Καὶ τοῦτο κερίκασι, διότι ἡ σημείωσις περιέχει καὶ τὸ « γέγραπται δὲ αὐτὸν πάλιν ἀναστήσεσθαι μεθ' ὧν ὁ Κύριος ἀνστήσῃ » (Ἰῶβ, κε, 17). Αὐτοὶ δὲ οἱ σοφοὶ διατείνονται ὅτι περὶ νεκρῶν ἀναστάσεως οὐδ' ὑπὸ Μωϋσεὺς ἐν τῇ Πεντατεύχῳ γίνεται μνεία. Ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀποκρίνεται ἐνθεν μὲν ὁ Κύριος ἡμῶν, ὅτι εἶπε καὶ πρὸς τοὺς Σαδδουκαίους (Ματθ. κε, 29, 31—32), ἐτέρωθεν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰῶβ, προσδοκῶν ἀνάστασιν νεκρῶν (Ἰῶβ, ιθ, 26. πρὸς. ἱερ. κ. Δαν. ιβ, 2). Τοῦτο τὸ « γέγραπται δὲ — μεθ' ὧν ὁ Κύριος ἀνστήσῃ » καὶ ὁ Σουδᾶς αἰνιττόμενος (λ. Ἰῶβ), ἐπάγει « Τοῦτο κερδάνας τῶν αὐτοῦ ἀθλῶν τὸ τελευταῖον καὶ ἴσχατον, τὸ μετὰ Χριστοῦ συναναστήσθαι, καὶ τὸν τῆδε κόσμον θεάσασθαι πάλιν »· ἐλαμβάνει δηλονότι ὁ Σουδᾶς τὸν Ἰῶβ ἀναστάντα καὶ τότε, μετὰ τῶν ἐπὶ τῇ Σταυρώσει ἐγερόμενων ἀγίων. Ματθ. κε, 52, 53].

ἤξιώσεν ὁ κριτικός καὶ τῆς τοῦ Ἰωβ ἐποχῆς, μόνις ἀναδιβάσας αὐτὴν (χωρὶς τιος ἀμφιβολίας!) εἰς ὀλίγω προτερήσαντας πρὸ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ χρόνους· διότι (λέγει) μνημονεύουσι τῶν Ψαλμῶν οἱ θεοὶ Εὐαγγελισταί, καὶ πού καὶ αὐτὸς ὁ Φίλων. Ὅτι δὲ τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Δαβὶδ καὶ ἐφεξῆς ἐν τε τῷ ναφ καὶ ταῖς Συναγωγαῖς ψαλλομένους (βλ. κεφ. ζ, §. κδ) ὤφειλον πάντως καὶ οἱ κατὰ τόπους Ἑλληνισταὶ ψάλλειν παρομοίως ἐν ταῖς προσευχαῖς, κατὰ τὸν πάτριον ἐθισμόν, τοῦτο παρσίδεν ἡ φιλόκαινος Ὀδίου χρονογραφία. Γνωρίζει δὲ τῆς τούτων ἐρμηνείας τὴν ἐποχὴν ἀφ' ὧν εἶπε πρώτων μνημονευσάντων! Καὶ λοιπὸν, κατὰ τὴν ἀσφαλεστάτην ταύτην μέθοδον τοῦ κριτικοῦ, καὶ τὰ Ὁμήρου ποιήματα συνεγράφησαν ὀλίγω πρὸ τῶν Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου χρόνων, διότι πρῶτοι τῶν σωζομένων συγγραφέων οὗτοι μάλιστα μνημονεύουσι τὸν Ὀμηρον. Καὶ λοιπὸν, οὐδ' αἱ βίβλοι τοῦ Ἰωβ καὶ τῆς Ἰουδίθ καὶ τοῦ Τωβίτ' ὑπῆρχον ἐπὶ τοῦ Ἰωσήπου οὐδὲ γοῦν ἐβραϊστὶ συγγεγραμμέναι, διότι τούτων τῶν ιστοριῶν ὁ Ἰωσήπος οὐδόλως ἐπεμνήσθη δι' ὅλης τῆς Ἀρχαιολογίας, ἣν συνέταξεν (ὡς λέγει) « μεταφράζων τὰς Ἑβραίων βίβλους εἰς τὴν ἑλληνίδα γλῶσσαν, καὶ μὴτε προστιθεὶς τι τοῖς πράγμασιν αὐτὸς ἴδιον μὴτ' ἀφαιρῶν » (Ἀρχ. Ι, ι. §. 6). Καὶ λοιπὸν, οὐδ' ἐπὶ τῶν Σειραχιδῶν ὑπῆρχον συγγεγραμμέναι οὔτε τοῦ Ἰωβ, οὔτε ἡ τοῦ Ἰσδρα βίβλος, οὐτ' αὐταὶ τοῦ Δανιήλ αἱ προφητεῖαι, διότι τούτων οὐδενὸς ἐμνημόνευσεν οὐθ' ὁ πάππος Ἰησοῦς, οὐθ' ὁ ἔγγονος ὁ Σειραχίδης (Σ. Σειρ. μδ-μθ). Οὐδ' αὐτὰ, τέλος, τὰ θεῖα Εὐαγγέλια τῶν προτέρων τριῶν Εὐαγγελιστῶν ὑπῆρχον ἐπὶ Ἰωάννου ἐκδοσμένα, διότι ταῦτα (καίτοι πάντως ἰδὼν καὶ ἀναγνοὺς) ὁ θεολόγος Ἰωάννης περῆλθε αἰωπῇ. Συνεγράφησαν δὲ ἅρα τὰ Δ, Εὐαγγέλια διετίαν μόνις, ἡ τριετίαν, πρὸ τῶν Ἀποστολικῶν Πατέρων, οἵτινες αὐτῶν ἐμνημόνευσαν! Εἰς τοιαύτας ἀτοπίας φέρει προφανῶς ἡ σοφὴ τοῦ κριτικοῦ μέθοδος, ἥτις ἐξευρίσκει βεβαίως τὸν χρόνον τῆς ἐρμηνείας ἐκάστου τεύχους τῆς Γραφῆς, ὡς ἐκ τῶν χρόνων τοῦ συγγραφῆς ἐκείνου, ὅστις πρῶτος ἐμνημό-

νευσεν ὀνομαστὶ ταύτην, ἢ ἐκείνην τὴν βίβλον, ἢ καὶ ἐξ αὐτῆς τινὰς περικοπὰς. Ἀλλὰ μὴ οὕτως, ὡς βέλτιστε Ὀδιδε, παραχρόνιζε· « οἶσθα δὲ πάντως καὶ ἄλλον μῦθον ἀμείροκα τοῦδε τοῦσαι »· καὶ δείγματα τῆς ἀληθείας ἔχεις πολλά. Ἐκτιθέμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ἀθρόας τὰς ἀποδείξεις, ὅτι οἱ Ο, μεθρημνέυσαν ὅλα τὰ τεύχη τῆς Γραφῆς.

α) Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς συνέγραψε « περὶ τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ βασιλέων », ἐκ τῶν Βασιλειῶν πάντως, καὶ τῶν Παραλειπομένων, καὶ τῶν ἄλλων δὲ τῶν ἀπὸ τῆς Πεντατεύχου καὶ ἐφεξῆς ιστορικῶν ἀρυσάμενος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συγγραφὴν καὶ χρονολογίαν (βλ. ὅπισθ. κεφ. γ. §. β, κτζ. σελ. 78-94). Πάντα λοιπὸν τὰ βιβλία ταῦτα μεθρημνέυσαν ἐπ' αὐτοῦ οἱ Ο.

β) Ὁ Ἀριστέας ἱστορήσε τοὺς Ο πᾶσαν ἐρμηνεύσαι τὴν Γραφὴν, ἣν πολλάκις καὶ Νόμον ἀπλῶς ὀνομάζει, ὡς ὀνόμαζον αὐτὴν καὶ ἐπ' αὐτοῦ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ μετὰ ταῦτα οἱ περὶ τὸν Φίλωνα καὶ τὸν Ἰωσήπον καὶ οἱ λοιποὶ (α). Ὁ δ' αὐτὸς Ἀριστέας συνέγραψε καὶ ἰδίαν « περὶ τῶν Ἰουδαίων » συγγραφὴν, ἐξ ἧς ὁ Πολύστωρ διέσφωε καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν περὶ τοῦ Ἰωβ ἱστορίαν, μεταγεγραμμένην ἐναργῶς ἐκ τῶν Ο, μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἐν τῷ τέλει τοῦ τεύχους σημειώσεως (βλ. ὅπισθ. σελ. 94. καὶ τόμ. α. σελ. 33). Ὡστε καὶ τὸν Ἰωβ ὀνομαστὶ, καὶ τ' ἄλλα κατὰ συνέπειαν τὰ βιβλία τῆς Γραφῆς βλέπομεν ὑπὸ τῶν Ο, μεθρημνενμένα.

γ) Καλλίμαχος ὁ Κυρηναῖος ποιητῆς, φιλαδέλφῳ σύγχρονος, ἀνέγνω τὴν Πεντάτευχον, τὸν Ἰησοῦν, τὴν βίβλον τῶν Ψαλμῶν, τὸν Ἰερειάν, τὰς Παραομιὰς, κτλ. ὡς φαίνεται ἐκ τῶν σεσημειωμένων ἀπομνημονεύσεων αὐτοῦ (ὅπισθ. σελ. 98—102). Τούτοις πρόσθε καὶ τὸ, « Ἐρευθὸς - οἶαν ἢ ρόδον, ἢ σίβδας κόκκος ἔχει χρῶμα » (εἰς Λουτρά Παλλάδ. στίχ. 27), κατὰ τὸ, « Ὡς Ἀέφυρον ῥοῆς μῆλον

(α) βλ. ὅπισθ. σελ. 430. Ὅθεν καὶ ὁ Καρτεριχθός, « Lex sumitur ita, ut totum Dei verbum, et universam scripturam, seu quaecumque ejus partem, ambitu suo comprehendat ». Gartwright, Mellificum Hebraicum Lib. IV. c. 7.

σου » (Ἰσμ. δ. 3), ἀπὸ τοῦ λεπύρου εἰς τοὺς κόκκους τῆς ροᾶς μετατεθέντος τοῦ πραδείγματος, διὰ τὸ ἐν ἀμφοτέροις ἐρυθροῦν (α).

δ) Καὶ Θεόκριτος ὁ ποιητὴς ἀνέγνω τὰ τεύχη τῆς Γραφῆς, καὶ μάλιστα τὸ τοῦ Ἰσματος (σελ. 103—105).

ε) Καὶ Λυκόφρων ὡσαύτως, καὶ μάλιστα τὸν Δανιήλ, ἐξ οὗ καὶ τὰ περὶ τῶν Ῥωμαίων προφανῶς ἀντέγραψε (σελ. 105—116) (β).

ς) Τοῦτο συμπεραίνεται καὶ περὶ Ἀράτου, καὶ Κλεάνθους, ἐξ ὧν ἔχουσι γραφικῶν ἐννοιῶν. (σελ. 116, 117).

ζ) Καὶ Μανέθων ὁ Αἰγύπτιος εἶδε τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο (σελ. 117).

η) Ἐπὶ τοῦ Φιλοπάτορος Πτολεμαίου (τῷ 245 π. Χ.), κινδυνεύοντων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῶν Ἰουδαίων (γ), ὁ ἐγχώριος ἱερεὺς Ἐλεάζαρος μετ' ἄλλων πρεσβυτέρων προσήχετο, ἐπικαλούμενος τὸν Ὑψίστον βασιλέα, τὸν ἀπολέσαντα τὸν Φαραῶ, καὶ τὸν Σενναχηρείμ (Δ. Βασιλ. ιθ : Β. Παραλειπ. λβ), καὶ ῥυσάμενον τοὺς τρεῖς παῖδας ἐκ τοῦ πυρὸς, τὸν Δανιήλ ἐκ τῶν Λεόντων (Δανιήλ γ, ς), τὸν Ἰωνᾶν ἐκ τοῦ κήτους (Ἰων. α), κτλ. Δηλονότι οἱ Ἄλεξανδρεῖς ἐλλήνισται ἀνεγίνωσκον τότε τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας κατὰ τοὺς Ο.

θ) Πτολεμαῖος ὁ Φιλομήτωρ (τῷ 175 π. Χ.), πρὸς δὲ ὁ διδάσκαλος

(α) Βλ. καὶ Bauers Σχόλ. εἰς Ἰσμ. αὐτόθ.

(β) Βλ. καὶ σελ. 108, τὰ περὶ τοῦ Ἰωνᾶ καὶ τοῦ τριεσπέρος. Τῶν Ἀν' κώφρονος στίχων τούτων μέμνηται καὶ Rosenmüller (in Ionam Prolegomen. VII) ὅστις ὁμῶς (ὡς ἐπίοικε τοῖς ὑψηλοῖς κριτικοῖς) θέλει καὶ αὐτὸς τὰ κατὰ τὸν Ἰωνᾶν πλασθέντα ἐκ τοῦ προϋπάρχοντος πρῶτον, ἴσως, παρὰ τοῖς Φοίνεϊν, ἐκ δὲ τούτων καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας μεταβάλλωντος μύθου τοῦ Ἡρακλέους. Ἀριθμεῖ δὲ καὶ ἄλλους τῶν νεωτέρων σοφῶν κατὰ τὸ μέλλον καὶ ἤττον ὁμοφρονούντας. Ὅτι δὲ ὁ τοῦ Ἡρακλέους μῦθος ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰωνᾶ παρὰ τῶν πολλοῖς αἰῶσιν Ὀμήρου νεωτέρων μυθογράφων ἐπικεικοσμημένος, οὐδὲν περὶ τούτου φροντίζουσιν οἱ κριτικοὶ οὗτοι· προτιμῶσι δὲ μᾶλλον ἐκ Φοινίκων καταγεῖν τὸ (καθὼς τοῦτο καλοῦσι) πλάσμα· διότι περιέχει πράγματα τὴν ἀνθρωπίνην πίστιν ὑπερτεροῦντα (!). Οὕτω « φρεσὶν ἀπίστοις οὐδὲν κινεῖται », κατὰ Πίνδαρον.

(γ) Γ. Μακκαβ. ς. 5—8. πρβλ. καὶ Ἰώσηφ. κατ. Ἀπίων. Β. §. 5. ἐν τῇ ἀσ-
τινικῇ τοῦ ἐλλείποντος χωρίου μεταφράσει ἔπου ὁ μεταφραστὴς ἑντὶ τοῦ
Φιλοπάτορος ἔγραψεν ἐφιστάμενος φύσκων κ.

λος Ἀριστόβουλος προσεφώνησε τὰς εἰς τὸν Μωσείως νόμον ἐξηγήσεις, ἀνέγνω πάντως καὶ αὐτὸς τὸν Νόμον, καὶ τὰ διὰ τοῦ Νόμου πάντα, παρὰ τοῦ διδασκάλου μαθὼν τὴν ἐπὶ τοῦ ἰδίου προγόνου, τοῦ Φιλαδέλφου, περιώνυμον ἐρμηνείαν τῶν Ο.

ι) Αὐτὸς ὁ Ἀριστόβουλος τὴν ὅλην τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν διακηρύττει (σελ. 456).

ια) Ὁ Εὐπόλεμος (κατὰ τοὺς Φιλομήτορος χρόνους) χρονολογήσας « *περὶ τῶν ἐν Ἰουδαίᾳ βασιλείων* », καὶ « *περὶ τῆς Ἡλιού προφητείας* » συγγράψας, ἀναγράψας δὲ καὶ τὰς Σολομώντος πρὸς Χιρὰμ. καὶ τὰς τοῦτου πρὸς ἐκεῖνον ἐπιστολάς, φαίνεται σαφῶς ἀναγνούς καὶ τὰς Βασιλείας καὶ τὰ λοιπὰ τεύχη τῆς Γραφῆς (σελ. 128 κτξ.).

ιβ) Τότε καὶ Ἀντίοχος ὁ Ἐπιφανὴς κατέτρεχε τὴν βίβλον τῆς Διαθήκης, ὅλον δηλαδὴ τὸν κώδικα τῶν κανονικῶν παρ' Ἑβραίοις Γραφῶν (α). Συνεπληρώθη δὲ πάντως ὁ κώδιξ εὐθὺς μετὰ τὸν Ἑσδραῖον κανονισμόν (σελ. 477). Ὅλον λοιπὸν τοῦτον καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς ἀπέστειλε τῷ Φιλαδέλφῳ, καὶ οἱ Ο, μεθρημῆνευσαν, ὅπως εἷς τε τὴν βιβλιοθήκην ἀποτεθῇ καὶ τοῖς ἐκασταχοῦ ἐλληνίζουσιν Ἰουδαίοις εἰς ἀνάγνωσιν διαδοθῇ (σελ. 477). Ἡ μὴπως ὁ Ἀρχιερεὺς καὶ τὸ μέγα τῶν Ἱεροσολύμων συνέδριον ἡμέλουν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ πολλαχοῦ τῆς Οἰκουμένης τοσοῦτων μυριάδων

(α) Βλ. σελ. 471. πρὸλ. καὶ σελ. 127· ὅπου συνεικάσαμεν, ὅτι μετὰ τῆς ἑβραϊκῆς Γραφῆς, καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐρμηνείαν (εὐρισκομένην παρὰ τοῖς τότε κατὰ τὴν Παλαιστίνην Ἰουδαίοις ἐλληνισταῖς), κατέτρεχον πιθανῶς οἱ Συρο-Μακεδόνες ὑπηρέται τοῦ Ἀντίοχου. Τῆς δ' ὑπὸ τῶν Ἑθνικῶν εἰς τὰς Γραφὰς ὑβριστικῆς ἐπιγραφῆς τῶν εἰδωλικῶν μορφωμάτων (αὐτοῦ), φαίνεται καὶ ἄλλο παράδειγμα, τὸ ἐφεξῆς. Ὁ σοφὸς Τύξην (Tychsen, Tentamen de varijs etc. p. 31, 32) διαίρων τοὺς σωζομένους ἑβραϊκοὺς κώδικας εἰς Μοσοριτικούς καὶ Ἀντιμασοριτικούς, προστίθει, ὅτι ἐν τοῖς ὑστέροις τούτοις φαίνονται πολλάκις προσγεγραμμένα ὁμοιώματα ὀρχόντων, σφιγγῶν, ἀρκτων, χοίρων, καὶ ἄλλων ἀκαθάρτων ζώων, εἰκονίζοντα (καθὼς ὑπέλαβε) τὴν Μάσσοραν, ἧπερ ἐχθροὶ τῶν Ἰουδαίων, Σαμαριεῖται τινες, ἰσως, ἡ Σαδδουκαῖοι, πρὸς ὕβριν ἐπεχάρατον (βλ. καὶ Schmid. Hist. antiqu. etc. p. 249). Μοναχοὶ δὲ πάντως οὐκ ἂν ἐξύβριζον οὕτως εἰς τὰς θείας Γραφὰς· (ὑπενόησαν γὰρ οἱ ἁμόναχοι σοφοὶ οὗτοι καὶ μοναχοὺς μεταξὺ τῶν Σαμαριετῶν, καὶ τῶν ἄλλων, οὗς πιθανώτερον αἰτιῶνται).

ἐλληνιστῶν ὁμογενῶν, φθονοῦντες αὐτοῖς τῆς ἐρμηνείας ὁλοκλήρου τοῦ σώματος τῶν κεκανονισμένων θεοπνευστῶν τευχῶν; Ἀλλ' αὐτοὶ καὶ ὕστερον ἐπὶ τῶν Μακκαβαίων ἔγραφον πρὸς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ περὶ τῶν ἱερῶν βιβλίων, διατάσσοντες καὶ τὴν ἐναγχοῦς συστάσαν ἐορτὴν τῶν ἐγκαινίων.

ιγ) Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Φιλομήτορος διαστασιάζοντες οἱ Ἀλεξανδρεῖς Ἰουδαῖοι πρὸς τοὺς Σαμαρείτας περὶ τῆς γνησιότητος μόνου τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἱεροῦ, ἐξέφερον τὰς ἀποδείξεις ἐκ τοῦ *Νόμου* καὶ τῶν (ἐν τοῖς ἱστορικοῖς καὶ προφητικοῖς βιβλίοις ἀναγεγραμμένων) *διαδοχῶν τῶν ἀρχιερέων* (ἰώσ. Ἀρχ. ιγ, 3, §. 4), δηλονότι ἐκ τοῦ κώδικος τῶν Γραφῶν.

ιδ) Ὁ Σεραχίδης ἐν τῷ Προλόγῳ διεκλήρυνεν ἐπ' αὐτοῦ προὔπάρχοντα μεθερμηνευμένα τὸν *Νόμον* καὶ τὰς προφητείας καὶ τὰ λοιπὰ τῶν βιβλίων (σελ. 582). Ταῦτα δὲ καὶ αὐτὸς ἀνεγίνωσκεν, ὡς ἐκ τῆς φράσεως φαίνεται πολλαχοῦ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐρμηνευθείσης Σοφίας τοῦ πάππου Σεράχ (α).

ιε) Ὁ Πολυτίτωρ Ἀλέξανδρος ἀνέγνω τὴν ἱερὰν βιβλίον, καὶ πολλὰ προφανῶς ἐκ τῶν τευχῶν αὐτῆς ἠρύσατο. (σελ. 439, 440) (β).

ις) Οἱ θεῖοι Ἀπόστολοι καὶ ἀνεγίνωσκον καὶ παρέδωκαν εἰς αἰῶνας τῇ Ἐκκλησίᾳ πλήρη καὶ ὁλόκληρον τὸν ἱερὸν κώδικα τῆς παλαιᾶς Γραφῆς, περιέχοντα τὰ τε παρ' Ἑβραίοις *κατοικίζόμενα* ἢ *Κατοικὰ* καὶ βιβλία, καὶ τὰ *Ἀναγινωσκόμενα*, ἢ τετυπωμένα πρὸς ἀνάγνωσιν (2 καὶ *Δευτεροκατοικὰ* τινες εἶπον), περὶ ὧν λέγομεν ἰδίως ἐν τῷ Δ, βιβλίῳ.

(α) Βλ. ὁμοίως. σελ. 581. σημ. τὰ ἐκ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ παράβαλε καὶ Δ. Βασίλ. ζ, 10. ιβ, 3, καὶ Σ. Σερ. μς, 17, 19. — Δ. Βασίλ. ιθ, 35, καὶ Σ. Σερ. μη, 21. — Ψαλμ. ε, 5. ργ, 17, καὶ Σ. Σερ. ις, 18, 19. — Ἰερεμ. α, 5, 40 καὶ τὰ αὐτὰ κατὰ λέξιν ἐν Σ. Σερ. μθ, 7. — Ἰεζεκ. β, 1, καὶ Σ. Σερ. μθ, 8. Πολλὰ χωρία τῶν Παροιμιῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀσματός εὐρίσκονται αὐτολεξεῖ καὶ παρὰ τῷ Σεράχ. Ὅσα τὰ κύρια ὀνόματα, ὅσα μὴ μνημονεύονται παρ' αὐτῷ, γράφονται ἀπαλλάτως, ὡς ἀναγινώσκονται καὶ ἐν τοῖς Προφητικοῖς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς βιβλίοις τῶν Ο. Ἀλλ' ἡ περὶ τούτων θεωρία μακρότερα τοῦ παρόντος.

(β) Τὰ λοιπὰ, τὰ ἐκ τῶν ἰθνηκῶν συναζόμενα συγγραφεῶν ὅλεις ἐν σελ. 130.

ιζ) Ὁ Φίλων ἱστορᾷ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Μωσέως νόμων, εἴχετο πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὰς ἄλλας βίβλους τῆς θείας Γραφῆς, ἀπάσας ἐπ' αὐτοῦ μεθερμηνευμένας, ὡς ὑπῆρχον καὶ ἐπὶ τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ Ἀριστοβούλου, καὶ ἐπὶ τοῦ Σεραχίδου (σελ. 430, 479).

ιη) Καὶ Ἰώσηπος ὡσαύτως ἱστορήσεν ἐρμηνευθέντας ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου τοὺς *Νόμους* καὶ τὰς βίβλους τῶν *ἱερῶν Γραφῶν* (σελ. 438). Τοῦτο καὶ τότε, καὶ πολὺ ὕστερον ἔτι, μέχρι καὶ τῶν Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος χρόνων, ὡμολογεῖ καὶ πᾶσα τῶν Ἰουδαίων ἡ σχολή πρὸς οἷς ἀριθμείσθωσαν καὶ τῶν μεταγενεστέρων Ῥαββίνων οἱ φρονιμώτεροι (σελ. 461).

ιθ) Πάντες οἱ θεῖοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οἱ λοιποὶ συγγραφεῖς, ὅσοι τῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν ἐμνημόνευσαν, πᾶσας τὰς ἱερὰς βίβλους ὑπὸ τῶν Ο διδάσκουσι μεθερμηνευθείσας, μηδ' αὐτοῦ τοῦ μακαρίου πατρὸς Ἰερωνύμου ἐξαιρουμένου, ἐν ὅσοις περὶ τούτων ἐλάλησεν ἀξίως τῆς ἐν αὐτῷ κατοικοῦσης χάριτος τοῦ Θεοῦ.

κ) Πάντες οἱ νεώτεροι κριτικοὶ, καὶ ἄλλοι παντοῖοι σοφοὶ καὶ τῶν Λυτικῶν καὶ τῶν Διαμαρτυρουμένων καὶ Ἀναμορφωτῶν, ὅσοι δικαίως καὶ σωφρόνως κρίνουσι περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν θείων Γραφῶν, τιμῶντες, ἢ θέμις, καὶ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν καὶ τὴν μετ' αὐτῆς ἀλήθειαν, ἀμάραντον συνεπανθούσαν τῷ χρόνῳ, πάντες ἀποδέχονται τὴν ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου γενομένην ἐρμηνείαν ὅλου τοῦ ἱεροῦ κώδικος τῶν Γραφῶν.

§. λ. Ταῦτα λέγει ψηφίζουσα δι' αἰῶνος ἡ σεμνὴ τῆς ἀληθείας φωνή. Κροῖων δὲ τὰ λεγόμενα (§. ιβ) *ψηφίσματα*, μᾶλλον ὀχλητικῆς τυλαίας μύθοις ἢ δόγμασι Πυλαγορῶν εὐκότα, καὶ ὅσα δὲ τῶν μετ' αὐτοῦ συμπλήρων τοιαῦτα γνωματεύματα, « οὐ δῆτα κύκνων, οὐδ' ἀηδόνων μέλη », φωνάς δὲ τινὰς ἀσήμους ὄντας καὶ μαψιδίας, παραπέμπομεν αἰς ὄρος, ἢ εἰς κύμα πολυλοίσθητο θαλάσσης »!

§. λα. Περί δὲ τῶν Ἰουνίου καὶ Ἰουσερίου καὶ Λιγθοφώτου σοφῶν μυθολογιῶν (§. ιγ-ις) μικρὰ τινα σημειώσαντες ἐκεῖ παρὰ πόδας, εὐγνωμονοῦμεν ὁδῶν τῷ κλεινῷ, ὅτι προλαβὼν ἀπῆλλαξεν

ἡμᾶς μακροτέρως εἰς τὴν τούτων ἀπάντησιν φροντίδος, αὐτὸς ἐκθέμενος καὶ αὐτὸς ἐξελέγξας τῶν πλασμάτων τὴν ἀτοπίαν. Οὕτως ἂν ἐξήλεγξεν, εἴπερ ἐβλεπε, καὶ τὰ τοῦ σοφοῦ Τύχηνος (ἢ Τύχσηνος, Tychsen), ὅστις τὸ τοῦ Λιχθοφόρου πλάσμα μετεκώσμησεν εἰς εὐμορφότεραν, ἢ γελοιότεραν πλαγγόνα. Οὗτος ἀποδέχεται μὲν τὴν Ἀριστέου ἱστορίαν ὡς ἀληθινήν (πλὴν τινῶν, φησιν, ὑπερβολῶν, πρὸς τὸν Ἀσικνώτερον τρόπον ἐνυφασμένων), διατείνεται δὲ ὅτι οἱ Ο, καθὼς ἱστόρησεν Ἀριστέας (!), οὐ μεθρημύενυσαν ἑλληνιστὶ τὰς Γραφάς, ἀλλὰ μετέγραψαν καὶ μετεστοιχείωσαν τὰ ἑβραϊκὰ γράμματα εἰς ἑλληνικά, χάριν τῶν ἑβραϊστῶν μὴ ἐπισταμένων ἀναγινώσκειν Ἰουδαίων. Ἐκ δὲ τούτου (λέγει) τοῦ ἑβραιοελληνικοῦ κειμένου γέγονεν οὐ μόνον ἡ Ἀλεξανδρινὴ (τῶν Ο) ἐρμηνεία, ἀλλὰ καὶ αἱ τοῦ Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος. Φέρει δὲ καὶ ἐκ τῶν Τετρουδικῶν ἀποδείξιν τὴν ἑβραϊκὴν φωνὴν Ketib (ἢ περ ἐκείνοις χρῶνται περὶ τῶν Ο) διατεινόμενος, ὅτι ἡ λέξις ἀπλῶς σημαίνει γραφήν, καὶ μεταγραφὴν (α). Ἀλλὰ ταύτην μὲν ὁ Φράγκελος ἀποδείκνυσιν, ὅτι

(α) BL. Ol. G. Tychsen, Tentamen de varijs codicum Hebraicor. Vet. Test. Mss. generibus, a Judaeis et Non-Judaeis descriptis etc. pag. 48, 55, 64. 81—104. Rostochij, 1772. καὶ τοῦ αὐτοῦ Bessreyetes Tentamen von den Einwürfen der Herren M. Brunz, D. Dathe, Hofr. Michaelis etc. Rostock, 1774, καὶ Erster Anhang zu seinem bessreyeten Tentamen, etc. Rostock, 1776. Κατὰ τὴν αὐτὴν χρόνον καὶ ὁ Graffman ἐξέδωκεν Hypomnemata historico-critica ad illustrandam hypothesin de codicibus Hebraeor. Graecis Vet. Test. (Halm, 1774), ὑπερασπιζόμενος τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἑβραιοελληνικοῦ τούτου κώδικος, εἰς τὸ θέλει καὶ αὐτὸς ὑπ' Ἀλεξανδρινῶν γενέσθαι τὴν τῶν Γραφῶν ἑλληνικὴν ἐρμηνείαν. Οὕτως οἱ σοφοὶ οὗτοι ἰδόντες ἐν τοῖς Ὀριγένοις ἑξαπλίς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον ἑβραϊκοῖς ἅμα καὶ ἑλληνικοῖς γράμμασι γεγραμμένον (ἐπερ Ὀριγένης ἐποίησεν, ἴσως δὲ καὶ ἄλλοι τινες Ἰουδαῖοι κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους συνθήκας ἐποίησαν, εὐκολύνοντες εἰς τοὺς πρωτοπείρους μαθητὰς τὴν μάθησιν τῶν δι' αὐτοὺς φωνηέντων καὶ ἀσπίκτων τότε γραφομένων ἑβραϊκῶν λέξεων). Τοῦτο παρρητήσαντες οἱ σοφοὶ, ὠνερεύθησαν καὶ ἐπὶ Φιλαδέλφου ταυτὴν ἑλληνοεβραϊκὴν λέξιν γραφῆν. Εἰ δὲ καὶ ἔβλεπον τ' ἀνάπαικτον γράμμασιν ἑβραϊκοῖς γεγραμμένην τὴν περ' Ἰουδαίους γραμμοεὐθετοῦσαν μετέφρασιν τῆς Πεντατεύχου, καὶ τῆς Βίβλου τοῦ Ἰωῶ (βλ. Hody Libr. IV. pag. 633), τίς οἶδε ποῦν ἄλλον ὄντιον ἐμὲν

σημαίνει καὶ μετάφρασις, ἢ ἐρμηνεία (α). Ὁ δὲ πάλιν, ὃν ὁ Τύξην ἀποδέχεται, Ἀριστέας οὐ μόνον μεταγράφαι λέγει, συνωνύμως τῇ ἐρμηνεύσαι (βλ. ὁπισθ. σελ. 376, 381), ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο γράφει πολλάκις, τὸ ἐρμηνεύσαι, καὶ διερμηνεύσαι, καὶ α μεθερμηνευθῆναι γράμμασιν ἑλληνικοῖς η, καὶ τὴν ἐρμηνείαν δὲ προστίθῃσι, καὶ προσέτι τὴν διασάφειαν. Ὡσαύτως καὶ Ἰώσηπος. Ὁ δὲ Φίλων καὶ διάτορον ἀνακηρύττει τὴν ἐκ θείας ἐπιπνοίας περὶ τὰς ταυτοσημάντους ἑλληνικάς λέξεις συμφωνίαν τῶν ἐρμηνευτῶν. Ἔπειτα, μήπως ὁ Φιλάделφος, καὶ ὁ Φαλκρεὺς Δημήτριος ἐπὶ τούτῳ μόνον ἐπόνουν, ἵνα μεταγραφῇ δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων ὁ κώδης ὁ ἑβραϊκός; τί δὲ καὶ οἱ ἐλληνίζοντες Ἰουδαῖοι κατενόουν ἀναγινώσκοντες ἐν γράμμασιν ἑλληνικοῖς τὰς ἑβραϊκὰς φωνάς; Ἀλλὰ τοῦτ' ἂν ᾔην τὸ αὐτὸ, ὡς καὶ εἴτις τὴν Ὁμήρου φέρ' εἰπεῖν, ποίησιν ἰταλικοῖς, ἢ γερμανικοῖς γράμμασιν ἀπλῶς μεταγράφας, παρέχοι πρὸς διδασκαλίαν τοῖς παισὶ τῶν Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα παραδοξάσματα καὶ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ λεγόμενα ἀναιροῦνται, χωρὶς ἄλλης ἀπαντήσεως. Ἀπῆντησαν δὲ ὅμως πρὸς τὰ Τυξήνια καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ σοφοὶ (β). Ὡσαύτως ἐξήλεγξαν καὶ τὴν δῆθεν ἀπὸ κώδικος Χαλδαίου μετάφρασιν τῶν Ο, οἷαν ἐραντάσθησαν οἱ τὸν Φίλωνα παραναήσαντες (βλ. βιβλ. Α. κεφ. κα. §. η. σελ. 635). Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀσσεκάμπιον ὁρῶντες τὴν ἐν πολλοῖς συμφωνίαν τοῦ Σαμαρειτανοῦ κειμένου τῆς Πεντατεύχου πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, δέον ἐκ τούτου

λον ἀναπλάττειν! Τὸ δ' οὖν φάντασμα τοῦ Τύξηνος καὶ Σχίμδος ὡς εὐάρεστον ὑπόθεσιν ἐμνημόνευσε (Schmid Hist. antiq. etc. pag. 250).

(α) Frankel l. c. pag. 31.

(β) Οἷον Dathe praefat. ad Prophet. minores pag. 23. Halae, 1773. — J. Michaelis Or. Biblioth. P. 5. pag. 48. — Stark in David. Carmin. p. 80. sq. — (Hassencamp) Der entdeckte wahre Ursprung der alten Bibelübersetzungen etc. pag. 77—164. Minden, 1775. — Eichhorn Einleit. in d. Alt. Test. §. 182. — Mücke, l. c. p. 85. βλ. καὶ Fabric. Bibl. Graec. vol. 3. pag. 667. Harl. — Rosenmüllers Handbuch für die Literatur etc. 2 Bd. pag. 3—13, καὶ Horne, An Introduction etc. vol. 2. part. 1. p. 209.

συνιδεῖν τὴν τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου διαφθοράν, ἐν ὅσοις ἀφο-
τέρων (τοῦ τε Σαμαρειτανοῦ καὶ τῆς τούτῳ συμφώνου τῶν Ὁ
μεταφράσεως) διαφέρει, οἱ δὲ μᾶλλον συνήγαγον, ὅτι οἱ Ὁ μετέ-
φρασαν ἐκ τοῦ Σαμαρειτανοῦ! (α). Τοῦτο δὲ ἄρα οὔτε Ἀριστέας
καὶ Ἀριστὸβουλος, οὔτε Σειραχίδης αὐτοὺς, οὔτε Φίλων καὶ Ἰω-
σηπος ἠπίσταντο, οὔτε πᾶσα ἡ κατ' αὐτοὺς Συναγωγὴ τῶν Ἰου-
δαίων, οἵτινες οὐδέποτε «*συχρῶμενοι τοῖς Σαμαρείταις*»,
ἀλλὰ καὶ μισοῦντες αὐτοὺς μῖσος ἀδιάλλακτον, ὅμως τὴν ἐκ τοῦ
Σαμαρειτανοῦ (κατὰ τὸν Ἀσσεκάμπειον μῦθον) ἐξελληνισμένην
Γραφὴν ἐσέβοντό τε καὶ ἀνεγίνωσκον, καὶ ὁμότιμον ἀνεκέρυττον
τῆς ἐβραϊδὸς ἀδελφὴν (β). Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς Ἀσσεκαμπείους

(α) Hassencap, Comment. philologic. critica de Pentateucho LXX. Interpret.
Graeco, etc. Marburg. 1765. καὶ Der entdeckte wahre Ursprung der
alten Bibelübersetzungen etc. pag. 211. καὶ 256. πρὸς. I. B. de Rossi Va-
riac lection. V. Test. vol. 1. proleg. §. 8. — Mücke l. c. p. 82.

(β) Ὁ Ἀσσεκάμπιος φέρει πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ γνώμης καὶ μαρτυρίας
ἐκ τοῦ Ὁριγένους καὶ Ἰερωνύμου, τὰς ἐφεξῆς «*Ἐστὶ δὲ παρ' αὐτοῖς (τοῖς Ἑβραίοις)*
καὶ τὸ ἀνεκφώνητον τετραγράμματον — Κύριος δὲ καὶ τοῦτο παρ' Ἑλλήσιν
ἐκφωνεῖται· καὶ ἐν τοῖς ἀκριβοῦσι τῶν ἀντιγράφων ἐβραϊκοῖς ἀρχαίοις γράμμασι
γέγραπται, ἀλλ' οὐχὶ τοῖς νῦν· φασὶ γὰρ τὸν Ἑσδραν ἐτέροις χρησασθαι μετὰ τὴν
αἰχμαλωσίαν» κτλ. (Ὁριγ. ἐν Ἑξάπλ. Montfauc. Praelim. T. I. p. 86). Ἀγεί καὶ ὁ
Ἰερώνυμος «*Et nomem Domini tetragrammaton in quibusdam Graecis vo-
luminibus, usque hodie, antiquis expressum litteris invenimus*» (prael.
in Lihr. Regum)· τούτ. «*Καὶ τὸ τετραγράμματον ὄνομα τοῦ Κυρίου ἐν τισὶ τῶν
ῥαββίνοις ἑλλήνικοις, μέχρι σήμερον, ἀρχαίοις καὶ ἀρχαίως γράμμασιν εὐρίσκομεν*»·
Ἐκ τούτων οἱ περὶ τὸν Ἀσσεκάμπειον συμπεραίνουσιν, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἐρμηνεύοντες
τῆς Γραφῆς σεβόμενοι τὸ ἀνεκφώνητον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐτόλμων αὐτὸ μεταφράζειν,
ἀλλὰ μετέγραφον ἁπλῶς, καὶ τοῦτο, γράμμασιν ἀρχαίοις (Μωσαϊκοῖς, τοῖς αὐτοῖς
καὶ Σαμαρειτανοῖς). Ἀλλὰ πῶς ἂν ἐκφώνωτο Σαμαρειτανοῖς γράμμασιν, εἰ μετέ-
φραζον ἐξ ἀντιγράφων ἐβραϊκῶν; (Hassencamp. l. c. πρὸς. καὶ Dathij prael. in Wal-
ton Prolegom. p. 49). Ἀπαντῶμεν· α) Ὁ Ὁριγένης ἀντιγράφει λέγων ἁ-
πλῶς καὶ ἀορίστως, ἔνοστον οὐ μόνον ἑλληνικὰ, ἀλλὰ καὶ ἐβραϊκὰ· καὶ γὰρ καὶ
Ἑβραῖοι ἀντιγραφεῖς διὰ τὸ αὐτὸ σέβας ἠδύναντο γράφειν, τὸ τετραγράμματον
ὄνομα (τὸ Ἰεχωβά) τοῖς ἀρχαίοις γράμμασιν (τοῖς Μωσαϊκοῖς), ἀλλ' οὐχὶ τοῖς
νῦν παρ' αὐτοῖς εἰθισμένοις. β) Τοὺς τοιοῦτους ἐβραϊκοὺς κώδικας μιμούμενοι
καὶ τινες τῶν παλαιῶν ἀντιγραφῶν (οὐχ οἱ ἑρμηνεῖς) ἔγραφον ἐν τῇ ἑλληνικῇ (οὐχὶ
πᾶσιν) ἑλληνικοῖς ἀπογράφοις τὸ τετραγράμματον διὰ τῶν ἀρχαίων ἐβραϊκῶν στοι-
χείων (δηλονότι ὅτι τοῦ Ιοδ, Ηε, Βαυ, Ηε). Ἐντέθεν ὁ μαθητὴς τινος τῆς ἐβραϊδὸς

τερατολογίας ἀντείπον μὲν ἰδίως οἱ περὶ τὸν Ἑρνέστην (α)· ἐκσυ-
ρίττουσι δὲ ταύτας συμφώνως καὶ αὐτοὶ τῶν Ο οἱ πολέμιοι
πάντες, ὅσοι τὴν ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ μετάφρασιν τῆς ἐλληνίδος
Γραφῆς ὡπωσδῆποτε καθομολογοῦσιν. Εὕγε, ὦ σοφώτατοι ἀνδρῶν·

βλέποντες ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς βιβλίοις τὰ ἐβραϊκὰ ταῦτα στοιχεῖα παρόμοια πρὸς
τὰ ἐλληνικὰ ΠΠΠ, ἀνεγίνωσκον τὴν λέξιν πι πι τ, ὡς αὐτὸς ὁ ἱερώνυμος, ἐν τῇ
πρὸς Μαρκέλλαν 135 ἐπιστολῇ, μαρτυρεῖ. (Καὶ νῦν δὲ παρ' ἡμῖν ἐν τισιν ἀρ-
χαίαις ζωγραφίαις ἀγίων εἰκόνων, σφάζεται ἡ τοιαύτη γραφὴ ΠΠΠ. Ὁμοιάζουσι
δὲ ταῦτα τὰ γράμματα πρὸς τὰ τοῦ ἐβραϊκοῦ τετραγράμματος, ἀντιστρώφως ἐκ
δεξιῶν πρὸς τ' ἀριστερὰ θεωρούμενα): γ) Αὐτοὶ δὲ οἱ ἐρμηνεῖς, οἱ Ο, τὸ τετρα-
γράμματον ἠρμήνευσαν Κ Ὑ ρ ι ο ς, ὡς αὐτὸς Ὁριγένης ἀνωτέρω διακηρύττει.
Καὶ οὕτω λοιπὸν ἐγράφετο τὸ ὄνομα κοινῶς καὶ συνήθως ἐν πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις
ἐλληνικοῖς χειρογράφοις (παρεκτός τινων, τῶν σεσημειωμένων, ἐν οἷς ἀντιγραφά-
ντινες εὐλαβέστεροι εἰσῆγον τὴν καθ' Ἑβραίου ἀρχαίαν γραφὴν τοῦ τετραγράμ-
ματος). Ὅθεν οὕτε Ὁριγένης αὐτὸς ἐν τοῖς Ἑξαπλοῖς, οὕτε ὁ ἱερώνυμος ἐχρήσαντο
τῇ ἐβραϊκῇ ταύτῃ γραφῇ. δ) Αὐτὸς Ὁριγένης, καὶ αὐτὸς ἱερώνυμος, οἱ ταῦτα
τοὺς περὶ τὸν Ἀσσελάμπιον διδάξαντες, οὐκ ᾔδεισαν ὅτι οἱ Ο, μετῃρμήνευσαν ἐκ
τοῦ Σαμαρειτανοῦ. Πᾶν δὲ μάλιστα τὸναντίον, ἀνακηρύττουσι μυριάκις τὴν ἐκ
τοῦ ἐβραϊκοῦ μετάφρασιν τῶν Ο. ε) Ὁ Ἀριστίας, ὁ Ἀριστόβουλος, ὁ Σεραχίδης,
ὁ Φίλων, ὁ Ἰωσήπος ταῦτα μαρτυροῦσι τρανοφθόγοις στόμασι. Καὶ ἔπειτα ἄρα
ἐφόδρα θαυμάζειν, πῶς ἄνδρες πολυμαθεῖς ἀπώλλουν τὸν χρόνον, ἀναπλάττοντες
φαντάσματα καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἀντιβιβνόντα. Ὁ δὲ κλεινὸς
Δάβιθς φαίνεται καὶ ἴκαν ἀτελὸς, ἐν οἷς ἀντιλήγων πρὸς τὸν γεράσιμον Βάλτιν
τὴν Ἀριστίαν περὶ τῆς ἐρμηνείας ἱστορίαν ἐν πᾶσι σχεδὸν ἀποδεχόμενον
καὶ τιμῶντα, ὁ Ἀλλὰ ταύτην (λέγει) τὴν ἱστορίαν, ἡ μυθολογίαν, ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς
χρόνοις οὐκέτι οὐδεὶς πιστεύει, εἰ μὴ μόνον, ὅστις τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ ψεύδους, ἡ
οὐκ ἐθέλει, ἡ οὐ δύναται διακρίνειν, ἀφ' οὗ μάλιστα Ὁδῖος καὶ Βαν-Δάλης τὸ
μάταιον τούτου τοῦ πλάσματος ἀπέδειξαν ἐναργῶς, (Dath. n. p. 36). Ἀλλ'
εἴπερ ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια ἀποδείκνυτο, καθὼς αὐτὴν ἀπέδειξαν Ὁδῖος καὶ Βαν-
δάλης, καὶ οἱ τοῦτων ὁπαδοὶ καὶ θιασῶται (ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Δάβιθς), προσριλισμη-
θέντες πρὸς ταῖς ἐκείνων ἀποδείξεις καὶ τὴς παρ' αὐτῶν συνεισενεγκέν (οἷαν εἰσέφε-
ρον καὶ περὶ τοῦ Σαμαρειτανισμοῦ τῆς ἐλληνικῆς Γραφῆς), τότε, πᾶν αὐρὸς ἔρρει.
Τότε, πᾶσα μὲν ἱστορικὴ πίστις, συνάμψ, καὶ αὐτὴ μετὰ τῆς Αἰδοῦς, ὥχετ' ἀν ἐξ
ἀνθρώπων. Ἀ θ α ν ά τ ω ν μ ε τ ᾱ φ ὕ λ ο ν, κ α λ υ ψ α μ ῆ ν η χ ρ ὀ α κ α λ ὀ ν ε
ἀκλειέποντο δὲ τοῖς ταλαιπώροις θνητοῖς ἄλγεα λυγρὰ, τὰ τοῦ πανωλεθρον πυθ-
ρυνισμοῦ. Ἀλλὰ, τῷ θεῷ χάρις, ὑπάρχον καὶ κατ' αὐτοὺς τοῦ Δαβὶθ τοῦς χρό-
νους ἄνδρες, πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης σοφοί, εἰτινες καὶ ἤθελον καὶ ᾔδυναντο δια-
κρίνειν, καὶ διέκριναν ἀπὸ τοῦ ψεύδους τὴν ἀλήθειαν, ἐξελέγξαντες τὴν σφριστείαν,
ἥτις καὶ τὸ πιστὸν ἐμῆς αὐτοῦ πολλὰκις ἐπιστῶν ἀποδείξει!

(α) Bl. Ernesti nene theologis. Bibliothek. 6, Bd. 4. Abth. pag. 379.

οὕτω ποιεῖτε. Ἀντιφάσκετε πρὸς ἀλλήλους, μὴ συμφωνοῦντες ἐν πᾶσι κατὰ τῆς ἀληθείας, καὶ καταρρέασετε τὰ ἑτερος ἑτέρου ὑπερήφανα ὑψώματα, τὰ κατεπαιρόμενα καὶ τραχηλιῶντα κατὰ τῆς ἐρμηνείας τῶν θεοφιλῶν Ο, γερόντων! Αὐτοὶ δ' ἐπάδουσιν ἡσυχαι τὸ τοῦ ψαλμοῦδ' « Καταπόντισον, Κύριε, καὶ καταδίελε τὰς γλώσσας αὐτῶν, τῶν λαλούντων ἐν ὑπερηφανείᾳ καὶ ἐξουθενώσει »!

§. β. Ταῦτα πρὸς ἀπάντησιν καὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου τῆς Ὀδισσῆς κριτικῆς, ὑπερκατεσκεύασε μὲν πρῶτος Ὀδισς φιλοτίμως, ἐκ παντοίας συναγείρας πολυμαθείας, καὶ γὰρ (τὸ τῆς παροιμίας) ὀρνίθων ἀμείλξας, ἐπεκόσμησαν δὲ καὶ οἱ μεταγενέστεροι, παντοίους συνεισενεγκόντες ἐράνους, ἀπέδειξαν δὲ ὅμως πλήρες ἐψευσμένων καὶ πλάνων λογισμῶν, καὶ σχεδὸν παρόμοιον τῆς καλλιπύργου πόλεως ἐκείνης, ἣν ἐκ τῶν κακίστων συνοικίσας ὁ Φίλιππος, Πορθηροῦπολιν προσηγόρευσε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Περὶ τῆς φράσεως τῆς τῶν Ο, ἐρμηνείας, ἐξ ἧς οἱ ἐναντίοι πολλὰς ἐπάγουσιν ἀποδείξεις, ὅτι δῆθεν οὔτε ὅλη ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐρμηνευτῶν ἐπιλοπορήθη, καὶ πολλὰ τῶν βιβλίων οὐ μόνον ὁλοκλήρως, ἀλλὰ καὶ κατὰ μέρη διαφόρους ἔσχον ἐρμηνευτάς.

§. α. Κορωνίδα τοῦ β, βιβλίου χρυσῇ, ἢ ἀδαμαντίνῃ, ἐπέθηκεν Ὀδισς ἴδιον κεφάλαιον, ἐν ᾧ, τέλος, καὶ ὡς ἐκ τῆς φράσεως καὶ τῆς τοῦ λόγου συνθήκης (ἢ θέμις, κριτικῶν νόμῳ) κατέζήλεγε διαφόρους τινὰς καὶ ποικίλους γενομένους τοὺς τῆς Γραφῆς ἐρμηνεῖς, ἄλλους ἄλλοτε ἄλλα μεταφράσαντας. Τῶν μὲν οὖν κατοίκων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἑλληνίδος νήσου, τῆς Κρήτης, ποιήσας εἶπε τὰς διαλέκτους ὁ ποιητὴς (Ὀδυσ. Τ. 175).

« Ἀλλῇ δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη » ἐν μὲν Ἀχαιοί, Ἐν δ' Ἐπεσώρητες, — ἐν δὲ Κύδωνες, ἐν δὲ Δωριεῖς, καὶ Πελασγοί »· πλὴν ἀλλ' ἦσαν οὗτοι κατὰ δῆμους γοῦν ὁμόφωνοι

πρὸς ἀλλήλους. Ὁ δὲ κριτικὸς εἰσάγει τοὺς ἑρμηνεῖς οὐ μόνον κατὰ βιβλία διαφέροντας περὶ τὴν λεκτικὴν ἑρμηνείαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τεμάχια, ἢ κεφάλαια, καὶ καθ' ἕκαστον σχεδὸν πολλάκις ἐδάριον· τοιαύτην εὑρηκε ποικιλογλωσσίαν, ἐκ δὲ ταύτης καὶ ποικιλομορφίαν παντοίων Ἑρμηνευτῶν ! Καὶ ἀπέδειξε λοιπὸν τὴν κατὰ τοὺς Ο, Γραφὴν, ὅσον ἐκ τῆς φράσεως, ὁμοίαν τοῦ Τρωϊκοῦ στρατοπέδου, ὅπου « πολὺκλήτοι ἦσαν ἄνδρες », καὶ ὦν « οὐ πάντων ἦεν ὁμὸς θρόος, οὐδ' ἴα γῆρυς » (Ἰλ. δ. 437)· ἢ μᾶλλον, παρομοίαν τῆς παμφωνοπάτης ἐκείνης λαλιᾶς τῶν πρὸς ἀλλήλους ἀξυνέτων πυργοποιῶν τῆς Βαβυλῶνος. Ἡ δὲ τοῦτου δεῖξις, ὅποια τις ἄρα καὶ πόθεν ; ἀκούσωμεν.

§. β. « Ἐπὶ τῆς κελεύσματι (λέγει) τοῦ βασιλέως ἰακώβου τοῦ Α, φιλοπονηθεῖσθαι Ἀγγλικανῆς τῶν Γραφῶν ἑρμηνείας, εἰς ἣν ἄνδρες πλείστοι καὶ οἱ σοφώτατοι, πανταχόθεν τοῦ βασιλείου ἐκλεγέντες, ἐνίδρωσαν, τοιόνδε τι συνέβη. Πρῶτον οἱ μεταφρασταὶ συνέταξαν κανόνας ἀκριβῶς τηρητέους περὶ τὴν ἑρμηνείαν· ἔπειτα διαμερίσαντες τὰ τεύχη τῆς Γραφῆς εἰς τοσάδε τινὰ μέρη, διέταξαν καθ' ἕκαστον μέρος τοσούτους τινὰς ἑρμηνεῖς· καὶ ὅ,τι μεθρημίνευσεν ἕκαστος ἐν χρόνῳ τακτῷ, παρεδίδοτο τοῖς ἄλλοις εἰς ἀνάκρισιν· ἕως οὗ, τέλος, ὅλον τὸ ἔργον, ψήφῳ πάντων ἐγκριθέν, ἐξῆλθεν εἰς φῶς, κοινῷ τῶν πάντων ὀνόματι ἐπιγεγραμμένον. Τοιοῦτοτρόπως ἐνόμισεν ὁ περικλεῆς Βάλτων καὶ τῶν Ο, τὴν ἑρμηνείαν ἀπαρτισθεῖσαν ἐν οβ, ἡμέραις, ὡς φησὶν Ἀριστέας. Ἐντεῦθεν (λέγει) προῆλθε πιθανῶς καὶ ἡ τοῦ ὕψους ἐν τισὶ βιβλίῳ θεωρουμένη διαφορά· τὰ μὲν γὰρ συμφωνοῦσι μᾶλλον πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν (οἷον ἡ *Πετράτευχος*, κατὰ τὸν Ἰερώνυμον, καὶ ὁ *Ιερμίας* [γράφει Ἰζεκιήλ], κατὰ τὸν Ἰσσερίον), τὰ δὲ καὶ μᾶλλον ἀφίστανται κατὰ λέξιν. Ἐντεῦθεν, ἴσως, ἐγεννήθη καὶ τῶν δωματίων τὸ διήγημα· κατὰ μέρος γὰρ ἕκαστος ἐν διαφόροις δωματίοις ἑρμηνεύοντες ὠρισμένον τεμάχιον τῆς Γραφῆς, ἐκονοποιοῦν ἔπειτα καὶ τοῖς ἄλλοις, ἐκφέροντες εἰς τὸ Συνέδριον, ὅπου τὰ κοινῇ κριθέν καὶ δοκιμασθέν ἐκυροῦτο. Ὅθεν (λέγει) οὐ μόνον πιθανὴν, ἀλλὰ

καὶ ἀναγκαῖον ὑπῆρχεν, ἵνα κατὰ μέρος ἕκαστος ἴδιον ἔχωσιν οἰκίσκον, ἢ δωμάτιον, σχολάζοντες κατὰ μόνας περὶ τὴν ἑρμηνείαν, χωρὶς ἐκείνης τῆς βασιλικῆς (οἰκίας, ἢ παστάδος), ἐν ᾗ συνεδριάζον ἀπαξάπαντες κοινῇ συνιόντες ». Ταῦτα ὁ Βάλτων (Προλεγόμεν. κεφ. θ. 10). Ἐγὼ δὲ (φησὶν Ὀδισ) τὴν μὲν περὶ τούτου κρίσιν τοῦ περιχλεοῦς ἀνδρὸς ἐπαινῶ, τὴν δὲ πρόσκλισιν οὐκ ἐπαινῶ. Ὁ γὰρ Ἀριστέας (ὅν ὁ Βάλτων ἐνόμιζε γνήσιον) εἰσάγει τοὺς Ο, κοινῶς ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ φιλοπονοῦντας τὴν ἑρμηνείαν. Ὅτι δὲ τοῦτο βούλεται Ἀριστέας, οὕτω βέβαιον ὑπάρχει τὸ πρᾶγμα καὶ ἐναργές, ὥς οὐκ ἂν ἄλλο γένοιτο βεβαιότερον οὐδὲν (α). Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἑρμηνείᾳ κεῖνται σχεδὸν ἄπειρα (infinita!) μὴ μόνον πρὸς τὴν Ἀριστέου παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν αὐτοῦ τοῦ Βάλτωνος εἰκασίαν ἀριδιήλως ἀντιμαχόμενα.

§. γ. Θῶμεν (λέγει) πρὸς τὸ παρὸν μὴ μόνον αβ, γενομένους, καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως μετακληθέντας τοὺς ἑρμηνεῖς, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς Γραφὰς ὑπ' αὐτῶν διερμηνευθείσας (κατα τοῦτο ψευδέστατον ἐν τοῖς ἐμπροσθεν ἀπεδείξαμεν *ικανῶς καὶ ὑπερικάνως! satis superque!*). Ἀλλ' ἐκ τῶν ἐφεξῆς ἀποδειχθήσεται τρανῶς, ὅτι οἱ ἑρμηνεῖς οὗτοι, ὅσαυδήποτ' ἂν καὶ ἦσαν, ἦσαν διάφοροι παντοδαπῶς. Καὶ γὰρ καὶ τῶν διαφόρων βιβλίων τῆς Γραφῆς, καὶ τῶν διαφόρων δὲ μερῶν ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου οὐχ οἱ αὐτοὶ γεγόνاسι μεταφρασταί. Τοσοῦτον δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλας αἱ ἑρμηνεῖαι διαφωγοῦσιν, ὥστε φαίνεται παντάπασιν ἀπίθανον, ἢ ὅτι διεκοίνωσαν πρὸς ἀλλήλους οἱ ἑρμηνεῖς, ἢ ὅτι κοινῇ ψήφῳ κατεκύρωσαν, ὅσα κατὰ μέρος εἰς τις ἕκαστος ἡρμήνευε. Καὶ ἔπεται ἄρα, ὅτι, καὶ εἰ μὴ γε ὑφ' ἐνός καὶ μόνου

(α) Κατὰ τὸν Ὀδιν! κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲν ἄλλο ψευδέστερον ἔρει, ἀναγνώστᾳ, τὰ προδεδειγμένα διεξιζόντων (σελ. 371). Πλὴν ἀλλὰ καὶ ταῦτα τοῦ Ὀδίου, σχήματά εἰσιν ὑπερβολῆς, οἷα καὶ τὰ ἐφεξῆς ἔρει σφάλματα « ἀπειρα καὶ ἀναρίθμητα » (§. η'), ἐν βιβλίῳ κείμενα πάντως κατ' ἔγκον πεπερασμένων, καὶ μὴ μόνον ἀλέγει σφάλματα, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς λέξεις ἔχοντι πάντως ἀρρυθμίας! Σημ. ἡμετ.

(καθώς ἐνόμισεν ὁ Σκαλίγηρος) πεφίλοπόνηται ὅλη ἡ ἐρμηνεία, ὅλον ὅμως αὐτῆς τὸ κύρος ἐξήρτηται ἐκ τῆς ἀξιοπιστίας ἐνός τινος ἐκάστου ἐρμηνέως καὶ μόνου.

§. 8. Ὅτι δὲ τῆς ἀπάντων τῶν τευχῶν ἐρμηνείας οὔτε συγγραφεῖς, οὔτε γοῦν διορθῶται γεγόνασιν οἱ αὐτοί, δείκνυνται πρῶτον ἐξ ὧν ἄνδρες ἀπεφάναντο σοφοί, διακρίνοντες τὴν ὑπὲρ τὰς λοιπὰς βιβλούς ὑπεροχὴν τῆς ἐρμηνείας τῆς Πεντατεύχου. Αὐτίκα ὁ μακάριος Ἰερώνυμος· « Ἰώσηπος, ὁ τὴν ἱστορίαν τῶν Ου προτιθεῖς, τὰ πέντα μόνον βιβλία τοῦ Μωσέως ὑπ' αὐτῶν ἐρμηνευθῆναι φησι. Ταῦτα δὲ καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν μᾶλλον τῶν ἄλλων πρὸς τὸ ἐβραϊκὸν συμφωνεῖν » (α). Μαρτυρεῖ δὲ καὶ Μάσιος (Ἰερωνύμῳ συμφωνῶν) (β), « ὅτι πλὴν τῆς Πεντατεύχου, τὰ λοιπὰ βιβλία πολλοῖς ἐν τόποις οὕτω διέστραπται, ὥστε παντελῶς ἀπίθανον δοκεῖν, εἴτις καὶ τούτων τὴν ἐρμηνείαν εἰς τοὺς ΟΒ σοφωτάτους ἄνδρας ἀναφέρει. — Μέγιστα γὰρ ἀμαρτήματα περιέχουσιν ἀπὸ τε παραγραμματισμῶν (δηλαδὴ τῶν παρὰ τὸ προσθῆκον γράμμα ἀναγνώσεων τῶν τοῦ πρωτοτύπου λέξεων), καὶ ἀπὸ παρεξηγήσεων προελθόντα, καὶ ἀπὸ μακρῶν περὶ τὰς λέξεις περιγραφῶν. Κρίνω δὲ (λέγει) τὰ σφάλματα ταῦτα τῆς ἐρμηνείας οὐκ ἐκ τῆς γραφῆς τῶν καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκῶν κωδίκων (ἵνα μή τις ἀντιπροτείνει τὰς ἐν τούτοις εἰσφρησάσας ἀμαρτὰδας τῶν ἀντιγραφῶν, καὶ τὰς νεωτέρας τῶν ἐβραίων στίξεις, καὶ τὰς Μασοριτείου προσθήκας τῶν φωνηέντων καὶ προσφιδίων, ἧ καὶ τὰς ἔκοντι καὶ ἐξεπίτηδες [ὡς θέλουσί τινες, αἷς ἐγὼ μέχρι τοῦ νῦν οὕτω συνήνεσα] γενομένας ὑπὸ τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων περὶ τὸ κείμενον ἀλλοιώσεις καὶ διαφθοράς)· ἀλλ' αὐτὰ τὰ πράγματα ρηθῶσι σαφῶς πολλὴν πολλάκις καὶ ἄτοπον διαφωνίαν αὐτῶν τῶν λέξεων καὶ φράσεων, αἷς ἐχρήσαντο ἐκεῖνοι οἱ ἐρμηνεῖς. —

(α) Hieron. Quest. Hebr. in Genes. [Ἀλλ' εἰπερ ἐπὶ τῆς Ἰωσήπου μαρτυρίας ἐπιστηρίζει τὴν ἰδίαν γνώμην (ὡς εἶπεν) ὁ Πατήρ, φρεῦδα συνῆξε! Βλ. ἐπισθ. σελ. 439. Σημ. ἡμετ.]

(β) Masius Praefat. in Graec. Edit. Josuae.

Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχη τὸ περὶ τούτων, ἂν τις μ' ἐρωτήσῃ τί ποτε φρονῶ περὶ τῶν Ο, μηδὲν ἀποκρυψάμενος ὁμολογήσω, ὅτι ἡ ἐρμηνεία αὕτη, ὅταν αὐτὴν ἀναγινώσκω, ἐν πολλοῖς τισι χωρίοις ἀφυστάτη μοι δοκεῖ καὶ τηλικούτων ἀνδρῶν ἀναξιωτάτη· ἐν ἄλλοις δὲ πάλιν θείαν αὐτὴν εὐρίσκω, καὶ μᾶλλον ὑπὸ προφήτων, ἢ ὑπὸ κοινῶν ἐρμηνέων ἐξηγημένῃ. Τοιαῦτα ὁ Μάσιος (α).

§. ε. Μετὰ δὲ τὴν Πεντάτευχον (ἐπισυνείρει ὁδῖος), μεταξὺ τῶν ἄλλων τευχῶν τὴν τοῦ Ἰεζεκιὴλ ἐρμηνείαν πρωτεύουσαν μάλιστα, καὶ πρὸς τὸ ἐβραϊκὸν πλησιεστάτην μαρτυρεῖ πάλιν ὁ Ἱερώνυμος, ὅστις ἐκ τούτου καὶ τὸ διάφορον τῶν ἐρμηνέων οὐκ ἀπεικόντως συνάγει λέγων. « Καὶ ἡ κοινὴ τοῦ Ἰεζεκιὴλ ἐκδόσις οὐ πολὺ ἀπέχει τοῦ Ἑβραϊκοῦ. Ὅθεν καὶ πάνυ θαυμάζω διὰ ποίαν αἰτίαν, εἴγε τοὺς αὐτοὺς ὄλων τῶν βιβλίων ἔχομεν ἐρμηνεῖς, ἐν ἄλλοις μὲν οὗτοι τὰ αὐτὰ, ἐν ἄλλοις δὲ παρηλλαγμένα μετέφρασαν » (β).

§. ς. Ἡ δὲ κατὰ τοὺς Ο, λεγομένη τοῦ Δανιὴλ ἐρμηνεία τοσοῦτοις ὑπὲρ τὰς τῶν ἄλλων βιβλίων ἀμαρτήμασιν ἐβρυσεν, ὥστε παντελῶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐξερρίφθη, ἀντικατασταθεῖσιν τῆς κατὰ τὸν Θεοδοτίωνα! Ἄκουε πάλιν τὸν ἀριστον ἄνδρα, τὸν Ἱερώνυμον. « Τὸν προφήτην Δανιὴλ αἱ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαι οὐκ ἀναγινώσκουσι κατὰ τοὺς Ο, χρῶνται δὲ τῇ τοῦ Θεοδοτίωνος ἐκδόσει. Διὰ τί δὲ τοῦτο συμβέβηκεν, ἀγνοῶ (γ). Εἴτε διότι

(α) Ὁ δὲ σοφὸς Ἑρμείστης καὶ ὡς ἐκ τοῦ Ἑλληνισμοῦ κρίνων, εὐρίσκει τὴν ἐρμηνείαν τῆς Πεντατεύχου καὶ τῶν Παροιμιῶν, μᾶλλον ἢ ἑλληνικωτέραν, παρὰ τῆς τῶν ἄλλων βιβλίων τῆς Γραφῆς· ὅθεν καὶ τοὺς ἐρμηνεῖς ἐκείνων τῶν τευχῶν ἄλλους ὑπέλαβε διαφόρους παρὰ τοὺς τῶν λοιπῶν. (Ernest Institut. Interpret. N. T. p. II. c. 7). Ἀλλ' ἡ τοιαύτη περὶ τὸν Ἑλληνισμὸν τῶν κανονικῶν τῆς Γραφῆς τευχῶν βιβλιογραφία τοῦ κριτικοῦ ματαιαία καὶ ψευδής· ἐξελέγχεται ἐκ τῆς ἀκριβεστάτης τῶν διαφόρων χωρίων παραβολῆς. Τῷ δ' οὖν Ἑρμείστῃ καὶ Κνάππῳ συνεφώνησε (Knapp, Disput. De Versione Alexandrina etc. Halae 1775). Καὶ ὁ Μύκης συνυποκρίκει (I. c. p. 78). Σημ. ἡμετ.

(β) Hieron. Praef. in Ezech. πρβλ. Usser. Epist. ad Capell. p. 215.

(γ) Ἀλλ' ἔγωγε προχθίζω, ὃ φερώνυμος Πάτερ, καὶ ἀνεκάλυψεν (ὡς καυχᾶται) τὴν αἰτίαν, ὃ ἀρχирабѣице· Φράγκελοις. « Ἐξ ἀμνημονεύτων (λέγει) χρόνων ἡ κατὰ

Χαλδαϊκῆς τῆς φράσεως οὐσης » (εἰς ἣν ἔγραψε δὴλονότι ὁ Δανιὴλ) « καὶ κατὰ τινὰς ἰδιωτισμοὺς διαφερούσης παρὰ τὴν ἡμῖν συνήθη διάλεκτον, οὐκ ἠθέλησαν οἱ Ο, καὶ αὐτὰς τῆς γλώσσης τὰς σειρὰς ἐν τῇ μεταφράσει δικτηρῆσαι. Εἴτε διότι ὑπὸ τ' ὄρομα τούτων παρ' ἄλλου τινός, οὐκ οἶδ' ὅτου, μὴ εἰδότες ἀκριβῶς τὰ Χαλδαϊκὰ μεθρημῆνται τὸ βιβλίον, εἴτε δι' ἄλλην τινα συμβᾶσαν αἰτίαν, οὐκ οἶδα. Τοῦτο μόνον δύναμει διαβεβαιούσιν, ὅτι πολὺ τῆς ἀληθείας ἡ ἐρμηνεία διαφωνεῖ, καὶ ὁρθῇ γε τῇ κρίσει ἀπεβλήθη » (α).

§. ζ. Καὶ Οὕγων δὲ ὁ Βρούχων (ἐπισυνάπτει Ὀδῖος) « τὰ χειρόγραφα (φησὶ) τὰ ἑβραϊκὰ, ἐξ ὧν οἱ Ο μεθρημῆνευσαν, οὐκ εἶχον τόνους οὐδὲ φωνήεντα (χωρὶς δὲ τούτων, δύσκολον τὸ πανταχοῦ κατατυγχάνειν τῆς ἀληθείας). Καὶ τοῦ μὲν Μωσέως οἱ ἐρμηνεῖς ἦσαν ἀκριβέστατοι (μόνος ὁ τὰ πρὸς τὸν Καὶν λόγια τοῦ Θεοῦ μεταφράσας [Γενέσ. δ. 6], ἡ συνέκρυψεν ἐξεπίτηδες τὸ νόημα, ἡ πάντῃ νήπιος ὑπῆρχεν ἐν τοῖς ἑβραϊκοῖς). Καὶ τῶν ἱστορικῶν δὲ βιβλίων οἱ ἐρμηνεῖς ἐπιμελέστατοι ἦσαν, ὁμοίως καὶ οἱ τὰς Παισιμίας καὶ τοὺς Ψαλμοὺς μεταβαλόντες. Ὁ δὲ τὸν

Θεοδοτίωνα μετάφρασις τοῦ Δανιὴλ ὑπῆρχεν ἐν χρήσει, καὶ οὐχ ἡ τῶν Ο. Ἡ δ' αἰτία τούτου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀγνωστος ἦν (βλ. Hieron. praef. in Daniel). Ἀλλ' ὁ Δανιὴλ ἠδύνατο μεταφρασθῆναι καὶ παρὰ τινι κοινότητι [τῶν Ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων], μακρὰν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἴσως κατὰ τὴν μικρὰν Ἀσίαν. Αὕτη δὲ ἡ μετάφρασις διεδόθη ὑστέρᾳ τῆς τοῦ Θεοδοτίωνος (ὅστις ὁμοῦς ἐγίνωσκεν αὐτὴν καὶ μετεχειρίσθη, συντάττων τὴν ἑαυτοῦ). Ὄθεν, ὅτε τὸ πρῶτον ἡ Ἐκκλησία κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καθυπέτατταν εἰς κανόνα τὰ συγγράμματα τῆς Πυλαιᾶς Διαθήκης, ὡφείλει, ὡς εἰκόσ, παραδίδεσθαι τὴν κατὰ Θεοδοτίωνα μετάφρασιν τοῦ Δανιὴλ. Καὶ φαίνεται μὲν Ἰουστίνος ὁ μάρτυς ἐκφέρων τὰς ῥήσεις ἐκ τῆς τῶν Ο, καὶ οὐκ ἀπὸ τῆς Θεοδοτίωνος ἐρμηνείας (βλ. Credner Beitrage zur Einleit. in die biblische Schrift. Bd. 2, pag. 26). Ἀλλ' ἐκ τούτου οὐκ ἀποδείκνυται ὅτι καὶ κατὰ τὴν Ἀλεξανδρείαν ὑπῆρχεν ἡ τῶν Ο, γνωστὴ (Frankel l. c. p. 39, 40). Τίς ἂν ἠπίσκειν, ὅτι μετὰ τοσούτου αἰῶνος ὁ μακάριος Ἰερωνύμος ἐμελλεν ἔχειν σχολιαστὴν καὶ κριτικὸν Ἰουδαίων, πολὺ τοῦ τὰ ἑβραϊκὰ διδάξαντος αὐτὸν Βαραβανίου καὶ ληρωδίστην καὶ θρασύτερον; Ἀλλ' ἀκούσωμεν καὶ τὰ λεγόμενα τῆς Ἰερωνύμου παρ' Ὀδῖου περικοπῆς. Σημ. ἡμετέρ.

(α) Hieron. Praef. in Daniel.

Ἰωβ ἐξελληνίσας ἀναγνώστης ἦν καὶ τῶν ποιητῶν (α') οὐδ' ἡρμήνευσε καθέκαστον ἰσχνῶς καὶ συνεσφιγμένως, ἀλλ' ἐφρόντισεν ὅπως καὶ τοῖς Ἕλλησιν οἰκεία πάντα γένωνται καὶ συνήθη. Ὁ δὲ τοῦ Ἑκκλησιαστοῦ ἐρμηνεύς περὶ τὴν ἐβραϊκὴν ἐνηπίαζε μᾶλλον, ἢ περὶ τὴν ἑλληνίδα φωνήν. Ἄριστος δὲ πάλιν ὁ τοῦ Ἀμώς, καὶ σφόδρα σφοδρὸς ὁ τοῦ Ἰεζεκιήλ » (β'). Ἀκουστέος, τέλος, καὶ Ἰλδέριχος ὁ Ζβίγγλιος (γ'). « Μένει (λέγει) μόνον πιθανόν, ὅτι τῶν ἐρμηνέων ἕκαστος οὐχ ἡρμήνευσε βιβλίον ὁλόκληρον. — ἀλλὰ διελόντες τὰ βιβλία, καὶ διανεμιάμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἀναλόγως τῶν τε μεγέθει καὶ τῇ ὑποθέσει ἑκάστου τεύχους, μετέφραζον τὸ ἐπιβάλλον μέρος ἕκαστος κατὰ μόνας. Συντελεσθέντος δὲ τοῦ ἔργου, συνεφόρησαν τὰ πάντα συμπιλήσαντες ἀθρόως εἰς ἓνα κώδικα. Τούτου δὲ δεῖξις, ἡ ἐφεξῆς. Αἱ γὰρ αὐταὶ καὶ λέξεις καὶ φράσεις, καὶ λόγου δὲ σχήματα τὰ αὐτὰ, διαφοροτρόπως ἡρμηνεύθησαν οὐ μόνον ἐν διαφόροις βιβλίοις, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐν τοῖς αὐτοῖς. Ὅποτε δὲ τις ἐρμηνεύς, εἰς καὶ μόνος συγγράφων, οὐδέποτε ἐκπίπτει τῆς γνώμης ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε παντελῶς ἐπιλαθέσθαι πῶς ἐξέφρασεν ἐν τοῖς προηγουμένοις τὴν αὐτὴν ἢ φράσιν, ἢ διάνοιαν, πολὺ γ' ἢν ἔλαττον ἐπαθόν τι τοιοῦτο ἐκείνοι οἱ ἐρμηνεῖς, εἴπερ ἅπαντες συνάμα καὶ κοινῇ σπουδῇ καὶ γνώμῃ μετηρμήνευον. Πρόσθετες, ὅτι καὶ τινες αὐτῶν, ἐπιτυχῶς ἐρμηνεύσαντες, ῥαδίως ἀπέδειξαν εἰς τὸν κόσμον, ὅσον ὑπερῆχον τοὺς ἄλλους, τοὺς ἀμαθῶς ἐκπεράναντας τὸ ἴδιον ἔργον » κτλ. Τοιαῦτα καὶ ὁ Ζβίγγλιος.

§. η. Ἐγὼ δὲ (λέγει Ὁδισ) οὐ μόνον μαρτυρίας καὶ κρίσεις

(α) Οὔτω καὶ ὁ Βῶσος (Bos, Proleg. in V. Test.). Καὶ τῆς τῶν ποιητῶν ἀναγνώσεως φέρει δεῖξεις τὰς ἐφεξῆς ἐκ τοῦ Ἰωβ. « Δεινὸς με ὁλέκεις (I, 16). — Ὁλέκει γὰρ με τὸ πνεῦμα » (16, 18). τὸ δὲ ὁλέκειν ποιητικόν, ἀντὶ τοῦ ὁλύειν. Καὶ ἐν ταῖς Παροιμίαις (λέγει) εὐρίσκονται ποιητικά, ὡς τὸ « νῆος ποντοπαρούσης » (λ. 19). Σημ. ἡμετ.

(β) Hugo Bruchton, Epist. de translat. Script. ex Hebraic. in Anglic.

(γ) Huldreichus Zuinglius, Praef. in Esaiam.

ἄλλων ἐκφέρω. Αὐτὰ τὰ πράγματα παριστῶ. Ἀναρίθμητα τῷ ὄντι παρατηρήσαμεν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐρμηνείᾳ, ἅπερ οὐκ ἂν πώποτε συνέβαινον, εἴπερ, ἢ πάντες ἅμα συνεργαζόμενοι ἐφιλοπόνουν τὴν ἐρμηνείαν, ἢ καὶ ὅσα κατὰ μέρος ἡρμάνευσεν εἰς τις ἕκαστος, καθυπέταττεν εἰς τὴν κοινὴν τῶν ἄλλων ἐπίκρισιν. Αἱ αὐταὶ ἑβραϊκαὶ λέξεις ἐν διαφόροις τόποις πάντῃ διαφόρως ἐξεληνίσθησαν. Τὰ αὐτὰ κύρια ὀνόματα τόπων, ἀνδρῶν, ἐθνῶν, ἐκφέρονται δι' ἄλλων ἄλλοτε φωνηέντων συνθευμένα, καὶ νῦν μὲν ἄκλιτα, νῦν δὲ πάλιν κατὰ κλίσιν καταλήξεων ἑλληνικῶν. Καὶ ἀλλαχοῦ μὲν αὐτὰ γράφονται τὰ ἑβραϊκά, ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἑλληνιστὶ καὶ ταῦτα μεθερμηνεύονται. Ζώων, φυτῶν, λίθων πολυτίμων, ἄλλων πραγμάτων φυσικῶν, καὶ μέτρων δὲ καὶ σταθμῶν ὀνόματα διαφόρως καὶ πάντῃ ἐναντίως ἐν διαφόροις ἐρμηνεύονται τόποις. Τούτων παραδείγματα πάμπολλα προφέρομεν ἐκτιθέντες ἐνταῦθα πρὸ ὀφθαλμῶν, ἅτινα, εἰ μὴ παντάπασιν ἀπατῶμαι (καὶ τοῦτο συχνότατα συμβαίνειν ὁμολογῶ), ἀρκέσουσι πρὸς ἐπιστόμισιν καὶ τῆς ἄγαν δυστηνίου ἀπειθείας.

§. Θ. Α) Ἀνδρῶν ὀνόματα ἑβραϊκὰ δι' ἄλλων ἄλλοτε φωνηέντων, ἢ κατ' ἄλλην τινα διαφωρίαν ἡρμηνευμένα (α). Adonijah, Ἀδωνία (α. Παρλ. γ, 2), Ἀδωνία (Νεσμ. ι, 46), Ἀδωνίας (γ. Βασίλ. α. 5. 25), τὸ δ' αὐτὸ καὶ Ὀρνία (Β. Βασ. γ. 4. Τὸ ἑβραϊκὸν δ (Daleth) ὁμοιόμορφον ἐστὶ τῷ ρ (Resch) διὰ τοῦτο τὰ δύο ταῦτα σύμφωνα συνέχεν ὁ μεταφραστὴς, μὴ προσθεῖς μηδὲ τὸ μετὰ τὸ δ, φωνῆεν ἀντὶ δὲ τοῦ ἀρκτικού φωνήεντος Α, ἐξέφερεν Ο). — Ahijah, Ἀχιά (γ. Βασ. ιβ. 15), Ἀιά (Νεσμ. ι, 26). — Ahasueros, Ἀσσουῆρος (Ἑσδρ. δ, 6. Δαν. θ. ι): ἀλλ' ἐν Ἑσθῆρ γράφεται Ἀρταξέρξης (παρατήρησε τοῦτο καὶ Ἱερώνυμος ἐν Εὐσεβ. χρονικ.). — Asa, Ἀσά (γ. Βασίλ. ιε, 24), Ὀσά (α. Παρλ. θ, 46). — Eliada, Ἐλιαδὰ (α. Παρλ. γ-9), Ἐλιδαὲ (Β. Βασίλ. ε, 46). — Esarhaddon, Ἀσσορδὰν (Β. Βασίλ. ιθ). Ἀσ-

(α) Τῶν ἑβραϊκῶν τούτων λέξεων (ὡς καὶ ἄλλων ἀλλαχοῦ) τὸν φθόγγον ἀπέρομεν γράμμασι λατινικοῖς, δι' ἑλλειψιν στοιχείων ἑβραϊκῶν. Σημ. ἡμετ.

σαραδάν, ἡ Ἀσαραδδών (κώδ. Ἀλεξ. Ἑσδρ. δ).—Evil-Merodach, Ἐνὶαλιμωδὲκ, (δ. Βασ. κε), καὶ Οὐλαιμαδάχαρ (κώδ. Βατικ.), ἡ Οὐλαιμαράδαχ (κώδ. Ἀλεξ. Ἰερειμ. νβ. 34).—Gerschon, Γηρσών (Γενέσ. μς), καὶ Γεδσών (Ἀριθ. γ. 17, κατὰ σύγχυσιν πάλιν τοῦ ρ πρὸς τὸ δ).—Hobab, Ὁβάβ (Ἀριθμ. ια.), Ἰωβάβ (Κριτ. δ).—Hoshea, Ὡση, καὶ Ὡσή (α. Παραλ. κζ).—Iephunch Ἰεφοννή, καὶ Ἰερινά (Ἀριθμ. ιγ. α. Παραλ. ζ).—Micah, Μιχά, καὶ Μιχαίας.—Naaman, Νοεμάν καὶ Ναιμάν.—Elam, Ἐλάμ καὶ Αἰλάμ.—Obadiah Ἀβαδία, Ἀβδίας, Ὁβδίας, Ἀβδία.—Obededom, Ἀβδεδωμ (α. Παραλ. ιε), καὶ Ἀβεδδαρά (α. Παραλ. ιγ).—Uzza, Ὀζά, Ἀζα, Ὀζι, Ἀζώ.—Pashur, Φασκούρ, Φασούρ, Φασσοῦρ, Φασχώρ.—Ram, Ράμ, Ἀράμ (Ἰώβ, λδ. Ρούθ, δ) κτλ. (α), καὶ τὸ Φαραώ (Γενέσ. λθ: Ἐξόδ. β: Γ, Βασιλ. Νεεμ. Ψαλμ. Ἰεζεκ. Ἠσαΐ. λ, 2. 3), εἶπον καὶ βασιλεὺς (Ἠσαΐ. ιθ. 44) (β). κτλ.

(α) Τοιαῦτα παραδείγματα ἐκφέρει περίπου 30 ὁ σοφὸς Ὅμιος· καὶ ἄλλα δι λέγει πολλὰ παρέλειπεν· ἀλλὰ βλ. περὶ τούτων ἐρεξῆς §. κθ. Σημ. ἡμετ.

(β) Τὸ Φαραώ (ἀπαντᾷμεν παρὰ ποδας) κατ' Αἰγυπτίους βασιλεὺς σημαίνει (Ἰώσηφ. Ἀρχ. η, 5. 2)· καὶ κόπται τὸν βασιλεὺς καλοῦσιν Οὐρδ (καὶ μετὰ τοῦ ἄρθρου Πι, Πουρδ, καὶ Φουρδ). Ὁ Ἰώσηφος σχηματίζει καὶ Φαραώθης (Ἀρχ. α, η, ι), καὶ Φαραών, ὁ, Φαραῶντες, οἱ (Ἀρχ. η, 5, 2, ὅθεν καὶ τὸ παράγωγον Φαραωνίτης ὁ, -νίτης, ἡ). Ὁ δ' Ἀρτάπανος (εἰ ὕγις ἡ γραφή) ἔγραψε καὶ Φαραθώνην (παρ' Εὐσεβ. Εὐαγ. Προπ. θ. 18). Οἱ δὲ Ο, προσέθηκαν ἑλληνιστὶ καὶ τὸ σημαίνον. Οὕτως ἔχει καὶ τὸ ἑβραϊκὸν «Φαραώ, βασιλεὺς Αἰγύπτου» (ἰεζ. λα, 2, κτλ.) καὶ οἱ Ο, ἀπαρᾶλλάτωρ, ὡς ἰάνεις καὶ Δυγουστον λατινικώτερον λέγει τὸν Ῥωμαίων αυτοκράτορα, καὶ συνῆμα Σεβαστὸν ἑλληνιστῶν (ὡς Πανσεν. γ. 11. Κάσσ. γγ. ιδ. Στράβων, κτλ.). Ὅθεν καὶ Δωυούσταν πόλιν ἔλεγον, καὶ πάλιν Σεβαστήν (Στράβ. 206, 557. Στέφ. Βυζ. κτλ.). Πρόσθετες, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ γλῶσσα ἡ ἑλληνική ἀπῆλθε τὴν προσθήκην τοῦ βασιλεὺς πρὸς τὸ Φαραώ· ἢ πῶς ἂν ἡδύνατο εἰπεῖν τοῦτο τὸ προσηγορικὸν ἔλαθε δύναμιν κυριανυμίας εὐθὺς ἀπὸ τινος τῶν πρώτων βασιλευσάντων, ἐξ οὗ καὶ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου Φαραῶνες κοινῶς ἐκαλοῦντο [ὡς καὶ οἱ Ῥωμαίων αυτοκράτορες Καίσαρες, ἀπὸ τοῦ πρώτου μοναρχήσαντος Καίσαρος. Πρόσθετες, ἂν θέλῃς, καὶ τοὺς Πτολεμαίους τῆς Αἰγύπτου, καὶ τοὺς τῆς Συρίας Ἀντιόχους καὶ Σελεύκους, καὶ τοὺς Πόντου Μιθριδάτας, καὶ τοὺς Ἀδάδ τῶν Σύρων (βλ. ἔμπροσθ. §. κθ.), καὶ τοὺς Ἀγαγ τῶν Ἀραληνῶν. (βλ. καὶ Schulz. εἰς Ἀριθμ. κδ, 7. πρὸς καὶ Δ. Βασιλ. ιε, 2), κτλ.]. Οὐδ' αἰετὰ ἐκ γενετῆς ὀνόματα ἐπέμενον οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου (ἰώσηφ. αὐτόθ.). προσηγοῦ.

§. ι. Β) Θεῶν ἢ εἰδώλων ὀνόματα τὰ αὐτὰ, διαφύρως ἐν πολλοῖς τόποις ἡρμηνευμένα.

Baal, Βάαλ (Κριτ. α. κτλ.), καὶ Βέελ [ὡς ἐν τοῖς συνθέτοις, Βεελμών (Ἄσμ. η), Βεελφεγὼρ (Ἀριθμ. κε, κτλ.), Βεελσεφὼν (Ἐξόδ. ιδ), καὶ πάλιν Βααλφερασίν. α. Παραλ. ιδ]. — Ἐν α. Παραλ. ιδ, 44, γέγραπται: «Καὶ ἀνέβη εἰς Βααλφερασίν, καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς ἐκεῖ Δαυὶδ· καὶ εἶπε Δαυὶδ. Διέκοψεν ὁ Θεὸς τοὺς ἐχθρούς μου ἐν χειρὶ μου, ὡς διακοπὴν ὕδατος· διὰ τοῦτο ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου Διακοπὴ Φαρασίν» κτλ. ὅπου ἀντὶ Διακοπὴ Φαρασίν ἀναγνωστότερον Βάαλ Φαρασίν. Καὶ γὰρ ἀντὶ τοῦ Βάαλ εἰσεφύθη εἰς τὸ κείμενον τὸ διακοπὴ ἐκ τοῦ περισσεύοντος (ὅπου τις ἔγραψε τὴν λέξιν, ὡς ἡρμηνείαν τοῦ Φαρασίν). Ἡ αὐτὴ ἱστορία γέγραπται καὶ ἐν Β. Βασιλ. (ε. 20), ὅπου πάλιν ἀντὶ Βάαλ Φαρασίν γέγραπται, τὸ ἑλληνικὸν σημερινόν «ἐπάγω διακοπῶν». — Baalim, Βααλῆιμ (ἰσο. β), Βααλῆιμ (Κριτ. η), καὶ Εἰδωλα (Β. Παρ. ιζ). — Bethpeor, Βαθφογὼρ (Ἰησ. ιγ), καὶ Οἶκος Φογὼρ (Δευτ. γ. 24. τὸ Ἑβρ. Beth = οἶκος). — Ashtarothe, Ἀσταρῶθ (Δευτ. α), Ἀστάρτη (γ. Βασιλ. ια), ταῖς Ἀσταρῶθ (Κριτ. ι, 6. καὶ αὐτ. ια, 43, ταῖς Ἀστάρ-

ρεύοντο δὲ (συνήθως γούν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον) ἀπὸ μόνου τοῦ δηλωτικοῦ τῆς ἰεουσίας Φαραῶ (ὡς καὶ τῶν Ῥωμαίων πολλὰκις, ὁ Καῖσαρ, ἡλουν, ἀπλῶς). Διὰ τοῦτο σπανίως (Δ. Βασ. κγ, 29: Β. Παραλ. δε, 20: Ἱερμ. κς. 17, ἡ καθ' Ἑβρ. κς. 2. πρὸ Ἰωα. Ἀρχ. 1. ε) ἀναγινώσκουμεν τὸ κύριον· εἶον, «Φαραῶ, Οὐαφρῆ». «Τούτο μὲν» (τὸ Οὐαφρῆς, ἑλληνικώτερον, Ἀπρίης) — «κύριον ὄνομα, τὸ δὲ γι Φαραῶ τῆς βασιλείας δηλωτικόν. Οὕτω καὶ τοὺς ἡμετέρους ὀνομάζουμεν Βασιλεῖς, Τιβέριος Καῖσαρ, καὶ Κλαύδιος Καῖσαρ, καὶ ἔστι τὸ μὲν κύριον, τὸ δὲ τῆς βασιλείας ἴδιον» (Θεοδώρητ. εἰς Ἱερμ. μδ). Καὶ πάλιν, «Φαραῶ Νεχαῶ, βασιλεὺς Αἰγύπτου», ὅπου τὸ μὲν Νεχαῶ, κύριον (ὁ παρ' Ἡροδότῃ Νεχῶς. Β 158)· τὸ δὲ Φαραῶ, τὸ σύνθετος τῆς βασιλείας ἐπώνυμον, τὸ δὲ βασιλεὺς Αἰγύπτου διορίζει καὶ τὸν τρόπον τῆς βασιλείας, ὡς αὐ εἶποις καὶ, «Καῖσαρ Τιβέριος, αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων». (τοιαῦτα παραδείγματα ὁφείνται καὶ νῦν παρὰ τοῖς Ἀσσυριοῖς). Βλ. καὶ Gesenij Lexic. Hebr. p. 841. Περὶ δὲ τοῦ ἀνωτέρου Ἀσσυρίου τοῦ καὶ Ἀρταξέρξου (τοῦ μακρόχειρος, Ἑσθέρ, α), καὶ ὅτι ποτε σημαίνει τὸ πρῶτον ὄνομα, καὶ ὅπως Ἀρταξέρξης ἦν καὶ ὁ Καμβύσης, καὶ τ' ἄλλα τὰ περὶ τῶν περσικῶν τούτων ὀνομάτων φιλολογούμενα. Βλ. Grot. ad Esdr. 6. Petav. Doctr. Temp. 12. 28. - J. Cleric. ad Esth. 1. - J. Voss. Can. Chronolog. - Calmet Diction. de la Bible. Tom. 1. pag. 240.

ταις), ἄλσος (α. Βασ. ιβ. 40), καὶ (αὐτ. λα. 40) τὸ Ἀσταρτεῖον (ἀντὶ τοῦ ἐβραϊκοῦ Beth-Asthtaroth)—Moloch, Μολόχ (Ἄμωρ ε); Βασιλεὺς (γ. Βασ. ια), ἄρχων (Λευίτ. ιη. πρὸλ. Σχ. αὐτ. καὶ Θεοδωρήτ. Ἀπορ. Λευίτ. ἐρωτ. κε). Ὁθεν καὶ τὸ Μολχώμ (β σημαίνει Μολχ' αὐτῶν) ἠρμήνευσαν, Βασιλέα αὐτῶν (Σοφον.)· καὶ ἀλλαχού (Β. Βασιλ. ιβ. 30) ἔγραψαν ἀμφότερα, α Μολχώμ, τοῦ βασιλέως αὐτῶν »· κτλ.

§. ιζ. Γ) Ἐθνῶν καὶ τόπων ὀνόματα κύρια ἄλλως ἄλλοις γεγραμμένα, καὶ νῦν μὲν αὐτὰ τεθειμένα τὰ ἐβραϊκά, νῦν δὲ πάλιν ἠρμήνευσμένα καὶ αὐτὰ δι' ἑλληνικῶν ἰσοδυνάμων φωνῶν. Amori, Ἀμορί (Ἑσδ. θ) καὶ Ἀμορράιος (Γεν. Δευτ. κτλ.). — Edom Ἐδὼμ (ἡ χώρα. Ἑξὸδ. Κριτ. κτλ.), καὶ (τὸ ἐθνικὸν) Ἰδουμαῖος (Δευτ. Ψαλμ.). [Ὁ δὲ ἱερώνυμος ἠπατήθη, νομίσας ὅτι οἱ ὀφείτοις κλίνουσιν ἑλληνικῶς τὸ Ἑβραϊκὸν Ἐδὼμ κτλ.]. — Ophir, Οὔφειρ (Γεν. ι, 29: α. Παραλ. α, 23), καὶ Σουφείρ (αὐτ. κθ. 4), Σουφίρ (β. Παραλ. θ), Σωφίρ (ἰώβ, κβ) (α), εἰς Σωφίρα [γ. Βασ. θ. 28. ὅπου τὸ ληκτικὸν α, τὸ ἐβραϊκὸν ἐστὶ τοπικὸν he, τῇ πλαγίᾳ πτώσει προσκείμενον (Ophirah=εἰς Ὀφείρ)· ὁ δὲ μεταφραστὴς συνεξέφερε καὶ τὴν προσθήκην τῆς ληγούσης, ὡς οὐσιώδες μέρος τοῦ ὀνόματος. Οὕτως εἶπον καὶ εἰς Ἀφέκ (γ. Βασ. κ. 30), ἀντὶ εἰς Ἀφέκ, δ. Βασιλ. ιγ. 17] (β). — Aven, Ἰν (Ἰσηὲ ι, 8), Ἡλιούπολις (ἱεζ. λ, 17)· καὶ

(α) Τὸ Οὔφειρ, κύριον ὄνομα ἀνδρός (Γενέσ. ι. 29, τὸ δὲ Σουφείρ, τόπου· ἴσως δὲ καὶ τοῦτο Οὔφειρ (καὶ Ὀφείρ, Ὀφείρ) λεγόμενον, ἐκαλεῖτο ἐκπαλαι καὶ Σουφείρ (κατὰ τὰ ἑλληνικά, Ἑλλοὶ καὶ Σελλοὶ, ελλοὶ καὶ σέλλοι, s o l u s). Ἡ καὶ τοῦτο οἱ μὲν Ὁ, ἔγραψαν Οὔφειρ (βλ. Γ. Βασιλ. ις. 28. ὅπου ὁ μὲν Βατικανὸς κώδ. ἔχει Σωφείρ, ὁ δ' ὁ Ἀλέξανδρον. Ὀφείρ, αὐτ. κεφ. κβ. 49). Τὸ δὲ Σ πρόπαλαι προσκολληθὲν ἐκ προηγουμένης λέξεως εἰς τὴν ληγούσαν· ὅθεν, ἐκ τοῦ εἰς Οὔφειρ ἔγραψαν εἰς Σουφείρ (ὡς γίνεται πολλάκις ἐν τοῖς τοιοῦτοις). Σημειώσαι δὲ ὅτι καὶ Ἰώσηπος ἔγραψε μετὰ τοῦ α, Σωφείραν (Ἀρχ. η, 5, 4), καὶ Θεοδοσίον (Ψαλμ. με. 9), καὶ Εὐσέβιος, Σουφείρ καὶ Σουφείρα (Εὐαγγ. Ἀποκ. β), καὶ ἱερώνυμος Sophera (de loc. Hebr. καὶ Comm. εἰς Ἡσ. ιγ. 12), καὶ ἄλλοι συχνοί. ὅθεν καὶ τὸ Ἀραβικ. Sophala. βλ. καὶ Huetij Commentar. de Navigat. Solomont. — Ἡσυχ. λ. Σουφείρ, καὶ Σχολ. αὐτόθ. τῶν Κριτικ. πρὸς Schleusn. Thea. V. Test. v. Σουφείρ. Σημ. ἡμετ.

(β) Τὸ ληκτικὸν α, ἐκράτησαν ἐν τοῖς τοιοῦτοις οἱ Ὁ, διὰ τὴν εὐφωνίαν· τὸ

Beth-Aven, Βηθαὺν (ἱησ. ζ. κώδ. Ἀλεξ.), οἶκος Ἰν (Ἰσηὲ, δ. ὅπου ὁ ἱερώνυμος ἐσφαλῆ νομίσας α ὅτι οἱ Ὁ, τὸ Aven ἔγραψαν Ἰν, ἐκλαθόντες ἠμαρτημένως ὡς ι (jod) τὸ ἐβραϊκὸν van v· διότι, καὶ χωρὶς ταιαύτης τῶν γραμμῶν τροπῆς, ἡ ἐβραϊκὴ λέξις ἀναγινώσκεται καὶ Ἀβν, καὶ Ἰν· εἰς δὲ ὅμως καὶ ὁ αὐτὸς μεταφραστὴς οὐ δύναται γράφειν τὸ αὐτὸ καὶ Βηθαὺν, καὶ οἶκος Ὡρ]. — Achzib. Ἐχοζόβ (ἱησ. ιθ), καὶ Beth-Aczib, οἶκους ματαίους (Μιχ. α). — Aram Neharaim, Συρία ποταμῶν (Κριτ. η), καὶ Μεσοποταμία (Γεν. κδ.). — Ararat, Ἀραράτ (Γεν. η), καὶ Ἀρμενία (Ἡσ. λζ). — Ashur, Ἀσσοῦρ, καὶ Ἀσσύριοι. — Bashan, Βασάν, καὶ ἀλλαχοῦ Γαλιλαία (Ἡσ. λγ). — Beer-Scheba, Βηρσαβεί (ἱησ.), καὶ Φρέαρ τοῦ ὄρκου (Ἄμωρ). — Bethel, Βαιθὴλ (Γεν. λς), καὶ Τόπος Θεοῦ (Γεν. λα). — Οὐλαμλουζ (Γενέσ. κη, 49)· «Καὶ Οὐλαμλουζ ἦν ὄνομα τῇ πόλει τὸ πρότερον», ὅπου συνεχώνευσε ὁ μεταφραστὴς εἰς μίαν λέξιν δύο διαφόρους, Οὐλάμ (πρότερον), καὶ Λουζ, ἡ Λουζά (κύριον τῆς πόλεως ὄνομα, σημαίνον ἀμύγδαλον)· βλ. ἱερώνυμ. de loc. hebr.]. — Beth Shemesh, Βαιθσαμὺς, καὶ πόλις ἡλίου (ἱησ. ιε. 40). — Ge-ben-Hinnom, γάραγ' υἱοῦ Ἐννὸμ (ἱερ. ζ), καὶ πολυάνδριον υἱοῦ Ἐννὸμ (ἱερ. ιθ), καὶ Γεβεννὸμ (β. Παραλ. κη. 3). — Hamath, Ἀμάθ, Ἐμάθ, Ἡμάθ (Ἀριθ. - β. Βασ.). καὶ Ἀραβία (Ἡσ. ι)· καὶ πάλιν αἱ δύο λέξεις Lavo Hamath (τουτ. (ξως) εἰσόδου Ἐμάθ) ἔγραψαν ὅφ' ἓν (ὡς ἓν ὄνομα νομισθεῖσαι), Λαβωεμάθ (Κριτ. γ. 3) —

γὰρ Σουφείρ α κτλ. παρέχει τύπον ἑλληνικοῦ σχηματισμοῦ. ὅθεν καὶ Ἰώσηπος ἐσχημάτισεν ἡ Σωφείρα (ἢ Σωφείρα, ὡς, Σάφειρα, Στάτειρα, Ὀλυρα, Γίγυρα, νίκειρα, κτλ.). Οὕτω καὶ ἄλλοις ἔρμην. ἔγραψαν εἰς Ὀφείρ α (γ. Βασ. αὐτ. ὅπου οἱ Ὁ, εἰς Σωφείρα. βλ. Schleusn. Thea. v. Ὀφείρ). Ὁ δὲ κλεινὸς Βερνάρδος καὶ ἰδιωτισμὸν τινα τῆς ἱεροσολυμιτῶν διαλέκτου θεωρεῖ τὸ τελευτὸν α, ὅτις ἐλεγε χαλδαϊστῶν τὸ Ephod καὶ Ephoda (ὡς ἔχουσι χαλδαῖστί καὶ Ὀφελος καὶ Ἰωνάθαν). ὅθεν ὁ Ἰώσηπος ἔγραψεν Ἐφώδης (Ἀρχ. γ. ζ. 5. καὶ σημ. Bern.). Οὕτω καὶ ἡ Ἀβὴλ ἐκλήθη Ἀβελά (Θεοδώρ. Ἀπορ. εἰς Β. Βασ. ἐρωτ. 10) καὶ παρ' ἱερωνύμου συχνάκις ἡ Apheca (Ἀφίκα. de loc. Hebr.). Ἐν δὲ κώδῃ τῶν Ἑβραίων καὶ ἀρκετὰ τινα γράμματα κρίνονται πλεονάζοντα, εἰς τὴν Aruma (εἰς Ὁ, Ἀρημά), καὶ Aduma, γράφεται καὶ Ruma καὶ Ruma (Κριτ. θ. 4. βλ. Rossi Supplem. p. 38), κτλ. πρὸς Drusij Annot. εἰς Ματθ. α. 3.

ΤΟΜ. Β'.

Hitti, Χεττί (α. Παρχλ. ια), και Χετταίος (Γενέσ. Εξοδ.). Ούτω και Jebusi, Ιεβουσί και Ιεβουσαίος. — Chenaani, Χανανί και Χαναναίοι. — Chittim, Κετιμ και Κιτταίοι. — Moabi, Μωαβί και Μωαβίται. — Ammoni, Άμμωνί και Άμμωνίται, κτλ. — Mizeri, Μοσερί (Εσδρ.), και Αιγύπτιοι (Γενέσ.). — Cherethi, Χερεθί (Λ. Βασ. λ. 14: β. Βασ. η, 18, κώδ. Άλεξ.), και Κρήτες (Σοφον. β. β. Ιεζ., κε) (α). — Caphthorim, Καφθοριμ (Γεν. 1, 14), και (Δευτερ. β, 23), Καππαδόκες. [Έντεθεν ο Λιχθόφωτος άλλους έκρινε τούς τής Γενέσεως έρμηνείς, και άλλους τούς του Δευτερονομίου] (ε). —

(α) Το μὲν Χερεθί, (κύριον ὄνομα τῶν νοτιοτέρων Φιλισταίων, ἡ Παλαιστινῶν) τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἑβρ. Kerethi ἢ Cherethi καὶ Krethi (ὡς ἀναγινώσκεται τὰ νῦν ἐν β. Βασίλ. η, 18. πρὸς Schulz. Schol. ibid.)· τὸ δ' αὐτὸ καὶ (σπανιότερον) Krethim, ἢ Kretim (μετὰ τοῦ μ. ἐλ. ἑβρ. Σοφον. ε, 5: 'Ιεζκ. κε, 16: Α, Βασίλ. λ. 14). Τοῦτο τοῖνον οἱ Ο, καὶ Κρητὰς εἶπον (Σοφον. ε. 5: 'Ιεζκ. κε, ὅπου πάλιν ὁ 'Ακύλας, Κερεθίμ)· Κρητὰς ἡρμήνευσεν καὶ ὁ Σύρος. Ὅθεν καὶ ὁ ἱερὸς Θεοδότης (εἰς Σοφον. αὐτόθ.) τοῦτο τὸ Κρήτες εἰς τοὺς Ἕλληνας Κρήτας ἀνέφερε λέγων· «Παροίκους δὲ Κρητῶν ἀντὶ τοῦ ἀπείκου τίθεικεν· ὡς ἐν παραβολαῖς γὰρ πόλεσιν εἰκὸς τινὰς ἀπὸ Κρήτης ἀφικέσθαι καὶ κατοικῆσαι». Τοῦτο αὐτὸ καὶ καθ' ἡμᾶς ὁ σοφὸς Γεσένιος ὑπέλαθε, λέγων «τοὺς Philistaeos Crethoriundos esse» (Lexic. Hebr. p. 500, 506). Ὁ δὲ Γρότιος τὰν ἀπὸ τῶν Κρητῶν ἐκ τούτων κατάγει τὸν Κρητὶμ (Grot. Annot. εἰς 'Ιεζκ. αὐτόθ.). Σύμμαχος δὲ καὶ Θεοδοσίωμ τὸ κύριον Kretim ὡς προσηγορικὸν ἐλαβόντες, ἡρμήνευσαν· «ἔθνος ὁ λευκόν, ἡ λευκὸν εὐόμενον, καὶ ἔθνος ὁ λευκός». Οὕτω καὶ ἱερώνυμος (Comm. εἰς 'Ιεζκ. καὶ Σοφον.)· «Goi Chorethem» ἀναγινέσκει, ἡρμήνευσεν Gens deperdita, οἱ δὲ Ο, (φησὶν) ἀνέγνωσαν «Gar Crethim», καὶ ἡρμήνευσαν «πέρριτοι Κρητῶν». Βλ. καὶ Schulz, καὶ Rosenmüll. Schol. in Zephan. I. ε. Σημ. ἡμετ.

(β) Ἄλλ' ἐψεύσθη καὶ ὧδε (καθὼς καὶ ἐν ἄλλαις πολλοῖς) ὁ σοφὸς Λιχθόφωτος· Οἱ (Γεν. ι. 14) Καφθοριμ (ἄλλ. Χαφθοριμ, Γαφθοριμ) εἰσὶν ἔκγονοι Μωραμ υἱοῦ Χάμ (Γεν. ι. 6, 13, 14). Οἱ δ' ἐν Δευτερ. β. 23 κατὰ τοὺς Ο, «Καππαδόκες, οἱ ἐξελθόντες ἐκ Καππαδοκίας, ἐξίτριψαν τοὺς Εὐαίους (καὶ τούτους ἐκγόνας Χάμ διὰ Χανάν, Γεν. ι. 6, 15, 17), γενεαλογοῦνται παρ' Ἰωσήφ υἱοῦ Ἰάφεθ (Γεν. ι. α). «Καὶ Μεσσηγι» — Καππαδόκες μὲν ἄρτι κέκλονται, τῇ δ' ἀρχαίᾳ αὐτῶν προσηγορίας σημείον δίδονται· πόλις γὰρ ἐστὶ παρ' αὐτοῖς ἐστὶ καὶ νῦν Μάζακα, δηλοῦσα τοῖς συνέναι δυνάμεναι, οὕτω ποτε προσηγορευθὲν πᾶν τὸ ἔθνος» (Ἰωσήφ. Ἀρχ. Α. γ. §. 1· τὰ δὲ Μάζακα μνημονεύουσι καὶ Στράβων ἐβ. 53γ. — Στεφ. Βυζ. — Μ. Βασίλ. — Πλιν. 6. κτλ.). Ἄλλ' εἰ δύο εὐτε λαοὶ φαίνονται συμμιγνύμενοι πρὸς ἀλλήλους· ὅθεν καὶ τὸ Χαφθοριμ ἀπέθι πρόπαλαι

Meribah, Ἀντιλογία (ὑδωρ· Ἀριθ. Ψαλμ.), καὶ Μαριβώθ (Ιεζ. μζ. ὅπου νῦν Μαριμώθ). — Meshech (ἔθνους ὄνομα), Μοσὸχ (Ιεζ. λθ), καὶ (αὐτ. κζ. 13) τὰ παρατείνοντα, καὶ πάλιν (Ψαλμ. ρθ) ἐμακρύνθη. Οὕτω καὶ Thubal (ἄλλο ἐθνικὸν, ἀλλαχού γραφόμενον Θοβέλ), ἐν Ιεζ. κζ. 13, ἐρμηνεύεται ἡ σύμπασα. — Succoth, Σοκχώθ (Ἰεζ.), καὶ (Ψαλμ. ξ.) κοιλάς σκηνῶν. — Αἱ, Αἱ (Νεερμ.), Γαί, Γαί (Ἰησ.), καὶ Ἀγγαί (Γεν. ὅπου τὸ παρ' Ἑβραίοις ταῖς πλαγίαις συναπτόμενον ἐμφαντικὸν ἄρθρον he· ἐξέλαθεν ὁ ἐρμηνεύς ὡς μέρος τοῦ ὀνόματος, καὶ μετέπλασε τὸ Γαί εἰς τὸ Ἀγαί, Ἀγγαί). — Hebri, Ἑβραῖος (Γεν. λθ.), καὶ, περάτης (Γεν. ιδ) (α). — Perizi, Φερεζαῖος, καὶ Φερεζί [Εσδρ. θ. 1. «Οὐκ ἐχωρίσθη ὁ λαὸς Ἰσραὴλ ἀπὸ λαῶν τῶν γαιῶν — τῶ Χανανί (ἄλλ. τοῦ Χαναναίου), ὁ ἔθι, ὁ Φερεζί, ὁ Ιεβουσί, » κτλ. Σημειῶσαι δὲ, καὶ ὅτι ἐν τούτοις τὸ προηγούμενον ὁ, οὐχ ὑπάρχει ἄρθρον ἐλληνικῆς ὀνομαστικῆς, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Ἑβραϊκὸν ἐμφαντικὸν ἄρθρον he, προστεθὲν καὶ τοῦτο τοῖς ὀνόμασι (καίτοι ἐλληνιστὶ μεταγραφόμενοις)· καὶ λοιπὸν ὀφείλει

συνώνυμον τῷ Καππαδόκες. Κάκεινο μὲν ἔγραψαν οἱ Ο, ἐπὶ τῆς πρώτης γενεαλογίας, τερήσαντες τὴν παρ' Ἑβραίοις ἐξ ἀρχῆς κυριωνυμίαν. Ἐν δὲ Δευτερον. β. 23, ἔγραψαν καὶ τὸ ἐλληνικώτερον Καππαδόκες. Οὕτω καὶ ἐν ἡμῶς θ, 7, τὸ αὐτὸ Chapthor, ἡρμήνευσαν Καππαδοκίαν. Cappadociam, ἡρμήνευσεν καὶ ἱερώνυμος αὐτόθι. ἐν δὲ τῷ Quaest. Hebraic. (in Genes. 10) τοὺς Καππαδόκας κατὰ γιν ἐκ τοῦ Meshech, ἔπειτα, οἷον ἀπορῶν «porro (λίγει) LXX interpretes Caphthorim Cappadocas arbitrantur». Καππαδοκίαν εἶπε καὶ Φίλων τὸ Χαφθὼρ (περὶ ὀνομάτων) καὶ τοὺς Χαφθοριμ, Καππαδόκας οἱ Ταργουμισταὶ (βλ. Drusij ad Genes. not. Major.), καὶ οἱ νεώτεροι σχεδὸν τι πάντες. Οἱ δὲ τινες οὐ πᾶν πιθανῶς τὴν Κύπρον ὑπέλαβον (Drus. ibid.), καὶ ἄλλοι τὴν Κρήτην (βλ. Rosenmüll. Schol. in Gen. I. c. καὶ in Amos I. c. καὶ Gesen. Lexic. Hebr. p. 500). Σημ. ἡμετ.

(α) Τὸ Ἑβραῖος (Hebri) σημαίνει καὶ τὸν ἀπόγονον τοῦ Ἑβρ, καὶ τὸν περάτην· οὕτω καὶ τὸ πέραν hebri λέγουσιν οἱ Ἑβραῖοι (πρὸς ἡσ. ζ. 20). Οἱ γοῦν Ο, καὶ τὴν Ἑβραϊὰν φωνὴν ἀπέδωκαν ὅπου ἔδει, καὶ τὴν σημασίαν ἰδίως, ἐπὶ τοῦ πέραθεν τοῦ πεταμοῦ Εὐφράτου πρώτου μετακινήσαντος Ἑβραῶν. Οὕτω καὶ Ἀκύλας περάτη (ἡσ. γρ. περάτη) ἔγραψε (Γεν. ιδ. 13). Βλ. Ἰωσήφ. Ἀρχ. ι. 4. Θεοδώρητ. Ἀπορ. εἰς Γέν. ἔρωτ. ξα. — Σειρ. εἰς Γέν. ιδ. — Flamin. Nobil. Sch. in Gen. ιδ. 13. — Selden. de Dijs Syr. c. 2. — Schulz. in Genes. 14. — Schleusn. Thes. v. Πέρατης, κτλ. Σημ. ἡμετ.

ἀναγινώσκεσθαι συνημμένως (ὡς καὶ παρ' Ἑβραίοις) ὁθεὶ, ὄφερεζι, κτλ.]. — Philistim, (οἱ Παλαιστινοὶ) Φυλιστιεῖμ, καὶ ἀλλόφυλοι, καὶ Ἕλληνες (Ἡσ. θ. — Σφάλλεται ὁ ἱερώνυμος λέγων, ὅτι οἱ Ὁ πάντοτε μεταφράζουσιν ἀλλόφυλος τὸ Φυλιστιεῖμ.]. — Τὸ δὲ Phelani Almoni (τουτ. ἐν ἀγνώστῳ [τόπῳ]· ἢ εἰς τὸν δεῖνα τόπον) πῶς ἐρμηνεύεται; « Ἐν τῷ τόπῳ τῷ λεγομένῳ Θεοῦ πίστις, Φελανὶ Μαεμωνί » (α. Βασ. κα. 2. ὅπου τὸ Ἀλεξανδ. ἔχει Φελμωνί, Ἀλμωνί, τὸ Κομπλουτ. Φελαννὶ Ἀλμωνί. ἐκ δὲ τοῦ Ἀλδίνου, λείπει τὸ θεοῦ πίστις), καὶ πάλιν, κρύφιος (« καθίσον ὧδε κρύφει » Ῥούθ δ. 4: ὅπου τὸ ἑβραϊκ. phelani almoni, τουτ. ἀγνώστε), ἐν δὲ τῷ Δανιήλ (η, 43) τίθεται μόνον αὐτὸ τὸ ἑβραϊκὸν φελμωνί. — Sor, Σὸρ, καὶ Τύρος (ἱεζ.). — Kir, Κυρήνη (δ. Βασ. 15), τεῖχος Μωαβίτιδος (Ἡσ. ια), ἐπὶ κλητος (Ἀμ. α), βόθρος (Ἀμ. θ). — Rephaim, Ῥαφαίμ (Δευτ. Β, 14), Τιτάνων (β. Βασ. ε), Γιγάντων (α. Παρλ. ια) (α). — Shinar, Σενάαρ (Γεν. ια), Αἰθιοπία (Ἡσ. ια), Βαβυλῶν (Ζαχ. ε) (β). — Shittim, Σαττίν, καὶ σχοῖνος. — Tharshish, Θαρσίς, Καρχηδῶν, θάλασσα (Ἡσ. β. καὶ κγ) (γ). —

(α) Ἀλλὰ καὶ παρ' Ἕλλησι ἐνίοτε ταυτίζονται τοῖς Γίγασιν οἱ Τιτάνες (ὡς Πανσάν. Η, 36 βλ. Heyne Observ. ad Apollod. Bibl. ι. 6). Ὅθεν καὶ Ἰώσηπος τὸ « κοιλὰς τιτάνων » (β. Βασ. ε, 18) εἶπε « κοιλὰς γιγάντων » ('Αρχ. ζ. δ. §. 1): καὶ ἡ Βουλγάτα Gigantum ἔχει. (βλ. καὶ Drusij, καὶ Grot. etc. annot. εἰς Γεν. ιε, 5.) Αὐτὸ δὲ τὸ Rephaim σημαίνει καθόλου στερεὸν, ἰσχυρὸν (ὡς καὶ οἱ γίγαντες, καὶ οἱ τιτάνες· ὅθεν καὶ ἐν Α. Παρλ. ια, 15, ἔγραψαν ἄλλοι ἐν φάραγγι στίχοι p = q). Καὶ ὁ Ἠούχιος « γίγαντος, μεγάλου, ἰσχυροῦ, ὑπερφυοῦς » κτλ. Σημ. ἡμετέ.

(β) Ἡ Σενάαρ, χώρα Βαβυλωνία (Ἐστιάτορ παρ' Ἰωσήφ. 'Αρχ. α. δ. §. 3. πρὸς Schulz. Sch. in Zachar. 5. — Bochart. Phaleg. 1. 5.). Βαβυλωνίαν ἔγραψαν οἱ Ὁ, τὸ Σενναάρ καὶ ἐν Ψα. ια, 41. Ὁ δὲ Ὀδισς τοῦτο παριδὼν ἀντίταξε τὴν Αἰθιοπίαν, ἣτις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἑβραϊκ. Chusch (Χοῦς), ἐν καὶ τοῦτο τὸν ἐν Ἠταίᾳ (αὐτῇ) συναριθμουμένον διαφόρων ἔθνων· τούτων δὲ καὶ ἄλλως ἢ τάδε συγκύχεται ἐν τῷ ἑβραϊκῷ· καὶ τὸ Shinar (Σενναάρ) τὸν ἑταρον ἐπέχει· τόπον, οὐχὶ τὸν τρίτον, ὡς τὸ ταυτοσημον Βαβυλωνία παρὰ τοῖς Ὁ. βλ. Hieron. Com. in Esaj. XI. et in Zach. V. Σημ. ἡμετέ.

(γ) Ἐν Ψα. κγ. οἱ Ὁ, Καρχηδῶν, οἱ δὲ λοιποὶ καὶ τὸ ἑβραϊκόν, Θαρσίς. Θαρσίς δὲ ἡ Καρχηδών (Τυρίων ἀποικος), ἢ τῆς Ἀραϊκῆς προαθημένη, οὐχ ἡ Ταρσίς (ὡς Ἰώσηπος), ἢ ἡ Ἰνδία, ἢ ἡ Ταρτηδός, (ὡς πολλοὶ τῶν νεωτέρων). βλ. Θεοδώρητ. ἐρμην. εἰς Ψα. α. καὶ εἰς Ἠσ. ζς, καὶ ἱεζκ. κς· καὶ τὸν σοφὸν Bernard.

Tophet, Ταφέθ (δ. Βασ. κγ, 40), Διάπτωσις (ἱερ. ιθ, 6) « ἡ Διαπίπτουσα » (γῆ), καὶ « ὁ τόπος ὁ Διαπίπτων » (αὐτ.) κτλ.

§. ιβ. Δ) Ζῶων ὀνόματα ἄλλως ἀλλαγοῦ ἡρμηνευμένα.

Chephir, σκύμνος λεόντος (Γεν.), καὶ δράκων (ἰδὲ δ. 10). (α) — Car (ῆ kar), κριὸς (Ψαλμ.), ἀρνὸς (Λευτ.), τράγος (ἱσ. λδ), μάσχος (ἱζ. λθ), ξριφος (Ἄμ. ς, 4). — Theo, ἡ κατ' ἄλλ. Tho. (Βούς ἄγριος), ὄρυξ (Λευτ. ιδ. 5), καὶ σευτλίον (ἱσ. να. 20). — Thannin, κῆτος, (Γεν. α, 40), δράκων (Ἐξόδ.), Σειρήν (ἰδὲ λ, 29), στρουθὸς (ἱερ. ι), ἐχθίνος (ἱσ. ιγ. 22), ὕρνις (ἱσ. λε), κάκωσις (Ψαλμ. μγ), συκῆ (Νεεμ. β, 13). — Tzepha, κεράστis (Παροιμ.), ἄσπις (ἱσ. νθ), ἔκγονον ἀσπίδων (ἱσ. ια). — Sachal, λέων (ἰδὲ), ἀσπίς (Ψαλμ. γ), πάνθηρ (ἱσ. ε). — Arnebeth, χοιρογρύλλιος (Λευτ. ια), δασύπους (Λευτ. ιδ) (ε). — Daja, ἰκτίνος (Λευτ. ιδ), ἔλαφος (ἱσ. λδ, 15). — Aja, γῆ (Λευτ. ιδ), ἰκτίνος (Λευτ. ια). — Thinsemeth, πορφυρίων (Λευτ. ια, 18), ἀσπάλαξ (αὐτ. ια, 30), ἱέραξ (Λευτ. ιδ) (γ). —

not. εἰς ἰωσήφ. Ἀρχ. γ. 5. §. 5. Ὁ δὲ Ἰερώνυμος ἐσημείωσεν, ὅτι καὶ θάλασσα ν ἀπλῶς σημαίνει τὸ θαρσίς, ὡς ἐν Ψαλμ. 48, 8, καὶ Ἡσ. β. 15. ὅπου θάλασσα ν ἰπὸν εἰς Ὁ, προσγοριῶς τὸ θαρσίς. « Nam Hebraei putant lingua propria sua ware Tharschisch appellari. Quando autem dicitur Jam, non Hebraeo sermone appellari. sed Syriaco ». (Hier. Com. in Esaj. II. καὶ in Ezekiel. 27. καὶ in Ion. καὶ de loc. Hebr.). Συμφωνεῖ καὶ Michaelis, Spicileg. pag. 81. Ἐλ. καὶ Rosenmüll. Schol. in Ion. καὶ εἰς Γένεσ. 10, καὶ εἰς ἱζεκ. ι, 27. Σημ. ἡμετ.

(α) Τὸ Chephir καὶ Sachal (βλ. παρακατιῶν) οὐ μόνον λεόντων (ὡς ἡ κοινωτέρα σημασία), ἀλλὰ καὶ δρακόντων, ἡ ὅρων ἐπίσης, ὀνόματα ἀπέδειξεν ὁ Βερχάρτος (Hieroz. P. II. L. 111. c. 3. p. 376). Σημ. ἡμετ.

(β) Ἀδὸς Ὀδίου. Τὸ δασύπους καὶ τὸ χοιρογρύλλιος αἰετοὶ διαστύλλουσιν εἰς Ὁ. (Λευτ. ια, 5, 6. Λευτ. ιδ. 7). ἐν δὲ τῷ ἱερ. (Λευτ. ια) γέγραπται πρῶτος τῶς (πρῶτον τὸ χοιρογρύλλιος, καὶ ἔπειτα τὸ δασύπους). Ἐκ τούτου πεπλάνηται ὁ κριτικός. Ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ ἐφεξῆς « γῆ καὶ ἰκτίνος », Ἐλ. Schleusn. Thesaur. γ. γῆ καὶ δασύπους. Περὶ δὲ τῶν ἐφεξῆς Aja, καὶ Daja. Ἐλ. Bochart Hieroz. P. II. L. 111. c. 33. Ἀντὶ δὲ τοῦ ἐλαφος (ἱσ. λδ. 15) ἄλλο πάντως ἀνέγων εἰς Ὁ. παρὰ τὸ νῦν καθ' ἑσπερίους Daja. Ἠλέγηε τὴν περὶ τὸ Arnebeth, καὶ Aja. καὶ τῶν ἐφεξῆς Netz, Jausuph (βλ. ἐμπροσθ. σελ. 614) πλάνην τοῦ Ὀδίου καὶ ὁ Toepler, de Pentat. Interpr. etc. p. 27.

(γ) Καὶ τοῦτο λάθος. Τὸ πορφυρίων ἀριθμεῖται προφανῶς μεταξὺ τῶν πτηνῶν (Λευτ. ια, 18). ὁ δ' ἀσπάλαξ μετὰ τῶν ἰκτινῶν (Λευτ. ια, 30). ἄλλως πως λοιπὸν

Jaana, γλαυξ και στρουθός (Δευτ. Ησ.).—Salach, καταράκτης (αἰθρίας εἶδος. Δευτ. ια), νυκτικόραξ (Δευτ. ιδ)—Sachaph, κόραξ, ἐρωδιός (αὐτ.).—Netz, ἱέραξ (Δευτ.), κύκνος (Δευτ.).—Chos, νυκτικόραξ (Δευτ.), ἱεὺς (Δευτ.).—Hasida, ἢ Chasida, ἐρωδιός (Δευτ.), πελεκάν (Δευτ.), ἔποψ (Ζαχ. ε. ὅπου Ἀκύλας, Σύμμαχος, Θεοδοταῖος ἐρωδιός) (α).—Dukiphath, ἔποψ (Δευτ.), πορφυρίων (Δευτ.).—Kaath, πελεκάν (Δευτ.), ἔποψ (Δευτ.), ὄρνειον (Ησ.), χαμαιλέον (Σοφον. β. ια).—Jansuph, ἱεὺς (Δευτ.), καταράκτης (Δευτ.).—Kore, νυκτικόραξ (α. Βασ. κς), πέρδιξ (ἱερ. ιζ) (β).—Notsali, ὄνυξ (ἱεζ. ιζ), καὶ νέσσα (ἰωβ, λθ) αὐτὸ τὸ ἐβραϊκὸν ἀνερμηνευτον.

§. ιγ. E) *Δένδρων καὶ φυτῶν ὀνόματα.*

Ela, τερέβινθος (Γεν.), δρῦς (α. Βασ.), δένδρον σύσκιον (ἱεζ.), δένδρον σκιαζόν (ἰσση).—Allon, δρῦς (Γεν. ς. 44), βάλανος (Γεν. ς, 43), ἐλάτη (ἱεζ. κζ).—Eren, κέδρος (Δευτ.), κυπά-

ἐν Δευτ. ια, 30, ἀνέγνωσαν οἱ O, τὸ thinsemeth. βλ. Bochart. I. c. P. I. L. IV. c. 8: καὶ P. II. L. II. c. 23. Τοῦτο δὲ καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων nomen incertum (ἀδηλον) ὑπολογοῦσιν καὶ τὰ ἐν Δευτ. ια, 30 (ἐν οἷς καὶ ὁ ἀσπάλαξ) ἄλλοι ἄλλως ἐρμηνεύοντες « haec (λέγουσι) multa incerta sunt » βλ. Schulz. Sch. in Lev. XI. Σημ. ἡμετ.

(α) Ὅτι τὸ Hasida σημαίνει καὶ τὸν ἐρωδιὸν καὶ τὸν πελεκᾶνα (δὴλον ἐστὶ τὸν πελαργὸν), ἀπέδειξεν ὁ Βοχάρτος (Bochart. Hieroz. P. II. L. II. c. 28, 29. p. 32a. sq). Καὶ περὶ τοῦ προσηγορευμένου Chos, ἑλ. Βοχάρτ. αὐτόθ. σελ. 279. Τὸ δὲ Sachaph οὔτε κόρακα, οὔτ' ἐρωδιὸν εἶπον οἱ O, (ἐν Δευτ. ια, 16 καὶ Δευτ. ιδ, 15), ἀλλὰ, λάρον· καὶ τοῦτο σημαίνει ἀκριβῶς. βλ. Bochart. ibid. P. II. L. 264. — Schleusn. Thesaur. v. λάρος· ὁ δὲ ὄδιος πεπλάνηται.

(β) Οὔτε ἡ πέρδιξ (ἱερ. Kore, ἱερ. ιζ) ἐστὶν ὁ νυκτικόραξ (ἱερ. Kode), καὶ οἱ O, ἐν Α, Βασ. κς. 20 ἀνέγνωσαν οὐχὶ Kore, ἀλλ' ὁ μετέφρασαν ὁρθῶς Kode, καὶ μαρτυρεῖ Βοχάρτος (Bochart. Hieroz. P. II. L. I. c. 11. p. 83), οὐχὶ τῶν O, (καθὼς οὗτος λέγει), ἀλλὰ μᾶλλον τῶν μεταγενεστέρων Ἑβραίων μεταγραφῶν συγχυμένων τὸ D πρὸς τὸ R, καὶ γραφάντων ἐν τῇ ἑβραϊκῇ κειμένῳ Kore ἀντὶ Kode, ὡς ἔχει καὶ τὴν σήμερον. (Καὶ ἄλλως δὲ ἡ φράσις συντετράχεται αὐτῇ. οἶον οἱ O, ἀνέγνωσαν καὶ ἔγραψαν ψυχὴν, τὸ δ' ἑβραϊκὸν ἔχει λέξιν δηλουσαν ψύλλον, καὶ τὴν σύνταξιν ἀντιστραμμένην). Καὶ ἀντὶ τοῦ (Jansuph) προσηγορευτοῦ χαμαιλέον (Σοφον. B. 14) ἀλλ. κώδης ἔχει λέοντες· ὁ Ἀκύλας πελεκάνος· Θεοδοταῖος, κύκνος· ἱερώνυμος, ὄνοκροτάλοι (Comm. in Soph. βλ. καὶ Bochart. Hieroz. u. s. p. 215) φαίνεται δὲ καὶ ὡς τῶν ζωικῶν ὀνομάτων ἡ τάξις συγκεχυμένη ἐν τῇ ἑβραϊκῇ, ὡς ἐκρίνεν ὁ Schleusner Thes. λ. χαμαιλέον. Ἀλλὰ περὶ ζώων βλ. ἐφεξ. §. λδ. Σημ. ἡμετ.

ρισσος (Ιώβ, μ), — Birosch, κέδρος (Ιεζ. κζ. 5), πεύκη (α, Βασ.),
 κυπάρισσος (δ. Βασ.), ξύλον λιθάνου (Ήσ.), ἀρκευθος (β. Παραλ. β),
 πίτυς (Ιεζ. λζ, 8). — Schitta, ἄσηπτον (Εξ. κε), πύξος (Ήσ. με). —
 Sorik, ἑλιξ (Γεν.), ἄμπελος σωρήκ (Ήσ. ε). — Berkenim (σημαίνει
 τρίβολοι) ὁ δ' ἐρμηνεύς τὴν σημασίαν ἀγνοῶν, ἔγραψε Βαρκηνίμ
 (Κριτ. 4, 7) (α). — Soked, κάρυον (Ιερεμ.), ἀμύγδαλον (Εκκλ. ιβ.
 καὶ Ιερώνυμ. αὐτ.).

§. ιδ. 5) Λίθων τιμιῶν καὶ ἄλλων φυσικῶν πραγμάτων ὀνόματα.
 Chorchor (ἄλλ. Chodchod, ἢ Cadeod), χορχὸρ Ιεζ. κζ), καὶ ἱα-
 σπης (Ήσ. νδ). — Bareketh, σμάραγδος (Εξόδ. 28, 17), λίθος ὀνόχιος (γρ.
 ὀνόχιον. Ιεζ. κη). — Tharshisch, χρυσόλιθος (Εξ.), λίθος ἀνθραξ
 (Ιεζ. ι), θαρσεῖς (Ιεζ. α, 16). — Paz, χρυσίον (Ιώβ, κη), χρυσίον
 ἄπυρον (Ήσ. ιγ), τοπαζιον (Ψαλμ. ριθ), λίθος τίμιος (Ψαλ. ια). —
 Gabisch (μέγας μαργαρίτης, λατ. unio), ὁ δ' ἐρμηνεύς ἀγνοῶν τὴν
 σημασίαν ἔγραψε πάλιν, γάβις (Ιώβ, κη, 18) (β). — Ramoth (κα-

(α) Βαρκηνίμ (καὶ παρ' Εὐσεβίου, Βαρκενίμ) αἱ δευτέρα αὐτῶν, καὶ ἰδίως αἱ τρίβο-
 λοι, οὐ μόνον αἱ φυσικαὶ (ὅποιας Ὁδῖος ἐξέλαβε, τάξας τὸ Βαρκηνίμ ἀπὸ
 ἐν τοῖς φυτοῖς), ἀλλὰ καὶ τεχνηταί, πρὸς ποινὰς εἰθισμέναι, τρίβολοι σι-
 ὁηραὶ· καὶ τοιαῦται φαίνονται αἱ ἐν Κριτ. η, 7 ἀπαρριζήτως ὡς καὶ Π.
 Βασιλ. ιβ. 31 (περὶ τοιούτων ποινῶν, πρβλ. Ἀμώς α, 3. Μιχ. δ, 13). Ἐγράψαν
 δὲ οἱ Ο αὐτῇ τὴν ἑβραϊκὴν φωνήν, οὐχ ὡς ἀγνοοῦντες, ἀλλ' ὡς τότε συνηθὲ καὶ
 εἰς τὴν διάλεκτον τῶν ἐλληνιστῶν Ἰουδαίων. Κώδικες δὲ τινες (ὡς ὁ Ὁξων. καὶ
 Κομπλουτ.) ἀντὶ τοῦ Βαρκηνίμ ἔχουσι τριβόλους. Οὕτω καὶ Σύμμαχος ἔγραψεν
 ὁ δ' Ἀκύλας, τραγακάνθα· αὐτὸ δὲ τὸ Βαρκηνίμ ἐπέλασθαι καὶ ἐλληνικώτερον
 Βαρ ακίναι (Ήνυχ. λ. Βαρκινῆσι καὶ σημ. Κριτικ. πρβλ. Schleusner Thes.
 V. Test. λ. Βαρκηνίμ καὶ Τρίβολος. Schulz Schol. in Jud. I. c.). Σημ. ἡμετ.

(β) Τὸ γάβις (ἐν Ἰώβ κη, 18) οὐ σημαίνει μονόκοκκον μαργαρίτην, ἢ μονο-
 μάργαρον (λατ. unionem, ἐκ τοῦ ἑλλην. οἶνος, unus = οἶνος, μόνος, εἷς)· διαφέρου-
 νται δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ νεώτεροι περὶ ταύτης τῆς σημασίας (βλ. Schleusner λ. Ὑπε-
 ραίρω)· οὐδ' ἄλλο τι ὁλοῦ διωρισμένον εἶδος πολυτίμου λίθου· ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἐξοχόν,
 ὑπέρτονον καὶ ὑψηλόν (ἐπὶ τῶν μεγαλίων κειμηλίων μάλιστα)· εἶθεν καὶ Σύμμα-
 χος, ὑψηλὰ καὶ ὑπερρυμένα (καὶ Ἱερώνυμ. excelsa et eminentia) εἶπε τὸ
 ἑβραϊκ. ramoth ve gabis· οἱ δὲ Ο, « μετέωρα καὶ γάβις » (γάβις ἔχει καὶ
 ὁ Θεοδοσίαν), οὐχ ὡς ἀγνοοῦντες τὴν λέξιν (καθὼς Ὁδῖος ἀσπεύεται), ἀλλ' ὡς ἐμ-
 φαντικῶς αὐτῆς τῆς φωνῆς καὶ βαθυσημάντου, διὸ καὶ συνεκτισμένως ὥς τότε
 παρὰ τοῖς ἐλληνοφώνουσιν Ἰουδαίοις (οὕτω καὶ καθ' ἡμᾶς παρὰ τισὶν Ἀσιανοῖς Ἐλ-

ράλλια), μετέωρα (ἰώβ κη), και ῥαμόθ (ἰεζ. κζ). — Mir, σμύρνα (Ἐξόδ. λ. 23), στακτή (Ἄσμ. α. 12· ἀλλ' ἐν Ψαλμῷ με, 10 διακρίνεται « σμύρνα και στακτή »). — Aloth (= ἄλση), στακτή (Ψαλμ.), ἄλση (Ἄσμ. δ. 14). — Man, μάν (Ἐξόδ. ις, 33), και μάννα (Ἀριθ. ια). — Chima, ἀρκτοῦρος (ἰώβ, θ), πλειάς (ἰώβ, λη). — Kilil (γρ. Kisil) ἔσπερος (ἰώβ, θ, 9), ὠρίων (ἰώβ, λη, 34. Ἡσ. ιγ).

§. ιε. 2) Μέτρων και σταθμῶν ὀνόματα.

Σίκλος (Ἐξόδ.) και διδραχμον [Γενέσ. κγ. βλ. ὅπισθ. σελ. 174]. — Ephah, οἶφι (Λευιτ.), τρία μέτρα (Ἡσ.). — Chomer, ἡ Gomer, γομόρ (Ἐξ.), ἀράβας ἔξ (Ἡσ.), δράγμα (Λευ.), ψωμός (ἰώβ, ιδ). — Bath (βάτος, ἡ βάδος), χοῦς (γ. Βασ. ζ), μετρητή. Β. Παραλ. δ. 5. [σφάλμα τυπογραφικόν· ὁ Ὀδῖος ἔσως ἔγραψε μετρητής, ὁ ὡς « μετρητής τρισχιλίους » Β. Παραλ. αὐτόθι.], κεράμιον (Ἡσ. ε), χοῖνις (ἰεζ. με, 10), και κοτύλη (αὐτ. 14). — Nebel, ἀσκός (α, Βασ. ι), ἀγγεῖον (α. Βασιλ. κε), νέβελ (α. Βασιλ. α, 24. ἰσ. γ.). — Hin, εἴν, και ἔν, και χοῦς (Λευτ. ιγ, 13, ιδ, 35). — Chibrath aretz, « χαβραθά τῆς γῆς », και « χαβραθά » (Γεν. κε, και μζ)· αὐτὸ δὲ τὸ χαβραθά ἐξηγεῖται ἐπιδόρομος (α).

λησιν εἴθισται τὸ τουρκικὸν και περσικὸν Dzeyher, τζεεαήρ, πᾶν καθόλου κόσμημα πολυτίμον, και μάλιστα λίθος πολυτελής). Ὁ δὲ Γρότιος ὑπέλαβε τὸ γάβις τὸ αὐτὸ και τὸ ἀραβικὸν Gabis, ὃ δηλοῖ πυρωπὸν, ἡ ἀνθρακία (τὸν λίθον)· ἀλλὰ τὰ ἀραβικὰ λεξικά περὶ τούτου σιωποῦν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Rosenmüller (Schol. in Iob. 28, 18. βλ. και Gesen. Lexic. Hebraic. p. 192), κρύσταλλον. Ὁ δὲ Niebuhr (Descript. Arab. proleg. 41) τὸ μὲν Gabis λίθον τινὰ πρᾶσινον εἶπε, τὸ δὲ Ramoth, ἔρυθρᾶ κοράλλια· εἰ δὲ, τέλος, ὠμολόγησαν ἀμφότερα λίθων ὀνόματα τιμίων, ἀγνώστων δὲ παντάπασι (Schulz, Sch. in Iob. I. c.). βλ. και ἐφεξῆς, §. λς. Σημ. ἡμετ.

(α) Περί τοῦ Χαβραθά βλ. ὅπισθ. σελ. 175. — Περί δὲ τῶν ἄλλων μέτρων, ὧν τὰ ἰσόμετρα, καίτοι ἐτερόφωνα, ἀνταλλάσσονται πρὸς ἄλληλα (οἷον τὸ Γομήρ πρὸς τὸ συνώνυμον Κόρος, δέκα μὲν Οἶφι (ξηρῶν) δέκα δὲ Βάττων ἐπὶ ὕγρων περιεκτικόν, κτλ.), ἀπήντησαν ἄλλοι. βλ. Ἐπιφάν. περὶ Μίτρ. και σταθμ. και Petav. animadv. ibid. (ὅπου διακρίνεται και τὸ μικρὸν οἶφι, πρὸς ὃ πάλιν διωρίζεται ἡ ἀράβη, και ἡ χοῖνις, και ἡ κοτύλη). Hieron. Comm. in Esai. V. 10· πρὸς Δανιὴλ κατὰ τοὺς Ο, ed. Rom. p. 89. — Schleusn. Thes. και Lex. N. T. ἐν ταῖς μνημονευομέναις λέξεσι). Schulz. Schol. in V. Test. T. 111. p. 24.

§. ις. Η) Ἄλλαι διάφοροι λέξεις ἄλλως ἀλλαχού ἡρμηνευμέναι. Theraphin, Θεραφίν (Κριτ.), εἰδωλα (Γεν.), κενοτάφια (α. Βασ. ιδ), γλυπτὰ (ἰεζ. κα), δῆλοι (ἰσ. γ), ἀποφθεγγόμενοι (Ζαχ. ι, 1) — Vrim, δῆλωσις, δῆλοι (Ἐξόδ., Ἀριθ.), φωτίζοντες (Ἐσδρ.). — Thumim, τέλειοι (Ἐσδρ.), ἀλήθεια (Λευιτ.). [Περὶ τοῦ Οὐρίμ και Θουμίμ, βλ. ὅπισθεν σελ. 173, 240]. — Ephod, ἐφὼδ, ἐφούδ, (Κριτ.), ἐπωμίς (Ἐξόδ.), στολή (β. Βασ.), ἱερατεία (ἰσ. γ.). — Davir (τὸ ἄδυτον τοῦ ναοῦ), νῶος (ψαλμ. κη, 2), δαδείρ, ἡ δαβίρ (γ. Βασ. ε). — Zebaoth (τῶν δυνάμεων), Σαβαὼθ (Ἡσ. κτλ.), παντοκράτωρ (β. Βασ. ε. κτλ.), ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος (Ἡσ. ιδ, 27). — Phasech, Πάσχα (Ἐξόδ. κτλ.), φασέκ (β. Παραλ. λ. και ὁ Θεοδοτίων, φασέκ· ὅθεν ὁ Γεράρδος Ούόσσας ὀρθῶς ἐμαντεύσατο τὰς βίβλους τῶν Παραλειπομένων οὕτως ἐκ τῆς ἐρμηνείας οὐχὶ τῶν Ο, ἀλλὰ τοῦ Θεοδοτίωνος]. — Tha, ἡ The, ἀπάντησις (β. Παραλ. ιβ) και Θεδ (αὐτὸ τὸ ἐβραϊκὸν γ. Βασ. δ. ἰεζ. μ.). — Kidon, γαῖσον, ζιδύνη, ἀσπίς, μάχαιρα (βλ. ὅπισθ. σελ. 498, 510). — Chothonoth, χιτών (Γεν.), στολή (Ἡσ.), χωθωνώθ (Νεσμ. ζ. Ἐσδρ. β. τὸ Βατικ. τὸ δ' ἄλεξ. χιτωνας) (α). — Kadim, νότος (Ἐξόδ. Ψαλμ.), καύσων (ἰώβ, ἱερειμ. κτλ.) [ὡς καυστικὸς πνέων, ὁ παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς Samjel, ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ Sam (ἡ Siam), ἰός, φάρμακον δηλητηρίον, και τοῦ Jel, τουρκιστὶ ὁ ἄνεμος, οἷον ἰοβόλος]. — Kinnor, κιθάρα, ψαλτήριον, και (αὐτὸ

Eisenschmid. de mens. et ponder. p. 120 etc. Ἀντὶ δὲ τῶν συνωνύμων ἑλληνικῶν ὀνομάτων ἐχρήσαντο και τοῖς ἀντιστοιχείς ἑβραϊκοῖς, ὡς και τούτοις εἰθισμένοις (οὕτω και Ἀκύας, ἱερειμ. ιγ, 13. Θεοδοτίων, ἰσ. γ. α· και ἀλλαχού πολλαχού). Ἰδίως δὲ περὶ τοῦ δράγμα και ψωμός, βλ. Schleusn. Thes. V. T. Σημ. ἡμετ.

(α) Κακῶς τινες παράγουσιν ἐκ τοῦ χωθωνώθ και τὸ ὁμοῖον ἑλλεν. χιτών. Ὁ ἰωάννης ἔγραψε Χωθωνέθ (ὡς ἐκ τοῦ Chethoneth)· λίνον δὲ (λίγνι) ταῦτο σημαίνει· χ+θ+ν γὰρ τὸ λίνον· (ἰώβ. Ἀρχ. γ. ζ, α). Καὶ Ἀραβες δὲ τὸ λίνον Ketan, ἡ Ketten· ἐσημαίνει δὲ τὸ χωθωνώθ, και τὸν ἱερατικὸν πεδῆρα χιτῶνα (ἰώβ. αὐτ.)· τὴν στολὴν τὴν ἁγίαν· (α, Μακ. ι. 21). Ὅθεν εἰ Ο, εἶπεν και αὐτὸ τὸ Χωθωνώθ (πληθυντ.), εὐ μόνον ὡς σύνθετος τοῖς ἑλλενίζουσι (διὰ τὴν πρὸς τὸ χιτῶν ὁμοφωνίαν), ἀλλὰ και ὡς λεγόμενον κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῶν ἱερῶν ἀμφίων. Σημ. ἡμετ.

τὸ ἐβραϊκόν) κινύρα (Γενέσ. λα: Ψαλμ. μθ: α. Βασ. ι). — Nabai, κινύρα, ψαλτήριον, σκεῦος ψαλμοῦ, καὶ (αὐτὸ τὸ ἐβρ.) νάβλα (α, καὶ β, Βασιλ. καὶ β. Παρ.). — Amen, ἀμήν (α, Παραλ. ις. Νεσμ. ε, 13), γένοιτο (Ἀριθ. Δευτ. Ψαλμ.). — Shatan, σατάν (γ. Βασ. ια), ἐπί-βουλος (αὐτ.), διάβολος (Ἰωβ, α. Ψαλμ. ρη). — Bad, λινούς (Ἐξόδ. κη), βαδδίν (αὐτὸ τὸ ἐβραϊκόν, πληθυντικῶς: Δαν. ι. 5), καὶ πάλιν (α. Βασ. β, 18), βάρ (ἀντὶ βάρ· συνέχευε γὰρ καὶ ὡδε ὁ ἐρμηνεύς τὸ δ, πρὸς τὸ ρ. Ὁ δὲ μακάριος ἱερώνυμος, πλέον τοῦ προσήκοντος χαρίζεται τοῖς ἐρμηνεύσι, λέγων· ὅτι οἱ μὲν Ο, Βαδ' ἔγραψαν πάντως, πλάνη δὲ τις ἐπεκράτησεν ἀντὶ τούτου γράφεσθαι Βάρ· βλ. ἱερώνυμ. εἰς Ζαχαρ. ιβ) (α). — Sechar, ἄλλ. Schecar, οἶνος (Ψαλμ. ξη), μέθυσμα (α. Βασ. α), σίκερα (αὐτὸ τὸ ἐβραϊκόν, Δευτ. Ἀριθμ.), καὶ (τὸ αἰγυπτιακόν) ζύθος (Ἠσ. ιθ. Βλ. ὅπισθ. σελ. 183). — Ge-Malach, Γε μαλάχ (ἐν ταῖς βίβλοις τῶν Βασιλειῶν, κατὰ τὸν ἱερώνυμον), Φάραγξ ἁλῶν (Ψαλμ. νθ), κοιλάς ἁλῶν (α, καὶ β. Παραλ. ιη). — Sabec, σαβέκ (Γεν. κβ), δάσος (Ἠσ. θ), δρυμὶς (Ψαλμ. ογ), σμίλαξ (Ναούμ α; 10. βλ. καὶ Βῶς προλεγόμεν.). — Mittal, ῥάβδος (Γεν. μζ. 31), καὶ κλίνη (Γεν. μη. 2) (β).

(α) Ἄλλ' ὁ Βατικανὸς κώδικς, ἱερωνύμῳ συμμαρτυρῶν, ἔχει βὰ δ (ὁ δὲ ὁμοίως ἀποδίδωσι τὴν γραφὴν, ὡς διόρθωσιν, εἰς τοὺς ἐκδότας)· τὸ δὲ βὰ δ ἔχει ὁ Ἀλεξανδρινός· Πρόσθετε ὅτι βὰ ρ ἀνέγνωσε καὶ Ἀκύλας, καὶ ἑρμηνεύει «ἐξαίρετον»· βὰ ρ καὶ ὁ Θεοδοτίων, καὶ ἑρμηνεύει καθαρόν· (ὥστε καὶ τούτων οἱ ἑβραῖοι κώδικες εἶχον bar, εἴτ' ἐκ πλάνη τῶν μεταγραφῶν, εἴτ' ἐκ διαλέκτου κατὰ στοιχείων ἐναλλαγῇ· βλ. ἐπεὶ §. κθ)· καὶ αὐτὸς ὁ ἱερώνυμος ἀπαριθμῶν τὰς σημασίας τοῦ βάρ, προστίθει καὶ τὸ electus, ἐκ λ ε κ τ ὅς· Ὁ δὲ Πύχιος «βάρ, με κ ρ δ ν» (βλ. λ. Ἐρμούδ, καὶ Σχολ. Κριτικ. αὐτ.) βλ. Schul-Schol. in V. Test. vol. 2. p. 238, καὶ Schleusn. Th. V. T. λ. βάρ. Σημ. ἡμερ.

(β) Ὁ συνήθως πρὸ τῶν ἄλλων μεταγράφων Βῶσος, ἡ Βῶς (Bos, proleg. in V. Test.) προστίθεται καὶ ἄλλα. Τὸ ἐβρ. βεδέκ (δ. Βασ. ιβ), τὸ δ' αὐτὸ καὶ βουλή (Ἰεζ. κθ). — Zion, Σιών (ἀγνοοῖν τὴν σημασίαν ὁ ἐρμηνευτὴς τοῦ ἱερ. λη, 21), καὶ (ὁρθῶς) σ κ δ π ε λ ο ς (δ. Βασ. κγ). Τὸ («οὐκ ἐκλείπει») ἄ ρ χ ω ν (Γεν. μθ. 10) ἐν Ζαχαρ. ι, 11 «σ κ η π τ ρ ο ν» (οὐ περιαιρεῖται). Τὸ «οὐ καθαρὶεῖ τὸν ἔνοχον» (Ἐξόδ. λδ. ὡς καὶ Ἀριθ. δ. «καθαρισμὸς οὐ καθαρ. τ. ἔνοχον») ἄλλαχού ἐγράφη «ἁλοῶν οὐκ ἁλοῶται» (Ναούμ. α, ε. ἱερ. κθ. 12)· τὸ «ἁγίλους ἀπέσειλε» (ἱερ. κθ. 14) ἐν Ἀδδ. (α, 4) γράφεται «π ε ρ ι ο χ ῆ ν ἀπέσειλε», κτλ. ὥστε ἄλλοι (λέγει) οἱ ἐρμηνεῖς τῆς Πεντατεύχου, καὶ ἄλλοι οἱ τῶν Βασιλειῶν, καὶ ἕτεροι οἱ τῶν Προφητῶν. Ἄλλοι δὲ

§. ιζ. Τελευταῖον· τὸν ιζ, ψαλμὸν ἄλλος πάντως ἑρμηνεύσεν ἐν τῷ Ψαλτηρίῳ, καὶ ἄλλος ἐν β. Βασιλ. κβ· καὶ μάρτυς τρανὸς ἡ φράσις· «Κύριε, πέτρα μου καὶ οὐρύωμά μου, καὶ ἐξαιρούμενός με ἐμοί. Ὁ Θεός μου φύλαξ μου ἔσται μοι· πεποιθὼς ἔσομαι ἐπ' αὐτῷ» (β. Βασ. κβ)· ἐν δὲ τῷ Ψαλτηρίῳ, «Κύριος στερέωμά μου, καὶ καταφυγή μου, καὶ ῥύστης μου· ὁ Θεός μου βοηθός μου, καὶ ἐλπίῳ ἐπ' αὐτόν».

§. ιη. Ὅτι δὲ καὶ τὸ τοῦ Δευτερονομίου τεύχος οὐχ ἑρμηνεύσεν ὁ αὐτὸς καὶ ὁ τὴν Γένεσιν καὶ τὴν Ἐξόδον ἐρμηνεύσας κάλαμος, ἀπέδειξεν ἐκ τούτου μάλιστα ὁ Λιχθόφωτος, ὅτι ἐν μὲν Δευτερ. ι, 22 (ἐκδ. Βατικ.), γέγραπται «ψυχὰι ἐβδομήκοντα»· ἐν δὲ Γενέσ. μς. 27, καὶ Ἐξόδ. α, 5· «ψυχὰι ἐβδομήκοντα πέντε» (οὕτω καὶ Πράξ. η) (α). Μένονται δὲ τῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ

(λέγει) καὶ οἱ τῶν Κριτῶν καὶ τῆς Ῥούθ, ὡς δεικνύειν ἡ φράσις ἡ ἐγώ εἰμι, παρὰ τὸ σύνθετες καὶ οὐκ ἑλληνικῶς. Οἷον «Ἀσσομαι, ἐγώ εἰμι τῷ Κυρίῳ· ἐγώ εἰμι ψαλὸς τῷ θεῷ» (Κριτ. ε. 3) «ἐγώ εἰμι καθίσταμαι» (αὐτ. ε. 18. πρβλ. ια, 27, 35) καὶ ἄλλαχού· «ἐγώ εἰμι ἀγγιστεύσω» (Ῥούθ, δ. 4). Ἀσάτως καὶ ἐν β. καὶ γ. καὶ δ. Βασιλ. οἷον «ἐγώ εἰμι ἐν γαστρὶ ἔχω» (β. Βασιλ. ια, 5. πρβλ. ιβ, 7. ιε, 23. ιη, 12. κδ, 12. 17, καὶ γ. Βασ. β. 2. δ. Βασ. Δ. 13. ι. 9. κδ. 20). Νεωτέρα δὲ καὶ ἡ τοῦ Ἀσματος ἑρμηνεία, καὶ ἴσως αὐτὴ ἡ τοῦ Συμμάχου (Capell. ad Esai. 47)· διότι τὸ ἐβραϊκ. Tsamima (κίρκινος) ἑρμηνεύει σι ὦ π η σ ι ν (Ἰαμ. δ. 3), ὡς ἑρμηνεύει καὶ Σύμμαχος τὴν λέξιν (Ἠσ. μς. 2 καὶ ἱερώνυμ. αὐτ.). Ἔτερος δὲ, τέλος, καὶ ὁ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, γράφων· «Σὺν τὸν ἄνθρωπον, σὺν τῇ εὐφροσύνῃ, σὺν τῷ ποίημα» (ζ, 30. η, 15, 17), ὡς ἔγραψε καὶ Ἀκύλας «σὺν τὸν οὐρανόν» (Γενέσ. α). Σημ. ἡμερ.

(α) Lightfoot, Hor. Hebr. in Act. Apost. VIII. 14. [Ὁ δ' αὐτὸς Λιχθόφωτος ἄλλαχού (Hor. Hebr. in Luc. III, 36) καὶ ὡς κακοσκόλος, καὶ οὐκ ἀπὸ γνώμης εὐλινεῖς ἐρμηνεύσας τοὺς Ο προστίθεαι· ἴνα, λέγει, τοὺς ἐθνικοὺς ἐξελέγξαι μηδεμίαν ἔχοντας θρησκείαν. Ὅθεν (λέγει) προστίθεαι, ἡ ἀποκόπτουσι πρὸς τὸ δοκοῦν, χαρμωδῶς, τυρλωδῶς, αὐθαδῶς (oscitanter, caecutienter, audacter). Μεταφράζονται κατ' ἑνοίαν πολλάκις ἄλλοτριαν· οὐ σπανίως, ἐναντίαν· ἴνατοι, μηδεμίαν· καὶ πολλάκις πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν κατ' αὐτοὺς δοξασιῶν, ἡ πρὸς ἀποφυγὴν τινος σκανδάλου τοῦ ἱεροῦ κειμένου, ἡ πρὸς φήμην καὶ ἀσφάλειαν τοῦ γένους αὐτῶν. Τούτων δὲ (λέγει) πάντων δειγμάτων σωρηδὲν ἐξενεγκτεῖν οὐκ ἂν εἴη τοιμηρὸν, ἔαν περὶ τούτου τὸ πρᾶγμα σχολάσωμεν· Ταῦτα δ' θρασυμάχος Λιχθόφωτος· πρὸς δ καὶ ὁ Καρφάσιος ἡγανάκτησε. (Crit. Sac. P. II, c. II, p. 521). Ἀνεξώωτο δὲ, τέλος, πρὸς τὸν καλὸν τοῦτον ἄγωνα ὁ Λιχθόφωτος καὶ εὐρίσκεται ἐν τοῖς ὀφίγονοις

παραλλακτούσης ἀναγνώσεως καὶ ἱερώνυμος (Ζητήμ. Ἑβρ.). Πλὴν ἀλλ' ὅμως, ἡ ἀνάγνωσις αὕτη οὐχ ἄλις ἀποδείκνυται γνησία καὶ ἀληθής. Ἄλλοι κώδικες ἀρχαιότεροι, ὡς ὁ Ἀλεξανδρινός, ἔχουσι καὶ ἐν Δευτερονομῷ « ἐβδομήκοντα πέντε » (ἄλλους κώδικας ὁμοίως ἀριθμεῖ ὁ Nobilius, ἐν Σχολ. αὐτόθ.). Καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος οὐδεμίαν τοιαύτης διαφορᾶς ἐποίησατο μνήμην οὐτ' ἐν τοῖς εἰς τὸ Δευτερονόμιον (κεφαλ. ι.) Ζητήμασιν, οὐτ' ἀλλαχού τῶν συγγραφῶν, ἐν αἷς ἀναφέρει τὰς εἰς Αἴγυπτον καταβάσας ΟΕ, ψυχάζει (βλ. Αὐγουστ. Ζητήμ. εἰς Γενέσ. μζ. καὶ Περὶ πόλ. Θεοῦ, ις, 40).

§. ιθ. Ἡμεῖς δὲ (φησὶν Ὀδῖος) καὶ τοῦτο τὸν ἀναγνώστην ὑπομνήσκοντες τὰς σωρηδὸν προεκτεθείσας ποικίλας τῶν ἀναγνώσεων παραλλαγὰς ἀπηνθίσκαμεν ἐκ τῶν δύο τῶν ἀρίστων καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης περικλεῶν καὶ ἀρχαιοτάτων ἀπογραφῶν τῆς τῶν Ο, ἐρμηνείας· λέγω δὲ, τοῦ Βατικανοῦ (ἢ Ῥωμαϊκοῦ) καὶ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ· πολλαχοῦ δὲ καὶ μαρτυρίας προσεθήκαμεν ἐκ τοῦ ἱερωνύμου μάλιστα πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι κἀκεῖνος οὕτως ἀνέγνω τὰς πολλὰς τῶν προκειμένων παραλλαγῶν, τοὺς ἀρίστους μεταχειριζόμενος κώδικας ἐν τῇ τῆς Καισαρείας βιβλιοθήκῃ.

§. κ. Ἀλλὰ καταπύομεν (φησὶ) τὸν λόγον, καὶ καταβάλλομεν τέλος εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο βιβλίον, ἐν ᾧ καὶ μόνον προσθέντες, τὸ ἐφεξῆς. Ἐκ τῶν προεκτεθέντων παραδειγμάτων συνά-

(posthumis) αὐτοῦ συγγράμμασιν ἀρχὴ πονήματος, ἐν ᾗ συγκρίνων τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο πρὸς τὸ ἑβραϊκόν, ἐπεχείρησε συντάξαι κεφάλαια, ταύτας φέροντα τὰς ἐπιγραφάς: Π ρ ὁ σ θ ε τ α (παρὰ τοῖς Ο). Ἀποκεκομμένα, καὶ ἐπικινδύνους συντεμνημένα: Σκοτίζοντα τὴν σαφήνειαν τοῦ νοήματος, καὶ διαφθερίζοντα τὸ καλόν. Ἑρμηνευμένα κατ' ἄλλην ἔννοιαν: Ὄζοντα παρεδόσαν Ἰουδαίων: Αὐτὰ τὰ ἑβραϊκὰ ἀμετέφραστα: Ἑξηγημένα πρὸς εὐφημίαν τοῦ ἔθνους: Ἑξηγημένα πρὸς εὐφημίαν τοῦ κειμένου: Παραφράσεις: Κύρια ὀνόματα καταστραμμένα εἰς προσχηρικὰ: Ἀριθμοὶ κακῶς λελογισμένοι: Τόπων ὀνόματα νεώτερα: Φωνήεντα κακῶς ἀνεγνωσμένα: Γράμματα κακῶς ἀνεγνωσμένα: Νόημα μεμιασμένον: Ὀνομάτων παραλλαγή: Στίχοι κακῶς ἠνωμένοι κτλ. (βλ. Fabric. Bibl. Graec. T. 3. p. 689). Ἀλλ' ὅ,τι πρῶτον ὁ Λιχθάριος οὐκ ἔβλαψεν κατορθῶσαι, τοῦτο ὑστερον Ὀδῖος ἐν μέρει διεπράξατο. Πολὺ δὲ γε πληρέστερον ἐναγχος ὁ Φράγκικος, κατὰ τὴν αὐτῇ συνθήκῃ πολυμάθειαν, κατώρθωσε δραματουργικώτατα! βλ. τὴν ἐφεξῆς σημείωσιν. Σημ. ἡμετ.]

γεται τηλαυγῶς, ὅτι οὐ μόνον τᾶλλα βιβλία τῆς Γραφῆς, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ Πεντάτευχος ὑπὸ διαφορῶν τινῶν ἡρμηνευθῆ. Συμπάσης δὲ τῆς ἐρμηνείας ἐκ τοιούτων κατὰ μέρος ἐρμηνευμάτων ἀπαρτισθείσης, οὐδεμία κοινὴ γέγονεν ἀνάκρισις καὶ ἐπιθεώρησις. Καὶ τοῦτο βεβαιούσιν ἱκανῶς αἱ τοσαῦται καὶ τοιαῦται πλάναι καὶ παρεξηγήσεις, αἵτινες ἀπαντῶσιν οὐ μόνον ἐν τοῖς ἄλλοις βιβλίοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς Μωσαϊκοῖς. Καὶ σφοδρότερον μὲν ἐρμηνευτῶν ἔτυχεν ὁ Μωϋσῆς· ἀλλ' ὅμως καὶ οὗτοι πολὺ γ' ἂν εὐτυχέστερον τὴν αὐτῶν ἐκδόμησαν Σπάρτην, εἴπερ, ἡ συνάμα πάντες (ὁσοιδήποτ' ἂν ἦσαν) ἐφιλοπόνουν τὴν ἐρμηνείαν, ἥ γοῦν τὰ κατὰ μέρος ὑφ' ἐκάστου τινος ἡρμηνευμένα καθυπέταττον εἰς τὴν κοινὴν τῶν ἄλλων ἐπίκρισιν. Ταῦτα Ὀδῖος (α).

(α) Πολλοὶ καὶ ἄλλοι τῶν νεωτέρων Ὀδῖακῶν ἐπήγεον ταῦτα τοῦ κριτικῆ. Ἀλλὰ καὶ καθ' ἡμᾶς ὁ κριτικὸς ραββῖνος, ὁ Φράγκικος, ἐπιδοκιμάζει τὰς περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, ποικίλας διαφορὰς, ἃς (φησὶ) μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας συνέθρυσεν Ὀδῖος, ἀποδεικνύων δι' αὐτῶν τοὺς ποικίλους μεταφραστάς. Ἐν (λέγει) σφάλμα μόνον ὁ σοφὸς Ἀγγλος ἐσφάλη, ὅτι ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Ο πολλὰ ἀντιγραφῶν ἁμαρτήματα. Αὐτὸς δὲ ἔσπευ μόνον περὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐν διαφορῇ βιβλίοις, ἢ καὶ χωρίοις μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων διεστηκόσιν, ἑρμηνευμένων διαφορῶν, παραλείψας τὰς εἰς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου παραλλήλους κειμένους στίχους, ἢ καὶ εἰς τὸν στίχον τὸν αὐτὸν πολλακτὶ ἀπαυτώσας. Τοῦτο δὲ (λέγει) μόνον ἢ ἁπλοῦς ἀμάθεια τῶν μεταφραστῶν ἠδυνάτο παραγεγεῖν, ἢ καὶ διότι ἡ τῶν Ο ἀντιγραφὴ ἐρμηνεία διεσκευάσθη ἀπὸ σημειωμάτων ἐν τῇ περισελίδι κειμένων, ὅ δὲ διασκευαστῆς μετέγραφεν ἐν τῇ κειμένῃ πᾶν ὅ,τι εὗρισκεν εἰς τὴν ὡς ἢ τὸ περιεῖλλον τοῦ χειρογράφου. Τοιαῦτα ὁ Ραββὶς. Αὐτὸς δὲ χωρεῖ γενναίωτερον εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐξέτασιν τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο. Καὶ πρῶτον μὲν ἐκτίθει συντόμως κριτικὴν τοῦ κειμένου θεωρίαν, ἐν ᾗ ποικίλως ἐξετάζει τὰ τε τῶν ἀντιγραφῶν ἁμαρτήματα, καὶ τὰς ἐκ τοῦ περιεσπιδίου παρεγγράφους τῶν γλωσσισμάτων, καὶ προσέτι τὰ τῶν διασκευαστῶν βραδύουρήματα (!) Ἐπειτα μεταβάς εἰς τὴν θεωρίαν τῆς παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρινοῖς προφορᾶς τῶν ἑβραϊκῶν στοιχείων, καὶ τῆς παρὰ τοῖς Ο, ἑβραϊκῆς γραμματικῆς, ἐξετάζει τούτων τὴν ἐρμηνευτικὴν καὶ ἐξηγητικὴν, ἥτοι τὸν τρόπον καθ' ὃν ἡρμηνεύουν, ἐξηγουντες καὶ μεταφράζοντες ἑλληνιστὶ τὰ ἑβραϊκὰ. Ἐν δὲ τῇ μέρει τούτῳ παριστᾷ τοὺς ἐρμηνεῖς ἁμαρτήματα τῆς ἑβραϊκῆς, μήτε τὴν γλῶσσαν ἐπισταμένους, μήτε τὴν σημασίαν τῶν φωνῶν. Ἑρμηνεύουσι (φησὶν) ἐξ εἰκασίας, καὶ πολλακτὶς διαφορᾶς τὰς λέξεις τὰς αὐτάς· συγχέουσι τὰ φράγματα· συνάπτουσι τὰ μόρια μετὰ τῶν ὀνομάτων· ἐκλαμβάνουσι τὰ κύρια ὡς προσχηρικὰ, καὶ τὰν ἀνάκλην· συνταράττουσι τὰ θέματα τῶν λέξεων· δεικνύουσι πανταχοῦ παράδοξον ἀσχημοσύνην, ἥτις διεγείρει θαυμασμόν.

Ἀπαντῶμεν.

§. κα. Ἡ μὲν ἐκ τῆς Ἑβραϊκῆς Ἀγγλικανὴ τῶν Γραφῶν ἐρμηνεία (§. β) οὐδὲν ἔχει κοινὸν πρὸς τὸν προκείμενον σκοπὸν. Ὁ

Ἀναμνηστικὸς δὲ καὶ σημασίας ἐκ τῶν ἄλλων τῶν συγγενῶν τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσων, οἷον τῆς Ἀραμαϊκῆς, ἢ Σύρας, καὶ τῆς Ἀραβικῆς· οὐχ ὅτι ἐγνώριζον καὶ τὴν Ἀραβικὴν (ἀπαγε!), ἀλλὰ διότι ἦσαν αἱ τοιαῦται σημασίαι συνήθεις τοῖς Ἀλεξανδρίταις ἐκ στοματικῆς παραδόσεως· καὶ ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς ἑλληνικῆς ἀνέμειξαν μυθολογικὰς τινὰς ἐκφράσεις (οἷον τὸ κέρως Ἀμαλθείας, Ἰώθ, με, 14, καὶ τὸ ξέθης συχνοῦς). Πάντα ταῦτα ὁ ῥαββίνος κριτικὸς ἐξέθετο θαυμαστώσ. Ἐκ τούτων κατεσκεύασε τὸ προπαϊδευτικόν, ἢ προεισοδιῶδες αὐτοῦ σύνταγμα, ὡς ὁ Πλάτων τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἀτλαντικοῦ, λαμπρὸν αὐτὸ καθιδύρας καὶ μεγαλοπρεπές, οἷον ὑψηλὸν περίθρονον, πρόθυρα μεγάλα καὶ περίστυλα καὶ στοᾶς ἔχοντα, καὶ αὐλὰς, καὶ προδόμους ἄλλης μεζονος συγγραφῆς, ἧς καὶ τὸ σχέδιον συνεξέδωκεν. Ἐν ἐκείνῃ μὲν οὖν ὑπόκειται πλατυτέρας ἐκδόσεως ἐρεῦνας, ἀνακρίνων ὁλοσχερῶς τὴν Πεντάτευχον, καὶ τοὺς Προφῆτας, καὶ τὰ (κατ' αὐτὸν) Ἀγιόγραφα τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο. Καὶ οὕτω, δυνάμει τῆς Κριτικῆς, καὶ συμμαχίᾳ τῶν Ταρβουρίων καὶ τῶν ἄλλων ῥαββινικῶν συγγραφῶν, ἀπαλλάξει (ρηαί) τὴν ἐρμηνείαν ἀφ' ὧν εἶπε προλαβὼν ἄλλοτριον παραρτημάτων (τῶν ἀντιγραφικῶν ὀληνόντων σφαλμάτων, καὶ τῶν γλωσσημάτων, καὶ ποικίλων διασκευῶν)· καὶ ἀπογυμνῶν τὴν διάνοιαν τῶν ἐρμηνευτῶν, τείνουσαν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν περὶ θεοῦ λεγομένων ἀνθρωπορριπῶν καὶ ἀνθρωποπαθειῶν (περὶ ὧν ἐροῦμαι ἐφεξῆς), εὐρήσει τέλος τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρμηνείας. Ταῦτα, ὡς ἔπικαν, ὑπόκειται ὁ Φράγκελος εἰς ἐκείνην αὐτοῦ τὴν συγγραφὴν, μεγάλα καὶ θαυμάσια καταδείξων εἰς ἅπαντα τὸν φιλολογικὸν κόσμον, οἷα λόγος οὐδεὶς ἄλλος ἔσχεν, οὐδὲ μῦθος οὐδὲ ποιησις! Ἐκείνης δὲ τῆς συγγραφῆς οἷον πρότυπον, ἢ ἀμικρογραφίαν μικροτέραν (miniatura) ἐξέδωκεν, ἣν πολλάκις ἐμνημονεύσαμεν προπαϊδεῖαν, ἢ ἧς καὶ ταῦτα συνοψίσαντες ἐπιτετυμμένως (Frankel I. c. pag. 63, 91, 163, — 274). Καὶ περιέχει μὲν τὸ σύγγραμμα πολλὰ περιεργείας αἵτι (ὧν ἱκανὰ μὲν ἴδωμεν προηγουμένως, καὶ ἄλλα δ' ὀφύμεθα ἐν τοῖς ἐφεξῆς), πάντα κριτικῇ μεθόδῳ καὶ δεινότητι διατεταγμένα. Ὀλίγαι τινες μόνον ἀμεθοδίας κῆρες ἐδόξαν ἡμῖν ἐν τούτοις παρεμπεφυκυῖαι, οἷον αἱ ἐφεξῆς. Α) ὁ κριτικὸς θεωρεῖ τὴν ἐν Ἀλεξανδρίᾳ Ἑβραϊκὴν ὡς κυρίαν γλῶσσαν τῶν ἐρμηνευτῶν, ἣν παραβάλλει καὶ πρὸς τὴν Δωριζούσαν καὶ Μακεδονίζουσαν Ἀλεξανδρινὴν ἑλληνικὴν (ἥ περ οἱ Ο, ἐχρήσαντο)· ὡς δὲ ταύτην ἐπισταμένως, οὕτω καὶ τὴν Ἀλεξανδρινὴν Ἑβραϊκὴν προσχέτιον εὐρίσκει περὶ τὴν προφορὰν, τὴν δὲ τότε Παλαιστίνην Ἑβραϊκὴν, μαλακωτέραν (I. c. p. 100, 105). Θαυμάζομεν ταύτας τὰς Φραγκελείους ἀνακαλύψεις οὐ μόνον ὡς σοφάς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀντικειμένους πρὸς ὃν ἀπευθύνεται σκοπὸν. Αὐτὸς δὲ κριτικὸς εἶπε τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, κατὰ καιροῦς ὑπὸ παντοίων ἀνθρώπων συρραφείσαν· καὶ διατάζει μὲν, εἰπερ ἔλαθεν ἐν Ἀλεξανδρίᾳ τὸ πρῶτον ἐνδοξίμον, τῶν δ' οὖν αὐτῆς βιβλίων τὰ μὲν ἐξάγει ἐκ τῆς Ἀφρικῆς, τὰ δὲ (ὡς τὴν

γεραρός Βάλτων ἀποδεχόμενος τ' ἄλλα πάντα τὰ τῆς Ἀριστέου
ιστορίας, συναπεδέξατο καὶ τὴν ἐν οβ, ἡμέρας ὑπὸ τῶν Ο μετα-

Ἐσθέρ) ἐκ τῆς Παλαιστίνης (σελ. 42), τὰ δὲ καὶ ἐκ τῆς μικρᾶς Ἀσίας (βλ. ἐπισθ.
σελ. 576) καὶ τελευταίον ἀπεφάνθη δογματικῶς (σελ. 38), ὅτι « μήτε τὸν χρό-
νον, καθ' ὃν ἤρξατο, μήτε τὸν τόπον, ἐν ᾧ γέγονεν ἡ μετάφρασις δρῖσασθαι δυ-
νατὸν »· καὶ ἐτι τομώτερον ἀπεφθέξατο, « μηδ' αὖτως θεωρητέον τὴν Ἀλεξάν-
δρειαν ὡς χώραν, ἐν ᾗ συνετάχθη ἡ ἐρμηνεία » (σελ. 40). Κατὰ ταῦτα λοιπὸν
ἔφειλεν ὁ βασιλεὺς ἀναπλάσαι καὶ τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν προφορὰν τῆς Ἑβραί-
δος γλώττης τῶν Ο, οὐκ ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας (ἥς οὐδὲν αὐτῷ μέτεστι κοινόν),
ἀλλ' ἀπ' ἐκείνης τῆς ἁκατονόμαστου παγκυβερίας, ἡ ἁ τ ο π ι α ε (Outorpie), ὅπου τί-
θησι τὴν γένεσιν τῆς ἐρμηνείας. Τοῦτο πρῶτον φαίνεται ἀσφαλὲς ὁ μεγαλοπράγμων
κριτικὸς Β), τὴν μεταξὺ τῆς τραχυτέρας τῶν Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων προφορᾶς
καὶ τῆς τῶν Παλαιστίνων μαλακωτέρας διαφορὰν ἀπὸ οὗν παρίσταται πηγῶν, ἐκ
τῶν ἐν τοῖς Θρήνοις Ἱερουσίμῳ ὑλογράφων γραμμάτων τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἀλφαβή-
του, καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ Γραφῇ κυρίων ὀνομάτων. Ἀλλὰ πῶθεν ἐπιπροφορήθη, ὅτι
μόνοι οἱ Ἀλεξανδρινοὶ Ἑβραῖοι, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ Παλαιστινοὶ ἀπήγγελλον τότε τὰ
στοιχεῖα καθὼς παρὰ τοῖς Ο γράφονται; Διὰ τί δὲ καὶ ὁ Παλαιστίνος Ἰωσήφους
γράφει τὰ κύρια τῶν ὀνομάτων, ὡς καὶ οἱ Ο; Γ) Ἐπὶ τῶν Ο, οἱ Ἀλεξανδρεῖς
Ἰουδαῖοι ἐλάλουν (ὡπωσδήποτ' αὖ ἐλάλουν) τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον τῶν Ἀλεξαν-
δρείων, ἀπομαθόντες τὴν πρῶτην συνήθη πάτριον Ἑβραϊκὴν· ποῦ λοιπὸν εὗρεν ὁ
Φράγκλος τὴν λέγει τῶν Ἀλεξανδρίων Ἑβραίων διάλεκτον, θεωρουμένην ὡς γλῶσ-
σαν ἔθνικην; Δ) Ὁ Φράγκλος ἔχων ὁ παραβέβηκεν, οὐκ ἔχει πρὸς ὁ παραβέβηκεν. ἔχει
τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, ἀλλ' οὐκ ἔχει καὶ τὸ πρωτότυπον, ὅθεν ἐκείνοι μετέφρα-
σαν. Συγκρίνει δὲ τὴν ἐρμηνείαν πρὸς τὸ νῦν κείμενον τὸ Ἑβραϊκόν, τοσαῦτα
καὶ τοιαῦτα πεπονήδους ὑπὸ τῶν Μασσαριτῶν, καὶ τῶν μετὰ τὸν α, αἰῶνα μάλι-
στα βαρβάρων κατὰ τόπους ὁδηγῶν τοῦ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης διασπαρέντοις
γίνουσι τῶν Ἰουδαίων. Καὶ ὅμως ἀπὸ τοιούτων ἀρχῶν ὥρμησεν ὁ ἀρχιερθεβίτης πρὸς
τὰς κριτικὰς αὐτοῦ ἐρευνας. Παράδοξον θράσος, καὶ ὅλως ἀνοίκειον εἰς ἀπό-
γνον ἰθὺς, ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων ἤδη μηδεμίαν ἔχοντας γλῶσσαν ἔθνικην! Κἀκεῖ-
νην γὰρ ἦν ἐπὶ Χριστοῦ Σωτῆρος ἐλάλουν οἱ Ἰουδαῖοι διάλεκτον ἀπόλειαν συγ-
χρόνως μετὰ τῆς πατρίδος· χρώνται δὲ πανταχοῦ τῇ τοπικῇ γλώσσῃ τῶν λαῶν,
παρ' οἷς ἔκαστοι παροικοῦσι, συμμεταβαλλόμενοι, κατὰ τὸν ἀνόστονον πολυπόδα,
« ὅς πατὶ πέτρη τῇ προσομιλήσῃ, τοῖος ἰδεῖται ἐφ' ἡν »· τὴν
δ' Ἰσραὴλ γλῶσσαν τῶν θείων Γραφῶν ἐκμαθύνουσιν (ὡς εὐνενται), καθὼς καὶ
πᾶς τις ἄλλος ἱερευσθῆναι, ἔχοντας ἐπιδοθημάτων χαλδαϊκὰ βιβλίον συντάγματος,
ὡν τὸ ἀρχαιότατον 400, ἢ καὶ 500 ἐνιαυτοὺς μετὰ τοὺς Ο, συνεγράφη. Δι' ὅλων
δὲ τούτων τῶν ἐτῶν οὐδὲν εὐδόλως ἔσχον σύγγραμμα· οὐδ' ἄλλο παλαιότερον σφί-
ζεται παρ' αὐτοῖς. Οὐδὲ τύπους ἔχον γραμματικούς, δι' αἰῶνων μετὰ τὴν αἰχμα-
λωσίαν πολλῶν. Οὐδὲ κώδικας τῶν Γραφῶν ἔχουσι ἀρχαιότερους τοῦ χιλιοστοῦ
μετὰ Χριστὸν ἔτους. Οὐδὲ παράδοσιν προφορᾶς τῶν Ἑβραϊκῶν Γραμμάτων πα-
λαιότεραν, εἰ μὴ τὴν μόλις κατὰ τὸν ζ, αἰῶνα, (1000 χρόνους μετὰ τοὺς Ο)

γλώττισιν ὅλων τῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς (καὶ τοὶ ἄλλως ἀρνού-
μενος τὴν ἐκ θείας ἐπιπνοίας ὁδηγίαν τῶν ἐρμηνευτῶν) διὰ τοῦτο

διορισθεῖσαν ὑπὸ τῶν Μασσαριτῶν (περὶ τούτων λέγομεν πλατύτερον Βιβλ. γ.) Ταῦτα
γούν ὁ Φράγκελος, ὡς κριτικὸς, ἀναλογιζόμενος, ὥφειλεν εἶναι μᾶλλον σωφρονέ-
στερος, ἢ ὥστε πλάττειν πρὸς τὸ δοκοῦν τὴν ἐπὶ τῶν Ο, προφορὰν καὶ σημά-
σιν τῶν Ἑβραϊκῶν φωνῶν, καὶ τῆς τότε Ἑβραϊδοῦ διαλέκτου, τὴν μὲν Παλαιστι-
νὴν, ἐκείνην δ' Ἀλεξανδρινήν, ἐπὶ καταδρομῇ τῶν Ο. Προϋχώρησε παρὰ τοῖς νει-
τέρους ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἡ μάθησις τῆς γλώσσης τῶν Ἑβραίων Γραφῶν. ἀλλ' οἱ
περὶ ταύτην πονοῦντες πολλὴν ἐν πολλοῖς ὁμολογοῦσιν εἶναι τὴν ἀγνοίαν· ποιοῦν-
ται δὲ καὶ αὐτοὶ τὰς ἰδίας ἐρεύνας ἐπὶ τοῦ Μασσαριτείου κειμένου, προσλαμβάν-
οντες καὶ τῶν ἄλλων Σημιτικῶν γλωσσῶν τὴν βοήθειαν (ὅφ' ἧς πολλάκις ἀπα-
τῶνται), καὶ ἔχοντες παρακειμένην, ὁδηγὸν ἀχώριστον, τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ο.
« Τέτμηται ἤδη (κράζει ὁ ῥαββίνος ἐνθουσιῶν), καὶ κατασκευάζεται ἡ πρὸς λογικὴν
τῶν Γραφῶν ἔρευνα ὁδός. Ἡ πίστις ἡ ἐκ τοῦ κύρους τῶν ἐνδοξοτέρων γνωμῶν
(Auctoritäts-glaube) ἀπὸ τῶν Ὁδίου χρόνων ἤδη καταστράφη. Ἡ τῶν Ο, μετα-
φραστῶν ἐπιπνοία, καὶ ὁ Ἀριστέας, ἐκ τῆς χώρας ταύτης ἐξηλάθησαν. Ἐν ταῖς
εἰς τὴν Γραφὴν εἰσαγωγαῖς τοῦ τε Καρφοβίου (ὅστις οὐδὲν ἰδίου ἔχει πρωτότυπον,
ἐθανείσατο δὲ πάντα παρ' Ὀττιγγήρου καὶ Ὁδίου), καὶ τοῦ Μιχαήλου, καὶ Ἐι-
χόρνου, καὶ Ἰάννου, καὶ Βερθόλδου, καὶ Δεβέττου, καὶ Λόινου (Löhnis), καὶ ἄλλων,
ἐκεῖνα τὰ διηγήματα μόλις ἐν ὁλίγαις, ἢ καὶ πλείοσι λέξεσι μνημονεύονται, καὶ
τὸ τούτων πλᾶσμα καταπαράσσεται. Κροτεῖ δὲ ὁμοῦ εἰσέτι διαφορὰ γνωμῶν, αἱ
πάντα τὰ βιβλία συγχρόνως ἡρμηνεύθησαν. Οἱ δὲ τὴν Ὁδίου γνώμην ἀρνούμενοι
προβάλλονται μόνας ἀποδείξεις, ὅσας αὐτὸς Ὁδὸς καταπολέμησε » κτλ. (pag. 269).
— Ταῦτα ἀναγινώσκοντες, ἐπεμνήσθημεν ἐκεῖνα τὰ τοῦ Λευθέρου, λέγοντος, ὅτι
ὁ Σάγκης Παγνίνης μετέφρασε πρῶτος ἐκ τοῦ νῦν Ἑβραϊκοῦ τὴν Γραφὴν, « i s c h u
r o t e r o u e a n a d e l e x a i t o u s r a b b i n o u s p h i l o t i m e t e i s ». Καὶ
Οὐάστειος πολλάκις ἠγανάκτει πρὸς τοὺς κατ' αὐτὸν ῥαββινίζοντας Εὐρωπαίους·
Πολλῶ δ' ἂν πλείον ἤσχαλλον οὗτοι, καὶ αὐτὸς ἴσως Ὁδὸς μετ' αὐτῶν, εἴπερ ἐ-
βλεπον οὓς ἀνωτέρω Φράγκελος ἠρίθμησε, καὶ ἄλλους ἐκείνους ὁμοίους σοφοὺς Εὐ-
ρωπαίους χριστιανούς, οἵτινες ἠγάπησαν περὶ τὴν τῆς παλαιᾶς Γραφῆς θεωρίαν
ἀκράτως ἰουδαΐζειν, (καὶ μάλιστα οἱ ὀρθολογισταί). Ἐκ δὲ τούτων καὶ Καχλῆν
καὶ Ζούνζοι καὶ ἄλλοι τῶν Ἰουδαίων καὶ Φράγκελος αὐτοὺς καρδιωθέντες, ἐπεχεί-
ρησαν τὸ κύρος τῶν Ο καταστρέψαι, εἰπως διδάξουσιν τοὺς Χριστιανούς ὀρθο-
λογικώτερον τὸν Ἰουδαϊκὸν θεῖον λόγον! Καὶ τὸ μὲν ὕμνον αὐτῶν εἰ καὶ
γελῶσι, ἀλλ' ὁμοῦ οὐκ ἀνάξιον ἐγκεφάλου ῥαββινικοῦ. Ὁ δὲ Φράγκελος οὐκ ἔβαν
ἀκινδύνως ἐκαυχῆσατο ἐφ' οἷς ἐμνημόνευσεν ἀνδράσι σοφοῖς, τοῖς περὶ Δεβέττην
καὶ Βερθόλδην καὶ τοῖς τοιούτοις. Οὔτοι γὰρ (ὡς καὶ πρῶην ὁ συγγενὴς αὐτοῦ
Σπινόζας), καταπατοῦντες, ὡς καὶ αὐτὸς, πᾶσαν τὴν ἐκ τῶν κυρίων δοξῶν πίστιν,
καὶ μίαν μόνον ὁδὸν προσθεύοντες, τὴν καλὴν ἐκείνην τοῦ Πρωταγόρου, « οἱ
πάντων χρημάτων μέτρον ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, διὰ τῆς αὐτῆς
λογικῆς ἐρεύνης πλέον τὴν Ἑβραϊκὴν Γραφὴν, ἢ τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ο, κατέτρεξαν.

καὶ δι' ἱστορικοῦ νεωτέρου παραδείγματος ἐσπούδασεν ἀποδείξαι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν μηδ' ὅλως πρὸς τὸ πιθανὸν ἀντιβαίνοντα, μηδὲ παραβιάζοντα τὸ γνήσιον τῆς Ἀριστέου συγγραφῆς. Ἡμεῖς δὲ καὶ τὴν σύνεσιν τοῦ σαφωτάτου Βάλτωνος ἐπαινοῦντες, καὶ τὴν πρόσκλισιν (ἣν Ὀδῖος οὐκ ἐπῆνεσεν) ἄγαν ἀποδεχόμενοι, καὶ τὰς περικλεεστάτας τῶν ἐν διαφόροις ἐθνῶν γλώσσαις ἐκ τῆς ἑβραϊδος ἐρμηνειῶν κατὰ τὸ προσήκον θαυμάζοντες καὶ τιμῶντες, ὅσον ὅμως περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, κρατοῦμεν ἀσφαλῶς (ἔξεστι δὲ δῆπου) τὰς παραδόσεις τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων, οἵτινες ὁμοφώνως αὐτὴν θεσπέσιαν καὶ οὐκ ἀνευ ἐπιπνοίας Θεοῦ γεγεννημένην, καὶ ὡς τοιαύτην ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδομένην διακηρύττουσι καὶ ὁμολογοῦσιν. Ὅθεν οὐδὲ τὰς ἐν ἄλλαις γλώσσαις ἀνθρωπίνους ἐρμηνείας τῶν θείων λόγων πρὸς ἐκείνην, ὡς ἰσοφεῖς καὶ ἰσοτίμους, παραβαλοῦμεν· οὐδὲ γὰρ χρήζει τῆς ἐκ τῶν τοιούτων ὑποστηρικμάτων βοηθείας ἡ τῶν Ο ἀπαράμιλλος ἀξία καὶ γνησιότης· θεωροῦμεν δὲ μόνον τὰς παρ' αὐτοῖς ἐμφαινόμενας παραλλαγὰς καὶ διαφωνίας, ὅσας οἱ περὶ τὸν Ὀδῖον ἐξετόξευσαν, ἔσχατα βέλη πεφυρωμένα, πρὸς νικοποῖον ἀπὸ δειξίν τῆς δοξασίας αὐτῶν.

§. κβ. Καὶ πρῶτον μὲν εἰσάγουσι τὰς ἐκ τῶν ἐνδόξων μαρτυρίας, ταξίανταρον προτάσσοντες ἄνδρα τ' ἄλλα μὲν ἱερώτατον, καὶ πανσέβαστον τῆς ἀληθείας προασπιστήν, καὶ φωστῆρα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὅμως, ὅσον περὶ τοῦτο τὸ κεφάλαιον (ὡς μὴ ὤφειλεν) ἠπατημένον, τὸν μακάριον Ἰερώνυμον (§. δ.). Οὔτε τὸν Ἰώσηπον ἄλλῃς κατενόησεν ὁ Πατὴρ, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἐξ ἰδίων ἐπισφαλῶν ὑμῶμενος λογισμῶν, εὑρισκε τὴν ἐρμηνείαν τῆς Πεντατεύχου πρὸς τὸ κατ' αὐτὸν ἑβραϊκὸν συμφωνοῦσαν μάλλον, ἢ τὴν τῶν ἄλλων τευχῶν (ὡς τούτων δὴθεν ὑπ' ἄλλων ἐρμηνευθέντων). Ἀλλ' ὅμως αὐτὸς οὗτος πάλιν ὁμολόγει τὴν ἱστορίαν τῶν Ο, καὶ τούτων ἔργον ἔκρινε καὶ τῶν προφητικῶν καὶ τῶν ἄλλων βιβλίων τὴν ἐρμηνείαν. Τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς Ὀδῖος ὁμολόγησεν ἀνωτέρω (§. ις. σελ. 618), ἐν οἷς ἠγανάκτησε κατὰ τοῦ Πατρὸς, ὡς ὑπερ

τὸ δέον *χαριζομένου τοῖς Ο*, περὶ τῆς κακῆς γραφῆς τοῦ βάρ, ἀντὶ βάρδ. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ φέρει τὸν Ἰερωνύμον μαρτυρα τῶν ἐν τοῖς προφητικοῖς βιβλίοις ἐνίοτ' ἐμφαινόμενων περὶ τὰς αὐτὰς λέξεις παραλλαγῶν, κατὰ τὴν ἐρμηνείαν δηλονότι τῶν *Ο*, (ὡς ῥητῶς αὐτοὺς ὁ Πατὴρ ὀνομάζει) (α), καὶ ὅμως ὁ κλεινὸς Ὀδῖος ἐπ' αὐτῶν τῶν Ἰερωνύμου μαρτυριῶν κατασκευάζει τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ δόξης, καθ' ἣν θεωρεῖ τὴν ἐρμηνείαν, ὡς ἄλλων ἔργον οὖσαν διαφόρων παρὰ τοὺς *Ο*. Καὶ διαίρει λοιπὸν ὁ κριτικὸς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Ἰερωνύμου τὴν περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος μαρτυρίαν εἰς ἄπιστον καὶ πιστήν· τοῦτο μὲν, ὡς ὁμολογούντος τὰς παραλλαγάς, ἐκεῖνο δὲ, διότι ταύτας πάλιν ἀποδίδωσιν ὁ Πατὴρ εἰς τοὺς *Ο*, καθ' ὧν αὐτὸς ὀργᾶ (βλ. ὅπισθ. σελ. 618 καὶ αὐτὸν Ὀδῖον, σελ. 206, 210 κτλ.). Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς μέν, ἐκεῖνο δὲ μάλιστα προσθετέον· ὅτι ὁ μακάριος Ἰερωνύμος οὐτὲ πάσας τὰς φωνὰς τῆς ἡδὴ κατ' αὐτὸν τεθνηκυίας ἐβραϊδος γλώσσης εἶχεν ἐντελῶς ἐξακριβοῦν, καὶ τὴν σύγκρισιν τῆς ἐρμηνείας ἐποίει πρὸς τὸ κατ' αὐτὸν ἐβραϊκὸν κείμενον, ἐν πολλοῖς διαφέρων μεγάλως ἀπὸ τοῦ κειμένου ἐκείνου, ἐξ οὗ πρὸ χρόνων ὅλων ἔπτα κοσίων οἱ *Ο*, μεθηρμηνεύσαν. Ἄλλοπρόσαλλος δὲ σύγκριστις οὐδέποτε ἂν γένοιτο κατὰ νόμους οὐδαμοῦ πιστὴ καὶ ἀποδεκτὴ. Εἰ δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς ἀναστὰς ἐπὶ τῆς γῆς ὁ θεὸς πατὴρ ἐβλεπε τὸ σημερινὸν Μασορίτειον κείμενον πόσον πάλιν ἀπέχει τοῦ, ἐξ οὗ μετέφραζεν αὐτὸς, καὶ πόσας καὶ ὁποίας ἀναγνώσεις καὶ σημασιῶν διαφορὰς ἀπονέμουςιν εἰς πλείστας ἐβραϊδας λέξεις ἢ τῶν ραββινιζόντων μάλιστα θεολόγων πληθὺς, καὶ πόσον, τέλος, διαφέρει ἢ κατ' αὐτὸν λατινὴς ἐρμηνεία τῆς τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, αὐτὸς ἂν ὁ αἰοίδιμος ἐπεμεδίασε πρῶτος εἰς ἣν ἔλεγε καὶ ἐρρόνει *σαρρεστάτην τάχα καὶ βεβαίαν ἐν πᾶσι διατελοῦσαν ἔτι κατ' αὐτὸν ἐβραῖαν ἀλήθειαν* (*hebraeam veri-*

(α) Οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ἐν *Comment. in Amos, V. 4.* • Σημειωτέον (λέγει) ὅτι οἱ *Ο* = (οὐκ ἄλλαι καὶ ἄλλοι!) • τὸ Βηρσαβεὶ καὶ μεθηρμηνεύσαν εἰς τὸ φέρει καὶ ἔργον, καὶ πάλιν ἐφεξῆς ἔγραψαν αὐτὸ τὸ Βηρσαβεὶ. κτλ. κτλ.

tatem!)· καὶ πρῶτος ἂν ἀπεδοκίμασε τοὺς μυρίους κόπους, ὅσους κατέβαλεν εἰς τὴν ἐξ ὑπαρχῆς ἀπὸ τοῦ κατ' αὐτὸν ἐβραϊκοῦ μεταφράσιν, ἀσμένως προτιμήσας, καὶ χερσὶν ἀμφοτέραις περιβαλὼν, ἣν αὐτὸς οὗτος· πάλιν εἶχε προδιορθώσας ἀρχαίαν ἐκ τῶν Ὁ λατινικὴν ἐρμηνείαν τῆς Γραφῆς. Τοσαῦτα πρὸς τὸ παρὸν περὶ τῆς ἱερωνύμου μαρτυρίας. Τὰς δὲ τῶν νεωτέρων γνώμας, Ὑσσερίου καὶ Μασίου καὶ τῶν τούτοις ὁμοφρόνων, ἐφ' ὅσον οὗτοι λέγουσιν ὀρθὰ καὶ τῆς παντοδαπῆς αὐτῶν σοφίας ἀξία, ἀσμένως ἀποδεχόμεθα καὶ τιμῶμεν· ὅταν δὲ νυστάζοντες καταφέρονται εἰς πλάσματα τῆς ἰδίας αὐτῶν φαντασίας, καὶ νομοθετῶσι χθιῖνοι περὶ τῶν ἀρχαίων, ἀντιτάσσοντες νεωτερικὰς τινὰς καὶ λίαν ἄρεστὰς αὐτοῖς ἀντιλογίας πρὸς τὰς πολιὰς παραδόσεις τῆς ἱερᾶς ἀληθείας, παρερχόμεθα τοὺς ἄνδρας ἐπιλέγοντες, « ταῦτ' ὄνειρος, οὐ λόγος » !

§. γγ. Τοιαῦτά τινα λέγομεν καὶ πρὸς τὰς Βρουχθάνων καὶ Ζβιγγλίων ψυχρὰς πλασματολογίας (§. ζ'), αἵτινες, τὸ πλεῖστον, φαίνονται κατώτεραι πάσης ἀπαντήσεως. Χωρὶς τόνων (λέγουσι) καὶ φωνητικῶν σημείων τὰς ἐβραϊκὰς λέξεις ἀναγνόντες οἱ Ὁ, δυσκόλως ἐπέτυχον τῆς γνησίας ἀναγνώσεως αὐτῶν καὶ σημασίας. - Ἀλλ' εἴπερ ἐκεῖνοι τοῦτ' ἔπαθον, καθ' ὃν καιρὸν ἤκμαζεν ἱκανῶς εἰσέτι ἡ ἐβραϊκὴ γλῶσσα, καὶ διετηρεῖτο ἡ ἀπὸ στόματος παραδόσις τῆς τε γνησίας τῶν κατ' αὐτὴν στοιχείων καὶ φωνῶν προφορᾶς, καὶ τῆς ὀρθῆς τῶν λέξεων σημασίας, καὶ ἔζων ἔτι τότε γηραιοὶ μαθηταί, ἔγγονοι τῶν πρώτων ἀκροατῶν τῆς Ἑσδραίας διδασκαλίας, καὶ σὺν τούτοις ἤκμαζεν ἔτι τὸ μέγα τῶν Ἱεροσολύμων Συνέδριον, πόσῳ λοιπὸν ἐπλανήθησαν οἱ μετὰ χιλίους καὶ πλείονας ἐνιαυτοὺς τονίσαντες καὶ στίξαντες τὰς ἔτι κατ' αὐτοὺς ἀφώνους καὶ ἀτονίστους λέξεις Μασσορίται, καθ' οὓς ἔμαθον καὶ αὐτοὶ οἱ κριτικοὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐβραϊκῶν; Ἐπειτα δὲ καὶ αὐτῶν τούτων τῶν κριτικῶν ἡ περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἐρμηνείας, ἣν ἐκφέρουσι, κρίσις, ποῖον κῶρος ἔχει πρὸς ἀπόδειξιν; Ἀνθρώποι ἀλλόγλωσσοι (ὅσον ἂν θέλῃς ἐν ἄλλοις σοφοί), μήτε τὴν ἐξ ἧς, μήτε

τὴν εἰς ἣν αἱ γραφαὶ μεθρμηνεύθησαν γλῶσσαν ἐντελῶς ἐξακριβοῦν-
τες, σφαδάζοντες δὲ καὶ πρὸς νεωτεροποιίας, ἐξέφερον παραδόξους
περὶ τῶν Ο γνῶμας, πρὸς ἃς ἀντεῖπον αὐθις αὐτοὶ! Ἀκουσον αὐ-
τὸν τὸν συμπληῶρα Ζεῖγγλιον (§. ζ), τί πάλιν μεταβαλλόμενος
ἔγραψεν ἀλλαχοῦ. «Ἐπειδὴ (φησιν) οἱ Ο, χιλιετίαν ὅλην πρὶν ἢ γεν-
νηθῇ ἢ τῶν Ῥαββίνων γραμματικῇ, μετέφρασαν τὰς θείας Γρα-
φάς, τούτοις εἰκότως μείζων ὀφείλεται πίστις διὰ τοῦτο, καθὼς
φαίνεται, καὶ οἱ ἀρχαῖοι θεολόγοι τοσοῦτον αὐτοὺς συνιστῶσι. —
Μᾶλλον θέλω κατὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ Λατίνους (τοὺς Ο, καὶ
τὴν Βουλγάταν), ἢ μετὰ τῶν νεωτέρων Ῥαββίνων προφέρειν
τὰς ἐβραϊκὰς λέξεις. — Ἀναρίθμητοὶ εἰσι τόποι, ἐν οἷς φαίνονται
ἐναργῶς οἱ Ο, καὶ ἄλλως πως καὶ κρείττον ἀναγνόντες ἅμα καὶ
διακρίναντες, παρ' ὃ μετέπειτ' ἀνέγνωσαν καὶ διέστειλαν τὰς
φωνὰς οἱ Ῥαββίνοι » (α). Ταῦτα ὁ Ζεῖγγλιος, αὐτὸς ἑαυτὸν καὶ
τοὺς ὁμόφρονας ἀναιρῶν. Τοιοῦτοι δὲ μάρτυρες παραγράφονται
δικαίως, καὶ κατεξέλεγχονται « πολλοὺς ἐμοῦντες, οὐκ ἀκρι-
βοῦντες λόγους ».

§. κδ. Ἐρχόμεθα καὶ εἰς τὴν ἰδίως περὶ τῆς τοῦ Δανιὴλ ἑρμη-
νεύας ἱερωνύμειον μαρτυρίαν, ἣν οἱ ἐναντίοι περισαλπίζουσι (§. ε).
Καὶ ὅτι μὲν ὁ θεὸς Πατὴρ περὶ τῶν Ο διαλεγόμενος, ἐξέπεσεν
ἐνίοτε καὶ εἰς ὑπερβολὰς τινὰς ἐξ ἀνάγκης (ὑπερασπίζων ἑαυτὸν
πρὸς τοὺς δριμεῖς κατηγοροὺς τῆς, ἧς ἐπεχείρησεν ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ
μεταφράσας), οὐδ' ἂν οἱ περὶ τὸν Ὅδιον ἀρνηθεῖεν· ἐκτιθέμεθα
δὲ καὶ ἡμεῖς ἰδίως τὰς τοιαύτας ὑπερβολὰς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.
Ὅσον δ' ἐπὶ τῆς προκειμένης αὐτοῦ ῥήσεως, σημειοῦμεν, ὅτι, ἐν ᾧ
ὁμολογεῖ ὁ πατὴρ ἀγνοεῖν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἀντικατέστη ἡ κατὰ
θεοδοτίωνα τοῦ Δανιὴλ ἔκδοσις (ποικίλας περὶ τούτου πλάττων
εἰκασίας), ἀνακηρύττει ὅμως ἐν πρώτοις αὐτὴν τὴν ὑπὸ τῶν Ο,
(ἔστω καὶ μὴ, κατ' αὐτὸν, ἀκριβῆ) ἑρμηνείαν τοῦ Δανιὴλ, ἣν
καὶ αὐτὸς πολλάκις μετεχειρίσθη, ῥητῶς μνημονεύσας ἐν τοῖς εἰς

(α) H. Zwingl. Praelat. in Esai. καὶ παρ' αὐτῷ Hody de Bibl. text. L.
III. P. II. p. 558.

τὸν Δανιὴλ ὑπομνηματισμοῖς (κεφ. Δ, 5: Ζ, 5: Θ, 2: Ι, 5, 44: ΙΓ, 4 κτλ.). Ὁ δὲ σοφὸς Ὀδῖος τὴν μὲν περὶ τῶν Ο κεφαλαίων ἡ γνώμην τοῦ Ἱερωνύμου παρτίδε, συναρπάσας δὲ τὴν σαβοροτά-
την τῶν τοῦ Πατρὸς ὑπονοῶν, εἰσάγει τοῦτον ὡς ἐμβριθῶς μαρτυ-
ροῦντα μηδέποτε τοὺς Ο μεταφράσαι τὴν βίβλον τοῦ Δανιὴλ.
Ὅτι δὲ καὶ πᾶσα ἡ Ἐκκλησία ἐγνώριζεν ἀνέκαθεν τὴν κατὰ τοὺς Ο
τοῦ Δανιὴλ ἐρμηνείαν, οὐδ' ὅλην ἀπέβαλεν, αὐτὸς πάλιν ὁ μακά-
ριος Ἱερώνυμος ὠμολόγησε δι' ἄλλης αὐτοῦ ῥήσεως (ἦν Ὀδῖος καὶ
ταύτην παρτίδε), τῆς ἐφεξῆς: « Ἐξαιρουμένων » (λέγει ὁ Δαλμά-
της Πατήρ, σχολιάζων τὸ ε, ἐδάφιον τοῦ Δ, κεφαλαίου τοῦ Δα-
νιὴλ), « ἐξαιρουμένων τῶν Ο, οὔτινες ταῦτα πάντα (τὰ τοῦ ε,
ἐδάφιος), ἀγνοῶ διὰ τίνα λόγον, παρέδραμον, οἱ ἄλλοι τρεῖς (Ἀκύ-
λας, Σύμμαχος Θεοδοτίων) « ἐταῖρον » ἡρμήνευσαν. Διὰ τοῦτο
καὶ κρίσει τῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας ἡ κατὰ τοὺς Ο τούτου
τοῦ τεύχους ἐκδοσις ἀπεβλήθη, καὶ κοινῶς ἡ τοῦ Θεοδοτίωνος ἀ-
ναγινώσκειται, καθὼ καὶ τῷ ἐβραϊκῷ συμφωνοῦσα καὶ τοῖς ἄλλοις
ἐρμηνευταῖς. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ Ὡριγένης ἐν θ, βιβλίῳ τῶν κατ' αὐ-
τὸν Στρωμάτων ὁμολογεῖ, ὅτι τὰ ἀπὸ τούτου τοῦ τόπου (τοῦ Δ,
κεφαλαίου) καὶ ἐφεξῆς λόγια τοῦ Δανιὴλ ἐξέθηκεν, οὐχὶ κατὰ
τοὺς Ο, (ὡς ἀπέχοντες ἀπὸ τῆς ἐβραϊκῆς ἀληθείας), ἀλλὰ κατὰ
Θεοδοτίωνα ». Ὁμολογεῖ λοιπὸν ἐν τούτοις ὁ Ἱερώνυμος, ὅτι καὶ
τοῦ Δανιὴλ ὑπῆρξεν ἐρμηνεία γνησία τῶν Ο, καὶ μέχρις Ὡρι-
γένους ἐσώζοντο κεφάλαια ταύτης ἀκραιφνῆ καὶ ἀκέραια. Ταῦτα
δὲ δήπου καὶ αὐτὸς Ὡριγένης κατεχώρισεν εἰς τὴν ἐκ τοῦ ἐκδοσιν
τὰ δὲ λοιπὰ (λέγει) διεφώνουν πρὸς τε τὸ ἐβραϊκόν, ἢ τὸ χαλ-
δαϊκόν (α), καὶ πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν, καὶ μάλιστα τοῦ Θεοδοτίω-

(α) Τὸ Δ, τῶν Προφητειῶν τοῦ Δανιὴλ κεφάλαιον, καὶ τὰ πρῶτα τρία τοῦ Η κεφαλαίου ἐδάφια γέγραπται ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ἐβραϊστί: τὰ δ' ἐφεξῆς ἀπὸ τοῦ « Καὶ ἐλάλησαν οἱ Χαλδαῖοι » κτλ. μέχρι τοῦ Η κεφαλαίου, χαλδαῖστί: τὰ δ' ἀπὸ τούτου πάλιν ἐβραϊστί πάντα τὰ σωζόμενα μέχρι τέλους. Λέγουσι γὰρ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐβραϊκῶς ἡ τῆς Σωσάννης, καὶ ἡ τοῦ Βηλ καὶ Δράκοντος ἱστορία, καὶ ἡ προσευχὴ τοῦ Ἀζαρίου, καὶ ἡ κοινὴ τῶν τριῶν παιδῶν αἵματις (ἥτις ἡ κλεινὴ ἱστορία, παραδοξολογῶν καὶ ἴδε, ὑπέλαψε τὸ πρῶτον ἑλληνιστί συγγεγραμμέ-

νος ἐρμηνείαν. Καί τοι καὶ περὶ ταύτης ὑπερβολικώτερον ἐλάλη-
 σεν ὁ Πατὴρ, ὡς δῆθεν τῷ ἑβραϊκῷ συμφωνούσης! Παρεκτός γάρ,
 πολλῶν ἄλλων μερικῶν διαφορῶν (ὡς αὐτὸς πάλιν ἐσημείωσεν
 ὑπομνηματίζων τὸν Δανιὴλ), ὁ Θεοδοτίων ἔχει καὶ τὴν Σωσάν-
 νης ἱστορίαν, καὶ τ' ἄλλα τὰ λείποντα ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ τεύχους
 τοῦ Δανιὴλ, ὡς αὐτὸς πάλιν ὁ ἱερώνυμος ὡμολόγησε. Λέγει δὲ
 καὶ ὅτι ἡ κατὰ τοὺς Ο ἑκδοσις τοῦ Δανιὴλ ἀπεβλήθη τῆς Ἐκκλη-
 σίας κρίσει τῶν διδασκάλων! Ποιῶν δὲ τούτων, καὶ πότε, σιωπᾷ.
 Ἀλλ' ὅσον περὶ τούτου ἴσως δικαιωθήσεται ἐν ταῖς ἐφεξῆς (§. κε, γ').
 Πῶς δὲ ἰδῶμεν τι πάλιν ἀλλαχοῦ περὶ τῶν αὐτῶν ἐδογματίσεν
 ὁ Πατὴρ. « Ἀλλὰ (φησὶ) καὶ Ὀριγένης ἐκ τῆς Θεοδοτίωνος ἐρμη-
 νείας εἰς τὴν (κατὰ τοὺς Ο) Κοινὴν τοῦ Δανιὴλ ἑκδοσιν παρε-
 νέβαλεν ἀστερίσκους, δεικνύων ὅτι πολλὰ προσετέθησαν· στίχους
 δέ τινας πάλιν ὀβελοῖς προδιέλαβε, διασημαίνων τὰ περιττά.
 Ἐπειδὴ τοίνυν ἄπασαι αἱ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαι, Ἑλλήνων τε καὶ
 Λατίνων καὶ Σύρων καὶ Αἰγυπτίων, ὑπ' ἀστερίσκοις καὶ ὀβελοῖς
 τὴν ἑκδοσιν ταύτην ἀναγινώσκουσιν, ἴστωσαν (οἱ κατήγοροι) τῷ
 πόνῳ τῷ ἐμῷ βασκαίνοντες, ὅστις ἡβουλήθη ὅπως ἔχωσιν οἱ ἡμέ-
 τεροι (Λατίνοι), ὅ,τι οἱ Ἕλληνες ἀναγινώσκουσι συνήθως ἐκ τῆς
 Ἀκύλα καὶ Θεοδοτίωνος καὶ Συμμάχου μεταφράσεως » κτλ. (α).

να!). Καὶ οἱ μὲν κρίνουσιν, ὅτι χαλδαῖστί συνέγραψεν ὁ προφήτης μόνα τὰ τοῖς Χαλ-
 δαίοις ἀνέκοντα (Pfeiffer Crit. Sacra, cap. 3. p. 35). οἱ δὲ, καὶ ἐπὶ πᾶν τὸ τεῦχος
 χαλδαῖστί συνέγραψε (τοῦτο φαίνεται καὶ ἱερώνυμος φρονῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω §. ε.)
 τὰ δ' ἑβραϊκὰ μεταφράσθησαν ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐπιστραφέντων ἐκ τῆς αἰχμα-
 λωσίας (Huet. Dem. Ev. IV. p. 256). Ὅτι δὲ καὶ οἱ ἑβραῖοι ἀνέκαθεν ἀναγινώ-
 σκον τὰς προφητείας τοῦ Δανιὴλ, ἐμαρτύρησεν Ἰωσήπος ἐν τοῖς ἐμπροσθεν (σελ. 478).

(α) S. Hieron. praef. in Daniel. Ὀλίγον ἀνωτέρω (αὐτόθι) ἔγραψεν ὁ Πα-
 τὴρ, ὅτι « τὸν Δανιὴλ αἱ Ἐκκλησίαι ἀναγινώσκουσιν οὐχὶ κατὰ τοὺς Ο, ἀλλ' ἂ
 κατὰ Θεοδοτίωνα » (βλ. καὶ ὁπισθ. §. ε.). Ἐπειτα προστίθησι τὰ ἀνω-
 τέρω περὶ τοῦ Ὀριγένης, ὅτι τὴν Κοινὴν τῶν Ο. ἑκδοσιν διώρρωσε κατὰ
 τὴν Θεοδοτίωνος δι' ὀβελῶν καὶ ἀστερίσκων (καὶ κατὰ ταῦτα ἄρα αἱ Ἐκκλησίαι
 τὸν Δανιὴλ ἀναγινώσκον οὐχὶ κατὰ Θεοδοτίωνα ἀλλὰ κατὰ τοὺς Ο, μετὰ
 τῶν ἐκ τοῦ Θεοδοτίωνος διορθώσεων). Οὕτως εἶπε καὶ ἀλλαχοῦ καθέλου περὶ τῆς
 Γραφῆς, ὅτι ὁ Ὀριγένης in editione LXX. Theodotionis editionem miscuit.

Ἐν τούτοις πάλιν βλέπομεν, ὅτι ἡ κατὰ τοὺς Ο, *Κοινή* (καθὼς λέγει) παλαιὰ Γραφή περιεῖχεν αὐτὸ τὸ κείμενον τῆς κατὰ τοὺς Ο τοῦ Δανιὴλ ἑρμηνείας, οὐ μόνον μέχρι τοῦ Δ, κεφαλαίου (καθὼς εἶπεν ἄνωτέρω, ὡς ἐκ τοῦ Ὠριγένους), ἀλλ' ἀκεραίας καὶ ὁλοκλήρου· συνῆπτο δὲ αὕτη καὶ μεθ' ὧν Ὠριγένης ἐκ τοῦ Θεοδοτίωνος προσέθηκεν ὑπ' ἀστερίσκοις λέξεων καὶ φράσεων, προσγράψας καὶ ὀβελούς εἰς ἄλλας πάλιν τῶν Ο λέξεις καὶ φράσεις, μὴ κειμένας ἐν τῇ Θεοδοτίωνος ἐκδόσει. Καὶ τοῦτο λοιπὸν φαίνεται νοῶν ὁ μακάριος Ἰερώνυμος καὶ ὁπότε λέγει, ὅτι « τὸν προφήτην Δανιὴλ αἱ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαι οὐχὶ κατὰ τοὺς Ο, ἀλλὰ κατὰ τὴν Θεοδοτίωνος ἐκδοσιν ἀναγινώσκουσιν » (§. 5). Ἵπερβολικὴ πάντως ἡ ἔκφρασις· ὁμολογοῦμεν· ἀποδίδωσι γὰρ ἀδίκως εἰς τὸν Θεοδοτίωνα τὴν μόνον ἐκ τῆς τούτου ἐκδόσεως κατὰ μέρη διασκευασθεῖσαν ἑρμηνείαν τῶν Ο. Τοῦτο δ' ἔστι τὸ αὐτὸ, ὡς ἂν καὶ εἴπερ ἔλεγεν, ὅτι κατὰ τὴν Θεοδοτίωνος ἐκδοσιν ἀναγινώσκουσιν αἱ Ἐκκλησίαι καὶ τὴν Γένεσιν, καὶ τ' ἄλλα τεύχη τῆς Γραφῆς (οἷς καὶ τούτοις Ὠριγένης προσέθηκε τὰ σημεῖα ἐκ τοῦ Θεοδοτίωνος, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ)· ἀλλ' εἰς τοιαύτας ἐξέπεσεν ὑπερβολὰς ὁ αἰδίδιμος, ὑπερασπίζων ἐκ παντὸς τρόπου τὴν ἐκ τῆς ἐβραϊδος αὐτοῦ μετάφρασιν. Κἀκεῖνο δὲ σημειωτέον, ὅτι *Κοινήν* ὠνόμασεν οὐχὶ τὴν κυρίως *Κοινήν* (ἥ κοινῶς πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι ἐχρῶντο· καὶ ἦτις ὑπῆρχεν ἁμνήτης καὶ καθερέουσα τῶν Ὠριγένους ὀβελῶν καὶ ἀστερίσκων), ἀλλ' ἦν ἑταξεν Ὠριγένης ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ *Ἐξαπλοῖς*, ἐκ τοῦ Θεοδοτίωνος κατὰ μέρη δι' ἀστερίσκων καὶ ὀβελῶν μεταρρυθμίσας. Πόσω δὲ διαφέρει κυρίως ἡ Κοινὴ παρὰ ταύτην τὴν ἐν τοῖς Ἐξαπλοῖς, αὐτὸς πάλιν ὁ Ἰερώνυμος διορίζει σαφέστατα (ἐν ἐπιστολῇ πρὸς Σουνίαν καὶ Φρετέλλαν). Ὡστε καὶ ὧδε πάλιν ὁ Πατὴρ

Hier. Praef. in Paralip. πρὸς Δ. καὶ Praef. in Iob). Ἡδὴ δὲ τέλος, ἐπιτάγει, καὶ ὅτι τὸν Δανιὴλ ἀναγινώσκουσιν αἱ Ἐκκλησίαι οὐ μόνον ἐκτὸς κατὰ τὴν Θεοδοτίωνος ἐκδοσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν Ἀκύλα καὶ τοῦ Συμμάχου! (εἶον κέντρωνά τινα συνῆραμένον ἐξ ὧν τῶν τριῶν ἑρμηνειῶν!). Τί τις ἂν ἔχοι εἰπεῖν πρὸς τοιαύτας προφανεῖς καὶ παραλλήλους ἀντιφάσεις; ἰληκαὶ Πατέρ, ἀνθρώπινα πίπτοντας.

ὑπερβολικώτερον, ἢ καταχρηστικώτερον ἐξεφράσθη, « κοινήν » ὀνομάσας τὴν (ὡς λέγει) ὑπ' ὀβελοῖς καὶ ἀστερίσκοις ἀναγνωσκομένην ἐν πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις ἐκδοσιν τοῦ Δανιήλ. Ἐνταῦθα δὲ μίαν ἐτι τοῦ Πατρὸς Ἱερωνύμου σημειοῦμεν ὑπερβολήν. Ἐν τῇ προεκτεθείσῃ ῥήσει (§. 5), ἀπορήσας διὰ ποῖον ἄρα λόγον ἀναγινώσκουσιν αἱ Ἐκκλησίαι τὴν κατὰ Θεοδοτίωνα τοῦ Δανιήλ ἐκδοσιν (ἀποβαλοῦσαι τὴν κατὰ τοὺς Ο! §. κδ), ἔπειτα προσέθηκε δύο περὶ τούτου παραδόξους εἰκασίας. Πρῶτον, λέγει, « ἴσως οὐκ ᾔθελησαν οἱ Ο, διατηρῆσαι τὰς φράσεις τὰς Χαλδαϊκάς » κτλ. — Ἀλλὰ τίνος ἔνεκεν οὐκ ᾔθελησαν; μὴ γὰρ οὐκ ᾔδυναντο ῥαδίως οἱ Ο καὶ τὰς Χαλδαϊκὰς φράσεις ἐξελληνίσαι, καθὼς ἡρμήνευσαν οὐ μόνον τ' ἄλλα τεύχη ἐκ τῆς ἐβραϊκῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἑσδρα ἱκανά (δηλονότι τὰ ἐν κεφ. δ. 8—18. καὶ κεφ. ζ. 12—26 κτλ.) ἀκράτως χαλδαϊκά; ἢ μήπως αἱ χαλδαῖαι καὶ φράσεις ὑπῆρχον ἀνερμήνευτοι εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν ἑλληνικήν; Καὶ πῶς αὐτὸς ὁ μακάριος Ἱερώνυμος ἐξελατίνισεν ἐκ τοῦ χαλδαϊκοῦ τὸν Τωβίτ; ἢ μήπως ἠπίστατο κάλλιον αὐτὸς τὴν χαλδαϊκὴν παρὰ τοὺς Ο; ψυχρὰ ταῦτα συνείκασεν ὁ Πατὴρ· καὶ πολὺ ψυχρότερα προσέθηκε τὰ ἐφεξῆς, ἐν οἷς ὑπόπτυσεν οὐχ ὑπὸ τῶν Ο, ὑπ' ἄλλου δὲ τινος μὴ ἐξακριβοῦντος τὰ χαλδαϊκά μεταφρασθῆναι τὸν Δανιήλ! Ὡστε, κατὰ ταῦτα, ἡ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, μέχρις Ὀριγένους τοῦ διασκευάσαντος τὴν κατὰ τοὺς Ο ἐκδοσιν ἐκ τῆς τοῦ Θεοδοτίωνος, μετεχειρίζετο λοιπὸν ἐρμηνείαν τοῦ Δανιήλ, ψευδῶς ἐπιγεγραμμένην εἰς τοὺς Ο, καὶ ἀκύρωτον καὶ ἀμάρτυρον αὐτοσχεδίασμα τοῦ τυχόντος! ἀλλὰ περὶ τούτου σιωπῶμεν, αἰδοῖ τοῦ Θεοῦ Πατρός.

§. κε. Τί λοιπόν; (ἐρεῖς), οὐδὲν ἔχει βάρος ἀξιοπιστίας ἡ μαρτυρία τοῦ μακαρίου Ἱερωνύμου; ἔχει πάντως τὸ δίκαιον καὶ προσῆκον (ἐξαίρουμένων τῶν ὑπερβολῶν καὶ προδήλων ἀντιφάσεων τοῦ Πατρὸς), ὅσον δηλονότι καταφαίνεται ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ λόγων καὶ ἄλλων ἀποδείξεων. Ἰδοὺ τί συμπεραίνεται (καθὼς ἡμεῖς φρονοῦμεν).

α) Ἡ Ἐκκλησία καὶ πρὸ τῶν ὀριγένους χρόνων καὶ μετέπειτα καὶ καθ' ἡμᾶς καὶ εἰς αἰῶνας ἀναγινώσκει τὸν Δανιὴλ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, (ὡς καὶ πάντα τ' ἄλλα τεύχη τῆς Γραφῆς). Οὐδὲ γὰρ διέλιπε πώποτε παυσαμένη κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἢ χρῆσις, ὡς τῶν ἄλλων προφητῶν, οὕτω καὶ τοῦ Δανιὴλ. Οὐδ' ὑπῆρχε δυνατόν τοῦτο μόνον τῶν ἄλλων βιβλίων τῆς κατὰ τοὺς Ο Γραφῆς, ἐπὶ τοσούτων ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν διαφθαρῆναι, ὥστε παντάπασιν αὐτὸ μὲν ἀποβλήθῃαι τῆς Ἐκκλησίας, ἀντικαταστήναι δὲ τὸ κατὰ Θεοδοτίωνα. Ἀλλ' οὐδὲ τῶν θείων Πατέρων οὐδεὶς, οὐδ' ὀριγένους αὐτὸς, οὔτε ὁ τὰ τούτου τετραπλᾶ διορθώσας καὶ ἐκδοὺς Εὐσέβιος, οὐδαμοῦ οὐδέποτε εἶπον, ὅτι τὸν Δανιὴλ ἀναγινώσκει ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὴν Θεοδοτίωνος ἐκδοσιν, ἀπορρίψασα τὴν κατὰ τοὺς Ο. Καὶ αὕτη μόνον ἡ κοινὴ τῶν Πατέρων σιωπὴ ἐξήρκει πρὸς ἀκύρωσιν τῆς ἱερωνύμου γνώμης. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος, ὁ μόνος τῶν Πατέρων τοῦτο λέγων, ἐννοεῖ πάντως τὴν ἐκ τοῦ Θεοδοτίωνος ὑπὸ τοῦ ὀριγένους ὅπωςδῆποτε μεταρρύθμισθαι ἐν τοῖς Ἐξαπλοῖς ἐρμηνείαν τῶν Ο (καθὼς ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ λόγων ἀπεδείξαμεν ἀνωτέρω).

β) Ἐν τῇ κοινῇ ἀναγινωσκομένῃ κατὰ τοὺς Ο, ἐκδόσει τοῦ Δανιὴλ εὐρίσκονται λέξεις τινες, ἃς ὁ ἱερώνυμος ἐκφέρει ὡς ἐκ τῆς Θεοδοτίωνος ἐρμηνείας, παρατιθεὶς σαφῶς καὶ τὰς κατ' αὐτὸν παρὰ τοῖς Ο φερομένας παραλλαγὰς* οἷον* ὁ Θεοδοσίωv ἔχει « φορβομμὴr » (ὡς ἀναγινώσκομεν καὶ τὴν σήμερον, Δαν. α, 3), οἱ δὲ Ο, εἶχον « ἐπιλέκτωr ». — « Δειρά » (γ. 4), οἱ δὲ Ο, « περιβολοr » — « τακτικούς » (ς. 4), οἱ δὲ Ο, « δύο ἄνδρας » — « βαδδὶν (ι. 5) οἱ δὲ Ο, « βύσσινα. — « Εἶr (δ. 10), « ἀντὶ τοῦ Εἶr, οἱ Ο ἄγγελον ἡρμήνευσαν » (α) κτλ. Καὶ παρὰ τοῖς ὀριγένους

(α) Σχολ. εἰς Δανιὴλ αὐτ. ἐκδ. Βατικ. — (Ο, δὲ λέγον τὸ Εὐχέλιον, ἐννοεῖ τὴν ἐν τοῖς Ἐξαπλοῖς ἐκδοσιν τοῦ ὀριγένους, ὡς ἐροῦμεν ἄλλαχοῦ) πρβλ. καὶ Hieron. Com. in Dan. c. I. III. VI. X. etc. πρόσθετος τὸ ἀ πα δ α ν ῶ, ἢ ἱερὰ δ α ν ῶ (Δαν. ια 45) ἔπερ ὁ μισόχριστος Πορφύριος μετ' ἄλλων τινῶν ῥήσεων ἐξέφηνεν ἐκ τῆς Θεοδοτίωνος ἐρμηνείας· τοῦτο δὲ οἱ μὲν Ο, παρέλιπον, ὡς λέγει ὁ ἱερώνυμος, αὐτὰς

δὲ προγενεστέροις πατράσι τῆς Ἐκκλησίας, οἷον Ἰουστίνῳ, Κυ-
πριανῷ, Κλήμεντι, Τερτυλλιανῷ (α), φέρονται τινες ὀλίγαι ῥήσεις
τοῦ Δανιήλ οὐ πάνυ τι σύμφωνοι πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς κοινὴν τοῦ
προφήτου ἔκδοσιν, ἀποκλίνουσιν δὲ μᾶλλον πρὸς τὸ Δανιήλ
κατὰ τοὺς Ο ἐπιγεγραμμένον Κισιανὸν ἀπόγραφον (Cod. Chi-
sianus), περὶ οὗ λέγομεν εὐθὺς παρακατιόντες. Αὗται γοῦν αἱ
παρὰ τοῖς ἀρχαιοτάτοις τῶν Πατέρων ὀλίγαι τινες φράσεις φαί-
νονται κυρίως οὔσαι τῶν Ο, πρὸς ἃς ἀντηλλάγησαν ἐκ τοῦ Θεο-
δοτίωνος αἱ φερόμεναι ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκδόσει τοῦ Δανιήλ. Ἀλλ'
ἐτέρωθεν πάλιν καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Ὠριγένους πρεσβυτέροις πα-
τράσι, καὶ μάλιστα παρὰ τῷ τούτου συγχρόνῳ Ἰππολύτῳ, βλέ-
πομεν πολλὰς ὁλόκληρα χωρία καὶ ῥήσεις τὰς αὐτὰς ἀκριβῶς
καὶ τὰς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκδόσει τοῦ προφήτου (β). Ὡσαύτως καὶ

δ' ἡρμήνευσεν ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ (Com. in Dan. XI. 45). Ὁ δὲ Θεοδο-
ρητος ἐξέλαθεν ὡς τόπου ὄνομα (Ἑρμην. εἰς Δαν. αὐτόθ.).

(α) Βλ. Usserij de LXX. Interp. p. 60 (ὅπου συνήθρισκεν ἀποσπάσματα
τινα Ἰουστίνου, Κλήμεντος Ἀλεξ., Τερτυλλιανοῦ, διαφέροντα τῶν ῥήσεων τῆς κοινῆς
ἐκδόσεως τοῦ Δανιήλ). πρὸς. καὶ Cod. Chis. « Δανιήλ κατὰ τοὺς Ο » p.
41, 46, ὅπου παραβάλλονται ῥήσεις τινες τοῦ ζ, κεφ. συμφώνως (εἰ μὴ καὶ κατὰ
πάντα) ἐκφερόμεναι καὶ παρ' Ἰουστίνῳ, Διαλ. πρὸς Τρύφ. (σελ. 120) κτλ. Ἀλλ' ἐν
τῷ αὐτῷ χωρίῳ τοῦ Ἰουστίνου εὖ καὶ ὀλίγα πάλιν συμφωνοῦσι πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς
ἐκδοσιν τοῦ Δανιήλ, διαφωνοῦντα τοῦ Κισιανοῦ κώδικος (βλ. τὴν ἐξῆς σημείωσιν).
Βλ. καὶ Cod. Chis. σελ. 220, 305, ὅπου παραλληλίζεται τὸ κείμενον τοῦ κώδικος
πρὸς τὸ τοῦ Θεοδοτίωνος (ὡς ὀνομάζει τὸ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκδόσεως τοῦ Δανιήλ).

(β) Βλ. Ἰππολύτου ἑρμηνείαν εἰς τὸν Δαν. §. κγ. κτλ. ἐν τῷ ῥηθέντι Chis. Codic.
« Δανιήλ κατὰ τοὺς Ο » σελ. 111. καὶ praef. p. XIX. (πρὸς. Corder
Caten. P. in Psalmos 106—122). Καὶ ἐν Ἀποστόλ. Διαταγαῖς (Α, να: Γ, δ:
Ζ, κδ) τὰ μνημονευόμενα ῥητὰ τοῦ Δανιήλ συμφωνοῦσιν εὖ μετὰ τοῦ Κισιανοῦ
κώδικος, ἀλλὰ μετὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκδόσεως. Ἐξ αὐτῆς, καὶ τὰ παρὰ τῷ Μ. Βα-
σιλείῳ (τόμ. β. σελ. 79) κτλ. καὶ τὰ παρὰ τῷ Μ. Ἀθανασίῳ (τ. α, σελ. 144, 347,
Comm.), καὶ ἄλλα παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις Πατράσι, οἷον Κυπριανῷ, καὶ Τερ-
τυλλιανῷ, κτλ. ὅσα καὶ ὁ Δεμάγιστρος, καὶ ὁ Σεγᾶρος ὑστερον ἐν ταῖς αὐτῶν ἐπι-
στολαῖς ἐσημείωσαν εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ Κισιανοῦ ἀπογράφου. Καὶ αὕτη δὲ (τὸ
μέγιστον) ἡ λαμπροτάτη περὶ τῆς ἐποχῆς τῆς θείας ἐπιφανείας προφητεία τοῦ
Δανιήλ, ἡ « Ἐβδόμη κ' οὐ τὰ ἔβδομάδες » κτλ. (θ, 24) ἀναγινώσκεται παρὰ
τῷ Κλήμεντι (Στρωμ. α σελ. 242 Lug.) ἀπαράλλακτως, ὡς καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς

Εὐσέβιος (περὶ οὗ καὶ ἐφεξῆς §. κς), Μ. Ἀθανάσιος, Μ. Βασίλειος, Ἀπολλινάριος, Δίδυμος, Ἐπιφάνιος, καὶ εἰς ἕτερος τῶν ἀρχαίων, ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκδόσεως ἐκφέρουσι τὰς μαρτυρίας καὶ Χρυσόστομος μετὰ τοῦ Θεοδώρητου ταύτην ἡρμῆνευσαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ λατινικῇ μεταφράσει, καὶ παρ' αὐτῷ δὲ τῷ Ἰωσήφῳ φαίνονται τινὰ ἵχνη τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκδόσεως τοῦ Δανιὴλ (α). Ἐκ τούτων οὖν φαίνεται.

γ) Ὅτι, εἴτε διότι οἱ Ἰουδαῖοι, ῥαδιουργοῦντες πολλὰ τῶν ἀπο-

ἐκδόσε (πρὸλ. καὶ Εὐσεβ. Εὐαγγελ. Ἀποδείξ. η, β). ἐν δὲ τῷ εἰρημένῳ Κισιανῷ κώδῃ κίαν διαφόρως ἐν πολλοῖς καὶ ἑλλειπῶς. Καὶ ἡ παρ' Ἰουστίνῳ (Διαλόγ. π. Τρύφ.) ἐκ τοῦ Ζ κεφαλαίου τοῦ Δανιὴλ μακρὰ περίκοπὴ τὸ πλεῖστον πρὸς τὴν κοινὴν ἑκδοσὶν τοῦ Δανιὴλ συμφωνεῖ· διαφέρει δ' ἐν πολλοῖς τοῦ Κισιανῷ κώδῃ (ὡς προείπομεν). Ὅτι δὲ ἐπὶ τοῦ μάρτυρος Ἰουστίνου (τῷ 140 μ. Χ.) οὐχ ὑπῆρχεν ἡ τοῦ Θεοδοτίωνος (τῷ 175) ἑρμηνεία, φανερόν· (πρὸλ. καὶ Credner. Beitraeg etc. βλ. ἐπισθ. σελ. 603). Ὁ δὲ Φράγκλος (αὐτόθ.) φαίνεται γελοῖος, ἐν οἷς διδάσκων τὸν Ἱερώνυμον, εἶπε καὶ ὅτι «ὁ Ἰουστίνος φέρει τὰς μαρτυρίας ἐκ τῶν Ο, οὐκ ἀπὸ τοῦ Θεοδοτίωνος». (Καὶ ποῦ γ' ἂν εὑρε τοῦτον ὁ Ἰουστίνος;) — «Ἀδελόν (προστίθῃσιν), εἴπερ ἡ κατὰ τοὺς Ο τοῦ Δανιὴλ ἑρμηνεία ὑπῆρχεν ἐπὶ Ἰουστίνου καὶ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν γνωστὴ» — Καὶ ποῦ ἄλλοι εἰ μὴ κατ' αὐτὴν τὴν Ἀλεξάνδρειαν αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰουστίνος ἰσότησε γενόμενῃ ὑπὸ τῶν Ο τὴν ἑρμηνείαν βίων τῶν βιβλίων τῆς Γραφῆς (ἐν οἷς πάντως καὶ τοῦ Δανιὴλ); Τὸ δὲ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἀρχαίον διδασκαλεῖον τῆς εὐσεβείας, καὶ τοῦ Πάνταινος ἦν, ὁ τοῦ Κλήμεντος διδάσκαλος, τοῦ δὲ Θεοδοτίωνος προγενέστερος, ἡ γοῦν σύγχρονος (τῷ 175—180), καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ, μήπως οὐκ ἀνεγίνωσκον τὸν θείον Δανιὴλ καὶ πρὸ τοῦ Θεοδοτίωνος; Τὸ δὲ παραδοξότερον καὶ κατ' αὐτὸν ὃν ἐξέδωκεν (ὡς λέγει) τὸ πρῶτον ἡ Ἐκκλησία κατάλογον τῶν Κανονικῶν βιβλίων τῆς Π. Γραφῆς, εὐρηκεν ὁ Φράγκλος τεταγμένην τὴν κατὰ Θεοδοτίωνα μετάφρασιν τοῦ Δανιὴλ. Οὕτως ἄρα ἡγνῶσι ὁ ἄνθρωπος ὅτι δεκαπέντε αἰῶνες ἐνιαυτοὺς (τῷ 160—170), πρὸ τοῦ Θεοδοτίωνος ὁ Ἀποστολικὸς Μελίτων ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Κανονικῶν βιβλίων τῆς Ἐκκλησίας, ἀριθμεῖ καὶ τὸν Δανιὴλ (Εὐσεβ. Ἐκκ. ἱστ. γ. κς.). Τὸν δὲ ΠΕ, κανόνα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (χάριν τοῦ Φραγκίλου) παρασιωπῶμεν! Ἀλλ' ὡς ἀρχιραββί, τί περὶ τῶν μηδὲν σοι προστηνόντων νομοθετεῖς;

(α) Οἷον τῷ Ἀσφάνεξ ἀρχιεπισκόπῳ (Δαν. α, 3. Οὕτω καὶ ἡ Βουλγάτα, καὶ τὸ ἑβραϊκόν, καὶ Ἰωσήφος «Ἀσάνη (γρ. Ἀσάνη) ἐπισκόπος» (Ἀρχ. Ι. 1. §. 2. Παν. καὶ σημ. αὐτ. σελ. 533, 534. τόμ. α): κατὰ δὲ τὸν Ἱερώνυμον «ἐν τῇ κοινῇ ἐκδόσει ἐγράφετο Ἀθεϊσδρί (Com. in Dan. ih.). Οὕτως ἀναγινώσκεται καὶ ἐν τῷ εἰρημένῳ ἀπογράφῳ, «Δανιὴλ κατὰ τοὺς Ο» (p. 4). Καὶ φαίνεται ἄρα ὅτι καὶ ἐπὶ Ἱερωνύμου ὑπὸγραφαί τινος τῆς κοινῆς τῶν Ο, ἐκδόσεως τοῦ Δανιὴλ εἶχον ἀναγνώσεις τινὰς διαφόρους παρὰ τὰ κατὰ τοὺς Ἰωσήφον χρόνους γνησιώτερα.

διαφέρει οὐκ ὀλίγον οὐδ' ἐν ὀλίγοις τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκδόσεως τοῦ Δανιήλ (ἣν λέγουσι τοῦ Θεοδοτίωνος)· ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ ιβ κεφαλαίου τοῦ Δανιήλ ἔχει προσγεγραμμένην καὶ τὴν ἐφεξῆς σημείωσιν « Δανιήλ κατὰ τοὺς Ο, ἐγράφη ἐξ ἀντιγράφου ἔχοντος τὴν ὑποσημείωσιν ταύτην· ἐγράφη ἐκ τῶν τετραπλῶν, ἐξ ὧν καὶ παρετέθη » (σελ. 74). Πολλοὶ τῶν σοφῶν, ὧν αἱ μαρτυρίαι πρόκεινται ἐν τῇ τῆς βίβλου προεισαγωγῇ (οἷον οἱ Καρδινάλιοι Βόνας καὶ Κυρίνος, ὁ Μαβιλλώνιος, ἄλλος ἀνώνυμος, καὶ πρό πάντων Λέων ὁ Ἀλλάτιος) ἀποδέχονται τὸ βιβλίον ὡς γνήσιον τῶν Ο· φέρει δὲ πολλαχοῦ καὶ τὰ κριτικὰ σημεῖα τοῦ Ὡριγένους (τὸν λημνίσκον, τὸν ἀστερίσκον, τὸν ὀβελόν)· δι' ὧν διακρίνονται τὰ χωρία, ὅσα ἐκ τοῦ Θεοδοτίωνος μετερρύθμισεν ὁ Ὡριγένης ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν Ο. Πάντα ταῦτα κατὰ πρώτην ὄψιν πείθουσι τὸν ἀναγνώστην, ὅτι ἀπὸ τοῦ Ὡριγένους καὶ ἐφεξῆς δι' ὧν 1540 σχεδὸν ἑτῶν ἀφαντωθέντες εἰς τὸ σκότος τῆς λήθης οἱ τοῦ Δανιήλ Ο, εἶδον πάλιν τὸ φῶς (τῷ 1770), καὶ κελεύουσι καὶ οὗτοι τοὺς περὶ τὸν Ὅδιον μὴ στερεῖν αὐτοὺς μηδὲ ταύτης τοῦ προφήτου τῆς ἐρμηνείας! Ἀλλ' ὅμως ἡ ἐπιγραφή τοῦ Κισιανοῦ τοῦτου κώδικος φαίνεται κατὰ πολλοὺς λόγους ψευδεπίγραφος καὶ νόθος· οὐδ' ὑπάρχει ἀληθῶς κατὰ τοὺς Ο ἡ ἐρμηνεία· καὶ ὅλην ἐκ τῶν ἐφεξῆς — α) Ἡ κατὰ τοὺς Ο ἐκδοσις τοῦ Δανιήλ ἔχει πρῶτον κεφάλαιον τὴν ἱστορίαν τῆς Σωσάννης, ὡς βλέπομεν ἐν τε τῷ Ἀλεξανδρινῷ καὶ τῷ Βατικανῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἀρχαιοτάτοις ἀπογράφοις. Καὶ αὐτὸς ὁ Εὐσέβιος ἀπὸ τῆς Σωσάννης ἀρχεσθαι λέγει τὸ τεῦχος τοῦ Δανιήλ (ἐν τῷ Περὶ τῆς τοῦ βιβλ. τῶν Προφητ. ὀνομασίας). Ὁ δὲ κώδικς οὗτος ἔχει τὴν ἱστορίαν τῆς Σωσάννης κειμένην μετὰ τὸ ιβ κεφάλαιον. Ἀλλ' οὕτως ἔταξεν αὐτὴν πρῶτος ὁ Ἰερώνυμος ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει, ἐκοντὶ ἀπορρίψας εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ τεύχους τοῦ Δανιήλ, ὡς μὴ κειμένην ἐν ᾧ μετέφρασεν αὐτὸς ἐβραϊκῶ. Οἱ δὲ λέγοντες, ὅτι οὕτως εἶχε καὶ Θεοδοτίων, καὶ ὁ κώδικς ἐξ οὗ μετέφρασε κακείνος τὰ κατὰ τὴν Σωσάνναν (καίτοι τάχα καὶ αὐτὸς ὁ Θεοδοτίων αἰσθανόμενος, ἀτόπως μετὰ τὸ ιβ κεφάλαιον τιθε-

μένην τὴν τῆς Σωσάννης ἱστορίαν) (α), οὔτε πιστὰ λέγουσιν οὗτοι, οὔτε σύμφωνα τῇ τῶν Ἑβραίων ἀρχαιοτάτῳ κώδῃ, οὔτινος οἱ Ο μεταφρασταὶ ἐτήρησαν πάντως καὶ τῶν κεφαλαίων τὴν διάθεσιν, καὶ οὔτινος τὴν μορφήν ἐσφίξεν εἰσέτι πιθανώτατα καὶ ὁ, ἐξ οὗ μετέφρασεν ὕστερον ὁ Θεοδοτίων. Εἰ δὲ καὶ οὗτος εἶχε τὴν αὐτὴν τῶν κεφαλαίων διάταξιν, ἣν καὶ τὸ Κισιανὸν ἀπόγραφον, ψευδῶς λοιπὸν ἐπιγράφεται τοῦτο κατὰ τοὺς Ο. Ὡστε ὁ Κισιανὸς οὗτος κώδῃς φαίνεται κατὰ τὴν Ἰερωνύμου τάξιν διατεταγμένος τὰ κεφάλαια (ὡς ἐτάχθη καὶ ἡ Βουλγάτα, κατ' αὐτὴν δὲ καὶ ὁ Κομπλουτήσιος κώδῃς ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν), οὐχὶ δὲ κατὰ τὴν ἐν τοῖς Ὠριγένους Τετραπλοῖς, ἅπερ ἐτήρουν πάντως τὴν τάξιν, ἣν ἔχουσι καὶ τὰ προειρημένα καθ' ἡμᾶς ἀρχαιοτάτα ἀπόγραφα. Καὶ αὕτῃ δὲ ἡ ἐπιγραφὴ, ἡ *Δαριήλ* κατὰ τοὺς Ο, τρεῖς ἐπαναλαμβάνομένη ἐν τε τῇ ἀρχῇ, καὶ ὑπὸ τὸ ἰβ κεφάλαιον (μετὰ τῆς σημειώσεως), καὶ τρίτον, ἐν τῇ τέλει τοῦ τεύχους, ἐπιτετηδευμένη φαίνεται, καὶ οὐ μόνον ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις ἀπογράφοις ἀσυνήθης, ἀλλὰ καὶ ψευδεπιγραφίας ὑποπτος. — β) Ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα σημείωσις τοῦ κώδικος λέγει, ὅτι μετεγράφη οὗτος ἐξ ἀντιγράφου τῶν Ὠριγένους Τετραπλῶν ἀλλὰ τὰ τοῦ Ὠριγένους Τετραπλᾶ ὑπῆρχον καθαρὰ καὶ ἀμιγῆ τῶν κριτικῶν σημείων (ἅπερ ἔχει ὁ κώδῃς)· ταῦτα δὲ ἦσαν γεγραμμένα ἐν τοῖς Ἑξαπλοῖς (ε). Ὅθεν καὶ αὐτοὶ οἱ περὶ τὸν Βόναν, οἱ τῇ ἐκδόσει τοῦ κώδικος μαρτυροῦντες, ἅπαντες συμφώνως ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἐκ τῶν Ἑξαπλῶν ἀντεγράφη τὸ ἀπόγραφον. Ὅσα δὲ λέγει ὁ ἐκδότης ἐν τῷ προλόγῳ (σελ. 12, 32), α ὅτι τάχα μόνον τὴν τοῦ Θεοδοτίωνος ἐκδοσιν ἔγραψεν ἐν τοῖς Ἑξαπλοῖς Ὠριγένους, παραλιπὼν τὴν τῶν Ο, διὸ καὶ αὕτη μὲν ἀπηρχαιώθη, εἰσέχθη δ' ἀντ' αὐτῆς κοινῶς ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἡ τοῦ Θεοδοτίωνος »· ταῦτα ἀντιβαίνουν πρὸς πάσας τὰς τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων περὶ τῶν

(α) Marchini de Divinitate etc. pag. 262.

(ε) Ἐπιφάν. π. μέτρ. §. ζ. βλ. καὶ Ὀρίων βιβλ. δ. σελ. 608. πρὸς Montfaucon Hexapl. t. i. prael. p. 38.

Ἐξαπλῶν μαρτυρίας· καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν λόγον τὸν ὀρθόν (α). — γ) Ὁ Ἰερώνυμος ὑπενόησε τὴν κατὰ τοὺς Ο τοῦ Δανιὴλ ἐρμηνείαν, ἔργον ἀμαθοῦς τινος περὶ τὴν Χαλδαϊκὴν (§. 5), διὰ τοῦτο καὶ εἰσέχθη δῆθεν ἀντ' αὐτῆς ἡ κατὰ τὸν Θεοδοτίωνα (ὡς ἀκριβέστερα). Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἐκδύται τοῦ Κισιανοῦ κώδικος (σελ. 13) ἐδογμάτισαν, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι διέφθειραν καὶ τὰ κατὰ τοὺς Ο ἀπογράφα τοῦ Δανιὴλ. Ἀλλ' ἐν τῷ Κισιανῷ τούτῳ κώδικι οὐδεμία φαίνεται κηλὶς τῶν τοιούτων δὴ καὶ τοσούτων περὶ τοὺς Ο συμβῆναι λεγομένων διαφθορῶν. — δ) Ὁ Εὐσέβιος μετὰ τοῦ Παμφίλου διορθώσας ἐξέδωκε τὰ Ὠριγένους τετραπλᾶ (6). Ἐκ δὲ τούτων (ὡς θέλουσιν) ἔπεμψε μεταγράψας καὶ τὰ 50 τῶν κατὰ τοὺς Ο Γραφῶν ἀντίγραφα πρὸς τὸν Μ. Κωνσταντῖνον (γ)· σὺν αὐτοῖς δὲ πάντως ὑπῆρχε καὶ ἡ τοῦ Δανιὴλ προφητεία. Ἀλλ' ὁ Εὐσέβιος ἐχρῆτο τῇ κοινῇ καὶ καθ' ἡμᾶς τοῦ Δανιὴλ ἐκδόσει (ὡς προείπομεν ἀνωτέρω §. κε), ὥστε καὶ αὕτη φαίνεται ἡ αὕτη καὶ ἐν τοῖς Τετραπλοῖς τῶν Ο· ἡ δὲ τοῦ Κισιανοῦ κώδικος οὕτω διαφέρει, ἐκ ποίων δὴ Τετραπλῶν ἀντεγράφη; ε) Τελευταῖον (ἴνα καὶ ἄλλα παραλίπωμεν) αὕτη ἡ φράσις καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ Κισιανοῦ κώδικος ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν θεωρουμένη μαρτυρεῖ τρανῶς, ὅτι οὐδεμίαν συγγένειαν ἔχει πρὸς τὸν λεκτικὸν χαρακτήρα τῶν Ο. Οἷον αἱ λέξεις, κάπτω, ὑδροποτῶ, ὁ στρατηγὸς τῶν Ἑλλήνων, — ὁ στρατηγὸς Βασιλέως Περσῶν, — Μιχαὴλ ὁ ἄγγελος (Δαν. 1, 3-24) (ἀντὶ «ὁ ἄρχων τῶν Ἑλλήνων, ὁ ἄρχων τῆς Βασιλείας Περσῶν, Μιχαὴλ ὁ ἄρχων ὑμῶν», ὡς ἔχει ἡ κοινὴ ἐκδοσις ἐπὶ τῶν ἐφεστώτων τοῖς ἔθνεσιν ἀγγέλων » Βλ. ὅπισθ. σελ. 295—296), (χρυσίον) χρυστόν, ὅψις διατετραμμένη (ἡ σκυθρωπή), ἐγκύκλιος (ἐπιστολή), καὶ ἄλλα πάμπόλλα, καὶ πᾶσα δὲ ἡ πρὸς τὸ ἐλληνικόν

(α) Πρὸς καὶ τὸν Ἄγγλον Owen a Brief account, histor. and critical of the Sept. Version etc. London, 1787, ὅστις οὐ τὸ καθαρὸν κείμενον τῶν Ο, ἀλλὰ τὴν ἐκ τῶν Ἐξαπλῶν εἶναι ταύτην τὴν ἐκδοσιν διατείνεται.

(β) Βλ. Σχολ. παλαιὸν παρ' Ὀδίν σελ. 620.

(γ) Εὐσέβ. βίβλ. Κωνσταντ. δ, 34. πρὸς Ὀδίν σελ. 620. καὶ ὅπισθ. σελ. 418.

τερον ἐν πολλοῖς ἐπιτετηδευμένη συνθήκη τοῦ λόγου, φαίνονται σαφῶς ἀλλότρια καὶ πάντα ξένα τῆς ἀτύφου καὶ ἀνεπιτηδεύτου ἀπλότητος τῶν Ο. Πρόσθετες καὶ τὸ *Ῥωμαίους*, ὡς ἔχει καὶ ἡ Βουλγάτα (Δαν. ια, 30), ὅπου οἱ Ο, Κίτιοι (Κιττιεῖμ· βλ. ὅπισθ. σελ. 411). Ἐκ τούτων ἄρα πάντων ἀποδείκνυται τὸ Κισιανὸν τεύχος τοῦ κατὰ τοὺς Ο *Δανιήλ* οὐ μόνον ἀμφιβολίας ὑποκείμενον (ὡς προησθάνθησαν καὶ οἱ ἐκδότες) (α), ἀλλὰ καὶ πάντῃ νόθον καὶ ψευδεπίγραφον, ὡς ἔκρινε καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς αἰοίδιμος Νικηφόρος ὁ Θεοτόκης (β). Ἄλλη τις φαίνεται ἡ ἑκδοσις αὕτη τοῦ Δανιήλ, ἴσως ἐκ τῆς πέμπτης, ἢ τῆς ἑκτης (κατ' ἰριγένην)· ἢ, τυχόν, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐβραϊκοῦ μετὰ τοὺς Ἱερωνύμου χρόνους ἡρμηνευμένη (ὅποια καὶ ἄλλη τις ἡρμηνεία τοῦ Δανιήλ μετὰ τῆς Πεντατεύχου καὶ τινῶν ἄλλων τευχῶν, ἐκ τῆς ἐβραϊδος περὶ τὸν η, αἰῶνα ἡρμηνευμένων, ἐξεδόθη ἐκ τῆς Ἑνετίῃσι τοῦ ἀγίου Μάρκου βιβλιοθήκης) (γ). Καὶ

(α) « Sed in hac iudiciorum varietate ac licentia vix nobis pollicemur, neminem futurum, qui ipsam in suspicionem non adducat » (praef. p. XVII). Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνώνυμος (αὐτόθ. pag. XXXIX) πολλὰ περὶ τοῦ κώδικος ἀναμετρήσας, συνεπέριεν, « aliud quidpiam esse à LXX versione ». Καὶ Σίμλερος δὲ τρανώτερον ἀμφέβαλε περὶ ταύτης τῆς κατὰ τοὺς Ο, ἡρμηνείας τοῦ Κισιανοῦ κώδικος (Semler in Theolog. Briefen fasc. I. p. 203. Leipzig, 1781. βλ. καὶ Fabric. Bibl. Graec. vol. 3. p. 684 Harl.). Πρόσθετες καὶ τὰς πολλὰς τοῦ Κισιανοῦ διαφορὰς πρὸς τὴν Συριακὴν τῶν τετραπλῶν (ὡς ἐπιγράφεται) κατὰ τοὺς Ο, ἐκδοσιν τοῦ Δανιήλ, ἣν ὁ Βουγάτος ἐκλατινίσας ἐξέδωκε μετὰ σημειώσεων (1788 Mediolan.), ἐν αἷς καὶ τοῦ Κισιανοῦ ἀπογράφου πλείστα διορθῆ (βλ. Fabric. l. c. pag. 685 καὶ 710).

(β) Βλ. Ἀνασκευὴν τῆς τελευταίας διερμηνευθείσης διαθήκης (ἢν ἀνώνυμος ἐξέδωκε) σελ. 657—663. Βιέννη, αἴψῃ.

(γ) Βλ. τὴν ἐκδοσιν I. B. C. d'Anse de Villosion, Argentor. 1784, καὶ τὴν Πεντάτευχον ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Chr. Fr. Ammon. Part. I—III, Erlang. 1790—1791. πρβλ. Fabric. Bibl. Graec. vol. 3. pag. 716. — Bauer. Entwurf ein. hist. krit. Einleitung in die Schriften des A. Test. pag. 175. Τοιαύτη τις (νεωτέρα τῆς τῶν Ο) μετάφρασις καὶ τῆς ᾠδῆς τοῦ Ἀβραάμ (κεφ. γ) ὑρῆθη ἐν τισιν ἀπογράφοις. ἢν ὁ κλεινὸς Οὐαλκενθὸς εἰς Ἰουδαίων ἀρχαίων ἑλληνιστὴν ἀπονέμει. Τοιοῦτον θέλει καὶ τὴν ἐν τοῖς ἀποκρύφοις ἀριθμούμενον Α. Ἑσδραν, μετάφρασιν δηλαδὴ τοῦ γνησίου τεύχους τοῦ Ἑσδρα, ἡγεομένην ἐκ τοῦ χαλαραῖκοῦ μετὰ τινῶν, ὡς λέγει, προσθηκῶν. Ἀλλὰ τοιοῦτός ἐστι πάντως ὁ Α, λε-

ξένον οὐδέν, εἰ καὶ ταύτην ἐπετήδευσέ τις ἰουδαῖος φιλογράμματος, ἢ καὶ χριστιανὸς φιλιουδαῖος (μιμούμενος ἴσως τὴν περὶ τὸ μεταφράζειν ἐξ ὑπαρχῆς ἀπὸ τοῦ ἐβραϊκοῦ ἱερωνύμιον φιλοτιμίαν), ἀναμίξας ἐν αὐτῇ καὶ λέξεις καὶ φράσεις τῶν ἐν τοῖς ἔτι τότε σφύζομένοις Ἑξαπλοῦς ἐρμηνευτῶν, ἄλλων τε καὶ τῶν Ὁ προσέθηκε δὲ καὶ τὰ κριτικά κατ' ὀριγένην σημεῖα, καὶ τὴν καθ' ἱερωνύμου διάταξιν τῶν κεφαλαίων. Ἄν δὲ θώμεν τὴν ἐρμηνείαν ἱερωνύμου παλαιότεραν, (ὅπερ ἀπίθανον), ἄλλος τις λοιπὸν μετὰ τὸν μεταφραστὴν αὐτῆς ἐπελθὼν, καὶ παρασυνεικάσας ταύτην εἶναι τὴν κατὰ τοὺς Ὁ Δανιὴλ (ὃν εἶπεν ὁ Δαλμάτης πατὴρ ἐκβεβλημένον ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας), μετέγραψεν εἰς ἴδιον ἀντίγραφον, προσθεὶς τρεῖς καὶ τὴν λαμπρὰν ἐπιγραφὴν, καὶ τὴν σημείωσιν. Ἐξ ἐκείνου δὲ τοῦ ἀντιγράφου μετέγραψεν ἔπειτα καὶ τὸ Κισιανὸν ἀπόγραφον ὁ γραφεὺς (πλὴν εἰ μὴ που τις εἰς ἀπὸ τὸν τοῦτον τὸ πᾶν τοῦ δράματος ἀναφέρει). Οὕτω καὶ τις ἄλλος (ἱερωνύμῳ τῷ μακαρίῳ καὶ οὗτος πιστεύσας) ἐν τινι ἀρχαίῳ τῶν προφητῶν ἀπογράφῳ, τῷ λεγομένῳ τοῦ Μαρκαλλίου (Ren. Marchalli) ἐπέγραψε τὴν καθ' ἡμᾶς ἐρμηνείαν τοῦ Δανιὴλ, « Δανιὴλ κατὰ Θεοδοτίωνα ». ὅπερ ὁ κλεινὸς Ἰσσερίος ἀσμένως μὲν, ἀλλ' εἰς μάτην ἐμνημόνευσε (α). Μετριώτερος, ὅσον κατὰ τοῦτο, ἐφάνη τοῦ Κισιανοῦ κώδικος ὁ γραφεὺς· διότι μετὰ τὸ τεῦχος, τὸ « Δανιὴλ κατὰ τοὺς Ὁ », καὶ μετὰ τὴν ἐφεξῆς εἰς τὸν Δανιὴλ ἐρμηνείαν τοῦ Ἰππολύτου, ἔπεται καὶ ἄλλο κείμενον τοῦ Δανιὴλ, ἐπιγραφόμενον « Τὸ Εἶρ, ἄγρυπτος. Δανιὴλ » (σελ. 131). Καὶ τὸ μὲν εἶρ, ἄγρυπτος, ἀνήκει εἰς τὴν Ἰππολύ-

γόμενος, καὶ λατινιστὴ μόνον περιφερόμενος Ἑσδρας (ὅστις οὐδὲ καίτιαι ὧς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς παλαιᾷ Διαθήκῃ)· παρατηρεῖται δὲ τοῦτο λιψάνα εἰ κριτικοὶ παρὰ τῷ Στρωματῇ Κλήμεντι, καὶ τῇ τοῦ Βαρνάβᾳ ἐπιστολῇ (Fabric. Bibl. Graec. T. 3. p. 744). Εἰ δὲ καὶ τὰς παρ' ἱερωνύμῳ λεγόμενας πρὸς θεῶν τῆς Ἑσθῆρας (δηλονότι τὰ κείμενα γνησίως ἐν τῇ τῶν Ὁ, ἐρμηνείᾳ) συνηρίθμηνται μετὰ τῶν νεοθευμένων ὁ κλεινὸς Οὐαλιενῆρος, ἐπηκολούθησε καὶ οὗτος ἀδίκως κρίσει τοῦν πρό αὐτοῦ· ἀλλὰ περὶ τοῦτου ἀλλαχού (βλ. Valken. de Aristob. p. 63).

(α) Usser. de LXX.

τοῦ ἐρμηνείαν· τὸ δὲ Δανιὴλ ἐπιγράφεται εἰς τὸ κείμενον ἀπλῶς, χωρὶς τινος διορισμοῦ, οὔτε « κατὰ τοὺς Ὁ », οὔτε « κατὰ Θεοδοτίωνα ». Ἔστι δὲ ἡ αὐτὴ ἔκδοσις καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Δανιὴλ, μετὰ τινων ἐλλείψεων, καὶ περὶ τὰς ἀναγνώσεις παραλλαγῶν (ὁποῖαι τινες ἀπαντῶνται καὶ μετὰ τοῦ Βατικανοῦ καὶ Ἀλεξανδρινοῦ κώδικος τῶν Ὁ). Πλὴν μόνον, ὅτι καὶ ἐν ταύτῃ τῇ Κισιανείῳ ἐκδόσει μετατίθεται ἡ τάξις τῶν κεφαλαίων (τοῦ α, μετὰ τὸ β), καθὼς καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ (τῇ « Δανιὴλ κατὰ τοὺς Ὁ »), περὶ ἧς προείπομεν.

§. κζ. Ταῦτα περὶ τοῦ Κισιανοῦ ἀπογράφου καὶ τῆς ἱερωνύμου γνώμης, ἣν περὶ τοῦ Δανιὴλ οἱ Ὀδιακοὶ τοσάκις διεσάλπισαν. Εἰ δὲ καὶ (καθ' ὑπόθεσιν) ἠλήθευε τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀπεδέχτο τῷ ὄντι ἡ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τὴν κατὰ Θεοδοτίωνα ὑλόκληρον ἐκδοσιν τοῦ Δανιὴλ (ἀποβαλοῦσα τὴν κατὰ τοὺς Ὁ, διὰ τινος λόγου δικαίους), οὐδὲν ἂν οὐδ' ἐκ τούτου παρεβλάπτετο πάλιν τὸ κύρος τῆς ὅλης ἐρμηνείας τῶν Ὁ· διότι καὶ ὁ Θεοδοτίων τὴν τοῦ Δανιὴλ ἐρμηνείαν (ὡς καὶ τὰ πλεῖστα τῆς ἄλλης θείας Γραφῆς) συναχδόντως τοῖς Ὁ ἐξέδωκε, τὰ αὐτὰ πολλάκις γράφων, ἢ « καὶ ἰσοδυναμοῦντα ἀλλήλοις ἀντιτιθεῖς » (ὡς εἶπεν Ὀριγένης πρὸς Ἀφρικανόν). Καὶ ἡ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τὴν ὑπ' αὐτοῦ (καὶ τοῦ Μαρκιωνιστοῦ) πιστὴν ὁμῶς ὑπάρχουσαν καὶ δικαίαν ἐκδοσιν τοῦ Δανιὴλ ἠδύνατο πάντως κοινῇ καὶ θεοκράντῳ ψήφῳ καθιερώσαι, καθὼς καὶ Παῦλος ὁ Ἀπόστολος ὁρθὰς τινος γνωμολογίας ἀνθρώπων ἐθνικῶν (Ἐπιμενίδου καὶ Φιλήμονος) ἀξιόσας μνημονεύσαι, καθηγίασεν αὐτάς ἀπὸ βεβήλων καὶ καθιέρωσεν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως ὑπερεκπερισσού. Μεταβαίνομεν δὲ ἔδῃ καὶ εἰς αὐτὰ τὰ παρ' Ὀδίου πράγματα (§. η), δηλονότι τὸν ἐκ τῶν λέξεων ἐλεγχὸν τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἐρμηνευτῶν!

§. κη. Πολλοὶ τῶν νεωτέρων ματαιοσόφων ἐπολέμησαν τὸ γνήσιον τῶν θείων Γραφῶν, ἐπιχειρήσαντες ἐκ τινων ἐννοιῶν καὶ φράσεων ἐβραϊκῶν, καὶ ἀπλῶς ἐκ τοῦ λεκτικοῦ χαρακτῆρος (ἐξ οὗ πολλάκις καὶ ἡ ὀγιῆς κριτικὴ διακρίνει τὰ γνήσια τινος συγ-

γράμματα τῶν μὴ γνησίων, ἀπὸ βεβαιωτέρων ὅμως ἀποδείξεων ὁρμωμένη). Οὕτως ὁ γνωστὸς ἐβραϊοφιλόσοφος Σπινόζας (τῷ 1670) ἐξέλαβε τὸ « *πέραν τοῦ Ἰορδάνου* » (Δευτερον. α, 1. 5. καὶ δ, 46) ὡς λαμπρὸν τεκμήριον πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι δὴθεν ἡ Πεντάτευχος τοῦ Μωϋσέως συνεγράφη μετὰ τὸν αὐτοῦ θάνατον, ἀφ' οὗ διέβησαν οἱ Ἰσραηλῖται τὸν Ἰορδάνην (α). Καί, τέλος, διώρισε σταθερῶς ὁ Σπινόζας, « ὅτι πρῶτος ἴσως ὁ Ἰσδρας συνέταξε τὴν Πεντάτευχον, ἐπιγράψας εἰς τὸν Μωϋσῆν, ὡς τοῦτον μάλιστα παριστάμενον τῶν ιστορουμένων πραγμάτων κατορθωτήν. Εἰς τούτων δὲ τῶν Ε, βιβλίων τὴν σύνταξιν, οὐδέν (φησιν) ἕτερον ὁ Ἰσδρας ἔπραξεν, εἰ μὴ, μετέγραψε μόνον συναγαγὼν ἱστορίας ἐκ διαφόρων ἐθνῶν· καὶ ταύτας μῆτε βασανίσας, μῆτε μεθοδικῶς διατάξας, ἀλλ' οὕτω συμφορήσας κατέλιπε τοῖς μεταγενεστέροις. Καὶ ταῦτα (λέγει) τὰ ὑπομνήματα περιῆλθον καὶ εἰς ἡμᾶς ἔλπει πῃ, κολοβά, πολλῶν ψευσμάτων ἀνάμεστα », καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Σπινόζας ἀσεβείας ῥητά! Οὐδ' ὁ μικρῷ τούτου προγενέστερος Ὁββίς (τῷ 1654) ἔφρανε μετριώτερον παραφρονήσας περὶ τὰς θείας Γραφάς. Οὐκ ὀλίγα κατεψευδοκόπησαν καὶ ὁ Πεϋμέρης, καὶ Ριχάρδος ὁ Σιμώνιος, καὶ Κλέρικος, καὶ Ἀσσης, καὶ Φύλδας, καὶ ἄλλοι, καὶ Φάττερ (Vater) ὁ πολὺς, ἀποφηνάμενος, ὅτι πρὸ τῆς εἰς Βαβυλῶνα μετοικασίας οὐχ ὑπῆρχεν ἡ Πεντάτευχος συγγεγραμμένη· μόνου δὲ τοῦ Δευτερονομίου τὸ πλεῖστον μέρος, καὶ τῶν ἄλλων δὲ βιβλίων περικοπαί τινες ἀπὸ τῶν Δαυὶδ καὶ Σολομῶντος χρόνων κατὰ

(α) Ὅτι τὸ *πέραν* σημαίνει συνήθως τὸ ἐπέκειντά τινος ποταμοῦ, τόπον κτλ. ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ ἐντεῦθεν (κινουμένης τῆς διανοίας σχετικῶς εἰς τῆς θέσεως τῆς, περὶ τῆς ὁ λόγος, χώρας κτλ), ἀρκεῖ μόνον τὸ ἐφεξῆς παράδειγμα· « Οὗ κληρονομήσομεν ἐν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ πέραν (ἐκτεῦθεν) τοῦ Ἰορδάνου καὶ ἐπέκειντα· ὅτι ἀπέχομεν τοὺς κλήρους ἡμῶν ἐν τῷ πέραν (ἐντεῦθεν) τοῦ Ἰορδάνου » (Ἀριθμ. λβ, 19). βλ. καὶ Schleusn. Thes. V. Test. λ. *πέραν*· διου φέρει καί τινα ἑλληνικά παραδείγματα ἐκ τοῦ Παυσανίου Β, σελ. 62, 64. Τοιοῦτά τι σχεδὸν καὶ τὸ τοῦ Πλουτάρχου (Δημητρ. §. 10). « ἔχων δὲ καὶ τῆς Πελοποννήσου τὰ πλεῖστα, καὶ τῶν ἐν τῇ ἰσθμῷ Μίγαραι καὶ Ἀθήνας » (ταυτ. τῶν ἐπὶ τὰς ἐντεῦθεν τοῦ ἰσθμοῦ, ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῶν Μιγαρῶν καὶ Ἀθηνῶν).

μικρὸν συνερράπτοντο. Οἱ δὲ Φραγκέλου ἥρωες, ὁ Δεζέπτης καὶ Βερθόλδης, ὁ μὲν εὗρηκεν ἔχνη τῆς Πεντατεύχου ὀλίγα πρότερον τῆς ὑπὸ τῶν Χαλδαίων (ἐπὶ Ναβουχοδονόσορος) αἰχμαλωσίας τῶν Ἰουδαίων· καὶ τὸ Δευτερονόμιον ἔκρινεν ἔργον νεωτέρας χειρός. Ὁ δὲ Βερθόλδης ἀπέδωκε τὴν Συναγωγὴν τῆς Πεντατεύχου μόλις εἰς τὸν Σαμουήλ (α). Ἄλλος δὲ τις κριτικὸς, ὁ Γράμβεργος, διώρισε τὴν συγγραφὴν τοῦ Λευϊτικοῦ κατὰ τὴν δ, περίοδον τῆς Ἰουδαϊκῆς ἱστορίας (ἀρχομένην ἀπὸ τῆς εἰς Βαβυλῶνα μετοικασίας), διότι εὗρηκε (λέγει) εἰς τὸ βιβλίον σαφεστέραν ἔκφρασιν ἐννοιῶν, καὶ μέθοδον ἐρμηνείας τεχνικωτέραν τῆς ἐν τοῖς λοιποῖς βιβλίοις τῆς Πεντατεύχου· (ἡπίστατο δὲ ἄρα, πῶς γὰρ οὐ; καὶ κατεῖχεν ὁ ἄνθρωπος ἀκριβῶς ὅλον ἐκείνης τῆς Μωσαϊκῆς γλώσσης τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα!). Καὶ νῦν δὲ καθ' ἡμᾶς ὁ Ἰουδαῖος Καχὴν ἐπῆλθεν ἐπιδοκιμάζων τοῦτο δὴ τῆς Γραμβεργίου φιλολογίας τὸ κρίμα (β). Οἱ δὲ περὶ τὸν Κόππαν καὶ Βαύερον τὰς Ἡσαίου προφητείας ἔκριναν ἀνθολογίαν ἐπὶ διαφόρων προφητῶν, ἄλλων ἄλλοτε ἀκμασάντων, ὡς ἐξ ἄλλων τε τινῶν καυχῶνται συνιδεῖν, καὶ ἐκ τῆς περὶ τὴν φράσιν μάλιστα διαφορᾶς· φέρεται γὰρ αὕτη τῶν κάτω χρόνων (λέγουσιν) ἔχνη πολλὰ τε καὶ σαφὴ καὶ Συριασμοὺς δὲ καὶ Χαλδαϊσμοὺς εὗρηκεν ὁ Βιτρίγγας ἐν πολλοῖς τοῦ Ἡσαίου χωρίοις. Ἄλλοι δ' ἄλλα τῶν προφητικῶν παραχρῶς διεμέλισαν κατὰ τε πρόσωπα καὶ χρόνους, ὡς ἐκ τοῦ λεκτικοῦ « *Πολλοὶ μορφαὶ τῶν δαιμονίων* »! Παράβαλε ταύτας, ἀναγνώστα, τὰς γνώμας τῶν κριτικῶν, πρὸς ὅσας ἄλλοι πάλιν (οὐς προείπομεν) ἐγνωμάτευσαν περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, καὶ πάντως ὅψει τοῦ κριτηρίου τὴν ὁμοιότητα. Τὴν αὐτὴν τῆς μεθόδου δεινότητα, καὶ ἐπίσης ματαιοσχόλως, ἐπεχείρησαν καὶ οἱ περὶ τὸν

(α) Βλέπε καὶ τούτων καὶ ἄλλων γνώμας, συνηγμένας καὶ ἀναρριπνύμενας (εἰ καὶ μὴ πάσας) παρὰ τῷ Rosenmüller, Prolegom. εἰς Πεντάτευχον· καὶ ἄλλους πάλιν λόγους ἐν τοῖς Προλεγόμενοις πρὸ τῶν Προφητῶν καὶ ἄλλων τευχῶν τῆς θείας Γραφῆς. Ἑλεσιὰ καὶ ἀναγνώσματα καὶ ἀκούσματα χριστιανῶν ἀκούετε!

(β) La Bible trad. par. Cahen. Levitique. ε. ι. νοτ.

ὁδίων, διακρίνοντας ὡς ἐκ τῆς φράσεως τοῦς κατὰ καιρὸν παντοίους καὶ διαφορούς (ὡς λέγουσι) τῶν θεῶν Γραφῶν ἐρμηνεύς (§. η). Θεωροῦσι δὲ τὰς τῆς φράσεως διαφοράς, ὡς ἐν κεφαλαιῷ, πενταχῶς. α) Ἐκ τῆς περὶ τὴν γραφὴν ἀστασίας, δι' ἄλλων ἄλλοτε φωνηέντων, ἢ συμφώνων, τῶν αὐτῶν ἐβραϊκῶν ὀνομάτων ἐκφερομένων. β) Ἐκ τῆς καταλήξεως, νῦν μὲν ἐβραϊστί, νῦν δὲ πάλιν ἑλληνιστί τῶν αὐτῶν ἐσχηματισμένων. γ) Ἐκ τῆς περὶ τὴν ἐρμηνείαν ἀνωμαλίας, νῦν μὲν αὐτῶν τῶν ἐβραϊκῶν τιθεμένων, νῦν δὲ πάλιν τῶν αὐτῶν ἐξελληνιζομένων, καὶ τοῦτο πολλὰκις μόνον ἐξ ἡμισείας. δ) Ἐκ τῆς ἀτόπου μεταφράσεως, ἢ παρερμηνείας. ε) Ἐκ τῆς ποικίλης τῶν αὐτῶν ἐβραϊκῶν φωνῶν ἐξηγήσεως, δι' ἄλλων ἄλλοτε λέξεων ἐρμηνευομένων.

§. κθ. α) Πρὸς τὸ πρῶτον ἀπαντῶμεν. Ἐγραψε πρῶτος ὁ Ἰεριγένης, ὅτι πολλαχού τῆς Γραφῆς εἰσέφρησαν ἐκ τῶν ἀντιγραφῶν σφάλματά τινα περὶ τὰ κύρια ὀνόματα (α), ἅτινα διώρθωσεν αὐτός (ὡς διώρθωσε καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἐν τῇ καινῇ Διαθήκῃ, καθὼς μαρτυρεῖ εἰς ψαλμ. ριζ. καὶ εἰς Ματθ. τ. ιε). Οὗτω

(α) * Τὸ δ' ὅμοιον περὶ τὰ ὀνόματα σφάλμα πολλαχού τοῦ Νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἐστὶν ἰδεῖν, ὡς ἡριθώσαμεν ἀπὸ Ἑβραίων μαθόντες, καὶ τοῖς ἀντιγράφοις αὐτῶν τὰ ἡμέτερα συγκρίναντες, μαρτυρηθεῖσιν ὑπὸ τῶν μηδ' ἐμῶν διαστροφῶν ἐκδοσῶν Ἀκύλου, καὶ Θεοδοτίωνος, καὶ Συμμάχου. . . Καὶ τί με δεῖ διατρέδοντα πλείονα παρατίθεσθαι, πρὸντος τοῦ βουλομένου τοῦ ἐξετάζειν καὶ γινώσκειν τὰ κατὰ τὰ ὀνόματα ἀληθῆ; Μάλιστα δ' ὑποπτευτὸν τοὺς τόπους τῶν Γραφῶν, ἔνθα κατάλογός ἐστιν ἅμα ὀνομάτων πλειόνων, ὡς ἐν τῇ Ἰησοῦ τὰ περὶ τῆς κληροδοσίας, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Παραλειπομένων ἀρχῇ ἐξῆς. . . ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῇ Ἑσδρα' (Ὁριγ. ὑπομν. εἰς Ἰωάννην. σελ. 141. T. Δ. ἐκδ. Delar.). Ἐν ταύτοις σημειώσαι ἀναγνώστα, πῶς ὁ Ὁριγένης μήτε τοὺς Ἑβραίους, μήτε τὰ κατ' αὐτὸν ἐβραϊκὰ χειρόγραφα πιστεύων ἀπολύτως ὡς ἀδιάφθορα, παρέθηκε καὶ τὰς ἐκδόσεις τοῦ Ἀκύλου καὶ τῶν λοιπῶν, καὶ ταύτας ἐν ᾧ ἦσαν ἀδιάστροφοι, καθὼς μὴ πολὺ πρότερον αὐτοῦ, ἀλλ' ἐναγχος ἐκδοθεῖσαι. Ὁ δὲ Φράγκλος μηδ' ὅλως ταῖς προσχῶν, μνημονεύει καὶ αὐτὸς τὴν Ὁριγένειον ταύτην ῥῆσιν (σελ. 64), εἰς ἐνδειξιν τῆς παρὰ μὲν τοῖς Ὁ σρεβλῆς, ὁρθῆς δὲ δῆθεν ἐν τῷ ἐβραϊκῷ πολλῶν ὀνομάτων γραφῆς, ὡς ἂν εἴ ὁ Ὁριγένης ἐνόει ἡ τὸ κείμενον τῶν Φράγκλου Μασοριτῶν, ἢ τῶν παρὰ τοῖς Ὁ ὀνομάτων τὸ μέχρι τέλους ἀδιόρθωτον, ὧν τὴν ἀλήθειαν προῦσκειν ἐξ ἐταζέειν πᾶν τὸ τ' αὐτὸ βούλομεν.

καὶ ἐν τοῖς νῦν σωζομένοις ἐβραϊκοῖς ἀπογράφοις παρατηροῦνται τοιαῦτα σφάλματα. Καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς περὶ τὸν Ἀκύλαν καὶ Συμμάχον καὶ Θεοδοτίωνα πόσαι τῶν κυρίων ὀνομάτων ἀπαντῶνται παραλλαγαι, δηλοῖ τῶν ἑξαπλῶν ἢ ἐκδόσεως (ὡς ἐξέδωκεν αὐτὴν ὁ Μοντεφαλκῶνιος* οἷον ἐν Ἰησοῦ ιε, ις, κτλ.). Οὐδὲν οὖν παράδοξον, εἰ καὶ τῶν Ὁ οἱ ἀντιγραφεῖς καὶ μετὰ τὸν Ἰεριγένην περιέπεσαν εἰς τοιαῦτα παροράματα, ἀφαιρετὰ σχεδὸν ἐν καταλόγοις μάλιστα πολλῶν ἅμα ὀνομάτων (καὶ τούτων ξενικῶν), ἅτινα πολλὰκις καὶ ἀπὸ τῆς ὁμοιότητος τῶν ἀνταλλάσσομένων ἑλληνικῶν γραμμάτων γεννῶνται (οἷον τῶν Α, Δ, Λ, καὶ Θ, Ο, κτλ.), ἢ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπαγγελίας, ὅταν ἡ ἀντιγραφή γίνηται καθ' ὑπαγόρευσιν. Αὐτὸς ὁδὸς ἐσημείωσεν, ὅτι πολλὰ καὶ ἄλλα τῶν ἀσάτω γραφῇ, κατὰ μεταβολὴν ἢ καὶ μετάθεσιν ἐνός τινος στοιχείου, γεγραμμένων παρέλιπεν, ἀποδοὺς εἰς τῶν ἀντιγραφῶν τὴν ἀβελψίαν. Εἰς ταύτην ὁ κλεινὸς ἀνὴρ ὤφειλεν ἀποδοῦναι καὶ τὸ ἱερινὰ ἀντὶ Ἰεφοννῆ, καὶ τὸ Ναιμάν, ἀντὶ Νοεμάν, καὶ τὸ Φασεοῦρ, ἀντὶ Φασσοῦρ, ἢ Φασχοῦρ, καὶ τὸ Σαδδούκ ἀντὶ Σαδδῶκ, καὶ αὐτὸ τὸ Γούγ, ἀντὶ τοῦ συνηθεστέρου Γώγ, καὶ τ' ἄλλα τὰ τοιαῦτα, ἐξ ὧν συνεπίλησε πυκνώσας τὸν καλὸν κατάλογον. Εἰς ὧν τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων τοὺς ἐπισημοτάτους κώδικας, ἀπ' αὐτοῦ Ὀμήρου καὶ καθεξῆς, εὐρίσκομεν διαφορούς τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος γραφάς, καθ' ἓν, ἢ καὶ πλείονα γράμματα (φωνήεντα, ἢ σύμφωνα) παραλλάττοντος* παραλείπω τὸ, Ἀλζώνων, Ἀλαζώνων, Ὀλωζώνων, Ἀμαζώνων (α), καὶ ἄλλα τοιαῦτα πᾶμ-

(*) Il. B. 856. πρὸς. Στράβ. β. 550. — Εὐσταθ. εἰς Ἰλ. βύλ. 275. — Ἡρόδ. β, 17 (καὶ σημ. Wessel). — Πλούτ. Α. 16. — Στράβ. β. 5. Ἀλζώνων, κτλ. (σημειώσαι ἐν ταῖς καὶ τὸ α = ο πολλὰκις καὶ κατὰ διάλεκτον, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις τῶν Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀσιατικῶν γλωσσῶν τοιαῦτα καὶ τὰ ἐβραϊκὰ Ἀζά, Ὁσά: Ἀζά, Ὁζά, Ἀζώ: Ἀθθίου, Ὁθθίου κτλ.). Καὶ ἡ παρὰ τὸν Τίγριν πόλις, ἢ Νισίθις, ἐγράφετο καὶ Νάσιθις, καὶ Νάιθις (N e i θ ις, ἐν νομισματικῇ ἐπιγραφῇ. βλ. Στράβ. β. 5. ἐκδ. Berk.). Οὕτω καὶ Νάαρδα, καὶ Νάαρδα, πόλις Συρίας (Ἀβρίαν. — καὶ Ἰάση. Ἀρχ. ιη, θ. Hav. — Στράβ. β. 5. — « Videntur Orientales facillime permutasse a, et e », Berkcl. not. λ. Νάαρδα. Περὶ δὲ τῶν κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν σφαλμάτων διέλαβον ἄλλοτε, καὶ ὁ Κλέρκος ἐν Art. Crit. Tom. 2. Sect. I. c. 2.

πολλά παρ' Ἑλλήσι μνημονεύω δὲ μόνον τινὰ τῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης (κατὰ διαφόρους κώδικας) οἶον· τὸ Βηθσαϊδὰ, καὶ Βησθαῖδαν, Καπερναοὺμ καὶ Καφαρναοὺμ, 'Ραββονὶ καὶ 'Ραββονί (τὸ συνηθέστερον 'Ραββί), Γεργεσηνῶν, Γερασσηνῶν, Γαδαρηνῶν (ἐκ τοῦ Γέρασα, καὶ Γέργεσα, καὶ Γάδαρα τὸ αὐτὸ πόλισμα), Χοραζίν, Χωραζίν, Χοραζάιμ (α)· κτλ. Τελευταῖον, ὅσων ὁδὸς ἐσημείωσεν ἀντιγραφικῶν περὶ τὰ ὀνόματα σφαλμάτων, τὰ μὲν ἐκ τοῦ Βατικανοῦ, ἄλλα δ' ἐκ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ κώδικος ἐκλεζόμενος, τούτων πάλιν τὴν ὀρθὴν γραφὴν εὐρίσκεις πολλάκις ἢ εἰς τὸν ἕτερον τῶν δύο τούτων, ἢ εἰς ἄλλον κώδικα, βεβαιουμένην διὰ τῆς καὶ πρὸς τὰς ἄλλας ἐκδόσεις παραθέσεως. Οὕτω τὸ Οὐλαιμαδάχαρ (ἱερ. νθ, 31. ἐκδ. Βατικαν.) ὀρθότερον γέγραπται ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ, Οὐλαιμαράδαχ, καὶ εἴ τινα ἄλλα τοιαῦτα (β).

β) Αὐτὸς ὁ ἀκριβεστάτος κώδικς ὁ Ἑβραϊκός, ἐξ οὗ μετέφραζον οἱ Ο, εἶχεν, ὡς φαίνεται, κατὰ τόπους καὶ τινὰς διαφόρους τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἀναγνώσεις κατὰ τε στοιχεῖα, καὶ ποτε κατὰ λέξιν παραλλαττούσας, ὡς ἔχει καὶ τὴν σήμερον τὸ Ἑβραϊκόν· οἶον· α' *Eliphael* υἱὸς *Ὠρ*, *Ἀφὲρ* ὁ *Μεχουραθί* (α. Παραλ. ια, 35, 36, ἐκδ. Ἀλδ. ἢ δ' Ἀλεξανδρ. συνάμα, *Ὠραφὲρ*)· οὕτω καὶ τὸ νῦν Ἑβρ. *Eliphal* ben *Ur*, *Apher Hemechurethi*. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἀνὴρ, α' *Eliphael*, υἱὸς τοῦ *Ἀσβίτου*, υἱὸς τοῦ *Μαχαταίου* » (β. Βασιλ. κγ, 34), καὶ Ἑβρ. *Eliphelet* ben *Ahashai*, ben *Hemaachathi* (γ). Οὕτω καὶ ἡ *Kiriath-Sepher* (ἱερ. ιε, 16)

(α) Ματθ. ια, 21: η, 28. Μαρκ. ε. ι. Λουκ. η, 26. Ἰω. κ. ιβ. ἐν ἐκδ. Rob. Stephan. καὶ Griesbachij. πρὸς. Schleusner Lex. N. Test. Οὕτω καὶ Βαλ. Ζεβουλ, Βελζεβούβ· Βελίαρ, Βελιάλ, κτλ. κτλ. Σουιδ. λ. Βελίαρ. — Albert. in Hούχ. τόμ. α. σελ. 717. — J. Sautert. Var. Lect. text. Gr. Ev. Math. etc.

(β) Τοιαῦτά τινα περὶ τὰ ὀνόματα σφάλματα τῶν ἀντιγραφῶν τοῦ Βατικαν. κώδικος παραβάλλει πρὸς τὰ ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ ὀρθότερον γεγραμμένα ὁ Breitinger. ἐκδ. τῶν Ο, (κώδ. Ἀλεξ.), Tom. 2. Prolegom. c. 111. §. 4.

(γ) Βλ. Kennicot, super Rat. text. Hebr. V. T. Diss. 1. p. 130 etc. Lips. 1756. πρὸς. καὶ S. Hieron. Quaes. Hebr. in Paralip. ὅπου καὶ ἄλλα ὀνόματα ἄλλως ἐν Παραλειπ. καὶ ἄλλως ἐν ταῖς Βασιλ. γεγραμμένα σημειοῦνται, ὡς.

μετ' ὀλίγον γέγραπται *Kiriath-Sanna* (§. 49. Οἱ δὲ Ο, ἐν ἑκατέρω τοῖς χωρίοις, « πόλις γραμμάτων » καὶ ἡ Βουλγ. *Urbs litterarum*). Ἡ δὲ πάλιν συνήθως πηγὴ τοῦ *Σιλωά*, καὶ *Σιλωάμ* (Ἑβρ. *Siloah*, ὡς καὶ Νεσμ. γ. 15. Κομπλ.) ἀλλαχού κηλεῖται καὶ *Γιὼν* (γ. Βασιλ. α. 33. βλ. καὶ Ἰώσηφ. Ἀρχ. ζ, 14. §. 5) (α). κτλ. Τοιαῦται διαφοραὶ εὐρίσκονται καὶ κατὰ στοιχεῖον· οἶον *Σαιτίμ*, καὶ Ἑβρ. *Schittim* (Ἀριθμ. κε, 1. καὶ ἱερ. β, 1· γ, 1), καὶ πάλιν (Κριτ. ζ, 22) *Σαττά*, Ἑβρ. *Schitta* (ὡς, *Beth-Schitta* καὶ οἱ Ο, *Baiθa-σαιτά*. Κομπλ. κτλ.). Θογαρμά (Βατικαν.), Θοργαμά (Ἀλεξανδρ.) Ἑβρ. *Thogarma*, ἄλλ. κώδ. Κεννικ. *Thorgama* (καὶ Ἀραβ. ὡσαύτως) (β). — Ἀσταρῶθ (Δευτ. α, 4. τὸ Ἑβρ. καὶ οἱ Ο), καὶ Ἀταρῶθ (οἱ Ο, καὶ τὸ Ἑβραϊκ. ἐν Ἀριθμ. λβ, 3, 34), καὶ ἄλλα πολυάριθμα. Διέκρινεν ὁ σοφὸς Ὀδὸς τοὺς ἐρμηνεῖς καὶ ὡς ἀπὸ τῆς συγχύσεως τοῦ δ (Daleth) πρὸς τὸ ὁμοιόμορφον ρ (Resch) (βλ. §. 0. κτλ.)· ἀλλ' ἡ αὐτὴ τῶν συμφωνῶν ἀνταλλαγὴ εὐρίσκεται καὶ παρ' Ἑβραίοις· οἶον Ἀδάρ, καὶ Ἀδάδ (γ. Βασ. ια, 14, καὶ Schulz ibid.) υἱὸς Ἀδερ (οἱ Ο), καὶ υἱὸς Ἀδάδου (Ἰώσηφ. Ἀρχ. Π, ιδ, 1, καὶ Ζ, ε, 2) (γ). Οὕτω καὶ *Riphat* καὶ *Diphat* (Γενέσ. ι, 3. καὶ Α. Παραλ. α. 6. Ἑβραϊκ. κώδ. Κεννικώτ. οἱ δὲ Ο, *Piphat*). *Dodaim* καὶ *Rodaim* (Ἑβρ. κώδ. Κεννικ.). *Χορχὸρ* καὶ *Χορχόδ* (ἱερ. κζ, 16), καὶ ἄλλα τοιαῦτα, εἴτε κατὰ σύγχυσιν τῶν ὁμοιόμορφων γραμμάτων πλανωμένου τοῦ Ἑβραίου μεταγραφείως, εἴτε καὶ ἑκατέρως κατὰ τόπους

Eliadah ὁ αὐτὸς καὶ *Baliadah* κτλ. κτλ. Οὕτω καὶ τὸ *Γαδολία*, ἢ *Γαδάλια*, ἐν τῷ νῦν Ἑβρ. γράφεται καὶ *Gadalia*, καὶ *Gedaliahu*, ὡς καὶ αὐτὸς ὁδὸς ὁμολόγησε σελ. 205. — (α) Βλ. Schulz Sch. in V. T. vol. 3. p. 10, 383. — Schleusa. I. N. T. λ. Σιλωάμ. — (β) Βλ. καὶ Rosenmül. εἰς Ἰερ. κζ· ὁ δὲ Φράγκελος (I. c. p. 97) καὶ ὡς τετρατεύεται.

(γ) Ἄλλα χειρόγραφα (Ἰωσήφ. αὐτόθ. Ηαν.) ἔχουσιν ἡ δ ἱεροῦ (διὰ τοῦ ρ)· ἀλλ' ἡ κυριώτερά γραφὴ φαίνεται ἡ διὰ τοῦ δ. « Βασιλεὺς Ἀδωδ ος » (Φίλων Βύβλ. ἐκ Συγχωνιάθ. παρ' Εὐσεβ.). Καὶ Νικόλαος ὁ Δαμασκηνός· « Ἀδαδὸς ὄνομα, Δαμασκὸς καὶ τῆς ἄλλης Συρίας ἑβραϊστέον = αὐ καὶ οἱ ἀπόγονοι Ἀδαδοί, = ἐκαστοῦ πατρὸς ἅμα τῇ ἀρχῇ καὶ τοῦτομα τοῦτο ἐκδιχεμένον, ὡς περ οἱ Πτολεμαῖοι ἐν Αἰγύπτῳ » κτλ. (πρὸς. ὁπισθ. σελ. 144, 606). Ben-Adad (υἱὸς Ἀδάδ) ἀνὴρ καὶ ἱερώνυμος κτλ. Βλ. καὶ Scalig. not. in Fragm. Graec. p. 47.

προσφερόμενα διὰ ποιάν τινα τῶν φθόγγων ὁμοιότητα, ὡς ὁ κλεινὸς Γρότιος ἐσημείωσεν (α). Οὕτως ἐγράφη καὶ ὁ «Καρμηλίος» (Καρμηλί), καὶ «Καρμηθί» (Α. Παραλ. ια, 37: καὶ Β. Βασ. κγ, 35 ὅπου καὶ τὸ ἐβρ. ὡσαύτως Karmeli καὶ Karmedi. βλ. κώδ. Κεννικώτ. πρὸλ. καὶ τὸ βὰδ καὶ βάρ, ὅπισθ. §. ις). Ὁ δὲ Φράγκελος (σελ. 99) τούτων ἐπιλαθόμενος, ἐπιφύεται καὶ αὐτὸς τοῖς Ο, ὅτι συγχύζουσι τὸ Δ, πρὸς τὸ Ρ, ὡς ἐρμηνεύσαντες ἐξ ἀντιγράφων λίαν ἡμαρτημένου. Ἀλλὰ πῶς ὁ Ῥαββίνος οὐκ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ πρὸς τοσούτους ἐβραϊκοὺς κώδικας, ἐν οἷς οἱ πατέρες αὐτοῦ συνέχεον πολλάκις ταῦτα τὰ γράμματα, γράψαντες Idala (ἰησ. ιθ, 15) καὶ Irala, Hebron καὶ Hebdon, Aruma καὶ Aduma, καὶ Ruma καὶ Duma, Eber καὶ Ebhed, Siddim καὶ Sirim, Adadhezer καὶ Adarhezer (οἱ Ο, καὶ Ἰώσηπ. Ἀδραῖ αἰζάρ), καὶ ἄλλα πολυάριθμα; (β). Παρατηρεῖ τὸ Γεδδὼν (ὡς ἔχει πολλάκις ὁ κώδης ὁ Βατικανός, ἐστὶ δ' ὅτε καὶ ὁ Ἀλεξανδρινός) ἀντὶ Γερσῶν. Ἀλλ' αὐτὸς πάλιν ὡμολόγησεν, ὅτι κατ' αὐτοὺς τοὺς κώδικας γράφεται καὶ Γηρσῶν (Γεν. μς, 14, Βατικ. καὶ Ἀλεξ. καὶ οἱ λοιποί. Ὡσαύτως καὶ Ἑξόδ. ς, 46, Ἀλεξ. καὶ Ἀλδ.). Πῶς λοιπὸν οἱ Ο μετέφραζον ἐκ κώδικος διεφθαρμένου, καθὼς ὁ ραββὶς ἀπεφάνητο, δραξάμενος τῆς περὶ τὸ Γεδδὼν, καὶ Γερσῶν, ἢ Γηρσῶν ἀσαςίας τῶν ἀντιγραφῶν; ἢ πῶς οὐκ ἠρυθρίασε, φέρων τῆς ἰδίας αὐτοῦ γνώμης μάρτυρα τὸν ἱριγένην; λέγει μὲν οὗτος ὅτι α Γερσῶν ἐν τοῖς πλείστοις (οὐ πᾶσι) τῶν ἀντιγράφων ὠνόμασται » (εἰς Ἰωάν. σελ. 144): ἀλλ' αὐτὸς ἐκήρυξεν, ὅτι «Οἱ Ο, Γερσῶν ἄλλος, Γεδδὼν»

(α) «Nec mirum, cum litterae Dal et Resch non modo formam persimilem habent, sed ob soni aliquam affinitatem facile inter se mutantur». Grot. Τούτοις πρόσθετος καὶ τὸ Ρουβείμ, ἢ Ρουβήν (εἰ Ο) καὶ Ρουβήλος (Ἰώσ. Ἀρχ. α. ιθ. σελ. 53. Τ. α. Hav. καὶ Σχολ. Bernard.), Tubal, Picol, Saled, καὶ ἄλλ. Τίδαροι (Τίδαρηνοί), Φιχώρ, Σαράδ, κτλ. (Βλ. Rosenmüll. in Ezechiel, 23, 13 καὶ Schulz Sch. in V. Test. vol. 3. p. 235). πρὸλ. καὶ τὰ κλίβανος, κρίβανος, Κρεώφιλος καὶ Κλειόφιλος, παρήλια, palilia, parilia.
(β) Βλ. Rossi Var. Lection. V. Test. Tom. α. p. 91. καὶ Supplem. p. 36. εἰς.
(γ) Ὁ Φράγκελος ψέγει τοὺς Ο, καὶ ὡς τρέποντας συχνάκις τὸ τελικὸν τῶν ἑβραίων.

(ἔξ. απλ. τ. α. σελ. 64) (γ). Ὁ δὲ Ῥαββίς σπουδάζων ἀποδειξάτω τὴν περὶ τὸ ρ, καὶ δ, τάχα παλαιὰν διαφθοράν τῶν κατὰ τοὺς Ο κωδίκων, παρασύρει καὶ τὸν Φίλωνα, γράψαντα Γαιδὰδ ἀντὶ Γαιδάρ, τὸ ποίμνιον (Φίλ. τ. α. σελ. 237). Ἀλλ' ὁ Φίλων πάντως ἔγραψεν, ὡς ἔχουσι καὶ νῦν οἱ, Ὁ Γαιδάρ (Γενέσ. δ, 18)· καὶ ὁ Μαγγεύς διώρθωσε τὸ ἐν τῷ Φίλωνι σφάλμα τῶν μεταγραφέων, φέρων μάρτυρα πάλιν αὐτὸν τὸν Φίλωνα, διακρίνοντα τὴν σημασίαν τοῦ Γαιδὰδ. Καὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα τὰ Φραγκέλεια.

γ) Πολλάκις ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, ὅταν πρῶτος αὐτὸς μεταφράξῃ ξενικὰς τινὰς φωνὰς εἰς ἄλλην διάλεκτον, ἀστάτως αὐτὰς ἐκφέρει, καὶ μάλιστα ὅταν τῶν μεταφερομένων γραμμάτων ὁ φθόγγος ποικίλληται κατὰ στοιχεῖα καὶ συλλαβάς, ἢ ἐκ συνηθείας, ἢ κατὰ διάλεκτον (ὡς ἐπὶ τῶν αὐ, καὶ εὐ, ἐλληνικῶν διφθόγγων, ἐν τοῖς αὖω καὶ εὔω, κτλ.). Τοιοῦτό τι συμβαίνει καὶ ἐπὶ τοῦ ἐβρ. waw μετὰ τοῦ aleph συναπτομένου, καὶ ὡς αὐ, καὶ εὐ (αβ καὶ εβ), καὶ οὐ προφερομένου (α). Ἄλλους εὗρηκεν Ὀδῖος τοὺς γράψαντας *Evil* (Evil)—καὶ ἄλλους τοὺς *Ovil*—(Μαροδάχ, κτλ. §. 6)! Καὶ πόσους λοιπὸν εὗρηκε Πλούταρχος, γράφοντας ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ (Ῥωμύλ.), Φευρουάριος καὶ Φεβρουάριος (Februarius), Οὐάρων καὶ Βάρων (Varo), Αὐουεντίνιον καὶ Ἀβεντίνιον (Aventinum), Οὐόαν καὶ Ὀβαν (Ovatio), καὶ ὅσων ἄλλων τοιούτων τὴν γραφὴν ὁ αὐτὸς Πλούταρχος ἄλλως

ονομάτων μ, εἰς ν, καὶ τὰνάπαλιν (σελ. 98). Ἄλλ' ἐπελάθετο καὶ αὐτὸς, ὅτι αὐτὸ τὸ Γηρωὴν (ὡς γράφεται καὶ παρ' Ἑβραίοις Γεν. μς, 11· καὶ α, Παραλειπ. ς, 1, 16), ἐν Ἑβρ. β. 22, Ἑβραϊστὶ γράφεται Γηρωὴμ (διὰ τοῦ μ)· καὶ ὁ Δρούσιος (Annot. ad Genes. 46) εἶχε βιβλῖον, ὡδὸν πατὴρ Γήρσώμ (τῷ 1600). Ἐστὶ δὲ καὶ συγγραφεὺς Ῥαββίνος, Λευὶ βὲν Γηρσώμ. Ἐρωτᾷμεν τὸν ἀρχираββίνον, ποτέρα τῶν καταλήξεων ὑπάρχει ἡ ἀκριθής;

(α) Οἶον τὸ ἐβρ. Our (Οὐρ) γράφεται διὰ τοῦ aleph καὶ waw (πρὸς. αὐλαξ, ὡλαξ: αὐς, ὡς (ὡτός) καὶ εὐς κτλ. καὶ τὰ λατ. Claudius, Clodius κτλ.). Παρομοίως καὶ τὸ ajin μετὰ τοῦ waw, προσφέρεται καὶ αὐ, καὶ ω, καὶ ου· διὸν καὶ τὸ Huz, ἢ Huz, Hus (Οὐζ, Οὐς) μετεφράσθη καὶ Αὐς, Αὐσίτις χώρα (Ίωβ α, 1· Hier. Quaeat. in Gen. 10· καὶ παρὰ Πτολεμ. «Λύσιται, ἄμοροι Καδαίσις»). Οὕτω καὶ τὸ Aven, Αὐν, καὶ ἦν, καὶ Βηθ-Αὐν, Βηθ-ἦν (§. 12). πρὸς. καὶ Αὐρανῆτις, Ὁρανῆτις, τὸ ἐβρ. Hauran (cheth, waw). 1ε, μζ, 18.

ἀλλαχοῦ πολλάκις ἐξελληνίζει; Πόσους δὲ πάλιν Στράβωνας γράφον-
τας τὸ Vesuvius Οὐεσουϊόν, καὶ Βεσουβιον (σελ. 26, 247); κτλ.

δ) Πολλάκις εἰς τὴν αὐτὴν διάλεκτον τῶν αὐτῶν ὀνομάτων
ὁ φθόγγος εἶτε κατὰ τινα ιδιωτισμὸν εἰς ὠρισμένας περιστά-
σεις (οἷον ἐν τοῖς συνθέτοις κτλ.) (α), εἶτε καὶ τὸ πλεῖστον κατὰ
καιροὺς μεταβάλλεται. Οὕτω τὸ ἀρχαῖον Ἀρισώ (Κριτ. δ. 2.
Βατικ.), καὶ ἑβραϊκ. Harischoth, ἢ Charoseth, μετετράπη ὑπερον
εἰς τὸ Choraschin, Χωραζιρ (βλ. Λεξικ. Ν. Δ. Σκληυσσηνέρ.)
καὶ τὸ ἀρχαῖον Χενερέθ (ἰησ. ιδ, 35), εἰς τὸ Χαλδαϊκώτερον Γεν-
νησάρ (ἰωσήφ. ἰουδ. πολ. γ. ι. §. 7-8), καὶ Γεννησαρέτ (Ματθ.
ιδ, 34. Λουκ. ε, 1). Πρόσθετε καὶ τὸ εἰρημένον Σιδωά (Νεσμ. γ.
15) καὶ παρὰ αὐτοῖς τοῖς ἱεροσολυμίταις Σιδωάμ (ἰω. θ. 7) τὸ
δὲ Βεώρ (Ἀριθ. κβ, 5) ὁ θεῖος Πέτρος (Β. Πέτρ. β. 15) ἐξέφε-
ρε Βοσὸρ (τραπέντος εἰς σ, τοῦ ἑβρ. ajin, κατὰ συνθήειαν ἑλληνικὴν
βλ. Σκληυστήν. Λεξ. Ν. Δ.). Τοιοῦτοτρόπως πολλὰ τινὰ τῶν ὀνο-
μάτων, ἄλλως μὲν ἴσως ἐγράφησαν ἐν τῇ Πεντατεύχῳ (κατὰ τὴν
ἀρχαιότερον φθόγγον), ἄλλως δὲ πως τὰ αὐτὰ ἐν τοῖς προφητι-
κοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις μεταγενεστέροις βιβλίοις (διὰ ποιὰν τινα
τοῦ φθόγγου μεταβολήν). Τοιοῦτο παράδειγμα φαίνεται μετ' ἄλ-
λων καὶ τὸ α' χώρα Χαλδαίων (Γεν. ια, 28), ἢ ἄλλως Ἐρ, καὶ
Οὔρ καὶ (ἑλληνικώτερον) Οὐρη, ἢ Οὐρή λεγομένη πόλις (ε), Οὐρα,
Οὔρα γράφεται καὶ παρὰ τοῖς Ταργουμισταῖς (ὁ γκέλ. ἰωνάθ.).
Τὸ δ' ἀρχαιότερον ἐγράφετο παρ' Ἑβραίοις οὐ μόνον Οὔρ, ἢ Ἐρ
(aleph καὶ waw), ἀλλὰ καὶ πνευματωδέστερον Hour, ἢ Hor
(διὰ τοῦ he καὶ waw συνθήκης δὲ ὁ τοιοῦτος πνευματισμὸς καὶ

(α) Οἷον τὸ Βεζλ, καὶ Βέλ (καὶ κρᾶσει, Βήλ, Βήλος) δὲ μὲν Ὁδῖος περιδεικνύσκει
ὡς ἄστατον διττογραφίαν· ἀλλ' ὁ ἱερώνυμος ἐσημαίνει, ὅτι ἐν τοῖς συνθέτοις
τοῖς γράφεται σταθερῶς κατὰ τὸν β, τύπον, ὡς ἐν τοῖς Βεζλ-φωδρ, Βελ-
εφών, κτλ. Τοιοῦτο καὶ τὸ Βεζλ-ζεβούλ. Οὕτως ἔγραψε καὶ Φίλων ὁ Βυβλικός (ἐκ
τοῦ Σαγγωνιάθωνος) τὸ «Βεζλ-Σαμὴν», ὃ ἐστὶ παρὰ Φοίνιξ· Κύριος Οὐρανοῦ.
πρβλ. Scalig. not. in Eragm. Gr. p. 26. — Selden, de Dijs Svt. i. c. 1.

(β) Ἰωσήφ. Ἀρχ. α, 5, §. 5, καὶ Σημ. Ηαν. καὶ Εὐστάθ. Ἀντιοχ. παρ' Οὐσσούφ
(βλ. καὶ Συγκελ. Χρονογρ. σελ. 178 Bon. ὅπου γράφεται ἡμαρτημένως Σοῦρ, ἂντι
Οὔρ), καὶ Εὐδόλεμος· «πόλις Οὔρ ἢ ἡν» (παρ' Εὐσεβ. Εὐ. Προπερ. θ. σελ. 245).

παρὰ Σύροις καὶ Ἀραβῖν, ὡς, καὶ τὸ Aran, Charan, Χαράν κτλ.).
τὸ δὲ Hor οἱ Ο, ἐξέφρασαν προσθέντες τὸ πνευματωδες Χ (χώρ),
καὶ ἑλληνικώτερον χώραν (α). Ἀσπύτερον ἐξέφερον οἱ Ο, καὶ τὸ
ἑβρ. στοιχείον ajin, ἐκφράσαντες μετὰ τοῦ γ, εἰς τὸ Αἱ (ἢ Ἄι), καὶ
Γαί, ἢ Γάι (καὶ παρ' ἰωσήφ. Ἀρχ. ε. α, §. 12, τ. α. σελ. 268, χωρὶς
πνευματισμοῦ, καὶ μετὰ τοῦ ἐφελκυστικοῦ γ· Ἄιν, Ἀινά), καὶ πάλιν,
Ἄγαι, Ἀγγαι, Βουλγ. Hai, καὶ παρ' Ἑβραίοις Hai (διὰ τοῦ ajin καὶ
jod) καὶ Hahai (μετὰ τοῦ ἄρθρου he), καὶ Haia, καὶ Haiath (ἰσ. ι.
28). Ὁ δὲ Ὁδῖος εἰς μάτην καὶ ἐκ τούτου τοῦ ὀνόματος ἐπολλα-
πλασίασε τοὺς ἐρμηνεῖς· ἄλλοι παρ' αὐτὸν σαφέτεροι συνειδὼν τὴν
ταυτότητα τοῦ Αἱ καὶ τοῦ Γαί, καὶ τὴν συγγένειαν τὴν πρὸς τὸ
οὐσιαστικὸν gai = χάος, φάραγξ, (ε). — ε) Τελευταῖον· πολλῶν
παρὰ τοῖς Ο, ὀνομάτων ἡ γραφὴ ἀπαιτεῖ καὶ ἀνάλογον τὴν ἀντι-
στοιχοῦσαν ἑβραϊκὴν, οἷαν καὶ ἀνέγνωσαν ἐκεῖνοι ἐν τῷ κατ' αὐτοὺς
ἑβραϊῷ κώδικι. Ἐν δὲ τῷ νῦν ἑβραϊκῷ κειμένῳ, ὡς πολλὰς καὶ
ἄλλας λέξεις πολυπληθεῖς, οὕτω καὶ τὰ πολλὰ τῶν ὀνομάτων διέ-

(α) J. Voss. de LXX. c. 12. p. 36. Κατὰ τοὺς Ο, χώραν ἔγραψε καὶ
Φίλων· οἱ δὲ περὶ τὸν Ἰωσήφον ἐκράτησαν τὴν διὰ τοῦ ου, καὶ ταύτην ἀπνευ-
ματιστον γραφὴν (Οὔρην)· ὥστε μάτην ἀντίπεν Οὐσσούφ ὁ Scharfenberg (βλ.
καὶ Schleusn. Thes. V. T. λ. χώρα). — (β) Ὁς Ζαχαρ. ιδ. 4. Ἀλλὰ καὶ τὴν Γαί
(τὴν πόλιν) χάος ἠρμήνευσεν Ὁριγένης (βλ. Bernard. σημ. εἰς Ἰωσ. Ἀρχ. Ε. α.
§. 12, 13. Ηαν. ὁ δὲ Gesen. Lex. Hebr. p. 755: ἐρμηνεύων σωρὸν, πρβλ. Rosenmüll.
Schol. εἰς Ἰωσ. ι. 28). Ἡ δὲ Γαί γράφεται καὶ Γέ (διὰ τοῦ ε) καὶ τότε = φά-
ραγξ (βλ. ἔμπρ. §. 1α, Γεθεννέμ). Ὁ δὲ Ὁδῖος διαλύων Ἑρασμικώτερον τῆς ἑλλη-
νικᾶς διφθογγου, περιδεικνύσκει καὶ τὴν διττογραφίαν τοῦ Ἐλμ, Αἰλμ. Ἀλλὰ
τούτου ἡ πρώτη συλλαβὴ παρ' Ἑβραίοις γράφεται διὰ τοῦ ajin, ὅπερ ἐν πολλοῖς
ἐκρέμεται ἀδιαφόρως καὶ διὰ τοῦ ε, καὶ διὰ τῆς αι, καὶ ταῦτα δὲ πάλιν διὰ
τὴν παρ' Ἑλλήνων ὁμοφωνίαν ἀνταλλάσσουσιν οἱ μεταγραφεῖς. Τοιαῦτα παρα-
δείγματα διφθογγῶν πρὸς ὁμόφωνα φωνήεντα, διὰ πλείων τῶν μεταγραφῶν πολ-
λάκις ἀλλασσομένων (οἷον τῆς αι, πρὸς ε, τῆς εἰ πρὸς ι, καὶ η) συνεσώρευσε πολ-
λὰ καὶ ὁ σοφὸς Sturzias (de Dialect. Maced. §. 10 p. 117. sq.), ὡς δείγματα
ὅθεν τῆς παρ' Ἀλεξανδρεῦσιν ἰδιαζούσης τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων προφορᾶς.
Εἰς δὲ τὰ πλείστα προφανῶς ἀνορθογραφίαι τῶν κωδίκων τῆς Γραφῆς, ὅς ὦν
ἐξέφερον τὰ δείγματα, βλ. καὶ Bos. proleg. in V. Test. Ἐκ δὲ τούτων ἐπλουτίσθη
καὶ ὁ Φράγκελος (pag. 69), προσθεὶς καὶ τι παράδοξον· ὅτι ἐκ τῶν τοιούτων ἀνορ-
θογραφῶν ἡ ἐρμηνεία τῶν Ο ἀπόλλυσιν οὐκ εἰς τὸν τῆς βεβαιότητος!

φθιρεν ἡ κατὰ Μασορίτας στίξις καὶ γραφή, καὶ προσέτι τὰ σφάλματα τῶν αντιγραφῶν. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐφεξῆς πλατύτερον (α).

§. λ. Β) Οὐδ' ὁ ἄστατος τῶν αὐτῶν ὀνομάτων σχηματισμὸς (νῦν μὲν ἐβραϊστί, νῦν δὲ καθ' Ἕλληνας σχηματιζομένων) ἀποδεικνύει τὴν διαφορὰν τῶν κατὰ καιροῦς ἐρμηνευτῶν. Ἡ γὰρ τοιαύτη ἀστασία προήρχετο πάντως ἐκ τῆς εἰς ἣν μετέφραζον δια-

(α) Τοιοῦτο παλαιὸν αντιγραφικὸν σφάλμα φαίνεται καὶ τὸ Θούβαλ - Καῖν (Thubal — Cain) Γενέσ. δ. 22* (ὅπερ οἱ ῥαββίνοι καὶ οἱ κριτικοὶ ματαίως τὼρνωσι δικαιῶσαι, βλ. Critic. Sacr. T. I. p. 80; καὶ T. X. p. 115. πρβλ. Rosenmüll. καὶ Schulz Schol. εἰς Γενέσ. αὐτόθ.). Οἱ δὲ Ο, ἔχουσι μόνον Θέβελ (οὗτω καὶ ὁ Φίλων τὸμ* α. σελ. 247. Mang.). Θέβελον ἔγραψε καὶ Ἰωσήπος (Ἀρχ. Α. Β. 2). Ἔχει δὲ ἡ ῥάσις οὕτω κατὰ τοὺς Ο* « ἔτεκε τὸν Θέβελ. Καὶ ἦν σφυροκόπος χαλκοῦ » κτλ. (καὶ ἡ Βουλγάτ. « Thubalcain, qui erat » etc.); τὸ δ' ἐβραϊστί ἐστὶν ἄσυνδετον* « Θούβαλ Καῖν, χαλκεύς » καὶ τὰ λοιπὰ διαφέροντα, καὶ παρ' ἄλλων ἄλλως ἐξηγούμενα. Ὁ μὲν οὖν Δρούσιος (δικαίων, ὡς εἰώθεν ἐν παντί, τὸ ἐβραϊκόν) εἶπεν, ὅτι ἐξέτισε τὸ Καῖν ἐκ τῶν Ο, ἀδελφίαν τῶν αντιγραφῶν* ὁ δὲ Φράγκλος (I. c. p. 66) καὶ λεπτότερον ἐσοφίσθη. Τὸ μετὰ τὸ Θούβαλ ἐπόμενον Καῖν (ἢ Καῖν) μετετρέπη (ἀγεί) ὑπὸ τοῦ αντιγραφικοῦ εἰς τὸ Καί ἦν* πολὺς γὰρ ὑπῆρχεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ ἡτακισμὸς (ἴσ. ἤθελεν εἶπεῖν ὁ ἰωτακισμὸς, ἡ διεφθαρμένη δηλονότι παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησι προφορὰ τοῦ η, ὡς ι). Καὶ διώρθωσε κἄνταυθα ὁ κριτικὸς παρόμοια, ὡς καὶ πρόην, ἐν αἷς ἐξήγαγε τὸ Θεοῦ ἐκ τοῦ ἱήλ (βλ. ὁπείθ. σελ. 294). Φαίνεται δὲ ὅτι περὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὁ Φράγκλος προσέθετο τὴν κατ' Ἑρασμὸν προφορὰν. Οὕτω καὶ ἀλλοχοῦ (σελ. 109) παραβάλλων τὸ ἔρwan (= w), ἐμφραζόμενον παρὰ τοῖς Ο καὶ διὰ τοῦ ἑλλ. βῆτα, εἴρηκε καὶ τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες διέστρεψαν τὸν φθόγγον τοῦ w εἰς τὸν τῶν w. « Ἡ τοιαύτη προφορὰ πηγάζει (φησὶν) ἐξ ὑστεροχρόνων αντιγραφῶν (τῆς Γραφῆς). Καὶ εἴπερ οἱ Ο, ἐτήρουν τὴν παλαιστίνην μαλακυτέραν προφορὰν τοῦ ἐβρ. beith, ἴσως ὁ νεώτερος τοῦ βῆτα φθόγγος ἤρξατο πρῶτον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ » κτλ. Ἀλλ' οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἀσμενέστερον αὐ ἐβλεπον τὸν ἀρχираββίτιον διατυπώσαντα καὶ διδάσκοντα μὴ τὰ ἑλληνικὰ, ἀλλὰ μᾶλλον τὸν κατὰ τοὺς Μασορίτας (οὗ γὰρ ὅπου τὸν κατὰ τοὺς Ο, ἀρχαῖον καὶ γνήσιον) φθόγγον τῶν ἐβραϊκῶν γραμμάτων καὶ φωνῶν καὶ κατὰ γε τοῦτο οὐδεὶς αὐ ἤρισε πρὸς αὐτὸν (τίς γὰρ αὐ ἐτόλμησεν; δεῖται καὶ τὸν τάλαν Οὐβιγάτην ἀνεκέρυξεν ἀμαθῆ καὶ αὐτῶν τῶν ἐβραϊκῶν στοιχείων! σελ. 268). Ἀλλ' ἐν τούτοις ἐξελέγχων τὸν ἰωτατισμὸν, ἢ ἡτακισμὸν, ἔλαθεν ὁ κριτικὸς βραβρισμῷ πελωρίω περιπεσών. αὐ γὰρ τὸ Καί ἦν εἰς τὸ Καῖν τραπῆ, ποῦ ἀποδοθήσονται τὰ ἐφεξῆς; (ἔτεκε τὸν Θέβελ ΚΑΙΝ, σφυροκόπος χαλκοῦ, κτλ. εἰς ὃν σφυροκόπος;) Ὅσον δὲ περὶ τῆς γνησίας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων προφορᾶς, γελᾷ τὰ παιδιὰ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων οὐχ ἦπτον, ἢ διὰ τὰς διορθώσεις τοῦ καὶ ἦν εἰς τὸ Καῖν, τοῦ γαισδὸς εἰς τὸ Κεῖδων, κτλ.

λέκτου τῶν Ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων, οἵτινες συνήθως ἀνemiγγυον οὐ μόνον λέξεις καὶ φράσεις, ἀλλὰ καὶ τύπους ἢ σχηματισμούς ἐκατέρων τῶν γλωσσῶν (καθὼς αἰετοτε τὸ τοιοῦτο συμβαίνει τοῖς ἀλλογλώσσοις). Ὅθεν καὶ οἱ Ο, ἔγραφον ἀνάμικτα τὰ ἐθνικά Ἀμορρί καὶ Ἀμορράιος, Μωαβί καὶ Μωαβίτης, Ἀσσύριοι καὶ Ἀσσοῦρ, κτλ. τὰ μὲν ἑλληνικώτερα συνηθέστερον ἐκφέροντες, ἐνόστο δὲ καὶ αὐτὰ τὰ ἐβραϊκά, διὰ τὸ ἄστατον τῆς κατ' αὐτοὺς ἐβραϊζούσης πολλάκις διαλέκτου τῶν ἑλληνιστῶν. Τοιαῦτα καὶ τὰ τοπικά καὶ γενεαλογικά (εἰς ι, ἐβραϊκῶς, καὶ εἰς ἱτης, ἢ αἰος ἑλληνικῶς), οἷον Θεκωί, Ἀναθωθι, Νετωραθι, καὶ ἄλλα πολλὰ ἐν τοῖς Παραλειπομένοις· καὶ πάλιν Θεκωίτης, Ἀναθωθίτης, Νετωραθίτης, Ἀρουδαῖος, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐν ταῖς βίβλοις τῶν Βασιλείων (Β. Βασιλ. κγ, κτλ.) (α). Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο δείκνυσι διαφορὰν ἐρμηνευτῶν. Αὐτίκα ἐν αὐταῖς ταῖς Βασιλείαις, ὅπου φαίνεται συνηθέστερον ὁ ἑλληνικὸς σχηματισμὸς, εὐρίσκεται πολλάκις μειμιγμένος καὶ ὁ ἐβραϊκός· οἷον, ὁ Ἀσταθωθι (Β. Βασ. κα §. 18, καὶ εὐθὺς §. 19), ὁ Βηθλεεμῆτης, καὶ ὁ Γεθαῖος, κτλ. Καὶ πάλιν ἐν τοῖς Παραλειπομένοις, ὅπου σημειοῦνται πυκνότερα τὰ εἰς ι, ἐβραϊκά (Α. Παραλ. ια), παραπλέκεται καὶ τὸ Μωαβίτης (ια, 46),

(α) Τοῦτο καὶ ὁ κλεινὸς Κεννικῶς ('Οδὸν παραδόξως συμφωνῶν) ἐσημείωσεν, ὡς δεῖγμα τῆς τῶν ἐρμηνείων δὴθεν διαφορᾶς (Kennicott. Rat. Text. Hebr. Diss. II. p. 314). Παραβάλλει δὲ καὶ ἐκ τῆς Ἀγγλικῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν παρομοιᾶν τινα διαφορὰν τῆς τῶν αὐτῶν ὀνομάτων Γραφῆς, ὅπου οἱ μὲν τῆς Γενέσεως ἐρμηνεῖς ἔγραψαν Seth, Enos, Kainan, Methusalah. Οἱ δὲ τῶν Παραλειπομένων, Sheth, Enosh, Kenan, Methuselah κτλ. Ἀλλὰ πλανᾶται (καὶ συγγνώμῃ ὁ περικλεῆς ἀνὴρ)· ἡ χωρὶς τὰ Μουσῶν καὶ Φρυγῶν ὁρίσματα ἀλλή ἢ Ἀγγλικῇ, καὶ ἄλλῃ ἢ κατὰ τοὺς Ο, ἐρμηνεῖα. Οἱ διερμηνεῖς ἐκεῖνης ἀπὸ ἐτέρας ἐρμηνεύοντες φωνῆς (τῆς ἐβραϊκῆς), καὶ παρὰ ξένων ὀδηγούμενοι, τῶν προγενεστέρων ἐρμηνειῶν (τῆς τῶν Ο, καὶ τῆς λατινικῆς Βουλγάτας, καὶ τῶν Χαλδαίων Ταργουμεμ), ἀνemiγγυον καὶ τὴν Μασορίτειον ἀνάγνωσιν τῶν λέξεων (ἐν τοῖς Παραλειπομένοις). Οἱ δὲ Ο, μεταφράζοντες ἐκ τῆς πατρῴας αὐτῶν γλώσσης (ἢ καὶ διαφορὰς παρὰ τοὺς Μασορίτας ἐν πλείστοις ἀνεγνώσκον), εἰς τὴν παρὰ τοῖς ἑλληνισταῖς συνῆθη τότε καὶ πολλάκις ἐβραϊζούσαν ἑλληνικὴν, ἀπέκλινον ἐνίοτε καὶ εἰς τὸ ἀκανόνιστον καὶ ἀνώμαλον. Τοῦτο δὲ οὔτε προσώπων καὶ γυναικῶν διαφύλαν, οὔτε χρόνου δείκνυσι διαφορὰν, ἀλλ' ἀπλῶς ἰδίωμα διαλέκτου ἐθνικῆς.

καὶ προθετοπτώπως, ὁ ἐκ Βηθλεὲμ (αὐτόθ). Καὶ περαιτέρω δὲ (κζ, 11-31), τριχῶς ἐκφέρεται τῶν τοιούτων ἐθνικῶν ὁ τύπος, ἐβραϊκῶς (ὁ Οὐσαθί), καὶ εἰς ιτης, ἑλληνικῶς (ὁ Γεδωρίτης, ὁ Σαρωνίτης), καὶ τρίτον μετὰ προθέσεως (α ὁ ἐκ Φαλλοῦς, ὁ ἐκ Ἀραθῶθ, ὁ ἐκ Νετωραθί, ὁ ἐκ Φαραθῶν κτλ.) (α). Τοιαύτην ἀνωμαλίαν περὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐθνικῶν ἀπαντῶμεν καὶ εἰς ἄλλα τεύχη τῆς Γραφῆς (β παρεσιώπησεν ἡ δριμύτης τῶν κριτικῶν)· οἷον, α τὸν Γεσουρί, καὶ τὸν Μαχαθί, καὶ τὸν Χαρα-
 ραῖοι » (ἰησ. ιγ. 13)· πρβλ. τὰ ἑλληνικά· ὁ βάρβαρος, ὁ Παίων, ὁ Ἰλλυριός, κτλ. (περιληπτικῶς ἀντὶ τοῦ ὅλου, οἱ Παίονες, κτλ.) καὶ τὰ, τοῦ Ἀμορρί καὶ τοῦ Ἀμορράου (Κριτ. ι. 9, 11)· οὕτω καὶ α πᾶς ὁ Χελεθί, καὶ πᾶς ὁ Φελεθί, καὶ πάντες οἱ Γεθθαῖοι » (β. Βασ. ιε, 18) κτλ. Ἐν δ' Ἀριθμ. κς. πάντα σχεδὸν τὰ τῶν δῆμων πατρωνυμικὰ σχηματίζονται ἐβραϊκώτερον εἰς ι, (οἷον α τῷ Ναμουήλ, δῆμος ὁ Ναμουήλ ι, κτλ.), ἢ καὶ ὁμοιοκαταλήκτως τῷ πρωτοτύπῳ (α τῷ Ἐρώχ, δῆμος Ἐρώχ,) κτλ. Οὕτως οἱ Ο, καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐθήρευσον ἀκρίβειαν, καὶ τῆς εἰς ἡν ἡρμήνευσον διὰ λέκτου τὴν ἐβραϊζούσαν ἀνωμαλίαν ἐνίοτ' ἐξ ἀνάγκης παρηγο-
 λούουν. Τοιοῦτοι φαίνονται περὶ τὰς καταλήξεις καὶ τινῶν κυρίων καὶ ἄλλων Ἀσιανῶν ἐβραϊκῶν ὀνομάτων, ἐκφέροντές τινα καὶ κατὰ κτλ. καὶ πάλιν ἐβραϊκώτερον τὸ Μάν· τὸ Πάσχα, καὶ (σπανίως) τὸ φασέχ, ἢ φασέκ (β). Ἠλίας καὶ Ἠλιού (ἐβρ. Eliahi καὶ Elihu),

(α) Πρβλ. α τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ (ἰω. α, 47), καὶ πάλιν τὸν Ναζαρεθὶν, καὶ Ναζωραῖον (Μάρκ. α, 24, ι. 47). Τί μὴ καὶ οἱ Ο, ἡδυναντο εἰπεῖν Μανι-
 νίτην καὶ Μανιανῶν; κτλ. Ὅτι δὲ καὶ παρ' Ἑλλήσι πολλῶν ἐθνικῶν ὀνομάτων ὁ σχηματισμὸς διαφορεῖται πολλάκις, ὡς Πάριος καὶ Παριανός (Στρί-
 Βυς) κτλ. φανερόν.

(β) Οὕτω καὶ Ἰωσήπος Πάσχα γράφει πολλοῦ, εἶπεν ὁμοῦ καὶ Φάσχα (ἰουδ. Πολ. Β. α. 3). Ὁ δὲ Θεοδοσίω, φάσεχ, ἢ φασέχ (βλ. Θεοδώρ. εἰς τὸ Ἀπορα Ἐξοδ. κδ). Ὅγκελος δὲ καὶ Οὐξελίδης καὶ τῶν ῥαββίνων οἱ πολλοὶ π. α. α γράφουσιν, ἢ π. ε. α, καὶ οἱ Μασορίται τονίζοντες τὴν Μωσαϊκὴν τοῦ ὀνό-
 ματος γραφὴν, ἐκφωνοῦσι Pesah· οἱ δὲ Σαμαρίται, φάσχ· καὶ οἱ Σύροι, φ. ε. α, κτλ.

Ἀδωνίας, Ζαχαρίας, Σοφονίας (καὶ ἐβραϊκώτερον Ἀδωνία, Σοφονία, Ζαχαρία κτλ. (πρβλ. τὰ ἑλλ. ἱππότα, μητιέτα, Θουέστα, κτλ. καὶ τὰ εἰς α, ἀρσενικά λατινικά). Τὴν αὐτὴν ἀνωμαλίαν βλέπαμεν ἐπικρατοῦσαν ἐν τισιν ὀνόμασι καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς θεοὺς Εὐαγγε-
 λιστάς· οἷον, τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ, (παρὰ τῷ αὐτῷ Ματθαίῳ γ, β, καὶ κγ, 37. πρβλ. καὶ Πράξ. α, ι. 8, κτλ.), Μαρία καὶ Μαριάμ (παρὰ τῷ αὐτῷ Λουκᾷ. α, 39, 41), Ἥλιος (Ματθ. κζ. 47), καὶ Ἠλιού (α) Ἐλισσαῖος καὶ Ἐλισσαίη (ἐβρ. Elisa, ἢ Elise. Γ. βασιλ. δ, ιθ, κτλ. καὶ Λουκ. δ, 27), Σατανᾶς (γαλδ. Satana), καὶ (τὸ ἐβρ. ἀκλιτον) Σατὰν (β. Κορ. ια, 14· ιβ, 7) κτλ. Τοιαῦτα παρατηροῦμεν καὶ εἰς ἄλλων ὀνό-
 ματα γλωσσῶν, ὅταν μεταγράφονται κατὰ τὴν ἑλληνίδα φωνήν. Αὐτίκα Πλούταρχος πολλὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν ὀνομάτων ἄλλοτε μὲν ἑλληνικώτερον σχηματίζει, φεύγων τὸ τραχὺ τῆς ξενικῆς γραφῆς καὶ καταλήξεως· ὡς ὅταν κλίνῃ τὰ ὄβα, καὶ τὸν ὄβαν, καὶ τὰς Θήσας, καὶ τοὺς γιτιαλίους καὶ γιτιαλεῖς (δ), καὶ τὰς εἰδοὺς καὶ ταῖς εἰδοῖς (idibus), καὶ ἄλλα πολυάριθμα· ἄλλοτε δὲ πάλιν αὐτάς ἔγραψε τὰς λατινικὰς φωνὰς ἐπ' ἀκριβὲς κατὰ κλίσειν λατινικῇν, ὡς καὶ τὰ φουρκίφερ, δίκερ, λιγάρε, φερίρε (ἀπαρέμματα· οὐχὶ φερῖραι κτλ.), καὶ δε ἄγε, καὶ ὀνῶρεμ, καὶ βρέβεμ (γ), καὶ

βλ. Bernard. not. εἰς Ἰωσήφ. Ἀρχ. Β. ιδ, 16. Ὁ δὲ Gerard. Vossius εἰς μόνου τοῦ φασέχ μαντευόμενος τὰς καθ' ἡμᾶς τῶν Παραλειπομένων βιβλίων εἶναι ἐληθεῖ ἐκ τῆς Θεοδοσίωσος ἑρμηνείας, οὕτε κρήγυσον ἐμμενέσται, οὕτε ἄλλοι· οὐδεὶς τῶν ἐπισήμων (πλὴν Ὁδίου) ἀρέσκον, ἀλλ' οὐδὲ τῷ οὐτῷ (J. Voss.).

(α) Ἀνύμει Ἠλιού = (Λουκ. α, 17, καὶ Ματθ. δ, 4), ὅπου τινες τονίζουσιν Ἠλιού (ὡς ἐκ τοῦ Ἠλίας, κατὰ τὸ Λευί, Λευί), ἀλλὰ τὰ ἀρχαιότατα καὶ πλείστα τῶν ἀντιγράφων δευτεροῦσιν, Ἠλιού (ὡς καὶ γ, Βασ. ις, 1, κτλ.). Περὶ τῆς ἀρχαιοτέρας καὶ τῆς νῦν προφορᾶς πολλῶν Ἑβραίων ὀνομάτων, καὶ τῆς τούτων παρὰ τοῖς Ο, καὶ τοῖς Εὐαγγελισταῖς ἑλληνικῆς ἑρμηνείας διέλαθεν ὁ Δραβίος πολὺ Φραγκέλου σφώτερα, πολλαχού τῶν εἰς τῆς Γραφῆς σημειώσεων αὐτοῦ. βλ. Annot. ad Genes 4. et ad Evan. Matth. c. I. IV. — Luc. IV. etc.

(β) Ἀντὶ τοῦ onas (= ὄνις), — onas (ἀντὶ ονατίου, οἷον ὄνατιον) — Thensas (Θήσας, τροπὴ τοῦ ν, εἰς α, ἑλληνικῶς, ὡς σ. ὁ σ. α. ω. ο. κτλ.). — Faciales, κτλ. (Πλούταρχ. Μαρκίλ. §. κδ. Κοριολ. §. κε. Νοῦμ. §. ιδ.).

(γ) Fucifer, Ferire, Dicere, Ligare, Hoc age (Κοριολ. §. κδ, κε. Μαρκίλ. §. η, Tom. B'.

ῥῆγι σακρόρουμ (οὐχὶ σάκρων, ὡς εἶπε πάλιν ἀλλαχοῦ λαρη-
τῶν τὸ λαριτόρουμ, Κεφ. Ρωμ.). κτλ.

§. λα. Γ) Ἐκ τῆς ἀνωμαλίας τῆς διαλέκτου τῶν Ἑλληνιστῶν
Ιουδαίων, πολλάκις δὲ καὶ σαφηνείας ἀναγκαίης χάριν (ὡς ἐροῦ-
μεν ἐφεξῆς), προῆλθε καὶ ἡ περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἐθνικῶν, ἢ
τοπικῶν ὀνομάτων ἀνωμαλία, νῦν μὲν ἐξελληνιζομένων (ἢ ὅλων,
ἢ κατὰ μέρος), νῦν δὲ πάλιν τῶν αὐτῶν ἐβραϊκῶς ἐκφερομένων
τοῦτο, διὰ τὴν παρ' Ἰουδαίοις κοινοτέραν συνήθειαν· ἐκείνο δὲ, διὰ
τὴν σαφηνείαν, καὶ χάριν τῶν ἀκριβέστερον ἐλληνιζόντων. Ὅθεν
εἶπον *Μοσερ* τοὺς αὐτοὺς καὶ Αἰγυπτίους, καὶ *Φυλιστιε* (ἢ
Φυλισταίους) τοὺς αὐτοὺς καὶ *Ἀλλοφύλους*, τὸ πρῶτον ὡς κύριον
ἐθνικὸν, τὸ δεύτερον ὡς προσηγορικὸν καθολικωτέρως ἐννοίας ἐμφαν-
τικόν (σημαίνει δὲ τὸ Φυλισταῖος, ἢ Φιλισταῖος, καὶ τὸν ἔπηλυν,
πληνὴτην ἀλλοδαπῆ, καὶ ἀλλόφυλον) (α). Εἶπον δὲ καὶ ἀπαξ τοῦ

κῶ, Νουμ. §. ιδ. Κεφ. Ρωμ. κτλ.). Οὕτω καὶ Στράβων (ε, 213) ἔγραψε Νεουνομώμων
(Νονυνομωμ), καὶ πάλιν Νεουμῆτας· καὶ τὸ Vates, οὐάταις, οἱ, κτλ. Τοιαῦτα
παράδειγματα Ῥωμαϊκῶν ὀνομάτων καὶ καθ' ἑλληνικὴν καὶ κατὰ λατινικὴν κλίσην
ἀδιακρότως ἐκφερομένων παρέχουσι καὶ Πολύβιος, καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, καὶ
Δίων, ὁ Κασσιος, καὶ Ἡρώδιανός. Ἡρώδης δὲ πάλιν ἔγραψεν ἄλλα περὶ
καὶ Ἀραβικὰ, σὺν οἷς καὶ τὰ Σευθικὰ, οἱ δ' ρ, καὶ οἱ ὀρθρατα (δ, 110)· τὸ δὲ
Θωθ, ἀλίτον παρὰ Πλάτωνα, καὶ τὸν Θμουῖν (ἐν ἀρχῇ τῆς λέξεως τὸ θμ
ἄγνωστον τοῖς Ἑλλήσι), τοῦ Λευκιανοῦ (Ῥητόρ. διδάσ. κδ), καὶ ὅσα τοιαῦτα, πρ-
βαίνομεν.

(α) Ἀπὸ θίμκτος αἰθιοπ. phalasech, ἀπόκροεν, ἐξεντεύθη. (Gesen. Lex. Hebr.
p. 324, πρὸς Γεν. Ι. 14: Ἀμώρ, 9. 7). Συνθεῖς δὲ πολλάκις τὸ προσηγορικὸν
ἀντὶ τοῦ κυρίου καὶ ἐν τοῖς ἐθνικαῖς ὀνόμασι. Ὅθεν καὶ τὸ Σαφν. β. 5. Kenan-
nin aretz Philistijm· εἰ Ο, σφίστατα, πρὸς τὸ ἔτυμον ἠρμήνευσαν
· Χαναάν, γῆ ἄλλοφύλων. Οὕτω καὶ Ἀκύλας, Σύμμαχος, Θεοδοτίαν, ἱερώνυμ.
τὸ Kreim, ἢ Κρήτα, ἠρμήνευσαν ὁλερίους, κτλ. ὡς ἐκ τῆς ἐτυμολογίας. (βλ.
ἐπισθ. σελ. 610)· Καὶ οἱ Χαναανῖται (Φοίνικες) προσεκτέσαντο καὶ τοῦ ἐμπορίου
τὴν σημασίαν (καθὼ διασημάται περὶ τὸ ἐμπόριον), ὡς Ἰσάκ, ιβ, 7· καὶ Περσι-
λα (λ) 24· ἐπου τὸ ἔβρ. καὶ εἰ Ο, Χαναναῖοι, ἀλλὰ δὲ ἠρμήνευσαν ἐμπο-
ροί. (βλ. Gesen. l. c. p. 492. — Schleusn. Thes. v. Χαναάν. — Grot. annot.
in Esai. 23, 11. — Rosenmüll. Sch. ibid. καὶ in Hos. 12, 8). Καὶ πάλιν ἐν Πισ-
κγ, 8: τὸ μὲν ἔβρ. Χαναναῖοι· εἰ δὲ Ο, ἐμποροί. Οὕτω καὶ παρὰ Σαφάκ
τὸ Φοινὴ ἐμφαντικῶς· «Ὅλην ἰσὺν καὶ πρᾶσιν ὡς Φοινὴ ἀνὴρ». Καθ' ἑμᾶς

Φυλισταίους καὶ Ἑλλήνας. Καὶ τοῦτο ἅπλως μὲν θεωρούμενον ἰσοδυναμεῖ τῷ ἀλλόφυλος, ἐθνικὸς (οἷους ἐξ ἀρχῆς ἐθεώρουν τοὺς Χαναναίους, ἐν οἷς ἦσαν καὶ οἱ Φυλισταῖοι, Ἰεζεκ. ις, 3: Ζαχαρ. ιδ. 21. πρὸς Κριτ. γ, 3) (α). Ἐρμηνεύσθη δὲ τὸ Ἕλληνες εἰς τοὺς Φυλισταίους εἰδικώτερον ὡς καὶ παρ' Ἑλλήσι τὸ βάρβαρος (καθόλου μὲν, πᾶς ὁ μὴ Ἕλλην, ἰδίως δὲ καὶ ὁ Πέρσης κατ' ἐξοχήν). Καὶ ἄλλως δὲ μεταξὺ τῶν γειτονούντων τοῖς Ἑβραίοις ἀλλοφύλων, ἢ Φυλισταίων, « εἰκὸς ἦν καί τις τῶν Ἑλλήνων ἀποίκους εἰκεῖν » (Θεοδώρητ. ἐρμην. εἰς Ἠσαΐ. αὐτόθ.), οἱ καὶ οἱ Cretem, ἢ Κρήτες (βλ. ὅπισθ. σελ. 640). Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐκ τῆς ἀπλῆς ὀνομασίας. Ὡς δ' ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῶν πραγμάτων θεωρουμένου τοῦ χωρίου, βλέπομεν, ὅτι οἱ Ο γέροντες ἐρμηνεύει (« θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις », καὶ μάλιστα Φραγκέλοις ἀρχирабдіноіς), θεοῦ ὑφηγουμένου, « συνέδραμον τῷ καθαρωτάτῳ προφητικῷ πνεύματι », (δ καὶ φίλων ἀπολόγησε), καὶ συνείδον τὸν μεγαλοφρονότατον προφήτην διὰ τοῦ Φυλισταῖοι (= ἀλλόφυλοι) τοὺς Ἑλλήνας κυρίως σημαίνοντα, τοὺς Πτολεμαίους καὶ Σελευκίδας, οἵτινες ἐμελλον « ἀπ' ἡλίου δυσμῶν » (ἐκ τῶν δυτικωτέρων τῆς Ἰουδαίας) εἰσβαλόντες, καθυποτάξαι τὸν Ἰσραήλ. Ὅθεν καὶ Ἑλλήνας ἀπέδωκαν ἐνταῦθα τοὺς ἀλλοφύλους, οἱ θεοφώ-

λόγον καὶ τὸ, Χαλδαῖοι προσέλαβεν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἀστρολόγου (Δαν. β, 2, 4: βλ. καὶ Ἠσαΐ. Σουδ. — « Non ex ortis sed ex gemitu vocabulo nominantur ». Cicer. de Divinat. I, 1). Ὁ δὲ Ραββίς ὁ Φράγκικος (Frankel, l. c. p. 91), δὲν εὐγνωμονεῖ πρὸς τοὺς Ο, παρ' ὧν καὶ μόνων ἠδύνατο μαθεῖν καὶ τὸ ἔτυμον τῆς σημασίας τοῦ Φυλισταῖοι (ὅπερ ἀνέκαθεν οἱ Ἑβραῖοι μεταχειρίζοντο δεινῶς καὶ ὡς ἰσοδύναμον τοῦ ἀλλόφυλοι), ὁ δὲ μᾶλλον ὀδία παρακλιθεὶς, ἔφη καὶ διὰ τοῦτο τοὺς Ο, προσεπιμετρήσας καὶ τὰλλα τὰ θαυμαστά, ὅτι νῦν μὲν εἶπον λέων, νῦν δ' ἀσπίς· ὁ δὲ λῶσις καὶ φωτισμός. Καρὸν δὲ καὶ ὁ ἀλασας (!) κτλ. (βλ. ὅπισθ. σελ. 612, 613).

(α) Οὗτοι καὶ μετέπειτα Β. Μανκ. δ. 13, ὁ Ἕλληνομοῦς, τὸ αὐτὸ καὶ ἀλλοφυλισμός, ἐθνικισμός, (πολυθία). Ταῦτα καὶ τὸ, ἡ διασπορά τῶν Ἑλλήνων « (1ω. 5. 35) οἱ πανταχοῦ γῆς μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν διασπαρμέναι Ἰουδαῖοι. Καὶ, « Ἕλληνας » (ἐθνικὴ, εἰδωλολάτρεις Χαναναῖα) « Συροφόνισαι τῷ γένει » (Μαρκ. 5, 26. πρὸς Ρωμ. κ, 16, β, 9, 10)· Ὅθεν καὶ παρὰ τοῖς

τιστοι Ο. Τούτο δὲ καὶ τις τῶν νεωτέρων σοφῶν, ὁ Γεσένιος, συνείδεν (ὅπως ἂν ἄλλως ἐξανθρωπίζη καὶ τὰ τοῦ προφήτου καὶ τὰ τῶν Ο, κατὰ τὸ ἔθος τῆς ὀρθολογώδους κριτικῆς!) (α). Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον τῆς περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἐθνικῶν καὶ ἄλλων κυρίων ὀνομάτων δοκούσης ἀνωμαλίας. ὡς εἶπον Φυλισταίους καὶ ἄλλοφύλους, οὕτως ἔγραψαν καὶ Βααλεῖμ τὸ αὐτὸ καὶ εἰδῶλα (διότι Βααλεῖμ πληθυντικῶς, καθόλου οἱ Θεοὶ τῶν Χαναναίων βλ. Κριτ. β. 11. οὕτω καὶ τὸ ἐβραϊκόν)· αὐτὸ δὲ τὸ ἐθνικὸν Βααλ καὶ ἐλληνικώτερον Βήλος, προσηγορικῶς μὲν σημαίνει κύριον, ἣν δὲ καὶ ἰδίως κυριωνυμούμενος Θεὸς (ἵσως ὁ ἥλιος, ἢ ὁ Ζεὺς· βλ. Γεσένιου Λεξικ. Ἑβραϊκόν σελ. 162), παρὰ Φοίνιξι καὶ μάλιστα Τυρίοις καὶ Βαβυλωνίοις λατρευόμενος· συνεκδοχικώτερον δὲ σημαίνει καὶ πᾶν θεοποιούμενον ἄγαλμα, ἢ εἰδῶλον· «τὸ γὰρ Βααλ γενικὸν ὄνομα τῶν εἰδῶλων» (Θεοδώρητ. εἰς Ἱερερμ. λβ. 35). Καὶ τὸ Ἀστάρωθ (πληθ.) ἐσχηματίσθη καὶ ἐλληνικώτερον Ἀστάρται, καὶ Ἀστάρτη, Σιδωνίων καὶ Φοινίκων θεὰ (γ. Βασ. ια, β. Κριτ. β. 13), κατὰ τινες ἢ Ἀφροδίτη, καὶ τὸ ἄστρον, καὶ τὸ εἰδῶλον αὐτῆς. Σημαίνει δὲ Σιδωνιστὶ πρόβατον, διὰ τοῦ ξοάνου τὴν μορφήν, ἢ καὶ προβατονόμον, ὡς ἔφορον τῶν ποιμνίων, καὶ γενέσεως πάροχον, καὶ τοῦ Βααλ σύζυγον (ὡς κρίνουσι). Μετωνυμικῶς δὲ τὸ Ἀστάρτη, καὶ Ἀστάρται (Ἀστάρωθ) καὶ ἐπὶ παντὸς εἰδῶλου (ὡς οἱ τῶν Ἑλλήνων Ἑρμαί). Οἱ δὲ τινες τὸ μὲν Βααλεῖμ (πληθυντ.) ἐπὶ τῶν ἀρρένων εἰδῶλων καθόλου, τὸ δὲ Ἀστάρωθ ἑταῖζαν ἐπὶ

θεοῖς Περσέσι, πολλὰς τὸ Ἑλλήνων καὶ ἑλληνισμὸς ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ Χριστιανισμὸς καὶ χριστιανισμὸς (βλ. καὶ Schleusn. Lexic. N. T. v. Ἑλλην.).

(α) «Ὁ Ἑρμηνεύς (λέγει περὶ τῶν Ο) ἠρμήνευεν ἑαυτὸν τοὺς Φυλισταίμ· Ἑλλήνας, ἀποδέχων πρὸς τοὺς ὀφειλτέρας χρόνους, καθ' οὓς Ἑλλήνες βασιλεῖς, οἱ Πτολεμαῖοι καὶ Σελευκίδαι, τοὺς Ἰσραηλίτας εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν καθυπέταξαν· ὅπως ὁ Προφήτης πιστευθῇ πολλοῖς πρότερον αἰῶσι τοῦτα πρασιπῶν»! Gesen. ἑρμην. εἰς Ἠσαϊ. αὐτόθ. βλ. καὶ Bosenmüll. in Iesai, 9, 11). Ὁ δὲ Καπέλλος (in Not. critic. p. 500) εἰς μίαν ἀνεύρησιν, μήπως ἑαυτὸν εἰς ὁ ἄλλοφύλους, οὐχ Ἑλλήνας, ἔγραψαν.

τῶν θηλυκῶν (α). Ἄλλη λέξις ἐβραϊκῆς ὁμοιόφωνος, καὶ, ἵσως ἡ αὐτὴ (καθὼς κρίνουσι) τῇ Ἀστάρτη, ἐστὶν ἡ Ἀσσερά, καὶ πληθ. Ἀσσερώθ, καὶ Ἀσσερίμ (Aschera, Ascheroth, —rim), καὶ ταύτην μάλιστα ἐξελλήνισαν οἱ Ο, ἄλση (Κριτ. γ, 7), ὡς τοῦτο καὶ παρ' Ἑβραίοις σημαίνουσιν, μετωνυμικῶς δὲ καὶ τὰ ἐν ταῖς ἄλσεσιν εἰδῶλα (πρὸς. Ἐξοδ. λδ. 13). Οὕτω καὶ παρ' Ἑλλήσι τὰ ἄλση, καὶ τεμένη, ναοὺς τε Θεῶν εἶχον, καὶ βωμοὺς θυθέντας (ἰλ. θ, 48. βλ. καὶ ὁπισθ. Τόμ. α. σελ. 162· ὅθεν καὶ Ζεὺς εὐδενδρος ἐτιμᾶτο παρὰ Ῥαδοίσι, καὶ Βάκχος παρὰ Βοιωτοῖς) (β). Ἀλλαχοῦ δὲ κεῖνται καὶ ἐκ παραλλήλου «τὰ ἄλση Ἀστάρωθ», εἴτε διότι ἀμφοτέρως τὰς λέξεις ἀνέγνωσαν οἱ Ο, εἴτε καὶ παραλλήλους αὐτὰς θέντες (γ).

(α) Bukentop. Lux de Luce p. 163.

(β) Ἄλλοι κωδ. ἑβραῖοι καὶ ἐν Κριτ. γ, 7. ἔχουσιν Ἀσσεράωθ (βλ. Rossi Var. Lect. V. T. vol. 2. p. 112) καὶ ἱερώνυμος καὶ Ἀκύλας οὕτως ἀνεγνωκότες φαίνονται (βλ. Schulz Schol. in h. l.). Ὁ δὲ σέφης Gesenius (Lex. Hebr. p. 112, 804) τὸ Ἀστάρτη καὶ Ἀστάρωθ, καὶ Ἀσσεράωθ (Aschera, —roth). ἐπὶ παντὸς εἰδῶλου τίθει μετωνυμικώτερον. «Τὴν δὲ τοῦ ἁλίου σημασίαν οὐκ ἀποδέχεται, ὡς ἀνὰ τῶν Ο, καὶ τῆς Βουλγάτας, τὰ τῶν νεωτέρων ὑπομνήματα καὶ λεξικά ἐπισημαίνουσιν, ἀκατάλληλον δὲ εἶναι ἐν πολλοῖς, καὶ πολλὰς μονοτονίας ἀποποι, καθὼς (φασὶν) ἀπέδειξεν (ἐν Thes. p. 162)· «Ἄλλ' ἐν τῇ καὶ αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς μυθολογίας ἵσται ὁ μέιστος εἰσὶ ἀμφίδου καὶ σκοτεινὰ, τὸ περὶ τῆς ἀρχαίας τῶν Ἀσσιανῶν εἰδωλοθηρητικῆς καὶ οὐρανοπολογίας (ἥς εἰρήνη ἀφ' ἧς γινώσκεις, αἱ δὲ τινες μολὶς ἐξ εἰσακτίας, πολλὰ δὲ καὶ παντάπασιν λαμβάνουσιν) οὕτω τομηνρῶς ἀποφαίνεσθαι, μὴ περ σφόδρα παρακινδυνευμένον δόξω, καὶ τοῦ αὐτογνώμονος ἐγγύς. βλ. τὸν Amama, Annot. ad Judic. c. III.

(γ) Α. Βασ. ζ. 4. (ὅπου τὸ νῦν ἔδρ. ἔχει μόνον Ἀσσεράωθ). καὶ σχολιάζει ὁ Περσέσις τὰ δ' ἄλση Ἀσσεράωθ ὁ Ἀκύλας ἠρμήνευσεν τοῦτο εἶπε τὰ τῆς Ἀστάρτης ἀγάλματα (ἰσ. γρ. «τοῦτο εἶπε τὰ τῆς Ἀστάρτης ἀγάλματα, ὡς Ἀκύλας ἠρμήνευσεν»). Ἀστάρτην δὲ καλεῖται τὴν Ἀφροδίτην κατὰ (πρὸς. Schleusn. Thes. V. T. v. ἄλλος, καὶ Selden. de Diis Syr. II. c. 2. Περὶ δὲ τῶν παρ' Ἑλλήσι ἀσείων καὶ τεμένων τῶν θεῶν ἀνακειμένων, πρὸς. καὶ Spanhem. not. εἰς Καλλ. ὕμν. εἰς Διόνυσ. 27). Ὅθεν καὶ Β. Παρ. ιε, 16, τὸ Ἀστάρτη μετωνυμικώτερον = ἄλσεα (ἐν τῇ εἰδῶλων) πρὸς Γ. Βασ. ιε, 13. Ἐν δὲ πάλιν τῇ τελευταίᾳ χωρίῳ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (ὅπου οὐ κεῖται ἐν τῇ ἑβρ.) γράφεται «τὴν Ἀστάρτην καὶ Ἀσσεράωθ» = τὴν Ἀστάρτην, καὶ τὰ εἰδῶλα αὐτῆς· τε καὶ τὰ ἄλλα (= ταῖς Ἀστάρταις. Κριτ. β. 13) βλ. Schulz Sch. in 1. Reg. c. 15, 13. Schleusn. Thes. Vet. T. v. Ἀστάρτη, Σύνδεσις, Κατάδοσις ὁ δὲ Bos (prolegom. in V. T. c. 3) κενά τινα περὶ τούτων ἀνιρρῶνται.

Τὸ δὲ πάλιν Βηρσαβεῖ, εἶπον καὶ Φρέαρ ὄρκου καὶ τὸ Βαιθῆλ, καὶ Τόπον Θεοῦ καὶ τὸ βηθ-Ἀδν, καὶ Οἶκον Ἰν' καὶ Βαιθ-Σαμὺς, καὶ πόλιν Ἡλίου καὶ τ' ἄλλα παρομοίως, ὅτε μὲν ἐκφέροντες τὸ σύνθημα ἐβραϊκὸν, ἄλλοτε δὲ πάλιν τὴν ἐλληνικὴν τοῦ ὀνόματος σημασίαν, ἢ τὴν νεωτέραν μετονομασίαν σαφηνείας ἔνεκα (α)· πολλάκις δ' ἐκ παραλλήλου καὶ ἀμφοτέρω παρειθύνουν πρὸς ἐπεξήγησιν· οἷον α τὴν Ἰν (ἢ ἐστίν) Ἡλιούπολιν » (Ἐξῆδ. α. Ὁ δὲ Φίλων, « Ὁ νομοθέτης, φησί, τὴν Ἰν Ἡλιούπολιν προσηγόρευσε » τ. α. σελ. 236)· καὶ Καριαθ-σεφὲρ, πόλις γραμματῶν (Κριτ. α, 41) « καὶ ἱερούς (αὐτῇ ἐστίν) ἱερουσαλήμ » (Κριτ. ιθ), « καὶ τὴν Βαιθσάν (ἢ ἐστὶ) Σκυθῶν πόλις » (Κριτ. α, 27), ἢ αὐτὴ δηλαδὴ καὶ ἡ Σκυθόπολις (Ἰώσ. Ἀρχ. Ε, α, 22) κτλ. Τοιοῦτό τι παρατηροῦμεν καὶ παρὰ τοῖς θεοῖς Ἀποστόλοις· ὥς ὅτε νῦν μὲν γράφουσι διδάσκαλε, νῦν δὲ τὸ ἑβρ. *רב* (Ματθ. η, 19. κγ. 7, 8, κτλ.), καὶ ἄλλοτε ἀμφοτέρω ἐκ παραλλήλου (Ἰωάν. α, 39: κ, 16)· καὶ νῦν μὲν τὸ Πέτρος (Γαλ. β, 8, 14), νῦν δὲ τὸ ταυτόσημον ἐβραϊκὸν *Κηφῆς* (Γαλ. β. 9. πρὸλ. Ἰω. α, 43)· ἐνίοτε δὲ τὴν ἐβραϊκὴν φωνὴν προσιπόντες, ἐπιφέρουσιν εὐθὺς καὶ τὴν ἰσοδύναμον ἐλληνικὴν (μὴ τιθέντες· ἐν τῷ μεταξὺ μηδὲ τὸ σύνθημα, ὃ ἐστὶ), οἷον « *Ἀββᾶ, ὁ πατήρ* » (Μάρκ. ιδ. 36: Ῥωμ. η, 43: Γαλ. δ. 6)· Τοιοῦτο φαίνεται καὶ παρὰ τοῖς Ο, τὸ *Διακοπὴ Φαρασίρ*, (ἐκ παραλλήλου τιθεμένων τῶν λέξεων, σαφηνείας χάριν· ἵνα ἢ « Διακοπὴ, ἐβραϊστὶ δὲ Φαρασίρ »). Τοιαῦτα καὶ τῶ, α συνεχόμενοι *ραεσεμάν* » (Βατικ. ἄλλ. *ραεσαράν*. Α. Βασ. κα, 7)· α *ἐρ* *θέρμα* *βοεργάτ* (βλ. ἔμπροσθ. §. λβ. ἀρθρ. γ. σημ.) κτλ. Τοιαῦτα καὶ τὰ πληρέστερον ἐμφερόμενα· α *λιθόστρωτον, ἐβραϊστὶ δὲ Γαβθαβᾶ* — α *Κρανίου τόπον, ἐβραϊστὶ Γολγοθᾶ* » (β). Παρεδειγμάτισεν Ὁδῖος

(α) Οὕτω καὶ οἱ λοιποὶ ἑλληνιστὶ πολλάκις ἐξέφερον τὰς ἐβραϊκὰς τῶν τόπων κυριωνυμίας, οἷον τὴν Ἀριήλ (Ἠσ. ιε), Ἀκύλας καὶ Σύμμαχος ἠρμάνυσαν Ἀδν-των Θεοῦ κτλ. βλ. Hieronym, de loc. Hebr. κτλ.

(β) Ἰωάν. ιθ, 13 καὶ 17: Ματθ. κς, 33: Μάρκ. ιι, 22 (ὁ δὲ Δουδὸς *Κρανίου* εἶπε μόνον. κγ, 33). Τοιαῦτα δὲ καὶ τὰ Βοανεργίς — οἱ βροντῆς » (Μάρκ. γ, 17)

καὶ τὸ *Γε-θεν*· *Ἐννὸμ*, ὡς ἀλλαχού γεγραμμένον καὶ α *Φάραγξ*· οἰοῦ *Ἐννὸμ* ». Ἀλλὰ καὶ τοῦτο χάκεινο ἔλεγον οἱ τότε ἐλληνίζοντες Ἰουδαῖοι· προφέροντες δὲ τὴν ὀνομασίαν καὶ συντομώτερον (κατ' ἐκθλιψιν τῆς μέσης συλλαβῆς), *Γε-εννὸμ*, ἐσχημάτισαν ἐλληνικώτερον τὴν λέξιν *Γέ-εννα* (α). Τὴν αὐτὴν δὲ φάραγγα (ἥτοι μέρος αὐτῆς, δ. Βασ. κγ), καὶ Ταφῆθ (ἢ Ταφῆθ) ἐκάλουν ἐβραϊκῶς (ἱερ. ζ. 32. πρὸλ. ιθ. 6, 12. 14), καὶ τοῦτο πάλιν οἱ Ο, μεθαρμύνουσιν *Διάπτωσιν*, καὶ « τὸ τὸν διαπίπτουσα » καὶ « διαπίπτουσα » (ἐλλειπ. γῆν, χώραν. ἱερ. αὐτ.), δηλονότι διὰ τὸ ἐρειπώδες, καὶ πολλάκις ἐκατέρωθεν καταρρέον καὶ διαπίπτου, ἢ καὶ δι' αὐτὸ μάλιστα τὸ ἐν βάθει διαπεπτωκὸς χάσμα (καθ' ὃ καὶ πρὸς τὸ φάραγξ συνωνυμεῖ πῶς ἡ διάπτωσις), καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ριπτομένων τὰ διαπίπτουσα πτώματα, δι' ἃ ἐπιονομάσθη καὶ *πολυάνδριον*· (οἷά τις νεκρῶν πολυχανθῆς, ἢ τάφος φαραγ-

α *Ταλιθά, ναῦμι* — τὸ κοράσιον, ἔγειραι » (Μάρκ. ε, 41) α *Ἀκιδσμά* — χωρίον αἵματος » (Περ. α, 19). α *Ἀθαδδῶν* — ὁ Ἀπολλών » (Ἀποκ. θ, 11) κτλ. Οὕτω καὶ Ἰωσήπος πρὸς πολλὰ (τῶν ἰθνηκῶν μάλιστα) ἐβραϊκῶν, καὶ τὰ ἐλληνικὰ παραβάλλει· οἷον Μισραίου (ἑβρ. *Moseri*, ἢ *Miseri*) τοὺς Αἰγυπτίους, καὶ Μίστρον (ἢ Μίσρην) τὴν Αἴγυπτον (Ἀρχ. α, 5, 2) ἀπὸ Μισραίν. οἰοῦ *Χάμ* (Γεν. κτλ).

(α) Λέγεται καὶ παρὰ τῇ θείᾳ Γραφ. α *Φάραγξ*· *Ἐννὸμ* » (Ἠσ. ιε, 8 καὶ ἑβρ. ὁμοίως *Ge Hennom*, χωρὶς τοῦ *ben* = οἴου). α *Ἐν* δὲ τῷ ἐβραϊκῷ καὶ τὸ αὐτοῦ ὑποκειμένου ἔλεγτο ἡ *Φάραγξ*· *Ἐννὸμ*, καὶ ἡ *Γέ-εννα* » (Ἠσ. κ. Κέλ. ζ. §. 25. σελ. 649 T. A). Μνημονεύουσι καὶ οἱ Τάλμουδικοὶ τοῦ Ταφῆθ (παρὰ τὸ Toph, τὸ τύμπανον)· τὸ αὐτὸ φησὶ καὶ τὸ *Γε-εννὸμ* (Cartwr. Mellif. Hebr. I. v. c. 6. πρὸλ. Selden. de Dijs Syr. I. c. 6). Αὐτὴ τοῖνυν ἡ *Γε-Ἐννὸμ* (καὶ τὰ νῦν παρὰ τοῖς ἱεροσολυμίταις *Γε-Ἐννὸμ*) καίτοι πλησίον ἱεροσολύμων (πρὸς ἀνατολὰς καὶ νότον τοῦ χειμάρρου τῶν *Κιδρῶν*), ἀλλοῦθις τις οὖσα τὸ πάλαι· ἐν αὐτῇ ἦν καὶ τὸ εἶδωλον Μολύχ, ὃ λατρεύοντες ἔθυσαν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἔκειον ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἄλλα τε τῶν ζώων, καὶ τοὺς οὖν αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας (ἱερ. 5, 31), κρούοντες καὶ τύμπανον. Καταργηθείσης δὲ τῆς εἰδωλομακίας ὑπὸ Ἰωσίου (δ. Βασ. κγ. 10), οὕτως ἡ *Γε-Ἐννὸμ* ἐμεινῆθη, ὥστε μικρὸς ἀκίβη τόπος καὶ ἀποτροπαιος, ὅπου ριπτόντες πάσας ἀκαθαρσίας, καὶ τὰ θνησιμαῖα, καὶ τὰ πτώματα τῶν καλοῦργων καταδίκων, κατέλειπον περὶ πυκνῇ δηνειῳ, ἵνα μὴ μολύνωσι τὸν ἄερα. Ἐνταῦθεν καὶ ποῦ πρὸ τοῦ Σιμῆρος, καὶ ἐπ' αὐτοῦ, κατὰ μεταλήψιν ἡ λίξις *Γέ-εννα* ἐσημαίνε καὶ τὸν ἄδην καὶ τὸ θεῖστον *πῦρ* (Ματθ. ε, 22. Μάρκ. θ. 43). Ὅθεν ὁ Σουῖδης α *Γέννα* καταδίκη· καὶ, α *Γέννη, φάραγξ*· α *Διδε*· Γλωσσάρ. πρὸλ. Weistien. N. T. Test. i. p. 299. Schleusn. lex. N. T. γ. Γέννα.

γώδης καὶ πολυχώρητος) (α). Ὁ δὲ μακάριος ἱερώνυμος οὐ πᾶν τοι εὐλόγως θαυμάζειν ἀπορῶν, « τί ποτε βουλευμένοι οἱ Ο, τὴν μὲν φάραγα, καὶ πολυάνδριον ὠνόμασαν, τὸ δὲ ταφῆθ, διάπτωσιν » (ἦν καὶ πῶς ἀκυρώτερον ruīnam, τουτέστιν ἐρείψιν, ἢ ἐρείπιον, αὐτὸς μεθερμηνεύσεν) (β). Ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον. Οὕτως εἶπον οἱ Ο, καὶ Γε-Μαλάχ, καὶ πάλιν ἐλληνίζοντες, Φάραγξ ἀλῶν καὶ, « Ἐμέκ Ἀχὼρ, καὶ « Κοιλὰς (φάραγξ) Ἀχὼρ » κτλ. Τὸ δὲ Θαβὼρ (Thabor, ἴσως καὶ Itabor κοινότερον προφερόμενον) ἔγραψαν καὶ Ἰταβύριον καὶ τοῦτον τὸν ἐλληνικώτερον σχηματισμὸν ἐκράτησε καὶ Ἰώσηπος πολλαχοῦ (παράβαλε τὸ Ἀταβύριον, ὕρος Ῥόδου, Σικελίας, κτλ.). Παραμοίως εἶπον καὶ Ἐδὼμ, καὶ ἐλληνικώτερον Ἰδουμαία (τὴν τε χώραν καὶ τὸ ἐθνικόν) (γ). Ἰδου-

(α) « Οὐ κληθῆσεται ἔτι τῷ τόπῳ τούτῳ Διάπτωσις (Ἑβρ. תַּפְתּוֹ, καὶ Πολυάνδριον (Ἑβρ. גִּלְגַּל־מַלְאִי) υἱοῦ Ἐνὸμ » (Ἱερ. ιθ, 6, ὅπου Ὀλυμπιόδωρ. « Πολυάνδρον, ὁ τάφος, καὶ ἐπειδὴ ἴσως κατεβρύχως ἦν, οὕτως ἐλαλείτο, διαπτῶσις, ὁ τάφος τοῦ υἱοῦ Ἐνὸμ »). πρβλ. Ἱερ. β. 23. καὶ Ἱερ. ιθ, 11, 15. ὅπου γράφεται καὶ παραλλήλως « εἰς γαί, τὸ πολυάνδριον τοῦ Γῶγ » ἐνθα σημειῖται καὶ τὸ γαί=γῆ διὰ τὸ ἐμὸνχον. (βλ. Schleusn. Thes. V. T. v. γαί, γῆ, γῆ) καὶ ἔβρ. ge, καὶ gai, συγγενὲς τοῦ γαί, γέ, (γάω, χάω). Gesen. l. c. p. 208. πρβλ. καὶ τὰ περὶ τῆς Γαί (ἑπισθ. σελ. 653).

(β) Hieron. Com. in Ierem. 19. Ἀλλ' ἐν Ἑξαπλοῖς (Montfaucon) « Θαφῆθ ἱερμνεύεται διάπτωσις » Τόμ. β. σελ. 213. — καὶ ὁ Θεοδώρητος « ἐν τῇ τῶν Ἑβραίων ὀνομάτων ἱερμνεῖα πτωσιν εὑρον σημαίνειν τὸ ταφῆθ ». (Ἀπόρ. εἰς δ. Βασ. κ' γς). Ἀλλαχοῦ δὲ καὶ σὺγκλεισμα, ἢ κατὰ ἑρωσιν ἡρμηνεύσε (Ἑρμην. εἰς Ἱερ. κ, 30). Τῶν δὲ νεωτέρων Ἑβραϊστῶν οἱ μὲν εἶπον τὸ Tophet τυμπανισμὸν (διότι θύοντες ἐτυμπάνιζον) ἐκ τοῦ toph, τὸ τυμπανον· φωνὴ πεποιημένη ὡς καὶ ἀραβικ. Doff, καὶ Doef, εἶδος τυμπάνου (ὃ καὶ παρ' Ἰσπανοῖς ἐκ τῶν Ἀράβων, Adouffe, καὶ τὸ τῆς συνθεσίας, δέφι, Defi). Ἄλλοι δ' ἡρμηνεύσαν τόπον καύσεως, ὅθεν τάφον (ὡς καὶ τὸ τύμβος ἐκ τοῦ τύφω, τὸ καίω, καὶ ἄλλως τάφω θάπτω, τάφος). Οἱ δὲ λέγουσι παρὰ τὸ toph, topha (χαλδ. λίθισπ. Ἀραβικ.) τὸ ἐπτυσιν, ἐμυσάχθη. Ὅθεν καὶ τὸ ἀνωτέρω « Διάπτωσις, καὶ Διαπίπτωσις (τόπος), διορθοῦσι γενναίως εἰς τὸ Διάπτωσις, καὶ Διαπτύων! Καὶ διαπτύει λοιπὸν (κατ' αὐτοὺς) καὶ ὁ τόπος, καὶ γίνεται καὶ διαπτύουσα γῆ! ἵνα μηδὲν τῶν παρὰ τοῖς Ο, καταλίπωσιν οἱ ἄνδρες ἀδιόρθωτον! βλ. Gesen. Lex. Hebr. pag. 1065. — Schleusn. Thes. V. T. v. Διαπίπτω, καὶ Bauer. Schol. in Ierem. VII. 3a.

(γ) « Hanc habentes consuetudinem (c. LXX), ut hebraea nomina Graeco

μαίαν γράφει καὶ Ἰώσηπος. Ἕλλην δὲ τις ιστοριογράφος ἀρχαῖος (ὁ Σούνιος, ἢ Οὐράνιος) καὶ τοὺς Ἰδουμαίους ἔγραψεν Ἰδουμαίους (α). Ἀντὶ δὲ τῆς Βασάρ (ἦν ἀλλαχοῦ πολλάκις ἐτήρησαν), Γαλιλαίαν ἔγραψαν ἐν Ἰσάα (λγ, 9), σαφηνίζοντες τοῦ θεοῦ Προφήτου τὸν νοῦν, ἢ καὶ κατὰ μετάληψιν (ὡς ἔκρινεν ὁ ἱερώνυμος εἰς Ἠσ. 33) ὀνομάσαντες ὅλην τὴν Ἐπαρχίαν τῆς Γαλιλαίας, ἧς ὑπῆρχε μέρος ἡ Βυζαντίτις, ἢ καὶ Βαταναία, κατὰ τὸν Ἰώσηπον, καὶ τὸν Πτολεμαῖον. Οὕτως εἶπον καὶ Ἀρμενίαν (Ἠσ. λζ. 38), τὸ πεδινώτερον (ὡς θέλουσι) τῆς Ἀρμενίας μέρος, ἀνθ' οὗ τὸ Ἑβραϊκὸν (αὐτόθι) ἔχει γῆν Ἀραράτ (τοῦτο δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ Ο, ἔγραψαν ἐν Δ. Βασιλ. ιθ, 37. βλ. Ἱερών. εἰς Ἠσά. 37. καὶ τοὺς νεωτέρους κριτικούς). Ἀλλὰ μακροὶ γινόμεθα ἐν τοῖς τοιοῦτοις τὰ καθέκαστα καταλέγοντες.

§. λβ. Δ) Μεταβαίνομεν καὶ εἰς τὰς δὴθεν ἀτόπους παρερμηνείας τινῶν ὀνομάτων, δι' ὧν οἱ κριτικοὶ παρέστησαν ἡμῖν τοὺς Ο, καὶ παντάπασιν τῆς Ἑβραϊδος ἀμαθείας καὶ σχεδὸν ἀναλφάβητους (ἢ, ὡς ἂν εἴποις πρὸς τὸ Ἑβραϊκώτερον, ἀναλεθ-βιθη-τους!), οἷόν τινος παιδὸς, σπογγίζοντας τὰ βάρβαρα τῶν Ἑβραϊκῶν σχολῶν, ἢ καὶ σκυτεῖς τινος, καὶ ἄλλους χειρῶνακτας ἀνθρώπους, οἵτινες ὥρμησαν ἄλλοθεν ἄλλοι, ποσὶ τε καὶ χερσὶν ἀνίπτοις, εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν. Ἀλλ' ἰδωμεν καὶ ταῦτα δὴ τὰ παρ' Ὀδῖφ σεσημειωμένα παρερμηνεύματα (ὑπισθ. σελ. 614).

α) Λέγει, ὅτι ἐν τοῖς « ὁ Ἐθὶ, ὁ Φαρεζὶ κτλ. (Ἑσδρ. θ. 1) προέταξαν τὸ ἐλληνικὸν ἄρθρον ὁ, μὴ διακρίναντες τὸ παρ' Ἑβραίοις προτιθέμενον τῶν λέξεων ἐμφαντικὸν ἑ (He). — Λάθος (ἀπαντῶμεν), καὶ πλάνη λίαν ἀπρεπὲς γραφίδι κριτικῇ. Ἐν ὅλοις τοῖς προ-

sermone declinent sicut Edom et Seir semper Idumaeam interpretantur. — et montem (Thabor) Itabyrium transtulerunt » etc. S. Hieron. in Hose. V, 1. πρβλ. Drus. ad Evang. Matth. c. 17.

(α) βλ. Στεφ. Βυζ. λ. Ἰδουμαῖος, καὶ Ἰδουμαῖοι, πρβλ. τὸ Ἕλλην. Ἑσθία καὶ Ἰσθία. Ἑσθία καὶ Ἰσθία, κτλ. Ὅτι δὲ καὶ ἄλλως παρ' Ἑλλήνων τὸ μακρὸν = ι, καὶ τοῦτο = ι, φανερόν. Ἀπεδείξαντες δὲ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀλλαχοῦ (περὶ τῆς γενεᾶς προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας. σελ. 286—293).

γουμενοίς βιβλίοις τῆς Γραφῆς, καὶ ἐν αὐτοῖς αὐτοῦ τοῦ Ἑσδρα τοῖς ἄλλοις κεφαλαίοις μυριάκις ἀπήντησαν καὶ διέκριναν οἱ ἑρμηνεῖς τὸ τῆς ἑβραϊδος ἄρθρον *ע*· οὐδὲ συνεξέφερον αὐτὸ μετὰ τῶν ὀνομάτων οὔτε ἐν συνθέσει, οὔτε ἐν παραθέσει, ὡς τὸ ἐλληνικὸν ἄρθρον *ο*, πῶς λοιπὸν ἔπαθον ἐξαίφνης τοιαύτην φρενῶν ταραχὴν εἰς μόνον τὸ *α*, ἐδάφιον τοῦ *θ*, κεφαλαίου τοῦ Ἑσδρα; τοῦτο καὶ ἐκ πρώτης ἐπιβολῆς ἐξελέγχει τὴν πλάνην τῶν κριτικῶν. Οἱ δὲ *Ο*, μόνον περὶ τὴν σύνταξιν περήλαξαν (ὡς εἰώθασιν ἐνίοτε), ὁρθώσαντες ἐξαίφνης τῶν ἀριθμουμένων ὀνομάτων τὰς πτώσεις, ἄφ' οὗ τὴν πρώτην ἐξέφερον πλαγίαν, καὶ ἔστι τὸ σχῆμα, πτώσεων *εναλλαγή* (α). Εἰπόντες γὰρ « τῷ (ἢ τοῦ) *Χαναθ*, ἔπειτα προσέθηκαν, « *ὁ Ἑθί, ὁ Φερεζ*, κτλ. (ἀντὶ τῷ, ἢ τοῦ Ἑθί, τοῦ Φερεζ)» ὡς ἂν ἔγραφον μᾶλλον ἀνεπτυγμένως « τοῦ χαναθ (μεθ' οὗ ἦν) καὶ ὁ Ἑθί κτλ. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο τῶν αὐτῶν τὸ ἐλληνικὸν ἄρθρον τῆς πρώτης πλαγίας (τω, ἢ τοῦ *Χαναθ*), ἀνθ' οὗ τὸ ἑβραϊκὸν ἔχει πάλιν τὸ ἄρθρον *he* συντημένον μετὰ τοῦ πλαγιοπτώτου (*Hekenaani*)· ἢ διὰ τί μὴ καὶ τοῦτο ἀπέδωκαν ἑβραϊκῶς οἱ ἑρμηνεῖς; Οὕτως ἔγραψαν καὶ ὁ *Μεχουραθ* (τὸ ἑβρ. *Hemechurathi*) καὶ πάλιν *ΤΟΥ Μαχαταλ* (ἑβρ. *Hemaachathi*. βλ. ὅπισθεν β. κθ. πρβλ. *Ἰερεμ.* μζ, 8). Μαρτυροῦσι δὲ καὶ πάντες οἱ ἀρχαῖοι τῶν *Ο* κώδικες, ἐν οἷς τὸ περὶ οὗτοῦ λόγος ὁ, γράφεται σταθερῶς ἐν παραθέσει, ὡς ἄρθρον τοῦ ὀνόματος ἐλληνικόν, οὐδαμοῦ δὲ συντημένον ἐν συνθέσει καὶ ὑφ' ἐν, ὡς ἐγνωμοδότητες γραπτέον ἢ ἀκαταμόγλωστος τοῦ κριτικοῦ φιλογραμματία. Κᾶν δὲ καὶ οὕτω γράφῃ πάλιν τὸ ἄρθρον τὸ ἐλληνικὸν οὐχ ἥττον ἄρθρον μένει, καὶ διακρίνεται πάντοτε, καθὼς εἰς τὸ κακὸν γράφον ὁδεῖνα, (ὁ δεῖνα), καὶ εἰς τὸ *Ὀιδεύς* (ὁ Ἰδεύς, ὡς ἀνέγνωσάν τινες, ὁ Ἰλῆος, τὸ *Ὀίλος*· *Ἰλ.* β, 527), καὶ εἰς τὸ *Τοπάσιον* (ἀντὶ τὸ Πάσιον. *Πούχ.*).

(α) ὡς τὸ « *Κρονίωνα, ἀστράπτων ἐπιδείξια* » (ἀντὶ ἀστράπτοντα), καὶ ἄλλα πολλὰ παρ' Ἑλλήσι ἀσημειωμένα. Τοιοῦτο καὶ τὸ « *Ὁ νικῶν, ποιῶσα αὐτὸν στύλιν* », (*Ἀποκαλύψ.* γ. 12. πρβλ. β. 26 κτλ.), παρόμοιον καὶ τὸ « *Θεὸς ἀνυθινὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ* » (*Δευτ.* λδ' 4). πρβλ. καὶ *Σερ.* Σολομ. δ, 15, κτλ. κτλ.

β) Προβάλλουσι τὸ Οὐλαμλουζ, ὅπου (λέγουσι) συνέχον οἱ ἑρμηνεῖς τὸ ἐπὶ ῥήμα *Οὐλάμ* (πρότερον) πρὸς τὸ κύριον ὄνομα τῆς πόλεως *Λουζ*, ἢ *Λουζά*, γράψαντες εἰς μίαν λέξιν ὑφ' ἐν (*Οὐλαμλουζ*). Τοῦτο δὲ (λέγουσι), καὶ ὁ θεὸς Ἰερώνυμος παρετήρησε (*de loc. Hebr.*). Ἀλλὰ μάταιον (ἀπαντῶμεν) τὸ παρατήρημα. Ἐπειδὴ, πρῶτον, εἴπερ οἱ *Ο* τὸ ἐπὶ ῥήμα *Οὐλάμ* (ὑπερ ἄλλοτε τοσάκις ἀλλαχοῦ τῆς γραφῆς ἀκριβῶς διέκριναν) ἤδη λαθόντες ἐξαίφνης συνανέφυρον πρὸς τὸ *Λουζ*, ὡς μέρος τοῦ ὀνόματος ἐλαβόντες, ἔχουσι δ' ἐφεξῆς καὶ τὸ πρότερον εἰς τὴν αὐτὴν φράσιν προστεθειμένον (« *Καὶ Οὐλαμλουζ ἦν ὄνομα τῇ πόλει τὸ πρότερον* ». *Γεν.* κη, 19), ἀνέγνωσαν ἄρα τὸ *Οὐλάμ* δις ἐν παραθέσει γεγραμμένον ἐν τῷ κειμένῳ· ὡς ἂν εἴπερ εἶχεν οὕτως. « *Καὶ πρότερον Λουζ* (ἑβρ. *ουλάμ Λουζ*), ἦν ὄνομα τῇ πόλει τὸ πρότερον ». Ἀλλὰ τοῦτο οὐδ' αὐτοὶ πιστεύουσιν οἱ Ὀδικοκώτατοι (καὶ αὐτὸ δὲ τὸ καὶ ἡμᾶς ἑβραϊκὸν ἀπαξ ἔχει τὸ οὐλάμ). Δεύτερον. Ἐν αὐτῇ τῇ Γενέσει προϊόντες μετ' ὀλίγον οἱ αὐτοὶ ἑρμηνεῖς ἔγραψαν πολλάκις οὐχὶ πλέον *Οὐλαμλουζ*, ἀλλ' ἀπλῶς *Λουζ*, ἢ *Λουζά*, ὅσον « *εἰς Λουζά, ἢ ἐστὶ Βαυθλ* » (*Γεν.* λβ. 6: κη, 3. πρβλ. *Ἰησ.* κη, 43). Γνωρίζοντες λοιπὸν ἀκριβῶς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, οὐκ ἂν ποτε διέφθειρον, συμμίσγοντες μετ' ἄλλων παρακειμένων φωνῶν· ἀλλ' ἔγραφον ἂν καὶ ὧδε (*Γεν.* κη), καθὼς ἠρμήνευσαν οἱ αὐτοὶ τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἀλλαχοῦ· « *Τὸ δὲ ὄνομα τῆς πόλεως (Βαυθλ) ἦν ἔμπροσθεν Λουζά* » (*Κριτ.* α, 23). Ἐκ τούτων οὖν συνάγεται σαφῶς, ὅτι οἱ *Ο*, (ἐν *Γεν.* κη) καὶ ἀνέγνωσαν καὶ ἔγραψαν ὁρθῶς *Οὐλαμλουζ*. Ἡ γὰρ *Λουζ*, ἢ *Λουζά* (ἦν ὁ ἱακῶς μετωνόμασε *Βαυθλ*) ὀνομάσθη ὕστερον καὶ *Οὐλαμ* - *Λουζ*, ὡς ἂν εἴποις *Παλαιουζά*, ἢ *Παλαιουζά* (κατὰ τὰ *Παλαιῦρος*, *Παλαιάφρος*, *Παλαιόβυλος*) (α).

(α) Στράβ. 683, 755, 758. Οὕτω καὶ *Παλαιόφραλος*, *Παλαιόπρωτη*, *Παλαιόσφις*, *Παλαιόπολις* (Στράβ.). Πρόσθετος καὶ τὸ *Παλαιόμαθριον* (ἐκ τοῦ *Γάμβριον* ἡ—ρεῖον. *Ξενοφ.* *Ἑλλ.* *ἱστορ.* Γ, α, 6). Τοιαῦτα καὶ καὶ ἡμᾶς ἐν τῇ συνηθείᾳ τὰ *Παλαιόπολις* (οἱ πρόην *Ἰν* *Κύπρῳ* *Σόλος*), *Παλαιόχαρα* (αἱ *Φηραί* τῆς *Λακωνικῆς*), *Παλαιόχωριον* (ἡ *Πιῶν*, τῆς *Ἀργολίδος*), *Παλαιόκαστρον* (ἡ *Ἀτίνη* τῆς *Ἀργολίδος*, καὶ ἄλλα

ὡς ἄριστα παρατήρησαν οἱ περὶ τὸν Οὐόσσιον (α). Ὑπῆρχε γὰρ καὶ ἄλλη Λουζά, πλησίον τῆς πρώτης ὕστερον οἰκισθεῖσα. Κἀκείνη μὲν ἡ πρώτη καὶ Λουζά γράφεται παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ καὶ Οὐλαμλουζ (ἡ αὐτὴ δηλονότι καὶ ἡ Βαιθὴλ)· ἡ δὲ μεταγενεσττέρα Λουζά διακρίνεται σαφῶς τῆς Βαιθὴλ, ὡς πλησιόχωρος μὲν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ αὐτή. « Καὶ ἀναβήσεται — καὶ ἐξελεύσεται ἀπὸ Βαιθὴλ εἰς Λουζά » (β). Πρόσθετε καὶ ἄλλο χωρίον τῆς Γραφῆς (Κριτ. ιη, 27-29. Βατικ.) ὅπου καὶ ἄλλη πόλις, ἡ Λαίς, ἡ Λαίς (ἄλλ. κώδ. Λαίς, καὶ τὸ νῦν ἔβρ. Laisch. ἐν δὲ κώδ. Ἄλδου, Λουζά), ἐκαλεῖτο καὶ Οὐλαμαῖς (ἀντὶ Οὐλαμ-Λαίς)· α καὶ ἦν Οὐλαμαῖς ὄνομα τῆς πόλεως τὸ πρότερον ».

γ) Τὸ δὲ Λαβωημάθ (Κριτ. γ, 3: Βατικ. Ἀλεξανδρ. ἡ κατ' ἄλλους διηρημένως, λαβὼ Ἐμάθ. καὶ ἐβραϊκῶς ὡσαύτως) οἱ αὐτοὶ Ο (ἐν Ἀριθμ. λδ, 8: καὶ ιγ, 23) ἡρμήνευσαν, « εἰσπορευομένων ἐκ Ἡμάθ » (ἀττικώτατα· ὡς τὸ, εἰσιόντων, ἡ εἰσιόντος εἰς τὴν πόλιν δεξιὰ, κτλ.)· ὥστε διέκρινον καὶ οἱ Ο, ὅσον γοῦν οἱ περὶ τὸν Ὀδιον, τὰς τῶν λέξεων διαφορὰς καὶ συνθέσεις, οὐδὲ συνῆπτον τὰς προθέσεις ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε πρὸς τὰ κύρια ὀνόματα, ὡς ἐπευφήμισε καὶ ὁ Φράγκελος· (καίτοι οὗτος ἀποδίδωσι τὰ τοιαῦτα εἰς τοὺς ἀντιγραφεῖς, οὐχ ἵνα δικαιώσῃ τοὺς ἐρμηνεῖς, ἀλλ' ἵνα, καταδείξας πλήρη σφαλμάτων τὴν ἐρμηνείαν, ἀποκόπτῃ ἔπειτα πᾶν ὅ,τι νῦν ἀγνοεῖ τὸ κατ' αὐτὸν ἑβραϊκόν, καὶ καταστήσῃ τοὺς Ο, μαθητὰς τῶν Μασοριτῶν!). Τὸ δ' οὖν Λαβὼ-Ἐμάθ, ἐρμηνεύσαντες ἀλλήλοισι οἱ Ο, ἔγραψαν ὧδε καὶ ἀνερμήνευτον· τὸ μὲν, χάριν ἐμφάσεως. Αἱ λέξεις

ἐν Λαβριδί, Παλαιοπρίεζα (ἡ Νικόπολις τῆς Ἀκαρναντίας) κτλ. Τὴν δὲ Παλαιολουζαν εἰποῖς ἐν Παλαιαμυδαλῶν, καθότι τὸ Λουζά σημαίνει ἀμυδαλῶν.

(α) J. Voss. de LXX. c. 13. p. 41 καὶ 431. καὶ Pearson, in Praefat. ad Codic. Alexandrin. τῶν Ο. ὁ δὲ Heidegger (Hist. Sacr. Patr. T. 11. Exere. 16, §. 26), ὅς συμφάσκει καὶ Carpzov. (Crit. Sac. p. 515) εἰς μάτην ἀντιτίπου· πρὸς καὶ Lud. Capell. Not. crit. in Gen. 28. p. 400.

(β) Ἰσα, ιε, 2: ἐβρ. Ἄλδ. καὶ Κομπλ. (οὕτως ἔχει καὶ τὸ κατ' ἡμᾶς ἑβραϊκόν). ἐν δὲ τῷ Ἀλεξ. « ἀπὸ Βαιθὴλ Λουζά, καὶ ἐν τῷ Βατικ. « εἰς Βαιθὴλ Λουζά ».

σημαίνουν οὐχ ἀπλῶς τὴν εἴσοδον τῆς Ἡμάθ ἀλλὰ πᾶσαν τὴν προκειμένην τῆς Ἡμάθ χώραν (ὡς ὁρθῶς ἡρμήνευσαν οἱ κριτικοὶ (α)· καὶ τὸ εἰσπορευομένων αὐτὸ παράτασιν ἐμφαίνει)· καὶ εἴη ἂν οἶον Εἰσημάθιζ, ἡ Ἐμβατον Ἡμάθ (ὡς τὸ Ἐμβατον τῆς Ἐρυθραίας). Καὶ ἄλλως δὲ περὶ τὰ τοιαῦτα σύνηδες εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον τοῦ λαοῦ συνάπτειν τὰς προθέσεις μετὰ τῶν τοπικῶν καὶ ἄλλων ὀνομάτων. Ὡς καὶ τὸ Λαβὼ Ἡμάθ ὑπῆρχεν ἴσως ἐν χρήσει παρὰ ταῖς τότε ἐβραΐζουσιν Ἑλληνισταῖς, οἷς συγκατέβαινον πολλάκις οἱ ἐρμηνεῖς. [Ἐπίσημος δὲ πόλις ἡ Ἡμάθ, ἡ Ἄμαθ, ἡ πρὸς Ὀρόντην Ἐπιφάνεια (Ἰωσ. Ἀρχ. Α. §. 5, 2)· ὅθεν καὶ Ἀμαθ-ραβὼ (συνθέτως) ἐλέγετο (Ἀμὼς 5, 2)· τουτέστιν « Ἀμάθ ἡ μεγάλη », ὡς ἐξέφρασεν Ἰουστίνος, Διαλόγ. πρὸς Τρύφωνα. πρὸς τὴν Ἀρχαδικὴν Μεγαλόπολιν]. Τελευταῖον καὶ αὐτὸς ὁ ἱερώνυμος Laboemath ἔγραψε (περὶ τόπ. ἑβρ.), ὅπερ (φησὶν) ἡρμήνευσεν ὁ Ἀκύλας, εἴσοδον Ἡμάθ. Καὶ ἄλλα δέ τινα τοιαῦτα σύνηδα ἐκ παραθετικῆς προθέσεως ἀπαντῶσι παρὰ τοῖς Ο, κατὰ τὸν ἐβραϊκώτερον τρόπον συνθεθειμένα πρὸς τὸ κοινὸν ἰδίωμα τῶν κατ' αὐτοὺς ἑλληνιστῶν (β). οἷον τὸ Μαχαναρεθ (ἀντὶ, ἀπὸ Χαναρεθ Δευτερ. γ, 17:), καὶ εἴτι ἄλλο τοιοῦτο, καὶ τὸ Βοεργάζ (γ).

(α) Βλ. Rosenmüll. καὶ Schulz Schol. εἰς Ἀριθμ. λδ, 8.

(β) Παράβαλε πρὸς τὰ τοιαῦτα τὸ Πωμήριον (τὸ λατ. pomoerium, ἡ pomoerium, ἐκ τοῦ Post moerus = murus, οἶον ματαίχιον), καὶ τὰ νῦν ἐν τῇ συνηθείᾳ Σωπεία τῶν Ἀθηναίων, ἀντὶ Ἑσωπεία (ὡς καὶ προπεία, περιπεία). Καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα κατὰ χυδαίαν ἔκθεσιν ἔχει ἡ κοινὴ λαλὴ, οἷον καταρμματα, ἀντὶ κατ' ὁρματα· ἐξανόστροφα, ἀντὶ ἐξ ἀναστροφῆς (ἀντίστροφα) κτλ. Ἀπὸ τοιαύτης παραλόγου συναφῆς τῆς εἰς προθέσεως μετὰ τοῦ ὀνόματος ἔχει καὶ ἡ Τουρκικὴ διάλεκτος τὰ Ἰσμάρ (εἰς Σμύρνην), Ἰνία (εἰς Νίκαιαν), Ἰσμήτ (εἰς [Νικο]μυδείαν) Ἰστανκί (εἰς τὴν Κων), Ἰστανκί (εἰς τὴν Πόλιν). Καὶ ἄλλως δὲ πρὸ τῶν διπλῶν συμφώνων (ἡγουμένου τοῦ σ) προστιθέσκει συνηθῶς τὸ ε (eliph), ὡς ἐν τοῖς, ἰσκαί (Σαῖλα), ἰσκαέντ (Σκαέντ), ἐκ τοῦ Ἀλέ — Σκαέντ, Ἀλέ — Σκαέντ, ἐκ τῆς φθόγγος τοῦ Ἀλ, ἀντὶ τοῦ ἑρκετικοῦ ἁρθρου α). Ὁ δὲ Δροσίσις, καὶ ὁ Φράγκελος (I. c. p. 113) ἐσημείωσαν, ὅτι καὶ οἱ Χαλδαῖται πρὸ τοῦ σ. προτιθέσκειν α (aliph) ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς οἷον Astoba, ἀντὶ στοῦ Astola, στολή, κτλ.

(γ) « Ὡς οὕτως ἐν ὀλίγοις Βεργάζα (Α. Βασ. 5, 8. Βατικ. ἑλλ. Βεργαζα)· ἑλλ. Βοεργαζα, ἑλλ. Βοεργαζ, ἑπὶ τοῦ εὐθιματι (= ἐν θήκῃ)

δ) Τὸ Μοσὶχ (λέγουσιν), ἡ Μεσέχ, ἔθνους ὄνομα κύριον (οἱ ἑλληνικώτερον Μόσχοι, καὶ Μοσσοχνοί, Κολχίδος ἔθνος) πληθυνθέντες ἡρμήνευσαν νῦν μὲν « ἐμακρύνθη » (α ἡ παροιμία μου ἐμακρύνθη » ψαλμ. ριβ. 5. ὅπου τὸ νῦν ἔβρ. « παρώκησα εἰς Μεσέχ »!), νῦν δὲ πάλιν « τὰ παρατείνοντα » (α ἡ Ἑλλάς, καὶ ἡ σύμπασα, καὶ τὰ παρατείνοντα ». ἱεζ. κζ. 13. ὅπου τὸ νῦν ἔβρ. « Ἰαυάν, καὶ Θουβάλ, καὶ Μεσέχ »). — Ἄλλ' ὃ βέλτιστοι, τί πταίουσιν οἱ Ο, εἴπερ ἡ τῶν Ῥαββίνων, καὶ τῶν μεταγρφεῶν ἡλιθιότης ἀγνοήσασα καὶ ὥδε τὸ κείμενον, ἔτρεψε τὸ ῥῆμα εἰς ἔθνος ὄνομα καὶ τοῦτο λίαν ἀτόπως· τὸν γὰρ προφήτην Δαυὶδ (ἢ μᾶλλον τὸν προφητευόμενον αἰχμάλωτον Ἰσραήλ) ἐξετόπισεν ἐκ τῆς Παλαιστίνης εἰς μέσους τοὺς Μόσχους (εἴτε Καππαδόκας τούτους ὄντας, εἴτε καὶ τοὺς γείτονας Ἰβήρας, τοὺς καθ' ἡμᾶς Ἰμαρετίους, καὶ Γεωργιανούς ἀρχαιότερον δὲ Τιβαρηνούς, ἢ Τιβερηνούς) (α). Εἰς ταῦτο δὲ τῆς

ἐρμηνεία ἔστιν αὐτοῦ τοῦ Βοεργάζ (Baargaz), συνθέτου ἐκ τῆς βο, = ἐν καὶ ἔργαζ (καὶ ἄργος, καὶ ἐργάζε) = σκεύος, κιβώτιον, ἡ λαρνακίον, (οἱ ἔγραψε Σύμμαχος· ὁ δὲ Ἀκύλας, « ὕψος κουρᾶς », τουτ. ἐκ τριχῶν κεκαμμένων ὑποσκα, σακκίον· ὁ δὲ Ἰωσήπος γλωσσόκομον. Ἀρχ. τ. α, 2. πρὸς Βοχάρτ. Hieron. P. I. L. 2. p. 368 ὅστις οἶται τὴν λέξιν Πολαιοστίνην). Ἐν νηθείς δὲ παρ' Ἑβραίοις τὴν βο, ἢ he, κτλ. καὶ παραθετικῶς οὖσαν ἐκφέρειν ὡς ἐν συνθέσει μετὰ τοῦ ὀνόματος. Ὅθεν οἱ Ο, τὸ μὲν βοεργάζ (ὡς ἔχουσι πάντες οἱ ἄλλοι κώδικες πλην τοῦ Ἀλεξανδρ. ὅπου γράσσεται τὸ Ἑβραϊκὸν χωρὶς τῆς βο προθέσεως, ἄργαζ) ἐξελληνίσαν ἀπαλλάκτως μετὰ τῆς ἀντιστοιχούσης προθέσεως (« ἐν θέματι »)· παρακατιόντες δὲ, αὐτὸ μόνον ἀπέδωκαν τὸ ἐργάζ (ἢ ἐργάζε) ἀνευ προθέσεως, ὡς ὁ λόγος ἀπῆται· « Καὶ ἔθεντο τὴν κιβώτιον — καὶ τὸ θίμην ἐργάζ » κτλ. (α. Βατ. σ. 11. 15). Προσέθηκαν δὲ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐρμηνείαν παραλήψεις καὶ αὐτὴν τὴν Ἑβραϊκὰ λέξιν οἱ Ο, (καθὼς καὶ ἐν ἄλλοις εἰώθαι ποιεῖν· βλ. ὁπισθ. § 1α), οὐκ ἀγνοοῦντες τοῦ ὀνόματος τὴν σημασίαν (ὡς ἐν στομῷ περὶ τῶν τοιούτων οἱ δεινοὶ κατήγοροι!), ἀλλὰ διότι καὶ τότε παρὰ τοῖς κοινῶς ἐλληνίζουσιν Ἑβραίοις οὕτως ἐκαλεῖτο συνήθως τὸ εἶδος τούτου τοῦ σκεύους (ἄλλως ἐν ἄλλοις ἰδιώμασιν ἐκπερόμενον· ὅθεν καὶ αἱ διάφοροι γραφαὶ ἐργάζ, ἐργός, ἐργάζβ). βλ. τὸν ἱερὸν Θεοδώρητ. ἐν Ἀπόρ. εἰς α. Βατ. ἐρωτ. 1. πρὸς Schlensu. Thes. V. T. v. Ἐργάζ.

(α). Ἰωσήφ. Ἀρχ. α. σ. 1. πρὸς. Ἡρόδ. γ, 94: ζ, 78: Στράβ. ια, 497. Στέφ. Βατ. κτλ. Bochart. Phaleg. III. 12. — Bauer Sch. in Psalm. 120. Ὁ δὲ Θεοδώρητος (εἰς ἱεζ. 16, 26) « Μοσὶχ δὲ, Καππαδόκι· καὶ Θεβὴλ (ἔβρ. Thubel) εἰ Ἰβήρας » βλ. καὶ Hieron. Comm. in Ezech. c. 37. πρὸς καὶ ὁπισθ. σελ. 650. σμρ.

Κολχίδος ἔθνος μετεμύρφωσε καὶ τὰ παρὰ τῷ ἱεζεκιήλ, « παρατείνοντα » τῆς Ἑλλάδος! Ἄλλως πάντως ἐξεδέξαντο οἱ Ο τὴν πολυσημίαν λέξιν Μοσὶχ (ἢ Μεσέχ, Mesec) ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χωρίοις (παρὰ τὸ Maschach, τείνειν, ἔλκειν, ἐκτείνειν κατὰ μήκος), ὅθεν ἔγραψαν ὁρθῶς καὶ τὸ « ἐμακρύνθη » (α), καὶ τὰ « παρατείνοντα », δηλαδὴ τὰ κατὰ μάκρος συνημμένα χωρία, « τὴν παρατείνουσαν χώραν » (ὡς ἐν Β. Βατ. β. 29). Καὶ ἀντὶ δὲ τοῦ νῦν Thubal, ἄλλην ὡσαύτως ἀνέγνωσαν φωνὴν (ἔσ. Tebel), ἣν σύμπασαν ἡρμήνευσαν (β). Ἡ μήπως οἱ τοσάκις ἐν αὐτῷ τῷ ἱεζεκιήλ ἀναγινόντες καὶ γράψαντες τὰ ἐθνικὰ Μοσὶχ καὶ Θεβὴλ (ἱεζ. 16, 17, 18, κτλ.), ἔπειτα ἐν μόνῳ τῷ 13 ἐδαφίῳ τοῦ κζ κεφαλαίου ἀπέδωκαν τὴν δύναμιν τῆς ὁρθῆς ἀναγνώσεως καὶ γνώσεως τῶν φωνῶν;

ε) Καὶ τὸ « Φελλανὶ ἀλμωνί (α. Βασιλ. κα, 2) κατέλιπον ἀνερμήνευτον, ὡς καὶ τοῦτο σύνθησι· τότε παρὰ τοῖς κοινῶς ἐλληνίζουσιν Ἰουδαίοις (γ). Ἡ δὲ φράσις ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ἐλληνικὸν δεῖνα, ἢ τὸν δε τινα, λεγόμενον ἐπὶ τῶν ἀγνοουμένων, ἢ καὶ ἐπιτηδες παρασιωπωμένων. Ὅθεν Ἀκύλας καὶ Θεοδοτίων τὸν δεῖνα ἡρμήνευσαν (αὐτόθι). Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Ο, πάλιν ἐν ἄλλῳ χωρίῳ (β παρὲδραμεν Ὀδῖος) εἶπον καὶ ἐλληνικώτερον « τὸν δε τινα » (δ).

(α) Καὶ Ἰερώνυμος μεταφράζων τὸν ψαλμὸν κατὰ τὴν (ὡς εἶπεν) ἑβραϊκὴν ἀλήθειαν, ἔγραψε κατὰ τοὺς Ο, « peregrinatio mea prolongata est ». Psalm. 119. in Psalter. juxt. Hebr. veritatem. T. 1. p. 1450. πρὸς Gesen. Lex. p. 627. — (β) Βλ. Schlensu. Thes. V. T. v. Παρατείνω, Σύμμαχος. πρὸς καὶ Lud. Capell. not. Crit. ad Ezech. c. 27, p. 554, ὃν καλῶς διώρθωσεν ὁ Schlensu. l. c.

(γ) Οὗτοι καὶ καθ' ἡμᾶς πολλοὶ τῶν Ἀσιακῶν Ἑλλήνων λέγουσι τουρκικώτερον « φελλάν » (ἀντὶ δεῖνα, ἐπὶ τόπου, ἀνθρώπου, κτλ.). ἔχει δὲ καὶ ἡ τουρκικὴ καὶ Ἀραβικὴ διάλεκτος τὸ φελλάν (τὸ αὐτὸ καὶ φελλαν). Τοῦτο δὲ καὶ οἱ Ἰσπανοὶ λέγουσι falano, παρὰ τῶν Ἀράβων, ἴσως, ἢ τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ Ἑβραίων εἰσποιησάμενο τὴν φωνὴν (βλ. Capell. not. in Ruth, 4).

(δ) « Εἰς τὸν τόπον τὸν δέ τινα, ἔλμωνι, παρεμβάλω ». δ. Βατ. κ. 8. ὅπου ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος (ἐν τοῖς Ἀπόρ.) « Τί ἐστιν εἰς τὸν τόπον ἔλμωνι; ὡς ἀντιεῖται εἰς τὸν δέ (εἰνὰ) τὸν τόπον· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ ἔλμωνι » (βλ. Βατ. εἰς δ, Βασιλ. Ἄλλη ἐκδ. τοῦ Θεοδώρητου γράφει φελλμωνί. ἐκδ. Εὐγεν. T. α. σελ. 263).

ἀλλαγῶν δὲ (Ρούθ, δ) καὶ κρύφιοις ἡρμήνευσαν, τουτ. ἄγνωστον καὶ ἄδηλον (« καθίσουν ὧδε κρύφιε » — ἄγνωστε, δεῖνα, καὶ ὡς τὸ, ὃ οὗτος, καὶ τὸ ἀπτικ. ὦ τάν). Ἐν δὲ τῷ προμνημονευθέντι τόπῳ (α, Βασ. κ) γράψαντες αὐτὰ τὰ ἑβραϊκά, προσέθηκαν καὶ τὸ « θεοῦ πίστις » (ἐν τῷ τόπῳ τῷ λεγομένῳ θεοῦ πίστις, φελλανί [ἄλλ-φελλωνί] ἄλμωνι) (α). Τοῦτο δὲ τὸ θεοῦ πίστις ἐξελάβον τινες ὡς ἐπεξήγησιν τοῦ ἄλμωνι (al-moni). Πλὴν ἀλλ' αὐτοὶ οἱ Ο, τὸ ἄλμωνι ἐπεξήγησαν τὸν δε τινα (καθὼς ἴδωμεν ἄνωτέρω), ὡς συνώνυμον δηλονότι καὶ ταυτοσημον τοῦ φελλωνι (καθὼς καὶ Θεοδώρατος καὶ ἄλλοι ὁρθῶς ἡρμήνευσαν) καὶ αἱ λέξεις ἀμφοτέραι ἐτίθεντο συνήθως ἐκ παραλλήλου (κατὰ τὰ παρ' ἡμῖν ὅδε τις, οὐτός τις, καὶ τὸ χυδ. δεῖνα κάποιος (β). Ὡστε δυὶν θάτερον, ἢ καὶ τὰς τῷ « θεοῦ πίστις » ἰσοδυναμοῦς λέξεις ἀνέγνωσαν οἱ Ο,

ὥστε καὶ ὁ ἱερός Θεοδώρατος αὐτὸ τὸ ἐν τῷ κειμένῳ τὸν δε τινα, μεταθεῖν ἔταξεν ὡς ἰσοδυναμὸν ἐπεξήγησιν τοῦ ἄλμωνι (ἢ ἄλμωνι). Ἀλλαχόθεν δὲ (ἐρμ. εἰς Δαν. η, 13) καὶ τὸ φελλωνι (λίγει) τὸν τινα (ἰσ. τὸν δε τινα) σημαίνει τῇ ἐλλάδι φωνῇ μαρτυρεῖ δὲ τούτοις καὶ ἡ Σύρων φωνή, γεινιζήσουσα τὴν ἑβραϊκὴν κτλ. Τὸ δὲ φελλωνι συνεκράθη ἐκ τῶν δύο, φελλανί, ἄλμωνι (Ges. Lex.). Ἄλλοι (Demagist. Schol. εἰς Δανιὴλ κατὰ τοὺς Ο, pag. 52) τὸ φελλωνι, νομίζουσιν αὐτὸ τὸ ἄλμωνι μετὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἄθρου πλ, ἢ φτ (φ — ελμων) καὶ πρὸς τοῦτο παραβάλλουσι τὸ αἰγυπτιακὸν ἄμων (ὃ Ἑλληνικῶς ἄμων τῶν Αἰγυπτίων) « ὃ Μανιθῶς μὲν τὸ κεκρυμμένον οἶται, καὶ τὴν κρύφιν ὑπὸ ταύτης δηλοῦσθαι τῆς φωνῆς. Ἐκατέρως δὲ ὁ Ἀβδηρίτης φησὶ τούτῳ καὶ πρὸς ἀλλήλους τῷ ῥήματι χρῆσθαι τοὺς Αἰγυπτίους, ὅταν τινα προσκαλέσονται, προσκλητικὴν γὰρ εἶναι τὴν φωνήν » (Πλούταρχ. π. Ἰσιδ. καὶ Ὀσίρ.).

(α) Εἰς δὲ Βατικαν. « φελλανί, μαεμωνί » — ὃ δὲ τοῦ Ἀλδου καὶ ἄλλοι (ἑβραϊκῶς) « ἑμμωνείμ ». Λέγει δὲ παρὰ τούτοις ἑκατέρως καὶ τὸ « θεοῦ πίστις ». Καὶ τὸ φελλανί διαφόρως ἐν ταῖς κώδεξιν ἀναγινώσκεται, φελλανί, φελλωνί, φελλωνι (Schleusn. Thes. v. φελλωνι). Φελλωνί καὶ Ἀκύλας ἔγραψε, καὶ Θεοδοσίω, καὶ οἱ Ο, ἐν Δανιὴλ η, 13. « Ὁ δὲ Σύμμαχος (κατὰ τὴν ἱερωνύμου μαρτυρίαν) « τινί ποτε » (ὃ καὶ ἱερωνύμος ἐπόμενος, ἡρμήνευσεν alio nescio quo — ἄλλῳ, οὐκ οἶδ' ὅτινι. Com. in Dan. I. c.). « Ὁ δὲ Εὐδόξιος (Σχολ. αὐτ.) « τὴν ἑβραϊκὴν φωνὴν τῷ φελλωνί τίθειεν, ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν τῷ προσφιλῶς τῷ, τῷ ἐρεσσῶν κατ' ἐξοχὴν, τῷ ταῦτα δεκνύντι » (ἀλλὰ καὶ τὸ προσφιλῶς τῷ ἐξελάβην ὁ Εὐδόξιος ἐπὶ τοῦ ἑνωμένου, ὡς λέγονται καὶ τὰ, φέλλε, ἐταίρε, Δουκ. ιδ. 10 κτλ.).

(β) Εἰλεγτο δὲ καὶ τὸ φελλωνί (ἢ φελλανί) μόνον (ὡς Δαν. η, 13) καὶ ἐν τῇ ῥούθ, δ, μένον κρύφιε (= φελλωνί) ἔγραψαν οἱ Ο.

ἐν τῷ κατ' αὐτοὺς ἑβραϊκῷ, καὶ ταύτας ἐξελληνίσαντες, ἀπέδωκαν ἔπειτα ἀνερμήνευτα τὰ φελλανί ἄλμωνι, καθὼς γνωστὰ καὶ εἰς τὴν συνθήκην τῶν ἐλληνιστῶν. ἢ καὶ τοῦτο, τὸ θεοῦ πίστις, οἱ ἐλληνισταὶ πρὸς τῷ φελλανί ἄλμωνι προσετίθουν συνήθως ἐν τισι σπουδαιοτάτοις περιστατικαῖς (οἷόν ἐστι καὶ τὸ ἐν Α. Βασιλ. κα. τὸ γὰρ ἄγνωστον καὶ κρύφιο, ἢ ἀπόρρητον, μόνῳ Θεῷ πεπιστευται). Ὅθεν καὶ οἱ Ο, διετήρησαν ἐνταῦθα τὴν συνειθισμένην ἔκφρασιν (α).

ς) Ἡ Κυρήνη (ἑβραϊστὶ Kir. δ. Βασ. ις, 9) οὐκ ἦν τῆς Μωαβιτιδος, ἀλλὰ τῆς ἄνω Μηδείας ὑπῆρχε πόλις, ὑπήκοος Ἀσσυρίων (β). Ὡστε κακῶς συνέχεεν αὐτὴν ὁ Κριτικὸς πρὸς τὸ τείχος τῆς Μωαβιτιδος (Ἡσ. ιε, 1), τὸ παρ' ἑβρ. Kir (γ). Ὡς δὲ τὸ Kir, τείχος προσηγορικῶς σημαῖνον, ἐξελήφθη καὶ ὡς κύριον ὄνομα τῆς Μωα-

(α) Αὐτὸς ὁ Φράγκλος ἀκολόγησεν, ὅτι οἱ Ο κατέλιπον πολλάκις αὐτὰς τὰς λέξεις τὰς ἑβραϊκὰς (ὡς τὸ γειώρας, σαββατα, εἰν, παόχα, κτλ.), ὡς συνεθεσμέναι εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον τῶν Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων, καθὼς εἰσέτι (λίγει) καὶ τὴν σήμερον εἰσι τοιαῦται συνήθειαι παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις συχναί, (Frank. I. c. p. 8). Καίτοι τὴν ἰσπανικὴν, φερ' εἰπεῖν, ἢ τὴν γαλλικὴν, ἢ ἄλλην λαλοῦσαν γλῶσσαν, καθ' ἣν ἂν ἕκαστοι κατοικῶσι χώραν. « Μόνον » (προστίθουν, ἐξελέγχων ὡς ψευδὲς τὴν ἐπὶ τοῦ Φιλαδέλφου μετάφρασιν). « μόνον λέγει πρὸς Πτολεμαῖον (Ἑλλήνα βασιλέα) οἱ τοιοῦτοι ἑβραῖοι τόπον ἀνάλογον οὐκ εἶχον » (σελ. 9). Ὡς ἂν εἴπῃ ὁ Πτολεμαῖος οὐκ εἶχε περιτοιχοῦντας μυρίους τῶν ἐλληνιστῶν ὑπηκόων, παρ' ὧν ἂν ἐμάχθαι τὴν σημασίαν τῶν ἑβραϊσμῶν!

(β) Ἰωσήφ. Αρχ. β. ιδ. §. 3. πρὸς Schulz. Schol. in V. T. vol. 3. p. 191. (γ) « Νυκτὸς ἀπολείπει ἡ Μωαβίτις » (τὸ ἑβρ. « ἡ Ἀρ τοῦ Μωάβ ») « νυκτὸς γὰρ ἀπολείπει τὸ τείχος τῆς Μωαβίτιδος » (τὸ ἑβρ. « ἡ Kir τοῦ Μωάβ ») Ἡσ. ιε, 1 σημαίνει δὲ καθόλου τὸ μὲν Ἀρ πόλιν (ὅθεν Ἀκύλας καὶ Σύμμαχος ἔγραψαν ἢ πόλις τοῦ Μωάβ) τὸ δὲ Kir, τείχος (καὶ τοῦτον) οἱ δὲ Ο, Μωαβίτιν εἶπον τὴν Ἀρ (ἢ ἄλλαχόθεν καὶ αὐτοὶ γράφουσιν Ἡρ. Ἀριμ. κα, 15, ἐις πόλιν ἵσως τῆς Ἀρορ. Δευτ. β. 9). Ἡ γὰρ αὐτὴ Ἀρ καὶ Μωάβ ἐκαλεῖτο (Ἰερ. 34 (ἑβρ. μ), 9, 31: Εὐδ. περὶ τόπ. ὀνομ. καὶ ἱερων. αὐτ.), καὶ παρ' Εὐλάμην, Ἀρ εὐπόλις (τοῦ Ἀρ εἰς τὸ δμοῦχον Ἀρς μεταπλασθέντος), καὶ προσέτι Ραββὰβ Rabbah (Ἰερ. 17, 25) καὶ Ραββὰθ (Ἀμώ, α, 14. καὶ Drusij annot. ib. ἑκου καὶ τὸ ἑβρ. τείχος Ραββὰθ), τουτέστι μεγὰλῃ (ὡς μπερρόνις Μωαβιτῶν), καὶ συνθετοῖς Ραββὰθ-μωάβ (Στερ. Βυζ.). = Ραββὰθ Μωάβ καὶ ὡς παρὰ τοῖς Ἀραβῶν, Arahut, ἢ αὐτὴ καὶ Mah, ἢ Moh (= Μωάβ, Μωαβίτις). βλ. Relandi Palaest. p. 577. Διαστρέλλουσι δὲ ταῦτα ἐκ τῆς πληθυντικῆς Kir.

ΤΟΜ. Β'.

43

βίτιδος πόλεως, οὕτως ἐτέθη καὶ τὸ τεῖχος ὡς κυριωνυμία (καὶ παρ' Ἑλλήσι δὲ τὸ τεῖχος ἐπὶ πόλεων ἐκυριωνυμεῖτο, οἶον, Ἑραῖον τεῖχος, Ἀθῶνου τεῖχος, καὶ Τεῖχος ἀπλῶς, κτλ. Στέφ. Βυζ.). Τεῖχος ἔγραψαν τὴν αὐτὴν Kir οἱ Ο καὶ ἐν Ἠσαΐα 15, 14· ἡ δ' αὐτὴ Kir (ἢ Κεῖρ) Μωάβ, μετεπλάσθη μετέπειτα καὶ εἰς τὸ Καράκ-μωάβ (Karak, ἢ Karak-Moab) (α). Ἐν δὲ τῷ Ἀμώς (α, 5) οἱ Ο ἀνέγνωσαν οὐχὶ Kir, ἀλλὰ πιθανώτατα, Kari (ἐπίκλητος, κεκλημένος, κλεινός)· ἄλλο τι ὡσαύτως ἀνέγνωσαν καὶ ἐν Ἀμώς θ, 7· ἴσως τι παράγωγον ἐκ τοῦ Kur (τὸ ὀρύσσειν, βοθρεῖν), ὅθεν καὶ βόθρον ἠρμήνευσαν (ε). Ἀλλὰ πολλοὶ γινόμεθα καθέκαστον ἐν τούτοις ἀπαντῶντες πρὸς τὸν Ὅδιον, ὅστις καὶ τὰς ἀναγνώσεις τοῦ σημερινοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου συνέχευε πρὸς ὅσα πάντα διαφορὰ ἀνέγνωσαν οἱ Ο καὶ σημασίας δὲ πολλὰς, καὶ ἄλλα συνετάραξε παντοίως, ὧν ἡ θεωρία μακροτέρας καὶ ἰδίας χρήζει πραγματείας.

§. λγ. Ε) Ἰδωμεν δὲ ἤδη καὶ τῶν ἄλλοτε ἄλλως ἠρμηνευμένων λέξεων τὰ προταχθέντα παραδείγματα (§. 15)· α) τὸ Θεραφεῖν ἠρμήνευσαν καὶ εἰδῶλα («τύπος Θεῶν» εἶπεν ὁ Ἰωσήπος) καὶ γλυπτὰ (καθὸ συνώνυμον), καὶ κενοτάφια (τουτέστιν εἰδῶλα νεκρῶν, ἐπὶ τῶν κενοταφίων ἐστηκότα, καθὼς ὠνόμαζον τοιαῦτα θεραφεῖν οἱ ἐλληνίζοντες Ἰουδαῖοι (γ)). Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν τὸ θεραφεῖν ἠρμήνευσαν δῆλους (ἰσ. γ. 4) καὶ πάλιν

(α) Στέφ. Βυζ. λεξ. καὶ Θεοδώρ. εἰς Ἠσ. 15, 1, καὶ 12, 14 (ἔπειτα Χαραγμαῶς φαίνεται λέγων τὴν τῆς Ἀρ. πλησιέχωρον Μωάβ, ἢ Kir). πρὸς, Schulz Schol. in Jes. et Jerem. I. c.

(ε) Βλ. Schleusn. Thes. v. Ἐπίκλητος καὶ Βόθρος. πρὸς, καὶ Hieron. Comm. in Amos, 9, 7. καὶ Schulz. Schol. in Amos ib. ὅστις καὶ τὸ ἔορ, ἀναγινώσκει οὐχὶ Kir, ἀλλὰ Kur (ὁ Κύρος, Ἀρμενίας ποταμός).

(γ) Βλ. Bochart. Hieroz. P. I. 2. c. 51. — Schleusn. Thes. V. T. λ. Κενοτάφια. Ὁ δὲ Σουΐδας· «Κενοτάφια τινὰ ἦσαν ἐλισσόμενα, ὡς τύπος νεκροῦ· ἦτοι τὰ μὴ ἔχοντα ἐνδοθεὶ νεκρὸν». (οὕτω καὶ Κύριλλος καὶ Φώτιος, λεξικ.). Καὶ πρῶτα λοιπὸν οἱ Ο, ἐν Α. Β. 28. (18. 13) ἀπέδωκαν τὸ θεραφεῖν κενοτάφιον, ὡς κἄν ὡς ἐν τῷ κειμένῳ ὅθεν ἐπὶ τῆς κλίνης ἀρρώστου Δαβὶδ. Βλ. Schulz. Schol. I. c.

ἀποφθεγγόμενους (Ζαχαρ. 1, 2. ἑλλειπτ. ἀνδριάντας)· ὥδε γὰρ ὁ λόγος περὶ τῆς ἐκ τῶν ἀποφθεγγόμενων (χρησιμοδοτούντων) εἰδῶλων πιστευομένης δηλώσεως τῶν μελλόντων (α). Ὅθεν καὶ ὁ Θεοδοσίων ἀντὶ τῶν ἀποφθεγγόμενων, ἔγραψεν (ἀνδριάντος) «ἐπιλυομένου» (δηλονότι λύοντος τὰ τῶν χρηστηριαζομένων ἐρωτήματα). Καὶ ὁ Σύμμαχος «ἐπιλύσεως» (ἰσ. γ. 4. βλ. καὶ Θεοδώρητ. αὐτόθι). Εἰ δὲ καὶ οἱ περὶ τὸν Ὅδιον εὐρίσκουσιν ἀποδείξιν διαφορῶν ἐρμηνευτῶν τὴν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φωνῆς κατὰ διαφορὰς συνωνύμους λέξεις ἐρμηνεύειν, ἀλλ' οὕτως ἐξελέγξουσιν λοιπὸν καὶ πολλοὺς τοὺς πατέρας μιᾶς τινος ἐνὸς συγγραφῆς (οἶον, τῆς τοῦ Πισσανίου, κτλ.) συγγραφῆς, ἐν ᾗ κατὰ τύπους ἀναγινώσκωμεν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ποικίλως ὠνομασμένον· οἶον, οὐ μόνον εἰδῶλον, ἀλλὰ καὶ ἀγαλμα, τύπον, ζόανον (γλυπτὸν), εἰκόνα (καὶ πλαστὴν καὶ μιμηλὴν), ὁμοίωμα, μόρφωμα, ἀνδρείκελον, ἀνδριάντα, βρέτας, θεσπιφδοῦν, καὶ εἴτι ἄλλο τοιοῦτο, πρὸς τὴν ἐννοίαν ἐμφαντικῶς μεταβαλλόμενον. Αὐτὸς ὁ Ἀκύλας ἔγραψε καὶ θεραφεῖν (ἰεζ. κα, 2), καὶ μορφώματα (Γεν. λα, 19). Ὡσαύτως καὶ Σύμμαχος, θεραφεῖν εἰπὼν (Γεν. λα, 19), εἶπεν ἀλλαχοῦ καὶ εἰδῶλα (ἰεζ. κα, 24). Ἀλλὰ μὴ παρὰ ταῦτα φῶμεν ὅτι πολλοὶ τινες εἰργάσαντο καὶ τούτων τὰς ἐρμηνείας; — β) τὸ Ἐφῶδ, ἢ Ἐφροῦδ ἐξελλήνισαν ἐφωμέδα (ὡς καὶ Ἰωσήπος), καὶ προσέτι στολήν, καὶ ἱερατεῖαν (περιφραστικῶς, ὡς ἐξαίρετον τοῦ ἱερατεύοντος στολισμὸν· ὅθεν καὶ Ἰωσήπος ἀντὶ τοῦ ἐφροῦδ εἶπεν ἀρχιερατικὴν στολήν· Ἀρχ. 5, 6. 3)· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἱερατεῦω (ἐνεργ.) εὐρηται ἀντὶ ἱερατικῆς στολῆς κοσμῶ· «ὡς νυμφίον ἱερατευόμενον στεφάνῳ» (Ἀκύλας. τουτ. κεκοσμημένον ἱερατικῶ στεφάνῳ, τῇ μέτρᾳ), τὸ παρὰ τοῖς Ο, «ὡς νυμφίον περιέθηκε μοι μέτραν» (Ἠσ. εζ, 10). Στολήν (ἐξελ-

(α) Ἀποφθεγγόμενους μάταια· (ἰεζ. ιγ. 9. πρὸς. Μιχ. 1, 12), τουτ. ψευδεῖς χρησμούς. «Ἀπόφθεγμα» — μάντευμα (Ἠσυχ.). «Ἀποφθεγγόμενους, μαντευομένους» (Σουΐδ. πρὸς. Hieron. Comm. in Osee, 3. et Zach. 10). Καὶ αὐτὸ τὸ θεραφεῖν εἰπὼν τινες παρὰ τὸ Συριακ. καὶ Χαλδ. θεραφ (δηγῶντες)· ἀλλ' οὐδ' αὖ λαμβάνειν, Schulz. in Osee. — Bochart. Hieroz. P. I. Libr. II. p. 623.

λον) εἶπον οἱ Ο, καὶ ὅπερ ὁ Δαβὶδ ἐφόρει λίνεον ἐφοῦδ' (B. Βασ. 14. ὅπου τὸ ἐβρ. ἔχει Ephod). Οὕτω καὶ Ἀκύλας ἐφοῦδ' εἰπὼν, ἡρμήνευσεν ἀλλαχοῦ καὶ ἐπένδυμα (βλ. Θεοδώρητ. Ἀπόρ. Κριτ. ἐρωτ. ιζ), ἢ ἐνδυμα (Hieron. epist. 130)· καὶ Θεοδοτίων ἐπερ-
δύτην εἶπε τὸ τοῦ Σαμουὴλ παρὰ τοῖς Ο, ἐφοῦδ' βὰδ (A. Βασ. β. 18) (α). Εἰς μάτην λοιπὸν ὁ φερώνυμος ἱερώνυμος ἡγανά-
κτησε, διὰ τί οἱ Ο, καὶ τὴν ἐβραϊκὴν ἐτίθουν φωνήν, καὶ ταύτην
πάλιν ἐξελλήνιζον.—γ) Τὸ Κινύρα, ἢ Κινύρα (αὐτὸ, καθὼς θέλουσι,
τὸ ἐβραϊκὸν Cinnor, ἢ Kinnor) ὑπάρχει συνώνυμον ἀκριβῶς τοῦ
ἐλληνικοῦ κιθάρα (β). Τὸ δὲ ψαλτήριον φαίνεται μὲν ὅπως οὖν τῆς
κιθάρας διάφορον (διὸ καὶ διακρίνονται πολλάκις· ὡς Γεν. δ, 21·
Ψαλμ. λβ, ζ, ρμγ· Ἰωσήφ. Ἀρχ. α, β, 2), ἐκλαμβάνονται δὲ
ὅμως καὶ συνώνυμα, ὡς ἀμφότερα δεκάχορδα τὰ ὄργανα, μεθ' ὧν
καὶ ἡ δωδεκάχορδος Νάβλα (καὶ νάβλας, δ, Σιδωνίων ἢ Φοινίκων
εὔρημα, αὐτὸ τὸ ἐβραϊκ. Nebel) (γ). Ὅθεν καὶ Θεοδοτίων καὶ
Ἀκύλας τὸ ἐβρ. Kinnor, ψαλτήριον ἡρμήνευσαν (α. Βασ. ις·
16, 23. ὅπου οἱ Ο, κινύρα), ὡσαύτως καὶ ὁ Σύμμαχος (ψαλμ.
μβ. 4· Ἦσ. ις, 11. ὅπου πάλιν οἱ Ο, κιθάρα· καὶ τὸ Nebel δὲ
ὁ Σύμμαχος (ὡς καὶ οἱ Ο) κιθάραν ἐξήγησε (ψαλμ. ο, 23). Ἐπειδὴ
δὲ τὸ ψαλτήριον ἔχει συνυπακουόμενον τὸ ὄργανον, εἶπον τὴν
κιθάραν καὶ πληρέστερον, « σκεῦος ψαλμοῦ » (ψαλμ. ο, 22), τὸν
τέστιν « ὄργανον ψαλμοῦ » (Ἀμώς, ε, 3)· « ψαλμὸς δὲ κυρίως
τῆς κιθάρας ἦχος » (δ). Ὡστε καὶ ἐνταῦθα ἡ χρῆσις τῶν συνωνύμων
οὔτε τὴν Ἀκύλα καὶ τὴν τῶν λοιπῶν, οὔτε τῶν Ο τὴν ἐρμηνείαν

(α) Βλ. Bernard. not. εἰς Ἰωσήφ. Ἀρχ. γ, ζ, 5:—Schleusn. Thes. λ. ποδὴ-
ρης, στολῆ, ἐπένδυμα, ὑποδύτης, ἐφοῦδ'.

(β) Ἦσυχ.: Ὁριγ. Λεξ. σελ. 217: Φώτ. Λεξ. ἐν δὲ A. Μακκαβ. (δ. 54) « κιν-
θάραις καὶ κινύραις » ἐκ παραλλήλου.

(γ) Ἰωσήφ. Ἀρχ. ζ, ιβ, 3. πρὸς Θεοδώρ. Ἀπορ. εἰς γ. Βασ. ἐρωτ. λδ. — M.
Ἀθανάσιος, παρὰ Νικήτην, Σειρ. εἰς τοῦ ψαλμ.: — M. Βασίλ. ἐμὴλ. εἰς ψαλμ. α, καὶ
λδ: Ἦσυχ. κτλ. Περὶ ψαλτηρίου καὶ νάβλας βλ. καὶ Ἀθην. δ, 175: Spanhem. ad
Callim. p. 536, 541. — Bochart. Chanaan, II, 7: — Schulz. Sch. in Genes.
IV, 21. — (δ) Σχολ. Ἀριστοφ. Ὀρν. 218: πρὸς Spanhem. l. c. p. 86.

ἀποδείκνυσιν ἔργον διαφόρων καὶ ἄλλων ἄλλοτε μεταφραστῶν.—
δ) Τὸ Zebaoth ἡρμήνευσαν καὶ κατὰ λέξιν « τῶν δυνάμεων ». Ὅπου δὲ ἡ λέξις ἐν τῷ κειμένῳ συνάπτεται μετὰ τοῦ θεοῦ ὀνό-
ματος (Jehovach) ἡρμήνευσαν αὐτὴν οἱ Ο, ὁ παντοκράτωρ,
ὡς ἄριστα παρετηρήθη (α). Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἀφῆκαν αὐτὸ τὸ
ἐβραϊκὸν Σαβαὼθ, ὡς ἐμφαντικώτατον καὶ σεβαστὸν, καθὼς καὶ
τά, Ἀδωναί, Ἐλωί, κτλ. (β). Τοῦτ' αὐτὸ καὶ Ἀκύλας ἐποίησε,
καὶ οἱ λοιποί. Τῶν δὲ τινες νεωτέρων καὶ παντοδύναμον ἡρμή-
νευσαν τὸ Σαβαὼθ (ὡς τὸ παντοκράτωρ) (γ).—Οὕτω διετήρησαν
καὶ τὸ παρὰ πᾶσι τοῖς Ἀσιανοῖς σύνηθες Ἀμήν· καὶ τοῦτο πάλιν
πρὸς τὸ σαφέστερον ἐξελλήνισαν οὐ μόνον διὰ τοῦ γένειο (ἐπὶ
εὐχῆς), ὡς Ὀδῖος ἐσημείωσεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ ἀληθοῦς (ἐπὶ
βεβαιώσεως· ἱερ. λε, 6. καθ' ἑβρ. κη, 6), καὶ διὰ τοῦ ὄντως
(ἀριθμ. κβ, 37)· ὁ δὲ Ἀκύλας ἐν ἀριθμ. ε, 22, πεπιστευμένως,
ἢ πεπιστωμένως (πρὸς καὶ Σύμμαχον, ψαλμ. μ. 14 κτλ.). Ἀλλὰ
καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ εὐαγγελιστὰι χρώμενοι συνήθως τῷ Ἀμήν,
ἔπον ἀντ' αὐτοῦ καὶ « ἀληθοῦς » (Ματθ. ις, 28. πρὸς Λουκ. θ,
27), καὶ « ἐπ' ἀληθείας » (Λουκ. δ, 24, 25). — Καὶ τὸ Σατὰν
δὲ, τέλος, ἢ Σατανᾶς, καὶ πάλιν τὰ Διάβολος, ὁ Πειράζων, ὁ Ἀν-
τικείμενος (ἀντὶ τοῦ Satan) ἀδιαφόρως οἱ εὐαγγελιστὰι καὶ ὁ θεὸς
Παῦλος μετεχειρίσθησαν (Ματθ. δ, 1, 3, 8: 15, 23. — Λουκ. δ, 2,
8, 1, 18: κβ, 3: — Ἀποκαλ. β, 9, ιβ, 9. — Α. Κορ. ε. β: Ἐφεσ. γ, 14·
β. Θεσσαλ. β, 9). Οὕτω καὶ Ἀκύλας (Γεν. κς, 24: ἀριθμ. κβ, 22),
καὶ Θεοδοτίων (ἰωβ, α, 6, ὅπου οἱ Ο, διάβολος) (δ). — ε) Τὸ δὲ

(α) Schleusn. Thes. ν. Σαβαὼθ. Ὅθεν ὁ Ἦσυχ. « Σαβαὼθ, στρατιῶν » καὶ,
« Σαβαὼθ, παντοκράτωρ » πρὸς Le Moyen Var. Sacr. vol. 2. p. 124.

(β) M. Βασ. κ. Εὐνομ. λόγ. β. βλ. ἐφεξ. κεφ. ια, §. ζ.

(γ) Schulz in Isai. VI. 3. omnipotentem, ὡς πάντα δυνάμεων, καὶ
κρατούντα, ἢ κύριον πασῶν τῶν δυνάμεων, τῶν στρατιῶν τοῦ οὐρανοῦ.
πρὸς τοῦ αὐτοῦ Schol. εἰς α. Βασίλ. α, 3. ὅπου κάλλιστα ἐκφράζει καὶ τὸ τῶν
Ο, παντοκράτωρ. βλ. καὶ Gesen. Lex. Hebr. p. 852.

(δ) Οἱ δὲ τινες τῶν σοφωτάτων ἐν τοῖς νεωτέροις ἐβραϊσταῖς καὶ κριτικοῖς
(Schulteis, Herder, Eichhorn) τὸ ἐν τῷ τεύχει τοῦ ἰωβ Σατὰν, ἢ διάβολος, ἐξήγη-

Sabek σημαίνει κυρίως περιπλοκήν, ἢ περιπεπλεγμένης ὕλης δασύτητα, δασεία· ὕλη· συστροφήν· ὅθεν καθόλου, καὶ δάσος (Ἡσ. θ. 18), καὶ (τὸ συνώνυμον) δρυμὸς (ψαλμ. ογ, 5)· εἰδικῶς δὲ σημαίνει καὶ δασὺ καὶ λοχμῶδες εἶδος φυτοῦ· τὸ παρ' Ἑβραίοις (ἴσως δὲ καὶ παρὰ τοῖς τότε ἑλληνισταῖς) ὀνομαζόμενον ἰδίως Σαβέκ (Γεν. κβ, 13). Καὶ μαρτυρεῖ τρανῶς ὁ Ἱερώνυμος, προστιθεὶς ὅτι ἐπὶ τῆς εἰδικῆς ταύτης σημασίας ἐγράφετο τὸ πρῶτον τῆς λέξεως στοιχεῖον (ὡς γράφεται καὶ νῦν) διὰ τοῦ ἑβραϊκοῦ Samech (σίγμα ἀπλοῦν), ἐπὶ δὲ τῆς καθόλου τοῦ δασέος σημασίας, πολλὰκις διὰ τοῦ συριστικοῦ Schin (α). Ὁ δὲ ταργουμιστὴς Ἰωνάθαν ἐν ὑλήματι ἡρμήνευσεν τὸ εἰδικὸν Σαβέκ. Ὁ γέλος δὲ, « ἐν φυτῶ » ἐν κλάδοις ὁ Σύρος· « ἐν κλάδοις φυτῶν » ὁ Ἀραβ. ὁ δ' Ἀκύλας, « ἐν συχνῶ », ἢ (ὡς φησιν Ἱερώνυμος) « συχνηδῶνι » (ἔοικε δὲ τοῦ Ἀκύλα εἶναι καὶ τὸ συχνῶν, ἢ συχνῶν, οἷον δασῶν, ὡς τὰ θαμνῶν, δρυμῶν, κτλ.) (β). Ὁ δὲ Σύμμαχος, « ἐν δικτύῳ ». Ὁ δὲ Θεοδοσίων, αὐτὸ τὸ « σαβέκ »

ἰδίως ἄγγελον ἀγαθόν, ὡς δὲ ἔθεν συγγενὲς τὸ Hasatan, ὁ περιουδότης. Οὕτως οἱ ἄνθρωποι βλάστα μεταμορφοῦσι καὶ τὸν ἄγγελον τοῦ κακοῦ εἰς ἄγγελον φωτός! Ἀλλ' ἀντίκειναι πρὸς ταύτην τὴν ἀποπωτάτην ἐρμηνείαν ὁ Gesenius, Lex. Hebr. p. 961. Κεῖθεν δ' οὖν καὶ τοῦτο διίγμω τῆς ἐν ταῖς θείαις δόλοις αὐτογνωμοσύνης τῶν νεωτέρων.

(α) S. Hier. Quaest. in Genes. Οὕτω καὶ νῦν τὸ ἐν β. Βασιλ. ιη, 9, δάσος, παρ' Ἑβραίοις γράφεται schabek (διὰ τοῦ schin, ὅπερ ἀτίθουσιν ἀριστερόθεν, ἐπὶ ἀποσῆ ταυτοφώνου τοῦ ἀπλοῦ samech· ἀλλ' οἱ Ο, ἡγνόντες τὰς Μασοριταίους στίγμάς!). Εὐρίσκεται δὲ ὁμοίως ἡ λέξις καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ διὰ τοῦ ἀπλοῦ samech (ὡς, Ψαλμ. ογ, 5, κτλ.). Ἀλλὰ καὶ ἡ γραφὴ τεθῆ ἢ αὐτῇ, οὐδὲν ξένον, εἴπερ τὸ καθόλου προσηγορικὸν συνωνυμεῖ κατὰ μετάληψιν καὶ πρὸς τὴν εἰδικὴν τοῦ φυτοῦ κυριωνυμίαν (οἷα καὶ τὰ ἑλληνικά, Ἀκανθα, Ῥάχος, Πόα, καὶ ἄλλα, καὶ ἡ συνήθως Περιπλοκή· βλ. καὶ Schleusn. Th. λ. Πόα κτλ.). Τὴν αὐτὴν φωνήν, ὡς ἐκ τῆς καθόλου σημασίας οἱ Ο ἡρμήνευσαν καὶ οἱ κτλ. οὖν (γ. Βασιλ. ζ, 17) ἐπὶ καλυμμάτων δικτυωτῶν (ὡς καὶ τούτων περιπλοκῶν, καὶ ὁμοίων πλέγματος, κατὰ τὰς δικτυωτάς θυνρίδας· (Ιεζ. μα, 16. πρβλ. δ. Βασιλ. α, 2. δικτυοειδὴς πεπλεγμένης, ὡς τὰ τουρκ. καράσι, ἢ τὸ Γαλλ. Grilles, ἐκ τοῦ λατιν. craticula, crates, τὸ ἑλκν. κρατευτής). βλ. Schleusn. Thes. λ. Δίκτυον, Σαβέκ, καὶ Le Moyen Var. Saer. vol. 2, p. 702.

(γ) Βλ. Bochart. Hieroz P. I. L. 11. c. 49. p. 542 καὶ Schleusn. Thes. λ. Συχνῶν. πρβ. καὶ J. Sibrand. not. eis Ἰωσήπου Ἀρχ. Α. ιγ. §. 4. Ἐν αὐτοῖς δὲ ὁ Ἰωσήπος παρέλπει καὶ τὸ σαβέκ καὶ τὰ λοιπὰ, συντόμως γράφας μόνον, « κρίθιν ἐκ τοῦ ἀφανοῦς παρήγαγε » (αὐτὸν).

(ὡς καὶ οἱ Ο)· καὶ ἡ Βουλγάτα Sabek· ἀλλαχοῦ δὲ ὁ Ἱερώνυμος ἀκάρθας (vepres)· ἄλλος, « ἐν φυτῶ δύταιφ » κτλ. Οὕτως ἐκείνοι ἐξελλήνιζον τὸ εἰδικὸν σαβέκ ὡς ἐκ τῆς γενικῆς τοῦ ὀνόματος σημασίας, τοῦ πυκνοῦ δηλαδὴ, καὶ πολυκλάδου, καὶ δασώδους [ὅποια πολλὰ τῶν περιπλοκῶν φυτῶν, εἴτ' ὀρθοφυτῶν, εἴτε θαμνωδῶν καὶ χαμηλῶν, ἢ ἀκανθωδῶν, οἷον σμίλαξ (ἡ τραχεῖα μάλισα), καὶ ῥάμνοι, καὶ βάτοι, καὶ ῥάχοι, καὶ παντοίων τοιούτων ἄλλων ἀλλαχοῦ καὶ ἐν τοῖς ὅρεσι τῆς Παλαιστίνης φερόμενων]· οἱ δὲ Ο, κατέλιπον αὐτὸ τὸ κύριον ὄνομα τοῦ φυτοῦ Σαβέκ, ὅπερ οἱ νεώτεροι ἄλλως ἄλλοι διορίζουσιν· οἷον, ὁ μὲν Ουόσσιος ὑπέλαβε τὴν ἰασμίνην, τὸ καὶ ἰασμινον (jasuminum, καὶ Gelseminum, καὶ χρυθ. γιασεμίνον, ἐκ τοῦ ἀραβικ. Jasmin), ὅπερ καὶ περιπλοκὸν ἐστὶ, καὶ ὀρθοφυὲς (ἐπὶ 18, πῆχεις ἀναβαίνον), καὶ πολὺ φυτόμενον ἐτι καὶ καθ' ἡμᾶς ἐν Αἰγύπτῳ μάλιστα καὶ Συρίᾳ, καὶ Sambach, ἢ Zabach (ὡς τὸ Σαβέκ) παρ' Αἰγυπτίοις καὶ Σύροις καὶ τοῖς Ἀραβῶν αὐτοῖς πολλάκις ὀνομαζόμενον. Ὁ δὲ Λεμουῖος ἀντιλέγων, ἀκανθώδες φυτὸν ἐθέλει τὸ σαβέκ, οἷον τὸ Ἰούκιον (τὸ αὐτὸ καὶ ἡ πυξάκαθα), ἢ ἡ ῥάμνος (α), κτλ. — Τελευταῖον· τὸ ἑβραϊκὸν Mitta

(α) J. Voss. de LXX. p. 38. καὶ 430. — Le Moyen l. c. p. 702—704. ἔχει δὲ καὶ Ἡρόδοτος « Σαβέκ, βάτοι »· ἄλλοι δ' ἄλλοις ἡρμήνευσαν· « Σαβέκ, χρυσολάχανον. παρὰ Ἰουδαίοις, δάσος » (Κύριλλ. καὶ Φαβορ. λεξ.). « Σαβέκ, ὄρεσις· ἀπὸ τῆς Σύρος διαλέκτου » (ἐκ τοῦ Συριακοῦ Schabek. ἀλλ' ἡ ἐτυμολογία αὕτη κρίνεται ἐσφαλμένη). Ὁ δ' Ἑρμηνεύς Εὐσεβίας, « Σαβέκ, τράγος ὀρθός » κτλ. (ἐρ' ὅ δικαίως ὁ Ἱερώνυμος ἐπεγίλατο Quaes. Hebr. ad Genes.) Ἀλλ' ἴσως τὸ τράγος ὑπερχε κῆλετ' ἐσφαλμένη γραφὴ ἀντὶ κριθός, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐφίξῃ Σχολ. (eis Γεν. κβ, 13)· « Τὸ Σαβέκ ἀριστὸν τινος ἐκδεσκάσιν, οἱ δὲ ὀρθιον, ὡς ἐλ- ναι αὐτὸ τὸ λεγόμενον, τράγος ὀρθός ἐπαναβεβηκώς φυ- τῶ, ἐνταῦθα γὰρ ὀρθός τῶν κεράτων κατεχόμενος » (β. γρ. « ὡς εἶναι αὐτὸ τὸ λεγόμενον ἐνταῦθα, κριθός ὀρθός, ἐπαναβεβηκώς φυτῶ, καὶ τῶν κεράτων κατεχόμενος »)· ὡς εἶναι φανερόν τύπον σταυροῦ. Διὰ τοῦτο δὲ οὐχ ἡρμηνεύεται, ὅτι ἡ ἑβραϊκὴ μία οὕτω λέξις, πολλὰ σημαίνει ἡρμηνευμένη πρὸς δὲ τοὺς πυνθανομένους δεῖ ἀπακρίνεσθαι καὶ λέγειν, ὅτι τὸ σαβέκ ἡρμηνεύεται « (βλ. Le Moyen. l. c. 700. καὶ τὴν τῶν Ο, ἑκδοσιν τοῦ Bos pag. 25). Ὁ δὲ Φράγκλος τὸ μὲν παρὰ τοῖς Ο, φουφῶ, γλάσσημα κίχρειον, ἔξωθεν εἰς τὸ κείμενον εἰσπετόν· καταμω-

πάντως ἐστὶ κλίση (ὡς, Γενέσ. μη, 2). Ἀλλ' ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς ῥάβδου (ὡς Γεν. μζ, 34) οἱ Ο, ἀνέγνωσαν οὐχὶ Mitta, ἀλλὰ Mattà (ῥάβδος). Καὶ ἐστὶν ἄρα τοῦτο τὸ κατὰ τοὺς Ο, « ἄκρον τῆς ῥάβδου » τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν φράσιν καὶ τὸ « ἄκρον τῆς ῥάβδου » (Κριτ. ε, 24), καὶ « τὸ ἄκρον τοῦ σκηπτρου » = ῥάβδου (α. Βασ. ιδ, 27, 43, ὅπου πάλιν ἔχει καὶ τὸ ἐβραϊκὸν Matta). Εἰ δὲ καὶ Ἀκύλας (ἐν Γεν. μζ.) ἔγραψε « τὴν κεφαλὴν τῆς κλίσης », καὶ Σύμμαχος « τὸ ἄκρον τῆς κλίσης », κακῶς μὲν ἀνέγνωσαν ἐκεῖ καὶ οὗτοι τὴν φωνὴν (συμφωνοῦσι δὲ τούτοις καὶ οἱ Ταλμουδικοί, καὶ τῶν νεωτέρων συγχοί). οὐ καλὴν δὲ τὴν ἀγνοίαν οὐδὲ τὴν τὸλμην ἔπαθε καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος Ἰερώνυμος, λέγων ὅτι « τοιμᾶ μὲν εἶπεν ὅτι οἱ Ο, τὴν αὐτὴν ἐβραϊκὴν φωνὴν ἀνέγνωσαν ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χωρίοις (Γεν. μη, καὶ μζ), ἀγνοῦν δὲ ὅμως διὰ τί ἐκεῖ μὲν ἡρμηνεύσαν κλίσην, ὧδε δὲ ῥάβδον » (Ζητήμ. εἰς Γένεσ. κ. 47—48). Ἡμῖν δὲ δῆπου συγχωρήσουσιν, εἴγε μετὰ παντὸς τοῦ ἱεροῦ τῶν λοιπῶν ἀγίων Πατέρων θιάσῳ καὶ μετ' αὐτῆς τῆς ἀρχαίας Βουλγάτας, συνεφεπομένους ἔχοντες καὶ τῶν νεωτέρων σοφῶν οὐχὶ τοὺς ἀσημοτάτους (α), προτιμῶν

καὶ καὶ τῆς ἀνωτέρω σημειώσεως. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὤφειλε μᾶλλον συνιδεῖν, ὅτι τὸ Σαβὶν φαίνεται καὶ κατ' εἶδος ἐπιθετικόν, ἔχον ἔξωθεν ὑπακουόμενον τὸ φυτὸν, διὰ τοῦτο καὶ Ἀκύλας εἶπεν ἐν συχνοῖ, ἔλλειπ. φυτῶν (καὶ ὁ Δρούσιος ἡρμηνεύσεν ἐν proplexo. subaud. arbusto, aut vepreto, etc. tout. ἐν περιπλέκτῳ, ὑπερευκειμένου τοῦ, θαμνῶνι, ἢ ἀκανθῶνι). Ὀφείλει δὲ προσέτι διορθοῦν μὴ τῶν Ο, τὸ Σαβὶν, ἀλλὰ τὸ παρακείμενον τρανὸν τοῦ ἐβραϊκοῦ σφάλμα Achar (Ἀχάρ, tout. ἐξόπισθεν, retro, ἢ à tergo) ἀντὶ τοῦ γνησίου Ehad (Ἐχάδ, tout. εἰς). Οἱ Ο, ἔχουσι, κριτὸς ΕΙΣ, (Οὕτω φαίνονται καὶ Ὁγκίλος καὶ Ἰωνάθαν οἱ Χαλδαῖοι ἀναγνόντες, Ehad), τὸ δὲ νῦν ἔσρ. « κριτὸς ἐξόπισθεν » (Achar, καὶ τοῦτο ἀντὶ Achor). τὸ δὲ σφάλμα προῆλθε διὰ τὴν κακογραφίαν τοῦ τελικοῦ Ρ, ἀντὶ τοῦ Δ (βλ. ὁπισθ. σελ. 649. πρὸς Drusij in Genes. 22, 13: καὶ Bochart. l. c). Οἱ δὲ Ῥαββίνοι καὶ Ῥαββινισταὶ μάτῃν ὑπερασπίζονται τὸ σφάλμα τοῦ ἐβραϊκοῦ. Μόνη καὶ ἀπλὴ τῆς φράσεως ἡ ἀνάγνωσις ἐξελέγχει τὸ παράπτωμα. « Ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶδεν καὶ ἰδοὺ κριτὸς ΕΙΣ » (ἀπαρallάκτως καὶ ἐν Δανιὴλ θ, 3). Τὸ δ' ἐβραϊκ. - « ἰδοὺ κριτὸς ΕΙΣΟΠΙΣΘΕΝ » (αὐτοῦ) « ἰδὲν εἰς ὀπίσω »!

(α) J. Voss. de LXX. p. 42 καὶ 431. πρὸς J. Morin. Exercit. l. 16. XVII. c. 9. §. 10.—J. Cappell. observ. in Genes. c. 47.—Schleusn. Thea-

μεν ἄλλον παλαιὸν διδάσκαλον Ἰσραηλίτην, « ἐβραῖον ἐξ ἐβραίων, πεπαιδευμένον κατὰ τὴν ἀκριβείαν τοῦ νόμου, πλείονας πάντων γλώσσας λαλοῦντα, ἀρπαγέντα καὶ ἕως τρίτου οὐρανοῦ, καὶ ἄβρητα ῥήματ' ἀκηκοῦτα », τὸ Χριστοῦ στόμα, τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, ὅστις ἀνέγνω μὲν ἐξάπαντος καὶ εἰς τὸ ἐβραϊκόν, ἔγραψε δὲ καὶ ἐλληνιστί, κατὰ τοὺς Ο, « ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ » (α).

§. λδ. Ἐρχόμεθα καὶ εἰς τὰ ζῶων καὶ φυτῶν καὶ τ' ἄλλα τῆς φυσικῆς ἱστορίας ὀνόματα (περὶ ὧν ἀπηντήσαμεν τινα καὶ παραπόδας §. ιβ.). Καὶ ἐν τούτοις μάλιστα δικαίως ἂν τις θαυμάσαι τὴν τὸλμην τῶν Ὀδιακῶν, αἵτινες ἐξελέγχουσι τοὺς Ο περὶ πραγμάτων, ἐν αἷς καὶ αὐτοὶ οἱ νεώτεροι κριτικοὶ πολλὰ καὶ μετὰ πρὸς τε τοὺς Ῥαββίνους καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀντιλέγουσιν, ὡς ἀγνοοῦντες πολλῶν τοιούτων ὀνομάτων ἐβραϊκῶν τὴν ὠριμένην καὶ ἀκριβῆ σημασίαν. Ὁμολογοῦσι δὲ πολλάκις, ὅτι καὶ τινα τούτων ἄλλως ἀνέγνωσαν οἱ Ο, ἢ ὡς ἔχει τὸ καθ' ἑκάστης ἐβραϊκόν. Οὕτω τὸ Chephir, σκύμνος ἡρμηνεύθη πολλαχοῦ· ἀλλ' ἐν ἰωβ (δ, 10), ἐξεφράσθη δράκων· ὁρθῶς σημαίνει γὰρ καὶ τοῦτο τὸ Chephir (βλ. ὁπισθ. σελ. 613). — Καὶ τὸ Theo ἔγραψαν οἱ Ο δρυς (Λευτερ. ιδ, 5): ἀλλ' ἐν Ἠσαΐα (να, 20), σεντλίον, ἄλλως ἀναγνόντες ἐν τῷ κατ' αὐτοὺς κειμένῳ (β). Καὶ ἀντὶ δὲ τοῦ

2. ῥάβδος. — Bos proleg. in LXX. c. III. etc. Ὁ δὲ Patric. Junius, θεμῶς Ῥαββινιστῆς, ἐπεχείρησε καὶ διορθῶσαι τὸ τῆς ῥάβδου εἰς τὸ κρᾶββάτου, πλὴν ἀλλ' ἐπαλάθετο τρέψαι καὶ τὸ THE εἰς τὸ TOR· καὶ ἔκλειτο ἡ κρᾶββάτος, ὡς ἐπισκευάσας καὶ τὸ ἄρθρον ὁ Bos (αὐτὸς). καὶ κεῖται νῦν ὁ κρᾶββάτος, ὠρθογραφούμενος, καὶ ἐτώσιον ἄχθος σελίδος!

(α) Ἐβρ. ια, 21: πρὸς Χρυσόστ. καὶ Θεοφύλ. αὐτόθ. καὶ Σειρ. εἰς Γενέσ. μζ. 31.
(β) Τὸ δρυς τὸ αὐτὸ καὶ ἔβρ. Theo, ἢ Tho, ὅπερ οἱ μὲν δορκάδος ἔμοιεν εἶπον. οἱ δ' αἰγὸς εἰδὸς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Ἀφρικῇ. Οἱ δὲ Ῥαββίνοι, βουὴν ἀγρίου ἢ βούβαλον, (βλ. Bochart. Hieroz. P. I. L. 3. c. 28. p. 974), ἐν δὲ τῷ Ἠσαΐα (να) οὐχὶ Theo, ἢ Tho ἀνέγνωσαν οἱ Ο, ἀλλὰ Thoreth (τὸ σεντλίον), ὅπερ Ἰερώνυμος Συριακὸν λέγει· ὁ δὲ Βεχάρτος (αὐτ.) διορθοῖ Thored, ἢ Thered, ἢ καὶ Therid. ὡς καλεῖται τὸ σεντλίον ἐν τῷ Ταλμουδίῳ. ἢ (κατ' ἄλλους) ἀνέγνωσαν Thea (εἰδος καὶ τοῦτο φυτοῦ, ἰσ. σίλφιον, λατ. lauer). ὡς οὖν ἔγραψαν οἱ Ο, - σεντλίον ἢ κρᾶββον (Ἠσ. να, 20), οὕτως ἡρμηνεύσαν καὶ ὁ Σέρος καὶ

Kar (κρίος), ὡς ἔχει τὸ σημερινὸν ἐβραϊκὸν (ἐν Ἠσ. λδ, 6: Ἀμὼς ε, 4: ψαλμ. ξδ, 13. κτλ.), ἄλλο τι πάλιν ἀναγνόντες, ἡρμήνευσαν ἐκεῖ μὲν τράγον, ἐν δ' Ἀμὼς, ξίφον· ἐν δὲ τῷ ψαλμῷ ἄρνα, ἐν Ἰεζεκιήλ δὲ (λθ, 18) μόσχον· ἢ μήποτε κάκεινα ἐστήμινεν ἡ λέξις ἡ Kar; Οὕτω καὶ τὸ Meri σημαίνει καθόλου θρέμμα (λιπαρὸν, σιτευτὸν), καὶ πᾶν βοτάν, ἢ βόσκημα, καθὼς καὶ τὸ πρόβατον παρ' Ἑλλήσιν (α). Καὶ αὐτὰ δὲ τὸ Kār ἔλεγον οἱ Ἰῶνες· «Κάρ, πρόβατον· Κάρα, Ἰῶνες, τὰ πρόβατα. Κάρνος βόσκημα, πρόβατον· Κάρων βόσκημα» (Ἠσύχ.) (β). Ἐπειτα καὶ ἄλλως, μόσχος, ἢ μοσχίον λέγεται καὶ ὁ ἄρνός, καὶ τοῦτο πάλιν συγγενέστατον τοῦ ἀρνείδος (κρίος). — Καὶ τὸ Thannin δὲ καὶ δράκοντα, καὶ κήτος σημαίνει (καὶ κροκόδειλον, καὶ πᾶν θηρίον ἐνὺδρον παμμέγεθες)· διὰ τί δὲ τοῦτο καὶ Σειρήνα ἡρμήνευσαν, διδάσκουσιν οἱ ἐξηγηταί (γ). Σειρήνα καὶ Ἀκύλας καὶ οἱ λοιποὶ

ὁ Ἀραφ. ταύτην εἶναι τὴν γησιᾶν γραφὴν βεβαιῶσι καὶ νεώτεροι σοφοί (ἐν Anonym. Miscell. Duisb. T. I. p. 519. καὶ Anonym. in Nov. Act. Eridit. 1732. p. 476). Ἡ δ' ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκῷ ἀνάγνωσις, ἀρχαία φαίνεται παραφθερά· διότι καὶ Ἀκύλας καὶ οἱ λοιποὶ ἀντὶ τοῦ σευτλίου ἡμίφθοον ἔγραψαν, ὡς ἔρουξ ἡμίφθου στρεμενός. βλ. Εὐδοκίον, καὶ Περικλῆν, καὶ Hieronym. Com. εἰς Ἠσαϊ. αὐτόθι. πρὸς Schlusn. Thes. v. Σευτλίου Ὀρουξ, καὶ Schulz. Schol. in Iesai l. c.

(α) Ὅθεν οἱ O, τὸ Meri ἡρμήνευσαν καὶ ἄρνα (B. Βασ. ε. 13 κτλ.) καὶ μόσχον (Ἰεζκ. λθ. 18), καὶ ταύραν (Ἠσ. ια, 6· οὕτω καὶ ὁ Σύρος, καὶ ὁ Ἀραφ.) βλ. Schulz. Schol. vol. 2. p. 413. τοῦ Meri συνώνυμον καὶ τὸ Bari (βλ. πτόν, σιτευτὸν), τοῦτου συγγενὴς ἴσως καὶ τὸ παρ' Ἠσυχίου «Βάρα. Λάκωνες τὰ πρόβατα» (ἐκ τοῦ Βάρων, τὸ)· ἕτερον δὲ τὸ Βαρήν (αὐτ.) ἀντὶ ἁρὴν, (μετὰ τοῦ διγαμματος) ἄρνός. κτλ.

(β) βλ. καὶ Gesenij Lexic. man. Hebr. etc. p. 500. καὶ Bochart. P. I. 429.

(γ) βλ. M. Βασίλ. ἐρμ. εἰς Ἠσ. ιγ. — Θεοδώρητ. αὐτ. — Χρυσόστ. εἰς Ἰωβ. λ. 29. Ὀλυμπιόδ. εἰς Ἠσ. ν. 39. (ἐν τῇ Σειρᾷ ἐκδ. Gbistler. pag. 895). Ἠσύχ. λ. Ὀνοκένταυρος καὶ Σειρήν· Bochart. Hierozoi. P. II. L. VI. cap. 8. p. 830. ὅστις ἀποδείκνυσι τ' ὄνομα κοινὸν ἐπὶ παντὸς γούδου καὶ θρηνητικῷ ζώῳ (ἀπὸ θέματος δηλοῦντος τὸ θρηνητὸν). Ἄλλ' ἀκουστέος μᾶλλον ὁ Gesenius (Lexic. manual. Hebr. et Chald. p. 1062), ὅστις πρὸς τὸ θέμα τοῦ Thannin παραβάλλει τὸ ἐλληνικὸν τείνω, τανύω, τιταίνω (ἐκ τοῦ τάνω, τανύω, ὅθεν τάνοις, ταινία, καὶ τένω, κτλ.), λτ. dendo, Σανσκριτ. Tanu, Γοτθικ. Thanjan, Γερμαν. Dehnen.

πολλαχοῦ τὴν λέξιν ἡρμήνευσαν (α). Τὸ δ' αὐτὸ καὶ Στρουθόν (ἦτοι στρουθοκάμηλον), ἣν καὶ θυγατέρα Σειρήνων πάλιν ὠνόμασεν ὁ Σύρος (β). Ἀντὶ δὲ τοῦ, ἔχινος (Ἠσ. ιγ. 22), καὶ τοῦ, ὄρνεια (Ἠσ. λε, 7) οἱ O, οὐκ ἀνέγνωσαν Thannin, ἀλλὰ λέξεις ἄλλας, ἀναλόγους ὡς ἀπέδωκαν ἐλληνικῶν· ὁμοίως καὶ ἀντὶ τοῦ κακώσεως (γ), καὶ ἀντὶ τοῦ συκῆς (δ). — Τὸ δὲ Sachal (λέων ἄγριος, ἢ μέλας, ἢ λέαινα κατὰ τὸν Ἰερώνυμον), ὅτι καὶ πάνθηρα, καὶ ἄρνη ἐν γένει (ὅθεν εἰδικῶς καὶ τὴν ἀσπίδα) παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐστήμινεν, διδάσκουσιν οἱ νεώτεροι (ε). Τελευταῖον (ἵνα τ' ἄλλα παραλίπωμεν), τὸ Notsah (πτερόν, ἢ πτίλον, Λευίτ. α. παρὰ τὸ natsa τὸ πέτασθαι), οὔτε ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ (ιζ, 3) ἀνέγνωσαν οἱ O, (ὅπου ἔγραψαν ὄρνυ· πλὴν εἰρήτου καὶ ταύτην εἶχε τὸ Notsah τὴν σημασίαν, ὡς ἔχει καὶ παρὰ Σύροις) (ζ), οὔτε τὸ ἐν Ἰωβ (λθ 13) ἐβραϊκὸν Νέσσα ταυτὸν ἐστὶ καὶ τὸ Notsah, τὸ πτερόν

κτλ. Ὡς ἐκ τῆς ιδέας τοῦτον τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ μεγέθους προσέλαβε τὸ Thannin καὶ διαφόρων τῶν αὐτῶν ζώων τὴν σημασίαν (τὸ δὲ θύννος ἐκ τοῦ θύω, οὐ παρὰ τὸ Thannin, ὡς τινες ὑπέλαβον).

(α) Schlusn. Thes. V. T. λ. Σειρήν.

(β) Παρὰ Θεοδώρητ. εἰς Ἠσ. ν. 39. Στρουθοκάμηλους εἶπε καὶ Ἀκύλας ἐν Ἠσ. γ. 21. ὅπου οἱ O, Σειρήνες τὸ δ' ἔθρ. αὐτόθι Benot Jaanah = θυγατέρας γόου, ὁλομῆς (filias ululae), οἰνοὶ ὁλομῆδες, ἢ στρίγες (στρίγξ, καὶ λτ. strix, παρὰ τὸ στρίξω, τρίζω). Καὶ τὸ Σειρήν παρὰ τὸ Sir, ἢ (Schir) φοινικιστὶ, τὸ ἄδιν (Bochart.) πρὸς καὶ Hieron. Com. καὶ Schulz. Schol. ibid.

(γ) «Ἐν τόπῳ κακώσεως» (ψαλμ. μγ. 19). Ὁ Ἀκύλας «ἐν τῷ πῶ ἀκαήτῳ» — ἄλλος «ἐν τόπῳ Σειρήνων» παρὰ Χρυσόστ. ἐρμ. αὐτ. (πρὸς καὶ Θεοδώρητ. αὐτ.). βλ. Schlusn. Thes. λ. Κάκωσις.

(δ) «Παγὴ τῶν συκῶν» (Νεεμ. β. 13)· μόνη ἡ Κομπλουτ. ἔδοξεν ἔχει πηγὴ τὸν δράκοντος (πρὸς τὸ σημερινὸν ἐβραϊκὸν μεταβληθείσης τῆς ἀναγνώσεως ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν, ὅπου καὶ ἐν ἄλλοις ἐτόλμησαν). βλ. Schlusn. Thes. λ. Συκῆ.

(ε) Bochart. Hieroz. ὁπισθ. σελ. 613 πρὸς Schlusn. Thes. λ. λοιπός.

(ζ) «Ἀετὸς ὁ μεγαλοπτερυγός, πλήρης δυνάμεως, κτλ.» καὶ πολλὸς τοῖς δυνάμει (Ἰεζ. ιζ, 3, 7) δυνάμει ἡρμήνευσεν· αὐτόθι καὶ ὁ Ἀραφ. καὶ ὁ Σύρος· ὁ δὲ Χαλδαῖος, καὶ ὁ Ἰερώνυμος πτερόν, ὡς ὁ Ἀκύλας, πτίλον (Bochart. P. II. L. 2. cap. 1. p. 165)· ἀλλὰ τοῦτο φαίνεται πως παλλολογία (μεγαλοπτερυγός, πλήρης πτερῶν), τὸ δὲ πλήρης, ἢ πολὺς τοῖς δυνάμει (ὡς μεγαλύνουσι, κατὰ τὸ γαμψάμυξ).

(ὡς Ὀδισις ὑπέλαβεν), ἀλλ' ἔστιν εἶδος ἀδιορίστου πτηνοῦ (α). Ἀλλ' ἱκανοῦσι ταῦτα περὶ τῶν ζώων, ἐξ ὧν ἀποδείκνυνται καὶ τ' ἄλλα τῶν Ὀδιακῶν παραδειγμάτων ὡσαύτως ἀσύστατα. Ποῦ παρὰ τὸν Ὀδιον ἐν τούτοις σωφρονέστεροι ἐφάνησαν ἄλλοι τῶν ἐπισήμων κριτικῶν, οἵτινες καὶ τὸ ἀδιορίστον καὶ ἀθέβαιον πολλῶν τῶν ζωϊκῶν τούτων προσηγοριῶν ὡμολόγησαν (διὰ τὴν ἐν ταῖς τοιοῦτοις ἀγνοίαν τῆς ἀρχαίας ἐβραϊκῆς), καὶ τοὺς Ὁ διέκριναν πολλάκις ἀναγνόντας διαφόρως, ἢ ὡς ἔχει τὸ καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκόν (β).

§. λε. Τοιαῦτα καὶ τὰ παρ' Ὀδίῳ σημειωθέντα (§. ιγ) δένδρων καὶ φυτῶν ὀνόματα. Τὸ ἔβρ. Ellah, Τερέβινθος (καὶ πᾶν δένδρον ἰσχυρὸν, ἢ καὶ βαλανηφόρον) σημαίνει καὶ τὴν δρυὶν (ἔβρ. Ellon), καίτοι διαφέρουσιν τῆς τερέβινθου (θεόφρ. ις. φυτ. γ. 15) (γ). Ὁθεν τὸ παρὰ τοῖς Ὁ, «ὡς τερέβινθος» (Ἡσαϊ. α, 30) ὁ Σύμμαχος ἔγραψεν «ὡσεὶ δρυς» (αὐτόθι). καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ἀνταλλάσσονται τὰ ὀνόματα πρὸς ἄλληλα ἐν ταῖς ἀρχαίαις κώδῃξιν. Οὕτως ἐν Κριτ. γ. 11, τὸ Ἀλεξανδρινὸν (καὶ Ὁξον. Ἀλδ. Κομπλουτ.) ἔχουσι δρυὶν, τὸ δὲ Βατικανὸν, τερέβινθον. Ὅτι δὲ καὶ βάλαρος παρὰ

(α) Οἱ μὲν ἱερακαί, εἰ δὲ στρουθοκάμηλον. κτλ. (βλ. Schleusn. v. Nisaa). πολλὰ δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νεωτέροις ἢ περὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ χωρίου τούτου διαφωνία. βλ. Schulz. in Iob I. c. — Capell. Not. crit. ibid.

(β) βλ. Bochart. Hieroz. — Michaelis Quest. Arabic. — Schaw Itiner. p. 359. — πρὸς. καὶ Schulz. Schol. in V. Test. vol. 1. pag. 484—491. 669. Καὶ αὐτὸς ὁ τοῖς Ὁ, μῆτις πᾶμπαν εὐμενὲς Τρίπλερος «Quamquam (λίγην) facile concedo in reddendis nominibus animalium illorum veras quasdam differentias reperiri, cum tamen certa multorum significatio tam sit vaga et incerta, ut quid singula denotent, in iudicatum relinqui debeat» etc. Töpler, de Pentateuchi Interpret. etc. p. 28. Halis, 1380.

(γ) Τερέβινθος, εἶδος δένδρου, ἢ δρυς. Σουὶδ. βλ. Hieronym. de Loc. Hebr. v. Arbosch et Drys. καὶ Schleusner. Thes. V. T. λ. Τερέβινθος. Καὶ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ συγγράσσεται ἐνίοτε τὸ Ellah (τερέβινθος) πρὸς τὸ Ellon (ἢ δρυς) Schulz. Schol. in Ios. 19, 33. βλ. καὶ Gesenij Lex. Hebr. p. 60 καὶ 62. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ δρυς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἐπὶ παντὸς ἐλέγγοτο ξύλου (δένδρου). Εὐρίπ. Κόκλ. 615. — Σχ. Ἀριστοφ. Ὀρν. 465. — Σχ. εἰς Ἰλ. Α. 86, κτλ. πρὸς. Spanhem. Observ. ad Callim. ὕμν. εἰς Ἀπῶλον, στίχ. 83.

Ἑλλήσιν ἢ δρυς, καὶ δρυς πολλάκις καθόλου τὸ δένδρον, ἐπελάθετο ὁ Ὀδισις (ὅπισθ. σελ. 614). Καὶ ἄλλο δὲ διέφυγε τὴν εἰς ἐλεγχον τῶν Ὁ φιλότιμον αὐτοῦ πολυμαθειαν. ὅτι δηλαδὴ τὸ δρυς μετεχειρίσθησαν καὶ ἀντὶ τοῦ δρυς πολλῇ (δενδρῶν). Ἐν γὰρ Α. Παραλειπ. (κεφ. ι. ἄλλ. ια, 12) γράφεται παρὰ τοῖς Ὁ, «ἔθαψαν τὰ ὅσα ὑπὸ τὴν δρυὶν ἐν ἱαβίς» (ἄλλοι ἔχουσιν ὑπὸ τὴν τερέβινθον καὶ τὸ ἔβρ. Ellah). Ἀλλ' ἐν Α. Βασιλ. (λα, 13) τὸ αὐτὸ διήγημα ἐκφράζεται ἄλλως. «Θάπτουσι τὰ ὅσα ὑπὸ τὴν ἄρουραν ἐν ἱαβίς» ὅπου καὶ τὸ ἔβρ. ἔχει Aeshel. τοῦτο δὲ καὶ ἀλλαχοῦ (Α. Βασ. κβ, 6) ἄρουραν ἠρμήνευσαν οἱ Ὁ. (ὡσαύτως καὶ Γεν. κα, 33 «ἐφύτευεν ἄρουραν» ὅπου ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Σύμμ. «δένδρων φυτεῖαν») οὕτω καὶ ἱερώνυμος ἠρμήνευσε, nemus = νέμος, ἄλσος, δενδρόφυτος γῆ, ἢ θαμνῶν, οἷα καὶ ἡ φυτευθεῖσα ἄρουρα, ἢ καὶ σύμφυτος κατὰ μέρη πολλάκις (ὅθεν διαστέλλεται καὶ τὸ ἄρουσις ψιλλῇ, ἢ ἄδενδρος. Ἰλ. ι. 576). Ἀρουραν ἔγραψε καὶ Ἰωσήπος (Ἀρχ. γ, ιδ, 8 καὶ γ, 12) τὸ παρὰ τοῖς Ὁ (Α. Βασ. κβ, καὶ λα), ἐκλαβὼν οὐκ ἀπιθάνως ὡς κύριον ὄνομα τοῦ τόπου τοῦ δενδρόδους, ὅπου ἦν καὶ ἡ δρυς (α). — Καὶ τὸ Κέδρος (ἐβραϊκ. Erez ἀνταλλάσσεται πρὸς τὸ Ἀρκευθος (Rothem), ὡς εἶδος καὶ τοῦτο κέδρον (β), (ὅθεν ἀρκευθίδες, ἐπίσης καὶ κεδρίδες, τὰ κοινῶς κεδρόκοκκα). Ὁ δὲ Ράββι Κιμχίς (Kimchi) τέσσαρα κέδρων εἶδη παρ' Ἑβραίοις ἀριθμεῖ (γ). Σύμμαχος δὲ πάλιν τὸ Rothem ἠρμή-

(α) Καὶ οἱ νεώτεροι τὸ ἔβρ. Aeshel δένδρον ἰσχυρὸν καὶ μέγα ἠρμηνεύουσιν ἁπλῶς (ὡς τὸ δρυς, καὶ τὰ ἔβρ. Ellah, καὶ Ellon), καὶ ἀθροιστικῶς, δένδρωνα καὶ θαμνῶνα. βλ. Gesen. Lex. Hebr. p. 106. — Rosenmüll. εἰς Γεν. κα. — Schulz. Schol. in V. T. vol. 1. 185. 2, 346 — Crit. Sac. T. X. p. 226. Τὸ δ' ἐν Α. Βασιλ. κβ, 6, λα, 13. ἐξηγοῦσι καὶ εἰδικῶς, μυρῖκην, ἢ Tamariscum, διότι τοῦτο καὶ Ἀραβικῶς Atl, ἢ Atle, λέγεται. Ἀλλὰ πρὸς ταύτην τὴν σημασίαν οὐ πάντοι συμφωνεῖ τὸ ἐν Α. Παραλ. ι. 12 ἀντιστοιχοῦν Ellu τερέβινθος, ἢ δρυς. βλ. Schulz. Schol. in V. T. vol. 1. p. 185 καὶ 2, p. 346. — (β) Ἀρκευθος κυρίως ἡ συνήθ. ἢ μ. ε. ρ. ο. ε. δ. ρ. ο. ε. λατ. juniperus (ἢ τοῦ Αιν. Genista hispanica) καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ (ἀπὸ τῶν ἐκεῖ παραινισάντων Ἀράβων) ratama, βλ. Schulz. in 1. Reg. 19. καὶ Gesen. Lex. p. 96, 953. — (γ) βλ. Zorn. Diss. de Torrente Cedron, in Opusc. Sacr. tom. 2. pag. 105. πρὸς. Schleusn. v. Εὐλὸν ἄγριον.

νευσε *ξύλον ἄγριον* (ἰδὲ λ. 4. πολλὴ δὲ καὶ περὶ τοῦ χωρίου τούτου παρὰ τοῖς νεωτέροις ἐρμηνευταῖς ἢ διαφωνία). Ἀπλὸν δὲ καὶ ἄλλοθεν, ὅτι τῶν τοιούτων ἐβραϊκῶν ὀνομάτων τὰ μὲν εἶχον τὸ πάλαι πλατυτέραν σημασίαν (τοῦ γένους ἀντὶ τοῦ εἶδους, καὶ τ' ἀνάπλυν τιθεμένου) (α). Ἄλλα δὲ τινα καὶ διάφορον εἶχον γραφὴν ἐν τῷ τῶν Ο, κώδικι, ὡς προείπομεν. Ὁ δὲ κλεινὸς Ὀδισ πᾶντα παριδὼν, προσσηθίμηνεν ὡς διάφορον ἐρμηνείαν καὶ τὸ *ξύλον τοῦ λιβάρου*, τὸ αὐτὸ καὶ « κέδρος τοῦ λιβάρου, ὡς συνήθως ὀνομάζει κατ' ἐξοχὴν τὸ φυτὸν ἢ θεία Γραφή. — Ψέγει τὸ Schitta Σίττα (πληθ. Schittim) ὡς νῦν μὲν ἄσηπτον (ξύλον) (Ἐξόδ. κε), νῦν δὲ πύξον (ἐν Ἡσ. μα, 19) ἡρμηνευμένον· ἀλλὰ « *Ξύλα μηδὲν ὑπὸ σκῆψεως παθεῖν δυνάμενα* » εἶπε καὶ Ἰωσήπος (Ἀρχ. Γ. ε, 1—8) τὰ τῆς Γραφῆς « *ἄσηπτα ξύλα* » (Ἐξόδ. κε, κτλ.). Καὶ φαίνεται λοιπὸν τὸ ἄσηπτον παρὰ τοῖς Ο, ἐκφράζον καὶ τὴν ιδιότητα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δένδρου (τοῦ Shitta), οὕτως, ἴσως, καλουμένου καὶ συνήθως παρ' αὐτοῖς ἐξαιρέτως διὰ τὸ σκληρὸν καὶ ἀσάπες (τοιαῦτα καὶ τὰ, *Ἀμάραντος*, *Ἀειζωρ*, καὶ ὅσα τοιαῦτα καὶ προσσηγορικά καὶ κύρια φυτῶν ὀνόματα) τῶν δὲ πάλιν νεωτέρων οἱ μὲν εἶπον τὸ Σίττα ἐξαιρέτων εἶδος κέδρου, οἱ δὲ, *Akarbar*, τὴν καὶ ἄλλως *Ἀκακία* (acacia, ἢ καὶ spina arabica)· ὁ δὲ ἱερώνυμος ὅμοιον πρὸς τὸ spina alba (εἰς ἰωήλ γ), οἱ δὲ καὶ αὐτὸ κατέλιπον τὸ ἐβραϊκόν,

(α) Οἷον τὸ Semen, ἡ ἐλαία (ὡς ἡρμηνεύουσιν οἱ ἐβραῖοι ἐν Α. Βασιλ. ε. 31, ἔπειτα οἱ Ο, ἄκρυβον) παρὰ Χαλδαίους ἐσήμηνε καὶ πίτυν, καὶ κυπάρισσον, καὶ τ' ἄλλα τῶν τοιούτων λιπαρῶν καὶ χυιδῶν (Schleusn. v. Ἀκρίβιος, καὶ Κέδρος τοῦ Λιβάνου). Καὶ τὸ Birosch = κυπάριστος, « *quamquam hoc nomen fortasse alias quoque arbores e pinorum genere comprehendebat* ». Gesen. Lex. Hebr. p. 173. ὅθεν καὶ τὸ κατὰ τοῖς Ο, κυπάρισσος, (Ἡσ. λζ, 24), ὁ Ἀκύλας ἐλάττα· ὁ δὲ Σύμμαχος ἀρκύβους. Καὶ πάλιν τὸ Eruzim (πληθ. ἐν ἱεζ. κ', 25) οἱ Ο, κυπάρισσον, ὁ ἱερώνυμος (καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς ἐβραῖοι) κέδρον· οἱ δὲ Ταργουμισταί, μύρτιον (Βλ. Grot. ad Apocal. 18, 12: Salmas. Exere. Plin. pag. 667, καὶ τοὺς Κριτικούς εἰς Ἡσύχ. λ. θύον). Καὶ τὸ ἰδραῖν. jalon ἐπὶ διαφόρων φυτῶν ἁριθμῶν, καὶ ἐπὶ τῆς μυρσίνης· ὅθεν καὶ ὁ μυρσινῶν (Κριτ. α, 35). Βλ. Bonfrer. Sehol. l. c. — Schleusn. v. Μυρσινῶν.

Σίττιμ γράψαντες, καὶ Σίττα, ἢ Σήττα (ὡς ἔγραψεν Ἀκύλας καὶ ὁ Σύμμαχος εἰς Ἡσ. μα. 19. κατὰ τὸν ἱερώνυμον)· τοῦτο καὶ ὁ Διοσκορίδης εἶπε *Ζήτηρον* δένδρον, ὑπερὶ οἱ μὲν κέδρον, οἱ δὲ πίτυν, οἱ δὲ πύξον ὑπέλαβον (α). Ἐν δὲ τῷ Ἡσ. (μα, 19) οὔτε τὸ Σίττα φαίνονται ἀνεγνωκότες οἱ Ο, καὶ τὸ παρ' αὐτοῖς πύξος ἔχουσι καὶ οἱ λοιποὶ, καὶ ἱερώνυμος, καὶ τὸ σημερινὸν ἐβραϊκόν (διέστραπται δὲ ἡ τάξις τῶν ἐκεῖ ἀριθμουμένων δένδρων, μετὰ τινων καὶ ἄλλων ἐν τῷ ἔβρ. προσθηκῶν) (β). Ἀλλὰ τὸ περὶ τῶν τοιούτων μακρότερα λέγειν ἄλλης θεωρίας. Ἐνέτι μόνον προστιθέμεθα, τὸ Σωρήκ (Sorek), οὐτινος τὰς διττὰς σημασίας κάκιστα συνέχεεν ὁ κριτικός. Οἱ Ο, τὸ Sorek, ἐν μὲν τῇ Γενέσ. (μβ, 41) ἡρμηνεύσαν ἀπλῶς *ἑλικά* (κλήμα· καθὼ ἐλικτὸν. Ἡσύχ. καὶ Κυρίλ. Λεξικ.). Οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ τὸ ἔβρ. *σωρηκείμ* (πληθυντ.) ἀμπελόους ἀπλῶς ἐξέδωκαν (τουτ. ἀμπελίδας, κληματίδας, κλήματα, ἢ καὶ αὐτὰ τὰ στελέχη, τοὺς πυθμέντας τῆς ἀμπελίδος. Ἡσ. ιε. 8. μ, 10. ἰωήλ α, 7. πρβλ. ἰωάν. ιε, 1, 4. κτλ.). Ἐν δὲ τῷ Ἡσαία ε, 2 (ἔπου ὁ λόγος ἰδίως περὶ τῆς ἐκλεκτῆς τοῦ ἀμπελῶνος φυτείας) ἔγραψαν ἀμπελον Σωρήκ, ἀφέντες τὴν λέξιν (Sorek) ἀμετάφραστον (οὕτω καὶ Ἀκύλας, καὶ Θεοδοτίων, καὶ ἱερώνυμος), διὰ τὸ γενναῖον καὶ ἐκλεκτὸν εἶδος

(α) Βλ. Critic. Sacr. T. X. p. 625, sqq. Sit λέγουσι τοῦτο καὶ Ἀραβες, κατὰ τὸν Σαλμύσιον (not. ad Cebetem)· πρβ. Schleusn. Th. V. T. v. Ἀσπέν. — Rosenmüll. καὶ Schulz. in Esai 41, 19· καὶ in Exod. 25, 5. — Gesen. Lex. p. 996. Ἀκρόντων εἶπε καὶ ὁ Θεοδοτίων, ἐξ οὗ καὶ ἱερώνυμος Spinam (Comm. in Esai. 41, καὶ εἰς Joel 3), ἔπειτα οἱ Ο, *αχίνος* (εἰπερ ἀνέγνωσαν καὶ ὡς Schittim. βλ. Schleusn.).

(β) Οἱ Ο, « κέδρον καὶ πύξον καὶ μυρσίνην καὶ κυπάρισσον καὶ λεύκην (Ἡσ. μα, 19). Ὁ Σύμμαχος « κυπάρισσον, πελέαν καὶ πύξον » (αὐτ.). ὁ Ἀκύλας (ἀντὶ τοῦ κυπάρισσον) ἐλάττην, κτλ. (Montf. Εξαπλ. τ. 2. σελ. 157). Ὁ δὲ ἱερώνυμος καὶ τὸ κατ' αὐτὸν (ὡς καὶ τὸ νῦν) ἐβραϊκόν, καὶ οἱ λοιποὶ (φρσίν) ἐρμηνεύει (Ἀκύλας, Σύμ. Θεοδ.) « *cedrum et setam* (ἢν ἐξηγεῖ, Spinam), et myrtum et lignum elivae — abietem, ulmum et *huxum*, (αὐτ.). Οἱ δὲ περὶ τὴν Κέλαιον τὰ ἐβραϊκὰ ὀνόματα (ἀνθ' ὧν οἱ Ο, κυπάρισσος, καὶ λεύκη) ἀγνοεῖν ὁμολογεῖται ποίων φυτῶν εἶναι ὀνόματα· καὶ τινες ἀπλῶς ἐπιθετα ταῦτα τῆς ἐλάτης ὑπέλαβον. Michael. Supplem. p. 416. πρβλ. Schulz. in Jesai l. c.

τῆς ἀμπέλου (ὅπερ ἴσως καὶ συνήθως σωρὴν ἔλεγον οἱ ἐλληνίζοντες Ἰουδαῖοι, ὡς καὶ νῦν παρὰ τοῖς Μαροκinois Ἄραβι λέγεται Serki, καὶ ἄλλ. Zibebe). Ἔστι δὲ τὸ εἶδος ἐκεῖνο, τὸ φέρον τὰς ἀπυρήνους, ἢ ἀγίγартους σταφυλὰς (τὰς περαισιτὶ Kischmisch, τμητὰς τουρκιστὶ Tsekerdeksiz, ἀκόκκους)· διὸ καὶ ἐτυμολογοῦσι τὸ Σωρὴν παρὰ τὸ Scherck, τὸ σχίζειν, ἢ τέμνειν, εὐνουχίζειν (διὰ τὸ ἄσπερ-μον τῆς σταφυλῆς) (α). Ὑπῆρχε δὲ Σωρὴν καὶ τόπου ὄνομα χειμαρ-ρώδους (ὅθεν διερρώγότης, καὶ σχιστοῦ) μεταξὺ Γάζης καὶ Ἀσκάλωνος (Κριτ. ις, 3, 4)· καὶ ξένον οὐδὲν, εἴπερ ἀπὸ τῆς χώρας παρω-νομάσθη καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐκεῖ φιλοχωρούσης ἀμπέλου [ὡς καὶ τὰ Ἑλληνικὰ ἄμπελος Ναξία (Ἀθῆν. β. 52) κτλ. καὶ ἡ Κορινθία (ἀγίγартος καὶ αὕτη) σταφυλὴ, καὶ σταρίς]. Διὰ δὲ τὸ ἐξαιρετὸν καὶ καλλίκαρπον τοῦ εἶδους (ἢ καὶ ἀπ' ἄλλου θέματος, ἢ ῥίζης ἐτυμολογούμενον) τὸ Σωρὴν ἐξελέφθη καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς ἀμπέλου· καὶ ἅπλως ἀντὶ τοῦ ἐκλεκτοῦ (β). Καὶ αὐτοὶ οἱ Ο, (ὅπερ ἔλαθε τὸν Ὀδίων) εἶπον τοῦτο ἀλλαχοῦ, ἄμπελον καρποφόρον (Ἰερειμ. β. 22) — Οὕτως ἔλαθε τὸν κριτικὸν ὅτι καὶ τὸ Κάρυον (Soked) ἐσήμαινε παρ' Ἑλλήσιν οὐχ ἥττον καὶ τὸ Ἀμύγδαλον. Καὶ συγχωρητέον λοιπὸν καὶ οἱ Ο, εἶγε μετὰ τῶν Ἀττικῶν, καὶ Ἡρακλέωνος τοῦ Ἐφεσίου, ἐκάλεσαν γενικώτερον Κάρυα καὶ τὰ Ἀμύγδαλα (γ)· καίτοι ἀλλαχοῦ διατηρήσαντες τὴν ἀκρίβειαν τῆς κυρίας ἐκατέρου τοῦ ὀνόματος σημασίας (Ἑκκλῆσ. ιβ. 5: Ἀσμ. ς. 40).

§. λς. Ἰδωμεν ἤδη καὶ τινα τῶν προβληθέντων λίθων παρὰ δειγμάτων (§. ιδ). Τὸ χοδχὸδ (ἢ χορχόρ. βλ. ὀπισθ. σελ. 615)

(α) βλ. Schulz. in Jesai. 5. 2. καὶ in Jerem. 2. 29. καὶ Gesen. Lex. p. 971.

(β) Ὅθεν ὁ Σύμμαχος ἐκλεκτὴν (ἀμπελον) εἶπε τὸ Σωρὴν (Ἦσ. ε, ν), καὶ Γερών. Selectam (ib. com.). οἱ δὲ καὶ καλ(ικα)ρπον ἠρμήνευσαν (Ἰερειμ. αὐτ.). « Σωρὴν, ἐκλεκτὴ, ἢ καλλίστη » (Ὀριγάν. Δεξ.), πρὸς καὶ Μ. Βασίλ. εἰς Ἦσ. ιι καὶ Ἦσυχ. λ. Σωρὴν. Οὕτω καὶ οἱ Ταργουμισταί.

(γ) « Κάρυα ἐκάλεον καὶ τὰς ἀμυγδάλας » (Ἡρακλ. παρ' Ἀθην. Β. 52. Ca-saub. αὐτ. — Salmas. Exerc. Plin. p. 425. — Celsius Hierobot. T. I. p. 28. πρὸς Ἦσυχ. λ. καρύαι, καὶ Σχόλ. Κριτικ.). « Οἱ δὲ Ἀττικοὶ πάντα τὰ ἀρόδρου » (τὰς ὀπώρας, καὶ μάλιστα τὰς κελυφώδεις) « κάρυα λεγουσιν » Ἀθῆν. αὐτόθ. ὅθεν καὶ « κασταναίικα κάρυα » (τὰ κάστανα). Διόδωρ. Β. 133.

καὶ ἱασπιν ἡρμήνευσεν (Ἡσ. νδ. 12, ὅπου ὁ Σύμμαχος, *καρχη-
δόνιον*), καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ τὸ ἐβραϊκὸν ἀφῆκαν *χορχόρ* («*ρα-
μόθ*, καὶ *χορχόρ*»· Ἰεζεκ. κζ. 16)· σημαίνει γὰρ ἡ λέξις οὐ μόνον
ἱασπιν, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον πᾶν πολύτιμον ἐμπόρευμα καὶ
κόσμημα, ὡς ἡρμήνευσεν τὴν λέξιν οἱ Ἑβραῖοι πρὸς τὸν ἱερώνυμον
(Ἰπομνήματ. εἰς Ἰεζεκ. αὐτόθ.). Ὅθεν καὶ αὐτὸς ἔγραψε *chodchod*·
ὁμοίως καὶ Ἀκύλας, καὶ οἱ λοιποὶ (αὐτόθ.). Ἐν δὲ πάλιν τῷ
Ἡσαίᾳ (νδ) *ἱασπιν* εἰδικώτερον ἡρμήνευσεν καὶ ἱερώνυμος (κατὰ
τοὺς Ο). — Καὶ τὸ *Ραμόθ* (πληθυντ.) ἰδίως *πολυτίμους λί-
θους* ἐν γένει σημαίνει· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσεν
«*ὕψηλὰ*» (ἐν Ἰώβ κη, 18. ὅπου πάλιν οἱ Ο, ἔχουσι *μετέωρα*.
βλ. ὅπισθ. §. ιδ. σημ.) (α). Τῶν δὲ νεωτέρων οἱ μὲν τὸ *ραμόθ*
πολυτίμους λίθους εἶπον, οἱ δὲ μετὰ τοῦ Ἰουδαίου Κιμχῆ, *κοράλ-
λια*· καὶ τὸ *χορχόρ*, *ἀγάθην*, ἢ σπινθηροβόλον τινα λίθον, οἶον
ἄνθρακα (*rubinum*), ἢ κρύσταλλον (α). Οἱ δὲ τέλος, ἀμφοτέρα
λίθων εἶδη πολυτίμων ἀγνώστων (β). — Ὀνύχιον δὲ πάλιν ἔγραψαν
μὲν οἱ Ο, (ὡς Ὀδῖος ἐσημείωσεν) ἐν Ἰεζεκιήλ κη, 13 (ὅπου τὸ
ἐβρ. ἔχει *Bareketh*, ἄλλ. *Barekath*· 8 κεῖται καὶ Ἐξόδ. κη, 17,
ὅπου οἱ Ο, *σμάραγδος*) (γ). Ἐγραψαν δὲ καὶ ἐν Ἐξόδ. κη, 20
(ὅπου τὸ ἐβρ. *Sphè*, ἢ *Ia-schphe*, ἱασπῖς). Ἀλλὰ πρῶτον μὲν
τὸ ὄνομα τοῦ *δρυχός* παρεῖχον οἱ ἀρχαῖοι εἰς λίθους διαφόρους (δ).
Ἐπειτα καὶ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς χωρίοις ἡ παρὰ τοῖς Ο τάξις
τῶν λίθων διαφέρει τῆς ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ. Ἐν γὰρ Ἐξόδῳ (κη, 20)

(α) Ὁ δὲ Θεοδώρητος (εἰς Ἰεζεκ. αὐτόθ.) γράφει «*ραμαὼθ*, καὶ *χῶθ*
(τ. γρ. *χορχόθ*, ἢ *χορχόδ*), κάκεινο μὲν ἡρμήνευσεν «*ῥώματα*», τὸ δὲ *χορ-
χόδ*, «*δρυχὰ*» (τὸν λίθον).

(β) Βλ. Schleusn. v. Ἰψηλός· καὶ Schulz. in Iesai. 54. Iob. 28. — Rosenmül.
εἰς Ἰεζεκ. 27, 16. — Gesen. Lex. Hebr. p. 465.

(γ) *Σμάραγδον* καὶ οἱ νεώτεροι ἡρμήνευσεν τὸ *Bareketh*. βλ. Gesen. Lex. p. 179.

(δ) Βλ. Haneraw Manuel Bibliq. vol. I, p. 322. Ὁ Πλίνιος (AZ, 9) ἔχει καὶ *ἱα-
σπώνυχα*, εἶδος *δρυχός*, οἶον ὁ Διοσκουρίδης λέγει «*τὸν διαφύστις ἔχοντα διαλευκούς*
καὶ ἀποτεταμένους», Ἀσσύριον καλούμενον «*δρυχὸν καὶ πολύγγραμον*» ὁ Πλίνιος
λέγει· καὶ τοῦτον ἄρα τὸν ἱασπιν, ἢ ἱασπώνυχα, «*δρυχὸν*» εἶπον οἱ Ο. βλ. Fuller.
Miscellan. Sac. VI. c. 8.

κατὰ τοὺς Ο, χρυσόλιθος καὶ βηρύλλιον καὶ ὀνύχιον». Ἐν δὲ τῷ ἑβραϊκῷ (καθὼς ἐρμηνεύουσι), βηρύλλιον καὶ ὄνυξ καὶ ἱάσπις » (ἡ δὲ ἱάσπις παρὰ τοῖς Ο, κεῖται ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ· περὶ τοῦ χρυσολίθου λέγομεν εὐθύς). Ἐν δὲ πάλιν τῷ ἰεζεκιήλ (κη) οὐ μόνον ἡ τάξις τῶν ὀνομάτων τετράρακται, ἀλλὰ καὶ ἄλλα λίθων εἶδη ἀναγινώσκονται παρὰ τοῖς Ο, (λιγύριον, ἀχάτης, χρυσόλιθος), ἅπερ οὐ κεῖνται ἐν τῷ ἑβραϊκῷ (ὡς οὐδὲ παρὰ τοῖς Ο, τὸ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ Ἀδάμας, ὡς τινες ἐξέλαβον τὸ Jahalon· οἱ δὲ τοῦτο σμάραγδον ἡρμήνευσαν, οἱ δὲ καὶ ἱάσπιν· σημαίνει δὲ καθόλου λίθον σκληρόν· ἔχουσι δὲ ὅμως ἀμφοτέρω τὰ κεῖμενα τὸ σμάραγδος καὶ τὸ ἱάσπις καὶ τὸ ὀνύχιον). Καὶ κακῶς ἄρα συνῆλθον τὰς διαφορὰς τῆς περὶ τοὺς λίθους τούτους ἐρμηνείας ὁ κριτικὸς, ἐκ συγκρίσεως χωρίων μῆτε ἀσφαλῶς ἀντιστοιχοῦντων, μῆτε ἄλλως ὠρισμένως τὰς ληθωνυμίας ἐχόντων (α). Τὸν δὲ χρυσόλιθον (ἑβρ. Tharschisch) ἔγραψαν οἱ Ο πολλὰκις καὶ Θαρσεῖς (αὐτὰ τὸ ἑβραϊκόν, ὡς καὶ τοῦτο συνήθως τότε λεγόμενον). Ὡσαύτως ἔγραψαν καὶ οἱ λοιποὶ, καὶ ὁ Σύρος, καὶ ὁ ἱερώνυμος· τὸ δὲ ὄνομα, ὡς ἐκ τοῦ θαλασσιζόντος χρώματος τοῦ λίθου, κυανῆς, ἢ γ-λαυκῆς ἂν ὅμοιου (θαρσεῖς γάρ κυρίως ἡ θάλασσα, ἢ τὸ πέλαγος, ὡς προσεσημεῖωται). Τοπάλιον τοῦτον λέγουσιν οἱ νεώτεροι λιθογνώμονες (ὡς ἓνα τῶν πολυειδῶν ἀνατολικῶν λεγομένων τοπαζίων), οἱ δὲ, θαλασσίαν βήρυλλον (Beryllus marinus, ἰταλ. aqua marina, ἥτοι ὕδωρ θαλάσσιον) (β). Τοῦ χρυσολίθου γὰρ

(α) Ἐν ἰεζεκ. κη. 13 ἀριθμοῦνται 12 λίθοι, ὅσοι καὶ ἐν Ἐξέδω κη, (βλ. καὶ Θεοδώρ. εἰς ἰεζ. αὐτόθ.). Ἄλλ' ἐν τῷ ἑβρ. ἰεζεκ. νεκολόβεται ὁ ἀριθμὸς. Οὕτως ἀνέγνω καὶ ἱερώνυμος, ὅστις καὶ τὰς παρ' Ἀκύλα καὶ τοῖς λοιποῖς πρὸς τὰ ἑαυτοῦ καὶ πρὸς τοὺς Ο, διαφορὰς, τὰς περὶ τὴν τάξιν καὶ τὰς ὀνομασίας τῶν λίθων τούτων ἐμνημόνευσε (Com. in Ezech. 18). Ἀξιολογώτατα δὲ διέγραψε ταύτας τὰς διαφορὰς καὶ ὁ σοφὸς Bernardus not. εἰς ἰωσ. Ἀρχ. γ. 5, 5. σελ. 145—150. Ἡν. καὶ Braun de vestit. sacerd. Hebr. II. 17. πρὸς καὶ τὰς παρὰ Σαμαρείταις τῶν ἐπὶ τοῦ Λογίου ἐβ. λίθων ὀνομασίας ἐν J. Cleric. Art. Crit. T. 2. P. 3. c. 6. p. 31.

(β) Schleusn. v. χρυσόλιθος· πρὸς Plin. XXVII. 5, κτλ. Ἡ δ' αὐτὴ καὶ χρυσ. οὐ βήρυλλος (Ἑπ. π. λίθ). Καὶ ὁ Χαλδαῖος παραφραστὴς τὸ θαρσεῖς

νους καὶ ὁ καρχηδόνιος (ὡς καὶ *Θαρσίς* πάλιν ἢ *Καρχηδών*).
 Τοῦτον δὲ τὸν χρυσόλιθον, ἢ *Θαρσίς*, καὶ ἐκ τοῦ χρώματος κατ'
 εἶδη διαιροῦντες, οὐ μόνον κυανόχρουν καὶ χρυσιζόντα διαγράφου-
 σιν (ὅποιοι οἱ Ἀραβικοὶ καὶ Ἰνδικοὶ καὶ Γερμανικοὶ χρυσόλιθοι),
 ἀλλὰ καὶ φλογώδη, καὶ ὑπόπυρρον (οἷος ὁ ἐξ Αἰθιοπίας). Ὅθεν
 καὶ ὁ *Καρχηδόνιος ἀνθραξ* (περὶ οὗ Ἀρχέλαος, καὶ Πλίνιος, καὶ
 ὁ μακχρίος Ἐπιφάνιος)· ὁρθῶς λοιπὸν καὶ ἀνθρακα λίθον προσεί-
 πον οἱ Ο, τὸν *Θαρσίς* (ἰεζεκ. α, 46, ι, 9. ὅπου πάλιν καὶ ὁ
 Ἀχὺλας ἔχει χρυσόλιθον· ὁ δὲ Σύμμαχος, ὑάκινθον).—Τὸ δὲ Τοπά-
 ζιον (ἔβρ. paz) (α) σημαίνει βῶλον ἀπέφθου χρυσοῦ, ἢ χρυσίον

ἔφυγε Kerum (κυανὸν θαλάσσης). Οὕτω καὶ Εὐδόξιος (Σχ. εἰς Δανιήλ. 1) « τὸ
 θαρσίς χρυσόλιθον (γρ. θαρσίς, τὸν χρυσόλ.) ἔφη· ὁ δὲ Ἑβραῖος κυανὸν
 τὸ χρῶμα λέγει » κτλ. (βλ. Δανιήλ κατὰ τοὺς Ο, ed. Romae p. 62. — Bernard.
 l. c.—Hiller. Tract. de gemmis duodocin. etc. p. 15 etc.—Gesen. Lex. Hebr.
 p. 1069). Τοῦ χρυσόλιθου γίνεται μνεία καὶ Ἀποκαλ. κα, 10 (πρβλ. S. Ambros. in
 Apocal. ib.—Ἐπιφάν. περὶ τῶν ἱβ. λίθ. τόμ. β, σελ. 225-232, καὶ Salmas. not. ibid.).
 (α) Ἐκ τοῦ ἔβρ. Paz (πάζ) Πάζιον, καὶ μετὰ τοῦ ἄρθρου (προσκαλλυθέντος ὑπὸ
 χρένου εἰς τὴν λίθιν) Τοπάζιον. Ὁ Ἡσύχιος ἔχει πάζιον (βλ. καὶ τὰς ἐκεῖ σημ. τῶν
 Ἑρηνικῶν). Ἄλλ' εὐρίσκεται καὶ ὁ Τόπαζος (Ὁρφ. π. λίθ. καὶ Διον. Περιηγ., καὶ
 Τοπάζιος (λίθος Σουδ.). Ὅθεν ἄλλοι ἐτυμολογοῦσι παρὰ τὸ Pazin, ἢ Topazion,
 ἦσαν Ἀραβίας, ἢ κατ' ἄλλους Ἰνδικῶν (Ἐπιφάν. περὶ λίθ.—Στέφ. Βυζαντ. λ. τοπαζίος),
 ὅπου εὐρίθεται τὸ πρῶτον. βλ. Bernard ubi supr. p. 145. — Schult in Job. 28
 19· ὅθεν καὶ τὸ ἔβρ. Pitda-chus, καὶ οἱ Ο, τὸ πάζιον Αἰθιοπίας (Χύς, ἔβρ.).
 Ἄλλοι δὲ πάλιν ἐκ τοῦ Paz, καὶ (μετὰ τοῦ κοπτικοῦ ἄρθρου ου, Oupaz) ἐτυμολό-
 γησαν καὶ τὸ Οὐφάζ (καὶ Ὀφάζ, Ὠφάζ), χώραν Αἰθιοπῶν χρυσοφόρον, ὅπερ καὶ
 ἡ Ὀφείρ καὶ Σουφείρ, Σωφείρ (βλ. Gesen. Lex. Hebr. p. 26· ὅστις πάλιν τὸ
 Οὐφάζ ὑπέλαθε διεφθαρμένον παρ' Ἑβραίων ἐκ τοῦ Οὐφίρ, τραπέντος τοῦ τελικοῦ ρ
 (Resh) εἰς τὸ ζ, Zain). Ὅθεν τὸ, « χρυσίον Οὐφάζ » Ἀσμ. ε, 10, παρὰ Θεοδώρητ. αὐτ.
 (ἔπου ὁ Θεοδώρητος « ἐπίσημοι χρυσίφ » ἢ δὲ α, ἐκδοσις, λίθος τίμιος), ἔπερ
 ἐν τῷ Βατικανῷ καὶ Ἀλεξανδρ. κώδικι γίγρῃται Κεφάζ, ἢ Καιφάζ, τοῦτο
 τινὲς ὑπόπτευσαν = « καὶ Φάζ » (ἀντὶ Παζ, Schlenker. Thes. λ. Κεφάζ). Ἐν
 δὲ τῷ ἔβρ. γράφεται Kethem paz (ὁ δὲ κλεινὸς Σαλμάσιος λίαν φαίνεται παραβιάσας
 τὸ Kethem ὡς ἐκ τοῦ ἑλλην. κάθιμα—περιδέραν χρυσοῦ καὶ λίθοις πεποικιλμένον.
 Salmas. Exerc. Plin. p. 763). Ἐκ τοῦ Ὀφάζ εἶπον καὶ τὸ (obsaius) Obsaius,
 ὀψιανὸς λίθος (Plin. 36 Ἀριαν. Περίπλ.) καὶ προσέτι (πάνν βεβιασμένως) καὶ αὐτὴν
 τὴν « Ὀφιώδη νῆσον », ἐν ἣ τὰ τοπάζια (Στράβ. ις, 770. Ἀγαθαρχ. Διόδωρ.
 κτλ.) βλ. Δανιήλ κατὰ τοὺς Ο, p. 63. Ὁ δὲ Τοπάζιος λίθος Ἑβραϊστὶ λέγεται
 Πίτδ (pitda), ὅπερ ὁ Βῶλν (Bohlen) κατάγει ἐκ τοῦ Σανσκριτικοῦ πίτ α

δλοφυές καὶ συμπαγές (aurum solidum). « Οἷος δ' κατ' Ἀραβίαν ἄπυρος χρυσός — ὀρυττόμενος εὐρίσκεται, τὸ μέγεθος καρβοὺς κασταναῖκοις παραπλήσιος, τὴν δὲ χροάν φλογώδης » (α). Ὅθεν τὸ ραζ κατὰ μετωνυμίαν ἐξελέφθη καὶ ἐπὶ τοῦ λίθου. Ἔστι δὲ γνωστὸν καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὸ τοπάζιον, ἡ ὁ τοπάζιος λίθος « χρυσοειδὲς ἀποστρίβων φέγγος » (β), ὡς ἡρμήνευσαν πάλιν δεόντως οἱ Ο, διαστέλλοντες τοῦ χρυσοῦ· « ὑπὲρ χρυσοῖον καὶ τοπάζιον » (Ψαλμ. ριη, 127· οὕτω καὶ ἱερώνυμος αὐτόθι τόμ. α. σελ. 1449. Ρ.)· τοῦτον δὲ καὶ « λίθον τίμιον » εἶπον (Ψαλμ. ιη, κ) κατ' ἐξοχὴν· « Εἰκὸς δὲ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον τοῦτον προτιμᾶσθαι τῶν ἄλλων » (Θεοδώρητ.).—Ἡ δὲ, τέλος, Στακτὴ (ἐλλειπτ. σμύρνα, ἡ λιβάς) « καὶ αὐτὴ σμύρνης ἐστὶν εἶδος τὸ λεπτότατον· ἐκθλιβέντος γὰρ τοῦ ἀρώματος, ὅσον μὲν αὐτοῦ ῥυτὸν, εἰς τὴν στακτὴν ἀπομερίζεται· τὸ γὰρ παχὺ ἀπομένον, σμύρνα προσγορεύεται » ὡς ὁ Μέγας φησὶ Βασιλείος (εἰς Ψαλμ. μδ, 10). Καὶ Ἰσοστάσιον· « Στακτὴ, τὸ ἀπὸ σμύρνης γινόμενον »· καὶ, « Ἰσοστάσιον μύρον, ἡ (ἴσ. γρ. ἡ) στακτὴ, ἡ σμύρνα » (τὸ δὲ ἰσοστάσιον ἐλλειπτ. χρυσῶ = ἰσόχρυσον) (γ). Ὅρθως λοιπὸν οἱ Ο, καὶ σμύρναν εἶπον, καὶ ταύτην πάλιν ἐν δέοντι διέκριναν ἀπὸ τῆς στακτῆς. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἀλόην (τὸ ἐβρ. ἀλοή, καὶ ἀλώθ, ὡς Ἀκύλας ἔγραψεν, Ἰσμ. δ, 14) ὁρθως προσηγόρευσαν στακτὴν (Ψαλμ. μδ, 9, εἰ μὴ τι ἄλλο ὧδε ἀνέγνωσαν), ὡς μύρον δηλονότι ἐκ τῆς ἀλόης ἀπεσταγμένον (ὅποια καὶ τὰ κινάμωμου, καλάμου, κασσίας, καὶ ἄλλα στάγματα μυρεψικά· πρβλ. Ἐξόδ. λ. 23. Ἰωσήφ. Ἀρχ. γ. η, 3, καὶ Σημ. Βερνάρδ.). Ὅθεν πάλιν τὸ τοῦ Ἰσματος· « σμύρνα καὶ ἀλόη μετὰ πάντων πρώτων μύρων » (δ).

(pita) δ' φαίς (luteus)· ἐκ δὲ πάλιν τοῦ Πιτδὰ μεταβίβει τῶν στοιχείων, (Τπαδὴ) ἐλιθούργησε τὸ ἑλληνικὸν τοπάζιον (εἶον τπάδι, τπάζι) !! βλ. Gesen. Lex. Hebr. p. 818. — (α) Διόδωρ. β. 162. βλ. καὶ Πολυδ. γ, ια.

(β) Στράβ. σελ 15, 770. — Ξενοκρ. λιθογνωμικ. — (γ) Βλ. καὶ Ἀδᾶν. ιε, 688. — Θεόφρ. π. φυτ. ε, 4, 2. — Διοσκορ. β, 154. — Salm. Exerc. Plin. p. 709. καὶ ad Vopis p. 391. — Spanhem. ad Callim. Hymn. εἰς Ἀπόλλων. στίχ. 39.

(δ) Ἀσμ. δ. 14. καὶ Θεοδώρ. ἐρμην. αὐτῆς. πρβλ. Schleusn. Thes. λ. Στακτὴ καὶ

§. λζ. Ἐπὶ δὲ τῶν ἀστέρων, ὅτι μὲν ἡ *Ηλιὰς* (ἰώβ λη, 34), ἔβρ. *Chima* (δ καθόλου δηλοῖ σωρὸν, καὶ ἰδίως ἀστέρων, οἷα καὶ ἡ πλειάς) ὅτι, λέγω, τὸ αὐτὸ ἐν ἰώβ θ, 9, ὠνομάσθη καὶ ἀρκτοῦρος (ἔβρ. *As*), ἐξελέγχεται ψευδές. Καὶ οἱ *O*, καὶ τὸ ἐβραϊκὸν (ἐν ἰώβ θ, 9) ἔχουσιν ἀμφοτέρους τοὺς ἀστέρας, ἀλλὰ πρωθυστερώς. Οἱ *O*, « ὁ ποιὼν πλειάδα — καὶ ἀρκτοῦρον »· τὸ δ' ἐβραϊκὸν ἀντιστρόφως, « ἀρκτοῦρον (*As*) καὶ πλειάδα (*Chima*). Θεράπευσον, Ὀδιδε, τὴν ἐκ τῶν μεταγραφέων ταραχθεῖσαν τάξιν τῶν ὀνομάτων, καὶ ὕψει τὴν πλειάδα ἀντιστοιχοῦσαν ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸ *Chima* (ὡς καὶ ἐν ἰώβ λη, 34. οὕτω καὶ Σύμμαχος καὶ Ἀκύλας αὐτόθι.). Ἔσπερον δὲ πάλιν (ἰώβ, θ, 9) εἶπον οἱ *O*, καὶ τὸν Ὠρίωνα (ἔβρ. *Kesil*, ἢ *Chesil*). Οὕτω καὶ Θεοδοσίω ἐν Ἀμώς ε, 8, « ἀρκτοῦρον καὶ ἔσπερον » (ὅπου ὁ Ἀκύλας α ἀρκτοῦρον καὶ Ὠρίωνα). Καὶ τοῦτον γὰρ οἱ ἐλληνισταὶ καταχρηστικώτερον ἔσπερον ὠνομάζον, α ὡς φανώτατον τῶν ἀστρῶν » (Μ. Βασιλ. εἰς Ἠσ. ιγ), κατὰ τὸν κυρίως ἔσπερον, « ὅς κάλλιστος ἐν οὐρανῷ ἵσταται ἀστὴρ » (ἰλ. χ, 348), ἣ καὶ κατὰ τὸν « ὅψ' ὀόρτα βοώτην » (Ὀδυσ. ε, 272). Βοώτην δὲ τὸν Ὠρίωνα πολλοὶ καὶ τῶν Ἑλλήνων ὠνομάζον (α). Συνήθης δὲ ἡ τοιαύτη τῶν ὀνομάτων σύγκρισις ἐπὶ πραγμάτων παραπλησίων, καὶ τινες ἐχόντων ιδιότητος πρὸς ἄλληλα κοινάς. Καὶ αὐτοὶ οἱ Ἑβραῖοι (καὶ Σύροι δὲ, καὶ Χαλδαῖοι) εἶχον καὶ ἄλλας ὀνομασίας τοῦ Ὠρίωνος (οἷον τὰ *Gahbor*, *Gauza*, γίγαντα, ἰσχυρὸν, κτλ.)· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ συνηθέστερον

Lex. N. Test. λ. ἀλόη. Τὸ δὲ ξύλον τῆς ἀλόης, ξυλαλόη, καὶ ἀγάλλεχον (τουρκ. *udagatz*). Ἔστι δὲ καὶ ἄλλη ἀλόη, πῶας εἶδος, καὶ ὁ κυλὸς αὐτῆς (Ἡούχ). Πρόσθεις ὅτι καὶ τὸ ἐβραϊκὸν *Loth* (Γεν. λζ, 25) στακτὴν εἶπον οἱ *O*, ὅπερ ὁ Κέλσιος Hierob. tom. 1. p. 283 τὸ λάθανον ἐξέλαθεν, οἱ δὲ, μῦρον ἀπὸ αὐτοῦ· οἱ δὲ καὶ ὀρυκτότερον, αὐτὴν τῆς σμύρνης τὴν στακτὴν, τὴν αὐτομάτως στάζουσαν (ὡς καὶ Ἐξάδ. λ. 34. ὅπου τὸ ἔβρ. *Natak* = σταγόνα. βλ. Schulz in Gen. et Exod. 1. c. καὶ Cahen not. ibid. — Gesen. Lex. Hebr. p. 664.

(α) « Βοώτης, ὁ Ὠρίων· οἱ δὲ [ἀρκτο]φύλαξ υ. Ἡούχ. καὶ Σχόλ. Κριτ. αὐτ. (βλ. καὶ Ἡούχ. λ. Ὠρίων)· πρὸς Εὐστάθ. ἰλ. σ. 418. Ὀδύς. ζ. 271. Καὶ ὁ Μ. Βασίλ. εἰς Ἠσ. ιγ. 10. « Ὠρίωνα δὲ, λέγει, καὶ τὸ οὐτήμα τῶν κβ, ἀστέρων, ὅς τινες ὀνομάζουσι βοώτην » κτλ.

Chesil σημαίνει κατά τινες μωρόν (ἀσεβῆ), ἢ γίγαντα, τὸν Νεβρώδ, «ὃν λέγουσιν οἱ Πέρσαι ἀποθεωθέντα καὶ γενόμενον ἐν τοῖς ἀστροῖς τοῦ οὐρανοῦ· ὅντινα καλοῦσιν ἑβρίωνα» (α). Ἐσπερον (ὃ διέφυγε τὸν Ὀδίων) ἔγραψαν οἱ Ο, καὶ ἀντὶ τοῦ ἀρκτοῦρου (ἑβρ. As, ἐν ἰώβ, λη, 32, ὅπου καὶ ἰερώνυμος *vesperum*, ἔσπερον ἔγραψε)· διότι καὶ ὁ ἀρκτοῦρος, ἢ ἀρκτοφύλαξ, ὁ αὐτὸς ἐστὶ πολλάκις καὶ βοώτης (Ἠσύχ. καὶ ἰερώνυμ. εἰς Ἀμώς, ε, 8), ὅστις (ὡς προείπομεν) ἀνταλλάσσεται πρὸς τὸν ἑβρίωνα, καὶ οὗτος πάλιν πρὸς τὸν ἔσπερον. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἑβραϊκ. τοῦ ἀρκτοῦρου ὄνομα, τὸ As, φαίνεται συγγενὲς κατὰ τὸ νόημα πρὸς τὸν ἔσπερον (διότι καὶ Ἄραβες τὴν ἑσπέραν *hasci* καλοῦσι) (β). Καὶ Θανμαστὸν οὐδὲν, εἴγε καὶ παρ' Ἑλλήσι καὶ παρ' ἑλληνισταῖς καὶ παρ' ἀλλογλώσσοις ἔθνεσι τὰ ὀνόματα τῶν ἀστέρων μετέπιπτον καταχρηστικώτερον ἀπὸ τῆς κυρίας καὶ εἰς ἄλλην ἐκδοχὴν. Αἱ φωναὶ τῶν ἀνθρώπων εὐκόλως μεταποιοῦνται· μόνος μένει ἀμετάβλητος ὁ ἀριθμῶν πλήθην ἀστρῶν καὶ πᾶσιν αὐτοῖς ὀνόματα καλῶν. Ἀλλ' ὅμως ἐκ τῆς ἀστατούσης χρήσεως τῶν ὀνομάτων οὐχ ἔπεται ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ τῶν χρωμένων προσώπων διαφορὰ. Ὁ αὐτὸς Ἀκύλας τὸ *China* ἀρκτοῦρον ἐρμηνεύσας (Ἀμώς ε, 8), εἶπεν ἀλλαχοῦ τὸ αὐτὸ καὶ *πλειάδας* (ἰώβ λη, 34). Ὁ δὲ ἰερώνυμος ὠνόμασε καὶ *υάδας* (ἴσως ὡς γείτονας) τὰς *πλειάδας* (ἰώβ θ, 9). Τὸ δὲ Chesil, ὁ Σύμμαχος ἑβρίωνα μετ' ἄλλων εἰπὼν (ἰώβ λη), ἔπειτα καὶ ἀστέρας ἡρμήνευσαν ἀπλῶς (Ἀμώς ε, 8, ὅπου οἱ Ο, ἄλλως ἀναγνόντες ἔγραψαν, «ὁ ποιῶν πάντα»). Ἐν

(α) Χρονικ. Πασχάλ. σελ. 64 Bon. καὶ Κεδρην. πρὸς Michaelis Supplem. P. 1264. sq. - Schulz. Sch. in Iob, c. 9, 8. - Schleusn. Thes. γ. ἀρκτοῦρος, ἔσπερος, πλειάς, ἑβρίων. Ὁ δὲ τοῦ ἰερωνύμου διδάσκαλος, ὁ Ἑβραῖος, λάμψεν, ἢ φέγγος ἡρμήνευσεν τὸ Chesil, καὶ καθόλου φέγγοντα ἀστρα (ὡς τὰ ἑλλήν. φέγγη «τεῖρα παμφανόματα»)· ἀλλ' ὁ αὐτὸς αὐτοῦ διδάσκαλος καὶ ἀρκτοῦρον πάλιν ἔλεγε τὸ Chesil ἐν *Heaī. iy. 10* (βλ. Hieron. Com. in Amos V, 8. καὶ *Esaī. l. c.*) βλ. καὶ τὴν ἐφεξῆς σημείωσιν.

(β) Βλ. Bochart. Hieroz. P. II. p. 213: καὶ Gesen. Lexic. Hebr. P. 802, παρ' οἷς As, κυρίως ἢ μείζων ἀρκτος, ἐν ᾗ καὶ ὁ ἀρκτοῦρος.

δὲ πάλιν Ἰσαΐα (ιγ, 10) τὸ ἐβρ. πληθυντ. Chesilim (ὠρίωνες) Ἀκύλας μὲν καὶ Θεοδοτίων ἔγραψαν αὐτολεξεί, Χεσιλεῖμ (ὠρίωνες αὐτῶν). Οἱ δὲ Ο θαυμαστῶς ἀπέδωκαν, « ὁ Ὁρίων, καὶ πᾶς ὁ κόσμος τοῦ οὐρανοῦ », αὐτόν τε τὸν ὠρίωνα δηλοῦντες, καὶ πάντας τοὺς ἀστερισμοὺς (ὑπερ οὐχ ἄλλος, ἴσως, ὁ μακάριος Ἰερώνυμος συνιδὼν, ἐψέξεν ὡς ἂν προσθήκην τὸ, « πᾶς ὁ κόσμος »). Οὕτω καὶ ὁ Χαλδαῖος (αὐτόθι.) « Oriones gigantes coeli (α). Αὐτοὶ δὲ τέλος οἱ περὶ τὸν Ὀδίων πῶς ἄρα καὶ ἐρμηνεύουσι τὰ ἄστρα ταῦτα περὶ ὧν ἐτάζουσιν οὕτως αὐστηρῶς τοὺς Ο; Ἄκουε τί γράφουσιν « Chima, ὄρομα ἀστέρος τινοῦ » (nomen stellae ejusdam» Hody, p. 213). Καὶ πάλιν Kesil ἁλλίου, ἀστέρος ὄρομα! (stellae alius nomen). κτλ. Οὕτω δὲ τὴν ἰδίαν ἐαυτῶν περὶ τὰς τῶν φωνῶν σημασίας ἀμφιβολίαν, ἣ τελείαν ἀγνοίαν ὁμολογοῦντες, ἔπειτα πῶς διαγινώσκουσι τοὺς τοιοῦτους ἢ τοιοῦτους, καὶ ὀρθῶς ἢ μὴ ὀρθῶς αὐτὰς ἐρμηνεύσαντας ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν γλώσσης ἐν τῇ βίβλῳ τῇ αὐτῇ;

§. λη. Περὶ τῶν μέτρων ἀπηντήσαμεν παρὰ πόδας (§. ιε. σημ.) (β). Ἦδη δὲ λέγομεν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς φράσεως,

(α) βλ. Schulz in Iesai. 13 10. Τὸ δὲ Ὁρίωνες (Chesilim) πληθυντικῶς εἰρηθεῖται νομίζουσιν, « οἱ πολλοὶ γίγαντες εἰσι κατηγερισμένοι, Ὁρίων, Κηφεύς, Βαώτης, Περσεύς, Ἡρακλῆς, καὶ ἄλλοι, ὧν οἱ πλείστοι παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς ἀριθμοῦνται μετὰ τῶν ἀσεβῶν καὶ θεομάχων γιγάντων » κτλ. (αὐτ. αὐτόθι.). Ὅθεν καὶ τὸ gigantes coeli, τὰ μέγιστα ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ (Gesen. l. c. p. 495), ἢ οἱ ἀστερισμοί, ὁ κόσμος τοῦ οὐρανοῦ· βλ. καὶ Rosenmüller Schol. εἰς Ἠσαΐ. ιγ, 10. καὶ Further Account — in three Letters. Oxford 1748 (καὶ μάλιστα τὴν β. ἐπιστολήν, τὴν περὶ τῶν ἀστέρων τοῦ Ἰώε). Πρὸς τὰ Ὁμηρικὰ « Πηλεΐδας θ' Ἰάδας τε, τὸ, τὸ σθένος Ὁρίωνος, Ἀρκτον τ' » κτλ. (Ἰλ.).

(β) Πρὸς δὲ τὰ τοῦ Βώου (βλ. ἐπισθ. §. ις. σημ.) ἀπαντῶμεν συντόμως τὰ ἐρεῖς. Τὸ Βεδδὲν (βῆγμα, σχίσμα, ἐπισκευῆς δεόμενον, καὶ αὐτὴ ἡ ἐπισκευή, ἢ τῶν ἐφθαρμένων ξύλων καὶ λίθων θεραπεία). Θεοδώρητ.) ἀρῆκαν ἀνερμηνεύτον (Δ. Βασ. β, 5, 7), καθὼς λέξιν τεχνικὴν, συνήθη τότε καὶ παρὰ τοῖς Ἕλληνοσταῖς· ἀλλαχού δὲ πάλιν καὶ ἐξελλήνισαν διὰ τὴν σαφήνειαν ἐπισκευάσαι τὸν οἶκον» κτλ. (Β. Παρ. κδ. 12. πρὸς Schulz. in 2. Regg. 12 καὶ Drus. in Fragm. p. 275). Ἐν δὲ τῷ Ἰεζεκιήλ (κς, 9) τὸ Βεδδὲν (ἡ ἐπισκευή) μεταφορικῶς τερὸν σημαίνει καὶ τὴν ἐπινόειαν, ἢ τὸ σχέδιον (ὡς τὸ παρασκευή) καὶ

ἡ τοῦ λεκτικῆς χαρακτῆρος, δι' οὗ οἱ περὶ τὸν Ὀδῖον διέκριναν τοὺς ἄλλα δῆθεν ἄλλοτε ἄλλους πονήσαντας ἐρμηνεῖς. Φέρουσα

κάλλιστα λοιπὸν οἱ Οἱ εἶπον « οὗτοι (οἱ σοφοί) ἐν ἰσχυρὸν τὴν βουλὴν σου, (τὴν παρασκευὴν, τὴν ἐπίνοιαν, τὰ σχεδιάσματα τῶν σκοπῶν σου)· ὁ δὲ ἱερώνυμος, « παρῆχον ποικίλην ἐπισκευὴν (τουτ. ἀποσκευὴν, suppellectilem)· ὁ δὲ ἄλλως δὲ πάλιν οἱ νεώτεροι « Ἐπισχύνοντες, τουτ. ἐπισκαυάζοντες τὰ ῥήματά σου » (καὶ ἐπεξηγοῦσι) δηλαδὴ « τῶν πλοίων σου » (1). ἄλλοι, « τῶν τειχῶν καὶ τῶν οὐκοδομῶν σου ». ἄλλοι δ' ἄλλως ἐκλαμβάνουσι, μήτε πρὸς τὸν ἱερώνυμον μήτε πρὸς ἄλλους συμφωνοῦντες, οἷα φιλοῦσιν οἱ τῆς ἀληθείας ἀποπλανώμενοι. (Βλ. Hier. Comm. in Fzech. 17, 9. — Lud. Capell. not. in Ezech. h. l. — Criticos Sacr. vol. IV. p. 5919, καὶ Rosenmüll. Schol. εἰς Ἱεζεκ. αὐτόθ.) — Τὸ Ζιὼν, Σιών 1) καθόλου σημαίνει τόπον ἑστῶν, πέτρων ὑψηλῶν, σκοπιῶν ὄθεν καὶ οἱ Οἱ, ἔγραψαν σκόπελον (δ. Βασ. κγ. 17). ἐν δὲ Ἠσαϊ. κε, 5. γράφουσιν αὐτὸ τὸ Σιών (ἀλλ' ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ κυρίου, ὀνόματος ἐξεδέξατο Θεοδώρητος καὶ ἄλλοι· καὶ μαρτυρεῖ τὸ ἐρεξῆς « τὸ ὄρος τοῦτο »· Ἠσ. αὐτ.). οἱ δὲ νεώτεροι ἐρμηνεύει καὶ ὡς τὸ Ζιὼν τόπον ἑστῶν (ὁ δὲ ἱερώνυμος πεπλανῆσθαι λέγων τοὺς Οἱ, πεπλανῆναι μάλλον αὐτοὺς, ἐρμηνεύσας ἁνοδὶον, ἢ ὁψιαν). Ἐν δὲ Ἱεζεκ. λθ, 15. οἱ Οἱ, « σημεῖον » (στήλην ἐπιτάφιον). Ἐν δὲ τέλος Ἱερεμ. λθ, 21 (καθ' Ἑβρ. λα, 21) ἔγραψαν Σιών, ὡς ἔχουσιν οἱ πλείστοι κώδικες, (ἢ δὲ Κομπλουτ. ἐπισκόπου· = σκοπεύς), καὶ ὁ Θεοδώρητος σιωνεῖμ (αὐτὸ τὸ Ἑβρ. Zionim, πληθ.), Ἀκύλας δὲ καὶ Σύμμαχος καὶ ἱερώνυμος « σκοπιᾶς »· ὁ Σύρος « σημεῖον » (στήλην)· οἱ δὲ τινες διεφθαρμένην ἐνταῦθα νομίζουσι τὴν φωνὴν (Schleusen. Thes. γ. Ἐπισκοπος, Σκόπελος, Σιών. — Schulz. in Ierem. I. c. — Montfauc. etc.) 2) τὸ Ζιὼν καὶ = Σιών, κύριον ὄνομα θατέρου τῶν λόφων τῆς Ἱερουσαλὴμ (καὶ αὐτὴ ἡ Ἱερουσαλὴμ, Gesen. Lex. Hebr. p. 862. — Reland. Palaest. 3. p. 846). Ὅτε τὸ Σιών οἱ Οἱ μετεχειρίσθησαν ἐν δέοντι ἐπὶ τῆς καθόλου, δηλαδὴ τῆς προσηγορικῆς, καὶ ἐπὶ τῆς κυριωνυμικῆς σημασίας (παράβαλε τὰ ἑλληνικὰ Σκόπελος, Πέτρα, Ἄγρα, Πάρος κτλ.). — Τὸ Σκῆπτρον (ὡς σύμβολον τῆς ἀρχῆς) οὐκ ἔστι καὶ ἀντὶ τοῦ σκῆπτρου (ἀρχων. βλ. Vorst. Philolog. sacr. I. c. 6). — Συνώνυμον δὲ καὶ τὸ Καθάρει πρὸς τὸ Ἀθωώσαι. — Τὸ Περισχῆν (Ἀβδ. α, 1) οὕτε translationem ὡς σημαίνει (ὡς ἱερών.), οὕτε τὸ περιεχόμενον ἐν λόγοις, ἢ γραφῇ (κατὰ τὸν Capell. annot. in Abdia I. c.), ἀλλ' ἔστιν = περίοδος, ἢ περιόδια, καὶ περιλειψίς, ἢ περιπέλησις, (ἐκ τοῦ ἔχω περίε, τὸ περιλαμβάνω, καὶ περιλειπῶν, ὡς τὸ « ἔχων νῆας, ἱπποὺς ») καὶ τοῦτο κατὰ μετάληψιν ἀντὶ τῶν περιεχόντων, τοῦτοίσι περιλαμβάνονται, καὶ κύκλῳ τὰς χώρας περιεόντων περιπλάων καὶ περιόδων ἀγγέλων (μηνυτῶν)· « Περισχῆν εἶπεν, οὗς Ἱερεμίας (κθ, 14) ἀγγέλους, ὁ δὲ Σύμμαχος ἀγγελοῦ ἐξέδωκε » (Κύριλ. καὶ Θεοδώρητ. Ἑρμην. εἰς Ἀβδ. αὐτόθ.), ὅπου βλέπεις καὶ τὸ ἀγγελοῦ μεταληπτικῶς ἀντὶ ἀγγέλους· περισχῆς ἔγραψε καὶ Θεοδοσίω ἐν Ἠσαϊ. ιγ, 8 (ὅπου οἱ Οἱ, πρὸς βασιλῆα)· ἀλλὰ καὶ ἁπλῶς ὅτις ἀναγνώσῃ τὰ ἐν Ἱερεμ. κθ, 14, καὶ ἐν Ἀβδ. α, 1, πάντα κατὰ λέξιν ἀκριβῶς συμφωνοῦντα (πλήμ τοῦ συνωνύμου περισχῆν, ἀντὶ ἀγ-

δὲ δείγμα μέγα καὶ τρανὸν τὸν ἰζ (καθ' ἑβρ. ιη) ψαλμὸν, ἄλλως μὲν ἐν B. Βασιλ. (ιβ), ἄλλως δ' ἐν αὐτῷ τῷ Ψαλτῆρι ἡρμηνευμένον (βλ. ὁπισθ. §. ιζ). Ἀλλὰ θαυμαστὸν, πῶς ἀπεσιώπησαν οἱ ἄνδρες, ὅτι καὶ ἐν τῷ κειμένῳ τῷ ἑβραϊκῷ παρομοίως ὁ αὐτὸς ψαλμὸς ἐν ἑκατέροις τοῖς χωρίοις διαφέρει, οὐ μόνον ἐν τισὶ νοήμασιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ λέξεις (πρὸβλ. τὰ ἐδάφ. 1, 7, 10, 11, 12, 13 κτλ.). Καὶ ξένον οὐδὲν, εἴπερ ὁ θεόπνευστος ψαλμωδὸς τὸ πρῶτον συντάξας τὸν ψαλμὸν, ὡς ἔχει τὰ νῦν ἐν τῇ B. τῶν Βασιλειῶν, ἔπειτα πάλιν, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀγόμενος πνεύματος, προσέθηκε τινα, ἢ μετέβαλε πρὸς τὸ σαφέστερον καὶ λαμπρότερον καὶ τῇ δημοσίᾳ χρήσει προσφύεστερον, καὶ οὕτω συνηρίθμησεν αὐτὸν μετὰ τῶν ἄλλων τοῦ Ψαλτῆρος ψαλμῶν. Οἱ δὲ τινες ὑπενόησαν (οὐ πάνυ πιθανῶς), ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος Ἐσδρας εἰσήγαγεν ἐν τῷ τοῦ Ψαλτῆρος ἀναγκαίᾳς τινὰς τότε πρὸς σαφένειαν παραλ-

γίλοισι, ἀπορήσει πρὸς τὴν κρίσιν τοῦ Βάου. — Τὸ Tsammah, ἢ Samah, οὔτε κήμη, οὔτε πέπλος σημαίνει (βλ. τὸν Γεσένιον Λεξ. ἑβρ. σελ. 866), ἀλλὰ κυρίως γυναικίαν καλύπτραν (velum muliebre), παρὰ τὸ tzamam (πλέκειν, συναρτίζειν, καλύπτειν), συγγενὲς τοῦ tzamath (συνάπτειν ὡς τὸ «ἐγκαλεῖται γλώσσαν», μύειν, συγκλείειν τὸ στόμα). ὅθεν οἱ O, ἐν Ἑσά (μζ, 2) ἡρμηνεύσαν κατὰ κάλυμμα. Καὶ πάλιν (Ἄσμ. δ, 1: ε, 6) συνάπτειν, τὴν αὐτὴν καλύπτραν (καθότι καὶ αὕτη μύει καὶ συγκλείει τὴν ὥπα, τοῦτέστι τὴν ὀψιν, ὡς καὶ ἡ σιῶπησις τὴν ὀψιν, τοῦτέστι τὴν φωνήν). Ὅθεν καὶ ὁ Σύμμαχος ἀμφοτέρως τὰς λέξεις ἐκ τῶν O λαβὼν, τοὺς τόπους μετέλλαξε· καὶ κάλυμμα μὲν εἶπεν (ἐν Ἄσμ. ε, 6), συνάπτειν δὲ ἐν Ἑσά (μζ, 2), ὅπου ὁ Ἀκύλας αὐτὸ τὸ ἑβραϊκὸν σαμαμαθιχ, καὶ ὁ Θεοδοτῶν σαμλαθιχ, (πρβ. Θεοδώρητ. εἰς Ἄσμ. εἰς ὁ δὲ μακάριος Ἰερώνυμος πόσον παραδόξως τὸ συνάπτειν ἐξέλαβε καὶ ἐξέφρασεν ἐν Ἑσ. μζ, εὐστοματισθῶ). Οὕτω καὶ ὁ θεὸς Παῦλος (δ' ἄλλην αἰτίαν) εἶπε τὸ κάλυμμα «ἐξουσίαν» (α, Κορ. ια, 10, καὶ Θεοδώρ. αὐτόθεν· ἄλλως δὲ ἐξηγήσεν ὁ Φώτιος, ἐπιστολ. 210). τινὲς δὲ τῶν νεωτέρων καὶ τὸ τιμὴν προσώπου (Γεν. κ. 16) καλύπτραν ἡρμηνεύσαν (Schulz. ih. πρβλ. Schleusn. Th. v. Τιμή· καὶ Lex. N. T. v. Ἑουσία, Δόξα. βλ. καὶ Michaelis Supplem. p. 2400). Ὁ δὲ L. Capellius (not. in Esai. 47), συμπεράνας τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων. ὡς ἡρμηνεῖται οὐχὶ τῶν O, ἀλλὰ τοῦ Συμμάχου, διὰ μόνον τὴν λέξιν συνάπτειν, οὔτε τὸν Σύμμαχον αὐτὸν ἰδεῖν, ἐν αὐτῷ τῷ Ἄσματι γράψαντα κάλυμμα, ὅπου οἱ O, συνάπτειν, (ε, 6), καὶ ὅσον κατὰ τοῦτο οὐδὲως διαφέρει τῶν, ὅσοι καὶ τὰ Παρὰ λέγει πόμεινα εἶπον ἡρμηνεῖαν τοῦ Θεοδοτῶντος, διὰ μόνον τὸ φασίχι! (βλ. ὁπισθ. §. λ.). Περὶ τοῦ ἐγὼ εἰμι λεγόμεν ἁνωτέρω.

λαγάς. (Καὶ πῶς; μὴ γὰρ οὐκ αὐτὸς οὗτος ὁ Ἑσδρας ἐξέδωκε καὶ τὸν ἐν τῇ Β. τῶν Βασιλειῶν; τί γοῦν μὴ καὶ τοῦτον παρομοίως ἐξέφερε;) (α). Ταύτας λοιπὸν τὰς διαφορὰς διετήρησαν καὶ οἱ ἱεροὶ ἐρμηνεῖς. Εἰ δὲ καὶ ἐκεῖ μὲν ἔγραψαν πέτρα, καὶ ὀχύρωμα, καὶ ἐξαιρούμενος· ἐν δὲ τῷ Ψαλτηρίῳ τὰ ἰσοδύναμα, στερέωμα, καὶ καταφυγὴ (τουτ. καταφύγιον, οἷον τὸ ὀχύρωμα, ὡς καὶ τὸ φυγαδεῖον, καὶ ἄλλα), καὶ ῥύσσης, κτλ. ἀλλ' οἱ αὐτοὶ παρομοίως καὶ ἀλλαγῶν πολλὰ τῆς Γραφῆς ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἑβραϊκῶν φωνῶν τὰς αὐτὰς μετεχειρίσθησαν συνωνυμίας. Ὡσαύτως καὶ οἱ λοιποὶ (Ἀκύλας, Σύμμαχος, Θεοδοτίων), ὡς γίνεται φανερὸν οὐ μόνον τοῖς μετὰ σπουδῆς λιπαρωτέρας παραβάλλουσι τὰς ἐρμηνείας πρὸς τὸ κείμενον, καὶ τοῦτο πάλιν πρὸς ἑαυτὸ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀπλοῦν ἐπιβάλλουσι ὅμα πρὸς τὰ λεξικά τῆς Γραφῆς. Ὡστε αἱ ὀλίγαι τῶν ὀνομάτων ἐναλλαγὰς οὐδόλως μεταβάλλουσι τὴν ταυ-τότητα οὔτε τοῦ ψαλμοῦ, οὔτε τῶν ἐρμηνέων. «Ἔστι γὰρ σύμφωνος (ὁ ἐν Β. Βασιλ. κβ) τῷ ἐπτακαίδεκάτῳ ψαλμῷ· μᾶλλον δὲ ὁ αὐτὸς ἐστίν, ὀλίγας ἔχων ὀνομάτων ἐναλλαγὰς» (Θεοδώρ. Ἀπόρ. εἰς Π. Βασ.). Οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀδιδιον ἤθελον (ὡς φαίνεται) τοὺς Ο, τρυφῶ-μένους ἐν ἐσχάτῃ τῶν συνωνύμων πενίᾳ. Ἐπειδὴ δὲ ταύτην οὐχ εὖρον, ἀναστάντες, «ὡς ἐκ βαρβάρου ἐπιτάγματος» (τὸ τοῦ λόγου) διέσπασαν ἀφορίζοντες τοὺς ἐρμηνεῖς ὡς ἄλλους καὶ ἄλλους, χρόνῳ τε καὶ τόπῳ καὶ παιδείᾳ διαφέροντας. Ἀλλὰ κάλλιον ἂν ἔπραττον, διορθοῦντες (εἴπερ ἠδύναντο) μᾶλλον αὐτὰς τὰς ἐν τῷ σημειωθῆ-ἐβραϊκῷ ποικίλας λεκτικὰς παραλλαγὰς, ὅσας οἱ ἐπισημύοντες τῶν ἐβραϊστῶν ἀπαντῶντες ἐν πολλοῖς ἑκατέρων τῶν ψαλμῶν τοῖς χωρίοις, εἰς μᾶτην διαπληκτίζονται.

(α) Βλ. Schulz. in II. Samuel 22 et in Psalm. 18. πρὸς καὶ Doederlein in Schol. ad Psalm. 18. — Michaelis in not. ibi. καὶ Orient. Biblioth. P. 13. p. 237. sqq. (πρὸς καὶ τὰ ἐρεξῆς §. μα, ἀρθρ. γ.). Ὁ δὲ Rosenmüller (Σχόλ. εἰς Ψαλμ.) ἐσημείωσεν ἀκριβῶς τὰς ἐν τῷ ἐβραϊκῷ κείμενῳ διαφορὰς τοῦ τε ἐν τῷ Ψαλτηρίῳ, καὶ τοῦ ἐν Β, Βασιλ. (κβ) προκειμένου ψαλμοῦ· πόσας καὶ ὁποίας; Ἐκατὸν παραλλαγὰς (variantes) ἐσημείωσεν, ἐν αἷς καὶ λέξεων τινῶν, καὶ στίχου ἑνὸς (τοῦ 2) καὶ ἡμιστίχου (τοῦ 14) ἐλλείψεις, καὶ ἄλλων πάλιν προσθήκας καὶ μεταθέσεις.

§. 10. Ὅσον δὲ περὶ τοῦ « ἐγὼ εἰμι », πρὸς ὀριστικὸν ῥῆμα συμπεφομένου, δι' οὗ διακρίνουσι τοὺς ἑρμηνεῖς τῆς Ῥούθ καὶ τῶν Κριτῶν καὶ Βασιλειῶν, ὡς δῆθεν ἑτέρους τῶν τῆς Πεντατεύχου καὶ τῶν προφητικῶν (§. 15. σημ.), ἀπαντῶμεν τὰ ἐφεξῆς. Α) Τὸ ὑπαρκτικὸν εἰμί μετὰ μετοχῆς εὐρίσκεται πολλάκις ἐν τῇ Πεντατεύχῳ· οἷον « ἦν ποιμαίνων » (Ἐξόδ. γ, 1), καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ, καθὼς καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ « ἦν προσδοκῶν » (Λουκ. α. 21), « ἦν διδάσκων » (Ματθ. ζ, 29) κτλ. Ἡ δὲ τοιαύτη φράσις, ἡ περίφρασις, ἐνομήσθη παρὰ τισιν ὡς ἑβραϊκὴ (α), καίτοι γνησίᾳ τῶν Ἑλλήνων οὖσα καὶ συνήθης παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἀττικοῖς συγγραφεῦσι καὶ ποιηταῖς (β). Ἐκ ταύτης οὖν τῆς χρήσεως τοῦ εἰμί πρὸς μετοχὴν ὁρθῶς ἐπαγομένου κινηθέντες ἴσως οἱ ταῖς Ο συγχρονίσαντες ἑλληνισταὶ Ἰουδαῖοι (καὶ μάλιστα κατὰ τὴν Παλαιστίνην), καὶ πῶς ἀποκλίνοντες καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τῆς ἰδίας αὐτῶν διαλέκτου, συνῆπτον ἐνίοτε τὸ ὑπαρκτικὸν καὶ πρὸς ἄλλους ἐγγλίσεων χρόνους, εἰ καὶ μὴ ἑλληνικῶς, παραβαίνοντες τὴν ἀττικὴν τῆς συντάξεως ἀκρίβειαν. Τοῦτο σπανίως συνεχώρησαν καὶ οἱ Ο. Ὅθεν ἀντὶ τοῦ « ἐγὼ εἰμι ἐν γαστρὶ ἔχουσα » (γέγραπται δὲ καὶ οὕτω ἐν τῇ τοῦ Ἀλδου ἐκδόσει, Β. Βασιλ. ια. β), καὶ, « ἐγὼ εἰμι αἰζῶν, ἰστών », κτλ. εἶπον ῥηματικῶς « ἐγὼ εἰμι ἔχω, αἰζῶ, ἴστημι, κτλ. καὶ πάλιν ἐπὶ παρωχημένου, « ἐγὼ εἰμι ἦνοιξα, ἤμαρτον, ἐρρύσάμην, ἀντὶ « ὁ ἀνοιξας, ὁ ἁμαρτῶν, ὁ ρυσάμενος κτλ. (κατὰ τὰ « ἐγὼ εἰμι ὁ χρίσας σε » Β. Βασιλ. ιβ. 7 κτλ.). Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ μέλλοντος, « ἐγὼ εἰμι ἄσομαι, ψαλῶ, καθίσομαι,

(α) Βλ. Vorst. philol. sacr. c. 33. p. 65. ed. Fisch.

(β) Οἷον. « ἐρέσκοντές ἐσμεν τοῖς πολλοῖς » (Θουκυδ. α, 38) « ἦν τις σ' ὑβρίζων » (Εὐρ. Ἡρακλ. μαιν. 312) πρὸς Ἀριστοτ. Πλούτ. 519 καὶ 1083, κτλ. (βλ. καὶ Schleusn. Lex. N. T. v. εἰμί). Πρόσθετε καὶ τὸ σπανιώτερον « οὐ γὰρ ἦν καταβάς τοῦ χεῖρά μοι ἐπιδούναι » (Λουκιαν. Τόμ. β. σελ. 399 καὶ σημ. Reitz), ἀντὶ τοῦ οὐ κατέβη κτλ. « Οὐδὲν γὰρ διαφέρει τὸ ἀνθρώπος ὑγιαίνει ἔστιν, ἢ τὸ « ἀνθρώπος ὑγιαίνει »· ἢ τὸ ἀνθρώπος βαδίζειν ἔστιν, ἢ τέμνειν, τοῦ ἀνθρώπου (γρ. ἀνθρώπου) βαδίζειν, ἢ τέμνειν » (Ἀριστοτ. Μεταφυσ. δ, 7)· ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν τοιούτων καὶ τῶν ἐκ τοῦ παρωχημένου δὲ συνθέτων χρόνων (πεπλευκῶς ἔσθ, μεμελετηκῶς ἦν, κτλ.) ἐξακριβοῦν οἱ Γραμματικοί.

στρατεύσομαι, ἀντὶ « ἐγὼ ἔσομαι στρατευσόμενος, καθίσων, κτλ. οὕτως εἶπε καὶ Θεοδοτίων « Ἐγὼ εἰμι λαλήσω (ἰδὲ, λγ, 31), ὅπου διορθοῦσι λαλήσων. Ταῦτα δὲ καὶ ἄλλως ἐπειράθησάν τινες θεραπεύσαι, νομίσαντες ἐξωθεν ὑπακούμενον τὸ ὑποτακτικόν, ὅς, ἢ οἶον, ἐγὼ εἰμι (ὅς) αἶρω, ἤμαρτον, ἐρρύσάμην, ἄσομαι, ψαλῶ, κτλ. (α). Ὁ δὲ μακάριος Φώτιος σχῆμα λόγου μᾶλλον κατὰ παρολκὴν (πλεονασμὸν) ἀποφαίνεται τοῦτο τὸ ἐγὼ εἰμι τῆς Γραφῆς παραβάλλον πρὸς τὸ « ἐκὼν εἶναι », καὶ πρὸς ἄλλου ῥήματος, τοῦ ἔγω, παρομοίαν παρολκὴν (οἶον· βαδίζεις ἔγων, κτλ.) (β). Καὶ ὁ μὲν κριτικώτατος Πατριάρχης ἐσυνέτιζε τοὺς κατ' αὐτὸν λεξιθῆρας, οὐχὶ διότι κἀκεῖνοι διήρουν τοὺς τῆς Γραφῆς ἐρμηνεῖς ἐκ τῆς φράσεως τῆς ἐγὼ εἰμι· ἄπαγε! (τὸ γὰρ τοιοῦτον, εἴτε θράσους, εἴτε σοφίας γέρας ἀπέκειτο μετὰ πολλοὺς αἰῶνας ἄλλοις τε καὶ τοῖς περὶ τὸν Βῶσον κριτικοῖς), ἀλλ' ἀπλῶς ὡς νομίζοντας σόλοικον τὸ σχῆμα. « Ἢ γὰρ ἄγνοια (θράσους γὰρ ἀμαθία μήτηρ) εἰς τὸ (τοιαῦτα) πλημμελεῖν αὐτοὺς ἀνεπτέρου, καὶ ἀνῆρέθιζεν » (Φώτ. αὐτοῦ).

(α) Ὁ Καπέλλιος (not. Crit. in Jnd. c. 5) τὸ « ἄσομαι ἐγὼ εἰμι τῷ Κυρίῳ » κτλ. κακῶς καὶ ἔστιξε καὶ ἠρμήνευσεν, οὕτως· « ἄσομαι, ἐγὼ εἰμι τῷ Κυρίῳ ». (ἀντὶ « τοῦ γὰρ Κυρίου εἰμι ἐγὼ ») κτλ. Ἦλεγε δικαίως τὸν Καπέλλιον ὁ Βῶς (proleg. c. 2), ἀπλοῦν πλεονασμὸν ἁμαρτύρως ἀποφηνάμενος τὸ εἰ μὴ καὶ μηδὲν πλεον πολυπραγμονήσας. Ἀντίπε δὲ πρὸς ἀμφοτέρους Βιέλιος (Biel. Lexic.), ὁρθότερον στίξας, καὶ μὴ πλεονασμὸν, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλλειπτικὴν τοῦ ἄρθρου, τοῦ ὅς, τὴν φράσιν ὑπολαβὼν (ὃ καὶ ἡμεῖς ἐσημειώσαμεν ἀνωτέρω, καὶ τοι σφόδρα διστάζοντες). Οὗτος δὲ φέρει καὶ ἐξ Ἑλλήνων παράδειγμα· ποῖον; τὸ ἐξῆς τοῦ Προδότη (β. 23) « τούτῳ τῷ λόγῳ εἰσὶ οἱ τῶν Ἑλλήνων ἐχρήσαντο ». ἀλλ' οὔτε τὸ παράδειγμα πρόσφορον (ἐν τούτῳ γὰρ λείπει τὸ τινὲς, τούτ. εἰσὶ τινες τῶν Ἑλλήνων, οἱ κτλ.), καὶ πάντῃ μὴ ἑλληνικῶς ὁ σοφὸς Βιέλιος, ἀνέλυσε τὴν φράσιν γράφων « Οἱ Ἑλλήνων εἰσὶ, οἱ τῷ λόγῳ ἐχρήσαντο » κτλ. (βλ. καὶ Schleusn. † Theol. vol. 1. p. 251, 253).

(β) « Ἢ τοῦ εἰμι παρολκὴ, τῆς ἐγὼ ἀντωνυμίας κατὰ σύνθεσιν προσηγορεύου, σύνθεσις μὲν ἐστὶ τῇ θεῇ Γραφῇ, ἀλλ' οὐδεμίαν διὰ τοῦτο σολοικοῦ γλώσσης αἰτίαν παρέχεται » (καὶ παραγαγὼν ἐξ Ἑλλήνων Ἀττικῶν παραδείγματα, ὑποσυνάπτει) « Σὺ δὲ τὸ εἶναι βλέπων παρίκον [παρ'] αὐτοῖς (τοῖς Ἀττικισταῖς) τρανῶς πολλαχού, καὶ οὐδὲν (γρ. οὐδὲ) νοῆσαι τολμήσας ποτε διειδισμὸν σολοικοῦ φωνῆς ἢ ὑπόνοιαν αὐτοῖς τὸ τοιοῦτον ἐμποιεῖν, οὐκ ἐδυσωπήθη, — ὥσπερ ἐκ βαρβάρου ἐπιτάγματος, κατὰ μόνης τῆς θείας ἡμῶν καὶ ἱερωτάτης καταφύξεσθαι γραφῆς » κτλ. Φώτ. Ἐπιστολ. ση. σελ. 305. Londin. 1651.

Σὺ δὲ σημειῶσαι ἀναγνώστα, ὅτι οἱ Ο, οὐ μόνον ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι τεύχεσι τῆς Γραφῆς μετεχειρίσθησαν τὴν ὑπὸ τῶν κριτικῶν σημειωθεῖσαν ἀκατάλληλον πρὸς τοὺς χρόνους τῆς ὀριστικῆς σύναψιν τοῦ εἰμι, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Πεντατεύχῳ, συνῆψαν τὸ ὑπαρκτικὸν πρὸς ἀπαρέμφατον καθ' ὁμοίαν περιφρασιν, οἷον, καὶ, « ἔσονται (ὥστε) ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα Κυρίου » (Ἀριθμ. η, 11. κώδ. Βατικ. κτλ. ἐν τισι δὲ κώδῃσι λείπει τὸ ὥστε)· τοιοῦτο καὶ τὸ « τίνα σοι ἔσομαι μισθὸν διδόναι » (Τωβίτ ε, 14), ἀντιἔσομαι διδούς, ἡ δώσω (οὕτω καὶ, « ἔσονται ἐργαζόμεναι »). Ἀλλαχοῦ δὲ (Β. Βασ. ι, 11) εἶπον καὶ, « ἐσόμεθα τοῦ σῶσαι σε » (ἀντὶ σφύζοντες, ὡς τὸ « ἔσεσθαι μοι εἰς σωτηρίαν » αὐτ. ἡ καὶ τὸ ἐσόμεθα ἀντὶ παρεσόμεθα [ἐνεκα] τοῦ σῶσαι σε). ἴστε κατ' αὐτὴν πάλιν τὴν περὶ τοῦ ἐγώ εἰμι σοφὴν διάγνωσιν τῶν κριτικῶν, οἱ αὐτοὶ λοιποὶν ὑπῆρξαν ἐρμηνεῖς καὶ τῆς Πεντατεύχου, καὶ τῶν Βασιλειῶν, καὶ τῆς βίβλου δὲ τοῦ Τωβίτ (ἦν οἱ νεωτερισταὶ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ κανόνος ὡς ἀπόκρυφον ἀποβάλλουσι).—Β) Οὐδεὶς κανὼν τῆς ὑγιоῦς κριτικῆς καταδικάζει ὡς ψευδεπίγραφον ὅλον βιβλίον, ἢ τμήμα βιβλίου, διότι περιέχει λέξεις, ἢ φράσιν, ἢ σύνταξιν ἰδιάζουσας καὶ ἀσυνήθην ἐν τοῖς ἄλλοις τοῖς ὁμολογουμένοις γνησίοις βιβλίοις τοῦ συγγραφέως. Αὐτὸ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων (καὶ πολλῶν ἄλλων προφητικῶν) περιέχει λέξεις ἐκ τῶν ἁπαλῶν εἰρημένων, καὶ τινες συντάξεις ἁλλοτρίας δοκούσας τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀρχαίας ἑβραϊκῆς. (Ὅθεν ἐξήφθη καὶ τοῦ χολερικοῦ Γραμβέργου τὸ φράγμα! βλέπε δ. κη). Καὶ παρ' αὐτοῖς δὲ τοῖς ἐνδοξοτάτοις τῶν Ἑλλήνων ἔστιν ἔπου διαφαίνονται καὶ τινε τῶν σπανιωτάτων γλωσσηματικῶν ὀνομάτων, καὶ σχήματά τινα καινοπρεπῆ καὶ ἀναχόλουθα, ἡ ἀσυντακτα καὶ σολοικοφανῆ, καὶ εἰ τινες ἄλλοι τῶν τοιούτων ἰδιωτισμῶν, ὅσους ἐσημείωσαν οἱ γραμματικοὶ παρὰ τε τοῖς Ἀττικοῖς συγγραφεῦσιν (οἷον Πλάτωνι, καὶ Θουκιδίδει, κτλ.), καὶ εἰς τὴν ὀμήρου ποίησιν (α). Εἰ δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα ἐξήρκουν εἰς ἐναργῆ

(α) Οἷα τὰ παρ' Ὀμήρῳ σημειωμένα ἐκ τῶν ἁπαλῶν εἰρημένων, * Ὁ μ ῆ ρ ι σ ε *

τῆς τῶν χωρίων νοθείας ἀπόδειξιν, ὀλίγαι τῶν Ὀμήρου ῥαψωδιῶν, ἢ τῶν Θουκυδίδου συγγραφῶν, ἀπέμενον ἂν παρ' ἡμῖν ἀκέραιαι καὶ γνήσιαι. Καίτοι γε καὶ περὶ τοῦτο λίαν φιλοτίμως ἠγωνίσαντό τινες τῶν νεωτέρων κριτικῶν (οἷς ὅμως οὐ συνήνεσεν ὁ πολυμαθέ-
 ς αὐτος καὶ πλήρης ἑλληνικῆς Μούσης Σπίτνερος), οἵτινες ἐξωθέλισαν παραδόξως, ὡς νόθα, πολλὰ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ἐν ὅσοις οὐχ εὐρη-
 καν τὸ διγάμμα χωροῦν πρὸς θεραπείαν τῆς χασμωδίας (α)· (ὡς ἂν εἴπερ ἦν ἀδύνατον, ἵνα καὶ τῆς τοῦ διγάμματος δασύτητος ἐν-
 τισιν ἀμελήσῃ ὁ ποιητής, ὅστις « καὶ τὸν πρῶτον στίχον ἄμετρον ἐξέφερον, ὑπὸ μεγαλοφροσύνης », κατὰ τὸν Πλούταρχον). Τοιοῦτό-
 τι ποιοῦσι καὶ οἱ περὶ τὸν Βῶσον διακρίνοντες τοὺς ἐρμηνεῖς, ὡς ἐτέρους τῶν Οἰ, διὰ μόνην τὴν σπανίαν χρῆσιν τοῦ « ἐγὼ εἰμι » ἢ καὶ δι' ἄλλην τυχὸν ιδιότροπον χωρίου τινος φρασεολογίαν. Ἀλλ' ἐν τοῖς τοιοῦτοις (οἶμαι) πολὺ μᾶλλον ἀνεκτότερον, ἢ καὶ ἀσφα-
 λέστερον ποιοῦσιν, ὅσοι μόνον ἐκείνο τῆς συγγραφῆς τὸ χωρίον ὑπονοοῦσι διεσθαρμένον ὑπ' ἀβλεψίας ἀντιγραφῆς, ἢ κατὰ τὸ καίμενον, ἢ διότι παρεισέδω καὶ τι ξένον ἐκ τῆς ῥῆς τοῦ βι-
 βλίου, ὅπου πρότερον σσημειώτο. Τὸ δ' ἀποκόπτειν ἀφειδῶν ὅλον τι βιβλίον διὰ μίαν τινα φαινομένην ἐπίνοσον φράσιν ὁμοιον ἂν εἴη, ὡς καὶ ἂν τις κακὸς ἱατρὸς ἀποκόπτῃ ὅλην τὴν χεῖρα διὰ μόνην παρωνυχίδα. — Γ) Τέσσαρα τῶν ἐπιστη-
 μοτάτων ἀρχαίων ἀντιγράφων τῆς παλαιᾶς Γραφῆς, τὸ Ἀλεξαν-
 δρινόν, καὶ τὸ τῆς Κομπλουτηνσίας ἐκδόσεως, καὶ τὸ τοῦ Ἄλδου, καὶ τὸ Ὄξονιακόν, ἐκ τῶν τεσσάρων σσημειωμένων χωρίων τῆς βίβλου τῶν Κριτῶν (κεφ. ε, 3. 5, 18. ια, 27, καὶ 35)

(Ὁδ. π, 468), ἀβλέκῃσαν (Ὁδ. δ, 249), ἀβλεῖον (Ἰλ. ν. 6), μετὰ γὰρ κεία (Ἰλ. δ, 453) κτλ. καὶ τὸ ἀγρανόμος ἀπ᾽ εἰρηται ἐν Ὀδυσσεΐᾳ (5, 406. βλ. Ἀπολλωνίου Λεξικ.). Πρόσθετε καὶ τὰς ἀντιπτώσεις, καὶ τοὺς ἀνωμάλους σχηματι-
 σμοὺς, οἷον τὸ κήδεάπερ, πεπαθυίη (Ὁδ. ρ. 585), ἀντὶ τῆς αἰτίας. πε-
 παθυῖαν (αὐτήν), καὶ τοῦτο πάλιν ἀντὶ τοῦ πεπονηῖαν (πάθω), « Ἀνώ-
 μαλον ἐν, καὶ εἰς χρῆσιν ἀσύνθετος, διὸ οὐδὲ περιληφθήσεται » (Εὐστάθ. αὐτόθ.).
 Τοῦ δὲ Θουκυδίδου ὁ παράλογος (οὐσιαστικὸν ἀντὶ τὸ παράλογον), καὶ
 εἴτε ἄλλο τοιοῦτο μοναχικόν, παραλείπομεν.

(α) Spitzner de versu Graecor. heroico. pag. 111. Lipsiae, 1826.

ἔχουσι τὰ τρία χωρὶς τοῦ παρέλκοντος ἐγὼ εἰμι· οἷον ἀντὶ τοῦ,
 « ἄσσομαι ἐγὼ εἰμι τῷ κυρίῳ, ἐγὼ εἰμι ψαλῶ τῷ Θεῷ » κτλ.
 (Κριτ. ε, 3. κώδ. Βατικ.), τὸ Ἀλεξανδρινὸν καὶ τ' ἄλλα ἔχουσιν
 « Ἐγὼ τῷ κυρίῳ ἄσσομαι, ψαλῶ τῷ Θεῷ » κτλ. Ὡσαύτως καὶ, « ἐγὼ
 οὐχ ἡμαρτον » (ἀντὶ « ἐγὼ εἰμι, οὐχ ἡμαρτον » Κριτ. ια. § 27.
 οὕτω καὶ §. 35)· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ τέταρτον, τὸ ὑπόλοιπον (Κριτ.
 ε, 18) ἐν τῷ Ὄξον. καὶ Κομπλουτ. γέγραπται χωρὶς τῆς τοιαύτης
 χρήσεως τοῦ εἰμι, οἷον· « ἐγὼ εἰμι ὁ ῥυσάμενος » (ἀντὶ τοῦ ἐρρύ-
 σάμεν. Β. Βασιλ. ιβ, 7) « τρία ἐγὼ αἶρω (ἀντὶ « ἐγὼ εἰμι, αἶρω »)
 κτλ. Τὸ δὲ μοναδικὸν τῆς Ῥοῦθ δικαιολογεῖται καὶ ἐκ τοῦ νοή-
 ματος· ἰδοὺ τὸ ῥητόν· « Καὶ εἶπε Βοὸζ τῷ ἀγχιστεῖ· εἰ ἀγχι-
 στεύεις, ἀγχιστεύς, — ὅτι οὐκ ἔστι πάρεξ σοῦ τοῦ ἀγχιστεύσαι,
 καὶ ἐγὼ εἰμι μετὰ σέ· ὁ δὲ εἶπεν· ἐγὼ εἰμι· ἀγχιστεύσω » (Ῥοῦθ, δ,
 3-5), τουτέστιν « ἐγὼ εἰμι (ὡς εἶπας, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πάρεξ
 ἐμοῦ). Ἰστε οὐδ' ἐκ τῆς συμφωνίας γοῦν ὅλων τῶν ἀρχαίων κωδή-
 κων βεβαιοῦται ὁ σημειωθείς τοῦ ἐγὼ εἰμι ἰδιωτισμὸς, ὡς ἀναν-
 τέρρητος φράσις τῶν Ο. Καὶ θαυμάζειν ἔπεισι μάλιστα τὴν εὐκλεῆ
 Βῶσον, ὅσις, ἐν ᾗ ἐξέδωκεν ἐκδόσει τοῦ Βατικανοῦ κώδικος, ση-
 μειώσας ἀκριβῶς τῶν διαφόρων τούτων ἀναγνώσεων τὰς παραλ-
 λαγὰς, ἔπειτα (δουλεύων καὶ αὐτὸς τῇ τότε μάλιστα κατὰ τῶν
 Ο, σφραζούσῃ κενοσπουδίᾳ), παρήγαγε τὴν φράσιν, ὡς ἀρίστη-
 λον δείγμα τῶν κατὰ τε πρόσωπα καὶ χρόνους διαφορῶν τῆς Γρα-
 φῆς ἐρμηνευτῶν! Ἀλλ' ὁ περικλεῆς Σκλευσήνερος τολμηρότερον μὲν,
 ἴσως, οὐχὶ δὲ καὶ παντάπασιν ἀλόγως, ἔκρινε τὴν τοιαύτην τοῦ
 εἰμι παρολκήν, ἣ ἐξαλειπτέαν ὅλως (ὡς ἐν Κριτ. ια, 37 « κλαύ-
 σομαι — ἐγὼ εἰμι καὶ αἱ συνεταιρίδες μου » γρ. « κλαύσομαι
 ἐγὼ καὶ αἱ συνεταιρ. », κατὰ τὴν Ἄλδου καὶ Κομπλουτ. ἐκδοσιν),
 ἢ τὸ ῥῆμα γοῦν τρεπτέον εἰς μετοχὴν (ὡς ἐν Κριτ. ια, 35· ἐγὼ
 εἰμι « ἡνοιξα »· γρ. ὁ ἀνοίξας). Καὶ ἴσως μὲν ἀποδεκτέον τὰ τοι-
 αῦτα, ὅπου μάλιστα καὶ τὸ Ἀλεξανδρινὸν ἀπόγραφον συμφωνεῖ.
 Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο ἐνιαχοῦ περιέχει τὴν τοῦ εἰμι παρολκήν,
 καὶ τὸ Βατικανὸν δὲ, τὸ μάλιστα ταύτην συνέχον, οὐχ ἥττον

ἀρχαῖον, μνημονεύουσι δὲ ταύτης καὶ οἱ περὶ τὸν αἰδιδιμον Φώτιον, φαίνεται λοιπὸν, ὅτι καὶ οἱ Ο, (εἰ καὶ μὴ ἐν πᾶσι τοῖς σεσημειωμένοις χωρίοις) ἔγραψαν ἔξιν ὅπου τὴν φράσιν τὴν, ἐγὼ εἰμι, σπανιώτατα χρησάμενοι σχήματι λόγου, συνήθει τότε καὶ παρ' ἄλλοις ἑλληνισαῖς (καίτοι μὴ κατ' ἀκριβειαν ἑλληνικὴν), καὶ οἱ κριτικοὶ πεπλάνηται ματαίως ἐκλαβόντες τὸ σχῆμα ὡς γνώρισμά τῆς διαφορᾶς τῶν ἐρμηνευτῶν.

§. μ. Καὶ λέξεις δὲ τινες ποιητικωτέρας προβάλλουσιν οἱ περὶ τὸν Βῶσον (ὁπισθ. σελ. 604), οἷον τὸ ὀλέκω (ἰώβ ι, 16: λβ 18), καὶ τὸ « νηὶς πορτοπορούσης » (Παροιμ. λ. 19), ὡς τεκμήριον τῆς ἑτερότητος τῶν ἐρμηνέων ἀμφοτέρων τούτων τῶν τευχῶν. Ἀλλὰ τί παράδοξον, εἴπερ εἰς ὕψους πλήρη ποιητικοῦ, τὴν ἰώθειον συγγραφὴν, μετεχειρίσθησαν καὶ τὸ ποιητικώτερον ὀλέκω, ἀντὶ τοῦ ὀλλύω; ἢ μήπως οἱ τοσαύτως γράψαντες τὸν παρακείμενον ὀλώλεκα (ἀπολώλεκα, ἐκ τοῦ ὄλεκα), ἀπώκνουν εἰπεῖν καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ σχηματιζόμενον ὀλέκω; (ὡς εἶπον καὶ ἰλλύντα, ἰώβ λδ, 17, ἐκ τοῦ ὀλλυμι)· καὶ πάλιν οἱ γράψαντες πόρτον (ἔξοδ. ιε, 5), καὶ « πορευομένης γαῦς » (γ. Βασιλ. κβ, 48), οὐκ ἠδύναντο γράψαι καὶ νηὶς πορτοπορούσης; (ὅπου τὸ νῦν ἔβρ. ἔχει, ἐν καρδίᾳ θαλάσσης). Ἀλλ' ἴσως οἱ περὶ τὸν Βῶσον ἐπελάθοντο, ὅτι τῶν μεγάλων Ὀμήρου δειπνῶν ἐγέσυντο οὐ μόνον Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ παντοδαποὶ ἑλληνισταὶ (εἶπε δὲ καὶ Ὀμηρος ὀλέκω, καὶ πορτοπορῶ). Τίς οὖν φθόγος καὶ τοῖς Παλαιστινοῖς γέρουσιν, εἰ καὶ αὐτοὶ σπανίως ὠμήριζον; Τελευταῖον, εἴπερ διὰ ταῦτα διέκριναν τοὺς ἐρμηνεῖς τῶν Παροιμιῶν καὶ τοῦ ἰώβ οἱ δριμύτατοι κριτικοί, διὰ τί πάλιν, κατὰ τὴν αὐτὴν στάθμην, οὐκ ἀπέδωκαν εἰς τοὺς αὐτοὺς καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς Πεντατεύχου; Κάκει γὰρ εὐρίσκομεν ποιητικωτέρας τινὰς λέξεις, οἷον πόρτον (ἀντὶ θάλασσαν), καὶ γάπας (Ἀριθμ. κα, 20: κδ, 6.— πρβλ. Σπαγγέμ. εἰς Καλλίμ. σελ. 139), καὶ γίγαντας (Γεν. ι, 9), καὶ μυελὸν γῆς (Γεν. με, 18. ὅπου τὸ ἑβραϊκὸν ἔχει cheleb, πάχος [τὰ κάλλιστα δηλαδὴ τῆς γῆς προϊόντα καὶ τρόφιμα], κατὰ τὸ « ἄλγιστα μυελὸν ἀνδρῶν ».

(Ὀδυσ. β. 290. πρόβλ. Ἰλιάδ. χ. 501) κτλ. Διὰ τί μὴ παρομοίως ἀπέδωκε καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἄλλων τῶν προφητικῶν τευχῶν; Βλέπομεν δὲ καὶ ἐν τούτοις οὐ μόνον Ὠρίωνα καὶ Πλειάδας καὶ Ἑσπερον, ἀλλὰ καὶ Σειρήνας (ιγ, 21), καὶ Τιτᾶρας, καὶ Τιτάνων υἱούς (Ἰουδεῖθ ις, 7: καὶ Β. Βασιλ. κγ, 43, ἐκδ. Κομπλουτ.), καὶ μῆνιν (Ἠσ. ιγ, 9), καὶ μαιμάσσειν (Ἰώβ, λη, 8. καὶ Ἰερεμ. δ, 19: πρβ. Γρηγ. Ναζιανζ. λόγ. ιζ), καὶ ἀροτῆρα (Ἠσ. ξα, 5), καὶ «χοιρογρυλλίων ἔθνος» (Παροιμ. λ. 26), ὡς καὶ τὰ τῶν Ὀμηρικῶν «μελισσῶν, μυιδῶν, κύκνων, χηνῶν, γεράνων ἔθρεα πολλά» (Ἰλ. β. κτλ.). Τελευταῖον (εἰ δεῖ τι καὶ περὶ τούτου εἰπεῖν), καὶ αὐτὴ ἡ ιδιότροπος καὶ ἐβραϊκωτέρα πρὸς αἰτιατικὴν σύνταξιν τῆς σὺν, ἣν οἱ Ο, σπανιώτατα παρεδέχθησαν, καὶ μόνον ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ (β, 17: γ, 17: δ, 3: η, 8, 15, 17) (α), φαίνεται καὶ αὕτη συνήθης τῇ τότε διαλέκτῳ τῶν ἐλληνιστῶν. Καὶ μαρτυρεῖ Ἀκύλας, ὁ καὶ μετέπειτα κατακόρως τῇ συντάξει ταύτῃ χρησάμενος (πρὸς ἔκφρασιν τοῦ συνήθους τὴν αἰτιατικὴν σημαίνοντος ἐβραϊκοῦ μορίου Eth) (β). Ἔστι δ' ὅπου καὶ Σύμμαχος. Καὶ τινες μὲν εἶπον, ὅτι ἐκ τοῦ Ἀκύλου συναρπαγέντες ἀντιγραφεῖς τινες μετέγραψαν τὸ τοιοῦτον σὺν ἐν τοῖς σεσημειωμένοις ὀλίγοις χωρίοις τοῦ τῶν Ο, Ἐκκλησιαστοῦ· καὶ εἶπον οὐκ ἀπίθανον. ἔχει δὲ ὅμως ἡ τοιαύτη σύνταξις τῆς σὺν καὶ τινὰ παρομοίωσιν πρὸς τὴν ἐν, αἰτιατικῇ κἀκείνην συναπτομένην αἰολικῶς (οἷον «ἐν χορδῇ», «ἐν πάντα ρομῶν» κτλ. ἀντὶ τῆς εἰς Πίνδ.). Ἐνίοτε δὲ φαίνεται παρομοία καὶ πρὸς αὐτῆς τῆς σὺν τὴν ἐπιρρηματικὴν καθ' Ἑλληνας σημασίαν (ὅταν ἦ κατ' ἑλλειψιν, ἢ διάστασιν τοῦ ῥήματος, ἢ τῆς πτώσεως, δηλοῖ τὸ ἅμα, ὁμοῦ· οἷον, «Οἴκαδε νισσύμεθα

(α) Εὐρίσκεται καὶ ἄπαξ ἐν Γ. Βασιλ. θ, 15, 25 (ἐν μόνῳ τῷ Ἀλεξανδρ.) «οἶκο» δομῆσαι τὸν οἶκον — σὺν τὴν Μελῶ, καὶ «ἀπαρτίσαι — σὺν τὸν οἶκον» (συνάμα). Ἄλλ' ἐκ τῶν ἄλλων ἐιδόσεων λείπει. Ἐν δὲ τῷ Ἐκκλησιαστῇ, (θ, 15) συνάπτεται ἅπαξ καὶ πρὸς γενικὴν συντακτικὴν τοῦ ῥήματος. «Καὶ ἄνθρωπος (= οὐδεὶς) οὐκ ἐμνήσθη σὺν τοῦ πένητος ἐκείνου».

(β) «Ἐκτισεν ὁ Θεὸς σὺν τὸν οὐρανὸν καὶ σὺν τῇ γῇ» (Γενέσ. α, 1) κτλ. βλ. καὶ Grabij proleg. in LXX. tom. 1. c. 2.

κενεάς σὺν χεῖρας ἔχοντες ». Ὀδυσ. κ. 42. « Κεῦθε. — σὺν δ' αὐτῶς ἐγὼ ». Σοφοκλ. Ἀντιγ.). Τοιοῦτ' ἂν εἴη καὶ τὸ « Σὺν τὸν δίκαιον καὶ σὺν τὸν ἀσεβῇ κρινεῖ ὁ Θεός » (Ἐκκλ. γ, 17· τουτέστι συνάμα, ὁμοῦ). Σημειώσαι δὲ, ὅτι καὶ ἐκ τούτων τῶν ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ παραδειγμάτων εὐρίσκονται τινα ἐν τῇ τοῦ Ἄλδου ἐκδόσει χωρὶς τῆς σὺν οἶον, « Ἐρίσησαν τὴν ζῶην » (Ἐκκλ. β. 17. ἄλλοι, σὺν τὴν ζῶην) κτλ. Τὸ δὲ « σὺν πάντα » (γ. 10), καὶ « σὺν πᾶν » (δ, 8) φανερώς ἀναγνωστέον « σύμπαντα » καὶ « σύμπαν (α). Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων ἄλλις.

§. μα. Συμπληροῦμεν τὸ κεφάλαιον ἀναλαμβάνοντες ἐν συνόψει τὰς ἀποδείξεις τῆς ἀτοπίας τῶν Ὀδιακῶν.

Α) Ἄλλους θέλουσι τοὺς ἐρμηνεῖς τῆς Πεντατεύχου (ὡς ἐκ τινων δηλονότι λέξεων καὶ σχηματισμῶν), ἄλλους δὲ τοὺς τῶν Προφητικῶν, καὶ ἄλλους, τέλος, τοὺς τῶν λεγομένων Ἀγιογράφων τεύχων. Καὶ τούτων δὲ πάλιν ἐκάστων ἐκάστους ἐρμηνευτάς κατὰ τεύχη διαιροῦσι, καὶ τούτους διακρίνουσιν, ὡς πάντῃ διαφέρονται ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τε πρόσωπα καὶ χρόνον καὶ τόπον καὶ τὴν ἐρμηνευτικὴν δεξιότητα. Καὶ ὅμως ἐξ αὐτῶν τῶν πρὸς ἀπόδειξιν προβαλλομένων λέξεων αἱ μὲν εὐρίσκονται κοινῶς ἐν τε τῇ Πεντατεύχῳ καὶ τοῖς Προφητικοῖς, αἱ δ' ἐν τούτοις ἐπίσης καὶ τῶν Ἀγιογράφοις, αἱ δὲ πάλιν ἐν αὐτοῖς καὶ τῇ Πεντατεύχῳ. Εἰσὶ δὲ καὶ οὐκ ὀλίγαι τῶν σεσημειωμένων φωνῶν, αἵτινες συναντῶσι πᾶσαι ἐν πᾶσι (πλὴν δύο, τυχόν, ἢ τριῶν) τοῖς τεύχεσι τῆς Γραφῆς (β). Ὡστε κατ' αὐτὸ πάλιν τὸ κριτικώτατον ἀξίωμα τῶν ἀνδρῶν, οἱ αὐτοὶ λοιπὸν ἀποδείκνυνται μεταφρασταὶ τῆς τε Πεντατεύχου, καὶ τῶν Προφητικῶν, καὶ τῶν Ἀγιογράφων. Συνεῖδον

(α) Βλ. Schleusn. Thes. V. Test. λ. Σὺν, καὶ Ἐχολ. παρὰ Montfaucon. Hebr. εἰς Ἐκκλ. γ. 11. πρὸς. Ἠσύχ. λ. Σὺν, καὶ τὴν. τῶν Κριτικῶν.

(β) Οἶον τὸ Ἀ σ σ ο ὕ ρ εὐρίσκεται Ἀριθ. κδ, 24: Α. Παρμ. α. 17: Ἐσθρ. α. 17: Ψαλμ. πβ. 8: Ἱερ. β. 36: Ἱεζ. ις, 28: Ὡς. ιδ, 4: Μιχ. ε, 5, κτλ. Καὶ πάλιν τὸ Ἀ σ σ ο ὕ ρ ι ο ς, Ἀριθμ. κδ, 22: Γεν. κε. 18: Β. Βασ. ιε, 29: Ἠσ. ζ, 18: Ἱερ. β. 18: Ἱεζ. κγ, 5: Μιχ. ζ, 12: κτλ. Τοῦτ' αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ ἐν τοῖς Β α σ α ὕ ρ, Ἐ δ ὠ μ, Ἰ δ ο σ υ μ α ῖ ο, καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς τῶν παρ' Ὀδῶν παραδειγμάτων.

οἱ ἄνδρες τὴν ἀτοπίαν καὶ στρεβλότητα τοῦ παρ' αὐτοῖς τεθέντος κανόνος τούτου· διὸ καὶ περιπέττοντες ἑτέρα μοχθηρίαν τὴν μοχθηρίαν, προσέθηκαν καὶ ὅτι, οὐ μόνον κατ' εἶδη, καὶ καθ' ὁλόκληραν τεύχη, ἀλλὰ καὶ κατὰ κεφάλαια, καὶ κατ' αὐτὰ (παπαί!) τὰ ἐδάφια μεταβάλλονται πολλάκις οἱ ἑρμηνεῖς. Καὶ λοιπόν, ἄλλος κατ' αὐτοὺς ἠρμήνευσε τὸ τεῦχος τῆς Γενέσεως, ὅπου τὸ Ἀσσύριοι, καὶ ἄλλος τὸ τῶν Ἀριθμῶν, ὅπου τὸ Ἀσσοῦρ· καὶ πάλιν ἐν αὐτοῖς τοῖς Ἀριθμοῖς, ἄλλος τὸ 24 ἐδάφιον τοῦ κδ κεφαλαίου, ὅπου τὸ Ἀσσοῦρ, καὶ ἕτερος τὸ 22 ἐδάφιον τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου, ὅπου τὸ Ἀσσύριος. Παρομοίως καὶ ἐν τοῖς Προφήταις ἄλλος ἔγραψεν Ἀσσύριος ἐν τῷ 18 ἐδαφίῳ τοῦ β, κεφαλαίου τοῦ Ἰερεμίου, καὶ ἄλλος ὕστερον (τίς οἶδε μετὰ πόσον χρόνον) ἑρμηνεύσας τὸ 36 ἐδάφ. τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου, ἔγραψεν Ἀσσοῦρ! τὸ δ' αὐτὸ συνέβη καὶ περὶ τοὺς ἄλλους Προφῆτας καὶ εἰς τὸν Ἰεζεκιήλ. Ἐν τούτῳ δὲ πάλιν ὁ μὲν τις τῶν ἑρμηνέων ἔγραψε τὸ ἐβραϊκὸν Σὸρ (κεφ. κς, κζ. κτλ.), ὁ δέ τις ἄλλος πάλιν τὸ ἑλληνικὸν Τύρος (κεφ. κη, κθ, κτλ.). Καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Γένεσιν ἕτερος ἦν ὁ ἑρμηνεύς τῶν 1, 3, 15, ἐδαφίων τοῦ λς, κεφαλαίου, ὅστις ἔγραψε Βαιθλ., καὶ ἄλλος ὁ τοῦ 13 ἐδαφ. τοῦ λα κεφαλαίου, γράψας τὴν ἑλληνικὴν τοῦ ὀνόματος σημασίαν α Τόπος Θεοῦ κ. Διάφορος δέ τις αὖθις ἐν τῷ 6, ἐδαφίῳ τοῦ λε κεφαλαίου ἔγραψε Λουζά· καὶ ἀμπαν ἑτεροῖός τις ἐν τῷ 19 ἐδαφίῳ τοῦ κη κεφ. (μὴ διακρίνας τοῦτο τὸ Λουζά καὶ τὸ Οὐλάμ) ἔγραψε τυφλῶς τὸ Οὐλαμλουνζ (βλ. σελ. 667). Παράδοξα θαύματα! Ὅσοι παράγραφοι, τοσούτοι σχεδὸν καὶ οἱ ἑρμηνεῖς. Καὶ φαίνεται ἄρα τὸ ἔργον τῆς ἑλληνικῆς τῶν θείων Γραφῶν ἑρμηνείας, ὅτι ἔκειτο ἐν μέσῳ, ὡς πάνδημόν τι παίγνιον, ἢ γύμνασμα τοῦ τυχόντος· οἷον ξύλου τινος αὐτοῦ καὶ ξηροῦ, ἢ στήλης λιθίνης σκοπὸς, ὅπου τῶν παρερχομένων ὁ βουλόμενος, καὶ ἀστοχος καὶ στοχαστικός, τοξεύει παίζων πολλάκις, ἢ καὶ τῆς ἑαυτοῦ δεξιότητος ἀποπειρώμενος, ἰδίᾳ, χωρὶς ἀνταγωνιστῶν! Καὶ τοιοῦτον λοιπὸν ἐκ παντοδαπῶν ἑρμηνέων ἀσήμεων, ἀγνώστων, ἀνηκούστων, κατὰ

κῶλα καὶ κομμάτια συνεῤῥαμμένον κέντρονα τῶν ἐξελληνισμένων Γραφῶν ἀπεδέξατο ὡς κυρίαν καὶ θεόδοτον ἐρμηνείαν ἅπασα ἡ ἀρχαία Συναγωγή. Φεῦ! ποῖον τούτου ματαιότερον, ἢ ἀχαριστότερον ἡκούσθη φαντασίας παίγιον; Ἐθήρευσαν μὲν εἰς ὕψος ἀνέμους καὶ τινες ἄλλοι βαθύσοφοι κριτικοί, ὅσοι τὴν Ὁμήρου ποιήσιν ἀπεφάναντο σύρραμα πολλῶν καὶ κατὰ καιροὺς διαφόρων ῥαψωδῶν· ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν ἔπλθε τοσαύτην κόρυζαν, ὥστε καὶ κατὰ εἰχους, καὶ καθ' ἑκαστον κόμμη μεταλλάξαι τοὺς ῥάπτας τῶν τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας ᾠδῶν, ὡς μετέβαλε τοὺς ἐρμηνεῖς τῶν θείων Γραφῶν ἢ τῶν Ὀδιακῶν ἱταμωτάτῃ φιλοτιμίᾳ! Τὸν δὲ Ῥαββινον Φράγκελον καταλείπομεν πλησίον τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ Σπινόζα, συγκατατίθοντα τῶν Ὁ τὴν ἐρμηνείαν ἐκ τεμαχίων παντοδαπῶν, ὡς συνέρραψε κακῆϊνος τὴν ἐβραϊκὴν τῆς Πεντατεύχου συγγραφὴν (βλ. ὅπισθ. σελ. 644).

Β) Οὐδὲ τὰ προφανῆ τῶν ἀντιγραφῶν ἀμαρτήματα ὤκνησαν οἱ ἄνδρες παραγαγεῖν, ὡς ἐναργῆ γνωρίσματα τῆς διαφορᾶς τῶν κατὰ καιροὺς ἐρμηνευτῶν· οἷον, τὰ *Φασούρ*, ἀντὶ *Φασούρ* (ἢ *Φασχοῦρ*, *Pashur*)· *Ἀδάρια*, ἀντὶ *Ἀδωνία*, κτλ. καίτοι μὴδ' αὐτοὶ δυνάμενοι πολλάκις ἀκριβῶς ἐν τοῖς τοιοῦτοις διορίσαι τὰ ὑπακούμενα φωνήεντα τῆς μόνον ἐκ συμφώνων συγκειμένης ἐβραϊκῆς λέξεως· ἀλλ' ἀκολουθοῦντες, βλέποντες αὐτοὶ, κατόπιν ὁδηγῶν τυφλῶν, τῶν Μασσερετῶν.

Παρέλιπον καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῷ ἐβραϊκῷ κειμένῳ περὶ τὰ κύρια μάλιστα ὀνόματα διαφορῶν, ἄλλοτε ἄλλως ἐκφερόμενα, ἐφ' ᾧ μάλιστα ψέγουσι τοὺς Ὁ. Ὅταν τις παραβάλλῃ ὀλίγα κεφάλαια μόνον τῆς Α, τῶν Παραλειπομένων πρὸς τινὰ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, λίαν ἀπορήσει διὰ τὴν τόλμην τῶν τοὺς Ὁ ψεγόντων ἐβραϊστῶν (α).

(α) Ἰδοὺ μικρὰ τινὰ παραδείγματα. *Thaanach*, καὶ *Gath Rimmon*. (Ἰσο. καὶ 25), καὶ τὰ αὐτὰ χωρὶς, *Aner*, καὶ *Bileam*, ἢ *Bilham* (Α, Παραλ. 5. 70). τὸ δὲ *Bilham* γράφεται καὶ *Iblaham* (Ἰσο. 17. 11. βλ. καὶ *Rossi Suppl.* p. 138. Ὁστῶς ἴσως καὶ τὸ *Θαβῶρ* ὠνεμάσθη καὶ Ἰταβύριον). πάλιν *Aschiaroth*

Γ) Ὡς ἐπὶ στηλῶν ἀδαμαντίνων ἀνεστήλωσεν ὁ Ὁδῖος, ἀσφαλῆ καὶ ἀστυφέλικτον, τὴν τῶν ἀναγνώσεων διαφορὰν, μάρτυρας εἰσάγων τοὺς ἀρχαίους τῆς Ἐκκλησίας Πατέρας, καὶ πρὸ πάντων τῶν ἱερώνυμον. Μάταιος κόπος! εἰ δ' ἔξεστιν εἰπεῖν, καὶ μερικώδης! Τίς ἀρνεῖται τὰς παρὰ τοῖς θεοῖς Πατράσι σωζομένης τῆς Γραφῆς ἀναγνώσεις, ἔσαι καὶ εἰς αὐτὸ τὸ κείμενον τῶν Ο, αὐταὶ διασφύζονται καὶ μέχρι σήμερον; Ὁ δὲ κλεινὸς Ὁδῖος μὴ συνιδῶν τὰς αἰτίας, δι' ἃς οἱ Ο τὴν λέξιν τὴν αὐτὴν διαφόρως πολλακίς ἀπέδωκαν, καὶ νομίσας εὐρήματι τούτῳ καλλίστῳ καὶ θεσαυρῷ περιτυχεῖν (ἐξ οὗ τὴν διαφορὰν ἀποδείξει τῶν ἐρμηνέων), ἐπήνεγκε καὶ μάρτυρας αὐτοὺς τοὺς Πατέρας, οὕτως ἀναγνόντας τὰς ῥήσεις, ὡς ἔχουσι καὶ καθ' ἡμᾶς! Ἀλλὰ τοῦτο μὲν πάντῃ περιττὸν ἐπὶ νόησεν. Ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον ὤφειλε σημειώσασθαι ἢ

(α, Παραλ. 6, 56), καὶ ἡ αὐτὴ Beeschithera (Ἰησ. κα. 27).— Hammon (α, Παραλ. 5, 61), καὶ Hammoth Dor (Ἰησ. 10, 35, 21, 32) — Kiriathaim (α, Παραλ. 5, 61) καὶ Karthan (Ἰησ. κα. 32), καὶ ἄλλων ἄλλαι διαφοραὶ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Πεντάτευχον ἀπαντῶμεναι: οἷον, Ἰώθ (Γεν. 25, 13) καὶ ὁ αὐτὸς Ἰασούθ (Ἀριθμ. 25, 24: Α. Παραλ. 7, 1) — Ἀλῖ (Γεν. 25, 21), καὶ Ἀλνῖ (Ἀριθμ. 25, 38), καὶ Ἀλνῖ (α, Παραλ. 7, 1) — Σωάρ (Γεν. 25, 10), καὶ Ζαρά (Ἀριθμ. 25, 13) — Ἐσθῶν (Γεν. 25, 16), καὶ Ἀζνῖ (Ἀριθμ. 25, 16) — Οὐσίμ (Γεν. 25, 23) καὶ (μεταβίβει τῶν γραμμάτων) Σουάμ (Ἀριθμ. 25, 42) — Νεμουήλ. (Ἀριθμ. 25, 12) καὶ ὁ αὐτὸς, Ἰεμουήλ (Γεν. 25, 10. Ἐξόδ. 5, 15). Ἄλλα πάμπολλα παραλείπομεν. (β). L. Capell. Crit. Sacr. L. I, c. 5). Τὰς δὲ τοιαύτας διαφορὰς οἱ κριτικοὶ σπουδαζοῦσι παντοίως θεραπεύειν, ἃ μὲν λέγοντες ἀποκοπᾶς, ἃ δὲ διωνυμίας, οἱ δὲ, καὶ ὅτι τὰ κύρια τῶν ἀνθρώπων ὀνόματα καθ' ἑλκς σχεδὸν τὰς γλώσσας ἄλλως παρ' ἄλλοις ἐκφωνοῦνται καὶ γράφονται (Rosenmül. ad Numer. 26, 12 — πρβλ. de Muis, Var. Sacr.). Οἱ δὲ, τέλος, ὅτι τὰς τοιαύτας διαφορὰς εὐκὲς ἀποδοτέον τῇ πολυωνυμίᾳ, ἀλλὰ μήκει χρόνου, ἢ καὶ μεταγραφῆς, παρεκτραπέσιν εἰς ὁμοίων γραμμάτων ἀνθυπαλλαγὴν (Cleric. ad I. Paral. p. 13. πρβ. Rossi Supl. p. 136). Ἐρωτῶμεν ἤδη τοὺς ἔνεκα τῶν τοιούτων παραλλαγῶν δεινούς τῶν Ο, κατηγορούς. Ποικίλιντες τῶν ἐν τῇ ἑβραϊκῇ παραδεδομένῳ κειμένῳ (ὅπως αἰσθώμεν τοὺς διαφόρους κωδίκας) προφανεστάτων διαφορῶν ὑπάρχουσιν αἱ γνησῖαι; καὶ πότε, καὶ κατὰ ποίους τόπους, γεγόνασιν αἱ περὶ τὴν ἐκφώνησιν καὶ γραφὴν τῶν ὀνομάτων μεταβολαί; καὶ πόθεν δῆλον, ὅτι ἡ νῦν τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου γραφὴ ὑπάρχει γνησιωτέρα παρὰ τὴν τῶν κωδίκων ἱκίων, εἴτε μεθρημύκυσαν οἱ Ο; Τί λέγει πρὸς ταῦτα ἡ Μελχίτα τοῦ Φραγκίλου Πυθία;

Μοῦσα τοῦ κριτικοῦ. Ὅτι ῥήσεις τινες τῆς ἐλληνίδος θείας Γραφῆς εὐ-
ρίσκονται παρὰ τισι τῶν ἀρχαίων Πατέρων, καὶ μάλιστα παρὰ τῷ
Ἱερωνύμῳ, αἵτινες διαφέρουσι τοῦ κειμένου τῶν Ο, κατὰ τινὰς
λέξεις γεννηθείσας ἐκ παραναγνώσεως. Οὕτω φέρ' εἰπεῖν τὸ *θήραν*
(ψαλμ. ρλα, 16), ἢ αὐτὸς τις παραναγνούς, ἢ παραγεγραμμένον
ἀναγνούς, *χήραν*, ἐξελατίνισεν ἐν τῇ Βουλγάτᾳ *viduam* (α). Καὶ
τὰ μὲν τοιαῦτα ἴσως ὀλίγα. Ἄλλαι δὲ ῥήσεις τῆς Γραφῆς μνη-
μονεύονται παρὰ τοῖς Πατράσιν ἐνίοτε διαφόρως, ἢ ὡς ἔχουσι
κατὰ λέξιν παρὰ τοῖς Ο, οὐ μόνον διὰ τὰς ἐν τοῖς ἀρχαίοις
κώδηξι παραλλαγὰς (*variantes*), ἀλλ' ἐνίοτε καὶ διὰ σφάλμα
μνημονικὸν αὐτῶν τῶν μνημονευόντων. Πολλάκις οἱ Πατέρες, ἀπὸ
μνήμης ἐτοιμῶς τὸ Γραφικὸν ἐκφέροντες ῥήτον, ἀντέταττον ἐνίοτε
ἄλλην τινα συνώνυμον ἐπελθοῦσαν λέξιν, ἀντὶ τῆς ἐν τῷ κειμένῳ
κυρίας καὶ γνησίας· ἀλλὰ περὶ τούτου ἴσως καὶ ἀλλαγῶ (β).
Κἀκεῖνο δὲ διέφυγε τοῦ πολυθρόνου Ὀδίου τὴν προσοχὴν· τοσά-
κις ἐμνημόνευσε τὰς Ἱερωνύμου φράσεις, ἐν αἷς ἐνίοτε φαίνεται
πως ἀπορῶν ὁ Πατὴρ, διὰ τί οἱ Ο μίαν καὶ τὴν αὐτὴν λέξιν ἄλ-
λως ἄλλοτε μεθρημήνευσαν· (εἰ δὲ καὶ δικαίως ἢ ἀδίκως ἠπόρησεν,
ἄλλος περὶ τούτου λόγος)· ἀλλὰ μήπως ἐκ τῆς τοιαύτης περὶ τινὰς
λέξεις διαφορᾶς ἐτόλμησεν ὁ Ἱερώνυμος ἀποφῆνασθαι καὶ διαφώ-
ρους τοὺς ἐρμηνεῖς, θεωρῶν τὴν ὅλην τῶν θείων Γραφῶν ἐρμη-
νεῖαν ὕφασμα παμποίκιλον καλὰ μὲν παντοδαπῶν, κατ' ἐδάφια
καὶ περιόδους πολλάκις παραλλαττόντων, ὡς οἱ περὶ τὸν Ὀδίου
ἐματαίασαν;

Δ) Οὐδὲ τὴν φυσικὴν ἀνωμαλίαν τῆς τῶν ἐλληνιστῶν Ἑβραίων
διαλέκτου (καθ' ἣν ἔγραψαν καὶ οἱ Ο,) συνεῖδον οἱ περὶ τὸν Ὀδίου·
ἢ καὶ συνιδόντες οὐχ ὡμολόγησαν· ἀλλὰ περὶ ταύτης προεῖπομεν.
Ὡσαύτως καὶ περὶ τῶν ἑβραϊκῶν φωνῶν, ὅσας ἐκουσίως οἱ Ο κατέ-
λιπον ἀνερμηνεύτους, ἄλλας τε παντοίας, καὶ μάλιστα τὰς θειοτέρας;

(α) Βλ. Hieron. Quest. in Genes. — S. Hilar. in Psalm. κη.

(β) Βλ. Mich. Weber, Observ. de Patr. Graec. auctoritate et usu etc.
Par. 11. Witeberg. 1796.

ὡς ἄγαν ἐμφαντικὰς (καὶ τοὶ καὶ ταύτας πάλιν ἀλλαχοῦ ἐξελλή-
νιζον ἐν δέοντι, χάριν τῆς σαφηνείας). Ἄλλοτε δὲ καὶ εἰς αὐτάς
τὰς λέξεις τὰς Ἑλληνικὰς προσετίθουν χαριέντως ἐκ τῆς Ἑβραϊκῆς
συνεκδοχικὰς καὶ μεταφορικὰς τινὰς σημασίας, εἰς ἀκριβοστέραν
ἐκφρασιν τοῦ νοήματος (α). Τὰ δὲ τοιαῦτα σοφίαν μάλιστα καὶ
σύνεσιν ἐμφαίνουσι τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ πνεύματος ὁδηγουμένων
ἐκείνων ἐρμηνευτῶν.

Ε) Παρεῖδον οἱ κριτικοὶ καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἰσοδυνάμων
ὀνομάτων καὶ φράσεων τῆς Ἑλληνικῆς, δι' ὧν οἱ Ο ποικίλως
ἐθεράπευσαν τὴν στενότητα τῆς ἑβραϊδος διαλέκτου, πολλὰς σημα-
σίας ἐν μιᾷ λέξει περικλειούσης, διὰ πολλὴν ὀνομάτων πενίαν,
ἣν ὁμολογοῦσι καὶ αὐτοὶ οἱ δεινοὶ καὶ βαθεῖς ἑβραῖσται (β). Ὁ δὲ
Ζβίγγλιος ἄγαν αὐστηρῶς ἠξίωσε τὸν ἐρμηνέαν τὴν αὐτὴν φωνὴν
ῥεῖποτε καὶ πανταχοῦ διὰ τῆς αὐτῆς φωνῆς καὶ φράσεως ἐξελλή-
νιζειν (§. ζ). Τοῦτο δ' οὖν ὅμως τὸ Ζβίγγλειον ἀξίωμα οὐκ ἐν πᾶσιν

(α) Ὅθεν τὸ ἑβρ. Chebel, πληθυντ. Chebalim, κυρίως σχοινία, δισμά: ἐκ δὲ
τούτου καὶ ὠδῖνες, ῥοῦναι, πόνοι (καὶ μεταφ. ἔσχατοι κινῶνται, συμφοραὶ κτλ.).
Ὅθεν οἱ Ο, εἶπον καὶ «ὠδῖνας θανάτου» (B. Bas. κβ, θ, ὅπου τὸ ἑβραϊκόν,
καὶ ἄλλοι, σχοινία καὶ ὁ ἱερὸν. funiculos mortis, πρβλ. ψαλμ. ριδ. 3: ις
4, καὶ Πράξ. β. 24), ἀντὶ τοῦ δισμά θανάτου, πέδας, ἄρκεις (ὡς, «ἐντὸς ἀρκύων
ἔφρουε». Εὐρύπ.) Καθ' ὁμοίαν δηλαδὴ συνεκδοχὴν, ἡ μετανομίαν, καθὼς καὶ τὸ γλήνη
ἡ κόρη (τοῦ ὀφθαλμοῦ), ὅθεν καὶ ἡ κόρη (ἡ νεῦνις) καὶ τὸ Δημήτηρ, ἀντὶ τοῦ σίτου,
κτλ. Πάλιν τὸ Nezach σημαίνει κράτος, ἡ νίκη, καὶ (ὡς ἀπὸ τοῦ κρα-
τούμετος ἄχρι τέλους, ἡ ἐπὶ μακρὸν καὶ διηνεκῶς), τὸ δικά τέλους, ἡ τὸ
διηνεκὲς καὶ διὰ παντός: ὡσαύτως καὶ αὐτοὶ ἡρμηνεύσαν εἰπόντες «εἰς
νίκος» (Ἄμώς, η, 7. B. Bas. β. 26, κτλ. τὸ αὐτὸ καὶ «εἰς τέλος» (Ψαλμ.
19. ιβ, 1. πρβλ. Λουκ. ιη, 5). Ὅθεν καὶ τὸ «κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος»,
(α. Κορ. ιε, 54) — εἰς τέλος, τελείως δηλαδὴ καὶ διὰ παντός, εἰς αἰῶνας, διη-
νεκῶς (Θεοφύλ. Σουιδ. κτλ. πρβλ. Constant. L'Emper. not. ad. Instit. M. Kimchi
pag. 99. — Drusij ad Acta Apost. 2. — Schleusn. Thes. v. ὠδίν. — Le Moyen
Var. Sacr. vol. 2. pag. 292—306). Οὗτος δὲ ὁ Δεσμὸς προστίθεται καὶ ταῦτα
ἐπὶ λέξεως. «Οἱ Ο, πολλάκις τὸ Nezach ἀπέδωκαν νίκος, ὅπερ οὐκ ἐπὶ νίκης
ἐληπτὸν κυρίως, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ διηνεκούς καὶ τῆς αἰωνιότητος, ἑτέρας τοῦ Nezach
σημασίας, ἣν τῷ ὄντι τὸ πανάγειον Πνεῦμα διασημῆναι ἠθέλησε (ὡς τῶν Ο,
δηλαδὴ). «Revera spiritus sanctus voluit inuere» (Id. ibid.). Ταῦτα δὲ περὶ πολλὰ
(καὶ τοὶ μὴ κατὰ πάντα) ἀξιόμαστος Δεσμὸς ὁρθῶς ἐμολόγησε.

(β) Holtzinger. Thes. Philol. pag. 353.

ἀληθεῦον ἐξελέγχουσιν ἄλλοι τε τῶν ἀρχαίων, καὶ Πλούταρχοι, ὅς τι
 ἄλλοτε ἄλλως ἐξελλήνισεν, εἰς καὶ ὁ αὐτός, τὰς αὐτὰς ῥωμαϊκὰς
 λέξεις· οἷον τὸ *Αὔγουρος* (*augur*) ἡρμηνεύσε « τῆς ἀπ' ὀρνέθων
 καὶ διοσημεϊῶν μαντικῆς ἐπίσκοπον καὶ γόλακα » (α). καὶ πάλιν,
 « τοὺς ἐπ' οἴωνοις ἱερεῖς, οὗς *Αὔγουρας* καλοῦσι » (β). Τὸ
 ῥωμαϊκὸν *Stator* καὶ τοῦτ' αὐτό, *Στάτορα*, καὶ *Στήσιον* εἶπε
 (γ), καὶ *Ἐπιστάσιον* (δ). Τὰ *Saturnalia*, καὶ « *Κροινικὴν ἑορ-*
τὴν » (ε), καὶ *Κροινιάδας* (ἐλλειπτ. ἡμέρας). Τοὺς *Feciales* μετα-
 γράψας *Φιτιαλλούς*, ἐξήγησε καὶ *εἰρηνογόλακας* (ζ), καὶ *εἰρηνο-*
ποιούς (η). Τὸ δὲ πάλιν *Quadrans*, καὶ *τεταρτημόριον* ἐξελλή-
 νισε (θ), καὶ *κουαδράντην* μετέγραψε (τὸ αὐτὸ καὶ *κοδράντης*
Μάρκ. ιβ, 42). Καὶ τὸ *onatio* συγκόψας εἰς τὸ *δοῦαν*, ἢ *ὄβαν* (ι)
 ἡρμηνεύσε καὶ *θρίαμβον* (κ). Ἄλλα παραλείπομεν, ἀπαντῶντα
 συχνάκις οὐ μόνον παρὰ Πλουτάρχῳ, ἀλλὰ καὶ παρ' ἄλλοις ἀρχαίοις,
 ὅσοι τὰ Ῥωμαίων ἐξελλήνισαν, ὡς ὅ, τε Δίων ὁ Κασσιος (παρ' ὃ καὶ
 κρόνια, καὶ αὐτὸ πάλιν τὸ *Σατουρνάλια*, ὡς καὶ γένιος τὸ *genius*,
 γέμινος τὸ *geminus*, κτλ.), καὶ ἄλλοι. Ὡσαύτως ἐποίησαν καὶ οἱ
 Ο. Οὕτω φέρ' εἰπεῖν τὸ ἔβρ. *Chaluz* καὶ *εὐζωνον* εἶπον (ἰησ. δ, 13)
 καὶ *δραπλισμένον* (Ἀριθμ. λβ, 27, 30), καὶ *ὀπλίτην* (Ἀριθ. λβ, 21)
 κτλ. (λ). Οὕτω καὶ τὸ *hecherim* ἀνατίθημι τῷ Θεῷ διὰ παντός
 (Λευϊτ. κζ, 28), καὶ ἐπὶ πολέμων, κυρίως ἀναθεματίζω, παραδί-
 δομαι εἰς ὄλεθρον· (βλ. Γεσεν. Λεξικ. ἔβρ. σελ. 370) ἡρμηνεύσαν ἐν
 τῷ αὐτῷ τεύχει Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ἀναθεματίζω (ς, 24), καὶ πάλιν
 ἐν τῷ αὐτῷ τοῦ τεύχους κεφαλαίῳ, ἐξολοθρεῦω, καὶ μετ' ὀλίγον

(α) Βίβ. Παύλ. Αἰμιλ. §. γ. — (β) Ἀντων. §. ε. — (γ) Κικέρ. §. ις. — (δ) Ρωμαῖκ. §. ιη. — (ε) Πομπ. §. λδ. Κικέρ. §. ιη. — (ζ) Νουμ. §. ιθ. — (η) Κεφ. Ρωμ. καταγρ. §. ξβ. — (θ) Πομπ. §. κγ. — (ι) Κράσ. §. ια. — (κ) Μάρκελ. §. κβ. — (λ) « Εὐζωνοί, εὐοπλοί, ἐνοπλοί (ἡσυχ. καὶ Σουίδ.). « Οἱ εὐσταλείς, καὶ κοῦφοι, καὶ μὴ κατάφρακτοι ». Φαβωρῖν. πρὸς. Λίλιαν. Π. Ἰστορ. I. 3α. Schulz Sch. in Iosua I. c. — Schleusn. Thes. λ. εὐζωνοί. Ὁ δὲ ἑρῶς καὶ φίλερις Ἀκύλας ἡρμηνεύσε (Δευτερ. γ, 18) ἐξ ἡρμηνέοι (ἀντί τοῦ ἐξαίρετοι, ὡς τοῦτο κατὰ γράμμα δηλοῦσθαι τῆς ἐβραϊδὸς φωνῆς). Ὁ δὲ Gesenius (Lex. Hebr. p. 344) τὸ *Chaluz* ἡρμηνεύσεν *alacer, accinctus, expeditus ad pugnam*.

φορεύω (Ἰησ. Ι. 1, 35). Τί πρὸς ταῦτα φήσουσιν Ὁδίοι; Πόσοι τάχα ἦσαν οἱ τοῦ κεφαλαίου ἐρμηνεῖς; καὶ πότεροι πρότερον, πότεροι δ' ὕστερον ἐπελθόντες; πότερα τῶν ῥημάτων παρήλλαξαν; Εἰ δὲ καὶ οἱ αὐτοὶ συγχρόνως ἡρμήνευσαν ὅλον καὶ τὸ κεφάλαιον καὶ τὸ τεῦχος (ὡς ὁ λόγος αἰρεῖ), διὰ τί λοιπὸν οὐκ ἦσαν οἱ αὐτοὶ οὗτοι, οἵτινες ἐξελλήνισαν καὶ τοὺς Ἀριθμοὺς (κα, 2), καὶ τὸ Δευτερονόμιον (ιγ, 15), καὶ τοὺς Κριτάς (α, 17) ὅπου πάλιν ἔγραψαν ἀναθεματίζω; ὡσαύτως καὶ τὴν Ἔξοδον (κβ, 20), καὶ τὴν Β, τῶν Παραλειπομένων, ἐν οἷς ἐξήγησαν τὸ αὐτὸ ῥῆμα ἐξολοθρεύω; Ἐν δὲ πάλιν Ἡσαία (ια, 15) ἐρημώω, εἶπον, καὶ ἀπόλυμι (Ἠσ. λδ, 2), καὶ ἐν Ἰερεμ. δὲ (κε, 9) ἐξερημώω, ἐν δὲ τῷ Δευτερονόμιῳ (ζ, 2. καὶ Ἰερεμ. κζ, 21) ἀφανίζω, κτλ. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἱεροὶ ἐκεῖνοι ἐρμηνεῖς ἀναλόγως καὶ προσφυῶς τοῖς ἀπολυμένοις (προσώποις καὶ πράγμασιν) ἐπέφερον καὶ τὴν ἐξήγησιν τοῦ ῥήματος, ἐναργεστέρως αὐτοῦ τὰς ἐνεργείας καὶ δυνάμεις ἀποδιδόντες, καὶ συνάπτοντες μὲν τὸ τῆς ἐρμηνείας ἀκριβὲς καὶ πιστὸν μετὰ τοῦ σαφοῦς, θεραπεύοντες δὲ πολλάκις καὶ τὸ προσκορὲς τῆς περὶ τὰς πυκνὰς ἐπαναλήψεις μονοτόνου παρ' Ἑβραίοις ταυτολεξίας, διὰ τῆς παρ' Ἑλλησι φίλης ποικιλίας τῶν ἰσοδυνάμων φωνῶν (τὸ δὲ καὶ ἀπὸ συγγραφῶν ἐνδύζων ἐπιφέρειν πάμπολλα τοιαῦτα παραδείγματα, νομίζομεν περιττόν). Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ πολλαχοῦ τὰς δυσχερείας τῆς μεταφράσεως ὑπερβάντες, τῆς αὐτῆς ἐφφρόντισαν ἀκριβείας καὶ σαφηνείας καὶ τῆς περὶ τὰς λέξεις ἡδείας ἅμα καὶ πρεπούσης μεταβολῆς, καὶ μάλιστα περὶ τὴν ὠρισμένην καὶ κυρίαν τούτων ἔκφρασιν (α). « Κατὰ γὰρ Θεοῦ οἰκονομίαν

(α) Οἷον τὸ ἐβρ. Alma (κυρίως κρυπτή, ἢ ἀπόκρυφος — abscondita. Hieron. ἰσως ὡς κατὰ κλειστός ἢ παρθένος. β. Μακ. γ. 19. ὅθεν ἀπλῶς καὶ ἡ ν. ἐ. α. κ. δ. ρ. η. παρθένος, puella), καὶ παρθένον ἡρμήνευσαν οἱ Ο (Γεν. κδ, 14), καὶ νεάνισσα (Ἐξόδ. β. 8. Ψαλμ. ξζ, 26). Καὶ γὰρ « τὸ τῆς νεανιότητος ὄνομα [καὶ] ἐπὶ τῆς παρθενίας εἶθ' ἢ γραφὴ τίθεται » (Zwinger. λεξικ. πρβ. καὶ Petr. Rossin. Spicileg. Evangel. §. LXXIII. v. virgo). 'Αλλ' ἐν 'Ησαϊ. ζ. 14 (ὅπου προφητεύεται καὶ προτυπῶνται τὸ μέγα μυστήριον τῆς ἐκ τῆς ὑπερβάντος σαρκῆς τοῦ Ἑμμανουὴλ), παρθένον ἡρμήνευσαν τὸ Alma, διατηροῦντες θεωροῦντες

εις τρανότητα κατέστησαν την ἀνάγνωσιν, — τὰς μὲν δοκούσας βομβήσεις τῆς ἑβραϊδος εἰς λειότητα μεταβάλλοντες, τὰ δὲ χωλὰ καὶ ἐλλειπῆ » (ὑποῖα πολλά τῆς ἑβραϊδος ιδιώματα) « ἀχόλωτα ποιῶντες καὶ εὐδιόρθωτα » κτλ. (Ἐπιφάν. περὶ Μέτρ. §. β καὶ γ).

Γ) Διαβάλλουσιν οἱ περὶ τὸν Ὀδῖον ἀμφήκει τῇ γλώσσῃ καὶ τὰς ἐνίοτε συναντώσας ποικίλας τῶν αὐτῶν χωρίων ἐκφράσεις, οὐ μόνον κατὰ λέξεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τινὰς προσθήκας, ἢ ἀφαιρέσεις διαφερούσας, καὶ ταύτας ἐκλαμβάνουσιν ὡς δεῖγμα τῆς διαφορᾶς τῶν ἐρμηνευτῶν. Ἰδομεν ὅσα εἶπον ἀνωτέρω περὶ τοῦ ιζ' ψαλμοῦ (§. λη)· καὶ ἐμὲν ἀπηντήσαμεν τὰ εἰκότα. Ἦδη δὲ καὶ ἄλλο προστιθέμεθα παράδειγμα ἐκ τοῦ κεκμένου τοῦ ἑβραϊκοῦ. Παραλείπομεν τὰς πολλαχοῦ περὶ τὴν ἔκφρασιν τοῦ αὐτοῦ πράγματος κατὰ μίαν λέξιν διαφορὰς· οἷον « τὸ ὀρχούμενον καὶ χορεύοντα » (Β. Βασ. 5, 16, ὡς ἔχουσι καὶ οἱ Ο), καὶ τὸ αὐτὸ πάλιν « ὀρχούμενον καὶ παίζοντα » (α, Παραλ. ιε. 29, βλ. Γεσενίου Λεξικ. ἑβρ. σελ. 866), καὶ ὅσα ἄλλα μυρία τοιαῦτα. Αὐτὸν ἐκφέρομεν τὸν Δεκάλογον, ὃν ὁ αὐτὸς θεόπτης Μωϋσῆς ἄλλως μὲν ἐξέφρασε τὸ πρῶτον ἐν τῷ Ἐξόδῳ (κ, 2—17), ἄλλως δὲ πῶς τὸν αὐτὸν ἐπανέλαβεν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ (ε, 6—21), μετὰ τινων παραλλαγῶν (αἵτινες ἐμφανίζονται καὶ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ, καὶ παρὰ τοῖς Ο)· καὶ τὸ πρῶτον γίνεται κατὰ δὴλον ἐξ ἀπλῆς καὶ μόνης τῆς τῶν χωρίων παραβολῆς (πρὸς βλ. Ἐξόδ. κ, 8, 10, 11, 12, 17, καὶ Δευτερονομ. ε, 12, 14, 15, 16, 21). Ἀλλὰ τίς τῶν σωφρονούντων συνήγαγεν ἐκ τούτου διὰ

ρῆτως τὴν ὀριστικὴν καὶ ἀναντιρρήτον τῆς λέξεως ἀκρίθειαν. Ὁ δὲ δόλιος Ἀκύλῃς (ἄρεσκων τοῖς μισοχριστοῖς Ἰουδαίοις) ἀντέταξε τὸ ν ε α ν ε (καθὼ ἐφορούμενον καὶ ἀμφίβολον, ὡς ἡλικίας κυρίως, οὐκ ἀφθορίας σημαντικόν). Ὅθεν οἱ θεοὶ Πατέρες δικαίως ἐξήλεγχον τοὺς Ἰουδαίους καὶ κατὰ τοῦτο φθορεῖς τῆς γραφῆς (οὐκ ὡς διαφθερόντας τὰ γράμματα τῆς λέξεως ahalma, ἀλλ' ὡς διαφεύγοντας τὴν εἰς τοῦτο τὸ προφητικὸν ῥητὸν προσφυῆ καὶ κυρίαν αὐτῆς σημασίαν, καὶ μεθερμηνεύοντας ν ε α ν ε, ἵνα μὴ ὁμολογήσωσι τὴν παρθενοῦ). βλ. Ιουστίν. Διάλ. πρὸς Τρύφων. — M. Βασιλ. εἰς Ἡσ. ζ. — Hieron. Comm. in Esai. 7, 4. πρὸς καὶ Marchini Tenet. de Divinit. et canon. S. Libr. p. 92.

φορον τὸν τῆς Ἐξόδου συγγραφῆς παρὰ τὸν τοῦ Δευτερονομίου; Τί δ' ἄλλο παρὰ τοῦτο πλημμελοῦσιν ὅσοι, διὰ τινὰς τοιαύτας φραστικὰς διαφορὰς, ἄλλους μὲν ἀποφαίνουσι τοὺς ἐρμηνεῖς τῆς Πεντατεύχου, ἑτέρους δὲ τινὰς παντοίους τοὺς τῶν προφητικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν τευχῶν;

2) Ἄλλο παράδοξον. Εἰς πᾶσαν σχεδὸν σελίδα τῶν προφητικῶν καὶ τῶν ἀγιογράφων βιβλίων τῆς Γραφῆς αἱ αὐταὶ πολλάκις ἀπαντῶσι καὶ λέξεις καὶ φράσεις τῆς Πεντατεύχου. Πανταχοῦ ἐπανθεῖ ἡ αὐτὴ τῆς φράσεως ἀφέλεια καὶ ἀπλότης, ὁ αὐτὸς τοῦ λόγου χαρακτήρ, ἡ αὐτὴ περὶ τὴν ἐρμηνείαν μέθοδος, τὸ αὐτὸ περὶ πολλὰς ἐκφράσεις ἀρχαῖον ἰδίωμα, καὶ συνθήκη τὸ πλεῖστον ἰδιωτικὴ καὶ ἀκατάσκευος, καὶ ὅλον ἀπλῶς τὸ σχῆμα τῆς ἐπ' Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν πρώτων Πτολεμαίων ἀττικίζούσης ἡμᾶς καὶ μακεδονίζούσης κοινῆς διαλέκτου, πεποικιλμένης ἐν τῷ μεταξὺ καὶ διὰ τῶν παρενυφασμένων ἰδιωτισμῶν τῆς ἑβραϊκῆς. Πρόσθετε, ὅτι καὶ παράγραφοι καὶ περίοδοι πολλάκις ὁλόκληροι κατὰ λέξιν ἀναγινώσκονται αἱ αὐταὶ καὶ εἰς τὴν Πεντάτευχον καὶ εἰς τὰ λοιπὰ βιβλία τῶν Ο (α). Καὶ ὅμως οὐδὲν τούτων ἐδυσώπησε τὴν ἀγέρωχον καρδίαν τῶν Ὀδιακῶν.

(α) Πρὸς βλ. Γεν. μστ. καὶ Ἀριθμ. κς. Γεν. κς, 36: λβ, 28: καὶ Ὡση ιβ, 3: Τῆς Δ. Βασ. τὰ ιθ, ιθ, κ, κεφάλαια πρὸς τὰ τοῦ Ἡσαίου λς, λς, λη, λθ. Τὸ ἔσχατον κεφάλαιον τῆς Δ. Βασίλ. πρὸς τὸ νβ, τοῦ Ἱερειμ. (ὅθεν καὶ τινες τῶν ἁγίων ὑψηλῶν κριτικῶν, ὑποπτεύοντες αὐτοῦ προστεθειμένον εἰς τὸ τοῦ Προφήτου κείμενον, ἐκ τῆς δ, τῶν Βασίλ. βλ. Schulz Schol. in Ierem. 52). Καὶ τὸ κβ, κεφάλ. τῆς β, τῶν Βασίλ. ὅλον σχεδὸν σύγκειται ἐκ τοῦ 104 καὶ τοῦ 95 ψαλμοῦ (μετὰ τῶν ἐπίσης ἐν τῷ ἑβραϊκῷ καὶ τοῖς Ο, σεσημειωμένων λεκτικῶν διαφορῶν), παραλείποντες τὰς ἐν τοῖς προφητικῶς περιόδους καὶ φράσεις τὰς αὐτὰς (Ἡσ. β, 2—4 καὶ Μιχ. δ. 1—2 κτλ. Ἡσ. μ, 6, καὶ Ψαλμ. ρδ, 15: Ἡσ. στ, 4, 5, καὶ Ἱερειμ. λη, 3, β: Ἱερειμ. λη, 29, καὶ Ἱεζεκ. ιη, 2. Ἱερ. κθ, 2—4, καὶ Ἀβδ. α. 1. κτλ.) καὶ πάλιν τὰς ἐν τοῖς ἄλλοις ἱστορικῶς (Ἱητ. Κριτ. Ρούθ. κτλ.) πρὸς τὰς τῆς Πεντατεύχου καὶ τῶν Προφητῶν οἷον ἡ ρ σ α β ε ἢ ἡ αὐτὴ καὶ φ ρ ε α ρ δ ρ κ ο υ (Γεν. Ἱητ. - α, καὶ β, Βασ. κτλ.)· ὡσαύτως α φ ρ ε α ρ δ ρ κ ο υ καὶ Βηρσαβὲθ (Ἀμώς ε, 5 καὶ η, 14), καὶ ἄλλα μυρία, καὶ αὐτὸν τὸν συνηθὲν τύπον τοῦ ἀσπάζεσθαι τοὺς ἀπόντας « Ἐρωτῶ (τινα) τὰ πρὸς εἰρήνην » (Ψαλμ. ραα, 6: Δ. Βασίλ. ι, 4 (καὶ ις, 22 Ἀλεξ.), κς, 5), καὶ ἑβρ. Schaal (= ἔρωτῶ) κτλ. ἐπὶ ἀσπασμοῦ, ὡς καὶ συνηθ. Ἐρωτῶ τινα τὰ περὶ τῆς ὑγείας· συνηθὲς δὲ ἡ φράσις καὶ παρ' ἄλλοις τῶν Ἀσιακῶν.

Καθήμενοι σοβαροὶ σταθμηταί, μάλλον δὲ τραπεζῖται τινες, ἢ κολλυβισταὶ φωνῶν (ὧν ἀγνοοῦσι πολλάκις τὸ πλάτος τῆς σημασίας), διὰ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν λέξιν, ἢ φράσιν, ἢ ἄλλως ὅπως δὴ ποτε διαφέρουσιν ἐξηγήσιν τοῦ νοήματος, διαίρουσι τοὺς ἐρμηνεῖς ἀποδιδόντες ἐκάστου τεύχους τὴν μετάφρασιν εἰς πάντας ἀνθρώπους μάλλον, ἢ εἰς τοὺς Ο.

Η) Τελευταῖον· αὐτὸ τὸ καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκὸν κείμενον, πρὸς ὅπερ ὡς πρὸς στάθμην καὶ κανόνα, παραβάλλοντες τὴν ἐρμηνείαν διακρίνουσι τοὺς διαφόρους ἐρμηνεῖς, καὶ διαίρουσι κατὰ τάξιν καὶ ἀξίαν (ὡς τοὺς ἀγωνιστὰς οἱ Ἑλλανοδίκαι), τοὺς μὲν ἐπαινοῦντες ὡς εὐτυχήσαντας περὶ τὴν μετάφρασιν τούτου, ἢ ἐκείνου τοῦ τεύχους (ἢ γοῦν τοῦ κεφαλαίου, καὶ παραγράφου), τοὺς δ' ἀπορρίπτοντες ὡς ἀστόχους καὶ ἀμαθεῖς ἀναφανέντας· αὐτὸ, λέγω, τὸ ἐβραϊκὸν ἔχει τοσαύτας μὲν ἀναγνώσεων παραλλαγὰς, τοσαύτας δὲ προφανοῦς διαφορὰς καὶ ἐλλείψεις, ὥστε διαφέρονται συχνάκις ἐν πολλοῖς περὶ πολλῶν οἱ κριτικοὶ, καὶ πολλάκις μίαν καὶ μόνην πρὸς θεοῦ πείαν τῶν διαμρισθητομένων εὐρίσκουσι καταφυγὴν, τὴν φωνὴν τῶν Ο! Τὸ δὲ μέγιστον καὶ κράτιστον, ὅτι καὶ αὐτοὶ πάλιν οἱ τῶν Ο μαχόμενοι κριτικοὶ, καὶ πολλοὶ δὲ τῶν Ῥαββίνων, ὁμολογοῦσιν, ὅτι «Οἱ θεόπνευστοι συγγραφεῖς τῆς ἐν τῷ ἐβραϊκῷ κειμένου ἱερᾶς ἱστορίας, καίτοι μὴδαμῶς πρὸς ἑαυτοὺς ἀντιφάσκοντες, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἠθέλησαν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα πάντοτε καὶ πανταχοῦ διὰ τῶν αὐτῶν φωνῶν καὶ φράσεων ἐξηγήσασθαι». Καὶ Νάχμανος δὲ Μωσῆς, Ῥαββίνος ἀνὴρ, ὁμολόγησεν, ὅτι «Εἴωθεν ἡ Γραφή πανταχοῦ τὰ κύρια» (πολλαχοῦ δὲ καὶ τὰ μὴ κύρια) «ὀνόματα μεταβάλλειν ὅπως οὖν, ὅταν τὰ αὐτὰ δις ἐκφέρῃ καὶ τοῦτο μὴ μόνον ἐπὶ τόπων καὶ χωρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων» (α). Ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐβραϊκοῦ πραγματευόμεθα ἰδίως ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ ἐφεξῆς.

§. μβ. Ταῦτα πρὸς τοὺς περὶ τὸν Ὀδῖον, οἵτινες ἐπειράθησαν ἐκ τῆς φράσεως τῆς Γραφῆς ἐξελέγξαι τὴν δῆθεν διαφορὰν τῶν κατὰ

(α) Bl. A. Teller, praefat. in Kennicot. Diss. Sup. ration. Text. Hebraic. vol. i. Lipsiae, 1756. πρὸς ἐπισθ. σελ. 709.

καιροὺς καὶ τόπους ἐρμηνευτῶν. Συγκεφαλαιούμεν δὲ τὸν λόγον, καλὸν ἐπιτιθέντες συμπέρασμα τὴν περὶ τούτου κρίσιν τοῦ σοφοῦ Θηρσίου. σφαιίνεται (φησὶν) ὁ μέγας ἀνὴρ (Ὀδῖος), ὅτι ἀναδιφῶν ἐκ τῶν Κιρχέρου Συμφωνιῶν (α) ποίας λέξεις ἐβραϊκάς οὐ μετέβαλον (οἱ Ο) διὰ τῶν αὐτῶν ἐλληνικῶν φωνῶν, ὡς ἐβλεπε νομισμάτων, φέρ' εἰπεῖν, ἢ μέτρων, ἢ ἄλλων ὀνομασίας ἀλλαχοῦ μὲν ἐλληνιστί, ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἐβραϊστὶ γεγραμμένας, κατεσκεύαζε τὰς ἀποδείξεις, ὅτι ἄρα δύο τινες ἦσαν οὗτοι (ἢ πλείους), καὶ διάφοροι, καὶ διαφωνοῦντες οἱ ἐρμηνεῖς. Ἀλλ' οὐδὲν τούτου δυστυχέστερον ἡδύνατο μηχανήσασθαι· αὐτὸς γὰρ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἰδίῳ ἐπιχειρήματι ἀνατρέπει. — Δίαν ἀσθενῇ προτιθῇ καὶ τὴν διαφορὰν τῆς ἐρμηνείας τῶν ἐν τοῖς δυοῖ τῆς Γραφῆς κεφαλαίοις (Λευτ. ια, καὶ Δευτερ. ιδ) ἀπαριθμουμένων ἀκαθάρτων ζώων. Ἐν τούτοις γὰρ τοῖς χωρίοις διὰ τε τὰς προσθήκας » (τὰς ἐν τῷ ἐβραϊκῷ δηλονότι, καθὼς ἡμεῖς ἐκλαμβάνομεν) «καὶ τὰς τῶν ἀναγνώσεων παραλλαγὰς» (πρόσθετε καὶ τὴν παρὰ τοῖς νεωτέροις ἀγνοίαν τῆς ἀκριβοῦς σημασίας πολλῶν ἐβραϊκῶν ὀνομάτων, καὶ τὴν ἐκ τῆς τούτων ἀτάκτου μεταθέσεως πολλὰχοῦ τοῦ κειμένου ταρχὴν) «οὕτω δυσδιάκριτα καὶ δυσχερῆ ἀπέβησαν τὰ πάντα, ὥστε σχεδὸν ἀγνοεῖται, τίνα τοῦ ἐβραϊκοῦ πρὸς τίνα τῆς ἐρμηνείας ὀνόματ' ἀντιστοιχοῦσιν. Ἐν δὲ τῷ λαβυρίνθῳ τούτῳ καὶ τοῖς πλεονεξοῦσι εἰς μάτην τὸν κόπον ἀπώλεσε». Ταῦτα πρὸς τὸν Ὀδῖον, ὁ Θήρσιος (β). Καὶ ἡμεῖς δὲ λέγομεν καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς πλατύτερον, περὶ τε τῆς φράσεως καὶ τῆς περὶ τὴν ἐρμηνείαν μεθόδου τῶν Ο, μὴ πτοούμενοι τὴν παλλιλογίαν, χάριν τῶν παρ' ἡμῖν πρωτοπειρῶν. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἄλλοι κριτικοὶ δέχονται μὲν τὴν ὁμόχρονον ἐρμηνείαν τῶν Γραφῶν, ἐξελέγχουσι δὲ ταύτην

(α) C. Kircheri Consonantiae V. T. Francof. 1607, 2: vol. in 4. κατ' ἀλφάβητον, προηγουμένων τῶν ἐβραϊκῶν καὶ ἐπομένων τῶν ἐλληνικῶν λέξεων. Τοῦτο τὸ Συμφωνικὸν Λεξικὸν ὁ Τρόμιος ὕστερον, ἀναστρέψας τὴν τάξιν, καὶ ἄλλως βελτιώσας, ἐξέδωκε τὰς ἑαυτοῦ Συμφωνίας, ἀσυγκρίτως τελειότερας. Bl. Abrah. Trommij Concordantiae Graecae Version. LXX. Interpr. vol. 2. Amstelod. 1718 fol.

(β) H. Thierschij, de Pentateuchi version. Alex. p. 36.

ἐν πολλοῖς ἀτελῇ, καὶ παράσημον, καὶ πολλαχῶς διεψευσμένῃ, ὑποσυνάπτομεν καὶ τὰ ἐφεξῆς κεφάλαια, ἐν οἷς θεωροῦμεν τὰς κυριωτάτας ὧν προβάλλουσιν ἀποδείξεις, εἰ ἔχονται ἀληθείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Ἔτερα παραδείγματα χωρίων προσβαλλομένων, ὡς δῆθεν διεψευσμένως ἡρμηνευμένων παρὰ τοῖς Ο.

§. α. Πολλὰ τῶν χωρίων τῆς ἱερᾶς Ἑρμηνείας ἐψέξαν κατὰ καιροὺς οἱ κριτικοί, ὡς ἀστόχως δῆθεν καὶ ψευδῶς ἡρμηνευμένα παρὰ τοῖς Ο. Ἀπῆντησαν δὲ πρὸς τοὺς ἀδίκους φόγους ἄλλοι πάλιν δικαιότεροι τῶν πραγμάτων ἐξετασταί, καὶ Οὐάσιος ὁ περικλιπτατος, ἀποδείξας οὐκ ὀλίγων ἐκ τῶν διαβαλλομένων τόπων τὴν ἀλήθειαν (α). Ἐκτιθέμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα τῶν ἀντιλεγομένων τὰ κυριώτατα, συνοπτικῶς καὶ συντόμως ἐκφέροντες· τὴν δὲ πλεονεξίαν τῶν ἱερῶν χωρίων ἐξήγησιν εἰς τὴν ἡρμηνευτικὴν ἀνατιθέντι.

§. β. Ἐκ τῆς Γενέσεως.

Κεφ. Α. §. 1. α. Ἐν ἀρχῇ ἐποίησε ὁ. α. Τὸ ἐποίησε ὁ (λέγουσι οἱ κατήγοροι, ἐξ αὐτῆς ἀρχῆς, καὶ πρώτης βαλβίδος ἐπιχειροῦντι κατὰ τῆς ἡρμηνείας), α. τὸ ἐποίησεν ἡρμηνεύεται κακῶς· τὸ γὰρ ἀντίστοιχον ἑβραϊκὸν bara (βαρά) σημαίνει κυρίως τὸ παράγειν ἐκ μὴ ὄντων· ὅθεν ὀφείλειεν ἡρμηνευθῆναι ἐκτίσειν, οὐκ ἐποίησεν. Ἀλλ' οὐτε τὸ κτίζειν (ἀπαντῶμεν) σημαίνει τὸ παράγειν ἐκ μὴ ὄντων, οὐτ' αὐτὸ τὸ ἑβραϊκὸν βαρά (καθὼς οἱ Ραββίνοι διατείνονται). Εἰ δὲ καὶ τοιοῦτό τι ἐσήμαινεν ἡ ἑβραϊκὴ λέξις, ἐν οὐδεμιᾷ τῶν ἁλίων τοῦ κόσμου γλωσσῶν εὐρίσκειτ' ἀνισοδύναμος φωνὴ πρὸς ἡρμηνεύειν. Ἀλλὰ τὸ βαρά σημαίνει κυρίως τὸ γεννᾶν (β), ὅθεν καὶ

(α) I. Voss. de LXX. p. 30—83, καὶ p. 429. καὶ Respons. ad Object. Theolog. Leydens. p. 10 sqq. καὶ Respons. ad Object. A. Hulsij p. 61 sqq. καὶ Epist. ad Crist. Schotan. p. 152 sq. (ed. Hagae Comit. 1661). Καὶ τοῦ αὐτοῦ, ad iteretas Simonij Object. Respons. p. 352—394, in Variarum Observationum Libro, Londini 1685.

(β) ὅθεν καὶ τὸ bar (βάρ) υἱός, γέννημα. Τὸ δὲ γέννω, φανερόν, ὅτι ἀπὸ πρωτοτύπου γένω (καὶ γείνω, καὶ γίνω, ἢ γίγνω, λατ. gignō, γίνομαι). διὸ καὶ

τὸ κτίζειν· τούτου δὲ συνώνυμον (καὶ παρὰ πολὺ πρὸς τὴν ἔκφρασιν τῆς δημιουργικῆς ἐννοίας ἐμφαντικώτερον) ἐστὶ τὸ ποιεῖν (α). Καὶ ὁρθῶς ἄρα, καὶ λίαν ἐλληνικῶς, καὶ πρὸς τὸ πρωτότυπον ἀκριβῶς ἀντιστοιχοῦν εἶπον οἱ Ο, τὸ ποιεῖν, καὶ θεοπρεπέστατα δὲ, ὡς πρὸς τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν (ὃν καὶ ποιητὴν τῶν ὄντων συνθέσπερον, ἢ κτίστην ἡμνοῦμεν). — 2) Τὸ ποιεῖν ἐπικυροῦται καὶ ὑπὸ τῶν θεοπνεύστων συγγραφέων τῆς καινῆς Διαθήκης (Ματθ. ιθ, 4. καὶ Πράξ. δ, 24). — 3) Οὐδ' αὐτὸ τὸ κτίζειν ἡγνόουν οἱ Ο· διότι καὶ τῇ Πεντατεύχῳ (Λευτερονομ. δ, 32), καὶ ἀλλαχοῦ (Ψαλμ. ν, 10. Ἠσ. με, 7) κτίζειν ἐνίοτε μετέφρασαν τὸ βαρά (πρὸς. καὶ Κολοσσ. α, 16 κτλ.). ὅθεν καὶ α βιβλίον τῆς κτίσεως ὡς εἶπε τὸ τῆς Γενέσεως τεύχος ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος (ἐρμ. εἰς Ἱερμ. μθ, 28). Ἀλλὰ καὶ Ἰωσήπος εἶπεν α ἐκτίσειν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανόν κτλ. Ἀρχ. Α, α, 2. καὶ Ἀκύλας ὁμοίως· ὁ δὲ φίλων, πολλαχοῦ, ἐποίησεν (τόμ. α. σελ. 6. βλ. καὶ ὁπισθ. σελ. 232). — 4) Καὶ οἱ νεώτατοι τῶν καθ' ἡμᾶς κριτικῶν, ὅσοι τὸ τῆς Πεντατεύχου κείμενον τὸ ἑβραϊκὸν ἐκ τῶν Ο διορθοῦσθαι γνωμοδοτοῦσιν, ἄλλο τι ῥῆμα, τὸ Hassah (ὃ κυρίως δηλοῖ τὸ ποιεῖν), ἀλλ' οὐχὶ βαρά νομίζουσιν ἀνεγνωκότας τοὺς Ο, ἐν τῷ τότε κώδῃ τῷ ἑβραϊκῷ (β).

Κεφ. Α. §. 2. α. Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος ὡς. Τὸ ἑβρ. Tochu va Bochu. τουτέστιν (ὡς ἡρμηνεύουσι) διάκενος καὶ κενὴ (inanis et vacua)· τοιοῦτό τι ἐνόουν καὶ Ἀκύλας καὶ Θεοδοτίων ἡρμηνεύσαντες, κενὸν (ἢ κένωμα) καὶ οὐθέν (γ). Ὁ δὲ Σύμ-

γίνεσθαι εἶπον τὴν κτίσιν καὶ δημιουργίαν οἱ Ο, (Γεν. β, 1. ὅθεν καὶ ἡ τοῦ τεύχους ἐπιγραφή· βλ. ὁπισθ. σελ. 232). Καθὰ πάλιν ἐκ τοῦ τίκω (τίκτω), τὸ τεύχω (ποιῶ), καὶ ἐκ τοῦ φύω (αἰέλω, φῶ) τὸ λατ. fio (γίνομαι) κτλ.

(α) Βλ. Schulz Schol. in Vet. Test. vol. 1. p. 8.

(β) Βλ. Theop. Plüschke, de emendando Pentateucho Graeco LXX. interpr. et inde Hebraeis. Bonnæ 1837, πρὸς. H. G. Thierch. de Pentat. vers. Alexandr. L. 1. §. 15. pag. 58.

(γ) Τὸ οὐθέν οἱ περὶ τὸν Ἀκύλαν (Γεν. α, 1) ἐδανείσαντο πάλιν παρὰ τῶν Ο, οἵτινες ἀλλαχοῦ τὴν ἑβραϊκὴν φωνὴν bochu, ἀπέδωκαν ἐν δίδοντι, οὐδέν. Ἐπεὶ ἑβραϊστὴς ἐπὶ τῇ γῇ (ὑπὸ τῶν πολεμίων ἡρανοσμένην), καὶ ἰδοὺ

μαχος, ἀργὸν καὶ ἀδιάκριτον». Ἀλλὰ τὸ τῶν Ο, φραστικώτατον· καὶ κυροῦσι δὲ τοῦτο α) ὁ Φίλων αὐταῖς λέξεσι (α). 2) ὁ Ἰώσηπος λέγων α τὴν γῆν ὑπ' ὅψιν μὴ ἐρχομένην » (τουτ. ἀόρατον. Ἀρχ. Δ, α, 1). 3) ὁ θεὸς Παῦλος, λέγων· « μὴ ἐκ φαινομένων » (τουτ. ἐκ μὴ φαινομένων) τὰ βλεπόμενα γεγονέναι » (ἔβρ. ια, 3).

Κεφ. Β. 2. « Συνετέλεσεν ὁ Θεὸς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ » κτλ. Τὸ ἐβραϊκ. τῇ ἡμέρᾳ « τῇ ἐβδόμῃ » κτλ. Ἀλλὰ τὸ τῶν Ο, μαρτυροῦσι 1) τὰ ἐν Ἑξόδ. κ. 11, καὶ λα, 17 « Ἐν γὰρ ἑξ ἡμέραις ἐποίησε κύριος » κτλ. (οὕτως αὐτόθι καὶ τὸ ἐβραϊκόν). 2) Τὸ Σαμαρειτικὸν κείμενον. 3) Ἡ ἀρχαιοτάτη Συριακὴ μετάφρασις. 4) ὁ Φίλων καὶ Ἰώσηπος « ἐν ἑξ ταῖς πάσαις ἡμέραις » (Ἀρχ. Α, α, 1). 5) Αὕτῃ τέλος (ἵνα τ' ἄλλα παραλίπωμεν) ἡ μεταβατικὴ συνάφεια τῶν προηγουμένων πρὸς τὰ ἀμέσως ἐπακολουθοῦντα. Τὸ κεφ. τῆς Γενέσεως καταλήγει εἰς τὸ (καὶ ἴδεν ὁ Θεὸς ὅσα ἐποίησεν). Καὶ ἐγένετο ἡμέρᾳ ἕκτῃ· καὶ εὐθὺς ἄρχεται τὸ β. κεφάλαιον « Καὶ συνετελέσθησαν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ » κτλ. Μεταξὺ δὲ τῆς ἕκτης ἡμέρας καὶ τοῦ Συντελέσθησαν (ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ) οὐδὲν ἕτερον μεσολαβεῖ. Φανερόν λοιπόν, ὅτι καὶ ἐν τούτῳ τῷ συνετελέσθη ἐπικρατεῖ ἡ ἔννοια τῆς ἕκτης ἡμέρας. Ὅθεν καὶ τὸ ἐφεξῆς ἐδάφην εὐθὺς ἐπαναλαμβάνει « Καὶ συνετέλεσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ » κτλ. Ἀλλὰ περὶ τούτου λέγομεν καὶ εἰς τὸ βιβλίον τὸ ἐφεξῆς.

Κεφ. Γ. 14. « Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, καὶ

οὐθὲν » (ἱερμ. δ. 23. ὅπου πάλιν ὁ Ἀκύλας κεν ἡ, καὶ ὁ Σύμμαχος, συγκεχυμένη). Τοῦτο δὲ, τὸ ἰδὲ οὐ οὐθὲν (μετὰ τὸ ἐπεβλεψά) οὐδὲν ἄλλο σημαίνει κατὰ τὸ πλῆρες, εἰμὴ τὸ (καὶ ἰδοὺ) οὐχ ἐώρακα οὐδὲν, ἢ, οὐδὲν ἦν ὁρατὸν (τῶν πάντων ἀφανισθέντων). Ὁρθῶς γοῦν καὶ λίαν ἐμφαντικῶς ὁ ὅρατος εἶπε τὸν πρωτόγονον γῆν (ὡς μὴ ποὺ φαινομένην διὰ τὸ ἐπικείμενον σκότος, καὶ τὴν ἐπιπρόσθησιν τοῦ ὕδατος). « Ἵστα τοῦ ἀόρατου εἶναι τὴν γῆν κατασκευασμένην εἶναι τὸ ἐπαγόμενον, ὅτι καὶ ἄβυσσος ἦν ἐπέχουσα, καὶ αὕτῃ ἐσκοτισμένη » διότι κινεῖται δὲ τὸ ἀόρατον καὶ ἐκ τοῦ ἐφεξῆς ἐπαγόμενον· καὶ ὁ φθῆτω ἡ ἐκράτη (βλ. Μ. Βασίλ. εἰς Ἑξάμ. ὁμιλ. 6. — Θεοδώρητ. ἐν Ἀπορίαις εἰς Γένεσ. — Φιλόπουν περὶ Κοσμοποιίας λόγ. 6. κεφ. 6. σελ. 53, 54, 60.

(α) Φίλων π. ἀφθαρσ. τόμ. 6. σελ. 491. πρβλ. καὶ τόμ. α. σελ. 6. Μανδ.

ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων » (ἐπὶ τοῦ ὄψεως). Τὸ ἐβρ. (ὡς ἐρμηνεύουσι τὸ μόριον min) « ἀπὰρ πάντα » « μᾶλλον ἢ πάντα » (συγκριτικῶς: prae omnibus. magis quam omnia, κτλ.). ἀλλὰ τοῦτο ὑποτίθησιν καὶ τὰ κτήνη καὶ τὰ θηρία πάντα προκεκατηραμένα· ὅπερ ἀντίκειται προφανῶς εἰς τὸ κείμενον τῆς Γραφῆς. Οὐδαμοῦ γὰρ κατὰ τῶν δόλων (πλὴν τοῦ ὄψεως) θηρίων καὶ κτηνῶν ἐκφωνηθεῖσαν κατάραν ἀνέγνωμεν. Ἡ δὲ τῶν Ο, ἀπὸ, φαίνεται (κατὰ τὴν συνήθη μετάληψιν) ἀντὶ τῆς ἐκ, ἐξαιρετικῶς, τουτέστι, σὺ μόνος ἐκ πάντων, ἢ ἐν πᾶσι, μεταξὺ πάντων (οὕτω καὶ ἡ Βουλγάτα). Οἱ δὲ τινες τῶν νεωτέρων ἐξέλαβον τὴν ἀπὸ ἀντὶ τῆς παρὰ (« ἀπὰρ πάντων τῶν » κτλ.), ὡς καὶ τὸ « ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς » (κατὰ τοῦ Κρίν. Γενέσ. δ. 11). Οὕτω καὶ Φίλων ἐξέλαβε· τὸν γὰρ ὅφιν εἰς ἡδονὴν ἀλληγορήσας, τὰ δὲ κτήνη εἰς τὰς ἀλόγους αἰσθήσεις, ἐπήγαγεν. « Ἐκάστη δὲ αἰσθήσις ἡδονῇ καταράται » (τόμ. α. σελ. 109). ἀλλ' ἐφεξῆς (σελ. 110) τὸ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων διαφώνως ἐαυτῷ μετέφρασε « ἀπὰρ πάντα τὰ θηρία » (α).

Κεφ. Γ. 15. « Αὐτόσ σου τηγήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηγήσεις αὐτοῦ πτέρναν ». Τὸ ἐβρ. « Αὐτό σου συντρίψει — καὶ σὺ συντρίψεις » (ὡς ἐρμηνεύουσι τὸ ἐβραϊκ. Schuph). Ὅθεν ὁ Οὐόστσιος καὶ ἄλλοι, ἀντὶ τοῦ

(α) Ὅσοι δὲ τῶν νεωτέρων κριτικῶν τὴν συγκριτικὴν τοῦ ἐβραϊκοῦ σημασίαν, κἂν θίμω κἂν μὴ θέμω, ὑπερασπίζονται, τὸ « ἐπικατάρατος παρὰ πάντα » ἐξηγουσιν, ὑπὲρ πάντα τὰ ζῶα στυγνὸν ἀνθρώποις καὶ ἀποτρόπαιον « Nullum erit brutum quod magis homines horreant » etc. Rosenmüll. in Genes. h. l. καὶ Critic. Sacra. Ἀλλὰ εὐτε τὸ κατάρτος τὸν στυγνὸν κυρίως σημαίνει, καὶ τοῦτο πάλιν ἀσάγει πάντα τὰ ζῶα στυγνὰ, παρὰ πάντα δὲ τὸν ὄφιν ἱερεῖα διαφωνεῖ καὶ πρὸς τὰ ἐφεξῆς τῆς θείας γραφῆς ἐν οἷς διασαφίζεται τὸ ἐπικατάρατος « Ἐπειδὴ τὸ τῆς κατάρτος οὐκ ἦν αἰσθητὴν — διὰ τοῦτο καὶ αἰσθητὴν αὐτῷ τιμωρίαν ἐπάγει ». Ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ, καὶ γῆν φαγῇ » κτλ. (Χρυσόστ. εἰς Γέν. ὁμιλ. 15). Οὕτω καὶ τὸ « Ἐπικατάρατος ἀπὸ τῆς γῆς » ἐπὶ τοῦ Κρίν. ἢ Βουλγάτα, μηδὲν δέον, ἐπὶ τῆς γῆς οἱ νεώτεροι ἐξηγουσιν καὶ, ἐξ ἐπιστολῆς (ἢ κλεινῆς τῆς γῆς). Ἀλλ' ἡ ἔννοια τῆς ἀρᾶς ὑπάρχει πολὺ καθολικωτέρα· Ὅθεν ὁ θεὸς Χρυσόστομος (αὐτόθ. ὁμιλ. 10). « Κατηραμένος εἶσθι, φησί, καὶ αὕτῃ τῇ γῇ ἐκείτῃ, ἢ ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς. — Εἰτα ἐρμηνεύουσα ἡ θεὰ γραφὴ σαφέστερον τὴν κατάραν φησιν. « Ὅτε ἐρῇ τὴν γῆν, καὶ οὐ προσθήσει τὴν ἰσχυρὴν αὐτῆς θούναί σοι. Στίνω καὶ τρέμων εἶσθι » κτλ.

ΤΟΜ. Β'.

τηρήσει, καὶ τηρήσεις, ἔκριναν γραπτέον τηρήσει καὶ τηρήσεις (τὸ δὲ τῆς Κομπλ. ἐκδόσεως, τηρήσει καὶ τηρήσεις, ἡμάρτηται προφανῶς· οὐδέποτε γὰρ λέγεται τηρέω ἀντὶ τρέω, ἢ τράω, ὅθεν τηρήσω). ἔχει δὲ τις κώδῃς καὶ τρέψει καὶ τρέψεις (ἀντὶ συντρέψεις) (α). Ἀλλὰ ταῦτα περίεργα δοκοῦσι καὶ περιττά· τὸ δὲ τηρῶ φαίνεται γυνήσια τῶν Ο ἀνάγνωσις (ἐπὶ τῆς σημασίας δηλαδὴ τοῦ ἐπιτηρῶ, παραφυλάττω, ἐπιβουλεύω, ὡς καὶ παρ' Ἑλλήσι α Τηρήσας μέσον κάρα». Σοφοκλ. Οἶδ. Τύραν. κτλ.). Καὶ μαρτυροῦσι 1) ὁ Φίλων, ἐρμηνεύσας «ἐπιτήρει πρὸς ἀναίρεσιν (τόμ. α. σελ. 125). 2) Ὀϊώσηπος (Ἀρχ. Α. α. §. 4) λέγων, «κατὰ κεφαλῆς (τοῦ ὄψεως) φέρει τὰς πληγὰς» (ὡς τὸ «κάρα τηρεῖν»). 3) Καὶ Ὁγκελος καὶ Ἰωνάθαν οἱ Ταργουμισταὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς τοῦ τηρεῖν σημασίας παρέφρασαν τὸ ἐβραϊκόν. 4) Καὶ αὐτὸ δὲ ῥῆμα Schuph οὐ μόνον τὸ συντρίβειν, ἢ ἐκτρίβειν σημαίνει (ὡς οἱ Ὁ ἡρμηνεύσαν, ἰωβ, θ, 17), καὶ τὸ καταπατεῖν (ὡς ἐν Ψαλμ. ρλγ, 41), ἀλλὰ καὶ τὸ παρατηρεῖν ἐπιβούλως (ὡς καὶ τὸ συνώνυμον φυλάσσειν. Ψαλμ. νε, 7). Τοῦτο δὲ ἄρα ἐλάνθανεν ἱσως τὸν μακάριον Ἰερώνυμον, ὅστις (Ζητήματα Ἑβραϊκ.) εὗρισκε κρεῖττον τοῦ τηρεῖν τὸ ἐν τῷ ἐβραϊκῷ (ὡς λέγει) συντρίβει (contereret), πρὸς δὲ παραβάλλει (ὡς καὶ ἄλλοι ἐξ αὐτοῦ) τὸ μηδεμίαν σχέσιν ἔχον, ὡς πρὸς τὴν φράσιν, «Συντρίβει τὸν σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν» (Ῥωμ. ις, 20). 5) Οὔτε τὸ τρέω, τηρήσω, σημαίνει τὸ συντρίβω, ἢ τρίβω (καὶ τοι συγγενές· ἀπὸ τοῦ θέματος, τέρω, tero), οὔτε πάλιν ἡ σημασία τοῦ συντρίβειν ἐφαρμόζεται προσφωδῶς εἰς τὸ νόημα τοῦ ῥήτου, καὶ δηλοῖ σαφῶς τὸ δεύτερον. συντρίβει πτέρναν (πλήττει μὲν γὰρ, καὶ τύπτει, καὶ δάκνει, καὶ κεντᾷ, εἰ δὲ θέλεις, καὶ τιτρώ, ἢ τρυπᾷ, καὶ τιτρώσκει ὁ ὄφις, ἀλλ' αὐτὸ συντρίβει· ὅθεν τὸ δεύτερον συντρίψεις ἀπέδωκεν ἐξ ἀνάγκης ὁ Ἰερώνυμος, insidiaberis calcaneo (ἐπιβουλεύσεις τῇ πτέρνῃ· ταῦτ' αὐτὸ δηλαδὴ τὸ τηρήσεις). 6) Τηρήσεις ἀνέγνω καὶ ἐξηγήνης, καὶ Εἰρηναῖος (δ, 40), καὶ Χρυσόστομος, καὶ πάντες οἱ ἀρχαῖοι τῆς

(α) Βλ. Schleusn. Thes. V. Test. v. τηρέω, τηρίω.

Ἐκκλησιασ Πατέρες, καὶ ἐκ τῶν Λατίνων ὁσείος Ἀμβρόσιος (α) κτλ. Καὶ αὐτός, τέλος, Οὐόσιος ὡμολόγησεν ὡς γυνήσιαν ἀνάγνωσιν τὸ τηρεῖν τῶν Ο, (β). Καὶ ὁρθῶς ἄρα ὁ Γάβρις Προκόπιος πρὸς τοῦτο τὸ τηρήσει παρέβαλεν ἄλλην πάλιν ὁμοίαν φράσιν τῶν Ο, α Τὴν πτέρναν μου φυλάξουσι» (Ψαλμ. νε,). Τὸ δὲ αὐτὸς (σου τηρήσει) τινὲς τῶν νεωτέρων τρέπουσιν εἰς τὸ αὐτὸ (τὸ σπέρμα), ὡς ἔχει καὶ τις κώδῃς τῶν ἀρχαίων (Βώς, ἐκδ. τῶν Ο). Καὶ φαίνεται μὲν πρὸς τὴν θειοτάτην ἔννοιαν κατάλληλον τὸ οὐδέτερον. Ἀλλ' ὅμως καὶ τὸ ἀρσενικὸν αὐτὸς οὐχ ἥττον ἀσφαλῶς ἀποδίδεται εἰς τὸ σπέρμα, κατὰ γένους ἐναλλαγὴν, συνηθεστάτην καὶ παρ' Ἑλλήσι· οἶον καὶ τὸ «Μαθητεύσατε - τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς» (Ματθ. κη, 19). Καὶ ἔστιν ἄρα «Αὐτός (ὁ Μεσσίας) τὸ σπέρμα τῆς γυναικὸς (ὡς ἀγενόμενος ἐκ γυναικὸς)» Γαλάτ. δ, 4, «ὅς ἐστι Χριστός» γ, 16). Λέγεται δὲ καὶ ἄλλως τὸ αὐτὸς ἐμφαντικώτερον περὶ τοῦ Σωτῆρος παρὰ τῇ θεῇ Γραφῇ (Ἦσ. νγ, 3, 7, 12· πρβλ. Α, Πέτρ. β, 24 κτλ.). Αὐτὸς ἀνέγνωσαν καὶ οἱ θεῖοι Πατέρες, καὶ αὐτὸς Ἰερώνυμος (Ζητήματα Ἑβρ. ἢ δὲ Βουλγ. ἔχει, ipsa, αὐτῇ, τουτ. ἡ γυνή). Ἀλλὰ καὶ Φίλων ὁ Ἰουδαῖος (καὶ τοι ἄλλως ἀλληγορῶν) αὐτὸς τε ἀνέγνω, καὶ εἰς τὸ σπέρμα τὴν ἀντωνυμίαν ἀπέδωκε, κατὰ τὸ σημαίνον (γ)· ὡσαύτως καὶ ὁ Χαλδαῖος Ταργουμιστής (δ).

Κεφ. Γ. 17. («Ἐπικατάρατος ἡ γῆ) ἐν τοῖς ἔργοις σου· τὸ ἔβρ. «διὰ τοῦτο»· ἄλλοι, διὰ σέ, ἢ ἐνεκά σου. Οὕτως Ὁγκελος καὶ Ἀκύλας, ἄλλως ἀναγνόντες· ὁ δὲ Θεοδοσίω, α ἐν τῇ παρα-

(α) Ambros. de Fug. c. VIII. — (β) J. Yossij Variar. Observ. p. 394.

(γ) «Τὸ αὐτὸς σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν, τῇ μὲν φωνῇ βαρβαρισμός ἐστι· τῇ δὲ σημασιμένῳ κατόρθωμα· τί γὰρ; ὁφείλεται (α. γρ. Τοῦτο γὰρ ἀπειλείται) περὶ τῆς γυναικὸς. Ἡ δὲ γυνὴ αὐτὸς οὐκ ἐστίν, ἀλλ' αὐτῇ· τί οὖν λικτεῖν; ἀπὸ τοῦ περὶ τῆς γυναικὸς λόγου μετετέλλυθεν ἐπὶ τὸ σπέρμα» κτλ. (βλ. Νόμ. Ἀλληγ. σελ. 124, κτλ. τόμ. α. καὶ σημ. Mang.).

(δ) Βλ. Schulz Sch. in V. Test. vol. ι. p. 63. — Schleusn. Thes. v. Αὐτός. H. Thiersch, ubi supr. p. 46, πρβλ. καὶ τὸν ἐκ πολλῶν ἐπικυροῦντα μάλιστα τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ο, de-Rossi in Var. Lectiones V. T. vol. IV. p. 207—212; Append.

βάσει σου» (Ιερών. Ζητήμ. Εβραϊκ.). Αλλ' ἡ Εβραϊκὴ ἀνάγνωσις ἡμάρτηται, γραφέντος ρ, ἀντὶ δ' (Baaburecha, διὰ σέ, ἀντὶ Baabodecha, ἐν τοῖς ἔργοις σου). α' *Er* τοῖς ἔργοις σου ἔχουσι καὶ 1) ὁ Σύμμαχος. 2) ὁ Φίλων (τόμ. α. σελ. 131). 3) ὁ Σύρος. 4) Ἡ Βουλγάτα (ἐνικῶς, αὕτη «ἐν τῷ ἔργῳ σου», in opere tuo). 5) Τὸ μέγιστον· ἡ φράσις ἡ αὐτὴ εὐρίσκεται καὶ Γεν. η, 24. «διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων» (ὅπου πάλιν τὸ νῦν ἔβρ. α διὰ τὸν ἀνθρώπου). Αλλὰ καὶ Ἰώσηπος ἀνέγνω α τὰ ἔργα ὡς λέγων, «διὰ τὰ ἔργα τῆς γῆς» (Ἀρχ. Α, γ. 7. πρβλ. Ἰερ. ιδ, 4).

Κεφ. Δ. 7. α Οὐκ, ἂν ὁρθῶς μὲν προσενέγκης, ὁρθῶς δὲ μὴ διέλκῃς ἡμαρτες; ἡσύχασον· πρὸς σέ ἡ ἀποστροφή αὐτοῦ, καὶ σὺ ἀρξῇς αὐτοῦ» — Τὸ ἔβρ. (κατὰ τὸν Ἰερώνυμον, Ζητήμ. εἰς Γέν.) «Οὐκ ἐστὶν καλῶς ποιήσης, ἀφελήσεται σοι, ἐὰν δὲ μὴ καλῶς ποιήσης, πρὸ τῶν θυρῶν ἡ ἀμαρτία σου καθίσει; Καὶ πρὸς σέ ἡ ἐταιρεία αὐτῆς· ἀλλὰ μὴ μάλλον κυριεύσῃ αὐτῆς». Ἡ δ' ἐκ Βενετίας ἰουδαϊζούσα καὶ παρατραυλος ἐρμηνεία τῆς Πεντατεύχου, «Ἀρ' οὐκ ἦν ἀγαθόνης, ἀλλ' οὐκ (τουτ. ὑψωθήσης), καὶ μὴ ἀγαθόνης, εἰς πύλιν τῆς ἀμαρτίας ἦκοις; πρὸς σέ δ' ἡ ἔφεσις αὐτοῦ» (ἐκδόσ. Ἀμμων.). Ἐν δὲ πάλιν ταῖς τῶν νεωτέρων μεταφράσεσιν, ὅσαι λέξεις, τοσαῦτα διαφοραῖ (α).

(α) Ἰδού πῶς ἡρμήνευσεν ὁ ἰουδαῖος Καχὴν. «Certes si tu te conduis bien, tu seras considéré. Si tu te ne conduis bien, le reste t'assiege à la porte, il veut l'atteindre, mais tu peux le maîtriser» (La Bible par Cahen T. I) καὶ ἐμλογεῖ δυσερμήνευτον τὸ χωρίον· ἀποκλίνει δὲ πρὸς τοὺς Ο. Ἄλλως δὲ πάντῃ διαφόρως ἡρμήνευσεν ὁ Μιχαῆλις (Bibl. Orient. P. 10. p. 146). Τὸν δὲ Α. Καπέλλιον (Comm. in Genes. c. IV. p. 334), καὶ ἄλλους παραλείπομεν. Αλλ' εἰσὶ τινες καὶ τῶν νεωτέρων οἱ προτιμῶσι τὴν κατὰ τοὺς Ο, ἐρμηνείαν, ἐν εἰς καὶ ὁ Σχούλκιος (Schulz Schol. in Gen. I. c.)· μόνον τὸ διέλκῃς ἀποποιεῖται ἐρμηνείας λεγόμενον ἐπὶ τῶν καρπῶν τῆς γῆς (ὅς προσήνεγκεν ὁ Κῆν). Ὡς ἂν εἴπῃς τὸ διαίρειν (τὰ πρὸς θυσίαν προσεσπόμενα) ἐτίθετο μόνον ἐπὶ τῶν σφαγίων καὶ ἱερέων! (κατὰ τὸ διχοτομεῖν, Γεν. ιε). Τεῦτο δ' ἴσως ἐσφηλε καὶ τὸν σφαιρὸν Οὐβιγάντην, ὅστις εἰς τὸ διέλκῃς, (καίτοι μετὰ τὸ προσεναγεῖν αὐτὸν ἀμαρτίας ἐπιφερόμενον) ἤθελεν εἶναι προστεθειμένον καὶ τί ποτε δεῖται! (Houbig. Not. Crit. vol. 1. p. 6). Αλλὰ καὶ εἴπερ ἐπὶ τῶν σφαγίων μόνον συνήθης ἦν ἡ ἀρξῇς τοῦ διαίρειν, πάλιν ἠδύνατο τὸ ῥῆμα πλατυκώτερον ἐκληφθῆναι καὶ ἐπὶ θυσίαις καρπῶν· ὡς καὶ αὐτὸ τὸ κ α ρ π ῶ σ α ι (κυρίως καρπὸς προσεναγμένον) εὐρίσκαται

Ἀλλὰ τὰ τῶν Ο, λαν ὁμαλὰ καὶ σαφῆ α' Ἀρὰ γε οὐχ ἡμαρτες, εἴπερ (ἐπειδὴ) ὁρθῶς μὲν (ὡς τιμῶν τὸν Θεόν) θυσίαν προσήνεγκες, οὐ μὲν τοι καὶ διεῖλες (τὰ προσεναχθέντα) ὁρθῶς; [ὀλίγη γὰρ τῷ Θεῷ, καὶ τὴν χεῖρωνα μερίδα προσεναγμένων, κατὰ τὸ, «πλείονα Ἀβελ παρὰ Κάιν θυσίαν προσήνεγκε τῷ Θεῷ». (ἔβρ. ια, 4), τὰ πλείω καὶ κράτιστα τῶν γεννημάτων σου διετήρησας, α ὡς πρὸς τὸ κερδαίνειν μόνον ἀποβλέπων». Ἰώσηπ. Ἀρχ. Α. β. 1]. Ἠσύχασον (μὴ λυποῦ· μηδὲ φθόνει τῷ ἀδελφῷ), ἀπρὸς σέ ἡ ἀποστροφή αὐτοῦ, καὶ οὐ (καθὼ πρωτότοκος) ἀρξῇς αὐτοῦ» [παράβαλε τὸ ταῦτο σχεδὸν τῆς Γενέσεως (γ. 16) ἀπρὸς τὸν ἄνδρα σου ἡ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτὸς σου κυριεύσει]. (α). Αλλὰ καὶ Φίλων ἀπαρallάκτως ἐξέφερε τὴν ῥῆσιν, κατὰ τοὺς Ο. Καὶ τὸ μὴ ὁρθῶς διελεῖν ἐξηγῶν, α ὅτι (λέγει) ὁ Κάιν πρεσβεῖων μὲν ἠξίωσε γένεσιν» (τὸ γεννητὸν δηλαδὴ καὶ κτιστὸν, ἦτοι αὐτὸς ἑαυτὸν) «δευτερείων δὲ τὸν ἀφάρτον Θεόν». Ὦεν (φησὶν) α ἡμαρτες, ἡσύχασον». Ἡμῖς γὰρ κακοῦ ἡσύχια». (Φίλ. τόμ. α. σελ. 319, 608. πρβ. καὶ σελ. 181, 187. καὶ Σουῖδ. λέξ. Ἀβελ). Καὶ Κλήμης ὁ Ῥώμης οὕτως ἀνέγνω (ἔπισ. α. Κορινθ.), καὶ πάντες οἱ ἀρχαιότατοι Πατέρες οὕτως ἡρμήνευσαν τὸ ῥητόν. «Θεῷ μὲν γὰρ καὶ δεσπότῃ προσενέγκας, ὁρθῶς ἐποίησας, τὸ δὲ μὴ [τὰ] κρείττονα τῶν ὄντων, ἡμάρτηκας· μὴ οὖν προσθῇς ἀμαρτίαν ἐπὶ ἀμαρτίαν». (βλ. Σειρ. εἰς Γένεσ. αὐτόθ. καὶ φωτίου ἔπισ. σια).

Κεφ. Δ. 12. «Στένων καὶ τρέμων». Οἱ λοιποὶ (Ἀκύλας, κτλ.) «Σαλευόμενος καὶ ἀκαταστατῶν»· τουτέστι μὴ μένων ἐν ἐνὶ τόπῳ. Οὕτω καὶ ἡ Βουλγάτα, vagus et profugus (πλάνης καὶ φυγᾶς). Ὡσαύτως καὶ οἱ πλείστοι τῶν νεωτέρων κριτικῶν. Αλλὰ τὸ τῶν Ο, κυροῦσι. α) ὁ Φίλων (τ. α. σελ. 214). β) Αὐταὶ αἱ ἀντιστοιχοῦσαι καὶ σχεδὸν ταυτοσημοὶ Εβραϊκαὶ λέξεις (Naa, Nad), αἵτινες σημαίνουσι καὶ

τ' ἀνάπαλιν καὶ ἐπὶ σφαγίων, ἀντὶ θυσίας αἱ (ἰδ. τῶν τριῶν Παῖδ. §. 11). Ὅδὲ Φίλων περὶ τοῦ Κάιν ἐπὶ καταχρηστικώτερον εἶπε καὶ, ἐφ' ἱερείς τελευτῶν σου θύσας (περὶ Γεωργ. τ. α. σελ. 319. πρβλ. καὶ Capell. Crit. Sacr. p. 31). (α) Κατὰ δὲ τὸν Μ. Ἀθανάσιον. ἐρωτ. 5. «Αὐτοῦ τοῦ δ' ὁ ρ ο υ, οὐ προσήγαγες, προσήγαγες αὐτὸς ἡ ἀποστροφή· καὶ οὐ ἐξουσιάζεις αὐτοῦ. — Ἐγὼ γὰρ αὐτὸ οὐ προσεδέξαμην».

τρομώδη κίνησιν, σάλον, και δόνησιν, και πένθος (ὡς ἐκ τῆς κινήσεως τῆς τῶν τεθλιμμένων κεφαλῆς) κτλ. (α). γ) Πάντες οἱ ἀρχαῖοι Πατέρες (βλ. Σειρ. αὐτόθ.). δ) Τὰ ἐπόμενα τοῦ ἱεροῦ κειμένου. Εἰ γὰρ ὁ Κάιν κακατῆρται πλανᾶσθαι βεβηθόμενος ἀστάτοις ἐπὶ τῆς γῆς, πῶς εὐθὺς α ἐξελθὼν ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, - ὥς κεν ἐν γῇ Ναὶδ (ἀπὸ ἐρμηνεύεται σάλος π. Χρυσόστ.), «καὶ τὴν οἰκοδομῶν πόλιν; ε) Καὶ τὸ α ἔθετο Κύριος σημειῶν τῷ Κάϊν», ἐπὶ τοῦ τρέμου και τοῦ σάλου τῶν μελῶν οἱ Πατέρες ὁρθῶς ἐξεδέξαντο (βλ. Σειρ. αὐτ.) (β).

Κεφ. Δ. 26: «Οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ». Ὁ δ' Ἀκύλας ἔγραψε: «τότε ἤρχθη τοῦ καλεῖσθαι ἐν ὀνόματι Κυρίου». Τὸ δὲ ἔβρ. ἐξηγοῦσι διττῶς: «Τότε ἤρχη» (γέγονεν ἀρχὴ) τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα (ἢ τῷ ὀνόματι) Κυρίου και, α Τότε ἐβεβηλώθη ἡ ἐπικλήσις τοῦ ὀνόματος Κυρίου» (διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν). Ἡ δὲ Βουλγάτα, «Οὗτος ἤρξατο ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου» κτλ. Ἀλλ' οἱ Ο, ἀνέγνωσαν πάντως, ὡς και μετέφρασαν, Οὗτος, και οὐχί, Τότε (αζ). και, ἤλπισεν (ἐκ τοῦ ichel), και ἤρξατο (hechele· ὁ σημαίνει και τὸ ἀρχεσθαι και τὸ βεβηλωσθαι). Καὶ ἄλλως δὲ τὸ «τότε ἤρξατο», βεβαιασμένον (μὴ γὰρ Ἀδάμ και Ἄβελ και Ἐνῶχ οὐκ ἐπεκαλοῦντο τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ; ἤρξατο δὲ ὁ πρῶτος Ἐνῶς;). Αὐτὸ δὲ τὸ «ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου» ἐκλαμβάνεται μὲν και ἀντὶ τοῦ καλεῖσθαι τὸ ὄνομα (συνεκδοχικῶς), τούτῳ τῷ ὀνόματι Κυρίου (καθὼς φαίνεται και Ἀκύλας ἐρμηνεύσας)· ὅτι α Οὗτος (ὁ Ἐνῶς) πρῶτος τῆς θείας προσηγορίας τετύχηκε, και ὑπὸ τῶν συγγενῶν ὠνομάσθη Θεός· ὅθεν και οἱ ἐκ τούτου φωνήεντες υἱοὶ Θεοῦ ἐχρημάτιζον» (γ). Ἐκλαμβάνεται δὲ και ἀπλούστερον α Οὗτος ἤλπισε (τῷ) ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα Κυρίου» κτλ. (τούτῳ μετ' ἐλπίδος προσανείχε τῇ ἐπικλήσει τοῦ θείου ὀνόματος, δημοσίαις λατρείαις γεραίρων και ἡμῶν τὸν Θεόν, και πᾶν ἀγαθὸν παρ' αὐτοῦ προσδοκῶν). α Ἀνθρώπων γὰρ, τῷ γε πρὸς ἀλήθειαν» (α).

(α) Βλ. Gesen. Lex. Hebr. p. 653: 655. — (β) Βλ. και Criticos Sacr. Tom. I. p. 117. — (γ) Θεοδώρητ. ἐν Ἀπέρ. εἰς Γέν. Ἑρμ. μζ. πρὸς Εἰρην. Δ. 29. — Σπ. ἀστ. Ὁμ. κα, εἰς Γέν. — Κύριλλ. Ἀλεξ. Γλαφυρ. α: — Εὐσέβ. Εὐμεία.

γὰρ Ἐνῶς ἄνθρωπον σημαίνει) «τί ἂν γένοιτο οἰκειότερον ἐλπίδος και προσδοκίας κτήσεως ἀγαθῶν παρὰ τοῦ μόνου φιλοδώρου Θεοῦ»; (Φιλ. τόμ. α. σελ. 218). Ἐπειτα και ἄλλως υἱοὶ Θεοῦ (Γενέσ. 5, 4) ἐπωνομάσθησαν οὐχὶ κυρίως οἱ παῖδες τοῦ Ἐνῶς πρώτου, ἀλλ' «οἱ ἐκ τοῦ Σῆθ» (ὢν πρῶτος ἦν Ἐνῶς) «τὸ γένος κατὰγοντες, ὡς εὐσεβοῦντες Θεῷ, και ἀρετῆς ἐπιμελούμενοι» (α), ἀντιδιασταλμένως πρὸς τὸ, α υἱοὶ και θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων» (Γεν. 5, 1-4· πρὸς. Ψαλμ. νζ, 2), ὡς ἐπεκλήθησαν τὸ πρῶτον οἱ τοῦ Κάιν ἀπόγονοι, πονηρίᾳ συζῶντες («διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας»). «Και γὰρ κεχώριστο τοῦ Σῆθ τὸ γένος, και οὐκ ἐπεμύγνυτο τοῖς ἐκ τοῦ Κάιν» κτλ. (β). Ἦστε κατὰ ταῦτα πάλιν οὐχ ἔπεται ἀναγκαίως ἡ τοῦ Ἐνῶς θεωνομία· ἡδύνατο γὰρ πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ Σῆθ, (ὅστις οὐ γέγραπται ὅτι ἐπικέκληται τῷ ὀνόματι Κυρίου), και πρῶτος αὐτός Ἐνῶς (ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐλπίσας εἰς τὴν ἐπικλήσιν και λατρείαν τοῦ θείου ὀνόματος) ὀνομασθῆναι υἱοὶ Θεοῦ, ὡς τῷ μόνῳ Θεῷ προσανέχοντες. Οὕτως ὕστερον και ὁ Ψαλμῶδης (ψαλμ. πα, 6) ἐπωνόμασε τοὺς τοιοῦτους (και μάλιστα τοὺς ἀρχοντας και κριτάς) και υἱοὺς ὑψίστου, και Θεοῦς, κατὰ χάριν. Κεφ. Ε, 22, 24 «Και εὐφρανθήσονται Ἐνῶχ τῷ Θεῷ» — Τὸ ἔβρ. και ἐπερίπαυσε μετὰ τοῦ Θεοῦ» κτλ. Ἀλλ' οἱ Ο, μετέφρασαν ἀκριδῶς ἐλληνιστὶ τὸν ἑβραϊκὸν ἰδιωτισμὸν, ὡς και ἀλλαχοῦ (Γεν. 5, 9: ζ. 1; Ψαλμ. λδ, 14, κτλ.). «εὐχρεστεῖν, λέγοντες, τῷ Θεῷ· και ἐνώπιον, ἢ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Τὴν φράσιν τῶν Ο, βεβαιῶν και ὁ θεῖος Παῦλος (ἔβρ. ια, 5, 6 κτλ.), και ἡ Σοφία Σολομώντος (δ. 10), και ὁ Σειράχ (μδ, 16)· πρόσθες και τὸν Φίλιωνα (γ).

(α) Θεοδώρητ. αὐτόθ. — Χρυσόστομ. εἰς Γέν. Ὁμ. κβ. α' Οἱ εἶδες τῇ Γραφῇ και τοῖς ἀνθρώποις υἱοὺς Θεοῦ καλεῖν. Ἐπεὶ οὖν ἀπὸ τοῦ Σῆθ οὗτοι κατήγον τὸ γένος, και ἀπὸ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τεχθέντος Ἐνῶς» κτλ. πρὸς Μ. Ἀθαν. Ἑρμ. ζα. τόμ. β. σελ. 337-340. Ἐπιστ. ρεβ. σελ. 215. — (β) Μ. Ἀθαν. αὐτ. πρὸς Schulz και Rosenmüll. in Genes. I. c. και L. Capell. ubi supr. p. 353. Βλ. και P. Possini Spicileg. Evang. §. XXXII. v. Filius hominis, και Criticos Sacr. T. I. p. 102-129. (γ) Φιλ. τόμ. α. σελ. 102. Μ. πρὸς. Cahen la Bible, Tom. 1. p. 171. — L. Capell. Comm. in Genes. p. 360.

Κεφ. Γ. 14. «Κιβωτὸν ἐκ ξύλων τετραγώνων» (οὕτως ἔχει καὶ Ἀκύλας). Τὸ δὲ ἑβραϊκὸν, «ἐκ ξύλων γόφερ». Τοῦτο δὲ τὸ γόφερ πῶς ἐρμηνεύουσιν; Ὅγκελος μὲν καὶ οἱ Ταργουμιστὰ καὶ Ταλμουδικοὶ παρέφρασαν Cadron, καθρόν (τουτ. κέδρον, ἢ κέδρινα ξύλα). Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῦτο τὸ Cadron ὁμοφωνεῖ τὸ λατινικὸν Quadra (Quadrata = τετράγωνον), ἐντεῦθεν οἱ Ο, ἀπατηθέντες (λέγει ὁ Βουξτόρφιος), (α) ἠρμήνευσαν τετράγωνα! (Οὕτως ὁ κλεινὸς ἀνὴρ ἢ τοὺς Ταργουμιστὰς καὶ Ταλμουδιστὰς παρέστησεν ἡμῖν συγχρόνους, μᾶλλον δὲ καὶ πρεσβυτέρους τῆς ἐλληνικῆς ἐρμηνείας τῶν Γραφῶν ἢ τὴν λατινίδαν γλώσσαν σφόδρα πρῶτον, ἔτι κατὰ τοὺς Λαγίδου καὶ Φιλαδέλφου χρόνους, μετεφύτευσεν εἰς τὴν Παλαιστίνην· καὶ αὐτοὺς τοὺς Ο γέροντας ἀνέδειξεν ἐγκρατεῖς «Ἑλληνικῆς Μουσικῆς, Latinaeque Camoenae»!). Ἄλλοι μεθρμήνευσαν κυπάρισσον τὸ γόφερ (ἐξ οὗ λέγουσι καὶ αὐτὸ τὸ κυπάρ-ισσος)· κατὰ δὲ τὸν Ἰερώνυμον (ξύλα), ἡσφαλωμένα (Ζητήμ. ἑβρ.). Ἀλλὰ τὸ «ἀσφαλ-τώσεις τὴν κιβωτὸν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν» ἰδίως προστέτακται ἐφ' ἑξῆς (Γεν. 5, 44). Οἱ δὲ, θεῖον, ἢ ἀσφαλτον εἶπον (οἶον ξύλα θεῖα, ἢ ἀσφάλτω κεχρισμένα). Τῶν δὲ τινες νεωτέρων καὶ τολμηρότερον (ὡς εἰώθασιν) διώρθωσαν τὸ τετράγωνα εἰς τὸ ἀνύπαρκτον τετραγώνον (τεραστίου δηλονότι μεγέθους καὶ στερότητας!). Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τῆς τερατολόγου ταύτης τερατογονίας, ὁ κλεινὸς Ούόσσας ἠρμήνευσεν τὰ τετράγωνα φυσικώτερον ἐκ τῆς παρὰ τῷ Θεοφράστῳ τετραγωνίας (Ἰστ. φυτ. γ. 4). Δένδρα δὲ τοιαῦτα πολυειδῆ· οἶον, πίτυς, ἐλάτη, κέδρος, πεύκη, κτλ. τετράγωνα γὰρ καὶ ταῦτα δοκοῦσιν ὡς ἐκ τῶν κλάδων, οἵτινες ἀναβαίνοντες ἐκ τοῦ στελέχους κατὰ τετραζυγίαν, ἴσοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐν ἴσοι ἀπὸ τῆς γῆς ἀποστήμασιν, οἶον τέσσαρες βραχίονες, ἐπεκτείνονται, καὶ ἴσας γωνίας ἀποτελοῦσι, σταυροῦ παρέχοντες ὄψιν. Ὅτι δὲ τὰ δένδρα ταῦτα πρὸς ναυπηγίαν χρήσιμα, καὶ ὅτι ῥητινώδη καὶ πισσώδη, φανερόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀσηπτα τὰ τοιαῦτα ξύλα, καθὼς στερεὰ καὶ

(α) Buxtorf. Antieritic. pag. 171.

αὐτὸ δὲ τὸ τετράγωνον ἰδίως σημαίνει τὸ ἑδραῖον καὶ εὐπαγές· «τὰ γὰρ τετράγωνα ξύλα τὸ ἀσφαλές δηλοῦσι». Κλήμης Στρωμ. 5, σελ. 473), ἐντεῦθεν καὶ ἀρχαῖος Σχολιαστής (εἰς Γένεσ. αὐτ.) ἠρμήνευσεν τὸ τετραγώνον, «ἐκ ξύλων ἀσηπτῶν, ἢ κεδρίων. Ὁ δ' ἑβραῖος τὸ τετράγωνόν φησιν ἐπὶ πλακῶν πυξίνων» (πλακάς λέγων ἴσως τὰς πλακοειδεῖς, καθὼς λεῖλας καὶ ξεστάς, τοῦ τετραγώνου ξύλου ἐπιφανείας). Καὶ ἄλλοι δὲ τινες τῶν νεωτέρων ἐξέλαβον τὸ τετράγωνον ἀπλῶς ἀντὶ τοῦ λεῖου καὶ ξεστοῦ, (ὡς ἂν εἴποις, τετράξοα), ὅποια τὰ πρὸς ναυπηγίαν στερέμνια ξύλα, λειουρούμενα διὰ τοῦ ξυστήρος καὶ τῆς ἐπιχρισμένης πισσώδους ἀλοιφῆς. Τοιοῦτο δοκεῖ καὶ τὸ τῆς Βουλγάτας, ex lignis laevigatis, ξύλων ξεστῶν (λελειουργημένων) (α).

Κεφ. Η. 7. «Οὐχ ὑπέστρεψεν» (ὁ κόραξ).—Τὸ ἑβραϊκ. «Ἐξίων ἐξήρχετο καὶ ἐπαυήρχετο» (ἢ «ἐξίπτατο καὶ εἰσίπτατο»)· βλ. ἐφεξῆς Βιβλ. Γ.

Κεφ. ΙΑ. 28. «Χώραν» (Χαλδαίων) = Οὐρ. (βλ. ὁπισθ. σελ. 652).

Κεφ. ΙΑ. 8 «Τοὺς γίγαντας, καὶ ἔθνη ισχυρὰ ἅμα αὐτοῖς». Τὸ ἑβραϊκόν, «τοὺς ῥαφαεῖμ. . . καὶ τοὺς Ζουζὶμ ἐν τῇ Ἀμ (ἢ Χάμ)». Ἀλλ' οἱ Ο, ἀνέγνωσαν οὐχὶ Zuzim (οἱ Σουσαῖοι), ἀρχαῖον ἔθλον Ἀμμωνιτῶν, ἀλλ' Azuzim (ἔθνη ισχυρὰ)· καὶ ταύτην τὴν ἀνάγνωσιν ἐπικυροῦσι, 1) Τὸ Σαμαρειτανὸν κείμενον. 2) Ὁ Χαλδαῖος παραφράσης. 3) Ὁ Σύρος. 4) Αὐτὸς ὁ τοῖς Ο μὴ συγκαταίνεσας Ἰερώνυμος. Καὶ τοι γὰρ καὶ οὗτος «ἐν Ἀμ (ἢ Ὁρ, in Hom) οὐκ ἠρθῶς ἀναγνοῦς, ἐσημείωσεν ἡμῶς, ὅτι τὸ Βα-χέμ, ἢ Βα-hem (ἐν αὐτοῖς, ἢ ἄμ' αὐτοῖς) ἑβραϊστὶ γράφεται διὰ στοιχείων τριῶν (beth, he, mim)· εἰδ' ἀντὶ τοῦ he κατὰ τὸ μέσον) ἔχει cheth, Βε-χάμ, be-Ham, ἢ Hom, ἐστὶ τόπου κύριον ὄνομα, καὶ ἐξηγεῖται ἐν (τῇ) Ἀμ, ἢ Χάμ». Ἀλλ' ἐν τοῖς πλείστοις ἑβραϊκοῖς ἀπογράφοις γράφεται καὶ καθ' ἡμᾶς ba-hem. Οὕτως ἔχει καὶ τὸ Σαμαρειτι-

(α) Βλ. Schleusn. Thes. v. Τετράγωνον. - Schulz καὶ Rosenmül. Sch. l. c. - Capell. Com. ibid. - Fuller. Miscellan. Sacr. l. iv. c. 5. - Cohen ubi sup. etc. παρὲλ. Gesenij Lex. Hebr. p. 221.

κόν· συμφωνοῦσι τοῖς Ο, καὶ Γρότιος καὶ Περσώνιος μετ' Ου-
οσσίου καὶ ἄλλοι. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ κύριον Ζουζίμ συγγενὲς τοῦ
Ζαμζουμμίμ (ἑβραϊκ. Δευτερ. β. 20: ὅπου καὶ οἱ Ο, Ζομζομμίμ.
Ἀλεξανδρ.) ἐξηγοῦσιν ἔθνη ἰσχυρὰ καὶ σφριγῶντα, ἢ βρέμοντα
καὶ κροτοῦντα (Γεσέν. Λεξικ. σελ. 303, καὶ Ρόδομύλλερ. Σχ. εἰς
Δευτερ. αὐτόθ.) Τοὺς δὲ Ῥαφαίμ (Χαναναίων ἔθνος) «*γυγάντων*
ἀπογόνους» ἠρμήνευσεν καὶ Ἰώσηπος (Ἀρχ. Α, θ).

Κεφ. ΙΕ. 14. «Καὶ συνεκάθισεν αὐτοῖς (τοῖς ὀρνέοις)». — Τὸ
ἑβρ. «*καὶ ἀπεθύσησεν αὐτά*» (α). Ἀλλὰ τὸ μὲν ἑβραϊκὸν ῥῆμα (καθὼς
τονίζεται) ἔστι παρὰ τὸ naschab, τὸ πνέω, φυσῶ, ὅθεν καὶ ἀποσοβῶ
φυσήματι, ἢ ὀργάνῳ, πρὸς τὸ φυσᾶν καὶ ἀνεμίζειν ἐπιτηδεύω,
οἷον μυιοσόβη, κτλ. [Schulz]. Ὡσὺν εἴπερ ἐκεῖνα τὰ σαρκοφάγα
ὄρνεα (οἷον, γύπες κτλ.) ἦσαν μυῖαι τινες καὶ κώνωπες, ῥαδίως
ἀποσοβόμενοι σόβαις τισὶ καὶ φυσητήροις. Πρόσθετε καὶ ὅτι τὸ
naschab κυρίως καὶ μόνον σημαίνει τὸ *πρέειν* (οὐδετ. καὶ ἐνεργ.
πρεῖν ποιεῖν) (Gesén.). Τῆς δὲ τοῦ φυσήματι ἀποσοβεῖν σημα-
σίας οὐδὲν ἕτερον ἐκ τῆς Γραφῆς ἐκφέρεται παράδειγμα, πλὴν
τοῦ προκειμένου. Οἱ δὲ Ο, ἀνέγνωσαν vajeschab (παρὰ τὸ jas-
chab, καθίζειν), καὶ «*Συνεκάθισεν*» ἠρμήνευσαν προσφυστάται
πρὸς τὴν ἔννοιαν. Τὸ γὰρ τοῖς ὀρνέοις (ἐφιπταμένοις μὲν, ἀλλὰ
μὴ καὶ γενομένοις τῶν ἱερείων) *συνκαθίσαι* τὸν Ἀβραάμ, ἀρμυρίζει
πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ ὀράματος (Γενέσ. ιε, 13). Ὡσαύτως γὰρ
ἔμελλον καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ (οὗς αὐτὸς εἰκόνιζε) *συνκαθί-
σειν* διὰ μακροῦ παροικοῦντες μετὰ τῶν φονικῶν Αἰγυπτίων (ἀλλ'
οὐχὶ καὶ ἀποσοβοῦντες αὐτοὺς), οὗς ἐτύπουν οἱ οἰωνοὶ (βλ. Ἰωσήφ.
Ἀρχ. Α, ι. 3)· καὶ Γρότιος Ουοσσίφ καὶ τοῖς Ο, συνήνεσε.

Κεφ. ΙΕ. 15. Ἀπελεύση πρὸς τοὺς πατέρας σου μετ' εἰρήνης

(α) Οὕτω καὶ Ἀκύλας: «ἀπεσώθησεν αὐτά», ἐξ οὗ καὶ Ὁμοδόρ. ἐν Ἀπόρ. εἰς
Γένεσ. ἐρωτ. ξς. Ἐν δὲ τῇ Σειρᾷ (εἰς τὴν Γέν. αὐτόθ.) συνάπτει καὶ τὸ τῶν Ο
Συνεκάθισεν: «*Συνκαθίσθηναι αὐτοῖς ἀποσοβόντα*». Ἀλλ' ὁ θεὸς Χρυσόστομ. ἀσφα-
λίστερον. «*Καὶ καθιζόμενος ἐπιτηρεῖ, ὥστε μὴ λυμηνᾶσθαι τοῖς διχοτομήμασι τὰ
ἐφιπτάμενα ὄρνεα*» (Ὁμιλ. λζ. εἰς Γέν.).

τραφεῖς ἐν γῆρα καλῶ». Τὸ ἑβραϊκ. α *ταφήση* ἐν γῆρα κτλ. ὅθεν
καὶ τὸ τραφεῖς πολλοὶ τινες πιθανῶς διορθοῦσιν εἰς τὸ ταφείε
(ὡς ἔχει καὶ ἡ Κομπλουτ. ἐκδοσις): ταφεῖς ἔχουσι καὶ Σύμμαχος
καὶ Ἀκύλας. Εὐκόλως δὲ τῶν μεταγραφῶν ἡ πλάνη μεταβάλλει
τὸ ταφεῖς εἰς τὸ τραφεῖς, καὶ τοῦτο εἰς ἐκείνο. Ἀλλὰ τραφεῖς
ἀνέγνω καὶ Φίλων (καὶ τοῦτο πρὸς τὸ μετ' εἰρήνης συνάπτει
λέγων, «*γαλήνῳ καὶ εὐδίων κτησάμενος βίον*») (α), καὶ Χρυσό-
στομος (Ὁμιλ. λζ. εἰς Γέν.), καὶ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας (ἐν Γλα-
φυροῖς), καὶ Θεοδώρητος (ἐν τοῖς Ἀπόροις), καὶ Ἀμβρόσιος, καὶ
Λύγουστίνος, κτλ. Καὶ ἄλλως δὲ κατὰ φράσιν ἐλληνικὴν τὸ
τραφεῖς ἐν γῆρα καλῶ ἔχει τι κοινὸν πρὸς τὸ γῆρει πίοι (Ψαλμ.
72, 15, καὶ τὸ *λιπαρὸν γῆρας* Ὀδυσ. τ. 368). Ἐπειτα, τὸ
μὲν «*τελευτᾶν, ἢ ἀποθνήσκειν ἐν γῆρα καλῶ*, σύννηθες (Γεν. κε.
8: Α. Παραλ. κθ. 28 κτλ.)· ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ «*ταφῆναι ἐν γῆρα
καλῶ*» (β).

(α) Φίλων τ. α. σελ. 512, 514, καὶ σημ. Mong. Περισαλπίζει καὶ ὁ Φράγκελος
(Frane. I. c. p. 46, 65) τοῦτο τὸ τραφεῖς, ὡς μίγα τι χρῆμα, καὶ δαῖμα τῆς
ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν ἀρχαίας διαφθορᾶς τοῦ κώδικος τῶν Ο! Ἀποδείκνυσιν δ' ἐκ
τούτου καὶ τὸν Φίλωνα, ὅτι οὐτ' ἀνέγνω, οὐτ' ἐγίνωσκεν ὅπως τὸ ἑβραϊκὸν καίμενον.
Ἀλλ' εἰ μὲν ἐννοεῖ τὸ κατ' αὐτὸν πεποικλιμένον καὶ κατὰστικτον ὑπὸ τῶν Μασ-
σαριτῶν, συμφωνοῦμεν.

(β) Τοιαύτη σύγχυσις τοῦ τραφεῖς πρὸς τὸ τραφεῖς εὐρίσκεται καὶ ἄλλα-
χοῦ. Ὁ Στράβων λέγει περὶ Μηριδάτου τοῦ Εὐπάτορος, ὅτι «*Καὶ ἐγενήθη ἐκεῖ
καὶ ἡ τράφη*» (ἐν τῇ Σινώπῃ. Στράβ. ιβ, σελ. 545). ὁ δὲ τὰς εἰς Στράβωνα χρηστο-
μαθείας συντάξας ἔχει. «*Καὶ ἐτέχθη καὶ ἡ τράφη ἐν Σινώπῃ*». Τοῦτο πιθανολογεῖ
καὶ Πλούταρχος (Πομπ. βίῃ §. μβ). Βλ. Πρόλογ. σελ. 5. Τόμ. 3. τῆς Ἑλληνικ.
ἐκδοτ. τοῦ Στράβωνος ἐν Παρίσι. 1817. Καὶ ὦρα λοιπὸν τῇ Φραγκέλου κριτικῇ, ἵνα
καὶ τὰς βιβλίου τοῦ Στράβωνος ἑπαλκι κατερθαρμένως ἀνακηρύξῃ, διὰ τὴν
ὅπωςδὴποτε παραδεδεγμένην ταύτην τοῦ ἡ τράφη γραφῆν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ σφόδρα
τῆς Ἑλληνίδος Μούσης ὁ ἀρχιραββῖνος, ἀντιποιεῖται, προσθήσει δῆπου κἀκείνην
τὴν ἀρχαίου τινος Γραμματικῆς, τοῦ Φιλήμονος, παράδοξον κρίσιν. Ὅτι «*Πολλὰ
φέρονται μέχρι νῦν ἁμαρτήματα κατὰ τὴν Ἡροδότου συγγραφὴν, καὶ ἔτι τὴν
Θουκυδίδου, καὶ Φιλίστου, καὶ τῶν ἄλλων ἀξιολόγων συγγραφέων. Τί δ' οὐχὶ καὶ τὰ
ποιήματα σχεδὸν ἀνάπλεον πάντα τυγχάνει ἁμαρτημάτων γραφικῶν;*» κτλ. (παρὰ
Περρυρίῳ, Ζητήμ. Ὀμηρικ. §. η). Ἡ οὐχὶ τοιαύτην ἐξέφρα τὴν κρίσιν καὶ περὶ
τῆς ἑρμηνείας τῶν Ο ὁ Φράγκελος;

Κεφ. ΙΖ. 14. « Ἄρσεν, ὃς οὐ περιτμηθήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ ». — Ἐν τῷ ἔβρ. λείπει τὸ « τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ ». Ἀλλὰ 1) ἀπαιτεῖται ὑπὸ τῆς ἀκριθείας τοῦ νόμου (βλ. ἱ. 12)· 2) Εὐρίσκειται ἐν τῷ Σαμαρειτανῷ κειμένῳ. 3) Καὶ παρ' Ἰωσήφ (Ἀρχ. Α, ι, §. 5). 4) Καὶ παρὰ Φίλωνι (Ἀποσπασμ. τόμ. β. σελ. 675. Μ.). Οὕτως ἀνέγνω καὶ Χρυσόστομος, Κύριλλος, Ἰσίδωρος, Λύγουστινος, καὶ πρὸ τούτου ὁ ἱερὸς Ἀμβρόσιος, καὶ ἄλλοι τῶν Πατέρων. Καὶ ὁ Θεοδώρητος θαυμαστῶς ἐξέφρασε τὴν ῥῆσιν ἐν τῇ Σειρᾷ, εἰς Ἐξόδ. κ, 5.

Κεφ. ΚΒ. 13. « Φυτὴ Σαβὴν ». βλ. ὁπισθ. σελ. 678.

Κεφ. ΚΗ. 19. « Οὐλαμλούζ ». βλ. ὁπισθ. σελ. 667.

Κεφ. ΑΖ. 2. « Κατήνεγκαν (οἱ ἀδελφοί) κατὰ Ἰωσήφ ψόγον » Τὸ ἔβρ. ἔχει « κατήνεγκεν » κτλ. (ὁ Ἰωσήφ κατὰ τῶν ἀδελφῶν). Κατήνεγκεν (ἐνικῶς) γράφεται καὶ ἐν τῇ Κομπλουτ. ἐκδόσ. τῶν Ο' « Καὶ ἔφερεν » (ἐνικῶς) ἔχει καὶ Σύμμαχος, καὶ ὁ Σύρος (Ἐξαπλ.). Ἀλλ' αἱ ἄλλαι πᾶσαι τῶν Ο, ἐκδόσεις πληθυντικῶς, « κατήνεγκαν ». Καὶ Ἀκύλας ὡσαύτως « καὶ ἤνεγκαν » (Προκόπ. ὁ Γάζης, σχόλ. αὐτ. ἐν δὲ τοῖς Μοντεφαλκ. Ἐξαπλοῖς, κατὰ τὸν Διόδωρον, ἔγραψε καὶ Ἀκύλας « κατήνεγκεν »· ἀλλὰ βλ. Ούόσσ. περὶ τῶν Ο, σελ. 40). Καὶ Φίλων ὁμοίως ἀνέγνω, καὶ τῶν θείων Πατέρων οἱ μνημονεύσαντες τῆς ῥήσεως, οἷον Χρυσόστομος, Διόδωρος, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας (Γλαφυρ.) κτλ. Καὶ ἄλλως δὲ, παντάπασιν ἀλλότριον τῆς ἀκακίας τοῦ προτάτου Ἰωσήφ τὸ κατενεγκεῖν ψόγον ποιηρὸν κατὰ τῶν ἰδίων ἀδελφῶν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα.

Κεφ. ΑΖ. 28. (καὶ κεφ. με, 22) « Εἴκοσι χρυσῶν » — Τὸ ἔβρ. « ἀργυρίων » (διδράχμων, ἢ σίκλων ἀργυρῶν). Ὅθεν φέγουσι τοὺς Ο, ὡς μεταβαλόντας οἰκοθεν τοὺς ἀργυροὺς εἰς χρυσοὺς! — Ἀλλὰ τὸ ἔβρ. Cheseeph τιθέμενον ἀπολύτως, σημαίνει καθόλου ἀργύριον, ἢ χρήματα ἀπλῶς· καὶ τίθεται ἐπίσης ἐπ' ἀργύρου καὶ χρυσοῦ (ὡς καὶ τὸ ἑλλην. ἀργύριον λέγεται καὶ ἐπὶ παντός νομίσματος ἀργυροῦ, χρυσοῦ, χαλκοῦ). Ὅτι δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω χωρίοις τὸ ἔβραϊκὸν ῥῆμα δηλοῖ χρυσοῦν, καὶ ὡς ὀρθῶς οἱ Ο ἀπέδωκαν χρυσῶν

(ἐλλειπτ. στατήρων, δαρεικῶν), ἐάν οὐκ ἐξαρχῶσιν ΟΒ, μάρτυρες Ἑβραῖοι παλαιοί, παρίτω καὶ ἄλλος Ἑβραῖος, καὶ οὗτος ἀρχαῖος, καὶ ραββίνων ἀπάντων, εἰς αὐτὸς, ἀντάξιος, ὁ Ἰώσηπος, ἱστορῶν, ὅτι τὸν Ἰωσήφ ἀπέδοντο οἱ ἀδελφοὶ « μὲν ἑῖκοσι » (Ἀρχ. Β. γ. 3), τουτέστιν, εἴκοσι χρυσῶν (κατὰ τοὺς Ο)· « καὶ γὰρ ὁ χρυσοῦς (στατήρ) μὲν ἡδύνατο » (Πολυδ. ὅθεν τὸ πεντάμουν = πενταστάτηρον» καὶ « τετραστάτηρον, τετράμουν». Ἠσύχ.)· ἡ δὲ μὲν, δραχμῶν ἑκατόν. Ἀργυροῦν δὲ νόμισμα ἑκατοντάδραχμον τίς εἶδε, τίς ἤκουσε ποτε; Ἀλλ' ὁ μακάριος Ἰερώνυμος καὶ αὐτὸς ἐκλαβὼν τὸ ἔβρ. ἀντὶ ἀργυρῶν, τοῦτο μᾶλλον πειράται δικαιολογεῖν, λέγων ὅτι, « Οὐδ' ὁ Κύριος ἡμῶν ἐμελλε πραθῆσθαι μετὰ μᾶλλον ἀτιμωτέρῳ, ἢ περὶ ὁ Ἰωσήφ » (Ζητήμ. εἰς Γενέσ.). Ἀλλ' ὅτι μὲν ὁ Ἰωσήφ ὑπὸ τῶν συγγόνων πραθεῖς, ὑπῆρχε τηλαυγὲς τύπος τοῦ Κυρίου, τοῦτο βέβαιον εἶπεν ὁ Πατήρ, καὶ ἄλλοι δὲ τοσοῦτοι τῶν θείων Πατέρων ἐξύμνησαν. Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν τύπον οὐδύλως θεωρεῖται ἡ περὶ τὴν ἀξίαν τοῦ μετάλλου τῆς τιμῆς μικρολόγος διαφορὰ, ὡς οὐδ' ὁ τοῦ τιμήματος ἀριθμός. Τὸν μὲν γὰρ Ἰωσήφ ἐπώλησαν « εἴκοσι χρυσῶν », τὸν δὲ μορφήν δούλου λαβόντα θεάνθρωπον Κύριον, « τριάκοντα ἀργυρίων » (ὅση καὶ τοῦ δούλου διώριστα ἡ τιμή! βλ. Ἐξόδ. κα, 32) (x).

(α) ὁ δὲ Rosenmüller (Schol. in Genes. h. 1) προστατεύων (ὡς εἶπαι) καὶ ὡς τὴν ἑβραϊκὴν ἀνάγνωσιν. « Οἱ Ο (λίγαι) ἀντὶ τοῦ ἀργυρῶν ἔθεντο χρυσῶν, διότι λίαν εὐτελες ἔδειξεν αὐτοῖς τὸ τίμημα εἴκοσι σίκλων ἀργυρῶν, ἐπότε καὶ δούλος ἐτιμᾶτο 30 σίκλων, κατὰ τὸν νόμον, ὑπὸ βροῦς καρτισθείς καὶ ἀποθανών » (Ἐξόδ. κα). Ἀλλὰ πότερον, ἐρωτῶμεν, ἀρά γὰρ οἱ Ο ἦσαν οὕτως ἀνακόνηται, ὥστε τὰς ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ παρὰ τοῖς Μαδιανῆταις εἰσπραττόμενας τιμὰς τῶν ἀργυρονήτων ἐρίξιν, καὶ συγκρίναι πρὸς τὴν ὑπερὸν ὅλαις πέντε γενεαῖς μετὰ τὸν Ἰωσήφ ὑπὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου διαρρυθμισμένην τοῦ φονευθέντος δούλου τιμὴν; ἢ μήπως αὐτὸς ὁ σοφὸς κριτικὸς συνέχευε τοὺς χρόνους, συγκρίνων τὰ ἀσύγκριτα ἐπὶ χλιῇ τῶν Ο; ἔπειτα, καὶ εἴ τι τοιοῦτο παράνομον ἐπύργατο τοῖς θεοφιλεστάτοις Ο κατὰ νεὺν, οἷον ὁ κριτικὸς ἐφαντάσθη, τί μὴ μᾶλλον ἔτρεπον τὸν αὐτὸν εἰς διπλάσιον, ἢ καὶ πολλαπλασίον ἀριθμὸν, ἀφέντες κατὰ χώραν τὸ ἀργυρῶν; Μὴν οὐκ αὖ ἐπραττε τὸ ἑαυτοῦ πελὶμαθείας ἀξιώτερα, συνιδὼν ὁ σοφὸς καὶ ἐκ τούτου τὴν ἀλήθειαν τῆς τῶν Ο ἀναγνώσεως, καὶ διορθώσας κατ' αὐτὴν τὸ ἔβραϊκόν; Εἰ γὰρ ἐπὶ Μωϋσαίῳ παρὰ τοῖς τότε πίνκσι καὶ πλανήταις ἑβραῖοις ὥρισθη τὸ τοῦ δούλου τίμημα 30,

Κερ. ΛΘ. 1. (καὶ λζ, 36) « Ὁ ἀρχιμάγειρος » (Πεντεφρῆς). Τὸ ἔβρ. « ἄρχων τῶν σωματοφυλάκων » (ἡ ἀρχισωματοφύλαξ). Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀρχιμάγειρος ἐπὶ τῆς αὐτῆς, ὡς εἶοικε, σημασίας ἐτέθη τροπικῶς ὡς οὗτος ἐπιστατῶν καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ φόνου τῶν καταδίκων. Οὕτως εἶπε καὶ Θεοδοτίων· καὶ οἱ Ὁ πάλιν, « τὸν τοῦ Ναβουχοδονόσορος ἀρχιμάγειρον, ὃς ἐξῆλθεν ἀνελεῖν τοὺς σοφοὺς τῆς Βαβυλῶνος » (Δαν. β. 14), οἷος ἦν καὶ Ναβουζαρδάν (Ἱερειμ. μζ, 1. νδ, 12: 29. πρβ. Δ, Βασιλ. κε, 8, 11). Ὁθεν Ὁγκελος καὶ ὁ Ἄραψ ἀντὶ τοῦ ἀρχιμάγειρος ἡρμήνευσαν ἐπαρχος δημίων· ἄλλος, « ἄρχων τῶν δορυφόρων, ἡ ζυστοφόρων (princeps spiculatorum), οἷς παρεδίδοντο οἱ καταδίκαι· ὅθεν καὶ ὁ ῥωμαϊκὸς Σπεκουλάτωρ (ζυστοφόρος) ὁ αὐτὸς ἦν καὶ ἀποκεφαλιστὴς (Μάρκ. σ, 27). Καὶ παρ' Ἑλλήσι δὲ τὸ μάγειρος τίθεται τροπικώτερον ἐπὶ τοῦ φονεῶς (οὕτως ὁ Κύκλωψ « μάγειρος ἄδου ». Εὐριπ. Κύκλ. 396), καθὼς καὶ τὸ « κρεουργός » (λατίν. carnifex, ὁ δῆμιος. Καὶ τὸ πάλαι δὲ παρὰ τισι τῶν Εὐρωπαίων ἐθνῶν δημίου μὴ παρόντος, κρεωπώλης ἐκ μακελλεῖου παραληφθεὶς, ἐξετέλει τὴν καταδίκην). Ὁθεν καὶ Ἰερώνυμος· « τὸ μαγειρεύειν παρ' Ἑλλήσι δηλοῖ καὶ τὸ φονεῖν, διὸ καὶ ἡ Γραφή τοὺς ἀρχιμαγείρους τίθησιν ἐπὶ τῶν στρατηγῶν » (Ζητήμ. εἰς Γένεσ.). τοιαῦτα καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος ὁ δὲ Προκόπιος, « ἀρχιμάγειρος, ὁ παρασπιστής, καὶ οἷον σπαρθάριος » (εἰς Γένεσ. 30). Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ πρὸς τὴν ἐβραϊκὴν φωνὴν συγγενὲς ἀραβικὸν Tabach μαγειρεύειν κυρίως σημαίνει (α). Ἰσὼφ δὲ τὸ πάλαι παρὰ τοῖς Ἀσianoῖς ὁ ἀρχισωματοφύλαξ (ὡς πανταχῶς τῆς σωτηρίας τῶν βασιλείων φροντίζων) ὑπῆρχεν ὁ αὐτὸς καὶ ἀρχιμάγειρος, ὃν ὁ Φαβωρίνος ἡρμήνευσεν « ἐπιστάτην τῆς βασιλικῆς

σείλων ἀργυρῶν, πολλῶν πλείονος πάντως ἐμελλόντων πωλῆσαι τὴν Ἰωσήφ εἰ ἀδελφοὶ τοῖς πολυπλοῦσι Μαδινναίοις ἐμπόροις, « ὃν αἱ κάμηλοι ἔγμεον θυμιαμάτων καὶ ῥητίνης καὶ στακτῆς ». Τὰ δὲ κατὰ τὸ νῦν ἐβραϊκὸν 20 ἀργύρια καὶ τῆς ὀρθοστάσεως τοῦ δούλου τιμῆς ἀπολείπονται κατὰ τὸ τρίτον.

(α) Βλ. Schulz καὶ Rosenm. Sch. in Gen. 37-38. — Schleusn. Thes. τ. Ἀρχιμάγειρος, καὶ Lex. N. Test. v. Σπεκουλάτωρ.

τραπέζης » (α). Ὁθεν καὶ Ἰωσήπος εἶπε μὲν καὶ ἀρχιμάγειρον, « τὸν ἐπὶ τῶν Φαραώθου μαγείρων » (Πεντεφρῆν)· εἶπε δὲ τὸν αὐτὸν καὶ « στρατηγὸν », καὶ, « τὴν ἐπὶ τῶν σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως ἀρχὴν πεπιστευμένον » (Ἀρχ. Β, δ, 1. καὶ 1, ι, 3, πρβλ. η, 5). Ὁ δὲ Φίλων ἐξέλεγε τὸ ἀρχιμάγειρος ἀπλούστερον ἐπὶ τῆς συνθεστέρας σημασίας (τόμ. β. σελ. 50).

Κερ. ΜΘ. 6. « Ἐπὶ τῇ συστάσει αὐτῶν μὴ ἐρίσαι τὰ ἡπατά μου· ὅτι ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν ἐνευροκόπησαν ταῦρον ». — Τὸ ἔβρ. (ὡς ἤδη ἐξηγείται) « Ἐν τῇ συνελεύσει αὐτῶν μὴ εἶη ἡ δόξα μου » (ἄλλοι, μὴ ἐνωθεῖν)· ἄλλοι δευτεροπροσώπως, « μὴ ἐνωθεῖς ὁ δόξα μου » (καὶ τὸ δόξα ἐκλαμβάνουσιν ἀντὶ τοῦ ἡ ψυχῆ μου)· ἢ τὸ ἐναντίον (κατὰ τὴν ἱερωνύμου ἐβραϊὰν ἀλήθειαν!) « μὴ διαλυθεῖ ἡ δόξα μου » — ὅτι ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ (ἡ πεισμονῇ) αὐτῶν κατηδάρισαν (ὁ ἱερώνυμος, ὑπέσκαψαν) τείχος ». Ἀλλὰ τὴν τοιαύτην ἀνάγκωσιν ἐξελέγχει καὶ αὐτὴ τῶν ἐξηγητῶν ἡ διαφωνία· φαίνεται δὲ καὶ ψυχρά τις ἐπανάληψις τῶν προηγουμένων· « Εἰς βουλὴν αὐτῶν μὴ ἔλθοι ἡ ψυχὴ μου », καὶ (καθὼς ἐρμηνεύουσιν) « ἐν τῇ συνελεύσει αὐτῶν μὴ ἐνωθεῖ ἡ δόξα μου », ταυτέστιν ἡ ψυχὴ μου (καθὼς μεταφέρουσιν) ἄτοπος ταυτολογία, ἣν εἰς μάτην οἱ κριτικοὶ δικαιῶσαι σπουδάζουσιν. Οἱ δὲ Ὁ, ἀνέγνωσαν οὐχὶ kebedi (ἡ δόξα μου, ἐκ τοῦ kabod), ἀλλὰ kebedi (τὸ ἡπάρ μου, ἐκ τοῦ kabed),

(α) Ἐπιστάτην τῆς τραπέζης ὁ Φαβωρίνος ἴσως λίγην τὸν παρὰ Πέρσαις Ἐπιστάτην, ἡ Ἐλέατρον (καὶ ἄλλως Πρυγέσταν). Ἀπλούστερος δὲ τις φαίνεται παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις βασιλεῦσαι ὁ Κριωδαίτης, δηλονότι δαίτην ὁ μόνον, ἡ μερίστῃς τῶν ἐπιτραπέζιων κρεῶν, ἀριθμούμενος δ' εὖν καὶ αὐτὸς μεταξὺ τῶν βασιλικῶν θεραπευτῶν (Πλούτ. Ἀγρ. 5 η. πρβλ. Spanhem. not. εἰς Ἰωσ. Ἀρχ. σ, δ, ι). Ἀρχιμάγειρον εἶχον καὶ τῶν Μακεδόνων οἱ βασιλεῖς, οἷος ἦν ὁ παρὰ τῷ βασιλεῖ Ἀντιγόνῳ Εὐτροπίων, εἰς τὰς γαληνὰς ἐτήρει καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ Ἀρχιμαγείρου, καὶ εἰ καὶ παρὰ Μακεδόσιν ὁ Ἀρχιμάγειρος ὑπῆρχεν ὁ αὐτὸς καὶ ἐπὶ τῶν δημίων, ἄδελον. Κεῖσθα δ' εὖν καὶ αὐτὸ τὸ ἀρχιμάγειρος ὡς ὄνομα σύνθεσις μὴ μόνον Ἀλεξανδρινοῖς, ἀλλὰ καὶ Μακεδόσι, διὰ τὰ σεσημασμένα ἐν τοῖς προηγουμένοις, σελ. 256. κτλ.

καὶ τὸ ἐρίλζειν ἀναλόγως ἡρμήνευσαν (α). Καὶ ταύτην αὐτῶν τὴν ἀνάγνωσιν, καὶ ὅλον δὲ τὸ κόμμα τοῦ λόγου ἐπικυροῦσι, 1) Τὸ Σαμαρειτανόν· 2) Ἡ παλαιὰ Ἰσραήλ. 3) Πάντες οἱ τοῦ ῥητοῦ μνημονεύσαντες ἀρχαῖοι Πατέρες. 4) Καὶ αὐτὴ ἡ σαφήνεια τοῦ νοήματος. Ἐπὶ συνελθούσας αὐτῶν (λέγει) μὴ ἐρίσαι πρὸς αὐτοὺς συγκινηθέντα τὰ ἥπατά μου, ἢ τὰ σπλάγχνα μου· (τουτ. μὴ παρείην ἐν συνόδοις αὐτῶν, ὥστε φιλονικεῖν ἐκ θυμουμένης καρδίας). Δὴλον δὲ ὅτι τὰ ἥπατα, ἢ τὸ ἥπαρ ἐκλαμβάνεται κυρίως καὶ τροπικῶς ὡς ἔδρα παθῶν, ἄλλων τε καὶ θυμοῦ [κατὰ τὸ «οἰδαίνεται ἥπαρ», «tumet bile jecur». Ὅθεν ἐν τῇ συνηθείᾳ ἥπατα, καὶ αἱ δυνάμεις τοῦ σώματος («ἐκόπησαν τὰ ἥπατά μου»)· τοιοῦτο καὶ τὸ «Λύπη πρὸς ἥπαρ δυσφορῶν ἐπειρόμην» (Εὐριπ. Ῥήσς. 425), καὶ τὸ «Θυμοῦμαι, καὶ μου τὰ σπλάγχνα ἀγανακτεῖ». Ἀριστοφ. Καὶ τὸ ταῦρος δὲ (ἑβρ. Schor) μεταφορικῶς λίαν κατὰλληλον ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Συχέμ· «ἡγεμονικὸν γὰρ ὁ ταῦρος» (Εὐσέβ. εἰς Ἰλ. Β. 480). Τὸ δὲ τεῖχος (ὡς ἀναγινώσκουσιν ἐν τῷ ἑβραϊκῷ, Schur) ἀντίκειται καὶ πρὸς τὴν ἱστορίαν. Ὅτι μὲν γὰρ «διήρπασαν ὅσα ἦν ἐν τῇ πόλει», τοῦτο λέγει ἡ Γραφή (Γεν. 34, 27), ἀλλ' οὐ καὶ ὅτι ὑπέσκαψαν, ἢ κατηράρισαν τεῖχος· ἔπειτα καὶ ἄλλοι οὐ πᾶν τι φαίνεται πιθανόν, ὅτι εἶχε τεῖχος ἡ πόλις τῶν Συχεμιτῶν (ε).

Κεφ. ΜΘ. 10. «Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων» κτλ. βλ. ἐφεξ. βιβλ. Γ.

Κεφ. ΜΘ. 22. «Ἰωσήφ υἱὸς ἡξήμερος, υἱὸς ἡξήμερος, ζῆλωτὸς, υἱὸς μου νεώτατος, πρὸς με ἀνάστρεψον». — Τὸ ἑβρ. (ὡς ἐρμηνεύουσιν) «Υἱὸς (ἄλλ. κλάδος, ἢ γοόνικος ὄρπηξ), καρποφόρος Ἰωσήφ, κλάδος καρποφόρος (ἄλλ. υἱὸς αὐξάνων) παρὰ τὴν

(α) Ἐρίσαι καὶ Ἰερώνυμος ἀνέγνω, καὶ ὁ ἱερὸς Ἀμβρόσιος «ne contendant viscera mea»: ὁ δὲ Τερτυλλιανὸς ἐρείσαι φαίνεται ἀναγνούς (ἐκ τοῦ ἐρεῖδω) «non incumbunt viscera mea» (Tertull. adv. Iudaeos)· ἀλλὰ συγχέονται πρὸς ἄλληλα συγχέει τὰ δύο ταῦτα ῥήματα· καὶ τὸ ἐρεῖδω εἶναι καὶ τοῦ ἐρεῖδω τὴν σημασίαν.

(ε) Schulz Sch. in. h. l. - Schleusn. Thes. v. Ταῦρος, ἥπαρ πρβλ. Drusij Quest. Hebr. C. 11, quaest. 54 - καὶ S. Hieron. Quaest. in Genes. 40.

πηγὴν. Οἱ βλαστοὶ (ἄλλοι, αἱ θυγατέρες) ἐξαπλοῦνται ἐπὶ τοῦ τοίχου» (ἄλλοι, «δυοὶ βλαστοὶς πρόεισιν ἐπέκεινα τοῦ τοίχου»)· κτλ. Ἀλλὰ τὸ γνήσιον τῆς τῶν Ο, ἀναγνώσεως βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς σαφηνείας, καὶ ἐκ τοῦ Σαμαρειτανοῦ, καὶ παρὰ τοῦ Φίλωνος (τ. α. σελ. 394). Ὡς ἡξήμερος (filius auctus) δις ἡρμήνευσε καὶ Ἰερώνυμος· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ζῆλωτος καὶ ἐφεξῆς παρεξετέτραπη. Σκανδαλίζει δὲ τοὺς κριτικούς καὶ τὸ «υἱὸς μου νεώτατος» (β). Οὐ γὰρ Ἰωσήφ (λέγουσιν), ἀλλ' ὁ Βενιαμὴν ἦν ὁ νεώτατος τῶν υἱῶν Ἰακώβ. κτλ. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν, τὸ νεώτατος ἀναφέρεται καὶ πρὸς τοὺς δέκα τοὺς πρεσβυτέρους Ἰωσήφ ἀδελφούς, ὧν ὁ πατὴρ ἐμνημόνευσε προηγουμένως (τὸν δὲ Βενιαμὴν ὠνόμασε μετὰ τὸν Ἰωσήφ). Ὅθεν εἶπε καὶ Φίλων (ἐνθα ἀνωτέρω). «Καὶ τὸν Ἰωσήφ νέον τε καὶ νεώτατον ἀεὶ λέγεσθαι· καὶ γὰρ, ὅταν ἐπιστατῇ τῆς πόλεως μετὰ τῶν νόθων ἀδελφῶν, νέος προσαγορεύεται» (Γεν. 45, 2) κτλ. Ἐπειτα καὶ ἄλλως, ὅτι Ἰωσήφ καὶ ὁ Βενιαμὴν λέγοντι· ἂν ἐπίσης ἀμφότεροι νεώτατοι, ἀντὶ τοῦ χαριέστατοι καὶ ἀγαπητότατοι, κατὰ τὸ, «ἄμρω τηλυγέτω» (Ἰλιάδ. ε. 153). Λέγει δὲ καὶ ῥητῶς ἡ Γραφή, «ὅτι ἡγάπα ὁ Ἰακώβ τὸν Ἰωσήφ παρὰ πάντας τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, ὅτι υἱὸς γῆρας ἦν αὐτῷ» (Γεν. 37, 3), τὸ αὐτὸ καὶ τηλυγέτος, ὁπιγενής. Καὶ αὐτοῦ δὲ, τέλος, τοῦ Βενιαμὴν νεώτερος δικαίως ἂν ῥηθεῖν ὁ Ἰωσήφ, οἷον ἀναγεννηθεὶς, καὶ πάντων ἐσχάτος καὶ τηλυγέτος ἐκ νέου πρὸς τὸν πατέρα ἐπιφανείς (κατὰ τὸ «νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε»).

δ. γ. Ἐκ τῆς ἑξόδου,

Κεφ. Ι. 13. «Ἄνεμον νότον». Τὸ ἑβρ. εὐρον, ἢ ἀνατολικὸν (Kadim, ἐκ τοῦ Kedem, ἢ ἀνατολή). Ἀλλὰ, 1) Ἐπὶ μὲν τῆς Παλαιστίνης κατοικοῦσι τοῖς Ἰουδαίοις οἱ ἀπὸ θαλάσσης ἀναμοιῆπνεον ἐκ δυσμῶν. Πρῶτον δὲ τὴν Αἴγυπτον οἰκοῦντες, εἶχον τοὺς ἀνέμους τούτους πνέοντας ἀπὸ βορρᾶ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Kadim ἀνεμος ἀντίκειται πρὸς τοὺς θαλασσίους, ὡς πνέων ἀπὸ ἑκτῆς, εἶναι ἂν οὗτος (ὡς πρὸς τοὺς

(α) Hier. Quaest. in Genes. πρβλ. Schulz Schol. l. c.

(ε) Βλ. Schleusn. Thes. 2. Νεώτατος.

TOM. B'.

47

Αιγυπτίους) οὐκ ἀπηλιώτης, ἡ εὔρος, κυρίως, ἀλλὰ τις τῶν νοτίων τέρων. Καὶ μέχρι δὲ τῆς σήμερον οἱ τὴν ἀκρίδα φέροντες τοῖς Αἰγυπτίοις καυσώδεις ἄνεμοι πνέουσιν ἐκ τῶν νοτιοτέρων χωρῶν, ἀπὸ τῆς Αἰθιοπίας (Ουόσσ.). Καὶ ὁρθῶς λοιπὸν ἀπέδωκαν οἱ Ο, νότον τὸ Kadim ὡς τε καὶ ἀλλαχοῦ (Ἐξόδ. ιδ, 21: ἰωβ, λη, 24), ὡς ἐκ τῆς θέσεως καὶ τῶν συμβαινόντων. 2) Καὶ Φίλων ὁ Ἀλεξανδρινὸς ὡσαύτως τὸ ῥητὸν μνημονεύσας, ἐπιμαρτυρεῖ, ὅτι «Ὁ νότος καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, ὅταν βίαιως καταρράτῃ μεγάλη γίνεται ζημία — μάλιστα ἐν Αἰγύπτῳ» (τόμ. β. σελ. 99). 3) τελευταῖον «Νότος» (κατὰ τὴν διαίρεσιν τῶν ἀρχαίων), οὐ μόνον ὁ κυρίως νότος, ἀλλὰ καὶ πᾶς ἄνεμος θερμὸς (ἀντιδιασταλμ. πρὸς τὸν βορρᾶν, ὡς ψυχρόν). «Ἐπὶ γὰρ τῶν πνευμάτων λέγεται τὰ μὲν βόρειον, τὰ δὲ νότια· τὰ δ' ἄλλα, τούτων παρεκβάσεις» (α). «Καὶ προστίθεται δὲ τὰ μὲν ζεφυρικά τῷ βορρᾷ, ψυχρότερα γάρ· τῷ δὲ νότῳ τὰ ἀπηνιωτικά» κτλ. (β).

(α) Ἀριστοτ. Πολιτ. δ, 3.

(β) Ἀριστ. Μετεωρ. β, 6. — πρὸς. Schleusn. Thes. V. Test. λ. Νότος. βλ. καὶ Bochart, Hieroz. P. 11, L. 1. c. 15. p. 102. — Schulz. Schol. in Ex. I. c. Ἡ Βουλγάτα (Ἐξόδ. αὐτόθ.) ἔχει «ventum urentem» (ἄνεμον καυσώδην)· ἐκ δὲ τούτου πάλιν τὸ Kadim εὐφαίνεται συγγενὲς τοῦ Kedem (ἡ ἀνατολή), κατὰ τοὺς περὶ τὸν Δρύσιον (Annot. in h. l.). Ἀλλὰ καὶ ὁ Leclerc (Append. ad Exod.) ἐρμηνεύει τὸ Kadim, βίαιον ἄνεμον καὶ ὁ Michaelis, ἄνεμον ἐναντίον (ventum adversum). Ὁ δὲ Ludv. de Dieu θεωρεῖσας, ὅτι οἱ τοῖς Ἰσραηλίταις ἐπαγαγὼν τὴν ἐρτυγεμήτραν ἄνεμος ἐβραϊστὶ (Ψαλμ. 78, 46) ὀνομάζεται Kadim (ὅπερ λέγουσιν εὔρον), καὶ The man (νότος, παρὰ δὲ τοῖς Ο (Ψαλμ. αλ, 26) νότος καὶ λίψ, ἐξέλαβεν ἐνταῦθα τὸ Kadim ἀνατολικονότιον, καὶ δικαιοῖ τὸ νότος (βλ. καὶ Cartwright. annot. ad Exod. h. l.). Ὁ δὲ Cahen ἐρμηνεύσας τὸ Kadim, vent d'Est, (ἀνατολικόν), ἐπιτ' ἀπορεῖ καὶ αὐτὸς πῶς ἂν ᾖν τοιοῦτος ἁπλῆς ὁ ἄνεμος (La Bible Exod. I. c.). Ὁ δὲ τῶν Eichhorn (Comment.), καὶ ὁ Rosenmüller (Schol. in Exod. h. l.) νότον ἐρμηνεύουσιν, λέγοντες, ὅτι «Νότιος, ἡ μεσημβρινή (australi) ἀνέμος φερόμενη ἡ ἀκρίδα εἴθεον (ἐκ τῆς Αἰθιοπίας) ἐπέρχεται καὶ μέχρις Αἰγύπτου». Πρὸς. καὶ Leon de Laborde, Comment. Géographique sur l'Exode et les Nombres pag. 44 — 50: ἐπεὶ ὁ πολυμαθέστατος συγγραφεὺς ἐξέδωκε κατὰ τοῦ κειμένου τῶν Ο, καὶ τῷ τῆς Βουλγάτας. (Ἄπορον δὲ, πῶς τὸ Ventum urentem τῆς Βουλγάτας διασφαλῶν (I.

Κεφ. ΙΓ. 18. «Ἡ ἐμπτη δὲ γενεὰ ἀνέβησαν — ἐξ Αἰγύπτου». — Ἀλλ' ἐν Γενεσ. ιε, 16, γέγραπται «τετάρτη γενεὰ». Ὅθεν τὸ ἐβρ. Hamuschim (Ἐξόδ. ιγ, 18) ἐρμηνεύουσιν οὐχὶ πέμπτη γενεὰ, ἀλλ' (ἐν τᾷ φύγῳ τὴν ἀντίφασιν) παρατεταγμένοι. Καὶ Ἀκύλας καὶ Σύμμαχος εἶπον ἐνοπλισμένοι, ἢ καθωπλισμένοι. Καὶ ἡ Βουλγάτα (armati), ἐνοπλοὶ. Καὶ αὐτοὶ δὲ (λέγουσιν) οἱ Ο, τὴν αὐτὴν ἐβραϊκὴν φωνὴν ἡρμήνευσαν ἀλλαχοῦ εὐζωνοὶ (Ἰησ. α, 14), καὶ διεσκευασμένοι (Ἰησ. δ, 12). — Ἀλλὰ, α) τὸ Hamuschim, σημαίνει κυρίως πενταδικοὶ (quini), καὶ ὁρθῶς οἱ Ο, ἡρμήνευσαν πέμπτη γενεὰ. Οὕτω καὶ ὁ Θεοδοτίων εἶπε, πεμπταῖζοντες (ἐκ τοῦ πεμπταῖος), δηλαδὴ διὰ πέντε γενεῶν, ἢ πέμπτην γενεάν ἄγοντες (ὡς καὶ τὸ πεμπταῖος ἐλληνικῶς καὶ κυρίως σημαίνει τὸ διὰ πέντε ἡμερῶν, ἢ πέμπτην ἡμέραν ἄγειν) (α). Ἐν δὲ τοῖς δυσὶ χωρίοις τοῦ Ἰησοῦ (α, 14: δ, 12) ἄλλως πως ἀναγινόντες τὴν λέξιν οἱ Ο, ἡρμήνευσαν ἐνοπλοὶ, καὶ διεσκευασμένοι. Τοῦτο δὲ παρατηρήσας ὁ συγχῶς ὑποκλέπτων τὰ τῶν Ο, Ἀκύλας (ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ Σύμμαχος) καὶ μὴ ἐξακριβώσας τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐβραϊκῆς φωνῆς, μετέφερε τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ ὅπου οὐκ ἔδει, ὡς φανήσεται ἐκ

14) εἶπε καὶ ὅτι «Les Septante (οἱ Ο), Luther, Mayer etc. ont traduit un vent d'Est (ἄνεμον εὔρον, ἢ ἀπηνιωτὴν) ἐν ᾧ οἱ Ο, ἔχουσιν νότον».

(α) βλ. Schleusn. Thes. v. Εὐζωνος, Περμπταῖζω. Ὁ δὲ Φύλλερς (Fuller Misc. Sac. V, 2) προσκινεταμένων ἐπὶ τῷ Θεοδοτίωνι, διεθεῖ τὸ πεμπταῖζοντες εἰς τὸ πεμπταῖζοντες, καὶ ἐπεξηγεῖ κατὰ πέντε ἀριθμοῦμενοι (κατὰ τὸ πεμπταῖζω, ἐκ τοῦ πεμπτός = πεντάς). Ὁ δὲ Schleusner, ἐκ τοῦ Cartwright (I. c.) διεθεῖ καὶ τὸν Φύλλερν, τρίπων μᾶλλον εἰς τὸ μέσον ἢ παθεῖν. πεμπταῖζόμενοι! Ἀλλ' οὕτως τὴν γραφὴν τῆς Θεοδοτίωνος λέξεως μετακινήσαν (ἐκ τοῦ πεμπταῖος, οὐκ ἀπὸ τοῦ πεμπτός, σχηματισθείσης, ὡς ἐκ τοῦ τριταῖος, τριταῖζω κτλ.) οὕτως τὴν σημασίαν αὐτῆς ἀγνοήσαν. Ὁ δὲ κλεινὸς Οὐβιγάντης διεθεῖ τὴν ἐβραϊκὴν λέξιν μεταβάσει στοιχείου ἐνός, ἐρμηνεύει σπεύδοντες, ἢ ἱσχυροῦντες (festinanter)· ὅσον εὐκαλεῖν τὸν ματαίαν διόρθωσιν (Not. Crit. Tom. I. pag. 85). Σημειώτεον προστί, ὅτι τὸ αὐτὸ Hamuschim εὐρίσκεται ἐν τῷ ἐβραϊκῷ κειμένῳ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ α. Βασ. ζ, 19 (ἐπεὶ οἱ Ο, πεντήκοντα χιλιάδες) καὶ τοῦτο πολλὰ πράγματα παρίσχει τοῖς κριτικοῖς, ὧν οἱ μὲν ἐξαίρεται τὸ κείμενον, ὡς ἄλλως ἀναγινώσκοντες· ἐξαίρεται τὴν λέξιν πέντε, ἢ καὶ πεντήκοντα, εἰς δὲ καὶ ἐνότους. βλ. Schulz. Schol. in I. Sam. 6, 19.

τῶν ἐρεξῆς. 2) Οὕτε *ἑροπλοῖ*, ἢ (καθὼς ἐπεξηγοῦσι) κατὰ πέντε τάξεις καὶ στήλας, ἢ στήλας (*colonnas*), ἢ καὶ πέντε κατὰ μέτωπον τεταγμένοι, ἠδύναντο ἐξελεῖν οἱ Ἰσραηλίται ἐκ τῆς Αἰγύπτου, οὕτε πέντε βρέφη κατομάδια φέροντες ἑκαστος, ἢ πέντε ὅπλα ὁμοία, ἢ πέντε εἰδὼν ὅπλα, οὗτ' ἐπὶ τῆς πέμπτης πλευρᾶς τὰ ὅπλα φοροῦντες, (ὡς ἐκ τοῦ *chomesh*, ἢ πέμπτη δηλονότι πλευρᾶ, περὶ ἣν περιζωννύονται τὰ ὅπλα παρὰ τὴν ὀσφύν), οὗτ' ἄλλο τοιοῦτο πέμπτον, ὡς ὠνειρεύθησαν οἱ Ῥαββίνοι· ἀλλὰ τί λέγει ἡ Γραφή; «Τὸ σταῖν (τὸ *θύραμα*) αὐτῶν ἀνέλαθεν ὁ λαὸς ἐπὶ τῶν ὤμων» (πρὸ τοῦ ζυμωθῆναι). Εἶχον δὲ καὶ «τὰ σκεύη τὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ, ἢ ἤτησαν καὶ ἔλαβον παρὰ τῶν Αἰγυπτίων» κτλ. (Ἐξόδ. ιβ, 34-35) ὅπλων δ' ἐνταῦθα λόγος οὐδεὶς. Δῆλον δὲ καὶ τῷ μικρὸν ἐπιστήσαντι, ὅτι ἄοπλοι ἐξῆλθον οἱ Ἰσραηλίται ἐκ τῆς Αἰγύπτου· πῶς γὰρ ἂν παρέσχον αὐτοῖς ὅπλα οἱ Αἰγύπτιοι; ἢ παρὰ τίνων ἄλλων εἶχον λαβεῖν. Ὅθεν ὁ Ἰώσηπος· «Ὁπλῶν δὲ σπανίζοντες», μόλις, ἂν οὐ διεβίβωσαν τὴν θάλασσαν, ἔλαβον τὰ τῶν καταποντισθέντων Αἰγυπτίων «προσενεχθέντα τῷ στρατοπέδῳ τῶν Ἑβραίων ὑπὸ τοῦ θαλασσοπόρου» (Ἰώσηπ. Ἀρχ. Β. ιε, 4, καὶ ιε, 6; Θεοδώρ. ἐν Ἀπόρ. εἰς Ἐξόδ. ἐρωτ. λγ). Ὅτε δ' ἀνέβαινον ἐξερχόμενοι τῆς Αἰγύπτου, οὐτοὶ ἀπείχον ὀπλισμοῦ καὶ παρατάξεως, ὥστε (πᾶν τούναντίον) ὡς ἀόπλους ἐξερχομένους καὶ δειλοὺς ἐκ τῆς δουλείας, «Οὐχ ὠδήγησαν αὐτοὺς ὁ Θεὸς ὁδὸν γῆς Φυλιστινίμ, ὅτι ἐγγὺς ἦν, μήποτε μεταμελήσῃ τῷ λαῷ ἰδόντι πόλεμον (τῶν Φυλισταίων), καὶ ἀποστρέψῃ εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐκύκλωσεν» κτλ. (βλ. Ἐξόδ. ιγ, 17, 18). Καὶ πάλιν ὁ Ἰώσηπος (αὐτόθι). «Καί τοι χαλεπῆς οὗσης ὁδευθῆναι τῇ γῆς, οὐ στρατοπέδοις μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑνα». Ποῦ μένουσι λοιπὸν οἱ λῆροι τῶν Ῥαββίνων, καὶ τὸ πένταρχα τετάχθαι, καὶ τ' ἄλλα τῶν κριτικῶν, καὶ τὸ τοῦ Ἀκύλα καθωπλισμένοι; Καὶ δικαίως ἂν τις θαυμάσῃ, πῶς καὶ ὁ θεῖος Ἰερώνυμος, Ἀκύλα μάλλον ἢ τοῖς Ο πιστεύσας, προσέθηκε καὶ ὅτι ἀπερὶ τῆς ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ (Ἐξόδ. ιγ, 18) κυρίας καὶ ὁρθῆς τοῦ Ἀκύλα ἐρμηνείας (τῆς *ἑροπλισμένοι*, ἢ καθωπλισμένοι) «πᾶσα Ἰουδαία συνα-

νακράζει, συμφωνοῦσι δὲ καὶ πάντα τῶν συναγωγῶν τὰ βάρβα, ἢ *subsellia* (subsellia)». Οὕτως ὁ μακάριος πατήρ, ἐπιλαθόμενος καὶ ὧδε τί λαμπρῶς ἀνακράζει ἡ Ἐκκλησία, καὶ πάντες οἱ πρὸ αὐτοῦ θεῖοι Πατέρες, καὶ αὐτὴ δὲ πᾶσα ἡ πρὸ Χριστοῦ καὶ μέχρι τῶν Ἀκύλα χρόνων Ἰουδαία συναγωγὴ, παρετήρει, πῶς ἡρμήνευσον οἱ τότε κατ' αὐτὸν περὶ πολλὰς τῆς θείας Γραφῆς ἀναγνώσεις καὶ σημασίας καὶ αὐτῶν τῶν *subselliorum* ἀφωνότεροι καὶ ἀλογώτεροι Ῥαββίνοι! 3) Τελευταῖον· τὸ ἑβραϊκὸν (κατὰ τὴν κυρίαν σημασίαν τοῦ *Hamuschim*) λέγει· «Ἀνέβησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ πενταδικοί, καὶ πεμπταίζοντες, ἢ πέμπτοι (ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰσραὴλ)», ὅπερ οἱ Ο, σαφῶς ἡρμήνευσαν *πέμπτη γενεᾶ*. Καὶ τοῦτο δεικνύται ἀπὸ τῶν πραγμάτων. Μαῦσῆς καὶ Ἀαρὼν οἱ ἀδελφοὶ (καὶ πάντες ὁμοίως οἱ οἰκογενεάρχαι υἱοὶ Ἰσραὴλ) ἦσαν τότε πέμπτοι ἀπὸ Ἰσραὴλ (δηλονότι τοῦ Ἰακώβ, τοῦ πρώτου μετὰ τῶν υἱῶν εἰς Αἴγυπτον καταβάντος). Ἰακώβ, Λευὶ, Καὰθ, Λαμράν, Μωσῆς. Ἰδοὺ πέντε γενεαί, μετρούμεναι κατὰ πρόοδον συνεχῇ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς· αἱ δ' αὐταὶ πάλιν (τῇ, ζώσης παραλειφθείσης) θεωρούμεναι ὡς πλήρεις καὶ τετελεσμέναι, ἀποδίδουσι τέσσαρες, κατὰ τὸ «τετάρτη γενεᾶ» (Γενέσ. ιε, 16). Τὸ δ' αὐτὸ δεικνύται, καὶ ἀπὸ τοῦ πρότερον καταβάντος εἰς Αἴγυπτον Ἰωσήφ (υἱοῦ Ἰακώβ) ἀριθμηθῶσιν αἱ γενεαί, μέχρι Γερσὼν καὶ Ἐλεάζαρ (Μωσέως υἱῶν), γεννηθέντων πρὸ τῆς Ἐξόδου (α). Ὅτι δὲ πολλάκις ἐν ταῖς προόδοις, ἢ σειραῖς τῶν τακτικῶν ἀριθμῶν ὁ ἑσχατος ὅρος, ἢ συμπεριλαμβάνεται (ὡς τέρμα τῆς πρωτεύουσας σειρᾶς), ἢ ταύτης ἀποκλείεται (ὡς ἀρχὴ τῆς ἐπομένης), παραλεί-

(α) «Πέμπτη γενεᾶ» — συναριθμουμένου καὶ τοῦ Ἰακώβ. Ὅταν δὲ εἴπῃ τετάρτη γενεᾶ, οὐκ ἀριθμεῖ τὸν Ἰακώβ. Ἰακώβ ἐγέννησε τὸν Λευὶ, Λευὶ τὸν Καὰθ, Ἰς οὗ Ἀαρὼν, ἐξ οὗ Ἐλεάζαρ» (Σχόλ. εἰς Ἐξόδ. αὐτόθι. βλ. Σειρ. εἰς τὸν Ὁκεάν. τ. α. σελ. 693. ἐδ. Θεοτόκ.). βλ. καὶ Voss l. c. Οὕτω καὶ ὁ Clericus συμφώνως τοῖς Ο τὸ ἑβραϊκὸν ἐλάβων, ἡρμήνευσεν quinta γενεᾶ (πέμπτη ἡλικία). Οἱ δὲ τινες τὸ πέμπτη γενεᾶ ἐξεδέξαντο ἀντὶ πέμπτῃ αἰῶνι (quinto seculo), ὃ πέμπτη λατρευτακτηρίδι (ὡς μετὰ 430 ἔτη ἐξελθόντων ἐκ τῆς Αἰγύπτου τῶν Ἰσραηλιτῶν), βλ. Munster. καὶ Vatable annot. ad h. l. Οἱ δὲ πλείστοι τῶν νεωτέρων συμφωνοῦν μετὰ τῆς Ῥαββίνου. βλ. Rosenmüll. Sch. in h. l. Περὶ τοῦ «τετάρτη γενεᾶ» (Γεν. ιε, 16) λέγεται ἰδίως καὶ ἐν τοῖς ἔξοις, Bibl. Γ.

πομεν ἄλλας μαρτυρίας, ἀρκοῦμενοι εἰς αὐτὴν αὐτῶν τῶν βιβλίων νιστῶν τὴν ὁμολογίαν. Οὗτοι γὰρ ἐκ ταύτης ὁρμώμενοι τῆς ἀληθείας, ἐπεχείρησαν δικαιολογῆσαι καὶ τὴν προφανῶς ἡμαρτυμένην ἐν τῷ ἐβραϊκῷ καὶ ψευδῇ ἀνάγνωσιν ἐκείνην. «Συνετέλεσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ» (ἀντὶ τῇ ἔκτῃ· Γενέσ. β. 2), ἐκλαμβάνοντες τὸν ἔβδομον ἀριθμὸν, ὡς ὅρον χρονικόν, οὗτινος ἡ ἀρχὴ μεσολαβοῦσα μεταξὺ τοῦ προϊόντος ἐβδομαδικοῦ διαστήματος καὶ τοῦ σύνεγγυς τετελεσμένου ἔκτου, ἐπαμφοτερίζει ἐφ' ἑκάτερα· «ἡ γὰρ ἐσχάτη (λέγουσι) τῆς ἑκτῆς ἡμέρας στιγμή ἡ αὐτὴ ἐστὶ καὶ ἡ πρώτη τῆς ἐβδόμης (μεταξὺ γὰρ τῶν δύο τούτων χρονικῶν στιγμῶν, ἢ σημείων, οὐδὲν ἕτερον παρεμπίπτει!)» (α). Εἰς ταῦτα δὲ τὰ σφόδρα σφά καὶ τρισηπίλεπτα («δι' ὧν οἱ ἄνδρες ἀριθμῶμεν ἡμᾶς διδάσκουσι»), πρόσθετος καὶ τὴν πάγκοινων τοῦ βίου συνήθειαν, καθ' ἣν καὶ αἱ γενεαὶ καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἔτη τῆς ἐκάστου ζωῆς ἀριθμοῦνται, συμπεριλαμβάνομεν, ἢ καὶ ἀποκλειομένου τοῦ παρόντος ἔτους, ὃ διάγει καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ὅτι δὲ καὶ αἱ Ὀλυμπιάδες ἐπίσης ἐλέγοντο καὶ πενταετηρίδες αἱ αὐταὶ καὶ ἐνίοτε τετραετηρίδες, φανερόν ἐκ τῆς χρονολογίας.

Κεφ. ΚΔ. 10: Καὶ εἶδον τὸν τόπον οὗ εἰστήκει ὁ Θεός» — Τὸ ἐβρ. «καὶ εἶδον τὸν Θεόν». Οὕτω καὶ Ἀκύλας, καὶ ἡ Βουλγάτα. Ἀλλὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ο κυροῦσι, 1) Αὐτὸ τὸ ἱερὸν κεῖμενον. Καὶ γὰρ ἐφ' ἧς (κεφ. λγ, 13, 20) ὁ Μωϋσῆς ἰκτετεύει τὸν Θεόν· «Ἐμφάνισόν μοι σεαυτὸν γνωστῶς, ἵνα ἴδω σε»· ὅπερ οὐκ ἂν ἔλεγεν, εἴπερ ἐβλεπε πρότερον τὸν Θεόν. 2) Αὐτὸς ὁ Θεὸς ἀποφάνεται· «Οὐ γὰρ μὴ ἴδῃ ἄνθρωπος τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται» (αὐτ.). Εἶδε μὲν γὰρ ὁ προφήτης πολλάκις καὶ διαφόρως τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀφ' ἧς ἐλάλησεν αὐτῷ ὁ Κύριος ἐνώπιος ἐνώπιον (λγ, 9—18). ἀλλ' αὐτὴν τὴν θέαν τοῦ Ἀράτου, τὸν Θεόν αὐτὸν «οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» (ἰωάν. α, 17: Α, ἰωάν. δ, 12). 3) Τὸ ἐνταῦθα αἰδον τὸν τόπον» ἐπικυροῦται καὶ ἐξ ἄλλης ὁμοίας φράσεως. «Καὶ ἰδοὺ τόπος παρ' ἐμοί,

(α) Βλ. L. Capell. Annot. in Genes. II. p. 260. — Le Moyen Var. Sac. vol. 2. p. 845 sq. πρὸς Voss. Resp. ad Huls. p. 62.

καὶ στήσῃ ἐπὶ τῆς πέτρας» κτλ. (λγ, 24) «τόπον γὰρ φησιν, ἐνθα Θεοῦ παρουσίας νόησιν ἐλάβον» (Προκόπ. αὐτ.). Ὅθεν 4) ὁ Σύμμαχος ἡρμηνεύει, «καὶ εἶδον ὁράματι τὸν Θεόν» (τουτ. θεωρία νοερὰ). 5) Καὶ ὁ Χαλδαῖος Ὁγκελος, «εἶδον τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ». 6) Καὶ ὁ Χαλδαῖος Ἰωνᾶθαν, «τὴν δόξαν τῆς θεϊότητος τοῦ Θεοῦ» (αὐτὸθ. δ. ια, ὅπου πάλιν οἱ Ο, «τόπον Θεοῦ»). Ὅσαι δὲ τῶν νεωτέρων πᾶσαν ἀνάγνωσιν τοῦ πολλα μετὰ τοῦ Ο, παθόντος ἐβραϊκοῦ κειμένου δικαιούσι, λέγουσι τοὺς Ο, ὅτι δῆθεν μετέβαλον ὡς τὴν ἐρμηνείαν, μὴ γελοῖος δόξη τοῖς ἔθνικοις Ἕλλησιν ὁ Μωϋσῆς, ἱστορῶν, ὅτι εἶδεν αὐτὸν τὸν Θεόν! (βλ. ἄπισθ. σελ. 166). Ἀλλὰ μήπως οὐ μετέφρασαν αὐτοὶ οἱ Ο καὶ ἄλλα τῆς Γενέσεως (λβ. 24, 27, 30, 34), ἐν οἷς τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ, ἀνθρωπομορφῶς ὁφθέντος τῷ ἱακῶβ, εἰκονίζεται; Πῶς οὖν οὐ κακῶς μετεποίησαν, φρονηθέντες τοῖς ἔθνεσι; Ἀλλὰ τοιοῦτόν ἐστι τὸ «ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς λογισμοῖς αὐτῶν». (πρὸς βλ. Ὡσηβ. 16, 3, 4, καὶ τοὺς ἱεροὺς Πατέρας ἐν Σειρᾷ τῆς Γενέσε. λβ. καὶ ἐξὸδ. κδ).

Κεφ. ΚΔ. 11. «Ὁ δὲ διεφώνησεν οὐδὲ εἰς» — Τὸ ἐβρ. «οὐκ ἐπέβαλε χεῖρα οὐδενὶ» (τουτ. οὐκ ἀπέκτεινεν οὐδένα) κτλ. Ἀλλὰ καὶ τὸ διαφωνεῖν σημαίνει οὐ μόνον τὸ διάφωνον εἶναι καὶ μὴ συμφωνεῖν, ἀλλὰ (παρ' Ἀλεξανδρεῶσι μάλιστα) καὶ τὸ ἐκλείπειν, καὶ ἀποθνήσκειν. «Διαπεφώνηκεν, ἀντὶ τοῦ ἐσχάτην καὶ τελευταίαν φωνὴν ἀπέδωκε, τουτέστιν ἀπέθανε» (α). Οὕτω παρὰ τοῖς Ο, καὶ ἀλλαχοῦ (Ἀριθ. λα, 49: ἰησ. κγ, 14: Α. Βασιλ. λ, 19: ἰεζ. λζ, 14: ἰουδαϊθ, ι, 13 κτλ.). Ὅθεν καὶ ὁ Φίλων συνάπτει ἀμφοτέρας τὰς τοῦ διαφωνεῖν σημασίας. «Τὸ μὲν ρητὸν διήγημα φανερὰν τὴν ἀπόδοσιν ἔχει, ὡς ἀπάντων σφῶν διατηρηθέντων» (μηδενὸς ἀποθανόντος), «τὸ δὲ, πρὸς διάνοιαν (ἀλληγορικώτερον), τὸ πάντας περὶ τὴν εὐσέβειαν συμφώνους εἶναι, καὶ ἐν μηδενὶ τῶν ἀγαθῶν διαφωνεῖν» (Φίλων τὸμ. α. σελ. 413, καὶ σελ. 375. πρὸς βλ. Σειρ. εἰς τὴν Ὀκτάτ. τὸμ. α. σελ. 829. ἐκδ. Θεοτόκ.).

(α) Σειρ. — Διαπεφώνηκεν, ἀποθνήσκειν. ἰσχυρ. πρὸς Στοιχ. de Dial. Naced. p. 162. — Schlenker. Thes. V. T. v. Διαφωνεῖν.

Κεφ. ΑΒ, 18. « Φωνὴν ἐξαρχόντων οἴνου »· Τὸ ἐβρ. (χωρὶς τοῦ οἴνου) « φωνὴν ἀδόντων »· ἢ « φωνὴν ἀμειβομένων » (ἀδόντων ἐξ ὑπαμοιβῆς). Ὅθεν οἱ μὲν τινες (α) νομίζουσι τὸ οἶνον καθὼς καὶ ἀνιάτως εἰσφρῆσαν εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο! διότι (λέγουσιν) οἱ Ἰσραηλῖται δι' ὅλων τῶν 40, ἐτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ « Οἶνον καὶ σίκερα οὐκ ἔπιον » (Δευτερ. κθ, 6)· οἱ δὲ τρέπουσι τὸ οἶνον εἰς τὸ αἶνον· ἢ καὶ (τὸ γελοιότερον) εἰς αὐτὸ τὸ ἐβρ. Ἀνόθ, τὸ ἐξάρχω [ἐλλειπτικῶς, ὡς Ἐξόδ. ιε, 24], ἢ ἄδω, καὶ ἀποκρίνομαι· ὅθεν καὶ ὀνομαστικῶς, ἀποκρίσις, φῶδῃ (β). — Ἀλλὰ, 1) χωρὶς τοῦ οἴνου ἀποβαίνει ἡ φράσις ἀκατάληπτος ἀδιανόητος ἐν τῇ ἐλληνικῇ· ἰδοὺ τὸ χωρίον ὁλόκληρον (κατὰ τοὺς Ο). « Οὐκ ἔστι φωνὴ ἐξαρχόντων κατ' ἰσχύν, οὐδὲ φωνὴ ἐξαρχόντων τροπῆς· ἀλλὰ φωνὴ ἐξαρχόντων οἴνου ἐγὼ ἀκούω ». Ἄφετε τὸ νομισθὲν ὡς πρόσθετον οἴνου, καὶ συναφελεῖς ὅλον τοῦ κομματίου τὸ νόημα. Ὡς τε προφανῶς οἱ Ο, μετὰ τὸ ἀποθῇ (ἢ κατ' ἄλλην προφορὰν, ὀνοῦθ) ἀνέγνωσαν καὶ τὸ Jajin (οἴνου), ὅπερ ἐκπέπτωκεν ἐκ τοῦ νῦν κειμένου τοῦ ἐβραϊκοῦ. (γ) - 2) Τὸ ἐν Δευτερ. (κθ, 6) « οἶνον—οὐκ ἐπίστευον ἐκ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὄν, καὶ τὸ σύνθετος ἐκφράζον, οὐδόλως ἀποκλείει τὸ σπανίως, ἢ ἀπαξ γοῦν ἐν τῷ τεσσαρακοντατῷ χρόνῳ συμβᾶν, καὶ τοῦτο μάλιστα κατὰ τὴν ἀρήρητον ἐκείνην καὶ ἀμνημόνευτον ὕβριν τῆς προλαβούσης μοσχολατρίας. - 3) Ὅτι δὲ τότε μοσχολατροῦντες ἔπιον οἶνον, καὶ ἐμεθύσθησαν οἱ Ἰσραηλῖται, φαίνεται σαφῶς ἐν τῷ αὐτῷ τῆς Ἐξόδου κεφαλαίῳ (λβ, 6). « Ἐκάθισεν

(α) Marsham. Can. Chronol. p. 209.

(β) Bos. proleg. ad LXX. c. 3. - Schleusn. Thes. V. T. v. Ἐξάρχω, Οἶνον καὶ. Καὶ ὁ κλεινὸς Βοχάρτος (Hieroz. P. I. L. II. c. 34. p. 350) ὑπέλαβεν, ὅτι τινὲς ἀντὶ τοῦ φωνὴν ἐξαρχόντων, ἔγραψαν « φωνὴν ὀνοῦθ »· ὅθεν ἔπειτα κῆκεν καὶ τοῦτο προσετίθη, μεταπλασθὲν εἰς τὸ οἶνον!

(γ) « Τὸ δὲ Σαμαρειτικ. « Οὐκ ἐστὶ (ἢ γρ. οὐκ ἔστι) φωνὴ ἀποκρίσεως ἀνθρώπου, οὐκ ἐστὶ (ἢ οὐκ ἔστι) φωνὴ ἀποκρίσεως ἡτις, ἀλλὰ φωνὴ ἡ μαρτυρῶν ἐγὼ ἀκούω » (Σχόλ. παλ. αὐτόθ.). Ὅπου σημείωσαι καὶ τὴν τοῦ Σαμαρειτικοῦ πρὸς τὸ νῦν ἐβρ. διαφορὰν, καίτοι καὶ αὐτοῦ διαφαλμένου (Voss. de LXX. p. 46). Καὶ ὁ Χαλδ. « φωνὴν ἀμαρτανόντων », ἢ παρ' ὀντων » (Houbig. in h. l.). ὁ δὲ Ὀγκελος τὸ ἀνόθ ἐξέλαβε γελώντων. βλ. Criticos Sacri. in h. l.

ὁ λαός μου τοῦ φαγεῖν καὶ πισεῖν »· Τί γὰρ ἄλλο σημαίνει τοῦτο τὸ πίνειν, ἢ τὸ οἰνοποτάζειν; « Οὐ γὰρ ἐν τούτῳ (τὸ πίνειν) ἐπὶ ὕδατος ῥηθεῖν », φησὶ καὶ ὁ ἱερὸς Λύγουστινος (Β:βλ. Ε. Ζητήμ. εἰς Δευτερον.). - 4) Ὅτι εἶχον οἶνον ἐν τῇ ἐρήμῳ πρὸς τὸ σπένδειν εἰς τὰς θυσίας, λέγει ῥητῶς ἡ Ἐξοδος (κθ, 40). Ὁμολογοῦσι δὲ καὶ οἱ Ῥαββῖνοι παραφρασται, ὡς ὁ Ἰωνάθαν (εἰς Ἄσμ. ἀσματ. α, 14). Ὅστις ἐρωτῶν, πόθεν εἶχον ἐν ἐρήμῳ οἶνον εἰς σπονδὰς; ἀποκρίνεται, ὅτι ἐτρύγων βότρες, καὶ οἰνοποιοῦν ἐκ τῶν ἀμπέλων Ἐγγαδί (Ἀριθμ. ιγ). Ὁ δὲ ἱερὸς Λύγουστινος ἐνόμισεν, « ὅτι ἐξ Αἰγύπτου εἶχον τότε τὸν οἶνον, ἀπαγαγόντες μετὰ τῆς ἄλλης ἀποσκευῆς » (Ἰπομν. εἰς Ἐξόδ. λβ). Ἀλλ' ἀπόθεν ἂν ἐλάβανον, εἶχον οἶνον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἔπιον, καὶ ἐμεθύσθησαν κατὰ τὴν ἀνέορτον ἐορτὴν τῆς μοσχολατρίας. Οὕτω καὶ Φίλων ἀνέγνω καὶ ἡρμήνευσε τὸ ῥητὸν (τόμ. α. σελ. 372-376. Μ.). Ὅθεν καὶ Ἰωάννης (ἴσως, ὁ Χρυσόστομος) λέγει περὶ τοῦ Μωϋσέως, « Ἄτοπον εἶναι λογισάμενος μεθύοντα λαὸν καὶ παρανομοῦντα νομοθεσίαν δεσπότητος δέξασθαι » (α).

§. δ. Ἐκ τοῦ Λευϊτικοῦ.

Κεφ. ΙΗ, 24. « Καὶ ἀπὸ τοῦ σπέρματός σου οὐ δώσεις λατρεῖν ἀρχόντι ». Τὸ ἐβρ. « Καὶ ἀπὸ τ. σπέρμ. οὐ δώσεις διαγαγεῖν τῷ Μολόχ ». Οὕτω καὶ Σχόλιον παλαιόν. « Τὸ ἐβραϊκὸν Μολόχ ἔχει, καὶ οἱ λοιποὶ ἐρμηνεύται οὕτω τεθείκασιν » (πρόβλ. Θεοδωρήτ. Ἄπορ. εἰς Λευϊτ. ἐρωτ. κε). Τὸ δὲ Μολόχ, εἰδῶλον Ἀμμωνιτῶν (γ. Βασιλ. ια, 7). Οἱ δὲ Ο, (λέγουσιν οἱ περὶ τὸν Οὐθόθιον) ἐκλαβόντες τὸ Μολόχ (ἢ Μολέχ), ὡς Μελέχ (ὁ βασιλεὺς), ἔτρεψαν τὸ τοῦ εἰδῶλου κύριον ὄνομα εἰς προσηγορικὸν (ἀρχοντα). Καὶ τὸ ῥῆμα δὲ τὸ ἐβραϊκὸν ἀνέγνων διὰ τελικοῦ συμφώνου τοῦ δ, abad (λατρεῖν), ἀντὶ διὰ τελικοῦ ρ, abar, διάγειν, ἢ διαβιδάζειν διὰ τοῦ πυρός, ἐπὶ κα-

(α) Ἰωάν. ἐν Σειρ. εἰς τὴν Ἐξόδ. (βλ. Ὀκτατ. τ. α. σελ. 914). Ἐν δὲ τοῖς συγγραμμασι τοῦ Χρυσόστομου οὐχ εὐρίσκεται τὴν σημερινὴν τὸ χωρίον. Ἐν δὲ τοῖς Ἰωσήπου βιβλίοις λείπει τὸ διήγημα τῆς ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως συντριβῆς τῶν πρώτων τοῦ νόμου πλακῶν. Τὴν δὲ μοσχολατρίαν ἴσως καὶ αὐτὸς ὁ Ἰωσήπος ἐκὼν ἀπεικονίσεν, « αἱ δὲ οὗτω πρὸς ὁ νόμος » βλ. Σχόλ. παλ. παρὰ Bernard not. εἰς Ἰωσήφ. p. 160. καὶ J. Orij. animadvers. in Joseph. §. 2.

θαυμάζω, ὡς τὸ «*περικαθαίρειν*» (Δευτερ. ιη, 10) (α), ἢ καὶ ὅπως κατακαίειν τὰ παιδία θυσίαν τῷ Μολόχ (τοῦτο γάρ, τὸ κατακαίειν καὶ ὀλοκαυτοῦν, αἰετοτε σημαίνει κατ' εὐφημισμὸν, τὸ διαβιβάζειν διὰ τοῦ πυρός, ὡς ἄλλοι τε πολλοί, καὶ Λεκλέρκιος διατείνεται, οὐ τι πάνυ βέβαια διατεινόμενος· καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ καθαρῶν διεβιβαζόν, καὶ εἰς θυσίαν κατέκαιον. Δ, Βασιλ. κγ, 40· Ίερ. ζ, 34. λθ, 35).— Ἀλλὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ο ἐπικυροῖ, 1) Τὸ κείμενον τὸ Σαμαρειτανόν (β). — 2) Αὐτὴ τῆς τοῦ λόγου συνεχείας ἡ ὑφή. Δι' ὅλου τοῦ ιη Κεφ. ὁρησκευτικῆς μὲν λατρείας καὶ θυσίας οὐδόλως οὐδεμίαν γίνεται μνεία, ἀπαγορεύονται δὲ μόνον αἱ παράνομοι μίξεις, εἰς διατήρησιν τῆς καθαρότητος καὶ τῆς εὐσεβείας τοῦ γένους τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ὅθεν καὶ αὐτὰ τὰ γεννώμενα (τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας) κελεύει ὁ θεὸς νόμος μὴ διδόναι λατρεύειν καὶ ὑπηρετεῖν ἄλλοφύλῳ ἡγεμόνι (ἵνα μὴ παρ' αὐτοῦ δυσσεβοῦντος καὶ ἀσελγαίνοντος μιανθῶσι καὶ τὰ φρονήματα καὶ σώματα) (γ). Ὅτι δὲ τὸ Μελέχ κυρίως ἐπὶ βυτιλαιᾶς ἐθνικῶν, φανερόν. (οὐπω γὰρ εἶχον ἐπὶ Μωσέως βασιλεῖς ἰδίους οἱ Ἰουδαῖοι)· δεικνύουσι δὲ καὶ τὰ σύνθετα τῶν τότε βασιλευσάντων Ἀβιμέλεχ, Ἀδραμέλεχ, καὶ ἄλλων ἄλλοφύλων. Καὶ ὁρθῶς ἄρα οἱ Ο ἡρμῆνευσαν ἄρχοντι (ἄλλοφύλῳ). Βεβαιοῦται δὲ τοῦτο καὶ ἐκ

(α) Hubigant. not. in l. c. p. 139. βλ. καὶ Θεόδωρ. Ἀπερ. εἰς δ. Βασιλ. ἐρμ. μζ. Ἐκ τούτου τοῦ θύου· ὁ ἱερὸς Θεοδωρὴς παράγει καὶ τὸ ἐπ' αὐτῷ (καὶ μὲν ἡμῶν) ἀποσπῶν ἔθιμον «τῶν ἐν ταῖς πλατείαις ἀπτομένων πυρῶν, ὡς τινες ὑπερβαίνονται καὶ πηδῶσιν· ὁ δὲ ἀποτροπιασμός ἐστὶν καὶ καθαρός». πρὸς τῆς σ. Οἰκουμ. Συν. Καν. ΞΕ. Ὁ δὲ Selden de Dijs Syr. t. 6. μᾶλλον τῷ Λεκλέρκι συμφωνεῖ.

(β) Ὁ δὲ Rosenmüll. (Sch. in h. l.) μηδὲν μελήσας, τοῦτο λέγει τὸ Σαμαρειτανὸν Παράδοξον (ὡς τῶς ἐλληνιστὶ) ἐστὶν ἐκ τῶν Ο, ὡς τῶς ἐκ τῶν Ο, ὡς τῶς ἀνὴρ παραδιδόσθαι καὶ παραγράφει πάντα, γὰρ ἡ παραλήρηματων Μασσαριτικῶν.

(γ) Ἡ Βουλγάτα «non dabis ut consecratur idolo—Moloch. Ὁ δὲ Σύρος ἡρμῆνευε τὸ ἱερ. «Ἐκ τοῦ σπέρματος σου οὐκ ἐμβαλεῖς εἰς ἔγκυν ἄλλοτριαν». Παράδοξος ἐρμηνεία. Πλὴν ἄλλ' ὅπως ἀποδείκνυσιν καὶ αὐτὴ, ἐπὶ καὶ ὁ Σύρος ἐνδείκνυται ἐν τῇ ῥήσει τὸ ἄλλοφύλον· καὶ ἐπὶ οὐδόλως ὁ λόγος περὶ ὁρκαυτικῆς τελετῆς. Ὁ δὲ ἱαβὲ Ben Ouziel, ἐξηγεῖ ὑπηρετεῖν ἄλλοτριαν ὁρκαυτικῆς· ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ παρερμηνεία περιέχει τὸ ἄλλοφύλον βλ. Cahen la Bible t. 3. p. 77. πρὸς καὶ Vatablum, Drusium καὶ τοὺς λοιποὺς Criticos Sac. annot. ad Levit. h. l.

τοῦ ὅτι τὸ αὐτὸ περὶ τοῦ ξένου ἄρχοντος παράγγελμα ἐπανελάβετο τανῶς ὁ θεὸς νόμος καὶ ἐφεξῆς (Λευίτ. κ. 2, 3, 5, ὅπου πάλιν τὸ ἔβρ. ἔχει Μολέχ, ἢ Μολόχ). Ὅθεν καὶ ἀλλαχοῦ (Δευτερ. ιζ, 15) μηδὲ τοῦ ἔθνους ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα ἀνθρώπου ἀλλότριον καὶ ἀλλόφυλον, ἀλλ' ὁμογενῆ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἀδελφῶν παρήγγειλε καθιστᾶν. — 3) Εἰς τὴν ἐνταῦθα (Λευίτ. ιη, 24) φράσιν λαίπαι τὸ διὰ τοῦ πυρός, ἢ ἐν πυρὶ (ὡς Γ. Βασιλ. κγ, 40, κτλ.)· κεῖται δὲ μόνον ἀπλῶς τὸ διάγειν ῥῆμα, καὶ τοῦτο διαφθαρμένον ἐν τῷ ἑβραίῳ, κατὰ τὰ ἀνωτέρω (abar, διάγειν, ἀντὶ abad, λατρεύειν). — 4) Εἴπερ ἡ λέξις ἐσήμαινε τὸν Μολόχ (θεὸν τῶν Ἀμμωνιτῶν), εἶχεν ἂν ἐξάπαντος καὶ τὸ ἐπώνυμον ἢ τοῦ εἰδώλου, ἢ τοῦ ἔθνους τοῦ λατρεύοντος αὐτῷ (καὶ μάλιστα καθὼς πρῶτον ἐνταῦθα μνημονευόμενον). Οὕτω καὶ ἀλλαχοῦ (Γ. Βασιλ. ια, 7) «*Τῷ βασιλεὶ αὐτῶν, εἰδώλῳ υἱῶν Ἀμμών*» (α). Καὶ πάλιν, «*τῷ Μολόχ βδεύματι*» (=εἰδώλῳ) υἱῶν Ἀμμών» (Δ. Βασιλ. κγ, 43)· ἐστὶ δ' ὅπου καὶ τὸ κύριον ἔγραψαν καὶ τὸ σημαίνον ἐκ περὶ ἀλλήλου (ὡς ἐπεξήγησεν), «*Τῷ Μολόχ βασιλεὶ*» (Ίερ. λθ, 35)· καὶ χαρακτηριστικῶς, «*Τὴν σκηνὴν (τὸν ναῦσκον) τοῦ Μολόχ*» (Ἀμώς ε, 26· ὅπου τάνάπαλιν τινες τῶν νεωτέρων ἡρμῆνευσαν, τοῦ βασιλείως) κτλ. Ἀλλ' ἐν τῷ περὶ οὗ τοῦ λόγου χωρίῳ (Λευίτ. ιη, 2), τὸ Μολέχ, ἢ Μολόχ ἀπλῶς ἐκφερόμενον (ἀνθρώπον) ἄρχοντα, ἢ βασιλέα σημαίνει προσηγορικῶς. Τοῦτο δὲ καὶ ἱερώνυμος (Ζητήμ. εἰς Παραλειπομέν. α), καὶ τῶν νεωτέρων ἄνδρες ἐπίσημοι ὡμολόγησαν (β).

(α) Ἀντὶ τοῦ βασιλεῖ, ἢ Κομπλ. ἔκδοσις ἔχει «μελέχωμ» τοῦτ' ἐπὶ βασιλεὶ αὐτῶν Μολέχ, τὸ αὐτὸ καὶ Μελέχ καὶ Μολόχ. Καὶ τὸ ἑβρ. ὡσαύτως ἔχει Milcom (αὐτόθ.)· καὶ πάλιν μετ' ὀλίγον Molech (αὐτ. ια, 7. βλ. καὶ Selden. de Dijs Syr. t. 6. καὶ Gesen. Lex. p. 570). Ἐλεγον δὲ καὶ Βασιλεῖα Θεῶν τὸν Μολέχ. Ὅθεν καὶ τὸ Μελέχωμ τινες (ὡς τι πάνυ ἀκριβῶς) ἐξήλαθον ὡς πληθυντικόν, εἰς βασιλεία τῶν βασιλείων. Οὕτω δ' ἐτιμῶντο προσγορευόμενοι καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν Αἰγυπτίων, Πάρθων, Αἰθιοπῶν, Βαβυλωνίων (Δαν. 6, 37), Περσῶν (Ἑσδρ. ζ, 12), ὡς καὶ τὰ νῦν οὗτοι, Schahinschah.

(β) Outhovius in Bibl. Brem. Clas. I. p. 218. πρὸς Schulz Schol. in Levit. 18. καὶ in Amos, 5. 26. Schultens. Thes. 2. Ἀρχός, Σκηνή. Ὁ δὲ Spencer

Κεφ. ΙΘ. 26. «Μὴ ἔσθετε ἐπὶ τῶν ὀρέων, καὶ οὐκ οἰωνεῖσθε οὐδὲ ὀρνιθοσκοπήσεσθε». Τὸ ἔβρ. «Μὴ τρώγετε ἐπὶ αἵματος», κτλ. Ἐπλανήθησαν οἱ Ο, (λέγουσιν οἱ κριτικοὶ) συγχύσαντες πάλιν τὸ dal (δέλτα) πρὸς τὸ resch (ρῶ) ἀντὶ γὰρ τοῦ hedam (αἵματος) ἀνέγνωσαν heram (ὀρέων). — Ἀλλὰ τί μὴ μάλλον ἔπαθον ταύτην τὴν σύγχυσιν καὶ ὧδε (ὡς καὶ ἀλλαχοῦ) οἱ τοῦ ἐβραίου κώδικος ἀντιγραφεῖς; Ἡ δὲ τῶν Ο ἀνάγνωσις καὶ ἐρμηνεία κυροῦται, 1) ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐννοίας τοῦ λόγου. Τὸ κατ' αὐτοὺς μὴ τρώγετε ἐπὶ αἵματος (ἢ ἐφ' αἵματι) σημαίνει πάντως τὸ «μὴ τρώγετε αἷμα». Ἀλλὰ τὸ περὶ διαίτης τοῦτο παράγγελμα ποίαν ἔχει χώραν εἰς τὸν αὐτὸν παράγραφον συνημμένως μετὰ τοῦ οἰωνίζεσθαι, καὶ ὀρνιθοσκοπεῖσθαι; Ταῦτα γὰρ οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν πρὸς τὰ περὶ βρωτῶν καὶ ἀβρώτων ἀλλαχοῦ συλλήβδην ἐκδεδομένα νομοθετήματα, ἐν οἷς καὶ τὸ «οὐ φάγεσθε αἷμα» (Λευϊτικ. ιζ, 14, κτλ.). Τὸ δὲ ἐσθίειν καὶ εὐωχεῖσθαι ἐπὶ τῶν ὀρέων (ὁπότε ἔθυσον τοῖς εἰδώλοις «ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν», Γ. Βασιλ. ιβ, 31. πρβλ. καὶ Δευτερ. ιβ, 2), εὐρίσκεται καὶ ἀλλαχοῦ τῆς θείας Γραφῆς· θύοντες δὲ ἐπὶ τῶν ὀρέων, καὶ οἰωνίζοντο (Δ. Βασιλ. ιζ, 9-17). — 2) Τὸ «μὴ ἔσθετε ἐπὶ τῶν ὀρέων» βιβλαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ «Ἐπὶ τῶν ὀρέων οὐ φάγεται» (Ιεζ. ιη, 6, 11, 15. πρβλ. Ὡσηδ, 12, 13. καὶ Θεοδώρητ. εἰς Ιεζ. ιη). — 3) Καὶ Ἀκύλας ἀντὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων ἔγραψεν «ἐπὶ τοῦ δώματος» (Λευϊτικ. αὐτ.). ὅπερ οὐκ ὀρθῶς Νοβίλιος καὶ Αρνούσιος ἔκριναν τρεπτόν ἐπὶ αἵματος· ἄλλος δὲ τις (ὁ Scharfenberg) διορθοῖ ἐπὶ ὑψώματος

(de leg. hebr. rit.) ἐνόμισεν, ὅτι τὸ Moloch καθόλου βασιλεία σημαίνει, ἀπεδύναται καὶ εἰς ἕνα τινα Θεόν, ὡς βασιλεία τῶν ἄλλων τιμώμενον. Καὶ ὁ Cahen ὑπέλαβεν, ὅτι τὸ ἐν Λευϊτ. (ιη, 21) βασιλεία τινα σημαίνει, μετὰ θάνατον ἀπεθεωθέντα. Αὐτὸν δὲ τὸν Ἀμμωνιτῶν Μολόχ, οἱ μὲν τὸν Κρόνον ἐξέλαβον, ὃ τὰ τέκνα ἔθυσον Χαναανοῖσι, καὶ Τύριοι, καὶ Κάρχηδόνιοι (Διόδ. ιγ, 86: κ, 14, καὶ 65, καὶ Wess. not. ibid. βλ. καὶ Πλάτωνα Μινωί, καὶ Σοφοκλ. λαίψ. Ἀνδρομέδ.). Ὁ δὲ Seldenus (u. s.) τὸν αὐτὸν εἶναι θέλει καὶ τὸν Βάαλ καὶ τὸν Ἥλιον· ὅθεν καὶ ὁ Cahen πρὸς τὸ Bal (Baal, Βάαλ) παραβάλλει καὶ τὸν τῶν Χαλδαίων El. Ἐκ τούτου δὲ τοῦ El (Ἑσπερίου), καὶ τοῦ Ja (θεός), ἠτυμολόγησεν ἡμῖν καὶ τὸ Ἥλ-Ιος, ὅστις πᾶν χαριέντως ἐλλογίζων ὁ πελοποννησιακὸς Ἰουδαῖος (αὐτὸς). πρβλ. καὶ ὁπισθ. Κεφ. Β. σελ. 36.

ἀλλ' οὐ μετακινήσαν τὴν γραφήν· τὸ ἔβρ. ar (ἄρ), σημαίνει πᾶν ὕψος, καὶ τὸ ὄρος, ὡς ἡρμηνεύσαν οἱ Ο, συμπράττει δὲ σὺν Οὔροσσι καὶ Γρότιος.

§. ε. Ἐκ τῶν Ἀριθμῶν.

Κεφ. ΙΑ. 7. «Καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ (τοῦ μάννα), ὡς εἶδος χρυσάλλου» (ὅπου Σχόλιον παλ. «Οἱ λοιποὶ, βδέλλιον»). καὶ τὸ κατ' ἡμᾶς ἐβραϊκ. ἔχει βεδολάχ, ἢ βδολάχ (bedolach)· ἐξ οὗ καὶ κατ' ἐλληνικώτερον σχηματισμὸν, βδέλλιον, καὶ (κατὰ τὸν Ἰώσηπον Ἀρχ. Γ, α, 6) βδέλλιη, ἢ (ἔτι δὲ τοῦτο δάκρυον ἀρωματωδές, ἢ κόμμι φυτοῦ τινος Ἀραβικοῦ. Διοσκορίδης, καὶ Πλίν. ιβ, 9). Ἀλλὰ, 1) ἀνδρες ῥαββίνοι συνομολογοῦσι τοῖς Ο, κρύσταλλον καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντες (α). Ἰσαύτως καὶ τῶν κριτικῶν ἐπιστημότατοι, μεταξὺ τῶν ἄπαξ ἐν τῇ ἐβραϊκῇ γραφῇ λεγομένων ἀριθμοῦντες καὶ τὸ βδέλλιον, μόνους τοὺς Ο κηρύττουσιν ἀκριβεῖς ἐρμηνεῖς τῶν τε ἄλλων καὶ τοῦ βδέλλιου (β). — 2) Ἀλλ' ἡ αὐτὴ (λέγουσιν) ἐβραϊκὴ λέξις κεῖται καὶ Γενέσ. β, 12. ὅπου οἱ Ο, μετέφρασαν ἀνθρακα. — Ἀάθος. Ἐνταῦθα γὰρ (Γενέσ. β) οἱ Ο, ἀνέγνωσαν οὐχὶ bedolach, ἀλλὰ halch (ἐκ τῆς Βάλχης, ἢ καὶ ταύτης ἐκ τοῦ Βάλχ παρωνομασθείσης, χώρας τῶν Χωρασμίων περιβοήτου διὰ τὰς τῶν πολυτίμων λίθων ὀρυχάς)· καὶ τοῦτο τὸ Βάλχ ἡρμηνεύσαν ἀνθρακα, ὡς κρῖνουσιν ἄλλοι τε περιφανεῖς τῶν κριτικῶν, καὶ ὁ Μιχαῆλις (γ). Οἱ δὲ καὶ παντάπασιν ἀδιόριστον ὁμολογοῦσι τὸ bedolach. Ὅτι δὲ ἐν τῇ Γενέσει (β, 12) ἄλλο τι, ἢ βδέλλιον, ἀναγνόντες οἱ Ο, μετέφρασαν ἀνθρακα, δείκνυσιν καὶ αὐτὸ τὸ χωρίον, ὅπου λίθοι τίμιοι ἀριθμοῦνται. «Ἐκεῖ ἐστὶν ὁ ἀνθραξ» (ἴσως γενικώτερον, ἀντὶ τοῦ ἀδάμας, διὰ τὴν πυρώδη λάμψιν), «καὶ ὁ λίθος ὁ πρᾶσιτος» (ἡ σμάραγδος), κτλ. Τὸ δὲ βδέλλιον (τὸ κόμμι) ποῦ τοσοῦτον τίμιον, ὥστε πρὸς

(α) Rab. Salom. apud Buxtorf. in Histor. Mann. p. 355. πρβλ. Drusij, Annot. ad Deuter. h. l.

(β) J. Pearson Praefat. paraenet. in Edit. τῶν LXX. Cantabrig. 1665. καὶ J. Carpzov. Crit. Sacr. P. II. c. 2. p. 547. πρβλ. H. Reland. Diatrib. de situ Paradis. ter. p. 27. — (γ) Michael. in Biblioth. Orient. T. 9, p. 171. πρβλ. Schulz. εἰς Γένεσ. αὐτόθ.

τὴν *σμάραγδον* πρᾶξάλλεσθαι; - 3) Τελευταῖον· καὶ ὑποτεθεῖται ὅτι *bedolach* ἐν ἐκατέρωσι τοῖς χωρίοις (Γεν. β. 12. καὶ Ἀριθμ. ια, 7) ἀνέγνωσαν οἱ Ο, ἀλλ' ὅμως διέκριναν ὀρθῶς τὰς διττὰς τῆς λέξεως σημασίας· (καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα ὁ κρύσταλλος, ἐξηγεῖ σαφῶς τὸ εἶδος τοῦ *μάννα*, ὡς μηδὲν ἕτερον ὄν, ἢ *δρόσον πεπηγυῖαν*. Οὕτω καὶ Σῖναι τὸ *μάννα* καλοῦσι *pinglu*, τουτέστι *δρόσον κρυσταλλωτὴν*). Ὄθεν ὁ ἰωσήφης, πρῶτος πάντων, ἔγραψε τὸ *μάννα* ὁμοίον τῇ τῶν ἀρωμάτων *βδέλλῃ*» (Ἀρχ. Γ. α, 6) ἀντὶ τοῦ τῶν Ο, «ὡς εἶδος κρυστάλλου», εἴτ' ἀπ' ἐαυτοῦ πρᾶξάλλων πρὸς τὸ κρύσταλλος καὶ τὸ βδέλλιον (τὸ κόμμι), ὡς καὶ τοῦτο κρυστάλλος δάκρυον καὶ σύγκριμμα πεπηγὸς ὁποῦ, οἶον καὶ τὸ *μάννα*· εἴτε καὶ ἀπατήθεις ἐκ τῆς ὁμοιωνίας τοῦ *bedolach* πρὸς τὸ βδέλλιον, ἢ τὴν βδέλλην. Ἐκ δὲ τοῦ ἰωσήφου παραχθέντες καὶ οἱ λοιποὶ (Ἀκύλας, κτλ.) ἀντὶ κρυστάλλου ἔγραψαν *βδέλλιον* (α).

Κεφ. ΚΖ. 21. Δηλώσεις καὶ ἀλήθεια (Οὐρίμ καὶ Θουμίμ). βλ. τὰ προειρημένα κεφ. Δ, σελ. 240, κτξ.

§. 5. Ἐκ τοῦ Δευτερονομίου.

Κεφ. Γ. 5: «Πόλεων τῶν Φερεζαίων». Τὸ ἑβρ. *Pherezi*, ὅπερ ἑρμηνεύουσιν ἀτειχίστων (οὕτω καὶ Ἀκύλας αὐτόθι. Ὄθεν καὶ εἰς κώδ. δὴξ τῶν Ο, ὁ Ὄξονιακός, ἔχει ἀτειχίστων). Ἀλλὰ τὸ παρεξήγημα τοῦτο τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου κρύπτει καθ' ἑαυτὴν αὐτὴ τοῦ λόγου ἢ σειρά. Τίς ὑπομενεῖ τὴν τοιαύτην φράσιν τοῦ ἐβραϊκοῦ; (Ἐκράτησαμεν τῶν πόλεων τοῦ Ἰγ) «πᾶσαι αἱ πόλεις, τετειχισμέναι· πλὴν πολυκρίθμων πόλεων ἀτειχίστων» Εἰ γὰρ ἦσαν πᾶσαι τετειχισμέναι, ποῦ λοιπὸν ὁ πολὺς τῶν ἀτειχίστων ἀριθμός; Ὅστις γὰρ δὲ μετέφρασε (Θησαυρ. σελ. 364) *urbes paganorum*, τούτ' «πόλεις κωμητῶν» (ὅνλοι δὲ καὶ τοῦτο τὸ ἑβρ. *Φερεζί*, ὡς λέγαμεν εὐθύς)· ἀλλὰ πῶς ἐταιριάζουσιν αἱ πόλεις πρὸς τοὺς κωμητάς;

(α) Voss. 1. c. πρὸς. Bochart, Hieroz. P. 11. p. 674 sq. (ὅστις μὲν ἐδίδου ἐπὶ τὸ *bedolach* μὲν τῶν πολυκρίμων τινα λίθων, ἀλλ' ἴσως μαργαρίτων)· Rosenmüll. Sch. Genes. 2, 12. - Schleusn. Thea. V. T. βδέλλιον, Κρύσταλλος, Ἰάλος, καὶ τοῦ; Criticos Sacros.

Κατὰ δὲ τοὺς Ο, σαφὲς ὁ λόγος καὶ λογικός. «Πᾶσαι πόλεις ὄχυραι, τείχη ὑψηλά, πλὴν τῶν πόλεων τῶν Φερεζαίων, τῶν πολλῶν σφιδρά» (ὣν καὶ τούτων δηλονότι ἐκράτησαμεν). Οἱ δὲ Φερεζαῖοι μνημονεύονται πολλαχοῦ τῆς θείας Γραφῆς (Γενέσ. ιγ, 7: ιε, 20: Ἔξοδ. γ, 8, 17), ὡς ἔθνος ἰδίον, (ἀρχαῖον ἴσως Χαναναίων καὶ τοῦτο φύλον), ἐν ὅρεσι (Ἰησ. ια, 3), καὶ πάγοις, ἢ πεδίοις κωμητῶν κατοικοῦν (Δ, Βασιλ. ε, 18). Τοῦτο δὲ σημαίνει καθόλου καὶ τὸ *φερεζί*, κωμητάς, ἢ χωρίτας, παγανούς (*paganos*), κατὰ κώμας, καὶ κωμοπόλεις ἀτειχίστους (ἀντιδισταλμένως πρὸς τὰ, ἄστυ, ἀστικά), ἐν χώρᾳ διεσπαρμένους, ὡς ἡρμήνευσαν τὴν λέξιν πάλιν ἄλλαχοῦ οἱ αὐτοὶ Ο, (Ἑσθέρ Θ, 19). Ὡςτε λίαν ὀρθῶς ὧδε (Δευτ. γ, 5) καὶ ἀνέγνωσαν καὶ ἔγραψαν τὸ ἐθνικὸν καὶ κύριον Φερεζαῖοι, διακρίναντες ἀπὸ τοῦ προσηγορικοῦ. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐβραϊκὸν (αὐτόθι), ἀν' ἀπαλλαγῇ τῆς κακῆς στίξεως τῶν Μασοριτῶν, βεβαιῶσι τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ο (α).

Κεφ. ΚΓ. 17, 18. «Οὐκ ἔσται πόρις ἀπὸ τῶν θυγατέρων Ἰσραὴλ, καὶ οὐκ ἔσται πορνεία ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ. Οὐκ ἔσται τελεσφόρος ἀπὸ θυγατέρων Ἰσραὴλ, καὶ οὐκ ἔσται τελισκόμενος [πρὸς πᾶσαν ἐκκλησίαν] ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ» (β). Τούτων τὸ δεύτερον κόμμα, τὸ Οὐκ ἔσται τελεσφόρος, κτλ. λείπει ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ· διὸ καὶ ἀπορρίπτειται ὡς νόθον καὶ παρέγγραπτον, καὶ (καθὼς τινες τῶν κριτικῶν χαρηντίζονται) «τοῦ πορνικοῦ κόμματος»! Νομίζουσι δὲ ὅτι παρερρίψθησαν εἰς τὸ τῶν Ο, κείμενα ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ Θεοδοτίωνος (ἐξ οὗ διεσκευάσεν Ὀριγένης ὁβελοῖς καὶ ἀστερίσκοις τὸ τῶν Ο κείμενον ἐν τοῖς Ἑξαπλοῖς). Οὕτω γὰρ (φασιν) ὁ Θεοδοτίωνος ἡρμήνευσεν αὐτὸ τὸ κώλον τὸ ἐβραϊκὸν, ὅπερ οἱ Ο προηγουμένως ἐξέφρασαν

(α) Bl. Gesen. Lex. Hebr. p. 839: καὶ Schleusn. Thea. λ. ἀτειχίστος.

(β) Τὸ «πρὸς πᾶσαν ἐκκλησίαν» λείπει ἐκ τοῦ Βατικαν. Οὐδ' ὁ ἱερὸς Κύριλλος τούτου μνημονεύει (ἐν τῇ «περὶ τῆς ἐν Πνεύματι» κτλ.). Ἀλλὰ κείναι αἱ λέξεις ἐν τῇ Ἀλεξανδρ. καὶ τοῖς ἄλλοις (πρὸς. καὶ Δευτερ. κγ, 18). Ἐν δὲ τῇ Κομπλουτ. λείπει (ἥτις ἐν πολλοῖς προσηρμύσθη πρὸς τὸ καθ' ἑμᾶς ἑβραϊκόν, ὡς προειρημένον) λείπει καὶ ὅλον τὸ κόμμα τὸ «Οὐκ ἔσται τελεσφόρος» κτλ. ὑπ' αὐτῶν, ἴσως, τῶν ἑσπερίων ὀβελισθέν. Bl. ἐξ. Bos.

διὰ τοῦ «Οὐκ ἔσται πόρνη» κτλ. (α). καὶ κείνται ἤδη παράλληλοι δύο ταυτολόγοι μεταφράσεις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κόμματος (β γὰρ εἶπον οἱ Ο, πόρνη καὶ πορνέων, ταῦτα ὁ Θεοδοτίων, τελεσφόρος καὶ τελισκόμενος). Μεταξὺ δὲ τῶν νομιζόντων τὸ κόμμα, διαπρέπουσι καὶ οἱ περικλεέστατοι Κασωδών καὶ Σαλμάσιος (β), ὀβελίζοντες καὶ οὗτοι τὰ λόγια. Ἀλλ' ὥφειλον οἱ ἄνδρες μᾶλλον ὀρθότερον, ἢ ὡς ἐξέλαβον, ἐξηγεῖν τὸ ῥητόν, καὶ προστιθέναι δὲ τοῦτο καὶ εἰς τὸ καίμενον τὸ ἐβραϊκὸν (ὅθεν ἐξέπεσεν ἑκπαλαι ἐξ ἀβελειῶν τινων νυσταζόντων μεταγραφῶν, ἢ ἄλλης τινος αἰτίας). Τὸ τελεσφόρος ἐνταῦθα σημαίνει οὐχὶ τὸν φέροντα τέλη (φόρους), τὸν φέροντας τελούντα, ἀλλὰ τὸν φέροντα (κομίζοντα) τέλη, τελετὰς μυστηρίων (ὡς τὸ ἀρρητοφόρος, καὶ συγκοπ. ἀρρητοφόρος), ἢ καὶ τὸν φέροντα, ἀντὶ τοῦ ἄγοντα (δρῶντα, ἢ δρῶσαν) τελετὰς μυστικὰς, τὴν καὶ τὴν μυσταγωγίαν. Ὅθεν οἱ μὲν γραμματικοὶ λέγουσι. «Τελεσφόρον τέλειον μάντιν, ἐγγαστρέμυθον» καὶ πάλιν (ὡς ἐκ τοῦ Θεοφορεῖσθαι «Τελισκόμενος, ἐνθουσιῶν» (Σουιδ.). Ὁ δὲ ἱερός Θεοδότης κυρίως τερρον «Τελεσφόρον μὲν τὸν μυσταγωγούντα, τελισκόμενον δὲ τὸν μυσταγωγούμενον» (ὅτι δὲ τέλος παρὰ τοῖς Ἕλλησι λέγεται καὶ ἡ τελετή, καὶ τελεῖν καὶ τελεῖσθαι τὸ μυσῖν καὶ μυσεῖσθαι, φανερὸν. Ἐκ τοῦ τελῶ καὶ τὸ τελίσκω, ὡς ἐκ τοῦ εὐρῶ, εὐρίσκω, σπερμίσκω, κτλ.). Σημειώτεον πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ τὸ τελεῖσθαι καὶ λκτρεύειν τοῖς εἰδώλοις πορνεῖν ὀνομάζεται παρὰ τῇ θείᾳ Γραφῇ καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ τὰς μιὰς τελούμενοι τελετὰς «παρεδίδοντο εἰς πάθη αἰμιᾶς» (ὡς φανήσεται ἐφεξῆς). Ὡστε τὸ μὲν πρῶτον «Οὐκ ἔσται πόρνη» κτλ. ἀπαγορεύει τὴν ἰδίαν καὶ δημοσίαν αἰσχύνην τῶν μὴ τετελεσμένων τοῖς εἰδώλοις Ἰσραηλιτῶν. Τὸ δ' εὐθὺς ἐπαγόμενον,

(α) Ὁ δὲ Rosenmüll. Sch. h. I. Τὸ οὐκ ἔσται τελεσφόρος κτλ. νομίζει γινώσκον τὸν Ο, τὸ δὲ προηγούμενον «Οὐκ ἔσται πόρνη» κτλ. γλῶσσημα ξένον.

(β) Bl. Casaub. Contr. Baron. p. 201. καὶ Antiharon. 13. p. 269. καὶ ad Theophr. Charact. c. 6. Ταῦτα καὶ ὁ σφόδ. Σαλμάσιος De Hellenistic. p. 244. - Gräbner de vitis LXX. int. p. 61. - Drusius Quaest. Hebr. L. I. c. 20. - Hotting. Thes. p. 278. βλ. καὶ τὸν ἐπαμφοτερίζοντά πω; Schleusn. Thes. V. T. v. Τελεσφόρος.

«Οὐκ ἔσται τελεσφόρος» ἀφορᾷ ἰδίως τοὺς τελουμένους τοῖς εἰδώλοις, καὶ ἀρρητοποιούντας.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὴν ὀβελιζομένην φράσιν τῶν Ο κυροῦσι καὶ δεικνύουσι γνησίαν, 1) τὸ τοῦ ἱερέως (δ, 14: β, 14, 12, 13). «Μετὰ τῶν πορνῶν συνεφύροντο, καὶ μετὰ τῶν τετελεσμένων ἔθυσον». Τί ἄλλο ταῦτα δηλοῦσιν, εἰ μὴ περιληπτικῶς καὶ συντεταγμένως αὐτὰ τὰ δύο κόμματα τοῦ Δευτερονομίου; Τὸ πρὸς ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἐκεῖ διηρημένως ἀπαγορευθὲν «Οὐκ ἔσται πόρνη — καὶ οὐκ ἔσται πορνέων», τοῦτο εἶπεν ὁ προφήτης, καὶ οἱ Ο ἠρμήνευσαν, μονολεκτικῶς «μετὰ πορνῶν». Ὡσαύτως καὶ τὸ β, κόμμα, τὸ «Οὐκ ἔσται τελεσφόρος — καὶ οὐκ ἔσται τελισκόμενος», ἐν μιᾷ φωνῇ καὶ τοῦτο παρὰ τῷ ἱερέᾳ ἐξέφρασθη «τετελεσμένων». Τοῦτο δὲ ὁ μὲν Ἀκύλας (ἱστ. αὐτόθ.) ἀπέδωκεν «ἐνηλλαγμένων», ἢ διηλλαγμένων (τῶν ἀλλαξαμένων δηλαδή τὴν ἀνδρῶν εἰς γυναικεῖαν φύσιν). ὁ δὲ Σύμμαχος, ἀκαθάρτων (ἄλλοι, ἐταιρίων, ἢ ἐταιρῶν), ὁ δὲ Θεοδοτίων, «κεχωρισμένων» (πορνῶν δηλαδή τῇ Ἀφροδίτῃ ἀφωρισμένων καὶ καθιερωμένων ἄλλοι, βδελυγμάτων. βλ. ἔκδ. Εὐκ.). Ὁ δὲ Ἰερώνυμος, θηλυδριῶν, κιναιδῶν (effoeminatum). Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἀντίστοιχος ἐβραϊκὴ φωνὴ Kadesch (θηλυκῶς Kedischah) κυρίως σημαίνει τὸν τετελεσμένον καὶ ἀφωρισμένον, ἢ καθιερωμένον τῇ Ἀφροδίτῃ, τῇ Ἀφροδίτῃ διὸ καὶ τὸν πόρνον καὶ κιναιδὸν, καὶ τὰς πόρναις ἱερείας τῆς Ἀφροδίτης (Ἰερών. εἰς ἱστ. αὐτ.). Ὅθεν πάλιν ὁ ἱερός Θεοδότης καὶ τοὺς παρ' ἱερέως τετελεσμένους (καθὼς καὶ τὸ ἐν Δευτερ. τελισκόμενος) ἠρμήνευσε, «τοὺς τὰ τῆς ἀσεβείας ὄργια μεμνημένους» (ἐν δὲ τῆς ἀσεβείας ὀργίοις καὶ ἡ ἀσέλγεια). Καὶ διαφέρει ἄρα τὸ πόρνη καὶ πορνέων (ἀπλῶς ἐπὶ τῆς σημασίας τῶν χαμαιτυπῶν) παρὰ τὸ τελεσφόρος καὶ τελισκόμενος, ἢ τετελεσμένος, ὡς τοῦτο σημαίνει ἰδίως τοὺς μεμνημένους καὶ ὀργιάζοντας καὶ δρῶντας τὰ ἔργα τῆς ἀσελγαιουσύνης εἰδωλολατρείας. Τοιοῦτοι ἦσαν παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς οἱ τῇ Ἀσάρτῃ καὶ τοῖς ἄλλαις λατρεύοντες, γὰρ οἱ τινες καὶ ἀνδράγυνοι, καὶ παντοῖοι ἀρρητοποιοί, καὶ οἱ τετελεσμένοι τῷ Βελιζάρῳ (Ψαλμ. πε. 28. Ἀριθμ. κε, 3), ὃν ὁ Ἰερώνυμος

Πρίαπον ἐξήγησε (α). Διὰ ταῦτα καὶ παρ' ὧν καὶ ἐν Δευτερονομίᾳ ἐκφέρονται διηρημένως τὰ πόρνοι καὶ τετελεσμένοι. Τούτων δὲ τῶν τετελεσμένων τὴν ἀκολασίαν ἐννοῶν ὁ ἱερὸς Κύριλλος, ἐρμηνεύει καὶ ἄλλως τὰς λέξεις: «Τελεσφόροι μὲν ἂν εἴεν οἱ φόρους τελούντες ὡς ἐξ ἀνάγκης ἑτέροις (ἴσ. γρ. ἐταίραις), καὶ τὰ (γρ. καὶ τελισκόμενοι οὐ τὰ) ἐκ τῆς ἀσελγείας μισθώματα τοῖς πριαμένοις συλλέγοντες» (Κύριλλ. Ἀλεξ. π. τῆς ἐν πνεύμ. κτλ. - Σχόλ. εἰς Δευτερ. κγ, 18. ἐκδ. Βώζ). - 2) Τὸ ἐν Δευτερον. (κγ. 18) «τελεσφόρος καὶ τελισκόμενος» οὐκ εἰσὶ λέξεις τοῦ Θεοδοτίωνος, (ὡς ὑπέλαβον οἱ κριτικοί). Καὶ τούτου μὲν τοῦ παραγράφου τοῦ Δευτερονομίου μετάφρασις οὐ σφύζεται ἐν τοῖς Θεοδοτίωνος λειψάνοις (οὐδ' ἐν τοῖς τῶν ἄλλων ἐρμηνευτῶν): ἀλλ' ὁμοίᾳ ὁ Θεοδοτίων τὴν πρὸς τὸ τελισκόμενος ἀναλογουσαν ἐστ. φωνὴν (Kadesch, καὶ Kedischah), κειμένην καὶ ἐν ὧν, δ, ἡρμηνεύσει (ὡς εἶδομεν) κειμένον. Μόνοι δὲ οἱ ὁ ἐν ὧν, δ, τετελεσμένων. (Ἐν δὲ Δ. Βασιλ. κγ. 7. ἔγραψαν αὐτὸ τὸ ἐβραϊκὸν Καθησίμ. βλ. καὶ ἔξαπλ.). Οἱ αὐτοὶ ἄρα ἔγραψαν καὶ ἐν τῷ Δευτερον. τὸ τελισκόμενος. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦ Ἀκύλα φράσις ἐστὶ ἐν Δευτερ. «οὐκ ἔσται — τελισκόμενος, κτλ. καθὼς διατείνεται ὁ σοφὸς Ὀπτιγγῆρος. Ὁ Ἀκύλας τὸ Kadesch ἡρμηνεύσει (ὡς εἶδομεν) «ἐνδηλαγμένον» (Ὁὐτω καὶ Γενέσ. λη, 21, 22, ἔγραψε διηλαγμένον, καὶ ἐνδηλαγμένον, ὅπου οἱ Ὁ, πόρνη) καὶ ἐν Δ. Βασιλ. κγ, 7 (ὅπου οἱ Ὁ, καθὼς εἴπομεν, τὸ ἐβραϊκ. Καθησίμ, ἢ τετελεσμένων, ὡς ἔχει ἡ Κομπλουτ. ἐκδ.).

(α) Hier. Com. in Osee IV. 18. πρὸς Selden. de Diis Syriis L. II. c. 2. σελ. 147. sq. - Outhov. Bib. Brem. Clas. I. 216: - Spencer de leg. Hebr. II. c. 22 etc. ὅθεν: «Τετελεσμένοι, μεμνημένοι, — ἢ καὶ μεμνημένοι» (Ἡσυχ. καὶ Σχόλ. Κριτ.) καὶ πάλιν, «Τετελεσμένοι, τελισκόμενοι, ἀνδρέγονοι (αὐτ. ὅπου προφανῶς συνάπτει ὡς ταυτόσημα τὸ ἐν Δευτερ. τελισκόμενοι, καὶ τὸ ἐν ὧν, δ, τετελεσμένοι). — Ἐτετέθησαν, ἐμείνθησαν» κτλ. Σουῖδ. - πρὸς Gesen. Lex. Hebr. p. 883. - Sturz. de Dial. Maced. pag. 196. καὶ Schleusn. Thes. V. T. καὶ Suicer. Thes. Eccles. λ. Τέλειο. Καὶ αὐτὸς ὁ Σαλμάσιος εἶπε τελισκόμενον, τὸν μιμνησμένον ἐπὶ πορνείᾳ (Salmas. de Trapez. foen. p. 460). Περὶ τῆς παρὰ τοῖς Σύροις καὶ Βαβυλωνίοις ἀσελγείας κατὰ τὴν τῆς Ἀφροδίτης θύρας καὶ Λουκιανὸς τοῦ Περὶ τῆς Συρίας Θεοῦ.

ὁ Ἀκύλας ἔγραψεν ἐκπορνέοντες (Θεοδώρητ.), ἢ ἐνδηλαγμένους (ἔξαπλ. τόμ. α. σελ. 378. ἐκδ. Μοντεπαλ.). Καὶ ἔπειτα, ὁ ὀριγένης τὴν ἐν τοῖς ἔξαπλοις δι' ὀβελῶν καὶ ἀστερίσκων διασκευὴν τῶν Ὁ ἐφιλοπόνησεν οὐκ ἐκ τοῦ Ἀκύλα, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοδοτίωνος. Ὡς τε πολὺ παρὰ τὸν Ὀπτιγγῆρον ἀνεκτότερός ἐστιν ὁ παρ' αὐτῷ καταψαγόμενος Σαλμέων, εἰκάσας, ὅτι ὅλον τὸ λαγόμενον ἐν τοῖς Ὁ παρ' ἐγγραπτὸν κόμμα, τὸ «οὐκ ἔσται τελεσφόρος» κτλ. ἐξέπεσε μᾶλλον ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου, (αὐτ' αὐτῶν, ὡς λέγει, τῶν Ἰουδαίων ἀποξεσθὲν, τὸν Καίσαρα κολακεύοντων, ὃ φόρους ἐτέλουν). Εἰ δὲ καὶ τοῦτο, κατὰ τὸν Ροδομύλλερν, ἀντιστοιχεῖ μᾶλλον πρὸς τὸ νῦν ἐβραϊκόν, ἐξέπεσε λοιπὸν ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ. τὸ παρὰ τοῖς Ὁ προηγούμενον κῶλον, τὸ «οὐκ ἔσται πόρνη», κτλ. παροραθὲν ὑπὸ τῆς ἀδελφείας τοῦ μεταγραφείως, διὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ παρακολουθούτος κόμματος. - 3) Ὁ Τερτυλλιανὸς μνημονεύει τὸ «οὐκ ἔσται τελεσφόρος» κτλ. ἐκ τῆς ἀρχαίας λατινικῆς ἐρμηνείας τῶν Ὁ, (τῆς ἱτάλης), ἐν ἣ τὸ τέλος ἐξελήφθη ἀφελέστερον ἀντὶ τοῦ γόρος (α). Αὕτη δὲ ἡ ἀρχαίος μνημονεύει ἱτάλα μεθρμηνεῦθη ἐκ τῶν Ὁ, ἐστὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ α, αἰῶνος, πολλοὺς πρότερον ἐνιαυτούς, πρὶν ἢ καὶ Ἀκύ-

(α) Non erit vectigal pendens (τέλος, ἢ φόρον τελῶν) etc. Tertul. de Pudicit. ὅθεν ἀπαδείκνυν ὁ γέρον Τερτυλλιανός, ὅτι παρ' Ἰουδαίους οὐκ ἦσαν τελῶναι. Πρῶτος ἀντίειπε πρὸς αὐτὸν ὁ ἁγιὸς ἱερώνυμος, ἐπιφέρων τὸ παράδειγμα τοῦ Ζακχαίου, τοῦ Ματθαίου, κτλ. (Hier. Epist. 146 ad Damas. Tom. I. p. 1196). Ἀλλὰ α) ὁ Τερτυλλιανὸς ἰθὺς εἶναι λέγων τοὺς παρ' Ἰουδαίους τελῶνας, ὑποσυνέψεν ὅτι ἡδύναντο καὶ τινες εἶναι παρ' αὐτοῖς καὶ Ἰουδαῖοι (καὶ μάλιστα μετὰ τὴν Ῥωμαίων ἐπικράτησιν), ὡς ὁ Ζακχαῖος καὶ ἄλλοι, παραδίδοντες τὸν νόμον. β) Ὅσον μισθὸν ὑπῆρχε παρ' Ἰουδαίοις τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τελῶναι, φαίνεται πολλαχῶς τῶν θείων βιβλίων. Αἰτίαν δὲ τούτου τινὲς τῶν νεωτέρων ὑπέλαβον, διότι τελῶναι παρ' Ἰουδαίους ἦσαν οἱ παρὰ Ῥωμαίους καλούμενοι portitores (ἐλλιμενισταὶ μικροὶ τινὲς τελωνίακοι, ὅσον δεκταπλόγοι, εἰκοσιπλόγοι, κτλ.), φαῦλοι καὶ οὐτιδαντοί, καὶ πάντῃ διαφέροντες παρὰ τοὺς ἐντίμους Ῥωμαίους τελῶνας, ἢ δημοσιώνας (publicanos). βλ. Burman. de vectig. pop. Rom. - Casaub. ad Theophr. Char. 6. - Salmas. de Foen. Trap. p. 253. ὅθεν ὁ κλεινὸς Οὐόσιος ὑπεραπολογεῖται τοῦ Τερτυλλιανοῦ (J. Vos. de Sibyl. Orac. p. 288), ἐκκαυχόμενον τὸν τελισφόρον ἐπὶ τῶν δημοσίων φόρων ἀπὸ τῆς πορνείας τελούντων, ἢ τελουσῶν (αὐτ. σελ. 267). Ἀλλ' ὀρθότερον, ἴσως, ἐξέλαβε πρότερον κατὰ τὴν Θεοδώρητον ἐξήγησιν, ἣν προεπομεν ἀνωτέρω (Voss. de LXX. p. 57).

λας και οι λοιποι επιχειρήσωσι νέαν ελληνικὴν ἐρμηνείαν τῆς ἐβραϊδος γραφῆς. Καὶ αὐτὸς ὁ ἐκ τῆς Ἰτάλας, ἡ (ὣν θέλωσιν οἱ κριτικοί) καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Ὁ μνημονεύσας τοῦ θείου τούτου ῥήτου Τερτυλλιανὸς (περὶ τὸ 190-209, μ. Χ.) ἔγραψε, πρὶν ἢ Ὀριγένης (τῷ 224-230) ἐκδώσῃ ἐν τοῖς ἑξαπλοῖς τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ὁ, παράλληλον πρὸς τε τὰς τῶν ἄλλων, καὶ πρὸς τὴν Θεοδοτίωνος (ἐξ οὗ τερατολογεῖται καὶ ἡ ποικίλη σύμφυσις καὶ ταραχὴ τοῦ τῶν Ὁ κειμένου). ἵστε τὸ «Ὁὐκ ἔσται τελεσφόρος» κτλ. μετὰ τοῦ προηγουμένου κόμματος, ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀναγινώσκετο ἐν τῇ ἑκκλησίᾳ, καὶ ἀναγνωσθήσεται μέχρι συντελείας, ὡς γνησία φράσις τοῦ θείου νόμου, διατηρηθεῖσα παρὰ τοῖς Ὁ.

Κεφ. ΑΒ. 8. «Ὅτε διεμέριζε - κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ» κτλ. βλ. ὀπισθεν, Κεφ. Ε §. ιγ. σελ. 289 (α).

Κεφ. ΑΓ. 6. «Ζήτω Ῥουβὴν, καὶ μὴ ἀποθανέτω» καὶ Συμεὼν ἔστω πολὺς ἐν ἀριθμῷ». βλ. ἐν τοῖς ἐφεξῆς, βιβλ. Γ.

§. ζ. Ἐκ τῶν Βασιλειῶν.

Α. Βασιλ. ΙΕ. 5. «Καὶ ἐρήδρευσε ἐν τῷ χειμάρρῳ». Τὸ ἐβραϊκὸν ἔχει, ἤρισε, ἢ διεσπείρεται (συνῆψε μάχην) ἐν τῇ

(α) Ὁ Φράγκλος, ἐν οἷς διορθοῖ τὸ Θεοῦ εἰς τὸ Ἥλ (βλ. ὀπισθ. σελ. 294), ὑπαινίσσεται, ὅτι καὶ ὁ Ὀριγένης ἀνέγνω κατὰ ἀριθμὸν υἱῶν Ἰσραὴλ. Καὶ ἴσως ἔννοεῖ τὰ ἐν τῇ λατινικῇ μόνον σφραγισμένη μεταφράσει τῆς εἰς τοὺς Ἀριθμῶν 28 Ὀμιλίας τοῦ Ὀριγένης, ὅπου ἀναγινώσκονται ταῦτα. «Quia sicut, cum dispergeret Filios Adam, statuit fines gentium secundum numerum Angelorum eius, vel, ut in alijs exemplarijs legimus, secundum numerum filiorum Israel» (ἴτοι «κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ» ἢ, καθὼς ἐν ἄλλοις ἀντιγράφοις ἀνέγνωμεν, κατὰ ἀριθμὸν υἱῶν Ἰσραὴλ). — Ἄλλ' (ἐπεὶ ἔγραψε ταῦτα ὁ Ὀριγένης, καὶ μὴ διεσκεύασεν ὁ μεταφραστὴς ἐκ τῆς Βουλγατίας προσθεῖς), τὰ χειρόγραφα ταῦτα ἦσαν πάντως διεσκευασμένα ἐκ τῆς Ἀκύλα καὶ Συμμάχου ἀναγνώσεως, (ὡς ἔγραψαν οὗτοι «υἱῶν Ἰσραὴλ»). Οἱ δὲ τῶν Ὁ κώδικες πάντες, ὅσοι σώζονται καὶ καθ' ἡμᾶς, ἔχουσιν «ἀγγέλων Θεοῦ». Τοῦτο καὶ πάντες οἱ Πατέρες ἔγραψαν, καὶ αὐτὸς Ὀριγένης ἄλλαχού τε (ὡς προστημιώσαμεν, σελ. 289), καὶ ἐν τοῖς ἑξαπλοῖς ἔπου σημειῶν τὴν τοῦ Ἀκύλα καὶ Συμμάχου ἀνάγνωσιν, «Εἰς ψήφον υἱῶν Ἰσραὴλ» καὶ τὰ τοῦ Σαμαρείτιου «Ἐκ τῶν ἀριθμῶν υἱῶν Ἰσραὴλ», ἐπιφέρει. Οἱ δὲ Ὁ, κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ» (βλ. ἑξαπλ. τ. α. σελ. 192. Montfaucon). Ὄστε μάτην ὁ ἀρχιερεὺς παρέσυρε σύμμαχον τὸν Ὀριγένην.

γράφει. Οἱ Ὁ συνέχον (λέγουσι) τὸ ἐν τῷ κειμένῳ vajaroh (ἐρίζειν), ἀναγνόντες vajeroh (ἐνεδρεύειν, ἐκ τοῦ arab.). Ἀλλὰ τὴν σημερινὴν ἐβραϊκὴν ἀνάγνωσιν, καὶ καθ' ἑαυτὴν ἀπὸθανον οὔσαν, ἐξελέγχει καὶ αὐτὸς ὁ πολὺ παρὰ τοὺς Μασορίτας ἀκριβέστερον εἰδὼς ἀναγινώσκων, καὶ τονίζει, καὶ νοεῖν τὰς λέξεις τῆς πατρῴας γλώσσης Ἰώσηπος, γράφων καὶ οὗτος συμφώνως τοῖς Ὁ, «ἐνεδρεας πολὺς καὶ λόχους περὶ τὸν χειμάρρον τίθησιν» (Ἀρχ. τ. ζ. §. 2). Οὕτως ἔχει καὶ ἡ Βουλγατία, (telendit insidias), καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ἄλλοι τε καὶ ὁ Μιχαήλος (α).

Κεφ. Κ. 30. Ὑιὲ κορασίων αὐτομολούντων. — Τὸ ἐβραϊκ. (ὡς τῶν ἀναγινώσκουσι καὶ ἐξηγοῦσιν) «Ὑιὲ διεστραμμένης ἀποστασίας (ἡ ἀπειθείας). Ἄλλοι «γυναικὸς ἀποστατίδος» ὁ δὲ σύμμαχος ἔγραψεν «υἱὲ ἀπαιδεύτων ἀποστατούντων». Ἀλλὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ὁ κυροῦσι, 1) Ὁ Ἰώσηπος, ἔχων καὶ αὐτὸς «ἐξ αὐτομόλων γεγενημένον, καὶ πολέμιον ἀπεκάλει» (ὁ Σαουλ τὸν Ἰωνάθαν. Ἀρχ. τ. ια. §. 9), τουτέστι θρέμμα νεανίδων, ἢ παιδισκῶν αὐτομολουσῶν ἐκ τῶν οἰκείων πρὸς ξένους ἢ καὶ ἀπλῶς, ἀντὶ «κοράσιον» ὑβριστικῶς (ὡς τὸ Ὀμηρικόν, «ἔρρε κακὴ γλῆνη»), ἀνδρες, προδοτικῶς τῶν οἰκείων, καὶ αὐτόμολε πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους· παράβαλε τὰ «υἱοὶ παρανόμων, υἱοὶ ἀφρόνων, ἀτίμων», ἀντὶ ἀφρονες, παράνομοι κτλ. 2) Καὶ ὁ Θεοδοτίων ἔχει «Ὑιὲ κορασίων μετακινουμένων». 3) Ἄλλος «Ὑιὲ κορασίων αὐτομολουσῶν» (γρ. αὐτομολούντων). Ἄλλος «γυναικοτραφὲς» (β). 4) Καὶ ἐν Ἰουδαίᾳ, ιζ. 12, ἡ αὐτὴ φράσις «υἱοὶ κορασίων» (ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐκτεθλυμένοι).

Κεφ. ΚΕ. 11. «Τοὺς ἄρτους μου, καὶ τὸν οἶνον μου, καὶ τὰ θύματά μου, ἃ τέθεικα τοῖς κείρουσί μου τὰ πρόβατα» κτλ. Τὸ ἐβρ. — Τὸν ἄρτον μου, καὶ τὸ ὕδωρ μου (ἢ τὰ ὕδατά μου) ἐβρ.

(α) Michael. Orient. Biblioth. 5. pag. 248.

(β) Βλ. ἑξαπλ. τ. α. σελ. 300 Montfaucon. (ἔπου καὶ ἐξαλειπτόν εἶμαι τὸ γυναικοτραφὴ· παραιοφῆσαν ἐκ τοῦ πλησίον γυναικοτραφῆς). ἢ δὲ Βουλγατία ὡς πᾶν ἀκριβῶς, «fili mulieris virum ultro rapientis» (τουτ. υἱὸς κόρης) βλ. Schleusn. Thes. v. Αὐτομολεῶν, Κοράσιον.

majm) κτλ. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν, ἡ ἑβραϊκὴ λέξις majm κυρίως σημαίνει ποτὸν οἶνονδὴποτε (συνονομολογοῦσι δὲ καὶ οἱ ῥαββίνοι). Ὅτι δὲ ποτὸν καὶ παρ' Ἑλλήσι πολλὰκις ὁ οἶνος, πρόδηλον (βλ. Ἰωσήφ. Ἀρχ. ΙΑ, σ. 1). Ἡ (κατ' ἄλλους) οἱ Ο ἀνέγνωσαν οὐ majm, ἀλλὰ jajin (οἶνον). Ἐπειτα, καὶ αὐτὸ τὸ νόημα οἶνον ἀπαιτεῖ. Ὑδωρ μὲν γὰρ οὔτε τῷ Δαβὶδ ἔλειπεν, οὔτε Νάβαλ ὁ ἀδιάκριτος ἐγλισχεύετ' ἂν καὶ ἡκριβολογεῖτο ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε μέγα τι στερήσεσθαι νομίζειν, εἴπερ ἐπεμπε ζητοῦντι τῷ Δαβὶδ ὕδατος ἀσπύν. Κἀκεῖνο δὲ πῶς οὐ παράλογον; καλὸν τῇ ἀληθείᾳ δεῖπνον ἡτοίμαζεν ὁ Νάβαλ τοῖς ὑπηρέταις ὕδωρ ποτὸν εἰς αὐτοὺς παρασκευάζων. Ἡ μήπως οἱ κριτικοὶ κατείδον τὸν Νάβαλ φειδωλότερον ὄντα καὶ τοῦ Κάτωνος (εἴ γε χρὴ μνησθῆναι καὶ τοιούτου τινος), ὅστις διένειμε τῇ (καθὼς ἔλεγεν) ἀγροτικῇ αὐτοῦ οἰκογενεῖᾳ ἄρτους, καὶ οἶνον, καὶ ὄψα, ἢ προσφάγια; Καὶ ὁ μὲν κυμινοπρίστης Κάτων οὐχ εὗρισκεν ὑπερβολήν, ἐὰν δι' ὅλου τοῦ ἔτους ἕκαστος ὑπηρέτης πίνῃ ἀνὰ δύο κεράμια οἶνου. Ἐν δὲ τοῖς Κρονίοις καὶ ταῖς ἄλλαις ἡμέραις ταῖς συμποτικαῖς προσεφιλοτιμεῖτο καὶ πρὸς ἕκαστον οἰκέτην ἀνὰ ἓνα χοῦν (congium) οἶνου. Οἱ δὲ σοφοὶ ῥαββινιστὰι θέλουσι τὸν Νάβαλ μικρολογώτερον μὲν τοῦ Κάτωνος, ἀδικώτερον δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους ἐργάτας καὶ κουρεῖς μάλλον, ἢ πρὸς τὰ ποίμνια· διότι ταῦτα μὲν ἐπίνον ὕδωρ ὅσον ἤθελον· ἐκεῖνοι δ' ἐμελλον τοῦτο πίνειν μεμετρημένον, ὅσον ἂν ἤθελεν ὁ κύριος αὐτοῖς ἐτοιμάσαι. Διὰ ταῦτα καὶ τῶν νεωτέρων συγχοὶ τὸ οἶνον εὗρισκονσι πιθανώτερον (α). Οἶνον ἔχει καὶ ὁ Χαλδαῖος παραφραστής. Μαρτυρεῖ δὲ, τέλος, τοῖς Ο καὶ αὐτῇ τοῦ Νάβαλ ἡ σύζυγος Ἀβιγαία, ἥτις « ἔσπευσε καὶ ἔλαβε διακοσίους ἄρτους », καὶ δύο ἀγγεῖα οἶνου (οὐχ ὕδατος), καὶ πέντε πρόβατα, καὶ ἤνεγκε τῷ Δαβὶδ (αὐτόθ. κε, 18).

Β. Βασιλ. 15. 16. Καὶ ὧδε οἱ Ο, ἀμαθείς τῆς ἑβραϊδοῦ ἐξελέγχονται, διότι ἐξ ἔθνικοῦ καὶ κυρίου ὀνόματος ἐπλασαν προσή-

(α) Schulz. Schol. in V. Test. vol. 2, p. 358. — Schleusn. Thes. λ. Οἶνός.

γορικόν, συνέρραψαν δὲ καὶ δύο λέξεις εἰς μίαν, γράψαντες « Χουσί ὁ ἀρχιεταῖρος Δαβὶδ », ἀντὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ Χουσί, ὁ Ἀρχίτης (ἑβρ. ἀκλιτον, Ἀρχί), ἐταῖρος Δαβὶδ » (Chuschi hearki, rea David). Ἀλλὰ πρῶτον μὲν, πῶθεν ἐπιστάθησαν οἱ ἄνδρες, ὅτι τοῦτο τὸ Ἀρχί, ἢ Ἀρχι, ὑπάρχει κύριον ὄνομα κώμης, ἐν ᾗ ἐγεννήθη ὁ (κατ' αὐτοὺς) Ἀρχίτης Χουσί; Ἰσως τοῦτο συνείκασαν ἐκ τοῦ προηγουμένου κεφαλαίου (Β. Βασ. ιε, 32), ὅπου γράφεται ἐν τῷ ἑβρ. Χουσί ὁ Ἀρχί (Chuschi Hearchi), διότι ἐξέπεσαν ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ αἱ δύο ἐφεξῆς λέξεις, rea David = ἐταῖρος Δαβὶδ (αἵτινες ὁμοῦ κεῖνται πάλιν παρὰ τοῖς Ο, γράφουσιν, ἀρχιεταῖρος καὶ ὧδε, κεφ. ιε § 32, καὶ ἐφεξῆς §. 37, κατὰ τὸν Ἀλεξανδρ.). Ἀλλὰ (λέγουσι) τὸ αὐτὸ τῆς κώμης ὄνομα Ἀρχί εὗρίσκεται καὶ τῇ συνθέτῳ λέξει Ἀρχιαταρῶθ (χώρας ὄνομα· Ἰησοῦ ιε, 2). Οὕτως οἱ ἄνδρες, ἐν ᾗ ψέγουσι τοὺς Ο, ὡς συντιθέντας καὶ διαιροῦντας ἐσφαλμένως τὰς λέξεις ἐξ ἀμαθίας, συνάπτουσιν αὐτὰς καὶ διαιροῦσιν αὐτοὶ μάλλον σφαλερῶς, διὰ σοφίας ἰσως ὑπερβολήν. Ἡ πῶθεν οἶδασιν, ὅτι ἡ Ἀρχιαταρῶθ ὑπῆρχεν ἡ αὐτὴ καὶ ἡ παρ' αὐτοῖς Ἀρχί; ἢ γοῦν, ὅτι ἦν καὶ ἄλλη τις ἀλλαγὴ βεβαίως καὶ ἀπλῶς ὀνομασμένη Ἀρχί, χωρὶς τοῦ Ἀτταρῶθ; (ἔστι δὲ πολ- λαχοῦ καὶ ἀπλῶς ἡ Ἀτταρῶθ, καὶ Ἀθαρῶθ, ἴσως ἡ αὐτὴ καὶ Ἀστερῶθ. Ἀριθμ. Ἰησ. κτλ.). Πῶς δ' οὐχ ὑποπτεύσαντο καὶ τινα περὶ τὴν γραφὴν τῆς λέξεως παραδρομὴν τῶν ἀντιγραφέων; ἢ γὰρ Ἀρχιαταρῶθ (ὡς γράφεται ἐν τῷ νῦν ἑβρ. καὶ ἐν τῷ Ἀλεξανδρ. κώδικι καὶ ἄλλοις) ἢ αὐτὴ πάλιν ἐν τῷ Βατικανῷ γέγραπται Ἀχατωριθι, καὶ ἐν ἄλλῳ (Ὁξον.), Ἀραχιατταρῶθ (ὅπου πάλιν βλέπομεν, ὅτι καὶ αὐτὰς τὰς πρὸ τοῦ Ἀταρῶθ ἀρχικὰς συλλαβὰς ἀνεγίνωσκον οὐχ archi μόνον, ἀλλὰ καὶ arachi (α)) κτλ. Ἀλλὰ καὶ δοθῇ καὶ χώρα τις ἰδίως Ἀρχί, οὐδεμίαν αὐτῇ πάλιν ἔξει χώραν ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀναγνώσει, ὅπου τὸ ἑβραϊκ. archi

(α) Βλ. καὶ Schleusn. Thes. V. Test. λ. Ἀρχιεταῖρος (ἔστις γράφι καὶ Archites, ἀντὶ Archites).

ἄλλο τι δηλοῖ (ὡς ὑφόμεθα εὐθύς). Καὶ ματαίως οἱ περὶ τὸν Νοβίλιον (α) ἐσπούδασαν διαλλάξαι τὸ ἑβραϊκὸν πρὸς τὸ τῶν Ο, διακροῦντες τὸ Ἀρχιεταῖρος εἰς τὸ Ἀρχι ἐταῖρος (οὕτω διειλὼν τὴν λέξιν καὶ οἱ πολλαχοῦ τὸ τῶν Ο κείμενον πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν προσβιάσαντες ἐκδίδται τῆς Κομπλουτησίας, ἐν ᾗ πάντες οἱ λοιποὶ κώδικες ἔχουσι συνθέτως Ἀρχιεταῖρος, ὅπερ ἔχει ἀλλαχοῦ καὶ αὐτὴ ἡ Κομπλουτ.). Ταύτην τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ο, βεβαιούσι, 1) Ἡ Α. τῶν Παραλειπομένων (κζ, 33), ἥτις ἔχει Χουσί « ὁ πρῶτος φίλος »· αὐτὸ δηλαδὴ τὸ ἀρχιεταῖρος (καὶ αὐτὴ ἡ Κομπλουτησία αὐτόθι ἔχει ἀρχιεταῖρος). 2) Ὁ ἑβραϊστὴς Ἰώσηπος, λέγων καὶ αὐτὸς τὸν Χουσί « φίλον βέβαιον » (Ἀρχ. Ζ. θ. § 2, 6. ὅπου τὰ κοινὰ ἀντίγραφα ἔχουσι ἀρχίφιλον, ὡς τὸ ἀρχιεταῖρον). 3) Αὐταί τέλος, αἱ ἀντίστοιχοι τοῦ ἀρχιεταῖρος ἑβραϊκαὶ λέξεις, archi (ἡ arki) rea, δηλοῦσι κυρίως φίλον μακρὸν (ἥτοι μακροχρόνιον καὶ παλαιὸν, καὶ πείρα μακρὰ δεδοκιμασμένον, ὅθεν διαρκῆ, καὶ βέβαιον). Τοιοῦτον δὲ φίλον, ἢ ἐταῖρον ἀρχαῖον, δικαίως καὶ ἀρχίφιλον, καὶ ἀρχιεταῖρον ἀναγορεύουσιν οἱ Βασιλεῖς (ε).

Α. Βασιλ. Β. 14 « Ποῦ ὁ Θεὸς Ἡλιοῦ ἀφρώ (ἄλλ. ἀφρώ); » Ταύτην τὴν ἑβρ. φωνὴν οἱ μὲν ἐρμηνεύουσι μετὰ τοῦ Συμμάχου « καὶ νῦν », οἱ δὲ, « καὶ αὐτός »· διὸ καὶ ψέγουσι τοὺς Ο, ὡς δύο πάλιν λέξεις, τὰς arh, hu, χωρὶς γεγραμμένας, ὡς ἂν μὲν ἀναγνόντας ὑφ' ἑν, καὶ συγκαττύσαντας τὸ τερατώδες λεξείδιον Ἀφρώ. Ἀλλὰ, 1), ἂν διερρημένως ἀναγνῶμεν arh, hu, τότε τοῦτο σημαίνει οὐχὶ τὸ (κατ' αὐτοὺς) « καὶ νῦν », ἀλλὰ « καὶ αὐτός » (ὡς καὶ Ἰερώνυμος παρετήρησεν). Ἀλλ' ἐκ τούτου τοῦ καὶ αὐτός οὐδὲν ἐξέρχεται νόημα· διὰ καὶ τῶν νεωτέρων ἄλλος ἄλλο τι προσαναπληροῦσιν ἐξωθεν, εἰσάγοντες πρὸς τὸ δοκοῦν οἶον, αἱ μὲν « καὶ αὐτός » τουτ. ὁ Ἡλίας οὕτως ἐποίησεν (ἐσχίσε τὸν ἱερὸν δάνην)· ἢ (ποῦ ἐστὶ) καὶ αὐτός (ὁ Ἡλίας), ἢ τούτου δηλονότι (περὶ τοῦ διπλασίου πνεύματος) πρὸς Ἑλισσαῖον ὑπόσχεται; » οἱ

(α) Βλ. Fuller. Miscell. Sac. L. II. c. 10.

(ε) Βλ. καὶ Schleusn. Thes. λ. Ἀρχιεταῖρος.

δὲ, « καὶ αὐτός » τουτ. ὁ Ἑλισσαῖος ἐπάταξε τὸ ὕδωρ (α)· ἀλλὰ τὸ τοιαῦτα ἐξηγεῖν παιζόντων ἂν εἴη μάλλον, ἢ σπουδαζόντων. 2) Καὶ ὁ θεὸς Ἰερώνυμος, ἡριγένη παρακολούθησας, μεθρημήνευσεν « καὶ νῦν » (nunc quoque), ἀναγνούς arhu (εἰς Ἡσαΐ. κβ, 1)· προστίθησι δὲ, καὶ ὅτι « ὁ σκοτεινὸς Ἀκύλας μετέφρασε τὴν λέξιν διὰ τοῦ καίπερ τοι, συνδέσμου κατὰ τὴν λατινικὴν διάλεκτον ἀνεξηγήτου »· ἀλλὰ καὶ παρ' Ἑλλήσι (προσέθηκεν ἂν) καθ' ἣν παρελήφθη χρῆσιν ἀδιανοήτου παντάπασιν ». Ἄλλοι τῶν ἀρχαίων ἄλλως ἡρμήνευσαν. « Ἀφρώ, πατὴρ, ἢ διπλασία χάρις » (Ἡσύχ.). Ἀφρώ, ἀντὶ νῦν, ἢ « τοῦ ἀποκρύφου, ἢ τοῦ ἀποκρυβέντος » (Σουίδ.). « Ἀφρώ, τοῦ πατρός μου, — ἢ τοῦ μεγάλου μου, — ἢ τοῦ κρυβέντος (Κύριλ. Λεξικ. καὶ ὁ ἱερὸς Μάξιμος). « Ἀφρώ δὲ ἐρμηνεύεται ἀμω· τουτέστι τὸ διπλοῦν » (Μ. Ἀθανάσ. τόμ. α. σελ. 374. Κομ.). Οὕτω τὸ ἑβραϊκὸν Ἀφρώ, ἐπεὶ καὶ ἀφρώ, καὶ ἀμω ἐγράφετο ἐλληνικώτερον (οὐδέποτε γὰρ οἱ Ἕλληνες διπλασιάζουσι τὰ δασέα), ἐξελήφθη διὰ τὴν ὁμοιοφωνίαν ὡς ταυτόσημον καὶ τοῦ ἀφρός (ἡ πατήρ), καὶ τοῦ ἀμω (τὸ διπλοῦν). Ἀλλὰ, 3), πολὺ τούτων ἀκριβέστερον καὶ σταθερώτερον ἡρμήνευσεν ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος. « Ἐκάλεσεν (Ἑλισσαῖος) τὸν Ἡλιοῦ τοῦ διδασκάλου Θεόν, τὸν τοῖς ἀνθρώποις ἀόρατον — ἀφρώ γὰρ ὁ κρύβιος ἐρμηνεύεται, κατὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν ἄλλων ἐρμηνευτῶν » (τοῦ Θεοδοτίωνος καὶ τῆς Ε, ἴσως, ἢ Γ, ἐκδόσεως· βλ. Θεοδώρητ. Ἀπὸρ. εἰς Α. Βασιλ. ἐρωτ. θ). Ταῦτα ὁ Σύρος πατήρ (ᾧ καὶ Κύριλλος καὶ Μάξιμος καὶ Σουίδας, ὅσον περὶ τῆς τοῦ κρυφίου σημασίας, συνήνεσαν, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω. πρβλ. καὶ Σειρ. εἰς τὴν Οκτάτευχ. τόμ. Β. σελ. 822). Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ τοῦ Ἀφρώ συγγενὲς ἀφρουσῶθ (καὶ ἀφρουσῶθ) « Ἐν οἴκῳ ἀφρουσῶθ » (Α. Βασιλ. ιε, 5: Β. Παραλ. κς, 21), ὅπερ Ἀκύλας καὶ οἱ λοιποὶ ἡρμήνευσαν (ἐν οἴκῳ) κρυφαίῳ· « τουτέστιν

(α) Βλ. Schulz. Schol. in Vet. Test. vol. 3. p. 132. πρβλ. Suicer Thes. Eccles. Tom. I. p. 499, καὶ Schleusn. Tets. V. Thes. λ. Ἀφρώ.

(ε) Ἐν τοῖς Ἑξαπλοῖς (τόμ. α. σελ. 368. Montfaucon) ἀναγιγνώσκεται ἔκ τοῦ Ἀκύλα, « καὶ περ αὐτός », οὐ τὸ καίπερ τοι μόνον, κατὰ τὸν Ἰερώνυμον.

ἐνδον, ἐν θαλάμῳ ὑπ' οὐδενὸς ὁρώμενος » (Θεοδώρητ. αὐτ. ἐρωτ. μς). Κατὰ δὲ τὴν β, ἐκδοσιν ὁ Ἀκύλας ἡρμηνεύσε τὸ ἀφρουσῶθ «ἐλευθερίας» (ὁ καὶ Ἰερώνυμος ἡγάπησε, γράψας in domo libera), ἀλλ' οἱ λοιποὶ ἐρμηνεύται, καὶ τῶν ῥαββίνων ἱκανοὶ διετήρησαν τὸ «κρυφαῖος» (α). Κατέλιπον δὲ τὸ Ἀφρῶ ἀνερμηνευτὸν οἱ Ο, οὐχ ὡς ἄγνωστον αὐτοῖς λέξιν καὶ σκοτεινὴν (καθὼς τινες τῶν νεωτέρων εἶπον καὶ ὧδε ἀσχημονοῦντες), ἀλλὰ πρῶτον μὲν, ὡς ἄγαν ἐμφαντικὴν, ἥ καὶ πρὸς τὸ σημαίνονμενον ἰδιάζουσας, διὰ καὶ δυσμετάφραστον, ἵσως δὲ καὶ ἐν χρήσει τότε παρὰ τοῖς ἐλληνίζουσιν Ἑβραίοις (οὕτως ἀφῆκαν καὶ ἄλλας πολλὰς, καὶ αὐτὸ τὸ ἀφρουσῶθ, καὶ ἄλλο πάλιν [Ἰερεμ. νβ, 19], ἀφρῶθ, καὶ ἀμφῶθ, τουτέστιν οἱ κρυφῆρες)· ἔπειτα δὲ καὶ μάλιστα δι' εὐλάβειαν καὶ σέβας, οὐχ ἡρμηνεύσαν ὡς καθωσιωμένην προσηγορίαν τοῦ παρακειμένου ἀνεκφωνήτου ὀνόματος τοῦ Θεοῦ (β). Οὕτω καὶ ἐφεξῆς (Δ. Βασιλ. ι, 40) ἀνεξήγητος πάλιν κατέλιπον τὸ Ἀφρῶ. α Καὶ τίς ἐπάταξε πάντας τούτους; ἴδετε ἀφρῶ, ὅτι οὐ πεσεῖται ἀπὸ τοῦ ῥήματος τοῦ Κυρίου », κτλ. Οἱ δὲ νεώτεροι καὶ ὧδε «νῦν» ἐρμηνεύουσι («ἴδετε νῦν»). Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο οὐ συνάδει τῆς ῥήσεως ὁ νοῦς· εἴη δ' ἂν οὗτος μάλλον, ὁ ἐφεξῆς. « Τίς ἐπάταξε (λέγει) τούτους; ἴδετε (γινώτε) τὸν ἀόρατον, ἢ κρύβιον Θεόν (οὗ ὁ λόγος ἐμελλε πληρωθῆσθαι) » « ὅτι οὐ πεσεῖται » κτλ. (γ). Καὶ φαίνεται ἄρα καὶ τὸ Ἀφρῶ

(α) Vossij Resp. ad Huls. p. 97. Πρβλ. καὶ Gesen. Lex. Hebr. p. 361, ἐπεὶ τὸ ἀνωτέρω εἶδος ἀφρουσῶθ ἐρμηνεύεται νεοσκορμεῖον. Ὅθεν διὰ τὸ ἀπεκρισμένον ἵσως ἐθεωρεῖτο τὸ εἰρημὸν καὶ ὡς κρυφαῖον.

(β) Τοῦτο φρονεῖ καὶ αὐτὸς ὁ ἐβδόμηκονταμάχος καὶ πολυμαθὴς Ἐλνσιος, καὶ τὸ τοῦ Θεοδώρητου κρυφῶς μετ' ἐπαίνων ἀποδέχεται, ὡς κυρίαν σημασίαν τοῦ ἀφρῶ (Heins. proleg. in Aristarch. Lugd. 1627). Ἀλλ' ὁ Σουλῆρος (Thes. Eccles. λ. Ἀφρῶ) ἀπαρτίσκειται, ταυτολογίαν ἀντικρὺς εἶναι λέγων, ὅταν τὸ ἀφρῶ συναρβῇ πρὸς τὴν ἡδὴ προηγηθὲν ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὸν Ἐλνσιον ὁ Σουλῆρος θαυμάζει, πῶς εὗρηκε τὴν Θεοδώρητου ἐρμηνείαν, ὡς ἂν τι διοπετέες! (καθὼς γράφει τὴν λέξιν ἐλληνιστί). Λέγει δὲ ὁμοῦ αὐτὸς (τὰ περὶ ταυτολογίας) οὔτε διοπετέες οὔτε γοῦν ἀεροπετέες, ἀλλὰ πάντῃ χαμερπῇ καὶ χαμαιζήλῃ, καὶ (τοῦτ' αὐτὸ τὸ τοῦ Πινδάρου) « Γνώμαν κενεὸν χαμαιπετοῖσαν ».

(γ) Περὶ τῆς ἑβραϊκῆς γραφῆς τοῦ Aphhu, βλ. Vossij de LXX. p. 59: 434-καὶ Resp. ad Huls. p. 96. πρβλ. καὶ Gesen. Lex. Hebr. p. 87.

ἐκείνων τῶν ἐπὶ Θεοῦ ὀνομάτων « ὧν τῆς ἐρμηνείας (κατὰ τὸν Οὐρανοφάντορα) οὐ κατετόλμησαν οἱ Ο, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἑβραϊκὴν ἐκφώνησιν μετεκόμισαν, ὡς τὸ Σαβαῶθ, καὶ τὸ Ἀδωναὶ, καὶ τὸ Ἐλωῖ, καὶ εἴ τι τοιοῦτον, οὐκ ἐπὶ τῶν θείων ὀνομάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἄλλων πλειόνων τὴν εὐλάβειαν ταύτην ἐπισημαίνοντες » (α). Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χαλδαῖος ἐν τῇ παραφράσει (Δ. Βασιλ. β, 14) ἀνεξήγητον εἶασε τὸ ἀφρῶ. Καὶ οἱ ῥαββίνοι δὲ πολλαχοῦ τὸ aph-hu, ἡ, aphu, καὶ μόνον δὲ τὸ hu ὡς ἐν τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ ἐπικαλοῦνται (β). 4) Ὁ κλεινὸς Οὐόσιος εἰς τὸν ἀόρατον Θεόν καὶ αὐτὸς ἀναφέρων τὸ ὄνομα, ἐρμηνεύει ὁμοῦς ἀπ' ἄλλης ἐτυμολογίας, λέγων· ὅτι, καθὼς ἐτέροις πολλοῖς ὀνόμασιν ὁ Θεὸς ἐν ταῖς γραφαῖς ὀνομάζεται (ἀπὸ λέξεων δηλονότι ἐκφραστῶν τῆς αἰδίου αὐτοῦ ὑπάρξεως, καὶ τῆς παντοδυναμίας, καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ τῶν ἀπείρων ιδιοτήτων), οὕτω καὶ ὁ παντφόρος αὐτοῦ παρουσία σημαίνεται παρ' Ἑβραίοις δια τῶν δύο τούτων φωνῶν, τῶν Aph (ὄψις, πρόσωπον) καὶ Panim (πρόσωπα)· ὅθεν καὶ τὸ aph-hu (ἀφρῶ) κατὰ λέξιν δηλοῖ, ἡ ὄψις αὐτῇ, ἡ, τὸ πρόσωπον αὐτό. Καὶ μάρτυρες αἱ ἐράσεις ἐκείναι· « Οὐκ ἐσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν τῶν ἐμῶν προσώπων » (Panim. Εἰσὸδ. κ. 3). ἔπου οἱ Ο, σοφώτατα, « πλὴν ἐμοῦ »· καὶ « Τὰ πρόσωπά μου προελεύσονται σου » (Εἰς. λγ, 14), ὅπου οἱ Ο, « αὐτὸς προπορεύομαι σου ». Οὕτω καὶ ἐν Ἠσ. ζγ, 9, τὸ πρόσωπον (ἐπὶ Θεοῦ), καὶ παρὰ τοῖς Ο, τὸ Αὐτός. Καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ τὴν ἑβραϊκὴν ταύτην ἐράσιν διὰ τοῦ ἐγῶ, ἡ αὐτός, οἱ θεοφάντορες Ο μεθρημηνεύσαν. Αὐ-

(α) Μ. Βασιλ. κατὰ Εὐνομ. λόγ. β. τόμ. β. σελ. 44. Οὕτω καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος περὶ τῶν θείων ὀνομάτων Ἀδωναὶ, Ἐλωῖ, Σαβαῶθ). « Φοβερά τὰ ῥήματα, καὶ φοβερὰ ἰσχυρά· καὶ καλῶς ἐποίησεν ὁ συγγραφεὺς, μὴ μετενεγκὼν αὐτὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν φωνήν· οὐ γὰρ ἔχουσι μετὰ τῆς οἰκείας αὐτὰ ἀρετῆς μεταθεῖναι πρὸς τὴν ἐκείνων γλῶτταν » (λόγ. Δ. περὶ Ἀννης. τ. β. σελ. 794. Duc.). Ὅπου παρατηρεῖται, πῶς μονοπροσώπως μνημονεύει τοὺς (οὗς ἀλλαχοῦ λαμπρῶς ἐμνημονεύουσιν) ὡς ἕνα τοὺς πάντας εἰσάγων, καὶ ἐν ἐνὶ στόματι ταυτὰ πάντας φθεγγόμενος (ὡς εἶπε καὶ Φίλων)· καὶ συγγραφῆτι, αὐτοὺς οὐχ ἐρμηνεῖ ὀνομάζει.

(β) Voss. l. c. καὶ Heins. l. c.

ται δὲ αἱ ἀντωνυμῖαι ἀπολύτως ἐν τοῖς θεοῖς γράμμασι λεγόμεναι ἀναφέρονται κατ' ἐμφασιν συνήθως ἐπὶ Θεοῦ. (Ὅτι δὲ καὶ παρ' Ἑβραίων τὸ αὐτὸς ἐμφαντικόν, ἀντὶ τοῦ κυρίου, προσεσημαίνεται) (β).

Δ. Βασιλ. ΚΑ. 6. «Ἐποίησε θελητήν» (β). Τὸ ἐβρ. *oh* = ἔργον, στρίμψις, ἢ νεκρόμαντις. Καὶ ἐν τούτῳ ψέγουσι τοὺς Ο, συγγενήσαντας τοῦτο τὸ *oh* πρὸς τὸ *aha* (ἠθέλησεν). Ἀλλὰ τὸ θελητὴν φαίνεται λέξις συνήθης παρὰ τε τοῖς Ἀλεξανδρεῦσι καὶ Ἀσιανῶσι ἑλληνισταῖς, σημαίνουσα μάντιν *εθελοντήν* (καὶ ἰδίως ἐγγαστρίμυθον), τὸν ἐκ προαιρέσεως δηλονότι, ἢ καὶ ὁσάνκις καὶ ὅ,τι ἐπὶ ὅταν θέλῃ μαντευόμενον, ὡς πλήρη τοῦ μαντικῆς δαίμονος. (Καὶ τὸ ἐβρ. *oh* σημαίνει κυρίως ἀσκήν, εἴτα δὲ καὶ τὸν ἐγγαστρίμυθον, καὶ μάντιν, ὡς ἀσκήν ἐμπλεῶν τοῦ πονηροῦ πνεύματος) (α). κλεινὸς Οὐόσσιος, ὃ συνάδει καὶ Λεμούνος (γ) ἔκρινεν ἀντὶ τοῦ θελητῆς ἀναγνωστέον θελητῆς, ὡς ἔχει καὶ τὸ Κυρίλλου Γλωσσάριον. Ἀλλὰ μᾶλλον (ὡς ἡμεῖς νομίζομεν) καὶ αὐτὸ τὸ τοῦ Γλωσσάρχου διορθωτέον εἰς τὸ θελητῆς· τὸ γὰρ θελητῆς ἀγνωστὸν παρ' Ἑλλήσιν. Ἦτοι γὰρ θελητῆς ἔδει γράφειν παροξυτόνως (κατὰ τὰ βέκτης, δέκτης, θέτης, κτλ.), ἢ ὀξυτονοῦντας γραπτέον *θελητῆς* (κατὰ τὰ βέκτηρ, πρᾶκτηρ, καὶ ὅσα τοιαῦτα). Ὁ δὲ σφραγισμὸς Λεμούνος καὶ τὸ τοῦ Ἠσυχ. «θελητῆς, προαιρετικὸς» διορθωτέον εἰς τὸ θελητῆς, προερετικὸς (ὡς ἐκ τοῦ προερεῖν!), ἀντὶ τοῦ ῥητικὸς, ὁ προφητικὸς: παράδοξος προερεῖς! Ὁ δὲ πάλιν Σπενσερ

(α) Βλ. καὶ Hemsterh. εἰς Ἀριστοφ. Πλουτ. 966. καὶ Casaub. εἰς Θεοφ. Χαράκτηρ. 5.

(β) Κώδης Ἀλεξ. Ἀλφ. κτλ. Τὸ δὲ Βατικανόν (αὐτόθ.) ἔχει, «ἔποίησε τε μάντιν καὶ ἢ Κομπλουτ. ἐγγαστρίμυθους. Ἐγγαστρίμυθον φαίνεται καὶ Θεοδώρητος ἀναγνούς (Ἀπόρ. εἰς δ. Βασιλ. ἐρωτ. νγ). Πλὴν ἀλλ' ἔχει καὶ τὸ Βατικανόν πάλιν, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ἐκδόσεις θελητῆς (δ. Βασιλ. κγ, 24). Περὶ τοῦ Ἐγγαστρίμυθου καὶ τῶν τούτων συνωνύμων Ἐγγαστρίμαντις, Ἐντερόμαντις, Σπέρμαντις, Εὐρυκλῆς (ὑπὸ τίνος ἐπὶ τῇ μαντείᾳ ταύτῃ διαδοχῇ Εὐρυκλέους), Πόρφυρος βλέπει τὴν ῥα χαριστάτην τοῦ Φωτίου ἐπιστολὴν, ὅστις καὶ αὐτὸς προσέθηκε τὸ γαστρίμυθον («πνεῦμα πονηρὸν, καὶ ἄξιον τὴν κοπραδόχον γαστέρα οἰκίσαι»). Τὸ Γαστρίμυθον λαίπει ἐκ τῶν λεξικῶν.

(γ) Le Moyen Variā. Sacr. vol. 2. pag. 996.

Πετῖτος (α) διορθοῖ τὸ θελητῆς εἰς τὸ τελετῆς (κατὰ τὸ τελεσφόρος, ὅπερ ὁ Σουίδας ἐξηγεῖ *τέλειον μάντιν*, κτλ.). Ἀλλὰ τελετῆς μὲν ἐστὶ τε καὶ λέγεται παρ' Ἑλλήσιν ὁ δὲ τελετῆς οὐτ' ἤκουσται, οὐτ' ἐν γένετο· πώποτε· ἔσφηλε δὲ ἔσως τὸν μέγαν Πετῖτον καὶ ἡ κακὴ προφορὰ τοῦ θ, ὡς τ, καὶ τοῦ η, ὡς ε, προφέροντος ταῦτα Ἑράσμου νόμος! Ἄλλος δὲ τις, τέλος (β), ἔκρινε τὸν θελητῆς λέξιν Αἰγυπτιακὴν (!) «Θελετῆ γάρ, λέγει, παρὰ Κόπτται γόντα, μάγον, σημαίνει». Ἀλλ' (ἵνα παραλίπωμεν τὰς τοιαύτας παραδοξολογίας) τὸ τῶν ὁ ἑλληνικώτατον θελητῆς ἐπικυροῦσι, 1) Τὸ ἐν Δ. Βασιλ. κγ, 24, ἔπου καὶ γράφεται «θελητῆς»· ὅθεν καὶ τὸ Γλωσσάριον «Τοὺς θελητῆς, τοὺς ἐγγαστρίμυθους». - 2) Ὁ Ἀκύλας (εἰς Λευίτ. κ, 6, καὶ Α, Βασιλ. κη, 9), ὅστις καὶ αὐτὸς ἔγραψε θελητῆς τοὺς παρὰ τοῦ Ο ἐγγαστρίμυθους. - 3) Ἐσαύτως καὶ ἄλλοι ἐρμηνεῖς (εἰς Λευίτ. θ, 34: κ, 27). Καὶ ἐστὶ λοιπὸν τὸ θελητῆς συνώνυμον τοῦ ἐγγαστρίμυθου, καθὼς μαντευόμενος ἀπὸ γαστρὸς, καὶ ῥᾶστα μαντευόμενος ὅταν ἐθέλῃ, ἢ καὶ περὶ τὴν γαστρομαντείαν ὅλη θελήσει πρόθυμος, καὶ ἐθελοντῆς, ἐκουσιζόμενος, προαιρετικὸς· καθὼς ἐστὶ καὶ τ' ἀνάπαλιν «θελητῆς νόμος» (Α Μακκ. δ, 42), ὁ προαιρετικὸς περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν τοῦ νόμου ἐντολῶν (γ).

8. η. Ἐκ τῆς Ἑσθήρ.

Ἡ κατὰ τοὺς Ο ἐρμηνεία τῆς Ἑσθήρ διαφέρει τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἑβραϊκοῦ κειμένου, καθὼς καὶ πλείονας ἔχουσα ῥήσεις, καὶ χωρία, καὶ παραγράφους ὅλους, ἐν τοῖς ἐπτά μάλιστα κεφαλαίοις (ἀπὸ τοῦ Ι, μέχρι τέλους τοῦ ΙΖ) παρενεσπαρμένους, οἵτινες λείπουσιν ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ. Τὸ ἐβραϊκὸν ὁ μακάριος Ἰερώνυμος (κατὰ τὸ σύνθημα) μάλ' ἠγάπησε καὶ ὧδε, παραβλέψας (πλὴν ὀλίγων) ἅπαντα τὰ παρὰ τοῖς Ο πλεονάζοντα, καὶ μάλιστα τὰ κατὰ τὴν ἀρχαίαν λατινικὴν Βουλγάταν (ἣτις ἐν πολλοῖς καὶ τῶν Ο διαφέρει, καὶ τοῦ ἐβραϊκοῦ), καθὼς μετὰ ταῦτα (καθὼς λέγει) προσεῖραμμένα κράσπεδά τινα (lacinias), παρόμοια σοφιστικαῖς μελέταις σχολαστικῶν μεϊρακίων,

(α) S. Petiti Var. Lection. I. 13. — (β) Spencer de Legib. Hebr. rit. II. 21.

(γ) Schleusn. Thes. λ. θελητῆς.

συγγραφόντων ἐπὶ τοῦ δοθέντος θέματος (α). Ἐκ τούτου μάλιστα κινήσαντες καὶ πολλοὶ τῶν νεωτέρων σφόδρα ῥαβδονίζοντες κριτικοί, ἐξεσύριζαν ῥητῶς τὰ παρὰ τοῖς Ο πλεονάζοντα, κρίνοντας, μὲν προσθήκας προσηλύτων τινῶν ἑλληνιστῶν, ἐξασκούντων γραφίδα πρὸς ἐκφράσεις ῥητορικὰς, οἱ δὲ, καὶ ἰδίως Γραικύλου τινῶν ληρήματα. Τούτων τῶν κριτικῶν τῆς μερίδος ἐστὶ καὶ Γρότιος, καὶ αὐτὸς ὁ ἄλλως ἐν πολλοῖς ἐμβριθῆς Καπέλλιος (β). Ἀλλ' ὁ μὲν ὀρθότερον ἂν ἔκρινον, ἴσως, οἱ ἄνδρες, εἴπερ ἔβλεπον καὶ ὧδε τὴν ἡν μὴδ' αὐτοὶ ἐν ἄλλοις ἀρνοῦνται, ποικίλην συντριβὴν καὶ κοινὴν βίωσιν τοῦ ἑβραίου κώδικος. Ταύτην ἀπεφάνετο τὴν γνώμην ὁ πάλαι πολλοὺς ἱερωνύμους καὶ μυρίους νεωτέρους κριτικούς ἐν τοῖς τοῖς πρᾶγμασιν ἀξιοπιστότερος Ωριγένης (γ). Ἄλλους τῶν ἀρχαίων Πατέρων ἐν γε τῷ παρόντι παραλείπομεν. Ὁ δὲ κλεινὸς Οὐόσσιος οἶον διαλλάττων τὰς γνώμας, ἔκρινεν, ὅτι ἡ μεταξὺ τοῦ ἑβραϊκοῦ καὶ τῶν Ο διαφορά προῆλθεν ἐκ δύο τινῶν ἐκδόσεων τοῦ τεύχους τῆς Ἑσθῆρ, ἃς εἶχον ἀνέκαθεν (ὡς εἰκάζει) οἱ Ἰουδαῖοι, τὴν μὲν ἐπιτομωτέραν (ἥτις ἔμεινε παρ' αὐτοῖς μέχρι καὶ νῦν), τὴν δὲ ἐκτενέστεραν καὶ μᾶλλον διεξοδικήν, ἥτις παλαιότερη (καὶ ἴσως κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν) διεξέπεσε παρ' Ἰουδαίοις. Ταύτην οὖν οἱ Ο, σφωζόμενοι τότε κατ' αὐτοὺς, μεθρμηνεύσαν (δ). Ποτέρα δὲ κυρίως ὑπῆρχεν ἡ γνησία καὶ κυριωτέρα συγγραφή (εἴτ' ὑπ' αὐτοῦ Μαρδοχαίου, κατὰ τὸν Κλήμεντα, Στρωματ. α, 24, καὶ τοὺς πλείστους τῶν νεωτέρων

(α) Hieron. Praefat. in Hesther. Tom. I. p. 1035. Par. βλ. καὶ Marchini de Divinit. et Canonieit. S. Bibl. pag. 184.

(β) L. Cappelli Com. et not. crit. in V. Test. p. 441. Ὅστις ἐπιφέρει καὶ λέγει τὸ κατὰ τοὺς Ο, κείμενον τῆς Ἑσθῆρ οὐκ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ, ἀλλ' ἀπ' αὐτοῦ τοῦ βουλγατῆ, ἥτις (ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω) μήτε πρὸς τὸ ἑβραϊκόν, μήτε πρὸς τὸ ἑλληνικόν ἐν πολλοῖς συμφωνεῖ, ὡς ὁμολογουμένως ἐν πολλοῖς ἐσφαλμένον. Ἄλλ' ἀπῆντις πρὸς ταῦτα ὁ περικλείς Houbigant. not. critic. in V. Test. vol. I. pag. CCXXIV. sqq. — (γ) Ἐπιστολ. πρὸς Ἀφρικαν. καὶ τόμ. α, εἰς ἰωάν.

(δ) J. Voss. de LXX. p. 61. Οὕτω φρονεῖ καὶ Bellarmin. de Verb. Div. L. I. c. 7. Ὁ δὲ σφῶς Huet. Dem. Evang. prop. IV. p. 204. πολλοὺς νεωτέρους συγγραφῆς γενόμενος τῆς ἱστορίας τῆς Ἑσθῆρ, παράδειξα λέγων.

τέρων, ὁ καὶ μάλιστα πιθανώτατον, εἴτε καὶ ὑπὸ τοῦ Ἑσδρα, κατὰ τὸν Λύγουστινον, συνεγράφη τὸ τεῦχος) (α), οἱ μὲν περὶ τὸν Οὐόσσιον ἀδιόριστον κατέλιπον. Ἡμῖν δὲ συγχωρεῖσθω, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ φρονώμεν βεβαίως ἃ παρελάβομεν παρὰ τῶν Πατέρων, ὅτι δηλαδὴ καὶ τὸ τεῦχος τῆς Ἑσθῆρ οἱ Ο μεθρμηνεύσαν ἀπὸ γνησίου καὶ τελείων ἀπογράφων τῶν βιβλίων τῶν κανονικῶν, ὅποια πάντως ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν οἱ παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως πρὸς τὸν Βασιλέα σταλέντες ἐρμηνεῖς. Ὡς καὶ τὸ χειρόγραφον ἐκεῖνο τῆς Ἑσθῆρ ἀντίγραφον ἦν ἐξ αὐτῶν τῶν ἐν τῷ ναῷ σωζομένων τότε πρωτογράφων, ἃπερ ὁ μὲν 160 ἐνιαυτοὺς πρὸ τῶν Ο γενόμενος Ἑσδρας ἐξέδωκε, καὶ σὺν αὐτῷ ὁ Νεμείας. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ Ἰώσηπος ἐκδούς τὴν ἐπιτομὴν τῆς Ἑσθῆρ κατὰ τοὺς Ο (ε). Ὁ δὲ τῶν ἱεροσολύμων ἱερεὺς καὶ ἱστορικός οὐκ ἂν ἔχρητο πάντως ἄλλοις τεύχεσι τῆς Γραφῆς, εἰ μὴ τοῖς γνησίοις καὶ κανονικοῖς. Ἀλλὰ περὶ τῆς Ἑσθῆρ λέγομεν καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς (βιβλ. Γ). Ἦδη δὲ τοσαῦτα διελάβομεν διὰ τὰς ἐν αὐτῇ νομιζομένας προσθήκας, προστιθέμεθα δὲ καὶ ἰδίως ἐν καὶ μόνον, ἐκ τῶν μάλιστα περισελλομένων μεγάλων σφαλμάτων τῆς κατὰ τοὺς Ο Ἑσθῆρ, τὸ ἐφεξῆς.

Κεφ. Γ, 1, καὶ Θ, 21. «*Amār Amadabō*» (ἡ Ἀμαδάβου παῖς) «*Bougaṭos*» (κώδ. Ἀλεξανδρ. καὶ Βατικ. ἄλλοι, Γωγαῖος) «*o Ma-*

(α) August. de Civit. Dei L. 18. c. 36. παρὰ Huet. l. c. Εἰσάγει δὲ καὶ τὸν ἱερὸν Ἐπιφάνιον ὁ Ἰέσιος ὡς τὴν αὐτὴν ἔχοντα γνώμην, ἀλλ' οὐκ ἐσφαλὴν μὴ κατανοήσας ἀκριβῶς τοὺς λόγους τοῦ μακαρίου Ἐπιφανίου, οἰσημαίνεται ἐν τοῖς παραθετοῖσι, σελ. 571.

(β) Οὕτω (περ' ἐπιτομῆς) τῆς δύο τοῦ Ἀρταξέρξου ἐπιστολῆς, ἃς ἔχουσιν οἱ Ο (κερ. γ, 13, καὶ η, 12) ἔχει καὶ ὁ Ἰώσηπος κατὰ λέξιν σχεδόν (πλὴν μικρῶν τινῶν διαφορῶν). Ἀπὸ δὲ τοῦ ἑβραϊκοῦ λείπουν παντάπασι αἱ ἐπιστολαί. Παρέλιπε δ' αὐτὰς καὶ ὁ μακάριος Ἱερώνυμος (διότι καὶ ταύτας κατέταξε πάντως μεταξὺ τῶν ἀνωμένων προσαρμμάτων, ἡ κρυσπεδίων, καὶ σχολαστικῶν μελετητῶν). Ἀλλ' ἐκ τῶν νεωτέρων ἄλλοι τε καὶ ὁ Μιχαῆλος διανοηθῆναι, ὅτι ἐξέπεσε πάντως ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κώδικος (ἐν γ, 13) ἡ ἐπιστολή (βλ. Michaelis. not. ad h. l. Theotisc.). Περὶ ἄλλων φράσεων καὶ χωρίων τῶν αὐτῶν παρὰ τοῖς Ο, καὶ παρ' Ἰωσήφῳ (ἀρχ. ΙΑ 5, 1, κτῆ) καί μινων, λειπόντων δὲ ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ, βλ. Schulz. Schol. in Esther, καὶ Criticos Sac. Annot. ad Esther.

κεδών». — Τὸ ἐβραϊκὸν, « Ἀμάν Ἀμαδαθ Ἀγαγί » (Ἀγαγίτης· καὶ ἡ Βουλγάτα, « ἐκ τῆς φυλῆς Ἀγαγί »). Ὁθεν τινες καὶ τὸ Γωγαῖος ἀνέγνωσαν Ἀγαγαῖος (α). Οἱ δὲ τὸ Γωγαῖος ἐκλαμβάνουσιν ὡς ταυτόσημον τοῦ Κωθαῖος, ἢ Χουθαῖος (ἐκ τῶν Χουθαίων, ἢ Σαμαρειτῶν, οὓς μετόπισεν εἰς τὴν ἐρημωθείσαν χώραν τῶν Ἰσραηλιτῶν ὁ Σαλμανασάρ· Ἰώσηπ. Ἀρχ. Θ. ιδ. §. 3). Ὁ δὲ πάλιν ἱερόνυμος τὸ Βουγαῖος ἔκρινε τὸ αὐτὸ καὶ τὸ Περσικὸν Βαγῶας, ὅπου αὐτὸς ἐρμηνεύει εὐνοῦχον, ἢ αὐλικόν (β). Ὁ δὲ, τέλος, Ἰώσηπος αὐτὸν Γωγαῖον, οὗτ' Ἀγαγίτην λέγει τὸν Ἀμάν, ἀλλ' Ἀμαλκηλίτην (Ἀρχ. ΙΑ. ς. 5), οὕτως, ἵσως τὸ Βουγαῖος (ἢ Γωγαῖος) ἐξηγῶν (ὡς νομίζουσιν οἱ γράφοντες Ἀγαγαῖον, ὡς ἐκ τοῦ Ἀμαλκηλίτου Ἀγαγί). Μακρόν δὲ πάλιν τὸν Ἀμάν πλὴν τῶν Ο, οὐδεὶς ἄλλος ἔγραψεν. Ὁμοίαι κριτικαὶ λίαν ἐπὶ τούτῳ ἀγανακτοῦσι· καὶ, ἐπειδὴ λέγει ὁ Ἄρταξέρξης, ὅτι « Ὁ Ἀμάν ἠθέλησε καὶ τὴν Περσῶν ἐπικράτειαν εἰς τὸν Μακεδόνα μετατάξαι » (Ἑσθήρ η, 13), συμπεραίνουσιν ἐντεῦθεν ἄνδρες βεβαίως, ὅτι ὁ τοιαῦτα γράφων περὶ τῶν Μακεδόνων κατὰ τὸν Ἄρταξέρξου χρόνον (ὅτε τὸ Μακεδονικὸν ὄνομα, ἢ οὐδόλως, ἢ μάλιστα γῆν ἠκούετο κατὰ τὴν Ἀσίαν) ἐξελέγχεται λοιπὸν ληρὸς τις πλατὺς

(α) Τὸ ἐν Ἀριθμ. κδ, 7. Γὼγ (κατὰ τοὺς Ο) ἐν τῷ νῦν ἐβραϊκῷ ἀναγινώσκεται Ἀγαγί· ἐντεῦθεν οἱ διαλλάττοντες τρέπουσι καὶ τὸ Γωγαῖος εἰς Ἀγαγί. Κοινὸν δὲ λέγουσιν ἐπώνυμον, ἢ ὄνομα τῶν Ἀμαλκηλίτων βασιλέων τὸ Ἀγαγί, καὶ τὸ Φαραὼ τῶν Αἰγυπτίων, καὶ τῶν Παλαιστινίων τὸ Ἀβιμέλεχ (Abimelech), τὸ αὐτὸ καὶ τὸ Περσικ. Padischach, Πατη - Σάχ = Πατήρ βασιλεὺς, καὶ τὸ Χιρῶν τῶν Τυρίων, καὶ τ' ἄλλα περὶ ὧν προσιπομεν (κεφ. Ι. §. ι). Ἀλλ' ἐν Ἀριθμ. κδ, 7. Γὼγ ἀνέγνω καὶ ὁ Σύμмахος (βλ. Ἐξ. πλ.). Φαίνεται δὲ ἡ λέξις Γὼγ συγγενὴς τοῦ Μαγῶγ, υἱοῦ Ἰάφεθ. (Γενέσ. ι, 2). Τὸ δὲ Ἀγαγ ὑστερον πολὺ μετὰ τὴν Μωϋσῆν ἀπαντᾷ ἐπὶ Σαούλ. Α. Βασιλ. ιε, 8.

(β) Οὕτω καὶ Πλίνιος (II, 4) τοὺς σπαδάνας φησὶν ἐν Βαβυλῶνι Βαγῶας καλεῖσθαι. Καὶ Οὐίδιος (Amor. II. 3). Καὶ ἀνωτέρω δὲ ἐπὶ τοῦ Ἀμάν προσηγορικὸν ἔστι τὸ Βαγῶας (εἶγε τὸ αὐτὸ ἔστι καὶ Βουγαῖος). Ἀλλ' εὐρίσκαται τοῦτο καὶ ὡς κύριον ὄν, Βαγῶας εὐνοῦχος ὀνομάζεται παρ' Ὀλοφέρνη τῷ Ἀσσυρίῳ (Ἰουδίθ, ιβ). Καὶ Πλούταρχος Βαγῶου τινος μέμνηται Πέρσου παρὰ Δαρείῳ (περὶ τῶν Ἀλεξ. τύχ. β). Καὶ ἄλλου Βαγῶου εὐνοῦχου ὁ Λουκιανὸς (εἰς Εὐνοῦχ.), καὶ ὁ Τωμαῖος Κύρτιος (Libr. 6, 16). Καὶ φαίνεται ἄρα ἀπὸ προσηγορικῆς καὶ ὡς εὐνοῦχοι κρατήσαν τὸ ὄνομα (ἵσως ἀπὸ τινων ἐνδόξων εὐνοῦχων), καὶ μάλιστα παρὰ τοὺς ἀλλογλώσσους, τοῖς ἄγνωστοι τὴν κυρίαν τοῦ ὀνόματος χρήτην καὶ σημασίαν.

γράφος μεταγενέστερος, ὅστις ἐνῶ συνέρραπτε τὰ ταῦτα, εἶχε κατὰ νοῦν τὴν 100 περίπου ἔτεσι κατόπιν τῆς Ἑσθήρ γενομένην στρατείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν περὶ τοῦ Μακεδῶν, ὁ μὲν Οἰδιγιάτης (ἐνθα ἀνωτέρω) ἡπιώτερον ἀποκρίνεται, λέγων. Τί παράδοξον, εἴπερ οἱ τοῦ Ἀμάν πατέρες μεταναστάντες ἐκ Περσῶν εἰς τὴν τότε πάντως γνωστὴν τοῖς Πέρσαις Μακεδονίαν, ἐκεῖ τὸν Ἀμάν ἐτέκνωσαν; (ἢ πόθεν ἔχουσιν ἀποδείξει ταύναντίον οἱ κατηγοροί;). Ἐντεῦθεν λοιπὸν καὶ Ἀμαλκηλίτης ἀπὸ τῶν πάλαι πρόγονων ἦν ὁ Ἀμάν, καὶ (ὡς ἐκ τοῦ γενεθλίου ἐδάφους) Μακεδὼν, καὶ προσέτι Βουγαῖος ἀπὸ Μακεδονικῆς τινος χώρας, ἐν ᾗ ἐγεννήθη » (Βούγας, ἴσως, καλουμένης, κατὰ τὴν ἰταλικὴν Βούκαν! Στραβ.). Οὐόσιος δὲ τομώτερον ἀπαντῶν, « Τὸ Μακεδῶν, φησὶν, ἔστι τὸ αὐτὸ καὶ Μαγεδῶν. Μαγεδῶν δὲ, ἢ Μαγεδδῶ (Κριτ. ε, 19) ὑπῆρχε παλαιὰ καθέδρα καὶ χώρα τῶν Ἀμαλκηλίτων (ὅθεν καὶ αὐτὸς Μαγεδδῶνιος), ἐν παροιμίᾳ παρ' Ἰουδαίαις, ἀπὸ τοῦ ἐν πεδίῳ Μαγεδδῶ φανευθέντος Ἰωσίου. Α. Βασιλ. κγ, 29; Β. Παραλ. λε, 25). Ἐν ταύτῃ τοῖνον τῇ χώρᾳ διήγαγον τὸν βίον οἱ τοῦ τελευταίου τῶν Ἀμαλκηλίτων βασιλέως Ἀγαγί ἀπόγονοι, καὶ ἐντεῦθεν ὁ Ἀμάν καὶ ἦν καὶ προσηγορεύετο Ἀγαγαῖος τε, καὶ Ἀμαλκηλίτης, καὶ Μαγεδῶν, ἢ Μαγεδῶνιος (ξένον δὲ τοῦ τῶν Περσῶν αἵματος αὐτὸν ἀνεκλήρυσε καὶ ὁ βασιλεὺς Ἄρταξέρξης· Ἑσθήρ η, 13). Ὅτι δὲ πάλιν ὁ Ἀμάν ἐπεδούλευσε τὴν τῶν Περσῶν βασιλείαν μεταγαγεῖν εἰς τοὺς Μακεδόνας, λέγει μὲν ὁ βασιλεὺς Ἄρταξέρξης ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ἐννοεῖ δὲ πάντως οὔτε τοὺς Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου προπάτορας Μακεδόνας, οὔτε τοὺς ἐν Μαγεδῶνι συγγενεῖς τοῦ Ἀμάν. Ἀλλὰ τοῦτον αὐτὸν σημαίνει τὸν ἐπίδουλον· ὅστις μελετῶν εἰς ἐκὺτὸν τὴν τῶν Περσῶν βασιλείαν μεταβαλεῖν, ἤθελε πάντως εἰς τοὺς Μακεδόνας, ἢ Μαγεδῶνας αὐτὴν μεταστῆσαι, κατὰ τὴν τοῦ γένους μετάληψιν (Μαγεδῶν γάρ τις ἦν καὶ αὐτός). Εἰ δ' ἐτύγχανε τοῦ σκοποῦ, κατῆρχον ἂν καὶ Μαγεδῶνες Περσῶν διὰ τὸν Ἀμάν, ὡς λέγονται καὶ Πέρσαις καταρξάντες Μήδων διὰ τὸν Πέρσην Κύρον, καὶ τῶν Αἰγυπτίων, διὰ Καμβύσην (α).

(α) Βλ. Houbigant. ubi supr. Ὁ δ' ἀρχαιολόγος Ἰώσηπος μέτε Βουγαῖον, ἢ Γωγαῖον. Β'.

§. θ. Ἐκ τοῦ Ἰώβ.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν τῆς ἱερᾶς τοῦ Ἰώβ ἐρμηνείας πρὸς τὸ νῦν ἐβραϊκὸν διαφορῶν (αἵτινες ἰδιαιτέρας χρήζουσι θεωρίας), ψέγουσιν οἱ κριτικοὶ τοὺς Ο μάλιστα διὰ τὰ ἀπὸ 4, μέχρι τοῦ 9 ἐδαφίου τοῦ Α κεφαλαίου λόγια (α). Εἰσὶ δὲ τὰ ἐφεξῆς.

« Οἱ περικλῶντες (β) ἄλιμα ἐπὶ ἡχοῦντι, ὧν ἄλιμα ἦν αὐτῶν τὰ σῖτα, ἄτιμοί τε καὶ πεφραυλισμένοι, ἐνδεεῖς παντὸς ἀγαθοῦ. Οἱ καὶ ῥίζας ξύλων ἐμασσῶντο ὑπὸ λιμοῦ μεγάλου. Ἐπανεστῆσαν μοι κλέπτει, ὧν οἱ οἴκοι αὐτῶν τρώγλαι πετρῶν. Ἀναμέσον εὐήχων βοήσονται, οἱ ὑπὸ φρύγανα ἄγρια διητῶντο· ἀφρόνων υἱοὶ καὶ ἀτίμων, ὧν ὄνομα καὶ κλέος ἐσθραμένον ἐπὶ γῆς. Νυνὶ δὲ κιθάρα αὐτῶν ἐγὼ εἰμι » (ἐκ τοῦ Ἀλεξάνδρ. κώδικος). Ταῦτα τὰ σαφῆ καὶ καθαρά ψέγουσιν οἱ κριτικοὶ ὡς παντάπασι ἀπὸ τοῦ ἐβραϊκοῦ διεστηκότα καὶ παράχորδα. Αὐτὸ δὲ τὸ κείμενον τὸ ἐβραϊκὸν ποῖα τινα περιέχει; Ἐάν τις παραβάλλῃ πρὸς ἀλλήλας τὰς νεωτέρας αὐτοῦ μεταφράσεις, οὐ μόνον αὐτὰς εὐρήσει μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπεσχοινισμένας, ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα περιεχούσας, ὅποια οὐκ ἂν εἴησαν οὔτε ἀληθῆ, οὔτε ὁμοιολήθη (γ). Εὐθὺς τὸ πρῶτον

γαῖον, μήτε Μακεδόνα, ἀλλ' ἀπλῶς Ἀμαλκήτην γράψας τὸν Ἀμάν (ὡς προσηγορευόμενον), οὐδ' εἰς τοὺς Μακεδόνας αὐτὸν λέγει, ἀλλ' ἀπλῶς ὅτι, « εἰς ἄλλους ἠθούλετο τὴν ἀρχὴν μεταβαλεῖν » (Ἀρχ. ΙΔ. 5, §. 12). Καὶ φαίνεται ἄρα, ὅτι καὶ Ἰωσήπος ἀνέγνω τὸ ἐν τῇ Ἑσθῆρ εἰς Μακεδόνας· ἐξεφράσθη δὲ καὶ ὡς συντεταγμένως καὶ ἀορίστως, ὡς ἐπιτίμων, οὐ μεταγράφων ἀκριβῶς τὸ τεῦχος τῆς Ἑσθῆρ. Διὰ ταῦτα οὐδὲ τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ τεύχους ἐνὸπριον τοῦ Μαρδοχαίου διηγῆθαι· ἀλλ' εὐθὺς εἰσέβαλεν εἰς αὐτὸ τὸ τῆς ἱστορίας κεφάλαιον.

(α) Ἐν τούτοις ὁ μακάριος Ἰώβ διαγράφει τὴν πενίαν καὶ μοχθηρίαν τῶν Ἀράβων, τῶν οἰκούντων παρὰ τὸν κόλπον τὸν Ἀραβικόν, οἵτινες ὡς ἐν σπηλαίοις καὶ τρώγλαις οἰκούντες, ἐκαλοῦντο καὶ Ἑρεμβοί, καὶ Τρωγλοδῦται, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ τὴν ἀντικειμένην ἔχθην τοῦ κόλπου κατοικοῦντες Τρωγλοδῦται (βλ. Στραβ. 16, 776, 784. πρβλ. καὶ Ἰωσήφ. Ἀρχ. 15, 5, περὶ τῶν ἐν Τρωγλονίτιδι Τρωγλοδύτων.

(β) Ὁ Ἀλεξάνδρ. καὶ Βατικαν. περικυκλῶντες (ἀλλ. ἐσφαλμένως περικυκλῶντες) ὁ δὲ Κομπλουτση. περικλῶντες (β καὶ πιθανώτερον), ὁ δὲ Σύμμαχος « ἀποκρινόμενοι »· ἀλλὰ καὶ τὸ περικυκλῶντες ἐκφράζει τοὺς κύκλῳ περικυκλωμένους, ὡς περιστεύοντας εἰς συλλογὴν τῶν ἁλίων (βλ. Χρυσόστομ. εἰς Ἰώβ αὐτόθι).

(γ) J. Voss. de LXX. pag. 63, καὶ Respons. ad Huls. p. 109.

κόμμα ἐρμηνεύουσι· « Ἀρέπονται θάμνους ἀλμυρῶδεις καὶ ῥίζαν σπάρτων (genistarum) εἰς σίτησιν αὐτῶν ». Ἄλλοι· « Ἀρέπονται μαλάχην πλησίον θάμνων, καὶ ῥίζαν ἀρκεύθων (Juniperi)· ἄλλοι δὲ ἄλλως (α). Ἀλλὰ τὸ ἐβραϊκὸν malluach οὔτε πλησίον, ἢ καὶ ὑπερθε θάμνων κειμένην, οὔτε ὅλως μαλάχην σημαίνει (ἢν ψευδῶς γενῶσιν ἐκ τοῦ ὁμοήχου ἐβραίου maluach, ὡς καὶ τὸ λατίν. malva), οὔτε πάλιν ἀορίστως θάμνους ἀλμυρῶδεις, ἀλλ' εἰδικῶς αὐτὰ τῶν Ο τὰ ἄλιμα (τὸ ἄλιμον, καὶ ἡ ἄλιμος), θαμνώδες φυτὸν ὑφάλμυρον· μαρτυρεῖ δὲ καὶ τῆς ἐβραϊδος λέξεως τὸ θέμα (melach), ἅλας σημαίνον. Καὶ οἱ Σύροι μέχρι σήμερον ὡσαύτως καλοῦσι τὸ φυτὸν, mallochia, ὡς ὁ Βοχάρτος ἀπέδειξε (β). « Ἄλιμα δὲ » (φησὶν ὁ θεὸς Χρυσόστομος ἐν τῇ Σειρᾷ, αὐτόθι). « βοτάνη τις ἐστίν, ὡς φασι, ταχὺ πληροῦσα τὸν ἐσθίοντα καὶ κόρον ἐμποιοῦσα » (γ). Ὁ δὲ Σουΐδας· « Ἄλιμον, βοτάνη δένδρεϊδης παρὰ θάλασσαν· πληθυντικὰ δὲ τὰ ἄλιμα ». Ὅτι δὲ τὸ πάλαι (καθὼς καὶ νῦν παρὰ τοῖς

(α) Bl. Criticos Sacros Annot. in Job h. l. πρβλ. Cappell. not. - Schultze καὶ Rosenmüll. Schol. in h. l. ὁ δὲ Μιχαῆλς (Supplem. pag. 143) μεταβαλὼν τὰς μασοριτίους στιγμὰς τῶν γραμμάτων, ἀνέγνω ὁτωῖ· « Οἱ ἀπὸ πλακῶν πετρίνων (tabulis petrarum) δρέπονται φύλλα θάμνων ». Τὸ δὲ Ταργαύμ. « Ἐκτὶλλοῦσιν ἀκάνθας ἀντὶ τρωκτῶν βοτανῶν », κτλ. Ἡ δὲ Βουλγατὰ « Καὶ ἔτρωγον βοτάνας (herbas) καὶ δένδρων φλοιούς, καὶ ῥίζα ἀρκεύθων ἦν ἡ τροφή αὐτῶν » καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς, μήτε τῷ ἐβραϊκῷ μήτε τοῖς Ο, καθ' ὅλα συμφωνεῖ· καὶ ὁ Σύμμαχος ἔγραψεν « ἀποκνίζοντες φλοιούς φυτῶν ».

(β) Bochart. Hierozoic. P. I. L. III. c. 16. εὐτὼ καὶ Celsius Hierobolanis. p. 11, 96, 97, καὶ Drusius Quest. Hebr. L. I. c. 17. καὶ Schleusn. Thes. 2. ἄλιμος, καὶ Gesen. Lex. Hebr. p. 577.

(γ) Παρὰ τὸ ἄλιμος (ὁ ἀνευ λιμοῦ, ἢ παύων λιμὸν) κατὰ τὰ ἀδιψας, ἀκίπτος, κτλ.). Ὁ δὲ Οὐρόσιος ἐθέλει μάλλον δασύνεσθαι τὴν πρώτην συλλαβὴν παρὰ τὸ ἅλας (ἢ θάλασσα), ὅτι παρὰ τὸν κόλπον καὶ ἐ δρούσιος (Quaest. Hebr. I, 17) παρὰ τὸ ἅλας (ἅλας)· ἀλλ' ὁ Σκευστίνος ἀναγνώσκει (λ. ἄλιμος), καὶ ὡς οὐκ ἀδίκως· (ἀλλο δὲ τὸ ἄλιμα ἑλλειπτ. χωρὶς. ἀντὶ ἁλίας, παρὰ λια. ἱερμ. 15, 4). Πλὴν ἀλλ' ὁμοῦς ὁ Σουΐδας συμμαχεῖ πως Οδοσσῶ « βοτάνην παρὰ θάλασσαν »· ἔξηχων τὸ φυτὸν, καὶ τοὶ καὶ αὐτὸς φιλοῖ τὴν φωνὴν (βλ. ἀνωτ. πρβλ. καὶ Ἠσύχ.). Μόνος ὁ Καπέλλιος φαίνεται παράδοξος, θεωρῶν τὸ ἄλιμα ὡς παραφθορὰν τοῦ ἱερ. malluach, κατὰ μεταβολὴν τῶν στοιχείων, L. Cappell. Not. in Job c. 30.

πολλοῖς) ἐδώδιμα τὰ ἄλιμα, διδάσκει μετὰ τοῦ Διοσκορίδου (α) καὶ Ἀθήναιος (β). Πάλιν οἱ Ο, «ἐπὶ ἡχοῦντι» (ἐλλειπτ. τόπων) «τουτέστιν ἐπὶ φάραγγι καὶ πετρώδεσιν· εὐχοί γὰρ οἱ τοιοῦτοι τόποι, καὶ ἀντηχοῦσι τοῖς φθεγγομένοις· ἢ καὶ ἡχοῦντα λέγει τὸν ἀλσώδη τόπον» (Χρυσόστομ. αὐτόθ.). (γ). Ἀντὶ δὲ τῆς ἐμφαντικῆς ἐπαναλήψεως «ὦν ἄλιμα ἦν αὐτῶν τὰ σῖτα», αὐτοὶ ἔγραψαν (ὡς ἔχει καὶ τὸ νῦν ἐβραϊκόν) «ρίζας ἀρκεύθων (ἄλλοι, σπάρτων) εἰς σίτησιν αὐτῶν». Ἀλλὰ πῶς ἂν γένοιτο σίτησις ἀρκεύθων ἢ σπάρτου κατὰ πικρὸς ρίζα; Οἱ δὲ τινες φεύγοντες τὴν σίτησιν, ἔγραψαν «εἰς θέρμανσιν» (ἵνα θερμαίνωνται ψυχούς ὦρα! πόθεν δὲ ἐξέφυσαν ὧδε αἱ ρίζαι αὐταί, βλέπομεν μετ' ὀλίγον). Ἐφεξῆς γράφουσιν «ἐκ μέσου ἐδιώκοντο, καὶ κατόπιν αὐτῶν ἐκραύγαζον, ὡς ἐπὶ κλέπτας». ταῦτα, ἀντὶ τοῦ τῶν Ο «ἄτιμοι καὶ πεφραυλισμένοι». Ἀλλὰ (λέγουσιν οἱ κριτικοὶ) καὶ οἱ Ο ἀπέδωκαν, εἰ καὶ μὴ τὴν κυρίαν τῶν λέξεων σημασίαν, ἀλλ' ὅμως αὐτὸ τὸ σημαινόμενον πρᾶγμα. Οἱ ἐξελαυνόμενοι ἐκ μέσου τῆς πολυτείας, ἄτιμοι εἰσι καὶ πεφραυλισμένοι (δ). Ἡμῖν δ' οὖν (οἶμαι δὲ καὶ ἄλλοις) ἄγαν μακρόθεν ἐζητημένη ἢ συμφωνία αὕτη δοκεῖ μᾶλλον δὲ φαίνεται πιθανώτερον, ὅτι πάντῃ διαφόρως ἀνέγνωσαν οἱ Ο καὶ ὧδε, ἢ ὡς ἔχει τὸ καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκόν. Λείπουν ἐξ αὐτοῦ καὶ τὰ ἐφεξῆς τῶν Ο «ἐνδεεῖς παντός ἀγαθοῦ». Ἐκ δὲ τῶν ἐπομένων τὸ «καὶ ρίζας ξύλων ἐμασσῶντο» (ε) μετεφωτισμένον

(α) Διοσκορ. Βιβ. Γ. κεφ. φρε.

(β) «Τῶν Πυθαγορικῶν δ' ἔτυχον ἄλλοι τινες, ἐν τῇ χαράδρᾳ τρώγοντες ἄλιμα καὶ κακὰ τοιαῦτα συλλέγοντες ἐν τῷ κορυκῷ» (Ἀθην. Δ. 161). ἔστι δὲ τὸ ἄλιμον θαμνωδὲς φυτὸν, ἔρπον ῥάμνῳ, δίχως ἀκανθῶν, φύλλον ὡς τὸ τῆς ἐλαίας χρησίμῳ εἰς φραγμούς. Τοῦτου γούν τὰ φύλλα γίνονται πολλὰς τοῖς πίνουσιν «λιμοῦ ἁλσώρη».

(γ) Οἱ δὲ περὶ τὸν Οὐόσιον (1. c.) ὑπονοοῦσιν εἰς τὸ «ἡχοῦντι» τὸ αἰγιάδου τοῦτοστι θάλασσαν ἢ χηπέσαν, παρ' ἣ φέρονται τὰ ἄλιμα· ἀλλὰ τὸ ἐφεξῆς ἐμασσῶν «ὡς ἡχων» (ἐπου τὸ ἐβρ. Sciach) οὐ πᾶν τοῖ συνάδει.

(δ) Schleusn. Thes. λ. Ἰτιμος.

(ε) Καὶ ὁ Σύμμαχος· «ρίζα ξύλων ἀγρίων ἢ σίτησις» (αὐτῶν).

ἐνωτέρῳ πλησίον τῆς ἐπὶ τῶν θάμνων μαλάχης, καὶ τὸ ξύλον εἰδοποιήθη εἰς ἀρκεύθων, ἢ σπάρτον (α). Οἱ Ο ἔχουσιν ἐφεξῆς «Ἐπανεστήσαν μοι κλέπται, ὧν οἱ οἶκοι αὐτῶν ἦσαν τρώγλαι πετρῶν· ἀναμέσαν εὐήχων» κτλ. Ἐν δὲ τῷ ἔβρ. τὸ μὲν «ἐπανεστήσαν μοι κλέπται» μετετέθη ἀνωτέρῳ μεταβληθὲν εἰς τὸ «κατόπιν αὐτῶν ἐκραύγαζον, ὡς ἐπὶ κλέπτας»· τ' ἄλλα δὲ συμφωνοῦσι σχεδὸν τοῖς Ο. Ἀντὶ δὲ τοῦ τῶν Ο· «Ἀναμέσον εὐήχων βοήσονται» (β) ἔχει, τὸ ἐβραϊκόν (ὡς ἐρμηνεύουσι) «μεταξὺ θάμνων ὀγκῶνται» (γ)· καὶ ἀντὶ τοῦ α ὑπὸ φρύγανα ἄγρια διητῶντο» μεθερμηνεύουσιν, «ὕπ' ἀκάνθας» (ἄλλοι, ὑπὸ κνίδας· ἄλλοι, ὑπὸ σκολύμους· ἄλλοι, ὑπὸ παλίουρον) «συνέρχονται» (ἄλλοι, συνουσιάζουσι) (δ)· εἰς τοσαῦτα φυτὰ διηρέθησαν τὰ φρύγανα»! (ε).

(α) Τὸ ξύλον τῶν Ο ὁ Οὐόσιος ἐξέλαβεν ἀντὶ τοῦ ξύλου τῆς ἐρέας (ἵται τοῦ βαμβανίου, λατίν. gossypium)· φέται δὲ τὸ δένδρον κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους τῆς Ἀραβίας.

(β) Ὁ δὲ Σύμμαχος· «μεταξὺ φυτῶν ἀγρίων ἡχοῦντες λιμῶδες». Τὸ δὲ τῶν Ο εὐήχων (ἐλλ. τόπων), ὡς καὶ τὸ ἀνωτέρῳ ἡχοῦντι, ἀντὶ τοῦ ἐβρ. schiach κλέδες ἱμνος, ἡχος, ἡδὴ κτλ. ἀπὸ θήματος σημαίνοντες κυρίως τὸ προάγω, ἐξάγω, ἐκφέρω (φωνῇ, ἤχον, βλαστὸν κτλ.). οἱ Ο, ἐξέφρασαν τὸν ἤχον. Gl. Gesen. Lexic. p. 962. Schleusn. Thes. λ. Ἐσχος, Ἠχίω.

(γ) Τὸ ἐβρ. Nahak τίθεται ἐπὶ φωνῆς πινόντων ὄνων (Ἰωβ σ, 5), καὶ ἀνθρώπων πειναλέων (Gl. Gesen. Lex. Hebr. p. 652)· ἀλλ' οἱ Ο καὶ (Ἰωβ σ, 5) ἔγραψαν κερᾶξονται, ὡς καὶ ὧδε, βοήσονται, ῥήματι γενικωτέρῳ χρῆσάμενοι (οἶον, καὶ τὸ Naak, ταυτὸ σχεδὸν τῷ Nahak, κτλ.). Ὁ δὲ Ἰερώνυμος ἔγραψε laetabantur (ἡγάλλοντο), πολὺ πάντως διάφορον τοῦ ἐγκρίνεται.

(δ) Bl. Drusij Annot. - Cappell not. - Schulz. Sch. in h. l. Κατὰ δὲ τὸν Ἰερώνυμον «τὸ ὑπ' ἀκάνθας εἶναι λογίζονται τρυφὴν» (delicias).

(ε) Τὸ ἐβρ. ἔχει Charul, ὅπερ ὁ Γεσίσιος (Lex. Hebr. p. 368) ἐρμηνεύει antica (κνίδη), ἐκ τοῦ λατ. ureo τὸ καίω (ὡς καὶ κνίδη ἐκ τοῦ κνίω). Οὕτω καὶ τὸ ἐβρ. Charul (τὸ καίειν)· Ἀλλὰ καὶ τὸ φρύγανον ἐκ τοῦ φρύγιον (καίειν, ἀπικαίειν) καὶ αὕτη φαίνεται ἡ καθόλου τῆς ἐβραϊδοῦς φωνῆς σημασία, ἣν οἱ νεώτεροι εἰς τοσαῦτα φυτῶν εἶδη, κνίδας, ἢ κνιδῶνας (urticella), καὶ σκολύμους, καὶ παλιούρους διασχισμάτισαν. Οὕτω καὶ Παρεμ. κδ. 31, ἐπου τὸ αὐτὸ charul πληθυντ. charulim ἐρμηνεύουσιν οἱ νεώτεροι κνίδας· «ἐπισκεπτασμένους κνίδας», οἱ Ο ἔχουσιν κερτομανῶν (ἐπὶ καὶ τὸ χέρτον = φρύγανον). Ὁ δὲ Κέλσιος (Hierobot. p. 11. pag. 164—168) καὶ τοῦτο τῶν Παροιμιῶν παλίουρον ἐξέλαβεν. Ἀλλ' ὁ

Τελευταῖον· ψέγουσι τοὺς Ο, ὅτι ἡρμήνευσαν *κιθάραν* τὸ ἐβραϊκὸν *neginah*, ὅπερ ἐρμηνεύουσιν ἄσμα, ἢ ψαλμόν. Ἀλλ' ἡ φωνὴ σημαίνει κυρίως ᾠδὴν διὰ χορδῶν, ἢ ψαλμοφδίαν (κιθαροφδίαν, λυρφοφδίαν, κτλ.), καὶ αὐτὸ τὸ χορδοτόνον ὄργανον (τὸ ἐντατόν)· ὅθεν καὶ *κιθάραν*, ἢ *ψαλτήριον*, ὡς ἡρμήνευσαν ἀλλαχοῦ τὸ αὐτὸ (Ἡσ. λη, 20), καὶ πάλιν (Θρήν. ε, 14) *ψαλμόν*· « ψαλμός δὲ καὶ ὁ τῆς κιθάρας ἦχος » (Ἡσύχ.)· *ψαλτήριον* ἡρμήνευσε καὶ Σύμμαχος (ἐπιγραφὴ τοῦ δ, ψαλμοῦ). Χαρισεστάτη δὲ καὶ ἡ συνεκδοχὴ τῆς κιθάρας ἀντὶ τοῦ κιθαροφδήματος (ἥτοι παρωδήματος ἐπὶ χλεύῃ καὶ διασυρμῷ). Οὕτω καὶ τὸ ἀηδῶν, ἀντὶ τῆς ἀοιδῆς, ἢ ποιητικῆς ᾠδῆς (οἷον· « Τεαὶ ζώουσιν ἀηδόνες ». Καλλιμάχ. Ἐπιγρ. β.), καὶ ὅσαι παρ' Ἑλλήσι τοιαῦται συνεκδοχαί. Ἀλλ' ἱκανοῦσι ταῦτα περὶ τοῦ Ἰωβείου χωρίου, καθ' οὗ μάλιστα πολλοὶ τῶν κριτικῶν σφόδρα καὶ ῥάγδην ἐπέβρισαν. Φαίνεται δὲ (νομίζομεν) καὶ ἐκ τούτου, ὅτι οἱ Ο καὶ ἀκραιφνέστερον ἀνεγίνωσκον, καὶ τὰς ἐβραϊκὰς φωνὰς ἀσφαλέστερον ἐξηκρίβουν. Ὅτι δὲ ὑπῆρχον ἔτι ἐπὶ τοῦ Ὠριγένους οὐκ ὀλίγαι διαφοραὶ μεταξὺ τοῦ παρ' Ἑβραίοις κειμένου καὶ τῆς κατὰ τοὺς Ο ἐρμηνείας τοῦ Ἰωβ, ἐσημείωσε μὲν αὐτὸς Ὠριγένης ἐν τῇ πρὸς Ἀφρικανὸν ἐπιστολῇ (σελ. 226), ἐπανέλαβε δὲ καὶ Ἱερώνυμος (προλόγ. εἰς Ἰωβ). Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτων ἀνῃκούουσιν ἰδίως εἰς τοὺς Ἰπομνηματιστάς. Ἴσως δὲ καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ ἐφεξῆς βιβλίῳ σημειώσομεν τινὰς ἐκ τούτων τῶν διαφορῶν.

§. ι. Ἐκ τῶν Ψαλμῶν.

Ψαλμ. Β. 12. « Δράξασθε παιδείας ». — Τὸ ἐβρ. « φιλεῖτε τὸν υἱὸν » (ὡς ἐρμηνεύουσιν οἱ νεώτεροι). Ὁ δ' Ἀκύλας εἶπε « καταφιλήσατε ἐκλεκτῶς ». Ὁ δὲ Σύμμαχος, « προσκυνήσατε καθαρῶς ». Οὕτω καὶ Ἱερώνυμος (*adore pure*). Τῶν δὲ κριτικῶν οἱ μὲν ψέγουσι καὶ ὧδε τοὺς Ο, ὡς ἐπαριστέρους ἐρμηνεῖς· οἱ

Σχούλιος (Schul. in Prov. h. 1.) σφῶς ὠμολόγησεν, ὅτι « Οὐδὲν βέβαιον ἔχον (περὶ τοῦ φυτοῦ τούτου), στερούμενοι τῆς ἀπὸ τῶν συγγενῶν (τῇ Ἑβραϊδὶ) γλωσσῶν ἐπικουρίας ».

δὲ καὶ πειρῶνται φιλανθρωπότερον αὐτοὺς διαλλάττειν πρὸς τὸ ἐβραϊκὸν καὶ τοὺς λοιποὺς μεταφραστάς, λέγοντες· « Ὅτι τὸ ἐβρ. Βάρ (bar) σημαίνει μὲν καὶ τὸν καθαρὸν, ἢ καθάριον, καὶ τὸν ἐκλεκτὸν, σημαίνει δὲ καὶ τὸν υἱὸν, ἢ παῖδα. Καὶ αὐτὸ δὲ λέγουσι τὸ τῶν Ὁ παιδεία οὐδὲν ἔστιν ἕτερον, εἰμὴ τῶν ἀντιγραφῶν ἀβελψία. Καθότι καὶ οἱ Ὁ παιδίον ἔγραψαν· « δράξασθε παιδίου »· (τὸ δράξασθε δηλονότι ἀντὶ τοῦ ἀσπάσασθε θέντες) ». — Πρὸς ταῦτα ἡμεῖς μὲν σιωπῶμεν, αἰδούμενοι τὴν πολυμάθειαν τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐνόησαν, τῆς διανοίας ἀνθρωπίνως ὀλισθαίνουσας, ἀποφαίνονται καὶ ἂ μὴ δεῖ (α). Πᾶς δέ τις τῶν ἐξακριβούντων τὴν δύναμιν τῶν ἐλληνικῶν τούτων φωνῶν ὁμολογεῖ, ὅτι τὸ δράττομαι παρ' Ἑλλήσιν οὐδέποτε σημαίνει οὔτε τὸ σπάω, σπῶ (τὸ ἔλκω, ὅθεν τὸ ἀσπάζομαι), οὔτ' αὐτὸ δὴ τὸ ἀσπάζομαι· πολλοῦ γε καὶ δεῖ! (πλὴν εἰ μὴ που καὶ ἡ βᾶτος δραττομένη τῶν παριόντων, ἀσπάζεται τούτους καὶ φιλεῖ, καὶ ὁ θεωριστὴς δραττομένος τὰ δράγματα). Μάταια ταῦτα καὶ λέγειν ὅλως. Τὸ δὲ τῶν Ὁ « δράξασθε παιδείας » ἐπικυροῦται 1) ἐκ τοῦ προηγουμένου δεκάτου ἐδαφίου τοῦ αὐτοῦ Ψαλμοῦ « (Καὶ νῦν βασιλεῖς σύνετε), παιδεύθητε » (ὡς ἡρμήνευσαν ἐκεῖ ἄλλο ῥῆμα ἐβρ. φέρον πρὸς τὴν ἐννοιαν τῆς ἐπομένης ῥήσεως, περὶ ἧς ὁ λόγος). Ὅθεν ὁ ἰβριγένης (εἰς Ψαλμ. β). « Τὴν μὲν προκοπὴν διὰ τοῦ παιδεύθητε παριστᾷ, τὴν δὲ τελείωσιν διὰ τοῦ « δράξασθε παιδείας ». 2) Καὶ ἄλλος μεταφραστὴς ἔχει « ἐπιλάβεσθε ἐπιστήμης » (β). 3) Τοῦτ' αὐτὸ καὶ

(α) Πρῶτος ἴσως ὁ Ὀτηγγῆρος (Thes. Philol. pag. 371) εἰσῆρε ταύτην δὴ τὴν θεραπείαν, τὴν « δράξασθε παιδείου » (τὴν ἀπορον πῶς καὶ αὐτὸς ὁ σαρὴς ἰληνιστὴς Σκληροσίνερος ἀπεδέξατο ἐν Thesaur. V. Test. v. παιδεία, καὶ Opuscul. critic. pag. 162). Ἐπανέλαθε τὴν θεραπείαν καὶ ὁ Καπέλλιος λέγων, « τὸ δρ ἄξ α (1) παιδίου, ταῦτόν ἐστὶ τὸ φιλεῖν τὸν υἱόν, πρὸς γὰρ τὸ φιλεῖν δραττομεθα τῶν, οὓς ἐβίλομεν φιλεῖν » (Lud. Cappell. not. crit. in Vet. Test. p. 468). Ὡσαύτως καὶ ὁ Λεμούνος, γράφων· « δρ ἄξ α σθε παιδίου (sic!) βλ. Le Moyen Var. Sacra vol. I. proleg. pag. 88. ἄλλα παραλείπομεν.

(β) Ἰβριγ. Ἐξαπλ. τόμ. α. σελ. 475. [πρὸς καὶ Βούχ. λ. Δράξασθε παιδείας, καὶ αὐτόν, Σχολ. Heinsij].

ἡ παλκιά Βουλγάτα. α apprehendite disciplinam. 4) Καὶ ὁ Χαλδαῖος παραφραστής, suscipite doctrinam (ὑποδέξασθε διδασκαλίαν)· ὅστις καὶ εἰς ἂν ἤρκεσεν ἀντὶ πάντων τῶν νεωτέρων εἰς μαρτυρίαν, εἴ γε τὸ bar καὶ ὠδε (καθὼς λέγει ὁ ραββίνος Ἠλίας ὁ Λευΐτης καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ κριτικοὶ) ὑπάρχει λέξις Χαλδαϊκῇ, ἀντὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ ben. 5) Ὡσαύτως καὶ ὁ Ἀραβὺ μεταφραστής. 6) Αὐτὴ ἡ λέξις ἢ bar, ὡς σημαίνει καὶ τὴν καθαρότητα ἐκ τοῦ καθαρῶς, οὕτως ἐξ ἀνάγκης σημαίνει καὶ τὴν παιδείαν ἐκ τοῦ παῖδος, παιδός (α)· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως (β). Οἱ δὲ τὸ «φιλεῖτε τὸν υἱόν» δικαιοῦντες, λέγουσι τοῦτο πολὺ παρὰ τὸ «δράξαθε παιδείας» προτιμότερον, διότι ῥητῶς ὀνομάζει τὸν ὚ῖόν (δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν). Ἀλλὰ (ἀπαντῶμεν) πολὺ τρανότερον καὶ λαμπρότερον ἐξεφράσθη ἐν τῷ ζ, τοῦ αὐτοῦ ψαλμοῦ ἐδαφίον τὸ «὚ός μου εἰς σὺ ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε» (οὕτως ἔχει καὶ τὸ ἑβραϊκόν). Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ προσκυνητὸν ὄνομα, ὁ Χριστὸς Κυρίου, ὁ Μεσσίας, διαλάμπει εἰς τὸ β, ἐδαφίον τοῦ ψαλμοῦ (γ).

(α) Βλ. Voss. de LXX. p. 64. Καὶ Λουθηρὸς δὲ τὴν τῶν Ο, ἐρμηνεύει ἀπὸ δέξκτο καὶ ἐθαύμασε. Ἑλ. Luther Tom. 2. p. 10. (Jena Latin.). Σημειώσω δὲ καὶ τοῦτο παροδικῶς· ὡς τὸ παῖς, παῖς, ἐκ τοῦ πάω, συγγεν. ποίω (ποιῶ). οὕτω καὶ τὸ ben ἐκ τοῦ bana = ποίω, κτίζω· πρὸς. καὶ τὸ bar, bara, κτλ. ὁμοῖον σελ. 718.

(β) Καὶ τὸ ῥῆμα τὸ ἑβρ. Nasuk οὐ μόνον τὸ φιλεῖν τῷ σώματι σημαίνει, ἀλλὰ καὶ τὸ συνάπτειν, ἢ ἐφάπτεσθαι (pertingere. Ἑλ. Gesen. Lex. Hebr. p. 694). Ὅθεν (κατὰ τοὺς Ο) καὶ τὸ ἀπτεσθαι, δράττεσθαι. Ἄλλοι νομίζουσιν ὅτι εἰ Ο ἀνέγνων Nascheb, κατακαμβάνω, φθάνω διώκων, ὅθεν καὶ τὸ δράττομαι (Schleusn. Thes. 2. Δράττομαι). ἄλλοι δ' ἄλλως εἰσάγουσι· Ἑλ. Rosenmüller Schol. in Psalm. 11.

(γ) Παραλείπομεν ἄλλους καινοτομιστάς, οἵτινες ῥεῖποτε θρασυνοῦμενοι διορθοῦν τὰς ἱερὰς, εἰσάγουσιν ἀναγνώσεις τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐπινείας, ἅλλα τε πολλὰ διαφύρως ἀναγνώσκοντες, καὶ τὸ περὶ αὐτοῦ λόγος ἐδαφίον, ὅπου τὸ ἑβραϊκόν, ἀντὶ τοῦ δράξαθε παιδείας, ἢ τῷ (λεγόμενου καθ' ἑβραῖον) φιλεῖτε τὸν υἱόν, μεταφράζουσι «παρασκευάζετε τὸν ἐξ ἀρνίων φόρον» (rüstet den Lammertierhut). Ἑλ. Thierschij De Pentateuch. version. p. 23. Ἄλλοι δὲ καὶ αὐτοὶ τὸ φιλεῖτε τὸν υἱόν (καθὼς ἐρμηνεύουσιν) ἐξηκλῶσαν, ἐπεξηγούντες τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τὸν βασιλέα. Ἑλ. Gesen. Lex. Hebr. p. 171.

Ψαλμ. Γ. 7. «Ἐπάταξας τοὺς ἐχθραίνοντάς μοι ματαίως». Τὸ ἑβραϊκόν (καὶ Ἀκύλας καὶ Σύμμαχος) α εἰς τὴν σιαγόνα. Ὅσοι προτιμῶσι ταύτην τὴν ἀνάγνωσιν, διορθοῦσι πρὸς αὐτὴν καὶ τὸ τῶν Ο ματαίως, γράφοντες μαθυίας! (ὡς ἂν εἴπερ ἔγραψαν οἱ Ο, «ἐπάταξας τοὺς ἐχθραίν. μοι μαθυίας» καὶ τοῦτο ἔλλειπτι. ἀντὶ εἰς μαθυίας! ὡς τὸ πιτάσσειν ἐπὶ κόρρης, ἢ εἰς τὴν γνάθον, κτλ.) (α). Τοῦτο δὲ τὸ μαθυῖαι τίποτε δηλοῖ; γνάθους (λέγουσιν), ὡς ἔχει ὁ Ἡούχιος (β). Ἀλλ' οὔτε τὸ μαθυῖαι, ἢ μαθυῖες ὑπάρχει (καθὼς γράφεται) λέξις ἑλληνικῇ, οὐτ' (εἴπερ ὑπῆρχεν) ἔχει χώραν εἰς τὴν διάλεκτον τῶν Ο, οἵτινες οὐδέποτε ἔγραψαν ὀνόματα γλωσσηματικά καὶ ἀπηρχαιωμένα· ὥστε καὶ ἡ κριτικὴ αὕτη διορθώσις κατ' οὐδέν ἐστιν εὐτυχέστερα τῆς προηγουμένης δράξεως τοῦ παιδίου (γ).

(α) Οὕτως ὑπέλαβον ὁ Simon de Muis, ὁ Schindlerus, κτλ. (Ἑλ. Schleusner Thes. 2. Ματαίως). Ὁ δὲ Καπέλλιος (not. in Psalm.) γράφει μαθυίας.

(β) «Μαθυῖαι, γνάθοι». Ἡούχ. (ὅπου ἄλλοι διορθοῦσι ματαῖαι. Ἑλ. Σημειώσω. τῶν κριτικ. αὐτόθι). Λέξις ἀρίστη, γλωσσηματικῇ, καὶ ἀναμφιβόλως ἐσφαλμένη γραφή. ἴσως ἔγραφετο ματτία, ἢ μάττιες, ἀντὶ μάστιγες, ἐκ τοῦ μάστιξ, μαστίξω, τὸ μασσῶ (ὅθεν καὶ μαστίχη), τὸ καὶ ματάξω, ὅθεν καὶ ὁ μασταξ (στόμα, μάσημα, κτλ.). Καὶ τὸ λατίν. maxilla ἐκ τοῦ μασσῶ (μάξω) φαίνεται παράγωγον.

(γ) Πάμπολλα καὶ ἄλλα ξένα τῆς ἑλληνικῆς ἀριστείας καὶ βαρβαρίζουσι πολὺ ὀνόματα ἔγραψαν οἱ κριτικοὶ, διαλλάττοντες τάχα τοὺς Ο, πρὸς τὸ ἑβραϊκόν. οἷον, τὸ «ὡς ἄρνες ἐπ' ἄγρωσιν» (Μιχ. ε, 7), διορθοῦσι ῥάνιες (ἀντὶ ῥάνιδες!). διότι τὸ ἑβρ. ἔχει (καθὼς ἐρμηνεύουσιν) ὄμβροι [ὁ Ἀκύλας, ψαλάδες, ὁ Θεοδοσίω, νιρετός· ἢ Βουλγάτα, σταγόνες]. Τὸ «καταπατῆρας καὶ καταφρονήτης» (Ἀδδ. β, 5), Κατοινόμενος, ἢ κατοινούμενος, ἢ κατοινόμενος, ἢ (ὡς θέλουσιν) Εἰνός καὶ Δρούσιος) κατ' ὠνόμενος (!), διότι τὸ νῦν ἑβρ. ἔχει οἷος. Τὸ (σκότος) «καταπατῆρας με» (ψαλμ. ρλη, 11) τρέπουσιν εἰς τὸ καταπατῆρας με. Τὸ (δυνατοί) «προσδέχονται» (ψαλμ. ργ, 11), εἰς τὸ προσδοκῶσιν αὐτοί. Τὸ (παρθένοι) «ἀγόμενοι» (ἱερ. θρήν. α, 4), εἰς τὸ ἀχόμενοι, ἢ ἀχόμενοι. Τὸ «παρπατάματα» (Ζαχ. θ, 5) εἰς τὸ παρπατάματα (ἐκ τοῦ παρπατάω! ἀντὶ τοῦ παρπατάω). Τὸ «ὡς ταραχή» (Παλμ. ε, 12), εἰς τὸ ἀράχη, ἢ, τὰ κη (παρὰ τὸ τήκω! διότι τὸ νῦν ἑβρ. ἔχει τῖπου, σῆς). Τὸ (ἐνθραῖν) «ἐρημικαί» (ψαλμ. ριβ, 4) εἰς τὸ ἀλμικαί (ἐκ τοῦ ἄλμος. βλ. ὁμοῖον. σελ. 772)· διότι τὸ νῦν ἑβραῖον. ἔχει Rothem (ἐρημικός, ἢ ἄλμος). κτλ. κτλ. Εἰς τοιαύτας καὶ πολλὰς ἄλλας παραδιορθώσεις ἐκπεπώκασιν οἱ κριτικοὶ, παραβιάζοντες (οἱ πλείστοι), αἰετοῦ τοὺς Ο, πρὸς συμφωνίαν τοῦ καθ' ἡμᾶς ἑβραϊκοῦ. ὡς ἂν ἐκείνων πανταχοῦ χρηζόντων διορθώσεως, μηδέ-

ὅθεν οἱ Ο, ἀνέγνωσαν καὶ ὧδε διαφόρως, ἢ ὡς ἔχει τὸ σημεῖον ἐβραϊκόν, καὶ ἡρμήνευσαν ὡς ἀνέγνωσαν (μαρτυρεῖ δὲ καὶ Εὐσέβιος) (α). Καὶ τὸ ἐχθραίνειν ματαίως ἐπικυροῦσιν αὐτοὶ πάλιν οἱ Ο, παρομοίως εἰπόντες καὶ ἀλλαχού «ἐχθραίνοντές μοι ματαίως» (καὶ ἐκ παραλλήλου), «οἱ μισοῦντές με δωρεάν» (β). Ματαίως ἔχουσι καὶ ἡ παλαιὰ Ἰτάλα, καὶ ἡ Βουλγάτα (sine causa).

Ψαλμ. Δ. 2. «Υἱοὶ ἀνθρώπων, ἕως πότε βαρυκαρδιοὶ;» — Τὸ ἐβρ. (ὡς ἐξηγοῦσι) Υἱοὶ ἀνδρῶν, ἕως πότε τὴν δόξαν μου κατασιγῶντες; ὁ δ' Ἀκύλας, «ἕως πότε οἱ ἐνδοξοί μου». Ὁ δὲ Σύμμαχος «ἕως πότε ἡ δόξα μου»; Καὶ ὁ Χαλδαῖος ἀντὶ τοῦ ἕως πότε γράφει διὰ τί· τούτοις ἐπηκολούθησε καὶ Ἰερώνυμος. Ἀλλὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο κυροῦσι, 1) ἡ παλαιὰ Βουλγάτα. 2) ὁ Ἀρσένιος. 3) ὁ Λιθίος. 4) Πάντες οἱ ἀρχαιότατοι Πατέρες, ὅσοι ἐμνημόνευσαν τοῦ ῥητοῦ. 5) Αὐτὴ ἡ διαφορὰ τῶν ἄλλων ἐρμηνευτῶν, σίτινες ἄλλως ἀναγνόντες, καὶ μάλιστα τὴν πρὸς τὸ βαρυκαρδία (κατὰ τὸ «ἐβαρύνθη ἡ καρδία» ἐξ ὁδ. η. 15) ἀντιστοιχοῦσιν ἐβραϊκὴν φράσιν, μετέπλασαν εἰς δόξαν, καὶ κατασιγήνην, καὶ αὐτὸ τὸ ἐνδοξοί μου, οὕτω σολοικῶς καὶ ἀτόπως ἀπονεμόμενον ἐπὶ τίτλος τιμητικὸς «εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»! ὅθεν καὶ εἰς αὐτὸν ἀνδρῶς αὐτοὺς μετεποίησαν. Ἀλλὰ ταῦτα οὐδ' αὐτοῖς ἀρέσκοντο τοῖς κριτικοῖς (γ). Καὶ ὁ σοφὸς Οὐδигάντης κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ο διορβοῖ τὸ κείμενον τὸ ἐβραϊκόν.

ποτε δὲ τούτου, μηδαμῶς. Ἐν οἷς δ' ὁ λόγος οὐχ ὑπείκει πρὸς τοῦ πᾶν τὴν ἐκπλήρωσιν, τότε καταφύγουσι περιφρονούντες ὡς ἀνιάτους τοὺς Ο. «Ἐὰν δὲ μὴ χορτασθῶσι, καὶ γογγύσουσι!» (βλ. Cappel. in Not. critic. καὶ in Crit. Sacra p. 315. — L. Bos in Prolegom. V. Test. — Schleusn. Thes. V. Test. ἐν τῇ αὐτῇ λέξει τῶν Ο.

(α) «Οἱ δὲ Ο, ματαίως ἐξέδωκαν ἢ κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἀντίγραφα ἐτέρως ἐσχηκότα, καθὰ φασί τινες τῶν ἐβραίων, ἢ τῆς λέξεως τὸ αὐτὸ ἀποφύγοντες». Εὐσέβ. παρὰ Montfaucon, Origen. Hexapl. T. I. p. 476.

(β) Ψαλμ. λδ. 19. κωδ. Βατικαν. ὁ δὲ Ἀλεξανδρ. ἀντὶ τοῦ ματαίως ἐρμηνεύει ἀδίκως (ὡς καὶ Ψαλμ. λζ. 19 κτλ.)· ἀλλ' ἀμφοτέρωθεν δηλοῦσι τὸ μάτην, εἰ καὶ οὐκ ἐν δίκῃ, ἀναιτίως, ὡς καὶ τὸ δωρεάν καὶ τὰ ἀντιστοιχοῦντα ἐβραϊκά. — (γ) Houbigant. Not. critic. vol. 2. p. 2.

Ψαλμ. Η. 2. «Ἐκ στόματος νηπίων — κατηρτίσω αἶνον». Τὸ ἐβραϊκ. «ἐθεμελίωσας κράτος». Οὕτω καὶ Ἀκύλας καὶ Σύμμαχος, «συνεστήσω κράτος». Οἱ νεώτεροι, ἐθεμελίωσας δόξαν. Ἀλλὰ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο κυροῖ ὁ θεῖος Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος (κα. 16)· πᾶσα δ' ἄλλη ἀπάντησις περιττή. Βροντῶσιν οὐρανοὶ, σιγάτωσαν βάτραχοι.

Ψαλμ. ΙΓ. 9. «Ἀγαλλιάσεται ἡ γλῶσσά μου». Τὸ ἐβραϊκ. «ἡ δόξα μου» (καὶ τοῦτο ἐπεξηγοῦσιν, ἡ ψυχὴ μου). Ἀλλὰ τὸ τῶν Ο οὐ μόνον ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Πέτρος, καὶ ὁ θεηγόρος Λουκᾶς ἐπεσφράγισαν (Πράξ. β. 26).

Ψαλμ. ΛΘ. 6. «Σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι». Τὸ ἐβραϊκόν, «ὡτὰ μοι ἐτρόπησας». ὅθεν καὶ Ἀκύλας, «ὡτὰ δὲ ἐσκαψάς μοι». ὁ δὲ Σύμμαχος, «κατεσκεύασάς μοι»· καὶ ἡ Βουλγάτα, «ὡτὰ δὲ κατηρτίσω μοι». Ἀλλὰ καὶ ὧδε τὸ μὲν ἐβραϊκόν διέστραπται (α)· διδάσκει δὲ πάντας ὁ θεῖος Παῦλος τὴν μόνην ἀλήθειαν ἐκ τῶν Ο (ἐβρ. Ι. 5). Τοσαῦτα καὶ περὶ τῶν Ψαλμῶν· (βλέπε καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς, βιβλ. Γ.).

§. ια. Ἐκ τῶν Παροιμιῶν.

Κεφ. ΚΔ. 12. «Ὁ πλάσας πνοὴν πᾶσι». Ἀντὶ τοῦ πλάσας (λέγουσι) τὸ ἐβραϊκόν ἔχει «φυλάξας». Καὶ συνέχον λοιπὸν οἱ Ο δύο ῥήματα παρόμοια, κακῶς ἀναγνόντες jatzar (πλάττω), ἀντὶ Natzar (φυλάττω). — Ἀλλὰ σφάλλονται καὶ ὧδε οἱ κριτικοί. Οἱ δὲ Ο ἠπίσταντο ὅτι τὸ Natzar οὐ μόνον τὸ φυλάττειν σημαίνει, ἀλλὰ καὶ τὸ ποιεῖν, πλάττειν, φθεῖν, ἢ φυτεύειν (ὡς ἡρμήνευσαν καὶ ἀλλαχού). ὅθεν καὶ τὸ Natzer, φυτὸν, καὶ κλάδος, ἔρνος, ἢ ὄρνις, καὶ ἄνθος, καὶ μεταφορικῶς τέκνον, ἔκγονον (β).

§. ιβ. Ἐκ τῶν Ἠσαίου.

Κεφ. ΚΗ. 1, καὶ 4. Γέγονται οἱ Ο, διότι μετέφρασαν ὁρος τὸ ἐβρ. gai, ἢ ge (κοιλίας, φάραγξ). Οὕτως ἄρα τοσάκις τὴν λέξιν ἐπακριβώσαντες ἀλλαχού, ἐνταῦθα ἡγνόησαν! Ἀλλὰ διὰ τί καὶ ὧδε καὶ ἐν Δ, Βασιλ. (β. 16) ἡρμήνευσαν ὁρος; Διότι καὶ ὧδε κἀκεῖ ἀνέγνωσαν gi (σωρὸς, λόφος) καθὼς ὑπέλαβεν ὁ Τύξην (Tychsel).

(α) βλ. J. Voss. de Sibyl. Orac. c. XIII. — (β) Gesen. Lexic. Hebr. p. 685.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ *gai* οἱ Ἑβραῖοι γραμματικοὶ παράγουσι παρὰ τὸ *geah*, πᾶν τούναντίον σημαίνει (ὑψωμα, λόφον). Ἐκ δὲ τούτου, οὐχὶ κατ' ἀντίφρασιν (ὡς αὐτοὶ θέλουσιν), ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς ἐτυμολογίας ἔσχεν ἡ λέξις ἐκατέραν τὴν σημασίαν, καὶ κοιλάδα καὶ λόφον δηλοῦσα (γείτονα δὲ καὶ συμφυῆ τὰ κοιλά πρὸς τὰ ἀντίθετα κυρτά) (α). Καὶ ὁρθῶς ἄρα ἀπέδωκαν ἐν δέοντι τὴν λέξιν ὅρος οἱ Ο, (οἷον ἐξοχὴν βαθυπρήνορα), καθὼς ἀπαιτεῖ καὶ τοῦ χωρίου ὁ νοῦς· ἰδοὺ τὸ προφητικὸν ῥητόν· «Τὸ ἄνθος τὸ ἐκπεσὸν ἐκ τῆς δόξης ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τοῦ παχέος» (β). Ἀντὶ δὲ τούτου ἐρμηνεύουσιν οἱ νῦν «ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν παχειῶν κοιλάδων». Ἀλλ' ἡ κοιλάς (ἢ κοιλάς καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένη) ἔχει κορυφὴν· Ἄλλοι ὑπέλαβον, ὅτι οἱ Ο ἐξέλαβον τὸ ὄρος πλατυκώτερον, ἀντὶ χώρας ὁρεῖν ὅρεσι περισσεφεύς· ὅπου δὲ ὄρη, ἐκεῖ καὶ κοιλάδες· ἢ ὅτι ἀνέγνωσαν οὐχὶ *gai*, ἀλλὰ *Ai*, ἢ *Hai* (σωρός, βουνός) (γ). Ἀλλὰ πιθανώτερος ὁ τὸ πρῶτον κρίνας Οὐόσσιος,

Κεφ. ΜΒ. 4. «Καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσι. — Τὸ ἔβρ. «Τὸν νόμον αὐτοῦ κῆσοι προσδοκῆσουσι» (τοιαῦτα καὶ ἐν Βουλγάτᾳ). Ἀλλὰ τὸ μὲν κῆσοι, ὅτι παρὰ τῇ θεῇ Γραφῇ σημαίνει καὶ τὰ παράγια καὶ ἐν τῇ μεσογειῷ καὶ ἀλλαχοῦ μακράν ἀποικισμένα ἔθνη, δῆλον ἐξ αὐτοῦ τοῦ προφήτου Ἠσαίου (1, 5· μὲν κτλ. καὶ Θεοδώρητ. αὐτόθ.) (δ). Περὶ δὲ τοῦ Νόμος (ἔβρ. *Thorah*)

(α) Ὅτι καὶ παρ' Ἑλλήσι τὸ ὑψος ἐκ τῆς ὑπὸ (ὑποσσοῦς ὡς περί, περισσοῦς, μετὰ, μετασσοῦς), ἢ ἐκ τοῦ ὑπέρ, ὑψός, ὡς ἀπὸ θέματος ἀρρήτου ὑπω, ὑψω (ὑψος, ὑψώ), συγγενεὺς τοῦ κύβω, κύπτω· ἐκ δὲ πάλιν τοῦ ὑπέρ τὸ ἐναντίον, ὁ ὑπέρ, καὶ αὐτὴ ἡ ὑπὸ συγγενὴς τῆς ὑπέρ (λατίν. *sub*, καὶ *super*)· πρβλ. καὶ τὸ λατίν. *alium* ὁ ὑψηλὸς καὶ βαθύς (καταλλήλως πρὸς τὴν ὑπόθεσιν), καὶ τὸ ἑλληνικὸν «ὑψιπρηνέων» ὁ βαθύπρηνος κτλ.

(β) Ἡ παλαιὰ Βουλγάτα, *Super verticem montis pinquis* (ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τοῦ παχέος· ὁ δὲ ἱερώνυμος *in vertice vallis pinquissimae* (ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κοιλάδος τῆς παχυτάτης). Κατὰ τὸν Ἀκύλαν «φάραγγος βυπαρῶν» (Βοσ. γρ. λιπαριῶν. Ἑξ. πλ.). Ὁ δὲ Σύμμαχος· «φάραγγος πιστήτων», καὶ ὁ Θεοδώριος «φάραγγος πιστῶν». Ἄλλος ὡς οἱ Ο, «τὸ ὄρος τὸ παχὺ». — (γ) Βλ. *Schleusn. Thes. V. Test. λ. ὄρος*.

(δ) Βλ. καὶ *Gesenij Lexic. Hebr. p. 43. — Vossij de LXX. pag. 69. — Schleusn. Thes. γ. Νῆσος*.

λέγομεν, ὅτι καὶ «τὸ *δρομα*» παρὰ τοῖς Ο, ὡδὲ τε καὶ ἀλλαχοῦ ἀντὶ τοῦ νόμος ἐτέθη· οἷον καὶ τὸ «ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου» (ψαλμ. ρκθ, 4), ὅπου οἱ μὲν Ο ἀνέγνωσαν *Θορά*, *Thorah* (νόμος), ὑπὸ δὲ τῶν μεταγραφέων ἐκπαλαι διεστρεβλώθη εἰς τὸ *Θιρά*, *Thira* (φόβος), ὡς ἀνέγνω καὶ ἱερώνυμος, μαρτυρῶν τὴν διαφορὰν (α). Ὅθεν Ἀκύλας μὲν καὶ Θεοδοτίων ἐγράψαν «ἐνεκεν τοῦ φόβου σου (Θεοδώρητ. εἰς ψαλμ. αὐτόθ.)». Ὁ δὲ Σύμμαχος (κατὰ δὲ τὸν ἱερώνυμον καὶ ὁ Θεοδοτίων) «ἐνεκεν τοῦ νόμου σου». Ἡ δὲ ζ, ἐκδόσις «τοῦ λόγου σου». Ἄλλος, ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, (ὡς οἱ Ο). Ὁ δὲ σωφὸς Γράβιος μὴδὲν μελήσας (ὡς εἴωθεν ἐνίοτε) διώρθωσε τοῦτο τοῦ ψαλμοῦ εἰς τὸ ἐνεκεν τοῦ νόμου σου! Ἀλλὰ τὸ ἀνωτέρω τοῦ Ἠσαίου «ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ» ἐπικυροῖ τὸ τοῦ ψαλμοῦ «ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου». Ὡς καὶ τοῦτο πάλιν ἐξελέγχει τοὺς ψέγοντας τὴν ἀνωτέρω φράσιν τοῦ Ἠσαίου καὶ ἀμφοτέρω βεβαιοῦνται ἐκ τοῦ ἱερουίου (κγ, 27), ὅπου τὸ μὲν ἔβρ. ἔχει «τοῦ ὀνόματός σου». Οἱ δὲ Ο «τοῦ νόμου σου». Τὸ ἔβρ. *Thorah* σημαίνει καὶ νόμον καὶ πᾶσαν διδασκαλίαν, καὶ μάλιστα τὴν περὶ τῆς θείας ἐπιγνώσεως, αὐτὸν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, «ὅς ἐστιν ἀλήθεια» (ἰωάν. ιζ, 17). Ὅθεν καὶ τὴν ἀληθῆ θεογνωσίαν. Τοιαῦτα δὲ σημαίνει παρ' Ἑβραίοις καὶ ἡ λέξις *Sem* = ὄνομα· οἷον «Οἱ γινώσκοντες τὸ ὄνομά σου» τὸ ἔβρ. καὶ οἱ Ο (ψαλμ. θ, 10), «τουτέστιν οἱ ποιητὴν καὶ θεὸν σε μακαθροῦτες» (Θεοδώρητ. αὐτόθ.). (β) Ὅθεν καὶ τὸ ἀνωτέρω τοῦ Ἠσαίου (περὶ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ προφητευθέν) «ἔθνη ἐλπιούσιν ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ (καθ' Ἑβραίους), ὁρθῶς καὶ θεοφορήτως ἀπέδωκαν οἱ Ο α ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ». Καὶ μαρτυροῦσιν οἱ θεοὶ ἀπόστολοι τάξαντες καὶ αὐτοὶ τὸ *δρομα* παρομοίως ἐπὶ τῆς θεογνωσίας καὶ τῆς εὐαγγελικῆς πίστεως· οἷον «Ἐφανερώσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις» (ἰωάν. ιζ, 6), τοῦτ. τὴν ἀληθινὴν ἐπίγνωσιν καὶ λατρείαν σου, τὴν εὐαγγελικὴν πίστιν, αὐτὴν Σὲ τὸν ἐν Τριάδι Θεόν!

(α) Βλ. Ὁριγ. Ἑξ. πλ. τ. α. σελ. 639.

(β) Βλ. καὶ *Gesenij Lex. Hebr. p. 1017, 1051. — Schleusn. Thes. λ. Νόμος, ὄνομα, καὶ Lex. N. Test. γ. ὄνομα*.

« ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν » (ἰωάν. ιζ, 3). Οὕτως οἱ τριστόλαιοι Ο, φωτιζόμενοι ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ λαλήσαντος διὰ τῶν προφητῶν, ἱρμηνεύον τοὺς θεῖους τούτων χρησμούς, ὡς ἐμελλον ἐν τῷ πληρώματι τῶν χρόνων κηρύξαι αὐτοὺς οἱ θεοδιδάκτοι Ἀπόστολοι. Καὶ αὐτὴ δὲ τῷ « Καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν » ἀπαρχαλλάκτως ἐξέφερε τὸ θεόπνευστον στόμα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου (ιβ, 21).

Κεφ. ΞΑ. 1. « *Typhlois anabibasin* ». — Τὸ Ἑβρ. (ὡς ἐξηγοῦται « δεσμίοις ἀνοίξιν » (δηλαδή τῆς εἰρηκτῆς). Ὁ δὲ Σύμμαχος, « δεδιδμένοις λύσιν » καὶ ἡ Βουλγάτα, « κεκλεισμένοις ἀνοίξιν » (clausi apertione). Ἄλλ' ἢ τὸ Ἑβρ. *esirim* εἶχεν ἀμφοτέρας τὰς σημασίας (καὶ τοῦ δέσμιος καὶ τοῦ τυφλός), ἢ οἱ Ο ἀνέγνωσαν ἄλλην φωνὴν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὸ *typhlois* (α). Καὶ μαρτυρεῖ τὸ ῥῆμα τῆς ἐτέρας τῶν ἑβραϊκῶν φωνῶν (ἣν ἐρμηνεύουσιν ἀνοίξιν), τὸ *phakach* (Phakachi, ἀνοίγειν) τιθέμενον κυρίως ἐπὶ ἀνοίξεως ὀφθαλμῶν (β). Οὕτως ἐτέθη παρὰ τῷ Ἰσαΐα καὶ ἀλλαχού (μβ, 7), ὅπου καὶ τὸ Ἑβρ. καὶ οἱ Ο, ἔχουσιν ἀνοίξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν (ὡς καὶ τὸ ἀνωτέρω) προφητευόμενον. Ἀλλὰ τί τὰ πολλὰ; Αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν, ὅτε « ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον Ἰσαΐου τοῦ Προφήτου », ἀνέγνω τὴν φράσιν, καθὼς ὁ θεὸς Εὐαγγελιστὴς κατὰ τοὺς Ο, μεθρμηνεύσε· « Κηρύξαι . . τυφλοῖς ἀνάβιβσιν » (Λουκ. Δ. 18). Ταύτην τὴν ἀνάγνωσιν διετήρησε καὶ ἡ εἰς τὸν Ἀπόστολον Βαρνάβαν ἐπιγεγραμμένη καθολικὴ ἐπιστολή.

Κεφ. ΞΓ. 8-9. « Καὶ ἐγένετο αὐτοῖς εἰς σωτηρίαν ἐκ πάσης θλίψεως αὐτῶν. Οὐ πρέσβυς, οὐδὲ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ἔσφωσεν αὐτούς (κώδ. Βατικ.). Οὕτως οἱ Ο σαφῶς καὶ λαμπρῶς διατρανοῦσι τὸ μέγα τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον. « Οὐ πρέσβυς » (προφή-

(α) Bl. Cappel. Crit. Sacr. 159. — (β) Gesenij Lex. Hebr. p. 836. — « Verbum Phakach proprie de apertione oculorum aut aurium dicitur ». Forer. Annot. ad Esai. li. 1. Οὕτω καὶ ὁ ῥαββίνος Κιμχίς παρ' Ούρσίου τοῦ LXX. p. 69. ὅθεν καὶ τὸ κύριον Ἑβρ. Phakuhja, Φακιάς, ἢ Φακίαις (ἀλλ' ἐπὶ σημαίνει τὸν, ὅστις ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ Θεός.

της), οὐδὲ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος καὶ Θεός, ὁ Ἐμμανουήλ, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, Ἰησοῦς ὁ Σωτὴρ ἔσφωσεν αὐτοὺς (αὐτὸς γὰρ σφάσει τὸν λαὸν αὐτοῦ » κτλ.). Τὸ δὲ ἑβραϊκὸν πῶς ἐρμηνεύεται; « Καὶ ἐγένετο αὐτοῖς εἰς σωτήρα. Ἐν πάσῃ θλίψει αὐτῶν, οὐ θλίψις » καὶ ὁ ἄγγελος τῶν προσώπων αὐτοῦ ἔσφωσεν αὐτούς (α). Ἄλλος· « Ὁ θλίβων αὐτούς, οὗτος ἐθλίβε καὶ αὐτόν, καὶ ὁ ἄγγελος, ὡς ὢν ἐνώπιον αὐτοῦ, ἔσφωσεν αὐτούς ». Ἄλλος· « Ἐν πάσῃ θλίψει αὐτῶν ἐγένετο ἐν θλίψει » (ἄλλοι, « αὐτῷ θλίψις »· ἄλλοι, « ἐθλίβη ») « καὶ ὁ ἄγγελος τοῦ προσώπου αὐτοῦ » (ἄλλ. τῆς αὐτοῦ παρουσίας) « ἔσφωσεν αὐτούς » κτλ. Τοιοῦτο νέφος ἀμφιβολίας κατεσκεδάσε κατὰ τοῦ καθαρῶ καὶ ἐαυτοῦ ἑβραϊκοῦ τούτου κειμένου μία κακὴ στίξις, καὶ ἐνός ἰῶτα (Iod) παράπτωσις. Στίλβοντες εὐθὺς μετὰ τὸ εἰς σωτήρα (ἢ εἰς σωτηρίαν), καὶ γράφοντες διγράμματος τὸ Sr, ἢ Σρ, (θλίψις, ὃ προφέρει Sar, Σάρ), ἐντὶ τοῦ (μετὰ τοῦ Iod) τριγράμματος (Sir, Σιρ, ὃ πρέσβυς), οἱ μὲν συνῆψαν μετ' αὐτοῦ καὶ τὸ ἐπόμενον ἀρνητικὸν οὐ, καὶ οὕτως ἐλάσαν ἐν κῶλον αὐτοτελές, τὸ « ἐν πάσῃ θλίψει αὐτῶν, οὐ θλίψις ». Οἱ δὲ πάλιν ἀγανακτοῦντες πρὸς τὴν ἀποπὸν ταύτην ἀντίφασιν, ἔτρεψαν τὸ ἀρνητικὸν la (οὐ) εἰς τὴν ὁμοιόφωνον ἀντωνυμίαν lo (αὐτῷ), καὶ μετεποίησαν τὸν λόγον εἰς καταφατικόν· « ἐν πάσῃ θλίψει αὐτῶν (ἦν) αὐτῷ θλίψις (ἢ ἐθλίβη κτλ.). Οὕτω καταφατικῶς ἀνέγνωκεν ἡ Μάσορα (β), ἢ καὶ ἄλλοι παρηκολούθησαν, μεταβαλόντες καὶ τὸ, « ἐν πάσῃ θλίψει αὐτῶν », εἰς τὸ « ἐθλίβον αὐτούς ». Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος Ἰερώνυμος (τῷ διδασκάλῳ Βαραβανίῳ καὶ ὧδε, ὡς μὴ ὥφελε, πειθόμενος), ὡσαύτως ἐστιζέται, καὶ ἀνεγίνωσκε τὸ χωρίον, κυμαινόμενος μεταξὺ τῆς ἀποφατι-

(α) « Et factus est eis in saluatorem; in omni angustia eorum non angelus, et angelus facierum ejus salvos facit eos » (Trad. Montani). ἄλλας ἐρμηνείας βλ. παρὰ Rosenmüll Schol. h. 1. καὶ τοὺς Criticos Sacror. (β) Bl. Houbigant. Not. Crit. Tom. 2, p. 409. — Schulz. Schol. in V. Test. vol. 9. pag. 412. ὅστις καὶ αὐτὸς ἔχει τινὰς ἰδίαις παραλλαγὰς ἐρμηνείων « ἐν πάσῃ τῇ αὐτῶν στενωφοῖς αὐτοῖς ἑσθήθη (ipsis securi), καὶ ὁ ἄγγελος παρ' αὐτοῦ πεμφθείς (ab eo missus) » κτλ.

κῆς καὶ καταφατικῆς ἐννοίας. Καὶ αὐτὸς μὲν εἰς τὸ κείμενον ἤρμηνευσε ἀποφατικῶς « Ἐν πάσῃ θλίψει αὐτῶν οὐκ ἐθλίβη (non est tribulatus), καὶ ὁ ἄγγελος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἔσφεν αὐτούς ». Ἐν δὲ τοῖς ὑπομνήμασιν ὑποσημειοῖ, λέγων· « Ὅπου ἡμεῖς ἤρμηνευσάμεν « ἐν πάσῃ θλίψει αὐτῶν οὐκ ἐθλίβη », καὶ τὸ Ια ἐστὶν ἀρνήσεως ἐπιρρόημα (= οὐ), δύναται ἀντ' αὐτοῦ ἀναγνωσθῆναι καὶ ἡ ὁμοιόφωνος ἄντωνυμία Ιο (αὐτός), ἵνα ᾧ ὁ νοῦς· « ἐν πάσῃ θλίψει αὐτῶν αὐτὸς ἐθλίβη » τουτ. ὁ Θεὸς (κατὰ τὸ « αὐτὸς τὰς ἀθύνειας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται »). Οἱ δὲ Ο, ἄλλοι τεθείκασι, ὅπερ ἐν τῷ Ἑβραϊῷ οὐκ εὐρίσκεται· « Οὐ πρέσβυς, οὐδὲ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ἔσφεν αὐτούς » κτλ. (α). Ταῦτα ὁ φερώνυμος ἱερώνυμος, ὅστις ὁμῶς ἐφεξῆς καὶ αὐτὸς, ἦν οὐχ εὖρεν (ὡς ἐνέμισεν) ἐν τῷ Ἑβραϊῷ, τὴν φράσιν τῶν Ο, ἄσμενος καὶ χαίρων ὑπομνημάτισεν, ἐρμηνεύσας ἀξίως τῆς θεηγόρου καὶ θεόφρονος αὐτοῦ σοφίας (β). Ἐκ τούτων τοῖνον βλέπομεν, ὅτι καὶ κατὰ τοὺς ἱερώνυμου χρόνους καὶ κακῶς ἐστίζετο, καὶ κατὰ λέξιν ἡμαρτημένως ἐγράφετο τὸ χωρίον παρ' Ἰουδαίοις. Ἀλλ' ὁ Οὐδόςσιος συνείδετο τὸ πρᾶγμα, διδασκάλους χρησάμενος οὐ βαθείνοις, ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς ὁ γέροντι. Διὸ καὶ τὰς δύο διορθώσας ἐλλείψεις, τὴν τῆς στίξεως καὶ τὴν τοῦ γράμματος (Jod), ἡρμήνευσε τὸ θεῖον ῥητὸν κατὰ λέξιν ἐκλατινίσας οὕτως· « Et factus est eis saluti in omni tribulatione eorum. Non legatus, aut angelus, facies ejus servavit eos » (γ). τουτ. « Καὶ ἐγένετο αὐτοῖς εἰς σωτηρίαν ἐν πάσῃ θλίψει αὐτῶν. Οὐ πρέσβυς, ἢ ἄγγελος, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἔσφεν αὐτούς ». Ὅτι δὲ καὶ τὸ πρόσωπον (ἢ τὰ πρόσωπα) (panim) κατὰ τὴν τῆς ἐννοίας καὶ τὴν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀκρίβειαν ἀποδίδεται διὰ τοῦ ἐμφαντικοῦ Αὐτός, ἀπέδειξαν οἱ Ο πολλὰχού Γραφῆς, καὶ ἐν Ἑξῶδ. λγ, 14 (αὐτὸς προπορεύσομαι σου), ὡς προεῖπομεν (σελ. 764). Ὅθεν καὶ ἐν ταύθᾳ ἔγραψαν, « ἀλλ' αὐτὸς

(α) S. Hieronym. Comm. in Esaj. LXIII. 9. — (β) Id. ibid. — (γ) Voss de LXX. p. 70.

ἔσφεν αὐτούς » (α), συνάψαντες μετὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸν ἄλλᾳ. Καὶ εἰς μὲν τὸ Ἑβραϊκὸν (κατὰ τὴν Οὐδόςσιου μετάφρασιν) ὁ σύνδεσμος οὗτος οὐ κεῖται, ἀλλ' ἐκφέρεται τὸ κῶλον κομματικῶς· « Οὐ πρέσβυς, ἢ » (ἐν δὲ τῷ Ἑβραϊῷ γράφεται « καὶ », παρὰ δὲ τοῖς Ο, οὐδὲ, ἐλληνικώτατα, διὰ τὴν προηγουμένην ἀρνήσιν οὐ) « οὐδὲ ἄγγελος, αὐτὸς (ὁ κύριος) ἔσφεν αὐτούς ». Καὶ εὐδοῦται μὲν τὸ νόημα καὶ οὕτω, κομματικῶς ἀναγινωσκόμενου τοῦ κῶλου (κατὰ τὸ « Οὐ πλοῦτον, οὐδ' ἄλλο τι τῶν γηίνων, αὐτὴν σοὶ δωρεῖται τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν » [Χρυσόστομ.], ὅπου ὑπονοεῖται ὁ ἄλλᾳ· καθὼς καὶ ἐν ἄλλοις τοιούτοις, ἐν οἷς μετὰ τὰς προηγουμένας ἀρνήσεις αὐτὸ τὸ κράτιστον ἐπιφέρεται), ἀκριθέστερον δὲ ὁμῶς καὶ σαφέστερον ποιεῖ τὸν λόγον ὁ σύνδεσμος προστεθείς· καὶ τὸ τῶν Ο κείμενον αὐτὸν ἀπαιτεῖ. Ὅθεν καὶ τις τῶν ἡμετέρων, ὁ περικλητὴς Στέφανος ὁ ἱατρός, (διορθώσας καὶ αὐτὸς τὸ ἐλλειπὲς Σρ, εἰς τὸ Σερ) ὁρθῶς συνείδεν, ὅτι καὶ ἐτέρα συλλαβὴ ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου πρόπαλαι· ἐξεπεπτώκει, ἀντίστοιχος πρὸς ὃν οἱ Ο ἀπέδωκαν ἀλλᾳ· διὸ καὶ ἐξέδωκε διορθωμένην τὴν γραφὴν τοῦ χωρίου, προσθείς καὶ τὸ μόριον ΑΚ (= ἀλλᾳ, πάντως) εὐθὺς μετὰ τὸ Μελάκ (ὁ ἄγγελος)· σαφεστάτην δὲ ποιεῖ τὴν ἐκπτώσιν τῆς ΑΚ συλλαβῆς ἡ παρακειμένη λήγουσα τοῦ Μελάκ, ἀπατηθέντος τοῦ ἀντιγραφέως ὑπὸ τῆς ταυτότητος τῶν στοιχείων (δ). Καὶ λέγει λοιπὸν καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν ἀκριβῶς ὅτι εἶπον οἱ Ο· « Οὐ πρέσβυς, οὐδὲ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς [ὁ κύριος] ἔσφεν αὐτούς ».

§. ιγ. Ἐκ τοῦ ἱερωνίου.

Κεφ. ΚΖ. 35-39 (Ἑβρ. Ν. 21) « Μάχαιραν ἐπὶ τοὺς Χαλδαίους

(α) Τὸ Ἀλεξανδριν. ἔχει, « Αὐτὸς Κύριος », καὶ τὸ τοῦ Ἀλδ. καὶ τὸ τῆς Κομπλου. « Αὐτὸς ὁ Κύριος » (αὐτὸς καὶ Κύριος ἐξέφερε, καὶ ὁ Κυριανός). Ἀλλὰ τὸ Βατικανὸν « Αὐτός » (χωρὶς τοῦ Κυρίου, ὅπερ ὑπονοεῖται πάντοτε κατ' ἐμφασιν), αὐτὸς καὶ ἱερώνυμος ἐξέφερε (βλ. ἀνωτέρω), καὶ ὁ Προκόπιος, κτλ.

(β) Βλ. Ἐπιστολὰ κριτικὴ εἰς ἱερωνίου λόγιον ὑπὸ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ, ἱατροῦ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1840. Ἐν τούτῳ τῷ μικρῷ πονηματίῳ ὁ σοφὸς καὶ φιλόθεος ἱατρός καὶ τὴν γραφὴν τοῦ Ἑβραϊκοῦ χωρίου κριτικῶς ἐθεράπευσε, καὶ τὴν ἑλληνικὴν τοῦ θεοῦ ῥητοῦ διέσαφεν ἐπιειδέτατα. βλ. καὶ ἐπισθ. Βιβλ. Α. κεφ. ια. §. 5. σελ. 333.

καὶ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας Βαβυλῶνα . . . (α). Μάχαιραν ἐπὶ τοὺς μαχητὰς αὐτῆς, καὶ παραλυθῶσονται. Μάχαιραν ἐπὶ τοὺς ἵππους καὶ τὰ ἄρματα αὐτῶν . . . Μάχαιραν ἐπὶ τοὺς θησαυροὺς, καὶ διασκορπισθήσονται. Ἐπὶ τῷ ὕδατι αὐτῆς, καὶ κατατρυγῶσονται, ὅτι γῆ τῶν γλυπτῶν ἐστὶ, καὶ ἐν τοῖς νήσοις κατακαυχῶντο. Διὰ τοῦτο κατοικήσουσιν ἰνδάλματα ἐν ταῖς νήσοις, καὶ κατοικήσουσιν ἐν αὐτῇ θυγατέρες Σειρήνων » κτλ. Τὸ νῦν ἔβρ. α Μάχαιρα κτλ. — αὐχμὸς ἐπὶ τῶν ὑδάτων αὐτῆς ἔσται, καὶ ξηρανθήσονται· ὅτι γῆ τῶν γλυπτῶν ἐστὶ, καὶ ἐν τοῖς τέρασιν (φοβεροῖς εἰδώλοις) αὐτῶν καυχῶνται » (ἄλλοι, « ἐξεμάνησαν », ἢ, « ἐμωράνησαν »). « Διὰ τοῦτο κατοικήσουσιν ἐκεῖ δράκοντες μετὰ σατύρων » (faunis ficariis· ἄλλοι, « αἰλуроὶ μετὰ θωῶν »· ἄλλοι, « λύκοι μετ' αἰλούρων »)· « καὶ κατοικήσουσιν ἐν αὐτῇ στροθοὶ κάμηλοι » (ἄλλοι « γλαυκὲς ἐμφολεύσουσι ») κτλ. (β). Ἐν τούτῳ πρῶτον μὲν, ἔγραψαν αὐχμὸς (ἐπὶ τῶν ὑδάτων) ἀντὶ τοῦ παρὰ τοῦ Ο, μάχαιρα, chereb (ἀπὸ κοινοῦ τῆς λέξεως νοουμένης ἐκ τῶν προηγμένων). Οἱ δὲ Μασορίται ἄλλως ὧδε στίζουσι τὴν λέξιν, ἐκφέροντες choreb (αὐχμὸς, ἢ ξηρασία). Ἀλλ' οὕτω διακόπτεται τοῦ προφητικοῦ λήμματος ἡ ῥύμη, ἥτις ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς ἐννοίας ἐκφράζεται μάλιστα διὰ τῆς πυκνῆς ἐπαναφορᾶς. Ἡ ῥαββινικὴ σμικρολογία μετεσχημάτισε τὴν μάχαιραν εἰς αὐχμὸν, αὐτοπὸν (ὡς ἔοικεν) αὐτὴν εὐροῦσα καὶ ἀκατάλληλον πρὸς τὸ ὕδωρ. Ἀλλ' ὁ τῆς προφητικῆς φράσεως εἰρμὸς ἀποδείκνυσιν δι' ὧν τῶν ἐδαφίων, ὅτι πρὸς πάντα τὰ ἀναφερόμενα ὑποκαίμενα ἡ μάχαιρα ἀρκεῖ. Μάχαιρα (ξιφῆς πολεμίων στρατός) καὶ ἄνδρας καὶ ἵππους κατασφάττει, καὶ ἄρματα καὶ θησαυροὺς διασκορπίζει, καὶ τὰ ὕδατα (τῆς πολιορκουμένης πόλεως) ἀνακόπτει, καὶ οἱ πολιορκούμενοι κατατρυγῶνται (αἰχμαλωτίζονται)· ὁ δὲ ῥαββινισμὸς καὶ ἀντὶ τοῦ κατατρυγῶνθῆσονται ἀνέγνω ξηρανθήσονται (τὰ ὕδατα δηλο-

(α) Ἡ Κομπλουτ. ἔδδ. καὶ τὸ ἔβρ. προστίθει καὶ, « Μάχαιραν ἐπὶ τοὺς μάντιν καὶ ἄφρονες ἔσονται » (ἐν δὲ τῷ Ἀλεξ. καὶ Βασιλ. καὶ οὐ κεῖται ταῦτα).

(β) Βλ. Schulz. Schol. in Jerem. h. 1, καὶ Criticos Sacros, ibid.

νότι), σύμφωνα τὰ πάντα καὶ ὁμοιόρρυθμα ποίων. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη μεταβολὴ ἀντίκειται καὶ ἄλλως εἰς τὸ νόημα τὸ προφητικόν. Ὁ θεὸς Ἰερεμίας προφητεύει σαφῶς τὸν ὑπὸ τῶν πολεμίων παντελῆ τῆς Βαβυλῶνος ὄλεθρον· καὶ ἡ προφητεία ἐπληρώθη ἐπὶ Κύρου Περσῶν Βασιλέως, ὅστις εἶλε τὴν Βαβυλῶνα παρatreψας τὸ πολὺ τοῦ Εὐφράτου ρεῖθρον. Ἔσπε τὸ ὑπολειπθὲν ἐγένετο διαβατὸν ἀνδρὶ, «ὡς εἰς μέσσην μηρὸν μάλιστά κη, καὶ κατὰ τοῦτο (οἱ Πέρσαι) ἐσῆσαν εἰς τὴν Βαβυλῶνα» (Ἡρόδοτ. Α. 194. Ξενοφ. κτλ.). Ἔσπε *Μάχαιρα* μὲν καὶ σιδηρὸς ἐπὶ τῶν παρatreπέντων καὶ εἰς ὄγκον μικρὸν συσταλέντων ὑδάτων ἐπέπεσε, καὶ οἱ Βαβυλώνιοι κατήσχύνθησαν (ὡς ἔγραψεν ὁ Ἰερεμίας, καὶ ἡρμήνευσαν οἱ Ο), αὐχμὸς δὲ καὶ *ξηρασία*, οὐ φαίνεται οὐδαμῶς οὐδαμῶς. Ἄλλο. Οἱ Ο ἔγραψαν *αὐρ ταῖς νήσοις* ἀναγνόντες *jim* (ἱεῖμ, νῆσοι), τὸ δὲ νῦν ἐβραϊκὸν ἔχει ἄλλην λέξιν, *Emia* (ἐμία), ὁ κυρίως φόβος ἀηλοῖ (καὶ προσέτι τὸ ἔθνος τῶν ἐμμαίων, ἢ ὀμμαίων). Ἐνταῦθα δὲ (καὶ μόνον ἐνταῦθα) προστιθέασιν εἰς τὴν λέξιν καὶ ἄλλο σημαίνόμενον, τὰ φόβητρα, ὅθεν καὶ εἶδωλα! Ἀλλ' ὅποια καὶ ἂν πλάττονται τοιαῦτα τέρατα, τὰς νήσους τῶν Ο ἐπικυροῖ καὶ αὐτὴ ἡ χωρογραφία τῆς Βαβυλῶνος, ἥτις οὐ μόνον νησοειδὲς τις ἦν, καὶ μονονουχί περικλυστος, ἀλλὰ καὶ νήσοις ἄλλαις πέριξ καὶ λίμναις, ὥς ὁ Τίγρις καὶ Εὐφράτης ἐποιοῦν, ὅχυρως ὑπῆρχε περιέσωσμένη (α). Ὅθεν καὶ ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος· «Πάλαι γὰρ αὐτὴν μέσσην ἔειπεν ὁ Εὐφράτης». — «Νήσους δὲ καλεῖ (ὁ Προφήτης) καὶ τὰς τῆς πόλεως οἰκίας, ὡς κύκλῳ τοὺς περιβάλλους ὕδατος κατακλύζοντας, καὶ πάλιν ἐν μέσῳ τῆς πόλεως ἐχούσας τὸν πόταμόν» (Ἑρμην. εἰς Ἰερεμ. αὐτόθ.). Τελευταῖον· οἱ Ο ἀνέγνων *Σιρίμ* (*Sir*, πληθ. *Sirim*), καὶ μετέφρασαν ὀρθῶς *ἐνδάσματα*, ἀδηλαδὴ φαντάσματα, ὡς εἶπεν ὁ προφήτης τὰς τῶν δαιμονίων φαντασίας» (Θεοδώρητος· πρὸς Ἡσα. ιγ, 21), ἐν δὲ τῷ νῦν ἐβραϊκῷ γράφουσι *Σιεῖμ* (ἄγρια θηρία), καὶ μεταφράζουσι δράκοντας, αἰλούρους, ἢ σατύρους, καὶ ἄλλα πικρὰ λέγοντες.

(α) Βλ. Vols. de LXX. p. 72.

§. ιδ. Ἐκ τοῦ Ἰεζεκιήλ.

Κεφ. Η. 15. Ἐπλανήθησαν (κατὰ τοὺς κριτικούς) οἱ Ο, διότι τὸ ἑβρ. Thoëbah (βδελύγματα, πᾶν βδελυντόν καὶ ἀκάθαρτον) ἤρμηνευσαν ἐπιτηδεύματα. Ἀλλὰ, 1) καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα τοῦτο πολυτάκις σημαίνει. Οὕτως εἶπε καὶ Σειράχ περὶ τῆς πόρνῃς λέγων· « Ἐν ἐπιτηδεύμασιν αὐτῆς » (Θ. 4. Ἀλεξ. ἄλλοι, ἐπιχειρήμασι)· πρόσθε καὶ « τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς Αἰγύπτου, — καὶ γῆς Χαναάν » (Λευίτ. ιη, 3), καὶ τοὺς ἄφρονες, ὅσοι « ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασιν » (ψαλμ. ιγ). Εἶπε δὲ καὶ Ἀκύλας καὶ Θεοδοτίων « πονηρὰ ἐπιτηδεύματα » (Ἰερμ. κα, 4). 2) Ἡ ἀκριβὴς ἀνάγνωσις τοῦ προφητικοῦ τούτου χωρίου κεῖται μάλιστα ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ. « Γιὲ ἀνθρώπου, ἐώρακας; καὶ μικρὰ τῷ οἴκῳ Ἰούδα τοῦ ποιεῖν τὰς ἀνομίας, ἃς πεποίηκαν αὐτοὶ ὧδε καὶ ἔτι ὧς ἐπὶ ἐπιτηδεύματα μείζονα τούτων » (ὅπου φανερώς τὰ ἐπιτηδεύματα συνωνυμοῦσι πρὸς τὰς ἀνομίας). Ἐν ἄλλοις δὲ κώδινξιν ἐκφέρεται τὸ ἐδάφιον ἑλλειπτικῶς οὕτως· « Γιὲ ἀνθρώπου, ἐώρακας; καὶ ἔτι ὧς ἐπὶ ἐπιτηδεύματα μείζονα τούτων ». Οὕτως ἑλλειπτικῶς φέρεται καὶ παρὰ τῷ Ἰερωνύμῳ, καὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς Ἑβραϊκῷ. Ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ ἀνάγνωσιν βεβαίως καὶ ἡ ἀρχαία Ἰτάλα, ἥ περ ἐχρήσατο Τερτυλλιανὸς καὶ πολλοὶ τῶν Πατέρων μαρτυρίαι. Ἀπαιτεῖ δὲ ταύτην καὶ τὸ νόημα, καὶ τὸ σχῆμα τῆς ἐπαναλήψεως, καθ' ἣν ἐκφέρονται παρομοίως αἱ προηγούμεναι ἐρωτήσεις. Ἐπαναλαμβάνεται δὲ ἡ αὐτὴ φράσις καὶ ἐν τῷ παρατελευταίῳ ἐδαφίῳ (τῷ 17) τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου (ὅθεν πλανηθέντες οἱ ἀντιγραφεῖς τοῦ Ἑβραϊκοῦ, παρέβλεψαν τὴν πρότασιν ἐν τῷ 15 ἐδαφίῳ). Καὶ φαίνεται ἄρα καὶ ἐκ τούτου ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις ἀκραιότερα τοῦ κώδικος τοῦ Ἑβραϊκοῦ.

§. ιε. Ἐκ τοῦ Ἀμώς.

Κεφ. Ε. 26. « Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ, καὶ τὸ ἄστρον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ῥαϊφάν » κτλ. βλ. ὁπισθ. σελ. 235 καὶ ἐφεξῆς Βιβλ. Γ.

Κεφ. Σ. 4. « Ἀπετρύγησαν ἀρχαῖς ἐθνῶν ». Τὸ νῦν ἑβρ. (ὡς ἐξηγοῦσιν) « Οἱ ὀνομασμένοι ἐξοχοὶ τῶν ἐθνῶν ». Μέγουσι τοίνυν οἱ χρι-

τικοὶ καὶ ὧδε τοὺς Ο, ὅτι ψευδῶς ἀνέγνωσαν Jakab (κοιλαινῶ, σκάπτω), ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κειμένῳ Nakab (ἐξαιρέτως ὀνομάζω, καὶ τρυπῶ, διαπείρω, διακρίνω κτλ.). Ὄθεν καὶ ὁ Γράβιος (συναινούντος καὶ Δρουσίου) διώρθωσε καὶ ὧδε προχείρως τοὺς Ο, τρέψας τὸ ἀπετρύγησαν εἰς τὸ ἀπετρήθησαν! (α) Ἀλλὰ κρείττον ἀνέποιουν οἱ ἄνδρες, εἴπερ εἰσώπων. Καὶ γὰρ, 1), ἀμφοτέρω τὰ ἑβραϊκά ταῦτα ῥήματα συγγενέουσιν πρὸς ἄλληλα κατὰ τὴν γένεσιν καὶ τὰς σημασίας (β). Αὐτοὶ οἱ Ο, τρυπᾶν ἤρμηνευσαν τὸ Nakab ἄλλαχού πολλαχού (ἰωβ. μ, 21· καὶ Ἀγγ. α, 6, κτλ.)· ἀλλ' ἐνταῦθα ἄλλως πως ἀνέγνων τὴν ἀντιστοιχοῦσαν Ἑβραϊδα φωνήν. Ἐπειτα καὶ τὸ τρυπᾶν καὶ σκάπτειν, ἢ ἐκκόπτειν, οὐ μακρὰν τοῦ « Κόπτειν βότρυν σταφυλῆς » (ὡς ἐν Ἀριθμ. ιγ. 24), δηλαδὴ τρυγᾶν. — 2) Ἀπετρύγησαν ἔχουσι καὶ ἡ παλαιὰ Ἰτάλα. 3) Ὁ Ἀραψ. 4) Ὁ Σύρος ἅγιος Ἑβραϊμ. 5) Ὁ μάρτυς Ἰουστίνος (γ), καὶ ἄλλοι τῶν θείων Πατέρων. 6) Τελευταῖον αὐτὸ τὸ νόημα τοῦ προφητικοῦ χωρίου οὐκ εὐδοῦται, εἰμὴ κατὰ μόνον τὴν φράσιν τῶν Ο. Ἰδοὺ πῶς ἐρμηνεύει ἡ Βουλγάτα τὸ ῥητόν. « Οὐαὶ οἱ πλουτοῦντες ἐν Σιών, καὶ πεποιθότες τῷ ὄρει Σαμαρείας. Ἀριστεῖς κεφαλὰὶ λαῶν· οἱ εἰσερχόμενοι πομπικῶς εἰς ὄλκον Ἰσραὴλ » (δ). Ἀλλὰ παρὰ τὰς τοιαύτας ἐρμηνείας τί ἂν

(α) Grab. Diss. de vitijis LXX. p. 28.

(β) Voss. l. c. — Gesen. Lexic. Hebr. p. 438. 685.

(γ) Παρὰ τῷ μάρτυρι Ἰουστίνῳ ἀναγινώσκεται « Οἱ ὀνομασμένοι ἐπὶ τοῖς ἀρχηγοῖς ἀπετρύγησαν ἀρχαῖς ἐθνῶν » (Διαλ. π. Τρύφων. σελ. 126. ἐκδ. Venet. 1747. πρὸς καὶ σημ.). Ὅπου τὸ « οἱ ὀνομασμένοι ἐπὶ τοῖς ἀρχηγοῖς » φαίνεται ἐξ ἄλλης τινας μεταφράσεως παρερρησάν εἰς τὸ κείμενον τοῦ Ἰουστίνου ὑπὸ τῆς ἀθελείας τῶν μεταγραφῶν, καὶ συναφθὲν πρὸς αὐτὸν ὁ Μάρτυς ἐκ τῶν Ο, « ἀπετρύγησαν ἀρχαῖς ἐθνῶν ». Καὶ ἄλλα δέ τινα τοιαῦτα παρανοήματα παρατηροῦνται καὶ ἄλλαχού, καὶ εἰς αὐτὴν ἦν ὁ μάρτυς ἀντιγράφει ἐκ τοῦ παρόντος κεφαλαίου (τοῦ α) μακρὰν τοῦ Ἀμώς περιεκπῆν.

(δ) « Vae qui opulenti estis in Sion, et confiditis in monte Samariae. Optimates, capita populorum, ingredientibus pompatice in domum Israel » (S. Hieron. Amos VI. 1). Παραλείπομεν ἄλλας τῶν νεωτέρων παντοίας περὶ τὴν ἐρμηνείαν διαφορὰς. Προστίθεθα δὲ μόνον μίαν τῶν νεωτέρων κριτικῶν. « Vae tranquillis Sione, et securis in monte Samariae, principibus

γένοιτο (εἴγ' ἐξεστὶν εἰπεῖν) ἀτοπώτερον; ὁ θεὸς Ἀμὼς ἐν τῷ κεφαλαιῷ τούτῳ προφητεύει τὴν αἰγυπτιακὴν τῶν ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Σαμαρείας τρυφουσῶν δέκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ· οὐχὶ δὲ καὶ τῶν δύο τοῦ Ἰούδα φυλῶν, αἵτινες οὐδ' ἡγμυαλωτίσθησαν οὔτε τότε συγχρόνως, οὔτε ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων· πρὸς τί λοιπὸν μνημονεύονται οἱ εἴτε πλουτοῦντες, εἴτε γαληνιῶντες καὶ ἀτάραχοι κατοικοῦντες ἐν Σιών; ὁ μακάριος Ἰερώνυμος, ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς πρώτης παρερμηνείας τῆς « οἱ πλουτοῦντες ἐν Σιών », ἐξέλαβε τὴν προφητείαν κοινὴν κατὰ τὴν τοῦ Ἰούδα (τῶν δύο φυλῶν), καὶ κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ (τῶν δέκα φυλῶν). Πρὸς τοῦτο κλίνουσι καὶ τῶν νεωτέρων συγγοί. Ἀλλ' ἀρκεῖ καὶ μόνη ἡ ἀνάγνωσις τοῦ προφητικοῦ κεφαλαίου πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἀληθείας. Ἀκούσωμεν δὲ ἡδὴ καὶ τοὺς Ο, πῶς ἐρμηνεύουσι τὴν περὶ τῆς ὁ λόγος περικοπὴν. « Οὐαὶ τοῖς ἐξουθενούσι Σιών (α), καὶ πεποιθήσιν ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμαρείας· ἀπετρύγησαν ἀρχὰς ἐθνῶν, καὶ εἰσῆλθον αὐτοὶ, οἶκος Ἰσραὴλ ». Τί τούτων σαφέστερον; « Ἀθλιοί, φησι, καὶ τρισάθλιοι, οἱ τῆς μὲν Σιών καταφρονούντες, τῇ δὲ Σαμαρείᾳ θαρρόντες, καὶ μὴ σκοποῦντες, ὡς ὁ ἐν τῇ Σιών θεραπεύμενος Θεὸς εἰς τὴν τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ ἐπήγαγε γῆν, τοὺς πρόσθεν ταύτην οἰκοῦντας πικτελῶς ἀναλώσας » (αὐτὰ δηλονότι τὰ κράτιστα κεφάλαια, τὰς ἡγεμονείας

praestantissimae Gentium, ad quos Israelitae confluere solent». (Schulz. Schol. in Amos ibid.). Ἄλλας δὲ πάλιν ἰδίᾳ διαφορὰς ἔχει ὁ Rosenmüller ibid.

(α) « Ἐξουθενούσιν ἀναγινώσκει μετὰ τοῦ Οὐλοσίου καὶ ὁ Δάθιος, ἀποδεχόμενος ὡς μόνον ἀληθινὴν ταύτην τῆς λέξεως τὴν ἐρμηνείαν. Ὁ δὲ Σχεύλιος (h. l.) εἰς μάτην ἀντιλέγει. Παρὰ δὲ τῷ Ιουστίνῳ ἀντί τοῦ « ἐξουθενούσι Σιών », ἀναγινώσκεται « οἱ κατασπαταλῶντες Σιών », καὶ ταύτην τὴν ἀνάγνωσιν ἐξέλαβον οἱ ὡς ἐξ ἄλλων ἐρμηνευτῶν. Ἀλλὰ τὸ κατασπαταλῶντες ὑπάρχει σαφῶς ἀπὸ τοῦ ἀντιγραφίου, μεταγράψαντος τὴν λέξιν καὶ ὡς ἐκ τοῦ σύνταγματος 6, ἰδαρίου τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου. Ὁ δὲ Δρούσιος (Annot. in h. l.) καὶ ἄλλοι (βλ. Scharfenb. in Cappell. Crit. Sacr. vol. 3, p. 189) τὸ « ἐξουθενούσι τὴν Σιών » διερθεύουσιν εἰς τὸ « εὐθηνούσι τὴν Σιών », ὅπως πλησιάζῃ καὶ τὸ τῶν Ο πρὸς τὴν νεωτέραν ἐρμηνείαν τοῦ Ἑβραίου! Καὶ γίνεται καὶ ὡς παρεκτροπὴ μὲν τοῦ νοήματος, ἀλλ' ὅμως ἀνδρική περὶ τὴν σύνταξιν βαρβαρισμὸς, καὶ οὐχ ἡ τὴν φαντασίαν, ἡ καὶ τὴν κατὰ Γράβιον « ἀπετρύγησαν ἀρχὰς »!

τῶν ἐν αὐτῇ κρατούντων ἐθνῶν, ἀπερ ἀποτρυγήσαντες καὶ ἐκκόψαντες εἰσῆλθον αὐτοὶ, ὁ οἶκος Ἰσραὴλ, μετὰ τῶν ἄλλων δύο φυλῶν κατὰ τὸ, « ἐξέβαλες, ἔθνη καὶ κατεφύτευσας αὐτοὺς ») « καὶ λίαν αὐτοῖς εὐρεῖαν τὴν οἰκίαν χαρισάμενος » (Θεοδώρητ. ἐρμην. αὐτόθι).

§. 15. Ἐκ τοῦ Ἰωνᾶ.

Κεφ. Γ. 4. « Ἐτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὶ » κτλ. — Τὸ Ἑβραϊκ. « ἔτι τεσσαράκοντα ἡμέραι (α). Τεσσαράκοντα ἔχουσι καὶ Ἀκύλας καὶ Σύμμαχος, καὶ Θεοδοτίων καὶ ὁ Σύρος καὶ ἡ Βουλγάτα. Καὶ ψέγουσι λοιπὸν διὰ τοῦτο τοὺς Ο, ὡς κακοὺς ἀριθμητάς. Ἀλλὰ καὶ ὑποτεθῇ μὴ κατὰ τοὺς Ἑβραίους κώδικας, ἀλλ' ἐν τοῖς τῶν Ο, μᾶλλον ἡμαρτηθῇ τὴν πρόπαλαι κοινῶς παραδεδομένην γραφὴν τοῦ τρεῖς ἀριθμοῦ, οὐδ' οὕτω τῶν ἐρμηνευτῶν ἐστὶ τὸ παράπτωμα, τῶν δ' ἀρχαίων ἀντιγραφῶν. Καὶ ὁ μὲν ἱερὸς Λύγουστινός ἐσπούδασε διαλλάξαι τὴν τοῦ Ἑβραϊκοῦ πρὸς τοὺς Ο διαφορὰν (β). Ὁ δὲ πάλιν Ἰερώνυμος θαυμάζει περὶ τῆς τοσαύτης διαφωνίας, « ὅποτε, λέγει, μήτε γραμμάτων, μήτε συλλαβῶν, μήτε τόνων, μήτε τῶν λέξεων ἐστὶν ὁμοιότης μεταξὺ τοῦ καθ' Ἑβραίους τεσσαράκοντα (arbaím) καὶ τοῦ τρεῖς (salos) (γ). Ἀλλ' ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος ῥητῶς ἀποδίδωσι τὸ σφάλμα εἰς τοὺς ἀντιγραφείς. « Δοκεῖ μοι (λέγει) τὸ τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀληθέστερον εἶναι (τῶν τριῶν). Εἰκόσ δὲ καὶ τοὺς Ο σύμφωνον τοῖς ἄλλοις τεθεικέναι τὸν ἀριθμόν· τοὺς δὲ τὴν ἀρχὴν ἐγγραψάμενους ἁμαρτεῖν περὶ τοῦτο, εἴτα οὕτω γενέσθαι πᾶσι τῶν ἀντιγράφων τὴν ἐκδοσιν » (Ἑρμην. εἰς Ἰων. γ). Οὕτω καὶ ὁ Θεοφύλακτος (αὐτόθι). Ὄθεν καὶ τινες τῶν νεωτέρων ὑπέλαβον, ὅτι τὸ πρῶτον ὁ ἀριθμὸς οὐχ ὁλόγραφος ὢν, ἀλλὰ στοιχειακὸς, εὐκόλως ἐν ταῖς ἀντιγραφαῖς μετεβλήθη, τοῦ μ (40) τραπέντος εἰς γ (3). Ἄλλοι δὲ πάλιν εἶπον, ὅτι αἱ τρεῖς ἡμέραι μετεγράφησαν καὶ ὡς κατ' ἐπανάληψιν ἐκ τοῦ προηγουμένου

(α) Εἰς κώδικ. Ἑβραῖος ἔχει « τριάκοντα » βλ. Rossi, Supplem. pag. 88.

(β) S. August. de Civit. Dei XVIII. 44.

(γ) S. Hieron. Comm. in Ion. cap. 3. 4.

παραγράφου ἀβλεψία τῶν ἀντιγραφῶν, ἀμελησάντων τοῦ μ. (α). Ἀλλ' ἡ γνησία τῶν Ο γραφῇ (καθὼς ἔκρινεν ὁ σοφὸς Ουόσσιος) σώζεται παρὰ τῷ φιλοσόφῳ καὶ μάρτυρι Ιουστίνῳ· ὅστις μνημονεύων τοῦ ῥήτου, οὔτε τρεῖς ἡμέρας λέγει μόνον, οὔτε μόνον τεσσαράκοντα, ἀλλὰ τεσσαράκοντα τρεῖς. Καὶ ἵνα μὴ τις ὑπολάβῃ τὴν γραφὴν ἡμαρτημένην, δις ἀναφέρει τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν (β). Καὶ ὑπῆρχε λοιπὸν ἐξ ἀρχῆς γεγραμμένον· «ἔτι (τρεῖς) καὶ Μ. ἡμέραι» κτλ. Διὰ δὲ τὴν τῶν ἀντιγραφῶν ἀβλεψίαν ἐκπεπτῶκας πρῶτα ἐκ μὲν τοῦ ἐλληνικοῦ τὸ καὶ μ. (40), ἐκ δὲ τοῦ ἐβραϊκοῦ τὸ τρεῖς. Ἐντεῦθεν ἡ μεταξὺ τοῦ κειμένου καὶ τῆς ἐρμηνείας ἀρχαία αὕτη διαφορά. Καὶ αἱ μὲν τρεῖς ἡμέραι ἦσαν ἀναγκαῖαι πρὸς τὸ κήρυγμα. «Ἦν γὰρ ἡ πόλις μεγάλη τῷ Θεῷ, ὡς πορείας ὁδοῦ ἡμερῶν τριῶν» (Ἰων. γ, 3)· ὅθεν καὶ ὁ προφήτης «ἤρξατο τοῦ εἰσπορεύεσθαι εἰς τὴν πόλιν ὥστε πορείαν ἡμέρας μίας» (αὐτ.). «Οὐ κατ' εὐθὺ τῆς πόλεως ὁδεύων, ἀλλ' ἀγορὰς καὶ ἀγυῖας καὶ ῥύμαι περινοστών, καὶ κηρύττων» (Θεοδώρητ. αὐτ.). Ἐκ τούτων, ὡς ἔοικεν, ὑμνῶμενος ὁ Ουόσσιος, εἰκάζει (περιεργότερον ἴσως) καὶ τὰ ἐφεξῆς εἰς ἀπόδειξιν τῶν 43 ἡμερῶν. Ὅτι τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν εἰσπορεύόμενος ὁ Ἰωνᾶς ἐκήρυξεν, «ἔτι τρεῖς καὶ Μ. ἡμέραι». Τὴν

(α) Buxtorf. Anticrit. pag. 620. πρὸς. Schleusn. Thes. λ. Τρεῖς.

(β) Ιουστίν. Διάλογ. π. Τρύφων. σελ. 212. ἐκδ. Venet. 1747. Ὅπου οἱ ἐκδόται ἐξέδωκαν αὐτως· «Ὅτι μετὰ (ἐν ἄλλοις τεσσαράκοντα) τρεῖς ἡμέρας» καὶ πάλιν, «Ἐπὶ τῇ (τεσσαράκοντα) τρίτῃ ἡμέρᾳ», κτλ. Ὅθεν φαίνεται, ὅτι ἐν τισι χειρογράφοις ὑπῆρχε μόνον τρεῖς ἡμέραι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. Ἐπειτα δὲ τούτοις προσετέθη καὶ τὸ τεσσαράκοντα, καὶ τὸ τεσσαράκοντα, ὡς ὅλον ἐκ τοῦ παρενθέντος σημειώματος, τοῦ, «Ἐν ἄλλοις τεσσαράκοντα γράφεται». Ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ πάλιν τὸ ἐν ἄλλοις (ἐλλειπτικῶς χειρογράφοις) δεικνύσιν, ὅτι ἦσαν καὶ ἄλλα χειρόγραφα τοῦ Ιουστίνου ἔχοντα τεσσαράκοντα τρεῖς, καὶ τεσσαράκοντα τρίτη καὶ ὑπάρχουσι καὶ νῦν τὰ τοιαῦτα χειρόγραφα, καὶ ἐκδόσεις, ἔχοντα 43 ἡμέρας, καὶ τεσσαράκοντα τρίτη, καθὼς οἱ ἐκδόται σπημειώκασιν. Εἰ δὲ καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ παρ' Ιουστίνου γνησία γραφὴ τοῦ ἀριθμοῦ, λείπεται τις ἀμφιβολία. Οὐδεὶς γὰρ ἕτερος τῶν ἀρχαίων ἔγραψε τὰς ἡμέρας 43, ἀλλ' ἡ τρεῖς μόνος (ὡς ἐν τοῖς ἀποσφραγίστοις χειρογράφοις τῶν Ο), ἢ 40 μόνον, ὡς γράφεται παρὰ τοῖς λοιποῖς ἐρμηνευταῖς, καὶ τοῖς τούτων μνημονεύουσιν ἱεροῖς πατέρεσιν.

δὲ δευτέραν, «ἔτι δύο καὶ Μ.». Τὴν δὲ τρίτην, τέλος, «ἔτι Μ. ἡμέραι», κτλ. Ὅτι δὲ καὶ ὁ τεσσαράκονθήμερος ἀριθμὸς ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν καθιερωμένος εἰς τὴν νηστείαν (ἥτις καὶ τῆς μετανοίας σύνδρομος γίνεται καὶ συνέριθος· ὅθεν ἐνήστευσαν καὶ οἱ Νινευῖται), μαρτυροῦσι καὶ ἄλλα χωρία τῆς Γραφῆς· οὕτω καὶ Μωσῆς καὶ Ἠλίας (καίτοι μὴ ἐπὶ μετανοίᾳ) Μ. ἡμέρας ἐνήστευσαν (α).

§. ιζ. Ἐκ τοῦ Ζαχαρίου.

Κεφ. Ι. 4. Κύριος ἐποίησε φαντασίας, καὶ ὑστὸν χειμερινὸν δώσει αὐτοῖς». Φέγουσι καὶ ὧδε τοὺς Ο, ὡς συγχύσαντας τὰ ἐβραϊκὰ chazah (ὄψις, θέα), καὶ chaziz (ἀστραπή)· διὸ καὶ μετεποίησαν τὰς ἀστραπὰς εἰς φαντασίας! Ἀλλ', ὡς ἔοικεν, ἠγνόνουν οἱ ἄνδρες, ὅτι τὸ φαντασία σημαίνει οὐ μόνον τὴν ἐν τῇ ψυχῇ τύπωσιν, ἀλλὰ καὶ φανότητα, λαμπρότητα, καὶ γαῦσιν, ἢ φαινόμενον, καθὼς καὶ τὰ γαίρεσθαι καὶ φαντάζεσθαι πολλὰκις συνωνυμοῦσιν. «Ἐφάρταν γάρ, φησιν, αἱ ἀστραπαὶ σου τῇ Οἰκουμένῃ». Καὶ τούτων τὴν ἐκφάντον θέαν φαντασίας εἶπεν ὁ προφήτης. Ὅθεν καὶ ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος· «Τὰ τοιαῦτα φαντασίας ἐκάλεσεν, ὡς ἐκπλήττοντα τοὺς ἀνθρώπους» (ἐρμην. αὐτόθ.). Πρόσθετε τούτοις, εἰ δοκεῖ, καὶ τὸ παρ' Ἑλλήσι Φαναῖος, ταυτιζόμενον σχεδὸν πρὸς τὸ Ἀστραπαῖος (Ζεὺς). Ὅθεν ὁ μὲν Μύνατερος τὸ Chazizim ἠρμηνεύσει νέφη λαμπρὰ (nubes candidas), ὡς περιλαμπόμενα ἐκ τῶν ἀστραπῶν. Ὁ δὲ Δρούσιος, στιλπνότητος, ἢ στιλβηδόνας (Corruscationes). Ἀλλὰ καὶ τῶν ῥαββίνων οὐκ ἄσχημοι τινες ἀμφοτέρας τὰς προγεγραμμένας ἐβραϊκὰς φωνὰς συγγενεῖς νομίζουσι καὶ ἰσοδυναμούς, ὡς ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης παραγομένας. Καὶ ὁρθῶς ἄρα καὶ λίαν ἀκριβῶς διηρμήνευσαν οἱ Ο γέροντες τὴν δύναμιν τῆς ἐβραϊδος λέξεως, εἰπόντες «ἐποίησε φαντασίας» δηλονότι φαντάζοντα καὶ φαινόμενα θεάματα, ἢ φαίνοντα καὶ στίλβοντα σημεῖα ὑποῦ. Τοιαῦτα δὲ φανώταται καὶ «ζάπυροι τῆς στεροπῆς Ἰλίας ἐκλάμπουσιν».

(α) Bl. Criticos Sacros ad h. l. καὶ Voss. de LXX. p. 75.

§. ιη. Τόσαῦτα πρὸς ἀπάντησιν ὑπὲρ τῶν χωρίων τῆς ἱερᾶς ἐρμηνείας, δι' ἃ ψέγουσι τοὺς Ο ὡς ἀμαθεῖς οἱ σοφοὶ κριτικοί. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα προσαριθμοῦσιν, οὔτε σοφώτερα οὔτε δικαιότερα λέγοντες. Τούτων δὲ τινὰ καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις θεωρήσαμεν, καὶ ἄλλα δὲ ἴσως ἐξετάσομεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς. Ἀρκούσι δὲ ὅμως καὶ τὰ σεσημειωμένα (καθὼς νομίζομεν) παρασχεῖν τοῖς ἡμετέροις δεῖγματά τε καὶ γεῦμα τῆς δριμύτητος τῶν κριτικῶν, ὅσοι τῶν Ο κατατρέχουσι, γινώμονι χρώμενοι καὶ κανόνι τῇ κατὰ τοὺς Μασορίτας ἀναγνώσει τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἑβραϊκοῦ. Ἦδη δὲ μεταβαίνομεν καὶ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν καθόλου πηγῶν, ἐξ ὧν ἀνευρίσκουσιν ἀναστομωθέντα τὰ κατ' αὐτοὺς πολλὰ καὶ μεγάλα σφάλματα τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ IB'.

Καθόλου θεωρία περὶ τῶν λεγομένων αἰτίων τῆς τῶν Ο πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς Ἑβραϊκὸν διαφωνίας.

§. α. Δύο τινα διακρίνονται τὰ εἶδη τῶν μεταξὺ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἑβραϊκοῦ κειμένου ποιήτων διαφορῶν. Τὴν πρῶτον θεωρεῖται περὶ τὰ ὀνόματα τὰ καθ' ἕκαστα, ὅταν οἱ Ο μεταφράζοντες λέξιν, ἢ φράσιν τινα, φαίνονται σαφῶς ἀνεγνώκότες ἐν τῷ κατ' αὐτοὺς κειμένῳ κατὰ τὴν σύμφωναν καὶ φωνήεντα καὶ τόνους ἄλλως πῶς τὰς φωνὰς γεγραμμένας, ἢ ὡς ἀναγινώσκονται καὶ ἐξηγοῦνται παντὶ ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς Ἑβραϊκῷ. Τὸ δὲ ἕτερον εἶδος τῶν διαφορῶν ἀποτελοῦσι τὸ μὲν πλεῖστον οἱ πλεονασμοί, ἐστὶ δ' ὅτε καὶ ἐλλείψεις, καὶ τινες περὶ τὴν τάξιν τῶν ὀνομάτων, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ περιόδων, καὶ κεφαλαίων, ἀντιστροφῆς καὶ μεταθέσεις, καθ' ἃ παραλλάσσει τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἑβραϊκοῦ κώδικος ἡ ἐρμηνεία τῶν Ο.

§. β. Ἀμφοτέρων δὲ τούτων τῶν ἐν γένει διαφορῶν, καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν προκυπτούσης διαφωνίας τὴν ἐνοχλὴν εἰς τὴν ἐρμηνείαν ἀπορρίπτουσιν οἱ δριμύτατοι τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἑβραϊκοῦ κώδικος ὑπὲρ

μαχοὶ κριτικοί. Πρὸς τοῦτον γὰρ καὶ μόνον, ὡς πρὸς ἀπαρέγκλιτον κανόνα τοῦ ὁρθοῦ καὶ γνησίου (καθὸ πρωτότυπον δηλονότι, πρὸς ὃ πάντοτε κρίνονται δικαίως αἱ μεταφράσεις) παραβάλλουσιν, ὡς ἐπέοικεν, οἱ ἄνδρες τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο· καὶ ταύτης τὴν φύσιν περὶ τὸ λεκτικὸν καὶ τὸ πραγματικὸν κριτικῇ μεθόδῳ μαστεύοντες καὶ διερευνῶντες, ἐξελέγχουσι τὴν ἐλληνίδα βίβλον βρούσαν σφαλμάτων παντοδαπῶν. Ἐνέξ δὲ τούτων ἀνευρίσκουσι τὰς αἰτίας, ἀφ' ὧν, ὡς ἀπὸ τινος ἔκνεακροῦνου πηγῆς, ἐξερέθῃ τὸ χῆμα τῶν ἀμυθήτων διαφορῶν. Ἀλλὰ ποῖον μὲν ὑπάρχει τὸ καθ' ἡμᾶς Ἑβραϊκόν, καὶ ὅτι διαφέρει μεγάλως ἐκείνου τοῦ πρωτοτύπου, ἐξ οὗ συνέγραψαν τὴν ἐρμηνείαν οἱ Ο, λέγομεν ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ ἐφεξῆς. Ἦδη δὲ θεωροῦμεν τὰς λεγομένας τῶν σφαλμάτων αἰτίας, ἀπάσας καταγράφοντες ἐν τῷ παρόντι κεφαλαίῳ, προστιθέντες δὲ παρ' ἑκάστη καὶ τὴν ἀπάντησιν μετὰ τῆς ἐνδεχομένης ἐπιτομῆς.

§. γ. Α) Τὰ ἀπόγραφα (λέγουσιν), οἷς ἐχρῶντο περὶ τὴν ἐρμηνείαν οἱ Ο, ὑπῆρχον ἐν πολλοῖς ἡμαρτημένα περὶ τὰ γράμματα, καὶ ἡ μὴδὲως, ἢ γοῦν κακῶς ἐστιγμένα κατὰ τὰς λέξεις, καὶ πάντῃ διαφέροντα τοῦ γνησίου κώδικος ἐκείνου, ὃν ἐξέδωκεν ὁ ἑσδρας ἀκέραιον καὶ καθαρεύοντα πάσης ἡμαρτημένης γραφῆς. Ἦ δὲ τοιαύτη τῶν παρ' ἐκείνοις ἀπογράφων διαφορὰ ὑφίστατο ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

1) Περὶ τὰ φωνήεντα. Πολλαχοῦ γὰρ φαίνονται ἀνεγνώκότες ἐσφαλμένως α, ἀντί ε, ἢ ο, ἢ ι, καὶ τὰνάπαλιν· οἷον, ἀντί Σίμ (ἔθετο), οἱ Ο ἀνέγνωσαν Σίμ (ὄνομα. Ψαλμ. λθ, 4). Ἀντί Σούφ (φῦκος), Σάφ (ἐσχάτη) (α). Ἀντί Σελεμά (τετελεσμένη), Σαλομώρ (β)· καὶ ἄλλα

(α) ὡς ἐν Ἰωνᾷ, β, 6. τὸ ἔβρ. λέγει « Ἄβυσσος ἐκύκλωσέ με » φῦκος περιδίδεται περὶ τὴν κεφαλὴν μου ». Οἱ δὲ Ο. « Ἄβυσσος ἐκύκλωσέ με ἐσχάτη » εἶδο ἢ κεφαλὴ μου » κτλ. (ἐν τῷ ἔβρ. συνάπτεται μετὰ τοῦ 6 ἑδασίς καὶ τοῦ 7, ἢ ἄρχῃ. Ἦν ἀλλ' ἐν τούτοις παράδοξον φαίνεται τὸ φῦκος, πάντως πεφυκὸς ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ κήτους, καὶ περιτυλιχθὲν περὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἰωνᾶ).

(β) Τὸ ἔβρ. « αἰχμαλωσίαν τετελεσμένην » (Αρῶς α, 6)· οἱ Ο, αἰχμαλ. τοῦ Σαλομῶν. (βλ. Θεωρητ. ἐρμην. αὐτοῦ).

πολλά δείγματα παρεξηγήσεων, προελθουσών ἐκ τῆς ἐσφαλμένης τῶν φωνηέντων ἐναλλαγῆς.

2) Περὶ τὰ σύμφωνα. Καὶ τοῦτο τετραχῶς ἢ κατὰ μεταβολὴν καὶ ἀντιστοιχίαν (ἢν αὐτοὶ καλοῦσιν ἑλληνιστὶ μεταστοιχείωσιν· ὅπου τε συγχέονται τὰ στοιχεῖα τῶν συμφώνων, καὶ μάλιστα τὰ ὁμοειρηθέντα θάτερα ἀνθ' ἑτέρων) (α), ἢ κατὰ πρόσθεσιν, ἢ κατὰ μετὰθεσιν, ἢ κατ' ἀφαιρέσιν (β). Τοιοῦτο διαγράφουσιν οἱ κριτικοὶ τὸ εἶδος τῶν κωδίκων, ἐξ ὧν οἱ Ο μεθερμήνευσαν· καὶ τὰς λέξεις θέλουσιν ἐν τοῖς στίχοις γεγραμμένας ὑπ' ἐν, καὶ ἀδιακρίτους ἀπ' ἀλλήλων. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης ἐσφαλμένης καὶ συγκεχυμένης γραφῆς τῶν λέξεων ἐπήγασαν καὶ αἱ ψευδεῖς αὐτῶν ἐρμηνεῖαι· καὶ φέρουσιν ἄνδρες πολλὰ παραδείγματα πρὸς ἀπόδειξιν.

Ἀπαντῶμεν.

Τὸ περὶ πραγμάτων ἀνέκαθεν ὁμολογουμένων, καὶ διὰ τοσοῦτον αἰῶνων ὑπὸ νέφους μαρτύρων καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας κεκρυμμένων, οὕτως ἀποτόμως αὐτογνωμονεῖν καὶ αὐτοσχεδιάζειν, τοῦτο οὐκ ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ ἀερεῦσθαι τὰ ἀπὸ κοιτίας· καὶ τοιοῦτον ἂν εἴποιτο πλάττειν πλήρες σφαλμάτων τὸ ἐβραϊκὸν ἀπόγραφον, ὅθεν οἱ Ο μεθερμήνευσαν. Ἀλλ' εἴ ποτε ὑπῆρξαν ἀκραιφνεῖς καὶ τέλειοι κώδικες τῶν ἐβραϊκῶν θεῶν γραφῶν, τοιοῦτος ἂν ᾗ καὶ ἐκεῖνος, ὃς περ ἐχρήσατο πρὸς τὴν ἐρμηνείαν οἱ Ο. Καὶ τούτου δείγματα σαφεῖ, τὰ ἐφεξῆς. α) Τὸ ἀντίγραφον μετὰ τῶν ἐρμηνευτῶν, δημοσίας πρεσβείας μεσιτευσάσης, ἐσάλη παρὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τοῦ μεγάλου Συνεδρίου τῶν Ἱεροσολύμων πρὸς βασιλέα σοφὸν καὶ μεγαλόδωρον καὶ ισχυρὸν, οἷος ὁ Φίλα-

(α) Ὅσον τοῦ ρ (Resch) ἀντὶ δ' (Daleih), καὶ τ' ἀνάπαλιν (βλ. ὁπισθ. σελ. 649). Τοῦ jod ἀντὶ Waw, καὶ Zain τοῦ Beth, ἀντὶ Kaph, καὶ Nun τοῦ Cheth ἀντὶ He καὶ Tau τοῦ Samech ἀντὶ Mem. κτλ.

(β) Βλ. τὸν μάλιστα πάντων ἀναλεξάμενον πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα ὁ τιτηγῆρον (Thesaur. phil. p. 354—364), καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ ἀντιγράφαντα Κερφύθειον (Critic. Sacr. [p. 516]. πρὸς. Buxtorf Antieritic. p. 557. — Glaue Philolog. Sacr. — Grabij de Vitiis LXX. — Eichhorn, Einleitung. § 69. — Gesenius Geschichte der hebr. Sprache. — καὶ τὸν πολλὰ τοῖς τε ἑλλήσι καὶ τῷ ὁ τιτηγῆρῳ ὁφείλοντα Φράγκιον (Frankel, l. c. p. 63, 204 κτλ.).

δελφος· καὶ ἐπομένως ὑπῆρχεν ἀκριβῶς ἀντιγεγραμμένον ἐκ τῶν ἐν τῷ ναβὶ διατηρουμένων πρωτοτύπων τῆς ὑπὸ τοῦ Ἑσδρα ἐκδοθείσης Γραφῆς. β) Τοῦτο βεβαίον καὶ αὐτὸς τῆς ἐρμηνείας ὁ σκοπός. Ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις τῶν Γραφῶν οὐ μόνον ἐνεκα τῆς βασιλικῆς ἐφιλοπονεῖτο βιβλιοθήκης, ἀλλ' ἵνα καὶ τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης ἐλληνίζουσιν Ἰουδαίοις εἰς ὀρθοσκευτικὴν καὶ δημοσίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἀνάγνωσιν διαδοθῇ, καθὼς αὕτη ἢ πρὸς τὸν Φιλὰδελφον ἐπιστολῇ τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἡ ἱστορία διακηρύττει. γ) Ἡ αὕτη ἱστορία, καὶ ἰδίως ὁ Ἰώσηπος διαγράφει τὴν ἀκριβείαν ἐκείνου τοῦ κώδικος, χρυσοῖς γράμμασιν ἐν διφθέραις φιλοτίμως ἐγγεγραμμένου· ὅθεν καὶ ὁ βασιλεὺς θαυμάσας τῆς ισχύος τοῦ ἐρμηνεύοντος καὶ τῆς συμβολῆς τὸ ἀνεπίγνωστον, ἡγάσθη, καὶ τὰς γραφὰς προσεκύνησε (βλ. Βιβλ. Α. κεφ. κα. §. ε. σελ. 630). δ) Ὡς ἔλαβε τέλος ἡ ἐρμηνεία ἀνεγνώσθη εἰς ἐπήκοον τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀρχόντων καὶ ἱερέων, καὶ δοκιμασθεῖσα ἐπεκυρώθη, καὶ τοιαύτη διαμένειν εἰς αἰῶνας ἐψηφίσθη, κατὰ τε τῶν τολμησόντων οἰανδήποτε μεταβολὴν εἰς αὐτὴν ἐπενεγκεῖν ἀραὶ πανδήμως ἐξεφωνήθησαν. Μετὰ ταῦτα γοῦν καὶ τὰ τοιαῦτα, τίς ἂν εὐλόγως πιστεύσειεν, ὅτι τὴν ἀπὸ διεφθαρμένου κώδικος διεφθαρμένην πάντως καὶ αὐτὴν προκύψαν ἐρμηνείαν οὐδεὶς τῶν τότε Ἰουδαίων ἐξήλεγξεν; ἀλλὰ πάντες ἅμα καὶ οἱ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἱερεῖς καὶ νομομαθεῖς, καὶ αὐτὸ τὸ Συνέδριον τῶν Ἱεροσολύμων συνώμοσαν, ἵνα παραδεχθῶσιν ὡς κυρίαν καὶ ἀγίαν τὴν κατάψευστον καὶ παντοίων σφαλμάτων βρείθυσαν ἐρμηνείαν; ε) Πᾶσαι αἱ κατ' Αἴγυπτον καὶ Ἀσίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ πανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης συναγωγαὶ τῶν ἐλληνοιστῶν Ἰουδαίων ἀνεγίνωσκον τὴν ἐρμηνείαν. Καὶ ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων ἐκ ταύτης βλέπομεν « τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν » (Πράξ. ιγ, 15), καὶ ὅτι, « Μωσῆς ἐκ γενεῶν ἀρχαίων κατὰ πόλιν τοὺς κηρύσσοντας αὐτὸν ἔχει, ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ πᾶν Σάββατον ἀναγινωσκόμενος » (Πράξ. ιε, 21: ἐβραϊστὶ μὲν παρὰ τοῖς ἐβραϊζουσιν, ἐλληνιστὶ δὲ πάντως παρὰ τοῖς ἐλληνίζουσι). Μεταξὺ τοίνυν τοσοῦτων μυριάδων Ἰουδαίων πῶς οὐχ εὐ-

ρέθησαν τότε λόγιοι τινες Ἑβραῖοι καὶ βαθεῖς, εἰ καὶ μὴ κατ' ἄλλας γώρας, ἀλλὰ γοῦν εἰς τὴν Παλαιστίνην αὐτήν, ἵνα κατεξελέγξωσι τὴν ἐρμηνείαν ὡς ἀπόρροϊαν διεφθαρμένου κώδικος Ἑβραϊκοῦ; Οὗτοι δὲ παντάπῃσιν ἀμαθεῖς τινες ἦσαν τότε περὶ τὰς πατέριους Γραφαὶ οἵτε πρὸ τοῦ Ἰωσήπου σοφοὶ τῶν Ἑβραίων καὶ Ἰωσήπος αὐτός; ἢ μήπως οὗτος οὐκ ἐχρήσατο τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν Ο πανταχοῦ σχεδὸν τῆς ἱστορίας τῶν πατρῶων ἐθίμων καὶ τῶν ἄλλων συμβεβηκότων; Τὸν δὲ Φίλωνα προσκυνοῦντα τὴν ἐλληνίδα καὶ τὴν Ἑβραίδα Γραφήν ὡς ἀδελφάς, μᾶλλον δὲ ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτήν, παραλείπομεν διότι αὐτός (λέγουσιν) οὐκ ἠπίστατο οὐδ' ἄλῃς Ἑβραϊκὸν (καὶ Ἰσραήλ γὰρ περὶ τούτου περιδίδωσιν ὅ,τι θέλεις!). ἀλλ' ὅμως Ἰουδαῖος ἦν καὶ Φίλων αὐτός. Καὶ αὐτὸς ἤθελε θρησκεύειν ἐξ ἀδελφῶν Γραφῶν. ζ) Οἱ Ταλμουδικοὶ μνημονεύοντες τὴν ἱστορίαν τῆς ἐρμηνείας ἐθεώρουν πάντως αὐτὴν ἀπὸ καθαρῶν καὶ γνησίων μεταγραφῶν κωδίκων. Καὶ τούτου μάλιστα δεῖξις ἐκεῖνα τὰ Περὶ τῆς χωρίας τῆς διαβόητης, ἃτινα διεθρύλλησαν ὅτι τάχα διέστρεψαν οἱ Ἑβραῖοι ἐξ ἐπιτηδῆς (βλ. ὁπισθ. σελ. 558). Ὡστε καὶ ἐν τούτοις καὶ καθ' ὅσον τ' ἄλλα γνησίους καὶ ἀδιαστρέφους ἠπίσταντο καὶ οὗτοι τοὺς Ἑβραῖους τῶν Ο κώδικας. ζ) Αὐτοὶ οἱ σοφοὶ κριτικοὶ διατεινόμενοι παντὶ σθένει περὶ τῆς ἀφθορίας καὶ ἀκεραιότητος τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἑβραϊκοῦ κειμένου, μίαν τῶν ἀποδείξεων προβάλλουσι μετὰ στόμφου τὴν λιπαρωτάτην καὶ θρησκευτικὴν τῶν Ἰουδαίων ἐπιμέλειαν εἰς τὸ μεταγράψαι ἀπτότως καὶ ἀσφαλῶς τὰς θείας Γραφάς. Εἰ τοίνυν οἱ Ἰουδαῖοι τοσοῦτον ἦσαν εὐλαβεῖς περὶ τὴν ἀντιγραφὴν καὶ μετ' αὐτὴν τὴν ἄλωσιν αὐτῶν (ὡς ἀξιούσιν οἱ κριτικοί), πολλῶ γ' ἂν μᾶλλον ἦσαν τοιοῦτοι τρεῖς καὶ ἡμισὺν αἰῶνας πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας, ὅποτε καὶ ἡ παιδεία παρ' αὐτοῖς ἠκυμαζεν ἢ μήπως καὶ οἱ τοῦ κώδικος ἐκείνου μεταγραφεῖς, καὶ αὐτοὶ οἱ Ο, οὐκ ἦσαν Ἰουδαῖοι; η) Αὐτὸς ὁ τῆς τῶν χειρογράφων διαφθορᾶς πρωτοστάτης καὶ θερμὸς ὑπέρμαχος Ὀττιγγῆρος (ὃν καὶ ἄλλοι πολλοὶ μετέγραψαν) ἐν ἄλλῳ τινι τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων πανηγυρικῶς ἀνεκρύψε, καὶ μετὰ μυρίων ἄλλων ἐκ παντὸς ἔθους μαρτύρων ἀνωμολό-

γησεν, ὅτι οἱ Ο μετέφρασαν ἀπὸ κώδικος Ἑβραϊκοῦ ἐξηκριθῆ- μένου (α). Τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὁ σεμνὸς Βοβέριος ἐπρέσβευε, καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν νεωτέρων σοφῶν (β). θ) Ὁ κριτικώτατος Ὀριγένης παραβάλλων τὴν ἐρμηνείαν πρὸς τὸ κατ' αὐτὸν Ἑβραϊκόν, οὐδ' ἄναρ ἐφαντάσθη περὶ διαφθορᾶς τοῦ παρὰ τοῖς Ο κώδικος. Ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ὁ μακάριος Ἰερώνυμος, οὐδ' ἐν οἷς ἐνίστε πρὸς τοὺς σεβαστοὺς ἐκείνους γέροντας περὶ τὴν ἀφθορίαν, οὐδὲ τότε γοῦν ὑπώπτευσεν περὶ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἑβραϊκῆς ἀληθείας ἀπογράφου τοιαύτην ἐρρύσσαν ὑπόνοιαν. Τὸν δὲ θίασον τῶν ἄλλων ἱερῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἀψευδῆ λόγια Θεοῦ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο τιμώντων καὶ διδασκόντων, παρασιωπῶμεν. ι) Τελευταίον· κατὰ τὴν δόξαν ταύτην τῶν κριτικῶν, οὐ μόνον αἱ μυρίαι τῶν ἐλληνιστῶν Ἰουδαίων συναγωγαί, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ τῇ τῶν Ο μεταφράσει ἀείποτε χρώμενοι θεόπνευστοι Ἀπόστολοι συνεψεύδοντο (ἄπαγε!) μετὰ τῶν ἐρμηνευτῶν, καὶ παρεδίδουν τῇ Ἐκκλησίᾳ μετὰφρασιν τῶν θείων λόγων μετωχγευμένην ἐκ πηγῆς θολερᾶς καὶ μεμολυσμένης. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀνθρώποις ῥαββίνοις, τοῖς τε προλαβοῦσιν Ἀζαρίαις καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς Φραγκέλοις, φρονεῖν καὶ λέγειν ἐφείταται. Εἰ δὲ καὶ Χριστιανοῖς ἀνδράσι προσήκει, σκοπεῖ- τωσαν αὐτοὶ πάλιν οἱ σφόδρα ῥαβδινίζοντες κριτικοί.

(α) « Quotquod historiam LXX interpretum pertexuere (pertexuerunt autem eam Hebraei Antiquiores, recentiores, Graeci, Arabes, Christiani neque ac Muslimini, Latini) ἐμνομαζὸν R. Azariae reclamant, docentque Biblia Graeca versa esse non ex mendosis, situ et squalore obsitis, multo minus sacrilegis plebis manibus dilaniatis et discerptis exemplaribus Chaldaicis, sed emendatissimo codice Hebraeo » Hotting. Exercit. Anti-morian. Sect. 43.

(β) « Libros quibus in vertendo nisi omnino incorruptos fuisse censendum est ». Wower. Syntagm. cap. 7. p. 62. παραθέλει καὶ τὸν γεγραμμένον Βάλτων (Prolegom. c. IX. §. 14), ὅστις ἰσχυρῶς ἀντιλέγων κατὰ τῆς κακιδείας ταύτης, ἐπιφέρει καὶ τὰ τοῦ περικλεοῦς Κασσιανῶνος « Puerum in sacris litteris esse oportet qui nesciat, LXX interpretum versionem ex Hebraeo esse deceptam » (Exercit. Sect. 11, 15). Τοὺς δὲ περικλεῖς Ἰουδαίους, Ἰ. Ούδασιν, Πέρωνα (Pearson) καὶ τοσοῦτους ἄλλους, παρασιωπῶμεν.

Ὅσον δὲ περὶ τόνων καὶ στιγμῶν φωνητικῶν συνομολογοῦμεν μετὰ τῶν κριτικῶν, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ο, καὶ πολλοὺς ὑστεροαἰῶνας, ἡ ἑβραϊκὴ γραφὴ τῶν τοιούτων φορτίων καὶ στιγμάτων ἐκθάρευσ· καὶ οἱ Ο οὐδόλως ἐγίνωσκον οὔτε τὸ Κάμετς, οὔτε τὸ Πατάχ, ἢ τὸ Σεγὸλ, ἢ τὸ Χῶλεμ, καὶ τὸ Χῆρεκ, καὶ τ' ἄλλα τὰ παρακεντήματα τῆς ραββινικῆς σοφίας. Καὶ τῶν τότε κωδίκων ἡ γραφὴ ὑπῆρχεν εἰρομένη καὶ συνεχὴς, μὴ διακρινομένων τῶν λέξεων ἀπ' ἀλλήλων (καθὼς ἔγραφον κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους καὶ οἱ Ἕλληνες, ὡς φαίνεται, ἐν τε ταῖς ἀρχαίαις ἐπιγραφαῖς, καὶ τοῖς Αἰγυπτίοις παπύροις, καὶ ἄλλοις χειρογράφοις παλαιαῖς. Ἀλλὰ καὶ μετὰ Χριστὸν πολλὰ καὶ ἄλλα τῶν ἀντιγράφων καὶ αὐτῆς τῆς θείας Γραφῆς πολλάκις οἱ κώδικες οὕτω φαίνονται γεγραμμένοι, καὶ ἐκ ταιαύτης εἰρομένης γραφῆς ἠρμήνευσαν οἱ Ο, καθὼς καὶ Τοίπλερος διατείνεται, μηδενὸς ἀντιλέγοντος (α). Ἀλλ' οὐδὲ τὴν πολυσύνθετον ραββινικὴν γραμματικὴν ἐγνώριζον οἱ γέροντες ἐκεῖνοι, ἥτις οὐδὲν κατώρθωσεν ἕτερον, εἰ μὴ τὸ πολλαπλασιάσαι πολλαχοῦ τὰς τῶν γραφικῶν λέξεων σημασίας, ὥστε τὰς ἐπινοημένας ἐξηγήσεις ἀντιφάσκειν πρὸς ἀλλήλας, καὶ ἀνατρέπεσθαι ὑπ' ἀλλήλων (β). Ἀλλ' ὅμως οἱ Ο οὔτοι διέκρινον, καὶ ἀνεγίνωσκον καὶ κατενόουν καὶ ἀστίκτους καὶ συνωρμαθισμένας τὰς λέξεις τοῦ θείου κειμένου οὐχ ἥττον ἐλευθέρως καὶ ἀπταιστώως, παρ' ὅσον καὶ οἱ τότε συγχρονούντες Ἀλεξανδρινοὶ καὶ ἄλλοι Ἕλληνες τὰς ὑφ' ἐν συνημμένας καὶ ἀτονίστους ἐλληνίδας φωνάς, οἷας αὐτὰς βλέπομεν γεγραμμένας ἐν οἷς εἵπομεν παλαιαῖς χειρογράφοις. Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς Ἀσιανῶν ἐθνῶν οἱ μάλιστα πεπαιδευμένοι συνήθως ἀστίκτους ἀναγινώσκουσι τὰς γραφὰς τῶν ἰδίων αὐτῶν γλωσσῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι δίχως στιγμῶν μεταχειρίζονται πολλάκις ἄλλα τε τῶν παρ' αὐτοῖς βιβλίων, καὶ αὐτὰς τὰς θείας Γραφὰς πλὴν μόνον, ὅτι τὴν ἀρχαίαν καὶ γνησίαν τῆς ἱερᾶς γλώσσῃς τῶν Γραφῶν προφορὰν, καὶ αὐτὴν ἐν πολλοῖς τὴν ὀρθὴν τῶν

(α) Toepler, De Pentateuchi interpret. Alexandr. pag. 6.

(β) Voss. de Sibyl. Orac. c. XIV.

στοιχείων γραφὴν ἀπόλεσαν ἐκπαλαι· προφέρουσι δὲ καὶ γράφουσι τὰς λέξεις, ὡς διώρισαν οἱ πρῶτοι τὰς φωνητικὰς στιγμάς κακοὶ κακῶς καταπῆξαντες Μασορίται, μὴδ' οὔτοι γινώσκοντες τὴν γνησίαν τῶν φωνῶν ἀπαγγελίαν. Ἔτι κατὰ τοὺς ἱερωνύμου χρόνους (τρῆς αἰῶνας πρὸ τῆς Μασόρας) ἀσάτατος ὑπῆρχε καὶ διάφορος ἡ τῶν λέξεων προφορὰ περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἑβραίων Γραφῶν. «Καὶ γὰρ (φησιν) ἐν τῷ μέσῳ τῶν λέξεων σπανιώτατα φωνήεσι χρώνται οἱ Ἰουδαῖοι· διὸ καὶ πρὸς τὴν βούλησιν τῶν ἀναγνωστῶν, καὶ τὴν διαφορὰν τῶν χωρῶν, αἱ λέξεις αἱ αὐταὶ κατὰ διαφόρους φθόγγους καὶ τόνους ἐκφέρονται (α). Ὅθεν καὶ πάντες οἱ σοφοὶ καὶ δίκαιοι τῶν πραγμάτων δικασταὶ πολλὴν ὁμολογοῦσι μεταξὺ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων ἑβραίων τὴν διαφορὰν περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἱερᾶς γλώσσῃς τῶν Γραφῶν (β). Καὶ πολὺ δὲ πρότερον ἱερωνύμου, ἔτι κατ' αὐτοὺς τοὺς Ἀκύλα χρόνους, ποικίλη τις ὑπῆρχεν ἡ ἀνάγνωσις τῶν Γραφικῶν φωνῶν, καθὼς ἀποδεικνύουσιν αἱ διάφοροι μιᾶς τιнос καὶ τῆς αὐτῆς λέξεως ἐξηγήσεις, ἄλλως μὲν παρὰ τοῖς Ο, διαφόρως δὲ παρ' Ἀκύλα καὶ Συμμάχῳ ἀναγνωσθείσης (γ). Πόσον δὲ ρωδῆς καὶ εὐμετάπτωτος ἀπὸ σημα-

(α) «Utrum Sa le m aut Salim nominetur: cum vocabulis in medio litteris perrato utantur Hebraei, et pro voluntate lectorum ac varietate regionum eadem verba diversis sonis atque accentibus proferantur». S. Hieronym. Epistol. ad Evangelum.

(β) Montfaucon Praeliminar. in Hexapl. Origen. Tom. 1. pag. 27. Ἰσθ' ὅτι ὁ Φράγκλος καὶ διορίζω ἐκ τῆς αὐτοῦ Μιδράσσης καὶ τῆς Χαγαδάς τὴν ἐπὶ τῶν Ο, προφορὰν τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσῃς, καὶ μάλιστα καθ' ἃς ἀνέπλασαν Ἀλεξανδρινὰς καὶ Παλαιστინὰς διαλέκτους αὐτῆς (βλ. ὁπισθ. σελ. 622).

(γ) Ἐν φέρομεν παράδειγμα, καὶ τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἱερωνύμου κεκυρωμένον. Ἐν ἱερῇ, γ. ι, οἱ Ο ἔχουσι «ποιμήσιν». Ἄλλοι δὲ (Ἀκύλας καὶ Συμμάχος) ἐκείροις, ἢ φίλοις, ἢ ἐρασταῖς (ὡς ἐρμηνεύουσιν οἱ νεώτεροι καὶ νῦν). Ἡ δὲ διαφορὰ, διὰ τὴν διαφορὰν τῆς αὐτῆς λέξεως ἐκφάνησιν, Ροίμ (φημῖνες) καὶ Ρείμ (ἐρασταὶ κτλ.). Verbum enim REIM, quod quatuor litteris scribitur (Res, Ain, Jod, Mem) et amatores et pastores utrumque significat. Et si legamus REIM, amatores significat: si ROIM, pastores. S. Hieron. Com. in Jerem. l. c. Ὁ δὲ Μοντεφαλκῖνος ἐπὶ τῆς προκειμένης λέξεως ἐπαρμύνας ταύτης. «Manuscriptus noster antiquissimus hīs habet Rehim et

σίαις εἰς σημασίαν ὑπάρχει ἡ τῶν Ἑβραϊδῶν μάλιστα φωνῶν τοιάδε τις, ἢ τοιάδε, καὶ μικρῶ διαφέρουσα προφορά, δεικνύουσι καὶ νῦν οἱ μάλιστα φιλοκλινοτόμοι τῶν κριτικῶν ἢ οὐκ εἶδομεν ἐν τοῖς προκηγθεῖσι τὸν Μιχαῆλον διὰ μικρᾶς μεταβολῆς τῶν φωνητικῶν σιγμῶν μεταποιήσαντα τὸ «*ἄλιμα πλησιον*» εἰς «*πλάκας πετρί-
ρας*»; καὶ ἄλλον πάλιν «*τὸ φιλεῖτε τὸν υἱὸν*», εἰς τὸ «*παρ-
σκευάζετε τὸν ἐξ ἀρ(ω)ρ γόρον*» (σελ. 771, 776), καὶ ἄλλους ἄλλα
το αὐτὰ θαυμαστοποιῶντας, καθ' ὅλην τὴν ἀκριβείαν τῶν κανόνων τῆς
γραμματικῆς; Οὕτως ἀληθεύει καὶ καθ' ὅλας μὲν τὰς ἄλλας, μάλιστα
δὲ περὶ τὴν πρὸ πολλῶν αἰώνων τεθνηκυῖαν καὶ σεσηγημένην Ἑβραϊ-
κὴν διάλεκτον τὸ, «*γράμμα διδάσκει, καὶ γράμμα βλάπτει*»! (α).
Οἱ δὲ ὁ ἀνεγίνωσκον καὶ μεθερμήνευον τὴν γλῶσσαν τῶν Γρα-
φῶν, καθ' ὅν χρόνον ἤκουζεν εἰσέτι ἡ παράδοσις τῆς τε γνησίας αὐτῆς
προφορᾶς, καὶ τῆς δυνάμεως καὶ χρήσεως τῶν φωνῶν. Οἱ ὅμως
ἐπὶ ἀρχιερέως Ἐλεαζάρου, ἔκτου τὸν ἀριθμὸν μετὰ τὸν ἐπὶ τοῦ
Ἑσδρα ἀρχιερατεύσαντα Ἐλιασουῦ. Καὶ διδασκάλους ἔσχον γραμ-
ματεῖς καὶ ἱερεῖς μόλις δισεγγόνους ἐκείνων τῶν ἱερέων καὶ Λευι-
τῶν, οἵτινες ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἑσδρα καὶ συνάμα μετ' αὐτοῦ «*ἀνεγί-
νωσκον τὸν νόμον, καὶ (διὰ τῆς ἐξηγήσεως) ἐσυνέτιζον τὸν λαόν*»
(Νεμ. η, 5-9: 0, 3). Ὡστε καὶ τὴν γραφὴν καὶ τὴν ἀπαγγελίαν
καὶ τὴν ἔννοιαν τῶν γραφικῶν λέξεων ἠπίσταντο μετὰ ἀκριβείαν
ζῶσαν ἔτι καὶ θάλλουσιν διαδεξάμενοι τὴν προφορικὴν τῆς γλώσ-
σης παράδοσιν. Καὶ λοιπὸν τὰ παρὰ τῶν κριτικῶν προβαλλόμενα
παραδείγματα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὁθῆν διαφθορᾶς τῶν παρὰ τοῖς
Ὁ κωδῆκων, πᾶσι τούτωντιόν, ἐξελέγχουσι τὴν περὶ τὴν ἀνάγνωσιν
τῶν Γραφῶν διεσθαρμένην τῶν μεταγενεστέρων Ἰουδαίων προφορὰν,
καθ' ἣν ἐγγραφή καὶ ἐτονίσθη ὁ παρ' αὐτοῖς συνήθης κώδικς τῆς
Ἑβραϊκῆς Γραφῆς.

semel Rohim, (ὡς ἀνέγνωσαν οἱ Ὁ). Sed infra Hierem. c. 6. v. 9. idem
codex habet Reim et Roim. Verisimile est Aquilam et Symmachum
veruisse ἑραστὰς, vel ἑταίρους, vel φίλους. Montfaucon. in Hexapl. Tom. 3.
p. 197. — (α) «*Littera docet, littera nocet*».

§. ε. Β) Δευτέραν αἰτίαν τῆς πρὸς τὸ Ἑβραϊκὸν διαφορᾶς τῶν Ὁ
θεωροῦσιν οἱ κριτικοὶ τούτους αὐτοὺς τοὺς ἐρμηνευτάς, ἀνακρίνοντας
κατὰ διαφοροὺς τρόπους, οὓς καὶ καταγράφομεν ἐξῆς.

α) Λέγουσιν· εἴτε διὰ πλάνην καὶ ῥεμβασμὸν τοῦ νοῦ, εἴτε
καὶ δι' ἄγνοιαν ἢ τῆς ἀναγνώσεως, ἢ τῆς σημασίας πολλῶν τινῶν
Ἑβραϊκῶν φωνῶν, περιέπεσαν εἰς οὐκ ὀλίγας παρερμηνείας. Ἐξε-
λέγονται δ' ἐνίοτε καὶ περὶ τὴν ἐτυμολογίαν, καὶ τοὺς γραμμα-
τικὰς τῆς γλώσσης κανόνας ἀδαεῖς. Δείγματα δὲ τῆς περὶ τὴν
γλῶσσαν παχείας αὐτῶν ἀδαημοσύνης ἐπιφέρουσιν οἱ κριτικοὶ
ταῦτα. 1) Ὅτι τὰ προσηγορικὰ ἐκλαμβάνουσιν ὡς κύρια ὀνόματα
ὅλον «*τῶν Φερεζαίων*» ἀντὶ τῶν κωμητῶν (α). α Ὁ υἱὸς Μασέκ
τῆς οἰκογενεῦς μου» (Γενέσ. ιε, 2), ἀντὶ τοῦ ἐπιτρόπου (β). «*Ἐν
πόλει τῆς Σεργιλᾶ*», ἀντὶ τῆς πεδινῆς (γ). «*Ἦλθεν εἰς Σαλὴμ*»

(α) Βλέπε τὰ περὶ τούτου ἐπισθ. σελ. 750.

(β) Τὸ Μασέκ (Ἑβρ. Meshech) διαφορᾶς ἡρμήνευσαν. Ὁ Ἀκύλας, «*υἱὸς τοῦ
ποτιζόντος εἰκίαν μου*». Ὁ Θεοδοσίω, «*τοῦ ἐπὶ τῆς εἰκίας μου*». Ἄλλος, «*Συγγενὴς
τοῦ εἰκίου μου*» (Ἑξ. πλ.). Ὁ ἱερώνυμος, τοῦ ἐπιτρόπου ἢ φροντιστοῦ μου, procurator
is mei (Quaest. Hebr. in Genes.). Τῶν δὲ νεωτέρων, οἱ μὲν, υἱὸς dispensationis
(τοῦ ἐπὶ τῆς δαπάνης)· οἱ δὲ, gubernator iste (ὁ κυβερνήτης αὐτός). Ἄλλος, τῆς
κρίσεως τοῦ εἰκίου μου. Ἄλλος, τοῦ διὰ δρομέως μου (ἐτυμολογοῦντες παρὰ
Sakak τὸ διατρέχειν) δηλαδὴ τοῦ φροντιστοῦ μου· (Ἄπορον, πῶς εὐ προσέθηκε
καὶ τοῦ διακόου μου, παρὰ τὸ κανεῖν καὶ ἐγκνεῖν, ὡς οἱ δρομικοὶ καὶ ὁ τρη-
ροὶ θερὰ ποντεῖ!) ἢ (προστίθουσι) τοῦ κοσμητοροῦ (κατὰ τὸ Ἀραβικὸν
meshek, τὸ κενεῖν, στιλοῦν, καὶ μεταφορικ. ἐπιμελῶς φροντίζειν. Βλ. Criticos
Saeptos. - Rosenmüll. Sch. in Genes. - Toepler, l. c. p. 49). Τοσαῦτα ἀναντὰ,
κάταντα, πᾶσαντα, δοχμα τ' ἦλθεν ἡ φιλοκλινὸς ἀσφία τῶν μὴ στεργόντων εἰς τὴν
παρὰ τοῖς Ὁ, ἀπλὴν καὶ μόνην ἀληθινὴν (ἐποίαν καὶ αὐτὴ τῶν ἀντιλεγόντων ἡ
διαφωνία μαρτυρεῖ) τοῦ κυρίου ὀνόματος ἐκδοχῆν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Τεῖπλερον εἰσ-
ήγαγον καὶ τὸ Μασέκ ὡς ἀποδείξιν τῆς παρὰ τοῖς Ὁ ψευδοῦς τῶν προσηγορικῶν
ἀντὶ κυρίων ἐκδοχῆς. Ἀλλ' αὐτοὶ σφάλλονται μᾶλλον, τρέποντες τὰ κύρια εἰς
προσηγορικὰ.

(γ) Τὸ σε φηλὰ εὐχ ὡς κύριον ἐξέλαβον, ἀλλ' ὡς συνήθη παρὰ τοῖς ἑλληνι-
σταῖς λέξιν. Διτίξιν δὲ σαφῆς, ὅτι παριουθὸς ἐν τῇ αὐτῇ ἑδαφίᾳ συνῆψαν καὶ ἄλ-
λον λέξιν συνήθη παρὰ τοῖς ἑλληνισταῖς· ἐν πόλει τῆς ναγῆς· ἀντὶ νοτίαις (πρὸς
ἡμῶν).

ἀντὶ «ὕγις» (ἐβρ. Salem) (α). καὶ τὰνάπαλιν, τὰ κύρια ὡς προσηγορικά· οἶον, «λατρεύειν ἄρχοντι», ἀντὶ τῷ *Moloch* (β). «ἔθνη ισχυρά, ἀντὶ Ζουζαίου» (βλ. ὁπισθ. σελ. 729) κτλ. — 2) ὅτι περὶ τινὰς λέξεις σαφεῖς ἀποδίδουσιν ἄλλην, καὶ τὴν ἐναντίαν μάλιστα σημασίαν· οἶον ὅταν γράφωσι «τὸν οἶνόν μου» ἀντὶ τὸ «ὕδωρ μου» καὶ, «ὄρος» ἀντὶ *φάραγξ*, κτλ. (γ). 3) Ἑρμηνεύουσιν ὅντα ματα διὰ ῥημάτων· οἶον, «κατάρτισαι αὐτήν» (ψαλμ. οθ, 15) ἀντὶ «φύτον» (δ). 4) Συγγέουσι λέξεις ἐβραϊκὰς ὁμοιοφώνους καὶ ὁμοήχους (οἶον τὰ οθ καὶ ab), ὡς ὅταν γράφωσι «θελητὴν» ἀντὶ «μάντιν ἐγγαστρίμυθον» (ε). Τοιαῦτα καὶ τὰ «εἰς Σιών», ἀντὶ (Ζιὸν) «πέτρας ἀποτόμου» (ζ). «Ὁ πλάσας πνοὴν, ἀντὶ φυλάττων» (η) «Ἀπετρύγησαν», ἀντὶ «ἐτρύπησαν» (θ) κτλ. 5) Καταλείπουσι ἀνερμηνεύτους τὰς μὴ πάνυ συνήθεις καὶ εὐχρηστους φωνάς· οἶον ἐν φυτῷ *Σαβέκ* (Γενέσ. κβ), «*Βεδέκ*» (Δ, Βασ. ιβ, 5) «*Θεραφείμ*» (Α. Βασιλ. ιε, 23), «*Ἀφρώ*» (Δ. Βασιλ. η), καὶ ἄλλα. 6) Ἀμελοῦσι τῆς ἐτυμολογίας, ἢ τῆς γνησίας σημασίας τῶν φωνῶν, ὡς ὅτε λέγουσιν ἐπιτηδεύματα, ἀντὶ βδελύγματα (ι) κτλ. 7) Παραερμηνεύουσιν τὰ δυσχερέστερα χωρία· οἶον, «ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς γάβδου» ἀντὶ

(α) Γεν. λγ. 18. Ἀλλ' ὅτι ὑπῆρχε καὶ Σαλὴμ πόλις Σακίμων ἐδείξεν ὁ Δραβὼν (Not. Major. ad Genes. li. l.). Σαλὴμ ἔχει καὶ ὁ Σῦρος· ὁ δὲ Τσίπλερος (σελ. 66) πλανᾶται. Μέννηται (αὐτόθι) καὶ τοῦ Οὐλαμλῶζ, περὶ οὗ βλ. ὁπισθ. σελ. 669.

(β) Βλ. ὁπισθ. σελ. 745. — (γ) Βλ. ὁπισθ. σελ. 663.

(δ) «Κατάρτισαι» ἔχει καὶ ἡ Βουλγάτα (perficere) τὴν ὁρὴν τῶν Ο (ἐρμηνεύουσιν ἀπαιτεῖται τὸ νόημα· ἐμολογεῖται καὶ ὁ Gesenius, *Lerhig. der hebr. Spr.* pag. 853).

(ε) Βλ. ὁπισθ. σελ. 764. — (ζ) ὁπισθ. σελ. 618. — (η) ὁπισθ. σελ. 779.

(θ) ὁπισθ. σελ. 789. Τοιαῦτα καὶ ἄλλα προστίθουν Ὀττιγγῆρος (Thes. p. 366) οἶον τὸ Δ α β ε ι ρ (Γ. Βασιλ. ε, 5, 19), τὸ Θ ε ε (Ἰεζκ. μ) κτλ. Ἀλλὰ πόθεν ἔμαθεν σοφὸς ἄνθρωπος αὐτὰ τοιαῦτα λέξεις ἐπὶ τῶν Ο, ἔσαν παρὰ τοῖς ἑλληνισταῖς (καθὼς λέγει ἄσυνθηκίσταται, ἢ ἀχρηστότεροι; insolentiores, aut inusitatiores! Ἀλλ' ὡς εἶπεν ἔσαν ἀναγκασίαι καὶ ταῦτα τὰ ἐπίθετα πρὸς ἀπόδειξιν, οἱ Ο νεομαθεῖς ἐβραῖοι τρεῖς αἰῶνας ὅλως πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, οὐκ ἠπίσταντο τὰς λέξεις τῶν πατέρων αὐτοῖς Γραφῶν, ἔσαν αὐτὰς ἐξηκρίθωσαν μετὰ 19 καὶ 20 αἰῶνας Δόκτορες Ὀττιγγῆροι καὶ ἄλλοι νεώτεροι κριτικοί!

(ι) Βλ. ὁπισθ. σελ. 788.

«τῆς κλίτης» (α). «Θύραν», ἀντὶ «μάρτυρα» (β). Ἐκ τούτων καὶ ἄλλων πολλῶν τοιαύτων βλέπεις, ἀναγνώστα, τὴν κατὰ τοὺς κριτικούς βαθεῖαν ἀμάθειαν τῶν Ο. Ἐφεξῆς δὲ μαθήσῃ καὶ μεθ' οἷας κακοτεχνίας ἀνακεκραμένην εἶχον ἐκεῖνοι τὴν ἐμφυτον ταύτην περὶ τοὺς λόγους ἀπαιδευσίαν.

β) Ἐπίσημος (λέγουσιν) ἐστὶν ἡ σπουδὴ τῶν ἐρμηνευτῶν τοῦ κειμένου (δηλονότι τῶν Ο), ἢ τινων ἐτέρων συναρμοστῶν καὶ διορθωτῶν, μεθ' ἧς πολλὰ χωρία τοῦ ἐβραϊκοῦ συνεξιστοῦσι πρὸς ἄλληλα, καὶ ὁμοιόμορφα ἀποτελοῦσιν· ὅπου γὰρ ἂν εὕρωσιν τινα συντομώτερον, ἢ κατ' ἑλλείψιν ἐκφερόμενα, ἀναπληροῦσιν ἐξ ἄλλων παραλλήλων τὰς φαινομένας ἐλλείψεις, προστιθέντες αὐτοῖς (γ). Καὶ οὐ τοῦτο μόνον (περὶ οὗ λέγομεν παρακατιόντες), ἀλλὰ 2) καὶ τὴν θέσιν καὶ τὰς τῶν ῥημάτων μεταβάλλουσι καὶ 3) τὸν σχηματισμὸν τῆς φράσεως καὶ 4) ἄλλ' ἀντ' ἄλλων διορθοῦσι καὶ μεταλλάσσουν, πρὸς τὰ συνωδὰ καὶ σύμμορφα τὰ πάντα ποιεῖν.

(α) Βλ. ὁπισθ. σελ. 680.

(β) Ἐξοδ. κβ. 13. «Ἐάν τις θηριώλῳ γενήται» (τὸ πρόβατον ἢ τὸ κτήνος· τότε ὁ λαὸς αὐτὸ φυλάξει), «ἄξει αὐτὸν» (τὸν κύριον τοῦ θηριώλῳ) «ἐπὶ τῶν θήραν» (ἐπ' αὐτὸ τὸ κείμενον θηριώλῳ θήραμα) «καὶ οὐκ ἀποτίσει» (τὴν τιμὴν αὐτοῦ). Τὸ δ' ἐβραϊκὸν πῶς ἐρμηνεύουσι; «Ἐάν σπαραχθὲν σπαραχθῇ» (lacerando laceratum fuerit, τὸ ζῶον), «προσαγαγέτω μάρτυρα τὸ σπαραχθὲν οὐκ ἀποτίσει». Καὶ φαίνεται ἄρα, ὅτι εἰ Ο, μετὰ τὸ ad (πρὸς, εἰς) ἀνέγνωσαν καὶ Zaïd (θήρα)· τούτου δ' ἐκπεσόντες ἐκ τοῦ κειμένου, γράψουσιν τὸ ad εἰς ed (μέγας), καὶ διαστρέφουσιν τὴν παρὰ τοῖς Ο διαύγειαν τοῦ νοήματος εἰς βολερὰν ἀνατροπὴν. (Ἐν δὲ τῇ Βουλγάτᾳ συμβέβηκεν ἄλλο τι· τὸ θήραν ὁ λατίνος ἐρμηνεύει ἢ παραγεγραμμένον εὐρών, ἢ αὐτὸς παραναγνέως, ἐξέλαβεν ὡς θύραν, εἶπεν μεταφράζει ad ostium, ἕως εἰς τὴν θύραν· τὸ αὐτὸ σύμπτωμα, ὡς καὶ τὰ κατὰ τὴν θήραν καὶ χήραν. (βλ. ὁπισθ. σελ. 250). Τῶν δ' οὖν Ο, τὴν ἐρμηνείαν ἀποδέχονται καὶ τῶν κριτικῶν οὐκ ἄσχημοι (Cartwright. Annot. ad Exod. h. l. - Schleusner. Thes. v. θήρα). Ὁ δὲ Τσίπλερος καὶ ἐκ τούτου καὶ ἐξ ἄλλων τοιούτων οὐκ ὀλίγων ἐκόσμησε τὰς ἑαυτοῦ σελίδας, ἀποδεικνύς τῶν Ο τὴν ἀμάθειαν!

(γ) Toepler, l. c. p. 8—16 καὶ Frankel, l. c. pag. 77. Ὅστις ὅμως ἀπαντα τὰ ἐφεξῆς ἀριθμώμενα ἀνωτέρω ἀποδίδωσιν οὐκ εἰς τοὺς ἐρμηνεῖς, ἀλλ' εἰς διορθώτας, ἢ διασκευαστάς τῆς ἐρμηνείας· ἐλ. ἐν τοῖς ἐφεξῆς τοῦ κεφαλαίου ἐπὶ λέγει.

(Καὶ τοῦτο τὸ ἰδίωμα παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸ Σαμαρειτανόν, κείμενον). Οἶον 1) τὸ Γενέσ. α, 6, α Καὶ ἐγένετο οὕτω η, μετέφερον ἀπὸ τοῦ 7, καὶ εἰς τὸ 6, ἐδάφιον (ὅπου λείπει ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ), διότι παρατήρησαν τὸ νόημα κείμενον καὶ ἐν τοῖς 9, 11, 13, 24, ἐδαφίοις, εὐθὺς μετὰ τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ. 2) Γενέσ. β, 4. Τὸ ἑβρ. ἔχει α τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν η. Οἱ δὲ Ο (καὶ τὸ Σαμαρειτανόν) α τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν η. διότι ταύτην παρατήρησαν τὴν ἀκολουθίαν τῶν ῥημάτων ἐπικρατοῦσαν καὶ ἐν ἄλλοις ἐδαφίοις (α, 1: β, 1: ιδ, 19 κτλ.). Ἐν Λευϊτ. κ, 19: κα, 2. Τὸ ἑβρ. ἔχει α τῆς μητρός σου καὶ τοῦ πατρός σου η· οἱ δὲ Ο, α τοῦ πατρός σου καὶ τῆς μητρός σου η, καὶ πανταχοῦ πρῶτα γράφουσι τὸν πατέρα· διότι τοῦτο παρατήρησαν καὶ ἀλλάχῳ (Λευϊτ. κ. 9: Ἐξόδ. κ, 12: κα, 13 κτλ.). Ἐν Ἀριθμ. λβ, 28, 29, 31 προτάσσουσι τὸν Ρουβὴμ πρὸ τοῦ Γάδ, ὡς πρωτότοκον διότι τοῦτο παρατήρησαν πρότερον ἐν τῷ ἑβραϊκῷ (αὐτόθ. §. 1). Τοιαῦτα καὶ ἄλλα πολλά. 3) Ἀλλάχῳ δὲ πάλιν μετασχηματίζουσι τὸν λόγον. Οὕτω (Γενέσ. η, 17) τοὺς εἰς τὰ κτήνη ἀναφερομένους λόγους τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν τοῦ Νῶε ἐξοδὸν ἀπὸ τῆς κιβωτοῦ, α ἵνα πολλαπλασιάζωνται, καὶ αὐξάνωσι, καὶ πληθύνωνται η (ὡς ἔχει τὸ ἑβρ.), οἱ Ο μετέβαλον εἰς δεῦτερον πρόσωπον (ὡς ἀνείλεγοντο πρὸς τὸν Νῶε καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ) αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε η (ὡς καὶ θ, 1, 7: α, 28). Τὸ καθ' ἑβραίου α ἕως ἐπαύσατο αὐτὸν ποτιζουσα η (κδ, 19) μετέβαλον εἰς τὸ α ἕως (αὐτὸς) ἐπαύσατο πίνων η (πρὸβλ. Γενέσ. λθ, 14, καὶ 7, 12). 4) Ποιοῦσι λέξεων ἀνθυπαλλαγὴν. Οὕτως ἐν Γενέσ. ζ, 11 καὶ η, 14 (κατὰ τὸ ἑβρ.) ὁ ΙΖ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν φαίνεται ἀντιλέγων πρὸς τὸν ἐν κεφ. η, 14 γραφόμενον ΚΖ. Ἐγραψαν λοιπὸν οἱ Ο καὶ κεῖ ΚΖ, θεραπεύοντες τὴν δυσχέρειαν, ἵνα γένηται ἰσότης. Ἐν Γενέσ. θ, 7, τὸ α αὐξάνεσθε ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πληθύνεσθε ἐπ' αὐτῆς η (κατὰ τὸ ἑβρ.), μετηλλάγη εἰς τὸ α πληρώσατε τὴν γῆν, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς η (κατὰ τὸ κεφ. α, 28). Τὸ Γενέσ. μς, 13 κύριον ὄνομα Ἰῶδ, οἷ τε Ο καὶ τὸ Σαμαρειτανόν μετέβαλον εἰς τὸ ἰα-

σούδ. Διότι οὕτω κεῖται καὶ ἀλλάχῳ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ (Ἀριθμ. κς, 24: Α. Παραλ. ζ. 1) (α). Τοιαῦτα παρὰ τοῖς Ο ἀνθυπαλλαγὰ ἀριθμοῦνται καὶ ἄλλαι ὑπὲρ τὰς 30.

γ) Τὸ δὲ μέγιστον καὶ κράτιστον τῆς διαφορᾶς ἀποτελεῖ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν χωρίων ἐκείνων, ὅσα διεσκευάσθησαν, οὐ μόνον λέξεων καὶ γνωμῶν, ἀλλὰ καὶ περιόδων ὅλων προσπεισῶν, ἵνα πρὸς ἄλλα παρὰλλήλα συμφωνήσωσι καὶ ἐξισωθῶσιν. Οἶον, ἐν Γενέσ. α, §. 8, παρενέδυσαν τὸ α Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς ὅτι καλὸν η, συναδόντως πρὸς τὰ §. 4, 10, 12, 18. Εἰς δὲ τὸ 9 ἐδάφιον προσέθηκεν τὸ α Καὶ συνήχθη τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτοῦ, καὶ ὤθη ἡ ξηρὰ η. Ὁ γὰρ θεὸς τοῦ κεφαλαίου τούτου συγγραφεὺς εἶπεν, ἐπειδὴν δαλώσῃ καθ' ἕκαστον τῶν δημιουργικῶν κελεύσματων τοῦ Θεοῦ, διὰ τῶν αὐτῶν ῥημάτων πάλιν διηγεῖσθαι καὶ τὴν εκπλήρωσιν τοῦ κελεύσματος (ὡς §. 3, 6, 11, 14). Ὅπου λοιπὸν ἐν τῷ ἑβραϊκῷ ἡ τοιαύτη διήγησις σεσιώπηται, προσετέθη ὑπὸ τῶν Ο, ἡ τῶν διασκευαστῶν. Οὕτως ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ εἰς μὲν τὸ 11 ἐδάφιον προσετέθη τὸ α κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμιλιότητα η ἐκ τοῦ 12 ἐδαφίου· εἰς τοῦτο δὲ πάλιν, τὸ α κάρπιμον η καὶ τὰ α ἐπὶ τῆς γῆς η ἐκ τοῦ 14. Οὕτως (ἵνα παραλίπωμεν ἄλλα) καὶ αὐτὸς ὁ δεῦτερος Καὶνᾶν προσετέθη (Κεφ. ι, 23, 24 κώδ. Ἀλεξ.), ἵνα καὶ οἱ πρόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, ἐννέα ὄντες τὸν ἀριθμὸν, ἐξισωθῶσι πρὸς τοὺς δέκα προγόνους τοῦ Νῶε. Τοιαῦτα προσέθηκαν καθ' ὅλην τὴν πεντάτευχον ἀπαντῶνται πλῆθος πολλὸν, πρὸς ἐξίσωσιν τῶν παραλλήλων χωρίων ἐφευρεθεῖσαι (β).

δ) Ἔστι καὶ ἕτερον εἶδος προηκῶν, σαφηνείας χάριν ὑπ' αὐτῶν

(α) Οἱ κριτικαὶ σχολιασταὶ τοῦ ἑβρ. λέγουσιν ὅτι τὸ ἰῶδ ἔγραψεν ἀραβικώτερον (βλ. Rosenmüller, Schleusner, etc.). Ἀλλὰ τίνας χάριν ὁ θεὸς Μωϋσῆς ἔγραψε τὸ ἰῶδ νῦν μὲν ἀραβίζων, νῦν δὲ κυριώτερον ἑβραϊζων; Τί μὴ μᾶλλον ἐμολογῶσιν οἱ ἄνδρες, ὅτι καὶ ἐν Γενέσ. μη, ἔγραψεν ἰασούδ (ὡς ἔχει καὶ τὸ Σαμαρειτικόν, καὶ οἱ Ο), ἡ δὲ τῶν ἑβραίων ἀντιγραφῶν ἀελεψία συνέτριψεν ἐνταῦθα τὴν τοῦ ὀνόματος γραφὴν, ἥτις ἐτηνύθη ἐν Ἀριθμοῖς, καὶ τῇ Α, τῶν Παραλειπομένων.

(β) Βλ. τὰς λεγομένας προσθήκας ταύτας παρὰ τῷ Toepler, l. c. p. 11—16.

τῶν ἐρμηνέων ἐπιτηδεύθην. Καὶ εἰς τοῦτο ἀνήκουσιν ἡ τῶν κυρίων ὀνομάτων ἐπανάληψις, καὶ ὅπου μάλιστα σαφές ἐστὶν ὁ λόγος, καὶ πάσης ἀνεπίδεκτος ἀμφιβολίας. Οὕτως ἐν Γενέσ. α, 7, τὸ «Θεὸς» ἐπαναλαμβάνεται δις ἐν τῷ αὐτῷ ἐδάφει· τοιοῦτο καὶ τὸ Ἀδάμ, Ἀδάμ (γ, 9), τὸ Νῶε (ζ, 9) κτλ. 2) Ἡ παραφραστικὴ τῶν ἐβραϊκῶν φωνῶν ἐξήγησις, καθ' ἣν καὶ λέξεις συσσωρεύονται συνώνυμοι καὶ ἰσοδύναμοι, ἡ καὶ τὴν σημασίαν ἐξαίρουσαι ἐπὶ μείζον οἶον, Γεν. γ. 14. ἐπὶ τῷ στήθει σου, καὶ τῇ κοιλίᾳ (τοῦτο τὸ β, οὐ κεῖται ἐν τῷ ἐβραϊκῷ). Γεν. ιε, 14. «ἐπὶ τὰ διχοτομήματα αὐτῶν» (οὐδὲ τοῦτο κεῖται), καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Καὶ τοὶ τῶν τοιούτων τὰ πλεῖστα φαίνονται μὴ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐρμηνευτῶν προστεθέντα, ἀλλ' ἐκ τῆς ἡσυχίας τοῦ χειρογράφου (ὅπου πρότερον σεσημειώοντο μεταταχθέντα εἰς τὸ κείμενον ὑπ' ἀντιγραφῶν ἀμαθῶν. Τοιοῦτον φαίνεται καὶ τὸ «κατὰ τὸν ἵππόδρομον Χαβραθά τῆς γῆς» (Γενέσ. μη, 7). ὅπου τὸ ἵππόδρομος, ὡς ἐρμηνεία τοῦ Χαβραθά, σημειωθὲν εἰς τὸ περισέλιδον (ἴσως ἐκ τοῦ Θεοδοτίωνος, αὐτοὺς ἐρμηνεύσαντος τὸ Χαβραθά), παρεισέφρησεν ὕστερον καὶ εἰς τὸ κείμενον (α). Τοιαῦτα καὶ ἄλλα γλωσσηματικά παρεισέδυσαν. Ὅθεν εὐρίσκονται πολλάκις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κόμματος, ἡ καὶ παραγράφου, δύο διαφορῶν ἐρμηνευτῶν ἐρμηνεῖαι, συνάμα συντεθεν μέναι· οἷον καὶ τὸ ἐν Δευτερον. 23. «Οὐκ ἔσται τελεσφόρος ἀπὸ θυγατέρων Ἰσραὴλ» κτλ. (β). ἀλλὰ περὶ τῶν γλωσσημάτων τούτων λέγομεν καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς τοῦ κεφαλαίου. 3) Ἄλλα δὲ, τέλος, προστέθησαν ὡς ἐλλείψεων ἀναπληρωτικά, σαφηνίζοντα τὴν ἐννοίαν οἷον, ἐν Γεν. β, 24, τὸ ἐβραϊκ. «Καὶ ἔσονται σὰρξ μία» οἱ Ὁ ἄνθρωποι πλήρωσαν «Καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν» (οὕτως ἔχει καὶ τὸ Σαμαριτικόν). Τοιοῦτο καὶ τὸ Γενέσ. δ, 8 «Διέλθωμεν εἰς τὸ πεδῖον» (οἱ Ὁ καὶ τὸ Σαμαριτ.), καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Καὶ ἡ Γενέσ. μς, 20, μακροτέρα προσθήκη τῶν υἱῶν καὶ ἐγγόνων τοῦ Μανασσὴ καὶ τοῦ Ἑφραὶμ (ἴσως ληφθεῖσα ἐκ τοῦ Α, Παραλειπ. ζ, 14, 20.

(α) Βλ. ἐπισθ. σελ. 227. — (β) Βλ. ἐπισθ. σελ. 751.

24). ὅθεν αἱ (κατὰ τὸ Ἑβραϊκόν) 70 ψυχαί, αἱ μετὰ τοῦ ἱακώβ εἰς Αἴγυπτον κατελθοῦσαι, ἀποθαίνουσιν ἐβδομήκοντα πέντε. Ἄλλαι μακρότερα προσθήκαι (ὡς ἐν Γενέσ. λα, 48: μγ, 28: Ἑξόδ. α, 41: Δευτ. ιε, 3 κτλ.) φέρουσι τὸ πλεῖστον τῶν γλωσσημάτων τὴν μορφήν.

ε) Οὐδ' ἀπὸ τινῶν ἐλλείψεων καὶ κολοβωμάτων ἡ ἐρμηνεία τῶν Ὁ καθαρεύει. Ἀπαντῶσι γὰρ τόποι, καθ' οὓς ἀντιβαλλομένη πρὸς τὸ Ἑβραϊκόν, φαίνεται ἐν τούτοις ἡκρωτηριασμένη καὶ χασματώδης. Καὶ τῶν μὲν τοιούτων χωρίων τὸ πλεῖστον μέρος ἀποδοτέον εἰς τὴν ἀπερίσκεπτον ἀβελψίαν τῶν ἀντιγραφῶν, καὶ μάλιστα περὶ τὰ ὁμοιοσύλλαβα καὶ ὁμοιοτέλευτα. Οὕτως ἐν τῷ «πᾶν ὄρνεον, πᾶν πτερωτὸν» (Γενέσ. ζ, 14) παρεῖδεν ὁ μεταγραφεὺς τὸ δευτερον πᾶν. Καὶ Γενέσ. λα, 51, 52, τὸ μὲν Ἑβρ. «Ἰδοὺ ὁ σωρὸς οὗτος, καὶ ἰδοὺ ἡ στήλη, ἣν ἔστησα μετὰξὺ ἐμοῦ καὶ σοῦ. Μάρτυς ὁ σωρὸς οὗτος, καὶ μάρτυς ἡ στήλη αὕτη». Κατὰ δὲ τοὺς Ὁ, «Ἰδοὺ ὁ βουνὸς οὗτος καὶ μάρτυς ἡ στήλη αὕτη»· τὰ δὲ λοιπὰ παρωράθησαν. Καὶ τοιαῦτα μὲν τὰ τῶν μεταγραφῶν. Ὑπάρχουσι δὲ ὅμως καὶ ἄλλα ἐξεπίτηδες ὑπὸ τῶν ἐρμηνευτῶν παραλειφθέντα καὶ ἀποκοπέντα, χάριν ἧς προείπομεν περὶ τὴν ἐξίσωσιν σπουδῆς. Οὕτως ἐν Γεν. η, 17 τὸ Ἑβρ. μὲν ἔχει «ἵνα πολλαπλασιασθῶσι (ἡ βρυάσων, ὡς ἐξηγοῦσι τὸ Ἑβρ. Scharaz) ἐπὶ τῆς γῆς», οἱ δὲ ἐρμηνεῖς τοῦτο παρέλιπον, ἐξισοῦντες τὸ κόμμα πρὸς τὰ Γενέσ. α, 28, ὅπου γράφεται μόνον τὸ «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε». Καὶ Γενέσ. ιδ, τὸ Ἑβρ. «ἐπὶ τοῦ προσώπου — περὶ τὰς χεῖρας αὐτῆς». Οἱ δὲ Ὁ ἀπέκοψαν τὸ ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἐξισοῦντες τὸν στίχον πρὸς τὸ 22 ἐδάφειον, ὅπου οὐδ' ἐν τῷ Ἑβρ. κεῖται τὸ «ἐπὶ τοῦ προσώπου». Τοιαῦτα λέξεων ἐξεπίτηδες ἀποκοπὰι φαίνονται καὶ ἐν Γενέσ. λς, 10: πρὸς λβ, 29: καὶ ἐν Ἀριθμ. α. §. 22. πρὸς λ. 20, 24. ἴσως καὶ ἐν Δευτερ. 28 §. 4. πρὸς §. 18 (α).

ς) Ὑπάρχουσι καὶ τινὰ χωρία καὶ κεφάλαια προφανῶς τεταρα-

(2) Toepler l. c. p. 21—24.

γμένα περί τὴν τάξιν τῶν λέξεων καὶ κομμάτων, ἅπερ οὐκ ἀνα-
λογοῦσιν ἀκριβῶς ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ τοῦ κειμένου τοῦ ἑβραϊ-
κοῦ (α). Καὶ τὰς μὲν τοιαύτας διαφωνίας, ἡ κακίας μᾶλλον (λέγει
Τοίπλερος), δηλονότι κῆρας καὶ φθοράς (vilia) τοῦ ἐλληνικοῦ κει-
μένου ἀποδοτέον ἂν εἴη, χωρὶς ἀμφιβολίας, εἰς τὴν ἀκλῆδιαν τῶν
βιβλιογράφων καὶ βιβλιοπωλῶν. Εἰσὶ δὲ ὅμως καὶ ἄλλαι τινὲς
ὑπολαμβάνουσιν συγχύσεις, αἵτινες, χωρὶς ἐξηκριθωμένης ἐκατέρω-

(α) Οὕτω (λέγει Τοίπλερος) ἐν τῷ Βατικανῷ τῶν Ο κώδικι τὰ ἑλ γατα κεφαλαί-
αυτῆς ἔξοδου φαίνονται συγκαχυμένα. Τὰ ἐν Κεφ. λς, 8, μέχρι τέλους τοῦ κεφαλαίου τοῦ
ἑρμηνείας τῶν Ο, ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ τοῦ ἑβραϊκοῦ κεφ. λθ, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ
παραγράφου μέχρι τοῦ 31. Τὰ ἐν Κεφ. λζ τῶν Ο ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ ἑβρ. κεφ. λθ
24—31, καὶ κεφ. λθ, 33—43. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις τὸ κείμενον τῶν Ο φαίνεται πε-
ταχὺ συγκαχυμένον καὶ χασματωδές (Toepler l. c. p. 24). Ἀλλὰ καὶ ὧδε (ἀπὸ
τῶμεν) εἰς κενὸν ὁ Τοίπλερος ἐπαπάνησε τὸ ἐλαϊνὸν τῆς μελέτης αὐτοῦ. Τί καινὸν ἔχον
πρὸς τὸ γνήσιον κῆρος τῆς ἑρμηνείας τῶν Ο αἱ τοιαῦται μεταθέσεις τῶν χωρίων
καὶ κεφαλαίων, αἵτινες ὑπάρχουσιν ἔργον οὐχ οὕτως, ἴσως, τῶν μεταγραφῶν, ἐν
τῶν βιβλιοπληγῶν, πλυνθίντων περὶ τὴν ἀκλῆδιαν τῶν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις σελεύ-
ῃ γραφῇ περὶ τούτων ὁ Γράβιος (καίτοι μετὰ τῶν αὐτῶν φίλων ὑπερβολῶν) ἐν τῷ
De vitis LXX Interpret. c. 1, §. 6, 7 (πρὸς. καὶ Grabij not. ad Exod.
c. 36 ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδ. Γραφῇ κατὰ τοὺς Ο, tom. 1. σελ. 173. ἐκδ. Br-
ting.) ἔπειτα, ἄδηλον, πεῦ συνέστη τὸ πρῶτον ἡ σύγχυσις, ἐν τοῖς ἀντιγράφοις
τῆς ἑρμηνείας τῶν Ο, ἢ ἐν ταῖς τοῦ κειμένου τοῦ ἑβραϊκοῦ. Μὴ γὰρ οὐχ εὐρίσκει-
ται καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἑβραϊκῇ τοιαῦται συγχύσεις καὶ μεταθέσεις κατὰ διαφο-
κώδικας; Αὐτίκα ἐν ἔξοδ. κεφ. ζ, τὰ τρία τὰ ἑσχατά ἐδάφια κατ' ἄλλους κώδικας
συνάπτονται μετὰ τοῦ η. κεφαλαίου (ὡς ἔχουσιν καὶ οἱ Ο, καὶ ἡ Βουλγάτα) ὅ-
λας τοιαύτας διαφωνίας τῶν ἑβραϊκῶν ἀντιγράφων παραλείπομεν. Κἀκεῖ
προσθετέον· ὅτι ἐν τῇ Κομπλιουτοῖς καὶ τῇ τοῦ Φραγκοφόρτου ἐκδόσει τὰ προ-
σημειωμένα χωρία τῶν Ο ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ ἑβραϊκά (βλ. καὶ ἐκδ. Bos). Καί-
αὐτῃ τεθῇ ἡ γνησία τάξις, ἀλλ' οὐδ' ἡ Βατικανὴ καὶ αἱ λοιπαὶ ἐκδόσεις ἐν τῷ
μεταθέσει παραβιάζονται περὶ τι καίριον τοιαῦται ἀελαθεῖς ἀντιμεταθέσεις φαί-
νονται καὶ ἐν τοῖς τοῦ προφήτου Ἱερεμίου κεφαλαίοις, καὶ ἄλλαχού, περὶ ὧν ἴ-
ξῃ). Οἱ δὲ περὶ τὸν Τοίπλερον ἀντὶ τοῦ κρίνειν τὴν ἀμώμητον ἀξίαν τῶν Ο ἐν
παραδρομῶν τῶν βιβλιοδετῶν, ὥφειλεν μᾶλλον σημειώσασθαι τι λόγου ἄξιον πε-
τῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω χωρίοις τῆς ἔξοδου ψυχρῶν ἐπαναλήψεων, καὶ συγχῶν πα-
λιλογιῶν, ὅσαι τὸ ἑβραϊκὸν καταχαίρουσι κείμενον. Ἀλλ' αὐτοὶ ψήγουν μᾶλλον
τὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων καθαρεύουσαν ἑρμηνείαν τῶν Ο, ὡς ἂν ὕσαν χασματω-
καὶ ἑλλειπῇ ἀπαράλλακτα ποιοῦντες, ὡς καὶ εἰ τις τὴν πενταδάκτυλον χεῖρα λέ-
πεπρωμένον, ὡς πρὸς ἄλλαν περὶ βιβλίων ἐξαδάκτυλον.

τῶν κειμένων ἀντιβολῆς, διαφεύγουσι τὴν τῶν ὁμμάτων καὶ τῆς
διανοίας τὴν ἀκμήν. Οἶον· τὰ ἐν Γενέσ. λα, 26· «Ἰνα τί κρυφῇ
ἀπέδρας καὶ ἐκλοπορορήσας με»; (κατὰ τοὺς Ο), ταῦτα ἀντιστοι-
χοῦν ἀκριβῶς πρὸς τὰ τοῦ 27· ἐδαφίου (κατὰ τὸ ἑβραϊκόν)· τὰ
δὲ ἐν τῷ 26 ἐδαφίῳ τοῦ ἑβρ. «καὶ ἐκλεψας τὴν καρδίαν μου»,
οὐχ εὐρίσκονται παρὰ τοῖς Ο, (α). Ἐν ἔξοδ. α, 7. «Ἡξήθη-
σαν, καὶ ἐπληθύνθησαν, καὶ χυδαῖοι ἐγένοντο» (κατὰ τοὺς Ο). Ἀλλ'
ἐν τῷ ἑβρ. τὸ Sharuaz (ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ χυδαῖοι ἐγέ-

(α) Ἰδοὺ τὸ ἑβραϊκόν (ὡς ὁ Δρ. ὁμοῖος λατινιστὶ μεταφράζει) §. 26. «Quid fecisti?
furatus est cor meum, et duxisti filias meas sicut captivas gladio §. 27.
Quare clam fugisti et furatus es me, nec indicasti mihi? et dimissem te
cum gaudio» etc. Τετυτίστι. §. 26. «Τί ἐποίησας; ἔκλεψας τὴν καρδίαν
μου, καὶ ἀπήγαγες τὰς θυγατέρας μου ὡς αἰχμαλωτίδας μαχαίρα. §. 27. Τί
κρυφῇ ἀπέδρας, καὶ ἔκλεψας με, καὶ οὐκ ἐδήλωσάς μοι; Καὶ ἀπέστειλα ἂν σε
μετ' εὐφροσύνης» κτλ. Ἰδοὺ καὶ τὰ τῶν Ο. §. 26. «Τί ἐποίησας; Ἰνα τί κρυφῇ
ἀπέδρας, καὶ ἐκλοπορορήσας με, καὶ ἀπήγαγες τὰς θυγατέρας μου ὡς αἰχμαλω-
τίδας μαχαίρα; §. 27. Καὶ εἰ ἀνήγγειλάς μοι, ἐξαπέστειλα ἂν σε μετ' εὐφροσύνης»
κτλ. Βλέπεις ἀναγνώστη, πόσον ἀπλούστερον καὶ κατὰ φύσιν ἔχουσιν τὰ τῶν Ο.
Ὡς περικλείοντα τὸν ἔλεγχον ἐν τῷ 26 ἐδαφίῳ συνεστραμμένον· πόσον δὲ πάλιν
αἰγυμένα τὰ τοῦ ἑβραϊκοῦ καὶ ἀπὸ τῆς διὰ τὴν τῆς φράσεως ἐπαναλήψιν. «Ἐκλεψας
τὴν καρδίαν μου», καὶ πάλιν, «Ἐκλεψας με» (καὶ τοῦτο πάλιν ἐπεξηγεῖται, τὴν
καρδίαν μου. Rosenmüll.). Παλλιστοῖα βαβυλωνικῆς μικρολογίας ἐξέταρα, προ-
τιθεμένης ἐκ τινος διεφθαρμένης ἀναγνώσεως τοῦ κειμένου. Τὸ «ἔκλεψας τὴν καρ-
δίαν μου» ἀγνοεῖ καὶ ἡ Βουλγάτα. Ἰδοὺ καὶ ταύτης τὸ κείμενον §. 26. «Quare
clam egisti ut clam me abigeres filias meas, quasi captivas gladio? §. 27.
Cur ignorante me fugere voluisti, nec indicare mihi, ut prosequeretur te
cum gaudio? etc. τετυτίστι. «Τί ἐποίησας οὕτως, ὥστε κρύφα μου ἀπαγαγεῖν
τὰς θυγατέρας ὡς αἰχμαλ. μαχαίρα; §. 27. Τί ἀγνοεῖς ἐντός μου φυγεῖν
ἡθελήσας, οὐδ' ἐδήλωσάς μοι, ἵνα σε παραπέμψω μετ' εὐφροσύνης; κτλ. ἵστα
καὶ ἡ Βουλγάτα συμφωνεῖ τοῖς Ο· πλὴν μόνον, ὅτι ἀντὶ τοῦ ἐκλοπορορήσας
με (τυτ. ἔκλεψας, ἃ φέρεις εἰδωλὰ μου. Γενέσ. αὐτ. §. 30. πρὸς §. 19), ἡρ-
κίσθη μόνον εἰς τὸ κρύφα μου· τὸ δὲ τί κρυφῇ ἀπέδρας, μετέθηκε περι-
φραστικώτερον εἰς τὸ 27 ἐδάφιον. Ὁ δὲ Τοίπλερος εἰς μάτην ἔλθει παρὰ τοῖς Ο
τὸ παρέμψωσεν. «Καὶ ἔκλεψας τὴν καρδίαν μου». Καὶ ἄλλας τοιαύτας διασκευάς,
καλοῦσιν, καὶ ἀταξίως παρατηρεῖ τις εἰς τὸ κείμενον τὸ ἑβραϊκόν, αἵτινες οὕτως
τῶν ὁμμάτων οὕτως τῆς διανοίας τὴν ἀκμήν διαφεύγουσι, πλὴν εἰμὴ τις κρίνει περὶ
τῶν τοιούτων, χρώμενος μικροσκοπίᾳ βαβυλωνικῇ.

νοτο) κεῖται οὐκ ἔσχατον (καθὼς τοῦτο), ἀλλὰ μέσον τῶν δύο παρακειμένων ῥημάτων (α), τοιαῦτα καὶ ἄλλα τινα. Ἐν δὲ τῷ ιδ κεφ. τοῦ Δευτερον., καὶ τῷ ια τοῦ Δευτικοῦ, τῶν μνημονευμένων ζώων τὰ ὀνόματα πολλάκις ἔχουσι τὴν τάξιν συγκεχυμένην, μὴ ἀντιστοιχοῦντων τῶν ἐλληνικῶν πρὸς τὰ ἐβραϊκά (βλ. ὁπισθ. σελ. 613).

ζ) Εὐρίσκεις παρὰ τοῖς Ο καὶ ἐρμηνεύματα, καὶ διορθώσεις τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου γενομένας στοχαστικῶς, ἢ ἐξ εἰκασίας. Οἶον· Τὸ ἐβρ. (α κατηραμένη ἡ γῆ) διὰ σέ » (Γενέσ. γ. 17). Οἱ δὲ Ο « ἐν τοῖς ἔργοις σου ». Καὶ φαίνεται ἡ κατὰ τοὺς Ο ἀνάγνωσις καταλληλοτέρα πρὸς τὴν ἔννοιαν. Πάλιν, Γενέσ. κβ, 13, τὸ ἐβραϊκὸν « κριὸς ἐξέπισθεν », οἱ δὲ Ο, « κριὸς εἰς »· ὀρθότερον· καὶ ἄλλα τοιαῦτα (β).

Ἀπαρτῶμεν.

§. 5. α) Ἐπὶ τὸ πρῶτον (σελ. 803). Πρὸς τὰς ἀναιδестаτάς συνοφαντίας, ἀναιδεύουσιν ἂν ὁμοίως ὁ βουλούμενος ἀπαντᾷ. Ἡμεῖς δὲ καὶ τὴν αἰδῶ περὶ πλείστου ποιούμενοι, καὶ τῶν κακηγόρων αὐτῶν τὴν πολυμάθειαν τιμῶντες, ἀλγοῦμεν, ὀρῶντες τοὺς ἄνδρας οὗτω τῆς ὀρθῆς κρίσεως παρεκτραπέντας, ὥστε τοὺς Ο κηρύττειν ἄντι κρυ: ἁμαθείς, καὶ μονονοῦκ ἁγραμμάτους ἐν ταῖς πατροπαραδότοις ἁγίαις Γραφαῖς. Καὶ τοῦτο μόνον λέγομεν, ὑπὲρ αὐτῶν ἀπολογούμενοι τῶν ἀδίκως ψηφισαμένων, ὅτι τῶν Ο τὴν ἀξίαν οὐκ ἔγνωσαν· οἱ τοιοῦτοι κριτικοὶ (οὐ γὰρ ἂν εἴποιμεν, ὅτι κατωρχήσαντο τῆς ἀληθείας ἐν γνώσει). Ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνο γοῦν ἐπῆλθεν αὐτοῖς κατὰ νόον· Εἰ γὰρ οἱ νομομαθεῖς ἐκεῖνοι γέροντες, ἱεροσολυμίται τὸ γένος ὄντες, καὶ ζῶντες ἔτι τοῦ ναοῦ συνεστῶτες, ὁπότε περιτὴν ἡ δημοσία

(α) Καὶ μὴν πᾶς τις ἐννοεῖ σαφῶς, ὅτι πρῶτον κηρύχθησαν, καὶ ἐπληθύνθησαν, καὶ μετέπειτα χυδαῖαι ἐγένοντο, τοῦτ. « ἐξεχύθησαν κατὰ πάσης ἐκείνης τῆς γῆς » (Θεοδώρητ.). Ὅστε μεταβῆς, ὡς τοῖς περὶ τὸ κακόθετον Scharaz εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ χῶραν. Εἰδ' ἀμφιβάλλεις περὶ τούτου, πειθῆτω σε ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος, ἐπικυρῶν μετὰ τοῦ θεηγόρου Δουκᾶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ο (Πρόξ. ζ, 17).

(β) Βλ. ὁπισθ. σελ. 680. καὶ Toepler l. c. p. 29—32. Περὶ τῶν τοιούτων λέγομεν καὶ ἐν τῷ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ.

λατρεία, καὶ σχολαί, καὶ διδασκαλεῖα, καὶ παραδόσεις τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἡμαῶν ἀλλαγῶν τε τῆς Παλαιστίνης καὶ μάλιστα κατὰ τὴν Μητρόπολιν, (εἰ δ' Ἀλεξανδρινούς ἐθέλει τοὺς μαιευκότας τὴν τῶν Γραφῶν ἐρμηνείαν ἢ παραπαίουσα σοφία τῶν Σκαλιγέρου καὶ Ζβιγγλίου θιασωτῶν, οὐδεμία περὶ τούτου φροντίς· αὐτοὺς μᾶλλον ἐξελέγχει τὸ πλάσμα), εἴπερ, λέγομεν, ἐκεῖνοι πρὸς τὸ μέγα τῆς ἐρμηνείας ἔργον ἐκλεγέντες, καὶ πρὸς τηλικούτον τῆς Αἰγύπτου σκηπτοῦχον ἀποσταλέντες, οὐκ ἠπίσταντο τὰς φωνὰς τῶν πατρῶν Γραφῶν ἀπταιστώσ ἀναγινώσκειν, καὶ κατανοεῖν ἀκριβῶς, καὶ μηδὲ τὸν οἶνον τοῦ ὕδατος ᾗδεισαν διακρίνειν (σελ. 804), ποῖοι λοιπὸν ἦσαν οἱ μετὰ τοσούτους ἀναστάντες αἰῶνας, βαθείας ἤδη τῆς βαρβαρότητος τὸ τῶν Ἰουδαίων αἰχμάλωτον ἔθνος ἐπισκοτούσης, ἄθλιοι τινες ῥαββῖνοι, καὶ Ταργουμισταί, καὶ αὐτοὶ οἱ Μασορίται, οἱ μετὰ τὸν Ἑσδραν Ἑσδραὶ καὶ θεοφάντορες τῶν Γραφῶν ὑποφῆται νομισθέντες παρὰ τοῖς κριτικοῖς; Οὗτοι γὰρ ἔστιξαν, καὶ ἐτόνισαν παντοδαπῶς, καὶ διορθώσαντες ἐξέδωκαν τὸ κείμενον τὸ ἐβραϊκόν, καθ' ἣν ἐγνώριζον τότε προφορικὴν παράδοσιν τῆς πρὸ πολλῶν αἰώνων σεσηχημένης γλώσσης τῶν Γραφῶν. Καὶ γράμματα δὲ τινα μετέλλαξαν, ἀντικαταστήσαντες πολλάκις ἀντὶ γραπτῶν φωνηέντων ἄλλους φθόγγους προφορικούς, διὰ στιγμῶν εἰκονιζομένους. Καὶ τοιοῦτοι ἐμελλον εἶναι οἱ πρεσβεύοντες ἐκεῖνο τὸ ραββινικώτατον ἀξίωμα· « Ἀρθήτω ἐν γράμμα (τῆς Γραφῆς) ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ εὐλογητοῦ Θεοῦ »! Πρὸς τούτων οὖν τὸ κείμενον παραβάλλοντες οἱ κριτικοὶ τὸ τῶν Ο, ἐξελέγχουσι καὶ κείνους ἁμαθείς, καὶ τὴν ἐρμηνείαν πλήρη σφαλμάτων. Ἀλλ' ὅτι μὲν οἱ καθ' ἡμᾶς περισωθέντες ἐβραῖοι κώδικες ὁμολογουμένως καὶ ἀναντιρρήτως ἐν πολλοῖς καὶ πολλαχῶς διαφέρουσι τῶν ἀρχαίων, καὶ αὐτῶν ἐκείνων οἱς ἐχρήσαντο πάντες οἱ μετὰ τοὺς Ο τὴν ἐβραϊκὴν ἐρμηνεύσαντες Γραφήν (οἷτε περὶ τὸν Ἀκύλαν ἐλληνισταί, καὶ αὐτὰς ὁ τρίτος αἰὼνας μετ' ἐκεῖνους λατινιστῆς ἱερώνυμος), λέγομεν ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ ἐφεξῆς, τοσαῦτα μόνον ἐνταῦθα προσθέντες. Ὅτι τῶν μεταξὺ τῶν Ο καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκοῦ τσεκνικωμένων ἐπι-

σημων (α) διαφορῶν, ὅσας διαθρυλλοῦσιν ἐπ' ὀνειδὶ τῆς ἑλλήνικῆς ἐρμηνείας, αἱ μὲν πηγάζουσιν ἐκ τῆς τοῦ Μασσοριτείου καὶ μένου διαφθορᾶς, αἱ δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀγνοίας πολλῶν ἑβραϊκῶν φωνῶν καὶ φράσεων, ὅσας ἠπίσταντο μὲν ἀκριβῶς οἱ Ὁ ἐρμηνεῖς, ἡγνόσαν δὲ καὶ ἀγνοοῦσι πάντες καὶ ῥαββῖνοι καὶ ῥαββῖνισταί· αἱ δὲ τέλος, (οὐκ ὀλίγαι) καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀντιστοιχούντων τοῖς ἑβραϊκοῖς ἑλληνικῶν ὀνομάτων, ἃ πολλὰκις οὐκ ἐνόησαν οἱ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ὑπερῆφانون ὄφρ' ἔπιναν κριτικοί. Περὶ δὲ τῆς εἰς τὴν ἐρμηνείαν ἀρίστης μεθόδου τῶν Ὁ, λέγομεν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐφεξῆς.

β) Τί δ' ἂν εἴποιμεν πρὸς τὸ δεύτερον κατὰ τῶν Ὁ κρίμα τῶν κριτικῶν; (σελ. 805). Τοὺς οὕτως ἀμαθείς περὶ τὴν γλῶσσαν τῶν θείων Γραφῶν κατακεκρημένους, καὶ μονονουχί πρὸς πᾶσαν λέξιν προσεπτεικότες, τούτους αὐτοὺς ἐτέρωθεν διαγράφουσι δεινούς τινας τῆς ἑβραϊκῆς Γραφῆς ἀκριβοστάς, οἵτινες σταθμίζοντες· πᾶσαν λέξιν καὶ πάντα λόγον, καὶ μικρὸν καὶ μέγαν, καὶ πολλὰς ὁδοὺς διενειλημμένον, ἐσπούδαζον ἐπιμελῶς περὶ τὴν μετάφρασιν ἐξισοῦν τὰς λέξεις, τὰ κόμματα, τὰ κῶλα, τὰς περιόδους, ἰσόμετρα τὰ πάντα ποιοῦντες, καὶ ἰσοῦρόπα πρὸς ἄλλας παραλλήλους ἐν ἄλλοις χωρίοις ἐκφράσεις, ἵνα συνῶδῃ καὶ σύμφωνῃ κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ὑπάρχῃσι πάντα τὰ περὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἐκασταχοῦ διπλασθάνοντα, καὶ μήτε πλεονάζοντα κατὰ τι, μήτ' ἐλλείποντα καὶ ῥηθῇ, εἴα καὶ τὴν σήμερον ἀπαντῶσιν ἐν τῷ κειμένῳ τῷ ἑβραϊκῷ. Καὶ βλέπεις λοιπὸν, ἀναγνώστη, τοὺς πρῶτον ἀμαθείς Ὁ, παρὰ δόξῳς ἡδὴ φανέντας τεχνικωτάτους ἀρχιτέκτονες γνωμῶν καὶ λόγων. Τοιαῦτα δύναται σοριστεία πολυμαθῆς, φαινομένη πολλὰκις πολὺ μᾶλλον ἰσχυροτέρα παρὰ τὴν μεμυθυμένην ῥάβδον τῆς

(α) Λέγομεν ἐπὶ σήμων, διότι πλάττει καὶ τινες ἀσήμευς παιτεῖως καὶ ἀνυπόκριτως διαφορὰς ἢ μωροσκόπας σμικρολεγία τῶν ζητούντων « γόνατα καὶ λάμπες ἐν σπάρτῳ » καὶ κατατιτωμένων ἀνελευθέρως τὰ καθαρὰ καὶ ἀκαταίτητα ὡς ἐστὶν ἰδίῳ ἐκ τῶν παραδείγματων, ὅσα τοῖσι περὶ παρατεταμένως ἐσπείωσι (Toepler I. c. p. 13-15).

Ἀθηναῖς, ἥτις μόνον ἐπιπολῆς τοῦ σώματος ἀπτομένη, μετέβαλλε
τὸν γέροντα, τὸν ρικνὸν καὶ κατίσχον καὶ κυρτὸν, εἰς ἄνδρα κάλ-
λιστον ἰδεῖν καὶ ῥωμαλαῖον. Ἀλλὰ πρὸς τὰς τοιαύτας κενολογίας,
αἵτινες κινδυνεύουσι « μήτε λόγον κοινόν, μήτε λογισμὸν ἔχειν »,
περιττὸν ἂν ᾔην καὶ ὅλως ἀπαντᾶν, εἰ μὴ γε ταύτας ἐξηρεύοντο
κάλαμοι σαρῶν ἀνδρῶν· οἵτινες ὅμως καὶ ὅταν ἄξια λέγωσι, καὶ
τότε πᾶσχουσιν ἐν τισὶν ἀνθρώποινα. Διὸ καὶ πρὸς τοὺς λόγους αὐτῶν
ὀφείλομεν, οἷον θυρωρὸν ἀκριβοῦς, τὸν λογισμὸν ἐφιστάμεναι, μήποτε λά-
θωμεν μετὰ τῶν καλῶν παραδεξάμενοι καὶ τίνα μὴ καλὰ, μηδὲ ἀ-
ληθῆ. Τὰ δ' οὖν ἀνωτέρω λεχθέντα περὶ τῆς ἐξισώσεως τῶν παραλ-
λήλων χωρίων τῆς Γραφῆς καὶ λίαν ἄτοπα φαίνονται· δῆλον δὲ
ἐκ τῶν ἐφεξῆς. 1) Τί βουλόμενοι ἄρα οἱ ἐρμηνεῖς, ἐσπούδαζον
περὶ τὴν τοιαύτην ἐξίσωσιν τῶν θείων ῥητῶν; Πότερον, ἵνα πλη-
ρεστέραν τοῦ πρωτοτύπου τὴν μετάφρασιν ἀναδείξωσι, τὰ μὲν
προσθετέοντες πρὸς τοῖς θείοις λόγοις, τὰ δ' ἐκκόπτοντες καὶ βρα-
χύνοντες, ἢ μετατιθέντες, καὶ πάντοίως διαστρέφοντες τὰς φράσεις
τῶν θεοπνεύστων προφητῶν; Ἀλλ' οὕτως ἐκινδύνευον ἀναφανῆναι
ῥαδιοῦργοι τινες πλαστογράφοι, καὶ τοῦ θείου κειμένου βεβηλωταί.
Τοῦτο δὲ πῶς ἂν ἤρμοζεν εἰς τὴν εὐσεβείαν αὐτῶν; (πολὺ πάντως
οὕσαν ἀκριφνεσέραν, καὶ πάντῃ διάφορον τῆς, ἣν ἡμῖν ἐπισείουσιν
οἱ ραββινοὶ, θεοφιλοῦς περὶ τὰς γραφὰς ἀκριβοῦς τῶν μεταγενε-
στέρων ραββίνων καὶ Μασοριτῶν)· καὶ πρὸς αὐτὸν δὲ τῆς ἐρμη-
νεύσεως τὸν σκοπὸν ὑπῆρχε τὸ ἔργον ἐναντιώπατον. Εἰ γὰρ ἐξέ-
φρον τὴν ἐρμηνείαν οὕτω διαφέρουσαν τοῦ κατ' αὐτοὺς ἑβραϊκοῦ,
ὅσῳ νῦν διαφέρει τοῦ κατ' ἡμᾶς, αὐτίκα τὴν τοσαύτην διαφο-
ρίαν ἐξήλεγχον ἂν παρὰ πύδας ἀμφοτέρων τῶν γλωσσῶν ἐπι-
στήμονες Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἂν ἐπεκύρουσαν πανθενεῖ τὴν μετάφρασιν.
ὥς καλῶς καὶ ὁσίως γεγεννημένην (καθὼς ἡ ἱστορία κηρύττει), οὐδ'
ἀπεδέχοντο τὴν βίβλον ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν ἐλληνιστῶν, τι-
μῶντες καὶ προσκυνοῦντες ὡς ὁμότιμον καὶ ἰσοδύναμον τῷ πρω-
τοτύπῳ. 2) Ἀλλ' οὐδὲ διασκευασταὶ τινες ἤθελον περὶ τὴν τοιαύ-
την ἐξίσωσιν εἰς μάτην διαπονεῖσθαι· συνάπτει δὲ καὶ τὸν δια-

σκευαστήν μετὰ τοῦ ἐρμηνέως (ὡς εἶπεν ἐνικῶς τοὺς Ο καλεῖν) ὁ πολυμαθέστατος νεανίας Τοίπλερος, συγκεχυμένως καὶ ἀορίστως ὅτε μὲν τοῦτον, ὅτε δ' ἐκείνον, καὶ πολλάκις ἀμφοτέρους ἐκφέρων. Ἀλλὰ περὶ διασκευῆς λέγομεν παρακατιόντες. 3) Ἐκ τῶν μνημονευομένων ὡς δῆθεν ἐξισωθέντων χωρίων πολλὰ κεῖνται παρομοίως καὶ ἐν τῷ τεύχει τῆς Σαμαρειτανῆς Πεντατεύχου. Πότερον, ἐκ τῶν Ο μετέφερον ταύτας δὴ τὰς ἐξισώσεις εἰς τὴν ἐαυτῶν γραφὴν καὶ οἱ Σαμαρεῖται, ἢ τούτους ἐμιμήθησαν ἐκείνοι; Ἀλλ' ἀμφοτέρω καὶ λέγειν ὀχληρόν. Οὔτε γὰρ Ἰουδαῖοι Σαμαρεῖται ἐκοινώνουν, καὶ ἢ ἐκ τοῦ Σαμαρειτανοῦ παρὰ τισι πλασθεῖσα μετὰ τὰς τῆς Πεντατεύχου ἐξελέγχεται γελοῖος ὄνειρος πυρέσσοντος τετρακταῖον. 4) Καὶ εἰς τὰς μεταγενεστέρας ἐρμηνείας τοῦ ἑβραϊκοῦ, οἷον τὴν Συριακὴν, καὶ τὴν Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἱερωνύμου Βουλγάταν ἀπαντῶσιν ἔστι ὅπου τοιαῦτα ἐξισώσεις, ἢ μεταθέσεις (α). 5) Τούτων τῶν λεγομένων ἐξισώσεων καὶ προσθηκῶν, ἢ καὶ τανάπαλιν, ἀκρωτηριάσεων καὶ συγκοπῶν, καὶ τῶν ἐναλλαγῶν καὶ μεταθέσεων, οὐκ ὀλίγας μνημονεύουσιν ἀπαραλλάκτως καὶ οἱ θεόπνευστοι συγγραφεῖς τῆς Καινῆς τοῦ Θεοῦ Διαθήκης. Αὐτίκα, τὸν δεύτερον Καϊνὰν ἔχει καὶ ὁ θεὸς Λουκᾶς (β). Τὸ « ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν » οἱ Εὐαγγελισταί, καὶ ὁ θεὸς Παῦλος (γ). Τὸ « Ἰουδαῖοι ἐγένοντο » πάλιν ὁ Λουκᾶς, κτλ. 6) Ἀθέμιτον, ἀνόσιον, οὐδὲ μακρὰν ἀπονολίας

(α) Οὕτω τὸ « ἐγένετο οὕτως » ἐν Γενέτ. α, 20, λείπει μὲν ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ, καὶ εἰ παρὰ τῷ Συμμάχῳ καὶ Θεοδοτίωνῳ, καθὼς καὶ παρὰ τοῖς Ο (βλ. Ἐξαπλ.). Καὶ Γενέτ. β, 4, ἡ Βουλγάτα « coelum et terram », ὡς οἱ Ο: τὸ δ' ἑβραϊκὸν ὑπερβαίνει « τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανόν ». Καὶ Λευίτ. α, 2 « Super patrem et matrem », ὡς καὶ οἱ Ο « ἐπὶ πατρὶ καὶ μητρὶ ». Τὸ δ' ἑβρ. « ἐπὶ μητρὶ καὶ πατρὶ ». Πάλιν, Γενέτ. η, 17 « crescite et multiplicamini » καὶ οἱ Ο « αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε » (δευτεροπρόσωπον) τὸ δ' ἑβρ. τριτοπρόσωπον (ἐπὶ τῶν ζώων) « ἀπὸ αὐξήσεως καὶ πληθυνθῶσι ». Τὸ « κριὸς εἷς » ἔχει καὶ ὁ Σύρος ὡς οἱ Ο, καὶ τὸ Σαμαρειτικὸν μετὰ τῶν Τετραευαγγελιστῶν, κτλ. βλ. ὁπισθ. σελ. 680.

(β) Λουκ. γ. — (γ) Ματθ. ιθ. 5: Μάρκ. ι, 8: Ἑβρ. ι, 31: Α. Κορινθ. γ. 16. Καὶ ὁ Σύρος, καὶ ἡ Βουλγάτα.

ἀπολειπόμενον τὸ συκοφαντεῖν ὡς παραχαράκτας καὶ πλαστογράφους τοὺς ἐρμηνεῖς ἐκείνης τῆς ἐρμηνείας τῶν θείων Γραφῶν, ἢ αὐτὸς ὁ Θεὸς ὠκονόμησεν, ὡς προπαίδειαν καὶ προπαρασκευὴν τῶν ἐθνικῶν, ἀνοίγων δι' αὐτῆς τὰς ὁδοὺς τῶν προφητῶν τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, ἵνα προσέλθωσι καὶ πιστεύσωσιν εἰς τὸν προφητευθέντα Σωτῆρα τοῦ κόσμου. Πρὸς δὲ ταύτην τὴν οὕτω σαφῶς φανερωθεῖσαν θείαν βουλὴν οὕτως ἀπαυθαδιάζειν, πῶς ἀνεῖη ἀνασχετόν; (α). Ὅπου γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος ἱερωνύμος οὐκ ἐπαινεῖται, διότι εἶπε τοὺς Ο, μήτε πλαστογράφους, μήτε παροικητάς τοῦ θείου κειμένου (ἄπαγε), μηδ' ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ὅσα ληρεῖν εἶπεν ἀχαλίνων στομάτων ἀκασμον θράσος, εἶπε δὲ μόνον, « ὅτι συνεσκίασαν, ἄλλως πως ἐρμηνεύσαντες τὰς φωνὰς ἐκεῖνας, ἐν αἷς ἡ Γραφὴ μαρτυρεῖ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου, ἢ καὶ παρεσιώπησαν, - ἵνα μὴ τὰ μυστήρια τῆς ἐκτείνων πίστεως ἐναργῶς προδῶσι τοῖς ἔθνεσιν, καὶ βάλωσι τὰ ἅγια τοῖς κυσὶ καὶ τοῖς μαργαρίτας ἐμπροσθεν τῶν χοίρων » (β). Τοιαῦτα ὁ Δαλμάτης Πατὴρ, ὑπεραπολογούμενος μὲν χωρὶς ἀνάγκης ὑπὲρ τῶν Ο, ἐν δὲ μόνον ἀληθεύων, ὅτι τούτους θεωρεῖ μερμημένους ἐκ θείας πάντως ἐλλάμψεως τὰ προφητευθέντα μεγάλα τῆς εὐσεβείας μυστήρια. Ἄλλως δὲ, οὔτε συνεσκίασαν, οὔτε παρεσιώπησαν οὐδὲν τῶν ἐν ταῖς προφητείαις τεθησαυρισμένων δογμάτων τῆς πίστεως καὶ τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ καὶ προφήταις καὶ ψαλμοῖς περὶ τοῦ Θεανθρώπου Σωτῆρος, οὕτω λαμπρῶς ἐξήγησαν καὶ πανηγυρικῶς, καὶ συμφώνως ἅμα πρὸς τὸ κεῖμενον τὸ ἑβραϊκόν, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος ἱερωνύμος τὰς τῶν Ο φωνὰς ἐκλατινίζων πολλάκις, ἐκέρυττεν ἐκφανταρικῶς τὰς Εὐαγγελικὰς ἀληθείας (γ). Καὶ τὰ μὲν ἱερωνύμου τοιαῦτα.

(α) Βλ. τὸν σημαντάτον Βέλτονα Proleg. c. IX. §. 17. pag. 388.

(β) S. Hieronym. Praef. in Pentat. καὶ Praef. in Esai. καὶ Tradit. Hebr. in Genes. πρὸς καὶ S. August. de Civit. Dei L. XVIII, 42, 44.

(γ) Οἷον Γενέτ. Γ, 15: ΕΒ, 18: ΜΘ, 10: Ησαϊ. ιεφ. Ζ, Θ, ΙΑ, ΝΓ, ΣΔ, Μχ. Ε: κτλ. Βαλμ. Β, ΚΑ, ΜΔ, ΟΑ, ΡΘ, κτλ. κτλ.

ΤΟΜ. Β'.

82

Ἡ δὲ δριμύτης τῶν κριτικῶν ἐξελέγχεται σοφισματίων μηχανορράφος, καλοῖς κακοῖς ἐλίσσους λόγους, ὅπως ἀποκρύψῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' ὡ σοφώτατοι ἀνδρῶν, τί πάρισα ζητεῖτε καὶ ὁμοιόμορφα, διαστρεβλοῦντες τὰ εὐθέα; Εἶπατε μᾶλλον τὰ ὄντα, « καθαρὰν ἀνοίξαντες κληίδα φρενῶν », καὶ ὁμολογήσατε μετ' εἰλικρινείας τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκοῦ κειμένου τὴν ἐν πολλοῖς κολόβωσιν καὶ διαστροφῇ. Θεῖον καὶ ἱερὸν (ἐν οἷς οὐ διεστράφη) καὶ ἔστι καὶ ἔστι τὸ κείμενον τὸ Ἑβραϊκόν. Οὐτε περὶ τὰ δόγματα τῆς θεοσεβείας, οὐτε περὶ τὰς ἐκφαντορικὰς θεοπροπίας τῶν προφητῶν, οὐτε περὶ τὴν ἡθικὴν διδασκαλίαν ἔπαθε λυμαντικὴ διασθοράν. Ἀκέραιον ἐν τοῖς κρατίστοις καὶ ἀβλαβῇ διατήρησε τὸν λόγον τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ Διαθήκης ὁ πάλαι διὰ νόμου καὶ προφητῶν λαλήσας Θεός· καὶ τούτου φύλακας ἀνέδειξεν αὐτοὺς τοὺς ἀχαρίστους Ἰουδαίους « εἰς μαρτύριον αὐτοῖς ». Ἀλλ' ὅμως κατὰ μέρος ὁ κώδικς ἐτρώθη παντοδαπῶς. Ἦτε γὰρ ἐπενεχθεῖσα θεήλατος συμφορὰ τοῦ χριστοκτόνου ἔθνους, καὶ ἡ μακρὰν τῆς πατρίδας γῆς διασπορά, καὶ ἡ παντελής τῆς ἀρχαίας τῶν προγόνων γλώσσης ἀπώλεια, καὶ τὸ περιχυθὲν αὐτοῖς ψηλαφητὸν τῆς βαρβαρότητος σκότος, καὶ τῶν ραββίνων ἡ ἀθλιότης καὶ κακεντρέχεια, καὶ τῶν τῆς Γραφῆς μεταγραφῶν ἡ ἀμάθεια, καὶ τέλος τὸ τῶν Μασοριτῶν κακομαθέστατον θράσος ἐπέφερον εἰς τὴν ἱερὰν βίβλον πολλὰς κακώσεις καὶ κήρας, ὧν ἡ θεραπεία φαίνεται καθ' ἑαυτὴν ἀνίατος. Ἄλλο βιβλίον ἀρχαῖον, γεγραμμένον κατ' ἐκείνην τὴν γλῶσσαν τὴν γραφικὴν, οὐχ εὐρίσκεται. Πολλὰι μυριάδες Ἰουδαίων μετὰ τὴν πρώτην αἰχμαλωσίαν οὐκ ἐπανῆλθον εἰς τὴν Παλαιστίνην μετὰ τοῦ Ἑσδρά, ἀλλὰ κατέμειναν ἐν Ἀσσυρίᾳ, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Αἴγυπτον, δι' ὧν ἐπὶ αἰώνων πρὸ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ ὅμως οὐδεὶς συγγραφεὺς οὐδὲν βιβλίον, οὐδὲ φυλλάδιον ἐν τούτοις ἐφάνη. Ἐξ περίπου αἰῶνας, μέχρι τῆς ἐπὶ Τίτου παντελοῦς καταστροφῆς, κατήκουν τὴν Παλαιστίνην, ὅπου καὶ τὴν πάτριον γλῶσσαν ἀρχῆθεν καὶ τὴν ἐλληνικὴν ὕστερον ἐξεμάνθανον, καὶ τὴν τοῦ Νόμου παιδείαν καὶ τινὰς ἄλλας γνώσεις τῆς τότε πολυμαθείας ἠσκούντο· καὶ

ὅμως οὔτε τούτων εὐρίσκεται σύγγραμμα ἐβραϊκὸν ἐν οὐδὲ ἐν, οὔτε τῶν μετὰ τὴν πανωλεθρίαν διασπαρέντων. Μόλις κατὰ τὸν β', μετὰ Χριστὸν αἰῶνα ἀνεφάνη παρ' αὐτοῖς ὁ πρῶτος Χαλδαῖος τῆς Πεντατεύχου παραφραστής, καὶ ἄλλοι μετ' αὐτὸν κατὰ τοὺς ἐφεξῆς αἰῶνας (α), Χαλδαῖοι καὶ οὗτοι, καὶ τὴν διδασκαλίαν καὶ προφορὰν τῆς Γραφικῆς γλώσσης ἐκ μόνης στοματικῆς παραδόσεως ἐκμανθάνοντες, μηδενὸς ὄντος αὐτοῖς βιβλίου διδασκτικοῦ τῶν κανόνων τῆς μηκέτι ζώσης ἐκείνης φωνῆς, μήτε λεξικοῦ, μήτε ἄλλου γραμματικοῦ, ἢ φιλολογικοῦ συντάγματος ἐκ τῆς προτέρας εὐημερίας περισφθέντος. Ἐντεῦθεν μάλιστα προήλθον αἱ πολλαὶ τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου διαστροφαι (εἰ δὲ τινες καὶ ἐκόντες οἱ ραββῖνοι ἐρραδιουργήσαν, ἢ μὴ, βλέπομεν ἄλλαχού). Ἐντεῦθεν αἱ πολλαὶ κολοβώσεις, καὶ τινες πλεονασμοί, καὶ κακογραφίαι καὶ τ' ἄλλα τοῦ κώδικος πάθη, καὶ ἡ πολλῶν πρὸς τούτοις λέξεων καὶ φράσεων βαθυτάτη ἀγνοία μετὰ τῆς παντόλμου θυγατρὸς αὐτῆς, τῆς παρερμηνείας. Καὶ ἀναγινώσκουσι τὴν σήμερον οἱ Ἰουδαῖοι τὴν ἱερὰν βίβλον ὑπὸ τὸ παχὺ τῆς περὶ τὴν προφορὰν καὶ τὴν ἐξήγησιν διεφθαρμένης ἐξῆς κάλυμμα, λίαν ἀναλογοῦν πρὸς ὃ φέρουσιν ἐπὶ τῆς καρδίας κάλυμμα τῆς πωρώσεως. « *Ἀγρι γὰρ τῆς σήμερον* (φησὶν ὁ Ἀπόστολος) *τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς παλαιᾶς Διαθήκης μένει* » (β. Κορινθ. γ, 14). Μόνοι οἱ Ὁ ἀπεμάζαντο καὶ ἀπεθησαύρισαν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ πᾶν τὸ τῆς Ἑβραϊδὸς γλώσσης καλόν, καὶ οὗτοι μόνοι δύνανται καὶ πρὸς τὴν ἀκριβῆ καὶ τελείαν ἀνάγνωσιν τοῦ πρωτοτύπου καθοδηγεῖν. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι καὶ σοφώτατοι τῶν κριτικῶν ἀντιλέγουσιν, οὐδὲ στέργουσι διόρθωσιν τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἐκ τῶν Ὁ. « Πανταχοῦ (λέγουσι) τὸ πρωτότυπον προτιμητέον τῆς ἐρμηνείας ». Ἀλλ' ὅταν ἢ τὸ πρωτότυπον παλλαχῶς διεφθαρμένον, σφίγεται δέ τις ἐρμηνεία τούτου παλαιᾶ, καὶ γνησίᾳ πάντοθεν ἀποδεδειγμένη,

(α) Παρὶ τῶν Ταργουμίων καὶ Ταλμουδίων, καὶ ἄλλων ραββινικῶν βιβλίων, καὶ περὶ τῆς μυθευομένης ἀρχαιότητος αὐτῶν τι καὶ τῆς Μασόρας, καὶ τῶν περὶ τὰ ταῦτα ραββινικῶν λόγων, λέγομεν ἐν τῇ ἐφεξῆς Γ. Βιβλίῳ.

(ὡς ἡ τῶν Ο, καὶ παρ' Ἰουδαίων ἀρχαίων ἑλληνιστῶν, καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν παλαιῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὑπ' ἄλλων μεταφράσεων μεμαρτυρημένη), καὶ ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς πείρας ἀνωμολογημένη σοφῇ, καὶ μόνῃ πολλάκις ἀσφαλῆς ὁδὸς πρὸς κατανόησιν τοῦ πρωτοτύπου, διὰ τί μὴ πρὸ τούτου προτιμητέον τὴν ἑρμηνείαν; Τῶν Ἀριστοτέλους (φέρ' εἰπεῖν), ἡ τῶν τοῦ Πλουτάρχου συγγραφῶν, ἐν ὅσοις καὶ αὗται χωρίοι φαίνονται χρόνῳ πεπονηκυῖαι καὶ ἀτελεῖς, μετὰ τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἐπικουρίας, ὅσας παρέχει πλουσίως ὁ τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἀνεξάντλητος θησαυρὸς, θησαυρὸς ἀντικρὺ κρίνεται καὶ ἂν τις ἀρχαία καὶ πιστὴ λατινὴ ἑρμηνεία τούτων ἐξευρεθῇ, πρὸς θεραπείαν καὶ ἀναπλήρωσιν τοῦ κειμένου τῶν εἰρημένων συγγραφῶν καὶ τοσούτῳ μάλιστα τιμᾶται, ὅσῳ βεβαιότερον ὁμολογεῖται γενομένη καθ' ὃν χρόνον ἤκμαζον ἀκέραια τὰ βιβλία. Καὶ ὅσαι δὲ σώζονται λατινικαὶ μεταφράσεις ἐκλελοιπότεν τινῶν πονημάτων ἑλληνικῶν, οἷον τῶν Ἰβριγένους, φέρ' εἰπεῖν, ὀμιλιῶν, καὶ ἄλλων τοιούτων, καὶ ταύτας ἡ φιλολογία περὶ πλείστου ποιεῖται καὶ λίαν ἀσμένως ἀναγινώσκουσι τὸν Μενάνδρον οἱ φιλομαθεῖς ἐν τοῖς ἀποσπασθεῖσι ποιήμασι τοῦ Τερεντίου καὶ τινὰς τῶν σωζομένων Μενάνδρου στίχων, ἣν που πονῶσιν, ἐκ τοῦ λατίνου μεταφραστοῦ πειρῶνται διορθοῦν. Μόνῃ τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ο κρίνουσιν οἱ κριτικοὶ παντάπασιν ἀνάρσιον καὶ ἀσυντελῆ πρὸς γνῶσιν καὶ διόρθωσιν τοῦ πρωτοτύπου, σωζομένου μὲν τούτου καθ' ἡμᾶς καὶ διδασκομένου, ἀλλ' ὅμως οὕτως ἐν πολλοῖς διεφθαρμένου καὶ παραφώνου, ἡ καὶ ὅλως ἀφώνου καὶ σιγῶντος πολλάκις, ὡς ἂν καὶ εἰ μηδὲ ὅπως ὑπῆρχε. Πολλὴν εὐρίσκουσι βοήθειαν εἰς ἐξήγησιν τῶν Ἑβραϊδῶν λέξεων ἐκ τῶν συγγενῶν Ἀσιανῶν γλωσσῶν (τῆς Ἀραβικῆς, Χαλδαϊκῆς, Συριακῆς, Αἰθιοπικῆς) ὁμολογοῦσι δὲ ἅμα καὶ ὅτι μὴδὲ τούτων τὴν ἀρχαίαν χρῆσιν καὶ δύναμιν τῶν φωνῶν δύναται τις ἐξακριβῶσαι (οὐδὲ γὰρ ἐν ταύταις εὐρίσκεται σύγγραμμα τῶν πρὸ Χριστοῦ αἰώνων, ὅτε ἤκμαζον αἱ εἰρημέναι γλώσσαι μετὰ τῶν λαλούντων αὐτὰς ἔθνων), ὑφορῶνται δὲ πολ-

λάκις καὶ τὴν ἐκ τῆς ὁμοιοφωνίας ἀπάτην, ὅποιαν πάσχουσι πολλάκις οἱ τὰς ἀρχαίας συγγενεῖς σπουδαζόντες γλώσσας (καθὼς ἡ γλωσσηματικὴ ἀποδείκνυσιν ἐπιστήμη) (α) καὶ ὅμως προτιμῶσι πολλάκις τὴν ἐκ τούτων τῶν γλωσσῶν ὁδὸν (ἣν ἀμφίβολουσ ἦ), παρὰ τὴν ἀρχαιοσεμνον ἑρμηνείαν τῶν Ο. «Τοῦτο (λίγουσιν) ἐκ σοχασμοῦ, ἢ ἐξ εἰκασίας ἡρμήνευσαν οὕτως οἱ Ο (ex conjectura). Ἐκεῖνο προσέθηκαν ἀφ' ἑαυτῶν (de suo addiderunt). Ἐν ἄλλοις ἠπατήθησαν περὶ τὴν γραμματικὴν, περὶ τὴν ἐτυμολογίαν, περὶ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συλλαβῶν, τῶν τόνων, τῶν γραμμάτων αὐτῶν»! Μόνους ἀποδέχονται ἀπλανεῖς ὁδηγοὺς τοὺς Μασορίτας, ὡς μόνους διασώσαντας καὶ στήσαντας διὰ τῶν ἐγγύων τὴν γνησίαν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας προφορᾶς. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο πῶς οὐ παράδοξον; Ἐνόησεν ὁ περικλεῆς Ἑρασμὸς τὴν περὶ τὴν προφορὰν τῆς Ἑλληνίδος γλώσσης φιλολογικὴν ἀβυσσίδα. Καὶ πᾶσα ἡ κατ' αὐτὸν σχολὴ ἡσπάσατο τὴν τότε καινοφανῆ διδασκαλίαν (ἥτις καὶ νῦν πολλαχοῦ τῆς σοφῆς Εὐρώπης ἐπικρατεῖ). «Ἀπώλεσαν (ἔκραζον) οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἐκβαρβαρωθέντες τὴν γνησίαν καὶ κυρίαν τῶν πατέρων φωνῶν καὶ γραμμάτων ἀπαγγελίαν»! Καὶ ἔστι μὲν ἐπιεικὲς παράδοξος καὶ γελοῖος ὁ παραλογισμός· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀσυντελὴς πρὸς ἀνακάλυψιν ἄλλης πλάνης πολὺ παραδοξότερας, τῆς περὶ τὴν δῆθεν ἀπλανῆ καὶ γνησίαν στίξιν καὶ ἀνάγνωσιν τῶν Μασορίτων. Οἱ νεώτεροι Ἕλληνες εἰποτε λαλοῦντες κοινῶς τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων αὐτῶν, βάρβαρον μὲν ἐν τισιν ὀύμασι κατὰ μέρος καὶ μιξοσλόικον, ἀλλ' ὅμως περὶ τὰ καθόλου πάλιν ἑλληνικὴν, ἀδιαλείπτως δὲ διδασκόμενοι τοὺς ἀρχαίους καὶ παντοδαποὺς τῆς γλώσσης συγγραφεῖς καὶ ποιητάς, καὶ ἀκούοντες ἐπ' Ἐκκλησίας τὴν μελιόρρυτον τῶν πατέρων φωνήν, πανταχοῦ καὶ παρὰ πάντων ταυτοφώνως προφερομένην,

(α) «Mihi vero, uti jam saepius monui, huiusmodi illustrationes ex dialecto arabica qua vocis sexcenties in una eademque significatione recurrenti, aliena et hebraicae linguae alias ignota vis tribuitur, ubi vis impropria videntur». Schulz Schol. in Proverb. 19. 1.

καὶ ταύτῃ περὶ τὰ σπουδαιότερα χρώμενοι, καὶ συγγράφοντες, καὶ πλουτοῦντες ἀδιάλειπτον συγγραφῶν σειρὰν, ἀπὸ τῶν Ὀμήρου χρόνων μέχρι σήμερον ἑλληνιστὶ συγγραψάντων· ἔχοντες, τέλος, ἐχέγγυα τῆς κατ' αὐτοὺς γνησίας ἀπαγγελίας, τοὺς ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, καὶ τῶν τούτου διαδόχων Ἀλεξανδρινῶν γραμματικῶν ἀκριβεστάτους τῆς ἀκμαζούσης τότε γλώσσης κανονισμοὺς, καὶ τούτους δι' ἐγγράφων τόνων καὶ προσωδιῶν ἔκτοτε κατεστηριγμένους, οὕτως οὖν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες διακείμενοι, πάντως οὐκ ἀπέβαλον, οὐδ' ἀποβαλεῖν ἠδύναντο τὴν ἀκρίβειαν τῆς πατρῴας προφορᾶς. Οἱ δὲ Ματορίται, τάναντα, ἐμελλον ἐξ ἀνάγκης διεφθαρμένην ἔξειν τὴν ἀπαγγελίαν τῆς γλώσσης τῶν Γραφῶν. Ζῶντες μὲν γὰρ ἔτεσι χιλίοις καὶ ἐπέκεινα, ἀφ' οὗ ἐπαύσατο καὶ λαλουμένη καὶ γραφομένη ἡ Ἑβραϊκὴ ἐκείνη φωνή, ἀγλωσσοὶ δὲ καὶ ἄφωνοι πάσι ἄλλης διαλέκτου τῆς ἀρχαίας ἐκείνης Ἑβραϊκῆς διατελοῦντες, ἔρημοι δὲ πάσης γραμματικῆς, ἢ φιλολογικῆς πρὸ Χριστοῦ Σωτῆρος συγγραφῆς (ὡς προείπομεν), οὐδὲν ἔτερον ἔχοντες σύγγραμμα παλαιὸν κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς ἱερᾶς βίβλου συγγεγραμμένον, καὶ ταύτην διδασκόμενοι ἄλλως ἀλλαχοῦ κατὰ τόπους προσφερομένην, ἤδη καὶ πολὺ πρότερον αὐτῶν (βλ. ὑπισθ. σελ. 801), κώδικας δὲ κεκτημένοι ποικίλως διεφθαρμένους, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ γραφαὶ τῶν σημειωμάτων ἃ καλοῦσιν ἀναγνώστᾳ καὶ γραπτᾷ (Κερί, Κετίβ), καὶ αἱ ποικίλαι διαφοραὶ τῶν κατ' αὐτοὺς Σχολῶν (τῶν Βαβυλωνίων καὶ τῶν Παλαιστινίων), ἐπομένως λοιπὸν οὐτ' Ἀρίσταρχοί τινες ἐφάνησαν, οὐτε Ζηνόδοτοι γραμματικοὶ περὶ τὸν κανονισμόν τῶν τόνων καὶ τῆς προφορᾶς τῶν Ἑβραϊδῶν Γραφῶν. Ἔστιξαν δὲ καὶ διώρισαν τὴν γραφὴν τοῦ ἱεροῦ κώδικος, καθ' ἣν παρέλαβον παράσημον τῆς ἀναγνώσεως παράδοτον, καὶ ἐπὶ χειρογράφων φερόντων, ὡς εἶδος, πολλαχοῦ τὴν σφραγίδά τῆς ἐξ ἀμαθῶν ἢ κακομαθῶν ἀντιγραφῆς διαφθορᾶς. Τοιοῦτος, ὡς ἐπίπαν, ἐστὶν ὁ κανὼν, πρὸς ὃν παραβάλλουσι τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο οἱ ῥαββινίζοντες κριτικοί. Τελευταῖον ὁμολογοῦσιν οἱ σοφοὶ οὗτοι τὴν πολλάκις ἀπαντῶσαν ἐλλειπῇ καὶ χασματώδη φράσιν τοῦ Ἑβραϊκοῦ, καὶ πολλῶν προσέτι

λίξεων τὴν ἐσφαλμένην καὶ παράτονον γραφὴν, ἥτις ἐξελέγχεται καὶ ἐξ ἄλλων κωδίκων Ἑβραϊκῶν· καὶ ὁμοῦς ἐπιμένουσι πάλιν εἰς τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου, πειρώμενοι πάντα τρόπον αὐτὴν δικαιῶν, καὶ ἀπορρίπτοντες (ὡς εἶδομεν) πᾶν εἶδος διαφθορᾶς εἰς τὴν διαφθερούσαν ἐρμηνείαν τῶν Ο. Καὶ περὶ τὰ νοήματα δὲ κρατοῦσιν ἐν πᾶσι τὴν Ἰουδαϊκὴν τοῦ γράμματος ἐρμηνείαν, ἀποφεύγοντες εἰ τι κατὰ τοὺς Ο, φαίνεται πνευματικώτερον. Εἰ δὲ ποτε καὶ μαρτύρων δεῖσαι πρὸς ἔλεγχον τῆς γνησίας ἀναγνώσεως καὶ σημασίας τῶν φωνῶν, προτιμῶσι τοὺς ῥαββίνους πρὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοὺς Ταργουμιστὰς καὶ Ταλμουδιστὰς πρὸ τῶν θείων Εὐαγγελιστῶν καὶ Ἀποστόλων. Ταῦτα πρὸς τὸ πικρὸν ἀπαντῶμεν πρὸς οὓς οἱ ἄνδρες ἐπιφέρουσι λόγους μετὰ παραδειγμάτων, ἐμφανίζοντες ἐν τούτοις τὰ σφάλματα τῆς ἐρμηνείας, ὡς οἱ δεικνύοντες τῶν προσώπων τὴν δυσμορφίαν ἐν κατάπτροις παραρρήθμοις καὶ στρεβλοῖς. Τῶν δὲ προειρημένων λόγων μάλιστα παράλογος ἂν εἴη ἡ τετραγωνημένη τῆς ἐξισώσεως τῶν παραλλήλων χωρίων ἐπίνοια. Διὰ ταύτης γὰρ παριστῶσι τοὺς ἐρμηνεῖς, καθάπερ ἄφους τινὰς σοφιστὰς, οἵτινες ἀφέντες τὸ ἔργον τῆς ἐρμηνείας, ἐμελέτων ὑπόθεσιν συγκριτικήν· ἢ καθάπερ τινὰς τοῦ μύθου Προκρούστας, ἐκτείνοντας, ἢ συγκόπτοντας τὰ μέλη τῶν φράσεων πρὸς τὸ μέτρον ἄλλων ἀλλαχοῦ κειμένων ὁμοειδῶν, ὅπως ἂν ἔχωσιν ἐκάτεραι πρὸς ἀλλήλας ἐμμελῆ καὶ ὁμαλὴν ἁρμονίαν καὶ συμφωνίαν. Ἐπειδὴ δὲ τοῖς Ο μαρτυρεῖ πολλάκις καὶ τὸ κείμενον τὸ Σαμψρεϊτανόν, καταδικάζουσι καὶ τοῦτο, ὡς ὁμοίως ἐξισωμένον· ἀπαράλλακτα ποιοῦντες, ὡς καὶ εἴ τις κατηγορήσας τινῶν ἐπ' ἐγκλήματι πρὸς τοὺς δικαστὰς, ἀκρίειν μάρτυρας τῆς ἰδίας ἀθρότητος ἀξιοχρέους ἐπαγομένων, ὃ δὲ στραφεὶς συκοφαντοίῃ καὶ τοὺς μάρτυρας αὐτοὺς, ὡς συνενόχους τοῖς κατηγορουμένοις.

§. ζ. Γ) Τρίτην λέγουσιν αἰτίαν τῆς τοῦ κειμένου πρὸς τὴν ἐρμηνείαν διαφορᾶς τὴν μετὰ ξενικῶν ἰδιωτισμῶν, οἷον Χαλδαϊκῶν, ἢ Συριακῶν καὶ Ἀραβικῶν, ἀνάμιξιν καὶ φθορὰν τῆς ἡδὴ κατὰ τὴν

προλαβοῦσαν αἰχμαλωσίαν ἀποβαλούσης τὸ γνήσιον καὶ πάτριον κάλλος ἀρχαίας ἐβραϊκῆς (α). Πολλὰκις οἱ Ο δηλονότι μετέφραζον ἐβραϊδα τινὰ λέξιν, καθ' ἣν εἶχεν αὕτη σημασίαν (ἢ καὶ ἄλλη τις ὁμόηχος, ἢ συγγενὴς αὐτῆς φωνή) παρὰ τοῖς εἰρημένοις ἔθνεσι. Καὶ φέρουσιν οἱ κριτικοὶ καὶ τούτων παραδείγματα πρὸς ἀπόδειξιν. Οἶον· τὸ ἐβρ. «Μωλὶ λέβης λούματός μου», (καὶ Ἀκύλας, «λέβης τοῦ λουτροῦ μου», καὶ ὁ Σύρος, «κάδος τῆς πλύσεώς μου»), εἶπον οἱ Ο «λέβης τῆς ἐλπίδος μου» (Ψαλμ. νθ, 8. Οὕτω καὶ ἡ Βουλγάτα, καὶ ὁ Σύμмахος, «κάδος τῆς ἀμεριμνίας μου»). διότι ἡ ἐβραϊκὴ λέξις *ραχάξ* (*Rachaz*, λούσις) ὁμοφωνεῖ πρὸς τὸ Χαλδαϊκὸν *ρεχά* (ἐλπίζειν, πεποιθέναι). Πάλιν· τὸ ἐβραϊκὸν (ὡς ἐξηγοῦσιν) «ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς αὐτῶν» (ὁ δ' Ἀκύλας, «ἐν ταῖς κακίαις αὐτῶν»)· ὁ δὲ Ο (καὶ Θεοδοτίων) «ἐν ταῖς εὐδοκίαις αὐτῶν» (Ψαλμ. ρμ, 5) ὅπου φαίνονται παραγαγόντες τὴν ἐβραϊδα λέξιν ἐκ τοῦ Χαλδαίου *ρεά* (θέλειν, εὐδοκεῖν), καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Ἀραβισμῶν δὲ φέρουσιν παραδείγματα ταῦτα· α τῆς σιωπῆσεώς σου (Ἀσμ. δ, 1) ἀπὸ τοῦ ἀραβικοῦ *semaim* (ἐσίγησεν, ἐκωφώθη), ἀντὶ τοῦ ἐβρ. *samma*, ἢ *tsammah*, ἢ καλύπτειν. Πάλιν οἱ Ο· «Βασιλεὺς δημογροῶν ἐν ἔθνει» (Παροιμ. λ, 31), τὸ δ' ἐβρ. «βασιλεὺς ἀνίκητος» (*alekum* κατ' ἄλλους, περισκυλούμενος, περιστοιχισμένος). Ἐξήγησαν λοιπὸν οἱ Ο κατὰ τὸ ἀραβικὸν *al-kom* (ἐκ τοῦ ἄρθρου *al*, καὶ *kom*· στάσις, λαὸς κύκλῳ περιεστώμενος, ὡς στεφάνη· ὡς ἂν εἴποις, ὁ δῆμος περὶ αὐτόν), καὶ ἄλλα τοιαῦτα (β).

(α) Hottinger. Thes. p. 367 sq. ὅστις προστίθει καὶ τὸ Αἰγυπτιακὸν ἰδιῶμα μαιμῆμενον παρὰ τοῖς Ο. Ἀλλ' ὁ Φράγκελος ἀμφίβολον ἔκρινε τὸ πρᾶγμα. (l. c. p. 203). οὐχ ὅτι ἠαυτὸν τὸ ψεῦδος τοῦ Ὀττιγγήρου, ἀλλὰ διότι ὑπώπτευσε, μήποτε καὶ αὐτὸς ὁ θεόπτης Μωϋσῆς ἀναφανῇ Αἰγυπτιακῶν ἐν τισιν ἰδιωτισμοῖς τῆς Πεντατεύχου! Ὅτι δὲ περὶ τὸ ὄνομα Ἰασοῦς ἐφάνη ὁ προφήτης ἀραβίζων, (ὡς μὴ φανῇ ὁ μασορίτειος κώδης ἐσφαλμένος), εἶδομεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι (σελ. 807) τρανῶς τῷ στόματι ἀποφαινόμενους τοὺς κριτικούς!

(β) Hottinger. l. c. — Rosenmüller Annot. in Psalm. 60, 9. — Schult. Schol. ib. καὶ in Proverb. l. c. — Schleusn. Thes. V. Test. λ. Ἑλπίς. Ἑβραϊκῶς, Δημογροῶ. — Frankel, l. c. p. 202, ὅπου ἀντὶ τοῦ δημογροῦ

Ἀπαρτῶμεν.

δ. η. α) Ὅτι μὲν ἡ γλῶσσα τῶν νικητῶν καὶ ἡ μετ' ἄλλων ἑτερογλώττων ἐπιμιξία πολλὴν ἔχει τὴν ἐπιρροὴν εἰς τὴν συνήθη τοῦ νικηθέντος ἔθνους διάλεκτον, καὶ εἰς αὐτὰς ἐνίοτε τῶν ἐν αὐτῷ σοφωτέρων τὰς συγγραφάς, ὑπάρχει πρᾶγμα πρὸς δῆλον. Ὅτι δὲ ἐπιμελεῖται καὶ εἰς τὰ παλαιὰ συγγράμματα τῶν ἐνδοξῶν αὐτοῦ συγγραφέων, καὶ εἰς τὴν τούτων ἐξήγησιν, ὑπὸ πεπαιδευμένων ὁμογενῶν γινομένην, τοῦτο καὶ αὐτὸν τινὰ πιστεῦσαι, καὶ τοὺς ἄλλους πείσαι, δυσχερὲς. Εἴη γὰρ ἂν τὸ αὐτὸ, καὶ εἴ τις λέγοι, ὅτι Διόδωρος, καὶ Στράβων, καὶ Πολύβιος, καὶ Πλούταρχος, ἀκμάζοντες, ὅτε τοῖς Ἕλλησιν ἐπεμίγησαν τὰ Ῥωμαϊκὰ, εἴποτε τὸν Ὀμηρον ἐξήγουν καὶ Πλάτωνα καὶ τὸν Δημοσθένην, περιέβηλλον τὰς ἀκηράτους αὐτῶν λέξεις καὶ τινὰς σημασίας ἐκ τῶν περιεχυμένων λατινικῶν ὀνομάτων, ἐρμηνεύοντες φέρειν τὸ ὁμηρικὸν *σκάτος* (Ὀδυσ. ξ, 34) *ἀσπίδα*, ἐκ τοῦ λατινικοῦ *scutum*, καὶ ἄλλα ὡσαύτως. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα μόνις ἂν τις δοίη ξένους ἀνθρώπους ἡμιμαθεῖσι περὶ τινὰ γλῶσσαν ἑτερόφωνον, οἵτινες συλλογίζόμενοι καθ' ἑαυτοὺς εἰς ἡν ἐθῆλσαν πάτριον διάλεκτον, ἂν που περιτύχῃσι λέξει τινὶ ὁμοήχῃ πρὸς ἄλλην τοῦ κατ' αὐτοὺς ἰδιώματος, ἐκλαμβάνουσι κακείνην ταυτόσημον τῇ οἰκείᾳ· καὶ ὁ Γερμανὸς φέρ' εἰπεῖν ἐξηγεῖ τὸ ἑλληνικὸν λέγειν (*λαλεῖν*), ὡς τὸ κατ' αὐτὸν συγγενὲς μὲν τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς, ἀλλ' ὅμως ἑτερόσημον *legen* (κεῖσθαι). Ἀλλ' οἱ Ο, ὑπῆρχον Ἑβραῖοι ἐξ Ἑβραίων, καὶ τῆς γλώσσης τῶν πατροπαράδοτων Γραφῶν ἐγκρατεῖς, ὥστε τὸ τοιούτοις ἀμαρτίμασι κατὰ τὴν ἐρμηνείαν αὐτοὺς περιπεσεῖν, φαίνεται ἀπίθανον. — β). Κακείνο δὲ θεωρητέον. Πᾶς τις μέλλων ξένους ἰδιωτισμοὺς ἐφ' οἷωνδ' ἵπποτε συγγραφῶν κριτικῶς ἐξελέγγειν, ὀφείλει πάντως ἐπίστασθαι μετὰ ἀκριβείας πάσας τὰς σημασίας ἐλάσσης λέξεως καὶ φράσεως τῶν,

ὁ τυπογράφος ἐξέδωκε παρὰ τῷ Φραγκέλῳ δὲ η μετ' ο γ λ ν! ὁ ἀρχιερθεῖνος εἶπε: προσέθηκεν, ὅτι καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα συνετέλεσεν τοῖς Ο εἰς ἀποπλάνησιν ἀπὸ τῆς ἐρθεῖς ἐρμηνείας, καὶ φέρει τούτου παραδείγματα, περὶ ὧν λέγομεν εὐθὺς ἐν τῇ ἀπαντήσει.

ὧν παραβάλλει, γλωσσῶν ἄλλως δὲ, πληροὶ τὰς σελίδας λόγων κενῶν καὶ βλέπομεν πολλῶν κριτικῶν τοιαῦτα τολμήματα δικαίως καταγελῶμενα· οἷα κἀκείνων τῶν ἐν τῇ καινῇ Διαθήκῃ πολλοὺς γνησίους ἑλληνισμοὺς ἐκλαβόντων ὡς ἀκράτους ἐβραϊσμούς (α). Οἱ δὲ τοὺς Συροχαλδαϊσμούς καὶ Ἀραβισμούς ἐξευρόντες ἐν τῇ τῶν Ὁ ἐρμηνείᾳ ἄρα γε κατεῖχον ἀκριβῶς ἐκμεμαθηκότες ἅς παραβάλλουσιν ἀρχαίας Ἀσιανὰς διαλέκτους; καὶ διέκρινον τὰ τέρματα τῶν ὁρίων τῆς πρὸς τὴν γλώσσαν τῶν Γραφῶν ἀρχαίας αὐτῶν σχεσεως καὶ συγγενείας; Ἀλλὰ τοῦτο (νομιζόμεν) οὐκ ἂν ἀξιώσεται οὐδ' αὐτοὶ οἱ πολυτῆμονες κριτικοί. Καὶ ὁρθῶς ἄρα κεκρίκασιν ἄλλοι μετριώτεροι, καὶ οὐχ ἥττον ἐγκρατεῖς τῶν Ἀσιανῶν γλωσσῶν, ὅτι ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ γλώσσῃ λανθάνουσι σπέρματά τινα τῆς Χαλδαϊκῆς, καὶ ταύτη πάλιν τῆς Συριακῆς, ἐν ἐκείνῃ δὲ καὶ ἄλλων τινῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν παλαιῶν διαλέκτων. Ὅθεν οὐ μόνον ἐν τοῖς περὶ τὴν αἰχμαλωσίαν συγγραφείοις τεύχεσι τῶν προφητῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ Ἰὼβ ἀπαντῶνται Συριασμοὶ καὶ Χαλδαϊσμοί, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν Πεντάτευχον εὐρίσκονται φωναὶ τινεὶ νομιζόμεναι ἰδίως Χαλδαϊκαὶ (οἷον τὸ Γενέσ. κεφ. λα, 47) (β). Ἔστι καὶ αἱ λέξεις ἅς ἐξέλαβον οἱ Ὁ κατὰ τὴν παρὰ Χαλδαίους σημασίαν εἶχον καὶ ἐν τῇ Ἑβραϊκῇ τὴν δύναμιν τὴν αὐτὴν, ἣν ἐκεῖνοι καλῶς μὲν ἠπίσταντο, ἀφθόνως δὲ διδάσκουσι καὶ τοὺς βουλομένους μάθαιναν, καὶ ῥαβδίνους καὶ κριτικούς (γ). - γ) Καὶ ὁ τῶν Ἀσιανῶν γλωσσῶν ἐγκρατέστατος Γεσένιος εἶπεν, ὅτι οἱ Ὁ φωνῶν τινῶν εἰθι-

(α) Βλ. Olcarij de Stylo N. Test. pag. 7, 13. Lipsiae, 1677.

(β) Βλ. Pfeiffer Crit. sacr. cap. 3. p. 52-55. Ὅθεν καὶ τις τῶν καθ' ἡμᾶς σοφῶν ὁρθῶς ἀπεδέξατο μὴδὲν τῶν ἀρχαιοτάτων βιβλίων τῆς παλαιᾶς Διαθήκης καθαρῶς εἶναι Χαλδαϊσμῶν. Βλ. Lud. Hiesel, Commentat. de Chaldaismi biblici origine et auctoritate critica. Lipsiae 1830. πρὸς Rosenmüll. Prolegom. in Job. p. 21.

(γ) Ὅτι καὶ ὁ μακάριος ἱερώνυμος ἰσχυρῶς, νομίσας ὅτι εἰ Ὁ, μεταφράσαντες προείρεσιν ἐν τῷ Ἑκκλησιαστῇ (κεφ. α. β), Σύραν σημασίαν, οὐ τὴν Ἑβραϊκὴν ἐξέφρασαν (βλ. ὁπισθὲν σελ. 541). Ἐντεῦθεν ἰσως λαβόντες τὴν ἀφορμὴν εἰς νεώτεροι κριτικοὶ κατεμίστωσαν τὴν ἐρμηνείαν Συρισμῶν καὶ Χαλδαϊσμῶν.

μένους παρὰ τοῖς Ἀραβι σημασίας ἐγνώριζον καὶ ὡς Ἑβραϊκὰς καὶ Χαλδαϊκὰς. (α). - δ) Ὁμολόγησε καὶ Φράγκελος, ὅτι χρεια προσηλῆς, μὴ ποτε σημασίας τινεὶ Ἀραβικὰς μακρόθεν λαμβανομένας ἀποδιδόμεναι εἰς τοὺς Ὁ· καίτοι γε πρῶτος αὐτὸς οὐ προσέσχε τῷ παραγγέλματι. (β). - ε) Ὅλα τὰ ἐπιφερόμενα παραδείγματα τῶν Χαλδαϊσμῶν ἢ Ἀραβισμῶν ἐπιλύονται ἐξ ἄλλων χωρίων, ἢ μεταφράσεων τῆς Γραφῆς. Αὐτίκα, τὸ «*Λέβης τῆς ἐλπίδος μου*» (γ) παραβάλλεται πρὸς τὸ ἁμῶς δ, 2, καὶ Ζαχαρ. ιδ, 20. Περὶ τοῦ Χαμμά (Tsamma), τῆς καλύπτρας, εἶπομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις (σελ. 637). Οὐδὲν δὲ ξένον, εἰ καὶ παρὰ τοῖς Ἀραβῖν ἢ αὐτῇ σχεδὸν φωνῇ ἀπὸ τοῦ ἀλάλου καὶ κωφοῦ προσέλαβε κατὰ μετάληψιν καὶ τὴν καλύπτραν (ὡς καὶ ταύτης βουούσης τὰ ὄτα καὶ τὸ στόμα, καὶ τὸν φέροντα ποιούσης κωφὸν μογιλάλον τοιαῦτα; δὲ βαθείας καὶ νῦν τὰς καλύπτρας εἰλίσσονται περὶ τὸ πρόσωπον αἱ γυναῖκες τῶν Ἀσιανῶν ἐθνῶν). Χαριέντως δὲ προσετέθη ἡ σημασία καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν σιώπησιν. Ἰπομνηνῆσκει γὰρ ἡ λέξις τὴν φέρουσαν ἐπὶ τοῦ προσώπου τὸ καλὸν τῆς αἰδοῦς κάλυμμα, κἀκεῖνο τὸ ἔπος, «*Γύναι, γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει*». Τὸ δὲ, τέλος, «*Δημηγορῶν ἐν ἔθνει οὐ*» ὡσαύτως ἠρμήνευσαν καὶ ὁ Σύρος καὶ ὁ Χαλδαῖος (concionem habens in populo suo), οὔτε ἀραβίζοντες, οὔτε χαλδαίζοντες, ἀλλ' ἀναγνόντες ὁρθῶς τὴν Ἑβραϊκὴν φωνὴν, ὡς ἀνέγνω-

(δ) Gesenius Comment. zu Jesaias pag. 63. — (ε) Frankel, l. c. pag. 201. (γ) Τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ῥητοῦ εἰλ. παρὰ τῷ ἱερῷ Θεοδωρίτῳ, εἰς ψαλμ. νθ, ρ, καὶ εἰς ψαλμ. ρζ (ὅπου ἐπαναλαμβάνει κατὰ λέξιν τὰ αὐτὰ ἰδιόμορφα ὡς προφητῶν ψαλμοὶδός). Πρὸς. καὶ τὰ τοῦ Ἰουδαίου. «Ὅλον τῶν ἐθνῶν τὸ σύστημα διὰ τῆς τοῦ Μωᾶδ προσηγορίας ἀντίκειται. Θυσία ἀληθινὴ τῷ πυρὶ τοῦ θεοῦ πνεύματος ἐρμηνευμένη» (ὡς τὰ ἐν τῷ λιβνί κατὰ τὴν θυσίαν ἐψέμενα, ἐπ' ἐλπίδι ἱλασμοῦ). Ἰουδ. λ. Μωᾶδ λιβνί κατὰ τὸ ἐξόνται ὡς λιβνίτες ἐν τῷ εἰσφαιρῶν. Ζαχαρ. ιδ, 20. Τῶν δὲ τις νεωτέρων ἐξήγησε τὸ ῥητὸν κατὰ γράμμα, «Ὁ Μωᾶδ, ἡ ἐλπιζομένη μοι ὑπηρεσία» (ὡς ὁ λιβνίς δηλονότι, σκεῦος ὑπηρετικόν). «*Mea sperata Servitia*» (Rosenmüll. Sch. in Psalm. l. c.). Ἄλλ' εἶπεν ἂν ἀπλοῦστερον, «*Λίβης ἐκκαίων τὴν ἐλπίδα μου*» (εἰς κατάκτησιν αὐτοῦ δηλαδὴ, κατὰ τὰ ἱερῆς τοῦ ψαλμοῦ). Ἰπνίταξ δὲ καὶ τοὺς Μωαβίτας ὁ Δαβὶδ (β. Βασίλ. 2: Α. Παρὰλ. ιη, 2).

καὶ οἱ Ο. Τὴν δ' ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκῷ στρεβλὴν τῆς λέξεως γράφην, καὶ τὴν ἐτι στρεβλοτέραν εἰς τὸ ὁμοίωτον ἀραβικὴν ἐφαρμογὴν οὐκ ἐπαινοῦσιν οὐδὲ τῶν καθ' ἡμᾶς κριτικῶν οἱ ἐπισήμοι (α). Καὶ ταῦτα μὲν ταῦτα. Ὁ δὲ Φράγκελος ἐξήλεγξε τὸν Ο καὶ ὡς ἀνκμίζαντας ἑλληνικὰς τινὰς καὶ μυθικὰς σημασίας, καὶ φράσεις παροιμιώδεις ἐκ τῆς παρ' Ἑλλήσι συνηθείας, δι' ὧν παρὰ μὲν τὸ κείμενον τὸ ἐβραϊκὸν οἶον, ὅταν λέγωσι « κέρας Ἀμαλθείας » (ἰώδ μβ, 14) τὸ ἐβρ. Keren-hapuch (κέρας στήμμεως) καὶ τὸ Seol, ἄδην. Ἀλλὰ περὶ τοῦ πρώτου, βεβαιούμεν τὸν Ἀρ. ραββίνον, καὶ τοὺς περὶ τὸν Σκληυσήνερν (πρὸς ὃν παραπέμπει καὶ ὁ Φράγκελος), ὅτι οἱ Ο, οὐτ' αὐτοὶ τοὺς Ἡρακλέους ἀθλοῦν ἐτίμων, ἢ τοὺς ἄλλους ἐδίδασκον τιμᾶν, οὔτε μύθους ἀνεμίγνουν ἐν ταῖς ῥήσεσι τῶν θεοπνευστῶν Γραφῶν. Ὡς οὐδ' αὐτὸς ὁ μέγας ἰώδ, κέρας στήμμεως τὴν τρίτην θυγατέρα καλέτας, ἐδίδασκε τὸ στιμμίζειν καὶ υπογράφειν τοὺς ὀφθαλμούς. Ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐχρήσατο τῷ ὀνόματι, σημαίνοντι τὴν εὐφροσύνην καὶ χαρὴν ἐλέφρον, καὶ ἐπομένως, ἀπὸ μέρους τὸ ὅλον, τὴν καλλίστην εἰδος, καὶ οἱ Ο θαυμαστικῶς ἀπέδωκαν τὴν σημασίαν τοῦ ὀνόματος τούτου, κέρας φυλάξαντες κατὰ λέξιν, καὶ ἀντὶ τοῦ στήμμεως (ἀσπάζοντες τὸν λόγον ποιούντες) ἀντιτάξαντες τὸ σύνθετος τοῖς Ἑλλήσιν Ἀμαλθεία. Καὶ πάντως, ἢ τότε συνῆθεια κέρας Ἀμαλθείας ἔλεγε καὶ ὁ ἰώδ, ὡς χαριτόδωρον ἐν εὐπραγίαις (β), μηδεμιᾶς ἀναφορᾶς εἰς τὸν μῦθον γινομένης· καθὼς καὶ ὅτε κοινῶς ἐχρῶντο καὶ ἄλλοις κυρίως ὀνόμασιν, Ὑάκινθον λέγοντες καὶ Ἀδωριν καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐ τότε συνεισηγον καὶ τοὺς ἐπ' αὐτοῖς μύθους. Αὐτοὶ οἱ Ο εἶπον καὶ Γίγαντας καὶ Τιτᾶνας, ἐρμηνεύοντες ἀκριβῶς τὴν ἀντιστοιχοῦσαν ἐβραϊδᾶ φωνήν· μήπως ἀνεμίγνουν ἐν ταῖς θείαις ῥήσεσι καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς Γιγαντομαχίας, ἢ Τιτανομαχίας; Ἐν τῷ αὐτῷ ἐδάφει

(α) Schulz. Schol. in Proverb. l. c.

(β) Οὕτω καὶ ἐν παροιμίαις, « Ἀμαλθεία: κέρας, ἐπὶ τῶν ἀφρόνως ζώντων καὶ εὐφροσύνης, καὶ εὐπραγούντων ». Σουὶδ. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐβραϊκὸν κέρας στήμμεως, ἀφρόνῳ καὶ εὐφροσύνῃ, καὶ εὐμορφίᾳ δηλοῖ. Σλ. Criticos Sacros. in h. l.

τοῦ ἰώδ ἡ πρώτη τοῦτου θυγάτηρ ὀνομάζεται καὶ ἐβραϊστὶ καὶ ἑλληνιστὶ Ἡμέρα. Ἡμέρα δὲ καὶ ἡ Ἄρτεμις ἐπιθετικῶς ἐκαλεῖτο (α)· ὥς ὅτι ἐκ τούτου ψεκτέον τὸν ἰώδ καὶ τοὺς Ο, ὡς καθιερούσας « Ἀρτεμιν Ἰοχέαιραν »; ἢ Ἡμέραν Ὑπερίονος θυγατέρα; ἢ οὕτως οὐκ ἂν φθάνοι Φράγκελος ψέγων τοὺς ἐρμηνεῖς, ὅτι καὶ Νόκτα εἶπον, καὶ Ὑπνον, καὶ Ὄριον, καὶ ἄλλα τῶν φυσικῶν, τὰ παρὰ τοῖς μυθογράφοις θεοποιούμενα. Τὸ δὲ Ἄδης ὅτι ἀκριβῶς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἐβραϊκὸν Seol, Ἄδην καὶ τοῦτο σημαίνει, ἢ Τάρταρον ἠερῶντα, καὶ ὁ ραββίνος ἀγνοεῖν ὑποκρίνεται, διδάσκουσιν ἄλλοις περιώνυμοι (β). Ἀλλ' ὁ κριτικὸς οὗτος φυσῶν, καὶ γὰρ ἐλέπων κατὰ τῶν Ο, πεπλάνηται καὶ ὧδε, νομίσας, ὅτι καὶ τούτην τὴν λέξιν εἶπον, εἰσάγοντες εἰς τὴν θείαν Γραφὴν τὸν ἐθνικὸν Ἰδωνέα, « Κρόνου παῖδα Πλούτωνα, νεπερέοισιν ἀνάσσοντα καὶ ἐπαινῇ Περσεφορίῃ ». Πλὴν εἰμὴ που νομίζει ὁ ραββίνος, ὅτι καὶ ὁ γέρον Πατριάρχης Ἰακώβ, οὕτως ἐξελάμβανε τὴν Ἑβραῖδα λέξιν, ἐν οἷς ἔλεγεν (ὡς ἐρμηνεύσαν κατὰ λέξιν οἱ Ο) « καταθήμαι - περθῶν εἰς ἄδου » (Γενέσ. 37, 35). Καὶ Παροιμίας (φθ. 11) εἰσήγαγον ἑλληνικὰς οἱ Ο· οἶον ἐν Γ, Βασιλ. κα, 11. « Μὴ καυχᾶσθω ὁ κύριος (ἤθελε γράψαι κυρτός) » ὡς ὁ ὀρθός » (ἤθελε γράψαι ὀρθός). Τὸ δ' ἐβραϊκὸν (ὡς ἐξηγοῦσιν) ἔχει « Μὴ καυχᾶσθω ὁ κύριος, ὡς ὁ ἄζωστος » (accinctus, aequae ac discinctus). καὶ τοῦτο θεραπεύουσιν, ἐπεξηγούντες « ὁ περιεζωσμένος τὰ ὄπλα, καὶ ὁ ἀπεζωσμένος ». Ἀλλ' ἡ τῶν Ο ἐξήγησις ἀπλοιστάτη φαίνεται, καὶ μάλιστα ἐκφράζουσα τὴν πρὸς τὸν αὐχμητικὸν Ἄδερ παροιμιώδη καὶ μεγαλόφροναν ἀπόκρισιν τοῦ Λαβιδ. Ὡςτε καὶ ἄλλοι ἂν ἐπράττεν ὁ ραββίνος μὴ ζητῶν ἐν τοῖς Μισναϊκοῖς αὐτοῦ πατράσι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν μανθάνων τῶν Ο τὴν

(α) Ἡμέρα, Ἀρτεμίδος ἐπίθετον. Ἡσύχ. βλ. καὶ τὰς σημειώσεις τῶν κριτικῶν. Ὁρᾶται καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐκ τοῦ Dies ἡ Diana. πρὸς Rosenmüll. Schol. in Job. l. c. καὶ τοὺς Criticos Sacros ibid.

(β) « Seol: Tartarus, Orcus ». Schleusn. Thes. V. Test. v. Ἄδης. πρὸς Gesen. Lexic. Hebraic. pag. 973.

γνησίαν τῶν λέξεων σήμασίαν (α). ἤρπειλε δὲ προσθεῖναι καὶ παρὰ τίσιν τῶν Ἑλλήνων κεῖται ἡ παροιμία αὕτη, ἡ « Μὴ καυχᾶσθαι κυρτός »! Καὶ ἀντὶ (λέγει) τοῦ « Λάκκος βαθὺς » (ὡς ἔχει παροιμιωδῶς τὸ Ἑβρ. Παροιμ. κγ, 27), ἀντέταξαν οἱ Ὁ τὴν γνωστὴν ἑλληνικὴν παροιμίαν, τὴν « πίθος τετρημένος ». — Ἀλλ' οἱ ὧδε διαφόρως ἀνέγνωσαν, ἡ ὡς ἔχει τὸ νῦν ἑβραϊκόν. Τοῦτο λέγει « Λάκκος βαθὺς, πόρνη » (οὕτω καὶ ἡ Βουλγάτα, καὶ ὁ Σύμμαχος « ὄρυγμα βαθύ, πόρνη »), οἱ δὲ Ὁ, « Πίθος τετρημένος οἶκος ὁ Λότριος ». Πρὸς δὲ τὸν οἶκον καταλληλότερον τὸ πίθος τετρημένος, ἢ τὸ, Λάκκος καὶ ὄρυγμα βαθύ.

§. θ. Δ) Τετάρτην αἰτίαν τῆς περὶ τὴν μετάφρασιν διαφορᾶς ἀριθμοῦσιν οἱ κριτικοὶ τὴν ἄγαν ἐλευθερίαν τῶν Ὁ, οἵτινες ἐννοιοῦν μόνον ἐξέφραζον ἐν πολλοῖς, ὀλίγον περὶ τῶν λέξεων ῥιμνῶντες. Ἐντεῦθεν ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῆς ἐρμηνείας τοσαύταις φωνῶν, φράσεων, γνῶμων ἐπαναλήψεις, ἐξ ὧν προκύπτει μετὰ τῶν Ὁ, πρὸς τὸ ἑβραϊκόν πρωτότυπον παραλλαγή. Εἰς ταύτην τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐρμηνευτῶν ἀνήκει καὶ ἡ περὶ τὴν χρονολογίαν μεγάλη διαφορὰ, καθ' ἣν τὸ μὲν ἑβραϊκόν ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τοῦ Κατακλυσμοῦ ἀριθμεῖ ἔτη 1655, ὁ δὲ τῶν Ὁ ἄφατος ἀριθμὸς παραξέτεινε τὸν ἀριθμὸν εἰς ἔτη 2242, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως.

Ἀπαντῶμεν.

§. ι. Περί μὲν τῆς χρονολογίας πραγματευόμεθα τὰ εἰκότα ἐν τῇ ἐφεξῆς Γ. Βιβλίῳ. Ἡ δὲ λεγομένη περὶ τὸ μεταφράζειν ἀπὸ τῶν ἐλευθερίαν τῶν Ὁ, τοσοῦτον ἀπέχει τῆς ἀληθείας, ὥστε, πᾶν τούτων τῶν οὐδεμίαν εὐρήσεις τῶν ἄλλων ἐρμηνειῶν οὕτως ἐξηκριβωμένην καὶ κατὰ λέξιν καὶ κατ' ἐννοίαν, οἶαν οἱ κρίνοντες δικαιολογοῦσι τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ὁ. Μόνη ἡ φιλόκαινος σοφία

(α) Ὁ δὲ Λύδιος (διαλλαττων ἴσως ἀμρότερὰ τὰ κείμενα) ἐκλαμβάνει τὸ κυρτὸν ἐπὶ τῶν θαρίως ὠπλισμένων, ὡς κυρτουμένων ὑπὸ τοῦ βάρους· ὥστε καὶ τὸ ὅτι οἱ λοιποὶ ἐκληπτέον ἐπὶ τῶν ψιλῶν, ἢ διαφρῶν (βλ. Schleusner. Thes. v. Κυρτὸν). Ἀλλ' ἡ ἐκδοχὴ φαίνεται βεβηρωμένη.

προμάχων τοῦ καθ' ἡμᾶς ἑβραϊκοῦ συγκαλύπτουσα τούτου τὰς παντοδαπὰς ἀτελείας, ἐπενόησε μετὰ τῶν ἄλλων κομψευμάτων καὶ τὴν ἀνέδην ἐλευθερίαν τῶν ἐρμηνευτῶν. Ὡς ἂν εἴπερ ἐποιοεῖτο τὸν λόγον περὶ συγγραφῆς ἀσῆμου, καὶ τριωβολιμαίας, ἐν γωνίᾳ που καὶ παραδύστω καίμενης ἀχρήστου, καὶ μὴ περὶ τῆς βίβλου τῶν θείων Γραφῶν, ἡπερ καὶ πρὸ Χριστοῦ Σωτῆρος δι' ὧν τριῶν αἰῶνων πολλαχοῦ τῆς Οἰκουμένης μυριάδες ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων ἐχρῶντο κατὰ τὰς προσευχὰς. Πολλοὶ δὲ τούτων καὶ ἐβραΐζοντες ἐμελέτων, καὶ ἐσχολίαζον, καὶ πρὸς τὰς ἰδίας αὐτῶν συγγραφὰς ὁδηγόν αὐτὴν ἀσφαλῆ παρελάμβανον. Οἱ δὲ θεοὶ ἀπόστολοι αὐτοὶ τε ἀνεγίνωσκον, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ παρέδωκαν, ὡς Γραφὴν θεόπνευστον. « Πᾶσα γὰρ (φησι) Γραφὴ θεόπνευστος. » Τοιαύτην δὲ καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀνωμολόγησαν, πάσης δολερᾶς σκευωρίας ἀχραντον καὶ καθαρῶς διατηροῦντες. Νῦν δὲ τῶν κριτικῶν ἡ περίνοια τὸ πλεῖστον τῆς θείας βίβλου φαύλων ἀνθρώπων ἔργον πειράται δεικνύειν, προσθήκας πολλάς καὶ δεινὰς ἐξ αὐτῶν εὐρίσκουσα τῶν ἐρμηνευτῶν προσελθούσας, καὶ τούτους ζωγραφοῦσα τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα τετολμηκότας περὶ τὴν μεταγλώττισιν τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, οἷα καὶ ὅσα οὐδὲ τῶν οἰαομένητε βεβήλου συγγραφῆς μεταφραστῶν οὐδεὶς εὐρίσκεται θρασυνάμενος. Ἀλλὰ περὶ τῆς κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ἀρίστης μεθόδου τῶν Ὁ, λέγομεν ἰδίως ἐν τῇ ἐφεξῆς κεφαλαίῳ.

§. ια. Ε) Πέμπτην πηγὴν τῶν πρὸς τὸ κείμενον διαφορῶν τῆς ἐρμηνείας εἰσάγουσιν οἱ κριτικοὶ τὴν περὶ τινὰ θρησκευτικὰ φρονήματα τῶν μεταγενεστέρων Ἰουδαίων μυθωδεστέραν καινοτροπίαν, ἣν νοήσαντες καὶ οἱ Ὁ, παρεισηγάγον εἰς τὴν ἐρμηνείαν, διαφθείραντες τὴν ἀρχαίαν ἀπλότητα τοῦ κειμένου τοῦ ἑβραϊκοῦ. Ταύτης δὲ ὧν μάλιστα διαίρουσι τὰ εἶδη.

α) Πρῶτον λέγουσιν εἶδος, τὴν ἀπὸ τοῦ γράμματος εἰς ἀλληγορικὰς ἐννοίας μεταπήδησιν, ὅποτε μεθερμηνεύουσι τὰς λέξεις, κατὰ τὴν τότε παρ' Ἰουδαίοις κρατοῦσαν ἀλληγορικὴν σημασίαν, ταύτην προτιμῶντες μᾶλλον, ἢ τὴν κατὰ λέξιν ὑπὸ τοῦ γράμματος

καὶ τῆς τοῦ λόγου συνθήκης ἐκφραζομένην. Ταύτην δὲ τὴν Ἰουδαϊκὴν συνθήκην διετήρησαν καὶ ὕστερον οἱ Ταργουμισταὶ (α).

β) Δεύτερον λέγουσι, τὴν ἄκρην τῶν μεταγενεστέρων Ἰουδαίων σπουδὴν, ἣν εἶχον εἰς τὸ φεύγειν ἐπιμελῶς πᾶν ὅ,τι ἂν ὄζῃ πολυθεΐσμου. Διὸ καὶ πᾶσαν λέξιν, ἣ φράσιν τῆς Γραφῆς ἐπίζηλον, καὶ εὐεπιχείρητον, καὶ πρὸς τὸ κακέμφατον ἐκληφθῆναι δυναμένην, μετεποιοῦν πρὸς τὸν συνήθη τρόπον, ἐκφράζοντες κατ' ἐρμηνυσμόν. τοῦτο δὲ καὶ οἱ Ο φαίνοντ' ἐπιτετηδευκότες περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν Γραφικῶν χωρίων ἐκείνων, ἐν οἷς εἰς τὸν Θεὸν ἀναφέρονται τινα κατὰ ἄνθρωπον πάθη, καὶ μορφῆς ἀνθρωπίνης ἰνδάλματα, προσάπτοντα τῷ Θεῷ μέλη σώματος ἀνθρωπίνου· ἐν πᾶσι γὰρ τοῖς τοιούτοις μεταποιοῦσι τὰς φράσεις, ἀποβλέποντες πρὸς τὸν μονοθεϊσμόν, καὶ σπουδάζοντες ἐκκλίνειν καὶ ἀποφεύγειν πᾶσαν ἐπὶ Θεοῦ φαινομένην ἀνθρωπώδη μορφήν, καὶ ἀνθρωποπάθειαν. Τοῦτο δὲ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸ κείμενον τὸ Σαμαρειτανόν, καὶ εἰς τὰς Χαλδαϊκὰς τῶν Γραφῶν παραφράσεις. Ἀλλ' οὐδαμῶς τῶν παλαιῶν ἑρμηνείων (λέγουσιν οἱ κριτικοὶ) πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν ἀφορῶν, ἐτόλμησε κατὰ τῆς ἀγιοτάτης φράσεως τῶν θείων λογίων ἔργα βιαιότερα παρὰ τοὺς Ο! οἵτινες προκατέσπεισαν ἐπὶ τῆς ἑρμηνείας τὰ δόγματα τῆς Ἀλεξανδρινῆς τῶν Ἰουδαίων φιλοσοφίας, ἥς ἔπειτα πρώτων συγγραφεὺς ἐγένετο Φίλων. Τῆς δὲ τὸσαύτης (λέγουσι) τῶν Ο τόλμης ἐμβριθέστατα δείγματα πολλὰ καταφαίνονται. Αὐτίκα τὸ Ἐλωείμ (Elohim, παρ' Ἑβρ. πληθυντικ. οἱ Θεοί, λεγόμενον καὶ ἐπὶ τοῦ μόνου Θεοῦ), καὶ ὅτε πρὸς πληθυντικὸν συντάσσεται ῥῆμα (ὡς Γενέσ. κ. 13), οὐδ' ἔστι κίνδυνος ἐκδοχῆς ἐπὶ ψευδοθέων, καὶ οἱ Ο ἐνικῶς ἐρμηνεύουσιν, « ὁ Θεός ». — Ἐν Γενέσ. ζ, 6, 7, τὸ Ἑβρ. ἔχει « μετεμειλῆθη ὁ θεός, » οἱ δὲ Ο « ἐνεθυμῆθη ». — Ἐξόδ. κδ, 10, 11, τὸ Ἑβρ. « εἶδον τὸν Θεόν » οἱ δὲ Ο, « εἶδον τὸν τόπον, οὗ εἰστήκει ὁ Θεός ». — Ἀριθμ. ιβ, 8, τὸ Ἑβρ. « τὸ εἶδος Κυρίου », οἱ δὲ Ο « τὴν δόξαν Κυρίου ». — Ἐξόδ. ιε, 3, τὸ Ἑβρ. « ὁ

(α) Cellarj Disput. de LXX. Interpret. §. 20. — Carpzovij Crit. Sacr. P. II. c. 2. pag. 518.

Κύριος ἀνὴρ πολέμου », οἱ δὲ Ο « Κύριος συντρίβων πολέμους »: — Δευτερ. λβ, 4, τὸ Ἑβρ. Πέτρα, ἡ βράχος (ἐπὶ Θεοῦ) οἱ δὲ Ο, « ὁ Θεός ». — Δευτερ. ιδ, 23, τὸ Ἑβρ. « κατοικίσει τὸ ὄνομα αὐτοῦ (τοῦ Θεοῦ) ἐκεῖ » οἱ δὲ Ο « ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα » κτλ. Τῆς τῶν κάτω χρόνων Ἰουδαϊκῆς θεολογίας ἵχνη παρὰ τῶν ἑρμηνευτῶν ἐν τῇ Πεντατεύχῳ τετυπωμένα δεικνύουσι καθεῖναι αἱ δύο λέξεις, « δαιμόνια » (Δευτερ. λβ, 17, ὅπου τὸ Ἑβρ. Sedim), καὶ « ἄγγελοι » (Δευτερ. λγ, 2, ὅπου τὸ Ἑβρ. esch dath, πυρὸς νόμος, ἢ ignea Lex).

Καὶ τὰς φοβερὰς τοῦ Θεοῦ ἀπειλὰς συγκρινῶσιν ἐνίοτε πρὸς τὸ ἡπιότερον· οἷον Ἀριθμ. κε, 4, τὸ Ἑβρ. « κρέμασον αὐτούς » οἱ δὲ Ο, παραδειγματίσαν· — Δευτερον. ιγ, 9, τὸ Ἑβρ. « Ἀποκτείνων ἀποκτενεῖς αὐτὸν εὐθέως » οἱ δὲ Ο, « Ἀναγγέλλων ἀναγγελεῖς περὶ αὐτοῦ ». — Δευτ. ιη, 25 τὸ Ἑβραϊκ. « καὶ ἐξήμεσεν » (ἡ γῆ ἐπὶ τοῖς ἐγκαθημένοις ἐπ' αὐτῆς) οἱ δὲ Ο, « προσώχθισεν ». — Δευτερ. ζ, 16, τὸ Ἑβρ. « Καὶ φάγη πάντα τὰ ἔθνη » οἱ δὲ Ο, « φάγη πάντα τὰ σκῆλα τῶν ἐθνῶν » κτλ.

Καὶ ἄλλοι δὲ τῶν Ο τόποι ἐκπνέουσιν εἰδικῶν Ἀλεξανδρινῆς φιλοσοφίας δογμάτων ὁσμὴν. Οἷον τὸ τετραγράμματον ὄνομα τοῦ Θεοῦ νομίζοντες καὶ οὗτοι ἄρρητον καὶ ἀπόρρητον (ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ κατ' αὐτοὺς ἑρμηνεία ῥητῶς. « Ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου » κτλ. Δευτ. κδ, 16), ἐρμηνεύουσιν αἰτίποτε διὰ τοῦ Κυρίου. Ὅπου δ' οὐκ ἔχωρκε τὸ Κύριος, ἔγραψαν ὁ ΩΝ (ὡς Ἐξόδ. γ, 14: δὶς). Οὐδ' ἂν ἄρνησθαι τις, ὅτι οἱ Ο, καθὼς καὶ Φίλων μετ' αὐτοῦς, δύο τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας ἱστορίας ὑπελάμβανον, καὶ δημιουργίαν διπλὴν, τὴν μὲν πνευματικὴν, δι' ἣς ἐν ιδέαις ἀοράτοις ἐδημιουργήθησαν πάντα κατὰ γέννη, τὴν δὲ ὁρατὴν, καθ' ἣν ἐκαστα τῶν ὄντων ἐκτίσθησαν καθ' ὁμοιότητα, ἥτοι κατὰ μίμησιν τοῦ ἀρχετύπου παραδείγματος τῶν πρότερον δημιουργηθεῖσιν ἰδεῶν αὐτῶν. Καὶ τοῦτο πρεσβεύοντες οἱ Ο, καταφαίνονται ἐκ τοῦ Γενέσ. κεφ. α, 2: καὶ κεφ. β, 5, 9, 10. Οἱ δέ τινες τῶν κριτικῶν προσέθηκαν, ὅτι καὶ τῆς Εὐας τὴν δημιουργίαν οἱ Ο ἀλληγορικῶς ἐξέλαβον ἀντὶ τῆς σαρκὸς, τὸν δὲ ὄφιν, ἀντὶ τῆς ἡδονῆς κτλ. (α).

(α) H. Dähne Geschichtl. Darstellung der Jüdisch-Alexandrinischen

Ἀπαρτῶμεν.

§. ιβ. α) Πρῶτον· οἱ περὶ τὸν Κελλάριον μεμψάμενοι τοὺς Ὀκαθολικώτερον ὡς ἀλληγορικοὺς, ἐπελάθοντο ἄρα, ὅτι τὰ σοφώτατα καὶ πρεσβύτατα τῶν ἐθνῶν ἀλληγορίαις ἐχρῶντο. Μάρτυς Ὀμηρος, πολυλαχοῦ τῶν ποιημάτων ἀναντιρρήτως ἀλληγορῶν. Ὄθεν καὶ πρὸ τοῦ Πλάτωνος ὑπῆρχον οἱ τοὺς παρ' Ὀμήρῳ μύθους ἀλληγοροῦντες (α') καὶ Ἡρακλείδης· ὁ Ποντικός ἐγραψεν ἀλληγορίας Ὀμηρικές (β'). Καὶ αὐτὸς Ἀριστοτέλης, καὶ Θεόκριτος ὁ ποιητής, μαρτυροῦσι τοὺς ἀρχαίους· εἰδότας ἀλληγοροῦντα πολλάκις τὸν Ποιητὴν (γ'). Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Πυθαγόρου ἡ συμβολικὴ διάλεκτος οὐκ ἀπέχετο μακρὰν τῆς ἀλληγορίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ τὰ τοιαῦτα καταλείπομαι θυραυλοῦντα ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ περιβόλου. Πρὸς δὲ τὰς θείας Γραφαὶ ἀφορῶσιν, ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑβραίοις συνήθης ἦν ἡ ἀλληγορία· δῆλον μὲν καὶ ἐκ πολλῶν χωρίων τῶν προφητῶν, διδάσκει δὲ καὶ

Religions-philosophie. P. II. c. 1. — G. Thierschij De Pentat. versione Alexandr. pag. 41-49 πρὸς Michaelis Syntegm. Comment. P. II. N. 1. Ἐκ τούτων καὶ ἄλλων ἠρνήσατο καὶ ὁ κριτικὸς Φράγκελος (I. c. p. 174-179) ὡς μαιμῆν ἐράνου συμβολὴν προσέθηκε δὲ καὶ τινα καὶ ὡς ἀρχιραββίνος ἐκ τῶν ἀρρασκόντων τῇ Συνάγωγῃ, περὶ ὧν λέγομεν ἐν τῇ ἀπαντήσει.

(α) Βλ. Πλάτων, περὶ πολιτ. β. σελ. 625 ἐκδ. Francof. Καὶ αὐτὸς δὲ Πλάτων, καίτοι τὸν Ὀμηρον διὰ τοῦ Θεοῦ ἀπειπιστάτους μύθους ἐκβάλλων τῆς ἐκείνου πολιτείας (αὐτῶν. σελ. 604)· ἀλλ' ὅμως καὶ αὐτὸς οὐκ ἐφύγε τὰς ἀλληγορίας. Ἀλλ' ὕστερον οἱ ἀλληγορισταὶ (καὶ μάλιστα οἱ Νεοπλατωνικοὶ) κατὰ κόρον ἀλλοτριοῦντες, ἐξέπεισαν εἰς ἐννοίας ἀλλοκότους καὶ ψευδεῖς. βλ. Schow, Comment. crit. εἰς Ἡρακλείδ. Ἀλληγορ. σελ. 223-241.

(β) Βλ. Ἡρακλείδ. Ἀλληγορ. Ὀμηρικ. ἐκδ. Schow. Götting 1789.

(γ) Ὅπως Ἀριστοτέλης τὰς παρ' Ὀμήρῳ «ἐπὶ τὰ ἀγέλας» ἐκ 350 βίων συνεστῶσας, ἠλληγόρησεν εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ (παρὰ Λευκίαν. περὶ Ἀστρολ. βλ. Ἰπισθ. σελ. 286). Καὶ Θεόκριτος ἠλληγόρει τὴν Κίρκην εἰς τὴν ἄμυσσον, ἡ κακίμουσιν μεσθάρειν. εἰπὼν, ὅτι· «Μῶσαι φίλοι· ὀρεῖντι γαστρεῖται, τῶς δ' οὐτὶς πτόθ' ἀλῆστα Κίρκη» (Εἰδυλ. Θ. 35.). Βλ. καὶ τὸ εἰς τὸν Πλούταρχον ἐπισημασμένον Περὶ τῆς Ὀμήρου ποιήσεως §. ια, κτλ. καὶ Περφυρίου περὶ τοῦ Νυμφῶν ἀνέτρον, καὶ Πρόκλου εἰς τὴν Πλάτωνος πολιτείαν §. 6. πρὸς. καὶ τὸν θεῖον Κρίστον τὸν Ἀλεξ. κατὰ Ἰουλιαν. Α. σελ. 21, 27. καὶ τὸν Ἐσθὺν Εὐστάθιον περὶ ἀρχῶν τῶν Περικλέους.

ἡ καθ' ἡμᾶς ἱερὰ θεολογία· καὶ πρὸ πάντων ὁ θεὸς ἀπόστολος Παῦλος, εἰπὼν τὰ ἐν τῇ θείᾳ Γραφῇ ἀλληγοροῦμενα· (α). Αὐτὸς ὁ θεόπτης Μωϋσῆς ἐπὶ μὲν αἰνίσσεται δεξιῶς, τὰ δ' ἀλληγορεῖ μετὰ σεμνότητος, ὅσα δ' ἐξ εὐθείας λέγεσθαι συνέφερε, ταῦτα ῥητῶς ἐμφανίζει (β). Τὰς δι' αἰνιγματώδεις παραβολὰς, ἐν αἷς ἤνοιγε τὸ θεόπνευστον στόμα τοῦ Προφητάνακτος (Ψαλ. σζ. 2), καὶ τὰς ἀλληγορικώτερας τῶν Σολομώντος Παροιμιῶν, (λ. 16.), καὶ τὰ συμβολικώτερα τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ (ε, 15—18: ιβ, 2—7), παρασιωπῶμεν. Ἀλλὰ κἂν τῇ πικρῇ σοφίᾳ τοῦ Σολομώντος (ιη, 24) σεσημαίνεται ἀλληγορικὸν παράδειγμα, τὸ ἐξ ἧς· «ἐπὶ γὰρ ποδῶν ἐνδύματος ἦν ὅλος ὁ κόσμος». Ὡσαύτως κακείνους ὁ τοῖς Ὀ σύγχρονος ἀρχιερεὺς Ἐλεάζαρος ἐξηγήσεν ἀλληγορικῶς τὰς γραφάς (γ), καὶ ὁ Ἀριστόβουλος (δ) μετὰ τῶν Ἑσσηνῶν, ὡς προεῖπομεν (Βιβλ. Α. κεφ. ιβ. σελ. 144.), καὶ μετὰ ταῦτα Φίλων, ὁ πέραν τοῦ μετρίου πολὺ τὰς ἀλληγορήσας (ε). Ὡς οἱ περὶ τὸν Κελλάριον φέγοντες τοὺς Ὀ, ὡς χρυσάμενους τῷ τρόπῳ τῆς ἀλληγορίας ὁμοίως τοῖς τὰς ἀγίας καὶ πατριαρχικάς παραδόσεις βεβηλώσας· Χαλδαίοις Ταργουμισταῖς (ἐξ ὧν ὕστερον προήλθε καὶ τὸ τέρας τῆς δυσσεβείας τῶν Καθολικιστῶν).

(α) Γαλ. δ, 24. πρὸς Γενέσ. ις, καὶ κα. - Α. Κορινθ. θ, 9. καὶ Δευτερ. 29, 4. βλ. καὶ τὴν Βαρνάβαν ἐπιστολὴν ἀλληγοροῦσαν ἐκ θελήμα.

(β) Ἰωσήφ. Ἀρχαίολ. προειμ. §. δ.

(γ) Ἀριστέας σελ. 18. — Εὐσεβ. Εὐαγγ. Προπαρ. π, σελ. 218. Lut.

(δ) Κλήμ. Στρομ. ι. — Εὐσεβ. Ἐκκλ. ἱστορ. γ, 32.

(ε) Τὴν τοιαύτην ἀμετρίαν καὶ αἰσρῶν, ἀλλ' οὐκ ἀπλῶς τὴν ἀρχαιοτάτην καὶ σωφρονεῦσαν ἀλληγορίαν ἐννοεῖ καὶ ὁ ἱερὸς Φώτιος, ἐν αἷς λέγει περὶ τῆς ἀλληγορίας (ἡ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς Ἀμφιλοχίαις ἐχρήσατο), ὅτι «ἐκ τοῦ Φίλωνος εἶμαι καὶ παρὰ τὴν ἀλληγορίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ λόγος ἔσχεν ἀρχὴν· εἰς αὐτὴν αἰ» (Ἀναγνωστ. ρε.). Αἰνίσσεται δὲ μάλιστα τὸν Ἠριγέννην, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐρμηνεύων τὰς θείας Γραφάς, ἐξέπεισεν εἰς ἀμετρίαν ἀλληγορίας. Τῶν δὲ θείων Πατέρων οἱ ἀρχαιότεροι πολλὰ τῶν θείων Γραφῶν ἀκριβῶς ἠλληγόρησαν, οἷον Κλήμης ὁ Ῥώμης (ἐπιστολ. π.), καὶ ὁ θεὸς Βίρηναιος (Βιβλ. Γ, καὶ Δ, ὅστις καὶ τὰς σκοτεινὰς τῶν βλασφημιῶν Γνωστικῶν ἀλληγορίας ἀνασκειῖται), καὶ Γρηγόριος ὁ Νύσσης (τάμ. α. σελ. 468-483 Patris 1615), καὶ ἄλλοι τῶν ἁγίων Πατέρων συχνά. βλ. Münster Fragmenta veter. Patr. pag. 35 Hafn. 1778. — Mangey reuel. in Philon. p. V-VI.

οὐκ ἂν φθάνοιεν ἐξελέγχοντες πρῶτον τοὺς θεηγόρους Προφῆτας· οὐδὲν γὰρ τούτων ἀλλότριον, οὐδ' αὐτόγνωμον, ἀλλὰ πάντα σύμφωνα καὶ συνωδὰ μετέφρασαν καὶ οἱ Ο. Καὶ ταῦτα μὲν καθόλου περὶ τῆς ἀλληγορίας. Ἰδωμεν δὲ καὶ τὰ κατὰ μέρος εἰς αὐτοὺς ἀπορρίπτόμενα παραδείγματα πρὸς ἀπόδειξιν τῆς περὶ τὴν ἐρμηνείαν ἰουδαϊκῆς τῶν Ἀλεξανδρινῶν φιλοσοφίας.

β) « ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος μυρία ἔψεται, » γνώμη λέγειται. Καὶ τοῦτο μάλιστα κατέδειξαν οἱ τῶν Ο κατηγόροι. Τῆς μὲν γὰρ ἱστορικῆς παραδόσεως ἀποπλανηθέντες, πρεσβεύσαντες δὲ ποιητικῶς, ὅτι δὴθεν οἱ πρῶτοι τὰς θείας Γραφάς ἐρμηνεύσαντες ἦσαν Ἀλεξανδρινοὶ, καὶ οὗτοι περὶ τοὺς κάτω γενόμενοι χρόνους, ὁπότε κατὰ τὴν Ἀλεξανδρινῶν ἰουδαίῳ, ἀνθαμιλλώμενοι πρὸς τοὺς ἔθνους, κατεχρῶντο τῇ περὶ τὰς Γραφάς υπερβολῇ τῶν ἀλληγορικῶν μάλιστα δὲ πάντων ὁ Φίλων, ὅστις ἐφήρμοζε πολλάκις τὰς πυθαγορικὰς καὶ πλατωνικὰς ιδέας εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν θείων Γραφῶν· ταῦτα λέγομεν πεισθέντες οἱ σοφοὶ κριτικοὶ, ὅτι τὰ λοιπὰ καὶ οὐκ ἐμίσουν Ο κατεδίκασαν, ὡς δὴθεν καταχράναντας τὴν ἐρμηνείαν τῶν θείων λόγων δι' ὧν ἐγκατέπειραν οὐχ' ὅτιαν ιδεὴν τῆς Ἀλεξανδρινῆς φιλοσοφίας, προπιόντες τῷ Φίλωνι τὸ τισιούτον εἶδος τῆς ἐξηγήσεως. Ἀλλ' ἰδωμεν ἃ φέρουσιν οἱ ἄνδρες ἐμβριθέστατα παραδείγματα τῆς τοσαύτης τόλμης τῶν Ο.

Τὸ Ἑλωειμ (λέγουσι), καὶ ἀκινδύνως ἐπὶ τοῦ μόνου Θεοῦ λεγόμενον ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κειμένῳ, μεθερμηνεύσαν ἐνικῶς ὁ Θεός· καὶ τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐννοίας τοῦ πολυθεϊσμοῦ. Ἀλλ' ἡμεῖς ἐκκαλοῦμεν τὴν δίκην εἰς αὐτοὺς πάλιν τοὺς κριτικούς. Τὸ Ἑβρ. Ἑλωειμ, ἢ Ἑλωειμ, τύπον ἔχον πληθυντικόν, ἔχει δύναμιν διττὴν, σημαίνει καὶ ἕν, καὶ πολλὰ· ὅθεν τίθεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου Θεοῦ, καὶ ἐπὶ πολλῶν τῆς εἰδωλομανίας Θεῶν· καὶ ὁρθῶς λοιπὸν Προκόπιος ὁ Γαζαῖος, καὶ ὁ μακάριος Ἰερώνυμος εἶπον τὸ Elohim ἀριθμοῦ κοινοῦ (α). Διὰ ταύτην τὴν ιδιότητα συμφέρεται τὸ Ἑλωειμ

(α) Βλ. S. Hieronym. Quaest. Hebr. καὶ Epist. 136 πρὸς. Drusij An

καὶ πρὸς ἐνικὸν ῥῆμα καὶ πρὸς πληθυντικόν. Αὐτίκα, ἐν ἀρχῇ τῆς Γενέσεως ἔχει τὸ Ἑβραϊκὸν ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν· οἱ Θεοὶ, καὶ πάλιν ὁ Ἀβραάμ. (περὶ τοῦ μόνου Θεοῦ διαλεγόμενος) φησὶν α Ἐξήγαγόν με

not. in Genes. 1. c. κτλ. Σημειώτεον δὲ, ὅτι περὶ τοῦτο τὸ πληθυντικὸν ἐν ἀρχῇ τῆς Γενέσεως λεγόμενον Elohim τινὲς τῶν ἀρχαίων μυστικώτερον θεολογούντες, εἶπον, ὅτι διὰ τοῦ πληθυντικῶς ὀνόματι τὸ μυστήριον τῆς παναγίας Τριάδος ὑπέγραψε θεοπνεύτως ὁ Μωϋσῆς. Οἱ δὲ ἰουδαῖοι, καὶ πολλοὶ τῶν νεωτέρων μάλιστα κριτικῶν, θεωροῦσι τὴν φωνὴν ὡς ἀπὸ τοῦ ἰδίου τῆς γλώσσης, ἔμφρασις μεγέθους πρὸς ἕν καὶ ἑξῶματος, κατὰ τινα μίμησιν τῶν τὰς μεγάλας πεπιστευμένων ἀρχῶν, ὧν ἕκαστος περὶ ἑαυτοῦ πληθυντικῶς πολλάκις ἐκφράζεται, ἡ μ ε ἰ ε, ἡ γ ῶ ν, καὶ κ ε λ ε ε ρ ε ν κ τ λ. (συνήθως δὲ καὶ τῇ ἐλληνικῇ, καὶ ἄλλαις γλώσσαις ἡ τοιαύτη ἀξιοματικὴ ἔκφρασις). Ἀλλ' ὅμως ἐπὶ Ὀμήρου παρ' Ἕλλησιν ἀγνωστος ἦν. Πῶς ἂν τις πιστεύσειεν, ὅτι εἰθὺς παρὰ τοῖς Ἀσianoῖς ἐπὶ τῶν πολλῶν παλαιότερων χρόνων τοῦ Μωϋσεως; Ἐπ' αὐτοῦ γε μὴν ὁ Φαρὰς διαλείγεται ἐνικῶς. Ἐπειτα (λέγουσι) καὶ ἄλλο ὄνομα πληθυντικὸν λέγεται ἐπὶ Θεοῦ, τὸ Adonim ('ἀδωναί')· καὶ τὸν εὐρανὸν διόικει ἡ ἑβραϊκὴ ὀνομαζέται Schamaim. Ἐξω ταῦτα πρὸς ἄραν. Ἀλλὰ τὸ - Ποιήσωμεν ἀνθρώπον καὶ εἰκόνα ἡμετέρων » (α, 26: πρὸς καὶ 6, 18) διὰ τί λέγεται πληθυντικῶς; καὶ πρὸς τίνα διαλεγόμενος οἶον βουλεύεται ὁ Θεός; Πρὸς τοὺς ἀγγέλους, λέγουσιν οἱ ἰουδαῖοι (συναινούντος καὶ τοῦ Φίλωνος, τόμ. α. σελ. 16—17)· ἡ καὶ τοῦτο (λέγουσιν) ἐκφράζεται ἀξιοματικώτερον, ἀντὶ ἐνικοῦ (συναινέσαι καὶ οἱ πλείστοι τῶν νεωτέρων κριτικῶν). Ἀλλ' οἱ θεοὶ Πατέρες συμφώνως ὡς « διδάσκουσιν τὰ τέκνα τῆς ἐκκλησίας, οἱ οὗ πρὸς κτιστὴν τινα δύναμιν διαλείγεται. Ἀλλὰ πρὸς τὴν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ. Οὗτος ἐστὶν (Ἠσαϊ. 9, 6) ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἀγγέλως, ὁ θαυμαστός σύμβουλος, ὁ ἐξουσιαστής, ὁ ἄρχων τῆς ἐκκλησίας, ὁ πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ παῖς » (Χρυσόστομος εἰς Γένεσιν. Ὁμολ. γ. καὶ Συρ. τῶν Πατέρων εἰς Τίμω. αὐτ.). Τοῦτο δὲ συννομήσαν καὶ τινες τῶν κριτικῶν (βλ. Criticos Sacros in Genes. ibid.). Οὗτοι καὶ Γενεσ. 12, 7, τὸ « Δεῦτε καὶ κατασκάντες συγχίωμεν αὐτῶν ἐπεὶ τὰς γλώσσας », « πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα ἔρχεται » (Συρ. εἰς Τίμω. αὐτοῦ). οἱ δὲ φεβδίνου καὶ φεβδινισαὶ ἀντιλέγουσι καὶ ὡς ματαίως. Ἀλλ' εἶπε πάλιν ὁ Θεός (οἰκτεῖρων τὸν παραπεσόντα ἄνθρωπον, ὡς πιστεύσαντα τῷ διαβόλῳ εἰπόντι, « καὶ ἐκείσε ὡς Θεοί »). « Ἰδοὺ (φασὶν) Ἀδὰμ γένοντι ὡς « εἰς εἰς ἡμῶν » (Γενεσ. 1, 22). Τί λέγουσι καὶ πρὸς τοῦτο, ὅτι πληθυντικῶς διαφρίνον τῆς τριδικῆς θεολογίας προτάγματα; οἱ μὲν ἰουδαῖοι πάλιν τοὺς ἀγγέλους εἰσάγουσι λαρόντας, καὶ φίλων αὐτοῦ (τόμ. α. σελ. 431). ὁ Ἀδὰμ γένοντι ὡς εἰς εἰς ἡμῶν (ἑμὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅμοιος τῶν Ἀγγέλων ἡπείρα ἰσότης τοῦ κτιστοῦ καὶ τῶν κτισμάτων). ὅθεν καὶ ὁ Χαλδαῖος Ὁγκέλος αἰδωθεὶς, παραθεῖται γελῶν τὸ εἰς ἡμῶν εἰς τὸ εἰς αὐτοῦ καὶ μεταφράζει « γέγονεν εἰς ἐν τῷ αἰῶνι, καθὼς εἰς αὐτοῦ (γινώσκων καλὸν καὶ πονηρὸν). Σημειοῦται καὶ οἱ περὶ τὸν Γρότιον, τοὺς ἀγγέλους ἐκκαλοῦντας, ἐναντίον καὶ τοῦ

οἱ Θεοὶ (Elohim) ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς μου (Γενέσ. 28, 13) (α). Ἐρωτῶμεν λοιπὸν τοὺς κριτικούς· πότερον, ἠδύναντο καὶ Ἑλληνικῶς οἱ Ο εἰπεῖν « Ἐποίησεν οἱ Θεοί; » ἢ, ἐξήγαγόν με οἱ Θεοί; χωρεῖ τὸ πρῶτον ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα; χωρεῖ τὸ δεύτερον ἡ τοῦ Ἀβραάμ εὐσέβεια, λεγόμενον πρὸς Ἑλληνας καὶ ἑλληνιστάς ἀγνοοῦντας τὸ τοιοῦτο τῆς Ἑβραϊδὸς ἰδίωμα; χωροῦσιν ἀμφοτέρας τὰς φράσεις ἐνὸς ἐκάστου τῶν Εὐρωπαίων τούτων κριτικῶν αἱ σημειωματισταὶ διάλεκτοι; δειξάτωσαν· εἰ δὲ μὴ, τί θεσποιοοῦσιν ἄθεσμα; 2) Πολλυχοῦ τῆς Θείας Γραφῆς καὶ κατ' αὐτὸ τὸ Ἑβραϊκὸν ἀντί τοῦ πληθυντικοῦ ἐκφέρεται καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ῥῆμα ἐνικῶς « Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ». Τί ἄλλο λοιπὸν ἐπραξαν οἱ Ο παρομοίως ἐρμηνεύσαντες πανταχοῦ, εἰ μὴ ὅτι καὶ ἡ Γραφὴ λέγει καὶ ἡ φύσις τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς ἀπαιτεῖ; ἢ μήπως καὶ ὁ θεόπνευστος τῶν κειμένων συγγραφεὺς εἶχε τὸν αὐτὸν καὶ οἱ Ο σκοπὸν, δι' ἐνείδον ἐν αὐτοῖς λοξότερον ἐμβλέψαντες οἱ κριτικοί; 3) Αὐτοὶ οἱ Ο μετέφρασαν τὸ Ἑλωὶμ καὶ πληθυντικῶς ὅπου καὶ ἡ φύσις τῆς γλώσσης ἀπῆτει καὶ τὸ νόημα· οἷον ἐπὶ τῶν μοσχολατρουμένων « Οὗτοι οἱ Θεοὶ σου Ἰσραὴλ » (Ἑξόδ. 32, 1, 8; Νεμ. 9, 18. πρὸς Α. Βασιλ. ζ, 3; Β. Παρ. ιγ, 8). Οὕτω καὶ, « Θεοὺς οὐ κακολογήσεις » (Ἑξόδ. 23, 28; δηλονότι τοὺς κριτάς, ἢ τοὺς ἡγουμένους). 4) Εἴπερ οἱ Ο ἀνεμίγνυσιν καὶ κατὰ τὴν ἑκφρασιν ταύτην τὰ ἀρέσκοντα τῇ Ἀλεξανδρινῇ τῶν Ἰουδαίων φιλοσοφίᾳ, διὰ τὴν

κειμένου, καὶ αὐτοῦ τοῦ ὁρθοῦ λόγου. Οἱ δὲ νεώτατοι κριτικοὶ καὶ τελεμαχῶντες εἶπον, ὅτι μήτε Φίλων, μήτε τις τῶν ἄλλων μεταφραστῶν, μήτ' αὐτοὶ ἑαυτοὶ ἐφαντάσθησαν ὅτι δηλαδὴ τὸ Ἑβραϊκὸν ἐρμηνευτέον, οὐχὶ ὡς « ἱς ἐξ ἡμῶν » ἀλλὰ, « ὡς ἡμεῖς » (ἀξιοματικῶς δηλονότι, ἀντὶ ἐνικῶς), κατὰ τὸ ἰδίωμα, φασὶν τῆς Ἑβραϊκῆς (Schulz καὶ Rosenmüll. Schol. in Genes. I. c.)· καὶ πρὸς τοῦτο πίστως φέρουσιν ἐν μόνον παράδειγμα, καὶ τοῦτο τρίτου προσώπου ἐκ τῆς Β. Παρ. ιη, 12, ὅπου ὁμοῦς κακεὶ καὶ τὸ Ἑβραϊκὸν καὶ ὅλαι αἱ μεταφράσεις ἔχουσιν « ὡς εἶς ἐξ ἐκείνων ». Οὕτως οἱ ταῖς Γραφικαῖς ἀντιλέγοντες ἀληθείαις ἀνυπόστατοι οὐδὲν, πειρώμενοι χεῖρ τῶν ἀστρονῶν ἀπτεσθαι, καὶ σχίσαντες μετρεῖν ἐν ἀντιθέσει

(α) Σπανιώτατον δὲ τὸ πρὸς ῥῆμα πληθυντικόν, καὶ μόνον κατὰ τινὰ τύπους, διατηρεθὲν ἐν τούτοις ἴσως ἐκ τοῦ πολυθεϊσμοῦ, ὡς ἰσχυρίζονται ὁ Gesenius Lexic. Hebr. pag. 61.

παρομοίᾳ, ἐκφράζεται καὶ τὸ Σαμαρειτανόν; ἢ μήποτε καὶ οἱ Σαμαρεῖται πρὸ τοσούτων αἰώνων πρότερον τοῦ Φίλωνος ἐφιλῶνίζον; 5) Οὕτε ὁ Ἀκύλας (ὁ μάλιστα παραβιάσας τὴν φύσιν τῆς ἑλληνικῆς φωνῆς, ὅπως ἀποδῶ καὶ τὰ προδεδρα τῆς Ἑβραϊδὸς, καθὼς εἶπεν ὁ Ἰερώνυμος), οὔτε οἱ λοιποὶ (Σύμμαχοι, καὶ Θεοδοτίων), οὔτε ἡ Συριακὴ, οὔτε ἡ Βουλγάτα ἐρμηνεύει γνωρίζουσιν ἄλλην ἑκφρασιν τοῦ θεοῦ ὀνόματος ἐν τοῖς ἀνω σεσημειωμένοις χωρίοις, εἰμὴ τὴν ἑλκήν, ὡς καὶ οἱ Ο. Τί ἄλλο σημαίνει ἡ κοινὴ αὕτη τῶν ἀρχαίων ἐκείνων συμφωνία, εἰ μὴ ὅτι μὴδὲ κατ' ὄναρ ἰδόντες τῆς Ἀλεξανδρινῆς φιλοσοφίας τὰ φάσματα, μεθερμηνεύσαν τὴν Ἑβραϊδα λέξιν ἀπλῶς καὶ ἀκριβῶς, ὡς ἦτε σημασία τοῦ ὀνόματος ἀπῆτει, καὶ ἡ νενομισμένη χρῆσις τῆς γλώσσης εἰς ἣν μετέφραζον; Εἰ δὲ τις ἀπίδοι καὶ πρὸς τὸ Σαμαρειτανόν, οὐκ ἀλόγως ὑπονοήσῃ, μήπως ἐν τῇ Ματαριτικῇ κειμένῳ ἐγράφη τὸ Ἑλωὶμ καὶ ὅπου οὐκ ἔδει. Οὐχ ἥττον παράδοξα καὶ περὶ τοῦ ἐνεθυμήθη δογματίζουσιν οἱ τοὺς Ο καὶ ἄλλους φιλοσοφίζοντες κριτικοί. Καὶ γὰρ 1) Αὐτοὶ οἱ Ο εἶπον ἀλλαχοῦ « μετεμελήθη Κύριος » (Α. Βασιλ. ιε, 35). Καὶ πάλιν « μετανόησαν Κύριοι » (Ἀμώς, ζ, 3, 6). - 2) Καὶ αὐτὸ τὸ ἐνεθυμεῖσθαι σημαίνει καὶ τὸ μεταμελεῖσθαι, μετανοεῖν, καθὰ καὶ τὸ ἐνθύμιον· « ἐνθύμιόν οἱ ἐγένετο ἐμπρήσαντι τὸ ἱρόν » (Ἠρόδοτ. η, 54), δηλαδὴ μετὰμελος, μετάνοιζ· μετεμελήθη, τὸ αὐτὸ καὶ ἐνεθυμήθη (α). - 3) Τὸ Ἑβραϊκὸν ῥῆμα οὐ μόνον τὸ μετανοεῖν σημαίνει, ἀλλὰ καὶ τὸ παρεκλήθη, καὶ τὸ ἡλγησε. - 4) Κατ' αὐτὸ τὸ ἐδάφιον μετὰ τὸ ἐνεθυμήθη, γράφουσιν οἱ Ο καὶ διετορήθη· μὴ καὶ τοῦτο οὐκ ἀνθρωπικόν; Ἀλλὰ καὶ ἐφεξῆς §. 7, οἱ αὐτοὶ ἐγράψαν « καὶ ἐθυμώθη » (κατὰ τὸν Ἀλεξανδρινόν καὶ ἄλλου; κώδικας· ἐθυμώθη ἀνέγνω καὶ φίλων, τόμ. α. σελ. 283. - καὶ Λύγουσινος, π. πόλ. Θεοῦ, ιε, 24, καὶ ὁ ἱερὸς Ἀμβρόσιος, ἐν τῇ περὶ Νῶε, κεφ. 4) (ε). Διὰ τί οὐκ

(α) Bl. Valcken. εἰς Ἠρόδοτ. 6, 175.

(β) Καὶ αὐτὸ τὸ ἐνεθυμεῖσθαι παρ' Ἑλλήνων σημαίνει καὶ τὸ ἀπλοῦν θύμῳ· καὶ (Αἰσχύλ. Εὐμεν. 217). 'Ο δ' Ἀκύλας ἀντὶ τοῦ ἐνεθυμήθη, ἐγραψε μετεμελήθη· ὁ δὲ Σύμμαχος, « καὶ ἐπίστρεψε » (βλ. Ἑσάπλ. τόμ. α. σελ. 23).

ἐφοβήθησαν καὶ ὤδεοι Ὁ τὴν ἀνθρώποπαθειαν, οὐδ' ἐτεχνεύσαντο τὸ
εὐφημισμὸν; Διὰ τί καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς εἶπον (ὡς
ἔχει καὶ τὸ ἑβραϊκόν) περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτι καὶ α ὀργίζεται θυμῷ
καὶ α θυμοῦται ὀργῇ » (Ἐξόδ. κβ, 24; λβ, 10, 11) καὶ, α πα
ροξύνεται δι' ὀργῇ, καὶ ζηλοῖ, καὶ πῦρ ἐκκαίεται ἐκ τοῦ θυμοῦ
αὐτοῦ; (Δευτερ. λβ, 19, 20, 22), καὶ ἄλλα τοιαῦτα; Τί μὴ κα
ὲν τούτοις ἐφιλοσόφησαν Ἀλεξανδρινώτερον;

Περὶ τοῦ α εἶδος τὸν τόπον » ἀντὶ τοῦ α εἶδος τὸν Θεὸν
εἰπομεν ἐν ταῖς ἔμπροσθεν (σελ. 742), ἀποδείξαντες, ὅτι καὶ αὐτὸς
ὁ Μωϋσῆς (καίτοι θεόπτης καὶ γενόμενος καὶ καλούμενος, ὡς ἰδὼν
τὴν ἐνδοξὸν ἐκείνην θείαν τῆς ὑπερφώτου θεοφανείας. Ἐξόδ. λγ, 19)
ὡμολόγησεν ὁμῶς, ὅτι οὐκ εἶδεν αὐτὸν τὸν Θεόν, α ὃν εἶδεν οὐδεὶς
ἀνθρώπων, οὐδὲ ἰδεῖν δύναται » (α. Τιμοθ. ζ, 16). Προστιθέμενοι
οἱ κριτικοί, καὶ ὅτι τὸ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ λεγόμενον εἶδος Κυρίου
(species), οἱ Ὁ, μετέμνηνυσαν α δόξαν » (καὶ τοῦτο δηλαδὴ
κατ' εὐφημισμὸν, ἵνα μὴ εἰπωσιν εἶδος, ἢ μορφὴν Θεοῦ). Ἀλλὰ
πρῶτον μὲν ἡ ἑβραϊκὴ λέξις Themona σημαίνει μὲν εἶδος, καὶ ὄψιν,
ἢ μορφὴν (Δευτερ. δ, 15, 16, ὅπου οἱ Ὁ, ὁμοίωμα), σημαίνει δὲ ἐπὶ
Θεοῦ καὶ αὐτὴν τὴν θείαν μεγαλοπρέπειαν (α), καὶ τοῦτο λίαν
ὀρθῶς εἶπον οἱ Ὁ δόξαν (ὡς καὶ ἀλλαχοῦ, δόξα Κυρίου, καὶ
ἑβρ. Kabod, ὀνομάζεται τῆς θείας μεγαλειότητος ἡ λαμπρότης
καὶ ἐπιφάνεια. βλ. Ἐξόδ. ις, 10, κδ, 17). Δόξαν ὡσαύτως ἡ
μήνευσαν οἱ Ὁ τὸ Themona, καὶ Ψαλμ. ις, 15· α ἐν τῷ ὀφθινῷ

Ὁ δὲ θεὸς Χρυσόστομος (Ὁμιλ. κβ εἰς Γένεσ.) α τὸ δὲ ἐνεθυμήθη ἀντὶ τοῦ μετεμ
λήθη (ὡς συνώνυμα δηλοῦσι παρὰ τοῖς Ὁ ἀμρότερα τὰ ῥήματα ἐκδεχόμενος). Ὁ δὲ
Προκόπιος α Κατενύγη, καὶ σύννου ἔσχε τὸν λογισμὸν ». Καὶ πάλιν ἐπισημαιοῖ α Τὸ
ἑβρ. ἔχει διεισθῆναι, ἢ προσεγγεῖν, ἐνταῦθα μόνον· ἀλλαχοῦ δὲ εἶπον ἔχει μετ' α
μ ε λ ή θ η, δηλοῖ παρ ε λ ή θ η ». Καὶ τῷ ὅτι τὸ ἑβρ. Nicham ἐρμηνεύεται,
ἠλγητεν, ἢ ἐλυπήθη (κατενύγη), παρεκλήθη, μετενόησε » κτλ. (βλ. Gesenij, Lexicō
Hebraicæ pag. 660). Ὁ δὲ κλεινὸς Οὐόσσιος ἐρμηνεύει τὸ ἑβρ. in animum renovare
ἀνακαλεῖν κατὰ νοῦν, τουτίσπε μεταγινώσκειν, μεταβάλλειν γνώμην (τοῦτο σκ
μαίνει κυρίως καὶ τὸ μ ε τ α ν ο ε τ ν). βλ. Vass. de LXX. p. 356 καὶ Schleus
Thes. v. Ενθυμέμαι.

(α) βλ. Schleusu, Thes. v. Δόξα, πρὸς Rosenmül. Schol. in Psal. 15.

μοι τὴν δόξαν σου ». 2) οἱ Ο εἶπον καὶ ὡς δόξαν Κυρίου ἐπίσης ὀρθῶς καὶ συμφώνως ἑαυτοῖς, ὡς εἶπον καὶ « δαῖξόν μοι τὴν σεαυτοῦ δόξαν » (Ἐξοδ. λγ, 18). Δόξαν ἔχει καὶ τὸ ἑβραϊκὸν (Καν. d). Μηποτε οὖν καὶ ὁ θεὸς Μωσῆς, λέγων πρὸς Θεὸν « δαῖξόν μοι τὴν δόξαν σου » (τὸ αὐτὸ καὶ « ἐμφάνισόν μοι σεαυτόν » αὐτοῦ. §. 13), ὑπεξέφωγε τὸ ἀνθρωπόμορφον; 3) Τελευταῖον· ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ (Ἀριθμ. ιβ, 8) μικρῶ πρὸ τοῦ δόξα Κυρίου, οἱ αὐτοὶ Ο ἔγραψαν ἐπὶ Θεοῦ (ὡς ἔχει καὶ τὸ ἑβραϊκόν) « Στόμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῷ ἐν εἶδει » (δηλαδὴ ἐν ὄψει, ἐμφανῶς). Καὶ εἶδος θεοῦ ἔγραψαν ἀλλαχοῦ (Γεν. λβ, 30)· πῶς καὶ τούτοις τὰ ἀνθρωπικώτερα στόμα καὶ εἶδος οὐκ ἐθεράπευσαν πρὸς τὸ εὐφημότερον, « φίλης δ' ἐπελάθοντο τέχνης;

Καὶ τὸ « Κύριος συντρίβων πολέμους » ὀρθῶς ἀντέταξαν πρὸς τὸν βαθὺν ἑβραϊσμόν, τὸν « ὁ Κύριος, ἀνὴρ πολέμου »· τοῦτο γὰρ ἀτύνηθες παρ' Ἑλλήσι, καὶ τραχὺ, καὶ πρὸς ἑαυτὸ ἀσυνάρτητον « ὁ Θεός, ἀνὴρ πολέμου! » δηλονότι « ἄνθρωπος πολεμιστῆς » (ὡς αὐτοὶ πάλιν οἱ Ο ἠρμήνευσαν τὴν αὐτὴν φράσιν, ἐπὶ ἀνθρώπων εἰρημνὴν ἐν Α. Παραλ. ιγ, 3. Ἠσαϊ. γ, 2)· διὰ τοῦτο δε τὸ ἀσύναπτον καὶ ὀγκελος ἠρμήνευσεν « Νικητὴς πολέμων » (τὸ γὰρ ἑβρ. Isch, ἀνὴρ, σημαίνει καὶ τὸν ἀνδρεῖον, ὡς καὶ τὸ ἀνὴρ παρ' Ἑλλήσι). Τὸ δὲ Σαμαρειτικὸν οὔτε Isch ἔχει, ἀλλὰ Gibor (ἰσχυρός), καὶ γράφει, « ἰσχυρός ἐν πολέμῳ », (ἢ ἐν πολέμοις)· οὕτως ἴσως καὶ οἱ Ο ἀναγινόντες ἐν τῷ τότε ἑβραϊκῷ (ὡς ἔκρινε καὶ Οὐβιγάντης) ἔγραψαν τὸ συντρίβων πολέμους· οἷον καταρράσων τοὺς πολεμίους, καὶ « ῥηγνύ; φάλαγγας, ἢ στίχας ἀνδρῶν », οἷον ἐστὶ καὶ τὸ φηξήτωρ (συνώνυμον τοῦ ἰσχυρός). 2) Ἡ αὐτὴ φράσις ἀναγινώσκεται καὶ ἐν Ἰουδαίῳ, θ, 7. « Σὺ εἰ κύριος, συντρίβων πολέμους » κτλ. (α). 3)

(α) Τὸ πολέμους τινὲς τῶν κριτικῶν διορθοῦσιν εἰς πολέμους (Schleusn. Thes. v. Πόλεμος, Συντρίβων)· ἀλλὰ ματαίως· καὶ πόλεμος γὰρ μετακλητικῶς εἰ πολέμιον ὡς « Συντρίβει πόλεμον » (Ἠσαϊ. μβ, 13· πρβ. Γ, Βασιλ. ι. 3). Καὶ ὁ Σαλιουστίνος ὑπέλαθεν, ὅτι οἱ Ο τὸ Κύριος ἀνὴρ πολέμου μεθερμήνευσαν « συντρίβων πολέμους »· αἰδισθέντες, μάλιστα εἰ τὴν ἑρμηνείαν τῆς Γραφῆς ἀνα-

αὐτοὶ οἱ Οἱ ἔγραψαν « Κύριος δευτὸς ἐν πολέμῳ » (Ψαλμ. κγ, 8 καὶ τὸ ἔβρ. Gihon)· καὶ πάλιν, « Τόξον συντρίψει, καὶ συνθλάσει ὄπλον » κτλ. πῶς οὐκ ἠδύνοντο καὶ τούτοις παρεισάγοντες (καὶ χωρὶς τοῦ ἀνθρ.) τὸν Θεόν, ὡς ἥρωα κραταῖον πολεμιστὴν, « μάχη ἐν εἰδότα πάσης »;

Εἰσέγαγον ὡς εὐφημισμὸν καὶ τὸ Θεός, ἀντιπαχθὲν ἀντὶ τοῦ Σούρ—πέτρα, ἡ σκόπελος (βράχος). Ἄλλ' ἐρωτῶμεν τοὺς κριτικούς: τίς καὶ ἄλλος τῶν ἐρμηνευτῶν μετέφρασε ἀπαρἀλλάκτως τὸν παράδοξον τοῦτον ἐβραϊσμὸν, καθ' ἐαυτὸν λεγόμενον (χωρὶς τοῦ Θεοῦ), ὡς συνώνυμον αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ; Ὅπου μὲν γὰρ ἡ μεταφορὰ λέγεται πλαγίως ὡς κατηγορούμενον ἐπὶ Θεοῦ, μετέφρασαν ἀπαρἀλλάκτως καὶ οἱ Οἱ οἷον· « Κύριε, πέτρα μου » (Β. Βασιλ. κβ. 2. καὶ στερέωμά μου. Ψαλμ. ιζ. 2). Ἐν δὲ Δευτερ. λγ, 4: πῶς ἂν εἶχον ἐλληνιστὶ γράψαι τοιαῦτα; « Πέτρα, ἡ σκόπελος (βράχος)· τέλειον τὸ ἔργον αὐτοῦ » (οὕτως ἔχει τὸ ἐβραϊκόν). Ποῖα τὰ τέλεια (ἡ ἀληθινὰ) τοῦ βράχου, ἡ τῆς πέτρας ἔργα; (εἶπεν ἂν δικαίως ἀπορῶν Ἕλληνας ἡ ἐλληνιστὴς ἀπειρος τοῦ ἐβραϊσμοῦ). Καὶ πάλιν, τὸ ἐβραϊκόν, « Τὴν πέτραν, ἣτις σὲ ἐγέννησε » (Δευτερ. λβ, 18) ὅταν τις Ἕλληνας ἀκούσῃ κινδυνεύει συγχύσαι τοῦτο πρὸς τὸ παροιμιώδες « ἀπὸ δρυὸς ἐσσί, παλαιφάτου, ἡ ἀπὸ πέτρης ». Καὶ ὁρθῶς ἄρα καὶ λίαν θεοπρεπῶς ἠρμηνεύσαν οἱ Οἱ « Θεός, ἀληθινὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ »· καὶ « Θεὸν τὸν γεννήσαντά σε » (Δευτερ. αὐτόθι), ἀποδόντες αὐτὸ τὸ κύριον ἀντὶ τοῦ μεταφορικοῦ. 2) Θεός ἠρμηνεύσε πανταχοῦ τὸ τοιοῦτο καὶ ἡ Βουλγάτα, καὶ αὐτῶν τινες τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν (α). 3) Τελευταῖον τὸ Σούρ τοῦτο (ἡ Tsur) ἐν τοῖς ἀνωτέρω χωρίοις ὅ, τὸ

γινώσκοντες ἔθνικαί, τὸν ἐβραϊσμὸν τῆς φράσεως ἀγνοῦντες, ὑπολάβουσι τὸν Θεὸν τῶν Ἑβραίων ἀνθρωπὸν τινα κραταῖον ὡς τὸν Ἄρην » (Schleusn. l. c. λ. Συντρίβω). Ἄλλ' οὐτε τὸν Διὸς καὶ Ἡρας Ἄρην οἱ ἔθνικαί ἐνέμιζον ἀνθρώπον (ὡς τὸν ἥρω Ἰσραὴλ), καὶ χωρὶς τοῦ τοιούτου φέβου, αὐτὴ καθ' ἐαυτὴν ἡ, Θεὸς ἀνὴρ πολεμίου, φράσις, ἀλλετρία φαίνεται καὶ πάντῃ ξένη τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς. Πλὴν ἀλλ' ὁμοίᾳ ὁ περιλήψας Σχλευσσίνερος, καίτοι περὶ τὸ πλεονάζον, ἀλλ' ὁμοίως εἰς τὴν πρῶν δοξολογίαν τῶν Εὐφρημιστῶν εὐχ ὑπέπεσε.

(α) Bl. Criticos Sacros Annot. in h. l.

Θεοδοτίων πλάστην ἠρμηνεύσε, καὶ πολλοὶ τινες τῶν νεωτέρων, δημιουργόν (α). Καὶ τὸ ἔτυμον τοῦτο τεθῆ, πάλιν ὁρθῶς οἱ Οἱ ἀπέδωκαν τὸ κύριον ἀντὶ τοῦ προσχηματικοῦ, σαφέστερον ἐξηγοῦντες. Ὡστε καὶ οὕτως οἴχεται ἡ ἐπίνοια τοῦ εὐφημισμοῦ.

Περὶ δὲ τοῦ Ἄγγελου (Δευτερ. λγ, 2-4, ὅπου τὸ ἔβρ. πύριος νόμος, ἡ διαταγή), ὅτι ὁρθῶς ἀνέγνων καὶ ἠρμηνεύσαν οἱ Οἱ, μαρτυροῦσιν οἱ θεοὶ Ἀπόστολοι, πρὸς τοῦτο τὸ χωρίον ἀφορῶντες, ἐν οἷς εἶπον τὸν νόμον « εἰς διαταγὰς ἀγγέλων δοθῆναι » καὶ « δι' ἀγγέλων λαληθῆναι » (Πρξ. ζ, 38, 53: ἔβρ. β, 2: Γαλάτ. γ, 19. βλ. καὶ Θεοφύλακτον αὐτόθι). Εἶπε δὲ καὶ Ἰωσήπος· « Ἡμῶν δὲ τὰ κάλλιστα τῶν δογμάτων, καὶ τὰ ὁσιώτατα τῶν ἐν τοῖς νόμοις δι' ἀγγέλων παρὰ τοῦ Θεοῦ μαθόντων » (Ἀρχ. ΙΕ, ε. §. γ). Οἱ δὲ τινες τὸ νῦν ἐβραϊκόν πρὸς τοὺς Οἱ, διαλλάσσοντες εἶπον, ὅτι καὶ τὸ esch (πῦρ) μεταληπτικώτερον ἀγγέλους σημαίνει, κατὰ τὸ « τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα » (ε). καὶ ὁ Σύρος « ἀγγέλους » ἔχει (Δευτερ. λγ.). Οἱ δὲ περὶ τὸν Τοίπλερον εὗρηκαν καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ τὰ δαιμόνια τῆς νεωτέρας τῶν Ἰουδαίων Θεολογίας ἔχον, τυπωθέντα κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ὑπὸ τῶν Οἱ! (βλ. ὅπισθ. σελ. 833). Ἀλλὰ πρὸς τὰ τοιαῦτα καὶ ὅλως ἀπολογεῖσθαι, αἰδώς. Σαδδουκαίων δὲ τῶν παλαι, καὶ τῶν νῦν ὀρθολογιστῶν οὐδεὶς τοῖς εὐσεβέσι λόγος. Οἶδασι γὰρ οὗτοι καὶ τὸν θεῖον Μωσῆν μετὰ τῶν Πατριαρχῶν, καὶ τοὺς ἄλλους Προφῆτας τὴν περὶ τῶν Ἀγγέλων διδασκαλίαν κηρύττοντας συμφώνως τῇ θειοτάτῃ τῆς Εὐαγγελικῆς ἀληθείας ἀποκαλύψει (βλ. ὅπισθ. σελ. 295, 301). Οἱ δὲ περίσσοι χριτικοὶ καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ἐβραϊκόν (οὗ δὴθεν ὑπερσπίζονται) κείμενον ἀντιλέγουσι· τὸ γὰρ ἔβρ. Sed, πληθυντ. Sedim, Δευτερ. λβ, 17 (ὅπου οἱ Οἱ, « ἔβυσαν τοῖς δαιμονίοις, ὡς καὶ ψαλμ. ρε, 37) τοῦτ' αὐτὸ δαιμόνια σημαίνει (καθὰ καὶ τῶν Σύρων ἡ φωνὴ μαρτυ-

(α) Bl. Rosenmüller Schol. in Deuter. h. l.

(ε) Masius εἰς Δευτερον. αὐτόθι. πρὸς καὶ Grotium καὶ τοὺς ἄλλους Criticos Sacros annot. ad Hebr. et Galat. l. c.

ρεῖ), ὅθεν καὶ τὰ, δι' ὧν τοῖς δαίμοσιν ἐλάτρευον, εἰδῶλα (α). Τὸ δὲ τὴν περὶ τῶν δαιμόνων δόξαν ἀναιρεῖν, σαφὲς ἐστὶ διδασκαλία δαιμονίου μεσημβρινοῦ! Ἐκεῖνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς ὁ ψεύστης, καὶ ὁ τῶν ψεύδους πατήρ.

Τοιαῦτα τὰ παρὰ τοῖς κριτικοῖς διαθρυλλούμενα ἐμυθισθὲν παραδείγματα τοῦ δῆθεν ὑπὸ τῶν Ο σπουδασθέντος εὐφημισμού. Εἰ δέ τινα καὶ ἄλλα προβάλλονται, ταῦτοῦ ἀκρίβεια καὶ χείρονος κώματος. Πρὸς δὲ τὰ δείγματα τοῦ συγκερασμοῦ τῶν φοβερῶν ἀπειλῶν τοῦ θεοῦ (βλ. ὁπισθ. σελ. 833) περιττὸν καὶ ὅλως ἀπαντᾶν αὐτόθεν γὰρ φαίνεται τούτων ἡ σαθρότης (β). Ἐπισημειούμεθα δὲ μόνον τὸ παραδειγματισθῆναι ἀντὶ τοῦ κρέμαστος (Ἀριθμ. κε, 4). τοῦτο γὰρ τὸ ῥῆμα σημαίνει καθόλου τὸ ἀτιμάζειν, ἢ τιμωρεῖν εἰς παράδειγμα, εἶχεν εἰδικῶς καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ κρεμᾶν (ὡς τοῦ θανάτου τῶν κρεμασμένων ἀτιμοτάτου λογιζομένου. Δευτερ. κα, 23). Καὶ μάρτυς ὁ θεὸς Παῦλος, συνάψας τὸ παραδειγματίζειν μετὰ τοῦ ἀνασταυροῦν (Ἑβρ. ζ. 6). Ἀντὶ δὲ τοῦ ἀποκτείνων ἀποκτενεῖς (Δευτερ. ιγ. 9) ὁρθῶς ἔγραψαν οἱ Ο, ἀναγγέλλων ἀναγγελεῖς, οὐχ ὑπομαλάσσοντες καὶ συγκιρνώντες τὸ σκληρὸν τῆς ἐντολῆς (ὡς ὑπέλαβε καὶ Γρότιος), ἀλλ' ἀπ' ἄλλης ἀναγνώσεως ἐρμηνεύσαντες (ὡς ἔκρινε καὶ Ούσιγιάντης). δῆλον δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐννοίας. Τὸ μὲν γὰρ ἀποκτείνων ἀποκτενεῖς παντὶ τινι αὐτοκτονίᾳ τοῦ βλασφημήματος γενομένου παρέχει τοῦ φόνου τὴν ἐξουσίαν (ὅπερ ἀτοπιώτατον), κατὰ δὲ τοὺς Ο, ἀναγγέλλεται καὶ εἰσαγγέλλεται πρῶτον ὁ ἔνοχος εἰς τὸ δικαστήριον (γ). Καὶ τὸ σκεῖν δὲ πάντως ἀνέγνωσαν οἱ Ο, γράψαντες α φαγῇ τὰ σκεῖλα τῶν ἐθνῶν· ἐξέπεσε δ' ἡ λέξις ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ. Εἰ δ' ἀπὸν ἐξ ἀρχῆς, ἔγραψαν

(α) Βλ. Grot. annot. καὶ Rosenmüll. Schol. in Deuteron. h. l. πρὸς Gesenij Lex. Hebr. p. 982. Καὶ ἄλλα ὀνομασίας δαιμόνων βλ. σελ. 20, 406, 966.

(β) Οὕτω προτιθέσθαι τὸ αἰθερόν ὡς εὐφημώτερον παρὰ τοῖς Ο, ἀντὶ τοῦ ἑβρ. β δέ λυγμα (περὶ οὗ προείπομεν σελ. 259), καὶ τὸ «πρὸς ὡχθισεν ἢ γῆ» ἀντὶ τοῦ ἑβρ. ἰξήμισα (Δευτ. ιη, 25), καὶ ἄλλ' ἅττα τοιαῦτα.

(γ) Τοῦτο καὶ Rosenmüll. (Schol. in h. l.) ἐσημαίνει, εἰς μάτην πειράμενος διραπνεύειν τὴν ἀτοπίαν τοῦ ἑβραϊκοῦ.

ἂν καὶ ὧδε παρομοίως οἱ γέροντες, ὡς ἔγραψαν οἱ αὐτοὶ καὶ ἀλλαχοῦ «ἐδεται ἔθρη» (Ἀριθμ. κδ, 8), καὶ πάλιν, «κατεσθίοντες τὸν λαόν» (Ψαλμ. ιγ), μηδὲν τὴν φράσιν ὑπογλυκάναντες! (συνήθη δὲ καὶ παρ' Ἑλλήσιν ἡ φράσις· οἷον καὶ τὸ Δημοδόρος, καὶ τὸ «ἱμῶν βεβρώθοις Πρίαμον, Πρίαμοιό τε παῖδας». Ἰλ. δ, 35. κτλ.).

Καθόλου δὲ θεωρούμενον τὸ παρὰ τοῖς κριτικοῖς ἐφευρεθὲν ἐπινόημα τοῦ εὐφημισμού, δι' οὗ τοὺς Ο κατεδίκασαν ὡς ἐπιχράντας καὶ διαστρέψαντας τὰ θεῖα λόγια πρὸς ἀποφυγὴν μάλιστα τῶν ἀνθρωπικώτερον περὶ θεοῦ λεγομένων, σφόδρα παράδοξον φαίνεται. Πῶς δ' οὐχί; Μὴ γὰρ αὐτοὶ οὗτοι οὐκ ἔγραψαν οἱ Ο, (ὡς ἔχει καὶ τὸ ἑβραϊκόν) τὸ κατ' εἰκόνα θεοῦ, καὶ ὅτι ἐνεθρόνησεν ὁ θεός, καὶ ἔπλασε, καὶ περιέπαται, καὶ ἀνέβη, καὶ κατέβη, καὶ ἐπέβη ἐπὶ Χερουβίμ, καὶ ἐπετάσθη, καὶ ὑπῆλθε, καὶ ἐξηγέρθη, καὶ τ' ἄλλα τὰ τοιαῦτα ταπεινὰ καὶ ἀνθρωπικώτερα; Καὶ πόδας δὲ καὶ χεῖρας, καὶ δεξιὰν, καὶ βραχίονα, καὶ ὦτα, καὶ ὄφθαλμοὺς, καὶ βλέφαρα, καὶ πρόσωπον, καὶ καρδίαν οὐκ εἶπον ἐπὶ θεοῦ; Καὶ τ' ἄλλα δὲ τὰ κατὰ ἀνθρώπον πάθη οὐκ ἀπέδωκαν ἀκριβῶς, κατὰ τὸ ἑβραϊκόν, ὠργίσθη γράψαντες ὁ θεός, καὶ ἐξήλωσε, καὶ ἐνεθυμήθη, καὶ μετεμελήθη, καὶ μετενόησε, καὶ ἀνεμνήσθη, καὶ ὠσφράνθη ὀσμήν· εὐωδίας, καὶ ὠλιγόβη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ; (α). Πῶς λοιπὸν οὗτοι ἐπένησαν τρόπους εὐστομίας καὶ εὐφημισμού; πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀνθρωπικῶς ἐπὶ θεοῦ λεγομένων ἐν ταῖς θαύμας Γραφαῖς; Ἀλλ' ἔμελλεν ἄρα καὶ ὁ παρὰ τῶν Ο ἐρμηνευθεὶς λόγος τοῦ θεοῦ λίθος ἐσσεσθαι προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου! Πάσαι μὲν γὰρ αἱρετικοὶ τινες ἀνθρώποι λυμαινόμενοι τῆς ἐκκλησίας τὰ δόγματα, ἐκ

(α) Κριτ. Ι. 16: δηλονότι ὡς λυγροψύχησεν, ἀντὶ τοῦ ὀλίγου ἐγένετο, συνιστάλη, ἐκλήθη, ἐλυπήθη, ἢ καὶ οὐκ ἔνεσχετο αὐτοῦ ἡ ψυχὴ (ὡς ἐτλη ἡ κερδία), ὡς τὸ τῆς συνθέσεως, οὐκ ἐβάστασεν αὐτοῦ ἡ ψυχὴ· τὸ αὐτὸ καὶ ἔλγησεν, ἥκιστα αὐτῶς ἐν τῷ πόνῳ αὐτῶν. Καὶ τὸ ἑβραϊκόν, τὸ αὐτό· decurtatus, ἢ brevis est animus (ἐβραχύνθη ἡ ψυχὴ)· ὁ δὲ Φράγκελος (l. c. p. 178) ἐν τούτῳ τῷ «ὡς λυγροψύχη» καὶ πλείονα τοῦ πρωτοτύπου εὗρηκε τὴν ἀνθρωποπάθειαν· διότι λέγει τὸ Nephes (ἡ ψυχὴ) ὧς σημαίνει θάλασσαν. Ἀλλὰ ἀρνείται καὶ τὸ νόημα, καὶ ὁ Gesenius Lexic. Hebr. p. 899.

τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο ἐλάμβανον τὸ κατ' εἰκόνα θεοῦ, καὶ τ' ἄλλα τὰ κατὰ ἄνθρωπον πάθη, καὶ ὡς ἐξ αὐτῆς α' ἀνθρωπόμορφον ἔλεγον τὸ θεῖον, εἰς μορφήν ἀνθρωπίνην κατὰγοντες τὸν ἀσχήματιστον καὶ ἀνείδεον καὶ ἀναλλοίωτον, καὶ σχήματα καὶ μέλη περιτιθέντες τῷ ἀσωμάτῳ, μῆτε κερδαίνειν βουλόμενοι ἀπὸ τῆς τῶν θεοπνεύστον Γραφῶν διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα βλαπτόμενοι », ὡς ἔλεγε περὶ τῶν τοιούτων ὁ θεὸς Χρυσόστομος (εἰς Γένεσ. Ὁμιλ. π). Ἰδὼν δὲ, τ' ἀνάπαλιν, ἡ κριτικὴ σοφία πρὸς αὐτοὺς τοῖς Ο, κατεδίκασε τούτους ὡς ἐπισκοτίσαντας, καὶ μονονοῦν ἀποσυλῆσαντας ἐκ τῶν θεῶν Γραφῶν τὰ ἀνθρωπικώτερον εἰρημένα, διότι (λέγει) δόξαις ἐδούλευον πλάναις τῆς Ἀλεξανδρινῆς τῶν ὑστεροχρόνων Ἰουδαίων φιλοσοφίας! Ἀλλ', ὡς εἴκειν, οὐ μόνον αἱ εὐνοιαὶ δεινὰν ἀλλὰ καὶ τὰ μίση δεινότερα δεκάσαι τὰς ψήφους, καὶ τὰς λευκάς καὶ τὰς μελαίνας. Καὶ τοῦτο φαίνονται πεπονηότες οἱ κριτικοὶ δουλεύοντες ἐμπαιθεῖσι λογισμοῖς, συναρῶντες δὲ καὶ τὰ φιλώνει φιλοσοφήματα, ὡς προείπομεν, τὸ δὲ χεῖρον καὶ τοῖς ῥαββίνοις πεισθέντες, ἀπένειμαν εἰς τοὺς Ο, ὅ,τι ἐκεῖνοι μάλιστα ἐπετήδευσαν ἐκείνοι γάρ, « ἀφ' οὗ τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν », ἐπεβάλοντο μάλιστα παρερμηνεύειν τὰς θείας Γραφὰς ἐν ταῖς κατ' αὐτοὺς παρεφφράσει καὶ τοῖς ὑπομνηματισμοῖς, εὐστρόφως ὑποκρίνοντες δι' εὐρημισμῶν πᾶν τὸ ἐπὶ θεοῦ ἀνθρωπολογούμενον, οὐ μόνον πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ πολυθεϊσμοῦ, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ὅπως ἀντιλέγειν ἔχωσι πρὸς τοὺς χριστιανούς, ὅταν τοὺς προφητικὰς χρησμούς ἀπρδείκνυνται, ἐπὶ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Πατρὸς πληρωθέντας. Ἰπῆρχε δὲ καὶ πάτριον αὐτοῖς νόσημα (μετὰ τὴν κατὰ τοὺς ὑστέρους χρόνους διαφθοράν) τὸ παρεξηγεῖν τὰς Γραφὰς, « Ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τῇ παραδόσει αὐτῶν » (Μάρκ. ζ', 13). Καὶ τοιοῦτοι μάλιστα ἐφάνησαν μετὰ τῆς ἐσχάτης αἰχμαλωσίας οἱ παρ' αὐτοῖς Χαλδαῖοι Ταργουμισαί, οἵτινες τὸ κατ' εὐφημισμὸν λεγόμενον τοῦτο εἶδος τῆς ἐρμηνείας εἰσάγαγον εἰς τὰς Γραφὰς, ἀνμίζαντες ἐν ταῖς Γραφικαῖς ἐξηγήσεσι μετὰ τῶν κεκαινοτομημένων παραδόσεων αὐτῶν καὶ τινὰς ἑξινικάς

(ἴσως Χαλδαικὰς) καὶ φιλωνείους ἰδέας (α). Μαρτυροῦσι δὲ τρανῶς πρῶτος Ὁγκελος, πολὺ δὲ μᾶλλον οἱ μετ' αὐτὸν ἐκβαλχευθέντες ῥαββίνοι. Τοὺς δὲ θεωροῦντες Ο ματαίως συμπαρέστειραν οἱ κριτικοί. Οὐς γε καὶ αὐτῶν τῶν καθ' ἡμᾶς τις ῥαββίνων σφόδρα μωμῆσασθαι θέλων, ὡμολόγησεν ὁμῶς, καὶ οὐκ ἠνῆστατο, ὅτι αὐτοῖς τῆς Πεντατεύχου ἐρμηνεῖς ἔλατσαν, ἢ Ὁγκελος, ἐφρόντισαν περὶ τῆς ἀποφυγῆς τῶν ἀνθρωπομορφῶν. Ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις τεύχεσι πυκνότερον ἀπαντᾷται τὸ ἀνθρωπόμορφον, καὶ αἱ ἀνθρωποπάθειαι (β). Τοῦτο σὺν οἱ Ο οὐδόλως ἐμελέτησαν, οὐδ' ἠπίσταντο τὰ τῆς εὐρημο-λογίας τεχνάσματα, τὴν ἀπλότητα τοῦ θεοῦ λόγου διαφθείροντας.

Ἀλλὰ μικροῦ διέφυγον ἡμᾶς τὰ περὶ τὸ τετραγράμματος ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐπάγουσιν οἱ κριτικοὶ τρανωτάτην ἀπόδειξιν, ὅτι τὴν Ἀλεξανδρινὴν φιλοσοφίαν ἐνόσουν οἱ Ο, διότι τοῦτο καὶ αὐτοὶ νομίζοντες ἀρήτηον καὶ ἀνεκφώνητον, αἰείποτε διὰ τοῦ Κυρίου ἡρμηνεύσαν, καὶ δις διὰ τοῦ ὩΝ· εἶπον δὲ καὶ ῥητῶς « ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου - θανατούσθαι » (Λευϊτ. κδ, 15. ὅπου τὸ ἑβρ. ἔχει « ὁ κατα-ὠμενος τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ »). Ἀλλὰ 1) τὸ ὀνομάζειν ἐνταῦθα σημαίνει οὐ τὸ λέγειν, ἢ προφέρειν ἀπλῶς τὸ ὄνομα (ὡς κακῶς ἐνόμισαν οἱ κριτικοί), ἀλλὰ τὸ λέγειν ἐπὶ κακῷ, κακολογεῖν, βλασφημεῖν (ὡς καὶ παρ' Ἑλλήσι τὸ προφέρειν δηλοῖ καὶ τὸ δεισιδέειν καὶ τὸ τοῦ ὀνομάζειν ἀντίστοιχον ἑβραϊκὸν Nakah, σημαίνει καὶ τὸ καλεῖν ἐξ ὀνόματος, καὶ τὸ καταρᾶσθαι) καὶ τούτου δεῖξιν καὶ τεκμήριον ἐναργὲς τὸ μικρὸν ἀνιστέρω τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου χωρίον (Λευϊτ. κδ, 11), ἐνθα καὶ τὸ ἑβρ. καὶ οἱ Ο ἔχουσι « Καὶ ἐπονομάσας τὸ ΟΝΟΜΑ, κατηράσατο » ὥστε καὶ τὸ ὀνομάσας ταυτώσημον τοῦ ἐπονομάσας (ἐπὶ κακῷ, δυσφήμως)· δηλοῖ δὲ καὶ ἡ τῶν χωρίων ἀπὸ τοῦ 10 μέχρι τοῦ 16 ἐδαφίου παράλληλος σύμφρασις (γ).

(α) Βλ. Φίλων τ. α. σελ. 183 Μ. ὅστις ἄλλως (ἀφορῶν πρὸς τὴν πελοποιήσαν) αἰεπτεται ὁρθῶς, λέγων. « Τὴν μὲν ἀτοπίαν τοῦ λόγου, ὅτι ἀνθρωπόμορφον τὸ θεῖον, ἀποβλάσκειν, τὴν δὲ ἐν τοῖς ἔργοις ἀπίθειαν, εἰς ἀνθρωποπάθειαν, ἐπαγορεύουμένην ».

(β) Frankel, l. c. pag. 177-178.

(γ) Βλ. Michaelis Jur. Mosaic. P. 5. §. 551. — Schulz Schol. in Levit. l. c.

ὁ ἱερεὺς Ἰώσηπος ἀφῆρτον ἐφρόνει τὸ ὄνομα, λέγων· « οὐ μοι θέμις εἰπεῖν » (α). Καὶ ἄλλα δὲ τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν καὶ ταύτην τὴν συνήθειαν μετ' ἄλλων Μωσαϊκῶν διδαγμάτων παραλαβόντες, καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες, καὶ ἰδίως οἱ Ἀττικοὶ, ἀπεσιώπων ἐνίστε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς ὅρκοις (β). 4) Καὶ συνάγεται ἄρα ἐκ τούτων, ὅτι τὸ ἀνεκφώνητον καὶ ἀπόφρητον τηρεῖν τὸ τετραγράμματον ὑπῆρχε παρ' Ἰουδαίοις ἔθος ἀρχαιότατον, ἴσως ἀπ' αὐτοῦ Μωυσέως λαβὼν τὴν ἀρχὴν, ὅστις πρῶτος ἔγραψεν ἑλλειπτικῶς τὸ ΟΝΟΜΑ. Ὅθεν καὶ τῶν νεωτέρων ἄνδρες ἐπίσκοποι ὡμολόγησαν, ὅτι πολλοὺς πρὸ τοῦ Σωτῆρος αἰῶνας ἐτήρουν τὸ ἔθος τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι, εἴτε δι' εὐλάβειαν, εἴτε καὶ κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν (γ). Κατὰ ταῦτα τοίνυν καὶ Φίλων (ὡς Ἰουδαῖος πάντως, οὐχ ὡς φιλόσοφος) ἐδόξαζε καὶ ἔγραφε περὶ τοῦ Ὁνόματος· « μόνους τοῖς ὅτι καὶ γλῶτταν σοφία κεκαθαυμένοις » (τοῖς ἱερεῦσι) « θέμις ἀκούειν καὶ λέγειν ἐν ἁγίοις » (ἐν τῇ ναῷ δηλαδὴ) « ἄλλω δ' οὐδενὶ τὸ παράπαν οὐδαμοῦ » (δ). Οὕτω δὲ παλαιῶν

διὰ τὸ συνήθως ἀνεκφώνητον εἶναι τὸ ὄνομα, διὰ τοῦτο καὶ ἡ τούτου γνησία προφορὰ παρ' Ἰουδαίοις ἀπώλετο, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ναοῦ.

(α) « Ὁ Θεὸς αὐτῷ (τῷ Μωϋσῇ) σημαίνει τὴν ἑαυτοῦ προσήγορίαν, οὐ πρότερον αἱ ἀνθρώποις παρελθούσαν· περὶ ἧς οὐ μοι θέμις εἰπεῖν ». Ἰώσηπ. Ἀρχ. Β. β'. §. 4.

(β) « Ἑλλειπτικῶς ὁμνῶν Ἀττικῶν ἐστὶ » (Παυσαν. Κορινθ. 74). « Μὰ τὴν — ἐγὼ γὰρ » κτλ. (Ἀριστοφ. Βατρ. 1364)· ὅπου ὁ Σχολιαστὴς· « Ἑλλειπτικῶς ὁμνῶν καὶ οὕτως ἔθος ἐστὶ τοῖς ἀρχαίοις ἐνίστε, μὴ προστιθέναι τὸν Θεόν, εὐλαβείας χάριν » (Καὶ ἡ Συνήθεια πολλὰ γὰρ « διὰ τ' ὄνομα » λέγει, ἑλλειπτικῶς τὸ Θεοῦ). Καὶ περὶ τῶν παλαιῶν Ῥωμαίων ἱστορῶς Πλίνιος (ΚΗ' α) ἐπὶ· « Nomen Dei, sub cuius tutela erant, studiose occultabant ne, nomine cognito hostes ipsum evocarent ». Καὶ Αἰγύπτῳ τὸν παρ' αὐτοῖς τιμώμενον Νεϋλὼν παῖδα Βάκχον ὀνομάζειν ἀθέμιτον ἡγεῖντο. Cicero de Natura Deorum III, 56. Καὶ παρ' Ἰνδοῖς λέγεται μυστικὸν ὄνομα Θεοῦ τὸ Om. Bl. Rosenmüller. Scriba in Exod. 3.

(γ) Walton, l. c. πρόβλ. Rosenmüller. u. s. — Gesen. Lex. Hebr. p. 408.

(δ) Φίλων π. Βίβλ. Μωσ. γ. σελ. 15α. Οὕτω καὶ Ἀριστέας· « ὄνομα γράμματα ἁγία » (σελ. XIII). Καὶ ἱερώνυμος· « Nomen Dei quod apud illos ἀνεκφώνητον habetur » (S. Hieronym. de vest. sacerdot.). Ὡσαύτως καὶ Κλήμης Σερμῶν. ἐκείνους, Θεοδωρητοῦ, κτλ.

παρ' Ἰουδαίοις οὕτως τῆς συνήθειας, σφόδρα λοιπὸν ἐπλανήθησαν τῆς ἀληθείας οἱ νομίσαντες, ὅτι μεταξὺ τῶν ἄλλων (ὧν αὐτοὶ πάλιν οἶδασιν) γνωρισμάτων τῆς Ἀλεξανδρινῆς φιλοσοφίας, εὗρηκαν παρὰ τοῖς Ὁ καὶ τὸ ἀνεκφώνητον τοῦ θεοῦ ὀνόματος. Ὅτι δὲ καὶ ταύτης τῆς τῶν Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων φιλοσοφίας τὰ γενέθλια λίαν ἀρχαῖα καὶ ὠκύγια πλάττουσιν, ἄλλος περὶ τούτου λόγος.

Ταύτης τῆς φιλοσοφίας δείγματα κατεῖδον οἱ σοφοὶ καὶ ἐν τῷ α, κεφαλαίῳ τῆς Γενέσεως, ὅπου (φατὶν) οἱ Ὁ φαίνονται διπλῶν τῶν ὄντων δημιουργίαν προσθεύοντες, οἷαν καὶ Φίλων ἐδόξαζε πλατωνίζων· πρῶτην μὲν τὴν τοῦ ἀρχετύπου καὶ ἀσωμάτου, ἢ ἰδανικοῦ κόσμου, δευτέραν δὲ τὴν τοῦ σωματικοῦ καὶ ὁρατοῦ, πρὸς ἐκεῖνο τὸ ἀρχέτυπον δημιουργηθέντος. Ἀλλ' αὐτὰ τὰ παραδείγματα, ὅσα φέρουσιν οἱ ἄνδρες πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ φαντάσματος, ἐξελέγχουσι τοῦτο μηδὲν ἕτερον ὂν, ἢ τοῦτ' αὐτὸ φάντασμα· 1) Τὸ Γεν. α, 2, « ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος » ὅ,τι σημαίνει, προεῖπομεν (σελ. 719). Τοιαύτη δὲ ἦν ἡ γῆ πάντως, ἀφ' οὗ προήλθεν εἰς τὸ εἶναι ἐκ τοῦ χάους τοῦ μηδενός, ὑπὸ τοῦ παντουργοῦ συμπαγείσας λόγῳ· καὶ τοῦτο λέγει αὐτῇ ἡ Γραφή· Μετὰ γὰρ τὴν ἐν ἀρχῇ ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, αὐτίκα διαγράφει τῆς ἤδη ποιηθείσης καὶ σωματωθείσης γῆς τὴν νεογνὴν κατάστασιν· Οἱ δὲ τὸ ἀόρατον καὶ ἀκατασκεύαστον ἐκλαμβάνοντες ὡς τεκμήριον τῆς ἐπὶ δὴθεν ἐν ιδέαις ἀσωμάτοις ἀοράτως ὑφεσώσης, καὶ μὴπω συμπαγείσης γῆς, ἀντιφάσκουσι λαμπρῶς πρὸς τὸ κείμενον, καὶ φιλοσοφοῦσιν ὑπὲρ τὸ δέον! 2) Τὸ « καθ' ὁμοιότητα » (Γενέσ. α, 11) λείπει ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ, μόνον ἔχοντος τὸ « κατὰ γένος » (ἐπὶ τῶν φυτῶν). Εἰ μὲν οὖν προσετίθουν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν φράσιν καὶ τὸ καθ' ὁμοιότητα (πρόπαλαι ἐκπεσόν, καθὼς καὶ ἄλλα τινα τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου), πάντως ἂν ἀπηλλιάττοντο πραγμάτων οἱ ἄνδρες, αἰδεσθέντες εἰσαγεῖν φιλωνίζοντα καὶ αὐτὸν τὸν Μωϋσῆν. Εἰ δὲ (καθὼς ἀξιούσιν) αὐτοὶ προσέθηκαν οἱ Ὁ τὴν λέξιν, οὐτ' ἀρχέτυπα καὶ ἰδανικά φυτά, οὕτε τὴν πρὸς ταῦτα τῶν ἐκτύπων καὶ ὁρατῶν ὁμοίωσιν ἐφαντάζοντο, ἀλλ' ἠρμήνευσαν ἀκριβῶς τὴν ἑβραϊκὴν

φωνήν, *min*, ἥτις καὶ μορφὴν, ἢ ὁμοίωμα, καὶ γένος, ἥτοι εἶδος σημαίνει (ὡς καὶ τὸ ἑλληνικὸν *ιδέα*, τότε εἶδος καὶ τὴν μορφὴν) (α) καὶ ἀμφοτέρω ἐνταῦθα σημαίνει τὸ ἑβραϊκὸν ὄνομα, δηλονότι τότε εἶδος τοῦ φυτοῦ, καὶ τὴν τοῦ φύοντος πρὸς τὸ φύομενον ὁμοιότητα (εἶγε καὶ καθ' Ἑλλήνας, α ἕκαστον (κατ' εἶδος) ὁμοιον ἑαυτῷ γεννᾷ). Καὶ μαρτυροῦσιν αὐτοὶ πάλιν οἱ Ο, οἵτινες καὶ ἀλλαχθὺ τὴν αὐτὴν ἑβραϊδὰ λέξιν διὰ τοῦ ὁμοίου ἐξέφερον· οἷον· « τὸν ἱκτῖνα καὶ τὰ ὅμοια αὐτῷ » (τὰ ὁμοιοειδῆ· ὅπου τὸ ἑβρ. κατὰ τὸ εἶδος (*min*) αὐτοῦ (Λευϊτ. ια, 14, 15). Εἰ δέ τις καὶ ἄλλης μαρτυρίας χρεία, παρίτω Φίλων αὐτὸς, ὁ τῶν ἀρχετύπων παραδειγμάτων καὶ τῶν σωματικῶν ἀπεικονισμάτων ἱεροφάντης, ὅστις ἄγαν φυσικῶς καὶ σωματικῶς ἐρμηνεύει τὸ καθ' ὁμοιότητα τοῦτο τῶν Ο, λέγων· « Παρασκευαί γὰρ ἦσαν οἱ καρποὶ (ἐκάστου εἶδους) πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων αἰετὶ γένεσιν » (τόμ. α. σελ. 9). 3) Ποῖα δὲ καὶ τὰ προβαλλόμενα ἐκ τοῦ β, τῆς Γένεσ. κεφαλαίου (§. 5, 9, 19); Ἄκουε. « Καὶ (ἐποίησεν ὁ Θεός) πᾶν χλωρὸν ἄγρου πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῇ γῆς, καὶ πάντα χόρτον ἄγρου, πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι » κτλ. Ἐπὶ δὲ τούτων ὁ ἰδανικώτατος Φίλων ἄσμενος ἐπισημεῖται· « Ἄρ οὐκ ἐμφανῶς τὰς ἀσωμάτους καὶ νοητὰς ἰδέας παρίστησιν, ἃς τῶν αἰσθητῶν ἀποτελεσμάτων σφραγίδας εἶναι συμβέβηκε; πρὶν γὰρ χλοῆσαι τὴν γῆν, αὐτὸ τοῦτο ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων χλοῆσιν, ἦν· καὶ πρὶν ἀνατεῖλαι χόρτον ἐν ἄγρῳ, χόρτος ἦν οὐδ' ὁρατός » κτλ. (τόμ. α. σελ. 30). Καὶ ταῦθ', ὡς εἶοικε, τὰ τοῦ Φίλωνος δανεισάμενοι καὶ οἱ κριτικοὶ, παρίστωσι τοὺς Ο συνάδονταί ταις Φιλωνείαις Μούσαις καὶ συγχορεύοντας. Ἀλλ' οὔτε Φίλων εὐδῶται, συγχλωθὼν τὰ ἀσύγκλωστα, καὶ πειρώμενος τὰς πλατωνικὰς ἰδέας ἐκ τῶν θείων ἀποδεικνύναι Γραφῶν (ε), καὶ οἱ σοφοὶ κριτικοὶ λίαν ἐπισφαλῶς ἀπεκρέμασαν δόξαν βαρεῖαν ἀπὸ μίτου λεπτοτάτου, ἐνὸς ἐβραϊσμοῦ (τοῦ « πρὸ τοῦ γενέσθαι »). Ταῦτα γὰρ τὰ, πρὸ τοῦ γενέσθαι, καὶ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι, ἰσοδυναμοῦσιν

(α) Βλ. Gesen. Lex. Hebr. p. 570.

(ε) Βλ. Πλάτων, Τιμαίω σελ. 28, κτλ.

τῷ « πρὶν ἢ γένωνται » κτλ. ἢ τῷ « μήπω πρότερον ἀνατελλαντα καὶ γενόμενα ἐπὶ τῆς γῆς »· ἢ καὶ, ἅπερ οὐκ ἦν πρότερον γεγονότα (α). « Τοῦτο γὰρ βούλεται εἰπεῖν· ὅτι τὰ πρότερον μὴ ὄντα εἰς τὸ εἶναι ὑπέστη· καὶ ἅπερ οὐκ ἦν, ταῦτα ἀθρόον ἐδείκνυτο » (Χρυσόστομ. Ὁμιλ. ιβ εἰς Γένεσ.). Καὶ κυροῦσι τὴν ἐκδοχὴν αὐτοὶ πάλιν οἱ Ο, παρομοία χρησάμενοι συντάξει καὶ ἐν Λ. Βασιλ. γ, 7. « Καὶ Σαμουὴλ, πρὶν ἢ γενῶναι τὸν Κύριον »· ἀντὶ τοῦ, πρότερον οὐκ ἦν ἐγνωκὼς », ἢ, « οὐπω πρότερον ἐγνώκει τὸν Κύριον »· κατὰ τὸ « οὐδέπω πεφόβησθε » (Ἐξὸδ. θ, 30). Οὕτω καὶ οἱ Ταργουμιστὰ καὶ πολλοὶ τῶν νεωτέρων ἡρμήνευσαν. Ὡσαύτως καὶ τὸ « Καὶ ἐπλάσεν ὁ Θεὸς ἔτι » (τοῦτο τὸ ἔτι λείπει ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ, παρέμεινε δὲ ὅμως ἐν τῷ Σαμαρειτανῷ) « ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ » (Γεν. β. 19) κατ' ἐπανάληψιν εἴρηται (παρὰ τε τοῖς Ο, καὶ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ), πρὸς τὰ πρότερον ἐν τῷ α, κεφαλαίῳ προεξιστορηθέντα τὴν ἀναφορὰν ἔχον. Ἀλλὰ πλείω περὶ τούτων λέγειν, ὀχληρόν. Ἄπορον δὲ φαίνεται, πῶς οἱ κριτικοὶ οὗτοι παρῆδον τὸν ἐπὶ τοῦ ὅρους τῷ Μωσῇ καταδειχθέντα τύπον, ἢ τὸ « παράδειγμα τῆς σκηνῆς καὶ τῶν σκευῶν αὐτῆς » (Ἐξὸδ. κε. 9). Οὕτω γὰρ εἶχον λαμπρότερον περὶ τὰς ἀρχετύπους ἰδέας τοὺς Ο σὺν αὐτῷ Μωσῇ φιλωνίζοντας ἀποδείξαι! Τὸν δὲ σοφὸν Δαῖνον ἀβρῶς καὶ πλουσίως ἀνακαινίσαντα τὴν περὶ τῆς Εὐδᾶς καὶ τοῦ ὄψεως ἀλληγορίαν τοῦ Φίλωνος (βλ. ὅπισθ. σελ. 833), ἵνα καὶ ἐκ τούτου τὴν Ἀλεξανδρινὴν τῶν Ο φιλοσοφίαν ἐναργέστερον ἀποδείξῃ, πᾶν δικαίως ἄμα καὶ εὐγενῶς ὁ σεμνὸς ἐξήλεγε Θήρσιος (β). Καὶ φαίνεται ἄρα λίαν ὀργῶσα περὶ τὰς τοι-

(α) Ὁ Ὁγκελος καὶ ὁ Ἰωνᾶθαν « donec non essent, ἄχρις οὗ (ἢ μέχρι τότε) οὐκ ἦσαν. Καὶ ὁ Τρεμέλιος τὸ *therem* (ἀντ' οὗ οἱ Ο, πρὸ τοῦ) *nondum* (οὐπω) ἡρμήνευσε. Καὶ Μάσιος τὸ χωρίον μεταφράζει « *nulla planta agri adhuc* (ἄχρι τότε) *erat in terra etc.* Mus. in Josua c. II. 8. Καὶ Δρούσιος ὡσαύτως, καὶ ἄλλοι, καὶ Rosenmüll. Schol. in Genes. II. 5—29.

(β) Βλ. Thiersch, De Pentateuchi versione Alexandr. etc. p. 44. ὅς εἶδε καὶ τὰς ἄλλας ὑπερβολὰς τοῦ Δαίνου μὴ παραδίδεσθαι ὁ χρηστός καὶ ἑλληνικώτατος Θήρσιος.

ναύεται ἐξ ἄλλου πάλιν ἱστορήματος τῆς Χαγαδάς (α). Ἐκ δὲ τῆς Χαλαχᾶς ἐξηγῆται τὸ « Ἐάν βρώσει βρωθῇ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἄθυτόν ἐστι » (Λευϊτ. ιθ, 7). Τοῦτο (λέγει Φράγκελος) τὸ ἄθυτον οὐκ ἐνόησαν οἱ ἐξηγηταί, νομίσαντες φωνὴν Ἀλεξανδρινὴν (βλ. ὅπισθ. σελ. 259). οἱ δ' ἐρμηνεῖς (οἱ Ο) ἐξέφρασαν αὐτὸ τὸ νόημα τῆς Χαλαχᾶς, ἥτις ὀρίζει ταῦτα. Ἐπειδὴν τις θύειν μέλλων διανοηθῇ φαγεῖν τὰ κατάλοιπα τοῦ θύματος τῇ τρίτῃ (ἀπὸ τῆς θυσίας) ἡμέρᾳ, τότε τὸ θῆμα γίνεται βδελυρὸν (figural), οὐδ' ἐξεστι τοῦτο θύειν· τοῦτο τοίνυν οἱ ἐρμηνεῖς ἐξέφρασαν σαφέστατα διὰ τοῦ ἄθυτόν ἐστι (β). Ταῦτα καὶ τοιαῦτα κομψεύεται ζωμύλως ὁ ἀρχιερεὺς κρίτικός. Ἡμεῖς δὲ τοῦτον ἀποστέλλοντες μεθ' ὧν ἐπάγεται θησαυρῶν, ἐπιδεικνόμενον αὐτοὺς πρὸς τοὺς οἰκείους, ἐπάνιμεν ἐπὶ τὰ λοιπά.

§. ιγ. Γ) Ἐκτὴν ἀριθμοῦσιν αἰτίαν τῆς τῶν Ο πρὸς τὸ ἐβραϊκὸν διαφορᾶς τὰ (καθὼς ὀνομάζουσι) γλωσσηματα· δηλονότι λέξεις καὶ φράσεις πολυειδεῖς, ἡ ἐξ ἄλλων παραλλήλων χωρίων τῆς Γραφῆς, ἡ ἐξ ἄλλων μεταφράσεων (οἷον τοῦ Ἀκύλα, τοῦ Συμμάχου, τοῦ Θεοδοτίωνος), ἡ καὶ ὡς ἐπεξηγήσεις ὑπὸ τινων ἐν τῇ περισελίδφ προσεσημειωμένας. Ἐπειτα δὲ, τοῦ χρόνου προϊόντος, ἀδελφία τῶν μεταγραφῶν, εἰσερρύθησαν καὶ εἰς τὸ κείμενον τῶν Ο. Τοιαῦτα σημειοῦσι πολλὰ καὶ ποικίλα. Καὶ πρῶτον, τὰς διπλᾶς λεγομένας μεταφράσεις· μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς λέξεως, ἡ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κόμματος, ἡ χωρίου, αἵτινες προῆλθον μάλιστα καὶ ἐκ τῶν ἑριγένους Ἑξαπλῶν. Ἐν τούτοις γὰρ ὁ ἑριγένης προσῆψε πρὸς τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν Ο καὶ τὰς τῶν λοιπῶν ἐρμηνευτῶν

(α) Βλ. ὅπισθ. σελ. 757.

(β) Βλέπετε ἐκ τούτων, ἀναγνώστα, τοὺς Χαλαχάιους τούτους καὶ τοὺς ἄλλους παλαιούς ῥαββίνους, δεῖγματα σαφῆ περιχομένους, ὅτι καὶ ἀνεγίνωσκον τοὺς Ο, καὶ παρελάμβανον ἐδηγούς εἰς κατάληψιν τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου (καίτοι συμπύρροντες καὶ τὰς ῥαββινικὰς τεθρεῖας). Τοιαῦτα γνωρίσματα τῆς ἀναγνώσεως τῶν Ο παρέχονται καὶ Ὀγκελος καὶ ἄλλοι Ταρτουμισταί, χρώμενοι τῇ ἐρμηνείᾳ πρὸς κατάληψιν τῶν πλείστων ὧν ἡγνόνον ἑβραϊκῶν φωνῶν, ὡς ἐσημείωσα περὶ τῶν καὶ ἡ γρηγοῖς Ούόσιος.

ἀναγνώταις, ὅσαι ἔλειπον, ἡ διέφερον ἐκείνης, ἃς καὶ πρὸς διάκρισιν ἐσημείωσε δι' ἀγερίσκων καὶ λημνίσκων· τὰ δὲ πάλιν ἐν τοῖς Ο περιτεύοντα κατέδειξε δι' ὀβελῶν. Ἐπειτα κατὰ τὰς ἀντιγραφὰς πολλάκις ἀμελουμένων τῶν κριτικῶν τούτων σημείων, συνεχύθησαν αἱ ἐρμηνεῖαι εἰς μίαν (α). Τοιούτων διπλῶν μεταφράσεων δεῖγματα φέρουσιν ἄλλα τε, καὶ μάλιστα τὰ ἐφεξῆς. Τὸ « Οὐκ ἔσται τελεσφόρος » κτλ. περὶ οὗ προσέπομεν (σελ. 751). — Τὸ ἐν ἰωβ θ, 3 « Οὐ μὴ ὑπακούσῃ αὐτῷ, ἵνα μὴ ἀντείπῃ, » ὅπου τὸ μὲν « οὐ μὴ ὑπακούσῃ αὐτῷ » τοῦ Συμμάχου καὶ τοῦ Θεοδοτίωνος ἦν ἐρμηνεία· τὸ δὲ « ἵνα μὴ ἀντείπῃ » τῶν Ο· ἔπειτα συνέπεσαν ἀμφοτέραι. — Ψαλμῷ ιζ, 35, οἱ Ο ἔγραψαν « Καὶ ἡ παιδεία σου ἀνάρθρωσέ με εἰς τέλος »· τούτῳ προσετέθη καὶ τὸ τοῦ Θεοδοτίωνος « Καὶ ἡ παιδεία σου αὐτῇ με διδάξει. » — Ψαλμ. κη, 1. « Ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὶ Θεοῦ· ἐνέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὺς κριῶν » ὅπου τὸ δεύτερον ἐξ ἄλλης ἐρμηνείας προσεκολλήθη. — Β. Βασιλ. ιε, 49, 20 (ΐατικαν). « Ὅτι ξένος εἶ, καὶ ὅτι μετώκησας σὺ ἐκ τοῦ τόπου σου. Εἰ ἐχθρὸς παραγέγονας, καὶ σήμερον κινήσω σε μεθ' ἡμῶν; Καὶ γὰρ μεταναστήσεις [εἰς] τὸν τόπον σου· χθὲς ἡ ἔλευσίς σου καὶ σήμερον μετακινήσω σε μεθ' ἡμῶν τοῦ πορευθῆναι; (τὰ ἀπὸ τοῦ « Καὶ γὰρ » κτλ. ἐξ ἄλλης ἐρμηνείας). — Ἀββακούμ, γ, 2. Ὅλον τὸ ἐδάφιον ἔχει προσθήκας τινὰς, καὶ ἀναδιπλώσεις· οἷον « Ἐν τῷ ἔργῳ γίλγειν τὰ ἔτη ἐπιγνώσθησιν, ἐν τῷ παρεῖναι τὸν καιρὸν ἀκαθεύχθαι ». — Δευτερ. ις, 7. Καὶ ἀεφθήσεις, καὶ ὀπτήσεις » (ἐντὶ μόνου τοῦ ὀπτήσεις)· διπλῇ μετάφρασις· καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ (β). Καὶ τοῦτο δὲ (προσέθησιν ὁ Φράγκελος) παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ γλωσσηματα προέρχονται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ λέξεων πολυσχημάτων, ἐν οἷς καταφαίνονται καὶ παρὰ τοῖς Ο τὸ ἀναγνωστὸν καὶ τὸ γραπτόν. (Keri, Ketib. βλ. ὅπισθ. σελ. 822). Οἷον· ἐν Κριτ. ς, 5· τὸ

(α) Βλ. Montfaucon Praeliminar. in Hexapl. Origen. Tom. 1. p. 42-43.

(β) Βλ. Frankel, l. c. p. 70-89. κάμπολλα παραδείγματα συσσωρεύσαντα, ὅσα συνήθροισεν ἀπὸ διαφόρων κριτικῶν, ἀσχεληθέντων μάλιστα περὶ τοῦτο (Cappel-lum, Glassium, Hottingerum, Drusium etc.), ὑποκαυρίσας ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ ἀκαρίαν!

ἐθραϊκόν. «Παρεγίνοντο μετὰ τῶν σκηνῶν αὐτῶν»· οἱ δὲ Ο (κώδ. Ἀλεξ.). «Καὶ τὰς σκηνάς αὐτῶν παρέφερον, καὶ παραγένευντο.» (οὕτω! ἀντὶ παρεγείνοντο = παρεγίνοντο), ὅπου (λέγει) τὸ μὲν παρέφερόν ἐστι τὸ γραπτὸν, τὸ δὲ παραγένευντο (οὕτω!), τὸ ἀγνωστόν. Καὶ ἐν ἱερ. β. 20 «Οὐ δουλεύσω σοι, ἀλλὰ πορεύσομαι»· τὸ δουλεύσω, γραπτὸν (ἐν τῷ κειμένῳ)· τὸ πορεύσομαι ἀγνωστόν (ἐκ τῆς ᾠαί).

Πλὴν τῶν, ὅσα πρὸς ἐξίσωσιν μετέβαλον παντοίως αὐτοὶ οἱ ἐρμηνεῖς (βλ. ὅπισθ. σελ. 805), οὐκ ὀλίγα κατέπραξαν καὶ οἱ διορθωταὶ (φησι Φράγκελος), ἢ διασκευασταί· οἵτινες, ἐνεκα σκοπῶν πολεμικῶν (δηλονότι πολεμοῦντες πρὸς τοὺς Ἰουδαίους οἱ Χριστιανοὶ) ἐπεχείρουν εἰσάγειν προσθήκας. Ἀλλ' οὐ προχώρει (λέγει) τὸ ἐπιχείρημα, ῥαδίως ἐλεγχόμενον ὑπὸ τῶν ἐθραϊκῶν καὶ ἑλληνικῶν χειρογράφων· ὅθεν ὀλίγα χωρία εὐρίσκονται παραμεμορφωμένα ἐξεπίτηδες· Οἷον, τὸ ἰωήλ β, 32· «Οἱ εὐαγγελιζόμενοι» (ὅπου τὸ ἐθρ. οἱ κατάλοιποι) «ὡς Κύριος προσηκῆται». Καὶ τὸ τοῦ Ἰσαΐ. νγ, 8 «ἤχθη εἰς θάνατον» (ὅπου τὸ ἐθρ. ἐπ. λήγη). Καὶ ἄλλως δὲ οἱ διασκευασταὶ ἐπειρῶντο τελειότερον τὸ κείμενον καταστήσαι, παράλληλα χωρία προστιθέντες· οἷον βλέπομεν καὶ ἐν τῇ Σαμαρειτανῇ Πεντατεύχῳ (α). Τοιαῦτα παραπληρώματα ἔχει ἡ Πεντάτευχος· ἐξακόσια περίπου (ἐν τῇ Γενέσει, 270-280· ἐν δὲ τῇ Ἐξόδῳ, 100· ἐν δὲ τῇ Λευϊτικῇ, 70-80 ἐν Ἀριθμοῖς, 50-60· ἐν Δευτερονομίῳ, 60-70). Πολλοὶ δὲ πλείονες τοιοῦτοι παραλληλισμοὶ ἀπαντῶνται ἐν τοῖς ἄλλοις τεύχεσι τοῦ προφητικῆς· ὅπου καὶ ὁλόκληροι παράγραφοι, καὶ κεφάλαια ὅλα προστίθενται· οἷον· τὸ τέλος τοῦ Ἰωβ, προστεθὲν ἐκ τῆς Γενέσεως λς, 2· (β). Τὰ ἐν Β. Βασιλ. β. 10, ἐκ τῶν ἱερ. θ, 23, 24. Τὸ ἐν Ψαλμ. ιγ, 3. «τάφος ἀνεωγμένος» κτλ. πολυσύνθετον (ἐκ τριῶν Ψαλμῶν, ε, 9· ρλθ, 3· θ, 28· καὶ ἐκ τῶν Παροιμ. α, 16, καὶ ἐκ

(α) Ὁ Φράγκελος (l. c. p. 78) εἶπεν ἀπονέμειν μᾶλλον εἰς διασκευαστάς ἐπὶ τοῖς περὶ ἀποδόσεως ἐν μέρει μὲν εἰς τοὺς διασκευαστάς, τὸ δὲ πλείστον εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐρμηνεῖς.

(β) Περὶ τοῦ τέλους τοῦ Ἰωβ, καὶ τῶν τῆς Ἐσθῆρ, εἶπομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις (σελ. 584, 765)· λέγομεν δὲ καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ ἐφεξῆς.

τοῦ Ἰσαΐ. νθ, 7, 8). Καὶ τόπους, ὅλους ἢ χωρία, προστιθέσθαι οἱ διασκευασταί· οἷον ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Ἐσθῆρ τὸ ὄνειρον τοῦ Μαργαρίου, καὶ τὰς Ἀρταξέρξου ἐπιστολάς. Τοιαῦται ῥητορικαὶ προσθήσεις ἀπαντῶνται καὶ ἐν ταῖς Παροιμίαις· οἷον (ς, 8), «Πορεύθητι πρὸς τὴν μέλισσαν», καὶ τὰ ἐφεξῆς τοῦ ἐδαφίου. Καὶ τὸ, «Τοῦ πιστοῦ ὁλος ὁ κόσμος τῶν χρημάτων, τοῦ δὲ ἀπίστου οὐδὲ ὄβολος» (Παροιμ. ιζ, 4)· ὅπου βλέπει πᾶς τις ἐκεῖνο τὸ ἀξίωμα τῆς Στοᾶς· ὅτι «μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος· μόνος ὁ σοφὸς ἐλευθερός» καὶ πᾶς· ἄφρων δούλος». Βλέπομεν δὲ καὶ τινὰς παραδόσεις, γνώρισμα τῆς διαδοθείσης καὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν διδασκαλίας τῆς Χαγαδᾶς (βλ. ὅπισθ. σελ. 854). Οἷον τὸ ἐν Ἰησοῦ κδ, 30, ὅτι «Εἰς τὸ μνημα (ὅπου ἐθαψαν τὸν Ἰησοῦν) ἐθεντο καὶ τὰς μαχαίρας τὰς πετρίνας, ἐν αἷς περιέτεμε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ». (τοῦτα δ' ἐκ τοῦ ἐθραϊκοῦ λείπει). Τοιοῦτό τι ἱστοροῦσι καὶ οἱ Παλαιστῖνοι (ἐν Μιδράσχει) περὶ τῶν σαλπίγγων, αἱ· ἐχρήτο Μωϋσῆς. Ἔστι δ' ὅπου τῆς γνησίας ἐρμηνείας ὁ στίχος, ἢ τὸ ἐδάφιον, ἠφανίσθη παντελῶς, ἀντιτάξαντος τοῦ διασκευαστοῦ τὰ κείμενα. Τοιοῦτόν ἐστι τὸ Δευτερ. λβ, 43. «Εὐφράνθητε οὐρανοὶ ἅμα αὐτῷ, καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ» κτλ. καὶ τὸ Παροιμ. ια, 14 «Οἱς μὴ ὑπάρχει κυβέρνησις, πίπτουσι, ὥσπερ φύλλα»· ὅπου ἦν «Εἰ μὴ ὑπάρχει κυβέρνησις, πίπτει φυλή»· ὁ δὲ διασκευαστὴς ἀγνοῶν τὴν σημασίαν τοῦ φυλῆ (= λαός, ὡς ἔχει καὶ τὸ ἐθρ.), μετέβαλεν αὐτὸ εἰς φύλλα.

Καὶ μεταθέσεις δὲ πεποιθήσασιν οἷτε διασκευασταὶ καὶ ἀντιγραφεῖς, μεταθέντες στίχους καὶ χωρία ἐνθα μὴ δεῖ. Οὕτω τὸν ἔπειθε τὴν σκηνὴν αὐτοῦ· Γενέσ. λς, §. 16 «μετετέθη ἐκ τοῦ §. 21, (ἐνθα κεῖται ἐν τῷ ἐθραϊκῷ) καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ Ἐξόδ. ιη, 4 μετέθηκαν ἀτόπως τὴν γέννησιν τοῦ Γερσῶν εἰς τὸ Ἐξόδ. β, 22. Πάλιν ἐν Παροιμιῶν ιη, 8, ἔχουσιν οἱ Ο, «Ὁ κνηρὸς καταβάλλει φόβος, ψυχὴ δ' ἀνδρογύνων πεινάσους» (τούτων οὐδ' ἔχνος ἐν τῷ ἐθραϊκῷ)· ἐν δὲ κεφ. ιθ, 15, τὸ μὲν ἐθραϊκόν ἔχει «Ὁ κνηρία καταβάλλει εἰς ὑπνον βαθύν, ψυχὴ δ' ἀεργὸς πεινάσει»· κατὰ δὲ τοὺς Ο «Δειλία κατέχει ἀνδρογύνον, ψυχὴ δ' ἀεργοῦ πει-

σει κειμένου των Ο, τοῦτο γοῦν οὐδ' ἂν αὐτοὶ πιστεύουσιν αὐτὸ προστάται τῆς δοξασίας, εἴ γε βούλονται τ' ἀληθῆ λέγειν.

γ) Ἐκ τῶν λεγομένων διπλῶν ἐρμηνειῶν, ἢ τῶν ἄλλων παρεγγραφῶν, οὐκ ὀλίγα κείνται καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πατράσι τῆς Ἐκκλησίας, τοῖς πρὸ τῶν Ὁριγένους Ἑξαπλῶν γενομένοις (Εἰρηναίου Κλήμεντι, κτλ.) καὶ παρ' αὐτῷ Ὁριγένει, καὶ τῇ παλαιᾷ Ἰτάλᾳ, καὶ παρ' αὐτῷ τῷ τῶν Ἀποστόλων συγγράφῳ Φίλωνι, πολὺ πλέον, ἢ μίαν ἑκατονταετηρίδα προλαβόντι τὸν Θεοδοσίωνα καὶ τοὺς ἄλλους ἐρμηνεῖς. Τοῦτο δὲ καὶ Φράγκελος αὐτὸς ὡμολόγησε (σελ. 77)· φανήσεται δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐξῆς. Ὡστε (κατὰ τὸ παρεπόμενον ἐκ τῆς γνώμης τῶν κριτικῶν) καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἄρα τοιαύτην ἐν πολλοῖς παρεμπεποιημένην τὴν ἔκδοσιν τῶν Ο αὐτοῖτε ἀνεγίνωσκον, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδώκασιν! Καὶ λοιπὸν ἐξέστω μὲν ἡμῖν συμπαραναγινώσκειν μετὰ τῶν Ἀποστόλων, ἐπαγαλλέσθωσαν δὲ μετὰ τῶν Ῥαββίνων ἐπὶ τῇ ἀκεραιότητι τοῦ Μασοριτείου κειμένου οἱ κριτικοί!

δ) Πολλὰ τῶν παρὰ τοῖς Ο λεγομένων παραπληρωμάτων ἀποδείκνυνται γνησίως ἔχοντα καὶ ἐξ ἄλλων χωρίων τῆς θείας Γραφῆς. Οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ἐν Ψαλμ. δ, 8, τὸ μὲν ἑβρ. ἔχει, «*Er kairi*», ὅτε πληθύνεται ὁ σῖτος αὐτῶν, καὶ ὁ οἶνος αὐτῶν· οἱ δὲ Ο α' Ἀπὸ καρποῦ (α), σίτου, οἶνου, καὶ ἐλαίου αὐτῶν ἐπληθύνθησαν. Οὕτω καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς (ὡς ἐν τῷ Βατικανῷ σεσημειώται α' δ' Γ, ὁμοίως τοῖς Ο β), καὶ ὁ Σύρος· καὶ ἡ Βουλγάτα. Πολλαχῶς

(α) Ἀπὸ καιροῦ τινος καὶ τοῦτο διορθοῦσιν, ὡς ὁ Γράβις, Δρούσιος, Μοντεφαλκῶνιος, καὶ ἄλλοι· καὶ φέρουσι μαρτυρίαν δῆθεν Ὁριγένους λατινικὴν, ἐν ᾗ λέγεται, ἐτι «*In Hebraeo à tempore habetur sic quoque LXX posuere*», etc. apud Danielelem Barbarum. Ἐλ. Montfaucon. Hexapl. Tom. I. p. 477. Ἀλλὰ τὸ Σχόλιον οὐκ ἂν εἴη τοῦ Ὁριγένους. Αὐτὸς γὰρ Ὁριγένης ἐσημείωσεν, ἐτι «*καὶ οἱ τρεῖς (Ἀκύλας, Σύμμαχος, Θεοδοσίων) ὁμοίως τοῖς Ο*» (ὡς λέγμεν ἀνωτέρω). Ἐπειτα, καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαίων ἐρμηνειῶν εὐδεμεία ἔγραψεν ἀπὸ καιροῦ· καὶ αὐτὴ ἡ Βουλγάτα ἔχει à fructu (ἀπὸ καρποῦ, βλ. Biblia Sacra etc. τόμ. α. σελ. 418 ἐκδ. Paris 1842). Ὁ δὲ Μοντεφαλκῶνιος γράφας τὸ à fructu, προστίθησιν ἐν παρενθέσει (à tempore)! Οὐδὲ τὸ ἀπὸ καιροῦ σῖτος, κτλ. συμφανεῖ τῇ ἑλληνικῇ φράσει (εὐδαί: ἂν εἴποι ἑλληνιστί «*ἀπὸ καιροῦ*» ἐπληθύνθησαν). Ἀπαρίσκειται τῇ ἀπὸ καιροῦ καὶ ὁ Schleusn. Thes. τ. Καρπός.

δὲ τῆς θείας Γραφῆς τὰ τρία ταῦτα εἶδη τῶν προϊόντων τῆς Παλαιστίνης συνάμα ἐκφέρονται πρὸς ἐνδειξιν εὐθηνίας, α σίτος, οἶνος, ἐλαίον» (βλ. Δευτερον. κη, 31 πρὸς λ. Ὡση β, 8. 22: Ἰωήλ α, 10. β, 24: Μιχ. γ, 15 κτλ.). Οὕτως οὖν εἶχε καὶ τὸ ἐβραϊκὸν τοῦ ψαλμοῦ κείμενον· ὅθεν ἡ λέξις ἐκπέπτωκε. Τὸ δὲ λέγειν, ἐτι αὐτοὶ οἱ Ο προσέθηκαν τὸ ἐλαίου, ἐξ ἄλλων ὁμοίων τόπων παραλαβόντες, δικαιουσιν ἐστὶ τὰ ἀδικήματα, καὶ περιπορφύροις ῥήμασι τὰ πεπηρωμένα περικαλύπτειν (α).

Ἄλλ' ἐξετάσωμεν καὶ κατὰ μέρος τὰ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς διασκευῆς παραβαλλόμενα παραδείγματα. Τὸ ἐν ἰωβ θ, 3, «*οὐ μὴ ὑπακούσῃ, ἵνα μὴ ἀντεῖπῃ*», ἐκφράζει σαφῶς τὴν δύναμιν τοῦ ἑβρ. anah, ὅπερ ἐνταῦθα σημαίνει τὸ ἀποκρίνεσθαι, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ μετ' ἀντιλογίας (β). Ὅτι δὲ οἱ Ο ἀμφοτέρω τὰ ῥήματα ἔγραψαν, δῆλον ἐκ τῆς φράσεως. «*Ἐὰν γὰρ βούληται κριθῆναι μετ' αὐτοῦ, οὐ μὴ ὑπακούσῃ αὐτῷ, ἵνα μὴ ἀντεῖπῃ πρὸς ἕνα λόγον*» κτλ. (ἐν τοῖς Τετραπλοῖς ἐγράφετο, «*οὐδ' οὐ μὴ ἀντεῖπῃ*»). Ἐξέλε τοῦ οὐ μὴ ὑπακούσῃ αὐτῷ, καὶ μένει τὸ ἵνα μὴ ἀντεῖπῃ ἀσυνάρτητον. Οὕτως ἔχουσι καὶ πᾶσαι αἱ ἐκδόσεις τῶν Ο. Εἰ δ' ἐν τοῖς Ἑξαπλοῖς (τόμ. α. σελ. 407) σεσημειώται τὸ μὲν α οὐ μὴ ὑπακούσῃ ὡς μόνον τοῦ Συμμάχου καὶ τοῦ Θεοδοτίωνος, τὸ δὲ εἶνα μὴ ἀντεῖπῃ ὡς μόνων τῶν Ο, οὐκ ἐνταῦθα μόνον ἐξελέγχεται συγκεχυμένη ἡ Μοντεφαλκῶνιος· ἐκδοσις τῶν λειψάνων τῶν Ἑξαπλῶν. — Τὸ ψαλμ. ιζ, 35, α Καὶ ἡ παιδεία σου ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος», κρίνεται μόνον τῶν Ο· τὸ δὲ α καὶ ἡ παιδεία σου αὐτὴ με διδάξει» ἀναφέρεται ὡς τοῦ Θεοδοτίωνος. Λέγει δὲ τοῦτο καὶ τι Σχόλιον ἀνω-
νυμον (αὐτόθ. ἐκδ. Βώς). Ἄλλ' ἡ Βουλγάτα ἔχει ἀκριβῶς κατὰ τοὺς Ο. Οὕτως ἔχουσιν ὁμοίως καὶ πᾶσαι τούτων αἱ ἐκδόσεις· οὕτως ἀνε-
γνωταν καὶ οἱ ἱεροὶ πατέρες (οἶον Θεοδώρητος ἐν ἐρμην. αὐτόθ. κτλ.).

(α) Βλ. Rosenmüll. Schol. in Psalm. h. 1.

(β) Gesenius Lex. Hebr. pag. 781. καὶ τὸ ὑπακούω ἑλληνιστί — ἀκούων ἀποκρίνεσθαι, ἀμείβεσθαι. Ἡ Βουλγάτα, non poterit respondere. τὸ δ' ἑβραϊκ. μόνον (χωρὶς τοῦ δυνάσκειν) εὐς ἀποκρίνεται (ἀντιλέγων). βλ. Σιρ. εἰς ἰωβ, αὐτόθ.

πολὺ πάντως καὶ ἀξιοπρεπέστεροι τοῦ Σχολίου, καὶ ἀρχαιότεροι. Ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς λειψάνοις τῶν Ἑξαπλῶν (τόμ. α. σελ. 496) γέγραπται ταῦτα. «Α (Ἀκύλας). Καὶ ἡ πρῶτης σου ἐπλήθυνέ με» (οὕτω καὶ τὸ νῦν ἔβρ.). Σ. (Σύμμαχος). «Καὶ τὸ ὑπακούειν με ἀδύνατον με». Ο. Κ. (Παιδεία σου (γρ. ἡ παιδεία σου) ἀνθρώπῳ με». Θ. (Θεοδοτ.). «Καὶ ἡ παιδεία σου αὐτὴ με διδάξει» (ἀλλ' ἴσως ἀρχῇθεν ὑπῆρχον, ὡς καὶ ἀλλαγῶν, ἀμφοτέρω τὰ ὀνόματα γεγραμμένα Ο, Θ. ἦτοι οἱ Ο, καὶ Θεοδοτίων, «καὶ ἡ παιδεία σου» καὶ τὰ λοιπὰ ὑφ' ἐν)· λείπει δὲ καὶ τὸ εἰς τέλος ἐν τοῖς νῦν Ἑξαπλοῖς· κεῖται δὲ ὁμοίως ἐν τῷ Σχολίῳ. Ὡς τε ἐκ πάντων τούτων φαίνονται οἱ Ο καὶ ἄλλως καὶ πλείω πάντως ἀνεγνωκότες ἐν τῷ κατ' αὐτοὺς κειμένῳ, ἢ ὡς ἔχει τὸ καθ' ἡμᾶς ἑβραϊκὸν ἀπὸ τῶν Ἀκύλα χρόνων καὶ ἐφεξῆς. - Τὸ Ψαλμ. κη, 4 «Ἐρέγκατε τῷ Κυρίῳ υἱοὶ Θεοῦ» κτλ. Τοῦτο τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ἐδαφίου, μαρτυρεῖ Εὐσεβίος; (Σχόλ. αὐτόθ. ἐκδ. Βώς), ὅτι «κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν ἀνάμνησιν (ἴσ. γρ. ἀνάμνησιν) οὐκ ἐμφέρεται διὸ καὶ ὠφέλις παρὰ τοῖς Ο, ὡς μὴ κείμενοι μήτε ἐν τῷ ἑβραϊκῷ, μήτε παρὰ τοῖς λοιποῖς ἐρμηνευταῖς». Βί δ' οὐκ ἔκειτο παρὰ τοῖς ἄλλοις, οὐκ ἂν εἴη λοιπὸν οὐδ' ἐν ταῦθα διπλῶν ἐρμηνειῶν σύνθεσις, ὡς ὑπέλαβον οἱ κριτικοί. 2) Καὶ αὐτῆς δὲ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, τινὰ τῶν ἀντιγράφων αὐτὸν εἶχον τὸ «Ἐρέγκατε τῷ Κ. υἱοὶ Θεοῦ» (πλανηθέντος τοῦ μεταγραφέως, διὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ ἐφεξῆς ὁμοίου στίχου)· ἤρχετο δ' ἐν τοῖς τοιούτοις ὁ Ψαλμὸς, «Ἐρέγκατε τῷ Κ. υἱοὺς κριῶν» ὡς σημειοὶ σαφῶς ὁ μέγας Βασιλείος (Ὁμιλ. εἰς Ψαλμ. κη). Ἀλλ' ὁμοίως 3) «Ἐρ ἄλλοις πολλοῖς τῶν ἀντιγράφων προσκειμένη ἦν τὸ «Ἐρέγκατε τ. Κ. υἱοὶ Θεοῦ», ὡς ὁ αὐτὸς ἀνανοφάντωρ μαρτυρεῖ, καὶ διερμηνεύει (αὐτόθ.). Οὕτως ἀνέγνω καὶ ὁ ἱερός Θεὸς δώρητος, καὶ ἄλλοι τῶν πατέρων, καὶ ἡ Βουλγάτα. 4) Καὶ κατ' αὐτὸ ἔβρ. διαφόρως ἀναγινώσκουσι τὸ τέλος τοῦ πρώτου «Ἐρέγκατε οἱ μὲν γὰρ ἐξηγοῦσιν, υἱοὶ τῶν δυνατῶν· οἱ δὲ, υἱοὶ Θεῶν. Καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις οὐχ εὗρίσκετο οὕτως ἐξηγούμενον ἐν τῷ ἑβραϊκῷ (ὡς ἴδομεν ἐκ τῶν ἀνωτέρω λόγων τοῦ Εὐσεβίου), ἀλλὰ μόνον

ἀναγινώσκετο τὸ νιὸς *κριών* ὡς ἔχει καὶ ὁ Σύρος (*filios arietum*)· ἡ δὲ τοιαύτη διαφορὰ προήρχετο πάντως ἐκ τῆς ὁμοιοφωνίας τοῦ πληθ. *Elim*, ὅπερ ἀπὸ διαφορῶν ἐνικῶν (*El, Aol*) προερχόμενον, καὶ διαφορῶς στιζόμενον, διαφορῶς δέχεται σημασίας, σημαῖνον καὶ *Θεοὺς*, καὶ *δυνατοὺς*, καὶ *κριοὺς* (α). Ὅθεν ἡ διὰ ταύτην τὴν ὁμοιοφωνίαν τῆς τελευταίας λέξεως τῶν παρομοίων στιχῶν, πλανηθέντος τοῦ Ἑβραίου μεταγραφέως, ἐξέπεσεν ἐκπαλαί ὁ ἕτερος ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου· ὡς δι' ἄλλην ὁμοίαν αἰτίαν παρωράθη καὶ ἐν τισιν ἀπογράφοις τῶν *O*, καθὼς προείπομεν. Ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν ἰάθησαν ἐκ τῶν ἄλλων τῶν πολλῶν ἀντιγράφων, ἐν οἷς ἔμειναν ἀκέραιοι ἀμφοτέροι οἱ στιχοί, ὡς ἔχουσι καὶ τὴν σήμερον· τὸ δ' ἑβραϊκὸν ἔμεινε καὶ καθ' ἡμᾶς μονόκωλον καὶ ἀθεράπευτον. Δείκνυσι δὲ τὸ γνήσιον τῆς τῶν *O* ἀναγνώσεως οὐ μόνον τὸ νόημα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ καλὸν τῆς ἐπαναλήψεως σχῆμα, ὅπερ δι' ὅλου τοῦ ψαλμοῦ ἐπικρατεῖ. — Τὴν δὲ ἐν *B. Βασιλ.* ιε, 19, 20 (κατὰ τὸν *Βατικανὸν κώδικα*) διπλῆν τοῦ αὐτοῦ χωρίου γραφὴν μάτην ἐπ' ὀνειδεῖ προβάλλουσι (βλ. ὅπισθ. σελ. 857)· οὔτε γὰρ διπλαῖ μεταφράσεις εἰσὶν, ἀλλὰ πλάνη τοῦ μεταγραφέως, ἐπαναλαβόντος ἀπὸ τοῦ *Καί γε καὶ ἐφῆξῃς, τὰς αὐτὰς λέξεις*· (πλὴν τοῦ *μεταναστήσεις, καὶ τοῦ ἔλευσις*)· καὶ ἡ ὑγιὲς τοῦ χωρίου γραφὴ σώζεται ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ, καὶ ἐν ἄλλοις κώδεσσιν ἀπαρallάκτως, ὡς ἔχει καὶ τὸ ἑβραϊκόν· « Ὅτι ξένος εἶ σὺ, καὶ ὅτι μετόκησας σὺ ἐκ τοῦ τόπου σου· εἰ ἐχθὲς παρ' ἐγὼ γενόμην, καὶ σήμερον κινήσω σε μεθ' ἡμῶν τοῦ πορευθῆναι; » κτλ. — Τοιαύτη τοῦ μεταγραφέως ἐπαναλήψις ἐστίν (ἐν τῷ *Βατικανῷ*) καὶ ἡ ἐν ἱεζεκ. γ, 6, « *ἀλλογῶνους, ἢ ἀλλογλώσσους* » ὅπου τὸ Ἀλεξανδρινὸν ἔχει μόνον τὸ *ἀλλογλώσσους*, ὡς κεῖται καὶ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ. — Τὰ δ' ἐν Ἀββακούμ γ, 2, πόσον μὲν ὀρθῶς καὶ ἐντελῶς ἀναγινώσκονται παρὰ τοῖς *O*, πόσον δὲ συγκεχυμένως καὶ παρακεκομμένως κεῖνται ἐν τῷ ἑβραϊκῷ, δείκνυσι καὶ μόνη ἡ πρᾶβολὴ τῶν ἐρμηνειῶν ἑκατέρων. Ὅθεν καὶ οἱ κριτικοὶ πολλὰ

(α) Βλ. Rosenmüll Schol. in Psalm. 29, 1. — Schleusn. Thes. v. Κρίσις.
— Gesenij Lexic. Hebrae. p. 45, 55.

πράγματα ἔχουσι, ποικίλως σχολιάζοντες τὸ ἐβραϊκόν. — Τὸ δὲ Δευτερον. ιζ, 7 α Καὶ ἐψήσεις καὶ ὀπτήσεις (ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ ὀπτήσεις) μάτην παρώξυνε τὸν κλεινότερον Βοχάρτον (α). Τὸ γὰρ ἀντιστοιχόν ἐβραϊκὸν Basal σπανίως σημαίνει τὸ ὀπτᾶν (ἐν πυρὶ), συνηθέστερον δὲ τὸ ἔψαι (ἐν ὕδατι, μαγειρεύειν καὶ ἐπὶ καρπῶν, ὡς καὶ τὸ ἐλληνικὸν ἔψαι = πεπαίνειν, ὠριμάζειν). Αὐτὸ δὲ πάλιν τὸ ἔψαι ἔτι κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινούς χρόνους προσέλαβεν ἐν τῇ κοινῇ συνήθειᾳ καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ὀπτᾶν (ὡς καὶ νῦν παρ' ἡμῖν τὸ χυδαῖον ἐψήγειν, καὶ ἐψήγαν, ἀντὶ ὀπτῶν, ὀπτᾶν). Ὅθεν οἱ Ο ἐξηγοῦντες ἀκριβῶς τὸ ἀμφίβολον Basal, διορίζοντες δὲ καὶ τὸ ἔψαι (ὡς καὶ τοῦτο συνήθως δισημάντον καὶ ἀμφίβολον ἀποδόν), προσέθηκαν πρὸς τῶ ἐψήσεις ἐπεξηγηματικῶς καὶ τὸ ὀπτήσεις, ὅπως ὁ θεὸς νόμος ῥητῶς περὶ τοῦ πασχαλίου προβάτου διαγορεύει « Οὐκ ἔδεσθε - ἡψήμενοι ἐν ὕδατι, ἀλλ' ἢ ὀπτᾶν πυρὶ » (Ἐξόδ. ιβ, 8, 9). Οἱ δὲ κριτικοὶ προσκρούσαντες καὶ ὧδε πρὸς τὴν ἀκριβεῶς τῶν Ο, οἱ μὲν τούτους ἀμαθεῖς ἐκάλεσαν, οἱ δὲ καὶ σύμπῃσι δὴ διαφόρων ἐρμηνειῶν τὸ ἐψήσεις καὶ ὀπτήσεις ὑπέλαβον. Ἀλλ' εἰ καὶ μὴδὲν ἄλλο, τοῦτο γοῦν ὥρηνον οἱ ἄνδρες ἐνθυμηθῆναι, ὅτι οὔτε οἱ Ο, Ἑβραῖοι ὄντες, οὔτ' ἄλλος τις τῶν ἐρμηνευτῶν ἠγνόει, ὅπως τρώγουσιν οἱ Ἰουδαῖοι τὸ πασχαλίου προβάτου. Ὅθεν οὐδεὶς τούτων ἠδύνατο γράψαι ἐψήσεις (ἐν ὕδατι βράσεις, elixeris, ὡς ἐξηγοῦσιν ἐνταῦθα γελοῖως τὸ ἐψήσεις), καὶ ἅμα, τὸ αὐτὸ πρόβατον, ὀπτήσεις (ἐν πυρὶ). Οὐδ' ἂν εἰς τοσοῦτον ἐχώρησεν ἀναιδεΐας, ὥστε περὶ πράγματος οὕτω γνωστοῦ καὶ συνηθούς προστιθέναι διαταγὴν ἀπ' εὐθείας ἀντικειμένην πρὸς τὴν περὶ τοῦ τρόπου τῆς θυσίας τοῦ πάσχα ῥητῶς ἐκπεφασμένην ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ. Παραλείπομεν ἄλλα παρατράγωδα παρομοίως ἐπανθούντα καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις παραδείγμασι τῶν διπλῶν ὧν λέγουσιν ἐρμηνειῶν· οὐδὲ γὰρ ὑπομνήματα γράφομεν.

Ἐκεῖνα δὲ τοῦ Φράγγελου οὐ παρασιωπητέον. Πολλὰ πολλοὶ τῶν νεωτέρων παρυσόζευσαν, ἀστοχῆσαντες περὶ τὰς κριτικὰς

(α) Bochart. Hierozoic. P. I. Lib. II. c. 50. pag. 596.

ἐρμηνείας τῶν Ο· ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμησεν εἰς αὐτὴν ἐπαρμόσαι καὶ τὰ τῶν Ραββίνων εἰς τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον ἄλβια παρασημειώματα, ἐφ' οἷς ἔδει τὸν Φράγγελλον συγκαλύπτεσθαι, ὡς ἐκ τούτων ἐλεγχόμενης λαμπρῶς τῆς διαφορᾶς τοῦ ἐβραϊκοῦ. Ὁ δὲ μὴδὲν ὁκνήσας, εὗρηκε πρῶτος παρὰ τοῖς Ο τὸ ἀναγνωστὸν, καὶ τὸ γραπτὸν (Keri, Ketib). Καὶ ταύτης τῆς δεινῆς εὐρέσεως πεπλήρωκεν ἐφεξῆς ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ ὀλοκλήρους 23 σελίδας (σελ. 219-242), παραβάλλων πολλὰς ἀναγνώσεις τῶν Ο πρὸς τὰ κατ' αὐτὸν Keri καὶ Ketib, καὶ παρεξηγῶν, καὶ διαφρεφῶν, ὡς οὐκ ἂν γένοιτο ἀτοπώτερον. Κάκεινα μὲν ἰδιαιτέρας χρήσουσι θεωρίας, οὐδ' ἰδρωτός καὶ πόνου πρὸς συντριβὴν, ἅτε βέβηλα κωφά, καὶ ταῦτα Ραββίνου. Ἦδη δὲ θεωροῦμεν ὅπερ προλαβὼν ἐπιφέρει παραδείγματι, καὶ πρῶτον τὸ τῶν Keri. ζ, β. Ἐν τούτῳ τοῖνον τὸ μὲν Βατικανὸν ἔχει οὕτως. « Ὅτι αὐτοὶ καὶ αἱ κτήσεις αὐτῶν ἀνέβαινον, καὶ αἱ σκηναὶ αὐτῶν παρεγίνοντο, καθὼς ἀκρις εἰς πληθος » κτλ. Τὸ δὲ Ἀλεξανδρινὸν (καὶ Ὄζων. Ἀλδ. Κομπλουτ.), οὕτως· « Ὅτι αὐτοὶ καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν ἀνέβαινον, καὶ τὰς σκηνὰς αὐτῶν παρέφερον, καὶ παρεγίνοντο, ὡς ἀκρις εἰς πληθος ». Τίς οὐ βλέπει ἐνταῦθα, ὅτι ὁ μεταγραφὴς τοῦ Βατικανοῦ παρείδε τὸ παρέφερον, καὶ ἀντὶ τῆς αἰτιατικῆς τὰς σκηνὰς αὐτῶν, ἔγραψε κατ' ὀνομαστικὴν αἰ σκηναί, συνάπτων τοῦτο πρὸς τὸ παρεγίνοντο· ὅθεν ἀπέβη καὶ τὸ νόημα ἀσυνάρτητον· τὸ γὰρ ἐπιφερόμενον παράδειγμα « καθὼς ἀκρις εἰς πληθος » οὐδόλως ἂν ἀρμόσειεν εἰς τὸ σκηναί. Κατὰ δὲ τὸ Ἀλεξανδρινόν, ὁμαλὰ τὰ πάντα καὶ σύμφωνα. Τὰ κτήνη παρέφερον τὰς σκηνὰς, καὶ παρεγίνοντο (οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ), καθὼς ἀκρις εἰς πληθος. Ὅτι δὲ ἀνέγνωσαν οἱ Ο ἐν τῷ ἐβραϊκῷ καὶ τὸ τοῦ παρέφερον ἀντιστοιχόν ἐβραϊκόν, ἀπέδειξε λαμπρῶς καὶ τις τῶν ἐν τοῖς νεωτέροις ἐπιστήμων κριτικῶν (α). — Οὕτως ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ

(α) Ὁ Scharfenberg. Bz. Schleusn. Thes. v. Παραφέρω. Αὐτὸς δὲ ὁ Σχλευσνέρος ματαίως ἐφαντάσθη παρεγγραφὴν ἐν τῷ ἐβραϊκῷ κείμενον ἄλλου ῥήματος εἰς τὴν ὥαν τοῦ ἐβραίου κώδικος προσηγεγραμμένην, ὅθεν ἴσως καὶ ὁ Φράγγελλος ἤρυστο τὴν ἐπίνοιαν τοῦ παρὰ τοῖς Ο Keri καὶ τοῦ Ketib.

καὶ τὸ παρὰ τοῖς Ο « ἀλλὰ πορεύσομαι » (ἐπὶ πάντα βούνων ὑψηλόν, Ἰερμ. β, 20), μαρτυρεῖ δὲ μετ' ὀλίγον ἡ αὐτὴ φράσις (Ἰερμ. γ, 6), ὅπου πάλιν οἱ Ο « ἐπορεύθησαν » (ἐπὶ πᾶν ὄρος ὑψηλόν)· οὕτως ἔχει αὐτόθι καὶ Ἀκύλας, καὶ ἡ Βουλγάτα, καὶ τὸ νῦν ἐβραϊκόν. Τοιαῦτα τὰ τοῦ Φραγκέλου παρὰ τοῖς Ο *Κερι-κετίβια* (ἀνεκτέον γὰρ καὶ τούτων τῶν ἀλλοφύλων φωνῶν, αἵτινες ἔχουσι χρῆσιν πάντῃ διάφορον τῆς τῶν παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς τῶν ἀντιγράφων περισελίδοις σεσημειωμένων διαφορῶν ἀναγνώσεων). Ταῦτα δὲ καλῶς ἂν ἔπραττεν ὁ ἀνὴρ μελετῶν ἐν μόνῳ τῷ κατ' αὐτὸν Μασοριτεῖω κειμένῳ, καὶ διορίζων (ὡς κελεύουσι τὰ Μασόρας θέσφατα « Τίνα μὲν οὐ γράφονται » (ἐν τῷ κειμένῳ), ἀλλ' ἀναγινώσκονται (ἐν τῷ περισελίδῳ). « Τίνα δὲ γράφονται μὲν (ἐν τῷ κειμένῳ), ἀλλ' οὐκ ἀναγινώσκονται »· πόσα δὲ πάλιν ἐν μὲν τῷ κειμένῳ γράφονται, πολλὰ συνημμένως ὑφ' ἐν, ὡς μία λέξις ἀναγινώσκονται δὲ ὅμως διηρημένως κατὰ λέξεις διακεκριμένως ἐν τῷ περισελίδῳ »· πόσα δὲ τανάπαλιν διηρημένως γραφόμενα, συνημμένως ἀναγινώσκονται, καὶ τ' ἄλλα τὰ τοιαῦτα ἐν οἷς εἴτις νοῦν ζητεῖν, μάτην πονήσῃ! (α). Ὁ δὲ Ῥαββὶνὸς τούτοις οὐκ ἀρκεσθεῖς, ἐπεχείρησεν ἀποδείξαι καὶ παρὰ Χριστιανῶν τινων διασκευαστῶν διεφθαρμένον τὸ κείμενον τῶν Ο, χάριν τῆς πρὸς Ἰουδαίους ἀντιλογίας. ὡς ἂν εἴπερ οὐκ ἐξήρχουν, καὶ χωρὶς τῶν Ο, αἶτε τῶν λοιπῶν (τοῦ Ἀκύλα καὶ τῶν ἄλλων) καὶ περ Ἰουδαῖζουσαι μεταφράσεις τῆς ἐβραϊδος Γραφῆς, καὶ αὐτὸ τὸ κατ' αὐτοὺς Μασοριτεῖον κείμενον, πρὸς ἀναντίρρητον τῇ Ἰουδαϊκῇ πωρώσεως ἔλεγchon! Ἀλλὰ τίνες μὲν οἱ τοῦ κειμένου τῶν θείων λόγων φθορεῖς, φανήσεται ἐν τῷ βιβλίῳ τῷ ἐφεξῆς. Ὅσον δὲ πρὸς τὸ πικρὸν ἀπαντῶμεν, ὅτι τὸ τοῦ Ἰσαίου « ἤχθη εἰς θάνατον » ἔγραψαν οἱ Ο, καθὼς ἀνέγνωσαν ὁρθῶς ἔχον ἐν τῷ ἐβραϊκῷ. Ὁ γὰρ εἰς θάνατον ἤχθεις αὐτὸς ἐστὶν ἐκεῖνος, περὶ οὗ

(α) Τῶν τεινῶν παραλλαγῶν ἢ διαφορῶν ἀναγνώσεων τοῦ Μασοριτείου κειμένου κατάλογον ἐξίδωκεν ὁ Καπέλλιος (Crit. Sac.) καὶ ὁ Βάλλων ἐν τῷ « σχάτῳ τόμῳ τῆς ἡν ἐξίδωκε Πόλυγλωττοῦ Γραφῆς. βλ. καὶ Prolegom. VIII. §. 19—25.

πρὸ μικροῦ εἶπε πάλιν ὁ Προφήτης, « ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη (ἔχει δὲ τοῦτο καὶ τὸ ἐβραϊκόν). Εἰ δὲ καὶ τὸ τοῦ « ἤχθη εἰς θάνατον » ἀντίστοιχον ἐβραϊκόν μετεστράφη εἰς τὸ ἐπὶ πληγῇ (καὶ κυρίως « πληγῇ αὐτῷ » ἢ « πληγῇ αὐτοῖς », ὡς ἠρμήνευσεν ὁ Σύμμαχος), τοὺς σοὺς πατέρας ἐρώτα, Φράγκελε, τί ποτε παθόντες ἔγραψαν οὕτως, ὡς γράφεται τανῦν. Εἰς δὲ τις τῶν οὐχ ἡττόν σου σοφῶν περὶ τὴν ἐβραϊδα κριτικῶν, ὁ Φορέριος, οὐ πάνυ τοι εὐμενὴς πρὸς τοὺς σοὺς φαίνεται Ῥαββίνους, ὡς παρεξηγούντας καὶ οὕτως ἔχον τὸ ῥητόν (α). Τὸ δ' εὐαγγελιζόμενοι τοῦ Ἰωῆλ (β, 32) οὕτω καὶ σὺ μεθερμηνεύσεις, ἐὰν τὴν ἐψευσμένην ἐν τῷ Μασοριτεῖῳ σου τεύχει ἀνάγνωσιν, μικρῷ παρατρέψας (ὡς ἐποίησαν καὶ ἄλλοι σοφοὶ ἐβραῖοι), ἀναγνῶς γνησίως κατὰ τοὺς Ο (Bescherim, ἐκ τοῦ Bischar, εὐαγγελίζεσθαι) (β).

Πολλὰς ἑκατοντάδας προσθηκῶν οἱ περὶ τὸν Φράγκελον ἀριθμοῦσι παρὰ τοῖς Ο (βλ. ὁπισθ. σελ. 858)· ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοὺς υπομινύσκουμεν οὐκ ἄμουςον διήγημα, τὸ τοῦ ζωγράφου ἐκείνου, ὅστις αἰτηθεὶς ἔππον τρέχοντα γράψαι, κυλιόμενον ἔγραψεν. Ἀγανακτοῦντος δὲ τοῦ τὴν ζωγραφίαν ἐκδεδωκότος, ἀλλ' ἔχεις, εἶπεν ὁ ζωγράφος, ὅπερ ἐθέλεις. « Στρέψον τὸ πινάκιον, καὶ ὁ κυλιόμενος ἔσται σοι τρέχων ». Στρέψον, ὦ τᾶν, τὸ τῆς κρίσεως πινάκιον, ἐν ᾧ βλέπεις τ' ἄνω κατὰ ἀντιστροφῆς διανοίας ἐπιβολαῖς, καὶ τότε τὰ νῦν σοι κυλιόμενα παρὰ τοῖς Ο, καὶ παρέρχοντα δοκοῦντα, καὶ ἀτοπα διασκευάσματα, εἴπει τρέχοντα ῥυθμῷ, καὶ γνήσια μέρη τῶν θείων Γραφῶν, ἅπερ ἐξεκόπησαν ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου, πολλαχοῦ μετὰ τὴν ἄλωσιν συντριβέντος, καὶ τὰ χεῖριστα παθόντος ὑπὸ βαρβάρων ἀντιγραφῶν, καὶ Ῥαββίνων μοχθηρῶν, καὶ μάλιστα τῶν πρὸς τὸ δοκοῦν τὰ πάντα τυπωσάντων σκαλῶν Μασοριτῶν, οὐκ ὄντος τοῦ κωλύσαντος, οὐκ

(α) « Ex hac dietiens (τῆς « πληγῇ αὐτῷ ») infideles Rabbinii occasionem accipiunt ut de populo Israelitico interpretentur » etc. Forer. Annot. ad Esaj. cap. 53, 8. — (β) Schleusn. Thes. v. Εὐαγγελίζω. — Drus. annot. ad Joel h. I. πρὸς Gesenij Lex. Hebr. p. 181.

ὅμως ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ ἀπογράφῳ λείπει τοῦτο τὸ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ χωρίον· λείπει καὶ ἐκ τοῦ κώδικος, ὡπερ ἐχρῆτο ὁ μακάριος Θεοδώρητος (βλ. ἐρμην. εἰς τοὺς ψαλμούς). Οὐδ' ὁ Χρυσόστομος, οὐδ' ὁ Θεοφύλακτος (ὡς εἶδομεν) ἠγνόουν, πόθεν ἀπήνθισεν ὁ θεῖος Παῦλος τὸ χωρίον. Καὶ σχόλιον ἄλλο πάλιν εἰς τὸν ιγ, ψαλμὸν (ἐκδ. Βώς), « Οὐδαμοῦ (φησι) κεῖνται τῶν ψαλμῶν » (οἱ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ συνάμα λεχθέντες οὗτοι στίχοι)· « πόθεν δὲ ὁ Ἀπόστολος εἴληφεν αὐτοὺς, ζητητέον ». Ἀλλ' οὐδ' ἐν τοῖς Ἐξαπλοῖς ἔκειτο. Οὐδὲ τὴν σήμερον κεῖνται οὐδ' ἐν ᾧ συνήθως ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία κέχρηται ψαλτηρίῳ τοῦ Δαβίδ. — Τὴν εἰκόνα τῆς μελίσης (Παροιμ. ς, 6) μόνη τῶν Ἰουδαϊκῶν ἀντιγραφῶν ἡ λημώδης ἡλιθιότης ἠδύνατο παραδραμεῖν. Κεῖται δὲ τὸ χωρίον ἐν πᾶσι τοῖς ἀπογράφοις τῶν Ο, καὶ ἐν Ἀποστόλων Διαταγαῖς (Β, 63), καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πατράσι (Κλήμεντι Στρωμ. α. σελ. 209. — Μ. Βασ. Ὁμίλ. ς. εἰς τὴν Ἐξαήμερ. τόμ. α. σελ. 103. — Γρηγορ. Ναζ. κτλ.). Καὶ ὁ πολλὰ τῶν Παροιμιῶν τοῦ Σολομῶντος μιμούμενος Σειράχ τῆς μικρᾶς μελίσης τὸν πόνον, « οἱ ἀρχὴν γλυκασμάτων » ἐμνημόνευσεν (κεφ. ια. 3).

Τὸ δ' ἐν Παροιμ. ιζ, 4, κείμενον ῥητὸν (βλ. ὅπισθ. σελ. 869) ἀνγκινωσκόμενον ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ κώδικι, μαρτυρεῖ τὴν κατὰ τοῦτο ἔλλειψιν τοῦτε Βατικανοῦ, καὶ τοῦ Ἑβραϊκοῦ. Ὁ δὲ χαρίεν ἀρχιεραβεβίος προσθήκην καὶ τοῦτο ῥητορικὴν ὀνομαζέων, ἐξήγαγεν ἐκ μέσων τῶν δογμάτων τῆς Στοᾶς! Ἀλλ' οἱ μὲν Ο, μεθερμήνευσαν ὅτι ἔγραψεν αὐτὸς ὁ Σολομῶν, ἀφορῶν πρὸς ἐκείνην τὴν εἰς αὐτὸν γενομένην μεγαλοδωρεάν τοῦ Θεοῦ. « Ἀνθ' ὧν (φησιν) — ἤτησας σεαυτῷ σοφίαν, — τὴν σοφίαν καὶ τὴν σύνεσιν δίδωμί σοι, καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ χρήματα δώσω σοι ». κτλ.

πικρίας γέμει· ὅξεϊς οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχέαι αἷμα· σὺντριμμά καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν». Ἐν δὲ τῷ Ἐξαπλῷ ταῦτα οὐκ εὐρηται. — Ἄδελον δὲ αἱ καὶ οἱ Πατέρες οὐκ μνημονεύει τὸ σχόλιον, ἐκ τοῦ ιγ ψαλμοῦ (κατὰ τὸν Βατικανὸν κώδικα) ἐξέφερν τὸ χωρίον, ἢ μᾶλλον ἀπέδλεπον πρὸς τὰ τῷ Ἀποστόλῳ (Ερμ. γ.)

(Β, Παρ. α, 11, 12). Ὅθεν ὁ σοφὸς ἀπεφθέγγετο, καὶ ὅτι τοῦ πιστοῦ (δηλονότι τοῦ εὐσεβοῦς) ἀνταπόδομα θεοθεν ἐρχεται πᾶς δ τῶν χρημάτων κόσμος (ὅταν νεύσῃ ὁ εἰπὼν « Ἐμὸν τὸ ἀργύριον καὶ ἐμὸν τὸ χρυσίον » Ἀγγ. β, 8). Καὶ τὴν σοφίαν πάλιν ὡς πηγὰς ζουσαν πλοῦτον καὶ δόξαν διέγραψε (Παροιμ. γ, 16)· καὶ Σειράχ ὡσαύτως ἐπιλοσόφησε (Κεφ. δ, ιδ, ιε). Ὁ δὲ Φράγκελος « λέγει μηδὲν πιστόν » (Παροιμ. β, 12). — Φεύγει ὁ Ραββίνος καὶ τὸ « Εὐφράνθητε οὐρανοὶ » κτλ. (βλ. σελ. 869)· καὶ δικαίως (ἢ Ραββίς)· ἀλλὰ τοῦτο γέγραπται δις ὑπὸ τοῦ Νομοθέτου τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης (Λευτερ. λβ 43· καὶ τὸ πλεῖστον, ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους, α, 6). — Γελοιάζει δὲ πάλιν καταμωκώμενος τῶν θῆθεν ἐξ ἀμαθείας γραψάντων φύλλα, ἀντὶ φυλῆ (Παροιμ. ια, 14). Ἀλλ' ἀντὶ τοῦ διορθοῦν (ὡς διορθοὶ γελοῖως) τοὺς Ο, ὥφειλε μᾶλλον τὸ κατ' αὐτὸν ἑβραϊκὸν ἐπανορθοῦν, ἐνθυμηθεὶς ἐκεῖνο τὸ τοῦ Ἡσαίου· « Ἐξερρύμηται ὡς φύλλα, διὰ τὰς ανομίας ἡμῶν » (ξδ, 6). Καὶ ὁ Σειράχ δὲ τῶν, « ὡς φύλλον θάλλον ἐπὶ δένδρου », καταπιπτόντων ἐπεμνήσθη (ιδ, 18. πρὸς ε, 3). Οἱ δὲ Ο, ἔγραψαν πάλιν ὅπου ἔδει τὸ φυλῆ· « Ἐλασσονοῦσι δὲ φυλὰς ἀμαρτίας » (Παροιμ. ιδ, 34. οὕτως ἔχει αὐτόθι καὶ τὸ ἑβραϊκόν). Φέρει πάλιν ὁ Ἰουδαῖος τὰς πολλὰς αὐτοῦ Μιδράσχα, δικαίων τὴν ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κολόβωσιν τῆς (Ἰησ. κδ. 30) ἐνταφιάσεως τῶν πετρίνων μαχαίρων » (βλ. ὅπισθ. σελ. 869). Ἀλλ' (εἰ χρὴ καὶ ὅλως ἀπαντᾷ). « Λέγου, Φράγκελε, τὸν ὄρνιν καὶ τοὺς ἀνδρας τοὺς Ραββίς », ὁμολογοῦντας δι' ὧν μυθοπλαστοῦσιν, ὅτι ἔκειτο καὶ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ τὸ χωρίον (ὡς κεῖται καὶ παρὰ τοῖς Ο). Ἐντεῦθεν γὰρ, ὡς εἶοικε, λαθόντες τὴν ἀφορμὴν, ἐμυθογράφησαν καὶ οἱ σοὶ Παλαιστῖνοι τὰ περὶ τῶν σαλπίνγων τοῦ Μωϋσέως. Παράδοξον δὲ καὶ κείνῳ τοῦ κριτικοῦ λίαν εὐχερῶς ἐξωθεῖ καὶ μετακινεῖ καὶ λέξεις, καὶ στίχους, καὶ ὅλα χωρία, ἀφ' ἑνὸς εἰς ἄλλο κεφάλαιον, ἢ καὶ βιβλίον μετατιθεῖς, καθάπερ οἱ ψηφοπαῖκται, οἵ γε πολλαχῶς τὸν ἀπὸ γραμμῆς κινῶσι λίθον, ὅταν παίζωσι τὸν διαγραμμασμόν, ἢ καὶ τὴν διελευστέρδα. Τοιοῦτός τις ἐφάνη

καὶ περὶ τοὺς δύο παροιμιοῦς ῥίχους, τὸν μὲν ἐν Παροιμ. ιη, 8 (ὅπου λείπει ἐκ τοῦ νῦν ἐβραϊκοῦ), τὸν δὲ ἐν Παροιμ. ιθ. 15 (βλέπε ὁπισθ. σελ. 869, 870). Συνκαίεισι τούτους εἰς ἓνα· καὶ τοῦτον πάλιν παντοίως διάστρεβλοῦ, νοθεύει τὸν ἡμῖν, ἐκ θατέρου μέρους ἐξοβελίζει, γεννᾷ διασκευὰς ἐπὶ διασκευαῖς, προσεπιάττει καὶ τὴν οἰκίαν, καὶ πάσχει ὁ ἄνθρωπος ἀλλόκοτον ταραχήν. Ἀλλ' εἴπερ ἐν τῷ ιθ. κεφαλαίῳ κεῖται ἐν τε τῷ ἐβραϊκῷ καὶ παρὰ τοῖς Ο, τίς ἂν ἄλλη σαφესτέρα γένοιτο δεῖξις, ὅτι τὸ αὐτὸ ῥητὸν ἔκειτο καὶ πρότερον ἐν τῷ ιη, 8, τοῦ ἐβραϊκοῦ, ὡς σφάζεται καὶ νῦν παρὰ τοῖς Ο; ὅτι δὲ καὶ ἐν ταῖς Σολομῶντος Παροιμίαις, καὶ ἐν τῇ Σοφίᾳ τοῦ Σειράχ πολλὰί πολλαῖς γινώμει καὶ αὐτὸς ἐπαναλαμβάνονται μετὰ τινος μικρᾶς τροπῆς, περιττὸν ἂν εἴη λέγειν (α). Περὶ δὲ τοῦ ἀνδρόγυνος (ὁ γυναικῶδης καὶ ἐκλυτος διὰ δειλίαν) οὐκ ἂν ἐπαγέλα ὁ κριτικός, εἴπερ ἐβλέπε ὅτι πρὸς τοῦτο καὶ ὁ Σειράχ ἀποβλέπων, εἶπεν ἀντ' αὐτοῦ τὸ « νωθρὸς καὶ παρειμένος ἐν τοῖς ἔργοις » (δ, 30)· καὶ « καρδίᾳ δειλᾷ, καὶ παρειμένῳ » (β, 12, 13). Εἰ δ' ἐν τούτοις μόνοις τοῖς δυοῖν χωρίοις εὐρίσκεται τὸ ἀνδρόγυνος, ἀλλὰ καὶ τὸ ταπεινόφρων ἄπαξ εὐρίσκεται παρὰ τοῖς Ο (Παροιμ. κθ, 23), καὶ τὸ ὑψηλόκαρδιος (Παροιμ. ις, 5) καὶ τὸ μαγὶς (Κριτ. ζ, 13), καὶ ἄλλα τῶν ἀπαιρημένων· ὁ δὲ Σειράχ ἔγραψε καὶ τὸ λαπιστής. Τσαῦτα καὶ πρὸς τὰ τοῦ φραγκέλου περὶ διασκευαστῶν αὐτόχρημα λαπίσματα· ὅστις ἔρριψεν εἰς μέσον τὰς κατὰ τῶν Ο κριτικὰς αὐτοῦ θεωρίας, πλήρεις παντοίων ῥύπων σοφιστικῶν, ὡς λίθον ἡρδαῖον μένον. Ἀλλ' ἐν τῷ χρόνῳ ἀπώλλυε, φυτεύων λόγους Ἀδωνιδῶν κήπων ἀκαρποτέρους, καὶ συρράπτων πολυτρήτους κέντρωνας διασκευῶν ἐν τε τοῖς ἄλλοις τεύχεσι τῶν Ο, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς Παροιμίαις, συμφυρώτερον ἂν ἔπραττεν ἔργον ἑαυτῷ τε μάλιστα καὶ τοῖς οἰκείοις, εἴπερ ἐξήλεγε ψευδομένας ἄλλας διασκευὰς, ὅσας κατ' αὐτὸ τὸ ἐβραϊκὸν κείμενον τῶν Παροιμιῶν (οἷον κεφ.

(α) Πρὸς Παροιμ. κεφ. α, 7 καὶ θ, 10: — κεφ. ι, 1 καὶ ιε, 20: (οὕτω καὶ ιθ. κεφ.) κτλ. πρὸς Σειράχ δ, 4, 5: η, 8, 9, κτλ. κτλ.

λ. §. 20, κτλ.) ἐσπούδασεν ἐξευρεῖν ἢ ὑψηλὴ τῶν νεωτέρων κριτική (ἐφ' ἣ δὴ καὶ αὐτὸς κομπάζει), προστιθεῖσα καὶ ὅτι ψευδῶς ἐπιγράφεται εἰς τὸν Σολομῶντα τοσοῦτον πλήθος εὐφρεσμάτων καὶ χρησιμωτάτων γνωμῶν. Θέλει δὲ τὸ Σύνταγμα ἡ τοιαύτη κριτικὴ Συλλογὴν τινα, ἢ ἔκλογὴν διαφόρων ἀποφθεγμάτων παντοίων σοφῶν, ἀτάκτως ἐν πολλοῖς συγκεκαττυμένων, καὶ εἰς τὸ Σολομῶντος ὄνομα ἐπιγεγραμμένων (οἷα, λέγει, καὶ τὰ Πυθαγόρου χρυσᾷ ἔπη, καὶ τινὰ τῶν Ἀράδων τοιαῦτα φέρονται ἔκλογια)· καὶ δὴ καὶ κατατέμνει τὴν θεόπνευστον βίβλον εἰς δ, τεμάχια, ὧν μόλις τὸ πρῶτον μόνον (ἀπὸ τοῦ α, μέχρι τοῦ θ, κεφαλαίου) ἀπονέμει τῷ Σολομῶντι· τὰ δ' ἄλλα πολλὰ τούτου νεώτερα γνωματεύει. Τῶν δὲ τοιούτων φλεγμαινόντων κριτικασμάτων αἵτιος πάλιν αὐτὸς ὁ κώδικς ὁ ἐβραϊκός, ἢ μᾶλλον ἡ τιότης ῥαββινικῆ διασάφους, πολλὰς παρέχουσα λαβὰς τοῖς οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ, αὐτὸς ἐπ' ἀληθείᾳ σοφίᾳ περιεργαζομένοις περὶ τὰς θείας Γραφάς (α)· καὶ ταῦτα μὲν ταύτη.

(α) Τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον τῶν Παροιμιῶν κεφ. κθ, 23, λέγει (καθὼς τοῦτ' ἀναγινώσκουσι). « Καὶ ταῦτα ἀποφθέγματα τῶν σοφῶν (ἀνθ' οὗ οἱ Ο « Ταῦτα δὲ λέγω ὑμῖν τοῖς σοφοῖς ἐπιγινώσκουσιν » Οὕτω καὶ ἡ Βουλγάτα, κατὰ δοτικὴν « Haec quoque Sapientibus » καὶ ταῦτα τοῖς σοφοῖς. Καὶ πάλιν κεφ. λ. 1. τὸ ἑβρ. « Ῥήματα Ἀγούρ, υἱοῦ Ἰακὰβ » χρηματισμός, ὃν οὕτως ὁ ἀνὴρ ἐλάλησεν πρὸς τὸν Ἰθιήλ, πρὸς τὸν Ἰθιήλ καὶ τὸν Οὐκάλ » (ὅπου οἱ Ο « τὰ δὲ λέγει ὁ ἀνὴρ τοῖς πιστεύουσιν τῷ Θεῷ »). Καὶ πάλιν, κεφ. λα, 1 « λόγοι Λεμουήλ » (ἀνθ' οὗ οἱ Ο « οἱ ἐμοὶ λόγοι εἰρήνεται ὑπὸ Θεοῦ »). Ἐκ τούτων ὁρμηθέντες οἱ νεώτεροι κριτικοὶ, κατεμέρισαν τὴν ἱερὰν ταύτην βίβλον εἰς διαφόρους ἀγνώστους συγγραφὰς Σοφῶν, φέροντες πρὸς ἀπόδειξιν τὸ « Καὶ ταῦτα Σοφῶν ἀποφθέγματα » (ὡς τὸ, « Καὶ ταῦτα Φωκὺλ (δεω) φησὶ Γρότιος »). Ἐπειτα προσωνόμασαν καὶ Λεμουήλους, καὶ Ἀγούρους· τοῦτο δὲ μαθητὰς λέγουσιν, ἢ φίλους, τὸν Ἰθιήλ καὶ τὸν Οὐκάλ (οἷοι, λέγει Γρότιος, ἦσαν καὶ οἱ Θεόγνιδες μαθηταί, Κύριος καὶ Ὀνομάκριτος). Καὶ ταῦτα πάντα διὰ τὴν διάφορον ἀναγνώσιν τοῦ κειμένου· τοῦτο δὲ καὶ πρόηεν μὲν ἐπὶ Ἀκύλα καθὼς ἀνεγινώσκετο κατὰ μέρος (ἔχει γὰρ καὶ οὗτος ὅμω κυριανομίας Ἐθιήλ καὶ Λαμουήλ, ὃν ὁ Θεοδοτίων λέγει Ἰεμουήλ· ὁ δὲ Σύμμαχος Ἰαμουήλ, ὁ δὲ Σύρος Μουήλ, ὡς κύρια καὶ αὐτοὶ τὰ προσηγορικὰ ἀναγνόντες), μετὰ δὲ τῇ στήλῃ τῶν Μασσαεῶν κατήνηται τὸ κείμενον εἰς τὴν σημερινὴν ἀνάγνωσιν | βλ. Critic. Sacrae in Proverb. h. l. — Calmet, Diction. v. Agur. Lamuel. (οὗτος δὲ καὶ Ἀγούρ, καὶ Λεμουήλ).

ἀφαιρούντων » (α). Ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐν τοῖς ἀπογράφοις τῆς Παλαιᾶς (παραλείπομεν τὰ τῆς Καινῆς) εὗρισκε τὴν διαφωνίαν, παραβάλλον πάντως αὐτὰ πρὸς ἀλλήλα. Εἰ δὲ διεφώνουν, ὑπῆρχον ἄρα καὶ ἀδιάφορα, πρὸς ἃ διεφώνουν τὰ μὴ τοιαῦτα. Καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ λαμπρῶς αὐτὸς πάλιν Ὡριγένης, λέγων ἀλλαχοῦ ταῦτα. « Οὗτω καὶ ἐν τοῖς ἀκριβέσι ἀντιγράφοις εὗρομεν, καὶ ταῖς λοιπαῖς παρὰ τοὺς Ο ἐκδόσεσι » κτλ. (Ἐξήγ. εἰς Ἰωάν. τόμ. ζ. καὶ ἀλλαχοῦ. βλ. καὶ ἐφεξῆς σελ. 883). Ἐπειτα παρέβαλλε τὰ ἀντίγραφα καὶ πρὸς τὰ τότε νεωστὶ προσελθούσας ἐκδόσεις τῶν ἄλλων τριῶν ἐρμηνευτῶν (βλ. ὅπισθ. 861), ἀνακρίνων, εἴ τινας εἶχεν ἀμφιβολίας. « Τὴν μὲν σὺ φησὶν ἐν τοῖς ἀντιγράφοις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης διαφωνίαν, Θεοὶ διδόντες, εὗρομεν ἰάσασθαι, κριτηρίῳ χρησάμενοι ταῖς λοιπαῖς ἐκδόσεσι. Τῶν γὰρ ἀμφιβαλλομένων παρὰ τοῖς Ο, διὰ τὴν τῶν ἀντιγράφων διαφωνίαν, τὴν κρίσιν ποιησάμενοι ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐκδόσεων τὸ συναδόν ἐκείναις ἐφυλάξαμεν » κτλ. Πρόσθετες, ὅτι ἐπὶ Ὡριγένει καὶ μέχρι τοῦ Χρυσόστομου ἐσώζετο κατὰ τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀλεξανδρείας αὐτόγραφον ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν Ο μεταφράσεως, ὡς αὐτὸς τε ὁ Χρυσόστομος (α), καὶ πρὸ τούτου Τερτυλλιανὸς, Ὡριγένους σύγχρονος μαρτυρεῖ (β). Καὶ ἄλλως δὲ, πῶς ἂν εἶχον διαφθαρῆναι πάντα τὰ ἀντίγραφα τῶν Ο, τὰ τε ἄλλα, καὶ ὅσα πρὸ τῶν

(α) Ὡριγέν. εἰς Ματθ. τ. ιε. Διορθώσεις δὲ τῶν γραφομένων ἐννοεῖ ὁ Ὡριγένης τὰς ἐπανορθώσεις τῶν κατὰ τινὰς σελίδας ἀπαντώντων ἀντιγραφικῶν σφαλμάτων. Καὶ τοιαύτας τινὰς διορθώσεις τινὲς ἐποιοῦν τοῦ μνηρότερον, διορθοῦντες ἐνίοτε καὶ τὰ γνήσια, καὶ κατὰ τὴν διορθώσιν προστιθέντες ἢ ἀφαιρούντες τινὰ πρὶν ὅθην θεραπείαν τῶν σφίσι δοκούντων ἐσφαλμένων ἔχειν περὶ τὴν τοῦ λόγου συνθήκην. Ἐν τῇ τῇ καινῇ καὶ τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ (περὶ γὰρ ἀμφοτέρων ὁ λόγος τῷ Ὡριγένει καὶ μάλιστα περὶ τῶν ἀντιγράφων τῆς Καινῆς, ἐν οἷς λέγει ῥητῶς ὅτι πολλὰ εὗρε διαφωνίαν, « ὥστε πάντα τὰ κατὰ Ματθαῖον μὴ συνάδειν ἀλλήλοις » κτλ. Ὡριγέν. αὐτόθ.). Ἐντεῦθεν ὁρμηθεὶς ὁ θίασος τῶν ἀπ' Ὀριγηνιστῶν μέχρι Φραγκέλου κριτικῶν, ἔπλασαν αὐτοὶ διορθώσεις καὶ διασκευαστὰς τῶν Ο, τοσαύτα καὶ τοσοῦτους, ὅσους καὶ οὓς ἴδωμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις. προβάλλουσι δ' εἰς δεξιὴν, ὡς πανάμωμον φείποτε διαμεῖναν καὶ πανάληθες καὶ παντάλειον, τὸ ἰσραὴλιν!

(β) Κατὰ Ἰουδ. ὁμολ. α. τόμ. ζ. σελ. 373. Savil.

(γ) Tertul. Apolog. 18. πρὸς Walton. Proleg. IX. 18. pag. 381.

Ὡριγένους χρόνων μετεχειρίζοντο τοσοῦτοι μετὰ τοὺς Ἀποστόλους εὐθὺς ἀκμάσαντες σοφοὶ τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες, οἵτε Ἀποστολικοὶ καὶ οἱ τούτων διάδοχοι; Πολλοὶ δὲ πολλαχοῦ διέλαμπον οὗτοι καὶ ἀγαθοὶ οἶον, Διονύσιος ὁ Κορίνθου ποιμὴν, « γραφῶν τῶν θείων ἐξηγήσεις παρατιθείς », καὶ Θεόφιλος ὁ Ἀντιοχείας, καὶ Μελίτων, ὁ καὶ κατάλογον τῶν κανονικῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς, καὶ τὰς ἐκ τούτων ἐκλογὰς ἀναγράψας, καὶ Βίρηναιος, καὶ Πάνταινος, μετὰ τῶν ἐν λόγῳ καὶ τῇ περὶ τὰ θεία σπουδῇ δυνατῶν, ἐξ ὧν συνεκροτεῖτο τὸ κατὰ τὴν Ἀλεξανδρείαν ἀποστολικὸν τῶν θείων λόγων Διδασκαλεῖον, καὶ Κλήμης αὐτὸς, Ὡριγένους διδάσκαλος, οἵτινες ἀενάως τὰς Γραφὰς ἐμελέτων εἰς οἰκοδομὴν τοῦ θείου λόγου, καὶ ἀνατροπὴν τῶν ψευδωνύμων γνώσεων, καὶ τῶν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβουλῶν. Αὐτίκα ὁ μὲν μάρτυς Ἰουστίνος ἐστηλίτευε λαμπρῶς (ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω) τὰς ἐν τῷ κειμένῳ τῶν Ο ἰουδαϊκὰς ῥαδιουργίας, προβάλλων τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν ἐξ ἀντιγράφων πάντως ἀδιαφόρων. Οἱ δὲ περὶ τὸν Κανδιδόν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ὀλίγῳ προγενεστέρους, ἢ καὶ συγχρόνους Ὡριγένους (τῷ 190-240) διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ἐξήλεγχον τὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ δυσσεβοῦς Ἀρτέμιωνος γενομένην διαφθορὰν πολλῶν τῆς Γραφῆς ἀντιγράφων, ἐξετάζοντες αὐτὰ πρὸς ἀλλήλα (α). Ἐπειτα καὶ μετὰ τὴν Ὡριγένους ἐκδοσιν, ὅτε Δουκιανὸς ὁ ἱερομάρτυς ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ Ἰσύριος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐξέδωκαν πάλιν τὸ αὐτὸ κείμενον τῶν Ο διωρημένον· οὐδὲν δὲ διεφερον ἀπ' ἀλλήλων αἱ ἐκδόσεις αὗται, εἰ μὴ κατὰ τινὰς ἀναγνώσεις καὶ κούφας παραλλαγὰς, μηδαμοῦ μηδὲ ὁλῶς παραβλαπτούσας τοῦ νοήματος τὴν ἀκρίβειαν. Τοιούτους ἀγρόπνους φύλακας τῶν ζωηρόντων καὶ θεοπνευστῶν Γραφῶν ἐπέστησεν ὁ δὲ αὐτῶν λαλήσας Θεὸς τοὺς ἁγίους ἡμῶν Πατέρας καὶ διδασκάλους· οἵτινες καὶ τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ ἰδίως ἐκδιδόντες, καὶ τοῖς ἰδίῳι συγγράμμασιν ἐξηγούντες, καὶ ἐν Σχολαῖς καὶ ἐπ' Ἐκκλησίας ἀναγινώσκοντες καὶ διασφoῦντες,

(α) Εὐσέβ. Ἐκκλ. ἱστορ. Βιβλ. Δ, κγ, κδ, κς· Ε π, ι, κη· πρὸς Θεόδωρον. Αἰρετ. μυθελ. β, 5.

ἄχραντον διετήρησαν καὶ ἀμίαντον ἀπὸ πάσης παρὰ τῶν αἰρετικῶν καὶ ἀπίστων ἐπιβουλῆς καὶ κακώσεως, καὶ πᾶσι τοῖς ὑπ' οὐρανὸν χριστιανώμοις ἔθνεσι φέροντες παρέδωκαν, τοῖς τε ἄλλοις, καὶ αὐτοῖς τοῖς πλαισίοις προγόνοις τῶν σοφῶν κριτικῶν. Οὕτως ἡ διὰ πάντων αἰώνων κατὰ πᾶσαν τὴν Ἑκκλησίαν διηγεῖται καὶ ἀδιάλειπτος χρῆσις τῶν κατὰ τοὺς Ο Γραφῶν γίνεται ἐχέγγυος τῆς ἀδιαφθορίας καὶ ἀκεραιότητος αὐτῶν. Ἡ δὲ παρὰ τῶν δυσσεβούντων κατὰ τῶν θείων γραμμάτων ἐπιβουλὴ « Οὐδὲν ἡμᾶς ἠδίκησεν » (ὡς εἶπεν ὁ θεὸς Ἐπιφάνιος κατὰ τοῦ Μαρκίωνος) « σφίζονται γὰρ οἱ τόποι » (οὓς καθ' ἑαυτοὺς ἐκεῖνοι διέσθειρον) « ἀκραίφνεις ἐν τῇ ἀγίᾳ Ἑκκλησίᾳ ».

§. ιζ. Η) Ὁ γδοον αἴτιον τῆς διαφθορᾶς προβάλλουσιν οἱ κριτικὴν τὴν τῶν ἀντιγραφῶν ἀβλεψίαν, ἣν κατὰ πολλοὺς τρόπους ἐκτραγῶν δοῦσι. α) Λέγουσιν ἀντιγράφοντες τὰς θείας Γραφάς, ἡμέλουν τῶν ἐν αὐταῖς ὑπ' Ὀριγένους προστεθέντων κριτικῶν σημείων, καὶ οὕτω συνέχουν τὰ τῶν ἄλλων ἐρμηνευτῶν μετὰ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο (βλ. ὁπισθ. σελ. 860). — β) Κατεσπάραττον τὰς ἀμεταφράστους ἐβραϊκὰς λέξεις, ἀντιτιθέντες ὁμοιοφθόγγους ἑλληνικάς· οἷον τῶν ἐξῆς· (Γ, Βασιλ. ις, 18) ἄντρον, ἀντὶ τοῦ ἐβρ. ἀρμών· καὶ (αὐτῶν ιη, 32) θάλασσα, ἀντὶ θαλά· καὶ (Δ, Βασιλ. ιδ, 9) ἄκαρ, ἀντὶ ἀχοέ (α). — γ) Κατελίμπανον, ἢ παρέγραφον τινα στοιχεῖα· οἷον Ἰερεμ. ιε, 10 ὠφέλησα, καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ κατ' ἄλλην γραφὴν ὠφέλιμα (βλ. Ὀριγέ. τὸμ. γ. σελ. 225)· τραφεῖς, ἀντὶ ταφεῖς (δ). — δ) Ἀμαρτάνουσι προστιθέντες, ἢ παραλείποντες, ἢ συγχέοντες ὀλιγοσυλλάβους τινὰς λέξεις, πυκνῶς ἐπαναλαμβάνομένας ἐν τῷ κειμένῳ, οἷα τὰ, πᾶς, καὶ, μοῦ, σοῦ, ἡμεῖς, κύριος ὁ Θεός· συσσωρεύουσι δὲ καὶ τὰ θεῖα ὀνόματα· οἷον, Ἄδωναϊ, Κύριε, Σαββαώθ.

(α) Ὁ Φράγκλος (σελ. 64) προστίθει καὶ τὰς ἐν πολλοῖς κυρίως δυνάμειν ἡμαρτημένας γραφάς, φέρων μάρτυρα καὶ τὸν Ὀριγένην· ἀλλὰ περὶ τούτων προείπομεν ἐν τοῖς προλαβοῦσι σελ. 647.

(β) Βλ. ὁπισθ. σελ. 731· Ὁ Φράγκλος προστίθει καὶ τὸ Θεὸς ἀλλ' αὐτῶν καὶ τὸ « υἱὸς τοῦ Θεοῦ ». Εἶπομεν καὶ περὶ τούτων (σελ. 654, 294, 756).

(Λ. Βασιλ. α, 14, ὅπου τὸ ἐβρ. ἔχει μόνον Ἄδωναϊ, Σαββαώθ). — ε) Καὶ οἱ ἀντιγραφεῖς (πλὴν τῶν κυρίως διορθωτῶν, ἢ διασκευαστῶν) κατεργάζοντο παραλληλισμούς, ἐξισοῦντες πρὸς τοῖς προλαβοῦσι τὰ συχναῖς ἐπανερχόμενα ταῦτά χωρία. Οὕτως ἀπαντῶνται παρὰ τοῖς Ο, πάντοτε ἐπὶ τῶν Χαναναίων· ἐν δὲ τῷ ἐβρ. ἐκφέρονται καὶ ἐλλειπότερον. — Ἐξαύτως καὶ ἡ Σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἡ Κιβωτός τῆς διαθήκης· ἐν δὲ τῷ ἐβραϊκῷ πολλάκις καὶ ἀπλῶς, ἢ Κιβωτός, ἢ Σκηνή. Καὶ ἐν τῷ Λευιτικῷ συχναῖς προστίθεται τὸ ὄσμη εὐωδίας, καὶ ὅπου ἄπεστιν ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ. Ἀλλοτε δὲ πάλιν οἱ ἀντιγραφεῖς παρέλειπον τινὰς τῶν παρακειμένων ὁμοιοπτῶτων ἢ ἀναδιπλουμένων λέξεων, μεταπηδῶντος τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀπὸ τῆς προτέρας εἰς τὴν ἐφεξῆς· οἷον (Γενέσ. α, 27) « Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν ». Τὸ δὲ τέλειον (ὡς ἐν τῷ ἐβρ.) « Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα αὐτοῦ. Κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν ». — « Τὴν διαθήκην μου ἀνά μέσον σου καὶ ἀνά μέσον τοῦ σπέρματός σου » (Γενέσ. ιζ, 7). Τὸ δὲ τέλειον « Ἀνά μέσον μου (γρ. ἐμοῦ), καὶ ἀνά μέσον σου, καὶ τοῦ σπέρματός σου ». — ζ) Ἐσφάλησαν, τέλος, περὶ τὴν ὀρθογραφίαν γράφοντες, γένεσθαι, ἀντὶ γένεσθαι (!)· ἔλαιος, ἀντὶ ἔλαιος· ἑταίρους, ἀντὶ ἐτέρους· παιδίῳ, ἀντὶ πεδίῳ (α), καὶ ἄλλα πολλά, ἐξ ὧν ἡ ἐρμηνεία ζημιούται μέγα μέρος τῆς βεβαιότητος. Ἀπαρτῶμεν.

§. ιη. α) Περὶ τῶν Ὀριγένους κριτικῶν σημείων προείπομεν, ἀποφάσκοντες τὴν λεγομένην σύμπτωσιν τῶν διπλῶν ἐρμηνειῶν, τῆς τε αὐτῶν τῶν Ο, καὶ τινος ἐτέρας, ὑπ' Ὀριγένους προστεθειμένης (βλ. σελ. 860). Ἦδη δὲ καὶ τοῦτο θαυμάζομεν· πῶς παριστῶσιν οἱ τῶν κριτικῶν παῖδες ὡς ἐν τῶν αἰτίων τῆς τῶν Ο πρὸς τὸ κείμενον διαφορᾶς καὶ τὴν ἀμέλειαν τῶν ἀστερίσκων, οἵτινες ἐδήλουν, « ὅσα μὴ κείμενα παρὰ τοῖς Ο, προσέθηκεν Ὀριγέ-

(α) Βλ. Lam. Bos, Prolegom. εἰς τοὺς Ο, κεφ. β. καὶ Hottinger, Thes. Philol. pag. 371, παρ' ᾧ καὶ δακτὺν ἐκδόσει τῶν Ο, τυπογραφικὰ σφάλματα ἀπαντῶνται, θεωρεῖται ὡς ἀμαρτήματα πασῶν τῶν ἐκδόσεων!

νης (καθώς αὐτός φησιν) ἐκ τῶν λοιπῶν ἐκδόσεων, συμφώνως τῷ ἐβραϊκῷ ». Ταῦτα γὰρ προστεθέντα, καὶ μετὰ προσκειμένων τῶν ἀστερίσκων, καὶ χωρὶς, μᾶλλον σύμφωνα τὴν ἐρμηνείαν, ἀλλ' οὐ διάφορον τοῦ ἐβραϊκοῦ ἀπετέλουν. Ἀλλ' οὐδὲ τῶν ὀβελῶν ἀμεληθέντων προῆλθε διαφωνία· καὶ προσκειμένοι γὰρ ἐδήλουν τὴν τότε μεταξὺ τῆς ἐρμηνείας καὶ τοῦ ἐβραϊκοῦ διαφορὰν, καὶ τούτων παροραθέντων, ἡ διαφορὰ μένει πάλιν ἡ αὐτή. Πρὸς μὲν γὰρ τὴν κριτικὴν σπουδὴν καὶ χρῆσιν τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο συνετέλουν πάντως τὰ σημεῖα, ὅπως ἂν εἰδῶσιν ἐξ αὐτῶν οἱ μετιόντες τίνα τὰ τῶν Ο γνήσια, καὶ τίνα τὰ κατηστερισμένα τοῦ ἐπιβριγένους ἐβραϊκοῦ. Καὶ τοῦτα φαίνεται λέγων καὶ ὁ μακάριος Ἱερώνυμος (α). Ὅτι δὲ τῶν σημείων τούτων ἡ ἐξάλειψις ἐγένετο καὶ παραίτιος τῆς ἤδη μεταξὺ τῶν δύο κειμένων προϋπαρχούσης, καὶ ἥς χάριν ἐτέθησαν καὶ τὰ σημεῖα, διαφορᾶς, τοῦτο παράλογον ἐφαντάσθησαν οἱ κριτικοί. Θαυμάσαι δ' ἄν τις πολλῶ πλέον, ὅταν ἐνθυμηθῇ, ὅτι πλὴν τῶν τὰ κριτικὰ σημεῖα φερόντων ἀντιγράφων τῶν Ο, ὑπάρχον καὶ ἄλλα χωρὶς τούτων μυρία, καὶ αὐτὰ τὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Λουκιανοῦ καὶ Ἡσυχίου. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐροῦμεν ἐκτενέστερον ἐν τῷ Δ, Βιβλίῳ. — β) Οὐδεμία τῶν ὑπὸ φραγκέλου σσημειωμένων ἀνωτέρω τριῶν λέξεων φαίνεται διεφθαρμένη ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν. « Ἄντρον » (τοῦ οἴκου τοῦ βασιλέως) ἡρμῆνευσαν οἱ Ο τὸ ἐβραϊκὸν ἀρμών, ἀκρόπολιν σημαίνον, καὶ παλάτιον (β), καὶ μάλιστα τὸ ἐσώτατον, ἢ τὸν ὑπόστεγον μυχόν, ὅποιον καὶ τὸ ἄντρον, « ὑπὸ πέτρας περιεχόμενον μονοειδούς » (Πορφύρ). ὅθεν καὶ γυναικωνίτην τινὰς προσηρμῆνευσαν τὸ ἀρμών (γ). Θάλασσαν

(α) « Hinc apud vos, et apud plerosque error exoritur, quod scriptorum negligentia, virgulis et asteriscis subtractis, distinctio universa confunditur » S. Hieronymus. Epist. ad Suniam et Fretel. p. 1127. Tom. 1. Paris. — (β) Οὕτω καὶ παρὰ Γάλλοις τὸ Chateau = Castello, φρούριον.

(γ) Οἷον τὸ ἀραβικὸν Harem (χαρίμ). βλ. Schleusn. Thes. v. Ἄντρον, καὶ Gesen. Lexic. Hebraic. p. 99. Τὰ ἄντρον, ἢ ἀρμών (ἢ, ὡς τανῶν προφῆρουν aremon) ἵσται τῷ κρυφαίῳ, ἢ ἀφροσύθ (βλ. ὁπισθ. σελ. 761). Ἐν τῷ ἐβραϊκῷ κεῖται ἡ λέξις καὶ ἐν Δ. Βασιλ. ιε, 25, ὅπου οἱ Ο, ἡρμῆνευσαν οἱ

δὲ πάλιν οὐχ οἱ μεταγραφεῖς, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ Ο ἔγραψαν, ἐξηγουντες τὸ Θααλά (α). σημαίνει δὲ ἡ λέξις ὑδραγωγὸν, ἢ ὑδροφόρον, ὅχετόν (canalem), καὶ τὸ ἐν αὐτῷ, ἢ ἐξ αὐτοῦ συναγόμενον ὕδωρ. ὅθεν ἀλαχοῦ μετεφράσαν τὸ Θααλά καὶ τοῦτ' αὐτὸ, ὑδραγωγὸν (Ἠσαΐ. λς, 2), καὶ ῥύσιν (Ἰώβ λη, 25), καὶ σύστημα (ὕδωρ· πρβλ. Γενέσ. α, 9). Εἶπον δὲ καὶ θάλασσαν ἰδίως τὸν ὅχετόν, ὃν περὶ τὸ θυσιαστήριον Ἠλίας ἐποίησε (Γ. Βασιλ. ιη, 32, 33). θάλασσαν γὰρ ἔλεγον τότε καὶ τὸν περὶ τὸ ἐκτὸς τοῦ ναοῦ θυσιαστήριον ριπτῆρα (ἐκ τοῦ ἐβρ. Jam, ὃ κυρίως θάλασσαν, καὶ ποταμοῦ διώρυχα, κτλ. καὶ τοῦτον αὐτόν σημαίνει τὸν ριπτῆρα. Γ. Βασιλ. ζ, 23, 39. Β. Παραλειπομ. δ, 2) (β). Τὸ δὲ ἄκαν, ἄκανος, ὃ, ἀντὶ τοῦ « ἀχρὸς » φαίνεται καὶ γελοῖον. Ὁ ἄκαν ὑπάρχει λέξις ἀρχαία ἐλληνικὴ (ἐκ τοῦ ἀκή, ἀκά), ὅθεν καὶ ἡ ἄκαινα (ἀντὶ ἄκανα), καὶ ἡ ἄκανθα. Τοῦτο σημαίνει καὶ τὸ ἀχρὸς (γ). — γ) Τὸ ὠφέλησα (ἀντὶ ὠφέλιση) ὑπάρχει παλαιὰ γραφή, ἣν καὶ Φίλων ἀνέγνω (τόμ. α, σελ. 411, 412). ἀλλ' ὁ ἐπιβριγένης μαρτυρεῖ, ὅτι « ἐν τοῖς ἀκριβεστάτοις ἀντιγράφοις καὶ συμφωνοῦσι τοῖς ἐβραϊκοῖς, ἐγράφετο Ὀὐκ ὠφέλιση, οὐδὲ ὠφέλιση με οὐδεὶς » (εἰς Ἱερ. μιλ. ιδ). Εἰ δ' ἐξεστὶ τι προσθεῖναι τούτοις, καὶ αὐτὸ τὸ ὠφέλιση (ὡς γράφεται ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἀντιγράφοις) ἐτέθη (νομίζομεν) ἀντὶ τοῦ ὠφίλησα (ὡς ἔχει καὶ ὁ Σύρος παρὰ Θεοδώρητον εἰς Ἱερ. αὐτόθι), ἐκ τοῦ ὄφλω. Καὶ γὰρ καὶ τὸ ὠφέλω (καὶ ποιητικ. ὠφέλλω) ἐκ τοῦ ἀχρήστου ὠφέλω, ὅθεν τὰ ἐν χρήσει ὠφελον, καὶ ὠφελον (ἀντὶ ὠφελον), καὶ ὠφελήσω (ἀντὶ ὠφλήσω). ὅθεν εἶπον καὶ οἱ Ο,

α, καὶ ἀλλαχῶ, πάλιν ὄχυρ ἄν (ἀκρόπολιν. Ἠσαΐ. κε, 2), οὐδαμῶς δ' ἀφῆκαν αὐτὸ τὸ ἐβρ. armon. Πρόσθετε, ὅτι καὶ ἄλλην λέξιν τὴν metsad, ἀκρόπολιν, καὶ ἔρκος, ἢ ὀχύρωμα θηλοῦσαν, οἱ Ο, σπῆλαιον (= ἄντρον) ὑψὲς πλὴν ἡρμῆνευσαν (Ἠσ. λγ, 16). καθότι καὶ τὸ σπῆλαιον καὶ τὸ ἄντρον καθόλου δηλοῦσι τόπον ἀπόκρυφον καὶ περισκεπῆ, ἐν ᾧ τις λαμβάνει, ἢ ὀχυροῦται ἀσφαλῶς.

(α) Θααλά ἔχει μόνη ἡ πρὸς τὸ ἐβραϊκὸν ἐν πολλοῖς προσερμηνεύσει Κομπλευτισία ἐκδοσις. Ὅθεν καὶ εἰς τὸ Θααλάν τινες ἔκριναν τραπεζίον, μηδὲν δίδον, τὸ Γ. Βασιλ. ιη, θάλασσαν. ἄλλοι δὲ διώρθεον Θααλάν !! βλ. Schleusn. Thes. v. Θααλά.

(β) Ὅθεν καὶ θαλασσίδιον ἐν τῷ ἱερῷ Εὐχολογίῳ τὸ ὑποκάτω τῆς ἀγίας Τραπεζῆς ἱμαδαῖον, τὸ περὶ τὸν κίονα, τὸν ἀνέχοντα τὴν ἀγίαν Τράπεζαν.

(γ) Βλ. Sturz. de Dial. Maced. p. 144, καὶ Schleusn. Thes. v. Ἄκαν.

ώφελισα, καὶ ὁ Σοφοκλῆς συνθέτως, ἐπωφέλησα (α). - δ) Τὰς ὀλίγας συλλάβους λέξεις οἱ Ο μετεχειρίσθησαν κατὰ τὴν χρείαν τοῦ λόγου. Εἰ δέ τινες τούτων λείπουσιν ἐν τῷ ἐβραϊκῷ, παρεῖναι δεόν, ἐσφαλῆσαν οἱ Ἰουδαῖοι ἀντιγραφεῖς. Πολλὰ τούτων τῶν λέξεων, καὶ μάλιστα ὁ Καί, λείπουσιν ἐκ τοῦ ἐβρ. εὑρίσκονται δὲ ὁμοῦ καὶ ἐν τῷ κειμένῳ τῷ Σαμαρειτανῷ (β). Καὶ τὸ Κύριε προσέθηκάν οἱ Ο, ὡς ἐπεξηγηματικὸν τοῦ Ἀδωναϊ, τηρήσαντες καὶ τὴν φωνὴν διὰ σέδας, ἐρμηνεύσαντες δὲ καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς. — ε) Τὰ δὲ καὶ τοὺς ἀντιγραφεῖς τῆς ἐρμηνείας ὑποδεῖν ἐν παντὶ ποδὶ προχειρῶς ἐφαρμόζουσι κόθορνον τῆς διασκευῆς, πολλὴν ἀδικίαν ἐμφαίνει τῶν κριτικῶν δικαιοτέροι δ' ἂν ἦσαν, εἴπερ ὠμολόγουν τὴν ἀδελφίαν τῶν Ἰουδαϊκῶν μεταγραφῶν, οἵτινες παρτίδον ἀμύπητα τοῦ κειμένου « λημῶντες κολοκύνθαις »! οἱ δὲ Μασορίται συνέρραπτον ἔπειτα τὰ διεφθρότα ῥάμμασι σκυτλοῖς. Τίς ἂν φρένας ἔχω πεισθεῖν, ὅτι οἱ μεταγραφεῖς ἀντέγραφον ἅμα, καὶ ἀμπεπονοῦντο περὶ διασκευάς; Ποῖοι δὲ τινες ἦσαν οὗτοι; Ἰουδαῖοι ἐλληνιστά; Ἀλλ' ἀνανεύουσι πάντες, οἳ τε ἄλλοι, καὶ αὐτοὶ οἱ ῥαββινίζοντες κριτικοί, πιστοὺς μέχρι κεραίας, καὶ σφόδρα προσεκτικὸς περὶ τὴν γραφὴν τῶν θείων λόγων ἐθέλοντες τοὺς Ἰουδαίους. Ἦσαν οὖν Χριστιανοὶ οἱ διασκευαστῆρες οὗτοι μεταγραφεῖς; ἤπου ἢ (φασί) καὶ Φράγκελος μακρόθεν ἐπινεύει σεσηρῶς. Ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοὶ αὐτοῦ τοῖς λόγοις μελοβολήσομεν τὸν ῥαββὴν. Οὐ γὰρ ἔλεγε οὗτος μικρῷ πρόσθεν, ὅτι ἄρα οἱ Χριστιανοὶ ὀλίγα τινα χωρία τῆς Γραφῆς παρεμόρφωσαν, δύο μόνον (βλ. ὁπισθ. σελ. 838), κωλυόμενοι ὑπὸ τοῦ πλῆθους τῶν ἐβραϊκῶν καὶ ἐλληνικῶν ἀντιγράφων; Πῶς οὖν οἱ ἀντιγραφεῖς διεσκεύαζον ἐπ' ἀδείας ἕκαστος τὰ δοκούντα μηδὲν ἐνθυμούμενοι τῶν γνησίων χειρογράφων τὰς μυριάδας;

(α) « Δῶρον, ὃ μήποτε ἐγὼ ταλακάρδιος ἐπωφέλησα ἐξελεῖσθαι » Σοφοκλ. Οἰσ. Κολ. 541. βλ. καὶ Ρειμέρ. Ἑλληνογερμ. Λεξικ. Ἦστε περὶ τῆς ὁ Καππὸς διεφθόρῃς τὸ ὠφέλησα τῶν Ο, εἰς τὸ ὠφλησα (Cappell. Crit. Sacra.).

(β) Εἰς πλείους τῶν 300 τῆς Γενέσεως τόπους ἐν τῷ Σαμαρειτανῷ προστίθεται ἢ ἀφαιρεῖται τὸ ῥάμμα waw (ὃ σημαίνει καὶ τὸν Καί), ἐν οἷς τὸ ἐβραϊκὸν κατὰ τοῦτο διαφέρει βλ. Dathe, praefat. in Walton. Prolegom. p. 48.

Κακεῖνο δὲ ποιῶσι παράδοξον. ἵνα μὴ διομολογήσωσι τῶν Ἰουδαίων ἀντιγραφῶν τὴν χάσμην, προτιμῶσι μᾶλλον τὸν θεόπνευστον Προφήτην ἀποδείξαι βεβημένον καὶ ἄστατον, νῦν μὲν ἐπὶ τὰ ἔθνη γράφοντα διωρισμένως (α), νῦν δὲ πάλιν ἐξ, καὶ αὖθις πέντε· καὶ νῦν μὲν κιβωτὸν τῆς διαθήκης, καὶ σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, νῦν δὲ μόνον σκηνήν, καὶ κιβωτόν (καὶ τοὶ δεόντες προσγράψουν καὶ τὸ γνώρισμα τῆς κτητικῆς γενικῆς). Ἐπειτα σφόδρα πετερόντες ἐφάνη καὶ τούτοις ὁ κάλαμος τοῦ κριτικοῦ. Πολλάκις γὰρ καὶ οἱ Ο, σκηνήν γράφουσι καὶ κιβωτόν ἀπλῶς (ὡς ἔχει καὶ τὸ ἐβραϊκόν), ὅπου δῆλον ἐκ τῶν ἡγουμένων καὶ ἐπομένων, ὅτι τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης, καὶ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου σημαίνει ὁ λόγος (βλ. Ἐξοδ. κε. κε, κς, λ, καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ). Ὅπου δὲ πρὸς σαφάνειαν, ἢ ἔμφρασιν ἐχρῆν, προστίθεται καὶ ἡ γενικὴ ὡς « Ποιῆσαις κιβωτὸν μαρτυρίου, (Ἐξοδ. κε. 8. 10. πρὸς καὶ 8. 16, ὅπου λείπει τὸ μαρτυρίου ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ), καὶ κιβωτὸς διαθήκης (Ἐξοδ. κε. 15: ὅπου λείπει καὶ τὸ διαθήκης ἐκ τοῦ ἐβρ.). Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, κτλ. Πρόσθε, ὅτι καὶ τὸ Σαμαρειτανὸν συμφωνεῖ τοῖς Ο, κατὰ ταῦτα διαφωνεῖ δὲ τὸ ἐβραϊκόν. Ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν τόπων, τῶν παραλειφθέντων δῆθεν ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν τῆς ἐρμηνείας ἀληθεύουσιν οἱ κριτικοί (βλ. ὁπισθ. σελ. 880). Τὸ μὲν γὰρ ἐν Γενέσ. α, 27, αὐτὸ καθ' αὐτὸ δείκνυστι πλάνην παλαιὰν Ἰουδαίου ἀντιγραφῶς, γράψαντος τὸ « κατ' εἰκόνα » δις. « Καὶ ἐποίησε (φησὶν) ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα αὐτοῦ. κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν » (οὕτω διπλασιάζουσι καὶ Ἀκύλας, καὶ Θεοδοτίων). Ἀλλ' ὅσον μὲν ἀληθὲς ἡ παλιολογία, πρόδηλον πολὺ δ' ἀπλούστερον καὶ φυσικώτερον τὸ τῶν Ο. « Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν ». Οὕτως ἀνέγνω καὶ Φίλων (τόμ. α. σελ. 633), ὁ σύγχρονος τοῖς θεοῖς Ἀποστόλοις· μετὰ δὲ τούτων πάντως καὶ Ἰουστίνος ὁ μάρτυς (Διαλόγ.

(α) « Ἐπὶ τὰ ἔθνη ». Δευτερ. 1. 1. οἱ Ο, καὶ τὸ ἐβρ. Ἐπὶ παρὰ τοῖς Ο καὶ Ἐξοδ. 7, 8 (ὅπου τὸ ἐβρ. ἐξ), καὶ Ἐξοδ. 17, 5, (ὅπου τὸ ἐβρ. πέντε), κτλ. βλ. καὶ ὁπισθ. σελ. 291.

πρὸς Τρύφ. §. 62), καὶ Κλήμης, καὶ Ὠριγένης (περ. Ἀρχῶν τ. α, σελ. 152), καὶ πάντες οἱ ἀρχαῖοι Πατέρες. Συναίμα δὲ τῷ Φίλωνι, καὶ πρὸ αὐτοῦ δὲ πάντως, ἅπαντα τῶν αὐτῶ συγγενῶν ἐλληνιστῶν ἡ Συναγωγή, παρ' ἧς καὶ αὐτὸς παρέλαβε τὰς Γραφάς. — Τὸ δὲ ἀναμέσον ἐμοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον σου » (Γενέσ. ιζ. §. 10) ἔχει Φράγκελος, καθὼς ἐπιθυμεῖ, ἐν τε τῷ Ἀλεξανδρινῷ κώδικι, καὶ ἐν ἄλλοις, (βλ. ἐκδ. Βωύς), καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Βατικανῷ (αὐτόθ. §. 2, καὶ §. 10)· ὁ δὲ πρὸς ταῦτα μύσας τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἰλλώπισε μόνον πρὸς τὸ 7 ἐδάφιον τοῦ Βατικανοῦ (ὅπου λείπει ἐκπεσόν τὸ ἀναμέσον ἐμοῦ), δεικνύων ἐκ τούτου τοὺς ἀντιγραφεῖς τῆς ἐρμηνείας καθόλου πεπλανημένους. 5) Τελευταῖον πανηγυρίζουσιν ἐν σάλπιγγιν ἐλάταις τὰ περὶ τὴν ὀρθογραφίαν ἐν τισι φωναῖς παροράματα τῶν ἀντιγραφῶν. Καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, ὅτι οὐ μόνον ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Καινῇ, πολλοὶ κώδικες ἔχουσιν τινὰς ἀνορθογραφίας· διότι πάντες οἱ Ἕλληνες ἀντιγραφεῖς οὐκ ἦσαν ἀναμάρτητοι, καθὼς οἱ Ἰουδαῖοι (!). Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα παροράματα διορθοῦνται καὶ διὰ τῆς παραλλήλου τῶν διαφόρων ἀντιγράφων ἀντιβολῆς, καὶ ἐκ τῶν παρὰ τοῖς ἱεροῖς Πατράσι σφωζομένων συμφώνων ἀναγνώσεων, καὶ δι' ἄλλων μέσων προσηκόντων πρὸς τὴν ἀγιότητα, καὶ τὸ σέβας, καὶ τὴν ἀδιάλειπτον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ χρῆσιν τῶν θείων Γραφῶν. Καὶ αὐτῶν δὲ τινες τῶν Εὐρωπαίων κριτικῶν, συνετοὶ καὶ μετρίοφρονες, ἐξέδωκαν σημειώσεις τῶν ἐν τοῖς διαφόροις ἀντιγράφοις ἐμφερομένων ὀρθογραφικῶν παροραμάτων (α). Ὅσοι δὲ, κατὰ τὸν Φράγκελον, ἐξελέγχουσι καὶ τὰ κουρότατα τῶν τοιούτων παροραμάτων, καὶ ταῦτα μεγεθύνουσι, « διῶλίζοντες τὸν κώνωπα », καὶ περὶ σκιᾶς σκηνίδος στενολεσχούντες, ὥρριλον γοῦν ἐν τούτοις ἀκριβέστερον προσέχειν τὸν νοῦν. Ἀλλ' ὅποτε πταίουσιν ἐν πταίσμασι, γράφοντες παράτονα, ὡς α γένεσθε, ἀντὶ γένεσθαι (ἤθελε γράψαι, γενέσθε, ἀντὶ γενέσθαι), καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτο, προστιθέασιν δὲ καὶ τὰς ἐξ ἐαυτῶν ἀνορθογραφίας

(α) L. Bos in edit. τῶν LXX. proleg. cap. 2. — Breittinger in Edit. LXX. Tom. 3. praefat.

γράφοντες κατ' εἰκόνα, καὶ γέγοντα, καὶ ἀλλοφωτοῦς, ἀλλοφωσούς, καὶ καίρον, καὶ κρίων (κριῶν), καὶ τύφλον, καὶ τύφλους, καὶ ἄλλα (ἐν οἷς, ἴσως, ἡ περὶ τὴν τύπωσιν ἀδελφία τὸ πλεῖστον ὑπαίτιος), ἡ καὶ, ἐτι τολμηρότερον, μεταποιῶσι τὰς λέξεις καὶ διορθοῦσιν, ὡς προειδόμεν (ὅπισθ. σελ. 777), τοιοῦτοι, λέγομεν, διορθῶται, καὶ τὰ ἐσφαλμένα παραφθεύοντες καὶ τὰ ὀρθὰ διαφθεύοντες, πῶς ἂν ἔπειτα πιστευθεῖεν, εἴτε τοῦ ἐλληνικοῦ, εἴτε καὶ αὐτοῦ τοῦ πολυαμαρτήτου ἐβραϊκοῦ κειμένου φάσκοντες εἶναι ἱατροὶ σοφοί!

§. ιθ. Θ) Ἐννατον καὶ τελευταῖον αἴτιον τῆς διαφορᾶς θεωροῦσι τὴν, ἣν λέγουσι, διόρθωσιν τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο πρὸς τὸ κείμενον τὸ Σαμαρειτανόν. Εἶδομεν ἐν τοῖς προηγηθεῖσι (σελ. 596) τὸν ἀμνηστὸν ὄνειρον ἐπισήμων τινῶν κριτικῶν, αἵτινες ἔκριναν τὴν ἐρμηνείαν τῆς Πεντατεύχου γενομένην οὐκ ἀπὸ τοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου, ἀλλ' ἐκ τοῦ Σαμαρειτανοῦ. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀττιγγῆρον μετριάζοντες, ἐρμηνείαν μὲν οὐχί, διόρθωσιν δὲ μόνον τῶν Ο πρὸς τὸ Σαμαρειτανόν ἐπρέσβευσαν ἐπιτηδεύσαντες. Καὶ ἀριθμοῦσιν 160 τόπους τοῦ Σαμαρειτανοῦ συμφωνοῦντας ἀκριβῶς τοῖς Ο, ἐν οἷς διαφέρει παντάπασι τὸ ἐβραϊκόν (α).

Ἀπαρτῶμεν.

§. κ. Βραχύς ὁ λόγος. Τὴν γνώμην ταύτην ἀναιροῦσι καὶ ἱστορικαὶ καὶ κριτικαὶδείξεις ἀναντίρρητοι. α) Τὸ Σαμαρειτανόν συμφωνεῖ μὲν ἐν πολλοῖς πρὸς τοὺς Ο, συμφωνεῖ δὲ πολλοῦ καὶ πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκόν· ἐν ἄλλοις δὲ πάλιν ἑκατέρων παρασάγγας ὅλους ἀπέχει. Διὰ τί καὶ τούτοις οὐ διώρωται ἡ ἐρμηνεία τῶν Ο; — β) Οἱ Ο συμφωνοῦσι πρὸς τὸ ἐβραϊκόν, καὶ ἐν οἷς τὸ Σαμαρειτανόν διαφωνεῖ. — γ) Πολλὰ τῶν παρὰ τοῖς θεοῖς Ἀποστόλοις ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ κατὰ τοὺς Ο γεγραμμένων προφητικῶν ῥητῶν συμφωνοῦσιν οὐ πρὸς τὸ Σαμαρειτανόν, ἀλλὰ πρὸς τὸ

(α) Hottinger, Thes. pag. 296—306. Τοιοῦτό τι καὶ ταῖς πλείους φωνήσας ὑπονοῶν. Τὴν πρὸς τὸ Σαμαρειτανόν ὁμοιομορφίαν πολλῶν χωρίων τῶν Ο, διέγραψε καὶ Gesenius in Comment. de Pentateuchi Samaritani origine, indole ac auctoritate. Halae. 1815.

εβραϊκόν. Ἔστι δ' ἂν συνάδουσι καὶ πρὸς ἀμφοτέρω τὰ κείμενα. — δ) Τοῦτ' αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐν ὅσοις γραφικοῖς χωρίοις μνημονεύουσι φίλων, καὶ Ἰώσηπος, καὶ οἱ ἀρχαιότατοι τῶν θείων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ὡς τε ἡ λεγομένη διόρθωσις ἐγένετο λοιπὸν κατὰ τοὺς πρὸ Χριστοῦ Σωτῆρος χρόνους, ὅποτε μυριάδες ἀντιγράφων ἀνεγινώσκοντο πολλαχοῦ τῆς Οἰκουμένης παρὰ τῶν ἐχθίστων τοῖς Σαμαρείταις Ἰουδαίων Ἑλληνιστῶν ὅπερ ἦν ἀδύνατον(α). — ε) Καὶ αὐτὰ τῶν τριῶν ἐρμηνευτῶν (Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος) τὰ σφζόμενα λείψανα συμφωνοῦντα πολλαχοῦ τοῖς Ο, διαφωνοῦσι πρὸς τὸ Σαμαρειτανόν. — ς) Ὁ Ὀριγένης, καὶ μετ' αὐτὸν Λουκιανὸς καὶ Ἠσύχιος, ἐξέδωκαν τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο, παραβαλόντες οὐ πρὸς τὸ Σαμαρειτανόν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἐβραϊκόν. — ζ) Ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος διαλαμβάνων περὶ τῶν ὑπ' Ὀριγένης εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο κατηστερισμένων ἐκ τοῦ ἐβραϊκοῦ (κατὰ τὸν Θεοδοτίωνα) προσθηκῶν, ἐπιφέρει· «ἵνα μὴ παραλείψῃ (Ὀριγένης) Ἰουδαίοις καὶ Σαμαρείταις ἐπιλαμβάνεσθαι τῶν ἐν ταῖς ἀγίαις Ἐκκλησίαις θείων Γραφῶν » (περὶ Μέτρ. καὶ Σταθμ. §. 2). Μαρτυρεῖ λοιπὸν καὶ ὁ Πατὴρ διαφερούσαν ἐν πολλοῖς τοῦ Σαμαρειτανοῦ τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο. — Πόθεν οὖν πάλιν ἡ ἐν πολλοῖς ἐπισημοτάτη τῶν Ο συμφωνία μὲν πρὸς τὸ Σαμαρειτανόν, διαφωνία δὲ πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκόν; Οὐ σφιγγὸς τὸ αἰνιγματὶ ῥάστη δὲ καὶ πρόχειρο; ἡ ἐπίλυσις αὐτοῦ. Τὸ ἐβραϊκόν κείμενον, ἐξ οὗ, καὶ καθ' ὃν χρόνον οἱ Ο μεθερμάνευσαν τὰς Γραφάς, ὑπῆρχε σύμφωνον καὶ ταυτὸν πρὸς τὸ τῶν Σαμαρειτῶν (ὅπερ κατ' ἀρχάς διέφερε τοῦ ἐβραϊκοῦ μόνον κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῶν γραμμάτων μορφήν, περὶ ὧν προείπομεν, σελ. 190). Καὶ συνεφώνει ἄρα καὶ ἡ ἐρμηνεία πρὸς ἀμφοτέρω τὰ κείμενα (β). Μαρτυ-

(α) βλ. Dathe praefat. in Walton. Prolegom. pag. 50.

(β) Καὶ ὁ τοῖς πλεονεξῶν ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τῆς πρὸς τὸ Σαμαρειτανόν συμφωνίας τῶν Ο, τοιοῦτό τι φαίνεται πως ὑπενδιδοῦς. « Εἰ μὴ πεν (λέγει) τὸ ἐβραϊκὸν ἀρχέτυπον, ἐξ οὗ ἐκάτεροι (εἴτε Ο, καὶ ὁ τοῦ Σαμαρειτανοῦ ἐκδότης), ὡς ἀπὸ πηγῆς τὰ ἑαυτῶν ἠρύσαντο, τὰς αὐτὰς περιεῖχεν ἀναγνώσεις » κτλ. (Töpler I. c. p. 2). Ἀλλὰ τὸ ἐβραϊκὸν ἀρχέτυπον ὑπῆρχε τὸ αὐτὸ καὶ τὸ Σαμαρειτανόν, ὡς προείπομεν.

ροῦσι δὲ τὴν μὲν πρὸς τὸ ἐβραϊκόν αὐτῆς συμφωνίαν φίλων καὶ Ἰώσηπος. Τὴν δὲ πρὸς τὸ Σαμαρειτανόν, αὐτὰ τὰ ἐν αὐτῷ σφζόμενα πάμπολλα τεκμήρια. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἐβραϊκόν μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐν πολλοῖς διεφθάρη, καὶ τὸ Σαμαρειτανόν ἴσως καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἐντεῦθεν πάλιν ἡ πρὸς τοὺς Ο διαφωνία τοῦ τε Σαμαρειτανοῦ καὶ τοῦ ἐβραϊκοῦ, καὶ τούτων αὐτὴ πρὸς ἄλληλα.

§. κα. Ταῦτα πρὸς ἃς καταλέγουσιν αἰτίας τῆς πολλῆς τῶν Ο πρὸς τὸ νεωτερικόν ἐβραϊκόν διαφορᾶς οἱ σοφοὶ κριτικοὶ (α). Τὸ μὲν οὖν συνιέναι καὶ λογίζεσθαι τὰ βέλτεστα, λόγου δ' ἐρμηνεύως ἀπορεῖν, α ἡμισύ (φασι) τ' ἀγαθοῦ », καὶ παρόμοιον πηγὴ ναμάτων διαγῶν, ὑπὸ σφριγγᾶς λανθανόντων, καὶ φανερὰς οὐκ ἐχόντων ἀπορρόας. Τὸ δὲ τὰ χεῖριστα λογιζομένους, δύναμιν ἔχειν λόγου προφορικοῦ, καὶ πλήθει καὶ κάλλει ῥημάτων περιπέττειν τὴν μοχθηρίαν τῶν ἐννοιῶν, τοῦτο δεινόν, καὶ πέρα δεινοῦ. Πολλοὶ γὰρ ἐρμηνεύσαι μὲν ἐγένοντο δυνατότατοι, βουλεύεσθαι δὲ φανυλότατοι, καθάπερ οἱ σοφισταί, τὴν μὲν διάνοιαν ἀμυνοῦσι καὶ ἄσσοι γεγονότες, τοῖς δὲ φωνητηρίοις ὄργανοις πάμμουσοι καὶ καλαμοῦοι. Καὶ τοιαύτη τις ἐφάνη, τὸ πλεῖστον, ἡ κατὰ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο ῥάγδην καὶ χυδῶν ἐπιθρίσασα κριτικὴ, παντοίαις εὐρεσιλογίαις τὴν ἀλήθειαν κατακλύζουσα. Τὰ μὲν γὰρ ἀντίγραφα τῶν ἐβραίων Γραφῶν, ἐξ ὧν οἱ Ο μεθερμάνευσαν, ἀμαρτάδιον μετὰ παρέστησαν οἱ σοφοί, καὶ τὰ χεῖριστα καὶ φανυλότατα βιβλίων ἀπάντων, ὧν ποτε χεῖρες ἀνθρώπων ἔγραψαν ἐπὶ γῆς. Λύτους δὲ τοὺς Ο παντάπασιν ἀδασίς, ἡ ἀγροικοσύφους, μικρά τινα τῆς ἐβραϊδος ἐπαύοντες γλώσσης, καὶ ταῦτα μέντοι κακοὺς κακῶς καὶ ξένων δὲ γλωσσῶν ἰδιωτισμοῖς τὰς ἐβραϊκὰς νοθίζοντας σημασίας, καὶ βέβηλόν τινα φιλοσοφίαν ἐγκαταμιγνύντας τοῖς θείοις λόγοις.

(α) Ὁ Ὀτιγγῆρος προστίθει καὶ δεκάτην αἰτίαν ἐκείνην τοῦ Ζηγγλίου τὴν κρίσιν· « Ὅτι δῆθεν οὐχ ἅπαντες οἱ ἐρμηνεῖς ἅμα συνεργάσαντο τὴν ἐρμηνείαν, ἀλλ' ἕτερος ἕτερον μέρος τῶν Γραφῶν διανεμίσαντο, μετέφραζον ἕκαστος κατ' ἴδιον, ἄλλοι ἄλλως τὰς αὐτὰς λέξεις καὶ φράσεις ἐρμηνεύοντες », καὶ τὰ λοιπὰ τῆς παρακρίσεως ῥητά, ὅπερ ἐγράψαμεν ἐν ταῖς προσηγορίαις (σελ. 604).

Καὶ τούτοις μὴ ἀγαπήσαντες, ἐπενόησαν καὶ διασκευαστάς τινας καὶ ἐξισωτάς, παντοίως ῥαδιουργοῦντας περὶ τὴν ἐρμηνείαν, μὴ δ' αὐτοὺς τοὺς ἐρμηνεῖς, μηδὲ τοὺς ἀπλοῦς ἀντιγραφεῖς ἀπολύοντες τοῦ μιάσματος, ἐν οἷς ἡ ἐρμηνεία φαίνεται πληρεστέρα τοῦ πεπρωμένου καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκοῦ καὶ γλωσσημάτων δὲ, τέλος, πολὺν ἐπὶ τῆς ἐρμηνείας συνεφόρησαν σάρον, ἀσπαλάκων τυφλοτέρους εἰσάγοντες τοὺς ἀντιγραφεῖς. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ Σαμαρειτανὸν εὐαρμοστός πολλὰκις πρὸς τὴν ἐλληνίδα συνάδει Γραφὴν, καὶ κεῖνο διεσκευασμένον καὶ παρ' ἐγγραπτον ἀπεφάνησαντο. Παρόμοια ποιοῦντες, ὡς καὶ εἴ τις τῶν φιλοκάλων ἔνθεν μὲν ἀρχαίαν βλέπων οἰκοδομήν, καλὴν καὶ μεγάλην καὶ θαυμαστὴν ἰδεῖν, τῇ δὲ χρόνῳ βεβλαμένην, καὶ πολλὰ τῶν μερῶν περικεκαρμένην, καὶ τὸ τέλος τῆς πρώτης καλλονῆς ἀποβεβληκυῖαν, σύνουσι ἀποθαυμάζοι· ἐτέρωθεν δὲ πάλιν ἄλλην ἀναβαίνουσιν καθορῶν, πρὸς τὴν πρώτην ἐκείνην, ὡς πρὸς ἀρχέτυπον ἀκριβῶς ἀπομειμιμημένην, καὶ τὸ κάλλος ἄτρωτον καὶ ἀνεπηρέαστον διασφύζουσιν, χρυσόσεγον καὶ ὑψίροφον, ὑπερφίους μεγάλους καὶ προδόμους καὶ περιστύλους καὶ παντοίαις ἀγλαΐαις κεκοσμημένην, τοιαύτην ταύτην βλέπων ὁ θεωρὸς, ἐπαινοῖ μὲν εἰκότως, ἀλλ' ὅμως ἐπεσκευασμένην νομίζει, καὶ κάλλεσιν ἡρτυμένην ὀνειδίς καὶ ἐπικτήτοις, καὶ πάντῃ παρηλλαγμένην τοῦ πρώτου παραδείγματος, πρὸς ὃ κατεσκευάσται. Ἐπειδὴ δὲ ταύτης οἱ παλαιοὶ καὶ σεμνότατοι φύλακες ἀκριβῶς αὐτὴν ἐκείνην εἶναι διαμαρτύρωνται, μηδεμίαν ἀλλοίωσιν προσλαβοῦσαν, καὶ μυρίαὶ μαρτυρίαι καὶ δεῖξαι ἀτρεκέσι τὸ πρᾶγμα πιστοποιῶσι, καὶ χαρακτῆρας δὲ τῆς ἀρχαιότητος ἄλλους τε δεικνύουσι πολλοὺς, καὶ παλαιὰν εἰκόνα τοῦ ἀρχετύπου, δηλοῦσαν, οἷον ὑπῆρχε καὶ κεῖνο, πρὶν ἢ πάθῃ τὴν συντριβὴν, ὃ δὲ γραφεῖς καὶ τὴν εἰκόνα λέγει προσπεπλασμένην, καὶ τὰς μαρτυρίας ἀποβάλλοι, καὶ τῶν φυλάκων καταμακώμενος, παντοίους λόγους ἀκόσμους ἐκχέοι, μόνους τοῖς οἰκείοις ὡς ἀσφαλῆσιν ἐπερειδόμενος λογισμοῖς. Τοιαύτην τινα καὶ περὶ τῆς ἐρμηνείας ἐξέδωκε κρίσιν ὁ πολύσοφος θῆσος τῶν νεωτέρων κριτικῶν. Καίτοι μὴδὲ πρὸς ἐαυ-

τοὺς ἐν πολλοῖς οἱ ἄνδρες ὁμοφωνοῦσι. Περύκασι γὰρ οἱ κατασφριζόμενοι τὴν ἀλήθειαν πολεμίοις χρῆσθαι πολλὰκις ταῖς ἐαυτῶν δυνάμει (καθὰ τις τῶν ἀρχαίων σοφῶν ἀπεφάνητο), καὶ λόγων ἐνθυμήμασι καὶ βουλευμάτων λόγοις ἀντιστατοῦντες, καὶ μηδ' αὖ μὴ μὴδαμῶς συνᾶδοντες πρὸς ἀλλήλους.

§. κβ. Ἡμεῖς δὲ λίαν θαυμάζοντες, πῶς ποτε τοσοῦτοι δὴ καὶ τηλικούτοι σοφοὶ χαίρουσι λόγοις σοφωτέροις τῆς ἀληθείας ἐμματαίζοντες, ἀγαπῶμεν ὅς οἶδαμεν ἀσφαλεστέρας, ὅσω καὶ προφανεστέρας, αἰτίαι τῶν τῆς ἐρμηνείας πρὸς τὸ νεωτερικὸν ἐβραϊκὸν διαφορῶν, καὶ ταύτας ὑπ' ἀνδρῶν οὐχ ἥττον σοφῶν καὶ φίλων ἅμα τῆς ἀληθείας ἀνωμολογημένας· περὶ ὧν καὶ πρότερον σποράδην εἰπόντες, ἀθρόας αὐτάς ἤδη καταλέγομεν. Εἰσὶ δὲ κυρίως αὗται. Α) Ἡ μετὰ τὴν ἄλωση τῶν Ἰουδαίων πολλαπλὴ τοῦ ἱεροῦ κειμένου τῶν ἐβραϊκῶν Γραφῶν διαστροφή καὶ καλόθεωσις, ἣν οὐδ' ἂν αὐτοὶ ἀρνηθεῖεν οἱ μετριώτεροι τῶν πολεμίων τῆς ἐρμηνείας. Β) Ἡ πολλῶν ἐβραϊκῶν φωνῶν ἀπικρατωμένων παντελὴς ἀκαταληψία, ὅς οὔτε ῥαββίνοι (καθὼς εἰώθασιν), καὶ αὐτοὶ οἱ ῥαββινισταὶ στοχαστικῶς ἐρμηνεύοντες καὶ ἐξ εἰκασίας, ἀποπλανῶνται τῆς γνησίας αὐτῶν σημασίας. Γ) Ἡ συνήθης τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσης ἐκ μόνων συμφώνων καὶ δίχως φωνηέντων (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον) γραφή, καθ' ἣν ἐπὶ τῶν αὐτῶν συμφώνων ἄλλων ἄλλοτε φωνηέντων ἔξωθεν ὑπακουομένων, ποικίλλεται παντοίως ἡ σημασία (ὡς ὑπὸταν γράφωσι ΔΒΡ, καὶ προφέρουσι νῦν μὲν Δαβάρ, λόγος, νῦν δὲ Δεβέρ, λοιμός, νῦν δὲ Δεβίρ, ἄδυτον, ἢ χρηστήριον, νῦν δὲ Δοβέρ, λέγων, νῦν δὲ Δεβόρ, λέγειν, νῦν δὲ Δαβούρ, λεχθέν, νῦν δὲ Δαβάρ (α, βραχὺ), ἔλεξε, κτλ.). Ἐκ δὲ τοῦ τοιούτου τρόπου τῆς ἀναγνώσεως τῶν ταυτοσυμφώνων λέξεων παρερμηνεύθησαν παρὰ τοῖς ὑστέροις ἐρμηνεῦσι καὶ ῥαββίνοις πολλὰ (α).

(α) Βλ. Morini Lib. I. Exercit. IV. cap. IV. pag. 101 — 143. Γένοιτο δ' ἐν τῷ πρᾶγμα φανερώτερον καὶ ἐκ παραδείγματος ἑλληνικοῦ. Θῶμεν γὰρ τρία σύμφωνα τὰ ΚΡΞ, χωρὶς φωνηέντων γεγραμμένα. Ἐκ ταύτης οὖν τῆς τρισυμφώνου γραφῆς, ἄλλοτε ἄλλου φωνηέντος ἐπιτιθεμένου, σχηματίζονται λίξεις περί-

Δ) Ἡ διαφορὰ τῆς ἐπὶ τῶν Ο τῶν ἐβραϊκῶν φωνῶν γραφῆς καὶ προφορᾶς, καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Μασοριτῶν διὰ τῶν ἐγγράφων τόνων διορισθείσης· ὡς ἀποδεικνύουσιν ἄλλα τε πολλά, καὶ τὰ κύρια ὀνόματα, οἷον *Eva, Maθουαλά*, κτλ. κατὰ δὲ τοὺς Μασορίτας, *Χανὰ, Μετουσαλέχ*, κτλ. Ε) Ἡ διὰ τὴν γενότητα τῆς γλώσσης πλείων λέξεων πολυσήμαντος δύναμις. Ἐν δὲ τοῖς τοιούτοις ὁμωνύμοις ἄλλην σημασίαν ἐξηγησάντων τῶν Ο, ἄλλην ἐξηγήσαν οἱ ῥαββίνοι. Ὅτι δὲ πολὺ τῶν πολλῶ μεταγενεστέρων Χαλδαίων ἀκριβέστερον διακρίναν τὰς καταλλήλους σημασίας οἱ ζώσης ἔτι τῆς ἱερᾶς γλώσσης (παρὰ τοῖς σοφωτέροις· μάλιστα), καὶ τῆς γνησίας περὶ τὴν ἐκφώνησιν παραδόσεις, ἀκμάσαντες Ο, πρόδηλον. Σ) Τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα σφάλματα τῶν Ἰουδαίων ἀντιγραφῶν, καὶ ἡ πάντων τῶν ἀρχαίων ἐβραϊκῶν ἀπογραφῶν παντελής παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐκλείψις. (οὐδὲν γὰρ ἔχουσιν ἀντίγραφον παλαιότερον τοῦ δεκάτου αἰῶνος μ. Χ.). Ζ) Ἡ ἐλληνικὴ διάλεκτος, καθ' ἣν οἱ Ο μεθερμήνευσαν τὰς Γραφάς, σπουδάζοντες εἶναι χρήσιμοι καὶ καταληπτοὶ τῷ τε πλήθει τῶν ἐν πολλοῖς εἰσέτι ἐβραϊζόντων ἐλληνιστῶν Ἰουδαίων, καὶ τοῖς τούτων σοφωτέροις. Ταύτης δὲ τῆς διαλέκτου τὴν ὅλην ὕψην, καὶ ἰδίως δὲ πολλῶν τῆς Μακεδονίζουσας διαλέκτου συνήθων τότε φωνῶν τὴν σημασίαν καὶ χρῆσιν ἀγνοήσαντες πολλοὶ τῶν κριτικῶν, ἐπλάσαν ἀνυπαρκτοὺς τῆς ἐρμηνείας πρὸς τὸ ἐβραϊκὸν διαφοράς. Η) Ἡ τῶν τότε ἱερῶν κωδίκων περὶ τὴν τάξιν τῶν βιβλίων καὶ κεφαλαίων πρὸς τοὺς μετὰ ταῦτα ῥαββινικοὺς κώδικας (καὶ τοὺς ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ὀριζόμενος ἐν τισὶ) διαφορὰ, δι' ἣν εὐρίσκουσι τσαυτάς μεταθέσεις καὶ χωρίων, καὶ κεφαλαίων, καὶ βιβλίων παρὰ τοῖς Ο, ἐναντίως τῇ τάξει τοῦ

ποῦ τριάκοντα. οἷον *ΚΑΡΑΣ* (τάς, ἐκ τοῦ *κάρα*, ἡ), *ΚΑΡΙΣ*, *ΚΑΡΣ*, (*Κάρ*), *ΚΑΡΟΣ*, *ΚΙΡΑΣ*, *ΚΕΡΑΣ*, *ΚΕΡΑΣ* (κεράς), *ΚΕΡΑΙΣ*, *ΚΑΡΕΣ*, *Ε*, *ΚΑΡΕΣ* (γενική του κήρ), *ΚΗΡΑΣ* (κήρ, κίαρ), *ΚΑΙΡΟΣ*, *ΚΑΙΡΟΣ*, *ΚΕΙΡΟΣ*, *ΚΕΙΡΑΣ* (κείρω), *ΚΑΡΟΣ*, *ΚΑΡΑΣ* (τάς), *ΚΑΡΙΣ*, *ΚΑΡΟΣ*, *ΚΑΡΕΣ*, *ΚΡΕΣ*, *ΚΡΗΣ*, *ΚΡΗΣ*, *ΚΡΕΑΣ*, *ΚΡΕΑΣ*, *ΚΑΡΟΣ*, *ΚΑΡΕΣ*, *ΚΑΡΕΣ*, *ΚΑΡΕΣ*, κτλ. Ὅταν αὖν ἐν τοῖς τοιούτοις μικρὰ γένηται τοῦ προσήκουτος φωνήεντος παρεκτροπή, ποῖα καὶ πόσα σφάλματα παρέπονται περὶ τὴν ἐννοίαν τῆς λέξεως, πλάκας δὲ καὶ τοῦ λόγου εἰς ἐν ἀνήκει, πρόδηλον τῷ μικρὸν ἐπισήσαντι.

καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκοῦ. Ἀπαντῶνται δὲ τοιαῦτα μεταθέσεις ἐν τοῖς ἀπογράφοις τῶν Ο καὶ ἐν ἄλλοις τεύχεσι, καὶ μάλιστα ἐν τῷ τοῦ ἱερεμίου. Ὅτι δὲ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ νῦν ἐβραϊκὸν θεωροῦνται πολλὰ πρωτύστερα ἐν τοῖς κεφαλαίοις τοῦ θείου ἱερεμίου, σιτημείωται παρὰ τοῖς κριτικοῖς. ὁμολογοῦσι δὲ καὶ οἱ ῥαββίνοι (α). Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτων ἐκτενέστερον ἐν τῷ Δ, βιβλίῳ. Θ) Ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος φιλολογικώτερον θεωρῶν τὰς ἐν μέρει τότε τοῦ ἐβραϊκοῦ πρὸς τοὺς Ο διαφοράς, αἷτιον τούτων ἔκρινε τὴν περὶ τὸ σαφές καὶ τὸ πλήρες μετὰ τοῦ εὐφραδοῦς σπουδῆν τῶν ἐρμηνευτῶν (β). Ἀλλὰ περὶ τούτου λέγομεν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῷ ἐφεξῆς. 1) Ὡς ὁ μακάριος Ἐπιφάνιος, οὕτω καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος τὴν διαφορὰν τῆς ἐρμηνείας καὶ ὡς ἐκ θείου βουλήματος ἐν τισὶ χωρίοις γενομένην διακηρύττει, λέγων. « Ἐν τῷ γὰρ αὐτῷ Πνεύματι καὶ οἱ Ο μεθερμήνευσαν, ἐν ᾧ καὶ τὰ μεθερμηνεύμενα ἐρρήθησαν (ὑπὸ τῶν Προφητῶν), ὥστε ἐξ αὐτῆς αὐτῶν τῆς κηρυττομένης θαυμαστῆς

(α) *Bl. Morin. l. c. p. 142.*

(β) «Οἱ ΟΒ ἐρμηνεύται ἐξ ἐβραίων ἐρμηνεύει, καὶ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων τὴν τε τῶν ἐβραίων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ [τὴν] τῶν ἐλλήνων ἀκριβῶς πεπαιδευμένοι φωνῆν, οὐ μόνον τὴν ἐκ τῆς ἐβραϊδὸς εἰς [τὴν] ἐλληνίδα ἡρμήνευσαν Γραφήν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῇ ἐβραϊδὶ διὰ δισσολογίας ἐκφωνουμένην διάλεκτον, τῇ τρανότητι ἐρμηνεύοντες παρήγαγον» (καὶ φέρει παραδείγματα). «Ἀντὶ τοῦ εἰς δύο τόπους κεῖσθαι τὸ ὄνομα τοῦ ἔτους, ἐν τῷ τῷ χρησάμενοι, τὴν δὲ οὐσαν εἶναι βόμβησιν εἰς λεῖοτητα μετέβαλον, φήσαντες. «Ἐξῆς δὲ Ἄδαμ τριάκοντα καὶ ἑνεακῶσι ἐτὴ οὔτε ἐλλειπὺς τι πενήσαντες τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τρανότητα κατέστησαν τὴν ἀνάγνωσιν, ὥστε ἐν τῇ ἐβραϊδὶ οὐ δύναται διὰ τῆς ἐρμηνείας λέγεσθαι οὕτως, — οὔτε τῇ ἐλληνίδι. ὡς ὁ Ἀκύλας ἡρμήνευσεν ἐξ ἐπιτολῆς λέγων. «Ἐξῆς δὲ Ἄδαμ ἑνεακῶσι ἔτος, καὶ τριάκοντα ἔτος» — Καὶ πάλιν. «Ἄφ' ἐκυτῶν οἱ Ο τὰς λέξεις προσέθηκαν, οὐκ εἰς μάτην, ἀλλὰ μάλλον εἰς ὠφέλειαν· ταῖς γὰρ ἐλλειπῶς ἰχθύσαις λέξεσι προστεθεικότας, εἰς σαφήνειαν τὴν ἀνάγνωσιν παρήγαγον. ἵνα ὁ πολυαμύβανει ἡμᾶς καὶ οὐ μοιροῦς αὐτοῦς γέγενῃσθαι πνεύματος ἀγίου. Ἐν γὰρ οὐκ ἦν χρεια δισσολογεῖν, παρήκαν, ὅπου δὲ χωλὸν ἰδέσθαι τὸ ῥῆμα εἶναι, εἰς ἐλληνικὴν διάλεκτον μεταφερόμενον, ἐκεί τὴν προσθήκην ἐποιήσαντο. Θαυμάσαι δ' ἐστὶν ἐπὶ τούτῳ, καὶ μὴ τολμᾶν μέμφιν ἐπάγειν, ἀλλὰ μάλλον ἐπαινον, ὡς ἐκ βουλῆς Θεοῦ γενησάντων συνεῖναι τὴν εὐλαβῆ». *Ἐπιφ. π. Μέτρ. σελ. 159—161.*

συμφωνίας επικυροῦται. Καὶ τοίνυν παραλλάσσοντές τινα περὶ τὴν μετάφρασιν, καὶ μηδὲν ἀφιστάμενοι τοῦ βουλήματος τοῦ Θεοῦ (οὗ ῥήματα ἦσαν τὰ μεθερμηνεύμενα, καὶ ὧ ταῦτα δουλεύειν ἐμελλον), οὐδὲν ἕτερον ἠθέλησαν ἀποδείξει, ἢ τοῦτ' αὐτὸ ὅπερ θαυμάζομεν ἤδη καὶ τῇ τῶν Εὐαγγελιστῶν συμφωνίᾳ παραλλαγῇ » κτλ. (α). Τοιαῦτα καὶ ὁ μακάριος ἱερώνυμος, λέγων· « Ὅπου δὲ πρόκειται ὁ ὁβελός, — ἐκεῖ σημαίνεται, ὅτι οἱ Ὁ προσέθηκαν, εἴτε χάριν εὐπρεπείας, εἴτε κατὰ βούλησιν τοῦ παραγίου Πνεύματος » κτλ. (β). Ἀλλὰ καὶ Ἰλάριος ὁ ἱερώτατος, « Πολλαχού, φησι, τὰς παρὰ τοῖς Ὁ προσθήκας πνεύματι γενέσθαι προφητικῶν, ἵνα τὴν διάνοιαν ἡμῶν ἀπὸ τοῦ γράμματος ἀνυψώσιν εἰς τὸ νόημα τὸ μυστικόν, ἀπὸ τοῦ τύπου εἰς τὸ πρωτότυπον, ἀπὸ τῆς εἰκόνος εἰς τὴν ἀλήθειαν » κτλ. (γ). Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. Ἦδη δὲ θεωροῦμεν συνοπτικῶς ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ καὶ τὴν μέθοδον, ἥ περ

(α) S. August. De Consonant. Evang. L. II. c. 66. Τοιαῦτα καὶ ἐν τοῖς De civ. Dei L. 18. c. 43. et De Doctrin. Christ. L. 2. p. 15 et Lib. c. 2. Ep. 8, 10, et Quaest. in Genes.

(β) S. Hieron. Praef. in 2 Paralip. Ὁ μακάριος ἱερώνυμος προστίθησι καὶ ἄλλας δύο αἰτίας τῆς ἐν τισι μεταξὺ τῶν Ὁ καὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ διαφορᾶς. α) Ὅτι παρὲλπόν τινα οἱ Ὁ, ἢ συνέκρυψαν, ἄλλως μεταφράσαντες, ἵνα μὴ δημοσιεύσωσι πρὸς τοὺς ἀπίστους τὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τὸ μυστήριον τῆς παναγίας Τριάδος ὑποδηλοῦντα. β) Σχολιάζων εἰς τὸ ἱερ. ιζ. ι. « Ἡ ἀμαρτία Ἰούδα γεγραμμένη ἐν γραφίδι σιδηρᾷ. — Τοῦτο λέγει παρὲλπον οἱ Ὁ, φειδόμενοι τοῦ ἔθνους αὐτῶν » (S. Hieron. Comm. in Esai. c. 9. καὶ Hierem. I. c.). Ἀλλ' οὕτε τὸ τοῦ ἱερ. ιζ. ι. παρὲλπον ἀνερμηνεύον οἱ Ὁ (κεῖται γὰρ ἐν τῇ Κομπλ-ἐκδόσει, καὶ παρὰ τῷ ἱερῷ Θεοδώρητῳ ἑρμην. εἰς ἱερ. ιζ. ι. καὶ παρ' Εὐσεβ. Εὐαγγ. Ἀποδ. βιβλ. ιο. ὅστις ὁμῶς λέγει « ὅτι εὗρε ταῦτα μετὰ παραθέσεως ἀσπερίσκων ἐν τοῖς ἀκριβέσι τῶν παρὰ τοῖς Ὁ ἀντιγράφων »), καὶ οἱ Ὁ πιστῶς μεθερμηνεύσαν ἀπάσας τὰς πολλαχού τῶν θείων προφητῶν δικαίας κατὰ τῶν Ἰουδαίων ἀπειλὰς τοῦ Θεοῦ, μηδαμῶς μηδὲν τῶν ἐμφύλων φεισόμενοι. Ἐπειτα, πρὸς τὴν τῶν Ὁ φειδώ, μὴ γὰρ οἱ τούτων ὁμογενεῖς οὐκ ἀνεγίνωσκον ταῦτα ἐν αὐτοῖς τοῖς ἑβραϊκοῖς τεύχεσι τῶν θείων προφητῶν; Ὡσαύτως ἐξέφρασαν λαμπρῶς καὶ τὰς προκαταγγελλούσας τὰ τῆς θείας πίστεως μυστήρια φωνᾶς τῶν προφητῶν, ὡς προείπομεν (σελ. 817). Ὡς περὶ τούτων ταῦτα περὶ τῶν Ὁ φαίνεται φρονήσας ὁ μακάριος ἱερώνυμος.

(γ) S. Hilar. Praefat. in Psalm. et in Psalm. 142, 143, 145.

οἱ Ὁ περὶ τὴν ἑρμηνείαν ἐχρήσαντο, ὡς ἐξετάζουσιν αὐτὴν οἱ πατέρες τῶν κριτικῶν (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Περὶ τῆς ἑρμηνευτικῆς μεθόδου τῶν Ὁ, φιλολογικῇ παρέκκασιν.

§. α. Τρεῖς εἰσι κυρίως αἱ τοῦ λόγου ἀρεταί, ἃς ὀφείλει κατορθοῦν ὁ μεταφραστής· Ἀλήθεια, καὶ Σαφήνεια (αὗται δύο πρώτισται, καὶ ἀναγκαιόταται, καὶ μάλιστα τοῖς τῶν θείων λόγων ἑρμηνευταῖς), καὶ τρίτη, Εὐφράδεια, οὐ μεμπτή καὶ αὐτὴ, καθ' ὅσον διδάσκει, καὶ πρὸς τὴν ἀκριβείαν τῆς ἐκφράσεως τὰ μέγιστα συντελεῖ. Τὴν μὲν οὖν ἀλήθειαν κατορθοῦσι, ὅταν μεταφέρῃ πιστῶς καὶ ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου· τὴν δὲ σαφήνειαν, ὅταν σαφῆ καὶ τρανὴν ποιῇται τὴν ἑρμηνείαν· τὴν δὲ εὐφράδειαν, ὅταν φιλοτεχνῇ τὰ εἰκότα περὶ τὴν συνθήκην τοῦ λόγου, καὶ τὴν τῶν λέξεων ἐκλογὴν. Καὶ σφάλλεται μὲν τοῦ παντὸς ὁ παραβαίνων τὰ σεμνὰ τῆς ἀληθείας θεσμὰ, παραφράζων καὶ πλατύνων τὸν λόγον (ἐν οἷς μὴ δεῖ), χάριν δὲ τῆς σαφηνείας (β). Ἐκπίπτει δὲ πάλιν τῆς σαφηνείας, καὶ πολλῶν γε μᾶλλον τῆς εὐφραδείας, ὅσακις σπουδάζων περὶ τὸ κείμενον εἶναι πιστὸς, ἐκφράζει τὰς λέξεις δι' ὀνομάτων ἀσαφῶν καὶ σκοτεινῶν, ἢ καὶ (χωρὶς ἀνάγκης) αὐτὰς ἀντιγράφει τοῦ κειμένου τὰς λέξεις, ἀνερμηνεύτους καταλιπὼν, ὡς ἔπραξεν ὁ Θεοδοτίων, αὐτὰς πολλαχού τὰς ἑβραϊκὰς φωνὰς μεταγράφας γράμμασιν ἑλληνικοῖς. Γνωστὴ δὲ καὶ ἡ τοῦ δυσκόλου καὶ περὶ τὴν λέξιν κατεσκληρότος Ἀκύλα κακοζήλεια, μὴ μόνον τὴν σαφή-

(α) S. Toepler I. c. p. 41, sqq. — H. Thiershij De Pentateuchi version. Alex. p. 21, sqq.

(β) « Τί γὰρ ὄφελος τρανὴν μὲν καὶ σαφῆ τὴν ἑρμηνείαν ποιεῖσθαι, ψευδὴ δὲ ἄλλως; ἀνάγκη γὰρ οὕτως ἐχόντων ἀπατᾶσθαι τὸν ἀκροατὴν, καὶ μεγίστην καρποῦσθαι συμφορὰν μετὰ ἀγνοίας καὶ ἀπαιδευσίας. Τί γὰρ, ἂν λέγῃ τῷ παιδί τρανῶς καὶ σαφῶς, δείξας τὸ ἄλφα στοιχείον, ὅτι ἐστὶ γάμμα, ἢ τὸ η, ὅτι ἐστὶν ω; κτλ. Φύλων Νόμων Ἀλληγορ. Γ. σελ. 111, τόμ. Α. Mang.

νειαν διαβολούσα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκριβείαν τοῦ ἐλληνισμοῦ διαφθεύουσα. Περίωνμος δὲ τοῦ ἐλληνισμοῦ παραβάτης ἐκρίθη καὶ Σύμμαχος. Ἀλλὰ τῶν Ὁ μεγίστη μὲν ἡ περὶ τὴν σαφηνείαν σπουδή, παραπλησία δὲ καὶ ἡ περὶ τὴν εὐφράδειαν, ἔξοχος δὲ, τέλος, ἡ περὶ τὴν ἀκριβῆ καὶ πιστὴν ἀπόδοσιν τοῦ κειμένου.

§. β. Καὶ τῆς μὲν σαφηνείας δείγματα ταῦτα· ὅτι τῇ κοινῇ τῶν κατ' Ἀλεξανδρείαν καὶ Συρίαν μακεδονιζόντων Ἑλλήνων ἐχρῆσαντο διαλέκτῳ· καὶ ὅτι τὴν ἐρμηνείαν οὐχ οὕτω πολλῶν ἐπλήρωσαν ἐβραϊσμῶν (οἷς ἐχρῶντο μάλιστα οἱ τότε κατ' Ἀσίαν ἑλλενίζοντες Ἰουδαῖοι), ὥστε καταστῆσαι τὴν κατάληψιν τῶν λεγόμενων δυσχερῆ· καὶ ὅτι παρὰ τοῖς ἀσαφεστέροις καὶ ὑποζόφοις παρεθῆκαν καὶ τὰ διανγέστερα, διασαφούντες, ὅτε πάλιν ἐπανήρχοντο τὰ πράγματα τὰ αὐτά· καὶ τοὺς ἐξ ἀνάγκης εἰσπεπτακότας ἐβραϊσμούς συνεκέρασαν, ἄλλως τε παντοίως, καὶ τὰ κύρια καὶ ξενικά ὀνόματα ἐξηγούντες, ἀπαιτούσης τῆς σαφηνείας, ὥστε φανήσεται ἐκ τῶν ἐφεξῆς. Τῶν γὰρ ἐν τῇ Πεντατεύχῳ καὶ τοῖς λοιποῖς προφητικοῖς τεύχεσι μνημονευομένων κυρίων ὀνομάτων, τὰ μὴ ἦσαν τοῖς Ἕλλησι γνωστά, τὰ δὲ ἄγνωστα· καὶ τὰ μὲν ὑπῆρχον ἤδη καὶ κατὰ τὴν Ἑλλάδα φωνὴν ἐπεξενωμένα, φέροντα μορφὴν ἑλληνικὴν· τὰ δ' οὐπω μετεσχηκότα πολιτείας ἑλληνικῆς. Καὶ γνωστά μὲν ἦσαν ὀνόματα ἐθνῶν καὶ τόπων τῆς Ἀσίας πολλὰ. Ἐν δὲ τούτοις ὁρθῶς οἱ Ὁ προτετιμήκασιν τοῦ καθ' Ἑβραίους τοῦ καθ' Ἑλλήνας σχηματισμὸν, ὅτε γνωστὸν καὶ τοῖς ἑλλενίζουσιν. Τοιαῦτα τὰ, Εὐφράτης, Τίγρις, Ἀσσυρία, Ἰδουμαία, Βαβυλών, Ἑβραῖοι, Χαλδαῖοι, Μαδιαναῖοι (καὶ τὸ σπανιότερον Μαδιανῖται). Ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις ἐθνῶν καὶ τόπων ὀνόμασι προείλοντο τὸ ἑλληνικόν, καίτοι παρ' Ἑβραίοις πάντῃ διαφόρως ὀνομαζόμενον, οἷον Αἰθιοπία (ἑβρ. Χουῆ), Μεσοποταμία Συρίας (ἑβρ. Χαδάν Ἀράμ), Καππαδοκία (ἑβρ. Καφθάρ), Φοινίκη (Kanaan), Ἐρυθρὰ θάλασσα (Jam Suf), κτλ. Τὰ δὲ πάλιν Αἰγύπτια προσηκόντως ἀπεκάλεσταις τότε παρ' Αἰγυπτίοις νενομισμέναις προσηγορίαις, οἷον Τζοάν (Tzoan), Ἡλιούπολις (On), Γεσὲν (Gosen), καὶ πάλιν πόλιν

Ἡρώων (Γενέσ. μς, 28, 29)· ὡς ἐκάλουν τότε οἱ Αἰγύπτιοι πόλιν τῆς κατὰ τὴν Γεσεμίτιν χώρας Ῥαμεσσῆ (α). Καὶ τὸ Μωϋσῆς δὲ (ὡς γράφεται συνήθως ἐν τῷ Βατικανῷ κώδικει, καὶ παρ' Ἰωσήφῳ, ἐν δὲ τῷ Ἀλεξανδρινῷ ἀείποτε Μωσῆς) ἴσως ἔχει τὸ υ, πρὸς σαφεστέραν ἐνδείξιν τῆς αἰγυπτιακῆς ἐτυμολογίας (ε). Καὶ τὸ αἰγύ-

(α) Τὸ ἑβρ. (Γενέσ. μς, 28, 29) ἔχει « Ἀπέστειλεν—εἰς Γεσὲν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Γεσὲν »· οἱ δὲ Ὁ, « Ἀπέστειλε — καθ' Ἡρώων πόλιν εἰς γῆν Ῥαμεσσῆ ». Τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Ὁ, καὶ Ἰωσήφους ἐπικυροῖ (Ἀρχ. Β. ζ, 5), ὅστις ἔχει καὶ αὐτὸς τὸ « καθ' Ἡρώων πόλιν » (μεινῆται ταύτης καὶ Στράβων, 809, 836, καὶ Πλίνιος, καὶ Πτολεμαῖος) « Γῆν Ῥαμεσσῆ »· ἔχει καὶ τὸ ἑβρ. (Γεν. μς, 11)· ὡς ἔχουσι καὶ οἱ Ὁ, τὴν αὐτὴν λέγοντες χώραν (ἐν ᾗ κατόκησεν ὁ Ἰακώβ μετὰ τῶν υἱῶν)· ἀλλὰ ταύτην πάλιν τὸ ἑβρ. καὶ ἀλλαχοῦ Γεσὲν ὀνομάζει (Γεν. μς, 34), ὅπου καὶ οἱ Ὁ, Γεσὲν τῆς Ἀραβίας (οὕτως ἀναγνόντες ἐν τῷ ἑβραϊκῷ). Ἰπῆρχεν οὖν πιθανῶς τὸ μὲν Γεσὲν καθολικώτερον ὄνομα τῆς χώρας, μέρος δὲ ταύτης ἡ γῆ Ῥαμεσσῆ (πόλεως καὶ ταύτης) (βλ. Drusii Annotat. ad Genes. h. 1.). ἐν δὲ τῇ γῇ τῇ Ῥαμεσσῇ ἡ πόλις Ἡρώων, πρὸς τὴν εἰσδὸν τῆς Αἰγύπτου κειμένη (Bonfrer. ad Euseb. Onom. p. 77.). Ἄλλοι δὲ τὴν Ἡρώων πόλιν ταυτίζουσι τῇ πόλει Ῥαμεσσῇ (Horn, Introduct. the Study etc. vol. 3. p. 615. πρὸς, καὶ De Laborde Comment. Géographiq. sur l'Exode etc. p. 67; καὶ Append. p. 32). Νομίζουσι δὲ καὶ ὅτι ἡ Ἡρώων πόλις, ἡ Ἡρώπολις, ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων (τοῦ α, δηλαδὴ) ἐπὶ τῆς ἡδὴ σαρωθείσης Ῥαμεσσῇ. Εἰ δὲ τοῦτ' ἀληθὺς, οἱ Ὁ λοιπὸν ἐχρήσαντο τῇ τότε κοινῇ τῆς πόλεως ὀνομασίᾳ, ἢ Ἡρώων πόλιν, ἀντὶ τοῦ ἀπηρχαιωμένου Ῥαμεσσῇ, ὅπερ ἐτήρησαν ἐν μόνῳ τῷ ὀνόματι τῆς ἐπαρχίας· « καθ' Ἡρώων πόλιν, εἰς γῆν Ῥαμεσσῇ » (οὕτω καὶ τὴν ἱνέπον καὶ Ἡλιούπολιν). Ἀλλ' ὅμως ἡ φράσις τῶν Ὁ πρὸς ταῦτα οὐ πάνυ συνάδει. Εἰ δὲ καὶ Ἡρώπολις ἦν αὕτη ἡ Ῥαμεσσῇ, ἀνέγνωσαν λοιπὸν οἱ Ὁ, ἐν τῷ ἑβρ. « κατὰ Ῥαμεσσῇ, εἰς γῆν Ῥαμεσσῇ » (ὅπερ ἄστονον). Τὴν δὲ γῆν Γεσὲν ἄλλως ἄλλον ἐριζόντων (βλ. S. Hieron. Quaest. in Genes.), οἱ νεώτεροι (Schulz. Schol. in Gen. 45) τοποθετοῦσιν ἐν τῷ μεταξὺ τῆς Ἡλιούπολεως, καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς, καὶ τῆς Μεσογείου σχηματιζομένῳ τριγώνῳ, ἡμεροῦσαν τῇ Παλαιστίνῃ (πρὸς. Ἐξέδ. ιγ. 17: Α, Παραλ. ζ. 21). Τὴν δ' οὖν τῶν Ὁ ἀνάγνωσιν, τὴν « καθ' Ἡρώων πόλιν εἰς γῆν Ῥαμεσσῇ », ἀποδέχεται καὶ Rosenmüller (Sch. in Genes. 45, 10). Ὁ δὲ, τέλος, Ἰωσήφους (ἐνθ. ἀνωτέρ.) γράφει καὶ ταῦτα « Καὶ συνεχώρησεν αὐτῷ (τῷ Ἰακώβ ὁ Φαραὼ) ζῆν μετὰ τῶν τέκνων ἐν Ἡλιούπολει »· ὅπου ὁ Δρούσιος εὐλόγως διορθοῖ ἐν Ἡρώπολει, (ἢ μᾶλλον, ἐν Ἡρώων πόλει, δηλαδὴ τῇ ἐν γῇ Ῥαμεσσῇ). Οὐ γὰρ εἶχε πάντως κατὰ νοῦν ὁ Ἰωσήφους τὴν ἐτυμολογίαν τῆς Ῥαμεσσῇ, ἣν Ἡλιογενὴς ἡρμάνευσεν ὁ Champollion ἐκ τοῦ Αἰγυπτ. Ἡ (ἥλιος), καὶ Μεσσίς (γόνος, τέκνον)· ὑπῆρχε δὲ καὶ ἐπώνυμον τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου τῷ Ῥαμεσσῇ (οἷον Ἡλιόθης, Ἡλιούπαῖς). βλ. Cahen, La Bible. Tom. 1. in Genes. h. 1.

(ε) « Τὸ γὰρ ὄνομα Αἰγύπτιοι καλοῦσι υσῆς ἢ τοῦ ἐξ ὕδατος συμβάντος
TOM. B'.

πτιον Πεντεφρής ἐξέλληνισαν ὡπωσδήποτε (ἐκ τοῦ Πουτιφάρ, ὡς γράφεται τανῦν ἐν τῷ ἑβραϊκῷ). Τὰ δὲ τινα καὶ ἀκλιτα ἐξέφερον, ὡς τὸ *φονθομπαρήχ* (ἴσως διὰ τὸ ἐπίσημον τοῦ ὀνόματος)· καὶ τὸ *οίφι* δὲ, καὶ τὸ *ἄχι*, καθὼ συνήθη μὴ μόνον τοῖς Αἰγυπτίοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ὁμόροις Παλαιστινείοις καὶ Σύροις ἐλληνισταῖς. Τὸ δὲ *κόνδιν* καὶ τὸ *πάπυρος* ἦσαν πρὸ πολλοῦ συνήθη καὶ τοῖς Ἕλλησιν, ὡς προείπομεν (σελ. 229, 239).

§. γ. Ὅσα δὲ πάλιν ὀνόματα παρὰ τοῖς Ἕλλησιν οὐδόλως ἦσαν συνήθη, καὶ ταῦτα μετέφραζον πρὸς τὸ εὐφωνότερον, διατηροῦντες ἅμα καὶ τὴν τότε μάλιστα παρὰ τοῖς ὁμοφύλοις κρατοῦσαν ἀπαγγελίαν τῶν ἑβραϊκῶν φωνῶν (ἥτις καὶ κατὰ τὴν φωνηέντων χρῆσιν, καὶ κατ' αὐτὰ πολλάκις τὰ σύμφωνα διέφερε τῆς προφορᾶς τῶν μεταγενεστέρων, ὡς προείπομεν καὶ ἀλλαχοῦ σελ. 804) (α). Οὕτως

(Ἰώσηφ. ἄρχ. Β, θ, 6) κατὰ τὸ «Ἐκ τοῦ ὕδατος αὐτὸν ἀνεβλήκειν (Ἐξόδ. β, 10). Οὕτω καὶ Κλήμης (Στρωμ. α) «Μωϋσῆν ἐτύμως· τὸ γὰρ ὕδωρ μὲν ὀνομαζοῦσιν Αἰγύπτιοι» (βλ. καὶ Ἠσύχ. καὶ Σουίδ.). Ἄλλ' ὁ τραγωδὸς Ἰεζεκιήλ Μωϋσῆν γράφει (ὡς καὶ τὸ ἑβρ. *Mose*), καὶ Φίλων ὡσαύτως. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ τὸ Μωϋσῆς συνθετέρον. Καὶ φαίνεται ὁ σχηματισμὸς οὗτος πρὸς τὸ ἑβραϊκώτερον τετυπωμένος, ὡς ἂν ᾗ τὸ ἔτυμον τοῦ ὀνόματος ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ *Μασά*, = εἰλκυσεν, ἐξελκυσεν, ἐξ οὗ καὶ Δρούσιος ἐτυμολογεῖ (Annot. ad Exod.). Οὕτω δὲ καὶ Φίλων ἡρμηνεύει, λ ἡ μ μ α (Τόμ. α. σελ. 597)· ἄλλοι, ἐκ λ ἡ π τ ο ρ α (βλ. Bernand. εἰς Ἰώσηφ. ἐνθ. ἀνωτέρ.—Thiersch, l. c. p. 28. — Gesen. Lexic. Heb. pag. 644).

(α) Εἰς μάκρην ὁ Φράγκελος ἐσπούδασε διορίσαι τὸ ἰδίωμα τῆς ἐν Ἀλεξανδρίᾳ ἑβραϊκῆς διαλέκτου, παραβάλλων τὰ παρὰ τοῖς Ὁ ἑβραϊκῶν πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Μασοριτῶν κανονισθεῖσαν, καὶ τανῦν κρατοῦσαν γραφὴν αὐτῶν καὶ προφορὰν (βλ. ἐπισθ. σελ. 623). Καὶ κατ' Ἀλεξανδρινὰν καὶ κατὰ τὴν Παλαιστίνην ἐπὶ τῶν Ὁ, ὑπῆρχε διάφορος ἡ ἀπαγγελία τῆς ἑβραϊδὸς γλώσσης. Καὶ μαρτυροῦσι τὸ πρῶτον αὐτὰ τὰ ὀνόματα, καὶ οἱ μετὰ τῆς ἑβραϊκῆς ἀνάμικτοι χαλδαῖκοι τύποι, περὶ ὧν λέγομεν ἀνωτέρω. Καὶ ὁ παλαιστίνος Ἰώσηπος ἐν πᾶσι (σχεδὸν) διατηρεῖ τὴν κατὰ τοὺς Ὁ προφορὰν. Ὡσαύτως καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀκύλαν. Ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ Ἰωργίνους καὶ Εὐσεβίου, καὶ ὕστερον ἐπὶ Ἱερωνύμου (παρ' οὗς ἡ προφορὰ φαίνεται παρομοία τῆς καθ' ἡμᾶς) σώζονται ἵχνη τῆς ἀρχαίας διαφορᾶς (βλ. ἐπισθ. σελ. 801). Οὐδὲν ἄλλο, πλὴν τῶν Ὁ, σώζεται μνημεῖον τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἑβραϊκῶν κατὰ τοῦτους ἰδιωματῶν, ὡς ἄριστα ἐκ τοῦ Γενεσίου ἐσημείωσεν ὁ κλεινὸς Θήρσιος (σελ. 28). Καίτοι καὶ οὗτος εἶπε τοὺς Ὁ χρωμένους τῇ προφορᾷ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἑβραίων (καθὼ τούτου· καὶ αὐτὸς νομίζων Ἀλεξανδρινούς, κατὰ τὰ ἀρέσκοντα τοῖς νεωτέροις κριτικαῖς).

ἔγραψαν *Νανῇ* (τὸ νῦν παρ' ἑβραίοις γραφόμενον *Νοῦν*, *Nun*), καὶ *Ἀβιοῦδ* (τὸ *Abihu*) κτλ. Ἀλλὰ καὶ χαλδαῖσμοί τινες φαίνονται παρὰ τοῖς Ὁ· ὡς ὅταν τὰ εἰς μὲ ἑβραϊκὰ ἐκφέρωσιν εἰς ἰν, καὶ εἰν, χρώνται δὲ καὶ τῷ κατὰ τὴν λήγουσαν ἑμπρακτικῷ τῶν Χαλδαίων α, οἶον μάννα (ἑβρ. *man*), σίκερα, πάσχα, Σίκιμα (ἡ πόλις Σιχέμ), ἀκλιτα καὶ ταῦτα γράφοντες (οἷα καὶ τὰ ἐλληνικὰ γράμματα, ἄλφα, βῆτα, γάμμα κτλ. κατὰ τὴν Φοινίκων διάλεκτον διατηρήσαντα τὴν λήγουσαν. Οἱ γὰρ φίλοι τῆς εὐφωνίας Ἕλληνες παρὰ τῶν Φοινίκων τὰ γράμματα λαθόντες, καὶ «ἅμα τῇ φωνῇ καὶ τὸν ρυθμὸν (τὸν φθόγγον) αὐτῶν μεταβαλλόντες», ἐκράτησαν ὁμοῦ τὸ α, τῆς ληγουσῆς ὡς μεγαλόφωνον). Κατὰ δὲ τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν κλίνουσι καὶ ταῦτα ἐλληνικώτερον, *Σικίμων*, λέγοντες καὶ *σαββάτων*, καὶ τὰ *σάββατα*, ὡς ἐκ τοῦ *σάββατον*, τὸ, (δ καὶ τοῦτο λέγουσιν ἐνίοτε, καὶ τὰ *σάββατα* πάλιν ἀκλιτον, ὡς ἐνικόν· βλ. Ἐξόδ. ις, 23, κτλ.). Ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων τῶν κυρίων ὀνομάτων, μόνον τὰ αὐτόματα λήγοντα εἰς φωνῆν ἐκκλιναν ἐλληνικῶς· οἷον τὰ εἰς α, καθαρὸν, καὶ εἰς ρα, λα, φα, κα, θηλυκά· *Λεία*, *Σάρρα*, *Μερρά*, *Βαλλὰ*, *Ζελφά*, *Ρεδέκκα* (αε, α, αν). Ἐκκλιναν δὲ καὶ τῶν ἀρσενικῶν τὰ εἰς α, μετασχηματίζοντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ας, *Ιούδας*, *Ιωνᾶς* (κατὰ τὰ εἰς ας λατινικά, *Σύλλας*, *Ακύλας*· βλ. καὶ σελ. 654). Ἴδιον δὲ συνιστῶσι σχηματισμὸν τὸ Μωϋσῆς, σῆ, σῆ, σῆν, καὶ τὸ Ἰησοῦς, σοῦ (καὶ σπανίως ἡ δοτικὴ Ἰησοῖ), Ἰησοῦν. Καὶ τοῦ ἀκλίτου *Σινά* εὐρίσκεται δοτικὴ, ἐν *Σινᾷ*, ὡς καὶ *Λουζᾷ*, ὡσαύτως καὶ τοῦ ἀκλίτου *Φαραῶ*· βλέπετε καὶ τὸ ἀκλιτον *Βεσελεὴλ* παρακείμενον πρὸς τῷ κλιτῷ *Οὐρίου* («*Βεσελεὴλ* ὁ τοῦ *Οὐρίου*», Ἐξόδ. λε, 30). Οὕτω καὶ τὰ ἐθνικά *Χαμάρι*, *Γεσερί*, καὶ πάλιν ἐλληνικώτερον σχηματιζόμενα, *Χαναναῖος*, *Ἰσραηλῆτης*, καὶ ἄλλα περὶ ὧν προείρηται (σελ. 655). Τῆς δὲ τοιαύτης ἀνωμαλίας αἴτιον ὑπῆρχεν αὐτῆς τῆς τότε κοινῆς τῶν ἐλληνιστῶν Ἰουδαίων διαλέκτου τὸ ἀνώμαλον καὶ ἀστάθμητον, ἀναμιγνύντων τοὺς τύπους καὶ σχηματισμούς τῆς ἐλληνικῆς πρὸς τοὺς τῆς ἑβραϊκῆς· καὶ ταύτην τὴν ἀνωμαλίαν ὑπέμενον ἐξ ἀνάγκης καὶ οἱ ἐρμηνεῖς, χάριν τῆς

σαφηνείας. Ὁ μὲν γὰρ Ἰώσηπος συγγραφέων ἔτεσι πλέον ἢ 360 μετὰ τοὺς Ο, καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς μακρᾶς τῶν Πτολεμαίων καὶ Σελευκιδῶν ἐπικρατείας διάδοσιν καὶ παγίωσιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἐξελλήνιζεν ὁμαλώτερον τὰ ἐβραϊκὰ ὀνόματα, σχηματίζων κατὰ τύπους ἀκριβεστέρους πρὸς χρῆσιν τῶν ἐλλογίμων (α). Οἱ δὲ παλαιοὶ ἐκεῖνοι γέροντες κατὰ πρῶτον ἐρμηνεύοντες τὰς ἐβραϊκὰς Γραφάς, καὶ ταύτας πρὸς ὠφέλειαν μάλιστα τοῦ πλήθους τῶν ἐλληνιζόντων ὁμογενῶν, συγκατέβαινον πολλάκις πρὸς τὴν ἐν τὴν νεαράν ἐν τοῖς στόμασιν αὐτῶν καὶ ἀρτιδιδάκτον διάλεκτον τῆς ἐλληνικῆς φωνῆς, μάλιστα ἡμῖσιν αἰῶνα κατεχούσης καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου ἀνάβασιν. Καὶ φαίνεται ἄρα ἡ γραφικὴ τῶν Ο διάλεκτος (ὡς γοῦν ἐκ τῆς τοιαύτης ἀνωμαλίας τῶν φωνῶν) ὁμοία παλαιοῦ ἁγίου ναοῦ, ὠκοδομημένου χρυσέας ἐπὶ κρηπίδας ἐκ λίθων ἀλαξεύτων πολλάκις καὶ ἀργῶν.

§. δ. Ἀξιόλογον δεῖγμα σαφηνείας τῶν Ο, καὶ ἡ μετάφρασις τῶν κυρίων ὀνομάτων ἐκείνων, μεθ' ὧν ἐν τῇ ἐβραϊκῇ διαλέκτῳ φαίνεται συνεζευγμένη καὶ ἡ ἐτυμολογικὴ σημασία. Τὰς γὰρ τοιαύτας κυριω-
 νυμίας τόπων, ἢ προσώπων, μεταφράσαντες ἀπαξ μετὰ τοῦ ἐτύμου, χάριν τῆς σαφηνείας, ἢ καὶ πρὸς ἐνδειξιν ἐμφάσεως, καταλείπουσιν ἔπειτα αὐτὸ τὸ ἐβραϊκόν. Ἰδοὺ καὶ τῆς τοιαύτης ἱερᾶς αὐτῶν συνέσεως ὀλίγα τινα παραδείγματα. Ἀφ' οὗ πρῶτον ἡρμήνευσαν τὸ *Eῖα*, *Ζωή*, συμφώνως τῇ παρακειμένη ἐτυμολογίᾳ (ἐκάλεσεν αὐτὴν *Ζωήν*, «ὅτι μήτηρ πάντων τῶν ζώντων». Γενέσ. γ, 20), ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἀείποτε λέγουσιν αὐτὸ τὸ ἐβραϊκὸν *Eῖα*. Πάλιν, ἐξηγήσαντες τὸ ἐβραϊκόν, ὅτι σημαίνει περάτης («Ἀβραὰμ ὁ περάτης» Γενέσ. ιδ, 13), ἔπειτα πανταχοῦ λέγουσιν *εβραῖος*. *Υἱὸν οὐδὲν* μου ἡρμήνευσαν τὸ πρὸς ὥραν δοθὲν ὄνομα (καθὸ τὴν τῆς μητρὸς

(α) «Τὰ ὀνόματα διὰ τὸ τῆς Γραφῆς εὐπρεπὲς ἐλλήνισται, πρὸς ἡδονὴν τῶν ἐν τευχόμενων. Οὐ γὰρ ἐπιχώριος ἡμῖν ὁ τοιοῦτος αὐτῶν τύπος, ἀλλ' ἐντε αὐτῶν σχῆμα, καὶ τελευτὴ μία» (τουτέστιν εἰσὶν ἄκλιτα). Ἰώσηπ. Ἀρχαιολ. Α. §. ι. πρῶτον καὶ Thiersch, l. c. p. 29, 30.

δυσοκίαν ἱστορικῶς ἐκφράζον) *Βενονί*· τὸ δ' ἐφεξῆς ἐπικρατήσαν κυριώτερον ὄνομα *Βενιαμὴν* γράφουσι καὶ ἀμετάφραστον (Γενέσ. λε, 18). Ἀνερμήνευτον ἀφῆκαν καὶ τὸ *Φαρές* (ὡς εὐκατάληπτον, κείμενον εὐθὺς μετὰ τοῦ διεκόπῃ οἷον διεκασπύς), καὶ τὸ *Ζαρά* μετὰ τὸ *ἐξῆλθε* (οἷον ἐξῆλτος, ἐξελλῶν ἢ, κατὰ τὸν ἱερώνυμον, *oriens*, ἀνατείλας, ὡς ἂν εἴποις *Ἀνατόλιος*, ὡς ἐξαγαγὼν ἐν τῷ γενᾷσθαι τὴν χεῖρα. Γενέσ. λη, 29, 30). Σύγχυσιν ἀπαξ εἰπόντες τὸ *Βαβυλὼν* (Γενέσ. ια, 9), ἔπειτα τοῦτο, καὶ ὡς σύνηθες τοῖς ἔλλησι, γράφουσι πανταχοῦ. *Φρέαρ ὄρκου* (Γενέσ. κα, κβ, κς) μεθρημήνευσαν τὸ ἄλλως πανταχοῦ γραφόμενον *Βηρσαβεῖ* (*Ber-seba*). Καὶ τῶν τριῶν φρεάτων τὰ ὀνόματα μετέφερον. *Ἀδικία*, *Ἐχθρία*, *Εὐρυχωρία* (Γενέσ. κς, 20—22, ὅπου παράκειται καὶ τὸ ἐτυμον). Οὕτω καὶ τὸ *Φρέαρ* τῆς Ἄγαρ ἐξηγήσαν *Φρέαρ ὀράσεως*, καὶ «*Φρέαρ, οὗ ἐνώπιον εἶδος* (*Lachai roi*)· τούτου γὰρ ἐνώπιον ἴδε τὸν ἄγγελον (Γενέσ. ις, 14, κδ, 62: κε, 14). — «*Οἶκον Θεοῦ*» κατὰ λέξιν ἡρμήνευσαν τὸ *Bethel*, ἢ *Βαιθὴλ* (τὸν τόπον, ἐφ' οὗ εἶδε καθ' ὑπνους ὁ Ἰακώβ τὰ θεῖα θαυμάσια). Ὅθεν τὸ αὐτὸ, καὶ «*τόπον Θεοῦ*» (Γενέσ. κη, 17, 19: λα, 13). Ὅπου δὲ γεωγραφικῶς γίνεται μνεία τῆς πόλεως ταύτης, γράφουσι *Βαιθὴλ*. Οὕτω καὶ τὸ *Μαραμ* (Ἰησ. ιγ, 26), ἢ ὡς γράφουσι τανῦν, *Μαραμ* πρῶτον ἡρμήνευσαν *Παρεμβολὰς* (Γενέσ. λβ, 1, 2), καὶ ὁ λόγος τοῦ ἐτύμου πρόκειται· διότι «*Ἀναβλέψας* (ὁ Ἰακώβ) εἶδε παρεμβολὴν Θεοῦ παρεμβεβληκυῖαν» (α). Καὶ τὴν πόλιν *Φαρουήλ* (Ἰησ. η, 8, 9) ἐμνημόνευσαν τὸ πρῶτον (Γενέσ. λβ, 31, 32) ἡρμηνευμένην, *εἶδος Θεοῦ* (*Penuel*)· διότι αὐτοῦ εἶδεν ὁ Ἰακώβ τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ. Καὶ τὴν *Σοκχῶθ*, ὅπου ἐποίησε σκηνάς (Γενέσ. λγ, 17)

(α) Τὸ «Καὶ ἀναβλέψας, κτλ. λείπει ἐκ τοῦ νῦν ἐβραϊκοῦ. Ὅθεν οἱ τούτου προμαχρῶντες λέγουσιν ὑπὸ τῶν Ο προσθεταμένον τὸ κόμμα. Ἀλλ' οὐδεμίαν εἶχον προσθήκης ἀνάγκην, καὶ ἡ κατὰ τοὺς Ο σφαιρατὴ διαγραφὴ παραβαλλομένη πρὸς τὸ ἐβραϊκὸν δαίκεται τὴν τούτου κελύφωσιν. Συνήθως δὲ ἡ φράσις, ἢ «*Ἀναβλέψας*» εἶδεν, ἐν τοῖς τοιοῦτοις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς θείας Γραφῆς. Γενέσ. κβ, 13: Ἰησ. ι, 13, κτλ.

ἤρμηνευσαν *Σκηάε*. Τους δὲ Ῥαφαείμ (Γενέσ. ιε, 20) προηρμήνευσαν *γίγαντας* (αὐτόθ. ιδ, 5). Ὅθεν καὶ τοὺς τούτων συγγενεῖς, *Ἐρακείμ* (Δευτ. β 14, 24), ἢ υἱοὺς *Ἐνάκ* (αὐτ. θ, 2. ἔβρ. bene Enakim), εἶπον καὶ υἱοὺς *γιγάντων* (Δευτ. α, 28) (α).

Ἐρμηνεύουσι δὲ καὶ τὰς ὀνομασίας πολλῶν κατὰ τὴν ἐν ἐρήμῳ τοῦ Ἰσραὴλ διατριβὴν τόπων καὶ πραγμάτων, σαφηνίζοντες τὰς μᾶλλον ἀγνώστους, ὅπου μάλιστα παράκειται καὶ τὸ ἔτυμον (διὸ καὶ παραλείπουσιν ἐνίοτε τὸ ἐβραϊκὸν γράφοντες μόνον τὸ ἑλληνικόν). Οἷον· ἐν τῷ αὐτῷ ἐδαφίῳ ἔγραψαν *Μερίβα*, καὶ τὸ σημαίνονμενον *Πικρία* (Ἐξόδ. ιε, 23)· « πικρὸν γὰρ ἦν » (τὸ ὕδωρ). Καὶ πάλιν ἄλλον τόπον, εἶπον *Πειρασμόν* καὶ *Λοιδόρησιν* (ἔβρ. Massa ve Merriba), « διὰ τὴν λοιδόριαν, καὶ τὸ πειράσαι Κύριον » (Ἐξόδ. ιζ, 7) (β). Τοιοῦτο καὶ τὸ (Ἀριθμ. κ, 13, 24) « ὕδωρ Ἀντιλογίας » (ἔβρ. moi meribah), καὶ ὕδωρ λοιδορίας (γ). Καὶ τις ἄλλος τόπος, *Ἐμπυρισμός* (ἔβρ. Thaberah)· « ὅτι ἐξεκαύθη πῦρ παρὰ Κυρίου » (Ἀριθμ. ια, 3). Καὶ ἄλλος (αὐτόθ. §. 34, 35) « *Μνήματα ἐπιθυμίας* »

(α) Βλ. Θεοδώρητ. Ἀπόρ. εἰς Γένεσ. Ἐρωτ. μη· καὶ Κυρίλλ. Γλαφυρ. εἰς Γένεσ.

(β) Καὶ ἡ Βουλγάτα μεταφράζει ταῦτα τὰ ἐβραϊκά ὀνόματα « Mara, ἀντι Μερβά, id est amaritudinem (τουτέστι πικρίαν)· ἐν δὲ τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ (Ἐξόδ. ιζ, 7) μόνον τὴν ἐτέραν ἔχει λέξιν Tentatio (πειρασμός), τὸ δὲ λοιδόρησις λείπει. Ὁ δὲ Ἀρούσιος (Not. Major. ad. h. l.), θαυμάζει, διὰ τί οἱ Οὐκ ἐκράτησαν μᾶλλον τὸ ἔβρ. ὄνομα τοῦ τόπου, τὸ Massa κτλ. ταῦτα ποιοῦν, ὡς ἀν καὶ εἴπερ ἐθαύμαζε διὰ τοῦ Στραβῶν ἔγραψε Πέτραν (τῆς Ἀραβίας πόλιν) Ἀραβιστὶ Hagar, καὶ τὴν Καπύαν ἤρμηνευσεν κεφαλὴν (ε, 248), καὶ Πλούταρχος ὡσαύτως ἐξελλήνισεν « Χῶμα (τὸ λατ. Agger. Νουμ. §. 10)· καὶ ἄλλο χωρίον ἐν Ῥώμῃ μόνον ἑλληνικῶς ἐξέφρασε, « τοὺς λεγομένους βαθμοὺς καλῆς ἀκτῆς » (Ῥωμύλ. §. κ.) κτλ. βλ. ἐπισθ. σελ. 657.

(γ) Καὶ ταῦτα ἡ Βουλγάτα πάντα ἐλλατινίζει· « Aqua contradictionis. — Incensio. — Sepulchra concupiscentiae [δ' Ἰώσηπος, Γ. ιγ, προστίθησι καὶ τὸ ἔβρ. « Καθρωθιά (Chabroth Atava), ὃ ἐστὶν ἐπιθυμίας μνημεῖα. — Quercus Fletus. — Planetus Aegypti. — τὸ δὲ Φάραγξ βότρυς ἐκφέρει μετὰ τοῦ ἐβραϊκοῦ Neshel-escol, id est, Torrens Botri. Νεχέλ-Εσκόλ, ὃ ἐστὶ χεῖμαρρος βότρυς » (Σημαίνει καὶ τὸ ἑλλ. Botri, ἀμετάφραστον ὡς τὸ Dabitha, quae nominatur Dorcas!). Σημαίνει δὲ τὸ ἔβρ. Nachal καὶ φάραγγα, καὶ χεῖμαρρον (Ges. Lexic. Hebr.). Ὅθεν ὁ Ἰώσηπος ποταμὸν τὸν τόπον εἶπεν (Ἀρχ. Δ. κ.) καὶ ἐν Α. Μακκαβ. ε, 37—42. ποταμὸς, καὶ χεῖμαρρος καλεῖται (βλ. καὶ Pearson praefat. in LXX).

ὅτι ἐκεῖ ἔθαψαν τὸν λαὸν τὸν ἐπιθυμητήν ». Τοιαῦτα καὶ τὰ « Βάλανος πένθους » (Γενέσ. λε, 8), καὶ « Πένθος Αἰγύπτου » (Γενέσ. ν, 41), καὶ Φάραγξ Βότρυς » (Ἀριθ. ιγ, 25) (α). Φιλοῦσι δὲ μάλιστα τὰ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἀγνωστα τότε γεωγραφικὰ ὀνόματα διὰ προσηγορικῶν μεθερμηνεύειν· οἷον (Δευτερον. λδ, 3) « Πόλις

(α) Δυσσαρεστοῦνται τινες ἐν τοῖς ἐφεξῆς. Ὁ ρι ο ν ἤρμηνευσαν τὸ Γῆ Κ α β ο ὕ λ (Γ, Βασιλ. θ, 13), δηλαδὴ δ υ σ ἄ ρ ε σ ο ν, (καὶ ὁ Ἰώσηπος γράφει « Χ α β α λ ὡ ν γ ῆ », δ κατὰ Φοινίκων γλῶτταν ο ὁ κ ἄ ρ ε σ ο ν σημαίνει « Ἀρχ. Η, ε. §. 3). Ἀλλὰ καὶ τὸ δ ρ ι ο ν = ἰσραηλῆς (ἡ λυπρὰ, ὅθεν ἀπαρίσκεισιν κατ' ἄλλους· εἰ Ὁ ἀνέγνωσαν Gebal, ὅριον). — « Ἀπέναντι τῆς Ἐπαύλεως » (Ἐξόδ. ιδ, 2), καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ « ἐπὶ στόμα Εἰρώθ » (Ἀριθμ. κδ). Ἀλλ' ἡ μὲν Ἐπαύλις ἐξηγεῖ τὸ Εἰρώθ, τὸ δ' ἀπέναντι τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ στόμα (κατὰ πρόσωπον, ἀντικρὺ, ὡς Νιμ. 6, 13, « π ρ ὶ σ τ ὶ σ τ ὶ σ π η γ ῆ ς »). Ἐν πόλει Ἀρβὺν (Γενέσ. κγ, 2), καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ « εἰς πόλιν τοῦ πεδίου » (Ἀλλ' ἡ Χεβρών, ἡ αὐτὴ καὶ Ἀρβὺν, ἡ Ἀρβὺν, ὑπὲρ-χεν ὄρεινῃ, φασιν ἱερώνυμος, καὶ συναγανακτεῖ ὁ Δρούσιος). Καὶ ὁμοίως τὸ Ἀρβὺν (ἱερ. ιδ, 15· Ἀλεξ. ἔβρ. Arba, κύριον ὄνομα ἀνδρός, ὡς ἀνέγνωσαν εἰ Ὁ (διὰ τοῦ piin, οὐχὶ διὰ τοῦ aleph ἀρχικῶς), π ε δ ῖ ο ν σημαίνει (βλ. Schleusn. Thes. λ. πεδίων). Τὸ δὲ (δρῦς) ὁ ψ η λ ῆ » (ἔβρ. Moreh. Γενέσ. ιβ, β, Δευτερ. ια, 30), καὶ (« γῆ) ὁ ψ η λ ῆ » (Γενέσ. κβ, 2. ἔβρ. Moria), καὶ Ἀκύλας κατὰ φανῆ ἤρμηνευσεν, καὶ ἱερώνυμος illustrem. καὶ παικίλαι περὶ τοῦ Moria αἱ γνῶμαι· εἰ δὲ ὁ εἶπον ὁ ψ η λ ῆ ν, ὁρθῶς ἐτυμολογοῦντες (βλ. Criticos Sacros. καὶ Rosenmüll. Schol. in Genes. 22). — Ὁρθῶς δὲ καὶ τὸν Ἀβιθ, μῆνα τῶν Ν ε ῖ ω ν (ἡλ. γεννημάτων, ἡ χιθρων) ἐξελλήνισαν (Schleusn. Thes. ν. Νέος). Καὶ περὶ τοῦ « Κύριος ἦκει-σὺν μυριάδι Κ ἀ δ ῆ ς (Δευτερ. ιγ, 2) ἀδίκως ψέγουσι τοὺς Ο, ὡς ἐλαβόντες κύριον ὄνομα τὸ Κάδης (παρὰ τῷ Φαράν καὶ τῷ Σινᾷ), ἀναγνόντες Kadesch ἀντι Kodesch (ἀγιασμός), ὡς καὶ Ἀκύλας ἤρμηνευσεν « ἀπὸ μυριάδων ἀγιασμοῦ », καὶ ὁ Σύμμαχος « ἀπὸ μυριάδος ἀγίας », καὶ ἡ Βουλγάτα Sanctorum militia. Διὸ καὶ Ὀργάνης. « Νῦν Κάδης οὐχὶ τὸν τόπον λέγει, ἀλλὰ τοὺς ἀγίους »· οὕτω καὶ Θεοδώρητος (βλ. Σειράν εἰς Δευτερ. αὐτόθ.). Καὶ ξένον μὲν οὐδὲν εἶπερ, κατὰ τὸν Ὀργάνην, κατέλειπον εἰ Ὁ ἀμετάφραστον τὸ Κάδης (ἐπὶ τῶν ἀγίων, τουτ. τῶν ἀγγέλων ἐκλαμβάνοντες), ὡς λέξιν καθιερωμένην τότε καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησισταῖς Ἰουδαίσις. Ἀλλ' ὁμοίως ὁ Κεννικώτης ἀποδείκνυσιν σαφῶς τὸ Κάδης ἐνταῦθα παρὰ τοῖς Ο καὶ ἐν τῷ ἐβραϊκῷ σημαίνει τὸ τοπικὸν ὄνομα (ὡς καὶ τὰ συνημμένα ὀνόματα, Σινᾶ, Σειρ, Φαράν· βλ. Kennicot, Dias, Super Rat. text. Hebr. vol. ι. p. 408, 409. πρὸ βλ. Schulz Shol. in Deuter. h. l.). Τὸ δὲ τοῦ Ἀποστόλου Ἰούδα (§. 14) « ἐν μυριάσιν ἀγίαις » ἀναφέρεται εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ ἐνώχ. Καὶ τὸ τοῦ θεοῦ Παύλου « μυριάσιν ἀγγέλων » (ἔβρ. ιβ, 22) φαίνεται πως ἀναφερόμενον εἰς τὸ « Σὺν μυριάδι Κάδης, ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἀγγέλων » κτλ. (βλ. ἐπισθ. σελ. 843).

φοινίκων. Καὶ δευτερον. α, ι: Αὐλῶν (ἐκ τοῦ αὐλή. ἐβραϊκ. Aseroth)· οὕτω καὶ ἐν Ἀριθμ. κβ, 39 α Πόλεις ἐπαύλεων » (Kiriath uzoth). Καὶ Ἀριθμ. κζ, 42. α Τὸ ὄρος τὸ ἐν τῷ πέραν » (τοῦ Ἰορδάνου)· τὸ αὐτὸ καὶ ὄρος Ἀβαρίμ (αὐτ. λγ, 47: Δευτ. λβ, 49)· καὶ πάλιν α κορυφή λαξευτὴ » (Δευτ. δ, 49) τὸ αὐτὸ, καὶ α κορυφή Φασγά » (Δευτ. λδ, 4, = λαξευτὴ).

§. ε. Καὶ περὶ τὰ μέτρα καὶ σταθμὰ καὶ νομίσματα τὴν σαφήνειαν ἐσπούδασαν οἱ Ο διατηρήσαι. Οὕτω τὰ ἐβρ. Sekel (ἐπὶ νομίσματος) καὶ σίκλον ἠρμήνευσαν, καὶ δίδραχμον (διὰ τὴν κοινήν τὸ τότε χρῆσιν τοῦ τῷ σίκλῳ ἰσοδυναμοῦντος Ἀλεξανδρινοῦ διδράχμου (βλ. ὅπισθ. σελ. 207). Καὶ τὸ τοῦ σίκλου ἥμισυ (heka), δραχμὴν (Γενέσ. κδ, 22: Ἐξόδ. λη, 26). καὶ τῆς δραχμῆς τὸ τίμημα, α εἴκοσιν ὀβολοὶ » (Δευτ. κζ, 25: ἐβρ. gera, τὸ εἰκοσημόριον τοῦ σίκλου). Ἐπὶ δὲ σταθμῶν ἀείποτε τῷ σίκλῳ ἐχρήσαντο (Ἐξόδ. λ. 24)· ὑπῆρχε δὲ καὶ παρ' Ἑλλήσι πολὺ πρὶ τῶν Ο πολιτογραφηθεῖσα ἡ λέξις σίκλος, ἐπὶ σταθμοῦ (βλ. Ξενοφ. Ἀναβ. Α. 46). Περὶ δὲ τοῦ χρυσοῦ (στατήρος) εἴπομεν (σελ. 732). Εἶδος νομίσματος καὶ τὸ ἐβρ. Kesita, ὅπερ ὀρθῶς ἐξηγήσαν ἄμνον, (διὰ τὸν ἐπικείμενον ἀμνοῦ τύπον). α Ἐκτίσαστο τὴν μερίδα τοῦ ἀγροῦ ἑκατὸν ἀμνῶν » (Γενέσ. λγ, 49) (α). Πάλιν, εἶπον μὲν οἶφι

(α) Ὅτι νόμισμα σημαίνει α τὸ ἑκατὸν ἀμνῶν » δεικνύει λαμπρῶς ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος, περὶ τοῦ αὐτοῦ χωρίου εἰπὼν α Ὡς ἤσαστο τιμῆς ἀργυρίου » (Πράξ. 5, 16). Εἰς μάτην τινὲς τρέπουν τὸ ἀμνῶν εἰς τὸ μνῶν. Τὸ ἐβρ. Κεσίτα (σημαίνει δὲ κυρίως, σταθμὴν τὸν, appensum) ὅτι ὑπῆρχεν αἶδος νομίσματος (ἡ τεσσάρων σίκλων ἰσοστάσιον), ὁμολογοῦσιν οἱ ἐπιστημάται τῶν κριτικῶν· καίτοι τινὲς μὲν νομίζουσιν ἄσσημον, ἢ ἀχάρακτον, ἀργυρίου, ἢ χρυσοῦ διωρισμένον σταθμὸν, οἱ δὲ (τὸ ἀληθέστερον) νόμισμα, χάραγμα φέρον ἀμνῶν (βλ. Bechart. Hierozoïc. I. 2, 43. p. 433. — Criticos Sacros καὶ Rosenmüll. Annotat. in Genes. 33, 19. — Schleusn. Thes. v. Ἀμνός, Ἀμνάς). Εὐρηται δὲ καὶ ἐν Κύπρῳ παρὰ τὸ Κίτιον νόμισμα φοινίκειον ἀρχαῖον, ἔχον τύπον ἀμνοῦ (βλ. Wiseman Discours sur les Rapports entre la science etc. pag. 322. Ὁ δὲ σεφὶς Γισένιος εὐτὶ πάνυ ἀσφαλῶς ἐν τῶν συνήθων τοῖς Κυπρίοις εἶπλε τούτῳ τὸ νόμισμα. Gesen. Lexic. Hebraic. p. 909). Ὑπῆρχε δὲ πάντως ἐπὶ τῶν πατριαρχῶν συνήθεια ἡ χρῆσις τοῦ χαρακτοῦ νομίσματος, ὡς δεικνύεται τρανῶς ἐκ τῶν εἰρησίων χρυσοῦν

(ὡς μέτρον τῶν εἰς θυσίαν προσφερομένων· διὸ καὶ τοῖς ἑλληνίζουσιν ἰουδαίοις λέξιν συνήθη), εἶπον δὲ καὶ τρία μέτρα, ἐξηγοῦντες τὸ οἶφι, καὶ ἅμα διορίζοντες καὶ ἄλλο μέτρον, τὸ Γομόρ (Homer τὸ μικρόν), α τὸ δέκατον τῶν τριῶν μέτρων », ἦτοι τοῦ οἶφι (Ἐξόδ. ις, 22, 32, 36). Αὐτὸ δὲ τὸ Γομόρ τάξαντες ἐπὶ μέτρου, ἔπειτα τὴν ἑτέραν αὐτοῦ σημασίαν ἐξελληνίσαν δράγμα (ἐφ' ᾧ μάτην Ὀδῖος ἠγανάκτει βλ. ὅπισθ. σελ. 646, καὶ τὸν Γεσένιον Λεξ. ἐβρ. σελ. 779). Οὕτω καὶ τὸ μέτρον εἶν, ἡ ἔν (hin)

καὶ τῶν 1000 διδράχμων (Γεν. λς, 16: 28). Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν ἐκ τοῦ κεχαραγμένου τύπου τοῦ ἀμνοῦ παρουνμίαν τοῦ νομίσματος παραβάλλοις ἂν πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, τὰ α β ο υ ε (ἔξ οὗ καὶ τὸ δεκάθειον), καὶ γ λ α υ ξ (Ἀθηναίων τετράδραχμον), καὶ τ ο ξ ὀ τ η ς (Δαρείοις), καὶ τὰ λατιν. pecunia ἐκ τοῦ pecus (πρόβατον), καὶ τὸ opes (κατὰ τινας) ἐκ τοῦ opes (δῖες)· δῆλα δὲ καὶ τῶν νεωτέρων τὰ Λ ε ὄ ν τ ε ι α, καὶ τὰ Σ τ α υ ρ ω τ ἄ, καὶ τὰ συνήθη Δ ι σ τ υ λ α, κτλ. καὶ ταῦτα μὲν ταῦτα. — Ἐν δὲ Γενέσ. λα, 7 καὶ 41, οἱ Ο ἔχουσιν α ἠλλαξε τὸν μισθόν μου τῶν δέκα ἀμνῶν. α καὶ, α δέκα ἀμνάσι ». Ὅπου μετ' ἄλλων ὁ Γράβιος διώρθωσε δέκα μνῶν, καὶ δέκα μνῶν αἱ, ἀντὶ τοῦ ἀμνάσι » (ἔξ οὗ καὶ ἐν τισὶ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ἐλδόμενοι εἰσεχώρησαν ἡ ἀχαρὶς διόρθωσις), ἵνα διαλλάξῃ τοὺς Ο, πρὸς τὸ νῦν ἐβρ., ὅπερ ἔχει monim, τούτ. ἀριθμοῦς (ἡ φωνὴ ἐπὶ ἀριθμοῦ, δέκα φορές, δ εκάκις, ἀντὶ τοῦ πολλάκις ὡς εἶπεν ὁ Σύρος. Οὕτω καὶ Ἀκύλας· α ἠλλαξε τὸν μισθόν μου δέκα ἀριθμοῦς », καὶ Σύμμαχος. α δεκάκις ἀριθμῶν)· ἀντὶ δὲ τούτου τοῦ monim (φασί) οἱ Ο ἀνέγνωσαν m a n a m (μνῶν). Ἀλλὰ τί κοινὸν τῷ διωρισμένῳ νομίσματι, τῇ μνῇ, πρὸς τὴν ἑννοίαν τοῦ ἀριθμοῦ; καὶ ποία τις ἡ ἐκ τούτου διαλλαγή; Ἄλλοι ἐξηγοῦσι τὸ δέκα ἀμνῶν ἀντὶ τοῦ κ α ρ ὶ ὦ ν, ὡ ρ ὦ ν, καθ' ὅς ἐκ δηλονότι ἔτικτον τὰ πρόβατα (ἃ ἐπομαίνεν ὁ Ἰακώβ), ὡς λέγεται παρὰ λατίνοις δ εκάθερη (probes), καὶ δ εκάθε ρ τ ρ υ γ η τ ο ι καὶ τὸ ἑλληνικόν, δέκα α χ ε ι μ α τ α, καὶ ἰ πο ι α ε ο (Drusij etc. καὶ Schleusn. Thes. v. Ἀμνάς)· κατὰ δὲ ταῦτα σημαίνει καὶ ὡς ὁ λόγος δ εκάθετη! (ἂν ὑποτεθῶσιν ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ τίκτοντα τὰ πρόβατα). Ἄλλ' οὔτε τὸ δέκα ἀμνῶν οἱ δύναται σημαίνει δ εκά τοσκετοῦς ἀμνῶν (ἵνα πρὸς τὸ δέκα θ ε ρ η κτλ. ἡ φωνὴ ἀναλογῇ), καὶ τὰ δέκα ταῦτα ἔτη, ἡ καιροί, οὐδὲν ἔχουσιν ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας μαρτύριον. Τὸ μόνον ἀληθές ἐστιν, ὅτι οἱ Ο ἄλλως ἀνέγνωσαν, καὶ ὅτι μετέφρασαν ὀρθῶς, δεικνύει τὸ §. 41. α Ταῦτά μοι εἶπον ἔτη ἐγὼ εἶμι ἐν τῇ οἰκίᾳ σου. Ἐδοῦλευσά σοι δεκατίσσερα ἔτη ἀντὶ τῶν δύο θυγατέρων σου, καὶ ἔξ ἔτη ἐν τοῖς προβάτοις σου, καὶ παρελόγησά τὸν μισθόν μου δέκα ἀμνάσι ». — Ἐν ταύτῃ ταῖνυν τῇ ἐξαετῇ χρόνῳ ὁ Λάβαν παρελόγησά τὸν μισθὸν τῶν δέκα ἀμνῶν, α Οὐε (φασί) Ὀριγίνης) συνήθετο αὐτῷ δοῦναι, καὶ περ οὕτω φαίνεται ὅτι συνήθετο, ἀλλ' ἔφ' ὃν αὐτὸς λέγει φανερόν ἐστι· πολλάκις οὖν ἡ Γραφή α ἐν τῷ πράττεσθαι οὐκ ἐξηγήσαστο, διὰ τίνος ἐξηγουμένου ἐδήλωσε » κτλ. Ὀριγίν. Σχόλ. αὐτόθ. (ἐν τῇ Σειρᾷ εἰς τὴν Ὀκτάτευχ. σελ. 379).

ἐξελλήνισαν μὲν καὶ χροῦν, ἐπὶ κοινῆς χρήσεως (Λευϊτ. ιθ, 36), κατέλιπον δὲ καὶ ἀμετάφραστον ἐπὶ τῶν εἰς θυσίαν προσφερομένων (Ἐξόδ. κθ, 40)· ὡς μὴδὲ ταύτην τὴν φωνὴν οὔσαν ἄγνωστον τοῖς ἀκριβῶς τηροῦσι τὰ πάτρια ἐλληνισταῖς Ἰουδαίοις. Τὸ δὲ Log κοτύλην ἐξήγησαν (Λευϊτ. ιδ, 40). *Kóron* δὲ, τὸ Chomer (μέγα μέτρον, τοῦ Γομὸρ παρὰ πολὺν διάφορον, περιέχον οἶφι δέκα, ὡς ἡ ἀρτάβη. βλ. ὅπιθ. σελ. 616.). Τὸ δὲ *Kóros* (καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ ἔβρ. Kor) ἔοικε πρὸ τῶν O παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσι καὶ Σύροις ἐλληνικῆς πολιτείας μετασχόν. Καὶ τὸ Kikar (σταθμὸν 3000 σίκλων ἱερῶν) ὁρθῶς ἠρμήνευσαν *τάλατον*. Καὶ πάλιν μὲν (ἐπὶ σταθμοῦ καὶ νομίσματος) τὸ mane (ἐξ οὗ τινες παράγουσιν οὐ πάντῃ πιθανῶς καὶ τὸ ἐλληνικὸν μὲν, λατιν. mina), καὶ ἄλλα τοιαῦτα (α).

§. 5. Θρυμαστοὶ τῆς σαφηνείας οἱ O καὶ δι' ἐκεῖνο μάλιστα· ὅτι τὰ μὴ κύρια μὴδὲ σαφῆ μεταφράζουσι διὰ τῶν κυρίων καὶ πολιτικῶν ὀνομάτων, ἐπιστημώτατα δηλούντων τὸ ὑποκείμενον. Τῷ γὰρ παλαιᾷ τινι συγγραφῇ εἰς ἄλλην μεθερμηνεύοντι γλῶσσαν τὸ μὲν μεταφυτεύειν κατὰ λέξιν ἀπάσας τοῦ πρωτοτύπου τὰς καλῶν, δυσχερές· καὶ ἴσως οὐδενὶ τῶν θνητῶν ἐξεγένετο πώποτε. Ἄλλη γὰρ ἄλλων γλῶσσαι, καὶ ἐκάστη ἕνεστι τὰ οἰκεία καλά. Φορτικὸν δὲ πάλιν καὶ ἀπειρόκαλον καὶ πολλῆς μικροφροσύνης δεῖγμα, καὶ εἴ τις, ὅπως δῆθεν ἀκριβῆς ἦ καὶ πιστὸς περὶ τὴν ἐρμηνείαν, μεταφέρει καὶ αὐτῶν τῶν γραμματικῶν ιδιωτισμῶν τοὺς ἄγαν ἐζητημένους, οἷον ἐλλείψεις, καὶ πλεονασμούς, καὶ μεταφορὰς μακρόθεν ἀρτωμένας, διαστρέφων τὴν φύσιν τῆς γλώσσης εἰς ἣν ποιεῖται τὴν μετάφρασιν. Ἀρκεῖ δὲ μόνον ἂν τις ἀποδιδούς κατὰ λέξιν τὰ παρ' ἀμφοτέραις ταῖς διαλέκτοις ἀποδεκτὰ καὶ φίλα καὶ συνήθη, ἔπειτα ἐν τοῖς ἄλλοις κατακευάζῃ τὸν λόγον οὕτως, ὥστε γίνεσθαι σαφές καὶ καταληπτὸν τὸ ἐρμηνευόμενον. Καὶ ταύτην οὖν τὴν μάλιστα πρὸς τὸ σαφές συμβάλλουσιν ἀρετὴν κατέρωθωσαν οἱ O γέροντες, ἀποδόντες πολ-

(α) Βλ. Thiersch, καὶ Toepler I. c.

λάκις τὰ σπάνια διὰ τῶν συνηθεστάτων, καὶ τὰ μὴ κύρια καὶ σκοτεινὰ διὰ τῶν κυριωτάτων καὶ φανώτατα τὸ πρᾶγμα καταδηλούντων. Ἴδε τούτου παραδείγματα. — Γενέσ. γ, 8. τὸ ἐβραϊκὸν ἔχει « Πρὸς τὸν ἄνεμον τῆς ἡμέρας » (δηλονότι καθ' ἣν ὥραν ἐπὶ πνέει ὁ ἐσπερινὸς ἄνεμος), οἱ δὲ O, « τὸ δειλινόν ». — Γενέσ. ε, 22. κτλ. τὸ ἔβρ. « Περιπατεῖν μετὰ (ἢ ἐνώπιον) τοῦ Θεοῦ ». οἱ δὲ O, *εὐαρεσεῖν τῷ Θεῷ*. — Γενέσ. ις, 2. « Ἴσως οἰκοδομήσομαι ἀπ' αὐτῆς » (τουτέστι, γενήσονται μοι τέκνα, οἰκογένεια). οἱ O « *ἵνα τεκνοποιήσωμαι ἐξ αὐτῆς* ». — Γενέσ. ις, 12. « Ὁναγρός ἐν ἀνθρώποις ». οἱ O, « *ἀγροικὸς ἀνθρώπος* ». — Γεν. ιη, 1 « Ἐν αὐτῇ τῇ ζέσει τῆς ἡμέρας ». οἱ O, « *μεσημβρίας* ». — Γενέσ. μα, 41. « Ἐπὶ τῷ στόματί σου *φιλήσει* πᾶς ὁ λαός μου ». οἱ O, « ἐπὶ τῷ στόματί σου *ὑπακούσεται* πᾶς, κτλ. — Γεν. μγ, 14. « *Ἄσμα* τῆς γῆς » (οὕτως ὁ ἐβραῖος λέγει τὰ κάλλιστα καὶ περιχόμενα προϊόντα). οἱ O « τῶν καρπῶν τῆς γῆς ». — Γεν. μδ, 24. « Καὶ ἐπιβαλὼ τὸν ὄφθαλμόν μου ἐπ' αὐτῷ ». οἱ O « *καὶ ἐπιμελοῦμαι αὐτοῦ* ». — Γενέσ. μθ, 3. « Ἀρχὴ ἰσχύος μου » (ὁ πρωτότοκος). οἱ O « *Ἀρχὴ τέκνων μου* » (πρβλ. Δευτερ. κα, 17). — Γενέσ. μθ, 10. « Οὐκ ἀποχωρήσει σκήπτρον ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ σκῆπων ἀπὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ». οἱ O, οὐκ ἐκλείψει ἀρχὼν ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ ». — Γενέσ. ν, 4. « Οἶκος φαραώ ». οἱ O, « τὸς δυνάσας φαραώ ». — Ἐξόδ. ια, 8. « Πᾶς ὁ λαός, ὁ ἐν τοῖς ποσὶ σου ». οἱ O, « *πᾶς ὁ λαός, οὗ σὺ ἀφηγῇ* ». — Ἐξόδ. ιε, 8. « Τῷ πνεύματι τῆς ῥίνός σου ». καὶ, « ἐν καρδίᾳ θαλάσσης ». οἱ O « *Διὰ πνεύματος τοῦ θυμοῦ σου* » καὶ, « *ἐν μέσῳ θαλάσσης* ». — Ἐξόδ. κβ, 29 « Τὸ πλήρωμά σου, καὶ τὰ δάκρυά σου ». (οἱ ξηροὶ καὶ ὑγροὶ καρποί). οἱ O, « *Ἀπαρχὰς ἄλωνος, καὶ ἁγροῦ σου* ». — Ἐξόδ. κς, 26 « Συντρίψω ἡμῖν βακτηρίαν ἄρτου ». οἱ O, « *Ἐν τῷ θλίψαι ὑμᾶς αἰτοδεῖα ἄρτων* ». — Ἀριθμ. ι. 34. « Καὶ ἔσῃ ὑμῖν ἄντ' ὀφθαλμῶν ». οἱ O, καὶ ἔσῃ ἐν ἡμῖν πρεσβύτης ». — Ἀριθμ. ιδ, 9. « Ἀνεχώρησεν ἡ σκιά αὐτῶν ἀπ' αὐτῶν ». οἱ O « Ἀφέστηκε γὰρ ὁ καιρὸς ἀπ' αὐτῶν » (τουτέστιν ὁ πρόσφορος χρόνος).

Ἀριθμ. ιη, 12. « Λίπος ἐλαίου, καὶ λίπος οἴνου (pinquedo)· οἱ Ο « ἀπαρχὴ ἐλαίου, καὶ ἀπαρχὴ οἴνου. — Ἀριθμ. κδ, 7. Ἐκρεύσει ὕδωρ ἐκ τῆς κλεψύδρας αὐτοῦ, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἔσται ἐν ὕδασι πολλοῖς »· οἱ Ο. « Ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, καὶ κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν » — (Ἀριθ. κδ, 17) « Ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ καὶ ἀναστήσεται ῥάβδος (ἄλλ. σκῆπτρον) ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ συντρίψει πλεῦρά (τὰ κλίτη, ἄλλ. τὰς γωνίας) Μωάβ »· οἱ Ο « Ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀναστήσεται ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ θραύσει τοὺς ἀρχηγοὺς Μωάβ » (α). — Δευτερ. ιγ, 16. Καὶ ἔσται (ἡ πόλις) σωρὸς (cumulus) εἰς αἰῶνα »· οἱ Ο, « ἀοίκητος »· — Δευτερ. κε, 2. « Υἱὸς πληγῶν »· οἱ Ο « ἀξίος πληγῶν »· λβ, 11. « (Διεῖς τὰς πτέρυγας) φέρει αὐτοὺς ἐπὶ τῶν πτερῶν αὐτοῦ »· οἱ Ο, « ἀνέλαβεν ἐπὶ τῶν μεταφρέων αὐτοῦ ». Οὕτω καὶ τὸ μεταφορικόν, ὁ βράχος, ἡ πέτρα (ἐπὶ Θεοῦ) μεθρημένευσαν ἐπὶ τὸ κύριον, Θεὸς, καὶ ἄλλα πάμπολλα. Καὶ ὁπόταν δὲ τὰς τοιαύτας μεταφορικός καὶ μὴ κυρίας ἐκφράσεις ἀποδιδῶσιν (ὡς ἀπαντῶσας συχνάκις, ἡ καὶ ὡς εἰθισμένους τινὰς παρὰ τοῖς ἐλληνισταῖς Ἰουδαίοις), καὶ τότε τούτων τὴν τραχύτητα πολλάκις ὑπομαλάττουσιν.

(α) Καὶ ἡ Βουλγάτα Duces. Ὁ Σῦρος, τοὺς δυνατοὺς. Καὶ ὁ συχνάκις τοὺς Ο μεταγράφων Ὁγκελος, « τοὺς ἡγεμόνας Μωάβ ». [Σημείωσαι δὲ παροδικῶς, ἀναγνώστα, καὶ τὸ θεοφόρητον τῶν Ο, κἂν τούτῳ τῷ χωρίῳ τῷ προφητεύοντι τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Τὸ μὲν γὰρ « Ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ » ἀπιδῶσαν κατὰ λέξιν (διὰ τὸν κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ Βασιλέως τῆς δόξης ἀνατελεῖν μὲλλοντα ἄστέρᾳ). Ἀντὶ δὲ τοῦ ῥάβδος, ἡ σκῆπτρον, παριδόντες τὴν μεταφορὰν, κυρίως ἡρμήνευσαν « ἄνθρωπος », λίαν ἐμφαντικῶς προδηλοῦντες καὶ προὑπογράφοντες τὸν ἐκ γένους Ἰσραὴλ, τὸ κατὰ σάρκα, τεχνησόμενον υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ θεῶν ἄνθρωπον Κύριον. Ὅτι δὲ καὶ τὸ ἐπεξῆς « Καὶ προνομεύει τοὺς υἱοὺς Σὴμ » σημαίνει τὸ καθυποτάξει (εἰς τὴν αἰώνιον αὐτοῦ βασιλείαν) τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων (« δώσω σοι γάρ, φησιν, ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου »), ἡρμήνευσαν οἱ ἱεροὶ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι (βλ. τὴν Σειρὰν αὐτόθι). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Μαϊμονίδης, καὶ ὁ Χαλδαῖος παρραστής ἐπὶ τοῦ Μεσσίου Χριστοῦ ἐξέλαβον τὴν προφητείαν· καὶ τὸ « Καὶ πρὸς νομεύσει » κτλ. ὡσαύτως ἐρμηνεύουσι. « Dominabitur in omnes filios hominum »· βλ. Vatable καὶ Grot. Annot. in Num. h. l. Τῶν δὲ νεωτέρων κριτικῶν πολλοὶ καὶ ματαιόφρονες καὶ ὑπὲρ τοὺς ῥαββίνους ἐν τούτοις Ἰουδαῖζοι.]

οἶον, τὸ « φρέαρ ὕδατος ζῶης, εἶπον α ὕδατος ζῶντος » (Γενέσ. κς, 19). Καὶ τὰ ποιητικώτερον « κύριοι τόξων (Γενέσ. μθ, 28), εἶπον κοινότερον « τοξευμάτων » (κατὰ μετάληψιν). Τὸ δὲ, « μετὰ στέατος νεφρῶν πυροῦ (δηλαδή μετὰ πυροῦ, σιτίνου ἀλεύρου, τροφιμωτάτου καὶ πιστάτου· ὅποιον καὶ παντὸς ἄλλου στέατος πιμελέστατόν ἐστι καὶ ἥδιστον τὸ λίπος τὸ ἐπινέφριον· τοιοῦτό τι καὶ τὸ Ὀμηρικόν· « ἄλφιστα, μυελὸς ἀνδρῶν »), καὶ τὸ, « Αἷμα σταγυλῆς » (δηλαδή τὸν ἐρυθρὸν οἶνον, κατὰ τὴν τοῦ γράμματος θεωρίαν), καὶ ὅσα τοιαῦτα ποιητικῆς ὑψηγορίας ἴδια (καὶ μάλιστα ἐν ταῖς ὥδαϊς) ἀπαρallάκτως ἐξέφερον, ὡς ἔχει καὶ τὸ ἐβραϊκόν· διότι, καίτοι ποιητικώτερα, σαφηνείας ὅμως οὐκ ἀμοιροῦσι (α).

§. ζ. Κατορθοῦσι τὴν σαφήνειαν καὶ μεταποιῶντες τὰ ἀφηρημένα εἰς εἰδικὰ καὶ συγκεκριμένα· καὶ ἅμα δι' ἐκλογῆς ὀνομάτων προσφευγέων ὀρίζουσι καὶ ἐπιλαμπρύνουσι τὸν ἐβραϊκὸν λόγον. Ἰδοὺ καὶ τούτου δείγματα. — Γενέσ. β, 18 τὸ ἐβρ. « Ποιήσωμεν αὐτῷ βοήθειαν (ἢ βοήθημα, auxilium, ἢ κατ' ἄλλους adjutorium) ἐνώπιον αὐτοῦ » (ἢ παρ' αὐτῷ)· οἱ Ο, « ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν ». — Γενέσ. ιβ, 2. Καὶ ἔση εὐλογία· οἱ Ο, « Καὶ ἔση εὐλογημένος ». — Δευτ. ιθ, 32, « Ἐνώπιον πολιᾶς ἀναστήσῃ »· οἱ Ο, « Ἀπὸ προσώπου πολιῦ ἐξαναστήσῃ ». — Ἀριθμ. γ, 32. Ἐπιστασία (praefectura) τῶν φυλασσόντων τὴν φυλακὴν τοῦ ἁγίαστηρίου· οἱ Ο « Καθεσταμένος φυλάσσειν τὰς φυλακὰς τῶν ἁγίων ». — Δευτερ. κα, 23. « Κατὰρα Θεοῦ ἐστὶν ὁ κρεμᾶμενος ἐπὶ ξύλου »· οἱ Ο, « Κεκατηραμένος ὑπὸ Θεοῦ πᾶς κρεμᾶμενος » κτλ. — Δευτ. λβ, 28 « Ἐφ' ὑμᾶς προστασία (ἄλλ. ἀποκρυβή) »· οἱ Ο « σκεπασταί ». — Γενεσ. μ, 14. Ἐκ τοῦ οἴκου τούτου (τῆς εἰρκτῆς)· οἱ Ο « ἐκ τοῦ ἄχυρώματος τούτου ». — Ἐξὸδ. κα, 26. « Ἐάν τις πατάξῃ ὀρθῶν οἰκέτου, — καὶ βλάψῃ αὐτόν »· οἱ Ο, « ἐκτυφλώσῃ ». — Δευτερ. ιε, 14: « Δώσεις αὐτῷ ἐκ τοῦ ἄλωνός σου, καὶ ἐκ τοῦ ληνοῦ σου »· οἱ Ο, « Ἐκ τοῦ σίτου σου καὶ ἐκ τοῦ οἴνου σου ». — Δευτερ.

(α) Βλ. Toepler l. c. p. 45.

κη, 30. « Ἀμπελώνα φυτεύσεις, καὶ οὐ βεβηλώσεις (profanabis) αὐτόν »· οἱ Ο, « καὶ οὐ μὴ τρυγήσεις αὐτόν » (πρβλ. κ, 9). - Δευτ. λβ. 10. « Εὗρεν αὐτόν ἐν ἐρήμῳ ὁλολυγμοῦ, ἐν ἀχανείᾳ » (vastitate. ἄλλ. vasta solitudine)· οἱ δὲ Ο (καὶ τελειότερον ἀναγνόντες καὶ σαφέστερον ἐξηγήσαντες) αὐτάρκησεν αὐτόν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν δίψει καύματος, ἐν γῇ ἀνύδρῳ » (α). Καὶ ἐφεξῆς (αὐτόθ. §. 11) αὐτὸς ἀετὸς ἐξεγείρει (ἢ παρορμᾷ, excitat) τὴν νοσσιὰν αὐτοῦ »· οἱ Ο « σκεπάσαι νοσσιὰν αὐτοῦ ». Τοιαῦτα καὶ ἄλλα μυρία οὐ μόνον ἐν τῇ Πεντατεύχῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἱεροῖς τεύχεσι πολλαχοῦ διαλάμποντα. Τούτοις προστεθείσθωσαν καὶ ὅσα μετὰ τῆς σαφηνείας αὐτῆς καὶ ἀκριβείας ἔχουσιν ἐπανθοῦσαν καὶ τὴν σεμνολογίαν (ὅσα οἱ δεινοὶ τῶν κριτικῶν ἀπέδωκαν εἰς ὃν ἐφαντάσθησαν εὐφημισμὸν. βλ. ὅπισθ. σελ. 832). Οὕτω, Δευτερον. κη, 30 « (γυναῖκα λήψῃ) καὶ ἀνὴρ ἕτερος μοιχεύσει (stupraverit) αὐτήν ». — οἱ Ο, « ἀνὴρ ἕτερος ἐξεῖ αὐτήν ». Ὡσαύτως καὶ τὸ Ἐξόδ. κβ, 27 « ἱμάτιον τοῦ δέρματος αὐτοῦ » (τῆς γυμνώσεως)· οἱ Ο, « ἱμάτιον τῆς ἀσχημοσύνης αὐτοῦ » (τὸ καλύπτον τὴν ἀσχημοσύνην αὐτοῦ· ὡς ἐν Ὡσηθ, β, 10: Ἐξόδ. κ, 26, οἷον καὶ τὸ Ὁμηρικόν, τὰ τ' αἰδῶ ἀμφικαλύπτει)· καὶ ἐν Δευτ. κγ, ἀσχημοσύνη (ὅπου τὸ ἔβρ. κόπρος, ἀκαθαρσία, excrementa). Τοιοῦτο καὶ τὸ προσώχθισεν (ὅπου τὸ ἔβρ. ἐξήμωσεν) ἡ γῆ, κτλ. Περὶ δὲ τοῦ παραδειγματίζειν προεῖπομεν (α).

(α) Τὸ ἔβρ. Jimzachu ἐκ τοῦ maza σημαίνει καὶ τὸ εὐρίσκειν, καὶ τὸ ἀρκεῖν, ἢ ἐπαρκεῖν τινι (ὡς Ἀριθμ. ια, 22· ὅθεν καὶ ἀρέσκειν. Κριτ. κα, 14. βλ. Gesenij Lex. Hebr. p. 607. πρβλ. Grot. καὶ Fagij Annot. ad. Deuter h. l.). ἀλλὰ τὸ εὐρίσκειν πόσον ἀκατάλληλον ἐνταῦθα, φανερόν· ὁ Θεὸς ἦ γὰρ καὶ ὁ δ' ἡ γῆ σεν, οὐχ εὐρίσκει ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν. Οἱ δὲ Ο οὐχ ἦσαν εὐφραδῶς, ἢ ἀκριβῶς καὶ σαφῶς ἡρμηνεύσαν « αὐτὸς ἀρκεῖ αὐτόν » κτλ. καὶ τὸ Σμαρ- ἐνίσχυσεν αὐτόν (confortavit), καὶ ὁ Λατίνος, sufficientem eum sibi fecit etc. καὶ Ὁγκελος « tribuit eis necessaria in loco sicco, ubi non erat aqua » etc. πρβλ. Rosenmüll. Schol. in h. l.

(β) Βλ. Toepler l. c. §. 17, 18. pag. 42—46. Τοιαῦτα καὶ ἄλλα εἶχε προσθεῖναι ὁ σοφὸς Τοίπλερος, νοσησας δι' αὐτῶν καὶ τὰς σελίδας ἐκείνας, αἱ ἐπλήρωσαν, ἐξ ὧν λέγει παραλλήλισμῶν, ἢ ἐξισώσεων, καὶ φιλοσοφημάτων, καὶ τῶν ποικίλων ἀποπλανήσεων (hallucinationes) τῶν Ο, μωμούμενος καὶ τὰ ἀμύμητα (ὡς καὶ Θόρσιος σημειώσεαι. Thiersch l. c. pag. 34), καὶ πολλὰ παρερμηνειῶν. Οὕτω, γὰρ

§. η. Εἰς τὴν σαφηνείαν ἀνήκουσι καὶ ὅσα σπανιώτατα πρὸς ἐπεξηγήσιν ὀνόματός τινος ἐπισυνῆψαν, σαφέστερον τὸ πρᾶγμα καθιστῶντες. Ὡς ἐπὶ τινων γεωγραφικῶν, ἐν οἷς πρὸς τῷ ἑβραϊκῷ προσέθηκαν καὶ τὸ ἐλληνικώτερον καὶ συνηθέστερον. Οἷον « Τὴν Ἰν ἡ ἔστιν Ἡλιούπολις » (Ἐξόδ. α, 11 καὶ Γενέσ. μα, 45) (α)· καὶ, Καριάθ σεφέρ, πόλις γραμμῶν· καὶ, Βαιθάν, Σκυθῶν πόλις (Κριτ. α, 11, 27), Δικκοπή, φαρασίν, κτλ. Καὶ ἐν ἄλλοις δὲ τισι πρὸς τῷ ἑβραϊκῷ παρετίθουν ἐκ παραλλήλου καὶ τὸ ἐλληνικόν, οἷον τὸ Ἀδωναί, Κύριε (βλ. ὅπισθ. σελ. 884), καὶ ἄλλα περὶ ὧν προεῖπομεν (σελ. 662). Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις οὐκ ἀχάρινον εἶχον τὸν κάλαμον, προστιθέντες ἀλόγως ἐξ ἑαυτῶν (ὡς οἱ κριτικοὶ τούτους διαβάλλουσιν), ἀλλ' ἐστοίχουν τῷ κανόνι τοῦ ἱεροῦ πρωτοτύπου, ἐν ᾧ πολλάκις οἱ θεόπνευστοι συγγραφεῖς ἐπιφέρουσι καὶ ἐπεξηγήσεις· οἷον ἐθνῶν ἐπωνυμίας (Δευτ. β, 10—23· γ, 9—10), κα

εἰπεῖν, ψέγει τοὺς Ο, διότι ἀντὶ τοῦ ὁ ρος Ὁρ, ὡς ἔχει τὸ ἔβρ. Ἀριθμ. λθ, 4, αὐτοὶ (ἀναγνόντες κακῶς Ἄρ, Har=βρος, ἀντὶ Ὁρ, Hor) ἔγραψαν « Παρὰ τὸ ὄρος, τὸ βρος » Ἀλλ' ἐπρεπε μᾶλλον, ἵνα καὶ αὐτοὶ, ἐν τῷ ἑβραϊκῷ Ἄρ (Har) ἀνογνῶ, καὶ μὴ Ὁρ (ὡς ἐτόνισαν οἱ Μωσαῖται). Οἷτε γὰρ Ο αὐτοὶ καὶ ἀνέγνωσαν καὶ ἔγραψαν ὅπου ἐπρεπε τὸ Ὁρ (Αριθμ. κ, 22· λγ, 37)· καὶ ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ ἀλλοτε βρος δηλοῦται, καὶ οὐχὶ τὸ Ὁρ· δείκνυται δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐφεξῆς ἑδαρίων τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου, ὅθεν δικαίως καὶ οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ἀνώνυμον τοῦτο τὸ βρος ἔκριναν, καὶ ἐξέλαβον οὐκ ἀπιθάνως, τὸν Λιβανόν, ἢ μέρος, καὶ ἀκρωτήριον τούτου (βλ. Reland. Palaestina. p. 119, καὶ Rosenmüll. Schol. in h. l. πρβλ. Crit. Sacros. ibid.). Οὐδ' ὑπῆρχεν ἀναγκαῖον (λέγουσι) προστεθῆναι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὄρους, ὡς ἐπισήμου τοῦ Λιβάνου ὄντος καὶ γνωστοῦ· ὅθεν καὶ ἐνταῦθα φαίνεται κατ' ἐξοχὴν βρος κεκλημένος. Καὶ ὁρθῶς λοιπὸν εἶπον οἱ Ο, παρὰ τὸ ὄρος, τὸ ὁ ρος, καὶ ἡ Βουλγάτα, βρος ὁ ψηλότατον (mons altissimus). Har· ἀνέγνω, καὶ ἀντὶ τοῦ Λιβάνου, ἢ τινος ὑψηλοῦ ἀκρωτηρίου ἐξέλαβε καὶ ὁ κλεινὸς De Lahord, Comment. Géographiq. sur l'Exode etc. pag. 139.

(2) Κατὰ τὸ ἑβραϊκόν, καὶ τὸ Ὁρ, καὶ τὸ Ἡλιούπολις λείπει ἐν Ἐξόδ. α, 11· ὥστε ἡ βαβυλωνικὴ σοφία ἐξέκοψε τὴν Ὁρ, ὡς πολὺ πρὸ τῶν Μωσαίων χρόνων ὑφαισθῆσαν (βλ. Γενέσ. μα, 45). Ἀλλὰ καὶ ἡ Ὁρ μὲν (ἢ ἔχει τὸ ἔβρ. ἐν Ἐξόδ. α, 11) προὔπηρχε, καὶ πρὶν Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον καταβῆ (Γενέσ. μζ, 11). Τὸ δὲ (ἐν Ἐξόδ. α, 11) « Ὁρ, οὐδ' ὁ μνησάν » (οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ) « πόλεις... τὴν Ὁρ μνησάν, καὶ Ὁρ » κτλ. σημαίνει τὸ ἀνεκαίνισαν, ἢ ἀχύρωσαν, ἐμπατίσσαν (βλ. Rosenmüll. Schol. in h. l.).

§. θ. Τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἑβραϊκῆς διαλέκτου πρῶτιστον ἰδιώμα, τὸ τὰ αὐτὰ πράγματα διὰ τῶν αὐτῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκφράζειν φωνῶν οὐδ' ἀποστρέφεται τὴν μονοτονίαν, ἥτις καὶ ἄλλως, περὶ τὰς ὑψηλὰς καὶ θείας ἐννοίας, ἐμπρέπει θαυμαστῶς τῷ μεγέθει τῆς θείας ἀποκαλύψεως. Καθόλου δὲ ἡ φύσις τῆς ἑβραϊδος γλώσσης εἰς μὲν πραγμάτων πνευματικῶν ἐρμηνείαν πλουτεῖ πολλῶν ὀνομασιῶν, περὶ δὲ τὴν ἐκφρασιν τῶν ἐκτὸς καὶ αἰσθητῶν πενιχρά τις φαίνεται καὶ πτωχή· διὸ καὶ τὰ τοιαῦτα διὰ κυρίων λέξεων καὶ φράσεων τῶν αὐτῶν ἄετι εἰσθάνει ἐξηγεῖν. Διαφέρουσι δὲ κατὰ τοῦτο τῆς Εὐρώπης αἱ γλώσσαι, καὶ πρῶτιστα πασῶν ἡ ἐλληνική, βαθὺν καὶ μέγαν ἔχουσα πλοῦτον συνωνύμων λέξεων, καὶ ῥημάτων ποικίλως συντιθεμένων, καὶ παραγωγῶν ὀνομάτων, καὶ προθέσεων ὁμοιοσημάτων, καὶ μεγάλην ἀφθονίαν φράσεων παντοδαπῶν καὶ κατασκευῶν, εἰς τὸ τὰς αὐτὰς ἐννοίας διαφόρως ἐξηγεῖν. Τοῦτο δὲ καὶ φίλων ἐθαύμαζε, λέγων· ὅτι α διαφερόντως ὀνομάτων ἡ ἐλληνική γλώσσα πλουτεῖ, καὶ ταυτὸν ἐνθύμημα οἶόν τε καὶ μεταφράζοντα καὶ παραφράζοντα σχηματίζει πολλὰ καὶ ἄλλα, ἄλλοτε ἄλλας ἐφαρμόζοντα λέξεις (τόμ. β. σελ. 140). Τοῦτον τὸν πλοῦτον τῆς ἐλληνικῆς ἔχοντες μετὰ χειρὸς οἱ Ὀδιστήρουν μὲν τὴν ἀπλότητα τοῦ κειμένου, καὶ τὸ τῆς φράσεως ἀπερίεργον καὶ ἀπείριστον, εἰς ἀκριβῆ νοημάτων ἀπόδοσιν· καὶ αὐτὴν δὲ πολλάκις (ἐν οἷς ἔδει) μετέφερον τὴν τῆς ἑβραϊδος ταυτοπέειαν καὶ παλιλλογίαν (ἣν ὑπέειπε καὶ ἡ καθ' Ὁμηρον ἀρχαιότης). Ἄλλοτε δὲ πάλιν ποικίλλοντες τὸν λόγον, ἡ καθ' Ὁμηρον ἀρχαιότης). Ἄλλοτε δὲ πάλιν ποικίλλοντες τὸν λόγον, ὑπεξέφευγον τῶν πυκνῶν καὶ ταυτολόγων ἐπαναλήψεων τὴν μονοτονίαν, δι' ἄλλων ἄλλοτε ταυτοδυνάμων λέξεων τὰς αὐτὰς περὶ βιάλλοντες ἐννοίας, καὶ μετὰ τῆς ἐναργείας εὐεῖδῃ τὸν λόγον κατασκευάζοντες καὶ ἀνεπαχθῆ. Καὶ οὔτε τῆς ἀκριβείας ἀφίστανται ἡνίκα τὴν καλλιπέειαν μετ' εὐμελείας φιλοκαλοῦσι, καὶ ὅταν τὸ ἀκατάσκευον τῆς ἀπλάσου σαφηνείας διατηρῶσι, δι' αὐτῶν πάλιν τῶν ἀπλουστάτων ὀνομάτων τὰς φράσεις ἐπιλαμπρύνουσιν, ἄλλην ἄλλης διαυγεστέραν ἀποδεικνύντες. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἑβραϊσμοὺς πολλάκις συγκρινόντων, ὅτε μὲν τινὰ λέξιν περιτεύουσιν, ὡς γὰρ πρὸς τὸν

καθ' Ἑλλήνας ἰδιωτισμὸν, παραλείποντες· ὅτε δὲ πάλιν ἐλλείπουσαν προστιθέντες, ὅπως ἂν τὸν λόγον ἀποδιδῶσιν ἄρτιον καὶ ἀχώλωτον (ὡς εἶπεν ὁ ἱερός Ἐπιφάνιος), πᾶσαν τὴν δοκοῦσαν εἶναι βόμβησιν καὶ πάντῃ ξενίζουσαν κακοχηλίαν εἰς λειδίτητα μεταποιούντες (α). Τῆς οὖν τοιαύτης περὶ τὰς λέξεις καλλιτέχνου ποιικιλίας

(α) Βλέπε περὶ τούτων ἄριστα πραγματευσάμενον τὸν εὐκλείεστατον Ἑρρίκον τὸν Θόρσιον (τὸν νεώτερον) ἐν τῷ πολλάκις αὐτοῦ μνημονευθέντι συντάγματι (De Pentateuchi Alexandr. etc. pag. 49—64), ἐξ οὗ καὶ τὰ ἐφεξῆς ἐκφέρουν παραδείγματα. Καὶ ἔχει μὲν τὰς περὶ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ὁιδίας αὐτοῦ δεξας ὁ ἀνὴρ, ἅτε δὴ καὶ αὐτὸς προσέβουεν τὰ ἀρίστον τῇ νεωτέρᾳ κριτικῇ. Ἰπάρχει δ' οὖν ὁμοῦς ἐμβριθὴς ἐν πολλοῖς καὶ σεμνὸς καὶ πεφυλαγμένος, καὶ πάντῃ διάφορος τῶν πολλῶν τὸ ἄφρον ἐν γλώσσῃ καὶ αὐτόγνωμον ἐπιδεικνυμένων κριτικῶν. Ἐν δὲ τῷ μνημονευμένῳ μέρει τῆς συγγραφῆς θεωρῶν τὴν περὶ τὰς ἐκφράσεις τῶν Ὁιδίων ἀποδείκνυσιν λαμπρῶς ψευδομένους τοὺς λέγοντας, ὑπ' ἱερίων τινῶν διασκευῶν προστεθῆναι τοῖς Ὁιδίοις λεγομέναις ἐξισωτικαῖς τῶν παραλλήλων τόπων πρὸς ὁ ἡ κας (βλ. ἐπισθ. σελ. 814), καίτοι ταύτας καὶ αὐτὸς ὁ κλεινὸς ἀνὴρ (ἐκὼν, ἄετι οὐ γὰρ ἔχεν αὐτὰς ὁμολογεῖν τοῦ νῦν ἑβραϊκοῦ τὰς ἐλλείψεις, καθ' ἀπτόμενος ἀντικρὺς τῆς τούτου ἀκαραιοτήτος, ἥ περ ὡς κανὼν κέχρηται καὶ ἡ κατ' αὐτὸν ἐκκλησία) ἀπαλλάττει δ' οὖν ὁμοῦς τῶν διασκευῶν (τῶν γε πλείστων) τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ὁιδίων. Κατασκευάζει δὲ τὴν ἐφεδρὸν τῆς ἀποδείξεως (ὡς ἔπος εἰπεῖν) οὕτως· « Αἱ προσθήκαι, φησὶν, αὐταὶ (δι' ὧν σπουδάζουσι τοὺς τόπους ἐξισοῦν) 1) ἢ ὑπῆρχον ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κώδικι, ἐξ οὗ τὴν ἐρμηνείαν ἐφελόποντον οἱ Ὁιδίοι, 2) ἢ ὑπ' αὐτῶν προσετέθησαν τῶν ἐρμηνευτῶν. 3) ἢ μετέπειτα παρεβύθησαν ὑπὸ τινῶν ἀναγνώστων καὶ βιβλιογράφων. Ἀλλ' (ἴν' ἀπὸ τοῦ τρίτου ἀρξώμεθα) 1) Ὅτι αἱ τοιαῦται προσθήκαι ὑπῆρχον ἀνέκαθεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ, μαρτυροῦσι τῶν Πατέρων αἱ ῥήσεις. Οὗτοι γὰρ τὴν μὲν τῷ ἑβραϊκῷ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον διαφορὰν ὑπεστώσαν ἐν τοῖς πλείστον ἀζούσιν οὐκ ἀρνοῦνται, εὐδ' εἰς τοὺς Ἑλλήνας βιβλιογράφους, ἀλλ' εἰς αὐτοὺς τοὺς Ὁιδίους ἀπονέμουσι τοὺς τοιοῦτους πλεονασμούς. (καὶ οὐδὲ προσθήκας τοῦτους οὔτε νομίζουσιν, οὔτε λέγουσιν, ἀλλὰ γνήσια μέρη τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου, ἐξ οὗ τὴν ἐρμηνείαν οἱ Ὁιδίοι ἐφελόποντον). διὸ καὶ πρὸς Ἰουδαίους ἀντιλέγοντες, μᾶλλον τὸ νεώτερον ἑβραϊκὸν διεφθαρμένον θεωροῦσι. 2) Εἴπερ οἱ ἀρχαιότατοι κώδικες συμφωνοῦσιν, εἰ καὶ μὴ περὶ πάντα καὶ τὰ καθέκαστα, ἀλλὰ γὰρ περὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν λεγομένων τούτων προσθηκῶν, ἴτεροι δὲ τινες τῶν κωδίκων ἔστιν ὅπου ταύτας παραλείπουσι, θεωρητέον, μήποτε ἐν τούτοις ἐξέβαλε τὰς προσθήκας ὁ δόλος τῆς ἱριγείας κριτικῆς, τοῦ παρεξάσαντος τὴν ἐρμηνείαν πρὸς τὸ κατ' αὐτὸν ἑβραϊκόν. Ὅσαι δὲ τῶν προσθηκῶν λείπουσι καὶ ἐκ τοῦ Σαμαριτανικοῦ, ταύτας (λίγαι) πιθανῶς ἂν ὑπελάβουσι προσθεῖσας εἰς τὴν ἐρμηνείαν ὑπὸ τῶν ἀναγνώστων καὶ βιβλιογράφων, ὅταν ἀποβλήψῃ καὶ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς Εὐαγγελίαις προστιθέντας παραλλήλους τόπους, χάριν παρομοίας ἐξισώσεως. » (ἀλλ' οὕτως τὸ

ἐκφέρομεν ὀλίγα τινα παραδείγματα (τὸ γὰρ ἅπαντα συναγαγεῖν ἀπέραντον ἂν εἴη). Παραλείπομεν δὲ χάριν συντομίας καὶ τὰς ἐβραϊδᾶς λέξεις, τὰς ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τὰ προτιθέμενα παραδείγματα, ὡς ἐκάστην δι' ἄλλης ἄλλοτε συνωνύμου λέξεως καὶ ἅμα

Σαμαριτανῶν, ὃ χρηστὸν Θῆρσι, μεμένικεν ἐν πᾶσι γνήσιον καὶ ἀκέραιον, ἵνα τούτῳ χρῆσθαι κανόνι πρὸς πάσας, ἅς λέγεις, προσθήκας τῶν Ο· παρέμφαται γὰρ πολλαχοῦ, καὶ ἔστιν ὁμολογούμενον· εἴτε πάλιν αἱ κατὰ τινα ἀντίγραφα τῶν θείων Εὐαγγελίων ἀπαντῶσαι προσθήκαι ἔχουσι τι κοινόν πρὸς τὰς ἐν τοῖς Ο· λεγόμεναις ποικίλας προσθήκας. Ἐπειτα καὶ ἄλλοι πάλιν ἐπὶ πλείστοι καὶ ἀρχαιότατοι κώδικες τῶν Εὐαγγελίων, μετὰ τῆς συμφωνίας τῶν ἀγίων ἡμῶν Πατέρων, καὶ τῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀνεάνου χρήσεως τῆς Καννῆς Διαθήκης, ἀποδεικνύουσιν ἡλίω φανερώτερον τοῦ θείου ταύτης κειμένου τὴν γνησιότητα· ἀλλ' ἐπὶ τὸ προκείμενον). «Ὅσας δὲ (λέγει) προσθήκας ἐμπεριέχει καὶ τὸ Σαμαριτανῶν, ζητητίον ἂν εἴη, πότερον, ἔρηκαν ἄρα ταύτας οἱ ἐρμηνεῖς ἐν τῷ ἐβραϊκῷ κειμένῳ, ἢ προσέθηκαν αὐταῖς; Ἀλλὰ (φησὶ) τὸ μὲν ἐκ τοῦ Σαμαριτανῶς ζητεῖν ἀποδείξιν, ὑποπτον παρὰ τισι δοκεῖ» (Οὐ κατὰ πάντα τοῖς γε φίλοις τῆς ἀληθείας· εἰ δέ τινες αἰετοὶ καὶ ἀτέλεστα ἐπ' οὐδὲν καλῶ πυρρῶνίζειν φιλοῦσιν, οὐδεὶς περὶ τούτων λόγος. Τὸ δὲ πανάρχαιον Σαμαριτανῶν πάσης πίστεως ἄξιον, ὅπου γε τοῖς οὕτω μεμαρτυρημένοις Ο· συμφωνεῖ, σὺν τῇ ἡμῶν ἐν γε τοῖς τοιούτοις, καὶ ἀπαθὲς τῶν τοῦ ἐβραϊκοῦ περιπετειῶν). «Μένει τοίνυν (λέγει), ὅπως τὰς ἀποδείξεις ἐξ αὐτῶν τῶν Ο· θηράσασθαι πειραθῶμεν. Ὅθεν 3) ἀνιχνεύοντες ἐν πᾶσι τοῖς ὁμολογούμενως ἐξ αὐτῶν τῶν Ο· προελθεῖν, εἰ μὲν εὐρίσκομεν καὶ τούτοις τὴν αὐτὴν περὶ τὸ ἐξιῶν τούτοις παραλλήλους τόπους σπουδῶν, εἰκότως ἂν εἰς αὐτοὺς τοὺς Ο· ἀπονημοίμεν καὶ τὰς προσθήκας· ἀλλὰ μὴ πᾶν τούτων ἀποδεικνύομεν τὸ σπουδαζόμενον παρ' ἐκείνους, οὐχ ὁμοφωνίας ταυτότητα, ἀλλὰ ποικιλίας ἐναλλαγῆναι καὶ ταύτην ἐμμένον καὶ, ὡς εἰπεῖν, ἐμφύτως καὶ πυκνῶς ἐν πάσῃ τῇ Πεντατεύχῳ (πρόσθετες καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς προφητικοῖς) ἐμφαινόμεν. Ἰστα (λέγει) νομίζομεν, ἐπὶ αἱ λεγόμεναι προσθήκαι, εἶναι μὴ ὑπὸ βιβλιογράφων ἐπιβεβληνται, καὶ περὶ ὧν μαρτυρεῖ καὶ τὸ Σαμαριτανῶν ὑπὲρ τῶν πηγαίων ἀρχαίων, (δηλαδὴ τῶ ἐβραϊκῷ γνησίῳ κώδικι, ὡς μέρος τούτου γνήσιον), ἐξ οὗ ἀπονάει ἡ ἐρμηνεία τῶν Ο·» (σελ. 59). Ταῦτα ὁ ἑλληνιστῶτατος Θῆρσις. Εἰ δὲ καὶ τοῖς μὲν βιβλιογράφοις ἀπιδίδου μόνον τὰ περὶ τὴν γραφὴν παροράματα (καὶ ταῦτα ὑπ' ἄλλων ἄλλας κωδίκων θεραπευόμενα), τὴν δὲ τοῦ Σαμαριτανῶς μαρτυρίαν ἐξεδέχτο καὶ ταύτην (μετὰ τῶν ἄλλων τῶν πολλῶν) ὡς λαμπρὰν ἀπόδειξιν, ἐπὶ, ὡς ἐν τούτοις, παρομοίως καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς χωρίοις ἡ ἐρμηνεία τῶν Ο· διατηρήθη ἀκριβοστερέα καὶ τελειότερα τοῦ κοινωθέντος ἐν πολλοῖς ἐβραϊκοῦ, τότε ὁ κλεινὸς Θῆρσις, «ἦς κ' ἐτὶ τὸ μὲν οὐ πᾶν ἐστὶν ἄλλο καὶ οὕτως, οὐ πᾶν τῆς ἀληθείας διαμαρτεν, ὡς οἱ λοιποὶ ἐξισώται καὶ προσθηκολόγοι. Ταῦτα δ' οὐ τὰ τοῦ Θεοῦ πάντως· οὐκ ἐμείλλον ὑπερμενέει Φραγκέλου φίλα εἶναι»· ὅθεν ἐφάξεν ὁ Φραγκέλος τὴν Θῆρσιν ἐνεκα τῆς καλλίστης ταύτης σπουδῆς, μετὰ τὸν ὅλον μετὰ τὸν ὅλον τὰς αὐτοῦ παρατηρήσεις ἐν παρόδῳ προσονομάσας (Frankel, I. c. p. 194).

μετ' ἀκριθείας ἡρμήνευσαν. — Ἐκ τῆς Γενέσεως. Κεφ. ζ', 19 (τὸ ὕδωρ τοῦ κατακλυσμοῦ) «ἐπεκράτει» (διὰ τὴν παράτασιν), καὶ §. 24 «ὕψωθη» ἐπὶ τῆς γῆς. — ιζ', §. 4. «πλήθους ἐθνῶν», καὶ §. 5, πολλῶν ἐθνῶν. — ιη', 14. «Εἰς τὸν καιρὸν τοῦτον, εἰς ὥρας», καὶ §. 10, «κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, εἰς ὥρας» (α). — ιη', §. 27 «Νῦν ἡρξάμην λαλῆσαι», καὶ §. 31 «ἐπειδὴ ἔχω λαλῆσαι» (τοῦτ. ἔχω ἐξουσίαν, ἔξεστί μοι· τὸ ἔβρ. Jaal = ἄρχομαι καὶ θέλω· φαίνεται δὲ καὶ δύναμιν σημαίνει, ὡς καὶ τὸ ἐθέλω = δύναμαι). — ιθ', 13. «Ἐκτρέψαι» καὶ ιη', 32. «ἀπολέσαι» — κβ', 7, 14 «Τὴν ἐστὶν» καὶ, §. 12. «ἰδοὺ ἐγὼ» (ἀπόκρισις πρὸς καλοῦντα). — κγ', 17: «Ἐστὴ», καὶ §. 20. «ἐκυρώθη» — κδ', 16 «Καλὴ τῇ ὕψει», καὶ «εὐπρόσωπος». — κς', 13: «Ἐψώθη», «μερίζων ἐγένετο», μέγας ἐγένετο σφόδρα (ἀντὶ τοῦ τρις ἐπαναλαμβανομένου ἔβρ. Gadai). — κς', 29: «Μὴ ποιῆσαι μεθ' ἡμῶν κακὰ» — καὶ, «ἐν τρόπῳ ἐχρησάμεθά σοι καλῶς» (τὸ ἔβρ. καθὼς οὐκ ἐποιήσαμεν μετὰ σοῦ, εἰ μὴ καλόν). — λθ', 20 «Ὁχύρωμα» καὶ «φυλακή». — μ', 5: μα, 11. «Ὁρασες, καὶ ἐνύπνιον». — μδ', 28, «Θηριόβρωτος, καὶ θηριόλωτος». — αὐτ. §. 33. «Παῖς, οἰκέτης, θεράπων». — με, 10 «Πάντα ὅσα σοι ἐστί, καὶ, πάντα τὰ ὑπάρχοντά σου». — λδ', 3: «Ἐλάλησε κατὰ τὴν διάνοιαν» καὶ, ν', 21: «εἰς τὴν καρδίαν». — ν', 17 «Ἀφες, καὶ, δέξαι (δέξον) τὴν ἀδικίαν» (καὶ ἀλλαχοῦ, ἀντήμι, λήθην τῆς ἀνομίας ποιῶ· ἰώβ). — Ἐκ τῆς Εὐαγγ. Κεφ. γ', 22 «Ὅταν δὲ ἀποτρέχητε, οὐκ ἀπελεύσεσθε κενοὶ» (τὸ ἔβρ. ἀντ' ἀμφοτέρων τῶν ῥημάτων τὸ αὐτὸ, teleku). — δ', 13. «Προχέρισαι ὅν

(α) Τὸ ἀντίστοιχον ἔβρ. enjet chaja σημαίνει κυρίως «περὶ τὸν καιρὸν τῆς ζωῆς, ἢ τὸν ζῶντα». Καὶ ἡ Βουλγάτα ἡρμήνευσεν, tempore isto, vita somite, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον, συνεδυσάσας τῆς ζωῆς (τεντ. ἐὰν ζήσω! εἰ νίω, vita eomitata. Hier. Quaest. Hebr.). Τοῦτόν δὲ τὸν βαθὺν ἐβραϊκὸν ἄλλως ἄλλοι τῶν νεωτέρων κριτικῶν παρεξηγοῦντες, ἐξηγοῦσιν ὅμως καὶ anno proximo, ἢ hoc tempore anni proximi (βλ. Criticos Sacros); ἀλλὰ πόσον ἀκριβῶς καὶ ὠρισμένως, καὶ ἑλληνικῶς ἡρμήνευσαν οἱ Ο· διὰ τοῦ εἰς ὥρας! ταῦτα δὲ οὐ ταῦτα τὴν ὥραν (in hac hora) σημαίνει (καθὼς ὑπελάβον), ἀλλὰ τὸ ἐρχόμενον ἔτος εἰς νέοντα· ὡς τὸ «ὥρας ἔτιον», καὶ, «εἰς ὥρας» (Θεόκριτ. ιγ', 74). Ὁ δὲ Schleusm. Thes. v. ὥρα) οὐκ ἐρῶς ἐξέλαβε.

ἀποσελῆς » (τὸ ἑβρ. ἀποστεῖλον, ὃν ἀποστελεῖς, ὡς πάντες ἐρμηνεύουσιν· ἀλλὰ τὸ Salach σημαίνει καὶ τὸ προτείνω (χειρᾶ), προβάλλω). — ζ, 20. « Ἐγέννησε, καὶ ἔτεκε ». — θ, 48. « Ὅτε χάλαζαν, καὶ ἔβρεξε χάλαζαν. — ιβ, 49, 49. « Τοῖς γειώραις (ἑβρ.) καὶ τοῖς αὐτόχοισι καὶ, « τῷ ἐγγωρίῳ καὶ προσηλύτῳ ». — ιδ, 9, 17, 23. ἵππεις, ἵπποι, ἀναβάται (τὸ ἑβρ. Pharasim). — κδ, 6, 8. « Προσέχευε πρὸς τὸ θυσιαστήριον » καὶ, κατεσκεδάσε τοῦ λαοῦ » (τὸ ἑβρ. ἀντ' ἀμφοτέρων, Zarak). — Ἐκ τοῦ Δευτ. κεφ. γ, 10: δ, 5 « περιελῶν, καὶ, λαβῶν. — ε, 7, 10 « Ὁλοκαύτωμα, ὁλοκάρπωμα » κτλ. — ιγ, 33 (λέπρας κηλὶς) « ταπεινῇ ἀπὸ τοῦ δέρματος. κοίλῃ, ἐγκοιλοτέρα ἀπὸ τοῦ δέρματος ». — κ, 17, 19. « Ἀμαρτίαν κομιοῦνται, λήφονται, καὶ, ἀποίονται ». — κδ, 2, 3. Διὰ παντός· ἐνδελεχῶς κτλ. — Ἐκ τῶν Ἀριθμῶν· κεφ. ε, 19 « Ὁ γὰρ τὸν ἄνδρα (γυνή), καὶ ὕπανδρος ». — θ, 2. Καθ' ὅραν — κατὰ καιρὸν αὐτοῦ ». — λε, 15 — 28 Φυγαδευτήριον, καὶ φυγαδεῖον, καὶ καταφυγή κτλ. — Ἐκ τοῦ Δευτερονομίου· δ, 26, 40. « Πολυχρονεῖτε ἡμέρας », καὶ « Μακροήμεροι γενήσεσθε ». — ις, 13. « Ἑορτὴ σκηνῶν » καὶ, ἑορτὴ σκηνοπηγίας. — κ, 14 « Ἀπαρτία », καὶ « προνομία » (τὸ ἑβραϊκ. Salal, δις τὸ αὐτό). — λα, 27 « Θανάτου », καὶ, « τελευτῆς » κτλ. Ἰκανούσθω τὰ ὀλίγα ταῦτα δείγματα τῆς περὶ τὴν ἔκφρασιν ποικιλίας, μεθ' ἧς οἱ Ὁ ἀπέφευγον τὴν πενιχρὰν τῆς ἑβραϊδοῦς μονοτονίαν, διὰ συνωνύμων ὀνομάτων τὴν αὐτὴν ἐρμηνεύοντες φωνήν, καὶ τὸ νόημα πιστῶς τε ἅμα καὶ χαριέντως ἀποδιδόντες (α).

§. ι. Μετὰ δὲ τῆς τοιαύτης μεταβολῆς, οὐ μικρὸν πρὸς τὸ εὐφραστον καὶ εὐεπὲς τοῦ λόγου συντελούσης, συνεξέφαινον καὶ τὴν τῶν λέξεων ἐκλογὴν, καὶ τῶν φράσεων τὴν εὐμορφίαν, ἅπερ μά-

(α) Ἐκ τῶν τοιούτων περὶ τὰς λέξεις ἐναλλαγῶν (λέγει Θήριος), εἴπερ ἤρρεον ἡμῖν Ὁδὶον παρακολουθεῖν, ἢ καὶ νεωτέρων τινῶν ἄλλων εἴπερ εἶχομεν τὴν εὐρίαν ὁσμὴν, μυρίους ἂν ἐπέγνωμεν καὶ διαφόρους ἐρμηνεῖς οὐ μόνον ἐκάστων στίχων, ἢ ἐδαρίων, ἀλλὰ καὶ λέξεων ἐκάστων! Ἀλλ' ἡμεῖς ἐκ τούτου μάλιστα τοὺς ὉΒ διαγινώσκουμεν, μίαν ἔχοντας βουλὴν, μίαν ψυχὴν, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν περὶ τὴν ἐρμηνείαν μέθοδον, τὸ θεραπεύειν τὴν ἑβραϊκὴν μονοτονίαν διὰ τῆς ποικιλίας τῶν ἰσοδυνάμων λέξεων μεταβολῆς. κτλ. (σελ. 57, 58).

λιστα πρὸς εὐφράδειαν συμβάλλουσιν. Εὐφράδειαν δὲ λέγοντες, οὐκ ἐννοοῦμεν τὴν ἐσπουδασμένην ἐκείνην καὶ τεχνικὴν, οἷαν Ἀριστόβουλοι καὶ Φίλωνες κατῴρθουν καὶ ἰώσηποι, κατασκευάζοντες καὶ φράσεις καὶ περιόδους πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῆς καθαρῶς ἐλληνίζουσας φωνῆς, καὶ μιμούμενοι κατὰ πάντα τοὺς ἀττικὸς καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας συγγραφεῖς. Καίτοι καὶ οὗτοι, καὶ ὅσοι τοιοῦτοι, συνέτατον ἐλληνιστὶ τὰς ἑαυτῶν συγγραφάς, ἀνέτω καὶ ταχυπτέρῳ χρώμενοι τῷ καλᾷ, καὶ πρὸς μελέτην μάλιστα τῶν σοφῶν καὶ πεπαιδευμένων. Οἱ δὲ Ὁ, μῆτε συγγραφὴν ἰδίαν καὶ αὐτόδουλον, μῆτε γοῦν παράφρασιν ἐλευθέραν ἐπ' ἀδείας φιλοπονοῦντες, ἀλλὰ πιστῇ καὶ κυρίᾳ δουλεύοντες μεταφράσει, καὶ ταύτῃ θείων λογίων (ἐν οἷς καὶ σμικρὰ παραπτώσις οὐ σμικρὸν ἐπάγεται κίνδυνον), καὶ κοινὸν ἀνάγνωσμα τοῖς ὁμογενέσιν ἐλληνισταῖς προτιθέντες τῆς ἀγίας βίβλου τὴν ἐρμηνείαν, ἐπὶ τοσοῦτον κατῴρθουν τὴν εὐγλωτίαν, ἐρ' ὅσον ἐξῆν αὐτοῖς ἀσφαλῶς ἀπὸ τῶν ἑβραϊκῶν ιδιωτισμῶν ἀποχωρεῖν, καὶ καθαρώτερον ἐλληνίζειν, κατὰ τὴν κοινὴν τῶν Ἑλλήνων διάλεκτον. Ἐπετύγχανον δὲ μάλιστα, καλλίστην τῶν ὀνομάτων ποιούμενοι ἐκλογὴν, ὅπερ οὐτ' Ἀκύλαι, οὐτ' ἄλλος τις τῶν μετ' αὐτοὺς τὴν Γραφὴν ἐξελληνισάντων φαίνεται κατωρθώκως. Ἰδοὺ καὶ περὶ τούτου ὀλίγα παραδείγματα.

Τὸ Μωσέως ἐπίθετον ὁ μὲν Ἀκύλας ἑβραϊζὼν κατὰ λέξιν, ἤρμη-νευσεν « ἀκρόβυστος χεῖλεσι » καὶ πάλιν, « βαρὺς στόματι, καὶ βαρὺς τῇ γλώσσῃ » οἱ δὲ Ὁ, « ἰσχυρόφωνος, καὶ βραδύγλωσσος ». Τὸ ἐν στόματι μαχαίρας (ἑβραϊκώτερον) εἶπον καὶ « ἐν φόνῳ μαχαίρας » (Ἡσαΐ. — ὡς τὸ « ξίφει φονίᾳ », Εὐριπ. καὶ τὸ φόνῳ δὲ = θανάτῳ, ὡς Ἰλιάδ. γ, 6). Ὁ σολοικιστὴς Ἀκύλας ἔγραψεν (ὡς ἐκ τοῦ ἀλαλέομαι) ἡλαλήθην (ἄφωνος ἐγενόμην)· οἱ δὲ Ὁ, ἐκωγώθην (ψαλμ. λη). « Ἐαιτομέτρει κατὰ σώματα » (ἀντὶ κατὰ κεφαλὰς· ὅπου διορθοῦσι γελοῶς, κατὰ στόματα, ὡς ἔχει καὶ λέγει τὸ ἑβραϊκὸν ἰδίωμα. Γενέσ. μζ. 12. ὅτι δὲ καὶ παρ' Ἑλλήσι τὸ σῶμα ἀντὶ τοῦ πρόσωπον, ἄνθρωπος, δηλον· τὸ δὲ τῆς Συνηθείας « τρέφει, ἢ τρώγουσι τῶσα στόματα », μόνον ἐπὶ τούτων λέγεται τῶν φράσεων, καὶ πάνυ ζωγραφ-

φικόν, ὡς ἐκ τοῦ βιβρώσκοντος στόματος). Τὸ ἔβρ. ἕως καρδίας οὐρανοῦ (ἐκαίετο τὸ ὄρος)· οἱ δὲ Ο (ἐνεργότερον καὶ ἐλληνικώτερον)· « ἕως τοῦ οὐρανοῦ » (Δευτ. δ. 11. Βατ.). Καὶ Γενέσ. μδ. α Φάγεσθε τὸν μυελόν (τὸ ἐβραϊκ. τὸ στέαρ) τῆς γῆς (ὡς τὸ οὐθαρ ἀρούρης). « Βασκανιεῖ τῷ ὀφθαλμῷ, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ». Δευτ. κη, 54 (τὸ ἔβρ. ἐμβλέψει πονηρῷ ὀφθαλμῷ), καὶ ὅσα τοιαῦτα. Χαρίεντα δὲ καὶ τὰ σύνθετα, ὅσα ἐδημιούργησαν αὐτοῖς, ἐκφράζοντες τὴν δύναμιν τῶν πολυστηνάντων ἐβραϊκῶν φωνῶν, καὶ πολλάκις θρησκευτικὰς τινὰς καὶ θειοτέρας ἐννοίας· οἷον τὰ εὐδοκία, εὐδοκεῖν τι, εὐκρεστεῖν θεῷ· πρόσθεσ καὶ τὰ, προσήλυτος, μακροθυμεῖν, σπλαγχνίζεσθαι, ἀφορίζεσθαι, ἀνάθεμα, — τίθειν, ἐνωτίζεσθαι, σωματοποιεῖν, βαρυνθεῖν, προποφορεῖν, ὀλιγαψυχεῖν, παραδειγματίζειν (ὡς τὸ τοῦ Δημοσθένους « ζῶντα παράδειγμα ποιεῖν »), σκληροτράχηλος, εἰς ἀνέμωφθοροι (ὑπὸ καύσωνος ἀνέμου ἐφθαρμένοι. Γενέσ. μα, 6)· καὶ τὰλλα τοῖς λεξικογράφοις παρίεμεν. Τούτων δὲ τινὰ καὶ ἐκ τῆς τότε κοινῆς ἴσως ἔλαβον διαλέκτου, πολλὰ δὲ ὁμοῦ καὶ συνέταξαν εὐστόχως αὐτοῖς, τὰ δὲ καὶ σημασίαις ἐπλούτισαν (βλ. καὶ ὅπισθ. σελ. 827, 744). Καὶ σχήματα δὲ τινὰ λόγου καὶ διανοίας δεόντως ἐφιλοτέχνησαν ἀνεπαχθῇ· οἷον ἐπαναφοράς, καὶ παρονομασίας, ὡς τὸ « Οὐκ ἔστι φωνὴ ἐξαρχόντων κατ' ἰσχύν, οὔτε φωνὴ ἐξαρχόντων τροπῆς, ἀλλὰ φωνὴ ἐξαρχόντων οἴνου ἐγὼ ἀκούω » (Ἐξόδ. λβ. 18 ὅπου καὶ τὸ ἔβρ. ἔχει πρὸς τὸ, ὀνοῦθ). Συνήθη δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ τινὰ τῶν ἀττικωτέρων σχημάτων, κάλλος καὶ λόγου σαφένειαν ἐμποιούντων, οἷον τὸ, κρίσιν κρίνειν, φυλάσσειν φυλακάς (τῇ δ' ἐβραϊκῇ μᾶλλον φίλα τὰ κατὰ μετοχὴν ἀγινώσκων γινώσκ· πορευόμενοι ἐπορεύοντο) (α). Ἐν δὲ ταῖς ὁδοῖς καὶ τοῖς Ψαλμοῖς οὐδὲ

(α) Ὁ Φράγκλος (pag. 168) ψέγει τοὺς Ο, καὶ διότι ἔγραψαν, λέγει, καὶ παρονομασίας μὴ κειμένης ἐν τῇ ἐβραϊκῇ οἷον τὰ, « ὠραῖον εἰς ὄρασιν » (Γενέσ. β, 9), « χαλκίος· χαλκῷ » (Γενέσ. δ, 22) κτλ. ἀλλ' οὔτε τὸ ὠραῖον εἰς ὄρασιν (= καλὸν ἰδεῖν, ἢ ὡς ὁ Φίλων, πάλιν αὖτε ὀφθῆναι· τὸ δ' ἔβρ. ἀκόρως ἔξηρῃσι desideratum, ἐπιθυμητόν, εἰς ὄρασιν), οὔτε τοῦτο, λέγομέν, ἐστι παρονομασία, (καὶ φαίνεται ὅτι συνέχεν ὁ κριτικὸς τὸ παρονομασία πρὸς τὸ παρήχτης)· καὶ τὸ « χαλκίος· χαλκῷ » ἔγραψαν οἱ Ο ὡς εἶχε καὶ τὸ ἐβραϊκόν· καὶ

τοῦ ποιητικοῦ ἀπολείπονται ὕψους καὶ ρυθμοῦ (ὡς ἐν Γενέσ. μθ, 18—24, καὶ ἀλλαχού), ὅπου καὶ λέξεσι χρωνται ποιητικωτέrais· οἷον « Ἐπ' εὐλογίαις ὀρέων μονίμων, ἐπ' εὐλογίαις θανάτων ἀενάων » (πρὸς Δευτερ. λγ. 15). Καὶ ἐν τῇ Α, τοῦ Μωσέως ᾧδῃ (Ἐξόδ. ιε), « ἡν ἐξαμέτρῳ τόνῳ συντέθεικεν » ὡς φησὶν Ἰώσηπος (Ἀρχ. Β. ιγ. 4), ἄλλα τε ποιητικὰ, καὶ ἡ τῶν ἄρθρων παράλειψις (§. 4, 9, 14, 15, κτλ.). Πρὸς τοὺς καὶ τὸ « γαυρωθήσεται », καὶ τὸ « ἐδεῖται ἔθνη », καὶ τὴν ἄλλην μεγαληγορίαν τῶν θεοπροπιῶν τοῦ ἐνθεάζοντος Βαλαάμ, μετὰ τῆς καλλίστης αὐτῶν εἰσβολῆς, τῆς, « εἰς καλοὶ οἱ οἰκοὶ σου ἰακώβ » (Ἀριθμ. κγ, 24· κδ, 5, κτλ.). Καὶ κατ' αὐτὴν δὲ τὴν Β, τοῦ Μωσέως ᾧδῃ (Δευτερ. λβ), ἄλλα τε πολλὰ ἐμπρέπουσιν εἰς ὕψος ποιητικόν, καὶ τὸ γενεῶν γεγεῖς (ὅπου τὸ νῦν ἐβραϊκ., πολλῶν γενεῶν), καὶ οἱ ἀντιχρονισμοὶ (§. 11), καὶ αἱ τῶν προσώπων μεταβολαὶ καὶ ἀποστροφαὶ (§. 13, 18), καὶ αὐτὸ τὸ ἐπεπότησε (α)· ποιητικώτερον δὲ καὶ τὸ « ἡλλοι τροπαί » (Δευτερ. λγ, 14. πρὸς Δ. καὶ Ὀδυσ. Ο, 403), καὶ τὸ « ἐμπόρια παράλιον κατοικούντων » (αὐτόθ. §. 19, ὅπου τὸ παράλιον χαριέντως παρην-

ῶδε, καθὼς καὶ ἀλλαχού (Γ. Βασίλ. ζ, 14, ὅπου οἱ Ο « τέκτων χαλκοῦ »). Οὕτως ἔχει καὶ ὁ Σίρος, artifex in omni ferro et aeri, τεχνίτης παντός χαλκοῦ καὶ σιδήρου (Γενέσ. δ, 22)· τοῦτο καὶ Ἰώσηπος ἐξέφρασε λέγων « χαλκίαν πρώτες ἐπεπότησε » (Ἀρχ. Α. β. α). Ὅπως δ' ἔγραψαν τὸ νῦν ἔβρ. οἱ ῥαββίνοι, καὶ πῶς διαλλακτικῶς τοὺς πάντας διαφωνούντας εἰς τὴν τοῦτου ἑρμηνείαν Ταργουμιστὰς καὶ νεωτέρους κριτικὰς, Φραγκέλοι ταῦτα μελήσει! (βλ. Drusij Not. major. καὶ Roseamül. Schol. in Genes. h. 1.).

(α) « ὡς ἀετὶς—ἐπεπότησε » Δευτερ. λβ. ιγ (κὼδ. Αλεξ. καὶ Κομπλ.). Ὁ δὲ διερῶν τὰ πάντα Γράβιος τὸ ἐπεπότησε διερῶν καὶ τὸ ἐπεπότησε αὐτο (καθὼς μὲν σου τοῦ ποτόμας, καὶ πέταμα, ἵπταμαι), ὡς ἂν εἴπῃ καὶ μέσος ἀρίστερος ἐν τοῖς τοιούτοις (οἷον ἵπτασάτο, ἐπιτάσαστο!)· ἄλλοι δ' ἔγραψαν εἰς τὰ χεῖρον ἐπεπότησε! Ὁ δὲ Σκληροσθένης εἰς τὸ ἐπεπότησε τοῦ. πότεν παρέσχε (τοῖς νεοσσῶν) ἐκ τοῦ ἐπιποτίζω! Ἄλλ' ἀπλοῦς ὁ λόγος· ὁ παρακαλῶν ἐλλανισμὸς ἐσχημάτισε καὶ οὐδέτερον ἐπιποτάω, ὡς καὶ τὸ τῆς συνθετικῆς πετῶ (ἀντὶ πέταμαι)· τοιοῦτο καὶ τὸ κατέπευσε, ἀντὶ ἐπαύσατο κτλ. Ἐν τῇ Βατικῇ γράφεται ἐπεπότησε, (βλ. καὶ Κλήμ. Παιδαγ. Α, ζ)· ἀλλὰ καὶ τὸ νόημα, καὶ τὸ ἀντιστοίχον ἐβραϊκὸν ῥῆμα δικαίει μᾶλλον τὸ ἐπεπότησε, βλ. Schleus. Thes. v., Ἐπιποτάω, Ἐπιποτάω.

τιθεται μεταξὺ τῶν λέξεων ὡς ἐπίρρημα), καὶ ἡ σπανία τῆς διὰ πρὸς αἰτιατικὴν σύνταξης ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ μέσου· «*Διὰ χειρὰ δυνάστου*» (Γενέσ. μθ, 24), ἀντὶ διὰ χειρὸς (ὡς τὸ Ὀμηρικόν, διὰ τ' ἔγχεα, κτλ.). Τοιαῦτα δὲ καὶ ἄλλα μυρία λεκτικὰ παραδείγματα κάλλους καὶ ὕψους ποιητικοῦ βλέπει πᾶς τις καὶ ἐν τοῖς Προφηταῖς, καὶ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς, καὶ εἰς τὸν Ἰώβ, ἄλλα τε περὶ ὧν προείπομεν (σελ. 704), καὶ τὸ «*Ὁ τὰ ὑψηλά γαίω*» (Ἰώβ, κβ, 12, ὅπερ ὁλόκληρον ἀντέγραψε κατὰ λέξιν καὶ ὁ Σειράχ (ν, ι), διδάσκων καὶ διὰ τοῦτου τοὺς Ὀδίους καὶ Φραγκέλους, ὅτι ὑπῆρχον ἤδη ὅλα τὰ τεύχη τῆς θείας Γραφῆς ὑπὸ τῶν Ὁ μεθρηννηνευμένα (βλ. ὅπισθ. κεφ. Θ, §. κζ', κτλ. σελ. 582). Ἀλλὰ τὸ καθ' ἕκαστα θεωρεῖν, καὶ παράγειν παραδείγματα λεκτικοῦ κάλλους καὶ ὕψους ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ὁ, ἄλλης πραγματείας ἴδιον.

§. ια. Καθόλου δὲ θεωρουμένη ἡ τοῦ λόγου ἰδέα, ἡ ὁ χαρακτήρ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ὁ, φαίνεται διάφορος κατὰ μέρη καὶ παραλλάσσων, οὐδ' ἐν πᾶσιν ὁ αὐτὸς σταθερῶς ἐπικρατεῖ. Ἀλλὰ πρόσεχε, μὴ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἐρμηνεῖς διαφόρους ὑπολάβῃς, ἐν διαφοροῖς ἐρμηνεύσαντας χρόνους (ὁ πεπρόνθασι πλανηθέντες οἱ κριτικοί, ὅσοι μὴ μόνον τῆς Πεντατεύχου διαφοροὺς ἔκριναν τοὺς ἐρμηνεῖς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων τῶν προφητικῶν τευχῶν τὴν ἐρμηνείαν ἄλλοις πάλιν ἀγνώστοις τισὶν ἀπέδωκαν, διαφοροῖς τῶν μεταφραστῶν τῆς Πεντατεύχου). Ἄν γὰρ ἐπιμελέστερον θεωρήσῃς, εὐρήσεις, οὐχὶ τοὺς ἐρμηνευτάς, ἀλλ' αὐτὰ τὰ πράγματα παραίτια τῆς τοιαύτης, ἢ τοιαύτης τοῦ ὕψους μεταβολῆς, καὶ τῶν κατὰ τόπους πλειόνων ἢ ἐλασσόνων ἐβραϊσμῶν. Ἐβραϊζει τὸ ὕψος τῶν Ὁ, μάλιστα καὶ πρώτιστα περὶ τὰς γενεαλογίας, καὶ τινὰ ιδιαίτερα ἐδάφια χωρίων γεωγραφικῶν, ἔπειτα δὲ καὶ περὶ τοὺς νόμους (οἷον ἐν τῷ Δευτ. κῶ), καὶ περὶ τινὰς ἰσορίας (οἷον τὴν τῆς Κοσμοποιίας). Ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς πλείσταις τῶν πνευματικῶν καὶ μυστικωτέρων ἐννοιῶν ἐμφαίνει πολλοὺς τῆς πρωτοτύπου γλώσσης τοὺς ἰδιωτισμούς. Ἀποβαίνει δὲ πάλιν ἐβραϊσμῶν καθαρώτερον, καὶ μάλιστα πρὸς τὸν ἑλληνισμὸν ἀποκλίνει κατὰ τὰς πλείστας ἱστορικὰς διαγραφάς, καὶ

διηγῆσαι πραγμάτων αἰσθητῶν καὶ κοσμικῶν (καὶ αὐτῶν τῶν παραδόξων καὶ θαυμαστῶν)· ὡς, ὅταν ἱστορῇ τὰ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ συμβάντα, δηλῶν τὰ κατὰ τὸν Ἰωσήφ (Γενέσ. λς), καὶ τὸν Μωϋσῆν, (Ἐξόδ. α, κτλ.)· καὶ καθεξῆς τὰ τοῦ Βαλαάμ (Ἀριθ. κβ), καὶ πολλὰ τῶν ἐν ταῖς Βασιλείαις. Ὡσαύτως ἐλληνίζει καὶ περὶ τὴν ἔκφρασιν πολλῶν φυσικῶν προϊόντων (α), καὶ μάλιστα περὶ τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἠθικὰ παραγγέλματα, ἄλλα τε, καὶ πάντα τὰ πάνσεμνα τοῦ Μωσέως διατάγματα, ἥδη μέλλοντος ἀποθνήσκειν (Δευτερ. Κεφ. δ, μέχρι τέλους). Τοιαῦτα καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς Ψαλμοῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις βίβλοις τῶν Προφητῶν, καὶ ἐν ταῖς Παροιμίαις. Ἀποφεύγει δὲ τὴν μίμησιν τοῦ ἐβραϊκοῦ ἰδιώματος πρὸ πάντων περὶ τοὺς τύπους τῶν ἱστορικῶν διαλόγων· οἷον, Ἐξόδ. ιη, 7· «*Καὶ ἡσπάσαντο ἀλλήλους,*» ὅπου τὸ ἐβρ. Ἠρώτησαν (ἢ ἠθέσαντο) τὰ εἰς εἰρήνην, (ὡς εἶπον ἀλλαχοῦ καὶ οἱ Ὁ· «*ἡσπάσαντο αὐτὸν τὰ εἰς εἰρήνην*»· Κριτ. ιη, 15, καὶ, «*ἔβρωθήσατε δὴ τὰ εἰς εἰρήνην τὴν Ἱερουσαλήμ.*» Ψαλμ. ρκα, 6, ὅπου ὁ Ἀκύλας, ἀσπάσασθε τὴν Ἱερουσαλήμ. βλ. καὶ Α. Βασιλ. κε, 5.—Β. Βασιλ. η, 10).—Γενέσεως μγ, 26. «*Εἶπε δὲ αὐτοῖς· ὕγιαίνετε* (ὁ πατήρ); οἱ δὲ εἶπαν, ὕγιαίνει» (τὸ ἐβρ. εἰρήνη αὐτῶν)· καὶ Γενέσ. μγ, 27· «*Ἠρώτησε δὲ αὐτοὺς πῶς ἔχετε;*» (ὅπου τὸ ἐβρ. ὡς ἀνωτέρω).—Ἐξόδ. ι. 29. «*Εἴρηκας*» (κῶδ. Βατικ. ἄλλοι· καθὼς εἴρηκας)· οἷον καὶ τὸ εἶρηται· καὶ τὸ φῆμ' ἐγὼ (βεβαιω-

(α) Οἷον· ἐν Δευτερον. λβ, 14: τὸ ἐβρ. ἔχει «*ἄρνων, καὶ κριῶν, υἱῶν Βασάν, καὶ τράγων.*» Οἱ δὲ Ὁ, «*ἄρνων καὶ κριῶν, υἱῶν τῶν ὤρων, καὶ τράγων.*» Ἀλλὰ καὶ τὸ υἱοὶ Βασάν (ὅπερ ἐφαρμόζουσιν τινες ἀναφέροντες εἰς τὸν κριῶν) τῶν ὤρων σημαίνει τῆς Βασάν (χώρας περιφώνου διὰ κτηνοτροφίαν). Ἐπιστημολογῶντες δὲ ἦσαν οἱ παῖδες τῆς Βασάν (ὅθεν καὶ «*δαμάλεις τῆς Βασανίτιδος*»· Ὡσηδ. 1). Διὰ καὶ οἱ παῖδες τῶν υἱῶν Βασάν ἀπὸ τῆς χώρας παρουνόμαζοντο, οἷον Βασανίται (ὡς καὶ ἄλλα τῶν ἐκλεκτῶν προλόντων ἐκ τοῦ τόπου ἀπλῶς ὀνομάζονται· οἷον ὁ Κύπριος (κύπριος), καὶ ἡ Κορινθία (κορινθίς), καὶ τὰ τῆς συναθείας Καραμάνια (πρόβατα τῆς Καρμυνίας) καὶ ἄλλα παρ' ἄλλοις). Καὶ ἀκριβῶς λοιπὸν καὶ ἐλληνικῶς οἱ Ὁ, τὸ σκοτεινὸν καὶ παράδοξον διὰ τὴν ἀμφιβολίαν, υἱοὺς Βασάν, ἠρμήνευσαν διὰ τοῦ γνωστοῦ σημασινομένου, υἱοὺς τράγων. Οὕτω καὶ ἐν Ψαλμῶ κα (ἐβρ. 22) τὸ ἐβρ. ἰσχυροὶ Βασάν, παῖδες τῶν πόντων ἠρμήνευσαν. Καὶ ἐν Ἰεζεκ. λθ, 18 τὸ ἐβρ. σιττουτοὶ Βασάν, ἀπέδωκαν μὲν οἱ ἐσπεκτωμένοι. βλ. καὶ Masij annot. ad Deuter. c. 32.

τικῶς· τουτ. ἔστι πάντως ὡς εἶπας). Ἐπὶ παρακλήσεως προτάσσουσιν τὸ δέομαι (Ἐξόδ. δ, 13) (α). Καὶ (κομψότερον) « ἀξιώ σε » (Ἀριθμ. κβ, 16). Λέγουσι δὲ καὶ « Μὴ βαρέως φέρε Κύριε » (Γενέσ. λα, 35), καὶ ἐλλειπτικῶς. « Μήτι Κύριε, ἐὰν λαλήσω; » (Γενέσ. ιη, 30, 32, τουτ. μήτι βαρύνσοι δόξῃ;). — « Ἐπειδὴν πρὸς ἐμοῦ εἶ, ἄκουσόν μου » (Γενέσ. κγ, 13· κθ, 34· ὡς τὸ « πρὸς ἡμέων ἐστίν » Ἡρόδ. τουτ. πρὸς τῷ μέρει μου εἶ· φίλα φρονεῖς κτλ.) (β). Ὅταν ἀπελθεῖν ἐπιτάσσεται τις, χρῶνται τῷ Βάδιζε, ἢ βάδισον (ὡς τὸ βάσκ' ἴθι, ἀπιθι). ὅταν δὲ προσελθεῖν, τῷ Δευρο (Ἀριθμ. κβ, 17. ἔβρ. ἐλθέ μοι)· ὅταν δ' ἀποχωρεῖν, λέγουσιν « Ἀπόστα ἐκεῖ » (Γενέσ. ιθ, 9, ὡς τὸ ἀπιθ' ἐκ ποδῶν). Χρῶνται χαριέντως καὶ τῇ περιποιητικῇ καλουμένη δοτικῇ· ὡς, « Τίνες σοι οὗτοι; » (Γενέσ. μη, 8). Τὸ δὲ « ἐχέτω ὑμῖν » (Ἀριθμ. ις, 3) ἐλλειπτικὸν τοῦ ἄλλος, ὡς τὸ « ἱκανούσθω ἡμῖν » (αὐτόθι) [ἔχει δὲ τὸ ἔχω καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἱκάνω (ὄθεν ἱκανός), ἱκνούμαι, α' ἐφ' ὅσον ἐποψίς τοῦ ἱεροῦ εἶχεν » Ἡρόδοτ. τουτ. ἱκνεῖτο, τὸ τῆς Συνηθ. ἐφθαγεν' ὅθεν τὸ φθάγει καὶ ἐπὶ τοῦ ἀρκεῖν, ἱκανούσθαι, ἄλλος ἔχειν]. Ἐπὶ δὲ τῆς διηγέσεως τῶν ἐνυπνίων ἢ ἐβραϊ· προτάττει τὸ ἰδοῦ· οἱ δὲ Ο (ἐλληνικώτερον) γράφουσι τὸ ὦμην, ὦετο (λζ, μ, μα· ἐν δὲ τῷ μεταξύ τοῦ λόγου λέγουσι καὶ τὸ ἰδοῦ, ἢ καὶ, ἰδοῦ ὡσπερ, κτλ).

§. ιβ'. Ταῦτα μικρὸν γεῦμα τῆς τε περὶ τὴν ἐρμηνείαν μεθόδου καὶ τῆς φραστικῆς ιδέας τῶν Ο. Περὶ τῶν γλωσσηματικῶν τῆς Γραφῆς ιδιωτισμῶν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Γραμματικοὶ οἱ ἡμέτεροι πολλὰ τινα σποράδην ἐσημειώσαντο, ἐκ τῶν θείων ἀρνούμενοι Πατέρων καὶ ἐρμηνευτῶν τῆς θείας Γραφῆς (γ). Καὶ τῶν νεωτέρων δὲ φιλο-

(α) Ἐκ τοῦ ἔβρ. λείπει ἡ δέομαι λέξις· ἐπὶ δ' ἐξέπεσε, μαρτυροῦσι τὰ Ἐξόδ. δ, 10; λδ, 31. Γενέσ. κγ, 19, ὅπου κεῖνται καὶ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ.

(β) Τὸ ἔβρ. « Ἐὰν σὺ » (καὶ ἀνακληροῦσι, θέλῃ), « π α ρ α κ λ ὡ ». Ἀλλὰ τὴν ἡμαρτημένην ταύτην γραφὴν ὁμολογεῖ, καὶ πιθανῶς διορθοῖ δ Βώς (Proleg. c. 1).

(γ) Οἷον Ἡούχιος, Σουλῆας, κτλ. Γραμματικὰς τινὰς θεωρίας μετὰ ἐρμηνευτικῆς διδασκαλίας ἔχει καὶ ἡ τοῦ Ἀδριανοῦ Εἰσαγωγὴ εἰς τὰς εἰρηφ. Γρ α φ ἄς· σελ. 20. ἰκδ. Hoeschel Aug. 1602. Ἐξεδόθη καὶ ἐν τοῖς Critic. Sacris. T. VIII p. 11. sq. Ταύτης δὲ τῆς βίβλου καὶ Φώτιος ἐμνημόνευσε (Ἀναγν. β).

λόγων ιδίως καὶ πολυμαθῶς ἐπραγματεύσαντο ἄλλοι τε, καὶ ὁ κλεινὸς Θήρσιος (α).

§. ιγ'. Ἡμεῖς δ' ἐπὶ τούτοις προστιθέμεθα καὶ τὰ ἐφεξῆς, χάριν μάλιστα τῶν ἡμετέρων. Καὶ τὰ κάλλιστα τῶν φιλοσόφων συγγραμματα καὶ ὁμαί τις ἀναγινώσκῃ, προσέχων τῇ λέξει μᾶλλον ἢ τοῖς νοήμασι καὶ τοῖς πράγμασιν, ὅτι σμικρὸν, ἢ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν πρὸς ἥθους ἐπανόρθωσιν ὠφελεῖται, παλαιὸς διδάσκει λόγος καὶ μάλα σοφός. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ φαρμάκων τῶν χρηστοτάτων οὐδὲν ὄφελος γίνεται, ἂν τις μόνον τὴν εὐωδίαν αὐτῶν ἀγαπᾷ, καὶ τὴν σύνθεσιν ἐξετάζῃ (β). Εἰ δὲ καὶ τῆς κατὰ κόσμον σοφίας ἢ μᾶθησις νοῦν τε νηράλιον καὶ προσοχὴν ἀπαιτεῖ, εἴ γε μέλλει χρήσιμος ἐσσεσθαι καὶ ὠφέλιμος τοῖς ἐξασκουμένοις, πολλῷ μᾶλλον ἢ τῶν θείων Γραφῶν ἀνάγνωσις καὶ μελέτη πίστεως δεῖται στερρώσεως, καὶ πολλῆς εὐλαθείας, καὶ διανοίας ἀτύφου, καὶ καρδίας καθαρᾶς, ὅπως ἂν ὁ μυούμενος παντοίαν ὠφέλειαν εὕρῃσκη, καὶ τῆς θείας χάριτος ἀπολαύῃ. « Πρὸς τίνα γὰρ, φησιν, ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινόν, καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους; ». Ὅταν δέ τις τὴν μίαν καὶ μόνην ἐν ἀνθρώποις κυρίως BIBLON, τὴν θεόπνευστον βίβλον τῆς ἀγγραντοῦ καὶ αἰωνίας ἀληθείας ἐκατέρων τῶν θείων Γραφῶν, ὡς μίαν τῶν ἀνθρωπίνων συγγραφῶν ἐξετάζῃ, καὶ, δέον ἐξ αὐτῆς θεραπεῦσαι ψυχὴν τηκομένην τῇ δίψῃ τῆς ἀκηράτου καὶ σωτηρίου διδασκαλίας, ὁ δὲ κάθηται πρῶτον τὰς λέξεις γραμματικῶς ἀνακρίνων, εἴ τι τρυφερὸν καὶ χαριέν γέγραπται

(α) Thiersch, l. c. Ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ πρὸς τῷ πρώτῳ βιβλίῳ, ἐν ᾧ θεωρεῖται κριτικῶς ποῖα τινὲ μεθόδῳ ἐχρήσαντο περὶ τὴν ἐρμηνείαν οἱ Ο (σελ 1—66), προστίθησι καὶ Β, βιβλίον, ἐν ᾧ τὰ περὶ τῆς διαλέκτου τῆς ἐρμηνείας γραμματικώτερον ἐξετάζει (σελ 66—110), καὶ Γ, τέλος, ἐν ᾧ διαλαμβάνει περὶ τῶν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ παρενεσπαρμένων ἑβραϊσμῶν (σελ. 111—120).

(β) Τοὺς μὲν γὰρ Πλάτωνι καὶ Ξενοφῶντι χρωμένους διὰ τὴν λῆξιν, ἴτερον δὲ μηδὲν, ἀλλ' ἢ τὸ καθαρὸν τε καὶ ἁπλοῦν, ὡσπερ ὁρόσον καὶ χροὺν ἀποδρεπομένους, τί ἂν ἄλλο φαίνοι, ἢ φαρμάκων τὸ εὐώδες καὶ τὸ ἐνθηρὸν ἀγαπᾷ, τὸ δὲ ἀνώδυνον καὶ καθαρτικὸν μὴ προσιέσθαι, μηδὲ γινώσκειν. Πλούταρχ. περὶ τοῦ πῶς ἂν τις αἰσθ. ἑαυτ. ἐπ' ἀρετῇ προκόπτοντος.

καὶ ἀνθηρόν, ἢ καὶ τὰνάπαλιν, ὁμοίός ἐστι διψῶντι πλησίον καλ-
λιέρρου πηγῆς ναμάτων διαυγεστάτων, ὅστις ἀρέμενος τοῦ πιεῖν,
θεωρεῖ πρῶτον τὴν κατασκευὴν τῶν κρουῶν, καὶ εἰ λίθου τῆς
πεντελικῆς ἐξείργασται τὸ ἔλυτρον, καὶ εἴ τι ἐπιγέγραπται καὶ
τετόρευται ἐπὶ τοῦ μαρμάρου. Ἡ ὁμοίός ἐστιν εἰσιόντι κάλλιστον
κῆπον, ἀνθέων παντοίων μεστὸν, καὶ δένδρων ἡδίστοις καρποῖς
βριθομένων, ὅστις τὰ φύλλα μόνον ἰστορεῖ, καὶ ταῖς ὁμαῖς καὶ
χροαῖς ἐπιτέρπεται τῶν ἀνθέων, ἀναισθητότερος καὶ τῆς μελίτ-
σης αὐτῆς, ἥτις πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ καὶ καρποῖς, καὶ βοτά-
ναις, καὶ τοῖς ἀνθεσιν ἐφιζάνουσα, ξανθὸν μῆδετα μέλι. Καὶ ἐστὶ
μὲν οὐ παντάπασι παροπτέα τοῖς γε φιλολογοῦσιν ἢ τῶν λέξεων
θεωρία, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς, ἐν αἷς καὶ ῥῆμα πολ-
λάκις ἐν, καὶ συλλαβὴ μία παντὸς χρυσίου ψήγματος ἀσυγκρίτως
εὐρίσκεται πολυτιμότερα, καὶ πνευματικῆς ὠφελείας πρόξενος.
« Οὐδὲν γὰρ ὡς ἔτυχεν ὑπὸ τοῦ θεοῦ λέγεται Πνεύματος ».
Ἀλλ' ἡ τοιαύτη τῶν Γραφῶν ἔρευνα καὶ κριτικὴ θεωρία οὐ μόνον
ἀνθρωπίνης δεῖται πολυμαθείας, ἀλλὰ καὶ συνέσεως ἐμβριθοῦς,
καὶ ἡλικίας φρονήσεως κατηρτισμένης, καὶ πολὺ πρότερον, ψυχῆς
ἐντεθραμμένης ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐν τῇ τῆς εὐσεβείας διδασκα-
λείῳ, καὶ τῇ μελέτῃ τῶν θείων Πατέρων γεγυμνασμένης, καί,
ὑπερ δὴ ἐλέγομεν, τῆς ἀσφαλείας τῆς ἐκ τοῦ θεοῦ φόβου, ὑπ'
ἀσβέστῳ τῷ φωτὶ τῆς πίστεως ἀείποτε συμπαραστατοῦντος. Εἰ
δέ τις οἷστρον βεβλημένος κενοδοξίας, ἄττει θρασέως ἐπιπηδῶν
εἰς τὴν ἔρευναν τῶν θείων λόγων καὶ νοημάτων, καὶ τῶν ἱερῶν
κηρυγμάτων τῆς ἀρχαιοπρεποῦς καὶ πατροπαράδοτου σοφίας ὀλι-
γωρεῖ, ὅπως εἶναι τις δόξῃ σοφώτερα λέγων· ἢ καὶ ὀρνεώδης τις
καὶ κοῦφος τυγχάνων, καὶ πρὸς πάσας ἐπιρδᾷς τῆς καινοτόμου
σοφιστείας ἐπτοημένος, ἀποδέχεται πᾶν τὸ καινοφανέστερον,
μηδεμίαν ποιούμενος ἐκλογὴν, μηδὲ τὰ ὀθνεῖα καὶ μὴ στοιχοῦντα
τῷ κανόνι τῆς εὐσεβείας ἀκριβῶς ἀποκρίνων ἀπὸ τῶν ἀγγραντῶν
καὶ σεμνοτάτων διδαγμάτων τῆς ἀληθείας, τί ἂν τις ἔπειτα ἐλ-
πίσειε παρὰ τῶν τοιούτων, ἢ τερθρεῖαν ἀπέραντον, καὶ στωμυλίαν

ποικίλῃν, ὑπ' ἧς οὐ βίος, οὐ λόγος, οὐ πράξις, οὐδὲ πολιτεία κο-
σμεῖται, ἀλλὰ καὶ τὸ σέβας τῶν θείων βεβηλοῦται Γραφῶν, καὶ
ἡ ἱερὰ παιδεία τυφλοῦται, καὶ πολλὴ νεότης ἀποπλανᾶται, καὶ
φρόνες καὶ ἦθη καὶ ψυχὰι συναπόλλυνται, κοῦφου πράγματος,
λέξεως, ἀνήκεστον ἀνταλλαζόμεναι τὴν ζημίαν.

§. ιδ. Τοιαύτη τις σαρκίνη σοφία τὸ σκυθρωπὸν καὶ ἀμειδῆς
τῆς κριτικῆς ἐπιστήμης ἐπ' οὐδενὶ χρηστῷ ὑποδύσα, καὶ φαρμά-
κοις παντοδαποῖς τοὺς ἑαυτῆς ἐπιχρώσασα λόγους, πολλὴν καὶ
περιφανῆ τὴν ὕβριν ἐξέχεε κατὰ τῆς ἀνυδρίστου καὶ ἀμωμήτου
ἐρμηνείας τῶν Ο, ἄλλα τε πολλὰ καὶ δεινὰ, ὡς προείδομεν, ἐξε-
ρευζομένη, καὶ ὅτι μὴ καθαρῶς ἐλληνίζει διὰ τοὺς συνευφρασμέ-
νους ἐβραϊσμούς, καὶ τὸ πολλάκις εὐτελὲς καὶ ἀκατάσκευον τῆς
φράσεως. Πάντα γὰρ οἱ ἄνδρες οὗτοι θέλουσιν ἄβρὰ καὶ κομψὰ καὶ
καθαρῶς μεμυσσόμενα· τοιαῦτα δὲ παρὰ τοῖς Ο μηδόλως εὐρί-
σκοντες, πρὸς ἅπαντα τὰ παρ' αὐτοῖς δυσχεραίνουσι. Καὶ τὸν μὲν
Ῥωμαῖον Πλαῦτον εὐμενῶς ἀποδέχονται, στέργοντες καὶ ὅσους
ἔχει φοινικισμούς· οὓς καὶ παραβάλλουσι χαριέντως πρὸς μικράς
τινας ἐλαίας ἐπὶ καλοῦ προσώπου ἡρέμα διαφαινούσας, ὅσῳ τὸ
κάλλος τῆς εὐμορφίης λαμπρότερον ἀποτελεῖν. Οὐδὲ τὸν Οὐίρ-
γίλιον καὶ τὸν Ὁράτιον καὶ Σαλλούστιον ἐξελέγχουσι διὰ τοὺς
πυκνοὺς ἐλληνισμούς. Ὁ δὲ Κικέρων καὶ ἐπαγάζεται λατινίζων ἐν
Ἑλληνιστῶν λόγοις, καὶ πάλιν ἐλληνίζων ἐν τοῖς λατινικοῖς (α)· καὶ τὰς
μάλιστα διαπεπονημένας τῶν ἐπιστολῶν καὶ λέξεσι καὶ φράσεσιν
ἐστεφάνου πολλάκις ἐλληνικαῖς· καὶ τοὺς ἄλλους δὲ τοιαύταις χρη-
σθαι παρήγει, ἐπειδὴν Ῥωμαῖας προχείρους μὴ ἔχουσιν » (β). Ἐπαι-
νοῦσι καὶ ταῦτα οἱ κριτικοί· ἐπιτέρπονται δ' ἀκούοντες καὶ τοὺς
Ἐπικούρου σολοικισμούς, « πολλὰ κατὰ τὸν λόγον ἡγνοηκότος, καὶ

(α) « Scis enim me Graece loqui in Latino sermone non plus solere, quam in Graeco Latine » Cicer. Tuscul. I.

(β) « Graecis licet utare, cum voles, si te Latinae forte deficiant » Cicer. Acad. I.

λέξει χρησαμένου ιδιωτικῇ » (α). Τὸν δὲ Χρῦσιππον καὶ ἀποθαν-
μάζουσιν, ὅτι πρὸς τὸ πραγματικὸν ἀποβλέπων, ἡμέλει τοῦ λεκτι-
κοῦ, καὶ τοὺς λόγους ὡμολόγει τοὺς αὐτοὺς ἑαυτοῦ « ἠδιδόδονε
εἶναι καὶ ἀπολιτεύτους », καὶ « ποιὰς ἀσφαλείας (ἔχειν), καὶ
λεξείδια, ἐφ' οἷς ἂν ἄλλοι αἰσχυρθείησαν οὐκ ὀλίγοι » (δηλονότι
μικρὰ φρονούντες) (β). Πύρρων δὲ τὸν ἑφεκτικόν, καὶ ἀμαθῆ καὶ
ἀπαίδευτον ἄντικρυς καλούμενον, παραλείπομεν (γ). Αὐτὸς δὲ
ὁ θεῖος Ὀμηρος οὐχὶ διὰ μεγαλοφροσύνην ἐπαινεῖται παρὰ Πλου-
τάρχῳ, « ὅτι τὸν πρῶτον στίχον εὐθὺς ἄμεινον ἐξηγεῖται » (δ).
Καὶ αὐτῷ δὲ τούτῳ τῷ γερασμιωτάτῳ Χαιρωνεῖ πολλὰς ὁμο-
λογεῖ τὰς χάριτας ἢ φιλολογίαν, ὅτι τὰ ῥωμαϊκὰ τοῖς ἑλληνικοῖς
ἀναμιγνύς, καὶ ἐπεξηγῶν, πολλὰ τὴν ἀρχαιολογίαν ὠφέλησεν (ε).
Ὅτι δὲ καὶ σολοικοφανῆ τινα καὶ ἀνακόλουθα καὶ ἀνατάλληλα
παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ποιηταῖς καὶ λογογράφοις εὐρίσκονται
παρενεσπαρμένα, ἐσημείωσαν οἱ γραμματικοὶ, σχήματα ταῦτα
καλοῦντες, καὶ γλώσσας, καὶ ἀρχαῖσμούς ἐπιπρέποντας πολλὰς
τῷ μουσοφιλήτῳ συγγραφεῖ. Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἀρχαίων χρησμάτων
πολλοὶ περὶ τὴν φράσιν ἦσαν ἄζηλοι, καὶ εὐτελεῖς, « καὶ τοῖς
μέτροις καὶ τοῖς ὀνόμασι πολλῆς πλημμελείας καὶ φανερῶ-
τος ἀναπεπλησμένοι » (ζ). καίτοι νομιζόμενοι δὴθεν ἔπη καὶ
θεσπίσματα τοῦ θεοῦ τοῦ παρ' αὐτοῖς μουσηγέτου καὶ λογίου.
Ἀλλὰ τούτων καὶ τῶν τοιούτων ἀπάντων ἀνέχονται μεγαλοφρόνως
καὶ λίαν ἐπιεικῶς οἱ κοσμοσόφοι πρὸς μόνους δὲ τοὺς παρὰ τῶν
Ἀποστόλων παραδεδωμένους τῇ Ἐκκλησίᾳ λόγους τοῦ ἀληθινοῦ
Θεοῦ δυσφοροῦσι, ψέγοντες αὐτοὺς ὡς ἀκαλλεῖς τὴν φράσιν, καὶ
χυδαῖους τὴν ἑρμηνείαν, καὶ συνάμα τοῖς ὁ μεταφρασταῖς αὐτῶν
ἐξουθενοῦσιν ὡς βεβαρβαρωμένους. Οὕτω δὴ ποτε καὶ Κέλσος
καὶ Ἰουλιανὸς ἐξήλεγχον τοὺς ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐβραϊσμούς

(α) Αἰέρτ. I. 3. πρὸς Πλούταρχ. ὅτι εὐδὲ ζῆν ἐστιν ἡδ. κατ' ἑπικουρῶν.

(β) Πλούταρχ. Στωϊκ. ἐναντιωμ. σελ. 587. — (γ) Αἰέρτ. I. 4.

(δ) Πλούταρχ. Πῶς ἂν τις αἰσθαιτο κτλ. — (ε) βλ. Πλούταρχ. Ῥωμαϊκ. Κερφαλ
πολλυχού. — (ζ) Πλούταρχ. π. τ. μὴ χρῶν ἐμμετρα τὴν Πυθίαν.

καὶ σολοικισμούς, ὡς ἂν καὶ τούτους δεῖγμα τῆς μὴ θεϊότητος
αὐτῶν! Ὁ δὲ ματαιόσχολος Τατιανὸς καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς τοῦ
θεοῦ Παύλου ἐπιστολαῖς « ἐτόλμησέ τινας μεταφράσαι φωνάς,
ὡς ἐπιδιορθούμενος αὐτῶν τὴν τῆς φράσεως σύνταξιν » (α). Καί
τις ἄλλος πάλιν μετ' αὐτὸν, ὁ Τριφύλλιος, τὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ
« Ἀρὸν σου τὸν κράββατον » ἐξέφερεν ἐπ' Ἐκκλησίας « Ἀρὸν σου
τὸν σκίμποδα », διορθῶν πρὸς τὸ ἀττικώτερον! Ὅθεν καὶ ὑπὸ
τοῦ ἀπλοῦ καὶ θεοῦ Σπυρίδωνος, τοῦ Τριμυθούντος ἐπισκόπου, πα-
ρόντος ἐπετιμήθη (β). Τοιαύτη τις ἐστὶ καὶ ἐν τοῖς μικροῖς καὶ ἐν τοῖς
μεγάλοις ἡ ματαιοσπουδία τῶν περισσόφων ἐκείνων, ὅσοι κρίνον-
τος ὡς ἀκομῆς τὰ πανάγια τοῦ Πνεύματος λόγια, καθυποζυγοῦ-
σιν εἰς τῶν τεχνολόγων γραμματιστῶν τοὺς κανόνας.

§. ιε. Ἀλλ' ἡμεῖς πρὸς τοὺς τοιούτους πρῶτον μὲν ἀπαντῶμεν
ἐκείνα τὰ λιτὰ καὶ ἀπλοῖα τῶν Ἀποστόλων ῥήματα. Ὅτι « οὐκ
ἐν σεσοφισμένοις μύθοις » — « οὐδ' ἐν παιθεῖς ἀνθρωπίνης σοφίας
λόγοις ἡ πίστις ἡμῶν, ἀλλ' ἐν δυνάμει Θεοῦ » (β. Πέτρ. α, 16. Α.
Κορινθ. β, 4, 5). Ὁμολογοῦμεν δὲ καὶ μετὰ τῶν θείων ἡμῶν
Πατέρων καὶ Οἰκουμενικῶν διδασκάλων, ὅτι « ἡμεῖς Μωσεῖ καὶ

(α) Εὐσεβ. Ἐκκλ. ἱστορ. δ, 29.

(β) « Συνάξις ἐπιτελουμένης, ἐπιτραπείας δὲ Τριφύλλιος διδάξει τὸ πλήθος, ἐπεὶ
τὸ βῆτον ἐκεῖνο παράγειν εἰς μέσον ἔδειξε, τὸ Ἀρὸν σου τὸν κράββατον
καὶ περιπάτει, » σκίμποδα ἀντὶ τοῦ κράββατου, μεταβαλὼν τὸ
ὄνομα, εἶπε. Καὶ ὁ Σπυρίδων ἀγανακτήσας, « Οὐ σὺ γε, ἔφη, ἀμείνων τοῦ
κράββατον εἰρηχότος, ὅτι ταῖς αὐτοῦ λέξεσιν ἐπισχύνῃ
χρησθαί! Καὶ τοῦτο εἰπὼν, ἀπεκήδησε τοῦ ἱερατικοῦ θρόνου, τοῦ δήμου ἄρῶν-
τος ταύτη γε μετριάσει παιδεύων τὸν τοῖς λόγοις ὠφρυνόμενον » (Σωζόμ. Ἐκκλ.
ἱστορ. Α, 1α). Σημειώτεον δ' ἐν τούτοις, ὅτι καὶ Κλήμης ὁ ἱερώτατος (Παίδων. ι, 2)
ἔγραψε σκίμποδα ἀντὶ τοῦ κράββατον « Ἀνάστα, φησὶν (ὁ Σωτήρ) τῷ
παιδεύοντι, τὸν σκίμποδα ἐφ' οὗ κατὰκεισαι λαβὼν » — « καὶ τῷ τιθεμένῳ Ἀδελφῶ-
ρε, εἶπεν, ἔξελεθε » (ἀντὶ τοῦ Δεῦρο ἔξω). Ἀλλ' οὗτος μὲν καὶ ἄλλοι τῶν
θείων Πατέρων ἐν ταῖς ἰδίαις αὐτῶν συγγραφαῖς πολλάκις οὐκ αὐτὰς ἐκφέρουσι
τὰς θείας λέξεις, ἀλλὰ τὸ νόημα, παραφράζοντες καὶ συνεξομαρτύνοντες τὰς ῥήσεις
πρὸς τὴν ἀλλήν τοῦ λόγου σειρὰν, οὐ διορθοῦντες τὸ θεῖον κείμενον (ἀπαγ. 1). Ὁ
δὲ πανάττικος Τριφύλλιος ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἁμεινός παράγων εἰς μαρτυρίαν τὸ ῥήτον,
ᾧθεν ἐξαττικίσαι καὶ τὸν ἱερὸν Εὐαγγελιστὴν, σηματε δεινότητα λόγων ἐπιδικαζό-
μενος, καὶ μέγεθος μωρίας περιμνησάμενος!

Ἠλία, καὶ τοῖς οὕτω μακαρίοις ἀνδράσι σύνεσμεν, ἐκ τῆς βαρβάρου φωνῆς διαλεγόμενοις ἡμῖν τὰ ἑαυτῶν, καὶ τὰ παρ' ἐκείνων φηγεγόμεθα, νοῦν μὲν ἀληθῆ, λέξις δὲ ἀμαθῆ, ὡς αὐτὰ ταῦτα δηλοῖ » (α). « Οὐ γὰρ μέλει τῷ Θεῷ θεοφορήτου λέξεως. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑπερορᾷ μικρολογίας συγγραφικῆς » (β). « Ἐχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν ἐν ὀστράκινους σκεῦεσι (τὴν λαμπρότητα, δηλαδή τῶν δογμάτων ἐκ εὐτελεῖ καὶ εὐκαταφρονήτῳ λέξει ἀποκειμένην), ἵνα λάμψῃ ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ μὴ νομισθῇ εἶναι ἐξ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων » (γ). Ἀλλ' οἱ σκευωροὶ τῆς καλλιῤῥημοσύνης ὀλιγωροῦσι τούτου τοῦ θησαυροῦ, διὰ τὴν δοκοῦσαν οἰοῦναι πηλόπλαστον εὐτέλειαν τῆς λέξεως· ἐν ᾧ πάλιν ἐτέρωθεν ἐπαινοῦσι πάντως τὸν Πλούταρχον, ψέγοντα δικαίως τοὺς ἀπαξιοῦντας ἀποκαρπίζεσθαι γνώμας ἀληθεῖς καὶ σωτηριώδεις ἐκ μὴ κεκαλλιστημένης συγγραφῆς· ὡς ἂν καὶ εἴ τις ἄρρωστος μὴ προσδέχοιτο πρὸς ἱατρικὸν, ἐὰν τὸ σκεῦος αὐτοῦ μὴ ἐξ αὐτῆς καλλιᾶδος ἢ κατεσκευασμένον » (δ).

§. ις. Ἔπειτα καὶ ἄλλως, ἄδικοί τινες φαίνονται περὶ τὴν φιλολογικὴν κρίσιν αἱ δεινοὶ τῆς ἐρμηνείας ἐτασταί. Ἰπάρχουσιν (ὅπερ οὐδ' ἂν αὐτοὶ ἀρνηθεῖεν), ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῇ καὶ τῆς ἐλλάδος φωνῆς ἐξαίρετα κάλλη, φέγγος ἀγνότατον διαλάμποντα, καὶ φραστικὴ δύναμις, καὶ λόγου κράτος οὐ κατεσπουδασμένον καὶ κατὰ τεχνον, οὐδὲ κομμωτικῶς κεκαλλωπισμένον, ἀλλ' ἔμφυτον καὶ γνήσιον καὶ ἀσφαλές, καὶ τῆς προφητικῆς θεηγορίας ἐπιπρέπον τῷ ὕψει, καὶ αὐτῆς ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκαλυμμένης », καὶ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων κεκηρυγμένης θείας σοφίας καὶ χάριτος ἄξιον (ε). Ἐπανθεῖ δ' ἐν πᾶσιν ἡ ὅσα ἀδολογία καὶ ἀφελής, τοσοῦτον ἀγα-

(α) Μ. Βασίλ. ἐπιστ. 146. πρὸς τὴν ἑξαήμερον. ὁμιλ. γ. σελ. 70. τόμ. α.

(β) Συνέσις, Ὁμιλ. α. σελ. 295. ἐκδ. Luter. 1640.

(γ) Ὁριγ. περὶ Ἀρχῶν Δ. σελ. 163. καὶ κατὰ Κέλσ. γ. σελ. 629. πρὸς φιλοκαλ. Δ. σελ. 65. — (δ) Πλούταρχ. π. τ. ἀκούειν.

(ε) Βλ. Φωτίου ἐπιστολ. ρξξ, ἐν ᾗ θαυμαστῶς διαγράφει τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου τῶν τοῦ Θεοῦ Παύλου ἐπιστολῶν. πρὸς καὶ Βύσεθ. Ἑκκλ. ἱστορ. Γ. 25.

πητῇ καὶ πολυσέβαστος ἀπλότης· τοιαύτην δὲ, μάλιστα πρὸς τῶν θεῶν ἐννοιῶν ἐφαρμόζουσιν ὕψος, εἰς μάτην ζητήσεις παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις τῶν ἐλληνικῶν συγγραφέων. Ὅθεν καὶ αὐτὸς ὁ Λογγίνος τὸ ὕψος τοῦ Μωσέως ἐθαύμασεν (α). Ὁ δὲ Πλατωνίων Φίλων ἐξύμνησε τὴν πραγματικὴν τῆς Γραφικῆς φράσεως ἀκρίβειαν, « σαφῶς εἰδὼς, ὅτι περιττὸν ὄνομα οὐδὲν τίθησιν ὑπὸ τῆς τοῦ πραγματολογεῖν ἀμυθῆτος φορᾶς » (β).

Τελευταῖον. ἔχει καὶ ἡ θεία Γραφή τοὺς ἰαυτοῦς ἰδιωτισμοὺς (ὡς εἶπεν ὁ θεῖος Χρυσόστομος), καθὰ καὶ πᾶσα συγγραφή πάσης ἄλλης, καὶ μάλιστα καινῆς τινος ἐπιστήμης διδασκτικῆς. Οὐδ' ἔστιν ὅστις ἡ τῶν φιλοσόφων, ἡ τῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνολόγων (εἴπερ ἔξεστι τὰ οὐράνια πρὸς τὰ γῆινα παραβάλλειν) καινὰ τινα διδάγματα τοῖς ἰδίους διδάσκων ὁμογενεῖς, διέφυγε τὴν περὶ τὰς ἐκφράσεις καινοτροπίαν (καὶ μάλιστα ὅταν ἀπ' ἄλλης γλώσσης, πρὸς τὴν πάτριον ἀνομοιοτάτης, μεταφέρῃ τὰ εὐθυμήματα)· ἀλλὰ καὶ λέξεις καινότερας δημιουργεῖ, καὶ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐπεκτείνει τὰς σημασίας, ἐνεξουσιάζων περὶ τὰς δυνάμεις τῶν ὀνομάτων, καὶ παραπλέκων κατ' ἀλληλουχίαν τὰς ἐννοίας· καὶ τινα ἐξηλλαγμένα πολλάκις ἐξέφερε, σολοικισμῶν παρέχοντα φαντασίαν, καὶ λόγου σύνταξιν καὶ συνθήκην καὶ φράσιν πολλάκις ἐνήλλαξεν, ἀπευθύνων πρὸς ἃ βούλεται δηλοῦν· διὸ καὶ πολλὰ τοῦ συγγραφέως οὐκ ὀλίγα τῆς ἐξ ἧς ἐρμηνεύει ξενικῆς διαλέκτου μετεφύτευσεν ἰχνη. Οὕτε γὰρ ἄνετος τὰ οἰκεία συγγράφει, ῥινῶν καὶ τορεῦων τὰς λέξεις, καὶ τὰς φράσεις καλλωπίζων πρὸς τὸ δοκοῦν, οὔτε παραφράσεις ἀνέτιμω καλᾶμῳ διεξυφαίνει, ἀλλ' αὐτὰς ὀφείλει τὰς φωνὰς πρὸς ἄλλας ἰσοδυνάμους μεταβαλεῖν, ἀνάλογον τοῖς σηματοδοτούμενοις. Ἀπόδειξις δὲ τοῦ λόγου, πάντες ὅσοι διαλεκτικῆς, φέρ' εἰπεῖν, ἡ φυσικῆς, ἡ γεωμετρικῆς, ἡ ἄλλης ἐπιστήμης ὀνόματα καὶ φράσεις εἰς ἄλλην ἀπ' ἄλλης μεταβάλλουσι γλῶσσαν. Καὶ τῶν μὲν ἀρχαίων,

(α) Λογγίν. περὶ Ἰδεῶν Τμήμ. Θ. πρὸς Lowth de Sacr. poët. Hebr.

(β) Φίλων περὶ φυγῆς. σελ. 554. τόμ. α.

Ῥωμαῖοι πρότιστοι, οἵτινες τὰς Ἑλλήνων φιλοσόφων ἐκλατινίζοντες βίβλους, πάντας ὅρους τεχνικούς καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν συγκεκριμένας φράσεις οὐ μόνον ἐρμηνεύσαι, ἀλλὰ καὶ μιμήσασθαι λίαν ἐσπούδασαν, πρὸς τὸ σχῆμα τῶν ἐλληνικῶν ὀνομάτων μεταποιούντες (α). Καὶ αὐτὸς δὲ Χρύσιππος (περὶ οὗ προείπομεν), καὶ οἱ Στωϊκοὶ τὰς καινότερας τῆς κατ' αὐτοὺς φιλοσοφίας ἐννοίας καινὰς περιέβαλλον λέξεις καὶ φράσεις, ἐκβαίνοντες πολλάκις ἐπὶ πολὺ τῆς συνήθους τοῖς Ἕλλησι διαλέκτου. Τῶν δὲ νεωτέρων πάσης ἐπιστήμης αἱ βίβλοι γέμουσιν ἐλληνικῶν ὀνομάτων, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐν τε τοῖς φυσικοῖς, καὶ τοῖς ἱατρικοῖς αὐτῶν συγγράμμασι, καὶ τοῖς νομικοῖς. Πολλάκις δὲ καὶ αὐτὰς τὰς ἐλληνικὰς ὀνομασίας ἀμεταφράστους εἰσέποιήσαντο, ἢ καὶ λέξεις ἄλλας συνθέτους ἐκ τούτων συνέπλεξαν. Περὶ δὲ τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ θρησκευτικὰς ὀνομασίας, ὅση γέγονεν ἡ τῶν ἐλληνικῶν ἀνάμιξις ἐν ταῖς λατίνων μάλιστα καὶ πρότιστα συγγραφαῖς, περιττὸν ἂν εἶη λέγειν (β). Τοιοῦτό τι καὶ τῇ τῶν Ο ἑρμηνείᾳ πάρεστι φιλολογικώτερον σκοπεῖν. Καινοτάτην γὰρ εἰς τὴν ἐλληνικὴν διάλεκτον ἐκφέροντες συγγραφὴν, καὶ χρησμούς ἐρμηνεύοντες θελοῦντες ἐν οἷς μήτ' ἀφελεῖν, μήτε προσθεῖναι, μήτε μεταθεῖναι ἐξῆν «τὴν ἐξ ἀρχῆς ἰδέαν αὐτῶν διεφύλαξαν καὶ τὸν τύπον» (ὡς εἶπε Φίλων). «Συντρέχοντα γὰρ τοῖς πράγμασιν ἐξεύρον ὀνόματα, ἅπερ δὴ μόνον, ἢ μάλιστα τρανώσειν ἐμελλον ἐμφαντικῶς τὰ δηλούμενα.» Ὁν

(α) Οἷον· εἰ τις τὸ ὄν id quod est μεταφράζῃ, λατινίζει μὲν πάντως, ἀλλ' οὐ καὶ τὸ εἶδος οὐδὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ἐλληνικοῦ ὀνόματος ζωγραφεῖ. Διὸ καὶ εἰς ὀρθότερον εἶπον τὸ ὄν, καὶ τὴν οὐσίαν *essentiam*, εἰ δὲ καὶ *entiam* (ἐκ τοῦ *ens* καὶ *esse* ὀνοματεποιοῦντες), καὶ *substantiam* δὲ πάλιν καὶ τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ὑπόστασιν. Ἐπειδὴ δὲ παρ' Ἑλλήνων ἡ οὐσία καὶ πλεῖστον σημαίνει, καὶ τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ταύτην προσέθηκαν ἐν ἑνῇ σημασίᾳ. Καὶ *accidentia* εἶπον τὰ παρ' Ἑλλήνων συμβαίνοντα, καὶ *quantitatem* καὶ *qualitatem* τὴν ποσότητα καὶ ποσότητά, καὶ τ' ἄλλα τὰ πολλὰ, περὶ ἃ καὶ Κικέρων πεπονήκει μάλιστα. βλ. Salmasij. De Hellenistic. pag. 117.

(β) Bl. Alheric. Gentilis, De Linguarum mixtura Disputatio parergica. In Criticor. Sacror. vol. V. p. 8094.

τρόπον καὶ γεωμετρίας καὶ διαλεκτικῆς τὰ σημαινόμενα ποιηκίαν ἐρμηνείας οὐκ ἀνέχεται· μένει δ' ἀμετάβλητος ἡ ἐξ ἀρχῆς τεθείσα » (α). Καὶ τὰλλα δὲ πρὸς τὸ σαφέστατον ἡρμήνευσαν, τὸν ἀριστον τῆς ἐρμηνείας ἐκλεξάμενοι τρόπον, καὶ μηδὲν προσθέντες ἀφ' ἐαυτῶν περιττὸν, ὡς ὁμολόγησε καὶ ὁ μακάριος Ἰερώνυμος (β).

(α) Φίλων περὶ Μωσ. βιβλ. Ε.

(β) «In iis quae addita sunt, non verba consideranda, sed sensus, ad quem ei LXX de suo nihil addiderunt» etc. S. Hieron. de Optim. gener. interpretandi. πρὸς καὶ Praefat. in Chronic. Euseb. ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ταῦτα φησιν· «ὅτι, τὸ κατὰ λέξιν μαθῆναι ἐν ὑπόθεσιν ἔχει. Οὐ γὰρ λέξιν πρὸς λέξιν ἀποδιδόναι φροντίζει ὁ πιστὸς ἐρμηνεύς.» βλ. καὶ Walton. Proleg. IX §. 12. p. 365. Ὁ δὲ σοφὸς Φραγκῆλος (l. c. p. 169) ἐπικρίνων καὶ τὴν ἐρμηνευτικὴν ἢ ἐξηγητικὴν ἰδέαν τῶν Ο, λίαν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐρύσκει περὶ τὴν ἐρμηνείαν, καὶ παρακαλεῖ μηδεὶνα μηδαμῶς ταύτην λαμβάνειν εἰς βοήθειαν πρὸς θεραπείαν, ἢ ἐξήγησιν τοῦ ἑβραίου κειμένου (καθὼς τινες ἐγνωμάτευσαν)· μηδὲ νομίζειν, ὅτι, καθ' ὅσα διαφέρουσι τοῦ ἑβραίου, ἄλλο τι ἀνέγνω αὐτοί. «Τὰ μὲν γὰρ (φησὶ) μεταφράζουσι κατὰ λέξιν, ἅπερ πολλάκις οὐδένα νόον ἔχουσιν (ἅτε τοῦ ἐρμηνεύειν ἐν τε τῇ πρωτοτύπῃ καὶ τῇ ἰδίᾳ ἀμαθείᾳ περιπλεκέντες), τὰ δὲ καὶ κατὰ νόημα μόνον ἡρμήνευσαν, ὁσηρὶα χραιζόμενοι καὶ τὰ μὲν προσέθηκαν, τὰ δὲ συνέλαβον» — καὶ τ' ἄλλα τὰ τοιαῦτα τῆς Φραγκῆλου χρυσωπείας σεμνολογήματα. Ἀλλ' ἡμεῖς ἐν μόνον ἀπαυτῶμεν πρὸς ταῦτα, ὅπερ καὶ αὐτὸς, εἰ μὴ καὶ ὡς ῥαββί, ἀλλ' ὡς γε κριτικὸς, οὐκ ἂν ἀποφύγειν· ἔστι δὲ τὸ ἐρεῖς. Ὅτι πρῶτοι πάντων εἰς Ο εἰς ἄλλην γλῶσσαν ἐρμηνεύσαντες τὰς θείας Γραφάς, ὁδηγοὶ τοῖς μεταγενετέροις ἀπέβησαν καὶ διδάσκαλοι, οὐ μόνον τοῖς μετ' αὐτοὺς ἑλληνισταῖς, Ἀκύλα καὶ Θεοδοσίῳ καὶ Συμμάχῳ, ἀλλὰ καὶ Ὁγκλίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις χαλδαίοις παραφρασταῖς, τῷ τε Σύρει ἐρμηνεῖ, καὶ αὐτῷ τίτῳ Ἱερωνύμῳ· ὅς γε τὴν ἐκ τῶν Ο παλαιῶν ἱδέαν ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ τούτους αὐτοὺς ὁχωρίστους ὁδηγούς, ἐριτοπνεύει τὴν ἰδίαν Βουλγάν. Ἐκ δὲ ταύτης καὶ τῶν ἄλλων ἐρμηνειῶν καὶ αἱ νεώτεραι κατηρτίσθησαν ἐν διαφόροις γλώσσαις τῆς Γραφῆς μεταφράσεις, τῶν Ο πανταχοῦ προηγουμένων (ὁμολογοῦσι δὲ τὸ πρᾶγμα καὶ οἱ τῶν νεωτέρων ἐρμηνευτῶν ἐπιστημόται). Ἐὰν οὖν ὁ κριτικὸς Φραγκῆλος ἑαυτὸν ὑπόθῃται πρὸς ὅραν ἀνέκουστον παντάπασι καὶ ἄγευστον τῶν ἄλλων ἐρμηνειῶν ἀπάσῃ, καὶ τῶν παρ' αὐτῷ τιμωμένων Χαλδαίων παραφραστῶν, καὶ ἐπὶ πᾶσι τῶν Ο, ἐπιχειρήσῃ δὲ μεταφράσαι ἐν ὁποιοῦντι κεφάλαιον τῆς ἑβραϊδὸς γραφῆς, τί ποτε γράψῃ; πῃ βῇσεται; πῃ ῥησεται; τίς γεννήσεται; καὶ πρὸς ἄνεμον πολλάκις, καὶ τὸν κάλαμον προήσεται ἑρπύων. Ἀλλὰ καὶ νῦν ἡδὴ μετὰ πάσης τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ κριτικῆς, πειραθῆτω νέαν οἰκίαν ὅλην ἐξ ὑπαρχῆς ἐρμηνειῶν συντάξαι τῆς κατ' αὐτὸν Μασορίτιδος Γραφῆς, μηδεμίαν παρ' ἄλλων βοήθειαν προσλαμβάνων, καὶ ὁφεται τὰ τῶν θρασυτόμων Ἀστυδαμάντων ἐστία «ἐν θᾶ πύθεται ὁ μὲρ φ». Εἴτα οὕτως ἔχων, κρίνει περὶ τῆς ἀπίστου καὶ πιστῆς ἐρμηνείας τῶν Ο

§. ιζ. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ μετὰ ποικίλων ἐβραϊσμῶν ἀνάμιξις τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο, καὶ ὁ κατὰ τόπους ἐβραϊζῶν τῆς ἐλληνικῆς αὐτῶν διαλέκτου χαρακτήρ ἔχει τι σεμνὸν καὶ μέγα, θαυμαστῶς ἐπιπρέπειον εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀγιότητος τῶν Γραφῶν (α). Τότε γὰρ τὸ πρῶτον εἰς ἔθλους ἀμύητου βέβηλον γλῶσσαν ἐξηγουμένων τῶν θείων τῆς Ἀποκαλύψεως μυστηρίων, εἴποις ἂν, ὅτι ἤνοιγεν ὁ οὐρανός, καὶ καιναὶ τινες ἤκούοντο τῆς οὐρανίας ἀληθείας φωναί. Νέον δ' ἐκ τούτων ἐξήστραπτε φῶς, νέων πραγμάτων ἐπεφαίνετο τάξις, νέων γνώσεων διδασκαλία ταῖς διανοαῖς ἐνετυπώτο, παραδόξως ἐγκαινίζοντα τὰ φρονήματα. Καὶ νέος λοιπὸν φθόγγων καὶ φράσεων ἀπηρτεῖτο ῥυθμός, καὶ διάλεκτος ἐν πολλοῖς ιδιόμορφος καὶ καινότροπος. Τοιαύτην ἤκουσαν τὸ πρῶτον οἱ Ἕλληνες, καὶ αὐτοὶ οἱ ὅπως δὴποτε προεκκατηχημένοι ἐλληνισταί, τὴν ἐρμηνείαν τῶν Ο. Πρώτη μὲν γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων διαλέκτων ἐξελέγη ἡ χανανίτις ἐκεῖνη γλῶσσα τοῦ Σήμ, ἡ Σεβρῶ καὶ ἀπόκροτος καὶ ἀρχαῖκή, καὶ μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἰουδαίας μετὰ τὸν θεοφάντορα Μωϋσῆν περιγεγραμμένη, μηδὲν ἕτερον πλουτοῦσα σύγγραμμα πλὴν μόνων τῶν θείων Γραφῶν. Δι' αὐτῆς γὰρ κηρύχθη ὁ θεὸς ἀποκαλύψαι τὰ θελήματα αὐτοῦ τῷ πρὸ πάντων τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς ἐκλελεγμένῳ Ἰσραὴλ, καὶ τούτῳ τὴν νομοθεσίαν πιστεῦσαι καὶ τὰς μεγάλας ἐπαγγελίας. Ἀλλ' ὅτε ἤδη ἤγγιζε τῆς τούτων ἐκπληρώσεως ὁ καιρὸς, ἄλλη τις ἐκλέγεται διάλεκτος, ἡ γλῶσσα τοῦ Ἰωάν, ἡ τοῦ Ἰωάνος, υἱοῦ τοῦ πλατεῖαν τὴν κατάσχεν ἐξ εὐλογίας κληρωσαμένου Ἰάφεθ, (ἡ κατὰ τὸν Ἕλληνα τύπον) Ἰάπετοῦ, ἡ πασῶν τῶν Ἰαφεθικῶν διαλέκτων κάλλει καὶ πλούτῳ πρωτεύουσα, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων μαθημάτων ἔξοχος γενομένη καὶ ἡπιόδωρος τροφὸς καὶ μουσομήτωρ. Αὕτη γὰρ δι' ὅλων χιλίων ἐτῶν καταστάσα παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος τῶν τῆς οἰκουμένης ἐθνῶν, ἐμελλεν ἀποδήσασθαι τέλος (ὡς καὶ προώριστο) πρωτότυπος γλῶσσα τῆς Καινῆς Διαθήκης, κηρύσσουσα τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας εἰς πάντα τὰ ἔθνη. Εἰς ταύτην οὖν

(α) Συνεῖδε καὶ τοῦτα ὁ σοφὸς Θήρας Ι. σ. p. 112—117. πρβλ. J. Olearij de Stylo N. Test. p. 70—81.

τὸ πρῶτον ἐρμηνευθῆναι καὶ τὴν παλαιὰν Διαθήκην κηρύττειν ὁ τῶν Διαθηκῶν ἀμφοτέρων Δεσπότης καὶ Νομοδότης. ἵνα δι' αὐτῆς εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα διακηρυχθῶσιν οἱ ἐν μόνῃ τῇ γωνίᾳ τῆς Παλαιστίνης μέχρι τότε γνωστοὶ χρεσμοὶ τῶν θείων Γραφῶν, προπαρασκευάζοντες τὰς καρδίας εἰς ἀποδοχὴν τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ γίνεται λοιπὸν ἡ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν περὶ τὸν Ἀλέξανδρον Πτολεμαίων καὶ Σελεύκων, γλῶσσα τοῦ Μωσέως καὶ Δαβὶδ καὶ τῶν Προφητῶν. Καὶ ἡ μέχρι τότε στεφανοματικὴ τῆς ἐλληνικῆς κοσμοσοφίας ἀγχιέλαιος ἐγκεντρίζεται εἰς τὴν καλλιέλαιον τῆς ἀγίας Γῆς, καὶ καθίσταται συγκοινωνὸς τῆς ῥίξης καὶ τῆς ποιότητος τῶν θεσφάτων τῆς θεογνωσίας φωνῶν. Δι' αὐτῆς ἀνακαλύπτονται εἰς τοὺς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης διασπαρμένους υἱοὺς Ἀδάμ τὰ λόγια τοῦ Ὑψίστου, τοῦ λαλήσαντος τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς Βάβυλ καὶ τοῦ Σινῶ, καὶ ἐπ' ἰσχύτων ἐκ τῆς Σιών καὶ τοῦ Γολγοθᾶ, τοῦ ΙΑΥΩ, καὶ τοῦ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ, τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Θεανθρώπου. Καὶ οἱ ΟΒ πρεσβύτεροι τῆς Συναγωγῆς ἐρμηνεῖς ἀποβαίνουσι πρόδρομοι τῶν ΟΒ καὶ τῶν ΙΒ μαθητῶν καὶ Ἀποστόλων τῆς ἐξ ἐθνῶν ἑκκλησίας. Ἐξελληνίσαντες γὰρ τὰς Ἰουδαίας Γραφάς, προωδοποίησαν τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Γνωστοῦ ἐν Ἰουδαίᾳ καὶ Ἀγνώστου ἐν Ἀθήναις Θεοῦ, καὶ προανεκήρυξαν τὸ μέγα μυστήριον τοῦ λύσαντος τὸ μεσότηριον τοῦ φραγμοῦ, καὶ ποιήσαντος τὰ ἀμφοτέρωθεν, τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἐθνικούς, τοὺς βρεβάρους καὶ τοὺς Ἕλληνας. Καὶ ταύτην ἄρα τὴν διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν κοσμοσωτήριον ἔγνωσιν προδιέγραψε λαμπρῶς καὶ αὐτὸς τῆς τῶν προφητικῶν Γραφῶν ἐρμηνείας ὁ ἱερός χαρακτήρ, ἐλληνίζων μὲν τὸ σύνολον κατὰ λέξιν, ἐβραϊζῶν δ' ἔστιν ὅπου κατὰ τὸ εἶδος, καὶ διὰ τῆς συμφωνίας αὐτοῦ πρὸς τὴν τῶν Ἀποστόλων διάλεκτον συμφωνίας, ἕνα καὶ οὗτος δεικνύων καὶ τὸν αὐτὸν τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης τὸν ὕψιστον Νομοθέτην.

§. ιη. Κεφάλαιον δὲ τῆς περὶ τὴν ἐρμηνείαν μεθόδου τῶν Ο καὶ σθω μέγιστον καὶ ἀκρότατον τὸ ἐξῆς. Ὅτι οὐκ ἀθεεῖ τὸ ἔργον

ἐξεπώνησαν οἱ ἐρμηνευταί, ἀλλὰ συμπάρῃν αὐτοῖς ἡ τοῦ Θεοῦ Πνεύματος δύναμις, ἐνισχύουσα καὶ ὁδηγοῦσα καὶ φωτίζουσα περὶ τὴν ἀπλανῆ καὶ ἀδιάψευστον ἐρμηνείαν τῶν θείων λόγων. Εἴπερ γὰρ τὸν ἐργάτην τῆς φθαρτῆς Σκηνῆς Βεσελεὴλ « ἐνέπλησεν ὁ Θεὸς πνεῦμα θεῖον σοφίας καὶ συνέσεως καὶ ἐπιστήμης, ἐν παντὶ ἔργῳ διανοεῖσθαι, καὶ ἀρχιτεκτονεῖν » (Ἐξοδ. λα, 3), πολλῶν μᾶλλον ἔμελλεν ἐμπληῖσαι Θεοῦ πνεύματος τοὺς ἀρχιτέκτονας τῆς ἐρμηνείας τῶν θείων χρησμῶν, δι' ἧς ἔμελλον καὶ τὰ ἔθνη πρὸς τὴν ἀληθῆ θεογνωσίαν φωτίζεσθαι, καὶ οἱ θεοὶ Ἀπόστολοι τὸ πλήρωμα τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν εὐαγγελίζεσθαι « κατὰ τὰς Γραφάς ». Καὶ σύμφωνον δὲ κατὰ πάντα, καὶ ταυτιζομένην πρὸς τὸ τότε πρωτότυπον ἐτέλεσαν ἡ Οὐ τὴν ἐρμηνείαν. Εἰ δὲ τινες κατὰ τόπους προσέθηκαν λέξεις (ὡς εἶπον οἱ θεοὶ Πατέρες, σελ. 893), καὶ ταύτας πρὸς ἀκριβῆ τῆς σημασίας ἔκφρασιν προσέθηκαν, ἅμα δὲ καὶ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ Πνεύματος ἐκπληροῦντες, ὅπερ οὕτως αὐτοὺς ὡδήγει πρὸς τὴν μετάφρασιν, ὅπως ἔμελλε μάλιστα συντελέσειν « εἰς ὠφέλειαν τῶν μελλόντων ἐθνῶν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ πίστιν ἄγεσθαι, καὶ τὴν ἐκ τῶν θείων λόγων τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης κτᾶσθαι ζωῆς κληρονομίαν » (α). « Τῷ γὰρ αὐτῷ πνεύματι καὶ οἱ Οὐ μνηρμηνεύσαν, ὅπερ καὶ αὐτὰ τὰ ἐρμηνευόμενα προσέβρεθον » (β).

§. ιθ. Ἀλλ' οἱ πλείστοι τῶν νεωτέρων κριτικῶν μηδὲν ἔργον τες ἐκ θείας ἐπιπνοίας ἐρμηνεύσαι τοὺς Οὐ τὰς Γραφάς, προβάλλοντα μάλιστα τὰς φαινομένας πρὸς τὸ νῦν ἐβραϊκὸν κείμενον διαφορὰς τῆς ἐρμηνείας, περὶ ὧν προείπομεν. Ἀλλὰ καὶ εἴ τινες ἦσαν ἀληθῶς πρὸς τὸ γνήσιον κείμενον κατὰ τόπους διαφοραὶ, οὐδ' οὕτω πάλιν οὐδὲν ἐπέραινον οἱ δεινὰ κριτικοί, ἀρνούμενοι τὴν θείαν ἐπιπνοίαν τῶν ἐρμηνευτῶν. Οἶδασι γὰρ οἱ ἄνδρες, καὶ ὁμολογοῦσιν ὁμολῶς, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ θεόπνευστοι Ἀπόστολοι κατ' ἐννοιαν ἀπέδωκαν ἐνίοτε τὰς θείας ῥήσεις τῆς Γραφῆς, τὰ μὲν τι παραλιπόν-

(α) Ἐπιφάν. π. Μίτρ. §. 5. — (β) S. August. de Consensu etc. πρὸς J. Olearij de Styl. N. Test. p. 69—70.

τες, ἢ προσθέντες πρὸς διασάφησιν, τὸ δὲ καὶ μεταθέντες, ἢ καὶ ἄλλως μεταβαλόντες, καὶ μὴ φυλάξαντες πανταχοῦ τὴν λεκτικὴν ταυτότητα τῆς φράσεως (ὡς ἐφεξῆς ἐν τῷ Δ, βιβλίῳ δειχθήσεται τρανώτερον). Καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς ἐκ στόματος τοῦ Κυρίου ῥηθέντας λόγους ἱστοροῦντες, ὁ μὲν οὕτως, ὁ δ' ἄλλως πως ἐξέφρασαν, παραλάξαντες κατὰ τινες λέξεις, καὶ ὁ μὲν πλατύτερον, ὁ δὲ καὶ ἐπιτομώτερον. Ἀλλὰ καὶ Μωσῆς ὁ θεόπτης ἀποθεσπίσας ἐν Ἐξοδῷ τὸν Δεκάλογον, ἐπανέλαβεν πάλιν τὸν αὐτὸν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ μετὰ τινων διαφορῶν, ὡς προείπομεν (σελ. 714). Κατ' ἄλλην δὲ τάξιν ἐμνημόνευσε τὰς ἐντολὰς τοῦ Δεκαλόγου αὐτὸς ὁ τοῦ Νόμου καὶ τῆς Χάριτος δοτὴρ, ὁ Χριστὸς (βλ. Ματθ. ιθ, 18. Λουκ. ιη, 20. Μάρκ. ι, 19. ὅπου προσίθεται καὶ τὸ « μὴ ἀποστερήσης » πρὸς βλ. καὶ Ῥωμ. ιγ, 9). Καὶ Δαβὶδ ὁ θεοπάτωρ διχῶς ἐμελεῶδῆσε τινὰς τῶν θεοπνεύστων αὐτοῦ ψαλμῶν. Ἄλλα παραδείγματα παραλείπομεν. Οὕτως ὁ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, κύριός ἐστι τῶν ἑαυτοῦ θεσφάτων λογίων, πάντα κατὰ καιροὺς, καὶ τόπους, καὶ διαθέσεις, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ σοφίαν οἰκονομῶν. Αὐτὸς καὶ τοὺς ὑποφῆτας καὶ ἐρμηνεῖς τῶν θείων αὐτοῦ βουλῶν ἐδίδαξε καὶ ἐφώτισεν, ἵνα τὰς ἀληθείας τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐξαγγείλωσιν ἀπλανῶς καὶ παναληθῶς, νῦν μὲν ἐπιτομώτερον καὶ ἀνεπτυγμένως, νῦν δὲ διαφιλέστερον καὶ τρανώτερον ἐκφραζόμενοι, καὶ νῦν μὲν διὰ τῶν αὐτῶν, ἄλλα τε δὲ δι' ἄλλων ἰσοδυνάμων ῥημάτων, οὐδέποτε δ' ἀντιφατικῶν. Τοῦτο δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν τινες τῶν νεωτεριστῶν, τῶν μᾶλλον τὴν λέξιν ἢ τὸν ἥσαν τῆς ἱερᾶς τῶν Οὐ ἐρμηνείας παρατηροῦντων, ἐν ἄλλοις ὁμῶς λαμπρῶς ὁμολόγησαν. « Οὐκ ἀναγκαῖον (λέγει τις αὐτῶν), ἵνα πάντα τὰ χωρία τῆς θείας Γραφῆς μέχρι κεραίας πρὸς ἄλληλα συμφωνῶσιν. Ἀρκεῖ μόνον, εἴ γε τὸ ἕτερον μὴ ἀντρέποιτο ὑπὸ τοῦ ἑτέρου. Οὐδόλως γὰρ δοκεῖ πιθανόν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἠβουλήθη καὶ δι' ἄλλων διαφόρων φωνῶν τὸ πρᾶγμα τὸ αὐτὸ ἐπαναλαβεῖν. » Καὶ πάλιν. « Τί θαυμαστόν, εἰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ ἰδίᾳ χρώμενον ἐξουσία, ἄλλως ἐν ἄλλοις ἐξήγ-

γειλε τοὺς ἑαυτοῦ χρησμούς, πανταχοῦ τῆς αὐτῆς ἐννοίας διαμενούσης; — Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἄριστός ἐστιν ἑρμηνεύς» (α). Καὶ ταῦτα μὲν οὗτοι. Ἡμεῖς δ' ἐπάγομεν κορωνίδα τῇ λόγῳ καλλίστην αὐτὸ τῆς θείας Σοφίας τὸ κήρυγμα. «Μετὰ δικαιοσύνης (φησὶ) πάντα τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου. Οὐδὲν ἐν αὐτοῖς σκολιόν, οὐδὲ σφαγγαλιῶδες. Πάντα εὐθέα ἐστὶ τοῖς συνιοῦσι, καὶ ὁρθὰ τοῖς εὐρίσκουσι γνῶσιν» (Παροιμ. η, 8).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Ἀνακεφαλαιώσεις τοῦ Β, Βιβλίου.

§. α. Ἀναλαμβάνοντες τὰ μέχρι τοῦδε προειρημένα, συγχορυφούμεν περιληπτικῶς εἰς τὰ ἐφεξῆς κεφαλαιώδη θεωρήματα, πρὸς ἐπιβοήθημα τῆς μνήμης τῶν ἀναγνοστών.

Α) Ὅτι πᾶσαι τῶν νεωτέρων κριτικῶν αἱ γνώμαι, ὅσας, ἀπορήσαντες τὴν Ἀριστέου ἱστορίαν, ἐπενόησαν καὶ ἐπρέσβυσαν περὶ τῆς τῶν ἑβραϊκῶν Γραφῶν ἑρμηνείας, ἅπασαι ἐξελέγχονται ἀπίθανοι καὶ στρεβλαὶ καὶ σεσοφισμέναι. Τὸ δὲ κράτιστον, ἀναιροῦνται καὶ ὑπ' ἀλλήλων. «Φύσει γὰρ τὸ ψεῦδος ἑαυτῷ πολέμιον».

Β) Ὅτι ψευδῶς συνάγουσι μὴ γενέσθαι τὴν ἑρμηνείαν τῶν θείων Γραφῶν ἐπισήμως ὑπὸ τῶν Ο (καθὼς ἰστόρησεν Ἀριστέας), ἐπιφέροντες δὴθεν ὡς ἀπόδειξιν τὴν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἑλληνικοῖς συγγραφεῦσι παντελῆ καὶ βαθεῖαν ἄνοιαν τῆς ἑρμηνείας. Εἰ γὰρ (φασιν) αὐτὴν ἀνεγίνωσκον, οὐκ ἂν ἰστόρουν πάντῃ διάφορα καὶ πολλάκις ἐναντία περὶ τῶν Ἰουδαίων, ὅσας αὐτῶν ἐμνημόνευσαν. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποδείκνυται οὐχ ὑγιές.

Γ) Διότι καὶ ἀναγνόντες οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς, ἡδύνατο μὴ πεισθῆναι πᾶσι τοῖς γραφομένοις· ἀνέμιζαν δὲ μᾶλλον μετὰ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας φήμας ἀδεσπότους, καὶ πλάνας μυθώδεις, πλαστογνηθείσας ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν, καὶ μάλιστα τῶν Αἰγυπτίων, αἵ ποτε

(α) Βλ. Pfeiffer, Crit. Sacr. c. 3. p. 116—118. πρβλ. Carpzov. Crit. Sacr. p. 121.

τοῖς Ἰουδαίοις δυσμεναινόντων. Οὕτω καὶ πρὸς τὰς παρ' Ὀμήρῳ καὶ τοῖς ἐνδοξοτάτοις Ἕλλησι μνημονευόμενας διηγήσεις ἄλλοι πάλιν Ἕλληνες τάναντία λέγουσι, καίτοι καὶ τὸν Ὀμηρον καὶ τοὺς ἄλλους πολλάκις διεξελθόντες.

2) Διότι ὀλίγοι τῶν ἀρχαίων ἐπώθησαν συγγραφῶν, ὅσοι τὰ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους ἐμνημόνευσαν.

3) Διότι καὶ αὐτοὶ οἱ τάναντία ἱστοροῦντες, ἔχουσι πάλιν καὶ ἄλλα πρὸς τὴν ἱερὰν ἱστορίαν συμφωνότατα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἐναντία φαίνονται πολλάκις οὐδὲν ἕτερον ὄντα, ἢ παρακούσματα καὶ παραναγνώσματα τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῶν Ο μετοχτευθέντα.

4) Διότι καὶ τὰ διασημότερα συγγράμματα λανθάνουσι πολλάκις ὑπὸ χρόνου καὶ τῶν περιστατικῶν ἡμελημένα. Οὕτω καὶ τοῦ Πινδάρου αἱ ᾠδαί, ὑπῆρξε καιρὸς, καθ' ὃν ἦσαν παρ' Ἕλλησι κατασερισσασμένα. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ θεϊότατον ἀρχέτυπον τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἰουδαίοις ἄγνωστον ἀπέβη καὶ ἐπιλεησμένον, ἄχρις ἀνευρέσεως αὐτοῦ, καὶ τῶν Ο λοιπὸν ἡ ἐπιλεησμένη, καὶ εἰ μηδὲν μὴδεὶς αὐτὴν ἀνέφερε τῶν ἐθνικῶν συγγραφέων, οὐχ ἦττον ἡδύνατο πάλιν ἐπίσημος εἶναι καθ' ἑαυτήν.

5) Διότι, τέλος, καὶ αὐτοὶ οἱ συγγραφεῖς οὐς ἀπαριθμοῦσιν ὡς παντάπασι τῆς ἑρμηνείας ἀμαθεῖς, οἱ ἐπιστημότεροι, παρέχονται τεκμήρια σαφέστατα, ὅτι ἡ αὐτοῖς ἀνέγνω, ἢ παρ' ἄλλων Ἑλλήνων ἀναγνόντων ἀντέγραψαν πολλὰ τῆς ἑλληνίδος ἑρμηνείας τῶν Γραφῶν.

Γ) Ὅτι ἄλλοι συγγραφεῖς Ἕλληνες ἀρχαῖοι καὶ περικλεεῖς, οἷον Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς, Ἀριστέας, Καλλίμαχος, Ἀπολλώνιος, Θεόκριτος, Λυκόφρων, Ἀλέξανδρος ὁ Πολύιστωρ, καὶ ἕτεροι τιεῖονες παρέχονται σαφεῖς ἀποδείξεις, ὅτι ἀνέγνω τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ο, καὶ ἐξ αὐτῆς ἠρύσαντο πολλὰ καὶ καλά. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ ἐν τοῖς Μακκαβαϊκοῖς πρὸς τοὺς Ἱεροσολυμίτας ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων. Καὶ ἄλλως δὲ δεικνύται πρᾶγμα προφανῶς ἐναντιούμενον εἰς τῆς παναγίου Προνοίας τὸν σκοπὸν τῷ

διαμεῖναι τὴν ἑρμηνείαν ἄγνωστον τοῖς ἔθνικοις, ὑπὲρ ὧν μάλιστα θεόθεν ὠκονομήθη, προπαρασκευάζουσα τὰς καρδίας αὐτῶν εἰς ὑποδοχὴν τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ αὐτῆς δὲ τῆς Καινῆς Διαθήκης πολλὰ χωρία μαρτυροῦσιν, ὅτι ἐκ τῆς ἑλληνίδος ἑρμηνείας τῶν Γραφῶν ἀπέβησαν θεοσεβεῖς οἱ τοῦτ' αὐτὸ ἐπωνυμούμενοι προσήλυτοι Ἕλληνες.

Δ) Ὅτι βαρέως ἐσφάλησαν οἱ κριτικοὶ, σπουδάσαντες ἀποδείξαι τοὺς ἑρμηνεῖς τῶν Γραφῶν Αἰγυπτίους τινὰς ὄντας, ἢ Ἀλεξανδρινούς, οὐχὶ δὲ πάντως Ἱεροσολυμίτας.

1) Διότι ἡ ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Φιλαδέλφου μεταπέμψις αὐτῶν μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν.

2) Διότι ἡ περὶ τῆς ἀπλῆς, ἢ διπλῆς, τοῦ Φιλαδέλφου πρὸς τοὺς Ἱεροσολυμίτας ἐπιστολῆς φαινομένη διαφωνία τινῶν συγγραφέων λύεται σαφῶς ἐκ τῆς πρὸς τὴν ὅλην ἱστορίαν ἀντιβολῆς.

3) Διότι ἡ διάλεκτος τῆς ἑρμηνείας οὐχ ὑπάρχει κυρίως Ἀλεξανδρινῇ (ἥτις καὶ ἄλλως ὑπῆρχε συγγενῆς, καὶ τὸ πλεῖστον ἡ αὐτὴ καὶ ἡ διάλεκτος τῶν ἐν Συρίᾳ Ἑλλήνων). Οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀδῖον παρεξήγησαν τὸν Μοσχόπουλον.

4) Διότι οὐδεμία τῶν λέξεων, ἃς ἐπιφέρουσι κατ' εἶδος οἱ Ἀλεξανδρινὰς, ἰδιάζει παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσι μόνοις· ἀλλ' αἱ μὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν καθόλου τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ Ἑλλήνων διάλεκτον· αἱ δὲ τινες ἦσαν πολὺ καὶ τῶν Ἀλεξανδρου χρόνων παλαιότεραι. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ «*Δήλωσις, καὶ Ἀλήθεια*», καὶ τὸ «*Κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ*», ψευδῶς παρρημηνεύθησαν.

Ε) Ὅτι μάτην ἐπολέμησαν οἱ κριτικοὶ τῶν ΟΒ, ἀριθμὸν τῶν ἑρμηνευτῶν.

1) Διότι ὁ Ο, ἀριθμὸς ὑπῆρχε παρ' Ἑβραίοις ἀνέκαθεν τίμιος. Οἱ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μωσέως κατὰ θεῖαν διαταγὴν ἐκλεγέντες πρεσβύτεροι τῆς Συναγωγῆς ὑπῆρχον ΟΒ· πρὸς δὲ τούτων τὸ παράδειγμα ἐξελέγησαν καὶ οἱ ΟΒ ἑρμηνεῖς.

2) Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ παραδείγματα τοῖς παρ' Αἰγυπτίοις καὶ ἄλλοις ἔθνεσι τιμῆς τοῦ ἀριθμοῦ τούτου βεβαιούσι τὴν ἀλήθειαν

τῆς ἱστορίας, ὡς μιμήματα τῆς Μωσαϊκῆς θεομθεσίας.

3) Ὅτι καὶ ἡ μέχρι Φίλωνος ἐν Φάρῳ γινομένη ἐπέτειος πανήγυρις εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἑρμηνείας βεβαίωσι, μετὰ τῆς ἄλλης ἱστορίας, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑρμηνευτῶν.

Σ) Κἄκεῖν δὲ ἐπολέμησαν οἱ κριτικοὶ τὸ περὶ τῶν οἰκίσκων, ἐν οἷς οἱ Ο κατὰ θεῖαν ἐπίπνοιαν ἠρμηνεύσαν τὰς Γραφάς.

1) Τὸ συχνάκις παρὰ τῶν σοφῶν κυμβαλιζόμενον ἐπιχείρημα, ὅτι δῆθεν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἑλληνιστὰι ἐπανακαλούμενοι ὑπὸ τῶν παλαιστινῶν Ἑβραίων εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ἑβραϊκῶν Γραφῶν, ἐπλάσαν τὰ περὶ τῶν οἰκίσκων καὶ τῆς θείας ἐπιπνοίας τῶν ἑρμηνευτῶν, τοῦτο, λέγομεν, τὸ ἐπιχείρημα ἐξελέγχεται ψευδιστατον ὑπὸ τε τῆς ἱστορίας, καὶ τῶν Μακκαβαϊκῶν, καὶ τοῦ Σειράχ, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν Πράξεων τῶν θεῶν Ἀποστόλων. Τὴν δὲ κατ' ἰδίαν ἑρμηνείαν, καὶ τὴν κοινὴν τῶν Ο συμφωνίαν μαρτυροῦσιν οἱ ἀρχαιότατοι καὶ σοφώτατοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς Ἀριστέας (ὃν παρερμηνεύουσιν) ἱστορεῖ συνεπτυγμένως τοὺς Ο, κατ' ἰδίαν ἕκαστον ἑρμηνεύσαντας· καὶ Φίλων, καὶ Ἰώσηπος. Οὐδ' ἡ παρὰ μόνῳ τῷ ἱερῷ Ἐπιφανίῳ συστολὴ τῶν Ο, εἰς λς, οἰκήματα ἀντιπίπτει πρὸς τὴν ἱστορίαν. Τῶν δὲ τινῶν Ῥαββίνων (εἴ γε καὶ τούτου μνημονευτέον) αἱ μαρτυρίαι, καὶ τοῦ Ἐννείου τοῦ πρὸς ἀναίρεσιν τῶν οἰκίσκων φάντασμα ἐξελέγχονται τερθεῖται σαφεῖς.

2) Ὅτι πᾶσαν τὴν παλαιὰν θεῖαν Γραφὴν, οὐχὶ δὲ (κατὰ τὴν δόξαν τῶν κριτικῶν) μόνην τὴν Πεντάτευχον ἠρμηνεύσαν οἱ Ο.

1) Διότι τὸν Νόμον ἑρμηνεύσαντας αὐτοὺς ἱστορῶν ὁ Ἀριστέας, Νόμον λέγει πᾶσαν τὴν παλαιὰν Γραφὴν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀδῖον παρενόησαν τὸν Ἀριστέαν.

2) Τοῦτο βεβαιούσι καὶ Ἀριστόβουλος, καὶ Φίλων, καὶ Ἰώσηπος. Ἀγνοοῦν δὲ τοῦτο καὶ Σειράχ, καὶ ἡ Α, καὶ ἡ Γ, τῶν Μακκαβαίων.

3) Δείκνυται καὶ ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Μαρτυροῦσι δὲ τὴν σημασίαν καὶ πολλοὶ τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων.

Η) Ὅτι λίαν ἀτόπως καὶ ψευδῶς ἐνομήσθη τὸ βιβλίον τοῦ Ἰησοῦ

μεθερμηνευθέν μετὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἀφίξιν τῶν Γαλατῶν, διὰ μόνην τὴν λέξιν τὴν γαισός.

1) Διότι καὶ τὸ ὄπλον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ γαισοῦ φαίνεται οὐ μᾶλλον τῶν Γαλατῶν, ἢ τῶν Ἰσθέρων, καὶ τῶν Λιδύων. Καὶ ἡ λέξις φαίνεται πιθανώτερον Ἀσιανή.

2) Ἐπειτα, καὶ Γαλατικὸν εἶπερ ἦν τὸ ὄπλον μετὰ τοῦ ὀνόματος, ἡδύνατο γενέσθαι κατὰ τε τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον γνωστὸν πολλοῖς πρότερον ἑνιαυτοῖς, πρὶν οἱ Γαλάται περαιωθῶσιν εἰς τὴν Ἀσίαν, διὰ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν ἐθνῶν. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς τῶν γαισικῶν σκαριφημάτων, ἐκεῖνο σημειωτέον, ὅτι ἐπὶ τοῦ Σειραχίδου ὑπῆρχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ ἡρμηνευμένον τὸ βιβλίον τοῦ Ἰησοῦ, ὅπερ ἀνέγνω πάντως καὶ αὐτὸς ὁ Σειραχίδης.

3) Ὅτι τοῦ παντὸς ἐσφάλησαν οἱ κριτικοί, πειραθέντες ἀποδείξει πάντα τ' ἄλλα (πλὴν τῆς Πεντατεύχου) βιβλία τῆς Γραφῆς μεθερμηνευθέντα μετὰ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τοῦ Ὀνίου οἰκοδομήν τοῦ ναοῦ, γενομένην ἐπὶ τοῦ Φιλομήτορος.

1) Διότι παρηρμήνευσαν ὅσας ἔφερον μαρτυρίας.

2) Ὡσαύτως παρεξήγησαν καὶ τὸ τέλος τῆς Ἑσθῆρ, καὶ τοὺς λόγους τοῦ Σειράχ.

3) Ἀπὸ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως μέχρι Φίλωνος καὶ τοῦ Ἰωσήπου, καὶ ἀπὸ τῶν θείων Ἀποστόλων καὶ ἐφεξῆς ἕν τε τῇ Καινῇ Διαθήκῃ καὶ ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἁγίων Πατέρων διαλαμβάνουσιν ἀναντίρρητοι καὶ τρανώτατοι ἀποδείξεις, ὅτι οἱ Ὁ μεθερμήνευσαν ὅλα τὰ τεύχη τῆς παλαιᾶς Γραφῆς. (Οἱ δὲ κριτικοὶ λίαν ἐπλανήθησαν, παρερμηνεύσαντες καὶ αὐτὰς τὰς ἡλίου φανωτέρας μαρτυρίας τοῦ Ἀριστοβούλου, καὶ τοῦ Σειραχίδου).

4) Καὶ τῶν νεωτέρων σοφῶν οἱ πλεῖστοι καὶ ἐπισημότατοι τοῦτο συμφώνως ὁμολογοῦσι.

1) Ὅτι ἡ μέθοδος, δι' ἧς ἐπειράθησαν ἀποδείξει καὶ ἐκ τῆς φράσεως τῶν Γραφῶν διαφόρους γενομένους τοὺς ἑρμηνεῖς, ἀποδεικνύται σαφῆς ματαιοπονία, καὶ σχολαστικῆς φαντασίας παίγνιον.

4) Διότι ἡ πρότεταγμένη μαρτυρία τοῦ ἱερωνύμου (μὴ νοήσαν-

τος τὰ τοῦ Ἰωσήπου), καὶ τῶν μεταγενεστέρων αἱ ἐπιφερόμεναι ἐμπαιθεῖς κρίσεις οὐδὲν οὐδὲως ἔχουσι βάρος πρὸς ἀπόδειξιν.

2) Διότι τὰ περὶ τῆς τοῦ Δανιὴλ κατὰ Θεοδοσίωνα ἐκδόσεως ἐπισαυγόμενα οὐδεμίαν ἔχουσι χώραν εἰς τὸ προκείμενον. Ἐπειτα, καὶ περὶ τούτου λίαν ὑπερβολικῶς ὁ μακάριος ἱερωνύμος ἐξεφράσθη. Οὐδὲ τὸ Κισιανὸν ἀπόγραφον ἀποδείκνυται γνήσιον τῆς ἑρμηνείας τῶν Ο. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐκ τῶν ἐκτὸς ἀποδείξεων. Πολλὰ δὲ ματαιώτεροι φαίνονται αἱ ἐπὶ τοῦ κειμένου τῆς ἑρμηνείας ἐσωτερικαὶ παρατηρήσεις.

3) Διότι αἱ δι' ἄλλων ἄλλοτε φωνηέντων, ἢ συμφώνων, τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος γραφαὶ ὑπάρχουσιν ἢ μεταγραφῶν παροράματα, ἢ παλαιῶν ἀναγνώσεων διαφοραὶ (οἷαι καὶ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ πάντοτε κεῖνται), ἢ κατὰ διάλεκτον προφορᾶς παραλλαγαί, ἢ, τέλος, ἄφρευτοι συνέπειαι τῆς πρώτης ἀπὸ μιᾶς τινος εἰς ἄλλην ξένην γλώσσαν τῶν κυρίων ὀνομάτων μεταγραφῆς.

4) Διότι ἡ τε περὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν φωνῶν ἀνωμαλία, καὶ ἡ τῶν αὐτῶν ὀνομάτων νῦν μὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλώσσαν μεταφράσεις, νῦν δὲ καὶ χωρὶς μεταφράσεως ἀπλῆ μεταγραφὴ προήρχετο ἐκ τῆς ἀνωμαλίας τῆς διαλέκτου τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων, οἵτινες καὶ τύπους τινὰς ἑσφίζον εἰσέτι καὶ λέξεις τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης. Πρὸς τούτους οὖν καὶ οἱ Ὁ συγκατέβαινον ἐνίοτε, ὅπερ ὦν μάλιστα καὶ μετέφραζον.

5) Διότι αἱ περὶ τὴν μετάφρασιν τῶν αὐτῶν ὀνομάτων ἀπαντῶσαι διαφοραὶ εὐρίσκονται εἰς ὅλα τὰ τεύχη τῆς Γραφῆς παρομοίως, καὶ δεικνύουσι τρανῶς τοὺς αὐτοὺς γενομένους ὅλων τῶν τευχῶν μεταφραστάς.

6) Διότι αἱ δι' ἄλλων ἄλλοτε ἰσοδυνάμων λέξεων τῆς αὐτῆς ἑβραϊκῆς φωνῆς ἑρμηνεῖαι ἀνήκουσιν εἰς τὸν πλεῖστον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅπερ ἔχρωντα σοφῶς οἱ Ὁ, θεραπεύοντες τὴν μονοτονίαν τῆς ἑβραϊκῆς.

7) Διότι καὶ λέξεις, καὶ φράσεις ὅλαι, καὶ τινα χωρία, καὶ *περιόδου* συνθήκη, καὶ ὅλος ὁ τοῦ λόγου χαρακτήρ ἀποδεικνύσι τοὺς αὐτοὺς ὅλων τῶν τευχῶν ἑρμηνεῖς.

8) Τῶν δὲ σημειουμένων παρερμηνειῶν αἱ μὲν οὐδ' ὑπάρχουσιν ὅλως, αἱ δὲ μᾶλλον ἐξελέγχουσιν τὴν ἐν τοῖς ἀντιστοιχοῖς τόποις διαφθορὰν τοῦ Μασοριτείου κειμένου.

ΙΑ) Τῶν δι' ὅλου τοῦ ΙΑ, κεφαλαίου διαβαλλομένων χωρίων τῆς ἐρμηνείας ἀποδείκνυται ἡ κατὰ τοὺς Ο δικάια καὶ ἀκριβὴς ἐξήγησις.

ΙΒ) Ἐξελέγχεται ἡ ψευδῶς ἀναπλασθεῖσα ἐννεὰς τῶν αἰτιῶν τῆς τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐβραϊκοῦ κειμένου πρὸς τοὺς Ο διαφορὰς. Καὶ ἐπιφέρονται τὰ ἀληθῆ αἷτια.

1) Ἡ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν ἱεροσολύμων ποικίλη κατὰ καιροὺς διαφθορὰ καὶ κολόβωσις τοῦ ἐβραϊκοῦ κειμένου.

2) Ἡ πολλῶν ἐβραϊκῶν φωνῶν ἀπληραίνωμένων παντελῶς ἄγνοια, ὡς οἱ τε ῥαββίνοι καὶ οἱ ῥαββινισταὶ στοχαστικῶς καὶ ἐξ εἰκασίας ἐρμηνεύοντες, ἀποπλανῶνται τῆς γνησίας αὐτῶν σημασίας.

3) Ἡ συνήθης τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσης γραφή, καθ' ἣν αἱ δίχως φωνηέντων γραφόμεναι λέξεις ποικίλῃ ἐπιδεχόμεναι τῶν ἐξωθεν ἐπισουμένων φωνηέντων μεταβολὴν, ἀναγινώσκονται διαφόρως, καὶ μεταβάλλουσι σημασίαν. Ἐκ δὲ τούτου καὶ παρετονίσθησαν πάμπολλαι παρὰ τῶν Μασοριτῶν, καὶ δὴ καὶ παρεξηγήθησαν ἐσφαλμένως.

4) Ἡ ἀναμφίβολος διαφορὰ τῆς ἐπὶ τῶν Ο, καὶ τῆς ἐπὶ τῶν Μασοριτῶν ἀπαγγελίας τῆς ἐβραϊκῆς.

5) Ἡ διὰ στενότητα πολυσήμαντος δύναμις τῶν ἐβραϊκῶν λέξεων, δι' ἣν ἐπ' ἄλλης μὲν οἱ Ο σημασίας, ἐπ' ἄλλης δὲ ὕστερον οἱ ῥαββίνοι τὴν αὐτὴν λέξιν ἐξέλαβον.

6) Τὰ ποικίλα σφάλματα τῶν ἀντιγραφῶν τοῦ ἐβραϊκοῦ κώδικος Ἰουδαίων, καὶ τῶν παλαιῶν παρ' αὐτοῖς κωδίκων ὁ παντελὴς ἀφανισμός. Ἀντιγραφικὰ παροράματα ἔχουσι καὶ αἱ ἐκδόσεις τῶν Ο.

7) Ἡ μὴ κατανοηθεῖσα κυρία σημασία πολλῶν ἐλληνικῶν παρὰ τοῖς Ο, λέξεων, ὡς οἱ νεώτεροι λεξικογράφοι μᾶλλον ἐξακριβώσουσι.

8) Ἡ περὶ τὴν τάξιν τῶν βιβλίων καὶ κεφαλαίων διαφορὰ τῶν ἐβραϊκοῦ κώδικος πρὸς ἣν οἱ Ο μεταχειρίζονται.

9) Ἡ περὶ τὸ πλήρες καὶ σαφές τῆς ἐρμηνείας σπουδὴ τῶν Ο, δι' ἣν ἐνίοτε διέφευγον τὸ κατὰ λέξιν ἐρμηνεύειν, μηδὲν ὅμως ἀποπλανώμενοι τῆς ἀκριβείας τοῦ πρωτοτύπου.

10) Ἡ κατὰ βούλησιν τοῦ θείου Πνεύματος περὶ τινὰς ἐκφράσεις μεταβολή, καθ' ἣν μηδὲν ἀφιστάμενοι τῆς ἀληθείας τοῦ πρωτοτύπου, ἐδήλουν ἐναργέστερον τὰ τυπούμενα.

ΙΓ) Πᾶσα ἡ φιλογολικὴ θεωρία τῆς ἐρμηνείας ἐν γένει μαρτυρεῖ τὰς προεκτεθείσας παρατηρήσεις. Καὶ αὐτὸς ὁ χαρακτήρ τῆς διαλέκτου τῶν Ο, μετὰ τῶν ἀναμειγμένων ἐβραϊσμῶν, ἀποδείκνυσι τὴν ἐρμηνείαν ἀξίαν καὶ πλήρη τῆς θείας χάριτος· ἥτις δι' αὐτῆς ὠκονόμησε τὴν εἰς πάντα τὰ ἔθνη διάδοσιν τῶν προφητικῶν Γραφῶν, προπαρασκευάζουσα τὰς ψυχὰς εἰς ἀποδοχὴν τοῦ Εὐαγγελίου τῆς αἰωνίου σωτηρίας.

§. β. Ταῦτα συντόμως ἀνακεφαλαιοῦμεν, συνοψίζοντες τοὺς λόγους, δι' ὧν ἀπηντήσαμεν πρὸς τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας κατὰ τῆς ἐρμηνείας τῶν Ο κατηγορίας τῶν νεωτεριστῶν, οἱ γε καὶ τὴν γένεσιν αὐτῆς, καὶ τὸ κύρος, καὶ τὴν ἀξίαν, καὶ τὴν ὅλην ἀγιότητα πολυτρόπως ἐπολέμησαν. Εἰ δὲ καὶ τοῦ μεγέθους τῆς ὑποθέσεως οὐκ ἐφικόμεθα κατ' ἀξίαν, ἀλλὰ γε καὶ Θεῷ φίλον τὸ κατὰ δύναμιν οὐδ' ὁ πληρὼν ὅσον ἔχει τῆς ὀφειλῆς κατακρίνεται. « Ἰδοὺ γάρ (φησι) τὸ ῥῆμα Κυρίου ἐγένετο αὐτοῖς εἰς ὀνειδισμόν ». « Καὶ ἀποκριθῆσμαι τοῖς ὀνειδίζουσί μοι λόγον, ὅτι ἤλπισα ἐπὶ τοῖς λόγοις σου ».

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Β'. ΒΙΒΛΙΟΥ

ΚΑΙ ΕΥΛΟΓΗΤΟΣ Ο ΘΕΟΣ ΤΗΣ ΛΑΗΘΕΙΑΣ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ.

Σελ. 4. στίχ. 28. ἀντί Boetius γρ. Boetius. — Σ. 5. στ. 4. Γ. — Σ. 9. στ. 22. ἐγκαθιδρῦσαι. — Σ. 17. στ. 13. Μαστορίται. — Σ. 23. στ. 1. Μεχλίτας. στ. 10. περὶ — Σ. 39. στ. 24. Elohim. — Σ. 37. στ. 22. συγγραμμάτων τῶ πρὸς. — Σ. 39. στ. 36. παρανομφῶσαι. — Σ. 41. στ. 15. εἶδε. — Σ. 42. στ. 19. αἶον. — Σ. 43. στ. 24. Ἀδράμην. — Σ. 46. στ. 31. ἦν. — Σ. 50. στ. 33. Cappellus. — Σ. 54. στ. 4. παραναγνώσματα... παρακούσματα. στ. 22. ἀντί παραπλανηθέντες. γρ. παρακινηθέντες. — Σ. 55. στ. 29. Orient. — Σ. 59. στ. 12. Θεοκρατίαν. — Σ. 61. στ. 20. ἀντί περιοκῶν γρ. περικαῶν — Σ. 65. στ. 21. ἔτυμον. — Σ. 88. στ. 26. Φιλὰδελφον. — Σ. 98. στ. 2. πρόσθετες καὶ τὸ τοῦ Διφίλου. « Ἀγνοεῖς ἐν ταῖς ἐπεὶ ὅτι ἐστὶν, εἴ τις μὴ φράσαι ὁρθὴν ὁδὸν » ; (πρβλ. Δευτερ. κη, 18. « Ἐπισκοπεῖται οὗτος ὁ πλανῶν τυρλὸν ἐν ὁδῷ ») — Σ. 107. στ. 32. σταλακτῖται. — Σ. 111. στ. 21. μετὰ τὸ ἱπποκρίτας, πρόσθετες (πρβλ. Ariæ Montanij Falæg, in Crit. Sacr. t. 8. p. 550. Lünd.). στ. 25. μετὰ τὸ 1226 (πρόσθετες). Καὶ Ἡρακλίδης ὁ Ποντικός. πάλιν· ἐλλήνων (ὅσα τὴν Ῥώμην λέγων, Ἕλληνας ὑπελάμβανε τοῖς Ῥωμαίοις (Πλούτ. Καμύλ. §. κβ πρβλ. Διον. Ἄλκ. Ἀρχ. Α. σελ. 76). Ὅθεν — Σ. 120. στ. 35. ἔτυμολογίαν. — Σ. 121. στ. 23. ἔτυμολογῶν. — Σ. 126. στ. 30. χρῆζοντες. — Σ. 126. στ. 12. ἔλεγεν. στ. 27. ἔλειπε. — Σ. 127. στ. 27. κατεστῆναι. στ. 35. πρόσθ. Le Moyen Var. Sacr. T. 2. p. 347. — Σ. 129. στ. 31. φαντασιοκοπίας. — Σ. 131. στ. 24. Γαλιλαίαν. — Σ. 132. στ. 20. Φίλον (βλ. Βιβλ. Α. κερ. ιδ. σελ. 469). 33. ἀντί Mangey γράφ. Bernard. — Σ. 134. στ. 31. Σολομώντιους. — Σ. 135. στ. 14. τὴν Δ. 25. μετωνομάσθη. — Σ. 136. στ. 5. Σαρχωνίδων. — Σ. 137. στ. 27. ἔρ. ἦς. — Σ. 139. στ. 6. Ἀλέξαν. 31. Tom. 2. — Σ. 142. στ. 5. παρέργως. — Σ. 148. στ. 10. ταυτίζόμενα, ἄμορνοι. — Σ. 153. στ. 17. Σαυασταύς. — Σ. 158. στ. 27. ἐξάλειψον τὰ (ὡς γράφει) ἐπαλειφένους παρὰ Κλήμεντι (στρ. α. 440). βλ. σελ. 457 — Σ. 159. στ. 2. Λογγύινον. βλ. Βιβλ. Α. σελ. 582. στ. 9. Σαρχωνίδων. — Σ. 160. στ. 31. καὶ ὁ Γερμανὸς Ὀλέαριος ἐν τῇ τοῦ Ἀγγλου Stanlei. — Σ. 161. στ. 11. ἐτύλυν. — Σ. 181. στ. 34. Ὀρειβάσιος, — Σ. 183. στ. 30. ἐμέτρον. — Σ. 186. στ. 7. Pigul. — Σ. 187. στ. 28. Τηβέθ. — Σ. 190. στ. 1. συνεθεσθεῖσαν. 21. hebr. 30. Galeat. — Σ. 209. στ. 32. Φράγχελος. — Σ. 215. στ. 26. μαρτυρίαν. 33. βάλετε. — Σ. 218. στ. 28. καταποικίλλει. — Σ. 220. στ. 9. συνέπεσαν συγκυρίαν. — Σ. 223. στ. 25. μεγατίμου. — Σ. 227. στ. 30. γῆς. — Σ. 231. στ. 25. Σταγειρίται. — Σ. 232. στ. 13. Bereschith. στ. 28. Schemoth. στ. 30. Vajedaber, Hadevarim. — Σ. 233. στ. 3. εἰ. — Σ. 240. στ. 23. τὸ. — Σ. 248. στ. 36. εἰδόμεν. — Σ. 250. στ. 1. Hevel. — Σ. 264. στ. 34. ἔπον. — Σ. 286. στ. 17. εἰδομάς, προσκλήρουται. — Σ. 294. στ. 20. Benai. — Σ. 309. στ. 33. αὐτ. καὶ §. 26. — Σ. 335. στ. 36. προσετίθει. Σ. 347. στ. 21. ἰωνημένους. — 380. στ. 27. (πρόσθετες) βλ. καὶ Cloric. Ars critic. T. 2. p. 10. — Σ. 388. στ. 22. κατέγλα. — Σ. 400. στ. 3. εἰσκληῖσαι στ. 29. προσκληθέντων. — Σ. 406. στ. 25. μετὰ τὸ Πέτρον) πρόσθετες. Οὕτω καὶ Πρὸς

ε, 14. « Σὺν γυναιξὶ καὶ Μαρίας, τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ ». Τοιοῦτο καὶ τὸ « Ὅντε οὐ
 προφηταὶ ἐβλήσαν . . . καὶ Μωσὴς » Πράξ. κς, 22. Ὅντω καὶ τὸ « Ἐν προφήταις καὶ
 ψαλμοῖς. » — 449. στ. 6. τῶν. — Σ. 430. στ. 18. Ἄπο. στ. 21. Δεδούτος ὁ. — 434.
 στ. 31. Τιμ. — Σ. 432. στ. 19. παραγωγικωμένον. — Σ. 440. στ. 20. Mueko.—
 Σ. 443. στ. 8. Ιστορίας. — Σ. 448. στ. 6. ἐζημιωμένον. — Σ. 463. στ. 25. μα-
 θρημυνσαν. — Σ. 475. στ. 19. Δαδωρῆς. — Σ. 484. στ. 18. εἰδήματα. — Σ. 491.
 στ. 11. μετὰ τὸ τῆς Παλαιᾶς γρ. ἐν τρισὶ τμήμασι, καὶ τὰ τῆς Καινῆς διαβ. ἐν ἑνὶ
 τμήματι. — Σ. 495. στ. 17. Ἰλλυριοί. — Σ. 533. στ. 10. δι. στ. 16. Στράβωνα), —
 Σ. 540. στ. 26. Antiochus. — Σ. 562. στ. 9. Ὀνείον. — Σ. 574. στ. 19. φύλλονε-
 τρεῖτων. — Σ. 575. στ. 2. τὸν. — 576. στ. 18. ἡρίμα. — Σ. 586. στ. 30. σελ.
 589. — Σ. 589. στ. 14. ὀνομάζει, ὀνομάζον. — Σ. 592. στ. 11. Γραφῶν (πρόσθετ.) βλ.
 σελ. 363. — Σ. 610. στ. 11. νοτιωτέρων, στ. 24. ἡ. — Σ. 619. στ. 30. προστιθέσθαι.—
 σελ. 622. στ. 10. αὐτῇ. — Σ. 637. στ. 37. (πρόσθετ.) Τότες ἐξίδους τὸ Κισιανὸν ἀπόγρα-
 φον καὶ Χάνος (Ang. Hahn) μετὰ κριτικῶν σημειώσεων. Lipsiao, 1843. — Σ. 641.
 στ. 16. varietate. — Σ. 652. στ. 32. Fragm. — Σ. 654. στ. 34. Ὀδύγαντην. —
 Σ. 656. στ. 34. Σμαρτῆται. — Σ. 657. στ. 4. ὀνόμασι. — Σ. 659. στ. 9. οἰεῖν. —
 Σ. 660. στ. 22. Βακαλεῖμ. — Σ. 662. στ. 11. ὡς καὶ Ἰεβ. — Σ. 663. στ. 19. Misraim.
 — Σ. 660. στ. 22. Βακαλεῖμ. — Σ. 662. στ. 11. ὡς καὶ Ἰεβ. — Σ. 663. στ. 19. Misraim.
 — Σ. 670. στ. 3. Meschech. — Σ. 677. στ. 4. Jechovah. — Σ. 680. στ. 26. Echad.
 — Σ. 684. στ. 19. voc. — 688. στ. 30. ἀμυγδαλεῖς. — Σ. 697. στ. 26. ἀκμή. —
 Σ. 702. στ. 23. Κομπλουτητίας. στ. 24. Ὁξωισιανόν. — Σ. 703. στ. 18. ὅστις. — Σ.
 718. στ. 29. iteratas. — Σ. 729. στ. 26. mem. — Σ. 744. στ. 19. τεσσαρουστοετῆ.
 Σ. 745. στ. 8. βότους. — Σ. 746. στ. 6. (πρόσθετ.) Βλ. καὶ Δ, Βασιλ. ις, 17.
 ὅπου « Διηγὼν τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἐν πυρὶ » [οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ] καὶ πάλιν αὐτ. §. 31.
 « Κατέκαιον τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἐν πυρὶ » [οἱ Χουβαίοι]. Ἡ διαφορά τῆς φράσεως
 « Κατέκαιον τοὺς υἱοὺς αὐτῶν (πρὸς Selden. de Dijs Syr II, 12, p. 216). —
 δεικνύει δύο πράξεις διακρίτους (πρὸς Selden. de Dijs Syr II, 12, p. 216). —
 Σ. 788. στ. 3. τὸν. — Σ. 783. στ. 20. lo. — Σ. 794. στ. 5. lo. στ. 22. tribulatione.
 Σ. 791. στ. 18. selos — Σ. 799. στ. 14. φαίτο. — Σ. 831. στ. 7. ἰουδαίων. —
 Σ. 837. στ. 33. μετὰ τὸ προαύκημα (πρόσθετ.) (βλ. ἰουδαί. Διαλ. π. Τρυφ. σελ. 7. ἰουδαίων. —
 167). — Σ. 846. στ. 7. μετὰ τὸ Ὀμιλ. η. (πρόσθετ.) Καὶ αὐτῶν τῶν ἰουδαίων οἱ
 ῥαββῖνοι (ἐπὶ ἰουδαίω. Διαλ. π. Τρυφ. σελ. 217) « ὅντα τὸν Θεὸν χεῖρας καὶ πό-
 δας ἔχον » κτλ. πρὸς Ὀμιλ. η. εἰς Γένεσ. Εὐαῖθ. εἰς Ψαλμ. σελ. 313. 336.
 Κύριε. κ. ἰουδ. γ, στλ. καὶ ψαλμ. τ. α. στλ. 50. — Σ. 850. στ. 32. l. a. (πρόσθετ.)
 Kennicot. Dissert. etc. vol. 2 p. 338. στίχ. 36 (πρόσθετ.) Φώτιος Ἐπιστολ. ρξβ,
 ρεγ. — Σ. 856. στ. 8. pigul. — Σ. 885. στ. 25. παλλόλογα. — Σ. 905. στ. 26. ἀντὶ
 ὅτι τρυγητοὶ γρ. τρυγητοὶ πρόσθετ. καὶ. — Σ. 920. στ. 9. ἐβλάψαν τὸ τιμ. — Σ.
 923. στ. 8. ἀντὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας